

**Боротьба з аґентурою:
Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН
в Тернопільщині
1946-1948**

**ЛІТОПИС УПА
Том 44**

Книга 2

**LITOPYS UPA
VOLUME 44**

**Struggle against Agentura:
Protocols of Interrogation of the OUN SB
in Ternopil Region
1946-1948**

Book 2

Editor Petro J. Potichnyj

With English Introduction

**ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ
ТОМ 44**

**Боротьба з агентурою:
Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН
в Тернопільщині
1946-1948**

Книга 2

Редактор Петро Й. Потічний

З англійським вступом

ВИДАННЯ
ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА США І КАНАДИ
ТА
ТОВАРИСТВ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА
ІМ. ҐЕН. ХОР. ТАРАСА ЧУПРИНКИ В США І КАНАДІ
ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Редагує колегія
Відповідальний редактор
Петро Й. Потічний

Copyright: © 2006 by Litopys UPA
ISBN: 0-920092-91-8 (Canada)
ISBN: 966-96340-8-3 (Ukraine)

Обкладинка роботи
Мистця Мирона Левицького

Cataloguing in Publication data:

Litopys UPA – Borot'ba z agenturoiu: Protokoly dopytiv Sluzhby Bezpeky OUN v Ternopil'shchyni 1946-1948. Book 2/ Potichnyj, Petro J. Toronto-Lviv: V-vo Litopys UPA, 2006.

1288 p: ill. Ports: 24 cm.

(Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii, t. 44, Book 2)

Added title page in English: Struggle against Agentura: Protocols of Interrogati of the OUN SB in Ternopil Region 1946-1948. Book 2.

Includes illustrations & index.

ISBN:0-920092-91-8

1. Sluzhba Bezpeky OUN.
2. OUN Security Service.
3. Ternopil Region - Ukraine.
4. Ukrains'ka Povstans'ka Armii.

I. Potichnyj, Petro J. 1930 –

II. Kutnyi, Safron. 1928 – 2004.

III. Series.

DK 803.U5S35 [DK 508.79 L5 t. 44]

Фундатором видання цього тому є

АНДРІЙ МЕЛЬНИК

Народився 13 грудня 1916 року в с. Вовчківці
Зборівського р-ну Тернопільської обл., Україна,
проживає в м. Торонто, Канада

XIV. ЗОЛОТОПОТІЦЬКИЙ РАЙОН

№ 86/XIV-1

Протокол допиту Михайла Григоровича Яворського

Р – 31.

Справа ч.:/47 р.

Яворського Михайла
члена ОУН на пс. “Луг”

Золотий Потік,

Протокол

Яворський Михайло Григорович ур. 6.ІІ.1916 р. в с. Стінка, Золотопотіцького р-ну, Тернопільської обл., в родині рільників. При батьках жив до 1935 р. і помагав їм в господарській роботі. До школи не ходив.

В 1935 р. Яворський М. оженився з [Михайл]ів Марією з с. Стінка і пішов мешкати до її батьків. В час польської, першої большевицької і німецької окупацій не був заангажований до жодного уряду, лише працював на власному господарстві.

В м. грудні 1943 р. пішов до СС-ів до Гайдилягру. По трьох місяцях вишколу, виїхав wraz з іншими СС-ами на Холмщину, проти большевицької партизанки. На Холмщині був три місяці і знова вернув до Гайдилягру. В м. травні 1944 р. виїхав на фронт під Броди.

Під час окруження під Бродами, в м. липні 1944 р. попав в большевицький полон. Слідуючого дня, Яворський разом з іншими СС-ми втік. Подорозі додому, був придержаний органами МВД і знова втік.

Прийшовши додому почав скриватися від большевиків. Голова с/р Деркач Василь намовляв його, щоби зголосився, але він не хотів. В між часі з ним стрічалися повстанці “Зірка” і “Листок”. Вони казали йому критись.

Осіною 1944 р. Яворський вступив до рай. боївки “Захара”.

В м. січні 1945 р. перейшов до боївки “Зірка”.

Весною 1945 р. пішов до куца СКВ, де був два тижні. Після цього був боевиком при куцтовім “Ясиневі”. Тут був три місяці, а відтак втік. За деякий час рай. пров. “Велес” приділив його до куцтового “Шляха”. При “Шляхові” був до 8.ІІ.46 р. Того ж дня “Шлях” впав, а Яворський –

“Луг” скривався на власну руку. В той час “Луг” сконтактувався з “околотниками” – “Оріхом” і “Громом” та почав рабувати людей.

Осіною 1945 р. в с. Порохова, Золотопотіцького р-ну, в одного господаря забрав сподні, пензель до голення, кусок мила і горілку. Цьому господареві закидав співпрацю з МВД. В тиждень пізніше в цьому самому селі забрав окуляри, ланцушок від годинника і дві десятизолотівки (польські). Третій раз в цьому самому селі забрав столярське начиння. В кілька день пізніше на хуторі коло с. Порохова в господаря Граб Михайла, забрав ланцушок від годинника, 2 шпульки ниток і лікарські ножички. Пізніше на хут. Підвількова коло с. Порохова, в голови колгоспу Івасів Михайла, забрав кілька пар білля[,] 2 парі черевиків. Крім цього поповнив ряд інших крадежей.

За посередництвом дочки священика, переселенця з Заходу, хотів злегалізуватися і разом з нею виїхати на Польщу. Вони вже були приготували для н[ь]ого документи і цивільне убрання. “Луг” з тою панною любилися.

“Захар”

* * *

№ 87/XIV-2

Протокол допиту Івана Осиповича Ганчарика

Р. 31/а

Справа ч.: .../47 р.

Ганчарик Іван Осипович

С/о РО МГБ по пс. Ворон

Золотий-Потік, дня 24.4.47 р.

Протокол

Ганчарик Іван Осипови[ч,] нар.
29/1.1920 р. в с. Пор[о]хова,
Золото-Потіцького р-ну, Терн.[опі-
льської] обл., українець, жонатий,
осв. – 4 кл. НШ.

На 7-му році життя записали мене батьки до школи в рідному селі. По закінченні 4-ох кл. НШ, на 11-ому році життя, поступив я на службу до господаря Микитів Олексі у Велесневі. В нього служив я 2 роки. Господар був добрий і виплачував мені солідно за мою працю. В тому часі вмирає мій батько, який був хворий на ноги. Я вернувся додому і від 1932 р. працював вдома на господарстві.

В 1936 р. поступив на службу до Слівінського Броника, тоді солтиса с. Плужники. В нього служив 2 роки.

В 1938 р. я найнявся на місячні сезонні роботи у власника фільварку в с. Коцюбинці, Копичинецького р-ну, Терн.[опільської] обл. Там я працював від весни 1938 р. до осені 1939 р. На зиму повернувся додому, бо прийшли большевики, порозбивали магазини збіжжя на фільварку, пограбили його самі або пороздавали бідному населенні. Це саме зробилося з фільварочною худобою, забираючи її до себе або роздаючи населенню.

На сл[у]жбі у згаданому фільварку працювали зі мною люди з могого села: Слободян Михайло (не повернув з Німеччини), Комарніцка Осипа (вдома), Гладкий Гриць (в Німеччині), Ганчарик Анна і Ольга, мої сестри (Анна пропала в Німеччині, а Ольга вийшла заміж в Німеччині за Циндровського Володимира з с. Носів, Підгаєцького р-ну, де живе) і Мельник Дмитро (в Німеччині). Тому, що нам не виплачено за працю у згаданому фільварку, ми забралися всі і пішли

до с. Коцюбинці до голови с/ради Хилія Андрія по виплату. Голова зарядив молотити збіжжя. Через дві неділі ми працювали коло молочення, після чого голова с/ради нам виплатив і дав нам фірманки, які привезли запрацьоване збіжжя до с. Пор[о]хова.

В 1940 р. я записався до колгоспу в мойому селі. В колгоспі було нас 25 родин. Там працював я до вибуху большевицько-німецької війни.

В 1941 р. з вибухом війни я забрав своє майно з колгоспу (кін[ь], віз, плуг, борона) додому і господарив вдома до 3 листопада 1942 р.

За німецької окупації було тяжко жити, а що була змога виїхати до Німеччини на роботу, з нашого с. Пор[о]хова зібралися такі люди: я, Комарніцький Роман (співарештований), Ганиш Андрій (з с. Сороки), Ільків Василь і рішили виїхати в Німеччину. Ми поїхали до Станиславова до нім. уряду праці і там дня 3/XI. 1942 р. зареєструвалися на виїзд до Німеччини. Зі Станиславова по дорозі через Львів за тиждень заїхали ми в Німеччину до м. Обергавзен. Там по півтораденному відпочинку дали нас на роботу до копальні вугілля. В копальні цій копало понад 500 людей (українці, поляки, італійці, французи, бельгійці). Українці жили там окремо. Належали там до якоїсь організації і платили місячну вкладку по 5 марок. Як називалася та організація, я не знаю. В Обергавзен працював я 2,5 року. Місячно заробляв від 80-100 марок по відтрученні на харчі і інші видатки. Навесні 1945 р. втік я з Обергавзен до Сальцбургу тому, що там американці днем і ніччю бомбили.

До Сальцбургу приїхав я перед Великодними Святами. Там поступив на роботу в лісі (рубали сосни). На цій роботі застали мене американці, які заняли Сальцбург. Всіх робітників забрали американці, які зайняли Сальцбург. Всіх робітників забра[н]о [до] лагерів в цьому ж місті. В тих лагерах було від 7-8 тисяч людей різної національності. Всі були разом. З лагерів випускали американці людей до дому. Як хто хотів, міг залишитися в американському війську. Тоді залишилося багато українців і поляків. Я до війська не хотів іти, бо казали большевики, що в СССР змінена конституція, немає вже колгоспів і кожний буде працювати на своїй землі, як це було за царя і що буде самостійна Україна. Американці довели нас репатрійованими машинами до Лінцу. Там передали нас большевикам, які устали нас чвірками[,] відвезли на поле, ограбили з кращого майна, одержі і відставили машинами на Мадярщину до с. Янушгоза. Там зробили лагер, обставили вартовими, і почалися допити НКВД. У згаданому лагері в Янушгозі я перебував 3 тижні. На НКВД закликали мене 3 рази. Там питали, коли я виїхав до Німеччини, добровільно чи примусово, чи був в нім. армії, де працював і з ким і т.п. Поводилися досить брутально, били по лиці, страшили, грозили, і т.п. Я на всіх

допитах відповідав, що мене в Німеччину силою забрано на роботу. В нім. армії не був, працював в копальні, сказав з ким працював.

По згаданих допитах і реєстрації зібрали нас в колони, перевірили по прізвищах, перевели до окремого карного лагера, а звідси через 4 дні забрано нас на машини (було 20 машин і везли нас через 3 дні на віддалі 250 км обертаючи 2 рази денно, беручи по 20 людей на машину – ок. 2400 осіб, мужчин в літах 1917-27) і перевезено до м. Пич [Печ] на Мадярщині, де ми застали вже ок. 3000 чол., перебраних у військову форму ЧА. Там переглянув нас лікар, дав протитифозні застрики і через 3 неділі перебрано нас у військову форму. Звідси всіх загнали до лісу в землянки, де ми перебували 6 місяців – до початку листопада 1945 р., роблячи військову муштру зі зброєю. На політзаняттях нам розказували, що ще прийдеться воювати з Англією і Америкою, бо це капіталістичні держави і їм не подобається Рад. лад, тому капіталісти напевно зачнуть війну з СССР. Треба вчитися воєнного ремесла, воєнної дисципліни, щоби побороти Англію і Америку.

Звідси висилали добровольців на різні роботи в СССР, звільнюючи їх з війська. Я не погодився іти на ніяку роботу тому, що мене обдурили большевики. Я побачив, що в большевиків зараз гірше, як було колись, що їх пропаганда забагато бреше. Звідтам відпущено перший раз додому по 1910 рік нар., другим разом відпущено по 1915 рік, третім разом по 1920 рік нар. Пізніше решту від 1921 річника забрали до роботи частину в Росію, а частину забрали до Чехії в м. Терзін. Я поїхав до Чехії. Там нас приміщено в лагерах – підземеллях, де ми вигружували з магазинів і ладували до вагонів: муку, папіроси, та інші в Німеччині здобуті товари-трофеї. Там я перебув на праці від листопада 1945 р. до початку березня 1946 р. – до проголошення демобілізації від 1915-[19]21 річників. Там на праці одержували на воєнний пайок.

З Терзіна нас, вже здемобілізованих, без зброї перевезли до м. Енцесфельд (Австрія, 35 км. на південь від Відня). Там замінили нам обірвану в часі праці одержу на кращу, також військову, очистили, купали, мили, робили реєстрацію за областями, і при кінці червня 1946 р. відпущено нас додому.

В половині липня 1946 р. приїхав я додому до с. Пор[о]хова, вдома застав стару матір, брата Михайла, сестру Стефу і швагра Володимира Циндровського. Вдома я був три неділі. В часі жнив я поїхав на Крим до своєї нареченої, Катерини Матюхін, росіянки, яку я познайомив в Сальцбургу, будучи на роботі в Німеччині. Вона помагала мені харчами і разом з нею я вертав до-дому. В Лінц мужчин забрали большевики до ЧА і відставили на Мадярщину, жінок по провірці відпускали додому. Я передав своїй нареченій[ї] – Катерині

Матюхін валізу з одежею та інші речі особистого вжитку, щоби вона забрала їх додому, подаючи одночас адресу моєї матері, куди мала би наречена спрямувати мої речі. Тут згадаю, що я, прибувши додому, застав листа від моєї нареченої, що в ньому вона повідомляла мене про переховання переданих їй в Лінцу речей і про місце її перебування. На Крим я їхав через 6 днів. Сів на станції в Тернополі і їхав через Жмеринку, Первомайськ, Ворошиловськ та інші. В Семфірополі [Сімферополі] я заїхав до своєї нареченої. Вона працювала медфельшеркою в шпиталі. Я почав з нею щиро говорити, бо побачив, що вона людина щира, бо зберігала всі мої речі передані їй під опіку в Лінцу. Ми спільно вирішили виїхати в [З]ахідну Україну і жити в моєї матері. Вона звільнилася з роботи і ми приїхали до с. Пор[о]хова. Тут я з нею звінчався в церкві в листопаді 1946 р. Від цього часу живу я під одним дахом з моєю родиною. Я з жінкою мешкаю в окремій кімнаті. Матеріально живеться нам зле. Я продав вже 2 убрання за 4150 крб. За ці гроші купив харчопродукти.

Легенда:

(Заввага: Арештованого освідомлено, що він знаходиться в руках укр. повстанців. Йому заявлено, що нам відом[і] їхні злочини – їхня провокаторська робота, при чому доказано наведенням ряду моментів їхньої поведінки, роботи серед населення (покликування на псевда деяких повстанців). Ганчарик сказав: “Тепер, хлопці, я знаю, хто ви є і я вам скажу всю правду”, при чому почав говорити.

Я, опинившись в скрутному матеріальному положенні, рішив піти за прошенням хлібом. Самому було ніяково йти, тому я умовився зо своїм односельчанином Комарніцьким Романом і ми оба рішили ходити спільно по селах, щоби випросити від людей хліба. Щоби не виглядати на жебраків, ми взяли зі собою деякі частини одягу нібито для заміни, яких однач[е] ми ніколи не промінювали, а старалися так комбінувати, щоби [в] господарів, до яких ми заходили, одержати дещо з’їсти і ще кусок хліба додому.

Заввага: На питання, чому вони діяли під маскою повстанців, вживаючи при тому псевд повстанців та нарікаючи на большевицький режим, баламутили населення, ходячи не по селах, а попід лісних хуторах. Г. відповів: “Повстанців ми вдавали, щоби під їхньою ширмою одержати більше харчів. Ми знали, що населення ставиться до постанців прихильно і радо їм помагає, тому ми, попробували раз успішно, примінювали цей метод постійно. Різними антирадянськими версіями послуговувались ми тому, щоби здобути прихильність населення та одержати більше хліба. По хуторах ми ходили тому, що

нам, молодим[,] встидно було ходити по селах днем за жебраним хлібом. Серед згущеного населення, показавшись раз, не можна було зайти вдруге, бо люди пізнали б нас, а на хуторах ця обставина відпадала. Тому то ми часто міняли напрямки і місцевості. Знаючи кількох підпільників з мого села ще з минулої більшовицької окупації (1939–41 рр.), ми в одній лише хаті покликались на їхні підпільні прізвища – псевда.[“]

Заввага: На запитання, чому Г.[анчарик] вживав псевд, а не прізвищ – Хмара[,] Петрусь (псевд теперішніх повстанців на дотичному терені), Г.[анчарик] почав крутити.

Мені відомо, що псевдо Хмара мав мій односельчанин, підпільник з минулої большевицької окупації (тут він назвав по правдивому прізвищі одного підпільника пс. Шах, який органами нашої СБ був покараний за німецької окупації за бандитизм), а Петрусь – це ім'я одного із підпільників зі с. Стінка.

Заввага: Допитуваний не хотів визнати скільки разів він був на поодиноких хуторах та признатися до того, що з окремими людьми говорив. Він покликався при цьому на деяких повстанців, які за його словами, приходили до нього з нач. істребків с. Порхови Боєчком по військовий одяг. Як одинокую свою провину перед повстанцями і народом він вважає те, що обманював населення, виступаючи під фірмою повстанців. Коли після доочних доказів Г.[анчарик] продовжував крутити, при слідстві вжито третього способу слідства, після чого він почав говорити.

Зізнаю правду:

Мене вислав на розвідку в терен за повстанцями нач. РО [М]ГБ Золото-Потіцького р-ну Колачов.

Перед Різдв'яними Святами 1946 р., в м. грудні, точної дати не пам'ятаю, закликав мене дижурний села ставитися в с/раду на якийс[ь] допит у справі мого побуту в Німеччині. Я пішов до с/ради. Того дня покликав також до с/ради: Михайла Ганчарика, нар. 1913 р. (в Німеччині не був, ні в ЧА, переховувався без документів вдома і втік 2 рази зі Львова зі станції, неписьменний), Міляцького Осипа, нар. 1905 р. (був в Німеччині, поляк, живе в Порхові), Марціна Якубова і його батька (батько без руки – в Німеччині не були).

Коли я прийшов до кімнати с/ради, по якомусь часі відчинилися двері другої кімнати і показався л[ей]т. МГБ, який сказав: “Следующий”. Я увійшов до другої кімнати, в якій він урядовав. Це був згаданий нач. МГБ Колачов: літ ок. 30, високого росту, тонкий, заживний, темно-русявий, ніс простий, очі сиві, обличчя округле. Він сів на крісло і попросив мене сісти. Я сів на лавку. Колачов сказав мені

зняти рубашку і розібратися на голо. Він пооглядав мене, шукаючи за СС-івськими знаками, коли їх не знайшов, спитав мене, коли я виїхав до Німеччини, чи виїхав охотно, чи примусово, де працював, в якій місцевості, в якому заводі, чи цілий час перебував в одному місці і з якими людьми я працював. Я відповів, що до Німеччини вислали мене примусово, подав час висилки, місцевість праці, завод і людей, що з ними я працював, подаючи такі прізвища: Паращук Михайло зі с. Порхова, Тарабанович Микола з Золочівського р-ну, Львів. [ської] обл., Миколук Василь [з] Станисл. [авівської] обл., Цьонко Осип з с. [ела] Миколюка, Сатанюк Михайло зі Львова. Далше питав, в якій я був воєнній часті. Коли я відповів, що працював в лісі, тоді він спитав про роботу, та хто мене освободив. Я відповів, що мене освободили американці і що я перебував під їхньою опікою від 5/V.1945 р. до 15/V.1945 р. Я розказав, що американці давали добрі харчі, що краще було жити, як на нім. харчах. При тому я згадав про мою наречену, яка мені помагала харчами в Німеччині, зазначуючи, що тепер я з нею вже вженився і що вона руска. Зацікавленому Колачову моєю жінкою розказав я цілу історію моєї женячки, поїздки на Крим за нею і сказав, що вона тепер живе разом зі мною в хаті моєї мами. Я вияснив йому також, що вженився я з рускою тому, що вона була варта, бо переховала мені речі і виказалам[] супроти мене багато щирості. Українки були і є гарні дівчата, але я познайомившись з нею в біді, хотів дотримати обіцянки та вженився з рускою. Я пояснив, що[] в моєї жінки немає ніякої спеціальності, що вона колгоспна робітниця. Моя професія – батрак, сказав я Колачову. Коли він поцікавився ближче моїм життям та обставинами, я пояснив, що покищо проживаю вдома, до колгоспу не йду, бо такого немає, я недавно вернув з армії. На питання Колачова, чи я не хотів би краще жити і займатися якоюсь поважнішою роботою, я здивований, відповів, що немаю ніякої підхожої служби. Тоді він сказав, що дасть мені гарну сліжбу і я буду прекрасно жити, буду мати багато грошей і не буду мусіти тяжко працювати в колгоспі, хоча в колгоспі буду записаний, але треба мати голову на карку і хотіти. Коли я глядів на нього допитливими очима, не розуміючи того, чого він хоче, що має сказати, Колачов заявив, що треба бути Рад. людиною і треба робити так, як він мене повчить. Я сказав йому, що я є Рад. людиною і ми всі є радянські люди. Колачов усміхнувся і сказав: “Не важно, таких советских людей много, но они разные”. Я спитав його тоді, яким треба бути. Колачов встав з крісла і сказав до мене: “Тебя извесно какие здесь люди” – при тім поклепав мене по плечах і сказав: “Треба бути такою людиною, як я тобі скажу”. “Треба нам помагати в роботі, в

якій нам тут мішають люди, треба бути хитрим чоловіком, вміти придивлятися до людей і нам про них усю правду сказати. Якщо ти будеш дійсно рад. людиною, то будеш вдома і всюди. Ти повинен пошукати нам таких людей, як: Лучка, Матійців і другі.[“] Я тоді сказав, що я не розумію, як – я маю бути вдома і всюди, як можу відшукати людей, про яких не маю чутки ще від 1940 р. Колачов сказав, що це не є ніяка трудність і що це не задармо. Якщо я буду добре справлятися з роботою, то буду жити на господарстві і буду получати платню таку, як дістає Колачов. Добре є господарові мати гроші. Я тоді сказав, що було б добре, якщо би я одержував такі гроші і спитав, коли я можу їх одержати. Колачов заявив, що ССРСР задармо не платить, треба собі заслужити, треба чесно працювати, каса є відчинена для таких людей, які прислужаться радянській державі, якимось чесним ділом. Коли я спитав, яке чесне діло він має на думці. Колачов подав, що треба вишукати таких людей: Хмару, Петруся, Куща і Лебеда та пояснив при тому, що до нього не вільно сміятися, а треба приступати до діла. Як знайду згаданих людей, то дістану за це гроші, а не знайду, то зі мною буде гірше. Колачов поучив мене, як треба ходити по селах, як треба підступати до людей, коли заходити, як заходити до хат, як розпитувати, а тоді побачу, що знайду те, за чим буду шукати. Відомості про згаданих людей казав мені Колачов принести йому до району або передати через нач. істребків в с. Порхова Боечка. Коли я спитав Колачова чи одержу від нього якусь зброю, він відповів: “Якби вас всіх озброїти, то не доступив би до села”. По тих словах Колачов витягнув папір і спитав мене про імена родичів, братів, сестер, чим вони займалися колись, чим займаються тепер, де живуть і це все записував. Потім дав мені підписати друкований папір, що на ньому, як я собі пригадую[,] було написано слідує:

Заява

Я, Ганчарик Іван Осипович зобов'язуюсь добровільно співпрацювати з органами РО МВД Золото-Потіцького р-ну. Зобов'язуюся виконувати працю чесно і додержуватися таємниці. Коли я зраджу тайну, буду покараний силою закону воєнного часу.

Ганчарик Іван “Ворон”

Цю заяву підписав я своїм правдивим прізвищем і кличкою Ворон, яку мені дав Колачов, заявляючи, що це моя кличка, що я від тепер є тайним міліціантом, що від сьогодні на завжди я мушу виконувати обов'язки чесно і служити радянській державі. Коли я не буду виконувати чесно своєї служби, то мене посадять в тюрму.

Колачов сказав, що моїм завданням є вишукати: Петруся, Хмару, Куща і Лебеда. Їх я маю шукати в сс. Соколів, Стінка, Пужники, Залісся, Бариські Гаї.

Коли я заявив Колачо[в]у, що тепер зима, сніг, я не маю чобіт і не буду могли ходити по згаданих селах, він відповів: “Нічого, прийде весна, у нас роботи багато, вона не втече”. Я спитав його, чи мені приходити до району до нього і коли приходити та що робити, як нічого не знайду. Колачов повчив мене:

Поучення:

“Коли ти не маєш ніяких матеріалів, то, річ ясна, нічого н[е] зголосиш. Як ми стрінемося на вулиці, то ти до мене не звертайся, щоби ніхто не подумав, що ти співпрацюєш з чинниками радянської безпеки. Про те, що ти працюєш знаю лише я і ти. Ти будеш ходити по селах без зброї, будеш мати документ. На Сталіна можеш нарікати, як хочеш. Можеш також нарікати на всіх працівників МВД в районі. Нарікаючи на ССРСР, можеш говорити, що ССРСР вже скоро розвалиться, що буде незадовго війна, що капіталістичні держави розіб’ють большевиків, що тоді буде Самостійна Україна і т.п. При тім ти пізнаєш, що думають люди, до яких ти будеш говорити. Вбиратися треба по змозі гарно. Перед селянами треба вдавати укр. повстанців, партизанів і всяких людей, що нарікають на ССРСР. Коли входиш в хату, треба сказати “Слава Ісусу Христу!”, питати, що нового, при тім б[а]гато говорити, випитувати людей про всякі новості, розказувати їм про життя партизанів, жалувати перед людьми тих, що їх війська МВД побили. Вміжчасі попросити господиню, щоби дала щось їсти. Господиня дасть їсти, бо вона не знає, що ти за чоловік. Як господиня дасть їсти, то, наївшись, треба попросити харчів для других, бо вас може бути більше хлопців. Як прийдеш до хати, то заглянь по всіх закутках – під ліжко, на піч та заглядай у вікно, немов ти боїшся бути заскоченим і випитуй при цім, чи спокійно, чи давно були воєнні. Тоді люди тебе візьмуть за партизана і дадуть тобі усе, чого ти будеш просити. Розпитувати про гарнізони, що вони роблять, чи давно була засідка і т.п. Незамітно випитуй, чи не приходять хлопці, чи давно були, скільки їх було, яку мали зброю та куди пішли, як виглядали.

Бандьори – це такі люди, що живуть по лісах та підлісних хатах, переважно квартирують у бідняків (куркуль не прийме бандьори, бо боїться, щоби йому не наразитися на конфіскацію майна радянською владою. Ночами бандьори нападають на магазини і млини та забирають майно. Вони хочуть Самостійної України. Ми їм дамо Самостійну Україну! На Самостійну Україну не надійтеся, вибийте це собі з голови, треба робити в цього господаря, який тепер є, то будеш

жити і будеш собі добре поводитися. Бандьори здобувають так Україну, що пануть по 2, по 3 за неї. Вони її ніколи не здобудуть. Бандьори – це люди, що в них немає на ніщо часу, ні вмитися, ні наїстися. Вони ходять брудні, зі заржавленими крісами, якими хочуть здобути Самостійну Україну. Нам за них не страшно. Вони ходять по 2, по 3, не по більше. Їх вже багато немає. Вони повбирані по-цивільному і по-військовому.

Якщо б ти попав в руки бандьорів, і вони тебе спитали, хто ти такий, то ти говори, що ти зі с. Порхова і ходиш міняти за хліб, бо тепер голод. Документів їм не показувати, тому, що вони можуть їх тобі забрати та на твоє прізвище діяти легально, а тебе зловлять і будеш покараний. Зустрічі з бандьорами треба оминати. Якщо тебе зловить МВД, то ти викажися документами і вони тебе відпустять. Якщо би не повірили документам та арештували тебе, то ти покличся на моє ім'я “Колачов”.

Як лише входиш на подвір'я до господаря[,] ти повинен пильно приглянутися, хто є на подвір'ю, що він робить, чи чогось не ховає, чи не змішаний. Спитати, чи господар має бараболі, бо ти хочеш купити. Заглядаючи за бараболями[,] ридивитися чи там немає криївки. В хаті нав'язувати розмову з малими дітьми, питати їх про маму, тата, хто ще є вдома. Господ[а]ря спитати, що нового. Як господар скаже, що воєнних не було, то питати, чи заходять хлопці і т.д. Як господарі нарікають на рад. владу, то зголосити це мені. Як господиня дасть для хлопців хліба[,] то хліб цей передати також мені.

Ходити повинен ти днем і розвідувати про це, що хтось говорить, що знає, чи нарікає на СССР. Вночі тобі не вільно ходити, а коли тебе захопить ніч в дорозі, то ти добре заховай документи, щоб не відібрали партизани. Документи можна показати голові с/ради та жадати від нього нічліга. В хаті, де ночуєш, треба говорити правду, показати документи”. Після цього Колачов сказав: “Іди і щасливо працюй. Я знаю, що тепер зима, голодно і холодно. Прийде весна, то тоді чесно берися до роботи. Відомості можеш подати тоді, коли вже все добре перевіриш, пізнаєш. Зі мною можна стрінутися на дорозі, в мене в хаті в районі, або передати відомості через Боечка.”

Боечко знав про це, що я можу передати через нього матеріали до Колачова. Про це одначе з ним я до якогось часу не говорив.

Друга моя стріча з Колачовим бул[а] по Різдв'яних Святах. Я стрінувся з ним на стежці в с. Пор[о]хова. Він йшов зі сільради, а я з кооперативи. Він спитав: “Как делишка?” Я відповів, що нічого нового немає. Ми більше не говорили, бо це було на вулиці і проходили люди з-заду і з-переду.

Третя стріча з Колачовим була на весні в міс.[яці] березні. Я стрінувся з ним случайно. Ми стрінулися на дорозі недалеко с/ради.

Колачов поздоров[а]вся зі мною та спитав: “Как делишка?” Я відповів знова, що нічого нового немає. Тоді Колачов почав мене лаяти словами: “Ні чорта ти не делаеш...” Матюкав. Я почав оправдуватися, що нікуди не ходив тому, що тепер болото, в мене немає чобіт. Колачов тоді сказав, що прийде весна, буде тепло, тоді я повинен себе виправдати роботою. Більше з Колачовим я не стрічався.

За кілька днів до Великодних Свят закликав мене Боєчко. Ми стрінулися за моїм городом коло ліску. Він почав говорити, що Колачов настає йому на п'яти, чуть не б'є по писку за те, що ми нічого не робимо. Він сказав, що треба мені піти на села, які мені призначив Колачов і розвідати що небудь. Треба злапати бодай якогось злодія за корову чи коня, щоби привести та дати Колачову, як не вдасться вислідити кого-небудь з повстанців.

Я пішов до с. Соколів. Був там у двох хатах. Казав людям, що вертаю з тюрми з Потока, де я сидів за це, що не хотів писатися до істрибків. Люди дали мені їсти та теж хліба на дорогу та вернув додому. Про це, що я був в с. Соколові нікому не зголошував. Про мене, як про співробітника МВД знав лише в селі Боєчко і більше ніхто.

Згідно з інструкціями Колачова – добрати собі якогось чоловіка для товариства, щоби бути менше підозрілим, я підібрав собі зараз придержаного Комарніцького Романа, який дуже радо погодився на мою пропозицію і ми разом почали ходити по селах.

Тиждень перед Великодними Святами вибралися ми до м. Монастириська. Там Комарніцький познайомився з одною дівчиною зі с. Швейків того ж району. Комарніцький удавав жениха, хоча він жонатий, і ніби жинитися пішли ми на Швейків, щоби там зорганізувати – випросити дещо з харчів. У Швейкові здобули ми деякі харчі (Комарніцький проміняв там черевики). Подорозі додому стрінув нас один большевик Чечулін в цивільному одязі, який ішов на Швейків. Він зажадав від нас документів. Ми не хотіли йому показати. Він витяг з кишені пістоль-наган, тоді ми показали йому свої документи. Довідавшись, що ми з Золото-Потіччини, казав передати від нього привіт депутатові Верховної Ради Чубеєві. Повертаючи додому, вступили ми до трьох хат на хут. с. Залісся. Тут вдавали ми укр. повстанців. Люди поставилися до нас прихильно, дали нам їсти та на дорогу хліба і з цим ми відійшли додому.

Другого дня – 7/IV.1947 р. я сам пішов до с. Стінка, виконуючи доручення Колачова – Боєчка. Там зайшов я до 2-ох хат та, не довідавшись нічого про повстанців, зібрав пару кусків хліба і повернув додому.

В Великодну П'ятницю я закликав до себе Комарніцького, спитав його чи має охоту йти на села. Коли він погодився, ми пішли з ним на

сс. Залісся, Велеснів, Бариш. До сіл однак ми не заходили, а ходили тільки по сіножат[я]х та хуторах, розположених подальше від сіл. Найперше ми зайшли до хати на присілку с. Залісся. Господарі, до яких ми зайшли, були нам знані з попереднього разу. Ми попросили їсти, господиня дала нам по кускови хліба і молока та сказала, що більше хліба немає. Я сказав тоді, що вона мусить дати, бо ми в лісі не будемо дубів гризти. Господиня сказала, що вона жодних хлопців із ліса не знає і для них хліба немає. Тоді я заявив, що заберем самі. Після цього ми вимушено забрали у господині, ніби для повстанців, один бохонець хліба. Цього дня ми були в кільканадцятьох хатах – окремих хуторах, які належ[а]ли до сс. Залісся, Велеснів, Бариш. Про повстанців ми не довідались нічого. Люди трактували нас різно: одні нарікали на Сталіна і режим разом із нами, до нас ставились привітно, давали для нас і для тих, що в лісі[,] харчі. Другі трактували нас мовчанкою, не хотіли із нами говорити, говорили, що нічого не знають, бо тепер всякі люди ходять, і не знати, кого боятися. За цілий день ми успіли назбирати кілька[]бохонків хліба, кільканадцятьоро яєць та інших продуктів. Передвечором, ідучи на Порхову, ми знова вступили на Залісецький хутір, де знову вимагали для хлопців харчі. Коли господиня, в якій ми були зранку[,] дала нам один бохонець хліба, ми, відходячи, сказали їй, що коли за нами завтра питатиме старший сивий чоловік, вона повинна сказати, що в неї були: Хмара і Петрусь та забрали хліб. Після цього ми пішли домів. Харчі, що їх ми зорганізували, ми занесли до своїх родин.

Дня 14/IV.-47 р. я разом з К-[омарніцк]им вийшли знова на роботу. Найперше ми подались, як і попередній раз, на присілок с. Залісся. Тут ми в людей розпитували, що нового в світі, у р-н[і], в селі. При цьому ми говорили, подані Колачовим версії. Я говорив в одній хаті: тепер біда, нас б'ють, от недавно в р-н Коропець привезли убитих 3-ох наших хлопців. Цілий день ми ходили по хуторах сс. Залісся, Велеснів, Бариш. За день ми успіли добре наїстися та назбирати харчів додому.

21/IV.-47 р. ми із К-[омарніцк]им вийшли в напрямі с. Бариш. Обійшовши кілька хат на присілку Чемерова, ми зайшли на присілок Гутишину. Тут вступили до кількох хат де просили щось на хлопців, харчі. Із розмов, що ми їх вели в цей день із людьми пригадую собі слідує: на хуторі під лісом – я говорив, що господарі не повинні цікавитися, хто ми такі, бо їм цього не потрібно знати. Тепер є багато людей, які під сталінським чоботом не можуть жити по-людськи і мусять критися. Я питав, чи тут є школа, та сказав при цьому, що в нас, у лісі є кращі школи, у нас є все, що тільки потрібно, нас багато,

але цього ніхто не мусить знати. Господиня дала нам хліба на дорогу і, не висказавшись нівчому ні проти Сталіна[,] ні проти повстанців, сказала, щоб ми йшли своєю дорогою. У другій хаті на горбі, де був господар, ми завели балачку на політичні теми. Господарі нарікали на рад. владу, на адміністрацію села, на порядк[и.] Нас добре нагодували та трактуючи нас, як повстанців, відкрито про все говорили. Саме тоді до згаданого господаря прийшло кількох переселенців із-за лінії Керзона і завелась розмова на теми переселення та розміщення переселенців на згаданих хуторах. Одна жінка дуже плакала, що немає хати та просила нас помочі. Нам було ніяко[во] відходити і ми пообіцяли їм в цій справі допомогти. На відході я із господарем умовив знак, щоби, коли ми прибудемо групою, він зразу міг нас пізнати. Господиня дала нам на дорогу білого хліба, 12 шт. яєць і смальцю. Тому, що був вже вечір, ми вступили подорозі ще на один хутір і пішли домів.

Моє останнє завдання – під час якого я був придержаний, було дня 25/IV.1947 р. Ще з досвіду ми вибрались із К-[омарніцк]им в дорогу у напрям с. Залісся. Зі собою, як і завжди, ми забрали наплечники, в яких ми носили ніби для заміни, деякі фаталашки. Комарніцкий мав зі собою шкіряну течку, в якій був схований т.зв. “вещмішок” (сумка). В одяг ми були одягнені в той, що завжди його носили. Зранку ми пішли найперше на присілок Залісся, там побули у двох хатах, і, одержавши дещо з[']їсти, ми завернули на присіло[к] Бариш – Гутишина. Тут ми вступили до хати під лісок, де попросили їсти. Під час їдження розказував господарям різні небелиці про війну, одначе господарі в цю розмову на цю тему не включалися. Вони дали нам по кускові хліба на дорогу і ми пішли на інші [ху]торі. На хуторах, в ярі, ми знову вступили до 2-ох хат. Там побували ми дуже коротко. В першій хаті під лісом я часто виходив над[в]ір та зпозирав на ліс. До цієї хати ми разом оба не заходили, а постійно один із нас був на дворі. У цих хатах ми випили по горнятку молока, одержали по куску хліба та через ліс широкою дорогою зайшли на окремі хуторі у лісі. Тут знову ми зайшли до 2-ох хат. На першому подвір'ї, на яке ми вступили[,] ми зустріли господаря і з ним завели балачку, що нового. В коротці на подвір'я прийшов другий господар, я спитав його, чого йому треба, чого він такий змішаний? Він відповів, що прийшов до сусіди за потребою. На цьому подвір'ї ми побували дуже коротко та перейшли на інший хутір в лісі. Господаря ми знов питали, що нового. Він сказав, що нового ніщо не знає. Тоді ми попросили їсти та хліба для хлопців. Я часто із подвір'я споглядав у ліс, та заглянув при тому під шопу, у хлів. На цьому хуторі ми побували також дуже коротко і,

одержавши по куску хліба, ми лісом перейшли у південний напрямок. Ідучи через ліс, ми зупинилися в кущах та трохи відпоч[ит]и, тоді повз нас пробігла молода дівчина, якої ми не зупиняли. Вийшовши із лісу, ми зайшли на хуторі над яром. Із одного до краших господарств ми рішили наїстися. В хаті ми стрінули дівчину, яка бавила дитину. Її спитали, де мати, бо ми хочемо щось доброго їсти. Тоді дівчина вибігла надвір, ніби покликати маму, оставляючи нас в хаті. Вміж часі від сторони села надійшло 3-ох воєнних. 2-ох із них вскочили в хату та крикнули: “Руки в гору.” Ми підняли руки вгору, нас обшукали, забрали документи та рішили нам іти з ними на “проверку до майора.”

Ми зразу думали, що це істребки із большевиками, тому виказалися перед ними документами, думаючи тим від них звільнитися. Згадані большевики повели нас дорогою поміж хуторі, вивели на поле, ніби в напрямку на район. Подорозі зупинилися із нами в маленькому гайку, де рішили подождати на начальство. Тут вони рішили нам сідати. Двох із них із відбезпеченими автоматами залишилися біля нас, а один кудись відійшов. По довшому часі дорогою зі сторони району [підійшло] ще кількох большевиків. Один із них, загорнутий в палатці, зразу підійшов до нас. Він накинувся на нас із лайкою та вдарив К-[омарніцко]го по лиці. Він дуже кричав: “Вы бандите, бандировские шпиони, мы будем на вас шкуру драть, как вы не сознаетесь.” По цьому я зразу пізнав, що це большевицький старшина. Мені при інструктажі говорив Колачов, що “бандьори” із цивільним населенням дуже лагідно поведуться, нікого не лають і не б’ють. Коли майор, як я його осуджував, підійшов до мене і накинувся із цією ж лайкою, я зразу зарекомендувався, як своя людина. Коли майор, взявши мене одинцем даліше [г]розив і лаяв та говорив, що забере мене у Чортків, я рішив вжити свого останнього аргументу, покликуючись на Колачова. Я просив большевика, щоб він зв’язався із Колачовим по телефону, бо нізащо мене брати у тюрму, коли я своя людина.

Після цього, коли я визнав себе знаком Колачова, згаданий майор заговорив до нас українською мовою: “Ви большевицькі шпигуни, бандити, ви шукали за укр. повстанцями і їх найшли. Тепер ви в руках українських повстанців і мусите нам співати правду, інакше ми будемо говорити з вами по НКВД-івськ[и].” Нас після цього повстанці докладно обшукали, пов’язали назад руки та завели даліше від дороги в кущі. Тут прив’язали до дерев. Пізно ніччю приїхало 2 підводи, на яких було кількох повстанців. Нас пов’язаних привезли сюди.

На допитах спочатку я не хотів говорити правди, бо боявся, що ви мене після допитів відпустите і я буду покараний большевиками. Мене тоді могли із ріднею вивезти на Сибір.

Заввага: Коли його напiмнено, сказав: я не хотiв признаватися тому, що боявся, щоб ви мене, як зрадника укр. народу не повiсили. А тепер, пiсля цього, як ви пообiцяли менi, що я лишаюся разом з вами у повстанцях, менi нiчого скривати поганих НКВД-истiв i я вам чесно розказую правду. За час моєї дiяльностi, я не успiв ще нiкого видати, менi на це, зрештою, не дозволила б совiсть, як украiнцевi. Свою вину я почуваю лиш в тому, що я пiдшивався пiд фiрму повстанцiв та баламутив народ. За це ви мене, безперечно покараєте по заслугi. Пiд час нашого бродження по хуторах, ми пiзнали б[а]гато людей, якi ворожо ставились до большевицької влади та давали нам матерiальну допомогу, як повстанцям. Їх, за їхню щирiсть i добросердечнiсть у руки НКВД-истiв я нi разу, i нiкого не вiддав. Хлiб, який ми органiзували, нiби для повстанцiв, ми завжди роздiлювали помiж себе, заносили до своїх родин i нiколи на МВД, як менi припоручив Колачов – Боечко. Ширших завдань про слiдження якихось провiдникiв, командирiв чи iнших, як це ви менi закинете, не мав, а радше за короткий перiод своєї спiвпрацi з МВД не успiв[]одержати. Крiм вищенаведених органiзацiйних псевд i прiзвищ, назв я не одержав. За порадою, iнструкцiєю Колачова, я повинен був якнайскорше виконати, щоб бути до[с]тойним “сталiнської премii” з рук МВД. На роботi я повинен був[]самостiйно розширяти поле своєї дiяльностi та зробити якнайбiльше, тодi, очевидно, я одержав би велику нагороду.

Ще раз зазначую, що вiд Колачова я одержав одне, загальне, безстрокове завдання, тому саме я не мав iз ним визначених, окремих перiодичних стрiч. Стрiчi, що їх я мав iз Колачовим, пiсля одержаного завдання були тiльки принагiднi, а не тенденцiйнi. На стрiчi до Колачова я мав приходити пiсля цього, коли матиму бажанi матерiали. Їх я не мав, тому нi разу до К-[олач]ова в р-н особисто[,] нi чеез Боечка, я[]нiщо не передавав.

Iз агентiв, сексотiв, якi спiвпрацюють i[з] большевицькими полiцiйними органами[,] я не знаю нiкого, так як це збер[i]гається в тайнi. З моiх прямих зверхникiв по полiцiйнiй роботi знаю Колачова та Боечка, через якого я повинен подавати вiдомостi та одержувати вiд нього завдання. Боечко має, очевидно, бiльше людей таких, як я. Їх прiзвищ я не знаю i за час свого не[д]овгого побуту у родинному селi не успiв пiзнати.

Пiсля напiмнення подаю: я мав завдання слiдити не тiльки за повстанц[я]ми у цьому теренi, але також за мiсцевим населенням у родинному селi. Окремих людей, крiм родин двох мiсцевих пiдпiльникiв, завдання слiдити, я не одержав. Щоби слiдити за людьми, повинен щовечора виходити надвiр та наслухувати за рухом

в селі. Де був надмірний гамір, рух, лай собак, світилося задово
світло, були заслонені вікна, я повинен негайно в цей напрямок іти на
згадане подвір'я, заходити городом, та підглядати, насл[у]хувати.
Вечором і вночі, я повинен[]виходити на вулицю та дивитися чи не
проходять люди зі зброєю. До них, хтоб це не був – свої, чи
“бандьори”, треба добре приглянутись та слідити куди підуть, що
роблять, до кого заходять, де квартирують і зараз негайно
сповіщати Боєчкові чи Колачову.

Комарніцкого, який зараз разом зі мною арештований,
заангажував особисто я, чи він мав окремі припоручення від МВД[.]
не знаю і в цьому сумніваюсь. Він мені про це нічого не згадував.
[Пр]о моє пряме завдання від МВД К-[омарніцк]ому я нічого не
говорив. Його я забрав за Колачова [порадою] – добрати собі
сопутника. Комарніцкий, який матеріально дуже низько стояв, охотно
зі мною ходив. Він, як і я говорив перед населенням на Рад. Союз та
вдавав повстанця, щоби одержати більше харчів від населення.
Перед населенням у розговорі, обманюванні завжди провідну роллю
грав я, а К-[омарніцк]ий тільки дочіплявся – потакував та докидав
деякі слова. Він вдавав парубка, хоч був вже жонатий, тому носив
навіть на лівій руці кільце.

Я визнав усю правду. Тепер можу, як і ви, громити енкаведистів,
щоби себе оправдати, я обов'язуюсь убити Колачова і Чубея.

Заввага: Об'єкта арештовано під маскою большевиків. Повстанець,
який вдавав большевицького старшину МГБ, з лайкою і ударом накинувся
на одного із них “бандит, где твое оружие, зачем ты бродишь по лесу, я
вас сей час постріляю, как собак”, Комарніцкий оправдувався, що він
свій чоловік, був в ЧА і зараз ходить за хлібом для себе і родини.

Перестрашеному К.[омарніцкому] на поміч поспішав Ганчарик,
який доброю рускою мовою по-військовому заявив: “Товариш майор,
мы свои, хороши люди, мы не бандиты.” На окремому випитуванні
Г.[анчарик] покликався на кількох МВД-истів з р-ну, та ручався нач.
МГБ Золото-Потіцького р-ну Колачовим. Він сказав: “Свяжитесь з
Колачовим, тогда узнаете мою личность.”

Арештований, після його заломання, в[и]сказував все ініціа-
тивно, охотно. Це був тип низькоквартирний, спосібний на все ради
наживи, збереження себе.

Постій, дня 26/IV/1947 р.

25/а, 35/а

* * *

№ 88/XIV-3

Протокол допиту Романа Пилиповича Комарніцького

Р. 31/а

Справа ч.: .../47 р.

Комарніцький Роман Пилипович

Протокол

Комарніцький Роман Пилипович
нар. 16/II/1919 р. в с. Пор[о]хова,
Золотопотіцького р-ну, Терноп.[і-
льської] обл., українець, жонатий,
осв. – 4 кл. Н.Ш.

Я, Комарніцький Роман Пилипович, нар. 16/II/1919 р. в с. Пор[о]хова Золото-Потіцького р-ну, Терн.[опільської] обл. в рідні рільника. На сьомому році життя я пішов до школи, де закінчив 4 кл. Після цього помагав батькам у рільництві. Я був сиротою, батька не пам'ятаю, мати померла, коли я мав 13 літ. Від 13 років я пішов у найми. Служив у стрія, Комарніцького Степана, 3 роки. Маючи 16 літ, я пішов служити до с. Велеснів, де проживав один рік у Крислатого Івана. Після цього я перейшов до м. Бучач у найми до свинаря Костукевича. У нього був за фірмана один і півроку. Після цього я пішов в с. Пор[о]хова до сестри, тут я помагав їй у господарці, аж до приходу ЧА.

В жовтні 1940 р. я був забраний на службу до ЧА. Служив у 144 сп. Командирів зараз собі не пригадую. В армії був я стрільцем. Після вибуху війни в серпні моя частина виїхала на фронт. На відтинку Шполе недалеко Києва ми заняли оборону проти німців. Вкоротці, під час наступу німців на наші окопи, я здався німцям в полон. Нас, полонених[,] відставили німці до м. Рівне, тут я пробув один місяць у таборі для воєнно-полонених. Із-відси я був відпущений додому. Осінню 1941 р. ми прибули в с. Порхову. Я зайшов до своєї сестри та помагав їй в господарці.

В листопаді 1942 р. мене завербовано на роботу до Німеччини. Зі мною виїхало на роботу ще кількох моїх односельчан, між ними Ганчарик Іван Осипович. Зимою доставили нас німці до м. Обергавзен, там призначено нас на роботу у вугільній шахті. У цій шахті, якої назви

собі не пригадую, я працював до квітня 1945 р. На початку квітня нас із цієї шахти німці перевезли до м. Ізелю, тому, що наближався фронт англо-німецький.

16 квітня 1945 р. м. Ізелю захопили американські війська. Із приходом американських військ усі робітники розійшлися, хто куди. Я поїхав назад до Обергавзена. Там я получився із іншими українцями. Нас 19-ох перебувало у бараках під містом. Харчі давали нам німці.

Літом у липні 1945 р. нас забрали американські власті до табору над рікою Рен [Рейн], якого назву я забув. Там було кільканадцять тисяч людей різних національностей, переважно зо східних країв.

3 серпня 1945 р. до нашого табору приїхали большевики. Вони всяким способом заманювали нас на сторону Рад. Союзу, обіцували щасливе життя, самостійність, та інші небелиці. Внедовзі після цього, усіх, перебуваючих в таборі, американці погрузили у вагони та перевезли на сторону Німеччини окупованої рад. військами, де передали нас в руки військовим властям ЧА. Тут під ескортом завезено нас до таборів. У таборі я переходив (особое дело). Мене, як і всіх інших, перебуваючих в таборі, закликав до себе больш. лейтенант на допит. В окремій кімнаті він зразу накинувся на мене з лайкою, що я “бандит”, СС-овець, зрадник. Я розказав всю правду про себе так, як зараз її розказав вам. НКВД-истові не сказав я тільки, що був відпущений німцями з полону та після перебування вдома, добровільно завербувався до роботи в Німеччину. Йому я сказав, що в липні 1941 р. під час транспорту воєнно-полонених в глуб Німеччини, я втік із ешелону, переодягнувся в цивільний одяг і станув до роботи в шахту. Після перевірки, нас через кілька днів усіх воєнно-здібних забрали в ЧА. Я був призначений до зенітної артилерії, до частини 1065. Там зразу я пройшов стрілецький вишкіл і після одного місяця був переданий у ба[та]рею радіо-зв'язку, де пройшов вишкіл і став радіо-телеграфістом. Наша частина побувала зразу у різних місцях окупованих зонах Німеччини, а відтак була перекинута на Мадярщину. Наша частина охороняла від воздушного налету залізнодорожні лінії.

В червні 1946 р. я був демобілізований із рядів ЧА. В половині липня я прибув до с. Пор[о]хова до своєї сестри. Зразу я помагав сестрі при господарстві. А, піднайшовши собі дівчину, восени 1946 р. я з нею оженився. Моя жінка живе у своїх батьків і я, оженившись, перейшов до неї. Вона працює молочаркою, при чому я її деколи помагаю. В с. Пор[о]хова, при батьках моєї жінки я жив до сьогодні.

До справи:

Приблизно [з]а два тижні до Великодних Свят 1947 р. до мене прийшов мій односельчанин, зараз тут присутній Ганчарик Іван

Осипович, та сказав, щоб ми спільно пішли щось зорганізувати для життя, тому, що голод не дає спокою. Він порадив мен[і] взяти зі собою по можливості деякі речі для заміни. Я взяв черевики і ми вибралися на м. Монастириська. Тут ми познайомились на ярмарку з одною дівчиною зі с. Швейків, з якою я пообіцяв женитися і ми перейшли до с. Швейків. Тут я проміняв свої черевики за пуд жита та пару бохонок хліба та ми повернулися домів. Подорозі ми вступили на хутір б. с. Залісся. Тут Ганчарик просив людей хліба та казав, щоб вони давали по-більше, бо ми не самі, а нас багато в лісі. У двох господарствах ми дістали по куску хліба та пішли у Порхову. Після цього раз перед Святами і в Свята та ще кілька разів я ходив із Ганчариком на організування харчів. Ганчарик завжди говорив, що ми організуємо харчі для хлопців і люди, маючи нас за повстанців, нам часто їх давали. Ганчарик говорив, що треба по-більше нарікати на Сталіна і хвалити повстанців, то більше заробимо хліба. Ми так і робили. Ганчарик завжди починав із господарями політикувати, а я докидав по слову. Нам добре йшло, ми із порожніми руками додому ніколи не вертали і мої старі штани, які я носив, ніби для заміни, я завжди приносив додому. Моя жінка мене питала, куди ми ходимо, я їй розказував, що ми крутимо людям голови, вона сміялася, що нам довго так не вдасться.

На закиди мені, що я бандит, большевицький агент, відповідаю: що із бандитами, большевиками я нічого спільного не мав. Поліційним агентом МВД я не був і не є. Про це може посвідчити кожний мешканець мого села, нач. істребків Боєчко, який має зв'язок з нашими хлопцями та Ганчариком.

Заввага: Після вищенаписаного переслухання, при допитуванні Ганчарика, Комарницький намагався втікати. Під час намаганої втечі його застрілено.

Постій, дня 26/IV.1947 р.

25/а, 35/а

* * *

№ 89/XIV-4

Протокол допиту Василя Михайловича Григорчука

Р – 31.

Справа ч.: .../47 р.

Григорчук Василя
участковий РО НКВД

Золотий Потік,
червень 1947 р.

Протокол

Григорчук Василь Михайлович, ур. 1924 р. в с. Рублин, Золотопотіцького р-ну, Тернопільської обл., українець, вільний, освіта – 2 кл. НШ.

В 1945 р. вступив до праці в РО НКВД, Золотопотіцького р-ну і працював участковим.

В м. червні 1947 р. повстанці з Товмацького р-ну, Станиславівської обл., його зловили і розстріляли, а документи передали в Золотопотіцький р-н, для СБ. Ближчих даних про його праці в течтці немає.

Січень, 1948 р.

20/3

* * *

№ 90/XIV-5

Протокол допиту Антона Петровича Лукасевича

Р – 31.
Справа ч.: .../47 р.
Лукасевича Антона
Співробітника МВД.

Золотий Потік,

Протокол

Лукасевич Антін Петрович, ур. 1899 р. в с. Вістря, Коропецького р-ну, Тернопільської обл., поляк, невійськовий, жонатий, по фаху швець, неграмотний.

Я, Лукасевич Антін с. Петра уродився 1899 р. в с. Вістря, Коропецького р-ну, Тернопільської обл. в родині польській. В батька могого було пів морга поля.

В сьомому році життя я пас свою і інших господарів корови. За це платили мені люди збіжжям і грішми. В 12 році я ходив з родичами на заробітки до багатших господарів.

В 1921 р. я оженився з Баранюк Юстиною з с. Вістря і пішов мешкати на її господарство. В 1937 р. я купив чотири морги поля і хату на хуторі Глибока коло с. Стінка Золотопотіцького р-ну.

Родина моя складалася з мене, жінки, сина Івана ур. 1928 р., Михайла 1930 р., Петра 1939 р. і Василя 1940 р. В час усього свого життя я не брав жодної участі в організаціях ні товариствах.

Зимом 1947 р. (дати не пригадую собі), мій син Михайло сказав мені, що Колачов посилає його на села, щоби він збирав збіжжя і інші харч. продукти ніби для партизанів. При тому мав запам'ятовувати собі хто і що дає та все йому зголошувати. Казав, що зібрані продукти забере для себе, це має бути заплата за його розвідчу роботу. Син питав мене чи я позволю йому на це. Я дозволив, бо в той час в мене в дома не було що їсти. Тільки перестерігав його, щоби уважав, щоби не зловили його партизани і не вбили. Син ходив по селах і два рази привозив додому зібрані продукти.

Одного разу він пішов до с. Зубрець і там його зловили істребки та відпровадили до району. В районі син посидів кілька днів і його звільнили. Син часто ходив до району, в якій справі мені не говорив.

В місяці червні 1947 р. (дати не пригадую собі), син Михайло сказав мені, щоби я йшов до ліса ніби на гриби і при тому слідив за “бандерівцями”. Казав ходити по густих корчах, підглядати та підслухувати чи хтось не говорить, або не кашляє. Казав, якби я побачив партизанів, то щоби я їм не показувався, а скоренько вертався додому і повідомив його в котрім саме місці я завважив. Син казав, що він сам пішовби, але він молодий і як його партизани зловили б в лісі, то убили б, а мене старого хоч побачуть, то повірять, що я пішов по гриби. Казав ще, що Колачов обіцяв дати збіжжя, гроші і мануфактури за це, як щось вислідимо. Ще цього дня я пішов до ліса, ходив по густих корчах, але нікого не бачив ані не чув. Після цього син посилав мене ще другого і третього дня. Я ходив, але рівнож нічого не запримітив.

10.VI.1947 р. раненько син сказав мені йти в ліс коло с. Вадова може там знайду “бандерівців”. Казав: “видите тату, ми не маємо що їсти, а якби ви вислідили бандитів, то Колачов зараз дав би нам і хліба і грошей”. Я взяв торбину на гриби і пішов у вадівський ліс. Зразу пішов в корчі шукати за партизанами. Грибів назбирав скорше, тому якби мене стрінули партизани, то я[]сказав[]би їм, що збираю по корчах гриби, а на доказ маю вже в торбі. Корчами підходив я тихенько, підслухував, сідав, курих папіроси і підходив далі. В глибині корчів побачив я втоптану стежку. Цією стежкою я підходив тихенько дальше, підслухував і заглядав поміж корчі. Нараз недалеко я почув, що хтось говорить, я підсунувся тихенько ближче і побачив 2-ох озброєних людей в большевицькому мундурі. Я підсунувся ще ближче, щоб подивитися докладно чи їх є більше, чи тільки двох. В тій хвилині почув я, що позаду мене зашелестіли корчі, я оглянувся і побачив, що до мене підходить якийсь озброєний чоловік. В той час я зігнувся і нібито і його не завважив, шукаю за грибами. Цей чоловік підійшов до мене і запитав, що я тут роблю. Я сказав, що шукаю грибів. Він засміявся, казав, що в корчах грибів нема, а лише в грубім лісі. Я показав йому гриби і сказав, що назбирав їх в корчах. Цей чоловік сказав мені йти разом з ним до цих двох. Я зразу опирався, казав, що я не маю чого йти, бо я спішуся додому. Він присилував мене і я пішов.

10.VI.1947 р.

Захар.

* * *

№ 91/XIV-6

Протокол допиту Степана Петровича Ковалівського

Р – 31.

Справа ч.: .../47 р.

Ковалівського Степана

с/о РО МВД по пс. “Петров”.

Золотий Потік,

Протокол

Ковалівський Степан Петрович,
ур. 5.V.1904 р. в с. Зубрець,
Золотопотіцького р-ну, Тернопіль-
ської обл., національність поляк,
невійськовий, жонатий рільник, по
фаху ткач, грамотний.

Я, Ковалівський Степан, син Петра уродився 5.V.1904 р. в с. Зубрець, Золотопотіцького р-ну, Тернопільської обл., в польській родині. Родина складалася: з батька, матері, двох старших братів, мене і сестри.

Тому, що в мого батька було мало поля, він в 1914 р. поїхав до Чехословаччини на роботу. По п'ятьох місяцях батько стягнув цілу нашу родину до себе до м. Пшошкіце, до господаря Песістол Янек. В цього господаря ми всі працювали. Але тому, що я був наймолодший, то мене мій господар посилав до школи, до якої ходив лише кілька місяців, бо я обтяв собі пальці на січкарні і пішов до шпиталю. Після вилічення я до школи більше не ходив.

В 1914 р., як вибухла війна, то батька і найстаршого брата Михайла покликали до війська. Господар батька виреклямував, а брат таки пішов.

В 1916 р. наша родина, крім брата Михайла вернула додому. В дома ми своєї хати не застали, бо була спалена підчас війни, тому уряд сільський дав нам іншу хату. В дома я був два тижні, а відтак батько віддав мене на службу до с. Попівці Товстецького р-ну, до господаря Левицького Михайла. В Левицького я був 4 місяці і вернув додому, бо в той час помер мій старший брат і я мусів помагати батькові при господарстві.

В 1920 р. я оженився і пішов мешкати до своєї жінки. В 1921 р. я пішов на службу до фільварку в своєму селі. Тут я пас худобу. В 1922 р. я вернувся знова додому і побудував собі хату. В 1924 р. я виїхав на роботу до Лотви. В Лотві я працював два місяці, а відтак приїхав додому на відпустку. В дома я рівнож пробув два місяці та знова вернувся до цього самого господаря. Господар мій не хотів мені платити цієї самої платні, бо перше платив мені 50 лат на місяць (лати це латвійські гроші). Я був змушений піти до контори, щоб там мені приділили роботу в іншому місці. З контори відіслали мене до міністерства праці. Я пішов туди і в міністерстві мені сказали, щоби я до трьох днів опустив Латвію. Слідуючого дня я виїхав додому. В дома перебув півтора місяця і знова вернувся до Латвії, але до іншої місцевості. Цей раз я працював п'ять місяців. Вернувшись додому то вже більше не їхав нікуди на роботу, тільки працював на власному господарстві аж до приходу німців 1941 р.

В час польської і большевицької окупації 1940 рр. я не брав жодної участі [в] товариствах, організаціях ані в урядах.

З приходом німців 1941 р. я виїхав до Німеччини і працював в господаря один місяць. Але тому, що я не мав пальців, мене з роботи звільнили. В дома я дальше працював на власному господарстві.

З приходом большевиків 1944 р. голова с/ради назначив мене десятником. Функцію десятника сповняв я до кінця 1946 р. З початком січня 1947 р., голова с/ради призначив мене ваговщиком м'яса. З цього завдання я хотів вив'язатися дуже добре.

7.1.1947 р. до села приїхав із ОББ НКВД л-т Колачов. Він повідомив мою дочку Ольгу (мужатку вже, яка мешкає осібно, а чоловік її виїхав в Німеччину). Рівнож повідомив Саварин Ольгу, щоб обі вони прийшли до с/ради. Я прийшов до дочки, сказав їй, щоб ішла до с/ради, бо там чекає на неї Колачов і що я зараз туди прийду. Вертаючи з дому до с/ради, подорозі стрінув я Саварин Ольгу і ми разом прийшли до с/ради. Вона пішла до канцелярії і по пів години вийшла та оповіла нам, що Колачов питав, хто вислав її до Німеччини. Відтак пішла моя дочка і також була в канцелярії около пів години. Вона рівнож оповіла, що Колачов питав її, чи чоловік добровільно поїхав в Німеччину, чи примусово. Казала мені, щоб я зачекав на Колачова, бо він хоче зі мною щось говорити. Дочка пішла[,] а я лишився. По кількох хвилинах покликав мене Колачов до канцелярії. Крім нього в канцелярії не було більше нікого. (Колачов – середнього росту, волос чорний, обличчя кругле, убраний в рубашці, гранатові сподні, чоботи жовті /полотняні/[,) при боці пістоль). Коло стола стояла десятизарядка. Колачов привитався зі мною і сказав

сідати напроти себе. Він запитав мене, чи мій зять (муж дочки Ольги) поїхав сам до Німеччини, чи примусово. Я казав, що його німці зловили підчас облави та, що ми довгий час не мали про нього жодної вістки, аж недавно написав листа з Середньої Азії. Я подав йому цього листа, він прочитав і віддав мені. По хвилині він запитав мене, чи я знаю про це, що в моєї дочки Ольги були партизани. Я сказав, що не знаю і не було, бо якби були, то вона була[]би мені сказала. На питання Колачова, що[]би я зробив, як знав би де квартирують партизани, я відповів, що сейчас зголосив би в с/раді. Колачов сказав, що про такі справи в с/раді не зголошується, а негайно повідомляється до району до начальника НКВД. Я погодився із цим. Колачов сказав, що, якщо подібне я зголошу, то за це дістану від начальника велику нагороду. Тому, що вже був вечір, Колачов кудись спішився, зі мною більше не говорив, а сказав слідуєчого дня, о год. 12-тій прийти до с. Порохова до с/ради. Слідуєчого дня перед полуднем я ішов до с. Порохови. Подорозі стрінув мене секретар с/ради с. Зубрець і дав мені картку. Тому, що я не вмів добре читати, я попросив його, щоб він прочитав мені. Ця картка була від Колачова, в якій він повідомляв мене, щоб я сьогодні не йшов до Порохови, бо його не буде, щоб прийти слідуєчого дня раненько. Слідуєчого дня, то було 9.І.1947 р. раненько, я пішов до Порохови. Подорозі стрінув я голову с/ради с. Зубрець і він сказав мені, щоб я зачекав, бо він також піде до Порохови та що Колачов покликає ще Самоляк Михайла с. Гната, Самоляк Степана, Пивоварчук Миколу (дяк), Гаврилук Ольгу та Юлію (сестри), Волошинський Миколу і Шкварок Василя. За деякий час прийшов Самоляк Михайло, Шкварок і Пивоварчук. Ми всі п'ять прийшли до Порохови. В с/раді дижурний повідомив нас, що Колачова тут нема, бо пішов на участок до гуральні. Ми зачекали в с/раді і вневдовзі прийшов Колачов, Щиглов та ще якийсь незнаний мені низький, грубий. Цей грубий запитав Колачова, нащо він нас стягнув до Порохови, сказав ліпше було покликати нас до району. Відтак цей грубий запитав Самоляка Михайла чи він грамотний та що він робить. Самоляк сказав, що він є десятником і не-грамотний. Відтак Самолякові і Шкваркови сказали йти додому, а як покличе їх вдруге, то, щоб прийшли. Мені і Пивоварчукови сказав лишитися. Першого покликали до канцелярії Пивоварчука. Приблизно по 2-ох годинах він вийшов і покликали мене. В канцелярії крім цього грубого, незнамого мені не було нікого. Сам він (низький, грубий, волосся чорне, обличчя смагляве, ніс подовгастиий, в зеленій рубашці, при боці пістоль, накинений шинелею, а з під шинелі на рубашці було видно кілька медалів). Він сказав мені сідати і запитав, чи я був тоді в кооперативі,

як крамар Швед продавав фірманові Попова (нач. Наркомзагу) сірники та чи я чув їхню розмову. Я сказав йому, що чув. На бажання його розказав йому цю розмову: Крамар питав фірмана чи він любить рад. владу. Фірман сказав, що любить так як пси діда. Тоді крамар сказав, як не любиш рад. влади, то я тебе повішу на граба, а як любив би ти її, то я дав[]би тобі сірники безплатно. Він все це описав і сказав мені підписати. Пізніше він запитав мене чи я маю охоту співпрацювати з органами НКВД. Я відповів, що маю та, що дав вже свою згоду на це Колачови. Він сказав, що усної згоди то замало, треба підписати заяву. Я погодився з цим. Відтак він написав заяву на куску паперу і прочитав мені. Вона меншбільш звучала:

Заява

Я, Ковалівський Степан Петрович, заявляю, що буду співпрацювати з органами НКВД і про все, що побачу і почую, донесу. За невиконання цього, або як комусь скажу про це, то буду покараний воєнним судом.

Цю заяву сказав мені підписати своїм ім'ям та прізвищем і псевдом "Петров". На питання, нащо мені цього псевда, він сказав, що псевдом я маю підписувати всі свої доноси. Я оправдувався тим, що я не вмю писати. На це він сказав мені, щоб всі доноси писала моя дочка Ольга, а я лише підписувався. Відтак сказав мені, що від сьогодні я є секретним міліціантом і, що про мою роботу крім цього більше ніхто не буде знати. Завданням моїм є сказав він – слідити до кого заходять партизани, хто їм дає їсти, котрими вулицями чи стежками ходять, куди заходять до села, в кого квартирують, що люде говорять проти рад. влади, що говорять про Самостійну Україну, про Англію і Америку. Радив мені самому входити в подібні розмови з людьми, а головно при горілці. Казав, що тверезий думає, то п'яний скаже. Ці матеріали я мав приносити на приватну квартиру Колачова або заадресувати Колачов НКВД і кинути на пошту. Сказав ще, щоби я написав скільки в мене поля, дітей, братів та де тепер мої брати. Це все я мав написати і 1.II.1947 р. принести на приватну квартиру Колачова.

31.I.1947 р. вночі я встав, вийшов з хати до другої кімнати, повибивав вікна, порозсипав збіжжа і положився знова спати. Це все зробив на те, бо днем перед[]тим до с/ради привезли насіння збіжжа, якого і я хотів дістати. Рівнож зробив це в секреті від родини. Як розвиднілось я знова пішов до другої кімнати, як вернувся – сказав жінці, що хтось закрвав в нас збіжа. Жінка почала плакати, але я її втихомирив, казав, що піду до с/ради і дістану збіжжа. Пізніше я

пішов до голови с/ради і зголосив про крадіж. До р-ну неходив тому, що нічого недовідався про те, що казав мені цей грубий.

8.II.47 р. раненько прийшов до мене голова с/ради і сказав мені, що його і мене кличе Свердлов в НКВД до Порохови. Ми обидва прийшли до Порохови до горальні на участок. На подвір'ї я побачив якогось большевика. Голова сказав мені, що то Свердлов. Свердлов (високий, стрункий, блондин, в шапці /сibirці/, синій шинелі, з пістолетом при боці і мав автомат ППШ). Він привитався з нами, покликав голову до канцелярії, а мені сказав зачекати. По годині вийшов голова, а Свердлов закликав мене. Він сказав мені сідати і запитав, що я розвідав про партизанів та хто вкрав коні в моєму селі. Я сказав, що партизанів не бачив ніде і не чув про них нічого, а коні, то напевно вкрали "бесарабці", так як у Бариші. (У Бариші "бесарабці" були вкрали коні і люди їх зловили). Відтак Свердлов сказав вийти мені до другої кімнати і зачекати. Крізь вікно побачив я як до участку доходив Колачов убраний в цивільному одязі, в вишитій сорочці і в цивільному кашкеті. На проти Колачова вийшов Свердлов, Колачов витяг з кишені якийсь папір і вони почали обидва щось читати. По кількох хвилинах до мене прийшов Свердлов і сказав мені йти додому, розвідати про "бандерівців", бо сьогодні більше він не має часу зі мною говорити.

Весною 1947 р. (дати не пригадую собі) до села приїхав нач. Наркомзагу Попов. Він покликав мене до с/ради і запитав, що я роблю. Я сказав, що збираю контингент м'яса і грошеву позику, а люди не хочуть давати. Попов сварився зі мною, чому так мало зібрав і назвав мене саботажистом. Я оправдувався, казав, що я не саботажист і нічого не винен, а винні люди, бо не х[о]тять давати. Він закликав мене в село, сказав, що переконаємося. Як ми прийшли до одної хати, я завважив підозрілий рух господарів і як ми вийшли надвір, то я про це сказав Попову. Він зараз вернув до хати, пере-провадив ревізію, нічого не знайшов і вийшов. Пізніше ми знова стрінулись в селі. Попов пішов до с-ради, а я ще раз вернувся до цього господаря, щоб переконатися, що це був за рух. Підходячи до хати, з города, я побачив крізь вікно, що господар мене запримітив, тому я пішов прямо до хати. Як доходив до дверей, то побачив як через вікно вискочила якась висока дівчина і втікла поміж хати. Я прийшов до хати, а щоб оправдати свій другий прихід, сказав господареві, що Попов казав, щоб він дав для нього горілки. Господар сказав, що не має, я порозглядався по хаті і вийшов. Звідси пішов прямо до с-ради, але про це, що бачив дівчину, яка втікла через вікно, Попову не сказав.

Слідуючого дня раненько я хотів йти до району, щоби зголосити про це, що бачив цю дівчину, яка втікала з хати. Коло с-ради я стрінув Колачова. Він запитав мене куди я йду. Я сказав, що до нього. Зараз покликав він мене до канцелярії. Тут я йому розказав про це, що бачив як втікала та дівчина через вікно. Він запитав, чи господар знає про це, що я бачив цю дівчину. Я сказав, що може і знає, бо в той час бачив мене під хатою. Питав мене, що я ще більше розвідав. Як я сказав йому, що нічого більше, він сварив мене, казав, що я не добре працюю, відтак грозив мені, що як так далше буде, то віддасть мене до суду. Я пообіцяв йому, що на далі буду старатися краще працювати. Чотири дні пізніше, ніччю Колачов пер[е]провадив ревізію на тому господарстві, звідки втікла ця дівчина, але крім домашніх нікого не застав.

22.V.1947 р. перед полуднем я пішов на вулицю Іванівка збирати м'ясо і гроші, при тому слідив за "бандерівцями". Коли я прийшов на подвіря Фугель Степана (участковий істребків) то я завважив, як його жінка в той час виходила зі стайні. Вона побачивши мене вернулась, щось заговорила в стайні і знова вийшла на подвіря. Я відразу догадався, що там мусить бути хтось з "бандерівців". Як тільки почало смеркатися, я ходив по вулиці коло Фугель Степана, щоб побачити, чи не буде від нього хтось виходити. За деякий час попри мене перейшло около 50 большевиків і пішли в напрямі с. Ліщинці [Ліщанці]. Тоді я підійшов ще ближче на город і побачив, як [від] Фугель Степана вийшло трьох озброєних людей і скоренько йшли в напрям ліса. Я постояв ще кілька хвилин, нічого більше не запримітив і пішов додому.

Другого дня раненько я пішов до Порохови на участок і там застав Колачова, участкового Боечко, 6 бійців і кілька істребків. Колачов запитав мене чого я прийшов. Я сказав, що думав, що тут є хтось з істребків з мого села. На знак, що я хочу з ним говорити[,] я примружив око і вийшов надвір. Незабаром вийшов за мною Колачов і я сказав йому, що вчора вечором бачив партизанів. Тоді Колачов покликав мене до гуральні, казав, що тут не добре говорити, бо може хтось побачити. В гуральні я розказав йому докладно про те все, що завважив в день і ввечір в Фугель Степана. Він питав, що я ще розвідав про цивільних людей, які ворожо ставляться до рад. влади. Я оправдувався, що від цивільних людей не можу нічого довідатися, бо мене бояться і передімною не хотять нічого говорити. Відтак Колачов казав далше слідити по селі за партизанами та підслухувати, що говорять цивільні люди.

26.V.47 р. перед полуднем до села приїхав Колачов, Щеглов, Попов та з ними дев'ять бійців. Вони обскочили господарство Фугель

Степана, перепровадили ревізію, нічого не знайшовши поробили ревізії в сусідів Фугля і від[і]хали до району.

Цього дня, як большевики переводили ревізію в Фугля, я пішов в поле. Подорозі стрінув Фугля Степана і сказав йому, що до нього поїхали большевики на ревізію. Про ревізію повідомив його тому, щоби він не додумувався, що це з моєї причини, бо жінка його бачила мене тоді, як виходила зі стайні. Від цього часу на вулиці Іванівка большевики часто роблять засідки.

Я додумуюся, що Босак Максим також співпрацює з большевиками, бо одного разу, (дати не пригадую собі) я чув як він оповідав Попову, що він бачив в селі "бандьорів". Рівнож бачив я кілька разів, як Босак Максим говорив з Колачовим.

Нагороди за співпрацю з большевиками не брав жодної, лише Колачов дозволив мені красти збіжжя та інші речі в богатших господарів. Казав, що за крадіж мене не будуть карати.

11.VI. 1947 р.

Захар.

* * *

№ 92/XIV-7

Протокол допиту Володимира Михайловича Прицепи

Р – 31.

Справа ч.:/47 р.

Прицепа Володимир М.

Протокол

Прицепа Володимир Михайлович, ур. 1906 р. в с. Зубрець, Золотопотіцького р-ну, Тернопільської обл. Українець, військовий, жонатий, неграмотний, рільник.

З приходом большевиків 1944 р. Прицепа В. пішов в ЧА. По капітуляції Німеччини вернувся додому і став замісником голови с-ради. В між часі зав'язав колгосп в с. Зубрець. При тому ліквіду[в]ав майно тим господарям, котрі добровільно не хотіли вписатись до колгоспу.

При зборі контингенту побивав людей і забирав збіжжя.

В вересні 1947 р. коло хати Саварин Миколи Прицепа стрінувся з українськими повстанцями. Другого дня рано цього господаря большевики арештували. А також протягом двох тижнів на цьому місці щовечора большевики робили засідки.

За доносом Прицепи В. арештовано і засуджено голову сільради с. Зубрець Саварина. На його місце став головою с-ради Прицепа.

Будучи головою на мітінгах виступав проти повстанчого руху, називаючи повстанців бандитами.

7.XI.47 р. Прицепу Володимира розстріляно.

20/3

* * *

№ 93/XIV-8

Протокол допиту Олекси Салія

Р – 31.
Справа ч.: .../47 р.
Салія Олекси
Член ОУН на пс. “Грім”
а/в РО МВД по пс. “Саша”.

Золотий Потік,

Протокол

Салій Олекса, ур. 1925 р. на хуторі Млинки коло с. Стінка, Золотопотіцького р-ну, Тернопільської обл., українець, військовий, вільний, освіта – 6 кл. НШ.

Я, Салій Олекса уродився 1925 р. на хут. Млинки, коло с. Стінка, Золотопотіцького р-ну, Тернопільської обл. в родині українців, рільників.

В рідному селі я закінчив 6 кл. Народної школи, а відтак помагав родичам працювати на господарстві.

В час большевицької окупації 1939-41 рр. мене заангажував “Невідомий” до праці в ОУН, але членом я її не був. В Організації я сповняв функцію зв’язкового аж до приходу німців 1941 р.

В 1942 р. мене прийняли в члени ОУН під пс. “Грім”. Спочатку 1943 р. я був звеновим Юнацтва, а при кінці 1943 р. я був станичним Юнацтва на хуторі Млинки. Мій провідник по пс. “Лев” доручив мені зорганізувати юнаків і перепроводжувати з ними вишкіл. Я зорганізував 11 юнаків та перепроводжував з ними ідеологічний, військовий і дисциплінарний вишкіл. Рівночасно я полагаджував і інші орг. справи. Розквартировував орг. боївки та інші спецгрупи, які приходили до села і організував для них харчі. Рівночасно я працював касієром в УСТ.

В м. січні 1944 р. підрайоновий СБ “Явір” перебрав мене з Юнацтва до СБ і назначив мене своїм заступником. На цьому пості я працював до м. квітня 1944 р. В квітні цього ж року наші околиці стали підфронтною половою, тому в цій околиці орг. робота була цілковито припинена.

В м. червні 1944 р. я разом з іншими хлопцями пішов до СС Дивізії Галичина. В СС-ах я був цілий рік. В 1945 р. після капітуляції Німеччини я попав в американський полон в Німеччині. 28.VI.1945 р. мене разом з іншими полоненими американці передали до большевиків. Большевики відразу завезли нас до міста Б[ютн]ов / Німеччина, і замкнули нас до тюрми т.зв. “Ольре і-Берге”. В тюрмі я сидів 2 місяці. В міжчасі мене покликали 5 разів на слідство до НКВД. По 2 місяцях з тюрми мене звільнили. Тому, що я колись грав в оркестрі, мене призначили до музики в домі “Красної Армії”. В цій музиці я грав до 8.XI.1945 р. Цього дня я дав годинник одному капітанові і він видав мені документи, з якими я разом з репатрійованими приїхав додому. Додому приїхав 1.XII.1945 р. 8.II.1946 р. я зголосився в РО МВД і там видали мені документи. До цього часу нім я зголосився на МВД я кілька разів стрічався з повстанцями. 12.II.1946 р. Райфінвідділ призначив мене фінагентом в с. Стінка. 22 лютого 1946 р. л-т Колачов допитував мене. 30.IV.1946 р. Колачов прислав до мене л-та Звірова, який списав мою автобіографію від уродження аж до останнього дня. Рівнож точно запитував мене про все, що знаю про ОУН. 7.V.1946 р. прийшов до мене до канцелярії Колачов, закликав мене до другої кімнати і допитував мене в справі ОУН. Питав, чи я знаю Мельник Івана, Петрушку Михайла, Яворський Михайла, Годованець Василя, Набрідну Настю, Мельник Анну, Мельник Марію. На цьому протоколі він доказав мені про всю мою орг. роботу. Рівнож доказав мені, що в мене був Годованець Василь на пс. “Сокіл” разом з іншими повстанцями. Після цього Колачов пропонував мені погодитися на агентурну роботу і підписати заяву. Я погодився. Відтак він поучував мене, в який спосіб я маю розвідувати про повстанців і їхніх прихильників, які їм допомагають. Найбільше, сказав Колачов розвідувати між молодіж[ню] і то між найближчими товаришами. Казав прислухуватися до розмов населення, що говорять про повстанців. Ці розмови казав точно записувати, подавати докладний текст, час і місце та хто був присутній підчас цієї розмови. Пізніше я підписав заяву співпраці з МГБ своїм ім'ям і прізвищем та псевдом “Саша”. Це псевдо – сказав Колачов – має служити для законспірації мене самого в моїй агентурній роботі. Колачов доручив мені, щоб до першої стрічі з ним я розвідав, де перебуває Яворський Михайло на пс. “Луг”, Петрушка Михайло і Набрідна Настя. За Яворським – “Лугом” я мав розпитувати його брата Степана на Глухові коло Стінки, про Петрушку у Франів Калини (його коханка) на хут. Млинки, про Набрідну в Маслій Василю на вул. Бурдеї. Про вище згадані я мав

довідатися ще в кого вони останньо були, що говорили і хто був присутній з цивільних людей. Дальше говорив мені, що, якщо я довідався скорше як до стрічі про вище згаданих, то мав написати листа, підписати даним псевдом, занести до району і кинути в по[ш]тову скриньку. Лист мав адресувати – МГБ Колачов.

Около 22.V.1946 р. я був в Кизими Михайла. Незабаром прийшов Колачов, покликав мене до другої кімнати і питав чи я ходив до цих людей, від яких я мав довідатися про повстанців. Я казав, що ходив, але нічого не розвідав, а також з повстанцями не стрічався. Колачов кричав на мене, чому я нічого не розвідав, казав що про злодіїв я скорше зголосив би, а про бандитів не хочу. Відтак сказав він, що нам треба умовитись про якесь місце, де я мав би класти агентурні доноси. Я подумав і сказав йому, що в с-раді в столику підривається дошка і там булоби добре ховати записки. Пізніше Колачов грозив мені, що як до слідуєчої стрічі не дам йому задовільних матеріалів, то він почислиться зі мною інакше.

Слідуєчий раз Колачов застав мене в с-раді (дати на пригадує собі). Він питав чи маю для нього звіт, чи ходив до Яворського Степана, Франів Василини і Набрідної сестри. Я оправдувався, що звіту не маю, бо не маю жодних матеріалів, а до вище згаданих ходив та нічого не довідався. Відтак Колачов сказав мені, що Петрушка повинен мати криївку на хут. Млинки та, щоб я заходив до Франів Василя, бо він повинен знати про цю криївку. З Франів Василем я мав вести розмови на політичні теми. Крім Франів Василя, я мав заходити до Мельник Анни, дочка Онуфрія, Стефанюк Анни, Мельник Марії, д. Михайла, і Лукасевич Антона. В них рівнож я повинен би довідатися дещо про повстанців. Рівнож сказав мені довідатися кілько було тоді повстанців, як забрали істребка Кіндзерського Михайла с.[ина] Віцька. Це останне я мав довідатися за три дні і зголосити йому на стрічі. Третього дня на умовлену стрічу я не прийшов.

Одного дня переказав до мене Яворський – “Луг”, щоби я прийшов до нього на вул. Бурдеї. Я до нього не ходив, а пішов до його сестри Марії і сказав їй, що Колачов знає про те, що брат її перебуває на вул. Бурдеї. Цього вечора большевики робили перевірку і засіли на вул. Бурдеї і ху[т]. Заглибока. Слідуєчого дня рано був в мене Задвірний Іван[,] також с/о, якого прикріпив до мене Колачов для помочи в роботі. Він оповідав мені, що в лісі коло с. Вадова був бій і, що там впало двох “бандерівців”, а Яворський Михайло – “Луг” зівстав ранений. Казав, що там впав “Чех” і один або з с. Вадова, або з хут. Скігла. Також оповідав, що більшовики забрали звідтам кулемет. В два тижні пізніше перед вечором прийшов до

мене Колачов з 8-ма бійцями і псом, принесли з собою харчі, які зібрав їм на хут. Млинки Кізима Михайло, і сказав, що будуть в мене вечеряти. Відтак питав мене, що я довідався зі скорше поданих мені завдань. Я казав, що про повстанців нічого не довідався, лише довідався від Задвірного Івана, що в лісі коло с. Вадова зістав вбитий “Чех” і ще один, а Яворський – “Луг” ранений. Після цього Колачов доручив мені уточнити чи напевно вбитий “Чех” та довідатися, де перебуває ранений “Луг”. Рівнож казав заходити до Бучинського Федя, Мельник Онуфрія і Кітенько Стефки (учительки) та розпитувати в них про повстанців, а спеціально про раненого “Луга”. Після цього я стрічався з Колачовим ще кільканадцять разів, але нічого конкретного йому не сказав.

“Листок”

* * *

№ 94/XIV-9

Протокол допиту Тараса Саповича

Р – 31.

Справа ч.: .../47 р.

Сапович Тараса

Золотий-Потік, 23.І.1948 р.

Протокол

Сапович Тарас, ур. 1920 р. в с. Гоцулівка [Гоцулівка], Коломийський р-ну, Станиславівської обл., українець, жонатий, невійськовий, пекар, освіта – 4 кл. НШ.

В 1939 р. Сапович одружився в с. Скоморохи, Золотопотіцького р-ну. Вчас большевицької окупації 1939-41 рр. був арештований большевиками за співпрацю з ОУН і по півтора місяця його звільнили.

Вчас німецької окупації 1943 р. виїхав до Німеччини і був до приходу большевиків 1945 р. 16 червня 1945 р. вернувся додому. В м. серпні 1945 р. зголосився до праці у пекарні в Золотім-Потоці. Тут працював завідувачим до вересня 1947 р. В міжчасі ходив разом з большевиками і бригадою стягати контингент.

В 1946 р. Сапович бачив в лісі повстанців і слідуючого дня в цьому лісі, большевики в числі 150 осіб, робили облаву. Після цього, він мало приходив до села, бо боявся, щоб повстанці його не покарали. В жовтні 1947 р. Сапович перейшов працювати до пекарні рай. центру Коропець.

23.І.48 р. о год. 17-ій, Сапович проходячи з с. Стінка до Коропця, найшов на криївку, в якій були повстанці. Тут [його] зловили і питали, чого він туди йде. Він казав, що переходить лісовою стежкою до Коропця до роботи. На місці закидували йому розвідувальну роботу. Він заперечував це. Рівнож доказував повстанцям неправильність нашої боротьби, мовляв, ми вбиваємо невинних людей. Він був с[у]ботником і казав, що Христос не казав вбивати людей.

В зв'язку з невігідним приміщенням в криївці і некомпетентними людьми, які переживають в цій криївці, не можливо було його переслухати.

23.І.1948 р.

“Захар”

* * *

XV. ЗОЛОТНИКІВСЬКИЙ РАЙОН

№ 95/XV-1

Протокол допиту Володимира Дмитровича Лагойди

Р-31

Справа ч.: .../46 р.

Лагойда Володимира

с/о РО МВД по пс. "Макаров"

Золотники 20.XII.1945 р.

Протокол

Лагойда Володимир Дмитрович,
ур. 1919 р. в с. Сокільники, Золот-
никівського р-ну, Тернопільської
обл., українець, освіта — 3 кл. НШ,
вільний, рільник.

Я, Лагойда Володимир Дмитрович, народився 1919 р. в с. Сокільники, Золотниківського р-ну, Тернопільської обл., в сім'ї Лагойди Дмитра і Вікторії. Крім мене вдома була ще сестра Польонія ур. 1922 р. З молодих літ я проживав при батьках. На сьомому році життя пішов до школи та закінчив 3 кл. НШ. Відтак пішов в найми та служив по господарях 5 років. Опісля вернувся додому та помагав батькові при господарстві, бо мати померла ще 1924 р.

З приходом большевиків в 1939 р. я зрадів цією переменою, бо вважав, що це держава, в якій буду міг добре жити. Я почав прихильно ставитися до большевиків. Одного дня в березні 1940 р. прийшов до мене дижурний та покликав мене до канцелярії. Там застав я голову с-ради Паласюк Андрія, кількох сільських хлопців та якогось большевика. Голова сказав до нього, що вже є всі хлопці. Тоді цей большевик відкрив збори в справі комсомолу. Він агітував нас, щоби ми прихильно ставилися до рад. влади та виконували всі обов'язки, які наложені на рад. молодь. Рівнож намовляв нас вступати до комсомолу. До комсомолу вступили: Кицькай Ілько, Романишин Петро, Романський Володимир, Савка Григорій, Півторак Володимир, я та ще інші хлопці. Півторак Володимира вибрали секретарем комсомолу.

Тоді цей большевик почав говорити про — значення комсомолу в рад. союзі. Він сказав, що комсомолец має бути передовою людиною, що він має перший всюди доступ, що він матиме змогу добути більшу освіту при допомозі всіляких курсів і т. п. Мені було доручено роботу комсомольського агітатора молоді. Слідуючим разом ми мали зійтися тоді, як приїде цей большевик. За два тижні покликали нас на збори, якими проводив представник з району Бундур та якась жінка Ляшенко. Бундур відкрив збори і Ляшенко мала доповідь про завдання комсомолу. Опісля говорив Бондур, що ми під час розмови з молоддю повинні розвідувати, хто не ставиться прихильно до рад. влади. Він наказав ходити вечером по селі та заглядати попід вікна, чи хто є з підозрілих людей[, чи хто] не шляється по селі, чи до кого з підозрілих не заходять чужі люди і т. д. Такі відомості казав подавати до секретаря комсомолу. При кінці зборів роздав нам комсомольські білети та сказав, що маємо платити щомісячно вкладку по одному крб.

На комсомольські збори ходив я кожного разу, читав там газети і різні брошурки. Їздив також кілька разів на збори до району. На таких зборах говорили переважно про те, щоб виховувати себе в комуністичному дусі, агітувати молодь, щоб вступала до комсомолу[,] а людей, щоб вступали до колгоспу, організувати клуби та інші гуртки. З наших комсомольців найкраще вив'язувався: Савка Григорій і я.

В час німецько-большевицької війни, до мене прийшов Савка Григорій та сказав, щоб ми оба втікали з большевиками, бо для нас тут місця немає. Ми оба були втікли аж до Збруча та звідти большевики нас завернули додому. Подорозі нас задержувала українська міліція, якій ми казали, що втікали з армії. Вдома я почав господарювати, а осінню 1941 р. поїхав до Німеччини на роботу. В Німеччині в м. Батемо арбайтсамт приділив мене до одного господаря на огородника. В нього перебув я до 1945 р. В цьому році по приході американців мене приділили на роботу до магазину, а тому, що я вмів трохи по англійськи, мене призначили завідуючим. Коли прийшов наказ, щоб всі чужинці голосилися, я також зареєструвався. По кількох днях приїхала большевицька комісія та забрала нас до м. Карльсруге [Карлсруе], в яким був комітет. Тут я перебув кілька днів, а відтак нас відставили до Віттенбергу, де я перебув провірку. Тут приділювали людей до армії, забирали на роботу та пускали додому. Мене звільнили додому, тому, що я був хворий. По приході додому я став ягровиконавцем, потім вступив в істребки, а відтак став фінагентом.

В червні 1946 р. до мене прийшла дижурна Теслюк Анастасія і повідомила, щоб я йшов до Золотник на станицю істребків. Ще цього

дня я пішов до Золотник та на станиці стрінув Дарапаска. Ми звиталися, він сказав мені сідати та почав випитувати, як мені йде робота. Зразу говорив мені через “ви”, а потім через “ти”. Я відповів, що в мене все в порядку. Тоді Дарапаско почав на мене сварити, що я зле виконую роботу фінагента. Я відповів, що роблю все по зможності. Відтак він почав говорити про повстанців, питав, чи я їх бачив, та закидав мені що вони до мене приходять. Коли я відповів, що до мене ніхто з повстанців не заходить та що я їх взагалі не бачив, він вдарив мене в лице, а відтак взяв патика та почав бити по плечах. Потім взяв мене за плечі та викинув за двері, кажучи: “Іди до чотра! Ти сам “бандьора”. Я пішов додому та більше з ним не стрічався.

Зізнаю правду:

В червні 1946 р. на станицю до с. Золотники покликали мене, Кицкай Ольгу, Галькевич Маріяна, Романську Анну, Кузик Дмитра, Чернявського Осипа, Германовську Мільку і Барського Станислава. На станиці застали ми Дарапаска, який став нас по-одному викликати до канцелярії. Мене покликали першого. Він казав розказати автобіографію. Коли я сказав, що в 1940 р. був комсомольцем, він застановився та сказав, що коли я тоді помагав рад. владі, то повинен також і тепер її помагати. Тоді мене також ще зачислювали — до істребків, отже він обіцяв мені, що коли я погоджуся на донощицьку роботу, він звільнить мене від цієї роботи, а надасть працю фінагента. Тоді я підписав заяву, при чому Дарапаско дав мені кличку “Макаров”. Він казав довідуватися чи до села не заходять повстанці, куди переходять, де квартирують, в кого мають криївки та хто з цивільних людей їм помагає. Якщоб я про щось довідався, то мав повідомити в районі Яснова, який працював на МВД. Я мав повідомити Яснова усно. Дарапаско сказав, що він також заїзджатиме до мене. Відтак спитав мене, чи я до цього часу не розвідав чого-небудь про повстанців. Я сказав, що бачив, як одного разу заходили до голови с-ради двох повстанців та, що тому тиждень часу бачив тих самих двох, як переходили біля школи.

Пізніше доніс я на МВД, що в Германовській Мільки вечером бачив двох повстанців. Того дня я косив в неї ячмінь, а вечером прийшов на вечерю. В той час до хати прийшло двох повстанців і почали зі мною розмовляти про жнива. Під час розмови вони кликали себе по псевдах. Слідуючого дня я повідомив Яснова, що до Германовської Мільки заходять два “бандьори” — “Байдак” і “Шрам”. Рівнож я описав їх зовнішній вигляд, розказав, що говорили

та яку носять зброю. Яснов казав частіше заходити до цієї дівчини і уважати чи до неї ще хто не заходить.

Тиждень пізніше я сидів під хатою в цієї самої дівчини та знова побачив тих самих повстанців, які заходили до неї. Слідуючого дня я стрінувся з Дарапаском та про це йому розказав. Також я доніс, що Барський Петро і Паласюк Станислав допомагають повстанцям в роботі.

Вище згадану дівчину большевики арештували, а відтак звільнили. Пізніше в неї ще два рази були ревізії.

Крім вище згаданого об'єкт зізнає:

що до Ольги Теслюк, ур. 1928 р. приходив кілька разів Гавришук, а також чув від Марії Півторак, що Ольга доносить до району. Марія Півторак сказала таке: “Аво Ольга доносить до району і ще є вдома” (Марія Півторак під час бльокади гуляла з большевиками, а опісля зістала вигнана до району. Зараз вона мешкає недалеко будинку МВД — заввага слідчого);

що Півторак Манько із с. Соколів також доносить на МВД, бо об'єктові говорив Паласюк Василь, що Манько дуже добре знається з большевиками;

що Середа Михайло (істребок) доносить до нач. істребків в с. Золотники;

що в 1939–41 рр. на НКВД доносив Савка Григорій та з його причини були арештовані Паласюк Михайло і Лопатинський Володимир, які повернувшись з тюрми скривалися перед большевиками.

Заввага: на фільтраційному пункті в Німеччині, дізнавшись, що він був комсомольцем 1940 р., говорили йому, щоб їхав додому, бо він там пригодиться (таке зізнав сам об'єкт) — слідчий.

25/6

* * *

№ 96/XV-2

Протокол допиту Марії Андріївної Возняк

P-31

Справа ч.: .../46 р.

Возняк Марія

с/о РО МГБ по пс. “Антоніна”

Золотники 20.XI.46 р.

Протокол

Возняк Марія Андріївна, ур. 1916 р. в с. Соснів, Золотниківського р-ну, Тернопільської обл., українка, освіта — 3 кл. НШ, незамужня, рільничка.

Я, Возняк Марія Андріївна, народилась 1916 р. в с. Соснів, Золотниківського р-ну, Тернопільської обл., в сім'ї Заяць Андрія і Вольної Олени. Сім'я складалася ще з братів: Амброзія (ур. 1922 р.), Богдана (ур. 1924 р.), Ярослава (ур. 1926 р.). На сьомому році життя я почала ходити до школи та закінчила три класи народних. Відтак проживала я при батьках, а тому, що в нас було мало землі, я часто ходила на заробітки до фільварку. За Польщі я належала до “Кружка Рідної школи”.

З приходом большевиків в 1939 р. я даліше проживала при батьках. В лютому 1940 р. вступила до колгоспу, в якому працювала до приходу німців до 1941 р. В тому році, ще за большевицької окупації, я стала покриткою і привела на світ дівчину Любку. Під час стабілізації фронту над Стрипою 1944 р. ми були еваковані до с. Ригайлиха. Після приходу большевиків ми знову повернулися додому та знову працювали на господарстві.

Легенда:

В м. червні 1945 р. трьох большевиків: Чіпеленко, Яременко і Фуркала скликали в селі мітинг в справі жнив, а також вибирали комітет жіночої допомоги сиротам. Я була на мітингу і мене обрано головою цього комітету. По закінченні мітингу, голова с-ради Шкафаровський Петро закликав мене до с-ради. Тут застала я Фуркала, який сидів біля стола і щось писав. Я поздоровила його “добрий день”, а він відповів

“здравствуй”, сказав прийти ближче до нього і сісти напроти нього. Він сказав, щоб розказати автобіографію, а пізніше запитав, де знаходяться мої брати. Я відповіла, що двох братів служить в ЧА, а один перебуває в Німеччині на роботі. Тоді Фуркало сказав, що мої брати в нас в армії, а я служу “бандьорам” та сповняю функцію зв’язкової. Я оправдувалася, що нічого спільного з “бандьорами” не маю, бо вони мене бояться. Тоді Фуркало почав кричати, що мене “бандьори” не бояться, бо нібито більшовики передвчора мене зловили в с. Хатки, як я йшла на зв’язок, але мені вдалося втекти. Я відповіла, що це не правда, бо в вище згаданому селі я вже давно була, а крім того мої родичі і сусіди можуть посвідчити, що цього дня я була вдома. Після цього він ще більше розізлився і сказав, що мене арештує. Я виправдовувалася, що я нічого не винна, бо коли б почувалася до якоїсь вини, то не була б прийшла на мітинг. Фуркало щось подумав та сказав мені йти додому. Опісля я довідалася, що в Хатках були большевики зловили Крушельницьку Оришку, яка верталася з млина з Соколова. Запитана, як називається вона подала большевикам моє прізвище. Пізніше їй вдійсності вдалося втекти. З цієї то причини Фуркало прикликав мене до канцелярії (Подія з Крушельницькою Оришкою була дійсно правдива. Заввага слідчого).

Правдиве зізнання:

В червні 1945 р. я бу[ла] на мітингу, який переводили. По мітингу голова с.-ради Шкафаровський Петро покликав мене до канцелярії. Тут я застала Фуркала, який сидів біля стола та щось писав. Він, відповівши на моє поздоровлення, сказав мені сісти та розказати свою автобіографію. Відтак запитав де мої брати. Я відповіла, що двох в ЧА, а один в Німеччині на роботі. Після цього він закинув, що я є “бандерівською” зв’язковою та, що я втекла большевикам з рук в с. Хатки. Я відпиралася і покликала на свідків своїх родичів і сусідів, що того дня була цілий день в дома. Тоді він запитав мене, чи не знаю, що за дівчину зловили в с. Хатках. Я розказала, що це була Крушельницька Оришка, яка верталася зо млина та при придержанні, замість свого подала моє ім’я і прізвище. На питання, що це за одна та Крушельницька Оришка, я вказала, що це “бандерівська” зв’язкова, яка зараз криється. Отже бачиш — сказав він — вона хотіла тебе видати до тюрми, тому ти повинна помагати нам виловлювати таких, як вона, а коли не хочеш, то я тебе арештую і скажу, що це ти втекла з с. Хатки і тебе засадять в тюрму. Тож, що собі вибираєш тюрму чи погодитися мені доносити про “бандьорів”. Відтак він почав говорити, щоб я нічого не боялася, що я повинна доносити про “бандьорів”, де вони

квартирують, до кого заходять, хто збирає для них зарчі, де мають криївки та хто з нашого села пішов в повстанці. Про вище згадані речі, казав довідуватися від дівчат, сусідів, а також казав самій ходити вечером по селі та підглядати. Тому, що Фуркало грозив мені тюрмою, я погодилася на його пропозицію. Тоді він витягнув малу карточку і сказав мені на ній підписатися. Коли я це зробила, він прочитав мені, що там було написано, а саме, що добровільно погоджуюся співпрацювати з органами МГБ. Він сказав, що я буду працювати під кличкою “Антоніна”. Про це, що я погодилася на співпрацю, не смію нікому говорити. Усі відомості я мала передавати йому усно, як він приїде до села та покличе мене до канцелярії, або зайде до мене додому. Рівнож казав доносити письмово в цей спосіб, що донос класти в заляковану конверту, адресувати “Фуркало” та передавати джигур-ному на МГБ. Ми умовилися, що слідуючим разом я сконтактуюся з ним в цей спосіб, що, або мене, як арештовану приведуть до канцелярії, або Фуркало сам зайде до мене додому. На цьому ми розійшлися.

Я пішла додому і про все розказала родичам. Мати почала плакати, а батько сварився зі мною. Я сказала їм, що нічого не буду доносити, а заяву підписала тому, бо боялася, щоб мене не [а]рештували.

Десь з початком серпня до мене прийшло кількох большевиків, арештували мене та завели до канцелярії. Там я стрінулася з Фуркалом, який запитав, що нового в селі. Я сказала, що тому три дні бачила Копцюх Теодозія — “Ярему”, який озброєний переходив біля моєї хати. Він був убраний у цивільну блюзку, сині штани і військову шапку. Це діялося вдень, однак тому, що боялася підглядати, я не бачила до кого він зайшов. Вдійсності Копцюх Теодозій квартирував в мене, але я боялася про це Фуркалові говорити. Рівнож його родичі мешкали в нашій хаті. Цього разу я сказала Фуркалові, що Рудик Теодозій належав за німців до ОУН. Фуркало запитав звідкіля я про це знаю. Я відповіла, що під час фронту ми були разом еваковані, він часто до мене заходив та в розмові з ним я довідалася, що він працює в ОУН. Під час відступу німців він говорив, що мусить також втікати, бо для нього під большевиками місця не має. Відтак Фуркало запитав мене, який склад сім’ї Рудик Теодозія і де вона зараз знаходиться. Я відповіла, що його сім’я перебуває вдома, його батько називається Петро, мати Євгенія, має двох братів Івана і Богдана, та сестру Стефанію. Про родину Копцюха я не сказала нічого тому, що вони мешкали в нас. На цьому наша розмова закінчилася і я пішла додому.

24 серпня я принесла на станицю істребків батькові їсти. Тут я стрінулася з нач. істребків Максимовим, який покликав мене до

канцелярії та запитав, з ким я тому два дні сварилася. Я сказала йому, що сварилася з родиною Копцюх Теодозія, яка мешкає в мене. Я не хочу, щоб вони в мене дальше перебували, бо боюся, щоб нас всіх не вивезли на Сибір. Максимов довідався про цю сварку від голови с-ради Дусановської Євгенії, якій я про це розказала. Я сказала Максиму, що сестра Копцюх Теодозія грозила мені, що, коли я її вижену з хати, вона поскаржиться “Влодкові”, цей скаже хлопцям а вони мене повісять. Максимов запитав мене чи я знаю “Влодка”. Я відповіла, що він колись заходив до мене з Копцюх Теодозієм, а також бачила як він скликав мітинг біля читальні. Він сам є середнього росту. Копцюх сказав мені, що “Влодко” є провідником цілого р-ну. “Влодко” часто квартирує з хлопцями в нашій вулиці, головно в Стецик Анастазії. Я пообіцяла, що коли вони щераз заквартирують, його про це повідомлю. Тоді Максимов спитав, які хлопці із Соснова заходять на цю вулицю квартирувати. Я сказала, що там квартирував ще Копцюх Теодозій з хлопцями з чужих сіл, а саме: “Жайворонком”, “Гаєм”, “Вихором”, “Соловієм” і “Степом”. Рівнож одного вечора був з Боднарець Зенком по пс. “Ромко”. Максимов запитав, як виглядає “Ромко” і де є його родина. Я описала, що він малого росту, має чорне волосся, білий на обличчі, ур. 1924 р., ходить в цивільному убранні, носить пістоль і ППШ. Він має тільки маму, яка називається Катерина і яка не мешкає в дома. На питання хто ще із Соснова є в повстанцях, я сказала про Рудик Теодозія та розказала Максиму про нього цю саму історію, що Фуркалові. Крім того скривається також брат Стецик Анастазії — Михайло і в нього вдома дуже часто квартирують повстанці. Вдома він має ще стару матір. На цьому ми закінчили розмову і розійшлися. Кілька днів пізніше арештували родину Стецик Михайла та забрали до району. В районі я доказувала наочно Стецик Анастазії, що в неї квартирували повстанці. Її та матір Стецик Михайла по трьох місяцях звільнили.

З Фуркалом я стрічалася ще кілька разів, однак нічого йому не донесла, бо й нічого не довідалася. Щойно цього року [п]овідомила його письменно, що через моє подвір[']я переходило трьох повстанців. Після цього доносу кілька ночей підряд большевики робили засідки.

Крім вище поданого, об’єкт зізнає, що Лазорко Марія може бути сексоткою, бо одного разу сказала до неї: “щоб тільки яку дурницю сказати совітам, то “бандьори” зараз вішають”.

№ 97/XV-3

Протокол допиту Романа Павловича Цимбали

Р – 31

Справа ч.: .../ 47 р

Цимбали Романа Павловича

а/в РОМГБ по пс. “Лісовик”

Член ОУН по пс. “Ромко”

Золотники, 3.І. 1947 р.

Протокол

Цимбала Роман Павлович, уроджений 8 жовтня 1923 р. в с. Зарваниці Золотниківського р-ну Тернопільської обл., українець, член ОУН, освіта 3 кл. нар. школи, невійськовий, судово некараний.

Я, Цимбала Роман Павлович ур. 8.Х. 1923 р. в с. Зарваниці Золотниківського р-ну, Тернопільської обл. Крім мене та родичів було ще в сім'ї 5 братів та 2 сестри. На сьомому році життя почав ходити до школи в родинному селі, де закінчив 3 кл. нар. школи. По укінченні науки в школі помагав я родичам при господарстві. З приходом німців 1941 р. вступив в ряди Організації. Втягнув мене туди Бухта Роман, який опісля був моїм зеновим. 1942 р. я був зв'язковим до с. Котузова. Потім р-[айоновий] провідник “Яр” назначив мене станичним.

До організації тоді належали ще: Пазій Олекса, Крушельницький Степан та Бухта Роман, яких вивезли в Німеччину на роботу, а оставились ще: я, Мицький Омелян, Гапій Мирослав і Балоба Михайло. З ними я переробляв чотири рази сходини на місяць, на яких переробляли: декалог, бонтон, молитву українського рево[лю]ціонера, історію і географію України та інше. Безпосереднім моїм зверхником був “Яр”, який зі мною переводив два рази сходини на місяць, на яких викладав ті самі матеріали. В травні 1942 року я пішов до “бавдінсту” в якому був 6 місяців. В “бавдінсті” працював при напрямі доріг в Бережанах, а опісля в Винниці. З Винниці втік додому. По Різдвяних святах 1943 р. кущовий пров. “Рен” вислав мене до боївки “Грома”. З мого села до цієї боївки пішли ще зі мною “Лісовик” і “Рідний”. “Рідний” пішов до повітової боївки, а я з “Лісовиком” лишились при районівій. Боївка ця робила

акції на поляків і на лігеншафти. В березні 1944 р. в Богатківцях заскочили нас (боївку) більшовики. Ми одержали наказ замагазинувати зброю, розчленуватись і промишляти кожний про себе до дальшого наказу. Зброю ми заховали у станичного, а самі розбрились. Я з “Лісовиком” пустились іти додому. По дорозі в Золотниках нас більшовики здержали, стягнули обуву, запитали що ми за одні і звідки йдемо. Ми відповіли, що йдемо з “мельниці”. В с. Гайворонці “Лісовик” лишився зі станичним цього села, а я пішов додому. Вдома був до Великодних свят. В той час більшовики втікли за Стрипу, а в моє село знова прийшли німці. В Томину неділю німці нас ви[е]вакували до с. Голгіч, де ми перебули 4 місяці, а відтак знова повернули додому. Тут застали вже більшовиків, які всіх мужчин мобілізували до ЧА. Я не хотів туди йти і почав скриватися разом з іншими хлопцями.

Осіню того ж року забрав мене до себе р-вий розвідки “Бей”, в половині вересня 1944 р. я з боєвиком “Роспутіном” йшов зі свого дому в другий кінець села, де чекав на мене провідник “Бей”. Проходячи через міст, ми попали на більшовицьку засідку на якій мене поранено в руку і ногу. З засідки ми втікли і долучили до “Бея”.

В цьому терені була тоді чота “Хитроліса”, до якої ми долучили. При ній я лікував свою руку. По двох місячному рейдуванні з цією чотою “Бей” від’їзджаючи кудись дав мені санітарку та двох стрільців тої чоти і післав на хутір Весела Гора копати криївку. На цьому хуторі ми зайшли до станичного “Репети”, який розквартирував нас на дві хаті. Мене і санітарку на одну квартиру, стрільців на другу.

Досвітком господар скричав, що є облава. Я вискочив на двір і на подвір’ю побачив двох москалів та двох поляків, які мене зловили. (Зброї тоді я не мав при собі, бо рука ще не була загоїлася). Того самого дня мене і ще зо 30 мужчин, яких зловили під час облави, завезли до Підгаєць на Воєнкомат. Там ми перейшли військову комісію, яка побачила, що я ранений. Тоді підполковник (високий, бльондин, около 48 років, на лівій руці не мав пальців) забрав мене до другої кімнати. В тій кімнаті було ще двох москалів в цивільному уніформі. Підполковник почав мене питати.

— Звідки ти і як тут попався.

— Я, з Зарваниці, був забраний німаками аж під Дністер, звідтам втік і вертався додому. По дорозі на Веселі[й] Горі мене зловили червоноармійці.

— Де ти ранений.

— На полі за селом, але як називалося не знаю. Вийшовши за село, на полі сталась перестрілка. Між ким не знаю. В тій перестрілці мене ранено.

- Чи німці робили облаву як ти втік і де ти скрився.
 - Облаву робили. Я скрився в жінки (і'мя не знаю) під дрова.
- По облаві пустився додому.

Тоді до кімнати прийшов жид з НКГБ (який мене зловив, чорний середнього росту, сухорлявий) та забрав мене на НКГБ. Тут завів мене до своєї канцелярії, та по списанні автобіографії почав питати:

- Чи до германа ти пішов добровільно, чи тебе зловили.
- Зловили на облаві разом з молодшим братом.
- Де тебе завезли.
- Під Дністер.
- Через які села ви переїзджали і де задержались.
- Сіл не памятаю.
- В котрій годині і чого ви стали.
- Стали в 11-тій год., погодувати коней.
- Як ти втік від них.
- Німці післали мене позичити відра. Я пішов, заховався в якоїсь жінки під дрова і до них вже не повернувся.
- Чи німці шукали за тобою.
- Шукали, але не довго, бо зараз від[']їхали. Я в тої жінки переночував, а рано прийшла до того села ЧА.
- Чи питали тебе за документами.
- Питали. Я мав тоді кенкарту і метрику. Ті перевірили метрику і кенкарту і сказали йти додому.
- Чи перевіряли тебе, як ти стрінув другу фронтову лінію.
- З других я стрінув прокурора, який по перевірненні документів рівнож сказав мені йти додому і зголоситися до ЧА.

Тоді він почав на мене кричати, що я місто послухати прокурора пішов в “бандеровці” і був в банді “Чорного” в марківському лісі. Я сказав, що про жодного “Чорного” і банду нічого не чув та до неї не вступав. Він це все писав. Цей протокол опісля мені перечитав. Там було написано, що я був в банді “Чорного” в марківському лісі, воював проти ЧА і там ранений. По прочитанні казав мені підписатись. Я не підписався, кажучи, що це не правда. Тоді сказав мені розписатись, що я не був. — Добре — сказав я — я буду писати, що я не був. Тоді він заперечив кажучи, що треба тільки написати прізвище ім'я і по батькові.

Тоді до канцелярії прийшов Іщенко і запитав того жида, чого він в мене хоче. Коли одержав відповідь, що я на протоколі не хочу підписатись, то сам це питання мені повторив. Але коли переконався, що я не підпишу цього протоколу — подер його.

Після цього відвели мене на дижурку, де я пересидів до рана. Рано Іщенко знова покликав мене до своєї канцелярії та сказав, якщо

хочу бути чесним чоловіком і жити в Рад. Союзі то мушу все розказати поправді. Побачивши мою хвору руку сказав, що руку мені вилічуть, а опісля я зможу працювати де захочу, чи на НКВД, НКГБ, чи бути в дома, але треба говорити правду. Я сказав, що на НКВД чи НКГБ бути не хочу, а якщо я чимось провинився то волю піти до армії чи на роботу. Коли він далі спитав мене що я пережив, — я оповів йому попередню байочку з німцями. Це все він мені заперечив назвавши єрундовиною, а випитав мене ще чи я належав до ОУН, що то є ОУН, що я в ній робив і т. п. Коли я йому на всі ці питання заперечив, що не знаю, або не був, то він почав говорити яка велика Німеччина і вони вже докінчують її, що німці перед ними утікають, а “бандьорів” така маленька купочка і вони хочуть з ними воювати. Далі витягнув катехизм українського революціонера, показав його мені і сказав, що заповіді з нього залізли мені в голову. По цьому запитав де розміщується банда “Чорного”. Я сказав, що такого не знаю, бо в мойому селі так не пишуться. Тоді він переглядаючи мої знімки спинився на знімці дівчат на якій була моя тіточна сестра Витвіцька Левка з Добропілля і її товаришка Чайківська Доська, запитав мене як я з ними запізнався. Я з ними стрінувся в с. Зарваниці — відповів я і цю знімку ми зробили собі на памятку. Далі знайшов між знімками знімку Чайківського Василя в німецькому уніформі. На другій сторінці цієї знімки був його адрес з Люблина (він був там при шуцманшафті). Тоді запитав мене на що я знімку ношу, при чому закидав мені, що мене парашутом німці скинули в базниківському лісі, де я мав провадити розвідку і доносити цьому Чайківському. Питався мене про місце стрічі з ним. При тому говорив признатися до всего, бо як не схочу нічого говорити, то він зробить так, що я буду говорити, а він не схоче слухати. Тоді постукав в двері до цього жида, який мене попередньо переслухував, та казав позвати Лагошняка (стрибок із с. Мозолівки). До кімнати прийшли жид і Лагошняк Теодозій. Жид сів на крісло і разом з Іщенком поклали голови на стіл. Лагошняк почав мене допитувати. Говорив мені, що найкращий вихід з ситуації признатися, бо нащо мене мають задурно бити та мучити. Казав що нащо мені така Україна, де дротом вяжуть руки і ноги, виколують очі, та що кращої України, як є тепер, бути не може. Я відповів, що не маю до чого признаватися, бо не належав до жодного товариства, чого ніхто мені не докаже. Тоді він далі закидав мені, що я в 1943 р. разом з партизанами приїжджав до с. Мозолівки і забрав 14 людей, які хотіли рад. влади. Казав, що якась там жінка з с. Мозолівки пізнала. Далі казав показати де закопані ці трупи. Я на це все заперечив, що в Мозолівці не був і людей жодних не забирив, а якщо якась жінка

знає хто забирав їх, то і знає де їх трупи. Тоді Іщенко підніс голову та запитав чи я знаю Чорній Зенку з с. Зарваниці. Я відповів, що не знаю (ця дівчина до організації не належала). Тоді сказав Лагошнякови і жидови опустити кімнату. Оставившись тільки зі мною почав даліше говорити що я належав до організації і заходив до Зенки, яка про те йому говорила. Я відпирився мовляв, якщо вона так говорила то закличте її нехай скаже це мені до очей. Він сказав, що другого дня рано вона буде. На тому слідство закінчилося і він запродид мене на НКВД. Там я сидів більше як один тиждень без протоколу. Звідси разом з тюремниками я ходив до бані купатися. Третий день по купелі, до Підгаєць приїхав капітан НКГБ Щербань (високого росту, стрункий, чорний, ніс перкатий, губи тонкі, заріст чорний). Прийшовши з Іщенком на дижурку, покликав мене туди. Нічого не говорячи вивели мене на двір, де вже чекала фіра з двома істребками поляками і фірманом. Сівши на фіру Щербань сказав мені, щоб я не пробував втікати. Як будеш втікати то застрілю. На фірі було нас п'ятеро: 2 істребки, Щербань, фірман і я. Ми їхали в напрям Вишнівчика. Подорозі Щербань потішав мене, що цієї ночі буду вже спати дома. Їдучи попри хуторі Поплави ми вступили до господаря Олексюка, де застали трьох більшовиків і двох істребків, які робили ревізію (Олексюк передтим був арештований і сидів в тюрмі). Як ми приїхали туди, тамті повиходили з хати і двох з них сіло на нашу фіру і всі разом поїхали в напрям Вишнівчика. До Вишнівчика заїхали на 17 год. Тут заїхали перед будинок НКГБ. Тоді зайшли до канцелярії, де застали одного більшовика Перехрестю. Щербань сказав Перехресті і ще двом істребкам запровадити мене до тюрми на НКВД. Привівши туди передали ключникові, а цей замкнув мене до салі, в якій було вже 6 осіб: Стельмах Петро, Чиж Степан (оба з Зарваниці), Захарків Микола і Михайло, Козловський Осип — всі три з Вишнівчика та Олексюк з Поплавів). Третього дня перед вечером покликали мене на протокол на НКГБ. З дижурки Щербань і Перехрестя завели мене до кімнати величиною 5x4x2,5 м. В середині кімнати великий стіл накритий папером, два крісла, в куті телефон і радіо, даліше залізна каса, шафа, ліжка, софа і два накаслики. Стіни білі, на одній стіні портрети Леніна і Сталіна. В кімнаті троє вікон з віконницями із дощок. Перехрестя з-під дверей вернувся. Тоді Щербань сів на одно крісло, а мені сказав сісти напроти нього на друге. Тоді запитав мене чи я знав Головінського Василя, Лопушанського, Стельмаха Петра. Я відповів, що Головінський Василь був священником, про Лопушанського чув, але його не знаю, а Петро Стельмах є зі мною в тюрмі. Про Стельмаха Петра питав ще чи він в 1941 р., як прийшли німці, ходив з опаскою і чи носив

кріса, на[]що я відповів, [що] не знаю, бо тоді був ще малий, а ще до того мій батько був в 1939–40 рр. в колгоспі, то я боявся йти в село (мій батько в колгоспі не був, я тільки це видумав). Пізніше питав ще про Стельмаха Степана про те саме, що й Петра. На що я відповів, що також не знаю. Тоді Щербань сказав, що я нехочу говорити правди, а Петро сказав, що Степан був нач. міліції. Якщо вам це сказав Степан — сказав я, — то нащо мене питаєте, він чейже краще знає про свого брата чим я.

По цих словах Щербань стукнув в стіну, до кімнати ввійшов Перехрестя. Тоді оба випровадили мене з кімнати, передали ключникові, а цей замкнув мене до тюрми.

Вісім днів по протоколі в 22-гій год. прийшов по мене Занцов (низький, тонкий, волосся і брови чорні, ніс простий, губи тонкі, в шинелі з чорними пагонами на яких була одна зірка) і завів мене до канцелярії НКВД. Там я застав мужчину в цивільному уніформі (низький, грубий, волос чорний, ніс плескатий, заріст сильний, на обличчі черти). Прийшовши туди Занцов сказав мені розбиратися до підштанців. Я розібрався. Занцов тоді оглядав мене всюди і описував. Він оглядав, а мужчина в цивільному уніформі писав на папері. Описавши сказав одягнутись. Тоді поставив якесь скло, вляв на нього чорнила, в яке казав мені мачати пальці і витискати на синіх картках на котрих було щось написано друком. Я відбивав пальці на 10-тьох картках на кожній по одному, відтак на 9-ох картках відбив я 10 пальців поодинокно на кожній картці, пізніше на двох картках обі руки по суглави.

По тім всім цей в цивільному уніформі списав мою автобіографію, а Занцов тоді випровадив мене з канцелярії і передав ключникові, який замкнув мене до тої самої камери, в якій я був попередньо. В цій камері було нас 14 осіб: Стельмах Петро, Захарків Михайло і Захарків (ім'я не пригадую собі) — [з] Вишнівчика, Олексюк з Поплавів, Шеремета Федь з Богатковець. Всі інші мені не знані.

На другий день около 7 год. рано вивели нас з камери на дорогу, де чекало вже три фіри на які ми всіли і поїхали в напрямі Чорткова. Разом з нами їхало 18 більшовиків. Тому, що було замало фір, то більшовики організували їх по-дорозі. В Вишнівчику одну, в с. Гайдайці другу і на Вишеньках третю. Чотирьох більшовиків і я ще з двома арештованими їхали на передній фірі. До вечора ми заїхали до Білобожниці і там на НКВД заночували. Другого дня рано посадили на фіри і поїхали до Чорткова. Арештованих нас було 6-ох, а більшовиків з нами з Білобожниці їхало лиш 7-ох. В Чорткові ми заїхали перед тюрму і чекали до вечора. Як тільки ми приїхали, один старший з

більшовиків, що з нами приїхали, оперуполномочений скинув з себе пас, лишив автомат, всі набої та гранати, а сам без зброї пішов за браму. Десь около пів дев[']ятої години привели туди 12 розброєних більшовиків. Конвоювало їх кілька більшовиків з двома кулеметами. Ці кулемети зараз поставили на становище проти тих обезброєних більшовиків. При тім ці обезброєні кричали до конвоїв та лаяли їх, що як вони такі мурові, то нехай ідуть в Карпати, а там їх постріляють. В міжчасі привезли ще повну машину арештованих (з якого району не знаю). Були між ними чоловіки і жінки.

Перед вечором прийшов цей офіцер, що за нас відповідав і перепровадив нас через браму до тюрми. За нами ввели також туди червоноармійців і тих, що привезли автом. В приміщенні тюрми нас завели до одної камери. Одна частина камери була відгороджена залізними ґратами, за ними сидів ст. лейтінант. Цей лейтінант питав кожного в[']язня по якій статті обвинувачений. Офіцер, який нас припровадив, також стояв коло ґратів, але по нашій стороні. Той з-за ґратів припоручив цьому зробити коло кожного в[']язня ревізію. Він точно нас обшукував при тому повідрізував всі гуд[з]ики і гачки, повідривав всі підкови, позабирав шалики, паси і шнурівки. Відтак ми вийшли на коритар, офіцер, що приїхав з нами, відійшов, а нас забрали дежурні з тюрми і повели до бані. Після цього нас всіх 14 запровадили до камери, до якої привели ще двох, один був з Грималівського р-ну, а другий з Маркови Монастирецького р-ну по прізвищі Канюга. В камері ми просиділи спокійно через два тижні. Денний порядок в тюрмі: рано дижурний тюрми ходить попід усі двері камер і кричить "підйом". Котра година – не знаю. Досить того, що на дворі ще темно, відтак снідання (пів літри горячої води), в годині 11-тій 400 гр. хліба, година 13 обід (літра зупи), в год. 18-тій вечеря (гаряча вода). Що другий день приходив до тюрми лейтінант (з жовтими пагонами) та оглядав камеру. Приходив з довбнею, якою стукав по стінах, провіряючи чи все в порядку. Як тільки приходив до камери, ставляв нас в два ряди під одну стіну а сам провіряв другу. Провірівши переганяв нас туди, а перевіряв непровірену ще. Як приходив, чи відходив не поздоровляв нас і ми не поздоровляли його. Так повторялося через два тижні.

Около 10.XI.1944 р. вночі на коридорі ми почули великий рух і крики, а відтак стріли. Це тривало около 20 хвилин. Коли все втихомирилося, нас повідомили через стіну в[']язні 7-мої камери, що в[']язні з 8-мої камери, які були засуджені на смерть кинулися на дижурного і нач. тюрми, хотіли від начальника відібрати пістоль і втічи. Одначе цього їм не вдалося зробити. Трьох в[']язнів тоді було ранених.

В кілька днів пізніше з 7-мої камери Цісик зі Струсівського р-ну повідомив нас рурою від центрального ogrівання, що він дістав вирок смерти в заміні 25 років тюрми, 5 років позбавлення прав, конфіскація майна та вивезення рідні на Сибір. Цісик просив, що якщо хто з нашої камери вийде на волю, або буде мати нагоду то щоб повідомити їхні родини хай стережуться перед вивозом.

Підчас мого перебування з одної камери розстріл[я]ли 12 людей. Розстріляли також з другої, але скільки не можливо було довідатися.

Дня 17.XI.44 р. о год. 10-тій дижурний відчинив нашу камеру та по черзі викликавав на коридор всіх. Всім казав забирати зі собою свої речі. З коридору вивели нас на подвір[']я, а в брамі вже чекало нас 10 більшовиків, які окружили нас та повели за місто в напрямок кошар. Тут чекало на нас три підводи. Ми посідали і поїхали в напрямок Білобожниці. В Білобожниці ми заночували в тюрмі в камері. Другого дня рано нас повели до Вишнівчика. Тут ми прийшли вже перед вечером. Подорозі я стрінув чоловіка з мого села Солотинського Костя, якому переказав, щоб з дому передали мені їсти. В Вишнівчику нас знова дали до одної камери. Їсти принесла мені стрийна, бо родичі були хворі на тиф. Пополудні мене покликали на НКГБ. Допитував мене капітан Щербань. Коло нього сидів високий, лисий мужчина в цивільному уніформі. Питав мене чому я їхав до Чорткова і що я там бачив. Я сказав, що забирали всіх з тюрми і мене забрали. Тоді запитав де лучше. Я відповів, що в Чорткові, бо там є підлога, електрика та краще дають їсти, а тут болото і їсти нема що. Він здивувався. Питав мене чи знаю Стельмаха Василя Андрійовича. Дальше говорив мені де мешкає. Я тоді сказав, що знаю, але дуже мало. Він тоді знова запитав чи це Петрів брат. Я сказав хай запитують Петра Стельмаха то, він їм скаже. Тоді він скочив і каже “а що ти нічого не знаєш і нічого не бачив”. То завели мене до КПЗ. Тут я почав придумувати втечу. Було так: грати були величиною 6x20 см., але були тільки поздовжні. Тоді ми одну грату вихитали і я переліз через неї надвір. Це було якраз тільки при[с]мерклося. Стійки ще не було, вона звичайно стояла від год. 7-мої. За мною перелазив Петровський Михайло, але він був за грубий, а тим більше його затримав Олексюк а більшовик з надвору на той час побачив і не пустив його. Вікно, яке було з зовні, придержував один хлопець з Богатковець. Як я переліз лишив вікно під дротом, яким було обдротоване подвір[']я. Тоді я переліз через дрот в сад, садом на сіножати. Якщоб була погоня, то я думав скочити в ріку, але не було нічого, тільки один вистріл. Так я зайшов до Зарваниці. Тут зайшов до “Збручової” жінки і розпитав чи є більшовики. Тоді ця жінка пішла наперед та я за нею і так дійшли до моєї хати. Звідси

забрали всі домашні речі і рознесли по сусідах. Дальше з нею я пішов на с. Лапаївку (частина Зарваниці за Стрипою) до хлопців. Тут я застав “Нечая”, “Тріску” і “Грушку”, які спали. Ще цієї ночі прийшли до мене “Гарт”, “Синиця” і “Довбуш”. Того ж дня я вже квартирував разом з хлопцями. Другого вечора зібралися разом і пішли на с. Котузів. Тут ми стрінули “Гака”, “Збруча” і “Бея”. Ще цієї ночі ми повернули назад. Хлопці розпитували як мені вдалося втечи. Цей ночі хлопці лишилися на Лапаївці, а я з “Беєм” і “Гаком” пішли квартирувати на Полісюки. Другого вечора я стрінув “Грома”, який приїхав був зі своєю боївкою. Всіх було їх 12 хлопців. Через день “Бей” і “Гак” мене протоколували про втечу з тюрми. Це все що я говорив вони писали. Як я стрінувся з “Громом”, то пізнав у його хлопців свою ППШ-ку, яку я ранений лишив в Лапаївці. ППШ-ку мені віддали. З того часу я ходив вже разом з “Беєм” і “Хмарою”. Я з того часу працював боєвиком коло “Бея”. Ми нічого не робили тільки ходили з села до села і квартирували звичайно в таких селах: Гниловоди, Котузів, Полісюки. Як ми вернулися на Полісюки то поїхали на конях до с. Шумлян до “райо[но]вого” провідника по пс. “Сік”. Їздив “Бей” і я. В с. Шумлянах ми переквартирували день і довідались, що “Сік” пішов у наш терен. Тоді ми вернулись назад. По дорозі квартирували в с. Лиса, а відтак в с. Котузіві, де і стрінули “Сіка”. Тоді приїхав якийсь чоловік і забрав “Бея” до роботи до якогось провідника. На місце “Бея” лишився я. “Сік” поговорив зі мною про завдання нашого відділу і вечером відійшов. Я відпирався, бо не міг вивязатись з цього, але мені казали якось “тягнути”. “Сік” при відході сказав мені, що пришло якихось “шандарів”. Через тиждень вони прийшли. Через два дні я їх відіслав знова до “Сіка” і написав записку, що я цієї роботи не можу робити. Через тиждень повідомив мене “Гак”, щоб поїхати до Раківця, бо там чекав на мене новий районний розвідки. Я поїхав з “Гаком” і “Бугом”, якого рівнож кликали до Раківця. Це було перед Йорданом. В Раківці я стрінувся з “Влодком” і “Гак” мені сказав, що цей мій провідник. Я йому передав писані інструкції, які залишив мені “Сік”. Тоді він говорив мені, щоб поділитись тереном по половині і що звітувати буду йому. Там ще стрінув “Гриця” — рай. СБ, “Грека” — Лопушанський Антін з Зарваниці, “Оленя” з Ваги, який був кущевим ОУН, “Нечая”, який з ними робив сходи, але про функцію не знав. Того вечора ми вернули до с. Бронгалівки, а другого вечора приїхали до Полісюк. Другого вечора я пішов на Лапаївку до хлопців, де стрінув “Синицю”, “Гарта” (мій брат Омелян) і “Тріску”. Днем я пішов у село і нараз до нас почали утікати ці хлопці, що лишилися на квартирі, бо були три більшовики. Вивязалась між ними стрілянина. Ми разом пішли до ліса. В лісі нас було всіх 11 осіб. Тоді була облава,

але ми більшовиків не пустили через міст і вони повтікали в район. Перед вечером була другий раз облава на ліс і нас оточили довкола. Тоді ми почали втікати через ліс і полем до другого лісу, а вечером прийшли до Зарваниці запитатися що нового. Після цього я, “Синиця” і “Сивий” пішли в село квартирувати до “Сивого” криївки. Тут з “Синицею” захворіли на тиф і пролежали два тижні. Після цього я і “Сивий” з жінкою пішли на Полісьюки до жіничених родичів. Там я стрінув “Соловія”, “Грушку” і “Гарта” і разом з ними поїхав до с. Котузова. Другого вечора я стрінув “Ліса” — районний пров., “Дня” і “Степа” з с. Котузова і “Буга”, які протоколувати якогось с/о. Цього дня я довідався, що “Соловій” впав. Повідомив про це його боєвик, який прибіг до нас. Вечером його привезли до Котузова. Тоді нас 9 осіб поїхало до Гайворонки, там переквартирували, а вечером розійшлися у свої дороги. Так ми пересиділи аж до 8 березня. Цього дня я, “Збруч” і “Гарт” квартирували в господаря на Полісьюках. Над ранком я стояв на стійці і побачив як з-за Лапаївки виїхало три фірі більшовиків. Тоді пішов до хати, збудив їх і всі вийшли надвір подивитися. Я радив втікати, а “Збруч” лізти в походущу яму. Я зі “Збручом” залізли до ями. В ямі ми поснули, але як почувся гуркіт, “Збруч” нас збудив. Більшовики перешукали на стриху, відтак розкинули ліжко і патики, які були на верха. Тоді посилали хлопця, щоби ліз до середини, але він втік. Я підліз до входу і кинув одну гранату, яка ранила більшовика і він почав кричати. Я вискочив і вибіг на двір. Більшовиків не було. Дальше повилазили “Збруч” і “Гарт”. Ми почали втікати до Кійданова. Я якось біг задивився в бік і впав в каміньолом. Тоді трісла моя граната, яку я відбезпечену держав в руці. Через декілька хвилин почув кулеметні стріли. Тоді я почав вилазити з ями і хотів втікати, але більшовики почали з гори до мене стріляти. Я сховався під беріг — більшовики почали кидати гранати. Гранати мені нічого не робили, бо я сидів між камінням. Тоді посилали арештованого чоловіка, щоби подивився скільки нас є. Чоловік перейшов попри мене і пішов до більшовиків і сказав, що немає нікого. Тоді післали другий раз і він сказав, що є але тільки один. Тоді приходив до мене, щоби забрати автомата, але я його нагнав. Більшовики дальше кричали, щоби відібрав від мене автомата. Дядько почав мене намовляти, щоби здати зброю і вернутися до них. Пополудню я виліз до них, але без зброї. Кричали до мене піднести руки вгору і я це зробив. Прийшли до мене, розбріли мене і сказали, щоби не боятися, бо не будуть ні стріляти ні бити, коли тільки розкажу про “банд[е]ровські криївки”. Тоді я сказав, що коли б я знав про криївку, то в ямі не сидів би. Мене припровадили до хати, де була яма, яка вже догоряла. В хаті були наші куртки і папери

“Гарта”, які він викинув в кухню, щоб згоріли. Вони вилиті з кухні на землю і тільки обгоріли. Дальше, перевели мене до другої хати і почали допитувати. Питали мене про криївки і більше нічого. Другий більшовик приніс “Гартові” папери і почали оглядати. Питалися мене про це, де перебувають люди, псевда яких були написані в документах. Говорили, як не знаю про криївки, то щоб видати магазини. Я казав, що незнаю про нічого. Питали мене, хто кидав гранату і я сказав, що кидав “Збруч”, але вони не повірили, бо мене пізнав більшовик. Я відказав, що по виході з тюрми, нігде по с[е]лах неходив, тільки сидів в цій ямі. День перед випадком прийшов до мене “Збруч” і “Гарт” і заквартирували зі мною. Питалися мене, що я їв в цеї господині. Я сказав, що їв це, що давала мені господиня. Вони почали сміятися, мовляв, виїв не одну корову. Питалися мене де “Гак” виїжджає на наради. Я говорив, що не знаю і мене почали бити, а відтак забрали в район. Решта більш. [овиків] пішли на Сопову [Сапову], щоб наїстися, а чотирьох поїхало зі мною. Їхав з нами заступник нач. НКВД Яснов (він був тоді ранений цею гранатою). Мене привезли на джурку НКВД. Совіти ішли дивитися на мене. Надвечером прийшов до мене секретар РПК(б) Холявка, нач. НКВД і прокурор. Вони забрали мене до канцелярії. Нач. НКВД почав мене розпитувати про втечу з тюрми і хто мені в цьому допоміг. Я сказав, що вирвав ґрату і переліз через вікно, а відтак через стайню. Тоді начальник сказав до Холявки, що він зразу думав так, що я втік через стайню. Дальше питався, де я побіг з тюрми. Я сказав, що зразу втік до жінки, в якої переховувався аж до тепер. Тоді питався, де я сидів, як ішли рускі. Я говорив, що в ямі. Вони один до другого каже: “От й... мать, як вірити бійцям, які ідуть шукати. Скільки він скрив[ав]ся, а його аж тепер зловили”.

Відтак секретар РПК(б) почав мене питати, чи знаю Бойка Івана (“Сивий”). Я сказав, що знаю, але з ним я був ще за німців. Питав мене про “Гака”. Тоді прокурор сказав до Холявки, щоб дав шнурок, бо я обдурих підгаєцьке НКГБ і втік з Золотник, то мене треба повісити. Секретар приніс шнурок і хотіли мене повісити. Вдарили мене в лице і потягнули за шнурок. Дальше Холявка питався, чи знаю кого в районі і чи чув про Холявку. Цікавився, як народ ставиться до нього. Я сказав, що чув про такого від жінки, де переховувався. Вона говорила, що добрий чоловік. Тоді таке саме питався нач. НКВД, я тоже говорив, що жінка казала що також добрий хлоп. Тоді Холявка питав, як говорять про голову РВК. Я сказав подібне. Дальше про нач. НКГБ. Я сказав, що жінка казала, що він злий чоловік. Ти — каже нач. НКВД, якби стрінув його самого чи вбив би. Я сказав, як би мене не чіпали то ні. Тоді прийшов Орехов і питався мене чому я не йшов в армію. Я сказав, що

хотів йти, але мене зловили і посадили в тюрму, а втік тому, що бачив як істрибки ходять по волі, а я мушу сидіти в тюрмі. Говорив про це, що армія гарно вбрана, говорив, що він має ще одно убрання. Тоді прийшов капітан Щербань. Орехов запитався чи знає мене. Цей помахав рукою на мене і забрав зі собою. Вивели мене і повели на НКГБ. На дижурці зв'язали мені руки і так завели до канцелярії, де допитували як попередньо. Було вже около півночі. Він посадив мене на крісло і сів проти мене і почав питати автобіографію. Тоді питав мене чи буду говорити правду. Я погодився. Він подивився в “Гартові” папери і почав питати про магазини. Питався по яких селах квартирував, що їсти давали, що я був “охранитель” “Збруча”, куди “Гак” виїзжає, роз[']яснити псевда станиць, які села належать до нашого куща та як називаються станичні з Гниловід та з інших сіл. Далше говорив, що “Бузько” та “Крук” говорили, що здали в четвертий кущ “Гартові” 30 кл. макарону, а ти не знаєш нічого. Я не зна[в,] бо тим не займався, бо як я втік, то мене боялися і не приходили до мене і я сидів сам. Тоді почав бити і питати про різні псевда, які були записані в тих паперах. Тоді взяв шомпола. Прийшов ще один більшовик, який сказав, “що як він не хоче говорити, то шомпол скаже” і питав де ділася Баран Славка з Зарваниці (с/о — злікв.). Я сказав, що не знаю. Він говорив, що напевно в Стрипу пішла. Били в карк мене, по плечах, по руках і в п[']яти. Що кілька разів вдарить шомполом — я впаду і знова підносить мене і знова це саме питає. Як розвиднілось, мене повели до другої кімнати, де сидів якийсь високий, лисий лейтінант. По хвилині привели ще дві жінки з Золотник. Там ми сиділи на підлозі до полудня. Ми нічого не говорили, тільки одна жінка запитала мене звідки я. Як я відповів, то цей більшовик сварився. Тоді прийшов капітан Щербань ще з одним більшовиком (низький, чорний, у совітському уніформі, в енкаведівській шапці) і забрав його зі собою. Заразом вийшов цей в окулярах. Цей в окулярах лейтінант — сидів коло стола й рахував гроші, писав щось і складав до каси. Більшовик, який забрав жінку, приходив через три рази і казав: “ніяк не будет”. Щербань казав взяти його шомпол і робити так, щоб було “а”. Чути було стукіт і крик жінки. На третьому разі сказав: “нажени її... її м...”. Тоді забрав другу жінку.

Перед вечером прийшло 4 істрибки (один з них, звав його Щербань Іван, був зловлений більшовиками, а відтак з ними їздив) і зголосили йому, що все готово. Тоді я був розібраний до білля. Щербань сказав мені зібратись. Я зібрався і запитав чи можна взяти куртку. Я зодягнувся і він сказав “бачиш хлопці як орли. Поїдеш з ними, як тільки будеш втікати, Іван буде зараз стріляти”. Ще сварився з

істрибками за горілку, бо були п[']яні, головно Іван. Вивели мене на двір, посадили на віз на середину. Двох істрибків сиділо з переду, а двох з-заду. Ми поїхали в напрямі с. Гайворонки. Заїхали ми на горб, де один сказав їхати на право полем, бо дорога вже з гори була закурена і попід сніг текла вода. Іван впирався, щоб їхати прямо. Зразу снігом коні не йшли, а відтак стали. Вони почали бити коні і коні порвали посторонки. Дальше ці випрягли коні, щоб позв'язувати посторонки і виїхати на шкарпу. Всі з фіри позлазили і обводили коні, щоб стали коло ворчиків, бо коні не хотіли цофнути назад. Іван тоді зняв з себе автомат і поставив попри передний затильник, а другий спер кріса до переднього колеса з лівого боку воза. Іван заліз між коні і почав зв'язувати посторонки, а решта була на переді (двох заховстувало коней, а один стояв попри коня). Тоді я взяв ППШ постав[ив] палець на спуст щоб не кленцнув і відтягав замок. Через необережність вистрілив, бо не натягнув добре замка, а Іван піднявся і каже: “Така твоя мати, я тобі встрілю”. Я тоді наставив на нього ППШ і в[и]стрілив, причому його вбив. Спочив тоді до цього, що мав зброю перевішену через плечі і здер автомата і тоді здер другого автомата і крикнув до них (при тому наставив до них автомата): “сукі сини куда йдети, зі мною чи в свою дорогу”. Вони нічого не говорили ні не рухалися. Я випряг коня, забрав зброю і поїхав на Котузів. Істрибки повтікали в напрямі Гайворонки. Тому, що не знав, що це за село, вступив до однієї хати в якій від господині довідався, що це Михайлівка, але від Підгаєць. Дальше поїхав в напрямі гостинця, що йде до Підгаєць, дорогою поза Котузів. За Михайлівкою кінь не хотів перейти окопи тому я скочив через окопи сам, а кінь шарпнув і вирвався від мене, урвавши поводи. Дальше пішов пішки, заблудив і пішов в окопи, а досвітком зорієнтувався де я є. Я побачив, що заблизько гостинця. Тоді дальше пішов долиною до с. Кійданова, Гниловоди лишаючи по правій стороні. Коло [10] год. зайшов до села. Люди настрашилися і вибігли з хати. Я пішов до однієї хати і запитав, чи є більшовики. Люди нічого не говорили, тільки “Шум”, який бачив як я йшов, прийшов до мене. Я поснідав і мене завели до хлопців з Бучаччини. Був “Сірий” з “Кущем”. Тут я квартирував з “Шумом”, а другого дня прийшов “Гарт” і ми всі разом квартирували через тиждень.

Відтак я квартирував з “Леном”, “Збручем”, “Гартом”, “Грушкою” і “Бугом” в сс. Мозолівка, Котузів. Сталої роботи з того часу я не робив, тільки часом мною послуговувався “Гак” і “Збруч”. Так ми пере-крутилися аж до Великодних свят. Ще перед святами ми були в Зарваниці і сиділи в криївці, бо в Кійданові була облава. На свята я зі “Старим” — Захарків Стах з Вишнівчика пішли до Кійданова до моєї

братови. На свята до неї прийшли: “Хмара” — Деркач Іван і “Гарт”, який втік з Котузова, бо там хлопці мали бій з більшовиками. Разом ми перебули свята. Опісля прийшли до Зарваниці і поселилися на острові на Стрипі, який покритий хашчами. Звідси ми ходили часто по селах полагоджувати орг. справи аж до Великодних свят, але завжди до ранку вертали. Десь перед святами я пішов до Кійданова, де стріву “Білого” — Білинський Михайло, “Морозенка” — Амборський Йосиф. “Морозенко” шив мені блюзу. Спочатку ми квартирували на полю, бо чули, що в селі є рубаха. Вечером стрінули “Грома”, “Черника”, “Грицька” і “Влодзя”. Вечером ми прийшли до с. Курдибанівка. Я, “Білий” і “Морозенко” заквартирували в дівчини Янки (мешкає від Осовець). Рано около 8 год. прийшов якийсь чоловік (Микола) та повідомив, що до села йдуть більшовики. Ми вийшли з хати в сад, а звідси в поле в напрям Бобуленець. Там ми стрінулись з пастухами, які сказали нам не втікати в долину, бо туди іде рубаха. Ми відтам завернули на осівське поле. Тут ми вийшли на горбок, сіли в жито і пересиділи до пополудня. Пополудні до нас прийшла “Морозенкова” жінка і та дівчина, в якої ми квартирували, і винесли нам їсти. Вони повідомили нас, що більшовики виїхали в напрямі Підгаєць. Вечером ми пішли до Курдибанівки до “Білого” мами. Повечерявши пішли в напрям Бобуленець. “Білий” радив мені [і] йти до с. Бобуленець квартирувати, але я не хотів. Там ми розійшлися. “Білий” і “Морозенко” пішли до Бобуленець, а я до Зарваницького ліса, де застав: “Гарта”, “Збруча”, “Синицю” та зарваницьких хлопців Микитина Володимира, Качуровського Володимира, Солодкого Омеляна та Гоцикора Олексу — “Іскра”. Тут з ними квартирував я до слідуєчого вечера і тоді пішов до Зарваниці. З “Іскрою” зайшов до його бабки, повечеряли, взяли харчі і пішли до “Збруча” до стодоли. Тут зійшлися всі інші і над ранком знова пішли до ліса. Так повторялося майже ціле літо. Найчастіше я заходив на вечерю до Гапія Федя (тесть “Збруча”), “Іскрової” бабки, Кушніра Петра (тесть “Синиці”). За харчами ми заходили до мельників: Рисана Василя, Годованого Степана, Короленка Пилипа і Витвицького Мирослава. Від них забирали ми хліб, масло, сало і тютюн. Найчастіше заходили до Рисана. Про харчі з ними найчастіше договорювалися я, “Грек” та “Іскра”.

В м. липні 1946 р. до стодоли “Збручового” тестя прийшов “Моряк” з пров. “Яром”. Тут вони щось поговорили зі “Збручем”, а відтак “Збруч” сказав мені, “Іскрі” і “Сивому” перепровадити пров. “Яра” через міст. Ми їх перепровадити і ці (пров. “Яр” і “Моряк”) пішли в напрямок Кійданова. Що це був пров. “Яр” я довідався від “Збруча”, як цей говорив “Гакові”, що був пров. “Яр” і щось хотів з тобою

говорити. В місяці серпні тогож року вечером “Гак” сказав, що підемо до Кійданова. З ним пішли: я, “Збруч”, “Грек”.

По дорозі ми вступили до “Гакової” жінки в Полісюках. Тут побули около 2 год. і пішли до Кійданова до Піддубного Ромка, в якого я зі “Старим” лишився квартирувати, а всі інші пішли до Піддубного братови Бронеслави. Слідуючого вечора тому, що “Грек” був хворий, ми пішли до моєї братової Цимбали Ольги. З нами пішов ще “Старий”. Ще того вечора “Грекові” поклали баньки і він післав нас до Сапови до Городецького Юліана за медом. За три дні “Грек” виздоровів і ми пішли до Піддубного Демка, де стрінули решту хлопців. Тут “Гак” почав зі мною сваритися за те, що я сам організував для себе мід. Я сказав, що організував не для себе, а для “Грека”, який з карточкою післав мене до Городецького Юліана, що “Грек” пізніше підтвердив. Тут “Гак” зі [“С”тарим[”] остався, а “Грек”, “Збруч” і я пішли до зарваницького ліса квартирувати. В три тижні пізніше, “Іскра”, “Грушка” і Микитин Володимир вечером пішли в напрямі Котузова. За яких 45 минут ми почули в тому напрямі стріли, але думали, що то дорогою переїжджають більшовики і стріляють. Вечером ми пішли до села. Зайшовши до батька “Синиці”, довідались, що більшовики Микитина Володимира зловили, а “Грушку” ранили. Тут ми посиділи троха та пішли до Кійданова. В ліс не йшли квартирувати тому, що зловлений знав всі попередні наші місця. До Кійданова йшла ще з нами жінка “Збруча”. Тут ми заквартирували в Піддубного і в його братови Бронислави. В Піддубного мешкає дочка його сестри Фішер Клявдія, якої ми запитали чи нема “Гака”. Ця сказала, щоб дати їй шинелю, то вона піде і розвідає. “Синиця” дав їй свою шинелю і сам пішов з нею. Вона одягнувшись пішла до своєї сусідки, старої жінки, та запитала її московською мовою, де заходять хлопці. Та сказала, що заходять до Фішера Мілька, тобто її батька. Ця почала сміятися. Тоді ця жінка її пізнала і сказала, що донесе це “Морякові”. Потому обоє повернулись до нас і нам про це розповіли. Другого вечера около 20 год. ми грали в карти. До хати прийшов “Рубан”, “Моряк”, “Вій” і ще якийсь четвертий мені незнаний. Вони почали на нас кричати тому, що робимо по селі “гранду”, а “Синицю” хотіли покарати буками. За ним обстав “Грек” кажучи, що він щойно по тифі, то не можна його бити. Ще того самого вечора ми пішли на Сапову. Тут я, “Збруч”, “Гарт” і “Грек” заквартирували в Яв[о]рського Мілька, а “Гак” і “Синиця” кудись пішли. Слідуючого вечора ми перейшли до Кричківського (мешкає від Кійданова). То було на другої Пречистої. Десь коло 10 год. “Збруч” мене збудив і сказав, що до хати пішов Данилишин (уповноважений від контингенту). Тут ми радились, що варта його застрілити. Кликали

до цього “Збруча” і “Гарта”, але вони не хотіли, тому ми з “Греком” пішли городами до котрої хати він зайшов. Коли він вийшов з хати з десятником, я пустив на него серію з ППШ. Данилишин ранений впав під окіп, а десятник втік на друге підвір[']я. “Грек” хотів добити Данилишина, але затялось йому МП. Тоді я перебіг з другої сторони і дострілив. Данилишин цей був сам зі Семиковець, Золотниківського р-ну. Син його був начальником істрибків в с. Гниловодах, а він сам працював в Золотниківському Заготзерні. З його документів ми довідалися, що за три дні мав їхати на курс до Харкова чи до Києва. Від убитого я забрав МП, документа, чоботи і штани. Потім пішли на с. Доброполе, де застали вже “Гарта” та “Збруча”, які почувши стріли повтікали. Тут документи Данилишиного я передав “Збручеві”, а МП “Грекові”. Вечером пішли на хутір Вишеньки біля Вишнівчика і зайшли до “Грекового” товариша Онуфрія. Повечеряли, взяли харчі та пішли на поле в воєнні бункри, в яких квартирували три дні, незаходячи ні до села ні на хутір, бо харчі мали зі собою. По трьох днях ми пішли до с. Кійданова на хутір Мазури, де в Іваніцького Данька перебували мої родичі. Тут ми стрінули “Синицю”, який сказав, що ще є десь “Грушка” і “Гунька”. Ми змінили білля, повечеряли, взяли із собою харч та знова пішли в поле, а з нами і “Синиця”. На полі між Кійдановом а Доброполем ми квартирували два тижні. За той час ми викопали собі криївку. По викінченні криївки ми знова пішли на Мазури до моїх родичів, змінили білля і ще того вечора я з “Гартом” пішов до Осовець, де перебувала його рідня. “Гарт” відвідав рідню, ми пішли до с. Курдибанівки, де заквартирували в “Білого”, а другого вечора в “Морозенка”. В “Білого” і “Морозенка” ми квартирували до половини листопада 1945 р.

Пізніше, дати не пам’ятаю (тоді був празник в Кійданові), ми з “Гартом” і “Білим” пішли до с. Кійданова. Тут вступили до моїх родичів, повечеряли і заквартирували. Слідуючого вечора я з “Гартом” пішов до Піддубного Демка, де застали “Мор’яка”, “Шума” і “Бука”. “Шум” сказав мені, що я з ним піду на Україну і будемо курієрами. Я сказав, що не піду, бо тут добре терену не знаю, а на Україні тим більше. Тоді “Шум” сказав, що якимось це поладить. Звідси ми з “Гартом” знова пішли до своїх родичів, знова заквартирували. Другого вечора я з “Білим” пішов до Курдибанівки і там пробув цілий тиждень. По тижневі часу я дістав записку від “Мор’яка”, який писав, щоб я прийшов до с. Кійданова до олійні, бо мене кличе пров. “Яр”. Ще того вечора я пішов туди, і стрінувся з “Мор’яком” в олійні. “Мор’як” казав мені тут підождати і за годину вернувся з “Буком”. Набоці “Бук” сказав мені, що пров. “Яр” хоче взяти мене за курієра і що я тепер буду ходити разом з Душеньком (так його прозивали) з Кійданова. Я відмовився,

бо не хотів бути курієром. Він тоді запитався, що має сказати провідникові “Ярові”. Я сказав, хай скаже, що я не маю охоти. Того вечора я пішов і заквартирував у своїх родичів, а слідуючого вернув до с. Курдибанівка. За три дні прийшов до мене “Гарт” і “Синиця”, переквартирували і відійшли. На початку грудня, вечером до “Білого” прийшов “Мор’як”, “Буг”, “Грізний”, “Гріша”, “Шум”, “Явір” і “Уньо”. Я заквартирував з “Бугом”. Коло нас в сусідстві квартирували “Морозенко”, “Грізний” і “Мор’як”. Де квартирували інші — не знаю.

Рано до села прийшло 2-ох більшовиків, один з ППШ, а другий з пістолем. “Буг” написав до “Мор’яка”, що ми оба хочемо постріляти цих більшовиків. “Мор’як” заборонив, написав до нас, що тих 2-ох може бути тільки розвідка, а за селом може бути “рубаха”, бо “Грім” втік з Осівець, де вона вже була. Більшовики походили по селі, замовили вечеру на 12 осіб, а самі вийшли з села (втікли) в напрямі с. Доброводи. “Грізний”, “Мор’як”, “Білий” і я хотіли здігнати цих більшовиків, але вони були вже задалеко. Ми мусіли повернутися. “Явір”, “Шум”, “Гріша” і “Уньо” повтікали зі села ще днем, думаючи, що на село буде велика облава. “Мор’як”, “Буг”, “Грізний” і я того дня заквартирували в с. Курдибанівка. Слідуючого вечора “Грізний” зробив у селі мітінг. По мітінгу я з “Бугом” пішов до Кійданова, а “Грізний” з “Мор’яком” кудись інше. В Кійданові “Буг” не хотів лишитися, пішов на Лапаївку (частину Зарваниці), а я лишився квартирувати у своїх родичів. Тут я квартирував кілька днів. Одного дня я довідався, що в сусідстві квартирує “Грек”, “Збруч”, “Іскра”, “Орлик”, “Сивий” і його брат. Вечером я зайшов до них і разом з “Орликом” ми пішли квартирувати до моєї братови, а решту повстанці квартирували десь інше в селі. В братової ми оба квартирували кілька днів (то було перед Свят Вечором). На свята “Орлик”, “Іскра”, “Синиця”, “Сивий”, його брат Петро, “Грек” і я були в моїх родичів. “Збруч” пішов до своєї жінки. По вечері вони всі пішли до “Збруча”, а я лишився в своїх родичів. Вночі я хотів іти до “Збруча”, але стрівши подорозі “Мор’яка” і “Грізного”, пішов з ними до с. Курдибанівка. Вони пішли до “Морозенка”, а я до “Білого”, але опісля пішов також до них.

Ми квартирували всі чотири в “Морозенка”, другого дня “Мор’як” пішов до Кійданова, а ми з “Грізним” лишилися. Другого дня ми квартирували в “Білого”, де до мене прийшли мої сестри Катерина і Євгенія. Вечером ми всі разом поїхали до Кійданова. “Грізний” пішов у село, а я з сестрами до братової. В братови від цього часу я квартирував аж до приходу в село гарнізону. Як приїхав гарнізон я післав свою сестру до жінки “Збруча”, щоб ця сконтактувала мене зі “Збручем” та іншими повстанцями. Вона

переказала, щоб я прийшов вечером, а тоді скаже мені де повстанці квартирують. Вечером від неї довідався, що хлопці квартирують в Саповій. Ще того вечора я получився зі “Збручем”, “Греком”, “Орликом”, “Іскрою”, “Сивим” та його братом Петром. Того вечора ми заквартирували в селі Саповій, а слідуючого зібрали в селі харчі на 4 дні і пішли на поле до криївки, яку викопали собі ще осінню. В тій криївці ми квартирували до виборів 10.11.1946 р. За харчами ми ходили до Сапови та на хут. Вишеньки. Харчі заготовляв нам “Збруч”, а ми забирали вже готові. Вночі з 9-го на 10-го лютого “Збручеві” приснився чорний хрест, тому він намовляв нас втікати з цієї криївки, щоб що злого не сталося. “Грек” впевняв, що нічого злого не може статися, бо за криївку, крім нас, ніхто більше не знає. “Збруч” сказав, що його жінка догадується де є криївка. Перед тим кілька днів більшовики зловили “Збруча” жінку, про що ми вже знали. Ми не хотіли з криївки виходити, але тому що “Збруч” наперся, ми пішли досвіта квартирувати до воєнних німецьких бункрів. Вечером ми пішли подивитися до криївки, щоб довідатися чи були в ній більшовики. Підходячи до криївки, ми завважили, що в вході хтось стоїть, тому почали відразу втікати. З криївки вилізло 6 осіб, подивилися за нами і почали втікати також в противну сторону від нас. Відбігши трохи одні від одних, ми і вони поставали. Ми кричали до них, хто вони, але тоді був сильний вітер і тяжко було порозумітися. За якийсь час ми порозумілися. То були: “Грушка”, “Гарт”, “Синиця”, “Крук”, “Хмара” і “Нестор”. Того вечора ми розійшлись. Я з “Іскрою”, “Грушкою”, “Гартом”, “Круком”, “Синицею” пішли до с. Гниловоди, “Хмара” і “Нестор” пішли на Полісюки, а решта осталися на полі. В Гниловодах “Крук” мав знайомих, в яких ми викопали собі дві криївки. При будові другої криївки був місцевий підпільник Степан — “[Федь]”. В Гниловодах ми були до 28.11.1946 р.

28.11.1946 р. ми всі перейшли до с. Курдибанівка. Ми оба з “Гартом” заквартирували в “Білого”, а тих чотирьох “Білий” відправив в інше місце квартирувати. 28.11. вони відійшли до Гниловід, а я лишився даліше в “Білого”. 24.11. я оженився з Марією Білінською, сестрою “Білого”. 26.11. до с. Курдибанівка привів більшовиків “Гук” і “Ясень” (вони здалися живими в селі Переволока). Вони привели більшовиків до “Морозенка”. Ми з “Білим” не мали вже часу зайти до криївки, тому разом з людьми, які їхали до ліса, поїхали в поле. На полі ми з “Білим” перебули до передвечора, а вечером вернули до Курдибанівки. Тут ми довідалися, що більшовики були тільки в “Морозенка” і також не застали його. В “Морозенка” більшовики перепровадили ревізію та забрали коня. Того вечора ми стрінулися

з “Морозенком”. “Морозенко” радився нас, що йому робити. Ми сказали, хай робить що хоче. Ще тієї ночі я сам перейшов до с. Гниловоди. Там разом з іншими хлопцями я квартирував через 6 тижнів. В першій половині березня “Крук” і “Федь” були напоролися на засідку, яку робив гарнізон з с. Гниловоди. Цей гарнізон скорше стаціонував у Зарваниці. Ми боялися, щоб більшовики нас не дослідили, тому при кінці березня вибралися з с. Гниловоди і пішли квартирувати в Зарваницький ліс. Зараз ми викопали собі криївку та квартирували в ній. За харчами ми ходили до Лапаївки. В лісі ми квартирували ок. 2 тижні. Як вибралися гарнізони ми знова вернулися до с. Гниловоди. Тут ми квартирували один тиждень.

Після цього я з “Синицею” пішов на Полісюки, бо він мав там полагодити якійсь орг. справи. Через два дні ми знова вернулися до Гниловід. Від тоді ми перебували в Гниловодах аж до Великодньої п’ятниці.

Перед Великоднем в п’ятницю ми з “Іскрою” пішли до своїх родичів в с. Кійданові. Другого дня свят люди скричали, що до села іде “рубаха”. Ми з “Іскрою” втікли на конях в поле. Пополудню до нас прийшов “Іскри” батько та сказав, що “рубахи” не було, тільки приводив зловлений підпільник (Душенько) більшовиків, які вже виї-хали. “Іскра” забрав мого коня до села, а я пішов до Курдибанівки до жінки. Другого дня свят я довідався, що більшовики ранили і забрали в р-н якусь дівчину з Зарваниці. Я додумувався що то моя, або “Іскри” сестра. Четвертого дня після свят я поїхав конем до Кійданова і від братови довідався, що більшовики, яких приводив Душенько, обскочили хату, в якій жила моя рідня. Батько з мамою того дня були поїхали до Голгіч, то у хаті були тільки сестра Катерина і малий брат. Сестра, побачивши більшовиків, втікала, вони ранили її в руку і ногу та забрали до району. Ще тої ночі я поїхав до Гниловід. Тут я стрінувся з “Грушкою”, “Круком”, “Гартом” і “Синицею” та разом заквартирували на своїй старій квартирі. Другої ночі я з “Круком”, “Гартом” і “Грушкою” пішов до Мозолівки. Тут довідався, що в селі в брата є батько та мати. Того дня ми заквартирували в селі, а другого вечера стрінулися з місцевими підпільниками “Явором”, “Уньом” і “Штіфком”. Вони дали нам в тому селі квартиру. Тут квартирували ми цілий тиждень. Я квартирував з кожним з вищезгаданих місцевих підпільників. З Мозолівки я пішов до Курдибанівки, а вони всі залишилися в лісі в Мозолівці. В Курдибанівці я квартирував до того часу аж, як “Моряк” привів до Курдибанівки більшовиків. В міжчасі я стрічався з “Грізним”, “Нестором”, “Грішою”, “Ісаєм” і “Громом”.

В першій половині червня 1946 р. вернув з ЧА моєї жінки брат. День перед тим до Курдибанівки приїхав мій батько з Мозолівки. Ми поговорили і я пішов спати до Кіндзирського Михайла (в нього я часто квартирував зі своєю жінкою). Жінка пішла разом зі мною. Вночі я пробудився і завважив, що коло нас немає “Білика”. За деякий час я почув у селі гавкіт собак та гамір. Ми з жінкою злізли зі стриху та поставали на порозі в stodолі. За хвилину чути було як до хати моєї жінки прийшли якісь люди. Дальше почув, як хтось сказав: “Отворіть їм двері, бо сплять ї[й] хату”. Відтак було чути бринькіт шиби і як жінки мама казала, до сина Івана, щоб цей злізав, бо товариші прийшли перевірити його документи тому що щойно прийшов з армії. Я догадався, що це прийшли більшовики і ми обоє з жінкою вийшли на город, а відтак в поле. Тут ми перебули до передвечера. До нас прийшла жінки мама і сказала, що більшовиків приводив “Мор’як” і арештували мого батька, жінки брата, який прийшов з ЧА та другого брата “Білого”. Вечером я прийшов до села, забрав батькові коні і поїхав до Мозолівки. Коні я лишив в Репети на Веселій Горі, а сам пішов до мами. Мамі сказав, що приїхав сам, бо батька забрали більшовики на стійку. Правди не сказав, щоб мама не плакала. Ще тої ночі я стрівся з “Грушкою”, “Круком”, “Гартом” і “Явором”. Ми заквартирували в учительки в stodолі, яка мешкала від сторони Поплавів за церквою. Тут ми квартирували 3-4 дні, щодня переходячи на іншу квартиру. З Мозолівки ми перейшли до Гниловід. В Гниловодах ми перебули кілька днів і перейшли на Поплави. На Поплави з нами пішов також “Синиця”, місцевий підпільник “Ліс” і Михайло.

В Поплавах ми квартирували 4 дні. Харчі організував нам “Ліс”. Звідтам ми всі перейшли на Мозолівку і заквартирували в “Крукової” нерідної сестри Ольги. В Мозолівці перебували ми протягом тижня. По двох тижнях прийшов мій батько з тюрми з Бучача. Батько оповідав мені про своє арештування. Оповідав, що над довітком прийшли більшовики і казали відчинити собі двері. Господиня не хотіла, більшовики вибили вікно і господиня відчинила двері. Зі стриху зліз син Іван. Більшовики спитали хто ще є на стриху. Іван сказав, що нема більше нікого. Більшовики полізли на стрих і стягнули звідтам “Білого”. Більшовики перепроводили всюди точну ревізію і арештували Івана, “Білого” та їхнього батька. Також забрали з хати убрання і збіжжя. Відходячи казали також збиратися могому батькові. Всіх запровадили до сільради. Того дня більшовики арештували також Білинського Василя, Крижанівського Михайла, Амборського Петра, Білинську Іванну, Білинську Надію і Гошівську Ромку. Білинського Івана, тому що прийшов з ЧА, звільнили ще в сільраді, а всіх інших забрали

до Бучача. Батька запровадили в тюрму до одної камери разом з “Білим”, Амборським Петром і Білинським Володимиром. “Білого” і Білинського Володимира кликали на протокол, а батька першого тижня не кликали. “Білого” питали за “Грізного”. Батько на день ходив мурувати, ніхто його не стеріг, а на ніч переводили до тюрми. За якийсь час батька і Амборського перевели до кімнати, де вже був “Мор’як”, Білинська Надія і Білинська Іванна. Батько з Амборським даліше ходили до роботи. Одного разу батько чув як “Мороз” питав Білинську Надію, вказуючи на нього, що це за чоловік. Надія сказала, що це здається “Ромка” батько, але “Мор’як” сказав, що мого батька знає, бо він має бороду. Батько якраз перед арештуванням обголив бороду. Батько казав, що в тюрмі його не кликали на протокол, тільки в канцелярії питали його як називається та звідки походить. Батько сказав, що називається Головацький Омелян, походить з Кїйданова, служив колись в Голгочах і там оженився. Сказав, що жінку вбила йому міна під час переходу фронту, а він живе з 7-літньою дитиною. Даліше казав, що прийшов на Курдибанівку засіяти гречку Білинській. Сюди післала його жінка Логачняка, в якої він молотив в Мозолівці. Більше про нічого його не питали і по двох тижнях пустили додому. Тоді як батько опо[ві]дав про своє арештування в хаті був “Крук”, “Грушка”, “Гарт” і якийсь місцевий чоловік.

Того дня я змінив білля і заквартирував. Другого вечора прийшло около 12 повстанців. Між ними був к-р “Байденко”. Вони квартирували разом з нами може тиждень. В той час починалися жнива. З Мозолівки ми перейшли на Поплави, також переквартирували кілька днів і пішли до Гниловід. В тих селах я з “Гартом”, “Круком” і “Грушкою” квартирували до половини місяця серпня 1946 р. В половині серпня ми заквартирували в Гниловодах, де “Крук” привів собі якусь коханку з Мозолівки. Я сварився з ним, бо він має жінку. Я сказав, що до коханки можна піти вечером. “Крук” образився і сказав, що тепер не буде нікого водити зі собою. Це відносилось до мене. На другий день я разом з “Іскрою” пішов на Курдибанівку, де заквартирували в родичів “Іскри”. По кількох днях ми перейшли звідси на Сапову. Тут стрінулися з “Греком”, “Бугом” і “Збручем”. В Саповій ми квартирували до половини вересня 1946 р. За цей час ми викопали собі криївку.

При кінці вересня я пішов на Курдибанівку і був 5 днів. 4-го дня рано жінки мама закликала мене на снідання (я квартирував в Кіндзерського). Я взяв зброю і пішов на снідання. Зараз до кімнати прийшов Крушельницький Михайло і сказав, що в сільраду прийшло 15 більшовиків. В той час у хаті був мій швагер Іван, який дав мені свої документи. Я вбрався в капелюх і хотів перейти на стрих, де спав і лишив

ППШ. Недалеко тої хати я побачив більшовиків, тому звернув на город в напрямі поля. Більшовики завважили мене і закликали до себе. Вони запитали мене куди йду. Я сказав, що по коні в поле, показав їм документи і вони сказали мені, що можу йти далше. Від них я пішов на поле. В той час коло себе я мав дві гранати. На полі я був аж до передвечора. На поле вийшов Костів Михайло (крамар) і сказав, що в селі спокійно, а ті більшовики з гарнізону з Переволоки зробили ревізію і пішли. Я вернув до села, забрав зброю і пішов до Кіндзерського, повечеряв, віддав Білинському Іванові документи і пішов спати. Другого вечера жінка принесла мені їсти і я по вечері пішов на Гниловоди. В Гниловодах я стрінувся з “Лісом”, “Грушкою”, “Гартом”, “Синицею” і “Круком” і ми всі разом заквартирували. Другого дня “Гарт” дістав записку від “Збруча”, щоб прийти на Сапову. Ми всі пішли на Сапову. В Саповій ми стрінулися з “Збручем” і “Сивим”. “Збруч” сказав нам, що тепер не вільно ходити одинцем і не шлятися по чужім терені, а треба будувати собі добрі криївки. Слідуючого вечора “Грушка”, “Гарт”, “Ліс” і “Синиця” відійшли до Гниловід, а я зі “Збручем”, “Греком”, “Іскрою” і “Сивим” лишився в Саповій. Тут ми квартирували до листопада. Тут я квартирував у своєї братови Ольги Цимбали.

Десь коло 2-ї години пополудні, одного дня в листопаді, я побачив на дорозі багато людей. Вони підійшли під двері хати, в якій я був, та хотіли їх відчинити. В хаті зі мною була мама братови. Двері були замкнені. Я сказав старій, щоб не відчиняла дверей. Ці люди погримали в двері і вийшли з подвір'я. Як вони були на дорозі, я подивився через вікно і пізнав Простого Володимира. Стукаючи у вікно я закликав його до хати. Він прийшов до хати і говорив зі мною. В той час дорогою надійшов голова сільради Партенько. Його також я закликав до хати та запитав за чим вони ходять. Він сказав, що в Шанд[р]івської Юльки, в Кобасявічки закрали кукурузу, м'ясо і тютюн та що вони ходять шукати за цим. Зараз на подвір'я прийшли люди, які робили ревізію. Я сказав цим двом, щоб вийшли з хати і не робили тут ревізії. До хати йшла Шандрівська Юлька, але голова сільради завернув її, кажучи, щоб не йшла до цієї хати, бо тут є гості. Вона розкричалася, що знає які гості. Сказала, що там напевно є “Ромко”, якого всі люди знають і що йому немає чого їх боятися, бо то ходять самі чесні люди. За нею почав також кричати її брат Володимир та сказав, що він може бути таким самим партизаном як “Ромко”, а навіть кращим і не хотів вступитися. Голова сільради сказав, щоб люди йшли далі і люди пішли. При ревізії в Головацького Костя, Шандрівська пізнала своє колесо від воза. Вона вспоминалася, щоб віддати його їй. Це колесо було моєї братови. Братова сказала, що

колеса не дасть, бо вкупила його ще в 1945 р. Вони обі почали сваритися, а голова запитав Шандрівської коли в неї пропало колесо. Голова сказав, щоб колеса не дати, але Шандрівська забрала його сама додому. Братова про це поскаржилася мені, але я не відповів їй на це нічого. Як смерклося надворі я пішов до Головацького Костя. Там я застав голову сільради, одного десятника і дижурного. В них я розпитував, що то була за сварка днем. Голова сказав, що зараз закличе Шандрівську Юльку і її брата, то буду знати. Дижурний пішов і вернувся з мамою Юльки, яка запитала мене чого її кличу. Я сказав, що хочу говорити з її дочкою та сином, але не про колесо тільки про що інше. Старій я сказав йти додому і покликати їх. Я пішов зі старою до її дому та зачекав перед хатою. За хвилину з хати вийшла Юлька і Володимир та разом зі мною пішли до Головацького Костя. В хаті була також моя братова. Я запитав братови, коли вона купила колесо. Братова сказала, що весною 1945 р.

Тоді я спитав Шандрівської коли в неї пропало колесо. Вона сказала, що на Матері Божої, 1945 р. Я сказав до Шандрівської, що не прийшов сюди робити справи з колесом, а спитати чого вони вдень так кричали під хатою Цимбали Ольги, щоб чули всі люди. Володимир тоді зачав кричати, що скорше може бути повстанцем як я, бо скорше працював в Організації як я і що тепер може бути більшовицьким капітаном. Питався, чому я не хотів пустити до хати чесних людей, які знають більше від мене. Я сказав, що в нього колеса не вкрав і вдарив його по обличчю. Тоді його сестра зачала до мене кричати, старалася оборонити брата, аж я вдарив її по обличчю. Тоді сказав їм, що можуть йти шукати і кричати, але як я був у хаті то не треба було так робити. Вони тоді сказали, що знайдуть таких людей, які порахуються зі мною. Вони не хотіли пускати мене з хати, але я Юльку копнув від себе, а Володимира вдарив поза вуха і вийшов. Від них пішов до Гацакири Гриня, де квартирував “Іскра” і про все йому оповів. Того вечора ми оба пішли до Сапови. В Саповій ми зайшли до Марійки (прізвища не знаю), бо в неї на нас чекали: “Грек”, “Збруч”, “Сивий” і “Синиця”. Від Марійки ми пішли квартирувати в село. Я квартирував разом з “Іскрою” і “Греком”, а “Збурч”, “Сивий” і “Синиця” пішли квартирувати в село (не знаю де). Розходячися на квартири ми умовилися, що слідуючого вечора всі стрінемося в Льонка Ромкового (вуличне), який мешкає на кінці села від с. Кійданова. В умовлений час другого дня ми зійшлися всі разом і рішилися піти квартирувати в с. Кійданові. В Кійданові ми зайшли до хати Горобця Василя, де в хаті застали Простого Володимира з жінкою. За п'ять хвилин до хати, в якій ми були, прийшов повстанець “Богдан”, “Черник”, “Грицько”, “Рубан” і “Грім”.

“Богдан” закликав “Збруча” на двір, щось поговорив з ним, а за 15 хв. покликав мене і “Іскру”. На нас надворі чекав “Богдан” і “Черник” і ми всі разом пішли до сусідньої хати, де нікого не застали. “Богдан” закликав звідкись Простого Володимира, казав сідати йому на лавку, а мене запитав за що я бив Шандрівську Юльку. Я оповів йому, як вони кричали на мене під хатою в Цимбали Ольги та як я робив з ними справу за колесо і що бив їх обох. “Богдан” сказав, що я добре зробив. Далше сказав, що повстанці з Підгаєцького р-ну передали краджені коні до Кійданова, які треба продати. Я сказав, що нічого про це не знаю. “Богдан” зараз запитав мене, хто продав корову і ділився грішми за хатою. Я сказав, що про корову не знаю, ніякими грішми з ніким не ділився, тільки знаю, що “Крук” продав свою власну корову ще перед жнивнами 1946 р. Я оповідав йому, що в той час ми квартирували в Осівцях в “Крукової” родини (яка там крилася) і “Крук” дав одному господареві продати корову, а “Гарт” корець збіжжя. Господар продав те все на ярмарку і дав їм гроші. “Богдан” сказав, що про ту справу я повинен знати більше, бо говорив з “Круком” і “Грушкою” про якесь поросся, по яке ми посилали “Грома” і “Грицька” до с. Гниловід. Я сказав, що того пороссята сам не з’їв. “Богдан” тоді перепросив мене, кажучи, що обов’язком кожного повстанця є довідуватися, хто що і в кого вкрав, якщо має час. Відтак “Богдан” полагоджував ще справу крадежі коней, при якій був “Збруч”. Я з “Греком”, “Гартом” і “Іскрою” пішов до Піддубного, де ми застали “Крука” і “Грушку”. Зараз до нас прийшов “Збруч” і “Синиця”, з якими ми пішли до с. Сапова. Тут ми квартирували приблизно тиждень. По тижневі часу “Крук”, “Гарт”, “Синиця” і “Грушка” відійшли, а ми лишилися. За кілька днів разом зі “Збручем” і “Сивим” пішов до Мозолівки, де стрінувся з “Влодком” і “Сяном”. Тут “Збруч” полагоджував з ними якісь справи (які не знаю). Також тої ночі ми стрінулися з “Круком”, “Гартом”, “Синицею” і “Лісом”. “Влодко” перепровадив з нами всіма сходини. Сходини починалися Декалогом. На сходинах обговорювано засади конспірації, міжнародне положення, а також інші організаційні справи. По сходинах “Збруч”, “Гарт”, “Синиця”, “Грушка”, “Ліс”, “Крук” і “Сивий” пішли до Гниловід. Я пішов з ними. Там ми квартирували один день. Вночі “Сивий”, “Збруч”, “Синиця” і я пішли до Сапови. Там ми квартирували один день. Того дня 20.XII. 1946 р. ми пішли до якогось провідника (був чорний), який звернувся до мене, щоб я був його зв’язковим. Я відмовлявся, справдуючися тим, що був вже два рази арештований і мені можуть недовіряти. Цей чорний сказав, що це немає нічого спільного з арештуванням, бо якщо б я був щось винен, то був би вже давно не жив.

(Заввага 20/1: Після короткої перерви в слідстві, арештований почав зізнавати, що перший раз дійсно втік з тюрми).

Другий раз, як мене піймали більшовики в с. Сапова і привезли в Вишнівчик, мене знова почав допитувати кап. Щербань. Він пригадав мені про втечу і сказав розказати, як я втікав. Я розказав про це. Дальше питає, щоб розказати про свою орг. роботу. Я розказав все точно, що знав. Розказав йому про працю в Організації до першого арештування і по втечі з тюрми. Кап. Щербань протоколував мене майже цілу добу. Тільки час-від-часу десь виходив. 9.III.1945 р. говорив мені про силу Рад. Союзу, про це, що СРСР перемає найсильніші держави, про зраду “українсько-німецьких націоналістів” і інше. Сказав, що за мою роботу проти Рад. Союзу мене чекає кара смерті, але мені це подарує, коли погоджусь співпрацювати з органами НКГБ. Я погодився. Він дав мені підписати заяву і дав пс. “Лісовик”. Контактуватися з НКГБ я повинен був через господаря з с. Сапови Кричківського, в якого я часто квартирував. Я повинен писати листи до кап. Щербаня і підписувати своїм псевдо. Звіти про “бандерівців” я повинен був висилати щодва тижні. Коли була б якась важна справа, то посилати спеціально.

Моїм завданням було знова дістатися в ряди організації, а тоді про всю роботу доносити Щербаньові. Я повинен слідити за повстанцями, які крилися на цьому терені. Вислідити, де мають свої криївки і де має господарча референтура свої криївки з магазинами. Найбільше уваги я повинен був присвятити, щоб вислідити провідників Організації. Добре було б вислідити рай. провідника, щоб старатися вислідити ще вищих провідників. Накінець, обговорив мені, як я повинен втіти з рук НКГБ, щоб мені “бандерівці” повірили. Говорив мені, що я поїду зі “стрибками” по одного зв’язкового з с. Раковець, Золотницького р-ну. З нами призначив їхати Іванові. Мені дав Щербань зброю (автомата) і подорозі я повинен був застрілити Івана, роззброюючи решта “стрєбків”, і втіти до “бандерівців”. Зброю від “стрєбків” я мав забрати зі собою. “Істрєбки” про мою втечу були повідомлені. Вони знали, що ми не їдемо по жодних зв’язкових, а тільки щоб приготувити мені втечу. Про втечу не знав тільки Іван, бо кап. Щербань, для замаскування цієї справи перед Іваном, говорив нам голосно, щоб ми добре справилися і полонили “бандитів”. Тому, що вигідна ситуація для того, щоб застрілити Івана, була там, де застрягли коні, то я там це зробив. Фіри більшовики не забирали через 2 дні, щоб люди подивилися і переказали “бандерівцям”, що такий випадок дійсно був. “Бандерівцям” я повинен був сказати, що до нічого не признався. Я так вам говорив.

Сконтактуватися з Кричківським я повинен був по кличці. Йому я мав сказати: Я, “Лісовик”, прийшов до вас, бо мене прислав Щербань. Знаєте такого. — Кричківський тоді повинен сказати мені своє псевдо. Я так зробив. Прийшов до Кричківського, сказав йому кличку, а він відповів мені своє псевдо (зараз не пам’ятаю). При тому Кричківський почав сміятися з мене. В час моєї агентурної роботи, він про все орієнтувався і часто намовляв мене, щоб працювати щиро для НКГБ, бо можуть мене засудити.

В своїй агентурній роботі я не був для більшовиків щирий. Я посилав звіти завжди точно у призначений час, але там повідомляв тільки загально. Наприклад: були повстанці в Кійданові і відійшли на схід, або на захід, я стрічав таких та таких повстанців і т. д. Деся в половині 1945 р. я довідався від “Гака”, що в с. Кійданові перебуває якийсь великий провідник Організації. Про це я зголосив кап. Щербаньові. Він відписав, щоб розвідати про посади цього провідника, яку функцію займає в Організації, та в кого перебуває. Тоді я почав частіше квартирувати в с. Кійданові, щоб про цього провідника що-небудь довідатися. Я старався рівнож довідатися від “Гака”, але це було тяжко, бо він мене обминав і я не міг з ним говорити. Щербань цілий час писав до мене, що[б] якнайскорше довідатися про цього провідника, бо в противному разі розкриє мене перед органами СБ, або зловлять і засудять, а родину вивезуть на Сибір. Через деякий час я стрінувся з “Гаком” і в розмові довідався, що цей провідник перебуває в Манастриської Ольги, сестри “Бука”. “Гак” цього мені не сказав, але я довідався з цього, що він збирався кудись іти і сказав, що іде до Ольги, а перед тим говорив, що має стрічу з цим “богом”. Ми ще більше говорили про цього провідника і я довідався, що він там перебуває. Про це я зголосив кап. Щербаньові, але який це був час не пам’ятаю. Він мені написав, щоб перевірити, чи дійсно цей “бог” (дослівний вислів Щербаня — слідчий), бо вони зроблять наскок, тому хочуть, щоб вдався. Припоручив мені прослідити чи в Ольги є криївка, в якій міг би скриватися цей провідник. За якийсь час я повідомив, що там є криївка, але не знаю в котрому місці вхід. Більше я не міг нічого про це довідатися. Щербань писав мені, щоб часто квартирувати в с. Кійданові, бо там мені буде легше вислідити всіх “бандерівців”. Писав, що так зробить, що в тому селі не будуть оперувати більшовики, щоб “бандерівці” менше конспірувалися.

Літом 1945 р. приїхав до цього провідника (напевно) к-р “Бистрий”. Про це я повідомив листом Щербаня. Він негайно написав, щоб повідомити скільки їх є, яка зброя, звідки приїхали та куди думають від’їздити. Я про все написав. Писав йому, що “Бистрий”

напевно від'їде на захід в напр'ямі села Гниловоди. Щербань написав, щоб я так зробив, щоб вести їх дорогою коло села Гниловоди, де вони зроблять засідку на них. Я так зробив, що "Бистрий" взяв мене показати шлях. Дорогою я їх провадив на засідку, але дорогою надумався і звернув на поле на право. Я подумав, що більшовики будуть стріляти, а кулі не перебирають. Подумав, що при цьому можуть мене вбити. Після цього писав мені Щербань, щоб вияснити, що сталося, що "Бистрий" не їхав. Я йому відписав неправду, бо боявся. Я писав, що "Бистрий" від'їхав на схід.

Я ще доніс Щербаньові про криївку "Гака". Більшовики цю криївку відкрили і вбили "Гака". Щоб замаскувати мене, вони перед розкриттям арештували жінку "Гака", перебрали її в шинелю і завели до криївки. Більшовики говорили, що то видала його жінка. По цьому люди почали говорити, що його видала таки його жінка.

Крім того ще доносив про інші справи, але тільки загально, так як сказав скорше, Щербань мені завжди грозив, що мене зловлять і засудять на 25 років, як не буду з ними чесно співпрацювати.

Осінню кап. Щербаня кудись перенесли і мій зв'язок перервався. Мені про це писав Щербань і писав, щоб дальше контактуватися з лейтенантом НКГБ Ясновим. Одначе я з ним не контактувався, бо чомусь не хотілося доносити на своїх знайомих. В час гарнізонів рівнож не контактувався, бо квартирував разом з іншими і не хотів нігде відходити, щоб не було підозріло. Тому більшовики в час гарнізонів половили моїх сестер, одну з них засудили, а другу ранили, бо втікала, і померла.

(Заввага 20/1. Тут була перерва в слідстві. До того часу арештований зізнав по-доброму. Відтак щось подумав і все заперечив. Дальше говорив, що правда те, що говорив в першому зізнанні. Це друге говорив тому, що думав, що скорше його звільнять, але побачивши, що ми розбираємо все точно, не хоче на себе складати неправди. Дальше слідувала справа в слідстві, під час якої арештований проковтнув предмет, який став йому в горлі. Тим напевно хотів заподіяти собі смерть. Предмет став йому в горлі і стримав їжу, пиття води і говорення. Через цілий час дуже пінив. На картці написав, щоб ми йому витягнули цей предмет, то він нам дуже багато розкаже, бо це, що сказав, це лише частина. Написав, що контактувався після гарнізонів з лейтенантом Ясновим та мав з ним стрічі. Рівнож мав особисті стрічі з Щербаньом. Мимо наших заходів, ми не могли його врятувати, бо треба було операції).

8/1.1947 р.

20/1

Випис людей з протоколу.

1. Бухта Роман — член ОУН — стр. 1
2. “Яр” [О. Качур] — рай. провідник [— стр. 1]
3. Пазій Олекса — член ОУН [— стр. 1]
4. Крушельницький Степан [— стр. 1]
5. Мицький Омелян — член ОУН [— стр. 1]
6. Гапій Мирослав — член ОУН [— стр. 1]
7. Балоба Михайло — член ОУН [— стр. 1]
8. “Рен” — кущовий ОУН [— стр. 1]
9. “Грім” — [рай. провідник] ОУН [— стр. 1]
10. “Лісовик” — член ОУН [— стр. 1]
11. “Рідний” — член ОУН [— стр. 1]
12. “Бей” — рой. розвідчик ОУН [— стр. 1]
13. “Роспутін” — член ОУН [— стр. 1]
14. “Хитрий” — чотовий УПА [— стр. 1]
15. Репета — член ОУН — стр. 2
16. Чайківський Василь — стр. 3
17. Чорній Зеновія [— стр. 3]
18. Витвіцька Левка [— стр. 3]
19. Чайківська Дозька [— стр. 3]
20. Головінський Василь — стр. 4
21. Лопушанський [— стр. 4]
22. Стельмах Петро [— стр. 3]
23. Стельмах Василь Андрієвич — стр. 6
24. “Збруч” — член ОУН [— стр. 6]
25. “Нечай” — член ОУН [— стр. 6]
26. “Тріска” — член ОУН [— стр. 6]
27. “Грушка” — член ОУН [— стр. 6]
28. “Гарт” — член ОУН [— стр. 6]
29. “Синиця” — член ОУН [— стр. 6]
30. “Довбуш” — член ОУН [— стр. 6]
31. “Гак” — член ОУН [— стр. 6]
32. “Хмара” — Деркач Іван, член ОУН [— стр. 6]
33. “Сік” — член ОУН [— стр. 6]
34. “Буг” — член ОУН — стр. 7
35. “Влодко” — член ОУН [— стр. 7]
36. “Гринь” — рай. СБ [— стр. 7]
37. “Грек” — Лопушанський Антін, член ОУН [— стр. 7]
38. “Олень” — кущовий ОУН [— стр. 7]
39. “Нечай” — член ОУН [— стр. 7]

40. “Сивий” — Бойко Іван, член ОУН [— стр. 7]
41. “Соловій” — член ОУН [— стр. 7]
42. “Ліс” — рай. провідник ОУН [— стр. 7]
43. “День” — член ОУН [— стр. 7]
44. “Степ” — член ОУН [— стр. 7]
45. “Буг” — член ОУН [— стр. 7]
46. “Бузько” — член ОУН — стр. 9
47. “Крук” — член ОУН [— стр. 9]
48. “Шум” — член ОУН — стр. 10
49. “Кущ” — член ОУН [— стр. 10]
50. “Лен” — член ОУН [— стр. 10]
51. “Білий” — Білинський Михайло, член ОУН [— стр. 10]
52. “Старий” — Захарків Стах, член ОУН [— стр. 10]
53. “Морозенко” — Амборський Йосиф [— стр. 10]
54. “Черник” — член ОУН [— стр. 10]
55. “Грицько” — член ОУН [— стр. 10]
56. “Влодзьо” — член ОУН — стр. 10
57. Янка — дівчина [— стр. 10]
58. Микитина Володимир [— стр. 10]
59. Качуровський Володимир [— стр. 10]
60. Солодкий Омелян [— стр. 10]
61. “Іскра” — Гоцикера Олекса, член ОУН [— стр. 10]
62. Гапій Федь [— стр. 10]
63. Кушнір Петро [— стр. 10]
64. Рисан Василь [— стр. 10]
65. Годований Степан [— стр. 10]
66. Короленко Пилип [— стр. 10]
67. Витвицький Мирослав [— стр. 10]
68. “Мор’як” — член ОУН [— стр. 10]
69. Піддубний Демко — стр. 11
70. Піддубна Бронислава [— стр. 11]
71. Цимбала Ольга [— стр. 11]
72. Городецький Юліян [— стр. 11]
73. Микитин Володимир [— стр. 11]
74. Фішер Клявдія [— стр. 11]
75. Фішер Мілько [— стр. 11]
76. “Рубан” — член ОУН [— стр. 11]
77. “Вій” — член ОУН [— стр. 11]
78. Яворський Мілько [— стр. 11]
79. Кричківський [— стр. 11]
80. Іваніцкий Демко [— стр. 11]

81. “Гунька” — член ОУН [— стр. 11]
82. “Бук” — член ОУН — стр. 12
83. Душенько (вуличне) [— стр. 12]
84. “Грізний” — член ОУН [— стр. 12]
85. “Гріша” — член ОУН [— стр. 12]
86. “Явір” — член ОУН [— стр. 12]
87. “Уньо” — член ОУН [— стр. 12]
88. “Орлик” — член ОУН [— стр. 12]
89. “Нестор” — член ОУН — стр. 13
90. “Федь” — Стефан — член ОУН [— стр. 13]
91. “Гук” — член ОУН [— стр. 13]
92. “Ясень” — член ОУН [— стр. 13]
93. “Штіфко” — член ОУН — стр. 14
94. “Ісай” — член ОУН [— стр. 14]
95. Кіндзирський Михайло [— стр. 14]
96. “Білик” — член ОУН [— стр. 14]
97. “Ліс” — член ОУН [— стр. 14]
98. Михайло (ім’я) — член ОУН [— стр. 14]
99. Білинський Володимир — стр. 15
100. Білинський Василь [— стр. 15]
101. Крижанівський Михайло [— стр. 15]
102. Амборський Петро [— стр. 15]
103. Білинська Надія [— стр. 15]
104. Гошівська Ромка [— стр. 15]
105. “Байденко” — член ОУН [— стр. 15]
106. Крушельницький Михайло [— стр. 15]
107. Костів Михайло — стр. 16
108. Простий Володимир [— стр. 16]
109. Партенько [— стр. 16]
110. Шандрівська Юлія [— стр. 16]
111. Головацький Кость [— стр. 16]
112. Годакира Гриць — стр. 17
113. Марійка (в Саповій) [— стр. 17]
114. Льонко Ромків (вуличне) [— стр. 17]
115. Горобець Василь [— стр. 17]
116. “Богдан” — член ОУН [— стр. 17]

8/І.1947 р.

20/1

* * *

№ 98/XV-4

Протокол допиту Марії Миколаївної Менюк

Р – 31

Справа ч.: .../47 р.

Менюк Марії

а/в РО МВД по пс. “Галя”

Золотники, 21.І.47 р.

Протокол

Менюк Марія Миколаївна ур.
1927 р. в с. Шкіндерівці, Золотниківського р-ну, Тернопільської обл., українка, незамужня, освіта 4 кл. НШ.

Я, Менюк Марія Миколаївна, народилася в 1927 р. в с. Шкіндерівці, Золотниківського р-ну, Тернопільської обл. в сім'ї селян-рільників. Крім мене було ще двох братів Степан і Іван. З молодих літ я проживала біля родичів. В сьомому році життя я пішла до школи в родинному селі і закінчила 4 класі. Відтак я дальше проживала при батьках та помагала їм господарювати.

В 1944 р. по приході большевиків Наум Ена втягнула мене до ОУН, де я виконувала функцію зв'язкової. Псевда я не мала жодного. Цю функцію я сповняла до місяця лютого 1946 р., тобто до часу мого арештування.

Легенда:

Дня 17.ІІ.46 р. в неділю, я сиділа в своїй хаті. В той час до хати прийшов Сергієв з кількома большевиками та мене арештував. Мене забрали до с. Росоховатець [Розохуватець] на гарнізон та завели до комнати, в якій квартирували бійці. По трьох годинах, Сергієв покликав мене до кімнати, яка була по противній стороні хати. Тут був також нач. гарнізону — Іванов. Сергієв сказав, щоб я розказала свою автобіографію. Я розказувала, а Іванов записував. Коли я закінчила розказувати, Сергієв мене запитав, чи я ходила до Наум Ени копати криївку. При цьому мав мені помагати Твердушка Ярослав. Я відповіла, що не знаю про жодну криївку, а до згаданої Ени ходила після Різдва свят кидати стіжок до стодоли. Відтак

запитав, чи я говорю правду. Я твердила, що так. Опісля запитав, чи моя мати ходила голосувати. Я сказала, що мати до голосування не ходила, тому, що в нас перед виборами було під вікном двох озброєних людей, які заборонили йти до голосування. Сергієв сказав, що то напевно був Мандзій Павло і Фарфанюк Демко. Я сказала, що не бачила хто це був, а згаданих людей зовсім не знаю. Він запитав мене, які повстанці до мене заходять. Я відпиралася, що до нас не заходять ніякі повстанці, бо тому, що мій брат в армії, нас всі бояться. На цьому перше слідство закінчилося і мене відвели до другої комнати. Слідуючого дня Сергієв мене знова покликав до цієї самої комнати, в якій я була попереднього дня. Він питав мене це саме і я це саме відповідала йому, що попереднього дня. Тоді він почав мене бити шомполом по ногах, а відтак сказав дижурному покликати Дроник Ярослава. Дроник, запитаний чи бачив як я ходила до Наум Ени копати криївку, сказав, що бачив. Тоді я почала його називати і сказала: “Ти брехун, ти думаєш, що я така, як ти. То ти в березні 1944 р. показував німцям де є большевики”. Тоді Сергієв сказав Дроникові вийти, мені сказав сідати та почав намовляти, щоб я погодилася на донощицьку роботу. Я відпиралася, що цього робити не можу, бо мати хвора, брат в армії і нема кому вдома працювати. Сергієв почав злоститися і кричати, що він знає, що я працюю в організації зв’язковою, і коли я не схочу погодитися на його пропозицію він відвезе мене до району, де мене засудять та вивезуть на Сибір. Мимо всяких погроз я не призналася до нічого. Мене знова завели до цієї комнати, в якій були большевики. В середу Сергієв звільнив мене додому та наказав 28.II. знова зголоситись на гарнізон. В означений час я прибула на гарнізон. Сергієв почав мене знова намовляти, щоб я погодилася на донощицьку роботу і підписала заявку. Я погодитися не хотіла і він, розізлившись, нагнав мене додому та сказав, що ще колись покличе до району.

Зізнаю правду:

17.II.1946 р., в неділю пополудні, до мене приїхав Сергієв з 10-ма большевиками, арештував мене та забрав до с. Росоховатець [Розохуватець] на гарнізон. Мене запровадили до комнати, в якій квартирували бійці, а по трьох годинах, покликали до другої комнати, в якій були нач. гарнізону Іванов і Сергієв. Іванов сказав мені сісти, а Сергієв питав автобіографію. Все, що розказувала, Іванов записував. Відтак почав питати чи я ходила з Твердушкою Ярославом до Наум Ени копати криївку. Коли я відпиралася, він вдарив мене кілька разів патиком по плечах та сказав, що все про

мене знає, що я працюю в організації та куди носила штафетки. Він радив признатися до всього, бо в противному разі посадить мене в тюрму, в якій я напевно добре надумаюся. Після цього Сергієв завів мене до попередньої кімнати та сказав, щоб я надумалася, бо такій молодій лише жити, а не сидіти в тюрмі. Пополудні він зайшов до мене, наказав всім бійцям вийти та почав мене допитувати.

Він: Ну, як Марія, надумалася. Будеш говорити, бо як не схочеш, то я вже тобі казав, що я з тобою зроблю.

Я: Я бачу, що мені крутити немає потреби, бо і так про мене все знаєте.

Він: Якщо скажеш мені Марія, все, що знаєш, я з тобою ожениюся і поїдемо в Київ, де побачиш не таке життя, як у вас на хуторі.

Я: Ви мене пустіть додому і, коли приїдете до мене я вам все розкажу.

Він: Ні ти краще розкажи хоч трохи тут, а решт[у] розкажеш вдома. Говори скоро, бо як розкажеш сьогодні все, то сьогодні ще підеш додому.

Тоді я почала говорити, що належала до ОУН, до якої зараз після приходу большевиків 1944 р. втягнула мене Наум Ена. Я працювала зв'язковою та помагала їй в роботі в селі.

Він: Розкажи до кого носила записки?

Я: Я носила на Ригайлиху до Гендрихи Марії, Дрончихи Марії і Черевко Анни та на с. Вагу — до Олійника.

Він: Розкажи хто ще з тобою працював в організації.

Я: Зі мною працювали: Наум Ена, як станична, Шмігельський Іван — станичний і Мандзин Анна — зв'язкова.

Він: Скажи, хто з твого села є в “бандьорах” або хто скривається.

Я: З нашого села скривається лише Мандзій Павло, який перебуває десь на Ригайлисі.

Він: Розкажи кого ти знаєш з “бандьорів”, які їх прізвища, псевда, звідкілля походять і що котрий робить.

Я: Я знаю таких людей: “Шпак”, “Сойку”, “Деркача”, “Ромка”, “Байдака”, “Рога”, “Кума”, “Оленя”, “Сулиму”, “Чорта” і “Гомона”. Я подала кожного ім'я і прізвище, що роблять в організації, а навіть до котрої дівчини ходить “Шпак”. Рівнож я сказала про “Дня”, “Глинку”, “Влодка”, “Сона”, “Богуна” і “Гайдамаку”. Я подала, що вони в організації роблять. Дальше вказала, що знаю таких людей з СБ: “Крука” з надрайону, “Чорного”, “Крука” з-над Стрипи, “Савку”, “Вихора” і “Шрама”. [Ц]і всі це “Ромкова” боївка.

Він: Котрі з вище згаданих заходять на Шкіндерівку і до кого?

Я: Тепер заходять: “Шпак”, [“Сой]ка”, “Деркач” і “Олень”. Вони заходять за харчами і тому ходять по цілому селі.

Розказавши йому це все, я заявила, що більше не знаю нікого. Сергієв сказав мені йти до другої кімнати та заборонив розказувати бійцям це, що я з ним говорила. У середу перед полуднем покликав мене Сергієв до якоїсь хати в селі. Коли я прийшла, він казав господарям вийти з хати, а мене попросив сідати. Відтак почав говорити, що це добре, що я про все розказала, але я мушу також погодитися з ним співпрацювати. Я відповіла, що, коли не боялася про все розказати, то тепер не буду боятися з ним співпрацювати. Тоді він ще раз написав мою автобіографію і сказав підписатися. Опісля він вийняв заявку, яку я також підписала. Змісту заяви не пам’ятаю, знаю тільки, як Сергієв пояснював, що я добровільно погоджуюся на донощицьку роботу. Казав, мене звільнить додому, тільки, щоб про те, що він питав мене і що я йому розказувала, не говорити нікому, бо як довідаються “бандьори”, то мене повісять. Коли б хтось питав, в який спосіб мене звільнили, я повинна говорити, що на слідстві до нічого не призналася, хоч мене дуже били і тому мене звільнили. Опісля Сергієв сказав, щоб я в неділю приїхала з братовою до с. Росоховатця [Розохуватця]. На цьому слідство закінчилося і я пішла додому.

В неділю я поїхала з братовою на гарнізон до Росоховатця [Розохуватця]. Тут стрінулися з Сергієвом. Він покликав братову до цієї хати, в якій я була на слідстві в середу та щось з нею продовж трьох годин розмовляв. Відтак Сергієв покликав мене та запитав, що нового на Шкіндерівці, та чи далі по селі ходять повстанці. Я відповіла, що ходять. Тоді Сергієв почав говорити, щоб я знова старалась стати на організаційну роботу та, коли до мене будуть приносити записки, я повинна їх розляковувати, зробити відпис та переслати до нього. Щоб не було на мене підозріння, записки від мене мала подавати моя братова його кухарці. Він наказав довідуватися про імена і прізвища повстанців, звідки приходять, де квартирують і де мають криївки. На цьому ми розпращалися. Подорозі додому братова призналася мені, що вона підписала заявку та, що вона має передавати матеріали від мене до Сергієва.

За цілий час співпраці з большевиками, я донесла Сергієву, що перед святами під час бльокади в мене квартирували: “Ромко”, “Крук” і “Лис”. Вони часто ходять по Шкіндерівці та одного разу вони варили кури в Пюрчих Явдохи і Гладій Анни, що “Ромко” і з ще двома підпільниками квартирували в Голуб Панька, в якого потім большевики переводили ревізію.

При кінці слідства об'єкт зізнає:

що Наум Ена підписала заявку співпраці з органами МВД. В районі доносить до Орехова. Одного разу Ена вказала до неї: “Ми трохи сипмо і решта хай буде так як є”;

що Твердушка Ярослав доносить на МВД. Він був разом з нею арештований та до нього тепер часто приїздить Сергієв;

що Рудинський Степан також правдоподібно доносить на МВД, бо його часто викликає Сергієв до району;

що Наум Ена її говорила, що Шмігельський Іван також підписав заяву і доносить до району;

що її братова підписала заяву під псевдом “Шура” і є її зв'язковою до Сергієва.

Агентурне псевдо Менюк Марії — “Галя”.

25/6

* * *

№ 99/XV-5

Протокол допиту Вавра Петровича Сабатюка

Р. 31

Справа Ч: .../47

Сабатюк Вавро

с/о РО МВД “Сук”

Золотники, дня 6.5.1947 р.

Протокол допиту

Сабатюк Вавро Петрович, уроджений 10/IX.1902 р. в с. Раківці, Золотниківського р-ну, Тернопільської обл., українець, жонатий, освіта — 2 кл. Нар. Школи, рільник. с/о РО МВД від 29/XI.1945 р.

Я, Сабатюк Вавро син Петра і Теклі, з дому Судомора, уродився в сім'ї селян багачів. Крім мене вдома було ще двох старших братів Василь і Павло та молодший брат Петро і сестра Паранька. В батьків моїх було 25 моргів поля. Після закінчення сьомого року життя я почав ходити до школи в родинному селі, де закінчив дві клясі. Дальше до школи я не міг ходити, бо в той час вибухла світова війна.

В 1915 р. над Стрипою здержався австрійсько-російський фронт і людей почали евакувати на захід. Тоді я з родиною переїхав до с. Ригайлиха, Підгаєцького р-ну і там заквартирували в Богуславського (поляк), де перебували до квітня 1916 р. Відтак ми перенеслися на хутір Швайцарія, де в Луйківського перебули до кінця серпня 1916 р. В той час фронт пересунувся над Золоту Липу і ми повернулися назад до с. Раківця.

При кінці вересня 1918 р. до с. Раківця приїхав на урльоп з австрійської армії Запаранюк Петро, який сказав нам, що на сході проголошено Українську Державу. В той час мого брата вибрали за війта. Через цілий час війни, аж до 1922 р. я працював виключно вдома при господарстві.

В 1922 р. я оженився на Кикіш Анні і перейшов до неї на господарство. Тут зразу я почав будувати нові будинки, бо старі за час війни понижилися. В 1928 р. я закінчив будувати хату і стодолу. Рівнож в той час я вкупив собі кірат, машину і інші господарські

знаряддя. Гроші на це брав з господарського доходу. Саме в той час в с. Раківці почали будувати читальню. Ініціатором будови був мій старший брат Василь, який рівнож був і головою Читальні.

В 1930 р. на загальних зборах мене вибрали головою Читальні і я цю функцію сповняв через один рік. Відтак я далі працював на господарстві, аж до польсько-німецької війни в 1939 р.

З приходом більшовиків в 1939 р. з ініціативи Кабана Захарка, який був ще за Польщі в компартії, зорганізовано більшовицьку міліцію, в склад якої входило вісім осіб. Другого дня перед вечером гостинцем зі сторони Семиковець над'їхало около 30 авт. Сільська міліція під проводом Кабана їх здержала, а переконавшись, що це частина польської армії, почали їх грабувати. В той час над'їхав відділ більшовицької кінноти і забрав цю частину польської армії до с. Раківця, де і заквартирували. В мене тоді квартирував один лейтенант, який під час вечері почав розпитувати мене про мою господарку. Коли я йому все розповів, тоді він почав радити мене, щоб я залишив собі одного коня, корову і трохи поля, а решту щоб продав, або роздав між людей. Він говорив, що коли встановиться рад. влада, то мене зроблять куркулем і можуть вивезти на Сибір.

Дня 29/IX.39 р. прийшов до мене з Козови жид Фукс, який так само радив продати частину худоби. Я так і зробив. Того дня приїхало до села п'ятьох більшовиків, які на мітингу вибрали сільську управу, а також затвердили міліцію, яка в той час вже була зорганізована. Через цілий час більшовицької дійсності я займався тільки господаркою.

З приходом німців в нашому селі за ініціативою Потіхи Григорія Андрійовича та Шуляк Павла зорганізували міліцію, до якої і я вступив. Завданням міліції було охороняти населення від решток більшовицької армії. Ця міліція існувала через два тижні, а відтак зістала розв'язана. Тоді я вернувся додому і далі працював коло господарства.

В 1944 р. тиждень перед Великодними Святами я разом з Щупляк Степаном, Запаранюк Андрієм, Стецик Петром, Зазуляк Петром та іншими втік з свого села на хуторі Шкіндерівка, щоб не попасти в більшовицьку армію. Коли німці відбили більшовиків назад за Стрипу і там стабілізувався фронт, німці почали евакуювати населення, яке було залишилося ще в селі. Я зі своєю ріднею стрінувся в с. Ригаїлісі. Відтак ми переїхали до с. Юстинівки, а пізніше до Телячого і заквартирували в Псуй Володимира. Тут я перебував аж поки німці не почали відступати зі Стрипи. Тоді я з людьми місцевого села почав втікати далі на захід за німцями. Одначе вже в с. Базниківці дігнули нас більшовики і казали вертатися додому.

Дня 25.7.44 р. я повернув назад додому, де застав напіврозвалену хату і цілком понищені господарські будинки. Я відразу почав ремонтувати хату. Матеріал брав я з млина, який був розбитий.

По трьох тижнях, після приходу більшовиків, до с. Раківця приїхав Данилишин Іван, який був заступником голови райвиконкому. Він призначив Кикіш Василя головою с/ради. Від того часу я частинно займався господаркою, частинно працював в кооперативі.

Десь около 29.7.44 р. в районі відбувся з'їзд голов кооператив. Приїхавши до району, я розпитав місцевих людей де міститься Союз. В приміщенні Союзу застав я вже около 20 людей зі сіл і Раківського Івана — голову Союзу. Відтак до салі прийшов секретар РК КП(б)У — Холявка і голова райвиконкому Авдїєнко. Авдїєнко відкрив збори, метою яких було вибрати голову райспоживспілки. Крім Авдїєнка з доповіддю виступав ще Холявка, який говорив про завдання кооперативи. Після закінчення зборів ми роз'їхалися додому.

Десь за три тижні повідомили мене з Союзу, щоб вислати фіру до Теробовлі по сіль. В той час в нашій кооперативі ще не було крамаря і я призначив Рудика Максима.

При кінці місяця лютого приїхав до с. Соснова Біло Роман і перевів перевибір голови кооперативи. На цих виборах мене вибрали заступником голови кооперативи. Крім цього я сповняв ще функцію заступника голови с/ради. Тиждень перед Різдвяними святами 1945 р. голова с/ради вислав мене на сесію голів с/ради до р-ну. На сесії виступав голова райвиконкому Авдїєнко, який говорив, щоб підшукати приміщення під молочарні, заготовити для шкіл дров і про інші господарські справи. Після закінчення сесії нач. НКВД сказав, щоб всі голови с/рад зайшли до приміщення НКВД. На НКВД почали викликати по-одному до канцелярії. Коли я увійшов до канцелярії, нач. НКВД почав питати мене, чи Іван Голуб є вдома. Я відповів, що в нашому селі є трьох з таким прізвищем і всіх трьох нема вдома. Тоді він сказав, що питає про того, що був при СС-ах. Я відповів, що з них ніхто не був при СС. При цьому ми покінчили і він відпустив мене додому.

При кінці місяця серпня 1945 р. мене, Кикіш Данила, Замлинську Анастасію, Рондзістого Федя, Свинтуха Якіма, мого брата Василя і Павла нач. "істребітельного батальйону", який був в с. Соснові, Максимов покликав до себе. Одначе з нас ніхто не пішов. Другого дня, переходячи через с. Соснів, я стрінувся коло с/ради з Максимовим і він покликав мене до с/ради. Тут він запитав, чому я вчора не зголосився в нього. Я відповів, що не був вдома. Дальше він говорив, щоб я до трьох днів здав увесь континент, бо в противному разі буду відповідати за ціле село. Рівнож казав, щоб я повідомив його, коли

до мене зайдуть “бандити”. Відтак він подав мені картку і сказав, щоб я підписався. Зміст її був такий: “Якщо я не здам до трьох днів контингенту, а по селі будуть ходити “бандити”, або поповниться вбивство когось з більшовицьких працівників, то я буду відповідати головою і всім своїм майном”. Я це підписав.

Дня 20/XI.45 р. я поїхав в р-н до Союзу по товари. Тут я знову стрінувся з Максимовим. Він звернувся до мене з такими словами: “Слухай Сабатюк. Зараз прибула до мене моя сім'я зі сходу і я не маю її чим вижити. Ти поговори з організацією, хай мене чим-небудь підпоможуть”. Тоді я запитав його з ким я маю в тій справі говорити і з якою організацією. На такій розмові ми розійшлися. Коли я вже повертав додому зі мною сів Боднарець Гілярій, який в той час працював в райвиконкомі. Подорозі він вступив на пошту, щоб подати листи. Тому, що його довго не було, я пішов його покликати. Начальник пошти запитав його, що я за один, а довідавшись, витягнув з шафи жмут грошей і простяг до мене. Я запитав, за що ці гроші. Тоді він сказав: “Як видаш одного бандита, то дістанеш 2000 крб.” Я відповів, що коли видам, то сам пімнуся по гроші, а покищо мені їх не потрібно. Відтак я пішов до фіри і поїхав додому.

Дня 2/II.1946 р. до мене приїхав з р-ну підполковник з п'ятьма більшовиками на ревізію. Я в той час сидів на подвір'ї зі Запаранюком Федором. Коли більшовики прийшли на подвір'я, запитали його як він називається і де мешкає. Коли він відповів, більшовики його придержали. зробили в мене ревізію і пішли з ним до його хати, щоб переконатися, чи вдійсності він говорив правду. Подорозі більшовики заглянули, як Трінь Павло, який скривався від більшовиків, втік на стрих і зловили його. Того дня до мене прийшло десять більшовиків з Соснівського гарнізону і сказали, щоб я вибрався з дому, бо вони будуть в мене квартирувати. Ці більшовики в моїй хаті квартирували протягом вісім днів. Їхнім начальником був ст. лейтенант Пахомов (малого росту, блондин, обличчя повне кругле, очі сиві, ніс короткий, около 28 років). Другого дня після виборів вони перенеслися назад до с. Соснова.

На початку місяця березня 1946 р. до с. Соснова приїхав з Союзу Просанюк. Він перевів збори, на яких мене вибрали головою кооперативи, яким я працював до кінця 1946 р.

На сім днів перед виборами 1947 р. прийшов до мене голова с/ради Кикіш і прикріплений з р-ну до села Моклаков та сказали мені, щоб я вибрався з дому, бо в мене буде квартирувати гарнізон. Тоді я перенісся до Щупляк Степана. Після виборів я перенісся назад до своєї хати. Від того дня мене більше вже ніхто не чіпав аж до сьогоднішнього дня.

В дальшому тягу слідства об'єкт зізнав слідуюче:

Дня 27/ХІ.1945 р. з с. Маловід приїхали “істребки” зі своїм начальником Ярименком і зробили в мене на господарстві ревізію за криївкою. Крім цього вони робили ще ревізію в Свинтуха Якіма. Відтак забрали мене, мого сина Богдана і Свинтуха Якіма до с. Маловід. Тут просиділи ми одну добу, а на другий день перевезли нас до р-ну. Причиною арештування було це, що попередньої ночі цей начальник “істребків” перебрався з кількома “істребками” за повстанців і спровокував на хуторі Двориська Белінського Антона і Гавриляка Миколу. Вони хотіли, щоб ці люди дали їм приміщення, бо вони будуть квартирувати через день. Отже ці люди спрямували “істребків” до мене і сказали, що я повинен знати про криївку.

В р-ні нас замкнули до тюрми, де ми застали вже около 50 осіб арештованих. Тут ми переночували, а другого дня скоро на світ покликали мене на слідство. В канцелярії НКВД я застав Орехова, який сидів коло стола, застеленого червоною скатертю. Він відразу сказав, щоб я розказав йому про криївку, то піду додому. Я відповів, що в мене нема жодної криївки, а про другі я не знаю. Він почав твердити, що в мене є криївка, бо йому так донесли. Одначе я цілий час це заперечував. Тоді він сказав: “Коли ти не хочеш нам нічого сказати, то тебе заберемо на Донбас, твою жінку виселимо на Сибір, а господарку зліквідуємо. Вибирай що хочеш”. Одначе я дальше заперечував, що в мене нема жодної криївки. Тоді Орехов взяв заяву і сказав, щоб я підписав її, то піду додому. Я відповів, що не знаю на що маю підписуватися. Тоді Орехов почав говорити: “Ми маємо на тебе факти, що ти контактуєшся з бандерівцями і на цій підставі можемо тебе судити. Але для тебе є ще один вихід. Якщо ти підпишеш заяву на співпрацю з нами і будеш добре працювати, то ми тебе пустимо додому”. Я спочатку не хотів підписати заяви, але коли Орехов дальше мені загрожував, я погодився. Орехов при тому сказав, що моєю кличкою буде “Сук”. Цєю кличкою я підписав також заяву. При цьому він зазначив, щоб про це я нікому не говорив, бо коли довідаються “бандьори”, то мене можуть знищити. Всі матеріали я мав доносити на приватну квартиру Орехова.

Щоб замаскувати свій вихід з тюрми, я третього дня взяв 5 кг м'яса, 5 кг муки і один хліб і заніс це до Орехова. В селі я говорив, що мене випустили за хабарі. Одначе на НКВД не подавав жодних матеріалів.

На Щедрий вечір 1946 р. до мене прийшов мій брат Павло з жінкою і ще кількох сусідів і я з ними забавлявся. В той час до мене зайшло около десять повстанців, яких я також погостив. Під час цього надійшли “істребки” з нач. Жуковцем з с. Соснова. Коли повстанці

вийшли на двір, Жуковець почав стріляти. Тоді я почав кричати: “Жуковець, не стріляй, тут нема нікого”. Одначе Жуковець того не слухав і дальше стріляв. При цьому я зістав ранений в палець руки. Відтак він прийшов до хати, арештував мене з жінкою і забрав на станицю “істребків” в с. Соснові. Тут він зараз покликав на слідство голову с/р Кикіш Василя, який сказав, що в хаті було двох воєнних, які вечеряли. Це післухав “істребок” Коваль Василь, який в той час стояв на стійці і сказав нам. Відтак Жуковець покликав на слідство мене. Я зізнавав так само, як мій попередник. Тої ночі всіх арештованих, які були в мене на вечері Жуковець пустив додому, а мене і Свинтуха Богдана задержав до рана. Рано він відставив нас до р-ну і передав підполковникові (високого росту, грубий, бльондин, обличчя повне, очі сиві, ніс короткий грубий, чешеться на бік). Підполковник запитав мене, чи я з “бандітами” справляю свята. Я відповів, що свята я справляв з братом і сусідами і не знав, чи до мене прийде хтось з воєнних. Тоді він запитав, чи в мене був Чорній Богдан. Я відповів, що не пізнав нікого і не знаю, що це за одні. Тоді підполковник почав питати мене, як вони були убрані, яку мали зброю і як виглядали. Я відповів, що були досить високі, добре убрані і мали добру зброю. Тоді підполковник ще раз сказав, що це був Чорній Богдан. Одначе я знову відповів, що їх не пізнав нікого. Відтак цей підполковник вийшов, а до канцелярії увійшов Яснів (низького росту, грубий, brunet, обличчя повне округле, очі чорні), який питав це саме, що підполковник. Йому я відповідав це саме, що попередньо. Він все списав, а відтак сказав джурному запровадити мене до тюрми. Джурним в той час був Урбан з с. Росоховатця [Розохуватця]. До нього я звернувся з проханням, щоб він мені дещо допоміг. Він відповів, що за дві години повідомить, як мається моя справа. За дві години прийшов Урбан і сказав, щоб я йшов до лікаря на візиту. Лікар оглянув мій палець і дав справку до шпиталю в Тернополі. Одначе до шпиталю я не поїхав.

За тиждень я взяв 100 кг пшениці і 25 кг свинячого м'яса і це все завіз до дому Яснова. Його вдома я не застав і передав це все його жінці. Від того часу мене більше більшовики не чіпали.

Дня 11.6.1947 р

37/3

* * *

№ 100/XV-6

Протокол допиту Ярослава Дмитровича Гуменюка

Р. 31
Справа Ч: .../47
Гуменюк Ярослав
Член ОУН від 1941–44 р.
с/о РО МГБ “Безсонний”

Золотники, дня 12.6.1947 р.

Протокол допиту

Гуменюк Ярослав Дмитрович,
уроджений 8.8.1926 р. в с. Богатківцях [Багатківцях], Золотниківського р-ну, Тернопільської обл., українець, вільний, освіта — 4 кл. Нар. Школи, рільник.
с/о РО МГБ від 21/XI.1946 р.

Я, Гуменюк Ярослав уродився в селі Богатківцях в сім'ї Дмитра та Марії, з дому Жмуд. На сьомому році життя я почав ходити до школи в родинному селі, де закінчив чотири класи. Відтак я помагав батькам при господарстві.

З приходом німців в 1941 р. в місяці серпні зеновий “Верба” втягнув мене до Юнацтва ОУН. В 1942 р. в м. лютому, за це, що я солідно виконував обов'язки юнака, пров. “Зов” назначив мене зеновим та передав до моєї розпорядимости чотирьох юнаків. Моїм завданням було їх вишколювати.

В місяці жовтні 1942 р. пров. “Іскра” назначив мене станичним юнацтва в с. Богатківцях. Тому, що я добре вив'язувався на цьому пості, рай. юнацтва “Сак” назначив мене підрайоновим юнацтва. На цьому пості я працював до 24 березня 1944 р., тобто до приходу над Стрипу фронту. Крім організаційної праці я провадив “Самоосвітній гурток” і був його провідником.

З приходом більшовиків над Стрипу я спочатку скривався, бо не хотів йти в армію. Одначе, коли до села прийшло багато війська і почали шукати, мене більшовики арештували і забрали в армію, де я попав в третій білоруський фронт. Тому, що на фронті не було що

їсти, а кожного разу можна було впасти, я рішився втікати. Одначе втікати було неможливо. Тоді я при здобутті міста Кегінгсберга ранив себе в праву ногу і з цієї причини віддали мене до шпиталю в м. Лукіянов, Горківської обл. Тут я пролежав до 25 березня 1945 р., а відтак повернувся як демобілізований додому, тому що на фронт вже не був здібний. Вдома я помагав батькам на господарстві.

Дня 18.8.1946 р. прийшов до мене дижурний з с/ради і повідомив, щоб я зараз пішов до с/ради. Коло с/ради я застав кілька осіб з с. Богатковець, яких, так як і мене покликав о/у Дерепаско. В канцелярії лейтенант Дерепаско попросив мене сідати на крісло напроти себе, а відтак сказав, щоб я розказав йому свою автобіографію. Коли я скінчив, він запитав, за[]що арештований мій брат Олег. Я відповів, що брата арештували воєнні з Микулинського р-ну, а защо, то я не знаю. Дальше він запитав мене, чи по хуторах Подорощина ходять бандерівці. Я відповів, що я нікуди не ходжу, а до нас ніхто не заходить. Це все він записав на папері, а відтак сказав, щоб я йшов додому.

В місяці листопаді Дерепаско покликав мене до с/ради в с. Беневу. Тут він знову почав питати мене про ці самі речі, що і попередньо. Відтак він запропонував мені співпрацю з органами МГБ. Спочатку я відмовився від цього, мотивуючися тим, що мене болить нога і що я боюся тої роботи. Одначе, коли Дерепаско мені загрозив, що коли я не погоджуся, то він мене арештує і відставить на роботу в Донбас, я був змушений погодитися. Тоді він дав мені псевдо "Безсонний", яким казав підписати заяву. Відтак він сказав щоб я слідив за бандерівцями, де вони перебувають, де заходять на вечерю і по харчі. Дальше сказав, щоб слідити за господарем Федик Богданом, тому, що там повинна бути криївка. Всі матеріали я мав доносити на його приватну квартиру в р-ні, а щось алярмове міг донести на гарнізон в с. Раківці. На цьому ми розмову закінчили і я пішов додому.

Дня 10/III.1947 р. повідомив мене Дерепаско через с/раду, щоб зголоситися на гарнізоні в с. Раківці. Коли я туди прийшов, він відразу почав питати мене, чому я не даю йому жодних матеріалів. Я відповів, що не маю що давати тому, що нічого не бачив. Тоді він почав на мене кричати. Казав, що кожної ночі на хуторах є бандерівці і тільки що я не хочу йому говорити. При цьому назвав мене бандитом і сказав, що мене арештує. Дальше казав, що коли я йому на слідуючий раз не дам жодних матеріалів, то він зі мною буде говорити в інший спосіб. На цьому ми розмову закінчили і я пішов додому. Вдома я дальше працював тільки коло господарства і нічого не доносив. Від

того часу Дерепаско через три рази викликав мене до с. Богатковець в с/раду. Одначе я не ходив.

В місяці червні 1947 р. Дерепаско приїзджав мене арештувати, але не застав вдома. Я в той час був на хуторах Сіножата. Коли я вернув додому, мій молодший брат Іван сказав мені, що були більшовики і питали за мною. Після цього я дальше працював виключно коло ріл[л]і. Дперва 11.8.1947 р. прийшли не знані люди і забрали мене зі собою.

Дня 16.8.1947 р.

37/8

* * *

№ 101/XV-7

Протокол допиту Параньки Данилівної Романчук

Р. 31

Справа Ч: .../47

Романчук Паранька

Золотники, дня 28.6.1947 р.

Протокол допиту

Романчук Паранька Данилівна, уроджена 1907 р. в с. Хатках, Золотниківського р-ну, Тернопільської обл., українка, неграмотна, замужня, рільник.

Я, Романчук Паранька, уродилася в сім'ї селян бідняків. Батьком моїм був Якимець Данило, а мамою Явдоха, з дому Вівчар. Землі в нас було два морги. Крім мене в родині було ще п'ятеро дітей. Тому, що мій батько скоро помер, а мати лишилася з малою дитиною, я до школи не ходила, бо мусіла бавити дитину. Відтак я помагала мамі в роботі, а також ходила до роботи в фільварку в с. Золотниках.

Коли мені минуло 19 років, я вийшла заміж за Романчука Миколу Петровича, родом з с. Сокільник і перейшла до нього жити. Всеї землі в нас з чоловіком було один мург і три чверти. Нам цього було замало і ми з чоловіком мусіли заробляти в заможніших господарів.

В 1928 р. народилася нам дочка Катерина. В той час ми вкупили собі ще город, який продав наш сусід. Гроші на це ми заробили на цеглі-сирівці, яку виробляли разом з чоловіком, а відтак продавали.

В 1931 році народився нам син [Петро], а відтак в 1937 р. син Михайло, якого в 1941 р. розірвала міна.

З приходом більшовиків в 1939 р. в нашому селі наставили новий уряд, де головою став Паласюк Онуфрей, а секретарем Галька Мар'ян. Десь за три дні голова с/ради сказав, щоб бідняки пішли до Золотниківського фільварку, бо там будуть роздавати корови та коні. Тому, що в нас не було корови мій чоловік пішов також. Додому він привів червону корову.

В 1940 р. голова с/ради с. Сокільник призначив мого чоловіка прикажчиком на фільварок до с. Золотник. Його завданням було

висилати підводи та робітників до машини. Через цілий час більшовицької дійсності я була постійно вдома і ніхто мене не чіпав.

З приходом німців та через цілий час німецької окупації я була вдома і працювала на господарстві.

З приходом більшовиків 24 березня 1944 р. я була вдома. Десь за три дні після приходу ЧА до мене приїхав Хлівний з с. Слобідки, Струсівського р-ну разом з жінкою і дитиною. Він втік звідтам тому, що в його селі поляки вбивали українців. Коли фронт почав стабілізуватися на Стрипі я з чоловіком та дітьми перейшли до с. Дерехова, а відтак нас евакуювали до с. Слобідки, Струсівського району. Тут ми перебули два тижні, а відтак нас вигнали до с. Застіноча. Тут ми перебули аж до того часу, поки фронт не просунувся далше на захід. За цей час ніхто не чіпав мене ані мого чоловіка, тому що він інвалід на ліву руку і воєнно необов'язаний. Повернувши додому, ми застали повалену хату і все понищене. Тоді я з дітьми почала робити цеглу. Чоловік нам в тій роботі майже не помагав, бо був майстром і ходив закладати людям дахи на хати. В той час в селі майже не було більше муштин, бо всіх забрали в армію.

В 1945 р. десь в половині місяця березня до с. Соколова з напрямку Беневи надійшло багато більшовиків. Мій чоловік в той час якраз повертав з цвинтаря, де копав гріб. Тоді до мене прийшло чотирьох більшовиків, з яких один запитався, чи тут мешкає Романчук. Коли ми відповіли, що так, він сказав чоловікові збиратися, бо піде з ними. Цей більшовик, що говорив з чоловіком, лишився в хаті, а трьох інших пішли на цвинтар шукати. По деякому часі вони повернулися і принесли зі собою заржавленого кріса. Тоді звернулися до чоловіка і почали говорити, що він знається з “бандьорами” і передержує їм зброю. Чоловік на це відповів, що з ніким не знається і нічого нікому не передержує. Ці більшовики забрали мого чоловіка і відійшли до р-ну.

Другого дня я взяла дещо з харчів і понесла до р-ну передачу для свого чоловіка. Разом зі мною пішла Романська Домка, яка також несла передачу для свого чоловіка. В р-ні стрінув нас “істребок” Павлович — поляк і запитав чого ми прийшли. Ми відповіли що принесли передачу для своїх чоловіків. Він забрав від нас передачі і подав до середини. Під будинком, де сиділи наші чоловіки, ми зачекали до вечора а відтак пішли до дому до с. Гайворонки і заночували в сестри Романської Домки. Другого дня ми знову пішли до р-ну. Тут я через вікно побачила свого чоловіка, який сказав, щоб я йшла додому, бо це, що заглядаю попід вікна нічого не pomoже.

Четвертого дня мій чоловік повернувся додому.

У Великодну суботу 1945 р. приїхало до мене чотирьох більшовиків і знову арештували мого чоловіка. В цей день арештували ще Заяця і Романського Степана. Другого дня я разом з жінкою Заяця і Романською Антошкою понесла до р-ну передачу для свого чоловіка.

У Великодній понеділок я зібралася і пішла до своєї мами в с. Хатках. По дорозі я вступила до ворожки Півторак (називають її Ромунка), яка викинула мені карти. Вона сказала, що мій чоловік повернеться додому за три години, або за три дні. Коли я від мами прийшла додому, то вже застала свого чоловіка, який прийшов з тюрми. Він сказав, щоб дати йому води і нове убрання, бо хоче піти в село.

Десь в половині місяця серпня, за це, що я без дозволу чоловіка зарізала курку, він прогнав мене з дому. Тоді я пішла до своєї мами. Другого дня моя сестра Петрунька сказала мені, що мого чоловіка знову арештували, а все майно skonфіскували. Я зараз пішла додому, де застала фіру і сімох більшовиків, які забирали решту майна. Я почала просити, щоб мені лишили дещо. Тоді один більшовик (високого росту, сухорлявий, обличчя подовгасте, очі чорні, ніс довгий), убраний в сивій шинелі, круглий кашкет, ступінь – капітан – нач. МГБ Фуркало) сказав віддати чоботи, миску, ложку і т. п. Відтак другий більшовик забрав мене до хати Лопатинської Петруньки і сказав, щоб я не виходила з хати. Десь около 14 години ці більшовики від'їхали до р-ну і забрали мого сина Петра. Цей ночі я пішла ночувати до с. Хаток, а коли другого дня прийшла знову додому, то сусіди сказали, що мій чоловік переказував, що хоче стрінутися зі мною в “Ромунки”. Коли я вечером стрінулася з чоловіком, він оповів мені, що коли більшовики його арештували, то зв'язали йому руки, а самі пішли робити ревізію, а його залишили в хаті. Стійковий стояв в сінях на порозі, а він через вікно втік на город в кукурудзу. Після цього чоловік кудись пішов, одначе де, він мені не сказав. Другого дня я понесла до р-ну передачу для сина. В р-ні від “істребка” Михайлюка, родом з с. Бурканова, я довідалася, що мій син є на НКГБ. Коли я увійшла до канцелярії, то тут застала Фуркала. Він запитав мене, чого я хочу. Я відповіла, що прийшла до свого сина Петра, якого передвчера арештували. Тоді Фуркало почав питати мене чому втік мій чоловік, і де він зараз перебуває. Я відповіла, що він боїться, бо ви його б'єте і тому втік. Тоді Фуркало почав до мене кричати і запитався: “Хто б'є, ми нікого не б'ємо і його не били”. Тоді я сказала, що прийшла до сина, а про чоловіка нічого не знаю. Фуркало сказав, щоб йти за ним. Він привів мене до одної кімнати, де на кріслі сидів мій син. Фуркало зловив його за волосся і сказав: “О, твоя мама, принесла тобі їсти”. Я передала йому харчі і пішла додому.

Другого дня прийшов мій син з р-ну додому і почав оповідати про своє пережиття на НКГВ. Питали його про батька, куди він ходить, чим займається і чи приходять до нього повстанці. За це, що син не хотів нічого говорити, більшовики його били.

Десь за три дні прийшов додому мій чоловік, перебрався і знову кудись пішов. Від того часу більшовики постійно переслідували моє господарство та робили ревізії, бо хотіли зловити чоловіка вдома. Я перебула ще через два тижні, а відтак перейшла до с. Дерехова до свого чоловіка. Тут ми злагодили пусту польську хату і почали мешкати. Тут я мешкала до місяця лютого 1946 р. В той час більшовики вже довідалися де ми мешкаємо і я вернулася назад додому.

Десь чотири дні перед виборами прийшло до мене двох більшовиків, які говорили, щоб я переказала до чоловіка, щоб він зголосився і йому не буде нічого. Я відповіла, що не знаю де чоловік є і цього не можу зробити.

Після виборів 1946 р. я стрінулася з Бочанкою з с. Золотник, яка сказала мені, що мого чоловіка зловили і забрали до Струсова. Там він сидів півтора тижня, а відтак перевели його до нашого р-ну. Тоді я зготовила харчі і вислала Щербанкою Стефкою до р-ну. Коли вона вернулася додому, оповідала мені, що її більшовики були забрали на МГБ і питалися чому вона принесла харчі, а не жінка. Вона на це відповіла, що він жінку бив і вона з ним не хоче сидіти, а тому що він є її вуйком, тому вона принесла передачу. Чоловік просидів в р-ні до Великодних Свят 1946 р., а відтак його вивезли в Чортків. Того дня передачу носила моя сестра Щербан Петрунька, а коли повернулася з р-ну, сказала, що чоловік переказував, щоб до нього довідуватися аж за чотири тижні.

Дня 25.5.46 р. я поїхала в Чортків і передала для чоловіка передачу. За деякий час прийшло повідомлення до Кицькай Стаха, Теслюк Михайла, Паласюк Стаха і його жінки Параньки, щоб вони їхали до Чорткова, як наочні свідки моєму чоловікові. До мене прийшло також повідомлення і я разом з ними поїхала до Чорткова. Тут ми заїхали перед МГБ. Десь за около 14 годин вийшов з МГБ один більшовик і покликав Теслюка, який вернувся десь за півтора години. Так перейшли всі, а на кінці покликали мене. В канцелярії я застала двох більшовиків, з яких один почав мене питати, чи мій чоловік був в "банді". Я відповіла, що він кривий і в жодній "банді" не був. Дальше він запитав, чи чоловік мене б'є. Я відповіла, що б'є, бо в супрузі різно буває. Відтак він зпитав, чи чоловік мав кріса. Я відповіла, що він кривий і йому кріса не потрібно. Наприкінці він запитав, чи син мав

кріса. Я відповіла, що син ще малий і не розуміє, що то є кріс. Більшовик це все списав і казав відійти.

Десь за три тижні нач. “істребків” в с. Золотниках Жуковець дав мені і синові повідомлення, щоб другого дня о годині 10-тій зголоситися в суді в Чорткові. В Чорткові я застала вже Кицкай Стаха і Теслюк Михайла, які приїхали в тій самій справі. Около години одинадцятої рано більшовик покликав мене до суду. Тут застала я прокурора (середнього росту, бльондин, обличчя округле повне, ніс короткий перкатий, очі чорні, зачіска догори, около 27 років). Він сидів за столом, а по обох сторонах сиділо по-одному більшовиківі. По лівій стороні під стіною сидів секретар у військовому уніформі, а напроти прокурора сидів мій чоловік. Прокурор сказав мені сідати під стіною, а відтак запитався, що я зізнаю на чоловіка. Я відповіла, що про чоловіка не зізнаю нічого. Тоді він запитав, чи чоловік був в “банді”. Я цьому заперечила. Дальше він питав, чи чоловік мав кріса. Я відповіла, що не мав жодного кріса. Тоді прокурор сказав: “А от від твого сина взяли кріса”. На це син відповів, що це не був кріс, а втинок, якого він знайшов на полі і ним стріляв заяців. Прокурор нас більше не питав нічого і сказав сідати. Тоді до середини увійшов Теслюк Михайло, якого прокурор питав, що він має проти мого чоловіка. Він відповів, що не має нічого. Тоді прокурор сказав: “А чому ти в р-ні перед слідчим говорив, що Романчук знається з бандьорами, збирає їм харчі і подає розвідку”. Теслюк на це потакнув. Кицкай зізнав, що мій чоловік разом з повстанцями з с. Хаток, Пукас Осипом і Вівчарем стягнув у нього черевики. Відтак прокурор сказав нам йти додому, а чоловіка забрали до тюрми.

Десь за місяць часу знову викликали цих самих свідків. Мене вже не кликали, одначе я тоді була в Чорткові, бо возила передачу і мала змогу бути з чоловіком. Це повторювалося щомісяця, аж до 25/І.1947 р. Тоді вивезли мого чоловіка до Львова. В половині березня я повезла передачу для чоловіка до Львова, одначе його вже тут не застала, бо його вивезли до Підкаменя.

В місці травні прийшов від чоловіка лист, де він писав, щоб приїхати до нього. Дня 25.5.47 р. я вибрала[ся] досвіта до Козови. Між Соколовом і Хатками мене здержало шістьох більшовиків і задержали. Рано забрали мене до с/ради на провірку. Після провірки мене відпустили додому. Того дня більшовики робили облаву на якій арештували: Шопіту Степана, Паласюка Станислава, Барського Петра Михайловича і вбили Барського Михайла.

Десь за півтора тижня прийшов до мене більшовик. Я ще спала. Він сказав, щоб дати йому їсти. Я відповіла, що не маю що йому

дати. Він взлостився і відійшов. Того дня більшовики також робили обласу в с. Соколові.

Дня 15.6.47 р. я разом з К[о]к Анною з с. Раківця і Різником з с. Ішкова до Підкаменя, до свого чоловіка. Там ми понесли передачу до тюрми, яка міститься в монастирі (обведеному муром на 5 м високим).

Для 25.7.47 р. повідомив мене голова с. ради, щоб я на другий день зголосилася на МГБ. Того дня мала йти до р-ну Солодка Текля і Півторачка з с. Соколова. В районі я зайшла на МГБ до одної канцелярії, в якій сиділо трьох більшовиків. Я запитала чому мене викликають. Більшовики запитали, як називаюся і з котрого села. Коли я відповіла, вони сказали зачекати чотири години, бо ці, що мене викликали, кудись поїхали і скоро можуть вернутися. Тоді я пішла до Півторак Марії, де зачекала три години, а відтак знову пішла на МГБ. Тут я застала вже Солодку Теклю з с. Сокільник, Подвірного Стаха з с. Хаток і ще якусь жінку з чоловіком. Коли мене покликали до канцелярії, я застала більшовика (середнього росту, сухорлявий, брунет, обличчя подовгасте, очі чорні, ніс довгий, зачіска догори), який запитав мене чи я не знаю чого він мене кличе. Я відповіла, що не знаю. Тоді він запитався, чи мій чоловік був в “бандьорах” і де він зараз знаходиться. Я відповіла, що він не був в жодних “бандьорах”, а зараз сидить в тюрмі, тому, що люди на нього наговорили. На це більшовик почав на мене кричати і сказав, що вони невинних людей не замикають. Дальше він питався мене, як я називаюся, як називався мій батько, мати, скільки батько має поля та скільки худоби. Дальше питався скільки в мене майна, скільки дітей і по кілька мають років. Він це все записав. Наприкінці запитав мене, які медалі носив мій чоловік і чи був в “банді”, чи мої діти ходять до школи та чи працюють в р-ні. Я відповіла, що чоловік не носив жодних медалів, і в “банді” не був. Діти до школи не ходять і в р-ні також не працюють. Коли я скінчила, він сказав мені вийти. Я вийшла на двір, а до середини пішла Солодка, яка вийшла за дві години. Тоді ми пішли додому.

37/3

* * *

№ 102/XV-8

Протокол допиту Павла Григоровича Котелькова

Р. 31

Справа Ч: .../47

Котельков Павло

Агент-розвідчик

Золотники, дня 12.7.1947 р.

Протокол допиту

Котельков Павло Григорович
уроджений 1925 р. в с. Друга
Тежа, Камінського р-ну, Уральсь-
кої обл., руский, жонатий.

Я, Котельков Павло, син Григорія і Марії уродився в сім'ї селян середняків. Мої батьки мали два гектари землі. В батьків, крім мене була ще молодша сестра Женя. Свого батька я не пам'ятаю. В 1930 р. померла моя мама і я залишився сиротою. Тоді дядько Іванаєв Єфрем віддав мене зі сестрою до дітбудинку в м. Уральськ, де я прожив до 1934 р. В цьому дітбудинку було нас около 500 дітей різних національностей. Завідуючим цього заведення був росіянин Микола Островський.

На початку 1936 р. мене перевезли до Ковайбірська в "Детпри-йомнік", в якому я був всего два тижні. Відтак з браку харчів я з товаришами, яких було около п'ятнадцять, втік і розійшлися хто куди хотів. Я з товаришем Накалкіним Василем поїхав до Новгороду і провадили тут хуліганське життя. Ми ходили по базарах і крали. В Новгороді прожив я один рік. Відтак ми оба переїхали до Москви, де по п'ятьох тижнях нас задержала міліція. Міліціантів було трьох. Вони відпровадили нас до нач. обласної міліції, який питав нас, чого ми ходили по місті та що ми за одні. Ми оповіли йому, що втікли з дітбудинку тому, що там дають погані харчі.

З Москви нас перевезли до Саратова до дітбудинку, де ми перебули до листопада 1937 р. Тут було около 300 дітей. Завідуючим будинку був Кузнєцов Михайло. Звідсіля мене передали до дітбудинку в с. Криголозерного Свистуна (село, де родився Чапаєв)*
Уральської обл. Тут я прожив до літа 1938 р і займався город-

* Насправді, Чапаєв Василій Іванович, комдив ЧА, народився в с. Будаїка Казанської губернії, Росія, а загинув на Уралі.

ництвом. В цьому дитбудинку було около дві тисячі дітей. Завідуючим був Корсаков Панас Григорович.

В 1938 р. мене відправили до колгоспу ім. "Калініна" в с. Шкільна Балка, Костоловського р-ну, Уральської обл. Звідсіля мене хотіли відправити до Новопилівки до дитбудинку, одначе я втік на річку, де переночував одну ніч. Відтак я вернувся назад до колгоспу і жив тут до війни 1941 р. В колгоспі я займався городництвом.

Дня 22 червня 1941 р. я поїхав на город за продуктами. Відтак я зайшов до контори колгоспу, щоб тут виписали харчі для робітників. В конторі в той час був голова с/ради, голова колгоспу Пономаренко Павло Павлович, секретар Залемханов Евген і конюх. В той час почало говорити радіо про початок війни з Німеччиною. Відтак з контори я пішов на свою квартиру, взяв ведро і пішов за молоком. Одначе молока я не дістав, бо вже не було. Тоді я розсердився і вдарив молочарку ведром по чолі. Молочарка подала мене до суду. Ще того самого дня приїхав прокурор, суддя і оборонець. Коли мене закликали до контори, застав я там прокурора, суддю, секретаря с/ради, оборонця, голову колгоспу, голову с/ради і ще декілька колгоспників. Тоді суд присудив мені півтора року примусової праці.

Дня 25 червня я пішов до р-ну на воєнкомат і зголосився в армію як доброволець. Одначе мене не хотіли прийняти. Тоді я вернув назад до колгоспу, виписав собі посвідку, що я з 1922 р. уродження і 27 червня знову пішов на воєнкомат. В р-ні я зачекав до 1 липня. Того дня нас всіх мобілізованих завезли на станцію Алтай, де ми перебули один тиждень. Відтак нас погрузили в вагони і завезли до Уфи. На станції Алкіна нас вигрузили і запровадили в ліс будувати військові бараки. По місяцеві часу нас умундирували, а відтак пішком попровадили до Сталінграда. Всіх нас було чотири бригади. За два місяці ми зайшли до с. Зайця, Сталінградської обл. Цілий час подорожі ми переходили строеву підготовку. В с. Зайці нас перегрупували і я попав до 95 полка піхоти. В полку я попав до автоматної роти, командиром якої був лейтенант Зубков Микола, по нац. руский. Тут ми школились до половини березня 1942 р.

Одного дня в половині березня приїхав таксівою генерал-лейтенант Сафанов. Він заїхав на дивізійний штаб, який містився в селі в одній хаті. За годину почали сурмити батальйонні сурмачі на збірку. На збірку вийшли всі чотири бригади. На збірку військо виходило без зброї, бо був такий наказ. На полі, де було зібране військо, Сафанов підійшов до середини. В той час оркестра заграла марш, а командири батальйонів дали наказ, щоб військо стало на струнко. Відтак командир дивізії зголосив Сафанову про стан

зібраного війська. Тоді Сафанов почав говорити до бійців і пояснював, який боєць має бути на фронті. Після цього нас відправили на квартири.

Другого дня нас відправили до Сталінграда. Було це 5-го травня. Тут було вже дві дивізії: 111-та, 316-та і наша 206-та. В Сталінграді я пробув один тиждень, а відтак з трьома ротами нашої дивізії я відійшов десять кілометрів на захід від Сталінграда і там вкопались. Тут простояли ми до 28-го травня. Цього дня рано почався бій. Ми почали наступати на німецькі становища. Одначе по годині були змушені відступити назад в свої окопи, де вдержалися ще через два дні. Відтак ми відступили до Сталінграда, а дальше опустили його і відступили 250 км на схід, де тримали в оточенні німців до листопада. Того місяця ми почали наступ на Сталінград, а здобувши його пішли дальше на захід. Подорозі німці ставили опір, але ми проривали його і йшли дальше. При кінці місяця березня дійшли ми до міста Орла, де німці оточили нас і держали через три місяці.

В червні 1943 р. ми почали прориватися в оточення. В тому наступі наш командир роти зівстав ранений, а його місце зайняв рядовий армієць. З оточення ми прорвалися в ліс, де держали через тиждень оборону. За цей час прийшли свіжі підкріплення і ми почали дальше наступати на Орел. В цьому наступі на станції Змаївка я зівстав ранений в обличчя і був змушений відійти в санчасть. За два тижні я вилікувався і знову повернув до своєї роти. Від Змаївки ми почали дальше свій наступ в напрямі Києва. Тут німці майже не ставили жодного опору. Коли ми дійшли до Дніпра та почали його форсувати, тоді німці почали по нас сильний вогонь. Одначе при допомозі червоних партизанів, які перекинули нам міст через Дніпро, ми прийшли до Києва. Тут велись ще через два дні вуличні бої, заки ми вповні очистили місто.

Дня 6 січня ми почали дальше наступ в напрямі Макарівського р-ну, Київської обл. В Калинівському р-ні ми прийняли з німцями бій, а перемігши їх, ми пішли дальше на Житомир. Тут цілий час ми йшли без боїв, аж доперва в с. Дека, 50 км від Житомира стрінули ми німецьку оборону, яка задержала нас на тиждень часу.

Дня 13 лютого ми ввійшли в м. Житомир без жодного бою. Тут застали ми багато харчів і ріжних напиків, які почали споживати. В наслідок цього багато бійців погинуло від жолудкових корчів, а багато було п'яних. Цей трік був зазделегіть підготовлений німцями. Дня 15 лютого німці почали знову наступати на Житомир і ми були змушені відступити до с. Білокриниці, Макарівського р-ну. Одначе, дня 18 лютого ми відбили німецький наступ і з боєм просунулись

дещо на захід. Дня 24 лютого ми здобули село Кошоруїни і не задержуючись, почали наступ на Житомир. Коли дня 28 лютого ми здобули перші вулиці міста і зав'язались вуличні бої, я зістав ранений в ліве рам'я і відійшов до лічниці в м. Києві, де пролежав до дев'ятого березня 1944 р.

Цього дня тут зібрали нас цілу роту виздоровлених і повезли знову на фронт. В м. Житомирі нас перегрупували, заладували в літаки і повезли за фронт, де скинули нас на парашутах. Мене ще з 26-ма бійцями скинули в околиці с. Соснова, Золотниківського району. Нашим командиром був сержант. За завдання ми мали зайти до німців зі заду під Тернополем, у віддалі шість кілометрів від міста. Коли ми вже зібралися цілою ротою, нас німці оточили. В оточенні ми перебули від 1-го квітня до початку травня, коли наші війська почали наступ. Відтак нас заладували в ешелон та відставили до с. Красного на поповнення 206 дивізії. В Красному ми через п'ять днів стояли в обороні, а відтак почали наступати в напрямі Львова. Десь в половині місяця липня ми очистили Львів і пішли далі на Польшу, а відтак на Чехословаччину звідки нас перекинули під Будапешт. Тут я зістав ранений і мене перевезли до лічниці в м. Житомирі. Тут я пролежав один тиждень. Звідсіля тяжко ранених, між якими і я був, перевезли в Уральськ, де я пролежав до 29 березня. За цей час я відшукав свою сестру, яка знаходилась сім кілометрів від Уральська в дітбудинку. Звідсіля я рішився їхати в с. Яблонівку, Вишівського р-ну, Київської обл., де жила моя наречена. З нею я познакомився в лічниці в Києві, де вона працювала [мед]сестрою. Вона називалась Сукальська Марія Афанасівна. До Яблонівки я приїхав на початку місяця серпня. З нареченою, яка в той час працювала на торфорозробці, я домовився, що поберемося в місяці вересні. До цього часу я жив без жодної праці. Коли я оженився, то до кінця 1945 р. я жив в домі жінки. Кожного місяця я одержував інвалідський пайок (9 кг. муки, 400 гр. цукру, 400 гр. масла, 400 гр. сухарів, 400 гр. олію, одну літру нафти, 4 кг. соли, 120 крб. і американські подарунки з одягу).

На працю поступив я доперва 10 травня 1946 р., коли почалась праця на торфорозробці. Через жнива я працював вдома, збирав з города жито і просо, а відтак молотив його.

Осіню 1946 р., коли держава почала продавати в кооперативі хліб, я майже щодня ходив в Київ, ставав в чергу і купував цей хліб.

В місяці грудні я поступив на роботу в Києві. Дня 1 січня 1947 р. мені народився син Валентин. Тоді я покинув працю і вернувся назад додому. Відтак, коли почало бракувати харчів на прожиток, я постановив поїхати в Західну Україну. При кінці місяця січня я разом з

дядьком Новицьким Павлом поїхав в Галичину. З Тернополя я пішов на села міняти. Був я в сс. Настасові, Мар'янці [Мар'янівці], Юзефівці, де проміняв блюзу, кожух, хустку, діточі суконки і інше. Додому я привіз 6 кг. ячменю, 4 кг. кукурудзи, 7 кг. проса, 5 гороху і 18 кг. жита. Додому я повернув 7/11.47 р.

На другий день після голосування я знову поїхав в Галичину, де перебув через два тижні. До Великодних свят я був п'ять разів в Галичині. Останній раз я приїхав на другий день Великодних свят і пішов на села. Був я [в] с. Забойках, Купчинцях, Денисові, Мар'янці, Юзефівці, Семиківцях і Раківці. В цих селах я ходив по хатах і просив хліба.

Десь около 10 травня 1947 р. я прийшов до с. Соснова. Спочатку я ходив просити хліба, а також вибирав гнилу бараболю зі старих ям, сушив і варив галушки. Одного разу я зайшов до Малжінського Михайла і побачив, що він будував хату. Я почав проситись на роботу. Він мене прийняв і від того часу я став постійно в нього жити аж до того часу, поки не забрали мене неznані люди.

В дальшому тягу слідства об'єкт зізнає слідуюче:

На другий день, після цього, як я оженився, я пішов до р-ну, щоб зареєструватися. В канцелярії воєнкомату я застав начальника, який запитав в якій я прийшов справі. Я відповів. Тоді він зажадав документів. Коли я подав йому документи він зняв мене з воєнного учота і сказав, щоб я пішов до соцсовбезу і там вписався. З воєнкомату я пішов до соцсовбезу і там в одній салі застав около 15-ть інвалідів. Тут я мусів чекати до другої години пополудні, тому, що комісія працювала тільки в пополудневій години. Після лікарського перегляду нам встановили групу інвалідності і сказали йти додому.

За два дні я пішов на міліцію, щод дістати дозвіл на життя в Вишівському р-ні. О годині 10-тій я зайшов до канцелярії паспортного стола і тут застав секретарку, яка запитала мене, чого я прийшов. Коли я її сказав свою справу, тоді вона сказала написати заяву такого змісту: *“До Вишівського РО НКВД, до начальника міліції від Котелькова Павла Григоровича. Прошу прийняти мене на місце проживання в с. Яблонівці, Вишівського р-ну, Київської обл.”*. Відтак секретарка сказала, щоб цю заяву занести до нач. НКВД. В канцелярії я застав нач. НКВД Петеремова. Прочитавши заяву, він написав на ній резолюцію, щоб до 24 годин вибратися з Вишівського р-ну. Коли я запитався його, чому не хоче мене прийняти в цьому р-ні, він почав кричати і сказав, щоб я йшов туди, звідки прийшов. Тоді я почав його просити, щоб сказав, куди я маю звернутися, щоб мені дали дозвіл на прожиток в Вишівському р-ні. Петеремов подав мені адресу: м. Київ, вул. Короленка № 15. Другого дня я пішов до Києва та почав шукати

за такою адресою, однаке не міг такої знайти. Тоді я пішов на вулицю Свердловську де містився паспортний стіл. Тут начальнику паспортного стола я подав цю саму заяву, що [я] писав в Вишівському р-ні. Коли я пішов другий раз на НКВД в Вишівському районі, начальник Петеремов дав мені “удостовереніє” на три місяці. Через цей час я міг перебувати в Вишівському р-ні. З цим я поїхав додому, де через цих три місяці перебував без жодної праці. Відтак я поступив на роботу до обл. розних. пра. союз, де я був вартовим в магазині. Тут працював я через чотири місяці.

На початку місяця квітня до мене прийшло повідомлення, щоб на другий день о 9 год. рано я зголосився на воєнкоматі Вишівського р-ну. Того дня вечером я звільнився з роботи і пішов додому. Другого дня я пішов на воєнкомат. Від начальника воєнкомату забрав мене дижурний і запровадив до нач. першої часті, який сказав мені, що мене направляють на роботу в НКГБ. Я від цієї роботи відмовлявся, казав, що я три рази ранений і два рази кантужений і не буду міг вив'язуватися в цій роботі. Однаке він сказав, що він мене направляє на цю роботу і я мушу так зробити. Тоді я був змушений погодитися, написав заяву і подав нач. воєнкомату. Коли я відходив додому начальник сказав, щоб в четвер я знову прийшов до нього.

Коли я прийшов в четвер на воєнкомат застав там около 20-ть допризовників, які так само, як і я поступали на працю в “істребительні батальйони” МГБ. Коли вже всі зійшлися, молодший лейтинант гвардії Бондаренко Григорій запровадив нас до кошарів, які були напроти воєнкомату. Всіх нас було 60-ть осіб. Рівнож Бондаренко став тоді нашим начальником. Того самого дня він зробив з нами збірку та пояснив наші обов'язки і завдання. Ми мали вночі ходити на села і розвідувати поміж людьми хто находиться в “банді” (ті, що нападають на мирне населення і грабують убрання, харчі та інші речі) і ходити в ліс, де також мали вести розвідку за “бандитами”. В “істребительному батальйоні” я працював через три місяці. Протягом того часу ми цілий час були по селах та лісах, де копали землянки. Харчувалися харчами, які нам привозили з р-ну.

В місяці липні нас всіх стягнули до р-ну, де до 9-го серпня ми відпочивали. Дня 10 серпня нас всіх покликали до області на НКГБ. В Києві ми заночували в клубі на вулиці Леніна 24, де застали вже около 50 осіб. Були це люди з Макаровського і Матеженського р-ну.

Другого дня о год. першій пополудні приїхав до нас таксівою Хрущов (середнього зросту, грубий, бльондин, волосся на голові сиве, обличчя подовгасте повне, очі сині, ніс короткий широкий) і нач. УМГБ Київської обл. Апаненко (високого росту, сухорлявий,

бльондин, обличчя подовгасте, очі сині, ніс довгий, около 50 років, убраний по-цивільному). Крім цього на другому авті приїхало ще трьох муштин, яких прізвищ не знаю. В клубі Хрущов поздоровив усіх. Це саме зробив і Апаненко. Відтак вони відійшли на сцену. Тут Хрущов ще раз всіх поздоровив і передав слово Апаненку, який говорив, що ми поїдемо на Західну Україну, де чекає нас боротьба з бандерівцями. Говорив, що ми повинні бути сміливими, добросовісними та активними в роботі. Все, що зауважимо, казав доносити до своїх начальників, а коли б попали в руки бандерівцям, то щоб не зраджувати своєї тайни.

В цьому клубі ми перебули через сім днів, протягом яких занималися спортом та читанням газет. Восьмого дня нам видали на три дні харчів, загрузили в поїзд і повезли в напрямі Тернополя. Всіх нас їхало 100 осіб. На Тернопільську область призначили нас 60 осіб. Нашим командиром з Вишівського р-ну був мл. лейт. Бондаренко.

Дня 20.8.46 р. ми приїхали в Тернопіль, вигрузились і зайшли на МГБ, яке містилося на станції в двоповерховому домі. Тут нас порозділювали по районах. Мене і ще п'ятьох призначили в Микулинський р-н. Того самого дня разом з Бондаренком ми сіли на машину і поїхали в с. Юзефівку, де заночували в клубі. Рано ми пішли в село за харчами, а Бондаренко пішов на "істребительний батальйон" до начальника Чернявського Стаха і разом з ним поїхав до Микулинець. Другого дня вони вернули з р-ну і заїхали до нас до клубу. Одначе нас всіх не застали, бо дехто пішов в село. Коли вже всі зійшлися, Бондаренко сказав до нас, що ми остаємося при Чернявському і йому маємо підпорядкуватися.

Другого дня Бондаренко від'їхав в Київ, а Чернявський розподілив нас по селах. Мене приділив до села Юзефівки. До с. Мар'янки [Мар'янівки] приділив Марченка Василя Павловича (низького росту, сухорлявий, русявий, обличчя округле, повне, очі сині, ніс короткий перкатий, в горішній щоці з лівої сторони має срібний зуб, уроджений 1926 р.). В с. Настасів пішов Мілевський Петро Петрович (високого росту, стрункий, шатин, обличчя [подовгасте], очі сині, ніс довгий, зуби рідкі, з 1927 р.). В с. Березівку пішов Грубський Петро Олексійович (середнього росту, грубий, бльондин, обличчя округле, рябе, на бороді ямка, очі сиві, ніс короткий перкатий, заріст рижий густий, на лівій нозі має близну, з 1922 р., українець). В с. Зелена пішов Іванаєв Микола Олімпович (низького росту, грубий, бльондин, обличчя округле повне, очі сині, ніс широкий, зуби рідкі, з 1926 р.). В с. Ходачків пішов Корженський Михайло (високого росту, стрункий, русявий, обличчя подовгасте худе, очі карі, ніс довгий

тонкий, українець з 1923 р.). Чернявський нас всіх особисто розвів по цих селах і пов'язав з начальниками "істребків".

В с. Юзефівці я перебув до другого лютого 1947 р. Днем я ходив по хатах і слідив, а вночі ходив з "істребками" на засідки.

В місяці лютому я поїхав додому і повіз бараболю і збіжжя, яке назбирав по людях. Дня 20 лютого я знову повернув до с. Юзефівки, де перебув до 14 березня і знову поїхав додому. По двох днях знову повернув до Юзефівки, а за кілька днів поїхав додому.

Дня 24 березня я повернув знову до Юзефівки, однак Чернявського вже не застав, бо його арештували НКВД за це, що був п'яний і розігнав весілля. Тоді я назбирав харчів і відвіз до жінки.

Дня 14 квітня я приїхав до Тернополя і вже не йшов до Юзефівки, а пішов по селах. Спершу я зайшов до с. Должанки, а відтак пішов до Ходачкова, Денисова, Купчинець, Драгоманівки, Ішкова, Семиковець, Раківця. По цих селах я просив хліба, а також деколи помагав людям при будові хат і в господарстві.

На дві неділі перед Великодними святами я зайшов до с. Соснова і зайшов до Малжанського Михайла, якому я помагав при будові хати. В нього я перебув до 8.7.1947 р.

Замітка:

Про призначення на роботу агент говорив неправду. Як при кінці слідства зізнав, хотів замаскувати своїх співпрацівників і терен їх діяння. Тереном, на який вищезгаданий агент був призначений, був Золотниківський р-н, села Раковець, Соснів і Хатки. На ці села було вислано 6-ох агентів-розвідників під командою лейтенанта Назаренка (високого росту, сухорлявий, бльондин, обличчя подовгасте, очі сірі, ніс довгий, чешеться догори, около 30 років, убраний у військовому уніформі, носить автомат і пістоль ТТ), який перебував в р-ні.

В с. Раковець було призначено двох розвідників: 1. лейтенант Сергієв (около 26 років, середнього росту, сухорлявий, русявий, обличчя подовгасте, очі голубі, ніс довгий, чешеться догори, заріст густий рижий, зуби рідкі, по нац. українець). 2. Грубський Петро Олексійович, около 25 років, середнього росту, грубий, бльондин, обличчя округле рябе, на бороді ямка, очі сиві, ніс короткий, заріст рижий густий, на лівій нозі має близну, по нац. українець).

В село Соснів було призначено трьох розвідників: 1. Баталов Іван Микитович (около 21 років, середнього росту, грубий, бльондин, обличчя подовгасте, очі сірі, ніс довгий тонкий, стрижений на голо, зуби рідкі, по нац. українець). 2. Вороньов Іван (около 28 років,

високого росту, грубий, шатин, обличчя округле повне, очі сірі, ніс короткий грубий, волосся коротке, заріст густий рижий, по нац. руский) і я.

Лейтенант Назаренко, який був командиром нашої групи цілий час перебував в р-ні на МГБ. Всі зібрані матеріали мали доносити безпосередньо до нього.

За цілий час своєї роботи Котельков Павло зробив чотири доноси.

1. Дня 16/X.46 р., коли він переходив через с. Соснів, коло читальні зауважив чотирьох узброєних повстанців. Щоб повстанці його не зауважили, він скрився в корчі. Назаренкові він зголосив в чім були повстанці убрані та яку мали зброю.

2. Дня 16/III.47 р. коли він зайшов до одної хати напроти школи, щоб дістати щось їсти, зауважив чотирьох муштин, які голилися. Тому, що це був будень, він зорієнтувався, що це напевно повстанці, бо дядько в цей день не голиться. В дійсності в цій хаті було двох повстанців, які голилися, а зброя була понакривана. Большевики пізніше в цій хаті робили кілька разів ревізії.

3. Дня 5.5.47 р. переходячи вечером через село він почув в одному кінці села стріли. Він це також зголосив Назаренкові на стрічі, яка відбулася 7.5.47 р. коло могили в с. Раківці, в дійсності це стріляв начальник "істре[б]ків".

4. Дня 18.6.47 р. переходячи через вулицю в с. Соснові він стрінув гурт дівчат, які співали, а коло них стояло двох узброєних муштин.

Як зізнавав агент, вночі він найбільше орієнтувався на гавкіт собак. Де почали пізно вночі гавкати собаки, там він старався підлізти і підглядати.

Дня 15.7.1947 р.

37/2

* * *

№ 103/XV-9

Протокол допиту Олега Дмитровича Гуменюка

Р. 31.
Справа Ч/.../47
Гуменюк Олег
с/о РО МВД “Щур”

Золотники, дня 10.8.1947 р.

Протокол допиту

Гуменюк Олег Дмитрович,
уроджений 28/ІІІ.1930 р. в с. Бо-
гатківцях [Багатківцях], Золот-
никівського р-ну, Тернопільської
області, українець, вільний, освіта
— 2 кл. Нар. Школи, рільник.
с/о РО МВД Микулинського р-ну
від 26/ХІ.46 р.

Я, Гуменюк Олег син Дмитра та Марії, з дому Жмуд, уродився в сім'ї селян. В моїх батьків було дев'ять моргів поля. Крім мене в родичів була ще дочка Віра, з 1924 р., син Ярослав з 1926 р. і молодший від мене син Іван з 1932 р.

Після закінчення дев'ятого року життя я почав ходити до школи в с. Богатківцях [Багатківцях], де закінчив одну клясу.

З приходом більшовиків в 1939 р. я знову почав ходити до школи і закінчив дві кляси. Після цього я до школи вже не ходив, а почав вчитися за шевця.

Під час німецької окупації я працював коло шевства, а вечером ходив на “Самоосвіту”.

Коли 24 березня 1944 р. прийшли знову більшовики над Стрипу, я був вдома. Відтак я переїхав з родиною до с. Ладичина, бо над Стрипою стабілізувався фронт. Тут ми перебули до місяця серпня 1944 р., доки фронт не посунувся дальше на захід. Повернувши додому, ми були змушені перейти мешкати до мого стрийка Гуменюка Ілька тому, що наша хата була цілковито знищена. Тут ми перебули один тиждень, а відтак переїхали на хутір Подорощина до Федик Ілька. На цьому хуторі я вперше стрінувся з повстанцями з с. Богатковець, які

приходили на хутір квартирувати. Вони мені й іншим молодим хлопцям казали збирати по полях зброю і амуніцію, а також переводити повстанців, які будуть переходити по зв'язку. Від того часу, аж до березня 1946 р. я часто переводив повстанців, які вступали до мене, щоб одержати розвідку з с. Богатковець. Від березня 1946 р. до мене вже більше ніхто не заходив і я став помагати батькові при господарстві, а рівнож займався шевством.

Дня 6.6.1946 р. вечером о дев'ятій годині, я переходив з сусідного хутора додому. Зі собою я мав кріса, якого ніс переховати в інше місце. Подорозі я попав на засідку, зістав ранений в ногу і мене більшовики зловили (Засідку робили більшовики з Микулинського р-ну).

Другого дня фірою мене завезли до Микулинець і замкнули до пивниці, де я перебув до 8.6.46 р. В цей день рано мене покликали на слідство. В канцелярії я застав начальника МВД Кулікова (високого росту, чорний, сухорлявий, обличчя подовгасте, очі сиві, ніс пропорціональний, зачіска догори, заріст чорний, убраний в цивільному сивому убранні, в мештах), який сидів коло стола. Він попросив мене сідати, а відтак запитав, куди я йшов та звідки взяв кріса. Я відповів, що ходив кликати людей до себе на толоку, щоб допомогли ліпити хату, а кріса знайшов в потоці. Дальше він почав питати мене чи я був в "бандьорах" та чи не знаю, де вони перебувають. Я відповів, що в "бандьорах" не був і нічого про них не знаю. Тоді він почав мене бити гумою по плечах і ногах та змушував говорити правду. Одначе я говорив так, як попередньо. Все, що я говорив, він писав на папері. Опісля покликав дижурного, який запровадив мене до пивниці.

Дня 9.6.46 р. прийшов сам нач. Куліков і забрав мене на слідство, яке мало характер попереднього. Коли скінчив, знову сам запровадив мене до пивниці. Так я через цілий тиждень кожного дня був на слідстві. На останнє слідство, яке було 15.6.46 р. прийшов Мудар Ілько, родом з Подорощини, який в той час був при "істребках" в Микулинцях. Він почав мені доказувати, що я побив його родичів та брата Михайла. Рівнож доказував мені, що я знаюся з повстанцями, а в 1945 р. був їх зв'язковим. Крім цього він сказав, що я знаю де перебуває родина Пасечного Михайла та до кого він заходить. Я спочатку від цього відпирався, але коли мене почали бити, я сказав, що знаю де перебуває ця родина і бачив, як Місько йшов з с. Заздрости додому. Зараз таки того дня мене взяли на машину і я поїхав з більшовиками на хуторі Сіножата до Міської родини. Зі мною поїхало 30 більшовиків. Тут ми застали в хаті Міську сестру Марію, яку я пізнав і сказав більшовикам. Тут була рівнож і молодша

сестра Салька, але її більшовики не забрали тому, що вона вже замужня і казала, що з Міськом не має нічого спільного. Більшовики того дня робили ще облаву по полі і по хуторах. Вечером ми повернули до р-ну. Другого дня з пивниці мене перевели до тюрми, де я застав вже шістьох “істребків” з с. Ладичина, яких мали судити за це, що вони мали б знатися з повстанцями. Тут я просидів чотири дні, а 19.6. мене знову покликав нач. Куліков на слідство. Тут питав мене це саме, що і попередніх разів. При слідстві був присутний Мудар Ілько, який знову доказував, що я помордував його родичів і брата. Куліков цього разу розпитував мене про повстанців з с. Богатковець. Питав про Синицю Олексу – “Гака”, та про Василя з с. Раківця – “Жара”. Я відповів, що про таких не знаю. По слідстві дижурний знову запровадив мене до тюрми.

Дня 20.6.46 р. нач. Куліков, його заступник лейтенант Гаратика (низького росту, грубий, рябий, обличчя округле, очі чорні, заріст рижий, зачіска догори) около 30 більшовиків і я з ними поїхали машиною на хуторі Драгоманівка шукати за криївками. Одначе я жодних криївок не показував тому, що не знав. Того дня я разом з більшовиками був вдома, а вечером від’їхали до Микулинець. Тут я просидів до 6.7.46 р. Того дня мене разом з “істребками”, з якими я сидів, і ще двох арештованих з с. Березовиці відставили машиною до тюрми в Тернополі. Тут я скупався в бані, а відтак перейшов до іншої камери, в якій я сидів до 6.8.46 р. В цей день мене покликали на суд. Акт, який мені прочитали, я відкинув і сказав, що він неправильно написаний – не так, як я складав слідство. Тоді мене перевели до іншої камери т. зв. “малолетки”, де я просидів ще місяць, а відтак завернули мене до Микулинець. Тут я просидів три дні і був два рази на слідстві перед лейтенантом Мідяновим. Він питав мене про ці самі справи, що і нач. Куліков.

Дня 9.8.46 р. мене знову відставили до Тернополя в тюрму, де я просидів до 15/Х.46 р. В цей день покликали мене вдруге на суд. На суді я знову відказався від акту, який вислало РО МВД з Микулинець. Тоді прокурор сказав мені, що буду звільнений. Відтак дижурний запровадив мене до камери, в якій я просидів до 26/ХІ.46 р.

Дня 26/ХІ.46 р. о годині дев’ятій вечером покликав мене начальник тюрми до канцелярії і сказав мені, що я піду додому з тим, що маю допомагати органам МВД в боротьбі з “бандитами”. Я на це погодився. Він дав мені псевдо “Щур”, а відтак сказав підписати заяву. Відтак він говорив, щоб про заяву я не говорив навіть родичам. Казав, щоб матеріали подавати до нач. Кулікова в Микулинцях. Наприкінці сказав, що коли б хтось приїхав до мене з Микулинського

р-ну і зголосився по такій кличці, то можу з ним безпечно говорити. На цьому ми розмову покінчили і я пішов додому.

Десь за п'ять днів на хуторі Подорощина приїхав з Микулського РО МВД лт. Гаратика з 20 більшовиками. Він зайшов до мене, викликав на двір і почав розпитувати, чи я не бачив “бандьорів”. Я відповів, що не бачив. Тоді він звернувся до мене: “А знаєш “Щур”, що ти маєш робити”. Я відповів, що знаю, тільки що ще нічого не прослідив. Тоді він сказав, що коли я щось просліджу, або довідаюся де заходять повстанці, то щоб не йти до Микулинець, бо це може мене розкрити. Казав, щоб все списати на папері і положити під хрест, який стоїть коло Базара Богдана на хуторах Кунюхах, або можу передати також через Базара Богдана до нього (Базар Богдан працював фірманом в Микулинцях на МВД). Відтак сказав, що коли я буду добре працювати, то він щось мені дасть.

Дня 15/XII.46 р. прийшов до мене лейтенант Гаратика разом з нач. “істребительного батальйона” в с. Юзефівці Чернявський Стах. Гаратика викликав мене до сіней і питався, чи я чого не прослідив. Однак я не міг йому нічого сказати, бо нічого не бачив.

Дня 8/I. 1947 р. знову прийшов до мене Гаратика з “істребками” з с. Юзефівки. Я погостив їх горілкою, а відтак Гаратика викликав мене на двір і почав питати, чому я нічого не доношу. Тоді я сказав йому, що в мене був Синиця, Славко і Качур Іван. Вони говорили, що за два дні будуть знову. Крім того я сказав, що Федик Богдан має автомата і повну панчошу набоїв. За цей донос Гаратика дав мені чорну суконну маринарку, яку сконфіскував при арештуванні Пронишин Михайла. Він казав, що дасть мені ще боксові чоботи, коли я буду добре працювати. На цей донос більшовики робили засідку, а днем ревізію в Федика, однак нічого не знайшли.

По Великодних Святах 1947 р. (на Юра – празник в с. Богатківцях), тому що в селі були більшовики, Синиця, Качур і Славко прийшли на хуторі і тут заквартирували в одній молодиці. Я про це знав. Десь около 1-ої години пополудні з напрямку с. Веселівки надійшли більшовики з лейтинантом Гаратикою, який вступив до мене. Я сказав йому про це, що на хуторах квартирують повстанці. Більшовики зараз обкружили цю хату і почали робити ревізію. Однак не знайшли нікого, бо повстанці, довідавшись, що є більшовики, втікли на хуторі Драгоманівку. Відтак Гаратика вернув знову до мене. Закликав мене на двір і почав говорити: “Коли б тебе бандьори зловили, то щоб ти сказав, що підеш з ними. Коли ти вже будеш з ними і вони дадуть тобі зброю, то шукай нагоди, щоб їх постріляти. Коли дадуть автомат, то стріляй по всіх, а коли кріса, то

старайся застрілити “найстаршого” – провідника”. Відтак говорив даліше: “Якщо б тебе бандьори зловили і змушували признатися до цього, що ти співпрацюєш з МВД, або хотіли довідатися про твоє псевдо та котрий начальник тебе заангажував до роботи, то щоб ти до нічого не признався. Говори, що про таке ще й з роду не чув і таким не маєш часу займатися, бо вдома є робота”. Наприкінці сказав, що коли признаюся, то повісять або застрілять, а коли не признаюся, то пустять додому. Відтак сказав, щоб на попередні пункти я вже не клав матеріалів, а щоб носив в с. Ладичин тому, що він буде там постійно перебувати. Казав, що коли б я його не застав, то всі матеріали на папері можу залишати в господаря, в якого він буде на квартирі (мешкає в сусідстві коло читальні, на захід. Подвір’я від дороги обведене муром, ворота з лісок, хата ліп’янка, під соломою стоїть поздовж дороги. На подвір’ї є стайня і стодола з задними дверми. Коло хати помпа. Господар має около 38 років, середнього росту, сухорлявий, шатин, обличчя округле, чорний густий заріст, очі сиві, ніс короткий, зачіска догори. В хаті є троє осіб — господар, господиня і дочка літ 18).

За два тижні по празнику я пішов до с. Ладичина. Зі собою взяв свого молодшого брата Івана, якому я сказав, що йду купувати колесо до ровера. В с. Ладичині брат пішов до господаря, де ми квартирували в час фронту, а я пішов під Читальню, де в гурті муштин застав Гаратику. Він побачивши мене, закликав на свою квартиру. Тут я сказав йому, що Гуменюк Богдан Олексійович має кріса, якого я бачив, як він чистив. Гаратика сказав, що вкоротці там буде і перевірить. Відтак сказав, щоб я на слідоуючу неділю знову прийшов до нього. На цьому ми розмову закінчили і я пішов додому.

Другої неділі я доніс Гаратиці, що бачив повстанців, які приходили за маслом до Гуменюка Івана. Після цього більшовики за чотири дні робили там засідку, а днем ревізію. Від того часу я майже що неділі ходив до с. Ладичина з доносами.

Дня 29.5. я доніс, що до Якимець Марії приходили Олекса і Славко за військовим уніформом. Про це я довідався від своєї тітки – Білінської Явдохи. Рівнож я доніс, що Шеременда Михайло ховається, коли є облава. Даліше сказав я, що бачив як через с. Богатківці переходив вечером Синиця і Славко.

Дня 16.7.1947 р. вечером приходив до мене один повстанець, який казав, щоб я здав йому пістоль. Про це я зголосив Гаратиці. Тоді він сказав, щоб я означив цьому повстанцеві день, в якому він має прийти по пістоль та про це повідомити його. Крім того Гаратика мав дати мені пістоль ТТ, яким я мав застрілити цього повстанця.

Слідуючої неділі я пішов до с. Ладичина і повідомив Гаратику, що цей повстанець прийде в середу. Тоді більшовики робили коло мене засідку, але цей повстанець не приходив.

Дня 3.8.47 р. я був в Богатківському лісі і бачив, як Синиця і Славко возилися по лісі ровером. Я зараз таки того дня пішов до с. Ладичина і зголосив про це Гаратиці. Гаратика за це пообіцяв мені привезти дня 15.8. боксові чоботи.

Дня 9.8.1947 р. прийшли до мене неznані люди, які арештували мене і забрали зі собою.

Дня 13.8.1947 р.

37/3

* * *

№ 104/XV-10

Протокол допиту Франка Остаповича Чикита

Р. 31.
Справа Ч/.../47
Чикита Франко
с/о РО МГБ “Пес”

Золотники, дня 19.8.1947 р.

Протокол допиту

Чикита Франко Остапович,
уроджений 26.8.1926 р. в с. Бе-
неві, Золотниківського р-ну,
Тернопільської обл., поляк, освіта
— 4 кл. Нар. Школи, вільний,
тракторист.
с/о РО МГБ від 29.4.1947 р.

Я, Чикита Франко, син Остапа та Марії, з дому Палисвіт, уродився в сім’ї селян бідняків. Коли мені минуло два роки, померла моя мама, а батько оженився вдруге на Шпуляк Теклі. На восьмому році життя я почав ходити до школи в родинному селі, де закінчив чотири класи.

В 1941 р. під час німецької окупації, мене війт записав до Німеччини на роботу. Щоби до Німеччини не їхати, я записався до рільничої школи в с. Беневі, якою проводив Кулинич. Крім цього я допомагав батькові на господарстві.

В місяці березні 1944 р., коли фронт дійшов до Стрипи і тут задержався, я був вдома. Десь около 28/III.44 р. більшовики забрали мого батька до ЧА. Відтак більшовики почали евакуювати населення на схід від фронту і я переїхав разом з мамою до с. Заздрості. Тут я перебував три тижні, а відтак переїхав до с. Лешнева. Тут деякий час я був разом з мамою, а відтак тому, що ми не мали харчів, я записався в Струсівську МТС до праці при тракторах. В МТС я працював через три місяці. Тут ст. механік Пожедаєв переводив з нами заняття над вивченням мотора. Крім того я сповняв службу вартового в тій МТС. Директором МТС був Шкіль Іван, по нац. руский.

Коли фронт з-над Стрипи посунувся на захід, мама поїхала додому в с. Беневу, а я дальше залишився при МТС, з якою переїхав з Лешнева до Струсова. Тут я працював до кінця червня 1945 р.

На початку липня 1945 р. директор Шкіль вислав мене до Тернополя на курс кіномеханіків. Курс відбувався в Тернополі на вулиці Франка № 16. Тут перебував я через два місяці, а відтак, коли повернувся назад до Струсова, став працювати кінооператором, яким працював до зими 1946 р.

На початку місяця січня 1946 р., з браку харчів, я втік додому, де почав працювати на ріл[л]і.

На початку березня 1946 р. прийшов до мене нач. “істребительного батальйону” в с. Беневі Дзьобак і забрав мене на станиці “істребків”. Тут застав я около десять молодих хлопців з с. Беневі, між якими був о/у ст. лейтенант Дерепаско. Він пропагував хлопців, щоб писалися до “істребків”. Говорив: “Ми зібрали вас тут, щоб ви вписувалися до “істребків”. Я хочу щоб ви були чесними і совісними в цій службі, щоб слухали свого начальника і виконували точно його припоручення”. Коли він скінчив говорити, сказав, щоб кожний підписав заяву до “істребків”. Я також підписав заяву і став працювати “істребком” в с. Беневі.

Дня 28.6.1946 р. Дзьобак відіслав мене в р-н до “істребків”, де мене призначили вартовим біля тюрми. В місяці серпні призначили мене відповідального за молотілку в с. Михайлівці. Тут я разом з трьома “істребками” з того села через два тижні повнив варту коло молотілки, а відтак повернув назад до р-ну.

Дня 5/IX.46 р. мене вислали з р-ну до с. Соснова на заступника нач. “істребків”. Тут я працював до 30 листопада 46 р. Відтак тодішній нач. “істребків” Дзьобак зробив на мене до р-ну донос, що я не хочу виконувати своїх обов’язків і мене знову стягнули до р-ну. Тут я працював до 15 березня 1947 р. В цей день зам. нач. РО МГБ ст. лт. Храмченко мене і “істребка” Городиського Володимира забрав на МГБ, де ми вночі повнили службу коло телефону (коли хтось дзвонив на МГБ, то ми будили службового старшину, який відбирав телефонограму. В той час він випрошував нас на коридор, або до іншої залі[]).

Дня 15 квітня я сидів під домом МГБ, а на подвір[’]ї стояли всі МГБ-исти і щось між собою розмовляли. В той час Храмченко зауважив мене і сказав до інших, що я надавався на розвідчика. Всі звернули на мене увагу і почали щось між собою говорити, а відтак ст. лт. Дерепаско покликав мене до своєї канцелярії. Тут були рівнож і Храмченко. Він попросив мене сідати, а відтак почав говорити. “Ти був би добрий на розвідчика по селах. За це ми тобі добре платили б, дали би тобі нове убрання і ти мав би що їсти. Чи годишся?” Я відповів, що на таку роботу я боюся йти, бо хочу ще жити. Дальше я почав відмовлятися від цієї роботи і Храмченко

сказав мені вийти. На дижурці я стрінувся з Городиським і він почав мене розпитувати, чого Дерепаско мене кликав. Коли я розповів йому, він почав мене відраджувати від цієї роботи і сказав, що скоро можна попастися в руки бандерівців і пропасти. Він радив мен[і] на це не годитися і буду мати спокій. За годину Дерепаско знову покликав мене до себе. В канцелярії я знову застав Храмченка, який сидів на кріслі і щось читав. Дерепаско попросив мене сідати і запитався, чи я надумався. Коли я дальше відмовлявся від цієї праці, тоді Храмченко почав до мене кричати, а відтак сказав: "Як ми тобі не дамо їсти, то ти сам зголосишся", а опісля сказав вийти. При "істребках" працював я ще около двох тижнів, а відтак звільнили мене додому.

Дня 29.4.47 р. я сидів на дижурці. Тут увійшов Дерепаско і сказав, щоб я йшов за ним. Він запровадив мене до своєї канцелярії. Тут застав я Храмченка, який сидів і щось писав. Дерепаско попросив мене сідати, а відтак почав говорити: "Слухай Франку, я знаю, що ти не маєш що тут їсти, ходиш в подертому убранні і т. п. Ти міг би краще жити, якщо ти погодишся з нами працювати, то ми тебе пустимо додому, а за добру працю тобі будемо платити. Твоїм завданням буде вечорами слідити за бандерівцями, підглядати з котрої сторони вони підходять до села, до кого заходять на вечерю, в кого квартирують, мусиш слідити за їхніми криївками. Якщо будеш добре працювати, то ми тобі будемо добре платити. Чи годишся?" Я на це погодився. Тоді Храмченко покликав мене до стола і сказав підписати заяву. При тому дав мені псевдо "Пес", яким я підписав заяву. Відтак Храмченко почав говорити: "Слідити треба так, щоб ніхто не довідався про твою роботу. Коли б тебе навіть бандити зловили і хотіли забрати зі собою, то ти не давайся живим в руки, а боронися, щоб вони тебе застрілили. Коли вони заберуть тебе живим, то будуть мучити, щоб ти признався хто тебе нав'язав і яке твоє псевдо. До цього ти не смієш признатися. Матеріали будеш подавати до мене, або Дерепаски в цій канцелярії. Крім цього Дерепаско буде часто в с. Беневі, то будеш міг з ним стрічатися в селі". На цьому ми розмову закінчили і мене відпустили додому.

Вдома я часто старався що небудь підглянути і донести Дерепаскові. Одначе це тяжко приходилося. Дперва около 20 червня, коли я вечером вертався з ліса, коло Потюка побачив я около шість узброєних людей, які стояли під парканом. Це я зараз другого дня доніс Дерепаскові. Він на це нічого не сказав, тільки засміявся і сказав дальше слідити.

Дня 29.6.47 р. я зайшов до свого сусіда Богача Кіндрата і побачив на стриху людську ногу. Тому, що в хаті були всі домашні, я догадався, що тут напевно квартирують повстанці. З хати я пішов прямо до с/ради, де думав стрінути Дерепаску, або когось іншого з р-ну. Однак тут не застав я нікого. Про це я зголосив Дерепаскові доперва на другий день. Відтак більшовики робили в цій хаті ревізію та кілька разів засідки.

Дня 6.7.47 р. вечером я пішов по воду і побачив, як переходило трьох повстанців. Я їх пізнав, бо вони були з мого села. Це я доніс до р-ну Храмченкові.

На початку м. серпня я зауважив, як через моє подвір'я переходило трьох узброєних людей. Були це підпільники з місцевого села. Про це я другого дня зголосив ст. лейт. Орехову.

Крім повищезгаданих матеріалів, я більше нічого не доніс.

Дня 19.8.1947 р.

37/3

* * *

№ 105/XV-11

Протокол допиту Володимира Романовича Фецана

Р. 31
Справа Ч. .../47
Фецан Володимир
с/о РО МГБ “Стьопа”

Золотники, дня 25.8.1947 р.

Протокол допиту

Фецан Володимир Романович,
уроджений 1914 р. в с. Золотни-
ках, Золотниківського р-ну,
Тернопільської обл., українець,
неграмотний, жонатий, рільник.

Я, Фецан Володимир, син Романа та Теклі, з дому Бойківських, уродився в сім'ї селян середняків. В моїх батьків було 15 моргів поля. Крім мене в батька було ще чотири старших синів і три дочки. До школи я не ходив взагалі, тому, що в той час була світова війна.

В 1934 р. помер мені батько і я разом зі старшим братом почав господарити. В 1937 р. мене покликали до польського війська, де служив я в місті Вжесня при 68 полку. Тут пробув я два тижні, а відтак з причини хвороби (падачки) мене звільнили додому.

В 1938 р. я вступив в члени “Читальні Просвіти”, “Кружка Рідної Школи”, а також до аматорського гуртка.

В 1939 р. я оженився на Демінській Франці і почав господарити. В цьому році, в місяці вересні почалася польсько-німецька війна, яка дуже скоро закінчилася і до нас прийшли більшовики.

З приходом ЧА я даліше господарив. Одначе згодом більшовики почали стягати більші господарства та говорили, що на весну будуть закладати колгосп і будуть забирати кращі коні. Тому, що в мене були добрі коні, я боявся, щоб їх не забрали і нанявся возити пошту з Золотник до Підгаєць. Пошту я возив через цілу зиму і весну 1940 р. В той час в Золотниках зістав вбитий нач. НКВД Гороховський і більшовики почали арештування. Десь за тиждень від цього випадку, дня 9.5.1940 р. рано до мене приїхало чотирьох більшовиків зі ст. лейтенантом. Вони мене арештували, зв'язали руки назад і почали

робити ревізію, під час якої забрали в мене знімки і листи від брата з Франції. Мене забрали до р-ну на міліцію. Того дня крім мене в Золотниках арештували ще вісім осіб, а також привели арештованих і з інших сіл р-ну. Нас всіх автами завезли в Тернопіль до тюрми. Спочатку в одній салі від нас позабирали всякі речі, а відтак відпровадили до бані, де ми помилися і поостригалися. Відтак нас попризначували по камерах, кожного в іншу. Я попав в камеру Ч. 9, в якій застав вже около 176 осіб. Тут сиділи польські урядовці, судді, адвокати, поліцейсти, а також українські політичні в'язні. Тут я просидів 14 днів. Доперва на п'ятнадцятий день дижурний покликав мене на слідство. Коли дижурний запровадив мене до салі, зараз за мною увійшов якийсь мущина (около 33 роки, високого росту, чорний, обличчя подовгасте, очі чорні, ніс довгий, зачесаний на бік, заріст чорний густий, убраний в чорному цивільному убранні, в сорочці вишивці). Він попросив мене сідати і запитався, чи я курю. Дальше він запитав мене коли і на якій підставі мене арештували та що закидують мені. Я відповів, що арештували мене 9-го травня, одначе за що, то я не знаю. Відтак він запитався, чи я був в армії, чи був членом Читальні та чи належав до організації. Я відповів, що в армії не був та не належав до жодної організації. Тоді він сказав: "То виходить, що вас арештували без жодної підстави. От краще признайтесь і підете додому". Я відповів, що про це, що мене питають я нічого не знаю. Тоді цей більшовик вийшов, а за пару хвилин прийшов другий (низького росту, грубий, бльондин, обличчя округле повне, осі сиві, ніс перкатий, убраний у військовому уніформі, мав чотири квадратики, около 21 років). Він зміряв мене очима, а відтак сказав, щоб я переповів свою автобіографію. Дальше він ставив ці самі питання, що його попередник. Я відповідав це саме, що скорше. Тоді він запитав мене, чи я належав до ОУН. Я відповів, що не знаю що це таке є. Він сказав, що це така організація, яка хоче Самостійної України. Я відповів, що до такої організації не належав. Тоді цей більшовик почав на мене кричати, а дальше почав штовхати попід груди. Одначе я нічого більше йому не сказав. Відтак він покликав дижурного і сказав, щоб він запровадив мене назад на камеру. Того самого дня о годині 11-тій вечером мене знову покликали на слідство, до цей самої салі. Слідство переводив цей, що і попередньо. Він відразу почав мене питати це саме, що попередньо. Одначе я заперечував і до нічого не хотів признатися. Тоді він почав мене бити по лиці, а відтак почав копати. Пізніше він почав питати мене про моїх сусідів, скільки вони мають поля і як заховувалися за Польщі. Я на це відповідав йому. Дальше він запитав мене, чи я знаю Кушнір[ину] Антона. Я відповів,

що бачив його одного разу, коли вертав з Підгаєць. Він тоді звідкись йшов і присів зі мною на фірі. Відтак цей більшовик запитав мене знову, чи я буду говорити це, про що він мене питає. Я відповів, що про це нічого не знаю і не можу говорити. Тоді він мене знову почав бити і копати, а відтак сказав дижурному запровадити до камери. Однак не минуло і п'ять хвилин, як мене знову дижурний забрав на слідство до цієї самої канцелярії. Тут чекав цей самий більшовик. Він запитав мене, чи я признаюся до вини. На це я відповів, що не маю чого признаватися, бо до нічого не почуваюся. Відтак цей більшовик перечитав мені мій протокол, який він списав. Коли перечитав, запитав, чи я вдійсності нічого не знаю, чи не хочу сказати. Тоді я сказав, щоб дали мені наочно того чоловіка, нехай він скаже мені до очей чи я що винен. Більшовик сказав, що наочного свідка вони мені ще дадуть, а відтак відіслав мене назад до камери.

Дня 27.5.1940 р. покликали мене знову на слідство до іншої канцелярії. Тут застав я двох більшовиків, які сиділи за столом (перший — у військовому уніформі, около 28 років, високого росту, грубий, чорний, обличчя подовгасте, очі чорні, ніс короткий. Другий — в цивільному убранні, около 18 років, низького росту, сухорлявий, очі чорні, чорний, ніс довгий, обличчя округле). Перше запитав мене, чи я був вже на слідстві і що мене питали. Я оповів все, як було. Тоді він взяв акт і почав читати, що я належав до ОУН, ходив до Читальні, ходив на самоосвітні сходи. Я це почав заперечувати. Тоді він посадив мене на електричне крісло, так, що я майже цілий затерп. По трьох годинах слідства мене запровадили на камеру.

Дня 3.6. мене поклика[н]о знову на слідство. В канцелярії, до якої мене запровадили, я застав більшовика (високого росту, сухорлявий, бльондин, обличчя округле, очі сиві, ніс короткий, стрижений на голо, убраний у військовому уніформі). Він запитав мене, чи вже зі мною скінчено слідство. Я відповів, що не знаю. Тоді він почав питати мене це саме, що його попередники. Коли я почав від всього відпиратися, він скинув головний пас і почав мене ним бити. Однак, коли я і дальше до нічого не признавався, він замкнув мене до камери півтора метри широкої і вісім високої. В ній я перестояв дві години. Після цього мене завели назад до камери, де я просидів через два місяці, заки мене покликали знову на слідство перед того більшовика, який був зі мною перший раз. Йому я сказав, щоб дали мені наочного свідка. Тоді цей більшовик кудись подзвонив і за кілька хвилин прийшов Кушнірина Зонько, який не доказував мені жодних компрометуючих матеріалів. Після цього мене більше на слідство не кликали.

Дня 18/ХІІ.1940 р. мене пустили додому.

В місяці травні 1941 р. мене забрали до армії до м. Тереховлі. Коли вибухла більшовицько-німецька війна нас відставили далше на схід. Подорозі з м. Житомира мені вдалося втікнути з вагона і я вернувся додому.

Через цілий час німецької дійсності я працював тільки коло господарства.

З приходом більшовиків дня 24 березня, я почав скриватися, бо вони ловили му[жч]ин до армії. Коли німці відкинули більшовиків назад за Стрипу я переїхав до с. Бронгалівки і тут деякий час перебував у Феца на Ілька. Відтак я переїхав на хутір Поплави до Кучми Михайла, в якого я перебув через два тижні. Далше я переїхав до с. Мужилова, де перебув до приходу ЧА. Коли фронт пересунувся далше на захід я переїхав до с. Бронгалівки до Фіглі Івана, тому що моя хата була під час війни цілком знищена. Спочатку я займався господаркою, а коли почала організуватися сотня "Местників", мене кущовий "Олень" вислав до УПА. Тут я довго не був, бо цю сотню скоро розпустили і я вернувся додому. Тут я працював при кущовому "Оленеві" зв'язковим.

Дня 13.Х.1944 р. "Олень" вислав мене на хутір Весела Гора з раненим "Ромком". Тут мене більшовики під час облави дня 14.Х.44 р. зловили і відставили до Підгаєць. Кріса, якого я мав, я заховав в стайні, а більшовикам я говорив, що шукаю коней, які тої ночі мені пропали. В Підгайцях ще того самого дня списали з мене коротку автобіографію і вивезли до Чорткова. Тому, що з Чорткова саме тоді відходив ешелон з в'язнями на схід, мене також вивезли в Челябінську область до станції Вербіцької. Тут наш ешелон стояв через три дні. В той час над'їхав ешелон з поляками, яких в 1940 р. були вивезли на Сибір, а зараз вони верталися до Польщі. В тому ешелоні їхала одна жінка, яка походила з мого села. Вона сказала мені пересісти на їх ешелон і вертати на захід. Я так і зробив. Разом з нею я заїхав до Одеської області в Шпиківський р-н. Тут на станції почали перевіряти документи всіх поляків і я мусів висісти. В цьому містечку я поступив на роботу в радгоспі і працював через одинадцять місяців. Тут я познакомився з інспектором школи, який виробив мені перепустку на урльоп. Приїхавши додому, я вже більше на схід не вертався.

Дня 30.5.46 р. прийшло до мене повідомлення з р-ну від прокурора, щоб я 1.6.46 р. зголосився в Нар. Суді. В Нар. Суді я застав прокурора, який почав мене питати, чому я не вернувся назад туди, звідкіля приїхав. Я оправдувався тим, що в мене є тільки жінка і нема кому господарити.

Замітка:

На тому слідство закінчено, бо об'єкт, який був хворий на падачку, дістав атак і помер.

Про це, що він був дійсно с/о свідчать такі факти:

1. Його всипав один с/о з с. Бронгалівки, переселенець Масарович, що він є пов'язаний з МГБ і має псевдо "Стьопа".
2. Постійно до нього заїзджав з РО МГБ о/у Міхалків.
3. Коли б тільки не переходили повстанці через с. Вагу, а він їх бачив, то зараз більшовики робили засідки.
4. Періодично і дуже часто ходив до р-ну.

28.8.1947 р.

37/3

* * *

№ 106/XV-12

Протокол допиту Євгенії Тимофіївної Скушки

Р. 31

Справа Ч: .../47

Скушка Євгенія

с/о РО МГБ “Павло”.

Золотники, дня 6/XII. 1947 р.

Протокол допиту

Скушка Євгенія Тимофіївна, уроджена 13/XII.1924 р. в с. Бурканові, Золотниківського р-ну, Тернопільської обл., українка, вільна, освіта — 6 кл. Нар. Школи, рільничка.

с/о РО МГБ від 10.7.1947 р.

Я, Скушка Євгенія, дочка Тимка і Катерини, з дому Бідна, уродилася в сім'ї селян бідняків. В моїх батьків було три морги поля. Крім мене в батьків було ще семеро дітей: найстарша Анна, Павло, Михайло, Антошка і молодші від мене Зоня, Маня і Іван.

Після закінчення сьомого року життя я почала ходити до школи в родинному селі, де в 1939 р. я закінчила шість клас. Того року до нас прийшла ЧА і я далі до школи вже не ходила, а стала помагати батькам на господарстві. Крім цього я заходила до тодішнього священика в с. Бурканові о. Антоновича, в якого я робила порядки, носила воду та помагала в кухні його мамі. В нього я працювала до лютого 1940 р.

В місяці жовтні 1940 р. почала працювати в с. Бурканові гуральня і я поступила туди на працю. Завідуючий гуральні Грінберг (жид) призначив мене до коткарні (один з відділів гуральні). Директором гуральні був більшовик Дерехов. Тут я заробляла по 130 крб. в місяць. В гуральні я працювала до половини місяця травня 1941 р.

З приходом німецької армії в нашому селі почали сипати могили. В цій роботі я також помагала. В той час в селі урехомилася “Читальня” і зорганізувалося товариство “Січ”, в члени якого я вступила також.

Дня 19.8.41 р. відбувається в с. Бурканові посвячення могили, в якому брали участь сусідні села. Зараз на слідує неділю було посвячення могили в с. Лескавках, де брала участь “Січ” з нашого села.

На початку місяця жовтня 1941 р. за ініціативою о. Антоновича організується в селі аматорський гурток. Ми починаємо підготовляти виставу “Ой три шляхи широкі”, яку ми відіграли на тиждень перед Різдвяними святами 1942 р. в с. Бурканові, а другого дня свят в с. Гайворонці. На Новий рік 1942 р. цю виставу ми відіграли в с. Золотниках. Після цього наш аматорський гурток почав підготовляти нову виставу під назвою “Маруся Богуславка”, в якій я граю також одну роль. Рівнож ми почали підготовлятися до роковин Тараса Шевченка. На це свято підготовляємо картину з поеми “Катерина”. Я грала роль матері Катерини. На тиждень перед Великодними святами наш аматорський гурток дає виставу “Маруся Богуславка” в с. Бурканові, а другого дня свят в с. Золотниках.

Другого дня по Великодних святах, тобто 7.4.1942 р. покликав мене джурний до канцелярії. Тут наш віт Сивульський повідомив мене, що я поїду до Німеччини на роботу. Я зараз приготвила собі все потрібне до дороги і від священика взяла метрикальний відпис. Другого дня, тобто 8.4.42 р. я разом з хлопцями і дівчатами з мого села, які також їхали до Німеччини, від'їхала на станцію до Підгаєць. Тут ми застали вже багато дівчат і хлопців з цілого Підгаєцького повіту. Цього вечера ми заїхали до Бережан, де ми перебули до 10.4.42 р. Того дня ми перейшли лікарський огляд і від'їхали до Львова, а відтак до Перемишля. Тут ми заквартирували в лагері, який був за містом. В Перемишлі перевели в нас дезинфекцію убрання. Рівнож тут нас поділили на групи і видали документи і харчі на дорогу і ми від'їхали до Кракова. Звідсіля, по короткім перестанку, ми від'їхали далше на захід до станції Тронау (німецька територія). Тут нам сказали висідати з вагонів і запровадили на площу перед станцією, де нас знову перегрупували і дали кожній групі призначення, куди має від'їхати. Мене приділили до групи, яка була призначена до м. Фреудентале в провінції Судети. На місця призначення ми приїхали дня 16.4.42 р. Тут нас запровадили до шпиталю, де знову перевели дизенфекцію і лікарський перегляд, а відтак запровадили нас до Арбайтсамту. Тут ми застали вже около двадцать німців, які чекали, щоб забрати нас до себе на роботу. Мене забрала одна німкеня з с. Мессендорфу. Коли ми увійшли до дому, де мешкала моя господиня, я застала в кухні мушину, який мив начиння. Я поздоровила його і він відповів мені по-українськи. Як я пізніше довідалася, був це українець-галичанин, який під час польсько-німецької війни попав в полон. В цеї господині я була до 15.6.1943 р., а відтак, тому що дочка цеї господині жила зі мною в незгоді, я перейшла до одного господаря в с. Раухенберг. В нього я працювала до 7.5.1945 р. Моя заробітня плата виносила 30

марок, які я розгодувала на убрання, взуття та інші речі. Всі харчі я одержувала з кухні господаря.

В цьому селі крім мене було ще багато дівчат з Галичини та СУЗ, з якими я товаришувала. У вільні хвилини ходила на прохід до ліса, в кіно, чи до Гастгавзу на пиво.

В час, коли німецька армія відступала з України, з робітниками чужинцями, а головно з українцями німці переводили мітінги, де пропагували, щоб молоді хлопці вступали в армію та йшли боронити німецьких кордонів. Около 25.4.45 р. такий мітінг відбувався в сусідньому селі Рази. Того дня рано заступник голови села повідомив мене, щоб йти на мітінг. На мітінгу виступав один з Укр. Комітету в м. Раухенбергу, який говорив, що будуть організувати українську дівізію та щоб всі охоче голосилися до війська. Рівнож він напминав, щоб робітники по своїх квартирах не передержували руских шпіонів. (На такі речі поліція натрапляла, що робітники з СУЗ передержували російських розвідчиків).

Дня 5.5.1945 р. рано мене покликав господар на двір. Тут побачила я руских бійців, які розмовляли з господарем. Вони розпитали мене, як я називаюся, з якої області та в який спосіб попала до Німеччини. Вони сказали, що від сьогодні я вже вільна і могу вертатися додому. До вечора ми вже нічого не робили, тільки пильнувалися, щоб нас не половили більшовики та не знасилували, бо такі випадки траплялися дуже часто. В того господаря я перебула ще один день. За цей час приготвила собі все потрібне на дорогу і 7.5.1945 р. разом з іншими дівчатами і хлопцями відійшла до с. Рази. Тут я стрінулася зі своєю сестрою, яка також була на роботі в Німеччині. Ми перебули ще около два тижні, аж поки рух війська дещо припинився, і тоді виїхали додому. Фірою ми заїхали до міста Рибнік і тут зголосилися на комендатуру. Я ще з одним хлопцем пішла на пересильний пункт, де ми застали двох більшовиків. Цей хлопець запитався де ми можемо дістати документи, щоб заїхати додому. Він сказав, щоб ми йшли до лагерьа, який був в центрі міста. Тут за кілька днів нас поділили по областях і ми від'їхали до міста Хирова, а відтак дальше на схід в напрямі Вадовіц. Недоїзджаючи до станції на два кілометри наш ешелон задержався. Паровіз поїхав дальше, а ми у вагонах залишилися на полі через цілий тиждень. В місті Хирові ми квартирували в одному лагерьі. Тут ми давали свої речі до дизенфекції, а також з нами переводили "допрос". Нас поскладали в чергу і по-одному впускали до канцелярії. Коли я увійшла до канцелярії, тут застала одного більшовика (около 28 років, середнього росту, сухорлявий, бльондин, убраний у військовому уніформі, ступінь

сержанта). Тут була рівнож і секретарка. Більшовик питав мене з якої я області, району, села, яка освіта, з котрого року народження та в який спосіб попала до Німеччини. Все, що я говорила, він писав. Відтак він запитався мене, чи з нами не їде хтось до дому, що скорше служив в німецькі армії, або армії Власова. Я відповіла, що таких між нами нема. Тоді секретарка видала мені довідку, що я вже перейшла “допрос”. При цьому вона забрала мої документи, які я мала з Німеччини. Звідсіля я пішла в другу кімнату, де забрали від мене цю картку, видану в першій канцелярії, казали зробити відтиски пальців на окремому папері, а відтак я власноручно підписалася на ньому.

За кілька днів нас зібрали всіх на площу перед лагерем, де видали нам документи і талончики на харчі, а другого дня від’їхали в напрямі Самбора. Тут наш поїзд здержався і мав стояти через дві години. В той час над’їхав пасажирний поїзд до Львова і я зі сестрою хотіла пересісти в нього. Сестра з валізками пересіла до вагону, а я пішла до каси по білети. В той час поїзд від’їхав, а я залишилася на станції. Коли я приїхала до Львова, то сестри на станції не застала. Я думала, що вона поїхала додому, тому сіла в поїзд і від’їхала до Тернополя, а звідси до Теребовлі. Тут я стрінула одного хлопця, родом з хуторів Вишеньок, Золотниківського р-ну, який також вертався з Німеччини, і з ним я заїхала до його дому. Відтак батько того хлопця відвіз мене додому. Тут я довідалася, що мою маму підчас фронту забила граната, а батько оженився вдруге.

Того дня вечором до мене приїхало двох повстанців – “Малий” і “Жук”. Вони розпитували мене про життя в Німеччині.

Другого дня я довідалася від Раківської Анни, що моя сестра залишилася у Львові на одній квартирі і чекає, щоб по неї приїхав хтось з дому. Того дня я пішла до с. Ішкова де переночувала у свого вуйка, а другого дня я відійшла до Тернополя. Тут сіла на поїзд і вечором приїхала до Львова. Трамваєм дісталася на Севастопольську вулицю під 7-ме число, де застала свою сестру. Приїхавши додому я трохи відпочила, а відтак зі сестрою пішла до ліса на прохід. Тут я стрінула багато повстанців з мого села, які зі мною почали розмовляти. Вони розпитували мене про моє життя в Німеччині. Відтак повстанець “Малий” сказав, щоб я зготовила вечерю на 12-ть осіб. Вечором о годині восьмій прийшли до мене на вечерю такі повстанці: “Малий”, “Деркач”, “Богдан”, “Вітер”, “Май”, “Сон”, “Лис”, “Яр”, “Жук”, “Чумак”, “Ясень”, і “Бук”. Після вечері вони кудись пішли.

Дня 28.6. я пішла в ліс на черешні і тут стрінулася з повстанцями “Лисом”, “Малим” і “Буком”, які питали мене про розвідку в селі. Відтак вони помогли мені нарвати ягід і я вернула додому. Від того часу я

помагала батькам при господарстві. Деколи я ходила разом зі сестрою до ліса розб[и]рати бункри. Тут часто я стрічалася з повстанцями, які квартирували в цьому лісі.

На початку місяця липня 1945 р. повстанець “Малий” сказав мені, що я буду носити записки від нього до Гонти Мільки в с. Золотниках. За кілька днів я стрінулася з “Вітром”, який сказав, що я буду зв’язковою до с. Золотник, а якщо буде потрібно, то навіть і на Вагу. Рівнож він остерігав мене, щоб я уважала, щоб більшовики не зловили мене зі записками, а про це, що я буду зв’язковою, щоб я нікому не говорила. Від того часу я часто стрічалася з повстанцями: носила їм їсти до ліса, ходила на розвідку, на зв’язок, а крім того помагала батькам на господарстві.

В місяці вересні 1945 р. пішла в р-н на НКВД, щоб зареєструватися. Тут я застала багато людей з нашого р-ну, які також приїхали реєструватися. Около 11 години перед полуднем прийшов джурний і сказав, щоб по-одному заходили до канцелярії. Коли я увійшла до канцелярії, то застала тут одного більшовика (около 40 років, низького росту, грубий, бльондин, обличчя округле, повне, очі сірі, ніс короткий грубий, зачесаний догори), який сидів на кріслі коло стола, а другий (около 45 років, високого росту, сухорлявий, brunet, обличчя подовговате, очі сірі, ніс довгий, зачесаний догори, у військовому уніформі), стояв коло стола. Я поздоровила їх словами “добрий день”. Перший відповів здравстуйте, а по-тихо сказав: “от большая рыба”. Відтак він звернувся до мене за документами. Дальше він запитався як я називаюся, а відтак сказав сідати на крісло і розказувати в який спосіб я попала до Німеччини, де працювала, чи добре мені жилося та, що там їла. Це все, що я говорила, перший більшовик писав. Дальше він запитався, чи до мене заходять “друзі з лісу”. Я відповіла, що про жодних друзів не знаю, бо щойно приїхала з Німеччини. Пізніше він знову запитався, чи я не даю їм їсти. Я відповіла, що сама немаю ще що їсти, бо ще не наробила. Дальше він запитався де мої брати. Я відповіла, що маю тільки одного брата, який є в дома. Відтак він запитався, що в лісі є. Я відповіла, що дерева. Він почав кричати до мене більшовицькою лайкою, а відтак запитався, яка в мене освіта. Я відповіла, що два класи. Він почав заперечувати, що більше, одначе я стояла при своєму. Дальше він запитався де мені краще жилося, в Німеччині чи вдома. Я відповіла, що вдома. Відтак цей більшовик сказав, що можу йти додому, а завтра щоб прийшла по документ, але зі собою мушу принести картку паперу на документ.

Я вийшла з канцелярії і пішла на пошту, попросила в одної дівчини, що тут працювала, картку паперу, яку занесла на НКВД до

канцелярії паспортного стола. Секретарка сказала, щоб я завтра прийшла по документ. Звідси я вернулося додому. Того дня вечором прийшли до мене повстанці “Вітер”, “Жук”, “Малий” і “Чумак”, які питали мене, що мені говорили на НКВД. Я їм точно все оповіла.

Другого дня рано я пішла до р-ну по документ. Вертаючи додому, подорозі я стрінула одну жінку з с. Хаток, яка несла передачу для свого сина, якого зловили на облаті. Вона почала просити мене, щоб я цю передачу подала на НКВД, тому, що вона боялася, щоб її не арештували. Я на це погодилася. Взяла кошик і пішла до брами. Тут стояв на стійці міліціонер Крушельницький, родом з с. Зарваниці. Я почала просити його, щоб він прийняв передачу. Він відповів, щоб зачекати, бо ще нема начальника. За кілька хвилин вийшов цей сам міліціонер і один більшовик (около 28 років, високого росту, сухорлявий, брунет, обличчя подовгасте, очі зелені, ніс довгий). Тоді міліціонер покликав мене, щоб зайти, бо є начальник. Я пішла до брами з кошиком, та він сказав, щоб кошик оставити. Більшовик запровадив мене до одної кімнати та почав питати мене, кому я принесла передачу. Я відповіла, що нікому. Тоді він сказав “як то нікому, та ж перед хвилиною ти хотіла передати комусь передачу.” Я відповіла, що не принесла жодної передачі, а прийшла на НКВД по документ. Тоді він запитав мене, як я називаюся. Коли я сказала, він витягнув з шафи якусь велику книжку і почав переглядати, а не знайшовши нічого, сховав її назад до шафи, а мене дальше питав, кому я принесла передачу. Я відповіла, що я прийшла до р-ну по документ, а вертаючи додому стрінула якусь жінку, яка просила мене, щоб я передала один кошик тому, що вона мала другий, а двох могли не прийняти. Більшовик запитав мене, чи я знаю цього хлопця, що хотіла йому передати передачу. Я відповіла, що не знаю. Тоді він сказав: “Коли не знаєш, то чому передаєш. Пам’ятай, щоб на другий раз цього не було, бо якщо ти була попала на іншого, а не на мене, то був би посадив тебе там, де сидить цей хлопець”. Відтак він відпустив мене додому.

Того дня вечором прийшов до мене повстанець “Малий”, “Май” і “Вітер” і я точно переповіла їм, що мені притрапилося в р-ні. Вони питали мене чи багато є війська в р-ні і т.п. [Я] відповіла, що війська в р-ні нема багато, а по селах, через які я переходила, спокійно. Повстанці повечеряли і відійшли.

Осіню повстанці “Малий”, “Вітер” і “Май” домовилися з моїм батьком на криївку. Мені вони сказали, щоб приготувати матеріалу на криївку, що я зробила разом зі сестрою. Одначе, коли на початку місяця листопада вони прийшли до роботи, батько їм відказав в цьому і сказав, що боїться.

Дня 28. січня 1946 р. прийшла до мене “Дума”, яка працювала в реф. пропаганди і сказала, щоб я розколотила в молоці саджі й вечором піду разом з нею писати противиборчі лозунги. Вона в мене зачекала до вечора, а відтак ми пішли під с/раду і написали кілька противиборчих лозунгів. По роботі вона сказала, щоб підпровадити її до с. Лескавок. Я відпровадила її, а відтак вернулася додому. Тут застала повстанців: “Малого”, “Вітра” і “Мая”. Вони спитали мене де я ходила, на що я їм точно відповіла. Вони взяли собі дещо харчів і кудись пішли.

Вечором 4.2.1946 р. я пішла до Пекельного Петра робити скарпетки. Тут я стрінула “Вітра”, “Мая”, “Цигана” і “Яра”, які інформували людей про вибори. Вони говорили, щоб люди не йшли голосувати, бо ці вибори не є вільними, а кандидати є ставленниками партії. Підчас виборів я голосувати не ходила, бо мене не було на списку.

Дня 13.2.46 р. Гудима Славка принесла до мене записку і сказала, щоб віднести її до с. Золотник.

Другого дня прийшла до мене санітарка “Соня” ще з одною дівчиною і сказала, щоб примістити їх десь на квартиру та щоб повідомити [людей], що вона буде давати їм застрики проти тифу. Другого дня я довідалася, що в селі більшовики роблять ревізії. Тоді я пішла забрала “Соню” з її квартири і перевела до с. Золотник, де примістила її в одній хаті.

В неділю 17.2.46 р. я пішла до церкви і тут довідалася, що більшовики зловили на хуторі Янівська Долина повстанця “Малого” живим. Другого дня прибігла до мене Гудима Стефка і сказала, що “Малий” приїхав з більшовиками до села і показав дві криївки, які більшовики розкопали. Одначе в криївках не застали нікого. Крім цього він всипав її сестру Славку, яка також носила повстанцям харчі до ліса. Більшовики її застрілили. Другого дня я пішла на похорони до Славки і тут довідалася, що “Малий” всипав криївку, де сидів його брат Антошко – “Сокіл” і повстанець “Яструб”, які пострілялися.

На початку місяця березня прийшло до мене двох повстанців, які переквартирували один день і відійшли. Весною 1946 р. до мене часто приходило повстанці за харчами, а також і квартирували. Дня 10.4.46 р. прийшов до мене “Вітер” і “Яр”, які переквартирували через один день, а відтак кудись відійшли. При кінці квітня квартирував в мене “Бук” і “Май”. На початку мая квартирував в мене “Вітер” і “Яр”. Зараз другого дня вони прийшли до мене зі “Шпаком” і “Сірком”. Вони переквартирували через один день, а вечором кудись відійшли.

Третього дня, тобто 23.6.46 р. о год. другій по опівночі прийшов до мене “Яр” і сказав, щоб відчинити хату. Він оповів мені, що того

вечора він зі “Шпаком” і “Вітром” переходили через міст на Стрипі і попали на засідку. Тому, що не було куди відступити, він мусив скочити в ріку. Я дала йому сухе убрання і він пішов на стрих спати. Другого дня він післав мене в село, щоб відшукати “Вітра” і “Шпака”. Віднайшовши “Вітра”, я сказала йому, щоб скоро з вечора він прийшов до мене, бо на нього чекає “Яр”. Скоро з вечора вони обидва вийшли з села, бо до села приїхало багато більшовиків.

При кінці серпня ввечері приходив до мене “Циган” і “Май” за харчами.

На початку жовтня 1946 р. в неділю прийшов до мене брат “Мая” і сказав, щоб я винесла до ліса обід для повстанців. Я це зробила. Того дня ввечері прийшов до мене “Жук”, “Вітер” і “Май”, повечеряли і сказали, що вони мусять перейти через Стрипу на другий бік. Тому, що більшовики часто на кладці робили засідки, вони вислали мене на розвідку. Коли вони перейшли через кладку, я звернула додому.

За тиждень прийшов до мене “Вітер” і “Жук”, взяли харчів і білля, яке я їм прала, і пішли до ліса квартирувати.

При кінці листопада 1946 р. прийшов до мене “Циган”, “Май” і “Стріла”, переквартирували через день, а ввечері кудись відійшли.

На початку січня 1947 р. прийшов до мене “Циган”, “Май” і “Стріла” і сказали моєму батькові, щоб дав 200 крб. на БФ [Бойовий Фонд]. Батько таки зараз дав гроші і вони відійшли. Через весну 1947 р. до мене часто заходили повстанці за харчами та на квартиру. На початку червня 1947 р. квартирував в мене “Шпак”, “Сірко”, “Циган” і “Стріла”.

Дня 4.7.1947 р. ооколо четвертої години рано мене збудив мій батько і сказав, що в нас на подвір’ї є багато більшовиків і роблять ревізію. Вийшовши на двір, я побачила ооколо 25 більшовиків. Один з них побачивши мене, сказав, щоб дати світло. Я вернула до хати, взяла свічку і вийшла на двір. Він сказав йти за ним до пивниці. Тут він почав дротом шпигати по каменях. Я запитала його за чим він шукає, на що він відповів, що за криївкою. Тоді я сказала, що в мене криївки нема. Одначе він сказав: “знайдемо”, або ти сама скажеш. Я відповіла, що я не маю що казати, бо в мене криївки нема. Коли ми вийшли з пивниці, він казав мені стояти на подвір’ї і нікуди не відходити. Рівнож поставив коло мене стійкового. Сам він ще з двома більшовиками пішов в сад і там щось писали. Відтак вони забрали мене і сестру Люнку, яка в той час була хвора, і повели до с/ради. Тут казали нам сідати на дворі і поставили коло нас стійкового. Тут я застала вже Коростіль Антона, Когута – переселенець і Лемко Леську (сестра покійного “Вітра”), яких більшовики також арештували.

Десь за 15-ть хвилин один більшовик покликав мене до канцелярії, де я застала двох більшовиків (один мав около 40 років, середнього росту, грубий, обличчя округле, brunet, ніс широкий, а другий мав около 35 років, високого росту, чорний, сухорлявий, обличчя подовгасте, очі сірі, ніс довгий) і арештовану Товарніцку Клементину, родом з с. Золотник. Тоді один більшовик кілька разів запитав мене, чи я знаю цю дівчину. Я все говорила, що її не знаю. Відтак він сказав мені вийти на двір.

Десь около 12 години привели під с/раду Гірку Евгенію, Хабурського Івана, Сивульського Михайла, Сивульського Володимира, Гуцкалюк Анну, Гуцкалюк Емілію, Бабій Миколу, Кіндрат Петра і Бабій Стефку. Всі вони з с. Лескавок. З с. Золотник привели Гонту Юльку, Сліпого Івана, Ковалик Антона, Зазуляк Любу, Зазуляк Ольгу. Около 16 години прийшов до нас один більшовик і пописав кожного, як хто називається. Опісля декого з арештованих покликали до с/ради. Коли я увійшла до канцелярії, то застала тут чотирьох старшин. Двох цих, що були скорше, а двох свіжих. Один з них був о/у РО МГБ Воробйов. Він покликав мене до осібної кімнати і почав питати де мій чоловік. Я відповіла, що чоловіка не маю. Тоді він запитав, чи маю нареченого. Я сказала, що маю. Він запитав, де він зараз є. Я сказала, що в Станіславській області. Тоді він сказав: “Брешеш, ми твого нареченого в 1946 р. вбили. А ти Лемку Петра – “Вітра” знала, це був твій наречений”. Я відповіла, що такого не знаю. Дальше він питав, чи я знаю Дорчака Івана – “Цигана”, Товарніцкого Петра – “Яра”. Я відповіла що таких не знаю. Тоді він запитав, чи я знаю Товарніцку Климентину. Я відповіла, що знаю. Дальше він запитав, чи я знаю Товарніцку Марію, на що я відповіла, що не знаю. Відтак він запитався звідкіля я знаю Товарніцку Клементину. Я сказала, що чула як вона сьогодні сама говорила в с/раді. Тоді він сказав, щоб вийти на двір і що в р-ні я більше розкажу. Перед вечором нас перевели до школи в с. Бурканові, де ми ночували до другого дня. Рано 5.7.47 р. мене знову покликали на слідство. В канцелярії я застала одного більшовика (около 38 років, середнього росту, грубий, рижий, обличчя округле, очі сиві, ніс широкий, у військовому уніформі). Він запитав як я називаюся, а відтак де мій чоловік. Я відповіла, що я ще дівчина. Тоді він запитав чиїм чоловіком був Лемко Петро – “Вітер”. Я відповіла, що не знаю.

Він : “І нареченого не маєш?”

Я : “Маю нареченого зі Станіславської області, з яким заізналася ще в Німеччині.”

Він : “Твоїм нареченим був “Вітер”, якого ми в 1946 р. вбили на хуторі Янівська Долина”.

Я йому це заперечила. Тоді він сказав мені вийти до кімнати, де ми ночували. Около 9 години приїхало під школу три фіри і нас відставили до р-ну на МВД. Тут нам сказали сідати на землю, а коло нас поставили двох стійкових.

Другого дня, тобто 6.7.47 р. покликав мене цей, що останній раз протоколував мене в школі в с. Бурканові, на слідство, яке переводив в канцелярії де міститься паспортний стіл. Він попросив мене сідати на крісло, а відтак почав питати як називаюся, з котрого року народження, скільки в мого батька поля, чим займається батько і яка в мене освіта. На це все я йому точно відповіла. Відтак він запитався, чи я замужня, чи ще дівчина. Я відповіла, що дівчина. Відтак запитався, чи я маю нареченого. Я відповіла, що маю нареченого в Станіславській області. Тоді він запитався чиїм нареченим був Лемка Петро – “Вітер”. Я відповіла що не знаю. Дальше він почав говорити: “А Товарніцкого Петра – “Яра” знаєш, а Пекельного Володимира – “Лиса”, а Дорчака Івана – “Цигана”, а Худу Омеляна – “Жука”, а Сліпого – “Мая”, а Лемішку Франка – “Оленя” знаєш.” На це я відповіла, що не знаю нікого. Відтак він запитався, чи я знаю Олійник Марію. Я відповіла, що не знаю її. Це все, що я говорила, він писав. Одно питання ставив по кілька разів, так, що слідство тривало коло три години. При кінці слідства він сказав, щоб я підписала протокол. Я відповіла, що підпишу тільки тоді, як він мені прочитає це, що написав. Він почав читати. Тут була списана моя автобіографія, скільки в мене братів, сестер і т.п. При кінці було написано: “Не признається до бандитів і каже, що до неї бандити не заходять”. Коли він скінчив читати, я підписала. На цьому слідство закінчилося і він сказав мені вийти на подвір'я до людей. Около четвертої години пополудні перед брамою МГБ стала машина, з якої злізло около сім осіб арештованих в с. Бронгалівці і Вазі. Їх запровадили до нас.

Дня 10.7.47 р. о годині 11 стояли перед будинком МГБ, дивились на арештованих і щось між собою розмовляли мол. лейт. Голевіч (около 28 років, низького росту, обличчя подовгасте, бліде, brunet, очі чорні, ніс короткий, зачесаний догори), ст. лейт. Орехов (около 34 роки, середнього росту, сухорлявий, brunet, очі зелені, ніс короткий, зачесаний догори) і майор з області (около 43 роки, високого росту, сухорлявий, brunet, очі сині, ніс довгий, зачесаний догори).

Того дня около години 12 покликав мене Воробйов на слідство. Коли я увійшла до кацелярії, застала тут вже майора, який сидів на кріслі коло стола. Я поздоровила його “добрий день”. Він відповів і попросив мене сідати. Сам він сів по противній стороні стола і дивився мені в очі. Воробйов сів з лівої сторони та почав питати, як я

називаюся. Я відповіла, що Скушка Євгенія. Дальше він запитався, чи я робила самогон. Я відповіла, що ні. Тоді він сказав: “А от ми знаємо, що в тебе є самогон”, а відтак запитав, чи мені принесли передачу. Опісля він запитав, де мій наречений. Я відповіла, що в Станіславській області. Відтак Воробйов запитався чиїм нареченим був “Вітер”. Я відповіла, що не знаю. Дальше він почав питати мене про всіх повстанців з с. Золотник і Бурканова, на що я відповіла, що таких не знаю. Тоді він вдарив мене два рази по лиці, встав і почав ходити по кімнаті. Тоді майор, який цілий час сидів і дивився мені в очі запитав, чи я маю нареченого. Я відповіла, що маю, але він в Станіславщині. Тоді він запитав, чи “Вітер” не ходив до мене. Я відповіла, що такого не знаю. Дальше майор знову почав питати мене про всіх повстанців з с. Золотник і Бурканова, на що я відповіла так як і попередньо. Тоді майор почав говорити: “Слухай Євгенія, ти молода дівчина, тобі ще тільки жити, а ти мусиш зараз терпіти в тюрмі невігоди. А все це через бандитів, яких ви [у]тримуєте, укриваєте, даєте їм їсти, подаєте розвідку і т.п. Слухай Євгенія, ми їх всіх виб’ємо, а тут заложимо колгоспи і буде людям добре жити, а ти підеш в тюрму. Якщо б ти була мудра дівчина, ти б розказала нам про все, стала працювати, за що ми зробили б тебе стахановкою і тобі було б добре жити. Скажи Євгенія, де вони заходять, хто їм дає їсти, а коли це скажеш я даю тобі слово честі, що ще сьогодні пущу тебе додому.” Я на це нічого не відзивалася. Тоді він знову сказав до мене: “Даю тобі 15-ть хвилин вільного, іди на двір і надумайся”, а сам вийшов з канцелярії. Тоді Воробйов вивів мене на двір, посадив на лавку під домом, а сам також кудись пішов. В той час було вже около дев’ятої години вечора. В одній з кімнат будинку МГБ грало радіо. Десь за 20 хвилин прийшов майор і забрав мене зі собою. В кімнаті він попросив мене сідати і запитав, чи я вже надумалася. Я відповіла, що надумалася. Відтак запитав, чи я буду з ним совісно говорити. Я відповіла, що буду. Дальше запитався коли в мене був останній раз мій наречений “Вітер” разом з Худою Мільком – “Жуком”. Я відповіла, що таких не знаю. За це майор вдарив мене два рази по лиці і запитався, чи приходять до мене “бандіти”. На це я нічого не відзивалася. Тоді він знову запитався де я носила штафати та чи приходив до мене “Вітер” і “Жук”. Я сказала, що таких не знаю. Тоді майор почав говорити: “Слухай Євгенія, ти молода дівчина, тобі ще тільки жити, а ти не хочеш сказати де бандіти – встав з-за стола, підійшов до мене, одною рукою зловив за волосся, а другою підніс мені до очей пістоль і сказав: – смотри, коли не скажеш – ро[з]стріляю, як собаку і викину через вікно на вулицю, а там тебе собаки розтягають. Навіть ніхто не буде знати, де ти поділася. Свічки

ніхто не засвітить і вічна пам'ять не заспіває.” Скінчивши це – вийшов з кімнати, а мене оставив саму. Десь за 5 хвилин прийшов Воробйов і сказав, щоб йти за ним. Він запровадив мене до іншої кімнати і сказав сідати, а відтак запитався, чи буду з ним совісно говорити. Я відповіла, що буду. Тоді він запитався де мій наречений. Я відповіла, що в Станіславській області. Далше він запитав чиім нареченим був “Вітер”. Я відповіла, що такого не знаю. Тоді він вдарив мене два рази по лиці і почав знову питати про всіх повстанців з с. Золотник і Бурканова. Одначе я до нічого не признавалася. Тоді він витягнув з шафи якусь книжку, звідки взяв один аркуш паперу і почав читати: “Скушка Євгенія, уродженна 13.XII.1924 р., освіта – 6 класів, мала нареченого Лемка Петра – “Вітра”, зналася з “Жуком”, приходив до неї “Яр”, “Лис” і Лемішка Франко – “Олень”, знається з бандітами, носила записки до с. Золотник, носила до ліса їсти бандітам, доносила їм розвідку”. Тоді почав говорити: “Бачиш скільки маємо на тебе матеріалів. Коли скажеш де бандіти, то я пушу тебе додому, а якщо ні, то розстріляю.” Я відповіла, що коли буду знати про “бандитів”, то скажу. Тоді Воробйов підійшов до мене почав гладити мене по обличчі, а відтак сказав: “позволь з тобою покохатися” і запитав, чи можна. Я на це нічого не відповіла. Досить того, що я мала з ним тоді полові зносини, на які я погодилася сама. В той момент до кімнати увійшов майор, одначе не зауважив нічого, бо Воробйов скоро схопився і почав продовжувати: “Скажеш де бандіти”. Я на це нічого не відпо-відала, бо була змішана. Воробйов далше продовжував: “Я тебе додому не пушу, поки не скажеш де бандіти.” Тоді майор сів на крісло коло стола, а мені сказав сідати по противній стороні. Воробйов сів з боку. Відтак майор почав знову говорити: “Ти така гарна дівчина, молода, тобі тільки жити, а ти підеш в кримінал і там будеш мучитися за бандитську зволоч. Краще скажи де бандіти, підпишись що скажеш. Про це, що будемо говорити ніхто не буде знати і я ще сьогодні пушу тебе додому.” Тоді Воробйов взяв папір і почав знову питати мене все відпочатку, це все, що вже питав: чи я мала нареченого “Вітра”, чи він до мене приходив, з ким приходив ще більше до мене, чи я носила записки, чи носила до ліса їсти, та котрих я знаю повстанців. На це все я йому точно відповідала, що моїм нареченим був “Вітер”, і приходив до мене з “Жуком”, “Яром”, “Лисом”, “Буком”. Крім того до мене заходили ще такі повстанці : “Малий”, “Деркач”, “Май”, “Стріла”, “Циган”, “Чумак” і “Шпак”. Я призналась, що носила записки до с. Золотник і до кого носила до ліса їсти. Це все Воробйов писав. Коли він скінчив, сказав підписатися. Я це зробила. Тоді майор витягнув карточку чистого

паперу розміром 15 см. х 8 см. на якій чорнилом написав: *“Скушка Євгенія Тимківна, уродженна 1924 р., освіта 6 кл., годиться на співпрацю з органами МГБ і буде солідно працювати і давати матеріали. На це дає свій власноручний підпис.”* Прочитавши це мені майор сказав підписатись. Я спочатку опиралася, а відтак підписала. При цьому майор дав мені псевдо “Павло”, яким я також підписалася на заяві. Він говорив, що псевдо мені потрібно, бо коли б приїхав хтось інший з начальників до мене по матеріали, то буде зголошуватися по цьому псевді. Він говорив: “Про це, що ти згодилася з нами на співпрацю не смій нікому говорити. Якщо б тебе бандіти розпитували про це, чи ти підписала заяву, то ти не смієш їм про це сказати. Я вірю що ти не скажеш про це нікому. Бо якщо ми тебе стільки мучили, щоб ти призналася, чи “Вітер” був твоїм нареченим, а ти трималася, то ти і не скажеш бандітам, що ти підписала заяву.” Я сказала, що не буду нікому говорити. Тоді майор вийшов з кімнати, а Воробйов почав знову говорити це саме, що майор. Відтак сказав, завтра піду додому, а зараз, щоб йти на подвір’я до людей. Коли я прийшла на подвір’я до людей, була вже четверта година рано.

Того дня пополудні покликав мене майор до канцелярії, в якій я підписувала заяву і знову почав говорити: “Слухай Євгенія, ми тебе пускаємо додому, тільки уважай. Мусиш давати матеріали, бо в противному разі пропадеш. Дивись ти дала свою згоду, на що розписалася, одже мусиш працювати. Про це що ти підписала заяву не говори нікому, а старайся вислідити, де квартирують бандіти, з ким вони мають зв’язок і про це негайно доноси до нас в р-н на МГБ.” Тоді Воробйов, який також був при розмові, сказав на це: “Ні, так недобре. Краще я буду приходити до тебе сам. Ти уважай, щоб я тебе все застав вдома. Сьогодні я тебе пускаю разом зі сестрою додому, а скоро прийду до вас. До цього часу старайся щось довідатись про бандитів. Щоб бандіти не додумалися, що ми тебе тільки одну пускаємо, то ми випустимо ще кількох арештованих.” Відтак сказав забрати свої речі і бути готовою. Я вийшла на подвір’я.

За кілька хвилин вийшов Воробйов і сказав приготувитись додому моїй сестрі, Сивульському Міськовій з с. Бурканова, Лемішці – дівчині з с. Бронгалівки і одному переселенцеві з с. Бронгалівки. Коли нас випускали додому, то майор в присутності всіх сказав до мене: “Ти бандітська є зволоч”.

Вдома я кілька днів лежала хвора, а відтак помагала батькам в роботі.

Дня 15.7.47 р. прийшов до мене майор разом з Воробйовим і хотіли зі мною стрінутися. В той день я була на полі. Про це, що були більшовики, сказала мені моя сестра Люнка.

Дня 18.7.47 р. приходив знову Воробйов до мене, але і цим разом не застав мене вдома.

Дня 24.7. я разом з батьком і мамою жала жито. В сусідстві, через межу виїхала орати Скушка Марія і почала оповідати мені, що в селі є більшовики і були б зловили Товарніцку Клементину. Я запитала в який спосіб. Тоді вона сказала, що Клімка йшла з нічлігу і подорозі стрінула більшовиків, які пізнали її і хотіли арештувати. Одначе вона втікла поміж хати.

Десь за дві години над'їхав мій швагер Вівсьяний Петро і сказав до мене, щоб я взяла собі його коней возити снопи, бо він їде косити. Я взяла коні, наложила снопів і повезла додому. Вдома я скинула снопи, а тому, що почав падати дощ, я фіру відігнула до швагра, а сама вернула додому. Около третьої години прийшов дижурний і сказав, що більшовики кличуть мене до с/ради. Я вмила собі ноги, закрутилася в хустку і пішла до с/ради. Тут на ганку стояв Воробйов, який поздоровив мене і подав руку. Відтак голосно запитав мене, чи я здала контингент. Я відповіла, що нема де молотити, бо в нас стодоли нема, а на дворі болото. Тоді він тихо запитав мене де мешкає Товарніцка Клементина і Марія. Я відповіла, що вони мешкають в Худи Анастазії. Тоді він запитав, чи я знаю де зараз є “Циган” і Бочан – “Стріла”. Я відповіла, що квартирують в лісі в Титовій долині. Воробйов: “Хто носить їм їсти і куди несе?”

Я: “Їсти носить Гуцкалюк Антося і Леб'як Евгенія, а також Бочанова жінка. Несуть на Мільозинову вулицю”.

Воробйов: “Де зараз знаходиться “Яр”, “Лис”, і “Олень”?”

Я: “Вони всі три перебувають на Бронгалівці і Вазі.” Тоді я ще сказала йому, що Скушка Марія вже мешкає і спить вдома. Відтак Воробйов голосно почав кричати до мене чому я не даю, контингенту, а відтак відіслав мене додому. З дому я пішла до своєї сестри Анни в с. Золотники. Вертаючи додому я стрінула Лемка Анну, яка сказала мені, що більшовики недавно арештували Товарніцку Клементину і Марію. Я на це нічого не відповіла і пішла додому.

Дня 26.7. пополудні я пішла до своєї тітки в с. Лескавки. Подорозі я стрінулася з Бабій Стефкою, яка була разом зі мною арештована. Вона почала розпитувати мене, як мені живеться. В той час надійшла моя тітка, до котрої я йшла і задержалася коло

нас і сказала: “Слухай Гинка, то правда, що ти видала Товарніцких, бо тут в Лескавках люди таке говорять.” Я відповіла, що то не правда і пішла разом з тіткою до її хати.

Дня 29.7.47 р. я вийшла на город. З сусіднього городу, який є через дорогу, з кукурудзи показався Воробйов і махнув рукою, щоб я прийшла до нього. Я перелізла через дріт, перейшла через дорогу і зайшла до нього в кукурудзу. Тут я застала разом з ним ще трьох більшовиків. Він сказав їм, щоб відійшли на бік, а мене почав розпитувати:

Він: “Де квартирують бандіти?”

Я: ““Май”, “Циган”, “Стріла” квартирують в лісі, а “Яр”, “Лис” і “Олень” перебувають на Бронгалівці.”

Він: “Коли в останній раз в тебе були бандіти?”

Я: “На весні 1947 р. квартирував в мене “Циган” і “Стріла”, а Гуцкалюк Антося (“Воробкова” жінка) приносила для них хліб і говорила “Циганові”, щоб дав їй збіжжя на хліб.”

Він: “А куди бандіти заходять в село?”

Я: “Вони йдуть попід великий ліс, через корчунок, через старий цвинтар, через вигін, Гудимовою вулицею, коло Шевчука.”

Він: “Продовжай про бандитів.”

Я дальше говорила, що “Циган”, “Май” і “Стріла” квартирують в лісі найбільше в Титовій долині, а також в с. Бурканові і на Лескавках. Їсти їм носить Леб’як Євгенія, Гуцкалюк Емілія, а деколи Сліпа Марія – сестра “Мая”.

Він: “А приходили до тебе бандіти за грішми?”

Я: “Приходили в 1946 р. “Бук” і “Вітер” і я дала 200 крб.”

Він: “Що вони за ці гроші купують?”

Я: “Купують убрання, взуття і все, що їм потрібно”. Дальше я говорила, що вони ходять дуже гарно убрані і добре виглядають.

Він: “З якою зброєю вони ходять?”

Я: “Дехто з крісом, а дехто з ППШ”.

Він: “То ти помагала бандітам?”

Я: “Так. Я носила до Гонти К. і до Богачки К. записки, ходила на розвідку, носила їсти до ліса.”

Він: “А хто приносив до тебе записки?”

Я: “До мене приносила Гудима Славка”.

Він: “А чи Кіндрат Михайлина має з бандітами зв’язь?”

Я: “Вона носила до ліса їсти і збирала для них масло.”

Він: “Був в тебе Товарніцкий Петро – “Яр”?”

Я: “Був і квартирував разом з Пекельним Володимиром – “Лисом”.”

Він: “Слухай Євгенія, якщо прийде до тебе “Яр” з бандітами, то ти коло них добре зійдися, давай їм добрі вечері, горілки та старайся подобатися “Ярові” так, щоб він в тобі залюбився. Погодися з ним на все, навіть на це, щоб він мав з тобою зносини. Ти дівчина молода, тобі це шкодити не буде. Коли він вже буде з тобою любитися, ти видай йому в неділю рандку в лісі. Тільки про це нас повідоми. В той спосіб ми його зловимо.”

Я на це погодилася.

Він: “Де зараз перебуває стара Товарніцка?”

Я: “Вона перебуває в Пекельного Теодозія”.

Він: “А чим вона харчується?”

Я: “Вона сіє своє поле і має свої харчі.”

Він: “І синові дає харчі?”

Я: “Колись давала, а зараз не знаю.”

Він: “А передачі до Тернополя возить?”

Я: “Так, возить.”

Тоді Воробйов почав дальше говорити: “Ти маєш [з]а всяку ціну допомогти мені зловити “Яра”. В який спосіб, то я вже тобі сказав. Крім того мусиш дати мені “Цигана”. Його можна заманути на горілку, бо він її любить. Дай йому стільки, щоб він добре впився, а тоді повідоми мене. Коли це не вдасться, то ти піди до ліса ніби за дровами і при тому старайся прослідити місце, де вони квартирують. Коли з ними стрінешся в лісі, то дещо поговори, пожартуй, тільки за заяву не признайся, бо вони тебе повісили би. Взагалі старайся з ними як найбільше стрічатися і про це доносити нам.” Я на це все погодилася і обіцяла виконати. Ця стріча тягнулося около трьох годин. Коли він скінчив говорити, запитав мене, де б ми означили собі слідуочу стрічу. Я відповіла, що на 8.8.47 р. буду в р-ні на пошті подавати листа і там можемо стрінутися. Він на це погодився і відпустив мене додому.

Дня 8.8.47 р. о годині 12 я вже була на пошті, надала листа, а тому, що ще не було Воробйова, почала чекати. Десь за 20 хвилин він надійшов. Він покликав мене за будинок пошти і почав питати мене, чи провіряли мене повстанці та де вони зараз квартирують. Я відповіла, що мене ще вони не провіряли, а квартирують в Бурканівському лісі в Титовій долині. Дальше він запитав мене, хто їм зараз носить їсти. Я відповіла, що Леб’як К. Вона йде попід ліс, аж на лінію від культури, яка виходить на Бурканівське окописько. Відтак він запитав мене куди повстанці виходять з ліса і де заходять в селі на вечерю. Я відповіла, що вони зараз виходять з Мильозинової лінії і йдуть через культуру прямо до Леб’ячки. Крім цього вони заходять до с. Лескавок до Гуцкалюк Емілії.

Дня 28.8.47 р. прийшов до мене Воробйов тільки сам. Прийшовши до хати він поздоровив мене і сказав, щоб дати йому горілки. Я відповіла, що в мене горілки нема. Тоді він витягнув з кишені свою горілку і сказав, щоб мама злагодила закуску. Мама зварила 4 яєць і подала йому. Воробйов почав пити горілку до батька. Батько спочатку не хотів пити, а відтак випив. Воробйов просив мене пити горілку, одначе я не хотіла. Коли він вже наївся, подякував та сказав, щоб я йшла за ним. Ми зайшли на город в кукурудзу і там посідали. Воробйов почав мене цілувати, а опісля сказав, що хоче зі мною мати полові зносини. Я погодилася. Відтак він почав розпитувати мене, чи приходили до мене повстанці. Я відповіла, що не заходили. Тоді він сказав, щоб я говорила все, що знаю про повстанців. Я почала оповідати що Скушка Манька носила повстанцям харчі до ліса і до неї заходили на вечерю. Рівнож сказала, що до Гуцкалюк Емілії також заходять повстанці і тут відбуваються стрічі. Сказала, що Войтович Емілія носила харчі до ліса, ходила на розвідку, а в 1945 р. в неї лежали хворі. Що Романська Славка носила до ліса харчі, ходила на зв'язок і на розвідку, що Хабурський Іван ходив на розвідку та переводив повстанців через кладку на Стрипі і що Сивульський Михайло носив горілку для повстанців до Гуцкалюк Емілії. В той час моя сестра Люнка покликala мене. Я встала і пішла. Воробйов також пішов до с/ради.

На початку вересня я пішла в ліс на оріхи і тут стрінулася з повстанцями “Циганом” і “Стрілою”. Вони питали мене, що я зізнавала на слідстві, коли була арештована. Я переповіла, що мене більшовики питали, одначе про це, що я підписала заяву, я їм не призналася. “Циган” сказав мені, щоб я уникала стрічі з більшовиками, щоб люди не говорили, що до мене заходять більшовики. На цьому я з повстанцями розійшлася. Від того часу я довший час з більшовиками не стрічалася. Доперва при кінці місяця вересня прийшов вечером до мене Воробйов з більшовиками і почав стукати до дверей, щоб відчинити. Я в той час вже спала. Тому, що ніхто не відчиняв, більшовики виважили двері і увійшли до сіней. Тоді батько збудив мене і сказав, що є більшовики. Вони почали стукати до дверей. Сестра Люнка встала і відчинила двері. Увійшовши до хати, більшовики почали кричати до батька, чому він не хотів відчинити. Мені Воробйов сказав збиратися, бо піду з ними. Коли я зібралася, він сказав щоб попрацалася з усіма, бо я йду на цвинтар і додому більше не вернуся. Я відповіла, що з ніким не пращаюся і пішла з ними на двір. На дворі Воробйов питав мене, чи я знаю де Дорчак Іван – “Циган”. Я відповіла, що наразі ще не знаю. Більшовики зоправадили мене на цвинтар. Тут всі більшовики, які були з Воробйовим, відійшли на бік, а Воробйов

мав зі мною полові зносини. Після цього почав питати, чи знаю щось про повстанців. Я відповіла, що вони тепер до мене не заходять і [я] нічого не знаю. Тоді Воробйов привів мене до групи більшовиків, з яких один запитав мене де “бандіти”. Я відповіла, що не знаю. Тоді цей більшовик казав до Воробйова: “Розстріляй як собаку, або повісь. Це бандьоровська блядь”. Воробйов тоді сказав до мене: “Бачиш твоя жисть кончається, скажи де бандіти, то пустимо додому.” Я на це нічого не відізвалася. Тоді один більшовик зняв зі себе пас, заложив мені на шиї і почав підтягати до гори. Я почала дуситися. Тоді Воробйов сказав ще раз: “Знаєш де бандіти”. Я на це нічого не відзивалася, бо не могла. Більшовики побачили, що я душуся, відчепили пас і опустили мене на землю. Коли я очуняла, Воробйов запитав мене: “А легка смерть? Хочеш такою смертю вмирати?” Я відповіла, що хочу вмирати своєю смертю, а коли мають за що мені таку смерть робити, то нехай роблять. Тоді він запитався, чи скажу де “бандіти”. Я відповіла, що коли буду знати, то скажу. Тоді Воробйов сказав йти мені додому, а за тиждень він до мене прийде. Від того часу я з більшовиками знову не стрічалася. Доперва 1/XII. 1947 р. о год. 7-ій рано прийшов до мене слідчий МГБ, якого прізвища не знаю (около 28 років, низького росту сухорлявий, чорний, обличчя кругле бліде, очі чорні, ніс короткий, заріст чорний рідкий, ступінь мол. лейтинанта) ще з трьома більшовиками. Він увійшов в хату і запитав чому я так довго сплю. Я відповіла, що не маю роботи і можу спати. Тоді він забрав мене і сестру Люнку та запровадив на подвір'я Скушки Дмитра, [де] ще було більше більшовиків, які робили ревізію. Тут цей слідчий сказав мені вертати додому і зготовити для кількох бійців їсти. Зі мною пішов він і цих трьох, що були з ним. Я дала їм їсти, сама наїлася і пішла з ними до с/ради. Тут застала я вже Вівсяну Марійку, Ружицьку Ольгу, яких більшовики арештували. Десь за дві години привели ще Вівчара і його сина Степана. По полудні нас повели до р-ну. З нами йшло около 15 більшовиків, в тому числі і капітан (около 45 років, середнього росту, сухорлявий, чорний, обличчя подовгасте бліде, очі чорні, убраний в шинель, шапка сибірка. Під шинелею мав тільки пістоль, а в руці палицю). В р-ні запровадили нас на подвір'я МГБ, а відтак по-одному покликали до середини. В одній кімнаті робили коло нас ревізію, казали розбиратися, визуватися і все точно переглядали, а відтак пускали до другої кімнати. Тут я застала Юрчака, його жінку і дочку Катерину з с. Соколова, Лопатинського Петра з с. Сокільник та його наречену Стефку. Тут ми перебули через ніч, а над раном покликав мене Воробйов на слідство. Він запитав мене, чого я прийшла сюди. Я відповіла, що мене привели воєнні. Дальше він питав мене, чи

приходили до мене повстанці. Я відповіла, що до мене зараз ніхто не приходить. Відтак він почав говорити: “Ти знаєш Євгенія, ти мусиш давати матеріали, бо в противному разі ми завеземо тебе там, де дітько добраніч каже, а твоїх родичів вивеземо в Сибір.” Далше почав говорити, щоб дати “Цигана”. Я відповіла, що коли точно довідаюся де він перебуває, то повідомлю. Він сказав, щоб я старалася дати кого небудь, бо коли ні, то дістану 15 років і пропаду. На цьому він зі мною покінчив і казав вийти.

Другого дня знову покликав мене Воробйов на слідство. Тут він почав говорити: “Слухай Євгенія, чому ти не хочеш точно виконувати своєї роботи. Ти мусиш нам давати матеріали, бо коли не схочеш, то ми вивеземо тебе на Сибір. Ти сьогодні підеш додому, але мусиш нам прослідити де перебуває Дорчак Іван – “Циган”. Я відповіла, що коли просліджу, то повідомлю. На цьому він розмову закінчив і сказав вийти.

Десь за 20 хвилин прийшов до цієї салі, де сиділи арештовані, Воробйов і вичитав мене, мою сестру, Димегу Миколу, Півторака Михайла, Ковалик Антона, Ружицьку Ольгу і сказав, щоб забирати свої речі і виходити на подвір'я, де сказав нам що йдемо додому.

Коли ми прийшли додому, то застали брата Івана, який збирався нам нести до тюрми передачу. Я наїлася, зібралася і пішла до тітки на с. Лескавки. Тут я трохи посиділа, а перед вечором вернула додому.

Дня 5/ХІІ. 1947 р. о годині 6-тій вечором прийшло до мене двох незнайомих мені людей і забрали мене зі собою.

Дня 12/ХІІ.1947 р.

37/3

* * *

№ 107/XV-13

Протокол допиту Олекси Петровича Войтини

Р. 31

Справа Ч.: 1/48 р.

Войтина Олекса

Р-н Золотники
Дня 5/1.1948 р.

Протокол переслухання

Войтина Олекса, син Петра і Анастасії, нар. 16/III.1922 р. в с. Ішків, Золотн.[иківського] р-ну, Терноп.[ільської] обл., укр., освіта — середня, учитель, жонатий (з родини рільників).
Член ОУН від 1939 р., пс. Юр.

На сьомому році життя я почав ходити до 1-го класу нар. школи в с. Ішків і в 1933 р. закінчив 4 кл. 5-тий кл. я вчився приватно в Добчанській Мирослави (в с. Ішків), яка за польської влади не мала посади. Зі мною вчився ще і молодший брат Степан. Перед феріями 1934 р. ми склали вступний іспит до 6-го класу “Рідної Школи” в Бережанах, одержавши при цьому свідоцтво за 5-ий клас. Під час ферій, 1934 р., я пас худобу на винаймленій панській сіножаті. На цьому пасовиську в місяці серпні я зістав ранений в ліве око осколком з гільзи. З цієї причини я не міг уже після ферій їхати до школи, а поїхав до Львова на операцію ока. Лікарі сказали, що треба усунути ліве око, бо через нього могло наступити осліплення правого ока. Операція пройшла щасливо і я залишився лише з одним оком. По двох тижнях я повернувся зі Львова додому. До Свят Різдва я був вдома, а по святах записався знова до 5-ої кл. в Богатківцях [Багатківцях], щоб не забувати матеріалу. В той час директором школи в Богатківцях був Сточанський Іван (українець). По феріях 1935 р. я зі своїм товаришем Запаранюком Дмитром (з Ішкова) вступили до 6 кл. “Рідної Школи” в Бережанах. Мешкали в українській бурсі. З с. Ішкова були ще з нами в бурсі два старші учні (з 7-го класу гімназії): Бл. Б. і Бр. Д.

І так в 1936 р. перед феріями ми закінчили 6-ий кл. з дуже добрим вислідом, та склали вступний іспит до 1-ої кл. до польської Державної

Гімназії (нового типу. Тому, що учнів до 1-го кл. було багато, поляки зайняли перше місце та утворили три перші відділи: I “а”, I “б”, I “в”, а українці утворили I “д”). Отже в 1937 р. я закінчив I “д” кл., в 1938 р. — II “д” кл., а в 1939 р. — III “д”. Крім польської мови, яку вчив тоді нас (продовж трьох років) польський професор Янчишин — шовініст, наука йшла мені добре. З оплати за школу я мав широку знижку, тому що батьки були бідняки (свого поля мали три морги, а крім мене, на їхньому [у]держанні був ще брат Павло — нар. 1925 р. і сестра Марія з 1930 р. та дзядзьо — літ 78). До 3-го кл. крім мене і Запаранюка, ходив ще з Ішкова Татух Любомир — не рідний син директора школи в с. Ішків — [Фридля] Василя. Всі три мешкали в бурсі в одній салі. Інструкторами нашими були: в I кл. — Галасов Нестор — уч. 7 кл.; в II кл. — Гай Василь — уч. 8 кл.; а в 3 кл. — Швець Василь — уч. 2 кл. природничого ліцею. Вже в I і 2 кл. ми зі своїми інструкторами проробляли історію України (поза програмою) — Крип’якевича. А в 3 кл. ми самі проробляли історію України — Терлецького. По черзі кожний з нас проводив лекцію. Часто в неділі і свята ми ходили на прогульки в ліс під проводом старших учнів. Такі прогульки відбувалися на гору Лисоню, де вшановували пам’ять поляглих (короткий реферат виголошував хтось із старших учнів, п’яти- або десятихвилинна мовчанка, молитва).

В місяці листопаді 1938 р. біля 9-ої вечером, хтось (напевно з поляків) кинув до нашої салі (№ 4) в бурсі через вікно петарду. Крім мене, в тій салі мешкав ще Запаранюк Дмитро, Татух Любомир, Луців Роман (уч. 3 “д” кл.), Сендецький Михайло (уч. 4 “б” кл.) та Товпаш Іван (уч. 1 кл. гуманістичного ліцею). Від гуку петарди повилітали шиби в вікнах, а петарда легко ранила в ногу Сендецького Михайла, надвалила піч та ушкодила підлогу. Після цього випадку польська поліція проводила переслухання всіх учнів, замешканих в салі № 4, чи не бачили ми, хто кидав петарду і т. п. На цьому і закінчилося.

Навесні, під кінець місяця березня, польська батярня носила по місті труну в якій нібито була похована Карпатська Україна. Труну носила по улицях міста, при чому здемолювали помешкання укр. професора Левицького Василя, кинули петарду до “Народного Дому”, побили вікна в о. каноніка Бачинського, під кінець задержалися коло бурси. В бурсі повибивали всі шиби з рамами, поломили частокіл, браму, накидали багато каміння до кімнат. Рано товариші робили знімки з цієї руїни, а кожний питомець мав за обов’язок взяти собі на пам’ятку знімку. Жодних консиқвенцій з цього влада не робила (як поліція, так і дирекція гімназії).

В 3 кл. я ближче зацікавився з товаришкою моєї класи Романів Ольгою, яка мешкала за Бережанами, біля Лісник. Я часто її

відпроваджав домів після проби хору, з кіно, або в неділі й свята після Богослуження, давав відписані фізико-математичні вправи і т. п. Під кінець ферій 1939 р. вона почала симпатизувати з іншими і тому я зв'язки з нею пірвав.

На ферії, як і щороку, я виїхав домів. В селі ми зорганізували спортивне товариство “Лисоня” — копаного м'яча. Щонеділі ми змагалися з хлопцями зі сусідніх сіл. Під кінець ферій світові події загострювалися. Надходив конфлікт між Польщею та Німеччиною. І якраз напередодні нашого від'їзду до школи вибухла польсько-німецька війна.

Перша більшовицька дійсність

До с. Ішкова більшовики прийшли перед 20/IX. 1939 р. В той час по селах організувалася міліція, в тому числі і в нашому. До міліції, чи до інших комітетів, які в той час творилися, я не належав. Рівнож не брав участі в розброюванні польського, відступаючого війська. Ввесь цей час їздив в поле сіяти та орати.

В місяці жовтні до нашого села приїхало двох старших учнів (Мир. В. і Б. Лун.) та повідомили, що незадовго в школі (в Бережанях) починається наука. Вони закликали, хто тільки може, щоб йшов до школи. З нашого села багато зголосилося тоді до школи, які не мали змоги скоріше вчитися. Зі мною поїхав до школи також мій брат Павло, який вступив до 1-го кл. Мешкали ми в бурсі. Опікуном бурси був проф. Мидляк, а його помічником над польськими учнями був кол. опікун польської бурси проф. Шевчик. За ценз[о]ра між учнями був учень з найвищого класу Кутний Іван, а його заступником був я. Крім заступника ценз[о]ра я був ще інструктором для учнів 5-го кл. Всіх їх було 17. Моїм завданням було перевірити всі їхні задачі на слідуючий день, перепитати та пояснити все для них неясне. До кінця 1939 р. директором гімназії був місцевий проф. др. Стасюк Василь. Щойно по півріччі директором став східняк Ткачук.

Напередодні Жовтневих свят учень 10-го кл. Товпаш Іван втягнув мене до Юнацтва ОУН. При тому він критикував більшовиків, як гнобителів українського народу і завданням ОУН було продовжувати боротьбу і проти них. Вкінці наказав берегти таємницю, а завдання мав дати мені на другій стрічі. По кількох днях він пов'язав мене на стрічі з учнем Г. Р. та дав нам числа. Вищезгаданий друг мав число 1, а я — число 2. Відповідальним за нашу двійку був д-г ч. 1. На цій стрічі Товпаш пояснював нам, як берегти конспірацію, щоб не звертати на себе увагу інших (мало стрічатися і не шептати). Відтак

дав нам писану друком молитву “Укр. юнак іде”, яку ми мали вивчити напам’ять. Дальші наші сходи́ни відбувалися з нагоди свят Базару, 22/1.1918 р. і Крут. Згодом ми одержали до вивчення Декалог та ідеологічний вишкіл.

В місяці січні 1940 р. (вже за нового директора) почали вибирати учком. Згідно з рішенням кожний клас мав вислати від 10 учнів по 2 делегати. Ті делегати мали вибирати з поміж себе певну кількість членів учкому, а ті — заряд. Так і сталося. Після вибору членів комітету, сам комітет перейшов до вибору голови і членів інших секцій. Головою учкому вибрано учня 10-го кл. Скасків Ярослава, заст. — поляка, секретарем — учен.[ицю] 8-го класу Цалинюк Мирославу, відповідальним за фізкультуру — учня 10-го кл. Кутного Івана, за гігієну — Підлужну Ірину (учен.[ицю] 9-го класу та поляка з 10-го класу), за соцмагання — мене і польку Курек (учен.[ицю] 9-го кл.) та ще одного чи два члени комітету без функції. Моїм завданням було назначити, а радше в порозумінні з головою та вйтом класу підібрати в кожному класі відповідального за соцмагання. По класам повинні були висіти таблиці з оцінками учнів впродовж цілого року. Щомісяця робилося підчислення, щоб визначити кожному класові його місце.

З приходом нового директора в нашу школу прийшов і комсорг. Він почав організувати гутірки з молоддю в більшій салі — т. зв. читальні. Його завданням було підготувати учнів до вступу в комсомол, тому він переважно реферував, що таке комсомол, кого приймають і яке завдання комсомолу. Спочатку на цей гурток ходило багато учнів, переважно з вищих класів: 8, 9 і 10 кл. Згодом комсорг почав читати комсомольський статут та пояснювати. Мій провідник (Товпаш Іван) не забороняв мені ходити на цей гурток, бо і він сам ходив. По якомусь часі комсорг зробив список нас всіх та називав нас вже кандидатами в комсомол. Всіх кандидатів було біля 30. Відтак комсорг заявив, що ми можемо вступати в комсомол, подаючи на його руки заяву і автобіографію. Зі всіх заяв він вибрав кідльканадцять, які прочитав на зібранні. Відкинув заяви деяких поляків та українців, які походили з багатї родини, мали когось за кордоном, або хтось з родин[и] був арештований за Польщі.

За рішенням вступати в комсомол, чи ні, я звернувся до свого провідника. Він дав дозвіл мені вступати в комсомол, щоб в такий спосіб себе краще замаскувати і вести розвідку про внутро більшовиків, після чого я мав йому звітувати. Після вказаних мені інформацій, я так і поступив. Перших до комсомолу прийнято нас 5-ох таких учнів: Дяків Осип (уч. X кл.), Брунець Роман (уч. VIII кл.), Бергер (жид, уч. IX кл.), Дунаєвський Федь (уч. IX кл.) або Карач Олег

(точно собі не пригадую) і ін. По нашому прийому ще відбувся ще один прийом до ферій, а після ферій ще два чи три.

Добрим навчанням, виконанням всіх завдань в секції соцзмагань та вмілою підготовкою учнів в 5-му класі я виробив собі добру опінію в школі. Про всі засідання комсомолу і що говорилося під час них я точно звітував своєму провідникові, а від нього одержував відповідні вказівки. Передовсім він перестерігав мене, щоб я себе не здемаскував.

При кінці шкільного року, тому що голова учкому Скасків Ярослав пригтовлявся до кінцевих іспитів, я переняв головування учкому.

Ще перед зимовими феріями і по феріях я почав ближче запізнаватися (залицятися) з учиницею моєї класи Цалинюк Мирославою. Здебільша складалися на це обставини в учкомі: я член учкому та голова секції соцзмагання, вона теж член учкому і секретар. Часто по зібранні учкому я відпроваджував її на станцію, ходив з нею до театру і в кіно. В місяці квітні 1940 р. я освідчився їй. Крім мене, до неї залицявся уч. Х кл. Кутний Іван, який помимо “гарбуза”, дальше “копався”, та уч. VII кл. Галушка Володимир. З Галушкою вона також не хотіла симпатизувати. З цієї причини він часто переслідував її, робив докори, мовляв, вона ходить з комсомольцем (тобто зі мною) і т. п. До нашої “трійки” ревалів вмішувався також Левицький Ярослав і Федик Михайло, які на кожному кроці старалися мені або їй перешкоджувати. Мирослава мешкала в бурсі. В місяці травні до кімнати, де мешкала Мирослава, прийшов Галушка Володимир (зайти до бурси можна було лише тоді, як не було в бурсі управителя проф. Мидляка). В кімнаті була в той час ще учен. [иця] Сточанська Ірина, яка на якийсь час вийшла до іншої кімнати. Тоді Галушка почав говорити з Мирославою про мене, чи я дальше з нею ходжу, чи вона любить мене і т. п. Зі своєї сторони він сказав, що я є дуже поганою людиною, не характерною, і він колись мене застрілить. Старався також загітувати Мирославу, щоб умовилася зі мною на “рантку” коло ставу, де він мав би мене застрілити. Мирослава на це не погодилася і заявила, що вона про мене так зле не думає і ніхто її неприневолить ходити зі мною чи ні. Тоді Галушка витягнув з кишені пістоль і нахвалявся, що мене колись таки застрілить. На це Мирослава йому так відповіла: “Чи ти думаєш тим страшити дітей, чи дорослих людей”. Він нічого не відповів, взлостився і відійшов. Зараз після цього Мирослава мені сказала, що є такі люди, які хочуть мене застрілити, мовляв, я комсомолец і вислугуюся більшовикам. Хто відгрожувався мені, вона не хотіла тоді сказати і призналася мені щойно в 1941 р. (за німців).

Перед видачею свідоцтв я їздив зі своїм провідником (Товпашом Іваном) до його дому, де ми перебули 6 днів. За той час ми помагали дещо робити в нього на подвір'ю, в саді, в пасіці, а відтак ходили

купатися на ріку. Крім того, він проробляв зі мною ідеологічний вишкіл, а відтак я вивчав дещо напам'ять. Кожного дня над вечором ми ходили на площу грати "сітківку" або копаного м'яча. По 6-ох днях, ми повернулися назад до Бережан, де одержали свідоцтва.

На феріях я одержав вказівки від свого провідника, що[б] вивчати як захищатися в селі та як нам контактуватися. Після того ми роз'їхалися домів.

В нашому селі існувало спортове товариство та хоровий гурток, до яких належала вся молодь зі села і учні. Між іншим, одного дня відбувся в нашому селі малий концерт — т. зв. олімпіада, з яким відтак їздили до с. Розоховатця [Розохуватця].

Під час ферій Добчанський Степан (з мого села, уч. VI кл.), їдучи ровером до свого товариша Безкоровайного в с. Бишках, зістав по дорозі, між Козовою а Дібцем, арештований. Причиною арешту було те, що в попередню ніч хтось перетяв телефонічні дроти на Козовецькому гостинці. НКВД почало здержувати його на цьому гостинці, але він не хотів стати і почав на ровері втікати. Коли НКВД його таки догнало, знайшли при ньому Декалог. Про це довідалися його родичі аж на засуді в Тернополі. Крім цього, люди в селі говорили, що його всипав ще Польний Григорій, який був перед тим арештований. За Польщі Польний був в Організації і zarazом агентом польської поліції. В 1940 р. він був арештований і довгий час про нього не було жодної чутки. Щойно в 194[6?] р. він написав листа з ЧА. Крім Польного тоді ще в нашому селі був арештований Сельовий С. і Процишин Дмитро. Обидва зараз є в селі. Сельовий повернувся з армії інвалідом і зараз спекулює в Тернополі, а Прокопишин [Процишин?] приїхав на відустку і так залишився в селі.

По феріях ми з братом поїхали знова до школи. Тепер настоятель бурси проф. Ребрик Михайло назначив мене головним ценз[о]ром бурси. Порядок в бурсі я завів після старого правильника. Директор школи Ткачук на цей рік приняв до бурси ще двох поляків і трьох східняків.

На початку шкільного року відбулося вибрання нового учкому. Тому, що я заступав голову учкому, мусів здавати звіт з цілорічної роботи. Відтак почали вибирати кандидатів на голову. Першу кандидатуру подали на мене, відтак на одного поляка, а третю поставив сам директор — комсомольця Дунаєвського (уч. X кл.). Мою кандидатуру директор зняв ніби з тих причин, що я вже сповняю обов'язок цензора бурси, потім поляка, бо він не вмів добре володіти українською мовою. Отже, залишалася кандидатура Дунаєвського, якого і вибрали на голову учкому. В висліді на цей рік я не входив в

склад учкому. Новий голова діяв за вказівками директора, а не за програмою чи постановою цілого учкому. Він і не мав авторитету серед учнів. За деякий час відбулося зібрання комсомолу, а відтак прийом нових членів.

Ширше хочу описати про новоприйнятого комсомольця Драбика (уч. VI-кл.). Він мешкав в бурсі і дуже близько був зв'язаний з комсоргом, якого він повідомляв денно про всі події, що відбувалися в бурсі. Напр.: які пісні співають старші учні в цензорській салі, що говорять між собою, з кого насміхаються, кому покривляються, чи не виходять вечором в місто, хто і з ким і т. п. Це ми вчитали з його цікавості і поведінки в бурсі. Він мусів перевірити кожного, хто і яку книжку читає, кого інструктор чи цензор карав бучком чи паском (бити не вільно було). Згодом сам комсорг почав підслухувати під нашими вікнами і дверима. Одного разу він ввійшов до нашої салі, як ми співали пісню "Ой у лузі". Зараз після цього на комсомольських зборах він натякав про те, що учні співають буржуазні пісні. Крім цього, говорив про це перед всіма учнями бурси. Йому вдалося також донести, що ранішню збірку ми перепроводжували по старому порядку (не "смірно", а струнко).

Під кінець жовтня 1940 р. комсорг переглядав полицки з книжками в цензорській салі. На моїй полиці знайшов книжку "Муссоліні", яку забрав зі собою, а відтак на комсомольськiм зiбраннi давав менi догану перед всiма, мовляв, я цензор в бурсi, комсомолец, а нiчого не знаю, що дiється в бурсi, якi пiснi сiвають учнi, а до того i сам держу фашистiвськi книжки. Я рiзно оправдувався, але це нiчого не помагало. Згодом я вiдчув наслiдки пiсля цього. Мене не звiльнили з оплати в бурсi за удержання, а вiдтак усунули з головного ценз[о]ра, а на моє мiсце поставили учня X кл. Кавалерчика (комсомолец, схiдняк). Про усунення мене спочатку пoviдомив управитель вiд комсорга та директора, а опiсля заявив менi i сам комсорг.

Пiсля того до голосу в бурсi i в школi почали доходити такi як: Дунаєвськiй та кiлькох схiднякiв комсомольцiв. Я силою о[б]ставин мусiв зiйти на другий план.

В цьому шкiльному році я не мав зв'язку з Органiзацiєю в школi. Товпаш Иван (мій провiдник) зi школи вибув i мене з нiким бiльше не зв'язав. По поведiнцi деяких учнiв я ор[i]єнтувався, що сiтка Органiзацiї в школi iснує, тiльки мене до неї не включували. Як причину цього я собi пояснював комсомольство i активну дiяльнiсть в бурсi.

На початку шкiльного року ([1940]) ми ще з Мирославою (моєю нареченою) час вiд часу стрiчалися поза школою, але опiсля вона менi заявила, що їi заборонено зi мною ходити. Хто їi це заборонив, чому, вона менi цього тодi не сказала. Обiцяла колись пiзніше сказати. Я

знав, що вона також працює в Організації і їй міг заборонити зі мною контактуватися її провідник. Я сподівався, що мені могли так постаратися мої ревалі. Спільно з Мирославою ми постановили деякий час не стрічатися, поки не виясниться справа. Відтоді навіть в школі ми між собою не говорили.

Я вже згадував, що на цей рік я не мав зв'язку з Організацією в школі, однак зі мною деколи ще стрічався Товпаш Іван (мій б. пров.), як приїжджав до Бережан. Одного разу я звернувся до нього з проханням, щоб пов'язав мене в школі з Організацією. Він відповів, що недоцільно мене пов'язувати в школі, бо в останньому часі так зменшили кадри членів, а до того мене ще бояться інші учні. Коли я запитав, як, властиво, він думає про мене, він відповів, що не сподіється, щоб я пошкодив колись Організації. Про те, що про мене так зле думають в школі, казав не перейматися, а колись як треба буде, то все вийде наверх. Поки що така моя опінія в школі мене добре маскувала перед більшовиками.

В грудні 1940 р. на терені школи відбулося арештування. І так тоді був арештований Калинюк Роман (уч. X кл.), Чорний Петро (уч. IX кл.), Запаранюк Дмитро (уч. IX кл.) з мого села і мій товариш, про нього я знав, що він в Організації та Миронівна Тоня, яка була завідуючою чайним буфетом у школі (зовсім цивільна особа). Скоріше або менш-більш в тому часі був арештований у Львові Дяків Осип, який попереднього року був в нашій школі головою редколегії (комсомолець). Дехто догадувався, що всипа в нашій школі могла бути від нього. В той сам час була арештована також Підлужна Ірина, що була учен.[ицею] на Педагогічному Інституті в Кременці. З вищезгаданих арештованих за німців повернулися Дяків Осип (з Бердичівської тюрми), Підлужна Ірина і Калинюк Роман (в 1945 р.). Про інших до сьогодні нема жодної чутки.

В цьому самому місяці (грудень 1940 р.) з бурси пішов в підпілля Бакалець Орест (уч. X кл.) і Стрийський Я. (уч. IX кл.). Обом я помагав винести з бурси речі, а Бакальця ще з одним учнем відпроваджав далеко за місто (9 год. веч.). Зараз по їх "зникненні" комсорг погано висловлювався на комсомольському зібранні про інших старших учнів, які мешкали в бурсі.

Дня 29/XII.40 р. (або 30/XII), під час науки (година хімії), викликав мене з класу директор школи та завів до директорської кімнати, де сидів, по-цивільному вбраний, НКВД-ист. Директор зараз вийшов з кімнати. Цей НКВД-ист попросив мене сідати та почав випитувати про: моє ім'я, прізвище, рік і місце народження, батьків, до котрого класу ходжу і де мешкаю. На його запитання я точно відповідав. Відтак

він запитав, чи я не знаю, де ділися Бакалець і Стрийський. Я відповів, що нічого про них не знаю. Тоді він почав кричати на мене і страшити пістолем та тюрмою, мовляв я знаю куди вони пішли. Я оправдувався, що як комсомолец, я з місця йому розказав би, коли б щось знав про них. Мого оправдання він навіть не хотів слухати, заявляючи, що Калинюк і Запаранюк також були комсомольцями, але поступали так само, як Бакалець і Стрийський. При цьому кричав, що ми — комсомольці всі однакові і нас всіх колись повиарештовують. Про Запаранюка нічого мене більше не питав і я нічого йому не сказав про Запаранюка ні про інших учнів. Переслухання тривало ок. 15 хв. Пам'ятаю, що я під час цієї самої години хімії повернувся до класу. При відході цей НКВД-ист так сказав до мене: “Бачиш, твоя життя висить на волоску (“При тому показував рукою на пістоль” — зав. об.). Поки що йди і надумайся, а ми тебе колись покличемо”.

Зав. “888”: “В цьому місці слідства я спеціально звертав увагу чи об'єкт не був замішаний в справі арештування в гімназії. Найбільше підозріння на об'єкта падає щодо його відношення до Запаранюка. Обидва з одного села, обидва товариші, разом були пов'язані в Організації, обидва комсомольці — в висліді Запаранюка арештували, а об'єкта лише покликали на переслухання. Думаю, що інтересно було для НКВД запитати об'єкта, що він знає про Запаранюка і яке було його відношення до нього. На кількаразові мої запитання відносно цієї справи, об'єкт вперто твердив, що нічого його про це не питали. Я не хотів входити з об'єктом до більшого конфлікту, пускаючи йому цю справу кантом”.

По науці, йдучи зі школи до бурси, я стрінув свого управителя бурси, якого перепросив і почав йому розповідати про моє переслухання. Я мав до нього повне довір'я. На це він мені відповів: “Знаєш, зле — біда. Могуть арештувати”.

Того дня мене вже наука не бралася. Я написав карточку до Мирослави, яку відніс мій брат, на її квартиру. Я просив вийти її в умовлене місце, бо маю їй дещо важне сказати. Вечером я стрінувся з нею і точно про все розповів, що зі мною було. По довшому говоренні вона порадила мені втікати додому і до школи більше не показуватися. Я рішився так зробити. На те складалося багато причин. Постараюся їх перелічити:

1. Мені, як комсомольцеві, не довіряла ціла школа. Причиною цього була і моя попередня робота на пості цензора бурси і члена учкому.

2. Другою причиною була Мирослава, через яку зі мною спорило кількох товаришів. Галушка не перестав грозити їй пістолем, що мене колись, як комсомольця і більшовицького активіста, застрілить.

3. Дві попередні причини склалися на те, що мене виключили з Організації в школі. Отже, серед наших для мене місця не було. До більшовиків вповні перейти я також не міг погодитися. До того я почав в них попадати в неласку, а це також було причиною того, що я мусів школу покидати.

4. Мене усунули більшовики з учкому і цензорства.

5. Комсомолец Драбик не переставав слідкувати за мною. Розкажу про один випадок, який трапився мені з ним. Одного разу проф. Ребрик переглядав в бурсі наші куферки. За тим всім слідкував Драбик, який хотів зі своєї сторони також перевірити наші куферки. Я мав тоді заховано в переділі кілька книжок, на читання яких більшовики дивилися кривим оком. Професора я не боявся, бо він про це [і] так був би не зголосив комсоргові. Зате я боявся Драбика і почав його викидати на коридор. При цьому він почав кричати, що я його викидаю тому, бо маю в куферку зброю. Про це він відтак доніс комсоргові, але він з того не робив жодних конс[е]квенцій, бо вірив, що то неправда. Цей випадок, однак, пошкодив мені на загальній opinii.

6. Я вже згадував про те, як комсорг знайшов на моїй полиці в бурсі книжку “Муссоліні” і як відтак висловлювався на комсомольському зібранні.

7. До того всього прилучилося ще моє переслухання НКВД-истом та його загроза, мовляв, моє життя висить на волоску.

Отже, сума-сумарум тих причин, я мусів покинути школу. До того часу я держав середину між більшовиками а українським середовищем. Останні події мене примушували цілковито перейти на одну або другу сторону. До більшовиків я був би ніколи в світі не погодився перейти, а тому з їх сторони мені грозило арештування. Знова наші (Галушка) грозив мені також розстрілом (ніби тому, що я комсомолец і більшовицький активіст, а вдійсності — за Мирославу). Беручи це все під увагу, ми з Мирославою домовилися про план мого відходу з Бережан. Ще того самого дня з Мирославою відійшов до її дому в Нараєві – 15 км від Бережан. На другий день брат повідомив в школі, що я захворів і від'їхав до дому. При цьому брат долучив якесь моє лікарське свідоцтво. По двох днях від Мирослави я знова приїхав до Бережан, а звідсіля до Козови і додому. Вдома я нікому не показувався, а весь час сидів в другій хаті. По кількох днях до нас прийшов вуйко, який почав мене розпитувати про причину моєї втечі зі школи. Коли я йому це все розказав, він зробив свої застереження, що мені поки що

не грозила жодна небезпека і я не повинен був втікати, щоб самому не стягати на себе підозріння. Він дійсно мене переконав і я по зимових феріях поїхав знова з братом до школи. Тут зараз я стрінувся з Мирославою. Зі своєї сторони вона почала дорікати мені, чому я знова повернув до [школи] і, якщо раз рішився покинути школу, то того вже треба було мені триматися. По її думці дехто з товаришів думав, що я пішов в підпілля і тепер, коли б я повернувся до школи, тим більше ставилися б до мене з підозрінням. З неї могли сміятися товариші і товаришки, мовляв, “має такого підпільника”. Під впливом Мирослави я постановив таки повернутися додому. Ще того самого дня я вдав на бурсі хворого і на другий день від’їхав знова додому.

В селі я нікому не показувався, хоча в дійсності я від більшовиків не скривався, але не хотів, щоб про мене щось люди в селі говорили. Таке говорення могло б мені в будучому пошкодити. В школі брата кілька разів запитували, що зі мною є. Згодом брат подав ще одно лікарське свідоцтво, яке я собі виробив, і після цього його більше непитали про мене.

В с. Ішкові були тоді підпільники, які крилися на власну руку, а саме В. С., В. Я., К. І., З. В. В місяці травні 1941 р. більшовики вивезли родини тих підпільників на Сибір. Щоб рятувати свої родини, ці підпільники поголосилися в районі, й більшовики їх відпустили домів, а з родин тільки родина В. С. повернулася з Сибіру. Інші до сьогодні ще не повернулися.

Під час мого перебування в селі, я одержував деякі доручення від свого вуйка Івана та його стрієчного брата Якова. Вони давали мені писати друком “12 прикмет характеру укр. нац.”, “44 правила” та інші матеріали. Я zarazом і вчився ті правила та ідеологічний вишкіл, Історію України та географію (з самоосвітника), читав книжки і час від часу проробляв шкільний матеріал.

Контакт з Мирославою я держав через молодшого брата. Вона писала мені в листах про всі події в школі. Крім неї, до мене писали товариші: Королюк, Полусовський та ін. Між іншим, вони згадували, що головою учкому в другому півріччі став східняк Кавалерчик, а zarazом і ценз[о]ром в бурсі; що мене вже вичеркнули з катальогу, що учні приготовляють концерт на Шевченківське свято, про працю драмгуртка, про арештування в околиці, чутки і т. п.

Згадаю ще про арештування в нашому селі при кінці квітня 1941 р. Більшовики робили обшук за вищезгаданими чотирма підпільниками. Під час цієї ревізії Запаранюк Тома втікав з крісом до лісу і при цьому більшовики його вбили. Він не мав чого втікати від більшовиків, але тому, що мав тоді в хаті кріса, а більшовики йшли до

нього, хотів кудись з ним втекти. Того дня більшовики арештували в селі таких людей: І. Б., К. С., В. В., О. Л. і З. Я. Їх забрали до Тернополя, а відтак вивезли на схід. До сьогодні про них нема жодної чутки. Під час арештування я був на стриху в стайні учителя, город якого межував з нашим господарством.

Після арештування вуйко Яків звернувся до мене за порадою, чи не краще йому було б вступити до колгоспу і в такий спосіб себе замаскувати перед більшовиками. Він боявся, щоб його більшовики також не підозрівали, бо він часто ходив зі своїм стрієчним братом (моїм вуйком Іваном), якого більшовики арештували. Я погодився з його думкою і порадив йому так зробити. Тим самим він хотів і усунути від орг. роботи. До того часу він сповняв функцію підрайонного. Вкінці ми вирішили наставити на його місце М. У.

Зараз після цього М. У. відійшов до рай. пров. Степа по інформації. Згодом Степ покликав і мене до себе. Він вже скоріше знав про мене і тепер назначив відповідальним за роботу в підрайоні. М. У. був мало грамотний і сповняв тільки другорядну роботу в підрайоні. Від тоді я з ним перепроваджував сходи з членами таких сс. як: Росоховатець [Розохуватець], Денисів і хут. Веснівка. На сходинах я перепитував “Декалог”, “12 прикмет”, пояснював і т. п. Тепер щойно я довідвся, що з вищезгаданих арештованих в нашому селі членами Організації були тільки: вуйко І. Б., З. Я., і О. Л. (Прочих двох К. С. і В. В. не працювали в Організації, а також не працювали в Організації всі вищезгадані підпільники. В нашому селі залишилося ще 10 членів.

За кілька тижнів вибухла німецько-більшовицька війна. Зараз після 22/VІ.41 р. покликав мене Степ і подав інструкції відносно роботи. В кожній станиці мали приготувати прапор, опаски і виготовити списки “чорної книжки”. Відтак ми одержали реферати та відозви — Дмитра Климова — Легенди. На 30.VІ. ми одержали наказ проголосити в селі Самостійність. Це ми передали (сам ночю ходив до Росоховатця [Розохуватця]) по селах-станіцях. Тоді було дуже багато завдань і багато крику – біганини.

Німецька дійсність (1941–44 р.)

Німці прийшли до нашого села дня 4/VІІ.-41 р., а день перед тим, дня 3/VІІ, в селі проголошено Самостійність. Рівночасно проголошено Самостійність в Богатківцях [Богатківцях], Росоховатці [Розохуватці], Денисові й на Веснівці. Я сам відчитував відозви і виголошував промови. Крім того в селах творилася міліція — військо. Хто мав заховану зброю, вишукував і зголошувався до міліції. До

роботи включилися також б. підпільники, які вже від часу зголошення (в районі, ще за більшовиків) жили легально. Отже, в нашому селі запроваджено військовий порядок — стійки, джури і т. п. Міліціонери розброювали по полях відступаючі підвідділи більшовиків (групки). По якомусь часі в селі засновано “Січ”, до якої почала вступати вся молодь і чоловіки, щоб вчитися військових вправ, маршів, стріляти і т. п. З часом “Січ” перестала діяти. Тоді я молодь зорганізував в самоосвітні гуртки. Між іншим, зорганізовано три драмгуртки: один при Чит.[альні] “Просвіти”, один при “Рідній Школі”, а один при “Сільському Господареві”. Заразом в селі ми висипали дві могили: одну на цвинтарі біля церкви, а другу на середині села. Восени почали приготуватися до відсвяткування свят “Просвіти” і Базару.

Вміжчасі я стрінувся в Підгайцях з тт. Содоморою Євгеном і Стрийським Ярославом, які працювали тоді в Союзі. Від них я довідався, що по святах Різдвяних в Бережанах починається наука в гімназії. Отже, ми всі три разом поїхали до Бережан і записалися до VIII кл. гімназії. Тому що ми не закінчили IX кл., мусіли здавати попередні матеріали. Іспитів ще не було і ми повернули назад до Підгаєць, де наняли собі одну квартиру та разом почали повторяти матеріал до іспитів. До нас ще приєднався Татух Любомир, який також не закінчив IX кл.

Різдвяні свята ми святкували в мене вдома та в Содомори в Богатківцях. На свята драматичний гурток, яким я кермував, відіграв виставу “Назар Стодоля”.

По святах ми всі з’їхалися до Бережан. Наука почалася 20/І.42 р. і на той сам день були призначені іспити. Татух виїхав до Дрогобича до своєї родини і тому іспитів з нами не здавав. Крім нас трьох (Содомора, Стрийський і я) до VIII кл. здавав ще і Федик Михайло (репетенти). Іспити всі здали і стали учнями VIII кл. Навчання відбувалося на кілька змін, тому що не було кімнат. Шкільний будинок заняли німці, а ми вчилися в ратуші.

Дня 22/І.-42 р. (свято Крут) мій тов. Королюк сказав, що після науки він задержить учнів, а я маю виголосити коротку промову та зарядити 5 хв. мовчанку. За той час він мав стояти на коридорі біля дверей, щоб ніхто не увійшов. Так ми і зробили. Після свята Крут Королюк доручив мені слідкувати за кількома учнями, які мали б належати до мельниківців. Згодом Королюк повідомив мене, що на терені гімназії організується сітка ОУН і дав мені до вибору кермувати одним звеном в класі, або переняти провідництво 7-го кл. Нар. Школи. Я вибрав друге. Тоді він пов’язав мене з пров. звена в Нар. Школі (уч. 7-го кл.), який мав вже у 4-ох класах підібраних провідників класів. Ті знова мали підібрати собі товаришів і потворити звена. Вказівки

відносно роботи я одержував від Королюка. Час від часу я переводив сходи з зі зеновими або тільки з провідником Нар. Школи. Крім пояснення ідеологічних тез, літератури, я відсвятковував з ними наші національні свята.

При кінці шкільного року я майже не виказував орг. завдань в нар. школі, тому що приготувався до матури.

Моя наречена Мирослава також ходила до VIII кл. і разом зі мною здавала матуру. Матура нам пішла добре.

Після матури я одержав кличку, по якій мав хтось до мене зголоситися і дати мені дальші завдання в орг. роботі. Я зараз записався на педагогічний курс в Рогатині, який випускав учителів до Нар. шкіл. Під час курсу я не мав зв'язку з Організацією. На подану кличку ніхто до мене не зголосився.

По педагогічній maturі я одержав номінацію учителя і посаду в с. Заставче, Підгаєцького р-ну, але тому, що було мало дітей (ходили до 7 класової школи в с. Завалові — пів км.), я повернув до іспекторату і просив нового місця. Тоді мені дали посаду директора 4 кл. нар. школи в с. Біще, Бережанського р-ну. В цьому селі поміщалася також збірна громада. Отже, я зараз поїхав до Біща оглянути. Там учительювала, знакома мені вже з учительського курсу, учит. Семенець Текля. Оглянувши школу я познакомився з вйтом збірної громади, а відтак поїхав додому до сво[є]ї рідні.

Дня 16/XI-42 р. я приїхав вже до Біща учителювати. Навчати я взяв для себе 2-ий і 4-ий клас. Відразу запізнався з молоддю села, з якою відсвятковував свято “Просвіти” і свято Базару. Я сам режисерував при виставі “Марко Проклятий”. По святах Різдвяних я організував самоосвітній гурток, який збирався вечорами в школі.

Зі своєю нареченою Мирославою я дальше піддержував зв'язок. Дня 14/II.-43 р. ми пібралися. Весілля відбулося в її с. Нараєві коштом її та моїх родичів. На весіллі було багато наших б. шкільних товаришів. Хто не міг прибути на весілля, ті прислали нам телеграми. Телеграми ми також одержали від наших професорів. По весіллі жінка цілий тиждень перебувала в мене в Біщу. Вона в той час учителювала в своєму селі Нараєві. Кожної неділі і свята я ходив до її дому в Нараєві.

Згодом шкільний заряд переносив учителів, які не мали повної кваліфікації, в Станиславщину. Між іншим, в Станиславщину перенесли і Семенець. Її місце заняла моя жінка, яка перенеслася з Нараєва до Біща. До того часу в Біщу я не мав зв'язку з Організацією.

Під кінець шкільного року ми з жінкою підготували діточу виставу, деклямації, співи та вправи хлопців і дівчат.

По роздачі свідоцтв я поїхав до Львова, щоб записатися на студії — агрономію. Полагодивши всі справи, я приїхав по жінку, яка також хотіла вступити на медицину. Коли ми приїхали до Львова, стрінулися тут з Королюком, який також приїхав записатися на агрономію. Він почав розпитувати, чи зі мною хтось сконтактувався на попередню кличку і що я робив до тепер. Коли він довідався, що я до тепер не мав зв'язку в Організації, дав мені нову кличку, по якій мав хтось тепер зі мною сконтактуватися. Зі Львова ми скоро з жінкою повернули назад до Біща, тому що я захворів на руку (три тижні була болячка) і з матеріальних обставин. Отже, ми далі залишалися в Біщу учителювати.

При кінці фєрїй до мене зголосився рай. пров., який по кількох днях вислав мене на пропагандивний курс. На курсі було 13 слухачів. Цим проводив пов. пров. пропаганди Ілько. До помочі йому був Боян і Грек. Курс проводився за всіма правилами військовості. По закінченні курсу мене назначили пропагандистом в другому районі Бережанського повіту. Рай. пров. тоді був Карло. В порозумінні з Карлом я почав працювати на терені його району. Найперше район обсадив підрайоновими пропагандистами, яким дав завдання і інструктаж по роботі. При кінці кожного місяця ми стрічалися разом і виготовляли місячні звіти. На пості рай. пров. я був аждо пересунення фронту на захід. Моя жінка працювала в тому самому районі рай. [онової] Юначок.

Перед самим фронтом пров. Ілько пішов до відділу, а на його місце став Тарас. Останній назначив мене своїм заступником і зачислив до повіт. [ової] ексекутиви.

Зимою 1943-44 р. пов. пров. Грім хотів стягнути мене і жінку на професійну роботу в повіті. Жінка мала зайняти пост пов. [ітової] УЧХ-а, а я мав працювати в пов. [ітовій] реф. [ерентурі] пропаганди. На цю пропозицію ми не погодилися, тому що в терені всюди було нім. військо і ми не хотіли ризикувати.

В с. Біщу також заквартирувало нім. військо й ми науку мусіли перервати. З Біща ми перенеслися до Нараєва.

Тут опишу один випадок, який трапився мені в Нараєві. Одного дня до мене прийшов куцевий зі своїм боєвиком і передавали мені набої до МП-і, які вони знайшли на дорозі. В той момент до хати увійшло двох німців, які нас приарештували, мовляв, ми партизани. З Нараєва нас завезли аждо с. Геленкова, Козівського р-ну, а відтак до Поморяна на "кріпо". По дорозі говорили нам, що ми станемо під військовий суд. Після слідства нас звільнили, бо переконалися, що ми не партизани.

Згодом я був з пров. Тарасом на пов. [ітовій] нараді, де ми одержали газети-інформбюро, повідомлення та вказівки.

Три тижні перед самим фронтом я зв'язку з тереном (з Організацією) не мав. Всюди по селах німці робили облави на муштин до армії. Інші знова почали втікати дальше на захід. З тієї причини зв'язки порвалися. В останньому часі жінка також не працювала, бо була в тяжі. Два дні перед приходом більшовиків (18/VIII.-44 р.) нам народилася донечка.

До Нараєва більшовики прийшли 20/VIII.-44 р.

Друга більшовицька дійсність.
(22/VII.1944 р. — 1948 р.)

Перехід фронту перебував у Нараєві (на хут. Кулеби). Тут я стрів також свого молодшого брата Павла, який їхав на форшпан з відступаючим військом. За моєю намовою він залишив коні і втік від німців. Кілька днів ми перебули ще в Нараєві, а відтак постановили повернутися до свого села. Одного ранку ми взяли собі раненого коня і з ним подалися додому, оминаючи Бережани, через Вербів, Шумляни, Жуків, Шибалин, Комарівку, Дібще, попри Йосифівку, між Віссям а Слободою і прибули на хут. Грибів.

Тут ми переночували і досві[т]ком прибули до свого села. Додому не заходили, бо він був знищений під час фронту, а зайшли до бабці, де і заквартирували. Свою жінку я залишив в її домі, в Нараєві. В той час щойно почали вертатися люди з евакуації. Найперше бралися до направи будинків, які цілковито були знищені під час фронту. Від бабці я нікуди не виходив і нікому не показувався. Брат Павло не скривався, ходив в поле, помагав батькові на господарстві, як малолітній. В той час в селі було спокійно. Я, звичайно, сидів на стриху або в соломі.

По кількох днях в село приїхали мінери, які розмінювали поля та оболоня над Стрипою. В селі нікого з муштин не чіпали.

При кінці місяця жовтня 1944 р. боївка Стрийка забрала три польські родини. Хто забрав ці родини, я довідався від М. У.

В місяці листопаді батько відремонтував свою хату і ми всі перенеслися на сво[є] господарство. У сінках батько зробив для мене криївку (поремонтував цеглою, а діру в долині, куди влазилося, заставляв уликом).

Два тижні після мого прибуття до Ішкова, батько перевіз з Нараєва жінку з дитиною до нас додому. Я боявся, щоб її там не застрілили поляки, які ор[і]єнтувалися про її діяльність за німців.

В тому часі до мене звернувся М. У. з пропозицією включитися до роботи в Організації на нашому терені. Я відмовився, заявляючи,

що найперше мушу зголоситися до свого б. провідника, щоб дістати дозвіл залишитися в своєму терені.

Дня 21/XI.-44 р. до мене до хати прийшов пров. “343” і пров. Улас (мої шкільні товариші), які тоді вертали зі сходу. Я розпитав їх про тих людей, з якими я працював ще за німців в Організації на терені Бережанщини. Вони поінформували мене про людей та обставини в тому терені і пропонували йти з ними туди. Тому що я не був приготовлений до дороги, а крім того, наші дороги в Слободі розходилися, я відкинув їх пропозицію і в терен не відійшов.

По кількох днях в нашому селі був мітинг, який zorganizував і переведив пров. Соловій і д-г Влодко. З пров. Соловієм ми зналися скоріше. Того вечора я з ним стрінувся. Він мені сказав залишитися до роботи в цьому терені (як помічник Влодка, який був рай. [оновим] пропаг.[андистом] в Золотниківщині), а справу з пров. Тарасом він мав сам полагодити.

На другий день я одержав записку від пров. Ліса (рай. пров.), щоб прийти до Богатковець. На другий день ми стрінулися з пров. Лісом в Богатківцях, де обговорили про всі справи, які торкалися нашого терену. За договореністю з пров. Лісом слідуєчого дня я від'їхав зі Стрийком в Бережанщину. Я хотів дістатися до Біща і забрати свій пістоль, який я там закопав перед переходом фронту. По зв'язку я дістався аж на місце. По дорозі стрічався з пров. Соловієм і з Гомоном, якого я повідомив, що перейшов до праці в своєму районі. Він в той час працював в пов. референтурі пропаганди (в Бережанщині). В Біщу я відкопав свій пістоль і повернув по зв'язку назад до Ішкова (через Козівщину). В Зол.[отій] Слободі я стрінувся з Володимиром, який подався на схід. Ми зналися обидва ще за німців. Зі мною він прийшов до Ішкова, де кілька днів квартирував. При тому він полагоджував якісь справи з якимись людьми.

Дня 12/XII.-41 р. більшовики переводили облави в усіх селах над Стрипою, в тому числі і в нашому. Під час цієї облави в нашому селі зловили живого Леся (прийшов на відпустку з “Трембіти”). Під час слідства, в Богатківцях він себе зарізав бритвою. На слідстві до нічого не признався більшовикам. Облаву ми перебули з братом у своїй криївці (перемурівці).

Зараз після облави ми стрінулися з Влодком та обговорили план роботи в районі.

Того дня я перевозив з іншими повстанцями труп Леся (з Богатковець до Ішкова), якого ми похоронили в Ішкові. По похороні ми з братом стрінулися з пров. “Лісом” в с. Богатківцях (в той час брат мій вже скривався) і з ним відійшли до Раківця, де стрінулися з

Влодком. Спільно ми обрадилися щодо роботи на найближчий час. З Влодком ми переписували для стрільців “Декалот”, “12 прикмет”, “Молитву” і т. п. Рівнож намітили людей, яких можна підібрати на кущових пропагандистів, проводили сходи з стрільцями на станиці Р., вшановували пам’ять Т. Цвітки (санітарка), що застрілилася в більшовицьких руках. Знадсілля Влодко пішов з пров. “Лісом” до “повіту”, а я з братом повернув в перший кущ, щоб там почати пропагандивну роботу та прикріпити брата в тому ж кущі як кущ. пропагандиста. Це було під кінець грудня 1944 р. Тоді я стрінувся в тому кущі з кущ.[овим] військ.[овиком] Морозом і господ.[арчим] Дніпром. По наладнанні всіх справ я пішов по станицях на котролю.

Дня 5/І.-45 р. мене і брата покликав Влодко, який повернувся з “повіту”. Тоді з нами перевів сходи заст. пров. Ліса Пімста, а відтак ми з Влодком в іншій хаті обговорювали завдання і інструкції, які торкалися пропаганди. Звідсіля ми з Влодком пішли в третій і четвертий кущ, щоб запізнатися з тереном і при цьому полагодити деякі справи. Свята я святкував в дома. В третій день свят ми знова стрінулися з Влодком і разом пішли в терен.

При кінці місяця січня в Богатківських хуторах впали під час облави пров. Ліс, Пімста, Гриць (рай. реф. СБ) і кількох повстанців. Скоріше перед тим в Богатківцях впав під час облави Стрийко (брат Альоші).

Після смерті пров. Ліса рай. пров. став День.

Дня 15/ІІ.-45 р. в с. Росоховатці [Розохуватці] була облава (поляки з більшовиками), під час якої більшовики витягнули з криївки Хоркуна і Войтину Ярослава. Вони з місця почали водити більшовиків по інших криївках, в яких більшовики вбили кількох підпільників, а деяких повитягали живими. Тоді саме здався живий станичний з цього села Баран Ярослав. Разом тоді більшовики (їх очолював І-ий секр. рай-парткому Холявка) вбили одинадцять чол., з того п’ять без зброї.

Цей Хоркун зараз після цього всипав на Ішкові магазин зі збіжжям (він помагав магазинувати) і криївку в Богатківцях, в якій згинув кущ. військ. Мороз, один ранений і санітарка. Отже, північ більшовики зовсім скрахували. Після цього ще довго не переставали товктися. В той час ми сиділи з братом в криївці, яку ще в січні викопали вдома, в курнику. Хоркун також всипав мене і брата. Дня 28/ІІ. в нас була перший раз ревізія, але криївки не знайшли. Того самого дня арештували мого батька і сестру, яких на другий день з Маливод пустили. Незадовго цього Хоркуна вбив один істребок.

Цілий місяць березень я був хворий на хворобу ісхіяз [ішіаз] (нервова хвороба м’язів, — не можна було сходити вділь, підноситися вгору, йти більшим кроком і т. п.).

В місяці квітні ми з братом викопали собі другу криївку (вдома на городі). За якийсь час я одержав записку від пров. Дня, щоб прибути на хут. Вагу. Тут я стрінувся ще і з Влодком, з яким ми разом пішли до с. Теляче, Підгаєцького р-ну, де стягав нас пров. Ростислав (був на місці пок.[ійного] пров. Соловія). В Телячому ми стрінулися з пров. Леготом і Ростиславом. Звідсіля ми повернули назад на Вагу, де зібралася ціла рай. ексикутива. Разом ми полагодили всі справи, які відносилися до нас і порозходилися кожний в свою сторону. Я повернувся з братом додому. Тут квартирував ввесь час на городі в криївці. По Великодних святах я стрінувся в своєму селі з б.[увшим] шкільним товаришом Кіровим. Він тоді вертав зі сходу на захід. В місяці травні він знова йшов на схід і вступив до мене. Деякий час ми разом квартирували, а при кінці місяця ми з ним і [...]*

Згадаю ще про велику облаву в місяці квітні, яку більшовики перевели на Ішківський ліс, село, при чому обстрілювали очерет на Стрипі. Я тоді з братом і з іншими повстанцями квартирував в очереті. Більшовики в очерет не лізли. Під час облави більшовики зловили в селі підпільника Сточаника В., який тоді був без зброї. Його пізніше звільнили і він працював при відбудові Тернополя.

Опишу ще про такий випадок, який стався в нашому селі в міс. березні. Дня 8/III в одній хаті більшовики заскочили боевика Байду (родом з Ішкова). Хоча хата була окружена зі всіх сторін, Байда гранатами промостив собі дорогу поміж більшовиків і відступив (ранений). В цій хаті більшовики вбили господаря Голого Івана, його жінку Анну, доньку Зеновію, сина Клявдія та ще одну підпільницю з Купчинець. Хата при цьому згоріла, а господарство зліквідували.

Дня 12/III. на наше село була знову облава, під час якої більшовики з поляками добили бучками раненого Байду (його в селі називали "великим Іваном"). Його знайшли в одній хаті під лісом. Того самого дня згорів в одній хаті незнаний мені боевик, який тоді переходив через село. Крім того, того дня впало двох повстанців, які відступили в очерет. В висліді облави більшовики побили ще лісничого Самборського Михайла, госп.[даря] Каролька Старостку, а Барана Северина арештували та замордували під с. Гайворонкою. Помимо такого більшовицького терору наше село добре трималося.

В міс. травні з нами в гроті кілька разів квартирував Володимир. Кіров згодом відійшов на захід.

Дня 21/IV. в нашому селі була знову велика облава, під час якої вбили одного місцевого підпільника.

* Кілька слів в оригіналі нечитабельні.

В міс. липні я одержав записку від Влодка, щоб прийти до Раківця. Там вперше я стрінувся з пров. Глинкою, який відтак відійшов квартирувати до Ішкова. Звідсіля Влодко відійшов зі мною до Ішкова, квартирував в моїй криївці або в очереті.

На Матері Божої Влодко забрав з Ішкова одного сексота (інваліда з ЧА), якого відтак зліквідували. Після того я з Влодком знова ходив на терен (на південь).

В міс. вересні я з братом і підпільником з нашого села Славком викопав на мойому полі криївку, в якій квартирували аж до кінця листопада. В листопаді я в терен нікуди не ходив.

Дня 31/XI підпільник Славко попав в селі на засідку, але йому вдалося щасливо відступити. Того самого вечора підпільник з нашого села Павло (Степ) тікав через Стрипу і втопився в багні. Щойно навесні люди знайшли труп, якого похоронили в селі.

На початку грудня я був з Влодком на сходинах, якими проводив пров. День. На цих сходинах обговорювалося наше відношення до виборів (10/II.-46 р.). Згодом я одержав інструкції, реферат та кличі відносно виборів.

Під час блокади терену більшовиками перед виборами 1946 р. ми з братом постійно сиділи в криївці. Той час використали до писання протिवиборчих летючок і кличів. Перед виборами по всіх селах у нашому терені були по два рази порозкидувані летючки. Добровільно голосувати ніхто не ходив. Після виборів ми з братом дальше сиділи в криївці, тому що по всіх селах стояли гарнізони. Вони вибралися з терену аж на початку квітня 1946 р. В нашому селі в той час квартирувало багато підпільників, які мали свої криївки (Кум, Сулима, Орел, Береза, Лесь і ін).

При кінці місяця березня я прийняв до своєї криївки Березу (Василь, підпільник з нашого села), бо їм завалилася криївка. Під час бльокади терену гарнізонами в нашому селі нічого не сталося, тільки одного вечора більшовики підпалили хату одного бідного селянина на хут. Дворищі, мовляв, там є "бандіти". При тому обстрілювали хату. В дійсності в тій хаті нікого не було з повстанців.

Як я вже згадував вище, жінка моя мешкала з всіма родичами. Її більшовики не чіпали. Зараз після виборів вона виїхала до своїх батьків в Бережанах, де її батько вчив нім. мову в десятиріччі, а мама викладала в Педшколі.

Після гарнізонів я стрічався в селі з іншими підпільниками.

Вночі з 21/IV. на 22/IV.-46 р. — Великдень, була в селі засідка. Над ранком більшовики зайшли в одну хату переспатися, а ранком ходили за горілкою. Це було на Зливаний понеділок. В той час з одної хати

вийшов Береза і Лесь (підпільники з нашого села) і пішли до другої хати зливатися (9-та год. ранком). Їх завважили більшовики і почали по них стріляти. Ті відстрілювалися і zarazом відступали на очерет, але по дорозі до очерету більшовики їх постріляли. Причиною того була тільки легковажність цих підпільників.

Після Великодних свят я одержав записку від Влодка, щоб вийти до нього на стрічу. Зараз вечором я з ним стрінувся. З ним ще був боевик Сойка. Отже, спільно ми постановили викопати криївку десь на полі. Згодом ми підбрали місце, приготували дерево і за дві ночі викопали криївку. Після того Влодко з Сойкою відійшов на південь.

При кінці міс. травня в порозумінні зі мною СБ робило акцію в нашому селі (спалили жидівську хату і арештували голову кооперативи). Зараз на другий день до села приїхали автом більшовики, які робили мітинг, зв'язаний з нашою акцією в селі. По тім більшовики часто робили засідки в селі.

В міс. червні до села прийшов пров. Глинка з Андрієм. Разом ми квартирували в троці. Згодом до нас долучився і Влодко. Тоді пров. Глинка заявив Влодкові, що від того часу я вже не буду з ним співпрацювати, а буду безпосередньо підпорядковуватися йому (Глинці). Разом з пров. Глинкою ми підшукали місце, де я з братом мав викопати криївку для його хлопців. В очереті я помагав йому писати звіти і разом ми опрацьовували реферат — Характеристика маси. По якомусь часі він відійшов, а відтак знов повернув і був аж до Спаса.

На початку липня з Бережан приїхала моя жінка та повідомила, що вона з родичами переноситься в Чортківщину, р-н Товсте (родинні сторони її родичів). Там вони мали всі дістати працю. По двох днях її відвезли до Бережан.

В тому часі в нашому селі Безпека в порозумінні з кущовим застрілила упол. по контингенті Бараховського. Після того пров. Глинка з Влодком відійшли з Ішкова, бо більшовики могли робити більші репресії. Ми з братом заквартирували тоді в криївці (в селі). Зараз на другий день приїхали більшовики, зробили мітинг, а відтак арештували багато людей. По кількох днях їх звільнили з району.

В міс. вересні ми з братом почали копати криївку на зиму. В роботі нам помагало ще трьох цивільних людей (знакомі й з родини). Криївка була трохи велика, бо ми сподівалися що до нас ще прийде пров. Глинка. Потім підшукали ми місце на другу криївку, яку думали викопати тільки для себе. Цей раз в роботі також помагало чотирьох цивільних (і інших). За дві ночі ми криївку викопали. Опісля організували дошки і оббивали ц[ими] дошк[ами] криївки. Робота

коло тих двох криївок тривала майже цілий місяць. При викінченні криївки в гром. В. ми перенеслися до неї мешкати.

Тепер хочу згадати ще про [Ж]ара (Долю). Від міс. травня 1945 р. він перебував в околиці Богатковець, Ішкова і хут. Драгоманівки. Час від часу ми з ним стрічалися в очереті, або в нашому селі. Наше (моє і брата) відношення до нього було як до провідника. Пам'ятаю, що в міс. жовтні він був в нашому селі. Будучи в селі він заходив до священика, учительок, фель[д]шерки. Там він пописувався, як не поліційним підходом, розмовою, то розказував про Схід (тоді як він був на Сході). Одного разу в лікарки він читав лист, який до нього прислали з області МГБ. При тому він насміхався з того листа і з тих більшовиків, що є в області. Той раз я був з ним в лікарки, Сірко, Голенко т. ін.

Перед 20/ХІ. (точно дати не пригадую) він знова був в селі. Знаю, що тоді він висилав Сірка і Шпака кудись на стрічу. Кожний раз коли він був в селі, старався стрінутися з нами (він мене і брата звав Юрами від мого псевда Юр). Цей раз він сказав, що піде з нами квартирувати до нашої криївки. Він так натискав на цьому, що ми мусіли погодитися його взяти з собою. В криївці він оповідав про свої "елеганські" великі криївки, про криївку з шиною (замість слупів були шини) та критикував нашу. В товаристві він був дуже нестерпний і ми були з нього не задоволені. Потім ми жалували, що його прийняли до себе. Кожний раз йому мусіла бути горілка, тютюн і т. ін. Постійно про щось розказував, а ми мусіли з тим погоджуватися. Другого вечора ми були в Г. С., де він нам сказав, що до Ішкова має прийти з Галенком [Голенком] і Миськом пров. "343". Ми ще трохи почекали в Г. С. і незабаром дійсно прийшов Голенко, Мисько і пров. "343". Звідсіля ми пішли до однієї хати, де "343" голився, мився і вечеряв. Та по дорозі Доля відкликав мене набік і сказав, що він знова піде з нами та з пров. "343" разом квартирувати. Я не міг йому нічого відмовити. Біля 12 год. ночі ми пішли до криївки. Вдень "343" дав мені список книжок, на які я мав робити замовлення і передав гроші на машину, папір і кальку. Вкуплені речі я мав передавати до нього через Сірка і Шпака. Вечером ми пішли на вечерю, де стрінулися зі Шпаком і Сірком, а відтак в селі стрінули Кума, Альошу і ін. Розвідка донесла нам що до Росоховатця [Розохуватця] приїхали більшовики. З тієї причини Доля і "343" відійшли кожний в своєму напрямі. Ще того самого вечора Доля посилав Альошу до тієї хати, де попереднього вечора "343" голився, по куфайку. В цій хаті була наша друга криївка, про яку Доля не знав, але по відношенню господарів до нас міг зорієнтуватися. Ми також не були довго того вечора в селі і скоро пішли до криївки. Згодом ми зробили замовлення про закуп паперу, кальки, машини та книжок. Це

все мав нам вкупити у Львові один спекулянт з Росоховатець. Незабаром він нам привіз папір і кальку, а машини не купив. Тоді вислали з ним одного свого чоловіка з Ішкова і цей привіз нам одну машину “Еріку”. Ще скоріше в нас зробив також замовлення на машину д-г Влодка. Отже, на два замовлення була одна машина. В міжчасі Доля довідався що в нас вже є машина, зараз всилився, щоб йому дати цю машину, а він гроші нам зверне. Я не міг йому опертися, і машину він забрав. За якийсь час він приніс гроші за цю машину і ще на одну, яку він казав повинен відіслати до центрального проводу. Спочатку я не погоджувався, заявляючи йому, що мушу купити машину для “343”. При цьому він мені пригадав слова “343”: “Якщо впаде машина, то хай пропадають гроші Влодка, а якщо привезе, то я гроші зверну, а машину заберу собі”. Після того він критикував “343”, мовляв, він є несправедливий, незгідливий, що я ще переконаюся про нього і т. п. Я заперечував, бо знав “343” ще зі школи. Тому що він доказував, що машина призначена для центрального проводу (я сумнівався, що це правда), я погодився ще одну машину купити для нього. Зараз після цього ми вислали вдруге цього самого чоловіка, але вже без спекулянта. Цей раз він привіз машину “Олімпію”, яку я вислав Влодкові. Згодом він привіз ще дві машини — з яких одну забрав Доля, а на другій я ще помагав Влодкові писати протिवиборчі летючки (проти виборів 9/II.-47 р.).

Ще осінню 1946 р. забрав мене, Гая, Орла, Альошу, Дзідзя і Шпака та поїхав на Денисівські хутори, де він постягав деяких адміністраторів Денисова. Шантажом він примусив їх в найкоротшому часі скласти йому певну кількість грошей, муки та нафти. При цьому він старався дати їм зрозуміти що знає про всіх сексотів з Денисова (мовляв, він мав на слідстві о/у РО МГБ Шевченка і від нього все довідався), яких він поки що не хоче стріляти. По якомусь часі ці адміністратори передали Долі 2000 крб, 3 кірці муки і трохи нафти. Частину муки Доля залишив мені, за яку я мав купити собі шкіру на чоботи. Муки цієї я не продавав, а залишив всю собі на харчування.

Другим разом Доля знову з нами ходив (він був ініціатором того) до Росоховатця, де забрав в ревізора кооперативи багато грошей (около 10000). З того дав по 1000 рублів Гаєві, Орлові, Шпакові на чоботи, мені і братові дав 361 руб., а решту забрав собі. Ревізорів написав звіт, що він забрав в нього гроші, підписав своє псевдо.

Згодом в такий самий спосіб він забрав 40 кг цукру від одного, що завідував відставленням буряків до Березовиці.

Зимом 1947 р. Доля кілька разів квартирував з нами в нашій кріївці (в гром. Б.). Темою наших розмов були, як звичайно, політичне

положення, про обстановку в терені, різні випадки дня і т. п. В дискусії Доля старався все накинути всім свою думку.

Цілу зиму в Ішкові, крім нас (мене і Павла) перебував ще куц. Кум, Гай, Орел і Байда, ніяких випадків в селі [не] сталося. В міс. січні ми з братом викінчили другу свою криївку і перенеслися мешкати до неї. Доля про цю криївку не знав, а як приходив до нас, то ми квартирували з ним в попередній криївці (в гром. Б.).

Як я вже згадував, моя жінка виїхала зі своїми родичами в р-н Товсте (Чортківщина), де її батько і мати дістали працю в десятирічці таки в Товстому, а жінка учителювала в с. Слобідка того ж району. В м. березні 1947 р. я посилав одного чоловіка з Ішкова до Слобідки, який разом з моєю жінкою привезли дитину до нас додому. По кількох днях жінка знову від'їхала до Слобідки.

Перед Великодними святами, ми з братом, Сірком і Голенком ходили на Денисівські хутори, де Голенко був замовив собі купити куфайку, а Сірко хотів зорганізувати муки в одного знакового господаря. В той час ми ходили з братом до свого стрія, від якого довідалися що по Денисівських хуторах двох цивільних людей (один з Денисова, а другий з Ішкова) збирали грошову збірку на конто Організації. Полагодивши ці справи, ми повернули назад до Ішкова.

Пізніше ми знова ходили з Голенком на хуторі, де він мабуть в своєї родини організував м'ясо і робив замовлення на муку і нафту.

Дня 12/IV.-47 р. ми ходили з Кумом, Орлом, Гаєм і Байдою до Росоховатця з метою полагодити справи з тими, що перші вписувалися до колгоспу. З кількома господарями ми говорили зокрема, забороняючи їм вписатися до колгоспу, а одного, що вже був вніс заяву до колгоспу, ми трохи "перетріпали" і приказали йому відібрати свою заяву. Відтак пішли до одного істребка, який мав за собою чорні сторінки. Від нього ми довідалися, що на станиці немає нікого з більшовиків тільки начальник і один істребок. Тоді ми рішилися розброїти станицю і забрати всю зброю. З собою забрали і того істребка, при помочі якого увійшли на станицю. Всередині розброїли начальника станиці і ще одного істребка, забираючи при тому всю зброю зі станиці (1 кулемет, 2 СВТ, 2 автомати, кріси, набой і гранати). Після цього ми трохи постріляли на подвір[']ю станиці, мовляв, ми її здобули. Начальник[а] і тих істребків ми позвільняли. Забравши зброю, ми відійшли в напрямі Зол.[отої] Слободи, а відтак завернули до Ішкова.

Того вечора ми з братом Павлом розділилися: він пішов квартирувати до криївки В. Б. (про яку знав Доля), а я до другої, бо там хотів висушити деякі речі. В день мене повідомила господиня,

що до Росоховатця приїхали більшовики і арештують людей (в зв'язку розброєння станиці). З тієї причини я ввечері не йшов в село і з братом не стрічався. На Великдень я квартирував також сам. Того дня більшовики були також і в Ішкові.

Вночі, під Великдень брат вже сидів в криївці (В. Б.), як нараз почав стукати до нього господар, який повідомив, що ще прийшло двох. Це був Доля і пров. Олекса. Вони заквартирували з братом. Перше слово Доля до брата, що тільки він увійшов до криївки, було: “Кур. мать! Чому в ямі немає нафти?” Брат тим образився та почав відсваруватися. На стороні брата став ще пров. Олекса, який ганив Долю за таке відношення до брата. Доля, коли квартирував в нас, все вів якісь суперечки з братом. Я, звичайно, в дискусії ніколи не вступав проти Доля, а брат (неугамований) все виступав проти нього, не погоджуючись на його думку. Сидіти з Долею в криївці не тільки нам було нудно, але і це саме сказав пров. Олекса: “Треба людини зі сталевими нервами, щоб бути в товаристві так нудного (наївного) чоловіка”. Вечером на Великдень я прийшов до Б., де стрінувся з вищезгаданими. Вони не мали плану відходити того вечора, тому я повернув квартирувати назад в своє місце, бо в одній криївці нам могло забракувати повітря. В другий і третій день Свят в Ішкові і в очереті на Стрипі була облава, але більшовики нічого не знайшли. Знаю, що в середу по Святих більшовики їздили ще човнами по ріці. Того дня вони знайшли труп одного сексота, якого відтак похоронили в Богатківцях. Вечером того ж дня я знова стрінувся з Долею і пров. Олексою. Пров. Олекса хотів за всяку ціну переїхати човном, або перейти через міст в Купчинцях, щоб тільки дістатися на другу сторону. Він подавався кудись на схід. Проти того був Доля, який доказував, що небезпечно переїжджати на другу сторону, мовляв, більшовики слідкують за Стрипою, а на Купчинському мості може бути засідка. Добре пам'ятаю, як пров. Олекса сказав: “То я піду сам вперед, а ви (тобто Доля) лишитесь 200 м ззаду”. На це Доля відповів: “Нема дурних, щоб відтак мене застрілили за вас, коли б вас більшовики вбили на засідці”. Таку суперечку вони довго вели. Щойно в четвер Доля з пров. Олексою відійшли на другу сторону. З ними ще йшов Сірко і Шпак. Потім я довідався, що пров. Олекса впав вбитий на засідці десь за Драгоманівкою.

По Святих ми з братом почали приготівляти дерево на нову криївку, бо ці криївки вже були частично розконспіровані. Криївку в Б. Доля розконспірував перед Кумом і його хлопцями та перед іншими підпільниками, що з ним приходили до Ішкова. Недалеко цієї криївки була криївка куш. Кума, до якої Доля не раз ще за дня йшов з нашої

криївки. Доля також менш-більш орієнтувався, де є наша друга криївка. Одного разу він навіть підходив цю господиню, одначе вона йому не призналася. Він мабуть зор[і]єнтувався тоді як ми там були з др. “343”.

При кінці м. квітня ми стрінулися з Долею в Г. С. Там також була тоді Костів Лінка (його наречена). Він запропонував мені піти з ним до якоїсь хати, де він хотів собі поговорити з Лінкою, а мене хотів поставити на стійку. Ми пізніше його завели до одної хати, а від стійки я якось викрутився і пішов в село зі Сірком і Шпаком організувати харчі. Пам’ятаю, що Доля тоді також мені сказав: “Кур. мать, як не хочете, то гоніть собі в село”. Сірко і Шпак також старалися його оминати, бо він зараз закручував їм голову різними своїми забаганками (це було манією Долі). Ще тої самої ночі ми ходили з Долею до одної хати “на молоко” (слова Долі), після чого він пішов з нами квартирувати. На другий вечір ми знова стрінулися з Шпаком і Сірком. Тоді Доля запропонував нам всім піти десь на хуторі й зорганізувати “якесь стерво” (слова Долі). Отже, ми всі разом ходили аж на хуторі, але тому що там були більшовики (ми чули якісь голоси та гавкання собак), ми скоро повернули назад без нічого. Опісля про цю справу Доля так розказував: “Що той Юр собі думає? Організує м’ясо по хуторах, збирає грошеві збірки для своєї кишені, спекулює і т. п. Ти (“Тобто Кум, він до нього говорив через ти, бо вони обидва з одного села” — зав. Ю[ра].) подай про це все “до гори”, бо мені не випадає такими дрібницями займатися. Я тим Юрам не можу стерпіти. Сам Юр то ще трохи інтелігентний, а Павло — останній бруталь. Ми, куме, з одного села, тому мусимо бути “штама”. Ми Юрам заборонимо ходити по Ішкові, а тоді викопаємо собі діру, зорганізуємо харчі і будемо свистати”. Відтак це все мені Кум розповів, тільки просив, щоб я не виговорився перед Долею. Таке нацькування одних проти других було в Долі на денному порядку. Нас не раз він наставляв і проти Кума або Сірка і Шпака.

Від того часу ми з Долею не стрічалися. Одного разу я довідався, що він приказав Альоші й іншим позабирати всі човни і нам не дати. Я пізніше писав до нього записку, що хочу з ним стрінутися. Я хотів вияснити справу з тими човнами. На мою записку він відписав, що колись, як буде мати час, то прийде до нас. Крім того, він писав, що зараз в очереті не квартирує, бо боїться. Ми добре знали, що то неправда, бо він в очереті дальше квартирував і часом заходив до села. Так він нам віддячувався за нашу прихильність до нього. З нами він заходив до нашого дому, де стрічався з моєю жінкою. З нею він любив вести дискусії про участь жінок в нашій революції. Він знав про роботу жінки в Організації за німців. В дискусії все виступав проти

жінок, тому жінка винесла про нього недобре враження. Вдома ми його приймали, як гостя. До нього ставилися як до провідника, брали зі собою до криївки, а він потім відплатився нам такою нещирістю.

Дня 1/IV.-47 р. Кум з Гаєм йшли селом, а з другої сторони надійшов Орел з Байдою. Через непорозуміння одні по других відкрили вогонь, у висліді чого Орел був ранений. Зараз після цього я з ними стрінувся і пішов разом з ними квартирувати на поле до криївки (до криївки Кума). Вечером повернули знова в село. По дорозі ми домовилися з Кумом викопати десь в полі спільну криївку, щоб таким чином відтяжити село. Роботу ми мали почати, як перестане світити місяць (тоді якраз дуже світив місяць). Після стрілів, які були попереднього вечора, в селі не було жодних наслідків, і ми з братом залишилися квартирувати в селі. Зараз на другий вечір ми почали копати з братом другу криївку в селі (дерево вже мали приготоване). До помочі ми взяли собі ще 4-ох цивільних людей. Деякі помагали нам вже копати попередні криївки. За три ночі криївка була готова (тільки яма). Відтак до тижня ми її викінчили.

Після того кілька днів я квартирував з Кумом в очереті, а одного разу знова в криївці на полі (Кумовій). Тоді я помагав йому писати звіти.

В міжчасі я стрічався з пров. "343", який дав мені перекладати витинки з польських газет з-за лінії Керзона на укр. мову. Він тоді переходив на схід і дуже спішився, тому ми довго не говорили. Обіцяв, що стрінемося, як буде вертати зі сходу. Отже, зараз після цього я занявся перекладом. Я забув згадати, що від осені 1946 р., а радше від травня 1947 р. я безпосередньо підпорядковувався пров. "343".

Того дня, як на хут. Драгоманівці більшовики постріляли підпільників Кушнірів, я квартирував зі Сірком і Шпаком на хут. Дворищі. Перед полуднем ми вийшли в ліс, тому що в селі більшовики робили ревізії. Вечером більшовики пішли в напрямі хут. Дворищі, а ми зайшли до села. З нами також був мій брат Павло. Другого дня з братом квартирував в криївці, де ми перекладали ті витинки з польських газет. Згодом ми з братом викінчували нову криївку в селі та організували дошки на криївку, яку думали викопати зі Сірком і Шпаком на полі (Кум не хотів з нами копати криївки на полі).

Після 20-го травня я стрінувся з пров. "343", який вертав вже зі сходу. З ним був ще один, який відійшов на квартиру зі Сірком і Шпаком, а "343" пішов зі мною до нашої криївки. В криївці ми розповіли йому про відношення Долі до нас, до населення і взагалі про всю його поведінку. Між іншим, Доля критикував нас за те, що ми розбріли станицю істребків в Росоховатці, мовляв, тепер більшовики пімстяться над населенням. Пров. "343" вибрав собі кілька книжок з

нашої бібліотеки, я випишував квіти, а відтак він пояснював, як опрацювати реферат — Конституція СРСР, залишив нам читати деяку орг. літературу (Питання політичних союзів і др.), пояснював, як кермувати молоддю в селі, які вести з ними розмови, які давати книжки до читання і т. п. Вкінці припоручив нам виготовити відповідну криївку (робітню), в якій можна б свobodно працювати. Мені він радив писати мемуари, даючи цьому відповідні вказівки. Другого вечора він відійшов з Ішкова. Ми відводили його аж за село, де попрощалися і розійшлися.

Арештування жінки і “вербовка”

Я вже згадував, що жінка учителювала в с. Слобідка, Товстенського р-ну (вчила перший клас). По закінченні навчання в селі жінка приїхала до своїх родичів в Товстому. Тут тесть вчив у десятирічці нім. мову і спів. Крім праці в школі, він заступав ще завідуючого райВНО. Теща працювала в дитбудинку при десятирічці. Жінка хотіла тільки переночувати в Товстому, а відтак сісти на поїзд і приїхати через Тернопіль до Денисова, а звідси до Ішкова (наша дитина була в моїх батьків). Вночі до помешкання тестів прийшло двох озброєних мужчин: один в цивільному, а другий у військовому вбранні. Цей у цивільному пр[ед]ставився [з] Товстенського РО МГБ. Відтак він зробив ревізію в кімнатах, переглядував документи жінки, а вкінці заявив, щоб жінка зібралася і йшли з ним. В той час якраз розвиднялося. Жінка мусіла сповнити приказ і пішла з ним на РО МГБ. В одній кімнаті він її залишив, а сам кудись вийшов. За хвилину до кімнати увійшов по-цивільному вдягнений мужчина, який чисто укр. мовою запитав жінку: “Пані Мирославо Войтинівно, чи ви впізнаєте мене?” Жінка відповіла, що його не знає. Тоді він почав їй доказувати, що він тоді і тоді (за німців) їхав з нею з Нараєва до Бережан, що Кусень, який учителював за німців у Таурові, що він той самий, до якого її чоловік (тобто я) звертався по книжку (драму) п.зг. “Лицарі ночі” через Кота Володимира (учителя у Будиліві — нашого шкільного товариша). Тоді жінка пригадала його собі, але не могла впізнати, бо він дуже змінився (був дуже гарно вбраний). Відтак він почав розпитувати, де жінка учителює, як живе, а потім — де її чоловік і коли з ним була (тобто я). Жінка ввесь час опералася на тому, що мене забрали під час фронту німці. Тоді він сказав, що спеціально його сюди прислали з Бережан, щоб її арештувати і доставити на місце. Отже, жінка зрозуміла, що її хтось мусів всипати і тепер повезуть її до Бережан. На прохання жінки, що хоче піти ще додому (до батьків),

щоб собі дещо взяти, Кусень вислав з нею двох військових, при тому заявив, щоб нічого не говорила вдома куди іде. Коли повернулася, посадили її на авто і від'їхали в сторону Бережан. Кусень їхав в кабіні, а з жінкою на авті їхало ок. 10 більшовиків (рядових). По дорозі ці більшовики сміялися з жінки та в безличний спосіб її називали. В Монастириськах вони задержалися і зайшли до будинку РО МГБ. Тут Кусень ще раз випитував жінку, що вона знає про мене, а відтак запитував нач. МГБ, чи він не знає її, або не чув такого прізвища як Войтина. Жінка весь час зізнавала одне і те саме, мовляв, мене арештували німці при своєму відступі. З Монастириськ приїхали до Підгаєць, де повторилась та сама церемонія, що в Монастириськах. Вкінці приїхали до Бережан на РО МГБ. Тут жінку посадили в якусь одиночну кімнату. Вночі покликали її на слідство, яке переводив якийсь майор з Києва. Так він себе представляв. Не пригадує собі його прізвища. Здається, що перша буква починалася на А... (подібно до Арценік). Найперше він почав питати її ім'я, прізвище і біографію. Жінка розказала все від початку аж до часу виходу заміж (чи таки до кінця — учительської посади). Відтак він перервав і приказав все списати. По закінченні писання відправили її знова на одинок. Перед полуднем її знова покликали на слідство. В кімнаті вже знова сидів той сам майор, який відразу почав її питати про мене, де останній раз стрічалася зі мною, що я роблю, де перебуваю і т. п. Жінка відповіла, що останній раз була в Нараві, там мене німці арештували і від тоді зі мною не стрічалася. На запитання, чому вона жила в моїх родичів, жінка так відповіла: "Батька забрали німці зі собою, мати залишилася з малим братом, з яким перенеслася до с. Гинович, Бережанського р-ну, де одержала працю. Я залишилася сама з малою дитиною і до того ж ще хвора на обі груди. При тому опинилася в тяжких матеріальних обставинах. Якраз в той час приїхали батьки чоловіка довідатися, як сталося зі сином, бо вони чули від людей, що його арештували. Вони, побачивши моє погане положення, запропонували на деякий час поїхати до них (заки підросте трохи дитина і я виздоровлюся). Я погодилася і від'їхала до Ішкова. Там була до 1946 р. Спочатку мені було добре, а потім вони почали робити мені докори, що мусять на старі літа працювати на несвоїх дітей, що нема сина, то не треба їм синові, а дитину можуть удержувати. До того їм дочка Марія почала підростати та хотіла верховодити в домі. Вона теж дорікала мені. Тоді я рішилася вибратися до своїх батьків, які тоді мешкали в Бережанах (на їх удержання). В м. лютому я вибралася до Бережан, де жила при старих батьках, сповняючи функцію господині коло кухні, бо батьки учителювали". Відтак майор

сказав їй це все списати. Незабаром в кімнату увійшов Кусень, який запитував жінку те саме, що майор. Жінка трималася одного і того самого. По якомусь часі її знова відвели до слідчої тюрми. За кілька годин знова покликали на слідство, яке цей раз переводив і Кусень. Кусень відразу почав розказувати, що він працював краєвим провідником пропаганди і заразом був більшовицьким агентом (за німців). За дорученням свого керівника він учителював в Таурові, а потім пропхався у поліцію в Бережанах і у Львові. Згодом знова перейшов в Організацію, де працював як агент. Коли Організація почала розлітатися, він явно перейшов на більшовицьку сторону. Вкінці сказав, що він добре знає, що я працюю в “банді” над Стрипою як пропагандист: помагаю Влодкові, в терен мало ходжу, обмежуюся тільки до свого села і т. п. Для підтвердження того, що вони знають точно моє перебування в “банді” Кусень приніс кілька карток паперу, записаних моїм письмом (мабуть ті звіти, що більшовики забрали з Влодкової криївки на хут. Вага, яку всипав Ох). Жінка дійсно пізнала моє письмо хоча довго не давали їй приглядатися і читати. Тоді сказав, що псевдо моє дуже коротке і складається лише з двох букв. Жінка боронилася тим, що вона нічого про мене не знає, від коли мене німці арештували і ніколи зі мною не стрічалася. Відносно письма сказала, що воно подібне до мого, але то може бути чиєсь інше. До того часу з жінкою поводитися по-доброму. Після того її відвели до слідчої кімнати (одинки), в якій з нею залишився один МГБ-ист. Тут він почав її дальше питати, що знає про мене. Коли жінка відповіла, що не знає нічого про мене, він почав її різно називати, зловив за обидві руки та почав пекти папіросом. Тоді жінка почала кричати, в наслідок чого він її звільнив і вийшов.

Згодом її знова покликали на слідство. Цей раз крім майора і Кусеня був ще Ох (провокатор, скоріше був в наших рядах), який представився, хто він такий. Ох відразу почав доказувати жінці що я є над Стрипою і працюю в пропаганді як помічник Влодка. Представлявся, що він був колись надпровідником і дуже добре знає про мене від Дня й інших. На це жінка так відповіла: “Якщо ви маєте точні дані, що чоловік мій є у банді, то зловіть його і приведіть його до мене, а я вам буду за те вдячна. Може тоді він буде триматися мене, бо мені самій дуже тяжко жити з малою дитиною”. Ох відповів, що вони власне хочуть, щоб жінка привела мене до них. Тоді почав розказувати, як то йому добре живеться, а люди говорять, що його більшовики вивезли на Сибір. Дальше наведу його точні слова: “Дивіться, пані, який біля мене Сибір (При тому показав на своє убрання, чоботи та годинник на руці — зав. Ю[ра]). Противно, влада нагородила мене срібним

годинником за успіхи в роботі проти бандитів. На коперті цього годинника були вириті букви: “За безпощадну боротьбу з бандитизмом” (по російськи). Після цього Кусень ще довго говорив, підготовляючи ґрунт до завербування жінки на співпрацю з МГБ. Казав, що мені більшовики нічого не зроблять, як я зголошуся до них, або тайно сконтактуюся. Жінка нічого більше не заперечувала, а це означало, що вона погоджується з ними. Тоді майор запитав, чи жінка погодиться підписати заяву, що буде виконувати доручення МГБ, мовляв, вона тим нікому не пошкодить, тільки врятує свого чоловіка (тобто мене). Відтак Ох даліше продовжував говорити. Розказував, що МГБ точно поінформовано про мене, моє відношення до Організації і наоборот. При тому він старався мене боронити, мовляв, я не активно працюю в Організації, саботую її роботу, дуже боюся за своє життя і т. п. З другої сторони казав, що мене можуть колись розстріляти наші. Таким говоренням він хотів заітувати жінку, щоб вона скоро діяла в цій справі, бо інакше я пропаду від своїх або від большевиків. На попереднє запитання майора жінка відповіла, що погоджується на його пропозицію. Погоджуючись на підписання заяви, вона хотіла якось викрутитися від МГБ, бо в протилежному випадку її були б арештували. Тоді майор випросив з кімнати Кусня і Оха і дав жінці підписати заяву, яку вона підписала. Після цього він дав їй такі завдання: Зі своєї сторони мала приложити всіх зусиль, щоб зі мною сконтактуватися. Вони напевно догадувалися, що жінка зі мною стрічається, але не старалися цього від неї витягнути, розв’язуючи справу по-доброму. Не питали також її, чи працювала в Організації за німців, хоча жінку міг вже хтось всипати. Деякі її товаришки, що працювали з нею в Організації, були перед тим арештовані. Вони, може, мали ще час з нею про це говорити. Їм (МГБ) ходило тільки про те, щоб жінка наклонила мене до переходу на більшовицьку сторону, даючи аргументи, що, як не перейду до большевиків, і то в скорому часі, то мене самі наші зліквідують. Отже, у висліді майор доручив повертатися до моїх родичів і мешкати в них через цілі ферії. Якщо б я не хотів з нею стрічатися і крився перед нею (вони добре знали, що таке не може бути відношення чоловіка до жінки), то вона мала старатися вести розвідку і сама сконтактуватися зі мною. Для того радив їй майор слідувати за розмовою вдома між батьками, хто з чужих приходить додому, що говорять з батьками, може щось шепчуть чи не виносять куди їсти і т. п. При цьому мала сама вимагати від батьків, щоб її сконтактували зі мною, бо має дуже важну справу. Якщо б стрінулася зі мною, то мала розпитувати про моє життя, про обставини, здоров’я і т. п. Між іншим, мала жалітися на свої обставини,

причиною яких я сам винен, мовляв, вона хвора і мусить опікуватися малою дитиною, а до того більшовики їй не дають спокою: арештують, грозять, називають і т. п. Тим мала захитати вона мою духовну рівновагу, разом з тим мала представити перспективи на майбутнє, що жде тих, які не зголосяться до більшовиків, бо, мовляв, війни між англо-американцями а СРСР так скоро не буде і за той час більшовики зліквідують все підпілля, а родини підпільників вивезуть на Сибір. Щойно після такої підготовки вона мала запропонувати мені перейти до більшовиків, як це зробило вже багато “ватажків” з ОУН і їм влада простила провини. Коли б я менш-більш погоджувався перейти до більшовиків, а боявся за свою родину, яку могли б наші постріляти, вона мала мені сказати, щоб я тим не журився, бо ту справу вже обдумало МГБ. Такий план мав обдумати Кусень, бо в такий спосіб і він перейшов до більшовиків і наші його родини не чіпали. Вкінці мала мені сказати, що більшовики добре думають про мене, бо знають, що наші зле відносяться до мене і недооцінюють моєї роботи. Якщо б я погодився, то вона зараз мала повідомити майора, в порозумінні з яким, я мав встановити план переходу на більшовицьку сторону, або співпраці з ними.

На цьому майор закінчив подавати завдання і інструктувати. Слідуючу стрічу назначив жінці за тиждень таки в Бережанах на РО МГБ. Перед відходом перестерігав жінку, щоб нікому не говорила про своє арештування і завдання, які удержала від МГБ. Після цього жінку звільнили.

* * *

Прибувши додому (до Ішкова), жінка зараз про все розказала мені і батькові, а я вже розповів братові Павлові. Разом ми радилися, як вона має далі поступати. Вкінці ми вирішили, що вона піде на стрічу до Бережан і повідомить, що мої батьки ворожо до неї відносяться і не хочуть давати їй удержання. В нашому домі вона може бути тільки через жнива, мовляв, батькам тоді треба її, бо самі йдуть в поле і мусять на когось лишати хату, а зараз по жнивах виганяють її до своїх родичів. За той час, як перебувала в нашому домі, не завважила нічого підозрілого. Вдень ходила в поле сапати бараболі, а скоро з вечора всі лягали спати. Вночі ніхто не приходив і не стукав до вікна. Батьки нічого не говорять про своїх синів. Ми не знали, як більшовики поставл[я]ться до такої відповіді, але іншого способу ми не могли придумати.

Отже, згідно з нашим рішенням, жінка пішла за тиждень до Бережан на МГБ, де стрінулася з майором і позвітувала так, як ми договорилися вдома. Цей раз не так прихильно відносився майор до неї, а коли почув таке зізнання жінки, приказав її замкнути. По якомусь

часі покликали на слідство, при якому був знова Ох. Цей раз запитали її, що вона знає про Леся — наречену Голяша Стефка, жінка відповіла, що Стефко останньо (за німців) був на студіях у Львові, а Леся вже 1945 р. працювала машиністкою у Бережанськiм райвиконкомі. Що відтак з нею сталося, жінка не могла (не хотіла говорити) пояснити. Вдійсності Леся відтак була арештована і сипала все, що знала. За німців вона працювала разом з жінкою в Організації. Тоді майор запитав, коли жінка вступила до ОУН, хто з нею ще працював в Організації й яку сповняла функцію. Жінка була певна, що її напевно хтось (навіть Леся) всипав перед більшовиками, тому відразу почала частинно признаватися. І так вона розказала, що вступила до ОУН за німців в гімназії. Втягав її до Організації і давав інформації якийсь незнаний їй чоловік. В школі була провідницею Юначок у VIII-му класі і мала псевдо Іра. Під її рукою були такі юначки: та сама Леся, Зінко Маруся (в 1945 р. була арештована і звільнена, після чого студіювала у Львові) і Ліда Мацелюх (втїкла за німцями). Жінка знала про багато більше дівчат, які працювали з нею в Організації, але їх не виявила перед більшовиками. Про тих трьох сказала, бо їм нічого більше так не пошкодила. Перші дві були скоріше всипані і арештовані, після чого їх позвільняли, а третя — на еміграції. Про роботу в Організації жінка сказала, що вони тільки вивчали історію України, географію та читали книжки. По закінченні гімназії учителювала і в Організації не працювала. Більше про роботу за німців нічого їй не питали. Відтак перейшли знова говорити про мене. Тепер вже говорили з нею трохи прихильніше. Причиною цього, мабуть, було те, що жінка по-доброму розказала про свою роботу в Організації за німців. Т[е] зiзнання було не повне, але вони тим вдоволилися. Весь час натискали на неї, щоб сконтактувалася зі мною і впливала на мене перейти до більшовиків. Не знаю, чи від жінки, чи від кого іншого вони довідалися, що моя сестра віддається і незабаром буде весілля. Отже, відносно цього вони дали їй таке завдання. Вона мусить бути обов'язково на весіллі моєї сестри Марійки, бо ми (як брати — я і брат Павло) напевно на ньому будемо, або десь недалеко підійдемо. Обіцяли, що під час весілля не буде жодної засідки, щоб дати змогу прийти на весілля і стрінутися з нею. Жінка погодилася виконати завдання. Слідуючу стрічу майор визначував їй за тиждень, але жінка заявила, що для неї буде підозріло так часто ходити до Бережан. Тоді майор відложив стрічу за два тижні. То мало бути вже по весіллі Марійки.

Зараз після цього я стрінувся з жінкою, яка мені про все розказала. Ми постановили, що вона ще раз піде на стрічу, на якій повідомить, що про нас нічого не розвідала. Тоді відійде до своїх батьків і може в такий

спосіб відв'яжеться від МГБ. Від того часу ми з братом були вже більше обережні, бо переконалися, що більшовики звернули на нас увагу і будуть старатися робити за нами більшу “нажимку”.

Під час весілля Марійки в селі були більшовики, а в ночі робили засідку довкола нашого господарства. Більшовики сиділи по бур'янах і деревах в зелених маскіровках. На стрічу до Бережан [жінка] мала йти в понеділок, після весілля, але того дня не мала часу і пішла аж в середу. На МГБ не застала цього майора, до якого мала зголоситися. Користаючи з цього, вона повернула домів. Більше на стрічу до Бережан не ходила, і більшовики за нею не питали. В Ішкові вона перебувала до кінця серпня, а потім від'їхала до Слобідки на учительську працю.

А тепер розкажу, що я за той час робив і які розвивалися події в моєму довкіллі.

В м. червні ми зі Сірком і Шпаком викопали на полі криївку, яку помагав нам копати ще один цивільний. Одного вечора ми хотіли забрати одного цивільного хлопця і разом поїхати над штреку за дошками. Про це довідався Доля, який не пустив того цивільного хлопця з нами, а до того ще сварив на Шпака і Сірка (безпідставно). В червні ми квартирували трохи на полі в криївці, а трохи в своїй новій криївці в селі.

Дня 27/VI.-47 р. брат помагав Кумові будувати буду в очереті і з ним залишився квартирувати, а я квартирував в селі. Тоді я був дуже обпалив собі рамена і обличчя і на сонці не міг квартирувати.

Дня 28/VI, попол.[удні], мене повідомив господар, що до Купчинець приїхало дуже багато війська, яке перепроваджує ревізії. Вечором я нікуди не виходив з криївки і залишився знова сам квартирувати на другий день. Я думав, що може брат Павло ще прийде, але він до ранку не прийшов. Вони прийшли з Кумом до села, де довідалися що в Купчинцях є багато війська, і зараз повернули назад в очерет. Тоді само брат стрічався на ріці з Альошею, Славком і Дзідзьом, які їхали на нашому човні. Брат навіть не пробував відбирати човна, бо Доля дав Альоші такі компетенції, якби хтось з нас відбирав човна: “Човна Юрам не дай, але коли схочуть, то порни їм, Альоша, серію по животі і все”.

Дня 29/VI мене повідомив господар, що дуже багато війська робить в очереті облаву, де чути багато стрілів. На х. Дворищі також було чути стріли. В Ішкові ревізії не було. Я боявся за брата, який залишився з Кумом квартирувати в очереті. Першого дня більшовики витягнули (за х. Дворищі) з очерету одного трупа (високий, бльондин, в чоботах, в зеленому убранні). Пізніше я довідався, що це Пластун,

який прийшов над Стрипу з пров. Єфремом. Облава на очерет тривала три дні. У висліді наших впало 6-ох вбитих, а саме: пров. Єфрем, Супрун, Пластун, Лоза, Шпак і Голенко. Другого дня облави на х. Драгоманівка також впала криївка, в якій загинуло 5 мужчин і одна дівчина (машиністка). Ще першого дня облави до хати, в якій поміщався штаб, прибіг один більшовик і повідомив, що в очереті “сдался один бандит живою”. Зараз всі старшини побігли над ріку. Проте більше ніхто не говорив, що хтось здався живий. Люди розказували, що під час облави, провокатор Бурлака копав одного трупа ногою, при чому сказав: “Я за тобою вже два роки шукаю”. Про Долю люди також говорили, що він впав вбитий в очереті, одначе трупа Доля ніхто не бачив. Дехто з людей під час облави бачив, як з більшовиками йшов один, зав[и]нений в палатку. В однім місці більшовики показували цивільним людям маринарку Доля, заявляючи, що вони вбили в очереті Долю. Брат з куш. Кумом, його боєвиком Орлом і Явором (кур’єр від пров. Глинки) перший день облави перебули в очереті. Там, де вони квартирували, більшовики перевірки не робили (трохи на південь від табору, де квартирував Доля і інші). Вечором (20/VI.) вони човном від’їхали рікою аж під Семиківці і там висіли. Кум і Орел пішли квартирували до Семиковець, а брат з Явором — на поле до нашої криївки. Їсти їм приносив господар та дав відомості про хід облави. Другого дня облави люди в селі говорили, що більшовики зловили в очереті живого Сірка. Тому що Сірко знав про криївку, в якій квартирував брат, він мусив з Явором втікати в поля. Щойно третього дня облави, ввечір, брат прийшов до села, де сконтактувався з Гаєм, з яким відійшов д-г Явір, а брат прийшов до мене. Я весь час сидів в криївці. Після облави в очереті в селі було спокійно.

Дня 8/VII. я, Кум, Орел, Гай і Явір ходили до Росоховатця (до одної господині) по лист, в якому учителька Тамара (східняк) погано виражалася про повстанців, тамошнє населення (“вони всі прокляті ношуться жалобу про самостоятельность”) і т. п. Того самого вечора ми арештували того істребка (по прізвищу Кобаса, західняк), який потім на слідстві признався нам, що він більшовикам зізнав про роз-броєння станиці так, як воно вдійсності було, а не так, як ми йому казали. Тим самим він засипав начальника станиці і ще одного істребка, які зізнавали, так, як ми їм казали. Від більшовиків він дістав завдання застрілити одного повстанця, слідкувати за рухом вночі і розвідати, де перебуває підпільник Баран (старший чоловік, що криється на власну руку, без зброї). І дійсно, він вже був розвідав, що Баран на одному полю весною вибирав бараболі з ями. Потім більшовики там робили засідки і перевірки. Крім того ми тоді

арештували заст. голови с/ради, на якого нарікало ціле село. Він часто їздив з більшовиками; одного разу свідчив наочно голові с/ради в районі, що він не виконує як слід розпоряджень влади, дозволяє куркулям брати цеглу з фільварку і т. п. Від більшовиків одержав в подарунку за роботу черевики, убрання та дістав дозвіл забирати цеглу з фільварку.

Другого дня ми квартирували всі разом в Ішківському лісі, де переслухували вищезгаданих і поліквідували.

Слідуючого дня я, Кум і брат квартирували в моїй криївці, в Б., про яку знав Доля. Тоді ми ще не знали, що він здався більшовикам живий, а протинно, були певні, що він не живе. Тому що в селі було спокійно, ми заквартирували на стриху цього господаря, де читали цей лист від учительки Тамари, газети, планували про виконання нової криївки на полі і т. п.

Згодом ми з братом приготовляли дерево на криївку, яку думали викопати в лісі. Декілька разів ми стрічалися з Сірком, спільно полагаджуючи якісь дрібні справи. В цьому місяці я одержав від пров. Глинки гроші на машину.

Як я вже згадував, в селі після облави в очереті було дуже спокійно. Більшовики приїжджали лише по справі поставок. Не було ні ревізій, ні засідок.

Про Долю кружляли різні чутки по селах над Стрипою. Одні люди говорили, що він не живе, а другі (які стояли ближче Організації) говорили, що він живе, тільки конспірується.

Конкретно ніхто не міг нічого сказати і ми вірили, що він таки вбитий.

В м. серпні ми з братом заквартирували в лісі і підшукали місце на криївку. В останньому часі ми по більшості квартирували в своїй новій криївці (в селі). В серпні нічого замітнішого в нашому селі не сталося.

Дня 22/VIII. ми з братом почали копати криївку в лісі. Нам помагало ще 5-ох цивільних людей (з родини, товариші й близькі знайомі). Роботу починали коло полудня. Першого дня ми квартирували в криївці, в селі, з якої пополудні вийшли до лісу (передягнені поцивільному) і почали роботу. В означеному місці вже чекали на нас цивільні, ми їм довіряли. Декотрі з них знали про наші інші криївки, але наслідків не було жодних. Слідуючі дні ми квартирували коло криївки і вартували, щоб на це місце хтось не вліз з цивільних людей.

Дня 23/VIII. я замовив на сім чоловіків в одної дівчини обід. Цей обід їли і ці цивільні, що помагали нам коло роботи. На 4-ий день ми роботу викінчили.

Зав. "888": "В цім місці я спеціально звернув увагу, бо в зізнанні Міська і Сірка (справа Юди) згадується, що дня 23.VIII. Юри квартирували з кимсь в лісі, бо замовляли на вісьмох людей обід. Місько твердив, що Юри мусли квартирувати з групою провокаторів, яких очолював Доля. Це вказувало б, що Юри — агенти. В тому випадку Юр зізнавав правду: бо це саме було також записане в його хроніці, яку провірив. Отже, підозріння на Юра відносно цієї справи розвіваються (відпадають).

Відтак ми криївку замаскували, а викинчували її аж на початку вересня. У вересні також було спокійно в нашому селі. Ми з братом квартирували у селі, в криївці, на стріхах або в лісі.

Дня 21/IX. ми в лісі квартирували з Кумом, Гаєм і Орлом (неділя). Зранку падав дощ, а пополудню випогодилося. Хлопці з села принесли Кумові його убрання і ми тоді зробили собі знімки. До знімки з ним ставали також деякі цивільні хлопці.

Того вечора я ходив на стрічу до пров. Дня, який з нами прийшов до села. По дорозі ми говорили про облаву в очереті, про Кумового брата, про чутки в терені і т. п. В селі ми розійшлися. Він пішов квартирувати до Кума. В слідуючих днях ми з ним стрічалися кожного вечора в селі. Я приносив йому квіти за кальку і папір, клей до паперу та ін.

До 26/IX. ми з братом і ще з цивільними викопали одну криївку на полі, а зараз коло неї другу, яку сполучили тайним входом з першою, привезли дошки, очерет і все потрібне до дилювання. Тоді заквартирували в них і видилювали.

Дня 28/IX. (Чесного Хреста) ми квартирували в лісі, де робили знімки. Їсти нам виносила одна дівчина з села (паляниці з маком).

В місяці вересні і ще скоріше (серпні) я стрічався кілька разів з Костів Лінкою (наречена Доля), яка приходила до своєї шкільної товаришки Г. С. Вона дуже побивалася за Долею та розпитувала, чи ми не чули що-небудь про нього. Ми нічого не могли їй відповісти, бо нічого не знали. Про Долю люди дальше говорили: одні, що живе, а другі, що вбитий. Однак ніхто не припускав, щоб він міг здатися більшовикам живий.

В цьому місяці в кількох людей я позичив гроші, а трохи мав свої, і вислав одну жінку, щоб купила мені у Львові машинку до писання, трохи паперу і кальки.

Згодом я ходив з Гаєм на стрічу до пров. Глинки, але він чомусь на стрічу не прийшов. По якомусь часі він знова написав записку і цей раз ми вже стрінулися. На стрічі ми говорили про машину до писання,

яка була в мене, про облаву в очереті над Стрипою, про розброєння істребків в Росоховатці, настрій населення, відношення і т. п. Вкінці пров. Глинка припоручив мені вислати до нього машину до писання, одно СВТ, квіти, набої, тасьми до машини. Це все я вислав до нього через Орла і Гая. Крім того пров. Глинка мав мене повідомити, що робити з машиною пров. “343”, вислати йому, чи він прийде до мене перебивати матеріали. Після цього пр.[овідник] “343” не прислав перебивати матеріалів, а мишини я не мав ким вислати до нього і вона так залишилася в мене аж до сьогодні.

На початку жовтня в селі квартирував гарнізон, який опісля брав участь у виселенні. До виселення вони лише на деяких господарствах переводили ревізії, а вночі всі йшли на засідки.

Дня 21/Х. більшовики вивезли з нашого села 5 родин на Сибір, в тому числі і моїх родичів. Три родини забрали на фіри, а мою родину і Урбана Євстахія відставляли до станції Зелена (коло Микулинець) автом. Населення зносило виїжджаючим родинам всякі подарунки. Більшовики розганяли людей, а коли родини вже від'їхали, один більшовицький офіцер сказав: “Вже по весіллі, можете розійтись”. Відтак більшовики з гарнізону і адміністрація місцева звозили майно виве[з]ених родин на гарнізон.

Ще кілька днів були в селі більшовики, а потім вибралися. Ми зараз з братом взялися до копання нової криївки на тому самому господарстві, де була наша остання криївка до якої найшло більше ніж пів криївки води. Найкраще в роботі нам помагало також 4-ох цивільних людей. За дві ночі ми викінчили, а відтак взялися до її викінчування. Цілий м. жовтень ми просиділи в криївці. З Організації з ніким не стрічалися.

При кінці жовтня люди в селі почали говорити, що на Богатківських хуторах наші застрілили Долю, який був провокатором і їздив з більшовиками. З того виходить, що Доля мусів здатися більшовикам під час облави в очереті. Також доходили чутки, що наші мали б постріляти Дзідзя і Славка (брата Долі). Про це все ми довідувалася від цивільного населення. Таким чуткам ми мало вірили, бо люди, звичайно, перебільшують, або видумують собі різні події. Згодом ми довідалися від одного хлопця з Драгоманівки, що Доля дійсно був провокатор і наші його вбили. Цей хлопець довідався від наших, які в той час, як застрілили Долю, були в нього в хаті. Зараз після цього ми пішли до того господаря, де була криївка, про яку знав Доля і сказали йому загорнути. Хоча небезпека минула і Доля був зліквідований, та ми все таки від того часу почали більше конспіруватися і менше ходити по селі. Доля знав всі наші ходи, які міг всипати більшовикам. Ми

бачили, що більшовики в останньому часі звернули особливу увагу на нас. Перший удар по нас з їх сторони — це арештування жінки і завербування. Другий удар — це вивіз нашої родини на Сибір. Зараз по вивозі нашої родини о/у РО МГБ Сергеев в селі говорив, що нашу родину зараз завернули б, коли б ми зголосилися до більшовиків. Більшовики старалися різними способами: підходом, шантажом і залякуванням підмовити нас перейти на їх сторону. На таке ми ніколи не були б погодилися.

Вечором, дня 31/Х. ми стрінулися в селі з боєвиками куш.[о-вого] Кума Гаєм і Орлом, з якими полагодили деякі дрібні справи. Цього вечора ми довідалися, що в с. Соснові є військо. Полагодивши всі справи в селі, ми повернулися з братом до криївки. В 6-ій год рано нас повідомив господар через вент[и]лятор, що в селі і в лісі є дуже багато більшовиків. Ми приказали йому добре нас замаскувати і він відійшов. Того дня до вечора ми не мали жодних відомостей. Господар до нас не приходив. Цілу ніч також ніхто до нас не довідався, аж другого дня пополудні брат, який наслукував коло вент[и]лятора, сказав, що на подвір[']ю є більшовики. Ми чули, як вони ходили по подвір[']ю, говорили, розкидали соломи та копали. Ревізія тривала ок. [оло] півгодини. На городі, де була наша криївка, мало шукали. Найбільше шукали по будинках і коло будинків. Того дня до вечора і вночі до нас також ніхто не довід[у]вався. Доперва слідуєчого дня, ок. 11-ої год. господиня повідомила нас, що в селі через два дні була велика облава. На трьох господарствах знайшли криївки, а господарів тих поарештували. Крім того, ще знайшли дві старі криївки, які вже були засипані. Першого дня облави, вночі в селі тікав куш. Кум з своїми двома боєвиками: Орлом і Гаєм. Під час цього Кум впав вбитий, а Гай і Орел втекли. Коло вбитого Кума більшовики знайшли знимки (ті, що ми робили в лісі), після чого арештували в селі двох хлопців (один з них — східняк, мама якого походила родом з Ішкова), які ставали разом з нами до знимки. Крім того в селі арештували багато більше людей, з яких вже трохи позвільняли, а інших забрали до Тернополя. Між арештованими, яких забрали до Тернополя, була також наречена брата Павла Г. С. [...]* хлопця наш швагер Павло та один хлопець, який помагав нам копати останню криївку. Про нашу криївку також знав і швагер. З тих причин ми мусіли з цієї криївки втікати на поле, де перебули до 21/ХІ. Того дня більшовики звільнили з тюрми цього хлопця, що знав про нашу криївку і ми повернули знова в село. Ми вірили цьому хлопцеві, що він криївки не всипав. Наречену Павла також звільнили. На слідстві її

* Кілька слів в оригіналі нечитабельні.

весь час питали, що вона знає про Павла. Вона відпиралася, що Павло не є її нареченим і про якого нічого не знає. Вкінці її пустили.

Після цього ми зараз взялися до копання нової криївки в селі, але тому що господар дуже боявся, ми мусіли роботу покинути. До попередньої нашої криївки почало капати і ми в ній не могли сидіти. Для того мусіли кілька днів квартирувати на верха. Відтак ми вичерпали воду і знова мешкали в своїй криївці. До того часу ми одержали кілька листів від своїх родичів, які приходили на руки родини або знайомих. Вони писали ще з дороги, а потім вже з місця. Їх завезли далеко на Сибір. По дорозі мама відморозила собі ноги, на які жалілася в листах.

Дня 7/XII., рано, нас повідомила господиня, що в селі є Сергеев з групою більшовиків. Він ходив все з групою більшовиків, в числі 7–10 чол. Пополудні господиня знова повідомила, що ці більшовики оточили госп.[одарство] Баб'яка, де квартирував Гай і Орел. В перестрілці, яка зав'язалася між нашими і більшовиками, впав вбитий Орел, а Гай ранений втік. Господарів більшовики постріляли, а перед людьми говорили, що їх постріляли “бандіти”. Після цього випадку більшовики стояли в нашому селі аж до виборів. Ревізій в селі не робили, тільки ходили попід хату, підслухували, або на засідки. Ми з криївки майже не вилазили. Їсти нам подавали раз на два дні. В криївці ми читали з братом, або писали на машині. Перед виборами в селі більшовики арештували ще кількох людей, яких згодом з району звільнили.

Дня 12/XII (в суботу) мене повідомила господиня, що до мого швагра Павла приїхала моя жінка. Вечером того дня швагер передав мені, від кого не знаю, противиборчі летючки. Їх вже не було часу розкинути, бо того вечора ми не могли вийти з криївки і не було ким передати, щоб їх розкинути.

Вибори перейшли в нас, як звичайно, по-більшовицькому порядку. Від ранку силою зганяли людей до урни. Хто не пішов голосувати, то за нього самі кинули голос. Того дня швагер переказав мені через вентилятор, що жінка привезла до мене лист з МГБ.

Вечером, дня 21/XII я стрівуся з жінкою. Сам її приїзд мене непокоїв. Я вважав, що мусіло щось статися. До піврічних ферій було ще далеко, а інакше вона не могла покинути науки. Тільки ми стрінулися вона зараз сказала, що має до мене дуже важну справу. Ми вийшли до окремої хати, де вона почала мені так оповідати. “До Слобідки, на руки директора школи прийшло повідомлення, щоб я з'явилася на 15.XII в облВНО. Думаючи, що це справа підвищення платні, тому що я вчу два відділи II-ої класи на зміну, я поїхала. В облВНО зголосилася до секретарки. Вона переглянула мої документи і зараз кудись

телефонувала. Відтак сказала мені йти в сторону станції. По дорозі хтось мене здержить. Я щойно тоді догадалася, що напевно буду мати справу з поліцією. Одначе я рішилася йти тою дорогою. По дорозі мене дійсно задержав якийсь, по-цивільному вбраний, мужчина, який попросив мої документи. Я показала. Він провів і заховав у свою кишеню та сказав мені йти за ним. Так ми зайшли на управління МГБ. Тут мене залишив на джурці, а сам пішов до якоїсь іншої кімнати. Незабаром туди і мене покликали. В кімнаті вже сидів, по-цивільному вдягнений, низького росту мужчина, який представився мені по прізвищу на К. (“я зараз собі не пригадую цілого прізвища” — зав. Ю. [ра]). Відтак попросив мене сідати. Відносився через — пані. Тоді почав розпитувати мою біографію. Я розказала, розуміється, нічого не згадуючи, про тебе та про моє арештування в Бережанах і контакт з майором. Вислухавши мене він так сказав: “Ми відразу приступимо до справи і не будемо починати спочатку, бо ми [і] так все знаємо. Ми знаємо про вашу справу з майором в Бережанах, якого ви вихитрили, обманули та завели в сліпий кут. За[]те наше начальство деградувало майора на один ступень нижче та позбавило його попередньої функції. Тепер ваша справа знаходиться в наших руках, а ми себе не дамо обманути. Ми хочемо по-доброму розв’язати вашу справу. Найкраще буде, як ви відразу розкажете нам, де знаходиться ваш чоловік, коли з ним стрічалися і взагалі все, що тільки знаєте про нього”. Я держалася тої самої позиції, якої держалася при першому слідстві. Тоді він сказав, що знає і має точні дані, що ти є в підпіллі. На доказ цього приніс мені з іншої кімнати маленький кусочок записаного паперу і сказав читати. Письмо було твоє. Зміст такий:

*“Отсим посвідчав, що пібрав у Кума пару білля.
— 1945 р. Юр”*

По прочитанні я звернула йому назад. Тоді він сказав: “І що ви тепер скажете пані? Може скажете, що не пізнаєте його письма?” Я відповіла, що мій чоловік називається Олекса, а не Юр. Письмо подібне до письма чоловіка, але це не доказує, що воно є чоловікове. Отже, не маєте поважних доказів проти мене. По цих словах він встав і вийшов до іншої кімнати. За якийсь час повернув, а за ним прийшов, по-військовому вбраний, мужчина, який мені представився — Свердлов. Цей почав мене більше психологічно вдаряти. Наведу його слова: “Ми виселили родичів вашого чоловіка і думали, що після цього ваш чоловік зголоситься разом з братом до нас. Вже більше як місяць, а вони ще не рішилися рятувати своєї родини і себе. Тепер заявляємо

вам, що в будучому виселка не мине вас ні ваших родичів. Ми точно знаємо, що чоловік з братом зараз ходять попід хати з торбинкою та збирають харчі. Скоріше їх удержували родичі й вони не потребували ходити попід хати. Тепер знова підтримує їх рідня, яку ми також ще успіємо виселити. Не залишимо ні одного їх стрийка, тітки і т. п. Ми доведемо до того, що їх село само видасть”. В розмову вмішався також цей перший (К.). Він сказав, що при виселці він також був в Ішкові, говорив з твоїми родичами, яких називав також “бандітами”. Наведу його точні слова: “На мою пропозицію, щоб видали своїх синів, старий відповів що нічого не знає про своїх синів, а вкінці сказав: “Ми не такі родичі, щоб видавати своїх дітей. Нехай буде проклятий той, хто буде свідчити проти нас”. Не допомогло старому навіть те, що ми запевняли про недоторканість його особи і майна. Шкода нам старих батьків, бо вони там згинуть. Тепер прийде черга на вас. Ми вас розділимо з дитиною, а тоді буде запізно каятися”. На цьому перше слідство закінчилося і мене відпровадили до холодної кімнати, де я просиділа цілу добу.

Відтак мене знова покликали на слідство, яке переводили ті самі. Цей раз К. витягнув з шафи знимку, на якій був ти, Орел, Гай, Кум та П. А. і П. Ми. (двох цивільних) та почав мені пояснювати: “Кум вже вбитий, Орел теж, Гай ранений так, що не видужає; ті цивільні дістануть по 15 років кожний; отже, лишається ще ваш чоловік. Може не пізнаєте – бачили його такого?”. Я відповіла, що чоловіка пізнаю, але в такому строю і зі зброєю я його ніколи не бачила. Відтак Свердлов сказав, що вони мають ще один переконуючий факт, який вказує, що ти є в підпіллі. Я все держалася свого і нічого про тебе не сказала. Дальше протиставлятися їм, що ти не в підпіллі, я вже не мала сили, бо проти мене вони мали переконуючі факти. Після цього я почала боронитися тим, що ти може є в підпіллі, але відрікся мене і живеш з іншими жінками. Відтак вони почали мене агітувати і переконувати, що багато людей зрозуміло своє безнадійне положення в підпіллі й вже перейшло до них (до більшовиків). При тім згадав мені про Жара (Долю), який поступив так, як повинна поступати кожна інтелігентна людина. Попередні проступки влада їм простила. Тоді Свердлов показав мені знимку, на якій був Жар в цивільному вбранні, тішився і витався з підполковником, з яким пізніше запізналася. До мене Свердлов сказав: “Дивіться на Жара чи може хочете його живого побачити?” Я відповіла, що люди про Жара говорять як про зрадника і ката, всі плачуть на нього, то я з ним стрічатися не хочу.

Не заламавши мене попередніми доказами, тоді привели до кімнати Альошу. Він привітався зі мною. Поява Альоші мене найбільше

налякала: Ти знаєш, що він бачив нас разом у вашому домі. Дальше я вже не могла б боронитися, що з тобою не стрічалася. Це був би абсурд. Але Альоша не доказував мені, що він бачив мене разом з тобою.

Зав. “888”: “В тому місці я звернув також особливу увагу. Арештований Юр ввесь час твердив, що Альоша не доказував жінці наочно про стрічу з ним (з Юром). Я вважаю, що Альошу тільки тому привели, щоб їй (жінці Юра) доказати, що вона стрічалася зі своїм чоловіком. Альоша кілька разів був разом з Долею в домі Юра, де стрічалися з його жінкою. Про те міг всипати більшовикам Доля і Альоша. Під час цілого свого арештування д-г Юр старався боронити свою жінку (не обвинувачувати), і тому часто крутив. Тому що Юр вперто стояв на своєму, в тому випадку я мусів йому уступити”.

Він відразу почав говорити, що ти з братом криєшся і обмежуєтесь тільки до свого села та Росоховатця, що вас скоріше удержувала родина, що ви боягузи; що Організація знає про те і тому вас недооцінює; що він навіть не сумнівається, що ми обоє стрічалися в Ішкові; що ваша доля залежить від Сулими, який колись вас постріляв і т. п. Я дальше вперто твердила, що ніколи з тобою не стрічалася. На тому друге слідство закінчилося.

На слідуючому слідстві крім вищезгаданих слідчих був цей раз підп. Хорсун (грубий, у військовому уніформі), який привітався зі мною досить прихильно і попросив сідати. Відтак запитав, чому я так наївно відп[и]раюся від чоловіка, мовляв, цим я не врятую чоловіка, тільки йому пошкоджу. Говорив, що вони точно знають про тебе, що їм шкода такого чоловіка, як ти, бо ти міг би ще багато доброго зробити для Радянської влади. Тоді запитав, чи я погоджуся виконати завдання, які вони припоручуть. Мені нічого не залишалось, тільки погодитися. Інакше були б може, мене і не звільнили. Тому я відповіла, що сповню їх волю. Після цього слідчий сказав, що вони дадуть до тебе лист, який я повинна тобі доручити. Зараз підполковник передав в руки К. лист, а він прочитав вголос. (“При тому жінка передала мені цей лист в руки, зміст якого був менш-більш такий:

“До Юрів.”

Зваживши всі обставини, які останньо заіснували над Стрипоєю і у Вашому селі, пропонуємо Вам перейти до нас. Ви, як людина інтелегентна, повинні зрозуміти своє безвихідне положення і негайно перейти до нас. Подібно вже поступало багато б.[увших] провідників, що працюють для добра Радянської влади. Зі своєї сторони ми Вам

гарантуємо, що ні один волос з Вашої голови не впаде. Робіть швидко, щоб відтак не каялися. Супроти наших дій Вам не допоможуть Ваші криївки, ні Бурлани.

Начальник Обласного Відділу Безпеки.

Після прочитання я сказав жінці відписати копію цього листа” — зав. Ю[ра].). Тоді передали мені його в руки. Відтак підполковник почав давати мені такі завдання: з цим листом приказали мені їхати до Ішкова і обов’язково відшукати тебе. Перше мала розказати тобі про перебіг цілого слідства, перелічуючи всі докази, які дали мені проти тебе: а) звіт, б) знімка, в) знімка Жара г) свідчення Альоші і т. п. Відтак я мала впливати на тебе, щоб ти рішився перейти до більшовиків (зголоситися, або тайно сконтактуватися). При тому я мала нарікати на свої обставини, що, мовляв, мені вже досить того всього: арештувань, допитів і т. ін. Між іншим мала сказати, що твоя доля залежить від Сулими і від Бурлана, який, хоча ти з ним квартируєш разом і добре собі живете, колись тебе застрілить. Обіцяли, якщо ти зголосишся, повернути твоїх родичів додому, для нас дати добру посаду. Коли ти не виконаєш їх наказу, то підполковник казав, що мене арештує і засудить, а родину (мою) виселить на Сибір. Крім того, перекопають ціле село і мусять знайти твої криївки. В селі доведуть до того, що тебе самі люди видадуть. Між іншим, казали, що виселять на Сибір всіх твоїх стрийків, вуйків, тіток і всю ближчу і дальшу родину. Про цей лист приказали мені нікому не говорити. Згадували, що такий лист вони вже передали до тебе через швагра Івана як він був арештований. Обіцяли мені поки що в Ішкові не робити жодних облав і засідок, на цю тему вони ще більше говорили зі мною. Я дала їм свою відповідь, що це все виконаю. Вкінці дуже тепло зі мною попрощалися і звільнили. Потягом я приїхала до Денисова, а до Ішкова прийшла на піхоту. Тепер ти подумай добре і розкажи що маємо даліше робити.

Це все я прийняв не серйозно, сміявся. Тоді жінка почала плакати, що вона дійсно стільки вже натерпілась докорів від більшовиків, наїздилася, перестудилася (праву грудь і бік), залишила вдома вже тиждень хвору на коклюш дитину — а це все через мене. Тоді я дійсно застановився над розв’язкою проблеми. Жінка казала, що вона про себе не дбає, вона може їхати і на Сибір (йти в тюрму, до криївки і разом зі мною згинуть, тільки дитини їй шкода). Вкінці жінка сказала, що з цього всього вона принесе дитину до мене і тоді хай я постріляю їх разом. Відтак зможу собі робити що хочу. Я почав її трохи успокоювати. В тім моменті до хати прийшов брат Павло з кількома цивільними хлопцями і ми розмову свою перервали. Цього вечора я не міг

нічого придумати і тому жінці не дав жодної відповіді. Обіцяв з нею стрінутися другого вечора. Після цього ми розійшлися. Я з Павлом пішов до криївки. Того дня я спати не міг і ввесь час думав, як розв'язати цю справу. Я хотів якось себе рятувати і жінку. Ходило мені відв'язати жінку від більшовиків, щоб вони більше нею не послугоували. Я рішився дати якусь двозначну відповідь, щоб тим відтягнути справу хоча б до весни, а тоді легше собі порадити. Крім того, я розчисляв, що до весни може щось статися (зміна обстановки, війна), а тоді моя справа була б другорядною. Вліті я міг навіть жінку взяти до криївки, а дитину десь примістити в селі. Отже, з ціллю рятувати жінку і не наставляти до себе дуже ворожо більшовиків я придумав такий план: жінка мала повернути до Тернополя і так позвітувати на МГБ: тільки приїхала до Ішкова, зараз почала вести розвідку за мною та ніхто не хотів їй нічого сказати. Аж 29/XII, тільки смерклося, вона йшла до бабці і по дорозі я стрінув її (спеціально йшов до неї, бо довідався, що вона приїхала до села), привитався з нею так, як в дійсності з нею довго не бачився (поцілувалися). Тоді почав розпитувати, як їй жилося, що робить дитина, чи велика вже, де працює і т. п. Вона розказала мені все, включно з арештуванням і по якому завданню приїхала до Ішкова. При тому вона мене агітувала, щоб я перейшов до більшовиків. Про лист нічого не згадувала, бо, мовляв, боялася відважитися відразу передати мені. Я відносився до неї прихильно, так як до жінки, жалував за родичами і нарікав на обставини (мовляв, я заломлений на душі). Після цього я їй відповів, щоб їхала до Тернополя на МГБ і таке переказала від мене: До більшовиків я ставлюся прихильно і думаю про них добре. Держуся такого латинського прислів'я: "Аквіля нон капіт мускас – Орел не ловить мух"). Жінки щоб більшовики не висилати до Ішкова, бо я сам знаю, що маю робити, як схочу з ними сконтактуватися, то не мушу робити це через жінку, яка зараз мусить бути коло малої дитини. Якщо треба буде мені жінки, то я сам покличу її.

При жінці я жалував її і співчував і потішав, що обставини незабаром зміняться і ми заживемо разом. На тім ми попрощалися і розійшлися. Так мало виглядати зізнання жінки перед МГБ про її поїздку до Ішкова і виконання дорученого завдання.

Тепер дам ближчі пояснення відносно цього зізнання.

Стрічу я придумав на дорозі тому, щоб не всипати якоїсь хати, де ми, мовляв, стрічались. Я був певний, що більшовики в це не повірять, але я вірив, що вони вдовольняться моєю відповіддю і це жінці пустять кантом. Відносно листа, якого жінка, мовляв, мені не передала, бо боялася і не було часу, я мав інше роз'яснення. Я був певний, що по двох-трьох місяцях, коли б я не зголосився до більшо-

виків, можуть жінку знову більшовики чіпати. Для того вони мали б вже причину, бо вона стрічалася зі мною. Тоді жінка мала їм заявити, що про стрічу зі мною вона собі видумала, щоб їх (більшовиків) заспокоїти і таким способом на якийсь час відв'язатися від них. Далше мала твердити, що зі мною ніколи не стрічалася і не знає, де я перебуваю. Зізнання про те, що я прихильно ставлюся до більшовиків, мало злагіднити відношення більшовиків до нас. Після цього вони були б старалися зближуватися до нас, щоб завербувати, тим самим відтягнули б репресії в Ішкові проти нас.

Латинським прислів'ям ("Аквиля нон капіт мускас") я хотів себе вивищити перед більшовиками, мовляв, я не з тих простих (малих) людей, що гоняться за чимсь малим, маловажним. Тим я хотів також наставити більшовиків поважніше числитися зі мною і делікатніше (не просто, грубо). На це вони мусли б присвятити більше часу, а на тому я був би скористав. З другої сторони це мало б означати, що більшовики мусять дати мені якісь більші гарантії недоторканості, значить, домовитися зі мною. Так мала жінка інтерпретувати ці точки перед МГБ. В дійсності я був би ніколи не погодився на співпрацю з ворогом, хоч би вони мені які гарантії висували. На це мені не дозволяла б моя честь і амбіція. Я знаю, що за такий крок мені ніколи не простили б мої родичі, які за нас караються на Сибірі. Крім того, мені амбіція не дозволяла б це зробити, хоч би зі встиду перед селом, людьми, які мали мене за революціонера, товаришами та знайомими. Я не з тої категорії людей, що Жар, який торгував своєю честю і опінією. Другого вечора я знова стрінувся з жінкою і передав їй обдуманий план відносно її поїздки в Ішків і стрічі зі мною. Вона мусила з тим погодитися, бо краще придумати не можна було. Перед МГБ вона мала вдати хвору (перестудилася під час арештування, просити звільнення додому, до дитини, мала відмовлятися другий раз їхати в Ішків і т. п.).

Дня 24/XII вона потягом поїхала до Тернополя та пішла на МГБ. З Тернополя вона повернула до Слобідки (Товстеччина).

Дня 29/XII.-47 р. я вислав двох цивільних хлопців з харчами на Свята для жінки і дитини.

Дня 31/XII вони повернулися назад до Ішкова і привезли мені листа від жінки. Вона писала, що прибула на МГБ, де кілька годин чекала заки її пустили до середини. Прийняв її цей слідчий К., якому вона позвітувала там, як ми домовилися. Він відразу запитав, чому такі двозначні відповіді. Жінка відповіла, що не знає. Тоді він запитав, як жінка судить після цього всього: чи я нав'язуюся з ними чи ні. Жінка дала позитивну відповідь, щоб його задовольнити. Відтак він запровадив її до іншої кімнати, де сидів підп. Хорсун. Скоріше К.

проінформував його про все. Підполковник запитав це саме. Жінка вдала, що не може ближче пояснити мої відповіді. Тоді підполковник заявив, що зле було б, коли б я зв'язався з о/у Рябим (з Золотн. [и-ківського] РО МГБ) — його також називають Сергеевом. Він хотів, щоб я сконтактувався тільки з областю. Відносно того, що жінка не передала мені листа і я не дуже цікавився цим, підполковник сказав, що мені напевно доручив такий лист швагер Гнатів Павло (такого листа мені швагер не доручав, при його арештуванні йому давали лист, але він не прийняв). Після цього підполковник сказав, що він прикаже району не робити в Ішкові акції. Рівнож запитував, чи я цікавився дитиною, чи відносився до неї, як чоловік до жінки, чи питаю про родичів, як чувся, як задовго можу покликати жінку до себе (покликання жінки мало б означати, що я тоді думаю налагодити зв'язок з МГБ), чи я давав їй яку поміч (на тім всім хотів зловити, чи жінка мала попередньо зв'язок зі мною) і т. п. Вкінці він витягнув 500 крб. та сказав, щоб заплатила дорогу (за оплату потягу). Жінка відмовилася взяти. Перед звільненням сказали жінці заїхати до них під час зимових ферій, а вони за той час щось придумують відносно нашої справи. Біля 11-тої год. вночі слідчий К. відпровадив жінку на станцію. Коли жінка всідала до вагону, він непомітно вложив їй 500 крб. до течки. Пізніше над тим жінка розплакалася, бо з цього виходило, що вона продає мене за гроші. Відтак вона рішається бути більш видержливою і навіть ризикувати тюрмою, щоб тільки не сплямити своєї і моєї честі. Рівнож жінка запитувала мене, що має дальше робити. Писала, що до Бережан більше не поїде, буде вдавати хворої, хіба її арештують і запитувала, що робити з грішми.

Прочитавши лист вдоволявся тим, що жінку відпустили додому. На її запитання я теж думав відписати. Гроші повинна була вже давно відіслати поштою і сказати: “Дарунків я ні від кого до цього часу не приймала, навіть від свого нареченого, а тепер чоловіка, тому не візьму і від вас. Хто дає, той опісля відбирає, хоче нагороди чи теж реваншу. На удержання запрацювати собі і дитині я ще маю стільки сил — милостині не хочу, дякую”. Я думав схвалити її постанову, що буде вдавати хворої (симулювати). Вкінці я думав ще раз пригадати їй про відкликання перед МГБ стрічі зі мною (мовляв, вона видумана), якщо б силою її покликали до себе, або давали якесь доручення.

Дня 4/II. -48 р. я одержав записку від пров. Дня, щоб увечір вийти на стрічу. На цій стрічі мене арештовано.

Постій, дня 14.I. 1948 р.

888.

ЗАВВАГИ ДО СПРАВИ ЮРА

Разом з д-гом Юром був арештований його брат Павло. Слідство переводилося у двох окремих криївках. Зізнання Павла не вносить нічого нового до справи, тому протоколу не долучається до справи.

Після арештування Юрів, в їх криївці була переведена (Безпекою) ревізія, під час якої знайдено копію листа від полковника Хорсуна до Юра і лист жінки Юра в оригіналі. В протоколі Юра згадуються про ці листи. Для повного образу (кидають певне світло про відношення Юра до більшовицької агентури) нижче подаю копії листів, згідні з оригіналом.

I. Лист від підп. Хорсуна

“До Юра”

Зваживши всі ті обставини, в яких Ви в теперішній час знаходитеся ми вважаємо необхідним розкрити очі, щоб ви зробили для себе правильний висновок.

А саме поки не пізно, порвали з підпіллям. Чому? Гадаємо, що на цю тему Вас агітувати не треба. Для Вас, людини розвиненої, інтелігентної, все це повинно бути зрозумілим без зайвих слів.

Та ситуація, яка зложилася в підпіллі, і особливо на Стрипі, а рівнож на міжнародній арені, говорять самі за себе.

ОУН загинула, хіба це випадково, що вся організаційна робота переведена на рейки СБ. Це логічний кінець ОУН. Знищення ні в чому невинних людей свідчить про безсилість підпілля, неможливість знайти вихід з тупіка, в який зайшла організація.

Багато людей, так званих бувших підпільників, давно це вже зрозуміли, пірвали або відкрито, або таємно з підпіллям. Їх число з кожним часом росте.

Враховуючи все вищесказане, а також Ваші настрої, пропонуємо Вам конспіративно сконтактуватися з нами, якщо Ви ще хочете жити.

Зі своєї сторони гарантуємо, що ні один волос з Вашої голови не впаде, та повне алібі з поверненням Вашої родини з Сибіру.

Якщо Ви цього не зробите, то в ближчому часі відчуєте свою помилку з всією силою. Ніякі криївки, “Бурлани”, з якими Ви знаходитеся, Вас не врятують.

*Начальник Обласного Відділу Безпеки
Підполковник Хорсун*

II. Лист жінки Юра (виїмок, який торкається нашої справи)

Дорогий Оле!

Гостей і листа діждалась. Відразу пишу про справу. Ця карточка про Надю. Вір чи ні, тайну нашу я не зрадила. Те, що знає Надя, то можливо від кого іншого, і то знає тільки дещо. Сам переконаєшся.

(зав. "888": "Відносно цього д-г Юр дав таке в'яснення: По від'їзді його жінки з Ішкова, дехто з людей почав говорити, що до Юра прийшов лист з МГБ. Ще скоріше Юр домоворився з жінкою, щоб цю справу держати в тайні. Висилаючи хлопців до жінки, Юр запитував в записці, чому вона розконспірувала цю справу перед деякими людьми. На це вона дала вищенаведену відповідь).

До Денисова доїхала з Антоном З. фірою. Часу було дві години. Я пішла до дижурки ждати на білеєти, а він до якогось Івана біля станції. Я купила два білєти для нього і себе до Тернополя. Поїзд над'їхав його не було, я сіла і поїхала сама.

В Тернополі купила зразу білєти до Тлустого [Товстого]. Потім пішла "до вуйка" ("На управління МГБ" — зав. "888"). Там пустили мене аж в в 8 години. Завів до кімнати і почав питати. Я все сказала, так як домоворились. Сказав, це все двозначне, як я думаю, чи ти дієш на їх бік, чи противний, я думаю, що на їх. Потім розпитав, як ти одягнений, я розказала: куфайка, райтки, чоботи, кашкет і автомат. Сказав, що ти повинен ходити в шубі і офіцерській шапці. Чи питав про дочку, як сказав як я виглядаю? За дочку питав. Про мене нічого не сказав, бо не було часу. Чи за родичами жалує? Так, дуже це переживає. Чому листа не дала? Бо не було часу. Говорили, а потім раптом пішов. На як довго розчисляє цей час? Не знаю, думаю, що як прийде час. Потім завів мене до іншої кімнати, там сидів підполковник. Він вже про все знав. Запитав: Як відносився Ю. [р] чи як чоловік до жінки? Так.

Чому відповіді двозначні? Те що сказав не переповідаю. Чому листа не дала? Не було часу.

Сказав, він читав лист від Павла Гнатова і тому все знає, і цього не прийняв.

Сказав, справа не вирішена і відпустити мене не можуть. Я сказала, в Ішків більше не поїду, бо Ти сказав, що не треба. Тоді він подумав, і каже: Боїмося, щоби він не зв'язався з районом, а конче з ними. Незнаю, думаю що ні.

Чи я не боюся, що заки Ти прийдеш, Рябий вб'є? Вони можуть домоворитися і обезпечити Тебе. Я нічого не сказала і незнаю як рішать.

Тоді питав яке моє життя, чи не тяжко чи немає помочі від Тебе. Життя не тяжке, помочі від Тебе ніколи не було.

Як ми домовились зустрітись? Ніяк, як треба буде то ти мене пошукаєш.

Тоді витяг якісь гроші і сказав, що це я мушу взяти. Я почала проситись, що ніяк не візьму, мені не треба. Він сказав, що про це зі мною більше не говорить і вийшов з кімнати, оставив з другим (К.). Той сказав, що це мені вертають за те, що я купувала білети, і треба було щось їсти дорогою. Грошей 500 крб. Я відмовилась брати. Він сказав одягатись, він мене відведе до поїзду. Година 11:45 ми пішли. Гроші в нього в кишені, при всіданні до вагону він подержав течку, гроші вложив і відійшов. В вагоні я подивилась, гроші були в мене.

Тоді я плакала, видалось, що я Тебе продаю. Оле! Чого це так. Чого Ти мене пустив від себе? Як Тебе врятувати? Я вже на все приготована, нехай і щось страшне, коби Ти був безпечний. Оле! Поки не дістану відповіді від Тебе, буду неспокійна.

Ще забула: Підполковник, коли відходив, сказав:

Прошувас приїхати під час канікул до нас, тоді щось придумаємо. Можливо, що в Ішків не пішлемо.

Я сказала, добре бо боялась, що зараз не пустять.

Мої висновки: Дуже втішилися, що Ти будеш їх. Хотять це зробити як найскорше.

Боятся щоб це сталось через них а не через район. Про Павла не було мови.

Я більше не поїду, хіба самі силою візьмуть.

Буду цілий час хворіти.

...

(Копія виїмку цього листа згідна з оригіналом)

Тепер, по прочитанні зізнання Юра, можемо ствердити, що зі справою Юди (агентурною сіткою Долі) Юри (Юр і його брат Павло) не мали нічого спільного. Постараюся зібрати до купи важніші аргументи, які зривають попередні компр.[омітуючі] матеріали (відносно агентури) та доказують, що Юри не були включені до роботи в більшовицькій агентурі.

1) Ще перед своїм переходом до більшовиків Доля відносився до Юрів все неприхильно. (відношення Долі до Павла під час Великодних свят 1947 р. — “Кур. мать! Чому нема нафти в лямпі”; справа з човном — “Альоша, якщо б Юри хотіли забрати човен, то пусти їм серію по животах” і т. п.) і не мав на них жодного впливу.

На стрічі з Лінкою (ще пер[ед] облавою на очерет) Доля сказав, щоб уникала Юрів, бо він з ними порвав всі дружні зв'язки. Причиною

було те, що Юри позвітували (донесли) пров. Бурланові про неконспіративну поведінку Долі, про нетактовне відношення до членів ОУН, населення і т. п.

Отже, така недружність в заїмному відношенні до себе ще перед переходом Долі до більшовиків була одною з поважних перешкод для нього в зближенні до Юрів та їх вербовки. Доля все характеризував Юрів як матеріалістів і шкурників, тому не міг розчислити на них і в агентурній розробці. З такими “калькуляціями” він не міг виконати якоїсь поважної агентурної роботи і сумніваюся, чи вони взагалі були б щось зробили.

2) Вислови Долі перед Міськом, що вказували про його зв'язок з Юрами, на мою думку, були тільки для шантажування Міська, мовляв, не він тільки сам включений в більшовицьку агентуру, а багато більше.

В тій самій цілі напевно говорив Доля до підп. Хорсуна в присутності Міська.

Коли б Юри були агенти, Доля був би їх конспірував. Якщо Доля був би сам несвідомий того, то МГБ було б йому не дозволило на взаїмне розконспіровання агентів.

3) Для оправдання Юрів можна взяти під увагу вислів Долі до Лінки на стрічі 29/ІХ.-47 р. (тоді він був вже з більшовиками): “Я також колись вірив, що Юри — агенти, сидів з ними цілу зиму в криївці, бо вважав, що як вони агенти, то мене не накриють разом з ними. А я був дурак і так мощно помилявся. Вони не є агенти, хоча в криївці мають такі вентилятори, як відро”. В тому випадку Доля не мав якоїсь прихованої цілі, згадуючи про Юрів. Не мав причини Лінку вводити в блуд, тому його словам можна надати деякого значення.

Наведу ще один вислів Долі: “Зловити Бурлана в Юрів нам не тяжко буде — шарнимо газову гранату до криївки і готово”. Доля в тому випадку говорив з захопленням і тому висловився щиро. Якщо б Юри були агенти, то Доля не мусів говорити про зловлення пров. Бурлана в їх криївці з Міськом, і до їх криївки були б не кидали газової гранати. При помочі Юрів, як агентів, Доля міг зловити пров. Б.[урлана] і без газової гранати.

4) Арештування жінки Юра (через три рази), її вербовка та завдання (підготувати ґрунт для завербування чоловіка — Юра, висилка з листом від МГБ) вказують, що Юри таки нічого не мали зі справою Юди. Крім того, це доказує, що Юри до того часу взагалі не мали нічого спільного з більшовицькою агентурою. Отже, не могли бути також завербовані і о/у РО МГБ Сергеевом, про що висловився Доля перед Міськом.

5) Ще один аргумент за Юрами. Дня 21/Х.-47 р. більшовики вивезли на Сибір їх родини. Безпекою перевірено, що родина точно знаходиться на Сибірі. Доказом є листи родини Юра зі Сибіру й інших людей, які згадують, що з ними проживала така-то родина. Висновок: Якщо б Юри були агенти, їх родина не була б на Сибірі.

Аргументуючи вищесказане, операюся на справі Юди і зізнання Юра. Таким чином (на основі вищесказаного) ан[у]люється всі, попередньо зібрані, компр.[омітуючі] матеріали (по агентурі) відносно Юрів.

6) В поведінці і способі життя Юрів дійсно є агентурна закраска (можна підозрівати). Це пояснюється тим, що Юри були частинно відірвані від Організації, а радше не мали останньою безпосередньої контролю над роботою. Протягом двох років в Ішкові майже нікуди не виходили. З цієї причини вони залишилися в хвості підпільно-революційної тактики (копання криївок при допомозі 4-6 людей, з яких декотрі були арештовані і могли бути завербовані; вихід вдень з криївки, роблення знімок з цивільними, після того більшовики їх позасуджували і т. п.).

Правда, причиною причин було те, що люди в Ішкові дуже прихильно ставилися до нашого руху. В селі не було якихсь важких всип, не треба було дуже конспіруватися, а це притуплювало революційн[у] чуйність, та породжувало райдужність законспірації.

На основі всіх зібраних матеріалів про Юра, його не можна [о]цінити як людину з позитивним характером. Противно, він був хиткий і калькулянт. В житті все хотів держатися “золотої середини”, а доля не раз таким людям дуже невдячно відплачується.

Лист його жінки вказує, що Юр до останнього моменту не був завербований до агентурної роботи, але в будучому міг різно поступити. Для того він залишив собі “фірточку”, даючи відповідь на лист підп. Хорсуна.

Помимо цього Юри вкінці залишили ясний доказ про себе (найвищий доказ самопосвяти), бо недавно (правдоподібно 26/І.-48 р.), заскочені більшовиками в криївці через дві години відбивалися, зліквідували матеріали і пострілялися.

Постій, дня 5/ІІІ.1948 р.

888

* * *

До справи Юри
Р. 31
Справа ч.: 1/48
Войтина Олекса
Войтина Павло

Золотниківщина
Дня 1.7.1948 р.

Повідомлення

(Зібрання компр.[омітуючих] матеріалів агентурного порядку)

I. Войтина Олекса, син Петра, нар. 1922 р. в с. Ішків, Золотн.[иківського] р-ну, Терн.[опільської] обл., укр., освіта — середня, учитель (з рільників), жонатий. Член ОУН, пс. Юр.

II. Войтина Павло, син Петра, нар. 1925 р. в с. Ішків, Золотн.[иківського] р-ну, Терн.[опільської] обл., укр., 7 кл. гім., нежонатий. Член ОУН.

До цього часу Безпека збрала і розпоряджає такими компр.[омітуючими] матеріалами (по агентурі) відносно Юрів:

1) Підозріла поведінка (дуже не конспіративна), спосіб життя (особливо копання криївки), ставлення до орг. роботи.

2) Вислови Доля, які вказують, що Юри — агенти:

а) На другій стрічі Доля сказав так до Міська: “Бурлана ми зловимо в криївці Юрів. Ходить, щоб до них його заманути, а тоді ми собі вже порадиємо”.

б) З метою довідатися, чи Юри — агенти, Місько на стрічі повідомив Долю, що Юри не конспірують і тому тяжко буде до них заманути пр. Бурлана. До того додав ще, що Сірко навіть їх підозріває. На це Доля відповів: “Ти, Міську, говори перед Сірком, що Юри дурні на агентурі, як вовк на звіздах. Говори, що вони матеріалісти, хабарники, шкурники і на таке ризико, як агентура, не підуть. Я колись собі з ними поговорю відносно конспірації. Їх шляк трафить!”. Цим Доля боронив їх перед обвинуваченням з нашої сторони, а це доказує, що його мусіло щось в’язати з ними.

в) На одній стрічі підп. Хорсун запитав Долю, коли цей говорив з Міськом про Юрів, про що вони говорять. Доля відповів, що про тих, яких нав’язав Сергеев (о/у РО МГБ).

3) В зізнанні д-га Міська і Сірка говориться, що дня 23.VIII. Юр замовив в одній хаті на вісьмох людей обід, який йому виносили до

лісу. Зараз ввечір Місько і Сірко перевірили, при чому вияснилося, що ніхто з повстанців з ними не міг квартирувати. Місько запевняв, що вони мусіли квартирувати з ніким іншим, тільки з Долею (який вже був в більшовицьких руках) і його охороною. До того ще Альоша висловився перед Міськом, що одного разу (десь в тому самому часі) він квартирував з Долею і більшовиками в Ішківському лісі. Вдень не мали що їсти, тому мусіли посилати більшовиків на хутір.

4) Під час облави в Ішкові (дня 1/XI – 47 р.) більшовики не розкрили ні одної криївки Юрів. Про одну їх криївку Доля точно знав, а про другу догадувався. Під час облави не був ніхто арештований з т. зв. “симпатиків Юрів”, які були розконспіровані перед цілим селом. Зато інші (менш підозрілі) були арештовані.

5) Крім того, Безпека розпоряджає ще цілим рядом компр.[о-мітуючих] матеріалів (дрібнішими, менш обгрунтованими).

6) Точніше, гл.[яди] справа Юди.

Постій, дня 1/I.1948 р.

“888”

* * *

№ 108/XV-14

Протокол допиту Стефанії Михайлівної Лагойди

Р. 31
Справа Ч: .../48
Лагойда Стефанія
с/о РО МГБ “Люба”

Золотники, дня 20/ІІ. 1948 р.

Протокол допиту

Лагойда Стефанія Михайлівна,
уродилася 6/4. 1931 р. в с. Соко-
лові, Золотниківського р-ну,
Тернопільської обл., освіта — 2 кл.
Початкової Школи, вільна, рільник.
Агент с/о РО МВД від 9/6. 1947 р.

Я, Лагойда Стефанія дочка Миколи і Магди, з дому Бідна, уродилась в сім'ї селян бідняків. В батьків моїх було три морги поля. Крім мене ще була старша сестра Марія та молодша від мене Євгенія.

На восьмому році життя батьки віддали мене в школу. Перший клас я закінчила за польської окупації, а другий за першої більшовицької окупації. Дальше до школи я не ходила тому, що мама заставляла мене до праці в господарстві. До місяця грудня 1943 р. я була постійно вдома та помагала мамі в хатній роботі.

При кінці грудня 1943 р. до нас приїхала зі Львова тітка і забрала мене до себе. Тітка працювала сторожем в одному домі, отже в неї я оставлялася вдома, коли вона йшла до праці, або часом заступала її при праці. У Львові в тітки я перебула до приходу ЧА в 1944 р.

За тиждень часу після приходу ЧА до Львова я від'їхала додому, бо тут не мала вже що робити. Родинне село я застала зруйноване під час війни. Наша хата була також зруйнована, тому мама і молодша сестра Євгенія мешкали в чужій хаті. Батька вдома я не застала, бо він служив в ЧА.

В 1945 р., коли поляки виїзджали на захід, ми перейшли мешкати на польську хату, в якій живемо до сьогодні. Осінню цього року з армії повернув батько і наше життя дещо покращало, бо батько ходив заробляти в заможних господарів, а я з мамою працювали на своєму господарстві.

Після Різдвяних свят 1946 р. до нашого села приїхав гарнізон і за ініціативою начальника цього гарнізону в нашому селі зав'язали станицю "істребительного батальйона". Мого батька також забрали до "істребків", де він служив через три місяці. Коли в квітні 1946 р. гарнізон виїхав з нашого села, "істребительний батальйон" перенесли до с. Золотник, а мого батька звільнили додому. Від тоді батько з мамою працював вдома на господарстві, а я записалася до праці при копанні торфу в с. Хатках.

При кінці місяця квітня 1946 р. почалася наша праця. Коли я прийшла перший день до роботи, більшовики, які приїхали з р-ну, для кожного робітника дали по шість метрів мануфактури і сказали, що коли будемо добре працювати, то пізніше дістанемо більше мануфактури. При торфорозробці я працювала до середини червня.

Через жнива 1946 р. я працювала з батьками на своєму господарстві. Пізніше я помагала батькові готувати збіжжя на контингент.

Осіною 1946 р. померла моя мама і я осталася з батьком і молодшою сестрою. За два тижні після смерті мами батько нас покинув і перейшов жити до своєї коханки Деренихи Бронислави. Рівнож зі собою батько забрав все збіжжя і бараболю так, що ми зі сестрою не мали нічого на прожиток. Через зиму 1947 р. ми були змушені ходити по заможніших господарях і просити хліба.

В місяці травні 1947 р. почалась знову праця на торфорозробці і мене покликали до неї. До роботи я пішла 23 травня і працювала через два тижні.

Около 30 травня з полудня на місце праці приїхав з р-ну директор торфорозробки Квас, технорук Маринова, нач. РО МВД Огієнко, міліціонер Судомора і старший технорук з р-ну, прізвища якого не пам'ятаю. Вони всі почали приглядатися до нашої роботи, а відтак відійшли до с/ради с. Хатки. Коло нас остався технорук Маринова, яка була постійно з нами і кермувала роботою. Около першої години пополудні почав падати дощ і ми пере[р]вали працю та [хотіли] йти до хатів. Цього дня технорук Маринова привезла з р-ну харчі для робітників і ми всі пішли до с/ради, де вона видала кожному по 500 гр. гречаних круп, 16 пачичок цукру, по пів пачки кави і по чверть літри олію. Відтак вона сказала нам зачекати поки [пере]стане дощ, бо підемо до роботи. Я з іншими робітниками стала під с/раду і чекала. Коло мене стояла Юрчак Анна з с. Соколова, яка разом зі мною ходила до праці. В той час із села над'їхав нач. РО МВД Огієнко з міліціонером Судоморою. Вони заїхали на подвір'я, оставили фіру, а самі пішли до середини. За яких 20 хв. нач. РО МВД вийшов на двір, а побачивши

нас під хатою, підійшов ближче та почав просити на весілля, яке було зараз в сусідстві коло с/ради. Я відповіла, що на весілля ми не підемо, бо нас ніхто не просив. На це він відповів: “А от я не прошений, а йду”. Я сказала, що він може йти, а ми не підемо. Він трохи постояв коло нас мовчки, а відтак запитав мене, як я називаюся. Я відповіла, що Середа Матрона. Тоді він запитав про прізвище Юрчак Анни, на що вона також жартом відповіла, [що] називається Теслюк Катерина. В той час з хати, де було весілля, всі повиходили на двір і почали готуватися до шлюбу. Я перейшла через дорогу і стала коло паркана, щоб краще подивитися на весільну церемонію. За мною підійшов нач. РО МВД і вдруге запитав чи я на правду називаюся Матрона. Я засміялася і відповіла, що я зажартувала та що називаюся Лагойда Стефанія. Дальше він запитав де я мешкаю. Я відповіла, що в с. Соколові і показала свою хату (мою хату з цього місця було добре видно). Дальше він почав розпитувати як мені живеться. Я відповіла, що зле, бо немає родичів і сама мушу заробляти на себе і сестру. На це він сказав: “Якщо б ти хотіла, то могла б краще жити”. Я запитала в який спосіб. Тоді він почав розпитувати чи коло мене ночью хтось ходить. Я відповіла, що про це не знаю, бо вночі сплю. Дальше він говорив: “От у вашому селі є бандьори і напевно ходять коло тебе. Якщо б ти прослідила де вони заходять і про це мені донесла, то я за це дав би тобі 5000 крб. і твоє життя могло б покращати”. На це я відповіла, що буду слідити. При відході Огієнко сказав, щоб я найбільше слідила за хатою Барського Павла, Барського Миколи і Барської Анни. З ним я мала стрінутися при праці коло торфу. (Вищезгадані хати є зараз в сусідстві коло Лагойди Стефанії і до них часто заходили повстанці). На цьому ми розмову закінчили і розійшлися. Того дня я вже до роботи не йшла. Вечером того дня я стала у вікно та вважала чи хто не зайде до вищезгаданих хатів. Одначе того вечора не було нікого.

Дня 2/6. 1947 р. вечером около десятої години почали гавкати пси. Я вийшла на подвір'я і бачила, як через подвір'я Барського Павла переходило двох повстанців. До хати вони не вступали. Другого дня я пішла до праці і думала, що коли стрінуся з нач. РО МВД, то про все йому зголошу. Одначе з ним коло торфу я не стрічалася. Вечером, коли я вертала від праці, коло могили в с. Хатках я стрінула нач. Огієнка, який пізнав мене і рукою дав знак, щоб я зачекала. Підійшовши до мене він запитав як дело. Я відповіла, що бачила двох повстанців, які переходили через подвір'я Барського Павла. Тоді він запитав в котру сторону вони пішли. Я відповіла що в село. Огієнко питав, чому я дальше не йшла за ними і не дослідила до кого вони зайдуть. Казав,

щоб на слідуючий раз, коли завважу повстанців, йти за ними і дослідити до кого вони зайдуть. Вони можуть зайти десь на квартиру і треба уважати де вони зайдуть, чи до хати, чи до стайні, або пивниці, тільки казав, щоб при цьому уважати, щоб мене хто не запримітив, що я сліджу. Казав, що коли я щось такого досліджу і йому про це зголошу, то він зараз дасть мені гроші. При цьому він виняв з портфеля жмут грошей і сказав, що всі будуть мої. Гроші показав і сховав назад. Тоді я сказала до нього, щоб він дав мені хоч трохи грошей, а я буду старалася добре слідити. На це він відповів, що скорше йде робота, а відтак платня. В той час з с. Хаток надійшла технорук Маринова і задержалася коло нас, поздоровила Огієнка та запитала, що ми говоримо. Він відповів, що нічого. Тоді вона звернулася до нього і сказала, що хотіла би, щоб я записалася до комсомолу. Огієнко на це погодився і сказав, що коли я запишуся до комсомолу, то дістану шість метрів мануфактури і ще дещо та буде мені краще поводитися. Відтак Маринова попросила мене, щоб я сьогодні пішла з нею в район по цукор для робітників. Я на це погодилася, ми попрощалися з Огієнком і прямо пішли в р-н. До р-ну ми прийшли около восьмої години вечером. Коли ми переходили коло клубу, Маринова сказала, щоб зайти з нею до середини. Тут ми застали якусь дівчину, що сиділа коло стола і щось писала. Маринова представила мене їй і сказала, що я хочу вступити в комсомол. Відтак ця секретарка розпитала про мою генералію, яку списали, а відтак сказала, щоб підписатися. Тому, що я писати не вмію, вона сказала зробити хрестик. Дальше сказала зачекати в клубі, бо тут вечером будуть комсомольські сходини, на яких я також повинна бути присутна. Одначе до комсомольських сходин було ще доволі часу і Маринова забрала мене до свого дому на вечерю, після чого ми знову повернули до клубу. Тут ми застали вже комсорга, секретарку і ще одну дівчину-комсомолку. Побачивши мене, комсорг запитав Маринової що я за одна. Вона відповіла, що родом з с. Соколова, працюю коло торфу і що сьогодні вступила в комсомол. Тоді він взяв картку паперу, щось написав і сказав мені підписати. Я знова зробила тільки хрестик. В той час почали сходитися інші комсомольці. Всіх зійшлося около 5-ть осіб. Тоді комсорг звернувся до всіх, щоб сідали на місця і попросив о тишину. Відтак він почав говорити: “Комсомольці і комсомолки, ви вже не один раз були на комсомольських зборах і чули різні доповіді про організацію комсомол. Хто мені вияснить, що таке комсомол і що значить бути комсомольцем, чи комсомолкою?” По хвилині встала одна комсомолка і сказала, що вона відповість на питання. Вона сказала так: “Бути комсомольцем, чи комсомолкою, це значить бути постійно

готовим захищати свою родіну”. На це комсорг махнув рукою і сказав: “Сідай, сідай, блядюго, ти ні чорта не розумієш”. Тоді звернувся до другої і сказав: “Лена, а ти відповіш на це питання?” Визвана зразу заявила, що не відповість. Тоді він накинувся на неї з грубою більшовицькою лайкою і сказав: “Ти знаєш тільки волочитися по спиртзаводі і пити горілку, а відповісти на питання не знаєш”. На це вона відповіла, що, якщоб мала книжку, то навчилася. Він сказав, що другим разом дасть їй книжку. Тоді я підступила до стола і пропросила комсорга, щоб він і мені позичив книжку. Він запитав нащо мені книжки, коли я не вмю читати. Я відповіла, що це не має нічого до речі, бо мені хто-небудь може прочитати і вияснити. Тоді він сказав, що дасть на слідуючий раз. Далше я звернулася до нього і сказала: “Ви обіцяли дати мені мануфактури, взуття. Дивіться яка я обдерта та нага, так не повинна ходити комсомолка”. В той час я підняла суконку і сказала: “Дивіться, я навіть не маю сорочки і майток”. Комсорг почав на мене кричати, що я так неприлично поступаю та заявив, що в комсомолі не дають ні сорочок, ані майток. Відтак він звернувся до всіх комсомольців і сказав, що слідуючі збори відбудуться на другий четвер. На цьому збори закінчилися і я з Мариною пішла на її квартиру, де перебула через ніч, а другого дня вернула додому. Вдома я застала в хаті сестру Євгенію, якій я розповіла, що була в районі та вписалася до комсомолу. Сестра почала за це на мене сварити, але мені вдалося її переконати, що все буде в порядку. Від того часу я вже більше до праці коло торфу не ходила.

В середу 9/6.1947 р. прийшла до мене дівчина, яка разом зі мною працювала коло торфу і сказала, щоб я другого дня пішла в р-н до клубу. Другого дня рано я зібралась і пішла в р-н. В клубі я застала комсорга та двох комсомольців. Я поздоровила їх, сіла на лавку та почала чекати. За короткий час почали сходитися комсомольці на збори. Коли вже зійшлися всі, комсорг відкрив збори, на яких проводив перевірку заданного матеріалу, між іншим питав і мене. Я зразу заявила, що нічого не відповім, бо не мала з чого навчитися. Комсорг підступив до мене і сказав: “Пощо тобі книжки, коли ти не вмєєш читати. З тебе і так жодної користі не буде”. Відтак сказав мені вийти за двері і більше на сходини не приходити. Я вийшла на двір і тут чекала поки не скінчуться сходини. Десь за півгодини почали комсомольці розходитися. Тоді я відкликала технорука Маринуву на бік і почала перед нею жалувати, що комсорг зі мною так поступив. В цей час надійшов нач. РО МВД Огієнко, підступив до нас, привитався і запитав, що ми тут робимо. Маринова відповіла, що ми були на комсомольських зборах, а зараз йдемо додому. Тоді він

попросив нас до своєї канцелярії, яка міститься по противній стороні дороги від клубу. Тут він коротко поговорив з Мариною про роботу коло торфу, а відтак вона перепросила нас і сама вийшла на двір. Тоді Огієнко попросив мене сідати коло стола, а сам взяв картку паперу і почав щось писати. Коли скінчив почав розпитувати мене, що нового і в с. Соколові. Я відповіла, що нема нічого. Тоді він підсунув мені цю картку і сказав підписатися. Тому, що я писати не вмю, зробила лише два хрестики. Він цю картку положив до якоїсь книжки, а мені почав пояснювати на що я підписалася. Говорив, що я підписала заяву співпраці з органами МВД та що буду доносити всьо, що тільки довідаюся про бандерівців. При цьому дав мені кличку "Люба". Говорив, що коли б він стрінув мене десь між людьми, а хотів зі мною говорити, він подасть кличку "Люба" і я повинна йти за ним. Про це, що я підписала заяву казав, щоб нікому не говорити, навіть сестрі. Наприкінці він означив мені стрічу, яка мала відбутися в с. Соколові коло с/ради на слідуючий четвер. При цьому ще раз пригадував, щоб найбільше слідити за Барським Павлом, Миколою і Анною. На цьому ми розмову покінчили і він відпустив мене. На вулиці я побачила Маринуву, яка стояла коло брами Воєнкомату. Я покликала її і ми разом пішли додому. Вдома я застала сестру, яка сапала кукурудзу на городі. Вона почала сварити на мене і питала де я ходила. Спочатку я говорила, що була в с. Хатках, та коли сестра почала заперечувати та настоювати на тому, щоб я сказала правду, я призналася їй і сказала, що була в р-ні на комсомольських зборах, а відтак в канцелярії начальника МВД, з яким погодилася співпрацювати, за що він буде платити мені грішми. Почувши таке, сестра почала кричати і плакати. Я успокоїла її і сказала, що за гроші, які одержимо від начальника, купимо собі харчів та убрання і будемо ще жити. Сестра повірила в це і заспокоїлася.

Того дня вечором я стояла на порозі своєї хати і дивилася, чи хто не зайде до згаданих господарів. Одначе цього вечора я не завважила нічого. Другого вечора також я не бачила нікого. В суботу вечором я стояла на своєму подвір'ї і бачила, як трьох повстанців зайшло до хати Барської Анни. Про це я рішила донести на слідуючий стрічі начальників.

Дня 17 червня, в четвер, я разом зі сестрою сапала на городі кукурудзу. В той час до мене прийшла Ягуська Олена, яка була джурною в с/раді і сказала, що мене кличе голова с/ради. Я пішла до с/ради і тут запитала голову чого він від мене хоче. Він відповів, що мене кличе нач. МВД. В той час до канцелярії [ввійшов] Огієнко. Я поздоровила його, на що він відповів і сів на лавку. В той час голова ввійшов на двір, а

начальник почав питати мене, що я прослідила. Я сказала йому що бачила, як до хати Барської Анни заходило трьох повстанців. Огієнко сказав, щоб я зачекала в с/раді, а він піде перевірити цю хату. Він забрав зі собою більшовиків і пішов. Коли він вернувся, сказав, що там нема нікого, а хата замкнена. До мене сказав, що погано сліджу і тому не дістану грошей. Казав, щоб я уважала коли бандерівці зайдуть до якоїсь хати чи вони там лишаються квартирувати, чи ще ночью виходять. Якщо виходять, то казав слідити в котрий напрям вони йдуть, а коли лишаються квартирувати, то де йдуть спати. Казав, що коли він зловить когось з мого доносу, то я за це дістану 5000 крб. Слідуючу стрічу означив за два тижні в четвер і до цього часу я повинна точно прослідити за повстанцями де вони заходять і де мають криївку. На цьому ми розмову покінчили і я пішла додому.

До другої стрічі я ходила днем працювати по сусідах, а вночі слідила вищезгадані господарства. Одначе мені не вдалося нічого вислідити. Коли прийшов день стрічі я пішла до с/ради около 11 години, але начальника тут не застала. Відтак я ходила другий раз, але також не застала нікого. Около першої години пополудні я пішла третий раз. Цей раз я побачила на дорозі фіру, коло якої стояло трьох більшовиків, а на порозі с/ради стояв нач. РО МВД Огієнко. По привитанні він запитав мене як діло. Я відповіла, що погано, бо нічого не могла прослідити. Він відповів, що це не є зле для нього, тільки для мене, бо не одержу грошей. Відтак він витягнув з кишені портфель, де було повно грошей і сказав: “Якщо б ти була дала матеріали, то ці гроші були б твої”. Відтак сказав, що він зараз їде до Тернополя, тому стрічі точно не може замовляти, бо не знає коли поверне назад.

За чотири дні після цієї стрічі до мене прийшов мій стрієчний брат Богдан, який ходить до другого класу і сказав, що бачив в Юрчак Миколи повстанців, які там квартирували. Про це я постановила зголосити начальникові. На слідуючий четвер я пішла до с/ради, де думала стрінити Огієнка. Але його цим разом не було. Від того часу до 24 листопада 1947 р. я з більшовиками не стрічалася. Через той час я працювала вдома на господарстві, а також ходила працювати до сусідів.

Дня 24 листопада перед вечером прийшла до мене Кицькай Анелька, яка в той час була дижурною в с/раді і сказала, щоб я йшла до с/ради, бо мене кличе якийсь більшовик.

В канцелярії с/ради я застала багато людей, голову с/ради, секретаря і нач. РО МВД Огієнка. В той час тут відбувалися збори. Після зборів всі люди почали розходитися і я також вийшла на двір. На подвір'ї начальник подав мені кличку “Люба” і сам пішов за дім

с/ради, до поваленої хати. Я зрозуміла, що треба йти за ним. Тут начальник почав розпитувати мене, що я за цей час просліддила. Я сказала йому, що в Юрчака квартирують повстанці. Він почав питати чи я їх бачила. Я сказала, що про це довідалася від свого стриєчного брата. Тоді він запитав чи в Юрчака ще більше колись квартирували бандерівці. Я відповіла, що рівнож і від інших людей в селі я чула, що в Юрчака квартирують повстанці. Огієнко сказав, що він цю справу перевірить і якщо когось знайде, то я дістану від нього гроші. Наприкінці сказав, що коли я буду йому потрібна, то він покличе мене через дижурного с/ради. На цьому ми розійшлися.

Третього дня після цієї стрічі до мене прийшла моя тітка Хлівна Антошка з с. Слобідки. Вона скривалася перед більшовиками і хотіла в нас перебути деякий час. Другого дня досвіта тітка вийшла на двір і коли повернула, сказала, що десь їдуть авто. Рівнож сказала, щоб ми вставали і збиралися. Молодшу сестру тітка випровадила на сусіди, бо більшовики знали, що в мене вдома є тільки дві жінки. Десь за півгодини до другої хати, де живуть переселенці, прийшов один більшовик і питав де міститься с/рада. В той час з напрямку с. Панталихи гостинцем над'їхало п'ять автомашин. Три поїхало до с/ради, а дві в напрямі до костела. Ці авта, що поїхали до с/ради тут стали і всі більшовики з них висіли. З них частина пішла до Юрчака, а решта розійшлося по селі. Я на це все дивилась через вікно своєї хати. По якомусь часі я почула вибух гранати та стріли з автоматів, які було чути протягом півгодини. Я в той час подумала, що аж тепер дістану гроші і поправлю своє життя. Коли стріли затихли до другої хати прийшло двох більшовиків і сказали господареві запрягати коні, бо повезе побитих "бандітів". Я про це все чула через двері. Господар запряг коні і разом з більшовиками поїхав на місце випадку. За кілька хвилин я побачила через вікно фіру на якій їхав Юрчак, його жінка та дочка Катерина. Фіра поїхала до с/ради. За фірою їхала автомашина, на якій було двоє забитих повстанців. Тому, що Юрчак і його дочка Катерина були ранені, їх зараз під охороною кількох більшовиків відставили до лікарки в с. Золотниках. Побиті повстанці лежали на машині під с/радою до другого дня.

Того дня, як була в селі облава, я цілий час була вдома. Вечером вернула до хати моя сестра і ми полягали спати. Десь за півгодини хтось почав стукати до дверей. Я встала, відчинила і до хати ввійшло двох більшовиків, які хотіли молока. В мене молока не було і вони відійшли. Я вийшла за ними, щоб зачинити двері в сніях, і тут побачила начальника РО МВД Огієнка, який підійшов до мене, привитався, а відтак почав хвалити мене за роботу. Тоді я сказала, щоб він дав мені

за це гроші, на що він відповів: “Поки-що спасіба тобі за це, а гроші одержиш за тиждень часу тому, що я їх коло себе не маю”. Відтак він попрощався і пішов в напрямі с/ради.

Другого дня около 12-ої години всі більшовики, що були в нашому селі, виїхали до с. Хаток, де також робили облаву.

Від того часу я постійно була вдома. До комсомолу мене вже більше не чіпали, начальник мене більше нікуди не кликав і я жодних грошей не дістала. Щойно тепер я переконалася, що більшовики мене обманули.

Дня 19/II.48 р. я разом з Паласюк Анною і Романською Анною поїхала до Львова на базар, де була через три дні. Зі собою я мала 6 кг. кукурудзяних круп, за які взяла 24 крб. і за ці гроші купила чотири метри мануфактури і пару панчіх. З цим я вернула додому.

Дня 19/II.1948 р. прийшли до мене якісь озброєні люди і мене арештували.

Дня 23/II.1948 р.

37/3

* * *

№ 109/XV-15

Протокол допиту Марії Василівної Руднік

Р. 31
Справа Ч: .../48
Руднік Марія
с/о РО МГБ

Золотники, дня 3.III. 1948 р.

Протокол допиту

Руднік Марія Василівна, уроджена 21/X.1927 р. в с. Козороги, Коцюбинського р-ну, Чернігівської обл., освіта — закінчена Пед. Школа і два курси Пед. Інституту, українка, вільна, учителька.

Я, Руднік Марія уродилася в сім'ї Василя та Галини, з дому Коротков. В батьків моїх було десять десятин землі. Крім мене в батьків був ще молодший син Іван.

До революції 1917 р. батько мій працював на ріл[л]і, а відтак встановлено Рад. владу і батько став працювати фотографом в с. Козарчак, а мати стала на працю в рай. союзи в місцевому р-ні.

На сьомому році життя батьки післали мене в школу. В родинному селі я закінчила 7 кл., а відтак пішла в сусіднє село Смолів, де закінчила восьмий клас. В той час вибухла більшовицько-німецька війна і я навчання перервала та стала працювати коло родичів.

Про це, що почалася війна я довідалася по радію. Було це в неділю, коли я разом з подругами гуляла в клубі. Тоді в клубі по радію почули ми, що Німеччина напала на Рад. Союз. Цю вістку дехто з присутніх в клубі сприйняв з радістю, а більша частина з сумом, бо з їхньої родини буде мусіти хтось йти на війну. Я рівнож була невдоволена війною, бо мій батько був ще молодий і буде мусіти йти на війну. В той час на забаві був також голова с/ради Насонок Микола і голова колгоспу Рудник Іван Петрович, які зараз розіслали в село десятників, щоб скликали людей на збори. Коли вже всі люди зійшлися, голова с/ради виступив з доповіддю, в якій повідомив, що Німеччина напала на СРСР, перейшла кордон без виповідження війни, а німецькі

літаки бомбили столицю УРСР – Київ. По мітингу я вернула додому і тут бабці переповіла все, що чула в клубі. Вечером додому повернув батько і мама і всі почали говорити про війну. Батько був незадоволений з війни, а мати плакала, що батька заберуть в армію.

Дня 28/6. 1941 р. батька покликали до ЧА. Я з мамою і молодшим братом лишилися вдома. Мати даліше працювала в Рай. Потреб. Союзи, я жила при бабці і помагала працювати в колгоспі. Тут я в'язала снопи, помагала при зборі сіна і т.п. За один трудовдень я діставала 30 гр. жита, 500 гр. ячменю і один кілограм картоплі. На роботу до колгоспу я ходила щодня, а часом 3-4 рази на тиждень.

Протягом часу від 22 червня до приходу німецької армії агітатори, які були прикріплені до нашого колгоспу, проводили з колгоспниками мітинги, на яких звертались з закликами, щоб добре працювати та вирощувати добрий врожай, який треба скоро зібрати, щоб не дати німцям. Іншим разом говорили, що ЧА вже наступ німецької армії відбила і німці мають великі втрати.

Між колгоспниками була більша частина, що бажала приходу німців. Лише ці, що працювали в державних установах були цьому противні.

Протягом місяця жовтня 1941 р. ЧА поступово відступала на схід. Зараз під нашим селом була перестрілка. Німецькі літаки постійно бомбили і з цієї причини цивільне населення мусіло копати схови, в яких хоронилося під час налетів.

При кінці листопада я разом з мамою і бабцею сиділа в сховищі тому, що на переправі через Десну зав'язався бій. До нашого села прийшли люди з сусідніх сіл, які втікали від фронту, а головно від німецької армії і сказали нам, що в селі віддаленому шість кілометрів є вже німецькі війська. При відступі останні частини ЧА запалювали села, спалювали ввесь хліб по колгоспах, щоб нічого не залишити для німців. Десь коло 14 год. по короткій перестрілці до нашого села прийшли перші стежі німецької армії, які сказали населенню виходити з бункрів та розпитували чи нема руских солдатів. Люди виходили з бункрів та почали розмовляти з німцями і приймали їх молоком та іншими харчами. Німецькі вояки ставились до населення прихильно та роздавали яблука та груші, які привозили на машинах. Хто хотів брав, а хто не хотів — не брав. Того дня в нашому селі горіли ще хати та колгосп, який запалили відступаючі більшовики. Частина німецької армії, яка прийшла до села, пішла даліше в слід за більшовиками, а частина залишилася в селі та розквартирувалася по дворах. Другого дня німці сказали людям, щоб розбирали колгоспне майно і все, що до цього часу було державною власністю. Люди так і зробили.

Десь за чотири дні по приході німців, німецький військовий переводчик повідомив, щоб люди зійшлися до с/ради, бо тут будуть вибирати сільський уряд. Я також була на тому мітингу. Старостою села вибрали бувшого голову с/ради за більшовицької окупації Насонок Миколу, а його замісником Стеченка. Тоді сільська управа почала наділювати людей колгоспною бараболою, яка ще не була викопана.

Я протягом осені 1941 р. та зими і весни 1942 р. була постійно вдома разом з матір'ю та братом. Тут займалася господаркою.

Весною 1942 р. я разом з братом пішла в ліс, щоб назбирати хмелю на горілку. З нами пішло ще більше дівчат та хлопців з нашого села. В лісі ми стрінули двох червоних партизанів, які питали нас, що ми робимо. Ми відповіли, що збираємо хміль на горілку. Партизани почали розпитувати нас, як нам живеться і чи в селі є німці. Ми відповіли, що живеться погано і що в селі є німецька поліція. При відході партизани сказали нам, що вкортці виженуть німців і знову заведуть Рад. владу. Партизани були убрані по-цивільному, в шинелях, чоботях, мали автомати. Вони сказали нам, що їх в лісі багато і відійшли собі. Вдома я розповіла мамі про це, що бачила партизанів.

Весною та літом 1942 р. в селі творилися партизанські відділи. До них вступали селяни з мого та сусідніх сіл. Вечерами вони заходили до своїх хатів за харчами. Багато партизанів зістало побитих німецькою поліцією, яка постійно робила на них засідки.

В місяці липні 1942 р. моя мама і бабця пішли в м. Чернігів, забрати свої речі, які там оставили. В той час на станції зав'язався бій між партизанами і німцями. Моя мама в той час виходила якраз з міста і тут зістала з бабцею забита. Тоді я рішила поїхати до тітки, яка жила на участку "Путь до соціалізму" в Чернігівській обл. біля станції. До тітки я приїхала в місяці вересні. В місяці жовтні німці почали будувати залізну дорогу і до цієї роботи взяли місцевих людей віком від 17 років. Я рівнож пішла до цієї роботи. Тут я працювала до місяця грудня 1942 р. В той час німецька армія відступила і до нас прийшла ЧА. Більшовики почали організовувати колгоспи і приказали населенню звести все колгоспне майно, яке німці роздали поміж людей. Рівнож почали наставляти по селах владу. Протягом зими я працювала в тітки на господарстві. Весною я дальше була в тітки, а рівнож ходила до праці в колгоспі. В місяці травні 1943 р. більшовики відкрили школи і оголосили набір студентів в технікуми. Я рівнож вписалась до школи і в м. травні поїхала до міста Хортиці здавати іспит. Іспити здавала від 12/8 по 20/8. Відтак я повернула назад до тітки, забрала все потрібне і 1/IX. повернула до м. Хортиці на навчання. На квартиру примістилася в гуртожитку. Протягом шкільного року я

ані разу не їздила додому, тільки тітка приїжджала до мене і привозила харчі. Під час ферій я перебувала в тітки, а відтак знову поїхала до м. Хортиці на науку, де закінчила другий курс. В 1945 р. по іспитах я вже до тітки не їхала, а поїхала додому, де жила мати мого батька з сином і невісткою. Тут я перебула через ферії, а в місяці серпні поїхала знову до Хортиці на третій курс. Закінчивши третій курс Педтехнікума в 1946 р. я приїхала до тітки. Звідси в місяці липні 15 числа поїхала в Київ здавати іспити. До 25.8.46 р. я здала іспит з першого курсу і поїхала в Чернігівщину, де жила до листопада. Протягом того часу я підготовлялась до іспитів з другого курсу. Вивчала головно німецьку мову. Дня 8/ХІ.46 р. я поїхала знову в Київ здавати другий курс. По іспитах я знову вернула до бабці, в якій жила до квітня 19, 1947 р. та помагала їй в господарстві.

Дня 8/4. 1947 р. я поступила на роботу в Гос. банк в м. Чернігові. Тут працювала я до місяця липня. В Гос. банку повнила я функцію кредитного інспектора. Заробітня плата виносила 640 крб. В місяці липні я приїхала додому на відпустку. Тут застала я записку, яка прийшла від прокурора з м. Хортиці. Він писав, щоб я негайно зголосилася в міністерстві освіти в м. Києві, звідки направляють мене в Західну Україну вчителювати. Другого дня я поїхала назад в Чернігів щоб звільнитися з роботи в Гос. банку. Тут зав. банку Голубовій Зоні я зголосила, що залишаю працю і представила їй записку, яку одержала від прокурора.

Дня 19/8.47 р. машиною, яка возила дрова, я поїхала в Чернігів і зайшла на станцію, щоб купити білет. Відтак в дев'ятій годині я виїхала до Києва. В м. Ніжин мені треба було пересідати і купувати білет до Києва. Тут при касі я запізналася з одною студенткою, яка також їхала в Київ до міністерства освіти. До Києва ми приїхали 21/8.1947 р. в 12-ій годині ночі. Тому, що на станції було багато людей і не було де заночувати, ми пішли до міністерства, яке містилося на бульварі Шевченка № 14. Тут застали ми сторожиху, яка запровадила нас до одної кімнати, де ми примістились на нічліг. Рано 22/8. ми зайшли до нач. зав. кадрами Зайцева (високого росту, обличчя повне, вже сивий, убраний в цивільному, зачіска догори, около 68 років). Ми подали йому документи і просили, щоб дав нам працю на СУЗ. Він відповів, що на СУЗ місць для учителів немає і мусимо їхати на ЗУЗ, звідки по чотирьох роках праці можемо повернути назад і тут дістати працю. Він видав нам направління в Тернопільську обл. і ми з тим повернули назад додому.

Дня 24/8. 1947 р. я виїхала в Ніжин до своєї подруги, з якою разом 25/8. в другій годині пополудні виїхали в Тернопіль. Тут ми зайшли в ОблВНО і зголосились в зав. кадрами (жінка єврейка). Вона направила нас в Золотниківський р-н. З Тернополя ми поїхали поїздом до Козови,

а відтак машиною до Підгаєць. Тут на базарі ми стрінули фіру з с. Зарваниці, якою приїхали до того села. В с. Зарваниці, Золотниківського р-ну ми переночували, а другого дня, тобто 3/9.47 р. рано зголосились в райВНО Золотниківського р-ну. Завідуючим райВНО був тоді Бравченко. Він призначив нас до с. Соколова, куди ми таки того самого дня відійшли. Тут всі місця були вже зайняті і ми вернули назад в райВНО і зголосили це Бравченкові. Тоді він призначив мене до с. Кутузова [Котузів], а мою подругу до с. Гниловід.

Дня 6/9. я пішла до с. Кутузова [Котузова] і зголосилась в директорки школи Микитенко Марії. Тоді вона попросила голову с/ради Трача, щоб він знайшов для мене квартиру. Голова призначив мене до Дідуник Василя, в якого я стала жити. Директорка школи призначила мені третій клас, а крім того я викладала в 5 і 6 класі нім. мову. В с. Кутузові [Котузів] я учительювала до 22/XII.1947 р.

Дня 7/XI., коли відбувалось свято Жовтневої революції всі вчителі К[о]тузівської школи, голова с/ради Трач, секретар Порибус Степан зійшлися до[д]ому директорки на учительську забаву. Тут я кілька разів пішла танцювати з чоловіком директорки, з чого вона була дуже невдоволена. З цієї причини вона зробила на мене донос в райВНО мовляв, я забираю її чоловіка. Дня 18/XII.47 р. до мене прийшла записка від зав. райВНО Півнева, щоб я зголосилася в нього. Коли я прийшла, він відразу прочитав мені донос директорки з с. Кутузова [Котузова]. Завідуючий сказав, що з цієї причини перенесе мене до школи на Бурканівських хуторах Рудка. Дня 22/XII.47 р. прийшов писемний наказ щоб перейти на Рудку. Того дня я зголосилася в директорки Бурканівської початкової школи Карпової Катерини Петрівної, яка призначила мене на Рудку і знайшла квартиру Антощишин Зоньки, за яку я платила 200 крб. Дня 25/XII.47 р. я почала навчання. В першому, другому і третьому класі я мала 24 дітей.

Дня 5/I.1948 р. о год. 6 вечером до моєї господині прийшли воєнні. Було їх около 20 осіб, в тому числі майор Фадеєв, і якийсь ст. лейт., який сказав до моєї господині, щоб збиралася, бо піде в р-н. Я в той час була вдома. Майор сів коло мене і почав розпитувати про моє життя. Я відповіла, що добре. Тоді він почав зі мною жартувати і листом переписуватись, мовляв, він хоче зі мною знайомитись. Опісля почав питати чи до моєї господині заходять бандерівці. Я відповіла, що ще не бачила бандерівців і до господині вони не заходять. Тоді майор сказав мені, щоб я уважала і була обережною, бо сюди часто заходять бандерівці і хата моєї господині є бандерівською. Більшовики сиділи в хаті до 12 години ночі, а відтак зорганізували підводу, забрали арештовану господиню і поїхали в р-н. При відході

майор попросив, щоб я підвела його до підводи. Я вийшла за ним на двір і тут він ще раз перестерігав мене, щоб я уважала, бо тут заходять бандерівці. Відтак подав мені руку і сказав, що ще колись зайде до мене. Я вернула в хату і почала закінчувати щоденник, а відтак положилася спати. Другого дня я зготувала обід для господині і сказала служниці, яка тут була, щоб вона віднесла в район. Відтак до мене прийшла учителька з хуторів Дубники і ми разом пішли на конференцію вчителів до р-ну. Конференція відбулась в домі Райвиконкому. Тут були всі вчителі району. Конференцію відкрив Яровий. Він критикував учителів, що по школах немає лозунгів, учителі не виховують дітей в комуністичному дусі та що по школах брудно. Відтак виступив перший секретар РК КП(б)У Хоменко, який підтвердив слова Ярового. Опісля виступав зав. райВНО Півньов, по ньому Чипеленко [Чяпеленко?], а відтак інспектор Хворостовський. Всі вони критикували учителів. Того дня під проводом одної учительки прийшло десять піонерів, які прийшли привитати учителів і передати привіт Сталінові за щасливе дитинство. Другого дня о год. другій пополудні всі вчителі ходили на похорон нач. МГБ майор[а] Фадеєва, ст. лейт. Крамченка і сержанта Гаврищука, яких постріляли повстанці в с. Сапові. По похороні я вернула додому.

Дня 13/І.1948 р. з КПЗ повернула моя господиня і оповідала, що її було арештували за чоловіка, який мав би бути в підпіллі і за це, що вона робила горілку.

Дня 15/І. я перейшла на квартиру до Дивусир Анастазії, в якій мешкала всього десять днів, а відтак повернула назад на стару квартиру.

Дня 17/І.48 р. я запізнилась півгодини на урок. В той час до школи зайшов Воробйов. Мене тут не застав і почав ждати в класі. За цей час він розпитував дітей чи гарна їх учителька. Коли я прийшла в клас, він запитав мене чи довго вже тут працюю. Я відповіла, що недовго. Тоді він запитав чому я запізнилась. Я відповіла, що в мене годинника немає і я не знаю коли приходить. Воробйов сказав, що коли б так застав мене інспектор, то посадив би на шість місяців. На цьому розмову ми покінчили і він вийшов зі школи.

Дня 19 січня я понесла до десятника Романюка наряд на дрова для школи. Вечером до нього прийшов незнакомий чоловік в воєнній формі і питав де мешкає Стрембіцький. Відтак він звернувся до мене і запитав, що я за одна. Коли я сказала, він попросив мене зі собою на двір. Тут я застала ще одного і вони почали розпитувати мене звідки я родом та що тут роблю. Я дала їм точну відповідь. Наприкінці вони запитали мене чи я знаю хто вони такі. Я відповіла, що незнаю, а думаю,

що рускі з р-ну. Тоді один з них сказав мені, що вони є укр. повстанці. Відтак сказав, щоб про це нікому не говорити і відійшли. Тоді я вернула в хату і запитала господаря хто то був. Господар відповів, що з р-ну. Тоді я сказала, що це не з р-ну, а бандерівці.

Дня 22/I.48 р. з напрямку с. Бурканова надійшло коло 60 більшовиків, які почали робити ревізії в Мальовського Богдана, в школі, в Урбанського і в моєї господині. З хати всіх вигнали і почали щось писати. В той час я увійшла до хати і начальники мене не завернули. Один ст. лейтинант почав розпитувати чи приходять до моєї господині бандерівці і які вони ростом: високі, чи низькі. Я відповіла, що не бачила ще, щоб сюди приходили бандерівці. Тоді цей лейтинант сказав, що я тягну вже в сторону західняків і що я вже сама бандерівка. На цьому вони закінчили зі мною говорити, вийшли з хати і відійшли в р-н.

Дня 28/II.48 до моєї школи приїзджав на перевірку інспектор Карпінський. Дня 5/III. я ходила в р-н до паспортного стола по свій паспорт. Вибравши паспорт я пішла на квартиру до зав. райВНО Півньова. Вдома його не застала, бо ходив в парт. кабінет. За деякий час він повернув і почав питати мене чому через два дні не було в школі навчання. Я оправдалася тим, що була хвора. Вечером я повернула додому. Від того часу я більше з ніким з р-ну не стрічалася.

Замітка:

Під час слідства об'єкт не хотів признатися, нічого не хотів говорити. На підставі нищеподаних фактів об'єкта зліквідовано.

1. Під час учителювання в с. Кутузові [Котузів] постійно тягалася з III.-им секретарем РК КП(б)У Чапеленком (жид). Крім того постійно заїзджав нач. РО МГБ майор Фадєєв.

2. Була активною організаторкою по школах піонерів

3. Коли стала учителювати на хуторі Рудка до неї заїзджав о/у лейт. Воробйов.

4. Дня 19/I.48 р. вечером до хати, в якій вона була на той час, випадково зайшли повстанці. Коли повстанці вийшли, вона сказала до господаря: "то на pewno не рускі, то бандіти". Скорше на цих хуторах було постійно спокійно, а після цього випадку за три дні більшовики зробили тут облаву, а відтак через два тижні робили постійно засідки. Останній факт найбільше кинув на неї підозріння.

Дня 13/III.1948 р.

37/3

* * *

№ 110/XV-16

Протокол допиту Богдана Романовича Бочана

Р. 31

Справа Ч: .../48

Бочан Богдан

Симпатик ОУН по пс. “Стріла”

Золотники, дня 18/IX.1948 р.

Протокол допиту

Бочан Богдан Романович, уроджений 26/XII.1916 р. в Золотниках, Золотниківського р-ну, Тернопільської обл., українець, освіта — 4 кл. НШ, рільник, жонатий, смпатик ОУН від 20/5.1946 р.

Я, Бочан Богдан, син Романа та Марії з дому Гуцкалюк, уродився в сім'ї селян. Батьки мої мали дев'ять моргів поля і займалися господаркою. Крім мене був ще молодший брат Стьопа і дві сестри — Домка і Магда.

На сьомому році життя я почав ходити до школи в родинному селі, де закінчив чотири кляси. Відтак я почав помагати батькові на господарстві.

В 1938 р. я вступив в члени Читальні Просвіти та до Самоосвітнього гуртка.

В 1939 р. я пішов перед польську військову комісію, де зістав асентерований, але до війська мене не забрали, тільки дали запасову картку. До кінця польської дійсності я постійно помагав батькові в господарстві.

З приходом ЧА в 1939 р. я дальше працював вдома коло батька. Приходом ЧА в перших днях тішилися майже всі люди. За кілька днів більшовики почали організ[ов]увати в нашому селі міліцію, начальником якої став Ціхоцьський Володимир, а головою с/ради став Гах Микола. В тому часі я оженився на [Леб'як] Євгенії, родом з с. Бурканова і від тоді займаюся господаркою.

Дня 22/6/1941 р. рано я пішов пасти коні. Коли я вернув додому, побачив два літаки, які їхали зі сходу на захід. Це вертали німецькі літаки з бомбардування. Десь около полудня від людей я довідався,

що Німеччина виповіла більшовикам війну. За деякий час почали втікати на схід більшовицькі війська. Місцеві жителі, які за більшовицької окупації були в підпіллі, почали роззброювати втікаючі частини. Тому, що моя хата була при гостинці, яким цілий час проїжджали більшовики, я пішов до хати на с. Бурканів, бо боявся, щоб більшовики не забрали мене на форшпан.

З приходом німців в нашому селі почали організувати укр. поліцію і сільський уряд. Я в цьому жодної участі не брав. По деякому часі в селі почали сипати могили. При цій роботі я працював через два дні. Опісля я далі працював вдома на господарстві.

В 1943 р. я став на працю помічника гайового в Золотниківському лісі, яким працював аж до приходу більшовиків в 1944 р. Дня 4/1.1944 р. до нашого села прийшли більшовики. Рано з Золотниківського ліса до нашого села приїхало вісім більшовиків на конях. Вони були убрані в різних уніформах. Були в цивільних куртках, в штанях, а також мали різні шапки. Коли ці більшовики приїхали коло моєї хати, задержалися і до мене прийшов ст. лейтенант (високого росту, брунет, обличчя округле, ніс широкий, очі чорні, убраний в цивільній сивій куртці, черевиках і в баранковій шапці, около 26 років). Він сказав, щоб дати йому горілки. Я відповів, що немає. Тоді він казав, щоб дати йому щось їсти. Жінка також відповіла, що немає. Відтак цей лейтенант накинувся на нас рускою лайкою та почав питати чи нема в нас бандерівців. Я відповів, що є та казав, що він навіть їхав правдоподібно коло них. Він зацікавився та почав розпитувати де вони є. Тоді я сказав, що в нас є поле яке називається бандери і міститься під Шереховом. Він почав на мене кричати, забрався з хати і пішов в село. Того дня через наше село проїхало багато більшовиків, які їхали на захід. Четвертого дня в нашому селі почали забирати мушкетерів до армії. Тоді я пішов до с. Бурканова.

Коли я ще був вдома більшовики арештували Бойківського Петра, а відтак через дві ночі приходили до мене. Люди говорили, що це НКВД. Та розпитували мене про життя арештованого, чи він не був в “банді” і т. п. З цієї причини я перейшов до с. Бурканова.

Десь за тиждень німці назад відперли більшовиків за ріку Стрипу. Тоді я повернув додому, де перебув один день. Тому, що тут стабілізувався фронт, я перейшов з жінкою до с. Лескавок, де перебув один тиждень. Всіх людей, які були зі східної сторони Стрипи німці погнали далі на фронт. Тоді я поїхав до с. Дубники. Тут заквартирував я на фільварку у Фігель Осипа, де мешкав через три тижні. Відтак я перейшов до с. Мужилова, Підгаєцького р-ну і заквартирував в Думан Михайла. В нього перебув я до приходу більшовиків. В с. Мужиліві

я працював коло німецької військової кухні (носив воду, рубав дрова і т. п.). Дня 7/7/1944 р. мене німці хотіли забрати зі собою даліше на захід. Однак я на це не погодився і вони мене залишили. Коли більшовики пішли на захід, я пішком вернув до с. Лескавок і заквартирував в Бабій Івана, бо моя хата в с. Золотниках була розбита. В нього я перебув через сім днів. За той час я поправив хату жінчиної мами в с. Бурканові і перейшов туди жити.

Після цього за два тижні до мене прийшов голова с/ради з с. Золотник і сказав, щоб я зголосився на Воєнкомат. Другого дня я пішов до р-ну на Воєнкомат. Разом зі мною було ще більше муштин. Нас взяли перед комісію і питали хто з нас хворий. Я сказав, що маю ревматизм і мене болять ноги. Всіх хворих відводили набік. Всіх хворих було вісім чол. Тоді до нас підійшов ст. лейт. Бичков (середнього росту, брунет, обличчя подовгасте, очі чорні, обличчя сухорляве, около 45 р.) і запитав в кого яка спеціальність. Я сказав, що працюю мулярем. Тоді він сказав, щоб всі мулярі другого дня рано йшли до ремонту Воєнкомату в с. Золотники. При ремонті Воєнкомату я працював чотири тижні. Відтак до мене прийшло з Воєнкомату повідомлення, що маю їхати в Донбас на роботу. З цією справою я звернувся до лейтинанта Бичкова, який був при ремонті Воєнкомату. Він сказав, щоб я дав йому пів літри горілки, то він якось порадить. Коли я дав йому горілки, він сказав, щоб я постарав собі десь працю в якісь установі. При цьому він радив мені [і], щоб я уникав працівників НКВД і Воєнкомату. Казав, щоб перед ними скриватися і не показуватися їм на очі. В той час в с. Золотниках організувалася кооператива. Тоді я звернувся до Раківського Гната, який працював заступником голови Союзу і сказав яке в мене прохання. Він пообіцяв мені це зробити.

Дня 20 листопада я став головою і рівночасно крамаром кооперативи. Тут я працював три тижні. Відтак хтось обікрав кооперативу. Від того часу я більше до кооперативи не показувався і почав скриватися, бо боявся, щоб не відповідати за кооперативу. Більшовики кілька разів приїжджали по мене, але я їм не показувався. Мені самому скриватися було зле і я звернувся до тодішнього ланкового, щоб він прийняв мене до хлопців. Однак він на це не погодився. Він говорив, що я обікрав кооперативу, а тепер хочу йти до Організації.

Дня 25 грудня я переходив з с. Золотник до Бурканова. Тоді мене стрінули більшовики, які робили в с. Золотниках облаву. Вони запитали мене за документами. Я відповів, що немає. Тоді вони забрали мене зі собою і запровадили на подвір'я [Яешника] в с. Золотниках. Тут я застав вже около 30 чол., яких зловили на облаві. Пополудні в третій

годині нас пігнали до р-ну. Подорозі в с. Вишнівчику мені вдалося залишитися на одному подвір'ї, а коли більшовики перейшли, я повернув додому. Відтоді я почав скриватися разом з іншими хлопцями, які крилися від армії. Рівнож я вже стрічався з хлопцями, що працювали в куці Самооборони, а також їздив, як фірман, з хлопцями на акції чи щось перевозив.

На весні в місяці березні 1946 р. я захворів. Тому, що в с. Золотниках не було приміщення, де я міг би лежати, я перейшов до с. Соколова до своєї сестри Магди. Ту[т] я стрічався з повстанцями з інших куців. Тут я познакомився з ланковим с. Соколова “Майом”. Одного разу він запитав мене чи я не знаю де можна б викопати криївку, або може я знаю яку пивницю, з якої можна б переробити криївку. Таку пивницю ми знайшли в [Карпи Пилипа], який не мешкав на своєму подвір'ї. Цю пивницю ми переробили на криївку.

Дня 6 червня над раном до моєї сестри, де я спав, прийшов “Май” з “Круком”, щоб йти до криївки, бо сьогодні буде облава. На дворі вже майже було виднося. Коли ми вийшли на двір, то почули, що від сторони с. Хаток хтось стріляв. Я радив, щоб до криївки не йти тому, що вона була ще свіжа. Але “Май” хотів таки йти. До криївки заліз тоді “Май”, “Крук”, “Тополя” і я. Тут ми всі полягали спати. Десь за півгодини я почув над криївкою гуркіт і почав будити своїх товаришів. Вони спочатку не вірили, що це більшовики, а коли переконалися, “Май” сказав, що будемо стрілятися. Проти цього виступив “Крук” і сказав, що коли більшовики відкриють криївку будемо кидати гранати, вискакувати наверх і втікати. Коли більшовики відкрили криївку і сказали “здайся бандіто”, “Крук” забрав з кута зброю і подав більшовикам. Більшовики ще кричали, щоб подавали прикладами догори. Тоді “Крук” сказав: “Ні товариш, я стріляти не буду”. Відтак виліз з криївки. За ним виліз “Тополя”, а на останку “Май”. На горі я побачив 12 більшовиків, які з автоматами стояли довкола криївки, а коло входу був капітан (високого росту, рудий, сухорлявий, обличчя подовгасте, ніс горбатий, очі сиві, около 35 років). Нас всіх запровадили до Соколівської школи і замкнули в одній кімнаті, а коло нас поставили двох бійців на стійці. Десь за годину покликали “Крука” на слідство. За півтори години він повернув і покликали “Мая”, який повернув за годину часу. За ним покликали “Тополю”, відтак “Сокола”, якого витягли з криївки разом з “Дубом” і “Шрамом”. Відтак пішов на слідство “Дуб”, далше “Шрам”, а на кінці я.

В кімнаті, куди мене привели на слідство, я застав капітана (високого росту, чорний, обличчя округле, сухорлявий, очі чорні, около 40 років), ст. лейтинанта з РО НКВД Наконечного (високого росту,

чорний, сухорлявий, обличчя подовгасте, очі чорні, ніс довгий, около 37 років). Капітан запитав як я називаюся. Я відповів. Тоді він запитав яка в мене кличка. Я сказав, що немаю жодної клички. Дальше він питав мене чому я сидів в криївці разом з тими людьми. Я сказав, що вони мене зловили, як я йшов до млина, забрали мене зі собою та сказали, щоб я воював за Самостійну Державу. Дальше капітан питав мене які мають псевда ці хлопці, що я з ними сидів в криївці. Я відповів, що не знаю, бо я з ними всього один день. Тоді капітан сказав мені скинути сподні, зловив мене за волосся, перекинув через лавку, а цей другий почав бити шомполом по голому тілі. При цьому капітан питав мене чи я буду говорити правду. Я відповів, що цілий час говорю правду. Відтак мене відпустили до попередньої кімнати. Тут стійковий поставив мене очима до стіни, так, як і інших, і ми так стояли до сьомої години вечора. Відтак нас перевели до с. Золотник і тут замкнули в хаті поляка [Холявка]. Другого дня рано мене покликав до хати Кицькай Федя Сузанський на слідство. Він питав мене про свою родину, яку зліквідували і за це бив мене. По півгодинному слідстві він мене відпустив. В третій годині пополудні Сузанський покликав мене знову на слідство, де питав це саме, що попередньо. Коли він почав мене бити, до цієї хати надійшов майор і він перестав мене бити та відпровадив на місце. Тут ми перебули ще одну ніч, а рано нам повіддавали паски від сподень, заце [п]ообрізували гудзики, поскладали в двійки та пігнали до Підгаєць. В Підгайцях нас замкнули в дяківці. Дівчат і жінок, які в той час були арештовані, забрали окремо. В дяківці я застав вже около 20 чоловіка, які також були половлені під час облав. В нашій кімнаті було двоє вікон, позабиваних дошками. Десь за чотири дні до мене прийшла моя жінка з передачею, підійшла під ці вікна і сказала, що звідси можна втікати. Я сказав їй, щоб вона договорилася з господарем, який мешкає зараз в сусідстві, щоб він подав нам сокиру і сказав коли можна буде втікати. Жінка дала цьому господареві трохи харчів і він десь за п'ять днів подав нам сокиру. Того дня вечором ми думали втікати. Перед вечером я відважив одну дошку, а коли вже смерклося добре, я почав відривати решта дошки. Одначе одна дошка розколоса і наробила тріскоту. Це почули більшовики, які зараз прийшли до середини та почали всіх бити. Я спав під самим вікном. Коли прийшла черга на мене, більшовик копнув мене ногою і крикнув, щоб підніматися. Відтак він запитав мене хто відривав дошки. Я відповів, що не знаю. Відтак мені вдалося відсунутися набік так, що мене більшовики не били. Коли більшовики вибили вже всіх, позабивали назад дошки і вийшли з нашої кімнати. Другого дня рано нас всіх перевели до тюрми на НКВД і порозділювали по

шість на кожну камеру. Мене приділили разом зі “Шрамом”. З нами сидів ще “Вир” з Пробіжної, Кравець Петро з Тепликовець, “Дуб” і “Сова” з Кального та Шевчук Василь з с. Саранчук. Коли я тільки прийшов до цієї камери сказав: “От ми тут вже пропали”, а відтак почав розглядатися чи немає якого місця, куди можна б втікати. По деякому часі я запримітив, що у вікні варцаба перерізана коло одної крати так, що дріт, з якого були зроблені крати[, можна] зігнути і туди перелізти. Тоді я зі “Шрамом” постановив втікати. Коли смерклося ми почали гнути крату. Одначе того вечора нам не вдалося втікнути і ми постановили зробити це на другий вечір. Другого вечора ми всі полягали спати і ніхто не хотів шуміти. Я сам не міг зігнути крати і також положився спати. Третого вечора мене покликав дижурний НКВД-ист на слідство. Мене запровадив до якоїсь канцелярії на поверсі, де я застав ст. лейт. Зотова (середнього росту, шатен, кучерявий, сухорлявий, обличчя округле, около 26 років). Він попросив мене сідати, а відтак сказав, щоб я переповів свою автобіографію. Коли я скінчив, він запитав мене в який спосіб я попав в “бандіти”. Тоді я розказав йому легенду з млином. Зотов запитав мене, що мені тоді говорили ще ці воєнні. Я відповів, що більше нічого, бо я з ними був лише один день, то не було ще часу. Тоді Зотов почав мене бити. Коли я впав на землю, він взяв палицю і бив мене куди попало. Коли змучився, перестав мене бити і почав знову допитувавти. Я говорив це саме, що і попередньо. Відтак до канцелярії увійшов цей більшовик, що забрав мене з камери, а Зотов вийшов. Більшовик запитав мене чи Зотов мене бив. Я відповів, що ні. Тоді він почав мене бити і питав це саме, що і Зотов. Я відповідав так само. Відтак прийшов дижурний і забрав мене назад до камери, де я сидів ще чотири дні.

Дня 28 травня “істребок” Козак з с. Завалова покликав мене до канцелярії, в якій били пальці. Тут я застав одного більшовика (середнього росту, сухорлявий, бльондин, обличчя подовгасте, очі сиві, убраний по-цивільному, около 27 років), який витягнув папір, щось написав і сказав мені підписатися. Пізніше він показав де я маю мачати пальці і відбити на цьому самому папері. Того дня я ходив три рази до цієї канцелярії і бив там пальці. Коли останній раз я повернув до камери, сказав до своїх товаришів, що таки треба втікати, бо вже напевно будемо від’їжджати на засуд. Тоді ми почали ще раз пробувати відігнути цей дріт. Десь около одинадцятої години вночі нам вдалося цей дріт відігнути. Відтак через вікно переліз “Шрам”, а я зараз за ним. Під вікном був паркан і коли я перелазив через нього — згуркав. Тоді з воза, який стояв на подвір’ї, хтось кликнув: “Хто це?”. Я

відповів: “Тихо, ані ані”. По другій стороні подвір'я був паркан з дротяної сітки, а вгорі було ще три ряди колючого дроту. Коли я добіг до нього, побачив, що “Шрам” зависвся і не може відчепитися. Тоді я поміг йому відчепитися, разом перелізли через сіт[к]у та почали втікати на Старе Місто, а відтак на Загайці. Тут ми перейшли кладкою через ріку Коропець і гостинцем пішли в напрямі с. Білокерниці [Білокриниці]. Що вже була друга година над раном. Подорозі, де звертає гостинець до с. Білокерниці, ми вступили до одної хати, щоб напиться води. Тітка винесла нам молока і запитала нас звідки ми йдемо, чи часом не є з тюрми. Ми відповіли, що так. Тоді ця жінка сказала, щоб ми не йшли до с. Білокерниці, бо там є польські “істрєбки”, які можуть нас половити. Ми послухали її і через поля пішли на с. Михайлівку. Тут вже білим днем ми зайшли до “Шрамового” вуйка, поснідали і пішли на стрих спати. За кілька хвилин до нас прийшов господар і сказав, що від сторони с. Бронгалівки йдуть більшовики. Тоді ми зішли зі стриху і почали втікати в поле в напрямі с. Кутузова [Котузова]. Під селом ми стрінули одну дівчину, від якої довідалися, що в селі спокійно і пішли до[]дому “Шрама”. Незадовго до нас прийшов “Дон”, а відтак “Вихор” і “Гай”. Вони розпитували нас, в який спосіб ми повтікали з тюрми. Тут перебув я до вечора, а відтак хотів йти додому. Одначе перед вечером розвідка донесла, що в с. Хатках і Золотникає “рубаха”. Я залишився в с. Кутузові [Котузові] і разом зі “Шрамом” пішов на квартиру до “Корча”, який також крився від більшовиків. Тут в stodолі нас спало разом вісім чоловіка. Рано ми вийшли в садок, де сиділи до вечора. Около п'ятої години пополудні ми побачили, що гостинцем до села їде шість фір більшовиків, а около 20-ть більшовиків обходило село з північного сходу. Тоді ми почали втікати на цвинтар. Одначе нас більшовики завважили і ми завернули на поля. Нас більшовики завважили і почали за нами стріляти, а двох на конях доганяли нас і кричали, щоб ми здалися, то нічого нам не буде. Коли більшовик був вже близько мене, я скрутив вбік і почав даліше втікати. В той час я замотався і впав в стрілецький долик, який був викопаний під час фронту. Тут я прикрився зверху травою. Більшовик переїхав попри мене так, що кінь став на край ямки і засунув мене землею. Більшовик не запримітив мене і поїхав даліше. Тут я перележав до вечора, а коли примерклося почав йти до с. Бурканова. Тут в селі на дорозі я стрінув повстанців “Малого”, “Вітра” і “Жука”. Вони здержали мене і почали розпитувати в який спосіб я втік з тюрми. Я їм все точно розказав, а відтак пішов до мами моєї жінки. Тут я перебув один день, а відтак пішов до ліса. Першого дня в лісі я не стрінув нікого. Доперва третього дня я стрінув

знову “Малого” і “Мая”, які знову почали мене розпитувати про втечу. Я їм все розповів, а відтак запитав “Малого”, що мені даліше робити. Він відповів, щоб я скривався на власну руку, бо хто був вже арештований, то через шість місяців мусить скриватися сам, доперва тоді можуть прийняти його до роботи. Від того часу, до листопада 1945 р. я скривався сам. Частично перебував я в с. Бурканові та Золотниках, а найбільше в своїй сестри в с. Соколові. В місяці листопада в с. Золотниках я стрінув “Малого” і сказав, що зима близько і треба копати приміщення, а самому неможна. Тоді “Малий” дав мені криса і забрав зі собою. Від того часу я ходив з “Малим” і “Майом”. З ними я перебув до зими 1946 р.

Дня 16-го лютого “Малий” прикликав мене до “Жука” і “Бука”, з якими я ходив через два тижні. В той час більшовики зловили “Малого”. Тому, що “Малий” знав про всі криївки, всі місцеві повстанці “Бук”, “Жук”, “Яр”, “Вітер”, “Май”, “Циган” і я пішли на с. Вагу до “Оленя”. Тут було мало місця і я разом з “Циганом” вернув до с. Бурканова і тут перебув до весни.

Дня 25 березня 1946 р. ми пішли до ліса. Тут ми стрінули “Бука”, “Жука” і “Мая”, з якими квартирували до 19/8.1946 р. Того дня зі стрічі повернув “Вітер” і сказав мені, що я постійно буду перебувати з “Циганом”.

Около восьмого вересня впав “Бук” і до нас долучив ще “Май”, який втік з цієї засідки. Ми в трійку викопали собі криївку і разом сиділи через цілу зиму 1947 р. За цей час до нас два рази приходив “Олень” і сидів по кілька днів з нами.

В місяці березні “Олень” стягнув до себе “Мая”, а я даліше залишився разом з “Циганом”, з яким ходив до сьогоднішнього дня.

Дня, 21/IX.1947 р.

37/3

* * *

XVI. КОЗІВСЬКИЙ РАЙОН

№ 111/XVI-1

Протокол допиту Григорія Миколайовича Сути

Р. 31
Справа Ч:.../47
Сута Григорій
с/о РО МВД “Солодкий”

Козова, дня 6.5.1947 р.

Протокол допиту

Сута Григорій Миколайович,
уроджений 1919 р. в с. Ценові,
Козівського р-ну, Тернопільської
обл., українець, вільний, освіта —
4 кл. Нар. Школи, рільник, невійсь-
ковий.
с/о РО МВД від вересня 1946 р.

Я, Сута Григорій, син Миколи уродився в сім’ї селян бідняків. На сьомому році життя почав я ходити до школи і по окінченні чотирьох клас Нар. Школи нанявся на службу в свого дідуся Вальорного Андрія і в нього служив я до 1932 р. Опісля я повернув додому і помагав батькам працювати на ріл[л]і, а також ходив на заробітки до заможніших господарів.

В 1941 р. покликали мене більшовики під військову комісію і я мав відійти до ЧА. Одначе, тому, що я був дуже погано одягнений, більшовики дали мені відпустку на два дні і я вже на воєнкомат не голосився, а почав скриватися, бо всі передбачали скору війну з Німеччиною. Вкоротці вибухла німецько-більшовицька війна і я залишився вдома.

В 1944 р. в час зближення німецько-більшовицького фронту, німці зловили мене під час облоги і відставили до Німеччини на роботу. В Німеччині нас передали до лагерь в Бітекгаймі, де я перебув шість днів, а опісля передали мене до господаря Шія Павлюс в м. Людвігсбург. Тут працював я на ріл[л]і до 21.5.1945 р., тобто до приїзду американських військ. При кінці місяця липня забрало мене американське військо і відставили до лагерь, в цьому самому місті. В тому лагерьі було нас около 200 осіб.

Дня 14.8.1945 р. американське військо перевезло нас автами на залізничну станцію і цього самого дня ми від'їхали до м. Галі [Гальле], де американський провідник транспорту передав нас на більшовицьку сторону.

Дня 15.8.1945 р. привитала нас більшовицька оркестра, а відтак з усіма репатріованими мали більшовики мітинг. Опісля казали заладувати свої речі на вагони і дозволили нам піти оглянути місто. Транспорт наш мав відійти 17.8.1945 р. Частина молодих людей пішла оглянути місто, а на станції залишились тільки старші жінки і діти. Коли ми повернулись з міста, нашого транспорту з речами вже не було. Його більшовики відправили в невідомий напрям і не хотіли дати ближчих пояснень. Цього самого дня ми всіли в товаровий поїзд, який відходив на схід, і ним заїхали ми до м. Розенгайму. На станції запитали де міститься лагер репатріованих. Тут один німець спрямував нас до лагера.

Дня 16.8.1945р. перед полуднем ми прийшли до лагера. Стійковий, який охороняв лагер, запитав, що ми за одні і звідки ми, а коли ми йому про все розказали та сказали, що ми остались без ніяких середників до життя і не маємо чим харчуватися, тоді він казав, що нам треба зареєструватися в лагері, бо в інший спосіб помочі дістати не можемо. Він запровадив нас до будинку, де сидів один більшовик, який зареєстрував нас, видав харчові картки, а відтак відпровадив нас п'ятнадцять осіб до бараку, число 7. Слідуючого дня цей більшовик проголосив, що хто не має документів, нехай негайно зголоситься в бараці Ч. 5 і там одержить документи. Я зголосився і одержав документ, в якому було написано: "Направление до Кам'янець-Подільська на роботу".

Дня 18.8.45 р. перед обідом більшовик цей проголосив, щоб всі були готові до від'їзду, бо по обіді цього дня від'їжджаємо. Цього самого дня приїхали ми до Варшави і тут провідник транспорту повідомив нас, що поїзд дальше не поїде, бо на Вислі зірваний міст і треба буде переправлятися через ріку.

Дня 20.8.45 р. о годині одинадцятій вночі ми всіли в поїзд по другій стороні Висли і від'їхали на Перемишль.

Дня 22.8.45 р. Рано ми прибули до Перемишля. Тут мої товариші, які приїхали зі мною (Василь і Михайло, прізвища не пригадую, родом з Ходорова) порадили мен[і], що тут добре було б втечи, щоб не їхати на схід на роботу.

Цього самого дня, коли поїзд зупинився на станції, ми вискочили з вагону і рішили втікати на Львів. На дорозі, на колейовому торі ми стрінули 4-ох людей, які працювали на цій дорозі і запитали їх про

дорогу на Львів. Вони відповіли нам, що цим тором можна зайти аж до Львова. Далше по дорозі ми стрінули ще одного більшовика, який снував телефони. Він здержав нас, провірив документи і запитав, чому не їдем поїздом, а йдемо піхотою. Ми відповіли, що в Перемишлі ми зійшли з вагона, щоб напитися води і коли повернули назад, то поїзд відійшов. Далше сказали йому, що хочемо дійти до Львова, а там далше підемо на поїзд і поїдемо куди нас направлено.

Дня 23.8.45 р. ми прийшли на Головний Двірець у Львові. Мої товариші знали добре Львів, так, що ми нікого не питаючи, заїхали трамваем на Личаківський двірець. Тут я з ними попрощався. Вони пішли в напрям на Ходорів, а я на Бережани. По дорозі я стрінув хлопців, які вели коні з пасовиська, запитав їх з якого вони села. Вони сказали мені, що з Чижикова. Це було мені по дорозі і разом з ними під вечір заїхав я в село. Тут переночував я, а рано розпитав про дорогу і пішов в напрям села Болотні. Під самим селом я положився відпочити і заснув. Розбудив мене якийсь чоловік, який вертав зі сапою з поля. Він запитав мене, хто я такий і звідки. Коли я сказав йому, що вертаю з Німеччини, а сам родом з с. Ценева, господар казав, що знає це село і має там знакомого Стандрита Матвія. Опісля він попросив мене до себе до хати на нічліг. Другого дня його сини їхали до Нараєва і я з ними присівся. З Нараєва пішов я до Бережан. Тут стрінув я одну жінку з с. Ценева, від якої довідався дещо про родинне село. В Бережанах задержав мене якийсь більшовик, що переїздив ровером, а провіривши мої документи сказав чому не їду поїздом. Я знова переповів йому історію з водою. Тоді він порадив мені піти на станцію, сісти на поїзд, бо до Кам'янця-Подільського на піхоту трохи задалека дорога. З Бережан пішов я до с. Куропатник і там заночував, а рано 26.8.45 р. перед полуднем я прийшов до свого села.

Вдома мама і сестра радили мені скриватися тому, що більшовики могли мене арештувати. Вони говорили, що більшовики тяжко тортурують людей, а часом навіть і вбивають арештованих. Я цього налякався, знищив документ, який одержав у Німеччині і почав скриватися.

Дня 20.2.46 р. більшовики обскочили мою хату, а до хати ввійшов один більшовик, який запитав мене за документом. Я сказав йому, що вертаючи з Німеччини мені документи вкрали. Відтак цей більшовик забрав мене на гарнізон, який в той час квартирував в моєму селі. На гарнізоні замкнули мене до пивниці, а двері зачинили на рекіш. Вночі я виломив двері і коли вийшов до сіней, здержав мене більшовик, який запитав, хто мене випустив з пивниці. Я сказав йому, що в пивниці дуже холодно і я сам відчинив двері та хочу загіртіся. Тоді він забрав мене до хати, в якій було трьох більшовиків і з ними спав я до ранку.

Дня 21.2.46 р. мене відставили до Козови. Перший переслухав мене нач. паспортного стола Шахов. Він питав мене, як я називаюся, котрого року вродився, де був в Німеччині, коли повернув і де перебував до цього часу. Коли я йому на це все відповів, він списав це, а відтак закликав “істребка”, який відвів мене до тюрми. Тут сидів я до 8.3.46 р. Разом зі мною сиділо п'ятнадцять осіб. За цей час мене не брали ані разу на переслухання. Одного разу прокурор перевіряв келії. Тоді я звернувся до нього і сказав, що нехай зі мною щось роблять, або судять, а ні то нехай дають до роботи. Він випитав мене за що мене придерджано. Я сказав, що повернув з Німеччини і мене приарештували. Тоді прокурор сказав, що в другій годині прийде з капітаном і забере мене за фірмана. За якийсь час прийшов капітан, викликав мене на коридор, подивився на мене і сказав, що я замолодий, їм потрібно старшого фірмана і замкнув мене далше до тюрми.

Дня 8.3.46 р. більшовики забирали людей до області на засуд. Залишилося в нашій келії лише вісьмох. Відтак прийшов нач. тюрми Ванька і сказав, що ті, які повернули з Німеччини можуть йти додому, одначе по кількох днях мусять прийти і зголоситися по документи.

Повернувши додому я в район не голосився, далше скривався. Дня 7.9.1946 р. переїзджав через наше село фірою нач. МГБ ст. лейтинант Заварегін ще з одним більшовиком, а заглянувши мене здержав і казав показати собі документи. Йому я сказав, що при собі документу не маю, бо залишив вдома. Тоді Заварегін взяв мене на фіру, казав показати де мешкаю і заїхав до мене на подвір'я. На своєму подвір'ї [я] казав їм зачекати, а сам пішов в хату і через другі двері втік до сусіда. Більшовики на мене деякий час чекали, а відтак зробили в моїй хаті ревізію. Того самого дня вечором я стрінувся з підпільником “Сосною” (станичний с. Ценева) і він розпитував мене, що сьогодні було зі мною. Я переповів йому цілий перебіг справи, а відтак запитав його, що мені зараз робити. “Сосна” сказав, що добре було б, коли б я сам зголосився до р-ну.

Слідуючого дня, тобто 8.9.46 р. я зголосився на МВД в нач. ОББ Веліканова, в якого канцелярії я стрінув ще другого слідчого Ганчарова. Сам Веліканов високого росту, волосся чорне, зачесане на праву сторону, чоло низьке, брови широкі — чорні, очі чорні, ніс довгий, уста широкі, вуса чорні закручені догори, обличчя повне, шия довга, около 40 років, убраний у військовому уніформі, жовті погони з трьома зірками. Веліканов запитав мене, як називаюся і чи маю документи. Я сказав, що маю тільки справку від голови с/ради с. Ценева. Веліканов взлостився і почав кричати, що всім, хто приїзджає з Німеччини крадуть документи, або самі гублять. Далше сказав, що віддасть мене в суд. Відтак хвилину

подумав, взяв справку і почав писати як називаюся, з якого року, з якого села, чи добровільно поїхав до Німеччини, чи забрали мене силою, як називалися ті люди, в яких я працював, чи не служив в німецькій армії, або в СС-ах, а при кінці запитав мене, чи хочу дістати документ. Коли я сказав, що так, тоді він запитався хто з мого села в “банді” і де зараз є Мельник Текля (пільниця, яка в той час скривалася). Я відповів, що про таких нічого не знаю. Тоді Веліканов і Ганчаров забрали мене до другої кімнати, примкнули руки маленькими дверцятами і почали бити. Я почав кричати і сказав їм, що[б] вони перестали мене бити, то все розкажу, що знаю. Вони витягнули мені руки з дверцят і я сказав їм, що бачив Сверлюка Михайла — “Дума”, Чепліцького Степана — “Шустер”, Гулу Дмитра — “Шум” і Зборовського Миколу — “Сосна”, як вони всі переходили т. зв. Стандритовою вулицею і зайшли до хати Чепліцького Семена. Мельник Теклю я бачив в її сестри Лопатка Агафії. Відтак Веліканов це все записав, взяв кусок паперу і почав читати. Тексту точно не пам’ятаю тому, щобула вона в рускій мові. Пригадую тільки, що тут була мова про працю з органами МВД. Він казав мені її підписати і казав, що коли буду добре працювати, то дасть мануфактури і буде платити грішми. Відтак Веліканов запитався, яку дати мені кличку — “Сокіл” чи “Солодкий”. Я відповів, що нехай дає, яку хоче. Тоді він сказав, що від сьогодні буду називатися “Солодкий”. Відтак сказав, що зараз можу йти додому, а слідуючого дня прийти по документи.

Дня 9.4.46 р. я зголосився в районі в канцелярії Веліканова і тут застав слідчого Ганчарова. Він сказав, добре що я прийшов, бо він має зі мною обговорити де і коли ми будемо зустрічатися. Дальше він говорив, чи я буду міг кожного понеділка бути в р-ні. Коли я на це згодився, тоді він сказав мені, щоб кожного понеділка в другій годині по полудні я був в столовій, а він там буде на мене чекати. Відтак він сказав мені зачекати на подвір’ї, а він винесе мені там документи.

За деякий час вийшов Ганчаров і виніс мені справку, з якою я пішов на воєнкомат, де одержав документ (Временное удостоверение).

Дня 23/IX.46 р. стрінув я на торговиці Ганчарова, який запитав мене, що нового в селі. Я сказав, що поки що не прослідив ще нічого, але на будуче буду старатися.

Дня 30/IX.46 р. я доніс Ганчарову, що бачив дня 25/IX. трьох повстанців, які переходили Стандартовою [Стандритовою] вулицею і пішли в т. зв. Раківку. Ганчаров сварив на мене, чому я точніше не прослідив де вони пішли і казав, щоб на будуче, якщо мені таке трапиться, то точно прослідити до кого вони зайдуть.

Дня 4/X.46 р. я бачив, як Гула Дмитро — “Шум” заходив до свого швагра Білоуса Осипа. Про це я хотів зголосити, одначе Ганчарова на

цій стрічі не було. Після того я пішов на три тижні на “обучение” і з Ганчаровим не стрічався. По трьох тижнях стрінув я Ганчарова і сказав йому що бачив “Шума”, який був у свого швагра Осипа Білоуса. По “обученню” я старався до Козови менше заходити, бо, маючи документ, я менше боявся більшовиків. Був такий випадок, що дня 14/XI.46 р. я бачив двох повстанців, які квартирували в Мартинюк Палагни, одначе про це я Ганчарову не зголосив.

Дня 21.2.1947 р. зайшов до мене вночі Ганчаров з сімома більшовиками. Він викликав мене на стрих і почав сварити на мене за те, що я перервав з ним зв'язок і за такий довгий час нічого не вислідив. Він сказав, що коли так дальше буде, то зі мною буде зле. Одначе я дальше Ганчарову нічого не давав, для того, що боявся, щоб мене свої не повісили. В той час населення почало говорити, що я знаюся з більшовиками і є сексотом.

Одного разу прийшло до мене вечером двох повстанців, “Жук” і “Сосна”, викликали мене на двір і сказали, що за це, що ходжу до Козови і стрічаюся з більшовиками покарають мене буками. Вони казали мені лягати на землю і дали мені 25-ть буків. Дальше вони сказали, що коли я не перестану ходити до р-ну, то вони мене повісять, а мою рідню виженуть до р-ну. При кінці місяця березня 47 р. приїхав до мене слідчий МГБ лейтенант Халін з чотирьома більшовиками і арештував мене. Разом зі мною арештував також Чорноуса Василя і забрав нас на гарнізон до с. Конох. Тут він почав кричати до мене, чому я не голосився до Ганчарова і чому не зголосив цього, що мене били бандьори. Йому я сказав, що не знаю ніякого Ганчарова і мене ніхто не бив. Тоді Халін сказав, щоб я йому не крутив, бо він не є Ганчаров, ані Великанов і коли дальше так буду робити, то він віддасть мене під суд і більше своєї рідні не побачу. Відтак вхопив мене за волосся, копнув в спину і сказав: “Иди домой, я до тебя еще зайду”.

Додому я вертав разом з Чорноусом, який сказав мені, що він терпить через свою тету Мартинюк Палагну, яка мешкає в тій самій хаті через сіни. (Вона попередньо була всипана, що в неї квартирували повстанці). Дальше Чорноус сказав, що він ще наробить лиха в своїй вулиці, а тоді забере кравецьку машину і поїде до Львова до кравецького артілю.

Замітка:

На всіх місцях, всипаних вищесказаним с/о, більшовики осінню 1946 р. робили постійно засідки, а також днем переводили ревізії.

Дня 9.5.1947 р.

25/3

* * *

№ 112/XVI-2

Протокол допиту Осипа Івановича Дичка

Р-31

Справа Ч:.../47

Дичко Осип (злочин)

Козова, дня 18.6.1947 р.

Протокол допиту

Дичко Осип Іванович, уроджений 1911 р. в с. За[г]ір'ї, Букачівського р-ну, Станіславської обл., українець, неграмотний, жонатий, рільник, невійськовий.

Я, Дичко Осип Іванович уродився в сім'ї селян бідняків. Мати моя померла мені тоді, коли я був ще малим хлопцем. Точно часу не пригадую. Відтак батько оженився вдруге. До 15-го року життя жив я коло батька і мачухи, а відтак побачив, що вони мною не опікуються, покинув їх та пішов в найми.

В 1926 р. пішов я служити в с. Помоняти, Рогатинського р-ну до Марків Вавра. Тут служив я до кінця 1926 р., а відтак знова повернув додому.

В 1932 р. я нанявся на службу до священика в с. Дигова [Дегова], Рогатинського р-ну, де служив я до 1934 р. Відтак я повернув до свого старшого брата Дмитра і тут деякий час перебував, а не маючи жодного заняття, почав красти. Одначе на цьому я був переловлений польською поліцією, переданий в суд, який засудив мене на 14-ть днів арешту і один рік завішення.

В 1936 р. я пішов на службу до Малика Осипа (поляк) в с. Городьків [Городків], Рогатинського р-ну, де служив до 1938 р. Опісля я вкрав в нього убрання і американський пістоль та втік. Одначе поліція мене знова зловила і суд засудив мене на сім місяців тюрми. Кару відбував я в м. Бережанах. З тюрми дуже часто водили нас різати дрова по різних установах. Тоді я пізнав одну дівчину Голяш Анну з с. Бишки, Козівського р-ну, яка служила в жида. По відбутті кари в місяці березні 1939 р. я оженився на згаданій дівчині і перенісся до Бережан, виняв помешкання і тут мешкав до 1941 р. Цілий час я

занимався спекуляцією і з того [у]держував дім. Відтак я перейшов мешкати до с. Бишок. Тут стрінув я Костів Івана, який в той час був станичним. Він відставив мене до УПА до сотні “Рена”. За деякий час наша сотня, яка складалася з самих новобранців, прийняла з більшовиками бій біля с. Стратина і тут зістала розбита. Я повернув назад до с. Бишок, сконтактувався з місцевими підпільниками і з ними скривався до 1945 р.

Дня 10.7.1945 р. мене більшовики зловили і забрали до рай. центра Козови. В Козові переслухував мене слідчий МГБ мол. лейт. Гаврилюк. Він питав мене, чи належу до ОУН, чому скривався і кого знаю з підпільників. Я сказав, що [до] ОУН не належав, з підпільників не знаю нікого тому, що я цілий час мешкав в Бережанах, а коли тут жити стало тяжко я пішов на село. На цьому він закінчив мене допитувати.

Дня 13.7.1945 р. він знова покликав мене на слідство та питав мене те саме, що і попередньо. Одначе і тим разом я до нічого не признавався. Тоді слідчий вдарив мене кілька разів в лице і відставив знова до тюрми, де я просидів до 31.7.1945 р. Цього дня покликав мене на слідство нач. МГБ ст. лейт. Заварегін (не живе). Він застеріг мен[е], що коли буду говорити правду, то дістану добру працю в них, або можу вступити до “істребків”, а відтак питався чи є в с. Бишки “бандити”. На це я відповів, що колись в бишківському лісі були, але чи вони тепер є, то я цього не знаю. Тоді Заварегін сказав, що за це, що я не пішов до армії буду мусів служити в “істребка[x]”. Я на це погодився. Тоді Заварегін запровадив мене на своє обі[й]стя, казав рубати дрова, робити порядки і все те, що потрібно на господарстві. Спати я лишався таки в нього, а харчувався тим, що принесла мені моя жінка.

Дня 21.8.1945 р. Заварегін відпустив мене, щоб я пішов додому перебратися, де я стрінувся з місцевими підпільниками Федорак Іваном, Волюш Степаном і Костів Іваном. Я питався їх, що мені дальше робити. Тоді вони казали мені залишатися при “істребках”, бо коли втечу, то можу наробити біди собі і їм. По повороті до р-ну Заварегін дав мені зброю і я став “істребком”. Тут я дижурував коло арештованих, а також, коли Заварегін виїзджав на села, я їхав разом з ним.

В березні 1946 р. слідчий МГБ кап. Спинко арештував Марків Григорія з с. Бишок і передав його Заварегіну. Коли я побачив Маркового арештованого, настрашився, бо під час мого перебування в с. Бишках Марків разом зі мною крав коні і я боявся, щоб він мене не всипав. Дальше цього дня прийшов до мене Підлужний, який також був пов’язаний з нашою злочинською шайкою та сказав мені, щоб в якийсь спосіб зліквідувати Маркового, бо він може нас всіх посипати. В нашу злочинську шайку входили такі люди: Підлужний Петро з

с. Бишок (зліквідований), Саган Дмитро з с. Куропатник, Василь (прізвища не пам'ятаю) з с. Конюх. З цими людьми поповнив я такі крадежі: в с. Конюхах вкрали ми 14-ть коней, 7 ялівок, 3 безроги і 20 цетнарів збіжжя в с. Конюхах та Вибудові. Крім цього в с. Куропатниках вкрали ми 4 коні. Крадені речі ми давали Підлужному Петрові, а він передав їх якомусь гандляреві з с. Поточан, Бережанського р-ну, якого прізвища не знаю. Збіжжя і м'ясо ми ділили поміж себе.

Одного разу [с]лідчий Гудков забрав на переслухання Маркового. В той час я мав службу на коридирі. По переслуханні Гудков казав мені відпровадити Маркового до в'язниці. По дорозі я пустив Маркового кілька кроків на перед, а відтак короткою серією з ППШ застрілив його, а сам почав кричати, що він втівав. Коли Гудков почув крики і стріли, вибіг за мною. Я розказав йому що сталося, тоді Гудков забрав від мене зброю, а мені казав йти на дижурку. На дижурці я перебув три дні. Четвертого дня приїхав Спинко, який в той час був на гарнізоні в с. Конюхах та почав мене допитувати. На допиті сказав мені, що коли арештований втікає, то треба його ранити, а не вбивати на смерть. По переслуханні Спинко замкнув мене до тюрми, де на восьмий день приїхала з області контроля і мене з тюрми звільнили. Відтак мене приділили на працю до [к]онюшні. Зброї мені вже не дали.

Дня 1.4.1946 р. мені знова дали зброю і дальше став "істребком" та виконував цю саму роботу, що і попередньо. Виїжджаючи на село, я кілька разів стрічався з підпільниками в с. Дібшу [Дибще] (яких прізвищ і псевд не знаю), які дали мені дві гранати й припоручили виконати атентат на нач. МГБ Заварегіна, або капітана Бабушкіна. Справа ця тягнулася до серпня 1946 р. В тому часі я не мав нагоди виконати атентат.

Дня 3.8.1946 р. я стояв на стійці вночі біля МГБ і попри мене переходив зам. нач. МВД, якого я при здержуванні застрілив. Про це другого дня я зголосив підпільникам. Вони з цього не були задоволені і припоручили мені вбити Заварегіна.

Дня 5.8.46 р. я підсунувся до помешкання Заварегіна і через вікно кинув дві гранат[и]. Одначе вони не вибухнули. Слідуючого дня я між "істребками" довідався, що Заварегін мене підозріває в цьому і тому рішився втікати. Другого дня я пішов до с. Бишок, повідомив про це все жінку, яка негайно втекла до с. Загір'я, Букачівецького р-ну, Станиславської обл. до мого старшого брата Дмитра. Я на підроблені документи переселенця також скривався в брата.

В першій половині грудня 1946 р. жінку і дитину я вислав назад до с. Бишок, а сам переїхав до знакомого Братась Павла в с. Убильничі [Обелничі], Бурштинського р-ну (цей чоловік був мені знаний з тюрми, який за Польщі сидів разом зі мною за злодійство). Тут я з

ним вкрав одного коня, якого запровадив до Бишок та продав Федорак Іванові за 1200 крб. Грішми я поділився разом зі своїм спільником.

З початком січня 1947 р. мій спільник Братась Павло пов'язався зі знакомим йому злодієм Кіт Теодором з с. Вербиці, Ходорівського р-ну. Він мав нам доставляти крадені коні. Дня 4.І.1947 р. Кіт привів нам одного коня, якого я продав в с. Бишках Бойко Іванові за 3000 крб. Два дні після цього я поїхав до Васючина, Букачівецького р-ну і тут вкрав два коні, які відтак продав, одного Саган Дмитрові за 2000 крб., а другого в с. Бишках Федорак Григорієві за 3500 крб. Повернувши до Убильнич я довідався від Братася, що люди говорять, що я непевний чоловік. Тоді Кіт запізнав мене з одною жінкою в с. Серниках Горішних [Сернки Горішні], якій на ім'я було Стефанія і в неї я перебув до квітня 1947 р. Опісля я вернув назад до Убильнич і тут займаюся далше крадіжжю. З с. Вербиці я вкрав одного коня, якого продав в Бишках Бойко Іванові за 6000 крб. Тут перебув я два тижні, а коли довідався, що за мною питають повстанці, тоді я втік до Убильнич.

З початком червня 1947 р. в с. Вербиці, Ходорівського р-ну вкрав я два коні. Одного продав в с. Куропатниках Федус Григорієві за 5000 крб., а другого в с. Потік Василеві (прізвища не знаю) за 6000 крб.

Одного разу, йдучи через с. Куропатники, від Федуса Григорія, до якого я ходив по гроші, стрінув двох повстанців, які мене арештували.

Дня 22 червня 1947 р.

25/3

* * *

№ 113/XVI-3

Протокол допиту Павла Васильовича Смішнюка

Р – 31

Справа Ч: .../47

Смішнюк Павло

Член ОУН по пс. “Чумак”

с/о РО МВД “Смілий”

Козова, дня 23/IX.1947 р.

Протокол допиту

Смішнюк Павло с. Василя, уроджений 1923 р. в с. Кальному, Козівського р-ну, Тернопільської обл., освіта — 4 кл. Нар. Школи, українець, вільний, рільник.

Я, Смішнюк Павло, син Василя і Катерини, уродився 1923 р. в с. Кальному, Козівського р-ну Тернопільської обл. На сьомому році життя почав я ходити до першої кляси Нар. Школи, де в 1934 р. закінчив третю клясу. Дальше до школи я не ходив тому, що помер мені батько. Після смерті батька я цілий час працював на ріл[л]і.

Під час німецької окупації в 1943 р. мене забрали до карного лагерь в м. Сколю за те, що я не хотів йти до бавдінсту. В цьому лагері я перебув чотири тижні.

В першій половині місяця червня 1943 р. сотня ком. “Різуна” розбила цей лагер і випустила 160 осіб. З цього 60 осіб зразу пішло до УПА, а решта людей, які були більше виснажені лагером, командир відпустив додому. В сотні я перебував до кінця місяця червня, а відтак мене відправили додому тому, що я мав ушкоджену ногу й не міг з відділом рейдувати. Вдома я скривався від німців, які за мною цілий час питали.

В місяці березні 1944 р. в моєму домі перебував пров. “Гар” і його бойовик “Юрко”. Коли в село прийшли більшовики та почали ходити по хатах, пров. “Гар” післав мене на розвідку, щоб довідатись скільки їх та чого хочуть. Вернувши до провідника, я сказав, що всього один більшовик. Тоді провідник сказав, щоб я разом зі Смішнюком Осипом застрілив того більшовика, а він забере мене відтак до своєї

групи. Ми на це погодилися. Провідник дав нам свій пістоль і ми відійшли. Одначе нам цей атентат не вдався, бо зразу, як я тільки ввійшов в хату, більшовик почав до нас стріляти, при чому я став тяжко ранений в ліву ногу. Мій господар Кузишин Павло заніс мене до мого дому й непридуманого залишив в хаті. Провідника “Гара” і “Юрка” вже не було, бо вони під час стрілянини перейшли в інше місце. Рівнож і моя родина виступила з дому. Дперва вечером прийшов до мене “Юрко”, зробив перев’язку та забрав мене в інший відтинок села. Слідуючого дня мене перевезли до шпитальки в с. Котові, а відтак до с. Рибник, Бережанського р-ну. Тут я пролежав до кінця місяця травня 1944 р. В цей час мене відіслали додому. Тому, що я не був ще добре вилікуваний, мусів лежати в ліжку, а лікарську поміч давала мені місцева санітарка Рейтер Зофія.

З приходом більшовиків в місяці липні 1944 р. я почав скриватися. В місяці серпні, коли була в селі зорганізована самооборона, станичний Мартинців Василь — “Богун” втягнув мене до неї. З початком вересня самооборону розчленували, а стрільців передали до УПА. Одначе мені відновилися рани і я був змушений залишитися в селі, де я сповняв функцію зв’язкового до с. Вівся до Осадци Розалії, а в с. Щепанові до Квартняк Марії. Рівночасно при цьому я лікувався.

Осіню 1945 р. забрав мене до себе за бойовика кущевий сітки “Вюн”. Коло нього я працював до місяця січня 1946 р. В час квартирування по селах гарнізонів “Вюн” відпустив мене додому, щоб перебратися в білля, а за кілька днів він сам мав прийти до мене. Одначе в той час більшовики почали сильні акції по селах і “Вюн” не міг прийти до мене, а я був змушений перейти до с. Юстинівки, Підгаєцького р-ну. Тут в Боднар Теодора перебув я, без жодної помічі, один тиждень, а відтак перейшов до с. Вівся, де перебував в Зошук Мартина до місяця березня 1946 р. Звідсілля я знова перейшов на с. Юстинівку, де був до 10 квітня. В цьому селі я не мав жадної помічі, тому що кущовий пропагандист “Шум” і кущевий “Цяпка” заборонили давати мені матеріальну піддержку. Коли з деяких сіл виїхали вже гарнізони, я перейшов до родинного села, вкопав собі криївку та скривався на власну руку до 30 серпня 1946 р. Цього дня поголосилися: кущевий господарчий Рейтер Степан — “Цяпка”, станичний Стефанів Дмитро — “Струм”, Рейтер Павло (підпільник), Даньків Михайло — “Вітер” (він вже скорше був арештований і втік з тюрми), Даньків Гілярій — “Клин”. Рівнож і [я] тоді пішов зголоситися тому, що провідники села поголосилися і я не мав змоги дальше скриватися.

Дня 30 серпня 1946 р. пішов я до Козови і зайшов на дижурку МВД. Тут застав я дижурного (середнього росту, около 35 років, волосся чорне догори чесане, чоло низьке, брови широкі – чорні, очі великі, ніс довгий – горбатий, уста широкі, обличчя округле, убраний в гранатовому уніформі без погонів) і сказав йому, що я прийшов зголоситися. Тоді він подзвонив до канцелярії Великанова, що є чоловік, який прийшов з повинною до орг. МВД. За півгодини прийшов на дижурку Великанов (високого росту, волосся чорне, чесане догори, чоло високе, брови чорні, навислі над очі, очі сиві малі, ніс малий – рівний, уста малі, обличчя мале, убраний в гранатовому уніформі, погони жовті з трьома зірками, був підперезаний пасом, на якому з лівої сторони висів пістоль ТТ, чоботи брезентові, шапка синя з червоними отоками). З дижурки він забрав мене на перший поверх до своєї канцелярії. Тут Великанов запитав як я називаюся. Я відповів. Відтак він запитав де моя зброя, куди я мав зв'язки, чи я маю на Вівсю тітку та де організував для себе харчі, коли я скривався. На це я відповів, що в мене зброї нема, бо, коли одного разу за мною бігли воєнні, я був змушений її кинути. Дальше я сказав, що зв'язку не мав нікуди тому, що я був хворий на ногу і не міг нікуди ходити. Рівнож я сказав, що в с. Вівсю немаю жодної родини, а харчі для себе брав від своєї братової Явдохи. Тоді Великанов сказав, що я дальше можу йти в “банду” і поки не принесу зброї, то він мені документу не видасть. З цим він мене вигнав зі своєї канцелярії і сказав, щоб шукати зброї.

В селі я стрінувся з Даньків Гілярієм, який зголосився попереднього дня і розказав йому, що мені не хотять видати документів. Тоді він порадив мені піти до Керніцького Володимира і він допоможе мені виробити документи. (Замітка слідчого: цей тип має певного рода вплив на МВД). Другого дня я пішов до Керніцького, розказав йому свою справу і просив, щоб він пішов зі мною до Великанова. Він спочатку відмовлявся, одначе, коли я почав його просити, він погодився піти зі мною до р-ну.

Дня 31 серпня ми обидва пішли до Козови. Тут я заждав в домі Михайлечко Ярослава, а Керніцький пішов до[]дому Великанова. Може за годину він прийшов до мене і сказав, що сьогодні він мені нічого не порадить і треба буде чекати хоча чотири дні.

Дня 4 вересня ми знову пішли до р-ну. Тут я заждав на вулиці, а Керніцький сам пішов до помешкання Великанова. За півгодини він вийшов і сказав, що коли не буде зброї, то не дасться нічого зробити. Повернувши додому, я віднайшов німецький кріс “мавзер” і около 10 вересня забрав кріса і разом з Керніцьким пішов до р-ну. Зайшовши до Великанова, я показав йому цього кріса. Він, оглянувши його,

сказав, що такої зброї не приймає, одначе сказав, щоб йти разом з ним на МВД. Тут Великанов покликав нач. МВД Ковальова (високого росту, волосся чорне, довге, чесане догори, чоло високе, брови широкі, очі чорні — великі, ніс довгий, грубий і горбатий, уста широкі, губи товсті, борода довга, ходить в цивільному убранні, років около 36, Великанов звертався до нього через “тов. капітан”), й показав йому, яку я приніс зброю. Тоді Ковальов сказав, щоб таку зброю викинути, а я дальше можу йти в “банду”. Відтак Великанов вигнав мене на двір й сказав, щоб шукати іншої зброї.

Вертаючи додому я знова зайшов до Керніцького і сказав йому, що мені не хочать видати документу. Він сказав, що завтра, тобто в неділю, піде до Великанова і принесе документ.

Дня 12 вересня я поїхав разом з Керніцьким до р-ну по документ. Рівнож тоді він забрав зі собою з села ще чотири підводи, які мали забрати від нач. тюрми Ваньки гній на Керніцького поле. Я залишився накидати гній, а Керніцькій пішов до Великанова. Незабаром він повернув і сказав, що пополудни дістану документ. Після полудня я з Керніцьким зайшов до Великанова. Тут Керніцький поставив на стіл півлітри горілки. Відтак Великанов дав мені справку і сказав, щоб я в селі не мешкав, бо “бандити” за це, що я зголосився, мене вб’ють. З цею справою я мав йти на военкомат. Одначе на военкомат я не ходив. Коли я 26 вересня пішов на военкомат, тут забрали від мене цю справку з МВД, а видали натомість справку, що я працюю коло розбирання млина на Королисі (назва місцевости, де був цей млин). Коло цього млина працював я до 26 грудня 1946 р. Всіх нас було коло цієї роботи 21 чоловік. 26 грудня ми всі пішли на военкомат, де одержали “временнеє удстовереніє” і розійшлися додому.

Дня 1 січня 1947 р. я був в млині в с. Божикові. Повернувши скоросвіт додому, побачив, що по дорозі коло мене ходить двох “істребків” і кривий лейтинант. Вдома мені оповіли, що минулої ночі були в мене “Василько”, “Бук”, “Стьопа” і “Богун” та що вони стріляли за цим лейтинантом. Тоді я поїхав до ліса, щоб не бути вдома. В час моєї неприсутности більшовики робили в мене ревізію і питали за мною. Коли я вечором повернув з ліса і сів вечеряти, більшовики обскочили хату і мене арештували. На дорозі були вже арештовані Славетний Михайло і Смішнюк Дмитро. Ще ночью забрали нас до р-ну. До рана ми перебули на джурці, а відтак всіх трьох замкнули до камери. Там сиділи ми дві доби без слідства. Відтак на слідство покликав мене Великанов. Він питався, як мене “бандити” вели на слідство до с. Щепанова. Я відповів, що з “бандьорами” я взагалі не стрічаюся, бо вони мене застрілили б. Дальше він питав, чи я не знаю

де поховали Смішнюка Йосифа (с/о, який зліквідований в місяці червні 1946 р.) та хто стріляв за їхнім лейтенантом. Я відповів, що про Смішнюка не знаю нічого, а хто стріляв за їхнім лейтенантом також не знаю, бо я в той час був в млині і доперва в ночі приїхав додому. Рівнож Великанов питався, чи мої сестри знають де квартирують повстанці. Я відповів, що про такі речі з нами ніхто не говорить, бо від коли я зголосився, то всі нас бояться. Тоді Великанов сказав, що коли не розкажу правди, то загину в тюрмі, і відіслав мене назад до камери. Того дня моя сестра разом з жінками арештованих та з Керніцким завезли до Великанова муки і горілки, щоб за це нас викупити. Тоді Великанов після обіду взяв мене ще раз на слідство. Тут він розпитував мене про цих всіх хлопців, які поголосилися. Я сказав, що Рейтер Степан зараз в м. Бережанах, Стефанів Дмитро в Козові, а всі інші вдома. Рівнож Великанов питався мене, чому ми не втікаємо до р-ну та чи я не знаю ще яких дівчат, що працюють в організації. Я відповів, що ми вечером не ходимо нікуди, лише скриваємося перед бандерівцями. Про дівчат я сказав, що не знаю ніяких, бо не мав з ними нічого. Відтак Великанов запровадив мене назад до камери. Десь за півгодини він прийшов назад і нас всіх звільнив додому.

Будучи вдома, я взагалі з більшовиками не стрічався. Доперва в другій половині травня 1947 р., коли повстанці прилюдно повісили мого старшого брата Михайла, приїхав до села зам. нач. МГБ кап. Виноградов і післяв по мене дижурного. В цей час мене вдома не було. Того дня Виноградов переночував десь в селі, а слідуючого дня скоро на світ знова прислав по мене дижурного. В канцелярії я застав вже: Мартинців Павла, Брик Михайла, Рейтер Теодора (зголошений), Волощук Степана і Даньків Михайла, який в той час вже розмовляв з Виноградовим в канцелярії с/ради. Коли я прийшов до канцелярії, Виноградов (вбитий літом 1947 р.) питав мене, чи я був при смерті свого брата та чи на Великодні Свята я ставив на могилі хрест. Він казав, що йому про це говорили люди. Я відповів, що про хрест нічого не знаю, а при смерті свого брата я не був, бо коли б мене бандерівці були зловили, то напевно були б зробили те саме, що і з братом. Тоді він запитав, чи мені не жалко за братом. Коли я сказав, що так, тоді Виноградов почав говорити: “Коли тобі жалко за братом, то ти повинен нам помагати знищити бандитів, бо вони з тобою те саме зроблять”. На це я відповів, що днем мені ніхто не покажеться, а знова в ночі я боюся ходити. Рівнож я сказав, що зараз не можу нічого робити, бо хочу їхати до Бережан до лічниці. Тоді Виноградов зажадав, щоб я показав йому цю ногу, що мене болить, а подивившись на рану сказав, чи я буду слідити за “бандитами”, коли поверну з лічниці. Я на

це погодився і сказав, що коли щось загляну, або довідаюся, то про все йому скажу. Тоді Виноградов взяв кусок паперу, написав заяву, перечитав мені, а відтак сказав її підписати. При цьому він сказав, що дав мені кличку “Смілий”. Відтак він казав, що коли б я про щось довідався, то мав в Козові зайти до Фігурак Івана Андрійовича, а разом з ним до Виноградова. (Сам Фігурак уроджений в с. Кальному. В 1940 р. був арештований за крадіж, на Сході оженився за учительку. В 1945 р. повернув до с. Кального, а зараз мешкає в р-ні і працює в шляховому відділі — зам. слідчого). Після цього я відійшов додому.

Дня 8 червня приїхав до села Виноградов і прислав дижурного по мене. Тоді я запитав дижурного хто ще має йти до канцелярії, а коли довідався, що Рейтер Степан, Рейтер Теодор, Стефанів Дмитро, Рейтер Павло, Даньків Гілярій, Мартинців Павло і Стефанів Степан, сказав, щоб дижурний сказав Виноградову, що я поїхав до Тернополя до лічниці. За годину Виноградов прислав другого дижурного, якому я сказав це саме. Відтак я пішов до Оринда Марії, щоб не стрічатися з Виноградовим. Доперва 21 серпня до мого дому зайшов Виноградов разом з управою с/ради за контингентом. Тут Виноградов говорив, що мені рад. влада дарувала це, що я був в “банді” і за це я повинен її віддячитися та до трьох днів здати 100% контингенту. За три дні Виноградова нестало і я більше з більшовиками не стрічався. Дня 23 вересня 1947 р. до мене прийшли повстанці і забрали мене зі собою, щоб я показав їм де мешкають пастухи, які викопали кулемета, який був ще в мене. Так я дістався до вас на слідство.

Дня 25.IX.1947 р.

25/3

* * *

№ 114/XVI-4

Протокол допиту Ольги Петрівної Пришляк

Р..31

Справа ч: .../47

Пришляк Ольга

Козова, дня 26/XI.1947 р.

Протокол допиту

Пришляк Ольга Петрівна, уроджена 1925 р. в с. Вимислівка, Козівського р-ну, Тернопільської обл., українка, освіта – 4 кл. Нар. Школи, кравчиня, останньо працювала крамаркою кооперативи.

Пришляк Ольга, дочка Петра, родилася в сім'ї селян. На сьомому році життя я почала ходити до школи і в 1937 р. закінчила чотири класи. Відтак мо[ї] батьки віддали мене на науку до кравчині в с. Горожів, Станіславської обл. до мого стрийка. Тут перебувала до кінця 1938 р., а відтак повернула додому і в цьому році вийшла заміж за [П]авелка Івана з с. Золочівка, з яким жила до місяця січня 1939 р. Відтак мужа покликали до польської армії і не вернув до сьогодні.

З приходом більшовиків в 1944 р. я почала працювати крамаркою кооперативи і нею працювала до сьогоднішнього дня.

Дня 14/[X].1947 р. я орала на полі зі своїм наймитком, а під вечір переходила на поперек через поля до пастухів, які палили огонь, щоб загорітися. В одному місці на полі я зауважила[] пачку від криївки, яка не була добре замаскована. Я перейшла через пачку і пішла до вогню. Тут була я приблизно годину, а відтак повернула назад до коней і ворала даліше. Під вечір, коли пастухи пігнали корови додому, я пішла на це місце, де бачила пачку, щоб її краще замаскувати. Коли я маскувала пачку, з криївки почула голос: “то хто?”. Я відповіла, що Ольга крамарка з с. Вимислівки (вона була запізнана з рев. рухом). По голосі я пізнала, що це “Шум”. Тоді він відчинив пачку і запитав мене, що я тут роблю, а відтак запитався, чи я скорше не переходила через криївку. Я сказала, що так. При кінці “Шум” сказав, що коли поїду додому, щоб зайти до Пончка Павла (цивільний хлопець) і сказати

йому, щоб він вечером вийшов коло могили на поле (могила сл.п. Пукала), а він на нього буде там чекати. Подорозі додому я стрінула Ремус з с. Судилова, який віз дрова з ліса. Коли ми були вже під селом заглянула я п'ятьох більшовиків, які через поля йшли в напрямі криївки. Це діялося около п'ятої години пополудні. Я хотіла піти повідомити "Шума", що пішли більшовики в сторону хутора т. зв. Могилина, одначе опісля цю думку відкинула, бо вечером вертати на поле було б підозріло.

Заїхавши в село я пішла до Халупи Степана, щоб взяти для "Шума" молока і хліба. Одначе там хліба не було, тільки молоко. Тоді господиня пішла до сусіда і позичила хліба, а відтак, коли я з тим вийшла на двір, почула в напрямі криївки стріли і побачила ракети. Тоді я пішла додому, запрягла коні і разом з Пончко Катериною (жінка підпільника з цього села) поїхали до с. Золочівки, щоб дати знати повстанцям, що "Шума" застукали більшовики і він там мав би загинути. (В той час "Мадяр", "Ванька" і "Рись" були в с. Золочівці. Всі вони були бойовиками кущового сітки "Шума".) Приїхавши до Золочівки я стрінулася зі згаданими повстанцями і розказала їм про все. Відтак "Ванька[?]" запитав мене, чого я ходила на це поле і чиє воно (вони знали про криївку), а "Мадяр" сказав, що коли були ракети, то "Шум" напевно мусів втікати, а може і втік.

Дня 20/X.47 р. я стрінулася з "[В]анькою" в с. Золочівці і він сказав мені, щоб я в ночі на 24–25/X.47 р. не спала вдома, бо "Шум" хоче мене застрілити, або передати до СБ. ("Ванька" був жонатий на старшій сестрі Ольги, одначе з Ольгою жив на віру.) Дальше "Ванька" говорив, що його також можуть застрілити. Від цього часу я з "Ванькою" більше не стрічалася ("Ванька" розстріляний Рев. Судом). Дня 26.XI.47 р. я пішла до с. Олесина до голови кооперативи, щоб вибрати товари, а повертаючи додому стрінула повстанців, які мене придержали.

Замітка: По розкритті більшовиками криївки "Шума", виходило з цього, що головною причиною була Ольга. Дальше, вона була любкою "Ваньки" і хитрощами могла довідатися від нього про місце криївки. Одначе по переслуханні об'єкт скорше не знала про криївку, щойно тоді, коли найшла на неї. Одначе з огляду на конспіративне приміщення об'єкта зліквідовано.

* * *

№ 115/XVI-5

Протокол допиту Гілярія Ільковича Ліска

Р. 31

Справа Ч.: .../48

с/о РО МВД “Красний”

Козова, дня 10/ІІІ. 1948 р.

Протокол допиту.

Ліско Гілярій Ількович, уроджений 1907 р. в с. Вівсю, Козівського р-ну, Тернопільської обл., українець, освіта — одна кл. НШ., рільник, жонатий, військовий.

На сьомому році життя я почав ходити до школи в родинному селі, де закінчив лише один клас. Дальше до школи я не ходив тому, бо був хворий на очі. Залишивши школу, я жив постійно коло родичів.

В 1920 р. померли мої родичі і я лишився з трьома сестрами, з якими жив вдома один рік. Відтак я перейшов на службу до Рубашевського Степана в с. Вівсю. Тут я перебув один рік, а відтак перейшов до одного господаря в с. Новосілка, Підгаєцького р-ну. Тут на колонії Бекерів я згодився з господарем на шість місяців, за що він мав вкупити мені убрання. Тут я перебув шість місяців, господар виплатив мені належну суму і я повернув назад в родинне село до Рубашевського Степана, в якого думав дальше перебувати. Він рівнож був моїм опікуном по смерті моїх родичів. Одначе тут перебув я один тиждень, а відтак пішов до с. Буцнева, Тернопільського р-ну і там згодився на один рік в Михальчишин. Господар мав вкупити мені за мою працю дві пари убрання, білля і чоботи. Після закінчення року, я повернув назад в родинне село. На службу я вже не йшов до нікого, а працював по господарях. Так прожив я до[]кінця 1924 р. В 1925 р. я став на постійну роботу в Рубашевського Степана і жив в нього аж до 1927 р. Через цілий час, від 1921 р. до 1927 р. в моїй хаті мешкав жид Дік Шицон. В 1927 р. я повернув додому, жида вигнав, а сам почав господарити. По кількох днях я прийняв до своєї хати в комірне Здеп Степана разом з мамою і сестрою.

В 1928 р. моя сестра Паранька і Анна продали свою частину Ліско Мартинові, а я лишився дальше жити на своїй лише частині.

В 1929 р. я оженився на Здеп Марії, побудував собі на полі, біля с. Золотої Слободи хату і перейшов там жити. Тут жив я через три роки. Тому, що тут не було води, я був зм[уш]ений перейти мешкати назад до с. Вівся. Тоді я винаймив в Гуменного Тимка хату, де мешкав разом з родиною до 1938 р. Від 1936 до 1938 р. я тримав приватний склеп мішаних товарів. Рівнож в той час через дорогу коло мене мав такий самий склеп Гуцал Мирон. Тому, що я мав більше покупців, Гуцал намовив [когось], чи сам (точно не знаю), здерли в мене шильд, а на тому місці написали: “Вступ за товарами заборонений”. Другого дня приїхала польська міліція перевіряти цю справу. До мене прийшов польський поліціант Волошинський з сільським поліцаєм Дружбіцким Сперіоном (поляк) і запитали хто міг це зробити. Я відповів, що незнаю. Тоді Волошинський запитав хто перед тим випадком був в склепі Гуцал Мирона. Я відповів, що Ятва Михайло, Сачек Роман, Сачек Степан, Груб’як Іван, Сачек Ілько, Кавка Михайло і Кавка Гринько. Волошинський описав всіх вищезгаданих осіб і сказав, щоб я підписався. Я так і зробив. Рівнож дав свій підпис і громадський поліцай Дружбіцкий Сперіон. На цьому ціле слідство закінчилося і ми розійшлися. За деякий час всіх вищезгаданих осіб, крім Кавки Грицька і Михайла, польська поліція арештувала і забрала до Підгаєць.

При кінці 1938 р. року я розпродав всі товари людям, а що залишилося продав Терлюк Степанові, який також мав тоді склеп. Тоді я побудував собі хату і почав господарити.

З приходом більшовиків 1939 р. я пішов на фільварок і з такими самими бідняками як я забрали все, що було панське. Тодішній голова с/ради Філіпович Осип почав забороняти нам забирати деякі речі з фільварку. Тоді ми всі (бідняки) вирішили того голову усунути, а вибрати іншого. З початком листопада ми вибрали головою Осадцу Сафрона, який не тільки, що забороняв нам забирати панське майно, але навіть відбирав то, що скорше ми були собі забрали і віддавав державі. В другій половині місяця листопада за моєю ініціативою виступили на зборах проти голови Білич Петро, Бабій Стах, Лучка Микола і Когут Лев. Одначе той виступ наш невдався, бо голова с/ради в присутності людей і представника з р-ну сказав, що я немаю права говорити, бо я був польським конфідентом. Слова голови підтвердив Волощук Володимир, який був тоді плантатором буряків. Всі люди почали з мене сміятися і я мусів вийти зі салі. Від того часу я працював вдома і до нічого не мішався.

В місяці березні 1940 р. до мене приїхав нач. НКВД і забрав зі собою до Козови. Тут на дижурці НКВД я просидів два дні до слідства. Дня 20/III. 1940 р. нач. НКВД покликав мене до своєї канцелярії на

слідство. Тут він попросив мене сідати та запитав чи я знаю де знаходжуся. Я відповів, що незнаю. Тоді, він вдарив мене два рази рукою по обличчі і сказав: “Тепер знатимеш”. Відтак сказав, що я арештований і знаходжуся на НКВД. Рівнож сказав, що я арештований за це, що співпрацював з польською поліцією. Про це він має дані від громадян села Вівся. Я заперечив, що з польською поліцією не співпрацював. Тоді нач. НКВД сказав, що він має досить часу і все точно перевірить, а тому, що я не хочу признатися, то буду до того часу сидіти в тюрмі. Відтак він викликав дижурного і приказав йому запровадити мене до тюрми. Другого дня около восьмої години рано мене разом з Палюх Йосифом (поляк з с. Вівся), Ляхович (поміщик, жид з с. Золотої Слободи), Олійник (поміщик з хуторів Ритва коло с. Олесина) та один хлопець з с. Будилова трьох міліціонерів відставили до тюрми в Бережанах. Тут нас запровадили на дижурку і передали дижурному, який поскладав нас під стіну, а відтак по одному кликав до окремої салі і робив детальну ревізію в убранні. Відтак нас запровадили до фриз'єра і постригли, після чого загнали до камери, де ми застали вже одного хлопця з Бережан, якого арештували за те, що ножем пробив дівчину.

Дня 25/ІІІ. мене перевели до камери Ч. 12, де я застав дванадцять в'язнів. Мене призначили до Коломийця Миколи, який з приходом більшовиків працював головою міськ. ради в Нараєві. Ми оба спали на одному ліжку. Крім цього тут сидів ще Яворський з с. Угринова, Підгаєцького р-ну, Сальвиш — поручник польської армії, Васильковський — капітан польської армії, редактор газети “Червоні Бережани”, Вихрущ з с. Ценова, Козівського р-ну. Всіх інших не пам'ятаю. До кінця місяця липня 1940 р. мене з камери нікуди не покликали. Щойно при кінці липня мене покликали на слідство до начальника НКВД Козівського р-ну. На слідство до мене все приїжджав сам начальник НКВД Козівського р-ну. В канцелярії начальник попросив мене сідати, а відтак запитав, як мені живеться в тюрмі. Я відповів, що він сам знає як живеться в'зневі. Дальше він запитав чи я знаю в чому мене обвинувачують. Я відповів, що знаю, одначе до цього не почуваюся. Тоді він сказав, що краще буде, коли я сам признаюся кого і за що я всипав польській поліції. Одначе я стояв при своєму і казав, що нікого не видав. Це його розлютило і він почав мене бити по лиці, а відтак наганом по голові. Помимо цього я дальше до нічого не признавався. Тоді він покликав дижурного, який відпровадив мене назад до камери.

Десь за два місяці, тобто при кінці вересня 1940 р., около 11 год. ночі мене знову покликали на слідство. Тоді дижурний сказав,

щоб я забрав зі собою з камери всі свої речі. В канцелярії, до якої мене запровадив дижурний, я знову застав начальника НКВД з Козови. Він попросив мене сідати, а відтак запитав, як мені живеться. Я відповів, що зле, бо їсти нема що, а також з дому я не мав ще жодної передачі. Тоді начальник почав на мене кричати і сказав, що в тюрмі дають хліб, зупу і т. п. Дальше він запитав мене чому я не хочу [признатися] до співпраці з польською поліцією, коли він добре про це знає. Одначе я знову заперечив, що з польською поліцією не співпрацював. Тоді він покликав дижурного, який забрав мене і передав трьом міліціонерам. Ці запровадили мене до спеціальної камери і тут почали бити. Били доти, поки аж начальник не покликав мене. Тоді він запитав чи я вже буду говорити правду про себе. Я відповів, що буду. Тоді він запитав мене кого я видав польській поліції. Я сказав, що видав Гуцал Мирона, Сачик [Сачек?] Степана, Сачик Ілька, Сачик Романа і Груб'як Івана. Дальше він питав мене чи ще когось більше я видав та за що були суджені згадані люди. Я відповів, що більше нікого не видав і що згадані люди були націоналісти. Тоді начальник знову покликав дижурного і казав запровадити мене [до камери].

Тиждень по другому слідстві в нашій камері Олійник вкрав в Коломийця двадцять папіросів. Тоді Коломиєць зголосив про це начальникові тюрми. Крім цього сказав, що Олійник неправильно розділював цукор поміж в'язнів. В зв'язку з тим начальник, тюрми покликав кожного чоловіка з нашої камери до себе на слідство. Тут всі в'язні говорили, що Олійник папіроси вкрав тому, бо Коломиєць був йому їх винен, а не хотів їх віддати. За папіроси Олійник не був караний, а за розподіл цукру дістав один день карцеру. На слідстві начальник тюрми питав мене як поведуться інші в'язні, що говорять, чи нарікають на Рад. владу та що говорять про політику. Він говорив мені, що постарається випустити мене додому, коли я буду підслухувати розмови в'язнів. Казав, що між цими людьми є багато невдоволених Рад. владою і напевно багато політикують. Тоді я сказав йому, що капітан Васильковський говорив, що Рад. Союз довго не проіснує і що Польща знову відновиться. На відході начальник тюрми говорив, щоб я уважно прислухувався до розмови всіх в'язнів і про це повідомляв його, а він за це постарається, що я піду додому. На цьому ми розмову покінчили і я відійшов назад до камери. Після цього він кликав мене ще два рази до себе. Першого разу я розповів йому, що поручник польської армії Сальвиш і начальник станції говорили собі, що Польща має в Англії свої гроші і Англія не допустить до занепаду Польщі, а відновить її та поширить ще більше, як була до війни. Все,

що я говорив, він списав на папері, а відтак я підписав. Другим разом я не подав йому нічого. Пізніше я довідався, що Сальвиша, Васильковського і начальника станції більшовики засудили і вивезли на Сибір.

В першій половині грудня 1940 р. мене третій раз покликав нач. НКВД на слідство. Тут він питав мене чи я ще більше не видав когось польській поліції. Я сказав, що більше нікого, тільки тих, яких подав йому на другому слідстві. Начальник ще раз списав собі тих людей і казав мені підписати. На цьому слідство закінчилося і мене відпровадив дижурний назад до камери. Тут я пересидів ще одну ніч, а другого дня нас всіх перевели до камери Ч. 22. Тут я застав вже 34 в'язні. Разом з новоприбулими було нас 47 осіб.

За два тижні покликав мене до себе нач. тюрми і питав як я чуюся, як живу та чи хочу йти додому. Я відповів, що живеться зле і хотів би йти додому. Тоді він сказав, що видасть мені справку, з якою я повинен зголоситися в нач. НКВД Козівського р-ну, а відтак піду додому. Відтак він написав мені справку і відпустив додому. В справці було написано, що я Ліско Гілярій Ількович звільнений з Бережанської тюрми. Того самого дня пішов додому. Вдома я довідався, що мою родину виселили на Сибір, а в моїй хаті зараз мешкає Ковальчук Микола.

На початку січня 1941 р. я зголосився в начальника НКВД Козівського р-ну. Він запитав мене коли я прийшов додому та чи маю справку звільнення з тюрми. Я відповів, що так і показав справку. Дальше начальник говорив, що я вже тепер на волі і мені буде добре жити, тільки мушу уважати, щоб знову не попасти до тюрми. Я відповів, що мені добре не може бути, бо в моїй хаті мешкає Ковальчук Микола, а родину виселили на Сибір. Тоді він сказав, що все дасться направити, коли я буду гарним чоловіком і буду допомагати йому у винищуванні контрреволюції в с. Вівсю. Я відповів, що не знаю що таке контрреволюція і в який спосіб маю йому допомагати. Начальник сказав мені, що контрреволюціонери, це люди, які виступають проти Рад. влади і хочуть її знищити. Контрреволюціонерами є переважно куркульські та буржуйські сини тому, що Рад. Союз є державою бідняків і я як бідняк повинен її боронити. Коли я сказав що боюся йти на таку роботу, начальник сказав, що боятися немає чого, бо рад. держава є сильна. При цьому сказав, що більшовики завоювали частину Фінляндії, а Німеччина без бою віддала їм Західну Україну. Казав, що купка куркулів не представляє для такої держави жодної загрози. Після цього він написав заяву, яка була приблизно такого змісту: *“Я Ліско Гілярій Ількович добровільно зобов'язуюсь співпрацювати з органами НКВД і виконувати їх доручення, на що даю власний підпис”*. При цьому він

сказав, що дає мені кличку “Красний”, якою я буду користуватись коли буду щось писати до нього, чи він до мене. Далше він говорив, що я повинен при кожній нагоді (в кооперативі, клубі, при читанні конституції, на хрестинах, балях і т.п.) уважно прислухатися до розмов, подавати йому хто нарікає на Рад. владу і насміхається з неї, хто ширить ворожу пропаганду проти СРСР, розвідувати хто має родину за кордоном і чи нема в селі когось такого, що збирається втікати, або хто втік за кордон. Тоді я сказав, що буду все робити так, як він каже. Матеріали мав я подавати що два тижні в четвер до його кабінету на НКВД. Далше він запитав про кількість і прізвища осіб моєї родини, яку вислали на Сибір. На відході нач. написав мені справку до голови с/ради, щоб він звернув мені хату. Відтак сказав мені йти додому і уважно за всім слідити, а родина скоро приїде.

За два тижні я пішов на стрічу до нач. НКВД. Він питав мене, що нового в селі і що я вже вислідив. Я сказав йому, що особи, які я вже раз подав йому в Бережанській тюрмі, а саме: Сачик Степан, Сачик Роман, Груб'як Іван і Сачик Гілярій є найбільш ворожо наставлені проти Рад. влади і що Гуцал Мирон втік за кордон. Начальник сварив на мене, що я замало розвідав і казав прикладати більше уваги до цієї роботи.

На другу стрічу до нач. НКВД я пішов аж за місяць. Цього разу я сказав йому, що Терлюк Степан насміхався з рад. влади при читанні конституції та що він не здав ще кріса, якого мав при розпаді Польщі, коли виконував функцію сільського міліціонера. Рівнож сказав я, що кріса не здав ще Когут Левко.

В другій половині місяця лютого 1941 р. я пішов третій раз на стрічу до нач. НКВД, де повідомив його, що Дорош Мирон хоче втікати за кордон. Після цього я повідомив Дороша, щоб він уважав, бо може бути арештований НКВД, яке знає про його заміри. Про заміри Дороша знав рівнож ще Ляндвіртович (також с/о НКВД) і коли я повідомив Дороша, щоб він уважав, Ляндвіртович відразу зорієнтувався, що це я повідомив Дороша. Про це він зголосив начальнику НКВД.

Після третьої стрічі я довший час не ходив до нач. НКВД. Одного разу він переказав головою с/ради, щоб я зголосився до нього. При кінці місяця березня 1941 р. я пішов до Козови і зголосився в нач. НКВД. Тут він сказав мені, що я працюю на дві сторон[и] і тому моя робота є підла. Казав, що [за] таку роботу він не тільки, що родини не звільнить, а ще може мене засудити. Він майже викинув мене з свого кабінету, при чому зазначив, що за цей злочин буду мусів оправдати себе перед Рад. владою, бо в противному разі буде зі мною зле. Після цього я більше до начальника НКВД не йшов, бо боявся, щоб він

мене не арештував. Тоді я втік на хутір Плоску, біля с. Краснопільки, де скривався до німецько-більшовицької війни. За два тижні після вибуху війни додому повернула моя жінка з дітьми.

Під час німецької дійсності я цілий час працював разом зі своєю родиною на господарстві.

З приходом більшовиків в 1944 р. я почав скриватися, щоб не йти до ЧА. Скривався я аж до 1945 р. включно. Після цього я прибрав вигляд старого і почав працювати на господарстві. Голоситися я не ходив нікуди. Таким способом в формі “старика” я прожив аж до сьогодні. З органами МВД, МГБ я не мав жодних контактів. Доперва коли 17/6.1947 р. впала на вівсьянському полі криївка мене покликав слідчий МГБ Тулінков і питав про Бернартович Федька (бойовик сл. п. пров. “Рися”). Тулінков говорив, що я мешкаю в сусідстві коло Федька і повинен знати хто він такий і що робив в підпіллі. Тулінкову я відповів, що Федька бачив ще за німців, а від того часу ніхто його не стрічав і про його роботу незнаю нічого.

Замітка:

Вищезгаданий об’єкт був на списку о/у РО МГБ кап. Виноградова. Однак по п’ятиденному переслуханні він до співпраці з органами МГБ не признався. На слідстві він зізнавав, що був пов’язаний тільки в 1940-41 рр. з органами НКВД по кличці “Красний”. Після моєї орієнтації, органи МГБ могли відшукати архів старої агентури і думали з нею сконтактуватися.

Дня 23/III.1948 р.

46/4

* * *

XVII. КОЗЛІВСЬКИЙ РАЙОН

№ 116/XVII-1

Протокол допиту Мирона Івановича Петришина

Р 31/а

Справа ч.: 177/47

Петришин Мирон Іванович

С/о РО МВД – “Дмитро”

Козлів, дня 12.8.1947 р.

Протокол допиту

Петришин Мирон Іванович, нар. 1928 р. в с. Таурові, Козлівського району, Тернопільської області; українець, освіта – 4 кл. неповно-середньої школи, рільник, нежонатий.

С/о РО МВД по пс. “Дмитро” від місяця травня 1945 р.

Батьки мої працювали на ріллі. На 8-му році життя я почав ходити до школи в селі Таурові.

За першої більшовицької окупації продовжував далі своє навчання і скінчив 4 кл. неповно-середньої школи.

З приходом німців 1941 р. пішов в найми до Запоточного Франка в селі Таурові, і в нього пробув аж до відступу німців.

В зв'язку з тим, що зближався фронт, німці мене, разом з родиною, евакуювали до с. Конюх, Козлівського району. Там ми були до приходу радянських військ, а відтак вернули до рідного села.

В місяці жовтні 1945 р. я вступив до “істребительного батальйона” в м. Козлові і повнив службу вартового РО НКВД і РО НКГБ. Там пробув чотири місяці, а відтак, тому що були невідповідні харчі, втік додому.

В місяці червні 1946 р. в селі Таурові організувалась станиця “істребків” і я вступив знову до служби.

При кінці того самого місяця ходив до Козлова і, принагідно, вкрав коня в місцевого поляка, який виїжджав в Польщу. Цього коня держав два місяці. В міжчасі господар з села Таурова – Мазепа Тома доніс про це в РО НКВД і мене арештовано. Через три тижні сидів в

тюрмі РО МВД, а відтак перевезли мене до тюрми в Тернополі, де просидів дев'ять тижнів. Опісля знов повернули мене до Козлова і засудили на три роки позбавлення волі. Одначе в тому часі проголошено амністію і мене звільнили.

При кінці 1946 р. вступив до “істребків” в с. Таурові другий раз. Начальником станиці “істребників” був Скороход. В часі служби, ми разом з начальником ходили красти кури, качки та ін. і в деяких господарів переводили ревізії, під час яких шукали за горілкою та збіжжям.

Одного разу до мого дому зайшли українські повстанці та попередили родину, щоб я більше такої роботи не робив. По якомусь часі зайшли вдруге та сказали до матері, що мене розстріляють. Мати про це повідомила мене. Перед людьми говорила, що мені належить забирати в людей кури та харчеві продукти, бо “охороняю село від бандитів”. Про це довідались повстанці та покарали її буками.

Від цього часу в мене зродилась до повстанців ненависть і я заявив нач. станиці “істребків”, що буду завзято слідити за повстанцями. Кілька разів ходив з більшовиками на засідки та до підозрілих господарів на підслухи. За всяку ціну хотів дослідити повстанців і помститися на них за це, що били матір.

З а в в а г а

В цій частині слідства об'єкт про своє життя від 1945 р. і про грабіжницьку діяльність в тому часі не сказав правди, а також не розкрив своєї агентурної роботи. В дальшому ході слідства говорить правду та розкриває свою агентурну роботу.

В місяці березні 1945 р. я вступив до “істребительного батальйона” в м. Козлові. По двох місяцях активної праці покликав мене до своєї канцелярії робітник РО МВД – старший лейт[е]нант Шевченко. Він попросив сідати, а відтак почав говорити на тему боротьби з українськими повстанцями. Під час розмови запропонував мені, щоб вести агентурну роботу в с. Таурові. За добре виконання завдань обіцяв багато грошей, майно з дослідженої криївки, або половину майна цього господаря, в якого я дослідив би українських повстанців. Я на це погодився. Тоді Шевченко сказав, що від служби в “істребительнім батальйоні” мене звільнить – маю виключно займатися агентурною роботою. При кінці розмови сказав, що моє агентурне псевдо – “Дмитро”, та дав такі завдання:

1. Слідити за родинами Хомишина Лева, Мсявича [Лісевича] Лева, Воробія Антона і Долі Михайла. До цих людей, казав, вечорами заходити на подвір'я, у якомусь догідному місці замаскуватись та зорити за їхніми рухами; куди вони ходять і чи не носять кому їсти.

2. Слідити за рухами в селі: чи приходять українські повстанці, до кого заходять, хто їм допомагає, в кого копають криївки, що говорять люди, хто з населення скриває збіжжя або варить горілку.

Про це все мав повідомляти Шевченка в його канцелярії.

Я доніс йому про таких людей: Загрибельний Яцентій – робить горілку; Хома Петро і Любінський Михайло – агітували проти організації колгоспу, а Клак Євстахій і Мовчко Омелян – поширювали пропаганду про третю війну проти Радянського Союзу.

Менш-більш в місяці травні 1946 р., саме в тому часі, як я покористувався правами амністії (звільнено мене з тюрми), Шевченко знов покликав мене до своєї канцелярії та припоручив далі слідити за українськими повстанцями. В тому часі Шевченко був уповноваженим нашого колгоспу і ми стрічалися один раз в тиждень на подвір'ї колгоспу або в моїй хаті. Якщо б я дослідив повстанців, і його в тому часі не було в селі, то негайно мав зголоситися в нього в Козлові.

1946 р., в той час, як в селі квартирував гарнізон військ МВД, я з бійцями гарнізону ходив на засідки та запізнавав їх з підозрілими господарствами. На засідки ходив, приблизно, 30 разів.

Як гарнізон з села виїхав, тоді ходив на засідки з місцевими "істребками". До нас деколи долучував Шевченко, Хомічов і ще один третій (прізвища не пам'ятаю). Також деколи до села приїздили бійці Козлівського гарнізону військ МВД, і з ними я рівнож робив засідки та ходив на підслухи до підозрілих господарів. Як в якогось господаря ніччю брехали собаки, ми зараз туди йшли, окружували господарство і переводили ревізію. При ревізії грабили все, що попало під руки.

В місяці липні 1946 р. я звільнився від служби в "істребительнім батальйоні", тому, що вдома не було кому працювати на господарстві. Від цього часу пункт стрічі з Шевченком відбувався в долині, між Козловом а Тауровом, кожного тижня в суботу. На цьому пункті я стрічався з Шевченком чотири рази.

В листопаді 1946 р. я вкрав один центнер пшениці в господаря Хоми Петра і мішок підкинув на подвір'я переселенця Бойтуся Павла. Бойтусь про це зголосив в РО МВД і, в зв'язку з тим, мене арештовано. На слідстві до крадежі я не признався і мене звільнили.

Менш-більш за тиждень після цієї крадежі я вступив знов до "істребків". На останній стрічі Шевченко повідомив мене, що в дальшому буду стрічатися з лейтенантом РО МВД Хомічовим, на подвір'ї колгоспу або в моєму домі. На стрічах Хомічов припоручав мені слідити за домом Гураля Миколи і Козака Ярослава. Моїм завданням було заходити до дому Гураля та розпитувати його матері про нього, мовляв, маю йому передати набіі до ППШ і кілька гранат.

Вечерами підглядати, чи Гураль Микола і Козак Ярослав не заходять додому. Я через кілька вечорів ходив підглядати, одначе не завважив нікого. В міжчасі до мойого дому через кілька разів приходили українські повстанці та говорили матері, щоб я заперестав свою злочинну роботу супроти українського народу. Як прийшли четвертий раз, то побили матір. Після цього я ще завзятіше почав слідити за повстанцями.

Около 20 лютого 1947 р. я мав на мості стрічу з Хомічовим. На цій стрічі Хомічов заплатив мені за агентурну роботу 300 крб. та чеського кулемета. Від цього часу я, майже щоночі, ходив з бійцями на засідки.

В місяці травні 1947 р. я через три рази одержував з військомату повідомлення, щоб зголоситися під комісію. Я саме був хворий і у визначений час не з'являвся і за це мене нач. "істребків" Скороход арештував і відставив до тюрми в РО МВД. Після переслухання засудили мене на два місяці примусової роботи в Донбасі.

Дня 2.6.1947 р. мене відвезли до м. Тернополя. З Тернополя, разом з іншими, відвезли до тюрми в м. Бережанах. Подібних в'язнів було около 90 чол. Ми, всі разом, їздили автомашинами до ліса на роботу (різали дрова). Через якийсь час я працював на станції і мені впали на ноги залізні двері та потовкли пальці. Мене зараз відвезли до шпиталю в м. Тернополі. По виздоровленні знову посадили до тюрми, а по двох днях, тобто 25 липня, відпустили домів. При відході я одержав якийсь папір, з яким мав зголоситися до начальника паспортного стола в свойому районі.

Дня 31.7.1947 р. поїхав до району, щоб зголоситися в паспортному столі. Переходячи попри будинок РО МВД, стрінувся з Хомічовим і він покликав мене до своєї канцелярії. По недовгій надумі сказав: "Тебе вже не буде ніхто більше арештувати. Відтепер будеш жити спокійно. Одначе мусиш активно співпрацювати з нами." (За агентурну роботу мене звільнили від всяких налогів і поставок).

Щоб заохотити мене до активної праці, Хомічов говорив, що повстанці побили мою матір, і тим ще більше ворожо наставив мене проти визвольного руху. Після цього я ще раз підтвердив, що буду активно співпрацювати з органами радянської влади. Цього разу Хомічов припоручив мені слідити за Хомишиним Левом і Лісевичом Левом. Стрічатися з Хомічовим мав два рази на тиждень в себе вдома.

Дня 12.8.1947 р. я ходив попід хати і в цей час зловили мене повстанці.

Заввага: На мою думку, все, що зізнав об'єкт, є згідне з правдою.

Постій, дня 14.8.1947 р.

"58/а"

* * *

№ 117/XVII-2

Протокол допиту Володимира Теодоровича Мудрого

Р. 31

Справа Ч.: 18/47

Мудрий Володимир Теодорович

С/о РО МГБ — “Орел”

Козлів, дня 16.12.1947 р.

Протокол допиту

Мудрий Володимир Теодорович,
нар. 9.9.1921 р. в с. Городище
Велике, Козлівського р-ну, Терно-
пільської обл., українець, освіта —
4 кл. народної школи, рільник,
жонатий.
С/о РО МГБ від квітня 1947 р.

В моїх родичів було 4 морги землі. В 1927 р. батько виїхав до Америки на заробітки і я залишився вдома з матір'ю та чотирма сестрами: найстарша Анна, Ольга, Зофія (замужна за Ковташа Івана) та наймолодша Надія (нар. 1926 р.).

На 7-му році життя я почав ходити до школи і в 1932 р. закінчив 4 кл. Після закінчення школи, мене забрала до себе тітка — Козак Анна з с. Дмухавця. В тітки я пробув до 1936 р., а відтак повернув додому і помагав матері в роботі на господарстві, аж до приходу більшовиків в 1939 р.

За першої більшовицької окупації далі працював на господарстві. В 1940 р. оженився на Степанії Мазепі і знову працював на господарстві аж до 1944 р. В 1945 р. народився нам син — Теодор.

До жадних організацій ані товариств не належав і не брав участі в культурно-освітньому житті села.

В 1944 р. в моїх околицях зупинився фронт і наше село кілька разів переходили з рук до рук: то від німців до більшовиків, то від більшовиків до німців. Я, разом з іншими мужчинами, скривався від стрілен. По трьох днях нас знайшла більшовицька розвідка і забрала на збірний пункт, до стодоли Кульматицького Дениса. Слідуючого

дня, нас 300 чоловік, відправили до с. Ходачкова Великого, а звідси, через одну добу, ми відійшли до Ямполь. В Ямполі примістили нас в школі і ще цього самого дня покликали на переслухання. Переслухував майор (росіянин, літ около 35, високого росту, стрункий, шатин), кожного зокрема. Мене держав від години 9-10. Питав, чому я скривався разом з іншими мужчинами в пивниці Шимкового Володимира, чи ми мали зброю з якою метою там скривалися, що я робив під час німецької окупації, чи був при поліції або в бандерівцях і скільки мужчин з нашого села пішло в ЧА, а хто скривається. Я відповів, що ми скривалися без зброї від гарматних стрілен, які долітали до нашого села з фронтової лінії. За німецької окупації я працював на господарстві; при жодній поліції не був і про бандерівців нічого не знаю. Хто з села пішов до ЧА, а хто скривається також не знаю, бо в час переходу фронту люди розбіглися в різні сторони й про це важко сказати.

Після переслухання нас розділили по 10 чоловік і розмістили по приватних квартирах. Для охорони до кожної десятки дали по 2-а червоноармійці. По однотижневім постою нас перевезли до м. Житомира. Там пройшли лікарську комісію, а відтак оформили нас у військовій одиниці. Мене приділили до 3-го батальйону, 3-го “взвода”, 2-го “отделения”. Моїми [без]посередніми командирами були: молодший сержант Магулов і молодший лейт[е]нант. Вони зразу почали проводити з нами піхотинський військовий вишкіл: через кілька тижнів теоретичний, а опісля практичний.

По двомісячнім вишколі, видали нам уніформи, замкнули нас до вагонів і, через два місяці, возили з міста до міста, аж вкінці, завезли на 1-ий Прибалтійський фронт. Перших три тижні ми стояли над рікою Двиною, в обороні, а відтак перейшли до наступу в напрямі литовської столиці Риги. Четвертого дня наступу, на передмістю м. Риги, побачивши страхіття фронту, я рішив ранили себе і в цей спосіб дістатися в запілля.

Дня 18.9.1944 р. встрілив з кріса в стегно правої ноги і мене відправили до шпиталю в м. Двінськ (Литва). Там я пробув один тиждень, а відтак, разом з тяжко раненими, від'їхав до м. Кенішма (Іванівська область, 800 км в північному напрямі від Москви). В цьому шпиталі пробув два місяці. Коли вже рана починала гоїтися, я, щоб дальше залишитися в шпиталі, приложив до неї мідяну бляшку й вона знову відновлялася.

По візиті, за дорученням лікаря Терлова, мене відвезли до шпиталю в м. Новолоки, над рікою Волгою. Там зразу пройшов операцію і залишився на виздоровленні.

Вміжчасі я запізнався з Диконтієм Михайлом з с. Гаїв Розтоцьких, Залозцівського р-ну. Від нього довідався, що він також себе ранив і по виздоровленні має іти до карної “роти”. Мені стало жаль цього чоловіка і я разом зі знакомим Мудряком (із Станиславівщини), зіб-рали поміж раненими 2500 крб., підплатили лікаря і його викупили. По кількох днях Диконтій поїхав додому й за це прислав нам 2000 крб. Цими грішми ми підплатили лікаря і, за його старанням, дня 20.3.1945 р. я приїхав додому.

Вдома, разом з родиною, відремонтував знищену війною хату і працював на господарстві. Пізніше, тому що наслідки поранення мені дошкулювали при фізичній праці, став працювати крамарем в кооперативі. До кооперативи, до мене, заходили українські повстанці за різними товарами і я їм давав. Між іншим заходив повстанець Тарас і Колос.

Осінню 1946 р. ми з Тарасом ходили по селі та замовляли гроші на організаційні цілі.

Зимою, цього ж року, Тарас брав мене з собою на Дмухавецькі хуторі — Мазепівку, щоб його сконтактувати з секретарем сільради Мудрим Василем (мій стрий).

В місяці березні 1947 р. я з Тарасом знов пішов на хуторі Мазепівку до Мудрого Василя. Однак там гавкали собаки і ми зайшли до Бойко Марії. Там Тарас написав записку, яку слідуючого дня казав доручити Мудрому, і ми розійшлися.

За кілька днів після цієї стрічі з Тарасом я одержав з РО МГБ, через сільраду, писемне повідомлення, щоб в найближчих днях зголоситися до канцелярії слідчого.

На початку квітня 1947 р. я зголосився в канцелярії слідчого Безгодова (високого росту, стрункий, брунет, літ около 25).

Як тільки я прийшов, він попросив мене сідати біля стола, покласти руки на коліна, а відтак запитав, чи я був з Тарасом і Колосом в с. Слобідка в Бойко Марії. Я, спочатку, говорив, що не був, але, як він мені доказав точно, в котрій годині та з ким приходив — признався.

Після цього Безгодов казав мені написати свою біографію, а відтак почав говорити: “Війна вже давно закінчилася, а тільки ще бандерівці хочуть воювати з Радянським Союзом за Самостійну Українську Державу. Але вони її не здобудуть, вони можуть мати тільки самостійну дірку. Вони вбивають наших офіцерів і кращих синів нашої батьківщини й тому ми, за всяку ціну, мусимо їх винищити. Ми вже знищили їх головний провід (тут навів багато псевд, але я їх не пам’ятаю) і мусимо знищити до останнього.

В цьому ти мусиш нам допомогти і будеш говорити, хто з бандерівців приходить до села, до кого вони заходять і хто їм допомагає. Ти працюєш крамарем і тобі не важко буде про це дізнатися від населення. А якщо ти не схочеш з нами співпрацювати, то ми засудимо тебе на 15 років тюрми”.

Скінчивши говорити, казав мені підписати виготовлену ним копію моєї біографії та заяву співпраці. Я це зараз підписав, він сказав, що моє псевдо буде Орел, а відтак дав мені такі завдання: розвідати хто приходить з Кривокульським Володимиром — Тарасом і Бойком Василем — Колосом до села. При стрічі з ними мав поводитися чемно і прихильно, потверджувати їхню думку, а в розмовах на політичні теми нарікати на більшовицьку владу. З населенням мав жити в згоді, рівномірно трактувати товарами, ніколи не виступати проти думки загалу, але в розмові мати рацію.

Все розвідане казав списувати на папір і класти в кооперативи на вікно, від сторони подвір'я. Він приходитиме до кооперативи і, при ревізіях, буде забирати доноси.

В кінці ще раз пригадав, щоб точно та солідно працювати, бо, в противному разі, мені грозить тюрма. На цьому наша розмова закінчилась, ми попрощалися і я відійшов додому.

Вдома довіреним людям (як Кульчицький, Кривокульський Василь, Табака Василь) сказав, що мене змушували підписати заяву, але я не погодився.

I-ша стріча

Квітень 1947 р.

В половині квітня 1947 р. (точної дати непам'ятаю), пополудні, до кооперативи прийшов слідчий РО МГБ Безгодов. В кооперативи в той час не було нікого. Поздоровивши, Безгодов запитав чи маю приготовані для нього матеріали. Як я відповів, що не виготовив, бо нічого не розвідав, він, піднесеним тоном, сказав приготувати на слідуючий день, бо в противному разі мене арештує. Після цього відійшов.

Слідуючого дня до крамниці прийшов голова кооперативи Пар Василь і сказав мені, що ніччю були в нього бандерівці і забрали половину свині. При цьому нарікав на Тараса, говорив, що це за його намовою і за це він, як його побачить, то донесе більшовикам. Того ж дня в кооперативі був Табака Василь і говорив, що ніччю в селі були повстанці.

В обідову пору я ці відомості списав на папері та положив на умовленому місці, але Безгодов цього дня не прийшов.

II-га стріча

Квітень 1947 р.

Через кілька днів, в обідову пору, до кооперативи прийшов слідчий РО МГБ Безгодів. В кооперативі в той час було багато людей і він, привітавшись, зразу почав переводити ревізію. При ревізії, на вікні, між паперами, знайшов донос, якого я попередньо поклав, забрав його і зараз відійшов. Я не звертав на нього уваги, а продовжував свою роботу.

По якомусь часі до кооперативи прийшов 12-літній хлопець — Ретьква Степан і сказав мені, що до Кривокульського Миколи заходили нічю повстанці, бо там дуже гавкав собака і чути було скрипіт дверей.

Менш-більш в половині травня 1947 р., вечером, до кооперативи зійшло кілька господарів і говорили на тему більшовицького ладу; критикували внутрішню політику, знуцання над невинним народом і сміялись з західних народів, що вірять облудній більшовицькій пропаганді та мріють про більшовицький “рай”.

У вільні хвилини я написав другий донос, приблизно такого змісту: “В кооперативі від малого хлопця довідався, що до Кривка Миколи заходили нічю бандерівці (хлопець цей називається Ретьква Степан). Населення з більшовицької влади невдоволене, нарікає на нужденне життя та колгоспи, а також сміється, що західні народи дають себе обманувати фальшивій більшовицькій пропаганді”.

Крім цього, я доповнював доноси власними видумками (що через село переходили бандерівці чи іншими), бо Безгодів вимагав якнайбільше матеріалів, а я не мав де розвідати.

III-тя стріча

Травень 1947 р.

Менш-більш при кінці травня 1947 р. до кооперативи прийшов Безгодів. Я саме розпродував сіль і в кооперативі було дуже багато людей. Він запитав мене, що продаю, та почав переводити ревізію. На умовленому вікні, між іншими паперами, знайшов донос, що я попередньо положив, забрав його, ще хвилинку робив ревізію і відійшов.

За якийсь час я довідався від хлопців з с. Слобідки, що Кривокульський Володимир і Кривокульський Іван мають зброю та вечером стріляють по селі. Від бухгалтера кооперативи Кривокульського Михайла Івановича довідався, що нічю в нього були якісь озброєнні люди та побили його, а від Стадника Івана забрали свиню.

Пізніше від людей я довідався, що до Пушкаря Михайла приїздили з с. Слобідки два хлопці. Повертаючи п[']яні додому, стріляли до комсомольця Салюка Євстахія з с. Слобідки.

Всі ці відомості я оформив в донос.

IV-та стріча

Червень 1947 р.

З початком червня 1947 р. одного дня, передвечером, до кооперативи зайшов Безгодов. Зорієнтувавшись, що кооператива вже не в цій кімнаті (тут не було вікна), попросив продати сірників. Я використав це і вложив донос до пачки з сірниками та подав йому. Безгодов забрав сірники, попрощався і відійшов.

Одного разу після цієї стрічі я зайшов до сільради і стрінувся з Мілянком Володимиром. Він оповідав мені, що його брат і син вертали вечером з с. Слобідки додому і на дорозі стрінули Тараса і Колоса, які їх побили. При цьому Мілян нарікав, що повстанці б'ють невинних людей.

Також Кривокульський Михайло в кооперативі оповідав мені, що від південної сторони села, на полях, квартирують повстанці. За кілька днів я був у Кривокульського Михайла Ільковича і він сказав мені, що до нього заходить Тарас.

Всі ці відомості я записував на картці.

V-та стріча

Одного разу прийшов до кооперативи Ремеза Євстахій і повідомив мене, що в читальні є слідчий РО МГБ Безгодов і чогось покликає мене. Я зараз пішов з Ремезою до читальні. Ремезові Безгодов казав вийти до другої кімнати, а мене залишив і почав випитувати де ділися Теодор і Євстахій Возьняки: де вони можуть бути і що про них говорять люди. Я відповів, що ці хлопці ходили красти і міг їх хтось зловити та побити. Переглянувши донос, Безгодов сварив, чому немає в ньому події, зв'язаної з Возьняками. Вкінці нагадав мені, щоб доноси були точні, і ми розійшлися.

За кілька днів після цієї стрічі я був у с. Слобідці і від сестри Катерини довідався, що Колос квартирував в свого вуйка Бойка Михайла і, за його намовою, побив сусіда Захаркового Петра. Незабаром до кооперативи прийшов Кривокульський Михайло і сказав мені, що в нього був Тарас і замовив м[']ясо зі свині та 5 ц жита. При тому Кривокульський нарікав на Тараса, що він хоче забрати в нього останню сорочку.

В тому часі я був на весіллі в Возьняка Володимира і чув, як люди сміялися з присутн[ь]ого уповноваженого з району Гуржія, що вкрав гарбузи в господині Кравець Марії, та з більшовицького ладу. Все розповідане я списав на папері та ждав на Безгодова.

VI-та стріча

Вересень, 1947 р.

З початком місяця вересня 1947 р. до кооперативи прийшов Безгодов і, поздоровивши, почав переводити ревізію. В той час я, разом з іншими паперами, положив на означеному вікні донос. При перевірці цих паперів Безгодов його забрав. Скінчивши ревізію, відійшов в село.

В місяці вересні до мене прийшов Тарас ще з кількома підпільниками і припоручив мені вбити голову сільради с. Слобідки – Мукосія Олексу і секретаря – Львівського Володимира. Я спочатку над цим задумався, а відтак пообіцяв Тарасові, що це завдання виконаю. В цій справі хотів порадитися слідчого Безгодова, але його не було, а до району я боявся іти, щоб не викликати підозріння. По надумі сам рішився вбити згаданих людей, щоб цим здобути в повстанців довіру. Під маскою українських повстанців заходив до помешкання Мукосія і Львівського, але їх в той час не було вдома.

VII-та стріча

По кількох тижнях до кооперативи зайшов слідчий РО МГБ Безгодов. В кооперативі в той час не було нікого і він, поздоровивши, почав розпитувати, що нового в селі. Я розповів йому, яке завдання одержав від Тараса, і зазначив, що думав це завдання виконати. Безгодов сказав, що це добра думка, але, якщо б така справа трапилась в майбутньому – треба його порадитися. На цьому ми розійшлися, бо до кооперативи прийшло кількох людей.

Після цієї стрічі Безгодов до села вже не приїздив і я більше з ним не стрічався. Крім нього, я з ніким не контактувався, аж до моменту мого арештування.

Постій, дня 18.12.1947 р.

737.

* * *

№ 119/XVII-3

Протокол допиту Михайла Петровича Чорного

Р. 31

Справа ч. 186/47

Чорний Михайло Петрович.

С/о РО МВД.

Козлів, дня 20.12.1947 р.

Протокол допиту

Чорний Михайло Петрович,
народжений 7.1.190[7] р. в
с. Слобідка, Козлівського р-ну,
Тернопільської області; українець,
освіта — 2 кл. народної школи,
рільник, жонатий.
С/о РО МВД від листопада 1946 р.

Поля в моїх родичів було лише півморга, а дітей нас було 4-ро (Марія — заміжня за Гайком Степаном в с. Городище Велике, Ксенька — заміжня за Майданом Павлом в с. Яструбово [Яструбове], Марта — за Цьопиком Михайлом в с. Яструбово і я).

На 7-му році життя я почав ходити до школи і в 1914 р. закінчив 2 кл. В тому ж році вибухла перша світова війна і я далше до школи не ходив. Вдома, разом з родиною, перебував до 1915 р., а відтак евакуювали нас до с. Таурова. В Таурові проживали до 1917 р., а як фронт посунувся на захід, повернули знов до Слобідки. Наперед побудували хату, а відтак, я з сестрою Ксенькою, аж до 1919 р. працювали в українській державі поштарями. Незабаром в Галичину прийшли більшовицькі війська, але по кількох місяцях відійшли назад за ріку Збруч. Ми залишились під польською окупацією. Спочатку поляки жорстоко знущалися над українським населенням, але, з бігом часу, все унормувалось.

Від того часу я разом з сестрами працювали на полі Крокоша Антона з с. Дмухавця, за снопи.

В 1925 р. я позичив в кількох заможніших господарів грошей і заложив в селі приватний sklep, який проіснував до 1930. В тому році була кр[и]за і я зі skleпу зрезигнував. Продав обійстя і перейшов

жити на станцію Денисів – Купчинці (Яструбово). Від перших днів став працювати робітником на кооперативному дерев'яному складі. По якомусь часі купив там кусень землі та побудував там власну хату. В цьому складі працював до 1932 р.

Вміжчасі я оженився з Фрідріх Катериною і вже народилася нам одна дівчина, а в 1937 р. народився ще син.

В 1932 р. мій швагер Майдан Павло заложив масарню [м'ясарню] і я перейшов туди працювати як звичайний робітник.

За польської окупації до господаря Василишиного Гаврила сходилися прихильники комуністичної ідеї: Майдан Павло Панькович, Булий Тимко Михайлович, Косар Степан Лукич і Хомин Данило. Вони прочитували там комуністичні газети і брошури, які одержували з закордону. Майдан часто до мене говорив про Радянський Союз — країну робітників, про землю без викупу, одним словом, — рай на землі. Ми з кожним днем бажали визволення східними братами.

З приходом більшовиків 1939 р. ми зорганізували сільський уряд, що складався з прихильників комунізму. Головою сільради був Василишин Гаврило, секретарем — Майдан Павло, а я, по здібностям, був післанцем, агітатором і шкільним сторожем.

Поза своїми обов'язками, брав участь в зборах й виголошував промови на тему вільного життя в СРСР та порівнював його з польським гнітом. Дуже багато уваги присвячував читанні конституції СРСР і більшовицькому вихованні взагалі.

Одного разу я читав на агітпункті конституцію СРСР. По прочитанні статті про соціалістичний лад, хтось з присутніх запитав мене, що то є соціалізм. У відповідь на це питання я навів слідуючий приклад: на середині хати стоїть бочка капусти, ми всі довкруги неї і кожний з нас має рівне право взяти капусти.

З цього присутні почали сміятися й говорити, що соціалізм — це бочка капусти. Про це оголосили по цілому селі й хтось доніс уповноваженому з району Гармашові. На найближчих зборах Гармаш заборонив мені продовжувати агітаторську діяльність. Мені було соромно і жаль за цю догану, однак це впливало в наслідок моєї малограмотності і я мусив з цим погодитися.

Після цього я пішов до праці на бурячаний пункт на станції Яструбово. Там працював скиртником аж до приходу німців 1941 р.

З приходом німців мене, Білого Тимка і Короля Йосифа українська міліція арештувала за це, що в час більшовицької окупації ми проявили себе активними більшовиками. Мене також обвинувачували в тому, що я, разом з Білим Тимком і Майданом Павлом, дав свій підпис на вивіз 30 родин осадників. До цього я на допиті признався (допитували нас

міліціонери: Кривокульський Євстахій, Псуй Тимко і Кобасовський Іван в хаті Псуя Іллі в с. Городище Велике) і за це ждала мене кара смерті. Але слідуючого дня до нас приїхав Потішний Василь й запевнив міліціонерів, що ми в майбутньому виберемо інший життєвий шлях. Мабуть брав під увагу те, що в нас є малі діти, а свої промахи ми робили несвідомо. Після цього нас звільнили й ми відійшли додом[у]. Вдома, через один тиждень я ще скривався, а, як вже оформився уряд, став жити легально і далі працював робітником, аж до приходу більшовиків 1944 р.

В перші дні більшовицької окупації я, разом з родиною, перебував на Яструбовецьких хуторах, бо на ріці Стрипі зупинився фронт і на село, під час боїв, падали стрільна. Пізніше, як фронт залишився над рікою Стрипою довший час, нас евакуювали до с. Настасова, Микулинецького р-ну. В тому районі вже був більшовицький уряд і я зголосився у райвійськкомат як робітник залізної дороги та одержав документ. По кількох тижнях з с. Настасова нас евакуювали до Грабівця, Великобірківського р-ну, а через два тижні я з родиною переїхав до Тернополя до жінчиної сестри, при вулиці Глибокій. Тут ми перебули один місяць (червень), а відтак, внаслідок сильних бомбардувань, знову вернули до Грабівця.

Дня 18.7.1944 р. ми повернули до с. Яструбово й від цього часу я став працювати на залізній дорозі. Майстром моїм був Третяк Степан. По кількох тижнях праці я, без відома майстра, через три дні, залишився вдома відремонтувати хату. За це майстер забрав від мене документ і зголосив у військкомат. За кілька днів від капітана райвійськкомату Жаковського прийшло повідомлення, щоб явитися у військкоматі. Слідуючого дня я зголосився і Жаковський видав мені документ “строевого” та сказав, що незабаром одержу повідомлення до ЧА. Повернувши додому, я зараз зголосився до праці в заготзерно Купчинці – Денисів і працював кур’єром до обласного управління.

Дня 14.11.1944 р. я одержав повідомлення, щоб з повним вирядом зголоситися у райвійськкомат. У визначений день я поїхав до району. Там стрінув знайомого лікаря Кутового та порадився його, що[б] мені зробити, щоб не йти в ЧА. Лікар зараз дав мені якихось порошків, по зажиттю яких я зараз дуже захворів. Крім того, під час лікарської комісії показав на ногах рани, що були ще від початку німецької окупації, як мене міліціанти побили, а також розказав капітанові Жаковському про своє життя. Внаслідок цього вся лікарська комісія мене звільнила і я знов одержав документ “нестроевого”. Повернувши додому, далі працював в заготзерні.

По кількох тижнях, на подвір’ю заготзерна я стрінувся з лейтенантом РО МВД Мельниковим. На його бажання розповів, як мені

проживалося під час німецької окупації. Опісля він запитав, хто проголошував Самостійну Українську Державу, хто був ініціатором сипання могил, хто проголошував промови та хто був при сільській адміністрації. Я сказав, що Українську Державу проголошував чужий чоловік, а з ним був Потішний Василь, як представник від Організації Українських Націоналістів. Потішний Василь був також ініціатором сипання могили, виголошував промови, і проводив збірки на організаційні цілі.

В сільській адміністрації був Коваль Іван і Питель Антін.

Після цього, я розказав ще про свою роботу на заготзерні й ми розійшлися.

Крім Мельнікова, на заготзерно приїздив також 1-ий секретар РК КП(б)У Волков, голова райвиконкому Пруселіс, о/у РО МГБ Шевченко і уповмінзаг Солодкий. При зустрічі з ними я розказував про всі відносини, які були на заготзерні.

В місяці червні 1947 р. начальник сторожі при заготзерні Плішка Михайло взяв з магазину 40 кг жита. З цим зловив його о/у РО МГБ Шевченко, зараз заарештував та звільнив від обов'язків начальника. Директор магазину Майдан Павло (мій швагер) призначив на цей пост мене. В зв'язку з цим мене покликали до району в [МВД]. В означений день я зголосився в начальника міліції Ромічова та розказав йому в якій справі прийшов. Ромічов просив мене сідати і зараз почав говорити: "Ти є відповідальний за магазин й твоїм обов'язком є держати під стислим контролем варту, слідити чи вартівці не мають зв'язків з бандерівцями, що говорять між собою, чи добре виконують свої завдання, а в разі наскоку бандерівців на магазини, заалармувати залізнодорожній гарнізон військ МВД й спільними силами відбити наскок. Рівнож слідити за директором і завскладами: чи вони нічого не беруть в магазинах збіжжя, що говорять робітники про бандерівців, а також звертати увагу на село — чи ніччю не підходять бандерівці".

В той час до канцелярії прийшов Васильків (нач. магазину зброї) і поклав на стіл картку паперу, на якій було написано "Личное дело". Ромічов на цій картці написав мою біографію, а в кінці казав мені підписатися, що про всі, вище-вичеслені справи, буду повідомляти органи МВД. Я підписався, Васильків видав мені 75 штук набоїв, ми попрощалися і розійшлися. Псевда мені не давали жодного.

При роботі завдання свої виконував точно і солідно, а також ходив ночами по селі і підглядав чи не заходять до кого повстанці. Але в тому часі повстанці до села не приходили. В магазині рівнож було все в порядку, робітники виконували свої завдання солідно і я не мав про що повідомляти органи МВД.

В місяці серпні 1946 р. до заготзерна прийшов інший директор — Шевчук Данило. Він приказував мені щоденно приходити до магазину, але я цього наказу не послухав і ми посварилися. В зв'язку з тим він усунув мене на звичайного вартового, а на моє місце прийшов Косар Степан. Вартовим при заготзерні я працював до останнього часу.

В місяці грудні 1947 р. голова сільради Гончук призначив мене агітатором по підготовці до виборів, а на виборах мали обрати мене головою сільради.

Останньо більшовикам я не доносив нічого, бо не мав жодних матеріалів.

Постій, дня 22.12.1947 р.

737

* * *

№ 119/XVII-4

Протокол допиту Василя Онуфрійовича Басінського

Р 31.

Справа Ч.: 1/48

Басінський Василь Онуфрейович

С/о РО МВД

Козлів, дня 4.1.1948 р.

Протокол допиту

Басінський Василь Онуфрейович,
нар. 1907 р. в с. Кальників,
Мостиського р-ну, Львівської
області (за лінією Керзона);
українець, неграмотний, зарібняк,
жонатий.

Останньо замешкав в с. Забойках,
Козлівського р-ну, Тернопільської
області.

С/о РО МВД від грудня 1947 р.

Вдома, крім мене, була ще молодша сестра Марія (зараз заміжня за Тарапацка Михайла). Поля в нас не було — жили з праці рук.

Як я мав вісім років, помер батько і ми з сестрою, ще малими, залишилися при матері.

На 13-му році життя я пішов в найми. В наймах пробув до 21-го року життя. В 1928 р. оженився з Лучко Анною і ми обоє стали працювати на фільварку польського пана Мишковського в с. Стібно (Закерзоння). На цьому фільварку працювали аж до польсько-німецької війни.

З приходом більшовиків цей фільварок перетворили в радгосп і я дальше залишився там працювати.

За якийсь час з радгоспу переорганізували колгосп ім. Молотова. Я подав до колгоспу заяву й працював звичайним робітником до німецько-більшовицької війни в 1941 р.

Як тільки прийшли німці, зараз колгосп перетворили в “лігеншафт”. Щоб заробити на прожиття, я став працювати в “лігеншафті”,

спочатку звичайним робітником, а по якомусь часі наставником над чорноробочими.

Одного разу, при обробці цукрових буряків, робітник Ожибко Михайло залишився позаду інших. Я, завваживши, почав його сварити, а, як він не хотів мене послухати, вдарив кілька разів в обличчя. В цьому “лігеншафті” я працював до приходу більшовиків в 1944 р.

З приходом більшовиків я не хотів іти до ЧА і, разом з Салуком Йосифом, через півтора місяця, скривався. Як фронт посунувся на захід і більшовики перестали ловити до ЧА, ми стали жити легально. Я з жінкою далі працював по господарях, щоб заробити на прожиття себе та дітей (тоді в мене вже було троє дітей: син Михайло нар. 1934 р., дочка Марія — 1937 р. і син Славко — 1941 р.). Так ми проживали до осені 1945 р.

Вміжчасі польський комуністичний уряд підписав з українським радянським урядом договір про переселення всіх українців, які жили за лінією Керзона, в УРСР, а поляків, що жили на Україні — в Польщу.

Згідно з договором, при кінці жовтня 1945 р. до нашого села прийшло польське військо і силою вигнало нас з хати. Це саме робилося і в сусідніх селах. Я, разом з людьми свого села, зареєструвався в Тернопільську область і по кількох днях від'їхав. На польсько-українському кордоні нас здержали та держали у вагонах три тижні. Під час постою погранична сторожа перевіряла документи, інших, спеціальних перевірок не було. По тритижневім постою від'їхали в напрямі Тернополя. На станції в с. Озерній, Зборівського р-ну, ми висіли з вагонів і по кількох тижнях оселились в селі Забойках, Козлівського р-ну, Тернопільської області. Мені приділили три гектари землі і хату, і я почав господарити. Спочатку мусів заробляти збіжжя в людей, бо власного поля не мав і жадної збіжжової допомоги (накладні) не одержав. Незабаром засіяв своє поле і вже була надія на краще життя.

В місяці квітні 1946 року я, разом з іншими мужчинами, ходив в райвійськкомат реєструватися. При видачі документів капітан Жаковський запитував коротко про моє життя, а відтак запитав, чому я не був при ЧА. Я відповів, тому що мужчини народженні 1907 р., не були покликані. Опісля Жаковський видав мені документи і я відійшов додому.

В місяці травні 1946 року селяни вибрали мене польовим. Кожного дня я ходив полями і охороняв збіжжя, щоб не спасала худоба.

Менш-більш в половині місяця липня 1946 р., повертаючи з поля додому, за селом на пасовиську (від сторони с. Домаморич), стрінув трьох більшовиків. Один з них запитав мене звідкіля я, хто

такий і куди іду. Я відповів, що переселенець, мешкаю в селі Забойках і працюю польовим. Тоді більшовик запитав мене чи не завважив, ранком, в полі свіжостолоченого збіжжя, збитої роси, а вечером, як повертав додому, щоб підходили до села бандерівці. На це я не сказав нічого, бо ніколи нічого не завважив. При кінці розмови більшовик сказав, що якщо коли-небудь зауважив кого в збіжжю, то зараз повідомити начальника “істребків” Ожибка Михайла. Я на це погодився і ми розійшлися.

Від цього часу я завжди придержувався в полі до вечора, одначе нікого не запримітив.

Крім роботи польового, я часто заходив до сільради й голова Дарморіз посилав мене з уповноваженим по контингенті Якубовим Іваном в село за контингентом. Дарморізові я завжди розказував, що люди нарікають на більшовицьку владу й дуже з нього не задоволені. Тоді Дарморіз від цих людей забирав останнє збіжжя, а навіть побивав їх.

В місяці вересні 1947 р. Дарморіз виїхав до Чорткова на курс. Головою сільради призначили Кузя [Кузіва] Петра, а мене вибрали заступником. Від цього часу уповноваженим на село був Тарасенко і ми спільно виконували накази радвлдади. До цього часу повстанці не робили в селі жодних акцій і ми жили спокійно.

Дня 18. 12. 1947 р., вечером, на станицю “істребків” зайшло 3-ох бандерівців і сказали “істребкам” зложити зброю. “Істребки” не хотіли і вони вбили одного “істребка” — Ліпка Михайла, забрали все з канцелярії і відійшли. Зараз по цій події я, вертаючи від Міляна Теодора, стрінувся із “істребками” й вони мені усе розповіли. Начальник “істребків” Ожибка Михайло, уповноважений Тарасенко (проживав в с. Забойках) і я рішили повідомити про це гарнізон військ МВД в с. Почапинцях, а також район. Негайно Ожибка з Яремовичем Михайлом повідомили гарнізон, а Кульба Євстахій і Стецин Йосиф ходили до с. Домаморич і через телефон повідомили район. Ще цієї ночі приїхав до села гарнізон військ МВД з села Почапинець і перевів загальну перевірку. З району приїхали аж слідуєчого дня. Я перестрашився, втік додому і в село вийшов щойно слідуєчого дня.

Дня 24. 12. 1947 р. о годині 10-ій, до сільради прийшов робітник РО МВД Панфілов. В той час в канцелярії був голова Кузів Петро і я. Привітавшись, Панфілов розпитував нас, що нового в селі та що ми робим.

По кількох хвилинах Кузів Петро пішов в село за підводами, а я залишився з Панфіловим. Тоді він почав розпитувати мене про наскок бандерівців на станицю “істребків” та про моє життя в с. Стібно (за

лінією Керзона). Про подію з “істребками” я розказав все, що довідався від них самих. Відтак розказав коротко свою біографію, подав характеристику села Стібна і деяких людей: За німецької окупації в с. Стібні не було жодного визвольного-революційного руху і ніхто з населення не співпрацював з ОУН. Літом 1943 р. в нашому селі квартирувало кілька сотень бандерівців. Вони по кількох днях кудись виїхали і я вже більше їх не бачив. З приходом більшовиків 1944 р. від армії скривалися такі люди: Салюк Йосиф, Шаламай Микола і Процик Йосиф. Вони зараз живуть легально в с. Забойках.

Під час нашої розмови до канцелярії увійшов голова сільради і ми перестали говорити. Незабаром Панфілов відійшов на станицю “істребків” і вже з ним більше не стрічався.

Дня 28.12.1947 р., о годині 9-ій, я йшов до сільради і біля читальні стрінувся з уповноваженим Тарасенком (росіянин, партійний, літ около 42, оженився з Фостик Катериною в с. Забойках, має короткого нагана). Ми зайшли до сільради, позакурювали і Тарасенко почав говорити: “Слухай Басінський, я одержав з РО МВД повідомлення, що ми оба маємо слідити за рухами бандерівців. Вони заходять до нашого села й можуть нас побити. Бачиш, вбили кращого “істребка”, а якщо ми їх не дослідимо, то вони і нас постріляють”.

Відтак вийняв картку друкованого паперу і сказав, що це заява в РО МВД. На ній я повинен розписатися, що буду слідити за рухами в селі й про все, що почую чи побачу, говоритиму Тарасенкові. Я на це погодився. Тарасенко на цьому бланкеті написав мої генералія, а під цим я написав три хрестики, бо писати не вмію. Псевда мені не давав жодного.

В той час до сільради прийшов голова Кузів Петро і Тарасенко відійшов до клубу, а я залишився.

В останніх днях Тарасенкові не доніс нічого, бо в селі було спокійно і не було про що доносити.

Постій, дня 6.1.1948 р.

737

* * *

№ 120/XVII-5

Протокол допиту Володимира Петровича Качуня

Р 31

Справа ч.: 2/48

Качунь Володимир Петрович

Агент УМГБ — Тополь

Козлів, дня 18.01.1948 р.

Працею вшануємо пам'ять нашого керівника — Провідника
Михайла

Протокол допиту

Качунь Володимир Петрович, народжений 1908 р. в с. Купчинцях, Козлівського р-ну, Тернопільської області; українець, самоук, рільник, військовий, жонатий. Симпатик УВО від 1928 р. Член ОУН по пс. Бульба. Від 1941 р. член ПВК. Агент УМГБ від місяця березня 1946 р.

Родичі мої мали 4 га землі. Крім мене, вдома було два старших брати — Тимко й Микола.

Як мені було 7 років, вибухла перша світова війна і батька мого забрали до австрійської армії. До 1916 р. ми з родиною перебували вдома, а відтак нас евакуювали до с. Денисова. В 1917 р. повернули до рідного села й працювали на господарстві.

До школи я не ходив, бо воєнні події продовжувались аж до 1920 р., до приходу польських окупаційних військ.

В 1921 р. мій батько повернув з російського полону й до 1928 р. ми з батьком працювали на господарстві. В 1928 р. я поїхав на тримісячний кооперативний курс, що відбувався в м. Тернополі. По скінченні став працювати касієром в дерев'яно-будівельному складі на станції Денисів – Купчинці.

В тому часі запізнався з багатьома українськими інтелегентами, а, між іншими, зі студентами: Филима Петро з с. Купчинець і Джус

(псевдо, прізвища не знаю). Вони давали мені організаційну літературу (“Сурма”, “Смолоскип”), листівки та підготовляли мене на члена УВО.

По однорічній підготовці я зложив присягу й мене підпорядкували пров. звена — Піфови (псевдо).

В місяці березні 1930 р. я дістав покликання до польського війська. У війську приділили мене до сьомого полку тяжкої артилерії. Полк наш стояв в м. Познані. В армії я пройшов 5-місячний підстаршинський вишкіл. Ступеня, однак, не одержав жодного тому, що, як в 1920 р. був вдома на відпустці — ставив опір польським карним військам (карна експедиція).

В 1931 р. повернув з війська додому та працював на господарстві.

1931 р. в м. грудні я пов’язався з Організацією і зеновий Піф повідомив мене, що УВО переорганізувалась в ОУН, тому щоб в свої р[а]мк[и] боротьби охопити весь свідомий актив української нації.

Від цього часу я дальше працював у звені провідника Піфа. Переводив військові вишколи з невійськовими членами, розповсюджував орглістівки та брав участь в протипольських акціях (палення майна польських поміщиків і колоністів). Крім того, брав активну участь в культурно-освітньому житті села.

В 1933 р. я оженився з Анною Филимою. В 1934 р. нам народився син Богдан, а в 1940 р. — Остап. Ми з жінкою працювали на господарстві.

З Організацією мав зв’язок до 1937 р. В цьому році польська поліція арештувала зв’язкових до повіту й ми до 1939 р. не мали з ніким жодного контакту.

З приходом більшовиків 1939 р. ми наладили зв’язок до повітового проводу й дальше виконували його накази. Внаслідок більшовицького терору багато членів ОУН перейшло в підпілля і нашим обов’язком було їм допомагати (при переході, квартируванні, переносенні зброї і т. п.).

В 1941 р. згідно з наказом райпровідника Тигра, я став працювати підрайоновим військовиком; скликав нічні сходи й переводив військовий вишкіл з членами підрайону. Моя праця була найбільш посилена перед приходом німців. Тоді організовано бойові рої і самооборонні боївки, з якими я проводив військовий вишкіл.

В місяці червні 1941 р., як тільки прийшли німці, я зорганізував боївку в числі 16-ть чол., і ми ходили до м. Микулинець перебирати владу. Однак тому, що в Микулинцях і околиці ще велись бої між німецькими і більшовицькими військами, ми повернули назад у свій підрайон. В цей час одержали наказ перевести реєстрацію членів,

симпатиків та прихильників ОУН та всього українського населення, разом з населенням сипати могили павшим борцям за волю України та підготовляти маси до проголошення Української Самостійної Соборної Держави, що мало відбутися дня 30.06.1941 р.

Крім того брав участь в підготовці маніфестаційних походів населення до м. Тернополя.

По якомусь часі, як німці уневажили акт самостійності й перебрали владу в свої руки, ОУН почала підготовляти військові кадри. Стягала військових людей і переводила з ними військові вишколи. Її люди мали підготовляти всі організаційні кадри до збройної боротьби.

Мене, як доброго військовика, покликали до ПВК. Моїм зверхником був ком. Кармазин та його заступник Крук. Крім них, в склад ПВК входив мобілізаційний — Богданко, зброяр — Тур і зв'язковий Вихор.

Зі вступом до ПВК ком. Кармазин дав мені псевдо Сич.

В першу чергу я, разом з іншими військовими інструкторами, пройшов 8-денний військовий вишкіл. Вишкіл з нами переводив інструктор Шум, на хут. Доли, біля с. Купчинець. По цьому вишколі нам доручено переводити такі самі вишколи з районовими та кущовими військовиками. Таких вишколів я провів чотири: на хуторах Драгоманивка, Козлівського р-ну, в с. Людвиківка і Кривки, Микулинецького р-ну, та в с. Кіп'ячці, Великобірківського р-ну.

В місяці лютому 1944 р. я з іншими членами повітових військових референтур пройшов 7-денний військовий вишкіл. Вишкіл відбувся в селі Козівці, Великобірківського р-ну, а проводив ним окружний інструктор Гранчак. Тому, що фронт був вже недалеко Тернополя, дня 07.02.1944 р. ми розійшлися.

В тому часі, в зв'язку зі зближенням фронту, мала відбутись обласна конференція військовиків. Однак ця конференція вже не відбулась, бо перешкодив фронт. Повертаючись з вишколу, в с. Чорторії я стрінувся з обласним провідником розвідки Гордієнком і від нього одержав інструкції на час стабілізації фронту. Ми мали залишитись на своїх теренах, в криївках перебути фронт, а відтак, в більшовицькому запіллі, пов'язатись з проводом та підвладними й проводити збройну протибільшовицьку боротьбу.

Дня 24.03.1944 р. до нас прийшли більшовицькі війська й на ріці Стрипі зупинився фронт. В перші дні більшовики нікого не приарештовували та не перевірявали документів і я жив легально.

Дня 31.03.1944 р. більшовики провели загальну мобілізацію і я скрився до криївки брата Тимка. Як я вже був у криївці, брат відкрив

пачку і хотів порадитися, що йому робити. В цей момент надійшли більшовики і брата зловили. Брат сказав про мене і я був змушений вийти. Зброї зі собою не мав, бо заздалегі[д]ь розчисляв, що такий випадок може трапитися. Більшовикам говорив, що скривався від роботи. Мене зараз забрали на збірний пункт до с. Мар'янки [Мар'янівки], а звідси до Серединок, Микулинецького р-ну. Подорозі якийсь старшина (середнього зросту, стрункий, brunet, обличчя кругле, уніформ військовий) вичитав моє прізвище й питав за мною. Однак я сам не признавався, а з людей також мене ніхто не показав. Аж в с. Серединках хтось мене показав, цей старшина підійшов до мене й запитав про прізвище. Я сказав, що називаюся Кобик Василь. Він це заперечив і сказав, що я називаюся Качунь Володимир. Побачивши, що він точно знає, я признався. Тоді він записав оба прізвища і відійшов. За годину часу я відкликав цього старшину за фільваркові стайні й запитав, чому він за мною питав та записав моє прізвище. Він відповів, що за мою попередню діяльність повинен мене перед усіма людьми розстріляти. По довгій розмові мені вдалось його впросити й він, на моїх очах, знищив картку, де були записані прізвища. При цьому сказав: "Будеш пам'ятати капітана Лошака". За це я дав йому півлітри горілки і кишеньковий годинник.

В с. Серединках ми переночували, а другого дня, пополудні, відійшли в напрямі с. Настасова (Микулинецький р-н). Тому, що була велика сніговія, подорозі зблудили й вечером зайшли до с. Мар'янки. Мужчини з с. Мар'янки просили конвоюючого, щоб відпустив їх додому ночувати, а слідуючого дня вони долучать. Конвоюючий дозволив їм і разом з цими мужчинами відійшов і я. Додому зайшов щасливо й від того часу почав критися. Зі мною скривався також Качунь Богдан (Боркун) і Евген та Богдан Бохемські. Криівку ми мали в домі Бохемських. Про цю криівку знала моя родина, родина Боркуна та Бохемських. Харчі приносили нам з дому, а також ми забирали з організаційних магазинів.

Фронт вдержався на ріці Стрипі довше. В зв'язку з фронтовими боями більшовики почали евакуювати населення й нам з кожним днем було важче скриватися.

Дня 9.6.1944 р. ми рішили спільно з родинами евакуюватись. Ніччю, на умовлений знак, вийшли з криівки й надранком виїхали в напрямі с. Скоморохи, Великобірківського р-ну. Бохемські були дуже виснажені і їхали на підводі, а ми з Боркуном вели за підводами корови. Подорозі не мали жодних перешкод і щасливо доїхали до с. Скоморох. Вечером, як стемніло, разом з родинами зайшли на квартиру й далше скривалися.

В с. Скоморохах був також евакуйований лікар Кутовий Володимир. Я рішив прохати його, щоб допоміг мені злегалізуватися. В цій справі послав до нього жінку. Кутовий пообіцяв допомогти й переказав, щоб прийти до нього. Як я прийшов, він дав мені нафтовий застрик в ногу, нижче коліна. По 24-ох годинах я почав гарячкувати й від цього часу перестав скриватися.

Штучно викликана хвороба принесла тяжкі наслідки. Крім того, я ще дістав жолудкову хворобу — жовтачку й до 12.7.1944 р. був дуже хворий. В час хвороби з лікарем Кутовим і жінкою їздив до райцентру Бірки Великі та зголосився у райвійськоматі. При комісії був лікар Карачко. Кутовий приобіцяв мені, що поговорить з ним (Карачком) і він звільнить мене від служби в ЧА. Під час перегляду Карачко, в присутності кількох старшин райвійськкомату, заявив, що моя хвороба штучно викликана. При цьому грозив мені військовим судом. Після того, як старшини відійшли, а лікар Карачко залишився сам, я запитав його, чому він топить своїх братів. Він відповів, що з таким, як Кутовий, не хоче заходити в подібні справи й був змушений це заявити. На моє прохання він написав відпустку на два місяці і я вернув до с. Скоморох. Там жив легально до місяця липня 1944 р.

В липні, разом з родиною, повернув додому. Вдома, тому що ще був хворий, жив легально.

В м. вересні 1944 р. я зголосився до райвійськкомату в Козлові (тоді покликали всіх мужчин з прифронтової полоси). При комісії сказав, що в ЧА не пішов тому, що був хворий. Це також ствердила посвідка, яку видав лікар Карачко у Великобірківському р-ні. Про мою минувщину не питали нічого. Після комісії видали військову книжку і, за старанням лікаря Кутового, що був при комісії, посвідку на виздоровлення (з речинцем трьох місяців). По трьох місяцях зголосився знову до лікарської комісії і тому, що ще був хворий, речинець цей мені продовжили.

В тому часі я зв'язався з бувшим зв'язковим ПВК — Вихром. Цим зв'язком, в напрямі Бережанщини, переходила пров. Лискавка з трьома повстанцями. За кілька днів вона вертала і я написав записку до пров. Олеся, що живу та хворий і жду дальших наказів. Відповіді не одержав жодної.

Около за три тижні до мене прийшов пров. Зот, Зоренко і Орленко. Вони сказали мені скриватись на власну руку, а як буду зовсім здоровий, щось зі мною зроблять. Так я пробув до 2.2.1945 р.

Дня 2.2.1945 р., о годині 10-ій, до мого дому приїхав голова Мар'янецької сільради — Габ'як Євстахій (поляк), нач. "істребків" — Мокрицький Тома (поляк) і робітник Микулинецького РО НКГБ —

Маковей. Вони перевели на господарстві стислу ревізію. Під час ревізії знайшли 80 кг машинного паперу, кальку й заховані в папці звіти про стан ормагазину і паперу. Ці звіти я скоріше виготовив і вечером мав передати до кущового Сокола. За це мене арештували і, разом зі знайденими речами, забрали до с. Мар'янки, Микулинецького р-ну. Через ніч з арештованим Ковалем Андрієм я просидів в пивниці. Слідуючого дня, ранком, нас відставили в Микулинецьке РО НКГБ. Там обох нас примістили в джурці, а за півгодини мене покликали на слідство.

В канцелярії я застав самого начальника РО НКГБ (середнього росту, грубий, шатин, голова велика, очі сиві, ніс широкий, короткий, з вусами, літ около 40). Він мене запитав звідкіля я, де мене приарештували, чи маю документи і ким видані та що знайшли при ревізії. Я відповів, що походжу з с. Купчинець, Козлівського р-ну, документи маю видані Козлівським райвійськоматом, а при ревізії знайшли в мене машинний папір й за те приарештували. Про папір я сказав, що це мій. Раніше в цьому помешканні, де зараз живу, мешкав адвокат Брикович Степан (родом з Тернополя) і цей папір залишив. Після цього начальник запитав мене звідкіля Коваль Андрій та защо арештований. Відтак казав мені відійти, а покликав Ковалю Андрію.

Я відійшов до джурки. Менш-більш за півгодини приїхав робітник РО НКГБ Маковей. Він, переходячи попри мене, покликав мене знов до канцелярії начальника. В канцелярії, крім начальника, вже був Крупа (родом з с. Йосипівки) та ще один більшовик (високого росту, грубий, бльондин, на лиці мав бородавку, літ около 50, одягнений в довге чорне футро). Маковей подав начальникові документи з папкою, але звітів моїх там не було. Де вони ділись — не знаю.

Начальник ці документи переглянув і запитав чи вони забрані від мене. Опісля Маковей, Крупа і цей цивільний питали мене чи належав до ОУН, чи мав зв'язок з бандерівцями, де ходив на організаційні сходинки з Озімкою Нестором і Мельником Іваном та хто постріляв летунів на хуторах Драгоманівка, у Васишин Надії. Я відповів, що до ОУН не належав, зв'язку з бандерівцями не мав і з Озімкою Нестором та Олійним Іваном нікуди не ходив. А летуни бились з бандерівцями. Було вбито 6-ох летунів та один бандерівець.

Це саме питали мене через кілька разів і я завжди однаково відповідав. Маковей і Крупа під час допиту били. Я до нічого не признався й відпровадили мене до джурки. Звідси забрали всі мої речі та запровадили до камери. По трьох добах перевели до іншої камери, а четвертої ночі покликали знов на допит.

Цим разом в канцелярії я стрінув трьох людей, які тільки сиділи й слухали, а четвертий мене допитував. Він наказав мені розібратися до нага. Опісля казав розказати свою біографію і запитав від котрого року належу до організації, який займав пост та з ким співпрацював. На ці питання я не відповів нічого й мене за це тортурували. Відтак запровадили до джурки й через кілька годин казали стояти з піднятими вгору руками. Після цього відпровадили до камери.

На подібні допити мене покликали 17 разів. Кожного разу питали про приналежність до ОУН і, за це, що не признавався, в різний спосіб тортурували. Опису кожного переслухання і осіб, що переслухували, не можу описати, бо це діялось ще в 1945 р. і я не пам'ятаю.

Дня 14.2.1945 р., около години 15-ої, покликали на переслухання 17-ий раз. В канцелярії застав 5-ть людей (один лейтенант і чотири рядових). Лейт[е]нант запитував мене, чи належав до ОУН, з ким мав зв'язок і що робив. Цього разу я рівнож до нічого не признався і мене відвели до другої кімнати. Тут застав я саму жінку (середнього росту, струнка бльондинка, обличчя довге, літ около 25, одягнена у військовий уніформ). Кілька хвилин вона дивилась на мене, а відтак попросила сідати біля неї і ніжним жіночим голосом з гарячою любов'ю, що, мовляв, збудилась від першого погляду, почала мене стортурованого жаліти та пригортати до своїх грудей. При тім говорила про моє майбутнє життя з нею. Опісля почала просити, щоб признався до приналежності до ОУН і в котрому році та хто мене втягнув. Я до нічого не признався і тоді ця слідча (Броня) виняла з під стола наган, почала бити мене ним в голову і кричала, що я хотів її знасилувати.

Зараз до кімнати вбігло трьох НКГБ-істів. Вони копали мене ногами й витрутили на коридор, а відтак запровадили до камери.

Дня 15.2.1945 р., около години 8-ої, до камери прийшла якась слідча (високого росту, струнка, бльондинка, літ около 32, одягнена в гранатову шинелю). Зараз старший камери Сюдмак (агент) поставив нас всіх до ряду й ця слідча казала кожному розповісти свою біографію. Опісля Матіяша Павла, Якимця Івана, Особака Івана (всі з села Богатковець, Золотниківського р-ну, Львівської [Тернопільської] області). Шулігу Гаврила (з с. Мишкович, Микулинецького р-ну), двох мені незнаних і мене відкликала на коридор і запровадила до одної з канцелярій. Там застали ми трьох начальників: перший — середнього росту, стрункий, брунет, обличчя округле, літ около 40, одягнений в ремінному пальті, лейтенант; другий старший лейтенант — високого росту, стрункий, брунет, літ около 30, у військовій уніформі; третій сидів за столом (грубий, бльондин, літ около 30, військовий уніформ, жовті пагони). Нас поставили до ряду і цей другий розпитував кожного

про його біографію, а цей, що сидів за столом, все записував. (Спеціального допиту не було).

Під біографіями кожному з нас казали підписатись, а відтак відправили нас до лагери. В цьому лагері було багато людей, яких більшовики зловили на облавах. Ці люди за кілька днів мали від'їхати до праці в Донбас. Між ними я стрінув три дівчині з хуторів Доли (біля с. Купчинець): Коваль Галину, Пасічник Марію і Парашій Ольгу. Їхніми родичами я переказав до жінки, що зараз находжуся в лагері й за кілька днів від'їду в Донбас. Незабаром приїхала до мене жінка. З жінкою спільно ми обговорили план втечі. Я думав втекти з лагери, але це мені не вдалося тому, що була сильна охорона.

Дня 18.2.1945 р. нас запровадили до станції Зелена (Микулинці — Струсів) та загнали до вагонів. В одному вагоні було нас 17-ть осіб. Відповідальним був П'єтухов (росіянин, транспортував людей в Донбас). До цього вагону долучило також двох капітанів і одна жінка, що їхали на відпустку. Напідпитку вони почали з П'єтуховим сваритися за першенство у вагоні.

Надворі вечоріло. Я подумав, що була б добра нагода втікати й поглядом порозумівся з своїми сусідками з хуторів Доли — Коваль Галиною, Пасічник Марією і Парашій Ольгою. В той час двері вагону були відхилені й ніхто їх не охороняв. Дівчата вийшли з вагону без перешкод, а мені останньому заступила дорогу жінка одного капітана. Не надумуючись, я відтрусив її, вискочив з вагону та пішов в північному напрямі до ліса. Відповідальний П'єтухов зараз заалярмував сторожу. Сторожа почала за нами стріляти та бігти й зловила Пасічник Марію.

Мене по дорозі здогонила Коваль Галина. Ми обоє заждали в лісі, аж транспорт від'їжджав в напрямі Тернополя і щойно тоді пішли до с. Лучки. Там в знайомих людей переночували, а слідуєчого дня, ранком, відійшли додому.

В час моєї неприсутності жінка з дітьми перейшла жити до господаря Горки Степана в с. Купчинцях. Повернувши до жінки, я почав скриватися. За кілька днів жінка пішла на пункт заготзерна в с. Яструбово і, за старанням Якимишиного Тимка, влаштувала мене там до роботи. До роботи в заготзерно я ходив 5-ть тижнів.

В той час РО НКВД переводило в селі арештування. Арештували Потішного Василя, Фіялку Ольгу і Чорній Марію. Як я йшов до праці, Майдан Ксенька повідомила мене, що питали також за мною. Я настрашився і повернув додому. Від того часу до праці не йшов, а знов скривався, разом з Бохемським Євгеном.

Криївку ми мали на звалищах будинків мого брата Тимка.

При кінці місяця травня 1945 р. до нас долучив Боркун. До цього часу він був при куці Мирона, але тому, що в бою з більшовиками куцевий Мирон і Лоза були ранені та треба було їм допомагати, а тим самим наражувати себе на різні небезпеки, — він сепарувався від них.

Ми всі три разом скривалися до місяця жовтня 1945 р. За цей час від Боркуна я довідався, що від стабілізації фронту він скривався самостійно без зброї. В лютому 1945 р. більшовики переводили загальну облогу на хуторі Драгоманівка й Доли. Як наближались до дому Боркуна, він почав втікати. Більшовики запримітили його і погналися за ним на конях, але йому вдалось втекти. Родина його в той час була вдома, однак більшовики нікого не арештували, лише запалили будинки.

В місяці жовтні 1945 р. падали великі дощі та віяв холодний вітер і, в зв'язку з тим, ми рішили розійтися по своїх домах та даліше скриватися індивідуально.

Війна з Німеччиною скінчилася. На світі запанував мир. Населення щораз менше говорило про третю війну і в мене зроджувалась думка жити легально. В престиж і перспективи ОУН я зовсім перестав вірити. Дії, що відбувалися серед населення зі сторони повстанців (ОУН), я пояснював, що це роблять люди, які скриваються перед арештуванням, на власну руку. За приклад я взяв дг. Боркуна. Також від'ємно на мене вплинула поведінка райпровідника Орленка, що в присутності цивільних людей говорив до мене про невиконання організаційних обов'язків. Останнім фактором, що поштовхував мене на агентурний шлях — це нужденне підпільне життя і репресії зі сторони ворога, а також дуже велику роль відіграло родинне життя.

На початку 1946 р. я брав чужі документи й часто їздив до Тернополя в різних приватних справах. В Тернополі заходив до знайомої, ще з часу німецької окупації, Гаврилюк Марії, що мешкає при вулиці Медовій (або Вузькій) ч. 4. В розмові з нею я нарікав на Організацію і провідників, що не хотіли мене прийняти до праці, а зараз переслідують. Гаврилюк Марія також нарікала на життя й говорила, що її самотній син пішов до УПА та, мабуть, загинув. Одного разу, по такій розмові, вона почала говорити: "Я вам можу допомогти, бо маю в уряді знайомих людей. Надумайтеся, а тоді повідоміть і я вас з цими людьми сконтактую".

На це я не дав їй жодної відповіді, а зараз поїхав додому. Вдома весь час думав, що мені робити і, остаточно, рішився будь-яким шляхом рятувати своє життя, хоч би й мав піти на співпрацю з органами НКГБ.

За чотири дні я поїхав до Гаврилук Марії та повідомив її, що рішився піти на цей шлях співпраці. Вона зараз кудись пішла, а через півгодини, вернула з якимсь лейтенантом (високого росту, грубий, блондин, обличчя округле, літ около 28, одягнений в зелену шинелю з жовтими пагонами). Показуючи рукою на мене, Гаврилук сказала: “Цей пан буде з вами говорити”. Я піднявся з крісла, сказав до нього “Здрастуйте” і, на його бажання, ми перейшли до другої кімнати. Там він попросив мене сідати й запитав як називаюся, з якого села, району, чи жонатий, скільки маю дітей і чи був при ЧА. Я відповів, що називаюся Качунь Володимир, родом з хуторів Доли, біля с. Купчинці, Козлівського р-ну, жонатий і маю двоє дітей. В ЧА не був, бо на початку 1944 р. захворів, а, крім того, в час офензиви на мою хату впало гарматне стрільно й мене потовкла цегла.

— Чи ви маєте документи? — питав він дальше.

— Документи я мав, але мене приарештувало Микулинецьке РО НКВД і документи залишилися там.

— Защо вас заарештували?

— Причини арештування я не знаю.

— Може ви належали до ОУН?

Спочатку я не признавався, що був членом ОУН, але пізніше подумав, що йому про це могла сказати Гаврилук Марія, і признався.

— В котрому році ви вступили до ОУН?

— До ОУН я вступив в 1941 р.

— Хто вас втягнув?

— До ОУН мене втягнув Каваць Петро (по пс. Новак), родом з села Купчинець.

— Чому він втягнув вас до ОУН?

— До ОУН втягнули мене тому, що був добрий військовик, а Організації таких людей було потрібно.

— Скільки членів було у вашому селі та як вони називалися?

— В нашому селі було 5-ть членів: Каваць Петро, Каваць Василь, Крамар Михайло, Крамар Григорій і Думка Михайло (всі пішли на еміграцію).

— В якій ви були команді?

— Я працював при повітовій команді. Команда ця складалася з 5-ти осіб: командира і чотирьох членів. Командиром нашим був Кармазин — Курилас Славко з с. Буцневи, Микулинецького р-ну (низького росту, стрункий, brunet, літ около 25); заступником командира був Крук — Горій Петро з с. Івачів Долішний, Великоглибочоцького р-ну (низького росту, brunet, ходив в окулярах); зброярем був Тур — Маркиза Степан з с. Довжанки, Козлівського р-ну

(середнього росту, brunet, літ околот 35); мобілізаційним працював Богданко — Макогін Лев з с. Денисова, Козлівського р-ну (низького росту, стрункий, блондин, літ около 34).

На свій пост я подав Вихра — Андрусишин Антін з с. Чорторії, Микулинецького р-ну (високого росту, грубий, блондин, літ около 38). Я, під псевдом Сич, працював при цій команді зв'язковим.

— Яких ви знаєте людей в проводі ОУН?

— В проводі я знаю таких людей: повітовий провідник Олесь (високого росту, стрункий, шатин, літ около 36), райпровідник Тирса (високого росту, грубий, похилий допереду, літ около 35) і підрайонний Юр (середнього росту, стрункий, блондин, літ около 34). Я знаю багато більше людей, але про них не говорив нічого, бо вважав це для себе не корисним.

— Чи ці люди ще живуть і де вони зараз є?

— Ці попередні (з ПВК) мабуть не живуть, а ці останні ще десь є в підпіллі.

— Яке було ваше завдання?

— Я мав держати зв'язок між поодинокими членами моєї команди, скликати сходини та доручувати директиви командира.

— Де відбувалися такі сходини?

— Сходини відбувалися, переважно, в домі Кармазина в с. Буцневі, в домі Крука в с. Івачів Долішний, або в мене.

— Що обговорювали на сходинах?

— На сходинах говорили про міжнародне положення, прочитували вишкільні матеріали й провадили дискусії на загальні теми. При кінці сходин командир Кармазин давав накази підлеглим.

— Чи ви проходили військові вишколи?

— Так. Я разом з повітовими військовими референтами пройшов два вишколи. Вишколи ці проводив інструктор Шум, на хуторах Доли (біля с. Купчинці) в господаря Флиса Михайла й на хуторі біля с. Козівки, Великобірківського р-ну (хата під бляхою; господар мав около 40 років, жінка — 35, одна дочка 16 років, а друга 10).

— Що ви вивчали на тих вишколах?

— На вишколах ми вивчали зброєзнавство, картознавство, теренознавство, роди війська, будову армії та військових вправ.

— Як довго тривали ці курси?

— Ці курси тривали 7 днів.

Все, що говорив, цей лейтенант записував в нотатнику. Опісля почав говорити: “Бачите, ОУН до своєї мети не дійде, бо Бандера втік до Америки, а багато членів виїхало до Німеччини й там скитаються під тином. З ними ніхто в світі не числиться, а використовують їх як

фізичну силу. Деякі з них залишилися на українських землях, поховалися до ям і хочуть побити Радянський Союз. Їм це не вдасться. Ми побити таку сильну Німеччину й зуміємо дати раду бандерівцям.

Ви своєю злочинною діяльністю провинилися перед радянською владою і за це вас жде 15-ть років тюрми, або смерть. Одначе ви можете своє життя врятувати. Якщо ви погодитеся на співпрацю зі мною, то я вам в цьому допоможу”.

— Чи ви могли б зв'язатися з бандерівцями й продовжувати підпільну боротьбу?

— Ні. В підпілля перейти я не можу, бо працю залишив вже давно й мені не будуть довіряти.

Після цього дав мені такі завдання:

— Слідити за людьми, які скриваються на хуторах Доли. Головну увагу звернути на бандерівців: до кого вони заходять, де їхні криївки й хто їм допомагає

В цій цілі я мав нав'язувати з населенням розмови й в розмовах довідуватися до кого заходять підпільники. Вечором наслухувати де гавкають собаки. При стрічі з повстанцями мав спрямовувати розмову на тему криївок: які найкращі входи та де копають криївки. В цьому мало мені допомогти моє нелегальне життя і набутий за цей час досвід. Говорити з ними також на політичні теми. В розмовах старатися відчутти на що вони орієнтуються. Приглядатися яку носять зброю. На цьому він закінчив. Інструктажу не дав жодного, бо в цьому напрямі я сам добре орієнтувався.

Зараз по цій розмові лейтенант сказав щоб іти з ним і запровадив мене до будинку, що стоїть напроти дому Гаврилюк Марії. Всередину ми увійшли північними дверима та зайшли до третьої кімнати по лівій стороні. Це була канцелярія. В ній не було нічого. Тут він запропонував мені написати заяву співпраці.

Заява була такого змісту:

Заява

Я, Качунь Володимир Петрович, народжений 1908 р. в с. Купчинцях, Козлівського р-ну, Тернопільської області; українець, жонатий з Анною і маю двоє дітей. Від сьогодні зобов'язуюся співпрацювати з органами НКВД — з лейтенантом УНКВД Поповим. В разі невиконання обов'язків мене жде арештування, мою родину — вивіз в Сибір і конфіскація майна.

Качунь Володимир Петрович.

Після написання заяви дав мені псевдо Тополь.

Стрічка між нами мала бути один раз на місяць, а якщо б я дослідив криївку, то мав повідомити будь-коли. Пункт стрічі був в домі Гаврилюк Марії і за її посередництвом я мав контактуватися з Поповим. За один донос на підпільника, що скривається самостійно і зв'язку з Організацією не має, Попов обіцяв платити 200 крб., а за бандерівця — 600 крб.

В очах населення я мав, ніби, скриватися і всяких зустрічей з більшовиками уникати. А, коли б мене більшовики зловили, говорити, що знаю Попова з області, і за всяку ціну не допустити до арештування. На цьому він закінчив і ми розійшлися. Я ще зайшов до Гаврилюк Марії, а відтак від'їхав додому.

Від цього часу я почував себе спокійно і вже не мав страху перед більшовиками. Думав на протязі місяця квітня що-небудь дослідити й донести Попову. З цією метою нав'язував розмови з сусідами та знайомими, але від них про повстанців не довідався нічого. Від свого тестя Филими Онуфрія довідався, що до нього заходили повстанці. Цього, однак, Попову не доніс, бо мені жаль було тестя.

Вечорами йшов біля господарства Олійника Петра й, замаскувавшись в кущах, зорив за рухами на подвір'ї. Але тут також не завважив нічого. Тих, що скриваються самостійно на хуторах Доли не було і я, помимо усіх старань, не розвідав нічого.

Перша стрічка.

Квітень, 1946 р.

При кінці місяця квітня 1946 р. я пішов до Тернополя, до Попова на стрічу. Около години 10-ої зайшов до Гаврилюк Марії і там застав Попова, що говорив з якимось чоловіком (міщанин, прізвища не знаю). По кількох хвилинах цей чоловік відійшов і Попов підійшов до мене. Привітавшись, покликав до другої кімнати й почав розпитувати що нового на хуторах Доли та що я розвідав. Я відповів, що на хуторах Доли спокійно, бандерівці не заходять і ніхто там не скривається.

За те, що я нічого не доніс, Попов не сварив мене, а лагідно сказав, щоб на другий місяць краще працювати й старатись щось розвідати. Після цього попрощався і відійшов (чомусь спішився). Через півгодини я також поїхав додому.

Перша стрічка з Поповим уявлялась мені страшною тому, що я не мав жодних матеріалів. Однак його постава мене здивувала й зродила надію на життя.

В м. травні й червні я нав'язував розмови з різними людьми і розпитував їх про підпільників. Але й цим разом знов нічого не

довідався. (Розмова про підпільників не кидала на мене підозріння тому, що в очах населення я входив за такого, що скривається).

Друга стріча.

Червень, 1946 р.

В половині червня 1946 р. я поїхав до Тернополя і зайшов до Гаврилук Марії. Вона зараз покликала Попова. Він поздоровив мене через “здрасувуйте”, покликав до другої кімнати й розпитував що нового на хуторах. Я відповів, що на тему підпільників говорив з багатьма людьми, але нічого не довідався. Вечорами наслухував де гавкали собаки, а відтак до тих господарств підходив, але також нічого не запримітив.

Цього разу Попов на мене розлютився і сварив, що я не хочу доносити. Говорив, що як я не буду доносити, то він мене арештує. Я приобіцяв, що слідуючого місяця вже щось донесу й ми розійшлися.

Це, що Попов говорив до мене, зажурило мене. Я старався конечно що-небудь дослідити. Майже кожного дня пас корови й ходив по свіжозораних полях та лугах і шукав за криївками. Як тільки знайшов більшу діру, зараз наслухував чи хтось не говорить і шукав поблизу за входом. Також розпитував дітей, чи до їхніх домів заходять бандерівці, але від них не довідався нічого. Всі мої старання були безуспішні.

Дня 12.8.1946 р., передвечором, від сторони хуторів Драгоманівка я почув стріли. Незабаром побачив, як з цієї сторони в напрямі с. Ходачків Великий їхало підводою трьох військових людей і везли з собою одного вбитого. Ще цього дня стрінувся з Літнянською Зофією і від неї довідався, що на подвір'ї Олійника Михайла повстанці вбили о/у Козлівського РО МГБ Шевченка та ранили уповноваженого Кравченка.

З цього я догадувався, що підводою їхали повстанці й везли вбитого Шевченка.

Дня 13.8.1946 р. я поїхав з Филимою Степанією до Тернополя. При цій нагоді зайшов до Гаврилук Марії та післав її за Поповим. Але Попова не було й стріча не відбулася.

Зараз другого дня, то є 14.8.1946 р., до мене прийшов заступник голови сільради Шарик Михайло, робітник РО МВД Мельников з 4 бійцями Козлівського гарнізону військ МВД. Вони прийшли в справі держпоставок і за їх невиконання арештували мою жінку (я в той час скрився на стриху).

Цього ж дня на хуторах Доли більшовики арештували Парашій Михайла, Потішного Івана і Піхуру Степана.

Слідуючого дня я рішив їхати до Попова на стрічу й просити, щоб, за його старанням, звільнили мою жінку.

Третя стріча.

Дня 15.8.1946 р.

Того дня я поїхав до Тернополя і перед полуднем зайшов до Гаврилюк Марії, яка закликала Попова. Прийшовши, він сказав до мене “здрасуйте” і покликав до окремої кімнати. Там запитав, що цікавого на хуторах Доли та Драгоманівці. Я розповів йому подію з о/у РО МГБ Шевченком. При тім сказав, що бачив, як бандерівці з убитим Шевченком їхали в сторону Ходачкова Великого.

Після цього Попов запитав мене що знаю про Коваля Петра Івановича. На це питання не дав конкретної відповіді, бо про цього господаря нічого не знав. Тоді він почав мене сварити, що не хочу доносити, і кричав: “Бандерівці ходять по хуторах і вбивають кращих людей, а ти кажеш, що на наших хуторах спокійно!”. Опісля запитав кого більшовики арештували в зв’язку з атентатом на о/у РО МГБ Шевченка. Я подав, що з хуторів Доли був арештований Парашій Михайло, Потішний Іван і Піхура Степан; на хуторах Драгоманівка було арештованих багато людей, але хто саме, я не знаю.

— Чи до тих арештованих людей заходили бандерівці? — питав він даліше.

— Я від тих людей не чув нічого про бандерівців, але думаю, що так заходили.

— Хто такий Олійник Михайло?

— Олійник Михайло живе на хуторах Драгоманівка й до цього часу я не чув про нього нічого злого.

— Чи він займався політикою?

— Олійник Михайло був звичайним господарем. Любив господарити й більше уваги присвячував господарстві, чим політиці.

Даліше Попов говорив, щоб звертати увагу на всіх людей, бо бандерівці можуть бути в таких людей, які нам не є підозрілі. Також перестерігав, щоб бути обережним в розмові з населенням, бо невмілою поведінкою і необережними словами можу кинути на себе підозріння. На цьому він закінчив. Я ще просив, щоб звільнив мою жінку, і ми розійшлися.

В місяці серпні 1946 р. я часто пас корови від сторони с. Ходачків Великий. Там було багато неораного поля і я сподівався, що там може

бути криївка. Ранками дивився чи немає де збитої роси, втоптаной стежки, а, знайшовши яку-небудь діру, шукав довкруги неї за слідами. Нав'язував розмови з Бохемським Богданом, Парашієм Михайлом, Бурином Володимиром, Филімою Онуфреєм, Ковалем Андрієм, Мандзій Теклею та іншими. Розмови з ними непомітно звертав на тему бандерівців. Говорив, що вечорами дуже брешуть собаки, і при тому довідувався чи до них хто заходить.

Четверта стріча.

Вересень 1946 р.

В половині місяця вересня 1946 р. я поїхав до м. Тернополя. Перед полуднем зайшов до Гаврилук Марії і за її посередництвом контактував з Поповим. Він поздоровив мене через “здрасуйте”, покликав до другої кімнати і почав розпитувати, що нового на хуторах Доли. Я нічого не розвідав і нічого йому не сказав. Цим разом Попов до мене не кричав (був у добромому настрої), лише лагідно заявив, що до моєї справи буде ставитись з підозрінням. Відтак запитав про Володимира й Богдана Буринів: що вони зараз роблять, чи були в ЧА і чим займалися попередньо.

Про Буринів я сказав, що зараз працюють на господарстві, в ЧА були, а попередньо займалися крадіжжю. Попов сказав, щоб звернути увагу на хутір Буринів і ми розійшлися. На другий місяць я мав розвідати, що завважив на хуторі Буринів, або що про них розповідав.

Другого дня по моїй стрічі з Поповим Буринів більшовики приарештували.

Тепер я дуже багато часу присвячував, щоб дослідити Буринів. Ходив до праці на поле, що було недалеко до їхнього хутора та обсервував рухи на подвір'ю. Заходив також до хати й слідкував що вони їдять, а на господарстві дивився, чи нема якого підозрілого місця. Помимо усіх старань недослідив нічого.

Аж около 3.10.1946 р., я придержався довше на полі і вечором завважив, що з подвір'я Буринів вийшло трьох озброєних людей. Ці люди пішли в напрямі села Купчинець.

П'ята стріча.

Жовтень 1946 р.

На початку місяця жовтня 1946 р. я поїхав до м. Тернополя. Передполуднем зайшов до Гаврилук Марії і вона покликала Попова. Він поздоровив мене через “здрасуйте” та закликав до окремої кімнати. Тут запитав що я за цей час розвідав. Я відповів, що около

8 жовтня, вечером, бачив, як з подвір'я Бурина вийшло трьох озброєних людей і пішли в напрямі с. Купчинці. Попов це записав і запитав мене, чи можу сказати про більше таких випадків. Я відповів, що бачив тільки цей один раз. Він же звернув увагу, щоб слідкувати на всіх господарствах хуторів Доли, й ми розійшлися.

Около за два дні по цій стрічі, до Бурина автомашиною приїхав Денисівський гарнізон військ МВД і перевів стислу ревізію на господарстві та полях довкруги господарства. Після ревізії арештували Бурина Володимира. В РО МГБ допитували його про криївку, в якій скриваються підпільники.

В місяці листопаді 1946 р. я не дослідив нічого, бо надворі було холодно, а в мене не було доброго взуття і теплого одягу.

Шоста стріча.

Листопад 1946 р.

При кінці місяця листопада 1946 р. я поїхав підводою до Тернополя. Около 10-ї години вийшов до Гаврилук Марії і, за її посередництвом, сконтактувався з Поповим. Він привітав мене через “здрасуйте” і покликав до другої кімнати та почав розпитувати, що я розвідав. Я відповів, що через цей час було на хуторах спокійно і я, хоч як старався, не міг розвідати нічого.

За те, що я нічого не доніс, Попов сварив мене й говорив, що до мене буде ставитись з підозрінням. Опісля подав мені завдання на час зимового періоду. “Тому, що зближається зима, — говорив він, — бандерівці залишатимуть криївки в полі, а будуть переходити на господарства. Вашим завданням тоді буде: звернути бачну увагу на кожний хутір, бо криївки вони копають на подвір'ях, або під будинками, а землю виносять на город чи в якісь ями. Ця земля є свіжа, або з глиною і її дуже легко помітити”.

Дальше говорив, щоб заходити в розмови з населенням і розповідати чи повстанці переводять збірки. Зимою, а головно, як впаде перший сніг, дивитись за слідами. Вкінці звернув увагу, щоб добре працювати, й ми розійшлися.

В місяці грудні 1946 р. я часто заходив до Озімка Нестора, Бохемського Богдана, Пасічника Дмитра, Бурина Василя, Літнянського Богдана і Парашія Михайла (мої сусіди) та нав'язував з ними на різні теми розмови. В розмовах запитував, чи до них заходять повстанці та що говорять. Такі розмови не принесли жодних успіхів. За місяць грудень я знов нічого не дослідив і боявся йти до Попова на стрічу.

На початку січня 1947 р. ніччю, до мене зайшло трьох повстанців (Савка Михайло і двох неznаних). Брали в мене підводу й кудись їздили. Ранком Пасічник Дмитро й Качунь Тетяна сказали мені, що ніччю в них також були повстанці та брали підводи.

Я рівнож дивився за слідами, одначе зорієнтуватись, в якому напрямі вони їздили було важко.

За кілька днів я поїхав до Тернополя, до Попова на стрічу.

Сьома стріча.

Січень 1947 р.

Передполуднем зайшов до Гаврилюк Марії і вона сконтактувала мене з Поповим. Попов сказав до мене “здрaстуйте”, покликав до другої кімнати і запитав про обставини на хуторах Доли. Я розповів, що на початку січня 1947 р. було в мене трьох повстанців (Савка Михайло та двох чужих) і брали підводу. Цієї ж ночі повстанці брали підводи в Пасічника Дмитра й Качунь Тетяни. Ранком я дивився за слідами, але не міг зорієнтуватись, бо слідів було багато.

На цій стрічі також сказав, що на хуторах Доли мусить бути криївка, бо ночами дуже гавкають собаки.

Попов звернув увагу, що при зустрічі з повстанцями бути дуже обережним і слідити в якому напрямі вони відходять. На цьому стріча закінчилась і ми розійшлися.

В місяці січні 1947 р. я часто ходив по полях і шукав за слідами. (Перед людьми говорив, що тікаю від більшовиків.) А крім того розпитував про повстанців у населення, однак нічого не дослідив і не довідався.

При кінці січня 1947 р. до мене знов заходили повстанці і брали коня (опису їх не можу подати, бо в кімнаті було темно, а ці люди були чужі). Ранком, слідуєчого дня, Пасічник Анна сказала мені, що в неї повстанці брали підводу.

Восьма стріча.

Лютий 1947 р.

Около 2.2.1947 р. я зі швагром Потішним Михайлом поїхав до Тернополя. Передполуднем зайшов до Гаврилюк Марії і через неї сконтактувався з Поповим. Прийшовши, він поздоровив мене через “здрaстуйте”, покликав до другої кімнати й почав розпитувати про мою роботу.

Я розповів, що в мене і Пасічник Анни були повстанці, брали коні та їздили в напрямі с. Купчинець. Він це записав і заявив, що на хуторах

Доли мусить бути криївка, але я не хочу дослідити. Я цьому заперечив і говорив, що на хуторах спокійно, бо я, майже щовечора заходжу до своїх сусідів і нікого не стрічав. На цю тему Попов багато не говорив, бо, мабуть, з інших джерел знав, що на хуторах криївки немає. Після того говорив ще про вибори до Верховної Ради УРСР, що мали відбутися 9 лютого 1947 р. Відносно виборів дав такі завдання: слідити хто з селян буде поширювати пропаганду, щоб населення не йшло до виборів; що будуть говорити про вибори селяни; подати тих людей, що не підуть голосувати.

На цьому він закінчив і ми розійшлися.

Повернувши додому я говорив з населенням на тему виборів і бачив, що кожний селянин невдоволений з таких виборів. Одначе всі боялися більшовицького терору й думали йти голосувати.

В час виборів з хуторів Доли майже ніхто не ходив голосувати. Цього дня була дуже велика сніговія і люди цим оправдувались.

Дня 20.2.1947 р. війська МВД з області переводили велику облаву на хуторах Драгоманівка й Доли.

Після цієї облави я поїхав до Попова на стрічу.

Дев'ята стріча

Дня 21.2.1947 р.

Того дня я поїхав до Тернополя і в обідову пору зайшов до Гаврилюк Марії, яка сконтактувала мене з Поповим. Він поздоровив мене через “здрасуйте” і покликав до другої кімнати та почав розпитувати, що я за цей час зробив.

В першу чергу я розповів, що розвідав відносно виборів: з хуторів Доли ніхто не ходив голосувати, бо була велика сніговія і неможливо було вийти. Загально, населення невдоволене з виборів і, коли б не страх перед терором, ні один чоловік не пішов би голосувати. Великий вплив на населення мала пропагандивна противиборча акція зі сторони бандерівців, що перед виборами була дуже посилена. Опісля повідомив що на хуторах Доли і Драгоманівка більшовики проводили облаву.

Цим разом Попов не давав мені жодних завдань і ми розійшлися.

По цій облаві на хуторах було дуже спокійно й нічого не можна було ані завважити, ані розвідати.

При кінці березня 1947 р. я з Бохемським Богданом їздив до Тернополя і думав стрінусь з Поповим. В цій справі заходив до Гаврилюк Марії, але Попова не було й стріча не відбулася.

В м. квітні 1947 р. помер мій тесть Филима Онуфрій. Від цього часу я ходив до його дому ночувати, бо в хаті були самі жінки й боялися. В тому домі через чотири рази стрічався з повстанцями, а з Кушніром Степаном (Моряк) навіть говорив. Про це більшовикам, однак, не доносив, бо не хотів шкодити родині.

До Попова на стрічу не ходив, бо не мав жодних матеріалів.

Дня 20.4.1947 р. біля Ходачківського летовища більшовики зробили засідку і вбили одного підпільника. Зараз другого дня я поїхав до Попова на стрічу.

Десята стріча.

Дня 21.4.1947 р.

Того дня я поїхав до Тернополя і зайшов до Гаврилук Марії. Вона саме була в городі при праці, яку зараз залишила й покликала Попова. Попов поздоровив мене через “здрасувуйте”, відкликав до другої кімнати й запитав про найновіші події на хуторах Доли. Я розказав йому взагалі про всі події, але про повстанців не мав жодних матеріалів. Попов розізлився і почав мене сварити за те, що, хоч кожного місяця не виходжу на стрічу, ще до цього часу нічого не розвідав. Я розповів йому про смерть тестя і цим фактом себе оправдав.

Опісля сказав, що біля Ходачківського летовища більшовики вбили одного повстанця і забрали якісь документи.

На відході Попов сказав мені, щоб розвідати, що населення говорить про війну: коли вона буде, хто її виграє і чи населення вважає її кінцевою.

На цьому ми розійшлися.

Після цієї стрічі я старався нав'язувати з населенням розмови. В тих розмовах довідався, що населення хоче війни й надіється, що вона незабаром буде, бо такий режим, як у більшовиків, довго існувати на світі не може. Здогади населення підтверджували голодуючі зі СУЗ, що тоді масово приїздили до нас за хлібом, а також звіт про підготовку до війни Англії і Америки.

Агентурна робота мені надокучила. Завжди треба було недосипляти ночі, а за це не одержував жодної платні. Я почував себе як між молотом і кувалдою. А найбільше на мене діяло оживлення в народі й надія на третю війну. В мене зроджувався страх, що в майбутньому треба буде про свою роботу перед ОУН відповідати.

Около 22.5.1947 р. Козлівський гарнізон військ МВД з о/у РО МГБ Приходьком, Комарчуком і Кобзарем, на подвір'ю Кушніра Івана,

вбили двох мужчин. Від людей я довідався, що один з цих мужчин це син Кушніра — Євген, а другий зять — Кінах Василь.

За кілька днів я поїхав до Попова на стрічу.

Одинадцята стріча.

Травень, 1947 р.

Приїхавши до Тернополя, біля полудня зайшов до Гаврилюк Марії, яка зараз покликала Попова. Він поздоровив мене через “здрасуйте”, ми перейшли до другої кімнати й він запитав мене про події на хут. Доли і що нового я розвідав. Я відповів, що на хуторах було спокійно й не можна було нічого розвідати. А на питання, кого вбили більшовики в господаря Кушніра Івана, відповів, що Кушнірового сина Євгена і зятя — Кінаха Василя, які скривалися самостійно й зв’язку з ОУН не мали жодного. Далше я розказував, що зараз населення дуже багато говорить про війну. Ця війна, на думку населення, буде незабаром. Виграє цю війну Америка тому, що вона є сильною державою і за нею підуть всі народи.

В розмові Попов старався переконати мене, що війну виграють більшовики, бо за ними піде весь робітничий клас цілого світу. Відтак звернув увагу, щоб докладати всіх зусиль та висліджувати бандерівців. На цьому стріча закінчилася і я поїхав додому.

В місяці червні 1947 р., щоб що-небудь розвідати, я нав’язував з населенням розмови на тему повстанців. Однак мої намагання не дали успіхів. Про повстанців мені не вдалось нічого розвідати.

При кінці червня 1947 р. більшовики розкрили криївку у Вербець Марії на хуторах Драгоманівка. В цій криївці згинуло 6-ть осіб. Крім цього не було жодних змін.

Дванадцята стріча.

Липень, 1947 р.

Вполовині місяця липня 1947 р. я поїхав до Тернополя і зайшов до Гаврилюк Марії і вона покликала Попова. Він поздоровив мене привітом “здрасуйте” й відкликав до окремої кімнати та почав розпитувати, що я розвідав. Я сказав, що на хуторі Доли бандерівці не заходять і там до того часу спокійно. Тільки на хуторах Драгоманівка в господині Вербець Марії більшовики розкрили криївку.

Цією подією Попов чомусь не цікався і мене про неї не розпитував. Я попросив його, щоб на час жнив стріч мені не визначував, бо, як в такий гарячий час буду йти до Тернополя, то буде підозріло. А також хотів би допомогти жінці в роботі. Попов хвилину подумав і погодився.

Лише зазначив, що коли б в тому часі щось важного довідався, чи дослідив, негайно його повідомити.

На тому стріча закінчилася і ми розійшлися.

В жнива, працюючи на полі, я завжди придержувався до вечора. Вечором вертав додому й слідкував чи не переходять туди повстанці. Однак ніколи нікого не завважив. В тій же цілі розмовляв з сусідами, але й від них також нічого не довідався. Увесь час на наших хуторах було спокійно й важко було що-небудь дослідити чи довідатися.

Тринадцята стріча.

Вересень 1947 р.

При кінці місяця вересня 1947 р. я поїхав до м. Тернополя. В обідову пору зайшов до Гаврилук Марії і за її посередництвом сконктувався з Поповим. Привітавшись, ми перейшли до другої кімнати й він почав розпитувати мене про обставини на хуторах Доли. Я говорив йому, що від часу, як в Вербець Марії більшовики розкрили криївку, на хуторах дуже спокійно і населення нічого про повстанців не знає. Я, майже кожного вечора, слідкував чи хуторами не переходитимуть повстанці, але ніколи нікого не запримітив.

Як я це говорив, Попов увесь цей час був дуже спокійний і не лютився, але це дуже мене бентежило. Відтак запитав, як на хуторах проводиться контінгентова кампанія: чи населення не саботує хлібоздачі, що говорить про владу і т.п.

Спеціальних завдань мені не давав. Стріча на цьому закінчилася і ми розійшлися.

В місяці жовтні 1947 р. я знов часто говорив з сусідами про повстанців, але нічого в цьому напрямі не розвідав. В останньому часі свідоміші селяни ставились до мене з недовір'ям і мені важко було що-небудь довідатись. Через кілька днів я заходив на господарство Олійника Петра й зорив за рухами на подвір'ю, але не завважив нічого.

Відносно вивозу населення в Сибір, Попов не дав мені жодних завдань.

Чотирнадцята стріча.

Жовтень 1947 р.

При кінці місяця 1947 р. я поїхав до Тернополя. Біля полудня зайшов до Гаврилук Марії і через неї сконтактувався з Поповим. Він поздоровим мене привітом “здрасуйте”, покликав до другої кімнати й там почав розпитувати про події на хуторах Доли. Я розповів, що

через кілька вечорів в Олійника Петра гавкали собаки. Тоді я заходив на це господарство але не завважив нічого.

На тему повстанців говорив також з населенням, але не довідався нічого. Моя відповідь Попова розлютила й він заявив, щоб на слідуючу стрічу принести конкретний донос, бо, в противному разі, мене арештує, а родину забере в Сибір.

Більше мені не говорив нічого і ми розійшлися.

Така рішуча постава Попова примусила мене застановитись над своїм положенням. Я довго над тим думав і, вкінці, рішив видати більшовикам двох людей, що скривалися в Потішного Івана: станична з с. Березовиці Великої, Микулинецького р-ну (Марія) та один старий чоловік зі Збараського р-ну.

Вполовині місяця листопада 1947 р. я, разом з іншими людьми, їздив до м. Дрогобича за шкірою на чоботи. В поїзді стрінувся з цією підпільницею (Марією) і нав'язав з нею розмову. В розмові довідався, що вона і цей чоловік зі Збаражчини перебувають на хуторах Доли в господаря Потішного Івана. Вона їхала до знайомих переселенців в м. Дрогобичі, а за два тижні знову повернеться до Потішного Івана.

Пятнадцята стріча.

Листопад, 1947 р.

При кінці листопада 1947 р. я з Потішним Михайлом поїхав до Тернополя. В обідову пору зайшов до Гаврилюк Марії і за її посередництвом стрінувся з Поповим. Він привітав мене через “здрасуйте”, покликав до другої кімнати та почав розпитувати про мою роботу. Я сказав, що на хуторах Доли в господаря Потішного Івана скривається двоє людей: Марія — станична з с. Березовиці Великої і чоловік зі Збараського р-ну. На домагання Попова подав їхній опис: Марія — високого росту, струнка, brunетка, літ около 22, незаміжня; чоловік зі Збаражчини — високого росту, brunet літ около 60. Попов це записав у нотатник, а при тім заявив, що якхтось хоче працювати, то завжди щось знайде. Відтак перепросив мене й кудись відійшов. Через 20-ть хвилин вернув і дав мені за донос 300 крб. Пізніше запитав чи на хуторі Доли не заходять повстанці. Я про повстанців нічого не розповідав і не міг йому нічого сказати. Ми зараз попрощалися і розійшлися.

Около за три дні після цієї стрічі до Потішного Івана приїхав о/у Козлівського РО МГБ Пр[и]ходько з кількома бійцями й хотів арештувати всипаних мною людей. Цих людей, одначе в той час не було в Потішного (кудись вийшли), і більшовики від[і]їхали до району.

Вміжчасі я довідався, що на хуторах Доли в Качунь Марії скривається Парашій Зофія і дві її дочки. Про це рішив повідомити Попова. Позатим більше нічого за цей час не розвідав.

Шіс[т]надцята стріча.

Грудень 1947 р.

В половині грудня 1947 р. я пішов до м. Тернополя. Перед-полуднем зайшов до Гаврилюк Марії і за її посередництвом стрінувся з Поповим. Поздоровивши мене через “здрасувуйте”, відкликав до другої кімнати й запитав, що я розвідав.

Я розказав, що в моєї сусідки Качунь Марії скривається якась жінка (прізвища не сказав) — низького росту, brunетка, літ около 45. Це Попов записав до нотатника. Відтак пригадав, щоб доноси були точними і сказав, щоб в найкоротшому часі подати дані про всіх людей, які скриваються на хуторах Доли. На цьому він закінчив і я від[']їхав додому.

За кілька днів по цій стрічі до Качунь Марії приїздило чотирьох більшовиків і хотіли арештувати цю жінку (Парашій Зофію). В цей час, одначе її не було й більшовики від[']їхали без нічого.

Пізніше в цій справі приїздили ще кілька разів до Качунь Марії, але Парашій Зофії ніколи не застали, бо вона постійно зміняла квартири.

При кінці місяця грудня 1947 р. я їздив до Тернополя. Разом зі мною їхала жінка, що скривалася перед більшовиками, й останньо перебувала на хуторах Доли в Чорнія Антона. Цю жінку я рішив видати більшовикам.

Сімнадцята стріча.

Дня 3.1.1948 р.

Дня 3.1.1948 р. я знов поїхав до Тернополя і в обідову пору зайшов до Гаврилюк Марії, яка сконтактувала мене з Поповим. Попов поздоровив мене через “здрасувуйте” й ми перейшли до окремої кімнати. Там я сказав йому, що на хуторах Доли в господаря Чорнія Антона скривається якась жінка. На домагання Попова подав її характеристику: середнього росту, brunетка, літ около 35.

Він це записав до нотатника, а відтак заплатив мені за цей донос 400 крб.

Саме в той час до мешкання Гаврилюк Марії увійшло якихось трьох мужчин. Попов зараз попрощався й сказав мені відійти.

Дня 7.1.1948 р. на хуторі Доли до Чорнія Антона приїхало 8 більшовиків з Козлівського гарнізону військ МВД та арештували всипану мною жінку. Також арештували господаря Чорнія Антона за це, що її передержував.

З а в в а г а

На факт арештування об'єкта Микулинецьким РО НКГБ і подію зв'язану з капітаном Лошаком слідчий звернув спеціальну увагу. Об[']єкт не хотів вияснити нічого.

В тягу слідства об'єкт старався видумувати різні факти, яких взагалі не було. Між іншим висловлювався так: "Я свідомий того, що кожне слово про мою агентурну роботу — це незмите тавро зради, яке впаде на моїх дітей і родину".

При кінці слідства об'єкт, використовуючи момент звернення погляду слідчого в інший напрям, вдарився головою до стовпа, щоб покінчити з життям, а тим самим не вияснити своєї агентурної роботи.

Постій, дня 26.1.1948 р.

737

* * *

XVIII. КОРОПЕЦЬКИЙ РАЙОН

№ 121/XVIII-1

Протокол допиту Михайла Антоновича Карпика

Р. 31

Справа Ч.: .../47 р.

Карпика Михайла

члена ОУН

а/в РО МГБ по пс. “Верба”

Коропець, 18.IV.1947 р.

Протокол

Карпик Михайло, с. Антона, ур. 20.X.1923 року в с. Усте Зелене, Коропецького р-ну, Тернопільської обл., українець, невійськовий, жонатий, рільник, освіта — 5 кл. НШ.

Я, Карпик Михайло Антонович, ур. 20.1923 р. в с. Усте Зелене, Коропецького р-ну, Тернопільської обл. в родині рільників. На сьомому році життя я пішов до школи в рідному селі, де закінчив 3 кл. По закінченні навчання я помагав батькам при господарстві. В м. квітні 1942 р. я поїхав до Німеччини в м. Ессен. По 15-ох місяцях праці я приїхав додому на урльоп і до Німеччини більше не вертав.

В 1943 р. я вступив в члени ОУН і працював до 1.III.1946 р. Цього дня я зголосився з повинною в РО МГБ в Коропці. Тут висказав я все, що знав про ОУН. Вернувшись з району, вступив в істрєбки в родинному селі. В істрєбках я був до 23.III.47 р.

Вночі з 22–23.III. я з Терпиляком Остапом (стрибком) вкрали в Шпирки Степана 2 цент. збіжжя (жито і кукурудза), а в Федика Івана 1 цент. пшениці. Коли я перелазив в Федика через вікно, скалічив собі до коси руку. Кров залишилася на косі і трохи потекла на землю. Рано 23.III. участковий Литвиненко закликав усіх до канцелярії, а побачивши мою перев'язану руку, придержав мене. Відтак покликав на протокол. Зразу я відпирився від крадежі, але пізніше таки признався. Литвиненко відпровадив мене на гарнізон в с. Задарів, де сидів до 26.III.47 р. Третього дня з Терпиляком забрали нас до району на МГБ.

На джурці перевели коло мене ревізію та забрали 160 крб, а записали лише 47 р. По ревізії відправили до пивниці. Вечером, емгебист Сафронов покликав мене на протокол. Він питав про 1941 р. і взагалі про німецьку окупацію. Рівнож питав, хто вислав мене до Німеччини, як довго я був і що робив коли вернув додому, як довго та з ким скривався, хто давав мені їсти. Я сказав, що 1942 р. мене покликали до реєстрації до Монастириськ і звідси забрали до Німеччини. Коли вернувся додому — сказав я, то працював вдома, аж у м. квітні 1944 р. німці мене зловили, але я втік з [форшпану]. Після цього були зловили мадяри, від них я рівнож втік. Третій раз зловили гестапівці і відправили мене на роботу до цієї самої копальні. Тут працював я до упадку Німеччини. Після цього я працював в господаря.

В м. жовтні 1945 р. я пішов до уряду, який відправляв додому. Урядники, які тут були, говорили незрозумілою мені мовою, а один говорив по-руски. Поїздом я приїхав до Станиславова, а звідси пішов піхотою додому. Над Дністром коло с. Довге, перед вечером, мене стрінули 7-ох озброєних людей, у рускій формі і забрали від мене дві валізки з убранням, а мені сказали йти додому і скриватися, бо в коротці буде війна між Англією і ССРСР і, що большевики забрали би мене в ЧА. Як прийшов додому, почав скриватися на власну руку, а їсти давав мені батько. На питання хто намовляв мене зголоситися, я відповів, що мені вже було збридло ховатися і тому зголосився. Опісля він спитав мене, про крадіж, яку я поповнив. Я розказав все. Сафронов сказав, що за це все чекає мене 5 років вязниці, але якщо я погоджуся, що буду співпрацювати з органами МГБ, то мені простять. Я погодився і сказав, що буду дальше працювати в істребках.

Він дальше говорив: — “Щоби оправдати себе перед Україною і українським народом, то треба працювати по-радянському. Слідуючого дня покликав мене знова на слідство. Тут питав мене то саме, що попередньо. П'ятого дня покликав мене знова на слідство. Тепер вже нічого не питав, тільки намовляв на агентурну роботу і щоби я видав “Чумака” (кущевий ОУН). Я сказав, що як буду знати, де перебуває “Чумака”, то видам. Сафронов: — “Ти мусиш піти в банду “Чумака” і ходити разом з ним і в той спосіб зліквідувати його разом з “бандою”, бо таких, що багато говорять, то я маю і без тебе досить. Ми дамо тобі можливість утечі, ти відшукаєш “Чумака” та розкажеш йому про своє арештування. Розкажеш так, як було, тільки не кажи, що ми тебе пустили на агентурну роботу. Він тебе напевно прийме, але зразу не буде тобі довіряти. З початку ти будеш ходити без зброї, вони будуть тебе випробовувати, посилати на розвідку, за харчами і т. п. Ти все виконуй солідно. Після цього вони дадуть тобі зброю і

можуть доручити убити когось з наших робітників. Ти убий, чорт з ним, щоби лише довір[']я здобув. Але як скажуть вбити мене, або Іванова, то друге дело. Про то мусиш негайно мене повідомити, ми умовимось де ти зробиш на мене засідку. Я туди буду переходити з кількома бійцями і ти да[ш] кілька стрілів. Я впаду, а мої бійці будуть також стріляти з автоматів та ракетів. Я буду мати приготований закровавлений бандаж, бійці перев'яжуть мені голову так, щоби було видно кров. Ми візьмемо собі підводу і будемо їхати туди, де найбільше людей при тому будем говорити, що “бандити” зробили на нас засідку і мене ранили. Після цього “Чумак” тобі повірить, що ти хотів мене убити, але невдалось, бо тільки ранив. Я визначу місце, де ти і я будемо класти записки. На перший раз я положу кусок чистого паперу, а ти на ньому напиши, чи це місце вигідне. Як будеш знати, в якого господаря є криївка, то на картці підпиши лише господаря, а все інше будеш значити знаками.

Хату, зазначиш більшим квадратиком, стайню, стодолу, чи інші будинки меншим квадратиком, місце криївки значити маленьким кулочком, а вхід крапкою. З писанням обмежуватися, бо це не практично. Дальший план роботи уложимо тоді, як ти вже будеш в “банді”. Після цього дав мені перо і кусок паперу та сказав написати заяву про співпрацю з органами МГБ. Він диктував, а я почав писати слідуюче:

Заява

Я, громадянин Михайло Карпик Антонович, ур. 20.X.1923 р., Коропецького р-ну, Тернопільської обл., замешканий в с. Лука, Коропецького р-ну зробив великий проступок проти рад. влади і українського народу. Хочу оправдати себе в той спосіб, що буду на нелегальному становищі і піду в банду Чумака. Zobов'язуюся вислідити Чумака органам МГБ. Про цю тайну не скажу нікому. За зраду приймаюсь кари смерті, а родину мою вивезу на Сибір.

Цю заяву підписав ім'ям і прізвищем та псевдом “Верба”. Після цього мене відпровадив до пивниці.

Третього дня емгебист Іванов сказав забирати зі собою всі свої речі і виходити. Ми вийшли на подвір[']я. Тут чекала на нас автомашина. На ній сиділо кільканадцять бійців і кількох сержантів. Ми сіли на машину і приїхали до с. Задарова на гарнізон. Тут чекав на нас Сафронов. Він покликав сержантів до канцелярії, опісля мене.

Сафронов сказав сержантам стати в ряд і вказуючи на мене пальцем, сказав: “Цей чоловік буде жити на нелегальному становищі, ви, щоби його не арештували”. Після цього сказав мені, що зараз

підемо до Устя Зеленого до мого дому. В мене будуть переводити ревізію, а рівночасно покаже мені, в котре місце будемо класти записки. Від мене ми підемо до іншого господаря і будемо шукати криївки. Коло мене він залишить одного бійця на стійці. Я маю уважати, як він махне рукою, то я повинен вдарити в груди того бійця, він впаде а я, щоб втік. Вони вчинять за мною погоню і стрілянину, але щоби я був безпечний, вони мене не вб'ють. Казав, щоби я старався бути в дома на 8.II.47 р. вечером, може він до мене прийде дещо поговорити.

Приїхавши до Устя Зеленого, Сафронов, Іванов і п'ятьох бійців прийшли до мого дому. Тут вони нібито перевели ревізію, а Іванов показав мені місце під шопою, де ми мали класти записки. Від мене ми пішли до Караташа Петра. На подвір[']ю коло мене залишився один боєць, а Іванов, Сафронов та решта бійці переводили ревізію. Сафронов махнув рукою, я вдарив бійця в груди, він впав і [я] почав тоді втікати. Большевики почали за мною бігти і стріляти, але те все відбувалося по противній стороні.

8.IV.47 р. вночі, попід мою хату ходили большевики, але до хати не приходили.

13.IV.47 р. вечером, був в мене Іванов, незаставши мене вдома, залишив записку. Він писав, щоби 17.IV.47 р. я вийшов на стрічу за цвинтар, коло фігури. Того дня я пішов на стрічу. Незабаром прийшов Іванов з 8 бійцями. Він питав мене, що я розвідав. Я сказав, що в свому селі з партизанів не можу нікого стрінати і просив його, щоби мені видав документи і я піду в інші села шукати партизанів. Іванов сказав, щоби я був на стрічі. 23.IV., він прийде і скаже мені, як справа. Казав, що мусить порадитися [в] начальника.

20.IV.47 р.

(“Шах”)

* * *

№ 122/XVIII-2

Протокол допиту Костя Васильовича Трембалука

Р. 31
Справа Ч.: .../47
Трембалука Костя
с/о РО МГБ

Коропець, 10.Х.1947 р.

Протокол

Трембалук Кость с. Василя, ур.
1[888] р. в с. Тростянець, Коропе-
цького р-ну, Тернопільської обл.,
військовий, жонатий, українець,
неграмотний.

Я, Трембалук Кость с. Василя, народився 1[888] р. в с. Тростянці, Коропецького р-ну, Тернопільської обл. в родині рілників. Змалку я пас [худобу], а відтак помагав батькам працювати при господарстві. На 21 році життя, мене покликали в австрійську армію. Я служив у 20-у піхотному полку "Ляндсверк", який містився в м. Стрию. По шістьох місяцях мене перенесено до м. Станиславова. Осінню 1914 р. мене мали відпустити додому, але тому, що вибухла війна, мене відіслали на фронт під м. Гусятин. Звідси ми відступили до Львова, а по двох тижнях в Карпати. В Карпатах ми були до 1916 р.

Зимою цього ж року я пішов на стежу і мене зловили москалі в полон. Мене разом з іншими відправили на Кавказ, де по шістьох тижнях нас перевезли до м. Астрахань, тому, що ми не могли видержати сильної горячі. По шістьох тижнях ми з лагерів вийшли і пішли на роботу до господарів.

В 1917 р. мене хотіли забрати в загони ЧА, але я ще з одним чехом втік з цих околиць і добився в рідні сторони За 7 тижнів ми зайшли до Збруча. Над Збручем нас зловили російські вояки, але ми втекли. Перейшовши Збруч, ми зголосилися в Австрійській команді. Мене приділили до полевої жандармерії. По трьох місяцях служби я дістав урльоп на 70 днів. З урльопу я до своєї частини не вернув, бо Австрія вже розпадалася.

Зимою 1918-19 рр. я оженився. 1919 р., весною, мене покликали до Української Армії і відіслали на протипольський фронт під

м. Болшівці [Більшівці] над Гнилу Липу. Звідси ми відперли поляків за м. Рогатин. Тут наша частина зістала розбита і дехто попав в полон. Я прийшов додому і до війська більше не йшов.

В час польської окупації я працював на власному господарстві. Я часто крав в людей збіжжя з поля, сіно чи конюшину. За це, мене польська поліція кілька разів водила по селі зі снопами, чи з сіном попід церкву, тоді, як люди виходили з Богослужіння.

Весною 1932 р. я побився з жінчиним вуйком на весіллі в Рущака Федя. В м. червні цього ж року, одного вечора вуйко їхав в поле по сіно і я його застрілив з австрійського "втинка". Польська влада про це не довідалася.

В час першої большевицької і німецької окупації я дальше працював на власному господарстві та крав чуже збіжжя і пашу.

З приходом большевиків 1944 р., мене призначили заступником голови с/ради. 1945 р. голова с-ради став арештований, а большевики призначили мене головою. В той час я став заангажований органами МГБ до агентурної праці, але я нічого не доносив.

(Заввага слідчого. Зазначую, що об'єкт багато справ не виясвив. Він вбив ще свого брата за те, що вони процесувалися. Від часу, як став головою с-ради, він щиро про все доносив большевикам. З його роботи були наслідки. Одного разу вечером, він бачив двох повстанців в одному саді. Після цього большевики в цьому місці довший час робили засідки. 9.IV.1946 р. Він возив гній на своє поле. Коло його поля, біля окопів, повстанці мали криївку. Він там щось запримітив і ще цього дня прийшли большевики, знайшли криївку, в якій впало двох повстанців.)

* * *

№ 123/XVIII-3

Протокол допиту Петра Павловича Хроботенка

Р. 31

Справа Ч.: .../47 р.

Хроботенко Петро

с/о МГБ по пс. “Андрійов”.

Коропець, 22.11.1947 р.

Протокол

Хроботенко Петро Павлович, народився у 1900 р. в селі Петрилів, Товмацького р-ну, Станиславівської обл., українець, жонатий, зарібник. Замешкалий в с. Лука, Коропецького р-ну, Тернопільської обл.

Я, Хроботенко Петро, син Павла, народився 1900 р. в с. Петрилів, Товмацького р-ну, Станиславівської обл., в родині рільників. Від малих літ я почав пасти корови. Маючи 14 років, я пішов на службу до других господарів. В наймах був я через п'ять років, а відтак вернувся додому і працював при батькові на господарстві.

В 1924 р. я опинився в с. Лука. З жінкою мешкав через 6 років, відтак покинув і жив з другою. Коли померла моя жінка, з тою другою я взяв шлюб.

За Польщі працював на власному господарстві, а тому, що не вистарчало на прожиток, ходив на заробітки.

З приходом большевиків 1939 р. мене вибрали сільським поліцаєм. В 1940 р. працював як вартовий, аж до приходу німців. З їх приходом, вступив до укр. поліції, а відтак став джурним і був до кінця нім. окупації.

З приходом большевиків в 1944 р. я пішов в ЧА. В армії був один рік, при запаснім полку. Осіню 1945 р. вернув додому і став десятником при с-раді.

— Коли ви пов'язалися з МГБ?

— Як я прийшов з армії і пішов до району зголоситися. Тут забрали мене на НКГБ і намовляли, щоб я погодився з ними співпрацювати. Я мав слідити за “бандерівцями”, які за їх словами, є

шкідниками народу і вбивають невинних людей. Казали, що як буду добре працювати, вони будуть мені платити. Я погодився і сказав, що як щось завважу, то про все донесу. При підписуванні заяви, дали мені псевдо “Андрійов”.

Зимою 1945 р., в мого сусіди квартирували 4 повстанці. Про це я зголосив большевикам, які квартирували в Устю Зеленім. Внаслідок цього, на цьому господарстві, большевики через цілий день про-водили ревізію, але не знайшли нічого.

Весною 1946 р. “Чумак” кликав мене кілька разів до одної хати. Я приходив, а в кінці зголосив нач. гарнізону, який квартирував в с. Лука. Рівнож зголосив, що в тій хаті, до якої мене кликали, можна зловити “Чумака” і ще одного (псевда не знаю) та дівчину, яка з ними криється. Опісля, коло цієї хати, большевики робили засідки, але не зловили нікого. Тому, що большевики мені не платили, я про ніщо їм більше не доніс.

— Чого Криворот переказував два рази до вас, ще в лютім 1947 р. щоб ви прийшли і взяли гроші та, що ваша жінка хвора і вам треба щось купити?

— Тоді, як кликав мене Криворот, я взяв 740 крб.

— Що ви купили за ці гроші?

— Я купив збіжжя, м’яса і більш нічого.

— Що ви всипали тоді большевикам?

— Тоді я сказав про всіх по прізвищах, які скриваються перед большевиками. Вони сказали мені, щоби я добре слідив, чи ці люди заходять до села і до кого заходять. За це на другий місяць дістану більше грошей. Сказали, щоби до району я більше не приходив, а до мене додому буде приходити Іванов. Ми умовилися, коли Іванов прийде, має стукнути два рази у вікно. Тоді я повинен вийти надвір і сказати “Андрійов”. Іванов заходив до мене що п’ять днів, опісля ми стрічалися коло кооперативи, бо тут я робив варту. На кожній стрічі наказував мені [і], щоби я добре слідив. Перед Великодними святами 1947 р. мені дали 800 крб. Від тоді я почав добре слідити. Тоді зголосив, що повстанці заходять до Тригубишин Анни. З повстанцями приходять і її брат. Про цього Тригубишина, я зголосив большевикам більше, як 15 разів, що він раз на тиждень приходять до своєї мами і забирає харчі.

— Про кого ви ще сказали?

— Я казав про всіх, котрі скриваються і, що вони ховаються в лозах над Дністром, в проваллі т. зв. Вокальниця, Стінці і Границі (корчі).

— В який спосіб ви дослідили Слободяна Петра?

— 1[7].VI.47 р., це був вівторок, вечором, Петро був в мого сусіди, взяв молоко і пішов. Вслід за ним, я зайшов аж під Стінку. Коли Петро зайшов в корчі, я вернувся до села і повідомив большевиків, з якими стрінувся коло кооперативи. Рано, туди пішли більшовики і шукали протягом цілого дня, але нічого не знайшли. Вернувшись звідти, почали сваритися зі мною, чому я не дослідив його, аж на місце, де він буде квартирувати. Слідуючого вечора я пішов під хату Слободяна Петра. За хвилину надійшов Петро. Повечерявши, взяв харчі і пішов в село. Вслід за ним пішов і я. Він заходив ще до кількох хат. Під кожною хатою я чекав на нього поки не вийшов і далше йшов за ним. Подорозі, Петро стрінувся з ще з одним і пішли в Стінку. Я за ними дійшов аж на те місце, де вони порозбиралися і полягали спати. На другий день рано, то є 19.VI. я мав стрічу з Івановим на лузі і зголосив про те. Іванов взяв бійців і разом зі мною пішли на те місце, де я оставив їх. Большевики пішли шукати, а я пішов додому. Десь за дві години я почув стріли, а в полудні вернулися большевики і привезли вбитого Петра.

— Що за це дали вам більшовики?

— За це, що дослідив їх, дістав від Іванова 1400 крб.

— А де ви були день перед тим, як мали вбити Петра?

— Того дня я був на Куднярці, відтак полем пішов в Границю і був у Вокальниці, а вечором вернув до села.

В два тижні пізніше Іванов прикликав мене до Устя та питає, чи є що нового. Я відповів, що наразі нема нічого. Він наказував, щоби я добре слідив, чи хто не зайде ще в село.

— А чого ви в літі ходили до Красієва на гарнізон?

— До Красієва на гарнізон я ходив тому, бо завважив двох повстанців, які квартирували в кукурудзі над Дністром. Большевики з гарнізону видали мені стрічу, коло мого дуба над Дністром. Того дня пополудні, на місце стрічі прийшли большевики, я показав їм те місце, де бачив повстанців і вернув додому.

— Куди ви ще слідили і де водили большевиків?

— Я найбільше підглядав в саді Кориташа Михайла, Слободя[на] Василя і Масніці Анни. Водив большевиків п'ять разів в Стінку, 4 рази в Границю, 6 разів в цвинтар, а найбільше ходив слідити на Луг. Через цілий тиждень, підглядав під хатою Слободяна Ілька за його дочкою, яка скривалась перед большевиками. Одного вечора я завважив, що вона прийшла додому і положила спати. Ще цього вечора стрінувся з большевиками, які вже чекали на це коло кооперативи і повідомив їх про це. Большевики пішли до Слободяна і заарештували його дочку. За це дали мені 400 крб., [а] опісля ще 500 крб.

— А де ви ходили з більшовиками в той час, як мали вис[е]лювати на Сибір?

— Тої ночі, як мали вис[е]лювати, прийшло до мене двох більшовиків, з якими я ходив до Трач Михайла за Тригубишин Анною. Тут ми не застали її і пішли до її дому. Цеї ночі вона ночувала вдома. Опісля я ще водив більшовиків до Левко Розалії, Хроботенко Йосифа і Короташа Михайла. Подорозі ми стрінули фіри, які їхали до Станиславова. Більшовики сказали мені, ці фіри завернути. Я завернув.

— За ким ви підглядали в Почереви Петра?

— Через кілька вечорів я [в] Почереви Петра сидів в кукурудзянці під хатою, а також підглядав під вікно, бо думав, що до нього придуть повстанці. Так слідив і в Копея Михайла.

В два тижні пізніше, більшовики натискали мене, щоби я знов щось вислідив. Одного разу я завважив, як в провал т. зв. Вокальниця, пішло двох повстанців. Ще того дня я пішов до Красієва на гарнізон і зголосив про це. Зараз 15 більшовиків посідали на фіри і я з ними поїхав в цей напрям. Коло с. Лука, більшовики звернули фіри, на мене накинули палатку і ми пішли в провал. Тут шукали через цілий день. Підвечір пішли до Устя Зеленого. По дорозі я сказав їм, щоби вони зробили перевірку на хут. Хомиця. Другого дня, більшовики ходили на цей хутір.

— Що ви робили з цими грішми, які діставали від більшовиків?

— За ці гроші купив собі убрання, черевики, дочці чоботи, а решту, як прийшли так і пішли.

— Про кого ви ще знаєте, що співпрацюють з МГБ?

— З органами МГБ працює Красій Василь, Короташ Василь. Знаю, що на всипу Коржик Юрка, вивезли на Сибір Чорній Євстахію, якої чоловік в повстанцях.

— Що ви собі за це судите?

— Я робив зле і за це суджу собі смерть, але ви мені подаруйте і скажіть, як я маю робити.

“Шах”

* * *

№ 124/XVIII-4

Протокол допиту Анастасії Яцківної Чемної

Р – 31

Справа ч.: ... /47 р.

Чемної Анастасії

нелегальщиці

с/о РО МГБ по пс. “Чолка”.

Коропець, 16.12.1947 р.

Протокол

Чемна Анастасія з дому Куреляк [Куриляк?], ур. 20.5.1920 р. на хут. Коропецька Діброва, р-н Коропець, Тернопільської обл., рільничка, мужатка, неграмотна, по нац. українка.

Я, Чемна Анастасія з дому Куреляк дочка Яцка і Анни ур. 23.V.1920 року на хут. Коропецька Діброва, Коропецького р-ну, Тернопільської обл. в родині рільників. Родина наша складалася з батьків, братів Осипа, Юрка і Ілька, сестри Зофії і мене. До п'ятнадцятого року життя я працювала вдома при батьках. До школи не ходила.

В п'ятнадцятому році життя я вийшла замуж за Чемного Івана з хут. Коропецька Діброва і пішла мешкати до його батьків. Родина його складалася з батьків, Луки і Марії, братів Дмитра і Михайла та мужа. При мужових родичах я працювала до польсько-німецької війни 1939 р.

З приходом більшовиків 1939 р. я з мужем і дочкою Марією ур. 1937 р. перейшли мешкати на осібне господарство. Рівнож цієї більшовицької окупації мій муж був десятником до вибуху більшовицько-німецької війни 1941 року. З початком війни мого мужа змобілізовано в ЧА, а я з дочкою осталася вдома.

В час німецької окупації я дальше працювала на своєму господарстві.

В місяці червні 1943 р. я зазізналася з полоненим червоноармійцем, по національності москаль, з Московської обл., на ім'я Іван.

Він мешкав в мене і ми жили обоє як подружжя, до місяця березня 1944 р. Протягом цього часу він цілковито знищив моє господарство, продав корову, господарський реманент і хатню обстановку. Продані речі ми обоє пропили. За це я йому нічого не казала, бо любила його.

В м. березні 1944 р. як переходили більшовицькі партизани, мій полонений Іван пішов з ними.

Вчас німецької окупації, про ОУН і УПА я конкретного нічого не знала, а чула лише від людей, що щось таке існує.

З приходом большевиків 1944 р. голова с-ради призначив мене десятником на хут. Коропецька Діброва, але тому, що я неграмотна, мене скоро звільнили.

В грудні 1944 р. я запізналася з енкаведистом Пеленков Михайлом. Він казав, що я йому подобалась та, щоб я з ним жила. Я погодилась і мешкала з ним в районі 3 тижні. Відтак він мені не подобався і я лишила його і пішла додому.

З початком 1945 р. Пеленкова перенесено до Станиславова, до праці в НКВД. Я хотіла знову з ним жити, тому їздила до нього до Станиславова, думала, що він мені запропонує це. Але він оженився з іншою і я більше до нього не їздила.

В січні 1946 року я зі свого господарства перейшла мешкати до своєї братової Куреляк Катерини, рівнож на нашому хуторі. Катерина сказала мені, що до неї часто заходять повстанці і, щоби я про це нікому не говорила. Казала, щоби помагати організувати для повстанців харчі, прати білля і т. п. Протягом короткого часу я в Катерини пізнала слідуючих повстанців: “Кобзар”, “Нечай” (брат Катерини), “Степан”, “Ліщина”, “Вівчар”, “Орко”, “Медвідь”, “Чуприна”, “Калина”, “Соловій”, “Граб”, “Щупак”, “Троянда”, “Іскра”, “Орися” (сестра Катерини, Олена), “Оксана” (кущева санітарка) і “Христя”. Всі вище згадані повстанці майже щовечора приходили на наш хутір і до Катерини на вечерю, а часто і квартирували на хуторі. Для них ми організували харчі, прали білля, а також посилали мене із записками на інші хутори. Пізніше пізнала я слідуючих повстанців: “Лівий”, “Правий”, “Оса” (всі три брати з с. Вістря, Коропецького р-ну по вуличному називають їх Шваби), “Мирон”, “Ем”, “Липа”, “Мишка”, “Май” і “Зенко”. В Катерини я була аж до місяця травня 1946 р. Цього місяця я вернулася на своє господарство.

При кінці травня 1946 р. я довідалася, що на наш хутір, до господаря Савчук Михайла прийшов Пеленков. Я скоренько пішла до Катерини і сказала їй, що є Пеленков. В той час в Катерини була “Оксанка” і вони обидві намовляли мене, щоби я його задержала в

себе ночувати, а вечером прийдуть повстанці і заберуть його. Я зразу не хотіла погодитися з цим, але вони наполягали на мене і я погодилась. Вертаючи додому, подорозі я стрінула Семенчук Зофію. Розказала їй що думаю зробити з Пеленковим. У віддалі 200 м від моєї хати Пеленков виліз з жита і запитав звідки і куди йдемо. Ми відповіли, що з поля додому. Пеленков закликав мене набік і запитав чи можу позичити йому цивільного убрання, бо він втік зі Станиславова з НКВД, а хоче йти до району Коропець в цивільному убранні, щоб полагодити деякі свої справи. Я сказала йому, що коло себе не маю, якщо хочеш то ходи до мене додому, може щось знайдеться. Ми всі троє прийшли до мене до хати. Я спиталася Пеленкова чи він не випив би горілки. Він не відмовив. Я казала Зофії, щоби пішла додому і принесла. На пропозицію Пеленкова ми в трійку пішли до Зофії. Вона знайшла чверть літри горілки, яку ми випили. Але тому, що це було замало, вона сказала, що йде і візьме ще одну літру в господині, яка в неї позичила. Пеленков сказав, щоби йшла, але щоб довго небарилася. На самоті він розпитував мене чи на хуторі приходять повстанці та чи я знаю повстанця “Мішку”, казав, що він його знає, бо стрічався з ним в с. Задарів і пили разом горілку. Мав бажання з ним стрінутися і разом з ним піти в повстанці. Я сказала, що повстанців жодних не бачила, не знала і не знаю “Мішки”. Вже почало смеркатися, Зофії ще не було і Пеленков почав денервуватися чому так довго її нема. Я успокоювала його, кажучи, що господині напевно нема ще з поля і вона чекає. Небавом прийшла Зофія, принесла літру горілки [та] казала, щоби ми йшли, а вона нагодує дітей, положить їх спати і прийде до нас. Перед відходом я сказала Зофії, щоби пішла до Катерини і повідомила їй, що Пеленков в мене ночує. Я взяла горілку і ми з Пеленковим прийшли до могого дому. В хаті я засвітила світло, підпалила в печі і приготувала закуску. Пеленков витягнув з сумки якісь папери, переглянув їх, одну частину сховав до сумки, а другу частину дав мені, щоби спалила. Я декілька паперців кинула в кухню, щоби він бачив, що палю, а решту — більшу частину сховала в грубку. Приготовивши закуску, я поставила на стіл горілку і просила, щоби пив. Він казав, щоби вийти на двір подивитися, замкнути двері, заслонити вікна і будемо пити. Я вийшла надвір, подивилась чи не йдуть повстанці, вертаючись до хати, дверей не замкнула, а йому сказала що так. Щодо вікон сказала, що не треба заслоняти, бо то при гостинці і до мене ніхто не приходить. Я сіла біля нього і ми почали пити горілку, при тому співали. Випивши 3/4 літри горілки, Пеленков більше не хотів, говорячи, що як прийде Зофія вип’ємо решту. Він непокоївся чому так довго Зофії нема, казав, чи це не є яка зрада. Я успокоювала його, кажучи, що я його не зрадила

б, бо його люблю, при тому обняла його і поцілувала. В цій хвилині до хати вбіг повстанець “Оса” і крикнув руки вверх. Пеленков скрутився і хотів вхопити за пістоль. В той час “Оса” вдарив його рукою в лице і Пеленков схопився обіруч за голову. Вслід за “Осою” до хати вбіг “Лівий” і вистрілив з автомата один набій до Пеленкова. “Оса” вистрілив ще одну чергу і Пеленков впав. Лампа згасла. Я засвітила, повстанці забрали від Пеленкова пістоль, автомат, гранати, і сумку, я дала заховані папери. Відтак повстанці сказали мені, щоби я повитирала в хаті сліди крові і раненько щоб позатирати сліди по підвір’ю і на дорозі. Повстанці забрали трупа і пішли. Я повитирала кров і прийшла до Катерини і розказала їй що сталося в мене. В годину пізніше прийшли: “Оса”, “Лівий”, “Правий”, “Мирон” і “Зенко”. “Оса” казав мені, щоб я вдома не ночувала, бо більшовики можуть прийти мене арештувати. Повстанці по двох годинах відійшли. Я переночувала в Катерини і раненько пішла додому, позатирала сліди на дорозі й на подвір’ю, пішла до хати і підбілювала піч, щоб позабілювати решту слідів крові. В той час увійшов до хати Морган Михайло і питав мене чому я так раненько підбілюю піч. Я висварилась до нього, чогу він до мене так рано прийшов. (Морган Михайло — сусідній хлопець, літ 19, підозрілий в агентурній роботі). Він порозглядався по хаті та й пішов.

Від цього дня я вдома не ночувала, бо боялась арештування.

На початку м. липня 1946 року до сусіди, який мешкає коло мене, Кушнір Івана, прийшла жінка Пеленкова Анна і Миськів Марія, яка працює в Станиславові на МГБ (обі родом з хут. Коропецька Діброва). Я пішла до Кушнір Івана, привіталась з ними і Марія питала мене чому я не ночую в дома та чому не приїжджаю до Станиславова. Я відповіла, що ночую в дома, а до Станиславова не їду, бо не маю потреби. Відтак жінка Пеленкова відкликала мене і запитала чому я не зголосила до Коропця на МВД про це, що в мене був її чоловік, який втік від праці. Я оправдовувалась, що чоловіка її в мене не було і тому не мала потреби йти до району. Сказала їй, що чула від сусідів, що він був на хуторах. Відтак вони показали мені простирадла і інші речі, які хотіли продати за харчі. Я радила їх, щоб вони заночували, а я рано дещо приготую і заміну. Марія казала, що боїться ночувати, щоби не прийшли бандити. Я впевняла її, що в нас спокійно. Вони обі щось порадилися і сказали мені, що будуть ночувати в Семенчук Зофії. Звідси я пішла до Катерини, застала там “Оксану” і повідомила їх, що Миськів Марія і жінка Пеленкова будуть ночувати в Семенчук Зофії. Йдучи додому я стрінула Зофію і сказала їй, щоб вона вечером повідомила Катерину, що ці обі напевно ночують. Вечером я була в Катерини і застала там “Осу” і “Канарея”. “Оса” закликав мене і сказав,

щоб я запровадила його до Зофії. По дорозі ми стрінули “Мирона”, “Вовка” і “Правого” і вони разом з нами пішли. Я йшла попереду і побачила, як жінка Пеленкова заглядала через вікно. Повстанці пішли до хати, забрали їх обох, а я вернулася до Катерини. Після цього я мешкала в Катерини майже цілий місяць. В той час большевики хотіли арештувати Катерину і вона пішла в підпілля з повстанцями. Від того часу я крилася по хуторах.

На початку серпня 1946 року я позичила собі документи Куриляк Марії (своєї братової) і поїхала до її вуйни до Калуша. В Калуші я була два місяці і вернулася назад на свій хутір. В два тижні пізніше в господаря Садівського Яцка я стрінула повстанців: “Мишка”, “Зенка”, “Орлика” і “Вівчара”. Цього вечера я відпровадила їх на вечерю до Лукасевич Марти. В тиждень пізніше я знову стрінулася з “Орликом”, “Лівим” і “Климом”. “Орлик” посилав мене на хутір Луги до Рожнів Анни, щоби забрати від неї звіти і рівночасно доручив мені організувати для нього харчі. Після цього я організувала для нього харчі і дуже часто з ним стрічалася, часом навіть, щодругий день, аж до його упадку в м. квітні 1947 року.

10 квітня 1947 року я стрінула “Мирона”, “Лівого” і “Правого”. “Мирон” післав мене на хутір Вербка до господаря Сорочин Микола, щоби забрати від нього білля і шинель що залишили в нього і занести до Рожнів Анни на Луги. 14 квітня я це зробила.

Від цього часу я перебувала на хуторі Луги в Рожнів Анни, Скрипник Петра, Лучин Марії, Скрипник Павла, Скрипник Параски, Куриш Анастазії, Куриш Катерини і Грицак Анастазії. В них перебувала я до вересня 1947 року. В міжчасі один тиждень я перебувала в с. Вістря в господаря Овчарик Івана.

На початку вересня 1947 р. я пішла на хут. Нижнівська Діброва Товмацького р-ну, Станиславівської обл. до господині Мамалиги і перебувала в неї.

13 вересня 1947 р. о год. 2-гій ми полягали спати. Десь около півночі я почула стукіт і большевицькі голоси. За хвилину я побачила в другій кімнаті світло і до нашої кімнати прийшли большевики. Засвітивши світло, один приступив до мене і сказав: “Єсть чорна”. Відтак до ліжка приступив лейтинант низького росту, брунет, волосся кучеряве, обличчя кругле, ніс широкий. На питання як я називаюся, я відповіла Марія, а з переляку не могла скоренько прибрати собі якогось прізвища. Але зараз прийшла до себе і сказала йому, що називаюся Марія Ничків з с. Нижнів, а прийшла до цієї господині, щоби заробити собі яблук. Лейтинант засміявся і сказав мені збиратись і йти з ним на перевірку. Я сказала, що нічю нікуди не ходжу і тепер не

піду. Тоді він лишив коло мене на варті одного большевика, а сам разом з іншими пішов до другої кімнати і спали до досвідку. Як тільки почало розвиднятись, лейтинант післав бійців за підводою, сам взяв кілька бійців і пішов кудись, а я з вартовим осталася. Вернувшись большевики з підводою, набрали в господині яблук, сказали мені сідати на підводу і ми поїхали. Коли ми минали гостинець, який провадить до Товмача, я догадалася, що це большевики з Коропця. На роздоріжжі Вербка – Нижнів чекав на нас лейтинант з бійцями. Вони посідали на нашу підводу і ми приїхали до району Коропець. Коло костела лейтинант сказав мені злізти і сам зліз, а бійці поїхали далі. Лейтинант запровадив мене за мури костела і запитав мене як називаюсь, звідки я і що робила в цеї господині. Я призналася до свого правдивого прізвища і що я крилася в цеї господині. На питання чого я крилася, я відповіла, що за нім. окупації я мешкала з одним полоненим і про це хтось написав до чоловіка і чоловік грозив мені в листі, що як він приїде, то заб'є мене. Відтак питав мене чи я знаю Катерину Куреляк та чи я в неї стрічала повстанців. На це відповіла я, що Катерина моя братова і, що там повстанців я не бачила. Він почав кричати на мене, казав, що Катерина є в їхніх руках і вона про все розказала. Я заперечила це. Тоді він почав мене бити і примушувати, щоб я призналася до всего. Коли дістав знова заперечну відповідь, запровадив мене до будинку МГБ. Подорозі стрічали ми Чемерис Федора з хут. Коропецька Діброва, вони поговорили щось із собою, і ми відійшли. Лейтинант запровадив мене на подвір'я, а сам вернувся до будинку. На цьому подвір'ї я сиділа разом з іншими в'язнями від п'ятниці до вівторка (це подвір'я заступає місце КПЗ).

У вівторок околo 10 год. МГБ-ист Струков покликав мене на слідство (Струков — низький, грубий, волосся темно-жовте, обличчя подовгасте, ніс горбатий, убраний в зеленій блюзі з жовтими пагонами, а на них по одній великій зірці, в чоботах і у круглій шапці, з пістолею при боці). Кімната, до якої мене привів 4 x 4 м, висока на 3 м, по правій стороні стіл і коло него 4 крісла. З північної сторони одне вікно, на ліво від вікна піч, а на право телефон. В кімнаті було п'ять большевиків і машиністка. Ми перейшли через цю кімнату до другої, в якій не було нікого. Кімната ця менша за попередню, з заходу двоє вікон, серед кімнати два столи, п'ять крісел і один стілець. В одному куті піч, а в другому телефон. Струков сказав мені сідати і сам сів напроти мене. Він поставив мені слідуочі питання: Чого я втікла здому, чому мешкала в Катерини Куриляк, де тепер Катерина, котрі повстанці приходили до Катерини і до інших господарів. На ці питання я відповіла так само як цьому лейтинантові коло костела за муром. На

мої відповіді Струков сказав, що я брешу. Він казав пожитися на долівку і почав мене бити гумовою палицею, при тому питав чи буду говорити правду. Як я сказала, що буду, він сказав сідати на крісло і говорити. Я знову почала говорити це саме до нічого не признаючись. Тоді він спитав мене, що я говорила людям, в яких скривалася. Я на це відповіла, що людям говорила, що крилася від большевиків, бо як була б сказала, що пішла в підпілля через мужа, то ніхто не був би дав мені їсти. Він знова почав кричати і в друге сказав пожитися на підлогу і почав мене бити і ставити ці самі питання, які я заперечувала. Відтак він вийшов з кімнати, за хвилину вернувся ще з одним большевиком, якому сказав відпровадити мене. Цей большевик відпровадив мене на стрих будинку МГБ.

Легенда

28.9.47 р. коло 11 год. прийшов до мене большевик середнього росту, brunet, чоло вузьке, очі чорні, ніс короткий грубий, уста грубі, убраний в зеленій блюзі, синіх споднях, в чоботях, з пістолею. (Пізніше я довідалась, що це є працівник МГБ і називається Сьвіта). Він запровадив мене до будинку МГБ до кімнати 5 x 4 м, з полудневої сторони вікно, коло вікна стіл і троє крісел, по лівій стороні від дверей піч, а по правій лавка. Сьвіта сказав мені сідати і сам сів за стіл напроти мене. Він запитав мене чого я втекла з дому, чому мешкала в Катерини, що робила і що завважила в неї. На ці питання я відповідала йому так само, як попереднім слідчим. Сьвіта не вірив в це, переконував мене, що Катерина є в їхніх руках і що вона про все докладно розказала, тому я не маю потреби крутити. В той час до кімнати прийшов большевик середнього росту, brunet, обличчя смагляве, очі чорні, вуса великі чорні, ніс довгий, літ 40, убраний в зеленому убранню, пагони жовті і по одній великій зірці, в чоботях, з пістолею. Він до мене ні до Сьвіти нічого не говорив, сів за стіл і прислухався нашій розмові. Сьвіта вдруге поставив мені попередні питання, на які я відповіла однаково. Відтак Сьвіта скричав на мене, сказав, що я брешу, вхопив рукою за волосся і бив мене по голові. Як я дальше заперечувала все, він знову вхопив мене за волосся, привів до дверей, вложив мої пальці між двері, притиснув і рівночасно ставив питання. Я з болю кричала і криком потверджувала те саме, що говорила. Сказала: якщо ви про мене все знаєте, то скажіть що знаєте. Сьвіта засміявся і сказав: "Ти мене спрашиваєш, щоби я тобі сказав. Ти тоді будеш мене спрашивать, як прийдеш до мене з бандітами". Відтак грозив мені, що як я не признаюся, то мене розстріляють як собаку, але мимо цього я держалася дальше. Відтак цей грубий зі Сьвітою вийшли з кімнати. По кількох хвилинах Сьвіта

вернувся і сказав: “Іди собако на своє місце, а ми тебе завтра розстріляємо”. Я пішла на стрих. Другого дня рано до мене прийшов якийсь большевик, запитав чи я жию ще і пішов.

30.IX. перед полуднем Сьвіта знова покликав мене до попередньої кімнати на протокол. В кімнаті ми застали вже цього грубого. Сказали мені сідати і Сьвіта сказав, щоби я розказала цьому грубому чого я пішла в підпілля. Я сказала, що за німців мешкала з полоненим червоноармійцем (сказала як зветься і звідки він). Що чоловік довідався про це і написав мені, що як верне додому то мене вб’є. Я не знала, коли він прийде додому і тому втікла. Відтак Сьвіта витягнув зі шухляди папір і почав читати. Пригадую собі, що нібито зимою я була в Катерини і до неї приходили повстанці, яким ми приготувляли харчі і прали білля. Він сказав, що це зізнала Катерина. Я це письмо заперечила, сказала приведіть її до мене, нехай вона мені це в очі скаже. Відтак спитав чи я знаю бандита “Ема”, я сказала, що ні. Дальше питав чи знаю “Орлика”, “Рубана”, “Вівчара” і тих Швабів з с. Вістря, які за німців побили німців. Я сказала, що я чула, що якісь там шваби побили німців, але я їх ані цих, вище згаданих не знаю. (В с. Вістря дійсно був такий випадок в час нім. окупації, що “Лівий” і “Оса”, яких називають Швабами убили німця і роззброїли кількох). Відтак питав чи знаю Олену Довбенко сестру Катерини і їх брата Омеляна по пс. “Нечай”. Я сказала, що їх знаю, але востаннє бачила їх за німців. Питали чи знаю “Рубана”, який був у бандитів капітаном. Я сказала, що не знаю. Пізніше Сьвіта почав по-доброму мене переконувати, кажучи, що рад. влада прощає всім тим, котрі по-щирому все розказують і таких людей звільняє з тюрми. Я просила його, що я нічого не винна і щоб мене також звільнили. Тоді Сьвіта поклав передімною кусок паперу і сказав, щоби я написала автобіографію. Як довідався, що я неграмотна, написав сам рівнож моє зізнання. Пізніше казав, що пустив би мене додому, якщо я погодилася йому доносити. Я погодилася, кажучи, що дотепер нічого не знала, тому нічого вам не сказала, а тепер буду вдома і довідаюся для вас щось цікаве то вам скажу. Відтак цей протокол я підписала трьома хрестиками. На останку Сьвіта сказав: “Йдеш Настка додому, уважай нікому не говори, що ми тебе били і що ти погодилась нам доносити. Вдома маєш довідуватися про бандитів, а як стрінемося то ти мені скажеш”. Він випровадив мене на коридор і я пішла додому. Від цього часу я з більшовиками не стрічалася.

(Заувага слідчого: Я переконував об’єкта, що зізнання його є не правдиві, бо, якщо Катерина арештована і відомо нам, що вона большевикам про все розказала, бо були наслідки, то ми свято віримо,

що і її всипала. Якщо би вона большевикам не була призналася до того, що всипала Катерина, большевики були би не звільнили її з тюрми. На цю тему я провадив розмову з об'єктом коло 8 год., але не було жодних позитивних результатів, тому змушений був примінити третій ступінь методів слідства, після чого об'єкт сказав, що буде говорити правду).

Зізнання мої до цього часу, поки на протокол мене покликав Сьвіта є правдиві.

28.9.47 р. як Сьвіта покликав мене на протокол і почав переконувати мене, щоби я говорила правду, бо в противному разі він присилує мене правду розказати. Впевняв мене, що він і так про мене все знає, бо сказала Катерина, яка є арештована в них, тому я не маю потреби нічого затаювати. Обіцяв, що як по щирості все розкажу, то пустить мене додому. Тому, що я дуже хотіла йти додому і я рішилася про все розказати йому. Сьвіта запитав з яких причин я втікла з дому. Я сказала тому, що в моїй хаті повстанці вбили Пеленкова Михайла. На його бажання я розказала йому докладно про цю подію так само, як і вам розказала, не оминаючи і цього, що Семенчук Зофія і Катерина брали в цьому участь. Як довідався він, що я організувала для повстанців харчі, бо і про це я сказала, то спитав в кого. Я сказала, що найбільше в Чемної Анни (моєї братової), від неї я часто брала хліб і мід. Питав як повстанці приходили на вечерю, то чи йшли всі до хати, чи лишали стійку і яку мали зброю. Я сказала, що зброя в них кріси, автомати і пістолі, а як приходили до хати, то лишали двох, а то й більше стійкових, залежало від кількості. Питав ще до кого повстанці заходили на вечерю. На це питання я відповіла, що найбільше приходили до: Мереш Петро, Піцьків Михайло, Юзинин Степан, Костандюк Стах, Садівський Яцко, Семенчук Зофія, Мачкодан Микола, Сорочин Зофія, Костандюк Григорій, Мацьків Зофія, Блажків Анна, Корудз Іван. Всі вище згадані з хутора Коропецька Діброва. На хуторі Вербка заходять до: Ко[з]ар Марти, Залуцький Михайло, Рибак Павла, Мацьків Анни, Петрів Анни, Довбенко Анастасії, Бойчук Марти, Кохан Федора, Петрів Івана, Сорочин Миколи, Ходак Василя, Циган Марії, Чокан (переселенець із Заходу) і Луговий. На хуторі Вістряньська Діброва до: Грицак Івана, Облишук Василя, К[ін]дзер Анни, Миськів Анни, Гарасимчук Дмитра, Петрів Івана, Москаль Михайла, Печур Марти, Мудрик Микити і Панталига Якова. На хуторі Луги до: Рожнів Анни (яка зарізалась бритвою осінню 1946 року в той час, як большевики прийшли її арештувати), Шмігельська Анастасія (криється перед більшовиками), Андрієшин Степана, Вовк Марти, Пилизів Матвія, Печур Михайла і Біб Данила. На

Нижнівську Діброву до: Мачкодан Миколи і Гнида Михайла. Питав до кого приходять на інших хуторах чи селах. Я відповіла, що не знаю. На питання з котрими повстанцями Катерина пішла в підпілля, я сказала, що з “Мироном”, “Правим” і “Зенком”. Рівнож сказала, що “Мирон”, “Правий”, “Лівий”, “Зенко”, “Оса” з с. Вістря. Питав про “Орлика”, я казала, він мені говорив, що він з-за Львова, але як називається він мені не сказав. Відтак спитав про Мосору Василя. Мосора оженився з Довбенко Оленою по пс. “Орися” і мешкають в Станиславові, при котрій вулиці я не знаю. Про це розказала мені “Орися”. Пізніше спитав чи я вже все ро[з]казала.

Я розказала все, хіба щось забула. Тоді він приступив до мене, взяв за руку, почав цілувати і обнімати і дійшло до гріха, а відтак сказав мені йти на стрих і все пригадати собі.

30.IX. перед полуднем Сьвіта покликав мене знову на слідство і казав розказати все те, що пригадала собі. На цьому слідстві я сказала, що в м. березні 1947 році повстанці “Лівий”, “Правий”, “Мирон” і “Зенко” квартирували на хуторі Вербка в господині Мацьків Анни. Перед полуднем дорогою надійшли воєнні. Повстанці повлазили на стрих, а господиня замкнула хату і сховалася за піч. Один з воєнних прийшов до дверей і застукав. Переконавшись, що двері замкнені сказав до другого “закрито, нікаво нет”. Цей другий сказав першому, щоб розбив двері, але він відмовився і вони відійшли. Також розказала про цю подію, як то повстанці забрали з хутора Миськів Марію і жінку Пеленкова. Розказала в подробицях. Опісля він почав на мене кричати, що я не щира, багато затаїла і додому він мене не пустить. Я просила його, впевняла, що все розказала, щоби пустив мене додому. Тоді він почав намовляти мене, щоби я погодилася на агентурну роботу. Я погодилась. Сказав написати автобіографію, коли я сказала, що неграмотна, він почав сміятися і сказав піднести спідницю догори. Я піднесла. Він ще гірше засміявся і сказав: “Сматрі, скільки в тебе грамоти”. Відтак обернув мене лицем до стіни і в звірячий спосіб дійшло до гріха. Відтак він написав заяву, прочитав і казав підписатися. Заява ця звучала слідуєчо:

Заява

Я, Чемна Анастасія Яківна зобов'язуюся співпрацювати з органами МГБ та чесно виконувати обов'язки, які на мене будуть положені: доносити про бандитів. Про це я не смію нікому казати, коли скажу, то буду суджена воєнним судом і вивезена на Сибір.

30.IX. 1947 р.

Чемна Анастасія Яківна по кл. “Чолка”.

Цю заяву і протоколи моїх зізнань я підписала трьома хрестиками. Сьвіта поучував мене за чим і в який спосіб я маю слідити. Казав слідити до котрих хат заходять повстанці, якими дорогами і стежками приходять з ліса на хуторі, як йдуть чи несуть зброю в руках, хто виносить до ліса їм їсти, до кого пишуть повстанці записки та хто і до кого їх носить. Казав домовитися з повстанцями і знова з ними співпрацювати так, як колись. Якщо питали би повстанці мене чому я звільнена з тюрми, то мала казати, що я до нічого не призналася. Розказати так, як написано в легенді, а також то саме говорити і цивільним людям. Стрічу визначив мені два рази в місяць в суботу. Ми мали стрічатися в Блажків Анни в саді, коло пивниці о год. 8 вечером. Якщо його не було би на стрічі або я мала якусь важливу справу, яка тратить свою актуальність на часі (прим. квартирують повстанці), то мала негайно зголосити до Морган Марії, або до Садівського Степана з хут. Луги. З маловажними справами до цих господарів мені не вільно було заходити з огляду на конспірацію. Строго заборонив мені розконспірувати цих людей перед повстанцями, грозив розстрілом. Перестерігав мене, щоб нізащо в світі не признатися повстанцям про це, що підписала заяву, бо мене повісять. Після цього питав мене чи я зрозуміла і сказав іти. Переходячи коло дядька, який був придержаний і сидів в коридорі, я мала сказати йому, що втікаю, при тому грозила, щоб не зголосив. Сьвіта попрощався зі мною, побажав успіхів в роботі і я пішла. На коридорі я сказала дядькові, що втікаю звідси, але цей не звертав на це жодної уваги.

Вернувшись з тюрми я була кілька днів у своєї сестри на хуторі Луги. Звідси я пішла до Блажків Анни на свій хутір. В міжчасі я розвідувала в людей про повстанців, але мені не хотіли нічого розказувати.

11.IX.47 р. вечером я вийшла на стрічу до Сьвіти, помимо цього, що не було два тижні, але це була с[у]бота. За деякий час я побачила гурт людей, які підійшли коло саду в яроч. З цього гурту вийшов один і підійшов до мене. Це був Сьвіта. Він спитав, що я для нього розвідала. Коли я сказала, що нічого, сварив на мене. Я оправдовувалась тим, що люди мене бояться і про повстанців зі мною не хочять говорити. Сьвіта грозив мені, що, як на слідуочій стрічі не дам йому жодних матеріалів, то він зі мною поступить інакше. На цю стрічу я не вийшла, бо цього дня була в млині.

2.XI.47 р. вечером я сиділа в хаті і почула на подвір'ю чиїсь кроки. Я вийшла на двір і пострічала на розі хати якогось чоловіка. Він закликав мене і я пізнала Сьвіту. На тій стрічі я сказала йому, що

на хутір Вербку, до господаря Чокан Федора і Залуцький Михайла майже щовечора заходять повстанці. Він сказав вбратися і йти з ним. На підвір[']ю він накинув на мене палатку і ми разом з воєнними пішли на Вербку. Сьвіта розположив бійців на засідку коло обох вище згаданих господарств. Всіх бійців було 13. Ми обоє сиділи в саді. Тут питав мене чому я не була на попередній стрічі. Я подала причину. Він говорив, що я незадовільно працюю, що повинна докласти більше зусиль до праці. По опівночі Сьвіта покликав бійців і ми вернулись. Він відпровадив мене близько моєї хати, а сам з бійцями кудись пішов. Після цього протягом двох тижнів більшовики майже щоночі робили засідки.

15.XI.47 р. з вечора Сьвіта застукав до вікна. Я вийшла надвір. Я сказала йому, що в Рожнів Анни криється Остапчук Василь (нелегальщик без зброї). Він знову завинув мене в палатку і сказав запровадити його туди. В Рожнів Анни він з бійцями перевів ревізію, але нічого не знайшли. Звідси [я] пішла на весілля до Василика Андрія. На весіллю був Остапчук Василь. Я вийшла надвір, щоб повідомити Сьвіту. Стрінувши Сьвіту на підвір'ї я розказала йому, що тут є Остапчук і описала як він виглядає. Люди, побачивши большевиків, сказали Остапчукові, щоб втік. Остапчук разом з іншими людьми почав втікати з хати в город. Большевики обсвітили ракетами, відкрили вогонь і вбили його. Цього дня ми з Сьвітою більше не говорили.

29.XI.47 р. я вийшла на умовлену стрічу. На цю стрічу Сьвіта не прийшов, від цього часу я з більшовиками більше не стрічалася.

3.XII.47 р. прийшли повстанці і забрали мене з собою.

23.XII.1947 р.

Захар.

* * *

№ 125/XVIII-5

Протокол допиту Микити Гавриловича Облищука

Р – 31.

Справа ч.: .../48 р.

Облищук Микити

с/о РО МВД.

Коропець, 10.І.1948 р.

Протокол

Облищук Микита Гаврилович, ур. 1901 р. на хут. Теребіж, Коропецького р-ну Тернопільської обл., українець, жонатий, четверо дітей, рільник, військовий, неграмотний. В час польської окупації, Облищук Микита займався крадіжками та бійками. За це багато разів був суджений польським судом, так, що майже половину свого життя, він пробув у тюрмі.

З приходом большевиків 1939 р., Облещук вступив до міліції та знущався над населенням. Німецьку окупацію пережив вдома.

Як тільки прийшли большевики 1944 р., він відразу пішов на службу НКВД. Він виказав большевикам про все, що знав про ОУН. Одного разу погрожував Гарасимчук Михайлові, що за його співпрацю з ОУН, він вишле його на білі ведмеді. Подібних випадків було більше. В м. грудні 1944 р., він пішов в ЧА, а при кінці 1945 р. вернувся додому. Від цього часу, він відразу став на співпрацю з большевиками. Про все, що довідався, доносив.

В м. березні 1946 р. вислідив криївку в лісі, в якій большевики вбили повстанця “Медведя”, а “Чуприну” і “Кленя” [зловили]*.

В м. вересні 1946 р., він закликав до свого дому Кіндзер Василя, по пс. “Касян” (околотник) і тут чекали на него вже большевики. “Касяна” зловили. По дорозі до району, “Касян” втік і большевики його застрілили. Як оповідав очевидець, що “Касян” будучи в хаті Облещука, а “Камінь”, який був на стійці, запримітив большевиків, які були під шопою. Він стукотом до вікна повідомляв “Касяна”, щоб цей втік. “Касян” почав втікати, Облещук зловивши його за комір, сказав: “Тепер пташку не втечеш”. В той час большевики вбігли до хати і забрали його. Після цього випадку, Облещук деякий час скривався від повстанців і не ночував вдома.

Кілька разів люди бачили його, як йшов з большевиками на засідку. Рівнож стрічали його, як ходив по лісі, робив знаки та шукав за криївками.

15.1.1948 р.

“Мирон”

* *Дописане рукою.*

№ 126/XVIII-6

Протокол допиту Михайла Пилиповича Бойчука

Р. 31

Справа Ч.: .../48 р.

Бойчук Михайло

с/о РО МГБ

Коропець, 11.ІІ.1948 р.

Протокол

Бойчук Михайло Пилипович, ур. 1915 р. в с. Вістря, Коропецького р-ну, Тернопільської обл., військовий, жонатий двоє дітей, рільник, освіта 3 кл. НШ.

В час польської окупації, він працював на господарстві разом з мамою, бо батько помер ще в 1914 р. В 1935 р. вступив в польські щельци [стрільці] і ходив з крісом. До українських товариств не належав. В 1936 р. був арештований за крадіж молодих дерев (щепів). В 1937 р. був арештований за крадіж збіжжя. 1939 р. оженився з Куреляк Параскою та пішов мешкати на її господарство.

В час більшовицької окупації 1939–41 рр. був десятником в с. Вістря. В 1940 р. мав контакт з НКВД-истом, Коропецького р-ну, Зеленським. Бойчук часто заходив на його квартиру. Німецьку окупацію пережив вдома.

Перед приходом большевиків в 1944 р. він погрожував людям, які співпрацювали з ОУН, що як прийдуть большевики, то він з ними розправиться. Після цього він скривався, аж до приходу большевиків. З їх приходом, він пішов в ЧА, а в м. грудні 1945 р. вернувся додому і зголосився на НКГБ в Коропці. В січні 1946 р. зайшов до свого сусіди Олексюк Василя і оповідав йому, що минулої ночі були в нього партизани, був Швабів Михайло — “Лівий” і хотіли забрати його шинелю, але він не дав. Після цього, оповідав він, що повстанці знайшли в нього 4 л горілки (це була його видумка, бо такого випадку не було. Він конечно хотів підійти господаря, чи до нього не заходять повстанці). В м. лютому 1947 р. він, перебраний в інше убрання, ходив попід хати та підглядав. Куреляк Андрій, вертаючи додому, бачив його два рази під хатою Триндяк Івана. В м. березні 1947 р. Куреляк Іван зловив його в себе під вікном. А як запитав його, що він тут робить, то цей відповів, що хоче щось позичити. Рівнож цього місяця, він вкрав в одного переселенця 50 кл збіжжя, а як на другий день у нього це збіжжя знайдено, то большевики не робили жодного ужитку. 24.VI.47 р. він оповідав Баранецькому Михайлові, що був в

районі і там йому дали 1800 крб. за це, що був в армії. Наказував, щоб цей нікому не говорив. Населення говорило, що він взяв ці гроші за те, що спровокував Юркового Михайла, який скривався від большевиків. Літом 1947 р. його 8-літня дочка проговорилась між дітьми, що багато людей поїде в Сибір, бо тато вже має всіх написаних.

Після цього, як повстанці застрілили Бойчук Михайла, то жінка його навіть не хотіла прийняти його до хати і похоронити. Похороном занявся голова с-ради.

11.II.48 р.

“Лівий”

* * *

ХІХ. КРЕМЕНЕЦЬКИЙ РАЙОН

№ 127/ХІХ-1

Протокол допиту Євгена Матвійовича Бойка

Р.31

Справа Ч. 14/48

Бойко Євген Матвієвич

с/о РО МГБ

Р-н Крем'янець

Дня 7.7.1948 р.

Протокол допиту

Я, Бойко Євген Матвієвич, син Матвія і Василіни Семенівної, ур. 1931 р. в с. Шпиколоси, Крем'янецького [Кременецького] р-ну, Тернопільської обл., українець, 4 кл. нар. школи, рільник, нежонатий, невійськовий.
с/о РО МГБ від червня 1947 р.

Я, Бойко Євген син Матвія і Василіни ур. 1931 р., в с. Шпиколоси, Крем'янецького р-ну, Тернопільської обл.

Склад моєї сім'ї: Б[а]тько, мати, 4 брати і одна сестра. Найстарший брат Семен ур. 1918 р., Степан — 1921 р., Олекса — 1923 р., Тимофій — 1927 р., і сестра Ганя — 1940 р.

Брат мій Семен, займався злодійством, бандитством і донощицтвом. Його повстанці зловили зі зброєю (автоматом і наганом) та був ліквідований 1946 р. зимою.

Степан і Олекса під час відступу німецької армії в 1944 р. пішли в армію німецьку[,] яких нема до сьогодні.

Тимофій арештований за співпрацю з ОУН та засуджений на 10 років, і зараз працює на роботі в Кіровограді.

Мій батько був ліквідований повстанцями в 1947 р. за агентурну роботу. Після двох неділь було знайдено трупа батька і привезено додому, щоб похоронити. В той час надійшов о/у МГБ Макушін зі 6-ма бійцями, побачив трупа і почав писати акт такого змісту :

АКТ

- 1) Прізвище ім'я та по-батькові — (Бойко Євген)
- 2) Рік народження — 1931.
- 3) Де найшли батька?
- 4) Як ви знали, хто сказав?
- 5) Коли батька забрали?
- 6) Хто забрав? — Якись воєнні, прийшли ніччю і забрали.
- 7) Чим батько був? — Не був нічим, працював вдома.
- 8) Чи хто бачив, як батька брали? — Я не знаю хто бачив, і нікого не розпитував.
- 9) Скільки їх було? — Не знаю.
- 10) Куди повели? — Не бачив.
- 11) Ві[н] мабуть був в бандітах і не догодив їм та за це його і вбили. — Він нігде не був, а працював вдома.
- 12) Прізвище ім'я матері — Петрук Василіна Семенівна.
- 13) Рік народження? — 64 роки.

Акту підписувати не дав. Опісля звернувся до мене:

“Бачиш, твого батька бандити забили і ти повинен відімпстити його смерть. Ставай з нами до праці і винищуй всіх бандитів, бо вони вбивають людей. За це ми тебе пошлемо в школу і будеш вченим советським чоловіком. Ти не повинен тут сидіти, чекати поки вони прийдуть й тебе заб[']ють, а йди з нами, а ми тебе відішлемо в школу і будеш з нами працювати”.

— Я не маю як йти з вами, бо залишився сам вдома і мушу працювати на господарстві, а виказувати не буду, бо боюся, щоби мене не вбили. (Господарство складається з 4 га землі, одна корова, один кінь, 3 особи сім'ї: мама, я, і сестра Ганя)

— Все одно ти мусиш пімпстити смерть свого батька і виказувати все про бандитів, щоби ми їх винищили. Будеш слідити куди бандити ходять, хто їм їсти варить, хто білля пере, якими дорогами ходять, звідки приходять та куди заходять. Ночами сідай під кущами, плотами і будинками і дивися звідки та куди бандити йдуть, підслухову[й], що говорять. Сідай також у полях, дивися чи бандити переходять полями, куди йдуть та звідки, сліди за ними. На другий вечір сідай у д[р]угому міс[ц]і, якщо на першому нічого не примітиш. Переважно треба слідити по роздоріжжях і стежках. Якщо будеш робити у полі треба дивитися, чи ніхто не буде нести бандитам їсти, чи часом не будуть вилазити з ями, чи нема стежок, чи нема галяв[и]н. Треба дивитись чи нема де часом свіжої зворушеної землі. Треба ходити по полях будьто дивитися на жито, а при тому дивитися по межах чи нема часом криївок.

Вечорами ходити по вечорницях і прислуховуватися, що говорить молодь проти советської власті, що говорить про бандитів, про криївки, яких пісень співають. Ніччю коли йдеш з вечорниць треба розглядатися, чи не будуть де переходити бандити, а якщо будуть переходити то треба за ними слідити куди йдуть та до кого будуть заходити. Треба дивитися, чи хто часом у селі не розліплює бандерівських листівок. Треба слідити хто які книжки читає, в кого є бандитські листівки чи література. Коли де збереться багато людей (біля церкви, кооперативи, чи на вулиці) прислухайся, що говорять проти советської власті. Для маскуваннн сам говори на більшовицьку владу, а що говорять про бандитів. Після дощу треба слідити по болоті за бандитськими слідами. Зимом треба їздити по полях нартами (лещатами) і дивитися, чи немає бандитських слідів, а якщо знайдеш слід треба їхати і дивитися чи не веде часом до криївки в полі. Казав слідити на полях де є моє поле на урочиську “Широке поле”, яке розположене на північний захід від с. Шпиколоси між селами: Жолоби, Колосова, Рудка, Підвисоке і Корнії. Про все будеш доносити мені в Крем’янець на РО МГБ. Щоб ніхто не помітив, треба йти ярами, полями поза селом. Для кращої конспірації треба змінити одержу. На передмісті в знайомих переночувати, а досвіта на другий [день] вертати додому. Під час облави ховайся перед нами, щоб всі бачили, що ти нас боїшся і від нас скриваєшся. Якщо ти видасиш криївку з бандитами, то ми тобі здійmemo всі поста[в]ки. А якщо не будеш доносити, то ми тебе і твою сім’ю вивеземо на Сибір. (Анкети не давав підписати).

За місяць часу прийшов Макушін до мене, а для маскуваннн робив труську у мене і сусідів. Від мене вимагав інформації, але я йому ще нічого не дав і тоді загрозив мен[і], що мушу доносити, а то засудять.

В серпні 1947 р. [я] сказав Макушину, який зайшов до мене додому, що бандити перебувають на хут. с. Шпиколос “Голодна Рогатка”, де Макушін робив труську і знайшов у Дениса Летивітрові чоботи. Після цього там робив засідки.

У вересні 1947 р. сказав Макушину, що в моїй березині біля дому бачив (підвечір, як виводив пасти коні) багато партизанів, які там сиділи. Після того там Макушін робив засідки.

В січні 1948 р. будучи на вечорницях в Вальчука Степана, вийшов надвір і бачив, як повстанці заходили до сусіди Гурковського Сергія.

В лютому 1948 р. їздив нартами по полях “Вапниця[”] і шукав слідів.

В березні 1948 р. видав Макушину стару криївку в рові біля господарки Романюка Овсія, після чого Макушін робив там засідки. В цьому самому місяці в Вальчука Якіма бачив два партизани, які заходили туди вечеряти. Мені вони казали, щоб я відруки писав

листівки антибільшовицькі і розвішував по селі, та на кожному кроці шкодити більшовикам. Про це я Макушину не доносив.

Будучи на вечорницях в Ключа Якуба бачив 5 повстанців, які заходили вечеряти. Я їх надворі просив, щоб мене прийняли до себе, але один з них, якого я відкликав і просив (Летивітера), сказав мені, що в цій справі поговорить з начальником, а другим разом мені скажуть. Після їхнього відходу я пішов додому, але про це Макушину не доносив.

В квітні 1948 р. йдучи з вечорниць від Віри Климук зустрів в селі трьох повстанців, які йшли дорогою. Про це доніс Макушину, який на цьому місці робив засідки.

В травні 1948 р. йдучи [з вечорниць] вечеро[м, коло] Гончарука В'ячислава побачив, як з сторони цвинтара зайшли до Гончарука В'ячислава 10 повтанців з кулеметом. Про це я доніс Макушину, який після цього робив засідки на цвинтарі, а мені каз[а]в [дальше] слідити щоночі на цьому місці, чи ще не будуть часом переходити повстанці. Дальше казав слідити на Фільварецьких хутрах.

Кожний раз на зустрічі (в мене вдома) Макушін налягав на те, щоб я видав криївку з повстанцями та все грозив мені, що засудить і висиле на Сибір. На кожній зустрічі мене поучав як маю слідити та узнавати про рухи повстанців, переважно говорив ходити по вечорницях, та в такий спосіб розвідувати.

На вечорниці я ходив для того, щоб розвідати поміж молоддю дещо про повстанців. Найбільше заходив до таких господарів:

Росіцький Володимир	дочка – Стаська,
Ключ Іван	– // – – Галька,
Климлюк Петро	– // – – Віра,
Вальчук Яким	– // – – Раїса,
Грушицький Степан	– // – – Толя,
Вальчук Яків	– // – – Оля,
Ващук Василь	– // – – Галя,
Гривас Андріян	
Гривас Яків	– // – – дочки Віра і Уляна.

В [К]люча Якуба і В[а]льчука Якіма я підозривав, що до них заходять повстанці.

В агентурній роботі підозрюю ще Каленика Філімона, якого раз бачив в Крем'янці і зустрічав на вулиці, як він заходив в МВД. Одного разу повстанці забрали в нього кабана. Будучи на вечорницях у нього чув, як він висловлювався: “Щоб вони не спользувалися, щоб вони подавилися тим салом. Б'ють, б'ють і ніяк вибити не можуть їх”.

Підозріваю ще в агентурній роботі Бурковську Віру (Кацапиху), яка через день без жодної потреби бігає до Крем'янця.

Від Гурковського Степана чув[,] якому розказував Каленик, що мешкає під шляхом Крем'янець – Вишнівець, що Летивітрову криївку на “Кручись” видав Беців зять Вітька, який втік до Крем'янця. В цьому відтинку є його поле і він кілька днів перед тим працював на полі. В цей день, як Летивітер згинув, більшовики привозили [його]* на те місце автомашиною. Каленик його пізнав, бо на його подвір'ю більшовики ставили автомашину. Підозріваю ще, що Гурковський Степан, Вальчук Степан і Ананько син Івана по уличному “Компас”, мають зброю, мене питали за набої до нагана, автомата і кріса мавзер.

Вони переважно займаються граб[е]жем. В Петрука Захара покрали на покосах конюшину і щей йому грубили словами: “чекай, чекай, хайно ми прийдемо до тебе ніччю”. Крім того Бурковському Сергієві випасли кіньми овес.

Дня 8.7.1948 р.

38

* * *

* *Дописане рукою.*

№ 128/XIX-2

Протокол допиту Фанасія Васильовича Ратинського

Справа Ч. 15/48
Р-н Крем'янець
Ратинський Фанас
с/о РО МГБ – “Василь”

Р-н Крем'янець
Дня 8.7.1948 р.

Протокол допиту

Ратинський Фанас Васильович, син Василя, ур. 1924 р. в с. Кімната, Крем'янецького р-ну, Тернопільської обл., українець, 4 кл. нар. школи, рільник, жонатий, учасник Вітчизняної війни, мобілізований 1944 р., демобілізований 1947 р. С/о РО МГБ від 5.6.1948 р., псевдо — “Василь”.

Я, Ратинський Фанасій Василь[о]вич, ур. 1924 р. в с. Кімната, Крем'янецького р-ну, Тернопільської області.

Батько мій — рільник, який посідав 16 га землі (зачислений був у куркулі) який за невиконання поставки засуджений на 10 років в'язниці в 1947 р.

Старший брат Іван — референт зв'язку за німецької окупації, а з приходом більшовиків 1944 р. засуджений на 10 років в'язниці.

Дня 4.6.1948 р. я пішов до своєї знайомої дівчини Ваюрної Люби в с. Кравчики, Вишнівського р-ну, де мене арешт[у]вало Вишнівецьке МГБ і арештованого відправили до Вишнівця. З Вишнівця повідомили Крем'янецьке РО МГБ.

5.6.1948 р. до Вишнівця приїхав автомашиною з Крем'янецького РО МГБ капітан Кравченко Василь Юхимович, який забрав мене в Крем'янець.

В Крем'янці закликали мене до канцелярії РО МГБ де капітан К[р]авченко Василь Ю. в присутності о/у Кравченка М. сказали, що

для мене є тільки один вихід — бути їх чоловіком і про все повідомляти їх. Я погодився на співпрацю і сказав, що буду їх про все повідомляти. Після цього капітан Кравченко В. написав анкету відруки і дав мені підписати. Я підписав псевдо “Василь”. Після цього Кравченко М. сказав, щоб я не боявся, мене “бандити” не вб’ють, бо він своїх людей дуже пильнує, буває часто в селі Кімната, часто заходить туди так несподівано і з таких напрямків, де його ніхто не сподіється. “От, бачиш, за о/у Пщерінкова хороші людидесь дівалися, — то повісять бандити, то вб’ють, а за мого перебування, ще ніхто не подівся. І що, думаєш нема хороших людей? Є. Ти нам будеш доносити про криївки, а ми все, що тобі буде потрібно дамо. Пов’яжися з “бандитами”, питай їх, чого їм бракує, може не будуть мати набоїв, одежі і т. п. Якщо будуть потребувати набоїв, то кажи, що маєш сховані, а сам приходи до мене, то я тобі дам набоїв, яких тільки буде треба. Якщо їм буде потрібно якої одежі, то кажи, що можеш купити по дешевій ціні, а після цього звернися до мене, то я тобі дам. При цьому ти повинен це використати — ти повинен слідкувати, до кого вони заходять, з якого напрямку приходять і в який відходять. Якщо буде потрібно грошей тобі або папіросів, то також звертайся до мене, я все буду тобі давати”.

Після цього Кравченко В. визначив мені стрічу за два тижні — (правдоподібно 19.7.) в лісі на Блідку між селами Кімната і Бережці біля хут. Боронуха. Кличка — цмокати.

В умовлений день я пішов на стрічу, де на мене ждав Кравченко з більшовиками. З ним ще був один МГБ-ист. Вони обидва відкликали мене на сторону, де Кравченко питав, про Трофимлюка Федора — “Орла” і Узаревича Микиту. Я казав, що їх тепер не бачив. Після цього він почав даліше говорити мені про це, щоб як-найскорше пов’язатися з повстанцями. Наприкінці назначив мені стрічу на 23.6.48 р. в лісі Боронуха під урочищем “Копань” при дорозі, яка веде з Кімнати на Граду. При розході дав мені 200 крб.

На другій стрічі, Кравченко питав мене, про підпілницю Казьмірук Віру. Питав, де вона переховується. Опісля питав про Трофимлюка Дмитра, в якого 15.2.1948 р. знайдено криївку, в якій згинуло 3-х повстанців. Ще питали за Трофимлюка Федора “Орла” і Узаревича Микиту. Я сказав що тепер їх не бачив. Для особистої охорони перед повстанцями обіцяли дати мені револьвер при зустрічі 8.7.48 р. При відході дали 100 карб, за тиждень час[у] моєї роботи. Слідуючу стрічу визначили на цьому самому місці 30.6.48 р.

На третій зустрічі я сказав Кравченкові, що одного разу я водив корову до бугая на присілок Зелена [до] Дукана [Дикуну] Карпа, де бачив одну дівчину — підпілячку з с. Комарівки Шевчук Надю, яка стало

там переховується. Вона скривається з тієї причини, що її брат згинув у повстанцях, а батько засуджений і сидить у в'язниці. Сказав, що Казьмірук Віра переховується по сусідах.

Дня 3.7.48 р. Кравченко робив труску по її сусідах і замість неї зловив підпілячку Зубкевич Євдоху Купріянівну, яку під час втечі застрілив.

Крім того я сказав Кравченкові, що зимою 1947 на 48 р. Запорожець прислав до мене Казьмірук Марію, щоб я запряг коні і з ними їхав на Будки за кабанамі. Я так й зробив. Привіз з Будок кабана і скинув в Казьмірука Данила. Далі виказав Зубкевича Семена з Будок.

Одного разу зимою я зобачив з с. Кімнати біля церкви Ворона і ще кількох, про що також доніс до Кравченка. Вони питали мене за учителів, за Чумака і Руского. Крім того питали мене, чи Шаля Марія має зв'язок з повстанцями. Я відповів, що добре не знаю, але бачив, що на Зелені Свята заходила до неї з с. Вірлів Годована Надька і Домка Стрежак, і сказав, що тут зв'язок повинен бути, бо туди заходять Уліян[,] Трофимлюк Федос — “Орел”, Узаревич Микита — “Голуб” і Петро. До Стрежак Домки заходять Ворон, “Голуб”, Петро і ще якісь повстанці. До неї ходить якась Надька з с. Гради (русява, худощава, середнього росту) і з с. Хотівки якась дівчина (чорнява, середнього росту, приблизно 20 років).

Далі сказав, що Трофимлюк Дмитро переховується у свого брата Трофимлюка Оксентого.

Кравченко питав мене, де переховується “Орлова” жінка Трофимлюк Олександра. Я сказав, що в свого брата в Тука Василя на Зелені і сказав де перебуває її одна дитина.

Розказав про всіх людей, які ховаються від Сибіру. За це Кравченко дав мені 100 карб.

Дня 25.6.48 р. я з Кравчиком [Кравченком] проходив цілу ніч по полях “Копані” між хутором Таращани а селом Кімнатою показував їм всі стежки, де шукали криївки, яка там ніби мала бути за Кравченковими словами.

Дня 2.7.48 р. я водив Кравченка і показав де живе Трофимлюк Тимофій, який ховається від Сибіру. Тоді він мене питав, про Уліяна (запільник) чи він має зв'язок з повстанцями. Я сказав, що бачиться з “Орлом”, ще питав з якого він року. Я сказав, що 1927 р. Крім того питав, чи він має зброю. Я відповів, що Уліян зброї немає.

Осіню 1946 р., коли ще мій батько — Ратинський Василь, немаючи змоги виконати поставки, зрікся господарства і сам переховувався по родичах, в цей сам час з подібних причин ховався Олексюк Іван, який також зрікся своєї господарки і перебував на хут.

Діброва у своєї родички Узаревич К. Про нього я довідався, і доніс більшовикам. Після цього туди пішли більшовики[, з]ловили Івана Олексюка, а також мого батька, якого там застали та арештували.

За тиждень часу Івана звільнили, а мого батька засудили на 10 років в'язниці.

Дня 9.7.1948 р.

Ворон

Замітка:

Ратинський Фанас Васильович правдоподібно заангажований до агентурної роботи ще восени 1947 р., тоді як видав Олексюка Івана зі своїм батьком, але як слід не був використаний о/у Пщерніковим.

Щойно весною 1948 р. його почав добре використовувати о/у Кравченко. Хоч би навіть і з весни 48 р. він мусів бути раніш заангажований як 5.6.48 р. як видно з його доносу на Казьмірук Віру за якою шукали вже 3.7.48 р. і при цьому попали на Зубкевич Євдокію Купріянівну, яку під час втечі вбили. Це або помилково поставлена дата, або с/о не признався точно на допитах.

За вказівками с/о Ратинського більшовики розпочали діяти після його зліквідування, переводячи труску в Шалі Марії і облави по полях Копані 11.7.48 р.

Дня 2.7.48 р. арештували на Зелені в Дикуну Карпа підпілячку з [с.] Комарівка Надю.

38

* * *

№ 129/ХІХ-3

Протокол допиту Івана Андрійовича Горобця

Р. 31.
Справа ч.: 19/48
Горобець Іван
с/о РО МГБ

Р-н Крем'янець
дня 10.10.1948 р.

Протокол допиту

Горобець Іван, син Андрія і Ярини, ур. 1923 р. в с. Малі Бережці, Крем'янецького р-ну, Тернопільської обл., українець, 4 кл. нар. школи, рільник, жонатий, військовий. Б.[увший] член ОУН.
С/о РО МГБ

Я, Горобець Іван, син Андрія і Ярини, ур.1923 р. в с. Малі Бережці, Крем'янецького р-ну, Тернопільської обл. в сім'ї селянина-рільника. Сім'я складалася з 6 осіб, крім мене, а саме: батька Андрія з 1878 р. народження, матері Ярини — з 1883 року нар., сестри Домки — з 1905 року нар., брата Михайла з 1907 року нар., брата Петра з 1909 р. народження, брата Сергія з 1932 року нар., і мене. Сім'я посідала 3 га орної землі.

Змалку я жив при батьках. Маючи шкільні літа, вступаю в народну школу в с. Великих Бережцях, де закінчую 4 кл. Після закінчення школи помагаю працювати батькам, а радше сім'ї, на господарстві. Господарством я займався за Польщі, під час першої більшовицької, а також і більшу часть нім. окупацій. З огляду на молоді літа, активної участі в культурно-освітніх, ні жодних інших подібних організаціях не беру.

Весною 1943 р. Казьмірук Андрій з М.[алих] Бережець втягнув мене в члени ОУН, після чого я працював зв'язковим. Переносив грипси, адресовані "Ластівка" від Лобура Антона з М. Бережець на хут. Підболото біля села Сапанова та грипси, адресовані "Вороний" і "Кузьма" — до Кузьмірука [Казьмірука] Петра з М. Бережець.

В серпні 1943 р. я звернувся з просьбою до Казьмірука Петра, щоб відправив мене до теренової боївки. Він погодився з моєю пропозицією і запровадив мене в с. Крижі до чотового “Подорожного”, де мене прийняли в теренову боївку ОУН та дали, як озброєння, російського кріса. Спочатку боївка нараховувала 18 стрільців. Заступником чотового був Кузьма. Коли я прибув, боївка квартирувала на хут. Кути. На цьому хуторі вона постояла ще [з] тиждень після мого прибуття. Опісля перейшла на постій на хут. Королівський Міст б. [іля] с. М. [алі] Бережці. Тут в гаївці лісника стояла два дні й перейшла на хут. Королівщина б. с. Н. [овий] Кокорів. З Королівщини боївка переходить на постій в с. Лопушне, Почаївського р-ну, де її прилучено до сотні ком. Джміля.

Відділ Джміля начислював тоді 60–70 осіб. Озброєний був у два кулемети системи “Діхтярова”, одного кулемета системи “Кольта”, автомати та кріси різних систем. У відділі мене приділили в рій Семена (сам зі с. Млиновець). В цьому рої я щоденно проходив військовий вишкіл. Відділ складався з одної чоти, яку вів Подорожний та роїв, які вели: Кузьма, Крига, Семен (правдиве його ім’я) і Дубовий. В с. Лопушне ми простояли цілий місяць часу.

В місяці вересні ком. Джміль з 25 стрільцями наступали на нім. жандармерію в с. Н. [овий] Олексинець, Почаївського р-ну, де стояло около 22-24 німці. В бою сот. Джмілеві відірвало руку й ми (я був у цьому бою також) були змушені відступити. Був убитий тільки один німець та 4 поранено. Нас трьох відвезли Джміля на санпункт в с. Ст. [арий] Тараж, а хлопці відійшли на місце постю. Залишивши тут пораненого Джміля, відійшли на хут. Королівщина, де долучили до Подорожного.

На Королівщині ми простояли два дні. Опісля відійшли на хут. Підболото. Тут я попросився Подорожного, щоб відпустив мене на тиждень часу додому до молотьби збіжжя. Подорожний відпустив.

Вдома я пробув півтора місяця. Тоді з відділу прибув Чубатий і Володька з Млиновець, які забрали мене та запровадили на Снігуровеччину до ПЖ. Тут мене допитував. ком. Орлич. Я опрадувався тим, що був хворий і тому на час не вернувся до відділу. Крім цього мені закидували переховування поляка вдома, про що подав Грушицький Микола з М. [алих] Бережець. В часі слідства припровадили туди також цього “поляка” який, як виказалось, не був поляком, а українцем з Галичини — пров. Козодай, який під час німецько-більшовицької війни ішов з німецькою передовою “в похідній групі ОУН” як пропагандист на Східну Україну. Опісля цю групу німців розбили в Кам’янець-Подільську, пров. Козодай вернувся на Західну

Україну і перебував в В.[еликих] Бережцях у Семенюк Марії. Зі слідства мене і Козодай відпущено додому.

Вдома я перебував аж до приходу більшовиків. Перед самим їхнім приходом Подорожний і Кузьма забрали мене, долучили до відділу і ми стали на постій в с. Дунаїв в приміщенні школи, звідки мали відійти на Схід. Однак вночі Подорожний і Ворон з СБ дезертирували, у висліді чого Кузьма сказав, щоб розходитись по домах і переховуватися індивідуально.

Після цього я перебував вдома. Місяць часу після приходу більшовиків Кузьма знову зібрав нас у групу і ми відійшли в Суразький ліс. Тут він залишив при собі 12 хлопців з М.[алі] Бережець, з якими копав криївки в лісі.

Коли в лісі заквартирували частини ЧА, підпільники були змушені покинути ліс. Я разом з братом Михайлом вернувся додому і тут переховувався. З ним переховувався також Шурак Іван зі села М.[алий] Бережець.

В м-ці червні 44 р. брат Михайло і Шурак Іван вилізли з криївки і хотіли зголоситися на воєнкомат. Однак заки вони це зробили, їх більшовики арештували і відправили в Крем'янець. Я побоявся, щоб вони мене не всипали і також виліз з криївки. Сестра Домка з матір'ю відвезли мене в Крем'янець на воєнкомат.

На воєнкоматі я зареєструвався в Чорного Олександра (нач. райвоєнкомату в цю пору не було). Чорний питав мене, де я був до того часу, але я йому правди не сказав. Я говорив, що німці забрали мене з обозом, під Бродами мене полонили руські, звідки я вернувся додому. Вдома полежав місяць хворий і оце зголосився в райвоєнкоматі. Він вислухав це і відпустив мене на подвір'я. В той час на воєнкоматі був ще Шурак Микола і трьох хлопців з Кокорова.

На другий день прийшла міліція, арештувала хлопців з Кокорова і відправила на НКГБ. Пізніше у райвоєнкомат прийшов капітан з НКГБ (прізвища не пам'ятаю), який забрав мене на свою квартиру.

В кухні, де, крім нас, не було більше нікого, капітан випив 100 грам самогону і, закусуючи сирою капустою, сказав: "От, дивися, яка моя квартира і як я живу." При цьому розповідав, за що то він так живе, що в Радянському Союзі кожний чесний громадянин живе так само і т. п. Опісля спитав, де я був до цього часу. Я відповів, що німці забрали мене з обозом. Під Бродами руські мене полонили, я вернувся додому і оце зголосився в райвоєнкоматі після одного місяця, який пролежав вдома хворий. Капітан тоді став розпитувати про склад сім'ї, про те чи брати в армії, про моє соцпоходження. Я відповів, що один брат в ЧА ще від 1941 р., розказав йому про всіх

членів сім'ї та їх заняття, сказав, що зі соцпоходження я бідняк. Після цього ми вдвох пішли на базар. Тут капітан пішов у свою дорогу, а я, стрінувши Смик Анну і Олексюк Марію, залишився з ними.

В полудень повернувся в райвоєнкомат на Дубенську рогатку. Тут біля воєнкомату зустрів Чугаль Анну і Циганюк Анну з Королівського Мосту. Їх розпитав дещо про Кузьму, який ще скривався і дуже бідував, бо не мав що їсти, а під вечір дівчата відійшли, а я пішов у приміщення воєнкомату спати.

На другий день о 8 год. ранку мене разом з іншими відправили в міськвоє[н]комат, звідки направили на збірний пункт на станцію Пахиня (Ланівецький р-н).

В Пахині ми пробули тиждень часу в stodолі і ждали поїзду. По тижневі часу нас відправили на станцію Корначівка [Карначівка], де ми погрузилися у вагони і від[']їхали на Схід. Через Житомир, Київ, Смоленськ, Урал по 22-ох днях ми прибули в Чкаловську обл. В Чкалові мене призначили в 92 запасний полк, який стояв в Павловських лагерьх. Тут нас три тижні школили, а після цього всіх відправили на фронт. При висилці з р[о]ти залишали 12 осіб до роботи — копати землянки, викидати навіз, копати картоплі, косити сіно і т. п. на полковому підсобному господарстві. В тому числі залишили також мене. Крім цього, зі знаних мені, там залишилися: Романчук Олекса зі с. Сапанова Крем'янецького р-ну, Чумак Сергій з Королівського Мосту (хут. біля с. М.[алі] Бережці), Новосад Михайло з хут. Боронуха біля с. Савчичі [Савчиці] (Крем.[енецький] р-н.), Чумак Василь з Королівського Мосту, Микитюк Василь (підозрілий в агентурі — зам. слідчий.) з хут. Підгора біля с. В.[еликі] Бережці. Всі вони служили в інших [під]розділах.

На цьому підсобному господарстві я працював до 9.12.1945 р.

9.12.45 р. мене відправили на Кавказ, куди я приїхав 31.1.46 р. і згрузився в м. Орджонікідзе. Тут нас група виконувала різні роботи в міс[т]і. Ми прочищали дороги від снігу, чистили державні подвір'я і т. п. Частина наша тут переіменована на робочий батальйон. В Орджонікідзе я пробув до 28.3.1947 р. Цього дня мене відпустили додому по демобілізації. Додому приїхав 14.4.47 р. Подорозі між Києвом а Дубном, де я згрузився, я стрічав Діхтярука Івана зі с. Підлісець, Крем'янецького р-ну і ще одного чужого червоноармійця та Ільчука Дмитра з Підлісець, з якими приїхав аж у Крем'янець. Вони їхали в гості до Ільчука. З Крем'янця разом з ними приїхав у с. Млинівці, де в домі Ільчука пробув до вечора, а у вечорі відійшов додому.

Звільняючи мене з армії, мені доручили після приїзду додому зголоситися в райвоєнкоматі, де мене повинні взяти на учот. Однак

я на воєнкоматі не зголосився на час. За це мене покарали штрафом в сумі 25 карб., а, крім цього, був змушений завезти нач. райвоєнкомату дві фіри дров.

Будучи в Чкалові, я був на слідстві, яке здійснював з мене мл. л-т. Корольов. Він питав, хто був з М.[алих] Бережець при міліції під час німецької окупації, хто був зі села в німецькій армії. Я відповів, що в міліції були: Казьмірук Андрій і Горобець Олекса, а у батальйоні були: Чумак Сергій, Шуран Микола, Третяк Антін, Кицюк Василь і Чумак Василь. Опісля питав, чи Романчук Олекса служив у міліції за німців та чи був у відділі УПА. Я відповів, що не знаю. Тоді питав, чи Чумак Василь працював у підпіллі, чи обучав мужчин військових вправ, чи збирав по селі харчі чи одіж для повстанців; чи Казьмірук Петро був у міліції; чи знаю командира УПА Крука, чи знаю Чумака Лукаша — “Кузьму”, де він є — в армії, чи в УПА, з якого року, чи молодий. Я відповів, що Чумака Лукаша забрали зі собою німці, Казьмірук Петро в німецькій міліції не служив, ком. Крука не знаю та Чумак Василь не працював у підпіллі та не збирав харчів і одежі для повстанців. Тоді питав, чи Чумак Сергій працював у підпіллі та чи ходив зі зброєю. Я відповів, що цього не бачив, а знаю, що він працював на господарстві.

Знаю, що про Чумака Василя з М.[алих] Бережець багато наговорив більшовикам Микитюк Василь з хут. Підгора біля В.[еликих] Бережець. Він сказав, що Чумак Василь збирав вовну та різні продукти для повстанців, має дві пари коней, 10 га землі, 100 пнів пасіки, чого в дійсності не було. Він говорив також, що Василь кожного дня під час німецької окупації збирав для повстанців від села 0,5 л. молока.

Знаю також, що Микитюк В. виказував, що робив Чумак Сергій. Так само розказав, що Романчук Олекса служив у німецькій міліції.

Будучи з Микитюком, я довідався, що він партійний. Він показував мені партійний білет з 1940 р., при чому казав: “Як мені прилипло до голови зберегти його, тепер став мені у пригоді”.

Разом зі мною в Чкалові перебував Козлов Василь зі с. Борщівки, Ланівецького р-ну. Він хвалився, що під час німецької окупації був у червоній партизанці. Крім цього, з ним я мав таку історію: в серпні 45 р. я зі Свіргуном Ільком з Галичини хотів втікати додому. Про це довідався Козлов і заявив контррозвідці. У висліді Свіргуна арештували і кудись вивезли. Після цього Козлов говорив до мене, щоб втікати додому, там є партизани, отже буде де подітися. Говорив, що в дорозі не пропадемо, будемо мати що їсти. Крім цього ми мали бритву отже, говорив, що як буде хтось нападати, то бритвою заріжемо. Я погодився втікати. Вночі спакував свої речі і непомітно вийшов на умовлене з Козловим місце. Як кличку, ми

умовили цмокання. Про це Козлов заявив на НКГБ, мене зловили і після цього два місяця провадили слідство.

Питали, з якої причини хотів втікати, звідки довідався про існування партизанів вдома, чи хто написав, чи хотів поступити в партизани. Я відповідав, що втікати хотів додому тому, бо там погорили всі будинки, батьки старі і навіть нема кому їм хати збудувати. Тому і хотів втекти, щоб допомогти батькам, а іншої дороги до цього не знайшов, бо кілька разів просив відпустки, але не дали.

Прибувши додому я став займатися рільництвом.

17.3.49 р. заст. нач. Крем'янецького РО МГБ Кравченко В. Ю. арештував мене і відібрав документи, яких по сьогоднішній день не повернув. В арешті я просидів 10 днів. На слідстві мені закидували вбивство лісника Гіпського. Крім цього, питали, чи бачив я повстанців, чи чув що про них, чи знаю куди заходять; питали, чи знаю Юрка, Якора, Богун і Корнія; питали, де перебувають: Гамера Ліда і Казьмірук Пася (підпільниці). Я відповів, що Юрко і Богун перебувають в селах Хотівка і Града, в наслідок чого більшовики почали сильно оперувати в цих селах: переводили акції, засідки і облави. Про Гамеру Ліду сказав, що переховується у своєї сестри на Королівському Мості, а про Казьмірук Пасю сказав, що переховується у свого брата в М. Бережцях Казьмірука Максима. В наслідок моїх всип більшовики переводили в цих хатах ревізії, а ночами робили засідки. Це було першого дня слідства.

На другий день питали, хто вбив голову с/ради, хто різав телефон в січні 1948 р. та чи я був учасником цієї акції. Я відповів, що про це нічого не знаю, бо голову вбили вночі, а при різанні телефону я не був.

На цьому слідство закінчилося. Мені дали підписати два акти, де було списано все те, що я зізнав під час слідства, та анкету. При підписуванні зазначили, що будуть перевіряти те, що я говорив і при виявленні неточностей, буду відповідати перед судом. За це мені можуть присудити два роки в'язниці. Наприкінці, коли вже відпускали додому, питали, чи буду мати зв'язки з повстанцями. Я відповів, що ні. При цьому Кравченко сказав: "Посмотрим...". Відпускаючи, казали зголоситися на НКГБ, через кілька днів.

За якийсь час після цього я пішов до о/у РО МГБ Козлова по документи. При зустрічі, Козлов спитав, чи я не бачив повстанців, чи не бачив Гамери Ліди. Я відповів, що не бачив. Тоді Козлов, вже гостро, сказав: "Как не видал, как она вчера в тебя была?" При цьому сказав, що документів не віддасть, бо нема Кравченка, який виїхав на села і замкнув кабінет. Казав прийти іншим разом.

В червні 48 р. я одружився з Циганюк Анною з Королівського Мосту і перейшов туди жити.

В липні 48 р. туди зайшов Богун і дав мені листівки, які я мав розвішати в селі. Я їх не розвішав, а носив при собі. Одного разу мене стрінув вночі Козлов, зробив біля мене ривізію, але кличів не знайшов. З втіхи, що я не попався, я сказав про цей випадок Мулик Паранці, Діхтярукові Олександрю, Діхтярукові Петрові і Боцоновському Петрові. Через два тижні до мене знову прийшов Козлов і сказав, що раз я його обманув, але більше не обману. Хоч [цей] раз листівок не знайшов, то іншим разом знайде.

В МГБ за документами я посилав також свою сестру Домку. Вона ходила два рази, але документів їй не віддали, лише Кравченко передав нею записки до мене, а я мав передати їх Діхтярукові Олександрю, Гусарукові Федорові і Присяжнюкові Василеві. В них Кравченко повідомляв, щоб ці люди зголосилися в РО МГБ.

Козлов дав мені завдання вислідити Юрка і Якора, після чого обіцяв віддати документи. Казав також слідити до яких хат заходять повстанці, хто готує їм їсти. Коли буду в лісі, говорив, щоб роздивлятися, може де помічу криївку. Коли буду на полі, то також дивитися, може де помічу криївку, може будуть повстанці вилазити з криївки вдень. Слідити також, чи нема в кого криївки в хаті.

Після цього я робив заходи, щоб довідатись від Гамери Ліди, де перебуває Юрко. Зустрівши її в селі, я питав, чи вона знає, де є Юрко, бо я хочу його бачити. Я говорив: "Я знаю, що Юрків брат і Богун перебувають на Хотівці. Вони недавно були на Королівському Мості, але мені не довелося з ними бачитися. Я щось хотів в них спитатися. Юрко перебуває на Граді. Чого йому там бути? Там так тлумляться більшовики, а в нас спокійно, хай би переходив і сидів тут у нас".

На останній зустрічі Козлов сказав, що як не видам Юрка або Якора, то по документи не маю чого приходити, а можу йти в ліс до них і він (Козлов) разом з ними мене уб'є.

У вересні 48 р. о/у РО МГБ Богатиренко вночі зустрів мене біля Левушки Гриця в м. Бережцях, коли я ві[з] доски на базар до Вишнівця. Він завернув мене на Королівський Міст, провірив, хто я такий, спитав нас документи та коли був арештований і припоручив за кілька днів явитися в РО МГБ у Крем'янець. Після цього відпустив мене. Я поїхав з досками у Вишнівець, а він з групою більшовиків залишився в мене на квартирі.

Дня 18.10.1948

39.

* * *

XX. ЛАНІВЕЦЬКИЙ РАЙОН

№ 130/XX-1

Протокол допиту Петра Леонтійовича Марчука

Р. 31.

Справа Ч.: ...[47]

Марчук Петро

с/о РО МГБ

Р-н Ланівці

Дня, 14.11.1947 р.

Протокол допиту

Марчук Петро, син Леонтія і Насті, ур. 29.6.1901 р. в с. Янківцях [Іванківці], Ланівецького р-ну, Тернопільської області, українець, 3 кл. нар. школи, невійськовий, жонатий.

С/о РО МГБ — “Теслюк” від м-ця січня 1947 р.

Я, Марчук Петро, син Леонтія і Насті, ур. 29.6.1901 р. в с. Янківцях, Ланівецького р-ну, Тернопільської обл.

До школи ходив у родинному селі, де й закінчив 3 кл. нар. школи. Після закінчення школи йду в м. Кам'янець-Подільськ і працюю на фільварку. По п'ятьох місяцях повертаю знову додому й працюю при батьках на господарстві. В 1922 р. одружився з Гаврилук Ксенею зі с. Янковець й починаю працювати на власному господарстві.

В 1937 р. польська міліція запропонувала мені прийняти польську національність, що я і зробив.

З приходом більшовиків у 1939 р. спочатку працюю начальником БСМ (Бригада содействия Милиции) у своєму селі. Опісля пішов у Теофіпольський р-н, Кам'янець-Подільська обл., де робив у колгоспах черепицю. Тут застали мене німці.

В 1942 р. повернувся додому й добровільно їду в Німеччину на роботу, де працюю у селянина Шмідт при с/господарстві.

В 1945 р. цю територію зайняли англійські війська. Мене забрали в лагерь. По кількох тижнях, нас, около 15 тисяч, передали до більшовиків, щоб повернулись додому.

На першій станції (назви не пригадую собі), де вже були більшовицькі війська, з нами МВД перевело фільтрацію (перевірка кожного зокрема). Розпитавши, хто нас вислав до Німеччини, хто де працював, до яких партій належав, відпускали та саджали всіх до вагонів.

Всі разом приїхали до м. Тернополя. Тут я пересів на іншу залізницю і приїхав у Ланівці. Звідси я прийшов додому.

По чотирьох днях я зголосився у райвоєнкомат, де видали мені книжку й призначили до роботи в м. Ланівці, розносити камінь з розвалених домів. По двох місяцях моєї праці, забрали в с. Озірну біля Тернополя. Тут працював я на станції: розносив вапно і складав каміння. Після цього забрали мене у с. Шляхтинці, де призначили мене бригадиром, підпорядковуючи 20-ть осіб. Моя бригада нагружувала на вагони пісок.

Побувши тут близько два місяці, нас 13-ть осіб, під проводом татарина (прізвища не пригадую) відставили в Карпати зрізувати дерево.

В м-ці березні 1946 р. я втік додому. При допомозі секретаря с/ради Риндюка, я подав заяву в райфінвідділ на фінагента. Заяву прийняли. Я був фінагентом у своєму селі. Під час цього моя родина почала сваритися і я пішов у райвоєнкомат, щоб дали мені іншу працю. Мене відставили на станцію в Озірну до попередньої роботи, а опісля в Карпати лупати камінь.

Побувши 6-ть тижнів, я повернув знову додому і став фінагентом на сс.: Янківці, Шушківці.

При кінці м-ця січня 1947 р. мене повідомив голова Янковецької с/р Вальчук Петро, щоб я, як поворотець з Німеччини, зголосився у Ланівецькому РО МГБ.

Разом зі мною прибули в РО МГБ слідуючі особи:

- 1) Вальчук Дмитро,
- 2) Сорока Хома,
- 3) Мартинюк Олекса,
- 4) Дуцик Антоніна,
- 5) і я та багато інших чужих.

Передо мною покликали Вальчука Дмитра, а, коли він повернувся, покликали мене. В кімнаті застав я о/у РО МГБ ст. лейт. Чумака, який почав мене розпитувати біографію: коли виїхав до Німеччини, хто вислав, що робив і де. Коли я це все розказав, він почав мені говорити, що в моєму селі є “бандіти”, як от: Теслюк Семен, Доротюк Горпина, про яких треба розвідати, де вони й що роблять. Я відповів, що був і Німеччині й нічого не знаю. “Ти був у Німеччині — сказав Чумака — не захищав родіни, а служив фашистам. Робив снаряди на наших бойців. Зараз ти повинен себе оправдати. Ти в своєму селі фінагентом,

заходиш до хат, і хлівів, ти мусиш довідатися, де криївки бандьорів і де вони сходяться. На тебе ніхто не буде звертати уваги. Заходь по всіх будинках і приглядайся, де є криївки, бо ми топчемо землю, але не знаходимо нічого. Слухай, що люди говорять, розпитуй про бандитів у них, вдавай, що ти ворог рад. влади. Що довідаєшся, то прийдеш до мене до канцелярії і, якщо не застанеш мене, то про все напиши і цю записку положи на столі під папір. На записці будеш давати свій підпис “Теслюк”.

Це все спитав й дав підписати моїм прізвищем, а тоді дав кусок паперу, щоб я написав “Теслюк”, це для того, щоб знати мій почерк.

“Якщо буде тебе хтось питати, що говорили — продовжав Чумак — то скажеш, що питали, де був, що робив, коли поїхав до Німеччини і коли приїхав”. Я на все погодився і мені Чумак сказав відійти.

В м-ці квітні (дня не пригадую), до мене прийшов Гречанюк Іван з Янковецьких хуторів і приніс записку, в якій було:

“Тов. Марчук!

*Зараз прибудьте до Івана Г. Тут на вас чекаю. Обов’язково!
(дата) Шіпулін”.*

Перед полуднем, около год. II-ї, я прийшов до Гречанюка Івана. У stodолі було 8 більшовиків, а о/у РО МГБ ст. лейт. Шіпулін сидів у хаті. Випровадивши з хати матір та дочку Івана, почав до мене говорити: “Я тут перебрав села. Ти говорив з Чумаком. Розкажи, що ти з ним говорив і маєш робити те, що він тобі доручив, а доносити будеш до мене. Скажи, що ти чув про бандити, де вони й що роблять?”

Я відповів, що до цього часу мені не вдалося нічого розвідати, бо нікуди не ходив. Тоді Шіпулін почав до мене кричати, що ми самі (тобто сексоти) ховаємо їх, а вони нас подушать. Казав розвідати, де їхні криївки та в яких хатах сходяться. Розвідувати мав це у людей, з якими казав часто стрічатися і заводити розмови на ці теми.

Я на все погодився й Шіпулін сказав мені відійти, а він колись мене покличе. Я відійшов, а Шіпулін остався в хаті.

По тій стрічі я збирав податки, заходив до хатів, але не розвідав нічого.

На початку м-ця серпня 1947 р. до мене додому прийшов післянець з с/ради (прізвища не пригадую — це був мій односельчанин) і сказав, що мене кличе Шіпулін.

Коли я прийшов до с/ради, Шіпулін випровадив з канцелярії людей, які були в різних своїх справах, і спитав мене, що я зробив до цього часу, які криївки вислідив, де і до кого заходять повстанці. Я сказав, що не розвідав нічого. Тоді Шіпулін почав кричати, що я знаю, тільки не хочу сказати. “Як ми їх половимо, то буде краще жити —

сказав Шіпулін. Треба за всяку ціну половити їх”. Я сказав, що стараюся, але до цього часу не міг нічого розвідати.

“Чи ти думаєш чесно працювати — сказав Шіпулін — чи хочеш мене обманювати?” Я сказав, що хочу працювати, але повстанці не такі дурні, щоб їх так легко вислідити.

“Йди і пам’ятай — сказав Шіпулін — мусиш довідатися, де є криївки. Вони в цьому селі є, але я не знаю де. Ти мусиш це розвідати. Тепер йди додому, а, якщо буде тебе потрібно, то я покличу”. Я пішов додому.

В селі мені не вдалося нічого розвідати.

В цей час повстанці арештували секретаря с/ради с. Янковець Ридюка. До мене прийшов заст. голови с/ради Корчук Оксентій і сказав, що за мене населення знає і йому повстанці говорили, що мене треба знищити. Від цього часу я вдома не спав, а по кількох днях пішов до району і там перебував. До села приходив тільки з більшовиками.

В м-ці вересні я був у своєму селі. До с/ради прибуло 7-ох більшовиків, в тому числі Шіпулін і три лейтенанти та два капітани й майор. Прізвищ їх не знаю, тому що вони були з області. Мене покликали до с/ради, де разом з ними застав я в канцелярії голову с/ради і секретаря с/ради Костяновича Миколу. Шіпулін узяв список родин повстанців і засуджених політв’язнів з с. Янковець та прочитав нам. Усіх було 50-ть родин. За кожною зокрема питав, чи то правда, що їх син чи дочка вбиті, в тюрмі, чи підпіллі. Ми стверджували. Коли закінчив, сказав нам на тім списку підписатися, а після цього Шіпулін сказав відійти.

Дня, 20.10.47 р. нас всіх робітників фінвідділу покликали на нараду. На нараді говорив зав. фінвідділом Крук Андрій і Павлов — голова райради. Нам говорили, що треба забрати “бандьорівські” родини на Сибір, й ми мусимо взяти зброю і допомагати у вивозі.

Цього дня я напився горілки і був п’яний, тому мені зброї не дали. Коли вже забрали родини, упов. РК КП(б)У на с. Янківці — Стіпанов, кричав до мене, що я не брав участі у вивозі. Опісля, під час розмови Стіпанов сказав мені, що це тільки початок вивозу. Казав, що треба забрати 70% населення, то тоді може бути спокій по селах.

Я з Корчуком Омеляном і Стасюком Іваном (односельчани) забрали худобу вивезених і списали їхнє майно.

В половині м-ця жовтня, секретар с/ради Костянович Микола сказав мені, що я маю йти до с. Оришківце в гарнізон стрелків, там чекає на мене Шіпулін. Зі мною мала ще йти Біласюк Оксана з мого села.

У гарнізон я не ходив, бо в цей час був на нараді фінагентів у районі.

Дня, 14.11.1947 р.

60

* * *

№ 131/XX-2

Протокол допиту Миколи Даниловича Діденка

Р. 31

Справа ч.: 11/48

Діденко Микола

а/р РК КП(б)У

Р-н Ланівці

Дня 20.І.1948 р.

Працею вшановуємо пам'ять нашого керівника-провідника
Михайла

Протокол допиту

Микола Данилович Діденко, мати Євдокія, народжений 14.ІІ.1922 р.[оку], в с. Антонівці, Варвинського р-ну, Чернігівської обл., замешкав у селі Білозерці, Лановецького р-ну, Тернопільської обл. Українець, освіта середня, вет-фельдшер, невійськовий, жонатий.

а/р від м-ця жовтня 1946 р. —
“Галка”.

Діденко Микола син Данила і Євдокії, народжений 14 лютого 1922 р. в с. Антонівці, Варвинського р-ну, Чернігівської обл.

До школи почав ходити в родинному селі, де в 1936 р. закінчив 7 кл. середньої школи. В тому році вступив у члени ВЛКСМ і перейшов до вет-технікуму в м. Прилуки, Полтавської обл., який закінчив в 1940 р. і нас 42 учнів забрали на місячний курс підготовки в Західну Україну.

На курсі викладали:

1. Конституцію ССРСР.
2. Будова ССРСР.
3. Соціалізм.
4. Перехід соціалізму до комунізму.
5. Життя населення Західної України.
6. Політ. угруповання в Західній Україні.

Викладачі курсу :

1. Микола (прізвище не пригадую) дир. Прилуцького технікуму, високий, кремезний, бльондин, літ около 40.

2. Соломієць Андрій років около 30, українець, низький, чорнявий, зав. пед.

3. Глобіна Мотря років около 35, українка, середнього росту, русява.

4. Вісіч, років около 60, жид, середнього росту, чорнявий.

5. Лазоренко, років около 40, українець.

Вийшовши з курсу, мене відправили в Полтавську обл., Лазорецький р-н, як вет-фельдшером і рівночасно уповноваженим райкому КП(б)У на 15 сіл по знищенні решток одноосібників.

Тут застала мене німецько-большевицька війна, і я під час зближення фронту втік додому.

В місяці жовтні 1942 р. німці виарештували в нашому р-ні всю інтелігенцію. В тому самому часі заст. нач. Вавринської поліції Назем, з іншими шуцманами, вбили нач. німця, забрали зброю, постріляли інших німців в місті, випустили в'язнів і пішли в ліс, створювати партизанський загін (червона партизанка). В шуцманах був також мій брат, який перейшов до парт. загону і став ком. "отделения". Брат одного разу прийшов до мене, разом з ком. Наземом і почали мене вговорювати, щоб я вважав, бо мене можуть німці вбити. Я роздумавши, пішов з ними. Мені зараз дали кріса і пістоль "ТТ". По якомусь часі мене відпустили додому. Партизанський рух, в той час, охопив вже був усі села, німці, майже, не приходили і мені доручили доставляти харчі і зброю. Коли ж німці проводили акції, я втівав у ліс, і там перебував з партизанами. Так було до 13 серпня 1943 р., аж знова прийшли большевицькі війська. Мене, як спеціаліста, по господарських справах, до війська не взяли. Тоді я вступив в Березово-Рудський зоо-технікум, і закінчив його в м-ці вересні 1944 р.

По закінченні технікуму від[']їхав в Косівський р-н, Чернігівської обл., як вет-лікар, де працював до м-ця серпня 1946 р. В цьому році одержав повідомлення, що як курсант по підготовці в Західну Україну, маю явитися у Києві в Міністерстві Земельних Справ. Я поїхав. (Це була вулиця Леніна – 54, другий поверх, по правій стороні друга кімната). Тут сиділа жінка, зав. кадрами, років около 35, чорнява, висока, худощава. Від неї я одержав інструкцію по підготовці кадрів у Західну Україну. Розмір інструкції 15x13, 30 стор. видав. "Рад. України", ЦК КП(б)У, з розділами:

1. Як побудована рад. держава.

2. Чого хоче добитися рад. влада.

3. Перехід до соціалізму, а від соціалізму до комунізму.
4. Познайомлення з роботою у Західних областях і одноосібним сектором .
5. Перехід одноосібного сектора на колгоспний стрій.
6. Організація колгоспів.
7. Проробка і прикладання сил до цього.
8. Вивчення народу Західної України.
9. Політичний устрій. Основа політ. устрою і боротьба з бандерівщиною.
10. Оповідання східних людей про населення у Західній Україні. В точках: народ пригноблений, далеко відсталий від східних областей, культури не має, тому поборює схід.

Крім цього переробити мав:

1. Історію СССР.
2. Економічне господарство Західної України, по областях.
3. Чи в Західній Україні можна примінити с-господарські машини.
4. Спосіб підсилення колгоспів с-господарським реманентом.
5. Доповідь тов. Сталіна про с-господарство.
6. Різна с-господарська і політична література.

Для вивчення інструкцій і матеріалів я одержав м-ць часу. По місяцеві часу мав здати іспит і виїхати в Західну Україну .

Приїхавши додому я вивчив інструкції, переробив усю згадану літературу, наукові статті і знова поїхав до Києва.

Тут, крім знайомої мені вже жінки, я застав мужчину Балабуха, високий, худий, років около 42. Перед ним я здавав іспит. Після іспиту зав. відділу кадрами сказала: "Відповідаєте добре, але мусите знати що йдете в зовсім інший світ, країна дуже відстала. Все ведеться по-старосвітському, поширена дуже бандерівщина, що залято бореться проти рад. влади. Ми мобілізуємо сили зі Сходу, щоб там створити колгоспний лад, перевиховати населення. Ви мусите вміло говорити з людьми, щоб захопити їх кологоспом. Ви мусите організувати кругом себе актив, що буде вам помагати в роботі. Не смієте заломитись. Ви є рад. людина і мусите вести справу так, як наказує Сталін".

Опісля почала писати наказ до області, щоб мене прийняли.

Виписка з приказу:

Від ... числа, жовтня місяця 1946 р.

за № ...

*Гром. с. Антонівці, Вавринського р-ну, Чернігівської обл.
Діденко Микола Данилович направляєтья МЗС УССР у відділ кадрів*

Тернопільського обл. зем. відділу для використання, як вет-фельдшера .

згідно:

(печатка)

При цьому подала мені заяву, щоб я виповнив. Заява виглядала так:

Заява:

1. Прізвище, ім'я і по батькові.....
2. Рік народження
3. Місце народження
4. Освіта
5. Курси
6. Чи був у рад. армії.....
7. Чи має урядові нагороди.....
8. В яку обл. призначений.....
9. На яку роботу.....

За самовільне опущення місця праці й невиконання своїх обов'язків, прийму на себе сувору кару.

(Діденко)

Виповнивши все, мені виписали “командировку” на м-ць подорожі і я вернув додому, приготуватися в дорогу.

В м. жовтні, через Київ, Проскурів приїхав до Тернополя. Тут, коло станції, зайшов до двоповерхового дому, під червоною черепицею, де застав зав. обл. вет. Управління підполковника Кисельова. Кімната його в тому ж будинку, на долині, по лівій стороні треті двері. Сам він середнього росту, повнолиций, яснорусявий. Я подав йому приказ із МЗС, він прочитав і сказав, що місце є, тільки він мусить мене познайомити з положенням в області.

“Поїхавши в р-н до роботи — сказав Кисельов — ви мусите знати, що тут праця дуже тяжка: працювати треба при трудних умовах. Рух бандерівщини сильний. Радянський народ знищують і запекло боряться проти рад. влади”. Відтак пропонував, щоб ми вийшли з кімнати і поговорили на дворі. Проходячи біля дому Кисельов говорив дальше: “Ви прийшли тут на роботу. Я маю дати вам вказівки до неї. Знаю, що висилаючи вас, підготували до роботи в Західній Україні. Тут скажу вам, що основне, а інше одержите в Лановецькому р-ні, в райкомі КП(б)У. Знаємо сьогодні, що війна неминуча. Мусимо бути готові на все. Сили капіталізму і міжнародної реакції з кожним днем зростають, міжнародна ситуація заострюється. До війни, між капілістичними країнами а ССРСР, мусить дійти. Два світи довго

існувати не може. До 1950 р. ми або будемо в цілому світі, або наша держава буде розбита. Наш уряд і партія на чолі з тов. Сталіном дивляться далеко. Коли б ми програли війну, це ще не значить, що ми зовсім програли. Большевики не сміють програти. Роботу будемо проводити далі. Ви пройшли курс підготовки на роботу в Західній Україні. На місці вет-фельдшера можна дуже добре справлятися у роботі. Вашим завданням буде підшукати собі добрих людей, на місці, де будете працювати. На випадок нашої програної, ви залишаєтесь в Західній Україні для продовження партійної роботи. Сподіємось, що фронтова війна довго не буде. Мусимо добре підготувати кадри. У той час повстануть міжусобиці. На Україну може прийти Англія, або Америка і все одно Україні самостійності не дасть. Кожна держава на те займає, щоб поневолити. Завданням наших робітників залишитись тут і використати момент до роботи. До цього часу з'єднати біля себе маси. Ви йдете в Лановецький р-н. Це р-н біля самих східних областей, там буде роботу проводити легше, як у інших. В час свого перебування в селі, ви мусите знайти собі людей, що будуть вам у всьому допомагати. Молодь із східних областей відвикла від приватної власності, тому земля, яку будуть роздавати, не буде мати великого значення. Настане партійна гризня. Той буде сильний, хто буде володіти масами, хто зуміє приєднати до себе народ. Це завдання буде лежати на вас. Треба буде його організувати і повести на радянський лад. В той час буде багато зброї, її треба буде магазинувати. Поробити доставчі пункти, що будуть доставляти харчі й зброю й організувати партизанські відділи. Хто не схоче, того силою візьмемо. Наші сили будуть великі. Скільки тільки партійців є в селі кожному на Східній Україні. Коли всі об'єднаються, то буде велика сила. Тут залишиться партія, а комсомол організувати з місцевої молоді. Під час переходу фронту треба буде скритись, бо знищать. Вийти щойно по 15-20 днів. В той час починати роботу. Якщо Україну зроблять колонією, справи підуть легко, якщо дадуть самостійну, наша справа може пропасти, але це не може нас зневірувати. Це все ще покажеться. Якщо народ не буде противитися нашій роботі, поводитись треба буде легко і сидіти тут. Вести добір місцевих людей. Якщо буде нас поборювати, перейти в східні області і в близьких районах скріпитись та рушати знову на Захід. В кожному селі є люди зі сходу. Вони ор[і]єнтуються до кого можна зайти, а до кого ні. В районах є потрібна кількість зброї, яку ви одержите. До цього далеко, але мусимо підготуватись. Будете працювати з райкомом КП(б)У то одержите далі вказівки". Закінчивши, написав мені записку такого змісту:

УРСР
Тернопільський
Облземвідділ.
№.....

До Лановецького Райземвідділу

Надаю Вам Діденка Миколу Даниловича для використання, як
фельдшера.

Нач. Област. Управління
(Кисельов)

Відтак написав ще другу:

РОЗПИСКА

Дана мною, Діденкові Миколаю Даниловичові в тім, що я
обіцяюся брати участь в агітації за колгоспи серед народу Західної
України.

(дата)

Діденко

До Лановець я прибув із Семенцем та Головською Марією зі
східних областей, що їхали також у Лановецький район, як вет-лікарі.
В Ланівцях ми зайшли до райветлікаря Кравця (чорнявий, лисий,
серед-нього росту, років около 46, українець зі СУЗ). Йому ми подали
заяви і записки від обл. вет. Управління. Семенця і Головінську зараз
приділив до с. Карначівки, а мене до села Вижгородка [Вишгородка].
Семенець з Головінською зараз від[']їхали залізницею до Карначівки,
а я остався в нього, щоб переспатись. На другий день від[']їхав я до
с. Вижгородка і тут стрінув колишнього мого д[и]ректора НСШ
Анциборома (високий, чорний, років около 50, ніс орлиний, жонатий,
троє дітей, член ВКП(б)). З ним я поговорив, розпитуючи про обста-
вини в селі. Він мені порадив вернутись і зайнятись роботою в іншому
селі, тому, що тут погані люди. Він сам сидить з крісом і гранатами, а
також воєнрук і зав. пед. школи озброєні. Я перебувши через ніч у
нього, вернув до рай. вет. лікаря Кравця, щоб дав інше місце праці.
Він мені призначив с. Білозірку. Саме в той час прийшли Семенець і
Головська, які погодилися в назначеному для них селі і прийшли по
вказівки по роботі. Коли ми так порозмовляли, по нас прийшла
Мірошниченко Панасія, зоотехнік з райземвідділу і сказала, щоб ми
йшли до райземвідділу.

В райземвідділі ми застали голову РЗВ Юсик Андрія (низький,
русявий, народж. 1919 р. біля Тернополя, українець). Рівночасно

прийшов секретар райкому КП(б)У по кадрам Сенкевич (середнього росту, кремезний, русявий, зі СУЗ) і забрав нас до кабінету. Тут почав розпитувати про наше життя, на що ми подали йому свої документи і розказали чого він від нас жадав. Вислухавши нас Сенкевич сказав: “тут є сильна бандерівська організація, ви як нові працівники, не знаєте як взятися до роботи. Я вам подам інструкцію і до роботи ви мусите добре взятися”.

Він вийняв книжечку під заголовком “Інструкція до проведення роботи в західних областях України, для засновання колгоспного строю”. Дивлячись в книжку Сенкевич почав говорити:

“У вас буде таке завдання:

1. Щоб заснувати колгоспну систему, треба так зробити, щоб не тільки у цій роботі брали участь службовці, але і якнайбільше селянські маси.

2. Ваша робота в селах не буде організовувати колгоспи, тільки перевоспитувати населення, взнати яка їх думка, доказати що колгосп є корисний, бо тут працюють гуртом, весело, держава опікується колгоспами. Розказати про колгоспи на Сході. Дати примір, які багаті колгоспи на Східній Україні. Тільки обережно до тієї роботи підходити, не можна страхати. Треба помалу підходити.

3. Познайомити громадян, що то є Рад. Союз, що то є соціалістична держава. Вона з’єднає селянина, робітника, інтелегента. Тут про всіх піклується держава. Соціалістична держава, це є лад новий, що виховує людей у соціалістичному дусі.

4. Роботу вести на кожному кроці. Найліпша нагода вам, як ветфельшерам, прийшовши до хворого коня, відразу з селянином говорите, пощо він має мучитись з кіньми, хворіють, гинуть, йому на то втрата. Ліпше зробити, як піде в колгосп, тут не буде нічим журитись. За нього буде дбати держава. Будуть вет-лікар, агрономи, зотехніки, не буде морочити собі голови, що в нього нема коней, чи іншої худоби. Аж хочеться тоді робити. Всі веселі, співають, жартують, а той сидить чоловік, як німий, не має до кого заговорити.

5. Роботу вести все і всюди. Це буде велика користь для нас. Це прийдеться дуже тяжко, бо народ тут впертий. Але ми мусимо частину перевоспитати, а інших ми примусимо силою зброї.

6. Приїхавши в село, ви мусите взнати хто має яку думку, мусите кожного чоловіка переконати. Ви в селі будете не самі, будете мати своїх людей, тому мусите все знати. Наперед мусите шукати таких людей, що будуть все знати і вам доносити. Будете на квартирі, мусите так подитись, щоб щось сказати, але щоб ще більше довідатись. До тої роботи добре знайти дівчину або молодицю, щоб оженитись, навіть

піти в церкву і взяти шлюб, то дурниця, а тутешні дуже вірять. Ми в своєму часі і так скоро візьмемось до знищення церкви, але якщо це треба зробити, щоб вони повірили, то треба. Ваша робота — здобути собі довір'я. Тим ми будемо знати про все в селі. Кожного чоловіка, що ми візьмемо до своєї роботи, запишіть мені в такому порядку:

- ч/п.....
- 1. Рік народження.....
- 2. Місце.....
- 3. Прізвище
- 4. Ім'я та по[-]батькові.....
- 5. Результат розмови.....
- 6. Висновки.....

(Власноручний підпис вписуваного)

Без таких людей в нас робота не піде. Щоб знати думку людей, мусять нам про це сказати місцеві, нас усі бояться і нічого не скажуть.

Як ми можемо провести колективізацію?

У першу чергу мусимо підшукати людей. Щоб заохотити людей треба зробити СОЗ (Спільна Обробка Землі) з 10-ти господарів. Два роки дати їм повну свободу. Не обкладати поставками. По двох роках підготувати правління колгоспу з людей СОЗ-ів й відразу перейти до колгоспу, на всіх інших одноосібників наложити в три рази, як попереднього, налоги. Якщо не виконає, поставити під суд й дати два виходи: або колгосп, або ліквідація майна, а його відпустити й хай ходить. У Західних областях з причини, що тут були колгоспи у 1939-40 рр., СОЗ-у робити не будемо, мусимо зробити колгоспи в тих місцях, де були, а в інших селах бодай радгоспи.

Тепер можете йти до роботи, що тижня ви мусите дати звіти, а в звіті по одному чоловікові, який вже вами втягнутий до роботи, на користь Рад. Союзу”.

Звернувшись до мене сказав: “У с. Білозерці є багато хороших людей, там був колгосп. Ми маємо чоловіка, що дасть вам людей до роботи, тільки ви добре там придивіться. Добре уважати, щоб не попались. Найліпше говорити при лікуванні худоби. Добре, як господар поставить чарку, заходити з ним у говорення. Коли ставиться прихильно, можна говорити, як ні, то залишити, бо попадетесь на петлю. У роботі вам найважливіше:

1. Знайомство з середовищем.
2. Підхід до населення.
3. Підбирання активу.

4. Заснувати колгосп .
5. Робити читки з с-господарського статуту.
6. Глибоке ознайомлення населення з Рад. політикою.
7. З ліченням худоби не старатись, тому, що то приватне, якщо буде колгоспне, тоді докласти всіх [зусиль] до догляду над худобою.
8. Познайтись з роботою бандерівщини[:] їхня політика, будова організації й зараз, їхня робота, методи і тактика.
9. Інструкції до села Білозірки.
10. Познайтись з селом.
11. Поборення бандерівщини
12. Звіти давати що тижня.

По 3-годинному говоренні, мені сказав відійти. Я переночував у рай. вет. лікаря і на другий день, з людьми з Білозірки, які були на базарі, від'їхав на призначене місце. В с. Якимівцях стрінувся з ветфельдшером зі с. Білозірки Залужним, з яким і поїхав до його дому в Білозірці. В нього я і залишився. Тут познайомився з його 25-літньою дочкою Анною і запропонував їй, щоб вийшла за мене заміж. Вона погодилася і через тиждень ми пішли в район в ЗАГС, щоби розписатися. Коли зайшов до парткабінету, там застав Сенкевича. Він запитав кого я привів, а довідавшись, її казав вийти, а мене запитав, що я за той час зробив. Я відповів, що пока ще нічого, тільки оженився. Він похвалив мене, за те що перші кроки я поробив, а саме оженився, і щоб старатися вийти в середовище мас. По тому я вийшов і разом з Ганею пішли вперед в ЗАГС, а відтак пішли до свого села.

При кінці листопада я поїхав в район, а не заставши Кравця вдома, пішов до Сенкевича. Він в цей час був у голови райради Реця. Побачивши мене запитав що нового. Я відповів, що нема нічого, я тільки що взяв в церкві шлюб. “З тобою — сказав Сенкевич — буде ще працювати зоотехнік Юзба з с. Білозірки (поляк, середнього росту, чорнявий, років 30, член ВКП(б)). Робити будете спільно. Він місцевий, багато знає. Робота буде йти легко. Іди і давай звіти”.

Десь при кінці м-ця грудня прийшов до мене Юзба, він вже все знав, і ми поговорили оба відносно нашої роботи. В перших днях січня 1947 р. до села приїхав Сенкевич і Лисюк Микита (народжений у с. Білозірці, втік перед укр. повстанцями в район, член ВКП(б)). Мене прикликали до с/ради, Сенкевич усіх випровадив, залишився тільки Лисюк. На питання Сенкевича, що я зробив за цей час, я сказав що не маю людей і не можу нічого зробити. Лисюк запропонував мені, що він має свого брата, який може зі мною працювати. Сам Лисюк з братом стрінутися не може, тому, що за ним слідять. Отож він тільки повідомить брата, а я маю з ним сконтактуватися. Сенкевич почав:

“Тільки будь чуйний, бо скоро з’їдять. Пізнай добре людей, роби обережно, до 20 подавай звіт”. Я вийшов і по кількох днях зайшов до Лисюка Кирила та почав з ним говорити про роботу. Він вже був поінформований. Ми домовились, що він буде мені доносити і на тому ми розійшлися.

11 січня до мене прийшов Ліщук Федір (літ 54, сивий, зарослий, з с. Білозірки) й приніс мені заяву до голови райради Реця, що була такого змісту:

*До голови Лановецької райради Реця
Від гром. с. Білозірки
Ліщука Федора*

ЗАЯВА

Прошу вище згаданого голову райради, розібрати мою заяву й дати допомогу.

В 1946 р. мій син був рад. активістом і його знищили бандити, а тому прошу дати мені яку[-]небудь допомогу.

9.1.194[7] р.

Ліщук Федор

При тому дав мені фотокартку трьох повстанців, у німецьких мундирах, зроблена ще за німців, усі там були невідомі. Я сказав що все зроблю, а фотокартку доручу в МВД, але він як активіст повинен працювати для рад. влади. Він погодився на співпрацю. Його я списав: ч/п № 1, народж. 1893 р. у с. Білозірці, Лановецького р-ну Тернопільської обл., Ліщук Федір на мій запит — чи буде зі мною працювати — погодився.

Ліщук.

Діденко.

Дня 20 січня 1947 р. я поїхав в район, зайшов в парткабінет до Сенкевича і подав йому звіт. Прочитавши, Сенкевич сказав, що добре, тільки мало. “Треба — сказав він — з кожного участка 3-4 чоловіки” (у селі 6-ть участків, а в кожному по 100 дворів). Відтак, похваливши мене за перший успіх, мовляв: “Таких людей як будемо мати і шанувати, вони будуть давати менше ставки”, ми розійшлися. Я зайшов ще до голови райради Реця, подав йому заяву Ліщука і вернув в Білозірку.

1-го лютого до мене прийшов Лисюк Кирило й сказав, що його син бачив, переходячи ввечір вулицею, одного повстанця з перев’язаною головою, що йшов в напрямі Шушковець. Я казав йому дальше дивитися, а сам пішов в гарнізон, де застав нач. бат. Дениско Бориса.

Цьому я дав фотокартку тих трьох повстанців і рівнож розповів про того одного повстанця, що його бачив Лисюк. Дениско на це сказав, що може йти, бо ми йому вже так нічого не зробимо.

По виборах у Верховну Раду УССР, до мене прийшов Лисюк Кирило і сказав, що зі мною хоче бачитися Павло Лисюк зі с. Білозірки, років около 30, він хоче працювати, але боїться йти в район. Цей Лисюк Павло вернув з робочого баталіону й хоче тут примоститися працювати. Перед кількома днями він приходив до мене, хотів купити коня. Щоби то було незамітно, я сів на коня і поїхав до нього. Його застав вдома і сказав, щоб він на другий день прийшов до мого тестя, Залужного, там договоримось про коня. Щоб не було підозріло, ми договорилися про коня, післали тестя по горілку, а самі почали говорити. Лисюк Павло просив щоб його залишити вдома і взяти десь до роботи. Я запропонував йому, щоб він написав розписку, що буде працювати зі мною. Він на це погодився. Я диктував, а він писав:

РОЗПИСКА

Дана мною Лисюком Павлом Купріяновичем в тім, що я буду працювати таємним агентом. У тім розписуюсь.

Лисюк П. К.

*Дата
(точно не пригадую)*

Дня 20-го лютого я поїхав в район до Сенкевича. Цей зразу почав розпитувати, як йдуть справи. Я докладно про все розказав, дав рівночасно заяву Лисюка Петра. Сенкевич запитав що це за чоловік. Я пояснив, що він добрий чоловік, був при роботі, тепер вдома, хоче працювати. Його треба приписати в райвоєнкоматі. Сенкевич погодився і сказав: “Добре, все зробиться і буде в порядку” — взяв папір і почав писати:

*Дир. білозірської НСШ
Галині Артельщик Іванівні.*

Прошу прийняти негайно на роботу зав. хоз. школи Лисюка Павла Купріяновича.

20/2. 1947 р.

Сенкевич

Цю записку дав мені і казав віддати дир. Білозірської НСШ Артельщик Г. І. (нище середнього росту, русява, народж. 1918 р. в Донбасі).

“На другий місяць — сказав Сенкевич — маєш принести список людей, що були в колгоспі у 1940-41 рр. Список подавати: прізвище, ім'я та по батькові”.

Вернувши до села я передав записку дир. школи Артельщик, а сам зайшов до Лисюка Павла, сказати йому, що все в порядку. Рівнож доручив йому виготовити список бувших колгоспників з 3-го участка. Юзбі доручив виготовити такий же список з 4 і 5 участків. На 1 і 6 участок небуло кого приділити. Я пішов до Лисюка Кирила, щоб порадитись, як це зробити. Цей радив піти до Дранчука Антона (гром. с. Білозірки, років 45, високий, чорний, жонатий, живе на 6-му участку), він був у колгоспі, певний чоловік. Я послухав і зараз же пішов до Дранчука. Його застав у хаті і зараз почав говорити про колгосп. В говорені я побачив, що він дійсно свій чоловік, і почав з ним відкрито говорити, що треба виготовити такий то список. Він погодився і зараз при мені зробив його з 1 і 6 участків. До 20-го я виготовив списки і заангажував Дранчука до співпраці. Я продиктував таку саму розписку [як] Лисюкові, яку він підписав.

20.3.1947 р. я поїхав в район в парткабінет до Сенкевича і дав йому звіти. Сенкевич похвалив мене, що добре справляюсь, та що треба, щоб ці люди прийшли до нього. Щоби не всипатись вони повині йти до району не разом, а по одному, що кілька днів. Записки, казав, щоб не попалися куди, підписувати іншим прізвищем, а саме “Галка”. Говорив: “На всякий випадок візьми пістоль і гранати, якщо тобі вдасться пов'язатися з бандьорами, дай їм, будуть тобі вірити. Обіцяй їм ще іншої зброї. Пістоль будеш мати для своєї оборони”. Семенець, для своєї оборони, взяв пістоль, я відмовився, тому, що як хто завважить, то скорше вб'ють. Гранату “Ф-1” взяв, щоб відати повстанцям і тим здобути собі довір'я. Дальше Сенкевич говорив: “Вам з Юзбою треба приготувати 10 тонн силосу, як тільки поросте трава на долинах. Де будуть колгоспи, а треба буде, там його дамо. Силосувати в селах: Молотків, Осники, тому, бо там є великі береги”. Увечері я обійшов всіх своїх тайних працівників і повідомив їх, щоб ішли до Сенкевича. По кількох днях Сенкевича з району забрали.

У квітні звітів не возив, а поїхав аж у травні. Сенкевича не було, як рівнож не було і голови райради Реця. До мене приступив новий голова райради Павлов. “Хто ти будеш” — спитав мене. Коли я відповів, він почав знова: “Це ти робив з Сенкевичем? Добре. У вас на Білозірку буде уповноважений РК КП(б)У Тупол, ред. рай. газети “Більшовицька зброя”. Познайомтесь” — і вказав на високого бльондина, років около 30. Ми познайомились. “Роботу ведете дальше — продовжував — у першу чергу треба слідкувати за всіма

рухами в селі Білозірці. Уважати, спеціально з людьми що з вами працюють, щоб їм що не сталося. Якщо хто проти рад. влади, зараз повідомити. Приєднуйте якнайбільше людей. Мусити підготувати маси до вступу в колгосп. В нас є план, що до 1950 р. в Західній Україні соціалізм мусить бути закінчений, і перейти до комунізму. Це буде проходити еволюційним порядком. Мусимо все звести у колгосп. З першого разу створювати малі колгоспи, а потім силою візьмемось до інших людей. До 1950 р. цей клас буде зліквідований і настане повна колективізація. Тоді перейдемо до комунізму. Перша стадія комунізму це буде залишити людині хату, ліжко, дві пари білля, дві пари убрання, (робоче і вихідне) миска і ложка. У другій стадії: знищити зовсім односпальну квартиру і перейти до гуртожитків (дітей до дітей, школярі окремо, вдівці і нежонаті окремо, вдови і незамужні окремо, поженені до смерті одного з них /якщо не оженився вдруге/ разом). Третя стадія: спільна кухня для кожного гуртка, на середині всіх гуртожитків, буде дім, що в ньому будуть кухні, кожний гуртожиток буде мати свою кухню. Людина стане вояком, тоді комунізм закінчений. Мусимо опанувати цілий світ, а тоді не будемо держати війська й будемо жити мирно”.

Коли Павлов скінчив, почав говорити Тупол: “Ти знаєш, що я є уповноважений на с. Білозірку від РК КП(б)У. Мусимо добре слідити за бандитами, бо я, коли там прийду, мушу знати, чи брати там військо, чи ні”. Мені сказали відійти, а покликали Юзбу. Що з ним говорили, мені невідомо. По півгодинній розмові він відійшов і ми разом поїхали до Білозірки.

Дня 20.5.1947 р. до мене прийшов Лисюк Кирило і сказав, що минулої ночі були в селі повстанці кіньми, та в Воляника Мусія залишили 2 коні. Я зараз пішов до нього і сказав, що коні мої і я їх заберу. Цей відв’язав і я привів їх додому. До мене прийшов сільський хлопець Довгалюк, і сказав що це коні з с. Ванжулова, минулої ночі вкрав їх Бойчук Методій (низький сивий, років коло 40 з с. Білозірки), а, тому що вночі прийшли до села большевики і почали робити ревізії, він коні вигнав. Я пішов у село, бо хотів більше розвідати про ті коні, але мене зараз наздигнав мій сусід Петлюк Іван і повідомив, що большевики забирають уже коні. Коли я вернув, коней уже не було. Большевики говорили, що коні бандерівські і належать до них.

При кінці м-ця травня, 47 р. прийшов до мене Лисюк Кирило і казав, що минулої ночі були повстанці у Лисюка Павла, та довідавшись, що він працює тайним агентом, забрали його. Я був стрівожений. Зараз пішов до школи, але побачивши, що Лисюк ходить біля школи,

вернувся додому. На початку червня прийшов зоотехнік Юзба і говорив, що був в районі і там на нього кричали, чому нічого не робимо, та що Павлов казав, не сидіти, а взятися до роботи, давати звіти. З тим Юзба відійшов.

11-го червня мене покликав Криси Іван, з нашого села, до корови, що була хвора. Просив, щоб перевірити її і дати справку, що він не може здати належної поставки молока. Я йому це зробив. Він поставив горілки і при чарці я почав говорити, чому він не вступить в колгосп, а мучиться з худобою. Там мавби спокій. Цей відповів, що воно всюди “добре”. В дальшому говорені він сказав, що йому за Польщі було добре. Вернувшись додому я у звіті написав:

Прийшовши до господаря Криси Івана, я з ним говорив про колгосп, але він мені хвалив лад за Польщі. Мова без результатів.

Діденко.

По трьох днях я пішов лічити коня Негоди Івана. До нього зійшлись селяни: Ярмарчук Яків, Олійник Тетяна і інші. В той час надійшов колгоспник зі східних областей. Я почав говорити, що треба вписатися у колгосп, то не буде клопотів з кіньми. Але селяни мені зараз показали цього колгоспника, кажучи, подивись який “американець” пішов, а ми куди підемо. На тому розмова кінчилась. Я прийшов додому і написав звіт:

Дня ... червня 1947 р. я був при ліченні коня в Негоди Івана, в цей час надійшов колгоспник, я начав говорити селянам про колгосп, але всі мені запротестували, показуючи на колгоспника що пішов.

Дата

Діденко.

Дня 20.6.47 р. я передав звіти Юзбою. Коли цей повернув то говорив мені, що Павлов назвав мене дураком, що я не вмю з людьми говорити. В дальшому треба роботу направити. Звіти мусять бути повні, написані слово в слово. В кілька днів пізніше прийшов до мене Дранчук Антін і Петлюк Никифор. Ми почали розмовляти про колгоспи. В той час надійшов Юзба. Я говорив, що так погано жити, краще в колгоспі: хочеш їсти пішов до котла, набрав готового, наївся і нічим не журишся. Дращук потвердив мої слова, мовляв, що він від того молока, що корова дає, він довше не витримає. Їсти нема що дати, сама трава, у колгоспі було б що давати їсти корові, було б більше молока. Петлюк сказав, що колгосп нічого немає і ми нічого не маємо, бо зараз передновок і голод. Юзба докинув, що в колгоспі хоч дівчат багато, то є з ким пожартувати і про голод забувається.

“Як не є — сказав Петлюк, — але таки вдома ліпше; придуть жнива, чоловік збере і буде мати, а там нема нічого і не буде нічого”. Цю розмову я дослівно описав в звіті і додав, що народ колгоспів не хоче. 20 липня Юзба завіз цей звіт у район. Вернувши, сказав, що Павлов за звіт хвалив і казав, щоб більше проводити роботу. Під час стягнення контингенту, дивитись хто буде саботувати, що “бандерівці” будуть на це говорити, як будуть людей підмовляти, щоб поставок не давати. По кількох днях до мене прийшли повстанці К. і В. З ними я почав говорити і сказав, що в мене є граната, яку вкрав у “стрєбків” і ще можу вкрати, бо ми разом п’ємо горілку і вони не догадуються. Коли вони відійшли, я запитав свого швагра, що то за одні, на що цей відповів, що то не місцеві: Семен і Яків. Більше я не допитувався, щоб не було підозріло. Зараз написав звіт такого змісту:

Дня липня 1947 р. увечері до мене прийшло два бандити, яким я дав гранату і познайомився з ними, обіцявши ще дати гранат і набоїв. Від свого швагра Залужського Олексі довідався, вищий це Яшка, а нищий Сьома. Якщо діло піде добре, з ними буду знайомий. Іншим разом повідомлю про дальшу роботу.

(Діденко).

Дня 20 вересня 1947 р. я поїхав у район до Павлова. Його застав у канцелярії. Прочитавши мій звіт, похвалив і сказав, щоб бути дуже обережним, бо бандити мають дуже добру розвідку і слідять кожного чоловіка. “Робота буде йти добре — сказав Павлов — завдання в тебе буде велике. Ми тебе з роботи усунемо, вроді за це, що не хотів стягати контингенту збіжжя, бо проти народу не хотів виступати. З першого вересня ми пере[ш]лемо наказ через голову с/ради, що ти з роботи усунений. Це розійдеться по всьому селі. Після того ти втічеш, ніби від МГБ, в Н.[ово-] Сільський р-н, а побувши якийсь час, повернешся, залиш[и]шся в Білозірці і будеш продовжувати роботу дальше. Знаєш який зараз час. Наша справа може розійтись по цілому світу, а може під ударами сил реакції, провалитися. Тоді, ми ведемо підпільну роботу, як колись вели старі большевики. Ти інструкцію маєш з області про це. Я про це знаю з тайних деректив. Дай клички своїм робітникам, щоб не давали на доносах своїх підписів, щоб не зраджувались, бо як бандити переловлять, то всіх вистріляють. Кожний день приносить загострення між капіталістичним світом, а нашим соціалістичним. Так знай, що на таких як ти, буде покладена робота в час відступу рад. армії, розгорнути широку партизанську роботу і повести шляхом Леніна – Сталіна. Про це довідаєшся більше тоді, як поставиш добру роботу. Зараз іди, та об’єднуй довкола себе народ”.

3.9.47 р. через с/раду до мене прийшла записка про звільнення з роботи. Пробувши якийсь час вдома, я пішов до Нового Села, Тернопільської обл. і тут в райземвідділі зголосився на роботу. Голова РЗВ (прізвища не знаю) сказав мені, що місце є, у с. Печірні, там є старий вет-фельдшер Бабак, член ВПК(б), але євангелісти переловили до нього повідомлення райкому на партійні збори КП(б)У і можуть його “бандити” вбити. Зараз написав до Бабака записку, що його стягає з роботи, і я поїхав у с. Печірну. Це було на початку місяця листопада. В день жовтневої революції я впився і назвав голову с/ради Кравчука і його заступника Блозву та секретаря Денейгу бандитами, тому що вони не хотіли мені дати підводи до с. Москалівки. В дійсності я хотів зірвати роботу, щоб звідсіля відійти. Кравчук сказав, що придуть вночі і мене повісять. Я зараз написав, що з таких причин залишаю роботу, відіслав в район, а сам пішов до с. Білозірки. Якийсь час сидів без діла, а відтак почав налагоджувати свою роботу. Своїм людям дав клички:

1. Лисюк Павло — “Лисий”.
2. Лисюк Кирило — “Крило”.
3. Ліщук Федір — “Мурований”.
4. Дранчук Антін — “Козлов”.
5. Довгалюк Мусій — “Джигунь”.
6. Подунайчук Іван — “Бага”.

Їм про це нічого не говорив, це зробив лише собі. Клички дав так, щоб запам’ятати. Подібні до імен, або до вуличних назвищ.

ДОДАТКИ

1. Будучи вет-фельдшером, мені наказали, що кожне м’ясо, якщо хтось заріже домашню тварину, троїти стрижіною, що я зробив трьом господарам у с. Білозірці.

2. Мав наказ не давати посвідчення на худобу, що гине, щоб не виплачувати відшкодування. Це робити дуже рідко. Тільки своїм людям, а в іншому випадку приписувати, що господар сам забив. Це дуже часто я робив громадянам на своїйму участку.

3. Від нач. іст. бат. у с. Білозірці Разумака Міші, чув, що вже є голова колгоспу з двома заступниками. Робиться план будови колгоспу. Вже є поділено на три бригади, але про це не може ніхто знати, бо “бандити” знищать все.

Дня 23 січня 1948 р.

(60)

* * *

№ 132/XX-3

Протокол допиту Якова Омеляновича Ярмошка

Р. 31

Справа ч.: 10/43

Ярмошко Яків

а/р РО МГБ — “Білозерський”

Р-н Ланівці

Дня 20 січня 1948 р.

Працею вшановуємо пам'ять нашого керівника —
провідника Михайла

ПРОТОКОЛ ДОПИТУ

Ярмошко Яків Омелянович, мати Харитина, народжений 27.11.1894 р.[оку] в с. Білозірці, Лановецького р-ну, Тернопільської обл., українець, осв. 4 класи нар. школи, кравець, військовий, жонатий, голова Білозірського ССТ.
А/р РО МГБ від м-ця липня 1946 р.
— “Білозерський”

Ярмошко Яків син Омеляна і Харитини, народжений 27 листопада 1894 р. у с. Білозірці, Лановецького р-ну, Тернопільської області. До школи ходив в родинному селі, де й скінчив 4 кл. нар. школи. По закінченні школи пішов до жида Зельмана Ширехер-Штутмана вчитись на кравця. В 1915 р. зівстав мобілізований до царської армії, а в час революції 1917 р. перейшов до українського 22-го піхотного полку. В 1919 р. вернув додому і оженився з Шимкович Параскевією Іванівною з могого села та працював при своєму господарстві. Рівночасно заробляв кравецтвом. В селі кермував читальнею “Просвіти”, самоосвітнім гуртком, драмгуртком та належав до Української Радикальної Соціалістичної Партії, що в основу клала ідеологію М. Драгоманова, був крамарем кооперативи.

Під час большевицької окупації в 1939 р. одним з перших вступив у колгосп “Большевик” і рівночасно дальше працюю крамарем в нашій кооперативі.

З приходом німців 1941 р. займався тільки кравством [кравецтвом]. В м. березні 1944 р. прийшли большевицькі війська і я попав в ЧА. В ЧА працював в дивізійному ОВС (організація воєнноснабження) кравцем. В м-ці серпні 1945 р. вернув додому і мені доручили бути головою Білозірського ССТ.

Вербовка

У серпні 1946 р. до мене в кооперативу прийшов Лисюк Микита (з с. Білозірки, член ВКП(б), втік у район і працює зав. Райторгвідділом) і оперуповноважений Лановецького РО МГБ лейт. Шіпулін (високий, русявий, років около 30, з Москви). В кооперативі був крамар Подунайчук Данило. Лисюк відкликав мене і сказав: “Це наш уповноважений з РО МГБ лейт. Шіпулін. Він буде робити в нашому селі. Людина це сувора. Познайомтесь. А це — звернувся до Шіпулін[а] — голова ССТ. Людина добра. Зробіть з нього рад. активіста. Поговоріть собі. Він має право — сказав до мене — провести перевірки в кооперативі”. Лисюк відійшов, а Шіпулін сказав, що я як новий голова ССТ, буду з ним співпрацювати. В цей час до кооперативи прийшло більше людей і Шіпулін сказав, що мене викличе і ми поговоримо. Після того він з Лисюком відійшли.

Три дні після того, при кінці м-ця серпня, до кооперативи прийшов голова с/ради Шевчук Юліян Михайлович і сказав, щоб я пішов у гарнізон ВВ МВД, там чекає на мене Шіпулін і хоче зі мною говорити. Я пішов. Шіпулін сидів в кімнаті, а двох його бійців готували обід. “Знаєш чого я тебе покликав — сказав Шіпулін — я говорив тобі, як був з Лисюком. Але в першу чергу іди принеси горілки. Солдати готують сало, то пообідаємо”. Я сказав, що в кооперативі горілки нема. “То погано — продовжував Шіпулін. — Ти голова ССТ, ти повинен робити таку роботу, яку може робити правдивий рад. громадянин. У бандитів є правило з кожної кооперативи взяти 10% товарів. Вони не обминуть і тебе. За те, що беруть, самі платять. Не платять тоді, як розбивають кооперативу”. Я відповів, що був в армії і порядків тут не знаю. Якщо розіб’ють кооперативу, то хто буде відповідати. “Це рідкі випадки — говорив він — за таке не буде ніхто відповідати. Вони будуть звертатися до тебе за товарами. Ти не відказуй. Щоб були найбільші фонди — давай, тільки повідомляй мені. Мусиш точно взнати, чи самі беруть, чи когось посилають. Уважай, щоб не було так, як з іншими головами ССТ, що затаїли, а зараз засуджені на 15 років тюрми. Якщо повідомить, за ніщо не відповідає. От в с. Молотькові [Молотків] прийшли в кооперативу взяли солі та 12 м полотна. Крамар повідомив, нічого йому за це не було. Ти також повинен повідомляти, бо як

ні, то зігниєш у шахті, або на Сибірі. Знаємо про це, що вони коли схочуть, то візьмуть і ти їм нічого не зробиш. Але ти мусиш працювати чесно. Знати кудю ходять, щоб ми могли зробити засідку й зловити. З ними вже час покінчити, бо мішають дуже в роботі. Сам знаєш яка рад. армія сильна. Такої бандерівщини не боїться, бо не боялась Німеччини. Вони вже слабі, але ви мусите нам допомогти, бо самі нічого не зробимо. Увесь актив в селі повинен чесно служити рад. владі. Я буду тебе визивати в гарнізон, щоб ти приходив.

Легенда

Я сказав, що буду все робити, тільки боюсь, щоб через його інтереси не пропасти. Шіпулін почав кричати, що то не його інтерес, а наш, державний. При тому так розізлився, що вдарив мене в лице. Опісля успокоївся і почав: “Я знаю, що ти боїшся бандерів, але ми над тим подумаємо. За кожним разом, як буду когось посилати, то скажу, що скажи Ярмошкові, щоб приніс мені горілки, сірників, папіросів і інше. Боятись нема чого, бо ми начальство і кожного маємо право визвати. Говорити тільки, що в справі кооперативи. Над тим сам подумай: гроші мені винен, занести маю щось і т. п.”. Бійці зготовили обід і Шіпулін мене попросив їсти, але я подякував. Він поставив літру горілки. Почали пити, а мені сказав, що можу йти. Колись покличе.

Перша стріча з МГБ

На початку м-ця жовтня 1946 р. до мене прийшла дижурна с/ради (дівчина, прізвища не пригадую) і сказала, що мене кличе Шіпулін. Я прийшов до гарнізону ВВ МВД. Тут сидів Шіпулін і нач. гарнізону лейт. Москальов (років около 30, яснорусявий, худощавий, руский) та два сержанти (прізвища не відомі, в тому один узбек). Шіпулін почав відразу кричати, що “бандити” взяли товари, а я мовчу. Я сказав, що до того часу в мене ніхто нічого не брав. Шіпулін вийняв якийсь [з]шиток і сказав, що забрано від “бандита”, з криївки, Зелененького Якова — “Тичини”. Тут записано, що взято одеколон, сірники, чорні нитки. Почав до мене ще дужче кричати, що я брехун, бо тут написано, що видав Данило. “Зараз будемо знати — сказав він — піти і привести мені крамаря кооперативи Подунайчука Данила”. Один сержант вийшов і за хвилию вернув з Подунайчуком Данилом. Мене випровадив на коридор. О год. 24-тій його відпустили. Я чекав до 6-тої год. ранку. Мене покликав Шіпулін і висловився, що шкодує що я так промерз, а він за мене забув. “Ну що ж, Данило розповів усе, — сказав він — а ти крутиш. Бачиш, що в мене матеріали в руках”. Я відповів, що нічого не знаю (я вдійсності нічого не знав), бо не давав. Шіпулін розкричався,

говорячи, що дасть мені форму звіту і я буду все записувати; що я роблю на дві сторони, перед ним брешу; з такими рад. влада суворо розправляєється. “Зараз буде свято Жовтневої революції — говорив далі — ти мусиш уважати, бо бандити щось зроблять, щоб зірвати свято. Ти мусиш написати лозунги і дивитися, хто буде зривати. Організувати грамотних людей, щоб писали ці лозунги. Кооператива мусить буди прибрана. Хто зірве лозунги, скажеш нам, де це сталось, а сільські десятники будуть за те відповідати. Бандити не прийдуть до села, бо тут стоїть гарнізон і вони бояться, але часом можуть кудись прорватись”.

Написав мені візирець, як писати лозунги і говорив далі: “Зближається час виборів у Верховну Раду УССР. Ти мусиш добре слухати, що народ говорить. Хочуть голосувати чи ні. Також підготувати лозунги до виборів. Я тут буду дуже часто і будеш мене повідомляти письмово у формі донесення. Другим разом покажу, як давати. Скоро мене не буде, дасиш лейтн. Москальову. Іди та працюй”.

Моя робота по першій стрічі.

Я попросив воєнрука Білозірської НСШ Писаренка, щоб поміг писати лозунги. Він це зробив, ми приготували село до свята жовтневої революції і ніхто нічого в селі не зривав.

Друга стріча

На початку м-ця грудня 1946 р. до мене прийшов один большевик, що квартирує в Білозірці, лейтен.[ант] Разумак Михайло і сказав, щоб я пішов до гарнізону РО МВД, бо там чекає на мене Шіпулін. Я пішов. Шіпулін почав розпитувати, чи не зривав хто свята жовтневої революції, що говорять люди про вибори, що про висунених кандидатів. Я відповів, що все в порядку, свята ніхто не зривав, а про вибори ще ніхто нічого не говорить, бо до них ще далеко. Тоді Шіпулін почав: “Зараз ти заступник голови виборчої комісії, мусиш на себе взяти цілу підготовку до виборів. До цього залучити учителів і всіх грамотних людей. Треба виготовити списки виборців. Підібрати сильний актив, щоб міг підготувати все до виборів. Добре вважати, хто зриває вибори. Виборчу дільницю бандити не порушать, бо там будуть наші бійці з кулеметами, але в село можуть прийти і можуть щось пошкодити. Треба вважати по краях села, глухих вулицях. Добре слухати, що народ говорить, бо він знає все. Будеш мені все описувати в такій формі”: взяв кусок паперу і почав писати:

Інтимноє донесеніє

Мною замічено в с. Білозірці (або по слухам таких то людей, подати прізвища), що дня ... місяця ... року ... о годині ..., що такою то вулицею проходило 5 бандитів. Озброєні в автомати, пістолі і гранати. Вбрані в шинелі. Йшли зі сторони ... в напрямі ... (якщо їхали, то чим). Коли прийдеться побачити їх в хаті, то придивитись, як виглядають (чорні, блондини, русяві, високі, низькі), який розговор (акцент мови). Прізвище і псевдо (головне псевдо). Дивитись хто командир, які ордени, пагони (описавши це все дати свій підпис).

“Вони часто прикидаються руськими, — говорив — але їх можна пізнати. Люблять ввішувати на себе багато пасів, зверху до пасів гранати”. Може бути під мундуром німецький уніформ. Цього всього наші бійці не носять. Дивитись чи тихо ходять, чи ні, як говорять, тихо чи голосно. Ходять найбільше глухими вулицями, бо на головних наші патрулі. Дуже тяжко в них пізнати командирів, бо пагони носять, які хто хоче. Дивитись також за цивільними штанами і німецькою зброєю, цього наші не носять. Їм німець залишив зброю, щоб воювати проти Рад. Союзу. Вони говорять, що в них є ідея, але то звичайні бандити, що тільки вбивають і граблять. Їм попастись дуже страшно. Їх треба якнайскоріше знищити, бо вони вбили багато наших людей. Вони тому такі завзяті, бо знають, що їм прощено не буде. Тепер подумай, як будеш підписуватись на доносах”. Я подумав і сказав, що “Білозерський”. Шіпулін почав писати, а написавши, дав мені прочитати і підписатись. Там було:

ЗАЯВА

Я, Ярмошко Яків Омелянович, народжен. [ий] 27 листопада 1894 р. в с. Білозірці, Лановецького р-ну, Тернопільської області, обіцяюсь чесно працювати для добра Рад. Союзу. Якщо я буду обманювати рад. владу, то хай мене судить рад. суд і хай наложе сувору кару.

Прочитавши підписав:

Ярмошко Я. О.

(Білозерський)

“Добре, — сказав Шіпулін — якщо мене не буде, будеш давати лейтн. Москальову. На кожному участку (в селі 6-ть участків, а в кожному 100 дворів) ти повинен мати 2-3 людей, що будуть тебе про все повідомляти. Добре дивися. Можеш найбільш підбирати молодих, бо вони даються найскоріше втягнути, а якщо будеш мати старших, також можеш взяти до роботи. Дивися за такими, що погано живуть. Дай йому щось з кооперації, скажи, що

допоможеш йому, а ми за все заплатимо. Тим старайся його втягнути до роботи. Якщо впізнаєш, що він любить рад. владу, можеш з ним говорити відкрито, обіцяй, що за доноси добре заплатиш. Коли будуть такі люди, повідомиш, якщо мене не буде, то Москальова, або нач. істреб. бат. лейтн. Разумака. Якщо будуть в роботі, дати їм клочки й втягти до дальшої праці”. Закінчивши, запитав, чи все ясно, та чи нема запитів. Я сказав, що все зрозумів і він мене відпустив.

Моя робота по другій стрічі

Я пішов до дир. Білозерської НСШ Артельщик Галини Івановної і договорився з нею та з вчителями про спільну підготовку до виборів. Вони обіцяли виготовити список виборців і лозунги.

Увесь час в селі квартирував гарнізон і було спокійно. Вибори відбулися без перешкод.

В перших днях по виборах у с/раді я зустрів Мазур Василя, 20-ти літнього хлопця з с. Білозірки, неграмотного і дуже бідного. Він був у цей день дижурним у с/раді. Я почав з ним говорити, що він бідний, немає що їсти, йому можна знайти роботу, не тинятись голодному. Ліпше піти в іст. бат., там буде жити. Якщо чужі живуть, то й він буде жити, а при тому одержить товари з кооперативи і ще додому занесе. Він на все погоджувався. За те все — говорив я йому, — що почуєш в селі, про це, що хтось невідомий, озброєний квартирував десь, чи переходив, скажи мені. Я буду давати тобі, що схочеш з кооперативи. Будеш найбільше дивитись на 5-му участку (де жив). Як будуть розкинені які папери або причеплені на стінах, зірви і принеси мені. Він на це все погодився. Більш я йому не хотів говорити, бо знав, що малосвідома людина може скоро виговоритись. На другий день він пішов до нач. істреб. бат. Разумака і його прийняли в “стрєбки”. В перших днях, однак, він вистрілив до собаки запальною кулею, від чого загорілася хата і його забрали в район до тюрми. З тюрми його звільнили і дали до міліції при охороні банку.

В м-ці квітні 1947 р. до кооперативи прийшов Криса Петро, народж.[ений] 1929 р. в с. Білозірці, неграмотний, нерозвинений хлопець. Перед кількома днями я бачив, як він взяв в одного “стрєбка” кріса і стріляв до воробців. Я його запитав чого він стріляє до воробців, на що цей відповів, що так собі. Я йому порадив, щоб йшов у “стрєбки” там дістане і кріса, і мундур та буде гарно виглядати. Він послухав мене і вступив в “стрєбки”. Однак за тиждень повстанці розбили гарнізон і Криса Петра повісили.

Третя стріча

В м. березні до кооперативи прийшов нач. гарнізону Москальов і сказав, щоб я прийшов до нього в гарнізон. Зі собою мав я взяти білля і матеріалу на жіноче вбрання, бо до нього приїхали його батьки, що не мають нічого. За дві години я забрав потрібні речі і пішов до нього. “Чи ти знаєш — почав він — що Шіпулін поїхав на відпустку, а ти все будеш давати мені? Звіти, які мав дати Шіпуліну, зараз давай мені”. Я подав звіт про опис розбиття гарнізону в такій формі:

Інтимноє донесєніє

По слухам від людей дійшло до мене, що в ніч (дати не пригадую) з північного сходу в село приїхало більш як 10 осіб озброєних людей. Всі були на конях і в шинелях з автоматами. Коні прив'язали в яру до дерева, де лишили вартового, а самі пішли в село. В селі обстріляли гарнізон лейтн. Москальова, забрали зброю від бійців із істреб. бат., запалили стодолу Лисюка Микити, що зараз в районі, дуже спішилились. Відійшли в тім напрямі звідки прийшли. Від'їздаючи свистали.

дата

(Білозерський)

Москальов заховав це в сумку і сказав, що передасть це Шіпуліну. Рівнож зазначив, що будуть відходити з села. Говорив: В нас буде нова тактика і нове розпорядження. Гарнізони йдуть у Ланівці. Тут стояти нічого не дає. Ми квартируємо в одному місці, а в іншому вони гуляють, виробляють чудеса. З того нічого не вийде. З бандерами мусимо боротись іншим способом. Найскоріше знищимо їх тоді, як нас у селі не буде, а нараз потихенько яром, долиною зайдемо в село, щоб ніхто не побачив і накриємо їх. Будемо приймати таку форму, як вони. Це будемо робити блискавично — нас нема і нараз є. Ти нам постарайся взнати де вони сходяться, щоб ми могли накрити, а також, де вони роблять засідки, щоб ми могли обминути, бо вистріляють нас як качок. Робота буде в нас йти планово. З села вийдемо під вечір, зайдемо долиною по одному, щоб не було помітно, на якийсь хутір. Тут будемо до вечера, а ввечері тихцем обратно в село. Так їх половимо. Але як вони довідаються, то зроблять засідку і нас постріляють. Тут уже твоя робота, щоб знати де вони засіли. Нова тактика мусить бути. Стара виказалась неправильною. Бандити про нас все знають, а ми про них нічого. Наша бистра поява дасть нам користь. Доносити будеш мені, бо Шіпуліна немає”.

В цей час увійшов старшина, який зголосив Москальову доставу продуктів. Москальов казав мені відійти.

Удари большевиків на мої всипи.

До тижня гарнізон Москальова виїхав, але невдовзі 6 бійців вернуло і в місцях, що я подав Москальову, куди останній раз їхали повстанці, щонаочі ходили по полях і робили розшуки за повстанцями. Часто пускали ракети і стріляли з кулеметів. На день приходили до бувшої станиці гарнізону, спати. Не стрінувши нікого, по тижневі акції згадані поля залишили.

Моя робота по третій стрічі.

Розійшовшись з Москальовим, я продовжував далі свою роботу. Ходило мені про це, щоб виготовити добрі звіти з певними матеріалами.

При кінці квітня 1947 р. до кооперативи прийшов боєць іст. бат. Бондар Сергій (років коло 28, неграмотний, нежонатий, живе в с. Білозерці). З ним я розпочав розмову, з метою втягнути його до співпраці. Я почав з того, що він ходить до дівчат в селі та щоб сказав що нового. Далі я говорив, що він бідний, та щоб приходив до мене я буду давати йому з кооперативи деякі речі, а за те, щоб він все, що почує в селі, доносив мені. Він погодився. До кооперативи приходили люди, з якими я часто говорив про повстанців, головню з жінками, але про них ніхто нічого не хотів говорити, тим більше, ніхто не згадував про їхнє місце перебування.

По кількох днях до мене прийшов новозаангажований Бондарчук [Бондар?], “стребок”, і почав говорити, що бачив, стоячи на посту, як ніччю зі сторони Молотківського шляху їхало 2-3 підводи. Приїхавши до моста, що був знищений, вернули назад і поїхали в поле. На підводах були якісь озброєні люди. Залишивши підводи в полі, прийшли до села і на 6-му участку в Філюка забрали свиню. Він з нач. бат. Разумаком йшов за ними, але вони поїхали полем, правою стороною с. Шушковець. Я його за те похвалив, і просив його, щоб він мені все говорив про такі справи, та добре дивився за тим.

Зараз по його відході я написав:

Інтимне донесеніє.

З розмови із довіреною особою мені донесено, що в ніч 15 квітня 1947 р. зі сторони Молотківського шляху, до села приїхало 10 підвід з воєнними, по п'ять на кожній. Вони пішли на 6-ий участок і забрали 10 штук овець, свиней. По всіх переконаннях, це були бандерівці, що поїхали в напрямі села Шушковець, по правій стороні, полями.

16 квітня 1947 р.

(Білозерський)

Четверта стріча

Кілька днів по Воскресенію до кооперативи зайшов лейтенант, а заставши мене з крамарем Подунайчуком, сказав подати йому список переселенців зі Заходу. Я взяв список переселенців, долучив до нього донесення, і так щоб не було помітно, подав йому. Цей те все сховав, а по провірці казав що принесе (Провірки він робив часто). Зі списку він випишував, що взяли з кооперативи переселенці, щоб потім це помістити в газеті. При відході пригадав, що буде робітниче свято 1-го мая і треба кооперативу якомсь троха прибрати. На свято це я сподівався, що вже буде Шіпулін.

Моя робота по четвертій стрічі

Я закупив вапна, повибілював будинки: кооперативи, школи, с/ради, виготовив лозунги, прапори, одним словом приготувався до свята як слід. Перед святом цим до кооперативи прийшло троє дітей: один східняк пастушок і хлопчик та дівчина з мого села. Всі мали по 10-12 років. Крім дітей, в кооперативі було багато людей. Діти між собою говорили, що вони, пасучи корови, бачили в лісі дим, а коли прийшли на це місце, то побачили коло вогню троє людей. Ці люди були озброєні в пістолі, сиділи коло вогню й щось варили. Вбрані були у військових штанах і в кужайках. Один з них прицілювався і застрілював ворону, що сиділа на дереві. В час обіду, я те все записав, а саме:

Інтимне донесеніє.

Мною було підслухано розговор дітей-підлітків, прізвищ їх не знаю, які говорили між собою що в лісі, в стороні Шибени, була група озброєних людей, які варили собі їсти. Це було о год. 4-тій за моск. часом. Убрані в ватних штанах і кужайках. Один з них вбив з пістоля ворону, що сиділа на дереві. Коли пастухи прийшли до них, вони їх прогнали. Без жодних пагонів і орденів. Чи мали довгу зброю — не відомо. Пішли в напрямі с. Шибени.

26.4.1947 р.

(Білозерський)

П'ята стріча

Дня 26.4.47 р. до мене прийшов голова Білозерської с/ради Воробець Кіндрат, і сказав, що мене кличе Москальов. Він був у с/раді. Коли я прийшов, він зараз спитав, як справа з підготовкою до першого травня. Я відповів, що все в порядку. “Тільки уважай — говорив Москальов — на перше травня приїде Шіпулін то спитає за роботу. Що нового?”. Я подав йому звіт, [він] заховав, а відтак зазначив, якщо б я взнав про яку групу бандерівців, то донести йому ще перед святом.

На свята він мав прийти до села з гарнізоном і тут стрінутись з Шіпуліном. Сказав також, щоб вважати, бо в свято хтось може щось наробити. На тому ми розійшлися.

Моя робота по п'ятій стрічі

Дня 26.5.47 р. ввечері, вертаючи з району почув рясні стріли в стороні с. Щаснівки. Стріли було чути з кулеметів, крісів і автоматів. На другий день люди говорили, що коло цегольні була стрілянина. Я описав:

Інтимноє донесеніє.

Вночі 26 травня 1947 р. о год. 10-ій в стороні с. Щаснівки, Базалійського р-ну, за польським цвинтаром була стрілянина. Чути було кулемети, автомати і кріси. Ракет не було. Хто стріляв, не відомо. 27.5.1947 р. (Білозерський)

Шоста стріча

На початку м-ця серпня 1947 р. до кооперативи прийшов крамар Подунайчук та сказав, що був Шіпулін, випив півлітри горілки і казав, щоб я зараз прийшов до дир. школи Стриженова. Я пішов до гарн. [і-зону] істреб. бат. і тут застав голову с/ради Воробця, який чекав з горілкою на Шіпуліна, яку цей замовив. Разом з ним пішли ми до дир. Стриженова. Тут застали ми Шіпуліна і інспектора райфінвідділу Кравченка. Голова поставив горілку, ми випили і розійшлися. При відході я непомітно передав Шіпуліну донесення.

Удари большевиків на мої всипи

На мій донос, про те що повстанці забрали свині, група большевиків, яка приїхала з району, через три дні робила сильні ревізії на 6-му участку. Під час ревізій викидали соломи, валили стіни, але нікого не знайшли.

Моя робота по 6-тій стрічі

При кінці м-ця липня 1947 р. до с/ради прибув уповноважений райкому КП(б)У Тупол і ще яки[x]ось трьох з ним, правдоподібно з області. Між ними був майор (прізвища не знаю, літ около 60, сивий, середнього зросту, кремезний), один галичанин, а третій то не знаю хто. Увечері ми вели розмову, головно про повстанців. Найбільше розпитував майор. Я хотів їх налякати, і сказав що бачив вчора вечером, як йшли в сторону польського цвинтаря, около 50 їх. Подорозі курили та розмовляли. Всі дуже налякалися, включно з майором, і зараз пішли в іст. бат. та сиділи там аж до рана.

Сьома стріча

На другий день мене стрінув Шіпулін і покликав до іст. бат. та почав сварити, де я бачив повстанців, і чому я йому скорше не сказав. Я відповів, що це неправда, а тільки видумка, я так пошуткував, щоб бачити, як вони будуть боятися. Шіпулін почав, що тут шутків нема, що я йому не говорю правди. Щоби мати спокій я розповів видуману історію. Він це записав і казав мені відійти.

Удари большевиків на мої всипи

Шіпулін поїхав у район, підібрав більше сили, так що їх було вже около 35 і квартирували в Білозірці. Чуйність скріпили: подвоїли варту, ходили збирати всякі папірчики і носили своїм старшинам, шукали за слідами, ходили по полях, знайшли 2 крісових набої, квартирували на хуторі в гром. Непочентовського. Шукали на полях біля с. Щаснівки, коло польського цвинтаря, а нічого не знайшовши, вернули знова до села.

Восьма стріча

В половині м-ця серпня до мене прийшов боєць з групи Шіпуліна, і сказав, що мене кличе Шіпулін. Як тільки я прийшов, цей відразу почав питати, що нового. Я відповів, що все в порядку. “Тут є криївки — говорив він дальше — ти мусиш їх знайти, щоб то не було. Ми нічого не зробили. Скільки ходимо і криївки не найшли, ані живого нікого не зловили. Ми мусимо це зробити. Чи на полі, чи в селі, але криївка тут є. Тому, що ми ходимо, вони притихли, але вони є в Білозірці. З того села є ще 10-15 бандитів. Про це я знаю, бо роблю список, хто вбитий, а хто живий. Постарайся придивитись, на полі, на цвинтарі, в лісі, ярах, ровах, камінеломах чи в селі. Мусиш взнати, щоб ми покінчили з ними раз на все. Це підлі недобитки. З ними давно треба було справитись. Зараз є здача хліба державі. Придивися, хто не хоче здавати і хто підмовляє, щоб не здавали”. Мені казав відійти, а сам від’їхав в район.

В селі весь час було спокійно.

Дев’ята стріча

При кінці м-ця серпня до с/ради приїхав Шіпулін. Я в той час готувався їхати в Ланівці і був саме в с/раді. Він сказав мені, що до району не поїду. Коли вже всі повиходили, запитав мене, як справа з криївкою. Я відповів, що в селі нема, вони мусять бути десь в полях, тому, що тепер тепло, то чого йому в селі сидіти. “Так — погодився Шіпулін — а люди їм носять їсти в поле, як йдуть жати. Вони там ночують. Ти питай пастухів де вони ходять, в яких полях. За дня треба

поставити розвідку і можемо спіймати їх. Головне знати в котрому напрямку”. Я відповів, що вони можуть бути в стороні села від сс. Шибини [Шибена], Щаснівки, Лисогірки. На тому ми розійшлися. Мені казав йти і добре вважати.

Через цілий тиждень група большевиків, на чолі з старш. [им] сержантом (прізвища не знаю) ходила по полях. Нічого не знайшли, однак, повернули в село.

Моя робота по дев'ятій стрічі

По кількох днях після стрічі з Шіпуліним, почув біля школи, як діти говорили, що на дорозі до с. Шибини [Шибена], лежить вбитий невідомий чоловік. Я записав:

Інтимноє донесеніє

По слухам з розговору дітей біля школи, вчора ввечері вбитий невідомий чоловік, лежить на шляху Білозірка – Шибини [Шибена].

29.8.1947 р.

(Білозерський)

Десята стріча

На другий день, йдучи вулицею, я зустрів Шіпуліна. Йому дав донесення, на що він казав мені прийти пізніше, а бійців зараз же післав привезти того вбитого. По якомусь часі його привезли. Покликаний лікар ствердив, що він умер з голоду. Шіпулін махнув рукою, мовляв, що це дурниця, був хворий і помер. Умерлий був зі с. Шибини [Шибена], куди його зараз голова с/ради і відвіз. Коли я прийшов до Шіпуліна, цей запитав як справа. “Треба — говорив — конечно знайти криївку, бо до кінця 1947 р. маємо покінчити з бандами. Це наше завдання, бо скоро займемося колективізацією. 1948 р. вже недалеко, а до нього ще маємо провести багато роботи. До 1950 р. маємо вирівняти Західну Україну зі Східною, ліквідувати одноосібників. В тому напрямку маємо робити. Рад. Союз скріпився, але як буде все зколективізоване, тоді буде дуже сильний. На дорозі до того стоять нам бандити. Мусимо їх зліквідувати, тоді легко дійдемо до колективізації”. Я сказав, що всю свою силу віддам, щоб довести до колективізації і знищення всіх бандитів, тільки, видно в нашому селі вони не перебувають, лише переходять. Шіпулін сказав: “Знаємо, Білозірка бідне і згущене село, скільки я тут і нікого не знаходжу. Вони там, де порозкидані хати і хуторі як: Якимівці, Оришківці, де куркулі, як Буглів, Плиска, Москалівка, а також в селах що під лісом, як Вижгородок [Вишгородок], Лопушне. В Білозірці народ ще живе бандерівським духом. Нашим завданням — знищити цей дух, виховати народ. Доказати, що Рад. Союз розбив фашистівську

Німеччину, імперіалістичну Японію, то такі бандити це пусте для нас. В Білозірці ще є 10 бандитів, але всі вони в чужих селах. Вони зараз не сидять разом, а поділяються. Сидять в куркулів, які їх годують. От чому Кноля син, бідняк, пішов в банду, бо його обманули. Він дався зловити на куркульську вудку. Мусимо ще раз добре перевірити Білозірку. Сподіюсь, що їх тут немає. Вони хочуть вигідно жити, а тут нема скота для них на м'ясо. Мусимо в цьому році їх викінчити. У вашому селі є Альбірт, це руський. Він утік нам з рук і ми мусимо його зловити. Він дуже відважний, чотирьох бійців наших повалив на землю і втік з тюрми, хоч ті, що стояли, то були самі "баби", мені не втік би. Мусимо за ним придивитись, якщо зловиш його, то наш уряд дасть тобі 10000 крб., а навіть і більше не пожаліє. Тільки зловити, вбивати не будемо, то руський, вчений чоловік. Він молодий і вони його обманюють. Він дуже відважний, і 10 бандитів не зробить того, що він сам, бо це наш, руський чоловік (при цьому дуже розізлився). Вони за нашим руським чоловіком, що держать його обманом і терором, здобувають собі славу, а самі, як зайці. Коли б ми його зловили, не вб'ємо, а дамо до школи і він виросте на великого радянського чоловіка. Я хотів би поговорити з його батьком. Скажи йому хай не ховається, а він руський, то зрозуміє мене, а я його. Мені все пусте, тільки чого наш, руський чоловік вмішався до тих бандитів". Я сказав, що про нього нема жодної відомості, а мати його сказала, що він згинув. "Постарайся — говорив він — за нього розвідати, то ми його зловимо, або його батька. Зі всіми мусимо викінчити. Мусимо скріпити свою державу. Був час, що рад. влада була слаба, а вороги були сильні: Денікін, Врангель, Колчак, Юденіч, П[е]тлюра, Махно, Скоропадський. Всіх розбили, а тут один Бандера і то тільки в Західній Україні. Мусимо зробити тут колгоспи, в першу чергу там, де вже були. Зимою 1948 р., а найдалше навесні мусимо заложити колгосп у с. Білозірці. Мусимо взятися до перевоспитання людей. Тобі це найліпше в кооперативі. Тут багато людей, почують що ти везеш товари, збігаються. Ти говори: Ви люди не вірте бандерам, що вони брешуть, це залишене німцями гестапо. Вони завдають шкоди в будові мирного життя. В колгоспи мусимо йти, бо там ліпше жити. В колгоспі хліб родиться не так, як на одноосібному господарстві. Там є техніка, агрономи. Люди згуртовані в одній сім'ї. За них дбає держава. Треба приговорювати до серця людям. Не боятись, що вб'ють бандити, бо це робимо для свого добра. Людей треба гуртувати. Давай читати рад. видання, говори з ними. Проводи бесіди на теми рад. життя, а головно колгоспів. Викривати залишки бандерівщини, дивитись, як маси на це реагують. Якщо буде дуже протиставляти, то дивись, де слаба сторона і тудю ввійди. Пролізи глибоко між людей, як думаєш, буде в

с. Білозірці колгосп, чи ні?” Я відповів, що тяжко, тому що село близько Кам'янець-Подільської обл., де вже 30 років колгоспи. Люди щоденно бачать, як там живуть, а також бачать щоденно тут, як переходять десятки колгоспників за хлібом.

“Правильно, — говорив далі — то воєнні труднощі, але буде добре жити, не буде недостачі. Все направиться, карткова система буде знесена. Тут поширюють бандити і їхні прислужники різні брехні про Рад. Союз. Ми проведемо чистку. Знаємо, як це робити, бо в себе таке мали. У вас крім куркулів, є ще бандерівське охвістя, але ми все знищимо. Об'єднуй біля себе старий актив, що був в 1940-41 рр. у колгоспі. Всіх з бувшого правління треба заставити організувати колгосп. Вперед зробимо колгоспи там, де були вже. Весною 1948 р. почнемо організувати по всіх селах. Треба вести довгу підготовку. Підготувати старих колгоспників, з них створити ініціативну групу, що дадуть заяви. Їх озброїти, зібрати збори і вияснити, що то є ініціативна група, що вона бажає колгоспу. В тому мусить бути 12 чоловік. З них зробити правління з 3-6 чол., ревізійну комісію з 3-ох осіб, комірника (магазинера), два бригадири і менш важних, як конюхи. Коли все готове, зробити збори і проголосити, що вже є колгосп. Старих колгоспників приймати без заяв, тому, що вони мусять йти. Втягати нових, якщо не вдасться цього зробити, будемо приміювати рішаючі міри. Примусимо. Це побачимо на зборах, хто кудюю піде. До цієї роботи притягнути всіх східняків, що живуть в селі. До села приїде організаційна бригада, що буде вести роботу в тому напрямку. В склад бригади буде входити:

1. 3-и представники райземвідділу (спец.[іалісти] по с-[ільському госпо]дарстві).

2. 1 з райвиконкому (землемір).

3. 2 з МТС (заст.[упник] дир.[ектора] політчасті і агроном).

Цих 6-ть людей, має зробити головну роботу і провести збори селян. До зборів виділити землю, що була колись у колгоспі, місце для колгоспу, щоб на зборах відразу все вирішити. До колгоспу треба здати коні, мертвий інвентар і насінний фонд. Земля, що була в 1940-41 рр. в колгоспі і приватну землю колгоспників з[']єднати. Таким способом, колгоспний лан збільшиться. До всього треба бути дуже сер[й]озним. Дивитись, як реагують на це маси.

Оцінювати настрої населення: хто хоче, а хто буде протиставляться. Це покажеться на зборах. Якщо приїде бригада, її позвітувати про хід роботи. Вони підуть до кожної хати, підготовлять так, щоб до весни все було готове. Йди і працюй”. Я відійшов.

За кілька днів Шіпуліна покликали в УМГБ.

Моя робота по десятій стрічі

На кожному кроці, а головню в кооперативі проводив обережно говорення про рад. владу, про колгоспи, але всі однаково відповідали — “З голоду гинути не хочемо”. На початку м-ця жовтня 1947 р. до села прибуло 8 офіцерів з УМГБ разом з Шіпуліном. В тому були:

1. Капітан, років около 40, середнього зросту, русявий, обличчя з прищами, руський, прізвища не знаю.

2. Лейтенант, років около 40, рябий від віспи, курносий, прізвище невідоме.

3. Лейтенант, около 30 років, високий, русявий, довге волосся, лице з веснянками, руський, прізвища не знаю.

4. Лейтенант, років около 45, середнього росту, рижий, руський, прізвища не знаю.

5. Лейтенант, около 35 років, чорний, мабуть вірмен, прізвища не знаю.

6. Лейтенант, около 50 років, чорний, кремезний, середнього росту, пагони 2,5 см. широкі, зелена поздовжня смужка, срібlistою стяжкою обшиті, прізвище невідоме, азербайжан чи туркмен.

7. Лейтенант, около 35 років, середнього росту, чорний, кремезний.

8. Лейтенант, около 40 років, середнього росту, кремезний, в обидвох останніх такі самі пагони як в попереднього. Всі три одної національності.

З ними весь час був Шіпулін. До роботи заняли дім с/ради. Ночували в гарнізоні істреб. бат. До охорони мали 40 бійців. Квартирували в школі. Тиждень були в с/раді і нікуди не виходили. Працювали 8 год. у добу. Щось писали, опісля забирали з собою “стрєбків” і йшли в село, заходили до хат, знайомилися з людьми і селом.

В тих днях Шіпулін повідомив мене через бійця з гарнізону, щоб я прийшов до нього в гарнізон. Коли я прийшов, то застав уже тут голову с/ради Воробця та секретаря Олійник Галину (років около 24, висока, чорнява, галичанка), і рівнож всіх офіцерів та Шіпуліна. Капітан сказав, щоб я дивився за такими людьми в списку виборців, які він буде читати. Кого прочитав, а я потвердив, він писав справку, а також всі писали на того чоловіка.

СПРАВКА

Видана в тім що:

1. Ім'я, прізвище та по батькові.....
2. Рік уродження.....
3. Місце уродження.....
4. Місце перебування.....

5. Освіта.....
6. Національність.....
7. Соцстан.....
8. Заняття.....
9. Склад сім'ї.....
10. Чи жонатий.....
11. Ім'я і прізвище жінки.....
12. Скільки дітей, їх вік та імена.....
13. Чи був у рад. армії.....
14. Чи має урядові нагороди.....
15. Кого з сім'ї немає.....
16. Де подівся.....

Якщо немає справки, що вбитий на фронті, то подати коли пішов в армію. Це подадуть до інформб'юра в Москві, а з відтіль повідомлять. Якщо нема доказів, де подівся, писали, що в "банді". Так перейшли около 150 родин, в тому 75 "бандитських", що ми потвердили, а голова і секретар на кожній картці підписалися.

Дня 21.10.1947 р. 26 з тих родин забрали на Сибір, а інші остались. Від того часу я Шіпуліна не бачив. Говорили в с/радї, що він виїхав на три місяці в відпустку.

Додаток

В час постою гарнізону в с. Білозірці, мені приходилось чути кілька разів щоденні виклади Шіпуліна або Москальова, як шукати за криївками. Це відбувалось тоді, як приходили новачки, ще не ознайомлені з рухом в Західній Україні. Шіпулін говорив: "Приходите до господаря, ви мусите шукати в кожному найменшому кутику. Дивитись, чи нема де дірки. Не може бути, щоб він так жив. Дірку треба перевірити, бо то може бути продух. Штовхати в соломи, перемирювати будинки, в хліві шукати за ящиком під гноем і під жолубами. В будинку штовхати попід стіни. В саду дивитись під кожний куц. Шукати так, щоб не оминути ні одної п'яді землі".

Заввага: В протоколі є деякі неточності в датах, тому, що даний об'єкт не міг пригадати.

22 січня 1948 р.

60

* * *

XXI. МИКУЛИНЕЦЬКИЙ РАЙОН

№ 133/XXI-1

Протокол допиту Степана Михайловича Дулеби

Р 31.

СПРАВА Ч.: 109/48

ДУЛЕБА СТЕПАН МИХАЙЛОВИЧ

РАЙПРОВІДНИК ОУН – ГРІЗНИЙ

Микулинці, дня 16.4.1948 р.

Протокол допиту

Дулеба Степан Михайлович народжений дня 12.4.1918 р. в селі Лапшин, Бережанського району, Тернопільської області; українець, освіта — 6 кл. народної школи, невійськовий, жонатий. Член ОУН. від 1937 року. Райпровідник ОУН від 1944 року.

Походжу з родини середняків. Батьки мої ще сьогодні живуть; були виселені в час першої більшовицької окупації на Сибір, а 1946 р. повернули додому. Крім мене ще була сестра Степанія, яка замордована більшовиками в 1941 р. у Львові на Замарстинові.

До школи я почав ходити в Лапшині (4 кл.), а відтак ходив до Бережан і там закінчив 6 кл.

В час польської окупації був членом читальні “Просвіти” та брав участь в громадсько-політичному житті села.

До ОУН вступив в 1937 р. В той час виучував орглітературу (Декалог, 12 правил) та носив записки до сусідніх сіл. В кожному місяці ходив на сходи. Сходи були вишкільні та святочні. Я працював звеновим.

В місяці березні 1938 р. польська поліція зробила ревізію в мене вдома. Ревізію робили тому, що я ходив на полювання. Вони про це довідались й прийшли шукати за зброєю.

Під час ревізії знайшли в мене “Ідеологію”. За це мене арештували та забрали до Бережан.

Тут засадили в тюрму, в якій просидів півтора місяця. За той час велися слідства у моїй справі. На допитах я зізнався, що цей зошит (“Ідеологію”) знайшов на дорозі. Перед мною йшов якийсь чоловік і загубив його — я взяв. Вони в це повірили й звільнили мене. Одначе й по звільненні мене інвігілювали.

По виході з тюрми даліше працював в організації. В місяці серпні 1939 року мене знова арештувала польська поліція. В той час проводила масові арешти молоді. Мене арештували як підозрілого в співпраці з ОУН. Сидів в тюрмі в Бережанах. На слідствах питали про попередньо знайдену в мене “Ідеологію” та чи належу до ОУН. До нічого я не признався.

Як вибухла польсько-німецька війна, мене відпустили додому.

В місяці вересні 1939 р. прийшли до нас більшовики. Болотний Іван (Юрій), що був тоді райпроводником ОУН, повідомив мене, що ОУН не існує. Я прийняв це до відома. Одначе ще в 1939 р. мене знов включили до роботи в ОУН. До роботи в ОУН мене покликав Пилипчак Федір (Месник), згинув над Стрипою 1945 р. В той час ми даліше проводили сходи. Я працював звеновим.

В 1940 р. перейшов працювати до розвідки. Завданням моїм було ходити по селах та розвідувати, що в них діється, а головно що роблять більшовики. В розвідці працював недовго, бо мене взяли до праці в боївці, що виловлювала сексотів.

В тому році більшовики арештували мою сестру Степанію, а також мою наречену Бідулу Теклю з с. Лапшина. Сестра працювала кур'єркою при окружному проводі ОУН. Наречена працювала зв'язковою на повіті. Про те, що я був членом ОУН, вона точно не знала, але додумувалась. В місяці грудні 1940 року мене хотіли арештувати більшовики в зв'язку з арештом сестри. Я заздалегідь був до того підготовлений і перейшов в підпілля.

З приходом німців в 1941 р. я вийшов з підпілля. Після проголошення самостійності працював при друкарні в Бережанах. В цій друкарні видавалася орглітература та газета. В місяці липні 1941 року німці друкарню ліквідували. Мене хотіли арештувати. Про те я довідався і до праці в друкарню я не йшов. В той час німці арештували Семчишиного Михайла, що тоді був окружним проводником ОУН. Про те, що німці проводять арештування, я його повідомляв, але він на це не звертав уваги і його зловили. Сидів в тюрмі в Бережанах, а відтак забрали його до Тернополя.

В 1941 р. вступив до боївки (“Двадцятка”), що була зорганізована при Крайовому Проводі ОУН. Цією боївкою командував Галушка Петро (Окунь) з с. Бишок, Козівського району, Тернопільської області. Боївка

виїжджала на акції в терен і я їздив з нею. Нераз давали завдання поодинокі кожному бойовикові.

Осіню 1941 р. я дістав завдання, щоб провести акцію. Цього завдання мені не вдалось виконати. Окунь покликав мене в цій справі й сказав, що саботую роботу. Оправдування не помагало. За те він хотів мене розстріляти, але пров. Лекс уморив це. Окунь покарав мене 25-ма буками, виключив з боївки та заборонив цікавитися оргрботою. Тоді мені пояснив, що в оргрботі я завішений до відкликання.

Від січня 1942 року я жодної оргрботи не виконував. Жив в своєї тітки Гутор Анни в с. Лапшині. Працював на господарстві. Вміжчасі запізнався з Галушка Степанією з с. Бишок, Козівського р-ну (сестра Окуня). З нею оженився осінню 1942 р. (вона скоріше мала мужа, одначе всі люди говорили, що він згинув, як переїжджав німецько-більшовицький кордон. Я був тої самої думки. Тепер він вернув додому).

Весною 1943 р. Плонський Ілько (Володимир), що був тоді райпровідником ОУН Бережанського р-ну, знова мене включив до оргрботи. Він призначив мене командиром районової боївки. Боївка мала завдання робити засідки на німців, забирати зброю від них і маганізувати. Працюючи командиром боївки, я рівночасно працював на своєму господарстві.

Літом 1943 р. до нашого села часто приїжджали люди з Проводу ОУН. Вони перебували в [Негус?] Василя в с. Лапшині, що мешкав в сусідстві моєї тітки. Я до них часто заходив і запізнав пров. Михайла, пров. Павла, пров. Сівача та інших.

В місяці квітні 1944 р. пров. Володимир відійшов працювати до повіту, мене призначив райпровідником Бережанського району.

Як зблизвся німецько-більшовицький фронт, багато людей з мого району пішли до СС Дивізії – Галичина. Членів ОУН до СС Дивізії пішло небагато, бо був наказ не йти.

Німецько-більшовицький фронт через терен пересунувся в кількох днях. Поважніших втрат не було.

В місяці липні 1944 р. до мого села прийшли більшовики. Разом з своїми бойовиками я зробив засідку на останні частини відступаючих німців. Вони відступали панічно й ми хотіли якусь частину розброїти та забрати зброю. На цю засідку в'їхали більшовики. По них ми відкрили вогонь та вбили двох більшовиків. Від них забрали одно ППШ та один револьвер. Між вбитими був полковник ЧА, якого більшовики похоронили в Бережанах. По переході фронту я дістав наказ, щоб організувати самооборонні відділи з людей, що не пішли в

ЧА. Цей наказ передав в терен. Потворилися самооборонні відділи, що були досить великі (40, 50, 60, 80 і більше людей). Ці відділи робили засідки на більшовиків та магазинували здобуту зброю.

В місяці серпні 1944 р. я забрав свою боївку (18 чол. односельчани) й пішов у с. Вербів, Бережанського району. Подорозі в с. Поручин того ж району, кущевий поручив мені якогось чоловіка, який говорив, що він є в УПА на Волині, його зловили більшовики й він втік, а тепер знов хоче йти до відділу УПА. Я забрав його з собою і передав його до свого провідника. Пізніше я довідався, що цей чоловік був більшовицьким розвідником-агентом. В той самий час роззброїв радистів, що були з радіоапаратом. Ці радисти були на пункті та вели розвідку по селах. Їх було 10-ть (9 жінок і один мужчина). Від них забрав зброю і амуніцію.

* * *

В місяці вересні 1944 р. більшовики робили великі облави на ліси: Нараївський, Вербівський, Лісницький та Кульбівський. В цих лісах квартирували самооборонні відділи. Частина відділів тоді розбили, одначе відділи залишились. Частина людей, що скривалась перед побором в ЧА “забронірувались”. Звичайно були люди старші віком і в них не було іншого вибору.

* * *

В місяці листопаді 1944 р. я вислав свою боївку, щоб розброїла станицю “істребків” в с. Шибалин, Бережанського району. Станицю “істребків” розброїли. Від них забрав зброю і амуніцію.

* * *

На початку грудня 1944 р. я з моїм оргрефом Черцем пішов до с. Біща, Бережанського району. Тут заквартирували в одного господаря, який також скривався перед побором в ЧА. Він завів нас до криївки, що була в снопах. Днем більшовики зробили ревізію на цьому господарстві. Стислу ревізію робили в stodолі. Викидали снопи та солому, бо мали всипу, що в соломі або в снопах господар цей має криївку. Снопи було легше відкидати і їх викинули скорше й там знайшли господаря. Його забрали і ревізію перестали робити. Господаря цього забрали з собою і відійшли.

* * *

В місяці березні 1945 року я скликав сходи кушевих до с. Вербова. Після сходин всі ми відійшли до с. Стриганець Бережанського р-ну. Тут рай. пропагандист Довбуш скликав селян на мітинг. Після мітингу ми залишились квартирувати у с. Стриганцях. Днем більшовики зробили облаву у цьому селі. З села ми відступили у напрямі Нараївських хуторів – Чверті. Більшовики нас постійно

обстрілювали, бо ми відступали полем. При відступі згинуло 4-ох повстанців: кущевий Око, кущевий Стець, куш. господарчий Ігор та ще один. Я з трьома іншими відступив щасливо. Зараз другого дня я дав наказ зробити трумни та похоронити впавших друзів.

* * *

При кінці місяця березня 1945 року до мене зголосився Ох. З собою він взяв записку від могого бувшого провідника. В записці провідник зазначував, щоб я підпорядкувався Охові, бо він є моїм провідником. В той час перестали існувати повіти. Райпровідником Бережанського району призначили дг. Гомона, а мене його заступником. Гомін працював райпровідником около трьох тижнів, а відтак захворів і я дальше залишився райпровідником Бережанського району.

* * *

Через зиму 1944/45 рр. на хуторах Велика біля с. Лапшина майже постійно квартирував сл. п. пров. Михайло зі своїми людьми. Його люди контактували зі мною і я допомагав їм харчами.

* * *

В місяці березні 1945 р. райреф СБ Бережанського району Поет домагався, щоб йому дозволили роззброїти польську станицю “істребків” і [з] м. Рогачин, Бережанського району, що була зорганізована більшовиками. Я дозволив. При роззброюванні ці “істребки” боронились. В бою згоріло кілька хат і згинуло кількох цивільних людей (поляків). Кілька днів пізніше я дістав записку від пров. Мета, щоб прийти до нього на стрічу. На стрічі я стрінув сл. п. пров. Данила та пров. Петра. Пров. Петро вислухав мій звіт з терену та дав деякі вказівки відносно роботи. Розпитував про цю акцію в м. Рогачин і хотів, щоб я пояснив йому як виглядав цей наказ, що я давав Поетові. Заборонив проводити такі акції, де може згинуть хтось з цивільного населення.

* * *

Дня 3.5.1945 р. я вертав з с. Шибалина й заквартирував в с. Гиновичах, Бережанського району. В цьому селі квартирувала моя жінка. Бойовики залишились на одній квартирі, а я пішов на квартиру, де була жінка. Там заквартирував сам. Днем господиня пішла на поле до роботи, а мене й жінку залишили в хаті. Вполудне до цієї хати прийшло двоє більшовиків, що збирали в селі ярину. Оба були озброєні. Як вони зблизились, я втік на стрих, а жінка залишилася в хаті. Більшовики хотіли зайти до хати, але я, як вони вже були перед порогом, вистрілив з кріса, й вони оба погинули від одного пострілу. Зараз я відійшов до ліса разом з своїми бойовиками, а жінка залишилася в селі.

Того самого дня, вечором, я стрінув пров. Мета й він сказав мені, що зі мною хоче стрінутись пров. Петро. Я пішов до нього на стрічу. Він розпитував мене про вищезгаданий випадок у Гиновичах та пояснював, що я даю злий приклад для інших, як сам квартирую наверху. Дав мені завдання, щоб я доставляв харчі для сл. п. пров. Михайла та його групи, бо вони на мойому терені перебувають. Це завдання я виконував.

* * *

В місяці вересні 1945 року пров. Ромко дав мені доручення зловити, або, в крайності, застрілити райпрокурора з м. Бережан Кагамліцького. Йшло головно про те, щоб його зловити живим. Я забрав боївку (5 людей) та заскочив його на подвір'ю в одного господаря в с. Жукові. Прокурор не хотів зложити зброї і хотів вжити її проти нас, тому ми були змушені його застрілити.

* * *

В місяці жовтні 1945 р. я зустрінувся з бойовиками райрефа СБ Поета. На стрічі вони мені розказали, що Поет в час слідства знасилував одну дівчину. Ця дівчина до нічого не призналася й він хотів її зліквідувати. Це заборонили йому його бойовики. В цій справі я списав протокол зізнання його бойовиків та передав пров. Ромкові. Пров. Ромко з цієї справою вдався до сл. п. пров. Михайла, а відтак дав мені наказ Поета розстріляти. Це я виконав. Тою справою пізніше цікавилися пров. Зелений та ндр. пров. СБ Семен і оба переглядали протоколи. Я орієнтувався, що вони думали, що Поета розстріляли неправильно, а це мала б бути моя провина.

* * *

В місяці вересні 1945 р. я був в с. Котові, Бережанського р-ну. Сюди приходив на стрічу до Оха. Тут довідався, що до села часто приїздить Брунець (імені не знаю), що був скоріше чотовим у відділі УПА і зголосився до більшовиків. Він їздив по селах і сипав людей. Я зробив в селі засідку ще з трьома моїми бойовиками. Як він приїхав до села, я зловив його живим та передав Охові.

* * *

Осіню 1945 р. покликав мене до себе пров. Данило. Тут я здавав усний звіт пров. Бурланові. Звітував про терен та про Поета. В той час через мій терен переходила лінія зв'язку і пров. Данило розпитував чому цей зв'язок не функціонує. Я пояснював, що тому винен Крига, який не хоче виходити на стрічі. Сл. п. пров. Данило дав мені записку до Криги щоб цей зголосився до нього. Цю записку я передав до Криги й пояснив йому як він має зв'язатися з пров. Данилом. Крига до пров. не зголосився, а навмисно прострілив собі руку з ППШ.

* * *

В місяці вересні 1945 р. я переходив через село Рай, Бережанського району. Зі мною був тоді один бойовик та кущевий пропагандист. В селі ми стрінули двох “істребків”. Їх роззброїли та забрали від них одну СВТ та ППШ.

* * *

В місяці грудні 1945 року в с. Біщу, Бережанського району, квартирували люди з сотні ком. Косача. З Косачем я ходив на стрічу до пров. Юрка. Ком. Косач йшов полагоджувати якісь справи з пров. Юрком. Сл. п. пров. Юрко перебував в с. Слав’ятині, Підгаєцького району. Вертаючи з Слав’ятини ми заквартирували в с. Рибниках, Бережанського району. Тут квартирувало нас 6-ох, на трьох квартирах. Я квартирував з дг. Лисом. Днем на одну з хат в яких ми квартирували, наскочили більшовики. Там згинув бойовик Лисок, а нас 5 відступили до ліса.

* * *

Зимою 1945/46 рр. криївки я мав на полях і квартирував в них через цілу зиму.

* * *

В місяці лютому 1946 року я стрінувся в Гиновичському лісі з пров. Ромком. Пров. Ромко говорив мені, що добре було б роззброїти станицю “істребків” в с. Куропатники, Бережанського району, бо вони перешкаджають в роботі. Пров. Ромко мав криївку в Гиновичському лісі і його люди, а часто і він сам, заходили до села Куропатники за харчами. Я умовився на стрічу з дг. Виром, що був коло пров. Ромка, щоб він в означений день вийшов до мене на стрічу. За кілька днів я зібрав боївку (18 чол.) і пішов до Гиновичського лісу. Тут заквартирував разом з боївкою. Дг. Вир на стрічу не прийшов і я рішив йти з своїми людьми. Вечором ми пішли до с. Куропатник та роззброїли “істребків”. Їх було 15-ть чоловік. Від них забрали зброю та амуніцію. Начальника “істребків” не було на станиці і я рішив піти за ним до с. Баранівки, Бережанського району. В Баранівці він заходив до одної вчительки з СУЗ. До Баранівки я ходив тільки з двома бойовиками, решту бойовиків відіслав на місця квартирування. В Баранівці начальника не застав, бо він відійшов до Бережан, ще тої самої ночі я вернув до своєї криївки, що була на полі. Другого дня я пішов до села Шумлян, Бережанського району за харчами. В селі довідався, що днем більшовики розкрили криївку коло “червоної буди” в Гиновичському лісі. Про цю криївку я скоріше не знав, аж тоді як впала. В цій криївці згинув сл. п. пров. Ромко, Жук і Кутний. Люди оповідали, що тієї самої ночі, як ми проводили акцію, пров. Ромко був у с. Баранівці. Як вертав до криївки залишив за собою сліди. По цих слідах більшовики

ранком зайшли до криївки. В цій криївці пров. Ромко скоріше не сидів. Саме в той час в селах Бережанського району квартирували гарнізони військ МВД та ЧА. Майже в кожному селі був гарнізон (від 40-60 людей, а то й більше) вони проводили акції проти нас. Ночами засідки, а днями ревізії.

* * *

Дня 18.4.1946р. я мав назначену стрічу з пров. Юрком. Про цю стрічу ми умовились ще осінню. Стріча мала бути в лісі біля с. Котова, Бережанського р-ну. В тому лісі я знав криївку, до якої мав зайти. День перед стрічою я прийшов до с. Рибник. В селі Рибниках довідався, що в селі біля Котова впали криївки. В одній більшовики зловили заст. пров. Юрка Оха та одного кущового — Оха. Другу криївку більшовики розкрили, але люди з неї вже були вийшли, а згинув тільки Дзвін. До цієї другої криївки, про яку я знав, привів більшовиків Ох — заст. пров. Юрка. В першій згинув сл. пров. Юрко.

* * *

При кінці місяця квітня 1946 р. з терену прийшов дг. Рись, що був бойовиком при сл. пров. Михайлові. З собою він приніс лист, що приловив якийсь поштар, що вибирав пошту з поштової скринки. В цім листі якась Настя писала до нач. Бережанського РО МВД майора Швеця, що я (Грізний) вже свою роботу викінчив, і прошу начальника, щоб він дозволив мені зголоситися, бо мене вже наші (повстанці) підозрівають. Подібний лист був також про райрефа СБ Бережанського р-ну Топора. Про Топора було, що він, як був п'яний, проговорився перед тою Настею про криївку сл. п. пров. Данила, а також, що він любить жінки й перед ними розконспірує оргсправи. Цей лист про мене Рись передав сл. п. др. Климові (працював коло пров. Михайла), а Клим передав мені. Як передавав мені цей лист, то сказав, що його бачив сл.п. пров. Михайло й сказав, що таких листів стрічається багато. Такими листами більшовики хочуть ввести нас в блуд, щоб ми стріляли своїх людей.

В тому листі, правдоподібно, зазначувалось, що я власноручно застрілив сл. п. пров. Ромка.

* * *

В місяці серпні 1946 р. з Сибіру повернули мої родичі (батько й мати). На Сибірі від 23.5.1941 р. Працювали за рікою Об. Праця була не дуже тяжка. Після закінчення німецько-більшовицької війни їх перевезли до м. Вороніжа. Додому приїхали на документи, які допомогла виробити їм моя тітка Титор Анна. Вона висилала для них гроші, які я передавав, і тим допомагла їм повернутись.

* * *

Дня 23.12.1946 р. я квартирував в криївці в лісі біля с. Лапшина. Вечером я зі своїми бойовиками зайшов до села на вечерю. В селі довідався, що більшовики днем робили в селі облаву та арештували багато людей з родин підпільників, а також мою жінку. Квартиру жінки всипала Чикота Зеновія з с. Мечишова, Бережанського р-ну, що вийшла заміж за Чикоту (імя не знаю) в с. Лапшині. Вона була сестрою рай. господарчого Оріха, якого більшовики зловили живим. Її арештували тому, що райреф СБ Бережанського р-ну передав через неї записки до Оріха, щоб цей (Оріх) зреабілітувався і виконав атентат на когось з партійних працівників, МВД чи МГБ. Оріх на це погодився, але домагався, щоб дати йому грошей, які потрібні йому були до виконання завдання. Цю справу розкрив нач. РО МВД Швець і тоді заарештував Оріха та його сестру. Про те, що Топір писав записки, я знав.

Того самого дня арештували около 30 осіб. Досвітком на квартиру моєї жінки прийшов о/у Бережанського РО МВД Глебов та запитав її про прізвище. Вона сказала інше прізвище, але він казав їй збиратися та йти з ним. Її запровадив до хати Репецького Петра (с. Лапшин), в якій вже було більше арештованих. Подорозі він часто кликав її по імені – Стефка. Ще того самого дня, в хаті Репецького, більшовики взяли жінку на допит. При допиті був о/у РО МВД Глебов. На допиті більшовики примінювали різного рода тортури; били буками та наливали воду в ніс. Питали її де є моя (Грізного) криївка, або криївки других підпільників, а також коли прийду до неї та що вона знає про мене. Вона до нічого не признавалася. Того самого вечора (23.12.1946 р.) її збиту фірою відвезли до району, бо вона вже піхотою не могла йти. Інші арештовані йшли піхотою; з них нікого не брали на слідство.

Жінка про мою криївку не знала нічого. Могла орієнтуватися в якому напрямі є ця криївка, але чи вона на полі чи в лісі — не могла знати. Про напрям орієнтувалася тому, що нераз бачила, як я йшов в тому напрямі. Орієнтувалася також, що криївка не є в селі, бо я брав з села баняки та ложки.

(Про події того дня зізнаю так, як довідався від людей).

Того самого вечора я зайшов до одного господаря в с. Лапшин і застав там сл. п. дг. Олексу (Юлька) та дг. Бояна (оба вони працювали коло сл. п. пров. Михайла). До цього господаря вони приходили за якимось речами, які він для них купував у Львові. З Олексою ми не говорили нічого, бо були дуже коротко (оба знали ми особисто й були колись товаришами). Тої ночі я почув себе хворим і залишився квартирувати в селі. Зайшов до господаря, в якого була криївка дг. Лиса (мояго бойовика), а цей завів мене до криївки. Тому, що як

ми виходили з ліса, то коло криївки залишилися сліди, треба було вислати когось до цієї криївки, щоб днем її вартували. Я наказав дг. Лисові та дг. Денисові (мій бойовик), щоб вони оба йшли квартирувати до цієї криївки. Я знав, що жінка про криївку не знає нічого, і тому наказав їм, що мусять йти. Вони оба пішли квартирувати до цієї криївки. При відході я звернув їм увагу, щоб вони оба до криївки не заходили, а постійно щоб один був наверху і вартував.

Другого дня, вечером (24.12.1946 р.) прийшов до мене дг. Лис та Денис. Я був в криївці. Лис оповідав мені, що того дня більшовики робили облаву в лісі. Лис в той час був в криївці, а Денис стояв на стійці близько входу. Денис завважив, як один більшовик підходив в напрямі криївки, й відкрив по ньому вогонь з автомата. В той час дг. Лис вискочив з криївки й оба втекли. Більшовики цю криївку розкрили. З криївки забрали 4200 крб. (зі збірки) і около 30 кг товщу. Оргматеріалів в криївці не було.

Дня 25.12.1945 р. я зайшов до свого дому. Того дня я квартирував в криївці, в селі. Вдома батько мені розповів, що моя жінка написала з тюрми листа до мене. Цього листа передала через Марків (імені не знаю) — мати дг. Лиса. До Марків я не казав іти, бо там більшовики могли зробити засідку (так і було). До Марків я посилав одну жінку, але її (Марків) вдома не було і та жінка вернула без листа.

Дня 26.12.1946 р. дг. Лис в селі стрінувся з своєю матір'ю. Вона дала йому цей лист від моєї жінки та сказала, щоб він, обов'язково, дав його мені. Він дав мені цей лист і я його прочитав. Він був, приблизно, такого змісту:

Дорогий Степане!

Заопікуйся дитиною, бо я, здається, не вийду. Може б вийшла, якщо б ти передав 25 тисяч крб. Я зараз дуже збита, бо питають за Тобою, чи не знаю де Твоя криївка. Передай мені горілки, бо мені треба щоб гоїлася рана. Я сказала, що ти можеш перебувати в Лісницькім або Вербівськім лісах.

Сто раз цілую Тебе і дитину.

Твоя Стефа.

Цей лист я дав прочитати дг. Сіркові та Лисові. До них сказав, що 25 тис. давати не буду, бо не маю, а, якщо б навіть дав, то так викупив би чорта. Я знав, що як випустять її, то вона підпише заяву співпраці з більшовиками. Сірко намовляв мене, щоб я таки викуплював жінку, бо він скоріше викупив свою жінку, яка була арештована.

Лиса я запитав, де його мати й пішов до неї, щоб розпитати точно, як ця записка дісталася в її руки і як її звільнили.

Вона розказала про цю подію так:

З келії закликав її один “істребок” (як арештовану). Він запровадив її до камери, в якій лежала хвора (арештована) моя жінка. Цей “істребок” в камері відвернувся до вікна, а до них обох сказав: “Говоріть собі, що хочете”. Жінка тоді передала вже готовий лист та просила, щоб цей лист Марків передала мені, а також щоб передала її передачу, а може й відповідь від мене. Марків з жінкою більш нічого не говорила, бо “істребок” звернувся до них і сказав, щоб другого дня, враз з передачею, принести йому за це півлітри горілки. До Марків сказав: “Якщо будеш мати записку від когось до цієї жінки, то можете також передати. Я про те нікому не скажу.”

На цьому їхня розмова закінчилася і Марків звільнили додому. Марків говорила, що другого дня принесе передачу для жінки і я можу передати записку до неї. Я сказав, що записки передавати не буду, а також заборонив, щоб вона говорила жінці про те, що стрічалася зі мною. Відносно тієї записки я думав, що її написали більшовики й дали жінці до переписання.

Около 28.12.1946 р. дг. Лис зайшов до Бідули Марії в с. Лапшин, що є тіткою моєї жінки. Марія оповідала Лисові, що вона може викупити мою жінку через нач. РО МВД майора Швеця, бо вона до нього ходила й вже говорила в цій справі. Вона також передала Лисові записку від жінки до мене. Звідки вона взяла цю записку – не пригадую собі, здається, що від нач. РО МВД Швеця. В цій записці жінка писала, що вона, може, вийде, але, щоб я таки передав 20 тисяч крб. Що було більше в цій записці, не пригадую собі, бо я до цього не прикладав більшої уваги. Лис прийшов до мене й розказав про те. Йому я сказав, що він як ще раз стрінеться з Бідулою Марією, то хай її скаже, що мене тут нема, бо мене перекинули в другий терен з тої причини, що більшовики арештували мою жінку.

Другого дня я взяв дг. Лиса та Юрка (бойовик, рідний брат моєї жінки) та пішов з ними до кущового Біра. В Біра в той [час] перебував мій оргреф Чернець. В с. Лапшин в той час не було добрих криївок і тут квартирувати було неможливо.

На початку місяця січня 1947 р. (точної дати не пригадую) я враз з бойовиками зайшов до Залипської Катерини в с. Шумлянах. Вона розказала мені, що мою жінку вже звільнили з тюрми, а також, що жінка другого дня буде в неї. Оповідала, що моя жінка плакала й конечно хоче стрінутись зі мною, бо її більшовики сказали, що вона мусить відшукати мене.

Слідуючого дня я знова пішов до с. Шумлян (Бережанський р-н). Тут зайшов до одного господаря й післав його, щоб він покликав до мене Залипську Катерину. Залипська прийшла і сказала, що в неї є моя жінка, а також що в неї був дг. Бистрий і питав за мною. До хати Залипської я не хотів йти і сказав їй, щоб викликала жінку, і я з нею буду говорити. Залипська пішла додому і невдовзі прийшла моя жінка. Ми привіталися і я розпитував жінку про її арештування, звільнення з тюрми та побут в тюрмі. Зі мною був тоді мій оргреф. Чернець і чув цілу нашу розмову. Про цю подію вона розказувала мені так:

Ранком, дня 28. 12. 1946 р. на її квартиру прийшов о/у Бережанського РО МВД Глебов. Вона в той час була в хаті. Глебов, увійшовши в хату, запитав: “То ти Стефка” – вона заперечила. Він, одначе, казав їй збиратися та йти з ним. Її запровадив до хати Репецького Петра в с. Лапшин та сказав до інших більшовиків які там були: “Єто Грозного жена”. Зараз, таки в тій хаті, взяли її на допит. На допиті били її буками та наливали воду в ніс, а при тому питали де є моя (Грізного) криївка. На слідстві вона говорила, що скоріше, дуже рідко, я стрічався з нею, але від тоді, як написав її перший муж листа, я з нею не стрічався. На першому допиті в селі вона до нічого не призналася.

Того самого дня, вечером її зтортуровану викинули на фіру і завезли до Бережан (йти вона вже не могла). В Бережанах завезли її до тюрми. В тюрмі посадили до камери. Тут її вже не били.

Слідуючого дня до її камери зайшов майор Бережанського РО МВД Швець, а з ним прийшов також її перший муж Бойко Мирон з с. Гинович. (Бойко Мирон, бувший член Організації. В 1939р. переходив нелегально німецько-більшовицький кордон, бо хотів перейти на німецьку сторону. На кордоні його зловили більшовики та забрали до тюрми у Львові. В час відступу більшовиків його вивезли вглуб СРСР. В 1946 р. він повернув додому, на відпустку.)

Майор, увійшовши до камери, сказав до жінки: “От маєш свого першого мужа і поговорить собі обоє.” Сам майор вийшов. Вони залишились обоє. Були коротко, бо до камери знову увійшов майор Швець. Ввійшовши, сказав до неї: “От маєш хорошого мужа, видай банду, а поїдеш з ним (Мироном).” Тоді Бойко підтвердив: “Видай його і будеш дальше зі мною. Я тобі все прощу.” Вона відповіла, що вона колись стрічалася зі мною, але як Мирон написав листа, я до неї не приходив. На тому та сценка закінчилася. На слідствах розпитували її про німецьку дійсність, а головно про сл. п. пров. Михайла та його жінку Віру.

Закінчивши оповідати про те, вона відкликала мене на бік і сказала до мене: “Ти мене застрілиш” – я питав за що. Тоді вона пояснила, що підписала заяву співпраці з більшовиками і майор дав їй завдання

доносити органам МВД про наш рух. Сказав їй, щоб вона призналася перед нами про підписання заяви й впевнити нас, що доносити не буде, а самі[ї] далі вести агентурну роботу. Відтак сказала, що майор передав через неї листа до мене й наказував (майор), щоб про цей лист до мене вона нікому не говорила. Цей лист від неї я взяв. Про нього зараз сказав Черцеві, який стояв близько мене. Жінці дорікав, що вона підписала заяву й радив, щоб перейшла на нову квартиру. Вона відповіла що буде перебувати в с. Бишках, в своєму домі (в Катерини), бо всі люди бояться її прийняти. Тоді я також впевнив її, що більшовики її знову арештують, як пірве з ними всякі зв'язки. В той сам день я йшов на стрічу до пров. Глинки й не мав часу довше з жінкою говорити. При відході запитав її, де думає перебувати до Різдвяних Свят в 1947 р. Вона відповіла що до свят буде перебувати в с. Лапшин, в Гончара Андрія. Ми попрощалися й розійшлися.

Ще того самого вечера я стрінув зв'язкових від пров. Глинки до мене. Вони вже шукали за мною. З тими зв'язковими я відійшов до пров. Глинки.

На стрічі з провідником я показав йому ці листи, які подала жінка. Був один лист від майора Швеця, один від провокатора Оха й один від провокатора В'юна. Ці листи я вже читав. Пригадую собі, що майор в листі згадував про те, щоб я зголосився, бо боротьба наша є безцільна й шкода стільки жертв. Мене в цьому листі називав дурним, який не може думати самостійно. Ох та В'юн в листах переконували мене, щоб я таки зголосився, залишив цю роботу й зробив так, як вони. Зазначували, що були на вищих постах від мене й зрозуміли безвихідність нашого становища та зголосились до радвлادی. Впевняли, що як зголошуся, то мені більшовики подарують мої прогріхи перед радвлудою, як подарували їм та подібним.

На стрічі провідник Глинка дав мені догану за те, що в моєму терені не функціонує лінія зв'язку, а також дав інструкції відносно виборів до Верховної Ради УРСР. Листи провідник від мене забрав та сказав, що майорові на цей лист дасть відповідь. Радив, щоб жінку кудись перекинути, щоб більшовики більше з нею не стрічалися. Я пояснив йому, що жінки нема куди перевести, бо немає місця і люди бояться репресій зі сторони більшовиків, а як зловлять її, то вона може більше всипати. Провідник сказав, що подумає над тим, а тоді щось скаже мені й передасть відповідь на лист майора Швеця.

Від пров. Глинки я повернув до с. Лапшина. В Різдвяні Свята (1947 р.) з оргрефом Черцем пішов на стрічу до жінки. Вона перебувала в Гончар Андрія в с. Лапшин. Тут дали нам повечеряти, а по вечері я докладніше випитував жінку про її арештування, побут в тюрмі, слідство

та звільнення з тюрми. Оповідала те саме, що й на попередній стрічі, але про деякі моменти говорила швидше.

Оповідала так:

Як привели її до тюрми, то завели до одної камери. Зараз до цієї камери прийшли провокатори Ох, В'юн (Польовий, імені не знаю) з с. Лісник (Бережанського р-н) та Головацький (Підкора). Провокатори питали її за мною і говорили, що вона мусить знати про мене, бо як вони скривалися, то їх жінки про них знали.

Того самого вечора до тюрми прийшов нач. РО МВД та провокатор В'юн. Швець проводив допит. На допиті поводився дуже чемно, не бив її і не злостився. Переконаував жінку що наша боротьба є безцільною, а вона щоб видала мене (Грізного), бо повинна знати про мою криївку. Відтак вони оба написали карточку та сказали, щоб вона цю карточку переписала. (Ця карточка – це перший лист до мене що передала Марків). Вона цю картку переписала й при переписанні замінила Нараївський ліс Вербівським. На це увагу звернув В'юн і запитав чому вона це зробила. Майор, не ждучи відповіді, сказав: “Це нічого”.

При відході майор сказав до неї: “Тут прийде одна жінка з “істребком”, а ти передаси її цю карточку і скажеш, щоб вона її передала там де знає”.

В коротці “істрибок” привів Марків (Мати Лиса) і вона дала її цю картку та сказала, щоб на другий день Марків принесла їй передачу.

Мабуть за три дні привели до її камери її першого мужа Бойко Мирона. Майор увійшовши до камери сказав: “Смотри, якого хорошого парня маєш. Покинь бандиту, а з цим будеш жити”. Сказавши це, Швець вийшов з камери, а вони залишилися обоє, Тоді Бойко питав як вона тут попала. Вона відповіла, що її зловили більшовики в с. Лапшин. Більше з Бойком не говорила нічого. (Так говорила вона. Думаю, що говорила більше, але вона мені цього не хотіла сказати.) Зараз увійшов до камери майор і запитав: “Ну що поговорили”. Тоді Бойко звернувся до неї з словами: “Все тобі дарую, покинь бандиту, видай його, а ми разом будемо жити”. Вона відповіла, що видати мене не може, бо не знає де перебуваю.

Правдоподібно (як оповідала), через три дні до неї ніхто не приходив. По трьох днях до камери прийшов майор Швець разом з В'юном. Майор даліше проводив слідство. На слідстві питав про її біографію, точно про німецьку дійсність, чи була членом ОУН, про брата Окуня, про пров. Михайла, його жінку Віру, про Олексу (Юлька), про брата що застрілювався з своєї стрільби, чи вона носила до нас записки. На всі ці питання вона відповідала, що не знає нічого про тих

людей, членом ОУН не була й про зв'язки нічого не знає. Питав також про останню стрічу зі мною, мій зовнішній опис, як ходжу одягнений та яку маю зброю, як одягнені люди, що приходили зі мною та яку мають зброю, чи не нахвалювався перед нею хто вбивав поодиноких їхніх людей. Вона відповіла, що останньою стрічалась зі мною тому місяць. Її я розпитував чи були в селі більшовики, де заходили й що робили. Подала мій зовнішній опис, а про людей, які були зі мною, не говорила, а пояснювала майорові, що була ніч і вона їх не бачила. Це все, що вона говорила, майор записував. Після допиту майор показував їй знімки пров. Михайла, його жінки Віри, Олекси та інших. Про тих людей вона говорила, що їх не знає. Показував також якийсь пакет і витягав з нього жіночі майтки. Говорив, що ці речі залишила в наплечнику Віра (жінка сл. п. пров. Михайла), в с. Лісниках. В той час вони переходили через с. Лісники, стрінулися з більшовиками і більшовики їх обстріляли.

На цьому слідство закінчилось і майор з В'юном відійшли.

Кілька днів пізніше до її камери знов прийшов майор, але тільки сам. Ще раз розпитував про те саме, що й на попередньому слідстві. Намовляв її, щоб вона підписала заяву співпраці з органами РО МВД. Вона заяви не хотіла підписувати. Тоді майор сказав: "Як так, то будеш сидіти", замкнув двері і вийшов.

За два дні (точно не пригадую собі) до камери прийшов майор. Був сам. Цей раз також пропонував підписати заяву співпраці. Переконував її, що вона ще молода, їй треба жити, а не мучитися. Є в неї дитина, яку треба виховувати. Як підпише заяву, то її звільнять. В них є такий наказ, що без підписання заяви не вільно нікого звільнити з тюрми. "Без підписання заяви, – говорив майор, – про вихід шкода говорити". Доносити не мусиш, але підпиши, що ти з ним стрічатися не будеш (з Грізним), якщо з ним будеш стрічатися, а нам про те не донесеш, то ми довідаємось, а тоді тебе засудимо". Жінка роздумала над тим і рішила підписати заяву співпраці, думаючи рятуватись тим. Заяву підписала і Швець відійшов. В камері просиділа ще через ніч і ранком до неї прийшов майор Швець. Він приніс з собою лист. Казав, щоб цей лист передати мені (Грізному), бо я напевно прийду до неї розпитувати про побут в тюрмі. Звертав увагу на це, щоб цей лист передала мені особисто й нікому про те не говорила. Наказував їй, щоб вона переконувала мене, що скриватися безцільно і щоб я йшов голоситися і буду жити в районі. Найбільшу увагу звертав на те, щоб лист передала мені конспіративно, щоб ніхто з членів Організації не знав про те. Якщо буде відповідь, то принести до нього.

Цей лист вона забрала й відійшла.

В тюрмі жінка майора Швеця доглядала її та робила перев'язку. Жінка майора Швеця сварилася з ним (майором), чому її (мою жінку) так сильно побили (так оповідала жінка майора моєї жінці).

До цього, що вона мені оповідала, я ставився з застереженням, бо вона на слідстві могла говорити інакше. Думав я, що вона, може щось всипала і підписала заяву, але з більшовиками працювати не буде. Може вона й точніше розказувала про свій побут в тюрмі, але зараз я призабув. В загальному про ніщо більше вона мені не оповідала. Вже було досить пізно і я рішив відійти. Вона ще раз пригадала мені, що буде перебувати в с. Бишках в своєму домі.

З Черцем я відійшов до села Біща й там за квартирував. В Біщу квартирував до стрічі з др. Сірком, що була два або три дні перед виборами до Верховної Ради УРСР (лютий 1947 р.).

Після стрічі з Сірком ми оба з Черцем прийшли до с. Лапшин. Звідси я вислав дг. Лиса, Черця і Соловея (мій бойовик), на стрічу за листівками. На стрічу вже було запізно і я сказав їм зайти до кущевго Бея, може листівки залишились в нього. Я залишився квартирувати в селі. Від людей довідався, що в Жуківському лісі більшовики розкрили криївку. В цій криївці згинуло два мужчини й дві жінки. З криївки більшовики забрали машину до писання та облиті нафтою гроші, що були приготовані до палива. Три дні перед тим, коли більшовики розкрили криївку, в с. Лапшині була облава. З Лапшина пішли до Жуківського ліса й розкрили цю криївку. Люди говорили, що впав дг. Клим і ще якийсь старший лисий мужчина. Я додумувався, що це напевно пров. Михайло і його жінка. Відтак на стрічі з др. Сірком я точніше довідався про цей випадок і переконався, що це впав сл. п. пров. Михайло, Клим, Віра та машиністка.

Дня 18.2.1947 р. я був на стрічі з кущевим Бейом і райрефом СБ Топором. Бейові наказав, щоб він передав для мене один центнер жита та прислав його до с. Лапшина. Бейові на це жито я дав квіт. До кількох днів Бей жито передав. Його продав я і за ці гроші купив собі два годинники, чоботи та білля. Один годинник дав для оргрефа Черця.

* * *

В половині місяця лютого 1947 р. (точної дати не пригадую) більшовики вдруге арештували мою жінку. Її арештували більшовики з Козівського гарнізону військ МВД. Вона в той час була в с. Бишках, в Галушки Катерини (її сестра). Арештували її тому, що на тому господарстві під час ревізії знайшли закопаний архів пров. Лекса. Він був закопаний в стайні, під порогом. З нею арештували також і Галушку Катерину.

При кінці лютого я був в с. Лапшин. Від людей довідався, що моя жінка є в селі. Я зайшов на її квартиру. Ми привиталися і вона оповідала мені, що в неї (в с. Бишках) був Юрій (він працює на лінії зв'язку). Юрій післав її до Лапшина, щоб вона відшукала мене й сказала, щоб зв'язковий Крига вийшов на стрічу в те місце, де він знає. Оповідала також про своє друге арештування. Як пригадую собі, оповідала:

На подвір'я Галушки Катерини, де вони перебували постійно, прийшли більшовики з Козівського гарнізону військ МВД. На господарстві зробили ревізію і під порогом в стайні знайшли закопаний архів. Цим архівом дуже тішились. По ревізії прийшли до хати і заарештували Катерину і її. Обох забрали до Козови. В Козові тримали один день, а другого дня передали до м. Бережан. Тут вона стрінула майора Швеця. Він розпитував чому її арештували і вона йому пояснила. Відтак майор розпитував чи передала вона мені цей лист. Вона відповіла, що лист передала двом не знаним людям, які прийшли до неї в с. Лапшин і розпитували про арештування. Більше про ніщо не розпитував її, а відпустив додому. Про цей випадок більше вже нічого не оповідала, хоч я відтак ще раз випитував про це. Крім того оповідала, що до неї написав листа її перший муж Мирон. В листі запитував як живе й чи здорова. На цей лист вона йому відписала, я не розпитував, бо був невдоволений в цьому, що вона без мого відома переписується з своїм першим мужем. Оповідала також, що там, де вона є на квартирі, часто заходять більшовики і місцевий голова сільради.

На цій стрічі більш про ніщо ми не говорили. Я відійшов.

* * *

В місяці березні 1947 р. більшовики послали свої акції в с. Лапшин. Днями робили ревізії, а ночами засідки. Лапшин – це село в Бережанському районі, в якому було найбільше підпільників. Кожного вечера можна було стрінути когось з підпільників.

* * *

В місяці квітні 1947 р. дг. Крига, що працював на лінії зв'язку оповідав мені, що на його пункті через цілу зиму були задержані пакети з грішми. Йому в той час був пірвався зв'язок. Частина тих грошей пропала. Цих грошей, як він говорив, мало бути около мільйона. Ці пакети скоріше я бачив, але про них не розпитував, бо не до мене належало.

* * *

Від початку 1947 р. я постійно був в терені. В квітні копав криївку в лісі біля с. Лапшина. В цій криївці лежав ранений Лис. Через неконспіративну поведінку других підпільників про цю криївку знало багато людей.

В тому ж місяці, я переважно, перебував в с. Лапшині. В той час довідався що в с. Шибалин впала криївка, а в ній загинуло 5-ть людей. На стрічі з Черцем, що мала бути в квітні, я був, але його не було. Я вернув знова до с. Лапшина і в селі довідався точніше про цей випадок в с. Шибалин. В цій криївці згинув кущевий Бей та його бойовики: Чорт, Лихо, Смерека та Оріх. Про те, що Бей має в с. Шибалин криївку я знав, але не знав точно місця. Точно про місце криївки знав райреф СБ Топір та батько сл. п. Бея, який ходив маскувати цю криївку.

* * *

На початку місяця травня 1947 р. я стрічався з жінкою в її тітки Підлужної Параскевії в с. Дрищеві Бережанського р-ну. Зі мною був тоді бойовик Сокіл. На цій стрічі жінка оповідала мені, що в неї вдома (в Катерини) був майор Швець з Остапом. Оба вони зайшли до хати. В хаті були дуже коротко. Майор, увійшовши в хату, запитав її: “Що буде Стефка?” Вона відповіла, що не дозволить собі видати батька цієї (вказала пальцем на дитину) дитини. Майор на це нічого не відповів і оба з Остапом відійшли.

В тому ж місяці я вдруге стрічався з жінкою в Бишівському лісі. Зі мною був в той час дг. Змій (мій бойовик). Вона виносила нам їсти. На цій стрічі читав я її лист-відповідь майорові, що одержав від свого провідника. Цілого листа не прочитав і запитав, чи цей лист подразнить майора. Вона на це нічого не відповіла. Крім того говорили ми ще про наші особисті справи / вона впевняла, що любить мене й буде зі мною жити, а до першого мужа не піде. Як доказ, говорила, що ми маємо дитину, якої не можемо залишити.

З жінкою ми умовились про слідуєчу стрічу, що мала бути в Шибалівському лісі. Я сказав, щоб на цю стрічу винесли мій фотографічний апарат і будемо робити собі знімки. Ця стріча мала бути в місяці червні (точної дати не пригадую). Що більше ми говорили на цій стрічі – не пригадую собі, хіба щось з особистого життя.

* * *

Лист до майора, що його дістав від свого провідника, я передав при кінці місяця травня через голову сільради с. Шибалина.

В місяці червні 1947 р. я стрічався з жінкою в Шибалинському лісі. Вона прийшла з дитиною і принесла фотографічний апарат. Ми робили знімки. Цього разу був зі мною бойовик Ворон. Жінка оповідала, що в неї вдома був майор Швець та Остап (командир провокативної групи, був колись командиром одного з відділів УПА). В хаті в той час, крім неї, була також Катерина. Вона в хаті була около півгодини, а відтак втекла разом з дитиною. Як вона втекла, тоді Остап

сказав до майора: “Йоп її мать, я її зловлю і зіб’ю так, як була збита”. Майор відповів йому: “Я грубо помилився”. Це все чула Катерина і опісля розказала жінці, як вона повернула знову до хати.

Мабуть на цій самій стрічі оповідала про те, що майор був у місяці травні (1947 р.) на її подвір’ї. Тоді приїжджав автом і був п’яний. На подвір’ї п’яний майор кричав: “Давай бандьорів, а їх нема. Катю, як будуть тебе тягнути до колгоспу, то не йди, а втікай до району”. З жінкою того разу майор не говорив нічого, бо зараз за ним приїхали більшовики на конях та забрали його з собою. Між тими більшовиками був Чабан (якийсь більшовик, що командує кавалерійською частиною в м. Бережанах). (Не пригадую собі точно, чи жінка мені оповідала про те, що приїжджав п’яний майор, на цій стрічі чи попередній).

* * *

В місяці липні 1947 р. (точної дати не пригадую) я був в терені. Я переходив разом з бойовиками з Рибник до Потутор (Бережанський р-н), завважив, що в напрямі Бережан (від Бережан на захід освічують терен ракетами. В селі Потуторах ми зорієнтувалися, що це в с. Лапшин або в Гиновичах. Подорозі я говорив до боевика Криги (з с. Лапшина), що йшов зі мною: “Як вернуся до Лапшина, то всі підпільники з села мусять відійти в терен де менше людей, або взагалі їх немає. Такий я дістав наказ від свогого провідника. В терені більшовики не роблять акцій, а всю увагу звернули на с. Лапшин. Ви там рачкуєте, щоб оминути засідки і взяти собі харчів. Більшовики напевно знають, що підпільники сидять в Лапшині”.

З Потутор я пішов на стрічу, а з стрічі відійшов до с. Жовнівки, Бережанського р-ну. Там переквартирував через день, а другого дня відійшов враз з бойовиками до с. Шибалин. Тут на стрічі був райреф СБ Топір. Він оповідав, що в суботу (дати не пригадую) більшовики окружили Бережанський став та зробили облаву в троці. Під час облави загинуло кілька повстанців, а двох зловили живими. Точніше даних про цей випадок він ще не знав.

Зі стрічі я пішов до с. Дрищева. Зі мною був дг. Крига, Ром (кущевий) та Змій. Це був понеділок. В с. Дрищеві ми заквартирували. Днем від жінки дг. Рома я довідався, що моя жінка є в с. Дрищеві в своєї тітки. Я з Ромом пішов до неї і розпиував, що сталось в с. Лапшин. Вона оповіла мені так:

Була облава на троцу і вбили кількох підпільників. Кого вбили – не знала. Люди говорили, що всіх з с. Лапшина. Вона перед більшовиками втікала поза село. Більш про ніщо ми не говорили і я сказав, щоб вона йшла до с. Лапшина та точніше розвідала про цей випадок.

За два дні я знова стрінув жінку в с. Дрищеві в своєї тітки. Вона вже точніше розвідала про цей випадок і мені оповіла:

В п'ятницю (точної дати не пригадую[]) приїхали більшовики до с. Лапшина й робили ревізії в горішньому боці села. Повстанці цього дня квартирували в селі, а вечером вибралися поміж більшовицькі застави в трощу. Другого дня, ранком, більшовики оточили став від м. Бережан. Днем пішли в трощу і там почався бій. Двох з тих, що там квартирували, зловили живими (Возняка – по пс. Чорний і Барчин – по пс. Червоний, оба з с. Лапшина). Я був тим поденервоаний, бо нераз говорив, щоб не квартирували в Лапшині, а йшли в терен. В терен ніхто не хотів іти, бо всі не могли порвати контакту з своїми родинами, жінками та нареченими. Того самого вечера я пішов на стрічу до Криги, Оха та Змія і оповів їм про цей випадок.

На цю тему говорили ми більше, але що не пригадую.

(Не пригадую собі до кого я говорив, чи до жінки чи до Криги, таке: “Я не раз звертав увагу, щоб не квартирували в тому Лапшині. Ще весною я говорив їм, щоб вийшли з села, але вони в селі крутилися, як “нетля коло світла доки крила не обгорять”. Більш правдоподібно, що я говорив це до жінки. Це може підтвердити дг. Ром, що був при моїй розмові з жінкою).

* * *

На початку місяця вересня 1947 р. я стрічався з жінкою в Бишківському лісі. На цій стрічі вона оповідала мені, що була на празнику в с. Вербові й там стрічала жінку сл. п. дг. Олекси (Юлька). Вона говорила: “Добре, що Юлько згинув, бо я його вивела в люди, а він, як я вернула з Сибіру, навіть не прийшов до мене. Був раз і то сварився зі мною”. Тоді я сказав жінці, що Олекса згинув десь за Стрипою, але його жінка навіть не варта про нього говорити.

Про те, що дг. Олекса впав, я довідався від дг. Вира та Гуляя, що працювали колись коло сл. п. пров. Михайла.

* * *

В місяці вересні я замовив жінці спеціальну стрічу в Баранівському лісі, коло могили. На цій стрічі я говорив їй, що відходжу в другий терен, бо мій провідник сказав, що мене мусить перекинути, бо за мною більшовики будуть дуже довго товктися. На цій стрічі я говорив їй, щоб важала на себе, щоб не арештували її більшовики. Тут ми попрощалися і розійшлися.

* * *

Від січня 1947 р. по серпень 1947 р. найчастіше перебував я в с. Лапшин. Коротко подам про життя підпільників з с. Лапшин, причину смерті сл. п. дг. Лиса та про облаву на трощу.

В січні 1947 р. більшовики посилили свої акції в с. Лапшин. Причиною посилення цих акцій було те, що в с. Лапшин було найбільше підпільників (19 чол.). Більшовики знали, що кожного дня в селі можна стрінути когось з повстанців. Кожного дня повстанці заходили до села на вечерю. В селі ходили дорогами, нікому з дороги не уступали, а всіх стрічних розпитували що нового в світі, чи нема де більшовиків і т.п. В селі ходили одинцем; один йшов до мами, другий до жінки, третій до дівчини і т.п. В селі були цілу ніч, а над ранком сходились десь на пункт і радились де мають квартирувати. Ці “ради” кінчались звичайно сваркою, а після сварки розділювались на дві-три групи й розходились. Про місце квартирувань знали їхні родини, знакомі і багато чужих людей. Всіх підпільників я хотів повідсилати в терен, бо був свідомий того, що більшовики постріляють, але з села не хотів ніхто відходити, мовляв, “як він не хоче йти, то чому я маю йти, як другі не підуть, то я не підую”. Я не раз звертався до свого провідника, щоб допоміг мені в цьому, бо це все були односельчани, й не хотіли мене слухати. Конкретних рішень я не діставав. Щоб ліквідувати цю анархію, треба було кількох покарати карою смерті, іншого виходу, на мою думку не було. Наведу один приклад: Я дістав наказ від пров. Глинки, щоб дати йому двох зв’язкових. Я рішив відіслати до нього дг. Соловоя та Дуба (оба з с. Лапшина). Соловей не хотів йти і говорив, що він хорий, а Дуб говорив, “якщо він не йде, то і я не йду”. Кінець кінців я дав наказ дг. Дубові, щоб він таки відійшов. Але Дуб ще раз знехтував мій наказ і відповів: “Я на зиму з села нікуди не відходжу”. Дг. Дуба я взяв на стрічу до провідника, і на стрічі провідник йому сказав, що він відійде. Провідникові він не перечив. Дуба я залишив, а сам вернув до с. Лапшин. Два дні пізніше я знов стрінув дг. Дуба в с. Лапшині і запитав чому він прийшов. Дуб пояснив мені, що він захворів і провідник Глинка заміняв йому десятизарядку та відпустив. По якомусь часі я стрінувся з пров. Глинкою і запитав його про цю справу. Провідник сказав мені так: “Дуб зробився слабким, а я заміняв йому десятизарядку і нагнав назад”. Якщо пров. Глинка не дав якогось іншого рішення відносно Дуба, тим більше я його не міг дати (зазначаю, що Дуб був один з найкращих підпільників в с. Лапшині).

Зимою 1946/47 рр. підпільники квартирували в селі, наверху. Про те довідалися більшовики і почали днями робити ревізії, а ночами засідки. В місяці лютому 1947 р., як повстанці переходили через село, стрінули більшовиків, що приїхали рабувати людей. Нав’язалась перестрілка і в ній був ранений дг. Лис. Спочатку дг. Лис лежав в криївці в селі, а в квітні 1947 р. я казав викопати криївку в лісі і Лиса перенесли до ліса. До тої криївки в лісі почали що раз частіше заходити підпіль-

ники і через цю криївку шукали зв'язку, один за другим. І одну ніч до цієї криївки ходили 20-30 разів, а днем квартирували недалеко тої криївки. Коло цієї криївки стрічали повстанці якогось українця з СУЗ, що приходив на ЗУЗ за хлібом (він був 300 м від криївки). З ним поговорили і відпустили (про це оповідав мені дг. Бистрий). Невдовзі після цього більшовики зробили облаву на ліс і знайшли криївку, в якій був дг. Лис. При такій поведінці підпільників більшовики криївку Лиса могли дослідити зовсім легко.

В місяцях травні, червні і липні 1947 р. підпільники квартирували в трощі на ставі. Про це, крім других підпільників, знали також люди з села (родини, знакомі, наречені, і т. п.). Були випадки, що підпільники квартирували наверху в селі, а як приїжджали до села більшовики, то вони втікали в трощу. Це не було тайною і для цивільних людей. В місяці липні більшовики зробили облаву на село, а другого дня окружили трощу і зробили облаву в трощі. Причин облави в трощі може бути багато (міг всипати якийсь сексот, могли більшовики самі дослідити та ін.).

Кінцеві зауваги арештованого :

Всіх моментів, про які мене випитуєте, я точно собі не пригадую. Напр., після мого останнього зізнання ви точніше розпитували про стрічі з жінкою. Крім вище згаданих стріч, я стрічався з жінкою багато більше, одначе не пригадую собі днів, в яких стрічався і що на тих стрічах говорив. Звичайно говорили ми про наші особисті справи. Про оргсправи з нею ніколи не говорив. Як пригадую собі, на стрічах цих жінка згадувала мені про чотири вище згадані стрічі з майором Швецем. Та, як вона оповідала, виглядало, що стрічалася з ним випадково й тому я цим навіть дуже не цікавився. Між іншим ви поставили мені таке питання: "Що ви знаєте про свою жінку?" Крім вищезгаданого про неї не знаю більш нічого. Що я знаю про неї, можна запитати її.

Населення говорило, що моя жінка співпрацює з більшовиками. Може вона навіть співпрацювала, але про це сказати нічого не можу. Я, знаючи її минуле, навіть цього не припускав.

Сестра сл. п. дг. Клима, що загинув з сл. п. пров. Михайлом, говорила між людьми, що Клим загинув через мою жінку і через мене. З цього виходило б, що я мав сказати жінці, де є криївка пров. Михайла. Про цю криївку я не орієнтувався, а навіть не знав, що пров. Михайло є на моєму терені. Знав тільки, що на моєму терені є його люди.

До поведінки об'єкта в тому терені – заувага 678:

Він, перейшовши в цей терен, часто висловлювався перед другими членами ОУН, що він задоволений з цього, що його перекинули сюди, бо тут він нічого не робить і напевно переживе більшовицьку дійсність. В звені, якому перебував, всі чули до нього антипатію, постійно був спричинником сварок та непорозумінь.

В говоренні пробував критикувати деякі інструкції Проводу ОУН, бо: “В Проводі, — говорив він, — є також люди, а люди можуть помилятися”. Орглітературою взагалі не цікавився, а як читав якийсь матеріал, то запам'ятовував собі деякі цитати з нього і кпив собі з них. Говорив, що зараз в Організації вже немає тих людей які були колись, а ті люди, що залишились, неможуть нічого доброго робити.

Постійною його темою було СБ. Старався доказати, що працівники СБ стріляють не раз невинних людей, бо не розбирають справ. Люди, з якими перебував, пізнали його як боягуза, спекулянта й такого, що під охороною ОУН, хотів би пережити більшовицьку дійсність.

(Ці матеріали подав др. Орленко/рай провідник ОУН /, що з ним найчастіше перебував).

Заввага 678 – до справи :

В протоколі не вміщують інструкцій та завдань, які об'єкт діставав від своїх провідників, а також пунктів стріч, та місць квартирувань, лінії зв'язку, псевд поодиноких членів ОУН, виконання деяких завдань і т. ін. Ці місця в протоколі зачеркнені пунктиром. Це робив з конспіративних [п]оглядів. Пропущені моменти не кидали якогось особливого світла на його особу.

В тягу слідства об'єкт не старався “крутити”. Своїх зізнань не змінював. Слідчий старався в'яснити всі моменти, про які зізнала його жінка й були подані в компматеріалах. Точнішого в'яснення об'єкт не міг дати.

До справи долучую :

- а) Компрматеріали проти Грізного та його жінки.
- б) Лист нач. РО МВД Швеця до Дулеби Степана /Грізного/.
- в) Лист провокатора В'юна – Польового до Грізного.
- г) Лист провокатора Оха до Грізного.
- д) Лист-відповідь начальнику Бережанського РО МВД.

Дня 21.4. 1948 р.

678

КОМПРОМЕТУЮЧІ МАТЕРІАЛИ ПРОТИ ГРІЗНОГО
ТА ЙОГО ЖІНКИ.

Дня [13].12.1946. р. більшовики арештували Стефку Дулебу, – Грізного жінку.

Її потримали около півтора тижня і випустили. В цей час, коли її арештували, Грізний скривався у лісі. Він мав криївку з Дубом, Денисом і Лисом.

Коли жінка Грізного сиділа арештована, Грізний перестав ходити до ліса. Дуб пішов з Юрком, а Денис лишився сам. Грізний в селі каже до Лиса: “Іди з Денисом до криївки, яка є в лісі”. (Вони ходили вартували криївку поки не впаде сніг, щоб лишилася на весну). Лис не хотів іти. Він йому наказав іти, бо каже, “Я перестуджений і мушу вигрітись”. Тоді Лис каже до мене й Сірка: “Іду, але як впаду, то Грізний буде мати на сумлінні”.

Грізний лишився у селі в криївці зі мною і Сірком (до того часу сидів Лис), а Лис з Денисом в ліс до криївки пішли кватерувати. На другий день більшовики зробили на ліс облаву і москалі прийшли до криївки, наверху криївки був Денис, який зауважив, що хтось підходить, і помітив[ши,] що це більшовики, почав стріляти, в той час Лис вискочив з криївки і відстрілюючись утік.

По тій облаві на ліс і на криївку ми почали Грізному дорікати, що він мусів говорити жінці за цю криївку, він відпираючись каже, що жінці не казав, тільки вона могла догадатися, бо я із дому забирав баняки, ложку та інші речі.

Жінка його писала листи з НКВД до нього щоби утікав з лісів Лісницького, Нараївського, а за Вербівський ліс в листі не згадувала.

У марті пішов Грізний до Шибалина до кущового Бея з собою взяв Соловія. Тут стрінув Топора, коли розходились, то кущевий Бей запропонував іти з ним до його криївки. Грізний не хотів іти з Бейом до його криївки, а натомість почав говорити з Топором, щоб він взяв його до своєї криївки. Топір не хотів взяти його до своєї криївки, тоді він сказав Топорови що мусить з ним обговорити справу з атентатами в районі. Топір погодився на це і взяв його до своєї криївки. Те все бачив і чув Соловій, який стояв з боку. Я то знаю від Соловія.

Коли Грізний вернувся і сидів зі мною, з Сірком і Потягачем в селі почав розказувати про Топорову криївку, що дуже добра, звідки вхід,

а без вентиляторів, що йому казав Бей іти з ним до його криївки, але не пішов, бо вони сидять вже третій рік в одному місці, а Топір казав ходи зі мною і я пішов з Топором до його криївки.

У квітні Грізний вислав Черця, Дуба і Соловія на зв'язок до пр. Глин. [ки,] але щоб вони чекали у Шибаліні з 2-3 дні, поки він там до них прийде. Вони чекали, а щоб мали де чекати, Бей дав їм стару криївку і одного свого підпільника. На третій день більшовики накрили Бейову криївку (Чернець із своїми був у старій криївці). Ще того самого вечора Дуб прийшов до села і почав оповідати як це сталось, рівнож оповідав про це, що у Шибаліні говорять люди, що так з тиждень назад вийшов один арештований і казав Бейові, щоб стерігся, бо Главацький його питав за ним і казав, що якби він хотів їх мати, то мав би першого ліпшого дня, бо вони сидять вже третій рік в одному місці. Бей з того сміявся і казав, що якби більшовики щось конкретного знали, то не говорили б. А Дуб Грізному почав жартом дорікати:

“Старий, то ви вислали нас, щоб ми там пропали, чекаємо на вас кілька днів і не можемо дочекатись”. Грізний тим був дуже под[е]нервований.

Лис, який був ранений, лежав в лісі в криївці, якого ми винесли при кінці квітня, рівнож ми тоді робили нову криївку, якої Грізний з нами не робив, а пішов, з ним також Карпо і Бистрий, які також не робили криївки, до кринички митися, порозбирались і там їх так застали жінки, які рубали тички. У вечір я почав з ним сваритися, що розконспірує ліс, а у лісі ранений Лис, котрому треба допомогти і таке інше.

Він сказав, що мене обходить, він знає що робить, а з рештою я йому не смію наказувати, і коли я йому признав за рацію, але я сказав що ще пошукаю такого, який йому покаже як поводитися, він зараз на цю відповідь звів на мене свого кіса і хотів мене прикладом ударити.

Він з нами усе не сидів, приходив до нас у ліс раз на тиждень і відходив із Змієм, з яким ходив. Так у половині травня москалі почали ходити по наших слідах (так би сказати по п'ятах). Почали робити облави одна за одною на цей відтинок ліса де ми сиділи. Одного часу була через 2-ва дні облава на цей відтинок де ми сиділи, але на нас не налізли. Коли ми другого дня перед вечором виходили з ліса на край, то завважили як виходили москалі з середини ліса на край на засідки. Ми з ліса вийшли іншою стороною, а на другий день ніхто з нас не пішов до ліса. На наступний день перед вечором приїхало 9-ть більшовиків кінно на край ліса, коні лишили з двома бійцями, а самі пішли до криївки, де був ранений Лис і Чабан, що обслуг[ов]ував коло нього, подорозі більшовики взяли двох пастухів [і] казали відчинити вхід до криївки, в криївці ранений Лис застрілвся, а з ним і Чабан, що був

призначений йому до помочі. Потім, як добули Лиса і Чабана, я був удома, прийшов вечеряти, зі мною був Потягач, до мене прийшов Грізний із Гуком, почав розпитувати як це сталося, що знайшли криївку з Лисом і Чабаном. Як я йому оповів, як це сталося, він задумався, опісля каже: “Добре, що так сталося, бо йому виходу не було, напевне псувалася кість, а так скорше скінчив, менше муки”. (Що кість псувалася, то неправда, бо Лис в останньому часі вилазив з криївки на двір). Коли Грізний від нас відійшов, Потягач каже до мене: “Ну як Грізний за Лисом не мав жалю, то най то (шляк трафит), (бо Лис був дуже прив[']язаний до Грізного).

3.7.47 р. прийшла Грізного жінка (вона у селі не перебувала) до господаря в Лапшині Гончар Антона і сказала, що як би ви кого вздріли з підпальників, то скажете щоби із села втікали, бо буде на село облава. Казав Стефан (Грізний).

4.7.47 р. роблять більшовики облаву в селі Лапшин, обложили село і нікого не випускали і робили труси по селі. Грізного жінка пробувала втекти з села в сторону Г[и]нович. Вийшла за село і застава її спинила, і один з застави завіз її до старшини, цей її провірив і казав пустити (зазначую, що вона не могла говорити, що іде в поле робити, бо була елегантно зібрана, не так як ходять у Лапшині жінки), то знаю від людей. Москалі зробили в одному кінці села трус, а другим вийшли в сторону Г[и]нович. В трощі стало скривали[ся] Потягач і Глухий, решта пересиділи цю облаву в селі, але боялися, щоб на другий день не зробили знову облави, і вийшли усі в трощу. Медвідь, Денис[,] Бистрий, Чорний, Соловей, Грубей і Червоний, ми перед облавою нераз утікали в тростину. Виходить, більшовики знали нашу тактику [у]кри[т]тя, в лісі закватировали в трьох місцях, у селі наробили страху облавою, а на другий день по облаві в селі, 5.7.47 р. почали робити облаву на трощу.

Грізний не міг і[й] (своїй жінці) говорити, що буде на село облава, бо був зі мною від 28.6 до 7.7.47р. Я його стрінув у Дрищеві 27.6.47 р., з ним був Топір і ми пішли в кущ Залізняка, вони тамтуди пішли і я з ними пішов, бо мені перервався зв'язок з Чумаком і я думав через Залізняка нав'язатись. Ми були разом цілий тиждень, за цей час зі мною Грізний заводив розмову за трощу так 3-4 рази, чи там хто сидить, там використавби сонце, випаривбися (бо ми 46 р. літом сиділи в трощі). Я йому заперечив, що там ніхто не сидить, а Грізний до мене: а Потягач де сидить, а Глухий де? Вони напевно сидять у трощі.

Так усі рази, коли тільки заводив розмову про трощу (Потягач і Глухий ушапісти). 5.7 ми були у Потуторах, я, Грізний і Топір, ми бачили

світла ракет, Топір пішов в село і як вернув, сказав, що це в Лапшині. Грізний був дуже поденервований і між іншим сказав: “Хай виб[']ють, буде менше, буде легше, я їм казав, щоби розійшлись в села”.

7.7. я, Грізний і Змії сиділи у лісі за Жуковом, перед вечером ми вийшли на край, я думав іти до Дрищева знайти Оха, я його там лишив і іти до Лапшина. Грізний каже до мене, “Як будеш у селі знайди Потягача, скажеш йому щоби прийшов до Дрищева, я маю місце на криївку і не маю часу робити, то буде він робити, шкода хлопа, щоб у селі не вбили його”. (Кілька день перед троцею був певний, що Потягач сидить у трощі і ми це у Шибалині чули, що є вбиті з Лапшина, а тут мені говорить, щоб я йому прислав Потягача. Потім каже до мене, слухай куди Вир ходить до села? Я не знаю, відповів йому, як не знаєш, з ним квартирував кілька днів (заки я з Грізним здибався я квартирував з Виром і Гуляєм), тоді до Жукова не ходив ніхто з ним, я відповів, а тобі на що? Я питаю,

– поговорили би дещо, він сказав,

– а де кватирували, він питає,

– я йому показав на ліски що між Дрищевом а Жуковом понад гостинець, то було 7.7. 9-го 7. облава на ті ліски, 11.7. знову облава на ті ліски. Тоді я спитав Вира, чи їх хто бачив, як вони там кватерували. Вир сказав що ніхто, бо там крились 4-ри дні. Тоді я Вирови першому оповів свої спостереження.

7.7. ми з Жуківського лісу пішли до с. Дрищева, я з Змієм пішов вечеряти, Грізний пішов до жінки, бо вона була у Дрищеві. З жінкою Грізний довго не був, прилетів до нас, викликав мене до сіней (був дуже схвильований і под[е]нервований), починає мені повідати, що впав Денис, Соловей, Глухий і Медвідь, що жінка ішла з Бережан, була у Лапшині і те все чула. Коло Медведя знайшли 9-ть штафет.

І чого вони там усі лізли, і чого вони всі лізли, вже що Потягач з Глухим, а то всі так, бі[д]ькався Грізний.

Що Медвідь мав 9-ть штафет, того ніхто не знав навіть з підпільників, як Медведя витягнули у сад під село, то нікого не підпускали пізнавати, просто відганяли. Отже звідки знала його жінка, що Медвідь мав коло себе 9-ть записок, досить, що люди до нині нічого не говорили за штафети, хоч я старався про них вивідати чи москалі у селі кому показували.

У липні, не пам'ятаю якого дня, Ігор наказав вивести Грізного на стрічу. Я Грізного повідомив, і договорився, що коли буду вертатися з стрічі від Чумака, то з ним стрінуся в Дрищеві, і він піде зі мною на стрічу до Ігора.

У Дрищеві підпільників нема і тут було дуже спокійно, коли я з Охом вертався зі стрічі від Чумака, то я, з Чумаком, заквартирували в с. Дрищеві, а на другий день скоро з вечора я мав стрінутися з Грізним.

В того господаря була сестра підпільника з Шумлян Ворона, вона сказала нам, що її брат Ворон відійшов з Грізним, добу перед тим, заки ми прийшли – одже з Грізним сьогодні зв'язок перервали.

До села прийшли більшовики і почали робити по господарях труси, я, Ох і Волекса (підпільник) один був тоді з нами і ми днем уткли у ліс. Найгірший трус робили там, де ми мали білля, і того господаря сусідів, в сусіда того господаря, де ми мали білля, шукали в саді, переставляли вулики.

Де ми мали білля, господаря добре знала Грізного жінка, бо вона ходила повідомляти Охову жінку, щоб нам принести білля, і вони обі прийшли до Др[и]щева.

Я отримав пакети 24.10.46 р., мені перервався зв'язок так, що ті пакети були під моєю опікою до 1.5.47 р., з тих пакетів пропала частина грошей, скільки, мені невідомо. За це ніхто не знав в нас з підпільників, тільки я і Ох.

У серпні прийшов до села Володимир, я тоді сказав Володимирові про ці пропавші гроші. Потім ми квартирували у господаря Дулеби Михайла, я, Ох, Грізний, і Змій. Грізний мене спитав скільки пропало грошей з тих пакетів, я думав, що він знає від Володимира за ті гроші, я не здивувався, сказав йому що не знаю нічого чи пропали, чи зужились досить, що я написав протокол де ті гроші скривались. Більше ми оба за гроші не говорили, я спитав Володимира чи він говорив з Грізним за ті гроші, він заперечив, що не говорив з Грізним. Знову на стрічі я спитав Ігоря, Юрія чи вони говорили про гроші з Грізним, і вони йому нічого не говорили, Зенон мені сказав, що про гроші знає, що пропали, але з Грізним про то не говорили нічого.

Я його не обвинувачую у справі крадіжки грошей, але мені підозріло звідкіля сего літа він мав стільки грошей. Купив один гарний годинник і подарував його Черцеві, а собі купив другий, оба годинники були нові з крамниці зі Львова. Зі мною говорив Явір, каже до мене, скажи мені звідкіля Грізний набрав скільки грошей, купив два годинники, передав на мило до Бережан, прийшов одного разу від жінки, сидів тоді з Явором і числив гроші 1000 крб. (по 3 червінці) і передав з тих грошей на 2кг масла. Те все сказав мені Явір.

(Ох)
(Крига)

Завваги:
Ох і Крига це зв'язкові бойовики. Ці матеріали перебиті згідно з оригіналом.

Дня 15.12.1947 р.

808

* * *

Прилога ч. 2

(Копія)

*Начальник Р.О.М.В.Д.
в Бережанах*

Дулеба Степан!

Ваша жінка попала у мої руки. Дуже жалую, що в день її арештування я не був у Лапшині. Она там дещо була побита, бо думали, що Ви її сказали, де ваша криївка. Я був проти того, щоби її бити, бо то не згідно з радянським законом знущатися над безборонною жінкою. Як тільки її привезли до мене, негайно визвав лікаря, лікував та кормив її, бо люди не дуже за неї дбали. Чи се все правда спийтайте її саму.

Після розмови з нею, я прийшов до висновку, що тримати її дальше не має жодної рації, тому, що вона являється незаконною жінкою, то як її засудять, то буде терпіти за дармо, а Ви знайдете иншу і вона безневинно понесе кару за Вашу дурноту.

Уважаю Вас за чоловіка, який має дещо свого власного розуму, та може думати самостійно та не вірити брехні "проводу" О.У.Н., який для своїх власних інтересів тільки лиха накоїв українському населенню Західної України.

Я сам українець і душа мене дуже тяжко болить, слухаючи плачу та стогону стариків та молодих дітей, яких мушу висилати у холодний Сибір через те, що вони являються вашими родинами, а ви обдурені "проводом" про якусь "самостійну Україну" наражаєте себе на очевидну смерть, а їх на непотрібні терпіння.

Що населення вже має досить Вас та Вам подібним, доказом є се, що [Много з підпіляків згинуло через доноси, де криївки або де вони перебувають. Населення досить натерпілося польського ярма

та німецького нагая. По[д]довголітній війні воно хоче спокою. Не думайте, що Вас люблять селяни якщо Вам дадуть їсти та пити самогон. Роблять се зі страху перед терором, зі страху за своє життя.

Від себе хочу Вам пригадати, що не вірте нікому, що якщо би Ви прийшли з повиню, то Вас би катували та мучили. Не такі "провідники" як Ви прийшли до мене: "Підкова", "Віщий", "Ох", "Остат", "В'юн" та много инших, спокійно працюють та їх навіть не питають за їхнє минуле. Ручу Вам, що Ви та[т]і, шо з Вами[б]и прийшли, були[б]и свободними. Я свято переконаний в тому, що Ви самі не вірите в будучність О.У.Н.

Зараз в Бережанському районі мало осталось підпільників, та зліквідувати їх зимою зможу всіх. Вам заявляю, що мій терпець урветься, якщо не послухаєте мене.

Подумайте добре, що дальше робити, бо Ваш кінець бли[з]ький, чи то вб[']ють війська, чи то хтось з Вашої охорони, якщо йому досить допечете.

Якщо ви рішите зголоситися, то зайдіть сами до Шагая, або напишіть записку до него.

Начальник Бережанського
Р.О.М.В.Д.
(майор Швець)

* * *

Прилога ч. 3

(Копія)

Дуже Грізний!

Користаю з нагоди, що ваша жінка відходить додому, хочу, до Вас, як старого знайомого, написати пару слів, може вони вплинуть на Вас, і зрозумієте, що дальше сидіти в підпіллі нема ціли.

Не такі провідники як Ви пізнали, що дальше опір Радянській Владі безцільний. Хочу Вам пригадати адвоката Степаняка, колишнього крайового провідника ОУН під псевдом "Сергій", "Арсена", "Довбню", вашого провідника "Оха", надрайонову виховательку молоді "Оксану" і много инших, яких ви може і не знаєте і не чули.

Довший час вас утішали, що підпілля буде коротке, що вибухне війна. Минає літо за літом, підпільники гинуть, їх жінки, діти, тати, мами,

брати, сестри їдуть у холодний Сибір, а війни немає і не буде. Ще ніколи в історії світа не було такого, щоби по 6-ох літах війни, за 2 або 3 роки вибухла друга війна.

Від себе раджу Вам, надумайтеся і відпишіть мені.

Здоровлю щиро
“В’юн” – Польовий

* * *

Прилога ч.4

(Копія)

Дуже Грізний !

Вже вдруге мені доводиться писати до Вас, незнаю чи перша записка попала Вам в руки, та ця думаю піде, бо пересилаю її певними руками та найближче зв'язаною з Вами особою, жінкою...

Друже Грізний! Я знаю Вас з підпілля як людину розсудливу, хочу звернути увагу на положення і безвихідність сьогоднішнього підпілля. Всіляких політичних планів, цілей чи оповідань в інструкціях ОУН зараз – немає... Зараз є одне: конспірація і самозбереження...

Нащо це і кому воно здалося, запитаймо себе?... Ще трохи і народ підпілля викине із себе. Чому?... Бо він вже хоче спокою. Його вже шарпаємо від 1939 р., він же бачить, що це безцільне. А це що деякий процент сприяє ОУН то це одні, що мають рідних в підпіллію, а інші з особистої ненависті до большевиків.

Я тоже як знаєте працював в ОУН, був навіть на досить відповідальному пості, і з політичної точки зору, я розсудив сьогоднішнє положення, і погодився щиро з охоти працювати з большевиками, не задля свого особистого я, чи задля жінки, як дехто говорить. Я це зробив щоб, рятувати свій народ, а головно цих молодих підпільників, котрі вже на краю своєї загибелі...

Дуже Грізний! Думаю, що Вам відомо, скільки людей (колишніх підпільників) ходить сьогодні по Бережанах. Багато з них зі зброєю. І ви може застановляєтесь над тим, [ч]ому нікому з них не впаде на думку застрілити мене чи кого іншого. Вони знають, що це безцільно, як безцільна була їх робота в підпіллію.

Ми вам звільняємо жінку, котра доручить Вам оці записки. Якщо Ви не хочете її засудити і своєї рідні, котра вже натерпілася за Вас, на виселення, а себе на обов'язкову смерть сеї зими, так користайте з

приказу міністра Строкача, приходіть з повинною. Киньте свою роботу, бо вона безцільна. Я раджу Вам як колишньому доброму другові. Пізнаєте життя і будете вдячні мені і Радянській Владі.

*Давний друг Ох.
Чекаю відповіді.*

* * *

Прилога ч.5

(Копія)

ШЕВЦЮ,
НАЧАЛЬНИКУ РО МВД в БЕРЕЖАНАХ

(відкритий лист)

Я одержав Вашого листа, в якому пропонуєте мені прийти з повинною до органів МВД. Ось вам моя відповідь:

Дивує мене, звідки у вас береться стільки безличності, щоб у живі очі повторяли брехню людям, які обсервують життя і яким надто добре відомі ваші брехливі слова, без яких ви не могли б зробити кроку. Мимоволі налазить мені на думку народна приповідка, яку б можна з чистим серцем причепити вам і вам подібним большевикам сьогодняшнього часу: “Що дихне, то брехне”. Щоб вам не здавалося, що я кидаю на вас клевету, то будьласка прочитайте спокійно ці рядки, а скажете самі, що мудро думав той, що “во врем’я оно” сказав: “Бреши, а міру май”. Ви перебрали мірку, бо вас вже не вражає брехня.

Отже розгляньмо брехні по порядку:

Ви заявляєте, що підчас вашої неприємності побито мою жінку. Я питаю вас: Хто ж вислав цих бандитів, щоб знущалися над безборонною жінкою? Чи ж не ви казали своїм доблесним бандитам, в[и]тиснути з неї все, що вона знає про мене? Чи ж то не ваша особа давала цим опричникам наказ, побоями змусити її говорити те, чого вона не знала і знати не буде? Будьласка, збрешіть, скажіть “ні”, однак відразу подумайте над тим, чи повірять вам маленька дитина, яка за два з лишком роки большевицької “влади” нагляділася на вашу поведінку супроти слабих і безборонних.

Що до вислову: “Я був проти цього, щоб її бити, бо це не згідно з радянським законом знущатися над безборонною жінкою”, то це така правда, як клепання большевицької пропаганди, що в СРСР є

демократія. Чому? По-перше якщо б ви не були за тим, щоб її і їй подібних бито, тоді ви не були б начальником РО МВД, а ходили б до цих же самих людей, яких б'єте, просити куска хліба, щоб не згинуть з голоду, як тисячі людей сьогодні гине. По-друге, МВД-исти, МГБ-істи і партійні п'явки знають, що демократичні закони для них – це тільки форма, яку надівають большевики, щоб одурювати тих, які ще їх не знають. Тому вони вбивають безневинних людей, а слідчі ваші вдаються до найпідліших засобів (крутять на дручках, пхають гострі голки за нігті, вибивають зуби, лиють в рот і в ніс воду, насилують жінок) при допитах арештованих осіб.

Ось факти:

14.V.47 р. в с. Поручин, група МВД-истів на чолі з слідчим РО МВД – Глебовим, вечером на дорозі застрілили [д]емобілізованого з ЧА Ковальчук Михайла, ур. 1925 р. – Не вбили німецькі фашисти на фронті, так доконали цього большевицькі “визволителі”.

23.V.47 р. В лісі Базниківка – Теляче МВД-исти гарнізону, який квартирує в с. Рибниках, застрілили селянина з с. Саранчук (Карась Теодора), який вийшов у ліс за дровами.

Цей сам Глебов арештованого Борик Михайла бив до непри-[то]мності, при цьому вибив йому три зуби.

В тюрмі м. Бережан, боєць військ МВД знасилував Л. П. з с. Ш., цього ж району.

По-третє, якщо говорите, що це незгідно з “радянським законом”, так чому ж згідно з “радянським законом” не потягнете до відповідальності тих, які порушили цей “закон”? – Крім вищезгаданих, тисячі людей Бережанського р-ну пам'ятає цих розбишак (Глебова і інших), які ламали їм кості в міській тюрмі, але чомусь ніхто з громадян цього району не читав звідомлень про покарання за “законом” таких злочинців. Бо правильне розуміння поняття закон в СРСР називається: “контрреволюцією”, “неблагонадьожністю”. Карається лише тих, які не можуть погодитися з большевизмом і домагаються дійсно правильних демократичних законів.

Якщо ми вже запуталися в “радянських законах”, то прочитайте собі конституцію УРСР і застановіться над статтею 114-ою, яка говорить про демократичні свободи при виборах і пригадайте собі 10-го лютого 1946 р. і 9-го лютого 1947 р., як то ви і вам подібні, сміючись з цих свобод, гонили народ до урн, щоб перевиконати план. По “закону” (ще й до того основному), над яким ломив собі голову “геній людства” — Сталін) не повинно бути насильства. Ваша поведінка і вчинки ваших братів-партійців, доказали найтемнішому, що “основний закон” — це основна брехня. Будьте щирі й скажіть (я

не хочу цього чути, мені вистарчить, як ви це самі зрозумієте), — чи я говорю неправду?

Ви шановний, говорите про дурноту. Мені покійна бабуся колись говорила: “Не ображайся дитино, як хтось тобі скаже дурний. Пам’ятай, що дурень уважає всіх за дурнів”. Я беру під увагу слова бабусі і зовсім не дивуюся вам.

Не менше дивує мене ваш вислів: “... уважаю вас за чоловіка, який має дещо власного розуму і може думати самостійно”. Несамостійність в думанні мігби мені закидати чоловік, який коли-небудь і що-небудь сам робив і думав самостійно, але не ви і вам подібні, від яких партія, фабрикуючи з вас партійних маріонеток, відбрала всі ваші духовні і моральні пориви, викидаючи їх на смітник. Чи ви вже бачили таке, щоб цуцик, якого наперед [д]ресували, не послухав пана? Якщо навіть бачили, то знайте, що опісля сліднують побої. Так і з вами. Чи ви можете інакше робити, чи думати, як цього хоче партія? Ні! Бо дістанеться вам, як тому цуцикові, що гірше, — взагалі не могли б існувати. А ви говорите, про брак самостійності в мене, а думаєте про себе. Я знаю, вам хотілось би хоч один день бути самостійним і вільним від тону, який накинута вам партія. Смію запевнити вас, що на мойому місці ви мали би цієї самостійності доволі. Однак у вашій голові, забитій большевицькими догмами, не може міститись таке поняття, як самостійність, бо звикли ви, як той цуцик жити під диктандо. Інакше ви думати не можете. Сталін і його партійна кліка, відбираючи у людини самостійність думки, слова і чину, в заміну дали їй — “стенку”. Ви боїтеся її, тому служите по-собачому своєму панові. Бо як говорить народна приповідка: “Нанявся — продався”. Так само і з вами. Я бачите, хоч на вашу думку “несамостійний” в думанні, — сто разів наплював на вашого пана і його вислужних собак.

Пишете, що ви українець і вас болить душа, коли висилаєте стариків та дітей у холодний Сибір. Я спитаю у вас чому в СССР є збірна відповідальність, якої немає в жодній іншій країні? Якщо ви студіювали закони інших держав, то переконаєтесь, що повнолітні відповідають самі за себе. В “найдемократичнішій” СССР справа мається зовсім по-другому. Тут держуться принц[и]пу: “Брат за брата”, “Батько за сина”, “Жінка за мужа”.

Чому ж тоді поза кордоном кричете, що ви (большевики) за повний і вільний розвиток політичних організацій, які борються за національне і соціальне визволення? Ви шукуєте всякі надужиття закордонних урядів над нацменами, п’ятнуєте національне гноблення, вдаючи з себе “принц[и]пових” демократів. Так, чому ж тоді з такою жорстокістю поборюєте в себе вільність думки, слова і чину. Пощо

кудись поза кулісами шукати цього гноблення, як його в вас так багато. Пригляньтеся, а, як очі зайшли більмом, тоді зробіть операцію і побачите своє під носом.

З черги спинімося на “приватних інтересах” Проводу ОУН. Чи ви думали над тим, що написали? Я переконаний, що ви взяли цю цитату з базікань мануїльських, бажанів і їм подібних. Де ж ваша самостійна думка? Скажіть щось самі, чому наслідуйте згори подану вам брехню?

Я розумію, у вашому інтересі є катувати свій народ, бо за це ви дістаєте партбілет з “котьолком”. Та все ж таки вам треба знати, що Провід ОУН і визвольна боротьба українського народу не зродилися щойно тоді, як ви стали начальником РО МВД. Теперішня боротьба українського народу, яку очолює ОУН — це продовження визвольної боротьби, яку вів український народ за часів Хмельницького, Мазепи, — це продовження боротьби, яка в першій світовій війні виявилася в національно-визвольній революції.

З однаковою ненавистю громили козацькі полки Хмельницького польських панів над Жовтими Водами 1648 р., як полки гетьмана Виговського царських воєвод під Конотопом 1659 р. За ці ж самі священні права на самостійне життя, бився український народ, коли на зміну царських муравйових з-під Полтави — прийшли муравйови з червоною зіркою на лобі.

З такою ж самою ненавистю боровся український народ, коли після першої світової війни західно-українські землі опинилися під окупацією панської Польщі, а боротьбу, яка з фронтової лінії змінилася на революційне підпілля, очолила ОУН. Ряд терористичних бойових актів, вчинених на польських посіпак, а найголовніший з них 1934 р. на міністра внутрішніх справ панської Польщі — Перацького, знаного україножера, який по відношенні до України провадив колонізаторську політику і нищив законні права українського народу, — вільно працювати на своїй предківській землі і користуватися її плодами, є яскравим доказом цього.

З приходом німецьких окупантів Провід ОУН актом 30.VI.1941 р., видвигає право українського народу на самостійне життя. Та німецький окупант своєю расистсько-шовіністичною політикою, нищить цей акт. Цим актом українська національно-визвольна революція вступила в завзяту кроваву боротьбу з німецьким фашизмом і імперіалізмом взагалі. Як його наслідок, була завзята підпільно-революційна боротьба, було створення революційних загонів УПА, були жорстокі методи німецького терору, по відношенні до підпільно-революційного руху. Почалися арешти, розстріли членів

ОУН і їх провідників, а також українських громадян, яких викрито за співпрацю з українськими революціонерами.

І так згинули:

Лемик — Сенишин, розстріляний німецькою жандармерією 1941 р. в м. Миргороді на Полтавщині;

Хома — обл. провідник Житомирщини, розстріляний 1943 р. в м. Житомирі;

Дмитро Мирон — Орлик — краєвий пров. ОУН Північно-українських земель, застрілений агентами СД на вулицях Києва 1942 р.;

Іван Климів — Легенда — знаний керівник укр. революції, що згинув у грудні 1942 р. у Львові, замордований під час допиту;

Сак — Могила — краєвий провідник ОУН північно-українських земель, застрілений в тюрмі м. Житомира 1943 р.;

Остап [Олекса] і Василь Бандери, брати провідника ОУН Степана Бандери, що згинули в таборі Освенцім 1942 р.;

Віра Рибальченко — згинула у Миколаївській тюрмі 1943 р.;

Довбуш — обл. провідник, що разом з своїми співробітниками Романом і др., розстріляний в Миколаєві 1944 р.;

Іван Габрусевич — член Проводу ОУН, що згинув в концтаборі в Оранієнбургу біля Берліна в 1943 р.

У Рівному вам покажуть місце, де гітлерівці масово розстрілювали представників української інтелігенції. Біля Чорткова в с. Ягольниця вам покажуть могилу, де розстріляні українські революціонери нім. [ецьким] гестапом. У Станиславові біля театру покажуть вам площу, зрошену кров'ю борців за Волю України. У Львові вам покажуть місце шибениць, на яких озвірілі гестапівці вішали укр. [аїнських] революціонерів.

І коли на зміну німецьким фашистам 1944 р., прийшли московські большевики, українські революціонери і їх Провід нікуди не втекли, щоб спасти своє життя для своїх “особистих інтересів”, як це ви говорите, а залишились разом з українським народом і за його визволення звели з новітніми “визволителями” завзяту кроваву боротьбу.

В боротьбі цій знову згинуло багато членів, провідників ОУН, бійців і командирів УПА;

15.IX.1945 р. у селі Бишки, Козівського р-ну, згинув член Проводу ОУН, довголітній в'язень польських тюрем, один з перших провідників Волині і Полісся — Яків Бусел — Київський;

19.XII.1945 р. в часі виконання обов'язків на терені Чехословаччині згинув Дмитро Маївський — Косар — член Проводу ОУН, референт пропаганди при Проводі ОУН;

27.III.1946 р. в лісі біля с. Кривого, Козівського р-ну, застрілився провідник Тернопільщини — Іван Шанайда — Данило;

15.XII.1946 р. згинув на терені Чехословаччини Дмитро Грицай — Перебийніс — член Проводу ОУН, шеф головного військового штабу УПА;

12.II.1945 р. в лісі біля Оржівських хуторів на Волині в бою згинув полковник УПА, командир УПА-Північ — Роман [Дмитро] Клячківський — Клим Савур;

Дмитро Карпенко — Яструб — сотник УПА, командир з'єднання УПА, бувший ст. лейтенант ЧА, родом з Полтавщини, згинув в бою 1945 р.

Вищенаведенні факти найкраще говорять, що ОУН і її Провід захищає народні інтереси, а не особисті як це ви начальнику в ім'я вузьких партійних і матеріальних інтересів повторяєте видумку большевицьких верховодів. І якже ж так по-вашому можуть поєднатися особисті інтереси людей, які себе не знали, які виходили з різних прошарків українського народу? Їх могла єднати тільки велика ідея визволення українського народу, за яку і гинули. Люди за особисті інтереси, так легко і добровільно не віддаватимуть життя. "... Брешеш людоморе, за святу правду, волю розбійник не стане" (Шевченко). Ви це найкраще маєте змогу обсервувати в щоденному житті при вербуванні сексотів, які в обороні своїх матеріальних інтересів і мізерного життя, продають народ і йдуть на співпрацю з органами МВД і МГБ. Чи не так? І ви цих одиниць підляків, запроданців називаєте народом? Що за дивне окреслення поняття народу?

Щоб вам було ще ясніше, за що бореться ОУН, наводжу слова з постанов III-го Надзвичайного Великого Збору ОУН, який відбувся в місяці серпні 1943 р.:

"... ОУН бореться за Українську Самостійну Соборну (Воз'єднану) Державу і за те, щоб кожна нація жила вільним життям у власній самостійній державі. Знищення національного поневолення та експлуатації нації нацією і система вільних народів у власних самостійних державах — це єдиний лад, який дає справедливу розв'язку національного і соціального питання в цілому світі". В цьому ж розділі далі говориться: "... ОУН бореться проти імперіалістів і імперій, бо в них один народ поневолює культурно і політично, і визискує економічно інші народи. Тому ОУН бореться проти СРСР і проти німецької "Нової Європи". Український народ не хоче бути поневоленим і обмінюваним большевицьким урядом, який своїми божевільними експериментами легкодушно занастив революційні здобутки, за які пролито моря крові, він в найбільш ганебний спосіб зрадив революцію. Він на місце царської тюрми народів поставив

большевицьку, на місце поміщицької неволі — неволю колгоспну. На місце капіталістичного визиску — сталінську п'ятилітку та стахановське висотування жил з людини. На місце царської охранки — терор МВД і МГБ. На місце царської банди поміщицько-капіталістичних чиновників, народних глитаїв та визискувачів — цілу систему новітніх партійних, висуванців “народних” делегатів, стахановців і цілу кремлівську зграю, підпалювачів нової війни, — що не гірше царських експлуататорів і генералів наживаються народним потом і кров'ю.

Ось чому український народ ненавидить большевицький уряд і бореться проти нього! Захищаючи свої партійні інтереси і боячись пімсти, він доводить його до голодової смерті. Цим випробованим методом уряд хоче одним махом позбутися мільйонів невдоволених його імперіалістич-ною політикою, а вину скинути на “посуху”.

Таку “посуху” зорганізували були вже раз большевицькі вожаки 1932-33 рр. на Україні, від якої загинуло понад 5 мільйонів робітників і селян. Таку “посуху” зорганізували німці в 1932*р., забираючи ввесь хліб з України. І сьогодні, коли уряд бачить що на Україні посилюється визвольо-революційний рух, який загрожує його позиціям, щоб не стріляти масово невдоволених і не робити шуму за кордоном, рішив зорганізувати “посуху”. Чи ви начальнику, як українець не бачите цього, що переживає сьогодні український народ, чи вас не вражає розпучливий крик голодних дітей, матерів, німечних стариків і жінок, що в останніх передсмертніх судорогах благають хліба?

Ситі, обсервуєте через вікно свого кабінету валки голодних істот з торбинками, а побачите, що кожний з цієї голодної маси, поглянувши на дім, на якому видніє вивіска: “РО МВД” — посилає в цю сторону ненависний погляд, що від нього стає моторошно. Чому? Бо він знає, що небудь цієї установи, що з звіринною жорстокістю здушує великий спротив — ненависний большевицький режим завалився б, а він зажив би вільним і заможним життям. А ви говорите: “...населення досить натерпілося польського та німецького нагая”. Чи думаєте, що большевицький нагай смачніший за тамті? Годжуся з вашою думкою, що населення хоче спокою, та прийміть до відома, що цього спокою ніколи не дасть йому большевицький уряд. Чи облави, ревізії, арештування, здирства і гори трупів розстріляних, замучених в концтаборах, заморених голодом, через які московські большевики ідуть на упокорення України, є цим спокоєм якого бажає населення? Населення знає це, тому не зносить його і помагає нам, бо знає, що одинікі ми своєю безпримірною в історії людства боротьбою, зможемо усунити зненавиджену владу.

* Так в оригіналі, має бути – 1942 р.

Те, що народ сприяє нашому рухові, бачить ваш депутат — Гришко, який на передвиборчому мітингу сказав до зібраних: “Якщо б ви хотіли, то протягом двох місяців не стало б ні одного бандерівця”. А ви кажете що нарід не любить нас, нас не хоче, що нас боїться. Чи ви іншими очима глядите на світ, як генерал-майор? Це, що ми вже третій рік ведемо успішно боротьбу з МВД, МГБ і партією є доказом, що ми не самі, а за нами народні маси.

Кінчаючи листа пропоную вам свою рецепту повини — залишити таким підлякам-зрадникам (вони й вас зрадять), як ваші “провідники”: охи, в[']юни, віщі, остапи, підкови. Їм це до лиця. Мені не страшні ваші погрози, бо з вами ніколи не буду говорити як арештований. Поки ви виступатимете, як вірний слуга сталінського зненавидженого режиму, одинока розмова з вами — це мова мого автомата. Ваших погроз кивання пальцем в чоботі — не боюся. А це, що біситесь і виєте на сполох приходити з повинною — це доказ, що большевикам важко впоратись з українським визвольно-революційним рухом. Це доказ, що він їм аж дуже загрожує, коли “прощають” всім тим, хто прийде до них з повинною.

На будуче спам'ятувати мене не потребуєте, бо я не попав на мильний шлях. Це ж ви опинились на мильній дорозі, тому раджу вам спам'ятатися. Ви ж переконалися, що ваші слова: “... зможу вас зимою всіх знищити” — розбилися, як миляна банька. Це, що з нашої сторони є жертви, ми цього свідомі. Жертви мусять бути, бо ми в боротьбі за народ. Але за що гинули і гинете ви? За партійні вузькі інтереси, якими довели народ до нужди, голоду й зубожіння. Чи за це народи СРСР творили Жовтневу Революцію і били нім. [ецьких] фашистів в другій імперіалістичній війні, щоб банда недолужних сталінських керівників жирувала на народній шкірі, щоб на найбагатшій частині світу тримала маси в стані голодного і злиденного животіння, щоб зараз відновила реакційні капіталістично-поміщицькі установи, що їх в героїчному зусиллі знищила Революція??? Чи за це майже протягом трьох десятиріч страдали й боролися народні маси, чи за це зносили вони нужду і недостачі війни, щоб тепер вернутися знову до старого?

Ні, і ще раз ні! Кремлівська большевицька верхівка не виконала свого завдання. Вона занастила всі здобутки революції і довела побудовану систему до повного розкладу.

Вам і вам подібним большевикам треба спам'ятатися. Чи дійсно ви не бачите, що сталінсько-большевицький імперіалізм ідейно і політично зогниває, він не мобілізує вже для себе маси, бо вони давно вже пізнали, що їх московські большевики обманули? Тому СРСР скорше, чи пізніше розвалиться і народ мститиме своїх

кровопійців. Пімсти народу їм не оминати. Кремлівські верховоди чують загрозу, тому так занепокоїлися. Та коли прийде небезпека, то вони знову втечуть за Урал до Уфи, як вже раз були втекли. А кудя втечете ви? Ви лишитеся між народом, який, коли не спам'ятається, пригадає вам колишне.

Спам'ятайтеся! Зірвіть з психологією наймита. Ви ж заявляєте, що ви українець, так чому не йдете з народом, а відриваєтеся від нього, від його прагнень, бажань і стремлінь і йдете за купкою партійних інтр[и]ганів, які подають вам сфальшовану правду про нас, про нашу боротьбу!

Якщо ви себе почуваєте українцем, так чому ж не ображає вашу національну гідність це, що московські большевики приписують українцям “меншість”, “нищість”, “нікчемність”, кладучи український народ в положення “молодшого брата”, який ніби не може дати собі “ради”, тому ним мусить заопікуватися “старший брат” — російський народ?

Чому ж не заторкує вашого українського почуття факт русифікаційного наступу на українську мову, літературу, історію, культуру, наступу на все, що має дійсний український зміст? І через те, що мовою “старшого брата” (російського народу), говорив Ленін, — українці повинні добровільно зречися своєї мови, історії, літератури, культури, а перейняти мову, літературу, історію, культуру “старшого брата”, чи принайменше визнати його культуру вищою за українську і, що її допоміг створити “старший брат” — російський народ. Що український народ без цієї “допомоги” взагалі не міг би існувати.

Чи ви не бачите, що цей ніби “проект” перенимання всього руского згодом перейде в примус, так як переходив проект бувшої панської Польщі, вчення польської мови, в примусову колонізацію, чи проект гітлерівської Німеччини вивчати мову Гітлера, переходив в примусове навчання мови “вищої німецької раси”?

Чи народи, які переняли ідеї французької революції, видвинені Жан-Жаком Руссом, повинні були в ім'я цих ідей зречися своєї мови, історії, культури і переняти мову, історію і культуру французьку? Так чому ж московські большевики заради своїх революційних ідей, вихолощують нашу мову, літературу зі всього дійсно українського і змушують нас позбутися духових надбань наших предків і їх героїчної історії.

Читайте, постанови ЦК КП(б)У з 24.VIII.1946 р., в яких піддали під гостру критику майже всі українські письменники, літератори, історики, за допущення “націоналістичних помилок” у свої твори. Жданов у своїй серпневій промові в 1946 р. за ці ж самі “помилки”

немилосердно бичує авторів “Нарису історії української літератури” П. Кирилюка, І. Пільгука і інших, при цьому зазначив: “... що зокрема ділянка українського літературознавства завжди була ареною гострої ідейно-політичної боротьби”. Виникає питання: Чому то майже всі українські письменники, літератори, історики, вступили “на арену гострої ідейно-політичної боротьби”? В чому річ, що вихованці большевицької науки нараз схилили?

Річ в тому, що партійна верхівка хоче цілковито поставити українську мову, літературу і історію на вислуги російсько-большевицькому імперіалізму. Тому то все, що хоч трохи суперечить імперіалістичним планам московських большевиків “необ’єктивне”, “ненаукове”.

Історичні особи не відповідаючи інтересам російсько-большевицьким імперіалістам цією “об’єктивною” наукою або викидались, або перемальовувались московськими “науковцями” відповідно до вимог диктаторської Москви.

Тому то за словами Жданова виходить, що українці не вміють писати підручників української мови, літератури, чи історії України. Жданов краще знає, як їх писати, чим знали це Єфремов, Грушевський чи хоч би Петровський, Кирилук, Пільгук і інші.

Нарешті пригляньтесь, хто стоїть при кермі українського народу?

Фактичними його керівниками являються перші секретарі ЦК КП(б)У, якими на протязі існування УРСР — були не-українці. Наприклад: від 1920 р. – 1926 р. пост першого секретаря займав Каганович — єврей, від 1926 р. – 1932 р. Кос[і]ор — поляк, від 1932 р. – 1936 р. Постишев — росіянин, від 1936 р. – 1947 р. Хрущов — росіянин, від 1947 р. знова Каганович.

Ось хто кермував і кермує українським народом! Всі вони висланники большевицької Москви, які так само, як і бувші царські воєводи, як висланники фашистської Німеччини франки, розенберги і кохи — приходили з готовими розробленими планами, щоб повному експлуатувати багатства України та ще більше жорстоко здушувати національно-визвольні рухи українського народу.

Вдумайтеся над такими справами і розберіть правильно їх, тоді напевно дійдете до того самого висновку, до якого ми — українські революціонери вже давно дійшли; що політика большевицької партії на Україні — це політика російсько-большевицького імперіалізму.

Старайтеся пізнати справжній зміст української національно-визвольної революції, якої вам не знищити. Бо довкруги революційного прапора в боротьбі з ворогом об’єдналися широкі маси українського народу і вибраного ідеалу — не зречеться ніколи.

Свідомі свого великого завдання, з сильною вірою зі зброєю в руках, разом з всіма поневоленими народами за вільні національні держави — певно крокують до перемоги!

СМЕРТЬ СТАЛІНСЬКО-БОЛЬШЕВИЦЬКИМ ІМПЕРІАЛІСТАМ!

СМЕРТЬ СТАЛІНСЬКИМ КРОВОПИВЦЯМ З МВД І МГБ!

СМЕРТЬ ПАРТІЙНИМ ПАРАЗИТАМ, ЯКІ ДОВЕЛИ НАРОД ДО ГОЛОДНОЇ СМЕРТІ!

ХАЙ ЖИВУТЬ ВІЛЬНІ НАЦІОНАЛЬНІ ДЕРЖАВИ ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ!

ХАЙ ЖИВЕ УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ!

ХАЙ ЖИВЕ УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНЧА АРМІЯ (УПА) — ОДИНОКИЙ ОБОРОНЕЦЬ СВЯ[ЩЕННИХ] ПРАВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ!

ХАЙ ЖИВЕ САМОСТІЙНА СОБОРНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА!

Червень 1947 р.

(-) ГРІЗНИЙ

* * *

№ 134/XXI-2

Протокол допиту Зеновія Осиповича Гаврилюка

Р 31

Справа Ч.: 160/47

Гаврилюк Зеновій Осипович

[Ручно перекреслено ч. 159/47 і справлено на 160/47]

Агент РО НКГБ по пс. "ГРАБ"

Агент РО НКВД по пс. "ГРАБ"

а/в РО МГБ по пс. "ГРАБ".

Микулинці, дня 10.5.1947 р.

Протокол допиту

Гаврилюк Зеновій Осипович нар.
1.8.1928 р. в с. Острові, Микулинського району, Тернопільської області; українець, освіта 4 кл. нар. школи, рільник, нежонатий.
Агент РО НКГБ від травня 1945 р.
Агент РО НКВД від жовтня 1945 р.
а/в РО МГБ від квітня 1946 р.

На 7-му році життя батьки віддали мене до школи в родинному селі. За польської окупації закінчив я 3-и кл. народної школи.

З приходом большевиків 1939 р. вступив до 4-ої кл. Навесні 1940 р. помер мій батько і я, закінчивши 4 кл., далі до школи не ходив, бо треба було помагати мамі при господарстві. Вдома, крім мене, була ще сестра Ольга.

Під час німецько-большевицької війни 1941 р. я був вдома.

Осінь 1943 р., з причини матеріальних недостач, пішов на роботу до цукроварні в с. Березовиця Велика. Працював звичайним робітником. До роботи ходив щодня з дому і працював по 12 годин. В цукроварні працював тільки 3-и місяці (в час сезону), бо був сезонним робітником. Опісля далі робив на господарці.

В місяці березні 1944 р. до нашого села прийшли большевики. Через два тижні забрали до ЧА майже всіх мужчин від 18-52 рр. життя. В селі залишились лише ті, що працювали в цукроварні і на залізній дорозі. Я тоді ще не підлягав мобілізації, а крім цього записався в с/раді з 1932 р. народження.

Навесні цього року я працював на полі.

В місяці травні наше село евакуювали. Ми з родиною перенеслися жити до с. Грабовець, Великобірківського р-ну. Тут ми перебули 3-и місяці. За цей час я кілька разів ходив до родинного села подивитись на своє господарство.

По трьох місяцях ми повернули додому. Були саме жнива і я працював на полі. Збіжжя зібрали ми дуже мало, бо майже половина його була знищена під час стабілізації фронту.

В той час в районі вже був встановлений уряд. До села часто приїжджали большевики (в справах контингенту збіжжя, молока і т. п.).

В цьому часі я товаришував з Вовком Михайлом і Осовським Богданом.

В місяці вересні 1944 р. до району на воєнкомат покликали всіх мужчин народжених в 1927 і 1928 рр. З мого села були покликані: Беньовський Михайло, Коляса Михайло, Протега Зеновій і Дзюбановський Степан. Всіх їх забрали до “истребительного батальйону” в районі. Я, Качоровський Михайло, Шумський Михайло, Українець Михайло і багато інших були записані з 1930, або 1932 рр. і нас до воєнкомату не покликали. Я далі працював на господарстві.

В міжчасі РО НКВД арештував Гладуна Петра, який за німецької окупації був заступником голови громади, і засуджено його на 10 років тюрми.

Осінью цього ж року були арештовані: Лушпінський Йосиф (в 1941 р. був комендантом сільської міліції; втік з тюрми НКВД, вбитий під час облави в с. Мишковичах), Сорочинський Василь (був за нім. окупації головою громади, засуджений) і Гук Євстахій (за німців був секретарем громади — зараз вдома).

Після закінчення осінніх польових робіт большевики переводили облави і ловили всіх мужчин, яких вважали з 1927, або 1928 рр. народження та забирали їх в район до “истребительного батальйону”. Рівночасно з[]облавами, більшовики переводили по господарствах ревізії в Менцюха Миколи, Мимухи Павла і Ярмуша Іллі. В той час також забрали в Сибір такі родини: Шишки Григорія, Завадського Йосипа і жінку Підгайного Теодора. В зв'язку з цими подіями я нікуди в село не виходив і ввесь час, майже, просиджував вдома. Заходив тільки до Вовка Михайла і Кійовчика Михайла, щоб з ними випити горілки.

Перед Різдвом повстанці забрали з нашого села таких людей: Беньовського Йосипа, Лушпінського Василя, Зімянського Йосипа, Солодкого Андрія, Антів Павла і його жінку та Антів Михайла. Про них до сьогодні немає жодної вістки. З цього часу я почав цікавитися

українськими повстанцями. Про них найбільше пояснював Клава Петро і Потіха Петро.

Весною 1945 р. я даліше був вдома. В зв'язку з пропавшими (цими, що забрали повстанці) людьми, большевики почали часто робити ревізії. Де-коли заходили до мого дому. Вони хотіли забрати мене до “істребків”, але ніколи вдома не заставали.

В травні 1945 р. я возив до млина збіжжя. Коли я відводив до діда коні (які там позичав), то довідався від них, що там квартирує Підгайний Ілля (мій вуйко, якого два брати, Степан і Ярослав також скриваються) з Березовиці Великої і ще якийсь чужий. Вуйко закликав мене до себе і ми запізналися (скоріше майже не зналися). Він мене просив, щоб я пішов до Острівського лісу і нарубав на криївку дерева. Треба було приготувати 4 слупки [рукою дописано – стовпи] по 1,50 м висоті, 2 платви — 2,50 м довгі і багато різних 2-метрових слупків [рукою дописано – стовпи]. На другий день я пішов до ліса і приготував це дерево. Вечором, за вказівками Іллі, я перевіз це дерево на поле моєї тітки Дзьобановської Анни. Цього дня вуйко і цей чужий квартирували в Дацка Іллі, де я з ними вечором стрінувся. Ми забрали 2-і лопаті, сокиру і пилу та пішли копати криївку. За одну ніч ми викопали яму, заклали дерево і прикидали землею. Пополудні я пішов на місце, де ми копали криївку, і розгорнув залишену там землю. Після цього з Ілярієм (вуйком) не стрічався.

По якомусь часі я довідався від Клави Петра, що до нашого села приходять за харчами повстанці. Він сказав, що між ними є: Сушко Григорій, Лушпінський Бронислав і Качоровський Михайло, які втікли були за німцями, а зараз є в повстанцях. Від Потіхи Петра довідався, що Сушко Василь, який був в СС-ах, зараз також є в повстанцях. Клава Петро сказав, що Качоровський Михайло і 2-ох чужих були в нього на квартирі.

В тому часі в доколичних селах нашого району більшовики почали переводити облави. Мене примушували вступити до “істребків” і прислали картки, щоб зголоситися в районі (мене представили, що я з 1927 р.). На ці візвання я не з'являвся.

В місяці травні, коли війська НКВД переводили всюди ревізії, в мене на стриху знайшли телефонічний апарат, який я був там сховав. Мене в той час не було вдома. Цього самого дня приарештували мою матір і тітку. Їх відвели до школи, де було вже багато арештованих людей. (Це було около 25.5.1945 р.). Під час переслухування начальник цих військових сказав до мами, щоби я зголосився до нього, то її відпустять. Про це мене повідомив Колеса Дмитро і я зараз пішов до школи. Маму і тітку зараз звільнили. Відтак начальник покликав мене

до другої кімнати і запитав за документами. (Начальник був убраний в зелений уніформ без пагонів і мав синю шапку). Я виказався посвідкою від священника, в якій написано, що я народився 1930 р. Він в це не повірив, а сказав, що я народжений 1927 р. Коли я перечив, він сказав, що Мельник Василь (нар. 1927 р., також був тоді приарештований) зізнав, будьтоби я народжений 1927 р. Я дальше перечив і він заявив, що в Микулинцях мене провірять і встановлять в котрому році дійсно народжений. Після цього мене відправив до салі, де були інші арештовані. По короткому переслуханні всіх арештованих відпустив додому, залишилось лише нас 5-еро, а саме: Качоровський Михайло (нар. 1927 р., арештований за це, що не пішов до “істребків”), Мельник Володимир (також за це, що не пішов до “істребків”), Кріса Марія (чоловік в ЧА — арештована без причини), Чорняк Марія і я. Пополудні нас відставили до с/ради в с. Березовиця Велика. Там ми переночували, а досві[т]ком пішки повели нас до Микулинець.

Спочатку нас привели до РО НКВД, але тому, що не було місця завели нас до РО НКГБ. Там, крім нас, привели ще з Березовиці Великої. Між ними були арештовані моїх дві тітки (3-и брати їх в підпіллю — мої вуйки Підгайні). Моя мама старалася мене звідсіля вирвати. За порадою Гука Стаха (був за німців секретарем) завезла слідчому НКГБ (зам. начальника РО НКГБ) трохи муки, масла, меду, щоб тим мене викупити з тюрми.

Першого дня нас на слідство не покликали, тільки записали наші прізвища. Другого дня покликали арештованих з с. Березовиці В.[еликої], а пополудні мене. В канцелярії застав я лише Шовніна (середнього росту, грубий, шатин, обличчя кругле, ніс подовгастиий, більше як 30 років, говорить дуже тонким голосом. Не виговорює букви “р” і тому говір його подібний до жидівського. Люди говорять, що він є жид). Він попросив мене сідати, а відтак запитав як називаюся і котрого року народжений. Я відповів що називаюся Гаврилюк Зеновій, а народжений 1930 р. В той час до канцелярії ввійшов якийсь НКГБ-іст (високий, сухорлявий, волосся риже, йшов як поломаний) з папером. Він поговорив щось з Шовніним. Шовнін перестав мене питати, а сів за машину і друкував [рукою дописано – писав]. По короткому часі, забравши написане Шовніним на машині, цей НКГБ-іст відійшов. Згодом Шовнін сів коло мене і запитав чи я знаю за що мене арештували. Коли я віповів, що не знаю, він сказав: “Знаєш за що тебе арештували? Ми прислали до тебе кілька карток, щоб ти зголосився до істребків, а ти не зголосився. Я оправдувався, що вдома є тільки мама з малолітньою сестрою і цілий тягар господарки спадає на мене. Вони без мене не могли б нічого зробити. Тоді Шовнін почав: “Я тебе

звільню від служби в істребительнім батальйоні, але ти мусиш десь вступити до праці, напр. до цегольні. За це ти повинен нам в дечому допомогти”. На моє запитання, в чому саме можу їм допомогти, він відповів, що я повинен їм розповісти все про бандерівців, а відтак про них розвідувати. З цим я погодився і сказав, що розказуватиму про бандерівців все, що знаю. Після цього він запитав, хто в моєму селі скривається і є [в] бандерівцях. Я подав таких людей: Сушко Григорій, Лушпінський Бронислав і Качоровський Михайло — на початку нім. окупації були при міліції, опісля втекли за німців, а зараз повернули і є в бандерівцях; Сушко Василь — був в СС-ах, а після пролomu фронту під Львовом повернув додому і скривається (про нього я довідався від Потіхи Петра, якому він родина); Манушівський Михайло — чув про нього, що раніше був в с. Острові, а зараз кудись відійшов; Дацко Зеновій і Василь — брати, скриваються в селі, одного разу бачив їх зі зброєю; Бородай Григорій — втік за німцями, повернувся і зараз скривається; Віктор Кондрат — працював в Тернополі. Люди говорять, що поїхав у командіровку і не повернувся. Зараз не знаю точно чи він є вдома і чи скривається; Возьняк Роман — кажуть працював на станції. Про нього люди говорять це саме, що про Віктора; Кошильовський Г[ригор]ій — така сама історія як і з двома останіми; Брикайло — за першої більшовицької окупації був учителем в с. Острові, за нім. окупації вчителював по інших селах, втік за німцями. Зараз скривається і є в бандерівцях”. Вислухавши, Шовнін, розпитував точніше про Бородаю Григорія. Я розповів, що він виїхав за німцями, відтак повернувся і скривається в с. Острові. Він втік в Микулинець з тюрми. Відносно нього Шовнін сказав:

— Так, він дійсно нам втік... — і запитав де він зараз може бути. Я відповів, що не знаю де він скривається.

Про Кондрата Віктора, Кошильовського Григорія і Возьного Романа твердив, що напевно є в бандерівцях. Однак про них я не міг нічого конкретного сказати, бо сам не знав де вони і чи дійсно скриваються. Тоді Шовнін запитався, з якими хлопцями вони в селі пов’язані. Я відповів, що таких хлопців в нас нема (в дійсності, з якими хлопцями вони контактувалися, я не знав). Опісля запитав, які пов’язані з ними дівчата. На це питання я також нічого йому не сказав (бо не знав). Тут він хотів мені допомогти і перерахував таких дівчат Кушнінську, Ярмушко Ганю і Манушівську Марію. Відносно кожної запитав чи не мають зв[’]язку з бандерівцями. Однак про них я нічого не сказав. Відтак Шовнін ще раз запитав чи бандерівці не мають зв[’]язку з яким[и]сь молодими хлопцями і до яких хат заходять квартирувати. Я відповів, що з ким мають зв’язок і до яких хат заходять,

не знаю, але можу розвідати про це. Дальше він запитував, чи я знаю де скриваються бандерівці, або де мають криївки. Де скриваються бандерівці відповів, що не знаю, а криївку знаю лише одну (тут розповів йому як на початку місяця травня з вуйком Підгайним Ільком і якимсь чужим копали на полю криївку). Шовнін за це мене похвалив і почав говорити: “Знаєш, ми тої криївки не будемо зараз ліквідувати, але ти, час від часу, будеш попри криївку переходити та контролювати чи в ній хто сидить. Коли б вже хтось сидів, то ти нас повідомиш. Про спосіб контакту і повідомлення мене я тобі пізніше розкажу. Ти будеш нашим розвідчиком у селі, але найперше мусиш підписати заяву. За розвідку, яку будеш ти вести, ми тобі будемо платити і допомагати в чім тобі буде треба”. Я сказав, що буду доносити і погодився підписати заяву. Тоді Шовнін дав мені папір і перо та подиктував мені заяву. Зміст її приблизно був такий:

Заява.

Я, Гаврилюк Зеновій Осипович погоджуюся співпрацювати і допомагати органам НКГБ у винищенні бандитів. Всі накази НКГБ буду виконувати.

Гаврилюк Зеновій

В кінці заяви Шовнін ще щось дописував. Відтак розказував мені, що являє собою заява, хто такі є бандерівці і як має виглядати моя співпраця з органами НКГБ. “Заява, — казав він, — це документ про твою співпрацю з нами. Інакше ти міг би нас обдурити. Твоїм завданням буде вишукувати бандерівців, доносити де квартирують і з ким мають зв’язок зі старшими, дівчатами, чи з хлопцями. Бандити — це шкідники держави. Вони нищать свій нарід. Вбивають невинних людей (розстрілюють, а відтак кидають у воду). Люди хочуть мирно працювати, а вони в цьому перешкоджують. Вони не свідомі що роблять. Нас ніколи вони не переможуть. Німці які були сильні, а ми їх перемогли, хоч вони мали танки, артилерію і літаки. Що ж тоді можуть нам зробити недобитки німецьких расистів. Ми їх мусимо зліквідувати. Їх знайдемо всюди — в криївках, на полі, в лісі чи в селі. Ми знаємо як їх шукати.

Тепер ти вже знаєш, хто такі бандити? Їх довго не буде. До зими ми їх виловимо, або постріляємо. Про те, що ти з нами будеш зв’язаний, ніхто не повинен знати. Ти про це не смієш нікому говорити. Я, зі своєї сторони, також нікому не буду говорити. Навіть інші працівники НКГБ чи НКВД не будуть знати. Зараз я тебе відпущу додому і ти повинен вступити десь на працю. Всіх народжених 1927 і

1928 рр. ми забираємо до “істребітельних батальйонів”, а ми знаємо, що ти є з 1927, або 1928 рр. Щоби не було підозріло, чому ти не є в “істреб. бат.” мусиш вступити на роботу, напр. до цегольні. Тут я йому перервав і заявив, що я народжений не в 1927 чи 1928 рр., а в 1929 р. Посвідки, що я народжений 1930 р. я не мав і про неї нічого не згадував (її згубив дорогою як витягав хліб). З цим (що я нар. 1929 р.) Шовнін погодився і сказав хай мені буде так. Опісля дав мені такі інструкції і завдання: “Як повернеш додому, то розказуватимеш людям, що тебе приарештували, бо думали, що ти народжений 1927 р. На слідстві ти весь час цьому перечив, а твердив, що народжений 1929 р. Ми в це повірили, а народжени[х] 1929 р. ще до “істреб. бат” не беруть. Рівнож говоритимеш, що в РО НКГБ приказали тобі десь працювати.

Відтак будеш розвідувати про бандитів в с. Острові. Мусиш довідатися де вони квартирують, до яких хат заходять, з ким мають зв’язок, хто їм допомагає, хто є зв’язковими, хто є станичним, або станичною, які їх прізвища, псевда, як озброєні, як вбрані, коли приходять до села, як багато їх приходять, що думають робити в селі, чи вони часом не планують наскочити вдень на наші війська, або забрати і поліквідувати тих, яких люди називають комуністами. Перш за все ти повинен розвідати про Брикайла і Качуровського; де вони заходять, де квартирують і які їх псевда та хто вони, чи провідники чи боєвики. Розвідай також чи Кондрат Віктор, Кошильовський Г[ригор]ій і Возьний Роман скриваються вдома, чи їх немає вдома, чи самі скриваються чи ходять з іншими бандитами. Крім цього ти повинен також слідити за іншими Острівськими бандитами; коли вони приходять до села, де квартирують, до кого заходять як тільки приходять до села.

Про Дацків і Бородая розвідай чи вони окриваються вдома, чи ходять з іншими бандитами. Це твоє завдання. Я подав тобі загально, але ти не мусиш все нараз розвідати. Розвідай в такий спосіб: можеш зайти до родини котрого-небудь бандита, або якихось його свояків чи дівчини, до яких вони заходять і старайся вести розмову про бандитів. Напр., зайди до дівчини, в якої часто бандити квартирують і в розмові з нею висловися, що там а там квартирували бандерівці, котрих точно знаєш. Відтак можеш обережно запитати, чи до неї часом не приходили. Коли вона признається, що в неї квартирували також, тоді дуже обережно можеш розпитати хто був з села Острова, або з інших сіл. Якщо були самі чужі, то хто приводив їх на квартиру і хто по них приходив.

Коли довідаєшся, що в когось ще квартирували повстанці, то можеш також зайти, але якщо ти там заходив раніше. В противному

випадку, коли зайдеш до такої хати, до якої ще ніколи не заходив і будеш щось розпитувати, то відразу викличеш на себе підозріння. Якщо під час говорення на тему бандитів в такій хаті не признаються, що в них квартирували бандити, то ти можеш якось сам підійти. Напр. сказати: то в вас може квартирували повстанці? Бо в мене також квартирували. Коли вони признаються, то треба сказати: то напевно були чужі у вас. На це вони будуть старатися тобі відповісти, чи це були чужі чи з села Острова. Якщо вже тобі признаються, що в них квартирували і звідки, тоді вже все про них можеш довідатися: їх псевда, або прізвища, як вбрані, яка зброя, хто був провідником, що говорили з господарями, хто їх приводив, може приводив якийсь хлопець, або дівчина з села, і інші справи про які я вже згадував вище.

Вечером звертай увагу, хто переходить вулицею. Якщо побачиш озброєних людей, тоді будеш йти слідком за ними, на віддалі 100-150 м і дивитися де вони зайдуть. Коли вони зайдуть до якоїсь хати, а на дворі не буде нікого, тоді можеш підійти під вікно і подивитися, хто є в хаті. В цей спосіб можеш пізнати хто є з села Острова, або підслухати псевда. Коли б тебе стрінули бандерівці на дорозі і зупинили, то ти не бійся і відповідай на їх питання. При цьому будеш мати можливість пізнати когось з Острівських, а навіть про котрогось із них запитати. Напр., можеш запитати про Дацка Василя, він такий молодий як ти і ти можеш мати до нього якусь справу (напр., хочеш йому щось сказати, або дати). Можеш переказати до нього, щоби він прийшов до тебе, або тебе покликав. Коли Дацко до тебе прийде, то скажи йому, що такий а такий в селі хлопець має автомата (хоча цей хлопець може мати тільки кріса, або взагалі нічого не мати). Одначе при цьому мусиш оператися на факти, що ти про це від когось (сказати прізвище) довідався. Від Дацка будеш міг багато довідатися про Острівських чи інших бандерівців, тільки нараз багато не питай. Будеш розпитувати в такий спосіб: Слухай Васильку, я чув, що Сушко Григорій вбитий в Гаях Великих. Таке питання ти мусиш видумати, щоби замаскувати своє зацікавлення ним і розпочати на цю тему розмову. На це питання він мусить тобі щось відповісти. Буде старатись, очевидно, цьому заперечити, бо воно в дійсності не є правдою. Він скаже, напр., що Сушко Григорій є сьогодні в с. Острові. Тоді ти можеш його запитати де він (Сушко) є, чого там зайшов, чи буде там квартирувати, хто з ним зайшов, яке його псевдо чи прізвище, звідки він і ін. Таке питання можеш ставити тоді, коли твій співбесідник відповідає з охотою, а навіть розпитувати його більше. Коли хтось не має охоти відповідати, то треба цю розмову залишити. Якщо до тебе зайдуть бандити,

то стався до них щиро. Попроси сідати і вгости їх. Щойно після цього починай якусь розмову, щоби щось довідатися.

Про дівчат, що мають зв'язок з бандитами можна довідатися в такий спосіб: напр., як стрінешся з такою дівчиною десь на самоті, скажи їй так: ти недавно водила повстанців на квартиру, а вони опісля на тебе нарікали, мовляв, така гарна дівчина і завела на таку невдалу квартиру. Вона, очевидно, щось зараз відповість. Напр., я де візьму їм ліпшої, хай ідуть самі собі шукають. Тим вона підтвердить свій зв'язок з бандитами і ворожо буде до них наставлена". На цьому Шовнін закінчив і запитав чи я зрозумів. Я відповів, що зрозумів. Тоді він мене це саме перепитував, а я відповідав, що маю розвідати і в який спосіб.

Відносно контакту Шовнін сказав: "Зібрані матеріали будеш подавати мені в такий спосіб:

1. Будеш їхати з матір'ю в поле, матір залишиш з кінями, а сам прийдеш в РО НКГБ до моєї канцелярії. Коли б мене в канцелярії не було, то трохи почекай, а якщо довідаєшся, що мене скоро не буде, то повертай назад до своєї рооти. Нікому з працівників РО НКГБ про причину твого приходу не говори.

2. Вечером я довідаюся, що ти питаєш за мною і до трьох днів приїду до тебе. Вперед я зайду до твого сусіда Миськів Стефана (заввага арештованого: Миськів Стефан — комуніст, за першої більш.[овицької] окупації хотів бути головою с/ради, за німців висловився по-п'яному в млині в с. Березовиця Велика, що подав більшовикам акт на вивіз в Сибір трьох родин. Зараз до нього часто заходять: начальник РО МВД — Куліков, МВД-ист Попов, МГБ-іст Шовнін і Голубйов [Голубев]. Жінка його рівнож до більшовиків добре ставиться і говорить з ними більше як він сам. Брат його Йосип з більшовиками нічого спільного не має), а відтак до тебе. Це може бути днем, або нічю. Коли б в тебе був хтось чужий, то я запитаю, чи ти вже вступив десь до праці, а ти даси мені відповідь. Після цього я вийду, а ти вийдеш зараз за мною і тоді поговоримо.

3. Можеш стрінутися зі мною десь в селі. Тоді перейдеш попри мене, підеш ще кілька кроків і обернешся в мою сторону. Я піду також кілька кроків і оглянуся, як не буде коло тебе нікого з прохожих, будеш вказуючим пальцем гладити по голові. В цей спосіб даси до зрозуміння, що маєш мені щось сказати. Тому, що на дорозі буде підозріло говорити, то я вечором зайду до тебе. До тебе буду заходити з города і ти повинен на мене ждати коло перелази. До хати я заходити не буду тому, що в хаті живе твій вуйко, а він не повинен знати про наш звязок.

4. Коли б ти розвідав, що в якійсь хаті квартирують бандерівці, тоді негайно і старайся мене повідомити. Підеш до Березовиці

Великої до цукровні, або до залізної-дорожного гарнізону, що стоїть на мості Острів – Буцнова і телефонуй в РО НКВД до Шовніна. Через телефон зі мною будеш говорити не прямо, що в такій хаті квартирують бандерівці, а говоритимеш про якусь крадіжку чи вістку в селі. Це буде знаком, що ти знаєш певно де вони квартирують. В такому випадку визивай мене і ще одного. Це буде означати, що я маю приїхати з військом. Ні клички, ні свого прізвища не подавай, я вже буду знати, що це ти говориш. Відтак вертай додому, бери гра[б]лі, або лопату і йди в поле попри цвинтар в напрямі Мишковичі – Березовиця Велика. На цій дорозі ми повині стрінутися. Коли я буду їхати автомашиною, або возом і побачу тебе, злізу і залишуся позаду. Як будеш переходити попри мене, то скажеш в кого квартирують бандерівці. Я навіть не буду коло тебе здержуватися. Ти підеш даліше дорогою в поле, або іншою повернеш додому. В наглих випадках, якщо це не буде тебе розконспіровувати, можеш прийти прямо в район до мене.

5. Можемо стрітатися в чайні Заворського Богдана (Заворський Богдан є продавцем в чайні, що міститься в його домі). Якщо ти схочеш зі мною стрінутися, то жди на мене в чайні. Коли я туди зайду, то відразу тебе завважу, але до тебе підступати не буду. По якомусь часі вийдеш надвір і ждатимеш мене в Заворського за стодолю, але так, щоб ніхто тебе не бачив. Я задержуся в чайні ще около півгодини, а відтак вийду до тебе.

6. Можемо стрінутися в цегольні, якщо ти там будеш працювати. Я буду говорити з усіма робітниками і рівночасно з тобою. Коли ти схочеш мені щось сказати, то подаси такий знак: сядеш і під час говорення вказуючими пальцями зробиш знак хреста. Це буде означати, що я маю прийти ввечері до тебе.

7. Крім вищезгаданих способів можеш подавати доноси на письмі. Все розвідане спишеш на картці і при нагоді подаси її мені. Якщо я буду в селі, то ти старайся переходити попри мене, держачи в правій руці картку. Відтак відійдеш даліше, а коли поблизу не буде нікого, я прийду і заберу її. Доноси підписувати будеш кличкою “Граб”. Я до тебе також можу писати і буду звертатися через цю саму кличку. Картки до тебе буду передавати в цей самий спосіб, як ти мені. Отже, затам, твоя кличка буде “Граб”. У всіх випадках будеш нею послуговуватися”.

Про інші можливості контакту Шовнін більше зі мною не говорив. Ще раз пригадав, що я повинен вступити до праці в цегольні, щоб більше з РО НКГБ і з РО НКВД мене не чіпляли та, щоб не падало підозріння в селі. Про заяву не смів нікому говорити. Людям мав казати, що до істреб. бат. не взяли мене тому, бо я подав 1929 р. народження і мама мене викупила. Одначе, сказали мені в районі,

вступити десь до праці. Вкінці Шовнін сказав не спішитись розвідувати по вказаних ним інструкціях. За мої доноси обіцяв мені зменшити контингент збіжжя і молока. Крім цього, як в районі буде мануфактура і горілка, то дадуть премію. Про це с/рада не буде знати. Пригадую собі, що відносно цього, Шовнін говорив так: “Знаєш Женька, ти будеш вишукувати бандитів, а ми тобі за це дамо все, що буде потрібно”. Це мене втішило.

Вдома я розказав мамі все, що ми говорили з Шовніним. Мама на мене не кричала, лиш перестерегла, щоб я не видавав людей. На це я сказав, що не мушу точно про все доносити.

Цілий тиждень я працював вдома на господарстві, а опісля вступив до праці в цегольні. За цей час я нічого не розвідав, бо немав часу ходити в село. Разом зі мною до праці в цегольні вступили: Осовський Богдан, Вовк Михайло і Кондрат Тома. Директором цегольні був Токарік Іван з Тернополя, а бригадиром — Бідка Йосиф (з Тернополя — поляк). Це було при кінці м-ця травня 1945 р. При Острівській цегольні виробляли також кре[й]ду. Ми зразу лупали білий камінь, з якого виробляли кре[й]ду. При першій відкритці ми працювали около 3-ох тижнів. Коли мені треба було їхати в поле, то я в директора на 2, або 3-и дні звільнявся.

В тому часі в нашому селі заіснували деякі події. Час від часу більшовики з району переводили облави. Найбільше шукали в Дацка Василя і Зеновія (рідні брати, скривались тому, що більшовики під час ревізії знайшли зброю). Господарку одного і другого зліквідували. Одного разу, ще в місяці травні, Дацко Зеновій квартирував на своєму господарстві, за хатою в малинах. Цього дня на подвір'я прийшло двох більшовиків і заходилися відчіпати від вікон рами. Тоді Зеновій виліз з малин і пострілом з автомата вбив одного з них, а другий втік до гарнізону. Заки приїхали більшовики з гарнізону Зеновій втік до недалекого ліска (коло с. Острова). Більшовики трохи пошукали, а відтак арештували сусідного хлопця — Качковського Вільгельма і сусіду — Сагайдака Ілярія. Їх обвинувачували, що вони носили Дацкови їсти, — трохи вибили і звільнили. Другого дня більшовики з району робили ревізії на господарствах всіх тих, які скриваються. Майже щодня до села приїзджали війська НКВД та “істребки”.

В міжчасі я довідався від Осовського Богдана, що в Блоша Дмитра квартирували повстанці: Дацко Василь і троє чужих. Про це Осовський довідався від доньки Блоша Ольги, до якої він залицявся. Зараз після цього я, Осовський Богдан, Блош Ольга і Пушкар Ірина повертали з маївки. Пушкар Ірина пішла скоро додому (вона ходила до школи і мусіла вчитися). Осовський пішов до чайн[ої] купити

папіросів, а ми з Блош Ольгою осталися на дорозі. Тоді я запитав її, чи вона бачила Дацка Василя. Вона на це відповіла і рівночасно запитала, звідки я про це знаю, але я не відповів нічого. Вона догадувалася, що я довідався від Осовського, бо день скоріше вона сама йому про це сказала. Відтак я запитав, хто ще був з Васильком, та вона про них нічого [не могла] сказати, бо це були чужі. В розмові з нею я довідався, як вони прийшли до хати і яку мали зброю. Опісля сказала, що в Сушка Миколи квартирували Качоровський Михайло і інші. Відтак я запитав її в кого ще більше квартирували. Вона на питання не відповіла, тільки запитала мене, чому я про це питаю. Я сказав, що мені треба Дацка Зеновія. Після цього вона вже мені не говорила нічого. В тій хвили повернув з чайн[ої] Осовський і згодом ми розійшлися домів. Подорозі я довідався, що в Пушкара Ілярія квартирували: Лушпінський Бронислав, Сушко Василь і якийсь чужий. Другого ранку до нас прийшла Волинець Текля і розказувала, що в Музики Марії квартирували повстанці, але що за одні — вона не знала.

По кількох днях я довідався від свого діда, що в Боднарчука Степана квартирувало 5-ох повстанців. З Острівських між ними був Сушко Григорій.

1-ша стріча.

4.6.1945 р.

Цього дня я був в цегольні і сюди приїхав Шовнін. Він говорив з усіма робітниками. Розпитував, скільки нас є, коли ми вступили до праці і скільки нам платять. Говорячи з ним я знаку не подавав, бо не мав зібраних матеріалів. Одначе після цього вечором він прийшов до мене додому. В той час в хаті були вуйко і вуйна. З Шовніним прийшов ще один “істребок”, який залишився надворі на стійці. Шовнін запитав за документами, де служив при ЧА та інше. Після цього він пішов надвір, а я зараз вийшов за ним. “Істребка” Шовнін відіслав до Миськів Степана, ми обидва пішли за хату. Тут він мене розпитував, а я відповідав. Насамперед сказав, що в цій криївці, про яку я йому згадував, ще ніхто не квартирує. Опісля розповів все, що в останньому часі довідався. Між іншим розповів про Дацка Зеновія — як він вбив бійця з залізнодорожного гарнізону військ НКВД. Дальше, розказував, де в селі квартирували повстанці та хто їх розводив по квартирах. Тут Шовнін запитав, чи повстанців на квартиру не приводив хто з людей, що живуть легально. Чи хто з легальних людей приводив, я не знав, а відповідав, що до Блош Ольги привів Дацко Василь, до Сушка Миколи — Качоровський Михайло, а до Боднарчука — Сушко Григорій.

Після цього він дав мені такі завдання, які я мав виконати до наступної стрічі:

1. Розвідати до котрої хати сходяться повстанці, як тільки приходять до села.

2. Хто повстанців розводить по квартирах.

3. Розвідати, чи Кондрат Віктор, Возняк Роман і Кошильовський дійсно втекли з Тернополя з роботи, чи скриваються вдома та мають зв'язок з повстанцями. Щоб розвідати, він порадив мені зайти до дому Кондрата Віктора і запитати його брата, чи Віктор дійсно втік з Тернополя з роботи. Сказати, що ніби-то про це я довідався в селі. На цьому ми закінчили. Наступна стрічка мала відбутися в цегольні. Шовнін мав покликати всіх працівників і списувати прізвища. Коли прийде черга на мене, я мав зайти до нього і розказати, що розвідав. При кінці Шовнін перестеріг мене, щоб я розвідку вів обережно і не кинув на себе підозріння. Відтак подав руку і пішов.

Після цього я далі працював в цегольні при виробі кре[й]ди, а час від часу звільнювався і працював в полі.

В тому часі в нашому селі заіснували різні події.

Дівчина — Сулима Олеся пішла до ліса і її зловили повстанці. Обвинувачували її в цьому, що за ними слідувала (а найбільше за Брикайлом Т.). Після цього більшовики через кілька днів робили на цей лісок облави, але нікого не знайшли.

В кілька днів після цієї події дорогою з села Острова до Микулинець, коло хутора Рожика Григорія, переїздила Сойка Текля. В той час з ліса вийшли повстанці і забрали її з собою. (Батьки Сойки Теклі за першої більшовицької окупації були комуністами, за німців батьки і дві доньки виїхали до Німеччини, а дві — Оришка і Текля, остались вдома. Опісля 1944 р. вона водилася з більшовиками, а відтак втекла до р-ну Микулинець). В зв'язку з цим наступного дня більшовики на хуторі Рожика Григорія робили ревізію і говорили, що у нього переховуються “бандити” і ловлять та вбивають в лісі людей.

Про це я довідався від Сушка Доська. Я був би його розпитував більше, але не мав часу, бо спішився в поле до роботи (цього дня в цегольні не був).

II-га стрічка.

13.6.1945р.

Пополудні приїхав до цегольні Шовнін і записував робітників по прізвищах, рік народження і ін. Я сів на землю і показав умовлений знак. За якийсь час Шовнін від'їхав. Вечором я прийшов додому і

ждав на нього коло перелазу. Незабаром він прийшов. Ми привітались і Шовнін запитав, що в селі нового.

Я відповів, що нічого такого нового. За Кондрата Віктора, Возьного Романа і Кошильовського не можна нічого розвідати. Люди говорять, що вони поїхали в “командіровку” до Чорткова (до лісу). На питання, чи я ходив до Кондрата додому, я відповів, що тому кілька днів вечером ходив до нього і питав родичів чи нема Віктора вдома. Родичі відповіли, що його нема, — він взяв собі харчі і казав, що їде до Чорткова в “командіровку” (вдійсності я в нього (в Кондрата) не був і нічого про нього не розвідав — все це я говорив йому, бо боявся, щоб він мене не потягнув до відповідальності за це, що я не виконав завдання).

Тут Шовнін мені перервав і сказав: “Ми знаємо, що вони поїхали до Чорткова, але хочемо точно знати де вони є зараз”. Після цього я сказав, що до яких хат заходять найбільше повстанці ще не розвідав. На питання, які дівчата розводять повстанців на квартири, та які є зв’язковими, я відповів, що таких дівчат я не розвідав і навіть не розумію, що значить “зв’язкова”. Шовнін пояснив, що це така дівчина, або хлопець, які контактують з бандерівцями. Дальше Шовнін говорив: “Я тебе не примушую, щоб на точно означений день виконав такі, чи інші завдання. Розвідуй помало, але точно. При цьому уважай, щоб тебе ніхто не підозрівав, що ти за бандерівцями слідиш. От напр., сьогодні: я був в цегольні, і ти, хоч не мав майже жодних матеріалів, зробив умовлений знак, щоб я прийшов до тебе додому. Знай, що до цегольні чи до села, я буду часто заїжджати і в інших справах. Умовлений знак будеш робити тільки тоді, коли вже будеш мати багато і точно розвіданих матеріалів. Тоді я до тебе прийду. Коли б навіть, цього вечера, що ти мене повідомляв, я не прийшов, то я прийду на другий, третій, чи четвертий вечір. Наперед зайду до Микульського Степана, а ти, якщо мене побачиш, то будеш ждати коло перелазу — я туди прийду”.

Відтак я пригадав собі останні події і розповів про них Шовнінови. Розказав, що в селі пропало дві дівчин[и] — Сулима Олеся і Сойка Текля. Сулима Олеся пішла до ліса коло с. Острова і вже не вернула. Сойка Текля приїхала з району до села і через два дні була в Домарецької. Третього дня виїхала сама до р-ну Микулинці. Коло хутора Рожика Григорія, як я пізніше довідався від Сушка Доська, вийшли з ліса якісь люди і забрали її з собою. Після цього Шовнін сказав: “Бачиш бандити. Вони нищать мирне населення. Що ж жінки, одна з другою, винні. Отже, ти добре мусиш розвідувати, щоб тих бандитів ми знищили. Бо інакше, вони будуть жити, то будуть ще більше нищити невинних людей”.

Потім подав мені до виконання такі завдання :

1. Розвідати точно про хати, до яких часто заходять повстанці.

2. Розвідати хто є зв[']язковими.

3. Хто з повстанців заходить до села, і устійнити де є Кошильовський Григорій, Возьний Роман і Кондрат Віктор.

Про це казав розвідувати за скоріше поданими мені вказівками. Але звернув увагу, щоб на тему повстанців не говорити з людьми, які не радо про це говорять і тим самим не кинути на себе підозріння. На цьому стріча закінчилась. Шовнін подав мені руку і ми розійшлися.

Після цього в селі Острові не заходили жодні важніші події.

Пригадую собі, що около 23 червня 1945 р. до цегольні приїхав Шовнін із одним "істребком". Він мав взяти 150 кг крейди. Накидаючи крейду, я в відповідний момент подав йому умовлений знак. Цього дня вечором я ждав на нього коло перелазу, але його не було.

В останньому часі я довідався, що до Семчишина Йосифа щовечора заходять повстанці, а зв[']язковою є Кушнірська Анна. Про Кондрата Віктора, Кошильовського Григорія і Возьного Романа довідався, що вони дійсно втекли з Тернополя і правдоподібно скриваються в селі.

III-тя стріча.

23.6.1945 р.

Третього дня після цього, як Шовнін був в цегольні, я стрінувся з ним вдома, коло перелазу. На стрічу він прийшов тільки сам. Ми привіталися і Шовнін запитав, що я нового розвідав. Я наперед розказав, що Кондрат Віктор, Возьний Роман і Кошильовський Григорій дійсно втекли з Тернополя і зараз правдоподібно скриваються в селі. Відтак сказав, що зв'язковою повстанців є Кушнірська Анна. Про неї я довідався від Кріси Орисі, яка під час розмови зі мною про це висловила. Також подав, що повстанці сходяться до хати Семчишиного Йосипа. Що Підгайний Ілля в час травневих облав в с. Березовиця Велика розірвався гранатою (про це мені говорила мама). За це Шовнін мене похвалив і сказав, що я розвідав якраз про цікаві справи. На його питання, чи вже квартирує хто в цій криївці, яку я копав, я відповів, що напевно ніхто, бо там ще немає ані вентиляторів, ані соломи. Після цього Шовнін казав мені дальше розвідувати і на слідуочу стрічу подати такі відомості :

1. Чи Кондрат Віктор, Кошильовський Григорій і Возьний Роман скриваються вдома, чи де-інде. Де скривається Брикайло Тадей. Розвідати де є Шумський Ярослав, Шумський Петро та Назвальський

Іван. Про них я мав довідатися, чи вони є в повстанцях, чи скриваються вдома самі.

2. Хто з повстанців і в кого квартирує.

3. Хто є зв'язковими.

На цьому стріча закінчилась, він подав мені руку і ми розійшлись.

При кінці місяця червня 1945 року в нашому селі більшовики з району переводили облаву. Найстисліші ревізії робили на господарствах: Кондрата Віктора, Возьного Романа, Кошильовського Григорія, Лушпінського Бронислава, Качоровського Михайла, Дацка Зеновія, Дацка Василя і Бородая Григорія. Під час цих ревізій не знайшли нікого і нікого не арештували.

Кілька днів після цього вечором на дорозі коло чайн[ої] я стрінувся з Кійовчиком Михайлом. Він мені розказав, що в Назвальського Матвія попереднього дня квартирували повстанці. Між ними були Бородай Григорій, Василь Дацко та ще один з с. Козівки по псевді "Дарій". Він також сказав, що попередньої ночі через с. Острів переходило багато повстанців.

В міжчасі я носив до "Кривого Шевця" направляти черевики. Він мені говорив, що не може направити, бо робить для двох постанців чоботи, але для яких — він мені не сказав. В цьому часі я дальше старався зібрати деякі відомості про повстанців.

На початку липня 1945 року я стрінувся з Качковським Вільгельмом і розпочав розмову на тему повстанців. Він мені сказав, що цього самого дня був у полі і бачив як з села Мишковичі в напрямі с. Кіпачки [Кип'ячка] йшли 3-ри повстанці. Вони від нього були далеко і тому він нікого з них не міг пізнати. На моє питання, чи Дацко Зеновій квартирує вдома, він відповів, що вдома його не бачив.

Слідуючого дня я ходив до Коцюбихи Стефанії. Ця мені сказала, що Брикайло Тадей де-коли ніччю приходить на кілька годин додому.

Цього самого дня, ранком, до села приїхала з району автомашина більшовиків. Між ними був Фінаєв — начальник "істребительного батальйона" по Микулинецькому районі (середнього росту, рижий, літ около 30, говорив по-руськи), Честяков (голова РВК, середнього росту, обстрижений на "нульку") і інші. Спочатку ходили по селі і збирали позику. Цього дня Зеновій і Василь Дацки квартирували вдома на стриху. Пополудні большевики наскочили на господарство та почали робити ревізію. В той час Зеновій зіскочив зі стриху і пострілом з автомата вбив з воєнкомату лейт[е]нанта і стріляв по них дальше. Тоді большевики цілою зграєю кинулись на нього. Коли вже були недалеко нього та хотіли зловити живим, Зеновій з автомата застрілився. Брат його, Василь, в той час як большевики гналися за

Зеновієм, мав нагоду втекти. Розлючені большевики запалили ту частину села, в котрій трапилась сутичка, і тіло Зеновія кинули в вогонь. Внаслідок цього згоріло 6-ть господарств, а саме: Сагайдака Ілярія, Дацка Михайла, Дацка Івана, Домарецького Євгена, Сушка Сидора і Качковського Івана. Крім цього більшовики арештували: Сагайдака Ілярія, Ракуша Михайла, Замору Тому і Качковського Вільгельма. По кількох годинах їх звільнили. Вечором більшовики забрали вбитого лейт[е]нанта і від[']їхали до району. В районній газеті “Ленінський Клич” написали, що Дацка Зеновія в час квартирування в селі Острові, люди самі гра[б]лями і вилами вбили.

Цього дня я був у полі і цієї події не бачив. Вечером, коли я повернув, про все оповідала мені мама.

По якомусь часі ніччю до мене зайшов Дацко Василь і хотів кілька днів в мене квартирувати. Я погодився і він через тиждень квартирував в мене на стриху. За цей час він розказав мамі, в яких обставинах згинув його брат Дацко Зеновій. В цей час, як в мене квартирував Дацко Василь, я дальше працював в цегольні. Одного дня я, йдучи з цегольні додому на обід, коло канцелярії побачив Шовніна. Була добра нагода і я йому показав умовлений знак (навхрест пальцями). Вечером Шовнін прийшов до мене.

IV-та стріча.

9.VII.1945 р.

Як тільки смерклося я ждав на Шовніна коло перелазу. Незабаром він прийшов. Ми привітались і Шовнін почав розпитувати, що я розвідав. Я насамперед розповів про смерть Дацка Зеновія (і про цілу подію). Опісля сказав, що Шумський Петро, Шумський Мирослав і Назвальський Іван до села не приходять. Вони пішли за німцями і до сьогодні про них немає жодної вістки. Що Брикайло Тадей ніччю приходиться на кілька годин додому, а опісля кудись відходить. Про нього довідався від Коцюби Стефанії. Дальше я розказав, що кілька днів тому в Богущького Степана квартирувало 3-ох чужих повстанців. Це сказав мені Заворський Богдан. Він також сказав, що Яремуш Анна є зв'язковою. На питання Шовніна, чи Назвальська Марія є дійсно зв'язана з повстанцями, я відповів, що не знаю. Відтак запитав чи до Криси Наталії заходять повстанці та чи Коцюба Марія з ними контактується. Я відповів, що не знаю, але люди говорять, що Криси Наталія і Коцюба Марія за першої більшовицької окупації симпатизували радвладі. Після цього Шовнін поручив до слідуєчої стрічі виконати такі завдання:

1. Розвідати чи Гуральчук Степан та Якубишин Йосиф шийють для повстанців уніформи.

2. Розвідати де дівся син Кріси Еднаха. (Він виїхав за німцями).

3. Устійнити, чи дійсно в Каролішина Йосифа повстанці на три дні забрали коні з возом.

4. По можності розвідувати хто з повстанців і в кого квартирують та хто є їх зв[']язковими.

5. Точніше розвідати про Брикайла Тадея.

На цей раз більше завдань не давав. Я тоді пригадав йому, що він обіцяв, як буду їм допомагати, то вони також допоможуть мені. А саме тепер накладають контингент збіжжя. На це він сказав, що всі контингенти мені зменшить наполовину. При відході Шовнін сказав, що по двох тижнях буде в мене, подав руку і ми розійшлися.

Про це, що в мене квартирував Дацко Василь, Шовнінові я не говорив.

В тому часі я дальше працював в цегольні, а в жнива на кілька днів звільнявся і помагав мамі збирати збіжжя. Через кілька днів після стрічі РО НКВД з Микулинець арештував в селі Лушпінського Володимира (за що арештували не знаю). По кількох місяцях його звільнили. Майже щодня до села з району приїжджали більшовики. Полагоджували в с/раді різні справи і вечером від'їздили.

В половині місяця липня я стрінув в чайні Бородая Йосипа. Я розпочав з ним розмову і він розказував, що попередньої неділі ввечір був в Якубішиної Анни і бачив, як попри вікно переходив, з пістолетом в руці, Кондрат Віктор. На моє питання, чи не бачив Возьного Романа і Кошильовського Геронія, відповів, що зараз їх не бачив і нічого про них не знає.

В міжчасі, пригадую собі, після 20 липня 1945 р., я їхав в поле вивозити камінь (на мойому і на інших полях 1944 р. був аеродром і було багато каміння). Коли я переїздив через гостинець Березовиця Велика – Мишковичі, мене здержав Музика Василь (працював на станції) і попросив огню прикурити папіроса. Він мені розказував, що тому кілька тижнів в с. Петрикові більшовики застрілили Лушпінського Броня і Качоровського Михайла, в с. Гаях Великих — Сушка Григорія, а в с. Кіп'ячці [Кип'ячці] попав на засідку і згинув Сушко Василь. Він не говорив мені більше нічого і розмови на подібні теми я не старався навязувати. Дня 26 липня 1945 року я йшов до цегольні на роботу. Подорозі стрінув Шовніна, що їхав з с. Березовиці Великої до с. Острова. Я показав йому умовлений знак (пальцями навхрест), що хочу з ним стрінутись. Відтак, не здержуючись я пішов до цегольні. Цього дня вечером Шовнін в мене не був, а прийшов щойно на 4-ий день.

Цього вечора я ждав коло перелазу і ооколо 10-ої години прийшов Шовнін. Він поздоровив, запитав як проживаю та що цікавого розвідав. Я сказав, що проживається добре і подав йому такі матеріали: кілька тижнів тому в с. Петрикові більшовики вбили Лушпінського Бронислава і Качоровського Михайла, в Гаях Великих — Сушка Григорія, а в с. Кіпячці [Кип'ячці] — Сушка Василя. Про це мені сказав Музика Василь. Від Бородая Йосифа довідався, що в половині липня Кондрат Віктор був в Якубишеної Анни під вікном. Я запитував ще Бородая про Кошильовського Геронія і Возьного Романа, але він відповів, що їх не бачив і нічого про них не знає. Дальше я сказав, що про Назвальську Марію, Коцюбу Стефанію і Крису Наталію поки що це не розвідав нічого.

Опісля я сказав, що Гуральчук Степан і Якубішин Йосиф уніформів для повстанців не шиють, бо їх машини в Тернополі в артілі. Там шиють [о]дяги для большевиків. При кінці Шовнін сказав, що в мене буде за кілька тижнів. А за цей час я мав розвідати:

1. Чи повстанці не копають в селі криївок. Особливо увагу звернути на входи (“влази”).

2. Перевідати де в селі перебувають повстанці та хто їх годує.

3. Зайти ніччю до господаря Шимухи Павла і перевірити чи немає в саді криївки. Зорієнтуватися можна по свіжій землі чи глині, яка буде на городі, або на вході буде горбок чи долик.

4. Переконатися чи Деркач Роман має зброю. Тут Шовнін подав в який спосіб я маю це зробити. Казав до нього говорити: “Десь напевно вже цілком твої набої до зброї заржавіли”, або — “Що такий молодий чоловік, як ти, варта, що не пильнує зброї. Її вже десь іржа цілком переїла”, чи — “Овва, що ти за хлопець, що не маєш зброї” і інше. Дальше Шовнін сказав: “Про це старайся розвідувати помало і дуже обережно. Якщо до слідуючої стрічі неможливо буде всего розвідати, то принайменше розвідай з цього частину. На слідуючій стрічі я буду другого тижня”. Відтак подав руку і ми розійшлися.

Я дальше працював в цегольні та на господарстві. Час від часу до села приїжджали більшовики і натискали людей здавати контингенти збіжжя, м'яса і молока. Ревізій не проводили в нікого.

На початку місяця серпня 1945 р., однієї ночі, я пішов до саду Шимухи Павла і шукав за криївкою, про котру мені говорив на стрічі Шовнін. Тоді я переконався, що це не є криївка, але яма з гашеним вапном. Ооколо 7 серпня 1945 р., як собі пригадую, в неділю я був у

чайні з Кріс Мирославом. Зайшов з ним у розмову на тему повстанців і довідався, що: Кондрат Віктор, Кошильовський Героній, Дацко Василь і Возний Роман зараз скриваються в селі. Я старався його розпитати в кого вони часто квартирують, одначе він мені не хотів сказати.

В цей час від директора цегольні я дістав на 7 днів відпустку і через цей час помагав мамі в роботі на господарстві. Вечорами нікуди не ходив і тому не міг багато про повстанців розвідати.

VI-та стріча.

Серпень 1945 року

Одного дня, після 10.08.1945 року я молотив збіжжя на контингент. Пополудні прийшов Шовнін, а тому, що не було нікого вдома, зайшов до стодоли. Він привітався і запитав, що нового я розвідав. Я йому розказував, що був в Шимухи Павла і перевіряв чи нема криївки. Але жодної криївки там не було, тільки яма з гашеним вапном. Від Кріси Мирослава довідався, що Кондрат Віктор, Кошильовський Героній, Возний Роман і Дацко Василь скриваються в селі. Коли я запитував його в кого вони скриваються, то він про це не хотів сказати. Про криївки і ліс, чи там хто перебуває, я поки що ще нічого не розвідав. Шовнін вже нічого мене не питав, тільки сказав до слідууючої стрічі розвідувати дальше ці точки, які ще не розвідані з завдань одержаних на V-ій стрічі. Крім цього розвідати, до яких господарів заходять повстанці з села Острова, а також інші — чужі. Слідууючу стрічу назначив на 27 серпня 1945 року. При відході подав руку і сказав, що на слідууючій стрічі поговоримо більше, а за цей час, щоб я старався про повстанців більше розвідати. Розвідувати казав за поданими ним вказівками. Відтак відійшов.

Ця стріча була коротка, тому що Шовнін дуже спішився, а я боявся щоб не надійшов вуйко або вуйна і не побачили, що з ним в стодолі говорю.

Я дальше працював в цегольні, а де-коли помагав мамі в роботі при господарстві. В той час до цегольні привезли з Тернопільської тюрми до роботи бувших арештованих з Волині. Всі були молоді. Між ними були: Віддюк Василь, Староста Микола, Яцюх Евстахій, Ченза Микола і інші. З яких вони місцевостей я не знаю.

До села кожного дня приїздили більшовики і стягали контингент. Уповноваженим по збірці контингенту був Бариш (працює в райпарткомі; високий, щуплий, бльондин, обличчя подовгасте, около 30 років). Він за нездачу контингенту приарештував таких людей:

Тарнавського Івана, Шумського Василя, Каролішину Катерину і Шимуху Анну. Їх забрали до Микулинець, а після двох тижнів звільнили, але вкарали грішми по 200 крб.

Після 20 серпня 1945 року я був в чайні і від Кріси Михайла довідався, що на початку серпня Федішин Петро шив для повстанця, Возьного Романа, уніформ. Я старався ще більше від нього довідатись, але він нічого більше про повстанців не знав. В цих самих днях я зайшов до своєї тітки Дзьобановської Анни і там стрів Умриша Григорія. Від нього довідався, що попереднього дня в Браташа Дмитра на стрижу квартирувало двоє повстанців. Про прізвища та хто привів їх квартирувати він мені не говорив.

Дня 27 серпня 1945 року я був у полі. Коли я вертав додому в селі на дорозі побачив Шовніна. Доходячи до мене він звільнив крок і на ходу шепнув, що вечером цього дня буде в мене. Більше подій і агентурної роботи в той час я собі не пригадую.

VII-ма стріча.

27.8.1945 р.

Вечером на городі коло перелазу я ждав на Шовніна. Ми привітались і він запитав як я проживав, а далі, які зібрав матеріали про повстанців. Я відповів, що проживав добре і подав такі розвідані матеріали: на початку м-ця серпня Федішин Петро шив для повстанця, Возьного Романа, уніформ (про це я довідався в чайні від Кріси Михайла); від Умриша Григорія довідався, що в останніх днях в Браташа Дмитра через 1-н день квартирували два повстанці з с. Кіпячки [Кип'ячки] (прізвищ і псевд Умриш не знав); Деркач Роман зброї вже немає. Мав два руских кріси, але хтось йому з поля вкрав, він сказав мені, що Винник Богдан має якусь зброю. Далі я говорив, що останніми днями мама мені говорила, що чула від людей, як Возьна Текля (мама Возьного Романа) говорила, що Роман хоче зголоситися до району і вже буде працювати вдома; від Бородая Йосифа я довідався, що цього місяця ніччю він відвозив до села Мишкович чи Лучки якогось повстанця з с. Настасова; що Бородай Григорій скривається вдома. Мені про нього розказувала Бородай Стефа — сусідка Бородая Григорія, котра бачила його вже кілька разів, як він ніччю переходив з хати до стодоли. Вона також сказала, що Брикайло Тадей декілька разів цього місяця заходив ніччю до Йосипа Назвальського.

Коли я це скінчив, Шовнін сказав все те, що говорив, повторити ще раз.

Я повторив.

Після цього Шовнін дав мені таке завдання: піти до ліса (гайку коло с. Острова), ніби за деревом або березою на мітли, і пошукати, чи там нема бандерівських криївок. Відносно цього, в яких місцях шукати криївок і як їх розпізнавати, він дав мені такі інструкції:

Криївок шукати в густих кущах, — коло старих ям, окопів, на краю ліса, в рові, або на зрубі між пеньками. Розпізнати, що в тому, чи іншому місці є криївка можна по тім, що:

1. Деся недалеко криївки на 20–70 м буде свіжа земля, глина і т. п.
2. Часто коло криївки повстанці полагаджують свої фізіологічні потреби;
3. В погідні дні мокре листя (повстанці виливають туди воду, або з кібля);
4. Недалеко можна знайти сміття, папір чи солому, що виносять з криївки;
5. На дереві, яке росте коло криївки, постирана [кора і траву] біля нього стовчено;
6. Є збурене листя, або є воно з дерев, які не ростуть в цьому місці, в такому місці, якщо близько нікого не буде, розгорнути листя і пробувати в кількох місцях пхати в землю патик. В цих місцях, де є криївка, земля буде м'яка, а часто навіть пізнати глину. Рівночасно стукати ногою чи не дуднить. Якщо в якомусь місці дуднить, то там треба точно перевірити. Бо коло кожної криївки є вхід (пачка, а в ній 10 см землі), а на ньому завжди буде дудніти.

7. Можна також пізнавати по зсохлій траві, корчах і т. п.

Скінчивши це, Шовнін, говорив даліше: “Якщо знайдеш криївку, тоді коло неї на віддалі 3-4 м на північ (від криївки), обстружиш яке-небудь дерево, відтак вилізеш на нього і зловиш з трьох противних сторін більші гіляки в той спосіб, щоб кінці їх висіли до землі. Гіляки мусять бути такі, щоб з землі можна було їх розпізнати. Коло самої криївки (на вході) не роби жодного знаку, бо коли вони вилізуть, то можуть завважити. Після того, як зазначиш її, негайно приходи до Микулинець до мене, в РО НКГБ. Тільки уважай, щоб тебе, коли будеш заходити, ніхто не пізнав”.

Опісля подав інструкції, як пізнавати криївки на полі і городі:

1. в цьому місці, де є криївка, є багато слідів, або стежка, якою люди мало ходять, а вона є сильно втоптана;
2. на самій криївці може запастися земля;
3. можна пізнати дірки, якими виходить повітря;
4. якщо на криївці є щось посаджене, чи не посаджене, то коло входу буде свіжа, зрухана земля.

На цьому Шовнін про криївки закінчив та подавав такі завдання: “При якійсь нагоді підеш до дому Романа Возьного щось позичати, напр., сокири, пилки, грошей, чи щось іншого. Якщо батьки його будуть вдома, починай розмову про Романа (напр., згадаєш про повстанців, які в вашому селі вже впали; як то тяжко зараз скриватись і т. п.). На це батько щось відповість тобі за сина, або за других. Коли згадає за сина, тоді ти пічнеш говорити: “Вуйку, бачите, скільки вже побили в селі. Можуть і Романа забити, а так, щоб пішов і зголосився. Про нього большевики не знають нічого. Він за німців ніде не був — ні при міліції і т. д. Може трохи виб’ють і знову випустять. Піде до роботи, буде далі працювати і жити. А так, маєте одного, і того можуть вбити...”. Вони на це будуть давати тобі відповіді, а ти розкажеш мені.

Якщо стрінешся з Дацка Василя матір’ю, то ї[й] також будеш так само говорити. Коли стрінешся з самим Дацком Василем, то його також будеш в подібний спосіб намовляти, щоб він зголосився. Але уважай, говори з ним тоді, якщо він буде хотіти про це говорити.

Крім цього підеш до с. Березовиця Велика до своєї родини — Підгайних і будеш розпитувати про Підгайного Славка. Це маєш робити так: прийдеш, ніби-то, до родини в гості. Спочатку будеш говорити про господарку, як вони живуть і т. д. Відтак старайся завести розмову про синів — Степана і Ілька. Якщо вони почнуть чисту розмову, тоді ти будеш говорити: Так! Вже їх нема, тільки остався ще Славко. Я з Степаном не був зовсім, Ілька бачив, а ще хотів би стрінутися зі Славком. Можуть і його большевики забити і я не буду з ним бачитися. Було б добре, що коли він прийде додому, то ви йому скажете, хай заїде до нас... Далі будеш могли говорити про інші справи (господарку і т. п.). А коли б до тебе прийшов Славко і з ним, може, ще які чужі, то на них добре приглядайся і на стрічі мені розкажеш. Коли Славко буде мати охоту до розмови, то з ним, як з свояком, будеш говорити: Тяжко зараз переживати. Оті большевики не дають нам спокою. А тобі як живеться? — і коли вже розговоритесь, тоді можеш обережно його запитати де вони сидять — в полі чи в лісі, чи мають криївки — де і які, і чи сидять в них завжди, чи тікають тільки в час облави. Скільки з ним є хлопців і чи стрічаються з Острівськими бандитами і т. д. Коли б він хотів в тебе викопати криївку, то можеш погодитися, але про це нас повідомиш. Але, щоб на тебе не впало підозріння, що ти нам про цю криївку сказав і ми їх знищили, то ми будемо робити велику облаву в цілому селі. Всюди будемо добре шукати і так дійдемо до тебе. Про це, що будеш говорити з Славком і з іншими, розкажеш мені”. На цьому Шовнін закінчив. Цього разу я йому знову нагадав, що він обіцяв звільнити мене від контингенту, а

тепер мене примушують, щоб здавати. Він на це сказав, щоб цей контингент, що на мене наложили, здати. Бо він цього разу мені не може допомогти тому, що це, скільки я маю здати, є вже всюди позаписуване. Він сказав здати тільки частину контингенту (напр., коли я маю дати 8 ц збіжжя, то здати лише 6 ц). Другим разом обіцяв допомогти більше. На цьому стріча закінчилася. При відході подав руку і сказав: “Женя, — ти добре працюєш, а дістанеш все, що тільки для тебе буде потрібно”. Відтак ми розійшлися.

По цій стрічі я далі працював в цегольні, а час від часу вдома при господарстві. З цегольні ми через три тижні ходили до Буцнівського ліса рубати дрова для випалу цегли. Другого дня після стрічі, коли я йшов до чайн[ої], по дорозі стрінув Кухаришина, Довголету Теклю і маму Дацка Василя — Марію (всі вони родина Дацка Василя). Вони мене здержали і запитали, що нового в світі. Я їм на це не відповів нічого. Тоді мама Дацка Василя почала плакати і нарікати, що ні вона, ані син Василь, не мають де подітися. На це я відповів, що було б найкраще, якби Василь зголосився. Він неписьменний і за німців нічого не робив, то йому нічого не зроблять. (Це я говорив за інструкціями Шовніна). Вона з плачем сказала, що вже йому говорила, щоб зголосився, але він боїться, щоб за це, що він втік, його не вкарали. Я ще раз повторив, щоб зголосився, а йому за це нічого не буде. З моєю радою всі були згідні. На тому ми закінчили розмову і розійшлися.

Слідуючого дня до цегольні я не йшов, а возив в поле гній. До мене прийшла мама Дацка Василя і знову почала жалуватися, що не знає що робити. Вже не раз говорила Василеві, щоб він зголосився, але він боїться, щоб його не засудили. Однак я її намовляв, щоб Василь таки зголосився. Більше не говорив з нею нічого.

В той час більшовики до села не приїздили.

На початку місяця вересня до мене до хати прийшов Миськів Степан. Він (чомусь) мені розказував, що попереднього вечора бачив, як в напрямі хати Трута Степана біг Кондрат Віктор і ще якийсь другий, якого він не пізнав. В той час я далі працював в цегольні. Разом з іншими робітниками ходив до ліса рубати дрова. При цьому, за вказаними інструкціями, звертав увагу, чи немає де криївки, але нічого не завважив.

VIII-ма стріча.

4.9.1945 р.

Того дня я працював в цегольні. Пополудні сюди з одним “істребком” прийшов Шовнін. Коли я відвозив цеглу, він переходив

попри мене і шепнув, що ввечері зайдє до мене додому. Шовнін ще щось поговорив з директором і пішов до села Острова. Ввечері я вийшов на город коло хвіртки (перелазу). В той час надійшов Шовнін з “істребком”, але заки ще зі мною стрінувся відіслав “істребка” до Миськів Степана. Опісля підійшов до мене і ми привіталися. Відтак запитав мене, як проживаю, а дальше, що я за цей час розвідав. Я відповів, що проживаю добре, а опісля почав розповідати, як виконав дані мені завдання. Розповів: що про Возьного Романа я майже нічого не довідався і в нього не був; що стрічався з матір’ю і родиною Дацка Василя коло чайн[ої], а опісля ще раз з матір[’]ю на полі та намовляв, щоб Василь зголосився (подав точно нашу розмову); що як рубав в Буцнівськїм лісі до цегольні дрова, то звертав увагу чи немає де криївок, але не завважив нічого; що тому кілька днів я був в Березовиці Великій і заходив до Підгайного Славка, однак Славка вдома не було. З родиною Славка я говорив за даними мені *[дописано рукою, ним (Шовніним) – перекреслено]* інструкціями. Від родини довідався, що Славко живе і 1-2 разів на місяць заходить додому. Родині я сказав, що коли Славко прийде додому, то щоб переказали йому, щоб прийшов до мене. Докладніше про це Шовнін мене не допитував. (Про те, що я був у Березовиці Великій в Підгайного Славка я вдумав тому, що боявся, щоб він мене [не] покарав за невиконане завдання. Він мені повірив).

Опісля Шовнін розпитував мене про священникових синів — Славка і Манька Шуховецьких; чи вони вчені і де були за німців. Я йому оповів, що Славко і Манько Шуховецькі ходили за Польщі в Тернополі і у Львові до школи; за першої большевицької окупації втекли до Німеччини і там Манько учителював; з приходом німців 1941 р. повернули до родичів і Славко був вдома, а Манько у Львові вчителював; за німців Славко з Гуральською Янкою оженився, а, як німці відступали, втік з жінкою за німцями і немає про них жодної вістки.

Відтак Шовнін дав мені такі завдання:

1. Розвідати про Славка і Манька Шуховецьких.
2. Розвідати про Шумиху Михайла, Павла і Гриця. (Брати, 1944 р. втекли за німцями і зараз їх вдома немає).

3. Розвідати про Возьного Онуфрія. (Возьний Онуфрій — за Польщі комуніст; був в Росії, а відтак втік до Польщі; їхав до Франції і його зловили; за Польщі сидів 3 роки в тюрмі за шпіонажу, опісля втік знову до Росії, а відтак за кілька місяців повернув в Польщу. З приходом большевиків 1939 р. спочатку був головою с/ради, а пізніше арештований НКВД. З тюрми втік і скривався до приходу німців 1941 р. За німців працював в цукровні в с. Березовиці Великій і жив з коханкою,

а жінка з дочкою Данкою жила в с. Острові. 1944 р. Возьний Онуфрій втік за німцями). Довідатися чи його зараз немає вдома.

4. Розвідувати про всі події в селі, — крадіж чи бійка.

Все це казав розвідувати за даними ним інструкціями, тільки уважати, щоб мене не підозрювали повстанці. На цьому він закінчив. При відході Шовнін сказав, що ще піде до Миськового Степана, він щось йому скаже і підуть до гарнізону в с. Буцнів спати, а відтак попрощався і відійшов.

Після цього я далі працював в цегольні — ходив до Буцнівського ліса рубати дрова, а де-коли залишався вдома при господарстві. Через тиждень я не розвідав нічого. Около 10 вересня 1945 р. в неділю вечером я вийшов з чайн[ої] і на дорозі додому стрінув Шимуху Михайла — сина Шимухи Павла. Тоді почав з ним розмову і сказав, що чув від людей, що його тато та вуйки: Михайло та Григорій скриваються вдома. На це він відповів, що коли б його батько був вдома, то зголосився б в Микулинцях і працював на господарці. При цьому сказав, що вуйків — Михайла і Григорія також немає. Рівночасно я його запитав чи не бачив священникових синів — Славка і Манька Шуховецьких. Він з цього засміявся і сказав, що коли вони були б вдома, то священникова жінка не плакала б і це напевно брехня. Від нього я більше нічого не довідався. Слідуючого дня я до цегольні не ходив, а їздив орати. По дорозі до мене на віз сів Михайло Ракуш. Він розповідав, що чув від людей, нібито в Кріси Володимира є партизанські коні. Як пізніше в розмові з ним довідався, що він це мені розповідав тому, бо думав, що я можу стрінутися з повстанцями і скажу їм, щоб одного коня дали йому (Ракушови М.). На цім ми розмову закінчили. День перед стрічою ввечері я стрінувся в чайні з Крісом Тоськом. Він мені сказав, що в нього повстанці залишили до писання машину. Коли я в це не повірив, то він показав папір, на якому було написано: «Р-н Микулинці, обл. Тернопіль» і т. д., що він сам написав. На моє питання, хто залишив цю машину, він відповів, що “Зот” (середнього росту, бльондин, 24 роки) і ще трьох чужих повстанців: вони чогось багато несли, їм було тяжко і машину залишили в нього та сказали, що колись прийдуть і зеберуть. На цьому ми розійшлися. Протягом цього часу щоденно по 2-3 большевики стягали в селі контингент збіжжя, м’яса і молока.

IX—та стріча.

13.9.1945 р.

Того дня, коли я йшов з цегольні на обід, коло с/ради побачив Шовніна. Я показав йому умовлений знак (навхрест пальцями) і

пішов даліше. Вечером цього ж дня ждав на нього коло перелазу на городі, одначе тоді його не було. З ним я стрінувся аж через два дні, на городі коло перелазу (між нами так було умовлено). Він подав руку і сказав, що 13 вересня не був тому, що не мав часу. Опісля запитав що чувати в селі та що я довідався. Я подав йому такі матеріали: від Шимухи Михайла я довідався, що його батька — Павла та вуйків — Михайла і Григорія немає, бо коли б були, то вже були б поголосилися; що священникових синів — Славка і Манька Шуховецьких також нема, бо коли б вони були, то мати їх за ними так не плакала б; кілька днів перед стрічою Кріса Тосько сказав мені, що повстанець “Зот” (середнього росту, бльондин, 24 роки) і двох інших (всі були чужі) залишили в нього машину до писання, а на доказ цього показував мені записаний на цій машині папір; що попереднього дня, коли я їхав в поле, то Михайло Ракуш розказав мені, що в Кріса Володимира є два партизанських коні; про Возьного Онуфрія сказав, що не довідався нічого. На це Шовнін сказав: “Бачиш, мало розвідав, але розказав. Помало, а діло піде добре, тільки уважай, роби так, як я тобі говорив і буду говорити:

1. Підеш коли-небудь до Кондрата Віктора і скажеш до родичів, що коли прийде Віктор, то хай йому скажуть, щоб прийшов до тебе, бо ти маєш йому щось сказати. Якщо він прийде, то ти йому скажеш: я переходив коло с/ради і чув, як большевики між собою говорили про тебе. Твою родину хочуть вивезти, а тебе хочуть зловити, або вбити. Отже, ти наперед готуй собі десь місце і навіть я тобі поможу викопати криївку, якщо не маєш з ким. Бо як родину виловлять, то де подінешся. Тільки криївку копай сам, бо одному найкраще за криївку знати і в ній сидіти... Якщо він погодиться, то скажеш йому, щоб про те, що ти йому помагав копати криївку, нікому не говорив. Що він буде говорити і де буде копати криївку — все це розкажеш на стрічі мені. Якщо він не схоче тобі сказати де має криївку, або де буде копати, чи щоб ти йому помагав, то дуже його не намовляй.

2. Коли ж стрінеш Кошильовського Геронія, або його родину, то говори, що зараз є амністія і всіх, хто зголоситься до 20 жовтня, відпустять і буде їм все дароване. Пізніше будуть арешт[ов]увати, а коли самі зловлять, то засудять. Я, — говори, — чув, як большевики казали, що якби прийшов до Микулинець Віктор, то його не пустять, а арештують. Коли б прийшов Роман і Героній, то їх пустили б.

Крім цих, він казав, розвідувати ще й інші речі, які тільки почую.

Після цього запитав мене, чим були за німців Трут Богдан і Кріса Богдан. Я відповів, що: Трут Богдан, як тільки прийшли німці був при поліції, опісля в “бавдінсті”, а відтак втік за німцями; Кріса Богдан також

спочатку був при поліції, пізніше в “бавдінсті”, а коли німці відступали, втік за німцями.

На цьому стріча закінчилась. Слідуючу стрічу визначив на 25.9.1945 р. Подав руку і ми розійшлися. Цього разу він був тільки сам.

Я далі працював в цегольні і помагав мамі при господарстві — орав, сів озимину. Через кілька днів в селі було спокійно, большевики не приїздили і я за цей час також ніде не ходив. Около 20 вересня війська НКВД почали переводити облави. Шукали на полях коло цвинтаря, в гайку та на хуторах біля с. Острова. Тоді арештували також Кушнірського Василя (батька Анни, яку я всипав, що співпрацювала з повстанцями), але по кількох днях звільнили. Після цього до кінця місяця в селі не було жодних облав, ані арештувань.

На початку місяця жовтня війська НКВД переводили на цегольні ревізії. Причиною цього було те, що колись знайшли там (в цегольні) якусь криівку. На стрічах Шовнін запитував мене, чи там хто не сидить, але я нічого не міг сказати. Вдійсності я ніколи там нікого з повстанців не бачив. Під час ревізії большевики стріляли навіть з кулемета в комин.

В перших днях жовтня я був в Кондрата Томи. Він закликав мене до саду і там я стрінувся з Віктором. Кондрат Віктор просив мене, щоб я закликав Кошильовського Геронія, який також скривається. Я обіцяв йому це зробити. Вечером я стрінув Кошильовського сестру і переказав, щоб Героній прийшов ввечір до мене. Вона сказала, що перекаже.

Одного вечора я йшов з чайн[ої] і стрінувся з Шимухом Михайлом. Його запитав, чи батько його вдійсності є вдома (батько зі старшим сином втік за німцями). Він заперечив і сказав, що коли б [й]ого батько був, то напевно зголосився.

Одного дня я стрінувся з батьком підпільника Возьного Романа. В розмові з ним я старався розвідати, чи в дійсності його син думає зголоситися. Батько підтвердив це, говорив, що син напевно зголоситься, але боїться большевиків, щоб під час слідства не замучили. З своєї сторони я старався переконати його, що син не має на себе якогось більшого обвинувачення, бо за німецької окупації не працював ніде, та намовляв його, щоб Роман таки зголосився.

Х–та стріча.

4.10.1945 р.

Цього дня я возив з поля картоплю. Около полудня випадково стрінув на гостинці Шовніна. Він запитував мене, що чувати в селі і що я розвідав. Я розповів йому, як стрінувся з Кондратом Віктором в

нього вдома і що він посилав мене покликати Кошильовського Геронія та переповів свою розмову з батьком підпільника Возьного Романа. На цій стрічі я йому більше не подавав тому, що було підозріло довго на гостинці говорити. Шовнін не давав мені жодних завдань, а обіцяв прийти до мене додому. На відході подав руку і ми розійшлися.

На другий день я працював в цегольні. Вечером до села приїхали: заступник начальника РО НКВД Куліков, НКВД-ист Попов і 12 большевиків. Вони арештували Кондрата Тому та в нього та в його сусідів робили ревізії. Крім цього робили ще ревізії в Кошильовського і Возьного. Після цього від'їхали з арештованим до району. На слідстві він признався, що його брат часом перебував в Михайла Вовка. Ніччю з 6/7. 10. 1945 р. більшовики, разом з Кондратом Томою, приїхали на станицю "істребів" в с. Буцневі, а 7. 10. 1945 р. ранком приїхали до Вовка Михайла на ревізію. З большевиками був Куліков, Попов і участковий міліції РО НКВД Марцеклюк. Під час ревізії розкинули стіжок і перешукали всі будинки, одначе нікого не знайшли. Тоді Вовка Михайла арештували і взяли до другої кімнати на слідство. Тут запитували його про Кондрата Віктора, але він до нічого не признався. Вкінці привели Кондрата Тому і цей говорив йому, що Віктор в нього квартирував, але помимо цього Вовк дальше не признавався. Після цього його сильно побили і казали, що в нього повинна бути криївка. Вовк дальше не признавався, бо вдійсності криївки в нього не було.

Кондрат Тома признався Кулікову, що чув, як я розказав Вікторові про криївку, яку ми викопали з Підгайним Ільком і ще якимсь чужим. Ранком цього ж дня я вибрався їхати на поле, як до мене з двома бійцями прийшов Попов. Він запитав мене як називаюся, а коли довідався моє прізвище, казав арештувати.

Вербовка на агента РО НКВД.

Коли мене привели, то в кімнаті був лише Куліков і Марцеклюк. Наперед Куліков запитав мене, яку копав криївку. Я відповів, що про ніяку криївку не знаю. Тоді він вдарив мене два рази в лице, одначе і тоді я про криївку не признався. Я догадувався, що мене всипав Кондрат Тома (він чув, як я розказував Вікторові про криївку), але не признався тому, бо на стрічі Шовнін мені наказував, щоб я перед ніким з НКВД-дистів, ані НКГБ-істів про ніщо не признавався. Після цього Куліков покликав арештованого Кондрата Тому і цей мені доказував, що я копав з Підгайним Ільком, на полі тітки Дзьобановської, криївку. Дальше не було підстави перечити і я признався. Тоді Куліков розпитав точно де знаходиться криївка і чи це не є ця сама, яку два тижні тому

знайшли бійці НКВД. Я відповів, що не знаю. Відтак на приказ Кулікова лейтенант, два бійці і я приїхали на поле подивитися, де знаходиться криївка. Коли ми приїхали, то криївка була відкрита і лейт[е]нант ствердив, що це та сама, яку вони перед двома тижнями знайшли. Лейт[е]нант післав мене до криївки подивитися, чи там кого нема. Я пішов подивитися і зараз за мною прийшов ще один боєць. Коли ми вилізли наверх, лейт[е]нант закидував мені, що я знаю іншу криївку та почав мене бити, одначе я не міг нічого сказати. Звідси ми знову повернули на господарство Вовка Михайла, де Куліков запитав чи не знаю про інші криївки. Від мене не довідався більше нічого і перестав питати. По мені ще брав на слідство Вовка Михайла і Кондрата Тому. Перед полуднем Кондрата і мене забрали до району. Рівночасно приарештували Кріса Ярослава. В районі Кріса Ярослава і мене залишили в дежурці, а Кондрата Тому відвели до тюрми (в пивниці). Того самого дня покликали на слідство Крісу Ярослава. Вечером Куліков покликав мене.

В канцелярії був тільки сам Куліков. Він сказав сідати, а сам сів по другій стороні стола. Опісля розпитував мене про криївку. Я розповів йому все про цю криївку: хто копав і як копали. Тоді він запитав мене чому я відразу, ще в Вовка Михайла про це не сказав, або скоріше не повідомив РО НКВД. Аж тепер я признався, що про цю криївку сказав Шовнінові ще в травні 1945 р. Рівночасно признався, що підписав заяву на співпрацю з органами НКГБ та контактуюся з Шовніним. Після цього він відвів мене в джурку, а сам правдоподібно пішов до РО НКГБ. За якої півгодини він повернувся і знову мене покликав на слідство. Насамперед запитав, чому я про підписання заяви і контакт не признався ще в с. Острові. Я оправдувався, що не міг про це говорити в присутності Попова, Марцеклюка та арештованих. Опісля Куліков запропонував мені підписати заяву про співпрацю з РО НКВД і заявив, що від цього дня зі мною буде контактуватися він, а не Шовнін. На цю пропозицію я погодився. Мені не залежало на цьому, кому я буду подавати матеріали (і Шовнін вже був мені надокучив зі своїми завданнями, які я мусів постійно виконувати та зменшив мені тільки на 2-а ц контингент і інших обіцянок не виконав). Коли я дав свою згоду, Куліков пояснив мені за ким маю в селі слідкувати. Найбільше казав мені слідити за Кондратом Віктором, Восьним Романом і Кошильовським Геронієм; де вони перебувають; чи мають вдома, або в сусідів криївки; з якими хлопцями, або дівчатами мають в селі зв'язок; до кого заходять, в кого квартирують, куди переходять, чи заходять до ліса та ін. Як вести розвідку він мене не інструкував, а говорив, що

це вже мене навчив Шовнін. Сказавши це, подав мені папір і почав диктувати заяву. Вона була приблизно такого змісту:

Заява

Я, Гаврилюк Зеновій Осипович народжений 1.2.1929 р. в с. Острові, Микулинецького р-ну, Тернопільської області, зобов'язуюся доносити до РО НКВД про бандитів. За не виконання наказів хай мене судить суд.

Гаврилюк Зеновій

Після цього Куліков дав мені кличку “Граб” (цю саму, що дав мені Шовнін) і сказав, що на стрічі до мене не буде часто приходити і я не повинен спішитися зі збиранням матеріалів. На запитання, як часто я контактувався з Шовніним, я відповів, що дуже часто. На це Куліков сказав, що з ним так часто не буде контактуватися. Відтак ще раз повторив за ким я мав слідкувати в селі. Опісля Куліков запитав які інструкції я дістав від Шовніна, а коли я повторив, то він сказав, щоб далі їх придержуватися. Спеціальної стрічі не визначував, а зі мною, казав, що буде стрічатися в цегольні. (Для того мав перепитувати більше робітників). До цього часу я повинен завжди мати якісь матеріали і подавати їх йому. А коли я почав жалітися, що Шовнін не виконав обіцянок за мою розвідчу роботу в с. Острові, Куліков зі своєї сторони обіцяв зменшити на половину поставку молока, за поставку м[']яса — заплатити, а від решти контингенту збіжжя постарається увільнити.

На другий день Куліков казав повторити все це, що він до мене говорив. Я це зробив. Перед людьми в селі я мав говорити, що мене арештували тому, бо мене всипав Кондрат Тома за криївку. Контактуватися з Куліковим я міг також випадково в с. Острові. Тому всі розвідані матеріали я повинен мати списані на картці і при зустрічі на дорозі цю картку передати Кулікову. В наглих випадках, коли б я довідався де квартирують повстанці, міг прийти до р-ну, до його канцелярії, а якщо б його не було, то про все міг розказати начальникові НКВД — Боровому. Якщо б не було ні Кулікова, ні нач. Борового, то мав написати картку і передати дижурному. В кінці Куліков перестеріг мене, щоб робити все помало, але обережно. Опісля вивів за браму, подав руку і відійшов, а я пішов додому.

Під селом стрінувся з матір'ю, яка їхала в поле копати картоплю, і разом з нею поїхав в поле. По дорозі я матері розповів, що мене всипав Кондрат Тома за криївку. Всім стрічним господарям говорив, що мене звільнили, а всю вину складав на Кондрата, що він мене всипав і тому я мусів їхати з большевиками і показати їм криївку.

Ще того самого дня був у мене Потіха Петро і розпитував про причину мого арештування. Я відповів, що мене всипав Кондрат Тома. Того ж дня вечером прийшли до мене Осовський Богдан і Вовк Михайло. Вони рівнож питали, за що я був арештований. Я говорив, що мене всипав Кондрат Тома, а додав, що до району брали тому, бо думали, що знаю ще більше криївок. Одначе від мене нічого не довідалися, тільки трохи вибили. Тоді Вовк Михайло сказав, що і його всипав Кондрат Тома, що ніби-то в нього перебував Кондрат Віктор. Відтак від мене ми всі пішли до чайн[ої]. Там також були цікаві і розпитували про причину мого арештування. Цим я відповідав так, як і попереднім. Коли я третього дня прийшов до цегольні до роботи, то директор рівнож питав чого мене арештували. Йому я говорив це саме, що й іншим.

По кількох днях я стрінувся з Возьним Петром (батько повстанця Возьного Романа). На його питання я розповів за що мене арештували (так, як всім попереднім), а відтак порадив, щоб Роман добре скривався, бо за ним большевики дуже питають. На це він сказав, що Роман додому заходить дуже мало, одначе де скривається, — не сказав. В ті дні я дальше працював в цегольні. За цей час від робітників старався розвідати будь-що про підпільників з с. Острова, але ніхто нічого не міг мені сказати.

Около 14 жовтня 1945 р. Кондрата Тому большевики звільнили. Він прийшов до мене та сказав, щоб не жалуватися за це що він мене всипав, бо його били і він мусів признатися. Коли б він знав, що там є його брат, то ніколи не всипав би. Тоді він був певний, що там нікого нема, а Віктор був вдома. Я радив, щоб Віктор не скривався вдома, бо в кожній хвилині можуть наскочити большевики і його зловити. Більше з Кондратом Томою я не говорив нічого, а він мені більше не розказував.

Около 18.10.1945 р., по дорозі до цегольні, стрінувся з Дацко Марією (матір'ю Дацка Василя). Вона запитувала, за що я був арештований. Я відповів, що мене всипав Кондрат Тома, а відтак сказав, що мене питали за її сина Василя, та радив, щоб він добре скривався (в цей спосіб я хотів від неї щось довідатись). На це вона сказала, що він тепер найбільше перебуває в полію, та журилася, де він буде дальше скриватися, бо йде осінь і в полію вже не можна буде. Тут я зазначив, що де він скривається я не цікавий знати, а опісля сказав, що він може й зголоситися, — його напевно звільнили б, бо він нічим не провинився. Около 22.10.1945 р. Осовський Б. сказав мені, що бачив, як через його город йшов Кондрат Віктор, але з ним не говорив нічого. Відтак бачив його, як він переходив вулицю.

Я цього дня був в цегольні. Пополудні приїхав сюди ще з одним большевиком Куліков. Він почав з деякими робітниками розмовляти і розпитував, яку одержують зарплату. В той час я був в скалі та лупав камінь, а мій тов. Вовк Михайло відвозив. Використавши момент, коли Вовк повіз камінь, Куліков підійшов до мене, поздоровив і запитав, як мені живеться. Я відповів, що мені живеться добре: трохи працюю вдома, а коли маю час, то йду до цегольні. Відтак він запитав, що говорили товариші, сусіди і родина, коли я повернув з тюрми і що я їм розповідав. Я відповів, що перед всіма говорив так, як він мене повнив: що мене всипав Кондрат Тома і під тортурами я мусів признатися та показати криївку; що в районі питали мене про більше криївок, але, коли я нічого не сказав, трохи вибили і пустили. Опісля розповів Кулікову, що Кондрат Тома, коли вийшов з тюрми, то приходив мене перепрошувати за те, що мене всипав перед большевиками і оправдувався, що його дуже били і він мусів признатися. А коли я його запитав, як би це виглядало, коли б в криївці був його брат Віктор і большевики його вбили б, він відповів, що знав добре, що в криївці Віктора не було, бо він був вдома. Дальше я розказав: про свою розмову з Возьним Петром (батьком підпільника Возьного Романа) та про зустріч з матір'ю Василя Дацка. Цього разу я більше Кулікову не подавав. Коли я скінчив, то він ставив мені запитання, а я відповідав. Наперед запитав, чи я не знаю, де скривається Лушпінська Осипа, одначе про неї я не знав нічого. На питання, чи Кондрат Віктор, Возьний Роман і Кошильовський Героній заходять до Кучній Марії, я відповів, що заходять, а на питання, хто з ними з хлопців і дівчат стрічається, я сказав що знаю тільки про Крісу Орісю, до якої вони заходять квартирувати. Потім запитав, хто з тих, що поїхали за німцями, вернувся. Коли я відповів, що таких є багато, він порадив мені списати всіх на картці і подати на слідуючій стрічі. Вкінці повідомив мене, що зменшив мені на 1 ц контингент збіжжя, а другим разом привезе гроші, за які я буду міг заплатити м'ясопоставку. Дальше нам було підозріло говорити і Куліков сказав, що другим разом стрінемось в цегольні, або він прийде до Миськів Степана, а звідси до мене. На цьому ми скінчили говорити. Куліков пішов до інших робітників і з ними розмовляв також. Куліков, а раніше Шовнін, найбільше говорили з бригадиром Бідкою Йосифом і з робітником Вовком Михайлом (мій товариш), одначе Вовк мені ніколи не згадував про свій зв'язок з ним. На мої запитання, що він з Куліковим говорить,

він відповів, що він йому постійно говорить про Кондрата Віктора, — щоб розвідати, де він скривається. Зі своєї сторони я признався також йому, що мене Куліков рівнож час від часу питає про підпільників з с. Острова та де вони скриваються. Ні він мені, ані я йому не признавалися, що таку розвідку ми ведемо, або, що маємо сталий зв'язок з Куліковим.

В цегольні я працював аж до листопада, поки не викінчили робіт. В тому часі де-коли залишався вдома при господарстві. В найближчих днях я списав таких людей, які втікали за німцями і повернулися: Бротош Дмитро, Блош Петро, Кійовчик Теофіль, Лаховський Борис, Підгайний Григорій, Середа Еміль, Кріса Володимир, Кріса Нестор — всі вони за німців були господарями, і Гросюк Михайло — за німців був директором молочарні (тікав за німцями, опісля повернувся. Большевики його арештували і засудили на 10 років. Вsipала Сушко Марія, в якої згинули підпільники. Вsipала тому, що з його причини в неї забрали корову). При кінці місяця жовтня 1945 р. я побачив, як з-за ріки, де є три хаті, вийшла та йшла в напрямі села Лушпінська Осипа. Цього самого дня вечером стрінувся в чайні з Вовком, Осовським та іншими. Додому зі мною вертали: Вовк, Осовський і Блош Ольга. Вовк пішов скоріше, а нас троє залишилося. Відтак Ольга Блош перепросила нас та сказала, що йде додому, бо в неї хтось є. Осовський запитав, хто це такий. Вона спершу не хотіла сказати, а вкінці призналася, що це Лушпінська Осипа (батько її на початку нім. окупації був нач. міліції, опісля большевики арештували, але з району втік і скривався. Скриваючись, одного разу, йшов через поле і його завважили “істребки” з с. Острова — Коляса Михайло і Ясінський Йосиф та застрілили). Зараз ми всі троє розійшлися. На початку листопада я стрінувся в чайні з слугою священика — Славком (він привозив до чайн[ої] пиво). Він мене просив переказати Кондратові Вікторові, щоб він прийшов до священика, бо він чогось його кличе.

Дня 7 листопада 1945 ранком всі робітники зійшлися до цегольні святкувати день жовтневої революції. Сюди прийшов директор цегольні з с. Петрикова, який був директором і нашої цегольні — Скибіцький і бухгалтер Кінишин. По мітингу ми зібралися в хаті Борецького (при цегольні) і пили горілку. Коли нам її забракло нас кількох, вже трохи підпитих пішли до села, щоб там дістати. Я йшов з Кондратом Віктором [Томою?]. Через ріку ми переправилися човном і зайшли до Кучній Марії, де за вказівками Кондрата можна було дістати горілки. В хаті була тільки її дочка. На наше прохання вона позичила нам чверть літри горілки. В той час з другої хати до тої, де ми сиділи, ввійшов Кондрат Віктор. Від Кучній ми повернули назад до

цегольні. По дорозі ми стрічали людей, що повертали з мітингу. Незабаром кількох з нас знову пішли до села до чайн[ої] на пиво, а звідси до Кучній Марії. Тут поставили нам ще 1 л горілки, яку ми випили разом з Кондратом Віктором. Вже добре п'яні вийшли в село і співали. З нами також йшов Кондрат Віктор, що в селі десь відлучився.

Кілька днів після того я їхав на аеродром за цеглою і подорозі завважив, що з окопів хтось заглядав. Спочатку я думав, що це большевики і рішився їхати з цеглою додому. Як тільки я почав їхати далше, з окопа вийшов один озброєний чоловік, а другий остався в окопі. Коли він підійшов до мене, то я пізнав, що це Кошильовський Героній, а другий — Возьний Роман. Вони попросили мене закурити і розпитували чи в селі є большевики. Я дав закурити і сказав, що в селі є тільки один большевик, а відтак запитав, чи вони підуть в село. Вони відповіли, що до села зовсім не заходять. Опісля ми розійшлися.

XII–та стріча.

17.11.1945 р.

Цього дня пополудні до Миськів Степана зайшов Куліков. Тут він просидів до вечора. Вечером Куліков вийшов на подвір'я і через паркан покликав мене до себе. Коли я прийшов, він поздоровив і запитав, що я цього дня робив. Я відповів, що до цегольні не йшов, а залишився вдома приготувити дещо до зими. Після цього він запитав, що я розвідав. Я розказав: що при кінці місяця жовтня, йдучи до цегольні, побачив Лушпінську Осипу, яка йшла до с. Острова, звідки вийшла — не знаю; в день Жовтневої Революції з Кондратом Томою та ще з кількома хлопцями зайшли до Вовка, де пили горілку. Пізніше Кондрат Тома попросив мене, Вовка і Осовського Богдана, щоби піти до Кучній Марії. Ми так і зробили. В Кучній Марії застали ми Кондрат Віктора. З ним випили ще троха горілки, відтак пішли в село. В селі Віктор кудись відійшов, а ми розійшлися домів. Розповів також: що священник через свого слугу просив мене переказати Кондратові Вікторові, щоб зайшов до нього; що говорив з Кошильовським Геронієм і Возьним Романом, яких стрічав коло аеродрому та що Блош Ольга говорила, що в неї була Лушпінська Осипа. Про ті всі події, що бачив і чув, розказував Кулікову з найменшими подробицями.

Опісля Куліков дав мені такі завдання: “На поле, де стрічав Возьного і Кошильовського, старайся їздити частіше. Коли вони там будуть, то напевно прийдуть до тебе закурити, їсти, чи довідатися, що нового в селі. В розмові з ними старайся довідатися де вони перебувають, чи мають криївку на полі, чи в лісі, коли і куди підходять до села.

Розпитувати так, щоби не кинути на себе підозріння, напр., запитай де вони зараз перебувають, а відтак скоро зверни розмову на іншу тему. Відвернувши їх увагу, поверни до попередньої теми. В подібний спосіб старайся розвідувати про все інше. Питай їх, чи їм не треба харчів, тютюну, розвідку, що нового в селі, або іншої допомоги. Коли їм цього треба, то вони подадуть тобі місця стрічі, через які ти мав би це все їм доставляти. Якщо будеш виходити до них на стрічу, то старайся завважити звідки вони виходитимуть: з якого напрямку — з ліса, з поля чи з села. При їх відході старайся відійти останній, відходи помало, оглядайся, приставай і точно обсервуй куди вони пішли. Коли завважиш, що вони задержалися і сіли, то запам'ятай собі добре це місце, бо напевно десь недалеко мають криївку. Таке місце, де стрічав їх вже кілька разів, зазначи купкою каміння, цегли і т. п. Чим і як будеш значити мені докладно розкажеш". Відтак запитав мене чи я це все зрозумів. Я сказав, що в найближчих днях приїду до цегольні за цеглою, то стрінемось і поговоримо, якщо вони будуть там, де я їх стрічав.

— Добре, — відповів Куліков, — хоч цегли не можна брати, але ти роби так, щоб ніхто не бачив. При тому старайся з ними стрінутися і розвідувати про них.

Після цього запитав: чи я точно бачив Кондрата Віктора в Кучній Марії, чи він там часто перебуває та яке моє відношення з нею. Я відповів, що Кондрата Віктора бачив в Кучній Марії, але чи він там завжди перебуває — не знаю; з нею я живу в згоді і де-коли там заходжу.

— Якщо так, — продовжував Куліков, — то ти старайся часто до неї заходити. В розмові з Марією (дочкою Кучній Марії) в формі жарту запитай чи в неї є Кондрат Віктор, або, вчора чи передвчора, був. Якщо вона скаже, що був, то ти на це не кажи нічого. А коли скаже, що тільки заходить, або де-коли квартирує, то також більше нічого не розпитуй, щоби не кинути на себе підозріння". Далше розпитував чи Лушпінська Осипа перебуває в Острові, чи в якому іншому селі, та де скривається Дацко Василь. Я сказав, що де перебуває Лушпінська Осипа, не знаю, а люди говорять, що її в селі нема; про Дацка Василя люди не говорять нічого і я нічого не знаю, а його мати не хоче нічого про нього сказати. Давніше мати його говорила, що він хоче голоситися, але що він думає робити зараз, я сказав, що не знаю.

Куліков не питав мене більш нічого і я запитав його, як буде з контінгентом м[']яса, що його зараз збирають. На це він витягнув 100 крб. і казав купити м'яса. Більше грошей з собою не мав при собі і сказав що принесе другим разом. Про контінгент молока сказав, що постарається мене з нього звільнити. Коли я замітив, що він так зробить, як і Шовнін, він заперечив і запевнював, що це

напевно виконає. Я зі своєї сторони заявив, що, як він зробить мені, так і я робитиму йому. На цьому ми закінчили, Куліков подав руку і відійшов.

До 20 листопада 1945 р. я ще ходив до праці в цегольні, а опісля вже працював вдома. Около 23 листопада ранком їздив на аеродром по цеглу, але не бачив нікого. Вечером цього ж дня я знову їздив по цеглу і коли вже вертав, то на краю аеродрому від села, в окопі недалеко дороги завважив одного чоловіка в цивільному одязі. Коли я під'їхав ближче, він мабуть пізнав мене, бо зараз встав і приступив ближче. Це був Возьний Роман. Він поздоровив мене та запитав, що в селі нового. Я відповів, що спокійно. На моє питання, як йому живеться, він відповів: “От таке життя: сьогодні тут, а завтра там”. В дальшій розмові на моє запитання Возьний розказав, що він не сам, а на полях є ще Кошильовський Героній. Криївки не мають, а сидять наверху. Коли большевики переводять облави коло Прошови, то вони втікають під Кіпячку [Кип'ячку] і так проходить час. Ходять перебрані по-цивільному, зброю носять зі собою, але маскують під одягом. Їсти мають що, тільки не мають де скриватися. За харчами ходять до села самі. Коли і куди заходять до села я не міг довідатися. Тому, що вже був вечір, ми попрощалися і я скоро поїхав додому. Того вечера я не ходив нікуди. Через кілька днів до мого вуйка, що живе на цьому господарстві що і я, заходила Дацко Марія, але в якій справі, я не довідався. Коли виходила, я стрівуся з нею і почав розпитувати де зараз перебуває її син Дацко Василь. Вона відповіла, що про нього не знає нічого, бо він додому приходить тільки де-коли. При цьому сказала, що намовляла його зголоситися, бо вже надходить зима і не буде де скриватися. Він ніби-то погоджувався, але ще не може рішитися — боїться. Цим разом я її не давав жодних порад, щоби на мене пізніше не нарікала. В час розмови надійшла сусідка і ми розійшлися.

До кінця місяця листопада в селі було спокійно. Я за цей час нічого не розвідав.

З початком грудня 1945 р., в неділю мене зустріла Кучній Марія і запросила до себе. В часі розмови я запитав чи попереднього дня був в неї Віктор. Її зацікавило, звідки я це знаю і запитала, хто мені сказав. На це я їй нічого не відповів. Марія розказувала мені, що Віктора попереднього дня в неї не було, але часом приходить, посидить годину-дві і відходить. Де він перебуває — вона не знає, бо він їй про це не говорив. Коли він прийде до неї, вона також не знала. Більше я її нічого не питав. З нею я пішов ще в село, трохи походили, а відтак розійшлися. Того ж вечера я стрівуся з хлопцями і ми пішли до чайн[ої]. Вертаючи додому, на дорозі стріву я Кондрата

Віктора, що стояв коло обійстя Довгоп'ятої Теклі. Він запитав мене хто є в чайні. Я розказав, що в чайні є: Вовк, Осовський і інші. Опісля Віктор сказав, що не має часу і ми розійшлися. Куди він пішов я не знаю, бо за тим не дивився.

XIII–та стріча.

4.12.1945 р.

Цього дня я мав в с/раді дижур. До с/ради приїхала підвода і двох кіннотчиків. Між ними я пізнав Кулікова. Він, побачивши мене, спитав де голова с/ради і чи я тільки сам. Я сказав, що голова пішов на обід і можемо свобідно говорити. Куліков почав розпитувати, що я розвідав. Я розказав, як стрінувся з Возьним Романом і що з ним говорив, та що говорив з матір'ю Дацка Василя. Сказав також про розмову з Кучній Марією і про стрічу з Кондратом Віктором. Більше не сказав йому нічого, бо нічого не знав.

Відтак Куліков дав мені такі завдання: дальше слідити на полях за Возьним і Кондратом. Для того мав я брати гра[б]лі чи рискаль і йти в поле, коло аеродрому. Якщо б вони там були, то напевно прийдуть до мене. Куліков сказав, що вони напевно там мають криївку, тільки не хочуть мені про це признатися. Я перервав йому і зазначив, що в поле щодня не можу ходити, бо там немає стільки роботи. “Добре, — сказав Куліков, — за ними старайся також слідувати в селі. Вечерами заходи на подвір'я будь-котрого з них, підслухуй, підглядай”.

Опісля запитав чи я був в Березовиці Великій в Ярослава Підгайного, до якого припоручив мені зайти ще Шовнін. Я відповів, що до Підгайного не ходив, бо він і так мені не покажеться, помимо того, що це моя родина. Вкінці Куліков припоручив мені говорити мамі Дацка Василя, щоби він зголосився, та, якщо він нічого не винен, його звільнять. Одначе я на це не хотів погодитися, щоби пізніше Дацка мама на мене не нарікала. На цьому ми закінчили, Куліков сів на підводу і поїхав до Березовиці Великої.

Після цієї стрічі я ввесь час перебував вдома і працював на господарстві. Вечерами ходив з товаришами Вовком і Осовським до чайн[ої], або вони приходили до мене. Одного разу в чайні стрінувся з Трутом Славком і йшов з ним додому. Подорозі Славко розказав мені, що в нього був Возьного Романа батько і договорювався про криївку. Одначе мама на це не погодилася тому, що їхня хата підозріла (Славко і брат тікали за німцями, брат поїхав дальше, а Славко вернувся домів).

19 грудня 1945 р. пополудні прийшов до мене Куліков з Миськів Степаном. Якийсь час ми говорили всі три разом, відтак Миськів Степан відійшов додому, а ми з Куліковим залишились. По відході Миськів Степана Куліков запитав, що я розвідав за останній час. Я розказав точно розмову з Трутом Славком, в якого батько підпільника Возьного Романа договориювався викопати криївку, але цей не погодився. Цього разу я йому більше нічого не сказав, оправдуючись тим, що нікуди не ходив і не міг нічого розвідати. Куліков радив мені не спішитися, бо якщо не розвідав тепер, то розвідаю пізніше. Відтак дав мені завдання далше слідити, які підпільники скриваються в с. Острові і де їхні криївки. Я сказав, що зараз слідити за ними трудно, бо зима і вони сидять в криївках, а про це, де їхні криївки, ані мені, ані другому не скажуть. Куліков зазначив, що він не вимагає, щоби я вислідив це зараз і цього завдання не мушу виконати, але я повинен постійно слідити. Опісля радив мені підглядати в селі ввечері за рухами на тих господарствах, в яких на мою думку міг би хтось скриватися. Для того я повинен був стати десь за деревом, або плотом і слідити за кожним рухом на подвір[']ю. Підпільника можна розпізнати по поведінці. Він буде розглядатися по подвір[']ю і цим буде відрізнятися від рухів господаря. Рівнож я повинен був слідкувати за родинами, до яких заходять повстанці. Я мав заходити до підозрілих хат і в розмові я повинен був зорієнтуватися чи даний господар має зв'язок з повстанцями. В розмові з господарем спочатку говорити про буденні справи, а відтак переходити на тему повстанців. При цьому мав слідити за кожним рухом співбесідника. В чайні я повинен був підслухувати розмови, які велися серед тих людей, на яких я мав підозріння. Головну увагу мав звернути на Музику Василя і Назвальського: до кого вони заходять, з ким говорять і про що говорять. Слідкувати також, в яких хатах ночують родини Возьного Романа і Кошильовського Геронія.

Звичайно мої всі завдання зводились до одного — слідкувати за підпільниками з села Острова та за їх родинами. На цьому ми розійшлися.

Кілька днів після стрічі, вертаючи від діда додому, на дорозі коло кооперативи стрінув Володимира (спараліжований, їздить візком на трьох колесах) і він попросив, щоб допомогти заїхати йому додому. Коли ми заїхали, він запросив мене до хати. В хаті я запримітив німецькі чоботи і просив його, щоб продав їх мені. Одначе він сказав, що ці чоботи минулої ночі приніс направляти Кондрат Віктор, а цього

дня мав прийти по них. На моє запитання, де зараз перебуває Віктор, Володимир відповів, що не знає. Після цього я відійшов додому.

Кілька днів я не виходив нікуди. 11 грудня 1945 р. довідався, що Дацко Василь зголосився в с/раді в присутності Бариша. За кілька днів після цього Дацко Василь прийшов до мене і я запитував його як він зголосився. Він мені розповів, що останнього дня квартирував в своєї тітки і около полудня рішився зголоситися: “До с/ради йшов городами, бо соромився людей. Йшов без зброї. В с/раді в той час був голова Лаховський Йосиф і Бариш. Бариш зараз запитав мене де я скривався. Я відповів, що в своєї тітки Довгоп[’]ятаї Теклі за греблею.

Опісля запитав його де скриваються Кошильовський Героній, Возьний Роман і Кондрат Віктор. Однак я цього не знав і нічого не міг відповісти. Відтак на його бажання я розказав генералію. Генералію він записав. Більше не питав мене нічого, сказав, що буду жити краще і відпустив домів”. Коли він це розказав, я запитав його чи не бачив Кондрата Віктора, Возьного Романа і Кошильовського Геронія. Він сказав, що Кондрат Віктор скривається вдома, а про інших він не знає. На тім ми розмову закінчили. За кілька днів вечером я зайшов до товариша Кондрата Томи (брат Віктора). В той час, коли ми сиділи в хаті і говорили, щось загримало. Господар вийшов і зараз повернув з Кошильовським Геронієм. Кошильовський вперед запитав, як нам живеться, а опісля чи немає ще Кондрата Віктора. Відтак почав говорити на тему села. В цьому я нічого не розвідав. Через кілька хвилин прийшов сам Віктор і, повечерявши, з Кошильовським відійшли. При відході Віктор сказав, щоб другого дня скоріше зварили вечерю. Незабаром я також відійшов.

Протягом цього часу большевики, крім Бариша, до села не приїздили і нікого не арештували.

На початку січня 1946 р. в час Різдвяних свят я зайшов до чайн[ої]. Там застав Кучній Марію і Кондрата Томи. Вони мене попросили піти з ними до К[у]чній Марії. Ми всі троє пішли. В неї були 3-ох її свояків — Любомир, Микола і Василь (прізвищ не знаю) та своячка Савка. Всі вони з Березовиці Великої. Вечером до хати прийшов Кондрат Віктор. Він був одягнений по-цивільному. Зразу поговорив щось з господинею, а опісля прийшов до нас і ми забавлялися разом. Забавляючись, говорили на різні теми. Про повстанців тоді не говорили нічого і я нічого не довідався. Досвітком ми з Кондратом Томою і хлопці з села Березовиці Великої розійшлися додому, а Кондрат Віктор залишився в Кучній Марії квартирувати. Другого дня я стрінувся з Кондратом Томою і запитав чи Віктор є дальше в Кучній Марії. Він відповів, що вечером Віктор відійшов до Заворського Михайла, де повинен

стрінутися з Возьним Романом і Кошильовським Геронієм. Ми зараз перервали розмову, бо до нас прийшли інші хлопці. В слідуючих днях я заходив до своїх товаришів Вовка Михайла, Осовського та інших, але не довідався нічого.

XV–та стріча.

13.1.1946 р.

Дня 13.1.1946 р.около полудня до мене зайшов Куліков. В хаті була тільки сестра Оля. Куліков поздоровив через “Добрий день”, подав руку і почав запитувати, що я розвідав та де зараз повстанці. Я відповів, що де вони зараз, то не знаю, але з ними стрічався і знаю де вони квартирували. Відтак на його питання розказав: що Володимир Кривий при кінці місяця грудня 1945 р. ладив для Кондрата Віктора чоботи; що був в Кондрата Віктора вдома і бачив там Кошильовського Геронія, а пізніше прийшов Віктор, повечеряв, замовив вечерю на другий день і кудись з Кошильовським відійшли; що на Різдвяні свята був в Кучній Марії і бачив там перебраного в цивільний одяг і без зброї Кондрата Віктора; від Кондрата Томи довідався, що Віктор Кондрат ходив на свята до Заворського Миколи і там повинен був стрінутися з Кошильовським та Возьним. Вислухавши все Куліков запитав ще раз де вони квартирують на що я відповів, що не знаю. Опісля сказав дальше розвідати, а він колись прийде, то йому розкажу. Довідатися, де перебувають чи заходять Кондрат Віктор, Возьний Роман і Кошильовський Героній. Якщо досліджу, що до якоїсь хати вони заходять, треба перевірити, чи вони сюди заходять часто і перебувають чи тільки де-коли. В кінці Куліков сказав, щоб про це, що я стрічаюся з ним, нікому не говорити. Відтак подав руку і відійшов.

Після цього я дальше перебував вдома. Де-коли ввечері заходив до чайн[ої], або до своїх товаришів. Около 16.1.1946 р. до нашого села прибув гарнізон військ НКВД в числі 35 чоловік. Між ними було 3-ох старших лейт[е]нантів. Заквартирували в хаті Гладуна Петра (був 1944 р. арештований і помер). Довкруги квартири викопали окопи, щоб вразі наскоку повстанців могли боронитися. Вони також на всіх господарствах довкруги своєї квартири перевели ревізії, однак не знайшли нікого.

XVI-стріча.

17.01.1946 р.

Вечером, коли я йшов до чайн[ої], стрінув Кулікова, який звідтам вийшов.

Він здержався коло мене і сказав, що цими днями, щоб до мене не заходити і не кинути підозріння, він мене арештуватиме. Тоді все розвідане буду міг йому розказати. Опісля, я ніби-то до нічого не признався, він мене звільнить. На цьому він закінчив і з огляду на це, щоб хто не завважив, ми розійшлися.

Після тієї стрічі я даліше перебував вдома.

XVII-та стріча.

19.01.1946 р.

Цього дня був Йордан. Ранком мати ходила по свячену воду. Коли повернула, то оповідала, що бачила, як Куліков і кілька бійців з гарнізону військ НКВД арештували Возьного Петра. Як тільки мати скінчила оповідати до хати ввійшов Куліков з 5-ма бійцями гарнізону і сказав, що я арештований. Зараз віддав мене одному бійцеві і приказав відвести і посадити до пивниці, а сам з 4-ма пішов в напрямі дому Возьного Петра. Цей боєць, що мене арештував, сказав йому, що начальник Куліков приказав відвести мене до пивниці. В пивниці я був через 3-и години. В тому часі прийшло до мене двох бійців з цього гарнізону і запитали де мене зловили. Коли я відповів, що вдома, то вони суперечили і сказали, що я ще признаюся де мене зловили. По 3-ох годинах прийшов Куліков і забрав мене до канцелярії гарнізону в цій же хаті. Він йшов наперед, а я за ним. В канцелярії був начальник гарнізону і кількох бійців. Куліков наказав бійцям вийти, а залишився тільки з начальником гарнізону (високий, стрункий, бльондин, 35 років; зелений уніформ, пагони жовті — 3-и зірки і зимова шапка). Опісля в присутності начальника гарнізону почав говорити: “Я тебе на це арештував, щоб краще замаскувати нашу роботу. Бо ми часом стрічаємось і де-хто бачив. Отже, щоб тебе в нічому не підозрівав хто, я тебе арештував. Тепер в вашому селі буде стояти гарнізон військ НКВД. Коли розвідаєш де квартирує Кондрат Віктор, то прийдеш до гарнізону і, якщо б мене не було, повідомиш начальника цього гарнізону і йому розкажеш де і хто квартирує (і показав на нача. [льника] пальцем). Повідомляти будеш вночі, а можна навіть вдень, але тільки заходити з городів. Через стійкового покличеш начальника гарнізону і йому розкажеш де і хто квартирує. (“До цієї хати можна було заходити днем, бо вона була над ровом у закритому місці і як хто заходив, то не було видно).

Розвідати де їх криївки і де квартирують можеш так: “Якщо ти будеш сподіватися, що в якогось господаря можуть бути, то вечером підеш коло його господарства, станеш за якесь дерево чи пліт і будеш

обсервувати чи по його господарстві хто не ходить. Треба знати, що господар по подвір[']ї буде ходити відважно, а “бандьора” буде скрадатися. По цьому можеш розрізнити, хто по цьому подвір[']ї ходить. Звертай увагу на все, — звідкіля вони виходять і в котрій вулиці найбільше вештаються. Прислухайся також, що говорять люди за бандерівців і за СРСР. Люди будуть тепер багато говорити, бо будуть вибори до Верховної Ради СРСР (10 лютого 1946 р.). Коли ти нам повідомиш, тоді ми заберемо бійців, підемо на вказані тобою місця та вб'єм його”. Відтак запитав, що я розвідав. Я відповів, що нічого. В кінці сказав, що якби хто питав за що мене арештувати, то говорити, що не знаю, питали про повстанців, але що я не признався і звільнили. Після цього Куліков вивів мене за браму і я пішов ще перед полуднем додому. “Арештований” був я через 4-и години.

По цьому “арештуванні” я дальше перебував вдома. Час від часу ходив до чайн[ої], однак через тиждень я не розвідав нічого. Около 25. 1. 1946 р. я зайшов до товариша Вовк Михайла. В розмові з ним довідався, що Кондрат Віктор залицяється і заходить до Якубішиної Анни. Дня 24. 1. 1945 р. він бачив, що Кондрат Віктор говорив з нею коло стодоли, брав якісь харчі і інше. Від Вовка я не довідався більш нічого.

На початку місяця лютого 1946 р. я був в Трута і там стрінувся з Кондратом Томою. Від Томи довідався, що Кондрат Віктор цього самого, або слідуючого дня приїде додому. На цьому ми розійшлися. За два дні після цього Кондрата Тому большевики арештували і забрали до Микулинець. Його до сьогодні не звільнили і зараз є в т. зв. поправчім домі (як малолітній).

X[V]III-та стріча.

11.2.1946 р.

Другого дня після виборів вечером я йшов до діда щось позичати. Дорога до діда вела попри гарнізон. Коло самої брами господарства, на яким поміщався гарнізон, стрінувся випадково з Куліковим. Він, переходячи попри мене, зупинився, запитав куди йду, а відтак, що маю розвідане. Я відповів: що зараз тяжко що-небудь розвідати, бо в селі стало є гарнізон і ніхто нічого неговорить; помимо цього я довідався від Вовка Михайла, що Кондрат Віктор заходить до Якубішиної Анни і там бере харчі; що кілька днів після цього я був в Трута Богдана і там стрінув брата Кондрата Віктора Тому, який мені говорив, що Віктор в найближчих днях повинен прийти додому; що перед виборами хтось понищив передвиборчі лозунги, однак хто це

був, я не знав. Куліков на це [не] сказав нічого, тільки ще раз запитав в котрих днях Кондрат Віктор буде вдома, однак я цього точно не знав.

Після цього він сказав: “За ними (повстанцями) ти можеш слідити так, як я тобі казав в час арештування. Коли дослідиш, що до цієї чи іншої хати вони зайшли, то пильнуй далі чи вони там залишаться на день квартирувати. Якщо вони залишаться, то ти ранком чи вже пізніше днем через городи прийдеш до гарнізону і повідомиш мене, або начальника.

Знову ж, якщо б ще нічю вони зайшли до якої хати, а через вікно ти побачив, що роздягнулися і готуються кільканадцять хвилин посидіти, тоді ти скоро біжи до гарнізону про це повідомити.

Днями будеш стрічатися з товаришами і з ними розпічнеш розмову про бандитів: Кондрата Віктора, Кошильовського Геронія і Возьного Романа; як-то їм там (тут подасиш ім'я і прізвище господаря, з якого хати вони виходять, або, що вони перебувають в тій чи іншій хаті. Ті, що з ними будеш розмовляти, будуть це потверджувати, або заперечувати. Коли будуть заперечувати, то ти стій на своєму, аж поки вони не скажуть, в кого перебувають бандерівці. Найбільше звертай увагу на такі хати, до яких вони заходили колись”.

На цьому Куліков скінчив і сказав, що ми поговорили б ще більше, але тут неможливо, бо переходять люди і це може бути підозріло. Ми розійшлися. (Протягом нашої розмови попри нас переходили жінки, але які — не пригадую).

По цій стрічі я далі пішов до діда Підгайного Михайла, а Куліков в протилежний напрям у село. Від дня приїзду гарнізону військ МВД до села він також бував в селі частіше. Війська МВД майже щодня переводили за порядком по господарствах ревізії. Зараз після стрічі найбільше ревізій переводили в домах підпільників, в їх родини і Якубішиної Анни.

Я далі працював вдома на господарстві. Кілька днів по стрічі вечером до мене прийшли мої товариші: Вовк Михайло, Осовський Богдан, Трут Богдан, і Джула Теодозій. Хвилину ми говорили в мене в хаті, відтак Вовк, Осовський і Джула вийшли, а я з Трутом Богданом залишився. (Трут Богдан за німців був при поліції в нашому селі, застрілив комуніста Середу; втік за німцями, був при СС-ах і в 1945 р. повернув додому. Тут був приарештований НКГБ в Микулинцях, а відтак звільнений. Зараз ніде не працює. Часто стрічається з Шовніним та Куліковим). Він розказував мені, що попереднього дня стрічав Кондрата Віктора, однак з ним довго не говорив, бо цей дуже спішився. Я запитав, в кого він з ним стрічався. Трут Богдан вдав що

не чув і нічого на це не відповів, лише запитав коли я стрічався з Кондратом Віктором. Я відповів, що не пам'ятаю і ми ще хвилину посиділи та розійшлися.

Около 25 лютого 1945 р. ввечір, вертаючи з чайн[ої] додому, коло Заворського Богдана, переходив через городи якийсь чоловік (в шинелі, черевиках і в чорній шапці). Я підійшов ближче і пізнав Кондрата Віктора. Я тоді скрився за ріг стодоли і почав слідом підсуватися за ним та побачив, як він зайшов до своєї тітки Мужили (жінка Петра Мужили). Зараз я пішов в напрямі гарнізону, щоби зголосити про це Кулікову.

XIX-та стріча.

25.2.1946 р.

Кулікова стрінув я на дорозі. З ним був начальник гарнізону і 3-ох бійців. Йому розказав я, що бачив Кондрата Віктора, як він заходив до Петра Мужили і саме йшов про це повідомляти. Куліков послав одного бійця до гарнізону, щоби привів ще кількох вояків, а до мене звернувся, щоби показати хату Мужили. Я запровадив їх коло хати, вони її зараз оточили і почали переводити ревізію. Кондрата, одначе, там не найшли. Куліков пояснював це тим, що він, може, лише переходив туди і пішов далше. А до мене сказав: “Знаєш, ти завтра вечером зайді до дому Кондрата Віктора, ніби-то, запитати його мами де сидить Тома, в Микулинцях чи в Тернополі. Відтак будеш говорити так: Знаєте тітко мені треба конечно бути з Віктором. Отже, нехай він прийде до мене, або скажіть коли він буде вдома, то я прийду до нього. Вона на це щось відповість. Опісля прийдеш на подвір'я Коцюби Максима, а відтак [до] сусідньої хати, я там буду тебе ждати (хата ця стоїть пустою. Власник її поляк Корчинський — виїхав в Польщу). Тоді мені розкажеш, що ти довідався”. Я ще пригадав собі розмову з Трутом Богданом і розказав про неї Кулікову. На цьому ми закінчили розмову і я пішов додому.

Слідуючого дня ввечір я пішов до хати Кондрата Віктора. Тут застав його маму і батька. Їх почав розпитувати, де сидить Тома і чи приймають для нього передачі. Мати почала жалуватися, мовляв: “От клопіт — Томка зловили босяки і сидить в Микулинцях, біда йому. А Віктор, від коли прийшов до села гарнізон, не може додому показатися”. Я сказав, що вже з Віктором давно був і хотів би з ним бути. Якщо він буде вдома, то нехай заїде до мене. На це мати відповіла, що він не прийде, бо тут боїться. Сидить і нікуди не виходить. Господарі йому дають свої харчі. Де він перебуває — не сказала.

Від Кондрата я пішов на місце стрічі з Куліковим. Його застав в стайні ще з трьома яким[и]сь людьми. Цих людей я добре не бачив. Куліков вийшов до мене надвір і спитав чи був я в Кондрата. Я розповів розмову з матір'ю Кондрата Віктора. Вона жалувалась, що один син сидить в тюрмі, а другий ходить десь по чужих хатах. Від коли прийшов гарнізон до села, він додому не приходить. Дуже боїться. Ті люди, в яких він сидить, дають йому свої харчі. А до мене він не прийде, бо дуже боїться. Де він сидить — вона не сказала. Куліков мене погладив по голові і сказав: “Хороший чоловік. Ти старайся таки розвідати, де він і другі такі перебувають та до кого заходять. Повідомляти мене будеш так, як я тобі скоріше пояснював”. На цьому ми розійшлися. Я пішов додому, а він остався на тому подвір[']ї.

Після цього через два тижні я нікуди не ходив, тому, що був хворий. В селі большевики дальше робили ревізії так, як і попередньо — за порядком, щодня по кілька хат.

Спочатку місяця березня 1946 р. в нашому селі большевики проводили велику облаву. В цій облаві брали участь, крім місцевого, гарнізони з сс. Петрикова і Мишкович. Під час облави всіх мужчин і жінок брали до с/ради провірювати. З повстанців не знайшли нікого. В той час приарештували і забрали до району таких людей: Українець Михайла, Чорняк Ірину (дочка Чорняка Михайла) і Брухівську. По кількох днях їх звільнили (всі вони комсомольці).

Після облави почали в нашому селі організувати станицю “істребків”. Дня 6.03.1946 р. Куліков і участковий Слободяня (середнього росту, грубий, бльондин, літ 25; носив ППШ і наган) вписали до “істребітельного батальйона” таких людей:

1. Лісевич Мирослав — нар. 1916 р. нежонатий. За першої большевицької окупації був головою клубу, відтак пішов як доброволець до ЧА. З ЧА повернув 1945 р. і став головою кооперативи. Коли створили в с. Острові станицю “істерекків”, начальник Слободяня наставив його своїм заступником.

2. Українець Михайло — нар. 1927 р., нежонатий.

3. Вовк Михайло — нар. 1929 р., [нежонатий].

4. Сушко Стах — нар. 1927 р., [нежонатий].

5. Джула Теодозій — нар. 1929 р., [нежонатий].

6. Мельник Володимир — нар. 1927 р., [нежонатий].

7. Гладкий Григорій — нар. 1916 р., жонатий.

8. Яшибіцький Славко — 1915 р., [жонатий].

9. Кондрат Микола — нар. 1916 р., [жонатий] (зłodий, пияк).
10. Блош Петро — нар. 1913 р., [жонатий].
11. Кріса Мирослав — нар. 1914 р., [жонатий].
12. Кріса Ярослав — нар. 1914 р., [жонатий].
13. Дацко Еміліян — нар 1916 р., [жонатий].

XXI-ша стріча.

7.3.1946 р.

Цього дня вполудню десятник Василь Манчівський закликав мене до канцелярії с/ради. В с/радї я застав Кулікова, Слободяна, секретаря с/ради Сагайдака Василя і десятників: Семчишина Йосипа, Дорняка Петра і Маншівського Василя. Куліков відкликав мене до другої кімнати і сказав: “Ми організуємо станицю “істребків” і тебе я записав тому, щоб тебе не підозрівали за те, що тебе не беремо до жодної роботи”. Відтак запитав мене, що я за цей час розвідав. Я відповів, що за цей час нічого не розвідав, бо подвигався і лежав хворий.

— Завтра, — сказав Куліков, — поїдеш разом з іншими “істребками” до Микулинець, забере те зброю і, поки буде в селі гарнізон, будете держати її вдома. Коли вибереться гарнізон, будете дижурити в с/радї. Вечорами завжди ходитимете зі зброєю. Отже, тобі тепер вже краще буде розвідувати, тому що ти вже зможеш довше ходити по селі.

Як розвідувати — цього разу він мені не пояснював.

На запитання Кулікова, що я розвідав про Брикайла Тадея, я сказав, що про нього ніхто не говорить і де він є — не знаю. На відході він сказав мені далше розвідувати про Брикайла Тадея, мовляв, тепер весна і він може приходити додому. На цьому ми розійшлися.

Я прийшов додому і розказав мамі, що Куліков записав мене до “істребків”. Мама на це не сказала нічого.

8.3.1946 р. я йшов до с/ради, де застав вищеподаних “істребків”. Нам дали три підводи і ми поїхали до Микулинець. Ні Кулікова, ні Слободяна в той час в селі не було. В Микулиньцях заїхали ми на подвір'я РО МВД. До нас вийшов Слободян і закликав всіх до канцелярії Фінаєва (нач. “істребительного” батальйону по Микулинському районі; високий, грубий, волосся чорне, літ около 30, русский). Тут більше не було нікого. Слободян сів за столом, взяв якийсь друкований папір і почав читати. Чи він читав, чи говорив з пам[']яті, я не знаю. Оскільки собі пригадую, він говорив так: “Від сьогодні організуємо в селі Острові станицю “істребків”. На що ми організуємо “істребків”? — З нас ніхто не старався відповідати і він продовжував

дальше. — “Ми вас організуємо і даємо зброю на це, щоб ви нищили бандитів. Кожний з вас одержить кріс і 25 набоїв. Якщо б від котрого із вас хтось цю зброю відібрав, то цей дістане 10 років тюрми. Коли б до тебе йшли бандити на квартиру, тоді ти маєш до них стріляти. Маєш 24 набої для них, а один для себе застрілитися, бо як вони зловлять тебе в руки, то повісять чи задусять, як другим людям робили. Зараз (він показав на шафу, яка була в цій кімнаті) вибирайте собі кріси, але тільки самі рускі”.

Ми всі забрали кріси і по 25 набоїв. Відтак Фінаєв кожного зокрема прикликав до стола і записував: прізвище та ім'я, рік народження, національність та номер кріса. Між іншими покликав і мене. Коли все списав, тоді як і іншим, казав підписатись. Я підписався і він сказав нам потім йти на дижурку, а там ще заждати. Ми зараз вийшли до дижурки. В той час вийшов з своєї канцелярії Куліков і покликав:

1. Українець Михайло на 1 годину;
2. Вовк Михайло — 15 хвилин;
3. Джула Теодозій — 40 хвилин;
4. Останнього покликав мене.

XXII-га стріча.

8.3.1946 р.

Коли я прийшов до канцелярії (до тієї самої, що був 1945 р.) побачив тільки самого Кулікова. Він зараз мене запитав, що я розвідав. Я відповів, що нічого.

Відтак дав мні такі завдання: розвідати про —

1. Кондрата Віктора;
2. Кошильовського Геронія;
3. Возьного Романа;
4. Брикайла Тадея.

При цім казав звертати увагу і на інших повстанців. Розвідувати я мав за попередніми інструкціями.

— Зараз, — говорив Куліков, — краще буде тобі розвідувати. Доки схочеш, вечером, можеш ходити по селі. Старайся більше зібрати про бандитів матеріалів, а тоді розкажеш мені.

— Добре, — відповів я, — я їх висліджу. Коли від когось довідаюсь, до яких хат вони заходять, буду ходити погід ті хати і слідити чи вони там залишаться квартирувати, чи зараз вийдуть. Якщо залишаться, повідомлю вас. Рівночасно, згідно з вашими інструкціями, буду розпитувати про них і розвідувати де вони скриваються.

На цьому ми скінчили, він подав руку і я вийшов до дижурки.

Після мене Куліков ще покликав Сушка Евстахія, який по кількох хвилинах вийшов. Більше не покликав нікого. Ми ще трохи посиділи в дижурці, а відтак поїхали додому. В селі кожний забрав свою зброю та розішлися по домах. Від цього дня, аж до 6 квітня 1946 р. зброя була в мене вдома. 06. 4. 1946 р. виїхав з села гарнізон і нам зі зброєю казали перейти до с/ради. Ми тут стерегли села від повстанців.

Крім цього, що я виконував службу “істребка”, я даліше помагав матері при господарстві. Час від часу вечерами ходив у село, але без зброї. Всі інші “істребки” ходили також без зброї. Зброю залишали ми вдома.

В той час большевики в селі майже щодня переводили по господарствах ревізії. Найбільше ревізій робили в родини підпільників та на вулиці “Містечко”, коло кладовища.

Так до 15.3.1946 р. я не розвідав нічого. Після 15.3. ввечір прийшов до мене Українець Михайло з крісом і сказав, щоби я брав кріс і йшов до канцелярії с/ради, бо там на мене жде Куліков. Я зараз зібрався і, разом з Українцем, пішли до с/ради. Куліков ждав на подвір[']ю. Коли ми прийшли, сказав до нас, що зараз всі три підемо до с. Буцневи. Відтак ми вийшли на вулицю і йшли дорогою, яка веде попри господарство Кошильовського Геронія. Тут Куліков зупинився і сказав мені стати у воротях, Українця вислав на город, а сам стане під вікном і послухає, що там в хаті робиться. Якби хто вискакував з хати через вікно, то за ним, казав Куліков, стріляти. Коли б хто йшов дорогою, то добре приглядатись хто буде йти. Якщо б йшов боєць з гарнізону чи якийсь цивільний, то не чіпати, а якщо Кошильовський, Восьний чи Кондрат, то стріляти на них. Зараз ми розійшлися по вказаних місцях. Куліков пішов під вікно і за 10 хвилин вернув назад до нас. За цей час попри нас не переходив ніхто. Після цього ми подались до с. Буцневи в напрямі дерев'яного моста на річці Серет, коло залізничного моста. Тут за мостом поміщалося залізнично-дорожнє МВД. Дійшовши з нами до моста, Куліков сказав, що даліше піде сам, а ми можемо йти до с. Острова додому. Ми, навіть не прощаючись, розійшлися.

За кілька днів після цього до мене прийшов Трут Богдан і кликав мене до чайн[ої]. Я до чайн[ої] не хотів йти. Тоді він мені розказав, що перед кількома днями стрічався в Заворського Петра з Кондратом Віктором. Віктор до нього говорив, що большевиків не боїться, бо вже тепло і можна де-небудь перебути. Опісля говорили вони на інші теми, про які Трут не розказував.

Около 25.3.1946 р. в тій частині села, де я живу, більшовики з гарнізону переводили по господарствах ревізії. Зайшли також до

мене. З ними був начальник гарнізону. Коли вони переводили в коморі ревізію, я сказав начальникови, що довідався від Трута Богдана, що він кілька днів тому стрічався в Заворського Петра з Кондратом Віктором, а від себе замітив, що він там може скриватися. Начальник на це не сказав нічого.

Слідуючого дня знову переводили ревізії на господарстві Заворського Петра і в сусідніх господарів, однак не знайшли нічого.

До дня 4.4.1946 р. я перебував вдома і за цей час нічого не розвідав. В селі большевики даліше робили ревізії.

XXIII-тя стріча.

4.4.1946 р.

Цього дня пополудні я рубав на подвір'ї дрова. В той час через наш город переходив Куліков і начальник гарніону. Вони мене бачили і начальник гарнізону залишився коло перелазу, а Куліков прийшов до мене. Він привітався, запитав, що я роблю, а відтак, що я розвідав: Я розповів, що 25.3.1946 р. Трут Богдан мені говорив, що перед кількома днями ввечері він стрічався в Заворського Петра з Віктором Кондратом; що Віктор говорив, що вже большевиків не боїться, бо вже буде літо; що я про це під час ревізії при кінці місяця березня розповідав начальнику гарнізону. Поза тим нічого більше не розвідав.

Відтак Куліков дав такі завдання:

1. Через кілька вечорів ходити під хату Гука, де живе жінка Брикайла Тадея. Зайти під вікно, або під пліт на цьому господарстві чи в сусіди і обсервувати чи Брикайло Тадей не приходять додому. Якщо він прийде, то підслухувати, що жінка в хаті з ним говорить. Коли б він прийшов і роздягався та залишався сидіти довше, тоді про це скоро повідомити начальника гарнізону. Знову ж, коли б він тільки прийшов і зараз відходив, тоді слідкувати до кого він зайде на квартиру та про це рівнож повідомити начальника гарнізону, а якщо буде Куліков то його.

2. Даліше розвідувати про Кошильовського Геронія, Возьного Романа і Кондрата Віктора. Де вони перебувають, або до кого часто заходять. На цьому розмову ми закінчили. Він подав руку і відійшов.

Після цієї стрічі другого дня з села виїхав гарнізон.

Дня 6.4.1946 р. до села приїхали Фінаєв і Слободян. Вони приказали дижурному скликати до с/ради всіх "істребків". Ми зараз посходились і Фінаєв почав до нас всіх говорити: "Від сьогодні гарнізону вже немає в селі. Ви будете на їх місце. Ніччю завжди будете

в с/раді, а днем вдома при роботі. Тільки на день в с/раді залишатиметься двох джурних.

Ви на це взяли зброю, щоб боронити село перед бандитами. Будете переводити ревізії, ходити на засідки, а вашим начальником буде Слободян. Його у всіх випадках ви маєте слухати і виконувати всі накази”.

На цьому він закінчив і від'їхав в напрямі села Березовиці Великої, а Слободян залишився з нами. Він зараз сказав, щоб двох залишилось джурити, а всі інші розійшлись додому, а вечером, щоб знову зійшлись до с/ради. Ті, що залишились, мали стерегти зброї і, якщо б на с/раду або на село наскочили повстанці, зараз стріляти. А ці, що вдома, зачувши такі стріли, мали прибігти до с/ради і також стріляти на повстанців. Коли б повстаці окружили будинок с/ради, ми скоро мали повідомити залізно-дорожнє МВД в с. Буцневі. З джурними мав залишитися також Слободян.

Коли це Слободян скінчив говорити, ми зараз розійшлись домів, а двох джурних (які саме, не пригадую) і Слободян залишились коло с/ради. Вечером я пішов знову до с/ради. Тут всі ми спали, тільки з тим, що було двох стійкових. Один надворі, коло брами, а другий всередині, коло зброї. Подібний порядок був через увесь час мого перебування при “істребках”.

Під той час большевики до села не приїжджали. Около 12.4.1946 р. вечером, йдучи до с/ради на станицю (без зброї), зайшов на подвір'я Гука Григорія (тестя Брикайла Тадея), де жила жінка Брикайла Тадея. Там став за плотом його сусіда Вовка Михайла і обсервував подвір[']я Гука. Пізніше перейшов попід хату, а тому що не було собаки я підслухував під вікном кільканадцять хвилин. Ані на подвір'ю, ні в хаті не запримітив нічого підозрілого, бо всі вже спали, і по годині відійшов до с/ради, де пробув цілу ніч. Слідуючого дня ми з Українцем Михайлом джурили. Вечером я попросив Слободяна, щоб відпустив мене на вечерю. Після вечері, вертаючи до с/ради, знову вступив на обістя Гука Григорія.

Тим разом я скрився коло хати в саді. Тут просидів кілька хвилин і, не завваживши нікого, відійшов.

Слідуючими днями я працював вдома, а вечером йшов до с/ради, де проводив цілі ночі.

XXIV-та стріча.

18.4.1946 р.

Около 18.4.1946 р. перед вечером до села приїхав Куліков, Боровий (нач. РО МВД — середнього росту, товстий, бльондин, около 30 років).

Всі “істребки” зійшлись до с/ради. Коли я виходив змінити вартового, Куліков вийшов за мною і запитав, що я за цей час розвідав. Я відповів, що через два рази ніччю був на господарстві Гука Григорія, де живе жінка Брикайла Тадея. Один раз був під вікном і сидів за плотом в його сусіда Вовка Михайла, а другий раз через 1.30 год. сидів в саді коло хати, але ні першого, ні другого разу не завважив нікого і нічого не чув.

Вислухавши це, Куліков сказав: “Про Брикайла можеш ще розвідувати в інший спосіб: в Гука Григорія є діти. Ти випроведи свою сестру Ольгу, хай вона йде до них гратись. Може вона там кого завважить, або самі діти можуть сказати, хто в них є. Сестру повчиш так: йди Олю до Гука Григорія і подивися, чи там немає такого чоловіка, щоб перед дітьми, або перед чужими скривався. Подивися в обох хатах, в stodолі і в стайні. Вилізеш на згорнену полову, сіно чи солому.

Або хай запитає дітей: Тадей у вас є, — я його бачила? Діти будуть думати, що вона дійсно про те знає і бачила та її розкажуть. Знову ти, тоді будеш частіше підглядати і точно перевіриш. А сьогодні зробимо коло Гука Григорія засідку, тільки ти нікому про це не говори”. На цьому він скінчив. Після цього Куліков пішов до канцелярії і сказав, щоб Українець Михайло, Вовк Михайло, Джула Теодозій, Сушко Евстахій, Гладкий Григорій, Кондрат Микола, Дацко Еміліян і я забрали зброю та підемо з ним. З нами мали також йти Боровий і Фінаєв, а Слободян і інші “істребки” залишались в с/раді. Ми всі зараз забрали зброю і вийшли. Куліков нас провадив, ми — “істребки” йшли за ним, а Боровий і Фінаєв — за нами. Ми зайшли в сад Борка Михайла. Тут ми зупинились і Куліков сказав, що З-ри “істребки” піде з ним, а З-ри з нач. Боровим, і з Фінаєвим також З-ри. Кожний з нас повинен слухати свого начальника. І як попри нас хтось буде проходити, то ми мали звіdomляти своєму начальникові, а він вже знатиме що робити.

Відтак мене, Гладкого і Вовка взяв Фінаєв і ми пішли до Гука Григорія в сад коло кірата; Боровий взяв собі З-ох інших і пішов до сусідки Гука Теклі, де уставились коло брами, а трьох останніх пішли до сусіда, який мешкав з другої сторони господарства Гука. Тут ми просиділи до години 1-ої. До нас час від часу приходив Куліков, питав, що чути і зараз відходив. Около 1-ої години прийшов знову Куліков і сказав до Фінаєва, що вже підемо до с/ради. Зараз Фінаєв, Боровий, Куліков та всі “істребки” пішли до с/ради. На засідці цій ніхто з нас нікого і нічого не завважив.

Я, як і завжди ночував цієї ночі в с/раді. Коли пробудився, то Кулікова, Борового і Фінаєва не було, а тільки сам Слободян та джигурні: Кріса Ярослав і Кріса Мирослав. Зараз я пішов додому. Вечором знову прийшов до с/ради. “Істребків” ще всіх не було. Незабаром зійшлися

всі “істребки”, а ооколо 22 години прийшли: Куліков, Боровий і Фінаєв. Куліков сказав, щоб всі ці “істребки”, які ходили з ним попереднього дня зібралися, бо знову кудись підуть. Ми зібралися та з Куліковим, Фінаєвим та Боровим вийшли, а Слободян з іншими “істребками” залишилися в с/раді.

Куліков повів нас знову до Гука Григорія на засідку. Цієї ночі я, Джула Теодозій і Сушко Евстахій з Боровим скрилися при дорозі за плотом у Волинець Теклі, а решта “істребків” з Фінаєвим і Куліковим знову на тих самих місцях, що і попередньої ночі. Ми всі (ці, що були у Волинець Теклі) сиділи під хатою на лавці, тільки один стояв коло плота, якого що 1 година змінляли. Він мав завдання обсервувати дорогу. Ооколо 1-ої години Боровий сказав, що вже підемо до с/ради. Ми зараз пішли, закликали Кулікова та Фінаєва з рештою “істребками” і відійшли до с/ради спати. Рано Куліков, Боровий та Фінаєв відійшли в напрямі с. Буцневи.

Після цього я дальше був при “істреб. батальйоні”. Ревізій ніде ми вже не переводили і засідок не робили.

На Великодні Свята я був в чайні та впився так, що аж був п'яний. Коли вже йшов додому, коло Дзьобановського Михайла, стрінувся з Джулою Теодозієм і по-п'яному вдарив його в обличчя. Зараз з хати вибігли Дзьобановський Михайло, Гуральчук Петро і Трембович Т. (свояки Теодозія) і всі разом дуже мене побили. Я пішов до с/ради, взяв Українця Михайла автомата, вибіг на вулицю і думав їх постріляти. Коло чайн[ої] стояли мій вуйко Гаврилук Теодор та Загорський Богдан. Вони відібрали від мене автомата та взяли мене до чайн[ої]. В чайні я побив склянки, поломив крісла, стіл, а опісля пішов до с/ради спати. Цієї самої ночі в Гуральчука Емілія хтось вибив 5 вікон. Рано я вже виспаний пішов додому.

(Заввага слідчого: ця подія, можливо, була плановою підготовкою об'єкта на а/в, а може МВД тільки цю подію використало).

Цього самого дня до с/ради приїхав Шовнін і “істребок” Сушко Евстахій йому розказав, що Дзьобановські мене побили так, що я не можу рухатися. Шовнін з Лісевич Мирославом (заст. нач. “істребків” Слободяна) зараз прийшли до мене. Я тоді лежав в ліжку. Шовнін запитав що мені є. Я розповів йому це так: на третій день Великодніх Свят я був п'яний. Вийшов коло чайн[ої] на дорогу і говорив з дівчатами — Загорською Анною, Блош Ольгою, Джульською Марією, та хлопцями — Осовським Богданом, Сушком Евстахієм і Вовком Михайлом. В той час з брами Дзьобановського Михайла вибіг Джула Теодозій і ми почали сваритися, а відтак битися. З хати вибігли: Дзьобановський Михайло, Гуральчук Петро і Трембович Т. та їх жінки

та всі разом мене вибили. Я розлютився, побіг до с/ради, взяв автомата і хотів їх постріляти. Коло чайн[ої] стояли мій вуйко Гаврилюк Теодор та Заворський Богдан. Вони відібрали від мене автомата, а мене завели до чайн[ої]. В чайні я поломив крісла, стіл, побив склянки, а відтак пішов до с/ради спати. Рано прийшов додому і зараз положився до ліжка.

Коли я скінчив, Шовнін сказав: “Завтра тебе “істребки” відвезуть до Микулинець до лікаря, а Дзьобановського і Джулу, якщо вони тебе дуже побили, засудять”. Опісля вийшов з Лісевичом з хати та пішли до Дзьобановського Михайла. Що там говорили — не знаю.

Другого дня я прийшов до канцелярії с/ради і Лісевич та Вовк відвезли мене до Микулинець. Ми заїхали в РО МВД і зайшли до канцелярії Фінаєва. Фінаєв дав мені якусь картку і казав йти з нею до лікаря. Лікар мене оглянув і дав мені іншу картку, з якою я пішо до РО МВД. Тут в джурці ждав дві години. Через дві години мене покликав до своєї канцелярії Фінаєв і запитав, як мене побили. Я подав йому картку від лікаря і розказав цілу подію, подібно, як Шовніну. Опісля додав, що рано прийшов Шовнін і Лісевич та казали, щоб я їхав до лікаря.

Після цього Фінаєв закликав Джулу Теодозія і в моїй присутності розпитував про цю ж подію. Про цю подію Джула розповідав майже так само, як і я. Потім Фінаєв покликав Дзьобановського Михайла, Трембовича Т., Гуральчука Петра і їх жінок та почав їх допитуватися про цю бійку. Вони, змовившись, зізнавали, що я прибіг до Дзьобановського, кричав та хотів вибити вікно. Тоді Дзьобановський Михайло вийшов з хати і запитав чого я туди ходжу. Я зараз почав з ним битися. В цей час всі з хати повиходили і намагалися нас розборонити. Однак я всіх їх бив, а вони мене тільки трохи вибили та вигнали з подвір[’]я. Дальше Дзьобановський Михайло сказав: “Він сам в тому винен. Вибив в Гуральчука вікна, в чайні поломив стіл, крісла і ще цієї ночі ходив до Микулинець”. Вислухавши це, Фінаєв сказав, що я сам цього всього наробив і тепер буду відповідати. За це мене будуть судити. Опісля всім нам казав вийти до джурки, а сам засунув канцелярію і кудись пішов.

Через пів години прийшов Куліков і покликав до канцелярії Джулу Теодозія. В канцелярії Джула був півгодини. Після цього покликав Дзьобановських (батька і сина). Вони були около 1-ої години. Відтак покликав мене.

В канцелярії Куліков був сам. Він попросив мене сідати і запитав, що зо мною сталося. Я сів напроти нього, коло стола та розповів про цю подію так само, як і Шовнінові. Коли я скінчив, Куліков сказав: “Це не було так, як ти ро[з]казуєш. Це було так: ти сам прийшов до

Дзьобановського і розпочав бійку, в чайні побив склянки, поломив крісла, стіл, та вибив в Гураль[чука] Емілія вікна. Отже, за це тебе будемо судити”. Відтак відпровадив мене до дижурки.

В той час Дзьобановські та інші, які були в дижурці від[']іхали до села і всім людям говорили, що мене будуть судити. Я до вечера залишався в дижурці.

Вечером до мене прийшов слідчий Панов (низького росту, чорний, літ около 30) і покликав мене на другий поверх до канцелярії на слідство. Тут не було нікого. Панов сів за столом і запитав хто мене побив. Я розповів йому цю подію так, як попередньо Шовніну і Кулікову. Він вийняв папір і записав моє прізвище та ім'я, місцевість і дату народження, а даліше описав цілу подію, про яку я йому говорив. Як скінчив писати, встав від стола, прочитав це мені та сказав, що це не так було. Це я сам розпочав бійку, вибив в Гураль[чука] вікна, в чайні побив склянки, поломив стіл та крісла і за все це мене судитимуть.

На цьому він закінчив і вивів мене до дижурки. Тут дижурний (високий, блондин, літ около 30; у військовому уніформі, з пістолетом) записав моє прізвище, забрав від мене пасок від штанів та аграфки та запровадив до тюрми. В келії разом зо мною було двох москалів, якийсь господар і хлопець з с. Мишкович (з 1932 р., прізвища не знаю). Тут я просидів через цілу ніч. На слідство не покликали з нас нікого.

Слідуючого дня рано о годині 8-ій до тюрми прийшов Куліков і покликав мене до канцелярії. Там, крім нас двох, не було нікого. Куліков попросив мене сідати на кріслі коло стола, а сам сів напроти мене за столом та почав говорити: “Знаєш, тебе будуть судити за те, що всі зізнали правду, а ти так набрехав. За побиття вікон можеш дістати 1 рік тюрми, за поламання стола і крісел та побиття склянок — 2 роки, а 2 роки за те, що ти в заяві підписав видати Кондрата Віктора, Кошильовського Геронія і Возьного Романа, але жодного не видав. Те, що ти до сьогодні сказав, замало. Коли б ми вдалися до суду о звільнення, то нас самих сварили б. Якби ти був видав хоч одного, то ми вже мали б з чим [йти] до прокуратора і на тій підставі він зменшив би тобі кару. Але є ще одна можливість, в якій ти можеш себе оправдати. Мені шкода тебе і я хочу тебе рятувати. Отже, ти зараз добре слухай, а я тобі буду говорити, якщо ти хочеш жити і не хочеш сидіти в тюрмі. Бо знаєш, зараз в Росії біда, люди гинуть з голоду і ти там також будеш голодувати, а коли послухаєш мене, то я дам тобі таку роботу, що ти будеш коло дому і будеш мати все, що тобі буде потрібно. За всяку ціну мусиш видати Кондрата, Кошильовського і Возьного. Це буде так: завтра вечером тебе випустимо, але всюди в місті і в

селі, будемо говорити, що ти втік. Після того будемо переводити за тобою ревізії. Коли ти прийдеш додому, перш за все маєш сконтактуватися з Кондратом, Кошильовським, Возьним. Потім ти повинен з ними стічатися даліше і розвідувати де їх криївки, куди ходять, що роблять, з ким стрічаються, з ким мають зв'язок та про все те нас повідомляти. З ними можеш сконтактуватися в такий спосіб: коли ти вже “втечеш” і прийдеш додому ми будемо робити за тобою розшуки. Про це також довідається Кондрат, Кошильовський і Возьний. Отже, ти через його родину, або через тих, що до них часто заходять, перекажи до них, що хочеш з ними стрінутися, бо даліше не можеш і не маєш де скриватися. Пам'ятай, що мамі мусиш сказати точно, як є: що ти не втік, а тебе звільнили, радше замінили кару — за 5 років тюрми маєш видати всіх бандитів, або одного з них. Мамі розкажеш тому, що це частинно буде залежати від неї, бо вона мусить втечи з дому і тим підтвердити дійсність твоєї втечі. В противному випадку, коли б мати сиділа вдома, а ми будемо за тобою шукати і не будемо арештовувати мамі, тоді люди можуть підозрівати. Коли зробиш так, як я тобі скажу, то це все нам напевно вдасться. В такому випадку ти маєш кращу можливість сконтактуватися з Кондратом, Кошильовським і Возьним. Перед людьми і перед ними ти і мама повинні говорити, що ти втік, як тебе Куліков вів на слідство. Ти маєш говорити так: коли Куліков списав мою біографію і подію з бійкою, про биття вікон в Гуральчука і склянок в чайні, сказав, що мене чекає за це 5 років тюрми. Коли мене випроваджував до тюрми, що поміщалася в сусідньому домі, то він йшов наперед, а я йшов за ним. На розі дому РО МВД, коли ми вже скручували до тюрми, Куліков став говорити з другим військовим з цього ж будинку, я почав тікати. Вони не звертали на мене уваги, і використавши це, [я] тікав в противному напрямі через город при будинку МВД, переплив через ріку. Коли добігав до ліска, то за мною почали стріляти, але я вже скрився в лісі. Відтак нічю через поля прийшов до дому. Большевики за мною не гналися, бо ріка глибока, але за мною було чути сильний крик.

Вони на підставі цього візьмуть тебе до себе, якщо не зараз то за кілька днів чи навіть пізніше. Отже, в розмові з ними або з людьми, коли будеш розказувати про свою втечу, то уважай, щоб часом не забувся і не розповів їм так, як в дійсності було, бо тоді вони не прийняли б тебе. Зараз я відпроваджу тебе ще до тюрми і там розкажеш, що за цю бійку та побиття вікон жде тебе 5 років тюрми. Кажи, що в Росію голодувати не поїдеш, а при найближчій нагоді будеш втікати.

На цьому Куліков закінчив і дижурний відпровадив мене до тюрми. В тюрмі я розказував за що попав і що за це мене засудять на 5 років.

Але що я не думаю їхати до Росії голодувати, а при найближчій нагоді буду втікати.

По 2-х годинах прийшов з дижурним Куліков і покликав мене до канцелярії. В канцелярії застав нач. МВД Борового. Він попросив сідати напроти нього на крісло, дав закурити та почав розпитувати про бійку. Я йому розповів так, як скоріше розказував Шовнінові і Кулікову. Коли я скінчив оповідати, Боровий сказав, що це так не було, а було так, як розказували Дзьобановський, Трембович і Гуральчук та їх жінки. З їх оповідання виходить, сказав він, що я їх побив і за те все мене жде 5 років тюрми. “Але знаєш, — продовжував він, — мені тебе дуже шкода. Ти маєш малу сестру, маму, а ми тебе засудимо і поїдеш в Росію та можеш там загинути з голоду”. Тут запитав, чи мені вже про це Куліков говорив. Я відповів, що говорив і я на це погоджуюся.

Відтак почав говорити даліше: “Знаєш, ми тебе звільнимо, але з тим, що ти маєш видати Кондрата Віктора, Кошильовського Геронія і Возьного Романа. Це буде виглядати так: в суботу вечером ми підвеземо тебе підводою до мишковецького кладовища, а звідси ти вже сам підеш додому. Одночасно в районі коло МВД наробимо багато стрілів і крику, що ти, коли Куліков вів тебе зі слідства, втік. Як вже будеш вдома, то розкажеш мамі, що за бійку, побиття вікон (хоча ти не побив) та за те, що не виконав скоріше зобов’язаних в заяві завдань, тебе ждало 5 років тюрми. Одначе тебе пустили, а за те ти маєш видати Кондрата, Кошильовського і Возьного. Крім цього розкажеш мамі, щоби забрала в домі речі і скривалася, бо ти втік з МВД і за тобою будуть шукати.

Перед людьми, знову ж будеш говорити, що втік при такій нагоді: в суботу Куліков переводив тебе зі слідства до тюрми і по дорозі став говорити з якимось большевиком через вікно. Ти був позаду і, використавши це, що вони не звертали на тебе уваги, втік через город, ріку, лісок і через поля додому. В той час ми будемо за тобою і мамою шукати по селі і це буде підтверджувати дійсність твоєї втечі. Коли вже будеш скриватись старайся звязатися з Кондратом, Кошильовським і Возьним. Стрінувшись з тобою, вони будуть розпитувати за що тебе заарештували і як ти втік. Ти їм можеш говорити, що ти втікав тому, бо тебе мали засудити на 5 років тюрми. Про втечу будеш розказувати так, як і населенню. В розмові з ними кажи, що тобі зле самому скриватися і може б вони прийняли тебе до себе. Коли вони тебе приймуть і ти будеш вже з ними ходити, вважай на все, що вони роблять, куди ходять, з ким стрічаються і де сидять.

Якщо б зараз тебе не прийняли до себе, а сказали, що пізніше, тоді старайся точно з ними умовитися, коли і де та в якій порі з ними

стрінешся. Але я думаю, що вони тебе приймуть зараз і втішаться, що буде їх більше і буде їм веселіше жити. Чи прийдуть вони, чи не прийдуть, то 5.5.1946 старайся з мною стінутися. 5.5.1946 р. я буду на тебе ждати коло зруйнованого хутора Керачинського (поляк. 1940 р. вивезений в Сибір) вечером о годині 21-ій. А коли б ти 5.5.1946 р. не міг вийти, то вийди слідуочого дня за село коло цвинтаря, під соснами священниковими буду на тебе ждати. Як будеш підходити і тебе бійці здержать і запитають хто ти, то скажи їм псевдо “Граб”. Вони тобі скажуть підійти і ти запитаєш чи є Куліков, а як його не буде, то запитаєш за Боровим. Тоді розкажеш, чи ти вже пов’язався, що говорять про тебе люди, що ти розвідав про інших бандитів. Назначую дві стрічі тому, бо коли ти будеш з бандерівцями, то не будеш мати змоги прийти на першу стрічу, тоді прийдеш [на другу]. Якщо тобі пора буде йти на стрічу, а ти будеш з Кондратом, Кошильовським і Возьним, то говори їм, що хочеш іти до вуйка перебратися чи до мами довідатися. Коли дозволять піти самому, то прийдеш на стрічу, але з тим, що в вуйка чи в тітки полагодиш ту справу про яку ти їм говорив. Якщо вони не схочуть тебе пустити самого, тоді хай йдуть з тобою до вуйка, а там їх залишиш і скажеш, що хочеш ще піти до мами. Відходячи, запитай їх за скільки маєш до них вернути. Коли вони схочуть йти з тобою, то не спротивляйся і погодься на це. Якщо будеш мати змогу відлучитись від них, то старайся скоро прийти до нас. Коли на означений час не вспієш, то візьми в вуйка чи в якогось іншого господаря коня і скоро приїдеш та подасиш відомості. Якщо з бандерівцями не нав’яжешся і будеш скриватися сам, а ми будемо проводити в с. Острові облаву, то ти не бійся, бо тоді завсіди буде хтось з нас, чи Куліков, чи я. Ми перші будемо входити до будинку і зараз нам покажешся, а ми тобі покажемо, де скритися. В тих місцях бійці вже не будуть шукати”.

На цьому Боровий закінчив. У випадку, коли б я квартирував разом з Кондратом, Кошильовським і Возьним, як поступати під час ревізій, не казав. Відтак дав мені закурити і відпровадив до тюрми. На другий день мене знову покликав Куліков та розпитував, чи я зрозумів, що мені говорив Боровий і він. Я відповів, що зрозумів. Тоді Куліков сказав, щоби приготувати всі свої речі і бути готовим скоріше, щоби перед самим виходом з келії не збирати своїх речей, бо це демаскувало б мою втечу.

Вечером джигурний покликав мене до канцелярії Кулікова. Він вже ждав на мене одягнений і з автоматом та сказав, що зараз перейдемо з РО МВД до РО МГБ і відтак підводою поїдемо даліше. Коло підводи застали ми Борового, Фінаєва і ще одного військового. Ми посідали

і всі 5-ть від'їхали. Коли ми вже від'їхали за місто, то в районі почали стріляти (ніби-то за мною). Вони відвезли мене коло мишківського кладовища. Тут я зліз з підводи, а за мною зліз Куліков і запитав, чи я знаю, що маю робити. Я відповів, що знаю. Він подав руку і ми розійшлися. Вони поїхали в напрямі району, а я пішов додому.

Цієї самої ночі я прийшов додому. Зараз мамі розповів про все так, як мене інформували. На це, щоб скриватися, мама погодилася і забрала з дому всі речі, але мені сказала, щоб я Кондрата, Кошильовського і Возьного і інших людей не видавав. З цим я погоджувався також.

Перших 3-и дні я пересидів на стриху в свого товариша Осовського Богдана. Йому та його родині говорив, що втік. Всі люди в селі почали говорити, що я втік. Мою втечу найбільше підтверджувало те, що мати все з дому повиносила і сама скривалася також. Зараз після моєї "втечі" більшовики шукали за мною і вдома та в родині питали за мамою.

В цих днях до Богдана Осовського прийшов Вовк Михайло (мій товариш) і я йому розказав, як втікав, але що мене пустили не признався. Також просив його, що коли б він стрінувся з Кондратом, Кошильовським чи Возьним, то щоб їм оповів про це, що я втік і скриваюся та що мені самому дуже зле. Я мав щонаочі чекати коло брами і якби вони прийшли до Вовка, то цей повинен був їм сказати, що я на них чекаю. Вовк мені сказав, що Віктор Кондрат дальше заходить додому. Слідуючого дня в Вовка Михайла я стінувся з Кошильовським Геронієм, Кондратом Віктором і Возьним Романом. В хаті в той час не було нікого, лише нас 4-ох. Тоді я їм сказав, що я не втік, тільки більшовики мене пустили і я маю до 5, або до 13.5.1946 р. їх видати. Більшовики в терені розказували, що ніби-то я втік і мені також так казали говорити. Але коли я прийшов додому, то подумав, що не буду вас видавати, а буду скриватися. Зараз сказав мамі, щоб все з дому повиносила і також скривалася. Отже, я хотів би з вами критися. Вони на це сказали, що візьмуть мене до себе, але ще два-три тижні мушу скриватися сам. Я сказав їм, що це задовго буде мені самому скриватися, бо як їх до 5.5.1946 р. не видам, то більшовики за мною будуть дуже шукати. Зо мною найбільше говорив Кондрат і Кошильовський. Кондрат на це сказав мені, що другого вечора знову тут стрінемось і він мені розкаже, що я маю робити. В кінці я їх попросив, щоб вони нікому з людей не говорили про те, що я признався їм що маю їх видати більшовикам. (Я їм не повинен був признатися, що мене пустили і маю їх видати, але повинен був говорити так, як і людям. Одначе, коли я прийшов додому і розказав все мамі, то вона мені

заборонила робити таку роботу, а сказала, щоб я скривався і з більшовиками не контактував). На цьому ми розійшлися.

Я тоді дійсно думав скриватися і тому їм признався, хоч Куліков наказував, щоб про це, що я маю видавати повстанців та що мене пустили, нікому не говорити.

Цієї самої ночі я взяв від тітки Дзьобановської харчі і пішо до цегольні. Там переквартирував через день, а ввечері прийшов знову до Вовка Михайла і тут стрінувся з Кондратом, Кошильовським і Возьним. Кондратови я розказав, що квартирував в цегольні, а дальше сам не знаю де маю подітись. Що люди мене бояться приймати на квартиру і я хотів би вже разом з ними скриватися. На це Кошильовський сказав, що я повинен поки що сам скриватися, а за два-три тижні вони мене візьмуть до себе, коли вже будуть мати приготоване місце, якого зараз ще не мають. На цьому ми розмову закінчили і розійшлися. При відході Кондрат сказав мені, що про слідоучу нашу стрічу повідомить мене Вовк Михайло.

Після цього я дальше пішов до цегольні скриватися. Харчі брав в своєї тітки Дзьобановської Анни.

I-ша стріча

5.5.1946 р.

Коли я квартирував в цегольні думав над тим, що мені дальше робити. Вкінці рішився піти ввечері на умовлену з Куліковим стрічу (коло хутора Керачинського). Кондратови, Кошильовському і Возьному я про це не згадував нічого. Вечером пішов на стрічу. Коли підходив, то на віддалі 50 м мене задержали та питали хто йде. Я відповідь, що "Граб" і мені сказали підходити ближче. Як я підійшов ближче цієї хати, то напроти мене вийшов Куліков і ми під соснами посідали. Крім Кулікова на подвір[']ю я бачив ще одного чоловіка і чути було в куцах шелест. Зразу Куліков запитав мене чи я був з Кондратом Віктором, чи взяли мене до себе, що говорять люди, де я скриваюся. Я відповів, що з Кондратом Віктором був 3 і 4.5.1946 р. в Вовка Михайла, який мені попередньо казав, що Віктор часто заходить додому; повстанці, Кондрат, Кошильовський і Возьний ще мене до себе не взяли; люди говорять, що я втік, а скриваюся тепер в цегольні, бо родина боїться. Про те, що я признався повстанцям, що мене більшовики пустили, я Кулікову не казав нічого. Після цього Куліков сказав: "Ти дальше скривайся в цегольні, бо ми будемо робити за тобою і за мамою сильні ревізії. До людей дальше говори, що ти втік. З повстанцями старайся якнайскорше стрінутися і говори їм, що ти

не маєш де сховатися, бо за тобою дуже шукають і нехай вони тебе візьмуть до себе. Якщо тебе приймуть, то ти старайся розвідати: де вони сховалися до цього часу, що робили, з ким стрічалися, де брали харчі і що зараз думають робити. Те все можеш довідатися двома способами: по-перше, що будеш з ними всюди ходити і на все приглядатися, а по-друге, в розмові з ними. Спочатку будеш говорити на приватні звичайні теми, а відтак перейдеш на тему їхнього життя до цього часу. Ти їм будеш розказувати про свої переживання, а вони будуть розказувати тобі про свої. Кожного дня ти щось розвідаєш". На цьому він закінчив. Слідуючу стрічу назначив на 13.5.1946 р. за селом на кладовищі коло священникових сосон. Там він мав ждати на мене цілу ніч. Відтак подав руку і ми розійшлися.

Зо стрічі я пішов до тітки Дзьобановської. Там забрав харчі і пішов до цегольні квартирувати. Тут я схривався до 8.5.1946 р. По харчі ходив щодня до своєї тітки. Протягом цих двох днів большевики в селі за мною і мамою робили сильні ревізії. 7.5.1946 р. я сам зайшов до Вовка і запитав чи не було часом Кондрата, Кошильовського і Возьного. Він відповів, що стрічався і вони казали, щоб слідуючого дня прийти до нього. Другого вечора я застав в Вовка Михайла Кондрата, Кошильовського і Возьного. Я їм почав жалітися, що большевики за мною дуже шукають і не маю де дітися. (Про це що я був 5.5.1946 р. з Куліковим на стрічі, я не говорив їм нічого). Тоді Кондрат сказав, що вони вже були б мене взяли, але ще не мають доброго місця. Ще кілька днів мушу критися сам, а тоді мене заберуть. На тому ми розмову закінчили, перейшли на інші теми. Після короткої розмови Кондрат сказав, що мають кудись іти, але куди не сказав. Про слідуючу стрічу з ними мав мені повідомити Вовк Михайло.

Після цього я дальше схривався в цегольні, а харчі брав в своєї тітки. В селі я з ніким більше не стрічався

II стріча

13.5.1946 р.

Цього дня вечером я пішов до тітки, повечеряв і пішов городами на стрічу. Кілька метрів перед пунктом стрічі мене здержували та питали хто йде. Коли я подав кличку "Габ", сказали підходити. На горбку я побачив дві особи. Це були начальник РО МВД Боровий і Куліков. Подальше від них сиділо більше людей і щось між собою говорили. Боровий почав мене випитувати що нового в селі, що говорять за мене люди та чи був я з Кондратом, Кошильовським і Возьним. Я відповів, що в селі спокійно, а про мене люди говорять, що я дійсно втік, бо

мама також криється. Дальше сказав, що 8.5.1946 р. в Вовка Михайла стрічався з Кондратом, Кошильовським і Возьним. Вони мене з собою ще не взяли, а говорили що візьмуть ще за кілька днів, бо тепер підговляють місце. Після цього сказав, що про ніщо більше не довідаєся, а вже як буду з ним, то буду старатися розвідати все те, що мені раніше поручили. Тепер я криюся дальше сам в цегольні. На цім ми розмову закнчили. Слідуючу стрічу Куліков визначив на 27.5.1946 р. на вулиці коло чайн[ої]. Відтак вони подали мені руки і ми розійшлися. Я пішов до села, а вони залишилися на тому самому місці.

В селі я зайшов до тітки Дзьобановської, забрав харчі і пішов до цегольні. 15.5.1946 р. зайшов до Вовка Михайла і цей сказав мені, що Кондрат, Кошильовський і Возьний переказували, щоб я в нього на них заждав, а вони сюди ввечері прийдуть. Я трохи пождав і незабаром вони прийшли та сказали, що вже можу йти з ними, тільки треба піти до якогось господаря і дістати шнурки.

Відтак ми пішли коло церкви. Там всі 4-ри повизувалися і вилізли на дзвіницю. Тут ми полягали спати. Коли по[в]ставали, то почали мені розказувати від коли і скільки вони тут сидять. Днем оповіли мені, як вони переживали той час, як були в селах гарнізони. Возьний Роман розказував, що як-тільки приїхав гарнізон, то він крився в криївці в селі (але в кого була криївка, він не сказав). Тому, що в криївці не було повітря, то він перейшов критися до двох братів, які жили в хаті Дудика на рампі між Островом та Березовицею Великою (прізвище цих братів не пригадую). Ще в 1940 р. його батько працював на залізничній дорозі, і з цими людьми добре запізнався і, коли він не мав де скриватися, тато пішов до них і вони погодилися його скривати. Там Роман просидів на стриху та в хаті через два місяці. Романову розмову перервав Кондрат Віктор. Він розказував як около 10 травня 1946 р. він з Романом і Геронієм йшли до нього додому. Роман і Героній пішли поза хату Павла Коцюби до Кондрата, а він йшов дорогою. Коли доходив до брами Горина Петра, почув якийсь рух і з брами його дому хтось один раз вистрілив, а з-за брами Горина Петра з-заду біг якийсь большевик. Напроти Віктора на порозі стояв кулемет, але коло нього нікого не було. Зо всіх сторін підходили большевики. Віктор побачив, що його оточують і хочуть зловити живим, втік на подвір[']я Семчишиного Степана. На щастя тут нікого не було і йому вдалося втечи на городи. Большевики вже більше за ним не стріляли.

Другий раз знову Віктор втік днем з Березовиці Великої до Острова. В Березовиці Великій він скривався в своєї родини і, коли переходив через подвір'я його завважив большевик. Віктор почав тікати, а большевик біг за ним і кричав до людей, щоб його ловили.

Він через ріку втік до с. Острова. Слідом за ним бігли бійці з гарнізону. Однак вони не знали, де Віктор дівся і шукали за ним на полях біля с. Острова. Він переквартирував у селі. Вечером взяв харчі і поліз на дзвіницю. Там застав Кошильовського Геронія. За два дні до них прийшов Возьний Роман.

Під час цієї розмови я запитав, до кого вони заходили. Віктор розказав, що першої ночі, як тільки вибрався з села гарнізон, зайшли до Кучній Марії і там цілу ніч забавлялися. Пізніше заходили до Яворського Петра, Яворського Богдана, Якубішин Анни. Через цей час стрічалися з Вовком Михайлом і Трутом Богданом.

Кошильовський Героній розказував, що він весь час перебував в двох господарів. Криївки не мав, і цілий час квартирував на стріхах. Там кілька разів большевики робили ревізії, але його не знайшли. Так ми розмовляли аж до вечора. Вечером розійшлися за харчами. Ми з Кондратом Віктором пішли до моєї тітки, а двох останніх до тітки Кошильовського, Семех Марії. Досвітком всі ми мали зійтися на подвір'ї Клави Петра. Якщо б ще був час, то мали йти в село за сигаретами і до Семех Володимира та Гуральовського Степана за тютюном. Полагодивши все, ми ранком пішли знову на дзвіницю спати. Пополудні вони оповідали, що стрічалися з Музикою Василем і Назвальським Володимиром, і там деколи квартирували. Вони туди заходили через весь час.

Кожного дня ми ходили до села. В перших днях я ніде до хати не заходив. По кількох днях почав заходити до всіх вище згаданих людей, до яких заходили вони. Через цей час большевики даліше питали за мною і матір[']ю.

III-тя стріча

27.5.1946 р.

Дня 27.5.1946 р. я сказав до Кондрата, Возьного і Кошильовського, що піду до свого вуйка, Гаврилюка Теодора, за машиною. Звідтам пішов прямо на стрічу. Зайшов до Ярмуша Дмитра, став за брамою і дивився на дорогу. Незабаром побачив Кулікова. Я подав умовлений знак (чи-чи-чи) і закликав його на подвір'я. Ми зайшли за хату і він мене запитав, що чувати в селі. Я відповів, що тепер дуже мало ходжу і не знаю нічого. Даліше я розказав, що я вже разом з Кондратом Віктором, Возьним Романом і Кошильовським Геронієм. Почувши це, Куліков запитав де ми сидимо. На це я відповів, що зараз ми не сидимо в криївці, тільки наверху. Але в такому місці, що їх там не можна побити. Коли большевики схочуть їх здобути, то вони будуть

відстрілюватися. В такому бою большевики можуть вбити і мене. Вже краще буде побити їх десь в селі. Вони сидять тільки в одному селі, нікуди не ходять, нічого не роблять, ані не вбивають людей. Куліков сказав, якщо ми в такому місці сидимо, то не будуть нас рухати, а відтак запитав, де це є. Я розказав, що ми сидимо коло церкви, на дзвіниці. Там над дзвонами є дашок і ми там скриваємось. Вилазимо і злазимо по липі, яка росте коло дзвіниці. Вилізши, підносимо один аркуш бляхи, влазимо і бляху кладемо назад. Звідтам ми бачимо все, що діється в селі. Майже щодня йдемо до села, беремо харчі в своїх родин і повертаємось. Возьному і Кошильовському приносять з дому харчі до тітки Кошильовського — Семехи Марії, а мені і Вікторови до тітки — Дзьобановської Анна і звідтам ми вже їх забираємо. Заходимо також до Кучній Марії, Якубишин Анни і інших. Дальше я розповів йому все, що я під час свого перебування з повстанцями від них довідався. На питання Кулікова, хто їм порадив там сидіти, я відповів, що вони про це мені не говорили. Потім просив Кулікова, щоб їх там не вбивали, бо можуть вбити і мене. А навіть, коли б я залишився живий, то люди відразу догадаються, що це моя робота. В такому випадку я вже не буду міг розвідувати. Тоді Куліков сказав: “Добре, ми їх там не будемо поки що вбивати, але в селі засідки будемо робити”. Отже, якщо б ти з ними йшов, то йди в самому заду. Коли попадеш на засідку, то стріляй з кріса чи з якої іншої зброї догори (скільки не сказав). Це буде знак, що там є і ти, і ми вже не будемо туди стріляти. Ти завжди тікатимеш на боки, вправо чи вліво. Ти з ними всюди і слідкуй, що вони роблять, до кого заходять, з ким контактуються (чи контактувалися скоріше), де сидять (чи сиділи скорше), хто дає харчі, що вони дальше думають робити. Все це будеш мені подавати на стрічах. Слідуюча стріча буде 14.6.1946 р. в тому самому місці, в тій самій годині і цей самий умовний знак що й сьогодні. А якщо б ти на умовлений день прийти не міг, то прийдеш слідуючого дня. Отже, стріча повинна відбутися 14 червня, а якщо б мене не було, то прийдеш рівнож 15.6.1946 р. На стрічу старайся виходити так, як я тобі говорив раніше. Йтимеш до тітки, вуйка чи якогось знайомого по щось, або в якійсь справі. Наперед підеш полагодиш цю справу і скажеш, що коли б за тобою прийшли Кондрат чи хто інший, хай скажуть, що ти щойно вийшов. Після цього прийдеш на стрічу”. На цьому він закінчив, подав руку і ми розійшлися. На цій стрічі був тільки сам Куліков.

Після стрічі я пішов до Гуральчука Степана і разом з Кондратом, Кошильовським і Возьним забрали харчі і пішли на дзвіницю спати. Цілий день ми грали в карти і говорили на різні теми, одначе я не

довідався нічого мені потрібного. Так на дзвіниці ми квартирували кожний день, аж до 14 червня 1946 р.

За цей час большевики робили в селі ревізії та нічню на краях села і на роздоріжжях засідки. На початку місяця червня всіх “істребків” покликали до с. Буцневи, щоб злучити обі станиці “істребків” разом. Вони не хотіли іти. Тоді їх всіх роззброїли і вони залишилися вдома на господарствах.

В міжчасі, коли я заходив до тітки Дзьобановської по харчі, то стрічався з матір’ю, але вона на тему моєї роботи не говорила нічого. Крім цього, що ми заходили до родини по харчі, ще також заходили по харчі, або за газетами до Тарнавського Івана, Семчишиного Нестора, Бородая Дмитра, Заворського Петра та Якубишиної Анни.

В цьому часі я довідався від Кондрата Віктора, Кошильовського і Возьного, що зимою — січень і лютий 1946 р., коли в селі був гарнізон, то Віктор скривався в Мужилихи Домки (своєї тітки) та Якубішиної Анни (дівчини — дочка Якубішиного Григорія); Кошильовський Героній де-коли в цей час перебував в Маштафа Михайла і Маштафа Захарія. В цих господарів вони також побирали харчі і квартирували пізніше. Про інших повстанців я не розповідав нічого.

IV-та стріча

14.6.1946 р.

14.6.1946. р. ми квартирували дальше на дзвіниці. Ще днем я говорив, що мені ввечір треба буде піти до вуйка Гаврилюка Теодора та залишити ладити черевики, бо вже подерлися. На це вони зараз не сказали нічого. Аж вечером Віктор сказав йти до вуйка і залишити ладити черевики та взяти хліба і тютюну та вернути до них назад. Вони тоді не йшли ніде. Я зараз пішов до вуйка, але його вдома не було (він був в Тернополі) і черевиків не залишав направляти, тільки взяв хліба і тютюну і пішов на стрічу. Стріча ця, як і попередня мала відбутися коло чайн[ої], біля Заворського Петра. Я пішов в цьому напрямі і скрився за брамою Яроша Дмитра. Незабаром від сторони с. Буцневи надійшов Куліков. Я подав умовлений знак і він зараз підійшов до мене, подав руку і ми пішли за хату на цьому ж подвір[’]ї. Тут він зразу запитав як мені живеться (це були перші слова на кожній стрічі). Я відповів, що криюся, днем не ходжу, тільки нічню, сиджу так само, як Кондрат, Кошильовський і Возьний. Дальше на питання Кулікова, що тепер робили, я відповів, що нічого. Вечерами ходимо до села по харчі, приносимо і знову йдемо на дзвіницю квартирувати. Іншої роботи в нас немає. Харчі беремо дальше в тих хатах, що і

раніше: я і Кондрат — в моєї тітки Дзьобановської Анни, а Кошильовський і Возьний — в Семехи Марії. Харчі до цих хат приносять нам родичі. Крім цього, ми де-коли брали харчі в Тарнавського Івана, Семчишиного Нестора і Бородая Дмитра. Часто також заходимо до Заворського Петра, Кучній Марії і Якубішиного Григорія, до його дочки Анни.

Відтак на його запитання я розповів все, що я за цей час довідався: що Кондрат Віктор, Кошильовський Героній і Возьний Роман через увесь час скривалися в своєму селі; нікуди не ходять і з чужими не стрічаються, наїдяться і сидять, цілими днями читають газети, які беруть в Семчишиного Нестора, або грають [в] карти (не в гроші, тільки так — для забави). Дальше я розповів, що в той час, як в селі був гарнізон — зимою, Віктор найбільше квартирував у Мужили Петра і Якушін Григорія; Кошильовський — в Маштафа Михайла і Маштафа Захарія. Також деколи квартирували в Заворського Петра. Літом, заки я до них прийшов, рівнож квартирували в тих же хатах і до них найбільше заходили. Позатим я більше нічого від них не довідався.

Після цього Куліков запитав, з ким ми ще стрічалися та про що між собою говорили. Я відповів, що з повстанцями не стрічаємось, а з дівчатами і хлопцями часом стрічаємось на дорозі, або деколи заходимо. До цих належать: Вовк Михайло Іванович, Каролішин Михайло, Бородай Йосиф Дмитрович, Назвальська Марія Матвіївна, Блош Ольга Дмитрівна, Заворськ[а] Іванн[а] Петрівн[а] і Джульськ[а] Марі[я] Дмитрівн[а]. З ними говоримо про село, дівчат і хлопців. В село ходимо всі разом.

В кінці Куліков запитав, чи ми заходимо часом квартирувати до села, чи дальше на цьому самому місці — на дзвіниці.

Чи Куліков говорив щось більше — не пригадую собі. Мабуть на цьому закінчилася наша розмова. Слідуючу стрічу визначив на 27.6.1946 р. на цьому самому місці, в тім самім часі і цей самий умовлений знак. При відході Куліков сказав, щоб до слідуючої стрічі більше від них довідатись. Якщо будуть десь наверху квартирувати, то запам'ятати в кого. Відтак я подав йому руку і відійшов, а він залишився на місці.

Коли я вернувся зо стрічі на дзвіницю до Кіндрата, Кошильовського і Возьного, то вони навіть не питали чого я так довго був в селі. Протягом цілого часу, аж до стрічі дня 27.6.1946. р., ми дальше всі разом квартирували на дзвіниці. Щовечера, або що другий вечер ходили до села по харчі і заходили майже до тих самих хат, що і раніше. Повернувши, звичайно грали в карти, або говорили на різні теми — про село, людей, своє життя.

В тому часі большевики вже менше за мною шукали, менше робили ревізій і засідок також майже не робили. В цьому часі, пригадую собі, я довідався від Віктора, а радше його запитав, чи він був коли з Брикайлом Тадеєм. Він відповів, що ніколи його не бачив і з ним не стрічався. Одначе чув, що він є вдома і скривається.

В цьому часі я довідався, що в селі Острові 1945 р. зимою був повстанець “Дарій” родом з с. Козівки і він ніколи не хотів квартирувати в таких хатах, де не було дівчини. Він найбільше квартирував в Назвальського Матвія, Довгоп[']ятої Марії та Якубинської [Якубишиної?]Анни. Крім цього я довідався, що “Орленко” є районним провідником, у 1944–45 рр. був з лікарем в с. Острові на квартирі (в кого мені не сказали). Це дуже мудрий і жартівливий чоловік. Позатим я не довідався від них більше нічого.

Дня 27.6.1946 р. ще перед полуднем я намовляв, щоб ми всі разом йшли до села квартирувати. Це я робив на доручення Кулікова. Вони на це не погодилися і я цю тему зараз залишив. Ввечір так, як і кожного іншого вечера, один з нас чіпав до липи, що росла біля дзвіниці шнурок і по ньому злазили, а над ранком вилазили на дзвіницю. Ми це робили тому, бо якщо цілий час лазити по липі, то дуже витерлася б на ній кора. Злізши, вони всі три пішли до Заворського Петра за тютюном, а я сказав, що хочу бути з Вовком Михайлом. Вовка стрінув я на дорозі в напрямі стрічі, коло Довгоп[']ятої Теклі. З ним ми дещо поговорили (на звичайні приватні теми), а відтак я пішов на стрічу.

V-та стріча

27.6.1946 р.

Прийшовши на місце стрічі, я сів за плотом на подвір[']ю Ярмуша Дмитра. В той час переходив дорогою Куліков, але я його не закликавав, бо туди дуже вешталися люди, які то виходили, то заходили до чайн[ої]. Це потривало кілька хвилин. Незабаром люди вже не вешталися, я подав умовний знак і він прийшов до мене за браму. Зараз він привітався і ми пішли на цьому ж самому подвір'ї за хату. Тут він запитав, що нового в селі. Я відповів, що спокійно, а відтак розповів, що за час від попередньої стрічі від Кондрата, Кошильовського і Вознього довідався (все це є подане вище). Дальше я сказав, що на квартиру до якоїсь хати в село вони не хотіли йти, тільки дальше квартирували на дзвіниці. Після цього Куліков запитав де вони є зараз, чи заходимо до яких інших нових хат. Я відповів, що вони пішли до Заворського Петра по тютюн і я повинен до них прийти. Йдучи на

стрічу я говорив їм, що йду до Вовка Михайла дещо поговорити. Туди я звечора ходив. До хат заходимо дальше тих самих. На питання Кулікова, чи мене не підозрівають, я відповів, що ще не підозрівають, але можуть підозрівати в такому випадку, як я, маючи йти на стрічу, хочу десь іти сам. Опісля Куліков радив, щоб іти квартирувати в поле і запитував в яких полях ми могли б заквартирувати. На це сказав я, що Віктор одного разу висловився, що найкраще квартирувати на хуторах (наз[в]а поля), там є ями і майже ніколи ще туди не робили облави. Одначе вони ніде з того місця, де вони зараз квартирують, не підуть ніде, бо бояться. Вони навіть бояться вийти в поле на прохід. По-перше, бояться большевиків, а по-друге, бояться інших повстанців, щоб з ними випадково не стрінутись і ці, не знаючи, можуть їх постріляти. Над цим Куліков задумався, а опісля запитав чи Кондрат Віктор, Кошильовської Героній і Возьний Роман не стрічаються з якими чужими повстанцями. Я відповів, що з ніким чужим не стрічаються. Вони зараз самі. Ніде не ходять і до них ніхто не приходить.

В кінці Куліков сказав довідуватися більше про те, як вони жили до цього часу, заки до них я прийшов, що думають робити дальше, що до слідууючої стрічі будемо робити, з ким стрічатися, в кого будемо брати харчі. Також не забувати про те, що я повинен їх намовляти квартирувати в селі чи на полі, а не на дзвіниці. Тоді большевики їх зловлять, а мені заплатять. Слідуючу стрічу, оскільки собі пригадую, назначив на 19.7.1946 р.

Після стрічі я зараз повернув до Заворського Петра. Тут на мене ждали ще Кондрат, Кошильовський і Возьний. Ми зараз взяли харчів і тютюну та пішли на дзвіницю квартирувати. На дзвіниці ми сиділи до 19.7.1946 р. За цей час був цей самий розпорядок дня і по харчі ми заходили до тих самих господарів що і попереднього місяця. За цей час я майже нічого не довідався. Говорили про своє пережиття, але все було це саме, що і попередньо. Тільки одного разу, коли ми радилися, де б викопати на зиму криївку, Віктор сказав, що криївки можна копати в Маштафа Михайла і Сушка Григорія (його жінка є моєю тіткою). Я старався намовити їх заквартирувати десь в селі чи в полю, одначе вони на це не погодилися.

За цей час большевики в селі ревізій не робили і нікого не арештували.

Дня 19.7.1946 р. я знову намовляв, щоб ми пішли квартирувати десь в поле, або до села. Однак вони не погодилися. Вечером Віктор до нас сказав, що підемо всі до ріки Серет, на сіножати від с. Березовиці Великої, купатися, опісля підемо до села по харчі. Коли ми йшли

до ріки, я сказав до Віктора, що купатися не піду, а скоріше піду до тітки Дзьобановської Анни, заберу його і свої харчі, верну до них і тоді змиюся. Віктор на це погодився і сказав, що будуть на мене ждати. Я зараз пішов до тітки Дзьобановської, забрав харчі, поставив їх в неї в стодолі, а сам пішов на стрічу.

VI-та стріча

19.7.1946 р.

Прийшовши на місце стрічі я скрився за брамою Яремуша Дмитра. Около 23-ої години з подвір[']я переселенця з-за лінії Керзона, що мешкав по противній стороні Якубішина С., вийшов Куліков. Він був одягнений по-цивільному і в руках мав пістоля. Я зараз подав умовлений знак (чі-чі-чі) і Куліков прийшов до мене за браму. Ми привітались і я сказав, що ждав на нього около 1.30 години. Вже хотів іти, бо на березі ріки Серет, на сіножатях від с. Березовиці Великої на мене чекають Кондрат, Кошильовський і Возьний. Мені буде пізно. Вони будуть на мене кричати, чому я так довго не приходив і не приносив харчів — вони ж голодні. Куліков на це не сказав нічого, тільки запитав, що ми через цей час робили і що я розвідав. Я розповів, що ми дальше квартирували на тому самому місці — на дзвіниці. Де-коли, що другий-третій вечер ходили до села по харчі. Заходили до цих самих хат, що і раніше. З ніякими чужими повстанцями не стрічались. В тому часі Віктор говорив, що в Маштафа Михайла і Сушка Григорія (він не живе, є тільки старенька бабця, родина 1945 р. виселена в Росію) можна викопати на зиму криївки. Вони говорили ще про своє пережиття, але все це були ті ж самі речі, які я подав на попередніх стрічах. Дальше я сказав, що через цей час, я згідно з його інструкціями, старався намовити їх заквартирувати десь на верху, в селі чи в полі, одначе вони не погодилися, — боялися. Після цього Куліков сказав, що він незабаром поїде додому на відпустку. Заки поїде, при кінці місяця буде ще зі мною. На цю стрічу він мав прийти з бійцями і я повинен був сказати де є Кондрат, Кошильовський і Возьний, тоді вони вже знатимуть що робити. Я тоді запитав, що в такій ситуації буду робити я — мене ж також можуть вбити. На це Куліков сказав, що на слідуєчій стрічі він прийде з бійцями і мені розкаже. Відтак витягнув 800 крб. і даючи мені їх, говорив, що це за те, що я на слідуєчій стрічі скажу, де будуть Кондрат, Кошильовський і Возьний. З грішми я буду міг робити, що схочу — дати мамі, чи що іншого. Грошей я не взяв і сказав, що дасть другим разом, бо на цю стрічу я могу не знати де вони є. Куліков з цим погодився.

Слідуючу стрічу визначив на 28.7.1946 р. Про все, що за цей час будемо робити, з ким стрічатися, куди ходити, і де вони на мене матимуть ждати на цій стрічі я повинен був казати Кулікову.

На цьому ми розмову закінчили з огляду на це, що мені вже треба було йти. Він подав руку і ми розійшлися.

Я пішов до тітки, забрав харчі і пішов на беріг ріки, де на мене ждали Кондрат, Кошильовський і Восьний. На їх запитання чому я так довго був, відповів, що тітки не було вдома, вона була в сусідів і я не міг її викликати, а мусів ждати, поки не прийде. Відтак я скупався, ми повечеряли і пішли на дзвіницю. Через три дні ми квартирували ще на дзвіниці, а опісля перейшли до села. Цю думку видвигнув Кондрат Віктор. Цей день я і Кошильовський квартирували в Якубішиного Григорія, а Кондрат і Восьний в Заворського Петра. Вечером всі ми зійшлись в Заворського Петра, повечеряли, забрали харчі і знову пішли на дзвіницю. До 28.7.1946 р. ми квартирували на дзвіниці. За цей час большевики в селі облав не робили. Около 25.7.1946 р. РО МВД арештувало Восьного Петра — батька Восьного Романа. Його забрали в район і через 4-ри місяці звільнили. Від Кондрата, Восьного і Кошильовського я за той час нічого не довідався і ми з ніким з чужих підпільників не стрічались.

Дня 28.7.1946 р. я знову запитав у розмові Віктора, хто куди ввечері піде і заявив, що я сам піду до тітки, заберу харчі і прийду до них. Віктор погодився і сказав, що будуть на мене ждати вже на дзвіниці. Він сам також піде додому, або до Семехи Володимира (його свояк), побачиться з батьком, візьме тютюну та харчів. Якщо б були большевики, то Віктор мав повернути зараз назад. Кошильовський і Восьний мали йти по харчі до Семехи Марії (тітка Кошильовського). Ввечері я сам пішов до Дзьобановської Анни (тітки), перебрався, взяв харчі, поставив до стодоли і пішов на стрічу.

VII-ма стріча

28.7.1946 р.

На пункті Кулікова ще не було. Около години 22-ої прийшов Куліков і Боровий. Ми привітались і пішли за хату. Куліков зразу запитав де пішли Кондрат Віктор, Кошильовський Героній і Восьний Роман. Я відповів, що Віктор казав, що йде додому, або до Семехи Володимира, а Кошильовський і Восьний пішли до Семехи Марії по харчі, а стрінутись маємо на дзвіниці. Опісля запитав, чому вони так пізно прийшли і без війська. Куліков сказав, що вони вже є давно і з військом. Але бійці залишились на засідках біля господарств Кондрата,

Кошильовського і Возьного. Якщо вони там прийдуть, то бійці їх половлять, або постріляють, відтак запитав де вони копають криївки. Я відповів, що ще не копають, але думають копати в Маштафа Михайла і Сушко Григорія (моєї бабці). Після цього Куліков сказав, що через якийсь час не буде зо мною стрічатися, бо їде додому на відпустку. За цей час я матиму змогу більше розвідати і як він приїде до села, то йому розкажу. Він повинен вернутися в вересні 1946 р. і тоді заїде до нашого села. Коли я почую від людей, що він є в селі, або з дзвіниці побачу, як він переходитиме попри церкву, то прийду ввечері до села, а він там буде на мене ждати. Якщо його не буде, то стати за брамою Ярмуша Дмитра, він переходитиме попри браму, я подам умовний знак (чі-чі-чі) і тоді він до мене прийде. Опісля витягнув з кишені 800 крб. і дав їх мені. Цим разом я вже прийняв і був частинно вдоволений. Тоді Боровий, який до цього часу стояв збоку і не говорив нічого, сказав, що дадуть мені ще більше грошей — скільки лише схочу, тільки мушу все точно розвідувати про повстанців. “Бачиш, — сказав він, — скільки вони побили людей в селі. І за що? Їх — бандитів треба самих побити”. Його мову перервав Куліков, сказав, що мусить іти, пригадавав не забувати що він говорив, подав руку і відійшов. Зо мною залишився Боровий і продовжував даліше: “Таких бандитів треба винищити. То є бандитський рід. Вони не дають нашому мирному населенню жити. Тих, котрі помагають державі, вони вбивають. Ми їм ніколи цього не простимо! (Тут він на хвилину зупинився, а відтак продовжував даліше). – Ти намовляй їх, щоби копали собі на зиму криївки, але в них щоб сиділи по двох. Ти будеш з будь-котрим сидіти, але мусиш знати і про других. Тоді скажеш нам і ми їх знищимо. (Тут на знак згоди я кивнув головою).

Отже, ти зараз добре уважай і запам'ятуй до кого і чого вони заходять, що думають даліше робити, з якими бандитами вони стрічаються. Якщо вони будуть щось між собою говорити десь у хаті, або на дзвіниці, то ти, вдаючи, що спиш, прислухайся. Коли ви підете до якогось господаря і вони будуть з ним говорити в хаті, а ти будеш на дворі, або навпаки, тоді зайдеш до цього господаря і в розмові з ним запитати чого вони хотіли. Він тобі напевно скаже. А якщо не хоче сказати, тоді зверни розмову на іншу тему. Зрештою, як вже нераз тобі говорили, як збирати про бандитів матеріали”. Більше мабуть не говорив нічого. Слідуюча стріча мала відбутися на початку вересня так, як говорив Куліков. На цьому стріча закінчилася. Я подав руку та відійшов.

Зараз зо стрічі пішов до тітки, забрав зо стодоли харчі і пішов на дзвіницю. Коли я повернув, Віктор сказав, що в селі є большевики і він

не ходив ніде. Після цього ми даліше через цілий місяць серпень квартирували на дзвіниці. Порядок у нас був такий самий, як і минулого місяця, до села заходили до тих самих господарів, що і раніше. В тому самому часі, одного вечора, я сказав до Віктора, щоб післав зо мною ще котрогось і ми заберемо з ріки кулемета, якого я заховав під час переходу фронту. Про цей кулемет большевики не знали нічого (про це я їм не згадував). Віктор погодився і післав зо мною Возьного Романа. Ми зараз пішли, гаком витягли з ріки кулемета та занесли його на дзвіницю. Другого дня ми його почистили і стояв там через увесь час. Большевики в цей час майже щодня були в селі і стягали контингент. Облав, ревізій та арештувань не проводили. Мама і сестра перебували в тітки Дзьобановської Анни.

Квартируючи на дзвіниці я часто згадував про те, що нам треба готувати криївки на зиму і мусимо шукати місця. Однак вони нічого не могли знайти. В цьому часі ми з ніякими немісцевими повстанцями не стрічалися та нічого про них не говорили. Від Возьного Романа я довідався, що його мати вже давно має для нього на зиму місце. Де і в кого це місце мало бути, він не сказав. Про це йому мати переказувала через тітку і він сам не знав де. А дуже можливо що знав, але нам не говорив нічого.

При кінці цього місяця Возьний Роман залишився на дзвіниці, бо був хворий, а я, Кондрат Віктор і Кошильовський пішли до села по харчі. Наперед ми зайшли до моєї тітки Дзьобановської Анни. Коли Кошильовський і Кондрат в селі за стодолюю вечеряли, я в стодолі передавав мамі 800 крб. та розповідав за що їх від Кулікова дістав. Мама гроші прийняла, але була тим невдоволена і говорила, щоб більше грошей не брати. Відтак я повечеряв, разом з Кондратом і Кошильовським забрали харчі та пішли до Семехи Марії (тітки Кошильовського). Там оставили харчі і пішли в село. В селі ми не стрінули нікого. Незабаром повернули, забрали харчі та пішли на дзвіницю. Прийшовши, ми почули в церкві якісь рухи і кроки. Зараз зорієнтувалися, що це злодії, однак, тому щоб себе не розконспірувати, ми їх не ловили, а пішли повідомили сусідів. Але ці боялися і також злодіям нічого не робили, тому ми зробили на дорозі коло церкви засідку. Коли злодії вийшли з церкви, перелізли мур і зближалися до нас, я запитав: хто йде. Один зі злодіїв запитав нас: "А то хто". В тому моменті я вистрілив в їх напрямі з кріса і вони повтікали, оставивши нагробовані речі. Між злодіями пізнав я Качуровського Петра з с. Острова (за Польщі був комуністом, в 1939 р. пішов до Німеччини, а відтак був в Чехословаччині при якімсь большевицьким партизанським загоні; 1946 р. весною прийшов додому і був головою

клубу. Старший брат його знав). Цього разу ми вже не квартирували на дзвіниці, а в Заворського Петра. Днем ми довідалися, що ці злодії вкрали хоругви, свічки і інші речі. Частина з цього, коли я встрілив, залишили на дорозі, а решту забрали з собою. Вечером цього дня були большевики і ми нікуди не йшли, тільки взяли від Якубішина Григорія харчі та заквартирували в Кріси Михайла на стриху. Кріса Михайло про нас не знав. Ввечері стрінули на дорозі Вовка Михайла і від нього довідалися, що большевиків немає і в селі спокійно. Цієї ночі ми заквартирували в Каролішина Григорія, але він про нас не знав також. В нього ми квартирували 5 днів. З Восьмим Романом ми за цей час не стрічалися і він сам квартирував на дзвіниці. Кожного вечора ми ходили в село за харчами. По кількох днях ми пішли на дзвіницю до Восьмого Романа і розповіли йому, чому ми не приходили. Цього разу ми залишилися квартирувати на дзвіниці. Другого дня, то є 8 вересня 1946 р. пішли в село і розійшлися за харчами. Роман і Віктор ходили до Гуральчука Степана, Кошильовський до Семехи Марії, а я до Дзьобановської Анни. Харчів ми хотіли заготовити принайменше на два тижні, бо зі взгляду на крадіж і на мій страх старалися менше заходити до села. В тітки Дзьобановської я повечеряв, забрав харчі, поставив їх за стодолю та пішов на стрічу, що мала відбутися в Ярмуша Петра.

VIII-ма стріча

8.9.1946 р.

На стрічі ще не було нікого. Незабаром від сторони с. Буцневи надійшов Куліков. Він зараз підійшов до мене, поздоровив, подав руку і ми перейшли за хату в сад. На запитання Кулікова я відповів, що мені живеться добре, але не так, як на волі. Відтак я запитав його, чи він був вдома і коли приїхав. Він відповів, що був і тому два дні приїхав, а опісля запитав мене, що нового в селі. Я відповів, що не знаю, бо через цілий час ми квартирували на дзвіниці і до села заходили тільки по харчі. Дальше сказав, що в нас на дзвіниці є кулемет. На питання, де ми його взяли, я розповів, що під час фронту я кинув його в ріку, а тепер витягнув. Кондрат, Восьний і Кошильовський планують дістати до нього кружок і ніжки та коли зайде потреба, брати з собою. Куліков сказав, що колись зроблять на них засідку, то вони будуть тікати і кулемет кинуть. Опісля я розказав про крадіж в церкві, але про те, що я зо злодіями стрічався і одного з них пізнав — не сказав. Ще після цього ми кілька днів квартирували в селі. Один день квартирували в Заворського Петра, а чотири в Каролішина Григорія, а харчі брали в

Якубішина Григорія. Поза тим ми не ходили нікуди. На запитання Кулікова, де ми думаємо перебувати зимою і чи ми маємо вже на зиму криївки, я відповів, що поки ще криївок не маємо, а де будемо перебувати також не знаємо. Тільки Возьного Романа мати переказувала, що вже має для нього місце. Але де це місце і хто ще другий мав з ним бути я цього не сказав, бо ще сам не знав.

На це Куліков сказав: “Коли навіть Роман візьме тебе, то помимо цього старайся сам знайти собі якесь місце. Ти будеш з Романом, а це місце відпустиш Кондратові і Кошильовському, щоб знав точно де вони перебувають. Якщо тебе не візьмуть, то ти в цьому місці викопаш криївку собі. Зимою ви будете десь стрічатися. На стрічах розпитуйся, як відносяться до них господарі, чи мають добрих сусідів, в яких можна було б з ними колись стрінутися, чи добрий підхід до обі[й]стя, де міститься криївка і звідкіля до неї вхід. Про це все не розпитуй нараз, а по трохи, на одній стрічі одно, а на другій друге і т. д. По цьому будеш міг зорієнтуватися де вони перебувають. А може вони самі тобі скажуть, де перебувають, тоді ти перестерігай їх, щоби вважали як виходять з криївки чи заходять та щоб на цій вулиці не назначували стріч, бо може хтось завважити і донести большевикам. Коли вони про місце перебування не скажуть, то ти перестерігай їх. Якщо будеш догадуватися в якому вони місці перебувають, тоді близько цього місця старайся назначити їм стрічу. Коли вони не погодяться, щоб там була стріча, то ти вже будеш певний, що там є криївка.

Старайся якнайскоріше знайти собі місце. Коли господар не схоче погодитися, а він є бідний, тоді обіцяй, що ти йому за те заплатиш. Заплатиш йому скільки б він не хотів — тисячу чи дві, а гроші на це тобі дам”.

На це все я погодився. Слідуючу стрічу Куліков назначив на 23 вересня в цьому самому місці. Я відпровадив його на дорогу і пішов по харчі. Забрав від тітки харчі, вступив до Семехи Марії, де мали на мене ждати Кондрат, Кошильовський і Возьний. Але їх вже не було і я пішов на дзвіницю. На дзвіниці ми квартирувалися аж до стрічі. До села ходили тільки кілька разів тому, що з причини крадежі сподівалися засідки. Харчі брали в тих самих місцях, що і попередньо.

Около 16 вересня 1946 р. ми пішли до села і через два дні квартирували в Заворського Петра. Від нього ми довідалися, що повернув з Червоної Армії Кондрата Віктора брат Григорій. Від тоді ми часто стрічалися з Кондрата Віктора братом в Кучної [Кучній?] Марії, або Тарнавської Ольги Іванівни. Він розказував нам про свої переживання в Червоній Армії, а ми йому про свої.

Моя сестра і мати далі скривалися. Большевики майже щодня були в селі, стягали контингент і робили ревізії. Найбільше ревізій проводили в мене, Кондрата Віктора, Возьного Романа і Кошильовського Григорія. Ніччю, як говорили люди, коло кладовища і цегольні большевики робили засідки.

В тому часі ми зговорилися, що не буде де перебути зими. Тоді Віктор сказав, що напише до “Орленка” записку і може він нас забере до себе. Цю записку мав передати через Кучній Марію. Я кілька разів намовляв їх, щоби ми вже шукали місця і, помимо цього, приготовлялися до зими самі. Вони думали копати криївки в Маштафа Михайла, Маштафа Захарія і Семех Володимира, одначе ці не погодилися. Так пройшов час до 23 вересня. За цей час не вдалося більше нічого розвідати.

ІХ-та стріча

23.9.1946 р.

Цього дня ввечері Кондрат, Кошильовський і Возьний пішли до Кучній Марії, де мали стрінутися з братом Кондрата Григорієм і Трутом Богданом, а я пішов до тітки Дзьобановської по харчі. Харчі вже були заготовлені, я поставив їх в стодолі та пішов на подвір'я Ярмуша Дмитра на стрічу. Ярмуш Дмитро ще був на подвір'ю і я перейшов на подвір'я Каролішина Григорія. Незабаром надійшов Куліков і пішов прямо на подвір'я Ярмуша. Але мене там не було і він зараз вернув та ходив по вулиці. Я впевнився, що це напевно Куліков, і показався йому. Ми привіталися і пішли за хату Каролішина. Тут Куліков зразу запитав, де є Кондрат, Кошильовський і Возьний. Я відповів, що вони пішли до Кучній Марії, де повинні стрінутися з братом Кондрата Віктора Григорієм і Трутом Богданом. Даліше Куліков розпитував, а я відповідав: що два дні тому і тепер перебуваємо в Заворського, а до цього часу квартирували на дзвіниці; що буде в зимі, то ще не знаємо. Я кілька разів споминав їм про зиму, але вони не дали конкретної відповіді. Вкінці я сказав, що Віктор написав записку до “Орленка” і, може, цей забере нас до себе. Тоді Куліков запитав, що я буду робити, якщо б “Орленко” забрав нас двох. На це я відповів, що даліше буду старатися розвідувати про повстанців і доносити большевикам. Після цього сказав Куліков, що коли “Орленко” погодиться нас забрати, то тоді повідомити його. Якщо б нас призначили на інші села, тоді він мав дати ближчі пояснення відносно нашого контакту. Цього разу про це не хотів сказати. Між іншим я сказав йому, що Кондрат, Кошильовський і Возьний хотіли копати

криївки в Маштафа Захарія, Семехи Володимира, одначе ці не погодилися і ми зараз там навіть не заходимо.

Відтак Куліков запитав, чи я вже маю місце на криївку. Я відповів, що Кошильовський і я ще не маємо місця. Вікторові знайде брат, Романові Возьному вже давніше знайшла мати, тільки ми оба ще не маємо. Тоді він сказав, щоби знайти собі 3–4-ох господарів, в яких можна б сидіти бодай на верху. В таких господарів і в цій вулиці він скаже не робити ревізій. Я відповів, що буду шукати. За такими господарями я ще не шукав, але постараюся знайти. До наміченого мною господаря казав Куліков зайти кілька разів, зблизитися до нього, а щойно тоді говорити про криївку. На цьому ми закінчили говорити. Слідуючи стрічу назначив на 13 жовтня 1946 р. в цьому самому місці.

Зо стрічі через городи я перейшов до Кучній Марії. Тут був Віктор Кондрат, Возьний Роман, Кошильовський Героній, Трут Богдан, Віктора брат і домашні. Ми ще з годинку посиділи і пішли на дзвіницю квартирувати. Після цієї стрічі ми далше квартирували на дзвіниці. Харчі брали в тих самих господарів. В той час до села часто приїжджали большевики і стягали контингент. Мати і сестра далше скривалися.

Кілька днів після стрічі, коли ми ходили до Семехи Марії, прийшла Кошильовського сестра і сказала, що Кучній Марія переказувала, щоб Віктор прийшов до неї. Ми повечеряли і зараз пішли до Кучній Марії і вона надала Вікторові записку. Ми зараз догадалися, що це від “Орленка” і запитали, що пише. Віктор відповів: “Нічого з того”. В Кучній Марії ми ще трохи посиділи, а досвітком перейшли на дзвіницю. Тут Віктор сказав, що якби був написав скоріше, то може б були вже приймили [прийняли], але зараз не мають місця. По кількох днях Віктор сказав, що переказував Брикайло Тадей, щоб він вийшов до нього на стрічу. Коли Віктор відповів, що на стрічу не прийде, бо його не пускають родичі, тоді Брикайло переказав, що він прийде до нього.

Х-та стріча

13.10.1946 р.

Цього дня Кондрат і Возьний пішли до Гуральчука Степана, Кошильовський Героній до свого вуйка Кошильовського, а я до тітки Дзьобановської по харчі.

Стрінутися мали ми на дзвіниці. Я взяв харчі, поставив їх за стодолю і пішов на стрічу. Стріча знову мала відбутися в Ярмуша Дмитра. Тут ждав майже цілу годину. По годині завважив, що з хати переселенця з-за лінії Керзона (між господарствами Гуральчука Григорія і Сойки Михайла) хтось вийшов. Це був Куліков. Він зараз

підійшов до хвіртки, я її тихенько відчинив і він прийшов до мене на подвір[']я. Ми привіталися і Куліков, як звичайно, запитав, як мені живеться, що нового в селі, де є Кондрат, Кошильовський і Возьний, що зараз робимо, чи копаємо криївки та де ми будемо сидіти зимою, коли вже на дзвіниці буде неможливо, бо буде зимно і сліди. Я відповідав: живеться мені як звичайно; розказав куди пішли Кондрат, Кошильовський і Возьний; криївок ще не копаємо, бо не маємо де. Місце на криївку має тільки Возьний Роман, а Вікторові брат шукає. Однак де ці місця я не міг сказати, бо сам не знав. Дальше я сказав, що ми хотіли собі на зиму викопати криївку в селі. Моя і Кошильовського родина шукали за місцем, де можна було б викопати б криївку, але не знайшли. Не маючи криївки будемо змушені сидіти на дзвіниці. Візьмемо собі кожухи, харчів і до села будемо заходити тільки раз на два тижні. На це Куліков сказав, що помимо цього на дзвіниці буде зле сидіти. Чи він говорив щось більше — не пригадую собі. Слідуючу стрічу визначив в тому самому місці на 28. 10. 1946 р. Відтак він подав руку і ми розійшлися.

Після стрічі ми дальше квартирували на дзвіниці. Харчувалися в цей самий спосіб, що і попередньо. Большевики до села заїздили дуже мало і за цей час ще нікого не арештували. Мама і сестра дальше скривалися в с. Острові в чужих людей, або в Тернополі, але в кого не знаю.

Тому, що зима вже була недалеко, нашою найбільшою турботою було це, що ми не мали де копати криївок. Около 20 жовтня 1946 р. ми всі 4-ри ходили до села. Дорогою Возьний Роман відлучився і пішов додому. В селі Йосиф Бородай дав нам одну літру спирту і з тим ми повернули на дзвіницю. Возьний Роман цієї ночі не вернув. Другого вечера ми стрінулися з Романа Возьного матір[']ю і вона говорила, щоби принести Романові коц. Про це вона говорила з Віктором. Чи вона йому говорила також де є Роман, — цього не знаю. Цього дня ми квартирували на дзвіниці. Слідуючого вечора Віктор забрав Романів коц, свою шинелю і торбу та сказав, що Возьного батько вже знайшов на криївку місце і він йде туди її копати. Нам сказав, що буде з цим господарем говорити, щоб прийняв ще й мене і Кошильовського. А коли цей не погодиться, то він нас повідомить. Відходячи Віктор попросив, щоб ми його ще трохи відпровадили. Ми пішли з ним аж в середину села, а там розійшлися. Куди він пішов — не знаю, бо не оглядався. Це було 26 жовтня 1946 р. Ми удвох з Кошильовським дальше скривалися на дзвіниці самі. Харчі брали в тітки Кошильовського Семехи Марії на цілий тиждень. Про Віктора і Романа ми не чули нічого.

Цього дня ввечері Кошильовський сказав, що піде до Назарика Михайла договорюватися про криївку. Я пішов до Жульського Петра і сказав Кошильовському, щоб туди по мене прийшов. Вдійсності я не йшов зараз до [Ж]ульського, але наперед пішов на стрічу. На подвір[']ю Ярмуша ще був рух і я пішов на сусіднє подвір'я. Коли в Ярмуша Дмитра полягали спати, я вернув назад та ждав коло хвіртки на Кулікова. Незабаром він прийшов. Наперед зайшов на подвір'я цього західняка, що заходив до нього попередньої стрічі і повернув назад на вулицю. Я подав умовлений знак (чі-чі-чі) і він підійшов до мене, поздоровив, подав руку та запитав що нового. Я розповів, що Возьного батько знайшов на криївку місце і Роман, а за кілька днів і Віктор пішли її копати. Віктор, відходячи, говорив, що поговорить з господарем, щоб він прийняв мене і Кошильовського. Коли цей не схоче, то Віктор нас повідомить. Одначе вже кілька днів, а про них нема жодної вістки. На питання Кулікова, чи я вже знайшов на криївку місце, я відповів, що ще не знайшов, а разом з Кошильовським сидимо на дзвіниці. Відтак Куліков запитав, чи Роман або Віктор, відходячи, не сказали в кого будуть перебувати. Я відповів, що вони не говорили нічого. Тоді він сказав, щоб старатися про це довідатися від Возьного Романа родичів, або від Вікторового брата. "Коли знаєш, – говорив Куліков – де заходить Романів батько, або мати, то старайся також якось туди зайти і з ними стрінутися. Нав[']яжеш з ними розмову і будеш говорити, що коли Роман відходив, то говорив, що забере вас до себе, а тепер навіть не хочуть нічого запитати, ані переказати. Вони всетаки щось на це скажуть. Або може, стрінешся з Вікторовим братом. До нього будеш говорити, що хочеш стрінутися з Віктором і, може, він знає де є Віктор, або де можна з ним стрінутись. Якщо в цей спосіб нічого не довідаєшся, тоді напиши до них записку, що ти хочеш з ними стрінутися, ніби-то щось передати чи запитатися. В записці визначити, що з ними можеш стрінутися кожного дня, тільки хай вони визначать місце стрічі. Коли б з ним стрінувся, то жалійся, що вам, чи тільки тобі немає де дітися. Може б вони, як большевики будуть робити облави, або було зимно на дзвіниці, забрали тебе до себе до криївки. Старайся дослідити де їх криївка так, щоб на слідуочу стрічу ти міг мені про це сказати".

Слідуочу стрічу визначив на 20 листопада 1946 року. На цьому стріча закінчилась, він подав мені руку і ми розійшлися.

Зо стрічі я вже не йшов до Жульського, а пішов прямо на дзвіницю. Незабаром туди прийшов і Кошильовський. Він розповів, що

Назарик не погодився, щоб в нього викопати криївку. Оправдується тим, що в нього є малі діти і він боїться, щоб не прийшлося вмирати в Сибіру з голоду. Крім цього, його жінка також не погоджується. Отже, ми рішилися, поки не буде гірше зимно, залишитись на дзвіниці. По харчі ходили два рази на тиждень і заходили до тих самих хат, що і раніше.

Мама з сестрою скривалися даліше.

Большевики до села приїжджали дуже рідко. Якщо приїздили, то тільки 2-3 і в якійсь справі до с/ради. Облав, ревізій, арештувань не було. Люди говорили, що в центрі села на роздоріжжі, по краях села і коло кладовища д[е]-котрої ночі були засідки.

Квартируючи з Кошельовським на дзвіниці ми говорили про те, як би пережити цю зиму. Вона для [нас] була дуже страшна. Не тому, що боялися большевиків, але тому, що ніхто з господарів не хотів дати дозволу на викопання криївки.

Около 9.11.1946 р. вечером я рішився піти до тітки і сказати мамі, щоб вона пішла до Березовиці Великої до Підгайного Славка (мого вуйка) та просила його, щоб нас обох прийняв до себе. Бо йде зима і ми не маємо де дітись. Ця думка виринула в мене сама, без інструкцій Кулікова. Коли мати вернула, то говорила, що Славко сам не має де перебувати. Про це говорив ї[ї] хтось з його родини. Після цього Кошильовський сказав до мене, що він піде на хутір Рожика Гр. Там заходили 1944-1945 рр., а також і сьогодні повстанці. Він сказав, що напише до "Орленка" записку. Це його родина з Мишкович. Про це, як його прізвище та ім'я він не говорив. Записку цю Кошильовський післав своєю сестрою Орісею, але з цього не вийшло нічого. Ми даліше скривалися на дзвіниці.

XII-та стріча

20.11.1946 р.

Цього дня вечером я сказав до Кошельовського Геронія, що я піду сам до вуйка Гаврилюка Теодора по харчі і тютюн, а він щоби йшов по харчі до Сорочинського. Так скорше все полагодило і підемо на місце. Я проектував зійтись вже на дзвіниці, але Кошильовський сказав, що буде на мене ждати в Сорочинського. Ми розійшлися. Я вперед пішов до вуйка, забрав харчі й тютюн та пішов на стрічу. Коли я прийшов до Ярмуша Дмитра за браму, там не було ще нікого. Незабаром прийшов Куліков. Він подав руку і ми пішли за хату в сад. Тут він запитав, де є Кошильовський, а відтак, де ми сидимо і чи маємо на зиму криївку.

Я розповів, що Кошильовський пішов до Сорочинського Михайла по харчі. Йдучи на стрічу, я йому говорив, що йду до вуйка Гаврилюка Теодора по харчі і тютюн. Ми, помімо цього, що вже зимно, сидимо дальше на дзвіниці. Ходили кілька разів в село, але місця не знайшли. Дальше я сказав, що навіть вже послав маму до Березовиці Великої до Підгайного Славка, що[б] він мене прийняв до себе. Однак хтось з його родини сказав, що він немає доброго місця на зиму. Ще після цього говорив мені Кошильовський, що на хутір Рожика Григорія ще від 1944-1945-1946 рр., аж до сьогодні заходять повстанці. Він навіть послав туди з запискою до “Орленка” сестру Ольгу [Орису?]. Говорив, що “Орленко” його родина і може він нас прийме. За це Куліков мене похвалив і сказав, щоб ще раз посилати до Підгайного Славка і до “Орленка”, щоб вони нас прийняли до себе. Про це, як би я мав поступати, якщо б мене прийняли, він не казав нічого. Відтак порадив, щоб ми знайшли собі кілька хат, в яких можна було б квартирувати наверху, бо на дзвіниці сидіти дуже зимно. Про ці хати я мав повідомити його і там в часі облави ревізій не робили б. Я відповів, буду старатися за такими хатами шукати. На питання Кулікова, чи я вже був з Кондратом Віктором і Возьним Романом, я відповів, що від коли нас залишили, то вже не приходять, ані не пишуть записок. Де вони сидять, цього я не знав. В кінці Куліков сказав старатися про них все розвідати і на слідуючій стрічі подати йому. Розвідувати казав згідно з інструкціями поданими на попередній стрічі. На цьому розмову ми закінчили. Слідуюча стріча мала відбутись около 10–11.12.1946 р. в цьому самому місці. Відтак подав мені руку і ми розійшлись. Відходячи, Куліков сказав, що йде до Дзьобановського спати.

Зо стрічі я пішов до Сорочинського Василя. Там стрінувся з Кошильовським. Ми забрали харчі і пішли до Кріси Оксани на квартиру (тут квартирувала сестра Кошильовського — Орися). З Кріс Оксаною ми домовилися, що де-коли будемо там квартирувати. Звідтіля ми пішли дальше на дзвіницю. Тут ми сиділи через тиждень і зовсім не злазили. Спочатку місяця грудня 1946 р. ми рішилися йти до села і квартирувати по стрихах. Зараз пішли до Дзьобановської Анни і Семехи Марії, забрали харчі і заквартирували на стриху в Каролішина Григорія. Про наше квартирування він не знав нічого. Що другий вечір ми заходили до Кріси Оксани по харчі. Через тиждень ми перейшли квартирувати до Кухаришина Михайла. Він рівнож про нас не знав. Харчі ми заготовляли в цей самий спосіб, що й попередньо. В тому часі вечором Кошильовський пішов до Кріси Оксани, де була його сестра Орися. Я сказав йому, що йду до Джульської Марії на вечорниці,

пізніше прийду до нього і в Кріси Оксани заквартируємо. Вдійсності я пішов на стрічу.

XIII-та стріча

10.12.1946 р.

Коли я прийшов на пункт стрічі, там не було ще нікого. Незабаром від Сойки Евстахія (комуніст, за німців з цілою родиною втік до Німеччини на роботу, зараз є на господарці) вийшов Куліков. Я подав умовлений знак (чі-чі-чі) і він прийшов до мене. Ми привітались і пішли до Каролішиної Анни на подвір'я. Тут Куліков запитав де є Кошильовський, де ми квартирували, чи ми вже стрічались з Кондратом Віктором і Возьним Романом, та чому вони нас покинули. Я відповів, що Кошильовський пішов до Кріси Оксани, де хоче стрінутись з своєю сестрою Орисею; через два тижні ми квартирували в селі. Один тиждень квартирували в господаря Каролішин Григорія і один тиждень в Кухаришина Михайла в стодолі. Про наше квартирування ці господарі не знали. Через цей час харчі ми брали в Кріс Оксани і в Дзьобановської Анни. З Кондратом Віктором і Возьним Романом я сказав, що не був. Вони як відійшли від нас 22 жовтня, то ми до сьогодні про них не знаємо нічого. А чому вони нас залишили, я сказав, що не знаю. Тоді Куліков сказав їх відшукати. Розпитувати, може вони заходять та стрічаються з Вовком Михайлом, Осовським Богданом, або зайти до Кучній Марії і запитати чи вони не приходять там. Також вечерами, разом з Кошильовським Геронієм йти на ці вулиці, де сподіюся їх стрінати. Там стати десь за брамою і обсервувати чи котрої з них звідкіля, або кудись не буде йти. Вкінці Куліков запитав де ми будемо даліше квартирувати. Я сказав, що цього дня будемо квартирувати в Кріси Оксани, а даліше — не знаю. Мабуть по стріхах і стодолах на цій самій вулиці. На цьому ми закінчили. Слідуючу стрічу визначив на 25 грудня 1946 р. в цьому самому місці. При відході сказав, що тому, що він часом не може приходити на стрічу, то слідуючого разу приведе з собою Голубовича [Голубева?], запізнає мене з ним і деколи буду з ним контактуватися (що за один цей Голубович [Голубев?] — він не сказав). Після цього подав руку і ми розійшлися.

Зо стрічі я пішов до Джульської Марії. Тому, що мене довго не було, Кошильовський прийшов туди також. Ми зараз пішли до Кріс Оксани і тут переквартирували через кілька днів. Пізніше кілька днів квартирували в Сушка Теодора, там є моя бабця. Саме в той час, около 18 грудня 1946 р. я був в Заворського Петра.

Сюди нас покликала Кошильовського сестра Оріся. Вона сказала, щоб ми там пішли, бо в нього є якісь повстанці. Коли ми прийшли до хати, побачили 4-ох повстанців. Між ними я пізнав Підгайного Славко (мойого вуйка). Ми привітались, посідали і закурили. Відтак Славко покликав Кошильовського до сіней і щось з ним говорив, а я з останніми залишився в хаті. По кількох хвилинах вони прийшли до хати і ми всі разом говорили на тему сьогоднішнього часу. Незабаром ми вийшли з хати на подвір[']я. Звідси Славко Підгайний з одним чужим і я пішли на квартиру до Назвальської Юзі, а Кошильовський і двох останніх — до Каролішина Григорія. На квартирі я довідався, що Славко має псевдо “В’юн”, а цей другий — “Ліщина”. Що вони роблять — не говорили. Славко розпитував мене чого я скриваюся. Я йому розказав легенду, яку дав мені Куліков, коли ангажував на а/в. Про це, що маю контакт з МВД, я не признавався. Відтак він розпитував мене, хто такий Лісевич Мирослав, Сойка Михайло і Дзьобановський Михайло. Я їх схарактеризував позитивно. Після цього ми поговорили на інші теми, — про хлопців, про дівчат і ін. Вечером до нас прийшли Кошильовський з двома чужими і ми пішли до Лушпінського Йосифа. В нього взяли сані і одного коня. Другого коня взяли в Манушівського Йосифа і поїхали на частину села — т. зв. Містечко. Тут в господаря Гуральчука Дмитра забрали безрогу. В Дзьобановського розбили двері і застрілили дві безроги, які повкидали на сані. В той час з хати вийшов Дзьобановський. Славко щось з ним поговорив і одну безрогу залишив йому. Відтак ми поїхали на хутір Рожика Григорія. Славко з двома чужими пішли до хати, а ми осталися на дорозі. Незабаром вони вийшли і Славко сказав, що через кілька днів знову будуть в с. Острові в Клави Петра. Там ми зможемо стрінутись. Опісля ми розійшлися. Коли ми з Кошильовським прийшли на квартиру, то він розказував мені, що один з тих, які з ним квартирували[,] мав псевдо “Крук”[,] родом з с. Мишкович. Про другого він не знав.

Після цього ми дальше квартирували в стодолах господарів Каролішина Григорія і Кухаришина Михайла. Вони про нас не знали нічого. Харчі ми брали в Кріси Оксани. За цей час большевики в селі арештувань і ревізій не переводили.

XIV-та стріча

25.12.1946 р.

Цього дня ми були в Кріси Оксани на вечері. По вечері я сказав до Кошильовського, що піду до Джульської Марії на вечорниці, а він залишиться в Кріси Оксани. Пізніше візьме харчі та прийде до мене, а

звідтам підемо десь на квартиру. Він на це погодився. Я не йшов до Джульської Марії, тільки відразу пішов на підвір[']я Ярмуша Дмитра на стрічу. Тут ще не було нікого. Незабаром прийшов Куліков ще з якимось другим. Ми привіталися і Куліков сказав, що цей другий — Голубев. Куліков зараз є начальником РО МВД, а Голубев на його місці — слідчий. Про все, що розвідаю, маю переказувати Голубеву. Він в той час не відзивався. Опісля Куліков запитав де є Кошильовський, де ми квартирували і чи стрічалися з Кондратом Віктором і Возним Романом. Я відповів, що Кошильовський є в Кріси Оксани; ми даліше квартируємо в цих самих господарів — Кухаришин Михайла, Каролішин Григорія, Кріси Оксани та в моєї бабці на господарстві Сушка Теодора; з Віктором і Романом я не стрічався і не знаю, де вони є, хоч як за ними перепитував. Після цього я розповів, що около 18 грудня ми з Кошильовським були в Заворського Петра і там стрічали Підгайного Славка (мойого вуйка) і ще 3-ох інших повстанців. Тут розповів все, що ми говорили та робили. Вислухавши, Куліков запитав яка в них зброя і як ці повстанці виглядали. Я подав так :

1. “В’юн”, Підгайний Славко — з Березовиці Великої, озброєний в автомат і пістоль;

2. “Ліщина” — родом з Березовиці Великої, озброєний в автомат і пістоль;

3. “Крук” — родом з с. Мишкович, озброєний в автомат ППШ і пістоль і четвертий чужий (середнього зросту, сухорлявий, чорний) з німецьким крісом і пістолем.

Даліше Куліков розпитував, хто підшукував квартири, чи Кошильовський чи вони самі, чи сані і коні звернули цим господарям, в яких брали, чи вони ще коли приходили до села та чи я Славкові не говорив, щоб мене забрав до себе. Я відповів, що квартири вони підшукували самі і нас туди запроваджували; чи коні звернули — я не знав; чи вони коли ще приходили до села я цього не знав, хіба, що я це не чув, а Славко говорив, що мене забере, але аж навесні.

Вкінці Куліков сказав, щоб я про них все розвідав і на слідуочій стрічі розказав. На цю стрічу прийде він сам, або Голубев і принесе мені гроші — зарплату. Після цього Голубев сказав, що як не буде начальника, то я вже буду стрічатися з ним, як раніше з Куліковим. Слідуоча стріча мала відбутися 13 січня 1947 р. На цьому ми розмову закінчили, вони подали мені руки і розійшлися.

Зо стрічі я пішов до Джульської Марії. За кілька хвилин сюди прийшов з харчами Кошильовський і ми пішли на дзвіницю квартирувати. Помимо цього, що були сліди і зимно, ми перебули тут 4 дні. Четвертого дня ми пішли до Семехи Марії на вечерю. Сюди через

Кошильовського сестру Орісю Віктор передав до нас записку. В ній на цей самий вечір назначував нам стрічу за хатою в Кухаришина Михайла. Зараз по вечері ми пішли на означене Віктором місце стрічі. Тут ще не було нікого. Незабаром до нас прийшов сам Віктор і розпитував де ми проживаємо. Я відповів, що не маємо місця і сидимо далше на дзвіниці, помимо цього що так зимно. Віктор на це не сказав нічого і ми говорили на різні теми. Але в цій розмові, де вони сидять, я не довідався. Вкінці Віктор сказав, що він мусить іти, бо не має часу, а другого дня стрінеться з нами в Якубішиного Петра за стодолю і поговоримо більше. Слідуючий день ми переквартирували знову на дзвіниці, а вечером пішли до Віктора на стрічу. Коли ми прийшли до Якубішиного Петра, то Віктора ще не було. Незабаром прийшли оба з Романом. Роман рівнож запитав де ми проживаємо. Ми йому розказали, що криївки не маємо і, помимо цього що зимно, квартируємо далше на дзвіниці. Деколи були в селі і так, що господарі не знали, квартирували по стрихах. На моє запитання, як проживають вони, Роман відповів, що вони місце мають, але не відповідне. Господар боїться і вони думають переходити в інше. (Я тоді подумав, що він так говорить тому, що не хоче нас взяти до себе). Далше ми говорили на різні теми (про село), але в цій розмові я не зорієтувався де вони сидять. Опісля ми розійшлися. При відході Віктор сказав, що коли вони схочуть з нами стрінутись, то через Романову маму передадуть до Кошильовського сестри Орісі для нас записку. Відтак вони залишилися на цьому ж подвір'ї, а ми з Кошильовським піши на дзвіницю квартирувати.

З початком місяця січня 1947 р. я зайшов до вуйка Гаврилюка Михайла і там стрінувся з мамою. Мамі я розказав, що нам зимно і просив, щоб вона знайшла десь місце так, як Возьному Романові знайшла його мама. Мама мені сказала, що в с. Будневі має знайому Бозерко Марію. В неї вона була кілька разів літом і, може, вона погодилася б, щоб я в неї перебував. З тим я погодився.

По цій розмові я з Кошильовським пішли до Кріси Оксани забрати харчі та відійшли на дзвіницю квартирувати. Помимо цього, що було зимно, хліб і вода замерзали, ми мусіли тут квартирувати, бо в селі на стриху чи в стодолі, Кошильовський боявся.

Около 10 січня я знову зайшов до вуйка. Там стрінув маму і запитав, чи вона говорила з Бозерко Марією. Мама відповіла, що була в с. Будневі і говорила з цією жінкою і вона сказала, що я можу до неї приходити, а навіть ще хтось другий. В неї большевики ще ніколи не робили ревізій. Вона живе на Сереті (так називається частина села) при краю села, по правому боці дороги, що веде до с. Лучки. Вдома

є вона, 3-є дітей (2 дівчині і один хлопець) та бабця. Коли я прийду, то вона мене прийме. На цьому мама скінчила. Ми з Кошильовським забрали харчі і пішли на дзвіницю квартирувати. В той час по противній стороні села від нашого місця перебування большевики робили засідки. В мойому домі і по домах решти підпільників робили ревізії.

Дня 13 січня 1947 р. я вговорив Кошильовського, щоб ми пішли десь, хоч до стайні загітись. Ми зараз пішли до села, Кошильовський заснув, а я пішов до Яремуша Дмитра на стрічу.

XV-та стріча

13.1.1947 р.

Як я прийшов до Яремуша за браму, там не було ще нікого. По кількох хвилинах прийшов Голубев (середнього росту, чорнявий). Ми привіталися і пішли за хату. Тут Голубев запитав, як іде робота, що нового в селі, чи я був з Віктором і Романом та де я думаю перебувати дальше. Я вповів, що робота йде зле, бо зимно, я нікуди не ходжу, тільки сиджу на місці — на дзвіниці, в селі немає нічого нового; з Віктором і з Романом стрічався вже два рази (тут ро[з]казав коли і де стрічався та що ми говорили), одначе, де вони перебувають, я не довідався. Дальше я розповів, що мама знайшла для мене місце в с. Буцневі в частині села, що зветься Серет, 7-ма хата по правій стороні дороги, що веде від с. Лучки. Господиня, яка погодилася нас держати називається Бозерко Марія. В неї вдома є вона, 3-є дітей й старенька бабця. До цієї господині я думаю йти і там заквартирувати.

Коли я це сказав, Голубев відізався та говорив, що вони там ревізій не будуть робити і я можу там сидіти. Але наказував, щоб деколи приходити до села Острова та дальше розвідувати де скриваються Кошильовський [Кондрат] і Роман. “Отже, — продовжував Голубев, — колись днем до цієї хати прийде нач. Куліков, або я сам та подивимось на родину і т. п. Опісля ця жінка тобі скаже, що був москаль. Там в Буцневі мене і Кулікова всі знають. Тоді ти того самого вечера вийдеш до мене на стрічу. Я буду ждати в цієї самої господині за столою, від сторони ріки Серету. На цій стрічі ми поговоримо більше”. Про інший спосіб контактування він не говорив. Завдань, щоб розвідувати в с. Буцневі не дав мені жодних. Відтак витягнув з кишені 450 крб. і дав їх мені, мовляв: “Будеш їх мати на тютюн, горілку і т. п.”. Цим разом я гроші прийняв відразу. На цьому ми закінчили і розійшлися.

Зо стрічі я пішов до Кошильовського. Він ще спав. Зараз ми з Кошильовським пішли знову на дзвіницю і там квартирували через два дні.

Дня 15.1.1947 р. до села приїхав гарнізон військ РО МВД в числі 11 осіб. Коли ми йшли з села від Каролішин Михайла (мій товариш) з харчами, недалеко церкви, коло Криничного Григорія (до нього заходив Куліков і Голубев) зупинило нас 2-ох більшовиків. Вони крикнули “Стой” і ми почали втікати. Большевики вже за нами н[е] стріляли. Після цього ми вже не могли йти на дзвіницю квартирувати. Тоді я сказав до Кошильовського, що підемо до с. Буцневи до тієї жінки, про яку мені говорила мама. Кошильовський з тим погодився. Цієї самої ночі ми зайшли до с. Буцневи, відшукали цю жінку і застукали до неї до вікна. Вона зараз відчинила і впустила нас до хати. В хаті я їй представився, що я є Гаврилюк Зеновій, син Марії і разом з цим другим хочу в неї переховуватися. Бозерко Марія погодилась і ми залишилися в неї квартирувати. Другого дня я попросив її щоб вона пішла до с. Острова до моєї тітки Дзьобановської і сказала мамі, що я в Буцневі в неї. Вона мене послухала і зараз повідомила маму.

В Бозерко Марії на стриху ми переквартирували два тижні. За той час большевики в другій частині села переводили ревізії.

Дня 28 січня попри господарство Бозерко Марії переїжджали: Куліков, Голубев, 4-ох МВД- істів та двох “істребків” з с. Буцневи. Тут вони зупинилися і розійшлися по сусідах, а Голубев з двома “істребками” зайшов до хати Бозерко Марії і розпитував про її родину, скільки їх в хаті є і т. п. Опісля сказав, що прийшов в справі її чоловіка (який був при ЧА і в час війни пропав безвісти) та сина, що раніше був в Німеччині, а зараз є в ЧА. Все це записав, прочитав від сина листи і відійшов. Про це господиня зараз повідомила нас. Я зараз здогадався, що він прийшов, щоб порозумітися зо мною. На підставі цього я вже знав, що ввечером він буде ждати мене за столою.

XVI-та стріча

28.1.1947 р.

Ввечером після вечері я виходив за стодолу дивитися чи ще немає кого. Коли я вийшов другим разом, то зараз сюди прийшов Куліков і Голубев. Ми привіталися і я заявив, що довго не буду з ними говорити, щоби господиня, або Кошильовський не підозріли. Відтак Куліков запитав, що нового в селі, чи я буду тут довго квартирувати, чи я був з Віктором, або з Романом та коли ми підемо до села Острова. Я відповів, що про село не знаю нічого тому, що нікуди не ходжу, а господин[я] нічим не цікавиться; як довго я буду тут квартирувати, також сказав, що не знаю; з Віктором і Романом був через два рази, одначе про місце їхнього квартирування не довідався, а до с. Острова

не підемо скоро, бо в селі є большевики і Кошильовський боїться іти, а мені самому недобре. Також господин[я] боїться щоби ми часто ходили і щоб нас часом хто не підглянув. Коли в селі вже не буде гарнізону і не будуть вештатися бійці, тоді ми підемо до села.

На це Куліков сказав, що тепер часто будуть в селі бійці та будуть переводити ревізії, тому що хочуть підготувати село до виборів. Опісля Куліков запитав чи я знаю в Буцневі яких хлопців і дівчат, або може, яких знайомих має Кошильовський. Я відповів, що не знаю нікого, але, коли ми сюди йшли, то Кошильовський хотів зайти до Стасишиного Миколи, якого він знав ще за німців. Миколи сестра Юлія сказала нам, що він в Тернополі і ми відійшли. Відтак Куліков запитав, чи знаємо до яких хат заходять повстанці. Коли я відповів, що не знаю, то він сказав, щоб розвідувати, може господиня знає до кого вони заходили ще в 1944 або в 1945 рр., або заходять тепер. “Тобі треба, — говорив він, до таких хат заходити. Коли застукаєш до вікна, то господар встане і ти будеш говорити хай відчинить, бо це свої. Якщо вас впустить, то кажіть, що ви голодні і хочете щось повечеряти. Тоді з господарем вже розговоришся і запитаєш, чи в селі є більшовики, або “істребки”. Можеш запитати чи до нього заходить або приходить хтось інший. Після цього кажи, що ти хотів би з ним стрінутися, бо при зустрічі з большевиками ви розбіглися. Коли господар скаже, що хтось приходить, тоді ти скажи йому, щоб переказав, що ви обидва хочете з ними стрінутися, а може він знає, коли вони прийдуть. На означений господарем день маєш прийти, а коли будуть “бандити”, то скажи, що ви не маєте де скриватися, але, що ви з Острова, не кажи. Можеш сказати, що вам большевики знайшли криївку і не маєте де скритись. (Хвилину подумав і продовжував далі). Старайся тими днями піти до с. Острова, стрінутися з Віктором і Романом та розвідати, де вони скриваються”.

З тим я погодився, тільки зазначив, що не знаю чи Кошильовський погодиться зі мною йти. Крім цього, він більше не говорив нічого. Слідуючу стрічу визначив в тому ж місці 7 лютого 1947 р., якщо далі буду в с. Буцневі, а коли вже буду в с. Острові, то 8 лютого 1947 р. на давньому місці в Ярмуша Дмитра за брамою. При відході подали мені руки і розійшлися. Голубев цієї стрічі не говорив майже нічого.

Після цієї стрічі ми з Кошильовським далі перебували в с. Буцневі в Бозерко Марії. Спочатку місяця лютого 1947 р. ми з Кошильовським пішли до с. Острова. Тут зайшли до Семехи Марії і в неї стрінули Возьного Романа маму. Через неї ми переказали, що хочемо цього ж дня стрінутися з Віктором і Романом. Стрічу

визначили в Кухаришиного Михайла за хатою. Вона обіцяла переказати і кудись пішла. Ми зараз пішли на пункт стрічі. Через годину прийшли Віктор і Роман та почали говорити про переживання. Коли ми зговорились про господарів, в яких переживаємо, Роман сказав, що вони мають добру квартиру, але дуже багато дітей і не можна прийти до хати. По цих словах я догадався, що вони сидять в Сушко Дмитра, або Бородая Йосифа.

Дальше ми говорили на інші теми — про господарку деяких осіб. Таку розмову я заводив тому, щоб котрий-небудь з них забувся і сказав щось про свого господаря, по чому я міг би точно орієнтуватись в кого є їхня криївка. Однак крім цього вислову про діти, більше нагод не було.

На цьому розмову ми закінчили і умовилися на стрічу 13 лютого 1947 р.

Після цього ми пішли дальше до Буцневи і квартирували в Бозер-[ко] Марії на стриху. Вечорами не ходили нікуди. Большевики робили по селі ревізії, але в тій частині села, де сиділи ми, не було ніколи. Большевики цими ревізіями приготувляли село до так зв. виборів до Верховної Ради УРСР, що мали відбутись 9 лютого 1947 року.

XVII-та стріча

7.2.1947 р.

Цього дня ввечері Кошильовський сидів у хаті, а я пішов ніби-то надвір, а вдійсності пішов за стодолу подивитися, чи ще нема кого. Це повторювалось кілька разів, але не було нікого. Коли я вийшов знову, то побачив, що з городів від ріки Серету, хтось іде. Як цей прийшов ближче, я впізнав, що це Голубев. Ми привіталися як живу, де є Кошильовський, що чувати в с. Буцневі та куди ми тут ходили. Я відповів, що живеться мені, як звичайно, не на волі, люди ходять, а я сиджу. Він мене потішив і сказав, що ще й я буду колись ходити. Про Кошильовського я сказав, що він в хаті з дівчиною – дочкою Бозерко Марії, жартує; в селі Буцневі ми нікуди не ходили, тому, що нікого тут не знаємо. До села Острова ходили тому кілька днів назад і стрічалися з Віктором та Романом, але де вони сидять, точно не довідалися. Одначе в розмові, коли ми оповідали про свої пережиття, Роман висловився, що їм живеться трохи зле, бо не можна навіть до хати зайти, тому що дуже багато дітей. З цього я догадувався, що вони сидять в Сушко Дмитра (Марії), або Бородая Йосифа. Після цього Голубев сказав, старатися точно їх дослідити, то мені за це заплатять. Відтак він запитав, чи вони куди ходять. Я відповів, що цілий час сидять

на місці. Ходять тільки до нас на стрічу. Опісля я запитав його чи довго буде в селі гарнізон. Він сказав, що гарнізони будуть до 10.2.1947 р. По виборах виберуться. Зараз підготовляють до виборів людей. Отже, як вже виїдуть гарнізони, то ти старайся таки їх дослідити, де вони сидять. На цьому стріча закінчилася. Слідуюча стріча, оскільки собі пригадую, мала відбутись 22.2.1947 р. На відході подав мені руку, сказав: “Добраніч” і ми розійшлися.

Після цієї стрічі ми даліше перебували в Бозерко Марії.

Дня 13.2.1947 р. вечером ми з Кошильовським пішли до с. Острова на стрічу з Віктором і Романом, що мала відбутись у Кухаришиного Йосифа. Тут їх ще небуло. Кошильовський сказав до мене щоб я залишився на пункті, а він піде до Підгайного (свогого вуйка). Коли вони прийдуть, то я його покличу. Бо якщо ми підемо обидва, а вони прийдуть і нас не застануть, то підуть назад. Кошильовський пішов і через півгодини прийшов з Віктором і Романом. Віктор мені розказав, що вернув його брат, здемобілізований з ЧА і т. п. Ми зговорились, що Віктор і Роман мало виходять в село. Тоді Кошильовський сказав, що якби мав таке місце, як вони, то щодня був би в криївці. На це Роман сказав: “Що з того що ми в селі, але маємо дуже злих сусідів і те господарство є підозріле. Трут Богдан де-кілька разів переходив понад береги ріки до свого вуйка і т. д.”. По цих словах я таки впевнився, що вони перебувають в Сушко Марії (Дмитра), або Бородая Дмитра. Даліше ми говорили на інші теми — про людей в селі. На цьому розмову ми закінчили. Слідуючу стрічу означили на неділю 17 лютого 1947 р.

Звідтіля ми з Кошильовським знову пішли до села Буцневи до Бозерко Марії на квартиру. Від цього часу де-коли вечером ми помагали їй різати січку.

Дня 17.2.1947 р. ми пішли до с. Острова на стрічу в Кухаришина Йосифа з Віктором і Романом. Їх на стрічі ще не було. Незабаром вони прийшли разом з Мужилом Олексою (голова с/ради) і ми почали говорити на різні теми. Найбільше говорили про село, що чувати і т. п. По кількох хвиликах Мужила Олекса відійшов до Кухаришина Йосифа, а ми остались даліше на цьому ж місці. Віктор говорив, щоб вже якнайскоріше нам діждатись літа, то вже будемо всі разом сидіти на дзвіниці. Їх криївка непевна, тому що її копав Ячмінський Євстахій (скривався і зголосився та ходить по волі), а опісля в ній сидів. Може бути часом всипа. Ми ще даліше говорили, але про що саме не пригадую. Вкінці я запитав коли стрінемось. Віктор відповів, що якщо прийдемо до села, то Кошильовський знатиме де їх шукати. Відтак ми розійшлися. Ми з Кошильовським пішли до Кріси Оксани, трохи

посиділи і досвітком відійшли до с. Буцневи. Тут даліше перебували в Бозерко Марії на стриху. В той час до мене приходила мама. Вона приносила харчі і знову відійшла до с. Острова. Большевики даліше робили в селі ревізії, але в тій частині села, де ми перебували, не робили.

Одного дня я запитав Кошильовського, чи він не знає де сидить Віктор і Роман. Він мені відповів, що вони перебувають в Сушко Марії. Кошильовському про це говорила сестра Орися, а пізніше сам Віктор признався.

XVIII-та стріча

22.2.1947 р.

Цього дня вечером я вийшов за стодолу на стрічу. Тут вже на мене ждали: Куліков, Шовнін і двох мені незнайомих (один з них високий, чорнявий; одягнений в шинелю, в чоботях, озброєний в ППС і пістоль та з торбою. Другий — середнього зросту (обличчя не пригадую), в кожусі, чоботях, озброєний в ППШ і пістоль). Ми привітались і Куліков запитав, що нового в с. Буцневі, де Кошильовський та чи був я в с. Острові. Я відповів, що в с. Буцневі спокійно, а по-друге, ми ніде не ходимо; Кошильовський сидить в хаті, а в с. Острові був вже два рази і в Кухаришина Йосифа стрічався з Віктором і Романом.

По їх розмові я орієнтувався, що вони сидять в Сушко Марії. Крім цього, про це, що в Сушко Марії в хліві (де стоїть корова) є Вікторова і Романова криївка[, сказав Кошильовський]. Куліков за це мене похвалив і сказав, якщо їх знищать, то за обох дадуть 24 тисячі. Але чи точно я знаю де вони сидять. Я сказав, що знаю точно. Відтак Куліков почав говорити про село Буцневу; чи не розвідав ще я до яких господарів заходять “бандити”. Я йому відповів, що питаю про це господині і Кошильовського, але вони самі нічого не знають.

Даліше мене запитував про таких повстанців: “Марко” — Василицький, родом зі села Буцневи; “Орленко” і “Орест” — з тих сіл як Настасів, Маріянка [Мар’янівка]; “Олень” також з тих сс. Настасів, Маріянка [Мар’янівка] та “Крук” з сс. Мишковичі чи Лучки. Може вони приходять до села. Я відповів, що не чув про таких людей нічого і ніхто мені про них не згадував. “Якщо з ким стрінешся, то розпічнеш з ним про тих людей розмову. Будеш говорити, — продовжував Куліков, — що той, або цей (назвеш по псевді) є дуже добрий чоловік, або чи він ще живе. Тоді цей, що будеш з ним говорити, щось на це скаже. Після цього, ти про цього чоловіка розвідаєш — звідки він, що зараз робить і т. д.

Більше мені не говорив нічого. Слідуючу стрічу назначив на 11 березня 1947 р. Відтак ми подали собі руки і розійшлися.

Зараз по стрічі я пішов до хати. Опісля дальше перебував в с. Буцневі в Бозерко Марії. По кількох днях Кошильовський запропонував, щоб ми пішли до крамарки Ворожбит Марії. В неї можемо дістати одеколону, мила, папіросів і ниток (він хотів перешивати шинелю). Він порадив зайти перше до Стасишина Миколи і розпитати, що вона за одна.

Вечером ми пішли до Стасишина Миколи. Кошильовський щось з ним поговорив і він пішов з нами. Коли ми прийшли під хату Ворожбит Марії, сказав йому йти її викликати. Він пішов і по кількох хвилинах вийшла вона. Кошильовський щось з нею тихо говорив, а я розпитував Стасишина, чи до села заходять які повстанці і до кого. До кого заходять повстанці і які, він мені не сказав. Мабуть сам не знав. Тільки сказав, що Романчук Евстахій (хлопець) має пістоль і СВТ. Тоді я сказав Стасишиному, щоб за три дні закликав до себе Романчука, а ми там прийдемо поговоримо. Відтак ми говорили на інші теми. Зараз до нас прийшов Кошильовський і ми пішли на квартиру. Тут я розпитав його, що він говорив крамарці. Він відповів, що казав ї[й] наготовити для нас дві пляшки одеколону, кілька миделок і дві шпульки чорних ниток.

Через кілька днів ми знову пішли до Стасишина Миколи. Там стрінули Романчука Евстахія і забрали в нього пістоль і СВТ. Коли ми прийшли, то Романчука ще не було. Як тільки він прийшов, то Кошильовський запитав його, чи має зброю. Він сказав, що має ще деякі частини кулемета РГ, дві гранати і СВТ та німецький пістоль, але в ньому переломані пружини. На те ми йому не сказали нічого. Відтак ми пішли до Ворожбит Марії, забрали в неї замовлені речі і пішли на квартиру. При кінці місяця ми ходили до с. Острова. Тут в хаті Каролішина ми стрінулися з Віктором і Романом. Віктор сказав до нас, щоб ми йшли на хутір Рожика Григорія. Там він напише і залишить записку. Вже хотів би, щоб ми були разом. Вони там заходять, але дуже рідко. Ми пішли на хутір, там залишили записку і повернули до с. Буцневи. Тут дальше квартирували в Бозерко Марії.

На початку місяця березня 1947 р. передвечером, як ми різали в stodолі січку, нас завважила Ворожбит Емілія (сирота), через одну хату — сусідка. Ми її здержали і наказали, щоб про це, що нас бачила і ми тут сидимо[, нікому не говорила].

Дня 8 березня до нас на квартиру прийшли моя мама. Вона розказала нам, що 7.3.1947 р. большевики знайшли в Сушко Марії криівку. Там сиділи: Кондрат Віктор і Возьний Роман. В цей час, як

більшевики розкривали криївку, вони порозривалися гранатами. Тіла їх більшевики забрали до району Микулинець. Сушко Марію — господиню приарештували і забрали до району, але через півтора тижня звільнили.

Після цього ми даліше скривалися в Бозерко Марії. В село Буцнів, ані до Острова ми не ходили.

XIX-та стріча

11.3.1947 р.

Ввечері я Кошильовського залишив у хаті, а сам пішов надвір, ніби полагоджувати фізіологічні потреби. Вдійсності пішов на стрічу. За стодолюю вже на мене ждали Куліков і Голубев. Ми привітались і Куліков сказав: “Вже нема бандитів. Ми їх побили 7.3.1947 р. в Сушко Марії. А Кошильовського ще коли[сь] зловимо. Тепер буде вже менше в с. Острові бандитів”. Відтак запитав, чи я ще довго буду сидіти в с. Буцневі та що я про це село розвідав. Я відповів, що цього місяця вже перейдемо до с. Острова на дзвіницю, а про повстанців в с. Буцневі не розвідав нічого.

Опісля Куліков дав мені таке завдання, а саме: “Тепер літо і ти за всяку ціну старайся долучити до Славка, або “Орленка”. Чейже Славко твій свояк, а “Орленко” — Кошильовського. Вони повинні вас прийняти. Яке твоє завдання буде далі, то розкажу тобі пізніше. Тепер пишть до них записки, що ви немає де подітись, а вони вас приймуть. Через кого ви маєте ці записки подати, ти вже знаєш. Ви вже писали через кілька разів”.

Більше завдань і інструкцій не давав. Опісля я розказав, що на квартирі в Бозерко Марії бачила нас Ворожбит Марія [Емілія] (дівчина-сирота). На це Куліков не сказав нічого. Слідуючу стрічу визначив на 27 березня 1947 р. Відтак подав руку і ми розійшлися. Про гроші, які він обіцяв мені на попередній стрічі, не згадував нічого.

Після цього ми даліше квартирували в Бозерко Марії на стриху. Около 30.3.1947 р. ми (я і Кошильовський Героній) пішли до с. Острова. Звідси зайшли на хутір Рожика Григорія і сказали, що коли до нього прийдуть повстанці — “В’юн” чи “Орленко”, то хай він їм скаже, що ми не маємо де скриватися і хочемо ходити разом з ними. Господар сказав, що повстанці були вже дуже давно; а якщо прийдуть, то він це їм скаже. З села Острова ми пішли знову до Буцневі і там квартирували даліше. За цей час в селі більшевики переводили ревізії та робили засідки, але в тому кінці села, де ми перебували, не робили нічого.

Цього дня вечером Кошильовський залишився в хаті, а я пішов за стодолу на стрічу. Тут ще не було нікого і деякий час треба було заждати. Незабаром прийшли Куліков, Шовнін і Голубев. Ми привітались, Голубев запитав мене, чи не жалко мені за впавшими повстанцями та з іронією сказав: “Тепер літо, вже всі чотири ходитимите”. Я відповів що за повстанцями не жалко, бо коли б було жалко, то не видавав би. Відтак Куліков запитав, чи я робив які заходи, щоб долучити до Славка, або “Орленка”. Я розказав, що ми були в с. Острові та заходили на хутір Рожика Григорія. Через нього ми переказували до “Орленка”, або Славка, щоб нас прийняли до себе, бо ми не маємо де скриватися. Рожик нам говорив, що повстанці в нього вже були дуже дуже давно, але як прийдуть, то перекаже. Після цього Куліков дав мені 400 крб. і сказав: “Це за твою працю. За це, що ти нам допоміг знищити Романа і Віктора. Тепер старайся якнайскоріше сконтактуватися з “Орленком” чи Славком. Як дістанеш від них відповідь, то скажеш мені, а я дам тобі потрібні інструкції, що матимеш робити далі. Коли б вони хотіли забрати вас зараз, то ви на це не годіться. Говоріть, хай на кілька днів вас залишать, бо ви маєте замаскувати добре криївку, постаратися білля і т. п. В цих кількох днях будеш мати змогу повідомити будь-кого з нас: мене, Шовніна, або Голубєва. Ми часто будемо в селі і ти звечора Кошильовського залишиш, а сам прийдеш до нас. Нас можна буде стрінати на дорозі, чи в іншому місці, але так, щоб ніхто не бачив”.

Про інші можливості контакту Куліков не говорив. Відходячи, запитав де ми будемо даліше перебувати. Я відповів, що цими днями підемо до с. Острова на дзвіницю. “Якщо так, — сказав Куліков, — то слідуєча стріча буде 14 квітня 1947 р. в Ярмуша Дмитра за брамою”. На цьому стіча закінчилась і ми розійшлися.

Після стрічі я вернувся до Кошильовського. Ще кілька днів ми перебували в с. Буцневі і 1.4.1947 р. перейшли до Острова. Тут квартирували ми на дзвіниці до 14 квітня. Харчі побирали в тих самих господарів, що і попереднього року. Через цей час большевики в селі не робили жадних облав, ні ревізій, ані нікого не арештували. Мама з сестрою даліше скривалися.

Около 10.4.1947 р. Ми з Кошильським ходили до Рожика Григорія питати чи в нього були повстанці. Попередньо в нього я залишив був для “В’юна” записку. Рожик сказав, що цього року не було ще в нього жодних повстанців.

Ввечері Кошильовський пішов до сестри Орисі, а я сказав, що йду до Вовка Михайла дещо запитаю. Стрінутись мали ми вже на дзвіниці. Я зайшов до Вовка, дещо розпитав, відтак пішов до Ярмуша Дмитра на стрічу з Куліковим. На пункті ще не було нікого. По хвилині прийшов Куліков і Голубев. Ми привітались і пішли в садок за хату. Тут Голубев запитав де є Кошильовський, а відтак, як пережив я зиму. Про Кошильовського сказав я, що він десь шукає за сестрою, Орисею, а зиму якось пережив, а як буде дальше, то не знаю. Опісля розпитував, що нового в селі, чи стрічав когось з повстанців та чи не забирають мене до себе. Я розказав, що в селі немає нічого нового, тільки часто повторюється крадіж. Хто краде — не знаю. Я відповів, що з повстанцями не стрічався, але думаю, що цими днями стрінуся, тому що вже літо і вони прийдуть. Відтак почав говорити Куліков: “Якби вас хотіли зараз забрати, то ти, як я вже казав попередньо, старайся кілька днів залишитись. Коли б настоювали на тому, щоб йти вже, то ти йди з ними, але контакт з нами будеш держати дальше. В такому випадку будеш писати до мене картку. Цю картку адресуватимеш, не тов. Куліков, а тов. Чуд. Себе підпишеш — “Граб”. Писати її будеш тоді, як будеш сам, або, як всі будуть спати. При нагоді, коли будеш в с. Острові, цю картку положиш коло дзвіниці під камінь. Там під липою є два камені, по яких ви вилазили на дзвіницю. Під одним з них викопавеш ямку і там цю картку положиш. Щоб ця робота була непомітна, ти зробиш так: як будете переходити коло дзвіниці, то скажеш, що в сусіди, або коло дзвіниці є заховані набої і будеш за ними шукати. При цьому непомітно положиш на означене місце записку. Там рівночасно буде записка до тебе. Можна ще положити записку, ніби, полагоджуючи фізіологічні потреби, або, що чув якийсь крик і підеш провірювати. В записці до тебе ми напишемо, що маеш робити. Якщо тебе відразу не заберуть, а лишать тобі ще кілька днів, то ми ще про все поговоримо: як ти маеш поводитися, за чим слідити і т. д. Тепер ми будемо стрічатися частіше. Ти старайся частіше заходити до Рожика і старайся якнайскоріше сконтактуватися з повстанцями. Слідуюча стріча буде 23 квітня 1947 р. в цьому самому місці”. На цьому ми розійшлися.

Ми з Кошильовським дальше скривалися на дзвіниці. Харчувались в цей спосіб, що і попередньо, тільки менше ходили в село (раз на тиждень). До села не ходили часто тому, що Кошильовський боявся і наші також не дозволяли ходити.

Большевики робили в селі ревізії, засідки коло тих господарств, де ми заходили. Мама з сестрою скривалися далше. До Рожика ми ходили кілька разів, однак відповіді на мою записку не було. Рожик говорив, що до нього ніхто не заходить.

XXII-га стріча

23.4.1947 р.

Ввечір я сказав Кошильовському, що іду до Кошильовського Володимира по харчі, а він також щоб кудись пішов за харчами. Стрінутись мали в Каролішина Михайла (наш товариш). Я пішов до Кошильовського, забрав хліб і пішов на стрічу. На стрічу прийшов Голубев сам. Привітавшись, запитав що нового. Я відповів, що в селі спокійно і крадежі немає. Ми вже двох зловили в с. Острові, — сказав Голубев, — зараз сидять в Микулинцях і до всего призналися”.

Відтак я почав розказувати, що досі ще з ніким не стрічався та ходив до Рожика, який сказав, що в нього ще не було нікого. Тоді Голубев почав говорити: “Ти знаєш чого ми тебе посилаємо в банду? Тому, щоб при твоїй допомозі скорше її знищити, так, як в с. Острові Віктора і Романа”. Опісля витягнув пів пачки папіросів, дав їх мені та сказав, що скоро в Микулинцях не буде і сам не буде мати що курити. Слідуючу стрічу визначив на 4 травня 1947 р. За цей час я мав старатися, щоб мене повстанці забрали з собою, або дізнатися бодай, коли мене заберуть. На цьому ми розійшлися.

Зо стрічі я пішов до Каролішина Михайла, якийсь час заждав на Кошильовського і разом ми пішли на дзвіницю. В дальших днях ми квартирували на дзвіниці. Харчувались так, як і попередньо. В селі большевики стягали позику, а вечерами висвітлювали кінокартини. При кінці місяця ми зайшли до Рожика та сказали, що коли б хтось прийшов з повстанців, а нас не було, то нехай перекаже через Кошильовського сестру Орісю, де ми маємо прийти на стрічу.

Спочатку місяця травня 1947 р. ми з Кошильовським зайшли до Семехи Марії. Тут була Оріся і сказала нам, що переказувала жінка Рожика Григорія, щоб цього дня ми прийшли до неї. Коли ми прийшли до Рожика, жінка його сказала, що були повстанці та говорили, що 7 травня будуть знову. Ми з Кошильовським мали прийти цього ж дня також і вони нас заберуть з собою. Стрінутись ми мали на подвір[']ю, якщо в селі не буде большевиків. Коли б були большевики, то стріча буде в ліску від сторони господарства Рожика. Кличка — “Рибаки”. Про те, хто з повстанців був, вона не сказала. Слідуючого вечера Кошильовський пішов до с. Буцневи до Бозерко Марії по білизну, а я пішов на стрічу.

На стічі був Куліков, Шовнін і Голубев. Куліков запитав де зараз є Кошильовський і що нового в селі. Я розповів, що Кошильовський пішов до Буцневи по білля, бо 7-го травня вже відходимо, а в селі, поки що, немає нічого нового. Дальше я розказував, що ми були в Семехи Марії і Кошильовського сестра Оріся сказала нам, що переказувала жінка Рожика Григорія, щоб ми зайшли до неї. Коли ми прийшли, вона нам розповіла, що були в неї повстанці і на 7.5.1947 р. назначили нам стрічу. При тому сказали, що нас заберуть з собою. На це Куліков сказав: “Якщо так, то я повчу, як ти дальше маєш поступати. На стрічі з бандитами говори, що дальше ви самі не можете скриватися, не маєте місця. При цьому згадай, що двоє вже згинуло — Роман і Віктор. Вислухавши це, вони вас зараз заберуть, або дадуть якусь відповідь: чи трохи почекати, чи скриватися дальше. Ви зо своєї сторони старайтеся щоб вас забрали зараз. Якщо вас не заберуть, то ми стрінемосядесь коло 12, або 13.5.1947 р. А якщо вас заберуть, то ти напиши до мене карточку. Про це ще поговоримо пізніше. Головне те, що ти якнайскоріше мушиш мене повідомити з ким ти перебуваєш і де, чи в лісі, чи в селі. Ти повинен докладно пізнати терен, де будеш перебувати, ліс чи село і пізнати своє окруження. Якщо будете в селі, то старайся запам’ятати вулицю, щоб вмів точно описати положення господарства, де ви квартируєте, або маєте криївку. При цьому треба описати, як виглядають будинки, чи є криниця, як виглядають сусідні будинки та інші замітні пункти. Відтак розвідуй точно про цих людей, які з тобою перебувають: їх псевда, прізвища, з котрих вони сіл, які займають пости і що роблять. Між іншим розвідуй точно про “Орленка”: чим він є, яким провідником, куди ходить і де перебуває та інше. Розвідай з ким і де скривається “Марко” з с. Буцневи, “Орест” з с. Настасова”.

Крім цього, він перечислив ще більше псевд, але до сьогодні їх не пам’ятаю. Щоб скоріше про них розвідати, я запитав, як вони виглядають. “Орленка” він описав: середнього росту, чорнявий, стрункий; Орест — середнього росту, бльондин; Марко — середнього росту, худорлявий.

Відтак Куліков говорив дальше: “Якщо будете перебувати в полі, старайся запам’ят[ов]увати всі дерева на полі, фігури, корчі, криниці, дороги, долини, горби, щоб після цього ти міг докладно описати де є криївка. Криївку, в якій будеш перебувати, зазначш в цей спосіб: на сусідньому полі (3-4-5 м просто криївки) зробиш знак з п’ятьох

купок гною, перію [пирію] чи інших бур[']янів в формі кола, а в середині цього покладеш ще одну купку. Напряма криївки зазначиш ривчиком від купок в сторону криївки. Після цього час від часу провірюй, чи хто цього знаку не зруйнував. Коли б хтось зруйнував, то зроби ще раз такий самий. Знак роби тоді, коли вже мене повідомиш карточкою де перебуваєш.

Якщо будете перебувати в лісі, то старайся якнайскоріше пізнати всі лінії, стежки і дороги. Щоб скорше запам'ятати дороги, котрими будете переходити, роби так: на кожному звороті в рові секції обмотаєш яке-небудь дерево прутиком ліщини на висоті від 20 см – 1 м. Якщо скручуєш направо, то значи в розі правої секції, а коли вліво — в розі лівої секції. Секції, в яких квартируватимете, зазначиш такими самими знаками. Відтак по середині секції, з краю по лінії підлізеш на будь-яке дерево і зломивши три гілки, щоб вони кінцями спадали додола. Це буде знак, що в цій секції знаходиться криївка. На 10-20 м. від входу до криївки також в такий самий спосіб три гіллячки.

Секцію, в якій заходиться криївка можеш зазначити ще в цей спосіб: на віддалі 100–200 м зрізати будь-який куш, залишаючи стовбурі на півметра від землі. Для ближчого пояснення, де знаходиться криївка, напишеш картку. Картку покладеш під те дерево, що є посередині секції, при краю лінії, на якому обломивши гіллячки. Карточку можеш положити в якесь пуделко, а зверху прикрити землею.

Карточку до мене напиши в перших двох тижнях, коли трапиться нагода. Писати будеш тоді, коли інші сплять, або ніччю до місяця. Можна писати при електричній лампці, прикриваючи себе палаткою. В картці поінформуєш про своє місце квартирування і людей, які з тобою перебувають. Картку підпишеш псевдом “Граб”. Цієї картки коло себе не носи, а заховай її десь під кущем, або деінде. Не носи тому, бо ти можеш спати, а хтось буде за чимсь в кишенях шукати і може її знайти. Коли трапиться тобі нагода йти до с. Острова, за біллям чи харчами, то картку положиш біля дзвіниці під камінь. Тому, що там є два камені, то кластимеш під менший. Як будеш нести картку, то старайся інших залишити десь в селі, мовляв, йду до якогось господаря за гранатами чи набоями. Під каменями треба викопати ямку, записку запакувати в щось, а відтак прикрити землею. По якомусь часі, коли знову будеш в селі, знайдеш на цей пункт, там буде записка від мене. Так ми будемо переписуватися.

Коли б наші знайшли краївку, в якій ти сидітимеш разом з бандитами, то ти старайся вилізти першим. З собою забори автомати. Якщо не будеш мати свого, візьми чужого і скажи, що ти будеш першим бити большевиків, а вони хай вилазять за тобою. Ти будеш стріляти

вгору, не висуваючи з виходу голови. Ми догадаємось, що це ти і не будемо на тебе стріляти. Тоді ми побіжимо до тебе і закидаємо їх гранатами. Що даліше будеш робити, скаже тобі старшина, який там буде.

Знову, коли попадеш на засідку, то знак такий самий, як був досі.

До бандьорів йди з кулеметом, то вони тебе скорше приймуть. В роботі будь чесний, все слухай, не бурчи. Якщо будуть розпитувати, чому ти пішов в повстанці, то розкажеш цю саму історію, що Вікторові”.

Даліше говорив Шовнін: “За це, що поможеш нам знищити їх, ми тебе винагородимо грішми і всім, що тільки забажаєш. Лише уважай і все роби так, як тобі казав Куліков. А коли винищимо всіх бандитів, ти будеш жити разом з нами в районі чи в області і працюватимеш в конторі”.

На цьому ми закінчили. При відході Шовнін дав мені пачку тютюну і сказав, що коли б мене ще зараз не прийняли до себе, то слідуєча наша стріча буде 19.5.1947 р. в тому самому місці. Відтак всі вони мені подали руки і розійшлися.

Після стрічі я пішов на дзвіницю. На дзвіниці перебули з Кошильовським до 7.5.1947 р.

Дня 7.5.1947 р. я зв’язався з повстанцями і відійшов зо свого села.

Постій, дня 26.5.1947 р.

“888”

* * *

№ 135/XXI-3

Протокол допиту Івана Марковича Стинимира

Р – 31

Справа ч.: 172/47

Стинимир Іван Маркович

Підозрілий як а/в

Микулинці, дня 6.9.1947 р.

Протокол допиту

Стинимир Іван Маркович, народжений 15.12.1922 р. в с. Ладичин, Микулинецького р-ну, Тернопільської області; українець, освіта – 5 кл. народної школи, швець, нежонатий.

Член ОУН від 1940 р.

В моїх родичів було 10 гектарів поля. Вдома, крім мене, були ще: брат Василь нар. 1911 р. (зараз проживає в с. Ладичині), сестра Євдокія – 1914 р. (також проживає в с. Ладичині) і сестра Анна – 1924 р. (1946 р. засуджена за роботу в ОУН).

В 1929 р. я почав ходити до школи в родинному селі, де закінчив 5 кл. По закінченні школи пішов до тіточного брата, Говди Ігнатія (поляк) в с. Ладичині, вчитися шевства. В нього учився два роки, а опісля працював вдома. За польської окупації був членом тов. “Просвіта” і брав участь в культурно-освітньому житті села.

В 1939 р. працював даліше при родичах.

В час першої більшовицької окупації, за це, що побився з Озірянцем Атаназієм, РО НКВД мене приарештував і держав через півтори доби. Суд звільнив і присудив грошеву кару.

В 1940 р. Гірчак Іван по пс. “Вишня” втягнув мене в ряди ОУН. В той час я сповняв функцію зв’язкового до сіл Чорторія, Кривки, Різдяне (Теребовельщина).

Як тільки прийшли німці через місяць був в Микулинцях при міліції, а опісля зголосився до Української Поліції в Тернополі, де пробув 2 і пів місяця. Відтак, проживаючи вдома, дістав пост підрайоновому Юнацтва. Підрайоновим Юнацтва працював три

місяці. Після трьох місяців мене перетягнули до Активу і призначили зв'язковим між Тернопільщиною і Теробовельщиною.

1943 р., як організувалась СС Дивізія – Галичина, зголосився до Дивізії, і, за дозволом мого провідника, від'їхав. Але, як тільки приїхав до “Гомулагеру”, ще з двома товаришами втік додому. Вдома мусів перед німцями скриватися. В той час даліше був зв'язковим між повітами, а відтак зголосився до УПА, і незабаром від'їхав. Подорожі, ще з села Настасова, здезертирував Дембрович Ярослав і від нього люди довідалися, що я пішов до УПА. Ми решта від'їхали до Богатківських хуторів. Звідси я і Гриб Йосиф з с. Ладичина втекли домів. Одначе тоді в мене була думка вернутися назад. Але, тому що люди в селі вже говорили про це, що я пішов в УПА, і це загрожувало родичам, рішився не вертатися, а залишитися вдома. За кілька днів приїхав пров. “Тирса” і сварився зі мною за це, що я втік, та казав вертати назад. Я йому розказав, як мається справа, що це загрожуватиме родині, і він, від'їжджаючи, не сказав нічого. По деякому часі я знову працював зв'язковим, аж до приходу більшовиків, тобто до березня 1944 р.

Ще за німецької окупації я вже ходив ніччю зі зброєю. Одного разу, як переходив озброєний, разом зі своїм товаришем, через село, хтось освітив мене електричною лампкою. Освітивши, він пізнав мене. Тоді я побіг за ним і застрілив його. Це був активний поляк з мого села.

З приходом більшовиків почав скриватися. Деякий час скривався в криївці, а, як криївка завалилася, даліше скривався по стрихах: в Горніцького Мартина /поляк, в Комарської Марії і Стинимира Марка.

Під час мобілізації всі члени ОУН з мого села пішли до ЧА, а мого провідника “Дуба” – Гармаш Петра, більшовики ранили і він дострілвився. Більшовики робили сильні облави. В такий час прийшов до мене батько і радив мені йти в армію, бо інакше пропаду. Я зрозумів батька, зліз зі стриху і пішов. Зразу зайшов до голови сільради, щоб цей написав посвідку, що мене до цього часу в селі не було, бо військо забрало з підводою, а тепер вернув і хочу йти в армію. Голова таку посвідку мені написав. Одначе у воєнкомат в Микулинцях не йшов, а пішов прямо на збірний пункт в с. Стриївці, Збаражського р-ну. З цього пункту українці вже були відійшли. Тоді мій родич Шемуха Теофіль (поляк) порадив мені піти до польської армії. Тут між поляками було двох активістів, які сказали начальникови, що я не поляк, а українець – бандерівець. Цей начальник (лейтнант) прикликав мене до себе і запитав, чому не йду в руську армію, говорив, що в руській армії краще та що я бандерівець. Я оправдувався, що в польську армію йшов тому, що тут є вся моя родина. Тоді також приступив до нас Сюдмак Ілько

(сусід, поляк) і сказав до цього лейтнанта, щоб мене звільнив, бо я “добрий хлопець”. Лейтнант мене звільнив, але обіцяв, що ще покличе.

Другого дня, як ми всідали до поїзду, який відходив на схід, мене пізнав один жид – Шмуц. Він довідався між людьми моє прізвище і почав кричати, що я різав його батьків та був при поліції. Все це сказав командирові поїзду (командиром поїзду був цей самий лейтнант, що покликав мене ще в Стриївці – українець). Командир поїзду зараз мене покликав і сказав, що мене можуть арештувати, але, якщо дам йому свої чоботи, то він цієї справи в руки НКВД не віддасть. Я дав йому чоботи і мене не арештували.

Нас завезли до м. Суми. Тут я був при охороні будинків перед налетами, а по двох тижнях призначили мене до підстаршинської школи в м. Сумах. Разом зі мною забрали ще 15 людей. В цій школі я був через два місяці. По двох місяцях здав іспити і дістав ступінь вістуну (капраль). Відтак нас 80-ть чоловік відіслали організувати новий “4-ий запасний полк”. Через тиждень мене призначили ком. роя і ми від’їхали до ліса під м. Коростишев, Житомирської області. В лісі ми жили в землянках. По деякому часі ком. батальйону призначив мене ком[а]ндиром чоти, а відтак бунчужним сотні (шефом компанії). Бунчужним я був через два місяці, а відтак знову дістав функцію ком. 4-ої чоти, 8-ої частини, 4-го запасного полку. Під кінець 1944 р. наш полк переїхав до м. Білистоку в Польщі. Тут нас 12-ох призначили на стало вишколювати новозмобілізованих і відсилати на фронт. При цьому вишколювати я сповняв функцію ройового.

По закінченні війни ми переїхали до Гданська, а звідси я добровільно зголосився їхати до Ряшева. З Ряшева нас забрали до Ярославля в 28-ий піхотний полк. Тут я перебував через місяць. За час мого перебування наш полк переводив два рази за рікою Сяном на українських повстанців облави. Однак сутички з повстанцями не було. Під час облави я бачив як війська грабували українське населення – забирали, що кому під руки попало.

Цього самого дня, як ми приїхали до села на облаву, я стрів дівчину (16 років), а в неї на руці був перстенець з тризубом. Мене це зворушило і я почав з нею говорити на теми нашого минулого. Ми були в саді і я співав їй українські пісні, а опісля запитав, якби то з “кимось стрінутися” (мав на думці підпільників). Дівчина сказала мені заждати, а сама пустилася кудись йти. Я здержав її, сказав, щоб мене не боялися, а якщо не хочуть, щоб заходити до них, то хай вийдуть десь на городи. Дівчина з радістю кудись побігла. По якомусь часі вернула і сказала, що вона нічого не знає. Мені стало жаль і я почав її просити, щоб мене не боялися (підпільники), а прийшли, бо хочу з ними тільки поговорити.

Одначе дівчина не говорила більше нічого. Як мати дівчини покликкала мене до хати, я розказав як попав в польську армію, питав чи не можна з “ким” стрінутися, бо думаю з армії втікати. Мати дівчини порадила мені взяти цивільний одяг її мужа і вечером втікати. Розказала рівнож дорогу, якою найкраще було йти, щоб не попасти в руки війська чи НКВД. Між військом я довідався, що маємо їхати до сусіднього села на обласу, і, коли б на нас впав з села хоч один стріл, то будемо всіх стріляти, навіть малих дітей. Слідуючого дня знову зайшов до цієї дівчини і розказав це її матері, а вона зараз кудись побігла. Також сказав, що цього дня буду втікати. Одначе до цього села ми на обласу не їздили, а зараз вернули до Ярославла. Це були жнива 1945 р.

В Ярославлі я зголосився їхати до Ланьцута на шоферський курс. В мойому полку часто військо влаштувало вистави, концерти і т.п. Одного разу недалеко табору полку заквартирували цигани. Полковник запросив їх до табору, щоб загралі і потанцювали. При циганах також співали і вояки. Між іншими співав один поручник із східних областей України. Він співав пісню “Чорна хмара з-над дїброви”, яка мене дуже зворушила. Мені було жалко, що я сам один між чужими і на чужині. Душею переживав страшні муки. Думав, щоб вернутись на рідну землю і навіть там зараз згинуть, тільки щоб люди не сказали, що я зрадив. В той час недалеко мене стояла молода, гарна циганка. Вона з обличчя вичитала стан моєї душі (обличчя моє змінялось; то блідло, то червоніло) і, коли я вийшов надвір, вона вийшла за мною. Надворі приступила до мене і попросила папіроса. Як я її подав папіроса, вона сказала, що мені поворожить і дещо цікавого скаже. Товариш, Адамчук Лев, з с. Клевані, Волинської області, що був тоді зі мною, відійшов, а циганка почала ворожити:

– [“]Ти тут один між чужими, – говорила вона. Не маеш з ким поговорити. Ти в середині, як зогнила бараболя. Переживав ти страшне і ще чекає тебе дорога. Буде вона тяжка, однак скоро будеш вдома.”

Від цього часу в мене зродилася думка втікати.

Около 20.8.1945 р. я звернувся до шефа батерії, щоб мене відправили до лікаря, бо дуже болять зуби (вдійсності зуби мене не боліли). Шеф дозволив поїхати до Ряшева до лікаря. Ранком я і ще двох хворих сіли в автомашину і поїхали до Ряшева. В Ряшеві від цих трьох відв’язався, пішов на станцію, а звідси поїхав поїздом до Перемишля. Тут польська жандармерія і прикордонне НКВД провіряло вагони, і я зліз з поїзду та пішов попри ешелон. Біля ешелону стрінув якогось військового, який запитав мене куди я йду. Я сказав, що йду до товариша, і дав йому закурити. Він оповідав мені, що походить з Волині, був в Німеччині на роботі, а звідтам його забрали в армію.

Розмовляючи з ним, я до нього як до українця відчув симпатію і сказав: “У вас там на Волині наші хлопці гуляють, а ми тут тратимо час.” Відтак дав йому папіросів, попрощався і відійшов.

До поїзду було неможливо сісти і я пішов тором, в напрямі кордону. Відтак з торів звернув направо і зайшов до якогось села під кордоном. В цьому селі на одному подвір’ї стрінув чоловіка, нав’язав з ним розмову і просив його, щоб допоміг мені перейти кордон. Він боявся і мені стало прикро, що такі ж самі українці, як і я мене бояться і не хочуть мені допомогти. Відходячи, я написав на картці адрес сестри і своє прізвище та просив, щоб він написав до мого дому, що я туди переходив. Після цього господар щось подумав і показав мені на краю села хату та сказав, що чоловік, який ж[и]ве в ній може мені щось порадити.

Я зараз зайшов до цієї хати і почав просити господаря, щоб допоміг мені перейти кордон, або з “кимось” стрінутися (мав на думці українських повстанців). Щоб переконати господаря, що я українець, розказав йому “Декалог”, “Молитву Українського Революціонера”, псевда провідників: “Жара”, “Дуба”, повітового “Аскольда” і т.п. Це якраз було передвечером і господар сказав, що підемо до села. (В селі я хотів залишитися десь на квартиру, бо через кордон сам боявся переходити). Ми зайшли до якоїсь хати і цей господар казав мені залишитися, а сам кудись пішов. За хвилину вернув з якимсь чоловіком, про якого говорив, що це голова сільради. Цьому чоловікові я розказав, що втікаю з армії і хочу дістатися додому (по поведінці орієнтувався, що це не є голова сільради, а хтось з підпільників). Вкоротці до цієї хати прийшло двох поліціантів і по-польськи випитували мене хто я і чого прийшов. Я розказував, що втік з полку і хочу дістатися до родини. Вони мене приарештували і говорили, що відставлять до полку. Тому, що не хочуть зі мною нічого робити, радили самому вертати до своєї частини. В той час, як ці поліціанти до мене кричали, голова запевняв їх, що я нічого не винен (голова говорив по-українськи). По цьому всему я зорієнтувався, що то не є польська поліція, а українські повстанці, та сказав до них: “Куди пустився, туди й піду.” Після цього ми перейшли до другої хати. В цій хаті говорили до мене далше по-польськи. Сюди через кілька хвилин вбіг якийсь хлопчина і закликав: “Друже станичний”. Це, остаточно, переконало мене, що я між своїми. Від радості мені покотились з очей сльози. Я зараз звернувся до них, щоб мене передали в терен “Прусак” (так називали Теробовельщину), в Микулинецький р-н, або куди самі вважають. Тоді цей “голова” сказав до мене: “Не бійтеся, ви попали в руки своїх”, і казав мені звернути пас і шинелю, що спочатку були від мене забрали. Опісля сказав, що з тими двома “поліціантами” піду 13 км в ліс, а там є люди з Тернопільщини і

Теребовельщини, то мене кудись відправлять. За селом ми стрінули ще шістьох. Які, певно, мали назначену стрічу. Вони спитали мене з яких я теренів, а, довідавшись, що з Тернопільщини, сказали, що в них є з Тернопільщини повстанці. Ми попрощалися і вони пішли в свою дорогу, а ми пішли даліше. Пройшовши около 9 км, ми увійшли в якесь село. Під горбком, біля гостинця ми завважили, що щось чорніється. Рівночасно почули крик: “Стой! Кто йдет!” і посипались до нас стріли. Ці, що йшли зі мною побігли в один бік дороги, а я в другий. Відпочивши трохи, я рішився вертати до того самого села, з якого ми вийшли. В цьому селі зайшов до тієї хати, до якої зайшов перший раз, і там застав цих двох, які зі мною йшли. Незабаром прийшов станичний і сказав: “Бачите, якби був провокатором, то другий раз сюди не йшов би.” Вони всі три кудись відійшли, а мені сказали ждати, поки хтось не прийде. На другий день, около полудня, приїхав ровером якийсь провідник в цивільнім одязі з пістолем і гранатами та розпитував мене як я пішов в армію, які знаю в Теребовельщині міста і села, яких знаю людей з Організації, яких провідників і т.п. Я йому все розповів і просив, щоб мене залишив тут, або відставив в Тернопільщину чи Теребовельщину. Він сказав, що мене залишити тут не може, бо зараз є наказ, щоб всіх, хто з якого терену, відправляти в свої терени. Отже, я мушу вертати в свій район, а прийдуть люди і через кордон мене перепровадять. Відтак порадив, щоб всюди говорити, що вертаю з Німеччини з роботи, та поінформував куди найкраще йти.

По двох днях я перебрався по-цивільному, хлопці мене вивели в сад і бур[']янами я просунувся до потоку. Хлопці вернулися, я переплив потік, перескочив кордон і пішов в напрямі на захід. Цієї ночі перейшов попри кілька сіл. Досвітком зайшов до якогось села (назви не пригадую), до одного господаря до стодоли. Як прийшов господар, сказав йому, що був в Німеччині на роботі і зараз вертаю додому. Він це сказав дочці і вона покликала мене до хати. Господаря цього я запитав про дорогу, цей вивів мене під ліс і показав напрям на Содову [Сондову, Судову] Вишню. Радив не йти лісом, тільки попри ліс.

На краю сусіднього села я зустрів дівчину, з нею поговорив і сказав, що йду з Німеччини з роботи. По її поведінці бачив, що вона думала, що я повстанець. Вона запросила мене до хати, де була ще її мати і сестра. В хаті я написав додому два листи, в яких повідомляв, що незабаром прийду додому, а, якщо мене не буде, то, мабуть, вже не побачимось. В цій хаті пробув около години. Опісля ця дівчина мене відпроварила і я пішов даліше. Недалеко Содової [Судової] Вишні зустрів на полі косарів. Між ними був якийсь інспектор, що був в Німеччині на роботі (прізвища не знаю). Він сказав, що мені дістатися до-

дому буде неможливо, бо більшовики всюди роблять облави. Відтак забрав мене з собою до Содової [Судової] Вишні, а там хотів підшукати автомашину, якою я від'їхав би до Львова, або до Тернополя. Тому, що я не мав грошей, він сказав, що за мене заплатить. Я йому розказав звідкіля походжу, а документів не маю, бо дорогою мені вкрали. В Судовій Вишні автомашини до Львова ані до Тернополя ми не стрінули. Опісля цей інспектор сказав, що без документів небезпечно в дорогу пускатися і радив піти у военкомат, може вдасться виробити які документи. Я погодився і ми оба пішли до военкомату. В канцелярії застали якогось капітана (середнього росту, брунет, на обличчі сліди від віспи, інвалід на одну ногу). Цьому капітанові я сказав, що вертаю з Німеччини і дорогою мені хтось вкрав документи, та просив, щоб мені видав якісь документи, бо дорогою будуть мене чіпати і можуть зловити як бандерівця. Він глянув на мене і сказав йти туди, звідки прийшов, а, коли я його дальше просив, вигнав мене за двері.

З Содової [Судової] Вишні я пішов гостинцем в напрямі Львова. Подорозі стрінув село та зайшов до одного господаря. Як стояв на подвір'ю і говорив з господарем, підійшло трьох мужчин і мене приарештували. Це були "істребки". Вони зараз завели мене на станицю до начальника, який розпитував мене хто я і звідки йду. Я розказав йому, що вертаю з Німеччини, де працював в м. Регенвальді в шевському варстаті. А, як тільки сказав, що походжу з Тернопільщини, він скричав, що звідси походять "саміє крупніє бандьори", грозив, що приарештує мене та щоб розказати йому про других "бандьорів". В нього вдавав я напівдурного. Вечером він покликав "істребка" і доручив йому відпровадити мене до сусідньої хати на квартиру. Ранком мав він мене покликати знову до себе. Коли ми з "істребком" зайшли на квартиру, господиня дала мені молока, я випив, і в присутності "істребка" положився спати. По якомусь часі "істребок" вийшов. Я мав замір з цієї хати втікати, одначе, почувши, що попри хату ходить стійковий, не втік. Ранком сам пішов до начальника "істребків". Начальник ще спав. Я розбудив його і сказав, що прийшов цей самий, що попереднього вечера був в нього. Він, побачивши мене, висловився, що я напевно не "бандьора", бо нічю не втік, а прийшов до нього. Відтак встав, дав мені закурити і почав розпитувати про життя в Німеччині. Я просив його, щоб дав мені який-небудь документ, бо без документів дорогою мене можуть зловити, або, щоб залишив в себе при "істребках". Начальник пожалував мене, що я бідний, та сказав, що в себе залишити не може, а радив йти в свій район, де знають хто я такий. Радив також не йти піхотою, а сідати на будь-який поїзд та їхати, бо, як буду йти, то мене зловлять, як "бандьору". Опісля дав мені на[]дорогу тютюну і казав йти

додому. Я пішов до найближчої станції, всів до поїзду та доїхав до Львова. У Львові пересів на поїзд, що відходив на Тернопіль. Разом зі мною їхало ще чотирьох демобілізованих з ЧА. Вони співали “Боже Великий, Єдиний” і я прилучився до них. Між ними пізнав Товарницького Петра з села Дворіччя, Микулинецького р-ну. Йому розказав, що походжу з с. Ладичина, однак прізвище подав інше. Під Тернополем поїзд став. Тому, що перевіряли документи я, як і багато інших, скочив з поїзду і втік до Тернополя на станцію. Це була перша година ночі. Від станції Микулинською вулицею вийшов за місто. За містом визувся і пішов в напрямі с. Березовиця Велика. Йшов скоро, майже біг. Під Мишковичами мене здогонила якась фіра, я сів і поїхав до с. Луки Великої. Господар, з яким я їхав, оповідав мені, що більшовики масово арештують, переводять облави і роблять засідки. З Луки Великої ще тої самої ночі пішов до свого села, до рідної хати. Як прийшов додому вже був день. Вдома застав тільки сестру; батько і мати вже пішли були в поле. Подорож моя тривала шість днів. Сестра покликала родичів. Я привітався і розказав родичам, що втік з армії.

Ще того самого дня я написав записку до провідника “Смереки” (про нього мені розказала старша сестра), в якій зазначив, що втік з армії і хочу вступити в ряди повстанців. На цю записку відповіді не одержав, лише за кілька днів прийшов сам “Смерека”, поговорив зі мною і відійшов. Менш-більш з тиждень пізніше прийшов пров. “Стріла”, який був на місці пров. “Смереки”, приніс мені шинелю та ППШ і забрав мене з собою.

Заввага.

Як тільки прийшов в підпілля, спочатку працював бойовиком при кущі сл. п. дг. “Стріли”.

Осінно 1946 р. райпровідник призначив його кущевим, тому що не було іншого чоловіка. Як кущевий завдань не виконував. З цього поста його зняли і він знову був бойовиком при кущі “Крука”. В кущі, де він працював, витворилась атмосфера недовір[']я. Один бойовик до другого говорив, що цей агент. Спричинником витворення такої атмосфери був якраз він (“Ігор”).

Завдань, які давав йому кущевий “Крук”, не виконував. В цей спосіб вводив розклад в роботі в кущі. За ці провини треба було його зліквідувати. При ліквідації звернено увагу, чи немає агентурності в нього, бо його перехід в підпілля був дуже підозрілий. Після слідства виявилось, що об[']єкт агентом не був, а був анархістом.

Постій, дня 12.9.1947 р.

“678”

* * *

Протокол допиту Євгена Йосиповича Барчинського

Р. 31

Справа ч.: 174/47

Барчинський Євген Йосипович

“Істочнік” ОУР УМВД — “Борисов”

Микулинці, дня 22.9.1947 р.

Протокол допиту

Барчинський Євген Йосипович,
нар. 1916 р. в с. Смиківцях, Великобірківського р-ну, Тернопільської області; українець, безпартійний, освіта 4 кл. народної школи, військовий, швець, нежонатий.

Батько мій займався торгівлею. Маючи сім років, я почав ходити до школи в родинному селі, де закінчив 4 кл. народної школи. По закінченні навчання в школі пішов до Гавліча Петра вчитися шевства. Шевства вчився два роки, а відтак повернув знову додому. Вдома, однак, шевством не займався. А помагав батькові в торгівлі.

Крім мене, вдома був ще брат Ярослав нар. 1921 р. (зараз на еміграції), брат Роман — 1923 р. (проживає в с. Смиківцях, комсомолец) і сестра Бронислава — 1925 р. (живе при батьках).

Я, від 15 років життя, став членом читальні “Просвіти” і належав до товариства “Каменярі”.

В 1938 р. мене арештували і забрали до тюрми в м. Тернополі, де просидів 10 місяців. Арештували мене за це, що, як п’ятий разом з іншими вертав від асентерунку, побив одного хлопця з с. Ходачкова Малога. Вдійсності його пробив ножем Гурський Михайло (поляк) з с. Смиковець, а я і ще кількох були суджені за те, що були учасниками.

Як тільки вийшли з тюрми, дістав покликання до війська. У війську служив при піхоті в м. Золочеві. Це було шість місяців до німецько-польської війни. В час вибуху війни ми від’їхали на фронт. З-під м. Кельце почали відступати, і 9-го дня могого побуту на фронті я здався в німецький полон. Мене, як полоненого, німці

забрали до м. Келєц, де через два дні просидів в тюрмі. Звідси, разом з іншими, забрали до лагєру, біля м. Ляндсдорф. В лагєрі вже було около трьох тисяч людей. Там пробув я два тижні. Опісля перевезли мене до другого лагєру в м. Мозбург, де перебув около трьох місяців. З цього лагєру німецькі господарі забрали українців до себе на роботу. Мене також забрав один господар, в якого працював я як помічник при господарстві. В того господаря перебував шість місяців, то є до 16.6.1940 р. Ніччю 16 червня рішився тікати додому. Втікаючи, забрав зі собою компас та карту та пішов в напрямі на південний схід. По двох тижнях зайшов на територію Чехії. По території Чехії міста виминав, а вступав тільки до сіл. Люди до мене, як до втікача, ставилися добре. На чесько-словацькому кордоні німецька погранична сторожа мене зловила і приарештувала. Арештованого забрали до тюрми в місті Годонін, де просидів два тижні. По двох тижнях приїхав по мене якийсь підстаршина з лагєру в Мозбурзі і забрав мене з собою. Їдучи поїздом, я використав момент як він спав, [і] втік. Тепер ішов вже в північному напрямі, виминаючи ріку Мораву. Дорогу вказав мені один чех (пекар). Він не радив іти через територію Польщі, а через Словакію і Закарпаття. На карті, яку я мав, підкреслив міста, через які я повинен був переходити.

Через чесько-словацький кордон вдалось мені перейти щасливо. Так дійшов аж до радянсько-мадярського кордону (Закарпаття). Люди, що жили близько кордону, вказали мені, куди перейти. Цей кордон також перейшов щасливо. На кордоні не бачив нікого. Вже по цій частині кордону зайшов до якогось села і хотів заночувати. Люди не хотіли прийняти, а казали йти зголоситися до голови сільради. Голова сільради розпитав хто я, звідки прийшов, куди йду і відіслав до пограничної сторожі. До пограничної сторожі йшов тому, бо думав, що вона мене не арештує, а піду собі дальше — додому. Одначе погранична сторожа зараз мене приарештувала, і якийсь старшина покликав на слідство. Цей старшина (прізвище і ступеня його не знав) в першу чергу розпитав мою біографію. Біографію я розповів так, як вдійсності було, однак він мені не вірив. Питав яке завдання дали мені німці, куди маю йти, що і як робити.

Другого дня відверзли мене до м. Сколе. В Скольому запровадили до якогось будинку і замкнули в кімнаті. Слідуючого дня перевезли в другу частину міста. Разом зі мною везли ще якогось хлопця і дівчину, які нелегально переходили кордон і їх зловили. Всіх нас завезли до якогось дому і тут по одному кликали на допит. Допит проводив старшина (середнього росту, шатин, у військовому уніформі; прізвища

його не знаю). Він розпитав мене біографію і казав вийти в коридор. Цей старшина не говорив мені, що я прийшов на розвідку, а тільки слухав. Йому я подав точну біографію і розповів про втечу.

Після допиту забрали мене до лагери під м. Сколе. Це було 10 вересня 1940 р. В лагері цьому вже було около 500 чоловік. Були тут хлопці, дівчата, а навіть жінки з дітьми — люди, які тікали з Закарпаття до більшовицького “раю”. Були також і такі, які втікали від більшовиків, і на кордоні їх зловили. Як я прийшов до лагери, побачив страшне видовище: всюди повно вошей, люди подерті і виголоднілі. Харчів давали дуже мало: рано переварену воду, на обід около 60 дкг хліба і 10 дкг риби, а на вечерю юшку з бараболь. Бараболь в цій юшці одначе, не було. Води в лагері також не було.

Люди, які втікали із Закарпаття, мали зі собою годинники, одяги, пальта та інші речі. Все це забрала охорона лагери майже за півдаром — люди давали все, щоб дістати кавалок хліба чи тютюну. На зиму люди залишалися голі і босі. При роздачі хліба всіх людей виганяли з бараків на двір, і люди стояли босі на дворі і чекали своєї черги. Люди, випроваджені з рівноваги, кричали до охорони з лагери, щоб їх не мордували, мовляв, “ми прийшли добровільно, а ви мордуєте нас. Везіть нас до тюрми, або давайте працю”. Побачивши, що ми довше в лагрі не перебудемо, бо позамерзаємо, від 3–6 грудня перевезли нас до тюрми в місті Стрию. В тюрмі ми вже почувалися краще, хоч тому, що було тепліше. Тут знову люди прямо дусилися. В камері 4 м на 4 м сиділо 64 чоловіки. В половині зими деяких людей вивезли до лагери і вже було трохи вільніше.

В місяці січні 1941 р. до камери прийшов дижурний і визвав мене. Він запровадив мене до якогось дому в місті. В канцелярії застав я старшину (високий, brunet, зачіска догори, обличчя округле). Він розпитав мою біографію — до дрібниць. Розпитував про моє село, про людей з села, про сусідів з села та ін. Після допиту дижурний забрав мене знову до тюрми.

В тюрмі просидів до половини місяця травня. В травні 1941 р. до камери прийшов дижурний і нас 13-ть визвав на коридор. Це робили і в інших камерах. Всіх нас зібрали на тюремному подвір[’]і і автомашинами відвезли до станції Стрий.

Звідси товарними вагонами ми від[’]їхали до Львова. У Львові до нашого поїзду привезли ще арештованих з Львівської тюрми. Зі Львова завезли нас до м. Старобельськ на Україні. Зі станції забрали всіх нас до лагери, що поміщався в монастирі.

Монастир був обведений довкруги муром, а поза муром стояли стійкові, нічню лагер освічували рефлекторами. В тому лагері було

около 25 тисяч людей. По двох тижнях нас знову відправили на станцію до поїзду. Провалили колонами, по кілька тисяч людей. На станції ми повсідали до поїзду і від[']їхали. В дорозі довідалися, що вже війна, а в м. Кірові зорієнтувалися, що їдемо на північ. Поїзд наш зупинився аж на станції Кожва — далі залізничної дороги не було. Тут з поїзду нас забрали і запровадили до лагєру. В лагєрі видали харчі і відпровалили на беріг річки Пєчори. Сюди під[']їхали катєри (річні судна) і нас запровадили до баржєй. В одній баржї поміщалося около двох тисяч людей. Річкою Пєчорою поїхали на північ, а там переїхали на річку Усу, що впадає до Пєчори, і нею до пристані Усть-Уса. В м. Усть-Уса ми з катєрів висіли, а всіли до вагонів на вузькаторівці і від[']їхали до м. Воркути. На станція Воркута нас поділили на дві групи. Група, в котрій був я, призначили до шахти “Капітальної”. Зі станції нашу групу відправили до лагєру. Лагєр містився в центрі міста. Тут перевірили чи кого не бракує і казали йти до лазні, а опісля розмістили по бараках. Тепєр перебрав нас під свою руку староста бараку. Такий барак був довгий на 150 м, а широкий на 15 м. В ньому містилося 250 чоловік. В лагєрі було 30 бараків, сам лагєр мав форму чотирикутника. Довкруги був обведєний двома рядами дроту. Перший ряд дроту (знутри) — це один колючий дрїт, прикріплєний до колів. Другий ряд був віддалєний від першого на 10 м. Цей ряд дроту був високий на 5 м вгору. Дрїт до колів був причєплєний густіше — по 5 см один від другого. Площа між обома рядами дроту була висипана піском і називалася “Запрєщена зона”. “Запрєщену зону” ніччю освічували прожєкторами, що були вміщені у “вишках” (будках). Такі “вишки” були побудовані по рогах лагєру (високі на 6 м). Будка така мала три вікн[а]. Стійковий до неї вилізав по драбині. Як хтось вступив на “Запрєщену зону”, стійковий мав право застрілити. Таких випадків було дуже багато.

Лагєр охороняв гарнізон війська — дивізіон (150 чоловік). Це військо держало охоронну службу на три змін[и]. Гарнізон поміщався на віддалі 300 м від лагєру. Військо ходило в таких самих уніформах, як і в армії, лише на пагонах мали букви “ОЛ” (“Охрана Лагєрей”). Одні з них повнили службу в будках (по одному в кожній, а другі в нутрі лагєра — “комендатура внутренна”. Інші конвоювали арєштованих при відході на роботу. До комендатури внутрішньої належали: начальник комендатури, його заступник, старший комендант по лагєру і 2-3 бійці. Начальником комендатури звичайно був лейтенант, або молодший лейтенант. Його завдання — держати зв’язок з гарнізоном. В разі будь-якого розруху чи бунту в лагєрі він алярмував гарнізон. Мав також право карати, як хтось без причини не виходив до роботи,

за крадіж і т. п. Приймав рівнож зажалення від арештованих і передавав їх начальникові лагера.

Заступник начальника внутрішньої комендатури — сержант. Його завданням було наглядати за кухнями, щоб кожний дістав призначену пайку.

Старший комендант по лагеру також з підстаршинського чину. Він повинен дбати про гігієну в бараках; чи підлога чиста, чи побілено і т. п.

Коло брами лагеру містилася т. зв. “проходная вахта”. Це будка, в якій повнили службу 3-4 чоловік. Вони змінювалися що 12 годин. Стіякові на “вишках” літом змінювалися що 8 годин, а зимою що 2 годин[и].

Начальником внутрішньої комендатури був руський (середнього росту, блондин, обличчя довге, ніс довгий).

Старшим комендантом по лагеру був грузин (високий, чорний, грубий, ніс горбатий). Називали його Кацо.

Внутрішня адміністрація лагеру:

Начальником лагеру був Літвінов (руський, низького росту, грубий, блондин, обличчя округле; жінка його була сестра полковника Мальцева). Він відповідав за всіх арештованих, які були в цьому лагері. Приймав прозьби, хворих звільняв з роботи, мав право судити за провини — до 10 днів карцеру (стислого арешту) і відповідав за порядок в лагері.

В лагері був також шпиталь. Обслуга шпиталю (лікарі, медсестри) складалася частинно з арештованих, а частинно з людей, що жили на легальній стопі.

Крім цього ще кожна шахта мала свого лікаря. В лагері було три шахт[и].

Лікарі в шпиталі працювали в дві зміни (по три лікарі кожної зміни).

Начальник харчового забезпечення в лагері був з арештованих. Його завданням було забезпечити прохарчуванням всіх арештованих. Харчі він одержував з бази. По харчі їздив т. зв. експедитор, який також був з арештованих. Він побирав в базі харчі, підписувався і привозив до начальника харчового забезпечення.

Всіх арештованих перевіряла санкомісія і усталювала для кожного норми праці. А в залежності від норми праці і здоровля назначувала норми харчування.

Наприклад: за виконання 100% норми роботи (накидати 13 тонн вугілля на “конвір”) корито, яким йде вугілля до вагонів підземної колійки) арештований одержував на рано 80 дкг хліба, 60 дкг зупи і 5 дкг риби; на обід — 60 дкг зупи, 15 дкг каші і 5 дкг риби; на вечерю 20 дкг каші.

За 50% виконаної норми роботи одержував: на рано — 40 дкг хліба і 60 дкг зупи (якісно гіршої); на обід — 60 дкг зупи і 10 дкг каші. Вечері не давали зовсім.

Хто не виходив на роботу (з причиною чи без) діставав: 30 дкг хліба та 60 дкг зупи на снідання і 60 дкг зупи на обід.

В часі коли з різних причин не можна було доставити харчів, то давали лише по 15 дкг хліба, без взгляду на норми праці.

Для цілого лагелу була одна кухня. Завідуючий кухні і столової був з арештованих — Алексов Миколай Александрович (руський, високого росту, блондин, носив окуляри). Йому до помочі були: помічник завідуючого, бригадир по господарстві кухні і “кладовщїк”, який видавав продукти до кухні.

Кухарів було около 60, по 30 на кожную зміну.

Кожного місяця до лагелу впадала несподівано комісія з Управління лагелів. На контролю приїжджали: начальник Управління полковник Мальцев (руський, низького росту, грубий, обличчя червоне. Завжди їздив особовою автомашиною), його заступник Іванов, а також секретар.

Полковник Мальцев був присланий щойно 1943 р., а перед ним був Тарганов.

Мальцев приїхав підполковником, але за добре ведення лагелями і за вмїле використання праці арештованих дістав звання полковника. Він вимагав від начальників лагелів перевиконання норм праці при видобутку вугїлля.

Арештовані працювали в три змін[и], по 8 годин. До роботи арештованих провадив “нарядчик” Смірнов, також арештований (руський, середнього росту, чорний, обличчя сухорляве). Годину перед працею “нарядчик” йшов в санчасть, бере списки, вибирає тих, які мають йти до праці, і при помочі військових з ОЛ відпроваджує їх на місце праці. Коло шахти є сторожа і дижурний, який в присутності стїкового перебирає арештованих. В шахті всі розходяться по призначених місцях. Бригадири в шахті також з арештованих. Після праці всіх арештованих знову відпроваджували до перепускної сторожі, яка нас перебирала і відсилала до лагелу.

Хворих уважали тільки тих, які мали не менше як 37,5 степенів горячки. Як хтось захворів при праці, на це ніхто не зважав. Помочі жодної не давали, мовляв, вийшов до праці — працею, помимо того, що був дижурний лікар.

По деякому часі нас 50 чоловік з шахти “Капітальної” відіслали до шахти № 2. В цій шахті я працював до квітня 1944 р. Працював свердлярем і підривиком. Вмїжчасі, в місяці січні 1942 р., покликав

мене начальник лагелу і вичитав присуд. За нелегалний перехід кордону засудили мене на 5 років “трудоx лагелрей”. Суджений “Особим Совещением” Дрогобицької області.

Працюючи кілька років, я вже не хотів працювати в шахті і електродетонатором відірвав собі палець. Мене зараз відіслали до шпиталю, де пробув один місяць.

Після вилічення дістав роботу в домі одного з начальників участка шахти.

В нього працював слугою: палив в печі, робив в хаті порядки, носив воду і т. п. В цього начальника працював 5 місяців. По 5-ох місяцях мене знову відіслали до шахти № 2, де вже працювали каторжники. Всі каторжники походили з Західних областей України. Було їх околo 700 чоловік. Всі вони були засуджені на 15–25 р. Їх привезли сюди осінню 1944 р. Кожний з каторжників на плечах і на коліні мав номер, вишитий на білому полотні. Були це переважно дівчата, в меншій мірі мужчини, які брали участь в революційно-визвольному русі українського народу, учасники УПА і люди, які працювали в німецькій адміністрації. Умовини праці були дуже тяжкі. Багато з них вмирили з голоду.

Шахта ця, разом з лагелром, була обведена парканом, а поверх паркана був колючий дрiт. По зовнішній стороні паркану, що 100 м, стояли стійкові з автоматичною зброєю.

Разом зі мною до цієї шахти відіслали 170 чоловік. Це були заключені. Заключені мали більшу свободу рухів, як каторжники. До заключених належали ті, що були суджені не більше, як до 10 років. Ми діставали такий самий пайок, як і каторжники. Нас прислали туди тому, що багато каторжників вимерло, і багато було хворих на “п[е]лагру”.

В цій шахті я перебув два місяці. Як приїхало більше каторжників, нас звільнили, а на наші місця пішли каторжники. Я знову повернув до свого лагелру. Звідси мене хотіли дати до новоствореної шахти № 3. Я пішов до начальника лагелря і просив, щоб звільнив мене від цієї роботи, а призначив на курс електро-слюсарів. Начальник на цей курс мене призначив. Курс відбувався в цьому ж лагелрі, в клубі. Денно було по 4 години занять, а решта час вільний. Курс тривав три місяці.

Весною 1945 р. начальник лагелря оголосив, що хто хоче, може голоситися на час сезону до роботи в радгоспі. До роботи в радгоспі нас зголосилося околo 230 чоловік. В цьому радгоспі я працював до 7 вересня 1945 р., то є до дня, в якому кінчився вирок мого засуду.

Дня 7 вересня 1945 р. мене покликав начальник лагелру. Він відчитав мені, що вирок вже скінчився і я можу від[']їхати до м. Воркути, щоб виробити собі документи. Від тепер я вже був вільний. Зараз

поїхав до м. Воркути, і зайшов до II-го відділу, де видавали документи. Однак в II-гому відділі прокурор сказав мені, що я ще задержаний до спеціального розпорядження, тому що був суджений по політичній статті. Знову взяли мене до лагери і призначили до праці в електровні в м. Воркута. В лагері ще пробув 6 місяців. Після 6-ох місяців покликали мене до II-го відділу і сказали, що я вже зовсім вільний, але проживати мушу в м. Воркуті. Ще шість місяців я працював в ліспромгоспі. Відтак пішов у Відділ Кадрів, де мені видали справку, що я можу вертати в свої сторони, однак жити мав від Тернополя на віддалі 120 км., бо Тернопіль — “город режимний”. Дня 1 вересня 1946 р. я залишив ліспромгосп і виїхав в Комі АССР. Помимо заборони жити близько Тернополя, я поїхав додому до села Смиковець, Великобірківського р-ну, Тернопільської області. Зараз другого дня, то є 13 вересня 1946 р., зголосився в воєнкоматі, в районі Бірки Великі. Справки, в якій заборонено мені жити в околиці Тернополя не показував, виказався тільки воєнним білетом і посвідкою виїзду. Опісля зголосився в паспортному столі міліції МВД. Там забрали від мене “временное удостоверение” і сказали, що мені документів не треба, бо буду жити при батьках. Від цього часу я залишився жити при родичах, помагаючи їм в роботі при господарстві. Вдома я довідався, що брат Славко за німецької окупації здав матуру, оженився і виїхав за німцями.

Осіною 1946 р. і весною 1947 р. я нікуди з дому не віддалявся. Не ходив на більшовицькі мітінги, ані жодні “совищання”. За цей час я довідався про всі події, які заіснували в селі за час моєї неприсутності. В лютому 1947 р. я брав участь у виборах до Верховної Ради УРСР. З цього часу зорієнтувався про підпільно-революційний рух українських повстанців. Від вуйка і від інших довідався, що з мого села при повстанцях є такі хлопці: Юськевич Богдан, Логінський Евген, Бутковський Богдан, Дячун Роман і Висоцький Степан. Згодом довідався, що Роговський Володимир написав з Польщі листа.

Одного вечора в м. квітні 1947 р. я був в Бутковській Ольги (дівчина). В той час там прийшло двох озброєних людей і запитали мене хто я. Один з них підійшов до мене, пошукав за зброєю, а відтак відкликав Ольгу набік і щось з нею говорив. Опісля Ольга сказала мені, що це були повстанці і розпитували мене, як я в селі поведжуся.

При кінці місяця травня я захворів на цингу. Наперід зайшов до лікарні в районі, а відтак пішов до Тернополя, до шпиталу. В шпиталі заізнався з капітаном Радужаном Миколаєм Андреевичем (партийний, високого росту, стрункий, шатин, обличчя подовгасте, має ушкоджене ліве око, нар. 1920 р.), що був демобілізований з ЧА і

працював в “Нефтеснабі”. Цей капітан був хворий на жовтачку. Я заходив з ним в розмову і довідався, що він є сином українського робітника з Київщини. Батько його жив на Кавказі, де й родився Миколай. Там він закінчив інститут і в 1941 р. вступив до військової школи та дістав ступень молодшого л[е]йт[е]нанта. Опісля відійшов на фронт. Брав участь в боях за Сталінград і був нагороджений медаллю “За оборону Сталінграда”. Пізніше нагороджено його орденом “Червона Зірка” і медаллю “За победу над Германией” та дістав ступень капітана.

В шпиталі я перебував через місяць. За цей час дуже близько зжився з капітаном. Як я відходив додому, то він обіцяв по выздоровленні до мене загостити. І дійсно. Тиждень пізніше він прибув до мене, до Смиковець. В тому часі він вже не працював в “Нефтеснаб”-і, тому, що, як був в шпиталі, його місце заняв інший. Вдома я його гарно погостив. При тому ми вели на різні теми розмову. Між іншим капітан висловився так: “От Генку, я чотири роки воював на фронті, заслужив ордена і медалі, два рази був к[о]нт[у]жений і раз ранений. Когда ми воевали, то эти сталинские евреи обещали нам золотие горы, а сейчас про нас забыли. В Москве собрались такие евреи, как Берия, Каганович; ми им завоевали царство в Москве, а сейчас не нужны. Когда будет новая война с Америкой, то мы будем уже знать, как воевать. За немца мы не хотели воевать, бо он убивал наших пленных и любил только свою нацию. В Америке живут разные нации: немцы, украинцы, русские, американцы — все считаются американцами и живут хорошо”. Крім цього ми говорили також і на інші теми. В поведінці він був дуже лагідний і скромний. Може тому не чувся добре, що був у подертих чоботях і знищеному старому одязі. Оповідав, що кілька разів звертався до 1-го секретаря партії за посвідкою купити собі чоботи, однак нічого з цього не вийшло. З цієї нагоди він ляяв їх і говорив: “... Сами ходят в хромових сапогах, а для меня не хотят выписать простых, армейских сапогов”.

Погостивши його добре, ще того самого дня я відпровадив до станції Бірки Великі. По кількох днях я стрінув його в Тернополі на ринку. Він оповідав мені, що звертався до обкому партії за роботою. Спочатку давали йому посаду заступника начальника лагерь для малолітніх в м. Бережанах, однак він не хотів, тому що боявся йти в ті околиці, бо там багато “бандьорів”. Вибрав іншу посаду — вступив до праці в обласне МВД як старший уповноважений по інспекції ОУР УМВД. Тепер він радів посадою; тішився, що дістане уніформ, чоботи та офіцерський “пайок”. На відході обіцяв прийти до мене в гості, але вже не такий, як першого разу.

Менш-більш в тиждень після цього, як капітан дістав посаду, я поїхав до Тернополя і стрінув його в конторі продуктового ринку. В той час сюди привели двох приарештованих спекулянтів. Капітан сказав мені з ними поговорити, щоб вони дали гроші, а він їх звільнить. Я зараз підійшов до них і сказав, щоб що-небудь дали, а я буду вести їх до II-го “отделения”, то дорогою відпущу. Вони на це радо погодилися. В тому часі приїхала автомашина, що забирала арештованих. Арештованих було вже около 35. До контори увійшов якийсь начальник з МВД (високого росту, грубий, шатин, волося посивіле, в окулярах, одягнений по-цивільному). Всі арештовані вже були вийшли до автомашини, а залишилось лише цих двох спекулянтів. Цей начальник спитав капітана чому вони залишилися. Капітан відповів, що їх арештував лейт[е]нант з II-го відділу міліції, і їх треба туди передати. Помимо цього начальник сказав цим людям сідати в автомашину, але не було місця і вони залишилися. Як начальник з контори вийшов, капітан звернувся до мене, щоб відпровадити їх до II-го відділу міліції. Я зараз забрав їх зі собою. В половині дороги ми зупинилися. Вони мені дали 20 запальничок і 400 крб. Я їм сказав, щоб йшли на товарову станцію і зараз з Тернополя виїхали. Гроші і запальнички я забрав і пішов на другий ринок, де мав стрінути капітана (вже раніше з ним умовився, що тут стрінемось). Незабаром він прийшов і ми пішли до буфету. Капітан зараз розповів мені, що приходив цей самий начальник і питав за цими арештованими, яких я забрав з собою. Капітан відповів йому, що вислав до II-го відділу міліції. Я дав капітанові 10 запальничок і 200 крб., ми разом випили, а відтак попрощались; я поїхав додому, а капітан пішов до себе в контору.

Другий раз капітан прибув до мене в половині місяця липня. Це було в суботу. Того разу він вже був одягнений в МВД-івський уніформ (зелені штани, рубашка, синя шапка з червоними “отоками” і жовті пагони з чотирма зірками). В УМВД йому присвоїли цей самий ступень, що раніше мав в армії — капітана. З собою мав пістоль ТТ. В хаті при батьках розказував, що він зараз поступив в обласне МВД і вже одержав картку на офіцерський “пайок” і інше. Цього разу він залишився у мене ночувати. Залишаючись, питав мене чи немає повстанців, але я його заспокоїв і сказав, що повстанців у нашому селі немає та вони не знають, що він є тут. Гостюючи капітан потішив мене, що влаштує також на роботу при міліції. Відносно цього я сказав йому, що мене до міліції не приймуть, бо я був в лагерьх та був суджений по політичній статті. Тоді він сказав не признаватися, що був в лагерьх, а говорити, що був при польському війську, в часі німецько-польської війни попав у німецький

полон, 1940 р. втік з полону і жив при батьках. Знову ж сестрі пропонував вийти за нього заміж і він забере її до себе, до Тернополя (це міг бути лише його жарт).

На другий день ми оба поїхали до Тернополя. В Тернополі капітан запровадив мене до будинку “III-го Отделения УМВД”, що поміщається при вулиці Островського ч. 7. Тут капітан сказав мені, що заїдемо в канцелярію начальника ОУР, лейт[е]нанта Назімова, з яким він мене запізнає і, може, вдасться влаштуватися на роботу при міліції. В канцелярії дійсно застали ми Назімова (партійний, руський, високого росту, шатин, на переді лисий, а краї волосся сиві, літ около 40). Йому капітан представив мене як свого товариша і, рівночасно, запропонував до міліції. Назімов розпитав мене про перебіг мого життя. Я розповів хто я такий, згадав, що з польського війська попав в німецький полон. Тут він моє оповідання перервав та сказав, щоб написати на папері біографію. Тоді капітан запропонував Назімову, щоб поки що мене прийняти як “істочника” і прикріпити до нього (капітана). На це Назімов погодився, але сказав, що оформити мене зараз не має часу і в цій справі я мушу зайти до нього ще раз. На цьому наші відвідини в Назімова закінчилися і ми з капітаном відійшли. Ще походили трохи по місті, а відтак я поїхав додому.

Кілька днів пізніше (на початку місяця серпня) до мене знову приїхав капітан. Я розказав йому, що мене безпідставно підозрівають в крадіжці півкопи жита. Капітан згодився поїхати зі мною на хуторі Ходорівки до мого стрийка і запитати, від кого він довідався про обвинувачення мене в крадіжці.

Переїжджаючи через Байківці, ми зайшли до моєї знайомої дівчини, де довідалися що попередньої ночі на цю хату нападали “бандьори”. Згодом додому прийшов брат цієї дівчини, що працював в земельній комісії. Я, жартуючи, сказав, що його треба арештувати. Він на це не сказав нічого, тільки сів на ровер і поїхав. Пізніше ми довідалися, що він повідомив начальника “істребків” і одного озброєного “істребка”, які зараз пішли, щоб перетяти нам дорогу. Вони уважали нас за повстанців. В той час я з капітаном вже від тієї дівчини вийшли. Як тільки начальник “істребків” нас здержав, капітан закричав, щоб він вступився, а то він скоріше міг його застрілити. Відтак ми підійшли ближче, а пізнавшись, звиталися і капітан представив себе та мене, мовляв “свой человек”. Ми коротко поговорили і розійшлися. Звідси пішли на хуторі Ходорівку, до стрийка, де я довідався, що обвинувачення мене в крадіжці жита не є ґрунтовне. На Ходорівці ми переночували і другого дня ранком пішли до Тернополя. Капітан був озброєний лише в пістоль ТТ.

Говорячи на різні теми, ми оба нераз заходили в розмову на тему повстанців. Він запитував де можуть вони бути, скільки їх є і т. п. Я цього не знав і не міг йому дати ближчих пояснень. Він завжди побоювався, щоб нас “бандьори” не постріляли, я, зі своєї сторони, намагався його заспокоїти.

В Тернополі ми зайшли до капітана на квартиру. Він мешкав далше при “Нефтеснаб”-і на вулиці Островського. Переходячи з капітаном через вулицю Міцкевича, стрінули молодшого лейтенанта міліції МВД по Великобірківському районі — Паляницького. Він, перепросивши капітана, відкликав мене набік та жалівся нащо я говорив капітанові, що він приарештував якихось спекулянтів, забрав від них матерію, а на них оформив акт, одначе матерії разом з актом не подав. Також говорив, що я нібито вказав капітанові про те, що він знається з головою земельної громади в с. Байківцях. Там люди сіють більше поля, а його не має записаного. За це від людей він бере хабарі — муку, гроші, солонину і інше. Вдійсності про все це я нічого не знав. Зараз я підійшов до капітана і розказав про все це капітанові. Він не сказав мені нічого, тільки це, що Паляницький має багато промахів і його немає чого боятися.

Після цього з капітаном ми розійшлися і я поїхав додому.

Часом я запитував капітана чи не буде війни, одначе він завжди говорив, що війни не буде. Говорив, що будуть закладати колгоспи і розкулачувати кулаків. Від часу, як я дістав працю при УМВД, перестав лаяти та критикувати партію та уряд. Про це чи приймуть мене в міліцію на “істочніка” я капітана не питав — він це сам старався полагодити. Йому треба було мати бодай одного “істочніка” і він обіцяв за всяку ціну взяти мене. Мені він вповні довіряв, бо обидва ми були вірними товаришами. Я також цьому не був противний, бо орієнтувався, що на такій посаді буду міг легше жити. Робота “істочника”, як пояснював мені капітан, бути тайним агентом, для мене вважалася легкою в порівн[я]нні до роботи на господарстві, де треба було всім журитися і тяжко працювати. Як я був в Тернополі останній раз, капітан сказав мені розстаратися для Назімова півлітри самогонки, а він (капітан) напише мені біографію і подасть до Назімова. Між іншим сказав мені, що “III-ое Отделение ОУР” зверталосся до Великобірківського району за моєю опінією. Звідтам одержали про мене позитивну оцінку. На слідуючий раз я мав оформитися в Назімова на “істочника”.

Другого дня я стрінувся в с. Смиківцях з Паляницьким. Він був в сільраді і прислав по мене джигурного. Як тільки я прийшов, він почав говорити: “Слухайте Барчинський, думаю, що вам нічого злого не зробив, а ви перед капітаном на мене наговорили”. Я сказав йому, що

про те нічого не знав і капітанові не говорив. При найближчій нагоді поговорю і довідаюся, хто це капітанові сказав. Після цього ми пішли до Логінської Марти, трохи випили, відтак до Роговського Степана, де також випили, і розійшлися.

Стрінувшись пізніше з капітаном, я запитав його звідки він довідався про Паляніцького і його роботу. Капітан зазначив, щоб нікому не говорити, і сказав, що в кожному районі є “істочник”, який про всі промахи працівників МВД повідомляє область. І про Паляніцького говорив йому лейт[е]нант міліції МВД по Велико-бірківському р-ні — Погребной.

По кількох днях, около 8 серпня, я приїхав знову до Тернополя і зайшов до начальника Назімова (в III-ое отделение”) спитати за капітаном. З собою мав самогонку, яку зараз дав Назімову. Цей попросив мене сідати і сказав, що капітан поїхав в “командіровку” до Копичинець, разом з підполковником.

Опісля Назімов оформив мене на “істочника” і прикріпив до капітана. Найперше він написав “подписку”, приблизно такого змісту:

Подписка

Я, Барчинський Евген Йосипович, житель села Смиковци, Великоборковського р-ну, Тернопольської області, соглашаюсь работать в органах МВД. Не буду [с]кривать всяких преступлений против советской власти; напр.: действия бандитов, кражи і т. п. Ету военную тайну буду сохранять.

Борисов.

Цю “подписку” я підписав кличкою “Борисов”. Опісля Назімов розказав які мої завдання. При кожній нагоді я мав розвідувати про рух “бандьорів” в с. Смиківцях: до кого вони заходять, в кого можуть перебувати, в котрій частині села перебувають найбільше, куди відходять з села та де мають криївки.

Більше завдань відносно бандерівського руху не давав. Про це я мав довідуватися принагідно. Відтак дав мені завдання відносно крадежі і спекулянтів: хто краде і хто спекулює. Обсервуючи життя всіх людей, злодія можна викрити в такий спосіб: коли хтось п'є, грає в карти, гуляє, а його селянський стан не всилі це все покрити, то такий може займатися злодійством. Спекулянтів знову ж легко викрити. Про них в селі говорять всі люди. В місті треба слідкувати хто йде з валізко[ю], в яку квартиру заходить; на станції слідкувати, хто старається скоріше висісти з поїзду, хто йде на базар, хто продає,

кому передає продавати, бо може бути таке, що спекулянт стоїть збоку, а за нього продає хтось інший.

Зібрані матеріали мав подавати капітанові. При цьому Назімов перестерігав, щоб я з капітаном на базарі при людях не стрічався. Рівнож мав домовитися з капітаном, щоб він не заїздив до мене додому. Відносно цього Назімов сказав так: “Якщо капітан буде до тебе заходити, а люди про це докажуть бандьорам, то голова твоя полетить”.

А коли б мені треба було чого зайти в “Отделение”, то заходити не фронтовими дверима. Після виконання кількох завдань, Назімов обіцяв, що буде висилати викривати спекулянтів і злодіїв по інших міст[е]чках. На це мав давати мені грошеві фонди. В таких випадках я мав послуговуватися провокацією: навязувати контакти з підозрілими в крадежі чи спекуляції людьми, намовляти їх і в цей спосіб вичути їхню думку відносно якоїсь крадежі, а тоді повідомити ОУР. На цьому Назімов закінчив мене інформувати, і я відійшов додому.

Через два тижні я з капітаном не стрічався, ані не був в Назімова, тому що викінчував з батьком роботу в полі. Занятий такою роботою не міг також нічого розвідати про крадежі, спекулянтів чи повстанців.

Около 20 серпня я прийшов до Тернополя і стрінувся з капітаном. З ним зайшов в “III-оє Отделение”. Дорогою капітан розказував, що їздив з підполковником в “командіровку” до Копичинець, Тербовлі і Чорткова. Ціллю їх поїздки була контроля роботи органів МВД, перевірка арештованих і їх справ, чи поодинокі працівники органів МВД не беруть хабарів і ін. Такі справи належали до інспекції, де капітан працював. Як ми ходили до “Отделения” капітан запитав про мою справу. Я розповів, що вже написав “подписку”, та що Назімов дав мені завдання відносно моєї роботи. Рівнож розповів, що Назімов заборонив капітанові до мене заїжджати. На це капітан сказав, що я зле зробив, що до цього признався, а опісля махнув рукою і сказав, що це “єрунда”. Згодом капітан висловився, що до мого села небезпечно заходити, бо туди приходять “бандьори”. При цім він запитав мене, хто з с. Смиковець є в “бандьорах”. Я відповів, що точно не знаю, бо з села багато пішло за німцями. Тоді капітан сказав: “Если ти не знаєш, то я знаю” і як ми прийшли до його канцелярії, витягнув зі шафи папку та почав її переглядати. Між іншим прочитав, що зі Смиковець є при повстанцях такі люди: Догінський Євген, Бутковський Богдан, Юськевич Богдан і Роговський Володимир (вдійсності останній втік за німцями). Відносно них я сказав капітанові, що точно не знаю чи вони є в повстанцях, до Смиковець вони не заходять і в селі панує повний порядок.

Те, що в селі є бандерівці, капітана не здержувало і він даліше приїжджав до мене.

Вийшовши з його канцелярії, ми пішли на ринок і стрінули двох шевців — Івана та Михайла (оба руські; один з Ленінграда, а другий не знаю звідки). Іван — середнього росту, ранений з фронту, кривий на обі ноги, шатин, обличчя округле, червоне, ніс довгий, має кілька золотих зубів, зачіска набік, літ около 27; Михайло — трохи вищий, брунет, ніс перкатий, темно-сірі очі, зачіска набік, літ 32-33. Має майстерню на ринку при вул. Руській, в місці, де продають мануфактуру, як переходиться на ринок, де продають харчі. Іван має майстерню на ринку, де продають мануфактуру, в західній частині ринку, де побудовані помальовані на синьо будки. На його майстерні є шильд з написом: “Сапожная мастерская”. В Тернополі оба живуть не зареєстровані, бо таких як вони не реєструють. В своїх майстернях вони робили і направляли чоботи.

Крім того завдання їх було вилловлювати спекулянтів і злодіїв — працівників заводів і фабрик, які щось вкрали і хочуть продати. По місті вони не ходили, а постійно сиділи в будках. До них приходили спекулянти і злодії, і продавали їм шкіру, підшови, готове взуття, горілку, муку і т. п.

Як такий чоловік зайде до нього, він зараз торгується, старається ніби купити, а коли спекулянт вийде, повідомляє капітана і показує йому даного спекулянта, і цей його зараз приарештовує. Коли я ще не був з ними сконтактований, час від часу заходив до них з капітаном і бачив, як котрий-небудь з них йшов між люди і шукав за спекулянтом, який щойно від нього вийшов, а капітан йшов вслід за ним, але так, щоб не зорієнтувалися люди. Швець приступав до даного спекулянта, говорив з ним, а відтак відходив. Тоді капітан цього спекулянта арештував. З тими шевцями цього разу капітан мене познайомив і сконтактував.

Як я вже з ними був сконтактований, то постійно крутився коло них (шевців), і як треба було, то вони повідомляли мене, а я капітана.

Ми зайшли до будки Івана. Капітан, вказуючи на мене, сказав: “Вот это мой человек. Йому будете передавати матеріали. Він тут постійно буде крутитися”. Відтак Іван запропонував, щоб ми пішли на пиво, а він заплатить. Подорозі ми вступили ще до будки шевця Михайла, якому також капітан сказав, що відтепер матеріали вже буде передавати мені. Забрали ще Михайла і всі чотири пішли на пиво. При пиві Іван сказав до капітана: “От Миколай, як ти візьмеш мене на учет, то побачиш, що я за парень. Буду тобі давати важніші матеріали”. Капітан дав йому слово, що візьме його на учет.

Це була саме субота (на початку вересня).

Випивши пива, капітан сказав, щоб ми йшли на його квартиру, він візьме на шинелю матеріал і поїдемо до мого села, до кравця. Ми зараз пішли, взяли матеріал на шинелю, пішли на станцію і поїздом поїхали до Бірок Великих, а звідси піхотою прийшли до Смиковець. Як ми прийшли, в мене вдома вже всі спали. Я запровадив капітана до другої кімнати і ми полягали також спати. На другий день зайшли до Нітчука Олекси (він походить із СУЗ, жив в колгоспі 12 км від Бердичева: українець, безпартійний, льотчик, нагороджений медаллю “За Кенігсберг” і іншими; високий приблизно на 2 м, стрункий, шатин, обличчя овальне — червоне, очі зелені, зачіска набік, літ около 42, жонатий. Оженився в с. Смиківцях з Байталою Володимирою. Привіз з собою зі СУЗ троє дітей: хлопець Іван — 19 років, дочка Анна — 15, і син Микола — 6 років. Крім цього жінка його ще має своїх двоє дітей).

Капітан з ним і з жінкою привітався, а я попросив його, щоб післав по кравця, що він зараз і зробив. Заки прийшов кравець Нітчук поставив літру горілки і закуску та почав нас вгощати. Незабаром прийшов кравець, взяв міру та залишився з нами. Ми з кравцем сиділи біля одного кінця стола, а капітан і Нітчук з другого та щось потиху між собою говорили. Що вони говорили, я не чув. Як вже випили горілку, я вийшов і пішов до клубу. Там грала музика, а дівчата і хлопці танцювали. Я потанцював кілька танців і сюди зараз прийшов капітан і Нітчук. Капітан попросив, щоб його відправили до Бірок Великих на станцію, бо він в Тернополі має службу. В дорозі до станції капітан сказав, що[б] за день-два зайти до Нітчука і він передасть мною до нього матеріали (до капітана). На станції ми попрощалися і капітан відїхав до Тернополя. Я залишився на станції, а ранком прийшов додому.

Цього самого дня пополудні зайшов до Нітчука. Спершу ми говорили на загальні теми, а відтак Нітчук виняв з шафи записку і подав її мені. В цій записці були подані прізвища господарів, які вживають незаписане поле і не платять за нього контингенту: Бутковський Йосип, Павліч Євген, Баран Яким, Чикало Петро, Козуб Володимир. Крім тих, були подані ще такі люди:

1. Добровольський Володимир Семенович — за німців був ключником в тернопільській тюрмі;
2. Висоцький Григорій — варить горілку;
3. Тлумацький Лука — вкрав 45 снопів жита в Бутковської Анни з с. Ступок;
4. Бутковський Петро — перепродує коні (спекулює).

Цю записку я переписав і відїшов. Я вже був оформлений на “істочніка” і доноси мали бути підписані моєю кличкою (псевдом).

Зараз другого дня я поїхав до Тернополя. На ринку стрів капітана і сказав, що маю до нього донос. Він відповів, щоб поки що залишити їх в себе, бо він не має часу їх переписувати. Відтак капітан кудись пішов, а я залишився на ринку, біля шевців. Того дня шевці мене ні про що не повідомляли. Пополудні прийшов до мене капітан і сказав, щоб бути на ринку до вечора, а вечером прийти до нього на квартиру.

В нього заночую і залишуся на слідуючий день, то є на середу (ярмарок), та буду сидіти на ринку. Вечером я пішов до капітана, переночував, ранком капітан пішов до праці, а я на ринок. Ходив між людьми, недалеко шевців.

Около години 10-ої до шевця Івана підійшла якась жінка і щось з ним говорила. Як тільки вона відійшла, я спитав шевця, що вона йому говорила. Швець відповів, що вона зараз принесе около 10 пар мештів, які він має розпродати. Від кожної пари обіцяла йому заплатити по 100 крб., а продавати мав по 500 крб.

Як він розпродав кілька пар, я пішов і повідомив про це капітана. Цей сказав, що зараз прийде і я пішов дальше на ринок. Мештів залишилось вже лише чотири парі, а капітана ще не було, і я пішов по нього другий раз. Капітан сказав повідомити шевця, щоб вже більше не продавав цих мештів, а залишив. Як прийде ця спекулянтка (жидівка з Одеси), то хай її скаже, що був якийсь МВД-ист і заборонив продавати, бо органам МВД відомо, що в Одесі обкрадено магазин з взуттям. Власниця хай зголоситься в МВД, а тоді її дозволять продавати. Я зараз вернув на ринок і переказав це шевцеві. Коли прийшла спекулянтка, швець сказав їй, що був якийсь МВД-ист і заборонив продавати, а вона щоб зголосилася в органах МВД, а там провірять звідкіля вона це привезла.

Спекулянтка сказала, що хоче бачити, що це за МВД-ист, і сіла недалеко будки. Я сів біля неї і також ждав приходу капітана. Незабаром прийшов капітан і запитав де є власниця цих мештів. Коли швець відповів, що її ще не було, капітан почав кричати, що швець її скриває, і сам за це пропаде. Спекулянтка, почувши це, втекла. Капітан її не приарештував тому, що в міліції все від неї забрали б, а нам з капітаном нічого з цього не попало б. А так вона мала змогу втекти, а залишені мешти шевці продали, а грішми ми поділилися; ми з капітаном взяли 500 крб., а других 500 взяли шевці. Вечером ми з капітаном пішли на станцію до буфету, випили, повечеряли і пішли до капітана на квартиру спати.

Другого дня, ранком, я зібрався додому. Капітан обіцяв, що в суботу до мене приїде. Я сказав капітанові, що як приїде, то в Тлумацького Луки вип[']ємо горілки. На запитання капітана, в який

спосіб там заїдемо, я пояснив, що Тлумацький Лука вкрав 45 снопів жита. Ми до нього заїдемо і капітан буде в цій справі писати протокол, а я буду просити, щоб нічого не робив. Капітан з цим погодився. Відтак ми попрощалися і я від[']їхав додому.

Я п'ятницю пішов до Тлумацького Луки і сказав, що про його крадіж знають в області, а про це сказав мені один знайомий МВД-ист. З своєї сторони я запевняв Тлумацького, що цей МВД-ист його не приарештує, бо це мій добрий знайомий і я з ним поговорю. В суботу перед вечером приїхав до мене капітан і ми зараз пішли до кравця. Вертаючись від кравця, вступили до Тлумацького Луки. Ми спочатку говорили на загальні теми. В цей час Тлумацький поставив на стіл горілку та почав просити капітана, щоб випив. Капітан зразу відпрошувався, ніби не хотів пити, говорив, що він приїхав сюди по справам, а не пити. Його просили около 15 хвилин і, в кінці, він почав пити. Всі три разом ми випили півтори літри горілки. Тут ми довго не сиділи, бо капітан боявся бандерівців.

Як ми вертали, капітан вистрілив чотири рази з пістоля, а, прийшовши, зараз заснув. Коли він заснув, я одягнувся в його рубашку, взяв шапку, пас і пістоль та пішов до Бірок Великих, до дівчини Шутки Анни. Ранком, як я повернув, капітан сварив мене, та казав, щоб більше такого [не] робити.

Около 10-ої години до мене прийшов Копачівський Володимир з с. Красівки. Вже скоріше я стрічався з ним в млині і він говорив мені, що приїхав сюди нелегально. В своєму селі живе вже рік і ще не зареєстрований (“не взят на учот”). Як його демобілізували з армії, призначили до роботи десь в глибині ССРСР, однак він туди не поїхав, а приїхав додому. Говорив, якщо б я допоміг йому виробити документи, то дасть мені центнер пшениці. Я сказав, що маю знайомого МВД-иста і через нього постараюся це зробити. Розходячись, сказав, щоб приїхав до мене в неділю, бо тоді буде цей МВД-ист — капітан. З собою, щоб взяв “командіровку” і “временное удостоверение”. За кілька днів я був в Тернополі і про цю справу розказав капітанові, а він сказав, що зможе це зробити.

В хаті Копачівський застав нас обох з капітаном і сестру. Капітанові я сказав, що це той чоловік, про якого я йому говорив, приїхав в справі документів.

Копачівський подав капітанові “временное удостоверение” і “командіровку”. Капітан це переглянув і сказав, щоб Копачівський приїхав до мене 13.9.1947. р. Цього дня капітан приїде по шинелю і привезе документи. Копачівський зараз витягнув півлітри горілки і ми разом випили. Опісля Копачівський від[']їхав, а ми з капітаном

пішли в село. В селі стрінули фіру, що їхала до Бірок Великих, і капітан поїхав до станції. Я вернув додому, а вечером ровером поїхав до Бірок Великих, до дівчини. В понеділок ранком вернув і до суботи був вдома; помагав батькові орати, сіяти та в роботі при господарстві. В суботу ранком поїхав до Тернополя. В Тернополі капітана не стрінув і зайшов до знайомого МВД-иста — Бучкова Василя (родом із східних областей, руський, середнього росту, шатин, обличчя червоне, очі сині, зачіска набік). В нього ми пообідали, а відтак я запропонував, щоб він поїхав зі мною на весілля, на хуторі Ангелівка, Велико-бірківського р-ну. Вечером ми оба туди поїхали. По весіллі, враз з участковим з с. Жукова (низького росту, рижий, обличчя червоне, очі сині), заїхали до Бірок Великих. Звідси міліціант Бучков поїздом поїхав до Тернополя, а я фірою до Смиковець.

Вдома пробув до вечора. Вечером прийшли якісь люди й забрали мене з собою.

Заввага:

До протоколу долучую копію листа, якого арештований після слідства написав до старшого уповноваженого по інспекції ОУР УМВД по Тернопільській області, капітана Радужана Миколая Андреевича.

Постій, дня 28.9.1947 р.

“888”, “678”

* * *

Прилога Ч.: 1

Лист

арештованого до старшого уповноваженого по інспекції ОУР УМВД по Тернопільській області, капітана Радужана Миколая Андреевича.

Здрастуй дорогой друже Миколай!

Я нахожусь сейчас в бандерівцях, которих ми часто називали бандітами. Скажу тобі поправді, що це не бандіти, а люди, котрі боряться за правду та захищають інтереси простих людей, от таких, як я, Ти і мільйони таких самих. Противно, називав би я бандітами начальників з партії, з МВД і МГБ.

Миколаю, говорю Тобі щирю правду, що мені тоже видавалося, що бандерівці є бандітами, але, коли я найшовся серед них, то пізнав,

що ці люди боряться за український нарід, винищують зрадників та більшевицьку сволоч.

Миколаю, вірю, що скоро настане час, коли до нас приєднаються мільйони борців за свободу людини і народів. Тоді народи будуть судити більшевицьку сволоч за переступлене, як недавно судили і судять німецьких бандитів. Моїм бажанням Миколаю є — в короткому часі с Тобой стрінутися. Я не хотів би протів Тебе воювати, бо Ти такий покривджений, як я був і мільйони українських селян, робітників і інтелігенції. Будь певний Миколаю, що в новій війні народи, которі зараз поневолює більшевицька брашка, не будуть воювати за інтереси молотових, беріїв та жидів кагановичів. Про це Ти мені нераз і сам говорив. Подумай Миколай, чи мають за що воювати українські селяни і робітники? Вони все були переслідувані зі сторони сталінської брашки голодом, сиверними лагерями та тюрмами. Ти сам не раз бачив, як сотні українських селян, робітників, дітей-сиріт вмирили з голоду. Про це добре знав жид Каганович, Хрущов, Строкач та інші, але на це вони не дивились. Тоді, коли наші брати вмирили з голоду, то сталінська сволоч набивала собі кармани та спасала собі пуза. Чи можемо вірити в такий дійсності в равенство всіх класів? Ні! Україна — найбагатша країна в ССРСР, а її трудящі вмирають з голоду. З голоду гинуть ті, котрі своєю груддю боронили Європу перед німецькою агресією і ті, які втилу відбудовували зруйноване господарство. Де ж тоді була сталінська брашка? Вони скривалися в далекому тилу.

Пригадай Миколаю те, як Ти приходив до мене в подертих чоботях, голодний та холодний і голими п'ятами ставав на землю. Я з Тобою ділився послідним куском хліба, як з рідним братом. Тоді Тебе не хотіли знати пани з партійної верхушки. До них Ти мав великий жаль, як Ти лічно висловився, — що сталінсько-жидівська брашка взяла все завойоване нашими грудьми і трудом.

Супроти Тебе я все був щирий і з такою щирістю пишу цей лист. Вірю, якби знав Ти між якими людьми я находжуюся, то напевно прийшов би до нас. Ми витали б Тебе, як рідного брата. Якщо зараз цьому не відповідає час, то пам'ятай Миколаю, що такий час скоро прийде і ми будемо разом боротися за інтереси трудящого народу. За його кривди помстимося на сталінській брашці, партійної верхушці та бандітах з МВД і МГБ. Я знаю Миколаю, що в МВД ти попав тільки тому, щоб заробити кусок хліба. Одначе Миколаю, в своїх діях проти народу не виступай, будь чесною людиною, приглядайся до всіх звірств сталінських бандитів, щоб міг коли-небудь розказати нам про це. Пам'ятай, що кривда, заподіяна народові, не прощається навіть по довгих роках.

Бандерівців не бійся. Це люди, которі діла розбирають серйозно. Коли б ти попався часом в наші руки, то покличся на вірного Тобі друга Генка.

На кінци скажу Тобі правильну назву бандерівців. Ми зветомся Українськими Повстанцями, а бандерівцями нас називають від імені нашого провідника Степана Бандери. Він боровся проти польських панів, німецьких звірств і жидівсько-большевицької кліки.

Разом з листом Тобі посилаю летючку, котора якраз до Тебе не касається, але може стати пересторогою для других. Такі летючки Українські Повстанці розкинули по всій Україні, щоб опам'ятувати всіх сталінських бандитів.

До свідання мілій друг Миколаю, заскучив за Тобою, но пока нічого не сделаю.

28.9.1947 р.

Слава Україні!

Борисов

* * *

XXII. НОВОСІЛЬСЬКИЙ РАЙОН

№ 137/XXII-1

Протокол допиту Наталії Дмитрівної Гаврилюк

Спрва Ч. : 1/1-46
обл. Вінниця
р-н: Хме[л]ьницький
с. Думинки
Гаврилюк Наталія
українка
кандидатка КП(б)У
тех. секретар РПК

Р-н: Нове Село
Дня, 23.1.1946

ПРОТОКОЛ

Гаврилюк Наталія Данилівна, ур. 29.XII.1919 р. в с. Думинки, Хмельницького р-ну, Вінницької обл., замешкала в Новому Селі, Тернопільської обл., українка, 7 кл. десятирічки, незамужня, технічний секретар в Новосільському РПК, кандидатка КП/б/У.

Я, Гаврилюк Наталія Данилівна, ур. 1919р. в с. Думинки, Хмельницького р-ну, Вінницької обл. Батько мій Данило Омелянович, мати Ярина з дому Вірська – українці. Занимаються рільництвом.

Маючи 10 р. я вступила до школи в родинному селі, де в 1937 р. закінчила 7 кл. десятирічки. Після закінчення школи я жила при батьках, які в цей час були уже в колгоспі. Я до колгоспу не належала, а працювала на присадибній ділянці. Батько був сторожем колгоспу. В м-ці листопаді в 1938 р. я подала заяву, щоб мене прийняли до праці в лічниці в Хмельниках. Мою заяву прийняли і я одержала працю санітарки. Там працювала я до м-ця травня 1940 р. В цей час тому, що батьки мої були уже старі і не могли заробляти собі на життя, я вернулась додому і вступила до праці в колгоспі, де працювала до приходу німців у 1941 р.

З приходом німців в м-ці червні 1941 р. я даліше залишалась працювати в колгоспі. Працювала там протягом цілого часу німецької окупації.

З приходом більшовиків у м-ці березні 1944 р. працюю даліше в цьому колгоспі.

В м-ці червні 1944 р. я подала заяву до секретаря райбюра ВЛКСМ Хмельницького р-ну, Сухарева, щоб прийняли мене в ряди ВЛКСМ. З того часу я стала членом ВЛКСМ та працювала в колгоспі до 27.IV.1945 р.

Дня 27.IV.1945 р. я виїхала зі своєю сестрою, що в той час приїхала додому, в Західну Україну, до Рави Руської, Львівської обл. Там жила моя сестра зі своїм чоловіком лікарем. В Раві Руській я познайомилася з Криворотьком Іваном Степановичем (українець, ур. 1914 р.), який працював інструктором по кадрам в райпарткомі. Я жила в сестри і не працювала в жодній установі.

В м-ці травні 45 р. Криворотька повідомив обком партії, щоб він виїхав в Тернопільську обл., Новосільський р-он і там вступив до праці тому, що там працював він в 1940-41 рр.

Дня 25.V.45 р. мене забрав Криворотько зі собою як жінку (без запису в ЗАГС-і) і ми приїхали до Нового Села. Тут Криворотько даліше став інструктором РПК, а я одержала працю технічної секретарки при РПК.

В м-ці червні я з доручення першого секретаря РПК Власова, стала уповноважена з РПК на с. Медин.

Моя праця в РПК.

Дня 25.V.45 р. я прибула до р-ну Нове Село, де з доручення 2-го секретаря РПК стала технічним секретарем РПК. Завданням моїм було переписувати на машині інструкції для установ – повідомлення про збори членів і кандидатів партії та інше.

В м-ці червні 1945 р. відбулося засідання рай.[онного] партій.[ного] кабінету [комітету], яке відкрив перший секретар РПК Власов. Відкривши засідання, Власов прочитав точки справ, які малися переробити на засіданні:

1. Праця установ в районі.
2. Задача хлібопоставок і інших контингентів.
3. Масово-політична робота по селах.

Засідання почалося о год. 11-ій, а тривало до год. 17. На цьому засіданні мені поручили бути уповноваженою з РПК [на] с. Медин. Завданням моїм було зорганізувати агітколлектив в селі, який мав би мені стати до помочі ведення політичної роботи серед насе-

лення; стягання контингентів і в іншій праці. Зі своєї роботи я вивязувалась якнайкраще.

В м-ці серпні відбулося зв'язання РПК, на якому приймали нових членів у ВКП(б). Мене приймали як кандидатку при Новосільським РПК.

В м-ці листопаді до Нового Села з обкома партії прибув Бульботенко, який проводив в РПК політзаняття:

I. ЗАКОРДОННА ПОЛІТИКА СССР

Англія і США до цього часу були союзниками СССР, в спільній боро[т]ьбі проти Німеччини. Через час війни проти одного спільного ворога, союз між Англією, США і СССР був щораз сильніший і кращий. Англія і США через цілий час війни з Німеччиною помагали СССР зброєю, золотом, сирівцями та іншими технічними засобами. Однак коли закінчилася війна з Німеччиною і Японією відносини між Англією, США і СССР набрали відразу ворожого характеру. В Англії і США повстали реакційні групи, які почали зразу свою діяльність проти СССР. При тому сильну спільну антирадянську політику ведуть держави: Туреччина, Іспанія, Іран, Аргентина, Італія. Ці держави можуть кожної хвилини виступити війною проти СССР. А тому, що ці держави є союзниками Англії і США, треба уважати, що Англія і США як держави капіталістичні хоч і союзні з СССР, можуть зробити так, як колись Німеччина. Можуть зрадити, виступити проти Рад. Союзу війною, бо нас як соціалістичну державу ненавидить цілий світ. В тих буржуазних країнах вбивають наших людей. Майже щодня є десятки, а то й сотні вбитих. В м. Берліні вбитий радянський командант міста. Ми мусимо приготуватися до війни, мусимо бути готовими кожної хвилини стати в обороні своєї радянської України.

II. ВНУТРІШНЕ ПОЛІТИЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ В СССР

1) Треба виховувати кадри партійців тому, що партія дуже слаба. Бракує людей на пости. Партійні кабінети не мають всіх працівників, а треба, щоб всі відповідальні пости зайняли члени ВКП(б). По селах і в школах організувати молодь в комсомоли.

2) Припинення демобілізації в Ча. Скріплення Ча. За час війни до Ча увійшло б[а]гато різних людей, тому треба почистити Ча з непевного елемента. Підготувати кадри партійців і комсомольців у Ча. Вишколити Ча військово, політично, посилити виробництво зброї.

3) Економічна відбудова СССР.

4) Підготовка до мобілізації в Ча. Підготувати 1928 р.

5) Масово-політична робота. На Україні діє підпільна революційна Організація і відділи УПА, які оперують найсильніше на Західній Україні. Тому треба вести масово-політичну роботу серед населення: Читати конституцію ССРСР, газети, радянську літературу. В школах виховувати молодь в комуністичному дусі.

6) Робота проти самостійницького руху. Доказувати людям, що бандерівці є зовсім слабою силою, що їх мало, що вони бояться вийти в чисте поле проти ССРСР, що Німеччина була найсильнішою капіталістичною державою в світі і вона впали перед ССРСР, то що можуть зробити такі малі групи бандерівців, що сидять по кріївках. Треба за всяку ціну наставити населення проти підпільників, щоб населення не давало їм помочі, а якщо хтось побачить кого з підпільників, то щоби повідомив радянські установи. Так скоро знищ[и]мо підпільний рух. Коли ж населення буде симпатизувати з підпільною Організацією, тоді підпілля знищити не вдаст[ьс]я ніколи. Людям доказувати, що бандерівці це прислужники Гітлера що вони хочуть, щоб Україна була дальше під німецькою окупацією. Українських самостійників можна буде знищити за 2–3 роки. В Карпатських лісах та лісах на Сході України є ще великі відділи УПА, з якими треба буде довго боротися, щоб їх знищити. Всіх тих, що голосяться, приймати. Тих, що все розказали і щиро покаялися, виховувати в чисто[]комуністичному дусі, бо з них ще можуть бути добрі комуністи. Тим, що не хочуть голоситися забирати родини тому, що за родинами приходять багато підпільників. Одначе на вивіз родини в Сибір РО НКВД мусить мати апробату з Москви. Район посилає протокол в Москву і яке рішення дасть Москва після прочитання протоколу, так виконує район.

7) Підготовка мас до виборів. Людей треба навчити, як мають голосувати, як має пройти виборчий день. Кожному агітаторові дати відповідальність в[]день виборів за свій учасок. Голову с/ради старших громадян зробити відповідальними за спокій в селі під час виборів. Люди напевно підуть голосувати. Треба лише уважати, бо часто будуть писати не знати хто, а не то, що мають писати. Також уважати, щоб не висунули на депутата ворожих Рад. Союзів людей. Перед виборами сильними акціями та облавами треба застрашити людей, щоби в[]день виборів не страйкували.

8) Стягання контингенту, податок та інших даток. Головів с/рад робити відповідальними за свої села, агітаторів на свої участки. Доказувати людям, що ССРСР потерпів від війни і що мусимо все віддати, щоби відбудувати країну. Застрашувати людей конфіскацією майна, дещо можна сконфіскувати, а власника засудити.

На цьому засіданні закінчилося.

III. ХАРАКТЕРИСТИКА РАДЯНСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В НОВОСІЛЬСЬКОМУР-НІ.

РПК, РВК, НКВД, НКГБ і другі установи не мають всіх працівників. Багато місць не зайнятих. Великий брак фахових людей. РПК не має інструкторів; їх бракує також і в комсомолі. В РПК найсильніший робітник – другий секретар РПК Коваленко. Працює на полі масово-політичному, учитель середньої школи, завзятий комуніст. Старий комуніст та сильний робітник також перший секретар РПК Власов.

В НКВД і НКГБ найсильніші начальники та оперуповноважені. Однак їх також бракує.

В адміністрації ніхто нікому не вірить. Між працівниками часто є сварки та не-порозуміння. При кінці м-ця грудня пропав без вісті інструктор по кадрам РПК Короленко (українець, зі собою мав пістоль). Хто не вернеться на ніч до р-ну і без жодних доручень перебуває цілу ніч десь в терені, його підозрюється, що має контакт з повстанцями, арештують і перекидають в інший р-он.

IV. ВІДНОШЕННЯ ДО ЗГОЛОШЕНИХ.

Коли зголосився Гордій, Власов зараз покликав його до парткабінету і там в розмові перевіряв його політичне вироблення. Як ствердив Власов, Гордій був у цій ділянці знання дуже слабкий. Опісля про нього говорили як про тупого та м'якого типа, який зовсім не міг бути на своєму становищі.

Лизунові (СБ-іст), який здався більшовикам, нач. НКВД дав свою шинелю з пагонами ст. лейтенанта, в якій він ходить, та цілий час держить його біля себе. Йому ніхто не довіряє тому, бо сподіюється, що він може когонебудь вбити, а сам втікти.

Решта зголошених, що є в стрелках, більшовики трактують як слабкий елемент, який вразі загрози його життя, кине зброю, а сам кудинебудь піде. Взагалі на стрелки більшовики не покладають великих надій.

V. ВІДНОШЕННЯ БІЛЬШОВИКІВ ДО СВОЄЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ПО СЕЛАХ І ГАЛИЧАН В РАЙОНІ.

Вся сільська адміністрація і ті, що працюють в р-ні, а ходять на ніч додому – це прихильники повстанців, або такі, що до нічого не мішаються. Всі працівники вірні Рад. Союзів вже давно погинули. Учителі як котрої не помагає повстанцям, то не шкодить їм. Свяще-

ники майже всі пильнують церков, лише деякий інтересується справами політики і це прихильники повстанців.

VI. БІЛЬШОВИЦЬКА ХАРАКТЕРИСТИКА УКР. РЕВОЛЮЦІЙНОГО РУХУ В НОВОСІЛЬСЬКОМУ РАЙОНІ.

Всі ті, що зголосилися – це самий слабкий елемент, який і так в підпіллю нічого не робив, а якщо робив, то таку роботу, що для підпілля немала значення. Вони не були заангажовані до такої роботи, як ці, що ще тепер є в підпіллю. Зголосилися ті, що мали зголоситись, а решта не зголоситься. В підпілля йдуть нові сили. Всі підпільники є сильно політично вироблені. Це стверджується по записах і літературі, яка попадає в руки. В кожному селі є ще підпільники, але про них ніхто не знає. Сильно законспіровані вони сидять в криївках по хатах, можливо мінімальна скількість по лісах, зовсім немає в полі. Ходять відділами по 15–20 чоловік, добре озброєні, кожний має автомата, або кулемета та пістоль, тому хто іде з р-ну на село, то прощається, бо не знає чи вернеться. Населення їх вбирає і харчує. Всі з ними симпатизують і тому ніхто нічого про них не хоче сказати. По криївках підпільники мають машини, на яких пишуть літературу. В Новосільському р-ні є ще багато підпільників і відділів УПА, а з ними також підпільниць, однак тому, що населення до них ставиться прихильно, їх важко знищити.

VII. МОЯ ІНФОРМАТИВНА РОБОТА ЗА ПОВСТАНЧИМИ РУХАМИ В с. МЕДИНІ.

Коли в м-ці червні 1945 р. я стала уповноваженою з РПК на с. Медин, зараз познакомилася з учителькою Ціпко Марією (українка, східнячка), яка учитилувала в с. Медині. З нею я говорила про відносини в с. Медині, розпитувала про бандерівців, чи є в селі, чи заходять до неї на квартиру. Вона сказала, що одного вечора був один в неї на квартирі, розпитував як вона вчить діти, звідки вона, як називається. Питав також про уповноважену на с. Медин, Гаврилук Наталію, тобто про мене, кажучи: “що коли ми її зловимо то порубаємо”. Тоді я сказала учительці Ціпко, що коли вона побачить, як хтось буде ходити селом, або коли до неї зайде хтось на квартиру, хай повідомить мене. Як комсомолці, я припоручила ї[й] зорганізувати в селі комсомол.

В м-ці серпні 1945 р. коли з Медина забралися стрєбки, прийшли до мене в Нове Село зав. школи і учителька Ціпко Марія та сказали мені, що в них було 5 бандерівців, питали, що вони тепер роблять, а

ще більше було на дворі під хатою. Вони переночували в мене і на другий день поїхали до с. Медина.

За 3 дні я була в с. Медині з ст. уповноваженим НКВД Юрієвим. Тоді до нас прийшла уч. Ціпко і принесла листівку “Лист до Сталіна...”. Розповіла нам, що в неї були повстанці, дали ї[й] цю листівку та просили, щоб передати її 1-секретареві РПК Власову. На другий день з Медина зголосився один підпільник. Голова с/ради Бородій сказав мені, що ті, які мали зголоситися вже зголосилися. В селі є ще Чубак зі сином і два брати Жилани, які з повинюю ніколи не придуть.

Більше відомостей зі с. Медина я не мала.

/100/

* * *

№ 138/XXII-2

Протокол допиту Степана Семеновича Романюка

Р.31.

Справа ч.: [...] /48 р.

Р-н Нове-Село

с. Добромірка (хутір – Корчки)

Романюк Степана

с/о МГБ “Лісний”

Район Нове-Село,

Дня 20.І.1948 р.

Працею вшановуємо пам'ять нашого Керівника – Провідника Михайла.

З інформативних джерел:

1. Підозрілий в агентурі.

2. Від початку 1947 р. стало контактуватися з оперуповноваженим МГБ ст. лейт. Зяблицевим.

3. Інформативні джерела підозрівали, що мав би всипати криївку в лісі, де погинули повстанці осінню 1946 р.

4. Був арештований більшовиками в другій половині 1947 р. за розбазарювання державного лісового майна. По кількох днях придер-
жання – звільнений.

5. Коли став перший сніговий опад 1947 р., їздив навколо ліса і дивився за слідами, куда мали би переходити повстанці.

Протокол допиту

Романюк Степан, син Семена і Марії з Літусів, уродж. 1891 р. в с. Добромірці, Новосільського району, Тернопільської області, українець, неписьменний, рільник – лісник, жонатий з Юлією Риндюк, одна дитина – син Павло з 1922 р. народження, замешкав в с. Новий Рогівець, Збараського району, Тернопільської області.

Від місяця липня 1947 р. с/о МГБ “Лісний”.

Романюк Степан, син Семена і Марії з Літусів, уродж. 1891 р. в с. Добромірці, Новосільського району, Тернопільської області,

українець, неписьменний, рільник – лісник, жонатий з Юлією Риндюк, одна дитина – син Павло з 1922 р. народж., замешкав в с. Новий Рогівець, Збараського району, Тернопільської області.

Оповідає: коли я мав дев'ять років життя, пішов працювати на фільварок в своєму родинному селі Добромірці, де працював мій батько, як чорноробочий. З молодих літ пішов я до роботи тому, бо у мого батька не було з чого вижити. На фільварку служив я до п'ятнадцятого року життя, а відтак пішов у найми до місцевого громадянина в с. Добромірці – Берези Гриця, де перебував через два роки. Після двох років перейшов я на працю до громадянина Бобиша Луки, де перебув також через два роки.

В час світової війни 1918 р. пішов в ряди УГА – шостий курінь піхоти, третя сотня під командуванням сотника Берези Павла. В армії був через два роки, як рядовий. В армії перебуваю до кінця 1920 р. і попадаю в польський полон, де перебув через вісім місяців в м. Кракові. Там працював я на залізній дорозі, а весною 1921 р. втікаю з полону до свого родинного села – Добромірки. Вдома перебув через п'ять тижнів, арештує мене польська поліція за втечу з полону і активну участь в війні проти поляків. Поліція відставила мене до тюрми в місті Тернополі, де перебув я через вісім тижнів. Після восьми тижнів відбувся надійною суд, який звільнив мене від вини і кари. Коли зістав звільнений, повернувся я в своє родинне село Добромірку і одружився з Юлією Риндюк, жителькою таки ж цього села із хут. Корчики. Коли одружився, почав заробляти на хліб поміж заможнішими господарями і жидами. Так працював до другої світової війни, де в міжчасі купив собі п'ять моргів поля і перед самою війною почав господарити на домашнім господарстві. Господарив до приходу більшовиків у 1939 р. В часі другої більшовицької окупації мій син вступив в ряди УПА, де був більшовиками ранений в руку і попався живим в руки більшовиків. Щоб порятувати сина – Павла, згідно з пропозицією лісничого Швейди, чеської національності, який в цей час був в Лубянецькому лісі лісничим – вступив на працю в лісі як лісник і тим самим мав більший доступ рятувати сина. Згаданий Швейда, як добре мій знакомий, зараз вдався до д[и]ректора лісгоспу – Триліса, який в цей час мешкав в місті Збаражі і мав знайомих між [новим] військом НКВД, які мали в цей час арештованого мого сина. З Трилісом я сам не стрічався. Справу сина полагоджував сам Швейда. Я тільки дав Швейді п'ять [гусей] і один кілограм масла та трохи горілки, де це все від мене [забрав Швейда і передав Трилісові]. Триліс разом зі Швейдою поїхали разом на [гарнізон] війська НКВД, яке в цей час стояло в с. Лубянки Н.[ижчі], Збараського району, котрим [був]

арештований мій син. Триліс маючи між ними знакомих, поговорив і сина мого з тюрми звільнили, дали на пересильний пункт до ЧА. В армії перебув він через два роки і зівстав здемобілізований.

В перших днях, як тільки став я лісником, Швейда наказав мені пильнувати ліса – із ранку до пізньої ночі, щоби ніхто не [нищив] ліса і не крав дерева. Зверхником моїм був через один рік Швейда, коли виїхав він на чехи, став Котляр – москаль, який був через шість місяців. Звідки він походить незнаю, мав він около двадцять три роки життя, середнього росту, блондин. Після Котляра став Нікольський – інвалід вітчизняної війни, військовий ступінь – майор, около тридцять п'ять років життя, за обі ноги протези. Після Нікольського став Забудько, з яким працював я аж до мого арештування в місяці липні 1947 року. В час моєї служби відбувалася щомісяця з лісниками відправа. На відправі був завжди директор і лісничий, які давали вказівки, як проводити роботу в лісі. Крім [того,] щодругої відправи, бував відпоручник від органів безпеки, який мав зі всіма лісниками доклад, як слідкувати за повстанським рухом в лісі. Через два роки [мав доклад] старший лейтинант МГБ, якого прізвище мені невідоме. Згаданий лейтинант напочатку, пропагуючи нас, говорив: ви люди, яким держава дає працю в лісі, за що вам платять добрі гроші, вашим чесним обов'язком доносити до лісництва, [а]бо прямо на МГБ в Збаражі, про появу підозрілих – озброєних типів в лісі. Кожна відправа, на якій був згаданий лейтинант, була спрямована на поборювання повстанського руху в лісі. Між іншим переконував нас, що повстанці є шкідниками народу, (вбивають невинних людей і т.п.). Коли не приходив на нараду згаданий лейтинант, на його місце був призначений капітан з лісгоспу, який давав такі самі інструкції, як і попередній. Цей капітан інформував нас, якщо буде щось підозрілого нам в лісі, то негайно доносити безпосередньо до лісничого. Цей капітан, якого прізвище мені невідоме, перебуває на цьому місці до цього часу. В часі свого побуту в лісі, я часто стрічав повстанців, а також підносив їм харчі, [вони] заходили до мене до дому, тільки про це я нікому не говорив. Так перебув я до місяця липня 1947 року. В місяці липні, як більшовики відкрили різну спекуляцію і розбазарювання лісового майна всіма лісниками, яке з 1947 р. було найбільш поширене, як лісник замішаний в цій справі, попадаю в неласку і більшовики разом з іншими лісниками мене арештували. Причина мого арештування була така: до ліса приїхав Осадчук Павло з с. Ободівка з уповноваженим райвиконкому – [Кремизю]ком і з участковим с. Лозівка – Андрієнком. Вони привезли зі собою одну літру горілки,

якою хотіли мене підкупити і набрати собі дерева, на[щ]о я не погодився. Повище згадані не дивлячись на мою згоду, поїхали в ліс, забрали п'ятсот штук наготовлених кліток для воєнної часті. В цей час приїхав завідуючий цими клітками ст. серж., якого мені прізвище мені невідоме, зорієнтувався, що нема кліток, поїхав в погоні за ними, де по дорозі їх догнав і запитав хто дозволив їм ці клітки забрати. Повище згадані осібники, щоби боронити себе, сказали, що клітки видав їм я. Від цього часу почалося арештовання, де арештували лісників: Бліхара Івана, Пилипчука Нестора, Хомика Петра і мене. Другого дня після цього, як забрали клітки, приїхав до мене нач. міліції Малішенко з двома міліціонерами – Олійником і Костюком, мене арештували і відставили до району.

Перший допит

Цього самого дня забрав мене Малішенко на протокол, запровадив до своєї канцелярії, яка поміщена в перших дверях вліво від входових дверей від подвіря. В канцелярії застав я молод. лейт. Рубанського, який сидів при столі і щось писав. Зараз Малішенко запитав мене, чи я буду говорити правду. Я відповів, що буду. Дальше питав, чи я продав з ліса дерево по спекулятивній ціні і рівночасно вдарив в лице. Я відповів, що дерево продавав по квитках. В цей час сказав, що він про мене все знає і з тими словами вийшов з канцелярії. За кілька хвилин повернувся назад з оперуполномоченим МГБ – ст. лейт. Зябліцевим. Зябліцев до мене сказав: ти бандите – зв'язаний з “бандитами”, давав їм дерево, а для нас нема. Вдарив мене два рази в лице і сказав, щоби я йшов за ним до його канцелярії, яка поміщена в цьому самому домі напроти Малішенкової канцелярії через коридор. В канцелярії Зябліцева застав я, як довідався пізніше від Рубанського, що це був старший оперуповноважений МГБ лейт. Прокопець. Зябліцев запитав мене, чи я знаю чого мене покликали. Я відповів, що не знаю. Зябліцев відразу висипався до мене через “матушку” і почав питати, скільки в лісі є криївок. Я як лісник повинен знати, кілька проживає в лісі повстанців. Дальше питав хто носить повстанцям їсти до ліса, на що я відповів, що незнаю. В цей час накинувся на мене Прокопець і почав бити, на поміч пішов йому Зябліцев. Після цього звернувся до мене Зябліцев такими словами: слухай, Романюк, перед тобою тюрма, якщо будеш говорити правду, то будеш звільнений. Я відповів, що нічого не знаю. Після цього вдарив мене ще два рази і сказав дижурному відпровадити мене до тюрми.

Другий допит

В тюрмі посидів я через три дні, де третього дня забрав мене Зяблицев знову на протокол, до цієї самої канцелярії, де був на попередньому протоколі. В канцелярії застав знову Прокопця, який зараз мене запитав, чи добре сидіти в тюрмі. Дальше сказав мені, щоб оповідати все те, що він буде питати. Питав мене, де поміщаються в лісі і на хуторах повстанці. Я відповів, що нікого не бачив. В цей час накинувся на мене Зяблицев і почав бити, в міжчасі Прокопець вийшов, Зяблицев перестав мене бити й почав делікатно зі мною говорити, обіцяючи мені свободу і даровання вини, тільки щоби сказати хто носить до ліса повстанцям їсти. Я відповів, що незнаю. Зяблицев зі злости щераз мене вдарив і сказав дижурному відпровадити мене до тюрми. В тюрмі посидів до другого дня ранку. Прийшов до мене згаданий Рубанський і сказав, щоби я йшов додому. Звільнили мене тому, бо син мій дав Малішенкові хабарі. Вийшов я з тюрми, на мене ждав мій син і Малішевський Ярослав з хут. Коршемки, який являється швагром мого сина. Я разом зі сином і Малішевським Ярославом від'їхав додому. Вдома перебув через тиждень часу, приїхав до мене участковий Андрієнко з участка Лозівка з трьома стрибками, арештував мене і відставив до району. На міліції не застали нікого, посадили мене в тюрму.

Перший допит в час другого арештування.

В тюрмі просидів до другого дня ранком, прийшов Зяблицев і забрав мене на протокол до своєї канцелярії. Там застав я Прокопця, який сидів за столом і щось писав. В цей час почав мене питати Зяблицев, чи я знаю Биця Івана з с. Добромірка. Я відповів, що не знаю. Тоді Прокопець підорвався з місця, вдарив мене в лице і сказав, що я брешу. Дальше питав мене Зяблицев, чи знаю Березіцького Павла, який був за німців солтисом і чи знаю священика Смика, та де вони поділися. Я відповів, що ці обидва повтікали з німцями. Дальше розпитували, чи вони займалися за німців політичною роботою на селі. Я відповів, що незнаю. Дальше питав мене Прокопець, чи знав Гло[зича] Романа, який згинув в рядах повстанців та чим він займався. Я відповів, що такого знав і що він займався господарством, між іншим питав про Олійника Володимира і про Бліхара Павла, на що я відповів, що Олійника вбили більшовики, а Бліхар Павло був за німецької окупації при укр. поліції, а зараз – незнаю. На останку питав про Макара Степана, чи я щось знаю про нього. Я відповів, що про нього не знаю нічого, Зяблицев роз[з]лостився, почав на мене сварити і бити. Після цього

сказав, що я зогнию в тюрмі і сказав дижурному відставити мене до тюрми.

Другий допит у часі [] другого арештування

В тюрмі посидів через п'ять днів, п'ятого дня перед вечером забрав мене Зябліцев на протокол до цієї самої канцелярії, де застав я знова Прокопця. Зябліцев запитав мене, чи є в лісі повстанці і хто носить їсти. Я відповів, що повстанців не бачив і незнаю хто носить їм їсти. Прокопець почав мене сварити і бити, відтак Зябліцев почав просити, сказав мені, що вони для нього все зроблять, звільнять його від вини і кари, щоб тільки погодився на агентурну роботу. Я, щоби вийти з тюрми дав свою згоду, що як тільки побачу повстанців, то донесу на МГБ. Зябліцев зараз почав писати заяву, яка звучала ось так:

Заява

Я нище підписаний Романюк Степан Семенович, житель с. Добромірка (хут. Корчики), Новосільського району, Тернопільської області, народж. 1891 р. в с. Добромірці, Новосільського району. Від сьогодні зобов'язуюся виконувати чесно і совісно наложені на мене обов'язки і доносити до РО МГБ у Новому-Селі.

ст. лейт. Зябліцев

Романюк Степан – під псевдом Лісний.

Завдання

Після підписання заяви Зябліцев дав мені таке завдання: за всяку ціну вишукати Макара Степана з с. Добромірка, який раніше був в повстанцях, а зараз мав би перебувати в м. Львові. Згаданий Макар одружився в час підпілля з Наталкою Фартушок з с. Добромірки, якої мати являється сестрою моєї жінки. Зябліцев сказав мені, щоби в короткому часі поїхати до Львова і докладно перевірити, де перебуває вище згаданий Макар Степан, де працює і де його приватне помешкання, записати собі назву вулиці, номер дому, а гроші на дорогу дасть Зябліцев. Коли в цей спосіб буде неможливо вивідати, піти до тещі Макара Олександри Фартушок, по родинному розпитати, коли вона поїде до Львова, завести ширшу розмову і в цей спосіб вивідати місце його перебування. Це завдання мав я виконати за тиждень часу, а після тижня вийти днем на стрічу в ліс коло Паламарчука Теодозія. На протязі того часу цієї справи я не розвідав, бо не хотів. В означений час, коли була визначена мені Зябліцевим стріча, я явився. На стрічі Зябліцев був сам, а кількох большевиків було на хуторі. Зябліцев на перший початок почав питати, як розвідав я справу

Макара Степана. Я відповів, що тяжко розвідати, бо теща Макара не хоче нічого сказати. Зяблицев почав на мене сварити і грозив за невиконання наказу 20-літньою тюрмою. Тоді Зяблицев сказав, якщо тяжко провідати де перебуває Макар, то дасть мені друге завдання: за всяку ціну вивідати, де перебуває Соромуля Марія з с. Добромірка, згадана Соромуля Марія мала би перебувати в селі. За два тижні з'явитися на стрічі в цьому самому місці. В означений час стріча з Зяблицевим не відбулася, тому що він поїхав на двомісячну відпустку. Коли Зяблицев повернув з відпустки, переходячи з більшовиками через хутора, вступив до мене додому, розпитав як мається справа з дорученням, яке він дав мені на останній стрічі. Я відповів, що згаданій Соромулі Марії не можна відшукати, бо правдоподібно, що в селі її нема. В цей час Зяблицев на мене насварив і почав грозити, що посадить мене в тюрму, якщо я не буду виконувати наложених на мене обов'язків. Тоді Зяблицев на скору руку дав мені третє доручення, щоби вишукати, де перебуває Заяць Марія з с. Добромірка, жінка Заяця Мирослава, який є в повстанцях. За вказівками Зяблицева Заяць Марія мала би перебувати в с. Новий Рогівець, Збараського району, тільки перевідати в кого вона проживає. Зяблицев, відходячи, визначив мені четверту стрічу коло канцелярії сільради с. Добромірка, на яку я мав явитися за тиждень часу. Стріча в означений час не відбулася, тому що Зяблицев скорше стрінувся принагідно зі мною, як я ішов до с. Добромірка, розпитав, чи я щось розвідав про перебування Заяць Марії. Я сказав, що покищо ні. Тоді Зяблицев сказав, щоби я слідкував за повстанцями, які мали би перебувати в лісі (Попова [Попівці]), де мала би знаходитися криївка. Слідкування буде легке, тому що він як лісник, виконуючи свої службові обов'язки, не буде стягувати на себе жодного підозріння. Якщо просліджу цю справу, негайно дати знати до району, але тільки йому особисто. Крім цього сказав, щоби розвідати, де перебуває Ковар Анна з хутора Грегорі, яка наговорила на нього, що її знасилував, що невідповідає правді. Часу на прослідження одної і другої справи не означував, тільки сказав, що він незадовго у мене буде. Щодо Ковар Анни чув я між цивільним населенням, що Зяблицев був одного дня в Ковар Анни вдома, де попив горівки, мати згаданій вийшла надвір, і Зяблицев користаючи з нагоди і не дивлячись на те, що жінка борониться, задовольняв свої пристрасті. Мати згаданой почула в хаті крик своєї дочки, де застала Зяблицева в час акту з її дочкою. Після цього Ковар Анна заподала Зяблицева до суду, тільки суд цю справу відкинув.

Я, дивлячись, що Зяблицев анкетує мене на добре, не хотів бути зрадником свого народу, а тим більше, що в моїй хаті в час німецької

окупації і другої більшовицької окупації 1944 р. перебували повстанці, а також тісно був пов'язаний з ними мій син. В час більшовицької окупації я знаючи дуже багато про повстанців, які перебували на хуторі і в лісі, але ніколи не зрадив їх, а противно помагав чим міг. Свідомий я того хто такії повстанці і яка ціль їхньої боротьби, щоби не мачати рук в братній крові, а уникнути настирливого Зяблицева, перебрався я мешкати в Збараський район, с. Новий Рогівець. Коли я мешкав на Новому Рогівці, зістав пізваний як свідок в справі клецюк, які забрав Осадчук Павло з с. Ободівка. В означений час явився я в райсуді в Новому-Селі. Чекаючи на покликання мене на розмову, вийшов з канцелярії рай-прокуратури згаданий Осадчук Павло досить в підпитому стані, зобачив мене і звернувся такими словами: ти дураку чого сюди прийшов, ти думаєш, що я за дурні клецьки буду сидіти в криміналі, цього ніколи не буде. В цей час запросив мене до канцелярії прокуратури, де я зобачив ось що: навколо стола сидить вся райпрокуратура включно з райпрокуратором і забавляються. Всі вони були в досить п'яному стані, на мою появу в канцелярії прокурор звернув увагу і запитав, що я за один і в якій справі прийшов. За мене відповів повищезгаданий Осадчук Павло, що це лісник Романюк, який прийшов як свідок в справі тих клецюк. Тоді Осадчук попросив мене до товариства, я разом з ними випив кілька чарок горівки, тоді слідчий звернувся до мене і сказав, – суду сьогодні не відбудеться, я можу відходити до дому. Я відходячи попрощався, а прокуратуру включно з Осадчуком залишив дальше при чарці. Більше покликання не мав я до сього часу.

Коли я мешкав на Новому Рогівці відбулась зі Зяблицевим ще одна випадкова стріча в хаті мого сина. Дня 16.1.1948 р. я їхав до Нового-Села на суд, як свідок супроти Лобецької Марії з [с.] Доб[ро-мір]ці за це, що вона безправно брала в лісі дерево, зловив її лісничий, а я був в цей час присутній. Цього самого дня був Зяблицев на хуторах, зайшов до мого сина, де мене застав. Запитав як з останнім дорученням, яке він мені дав, чи я щось прослідив. Я сказав, що в лісі нема нічого замітного, а Ковар Анна де перебуває я незнаю. Тоді Зяблицев насварив на мене, казав, що дасть мене на міліцію, яка його обвинувачувала ранше за розбазарювання державного майна, тоді міліція подасть мене в суд, який напевне засудить на кілька років тюрми. Тоді син поставив горілки, Зяблицев випив кілька чарок разом зі мною і сином, злагіднів і сказав, щоби я дав йому трохи дерева на паливо, він пришле підводи. Я щоби позбутися Зяблицева, обіцявся дати йому дерево і відійшов в Нове-Село. Зяблицев довідався від мене, що я йду до району, сказав, щоби перед вечором я зайшов до нього до канцелярії. Суд над Лобецькою Марією не відбувся з

невідомих мені причин, до Зяблицева я не заходив цього дня, бо боявся, більше його не бачив до цього часу.

Коли був я арештований по підписанню мною заяви на співпрацю з МГБ, Зяблицев також дав мені доручення слідкувати за повстанцями в лісі. Дивитися, чи не ходять днем лісом і слідкувати за їхніми криївками. Щоби ліпше було мені слідкувати за повстанцями і їхніми криївками, дав мені Зяблицев інструктаж.

Слідування за повстанчим рухом в лісі

В час виконання моїх службових обов'язків в лісі, я не буду звертати на себе уваги зі сторони цивільного населення і повстанців, що я маю інші завдання. Перебуваючи днем в лісі, докладно дивитися, чи нема після ночі якихось змін, дивитися чи не переходять, або не кватерують якісь підозрілі особи. В час зауваження підозрілих осіб, чи то зі зброєю чи без зброї, слідкувати куди вони підуть. Докладно перевірити, в чім були убрані, їхній зовнішній вигляд, якщо узброєні, яка зброя, старатися з ними стрінутися, що будуть говорити. Таку стрічу і розмову докладно собі запам'ятати і негайно донести на МГБ, йому особисто до відома. Кожного дня ранком поки нема руху в []лісі зі сторони цивільного населення і пастухів, треба обійти навкола свій учасок, звертати головну увагу на свіжі сліди після ночі попід ліс, по дорогах, чи немає після ночі свіжих слідів, а []також по траві, чи не збита роса. Коли зауважиться під лісом свіжий слід, докладно прослідити в котру сторону пішов. Якщо такий слід подався в ліс, треба прослідити, де він кінчається, якщо скінчився слід і є збурене листя, негайно дати знати на МГБ. Відходячи від цього місця, треба дуже обережно, щоби ніхто не підозрів, зробити знак на дереві, зішкратити ножиком кору. Це все на те, як будуть перевірювати більшовики те місце, щоби не вести їх там де є знак, бо тим самим м[ожна] стягнути на себе підозріння. Коли би слід затратився в час слідування, треба зазначити собі те місце і другого дня знова прослідити ту саму дорогу куда йшов слід попереднього дня і де затратився. Прийшовши до цього місця, де попереднього дня затратився слід, якщо знова в цьому місці затратився слід, давати знати до МГБ. Коли би слід пішов дальше, треба слідкувати аж до його закінчення. Наколи би слід вийшов в поле, не йти за ним, бо тим самим можеш себе розконспірувати. Коли би слід пішов на хутір, який є недалеко ліса, треба перевірити через кілька днів чи такі сліди не появляються. Якщо появляються такі сліди через кілька днів, треба це зголосити.

Коли після ночі появляться сліди на дорозі, чи то буде на поросі чи на болоті, перевірити з котрого напрямку взялися ці сліди і куди пішли. Якщо би такі сліди звернули в корчі, треба слідкувати як і попередньо, а

якщо б сліди були затерті раннім рухом, чи то буде підводами, чи пастухи худобою, треба зазначити де затерся слід, другого дня вийти раньше в це місце поки нема руху на дорозі і перевірити вдруге. Якщо такі сліди повторяться через пару днів, докладно перевірити куди вони пішли, якщо не можна дослідити, давати знати до МГБ.

Якщо ранком появляться сліди на росі, докладно перевірити чи це роса часом не збита звіриною. Якщо упевниться, що це людські сліди, треба перевірити з відкілья вони провадять і в котру сторону пішли. Якщо такі сліди повернули в корчі, треба йти за ними далі, розрізняючи по листі, як далеко вони провадять. Наколи на такий слід вмішалася звірина, то слід звірини від людського можна розрізнити тим, що звірина тільки листя [зіб'є, а] людський слід за обцасом листя підорве, а стопу відтисне. Слідкуючи в цей спосіб за людськими слідами, потрібно за ними йти поки вони ведуть. Якщо скінчився слід, легенько вступаючи розглянути чи нема зрушеного листя чи якогось старого пенька в поблизу. Якщо є такий пеньок, легенько ним порухати, якщо рухається далі не зачіпати, обережно відійти, бо там напевно мусить бути вхід до криївки. Відходячи зазначити місце застругань кори на дереві.

Треба також звертати увагу на лені, якими мало ходять люди або взагалі не ходять, чи вони не є здоптані. Якщо такі лені здоптані, через кілька днів перевірити, чи на них появляються свіжі людські сліди. Якщо такі сліди появляються через кілька днів, а тяжко самому дослідити, давати знати на МГБ.

Крім цього звертати увагу чи немає десь при дорозі, або в корчах після ночі свіжого людського калу. Якщо такий кал появиться, це ознака, що десь недалеко в околиці лісу має бути криївка, де проживають повстанці. Таке місце треба прослідити через кілька днів, якщо появиться більше, там можна слідкувати за криївкою, а також дати знати на МГБ.

Сліди на снігу.

В час зимової пори, кожного дня ранком слідити навкола свій участок лісу і перевірити, чи немає з ночі свіжих людських слідів, а головню тоді, як нічю падав сніг. Коли завважитьься на снігу такі сліди, треба ними йти доки вони ведуть, якщо пішли в поле, далі не слідити. Коли кінчаться в лісі, треба зазначити те місце, відходячи уважати, щоби не здоптані підозрілих слідів, а йти боком. В цей сам спосіб поводитися зі слідами в час дослідження. Таку справу негайно голосити.

Коли сліди на снігу появляються в час к[у]р'яви, а їх трохи закурило, треба перевірити з котрого напрямку вони ведуть і куди пішли. Такий

слід в час куряви завжди в першу чергу закурює від обцаса, бо переходяча людина робить завжди більші заглиблення обцасом. Якщо є сніговія, слід завжди закурює в перед з глибшої сторони. Тим самим можна розрізнити в котру сторону пішов слід. За таким слідом треба слідкувати так як і попередньо. Коли б взагалі не мо[жлив]о дослідити, бо закурило, те місце треба перевірити через кілька днів.

В час заподавання Зябліцовим мені інструктажі, звертали увагу чи не [змінилися] по лісі старі ями, окопи, тощо. Коли в таких ямах появиться свіжа земля, або цілком будуть засипані, негайно про це [зголосити. Пізньою порою] по лісі не ходити, тільки наслухувати чи в сусідстві або десь далше на хуторах не брешуть собаки. Якщо повторяється брехання собак через кілька ночей, запам'ятати в яку пору ночі і зголосити це.

З іншими агентами я не був пов'язаний. Тільки можу сказати про деяких лісників, які можуть бути агентами. Дуже часто Зябліцев стрічався й щось секретного довгий час говорив з Пилипчуком Нестором, який живе на хуторі Коршемки. Повище зізнаний Пилипчук був також арештований за розбазарювання лісового майна і звільнений. Якщо орієнтуюся, то він може бути добрим агентом, тому що має до повстанців ненависть з тих причин, що йому зліквідували жінку, яка правдоподібно також мала бути на агентурній роботі. Те саме часто траплялося з братом Пилипчука Нестора, який також лісником – Пилипчуком Степаном, який замешкав на хуторі Діброві, Збараського району. Найбільш небезпечний тип, який для більшовиків може [все] зробити, це лісник – Бейба (ім'я мені не відоме), який проживає на хуторі Тихівка, Збараського району. По моїй думці вважаю, що на агентурній роботі є всі лісники, а найбільше певно ті, що були арештовані і звільнені.

В міжчасі другого мого арештування мав я нагоду чути крізь двері сусідньої кімнати, що розміщена напроти канцелярії Зябліцева, допит Гевусь Степанії з с. Добромірки. Допиту докладніше всього я нечув, тільки можу сказати ось що: Почув я з сусідньої кімнати жіночий крик і зойки мужчин та удари. Між іншим [чув] я голос Зябліцева, щоб дати води. Після цього була хвилина спокою, а відтак голос жінки – “те я все підпишу”. Далше вчув я голос Зябліцева, який читав протокол, яко[го] тексту не міг я зрозуміти тому, що в канцелярії перебивав стукіт [машини]. Коли ця жінка була звільнена, проходила попри ці двері, де я був, я через розбиту [кафлю] пізнав в ній повище згадану Гевусь Степанію, жінку повстанця Андрія Гевуса, яка зараз проживає в с. Добромірці.

Слідчий /55/

* * *

XXIII. ПІДВОЛОЧИСЬКИЙ РАЙОН

№ 139/XXIII-1

Протокол допиту Василя Миколайовича Кізими

Р. 31

Справа ч.: 80/47

Кізіма Василь

рай. орг. реф. – “Олег”

а/в МГБ – “Токарев”

Р-н Підволочиська

Дня 31.7.1947 р.

Протокол допиту

Кізіма Василь, син Миколи і Осипи з Трачів, уроджений 23.2.1922 р. в с. Сопранівці [Супранівка], Підволочиського р-ну, Тернопільської області, по національності українець, 7 клас Неповно-Средньої Школи, швець, вільний.

Член ОУН від осені 1941 р.

а/в МГБ – “Токарев”, завербований осінню 1944 р. і діючий по сьогодні.

Я, Кізіма Василь, син Миколи і Осипи з Трачів, народився 23.2.1922 р. в с. Сопранівці, Підволочиського району, в родині безземельного селянина. Батько мій перед першою світовою війною два роки був в Америці і за зароблений гріш купив в Сопранівці тільки хату і один морг городу. Дома, крім мене, була сестра Марія уроджена 1909 р. Зараз проживає в Аргентині, брат Дмитро, уроджений в 1912 р., тепер господарить дома і заразом працює в пожежній команді в місті Підволочиськах, сестра Петронія з 1919 р.: в 1945 році перейшла в підпілля і відійшла з Пров. Максимом кудись на захід, зараз немає жодної чутки про неї.

Родині моїй, під матеріальним оглядом, дуже погано жилося за Польщі. Батько спочатку працював формалем на фільварку, а опісля

при каменяломах. Згодом, коли вже сестра і брат підросли, почали допомагати батькові на прожиття сім'ї. Сестра навчилася кравецтва, а брат столярства.

В 1929 р. мати вписала мене до першого класу народної школи в с. Сопранівці, Підволочиського району, де вчився я аж до 1934 р., покінчивши 5 клас. В 1933 р. померла мати, тоді дома була ще старша сестра і почала звертати на мене увагу і виховувати.

Після закінчення школи перебував дома і дещо помагав батькові при господарстві, головно пас худобу, а кожної неділі ходив на музичні заняття. В 1936 р. пішов на науку до шевця Сокільського Романа в м. Підволочиська, в якого перебував аж до вибуху німецько-польської війни. В цей час я вже скінчив був термінацію і три місяці місяці працював челядником. За польської влади брав участь в культурно-освітніх товариствах, був членом тов. "Просвіта" та працював в драматичному гуртку. В 1939 р., вже за першої большевицької окупації вписався до 6 класу НСШ в м. Підволочиська. Там вчився аж до 1941 р., покінчивши 7 клас. В школі був загально добрим учнем, до комсомольської організації не належав. Радянська влада зразу наділила мою сім'ю шістьморговим наділом землі. Весною 1941 р. в селі зорганізувався колгосп і до нього вписалася моя родина. Там мій батько працював вартівником.

В 1941 р. з приходом німців колгоспне майно знову розібрали і ми з цього приділеного поля зібрали ще один збір, а опісля знову були змушені передати поле і весь інвентар до заснованого в селі лігеншафту. В 1943 р. помер мій батько.

Ще в м. серпні Арсен Гуцалюк втягнув мене до Юнацтва. Цього ж року, осінню, був я на двотижневому вчительському курсі в м. Скалаті, одначе вже опісля оцінили цей курс як незадовольняючий для знання сільського учителя і я, немаючи охоти працювати на лігеншафті, вступив до Української Поліції. Зразу, через три місяці, перебував в м. Тернополі як поліційний кандидат. Звідсіля перекинули мене на два місяці часу до жидівського лагелу в с. Кам'янках, Підволочиського району, а потім на станицю до міста Скалата. Тут перебував сім місяців, а опісля зістав висланий до м. Львова на чотирьохмісячну поліційну школу. Після вишколу перекинули мене на станицю до Нового Села, там був три місяці, після чого одержав ступінь вістуну і команда назначила мене командантом перехідного лагелу для військово-полонених в с. Кам'янках, Підволочиського району. В 1944 р. тиждень перед приходом большевиків, ми всі поліцисти одержали збірний пункт – Нове Село, звідкіля мали ми евакуватися. Одначе большевики несподівано наскочили, так, що перекреслили наші планування і ми

поліцейсти з того терену залишилися на місці. Я деякий час перебував в своїх знайомих в с. Терпилівці, Ново-Сільського району. На початку квітня 1944 р. там був сформувався тереновий відділ із хлопців сіл: Терпилівки, Сопранівки, Климковець, Лозівки, Шилів. Нашою ціллю було продертися на північ, в напрям Шумських лісів, однак тому, що туди була велика скількість большевицького війська і пробиратися пробоем уважали ми за самогубний крок, відділ розв'язався і ми, учасники його, розбрелися по своїх селах. Я також разом зі своїми односельчанами дістався до свого села і почав зі зброєю скриватися. Спочатку крився з Жилином з с. Медин, який служив при шуцполіції, і зі своїм братом. Всі три перебували на стриху в Гуцалюка Арсена. Після двох тижнів часу цей Жилин відійшов до свого села, а я зі своїм братом почав скриватися дома. Пізніше, тому, що вже було підозріло перебувати дома, деякий час разом з районним Підволочиччини “Лободою” крився на церкві в с. Сопранівці, а опісля знову сам в Гуцалюка Арсена. В цьому часі в селі квартирував штаб числом 50 осіб та робочий батальйон. Десь при кінці травня 1944 р. брат дома гнав горілку. Якраз на цей момент до хати зайшли большевики, його заарештували і відставили до м. Підволочиськ. Я цього дня сидів на стриху в Гуц[а]люка Арсена. Брат на НКГБ до цього признався, між іншим і заявив, що в селі і я скриваюся. Після цього дали йому підписати деклярацію про співпрацю з органами НКГБ і доручили йому, щоб за всяку ціну намовив мене до агентурної роботи. Для маскеровки брата, за це, що скривався, призначили до штрафної роти і відставляли з м. Підволочиськ на фронт під Тернопіль. З дороги брат втік і почав в селі скриватися. Його інструкції, щодо ведення агентурної роботи в селі, мені невідомі. Це його вибуття з дому тривало около два тижні часу. Я прийшов додому два чи три тижні по його втечі. Це якраз був час, коли мене і “Лободу” просліддили, що ми скриваємося на церкві. Цього вечора “Лобода” відійшов на Коршилівські поля, а я пішов додому до брата. Він по кількох днях мені признався, що на НКГБ в м. Підволочиськах до всього признався, а також сказав, що я скривався на стриху в Гуцуляка [Гуцалюка] Арсена. Признався, що підписав заяву про співпрацю з органами НКГБ і післаний в село, щоби вести агентурну роботу. Це, що він втік, – це тільки маскування. Приказали йому далі скриватися і старатися за всяку ціну підмовити мене до агентурної роботи і до стрічі з енкагебістом. Брат тоді і теж пізніше, більше нічого не сказав про свою агентурну роботу. На пропозицію брата, щоб я став агентом, відповів, що зрадником не хочу бути. Дома посидів ще пару днів, в цьому часі між мною, сестрою а братом виникли непорозуміння на тлі господарки. Брат почав мені

погрожувати, що чогось ще мені постарасться, я настрашився цього і втік здому. На стриху в Гуцуляка [Гуцалюка] Арсена я вже не хотів сидіти, а перейшов до Люб'янського Євгена – “Семена” і перебував в нього аж до половини серпня 1944 р. до свята Спаса, в якому то часі я відійшов в повстанці. Перебуваючи в нього, додому я взагалі не заходив; про це, що я там перебував, знала тільки сестра. В свято Спаса пішов я сам зі зброєю до с. Кам'янок до знайомої дівчини в гостину, і побув в неї около тиждень часу. Вернувши до села Сопранівки стрінувся я з районним “Лободою” і його бойовиками, а саме: “Грабиною”, “Майором”, “Васею”, “Нечаєм” і “Вороном”. Вже разом з ними пішов знову до с. Кам'янок, де і заквартирували. Я пішов на квартиру сам до своєї дівчини Москалюк Гані. Вечором я з цілою боївкою ходив на Кам'янецькі хуторі, де ми спалили хату стрибка поляка, а опісля пішли квартирувати до с. Коршилівки. Там ми стрінулися з повстанцями: “Матросом”, “Сірком”, “Спартакотом”, “Бурлакою” і “Громотом” та всі разом попрямували до села Фащівки. Стрінулися з пов. військовиком “Жуком” і бойовиком “Бурею” і вже з ними нас кількох відійшло до с. Вікна, Гримайлівського району, щоб сконтактуватися з Пров. “Орлом”. По дорозі під с. Гліткою [Голотки] стрінулися з пов. орг. рефом “Богданом” і бойовиком “Семеном”. Ми всі ще їздили по терені пару днів, аж опісля відпитали пров. “Орла” в с. Фащівці. В цьому часі повітова ексекутива вже була зорганізована. Повітовий військовик “Жук” призначив мене на підстаршинський вишкіл і я вже разом з другими мав ждати в с. Фащівці на наказ відходу. Тепер я підібрав вже собі псевдо “Олег”. Після тижня часу “Жук” заявив, що ми на цей вишкіл вже не підемо, бо він не відбудеться. Внедовзі пров. “Орел” дав мені доручення, що я повинен перевести людей в Кам'янець-Подільську область до пров. “Бориса” і опісля, вже після своєї вподоби або там залишуся, або вернуся в свої терени. Дав мені відпустку на 5 днів і я пішов до с. Сопранівки квартирувати. Зайшов до свого брата і в нього перебув три дні. Брат знову почав мене намовляти до агентурної роботи і заявив, що коли я не дам на це згоди, то напевно вивезуть родину. “Погодишся – твердив брат – тоді деь будеш перебувати в повстанцях і не впадеш і родина наша буде завернена. Сам бачиш, що большевики йдуть вперед, внедовзі поб'ють Німеччину і запанує мир. Вас, що, – горстка, по першому доброму бою всі порозлітається і, що потім будеш робити? Закордон вже не втечеш. От коли погодишся на співпрацю з НКГБ, далі можеш собі перебувати в повстанцях, одначе ти а вся наша родина в майбутньому буде належно забезпечена. Зараз [НК]ГБ говорить, що коли не підеш на співпрацю, то господарку зруйнують і родину вивезуть.

От краще я тебе з ними сконтактую, будеш давати деякі доноси, а за те будеш жити і напевно не впадеш.” Одначе тим разом я ще не надав своєї згоди, відповів, що ще побачу. В цих днях вечором я стрінувся з запільником с. Кам’янок Кушлою Михайлом і разом з ним пішов прямо до с. Фащівки. Там пров. “Орел” сказав мені, що в Кам’янець-Подільську область з цими людьми вже не піду, бо їх там на разі не є потрібно. Приказав ще пождати на Лободу і опісля того я вже повинен одержати якусь функцію. На нього ждали ми обидва. Квартирували в Голубеного. Харчі приносили нам сусідські дівчата. Після кількох днів цей запільник Кушла Михайло, тому, що йому на ногах поробилися жияки, відійшов до с. Кам’янок, де і вневдовзі його зловили большевики, а я перейшов квартирувати до пров. “Орла”. За пару днів прийшов районний провідник Підволочиччини “Лобода”, пров. “Орел” з ним дещо поговорив, а опісля заявив мені, що я є наставленим повітовим господарчим. Вже слідуєчого дня, я разом з пров. “Орлом” пішов в Гримайлівський район, де мав від попереднього господарчого “Свіжого” перебрати господарку. Його ми стрінули в таборі в лісі і всі три враз зі зв’язковим, родом з села Глібова, подалися ми до с. Козівки В.-Боршівського [Велико-Бірківського] району.

Там в цьому часі перебувала округа. Стрінули ми пров. “Шаха” і цей відіслав нас до пров. “Ізидора”. Пров. “Орел” і “Свіжий” найперше здавали йому господарчий звіт свого повіту. Виявились великі нестачі. Пров. “Орел” і “Свіжий” навзаєм собі закидали спрчинність цього.

Після цього пров. “Ізидор”, повідомлений пров. “Орлом”, що я є наставлений новим господарчим на місце “Свіжого”, почав мене повчати, як вести господарку і при цьому був подав відповідні інструкції щодо способу ведення цією референтурою. Звідсіля ми вернули знову до с. Рожиськ і тут я підшукав собі відповідні місця для перемагацинування речей зі старих повітових магазинів. Мундури і білизну заховав в Липки Павла, а канцелярйні приладдя в одній хаті коло річки Збруч (недалеко моста). В цьому часі наставив господарчих по районах свого повіту. В Гримайлівщині “Марка” і в Підволочиччині “Грабину”, а в Скалатщині “Рибалку”. На доручення пров. “Орла” дав я наказ своїм районним підшукати кілька більш грамотних дівчат на бухгалтерський курс, яким проводив “Юрій”.

Десь в половині жовтня 1944 р. я сам кінно поїхав був до села Сопранівки і заквартирував в брата. Цього разу брат знову почав мене намовляти до співпраці з органами НКГБ і я останньо погодився на це. Не знаю як брат повідомив НКГБ, чи через когось, чи таки[]сам ніччю ходив до району (віддаль 4 км).

Замітка слідчого: На думку слідчого розвиток подій говорить сам за тим, що вербовка об'єкта відбулася скоріше, два чи три тижні після “втєчі” брата. Одначе мимо доказів об'єкт заперечував цьому.

Слідуючого дня ранком я лежав на стриху. Около 10 год. до села приїхало кільканадцять большевиків та почали переводити ревізії в декотрих хатах. Зайшли і до нас. На стрих до мене виліз ст. лейтенант НКГБ Філімонов з пістолем в руці і сказав: “Ну что, – Олег, ти вже наш”. Я зразу цим настрашився, думаючи, що він схоче мене живого взяти до району. Він немов зрозумів моє збентеження і сказав: “Ну не бойся, ми тебе живцем брати не будемо і навіть роззброювати не будемо. Ти є в бандитах і дальше собі в них будеш.

Ну що ви думаєте зі собою на будуче робити. Ну добре, тепер ще ведеться війна і до закінчення її ще оперують бандьори, а потім ми їх всіх знищимо, а Ви, Олег, куди підете, – до Америки? – не дасться браток. А так як будемо співпрацювати, будете жити, ми Вас не вб'ємо, а коли вже буде по війні з Німеччиною, коли поб'ємо всіх бандьорів, тоді прийдете до нас в район і ми дамо Вам працю, яку самі тільки схочете. Побажаєте бути учителем – будете учителем, схочете працювати в органах НКГБ – будете в НКГБ, а коли схочете, то будете продовжати дальше свою науку. Ми Німеччину скоро розіб'ємо, а до війни між Англією і Америкою з нами не прийде, бо це ж наші союзники. Тепер бандьори горлають про якусь Самостійну Україну. Такої ніколи не було і не буде; є і була тільки радянська Україна.”

Дальше Філімонов почав цікавитися, яку я функцію сповняю в бандерівців. Я відповів, що [є] повітовим господарчим.

“Ну харашо – сказав він – будьте господарчим, а вже другої стрічі я Вас докладніше поінструктую відносно нашої роботи.

Аде ж ви зараз перебуваєте? – питав дальше”. Я відповів, що тепер головно перебуваю в селах Рожиська, Фащівка, Турівка і Лука Мала.

“Ну трохи погано, там зараз тяжко доступити, бо много є бандитів, але це нічого грізного. Ви найперше підшукайте собі в тих селах сталі квартири і в них треба завжди квартирувати. Там ми ґрунтовних ревізій переводити не будемо. А покищо ще один раз стрінемося в с. Сопранівці. Якщо прибудете до села, то про це повідоміть брата.”

Після цього дав мені підписати декларацію, надав агентурне псевдо “Токарев” і скоро зараз [зліз] згори та відійшов разом з військом. Ця справа тривала може яких 20 хвилин, ст. лейтенант Філімонов старався скоро відійти, щоб не кинути підозріння на мій дім. Вже після цього я сам собі обдумав, що маю говорити, коли б мене запитували, де я був під час ревізії в дома. Я відповів би, що

сидів в хліві в криївці, яку в дійсності і мав. Дома вже довго не побув і знову від'їхав на ці полудневі села. До часу другої стрічі з Філімоновим перебував я переважно в селі Рожиськах, де в цьому часі відбувався бухгалтерійний курс, в якому і я приймав участь. В селі підібрав собі сталу квартиру в Липки Павла.

Після около 3-ох тижнів часу я знову сам поїхав до села Сопранівки і заквартирував в свого брата. В який спосіб брат повідомив НКГБ, мені невідомо.

Слідуючого дня до села приїхав ст. лейт. Філімонов з двома фірами енкаведистів. Вони відразу розбрелися по цьому кругляку, де я мешкав і почали провірювати, чи чоловіки даних жінок є в армії та чи пишуть листи. Ст. лейт. Філімонов прийшов на наше подвір'я сам, оглянувся сюди, туди і зайшов до стодоли, а опісля виліз на хлівну гору, де я квартирував. Відразу поздоровив мене словами "добрий день", подав руку і став коло мене. Спершу коротко випитав мене де я до цього часу перебував, а потім почав мене інструктувати про методи ведення агентурної роботи. "Саме основне в агентурній роботі – це на кожному кроці вміла маскеровка. Бути осторожним зі записками, не ховати їх до кишені чи до торби між свої організаційні папери. Писати записки, добираючи моменту перебування на самоті.

Між бойовиками, стрільцями поводитися весело, бадьоро. Бо коли будеш сумувати, то кожен подумає про Вас, що носитеся з якимись лихими замірами, думаєте втікати від бандерівців, чи щось іншого грізного вдіяти. Веселий, жартівливий скоріше ввійде в любе товариство, завжди буде мило прийнятий. Та його поведінка ще й позірно буде свідчити про душевне вдовілля з підпільної роботи, що і в агентурній роботі буде дуже відповідною маскеровкою. В говоренні з бойовиками головно на політичні теми вдаряти на це, що так довго не буде. Висміювати і дораджувати рядовим повстанцям, щоб познимали собі офіцерські погони, мовляв, їх повинні носити тільки провідники і командири. Ходить нам про це, щоб в бою орієнтуватися, хто є командиром, а хто рядовиком. Так як зараз це прямо нас дезорієнтує. В говоренні з бойовиками твердити: от, чоловіче, дивись, большевики йдуть вперед і вперед, а революції немає, а, що буде, як Німеччина вневдовзі скапітулює. Таке говорення дасть до призадумання даному бойовикові, що дійсно, як буде скінчена війна, то погано буде матися справа з підпіллям. На запити бойовиків, що буде з нашими родинами, – говорити, що повивозять на Сибір і там будуть голодувати і гинути так, як другі.

З провідниками Вам потрібно поводитися ввічливо. Якщо даний провідник виявить бажання, – старатися з ним говорити на політичні теми. Ставити йому такі питання: коли скінчиться війна і як, чи большевики будуть тут постійно. Після його відповідей і змалювання політичної обстановки можеш зорієнтуватися про політичні напрямні ОУН і про політичну грамотність даного провідника. В розмові з населенням говорити серйозно, що Росія сильна, що трохи треба пождати і вона поб'є Німеччину і тут запанує. А війна між Росією а Америкою скоро не вибухне, хіба аж за 10 років. Щоб діждати до цього моменту треба слухати большевицьких наказів, бо це ж держава, що схо[ч]е, те й зробить. На запитання селян: “а що ж буде з повстанцями” – старатися на такі запитання не відповідати, а вже в кінці дати відчіпну відповідь, – а якось то буде. З таким говоренням бути обережним з національно свідомим елементом села, бо можуть Вас підозріти.

Знаючи, що в даному селі зв'язковою є дана дівчина, старатися стрінутися з нею, спитати куди ходила і що б вона робила на випадок зловлення її большевиками. Після того, дещо зі сміхом, можна докинути, але доньцю, большевики б'ють. Це говорення буде мати таку ціль, щоб нанести їй страху перед зловленням, що і спричинить отягання її з роботою. В говоренні з такою зв'язковою цікавитися від кого і до кого носила штафету. Зі всіма дівчатами, що втягнені до праці в ОУН, дружньо жити і зживатися, і така пізніше буде ділитися з Вами кожною своєю таємницею. Підчас стрічі з запіл[ь]никами говорити: от, чоловіче, що будеш сам сидіти, або ходи з нами, або щось іншого роби зі собою. Коли дасть відповідь, що ще має час йти до боївки, це знак того, що він думає щось іншого. Про таких запільників нас треба повідомляти.

В говоренні з даним бойовиком цікавитися, яка його мораль, прізвище і звідкіля родом, яка його освіта і соцпоходження.

Коли стрінетесь з яким відділом, старатися взнати яка його скількість, озброєння, моральний стан, дисципліна і хто є командиром. Про скількість і озброєння можна довідатись від першого ліпшого стрільця. Дисципліну можна зовнішньо заобсервувати. Моральний стан можна очеркнути після поведінки між стрільцями і після заняття стрільця в час відпочинку. Якщо з господарем буде старатися говорити на політичні теми, читати совєтську пресу, чи свою літературу, – це ознака висоти морального стану. Коли вільний час буде збувати всякого рода дрібницями – грати в карти, насліджуванням їзди поїзду – це свідчить про плиткість характеру і обниження моральності. Стрільців випитувати про їхнього командира, чи добре ставиться до

хлопців і чи є бойовий. Дальше цікавитися кудою рейдував їхній відділ, куди тепер думає йти, які зводив бої. Опісля такого стрільця, що буде Вам оповідати, можна запитати: і що ж друже, що буде далі, коли скінчиться війна з Німеччиною і треба буде нам далі вести революційну роботу. Коли він буде національно свідомим, то відповідь, куди провід поведе, туди й ми підемо. Коли мало національно свідомий, відповідь, Бог його знає, що далі буде, дасться бачити.

Ваш зовнішній вигляд не повинен відрізнятись від других провідників. В цих полудневих селах, Ви можете квартирувати по цілому селі, бо там й так зараз жодних облав не буде, бо в цих селах є більша сила бандерівців. В селі Рожиськах Ви повинні мати одну сталу квартиру, де повинні завжди перебувати і там ми в будучому будемо стрічатися.”

Я відразу сказав йому, що в с. Рожиськах підібрав собі квартиру в Липка Павла. “Ви повинні – продовжав далі Філімонов – перебувати на цих самих квартирах, але коли б зайшов такий випадок, що Ви wraz з другими повстанцями заквартирували де інде і раптом облава, то щоб повідомити мене, де Ви квартируєте, повинні господиню цієї квартири, з кужіллям або з біллям до прання вислати на розвідку до сільради, щоб переконала[ся] скільки приїхало до села большевиків. Коли я уздрію таку жінку, спитаю її прізвище, де мешкає і вже буду знати, що Ви в неї квартируєте.

Будучи в селі Сопранівці, старайтеся завжди квартирувати дома і через свого брата можна передавати і письмові доноси на НКГБ”.

Опісля ст. лейт. Філімонов почав випитувати мене і цікавитися про інструкції, які я одержав, коли зістав наставленим повітовим господарчим. Я йому подав інструкції – до способу магазинування збіжжя, м'яса, товщу. В цей час якраз був прийшов наказ до повіту магазинувати велику кількість речей, а саме: 300 кірців пшениці, 100 пар мундурів і черевиків і т.п. Я це подав йому і він з великим здивуванням і зацікавленням спитав пощо це все. Я відповів, що незнаю. Дальше ст. лейт. Філімонов цікавився, де зараз є повітові магазини. Я відповів, що мені, як повітовому господарчому, відомо тільки, що є в магазинах, але де це заховане, то я не знаю. Опісля почав він мене випитувати як зараз є побудований повіт. Про це я йому подав слідуєче (ст. лейт. Філімонов це все записував): Повітовим провідником є “Орел”, прізвища його і звідкіля родом не знаю (подав опис його). З бойовиками поводитьсь добре, з населенням – деморалізуєчо. При очах населення забирає дорогоценності, гроші, а також і другі речі взагалі непридатні до повстанчого життя. На свій пост взагалі не надається. Повітовий організаційний референт – “Богдан” –

“Поцілуйко” , імені не знаю, родом з села Хмелиськ, Скалатського району, учитель. Сам він авторитетний, рішучий, бойовий. На свій пост надається. Пише звіти пров. “Орлові”.

Повітовий СБ “Юрко”, прізвище його і звідкіля родом не знаю. Цю функцію сповняв ще за німців (подав опис його). Він є авторитетний, чесний, товариський, скромний. Фаховість в нього посередня.

Повітовий пропагандист – “Дмитро”, прізвище і звідкіля родом не знаю. Освіта – 7 клас гімназії (подав його опис). На кожному кроці старається вчити і виховувати повстанчі кадри і населення. Є також добрим провідником.

Повітовий військовик – “Жук”, прізвища не знаю, родом з села Фащівки (подав його опис). Фаховість його посередня.

Повітовий розвідки – “Свіжий” – Чорний, імені не знаю, родом з села Лежанівки, Гримайлівського району (подав опис його). Людина характерна, чесна.

Повіт поміщається тепер в таких селах, як: Лука Мала, Фащівка, Турівка і Рожиська. Пров. “Орел” має коло себе бойовиків, а саме: “Тигра”, родом з села Фащівки, “Довбуша” і “Матроса” (опису бойовиків не подав).

Дальше казав мені також схарактеризувати і побудову Підволочиського району. Провідником району є “Чорний” – Колодій Іван, родом з с. Коршилівки. Людина характерна, чесна, ідейна і бойова. На свій пост надається.

Референтів СБ і пропаганди наразі немає. Районовим господарчим є “Грабина”, прізвища не знаю, родом з с. Оріхівця (подав опис його). Сам він є працьовитий, бойовий, господарку добре веде.

В Підволочичині є зорганізована районова боївка, в склад якої входять слідуочі бойовики: “Яструб” – Костів, родом з с. Чернилівки, “Теплий” і “Стрибок” – обидва брати, по прізвищі Цетнарі, родом з с. Сопранівки, “Чорний”, прізвища не знаю, родом з с. Староміщини, “Зарічний” – прізвища не знаю, родом з с. Богданівки, “Смерека”, прізвища не знаю, родом з с. Коршилівки, “Гарячий”, прізвища не знаю, родом з с. Кам’янок, “Явір”, прізвища не знаю, родом з с. Кам’янок.

Перший куц: “Сірко” – Бойчук Ярослав, родом з с. Мислова. Його бойовики: “Малий”, прізвища не знаю, родом з с. Староміщини, “Хмара”, прізвища не знаю, родом з с. Староміщини, “Чумак” – Кульба Славко, родом з с. Кам’янок, “Сокіл”, прізвища не знаю, родом з с. Кам’янок.

Другий куц: “Богун”, прізвища і звідкіля він не знаю. Бойовиків коло себе немає жодних.

Ст. лейтенант Філімонов поцікавився також і про два другі райони, що входять в склад цієї повітівки. Я сказав, що районним провідником Гримайлівщини є “Корінь”, прізвища і звідкіля він родом, не знаю. Районовим господарчим є там “Марко”, прізвища і звідкіля він родом також не знаю.

В Скалатщині районним провідником є “Гонта”, прізвища і звідкіля він родом не знаю. Господарчим є “Рибалка”. Скільки є повстанців по цих районах, також не знаю.

В полудневих селах Підволочичини часто квартирує відділ “Грома”. “Грім” – Галоха Маріян, родом з с. Рожиськ. Сотня його складається з новобраних, погановишколених стрільців. Всі вони родом головно з с. Рожиськ і Оріхівця. Головно перебуває він в Гримайлівських лісах.

Відділ “Бистрого”, скільки він має людей, мені невідомо. Головно перебуває він тепер в Саджевецькому лісі.

Населення майже по всіх селах району ставиться дуже прихильно до повстанців.

Накінець ст. лейт. Філімонов поцікавився округою. Я знав тільки пров. “Шаха” і на його бажання описав та подав, що зараз перебуває в с. Козівці, Великобірківського району. Після цього ст. лейт. Філімонов дав мені доручення, щоб тепер докладно взнати рейди відділів, їхні теперішні накази. Крім цього псевда провідників і командирів, їхні функції і по можності прізвища та звідкіля родом. Приказав мені також присилати завжди відпис своїх господарських звітів.

Слідуючу стрічу видав мені в с. Рожиськах в Липка Павла вечірньою порою в корчах від поля. Точно дня собі не пригадую. Тямлю тільки, що тоді кличка була від 6 до 10 год. Наприклад, я спитав хто йде, він відповів 7, отже я мушу сказати 3, так щоб завжди сума дорівнювала числ[у] 10. Після цього ст. лейт. Філімонов відійшов. Ця стріча тривала около півтори години часу.

Я майже цілу зиму 1944–45 рр. перебував в с. Рожиськах. За цей час я мав тільки три рази стрічу зі ст. лейт. Філімоновим в рові зарослім корчами, коло господатства Липки Павла. Липка Павло про цю мою роботу взагалі не знав і навіть не орієнтувався. Стріч так мало було тому, бо до тих полудневих сіл большевики взагалі не приїздили, тому, бо боялися наших відділів, що тудою рейдували. О означені дні стріч, ст. лейт. Філімонов з числом 30 – 40 бійців об’їздив ці села, а вже вечором заїздив до с. Рожиськ. Бійці ждали коло сільради, а він йшов на стрічу до мене і довго на ній не по[б]ував. В цьому часі, головно цікавився він відділами, яка їхня скількість, узброєння, командири, моральний стан.

Я подав йому, що стрічався з відділом “Грома”. Узброєння в нього добре. Возять зі собою кулемета “Максим” і важкокаліберного кулемета. В цьому відділі брак дисципліни, моральний стан дуже низький, стрільці погано вишколені.

Вбивство повітового орг. рефа “Богдана” і наскок на пров. “Дмитра” і “Бурого” не є з моєї причини. Ст. лейт. Філімонов завжди запитував мене про повітові господарчі магазини. Я відповів, що про магазини я не знаю. Відомо мені тільки, що в них є. Я не хотів сипати магазинів тому, щоб після їхнього упадку не нанести на себе підозріння і тим самим не здемаскувати себе.

В м. травні 1945 р. господарчу референтуру розв’язали. Я всю господарку передав “Яворові”, який коло “Чорного” був відповідальний за цю роботу. Сам хотів я йти до села Сопранівки, тому, бо в полудневих селах вже товклася “рубаха”. Але внедовзі прийшов пров. “Андрій” і передав мене до рай. СБ Підволочиччини “Бурого”, де мав сповняти функцію його заступника. З ним перебував щось тиждень часу, перебуваючи в лісі. Опісля пішли ми квартирувати по селах. Були в с. Мовчанівці, в Кам’янках, а вже в с. Сопранівці “Бурий” сказав мені залишитися в селі і зв’язатися з “Бурлакою”, бо від тепер ми обидва будемо сповняти функцію зв’язкових пров. “Шаха”. В своєму селі квартирував в своєї тітки Гильовської Зеновії, а вечорами заходив до свого брата. Він сказав мені, що тепер ст. лейт. Філімонов часто запитує його про мене, чи часом не було в селі, і наказував, що коли прийду, то негайно повідомити його про це. Брат про це моє прибуття переказав йому і ним видав мені стрічу вечірньою порою в корчах недалеко порожньої залізничної будки. Яка була тоді кличка не пригадую собі. Вечором зі зброєю пішов я на умовлене місце стрічі, подав йому кличку. Ст. лейт. Філімонов вже ждав на мене в цих корчах.

Спершу почав мене питати, де перебував до цього часу. Це я йому переповів і сказав, що від тепер разом з “Бурлакою” буду зв’язковим пров. “Шаха”, тому, що референтуру господарчу, військову і розвідчу розв’язали.

“От хорошо, – говорив ст. лейт. Філімонов, – що Ви будете при зв’язку. Тепер Ви повинні звертати увагу на це, хто буде переходити зв’язком, які люди, їхні псевда і куди будуть йти. Дивитися також на адреси на пошті. Старатися завжди пошту брати зі собою, та по можності розлякувати її, але це треба робити дуже осторожно, бо по цьому скоро можуть Вас підозріти.”

В цьому часі знову була переміна людей-підпільників в Підволочиському районі. Подав, що зараз діє в районі боївка СБ “Бурого”. Прізвище і звідкіля він родом я не знаю (подав опис). Коло нього є

“Гріша” – Блажків з с. Заднишівки (подав опис) – дуже бойовий, “Гарячий”, прізвища не знаю, родом з с. Кам’янок, “Липа” – Білик Володимир з с. Заднишівки, “Іжак” – Дацько, з с. Мислова, “Вася”, прізвища не знаю, походить з-над Стрипи, “Осика”, прізвища не знаю, родом з села Кам’янок, “Галайда”, прізвища не знаю, родом з с. Кам’янок і “Буйний” – Сержант Роман з м. Підволочиськ.

Коло “Чорного” зараз перебував тільки “Запорожець”, прізвища не знаю, родом з с. Коршилівки. Виконує він функцію райоргрефа. Щодо районної боївки подав, що майже всі впали в с. Фащівці, а врятувався тільки їхній командир “Борис”, що походить зі Скалатщини. В с. Фащівці впали: “Чорний”, “Орлик”, “Чайка”, “Зарічний”, “Теплий”, “Звар”, “Сірко”, “Цвіркун”, “Тигр”, “Матрос”, “Голубенний”, “Свіжий” і двох зі Староміщини, яких псевд не знаю.

Дальше сказав я йому, що новим повітовим СБ є “Андрій” (подав його опис). Прізвища і звідкіля він родом не знаю. Сам він авторитетний, любить дисципліну. Коло нього перебував “Юрко”. Його нове псевдо “Баян”. Чи “Андрій” має тут якесь спеціальне завдання, мені не відомо. Коло нього перебуває “Шугай”, “Сом” і “Куц”. Їхніх прізвищ і звідкіля вони родом не знаю.

Опісля ст. лейт. Філімонов сказав мені, щоб старатися зараз говорити з провідниками на політичні теми та при цьому слід зорієнтуватися, яка зараз політика Проводу і яку тактику вони задумують застосовувати. “Прецінь війна з Німеччиною вже скінчена, революції не було і нема, вислідів на нову війну також наразі нема, отже, що Провід думає зробити з кадрами, яку тактику прийняти в боротьбі з нами та які зараз в них є політичні орієнтації. Вивідувати, які будуть тепер нові інструкції. Звернути також увагу на те, чи Провід, знаючи, що підпілля затягається, не починає тепер студіювати кадрів, чи декотрих бойовиків вже не ізолює від підпільної роботи і не говорить прямо їм голоситися до нас.

Старатися тепер якнайбільше говорити з повстанцями на такі теми: от, друже, вже війна скінчилася, що далі будемо робити. Звернути увагу на це, яку він дасть відповідь. Коли відповідь: так буде, як провід скаже, з таким вже більше на подібні теми не говорити. Якщо дасть відповідь: або я знаю, що буде, побачимо. По цій відповіді можемо очеркнути, що він при довшому підпіллі зможе заломитися. До такого можна сказати: от, друже, будемо ходити до цього часу, поки нас всіх не виб’ють. Дальше можна такому з’ясувати, що вже війна скінчилася, тепер будуть вільні транспорти і напевно вже будуть вивозити наші родини. При цьому слід звернути увагу, що він на це скаже і чи дуже жаліє родини.

Будучи в присутності провідників, такого говорення треба вистерігатися, давати їм тільки запити на тему міжнародної обстановки і виглядів підпільної роботи. В розмові з населенням говорити: от, бачите, вже війна скінчилася, аж тепер большевики нас притиснуть, будуть організувати колгоспи, перепроводжувати масові арешти і вивози на Сибір. Молодь запитувати, чому не йдуть в школу. Старатися завзивати її, щоб йшла в школи і при цьому говорити: от школа, яка б вона не була, то все ж таки чогось навчить. Запитувати, чому не йдуть до клубу, говорити: ви ж молоді, вам потрібно погуляти, забавитися. Звернути увагу на їхні відповіді. Національно свідомий елемент може дати відповідь слідуючого змісту: та чого я піду до большевицького клубу, там ходить сама голота.

Закликати селян, щоб ходили на збори, ніби з тої причини, щоб знати, що большевики говорять на сходах.["] Філімонов запитував мене, в котрих селах я тепер головно буду перебувати. Я відповів, що в се[лі] Сопранівці. Він сказав, що тепер в селі буде спокійно, облав не буде і після того ми ще домовилися про стал[у] квартиру, де мав я постійно перебувати. Вибрав собі в своєї тітки Гильовської Зеновії. Цеї стрічі запитував мене також про "Бурлаку". Я заподав, що це Шалига Іван з с. Сопранівки. Він є слабо політично вироблений, одначе ідейний. Зараз квартирує сам по селі або з запільником "Петлюрою" – Черкасом Мільком. Тепер ми домовилися про стрічі на будуче. Мали вони відбуватися два рази в місяць, зараз слідуючого дня після моїх організаційних стріч. На цьому та стріча покінчилася. Ми видали собі кличку на слідууючу стрічу, місце те саме і розійшлися. Від цього часу я в своєї тітки перебував десь аж до половини грудня 1945 р. Два рази в місяць ходив з "Бурлакою" на стрічу до "Веселого" і "Орлика" під с. Терпилівку. Початкових два місяці пошту я брав зі собою. Розляковувати її я боявся, щоб тим самим себе не здемаскувати. Вдалося мені тільки раз розпечатати і так був це тільки радіоінформатор. Пошта з адресою "100" йшла на полудень, "80" на північ. На полудень несли ми пошту аж в Гримайлівські ліси до табору "Коріня" або кущового "Чорноти". Там в цьому часі перебував пров. "Шах".

Зараз після цієї кожної організаційної стрічі відбував я стрічі зі ст. лейт. Філімоновим в цих корчах коло залізничної будки. На стрічі завжди він приходив сам. Завжди докладав я йому яка пошта йшла зв'язком, хто переходив та кого зустрічав в Гримайлівських лісах. В цьому часі вже були розпочалися по селах Підволочиського району сильні облави, одначе вони нічого конкретного большевикам не дали. Ст. лейт. Філімонов запитував мене, що за причина в цьому: сексоти доносять, що в селі квартирують бандьори, а коли прийде до облави, то ніколи нікого

не знайдуть... Я вияснив йому, що загальні облави ніколи нічого конкретного не дадуть. От, напр., сьогодні до села прийшли повстанці і заквартирували, а вже слідуючого вечора переходять на друге село. Район завжди довідається пізніше, коли їх напевно вже нема і тому облави нічого не приносять. Випитував також, яка зараз є принята серед повстанців тактика боротьби. Я відповів, що розчленувалися на маленькі групи і кожна група для себе конспіративно має копати криївку. Про цю криївку друга група не сміє знати. Зараз боївками, так, як перед тим, вже не оперують. Доповів я йому також, що Провід вважає, що тепер повинна бути передишка навіть до трьох років часу. Після чого неминуче прийде до війни між ССРСР, з одної сторони, з Англією і Америкою з другої. Ст. лейт. Філімонов цікавився в який спосіб копають тепер криївки. Я відповів, що точно не знаю, бо ще з ніким тепер криївки не копав. Де їх копають також не знаю, бо не маю можливості довідатися про це. Випитував мене завжди хто переходив зв'язком. Я подав, що тільки раз переходив рай. провідник Ново-Сільщини – “Улас” ішов до табору в Гримайлівщину і зараз таки вертав. Другий раз з півночі на полудень переходила якась санітарка з медикаментами. Більше зв'язком ніхто в дійсності не переходив.

Вже десь від червня 1945 р. ст. лейт. Філімонов кожної стрічі почав мене повчати, як вміти психологічно розпізнати людину. Говорив, що без знання цього тяжко є очеркнути характер людини і її моральний стан. Дехто, часами, про себе може інакше говорити, одначе душевний стан може бути протилежний цьому. Ст. лейт. Філімонов найперше дав мені вивчити вишкільний матеріал, писаний українською мовою під заголовком: “Розпізнання людини психологічними даними”. Змістом був він досить обширний. Подаю тут тільки в скороченні.

Психологічно розпізнати людину можна по:

1. очак: найперше слід дивитися на чоловічки даної людини. Коли вони є розпливчасті, а очі перебігаючі – це ознака садизму. Коли чоловічки є з точно зарисованими берегами, а очі перебігаючі – це ознака людини схильної до матеріалізму, злодійства, спекуляції – загальне замилювання до якоїсь лівої праці... Коли чоловічки є точно зарисованими кругами, а очі спокійні, краски голубої – це людина схильна до романтизму.

Коли очі ясні бронзової краски – це людина, що завжди з замилюванням ставиться до своєї професії, фаху і загальної праці, незалежно чи умовою чи фізичною. Коли очі темнобронзової краски або чорної і є вони спокійні – це познаки людини, що має психологічні здібності.

Коли очі темнобронзової і чорної краски, а самі перебігають – це свідчить про нервовість людини вроджену або набуту протягом життя. Коли очі є з відтінком зеленкуватої краски – це означає байдужність характеру. Якщо в даної людини очне яблуко є дещо назовні вистаюче з очної ями – це означає боягузтво, малі умислові і психологічні здібності. Очі глибоко всажені в очну ямину говорять за тим, що людина здібна до виконання кожного наложеного обов'язку і також це означає психологічні здібності людини.

2. Риси чола: три паралельні риси, що перебігають вздовж чола свідчать про зрівноважений уміркований характер. Дві риси паралельні, а коли насуплене чоло і утворюється між бровами трикутник – означає нервовість людини. Коли від місця збігу брів виходить дві жилі у формі висок і прямують в напрямі чола – це говорить про умову працьовитість людини і високовченість, але набуту важким трудом. Коли вздовж чола перебігають дві риси паралельні, а третя переривчаста, на одній стороні прямо брів дещо коротша, а на другій довша, – говорить про вроджену хитрість людини.

3. Поведінка в товаристві:

Котрий в товаристві не старається себе вивищувати, не перебиває розмови своєму товаришеві, а уважно вислухує говорення кожного і дає обдумані відповіді на запити – це людина характеру зрівноваженого. Нервовий на запитання, які його не цікавлять, навіть не старається дати відповіді, завжди робить рух і не може вдержати спокою, холоднокровності своєї поведінки. Якщо людина мало встряває в розмову даного товариства, а буде собі щось іншого обдумувати, або і дрімати – це тип байдужий.

Людина інтересу завжди буде перебивати невідповідну, не цікаву для себе розмову, а пічне заводити таку, яка її цікавить. Садист в товаристві переважно всіх буде обсервувати, але в розмову втручатися не буде. Психолог в товаристві буде до кожної людини приглядатися, ґрунтовно її обсервувати, буде давати також деякі замітки до розмов товариства, одначе живої участі приймати не буде. Романтик поважну розмову завжди буде зводити на жарти, або з поважної розмови буде робити жартівливі висновки. Людина злодійкувата завжди з великим замилюванням буде оповідати про якісь сензаційні кримінальні справи. Людина вперта, розмову, що не відповідає її думці буде перебивати і вперто нав'язувати розмову, що відповідає їй думці.

Коли в товаристві знайдеться тільки двох і то садистів, то будуть сидіти майже наніме, розмова коли і буде, то тільки ядерна, вривчаста. Переважно такі типи трактують себе тільки папіросами. Двох психологів підчас взаємної розмови будуть один одного уважно студіювати. Дві

людини інтересу – один перед другим буде старатися завести розмову, кожний на свою тему. Два вперті – між ними завжди будуть випадки суперечки, які можуть і часами привести до бійки. Два романтики – між ними завжди буде свого рода конкуренція в оповіданні більшості нових анекдот, різних любовних переживань та пригод. Розмова двох зрівноважених характерів буде завжди точитися у ввічливому тоні, один другого буде уважно вислухувати, ніколи не будуть старатися, а тим більш взаємно пояснювати собі про деякі справи.

Цей матеріал за два, три тижні я вже був ґрунтовно вивчив. На стрічах ст. лейт. Філімонов мене перепитував, дещо пояснював, а опісля для вправи казав мені його за дні стрічі простудіювати. Я очеркнув його характер досить влучно і він після цього сказав мені, що я вже засвоїв собі цей матеріал і крім цього є в мене психологічні здібності. Котроїсь слідууючої стрічі ст. лейт. Філімонов запитав мене, хто зараз з місцевих підпільників с. Сопранівки є ізольований від організаційної роботи і морально зневірений. Я доложив йому, що “Матрос” – Бейко Олекса тепер ізольований від роботи, зараз тільки з пістолем ходить собі по селі, їздить в поле за снопами і зневірений підпіллям. Після цього дав мені доручення, щоб його ґрунтовно простудіювати. Внедовзі я це виконав. Після говорення “Матроса” я зорієнтувався, що він не є вдоволений підпіллям, дуже жалує родини і задля її спокою може і піти на співпрацю з органами НКГБ. Це я доложив ст. лейт. Філімонову. Після цього він почав мене загально знайомити з методами вербовки до агентурної сітки та відповідним підбором кандидатів.

Характер не кожної людини надається до агентурної роботи, бо скоро може бути здемаскована така людина, що не посідає відповідних прикмет характеру. Щоб ґрунтовно пізнати характер даної людини, треба її довгий час студіювати. Головне, щоб виявити всі ціхи характеру даної людини, потрібно з нею зжитися. До агентурної роботи підходять типи, що мають слідуочі прикмети характеру: уміркованість, зрівноваженість, неперебіглисть, хитрість, освіта і вроджена здібність психологічного розпізнавання. Матеріаліст і садист в агентурній роботі скоро може себе здемаскувати і при допитах заломитися. Поведінка агента з друзями завжди мусить бути дружна, такий мусить бути виробленим в говоренні і вміти нав’язувати відповідну для себе розмову з різними людьми. При пізнаванні характеру кандидата під агентуру треба звернути увагу на це, як він ставиться до своєї родини, чи байдужньо, чи любить, жаліє її і готов в любий спосіб рятувати її. Пізнавши вже характер, треба завести з ним розмову на політичні теми, щоб пізнати його світогляд. Треба

після його говорення винести думку, чи він широко орієнтується в політиці, чи живе тільки балачками дядьків. Коли б і такий був мало політично грамотний, одначе твердо вірив в балачки селян, що таки вневдовзі буде війна, до такого дальше осторожно підходити, бо коли він свято вірить у війну, про що і орієнтується у рухах війська, і, коли б треба було ждати ще рік або два, то все ж таки він на агентуру не піде. Скаже: вже стільки скриваюсь, то ще й трохи буду. В дальшому говоренні з таким об'єктом можна вдаряти ще й на родину. Потрібно завести таке говорення: хто знає, що тепер большевики будуть робити з нашими родинами, напевно повивозять, а ми Бог його знає ще доки будемо в підпіллі, по політиці видно, що ще не скоро. Коли вам відповідь: ну і що? – родина поїде і верне, а от 1940 року повивозили і вже тепер ці родини повернулися. Таке говорення означає, що він родини не жаліє. Дальше з таким об'єктом не слід вести розмови, щоб не стягнути на себе підозріння з його сторони. В розмові крім цих моментів, головно треба вдаряти на довге підпілля. Коли відповідь, що Провід про нас думає і не віддасть нас на загибель, – це підтвердження, що він всеціло відданий організації.

В говоренні з другим підпільником, коли зорієнтуєтесь, що він дійсно любить родину, уболіває над її долею, зневірений підпіллям і немає світлих виглядів на будуче, перебуваючи в такому положенні – до такого слід зараз приступити з конкретним говоренням. До цього потрібно підібрати момент, наприклад: вивіз родини, час великої нагинки, коли він немає де подітися.

Ст. лейт. Філімонов загально познайомив мене з методами вербовки, сказав, що в цих днях НКГБ арештує батька “Матроса” і я після тижня часу повинен піти до нього я[к] звичайно і старатися його завербувати. Я на це погодився, тому, бо “Матроса” я знав з дитинства і був переконаний, що він таку роботу зуміє конспіративно повести і мене перед ніким не всипить. На цьому ця стріча покінчилася. За пару днів дійсно арештували батька “Матроса”. В недовзі я прийшов до його дядька, де він квартирував. Стрінувшись з ним він відразу з сумом сказав, що [НК]ГБ арештувало його батька і почав мене запитувати і радитися в який би то спосіб тепер вирватися з тюрми. Журився також, що большевики зроблять з рештою родини.

Я: Може бути різно, можуть заарештувати і вивезти на Сибір. Різно може бути.

“Матрос”: “Як би то зробити, щоб родини не вивезли, може б то якось підкупити, чи якось в другий спосіб запобігти цьому?”

Після того я завів розмову з ним на політичні теми, щоб докладніше зорієнтуватися про його політичну думку та про його міркування,

про будучність. Після цього я йому поставив питання: ну, видиш, війна скінчилася, а чорт його знає, коли буде друга і, що ти тепер думаєш зі собою робити?

“Матрос”: “Я, думаєш, знаю, що маю робити і вдома негоден критися і в дядька вже є затяжко.”

Я: Знаєш, що? – бачиш, війна вже скінчилася, коли буде і чи взагалі буде, цього не знаємо, отже зараз так треба робити, щоб і родина була дома, і ти жив. Бо коли не підеш на цю дорогу, то шкода – не пережиєш цього часу.

“Матрос”: “Я вже погодився на все, щоб тільки не чіпали моєї родини і тепер старого звільнили з тюрми, бо так вже досить натерпівся за мене.”

Я: От будеш вивенувати мені деякі доручення і все буде в порядку. От нпр., тепер підеш до с. Кам’янок і переконаєшся, чи там є хлопці. Одначе, щоб про це ніхто зі своїх не знав, бо коли б довідалися, то тобі і мені куля. Найперше підеш в с. Кам’янках до своєї тітки і від неї довідаєшся про рухи повстанців в селі.

Замітка слідчого: Його тітка була арештована і випущена і опісля вислана органами НКГБ як ворожка на села на розвідку.

“Матрос” на цю мою пропозицію погодився і ще того самого вечора пішов до с. Кам’янок, щоб довідатися чи немає там хлопців. Одначе в цьому часі були там сильні засідки і повстанці взагалі туди не заходили.

Про згоду “Матроса” до агентурної роботи доложив я на сліду-ючій стрічі ст. лейт. Філімонову. Цей переказав мною, щоб “Матрос” слідуючого дня знову пішов до Кам’янок до своєї тітки, бо через неї він хоче пов’язатися з ним. Я так і зробив. Відомо мені тільки, що “Матрос” ходив до своєї тітки і там пов’язався з большевиками. Дальша його агентурна робота мені взагалі невідома. На стрічах в цьому літньому часі ст. лейт. Філімонов запитував також мене хто з повстанців часто квартирує в с. Сопранівці. Я відповів, що крім місцевих, “Матроса”, “Ліщини”, “Романа” є ще пров. “Баян” і його бойовик “Буйний”. Після того пам’ятаю, що одержав доручення точно прослідити де вони переважно перебувають. Одначе я “Баяна” не хотів сипнути і доніс, що їх тяжко прослідити, і тому в селі не було облави. Майже кожної стрічі запитував мене, кому я передав пошту в Гримайлівському районі. Я відповів, що завжди йдемо в ліс до табору кущевого “Чорноти” і йому передаю пошту. Точно описав, де цей табор знаходиться. Подав також, що в лісі нераз стрічаю пров. “Шаха”.

Переважно ходить з бойовиком “Мироном”. На бажання ст. лейт. Філімонова я так описав пров. “Шаха”: середнього росту, літ около 35, носить окуляри, ходить в цивільному убранні з автоматом “ППД” і пістолем. Сам він поважний, авторитетний, повстанці всі його уважають. Ст. лейт. Філімонов дав був мені доручення, щоб постаратися поговорити з ним на політичні теми, одначе я навіть не старався до нього приступати.

Чи після моєї всипи були наскоки на табори в лісі, мені невідомо. Кожної стрічі повідомляв я ст. лейт. Філімонова про кожні переміщення. Зміни функцій повстанців Підволочиського р-ну. Спеціально цікавився, чому саме “Малого”, що раніше був бойовиком куща тепер взяли до СБ. Я відповів, що тому, бо це бойовий і хитрий хлопець.

Літом і осінню 1945 р. я перебуваючи в своєму селі не дуже конспірувався. Днем ходив я тільки з пістолем по селі. Коли про це довідався ст. лейт. Філімонов з других джерел, строго заборонив на будуче в подібний спосіб поводитися в селі. В цьому часі, також і другі повстанці, що перебували в селі, не дуже конспірувалися, бо в цьому часі в селі Сопранівці панувала “самостійна”. Тому, що в селі я вів себе не конспіративно, сільський активний сексот підслівив мене, що перебуваю в своїй тітці та про це доніс на НКГБ. Вже на стрічі ст. лейт. сказав мені вибратися та перейти до “Ліщини” – Данилевича Павла та простудіювати його. “Ліщина” в цьому часі перебував дома і займався шевством. В хаті мав відповідно побудовану криївку, куди залазив на випадок облави чи ревізії. Я дійсно вибрався від своєї тітки, бо й так їй вже було затяжко, і перейшов до “Ліщини” і в нього ми обидва заснували свого рода артіль шевський та виготовлення взуття для добрих знайомих. В нього пробув аж до Різдвяних Свят. За цей час я основно простудіював характер “Ліщини”. Відомі мені також були всі його криївки.

На стрічу почав тепер виходити ст. лейт. Ціміряжін, тому, що ст. лейт. Філімонов зівстав вбитий повстанцями.

* * *

Питання слідує: Чому вашою агентурною роботою почав кермувати Ціміряжін, що в дійсності є участковим міліції?

Відповідь: “А ви думаєте, що оперативниками є тільки ті, що сидять в районі і чваняться своїми жовтими пагонами? Це, що він є участковим міліції, це може бути тільки його маскування.

Він вперше на стрічі представився, що є ст. лейт. НКГБ і від сьогодні буде кермувати моєю роботою. Ст. лейт. Ціміряжін я доложив, що “Ліщина” є морально заломаний і піде на співпрацю, одначе я боюся з цим до нього підступати, бо це тип дуже слабо умно

розвинений і характер його не надається до такої роботи, бо скоро зможуть його переловити. Йому сказав я також про його криївку. Ст. лейт. Ціміряжін щодо “Ліщини” погодився з моєю думкою і сказав, що він постарається його завербувати в другий спосіб.

Цей сексот Куфта далі наполегливо за мною слідкував. Довідався, що я перебуваю в домі “Ліщини” і знову про це доніс на НКГБ. Цим разом вони мусіли зреалізувати цей донос, тому, щоб Куфта не зорієнтувався, що я співпрацюю з органами НКГБ. Про це, вже пізніше сказав ст. лейт. Ціміряжін. Ревізію в господарстві “Ліщини” найперше переводило НКГБ, а потім НКВД і хоча вони знали про криївку, де ми сидимо, – не знайшли.

На стрічі до ст. лейт. Ціміряжіна виходив я майже щотижня. Відбувалися в цьому самому місці, коло залізничної будки в лозині. В цьому часі я вже не був зв’язковим пров. “Шаха” і залишений був без функції. Будучи з ст. лейт. Ціміряжіним доповів йому, що тепер часто до села приходять з хлопцями пров. СБ “Олекса”. Подав я також його опис. Псевд його хлопців я не знав. Вони не стараються зраджувати своїх посад і взагалі стараються уникати стріч з другими повстанцями цього терену. Яку функцію має пров. “Олекса” мені не відомо. Відносно пров. “Олекси” дав мені доручення докладно простудіювати, яка в нього політична грамотність, освіта, фаховість та з котрих теренів він сюди прийшов. Мав я також слідкувати за ним чи часами він не буде забезпечуватися на зиму в Сопранівці. І ще крім цього, хто буде забезпечуватися. Вже слідуючої стрічі доповів я йому, що наразі мені не відомо хто закріплюється на зиму в селі. Щодо пров. “Олекси” сказав, що це мужчина середнього росту, літ около 30. Яка в нього політична грамотність і фаховість мені тяжко очеркнути, тому, що він мало заходив в розмови з повстанцями. Десь в кімнаті любить собі незаметно сісти і до всіх уважно приглядатися. Коло себе має чотирьох бойовиків. Псевд їхніх не знаю. В селі Сопранівці переважно заходять до Дарки Ладнюк. В цьому часі в криївці “Ліщини” перебували [] щось тиждень часу двох бойовиків пров. “Олекси”. Я про це ст. лейт. Ціміряжину не сказав тому, знаючи, що вони зараз домагалибся спільно їх знищити, після чого зараз зародилобися серед повстанців підозріння на мене.

Десь після Різдвяних Свят на стрічі ст. лейт. Ціміряжін приказав мені вибратися від “Ліщини” і знову підшукати собі якоїсь сталої квартири. Відразу сказав я йому, що тепер перейду до своєї вуйни Трач Анни, що мешкає “за річкою”. Договорилися ми також, що від тепер стрічі будуть відбуватися коло Сопранівського лісу, бо туди краще буде мені заходити. Цим разом повідомив мене, що вневдовзі

прийдуть на села військові гарнізони і будуть стояти аж до виборів. Дав мені доручення, щоб вивідувати, яка буде постава організації до виборів і звертати увагу на говорення населення. Коли будуть гарнізони непотрібно буде крутитися по селі, постійно треба перебувати в своїй вуйни, там ревізій не буде. Коли будете вештатися по селі, то військо може вас застрілити, бо воно не буде зорієнтоване у вашій співпраці.

Після цієї стрічі я перейшов на квартиру до своєї вуйни. Зараз за кілька днів НКГБ арештувало сестру “Ліщини”, подержали щось пару днів і випустили. Внедовзі в селі відбулася маленька облава і головно шукали в господарстві “Ліщини” за ним. Він під час цієї облави сидів в криївці, котру я всипав, одначе, як він вже опісля твердив, що шукали, шукали і не могли знайти. Я сам орієнтуюся, що тоді “Ліщину” знайшли в криївці, бо ж про неї докладно знали, і тоді його завербували до агентурної роботи. Це підготовила його сестра, що була арештована і випущена. Чи так в дійсності було, мені невідомо, це тільки такі мої здогади.

18 січня 1946 р. до села прибув гарнізон силою 12 чоловік. В говорення з населенням відносно виборів я тоді не заходив, бо всі були такої думки, що голосувати потрібно йти, бо і так, чи будемо голосувати, чи ні, то ці, що зараз наставлені і так будуть вибрані. Отже ж краще йти голосувати, щоб не стягнути підозріння до себе. Від повстанців я довідався, що Провід проголосив бойкот виборів і було в плані розліплювати листівки. На стрічі з ст. лейт. Ціміряжним я йому про це все доповів. Около тиждень до виборів дав був мені доручення піти скриватися до голови сільради Люб'янецького Дмитра, та перевірити точно де їхній син (зам. “15” – райпропагандист “Семен”), чи перебуває в підпіллі та в якому терені, де перебуває муж цієї дочки голови сільради Люб'янецької Віри, чи дійсно згинув, чи ще живе і де. Провірити мав я також як фактично справа представляється з цією землею, яку затаює Сопранівська сільрада. Як головне доручення мав простудіювати Сопранівський гарнізон. Звертати увагу на це, як бійці обходяться з населенням, в який спосіб перепроводжують ревізії, чи дійсно ґрунтовно перевіряють господарства, чи головно дбають про те, щоб тільки дещо скористати, як от забрати в дядька горілку, чи солонину. Треба також зауважувати, як повнить службу нічню в селі патруль, висиланий гарнізоном. Замічати, що говорить населення відносно виборів та проголошеного бандерівцями бойкоту виборів.

Крім цього ст. лейт. Ціміряжін натякнув мені, що коли син голови сільради буде дома, старатися завести розмови з ним на різні теми, – по цьому зорієнтуватися яка в нього політична думка та моральний стан. Коли побачите, що він зневірений підпіллям, то можна його ще

більше здеморалізувати, одначе про співпрацю ще на разі не говорити. В нього мав я побути місяць часу і опісля перейти до се[ла] Росоховатець до Рожицького Юзька. До нього подав мені кличку Москва – Кремль і через нього повинен я знову нав'язати контакт.

Замітка слідчого: Рожицький Йосип – член ОУН, на початках більшовицької окупації скривався, потім його зловили і випустили. Рідний його брат, що був в повстанцях, зліквідований органами СБ за агентуру. Це Йосипові є відомо.

З с. Сопранівки мав я ще вибратися тому, бо мали тут відбутися сильні облави.

Після цієї стрічі, зараз слідуючого дня, пішов я до голови сільради. Відразу сказали мені, що вдома перебуває син – “Семен” і я заліз до нього до криївки. В ній перебували ми постійно цілий місяць, ніколи нікуди не виходили. В говоренні з донькою Вірою, я довідався, що дійсно вона замужня і її муж ще за польської війни був активним членом Проводу ОУН. Є цієї думки, що загинув в концтаборах і взагалі вже навіть немає надії, щоб він ще десь жив.

Голову сільради запитував я, чи не залишилися ще ґрунтові книги з німецької окупації. Відповів, що про них не знає, – десь пропали. З “Семеном” майже щоденно я заводив дискусії на політичні теми. Про нього загально виніс я поняття, що він вже морально заломаний, вірить одначе у війну і скоріше, щоб пережити[,х]отів відсепаруватися від Організаційної роботи і індивідуально конспіративно скриватися, одначе на агентуру не піде.

В цьому часі ми оба вложили перелицьований у формі провокаційно-деморалізуючий “Декалог Українського [Н]аціоналіста” і я його опісля зачитував деяким бойовикам. Досі пригадую собі тільки деякі точки, а саме:

Я дух славного вояка Швейка, що веде тебе з села до села, з хати до хати, з гори на гору, щоб зберегти твоє життя.

1. Не роби того, що тобі кажуть!
2. Не пхайся там, де тебе потрібно!
3. Стріляй так, щоб тебе ніхто не вбив і ти нікого!

.....
10. Пий горілку, люби дівку – будеш фанний хлоп.

Після трьох тижнів сидження в криївці, батько “Семена” сказав, що в нього був начальник гарнізону і говорив, що в нього переховується бандит “Олесь”. Про це, що і його син ховається, не говорив, бо в селі взагалі ніхто не знав, що “Семен” в підпіллю. Всі були цієї думки, що

він втік з німцями. Це говорення голови сільради Любенецького Дмитра нічого не має спільного з моєю агентурною роботою. Догадуся, що це він сам видумав, бо боявся, що я в нього сиджу, і тому хотів, щоб я вийшов.

Зараз слідуючого дня я разом з “Семеном” вийшов з с. Сопранівки і пішов до с. Росохватця, і заквартирував в сестри Рожицького Й. Недожанко (імені її не знаю) і в неї просиділи ми около два тижні. За цей час тільки один раз я мав стрічу з ст. лейт. Ціміряжнім. Сконтаткував мене з ним Рожицький Йосип. Стріча відбулася в stodолі Рож[и]цького Йосипа. Цим разом був він сам. Про “Семена” йому взагалі не згадував, говорив, що його взагалі немає і родичі є цієї думки, що він втік разом з німцями. Заявив йому, що зараз в сестри Рожицького Йосипа квартирую сам. Ще передше Рожицькому Йосипові і його сестрі я наказав, щоб взагалі про це, що я квартирую з “Семеном” не згадували ст. лейт. Ціміряжину. Ходило мені про те, щоб НКГБ було надалі тієї думки, що Любенецький Евген – “Семен” втік з німцями. Я ще й тому не хотів його сипати, бо це мій добрий товариш.

Замітка слідчого: Мимо стосованих різних допитних засобів, об’єкт своїх зізнань відносно “Семена” не змінив.

На цій стрічі я переказав ст. лейт. Ціміряжину на його доручення так, як довідався. Щодо гарнізону доложив йому, що він веде себе в селі в дуже деморалізаційний спосіб і це викликає впрост обурення серед населення. Б’ють селян, крадуть, грабують що попаде і насилують жінок. Ніччю, тільки часами, ходить по селі патруль. Бійці цього гарнізону взагалі не вмють під час облави шукати. Головно звертають увагу на це, щоб добре наїстися, дещо вкрати, а ревізії переводять дуже поверховно. Були випадки, що шукали на всипаних господарствах, де і є криївки, одначе їх не знайшли.

Питання Ціміряжніна: “Чому саме тяжко знайти криївку, навіть, коли нам відомо, що вона знаходиться в даному господарстві?”

Відповідь моя: “Тому, що не вмєте шукати. Коли є всипане господарство, то найперше треба перешукати всі стрихи, та сконтролювати чи нема там перешиття. В кожному будинку всі стіни точно треба перемерити, чи часом немає перемурівки. В хаті найбільше треба звертати увагу на стіни між печею, а комином. В stodолі і шопі, солому з запілля треба всю викидати і ґрунтовно перешпі[г]ати чи часами немає там криївки. Опісля йти до хлівів. Тут потрібно шпігати і обстукувати попід жолоби та всі стіни і долівку. Якщо хліви є муровані,

то докладно треба перевірити, чи немає насвіжо зрушеного каменя. В пивниці треба також уважно приглядатися до каміння муру, навкруги перешпігати. Слід звернути також увагу на труби, що бувають по пивницях.

Дальше сказав я йому, що загальні облави без конкретних всип взагалі нічого не дадуть, так, що[]переводити їх є безцільно.["]

Питання Ціміряжина: “По чому орієнтуватися, що підчас загальної облави випадково на стриху можуть бути повстанці?”

Моя відповідь: “Підчас такого, жінка дуже часто вибігає на дорогу та заглядає. Кожного стрічного буде випитувати, – як там в селі, чи дуже шукають? Коли вже до хати прийдуть бійці, тітка дуже ввічливо буде до них ставитися, дасть їсти, пити, і буде заговорювати їх. Якщо побачить, що ці бійці нічого не шукають, що є добрі, то буде старатися їх ще довше придержувати, щоб не прийшли другі і не схотіли шукати. В час такого декотра тітка сильно зблідне, буде зі страху трястися. В подібних випадках господаря ніколи не буде дома, буде старатися завжди вийти, а остається переважно сама жінка.

Коли підчас облави тітка більш відважна, відверто ставиться до бійців, кричить на них, виганяє з дому – доказ, що в неї нікого немає і вона нічого не боїться.["]

Питання Ціміряжина: “Де є найкраще в селі уставляти засідку?”

Моя відповідь: На це точного оприділення тяжко дати, бо до села заходиться всюди, орієнтуючись на розвідку населення де вже були засідки, а де ще не було.

Питання Ціміряжина: “Чи бандерівці знають про кожну нашу засідку, де б ми її не уставляли?”

Моя відповідь: Скоро довідаються, що не тільки, що була, але навіть скільки було бійців, як довго сиділи і який командир був з ними.

Питання: “Як би так робити, щоб населення не було взагалі зорієнтоване про наші засідки?”

Відповідь: Щоб населення про це не знало, не потрібно вечором йти селом, звечора не приходити, а скоро перед досвідком виходити спід села. Старатися по собі не залишати стовченої трави чи збіжжя в тих місцях, де була уставлена засідка.

Цієї стрічі ст. лейт. Ціміряжін дав мені доручення, щоб тепер з весною точно с[лі]д[и]ти хто де і як буде забезпечуватися на літо, чи часто будуть підходити за харчами, чи будуть квартирувати по селах. Звернути увагу на це, де будуть літом частіше перебувати, чи в лісі, чи на полях. Якщо в лісі, то який терен підходящий будуть підбирати, в який спосіб будуть харчуватися і хто буде достарчати їм розвідку про рухи військ. Коли будуть забезпечуватися по полях, то слід розвідати,

які поля підбирають до копання криївок та в якого господаря. Поцікавитися якою методою підступають до дядька.

Ст. лейт. Ціміряжін про запальників мого села не запитував тому, що вони включно з моїм братом до виборів всі поголосилися. Мій брат відразу одержав працю в пожежній команді в м. Підволочиськах і працює там до сьогодні. Цеї стрічі випитував ще також про пров. “Олексу”. Я відповів, що зараз кудись відійшов, в селі немає, а де тепер перебуває, мені невідомо.

Другу стрічу видав мені знову в Рожицького Йосипа в половині місяця квітня. Після двохтижневого перебування в сестри Рожицького Йосипа, я зі “Семеном” вернули до с. Сопранівки. Він пішов до свого дому, а я до своєї дядини Трач Анни. В неї довго не побув тому, що вона дуже боялася і я змушений був сам піти до с. Заднишівки до Войтовича Богдана – “Петра”.

Замітка слідчого: “Петро” – бойовик СБ, був відпущений додому з причини хвороби епілепсії і індивідуально він скривався аж до моменту зголошення з повинною до квітня 1947 р.

В нього я разом з ним і “Липою” перебував около два тижні часу аж до моменту стрічі з ст. лейт. Ціміряжіним.

Замітка слідчого: “Липа” – бойовик СБ.

Питання слідчого: “Чи це ваше перебування в селі Заднишівці з підпільниками “Петром” і “Липою” не було згідне з дорученням ст. лейт. Ціміряжїна? А коли так, то з якою ціллю ви туди ходили?”

Відповідь: Ці мої відвідини взагалі не були вказані ст. лейт. Ціміряжїним, а ходив прямо, щоб довідатися до них.

В половині квітня 1946 р. на стрічі крім ст. лейт. Ціміряжїна був ще середнього росту мужчина, грубий, в сивому плащі. Він звертався до Ціміряжїна через товариш старший лейтенант, а цей взагалі його не титулував, тільки з повагою відносився до нього. Я відразу почав докладати про способи забезпечення цього року. Найбільше стараються забезпечитися на полях. Поля завжди підбирають рівнинні і недалеко вод[и]. Копають на полі такого дядька, що є національно свідомий і не є з нами або з більшовиками підозрілий. З таким, щоб погодився, найперше, говоримо на політичні теми, запитуємо чи до нього заходять повстанці. Після його говорення орієнтуємося чи він дуже боїться і чи є він конспіративним. Потім прямо говоримо про суть справи. На полі вхід завжди буває на пачку. Харчі бандерівці

організують самі. Літом по селах майже не квартирують. Дехто забезпечується в лісі. Там криївки головно копають в рідкому зрубі, або в сосніні. Часто і квартирують в густих кущах.

Опісля цей в плащі, що цілий час прислухався до могого говорення, почав заводити розмову зі мною на політичні теми. Тоді якраз було заострення відносин після Фултонської промови Черчілля і організування “західного блоку”. “Не бойся, війни не буде, незгоди завжди бувають, але це скоро пройде”[, – г]говорив він. Опісля ближче поцікавились моєю минувшиною, почав цікавитися чи терен Підволочиського району є підхожий до підпільної роботи і які села є бандерівські. Я відповів, що терен є взагалі невідповідний, тому, що немає тут ліса, а найбільш бандерівські села є: Кам’янки, Коршилівка, Сопранівка, Рожиська, Турівка, Фащівка, Богданівка і Мовчанівка.

Опісля він почав подавати мені інструкції, як в загальному проводити студію населення. Спитав ще найперше, як зараз держаться такі села як Кам’янки і Рожиська, що були цілковито скраховані большевиками, чи тепер хто заходить до них і як населення цих сіл ставиться зараз до повстанців: чи вже духово впало, чи зі страху ще приймають повстанців, чи з охоти, раді, що побачили хлопців. Я відповів, що в селі Рожиськах дійсно зараз люди бояться, одначе с. Кам’янкам жодне краховання, тероризування не поможе... Скільки там вже повивозили на Сибір, скільки вже було арештованих і засуджених, скільки вже хат погоріло, все одно коли б до села не прийшли повстанці, то люди з радості впрост не знають де їх мають подіти.

Дальше питав, що саме так вплинуло на село Рожиська, що тепер населення так боїться. Я відповів, що арешт і вивози, і там населення менш національно свідоме як в Кам’янках.

Дальше дав мені запитання, яку тактику приймають повстанці до скрахованих сіл.

Моя відповідь: “Найперше якийсь час ніхто до такого села не заходить, дається їм відпочити, тільки часами вскакуємо і ведемо роз[’]яснювальну роботу. По якомусь часі населення знов духово відходить і бандерівці починають заходити більше часто.[”]

Питання: “Чи бандерівці заходять до арештованих і випущених?”

Відповідь: “Стараємося до таких не заходити, а коли заходимо, то тільки до національно свідомих і чесних селян, бо уважаємо, що такий, щоб і був декларантом, то ніколи нас не сипне.[”]

Цей енкагенбіст в сивому плащі почав дальше мене інструктувати як вестися між населенням.

“Коли зайдете до якогось скрахованого села і господар почне вам говорити, що його тепер вічно арештують, спитати, що за причи-

на цього, коли відповідь: “а я знаю” – такі люди погані. Коли ви тільки не зайдете, то про це довідається НКГБ. Йому слід відповісти, що ж зробити, арештують, арештують і будуть арештувати.

Коли зайдете до скрахованого села і найперше питаєте господаря що чути, якщо відповідь, що спокійно, наразі не арештують, не вивозять, то йому треба на це відповіді: “нічого дядьку, ще й у вашому селі будуть арештувати – то большевики – вони наразі тільки збирають матеріали, а потім будуть арештувати і вивозити. Дивіться, от в тому селі таке роблять, ще й тут буде таке саме.”[“]

На кв[а]ртирі в господаря поведіться конспіративно, одначе не поучувати господаря конспірації. Коли господар чи господиня схоче десь йти на сусіди, позичати щось з харчів, чи щось іншого для вас, то цього не забороняти. В говоренні з господарем на політичні теми зазначувати, жо скоро війни не буде, такий стан без війни може тривати й 10 років. Старатися завжди заперечувати дядькову думку про політичну перемену. Наприклад, дядько (в розумінні господар) скаже: знаєте, що хлопці, я таки по рухах із преси бачу, що довго треба ждати. На запитання дядька: а що ж буде з вами хлопці?, відповісти: Ми молоді якось собі раду дамо. Коли буде дальше продовжувати розмову на тему: от, дивіться скільки вас вже впало і заки буде перемена, то мало хто останеться. Йому відповісти: що зробити, – чи то ще один впаде. Зацікавленому дядькові, що питає: скажіть хлопці, чи ми ще діждемося тієї України?, відповісти – а Бог його знає. Більш нічого йому на це не відповідати. В селі одного господаря перед другим не конспірувати. Не таїти перед господарем кудю входите до села, до кого заходите і, що задумуєте робити в селі.

Доросла людина при стрічі з повстанцями найбільше буде цікавитися вашою зброєю, вбранням та буде запитувати звідкіля це все брате. Коли питає звідкіля берете вбрання – відповісти, от що ще собі взяв в 1944 році, як йшов з дому в партизанку, в тім і до сьогодні ходжу і вже додираю. На запити звідкіля берете зброю, амуніцію, відповісти, тепер взагалі в нас цього бракує, я от маю в кружку тих кільканадцять набоїв і це все. Коли молодь буде жадати підпільної літератури, то не дати і відповісти: в нас і так її дуже мало є і немає в ній нічого цікавого. Якщо будуть запитувати про наші псевда, правдиве прізвище і звідкіля родом – то у жартівливій формі можете подати це про даного повстанця, якщо знаєте про нього.

Коли господар чи господиня скаже: але ж ви хлопці собі добре виглядаєте, то відповіжте: або то ще мало є в наших дядьків свиней. Така відповідь повинна зародити в дядька поняття про бандерівців, як про людей наживи і грабунку.

Коли хтось з молоді питає: а коли ж ця війна вже буде, треба відповісти, що наразі виглядів на війну немає. Що ж більшовики розбили Німеччину, узброїлися так, що тепер Америка їх боїться. Ще навіть і таке може бути, що СРСР сам піде війною на Америку і її розторощить. Зрештою як тепер може вибухнути війна, як делегації одні до других приїжджають і їх другі країни радо вітають.

В говоренні з повстанцем, котрий є мало політично грамотний, кожній вістці, яку він одержить від населення про скору війну, старатися заперечувати, якщо він є політично грамотний, то такого не слід робити. Старатися завжди збивати політичну лінію Організації в питаннях про війну та причини виникнення її. При цьому потрібно висказувати свою думку – про силу робітничого класу, про вічні і масові страйки в США.

Потрібно вам завжди твердити, що будуть ще масові арешти, вивози на Сибір, сильні нагінки на підпілля, так, що остаточно не буде навіть де подітися. Між повстанцями завжди бути веселим, говірливим, коли йдете десь по дорозі, то не бути надто відважним, до своїх провідників ставитися з респектом, ніколи з ними не сперечатися, кожне їхнє доручення виконувати. В розмові на політичні теми, не старатися їх переконувати, щоб тим самим не кинути на себе підозріння. Коли в току говорення зорієнтуєтесь, що коли і рядовий повстанець твердо буде стояти на своїх поглядах, вам не вільно перечитися, щоб не стягнути на себе підозріння. Там вам можна висловлювати свої погляди, де будете уважати за відповідне.

Коли вам відомо, що якийсь бойовик надто зжитий з провідником, має якісь секретні розговори, – то в говоренні, яке може точитися в даному окруженні, старатися завжди підтверджувати його думку.

Зі всіма повстанцями потрібно жити по-дружньому. В розмові про більшовицьку тактику боротьби з бандерівцями, не старатися знанням перевищувати присутніх, щоб не стягнути на себе підозріння. В таких випадках старатися збивати влучні думки про нову нашу тактику. Наприклад, прийшов один бойовик і говорить: от, більшовики ужили тепер таку тактику, що ночами ходять попід хати і підслухують попід будинки, чи не копаються криївки. Потрібно відповідати: де це правда, напевно баба бачила на своєму подвір'ї "американця", що хотів щось вкрасти, а сама подумала, що це більшовики підслухи роблять.

Коли будуть твердити повстанці, що даний господар є сексотом, або, що такий то бойовик може бути агентом, – то говорити: я таки по ньому цього не бачу, зрештою вже були б насл[і]дки його роботи. Я не думаю, що сьогодні такий бойовик, що вже стільки натерпівся в

підпіллю, а накінець пішов служити більшовикам. Наприклад, хтось говорить, що даний господар є сексот. Ви повинні збивати це говорення і твердити, ну і, що з того, що він деклярант, але й так нічого не доносить, бо не знає.

Хтось може сказати: як не знає, та ж слідкує за нами. На це потрібно відповісти: де б сьогодні дядько відважився слідкувати за повстанцем, знаючи, що коли зловить, то застрілить.

Зараз населення Західних областей УССР шумить про великий голод, що панує на Сході, доказ цього, що стільки приїжджає людей за хлібом. На це відповідати, що ці котрі приїжджають, то самі спекулянти, які не хочуть в колгоспі працювати, а тільки шукають легкого хліба.

В дні цієї стрічі якраз був вправ рай. орг. реф. Підволочиськини “Запорожець” і я заявив, що тепер “Чорний” повинен стягнути мене до себе. Цей енкагебіста в сивому плащі приказав мені йти до Коршилівки, там стрінутися з “Чорним” і старатися, щоб він стягнув мене до себе. “Про це як рішена ваша справа, треба повідомити нас через Кухаря Григорія (зав. млина в с. Коршилівці). Він про вас наперед буде повідомлений, і тому, що ви знаєтеся особисто, кличка до нього вам не є потрібна. Ним перекажете, коли будете мати можливість відбути з нами стрічу”. На цьому стріча закінчилася. Цей в сивому плащі подав мені руку, побажав успіхів і разом з ст. лейт. Ціміряжіним відійшли.

Внедовзі після цієї стрічі, я пішов до села Коршилівки і стрінув там “Чорного”. Цей заявив мені, що тепер буду перебувати коло нього. В говоренні з ним я зорієнтувався, що головню будемо квартирувати по селах. Про це я подав у записці, а також визначив стрічу в Кухаря Григорія і цю записку передав через нього. Вечором, в день цієї стрічі, “Чорний” був кудись пішов з села, а мені казав заждати в сусідстві. Я скористав з цього вільного часу і пішов до Кухаря Г. на стрічу. Відбулася вона в хаті. Цим разом присутній був тільки ст. лейт. Ціміряжін. Я йому з[']ясував положення і сказав, що тепер буду перебувати по селах як: Коршилівка, Сопранівка, Росохватець, Богданівка, Кам’янки і Мислова. Зазначив, що найбільше будемо перебувати в с. Коршилівці, тому, що “Чорний” місцевий і завжди буде сюди приходити.

“Ну хорошо – сказав він – Коршилівка тепер буде нашим головним центром. Доноси головню складати через Кухаря Григорія.”

Замітка слідчого: Кухар Григорій – старий комуніст, тепер працював завідуючим млина в с. Коршилівці. Останньо в м. травні 1947 р. його усунули з цієї роботи і зараз займається тільки

господарством. Органи СБ посідають на нього ряд компроматеріалів, що говорять про його співпрацю з органами НКГБ.

Опісля ст. лейт. Ціміряжін припоручив мені подати, якими дорогами ми тепер найбільше ходимо і вибрати на них якісь замітні пункти, де можна класти записки. “От тепер ти будеш в “Чорного”, стріч між нами буде дуже мало, коли навіть не буде можливості вийти на стрічу, то не виходь. Краще щоб деякий час не було жадної роботи, як стріча мала б здемаскувати.” Тепер дав він мені доручення розвідувати, де перебуває СБ, по яких селах забезпечені кущі. Завжди інструктувати, хто впав, зміни в проводах, становищах і низах, докладно подавати про кожну квартиру і ставлення господарів. На цьому стріча закінчилася.

Від цього часу я разом з “Чорним” крутився по цих вищезгаданих селах. Час-від-часу пересилав доноси через Кухаря Г. Заподав я також дороги, котрими переважно ходимо і означив пункти, де повинні кластися записки.

Перший пункт був на Богданівських полях коло Могилки і звався “М Б”, другий на Росохватських полях коло фігури – “Ф Р”, третій пункт на Качановецьких полях коло фігури – “Ф К”. Я зазначив також де коло цих пунктів вибрав місце до [к]ладення записок. Завжди вибирав місце на полі в точно означеній віддалі кроками від пункту. В цих місцях вже хтось інший повинен був покласти пуделко, чи пляшку, призначену до вкладання записки.

Наприклад, я написав записку і в ній зазначив, що йду до Богданівки. Це положив коло “Ф К”, отже відповідь на це повинна бути коло “М Б”, або “Ф Р”, залежно від того куди будемо йти. Щоб ніччю підчас ходу положити цю записку під даний пункт, треба було завжди підбирати відповідний момент, щоб ніхто не зумів підозріти. Ст. лейт. Ціміряжін повчав мене, щоб завжди підчас стріч лишатися позаді, говорити, що тяжко мені йти і старатися робити часті відпочинки на дорозі. Коли вже залишитися позаді о певну віддаль, що вже не побачуть, прийти під даний пункт та вложити або забрати записку. Недалеко таких пунктів старатися ніби полагоджувати свою фізіологічну потребу, чи перезуватися з чобіт бо тиснуть, і при цьому також можна вложити пошту.

Щоб написати таку записку, старатися завжди вибрати момент, коли перебуваєте самі, підчас спання свого друга, або під час писання деяких організаційних справ.

Десь в м. липні 1946 р. одержав я ще зв'язок в Мисловій через Блажкова Василя.

Замітка слідчого: Блажків Василь підчас німецької окупації був при шуцполіції. Органи СБ мають на нього компроматеріали, що говорять про його агентурну роботу.”

В с. Сопранівці було мені дозволено записки передавати і через svojого брата, що вже працював в Підволочиськах в пожарній команді.

За цей час в доносах я подав, що при СБ в Підволочиському районі як відповідальний за цю роботу є “Зенко” – Дідик Петро з с. Оріховець, а бойовиками є: “Липа” – Білик Володимир з с. Заднишівки, “Вася”, прізвища його не знаю, родом з-над Стрипи і “Осика” – Огородник Михайло з с. Кам’янок. Перебувають вони головно в селі Качанівці і Іванівці.

Перший куц: “Сірко” – Бойчук Ярослав з с. Мислова, його боєвики: “Чумак” – Кульбаба Ярослав з с. Кам’янок, “[Шк]іц”, прізвища його не знаю, родом з с. Оріхівця. Перебуває по селах як: Кам’янки, Мовчанівка, Мислова, Богданівка, Коршилівка. Забезпечення не має.

Другий куц: “Нечай”, прізвища не знаю, родом з с. Вікна, Гримайлівського району, “Роман”, прізвища його не знаю, родом з Львівщини.

Про надрайон я подав, що новим провідником є “Чуйкевич”, що передше був провідником Збаражчини. Більш про нього не подав, бо його ще не бачив, і не знав де перебуває. На запит ст. лейт. Ціміряжина, де перебував пров. “Олекса”, я відповів, що напевно в якомусь другому районі, тому що в Підволочищині я його не бачу. Цікавився постійно, де може бути закріплений [п]ров. “Дмитро”. Я відповів, що десь на Богданівських полях, але де точно, не знаю. Хлопці його постійно підходять до с. Богданівки і Кам’янок, Подав я також, що в місяць два рази ходжу з “Чорним” до нього на стрічу. “Чорний” лишає мене коло богданівської могили, а сам йде кудись далі. Ст. лейт. Ціміряжін дав мені доручення точно прослідити де є криївка. Я подав, що “Чорний” дальше від Могили має стрічу з пров. “Дмитром”, одначе ніколи до криївки не заходить і тому мені тяжко прослідити. Вдійсності я знав, що “Чорний” заходить до криївки і коли б був схотів, то прослідив би його. Одначе я жалів пров. “Дмитра” і не хотів його сипати. Завжди в доносах подавав про свої квартири, де б тільки не перебував. Зазначував також, як ставиться даний господар до повстанців. В цьому часі я головно використовував зв’язки на полях і через Кухаря Г. З цим Блажковим Василем, я тільки два рази зустрічався і через нього передавав доноси. Більше з ним вести роботи не схотів, бо він по селі почав розговорювати, що до нього заходять повстанці. Про це подав я на НКГБ і зазначив,

що від нього відкидаюся. Після цього дійсно НКГБ його арештувало, подержало щось кілька днів, а опісля випустили.

Літом 1946 р. я всього щось два чи три рази стрічався з ст. лейт. Цміряжіним. Стрічі завжди були в Кухаря. Він головно випитував мене, де хто перебував і яку тепер повстанці примінують тактику.

Я відповів, що тепер стараються менше ходити по терені, тільки на стрічі і заведена всюди криївкова система. Цікавився також, в який спосіб до села підходять повстанці, коли воно обложене засідками. Я відповів, що населення завжди веде сильну розвідку і про найменший крок інформує повстанців.

В м. вересні 1946 р. я, “Чорний” та районне СБ викопали собі спільну криївку на Качановецьких полях. Про це я вневдовзі повідомив НКГБ і вони мені відповіли свого рода запитом: якщо б впала рай. СБ в цій криївці, а “Чорний” і ви врятувалися, чи було б наслідком цього підозріння на вас. Я відповів, що цю криївку нас копало тільки шістьох, вона є дуже конспіративна. Знає про неї тільки надрайонне СБ, так, що коли б впала, то зараз підозрівали б тільки мене.

Після цього одержав я відповідь, що можна перебувати, наскоку робити не будуть, тільки точно прислідити, де “Зенко” буде закріплюватися на зиму.

МГБ повідомив я тільки про пункт стрічі “Чорного” з куцевим і “Зенком”. Подав також місце стрічі “Чорного” з надрайоном. Вже осінню повідомив я МГБ, що “Сірко” з своїми бойовиками викопав криївку на Мисловецьких полях і я точно означив її місце. Чому не робили наскоку на неї, невідомо мені. Зараз я тільки здогадуюся, що може тому, що там перебував також “Ліщина”, що тоді був бойовиком коло “Сірка”. Почавши від половини м. жовтня 1946 р. я і “Чорний” перебували майже постійно в с. Коршилівці разом з надрайоновим СБ. Там я, “Чорний”, пров. “Баян”, “Майор”, “Буйний” і ще якийсь новий провідник СБ копали спільну криївку. Постійно квартирував з бойовиками СБ, отже я не хотів нічого писати і вечорами ходити одинцем, щоб мене не підозріли. Протягом майже місяця часу не подав я на НКГБ жодного доносу. Аж вже в половині листопада 1946 р. вертаючи зі стрічі з “Сірком”, зайшли ми з “Чорним” до с. Росохватця. “Чорний” залишився на квартирі, а я пішов ніби в справі збіжжя до Рожицького Йосипа. Скоро в нього написав записку, подав, що тепер з надр. СБ я і “Чорний” в с. Коршилівці викопали криївку. Зазначив також, що з “Баяном” є якийсь провідник СБ по псевді “Василь”. Вдійності, я тоді ще не знав, яка функція пров. “Василя”. Я був тоді цеї думки, що присланий якимсь провідником сюди на контролю СБ. На це вже слідуєчого вечора я одержав відповідь слідуєчого змісту: “Це, що ви

викопали криївку з надр. СБ, підтверджує, що наразі немає жодних підозр на вас, а тим більше довіряють вам. Одначе ми вам припоручаємо за всяку ціну викопати собі з “Чорним”, окрему від СБ, криївку та в ній перебувати. Перебува[юч]и в криївці з СБ, ви могли б від них багато дечого довідатися, одначе вони і скоро зуміли б вас розкусити. Старатися тільки час-від-часу з “Чорним” заходити до них, заводити розмови на політичні теми й відносно теперішньої большевицької тактики боротьби та бути хоч раз присутнім на слідстві, яке переводить СБ. В розмові з цим “Василем” пізнати його політичну грамотність, фаховість, освітній рівень та по можності функцію. В присутності його виявити свої здібності, вроджену хитрість і тим самим придатність до виконувannya роботи в СБ, може після вашого говорення дійсно зорієнтується, що ви є здібна людина і заангажує вас до праці в СБ. Одначе самому охоти працювати в СБ не проявляти.[”]

Після цього я представив “Чорному”, що нам буде незручно перебувати з СБ, тому, що вони будуть мати ряд справ, які ми не повинні знати і краще ми повинні собі викопати другу окрему криївку. В цьому часі якраз пров. “Чуйкевич” передав нам бувшого бойовика (“Малого”) “Голуба” і приказав ще підібрати собі одного певного бойовика і вони обидва повинні повнити функцію районних зв’язкових. З моєю думкою, щоб стягнути до себе і “Ліщину” погодився “Чорний” і ми всі чотири викопали криївку в с. Росохватці. “Ліщину” я тому старався стягнути, щоб його дещо політично підучити, але і вдійсності не буде другого бойовика, що надавався до того.

Замітка слідчого: “Чому саме об’єкт так наполягав, щоб взяти до себе “Ліщину” – не вияснив.”

Від цього часу ми вже постійно перебували в криївці в с. Росохватці. Про цю криївку докладно знав також і Рожицький Йосип. В другій половині січня 1947 р. прибув до нас ще бойовик Скалатського СБ – “Орест” і перебував з нами цілу зиму.

За час зими 1946/47 рр. відбув я з відпоручниками МГБ около 6-7 стріч. Завжди вони були в Рожицького Йосипа в хаті або в stodолі. Свої ходження до Рожицького я маскував цим, йду ніби за біллям чи в справі збіжжя. Моє вибуття завжди тривало від години до двох часу. За цей час крім ст. лейт. Ціміряжіна, три рази був присутній цей енкаведист в “сивому плащі”. Він подавав мені широкі інструкції щодо студій населення і кадрів.

Населення Західної України – говорив він – слід поділити на три групи:

1. національно свідомий елемент;
2. вислужницький, хиткий елемент;
3. національно несвідомий елемент.

Групу національно свідомого елементу можна поділити на дві підгрупи:

а) національно свідомий елемент воюючий – на якого мало впливає наше аферизування. До такого, коли б не зайшов повстанець, то завжди прийме його ввічливо, підпоможе одінням, чи [х]арчами та поведе відповідну розвідку в селі. Це для нас найбільш небезпечний елемент і зараз основне наше завдання зліквідувати та крахувати тероризуванням. Господаря цієї цієї групи можна по[]цьому пізнати, що він найбільш буде цікавитися політичними темами, реально представляє собі ОУН-івське підпілля, як силу і загрозу для ССРСР тепер і в будучому. Завжди буде цікавитися, а навіть і домагатися підпільної літератури.

Сьогодні, щоб простудіювати даного господаря і щоб опісля влучно зарахувати його до належної групи, потрібно до його кілька разів зайти і заквартирувати. Господар цієї групи буде завжди вас точно інформувати про село, про людей, буде все перед декотрими застерігати. Наприклад, скаже: о це балакуча жінка, треба її оминати, до цього приїзджають енкаведисти, а цей завжди їде до району і заходить до будинку МГБ. Такий господар, коли будете в нього квартирувати, то про це нікому не скаже, навіть найближчій родині. Коли потрібно вам буде розвідки про село, то сам піде до сільради, ніби за якоюсь справою і сам все докладно провідає. Підчас якоїсь перевірки в селі, він не буде виявляти якогось переполоху, замішання і для такого життя повстанців є цінніше, як його життя і господарство. Зараз твердо він вірить, що буде війна, і взагалі не думає воювати за ССРСР. Буде говорити, що навіть, щоб забрали в армію, то всетаки буде старатися втекти, щоб опісля вступити в свої повстанчі ряди і вести боротьбу проти Москви. Цеї групи господар завжди погодиться на викопання криївки і навіть не буде жаліти своїх харчів, щоб тільки рятувати повстанців. Він завжди буде радий вашим приходом, при цьому може тільки говорити: от, хлопці можете до мене завжди зайти, але тільки уважайте, щоб ніхто вас не побачив.

Говорення такого господаря про ССРСР буде завжди в[']їдливе, вороже. Для нього ССРСР – це держава грабіжників і катів українського народу. Буде завжди нарікати на високі контингенти, податки і т.п. Отже ж до такого населення зараз ви повинні якнайбільше заходити;

ми по селах маємо повно таких осіб, що ночами підслухують і підглядають так, що опісля буде підстава, якщо вас побачуть, потягнуть його до відповідальності. Ми його заарештуємо і будемо старатися завербувати до співпраці. Ми свідомі того, що такий селянин на допиті нічого конкретного не скаже, доносити нам не буде, однак ми знаємо, що опісля його арештування, і повстанці будуть його оминати.

Селянин цієї групи не буде старатися зайняти якусь працю в районі чи в селі, а завжди буде держатися осторонь цієї роботи. Не всі бандерівські родини ми враховуємо до цієї групи. Ми є цього поняття, що не всі кадровики пішли в підпілля з ідеї. Коли б не це, що ми брали до армії і на фронт, то хто знає, як би це виглядало. Але ці люди зараз вже втягнулися в роботу і так вже держаться цього положення.

б) національно свідомий елемент підпомагаючий.

Сюди належить таке населення – господарі, що будуть підпільників підпомагати всілякими середниками, чи з одіння, чи харчу і про це нікому не скажуть. Однак, коли схочете в нього викопати криївку або навіть і заквартирувати, то не погодиться. Зараз буде подавати різні причини до цього: ми, хлопці, вам раді є цілої душі і серця, однак недавно в селі була облава і в мене шукали і закидали мені, що я підпомагаю бандитів. В загальному буде завжди старатися видумувати різні причини, щоб повстанці таки відійшли від нього.

Такого господаря потрібно тільки раз добре налякати вивозом, [ч]и арештом, то на 100% буде виконувати всі податки, контингенти, щоб тільки чути в спокої від рад. влади. Це є протилежне до національно свідомого воюючого елемента, який чи то податку, чи контингенту дасть стільки, скільки сам вважає, решту поховає і йому не вдіють жодні наші середники застрашення. Такий елемент підпомагаючий не є надто для нас страшний. Фігурант цієї групи заарештований на допиті завжди більше щось зізнає, хоча не конкретно, але такого легше є завербувати. Він хоча буде доносити дрібниці, але роботу буде давати, щоб тільки не зграбували його господарства, чи не вивезли на Сибір.

Братися до уряду він також сам не буде, але коли такого вже вибере населення, то функцію цю прийме, бо буде боятися большевиків. Опісля перед повстанцями буде оправдуватися, що він не хотів цієї роботи, однак його примусили і тому погодився. Такий елемент в розмові з повстанцями завжди менше цікавиться політичними темами, більш життям, і вболіває над тими, в їхньому розумінні злиднями підпілля. На випадок війни такий елемент піде в армію, бо буде боятися, щоб не зліквідували господарки, чи не

вивезли жінки. Одначе завжди буде брати примір від других. В нього своїх власних індивідуальних починів не було. Він може і втікти з армії, але при більшому товаристві, – сам ніколи.

Ваше завдання до цього елементу також заходить, щоб ще більше ми могли його опісля скрахувати.

II. Вислужницький, хиткий елемент.

Це елемент, що ради якоїсь йому матеріальної помочі, чи дарування життя всеціло віддає себе на услуги органів МГБ. В донощицькій роботі він є щирий і з нього рекрутується тепер переважна більшість агентів. Отже ж це є елемент на якому ми зараз найбільше опираємося. З нього ми переважно наставляємо сільську адміністрацію і такий нам широко працює. До нього вам заходить не потрібно, щоб його повстанці не скрахували. От, знайдете раз, другий, хтось підгляне і ми мусимо його арештувати. Він в нас на допиті всипить все, що знає і тим самим стягає на себе підозріння зі сторони бандерівців. Вони можуть і його зліквідувати. А нам зараз є мало таких людей, бо на них опираємося. Що хтось належить до цієї групи можна й по цьому зорієнтуватися: наприклад, до села приїхало кіно або хтось з району. Зараз перший біжить оглядати це, а представника з району буде просити до себе на обід.

Повстанців він до себе не впустить, буде говорити: а, от, мій син був в армії, то і вам було потрібно туди йти. Коли і вдасться кому зайти, то в розмові буде запитувати звідкіля хто є, а чи багато є повстанців і друге. Переважно в таких буде ціль розвідча. Також, коли із такого елементу, хтось буде нами завербований, то прихильно буде ставитися до повстанців, запрошувати прийти ще раз і буде говорити, що коло нього тепер спокійно, немає засідок, ані облав.

Цей елемент до армії напевно піде, без жодних стосованих з нашої сторони репресій.

III. Національно несвідомий елемент.

Його відсотково є дуже мало по селах. Такий елемент за польської влади чи за німецької окупації малу брав участь у культурно-освітніх товариствах. Його переважно можна було бачити в коршмі. Зараз в нас багато з нього рекрутується стрелків, міліціонерів, комсомольців, адміністрація села. Такий елемент, на випадок мобілізації, до армії піде. Контингенти, налоги, виконує також як слід. З бандерівцями він в контакт не входить, взагалі не уважає їх за якусь силу. Погоджується з цим, що тут прийшла така сильна советська армія і кінець, ніхто не відважиться з нею воювати.

До такого елементу старатися не заходить, бо хочемо його самі без тероризування охопити і поступово перевиховати в дусі рад.

демократії. Коли будете заходити, хтось може нам про це донести, крім вас, ми змушені будемо його арештувати і на допиті все скаже про себе і про других. Він за це може бути зліквідований бандерівцями. Отже такий елемент з одної сторони ми будемо крахувати – тероризувати, а з другої бандерівці. Це для нас є недоцільне, бо ми уважаємо за кращий метод, без тероризування його перевиховати.

Нашим завданням є тепер за всяку ціну скрахувати цей національно свідомий воюючий елемент, бо це є немов підпора для бандерівців. Ми тепер збираємо на кожного компрометуючі матеріали, що говорять про зв'язок з бандерівцями, опісля заарештуємо. Одних засудимо і вивеземо, других будемо старатися завербувати до агентури і в такий спосіб його цілковито скрахуємо і винищимо.

Нашою великою помилкою було це, що ми в 1944-45 рр. тероризували відразу все населення, уважаючи всіх за бандерівців. І ця наша помилка зумовила це, що ми тим самим наставили собі вороже все населення до себе, без огляду до якої він групи належить. Зараз ми прийшли до цього висновку, щоб знищити тут підпільні рухи, то найперше потрібно скрахувати, стероризувати цей національно свідомий бойовий елемент, на якого тепер бандерівці найбільше орієнтуються. Саму ОУН зараз стараємося нищити одиноким ефективним методом – внутрішньою агентурою.

Переводячи студію даного села, потрібно вам звернути увагу на слідуючі суспільно-державні об'єкти:

а) Молодь: Будучи десь на квартирі, якщо там є молоді[й] хлопець чи дівчина, старатися заводити з ними розмову про підпільну роботу. При цьому треба винести загальне зорієнтування як далеко посунене його зацікавлення і саме знання підпільної роботи. Коли буде надто цікавитися, то давати йому якісь доручення до виконання. Хлопцеві – повести розвідку в селі, занести штафету до даного господаря, а дівчині – виробити рукавиці, чи светер. Дівчина цим напевно похвалиться своїм товаришкам і тим самим зрадить себе в допомозі повстанцям.

Шкільна молодь: Головно брати під увагу шкільну молодь від 5-го до 10-го класу. Питати їх як вчать в школі, якою мовою викладають і чи це їм подобається, чи є в них політгодини і хто ними керує, що їм там говорять, чи це, після їхньої думки, правда чи брехня. Запитувати чи немає в них в школі нелегальної організації, як так, то хто є членами і хто їх до цього вербував та яку зараз роботу виконують. Цікавитися чи втягають їх в школі до комсомолу і чому вони не вписуються. Питати також, як зараз молодь уявляє собі атомну енергію, чи дійсно має поняття про це, як про дуже нищівний і загрозливий середник.

Шкільній молоді, без огляду на це як настроєна супроти ССРСР, нелегальної літератури не давати і мало говорити про підпільну роботу, щоб тим самим ще більше не підсилити їхньої ворожнечі.

Шкільна дитвора: Запитувати чому не вчиться і чому часто не ходить в школу. Коли дасть відповідь: що буду вчитися, там тільки вчать про батька Леніна і Сталіна. Після цього ви зможете орієнтуватися, що дитина так думає і говорить тільки під впливом своїх батьків.

Молодь інститутів: Стосувати завжди говорення на політичні теми, міжнародне положення і з його характеристики і виносити висновки як вона по-своєму оцінює і взагалі яка зараз в неї політична орієнтація. Запитувати також, що думає робити на випадок мобілізації.

Учителі: Заходити до учителів і учительок, але тільки місцевих і то не часто, щоб вони не підпали під вплив бандерівців. До учителів, чи учительок зі східних областей України взагалі вам не вільно заходити, тому, що ми на них маємо свій вплив і вони після кількох разового вашого до них завітання, зможуть вас розшифрувати. З місцевими учителями заводити розмову на політичні теми, при тому зорієнтуватися, яка в них політична думка. Питати, як вони зараз оцінюють підпільну роботу ОУН, як доцільну чи ні. Коли відповідь: а я знаю, то ви хлопці це краще знаєте. Після цього можна догадуватися, що даний учитель вас боїться, або таки оцінює підпільну роботу як недоцільну. Коли дасть відповідь: та певно, хлопці, коли б не ви, то нас половину вже вивезли б і тут давно вже були б колгоспи. Ця відповідь характеризує, як співчуваючого бандерівський рух. Питати його як зараз вчать дітей, чи втягають молодь до піонерів, а як ні, то чому. Цікавитися їхнім життям, яка платня і чи вистарчає на прожиття. Коли перепробуєте по селі грошову збірку, старайтеся зайти до нього та жадати якоїсь суми грошей. По кількості даного гроша по відношенні до заробітної плати, можна також очеркнути його ставлення. В розмові з ними на політичні теми, питати, яка в нього думка про майбутню війну, чи скоро вибухне і чи аліанти розіб'ють ССРСР. Літератури їм читати не давати.

Демобілізовані: В говоренні з ними питати, чому саме пішов до армії, а не скривався так як другі. Чи пішов з причини страху, чи задля спокійного життя родини. Як йому жилося в армії, чи його там перевіряли, кого сипнув зі своїх в армії. Якщо був на фронті, то запитувати як воював, чи не старався піти в полон, як так, то які моменти використовував для цього. Запитува[т]и чи часами сам, або чи других намовляв, щоб на фронті застрілити якогось поганого офіцера.

Цікавитися чи солдати в армії не мали між собою якоїсь організації, чи не збиралися втікати в ліси до бандерівців, як так, то хто ще їх до цього намовляв. Який дух був тоді в армії. Питати такого, що думає робити на випадок нової війни, чи буде скриватися самостійно, чи піде в банду. Якщо демобілізований буде вас питати: як там ваші рухи, робота і які вже маєте накази відносно війни. Такого змісту відповідей старатися уникати, прямо відповідати: це наша тайна. Коли буде радитися [у] вас як повстанця, що робити на випадок війни, то дораджувати йому, що краще йти в армію, бо большевики можуть родини винищувати, кинуть тут багато війська й так половлять, а декотрих постріляють. Підпільної літератури також їм не вільно давати.

Сільська адміністрація:

Будучи в голови сільради, секретаря, чи голови земгромади – жадати від них різних списків. Цікавитися, які зараз накази з району, що говорять їм зараз в районі на зібраннях, чи розподілює він контингент на населення села, чи має взгляди на родини бандерівців, чи дещо ґрунту затаює перед рад. владою, як висловлюється про рад. владу і як виконує доручення району. В розмові з ним на політичні теми, винести про нього думку, які зараз в нього політичні орієнтації. Давати йому ряд запитів про підпільні рухи і при цьому зорієнтуватися чи він цікавиться ними і чи бажає одержати від вас підпільну літературу, одначе літератури їм не давати.

Голова кооперативи, крамарка:

Заходити до них та жадати в них товарів з кооперативи. Коли одержите товари в якому б то не було вигляді, ближче поцікавитися, як це він чи вона робить, щоб затаїти цей брак. Як покриває ці товари, чи своїм коштом, чи розподілює між населенням.

Арештовані і випущені:

Квартируючи в якогось господаря, де член родини був арештований і випущений, запитувати його, чому арештували, чи били, чому випустили та чи підписав заяву. Коли він буде відповідати, що закидали йому, що до нього заходили повстанці, брали харчі, але він до цього не признався і жодної заяви не підписав, можна вам сказати, що підкупився і тому випустили. Після цих відповідей можна зарахувати до категорії осіб, що підчас арешту дещо сипнули, згодилися на агентурну роботу і її ведуть, хоча б і його доноси не мали конкретного значення. Цей самий факт, що не признається, доказ, що за собою має провину перед повстанцями.

Другий тип може признатися, що били і тому дещо сказав, але це і це затаїв. Коли б НКГБ знало про це, то напевно не пустило б його. Далі може признатися, що били і змусили підписати заяву, може

сказати, які дають йому доручення, але скаже: я і так їх не виконую, їм нічого не доношу, а от часом збрешу, що туди і туди переходили, там і там заходять і після цього човпуться надарма в цих місцях. Таких слід зачислити до національно свідомого воюючого елементу. Коли він сам признається повстанцям, то він напевно не є щирим співпрацівником органів МГБ.

Більше в глибше говорення з ним не заходить, бо вони і так вам докладно про все не скажуть. Та ваше зацікавлення про його арешт викличе в нього осторожність і скупість на слова і це вам нічого конкретного не дасть. Коли б ви так запитували в своєму селі, то це б могло вам дати більші результати. Основна ціль, щоб тільки винести загальну орієнтацію про даного арештованого і випущеного, щоб опісля приділити його до відповідної групи поділу населення.

Поворотці з Німеччини:

Перш за все зорієнтуватися яка в них зараз політична думка, які орієнтації та чи в будучому можуть з них бути, як з такого національно свідомого елементу, добрі кадровики ОУН. Брати під увагу тільки хлопців. В говоренні з ними, найперше цікавитися як йому жилося в Німеччині, чи подобається йому цей устрій, який краший і як краще живеться населенню чи в Німеччині, чи в ССРСР. Після його відповідей можна зорієнтуватися, чи він навіяний духом фашизму, та тим самим уважає устрій ССРСР гіршим, висновок – його симпатії до ССРСР є далекі. В дальшому говоренні звернути увагу, чи він не надто цікавиться питанням про теперішню підпільну роботу, майбутність України і [якщо] цими питаннями цікавиться ширше – це доказ, що зараз може бути прихильником ОУН, а в будучому добрим кадровиком. Вивідувати, як приїхав сюди, до яких націоналістичних організацій в Німеччині належав. Якщо був під окупаційною американською зоною, то чому сюди повернув, як дістався, чи був там провірюваний американською поліцією, чи там може були такі з українців-емігрантів, що намовляли не повертатися назад і хто, може йому відомо хто послухав таких і там залишився. Якщо ви зорієнтуєтесь, що такий репатріант є національно свідомий, то можна давати йому якісь легкі доручення до виконання: от розвідка про село, занести до якогось господаря штафету, а потім після способу виконання цього доручення прослідити, чи він це здержує в тайні, чи любить похвалитися. Якщо це залишиться за ним в строгій конспірації, то це є підхідний елемент для ОУН в майбутньому, вже в період американської окупації. Отже ж зараз такий елемент треба вивідувати і давати завжди якісь доручення, щоб опісля була причина до арештування. Тепер їх до підпілля не втягати, бо це б було підкріпленням ОУН. Морально заломлювати їх

також не братися, тільки виносити загальну орієнтацію про них. Якщо такий після виконання доручення буде поводитися не конспіративно, то доказ цього, що належить до хиткого елемента, брак в нього сильної волі і такий в будучому буде поганий підпільник. Після такого зорієнтування не заходить з ним на подібні теми і не давати доручень, бо він в будучому напевно кадровиком ОУН не буде. Коли зорієнтуватися, що даний репатріант не є національно свідомий, не входить далі з ним в розмову на політичні теми і не давати жодних доручень. Такий елемент є більш схильний під радянське виховання, тому їх не чіпати.

Поворотцям підпільної літератури не давати, мало говорити про підпільно-революційну роботу, а більше матеріалів черпати від нього. Кожного запитувати, що буде робити на випадок мобілізації, чи піде в армію, чи ні.

Родини, що повернулися з Сибіру:

Старатися також до них заходити, цікавитися як їм жилося, чи жили спільно з другими родинами, чи самостійно, які там були в нього думки про їхню долю, чи не мали між собою якоїсь нелегальної організації. Запитувати, як до них ставилося тамтешнє населення, чи підпомагало їм. Питати як дісталися сюди, чи мають якесь звільнення, чи прямо повтікали в який то спосіб. Цікавитися яка в них зараз політична думка. Переконуватися чи молодь, що повернула з Сибіру, не вступить в ряди ОУН, щоб далі вести роботу проти ССРСР. В говоренні з такою молоддю, що буде цікавитися підпільними справами, треба зорієнтуватися про спосіб зацікавлення нею. Якщо буде захоплена більш зовнішнім вашим виглядом і самим словом “партизан” як гордістю, то ця цікавість не є впливом політичного переконання, тільки формою звичайної людської цікавості. Коли цікавиться політичними темами, освідомить собі цю важливу роль підпільної роботи – це молодь національно свідомі і не зовсім перевихована радянським побутом. Такий молоді літератури і жодних доручень не давати, щоб ще більше її не настроювати вороже до ССРСР. Ходить тільки про це, щоб вивести загальне зорієнтування про неї, бо ми є цієї думки, що така молодь під ССРСР в підпілля вже не піде тому, що вже стільки перенесла голоду, горя, що буде боятися заангажуватися до цієї роботи. Тим більше буде вона під впливом родини, що не дозволить її на цей крок.

В цьому випадку ходить нам тільки про зорієнтування про молодь – як студія і хто з них може пізніше бути кадровиком ОУН. Зараз вони стоять осторонь підпільної роботи, хоча співчувають бандерівцям, бо є національно свідомі. Тепер вони для нас не є страшні і винищувати

їх немає для нас жодного сенсу. Рахуємося з цим, що внедовзі прийде окупація Америкою, отже, ця молодь національно свідомою, що зараз стоїть осторонь від підпільної роботи ОУН, буде в майбутньому молодими кадровиками і будуть вони вести підпільну роботу проти Америки, бо їхня політика супроти України напевно допровадить до цього стану. І це в майбутньому буде полекшою нашої підпільній роботі. ОУН зорганізована з молодих кадровиків не буде тоді для нас страшною. Це будуть люди, що взагалі не будуть обізнані з тактикою підпільної роботи.

Молодь, що зараз бере участь в підпільній роботі ОУН, хоча і незначну, то тепер і в будучому є для нас грізною тому, що вона тепер бандерівцями, раз-у-раз є підучувана щодо способу виконання доручень і тим самим частинно знайомиться з тактикою підпільної роботи.

ОУН, на думку органів МГБ, є досить сильною організацією і тому так зараз тяжко з нею воювати. Зробило її сильною це, що пішла в глибоке підпілля, додержує сильної конспірації і уникає хиткий елемент села. Одинокі зараз можливості її знищення є через крахування цього національно свідомого воюючого елемента і внутрішньою агентурою. Коли б не було війни, то за два, три роки вдасться нам ОУН, як організовану одиницю знищити, однак в роздрібленому вигляді вона може проіснувати і кільканадцять років. Тоді орієнтуватися головню будуть на родину і на національно свідомий елемент, що буде в строго законспірованому виді. Зараз в ОУН також можемо повести поділ на ідейних і хитких кадровиків. Стосується в них тому метод перемішання: до даного числа хитких дається відповідне число ідейних, що завжди ведуть контроль над цими першими.

Отже ми тепер стараємося хиткий елемент вербувати до агентури, а ідейних кадровиків нищити при помочі агентури. Вербуємо через родину і через своїх довірених агентів, до котрих заходять бандерівці, не свідомі цього, що він веде агентурну роботу.

Та тактика, яку ми стосували проти ОУН попередньо, виказалася недоцільною. Наприклад, загальні облави на села, чи ліси – майже нічого конкретного не давали, ще і в цей час, коли в ОУН не було крийвкової системи. Зараз стараємося тільки поширювати внутрішню агентуру, сильні засідки, підслухи і наскоки на конкретні всипи. Хоча зараз в ОУН є менше людей, та тим більше тепер є тяжче з нею боротися, бо і вони на кожному кроці примінують сильну конспірацію. І це робить її зараз сильною. Вона зараз є найсильніша з усіх підпільних організацій, що діють проти ССРСР. Польське підпілля вже майже вимирає, бо поляки – це нарід, що не є здібний до такої

роботи. Вони не є видержливі, люблять вигоду, тим більше, що їхня держава нічого творчого прогресивного їх не навчила, а ще більше деморалізувала.

Українці – нарід видержливий, от, як самі бачите, зносять голод, холод, спину їдять воші, – однак видержливі, непохитні. Але ми і мимо цього, їх за два, три роки остаточно винищимо.

Нам відомо, що бандерівці також студіюють кожного господаря і спираються виключно на національно свідомий воюючий елемент. Тепер набрали вони вже практики у веденні підпільної роботи так, що загроза від них поважна тепер і в майбутньому, але нищення тяжке. Бо коли б вони сьогодні уживали цієї тактики, що в 1944 і 1945 рр., то ми за два роки цілковито з ними покінчили би. Але тоді вони держалися і воювали, тому, що наші сили були відтяжені на фронтах. Досить вдосконалена в них є будова криївок. І сьогодні ми вивчаємо будову кожної знайденої криївки, тому, щоб не тільки більш ефективно вести боротьбу проти них, але і, щоб і для себе на будуче здобути практику, бо ми свідомі цього, що і нам в будучому прийдеться вести підпільну роботу. В нас зараз в Києві існує спеціальна школа, де вчать будови криївок. Одні конспіративно копають, чи то в селі, лісі, чи на полі, а другі йдуть і стараються знайти.

Ці старі ідейні кадровики-бандерівці, що ще досі залишилися – це вже вповні досвідчені з практикою підпільної роботи. Цей ідейний гарячекровний елемент вже давно вигинув, а ці завжди доучувані досвідом і помилками попередніх, тепер стараються уникати невідповідних потягнень так, що зараз підпільна робота в ОУН є добре побудована, що і не одне як научне послужить для нас в майбутньому.

Для[]нас вони тепер і в будучому представляють поважну загрозу і тому то назараз нашим основним завданням їх знищити. Ми свідомі цього, яка б політика не була стосована Америкою супроти України, ОУН буде старатися, чи то легальною дорогою, чи нелегальною, нас винищити – наше підпілля, бо для них Москва завжди була і буде грізним ворогом. ОУН без старих кадровиків, досвідчених наскрізь в тактиці, побудова[на] з молодих кадровиків, що зараз стоять осторонь підпільної роботи і не є ознайомлені з методами і тактикою цієї роботи, не буде для нас грізною, а навпаки – більш помічною. Ми знаємо, що коли врятуються ці старі ідейні кадровики, то наша підпільна робота в Україні буде зазнавати від них поважних і нищівних ударів. Це одині, що можуть нас винищити. Отже ж тепер основне завдання, заки ще вибухне війна, винищити їх – загально винищити цей ідейний елемент в кадрах ОУН, а залишити тільки цей хиткий, що в більшості є завербований до

агентурної роботи органами МГБ, який в будучому знову зорганізує нову ОУН з нових кадрів, що досі стояли осторонь підпільної роботи і буде старатися знову створити антиамериканське підпілля, що буде у дуже великій мірі підсоблює для нас.

Національно свідому молодь, що зараз стоїть на боці підпільної роботи ОУН, яка в майбутньому може бути кадрами молоді ОУН, ми частинно вже стараємося вербувати, перевиховувати, – хоч більш прихильно наставити до СРСР. Досвід показує, що наші намагання є даремні, бо молодь вже зараз є більш схильна під бандерівські впливи, як під радянські.

Ми зараз стараємося винищувати цей воюючий елемент молоді, що вже тепер захоплена підпільною роботою, виконує деякі доручення підпільників і в майбутньому може бути добрим кадровиком. Коли він тепер виконує деякі доручення для ОУН, тим самим знайомиться з нашою тактикою і такий тип є для нас грізним. Ми спеціально тепер залишаємо молодь національно свідому, що зараз стоїть осторонь підпільної роботи, але в майбутньому напевно піде в ряди ОУН. На молодь, що була в світі, менше звертаймо увагу, уважаючи, що вона вже частинно здеморалізована побутом в світі і це ще питання чи в будучому організатори ОУН схочуть її втягнути в свої ряди.

Щоб втягнути когось до підпільної організації, треба найперше людину наскрізь пізнати, знати його від дитинства, та як його виховали родичі. Молодь, яка постійно була в своєму селі і під впливом різних культурно-освітніх товариств і тепер бачить боротьбу бандерівців, – і тільки на таку молодь в будучому будуть сягати організатори ОУН.

Отже ми тепер серед молоді стараємося вислідкувати цей воюючий елемент і його знищити. Молодь, що зараз постороння до цього, хоча національно свідомі, ми залишаємо її як на майбутніх кадровиків ОУН, що не є обучені з тактикою і методами підпільної роботи. Молодь, що і зараз вчиться в школі, це ще не доказ, що вона нами перевихована. Тут важнішу роль відіграє її родина. Отже на шкільну молодь національно свідомих родин треба також звертати увагу.

Коли б не було війни, то ОУН в строго законспірованому виді може проіснувати і кільканадцять років, кадровики будуть головно орієнтуватися на родину і на сильно національно свідомий елемент. Явної роботи тоді між населенням взагалі не буде.

Отже ж тепер, щоб ми ще були зорієнтовані, яку силу представляє собою ОУН в Підволочиському районі накладаємо на вас завдання – студію кадрів ОУН. Кадри ОУН в основному поділяємо на ідейно-сильний і ідейно-хиткий елемент. Ідейність кадрів ОУН не є залежна від соцпоходження, так якої ми були думки в 1944 році. Сьогодні ми

прийшли до переконання, що навіть батрак може бути національно свідомий та більш ідейним членом ОУН, як син куркуля. Зараз в рядах ОУН є ще більша кількість ідейних кадровиків. Слабкий, хиткий елемент поздавався, поголосився; бойові – запальчиві вже давно погинули. Осталися зараз ідейні, дуже обережні в своїх поступках. Залишилася ще і частина хиткого елемента, наявність якого з ідейним зумовила це, що ще держаться і не поголосилися. Цей ідейний завжди його держав, висовував і тому його ініціатива, чи індивідуальна думка зістала придушена. Є частина елемента, що ще з [а]для форми держиться в підпіллі, втягнувся в цю роботу і вже додержується цього. Боїться від своїх, на випадок коли б зголосився, і большевиків, бо вже стільки надиханий цим духом ворожості, що не вірить їм. Запільники для нас взагалі не є страшні. Ми їх можемо мати кожної хвилини. Сам факт, що скривається індивідуально, говорить за тим, що він не є ідейним, а не голоситься тому, що боїться большевиків. Саме перебування даної людини в дірі посилює в ньому боягузтво і недовірливість до всього. Тим більше і тепер немає нагінки за ними, тому і вони ще держаться. Щоб ґрунтовно простудіювати даного кадровика, треба з ним часто стрічатися і житися. На перший погляд після одіння даного кадровика, можна зорієнтуватися тільки загально про його характер. Якщо добре одітий, чистий, це доказ, що думає про будучність і сьогоднішні обставини підпілля не деморалізують його. Коли обдертий, брудний – це тип байдужий, підупалий на душі. В цьому випадку є ще залежно, як ця людина колись ходила коло себе. Бадьорість, відвага – це промовляє за тим, що даний тип є хиткий. Веселість завжди треба відрізнати від ідейної і фіктивної. Хто дійсно є щиро веселий, то навіть риси лица є відповідно до цього побудовані. Про дійсну бадьорість зорієнтуватися в критичній хвилині, бо тут вже штучну проявити тяжко. Хто є веселий, бадьорий тільки хвилево, то обсервувати завжди його на самоті та, чи любить пересиджувати в даному положенню. Далше можна пізнати кадровика вже в тягу говорення. Найперше старатися з ним говорити на політичні теми, переконатися який в нього світогляд, як він політично орієнтується, чи він усвідомлює собі політичні проблеми в широкому масштабі, чи тільки загально, побіжно, орієнтується по пресі і після дядькових балачок.

Ставите питання: Як ви орієнтуєтесь, як довго може ще проіснувати підпілля? Слід з'ясувати, що відповідь на це. Для ідейного підпілля не є страшне, відповідь, що може протривати ще два, три роки і довше і при цьому він буде завжди зазначувати, що за два чи за три роки, одначе до війни мусить дійти. Хиткий кадровик дасть переважно відповідь: а Бог його знає, доти буде, доки нас всіх не

вистріляють. Хиткий кадровик більш орієнтується на балачки населення, слабо є політично вироблений. Коли будете з ним довше продовжувати розмову на політичні теми, то він буде старатися уникати розмови. Йому потрібно тільки щось вичитати з преси про війну, і щоб йому дядько сказав, що туди і туди перекидають війська, чи літаки перелітали, то свято твердить, що цими днями вже буде війна. Хиткого чоловіка також дуже легко є пізнати в критичному моменті. Зараз сяде опущений і тільки трясє “штани”. Можна ще задавати такі питання: що будемо робити, коли прийдуть американці, а Провід прикаже знову йти в підпілля?

Ідейний скаже: Це буде залежати від Проводу, що скаже, то мусимо виконувати. Хиткий скаже: А хай його чорт візьме, а то вже доки бути в цьому підпіллі, і тепер, і ще за американців.

Треба ще ставити питання, чи буде Україна. Ідейний елемент в цьому випадку є фанатичний і тільки скаже, що мусить бути. Хиткий скаже: а хто його знає, то ще буде залежати від Англії і Америки, що схочуть, то і зроблять. Загально кожний ідейний кадровик буде займатися політичними справами і то в ширшому вигляді. Є випадки, що ідейний кадровик мало займається політикою, одначе це вже йде на рахунок цього, що є малограмотний, одначе і в такого будуть намагання підвищити свою політичну грамотність. Ідейний також буде ґрунтовно вивчати свою літературу і свою працю буде виконувати солідно. Хиткий кадровик мало буде старатися читати свою літературу, вільні хвилини буде збувати грою в карти, пресою також не цікавиться. Завжди буде згадувати про господарку, жалує за своїм майном, любується в оповіданнях своєї щасливої, веселої минувшини. Організаційної праці точно не буде виконувати. Завжди буде вишукувати причини, що не дозволяють на виконання цього. Якщо зорієнтуєтесь, що даний кадровик є ідейно хиткий, то можна стосувати говорення: от, тепер чув я, що наші родини мають вивозити. До ідейного такого говорення не приміновати, бо він обоятний на це, напевно дасть відповідь: а чорт з родиною, я до цього вже давно був приготовлений. Хиткий на це буде відповідати: а може не повивозять, може ще дасться якось викупити. Шкода, щоб десь на Сибірі мучились за мене. Коли вже в даному окруженні зорієнтуєтесь, хто є ідейний, а хто хиткий, то зараз більшу увагу слід звернути на цих других, щоб ґрунтовніше пізнати їхній характер. До них стосувати говорення на тему, що в підпіллі треба перебувати 5, а навіть і 10 років. Такий завжди дещо подумавши із сумом скаже, та хай його чорт візьме, як би ми мали ще так довго мучитися в підпіллі. Деморалізувати його говорення не вільно, бо цим самим ви можете себе здемаскувати.

Ідейний тип живе подихом дня так, як маси. Прийти з ним на квартиру до дядька і коли він скаже: от, хлопці, та війна скоро не буде, хіба за два, три роки. Він моментально тратить веселість, хоч і так знакому для нього, стається сумним, обоятним. На нього також дуже впливають наші нагінки. Після такого завжди буде нарікати, що тут виполохали, там дослідили так, що немає навіть де наїстися, чи випрати білля.

Сьогодні селянин, цей, що багато читає преси, то орієнтується в міжнародній обстановці, однак котрий мало читає, то буде тільки твердити, що большевики брешуть. І коли до нього зайдуть повстанці, то свято вірить, все ж таки вони щось більше знають.

Коли до такого господаря заїде ідейний кадровик, то завжди найперше буде говорити з ним на політичні теми, буде зацікавлювати нашими рухами і старатися пояснити у всіх питаннях і наказувати, щоб так читав і большевицьку пресу. До цього говорення буде використовувати найменшу вільну хвилину часу. Хиткий елемент на запитання дядька дасть йому коротку, неясну відповідь щодо війни: та колись вона буде – і скоро попращається, наказа[вш]и, щоб господар нікому нічого не говорив про його прибуття – напевно цього не забуде і знова скоро втікає до своєї діри.

Коли заїде до господаря ідейний кадровик і в нього є молода дівчина, то все ж таки, хоча і він є молодий, не буде звертати уваги на красу дівчини, тільки найперше буде старатися поговорити з дядьком, щоб зорієнтуватися, що це за дядько, що його дотеперішні облави, побої, арешти не заломили, а далі гостинно, щиро приймає повстанців. В цьому випадку і схоче він перевірити дядька чи часами вже не є завербований органами МГБ. Дальше може і поговорити з дівчиною, яка зараз думка серед молоді, питає чи ходить до клубу і може і заборонити це. Хиткий кадровик в цьому випадку найперше прилине до дівчини та вільний час буде збувати тільки розмовами про любові, жарти. Ідейний кадровик завжди буде співати тільки бадьорі повстанські пісні, а хиткий переважно жартівливі, вуличні і т.п.

В говоренні з провідником можна зорієнтуватися про моральний стан даного кадровика. Ідейний буде завжди вислухувати уважно свого зверхника, серіозно ставитися до наказів, при цьому домінувати буде його респект. Хиткий позірно може слухати поучень провідника, однак в дійсності про що інше може думати, завжди буде старатися робити йому якісь завваги і перекручення.

Студія провідників:

Старатися завжди говорити з ними на політичні теми, запитувати, коли вибухне війна. З преси взяти яку-небудь тему, от, наприклад, страйк в США, війна в Індонезії і широкую завести з ним дискусію,

щоб зорієнтуватися, яка в нього політична грамотність. По чіткій орієнтації його в кожному питанні, та по вмінню детально виявити це, можна винести думку, що людина дійсно політично грамотна в ширшому масштабі. Коли неохоче буде вам пояснювати політичні проблеми, а ви по цьому орієнтуєтесь, що повинен це знати, це доказ, що не хоче говорити і не хоче близько до себе підпускати повстанця. Провідника мало політично грамотного можна впізнати по цьому, що пресу читає тільки побіжно, поверхово і завжди виносить думку про це, що пишуть тільки фабули. Преса не може прецінь писати самих фабул, хоча малий відсоток є правди, однак читати систематично і ґрунтовно і після цього можна ґрунтовно зорієнтуватися про політичну обстановку. Провідника можна ґрунтовно простудіювати в оточенні повстанців. Коли він ідейний, то завжди буде поважний. На кожному кроці буде пояснювати і вчити. Менш ідейний буде головню займатися якимись дрібницями, жартами.

По можності треба зорієнтуватися і про його роботу. Чи на час достарчає літературу і чи точно виходить на стрічі.

Звернути увагу на його вбрання. Хоча нам тепер вже відомо, що провідн[и]к[и] для маскеровки ходять навіть обдерті, так, що зовнішнім виглядом не відрізняється від звичайного бойовика. Отже тепер не можна зорієнтуватися чи таке вбрання і його зовнішній вигляд є вислідом недбальства чи маскеровки.

Провідника СБ слід ще студіювати психологічно, як поводить з арештованими, якими слідчими методами диспонує, як проводить арештування, чи якимсь підступом, чи силою, чи опісля протоколюють, чи прямо стріляють. Якщо маєте змогу бути при слідстві, звернути увагу на його перші запити. Чи відразу вдаряє на основу провини, чи спочатку якось інше підступає. Чи цікавиться його життєвими переживаннями. Звернути увагу чи СБ арештованого студіює психологічно – по очах, рухах, поведінці.

Опісля дальше поцікавитися як завдає питання, чи такі підступні, хитрі, що арештований не зможе з них вив'язатися, чи прямо терором. Підчас розроблення протоколу, чи цікавиться кожною дрібницею, чи задовольняється загальними зізнаннями арештованого.

Ще на початку, чи даний провідник СБ сам пильнує арештованого, чи дає бойовикам, а сам опісля знову студіює його по поведінці. Може арештованого посадити близько зброї і при цьому уважно стежити за його рухами. Чи, коли, наприклад, є заарештований – якась незнана людина, чи провідник СБ дає йому щось писати, щоб опісля після почерку винести якусь думку про арештованого, чи ні.

СБ-іста психолога можна пізнати по очах і рисах лица.

Очі психолога не надто влізливі, майже цілком спокійні, благі, так, що людина, що є під його поглядом не відчуває жодної погрози і не старається уникати його зору, бо її немов магнесом притягають його очі і нічого не зможе зорієнтуватися, що її студіюється. Коли, однак, буде проникнута острим поглядом, то відразу відчуватиме страх і зорієнтується, що її підозрівають. Психолог дуже зрідка кліпає повіками. Очі його глибоко всаджені в очній ямі.

Риси лица: Лице в нього поважне, у психолога високовченого є замітні дві жилі на чолі та прямолінійні до очей борозни, а на лиці борозни пробігають прямовисно до очей.

Психолог є завжди зрівноважений, ніколи не буде нервуватися, навіть в якомусь критичному моменті не взлоститься, но тільки любить все найперше уважно роздумати, а потім щойно рішатися.

Нервовість людини можна пізнати по його праці та після побільшення биття живчика. Холоднокровний має до 70 ударів, а більш нервовий 70-75. Сильну волю і рішучість можна пізнати по виконанню чогось та чи додержує свого слова. Видержливого – після браку харчів, одіння.

Коли видержливий не має харчів, то скаже: ну, хлопці, немає що їсти, будемо сьогодні голодувати. Коли не є видержливий, то цілий день буде говорити тільки про їду.

Провідники пропаганди:

Крім цих попередніх вказівок, щодо пізнання характеру, головню, вивідувати яка освіта в них, бо це ж люди, які завжди мусять підсилувати націоналістичну ідеологію. По можності в говоренні з ним старатися зорієнтуватися, яка в нього політична грамотність, чи читає пресу, чи студіює і бере примір в теперішній політиці з політичних перемін, Старинної історії і Середньовіччя. Звернути увагу як заховується між населенням. Чи вміє так простудіювати господаря, щоб знати, яке говорення до нього стосувати. Як веде себе між кадровиками. Чи говорить з рядовим повстанцем, поучує, піддержує на дусі, чи тільки задовольняється тим постом і тільки цим хоче себе продемонструвати перед повстанцем.

На стрічах цей енкагебіст в “сивому плащі” цікавився також про бойовика Скалатського СБ – “Ореста”. Я відповів, що він буде в нас перебувати цілу зиму і тому, що тепер Скалатщина, наслідком всип зловленого бойовика “Васьки”, скрахувала[, т]ому то надрайон стягнув звідтіля чотирьох людей і розмістив в Підволочиськах. “Славко” перебуває в надрайоні СБ, “Орест” коло нас, “Вовк” в “Зенка”, а “Юрій” в кущі “Сірка”. Весною вони повинні знову повернути до свого

району. Крім цього завжди мене випитував чи в цій криївці, в Коршилівці, перебуває тепер надрайонна СБ. Я відповів, що вони стало не перебувають, побудуть день, два і знову кудись йдуть. Вже після виборів дав був мені доручення точно прослідити чи вони там перебувають. Після того я зараз з “Чорним” два рази ходив туди, але їх не було. На цей мій донос я знову одержав доручення перевідати чи часами не відбувається перевишкіл СБ, та які зараз вони одержали інструкції від Проводу.

Вже напровесні 1947 р. “Чорний” завжди мені натякував, що я може й відйду в другий терен і буду там сповняти функцію районного провідника. Я вірив в це, бо знав, що в Скалатщині і Гримайлівщині немає тепер теренових провідників. Про це на стрічі повідомив я цього енкаведиста. Він приказав мені старатися за всяку ціну залишитися в цьому терені. На моє запитання: як я повинен в цьому новому незнаному терені пов’язатися з органами МГБ, наколи б мене несподівано перекинули так, що я не мав би можливості вас повідомити. Він повчав мене слідуючо: “В якомусь новому терені старайся зайти ніби на перевірку до якогось активного агента, найкраще до зголошеного, що передше був в повстанцях. В розмові з ним, ніби нехотючи ви повинні перед ним зрадити своє організаційне псевдо. Цей повідомить відносні районні органи МГБ, що в нього були бандерівці і один з них був по псевді, таке яке ви подали. Крім цього він вас докладно опише. Це для нас є вистарчаюче. Після того до нього слід ще раз зайти і вже він повинен вам дати інструкції щодо дальшої роботи. Одначе ви все ж таки повинні старатися залишитися в цьому терені.”

Одначе “Чорний” завжди мені про це говорив і одного разу сказав, що мені потрібно бути готовому, бо мабуть, що за два тижні відйду. Про це запискою через Рожицького Йосипа повідомив я МГБ.

Одержав відповідь, щоб себе ранили і опісля перед бойовиками твердити, що це сталося наслідком моєї неосторожності зі зброєю. Домагайтеся, щоб вас раненого відставили до цієї криївки в с. Коршилівці. Перебуваючи в ній можна буде часами вечорами виходити і зв’язок будемо держати через Кухаря Григорія. Лікувати рану старатися довго, але так, щоб не пошкодило здоров’ю. За цей час перебування в криївці, ви повинні виготовити списки своєї студії кадрів і населення.

Я так і зробив. В половині травня 1947 р. в с. Коршилівці, перелізаючи через дріт, пустив я собі в ногу серію з автомата. Негайну медичну допомогу уділив мені “Чорний” і опісля на моє бажання, запровадив мене до цієї криївки. В ній нікого не було і всі матеріали,

що були передше, також були винесені. “Чорного” попросив, щоб постарався мені ліків і доставив це до Матущина, а звідтіля я вже сам собі вечором заберу.

Планування щодо стріч не вдалися тому, що господар взагалі з криївки не хотів мене відпускати, боячись, щоб ніхто мене не підглянув. За цей час я виготовив списки студій кадрів і населення. В цій криївці пролежав я около місяця часу. В цих списках я подав слідуюче:

Студія кадрів:

“Чорний” – Колодій Іван, уроджений в 1922 р. в с. Коршилівці, Підволочиського району, Тернопільської області, рільник, 4 кл. народної школи. Родинний стан – мати, сестра, швагер і двох дітей. За польської влади і в роках 1939-41 працював дома при господарці. За німців вступив до ОУН, а з 1943 р. пішов до УПА на Волинь. Перехід праці в УПА, пости, назначення аж до функції в якій працює: (цього докладно не подав, бо не знав). Зара[з] районним тереновим Підволочищини. Ідейність – ідейний, [н]а[к]ази виконує солідно, не старається викручувати. Фаховість – на 75% здібний до своєї функції. Видержливість – в ході, голоді і холоді. Бойовість – бойовий. Характер – чесний, не є романтик, ані садист, посередній, так між холодно-кровним а горячковим. До населення ставиться дуже прихильно і має авторитет.

“Орест” – прізвища його не знаю, з с. Кривого, Скалатського р-ну, літ около 20, нежонатий, де його жінка не знаю, родинний стан невідомий, рільник. В ОУН працював ще за німців в боївці, старий член. Зразу в 1944 р. був в Гримайлівщині бойовиком коло “Коріня”, а опісля коло райпропаганди “Семена”. В 1946 р. перейшов в Скалатщину до СБ. Тепер перебуває в Підволочищині, тому, що в Скалатщині не забезпечився. Тут має перебути тільки зиму. Ідейність – ідейний, можна очеркнути після говорення. Фаховість – невідома. Видержливість – дуже видержливий; цілу зиму 1945/46 рр. перебував в лісі, спав тільки ночами коло вогнища. Бойовість – бойовий, але дуже осторожний. Характер – дещо нервовий, поведінка його зі всіма дуже культ[ур]на, любить дуже чисто коло себе ходити.

“Ліщина” – Данилевич Павло, уроджений 1923 р. в с. Сопранівці, освіта 3 кл. народної школи, рільник – посідає до 9 моргів поля. Родинний стан – дві сестрі, мати, батько в Америці. За польської влади працював дома, в роках від 1939-41 був у колгоспі, за німців – в “баудінсті”, був також німцями арештований за крадіж, сидів 3-4 місяці. В 1944 р. скривався від початку приходу ЧА; осінню вступив до боївки “Лободи”. Членом ОУН не є. В одному бою був ранений і після того вже сам скривався дома. Осінню 1946 р. пішов за бойовика до

кущового “Сірка”. В грудні 1946 р. перейшов до “Чорного” як зв’язковий. Ідейність – не є ідейний. Бойовість – бойовий. Видержливість – у всьому. Фаховість – не проявляється. Характер – маломовний, дуже слабо інтелектуально вироблений.

“Голуб” – Костецький Ярослав, уроджений в 1924 р. в с. Сопранівці, Підволочиського району, рільник, 4 кл. народної школи. Родинний стан – батько, мати і сестра. За польської влади і в роках 1939-41 працював дома, за німців працював машиністом при колійці. В 1944 р. від початків пішов в підпілля, членом ОУН не є; осінню 1944 р. відразу пішов до куща “Сірка”, а зимою 1945 р. перейшов до СБ боївки “Бурого”. Після упадку “Бурого” якийсь час перебував без функції, але весною 1946 р. “Чорний” передав його за бойовика до пров. “Чуйкевича”. В грудні 1946 р. перейшов до “Чорного”: повнить функцію районного зв’язківця. Ідейність – ідейний, накази виконує, захоплюється підпільною роботою. Бойовість – так. Видержливість – у всьому. Фаховість – політично підвищується. Характер – нервовий, гарячковий.

“Сірко” – Бойчук Ярослав, уроджений в 1926 р. в с. Мислові, Підволочиського району, рільник, 7 клас НСШ. За Польщі працював дома, а в роках від 1939/41 ходив до школи. За німців був при “баудінсті”. В 1944 р. скривався від початків, а осінню зістав районним “Лободою” призначеним кущевим і цю функцію сповняє до сьогодні. Член ОУН від осені 1944 р. Родинний стан – батько і матір. Ідейність – 100% ідеаліст, підвищу[є] свою політичну грамотність, вивчає ґрунтовно підпільну літературу. Бойовість – бойовий, але дуже обережний. Видержливість – у всьому: три місяці сидів в криївці, де тільки можна було перебувати в сидячій позиції. Фаховість – здібний на свій пост. Характер – чесний, культурний, холоднокровний.

“Хін” – прізвища не знаю, 22 чи 23 роки, уроджений в с. Кам’янки, Підволочиського району, тільки 4 класи народної школи. Родинний стан мені невідомий. Членом ОУН не є. За німецької окупації деякий час був в Німеччині. В 1944 р. скривався від початків; осінню пішов до відділу, в якому і де був, не знаю. Опісля деякий час скривався сам в с. Кам’янки, а вже осінню 1946 р. перейшов до кущового “Сірка” і як бойовик перебуває коло нього до сьогодні. Ідейність – ідейний. Бойовість – бойовий. Видержливість – у всьому. Фаховість – не проявляється. Характер – чесний, підприємчивий, гарячокровний.

“Нечай” – прізвища не знаю, літ около 24, походить з с. Вікна, Гримайлівського району, освіта 4 класи народної школи, рільник (швець). Родинний стан – невідомий. Ідейність – ідейний, підвищує свою політичну грамотність. Бойовість – боягуз. Видержливість – у

всьому. Фаховість – надається на свій пост. Характер – чесний, дуже конспіративний, в розмові з населенням старається говорити тільки на політичні теми.

“Соловій” – прізвища не знаю, з с. Оріхівця, літ около 27, рільник. Родинний стан мені невідомий. За Польщі працював дома, в роках 1939-41 працював в органах міліції в паспортнім столі (регістратор), за німців працював дома. Осінню 1944 року був змобілізований до відділу, зимою прийшов до дому, дещо сам скривався, а осінню пішов до куща “Нечая”. Ідейність, бойовість, видержливість, фаховість та характер мені не відомі.

“Роман” – прізвища його я не знаю, літ около 28-29, походить з Львівщини, точно про його не знаю. За німців працював при гестапо у Львові, опісля в 1943 р. пішов до відділу на Волинь. Весною 1944 р. опинився в Гримайлівщині, а потім в повітовій боївці – ройовим. В бою 1945 р. зівстав ранений, лікувався в селі, а вже літом 1946 р. перейшов за бойовика до “Нечая”. Його прикмети характеру мені не відомі.

“Зенко” – Дідик Петро, уроджений в 1924 р. в с. Оріхівці Підволочиського району, рільник, 7 клас народної школи. За польської влади і в роках 1939-41 працював дома при господарці. За німців – в союзі кооператив. Коли вступив до ОУН мені не відомо. В 19[4]3 р. пішов до УПА і у відділі був аж до травня 1945 р. Зразу сповняв функцію інтенданта чоти, а опісля ройового. В літі 1945 р. був переведений до СБ, а в грудні 1945 р., після смерті “Бурого”, обняв пост рай. рефа. СБ і повнить до сьогодні. Родинний стан – батько, мати, брат; сестра засуджена і вивезена. Ідейність – ідейний, підвищує свою політичну грамотність, накази виконує солідно. Видержливість – у всьому. Бойовість – бойовий. Фаховість – фаховість наразі слаба, але старається підвищити її. Загально чесний, культурний, поведінка його з населенням і повстанцями взірцева.

“Липа” – Білик Володимир, уроджений в 1919 р. в с. Заднишівці, 7 клас народної школи, ремісник. Родинний стан – батько і мати. За Польщі вчився столярства, а в роках 1939-41 був в ЧА, що робив за німців не знаю. Член ОУН від 1942 р. в 1944 р. з приходом ЧА, на початках працює на станції. Боячись арештування втік з роботи і пішов до боївки “Лободи”. Зимою 1945 р. перейшов до боївки СБ “Бурого” і від цього часу є бойовиком СБ. Ідейність – слаба. Видержливість – у всьому. Бойовість – не є бойовий. Фаховість – не знана. Характер – чесний, культурний.

“Осика” – Огородник Михайло, уроджений в 1924 році в с. Кам’янках, рільник, освіта 4 класи народної школи. Родинний стан

– батько, мати і сестра. До 1944 року працював при господарці. З приходом ЧА почав скриватися; осінню 1944 р. пішов до відділу, а зимою 1945 р. перейшов до боївки СБ і функцію бойовика сповняє до сьогодні. Ідейність – ідейний. Бойовість – бойовий. Видержливість – у всьому. Фаховість – не проявляється. Загально характерна людина.

“Вася” – прізвища не знаю, походить з-над Стрипи, уроджений в 1924 р., рільник, освіта 4 класи народної школи. Родинний стан невідомий. До ОУН вступи[в] – 1941 року. За польської влади і в роках від 1939 до 41 був дома, а за німецької окупації був висланий на роботу в Німеччину. В 1944 році скривався від самих початків; осінню 1944 року вступив до боївки СБ окружного “Доли”, який опісля залишив його в цьому терені коло рай. СБ “Бурого”. Від цього часу перебував він при СБ у функції бойовика. Ідейність – ідейний. Видержливість – у всьому. Бойовість – бойовий. Фаховість – не проявляється. Характер – чесний, говірливий.

Надрайонова СБ:

“Василь” – прізвища і імені не знаю, літ около 25, соцпоходження – селянин, вища освіта. Родинний стан невідомий. Ідейність – ідейний. Бойовість – бойовий. Фаховість – невідома. Характер – держить себе здалека від бойовиків так, як вимагає його пост. Студія фізіономопсихологічна – очі бронзової краски не перебігли, риси чола мало зазначуються, рис лица немає, тільки слабо зазначені при успіхові. Середнього росту, середньої фізичної будови. Вбраний: кашкет цивільний, блюза військова зелена форми руської, штани – німецькі райтки. Зброя: автомат і пістоль, торби не носить.

“Баян” – прізвища і звідкіля родом не знаю, літ около 28, соцпоходження – селянин, по фаху кравець. Родинний стан невідомий. За німців також був в підпіллі і виконував функцію повітового СБ. Весною 1944 р. йшов з відділом “Бистрого” на Волинь. Опісля був в Тернопільщині, а звідтіля його раненого привезли до с. Луки Малої. Після видужання далі зайняв пост повітового СБ. Опісля в цьому терені був “Андрій” і “Олекса”, але яка тоді була їхня функція мені не відомо. Ідейність – ідейний. Видержливість – у всьому. Бойовість – бойовий. Фаховість – 75%. Характер – трохи романтик, веселий, жартівливий. Вигляд – низького росту, фізично слабо розвинений. Фізіономопсихологічна студія: на чолі три глибокі паралельні риси, очі темно-бронзові слабо перебігаючі. Обличчя подовгасте, а на ньому вже старечі зморшки. Вбрання зелене, цивільно-спортове.

“Майор” – Мудрий Володимир, уроджений в 1920 р. в с. Оріхівці, Підволочиського району, рільник, 4 класи народної школи. Родинний

стан – мати, дві сестри, брат і дід. За польської влади, в роках від 1939-41 і за німців працював дома при господарці. З приходом в 1944 році ЧА почав скриватися, а відтак пішов до районової боївки “Лободи”. Від нього перейшов до боївки СБ “Максима”. Опісля був в рай. боївці СБ “Бурого”. Зимою 1945 до 46 зівтав призначений до “Олекси”, а вже осінню був приділений до “Баяна”. Функцію бойовика сповняє до сьогодні. Ідейність – ідейний. Видержливість – у всьому. Фаховість – не проявляється. Бойовість – бойовий. Характер – чесний, дуже культурний в поведінці з повстанцями і населенням.

“Буйний” – Сержант Роман, уроджений в 1924 р. в с. Сопранівці, Підволочиського району, син зарібника, 7 клас НСШ. Родинний стан – батько, мати і дві сестри. Цілий час перебував при родичах; за німців працював на станції в Підволочиськах. В 1944 році на початках також працював на залізниці, а коли почали брати до армії – пішов в підпілля і вступив до боївки СБ “Бурого”, а опісля перейшов до “Баяна”. Функцію бойовика сповняє аж до сьогодні. Ідейність – ідейний. Видержливість – у всьому. Бойовість – бойовий. Фаховість – не проявляється. Характер – чесний, амбітний, дружний.

Студія населення:

Національно свідомий бойовий елемент сіл:

Коршилівка: Грек Дмитро, Матушак Михайло, Оридмірський Казимир, Матушак (гуцул), Вербіцький, Кокоцька Олена.

В селі загальною около 45% національно свідомого підпомагаючого елемента.

Сопранівка: Заяць Григорій, Смультський Михайло, Демків Михайлина, Ладнюк Гринько.

В селі около 50% національно свідомого підпомагаючого елемента.

Росохватець: Колодій Володимир, Ковальчук Славко Григорович, Ковальчук (мешкає в кінці села від Богданівки), Уліян Василь. Там до більше хат ми взагалі не заходили.

Мислова: Сержант Емілія, Білик Ганя, Горась (брат її зветься Микола). Про це село у відсотках я не ставив населення, бо я мало знаю це село.

Качанівка: Пилип (машиніст млина в селі Качанівці), Михайло (зараз стрибком), Козіброда Ярослав, Дмитришин (на його полі є криївка). Скільки підпомагаючого елемента я ще не подав, бо це село ще мало простудіював.

Богданівка: Бемба, Керницька, Чирська Марія, Чирський Йосип. Більше про це село не подав, бо його мало простудіював.

Кам’янки: Про це село не казав мені подавати.

Ці виготовлені списки я одначе не мав нагоди скоріше подати. В половині червня 1947 р. до криївки прибули “Майор” і “Буйний” та разом зі мною заквартирували. Ці списки я був поховав під сінник спіднього ліжка. Слідуючого дня вечором, коли вони виходили, я також скористав з цього і зайшов до Кухаря Григорія. В нього написав записку, в якій подав, що за два дні можу бути на стрічі в Кухаря Григорія. Зазначив я також, щоб в селі у цих днях був спокій, то господар мене скоріше випустить. Так і сталося. В означений вечір стрічі я таки наполегливо домагався, щоб господар мене випустив. Він вже був змушений це зробити. Я через городи відразу попрямував до Кухаря Григорія. В нього в другій кімнаті був ст. лейт. Ціміряжін і цей грубий енкаведист в “сивому плащі”. Поздоровившись, найперше поспитав мене, як рана та чи в криївці цій перебуває СБ. Щодо рани, відповів, що вже догоюється, а в криївці постійно СБ не перебуває, але часом квартирують. Опісля ми зговорилися з ним на політичні теми і він почав мені говорити слідуєчо: “Війна може бути кожною хвилини, і ми вже тепер до війни і на будуче є приготовані. Ми собі зараз це усвідомляємо, що прийдеться нам виступити з цих теренів, а навіть і програти війну, одначе ми підпільну роботу будемо дальше вести. Підпільна організація буде існувати і на цих теренах в Західній Україні. До цього ми вже й тепер робимо приготування. Опиратися будемо на старих ідейних комуністах, котрі ще були ідейними за польської влади. Тепер ці комуністи тихо сидять. До них і заходять бандерівці, він позірно ніби добре, прихильно ставиться, одначе він надалі лишився ідейним. В будучому ми на таких комуністів, що зараз в уяві бандерівців ніби перевиховані, найбільше будемо покладатися. Для таких ми вже й зараз даємо допомогу, яку тільки хоче. Він, задля маскуванія перед населенням, може й давати контингент, але в дійсності ми йому більше даємо, як він нам. В будучій нашій підпільній роботі, головною і найпершою зброєю буде забезпечення в дуже строго законспірованому виді. Не кожний з нас, що тепер працює в органах МГБ буде в будучому надаватися до підпільної роботи. Сюди надаються люди високоідейні, холоднокровні, видержливі і роздумливі. Люди з садистичними пристрастями до цього не надаються, бо дуже скоро заломлюються. На молодь, комсомольців ми в будучому мало будемо надіятися тому, що вони не є ще вповні перевиховані, побачать зміну, захопляться новим військом і скоро від нас відскочуть. Тому ми будемо опиратись тільки на ідейних комуністах і частинно на своїй агентурі. Їх велика частина перейде на сторону поліції окупаційної держави і як реванш за свою попередню роботу, будуть просліджувати наше підпілля. З агентури ми доберемо собі тільки

вповні випробуваний, довірений елемент. Тому ми зараз студіюємо ґрунтовно населення, щоб мати орієнтацію, чи наше підпілля зможе тут вдержатися. Чи буде тут підпілля, це буде залежати від обставин, однак підготовка йде наполеглива.

На Східній Україні ця справа краще представляється тому, що ми маємо там виховані ідейні кадри за котрі ми є певні і будемо на них опиратися. Ми сьогодні в Західній Україні не хочемо і не будемо тероризувати всього населення, крім цього національно свідомого воюючого елемента. Тому, що для нас тероризувати все населення є недоцільно. Ми знаємо, що навіть і коли буде тут Америка, то схоче забагато експлуатувати багатства, то ОУН а з нею і нарід знову перейде до підпільно-революційної роботи і це буде вода на наш млин, бо тоді вже для нас буде легше вести підпільну роботу. Для нас підпілля під час окупації Америкою не є страшне, бо американська поліція не має досвіду у методах винищування цього руху.

Американський уряд напевно не дасть Самостійної України, може бути повна автономія. Від політики Америки супроти України буде залежати і це, чи ОУН вийде з підпілля, чи ні. Однак мимо цього, як би Америка не поставилася до української справи, то ОУН нас буде нищити, бо ми руські, для них відвічний ворог. І від них для нас є загроза, бо вони одинокі володіють зброєю нищення нас, а саме знанням цієї підпільної тактики і методики. І безперечно, наше підпілля у великій мірі буде взоруватися на ОУН-івським. Бандерівці, чи вони будуть легально працювати, чи далі вести підпілля – нищити нас будуть, бо тоді буде свого рода реванш, відплата. Отже, тепер ми поставили собі завдання, заки вибухне війна, знищити бандерівцям цих старих досвідчених кадровиків. Коли їх не стане і в будучому буде знову діяти ОУН зорганізована з молодих кадрів, то вона для нас не буде страшна.

Ваше завдання тепер, в час війни і в час окупації Америкою, держатися ОУН. Тоді вже старатися так настроювати кадри, щоб знову ОУН перейшла в протиамериканське підпілля. Ми в цьому часі знову напевно стрінемося і далі будемо співпрацювати. Будете знайомити нас з новою тактикою, методами, які буде стосувати ОУН для нашого знищення.

А зараз дамо вам завдання, перевести ґрунтовну студію старих комуністів. Тому, що найкраще знаєте ці села, як Коршилівка і Сопранівка, то переведете в них. Бо щоб ґрунтовно пізнати людину, то треба зжитися з нею та добре її знати з минулих літ. Отже в с. Коршилівці простудіюєте нам: Демида, Кухаря Григорія, Любянецького Арсена, Гуцалюка Кіндрата, а в с. Сопранівці: Бейка Івана, Черкаса

Володимира, Красноперу Василя і Латнюка. Цю студію ви повинні виготовити за півтора місяця часу.[“]

Замітка слідчого: “При кінці липня ст. лейт. Ціміряжін зістав усунений від праці в органах МГБ, і в с. Коршилівці старався бути секретарем сільради.

Демид – голова сільради в час першої окупації, він зараз працює при господарці, син його завклубу, комсомолец, ще від першої окупації.

Кухар Григорій – завідувачий млина, в червні 1947 р. чомусь усунений з цієї роботи і тепер перебуває дома. До нього постійно заходять повстанці.

Любенецький Арсен – голова колгоспу за першої окупації, тепер ходить до Підволочиськ на роботу, деколи до нього заходять повстанці.

Гуцалюк Кіндрат – секретар сільради за першої окупації, за другої окупації був [в] робочому батальйоні, втік, після того був арештований і випущений, зараз працює при господарстві. Раніше до нього заходили повстанці.

С.[ело] Сопранівка:

Бейко Іван – за першої окупації був депутатом, їздив до Москви, голова колгоспу, в 1941 році в час війни втік з більшовиками, а потім вернувся за другої окупації, голова кооператив сіл: Сопранівка, Коршилівка, Росохватець.

Черкас Володимир – за Польщі працював в більшовицькій контррозвідці, опісля 9 літ сидів в тюрмі, за першої окупації працював в райпарткомі. Був в сов. армії, вернувся. За німців був “свій хлоп”. За другої окупації зразу був головою сільради. Тоді дійсно старався рятувати людей від армії, вишукував для них різні роботи. Після того якийсь час був головою Підволочиськ, потім його усунули і зараз працює в м. Підволочиськах, але в якій роботі не відомо.

Краснопера Василь – за першої окупації був фінагентом, за німців працював дома, тепер ходить до роботи до Підволочиськ, його син ще за німців пішов в УПА. До нього заходили і заходять повстанці.

Латнюк – за Польщі був в Америці і там проявляв комуністичну діяльність і за першої окупації був головою колгоспу, за німців працював дома і зараз також працює при господарці. Батько зв’язкової “Дарки” (арештована і випущена). Старий ще й тепер ідейний комуніст.”

Після того цей грубий енкаведист почав мене повчати, як студіювати старих комуністів. “Старайтеся зайти до нього одинцем.

В говоренні з ним лагідним тоном слід спитати: як вам живеться і які обставини коло вас.

Він: “та якось муситься жити.”

Ви: але тиснуть тепер з тою позикою, налогами і контингентами.

Він: “хоч тиснуть, але все ж таки хліб маємо.”

При цьому саме основне слід звернути увагу на вираз обличчя і психологічно його студіювати, чи дійсно в нього є щире говорення, чи тільки м[а]скування.

Дальше ви ставите питання: а коли було краще жити, за першої окупації чи тепер? Якщо відповідь, що в роках від 1939-41 жилося краще, що тоді тиснули тільки куркулів, а тепер всіх поробили бандьорами і грабують. Після цього говорення можна зорієнтуватися, що він думає, що колись таки для старих комуністів повинна бути полегша.

Тепер треба докладно поцікавитися, що робив і як йому жилося в роках 1939-1941. При його відповідях тільки психологічно його розпізнавати, бо його говорення до Вас, як бандерівця, не буде схоже з правдою. Коли скаже, що тоді хоч нас трактували, як своїх єдинокровних братів, старалися нас освідомляти, давали школи, хотіли таки щось навчити.

Ви: а що, тепер не дають шкілів?

Він: “та, що такі школи, там стараються тільки висліджувати учнів, щоб опісля арештувати. За “тамтих” большевиків то нам жилося таки, хоч не було таких високих контингентів, вивіз собі господар збіжжя на базар, продав, а тепер деруть нас, що щось страшного; по крамницях були тоді товари, а тепер нічого немає.”

З цього говорення можна собі робити глибокі висновки, що може думати, що коли б не [б]андерівці, то такого тепер не було б, а жилося б так, як в роках від 1939 до 41.

Ви: а де ви працювали в роках від 1939-41?

Скаже наприклад: “я був головою колгоспу.”

Ви: ну, як ви тоді виконували роботу?

Він: “так робив, як наказували.”

Ви: Та може хоч одному, двом старалися дати більший наділ збіжжя.

Він: “Різне було, я тоді мав голос в районі, що хотів це й зробив.”

Ви: Який то ви мали голос?

Він: “Та от все до себе запрошував, добре жив і мені вдавалося.”

В цьому випадку треба поставитися з запереченням до його відповіді, бо інакше до вас бандерівця не буде відповідати.

Ви: А як вам матеріально жилося в роках від 1939-41.

Він: “Так як кожному, було що з[']їсти і випити.”

Ви: А як жилося вам за німців, десь “німаки” дерли з вас контингент?

Він: “Не так німці, як свої. Завжди мали око на мене. Де яка добавка до контингенту, то все слали до мене, як до комуніста.”

Ви: А чому ви за німців не йшли до уряду?

Він: “Та де я мав пхатися, там повлазили самі панички і тому я старий не хотів. Так само і тепер вже не хочу пхатися до жодної роботи, маю її вже досить.”

Ви: А як Ви жили за Польщі, яку пресу читали, які книжки?

На це питання може вам дати точну відповідь, або збрехати.

Ви: Ну, а як ви думаєте дядю, скоро буде війна з Америкою?

Він: “Та я бачу, що скоро війни не буде.”

З його відповідей можна зорієнтуватися, що він таки любив Радянський Союз, але теперішня окупація може його дещо заломила.

Підчас розмови треба його цілий час уважно студіювати і звернути увагу, яке буде в нього душевне настроєння, коли буде говорити про большевиків, а яке – про німців.

Німецьку окупацію буде згадувати немов з жалем і буде зазначувати, що за це, що завжди старався рятувати людей, одержав таку відплату. Про роки 1939-41 буде оповідати з захопленням і буде охоче вам оповідати більше як вам потрібно. Це свідчить: що він таки любить комунізм.

В другому випадку, коли відповіді комуніста про ССРП холодно настроєні і ознаки психології підтверджують це, доказує, що він вже втратив цього духа, що мав передше.”

Дальше цей енкагебіст почав випитувати чи немає вже якихось нових наказів щодо війни. Я відповів, що може й “Чорний” має, але мені не відомо. На його запитання, чи зараз Провід не старається з загрозованих теренів стягати здібних людей в менш загрозовані терени, а на їх місце поставити менш здібних. Я відповів, що наразі це не практикується.

Запитував мене також кого “Чорний” і рай СБ уважає в Підволочиському районі за агентів-внутрішників. Я відповів, що цілу “шайку” “Блиск”, а саме: “Блиск”, “Дуба”, “Довгого”, “Матроса” і “Бориса” зі Скалатщини.

Він: “Чому саме їх СБ не ліквідує і які є інструкції щодо внутрішньої “агентури”?”

Я: Мені не відомо.

Замітка слідчого: “В початках липня 1947 р. “Блиск”, “Дуб” і “Борис” через незорієнтованість бійців військ МВД зістали зловлені.

В половині липня “Матрос” – “Довгий” були обскочені на хуторі під лісом. Зав’язався бій, одного бійця вбили, а о/у Тетірін з 20 бійцями змушені були втекти. На початках серпня, коли вже “Олег” був арештований, “Матрос” і “Довгий” були знову заскочені в хаті в селі Сопранівці. Зав’язався бій, в якому обох постріляли.”

Після цього цьому енкаведистові вручив я записки студії кадрів і населення. Дав мені ще доручення простудіювати людей пров. “Чуйкевича” і по можності людей округи.

“Треба тепер – говорив він – добре маскуватися зі своєю роботою. Коли не будете мати можливості вийти на стрічу, то взагалі не виходьте, краще, щоб місяць, два взагалі не було за вами роботи, як мали б ви себе цим здемаскувати. Тепер ви вже дещо подужали. “Чорний” напевно забере вас до криївки, де сам перебуває. Від тепер зв’язок з нами буде через “Ліщину”. Він про це вже буде поінформований. Після кожної його організаційної стрічі, треба випитувати його хто був на стрічі, що говорилося, хто йде зв’язком та яка пошта. Ви це повинні все списувати і передавати через нього. До писання використовувати момент спання других, чи самотнього перебування в криївці. По можності старайтеся довідатися від “Чорного” де міститься тепер надр. СБ і окружний пропаганди “Дмитро”.”

На цьому ця стріча покінчилася.

За кілька днів дійсно прийшов “Чорний”, “Голуб” і я разом з ними пішов до криївки на поле. Там перебував надр. орг. реф. “Крук”, якого відразу представив мені “Чорний”. Кілька днів після цього вечором я виліз з криївки тому, що там було дуже гарячо. Зараз за мною виліз і “Ліщина” і домоворились про співдію в агентурній роботі. Через кого він мав слати ці доноси мені не відомо. Зараз я не міг повести як слід агентурної роботи тому, що взагалі навіть не мав можливості написати донос. Через “Ліщину” я одержав, до дня арешту мене органами СБ, тільки дві записки. В одній писалось, щоб точно простудіювати надр. орг. рефа. “Крука”, чи ця його теперішня функція є дійсна, довідатися де поміщається округа. В другій було, щоб так зорганізувати, щоб кудись вийти з “Ліщиною” з криївки, чи то на стрічу, чи до села, а “Чорного”, “Крука” і “Голуба” зіставити в криївці і про це повідомити органи МГБ.

Кінцева заява арештованого.

Це все, що я вам говорив, це моя вигадка. Ви мене б’єте і я мушу щось говорити, а тому, що не знаю, то брешу. Я ж є щирий українець, старий член ОУН, і як ви думаєте, щоб я сьогодні був зрадником. Хто мене знає, ніхто в це не повірить. Що я агент, то

тільки чужі, неправдиві наклепи на мене і хочять мене напевно згладити зі світа (плаче ревними сльозами).

Питання слідчого: “Звідкіля відома вам тактика і методи в агентурній роботі органів МГБ в 1944, 1945, 1946 і 1947 році?”

Відповідь: Методика 1944, 1945 років відома мені, що був не раз присутній на допитах внутрішніх агентів, якими провадив “Андрій”, а про методику і тактику 1946 і 1947 років я вже сподіюся, що така повинна бути. Бачите самі, що цього я докладно не знаю і тому змушений брехати.

Замітка слідчого: “Об’єкт дійсно протягом цілого слідства старався обріхувати слідчого та докладно не вияснював деяких справ. Вів себе дуже вміло. Коли брехав, то мімікою, жестами, зацікавлюючим говоренням старався витворити враження, що говорить щирю правду, а коли дійсно говорив правду, то так комбінував відповіді, що позірно виглядали б на брехню.

Така поведінка арештованого на допиті спричинила це, що протокол є розроблений більш узагальнюючо.

Об’єкт після застосування до нього деяких допитних засобів почав говорити слідує: “Так я клянусь, присягаю в ім’я Бога, що я агент, зрадник і ці всі мої дотеперішні зізнання є правдиві; в деяких моментах я старався брехати, бо так мене вчило МГБ.”

Питання слідчого: “Я[к] ви маєте себе вести на допиті СБ, згідно з інструкціями органів МГБ?”

Відповідь: Найперше до нічого не признаватися; коли будуть вам доказувати і піchnуть бити, то признаватися, що був агентом і зізнавати, одначе на кожному кроці брехати, так, щоб слідчий зорієнтувався, що ви обріхуете. На його дальші запити, “чому не говорите правди, – самі бачите, що я не є агентом бо ж не говорю правди, а мушу брехати, щоб ви мене не били. Коли дальше будуть вам закидати і будуть диспонувати точними даними, то частинно признаватися до вини, одначе це завжди омотувати в брехню. Заявити, що я був агентом, але всипати взагалі нікого не хотів, бо були б наслідки. Тактику і методику 1944 і 1945 року вільно вам подати, але 1946 і 1947 років, про ці студії кадрів, населення, старих комуністів – не смієте подати. Накінець і це ви заперечите, кажучи, що чув від “Чорного”, що так поінструктовані агенти.[”]

Замітка слідчого: “Об’єкт в останніх хвиликах свого життя сказав, що для добра Організації дарує золотий годинник, 5 долярів

і золота невелику кількість – речі забрані від жидів підчас акції і вони переховуються в його тітки Гильовської, і заявив, що гине невинно, агентом не був, і колись в будучому за його невинну смерть працівники органів СБ будуть відповідати.”

Об'єкта розкусив 30 вК, 2[в]К

Постій, дня 9.8.1947 р.

/15/

* * *

Завваги дг. Д., який є обізнаний з обставинами на терені про який зізнає а/в “Токарев”:

1. Об'єкт твердить, що до сіл: Фащівка, Рожиська, Турівка тяжко було большевикам доступити.

В ночі з 22 на 23 жовтня 1944 р. у селі Фащівці конспіративно заквартирувало около 15 большевиків. Як розвіднілося – обскочили хату де квартирували “Чорнота” і “Дмитро” і взяли їх підступом живими. “Чорноту” відразу вбили, а “Дмитро” втік. В цій акції брав участь Філімонов, який ангажував “Олега” до агентурної роботи в половині жовтня і з ним вдруге стрічався за три тижні. Чому “Олег” не подав подробиць розмови з Філімоновим про цей випадок, бо він (цей випадок) був напевно заторкнений Філімоновим, тим більше, що “Олег” тоді перебував в околиці того села і знав де ранений “Дмитро” був на першій, після втечі, квартирі, з якої відійшов кільканадцять минут перед тим, як Філімонов, маючи точні дані, окружив з бійцями ту хату та переводячи ґрунтовну ревізію питав за “недобитим”.

2. Бухгалтерійний вишкіл, яким провадив “Юрій”, відбувався приблизно в другій половині листопада, отже після другої стрічі “Олега” з оперативником, а не перед другою стрічою, як він твердить.

3. Вишкіл відбувся в Луці Малій, а не в Рожиськах.

4. Який умовний знак мав “Олег” на випадок засідки чи стрічі з большевиками, днем і ніччю в полі, лісі чи селі?

5. “Олег”, в осені чи на початку зими, тоді коли вже був агентом, знав де кілька днів перебував сл.п. провідник “Максим” з бойовиками і не було жодного наскоку зі сторони большевиків на села чи ту хату, тим більше, що всипа зі сторони “Олега” не кинула б на нього жодного підозріння, бо про це знало більше підпільників і кількох легальних людей.

6. “Олег”, на Різдво 1945 р. знав, що до села Богданівки поїхав “Дмитро” і орг. реф. повіту “Богдан” з планом перевести збори на Вечірні першого дня свят. Нагода реалізувати всипу була, і на нього не мусіло впасти підозріння, бо про це, що “Олег” знає план відносно зборів, ніхто з підпільників чи легальних людей не знав. Могли акцію так попровадити, що “Дмитро” і “Богдан” були б не втекли. “Олег” знав також в якій хаті будуть на святвечері “Дмитро” і “Богдан”.

7. При характеристиці “Дмитра” не подав, що саме він був, свого часу, в руках Філімонова.

8. Осінню 1945 р. “Олег” знав де протягом трьох тижнів перебував “Дмитро”, “Баян” і його люди. Вони тоді квартирували в селі Сопранівці в Латнюка, батька зв’язкової “Дарки” (Олег пізніше мав студіювати Латнюка, як старого комуніста). Про це знало кілька підпільників і цілий куток місцевих людей.

9. Чому в селі Кам’янках “Олег”, як агент, не мав зв’язкової хати, де він (крім Сопранівки) найбільше перебував, тоді як в Росохватці він мав її, де він міг мало перебувати і фактично, крім останньої зими 1946-47 рік мало перебував.

10. Яке відношення “Олега” було, у зв’язку з агентурною роботою, до його дівчини, думаю, що тою справою цікавилось НКГБ і відповідно використало його близьке відношення до неї. “Олег” жив з нею як зі своєю жінкою. Про це знали всі підпільники, дівчата і багато тіток з села. Він заїздив до неї завжди і це була одинока квартира в селі Кам’янках. “Олег” на раз по тижневі сидів в тої дівчини, отже мусів про це поінформувати НКГБ, бо в цьому часі дуже часто відбувалися облави на с. Кам’янки. Чи вона була також втаємничена про агентурну роботу “Олега” і йому допомагала, чи тільки НКГБ знало про цю хату?

Ця дівчина походить з національно свідомої родини і була за приймачку в тітки. Була зв’язана з оргроботою. Два брати засуджені, один на 10 років, а другий на 15 років. Господарка ограблена і знищена. До сьогодні родичі з рештою дітей (всіх дітей було дванадцять) не живуть дома.

11. “Олег” згадує про упімнення зі сторони Філімонова за неконспіративну поведінку в осені 1945 р. Чому не згадує про те, що після ряду упімнень “Баяна” і “Дмитра”, які тоді були в його селі і знали про його неконспіративну поведінку, чуть не був покараний смертю? Що про це сказав Філімонову?

12. Тоді, коли “Олег” подав час другої стрічі з Філімоновим, районним провідником був ще “Лобода”, а не “Чорний”.

13. Пояснення, що зимою 1944-45 рр. мав мало стріч зі своїм агентурним зверхником, тому, що большевики боялися виїздити в

терен, є несумісне з правдою. Вже сам об'єкт це стверджує, згадуючи про смерть “Богдана” в Рожиськах, про наскок на “Дмитра”, “Андрія” і “Бурого”, але, крім цього, було ще ряд наскоків.

14. “Олег” твердить, що подав про всі персональні зміни в ОУН знаного йому терену. Чому немає згадки про це, що “Дмитро” перейшов з надрайону в округу? Про це “Олег” був поінформований. В протоколі згадується про “Дмитра”, як про окружного пропагандиста, але коли про це Філімонов довідався, об'єкт не подає. Згадує, що всипав, які люди є при “Дмитрі” і, що їх можна стрінати в Богданівці та Кам'янках, але котрі саме і котрих він сипав не подає.

15. “Дмитра” “Олег” міг фактично всипати, бо “Чорний” лишав його не дальше, як 500-600 м. від криївки і можна було підслідити де вхід до криївки чи котре поле.

16. Всі господарчі магазини, одні скорше, другі пізніше попадали.

17. Щодо “Семена”, то цілком можливе, що його не всипає. Це був найкращий “Олегів” товариш з шкільних літ та початків підпілля. Від приходу большевиків аж до вересня 1944 р. він з ним майже повністю сидів. Пару тижнів сидів разом з провідником “Максимом” і “Борисом” – провідником Кам'янець-Подільської області. Відносини між “Олегом” і “Семеном” були дуже дружні.

18. Щодо його декалогу, про який згадує, то “Олег” його популяризував між населенням і членством ОУН. Поведінка “Олега” цілий час була наскрізь агентурна.

15.10.1947 р.

Д.

* * *

XXIV. ПІДГАЄЦЬКИЙ РАЙОН

№ 140/XXIV-1

Протокол допиту Петра Івановича Ярового

Р – 31.

Справа ч.: .../47 р.

Ярового Петра

с/о РО МВД по пс. “Луг”.

Підгайці, 1.III.47 р.

Протокол

Яровий Петро Іванович, ур. 1910 р.
в с. Мужилів, Підгаєцького р-ну,
Тернопільської обл., українець,
жонатий, неграмотний, невійсь-
ковий, рільник, судово не караний.

Я, Яровий Петро, син Івана і Палазі здому Чемерис, народився 1910 р. в с. Мужилів, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., в сім'ї селян бідняків. Від малих років я помагав батькові при господарстві. До школи я не ходив тому, що в цей час була війна. В 1924 р. помер мій батько і я остався жити при матері та старшого брата Грицька. В 1924 р. я ставав перед польську військову комісію, мене визнали здібним до військової служби, але при війську я не служив, бо мене не покликали. В 1933 р. я оженився з Іриною Чемерис та проживав з нею аж до сьогоднішнього дня. Я був членом “Просвіти”, кружка “Рідної Школи” та членом кооперативи. До жодних нелегальних організацій я не належав.

Під час відступу німців в 1944 р. в м. липні, я з іншими людьми ішов за військом на Захід. Утікаючи перед більшовиками, ми зайшли до с. Свистільники, Болшівецького р-ну і там стрінулися з двома незнаними хлопцями. Вони запитали, куди ми йдемо. Коли ми відповіли, що йдемо на Захід, вони почали говорити, щоб ми верталися в свої сторони, заки щем не далеко, бо в Німеччині погинемо з голоду, або поляки постріляють нас подорозі. Ми вислухали їх та рішили вернутися додому і тут скриватися перед більшовиками. Як рішили так і зробили. Я повернув додому та почав скриватися, так, як і інші чоловіки з мого села. Так я скривався до

зими 1944 р. Коли наближалась зима, я подумав, що зимою критись неможливо та рішив шукати якої-небудь праці.

В цей час багато чоловік з мого села ходили на шлях до праці. Я, розвідавши, що можна дістатися на цю роботу, пішов до Підгаєць до дорожнього майстра Гаськевіча (поляка) та просив прийняти мене до праці на шляху. (За це я обіцяв йому харчевих продуктів). Гаськевіч прийняв мене до праці, видав мені броніровку і з цього часу я став працювати на лінії Підгайці – Бережани. По якомусь часі мене та інших робітників покликали на военкомат підписувати броніровки, а пізніше видали нам воєнні книжки. Того дня, якого ми одержали книжки, деяких робітників забрали до праці в м. Тернопіль, а я з іншими робітниками повернувся на попереднє місце до праці. Там працював я до лютого 1945 р.

Одного разу, коли я ще працював при дорозі, під час облави в селі, мене більшовики придержали та запровадили до канцелярії. В канцелярії вже було більше людей, яких придержано, хоча вони теж мали документи. Зі села всіх нас арештованих забрали до с. Божикова, а звідтак, слідуєчого дня, до с. Шумлян. Там долучили нас до групи свіжо половлених людей, та, ще цього самого дня, відставили нас до Підгаєць на МВД. В підгаєцькому арешті я сидів 3 дні. Другого дня покликали мене на слідство. Слідство переводив якийсь незнаний мені большевик, високий, стрункий, років біля 22, обличчя подовгасте, блондин, ніс довгастий з малими устами, одягнений в цивільну уніформу. Він запитав, де і як мене зловили. Я сказав, що мене забрали з дому. Він запитав, чого я скривався. Я відповів, що я зовсім не скривався. Я йшов рано до праці, поступив до хати Кубай Івана, який разом зі мною працює та тут нас большевики придержали. Тоді він питав чому ми сиділи в хаті до год. 8, а не йшли до роботи так, як усі люди о год. 6-тій. Він почав кричати, що ми ховаємося від роботи та обманюємо Рад. Союз. Я виправдувався, що чекав на Кубая, який направляв собі чоботи та спізнився до праці. Большевик сказав, що він перевірить чи це так в дійсності було. Якщо ще раз спізни[ш] до праці – сказав він – то хати своєї більше не побачиш і пізнити більше не будеш. На цьому слідство закінчилося. Слідуєчого дня, цей сам большевик, покликав нас на военкомат. Слідуєчого дня, большевики покликали на военкомат усіх тих, які мали документи та були разом зі мною арештовані. Цей большевик ще раз наказав, щоб ми не спізнилися до роботи, бо другим разом підемо під суд, та звільнив нас додому. Документи мали нам віддати через нач. місця праці. Ми розійшлися домів і я далі ходив до праці на шляху. При кінці лютого 1945 р. нас покликали на военкомат.

Означеного дня ми з'явилися на воєнкоматі. До нас прийшов Бойко, родом з с. Теляче. Він сказав, що коли ми зареєструємося до праці в лісгоспі, воєнкомат нас чіпати не буде. Ми так і зробили. Він наказав нам слідуючого дня вийти до праці в мужилівський ліс, зголоситися до лісничого Халупи, в якого будуть наші воєнні книжки. Слідуючого дня я пішов до праці до лісу та працював тут три дні. По трьох днях до нас прийшов лісничий та сказав, що ми все таки мусимо йти на воєнкомат. Слідуючого дня ми зголосилися на воєнкомат. Начальником воєнкомату був тоді Дунаєвський (підполковник). Цей сказав нам, що він забрав наші книжки з ОШОСДОР-у, бо ми більше на теперішній роботі не будемо, а будемо істребками в Підгайцях. Ми зразу почали відмовлятися та до канцелярії зайшов нач. штабу істребительних баталіонів Підгаєцького р-ну Григоров та сказав нам йти за ним на МВД. Коли ми зайшли на МВД, Григоров сказав нам, що ми маємо бути істребками. Ми почали відмовлятися та не хотіли брати зброї. Він казав нас усіх замкнути до пивниці та, що якийсь час заходив до нас і питав, чи краще вартувати в'язнів чи бути самому в'язнем, чи краще ходити по місті, чи бути на фронті. Ми настрашилися, щоби нас не взяли на фронт та рішили взяти зброю (всіх нас було біля 30 чоловік із сс.: Новосілка, Теляче, Білокерничка [Білокриниця], Мозолівка, Яблонівка [Яблунівка] і Мужилів). Григоров сказав нас зараз з в'язниці звільнити та роздав поміж усіх нас зброю. Відтак показував, як обходитися з крісом та як повнити службу. Він інформував нас приблизно так: на пості не вільно нікого підпустити до себе без відповідного знаку, хоча ви пізнали, що це сам нач. гарнізону. Треба уважати, щоб не випустити в'язнів, з в'язнем не вільно говорити, не вільно опустити поста без зміни, за проступлення законів і регулямінів чекає тюрма. Від цього часу я був істребком в м. Підгайці.

Одного дня в жовтні 1945 р. на дижурку істребків прийшов слідчий МВД – Савчук (середнього росту, вік біля 40 років, обличчя продовгасте – худе, шатин, волосся і брови чорні, ніс продовгастий і тонкий, ходить в зеленому уніформі з жовтими пагонами). Він покликав мене до своєї канцелярії. Коли ми зайшли до канцелярії він попросив мене сідати. (Його канцелярія приміщується в будинку МВД на поверсі. В канцелярії стоїть невеличкий стіл і двоє крісел. На стіні висять портрети Леніна і Сталіна. Є тільки одно вікно зі сходу). Він почав мене запитувати, як працюється мені в істребках, а опісля сказав: “Яровий, чи хочеш з нами працювати?” Я працюю – відповів я. “Це мало – сказав Савчук – я хочу, щоб ти працював в спілці з органами МВД. Якщо ти на це погодишся, будеш на багато краще жити та дістанеш все, що тільки

тобі буде треба”. Я відповів, що я згідний на все, тільки не знаю, яка буде моя праця.

Він: Я тобі розкажу, що маєш робити. Твоїм завданням буде слідити за “бандьорами”, де вони мають криївки, до кого заходять, якими дорогами ходять, може знаєш якого “бандьору” в Підгайцях. Якщо щось розвідаєш, негайно повідомити мене.

Я: Зараз перебуваю в Підгайцях та “бандьорів” ще взагалі не бачив. А слідити я взагалі не хочу. Я скоріше дав згоду, бо не знав, як має виглядати моя робота.

Савчук розлютився та сказав, щоб я за годину часу надумався, а він покличе до канцелярії. Я вийшов з канцелярії та пішов на джурку. На джурці в цей час мав службу Диган (родом з Білокерницьких хуторів). Я тут трохи почекав та за якийсь час прийшов Савчук та закликав мене знова до канцелярії. В канцелярії він запитав мене, чи я роздумав над тим, про що він мені говорив. Я знова відмовився, говорячи, що в районі і так нема за ким слідити, бо тут “бандьорів” немає. Він сказав, що він відпустить мене до Мужилова, щоб там слідити та про все його повідомляти. Тоді я погодився на його пропозицію. Савчук розказав мені, як треба слідити. “Вечером – казав він – іди в село та сліди до кого “бандьори” заходять, надслухуй, де гавкають собаки, дивися в кого заслонені вікна, в кого куриться ніччю з комина. В твоєму селі скриваються такі люди: Гора Василь, Романко Іван, Романко Петро і Соляр Михайло. Чи ти їх знаєш?”

Я: Колись я їх знав, а зараз не знаю.

Він: скриваються і то точно в с. Мужилів. [Я]кщо ти їх дослідиш, дістанеш за це добрі гроші. Рівнож сліди хто виходить з ліса. До котрої заходять хати, котрою дорогою сходять з лісу в село. Якщо дослідиш, до котрої хати вони зайшли, мусиш зараз повідомити мене. Якщо ми когось зловимо або вб’ємо, одержиш добру “получку”. Прислухайся також, що говорять люди, бо від них можна багато довідатись. Коли почувеш, що жінки між собою розмовляють про “бандьорів”, вступай з ними в розмову, в них будеш міг довідатися в кого є криївка, хто збирає харчі, пере білля, які з дівчат є санітарками, котрі криються та де криються. Про все це повідомляй мене. Після цього Савчук взяв кусок паперу, написав заяву та казав її підписати. Я відповів, що писати не вмю. “То нічого[, –] сказав він – ти візьми ручку в свою руку, а я буду керувати твоєю рукою[”]. Я так і зробив. Опісля Савчук прочитав мені заяву. Вона приблизно була такого змісту: Яровий Петро Іванович, нар. – 1898 р. в с. Мужилів (я подав большевикам такий рік народження) погоджуюся на співпрацю з органами МВД та буду доносити про всі рухи “бандьорів”, про які тільки розвідаю. За

невиконання роботи годжуся прийняти найбільшу кару. На це даю підпис власною рукою. Підписався Яровий Петро Іванович.

По перечитанні заяви, він знова розказував, як треба слідити, нагадував, щоб не забути осіб, за якими доручив слідити. Рівнож треба слідити, – казав він, [–] хто має зв'язки з “бандитами”, до[]кого заходять чужі дівчата, котрі і куди ходять місцеві дівчата. Якщо йдуть в ліс з кошиками, або пакунками, сліди за ними, бо вони напевно мають зв'язок з “бандитами” та виносять їм харчі. Про все, що розвідав, повідомляй мене. Коли треба мене про щось негайно повідомити, користуйся телефоном, який є в с-раді. Я відповів, що не буду міг користуватися телефоном, бо мене скоро хтось загляне, тим більше, що в другій салі поміщуються істребки. Тоді він сказав, щоб повідомляти через телефон тільки тоді, коли буде щось алярмового, а так, я маю заходити до нього до канцелярії. Ми умовилися на сліду-ючу стрічу за тиждень. Він ще перестерігав мене, щоб не говорити нікому про те, що я погодився на співпрацю з МВД. Він наказав іти до Григорова, здати кріса та іти до свого села. До істребків в Підгайцях я більше належати не буду, про це він вже сам поговорить з нач. МВД Юрієвом. На тому ми розмову закінчили і розійшлися.

Я стрінув Григорова на дижурці, віддав йому “удостовіреніє” і кріса та сказав, що я звільнений з істребків та відходжу додому. Саме тоді до дижурки прийшов Савчук та сказав, щоб він мене відпустив додому, бо таке наказав Юрієв. Григоров віддав мені книжку. Я попрощався і пішов додому. Протягом тижня часу мені не вдалося нічого прослідити і тому я не ходив до району. Я почав ходити по селі та слідити за припорученими мені особами, а саме: Соляром, Горою, а також обома Романковими. Я засідав біля їх хат та біля сусідів, однак нічого не побачив.

Одного вечора я пішов як звичайно на розвідку та побачив 4 озброєних людей, які переходили біля дерев'яної церкви. Я зараз побіг до канцелярії та, побачивши, що там є тільки нач. істребітельного баталіону – Каршун (східняк) пішов до другої кімнати до телефону та подзвонив до Савчука. Повідомив його, що кілька хвилин тому бачив, як біля церкви переходили “бандьори”. Савчук сказав, що він зараз прибуде, а я маю чекати біля канцелярії, щоб показати їм це місце. Пів години пізніше надійшов Савчук ще з кількома большевиками та я попровадив їх на місце, куди переходили “бандьори”. Большевики обійшли весь цвинтар, опісля ходили попід хати та наслухували, були навіть в хаті Думи Дмитра. Цієї ночі вони нікого не стрінули. Коли ми розходилися Савчук наказав мені слідити точніше, щоб я міг їм сказати до кого “бандьори” зайшли.

Також питав мене, де скриваються ті особи, які припоручив він мені слідити. На цьому ми розійшлися.

Я ходив часто на розвідку. Одного вечора я знова завважив як біля мурованої церкви переходили озброєні люди та пішли в напрямі лісу. Слідуючого дня рано я пішов в район, зайшов до Савчука та розказав йому все, що бачив. Савчук вислухав мене та сказав, що вечером він прийде до села. Стрінутись ми маємо на цьому місці, що попередньо. Стрінемося по кличці “Буг – Журнал”. “Буг” це має бути моя кличка, “Журнал” його. Ще цього самого дня ми визначили інше місце стрічі, а саме біля канцелярії на горбку. За кілька хвилин надійшов Савчук. Я показав йому те місце, куди переходили “бандьори”. Большевики це місце пооглядали та в фосі біля дороги зробили засідку. На засідці ми сиділи біля трьох годин. Якийсь старшина сказав Савчукові, що зимно лежати, вони щось між собою поговорили, стягнули бійців та пішли на станицю істребків. Савчук ще наказав мені прийти в суботу до Підгаєць та грозив, що коли не буду добре слідити, він мене посадить в тюрму. Одного разу я завважив, що біля хреста (коло керниці) переходили якісь узброєні люди. Про це я повідомив Савчука. Савчук сказав, що прийде до моєї хати і там зробить засідку. Наказав також шукати за криївками та слідити за людьми, які криються. Ніччю Савчук з большевиками прийшли під мою хату, застукали і Савчук викликав мене надвір. Я зібрався та вийшов з хати. Савчук почав мене питати, чому я не вислідив, кудюю ці люди пішли. Я сказав, що була місячна ніч та вони мене могли завважити та вбити. Савчук почав на мене кричати, що я нічого не роблю, а опісля сказав, щоб видати когонебудь із села. Я показав їм те місце на якому бачив “бандьорів” і ми всі зробили засідку. Ми перевірили всі сусідні хати та не дочекавшись нікого, пішли в село. Подорозі Савчук знова сварив на мене, що я нічого не роблю, він сказав, що я його обманюю. За це він мене посадить і більше я його обманювати не буду. Я обіцяв, що старатимусь скоро когось вислідити. Ми розпрацалися і я пішов додому.

По кількох днях я був в районі та стрінув Савчука, який сказав, щоб зайти до його канцелярії. Полагодивши в місті всі свої орудки, я зайшов до Савчука. Він почав мене питати, що є з тими людьми, за якими він доручив мені слідити. Я відповів, що цих людей не стрічав, хоч дуже старався, що-небудь про них вивідати. Савчук сказав, щоб я слідив кого попаде. Та обіцяв, що як я когось в короткому часі висліджу і за моїми вказівками вони його зловлять, я за це одержу гроші. Казав розвідувати, які “бандьори” мають клички.

Періодично я зі Савчуком не стрічався, хіба тоді, як маю означений день, або тоді як когось вислідив і давав знати без умовленого

дня. Після останньої стрічі зі Савчуком, я розвідав, що в Торбахивича скривається Горожак Анна (це було приблизно в січні 1946 р.) та про це повідомив Савчука. Цього самого дня большевики обскочили хату, в якій скривалася Горожак та її зловили. Її вели до с-ради вона по дорозі вирвалася та почала втікати. Большевики відкрили вогонь, поранили її в ноги, в наслідок чого вона кілька днів пізніше померла в шпиталі. За це я одержав від Савчука 1000 крб. Даючи мені гроші, Савчук сказав, що як висліджу щось ліпшого, то одержу більше гроші. Одного разу, переходячи селом, побачив Богай Петра, який стояв в себе на подвір'ю. Ще цього самого дня я про це повідомив Савчука та сказав, що Богай повинен перебувати десь близько свого дому. Я розказав точно, на котрому відтинку села і на котрій вулиці він мешкає. Большевики зараз зробили облаву на цей відтинок села, Богай вискочив через стріху та хотів утікати, та большевики його прострілили і раненого зловили. На слідуючій стрічі з Савчуком я домагався від нього обіцяних грошей. Він сказав, щоб я більше слідив, а гроші то він вже сам мені доручить. На кожній стрічі він все повторяв і нагадував шукати за криївками.

Я ходив постійно на розвідку. Одного дня над вечером я йшов на другий кінець села до свого брата. На подвір'ю в Басового Грицька я побачив Зорик Василя і Смик Івана, які між собою щось розмовляли. Я пішов до брата, сидів в нього кілька годин та, вертаючи від нього зайшов на подвір'я, на якому бачив хлопців. Я побачив, що в хаті були заслонені вікна. Ранесенько я пішов до Підгаєць і повідомив Савчука. Я стрінув його таки ще в його помешканні, він скоро зібрався та я розказав йому все, що бачив. Він зараз забрав большевиків та пігнав до Мужилова. Я остався в місті. Большевики заїхали до села та в описаному мною місці обскочили кілька хат. Повстанці завважили большевиків та вискочили з хати. Большевики відкрили вогонь, поранили Зорик Василя та Смик Івана, які розірвались гранатами, а решта повстанців втекла.

Перед від'їздом гарнізону з с. Мужилова Григоров та нач. гарнізону, майор, добрали ще більше істребків, до яких призначили і мене. Нас зібрано 12 чоловік, а нач. гарнізону і Григоров говорили нам про обов'язки істребків (він високий, літ біля 25, обличчя подовгасте, лице рожеве, волосся і брова чорні, ніс подовгастий – тонкий, убраний в сіру шинелю з жовтими пагонами). Над вечір Григоров забрав всіх істребків до Підгаєць. Нам видали кріси і ми пішли домів. На відході Григоров сказав, щоб ми виконували всі доручення [дані] начальником гарнізону. В селі ми мали зголоситися до нього.

Одного дня майор наказав нам зійтися до канцелярії. Я замість до канцелярії пішов до Підгаєць до поліклініки, бо я був тоді хворий на очі. Коли я вернувся додому, більшовики мене арештували і забрали на гарнізон. В той час майора на гарнізоні не було і мене замкнули до пивниці, яка містилася в будинку біля гарнізону. Зі мною були ще арештовані: Шимко Іван і Шалапський Іван. Ніччю мене майор покликав на слідство. Питав чому я не прийшов рано до канцелярії. Я оправдувався, що я хворий та ходив до Підгаєць до лікаря. Він запитав, чому я цього не зголосив. Я відповів, що я до нього приходив, а тому, що його не було на гарнізоні, я пішов без дозволу. Майор сказав йти додому та слідуєчого дня скоро рано бути на гарнізоні. Другого дня рано я зголосився в нач. гарнізону. Він сказав мені йти на станицю істребків, а він там вкортці прийде. Вкортці на станицю зайшов майор та почав розказувати про обов'язки істребків, грозив, що коли якслід не будемо виконувати служби, всадить нас до тюрми, наказував, щоб не здати зброї “бандьорам”, виконувати кожний наказ начальника і т.п. Від цього часу до лютого 1947 р. я був істребком в Мужиліві. Одного дня над вечір нач. гарнізону покликав мене до себе та спитав, що я роблю. Я відповів, що коли маю службу на станиці, то її повню, а в вільні дні працюю на своєму господарстві.

А ще що робиш, запитав він. Я сказав, що більше нічого. А Савчука знаєш? Знаю. Завтра, щоб ти був в мене і поїдемо в Підгайці. Переказував Савчук. Добре, відповів я.

Слідуєчого дня рано я разом з майором поїхав до Підгаєць. Там зайшли ми до Савчука. Майор звернувся до нього і сказав: “Розкажи йому Савчук, що він має робити”. Тоді Савчук звернувся до мен і каже: “Ти Яровий від тепер будеш належати до тов. майора, що він тобі накаже маєш виконувати так само, як колись в мене. В селі краще тобі буде з ним стрічатися та, в потребі скорше зможеш його повідомити”. Від того дня я був пов'язаний з нач. гарнізону, працював на участку та ходив на розвідку.

Одного дня я вислідив підпільницю Чемерис Марію. Я дав знати на гарнізон та її зловили.

Я водив большевиків на засідку під ліс, показував хати, до яких заходять з лісу “бандьори”. Та показав хати родин підпільників. На засідку ходив я кілька разів. Крім вище згаданого я нач. гарнізону більше нічого не доніс.

З початком квітня 1946 р. із села вибрався гарнізон [і] я дальше контактувався з Савчуком. Тому, що я в Савчука часто поминався за грішми, він дав мені 1000 крб. та на будуче обіцяв дати більше. Літом 1946 р. Савчук казав дальше слідити за криївками та казав вислідити

підпільниці Луцка Анну і Горожак Настю. Одного разу я довідався, що Горожак Настя криється в Горох Петра, або Торбахович Франка. Про це я повідомив Савчука і він арештував її в хаті Торбаховича (вона сидить до сьогоднішнього дня в Тернополі). Літом 1946 р. я ходячи до Савчука, стрічався з Шишом із с. Теляче. Я з ним знався ще з того часу, як був істребком в Підгайцях. Коли ми перший раз стрінулися на базарі, він питає, що я роблю, а відтак розказав, що він є посильний в с. Теляче. Другим разом ми стрінулися в сінях на МВД. Я запитав його до кого він ходив. Він відказав, що ходив по своїй справі та, що він точно знає за чим я йду, бо йому про це сказав Савчук. “Якщо ти знаєш, то ходім до нього – сказав я – я запитаюся”. (Я тому кликав його до канцелярії, бо думав, що Шиш хоче підступом вивідати, що я тут роблю). Ми оба зайшли до канцелярії і я запитав Савчука чи він що-небудь не говорив про мене Шишові. Савчук це підтвердив та сказав, що тому, що ми оба в нього працюємо, можемо один одного щось нарадити та поділитися досвідом праці. На тому ми закінчили розмову. Шиш вийшов (він вже зліквідований), а я остався та просив Савчука, щоби дав мені гроші, які попередньо обіцяв, бо я хочу купити собі корову. Він дав мені 2000 крб, а пізніше ще одну тисячу. Зі Шишом я стрічався в місті два рази. Одного разу він вертався з Підгаєць, вступив до мене та переказав, щоб завтра зайти до Савчука. Коли я зайшов до Савчука, застав там Шиша, який щось говорив. Савчук сказав, щоби ми один одному помагали слідити. Я від цього відразу відмовився. Я сказав, що нам до себе далеко та що мені така робота не на руку. Я буду працювати сам, а до нього не піду. Зі Шишом ми в спілці не працювали. Лише стрічалися в Савчука ще кілька разів.

Літом я повідомив Савчука, що “бандьори” заходять до хат від сторони лісу. Тоді большевики почали робити засідки. Мабу[т]ь в липні 1946 р. Савчук вчив мене, як шукати в лісі за криївками. А саме: коли йдеться лісом треба прислухуватися може “бандьори” щось говорять. Коли завважимо здоптану стежку, треба старанно перевірити, може хтось говорить або стукає під землею, може зачуєш нафту, дим і т.п. Коли слідиш, то треба уважати, щоб не зловили “бандьори”, коли б стрінули в лісі, то треба говорити, що вийшов по дрова і т.п. На розвідку в ліс я ходив 4 рази. Слідив на Мохонівці (частина лісу від сторони Мужилова), на Середнім горбі, але нічого не знайшов.

Осіною 1946 р. я вислідив Басового Петра, який приїхав зі Сходу та не мав документів. Я повідомив Савчука та Басового арештували. Відносно цих підпільників, за якими Савчук припоручив мені слідити,

я не міг нічого вивідати, бо вдійсності з них котрийсь в Німеччині. Цієї ж осені я стрінув Шимко Івана, який виходив з МВД. Це було два рази (він зараз є істребком в с. Мужилів). Одного разу, як ми оба поверталися з Підгаєць, я запитав його, де він ходив. Він не признався нічого, але я бачив, як він вийшов з МВД.

Коли арештували Юрієва (нач. МВД), Савчук сказав мені, щоби я позичив йому три тис. крб., а він опісля мені зверне. Я позичив щойно другого разу, бо гроші при собі не мав. За якийсь час я просив, щоби він мені ці гроші віддав, але він сказав, що не віддасть, бо я нічого не роблю. Від того часу я з Савчуком посварився та через зиму 1947 р. я за ніким не слідив. Істребком в с. Мужиліві я був до лютого 1947 р. З початку нач. істребків був Гриник (правдоподібно із с. Завадів). Відтак був Каршун (східняк без жодної ранги). Істребки постійно робили дижур. Часом большевики брали їх на засідки. В лютому 1947 р. Григоров порозпускав старші річники домів. Та[к] під цю демобілізацію попав і я.

Зараз на станиці є: 15 істребків, нач. східняк – Кукла.

Узброєння: 13 мавзерів, 1 руський кріс та 1 ППШ.

5.IV.47 р.

25/5

* * *

№ 141/XXIV-2

Протокол допиту Івана Миколайовича Мандача

Р-3І
Справа ч...../47 р.
Мандач Іван Миколаєвич
Член ОУН на пс. "Бистрий"
а/в РО МВД

Підгайці, 6.III.47 р.

Протокол

Мандач Іван Миколаєвич, ур.
2.XI.1922. в с. Божиків, Підгаєць-
кого р-ну, українець, невійськовий,
нежонатий, освіта 7 кл. НШ і 5-ти
місячний пед. курс. Учитель.

Я, Мандач Іван Миколаєвич, народився 2.XI.1922 р. в селі Божиків, Підгаєцького р-ну, в сім'ї українців, рільників. Сім'я складалася з батьків, та сестер: Анни ("Галя") зараз працює як кур'єрка біля "Грізного", Марії і Ярослави. По закінченні чотирьох клас народної школи я працював вдома на господарстві. 1935 р. ми переїхали до Калуша, де батько почав працювати в копальні. В Калуші я знову пішов до школи, де покінчив 7 кл. В 1939 р. ми перебралися до с. Божиків. Цього року я почав ходити до гімназії в Бережанах, та вкортці її покинув та пішов на учительський курс в Підгайцях, який тривав 5 місяців. Курс покінчив я з добрим успіхом. В 1940 р. я почав учителювати в с. Лука, Коропецького р-ну. Німецько-більшевицька війна захопила мене вдома на вакаціях. Я оставався даліше працювати вдома на господарстві. Літом 41 р. я вступив до Юнацтва ОУН, був звеновим, а опісля підрайоновим виховником. На цьому пості я працював до 1943 р. В цей час я дістав працю в волосній громаді, як перший канцелярист. Під час стабілізації фронту над Стрипою, я працював заступником районного виховника Юнацтва. В травні 44 р. я відійшов у Львівщину до спец-групи провідника "Моряка". Мене приділили в Ходорівщину на спец-працю в розвідці. Тут перебував я перехід фронту. В час переходу фронту я стратив зв'язок з моїм провідником, а тому, що моя група зістала розбита,

я повернувся в родинне село. Тут мене знова втягнуто до праці. Спочатку був я кущевим виховником, а опісля мене перенесено в терен над Липою, де працював я пропагандистом. Весною 1945 р. мені дали машину до писання та я переписував доручені мені матеріали. В початку травня 1945 р. мене поранили в руку та з цієї причини я до грудня цього року нічого не робив. В 1946 р. я знову продовжував свою попередню працю. Коли згинув мій зверхник, мене призначено кущевим провідником на сс.: Божиків, Волощина і Сільце Бож.[иківське.]

Осіню 1946 р. після сильного нажиму большевиків, я почав зневірюватися в успіх нашої праці і боротьби. Я ввесь час жив легким гулящим життям та тепер почав думати над тим, щоб за всяку ціну рятувати своє життя та в якийсь спосіб вистарати собі документи.

В грудні 1946 р., коли для людей виготовлялося документи на 1947 р., я за посередництвом одного господаря звернувся до голови с-ради, щоб цей виробив мені документ, важний на яких 30 років. Голова приобіцяв, що це зробить. Я з ним ще стрічався особисто та він обіцяв мені, що в коротці виробить добрий документ. Документ я одержав 30 грудня 1946 р.

Дня 25.XII.46 р. до мого дому прийшло 2-ох міняйлів, т.зв. "американці". Вони принесли міняти хустини і вовняні скарпетки. Це були люди середніх літ, оба чорняві, один високий, другий середнього росту. Одягнені були в сірі шинелі, під сподом мали підперезані поясами куфайки. Один мав на шиї жовтий, а другий рожевий шалик. Мати заміняла в них хустину, а один з них спитав чи в хаті є якісь сусіди, в яких можна би також щось заміняти. Мати відповіла, що в хаті нема нікого чужого. Тоді він виняв листа, подав його батькові та сказав:"Слухай дядя. Тут маєш листа до сина, передай йому та скажи, щоб написав відповідь. Ми прийдемо знова та будемо питати "чи є щось на пошту до дяді". Тоді ви нам передасте цю відповідь["].

Батько забрав від них листа і вони відійшли.

[В п'ятницю вечором я прийшов до дому і батько передав мені цього листа. Лист був слідуючого змісту:

Товариш Мандач Іван.

Пред'являю вам, щоб ви зголосилися з повинною на органи МВД або погодилися з нами співпрацювати та виконувати все, що вам буде припоручено. Це зроб[ите] для добра свого і своєї рідні. Подумайте, в яких обставинах живете та застановіться над своєю долею та власною судьбою. Адресуйте письмо на МВД.

Зото.

Я листа прочитав, та надумавшись, зараз відписав:

Товариш Зото.

Ваше письмо я одержав. Коли ви мені загварантуєте, що ні я ні моя рідня не будуть арештовані я прийму вашу пропозицію та буду виконувати припоручену вами працю.

Мандач Іван М.

Цього листа я передав батькові та казав, передати його цим міняйлам, які приносили лист.

В суботу 28.XII.46 р. прийшли згадані міняйли та, по кличці: “Ви маєте щось на пошту до дяді”, листа забрали. Слідуючого тижня в середу 1.I.47 р. цим самим способом, я одержав листа слідуючого змісту:

Товариш Мандач І. М.

На ваше питання, чи буде гарантована вам свобода, зазначаю, що на основі указу про прощення провини всім, хто зголоситься з повиню до органів влади – вам і вашій рідні буде гарантована свобода. Коли б я хотів вас арештувати, не писав би листа тайно, але так, щоб усі знали. Прошу прийняти моє предлошення та вийти на стрічу на місце, на яке нижче означую, це є в фільварку, в с. Божиків, в саді біля шляху. Дата стрічі 13.I.47 р., година 12 в півночі. Прошу подати кличку. На стрічі подам ввесь план вашої роботи. Все це прошу держати в строгій тайні.

Зото.

Слідуючого дня я відписав:

Товариш Зото.

Письмо від вас одержав. На означену вами стрічу я прийду, подаю вам кличку: “Граб – грабина”. Прошу, щоб на свята в селі було спокійно.

Мандач І. М.

На Різдво я стрінувся з головою с-ради. Він питав мене, чи мені щось потрібно, прим. документ, він може постаратися. Я відповів, що зараз мені нічого непотрібно, тільки якби мене зловили, щоб він знав, що я маю цей документ на прізвище Буняк Пилип Степанович.

Дня 13.I.47 р. я і ще з двома підпільниками “Чайкою” і “Касяном” приїхав саньми зі Сільця до Божикова. Вони пішли до одного господаря, а я вчив хлопців нових коляд. Пізніше я вислав кількох хлопців, щоб копали гріб для д-га “Чорного”. В год 11.45 я пішов на

стрічу на означене місце. На подвір'ю біля будинків [я стрінув] большевиків, які мене задержали. Я подав кличку. Вони казали мені піднести руки догори і я так підійшов до них. Один з них держав автомата, спрямованого на мене, другий відібрав від мене зброю та казав іти за ним. Моя зброя залишилась біля першого стійкового. Дещо далі, за деревами лежало від 5-6 большевиків.

Ми відійшли трохи набік і стали. Тоді я зголосив: “Товариш Зото голошу, що прийшов на означену стрічу”. Він сказав: “Свободно” та почав зі мною говорити. Розмова виглядала приблизно так:

Він: товариш Мандач. Ми про вас все знаємо. Знаємо, що ви кущевий на три села. Я хочу з вами поговорити та думаю, що – ви мене зрозумієте та приймете моє пропозиція. Це вам на зло не вийде, тільки мусите добре працювати та конспіруватися перед своїм провідником. Скажіть, чи ви згодні прийняти працю, яку я вам запропонував. Ви будете даліше критися та будете нам подавати всі відомості про “бандерівців”.

Я відповів: добре. Тоді він почав мене питати, хто є моїм провідником, звідки він, де перебуває та коли я з ним маю слідуєчу стрічу.

Я сказав, що моїм провідником є “Зон”, який походить з Мужилова і там десь перебуває. Я описав коли і де мав з ним стрічі, хто з ним приходив (“Боян” і ще якийсь другий) та подав дату і місце слідуєчої стрічі. Він це все собі занотував та сказав, що вони там зроблять засідку. Він сказав мені, щоб, коли буду йти на стрічу, все йшов спереду. Даліше питав, яких я ще провідників знаю, де я з ними стрічався та зараз стрічаюся та з ким я ще пов'язаний. Я розказав, що знаю ще рай. провідника “Тучу” – “Левка”, а стрічався з ним осінню на лузі біля Божикова. Зв'язаний ще з “Ігором” і “Біром”, з якими часто стрічаюся в Божикові в Ляха Семка і Колісник Івана. Я описав точно їх вигляд, яку мають зброю і т.п. Він питав, як часто я з ними стрічаюся, які харчі я їм давав, де, коли, хто з ними приходять, хто є їх провідником, чи він з ними перебуває, де перебувають, в лісі чи в селі, чи вони озброєні, чи здалибся живими.

Я відповів, що з ними стрічаюся кожного тижня. Від великої облави в листопаді стрічі були перервані і я стрінувся з ними щойно перед святами. Зараз стрічаюся кожної п'ятниці в хаті Колісника Івана. Я передавав їм ковбасу, в бочках м'ясо, товщ, цукор, нафту, сухарі, макарон і інші дрібні речі. Ті харчі одержували вони від мене під час стріч в селі та на полі. Подав точно де і коли ми стрічалися. З ними приходив ще “Жолудь”. (Подав його опис). Зараз він вже не приходить. Де вони перебувають, точно сказати не можу, але вони йшли

все в напрямі Лазів, або Ст. Литвинів до Волинського Павла, чи під лісом до хати під черепом.

Він запитав мене, чи хтось заходить на хуторі Гулак і Зарва. Я сказав, що на Зарву часто заходять до хати біля Вербіцького (зараз на право). Там вони мабу[т]ь і перебувають. Він запитав, з ким я найчастіше стрічаюся, з котрих теренів приходить “Жолудь”, яка його освіта, та де він раніше працював. Я сказав, що найчастіше стрічаюся з “Ігором”. “Жолудь” вже більше на стрічі не приходить. Про нього докладніше сказати не можу, бо нічого не знаю. Ми разом квартирували ще в осені в Божикові в Когута, а також в криївці, яка була в ліску коло села. Всі вони були дуже обережні, зброя все готова до стрілу та живими не здалибся. Хто їх провідником, не знаю точно. Здається якийсь низький, худий, з переду має два зуби на купу. Минулого року я бачив його на празнику в с. Божикові. Я описав точно хто ще з ним був. Він запитав: чи не можна би дослідити куди вони йдуть. Ви після стрічі старайтеся за ними непомітно слідити, я відповів, що це не можливе, бо вони дуже обережні та скоро попавбися їм в руки. Вони все приходять скорше на стрічу та відходять тоді, коли я відійду. Він: може б їх в інший спосіб вислідити через рідню, або знакомих. Ми зробимо так: ви точно довідайтеся, чи є з ними їх провідник та, коли він з ними вийде на стрічу. Перед стрічою повідомте мене, або когось з гарнізону і ми зробимо засідку. Ви постарайтеся, щоби вони були в хаті, а ви оставилися на стійці. Тоді ми їх заскочимо і половимо живими, або постріляємо. Якщо їхнього провідника не буде, ми їх чіпати не будемо. Отже: ви довідайтеся про місце їх побуту і ми їх там половимо.

Я розказав точно, коли і де мав з ними слідоуючу стрічу, та, що тепер для них даю. Він наказав, щоби я все давав, добре виконував свої обов'язки, щоби мене не запідозрили. Казав провести розвідку, чи нема на Волощині “Аса” і “Страха”, чи є хто чужий з ними, де вони перебувають, куди заходять, де є “Леся” і “Помста”. Питав також за дооколичні села.

Я розказав все, що знав про “Мішу”, “Жара”, “Моряка”, “Уласа”, “Куща” (питав, який займає пост), “Стира”, “Батька” і інших, всипав також станичного з с. Божикова “Ріва”, в Волощині “Ріка” і на Лазях – “В[']юна”. Питав як буде з виборами, чи буду стріляти і нищити урни. Подав мені такі вказівки слідження:

В лісі: шукати за людськими слідами, за слідами від щудлів, за стільчиками на трьох ніжках, за купами свіжого ріща, шукати за слідами на зрубаним дереві і т.д. Слідити ночами чи хто не приходить на хуторі. (Скрипіт снігу, гавкіт собак, заслонені вікна і т.д.)

В селі: шукати поза будинками за свіжими слідами, наслухувати че не гавкають собаки, чи не чути скрипоти снігу, чи господиня не ходить по сусідах і випитує за большевиками, дивитися, чи пізно вночі не димиться з комина. Опісля запитав мене, хто є ще на Сільці. Я точно йому все розповів, тоді він каже: Нам треба буде їх половити, а пізніше кого нам буде треба задержимо, а інших звільнимо. Ви зробіть з ними якийсь баль та, щоби не було жодного підозріння запросіть ще цивільних людей. Придержіть їх до вечора, а тоді ми їх обскочимо і половимо. Треба зробити так, щоби ніхто не стояв на стійці та, щоби всі були без зброї. Ви, як побачите когось під вікном, вийдіть з хати та крикніть: що за холера лазить мені тут попід вікна, я тут гоподар. Вони крикнуть “Свой” і “руки вгору”. Ви маєте вистрілити три рази з пістоля. Тоді вони ввійдуть до хати, або в якийсь інший спосіб всіх полапають.

Я відказав, що це все зроблю, але щойно на свої ім'янини на Івана, це є на 20.I.47 р. Я буду справляти ім'янини в Вітрака Івана на Сільці і там запрошу ще когось з Божикова. Я запитав, як його повідомити, коли б зайшла якась перешкода. Він сказав, що на Сільці є такий Вітрак Мілько з яким я можу про все говорити та який мені буде помагати. Перекажіть йому – сказав він, що казав Зота, щоби він в понеділок зайшов до Підгаєць і ним перекажіть до мене, чи все в порядку. Ми всіх вас заберемо на гарнізон, а відтак відпустимо. Ви будете виходити з хати останній, щоби знали котрий ви. Тільки вважайте, щоби не було жертв ні з нашої, ні з вашої сторони. Господарів також ніхто не буде чіпати.

Я сказав йому, що маю документ на ім'я Буняк Пилип. Він це собі занотував та сказав, що з гарнізону мене випустять на підставі цього документу. Перед “бандерівцями” і людьми я маю говорити, що наскок був несподіваний, що ми співали, балювалися, що скорше там заходили і хтось всипав. Що мене на слідство не брали, бо я мав документ, а крім цього вони помилилися на одного, бо не завважили, що є більше осіб. Говорити маю так, щоби ніхто не запідозрив і чого не доміркувався.

Слідуючу стрічу він визначив на день виборів – 9.II.47 р. в [год.] 12 вночі, в рові біля шляху за садом, від Котова. Я подав кличку: “сніг – сніжиниця”. Він сказав, що там будуть робити засідку. Приказав, щоби я все виконував старанно, та щоби конспірувався, бо я сам знаю, що “бандерівці” з такими роблять. Коли все точно буду виконувати дістану 20 м. ман[у]фактури, а потім ще щось більше, як медаль і гроші. Він подав мені руку і ми розійшлися. Я пішов до стійкового, забрав свою зброю і відійшов.

Перед 20 січня я стрінувся з Мільком Вітраком, ти сказав йому таке: “Слухай Мільку, ми тепер будем разом працювати. Мені казав

Зото, щоб ти поїхав в понеділок до Підгаєць. Маєш йому сказати, що все приготоване.” Він відповів: “воно ніби щось таке виходить, як сказав Зото, то, нема що, треба їхати”.

Дня 20.I.47 р. на Івана Хрестителя я запросив до себе на Сільце Зіня Ол. і Скаскового Л. Вони приїхали перед вечером разом з моїм батьком і Скасків Іваном (німий) та зайшли до Вітрак Івана.

Після полудня, я, “Марко”, “Чайка”, “Буг” і “Касян” вилізли з криївки. Зброя полишалася в криївці, тільки я мав пістоль та дві гранати, а “Чайка” мав одну гранату та попсованого нагана. Ми пішли до хати Вітрака Івана та там забавлялися. Коли приїхали вищезгадані з Божикова я, щоб задержати їх довше, пішов до сестри за горілкою. Я також вислав до Божикова Тригуба Йосифа, щоб цей привіз від станичного гроші – з коляди (понад 6 тис. карбованців). Він поїхав. Опісля я пішов до одної дівчини, де задержався до год. 9 вечером. Тоді прийшов до мене Вітрак Мілько і сказав, щоби я йшов, бо тамті вже хочуть їхати додому. Він сказав також, що недавно приїхав з Підгаєць та, щоб я вважав, бо будуть гості. Большевики вже йдуть, він їх стрічав в Раківці, а потім підчікував на Волощині.

Ми зайшли в хату Вітрак Івана. Там були: “Марко”, “Касян”, “Чайка”, “Буг”, Скасків А., Скасків І. (німий), Зінь, Мандач О., Мандач (мій батько), Тригуба Йосиф (привіз вже гроші) і домашні. Ми пили ще горілку і забавлялися. Вітрак Мілько сказав: ви балуйтеся, а я буду вважати.

Біля 10 год. місцева дівчина завважила під вікном людей в білих халатах (недавно до хати заходив Вітрак М. та казав, що всюди спокійно). Я зараз вибіг з хати і крикнув: що за холера лазить мені тут попід вікна, я тут господар, хто тут є. З-за хати почулося “Свой”, “руки в вйорх”. Я встрілив з пістоля три рази та подався назад в хату. Зараз за мною з хати вибіг “Марко” і “Буг”, які скористали з замішання та почали утікати. За ними посипалися стріли. “Чайка” і “Касян” завернули зі мною в хату. Тут в хаті загасили лампу і почалася метушня. Большевики кричали: “виходь з хати, бо палимо”. Я почав усіх успокоювати. “Чайка” сказав, що треба якнайскорше прориватися. Я сказав, що мій пістоль затявся. “Чайка” витягнув гранату, ми накинули на себе білі верети і вискочили до сіней. Я йшов перший та, замість на двір скочив в бічні двері до сінок. “Чайка” думав, що я вискочив на двір, вискочив на подвір’я та почав відступати. Большевики відкрили по ньому вогонь та його поранили. Коли почали підходити до нього він, щоб не здаватися живим, розірвав себе гранатою. Рівнож був ранений в руку “Марко”.

В хаті залишився я, “Касян” без зброї, а також цивільні, які почали виходити. “Касян” питався, що робити. Я відповів, що нехай

робить що хоче, тільки щоб не виходив останній. Він вийшов з цивільними людьми. Залишившись сам, я кинув пістоль з поясом до кухні, гранати кинув на стрих та, коли большевики почали знова кричати, щоб виходити, бо палять, я вийшов з хати. Мене обшукали та положили на землю біля інших. В хату вислали господиню, щоб перевірила, чи хтось не залишився, а тоді забрали нас усіх до хати. Зараз післали двох, щоб принесли вбитого “Чайку”. Біля нього знайшли зовсім попсований наган, в яким бракувало трьох набоїв, оглядали його перед всіми та казали, що це він стріляв. В хаті питали людей, хто втік та хто вбитий. Всі казали, що не знають. Большевики зробили в хаті ревізію та казали, що візьмуть нас до Бережан, або на гарнізон, а там ми все скажемо. Післали до голови с-ради, щоб дав 4 підводи. Ціла подія тривала від год. 10 – 12 вночі. Біля год. 3-тої ми від’їхали на гарнізон до с. Литвинів. На гарнізон забрали слідуючих людей: Вітрак Василя (син господаря), Вітрак Степанію (дочка господаря), Вітрак Мілька, Тригуба Йосифа, Зіня О., Скасків А., Скасків І., Мандач М. (мій батько), Мороз Василя, Купровського, “Касяна” (цей подав зразу правдиве прізвище, а потім за моєю намовою сказав, що називається Мороз В. нар[о]джений 1930 р.) і мене. Господар хати вийшов в замішанні на двір і втік. Всіх нас арештованих було 10, а вони почислили 9.

В Литвинові нас забрали до якоїсь хати. Якийсь большевик, питав нас як називаємося. (Я сказав: Буняк Пилип). Він забрав на слідство Вітрак Степанію, Вітрак Василя і Зіня О. Їх питали хто був в хаті, хто втік і хто вбитий. Казали, що не знають. В год. 10-тій знову розпочали слідство. Кожнього покликали найменше два рази. Кожнього питали хто стріляв, хто втік, хто вбитий і т.п. Мене на слідство взагалі не покликали. Допит скінчився в год. 3-тій. Після цього перевірили документи і всіх випустили. Задержали лише “Касяна”, який казав, що він 1930 р. і Вітрак Василя, однак за годину їх також випустили.

Я пішов на Волощину, де перебував до вечора. Вечером пішов до Божиковата та тут крився до сьогоднішнього дня.

6.III.47р.

Протоколували: “Ручай”, ”Омелько”, “Ручай”

* * *

№ 142/XXIV-3

Протокол допиту Федора Івановича Шиша

Р-31

Справа ч.: .../47 р.

Шиш Федора Івановича

с/о МВД по пс. "Пружина"

Підгайці, 6.III.47 р.

Протокол

Шиш Федір І., ур. 1906 р. в с. Теляче, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл.

Українець, неграмотний, жонатий, зарібник.

Я, Шиш Федір Іванович, народився 1906 р. в с. Теляче, Підгаєцького р-ну, в сім'ї селян бідняків. Мій батько помер, як я був ще малим. Мати працювала на фільварку і там мешкала. До школи я не ходив. В дев'ятому році життя я пішов на службу до господарів. Від 1922 р. я став працювати на фільварку. В 1923 р. я оженився з Марією Щур та почав працювати при добуванні каміння. Так проживав я до польсько-німецької війни.

По приході большевиків 1939 р., директор школи в мойому селі – Чорномаз Степан та голова с/р Бойко Гриць призначили мене дижурним школи. В школі працював я до 1942 р., а відтак почав працювати при направи доріг. В 1944 р. після приходу большевиків я дальше працював при дорозі та дістав т.зв. броніровку. В лютому 1945 р. я став працювати в лісгоспі. Одного дня (дати не пригадую) лісничий Халупа наказав усім працівникам з лісгоспу зголоситися на воєнкомат. На воєнкоматі від нас відібрали книжки та казали по-одному заходити до канцелярії нач. воєнкомату. Тут поділили нас на групи слабих і здорових, слабих відвезли до Чорткова, а здорових забрали на МВД. Зі мною були люди з сс.: Мужилів, Новосілка, Мозолівка, Затурин, Середнє і Теляче. На МВД нам сказали, що маємо бути істребками. Нам роздали зброю. Всіх нас було 30 чоловік. Начальник істребительного баталіону Григоров розказав нам про завдання істребків. Він сказав нам, що від сьогоднішнього дня ми вже є військовими людьми. Нашим завданням

буде сторожити арештованих. Він перестерігав, що коли б комусь втік арештований, його покарають розстрілом, а родину вивезуть на Сибір. (Опис Григорова: середнього росту, літ біля 35, обличчя кругле, волосся руде, очі сиві, ніс довгий і тонкий, уста малі, ходить у військовому уніформі, носить жовті пагони з трьома зірками). В цей час нач. МВД був Ступак. Ми разом з ним часто їздили на облави. Одного разу Ступак і його заступник Михайлів забрали істребків та поїхали на облаву до с. Новосілка. Ми розійшлися по селі та побачили двох хлопців, які їхали на конях в напрямі с. Юстинівка. Ступак наказав нам цих хлопців дігнати та постріляти. Істребки вернулися з нічим та сказали, що “бандьори” повтікали. Ступак дуже розізлився, почав на нас кричати та післав до Підгаєць за большевиками та польськими істребками. Коли ці прибули, Ступак нагнав нас до району, кажучи: “Ви скорше б мене видали “бандитам”, як їх половили”. Вечером він скликав мітінг та сварився з Григоровом, що його бійці знаються з “бандитами”. Григоров почав нас лаяти та сказав розійтись до своїх приміщень. По хвилині він зайшов до нашої салі та сказав: “Ви не слухайте того, що він на вас кричить. Я піду з вами в кожну деревню і не буду боятися, бо я знаю, що ви добрі бійці”. (Опис Ступака: високого росту, біля 45 років, обличчя кругле, волосся і брови чорні, очі жовті, ніс короткий і грубий). (Опис Михайлова: середнього росту, літ біля 35, блондин, обличчя худе і подовгасте, очі сиві, ніс подовгастий – тонкий, дещо горбатий, ступінь – капітан). Першим нашим участковим був Лабачук Дмитро, родом з Карпат. Після нього був Манастирський Василь з с. Носова, а відтак Самборський з с. Білокерничка [Білокриниця]. Коли Самборський дістав участок в с. Білокерничка, заступник Григорієва — Калінін призначив мене участковим в Підгайцях. В той час, коли мене призначили участковим, начальником МВД став Юрієв. Участковим був до 10.XII.45 р. Опісля я зайшов до Калініна та попросив його, щоби він дав мені відпустку. Він звільнив мене на 4 дні і дав мені на це розписку. Під час моєї відпустки, Калінін, із незнаних мені причин застрілився. Я, довідавшись про це, до служби вже не вертався. Вдома я просидів три місяці. Зимом 1946 р. Григорієв припоручив лейтенантові гарнізону в с. Теляче мене арештувати. Дня 8.11.1946 р. мене арештували та відставили на МВД до Підгаєць. На джурці я стрінув Григорова, який запитав мене, чому я втік зі служби. Я відказав, що мене звільнив Калінін і, що я на це маю розписку. Григорієв це вислухав і кудись відійшов. Кілька хвилин пізніше на джурку прийшов нач. МВД Юрієв. Він запитав мене, за що я тут попався. Я розказав Юрієві те саме, що Григорови. Тоді він сказав, щоби я взяв собі ще одного чоловіка та нарізав дров. Я взяв зі собою, якогось чоловіка зі с. Вербів, який сидів в тюрмі за невиконання його

роботи в десятці (він був десятником) і ми пішли до роботи. Вечером ми повернулися знова на дижурку і там переночували. Слідуючого дня рано, на дижурку прийшов Юрієв та казав нам йти додому, в селі “харашо” проголосувати, а він колись ще нас покличе.

Дня 12.II.46 р. мене знова покликали на МВД. Я зайшов до канцелярії Юрієва та зголосився. Він сказав, що я дальше маю бути істребком. Я почав просити, щоби він мене від цієї роботи звільнив. За мною обстав голова с-ради с. Теляче. Я приобіцяв Юрієви горілки, бараболь, муки і він виставив мені документ. Ще цього дня я повернувся додому та продовжав працювати на своєму господарстві. За якийсь час до мене додому зайшов голова с-ради Перепелюк та сказав мені, що маю бути посильним при с-раді. Я зразу на це не хотів погодитися, але Перепелюк почав зі мною сваритися, говорячи, що він наділив мені хату і поле, а я не хочу його послухати. Після такої розмови я був змушений прийняти запропоновану ним працю. Моїм завданням було замовляти підводи, розводити большевиків на обід і т. п.

Одного разу я стрінув в селі л-та Савчука, який був прикріплений до с. Телячого (середнього росту, літ біля 47, обличчя подовгасте, волосся жовтаве, очі сиві, ніс довгий — тонкий, убраний у військову уніформу, на пагонах три зірки). Він покликав мене до канцелярії, в якій в той час не було нікого, і почав до мене говорити: “Слухай Шиш, я тобі дам завдання. Ти і так не маєш що робити, а щоби ти не дармував, я тобі дам одне завдання. Як ти його виконаєш, дістанеш добру “получку”. Я запитав його, яке це має бути завдання. Він сказав, що в мойому селі криються “бандьори”. Я маю вислідити, де вони скриваються, а за це одержу гроші, за які буду міг харашо вбрати себе і свою жінку. Я на це погодився та обіцяв, що коли побачу повстанців, то його негайно повідомлю. На цьому наша розмова закінчилася та Савчук від’їхав до району. Я за ніким не слідив та Савчук вже мене більше не покликав.

Буду говорити правду:

До агентурної роботи мене завербували весною 1946 р. Якубець і Савчук. Це відбулося в слідуючий спосіб: Одного вечора в с. Теляче хтось поранив участкового Гричак Петра родом із с. Новосілка. Слідуючого дня рано до мене приїхали большевики. Я хотів зайти до канцелярії, щоб довідався, за чим вони прїхали. Я на дорозі побачив арештованих людей та зупинився біля них. Саме тоді з канцелярії вийшов Якубець та закликав мене до себе. Він знав мене ще як я був істребком в Підгайцях. Ми звиталися та Якубець запитав мене що я

зараз роблю. Я відповів, що працюю посильним при с-радї та в себе на господарстві. Він сказав, що він дасть мені кращу працю. Я буду участковим в с. Теляче, бо Гричак то дурак, а мене істребки будуть слухати. Я відповів, що участковим не буду, бо зі мною може статися те саме, що з Гричаком. Якубець почав мене запевняти, що мені нічого не буде, що в Підгаєцькому районі залишилося ще кілька «бандьорів» і то лише в сс. Новосілка, Мужилів і Теляче. В Бережанському, Монастирецькому, Станіславівському районах їх вже зовсім немає, а тому, що в нас є нездале населення, яке дає їм харчі, гроші та їх скриває, вони тут ще задержалися до сьогоднішнього дня. Ця «хом'яківська держава», бо вони сидять по дірах, як хом'яки довго існувати не може. Та коли не хочеш бути участковим — продовжував далі Якубець, я дам тобі іншу працю. Ти будеш працювати не багато, але за це діставатимеш добру платню. Тоді я запитав, яку саме працю він мені хоче дати. Якубець сказав, що я повинен слідити за «бандьорами» і запитався, чи я на це погоджусь. Я відповів, що я радо на це погодився б, тільки не знаю, як за ними слідити, бо в своєму селі ще нікого не бачив. Якубець почав кричати, що я говорю неправду, що наше ціле село «бандерівське». Тоді я запитав його що буде зі мною, як хтось про мою працю довідається. Він запевнив, що про це не знатиме ніхто. Після цього я пристав на його пропозицію. Якубець пообіцяв мені мануфактуру, гроші і т. п. Він сказав, що я можу підшукати собі якогось бідняка, який помагав би мені в моїй праці. Вам треба слідити за всіма рухами «бандитів», продовжував далі Якубець. Бувають такі випадки, що ми зайдем до Мужилова, а «бандьори» втікають до Телячого. Ми – до Телячого, а «бандьори» – до Новосілок. Тому нам треба такого чоловіка, який це все буде бачити і нам доносити. В твоєму селі є ціла купа місцевих «бандитів», а до того ще і чужі заходять. Ти будеш слідити за такими «бандитами» (він витягнув із сумки список та почав читати): Сорока Олекса, Сорока Гринько, Сорока Федір, Рейтер Петро і Івашків Іван. Він запитав мене, чи ці люди перебувають в селі. Я сказав, що зараз не знаю, де вони знаходяться, але буду старатися їх вислідити. Якубець знова мене запитав, чи я їх не бачив. Я відповів, що не бачив. «Як ти не бачив – каже він, ти ж з ними – розмовляв. Ми одного зловили і він нам про все розказав. Якщо ти нам не віриш, то поїдеш з нами до району і я там тобі його покажу. Там собі з ним поговориш та він тобі скаже, чи ти з «бандьорами» не розмовляв та чи не збирав для них харчів». Я виправдувався, що жодних харчів не збирав та з «бандьорами» не стрічався. Тоді Якубець почав мене поучувати, як я маю слідити. Я маю вечером ходити по селі та, коли побачу десь світло, або замасковане вікно, я повинен до цієї хати заглянути. Я маю слідити, до кого повстанці

заходять вечеряти, хто пере їм білля, котрою ходять дорогою, в кого заночовують і т.д. Коли б я щось такого завважив, повинен негайно поїхати верхом до району та повідомити МВД. Вони машиною заїдуть до села та когось зловлять або уб'ють. За це я одержу гроші. Я запитався, як “бандьора” виглядає. Тоді Якубець розізлився і сказав, що я бачив, як до Підгаєць привозили вбитих. Вони різно вбираються та носять різного роду зброю. Слідити за повстанцями я мав в слідуючий спосіб: Коли повстанець зайде до когось на вечерю я мав ждати в укритому місці поки він з хати не вийде. Тоді слідити до кого він зайде ночувати. Там прислухуватися, чи господар не виходить закривати за ним криївку. Приглянутися де ця криївка знаходиться. Розвідувати чи в селі немає яких хворих, або ранених та хто їх лікує. Коли б мене вечером стрінули большевики, я мав подати кличку “Пружина”. Тоді вони мене не будуть задержувати. Перестерігав, щоби я часом не подав клички “бандьорам”. Відтак Якубець почав знова говорити, що “бандьорів” вже не багато та, що вони привозять і по 30 вбитих до району. Незабаром усіх виб'ють і тоді заживемо культурним життям. Він написав заяву, що я добровільно погоджуюся співпрацювати з органами МВД та сказав її підписати. Тому, що я неграмотний, я поставив лише три хрестики, опісля Якубець під сподом підписав мене. Він наказував, щоби я про це не говорив навіть жінці, бо може післухати син і розказати другим людям. Ці розкажуть “бандьорам”, а тоді, знаєш... В Телячому вербів ще багато. На цьому наша розмова закінчилася (Опис Якубця: низького росту, біля 25 років, обличчя кругле, очі жовтаві, ніс короткий – грубий, уста широкі, ступінь ст. лейтенант). По цьому Якубець вийшов, а до канцелярії зайшов Савчук. Він почав говорити, що він знає, що я погодився працювати з Якубцем. Казав, що я можу також доносити до нього, бо він, а Якубець – то все одно. Потім він почав мене поучувати, як слідити за “бандьорами”. Він оповідав те саме, що і Якубець. Рівнож казав мені, заходити до родин підпільників та намовляти, щоби їх сини поголошилися. Повстанцям я мав розповідати, що чув в районі, що зголошених з повинюю про ніщо не питають. Коли б хтось за моєю намовою зголосився я мав за це дістати гроші. За ці гроші радив мені Савчук побудувати стайню, яку по його словам, спалили “бандьори” (вдійсності її спалили большевики). Ці всі обіцянки мене заманили до агентурної праці. Я сказав Савчукові, що працювати буду, але прошу, щоби звільнити цього чоловіка, який сидить під машиною, бо він нічого не винен. Винуватий є його брат, а вони з братом в згоді не живуть. Я просив, щоби цього чоловіка звільнили тому, що люди бачили як я з большевиками розмовляв та могли б подумати, що це я причинився до його арештування. По якомусь часі Лапшинського Івана (так називався той

чоловік) його звільнили та повернули йому пограбоване майно. При від'їзді, Савчук сказав, щоб я починав працю, а вони або повідомлять мене телефонічно, коли прийти до району, або він сам прийде до села. Большевики від'їхали, я пішов додому.

Незабаром мене покликали телефонічно до Підгаєць на МВД. Я пішов до району та зайшов до канцелярії Якубця. Вона міститься на поверсі з північної сторони. Канцелярія має одно вікно, по середині столик, двоє крісел, тапчан та полиця з якимось паперами. В канцелярії я застав Савчука. Він попросив мене сідати та запитав, як мені йде робота. Я сказав, що наразі не прослідив ще нічого. За кілька хвилин до канцелярії прийшов Якубець та запитав мене про те саме, що і Савчук. Я відповів йому так, як Савчукові. Він розізлився та почав клясти. Опісля запитав мене, чи я вмію писати. Я відповів, що ні. “Як же, і ти був командиром істребків – сказав він – писати не вмієш”. При цьому обернув мене до стіни та сказав, щоб я признався, бо мене застрілить. Я сказав, що нехай стріляє, однак я писати не вмію. Відтак обернув мене до стола, дав ручку та казав писати, що вмію. Я однак обертаяв ручкою в різні сторони і нічого не написав. Я сказав, що можу поставити хрестики, більше нічого писати не вмію. Якубець сказав, що хрестики вже давно минулися, а вони вірять лише в зірку. Потім відібрав від мене ручку та запитав, чи я буду солідно працювати. Я відповів, що буду. Тоді він сказав, щоб я розвідував, які клички мають “бандьори”. Я відповів, що не знаю, про що маю розвідувати, бо не розумію, що то таке кличка. Тоді він пояснив мені, що напр. “бандьора” називається Петро, Іван, а його кличуть Лопух, Будак і т. п. Він сказав, щоб я слідив за повстанцями, які мають клички: “Сосна”, “Лист”, “Дмитро”, “Чорний”.

Коли я прийшов другим разом на МВД та не приніс жодних матеріалів, Якубець хотів мене бити та замкнути до тюрми. Я приобіцяв йому, що на другий раз щось просліджу. Він наказав мені слідити за Івашків Іваном, Сорока Олексою (був фінагентом / 1942 р.), Сорока Гриньком (був бухгалтером колгоспу в 1940 р.), я сказав, що Сорока Олекса виїхав до Німеччини, але він не хотів вірити. Я повернувся додому, однак не слідив за ними, хоч міг це робити. Періодично до району не ходив. Коли одного разу мене знова покликали до району, я сказав, що через Теляче переходило 50 “бандьорів”, які пішли в напрямі Козови. При цьому я зазначив, що вони переходили попередньої ночі. Якубець зараз пішов до телефону та подзвонив до Козови. Відтак обернувся до мене та сказав, щоб я встромив руку в його кишеню, бо в нього болить рука. Я встромив руку в його кишеню та запитав, що дальше робити. Він відповів, щоб взяти собі це, що там є. Я витягнув 50 крб. Опісля він запитався, чи я знаю Ярового із Мужилова, того, що

був істребком в Підгайцях, я сказав, що знаю. Тоді він сказав, щоб я запитав Ярового, як він працює та яку за це бере платню. Рівнож сказав, що як буду так само працювати, то матиму таку саму платню.

Слідуючого дня, в неділю пополудні я пішов до Мужилова та стрінув Ярового, який пас на лані червоно-білу корову і теля. Я сів біля нього на траву, дав йому закурити і почали розмовляти про різні справи. Відтак я запитав його, чому його МВД хвалить та попросив, щоб він мені розказав, як він працює. Я признався йому, що працюю на такій самій роботі, тільки мені чомусь добре не йде і Якубець зі мною цілий час свариться, а останньо хотів ще й бити. Я не знаю чи Яровому про мене щось на МВД говорили. Він однак нічого не відпирився, лише сказав, щоб я краще працював, і мені буде робота йти так, як йому. Я запитав його, що він вже зробив та яку йому за це дали платню, бо передімною його хвалили, що він добре працює. Яровий сказав, що чогось великого він не зробив, а вже дістав за те 800 крб. Ці гроші дістав за те, що показав в с. Мужилів дві порожні криївки. Я також розповів йому, за що дістав 50 крб. Опісля я запитав його, чи він не міг би прийти до мого села та допомогти мені щось вислідити, щоб я також дістав стільки гроші. Він сміявся з мене та сказав, що йому не можливо ходити ніччю по чужому селі, бо хтось може його заглянути і він не матиме на це жодного оправдання. Казав, що один раз ще можна би якось скрутити, але другим разом не вдасться. Я признав йому рацію та сказав, що мені радили большевики спільно працювати. Потім я попросив його, щоб він коли-небудь вдень зайшов до мене, а большевикам скажемо, що працюємо спільно. Яровий приобіцяв колись до мене зайти. На цьому ми закінчили розмову і я пішов додому.

За якийсь час я знова зайшов до Якубця та зголосив йому, що бачив, як через с. Теляче їхали на конях повстанці в напрямі Мужилівського лісу. Якубець сказав, що я говорю правильно, бо з Божеківського млина телефонували, що “бандити” забрали 48 кірців муки та 4 безроги. Цим разом припоручив мені слідити тих людей, що попередньо, а крім цього сказав, що, коли висліджу Рейтер Петра або Хому Федя дістану за це добру нагороду. Я сказав, що постараюся це зробити. Якубець радив мені, дібрати собі помічників, щоб робота йшла краще. Я сказав, що боюся кого-небудь ангажувати до роботи, бо можу провалитися. Якубець сказав, що можу взяти собі до помочі Добромиль Анну Андріївну, яка скорше була арештована та погодилася співпрацювати з МВД. Савчук, який був присутний підчас нашої розмови, радив взяти до помочі Петрів Явдоху, яка також, як він казав, погодилася з ними співпрацювати та за це він її звільнив з тюрми. Він сказав, щоб до них зайти та в якийсь

спосіб домовитися про співпрацю. Я запитався, чи вони погодяться, Якубець запевнював, що вони погодяться напевно. Вийшовши з МВД, на місці біля будок, я стрінув Ярового. Ми звиталися та й йому розказав, що мене сьогодні на МВД похвалили та намітили мені помічників. Яровий сказав, що він також має помічників, це два молоді хлопці, один із них навіть син його швагра. З ними робота йому йде навіть досить добре. Я сказав, що він має добрих працівників, бо такі хлопці можуть більше розвідати, чим старі. На цьому ми розмову закінчили та розійшлись.

Тепер я почав вечорами ходити по селі та слідити за рухами повстанців. Одного вечора я зайшов до Добромилі Анни, однак її не було дома. Я тоді пішов до Петрів Явдохи, але тому, що в неї вже не світилося, я вернувся додому.

По деякому часі я пішов до району та зголосив Савчукові, що в Телячому були “бандьори”, забрали безрогу та пішли до лісу. Савчук сказав, що такий донос нічого не варта, бо “бандьори” безрогу забрали і “бандьори” її кушають, а большевикам з цього немає нічого, лише знають, що забрали. Я оправдувався, що не маю з ким працювати, бо тих дівчат ніколи немає вдома. Савчук питався, чи я стрічався з Яровим. Я підтвердив. Тоді він сказав, щоб другим разом ми обидва до нього зайшли. Я попрощався та вийшов. На місті стрінув я Ярового, який продавав ковбаси, та сказав йому те, що говорив Савчук. Яровий відповів, що він про це вже знає. Ми домовились, що прийдемо за три тижні в суботу.

Одного дня зрана я зайшов до Добромилі Анни. Я спершу пропонував їй продати мені приладдя від ткацького варстату, а відтак запитав її, в який спосіб вона вийшла з тюрми. Вона почала говорити, що з тюрми втекла та я її перервав і сказав, що це не правда, бо я точно знаю, що вона підписала заяву і за це Якубець її звільнив. Рівнож я сказав, що Якубець припоручив мені з нею пов'язатися. Вона почала перечити та говорити, що вона про цю справу нічого не знає. Тоді я перестав з нею говорити та вийшов. Цього ж дня я зайшов до Петрів Явдохи та попросив, щоб вона продала мені гак до гакування бараболі. Потім запитав її, чи вона може втікла з тюрми. Вона відповіла, що її звільнили. Тоді я сказав, що Савчук мені говорив, що вона підписала заяву та погодилася з ним співпрацювати. Вона змішалася та нічого на це не сказала. Я сказав, щоб вона мене не боялася, бо я також заяву підписав, а Савчук припоручив мені з нею пов'язатися. Вона має мені допомагати. Петрів рівнож відмовилася та сказала, що добре, що Савчук її звільнив. Вона тепер його не боїться та співпрацювати не буде. Від тоді я про цю справу більше з

нею не говорив, лише часом вечором підглядав біля її хати, бо большевики говорили, що до неї заходять повстанці. Я однак не запримітив нічого.

Означеного дня я зайшов до Підгаєць та в канцелярії МВД стрінув Савчука і Ярового. Вони щось між собою розмовляли. Савчук запитав мене, що я сьогодні доброго приніс. Я відповів, що вечорами ходив в село на розвідку, однак не прослідив нічого. Савчук почав кричати, що я зле працюю та, що Яровий на багато краще від мене вив'язується зі своїх обов'язків. Він саме підслухав розмову "бандьорів", які лежали під лісом. Він про це негайно повідомив участкового в с. Мужилів, але заки цей повідомив їх, "бандьори" вже були вибранися. Коли МВД-исти прийшли на це місце, застали тільки порозкидувану соломку. Відтак Савчук сказав, що ми повинні один одному помагати, бо Яровий працює сильніше, а я слабше. Рівнож ми повинні один за другим наглядати, щоб котрий не хотів їх обманювати. Яровий запитав, в який спосіб ми маємо собі помагати. Савчук сказав, що одного вечора я маю бути в Мужиліві, а слідуючого – Яровий в Телячому. Коли Яровий сказав, що це буде погано, бо нас скоро розкриють, Савчук сказав, щоби ми робили так, щоби було лучше. Незабаром повернеться з курсу Якубець і він нас краще повчить. Ще перед цією стрічою якось до мене зайшов Яровий. Він запитав, що я вже вислідив. Це було на якісь свята. Я відповів, що нічого, бо і фактично нічого не був прослідив. Опісля, в неділю, я зайшов до нього. Випили горілки, пожартували та розійшлись. Коли ми оба слідуючого разу зайшли на МВД та не принесли жодних матеріалів, Савчук почав на нас кричати та грозити тюрмою. Він сказав, що Сорока Олекса і Гринько вбиті під Тернополем, а всі інші скриваються в селі. Я відповів йому, що не маю з ким працювати, бо ті жінки відмовилися. Савчук наказав засідати біля їх хат та підглядати, бо вони напевно співпрацюють з "бандьорами". В той час до канцелярії увійшов Якубець, який сказав, щоби ми спільно працювали, бо Яровий працює краще, тому, що за ним наглядає участковий, а я працюю зовсім слабо. Я йому також розказав, що ті жінки, які мали мені в роботі помагати, відмовилися від цього. Якубець сказав, щоби ми йшли додому, а він тих жінок вже примусить працювати. Слідуючого дня большевики приїхали по Петрів Явдоху. Пригадую, що при відході з канцелярії Якубець остерігав нас, щоби ми не розконспірувалися перед "бандьорами" та уважали, щоби часом нас большевики вночі не постріляли. При тому він пригадав нам наші клички. Кличка Ярового – "Добиватель". По якомусь часі я доніс, що поза с. Теляче, від сторони Новосілки йшло 8 повстанців. Цього разу я вже з Якубцем не стрінувся,

бо він був арештований. На його місце прийшов якийсь інший більшовик (високий, біля 35 р., обличчя кругле, брунет, очі і брови чорні, ніс короткий, говорить багато на букву “ц”, пагони жовті з чорним паском, на них три зірки). Цього разу Савчук сказав, що вечером він приїде з більшовиками до нашого села, а я маю показати йому місце куди ходять повстанці. Я мав чекати на них за садом, від сторони с. Мужилова. Стрінувшись з більшовиками на означеному місці, я запровадив їх на засідку, також водив я їх попід ті хати, до яких заходять повстанці. Про це я довідувався в той спосіб, що ходив замовляти обід для якогось представника з району, господарі відмовлялися та самі казали, що до них заходять хлопці і вони не будуть мати що їсти. Я водив більшовиків до тих господарів: Телюк Дмитро, Федір Михайло, Яцюк Іван, Пузишин Михайло, Кардаш Антін (Кочаків), Жибак Олекса, Блажків Параскевія (Фаринова), Крутиголова Іван, Бойко Андрій, Піжевський Михайло, Багач Олекса. Вище згаданих господарів більшовики собі занотували та опісля біля них робили засідки. Більшовики висилали мене також на розвідку в ліс. Лейтинант, який прийшов на місце Якубця, казав ходити на розвідку до лісу від сторони с. Мужилова, в т. зв. Суливи, бо там на його думку мало скриватися багато повстанців. Він вчив мене, щоб я шукав в лісі за вербами, бо біля них можуть бути криївки. Казав також, що в лісі можна стрінути повстанців, які гріються до сонця, або сушать білля. Коли б я їх стрінув, то недалеко від того місця я мав підт[е]сати на дереві кору, або шматком зв'язати вгорі корчик. Також казав, шукати за викопаними “дернягами”, бо там недалеко мусить бути криївка. В густих корчах я мав шукати за втоптанними стежками. Щоб замаскувати свою правдиву ціль, я повинен був їхати до ліса за дровами, за травою, або за черешнями і т. п., щоб, зустрівшись з повстанцями я міг виправдати свою присутність в лісі. Рівнож я мав слідити за дівчатами, які йдуть з кошиками до ліса, бо вони напевно несуть повстанцям харчі. Також казав мені лейтинант глядіти в лісі за цивільними людьми, бо це може бути замаскований “бандьора”. Казав, що “бандьори”, щоб краще замаскуватися, ходять навіть в капелюхах. Коли б я стрінув в лісі такого чоловіка, я мав не звертаючи уваги перейти біля нього, а відтак знова вернутися, дивитися за слідами, куди він пішов. Казав також слідити за пастухами, які ходять з клунками до лісу. Головно за місцевими і чужими дівчатами, бо це можуть бути їх зв'язкові. Щоб я тільки не розвідав, мав про все негайно повідомити більшовиків. Лейтинант страшив мене, що коли б “бандьори” мене зловили, вибрали б очі, з тіла різали б паси, жарили на вогні і т. п. На розвідку до лісу я ходив кілька разів в неділю.

Часом брав зі собою коня, а часом ходив без нічого. Якщоб мене був хтось стрінув я казав би, що шукаю за конем, коровою, козою.

Мабуть в березні в селі біля канцелярії я стрінувся із згаданим лейтенантом. Він сказав мені, щоб я прийшов під ліс на гостинець і там показав йому, куди я ходжу на розвідку. Я зараз вийшов під ліс і там стрінув большевиків. Незабаром прийшов цей лейтенант та я водив большевиків по всіх ярах, ровах і вертебах, які я тільки знав. В той час в мужилівському лісі була облава.

Ще тоді, коли я контактувався з Якубцем, він дав мені 150 крб. та обіцяв платити тільки щомісяця. Рівнож тоді казав він мені слідити за Прокопишин Іваном, який зараз має бути великим “бандерівським” провідником. Його родичів зараз немає вдома, а він сам колись вчився в гімназії. Якубець запитав мене, чи я такого знаю. Я відповів, що знаю. В його домі наразі мешкає його бабка, але вона на нічому не визнається та він напевно вдома не скривається. Якубець мені наказав, ніччю засідати на його подвір'ю, дивитися в стайні, стодолі, шукати за свіжою землею, постукати попід стіни, бо там може бути його криївка та він, почувши стукіт, подумає що це його хтось кличе та відізветься. Коли б я щось таке запримітив, я мав якнайскорше повідомити МВД. Якщоб його зловили або вбили, сказав Якубець, легко буде скрутити голови іншим “бандьорам”. За це обіцяв він мені 5 тис. крб. і більше карбованців. Я дійсно хотів одержати таку суму грошей та рішив вишукувати Прокопишин Івана. Я заходив кілька разів на його подвір'я та шукав за криївкою. Я чувся безпечний, бо знав, що стара з хати не вийде. Коли тільки був я на МВД мене завсіди питали, чи я не довідався щонебудь про Прокопишина. Вони назвали мені його псевдо, але я забув. Приблизно в м. листопаді, я довідався, що Прокопишин Іван перебирався в білля в своєї тітки Вовк Марії. Про це я довідався в слідуючий спосіб: В мене в другому помешканні живуть родичі Гринчишин Федя по пс. “Піч”. Одного вечора зайшла до мого помешкання сестра “Піча” – Настя та розказувала, що хлопці дуже помарніли. “Досить – сказала вона – наш марний, але я бачила Прокопишиного, як перебирався в білля в хаті Марії, цей ще гірше худий від нашого”. Я зараз хотів піти переконатися чи він дійсно там перебирався. Але тому, що Настя сиділа в моїй хаті, я не міг вийти. Годину пізніше я пішов під хату Вовк Марії. Її хата знаходилася через четверте господарство від моєї. В хаті не світилося. Я наслушував, чи хто не говорить, але не почувши нічого, вернувся додому.

Слідуючого дня в селі були большевики та я, стрінувся з лейтенантом, який обідав в Верцюх Івана, розказав йому, що Прокопишин Іван є в селі та вчора вечером перебирався в білля в хаті своєї тітки

Вовк Марії. Лейтина[н]т сказав, щоб я добре слідив, то може мені дасться узнати, де його криївка, або де він скликає “бандьорів” та дає їм накази. Тиждень пізніше, я стрінувся зі Савчуком та розказав йому це саме, що і лейтинантові. Він припоручив мені також слідити за Фариною Федем, який втік з праці з заготзерна. Тиждень після цього, як я був в Підгайцях, я довідався, що Прокопишин Іван вбитий. Про це я також довідався від Гринчишин Насті. Одного вечора вона зайшла до моєї хати і каже: “От яка тепер біда, ще недавно жив такий гарний хлоп, а сьогодні вже не живе”. Я запитав хто такий. Вона сказала, що Прокопишин Іван. Слідуючого дня я зайшов до Івашків Осипа та побачив заплакану його дочку Зосю. Я запитав її чого вона плаче та сказав, що чув вчора вечером, що їх Іван вбитий. Я потішав її, щоб не плакала, та казав, щоб слідуючого дня прийшла до мене, а я викину їй карти. Вона сказала, що це правда, що він вбитий та що він недавно загинув, а вже тітчин Федь приходив рабувати його убрання. Може повернеться з армії ще Гринько і це йому осталобся. Про те, що Прокопишин вбитий, я зараз зголосив в Підгайцях. Розказав також, що довідався від його рідні, від Івашків Зосі, яка нарікала, що тітчин Федь, “Піч” вже приходив рабувати його вбрання. Савчук сказав, що він вже знає, що Прокопишин вбитий.

П’ять днів пізніше я зайшов до Івашків Осипа та побачив, що його дочка знова плаче. Я запитав її про причину. Вона сказала: “чи ж нема чого плакати. Казали, що Іван вбитий, а тепер приїжджала до тети його дівчина, щоб дати йому вбрання та харчі, а тітчин (“Піч”) такий добрий, що вже приходив рабувати його убрання”.

Незадовго я стрінувся з Савчуком і лейтинантом та сказав, що я довідався від Івашків Зосі, що Прокопишин Іван живе та розказав їм те все, що від неї почув. Савчук запитав мене, скільки років має та Зоська. Я сказав, що 12. Я сказав також Савчукові, що бачив Яцишин Петра, Івашків Івана, Хому Федя, Гринчишин Федя і Кузь Федя. Савчук поплескав мене по плечах та сказав, щоби я дальше так працював. Я сподівався, за це одержати гроші, одначе не дістав нічого. Лейтинант сказав, що вони тепер не будуть заїздити до Телячого, “бандьори” повилазять з київок і мені буде їх легко вислідити. Вони будуть товктися по Юстинівці і Мужилові та заганятимуть до с. Телячого всіх “бандьорів”. При кінці ще раз нагадав мені, що за вислідження Прокопишина Івана одержу добру “получку”.

Тепер почав я ще більше слідити за криївками та протягом двох місяців довідався про криївку Бордун Івана. Я думав, що там сидить і Прокопишин Іван. Про цю криївку я довідався від [...], який одного разу до мене зайшов та розказав, що в сусідстві біля нього роблять

криївку. Його жінка запитувала його, що так вночі гуркоче. Він про це її різно говорив так, що вона не зорієнтувалась, що там копають криївку. Коли він мені про це розказував він був трохи під “гумором”.

Одного вечора я зайшов під хату Сировець Тацьки — тітки Бордун Івана. Я хотів переконатися, чи до неї не заходить Іван. Коли я наблизився до вікна, на мене почав гавкати собака і я мусів скоро відійти, однак успів завважити там Бордуна. Я відійшов трохи далі та чекав, щоб собака перестала гавкати. По деякому часі я знова вернувся на те подвір'я, чекав може дві години, однак з хати не виходив ніхто. З цього я виніс висновок, що Бордун мусить там мати криївку.

За якийсь час я стрінув в селі лейтинанта, який вертався з Тернополя з якимись арештованими. Я розповів йому, що бачив в хаті Сировець Тацьки Бордун Івана. Я бувби вислідив, куди він пішов, але тому, що почали гавкати собаки, я мусів з-під хати втікати. Слідуючого дня большевики наказали голові с-ради, щоб дав розпорядження на ніч повпинати всіх собак. Цього разу я зголосив також, що Рейтер Петра - “Місяць” вбили десь над Стрипою. Лейтинант цьому не вірив та сказав, щоб дослідити, де він скривається.

Одного разу до села приїхав участковий з Мужилова та відібрав від Бойко Івана документи і дрова. Я сказав участковому, щоб віддав йому документи. Рівнож сказав йому, що працюю при агентурній роботі. Він хотів документ віддати, але в той час надійшов голова с-ради Перепелюк Михайло та казав документу не віддавати. Кілька днів пізніше приїхав цей участковий до мене та переказав, щоб я слідуючого дня зголосився на МВД.

Цього разу я хотів донести про криївку Бордун Івана, бо думав, що з ними скривається і Прокопишин. Я думав, що перший є командиром а другий старший від него і тому вони повинні разом скриватися. Бордуна я хотів всипати за те, що він ще за Польщі був мене подав до суду, а за Прокопишиного обіцяли мені багато грошей. Я хотів також всипати стару криївку, в якій колись скривався Гринчишин Федь. Я хотів занести до неї соломи — зробити леговище та тоді повідомити большевиків. Я слідив за криївками по таких господарствах: Думи Петра, Івашків Івана, Федів Василя, Кардаш Марії та Процик Теклі. З говорення людей мені здавалося, що там повинні бути криївки. З Яровим я більше не контактувався, тому, що він захворів на тиф і лежав в шпиталі.

За цілий час своєї праці я дістав з МВД 450 крб.

18.III.47 р.

25/5

* * *

№ 143/XXIV-4

Протокол допиту Федора Івановича Вербовецького

Р - 31

Справа ч: 4/47 р.

Вербовецький Федір

с/о РО МВД по пс. "Кіт".

Підгайці, 7.6.1947 р.

Протокол

Вербовецький Федір син Івана, уроджений 1909 р., в с. Ригайлиха, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., українець, малограмотний, (швець, музикант).

Я, Вербовецький Федір син Івана й Марії з дому Мнекуш, уродився в сім'ї селян середняків, яка складалася з шістьох осіб, а саме: батька, матері й четверо дітей. До шіс[т]надцять років життя я був при батькові й пас корови. До школи батьки мене не посилали зовсім. Відтак батько віддав мене на науку до шевця. В 1931 році покликали мене до польського війська. У війську служив я при легкій артилерії в м. Лодзі. До дому повернув я осінню 1932 р. і далі працював коло батьків на ріл[л]і. В селі працював на освітньо-культурному полі, належав до кружка Рідної Школи, був головою читальні "Просвіти". В 1933 р. оженився і почав жити самостійно.

В 1939 р. з приходом ЧА, підчас виборів до с/рад, вибрали мене депутатом і я підчинявся голові с/ради Кузик Семенові.

Одного разу зайшов до мене тодішній секретар с/ради с. Ригайлихи та завів зі мною розмову про добро й силу Рад. Союзу та про те, що він бачив в с. Новосілці якихсь незнаних йому людей, які скриваються. Далі говорив мені, що я повинен слідити за такими людьми, а коли побачу негайно йому зголосити. На це я погодився. Іншим разом при зустрічі з Ткачем (секретар с/ради с. Ригайлихи, яка підлягає новосілецькій с/раді) він говорив мені, що я повинен виготовити список людей, які ворожо ставляться до Рад. влади й агітують проти колгоспів. Відтак питаю мене, чи я бачив людей, які правдоподібно повинні б скриватися в нашому селі й є членами ОУН. Відносно цього я не міг йому нічого сказати, бо в дійсності нікого не бачив.

В 1940 р. був прикріплений до нашого села Шаповалов, який насильно змушував людей підписувати заяви до колгоспу. Найбільший натиск робив він на управу села, мовляв, ми повинні дати примір населенню. Перші заяву підписали: Твердушка Іван, Ткач Олекса і я. Однак колгоспу не створено, тому, що нас було замало.

Відтак я покинув працю в с/раді та став на працю в радгоспі (в с. Новосілці) в характері нічного сторожа. Тут працював я до німецько-більшовицької війни.

З приходом німецької армії до 1943 року працював я на господарстві. Одного разу під час жнив працював я на полі й тоді до мене підійшли двох прохожих муштин, які розказали мені, що вони втікають з німецького полону. Далше в розмові з ними я довідався, що вони походять з Харківської обл. й хочуть стати на працю в нашому селі. Мені в той час потрібен був робітник і я прийняв одного з них. Другого спровадив до с. Юстинівки й там він став на працю у Фофуліта Федя. Дуже часто приходив до мене той східняк, який працював на Юстинівці й старався наводити зі мною розмови на тему попередньої більшовицької окупації. Далше він дуже часто розмовляв на самоті з тим, який працював у мене. Одного разу він почав розпитувати мене хто в час більшовицької окупації був головою с/ради, секретарем, де був колгосп, хто працював в ньому. [Ко]ли я оповів йому, що головою с/ради був Кузик з с. Новосілки, а секретарем Ткач з с. Ригайлихи, тоді він сказав, що хотів би з ними дещо поговорити й щоб я показав йому де він мешкає. Після цього я бачив його, як він кілька разів розмовляв з Ткачем. Під час розмови з ним я довідався, що він хоче лишитись тут аж до приходу ЧА. Далше питав мене, чи я не міг би йому в цьому допомогти, а він за це мені колись віддячивбися. По цій розмові він став мені підозрілий. Я зараз про це все розказав Ганчарови – який походить з моєї рідні. По кількох днях прийшло до мене двох незнайомих мені людей, які запитали, чи тут мешкає Вербовецький Федь? В той час згаданий східняк був на подвір'ї і чув нашу розмову, негайно подався до хати, звідки через вікно дістався на противну сторону хати й почав втікати. Зауваживши це, ці осібняки пустилися за ним в погоню та почали стріляти з пістолів. Однак, помимо цього, східняк втік. Опісля я довідався, що він ранений в ногу й втік до Ткача Олекси й там скривається. Вечером, цього самого дня, забрав я його від Ткача та примістив його в Богуславського Кароля. Відтак про це все зголосив Ганчарови. Другого дня рано приїхали незнані люди й забрали його та цього, що був в с. Юстинівці. Де вони ділися, мені не відомо.

В 1944 р., коли фронт здержався над Стрипою, я ходив працювати до окопів, а відтак втік і скривався, тому, що німці забирали муштин в армію.

З приходом більшовиків в нашому селі квартирувало дуже багато війська (авіачастина), які ловили муштин і відставляли на военкомат. В той час на военкоматі, Калан Євгеній, родом з с. Новосілки (замешаний в Підгайцях), організував оркестру, до якої я зголосився. Оркестра начисляла 15-ть людей, а саме: Допко Стефан з Новосілки, Кучма Антін з с. Новосілки, Сабадах Стефан з с. Новосілки, Чемерис Грицько з с. Новосілки, Калан Дмитро, Калан Іван з с. Новосілки, Кузик Прокіп з с. Новосілки, Осип (прізвище забув) з с. Новосілки, Левко Микола з с. Ригайлихи, Чемерис Микола з с. Новосілки, Чемерис Іван (батько й син) з с. Новосілки, Кобельський Петро з с. Білокернича [Білокриниця], Коваль Петро з с. Бурканова, Золотниківського р-ну, і я. По деякому часі почали з оркестри забирати в армію, але я і ще кількох муштин як: Сабадах Стефан, Чемерис Гілько, Калан Дмитро, Левко Микола, втекли та почали скриватися. Я скривався до 1945 року. Більшовики дуже часто питали за мною та хотіли висилити родину. Одного дня молоти[в] я жито до посіву, більшовики обскочили господарство й зловили мене. З дому забрали мене до Підгаєць і тут замкнули на НКВД. На НКВД просидів я чотири дні, відтак НКВД-ист Калінін (застрілився сам) покликав мене на джурку. Разом зі мною покликав також Сулятицького Миколу і Твердушку Михайла з с. Ригайлихи. На джурці застали ми НКВД-иста Якубця, Зотова й міліціонера Галає. Мене почав допитувати Якубець. Він питав де я був через той цілий час, чому скривався, де скривався, я відповів, що втік тому, бо боявся йти на фронт, а скривався таки вдома. Опісля Якубець питав далі чи знаю Хоптія Гриця і де він зараз скривається. Далі питав чи знаю Левка Василя, Мандзина Павла. Я заперечив і сказав, що взагалі в нашому селі таких людей нема. “А начальника СБ знаєш?” – при чому вказав рукою на Сича Михайла, який стояв під стіною. “Він нам про все розказав, навіть про те, що ти робив “бандьорам” чоботи, та він списував в тебе хто скільки має дати харчів і що в тебе є криївка”. Коли я це все заперечив, тоді Якубець копнув Сича чоботом та сказав, щоб обернувся лицем до мене і сказав те, що він вчора говорив на мене. Сич обернувся і сказав, що він нічого не знає і що вчора нічого про мене не говорив. Тоді Якубець вдруге вдарив Сича кілька разів в лице і сказав, щоб він далі обернувся до стіни. Відтак Якубець приступив знова до мене й почав далі питати, чи знаю Сулятицького Миколу, який збирав харчі для “бандьорів”, де я скривався в той час, як він приходив за мною, де я взяв документів і чи є в

мене криївка. Я відповів, що Сулятицького знаю, але чи він збирав харчі про це мені невідомо. Дальше говорив я йому, що в мене нема жодної криївки. Літом скривався я на полі, а зимою на стриху в соломі. В соломі сидів навіть тоді, як була облава. Опісля я сказав, що я працював в оркестрі і мав документи, а скриватися почав аж тоді, як в мене їх хотіли забрати і відіслати на фронт. На тому Якубець перестав мене допитувати та сказав дижурному відвести мене до другої кімнати. В цій кімнаті я стрінув якогось більшовика, який сказав мені сідати, запитав, чи маю що курити, а закуривши, почав списувати мою автобіографію. Він питав мене як називаюся, яка в мене сім'я, скільки маю моргів поля, чому скривався і де. Я відповідав це саме, що Якубцеви. Коли він це все списав, казав мені підписати, а опісля покликав стрибка й казав, щоб мене відвести на дижурку.

Того самого дня, вечером, відставлено мене з іншими арештованими до в'язниці, де просидів 14-ть днів. З в'язниці на переслухання мене взагалі не кликали. Одного разу прийшов до мене з моєю жінкою Калан Іван і говорив, щоб я за посередництвом жінки постарався дещо з харчів Скоробогачеві (капельмайстер оркестри при НКВД), а цей витягне мене з тюрми. Я в це не вірив і не погодився. З в'язниці брали в'язнів до праці, до якої і я зголосився. Одного дня, коли я був при праці, прийшов до мене Калан зі Скоробогачем, який сказав мені, що забере мене до оркестри. Він забрав мене і повів на залю, де містилася оркестра. Від того дня я почав грати в оркестрі, яка була при НКВД. Тут застав я: Кубая Василя (або Володимир – точно не пригадую) з с. Завалова, Сулиму Сидора з с. Заставча, Калана Івана з с. Новосілки, Табаркевич з с. Мужилова, Залуцького Миколу з с. Сільця Підгаєцького. Тут грав п'ять тижнів, а відтак проголосили, щоб виробити собі документи. Одного дня пішов я на НКВД до канцелярії Логотова, щоб видав мені справку на Воєнкомат, де я мав одержати воєнний білет. Логотов почав випитувати, де я дів свій білет. Я відповів, що білет, який мені видав скорше воєнкомат, забрали істрибки, а прізвища їх не знаю, бо вони з Золотниківського р-ну. Тоді Логотов почав до мене кричати, називати мене бандитом і питався хто мені видав білет. Я сказав, що білет видав мені воєнкомат в 1944 році, тоді, як я грав в оркестрі, яка була при воєнкоматі. Дальше він питав мене, де я скривався через цей цілий час, що я заперечив і сказав, що я скривався вдома тільки тоді, коли була облава, а цілий час працював на ріл[л]і та здавав державі контингент. Це можуть підтвердити всі люди з мого села. Відтак Логотов уже спокійніше почав питатися, чи знаю Хоптія Гриця – "Чорта". Я сказав, що знаю, але де він тепер мені не відомо. Дальше він питав, що я робив з 1939-40-41 р. Я розказав йому, що працював

в с/раді, був депутатом, вписався до колгоспу та разом з Ткачем Олексою, тодішнім секр[е]тарем с/ради, слідив в селі за всіма рухами, а відтак Ткач доносив до р-ну. Логотов заінтересувався тим і сказав, що коли даліше буду працювати чесно для Рад. влади, то він постаєється, що я буду вільний, а навіть дістану ще за це плату. Я на це погодився. Тоді Логотов взяв кусок паперу, написав заяву під якою казав мені підписатися. Заява була приблизно такого змісту: *“Я Вербовецький Федір погоджуюся співпрацювати з органами НКВД. Працю свою буду виконувати точно й совісно, буду слідити за тими, які скриваються і тими, які ворожо наставлені до Рад. влади.”* Даліше він сказав мені що моїм псевдом буде “Кіт”. Ним послуговуватися тоді, коли буду писати записки до него. Тут Логотов припоручив мені вислідити Хоптія Гриця – “Чорта”, який повинен перебувати в нашому селі і сказав, що слідити маю не тільки в своєму селі, а там де буду, навіть по других р-нах. На тому ми покінчили, я попрощався з Логотовим і пішов до будинку, де містилася оркестра. Другого дня Скоробогач повідомив мене, що Логотов кличе мене до себе, додому. Я негайно пішов туди, а коли зайшов в хату, то жінка його сказала мені, щоб я хвилину зачекав в другій кімнаті, де зараз прийде Логотов. Зараз таки за мною до кімнати увійшов Калан Іван і Скоробогач, а відтак і Логотов. Логотов привитався з нами і почав говорити: “Ви послушайте, що я вам скажу, як маєте працювати, та кому підпорядковуватися, а також підпорядкую вам деяких людей.” Тут звернувся до Калана й сказав: “Ти Калан будеш мати зі свого села таких помічників: свою сестру Марію та Гайдукевич Наталію, а сам будеш підпорядковуватися Скоробогачеві.” Добре – відповів Калан. Мені підпорядкував Стацук Анну з с. Ригайлихи і Кучму Настю (моя родина) з с. Новосілки, яка в той час була ще арештован[а,] а скоро мала бути випущена. Я також мав підпорядкуватися Скоробогачеві. Відтак Логотов інстру[к-т]ував нас, в який спосіб працювати, на що найбільш звертати увагу, слідити за всіма рухами на терені нашого й сусідніх р-нів. Тут він визначив нам стрічі, кожного одного четверга й сказав, щоб повідомити сестру Калана й Гайдукевич Наталію, щоб також прийшли в той день до нього. Коли б ми зауважили, що десь квартирує відділ УПА, або хтось з підпільник[ів], про такі речі треба було голосити негайно, не чекаючи дня стрічі. Логотов цілий час кликав нас по псевдах. Калана - “Верез”, а мене “Кіт”. Яке було псевдо Скоробогача, не пригадую собі. У визначений день я пішов до Підгаєць і відразу зайшов до канцелярії Логотова. Тут застав Калана, який щось говорив з Логотовим. Я привитався з ними і сів на лавку біля вікна. По деякому часі прийшов Скоробогач, а за ним Стацук Анна. Тоді Логотов пере-

просив Скоробогача і Калана, а мене і Стащук Анну покликав до другої кімнати. Тут підпорядкував її мені та дав деякі вказівки відносно роботи. Говорив, як ми маємо в'язатися, в який спосіб працювати, щоб не звертати на себе уваги й дав їй псевдо "Зоря". На тому покінчив, Стащучка попрощалася і відійшла. Я лишився з Логотовим і розказав йому, що цеї ночі в нашому селі, коло хреста, в поблизу Зазуляка Андрія чути було кінський тупіт і якийсь рух. Опісля все втихло. Мабу[т]ьхтось там квартирує. Логотов сказав, що на перевірку вишле військо. Я попрощався з ним і вийшов. Переходячи через кімнату, в якій залишив Скоробогача й Калана, побачив я Калан Марію і Гайдукевич Наталію. Вийшовши на коридор, хвилинку задержався та закурился папіроску. В той час я почув як Логотов говорив: "твое псевдо Гайдукевич буде "Коробка", а твоє Маріє "Зірка". Дальшої розмови не год[е]н було зрозуміти й я пішов на місто.

Одного вечера я зауважив, як коло Загірного Василя переїжджала якась фіра, а за нею йшли озброєні люди. На дру[ги]й день пішов я до р-ну й зголосив про це Скоробогачеві. Він сказав, що зараз повідомить про це Логотова, який перевірить, чи це були "бандьори", чи більшовики. Мені казав добре слідити, може дасться когось зловити, за що дістанем нагороду.

Другого тижня, в четвер рано прийшла до мене Стащук Анна і сказала, що бачила коло Мандзин Наталки кількох озброєних людей, які напевно могли там заквартирувати. Я сказав їй, щоб вона сама пішла до р-ну й зголосила про це, бо я сьогодні не маю часу. Вона так і зробила. Другої ночі приїхали в село більшовики, перевіряли деякі господарства й робили засідку коло Мандзин Наталки. Я кожного тижня в р-н не ходив, бо не мав що доносити.

Перед Різдвяними Святами Стащук Анна їздила на кірат молоти збіжжя до Питля Грицька й там бачила, як зі стодоли показався якийсь чоловік, а побачивши її сховався знова. Про це вона зголосила мені. Я в той час був зайнятий роботою чобіт і сказав їй, щоб вона пішла сама зголосити. Більшовики негайно приїхали й перевели в Питля ревізію, а нічого незнайшовши від[і]їхали. В цей час перед Різдвом, я був в Підгайцях, а стрінувшись з Скоробогачем, сказав йому, щоб зробити засідку коло мене, бо я сподівався, що до мене може прийти Хоптій Гриць – "Чорт". Скоробогач казав мені, щоб я ходив колядувати й при тій нагоді слідив за рухами в селі, може побачу в кого "бандьорів", хто збирає гроші й де їх відставляють, та щоб по святах прийти до нього й про все розказати.

По святах я пішов до Скоробогача і розказав йому, що в свята ходив я колядувати, а навіть сам збирав гроші, які забрали на церкву

до с. Новосілки. Вдійсності на свята я бачив партизанів, які навіть були в мене в хаті, але я йому про це не сказав. Тоді Скоробогач дав мені вказівки, що маю робити під час виборів, які мали відбутися 10.11.1946 р. Говорив мені, щоб уважати хто буде вести пропаганду проти виборів, хто буде розкидувати противибірчі летючки, хто буде писати противибірчі лозунги і про те все зголосити.

Повернувши додому, я не застосувався до вказівок Скоробогача, по селі не ходив, нічим не цікавився, тому, що “Чорт” сказав мені, що я сексот. Я думав, що він дещо знає про мене і тим не хотів звертати на себе уваги.

По виборах пішов я до Скоробогача й сказав йому, що нічого цікавого в селі не було, нікого небачив, а коли розкинули летючки й в котрий день, не знаю, бо я в той час лежав хворий. Скоробогач почав зі мною сваритися, казав, що я нічого не роблю і як так дальше буде, то я дістануся до в’язниці. Я запевняв його, що на будуче буду старатися і доложу всіх зусиль, щоб дещо довідатися, а дотепер я не міг, бо був хворий.

Зимою, точного часу не пригадую, прийшла до мене Кучма Настя і сказала, що Логотов переказував, щоб я прийшов до нього. Слідуючого дня пішов я в р-н, зайшов до Логотова й тут застав Кучму Настю. Логотов звернувся до неї і спитався, чи я є її вуйко. Настя сказала, що так. Тут він говорив дальше: “Ти будеш помагати вуйковій працювати, слідити за “бандьорами” і про те все, що я тобі скорше говорив”. Відтак звернувся до мене й сказав, що передає мені до помочі ще одного робітника, щоб краще і більше працював та давав цінніші матеріали. При тім сказав до Кучми, що її псевдо буде “Нора”, а моє “Кіт”. (Кучма Настя є сестрою підпільника “Байди”). Опісля говорив її, щоб вона сказала братові, щоб той зголосився, що йому нічого не станеться. Відтак звернувся до мене: “Ти йому вуйко, він заходить до тебе, ти повинен вплинути на нього і сказати що йому нічого не станеться”. Опісля Логотов сказав до Насті Кучми, що вона може відійти, а мені казав залишитися, та почав на мене сварити, мовляв, що я не даю жодних матеріалів і коли дальше так буде, то з цілою родиною поїдемо на Сибір.

Одного разу прийшла до мене Кучма Настя і сказала, що бачила в каміньоломах Антимиса Стефана з с. Новосілки [і] якогось мушину з рискалем, який щось там копав. Рівнож сказала, щоб арештувати Антимис Настю, до якої заходять “бандьори”. Вона напевно знає про їх бункри. Я знова сказав їй, що маю пильну роботу і щоб вона про це пішла сама зголосила. Після цього більшовики перевіряли каміньоломи та арештували вищезгадану дівчину.

В той час майор з новосілецького гарнізону скликав на перевірку усіх муштин. Мене також повідомив дижурний, щоб я зголосився. Однак я того дня не ходив, тому що це було свято. На другий день я довідався, що хто не ходив до перегляду, а після того зголосився, більшовики того б'ють. Я негайно пішов до Підгаєць до Скоробогача й розказав йому про все, при чому просив, щоб він пішов зі мною на гарнізон і вставився за мною. При тому питав він мене, що чувати на с. Ригайлисі. Я сказав, що в село заходять хлопці з СБ, які ходять по хатах за харчами. З ними я не стрічався і боюсь слідити, тому, що вони б мене зараз зловили. Зі Скоробогачем пішли ми в гарнізон. Він пішов до середини, а я остався надворі. По хвилині він вийшов і сказав, щоб я постарався горілки, бо зараз ідемо до Басараба Ілька на обід. Я пішов в село, постарався горілки і прямо пішов до Басараба, де вже був Скоробогач і ще один лейтенант і тут разом ми з'їли обід і випили горілку. При обіді лейтенант питався мене, де і коли я бачив хлопців з СБ. Я розказав йому, що бачив вечером, а рано бачив свіжі сліди на роздоріжжі, коло хреста. Лейтенант сказав, що будуть робити перевірку. По обіді лейтенант сказав, щоб я оставився, бо може майор схоче зі мною говорити. Відтак я довідався ві[д] того лейтенанта, що вони збираються в наше село на обласу. Я негайно вийшов на дорогу, а стрінувши Дребка Гриця, сказав йому, щоб він пішов на Ригайлиху і повідомив деяких людей, що в село прийдуть більшовики. Я повідомив тому, бо в мене в той час квартирувало кількох хлопців. По деякому часі я побачив, що більшовики вибираються і мене ніхто не буде покликував, я вслід за ними подався на Ригайлиху. Коли я прийшов додому, покликав мене майор до замісника голови с/ради й тут питався, чому я далше не чекав на гарнізоні, а відтак сказав прийти мені до нього слідуєчого дня, бо сьогодні не має часу зі мною говорити.

Другого дня я пішов на гарнізон і зголосився до майора. Він розпитував мене де скривається Хоптій Гриць та його брат Михайло, хто розкидав противиборчі летючки, хто писав лозунги і чи я сліджу за "бандьорами" та кому підпорядкований. Я відповів йому, що де скривається Хоптій Гриць, мені не відомо, а його брат Михайло працює в радгоспі в с. Новосілці. Далше говорив я йому, що сліджу за "бандьорами" й що я є підпорядкований Скоробогачеві. Тут майор сказав, що Скоробогач такий самий бандит, як і я і що ми оба нічого не робимо, та що за таку працю дістануся до тюрми. Казав мені на хвилину вийти, а до кімнати покликав Мнекуша Івана. По деякому часі вийшов Мнекуш разом з майором, який сказав, щоб ми за годину знова зголосилися та постаралися горілки й сала. Коли ми принесли сало й горілку він це все забрав від нас та сказав, що можемо йти

додому. З початком місяця березня 1946 р. пішов я до району і тут стрінув Скоробогача, який питає мене, що чувати в селі й які маю матеріали. Я відповів, що немає нічого нового, до села ніхто не заходить, бо великі сніги. Тоді Скоробогач почав мені знова грозити та сказав, що коли коло мене біда, то доношу і сліджу, а коли спокійно, то тільки обманюю його. Від того дня я більше з ним не стрічався, а відтак довідався, що Скоробогач пропав.

По деякому часі я пішов до Підгаєць і зайшов на НКВД, щоб забрати свій інструмент. Тут стрінув Рилова (зам. нач. РО НКВД), який почав до мене кричати й сказав, що ми музиканти видали “бандьорам” Скоробогача. Опісля Рилов сказав, щоб ми всі зійшлися і вибрали поміж себе другого диригента. У визначений день зійшлися всі музиканти, щоб вибрати нового диригента, але ніхто не хотів прийняти вибору. Тоді Рилов сказав, що диригентом буде той, кого він сам назначить, а покищ[о] можемо забрати інструменти і йти додому. Перед першим травнем повідомив мене голова с/ради, щоб я з інструментом зголосився на НКВД. Слідуючого дня я взяв інструмент і пішов до Підгаєць. Тут застав я вже зібраних всіх музикантів, на чолі з новим диригентом, яким був Бзовий (ім'я не пам'ятаю). Через деякий час ми вправляли, а на першого травня грали цілий день на НКВД. Вечером Бзовий повідомив мене, щоб я зголосився до Логотова. Таки того вечора я стрінувся з Логотовим, який сказав, що від с[о]годня буду підпорядкований Бзовому, при чому докоряв мені, що я занедбуюсь в праці і не даю жодних матеріалів.

В той час НКВД було арештувало Стащук Анну і Кучму Настю. Я стрічався кілька разів з її братом “Байдою”, який передавав через мене записки на НКВД. Що в них було писане, не знаю. По виході їх з тюрми Кучма Настя донесла мені, що бачила, як з с. Телячого переходили хлопці в напрямі с. Новосілки і там напевно скриваються. Я знову викручувався, що немає часу зголосити про це і сказав їй, щоб вона донесла про це сама. Дальше я нічого не доносив. По жнивях Бзовий повідомив мене через голову с/ради, щоб я знова прийшов з інструментом до р-ну грати з нагоди річниці побіди над Японією. Коли я стрінувся з Бзовим, то він знова, як звичайно, сварив на мене, що я нічого не даю та так довго з ним не стрічався. Я оправдувався тим, що маю багато праці на полі та нічого не бачу. Бзовий сказав мені, щоб я зголосився до Логотова. Я таки зараз пішов на його приватну квартиру. Логотов знова почав мені грозити, що посадить в тюрму, якщо дальше буде тривати такий стан. Я тлумачився, що цілий час я занятий жнивими, а дівчата, які мені підпорядковані, нічого не доносять, а навіть були арештовані. Тут

Логотов сказав, що це не моє діло для чого вони були арештовані, й казав, що мене стріне таке саме.

Осінню, часу точно не пригадую, прийшла до мене Стащук Анна і сказала, що бачила вечером дві фірі, позаду яких йшло чотирох узброєних мушкетерів та поїхали коло Коків до Сулятицьких.

Я пішов до Підгаєць та про це зголосив Логотову. Далше казав я йому, в той кут села напевно заходять “бандьори”, тому, що там дуже часто брешуть собаки. Логотов знова докоряв мені, чому я не піду перевірити, може собаки брешуть на цивільних, або собака на собаку. Казав, щоб я йому більше таких дурниць не говорив, бо він посилає там воєнних, а з того нічо[о] нема.

Перед Різдвяними Святами Стащук Анна сказала мені, що коло Коків Івана та Петра часто бачить “бандьорів”, які шляються до пізньої ночі. Про це все я зголосив Бзовому і сказав, що добре було б, щоб вони на Святвечір зробили там засідку. На Святвечір приїхав Галай Павло з більшовиками, які робили засідку.

Третий день свят прийшла до мене Стащук Анна та сказала мені, що вона йде до р-ну та питалася, чи не маю матеріалів. Далше говорила мені, що бачила на Святвечір Хоптія Гриця “Чорта” і ще трьох незнаних партизанів, які були в Дребка Петра.

Перед Новим Роком 1947 р. я зголосив Бзовому, що бачив кількох людей, які їхали верхом в напрямі с. Вівся. Далше сказав йому, щоб на новий рік зробили в нашому селі засідку.

При кінці місяця квітня прийшла до мене Стащук Анна та сказала мені, що бачила на хуторі Кадовби підпільницю “Іскру”, яка квартирувала в Посуньчихи. Про це зголосив я Бзовому таки того самого дня.

Перед Зеленими Святами я знова стрінувся з Бзовим і говорив йому, що добре було б зробити засідки на могилах впавших стрільців, бо в той час “бандьори” напевно будуть ставити хрести та робити вінці.

Це була моя остання стріча з Бзовим.

Дня 11.5.1947 р.

25/5

* * *

№ 144/XXIV-5

Протокол допиту Явдокії Петрівної Кузишин

Р-31

Справа ч.: .../47 р.

Кузишин Явдокія

с/о РО МВД "Горпина"

Підгайці, 2.7.1947 р.

Протокол

Кузишин Явдокія, уроджена 13.2.1923 р. в с. Телячому, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., українка, замужня за Петрів Василя, освіта 4 кл. Нар. Школи. с/о РО МВД від 1946 р.

Я, Кузишин Явдокія дочка Петра і Марії уродилася в сім'ї селян середняків, яка складалася з трьох осіб, а саме: батько, матір і я. На сьомому році життя батьки післали мене до школи в родинному селі, де я закінчила чотири класи Нар. Школи, а відтак помагала батькам на господарстві.

В 1938 р. померли мої батьки і я таки цього року вийшла замуж за Петрів Василя, родом з с. Литвинова. З чоловіком жила я до 1941 р., а відтак його мобілізували до ЧА. Відходячи до армії, чоловік лишив мене вагітною і за деякий час уродився син.

З приходом німецької армії я приняла собі до помочі на господарстві одного червоноармійця, який залишився і не хотів дальше втікати за більшовиками. Він працював у мене до 1944 р., а відтак коли фронт почав зближатися і більшовики почали підходити ближче наших околиць, прийшли вночі якісь узброєні люди й арештували цього східняка. Де він дівся, мені до сьогодні не відомо.

Під час німецької окупації в мене дуже часто квартирували повстанці і я їм допомагала чим тільки могла.

По приході ЧА мій чоловік зістав демобілізований, а повернувши додому, довідався від людей, що в мене була друга дитина, яка померла, покинув мене і пішов мешкати до своїх родичів. Я осталася сама й дальше вела господарство.

Дня 23.4.1946 р. прийшло до мене трьох більшовиків, які питалися, як я називаюся. Коли я їм сказала, що називаюся Петрів Явдокія, вони із здивуванням запитали: “А чому не Кузишин”. Тут я розказала їм цілу історію. Тоді один з них даліше почав випитувати мене чи я здала контингент і чи маю на це поквітовання. Коли я виказалася квітами, тоді цей більшовик сказав, що мушу піти з ними до канцелярії і справити в книгах помилки.

В канцелярії я застала кількох більшовиків, з яких один, якого кликали “Ванька”, запитався мене як я називаюся – Кузишин, чи Петрів. Коли я йому вияснила, він запитав мене, де подівся цей солдат, який працював в мене за німецької окупації в 1944 р. Я заперечила цьому і оправдувалася, що в мене не було ніякого солдата. Даліше цей більшовик питався хто його забрав. Я даліше обстоювала при своєму. Тоді в розмову вмішався Галай (міліціонер – провокатор), який питався мене чи я пригадую собі, як то він квартирував в мене з чотою повстанців. Я цьому заперечила і відразу зор[і]єнтувалася, що Галай мене підходить, бо в дійсності в мене не квартирувала ніяка чота. Тут Галай звернувся до якогось більшовика, який був в цивільному убранні і сказав: “Ти Павло поговори собі з нею”. Цей більшовик виглядав так: середнього росту, блондин, волосся чесане догори, очі сиві, ніс подовгастиий. Він питався мене чому я не хочу правди говорити, при чому казав мені, щоб я розказала про всіх бандерівців з нашого села, де вони скриваються, хто збирає для них харчі, які дівчата працюють в організації, хто ходить на зв’язки, хто проводить розвідку, хто пере білля, а коли це все розкажу, то він негайно пустить мене додому. Коли я даліше нічого не хотіла говорити і казала, що я нічого не знаю, Галай, який стояв на боці, сказав: “Нічого, ти всьо скажеш” та сказав, щоб я роздягалася. Коли я роздягнулася більшовики казали мені лягати на землю, одні держали за руки, а інші за ноги, Галай почав мене бити, при чому цілий час кричав, чи буду говорити правду. Одначе я нічого не обзивалася. Тоді один більшовик взяв залізний гачок від печі, насмарував його сіллю і почав ним мене бити. Одначе я даліше до нічого не признавалася. Тоді підвели мене з землі, почали викручувати руки і пальцями витискали очі. Я почала дуже кричати і тоді до канцелярії прийшов начальник “істребків”, казав перестати бити і в лагідний спосіб намовляв мене, щоб я сказала все, що знаю. Я даліше до нічого не признавалася. Тоді прискочило до мене кількох більшовиків, взяли мене за руки і ноги і кинули мною кілька разів до землі, а відтак Галай казав сідати на крісло, перехилив головою назад і почав ляти в ніс воду. Тоді я сказала Галайови, щоб лишив мене в

спокою, а я розкажу їм про все. Галай казав мені сідати і питався хто збирав для “бандьорів” харчі. Я відповіла йому, що в мене була Кардаш Анна, яка кілька разів приходила за молоком. Тоді Галай казав, щоб я показала де вона мешкає. Я від цього відмовлялася і сказала, що люди відразу зор[і]єнтуються, що [я] її всипала. Тоді Галай казав точно описати де вона мешкає, а мені казав принести до другої хати соломи, щоб я там відпочила. За деякий час я почула, що до канцелярії більшовики привели Кардаш Анну й почали її допитувати. Через стіну я чула, як вони били її, одначе про що її питали, я не могла зрозуміти. Опісля прийшов до мене Галай і питався мене кого я знаю [з] повстанців з с. Новосілки, Мужилова і Божикова. Я відповіла, що в цих селах я нікого не знаю, бо взагалі туди ніколи не заходила. По цих словах Галай відійшов.

Другого дня рано більшовики вивели мене на двір (це був Великдень), де я побачила таких арештованих дівчат: Кардаш Анну, Верцюх Анну, Івашків Катерину і Доброміль Анну. Усіх нас посадили на підводи й завезли до Підгаєць на НКВД. Тут примістили нас на дижурці. Опісля прийшов якийсь більшовик, який запитав хто з нас є станічною, а коли ніхто не відзивався, він списав нас усіх по черзі і відійшов. На дижурці сиділи ми через два дні, а відтак відставили нас до тюрми, звідкіля ще того самого дня покликали мене на слідство. Допитував мене якийсь більшовик. Він питав мене дальше про цього солдата, який працював в мене за німців, при чому сказав, що я його видала “бандьорам”, а може і сама вбила, а коли я заперечувала, тоді він почав мене бити нагайкою і хотів примусити мене говорити правду. Я до нічого не признавалася і він казав відвести мене на дижурку. Відтак я бачила, як вели на допит Кардаш Анну і Доброміль Анну, які на дижурку повернули доперва вечером. Цього самого вечера на дижурку привезли тяжко раненого Сороку з с. Телячого. Другого дня рано з дижурки вивели нас на подвір'я, де ми побачили двох забитих муштин і Галай почав питатися мене, чи я знаю цих людей. Я відповіла, що нікого не пізнаю. Тоді Галай вдарив мене кілька разів прикладом і казав відставити мене в камеру. Відійсності я пізнала їх. Був це Доброміль Андрій і Ковалишин Михайло. Цього самого дня пополудні мене знова покликали на слідство. Допитував мене якийсь більшовик середнього росту, обличчя подовгасте, брунет, зачесаний догори, очі чорні, убраний у військовому уніформі, жовті погони з одною зіркою Він питав мене, чи я працювала в організації, яких дівчат знаю крім Кардаш Анни і Доброміль Анни й де скриваються “бандьори”. Кол[и] я знова говорила йому, що не знаю, хто належить до організації, тоді він

почав мене страшити буками і різного рода тортурами. Я настрашилася і рішилася дещо йому сказати. Тут всипала я Гринчишиного Федя і сказала, що в Лушпинки Михайла повинна бути в стодолі криївка. Тоді більшовик запитав мене звідкіля я про це знаю. Я відповіла, що одного разу, коли в селі були більшовики, хлопці, які скривалися, бігли всі до цеї стодолі й по тому я орієнтуюся, що там мусить бути криївка. Вдійсності це була неправда, а я йому говорила тільки тому, бо боялася, щоб він мене не бив. На тому більшовик закінчив і відвів мене в камеру.

Другого дня рано прийшов до мене якийсь більшовик, сказав, щоб я зібралася і йшла за ним. На подвір'ї я побачила кілька підвод і багато більшовиків. Вони казали сідати мені на фіру та накрили мене палаткою. В дорозі я зор[і]єнтувалася, що їдемо в напрям Телячого. В селі більшовики, не здіймаючи з мене палатки, казали показати де є стодола Лушпинки, а коли я завела їх туди, вони почали шукати за криївкою. Одначе нічого не знайшли, запалили стодолу й казали показати де мешкає Бугай. В нього також перевели ревізію, де забрали збіжжя і сіно та з тим від'їхали до Підгаєць. В Підгайцях мене знова покликав цей самий більшовик на слідство й тут кричав на мене, що я його обманюю і не говорю правди. За це казав, що він вивезе мене на Сибір, а як ні то випустить додому і повідомить “бандьорів”, що я водила в с. Телячому, а вони мене повісять. Я дійсно настрашилася і рішилася розказати про все. Я сказала йому, що в с. Телячому скриваються такі люди: Хома Федь, Райтер Петро, Гринчшин Федь, Яцишин Петро, Курдун Іван, Івашків Іван і про всіх тих, хто впав з с. Телячого. Дальше він питав мене де вони скриваються і до кого заходять. Я відповіла, що про такі речі не знаю, що колись давніше заходили до мене, а де зараз вони скриваються, то цього не знаю. Тут він запитав мене, чому тепер до мене не заходять. Я відповіла, що колись була в мене криївка й вони до мене приходили, а зараз не приходять. Більшовик питав хто мешкав в цій криївці і скільки їх було. Я відповіла, що в криївці мешкало двох, а то і трьох людей, які цілий час писали руками і машинкою, а харчі доносив їм Сорока з нашого села. Одначе звідки вони були і які їх псевда цього не знаю. Дальше він питав мене, як довго вони мешкали в мене, яку мали зброю, чи чого не залишили в мене і як виглядали. Дальше він питав мене хто з дівчат помагає “бандьорам” і котра з них є станичною. Я відповіла, що про те не знаю, а “бандьорам” помагають майже всі дівчата з села. Тут я почала вичисляти: Кардаш Анна, Івашків Катерина, Верцюх Анна, Доброміль Анна, Федів Катерина, Валюх Паранька і Сендецька Паранька. В той час до кімнати ввійшов

начальник НКВД Юрієв, який переглянувши акта, сказав слідчому вийти з кімнати, а коли ми лишилися вдвійку, Юрієв звернувся до мене і почав говорити: “Бачиш Явдоха, як ти багато прогрішилася проти Рад. Союзу. Ти помагала бандьорам нас бити, скривала їх, а за це все можу післати тебе на Сибір і там можеш пропасти. Одначе я цього не хочу. Я хочу, щоб ти дальше спокійно працювала на своєму господарстві, а за це все мусиш мені вислідити всіх бандьорів в с. Телячому. Ти[м] ти оправдаєшся перед Рад. Союзом”. Я на це все погодилася, одначе застерегла йому, що тепер мені буде тяжче вислідити дещо, тому, що я була арештована й всі мене будуть оминати. “Нічого – сказав Юрієв – ти в розмові з жінками старайся в делікатний спосіб розвідати, що діється в селі, сліди за ріднями підпільників, чи вони часом не виходять в ліс, не виносять кому харчів, не комунікуються з ким і т.п., а про це все будеш мені доносити”. Я дала свою згоду. Тоді Юрієв взяв кусок паперу, написав заяву, яка була приблизно такого змісту: *“Я, Петрів Явдокія Петрівна годжуся на співпрацю з органами НКВД і буду слідити за всіма рухами, ворожими Рад. Союзіві в с. Телячому. Про все буду повідомляти органи НКВД.”* Тут Юрієв дав мені псевдо “Горпина”. Яким я підписала заяву і пояснив мені до чого це псевдо буде мені потрібне. Себе казав називати “Кочак”. Дальше Юрієв остерігав мене, щоб я про підписання заяви нікому не говорила і коли б прийшли ці люди, які скорше в мене мешкали в криївці, то негайно повідомити його про це. На цьому ми покінчили і Юрієв казав відвести мене на цю саме камеру, де я сиділа попередньо, а опісля казав джурному випустити мене додому.

За деякий час, будучи в Підгайцях, зайшла я до канцелярії Юрієва і він почав випитувати мене, що нового в селі. Я сказала, що хтось забрав Кардаш Анну, яка була разом зі мною арештована. Дальше я сказала, що рідня Івашкового перебуває в Кардаш Андрія, рідня Яцишиного Михайла перебуває в свого зятя Гринчишиного і Шустра Грицька, рідня Бугай Михайла переховується в с. Щепанові, Козівського р-ну, рідня Лушпинки Михайла переховується в с. Кальному, Козівського р-ну, але в кого, точно не знаю. Юрієв казав, щоб на слідуючу стрічу довідатися де перебувають “бандьори”, бо коли їх не виловимо, то вони вас всіх повивішують. Відтак він назначив мені слідуючу стрічу і я пішла додому.

Одного разу вечером я заглянула, як через моє подвір'я переходив Яцишин Петро і Івашків Іван. Вони надійшли від сторони поля і через подвір[']я Кузишиного Грицька пішли дальше в село. Дальше я підглядати за ними боялася, бо в селі люди, від мого арештування,

почали мене підозрівати. Дальше, від Соляка, який мешкав в той час на моїй хаті, я довідалася, що цеї ночі, коли я була в Підгайцях, хтось приходив до моєї хати і питав за мною.

На слідуочу стрічу я зголосила Юрієві, що нічого не вислідила, бо в селі мене підозрівають і хтось одної ночі приходив до мене, тільки, що мене тоді не було вдома. Тоді Юрієв сказав мені, що коли так, то я мушу перейти в інший р-н і там скриватися, а перед людьми говорити, що за мною шукають більшовики. За якийсь час більшовики мали за мною шукати і я знова могла повернути додому і тут дальше скриватися. Таким способом я мала маскувати підозріння, яке викликала на себе.

Другого дня я пішла до Козови і тут нанялася на службу в одної пані, яка мені була знана ще за німецької окупації. В Козові була я два місяці, а опісля пішла до с. Литвинова і тут кілька днів перебувала в свого чоловіка, а відтак пішла на с. Вівся до дво[ю]рідної сестри і в неї була через цілий місяць. Від сестри пішла я додому і тут від людей довідалася, що більшовики дуже часто питали за мною. По кількох днях я пішла до Юрієва і він почав випитувати мене де я через цілий час перебувала. При цьому він розказав мені, що він дуже часто в селі випитував за мною і всі думають, що він хоче мене арештувати. Дальше говорив, що можу бути спокійна, бо “бандьори” певно думають, що я з ним не працюю. Слідуочу стрічу назначив за три тижні.

По трьох тижнях я знова ходила до Юрієва, одначе жодних матеріалів йому не дала. Він грозив мені тюрмою і Сибіром і я від цього часу рішила до нього не ходити і оминати більшовиків.

Дня 4.7.1947 р.

Протоколував “Місяць”.

* * *

№ 145/XXIV-6

Протокол допиту Михайла Петровича Вовка

Р - 31

Справа ч.: .../47

Вовк Михайло

с/о РО МГБ “Федь”

Підгайці, дня 8.7.1947 р.

Протокол допиту

Вовк Михайло Петрович, уроджений 1900 р. в с. Телячому, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., українець, військовий, покінчив сім клас Нар. Школи.

Я, Вовк Михайло, син Петра та Явдохи, з дому Федів, уродився в сім'ї селян середняків. Сім'я складалася з десятих осіб, а саме: батьків, двох сестер і нас шістьох братів.

На шостому році життя я почав ходити до школи в родинному селі й по закінченні чотири класів залишив школу та помагав батькам по господарстві.

Коли в мене було шістьнадцять років вибухла світова війна і мене забрали на форшпан і тут я фірманив до 1918 р. В цьому році я повернув додому і зголосився до УСС. Мене приділили до третьої сотні, якою командував чотар Грицай Осип. Сотня, в якій я служив входила в склад першого куреня СС, який переходив чотиримісячний вишкіл в с. Ягольниці. По вишколі наш курень кинули проти російських військ, а відтак проти большевиків.

По розвалі австрійської імперії я повернув додому. Тут перебув я тиждень часу, а відтак зголосився до УГА і тут служив в курені Галія, який організувався в Підгайцях. По деякому часі наш курень кинули на українсько-більшовицький фронт під Винницею. Відтак я був ще на фронтах під Бердичевом, Коростинем, Білою Церквою, Київом і Одесою. Воював проти Денікіна, Колчака, більшовиків і Махна.

В місяці квітні 1919 р. я стрівся зі своїм братом Степаном, який був чотарем і він забрав мене до кадри, яка стояла в місті Бережанах. Тут дістав я ступінь старшого стрільця. В той час брат

Степан зістав перенесений до Підгаєць і тут став командантом міста, після чого стягнув мене до себе. В Підгайцях був я до часу доки поляки не прорвали фронту під Львовом. Після цього я знова зголосився в ряди УСС і пішов на фронт, де перебував до 1920 р., тобто до розвалу Української Держави.

Весною 1920 р. я попав в польський полон і тут в лагері стрінув брата Степана й ми рішили тікати.

Вдома перебував я до 1923 р. Опісля польський уряд покликав мій річник в польську армію. В польському війську я служив в 32 полку піхоти, який стаціонував в Любліні через вісім місяців. Після цього мене реклямували на час одного року. По році часу мене знова покликали в армію і приділили до 42 пп., який стаціонував в Білостоку. В цьому полку я записався на підстаршинську школу, з якої вийшов старшим стрільцем. По вислуженні війська я рішив дальше остатися в армії. Коли мою просьбу узгляднили, післали мене в полк на школу заводових підофіцерів, де я скінчив сьому клясу, а по школі дістав ступінь плутонового, а пізніше за відмінну службу подали мене до авансу й я дістав ступінь старшого сержанта. В польському війську був я до 1939 р.

В часі військової служби я оженився на польці Ромуальді Адамській (дочка колійовця) з якою по розвалі польської держави я приїхав до родинного села Теляче і жив з нею до 1945 р. Після цього її зліквідували, тому, що була полькою.

Одного дня більшовики робили облаву в с. Телячому й наловили багато мущин, між якими був і я. В Підгайцях при перегляді на воєнкоматі я подався десять років старшим і при помочі нашого голови с/ради, який сказав, що я є головою кооперативи, мене пустили додому. Після цього я дійсно став працювати в кооперативі. В союзі побачили, що я добре вив'язуюся в роботі й стягнули мене до Підгаєць. Тут працював я заготовщиком до 1946 р. Дуже часто союз висилав мене по різного рода товари до Тернополя, Борщєва, Струсова, Микулинець, Терєбовлі, Болєхова та багато інших міст.

Одного дня, вертаючи з головою союзу з Тернополя, подорожі стрінули якогось мущину (східняка) і він присівся на мою фіру. Він скоріше питався фірманів хто я такий. В розмові зі мною він питав мене, що я робив за Польщі, як мені жилося за польської держави. Я розказав йому, що служив в польській армії. Відтак він дальше питав яка була поведінка польських старшин із звичайними вояками, скільки я брав на місяць грошей, що за ці гроші можна було купити. Дальше розпитував скільки грошей заробляв звичайний робітник, скільки кваліфікований робітник та що за них можна було купити. Коли ми

доїхали до с. Ригайлихи і тут задержалися, щоб нагодувати коней, цей осібняк купив горілки та разом зі мною і іншими фірманами почав пити. При горілці він співав українських пісень: “Гей там на горі жінці жнуть”, “Як з Бережан до Кадри”, “Ми гайдамаки”, “Гей там на горі січ іде” та багато інших. Коли ми рушили далі в дорогу він дуже часто пересідав з одної фіри на другу і з кожним щось розмовляв. В Підгайцях він попрощався з нами і відійшов. За деякий час я був в Підгайцях і розмовляючи з головою МСТ Карпенком побачив, що попри нас переходив цей осібняк, який їхав зі мною з Тернополя. Я запитався Карпенка хто це такий і довідався, що він називається Іщенко й працює на НКГБ. При цьому Карпенко сказав, що це веселий чоловік і любить забавитися.

В місяці липні 1945 р. коли я вертав з товаришами з Тернополя подорозі задержали нас якісь озброєні люди, які забрали від нас фіри з товарами, а коло нас поставили стійку. Під вечір повернули нам підводи, виписали квіт за забрані товари і сказали вертати до Підгаєць і зголосити про це на НКВД. Товарів було на 90000 крб. Далі в дорогу ми не пускалися, а заночували в с. Новосілці.

Другого дня рано ми приїхали до Підгаєць, я пішов до голови союзу Хворостецького, дав йому квіт на товари і розказав, що нас подорозі стрінуло. Хворостецький забрав квіт і з ним пішов на НКВД. За деякий час, таки того самого дня, покликали мене і всіх фірманів на НКВД і тут Рябенко питав мене як це сталося і скільки було “бандитів” та по якому говорили. Я сказав, що було приблизно 50-ть, а говорили по[л]ьською, українською і руською мовою. Рябенко грозив мені, що посадить мене в тюрму, що буду мусів покрити кошти товарів, а вкінці казав їхати з воєнними і показати де то було. Я поїхав з військом і показав місце, де нас задержали повстанці та в який напрям від’їхали фіри. Більшовики шукали по житах, дивилися за слідами, але нічого підозрілого не запримітили. Тоді один з воєнних сказав: “От, які ми дураки. Бандьори п’ють пиво, яке забрали, а ми лазимо та ще й збіжжя людям толочимо”. Відтак ми повернули до Підгаєць і тут нам наказали йти додому.

По кількох днях мене покликали знова на НКВД і тут казали пізнавати арештованих, чи нема когось з тих, які забирали товари. Однак я нікого не пізнав.

По трьох тижнях від часу, коли забрали від мене товари, я стрінув завторга контори Мірошника, який сказав мені, що я знова поїду по товари та повідомив мене, що мене кличе голова союзу Хворостецький. Коли я зайшов на квартиру Хворостецького, яка містилася таки в союзі, застав я Іщенка, який сидів при столі, на якому стояла горілка і закуска.

Я привитався з Іщенком, а він попросив мене сідати, при чому налив горілки й ми втрійку випили її. Відтак Хворостецький вийшов з кімнати, залишаючи тільки мене з Іщенком. Тоді Іщенко почав випитувати мене як я називаюся, котрого року уроджений, де живу, а відтак витягнув з к[и]шені фото-картку і запитався, чи я знаю цього чоловіка. На фото-карточці я побачив молодого ще чоловіка з маленькими вусиками і борідкою в кримковій шапці, через плече мав пас і на ньому висіла пістоля. Іщенко запитав мене, чи я знаю цього чоловіка. Я відповів, що не знаю. Я вдійсності цього чоловіка не пізнав. В той час Іщенко зробив необережний рух рукою і я заглянув підпис “Хома”, який попередньо Іщенко закрив був папером. Іщенко даліше питав мене, чи я знаю Хому з с. Телячого, на що я відповів йому, що в нашому селі Хомів ж багато і я не знаю про котрого він питає. Тоді він запитав, чи я знаю Михайла Хому. Я відповів, що знаю, бо з ним я працював в кооперативі й він там працює до сьогодні. Даліше Іщенко питав мене, чи я знаю його брата, на що я відповів, що не знаю. Даліше питав мене Іщенко, чи я знаю Бойка, який зараз є секретарем с/ради, де дівся його син і хто за німців в нього скривався. На це знова відповів, що не знаю де дівся його син та хто в нього скривався за німців, тому, що в той час я в Телячому не мешкав. Опісля Іщенко добув із сумки якісь папери й пістоль, який положив на стіл, почав щось читати, а відтак звернувся до мене і сказав: “Слухай Вовк. Я про тебе все знаю, знаю, що до тебе заходили повстанці, тоді, коли ти мешкав в с. Телячому, знаю, що ти в польській армії був старшиною, а вкінці в порозумінні [з] “бандьорами” віддав їм товари. За це все підеш під суд і дістанеш кілька років тюрми. Одначе я знаю, що ти є добрий чоловік і я тебе хочу оправдати й щоб ти даліше міг спокійно працювати в союзі. Я маю для тебе роботу, в якій ти себе можеш оправдати, а саме, мусиш погодитися на співпрацю з органами НКГБ”. Я дійсно настрашився, що мене за це можуть посадити в тюрму й дав свою згоду. Тоді Іщенко взяв папір, на якому написав заяву приблизно такого змісту: *“Я, ни[жч]епідписаний годжуся співпрацювати з органами НКГБ. Я свідомий того, що за зраду тайни буду покараний по-закону. Вовк Михайло Петрович.”* Даліше Іщенко запевняв мене, що не маю чого боятися, що “бандьори” про це не довідаються тому, що ми працю будемо вести дуже конспіративно. Тут Іщенко дав мені псевдо “Федь”, а себе казав називати “Андрієм”. Першим моїм завданням, яке дав мені Іщенко, було довідатися хто скривався за німців у Хоми Михайла, де дівся його брат Федь і хто перебував за німців у Бойка та де зараз його син.

Одного разу, ідучи до с. Телячого, подорозі я стрінув Хому Михайла й сказав йому, що більшовики чомусь ним цікавляться. Те

саме я сказав і Бойкови. За деякий час я стрінув Іщенка в союзі та розказав йому, що про самого Хому я нічого не довідався, а його братів Степана і Дмитра в 1940 р. виве[з]ено на Сибір, а наймолодший Федь скривається, але де, то я не знаю. Відносно Бойка я сказав, що його син поїхав до Німеччини на роботу. Іщенко повчав мене, що найкраще про всякі речі довідуватися при горілці, тільки треба вважати, щоб забагато не випити, бо тоді не тільки, що нічого не довідаюся, але ще й про себе можу багато сказати. Слідуючим завданням, яке дав мені Іщенко, було розвідати, де подівся Прокопишин Іван, Райтер Петро, який був за німців гайовим. При цьому сказав, що як вишукаю цих людей, то вповні себе оправдаю.

За деякий час в неділю я був на обіді в Вовка Дмитра і від нього я довідався, що Прокопишин Іван скривається, а його батьки виїхали до Німеччини. Опісля, вертаючи з Підгаєць з Телюком Михайлом, я довідався від нього, що Райтер Петро, який був за німців гайовим, також скривається. Про це все я розказав Іщенкові. Іщенко говорив мені, щоб я обов'язково довідався між знайомими, чи навіть між родиною, де скривається Прокопишин, при чому сказав, що він є найбільшим “бандерівським організатором”. Казав, щоб на будуче довідатися про всіх тих, які скриваються в с. Телячому. При цьому він вичислив мені деяких людей з Телячого, які скриваються, а саме: Бурдун Іван, Кузь Федь, Івашків Іван, Ковалишин Михайло, Яцишин Петро, та багато інших, яких я собі точно не пригадую. Говорив також, щоб довідуватися коли “бандьори” роблять мітинги й про що на них говорять.

Через цілий місяць я старався не стрічатися з Іщенком тому, що нічого точно я не розвідав. По цьому часі стрінув мене Іщенко та почав випитувати про село. Я сказав йому, що зараз зайнятий працею і не маю нагоди слідити. Вечером боюся ходити по селі тому, що працюю в Підгайцях, а “бандьори”, кого стрічають вечером в селі на дорозі, наганяють спати, а часами навіть грозять, що застрілять. Відносно цих людей, які він мені подав попередньо, то я сказав, що господиня, в якої я мешкаю, говорила мені, що вони пішли в партизанку. Дальше Іщенко питав мене коли і де я їду по товари, поїздом чи підводами. Коли я сказав, що вкоротці поїду до Болехова підводами, тоді Іщенко сказав мені, щоб подорозі від фірманів старатися дещо довідатися, а коли б часом в дорозі стрінув де “бандьорів”, то можу зголосити де небудь на станицю НКВД. Я відповів йому, що таких річей подорозі робити не можу, бо фірмани можуть розшифрувати й тоді додому навіть не верну. На це Іщенко сказав мені: “Ну, роби як знаєш”.

Після цього я їздив сім разів до Болехова, однак подорозі нічого не довідався і в селі на мав нагоди слідити, тому, що був цілий

час в дорозі. Коли я останній раз вернув з Болехова бухгалтерка союзу дала мені записку, в якій викликали мене на НКГБ. Я записки від неї не взяв, а її сказав, що коли хтось буде питатися, то нехай скаже, що вона зі мною не стрічалася.

Другого дня рано я в службових справах поїхав до Тернополя. По кількох днях я вернув з Тернополя і тут зам. гол. союзу Петрів покликав мене до канцелярії, де застав я НКГБ-іста Толстого, який питав мене, чому я не зголосився на НКГБ і казав негайно піти туди і на джурці зачекати. За деякий час прийшов Толстий і покликав мене до своєї канцелярії. Толстий виглядав так: середнього росту, brunet, обличчя подовгасте – худе, спереду т[р]юшки лисий, очі чорні, ніс тонкий, постійно ходить в цивільному убранні. Він питався мене, чи знаю Іщенко, що мене з ним в'язало, яке моє агентурне псевдо і як я називав Іщенко. Коли я про все це йому розказав, тоді він сказав, що Іщенко зараз немає і від сьогодні я буду працювати з ним. Дальше він говорив, щоб послуговуватися старими псевдами. Першою роботою, яку припоручив мені Толстий, було розвідати чи “бандьори” беруть з кооператив товари і що з ними роблять. Опісля я мав прослідити хто найбільше ходить до закусконої, хто найбільше забавляється і звідкіля він може брати гроші. Відтак я мав прослідити що за люди заходять до Озарука (зав. бази), про що він з ними говорить, чи не видає їм товарів, які відтак вони мали б продавати на паску. Казав заходити в артіль і прислухатися, які там співають пісні і хто їх співає, чи можна там купити штани, підшови і т.п. Про це все я мав звітувати кожного понеділка в союзі, тоді, коли всі робітники роз'їдуться додів. За добру працю Толстий обіцяв винагородити мені.

На першій стрічі я Толстому не дав жодних матеріалів. Він грозив мені, що на будуче, коли не буду добре працювати, то він віддсть мене в суд.

По кількох днях після цієї стрічі з Толстим я стрінувся з головою кооперативи Мужилова і Телячого і втрійку зайшли ми в закускону. При горілці голова кооперативи с. Мужилова Холява говорив, що його кооперативу обікрали, а крадежі правдоподібно доконали “істребки”. Він журився звідкіля візьме грошей на поповнення крадежі. Я запропонував йому взяти з союзу соли і продати на паску й тим покрити манко. При тому я хотів довідатися, чи він паскує. Одначе він на це не погодився і сказав, що боїться, бо можуть на цьому переловити. Дальше продовжував Холява: “щастя, що зараз не приходять ті нічні, а то попередньо п[р]ийдуть, та заберуть що тільки бачуть: нафту, мануфактуру, цукор, нитки, нароблять манка, а ти йди за них в тюрму”. Тут вмшався в розмову голова із с. Телячого: “та то чоловіче,

як придуть до тебе, то й не вірять, що нема. Як пічне до тебе кричати, то хоч з-під землі дри, а давай”. Тут я перервав йому і запитав які приходять, свої, чи чужі, на що вони відповіли, що свої приведуть чужих, а самі крутяться поза хату, а чужим мусять дати, що вони захочуть. Дальше вони говорили, що тепер навіть не стараються брати багато товарів, бо бояться, щоб їх не забрали. Про це все я пізніше розказав Толстому, на що він відповів мені, щоб на будуче я старався з кожним одним головою кооперативи про це говорити, бо [по] цьому можна зор[і]єнтуватися, де є який “бандерівський” рух. Дальше я сказав Толстому, що чув сьогодні в союзі, що в с. Волиці пропав голова кооперативи. Тут Толстий казав переповісти від кого я це чув і як він пропав. Я сказав йому, що крамар мені розказував, що в ночі прийшли якісь узброєні люди, викликали його надвір, щось поговорили, а відтак сказали збиратися і забрали зі собою. “От сукі сини – сказав Толстой – напевно бандерівці.”

Опісля я довідався, що [до] Озарука заходить молочар з його села, де вони часто п’ють. Чи Озарук дає йому якісь товари, про це я не мав нагоди довідатися. Відтак в розмові з головою кооперативи с. Мозолівки довідався я, що він виміняв зам. голови союзу Петрову зерно за два кірці соли. Про це все я зголосив Толстому. Йому я зголосив також, що бачив кілька разів в поїзді двох муштин, які були мені підозрілі. Як пізніше виявилось, були це робітники, які втекли з Київського металургічного заводу й занималися спекуляцією. Вони були арештовані.

Опісля я стрічався з головою кооперативи: Бузик з с. Новосілки, Богун з Білокернична [Білокриниця], та Віценко з с. Носова. Бузик сказав мені, що до його кооперативи приходять “бандьори” і забирають все, що побачуть. Голова з с. Білокернична сказав, що в нього “бандьори” забрали цукор, за який заплатили грішми та хотіли ще полотна й мила, але цього не було й вони пішли. При цьому він сказав: “що робити, може не дам, коли придуть зі зброєю[.]” Голова кооперативи з с. Носова, коли я його запитав, чи в нього не забрали товарів і не розбили кооперативи, відповів мені, що в них кооперативи ніхто не розбиває, а минулого тижня були якісь узброєні люди, пішли до крамаря й забрали цукор, аптечку й мануфактуру. За ці речі вони заплатили по державній ціні. Про це все я доніс Толстому. Він питав мене хто повісив в с. Телячому одного воєнного і “істребка”. Я відповів, що про це я вже чув, але хто то міг зробити, то я не знаю. Він питав мене, хто мені про це розказував, на що я відповів, що розказувала господиня, в якій я мешкаю. Вона говорила, що коло полудня приїхало до села кількох воєнних на конях, які в коваля кували коні. Людей вони розпитували, чи в селі нема війська, а коли довідалися, що є один більшовик з “істребком”,

пішли відшукали їх і повісили, а самі від'їхали в напрям Новосілки. Повішений більшовик був нареченим моєї господині.

Пізніше я доніс Толстому, що до чайної дуже часто заходить Дубас – маляр і двох пекарів, які втрійку все забавляються і мають дуже багато грошей. Говорив я йому, що старався з ними говорити на різного рода теми, одначе нічого від них не міг довідатися. Дальше я говорив, що зав. чайної Кудібаба скаржився мені на другого і третього секретаря КП(б)У Боднарєнка і Савчишина та голову району Матчука, які приходять до чайної, їдять обід, за який не хочуть платити, а самі ніби слідять за розбазарюванням державного майна і готові пізніше посадити в тюрму.

Одного разу я стрінувся з головою кооперативи с. Шумлян і він розказував мені, що бандерівці забирають з кооперативи всі товари, але він боїться про це голосити, щоби його не покарали. Голова кооперативи села Слав'ятина також розказував мені, що в нього повстанці забирають товари. В розмові з головою кооператив сс. Божикова і Литвинова не далось мені нічого довідати. Про це все я голосив Толстому. На цій стрічі Толстий питався мене, чи я знаю Корпана Ярослава і чому він постійно ходить задуманий, що він думає і з ким він стрічається. Одначе на це я не міг дати йому жодної відповіді.

Одного разу, коли я вертав з набором горілки з Микулинець, заночував на Панталісі (хутір села Дерехова, Струсівського р-ну) й тої ночі хтось вкрав двіста літрів горілки. Повернувши до Підгаєць, я зголосив про це в союзі й мене за це посадили в тюрму. В тюрмі сидів я в Підгайцях і тут відбувся суд, на якому мене засудили на два роки тюрми. По вичитанні вироку я вніс апеляцію до обласної прокуратури, яка звільнила мене від тюрми, а за вкраджену горілку я мав заплатити 20000 крб. За це поручилася моя сестра, яка живе в с. Телячому і мене з тюрми випустили.

За деякий час я стягнув гроші і заплатив за вкраджену горілку. Після того мене покликали знова до прокуратури і тут прокурор сказав, що буду суджений за байдуже ставлення до державного майна. Після цього відбулася розправа і мене знова засудили на два роки тюрми й змісця мене арештували. Я знова вніс апеляцію до обласного суду, швагер наняв адвоката й на розправі мене від карі звільнили.

Від першого мого арештування я взагалі з Толстим не стрічався.

В 1946 р. одного разу, коли я привіз до чайної пиво, стрінув тут з МВД Юрієва, який питався мене чи знаю голову с/ради з Телячого Перепелюка, а коли я сказав, що знаю, тоді Юрієв сказав, що Перепелюк хороший чоловік і щоби колись з ним зайти до нього. Одначе я не заходив, бо Юрієв зістав вкоротці арештований.

Дня 11.7.1947 р.

25/5

* * *

№ 146/XXIV-7

Протокол допиту Гаврила Миколайовича Байди

Р - 31

Справа ч.: .../47

Байда Гаврило

(злочин)

Підгайці, дня 18.7.1947 р.

Протокол допиту

Байда Гаврило Миколайович,
уродився 1. січня 1907 р. в с. [елі]
Новосілці, зам. в с. Мужиліві,
Підгаєцького р-ну, Тернопільської
обл., українець, малограмотний,
жонатий.

Я народився в сім'ї селян бідняків, яка складалася з шістьох осіб, а саме: батьки, дві сестри, брат і я. На сьомому році життя я почав ходити до школи в своєму селі. До школи ходив я два роки, а відтак розпочалася війна й я залишив школу. Батьки мої в той час працювали на філ[ь]варку в с. Новосілці, а я там пас худобу. В цьому фільварку жили ми до 1927 р., а відтак мого батька звільнили з роботи і він нанявся на роботу на фільварку в с. Мужиліві. Одначе і тут по короткому часі батька звільнили. Тоді він наняв в с. Мужиліві хату та поміж людьми заробляв на прожиток.

В 1931 р. батько післав мене на науку до шевця, де я працював через два роки.

В 1933 р. я оженився з Болещук Марією з с. Мужилова та жив виключно з праці рук.

В 1937 р. Лушак Василь втягнув мене до організації ОУН, де до 1939 р. я був симпатиком, а відтак працював як звеновий. В моє звено входило трьох людей.

З приходом більшовиків в 1939 р. я дістав наділ панської землі та почав господарювати.

В місяці травні 1941 р. мене арештувало НКВД та забрало до Підгаєць. На слідстві закидали мені приналежність до ОУН та переховування підпільників, які скривалися в той час в с. Мужиліві. Одначе поміж всяких тортур я до нічого не признавався. Під час

останнього переслухання в Підгайцях слідчий конфронтував мене з моїм швагром Соляком Андрієм, де хотів доказати мені, що Соляк ховався в мене. Однак я скоріше мімікою порозумівся з ним і він категорично заперечив цьому. Після того перевезли мене до тюрми в Бережанах, де захопила мене війна, а по втечі більшовиків цивільне населення розбило тюрму й випустило в'язнів, яких більшовики не вспіли ще постріляти.

По виході з тюрми стрінув мене Луцк Василь, якому я розказав точно, що мене питали на слідстві та про ціле своє перебування в тюрмі. Після того Луцк визначив мені стрічу, на якій я застав усіх тих людей, які скорше працювали зі мною в ОУН. Луцк перевів з нами сходини й від цього часу я далше працював в організації.

В 1942 р. приїхало до села чотирьох німців і двох з кріпо, арештували мене та відвезли до Бережан. На слідстві закидали мені, що я переховую зброю, яку набув при переході фронту. Однак я заперечував цьому й подав свідків, які бачили, як я віддавав два рускі кріси німецьким воякам, а ті при моїх очах поломили їх і кинули.

В Бережанах просидів я п'ять тижнів, після чого перевезли мене до Тернополя, де сидів я цілий місяць в тюрмі. Після того всього мене передали на українську поліцію, де переслухував мене якийсь німець, а переводчиком був український поліцист.

По переслуханні віддали мені всі мої речі і звільнили додому.

Повернувши додому, я в організації вже не працював тому, що був наказ всіх арештованих сепарувати від праці.

З приходом більшовиків 1944 р. я почав скриватися. Одного разу якийсь провідник переводив сходини з членами організації. Я був також на тих сходинах. Там приділили мені кілька господарств в моєму селі, з яких я мав збирати ріжного рода збірки. Крім цього сповняв я функцію кур'єра. В організації працював я до 1946 р.

Зимом 1946 р., в час квартирування по селах гарнізонів, я рішився зголосити.

Дня 25.3.1946 р. я пішов до Підгаєць на воєнкомат та зголосив, що повертаючи з Німеччини я згубив документи. Тут звернули мене на НКВД і сказали принести посвідку провірки. На НКВД зголосив я дижурному, що повертаючи з Німеччини я згубив свої особисті документи. В той час на дижурці був Галай (провокатор з с. Ригайлихи). Він звернувся до мене і сказав: "Ти з ями виліз, а не з Німеччини" і сказав змісця мене замкнути.

Другого дня покликали мене на слідство, яке переводив Зотов і Шиш (комсомолец з с. Мужилова, який працює на НКВД). На слідстві я зізнавав, що коли німці виїзджали з с. Мужилова, забрали мене зі

собою і я з ними заїхав до м. Кого[п]фурт і тут працював в одного німця коло коней. Додому повернув я на Різдвяні Свята. Подорозі додому я згубив документи, а тепер прийшов зголосити про це. Тоді Зотов, не говорячи нічого, зловив мене за волосся і почав бити в лице, дальше взяв гумову палку й бив куди попало. Коли перестав бити, тоді Шиш звернувся до мене та почав питати де я скривався, де скриваються “бандьори” з с. Мужилова, де їхні криївки, хто держить з ними зв’язки та хто допомагає їм харчами, а щойно тоді будемо говорити про документи. Я дальше обстоював при своєму. Тоді Зотов вдруге почав мене бити. В той час до канцелярії ввійшов якийсь більшовик і сказав Зотову: “брось” та покликав його до сусідньої кімнати. Шиш питав мене дальше хто заходить до Щербатого Михайла, Соляра Михайла та до Влучко Михайла. Я дальше нічого не сказав. Після цього Шиш завів мене на дижурку, звідкіля з другими арештованими дижурний відвів мене до пивниці. Там просидів я цілий тиждень, а відтак забрали нас дванадцятьох в’язнів і ми під конвоєм робили порядки коло суду, а опісля через чотири дні працювали ми при навантажуванні збіжжя на авта. Тут працювали ми вже без конвою, а на ніч розходилися хто куди хотів. Я ходив ночувати додому. Третього вечора я зайшов до свого швагра Іванчишина Івана порадитися, що маю дальше робити, щоб дістати документи. Швагер порадив мен[і] дати дещо Шишові, а він допоможе мені виробити документ. Другого дня рано я зі своїм швагром взяли півкопи яєць і літру горілки й з тим пішли ми до Шиша. Шиш спочатку не хотів з нами говорити, а відтак сказав, щоб ми заждали, а він піде на НКВД і довідається як мається справа. По якомусь часі Шиш повернув й приніс мені посвідку, з якою я пішов на воєнкомат по документ.

Одного разу покликав мене голова с/ради Коритко й сказав, що назначив мене десятником. Я впирався. Відтак він покликав Воронкова (прикріпленого з р-ну) й цей примусив мене бути десятником.

Весною 1946 р. в мене не було що їсти й ми спільно з Зориком Миколою рішили, що будемо красти. Красти ходив я зі зброєю. Одного разу, коли ми крали бараболю, хтось найшов на нас. Тоді я вистрілив з втинка. Цей осібняк впав, а я почав втікати в напрямі цвинтаря. Відтак Зорик ходив перевіряти, чи є хтось вбитий. Одначе на цьому місці не було нічого. Це діялося 1947 р. Красти ходив я тільки з Зориком. Спочатку крали: бараболю, збіжжя, а відтак що попало. В останньому часі ми перестали красти, бо люди говорили, що ми ходимо грабувати.

Дня 24.7.1947 р.

“Сосна”, “Місяць”.

* * *

№ 147/XXIV-8

Протокол допиту Михайла Теодоровича Галія

Справа Ч.:.../47 р.
Галій Михайло
с/о МВД “Степ”

Болшовець [Більшівці], дня 20.7.1947 р.

Протокол допиту.

Галій Михайло Теодорович,
уроджений 1926 р. в с. Бокові,
Підгаєцького р-ну, Тернопільської
обл., українець, освіта – 4 кл. Нар.
Школи, вільний, невійськовий,
рільник.
с/о МВД від квітня 1946 р.

Я, Галій Михайло Теодорович уродився в сім’ї селян бідняків. На сьомому році життя почав я ходити до школи в родинному селі, де закінчив чотири класи. Після закінчення навчання працював я вдома на господарстві аж до 1944 р. В цьому році, щоб не йти в ЧА, я почав скриватися.

В місяці листопаді 1944 р. більшовики мене зловили на полі і забрали до Підгаєць. Після двотижневого переслухання в р-ні мене відставили на пересильний пункт в Тернополі, де я пройшов чотир[и]-тижневий військовий вишкіл. Відтак мене разом з іншими (в числі 1000 осіб) відправили до ЧА. З-під Волочиськ мені вдалося втечи додому, де я далі скривався.

В місяці квітні 1946 р. більшовики знову мене зловили на хуторі Коноплиська, біля с. Бокова і забрали на гарнізон, який квартирував в с. Шумлянах.

Другого дня мене покликав на слідство капітан гарнізону. При слідстві були присутні ще двох лейтинантів. Капітан попросив мене сідати, а відтак запитав як називаюся, коли вродився і де мене зловили. Я відповів, що називаюся Галій Михайло Олексійович, уроджений 1929 р., а зловили мене на хуторі Коноплиська. Далі капітан запитав, чи я знаю Бороновського Миколу і Почигайла Славка – “Крука”. Я відповів, що в нашому селі таких людей нема і я їх не знаю. Крім цього він питав мене ще про таких людей: Пашак Марію,

Безпалько Михайла, Почигаило Михайла Масимовича, Пащак Стефанію, Галій Теклю (жінка “Язьміна”), Галій Михайлину, Романишин Анастасію, Романишин Ірену (дочка Анастасії), Бакун Івана, Пащак Луця (батько станичного), Почигаило Степана Максимовича (“Ігор”), про жінку “Ігоря”, Когута Михайла – “Боруна” і про Чопей Осипа. На це я відповів, що Пащак Марія вийшла заміж до с. Дитятина, Болшовецького р-ну, Безпалько Михайло оженився і є вдома, Почигаило Михайло Макс.[имович] жонатий і живе вдома, Пащак Стефанія служить у своєї сестри, Галій Теклі (жінка “Язьміна”) я не знаю, а знаю Галій Орисю, Галій Михайлина є вдома, Романишин Анастасія живе зі своїм сином вдома, Романишин Ірени я не знаю, Бакун Іван з жінкою виїхав до Німеччини, Пащак Луць живе вдома, Почигаило Степана – “Ігор” – я не знаю, Чопей Осип має документ і живе легально. Тоді капітан сказав, що я про все зізнав неправду та зазначив, що я уроджений 1926 р. і називаюся по-батькові не Олексійович, а Т[ео]дорович. Дальше він говорив, щоб я послухав його, а все буде добре. Він жалував мене, що я ходжу обдертий, не маю що їсти та сказав, що коли б я доносив йому все про “бандитів”, куди вони ходять, де їхні криївки, до яких людей вони заходять і т. п., то він дав би мені убрання і гроші. Я на це погодився. Тоді капітан дав мені підписати заяву, змісту якої не пригадую собі.

Після підписання заяви я запитав капітана кому я повинен подавати матеріали. Він сказав, що поки він буде в с. Шумлянах, то матеріали я повинен подавати йому. Казав, що коли б я йшов на гарнізон і був здержаний стійковим, то мав сказати, що йду з пильною справою до “Сухого Плата”. Рівнож тоді сказав, що моєю кличкою буде “Степ” і він буде мене так кликати. Дальше капітан покликав Терлюк Федора Микитовича по пс. “Дуб” і пов’язав мене з ним. При цьому капітан сказав, що коли гарнізон виїде з с. Шумлян, то всі матеріали буду подавати до “Дуба”. (Цей тип завербований ще в 1944 р. по пс. “Кріль” – зав. слідчого). Дальше капітан говорив, що про підписання заяви я не повинен нікому говорити. Коли б мене бандерівці питали, що я зізнавав на слідстві, то я мав говорити, що мене арештували тому, що повстанці, коли підходили до моєї хати, то стріляли, а на слідстві я зізнавав, що уроджений 1929 р. і служу на цьому хуторі.

Перед відходом додому, капітан дав мені доручення слідити за такими людьми:

1. Кухарський Осип – “Саблюк”,
2. Когут Михайло – “Борун”,
3. Будз Михайло,

4. Почигаило Михайло,
5. Почигаило Степан – “Ігор” і його жінка,
6. “Язьмін” і його жінка,
7. Чопей Василь – “Лиман”,
8. Бойко Василь (правдиве прізвище Гривнак),
9. Пащак Луць,
10. Цівінський Степан (за ним казав мені спеціально вважати, обсервувати його поведінку, чи носить зброю та чи має зв'язки з бандерівцями).
11. Боліновська Михайлина Леськівна
12. Романишин Ірена Василівна
13. Пащак Марія
14. Пащак Стефанія, уроджена 1924 р.
15. Стебельська Марія, ур. 1925 р.
16. Шпилик Марія, ур. 1923 р.
17. Безпалько Осип з 1927 р. по пс. “Саблюк”
18. Фурдей Михайло
19. Пащак Дем'ян Лукіянович.

Дальше капітан говорив, що я повинен ходити в село по вечорницях, прислухуватися, що говорять люди, приглядатися до кого заходять повстанці, де беруть харчі, де їх криївки, хто носить їм харчі до ліса, чи в поле. Казав, щоб подавати навіть це, хто з повстанців зістане вбитий. Дальше капітан сказав, що добре було б, коли б я пішов в підпілля, бо тоді краще буде мені слідити за всякими рухами. На цьому ми розмову покінчили і капітан відпустив мене додому. Разом зі мною пустив ще Терлюк Федора з с. Бокова, Чопей Анастасію з с. Бокова і Малик Софію з с. Шумлян.

За тиждень капітан заїхав на мій хутір за сіном і тут між нами відбулася перша стріча. Того разу я всипав дві криївки біля мого хутора. В одній було одинадцять крісів, а в другій крилися підпільники з с. Шумляни. Рівнож сказав я, що Король Степан збирав для повстанців харчі, а до Водвуд З. заходять повстанці.

За десять днів я пішов на другу стрічу, яка відбулася на полі т. зв. “Глубока”. Тоді я всипав на цьому полі криївку, в якій крилися: “Ігор”, Галій Олекса, Бойко Василь і “Жолодь”. Капітан доручив мені слідити за “Ігорем”, “Боруном”, “Лиманом”, Бойком Василем і станичним.

Третя стріча відбулася на цьому самому полі рано. Це було вже по жнивах. На цій стрічі я сказав капітанові, що станичним села є Пащак Іван, що до Галія Василя заходять “Саблюки” і “Борун”, що Гуменюк Софія Степанівна була станичною і давала повстанцям застрики і збирала харчі. Дальше ми умовили собі слідуочу стрічу, яка мала

відбутися за 15-ть днів над с. Боковом біля каплиці. Кличкою мали бути два свисти на пальці.

Означеного дня я пішов на стрічу, на якій всипав, що в лісі квартирують такі підпільники: сотенний “Крук”, “Сіроманець”, два “Саблюки”, “Качур”, “Борун”, станичний, “Лиман”, Бойко Василь, “Ластівка” і трьох підпільників з с. Шумлян. Всіх їх я бачив, як вони йшли в Свистільницький ліс. Рівнож того разу я сказав, що Сабат Анна збирала для “Боруна” харчі. На цій стрічі капітан дав мені штани, сорочку, черевики і 150 крб. Дальше він сказав, щоб всі матеріали подавати “Дубові”, бо він вже з с. Шумлян виїзджає.

З “Дубом” я стрічався вісім разів. На першій стрічі, яка відбулася в с. Бокові біля школи я подав йому, що бачив, як Бойко Василь ходив зі зброєю. Це було перед Великодними Святами 1947 р.

Друга стріча відбулася п’ять днів пізніше. На ній я сказав, що Галій Михайлина збирала харчі, а Чопей Осип ходив зі зброєю.

За два тижні я стрінувся з “Дубом” і сказав, що Пащак Марія і Пащак Стефанія збирали харчі.

На четвертій стрічі, яка відбулася тиждень пізніше, я сказав, що Бойко Василь і Будз Михайло були в хаті Гуменюк Софії і там співали. Рівнож сказав я, що Будз має вдома криївку і там ховається.

За три тижні я доніс, що в Довган Івана був зі зброєю підпільник з с. Дитятина, який ходить до його дочки.

За два тижні відбулася слідуєча стріча біля костела. На цій стрічі я сказав, що Сабат Михайлина виносила в поле харчі підпільникам Хмельник Михайлові і Шандерівському Богданови – “[В]ада”.

В той час я скривався разом з “Бомом”, “Ігорем” і Ільків Ярком. Коли “Ігор” і Ільків переходили скриватися в горішний кінець села, то сказали мені, що там мають криївку з автоматичним входом. Про це я також сказав “Дубові” на сьомій стрічі. Пізніше, коли з цьої криївки більшовики витягли “Ігоря”, “Язьміна”, Галій Олексу, Пащак Івана і Ільків Ярка, більшовики дали мені гроші.

Слідуєча стріча відбулася дня 18.6.47 р. Тоді “Дуб” припоручив мені слідити за жінкою “Боруна” в сс. Підшумлянці і Вибло.

Крім цього я подав “Дубові”, що в с. Виблі скривається два східняки “Шляпа” і “Чорний”. Їх в тому селі більшовики застукали і вони погинули. Рівнож сказав я, що в с. Бокові на т. зв. Широку вулицю заходять підпільники. Весною там більшовики робили засідки, де впав Безпалько Осип – “Саблюк”. За це “Дуб” одержав 1000 крб.

Одного разу “Дуб” припоручив мені слідити в селах Вибло, Кукільники, Скоморохах і на хуторі Красна Болшовецького р-ну за “Качуром”, його жінкою, “Боруном”, його жінкою і “Глинкою”.

Зимом 1947 р. “Бом” особисто вручив мені лист від капітана, з яким я скорше був пов’язаний. Капітан писав в ньому: “Товариш Степ, до вашої помочі в роботі з органами Рад. влади даю вам цього чоловіка.” Рівнож “Бом” пов’язався тоді з “Дубом”.

За цілий час “Бом” подав мені такі матеріали:

що на “Лисім Горбі” на полі є криївка зі зброєю. (Цей горб є між селами Боковим, а Дитятином). Цю криївку більшовики розкрили і забрали зброю в місяці березні 1947 р.

що “Качур”, “Саблюки” і “Борун” заходять до Романишин Насті. Відомості, одержані від “Бома”, я переслав “Дубові”.

Терлюк Федір – “Дуб” має контакт ще з такими агентами:

1. Чопей Михайло Васильович, ур. 1927 р. по пс. “Соломон”.
2. Почигаило Луць, ур. 1915 р., жонатий, двоє дітей, по пс. “Явір”.
3. Галій Зеновій Михайлович, ур. 1925 р.
4. Терлюк Василь, ур. 1921 р. по пс. “Ліщина”, син “Дуба”, жонатий в с. Гнильча [Гнильче].
5. Підгреб’я Василь Семенович, ур. 1920 р. по пс. “Береза”.

Замітка:

Крім агентурної роботи Галій Михайло займався ще і злочинством. Весною 1947 р. разом з “Бомом” вкрали вони два коні, які продали в Рогатині за 7000 крб. В с. Шумлянках вкрали вони ялівку, а в с. Бокові в одній жінки 50 кг. кукурудзи.

Дня 24.7.1947 р.

Протоколував бойовик СБ, Болшовецького р-ну –
“Всеволод”.

* * *

№ 148/XXIV-9

Протокол допиту Михайла Івановича Фурдея

Р. 31

Справа ч.: .../47

Фурдей Михайло

с/о РО МГБ “Максим”

Підгайці, дня 2.8.1947 р.

Протокол допиту

Фурдей Михайло Іванович,
уроджений 17.7.1904 р. в с. Бокові,
Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл.,
українець, столяр, малограмотний, жонатий.
с/о РО МГБ від квітня 1945 р.

Я, Фурдей Михайло уродився в сім'ї селян середняків, яка складалася з п'ятох осіб. На сьомому році життя померла мені мати, а батько оженився вдруге. До школи ходив я тільки два роки, після чого вибухла австрійська війна. До 1922 р. працював я на господарстві. Коли в мене було двадцять років, помер мені батько й я перейшов жити до стрийка.

В 1929 р. я оженився з Боліновською Іреною, після чого вона померла і я залишився вдівцем. Дітей у нас було двоє, дівчина Ліда і хлопець Левко. По смерті жінки я оженився вдруге з Боліновською Марією, з якою живу до сьогодні. В цей час я належав до товариства “Просвіта”, “Кружка Рідної Школи”, “Сільсько-споживчого товариства Кооперативи”.

В 1938 р. втягнуто мене в симпатики ОУН.

З приходом більшовиків в 1944 р. я зголосився на воєнкомат, де разом з іншими мешканцями с. Бокова приділили мене до праці в лісі. Тут працював я до місяця квітня 1945 р. В тому часі в с. Бокові більшовики робили облаву, під час якої знайшли в мене вдома різного рода проти-більшевицькі книжки й старі календарі. За це мене більшовики арештували й відвезли до Підгаєць. Тут переслухував мене МГБ-іст Ковальов (середнього росту, обличчя подовгасте, худе, волосся чорне, чешеться догори, очі чорні, ніс довгий – тонкий, дещо горбатий, одягнений у військовий уніформ, жовті погони з двома зірками). Він питав мене де ділася учителька, яка мешкала в мене за німців, звідкіля я маю ці книжки,

хто виїхав за німцями, хто пішов до дивізії СС і де поділися такі люди, як Когут Михайло, Почигайло Іван і Бруновський Михайло. Я відповів йому, що учителька, яка мешкала в мене виїхала в 1944 р. з німцями. Відносно книжок я взагалі не признавався, казав йому, що не знаю звідкіля вони в мене взяли, може хтось підкинув. До есесів з нашого села ніхто не пішов, а з німцями виїхали Чопей Михайло, Кухарик Михайло, Калан Іван, а де ділися ті, про які він питав, то я сказав, що не знаю. На це Ковальов сказав, що вони пішли в “банду” і я коли хочу бути вдома, то мушу їх вислідити. Коли я опирався, що не маю часу, що я постійно працюю в лісі, тоді Ковальов почав мене бити, при чому цілий час питався чи буду слідити за Кугутом і іншими. Я погодився і сказав йому, що буду старатися. Тоді Ковальов перестав мене бити, написав заяву, яку мені казав підписати псевдом “Максим”. При тому сказав, що коли б прийшли до мене якісь воєнні під тою кличкою, то можу говорити з ними про все, так як з ним. Дальше він дав мені два тижні часу, протягом якого я мав когось вислідити в с. Бокові. Коли я опирався і казав, що це за мало часу, тоді Ковальов казав, щоб до місяця вислідити де криється Кугут [Когут] Михайло, Почигайло Іван і Безпалький Михайло. Коли я дав згоду, Ковальов відпустив мене додому.

Через місяць часу я нічого не прослідив і тому не ходив до Підгаєць. За деякий час приїхали до села більшовики, які замовили в мене обід. Між ними був Ковальов, який по обіді викликав мене до другої хати і тут питав мене, чому я нічого не доношу. Я оправдувався, що не маю часу, бо цілий час працюю в лісі. Тоді Ковальов сказав, що постаріється, щоб мене звільнили з цієї праці. Дальше він питався де скриваються Когут і інші підпільники. При цьому казав, що коли дальше не буду доносити, то посадить мене в тюрму.

За якийсь час більшовики робили в лісі облаву й заарештували всіх робітників, які в той час були при праці в лісі. Між іншими арештували також і мене. Всі арештованих відставили на воєнкомат і тут приділили до “плотників”, де я працював два тижні, а відтак просив капітана, щоб дав мені відпустку. По відпустці я вже до праці не вертав, а залишився вдома.

Осіною 1945 р. збирали більшовики контингент і з ними часто приїзджав до села Іщенко.

Одного разу Іщенко прийшов до мене та сказав піти з ним до стодоли, бо він хоче побачити скільки в мене збіжжя. В stodолі Іщенко питався мене чи я називаюся “Максимом”, а коли я сказав, що так, тоді він почав випитувати мене, що нового в селі, що я вислідив за час від останньої стрічі, а зокрема вип[ит]увався про Хому Михайла (“Юрка”). При цьому сказав, що “Юрко” заходить до Почигайло Анни та припоручив мені вислідити його і дати знати йому, або Ковальову.

Іншим разом Ковальов, стрінувшись зі мною, питався, чи я знаю Верещинського по пс. “Язьмін”, який минулого тижня справляв ім’янини. Ковальов припоручив мені вислідити в кого були ці ім’янини і хто був на них. Дальше Ковальов питав мене, як мається справа з Хомою Михайлом і де скривається його жінка, на що я відповів йому, що жінка правдоподібно повинна бути на Рудницьких Моргах.

Зимою 1946 р. назначили мене замісником голови с/ради, яким я був до місяця жовтня цього року. В той час квартирувало в мене двох повстанців, “Мур” і “Лис”. Цього дня більшовики робили в нас облаву, де під час ревізії на моєму подвір’ї почалася стрілянина й загорілося господарство. В той час я був в другому кінці села. Коли побачив, що в мене горить хата, почав бігти додому. Тут стрінув я Ковальова, який засміявся до мене та сказав: “Хороший з тебе співпрацівник, коли ти сам перетримуєш бандитів”. Тоді він привів мене в хату і казав пізнавати трупи. Я сказав, що я їх не знаю і не можу пізнати тому, що вони обгорілі. Після цього Ковальов мене арештував і відставив до Підгаєць.

В Підгайцях переслухував мене Логотов, який питався хто заходив до мене з повстанців, чи між вбитими на моїм господарстві був Кугут [Когут] Михайло, який скорше заходив до учительки. На це я відповів йому, що до учительки ходив Галій Зенко, а не Когут.

Другого дня рано Логотов покликав мене знова на допит і тут сказав мені, що він мене звільнить, але я мушу довідатися хто впав в мене на обі[й]стю і про інших бандерівців в с. Бокові.

По кількох днях Логотов був в нашому селі й питався мене хто впав у мене на господарстві. Однак я йому не міг сказати, бо люди, які впали, не були місцеві. Дальше Логотов питав мене, де ділася рідня Сміха, бо він чув, що вони побиті під Дитятинським лісом. Я це потвердив. Тоді Логотов списав протокол та дав мені підписати.

Одного разу приїхав до села міліціонер Галій Павло, який стрінувши мене в канцелярії, питався, де скривається “Язьмін”, на що я відповів йому, що “Язьмін” арештований осінню 1946 р. На це Галій сказав, що “Язьмін” втік з тернопільської тюрми й напевно скривається в с. Бокові. При цьому він припоручив мені вислідити його.

За якийсь час в с. Бокові була облава, під час якої прийшов до мене якийсь старшина і питався чи я був замісником голови с/ради. Коли я сказав, що так, тоді він питався, які я маю зібрані матеріали, та що за цей час я прослідив. Коли я сказав, що не маю нічого, тоді він казав, що посадить мене в тюрму. При відході не давав мені жодних завдань.

Дня 7.8.1947 р.

Протоколував бойовик СБ “Ігор”

* * *

№ 149/XXIV-10

Протокол допиту Гринька Петровича Ознарівича

Р. 31

Справа ч.: .../47

Ознарівич Гринько

с/о РО МВД

с/о РО МГБ “Рак”

Підгайці, дня 3.8.1947 р.

Протокол допиту

Ознарівич Гринько Петрович, ур. 1890 р. в с. Голгочах, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., українець, жонатий, рільник, малограмотний.

Я народився в сім'ї селян середняків, яка складалася з шістьох осіб, а саме: батька, матері, двох сестер і брата. На сьомому році життя батьки віддали мене в школу. До школи ходив я два роки, а відтак покинув школу та помагав батькам на господарстві. Коли в мене було сімнадцять років, я з другими односельчанами виїхав до Німеччини на роботу. Там працював я в портовому місті Віллангоф, при вивантажуванні кораблів. На цій роботі працював я десять місяців, а опісля виїхав і став на працю в місті Норденгам в металургічній фабриці. Тут працював я два роки.

В 1911 р. повернув я додому й при кінці цього року забрали мене до війська. У війську служив я до вибуху світової війни, а відтак кинули мене на російський фронт.

В 1915 р. мене поранено так, що по вилікуванні звільнили мене від військової служби і я став на працю в місті Відні.

По розвалі австрійської держави повернув я додому та став працювати на господарстві.

В 1919 р. я оженився з Федчишин Анною, дочкою Якіма та Явдохи. Дітей у нас було троє, дві дочки і син, який в 1943 р. пішов в німецьку армію.

За Польщі належав я до таких товариств: “Просвіти”, “Сільський Господар”, Кооперативи.

В 1925 р. за протекцією тодішнього команданта польської поліції Ватюри, вибрали мене солтисом, яким я був до 1928 р. В тому часі я мав дозвіл на ношення зброї (пістоля і рушниці). При кінці 1928 р. з'їхав ілюстратор і по обчисленні громадських книг виявилось, що в мене бракує 1706 золотих. За це мене скинули з солтиса, а довг розложили на десять місяців. Щоб покрити довг я продав кусок поля.

Одного разу, під час жнив, зайшов я з шиттям до кравця Пінязя Івана. В той час в хаті був тільки Пінязь, який в розмові зі мною нарікав на погані часи, при чому сказав мені, що колись, коли я мав гроші, то зі мною числилися багачі, а сьогодні, коли я мусів продати поле і коло мене біда, вони забули про мене й ніхто мене не хоче знати. Дальше говорив мені, що на все прийде час і ті багачики будуть сидіти тих[е]сенько, а бідним життя покращає. Він говорив дещо більше на цю тему, але я всего не пригадую собі.

При другій зустрічі з Пінязем він ввічливо запрошував мене до себе та сказав, щоб все шиття, якщо буду мати, приносити до нього, а він від мене грошей не буде брати, бо знає, що коло мене біда. Я часто заходив до нього, а він в розмові зі мною старався наставити мене проти багачів, мовляв, дивись, багачі мають всюди доступ, в громаді, по урядах, в читальні, а навіть в церкві роблять ріжницю. Дальше говорив мені, що багачі мають між собою організацію та питався мене, чи я не запримітив, як вони часто між собою щось розмовляють, а коли підійдеш до них, вони перестають говорити. Бояться бідного. Говорив, що воно вже так довго не буде, бо скоро буде війна, а тоді прийде така влада, що бідні будуть мати всюди доступ. Рівнож говорив мені, що багачі мають організацію, яка називається ОУН, казав, що це панська організація, але організація бідняків переможе її. Питав мене, чи я пам'ятаю царську Росію. Там також був уряд панський, але бідняки перемогли. Казав, що і тут таке саме буде. Одначе, щоб так було, ми бідняки мусимо єднатися, держати між собою зв'язки, так, як роблять це багачі. Говорив мені також, що у Франції робітнича партія перемогла панів і там бідним людям краще живеться. Про те можу запитати тих, які повернули з Франції.

При відході Пінязь звичайно наказував мен[і], щоб про це все, що ми тут говорили, нікому не звірятися. Пригадую собі, що одного разу при відході Пінязь сказав мені, що в короткому часі скаже мені багато цікавих річей.

Одного разу під час читальняних зборів я стрінувся з Пінязем в читальні і він сказав мені, щоб по закінченні зборів я зайшов до нього. Там буде більше людей і будемо говорити про деякі цікаві справи. Коли я пішов до Пінязя, то в хаті застав кількох людей, а саме:

Максимишиного Дмитра, який приїхав з Франції, Бурак Михайла, Лісковича Михайла, Купратого Івана, Джиджору Миколу і Пінязя. По привітанні Пінязь попросив мене сідати, а Максимишину сказав, що я був вже в нього кілька разів та сьогодні казав мені також прийти. Тоді Максимишин почав ввічливо говорити зі мною та питався, чи хочу працювати разом з ними. Я на це погодився, однак сказав, що перш за все мушу знати, до чого вони змагають. Тоді Максимишин сказав, що організація, в якій вони працюють, має на меті об'єднати всіх бідняків і покритвджених і змагає до справедливості та рівноправності. Тут Максимишин почав пояснювати нам, як живуть люди в Радянському Союзі, про добробут Рад. Союзу та про інші держави, де робітники і селяне борються за встановлення комуністичної влади. Оповідав мені, які то права досягнули робітники в Рад. Союзі та інших деяких державах, яка висока зарплата, про ціни, ріжного рода товарів, та робив порівняння, як ми живемо. Далше Максимишин добув якісь книжки і газету, на якій був намальований великий годинник, а біля нього по обох сторонах робітники з молотами. Коли ми всі оглянули це, Максимишин став нам пояснювати кажучи, що ці робітники борються за шестигодинний день праці та про багато інших справ, яких я собі тепер точно не пригадую. По закінченні об'яснення Максимишин добув з кишені якийсь папір, який був писаний друком, розложив на столі, а відтак звернувся до мене і сказав: "Ви Ознарівич є сьогодні на сходинах, а заки ми розійдемось я запишу вас в цей список, це буде документ, що ви є прийнятий в члени КПЗУ. Також можна називати цю організацію "Селянсько-робітничка партія". При кінці Максимишин остерігав нас, щоб ми не виговорили перед кимсь, бо за приналежність до цієї організації польська держава карала в'язницею. Це діялося при кінці 1936 р.

Спільних сходин більше Максимишин з нами не переводив, а час до часу стрічався зі мною та давав читати комуністичну літературу.

Весною 1937 р. польська поліція арештувала Максимишина Дмитра, Бурака Михайла та Пінязя Івана. Від того часу я взагалі з ніким не стрічався.

По деякому часі арештовані вийшли з тюрми. Відтак Максимишин і Бурак виїхали до Франції. Пінязь лишився і далше ширив комуністичну пропаганду.

Осіною 1937 р. стрінув мене Пінязь та запитав, чи я забув, що я є членом організації, що я повинен ходити на сходини, ширити комуністичну пропаганду та підшукувати нових людей, яких можна б прийняти в члени. Я почав відмовлятися, кажучи, що тепер небезпечно, що польська поліція слідить за нами і населення почало

говорити, що ми комуністи. На це Пінязь відповів, що це правда, що поліція є на сліді, але робота є роботою і від неї відмовлятися неможна. Говорив, що це вже довго не потрива, найдовше рік – два, що вибухне війна, що треба доложити всіх зусиль, бо організація не може перестати працювати. Від цього часу я уникав стрічі з Пінязем, бо боявся, щоби не посадили мене в тюрму, тимбільше, бо люди почали говорити, що я комуніст.

З приходом большевиків в 1939 р. населення вибрало мене головою с/ради. По перших зборах голів с/рад в Підгайцях я побачив, що більшовики накладають дуже великі вимоги на голів с/рад і рішив звільнитися з цієї роботи. Другого дня я скликав збори й мотивуючися тим, що в мене є трохи поля, а голова с/ради мусить бути бідняк, попросив людей, щоб обрали когось іншого. Головою с/ради став тоді Дяків Осип. По усталенні всієї більшовицької адміністрації, Дякового Осипа усунули, а головою поставили Пінязя Івана.

Зараз після того Пінязь зробив збори, на прикінці яких казав мені, Максимішину Дмитрові, Буракові Михайлові, Джиджорі Миколі, Ліскович Михайлові, Купратому Іванові, Флисаку Іванові, Прокопів Василеві, Пінязю Олексі залишитися. При цьому був присутній також якийсь більшовик з Підгаєць, якого прізвища не пам'ятаю. Коли вже всі люди вийшли із залі, Пінязь почав до нас говорити: "Товариші, настав час, про який ми мріяли і так довго дожидали. Польща розвалилася, настала радянська влада, настав час, що ми бідняки здобули рівні права. Одначе це не значить, щоби ми сиділи бездільно. Залишилися ті, які колись слідили за нами і унеможлилювали нам працю. Ми тепер повинні виявити всіх тих, які колись видавали нас в руки польської поліції. Щоб їх позбутися та щоб вони нам дальше не мішали в роботі, ми повинні усіх їх виявити перед рад. владою." Тут Пінязь передав голос більшовикові, який дальше продовжував. Говорив він, що бачить що ми радянські люди, він буде ставитися до нас з довір'ям і думає, що наша спільна праця увінчається успіхами. Дальше сказав він, що ми повинні прослідити всіх тих, які ставляться вороже до Рад. Союзу, які агітують проти колгоспів і тих, які належать до організації ОУН. В той час присівся до нас Пінязь та сказав нам, щоби ми таки зараз спільно виготовили список всіх тих, які належать до ОУН. По короткій нараді з Пінязем ми виставили такий список: Колодчин Іван, Куриля Микола, Коцан Грицько, Стульковський Василь. Список Пінязь подав більшовикові.

При кінці більшовик сказав, що ми всі повинні працювати спільно з головою, а людей, які нам будуть перескаджати в тому, скоро позбудемося.

Зимом 1940 р. коли вивозили польських осадників, разом з ними вивезли й тих, яких ми подали на список. Зараз по вивозі людей на Сибір, Пінязь нас всіх вищезгаданих назначив десятниками та видав нам посвідки, якими ми мали виказатися, коли б нас вночі хтось з воєнних здержував. Також посвідки ці мали уможливлювати нам доступ при закупі мануфактури та інших товарів.

В той час до нашого села був прикріплений міліціонер Загородний, який разом з Пінязем припоручував нам слідити за такими підпільниками: Джоджик Фелимон, Джоджик Мирон, Сташків Онуфрей та Жмут Василь.

По приході німецької армії в 1941 р. в моєму селі хтось постріляв з нашого активу таких людей: голову с/ради Пінязя Івана, Купратого Івана, Максимішина Дмитра та Флисака Івана. Під час німецької окупації я старався до нічого немішатися та виключно займався господаркою.

З приходом більшовиків в 1944 р. в моєму селі скривалося дуже багато людей. Більшовики дуже часто робили на село облави. Одного разу, під час облави, я, йдучи до коваля, стрінув на дорозі Сабаткевича, якого я знав з австрійського війська. По привитанні Сабаткевич сказав, що він власне йде до мене замовити обід для якихось двох старшин. Я завернув додому та повідомив жінку, щоб злагодила обід для трьох осіб. На обід прийшло двох старшин і Сабаткевич. При обіді один із старшин випитував мене, що діється в селі, хто скривається, де скривається та про багато інших річей, яких я собі тепер точно не пригадую. Відходячи, ці большевики знова замовили в мене обід на слідуючий день. Як я пізніше довідався, старшина, який мене випитував про село, був капітаном НКВД і називався Михайлів.

Другого дня приїхав в село капітан Михайлів і коло полудня зайшов з другим більшовиком до мене на обід. Під час обіду я вийшов на двір та пішов до стайні, де зараз за мною прийшов Михайлів, який знова почав випитувати мене про село та про людей, які скриваються перед призовом в ЧА. Я знова відмовлявся, що я нічого не знаю. Після того Михайлів ще кілька разів заїзджав до мене з Сабаткевичем та Мушинським, який був в той час начальником "істребків" у Підгайцях.

За деякий час більшовики робили знова облаву в моєму селі та зловили Купратого Івана та Яковишина Івана. Їх забрали до Підгаєць.

Першого дня після облави прийшо[в] до мене тесть Яворського [Яковишиного], Козлик Гринько та просив мене, щоб я поїхав з його дочкою до Підгаєць і вставився за його зятем, якого зловили ще попередньої облави. Він за це мав подарувати мені гроші, які я в нього позичив. Я на це погодився. Другого дня я з жінкою Яковишиного

Івана поїхав до р-ну і зайшов до приватного помешкання Мушинського. Він був знакомий мені ще з польських часів, коли я разом з ним мав в одному лісі полювання. По привитанні я оповів Мушинському, в якій справі я прийшов до нього. На це він відповів, що скоріше мусить переглянути акти, а відтак побачить чи дасться Яковишиного звільнити. Після цього він сказав нам заждати, а сам кудись пішов. Коли він повернув, сказав, щоб ми довідалися до нього за два дні, бо сьогодні він не міг перевірити актів, тому, що канцелярія НКВД була занята.

По двох днях я знова поїхав до Підгаєць з жінкою Яковишиного та Купратого і зайшли ми до Мушинського. Мушинський запевняв нас, що найдалше до двох днів Яковишин і Купратий вийдуть на волю. Говорив, що він сам оглядав їх акта і старався за посередництвом деяких людей про їх звільнення. За свій труд він казав дати йому цетнар вівса. По двох днях Яковишин і Купратий були звільнені з тюрми. Після цього Купратий, стрінувшись зі мною, просив мене, щоб я поїхав з його жінкою до Підгаєць та завіз Логотову (слідчий НКВД) трохи м'яса та інших продуктів. За це, що я поїду, він обіцяв зробити мені чоботи. Я на це погодився.

Другого дня я поїхав з жінкою Купратого до Підгаєць та зайшов на приватну квартиру Логотова. Одначе його вдома не було, тільки його жінка. Їй ми сказали, що принесли м'ясо від Купратого Грицька з села Голгіч. Відтак ми порашчались і пішли до фіри. Коло фіри застали ми Петришина Федька і Яремка Івана. В той час поміж фіри йшов Логотов, якого я казав Яремкові закликати до нас. По привитанні з Яремком Логотов запитав його, що ми за одні і з якого села. Тоді Купратого жінка сказала своє прізвище, а я розказав йому, що ми були на його квартирі й привезли м'ясо, яке йому обіцяв Купратий. По короткій розмові коло фіри, Логотов відкликав мене набік, де сказав мені, щоб я йшов з ним на його квартиру, бо він хоче дещо зі мною поговорити.

На квартирі Логотов сказав мені, що він вже чув дещо про мене та почав запитувати, як мені живеться, а відтак просив мене, щоб я коротко розказав йому про своє ціле життя від молодих літ. Дальше питав мене, що чувати в Голгочах, де скриваються бандерівці і хто скривається. Відповів йому, що наше село велике і хто в селі скривається я не знаю, а коло мене скривається двох синів Адамів Ксеньки. Відтак Логотов говорив мені, що ті, які свідомо не хочуть виявити тих, які скриваються, заслуговують також на кару. Відтак Логотов поставив горілку, при якій він почав говорити, що він давно вже чув про мене і знає, що я порядний чоловік, тільки не мав нагоди зі мною стрінутися. Говорив, що я повинен слідити за кожним рухом в

селі, довідатися де скриваються бандерівці, де їхні криївки та магазини, хто допомагає їм харчами, з ким в'яжуться і про це все йому доносити. Коли я дав свою згоду на це, тоді Логотов добув папір і олівець та написав заяву, яку я підписав. Заява була приблизно такого змісту: *“Я, Озарнович Грицько Петрович, уроджений в с. Голгочах, добровільно погоджуюся працювати з органами НКВД. Заявляю, що буду слідити за всіма бандерівськими рухами та про все негайно буду зголошувати на НКВД”*. Тут Логотов сказав, що від сьогодні я в нього не називаюся Озарнович, тільки “Рак”. Таким псевдом я підписав також заяву. При тому Логотов дав мені деякі вказівки відносно моєї праці. Спеціального завдання Логотов мені не давав. Коли б я щось розвідав, то міг до нього прийти кожного дня в обідній порі. При кінці Логотов сказав мені, що коли б до мене хтось прийшов по кличці “Горя”, то можу з ним говорити про всі справи.

З Логотовим стрінувся я за два тижні, після того, як я був в нього в хаті. Він почав випитувати, що діється в селі та що я за цей час прослідив. Коли я йому сказав, що не прослідив нічого, тоді він почав мене лаяти, кажучи, що коли так далше буде, то він зі мною розчислиться по закону. Говорив, що в моєму селі скривається більше двох соток бандитів і неможливим є, щоб я про ніщо не знав. Я одначе доказував йому, що тепер весна і в полі є багато роботи. Це діялося весною 1945 р.

На слідуючих двох стрічах я знова нічого Логотові не сказав. Тоді він перестав мене страшити тюрмою і Сибіром та почав в лагідніший спосіб зі мною говорити. Казав, що знає чому я не хочу доносити, бо думаю, що вкортці прийде до війни з Америкою, а тоді бандерівці пімстяться на мені. Одначе, до цього ніколи не дійде. Рад. Союз є такий сильний, що побідив Німеччину, а як треба буде, то він піде війною і на Америку. Тому мені немає чого боятися. При кінці Логотов сказав, що дає мені три тижні часу на те, щоб щось прослідити. А коли за цей час не дам жодних матеріалів, то покінчить зі мною. Я рішився вислідити дещо, бо справді боявся, щоб Логотов не посадив мене в тюрму.

Одного вечора, переходячи дорогою, я запримітив двох озброєних людей, які зайшли до хати Купратої Марії. Були це Сиротюк та Гальма з с. Заставці, Монастирецького р-ну. Я підійшов обережно під вікно цієї хати та почав наслухувати. Одначе в хаті було спокійно. Я догадався, що в цій хаті є напевно криївка.

За три тижні, у визначений час, я стрінувся з Логотовим та розказав йому про це, що бачив у Купратої Марії двох підпільників, які правдоподібно мають на стриху криївку.

По кількох днів більшовики обскочили хату Купратої Марії та почали стріляти по даху. При цьому кричали: “вилази бандит, здайся бандит”. Тоді Купрата Марія вибігла з хати та почала кричати, що в неї нема ніяких “бандитів”. Відтак більшовики почали перевіряти стрих і знайшли криївку, в якій не було нікого.

За два тижні я знова зголосив Логотову, що бачив, як в Пилипишиного Василя вилазили з криївки його сини (Гринько, а другого не пригадую). При цьому я описав точно де є вхід до криївки.

Зараз після того більшовики робили в с. Голгочах ревізію по деяких господарствах. Також більшовики робили ревізію в Пилипишиного Василя і витягнули з криївки його двох синів. По тих всипах я знова стрінувся з Логотовим, одначе не мав жодних матеріалів. Логотов відносився до мене вже лагідніше та говорив мені, щоб я слідив не тільки в селі, а казав йти до ліса й там слідити та наслухувати чи не квартирує де відділ УПА. При цьому повчав мене, як треба в лісі заховуватися, щоб не кинути на себе підозріння.

До ліса ходив я кілька разів, одначе нічого підозрілого не побачив.

По двох тижнях я знова був у Логотова і зголосив йому, що бачив вечером, як переходило около десять бандерівців в напрямі хутора Черемхів, Монастирецького р-ну, та що в дубині Баліцкого є криївка. Тоді Логотов сказав мені, щоб я прослідив точно, хто мешкає в цій криївці та чи вона часом не є порожня. Дальше сказав я Логотову, що бачив в лісі чотирьох бандерівців та очеркнув місце.

Другого дня більшовики робили там облаву і була перестрілка з повстанцями.

Перед виборами 1946 р. Логотов казав мені слідити за людьми, які будуть агітувати проти виборів та хто буде писати противиборчі кличі. Одначе я нічого не вислідив.

Весною 1946 р. я з Логотовим взагалі не стрічався тому, що були великі води і болото. Літом повідомляв я кілька разів Логотова, що бачив бандерівців, які переходили через село. Логотов дуже часто на мої всипи робив в згаданих місцях засідки, одначе безуспішно.

Літом зголосив я Логотову, що в Яремки Федя квартирував “Карпо” зі своїм братом. Тоді Логотов сварив мене чому я не зголосив про це таки цього дня, при чому сказав, що вони були б зробили наскок і побили їх. Опісля він дав мені тиждень часу, щоб вислідити “Карпа” і його брата.

Одного разу я зайшов до шевця Дякового Василя і там застав “Карпа”, який направляв собі чоботи. Вечером цього самого дня бачив я “Карпа” та його брата в Максимишиного Василя, де вони вечеряли.

Я скрився за хату та рішив вислідити куди вони підуть. Повечерявши “Карпо” пішов на стрих спати таки в цього господаря. Рано я пішов до Підгаєць і зголосив про це Логотову, який негайно з військом поїхав до Голгич. Там обскочили господарство Максимишиного Василя, одначе на стриху знайшли тільки леговище. Більшовики зробили основний трус, а нічого не знайшовши, повернули до р-ну.

На слідуючій стрічі зголосив я, що в Адамового Гринька є криївка під печею, а вхід закладається цеглою. По кількох днях більшовики зробили там ревізію та знайшли криївку, з якої витягнули Адамового Гринька та його сина.

Осіною 1946 р. я був на празнику в Ковальчук Анни, яка мешкає на Веселій горі (хутір коло с. Мозолівки). Вертаючи додому, подорожі стрінув я чотирьох бандерівців. Про це також я зголосив Логотову. Після того більшовики робили там облаву. На цій стрічі Логотов говорив мені, що надходить осінь і бандьори приготавляються до зими, копають криївки, магазинують харчі. Тому треба піти в ліс і точніше прослідити всі стежки та дороги, чи нема там свіжих слідів. Головну увагу казав звертати на яр[и]. Дальше повчав мене Логотов, як маю заховуватися, коли б я був в лісі стрінув якихось людей, наводити з ними розмову, щоб довідатися наскільки ці люди знають цей ліс, в який напрям думають відійти й т.п. Про це все казав негайно повідомити його. Особливу увагу казав звернути на ліс над с. Волицю.

Після того я ходив кілька разів до ліса та старався дещо вислідити. Одначе нічого не прослідив.

Зимою, коли впав перший сніг, я взяв корець жита та поїхав до Завалова до млина. Дорогу вибрав через ліс, для того, бо хотів прослідити, чи нема свіжих слідів. В лісі заглянув я сліди, які вели з Гутиська на Крутий Горб і були затягнені гілякою. Вернувши додому, в селі коло канцелярії стрінув я Логотова й сказав йому про це. Тут Логотов говорив мені, що “бандьори” дуже часто роблять сліди дика, або мають в противний бік прибиті підшви. Тому треба дуже докладно приглядатися до всіх слідів. Також тоді припоручив мені слідити в Голгочах за такими людьми: Рибіцким Іваном, Нога Микола, Лоїк Василь, та розвідувати, що говорить між собою населення.

Від Логотова за ці всипи одержував гроші. Одного разу дав мені Логотов 800 крб., опісля 500 крб., двічі, кілька разів давав мені по 50 крб. Кілько Логотов дав мені всіх грошей, точно не пам'ятаю.

Дня 10.8.1947 р.

25/5

* * *

№ 150/XXIV-11

Протокол допиту Дмитра Петровича Левченка

Р - 31

Справа ч.: .../47

Левченко Дмитро

А/р РО МВД "Яструб"

Підгайці, дня 20.8.1947 р.

Протокол допиту

Левченко Дмитро Петрович,
уроджений 21/II.1919 р. в с.[елі]
Анадолі, Волновахового р-ну,
Сталінської обл., українець,
вільний, освіта - 6 кл. Нар. Школи.

Я, Левченко Дмитро Петрович уродився в сім'ї селян, яка складалася з батьків, двох сестер Люби і [Марії]. Перед колективізацією в мого батька було три гектари землі, які згодом приділили до колгоспу. Батько мій до колгоспу не вписався і в 1930 р. разом з родиною виїхав в город Мар'юпіль [Маріуполь], де став на працю в одному заводі деревляних виробів. Тут ходив я до школи і скінчив шість клас.

В 1933 р. з голоду померла мати і обидві сестри. Я, щоб ратуватися від голодової смерті зголосився до діточого будинку, де перебув через 1933-34 рік. Відтак, коли вже батько міг дати мені [у]держання, забрав мене з дітбудинку і дав мене на науку до шевця, де я вчився два роки.

Одного разу я захворів і не пішов до праці кілька днів, а відтак пішов до лікаря, щоб видав мені посвідку. Лікар не узнав мене хворим, а голова артїлі віддав справу до прокуратури й суд засудив мене на один рік тюрми. Кару відбував я в місті Краматорську. По відбутті кари я знова вернув до шевського артїлю і тут працював до 1939 р. Цього року, в день першого травня, я з своїми товаришами попили горілки. А відтак, вийшовши на вулицю, стрінули директора одного заводу – жида, який нам не хотів вступитися з дороги і я почав до нього кричати, при чому назвав його жидівською мордою. На цей крик підбігло двох міліціонерів, які хотіли нас арештувати. Одначе ми почали боронитися і покололи міліціонерів ножами, а самі втекли.

По трьох днях нас всіх арештували і суд засудив нас на три роки карного лагєру, а вїдтак вивезли до мїсцевостї [в] Читу, де ми працювали при вирубцї лїса. В таборї поводилися з нами дуже погано і погано харчували. Тому я рїшився втїкати. По двох мїсяцях каторжної працї, одного вечора я непомїтно вийшов з табору, а подорозї стрїнув сторожного чекїста, який здержував мене. Одначе я почав втїкати, а чекїст кїлька разів вистрїлив за мною і поранив мене в шию. Я повалився на землю. Раненого забрали мене до лїчницї в мїстї Чита і тут пролежав я дев'ять мїсяцїв. За цей час в лїчницї згинуло 2700 полїтв'язнїв. По вилїкуваннї мене знова вїдставили до табору, де я вїдбув свою кару до кїнця.

В 1943 р. я повернув на своє попереднє мїсце перебуваннї і тут зголосився в органи мїліцїї, якї видали менї посвїдку, що я не пїдлягаю наглядовї органїв мїліцїї і можу виїхати та шукати собї працї де менї подобається. Одержавши таку посвїдку, я поїхав в с. Новомайорок, Старокермечукського [Старокременчуцького] р-ну і там заложив шевський варстат, в якому працював до 1944 р. Вїдтак я залишив працю і поїхав в м. Мар'юполь, бо тут думав вїдшукати батька. Одначе, коли я про батька нїчого не довїдався, поїхав до с. Кирилївки, Ольгївського р-ну, де став на працю в шевській майстернї "Червоний чоботар". По короткому часї я став завїдуючим цєї майстернї і мав пїд собою вїсїмнадцять людеї.

В 1946 р. дїстав вїдпустку, поїхав до свого стрїйка і тут довїдався, що мїй батько живе в Днїпропетровській областї, Апостоловському р-нї. Я поїхав туди, вїдшукав батька й тут заложив приватний варстат шевський, в якому працював до 13 червня 1946 р.

Дня 16 серпня мене покликали перед лїкарську комїсію в зв'язку з вїданим наказом мїністерства харчової промисловостї, де говорилося про зменшеннї хлїбного пайка на 50%. Комїсія зняла менї другу групу їнвалїдностї, придїливши до третьої, вїдобрали хлїбну картку, при чому сказали, що в мене є руки і ноги і на хлїб можу собї заробити.

За деякий час наложили менї на мїй варстат 40000 крб. податку. Такого податку я не був в силї заплатити, злїкїдував варстат і рїшився записати до сїльсько-господарської школи, яка мїстилася в Днїпропетровську.

Дня 20 серпня я зї своїм знакомим Шклярем Миколою вїд'їхав до Днїпропетровська. Тут вїдшукали ми директора школи, який називався Іванов Микола Петрович (вдїйностї є жид і називаються Вайбург Ісаак Вольфович). Він низького росту, грубий, облїччя округле – повне, волосся темноруде, очї чорнї, брови широкї – густї, в горїшнїй лївї[ї] щоцї має вставленї бїлї зуби, ходить в цивїльному

убранні, около 50 років. Цей директор відставив нас на квартиру, де другого дня приділили нам 20 дкг. хліба і трохи зупи з гнилої капусти. По такому сніданні пішли ми до школи. Відділ, до котрого мене приділили, начисляв 40 осіб. Першу лекцію мав з нами Силізньов [Селезньов] Микола. Був це мущина середнього росту, блідий на обличчі, бльондин, очі сірі, ніс довгий тонкий, борода остра, заріст рудий, немає лівої руки, на грудях мав татуаш орла, а під сподом напис: “Я син страни советов”, в цивільному убранні, років около 35. Він говорив нам, що ми тут прийшли навчитися працювати для добра соціалістичної країни, яка по війні потребує праці кожного одного громадянина. Далше він говорив, що ми окружені капіталістичними державами, які готуються до нової війни і хочуть знищити Рад. Союз. Нашим обов’язком є доложити всіх зусиль, чесно виконувати наложені на нас всі обов’язки, щоб наша країна в короткому повоєнному часі сталася могучою і непоборною.

По кількох днях таких викладів і такому харчуванні я втік назад до батька. Цьої самої ночі, коли я приїхав, прийшло до мене чотирьох міліціонерів і відставили на МВД, де другого дня рано допитував мене молодший лейтенант Гоз Михайло Абрамович, який назвав мене дезертиром, казав, що не хочу працювати, а шукаю зв’язку зі злочинськими бандами. Коли я сказав, що не знаю ніяких банд, тоді він почав вичисляти назви деяких банд, як “Чорна кошка”, “Голубий Яструб”, “Турецька королівна” і “Стальний зуб”. Я оправдувався, що приїхав додому перебратися і негайно вертаю назад. Під тим услів’ям Гоз мене звільнив, одначе застеріг, що коли завтра побачить мене вдома, то посадить в тюрму.

Другого дня я пішов до голови, який висилав мене на цю школу і розказав йому, що там нічого не вчать, а муч[а]ть голодом і просив його, щоб він спрямував мене на якусь іншу працю. Голова цей запропонував мені їхати на курс агротехніків, який відбувався в Дніпропетровську при вул. Пушкіна ч.22. Я погодився і цього самого дня зголосився [до] директора цього курсу Коцмана Михайла Йосифовича (жид родом з Москви). Він високого росту, brunet, очі чорні, одно око скляне, ніс довгий горбатий, в горішній щоці з переду вставлені три жовті зуби, приблизно 55 років, носив військовий уніформ в ранзі майора. На цьому курсі поділили нас на дві групи. Перша група “а”. В склад якої входило 45 осіб з вищою освітою і друга група “б”, в склад якої входило 50 осіб з нищою освітою. До цієї групи і я належав. Цього дня вечером нам заборонили виходити на місто тому, що в місті оперувала злочинська банда “Сірі коти” і міліція робила облаву. Другого дня по лікарському перегляді списали з нас точні персоналії, при чому

пореєстрували всіх партійних і комсомольців, яких відтак поприділяли до кожної групи по саялах. Всіх курсантів в школі було 165 осіб. На шкільному будинку була вивіска з написом “Сільсько-господарський технікум”, а в дійсності в школі вчили на агентів і секретних освідомителів, яких відтак мали кинути до боротьби з підпіллям. Наука кожного дня починалася в сьомій годині рано, а кічилася в дванадцятій. Після цього ми йшли на обід. В школі ми вивчали такі предмети: “Психологію”, “Сексотометрію” і “Твердологію”. По місяцеві взяли ми ще один предмет більше, а саме, вчилися по чому можна пізнати бандита. При кінці третього місяця всім курсантам накололи букви МП, що означало “Міністерство підпілля”.

По скінченні курсу кожний курсант одержав бланкет, на якому точно були списані: персоналія і особливі знаки. З цими картками, як нам казав директор курсу, мали ми від'їхати по своїх районах і зголоситися до особового відділу і тут нам мали призначити місце праці. Тут застережено нам, що коли б хто не зголосився до згаданого відділу, то буде покараний найвищим виміром кари – розстрілом.

По повороті додому я застав батька в важкому матеріальному положенні.

Дня 3/XII. 1946 р. я зголосився в Апостоловському р-ні до особового відділу у начальника цього відділу Северина Ілляна Андрійовича. Він забрав в мене “лічну картку” і сказав: “От бачиш, що з тебе зробили. Був шевцем, а зараз секретним агентом. От опіка Сталіна над молодими кадрами, які повинн[і] знищити бандитизм в СРСР”. Далше він наказував мен[і], щоб про свою роботу нікому не говорити. Я просив його, щоб він звільнив мене на кілька днів, бо я хочу поїхати і купити дещо харчів для хворого батька, який потребує помочі. Він згодився та сказав, що зголосить про це начальникові залізнодорожної міліції, який випише мені посвідку.

Другого дня я пішов до начальника залізнодорожної міліції Дяченка Михайла Андрійовича та питав його чи він одержав мою “лічну картку”, а коли від нього я довідався, що мою справу вже обговорили, тоді я просив його, щоб дав мені на кілька днів відпустку, бо я маю старого батька, який зараз є хворий і потребує моєї опіки. Дяченко дав мені на три дні відпустку, а відтак приділив мене до оперативної групи, якою кермував нач. Коржов. В склад групи входило трьох міліціонерів і я. Наш участок був вздовж залізнодорожної лінії від станції Апостолова до Калініндорфу. Моїм завданням було слідити за всіма підозрілими пасажирами, які проїзджали на цьому відтинку.

По двох тижнях цеї праці на моєму відтинку хтось ограбив військовий вагон, з якого забрали 23 ящики консерви, два цетнари

цукру, мануфактуру і дещо інше. В той час я випадково був на станції і побачив, як по ці речі під'їхала машина, на яку забрали зграбоване майно. Відтак машина від'їхала, а один з людей, який був при цій роботі, подався до контрольної будки. Тоді я про це повідомив телефоном нач. Коржова, який негайно приїхав з міліцією і арештував цього осібняка. По коротких допитах виявилось, що він належав до банди "Стального зуба". Протягом двох місяців я вискідив подібних п'ять випадків. Місячну зарплату платили мені по 220 крб. Крім цього за кожну одну висліджену справу я діставав премії. За ці гроші я не міг прохарчуватися і тому зв'язався з нач. караула заготзерна і з трьома "охранниками", які знали мене ще скорше та разом з ними почав я красти збіжжя. Одного разу їх на крадежі переловили і я боявся, щоб вони на допитах не всипали мене, тому рішився покинути працю. Цього самого дня я пішов до Дяченка і просив його, щоб він звільнив мене з праці, бо я хочу виїхати в Західну Україну, або Білорусію. Одержавши на це документи, дня 15 лютого 1947 р. я виїхав з дому, а 23 лютого я приїхав в Деражнів [Деражня], де по двох тижнях праці в шевському варстаті я заробив трохи грошей і поїхав в Західну Україну. Тут опинився я в місті Тернополі. В Тернополі я стрінув директора промкомбінату Монастирецького [Монастирського] р-ну, якого я знав скорше. Він називався Донцов. Я попросив його чи він не міг би дати мені в себе якоїсь роботи, а коли я одержав його запевнення, що буду мав місце на працю, тоді згідно з вказівками Северина Ілляна Андрійовича пішов до міськради до нач. Бобкова Миколи Павловича, який був начальником кадрів секретних агентів по Тернопільській області, що приїзджали зі Сходу. Ще скорше Северин поінформував мене, що при Тернопільським облкожпромсоветі міститься відділ кадрів по прийомі і звільнюванні секретних агентів, і що ця промислова установа є лише маскіровкою. При вході до облкожпромсовета задержав мене стійковий, який запитав, чого мені тут треба. Тоді я показав йому свій знак МП / удостоверение і по провірці, чи в мене нема зброї, скерував мене до начальника. Тоді нач. Бобков запитав мене, який мій знак по роботі. Я сказав – "міністерство підпілля". Відтак по провірці всіх моїх документів він зареєстрував мене. Рівнож він розпитував мене про мою попередню працю. Після цього Бобков сказав, що приділить мене до Підгаєцького р-ну, де маю зголоситися до головного ревізора фінансів Крушельницького Володимира [Никан]оровича, якого я повинен знати, бо він походить з Ольгівського р-ну, Сталінської обл. і скорше був директором взуттєвої фабрики. Я потвердив, що знаю такого. Цього самого дня я виїхав з Тернополя. В с. Кривому на станції я висів і тут з бухгалтером

Підгаєцької міської ради подався в напрям Підгаєць. В Підгайцях я зайшов до райфінвідділу, де думав стрінутися з Крушельницьким. Однак його тут не було, й мені сказали, що він вийшов на місто. Я пішов на місто і тут коло базару стрінув Крушельницького, який пізнав мене та почав випитувати про рідні сторони і чого я тут приїхав. Коли я йому все розказав і показав свій тайний знак на руці та виказався посвідкою, яка була спрямована до нього, і він впевнився, що я дійсно є секретним агентом, сказав, що пов'яже мене з органами МВД. Після цього ми зайшли на його приватну квартиру, де я остався наніч.

Другого дня я стрінувся з нач. паспортного столу Дороніним, який забрав від мене документи і сказав зголоситися на МВД до Овечкіна. На МВД казали мені написати заяву від коли стаю до праці і підшукати собі квартиру, про яку їх треба повідомити. Другим разом, коли я зголосив Овечкіну, що маю квартиру при вул. Юрдика горішня в Човгана Григорія, тоді Овечкін дав мені псевдо “Яструб” та сказав, що пов'яже мене з чоловіком, з яким буду працювати. Відтак він говорив мені далше, що тут не схід. Там я мав до діла зі злочинцями і бандитами, а тут буду мати до діла з бандерівцями, з якими боротьба є трудніша, тому, що вони мають за собою населення. Далше говорив, що вони мають вже по селах своїх людей, однак потребують когось, щоби їх доноси міг подавати до р-ну. Тому він пов'яже мене з Костем Матчуком, сином голови райвиконкому та сказав, що його псевдо “Вовк” і по цій кличці він зі мною пов'яжеться. Далше говорив, щоб я сповняв точно всі його накази і не відмовлявся в роботі. На місячну зарплату назначив мені 220 крб., а за кожний донос я мав одержувати по 20-ть крб. премії. З Матчуком я мав працювати до часу, поки не ознакомлюся з працею і обставинами. Відтак Овечкін мав приділити мене на самостійну роботу.

Дня 23 березня 1947 р. прийшов до мене Кость Матчук, який по кличці зв'язався зі мною. Він казав збиратися і ми вийшли в місто, звідкіля пішли на Голендри. Подорозі я питався його де ми йдемо, однак він сказав, що це не моє діло знати наперед. На Голендрах ми зайшли до якоїсь хати і тут Матчук по кличці “Олень” зв'язався з якимсь мущиною, вимінялися записками і розійшлися. Вертаючи назад до міста я питався Матчука, що означають ці записки, на що він відповів мені, що це є зібрані матеріали “Оленем” в його селі, а записка, яку він дав йому – це вказівки по роботі на будуче. При цьому Матчук висловився, що в цьому селі “Оленеві” є підпорядковані дві особи по пс. “Ластівка” і “Ворона”. В Підгайцях Матчук сказав, що я можу йти додому, а сам поніс зібрані матеріали на МВД.

Дня 25/III. о год. дев'ятій прийшов до мене “Вовк” (Матчук) і сказав, щоб я зачекав на нього коло МВД. По хвилині вийшов з МВД Матчук і ми пішли на Старе Місто, перейшли площу, а відтак дорогою на право, яких сто метрів, зайшли до якоїсь хати покритої дахівкою з цегловими фаціятами. “Вовк” постукав в двері, з яких вийшла дівчина і попросила нас в хату. В хаті була ще одна дівчина, яка негайно вийшла надвір. Тоді “Вовк” щось шопотом говорив з цією, яка лишилася, а відтак вона поклала на стіл хліб і пляшку горілки. Тоді “Вовк” говорив до неї: “Цей чоловік – вказав на мене рукою – є новим нашим робітником, якого треба запізнати з роботою. Його псевдом є “Яструб”. Дальше “Вовк” обмінювався записками з цею дівчиною і ми відійшли. Через два дні я не ходив нікуди, а відтак ходив з “Вовком” по таких селах: Мужилів, Старе Місто, Голендри, Сільце Підгаєцьке і Галич. В с. Мужиліві був я з “Вовком” два рази. Там ми заходили до одної дівчини, яка має псевдо “Чайка” і мешкає напроти с/ради. В с. Сільці Підгаєцькому ми заходили до фінагентки, яка має псевдо “Перепелка”. В с. Галичі ми заходили до одного східняка, який тут оженився 1940 р. і працює шофером в промкомбінаті. Його псевдо “Жеребець”. Кілька разів ми заходили до директора базару в Підгайцях. В с. Голгочах ми заходили до Купратого Грицька по пс. “Сокіл”. Дівчина, до якої ми заходили на Старому Місті мала пс. “Ялинка”. За деякий час Овечкін покликав мене назад і сказав, що до тепер я працював в підміських селах, а тепер він пов'яже мене з другим чоловіком по пс. “Ведмідь” і з ним буду працювати в селах дальше віддалених від р-ну. “Ведмідь” це Дуда Зенко, родом із с. Михалівки, Золотниківського р-ну, який працює в Підгайцях. Другого дня прийшов до мене “Ведмідь”, ми пов'язалися по кличці й разом поїхали в с. Гнильча. Подорозі він сказав мені, як називається і чому опинився в Підгайцях. Він говорив, що його мама запізналася з одним капітаном, про що довідалися бандерівці, знищили господарство і ми з мамою мусіли втікати до р-ну. В с. Гнильчу ми зайшли до господаря, який мешкає при дорозі, що веде з Яблонівки [Яблунівки] коло могили по лівій стороні. Це мущина середнього росту, обличчя округле, волосся чесане догори, чорний, очі чорні, около 45 років, на ім'я Семен, а по пс. “Баран” або “Барак”. Він запитався “Ведмедя” хто я такий, а коли він сказав йому, що я в майбутньому буду з ним працювати, тоді він подав мені руку, при чому я сказав своє псевдо “Яструб”. Відтак вони вимінялися записками і ми подалися селом в напрямі Яблонівки. Яких вісімсот метрів від “Барана” ми зайшли до одної хати і на подвір'ї стрінули хлопця, який привитався з нами, а відтак спитав Зенка хто я такий. Коли цей йому пояснив, ми зайшли в кімнату і тут “Ведмідь” пов'язав

нас. Псевдо цього хлопця – “Козел”. Відтак цей хлопець вийшов з хати, пішов за хлівець, добув якийсь папір і дав його Зенкові. Відтак ми попрощалися і вернули назад до Підгаєць.

По двох тижнях прийшов до мене знова “Ведмідь” і казав збиратися, а коли ми вийшли на двір, він сказав мені, що підемо до с. Литвинова. В Литвинові ми зайшли на третє господарство від с/ради. Тут з хати вийшла дівчина, яка говорила східнім акцентом. З нею мене також Зенко познайомив. Її псевдо “Хмара”. Вони обмінялися записками і ми пішли дальше. Ще яких 250 м. дальше ми зайшли знова на подвір’я, де стрінули мушину, з яким Зенко мене пов’язав. Його псевдо “Танк”. Відтак вони обмінялися записками і ми повернули назад до Підгаєць. Другого дня ми з “Ведмедем” знова пішли до с. Голгочів і тут зайшли до учительки, яка мешкає в школі. Тут “Ведмідь” пов’язав мене з нею. Її псевдо – “Сиза голубка”. Вона середнього росту, обличчя округле, ніс малий – пористий, очі сірі, брови руді, підфарбовані, около 24 роки. Її кличуть Лена. Цього самого дня ми зайшли в с. Волицю до с/ради і тут дижурному казали покликати голову с/ради, щоб нам приділив нічліг. Одначе голови не було вдома, прийшов секретар і сказав, що можемо заночувати в нього. “Ведмідь” з цим секретарем були собі знані і цілий вечір щось між собою говорили. Одначе “Ведмідь” мене з ним не пов’язав. Вертаючи до Підгаєць, я питався “Ведмедя”, що це за чоловік цей секретар, на що він відповів мені, що він є свій, одначе робить що інше.

Третього дня після цього ми пішли знова до с. Лиса і тут зайшли до Пшеничняка Івана, якого ми стрінули подорозі. Він обмінявся з Зенком запискою і Зенко пов’язав мене з ним. Його псевдо “Баран”. Другого дня ми знова пішли до с. Носів, де зайшли до Гули Петра по пс. “Осел”. З ним Зенко пов’язав мене також. Другого дня пішли ми в с. Заставче, де зайшли до одного чоловіка, який скорше був в “істребках” в с. Завалові, а відтак при міліції в Підгайцях, а зараз звільнений. Його прізвища точно собі не пригадую. Здається, що Балюк. “Ведмідь” пов’язав мене з ним. Його псевдо було “Зебра”. Відтак ми попрощалися з ним і пішли в напрям села Середнього. Тут зайшли на одно подвір’я і стрінули чоловіка середнього росту, обличчя округле, брунет, около 30 років. Він скорше працював в Підгайцях шофером в райспоживспілці. Його псевдо “Сталь”. Відтак ми пішли до с. Заставча, або Завалова. Тут зайшли ми до лікарки, яка мешкає в с. Заставчу, а працює в Завалові[]в медпункті. Вона сама східнячка з Одеської обл. “Ведмідь” пов’язав мене з нею. Її псевдо “Муха”. Вона також обмінялася з “Ведмедем” записками. Звідсіля ми пішли до Підгаєць.

По двох днях ми знову пішли до с. Голгич і тут зайшли до замісника голови с/ради Мороза (зліквідований на початку серпня 1947 р.), який по короткій розмові з “Ведмедем” спрямував нас до одного чоловіка, який мешкає недалеко Мороза. Його псевдо “Катер”. З ним мене “Ведмідь” також пов’язав. Відтак ми пішли до “Сизої голубки”, забрали від неї матеріали і через Волицю попри якісь хуторі зайшли до с. Литвинова. Тут зайшли ми до “Танка”, а відтак до східнячки “Хмари”, забрали від них матеріали і повернули до Підгаєць.

На другий день пішли ми до с. Гнильча. Тут зайшли до “Барана” і до “Козла”, забрали від них матеріали і подалися в напрям с. Бокова. Тут ми зайшли до с/ради і “Ведмідь” мене запізнав з фінагентом по пс. “Патрон”. Від нього ми забрали матеріали і через Носів пішли до Підгаєць.

По двох днях я знова ходив з “Ведмедем” по матеріали до “Зебри” і “Мухи”. Крім цього подав я Овечкіну п’ять доносів, які сам вислідив, а саме: одного разу на базарі я підслухав, як один господар в розмові з іншими говорив, що війна неминуча, що СРСР мусить в тій війні провалитися, бо комуністи поробили всіх дідами, а самі спасають собі черева і що довго вже так не буде. Про це я зголосив надходячому міліціонерові Косовлуцькому Миколі, який арештував цього господаря і забрав на МВД. Опісля мене кликали на МВД, де я до очей йому про це говорив; – другий раз доніс я на МВД про те, що чув як один дядько говорив до другого: “Що таке життя, як ми тепер маємо, лазять вдень і в ночі і чоловік не може з ніким зійтися та поговорити”. Йому також я доказував на МВД; – третій раз я підслухав коло редакції. Тут стояло чотирьох людей, з яких один говорив: “Шляк би їх трафив з їх колгоспами. В них на сході вже всі діди, а тепер хочуть ще і тут то зробити”. Він говорив ще багато більше подібних слів. Про це я знова доніс Косолуцькому Миколі, який арештував того дядька і віддав на МВД; – четвертий донос зробив я на шофера, який в чайні говорив другому, що сьогодні вкрав на складі дві палатки, три парі білля і це замінив в с. Шумлянах за горілку; – далі я вислідив одну злочинську шайку, на чолі якої стояв Планіта Іван, переселенець – західняк, в склад якої входило кількох місцевих і двох руских. По кількох днях “Ведмідь” повідомив мене, що Овечкін визиває мене до себе. Овечкін питав мене, чи я зор[і]єнтувався в роботі. Коли я сказав, що так, тоді він сказав, що приділить мені одне село і там я стану працювати самостійно. “Ти підеш працювати в с. Носів – говорив далі Овечкін – це село досить бандитське. Треба уважати і повести так роботу, щоб був якийсь вислід. В тому селі є люди з якими я тебе пов’яжу і з ними ти будеш працювати. Ти мусиш їх постійно пров[і]ря[т]и, чи вони наложені на них обов’язки виконують совісно і точно”. Казав мені

з всіма моїми речами перебратися в село, підшукати квартиру і там шевцювати, а з часом мав я пов'язатися з людьми. Тут вичислив псевда з якими я мав працювати: “Гречка”, “Яблінка” і “Осел”. Усі зібрані мною матеріали мав я передавати через участкового, який був прикріплений до с. Носова, по прізвищу Колачов Михайло. Казав, що час-до-часу буде до мене приходити по матеріали “Ведмідь”. При кінці Овечкін говорив, щоб не попасти “бандьорам” в руки, а то вони можуть повісити, або втопити.

Другого дня забрав я своє шевське начиння і пішов до с. Носова. Тут зайшов я до Кубая, голови вапняної артілі і просив його, що в нього залишуся на деякий час, та буду робити чоботи. Однак Кубай на це не згодився і сказав, що сьогодні часи непевні і він не хоче за нікого відповідати. Цю ніч я таки переночував в нього, а рано прийшов до Кубая якийсь чоловік, якому Кубай розказав, що я швець і шукаю праці. Тоді цей господар сказав, що можу йти до нього і він дасть мені роботу. Четвертого дня я взяв кусок патика і пішов до Гули (“Осла”), де думав зробити копита й рівночасно з ним пов'язатися. Відтак Гула пов'язав мене з “Гречкою” – Вітенка Марія Михайлівна, і передав свій звіт. Рівнож він обіцяв завтра прислати до мене “Яблінку”.

Другого дня о десятій годині прийшла до мене жінка, принесла кусок шкіри і питалася, чи з цього вийдуть чоботи. При цьому вона непомітно подала мені свій звіт і сказала, що її прислав “Осел”. Другого дня принесла свій звіт “Яблінка” і сказала, що бачила в Клуби Філька якихось воєнних, які питалися до кого заходять більшовики і хто видає людей. “Яблінка” – це Моравська Марія, замужня за Степана.

Звіти я подав “Ведмедеві”, який був в с. Носові, а він дав мені записку від Овечкіна. В цій записці Овечкін наказував мені, щоб пов'язатися зі згаданими людьми і поставити роботу.

За півтора місяці мого перебування згадані люди подавали мені шість разів звіти. В звітах “Гречка” всипала таких людей: Кушніра Ярослава, Чопея Миколу, Скоробогача Михайла, Вітенка Миколу, споміж тих Кушнір більшовики засудили на півтора року. “Яблінка” всипала таких людей: Шавяк Михайла, Клуба Філька, Зазулю Михайла та Шереметку Петра. Люди ці мали мати з бандерівцями зв'язки. “Осел” всипав мені таких людей: Шпак Андрія, Курис Василя, Зазулю Антона, Гулу Пилипа, Середного Михайла, Шавяк Михайла, Рокецького Степана. Рокецький зістав арештований, Шпак пішов в підпілля, а за нього арештували його сестру Ольгу. Я сам всипав таких людей: Чопей Миколу, Комарницького Пилипа, Комарницького Петра, Гулу Івана, Вітенка Лінку, яку арештували і засудили на вісім років тюрми, після чого вона втекла і скривається. Такі звіти я подавав два рази на

тиждень “Ведмедеві”, а чотири рази забрав від мене згаданий Колачов Міша. В той час люди почали говорити, що я є зв’язаний з МВД і я про це сказав Колачову, який сказав, що поговорить про це з Овечкіним. Другого дня приїхали до села більшовики, поділилися на дві групи. Одні вдавали повстанців, а другі більшовиків та почали стріляти. Відтак другого дня “Яблінка” і “Гречка” мали поміж люди говорити, що мене більшовики вбили, а тим часом я мав дістати приділення на інше село. Того самого вечера групка більшовиків, яка вдавала повстанців, зловила Рокецького Михайла і питалися його до кого заїзджають більшовики і хто в селі є найбільше підозрілим. Тоді Рокецький сказав їм, що в селі є один східняк, який робить чоботи і до нього заїзджають більшовики. Він напевно мусить бути агентом. Це все підтвердило, що в селі дальше лишатися не можу, бо люди мене підозрівають. Я тої ночі виїхав з більшовиками до Підгаєць. В Підгайцях Овечкін сказав мені, що перекине мене на інше село і назначив село Затурин. Казав піти в село працювати і при цьому запізнатися з людьми. До помочі казав, що пов’яже мене з одним чоловіком по пс. “Олень”. Матеріали від мене мав забирати “Ведмідь”, або Артьоменко, з яким слідуючого дня Овечкін мав мене пов’язати.

До с. Затурина прийшов я 12.7.1947 р., піднайшов квартиру і почав шевську роботу, а вечером ходив по селі і приглядався всім рухам. На дев’ятий день прийшов до мене “Ведмідь” та пов’язав мене з “Оленем”. Тут всипав я таких людей: Гниду Михайла, до нього заходять бандерівці і він з ними пов’язаний, Андрійчука Евгена, який не подав точно всього поля, Ламтак Михайла, також не подав поля, “Олень” всипав таких людей: Гниду Василя, Коногу Михайла, Твердовського Евгена, Чабана Онуфрея. Вони всі не подали точно свого поля. Маліброда Евген є пов’язаний з бандерівцями. В цьому селі робота йшла мені дуже тяжко тому, що тут люди підозрівали мене.

Протоколував бойовик СБ “Місяць”.

Заввага:

Слідчий, який протоколував “Яструба”, від самого початку не знав з ким має до діла. Тому об’єкт ціле своє зізнання, за виїмком деяких моментів, видумав. На підтвердження цього можуть послужити предмети, які за словами об’єкта мали б викладати на розвідчій школі, а саме: “Сексотометрія” і “Твердологія”. В цілому слідстві є дуже багато неточностей і хаосу, а сам зміст слідства дуже поверховий.

- 212 -

* * *

№ 151/XXIV-12

Протокол допиту Корнеля Юрійовича Цетнарського

Р - 31

Справа ч.: .../47

Цетнарський Корнель

член ОУН на пс. "Клен", "Мирон".

с/о РО МВД "Топір"

Підгайці, дня 28.8.1947 р.

Протокол допиту

Цетнарський Корнель Юрійович,
ур. 1.4.1924 р. в с. Бокові, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл.,
українець, рільник, освіта - 7 кл.
Нар. Школи.

Я, Цетнарський Корнель, син Юрка і Параскевії з дому Горбаль, уродився в сім'ї селян бідняків, яка складалася з п'ятьох осіб, а саме: батьків, брата Семена, сестра Настя і я.

На сьомому році життя почав я ходити до школи в родинному селі, де я скінчив сім класів, а відтак помагав батькам по господарстві.

З приходом німців Боруновський Микола по пс. "Бом" втягнув мене в члени організації ОУН.

В 1944 р. був я зеновим і мені було підпорядкованих п'ять людей. В місяці травні 1944 р. дістав я покликання до УПА. В УПА приділили мене до сотні "Лісовиків", якою командував "Кок". Ця сотня входила в склад куреня ком. "Боднаренка". По місяцеві я захворів, мене звільнили зі сотні і відіслали додому, де я переходив більшовицький фронт. Після переходу фронту я зголосився до УПА і тут приділили мене до сотні "Гайдамаків", якою командував "Язьмін". З цею сотнею був я кілька разів в боях, два рази був в наскоку на районний центр Болшівці [Більшівці], був учасником бою в Чорному Лісі. По розчленуванні сотень на рої я захворів на тиф і мене перевезли до родинного села і тут в 1946 р. захопила мене зимою бльокада. В той час до мого села приїхав гарнізон і почав шукати.

Дня 25.2.1946 р. я і ще декілька запальників пішли з повинною. На МВД переслухував мене Попов. Він питав мене де я переховувався в часі

облав, списав мою персоналію і казав на коридорі зачекати. Після того він покликав на слідство інших голошенців, а по переслуханні їх видав їм посвідки на воєнкомат, а мене і Сабата Михайла замкнув до тюрми, де ми без слідства сиділи один тиждень. Опісля покликав мене на слідство нач. МВД Юрієв. Він питав мене де я був до цього часу, чому скорше не зголосився і де є моя криївка. Я оправдувався, що ховав[я] по стрихах і соломах, що криївки не маю, а голосити боявся тому, що люди страшили мене, що тут страшно б'ють за те, що не йшов до ЧА. Дальше Юрієв спитав мене, яке моє псевдо і де моя зброя, на що я йому відповів, що я ніякої зброї не маю, а про псевдо перший раз чую. Дальше Юрі[єв] сказав, що Сабат розказав йому, що я маю руского кріса. Я тут зор[і]єнтувався, що Юрієв хоче взяти мене підступом, бо Сабат знав, що я мав німецького кріса, а не руского. Я дальше до нічого не признавався. Тоді Юрієв вдарив мене лінією по лиці і мені пустилася з уст кров. В той час до кімнати увійшов майор, та сказав до Юрієва: "Остав, не обмазуй його кров'ю". Тоді Юрієв покликав дижурного і казав замкнути мене в пивницю на МВД, де я просидів чотири тижні без слідства.

Одного разу приїхали якісь старшини з області і прокурор і провіряли, скільки хто і за що сидить. Коли прокурор запитав мене за що я попав в тюрму, я сказав йому, що зголосився з повинною і тут мене замкнули, де сиджу вже п'ятий тиждень.

Другого дня рано почали виводити з камер на подвір'я деяких в'язнів, між якими вивели мене і Сабата. На подвір'ї Юрієв сказав, що ми всі є звільнені і можемо йти додому, а при відході мені і Сабатові сказав принести кріси і щойно тоді одержимо документи; за тиждень часу я з Сабатом і головою с/ради поїхали до р-ну, зайшли до першого секретаря партії Рябенка, якому розказали цілу справу. Він подзвонив на МВД і казав, щоб ми пішли і там дістанемо посвідки, з якими підемо на воєнкомат по документи. На коридорі МВД стрінули ми Зотова, який спитався нас: "Ну, хлопці, кріси є?", а коли ми відповіли, що нас прислав сюда Рябенко, тоді Зотов до нас крикнув: "Принесіть кріси, а то знова попадете в підвал, тоді і Рябенко не допоможе". В той день ми повернули додому без документів.

За деякий час покликали до району Панаса Михайла, якого назначили головою с/ради і ми разом з ним знова зайшли до Рябенка, якому розказали свою справу. Тоді Рябенко написав карточку, з якою казав нам йти на МВД. Тут Зотов виписав нам посвідку на воєнкомат, де ми одержали документи.

По якомусь часі стрінули мене більшовики з Шумлянського гарнізону і питали за документами. Коли я показав документи, вони сказали, що документи є фал[ь]шиві, арештували мене і відставили на

гарнізон. Це діялося в липні 1946 р. Другого дня рано покликав мене на слідство Зотов. При слідстві був також нач. гарнізону лейтенант (прізвища не знаю). Зотов питав мене де я був до часу зголошення, при чому застеріг, що він про мене все знає, бо йому розказали дівчата, які були арештовані. Коли я дальше до нічого не признавався, тоді Зотов почав мене бити і л[л]яти в ніс воду, а коли я дальше мовчав, тоді він перестав мене бити і сказав, що коли я не хочу про себе нічого розказати, то щоб розказав де скривається Когут Михайло, Пащак Іван, “Язьмін” і інші “бандьори[”], які перебувають в с. Бокові. Коли я сказав йому, що також не знаю, тоді Зотов почав дальше мене бити і страшив Сибіром. Я налякався і сказав, що бачив Когута Михайла і “Язьміна”, які переходили улицую, але де вони скриваються, то цього не знаю. Відтак Зотов питав мене де живе Пащак Лука (Пащак Лука – це батько двох синів, які засуджені), де скривається Пащак Марія Іванівна, Пащак Марія Лукіянівна, Кирик Марія та Почигайло Анастасія. Я сказав, що ці дівчата перебувають вдома, тільки тоді, коли до села приходять большевики, вони ховаються. Дальше Зотов сказав, що коли висліджу “Язьміна” і Когута, то мені буде прощена вся кара і дістану в нагороду 30000 крб. Я на це погодився. Тоді Зотов написав заяву, що я погоджуюся на співпрацю з органами МВД, дав мені псевдо “Топір”, яким я підписав цю заяву. Опісля він поучував мене, як треба слідити. Говорив, щоб звертати увагу про що люди говорять в селі, ходити вночі на підслухи, прислухуватися де в ночі брешуть собаки, в кого заслонені вікна, підслухувати розмови. На це все казав звертати увагу, а коли щось загляну підозрілого, то негайно зголосити на гарнізон, де пов’язав мене з одним сержантом і політруком цього гарнізону. Зотов повчав їх як мають в’язатися зі мною, відтак віддав мені документ й написав картку на военкомат, щоб там його справили.

По повороті додому я нічого не слідив. Одного разу зайшов до мене цей сержант, який запитав мене, що я вислідив, а коли я йому давав виминаючу відповідь, говорив, що це короткий час, тоді він лякав мене тюрмою і судом.

Одного разу я доніс йому, що коло цвинтаря бачив чотирьох повстанців, які йшли до села. Після того большевики дуже часто робили там засідку. Відтак дуже часто большевики заходили до мене додому і тут одного разу цей сержант припоручив мені слідити за криївками. Мені за криївками не треба було слідити тому, що я знав багато старих криївок з 1944 р., а які були розконспіровані й в них ніхто не сидів. Я всипав, що в Кудли Михайла є криївка, до якої вхід є зроблений з пивниці. Іншим разом сержант питав мене де скривається Пащак Марія, Почигайло Настя, Кирик Марія і Романишин Ірина. Я відповів йому, що

Романишин Ірина ходить до Львова до школи, а Почигаїло Настю правдоподібно “бандерівці[“] зліквідували. Всі інші ховаються вдома.

Одного разу з більшовиками Шумлянського гарнізону прийшов до мене слідчий Логотов, який питався, що я вже прослідив, де скривається Когут, “Язьмін”, “Ігор” та Пащак Іван. Тоді я сказав йому, що бачив, як селом переходило чотирьох повстанців, з яких один був чужий, а інші Когут Михайло, Безпалько Осип і Кухарський Осип. Опісля більшовики робили там засідки.

При кінці місяця жовтня я знова стрінувся з Зотовим в своєму селі і розказав йому, що бачив “Боруна” і “Язьміна”, як вони заходили до Гатлана Степана на подвір'я і там повинна бути криївка. При відході Зотов наказував мені[і], щоб я вважав, бо “бандьори” зроблять зі мною те, що з Бевз Анною (кілька днів скорше її повісили на середині села). По кількох днях більшовики робили в с. Бокові облогу і знайшли на подвір'ї Гатлана Степана криївку, з якої витягнули “Язьміна”, “Ігора” і д[ругих]. Після того Зотов дав мені дві тисячі карбованців.

Перед Різдвяними Святами я стрінувся з Логотовим, якому сказав, що в Сабата Степана є криївка, до якої вхід є з города, а сама криївка під стодолюю. Дальше від людей чув я, що в Чопея Луця повинна також бути криївка, але в котрому місці, не знаю. Цього разу Логотов питав мене за Кугутом, “Круком” і “Лиманом”. Цього дня більшовики знайшли криївку в Сабата Степана і арештували Почигаїло Зофію.

Зимою я з більшовиками майже не стрічався. В місяці квітні приїхав до села Галай, який зв'язався зі мною при допомозі мого псевда і сказав, що від тепер буду працювати з ним. За деякий час приїхав знова до села з капітаном, який питав мене де скривається “Язьмін”. Коли я йому сказав, що “Язьмін” арештований, тоді капітан сказав, що він втік з тернопільської тюрми і правдоподібно скривається в селі та припоручив мені за ним слідити. Цей раз капітанові я сказав, що бачив коло цвинтаря на широкій вулиці трьох підпільників і що в Йордейського Михалька повинна бути криївка. Дальше капітан питав мене, хто в нашому селі живе під прибраним прізвиськом та хто зменшив собі роки. Після цього я ще кілька разів стрічався з прикріпленим до с. Бокова, який питався чи я працював з Галаєм, а коли я сказав, що так, тоді він витягнув мою заяву і запитав, чи це дійсно мій підпис. В той час побачив нас Шевчик і він запитався мене, що він зі мною говорив. Я відповів, що прикріплений хотів зробити мене сексотом, але я відмовився. Шевчик сказав мені, що він з ним також про це говорив.

Дня 28.8.1947 р.

25/5

* * *

№ 152/XXIV-13

Протокол допиту Емілії Дмитрівної Скасків

Р - 31

Справа ч.: .../47

Скасків Емілія

член ОУН по пс. "Воля"

с/о РО МГБ "Калина"

Підгайці, дня 1/IX. 1947 р.

Протокол допиту

Скасків Емілія Дмитрівна, уроджена 20/III. 1927 р. в с. Волощині, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., українка, вільна, освіта – 4 кл. Нар. Школи.
с/о РО МГБ від 1945 р.

Я, Скасків Емілія, дочка Дмитра і Марії, з дому Андрусишин, уродилася в сім'ї селян бідняків, яка складалася з шістьох осіб, а саме: батьків, старшої сестри Наталки, яка є заможна за Ганущаком Василем, молодшої сестри Марії, брат і я.

На сьомому році життя почала я ходити до школи в родинному селі, де закінчила чотири класи, а опісля помагала батькам на господарстві.

В 1941 р. я приходом німецької армії належала я до "Січі і до самоосвітнього гуртка. При кінці цього самого року мене втягнули в ОУН, де крім вишколу була зв'язковою до с. Литвинова.

В 1944 р. Юнацтво зістало розв'язане і я перейшла до активу ОУН, де працювала зв'язковою до сс. Литвинова, Божикова, Базниківки і Мужилова. По трьох місяцях мені припоручили збирати харчі в своєму селі для відділів УПА. В той час моєю провідницею була Радишин Марія, яка була підпорядкована "Сичові".

В Юнацтві я мала псевдо "Хвиля", а в активі "Воля". В організації працювала до весни 1945 р., до часу мого арештування. В той час зі мною були арештовані такі дівчата: Бурак Марія і Гайдукевич Марія з с. Волощина. Арештування переводив старший оперуповноважений РО МГБ Іщенко.

В Підгайцях покликав мене на слідство слідчий Евгошин. Допитував мене майор (високого росту, обличчя повне, шатин, чешеться догори, ніс довгий – грубий, убраний у військовому уніформі, жовті погони з одною великою зіркою). Він запитав мене як я називаюся, а відтак, чого я сюди прийшла, на що я йому відповіла, що мене сюди привели. Дальше він говорив: “Ну ладно. Коли тебе сюди привели, значить хочуть, щоб ти дещо розказала. Ти нам розкажеш дещо про бандьорів”. Коли я сказала, що з “бандьорами” не маю нічого спільного і з ними не стрічаюся, майор списав мою персоналію і казав вивести мене на дижурку. По двох годинах мене знова покликав майор і питав чи я належу до організації, яке моє псевдо, чи я знаю “Хмару”, “Могили” і Гайдукевич Мільку – “Леську”. Я категорично заперечила, що взагалі таких людей незнаю. Тоді майор взяв якусь пляшку в руку і почав нею бити мене по голові. Одначе я дальше обстоювала при с[в]оєму. Тоді він вивів мене на дижурку, показав в стіні діру і сказав: “Дивись в ту самостійну дірку й надумайся”. За деякий час покликав мене на слідство Іщенко. Він в лагідний спосіб почав випитувати мене від коли я належу до організації, яке моє псевдо, а коли я дальше говорила, що з організацією не мала нічого спільного, тоді він взяв дрота і почав ним мене бити. В той час до кімнати увійшов Ковальов, який взяв мене за волосся, звалив на землю і почав тягати по кімнаті. Я дальше до нічого не признавалася. Тоді Іщенко відвів мене на дижурку. Після цього слідства я захворіла і через кілька днів на слідство мене не брали.

По кількох днях я подужала і Іщенко знова покликав мене на слідство. Він доказував мені, що я збирала в своєму селі харчі, в’язалася з “Каїном” і почав в подробицях вичисляти коли і де я з ким стрічалася. Казав, що знає, що я жичила спідничку в “Спартанки”, сказав, хто вечером заходив до мене і багато інших таких подробиць, яких я собі точно не пригадую. Я побачила, що Іщенко про все знає і мені дальше опиратися не має сенсу. Тоді я призналася, що до організації мене втягнула Гайдукевич Мілька – “Леська”, а присутна при цьому була “Спартанка”. Свого правдивого псевда я не сказала тому, що таке псевдо мала одна з провідниць і я боялася, щоб більшовики не подумали, що я є нею. Більшовикам я сказала, що моє псевдо є “Рома”. Дальше Іщенко питав мене, що я робила в організації і кого знаю, – та чи “Каїн” живе зі своєю жінкою. Я відповіла йому, що в організації ходила я на зв’язок до с. Божикова і тут була пов’язана з Ковалик Анною. Також дуже часто носила я записки до “Каїна”. Дальше я сказала йому, що “Каїн” з жінкою не живе, а ходить до Катрі, яка є разом зі мною арештована. Дальше він питав мене, яке є правдиве прізвище “Помсти” і “Спартанки”. Одначе йому цього не могла сказати,

бо вдійсності не знала, як вони називаються. Після цього Іщенко відвів мене на камеру.

Другого дня Іщенко знова покликав мене на слідство. Він дальше питався про село й де переходять бандерівці. Одначе я йому на це не могла відповісти і оправдувалася тим, що бандерівці, коли копають криївки, то про це ніхто не знає і такі справи вони дуже конспірують. Тоді Іщенко повернувся до мене і сказав, що я прогрішилася перед Рад. владою і за такі речі покарають мене тюрмою, або поїду в далекі табори і там в голоді і холоді буду мусіла працювати цілими роками. Дальше він говорив, що всі свої похибки можу виправдати тоді, коли стану чесною людиною і вірно буду працювати для Рад. Союзу. Тут я запитала його, яка це має бути чесна праця. Тоді він сказав, щоб я доносила йому про все, що діється в селі, до кого заходять бандерівці, вислідила “Помсту” і “Спартанку”, а вони не тільки, що простять мені все, але ще й нагородять. Заплатять мені грішми, дадуть мануфактури, а як буду добре в роботі вив’язуватися, то ще вибудують мені гарну хату. При цьому Іщенко повчав мене, як треба слідити, а коли б я щось вислідила, то казав запискою його повідомити. Записку мала я подавати до нього через свого стрийка, який є головою с/ради. Тут Іщенко взяв кусок паперу, написав заяву, що я погоджуюся працювати з органами МГБ, дав мені псевдо “Калина”, яким я підписала заяву і мала ним послуговуватися на дописах, які мала давати Іщенкові. Опісля він вивів мене на коридор і тут казав зачекати, а сам кудись відійшов. За кілька хвилин він повернувся разом з моїм стрийком Скасків Антоном (зліквідований органами СБ), з яким пішов до канцелярії і там щось розмовляв. Відтак вони покликали мене і тут Іщенко в присутності мого стрийка ще раз мені сказав, що про все, що довідаюся маю через стрийка його повідомляти. При цьому наказував мен[і], щоб я про це нікому не сказала. Після цього Іщенко казав стрийкові відійти, а до мене сказав, що люди в селі говорять, що я до нічого не призналася, так, що буду могла знова працювати в організації, а коли б мене послали десь з записками, то я повинна записки переписувати і оригінал передавати дальше, а копії за посередництвом стрийка висилати йому. Тут Іщенко наказував мен[і], щоб записки переписувати дуже точно, звертати увагу на кожну одну точку і на всі знаки, які на перший погляд можуть мені здаватися дрібничками, а в дійсності вони мають своє значіння. Матеріали казав подавати кожного одного понеділка, а коли б було щось пильного, то таки цього самого дня.

З тюрми мене звільнили в місяці травні 1945 р. По звільненні з тюрми, до мене прийшли дівчата з мого села, які випитували мене,

що питалися більшовики й взагалі про мій побут в тюрмі. Одначе я їм нічого не сказала.

Другого дня в неділю прийшла до мене “Леська”, якій я розказала точно, що і про кого мене питали й про те, що маю подавати Іщенкові доноси. “Леська” [п]опередила мене, щоб я не видавала своїх людей і відійшла.

На умовлений час я Іщенкові не дала ніяких матеріалів і на будуче дальше думала не давати.

По двох тижнях Іщенко написав листа і передав його через стрийка до мене. Він писав чому я не даю ніяких матеріалів. Нагадував мені про моє зобов’язання, а при кінці загрозив, що будуть судити. Лист підписав правдивим прізвиськом. По отриманні листа від Іщенка я налякалася і постановила написати йому записку. Записка була приблизно такого змісту: “Того дня, коли я повернула з тюрми, до мене прийшли дівчата з мого села, які питали мене про мій побут в тюрмі, другого дня, в неділю, була в мене “Леська” і казала собі точно розказати про що мене питали”. Лист я підписала псевдом “Калина” і дала стрийкові. Цього самого понеділка я дістала від Іщенка відповідь, в якій він писав мені, щоб я вислідила “Леську”, “Помсту” і “Спартанку”.

По трьох тижнях я знова писала до Іщенка, що бачила на Волощині “Помсту” і “Спартанку”, які були в домі “Леськи”. Листа передала я через стрийка, який таки цього дня привіз мені відповідь від Іщенка. Він писав, щоб я точно описала йому як вони виглядають і як ходять убрані. Того самого дня я підготувала відповідні описи і подала стрийкові. Від Іщенка не було жодної відповіді.

По двох тижнях я знова повідомила Іщенка, що в нашому селі було трьох повстанців, які збирали збіжжя і хліб. Від Іщенка знова не було жодної відповіді. Після того через цілий місяць я не давала ніяких матеріалів. Відтак Іщенко написав до мене записку, в якій питав чому я не вислідила дівчат і не подаю ніяких матеріалів. Дальше грозив мені, щоб це було останній раз і щоб він мені не мусів пригадувати. В листі до Іщенка я написала, що “Помста”, “Спартанка” і “Леська” квартирують у нашому селі, одначе в кого вони, цього я не знаю, бо вони конспірують. Після тої записки більшовики робили перевірку в нашому селі, одначе цих підпільниць в той час не було. В цей день, коли були більшовики в нашому селі, прийшов до мене один більшовик, який був присутній при моєму переслуханні й питав мене чому я не подаю точних матеріалів і казав, що коли дальше так буде, то Іщенко мене арештує. Через кілька тижнів я знова не подавала жодних матеріалів. Тоді прийшов до мене стрийко, приніс записку від Іщенка та почав на мене сварити, чому я не даю ніяких матеріалів. Цього самого дня я написала листа до Іщенка, в

якому писала, що “Помста”, “Спартанка” і “Леська” дуже часто перебувають таки у “Леськи” вдома. По кількох днях більшовики зробили наскок на “Лесину” хату, однак вони всі три через вікно втекли. Про це я також повідомила Іщенка. Після того я ще кілька разів повідомляла Іщенка, що бачила цих підпільниць. Більшовики почали робити дуже часто засідки коло “Лесиноного” дому і люди почали говорити, що це моя робота. Про це я повідомила Іщенка, однак він в записці даліше наказував мені за ними слідити.

Через цілу зиму я не подавала ніяких матеріалів.

В 1946 р. перед виборами я пішла до Гайдукевич Івана, щоб він поїхав мені до ліса по дрова і тут застала я Іщенка ще з кількома більшовиками. Він питав мене чому я не даю ніяких матеріалів. Тоді я розказала йому, що мене підозрівають, а тепер, коли я з ним тут стрінулася, то “бандьори” мене напевно повісять. Я просила його, щоб він дав мені якісь документи і я виїду на якийсь час до Львова. Іщенко казав, що на короткий час можу їхати без документів, а ще краще буде, коли піду в с. Божиків, там маю родину і довідаюся про Ковалик Анну, що вона говорить, як з нею поводитися в тюрмі і чи підписала заяву. В той час, коли Іщенко розмовляв зі мною, до хати прийшов господар, а Іщенко, щоб замаскувати нашу попередню розмову, почав кричати до мене, чому я скриваюся і що він забере мене зараз до р-ну. Господар почав мене оправдувати, що я не скриваюся про що може кожний потвердити. Відтак Іщенко вийшов з хати, а я осталася з господарем. Я даліше не подавала Іщенкові ніяких матеріалів.

За деякий час прийшов до мене мій стрийко і сказав, що Іщенко від’їхав, а на його місце приїхав якийсь другий, який хоче зі мною стрінутися. На умовлену стрічу з ним я не пішла, дуже часто виїжджала до Львова і рівночасно скривалася від своїх.

Одного разу прийшов до мене додому якийсь більшовик, який запитався, як я називаюся. Я відповіла йому, що називаюся Радишин Анна. Більшовик забрав мене до голови с/ради і тут від нього довідався, що я називаюся Скасків Емілія. Більшовик бачив, що я його обманюю і сказав, що я називаюся Андрусишин Анна і є нареченою Гураля з с. Божикова, арештував мене і забрав до Підгаєць на МВД. Тут допитував мене Зотов, який даліше твердив, що я є нареченою Гураля (“Чорний”), а коли я цьому заперечувала, Зотов привів якогось чоловіка з с. Божикова, який потвердив, що в Божикові такої нема. Щойно тоді Зотов повірив, що я називаюся Скасків Емілія. Він питав мене чому я від них скриваюся і не даю ніяких матеріалів. Я оправдувалася тим, що мені дуже тяжко працювати тому, що люди мене підозрівають і одної ночі приходили до мене якісь воєнні, напевно “бандьори” і я

боюся, щоб вони мене не повісили. Тоді Зотов відвів мене на камеру і сказав мені, що в тій келі[ї] сидять дівчата, які працюють в організації і я в розмові з ними повинна багато довідатися, а відтак про це все йому розказати.

Другого дня Зотов покликав мене й питався, що я розвідала на камері. Одначе я не могла йому нічого сказати, бо ці дівчата помимо цього, що я кілька разів старалася звернути розмову на організаційні теми, не хотіли про організацію нічого говорити. Тоді Зотов післав мене ще раз до другої келії, де сиділа одна дівчина з с. Шумлян, одначе і тут не вдалося мені нічого від неї довідатися. Тоді Зотов передав мене слідчому Саханову. Він питав мене чи правдою є це, що “Каїн”, “Хмара” і “Ігор” згинули. Я відповіла, що так. Відтак дальше питався, чи до села заходять бандерівці і де перебуває “Леська” і “Спартанка”. Я знова говорила, що в селі перебуваю дуже мало, бо боюся, щоб мене не повісили і не маю змоги прослідити. Тоді Саханов почав на мене кричати і дав мені до вибору, або їхати на Сибір, або видати “Леську”. На такій умові мене звільнив. По цих дорученнях я старалася вислідити “Леську”. Тому пішла до с. Сільця Божиківського, бо думала, що там буду могла її стрінуги. Одначе там її не було.

Одного разу я пігнала корови до ліса разом з своєю тітчиною сестрою з с. Сільця Божиківського і там стрінуга двох повстанців. На другий день я повідомила про це Саханова. В листі до мене Саханов писав, щоб я ходила в ліс і підглядала де квартирують повстанці. За деякий час я знова пішла до ліса, буцім то за дровами і тут побачила двох повстанців, з яких одного пізнала, був це Стах з с. Волощини. Вони йшли лінією, а відтак скрутили в гущавник. Я легенько підійшла до цього місця і в корчах почула більше голосів. Негайно я вернулася в село, написала до Саханова карточку, в якій точно описала про все, дала голові с/ради і він зараз відніс її до Підгаєць. Того самого дня пополудні приїхав Саханов з тридцятьма більшовиками, а через голову с/ради повідомив мене, щоб я чекала за селом. За селом я стрінугася з Сахановим, який накинуг мене палаткою і разом ми пішли в цей напрям, де я чула розмову в корчах. Ми тихенько підійшли під це місце, Саханов казав скоренько вертатися додому, а самі почали окружувати корчі. Під самим селом я почула сильну стрілянину, а опісля від голови с/ради довідалася, що більшовики мали перестрілку з повстанцями і знайшли в тому місці криївку, з якої забрали багато мануфактури і зброю.

За тиждень по цьому випадку покликав мене голова с/ради до себе і передав мені вісім метрів мануфактури, а також казав, що Саханов припоручив йому постаратися дерево на хату і тим всім заопікуватися.

По якомусь часі я дістала від Саханова записку, де він питав мене, чи я одержала мануфактуру і чи голова говорив мені про дерево, яке має постаратися на хату. Дальше він питав мене, чи мене ніхто не бачив тоді, коли я вертала з лісу.

В 1947 р. перед Різдвяними Святами я пов'язалася з капітаном Шинкаренком, який в той час був в с. Литвинові з гарнізоном. Він розпитував мене де переховується “Леська”, “Помста” і “Спартанка”, питав, що люди говорять про війну, колгоспи і чи до села не заходять повстанці. Шинкаренко дуже часто заходив до мене додому. Зимою я зголосила Шинкаренкові, що в нашому селі хтось забрав безрогу. Весною 1947 р. я зголосила йому, що бачила “Леську” вдома. При останній стрічі Шинкаренко припоручив мені слідити хто агітує проти колгоспів, хто говорить про війну і про те все я мала голосити йому, або в районі.

Дня 5/IX.1947 р.

25/5

* * *

№ 153/XXIV-14

Протокол допиту Анни Павлівної Зеленчук

Р - 31

Справа ч.: 12/47

Зеленчук Анна

член ОУН по пс. "Лісова"

с/о РО МГБ по пс. "Муха"

Підгайці, дня 7.9.47 р.

Протокол допиту

Зеленчук Анна, уроджена 1923 р.
в с. Ігвозді [Гвізд], Солотвинець-
кого р-ну, Станиславівської обл.,
українка, освіта - 3 кл. Нар. Школи.

Я, Зеленчук Анна Павлівна, дочка Анастасії з дому Насадюк, уроджена в с. Ігвозді в сім'ї селян бідняків. Сім'я складалася з трьох осіб: батько, матір і я. Перед сьомим роком життя померла мені мати, а батько оженився вдруге. До школи ходила я в своєму селі, де покінчила три кляси. Дальше до школи я не могла ходити, бо не було кому мною заопікуватися. На одинадцятому році життя пішла я в найми, де була три роки. Відтак повернула додому і проживала з того поля, яке лишилося мені по покійній матері.

В 1942 р., коли в наших околицях настав великий голод, пішла я на Поділля, де найнялася служити в одного господаря в с. Мухавка, Чортківського р-ну. Тут пробула я півтора року. Відтак повернула домів, де дальше працювала на ріл[л]і.

Тут вступила я в ряди організації ОУН й працювала зв'язковою, збирала харчі, які відставляли до відділів УПА. Моєю провідницею була Яльчук Катерина. Одного разу я стрінула "Крука", який в той час працював в пропаганді й від нього довідалася, що мене кличуть якісь провідники. Коли я прийшла на умовлене місце, побачила трьох незнаних мені муштин, з яких один підійшов до мене й сказав, що від сьогодні я буду працювати разом з ним. Пізніше я довідалася, що це був пров. "Панас" – "Приятель". Я часто вела розвідку, поставляла харчі, а також полагоджувала всі зв'язки (пошта). Коло "Панаса" було двох бойовиків, таки з мого села, "Крук" і "Гак".

В 1946 р. останній день перед [другим] свят-вечером переходили більшовики через село і йшли попри обі[й]стя, в якому квартирував “Панас” з “Круком” і “Гаком”. В той час боєвик “Крук” вийшов на двір вибити патрона з кріса. Більшовики зауважили його й почалась стрілянина [...], в результаті якої пров. “Панас” зістав убитий, а “Крук” і “Гак” виходять живі. Від того часу я осталась без праці. Після цього інциденту “Гака” і “Крука” перевіряло СБ. Відтак “Крук” голоситься до більшовиків, при чому всипав мене й багато інших з мого села. Я почала скриватися. В місяці грудні 1946 р. мене більшовики зловили в хаті моєї тітки, арештували і забрали на гарнізон, який в той час станційонував таки в нашому селі. В той час зголосився “Гак”, який вдруге всипав мене перед більшовиками. На гарнізоні замкнули мене до пивниці. Допитував мене начальник гарнізону (високий, грубий, обличчя округле, бльондин, білі брови, очі сині, ніс короткий, грубий, одягнений в воєнному уніформі, жовті пагони з двома зірками). Він питав мене чому я не зголосилася, для чого скривалася, де я була через цей цілий час, хто давав мені харчі, що я робила в організації. На це я відповіла йому, що голоситись я не мала потреби і що я зовсім не скривалася. Дальше, коли я до нічого не признавалася, він почав мене бити, та при тому питав мене про згадані речі. На тому слідство закінчив і відвів мене до пивниці, а опісля відставив в район. Коли я сиділа на гарнізоні в пивниці, нічю прийшло до мене кількох бійців, які знасилували мене. Коли я почала боронитися й кричати, тоді вони заткали мені рота й придержали за руки й ноги. На другу ніч повторилася ця сама історія.

В районі допитував мене старший лейтенант МГБ Паламаров (середнього росту, обличчя подовгасте, сухорлявий, бльондин, очі сині, брови білі, одягнений в короткий кожушок). Він в лагідний спосіб сказав мені сідати та почав розпитувати мене, за що я тут попала, чому я скриваюся й не зголосилася тоді, коли шукали за мною. Однак я до нічого не признавалася й говорила те саме, що попередньо на гарнізоні. Тоді Паламаров сказав мені: “Слухай, ми знаємо, що ти скривалася, носила “бандитам” їсти, робила їм розвідку, ходила на зв’язок й коли ти хочеш, щоб ми звільнили тебе й ти пішла додів, то про [все мушу] тут розказати, до кого носила [записки], кого знаю з дівчат, які [належали] до організації й чи знаю “Леганюка” і “Незломного”. Я дальше до нічого не признавалася й тлумачилася тим, що я сирота, з бідної родини й що в організації не працювала, бо мусіла заробляти на прожиток. Тоді Паламаров почав мене бити. Я дальше до нічого не признавалася, після чого відвели мене до в’язниці. Другого ж дня вечером знова покликав мене Паламаров й питав те

саме, що й попередньо. Я даліше до нічого не признавалася. Тоді він знова почав мене бити, а відтак відіслав до в'язниці. По двох днях покликав мене Паламаров знова на слідство. Коли я увійшла до канцелярії, він казав мені сідати й відповідати на все, що він буде питати. І знова питав мене те, що й попереднього разу. Я даліше обстоювала те, що говорила попередньо. Тоді він почав мене просити, кажучи: "ти Анна не крий нічого, розкажи, що знаєш, не обмануй мене. Коли все розкажеш, ми тебе звільнимо, станеш чесною радянською людиною, пішлем тебе в школу й будеш працювати там, де тільки сама захочеш". Я даліше до нічого не признавалася. Тоді він почав мене бити, а відтак привів до дверей і почав припирати мені пальці, від чого я зомліла. Коли я отямилася, він знова питав мене те саме й хотів вдруге приперти пальці. Я налякалася й сказала, що все розкажу, що тільки буде питати. Він питав мене, хто втягав мене в організацію, яке маю псевдо, хто був моєю провідницею. Я сказала, що моєю провідницею була Яльчук Катерина ("Сойка"), а Николіук "Гак", Николіук Василь – "Крук", це ті люди, з якими я працювала. Тоді Паламаров почав мене бити, кажучи: "про те, що ти мені розкажуєш, то я вже давно знаю. Ти скажи, з ким більше працювала, про тих людей, які ще скриваються, а не про тих, які зголосилися". При цьому почав тягнути мене за волосся і хотів знова припирати пальці. Я даліше почала розказувати, що носила в ліс харчі, збирала по селі хліб та що зі мною ходив "Крук" і "Гак". Даліше питав мене Паламаров, кому носила до ліса харчі, які харчі, хто ще зі мною ходив, чи я знаю "Незломного", де він скривається і до кого заходить. Я сказала, що харчі підносила на край ліса, а там приходили стрільці й забирали їх від мене. Про те, коли треба було винести харчі й що винести, повідомляв мене "Крук" і "Гак". Де ховається "Незломний" і до кого заходить я не знаю, тимбільше, що в моєму селі квартирує гарнізон і повстанці село оминають. Тоді Паламаров запитав мене, що б я зробила, коли б наприклад побачила в селі когось з "бандерівців"? Чи зголосила б йому, чи ні? Я відповіла, що так. Тоді Паламаров запитав мене чи погоджуюся на співпрацю з органами МГБ, а коли я погодилася, тоді він взяв кусок паперу і став щось писати. Коли написав, то сказав до мене: "я Анно написав таку заяву, на якій ти підпишешся". І став читати. Заява була приблизно такого змісту: *"Я, Зеленчук Анна Павлівна погоджуюся на співпрацю з органами МГБ, що буду слідити за "бандерівцями", та буду їх викривати, де тільки зможу. На це даю свою згоду й підтверджую власноручним підписом["]*". Коли я заяву підписала, тоді Паламаров сказав, що я від сьогодні не називаюся Анною, але "Мухою", а він для мене зватиметься "Дубом". Це є наші псевда, потрібні для

того, щоб ми в нашій праці могли тайно порозуміватися. Дальше повчав мене, як маю заховуватися в селі, слідити до кого заходить “Незломний”, приглядатися куди ходить його рідня і про це все повідомити його. Стрічу зі мною умовив за два тижні таки в мене в хаті. Дальше говорив мені, що коли буду добре працювати, то він пов’яже мене з кимсь з мого села. Коли б він не міг зайти до мене до хати в умовлений час (два тижні), то щоб я пішла за село в корчі, які тягнуться попри дорогу т.зв. “Старунські”. Він буде туди вертати й я мала два рази свиснути. Тоді він мав прийти до мене й тут я мала передати йому згадані матеріали. Тепер – говорив дальше Паламаров – я підготую тобі втечу, щоб ти могла перед “бандьорами” оправдати себе. Другого дня ранком стійковий мав недомкнути двері, через які я мала втекти. В селі мала говорити людям, що стійковий недомкнув дверей і я туди втекла. Дальше Паламаров мав вислати за мною в погоню військо, щоб більш замаскувати мою втечу. Відтак сказав мені повторити це [вс]е, спитав, чи розумію, як слід, покликав дижурного й цей забрав мене на камеру. Ранком другого дня я вийшла з в’язниці так, як було умовлено і відразу пішла в інший район, в село мого батька, щоб там скриватися і не стрічатися з Паламаровим. В тому селі перебула я через два місяці, а відтак повернула до свого села. В своєму селі я скривалася через кілька тижнів, а коли більшовики почали питати за мною, то мій швагер намовляв мене, щоб я зголосилася до р-ну, а коли сама не хочу голоситися, то він скаже голові с/ради, а той залагодить справу сам. На це я не погодилася і рішила покинути рідне село, йти поміж людей і дальше скриватися. В с. Молотькові [Молодьків] я домовилася з одним дядьком, який попереднього року був на жнивах в одного господаря в с. Бокові, Підгаєцького р-ну і він запровадить мене до знакомого йому господаря, де я під прибраним іменем можу стати на службу. Під іменем його дочки пішла я до згаданого села, де перебуваю до сьогодні.

Замітка: По переслуханні Зеленчук Анну, органами СБ, звільнено.

Дня 10.9.47 р.

25/5

* * *

№ 154/XXIV-15

Протокол допиту Івана Михайловича Піскорського

Р - 31

Справа ч.: 4/47

Піскорський Іван

с/о РО МВД по пс. "Чарун"

Підгайці, дня 11/ІХ. 1947 р.

Протокол.

Піскорський Іван Михайлович, уроджений в 1910 р. в с. Шумлянах, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., українець, жонатий, рільник (секретар сільради), освіта – 4 кл. Нар. освіти.

Я, Піскорський Іван син Михайла і Феськи з дому Керницьких, уроджений в сім'ї селян бідняків в с. Шумлянах, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл.

Коли я мав сім років життя, післали мене в школу, де покінчив чотири кл. Нар. школи. Після закінчення освіти помагав я батькам при господарстві. В 1926 р. пішов я до кооперативи працювати крамарем, яким працював протягом п'ять років. В тому часі належав я до таких товариств, як: Просвіта, Рідна Школа. В 1931 р. я оженився з Квасничка Меланією. Від 1938-39 р. працював я в місцевій громаді поліцаєм-носильщиком.

З приходом більшовиків в 1944 р. почав я скриватися. Відтак відійшов до УПА, до сотні "Орлів", де по трьох тижнях мене звільнили додому і тут я дальше скривався на власну руку. Одного разу зайшов я до директорки місцевої школи Осмола Стефанії, родом з с. Мозолівки, та радився в неї, в який спосіб можна злегалізуватися. Тоді вона сказала, що буде проводитися ремонт школи і їй буде потрібно до роботи людей, до якої може забрати мене та ще кількох. Дня 22 липня 1945 р. я, Коцій Іван Петрович, Струсівський Іван Федорович, Керницький Василь, Скотник Степан, Соловій Василь, Сербенюк Михайло та Воронюк Адольф зареєструвались в згаданій директорки до вищезгаданої роботи. По кількох днях директорка привезла з р-ну для нас посвідки, видані райісполкомом. Посвідки були такого змісту:

“Справка, дана громадянинуві Піскорському Івану Михайловичу, уродженому 1903 р. (подав собі більше літ) в с. Шумлянах, на те, що він являється робітником школи при ремонті школи в с. Шумлянах”. По трьох днях праці приїхали до села більшовики з НКВД і всіх нас арештували та завезли в район, та примістили в джурці НКВД. Слідство з нами переводили Зотов (середнього росту, бльондин, обличчя округле, сухорляве, коротко стрижене волосся, брови біляві, ніс нормальний, років около 24), Логотов (низького росту, волосся чорне, чесане догори, брови чорні, очі чорні, обличчя округле – повне, около 35 років) і Калінін (не живе). Мене переслухував Зотов. Він розпитував, де я був до того часу, чому не зголосився тоді, коли інші голосилися, в який спосіб я дістав посвідку, де моя криївка, в якій я скривався. Я сказав йому, що в армію я не хотів йти, тому, що боявся фронту, а не голосився зі страху перед польськими стрибками, які сильно побивали людей. В час урядового звернення я зголосився до директорки школи, яка забрала нас до роботи та привезла з р-ну для нас посвідки. Рівнож сказав я, що жодної криївки не мав я, а скривався постійно на стриху в соломі. “Ну, нічого – сказав Зотов – а зараз по-державному указу кара вам дарується, ви підете на Воєнкомат, де дістанете документи і будете працювати при ремонті школи”. Після цього відіслав мене на джурку, де я застав всіх тих, які були зі мною придержані.

Другого дня рано прийшов до нас Зотов та сказав, щоб ми виходили. По нас чекали вже стрибки. Одному з них Зотов вручив посвідку на Воєнкомат, де нам мали видати документи. На Воєнкоматі стрибок дав записку секретареві Кульченкові, який прочитавши її провірив, чи ми є всі і сказав стрибкові відійти. По двох днях ми одержали документи та повернули додому, де дальше працювали при ремонті школи.

Дня 19/X. 1945 р. прийшов до школи Водвуд Іван, який в той час був головою с/ради та сказав директорові, що забирає мене з роботи і від сьогодні буду працювати як секретар с/ради.

В тому часі в нас квартирував гарнізон, і арештував Шпилик Василя Юліяновича, який всипав мене, що я маю кріса. Дня 1/7.46 р. мене повідомив голова, що мене визивають на гарнізон. Коли я вечером зголосився на гарнізон, то в кімнаті застав Зотова, капітана гарнізону та Добровольського Івана (т.зв. “Фуна” – більш. вислужник). Зотов сказав мені сідати, а Фуни сказав привести з пивниці Шпилика. Коли Шпилика приведено, його посадили за стіл поміж Зотова, а Фуну. Я сидів по середині кімнати. Зотов звернувс[я] до Шпилика і сказав, щоб розказав все що знає про мене, а саме про те, що він мені

дав. Тоді Шпилик звернувся до мене, щоб я йому віддав кріса і набої, які він дав мені сховати. На це я відповів: “от до чого ти мене Шпилик довів, що я мушу тепер йти в тюрму за твого кріса, я не хотів його брати, одначе ти мені грозив і примусив мене до цього. Зараз я його не маю, бо в мене хтось його вкрав.” Шпилик заявив, що я говорю неправду. Тоді я пригадав йому, як то одного разу я вертаючи з жінкою з поля стрів його і він сказав, щоб я того кріса вичистив, бо він його вечером забере. Я кріса вичистив і сховав на городі, в бараболю, звідкіля він і пропав. Шпилика забрали назад до пивниці, а в кімнаті остався я з Зотовим. Тоді він, не питаючи мене більше нічого, сказав, що можу йти додому, а слідуючого дня маю принести кріса. Коли слідуючого дня я прийшов без кріса і повторив те, що говорив попередньо, тоді Зотов списав протокол звідкіля я взяв кріса, де його сховав і в який спосіб він пропав. Я розказав йому як в дійсності було і він на тому протокол закінчив. Відтак звернувся до мене і сказав, щоб я уважно слухав, що він мені буде говорити. Тоді він почав: “Ти Піскорський послухай мене і зроби те, що тобі скажу, то не будеш сидіти в тюрмі й не будеш платити за кріса. Я постараюся якогось кріса, доставлю його в р-н, так що ти нічого не потерпиш. Одначе ти в дечому мусиш мені допомогти, а саме: в с. Шумлянах є бандерівці, які ще скриваються. Мені треба про них знати куди вони ходять, котрою дорогою, в котрих господарів вони скриваються та про їхні криївки, які вони мають в полі або в лісі, хто їм підносить харчі, хто збирає в селі харчі, одяг та хто в’яжеться з ними. Ну що, тяжка вона для тебе.” Не тяжка, відповів я, тільки не знаю, чи зможу як слід вив’язатися. Я буду старатися працювати з вами, тільки, щоб ніхто не чіпав мене за кріса. Тоді Зотов взяв аркуш паперу, написав заяву, прочитав мені й сказав, щоб я на ній підписався. Заява була приблизно такого змісту: *“Заява дана мною, Піскорським Іваном Михайловичем, секретарем с. Шумляни, що годжуся виконувати всі обов’язки наложені на мене начальником Зотовим.”* Дальше сказав він, що протягом двох місяців він постійно буде перебувати в гарнізоні села Шумляни і тут буду з ним міг контактуватися. Коли б зайшла така можливість, що його в той час не було б на гарнізоні, тоді всі зібрані матеріали можу передати мл. лейтенанту Вороніну, який постійно буде перебувати на гарнізоні. Сказав зголошувати про все точно і в кожній порі дня, чи ночі. Дальше говорив мені, що можна контактуватися писемно. Таку карточку подавати начальнику гарнізону. На карточці не підписуватися правдивим прізвищем, а псевдом “Чарун”. Коли б мені доводилося заходити на гарнізон вечером, то стійковий буде здержувати – “стій хто йде”. На це я мав відповісти: “Чарун”, а відтак коли стійковий

запитає кличку, я мав подати число 8 – 100. Дальше інструктував мене, коли б часами я, йдучи на гарнізон стрінув когось подорозі, то говорити, що йду кудись за своїми потребами, прим.: йду до голови с/ради в якійсь справі, маю доставити харчі на гарнізон чи тим подібне. Казав, що часом можу стрінати “бандьорів”, які також можуть здержувати подібно, як більшовики. Зазначував, щоб часом не відповісти кличкою. Дальше можна заходити до нього на МВД (тоді, як їду в р-н на сесію, а крім цього в такі дні як четвер і п’ятниця в годинах від восьмої ранку до дванадцятої за східним часом).

Коли б його в канцелярії не застав, то міг залишити все його секретареві. Дальше говорив мені, що він має ще чотирьох людей, які скорше мали зв’язки з “бандою”, були ним арештовані, одначе він їх звільнив під умовою що будуть з ним співпрацювати. Ці люди це Бурда Василь, Шпилик Василь, Костецький Павло й Чорний Юліян. Трьох він вже звільнив, а Шпилика казав, що забере до р-ну і там звільнить. Всі вищезгадані повинні були доносити мені, а я до Зотова. На тому ми розмову покінчили й я пішов додому. По кількох днях, в неділю, я рішивсь покликати до с/ради згаданих людей. Написав карточку й через джурного повідомив їх, щоб прийшли до канцелярії. Перший прибув Костецький Павло (уродився 1910 р., цілий час скривався від ЧА, часто підпомагав організацію ріжними датками й шив для УПА уніформи, відтак зловлений сидів в місцевому гарнізоні, звідки й став звільнений). Ми, закуривши, нав’язали розмову. Я став питати його, що він має спільного з Зотовим, щоб він мені все розказав, бо я і так знаю. “Коли ти вже про все знаєш – сказав Костецький – то я тобі розкажу.” Дальше Костецький переповів мені, що Зотов припоручив йому слідити за всіма рухами ОУН і УПА в нашому селі, а зібрані матеріали доносити в район або на гарнізон. Тут я сказав Костецькому, що це все може прямо передавати мені, а я буду передавав дальше, тому, що я маю змогу частіше бути в районі. Відтак я розказав йому, що до цієї роботи Зотов заангажував нас п’ятьох, а саме: мене, Бурду Грицька, Чорного Юліяна, Шпилика Василя і його. На тому ми розмову з Костецьким покінчили й він пішов додому. Всі інші до канцелярії не приходили, крім жінки Чорного, яка питалася чого кличу її чоловіка. Я сказав їй, щоб вона йшла додому, щоб поклікала чоловіка, бо я тут на нього чекаю. Та Чорний таки не прийшов до канцелярії.

По кількох днях я поїхав на “совещаніє” в р-н, де довідався від секретаря ісполкома Сковороди, що мене звивають на МВД до слідчого Фйодорова. Я зайшов туди. Фйодоров сказав мені сідати, а сам кудись вийшов. По кількох хвилинах він вернувся зі Шпиликом Василем, який ще в той час був арештований. Тут Фйодоров сказав

Шпиликові розказати цілу історію вкраденого кріса. Тоді Шпилик переповів те саме, що й перед Зотовим. Фйодоров спитав мене, чи це правда. Я підтвердив. Даліше Фйодоров питав Шпилика, чи я був в “банді” й чи правдою є, що мені вкрали кріса. На це Шпилик заявив, чи я був в “банді” він цього не знає, а справа з крісом, то мається так, як він попередньо розказував. На тому ми й покінчили. Мене Фйодоров арештував та відставив до тюрми.

Фйодоров: високого росту, сухорлявий, чорний, волосся чорне, догори чесане, брови чорні, очі сині, ніс довгий, носить маленькі вуси, ходить у військовому уніформі. З червоними пагонами, степень старшини, віком около 38 років.

В тюрмі я просидів три тижні. На слідство покликав мене зам. нач. МВД Рилов (низького росту, грубий, обличчя повне, бльондин, волосся жовте, стрижене на щітку, брови жовті, очі сиві, ніс короткий – грубий, ходить в гранатовому уніформі з жовтими пагонами з двома зірками, років 40). Він мене питав за що я попав до тюрми. Я розказав те, що й на попередніх слідствах. Рилов кликав мене на слідство через п’ять разів, де все одне й те саме розпитував. На останньому слідстві він мені заявив, що мою справу віддасть в суд, де я буду суджений після карного кодексу. В тюрмі я просидів три місяці, а опісля нар. суд в місті Підгайцях засудив мене на один рік примусової праці і 25% платні мого заробітку. По прочитанні вироку суддя пустив мене додому з застереженням, що коли мене будуть визивати на МВД чи до суду, щоб я негайно зголосився. Я вернув в село й даліше працював секретарем с/ради.

Одного разу прийшов до мене Зотов і питав, чому не даю жодних матеріалів. Я відповів, що не міг, бо був арештований і засуджений помимо його запевнень, що мені нічого не буде. Тут Зотов даліше запевняв мене, що коли я буду з ним працювати, то він постарається, що буду звільнений з примусової роботи. Він припоручив мені даліше доносити й пов’язатися з Бурдою і Костецьким (Чорний і Шпилик стали арештовані, мабуть тому, що не хотіли нічого доносити). За якийсь час я стрінувся з Бурдою, який сказав мені, що цілий час контактується з гарнізоном.

Одного разу я був в т.з. “Раковецькому лісі”, де випадково знайшов порожню криївку. Негайно про це зголосив я Зотови й він з біцями пішов до лісу, та коли побачив, що це криївка стара й порожня, почав на мене сварити й грозити. Повернувши до села, Зотов сказав покликати Бурду й Костецького, а коли ті не прийшли, він заявив, що всіх трьох нас посадить в тюрму. По короткому часі Зотов зістав поранений, а зі мною пов’язався нач. МВД Алексеев Саша (високого

росту, голена голова, брови білі, очі сиві, ніс довгий, маленькі вусики, обличчя подовгасте, червоне, років около 48).

Замітка:

З огляду на брак відповідного приміщення та сильних облав Піскорського зліквідовано.

Піскорський Іван Михайлович будучи секретарем с/ради (за повідомленням місцевих селян) крім цього, що був людиною злобною, брусоватою в поведінці з населенням, ревним виконавцем доручень більш. влади, розбивав людям жорна, висловлювався проти нашого руху, називаючи його бандитизмом. По смерті друга "Поля" виразився в слідуєчий спосіб: "що нема вже чого боятися, бо "бандитів" вже зліквідовано".

Дня, 16.IX.1947 р.

25/5

* * *

№ 155/XXIV-16

Протокол допиту Якова Михайловича Кудли

Р. 31

Справа ч.: .../47

Кудла Яків

с/о РО МГБ “Слонь”

Підгайці, дня 14/ІХ. 1947 р.

Протокол допиту.

Кудла Яків Михайлович, уроджений 1903 р. в с. Затурині, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., українець, жонатий, мельник.
Агент РО МГБ від 20 травня 1946 р.

Я, Кудла Яків син Михайла і Бронислави уродився в сім'ї бідняків, яка складалася з чотирьох осіб, батька, матері й молодшого брата Василя. На сьомому році життя почав я ходити до школи в родинному селі, де закінчив дві класи. Відтак я залишив школу та пішов в найми. До школи не ходив я більше тому, бо батько не мав за що купувати книжок. В наймах пробув я до 1918 р., а опісля зголосився як охотник до УСС і брав участь в боях над Стрипою, під Львовом, а відтак по розбитті моєї частини коло міста Підгаєць я повернувся додому. Вдома я вчився ткацтва, а по році пішов працювати до млина в с. Середньому. Тут працював я шіс[т]надцять років. В тому часі покликали мене до польської армії та приділили до другого полку артилерії, який станціонував в м. Кельцах, де по півтора року військової служби мене звільнили з браку здоров'я. Повернувши додому, я дальше став працювати в млині.

В 1925 р. я оженився на Шкірі Анні. Дітей у нас було п'ятеро, чотири дівчині і один хлопець. В цьому році я став членом УВО, а відтак ОУН, де працював до 1939 р.

В 1931 р. я вдарив польського жандарма в лице й за це засудили мене на один рік в'язниці. По виході з тюрми я почав жити з Калавурою Теклею. Причиною цього було це, що моя жінка, під час мого ув'язнення жила з коханком, від якого мала дитину. З Калавурою Теклею мав я ще два хлопці і дві дівчині.

По вибуху більшовицько-німецької війни змобілізували мене до ЧА і приділили до саперного баталіону. В ЧА був я один рік, а опісля приділили мене до робочого баталіону, де я працював через два роки. З армії мене демобілізували тому, що недовіряли українцям галичанам.

В 1944 р., коли почала відступати німецька армія, мене знова мобілізували й відставили на фронт, де я 16 квітня 1945 р. попав на Мадярщині в німецький полон. В полоні був я три тижні. В той час Німеччина скапітулювала, а ми зістали захоплені американськими військами та відставлені до ЧА. Після цього мою частину перекинули на Чехо-Словаччину, а відтак, коли демобілізували старший річник, відпустили мене додому.

В 1946 р. відбувався вишкіл невійськових муштин і я дістав повідомлення з воєнкомату, що маю бути інструктором в сс. Затурин і Середнє. Вишкіл тривав дванадцять днів і за ці дні воєнкомат заплатив мені.

В цей час в Підгайцях будували тюрму й хтось подав мене як майстра. До цієї праці я не хотів йти та почав підшукувати собі іншу роботу. Одного разу стрінув я голову с/ради с. Затурина Твердовського Осипа, якому розказав про все. Він порадив мені піти до Підгаєць та зголоситися до шляхового відділу. Я зробив так, як радив мені Твердовський, зайшов до шляхового відділу й тут стрінувся із завідуючим цього відділу Гайвою Захарком, який ще скоріше був мені знакомий. Йому я оповів, що хочу стати до праці. Гайва зареєстрував мене та приділив до праці на шляху Підгайці – Затурин.

Дня 20 березня 1946 р. більшовики робили в моєму селі облаву й арештували Куриса Степана, Бобецького Евгена та Крумшина Василя. По їх арештуванні прийшов до мене Воробець Василь стрієчний брат Крумшина, Мацкевич Евген та Черник Микола й просили мене, щоб я поїхав до Підгаєць і там через знайомих мені людей старався довідати, як мається справа з арештованими Курисом Степаном, Бобецьким Евгеном та Крумшиною Василем. Другого дня я поїхав до Підгаєць та зайшов до Зарицької Наталки, в якій мешкали двох голошенців, які працювали на МГБ. Один з них родом з с. Мозолівки на ім'я Дозьо, а другий Бурак Василь з с. Голгіч (комсомалець). Коло полудня прийшов Дозьо, якому я розказав цілу справу. Дозьо обіцяв, що постарається довідати, як мається справа та сказав, щоб приїхати до нього за два дні. По двох днях я поїхав до Підгаєць і тут Дозьо сказав мені, що справа мається добре, але щоб вони вийшли треба дати Ковальову 100 кг. муки і півкірця свинячого м'яса та закуску.

Повернувши до села я про це все розказав рідні арештованих, на що вони погодилися. По кількох днях, маючи муку і м'ясо, я поїхав

знова до Підгаєць і разом з Дозем привезли ми це на приватну квартиру Ковальова. Ковальова в цей час вдома не було й ми ці річі дали його жінці, яку ми просили, щоб вона вставилася перед чоловіком за арештованих. Вона обіцяла та казала нам прийти за кілька днів, то вона нам точно розкаже, як мається справа.

Другим разом я з Дозем знова зайшли до Ковальнової, яка сказала нам, що Курис Степан та Бобецький Євген будуть звільнені, а з Крумшиною справа мається гірше, тому, що він більше засипаний. Дальше казала, що коли ті два вийдуть з тюрми, ще раз навідатися до неї, то може дасться щось зробити і з Крумшиною.

По короткому часі Курис та Бобецький вийшли з тюрми. По звільненні з тюрми Куриса і Бобецького я з батьком Крумшина знова поїхали до Ковальнової і тут старий Крумшин почав випитуватися її, чому його син не може бути звільнений. Ковальова на це сказала, що він є дуже всипаний завалівськими бандерівцями, які мали з ним зв'язки. Дальше говорила, що вона з своїм чоловіком будуть старатися його оправдати. Відтак Ковальова казала нам йти на квартиру Дозя та чекати, а за цей час Дозьо пішов до Ковальова й мав довідатися про справу Крумшина. За якийсь час прийшов Дозьо і сказав нам, щоб ми привезли другим разом характеристику Крумшина, яку мало підписати трьох людей з нашого села. По повороті додому голова с/ради виготовив відповідний документ, під яким підписався голова с/ради, секретар с/ради і я.

Другого дня з цією посвідкою я поїхав до Ковальова. Разом зі мною поїхала Турій Манька, яка до цього часу скривалася, а зараз хотіла зголоситися. З нами поїхав також і голова с/ради. В Підгайцях голова с/ради зголосив Ковальову, що ми всі троє приїхали сюди. Що більше говорив він з Ковальовим, не знаю. За деякий час Ковальов казав покликати мене та спитався, як називаюся, а відтак сказав: "Це ви підписали характеристику Крумшина?" Коли я сказав, що так, тоді він почав мене питати звідкіля я можу знати, що Крумшин не мав зв'язків з бандерівцями, коли мене не було п'ять років вдома. За таку шахрайку Ковальов казав, що посадить мене в тюрму. Дальше він говорив, щоб я не важився другим разом підписувати таких річей, а за це, що я підписав, то він зі мною поговорить другим разом. Тоді я сказав Ковальову, що з нами приїхала Турій Манька, яка хоче зголоситися і просив його, щоб він її не арештував. Ковальов запевнив мене, що він її не арештує і вона не має чого боятися. Дальше він казав її покликати, яку допитував майже дві години. Що він її питав, про це я з нею не говорив.

По трьох тижнях повідомив мене голова с/ради, щоб я зголосився до Ковальова на його приватну квартиру. Дня 20. травня 1946 р. я зголосився в Ковальова, який зразу спитався мене, чи Крумшин Василь є вдома, на що я відповів йому, що він сидить в тюрмі. Тоді Ковальов розказав мені, що він втік з тюрми й напевно скривається десь в своєму селі. Відтак Ковальов говорив мені дальше, що за це, що я підписав таку характеристику Крумшина, можуть мене судити, бо Крумшин дійсно є бандерівець, але він не хоче мені цього робити, знаючи про це, що я є заслуженим радянським воїном, який воював на багатьох фронтах, але за це мушу погодитися на співпрацю з органами МГБ. Тим самим виправдати себе. Крім цього буду мати запевнене спокійне життя. Я тоді запитав його, яка це має бути праця і чим я можу йому допомогти. Тоді Ковальов говорив дальше, що я був в армії і не знаю про всі речі, які тут діються. К[а]зав, що в той час, коли мене не було вдома, тут зріс великий бандерівський рух, який є німецькими недобитками та перескаджують людям в мирному житті. Моїм обов'язком буде за ними слідкувати й про все доносити органам МГБ. Говорив, що навіть в с. Затурині є багато таких, що скриваються зі зброєю, й таких, які держать з ними зв'язки, помагають їм харчами і всім іншим. Тут я перебив Ковальову й запитався його, а що буде, коли бандерівці мене вислідять і вб'ють, а в мене є жінка і діти. Тут Ковальов запевняв мене, що наша праця буде конспіративна й про це ніхто не буде знати. По такому з[апев]ненні Ковальова я згодився на співпрацю з МГБ. Відтак Ковальов написав заяву, яка була приблизно такого змісту: *“Я, Кудла Яків Михайлович, уроджений в с. Затурині, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., годжуся добровільно працювати з органами МГБ. Буду слідити за всім бандерівським рухом. Працю свою буду виконувати совісно й цієї тайни нікому не зраджу.”* Ковальов дав мені псевдо “Олень” і ним я підписав заяву. Дальше він сказав, що його приbrane псевдо є “Дон”. Цими псевдами ми мали взаїмно підписувати свої записки. Всі зібрані матеріали я мав передавати Ковальову за посередництвом Дозя, якого псевдо “Тхір”. Першим моїм завданням було вислідити Крумшина Василя і Миколу, де вони скриваються, яка в них зброя і до кого заходять. Дальше казав слідити за дівчатами, які ходять в ліс і на чужі села. На це все дав мені два тижні часу, а зібрані матеріали мав я подати “Тхорові”.

Дня 2.6.1946 р. бачив я кількох узброєних людей, які переходили через міст на Золотій Липі в с. Затурині й пішли в напрям с. Панович. Другого дня зголосив я про це Дозеві (“Тхір”), який казав мені зачекати, а сам пішов повідомити про це Ковальова. Від Ковальова Дозьо приніс мені записку, в якій він наказував мені до 21.6. вислідити

Крумшина Василя і його брата Миколу та Суканця Євгена. В записці Ковальов писав також, щоб я провірив ліс, чи часами там не квартирують бандерівці.

Дня 18.6. я бачив Крумшина Миколу, який заходив додому, й двох бандерівців, які 20.6. збирали в с. Затурині харчі, а відтак перейшли Золоту Липу й подалися в напрямі ліса. Про це все я зголосив Дозеві, який пішов на МГБ, а коли повернув сказав, що Ковальова нема, бо поїхав на облаву та казав прийти 25.6. Дня 25.6. я до Підгаєць не ходив, а пішов три дні пізніше. Тут Дозьо запізнав мене з Планітою Іваном (переселенець, який працює в райісполкомі й часто виїздить на села) і ним я мав передавати зібрані матеріали. Псевдо Планіти Івана було "Кіт". Сам він середнього росту, сильної будови тіла, обличчя округле, повне, ніс короткий – грубий, бльондин, кучерявий, очі сиві, брови жовті, около 28 років. В записці, яку передав мені знова Ковальов через Дозя, писав, щоб я давав точніші й більш вартісні матеріали та визначив мені стрічу на 10.7.46 р. на квартирі Дозя.

Означеного дня я на стрічу не ходив, а стрінувши Планіту в своєму селі, передав йому листа, в якому писав я, що Крумшин Микола перебуває у Львові, але його адреси я ще не вспів довідатися. За деякий час я знова стрінувся з Планітою в своєму селі і він передав мені записку від Ковальова. В ній Ковальов писав, щоб я дав список тих людей, які збирають в селі гроші, збіжжя і м'ясо, та припоручив перевірити ліс. Зібрані матеріали я мав передати до дня 1.8.1946 р. За цей час я вспів вислідити, що в марківському [лісі] (ліс біля с. Маркови, Монастирецького р-ну) квартирують бандерівці. Я бачив, як вони кілька днів під ряд сходили в наше село. Про [це] я зголосив Дозеві, який повідомив Ковальова. Ковальов казав покликати мене до себе й тут почав точніше мене випитуватися. Дальше він говорив, щоб я точніше прослідив, бо може дасться когось зловити, а тоді я дістану нагороду. Тут Ковальов сказав, що запізнає мене з таким чоловіком, якому буду міг передати алярмові справи. Цей чоловік називається Білецький по пс. "Лис" (він працює на МГБ господарем). Сам він є середнього росту, грубий, обличчя повне, бльондин, очі яносині, ніс довгий, тонкий, трохи горбатий, ходить в цивільному уніформі, має около 25 років. Ковальов казав Білецькому, щоб він добре приглянувся до мене, бо може таке бути, що я принесу алярмову записку, а його в той час може небути, то Білецький мав цю справу полагодити. Дальше Білецький спитав яке моє псевдо, після чого Ковальов забрав мене знова до своєї канцелярії та повчав, як треба слідити в лісі. Казав, що коли йду до ліса, то треба зі собою брати сокиру, або пилку, а йдучи лісом дивитися за стежками, чи де не збита роса, наслухувати,

заходити в густі корчі й нюхати, чи не чути де диму. На тому Ковальов покінчив зі мною розмову й ми розійшлися.

В цьому лісі, який я всипав, більшовики робили облаву та робили засідки в цих місцях, які я подав, що ними повстанці сходили в село.

На слідуючу стрічу я не даю жодних матеріалів Ковальову. В записці Ковальов дав мені доручення прослідити Маліброду Євгенію Матвіївну, яка мала б в'язатися з бандерівцями.

Дня 23.8.46 р. я доніс “Тхорові” (Дозьо), що бачив 17.8. о год. двадцятьпершій тридцять хвилин Маліброду Євгенію, яка стояла з двома бандерівцями, а відтак пішла кудись в село. Дальше зголосив я дівчат, які в'яжуться з бандерівцями: Суканець Євгенія, Гладка Кароліна, Гнида Михайліна та Суканець Лінка (всі згадані дівчата були арештовані Ковальовим, а згодом випущені).

Осіною 1946 р. я захворів і через довший час не подавав жодних матеріалів. Одного разу прийшла до мене Турій Манька, яка принесла листа від “Тхора”. Він писав чому не даю жодних матеріалів. Дальше він повідомив мене, що до мене зголосяться дві жінки під псевдами “Горлиця” і “Ластівка”. Жінки, які мали доносити мені, а я дальше. В листі він подавав також псевдо Турій Маньки – “Лисиця”.

До Ковальова подав я такі матеріали, а саме: “Лисиця” бачила за рікою кількох бандерівців, які вечеряли в Манастирського Євгена, Суканця Василя і в Гладкого Михайла; “Ластівка” подала, що бачила цього місяця як бандерівці кілька разів заходили до Кудли Анни та Косик Стефанії; “Горлиця” подала, що бачила 30 вересня чотирьох бандерівців в лісі т.зв. Грабина, які грілися до сонця.

“Горлиця” і “Ластівка” – це дві сільські повії і є рідними сестрами. Одна з них називається Зарицька Наталка, а друга Зарицька Коринка.

По цьому доносі в лісі т.зв. Грабина більшовики робили облаву, яка тривала кілька днів.

За деякий час “Лисиця” донесла мені, що дня 13/Х. о год. 23-ій в неї вдома було двох повстанців, які збирали харчі, а відтак пішли через міст на другу сторону Золотої Липи. “Ластівка” подала, що дня 11/Х. бачила трьох повстанців, які несли харчі й пішли в напрям голгіцьких лісів. Доноси ці дня 15/Х.46 р. через “Лисицю” подав я до “Тхора”. Опісля “Лисиця” подала мені, що бачила дня 26/Х. як з голгіцьких лісів вийшло около 25 бандерівців і пішли в напрям другого ліса т.зв. Діброва. “Горлиця” подала мені, що дня 20/Х. о год. 21 бачила в горішній частині с. Затурина чотирьох бандерівців, які збирали харчі. Ці всі доноси я переписав і “Лисицею” відіслав до “Тхора”. Після цього більшовики робили облаву в лісі. В цей час я захворів ще більше й не подавав жодних матеріалів до 10 січня 1947 р.

Дня 22/II. 1947 р. я одержав від Ковальова листа, якого доручила мені “Лисиця”. В листі Ковальов писав, щоб я негайно зголосився 23.II. в його канцелярії. До Ковальова я зголосився дня 25.II. і він питав мене, чому я перестав працювати. Я оправдувався, що ціли[й] час лежав хворий і при цьому виказався лікарською посвідкою. Дальше Ковальов питався, як зараз чуюся. Я сказав, що здоровий. Тоді він сказав мені, що тепер надходить весна і бандерівці будуть частіше ходити по терені. Тут я сказав Ковальову, що він вимагає від мене роботи, а заплати не дає, що за цілий час моєї праці я одержав тільки 250 крб. Тоді Ковальов впевняв мене, що гроші, які мені належаться, не пропадуть і коли до першого березня щось доброго висліджу, то заплатити мені всю залеглість і постарається, щоб я дістав мануфактуру. Дальше Ковальов питав мене, що діється в селі і як пройшли вибори. Я сказав, що все в порядку, вибори пройшли спокійно. На тому ми розійшлися.

Першого березня я писав до Ковальова, що нічого не вислідив, хоча старався і “Лисицею” відіслав записку до Ковальова. Цього самого дня “Лисиця” принесла мені відповідь, де Ковальов писав, щоб повідомляти його про все, що діється в селі, що говорять між собою люди про війну, хто веде пропаганду проти Рад. Союзу і колгоспів. Це все казав точно списувати і висилати до нього.

Дня 10 березня 1947 р. я подав звіт в якому писав про село й про наставлення населення. “Лисиця” принесла мені листа з МГБ, в якому взивали мене на цю саму квартиру, де я останньо стрічався з Ковальовим.

Дня 12/III. поїхав я до Підгаєць, зайшов на умовлену квартиру і тут стрінув незнамого мені молодшого лейтенанта, який запитав мене, хто я такий. Я сказав йому своє прізвище, на що він відтак сказав, що він вже знає про це, що я співпрацюю з органами МГБ. Він сказав, що зараз Ковальова нема, а від сьогодні я буду працювати разом з ним. Дальше говорив, що він зветься Мішагін, а агентурне псевдо його “Смок”. Тут запитав мене чи моє псевдо “Слонь”, при цьому сказав, що від сьогодні дає мені псевдо “Кашевка”. Але покищо послугуватися ще старим псевдом. Дальше Мішагін питав мене, чи Ковальов поучував мене, як треба працювати і чи знаю тих людей, які б мали співпрацювати зі мною. Я відповів, що так, при тому вичислив всіх по псевдах.

Приїхавши додому я повідомив всіх своїх підвладних, що є новий начальник і ми дальше будемо вести працю. З Мішагіним почав я працювати від 15/III. 1947 р. і подав йому 21 донос. За це я одержав по 115 крб. місячно.

Дня 15 квітня “Тхір” пов’язав зі мною голову земгромади Чабана О[ну]фрея по пс. “Борсук” (він давав дуже мало доносів). Дальше пов’язав мене Мішагін з головою кооперативи с. Середнього Савич Іваном під пс. “Кіт”. Він мав бути алярмовим зв’язковим.

В місяці липні 1947 р. пов’язав мене “Тхір” з якимсь східняком, який мав допомагати мені та контролювати роботу. Східняк цей мав псевдо “Яструб”. Крім цього був я ще пов’язаний з Овечкіним з МВД, який припоручив мені слідити, хто не подав точного виміру землі, котрі жінки тратять діти і різного рода шкідливі прояви до рад. влади. Доноси ці подавав я через Артьоменка.

В тому часі, коли пропав “Яструб” Мішагін повідомив мене, щоб змінив псевдо і послуговуватися тим, яке одержав від нього на першій стрічі (“Кашевка”). Про це, що бандерівці арештували “Яструба”, я повідомив Мішагіна запискою, яку носила “Лисиця”.

Дня 18.IX.1947 р.

Протоколував “Місяць”.

* * *

№ 156/XXIV-17

Протокол допиту Ілька Петровича Дубаса

Р. 31
Справа ч.: .../47
Дубас Ілько
с/о РО МГБ “Козак”

Підгайці, дня 26/ІХ. 1947 р.

Протокол допиту.

Дубас Ілько Петрович, уродився в липні 1897 р. в с. Старому Місті, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., українець, рільник, жонатий, військовий, освіта – 3 кл. Нар. Школи.
с/о РО МГБ від березня 1947 р.

Я, Дубас Ілько син Петра і Софії з дому Гусак, уродився в сім'ї селян середняків. На осьмому році життя почав я ходити до школи в родинному селі, де закінчив три класи. Опісля помагав я батькові при мулярстві. З батьком мурувати ходив я до 1914 р., а відтак в 1915 р. забрали мене до війська й відставили до піхотного полку, який в той час станціонував у Відні. За деякий час наш полк кинули на італійський фронт і тут я зістав ранений, а по вилікуванні кинули мене на фронт в Румунію, а відтак на Україну. По розвалі австрійської імперії, я, повертаючи з України додому, в Кам'янці-Подільському зістав задержаний і відставлений до УГА. В українській армії був я дев'ять місяців та брав участь в боях за Львів, а відтак під Рогатином попав в польський полон. В полоні був я один рік, після чого мене звільнили та відпустили додому.

В 1919 р. я оженився і до 1924 р. вродилося мені двох синів Осип і Михайло. Опісля мені жінка померла й я в цьому році оженився вдруге на Павлюк Теклі.

В 1927 р. став я на державну роботу при будові доріг і тут працював до польсько-німецької війни. За Польщі належав я до таких культурно-освітніх товариств: “Просвіти”, “Рідної Школи”, “Сільський Господар” і до “Кооперативи”, а також був симпатиком ОУН.

З приходом більшовицької армії в 1939 р. обрали мене головою с/ради, яким я був через три місяці, відтак я звільнився від цієї праці й став шляховим стражником. Тут працював я вісім місяців.

В 1941 р. мене вибрали головою колгоспу в с. Сільці Підгаєцькому, яким я був до німецько-більшовицької війни.

В 1942 р. в час німецької окупації, працював я на бурачаному пункті.

З приходом ЧА в 1944 р. я став головою с/ради, яким був через дев'ять місяців. Після цього хтось доніс більшовикам, що мій син пішов з повстанцями (вдійсності він виїхав за німцями). Тоді мене з родиною арештували, а майно зграбували. На слідство кликав мене майор НКВД і зам. нач. Михайлів. Майор виглядав так: високого росту, обличчя округле, волосся жовте, брови білі, очі сиві, ніс подовгастий. Він питав мене про мого другого сина Осипа, який в 1940 р. пішов до ЧА. Він розказував мені, що мій син був у Власовській армії, його вони забили й знайшли при ньому документи. При цьому показував мені знімку мого сина Осипа у власівському військовому уніформі й сказав: "От бачиш, якого бандита вигодував. За нього дістанеш п'ять років Сибіру." Далше майор випитував про освіту мого сина, чи належав за Польщі до ОУН і чи був арештований польською поліцією. Після допиту майор казав мене назад відвести на келію.

Другої ночі я з Кучмою з с. Новосілки вирвали ґрати й разом з ріднею втекли з тюрми. По п'ятьох місяцях після моєї втечі більшовики зловили знову мене і обидві мої дочки, Марію і Стефку, та відставили на МГБ в Підгайцях. Таки цього самого вечора покликав мене на слідство майор Хилубоченко (високого росту, стрункий, обличчя довге, сухорляве, блюондин, брови білі, очі сиві, ніс злегка горбатий, одягнений у військовий уніформ, жовті погони з одною великою зіркою). При допиті був присутній також Ковальов. Майор питав мене, як я втік з тюрми, чи я порозумівся з кимось, хто помагав мені при втечі й де опісля скривався. Я відповів йому, що ми втекли без нічійої помочі, а по втечі я не скривався, бо я старий і за документами мене ніхто не питав. Далше питав мене майор де скривається Колодницький Іван, Фурда й Залуцький. Я сказав, що не знаю де вони ділися, люди говорять, що вони виїхали з німцями. Другий раз на слідство покликав мене Ковальов. Він питав мене те саме, що попередньо Хилубоченко, а також де є в селі бандерівські криївки, хто в'яжеться з ними, та хто помагає їм. Я нічого йому не сказав, а оправдувався тим, що я старий, нікуди не ходжу й про такі речі не маю нагоди довідатися. Ковальов казав відставити мене до келії. В тюрмі просидів я п'ять місяців. Після цього в зв'язку зі смертю Калініна була амнестія і мене з дочками пустили додому.

В місяці березні 1947 р. із с. Сільця Підгаєцького повкликали на МГБ чотирнадцять муштин, до яких був зарахований і я. На МГБ покликав мене слідчий Подрезов, який питав скільки в мене років, за що я сидів в тюр[мі] й коли зівстав звільнений. Коли я це все йому розказав, Подрезов сказав мені, щоб я другого дня зайшов до нього на його приватну квартиру.

Другого дня пішов я на приватну квартиру Подрезова і тут застав його. В розмові зі мною він говорив, що йому зле живеться, не має що їсти, а відтак сказав, що має для мене деяку роботу в моєму селі, в якій я йому буду дуже помічний. Дальше він говорив, що в моєму селі є ще кількох “бандитів”, які скриваються і я повинен їх вислідити. Тут Подрезов почав вичислювати: Колодницького Івана Васильовича (станичний), Залуц[ь]кий Филімон і Фурда. Я сказав йому, що Фурди нема ще від приходу ЧА, а Колодницький і Залуцький скриваються, але де, то я не знаю. При цьому я сказав, що коли розвідаю, то йому скажу. Тоді Подрезов сказав, що коли я годжуся їх вислідити, то ми мусимо зробити між собою договір, а тоді вже мене не буде ніхто більше арешт[ов]увати і я буду міг собі спокійно господарити. При цьому я мав допомагати Подрезову в роботі. Я на це погодився. Тоді Подрезов взяв папір, написав зміст заяви й казав її підписати. Заява була приблизно такого змісту: *“Я, Дубас Ілько Петрович із с. Сільця Підгаєцького, годжуся співпрацювати з органами МГБ та буду доносити все, що завважу в своєму селі. Про це нікому не виявлю.”*

По підписанні заяви Подрезов дав мені деякі напрямні відносно моєї роботи. Казав, щоб я старався прослідити криївки, в яких скривається Залуцький Фелімон, Колодницький Іван і Фурда, заходити до хат, де можна стрінати цих підпільників та прислухуватися до їхньої розмови. Рівнож, коли б вони казали мені щось робити, то я мав їм все робити, бо при цій нагоді, як казав Подрезов, буде мені легше прослідити місце їх перебування. Крім цього Подрезов казав слідити і за тими людьми, що їм допомагають. Всі зібрані матеріали я мав подавати Подрезову кожного тижня в неділю на його приватній квартирі. На МГБ він не казав мені заходити, бо там мене міг хтось підглянути. На випадок, коли б я не застав Подрезова вдома, то зібрані матеріали мав списати й залишити його жінці. Під цим я мав підписатися “Козак”. Тут Подрезов сказав, що його кличка є “Цяпа”. Коли б я завважив, що в якісь хаті квартирують бандерівці, то я не мав чекати аж до неділі, а негайно того самого дня повідомляти Подрезова. На цьому ми розмову закінчили і я пішов додому.

За кілька днів Подрезов виїхав на відпустку і я півтора місяця не стрічався з ніким. Відтак, коли він приїхав, прийшов до мене додому і в

розмові питав мене, що я за цей час розвідав. Коли я сказав, що не прослідив нічого, Подрезов почав на мене кричати й казав, що коли я далше буду так працювати, то він віддасть мене за обманство під суд.

По кількох днях, після моєї розмови з Подрезовим, прийшов до мене мій швагер Ригайло Михайло та сказав, що я маю подавати йому всякі зібрані матеріали. Одначе я перед ним до нічого не признався і сказав, що не знаю нічого про жодні матеріали. Відтак, коли я був з Подрезовим, він сказав мені, щоб я Ригайла не боявся та подавав йому матеріали.

Коли я другим разом стрінувся з швагром, він казав, щоб я старався вислідити Колодницького та Залуцького. Рівнож тоді він сказав мені своє псевдо "Сьвирш". Одначе, через цілий час я говорив швагрові, що нічого не бачу.

В місяці вересні 1947 р. мене вибрали головою колгоспу в с. Сільці Підгаєцькому. Після зорганізування згаданого колгоспу прийшло до мене кількох повстанців та дня 26/IX.47 р. мене арештували.

Дня 1/X.1947 р.

Протоколував "Рух".

* * *

№ 157/XXIV-18

Протокол допиту Володимира Дмитровича Кравченка

Р - 31

Справа ч.: .../47

Кравченко Володимир

агент МГБ "Валер"

Підгайці, дня 26/ІХ. 1947 р.

Протокол допиту

Кравченко Володимир Дмитрович, ур. 25.5.1916 р. в с. Бужанці, Лисянського р-ну, Київської обл., українець, партійний, освіта – 7 кл., військовий.

Агент МГБ від серпня 1947 р.

Я, Кравченко Володимир, син Дмитра і Марії з дому Куценко, уродився в сім'ї селян бідняків. На дев'ятому році життя почав я ходити до школи в родинному селі й по скінченні сім клас залишив школу та помагав батькові на господарстві.

В 1931 р. поїхав в місто Черкаси та записався на шоферський курс, який тривав півроку. По скінченні курсу, при іспитах мене спалили. Другого року я здав цей іспит та став працювати шофером в цукроварному заводі в своєму селі. Тут працював я до 1937 р., а відтак покликали мене до ЧА і тут служив я при моторизованій частині до 1940 р. Відтак я зістав демобілізований, та став на працю в м. Акмолінську. Тут працював я бригадиром в одному заводі при ремонті машин. Директор цього заводу Степанов висунув мене в кандидати партії. По двох роках мене прийняли в партію, після чого змобілізовано мене знова до ЧА та приділено до 116 моторизованого полку. На фронті був я до 10 грудня 1943 р. Відтак я зістав ранений і мене перевезли до шпиталю, де пролежав я три місяці. По вилікуванні я не хотів йти на фронт і тому не голосився до своєї частини через три місяці. Після того мене НКВД зловило й відставило на фронт, де приділили мене в штрафну роту. Тут я зістав ранений вдруге в праву руку і знова попався в лічницю, а по вилікуванні мене демобілізували додому.

Вернувши в родинне село, я знова працював шофером в цукроварному заводі, в якому працював я до 1946 р. Після того я покинув працю і виїхав в Західну Україну та став працювати адміністратором кінотеатру в м. Підгайцях. Тут зацікавився я з Федорчак Софією Петрівною (західнячка, яка працювала в той час в райфінвідділі секретаркою) і оженився з нею.

По місяцеві праці в кінотеатрі я поїхав додому, щоб привезти своє убрання та ще деякі речі. Повернувши назад до Підгаєць, покликали мене на МВД та закидали, що їзджу по селах, займаюся спекуляцією і знаюся з бандерівцями. Тоді я виказався справкою, командіровою та залізнодорожними білетами, після чого мене звільнили. Однак нач. МВД наказав мені до 24-ох годин виїхати з Підгаєць.

Другого дня я поїхав до Тернополя до обласного управління кінотеатру й зголосив, що я опинився без праці. Звідс[и] мене направили в Грималівський [Гримайлівський] р-н, де через три місяці працював я кінооператором. Відтак я покинув працю і поїхав в свої сторони, де працював я до липня 1947 р. в медлікарні.

Цілий час, відколи я вступив в партію, я платив членську вкладку і ходив на партійні збори. На зборах дуже часто обговорювали різного рода політичні справи, сільсько-господарські справи і це, як повинен вести себе член партії (не повинен впиватися горілкою, совісно виконувати наложені на нього обов'язки, вести себе морально, не розголошувати тайн, які обговорюються на зборах і т.п.).

В місяці серпні 1947 р. повернув я знова до Підгаєць і тут за старанням жінки став я працювати інспектором в райфінвідділі. Дуже часто я виїжджав на села, бо так вимагала праця. Одного разу на селі я впився до тої міри, що привезли мене півпритомного на фірі додому. Про це дізнався перший секретар РК КП(б)У Рябенко і виключив мене з партії, мовляв, нам не потрібно таких членів, щоб тут на Західній Україні компрометували партію.

Фінвідділ приділив мені такі села: Теляче, Юстинівка, Новосілка, Тисарівка, Білокернича [Білокерниця, Білокриниця] і Мозолівка. Одного разу я їхав в село Новосілку і Тисарівку по організації сільсько-господарських продуктів. Зі мною їхав нач. "істребків" з Бекерова [Бекерсдорф], якому в розмові я сказав, що моя жінка, будучи в с. Мозолівці, з фінагенткою Лагошняк бачила в одній хаті кількох бандерівців, які там забавлялися. Це було тому два тижні. Тоді нач. "істребків" сказав мені, що я про це мушу зголосити на МГБ, а коли я відмовлявся, кажучи, що мене за це можуть арештувати чому я не зголосив зараз, він запевняв мене, що мені нічого не станеться. Коли б я про це не зголосив, то він сам мене арештує.

По повороті до Підгаєць ми пішли разом на МГБ. Нач. “істрєбків” казав зачекати мене під будинком, а сам пішов на МВД. По якомусь часі покликав мене й ми разом пішли до канцелярії підполковника, який ввічливо прийняв нас, казав сідати та почастував папіроскою. Підполковник був середнього росту, обличчя подовгасте, бльондин, в зеленому уніформі, жовті погони з двома великими зірками. Він почав випитувати мене, як називаюся, де працюю, яка в мене сім’я, говорив, щоб я нічого не боявся і розказав йому про те, що жінка бачила в с. Мозолівці. Коли я йому про це розказав, він питав дальше, чи знаю як називається той господар, в якого бавилися бандерівці. Я відповів, що не знаю. Тоді підполковник говорив дальше, що я повинен пам’ятати, що живу в Західній Україні, де є такі люди, які виступають супроти Рад. Союзу. Ми ведемо з ними запеклу боротьбу, а щоб вона мала успіхи, то ми всі спільно повинні включитися в неї. Нам треба тайних робітників-агентів, які працюють на різного рода роботах і при цьому ведуть боротьбу з бандерівцями без зброї. Таким людям легше розвідати поміж населенням де скривються бандерівці, хто їх піддержує і т.п. Говорив, що тут можу стрінутися з таким випадком, що господар днем працює спокійно на господарстві, а в ночі він бандерівець. Дальше говорив, що я також повинен включитися в цю боротьбу. Тут підполковник покликав мол. лейт. Подрезова, якому сказав забрати мене до своєї канцелярії та дещо поговорити. В своїй канцелярії Подрезов казав, щоб я йому переповів це все, що говорив з підполковником, а відтак говорив мені, що я маю змогу частіше стрічатися з цивільним населенням і можу багато зробити. Дальше питав мене, чи я зазнакомився вже із секретною роботою, а коли я сказав, що ні, тоді Подрезов сказав, що в короткому часі зазнакомить мене з нею та дасть відповідні напрямні і завдання. Дальше питав мене, чи я годжуся добровільно співпрацювати з органами МГБ. Коли я сказав, що так, тоді Подрезов написав заяву, яка була приблизно такого змісту: *“Я, Кравченко Володимир Дмитрович годжуся працювати з органами МГБ секретним агентом. Обов’язки наложені на мене буду сповняти точно і сумлінно. За зраду тайни буду караний по закону.”* Тут Подрезов дав мені псевдо “Валер”, яким казав підписати заяву. Опісля він припоручив мені поїхати в с. Мозолівку і там довідатися про прізвище того господаря, в якого бандерівці пили горілку. Сказав, щоб я зайшов до тої фінагентки, при чому сказав, що її а/псевдо “Самостатова”.

Другого дня я не міг поїхати в с. Мозолівку, тому, що був на інших селах. Вечером про це я зголосив Подрезову. Тоді він запитав мене котрий мій участок, а коли я йому дав список сіл свого участка, тоді він виписав мені агентів, з якими я мав пов’язатися, а саме: в

с. Мозолівці фінагентка Лагошняк по пс. “Самостатова”, в с. Новосілці і Тисарівці фінагентка Манявська по пс. “Скальфа”, він говорив, що вона має трьох братів, які мають великі знакомства й що вона дуже добре працює, в с. Телячому казав пов’язатися з фінагентом Кардашем (його псевдо Подрезов написав так, що я не міг прочитати), в с. Білокерничка також фінагент, але його псевда Подрезов мені не подав, бо не пам’ятав. Від них мав я забирати матеріали й раз на тиждень передавати їх Подрезову. Казав приходити кожного четверга вечером на його приватну квартиру, а коли б було щось алярмове, то кожного одного дня вечером о год. вісімнадцятій. При відході Подрезов сказав зв’язатися з Манявською та забрати від неї матеріали, при чому підчеркнув, ще раз, що вона добре працює.

Другого дня я поїхав до Новосілки, пов’язався з Манявською таки в її хаті. В розмові з нею я питався, як йде агентурна праця, на що вона відповіла, що добре. Дальше вона говорила мені, що Подрезов припоручив її слідити в с. Регайлісі [Ригайлиха] і Поплавах і одного разу, коли вона була на Регайлісі в Сени Захарія, то бачила, як з його стодоли виходив якийсь підозрілий чоловік. Про це вона вже зголосила начальникові “істребків” з Бекерова, при чому призналася мені, що він є її нареченим.

Того вечора я зайшов до Подрезова та зголосив йому про те, що оповідала мені Манявська. Опісля Подрезов говорив мені, щоб на будуче я зайшов в с. Тисарівку й при помочі Манявської відшукав там господаря, який живе напроти молочарні. Сам він інвалід на руку, а його брат працює на МВД ковалем. Другий його брат є фотографом і правдоподібно робить бандерівцям знимки. Моїм обов’язком було зайти там і в якийсь спосіб переглянути всі кліші, а коли б було щось підозрілого, то забрати їх.

Другого дня я, їдучи через Новосілку на Ригайлиху до Сени Захарія, щоб перевірити його літа та розписати йому наложений на нього куркульський податок, стрінув Манявську, яка питала мене, куди я їду. Коли я її сказав, то вона рішила їхати зі мною. Коли ми доїхали на роздоріжжя, яке звертає на хутір Поплави, Манявська сказала здержати машину, а коли висіла, відійшла кілька кроків на бік. Там з укриття вийшов Подрезов. Манявська по короткій розмові з Подрезовим повернула назад і ми поїхали далше. Подорозі я питав її, що вона говорила з Подрезовим. Вона відповіла, що говорили про агентурні справи.

Після того за якийсь час я був знова в с. Новосілці, зайшов до Манявської та попросив її, щоб вона мені показала хату, в якій живе фотограф. Манявська завела мене до нього і сказала, що я хочу зробити собі знимку. Тоді фотограф сказав мені, що приватним людям

знімок не робить, тільки своїй родині. При тому я оглянув всі кліші, які там були, але нічого підозрілого не бачив.

Другого дня, повертаючи від праці з фінвідділу, подорозі стрінув я Подрезова, який сказав, щоб вечером зайти до нього. Вечером Подрезов питав мене, чи я знаю Галушку з с. Новосілки, а коли я сказав, що знаю, тоді він говорив далше, щоб я поїхав до нього та розпитав його за що він був арештований, що його питали, як з ним обходилися та як він задивляється на цю справу. Дальше мав я йому сказати, що збіжжя, яке в нього забрали, звернеться йому, а також викреслиться його зі списку куркулів. При цьому Подрезов сказав мені, [що він] також буде працювати зі мною, але наразі його треба добре перевірити.

Дня 22/IX.1947 р. я був в с. Новосілці, де випадково біля с/ради стрінув Галушку. Одначе про ці всі справи не було нагоди говорити тому, що Галушка не мав часу, бо спішився до суду на розправу. Того самого дня я був на весіллі в брата Манявської і тут я стрінув Манявську та почав розпитувати її про Галушку. Манявська сказала мені, що Подрезов припоручив її підшукати якогось старшого і заміжнішого господаря, якого б бандерівці не мали підстави підозрівати. Дальше говорила мені, що він був арештований міліцією, а це для того, щоб його завербувати і не було підозріння.

Дня 26/IX.47 р. поїхав я в с. Мозолівку та зайшов до Лагошняк, яка в той час щойно прийшла з поля і готовила обід для людей, які копали в неї бараболю. Я привитався з нею словами: “Здрастуй пані Самостатова”. Вона зі здивуванням відповіла мені звідкіля я знаю, що її так кажуть. На це я сказав, що мене до неї післяв Подрезов. Відтак я сказав їй, що маю до неї[]деякі справи, а саме, питав я її чому до цієї пори не відвезла грошей до р-ну, а відтак запитав, як називається той господар, в якого вона з моєю жінкою бачила бандерівців. На це Лагошняк відповіла, що вона вже про це повідомила Подрезова, який кілька разів робив там засідку, але бандерівці чомусь більше не приходили. Казала, що вона довідалася, що вони повинні прийти в неділю, про що вже повідомила Подрезова.

Вертаючи до Підгаєць, подорозі вступив я до Колодницького Гілярія в с. Сільці Підгаєцькому перевірити, чи він вже заплатив податок. Тут мене арештували повстанці.

Дня 2/X.1947 р.

25/5

* * *

№ 158/XXIV-19

Протокол допиту Марії Іванівної Моравської

Р. 31

Справа ч.: .../47

Моравська Марія

с/о РО МВД “Яблінка”

Підгайці, дня 2/Х. 1947 р.

Протокол допиту.

Моравська Марія Іванівна, ур. 19.ХІ. 1903 р. в с. Носові, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., українка, освіта – 3 кл. Нар. Школи, замужня, рільничка.
с/о МВД від 1946 р.

Я, Моравська Марія дочка селян середняків, замешкала в с. Носові, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл. На сьомому році життя я почала ходити до школи в родинному селі. До школи ходила три роки, після чого в 1914 р. вибухнула світова війна і я, залишивши школу, помагала батькам на господарстві.

В 1921 р. я вийшла заміж за Моравського Степана, з яким живу до сьогодні. Одинокий син Філько, який був в мене, поїхав за німцями та чи живе, не знаю.

З приходом большевиків в 1944 р. мого чоловіка забрали на Донбас, де працював він чотири місяці, а відтак, з браку відповідного здоров'я, звільнили його додому.

В 1945 р. зробили мене куркулькою і грозили вивозом на Сибір. В місяці вересні цього року прийшов до мене прикріплений до нашого села Карпенко і почав грозити мені, що вивезе мене на Сибір за це, що я не здала вповні контингенту. Я почала виправдуватися, що не маю звідка, що в селі є багатші за мене, які також не здали, або здали ще менше від мене. Тоді Карпенко сказав мені, що він мене залишить в спокою, але я мушу йому вичислити всіх куркулів в с. Носові, всіх які точно не подали скількості землі та доносити йому про все, що буде діятися в селі. Я на це погодилася. Тоді він написав заяву, яку я підписала своїм ім'ям і прізвищем. Заява була приблизно такого

змісту: *“Я, Моравська Марія Іванівна годжуся працювати з органами МВД. Буду викривати всі шкідливі прояви проти Рад. Союзу. Працю свою буду виконувати совісно, а за зраду тайни буду карана по закону”*. По підписанні заяви Карпенко почав повчати мене, як я повинна вести свою роботу. Говорив, щоб я слідила за бандерівцями, до кого вони заходять, де можуть мати криївки, хто з ними в’яжеться і де найчастіше квартирують. Про це все поки що я мала зголошувати йому, а відтак мав зголоситися до мене хтось з МВД і зібрані матеріали я мала йому передавати. Далше Карпенко сказав, що дав мені псевдо “Яблінка” і чоловік, який прийде до мене повинен зголоситися по цій кличці. Далше говорив Карпенко, що коли б я довідалася, де квартирують бандерівці, тоді повинна була негайно піти до з. Завалова і зголосити про це Кубаєві, а він мав би подзвонити по телефону до Підгаєць. Себе казав називати не Карпенком, а “Орлом”.

Одного разу я зголосила Карпенкові, що бачила, як переїзджало на конях кількох узброєних людей через наше село в напрямі Бокова. Відтак я подала кілька разів Карпенкові, що бачила в нашому селі “бандьорів”, а це була неправда. Я говорила тому, бо не мала, що доносити.

Зимою 1947 р. прийшов до мене НКВД-ист Хрінов і попросив їсти, а коли наївся звернувся до мене і сказав: “Слухай Марія, що ти передаєш до Карпенка”. Я сказала, що такого не знаю. Тоді він говорив далше: “А “Орла” знаєш?”

Я: “Знаю”, відповіла. Мені стало ясно, хто він такий і чого хоче. Опісля Хрінов питав мене, що я прослідила за цей час. Я розказала йому, що бачила кількох бандерівців, які переходили лісом в напрямок на с. Гнильче. Хрінов виглядає так: високого росту, бльондин, кучерявий, чешеться догори, очі сині, ніс довгий, кульгає на одну ногу.

Пригадую собі, що сказала я Хрінову, що одного разу голова с/ради говорив, що буде війна і вже скоро та джума від нас вибереться (під словом джума він розумів більшовиків). Далше донесла, що бачила бандерівців на дорозі коло моста та про те, що бандерівці приходили до мене, щоб дати їм м’яса. Коли я не хотіла дати, то вони грозили мені, що заберуть стільки, скільки їм подобається.

Одного разу Хрінов говорив мені, щоб зібрані мною доноси передавати Гулі Петрові, якого назвав по псевді “Олень” чи “Осел”, точно не пригадую. З Гулою перший раз я стрінулася в Зелені свята. Переходячи дорогою попри його хату я стрінула його на подвір’ї та почали говорити про деякі господарські справи. Гула питався мене де я ходила та як мені живеться. Відтак він сказав чи я знаю, що маю з ним працювати та передавати йому усі доноси. Дорогою попри хату

перейшов якийсь горбатий чоловік і запитав Гулу, що він робить і пішов собі далі. Коли я запитала Гулу хто це такий, він сказав, що це східняк, який зараз працює у вапняному артілі й робить чоботи поміж люди. Дійсне його заняття це агентурна робота. Він має слідити за бандерівцями й контролювати нашу роботу.

Слідуючого дня прийшов до мене цей східняк і питався, чи не маю для нього якоїсь роботи, а коли я відповіла, що ні, просив, щоб я продала йому бохонець хліба. Коли я йому продала хліб, він нічого не говорячи, вийшов з хати. Слідуючого дня я їхала до Болшівця, присівши на чужу хвіру [фіру]. Подорозі стрінули ми цього горбатого східняка, який просив господаря, щоб цей взяв його на хвіру. Господар згодився і ми всі троє поїхали до міста. Коли ми вертали з Болшівця цей східняк їхав з нами також додому. Подорозі, коли хвіра їхала під гору, ми позлазили з воза, щоб легше було коням. Тоді той східняк залишився зі мною назаді та сказав до мене: “Ти Марійка навіть не знаєш, що ми ідемо обоє на сотруд”, а відтак жартуючи сказав: “От Яблінка”. Я запиталася його звідкіля він про це знає, на що він відповів, що скаже мені в селі, бо тут про такі речі не можна говорити.

По двох днях після повороту з Болшівця, прийшов до мене цей східняк та сказав, що він є прикріплений до села по агентурній роботі, що його псевдо “Яструб” та почав запитувати мене, що нового в селі. Питався мене хто є найбільш підозрілий в нашому селі та до кого заходять бандерівці. Я сказала йому, що найбільш підозрілим є Шпак Андрій, Рокецкий Микола, а з дівчат то всі підозрілі, бо майже кожна стрічається з бандерівцями. Найбільш підозрілою з дівчат є Чопей Марійка, яка правдоподібно носить в ліс бандерівцям харчі. На тому ми розмову закінчили, бо до хати ввійшов мій чоловік.

Іншим разом сказала я “Яструбові”, що бачила п’ятьох бандерівців, які сходили з ліса до села. До котрих хат зайшли не знаю, бо я боялася їх далі слідити. В цей час люди говорили вже про мене, що я сексотка. Від цього часу я з “Яструбом” більше не стрічалася, тому, що він втік до р-ну. Від людей я чула, що за ним хтось стріляв і хотіли зловити його живим.

По кількох днях я бачила його з більшовиками коло вапнярок. Він питав мене де іду, та що нового чувати. Довго ми не могли розмовляти, бо люди почали їхати в поле. Це була моя остання стріча з “Яструбом”.

Дня 10/X. 1947 р.

25/5

* * *

№ 159/XXIV-20

Протокол допиту Василя Тимофійовича Каліби

Р. 31

Справа ч.: .../47

Каліба Василь

с/о РО МГБ

Підгайці, дня 10/Х. 1947 р.

Протокол допиту

Каліба Василь Тимофійович, ур. 2.4.192[9 р.] в с. Нова-Гута, Новоушецького р-ну, Кам'янець-Подільської обл., українець, вільний, освіта – 5 кл. Нар. Школи. с/о РО МГБ від липня 1947 р.

Я, Каліба Василь син Тимофія та Килини уродився в сім'ї селян бідняків. В батьків був я лише один. На сьомому році життя почав я ходити до школи в родинному селі, де закінчив п'ять клас. Від третьої класи був я піонером. По вибуху німецько-більшовицької війни померла мені матір, а батько оженився вдруге і від цього часу я покинув школу та помагав батькові робити чоботи. Коло батька працював я до 1944 р. В той час батька мобілізували до ЧА, а я остався без опіки і рішив поїхати на Донбас на роботу. Тут працював я в с. Бламовську, Ольгівського р-ну, Сталінської обл. в каміньоломах. За деякий час післали мене на курс, який тривав два місяці, а відтак я став бригадиром і мав під собою 20 людей, з якими відіслали мене на працю до залізної дороги. Тут працював я до 1946 р. Цього самого року я покинув працю та повернувся додому. В цей час в моїх околицях не було урожаю та не було що їсти. Тоді я порозумівся листовно з дівчиною з мого села, яка служила в Зах. Україні й рішився поїхати туди та стати там до праці. Я виробив собі відповідні документи й дня 4 січня 1947 р. поїхав в Галичину. Тут відшукав село Кінашів, Болшівецького р-ну і цього господаря, в якого служила дівчина з мого села[та] став на працю. Тут довго не працював, бо цей господар часто сварився зі мною і казав, що я не вмю нічого робити. Покинувши працю в цього господаря, я пішов поміж людей і по двох тижнях мандрівки зайшов в с. Конюхів, Стрийського р-ну, Дрогобицької обл. і

тут став на працю в господаря Барабаша Петра Федоровича. Тут працював я через п'ять місяців, а опісля поїхав додому. Вдома перебував я кілька днів та побачив, що нема що їсти [і] я повернув знову в Галичину, й по короткій мандрівці став я на працю у Вишиваного Степана на хуторі Залісся коло с. Слав'ятина, Підгаєцького району. В нього працював я кілька днів, а відтак перейшов до Фройчинського Стаха, Лисюка Андрія. В них лупав я камінь, з якого випалювали вапно. Відтак покинув я цю працю, перейшов до с. Шумлян, де став на працю в Костецької Марії.

Одного разу прийшов до нас Толстий з МВД, який питався господині хто я такий, а коли господиня сказала, що я зі Східної України, тоді він казав покликати мене, забрав документи й сказав за дві години прийти до с/ради. В с/раді Толстий сказав мені – до 24-ох годин опустити Тернопільську область. Я почав просити кажучи, що в мене нема грошей, а там нема що їсти. Тоді Толстий сказав, що лишить мене тут, але буду мусів робити це все, що він мені накаже. Я погодився. Тоді він сказав мені, щоб я залишився в с. Шумлянах і слідив за бандерівським рухом в сс. Шумляни, Слав'ятин, на хуторі Заліся та по всіх інших хуторах біля с. Шумлян. Говорив, щоб слідити до кого заходять, хто з ними стрічається, що говорять селяне в тих селах проти Рад. влади. Дальше Толстий виписав мені посвідку на випадок, коли б мене задержали якись військові, а документи забрав зі собою. При цьому казав вважати, щоб часом не виговоритися перед бандерівцями.

Другого дня я знова стрінувся з Толстим, який поучав мене, що маю робити і як маю поводитися, щоб мене не вислідили. Я просив Толстого, щоб дав мені когось до помочі з місцевих людей, на що він відповів, що треба наперед самому щось зробити.

В с. Шумлянах я нічого не міг вислідити, тому рішив піти до с. Слав'ятина, а відтак на Заліся. В с. Слав'ятині я перебув кілька днів, де одного вечера побачив двох повстанців, які здержали мене й питалися хто я такий та що тут роблю. Я відповів, що приїхав за хлібом. Тоді вони казали показати документ, на що я відповів, що документу не маю, бо в мене нема ще сімнадцять років. Вони оставили мене і пішли в напрямі, де мешкає голова с/ради.

Слідуючого дня рано я пішов до с. Шумлян, думаючи, що стріну там Толстого й розкажу йому про це. Одначе цього дня Толстого в с. Шумлянах не було і я рішив піти до Підгаєць. В Підгайцях зайшов я на дижурку МГБ та питався де поміщується канцелярія Толстого. На це дижурний відповів мені, що Толстого в Підгайцях нема, бо він поїхав в свій участок. Коли я довідався про це, рішив повертати до Шумлян і там стрінути Толстого. Одначе подозі ми пром[и]нулися.

Під час перебування в с. Шумлянах я довідався, що до Почигаїло Анни заходять бандерівці, однак не мав нагоди про це зголосити.

Одного разу, коли я молотив у Вишиваного Степана, вкрав я в нього півкірця жита, яке заховав, а сам пішов на свою давню квартиру в с. Шумлянах. Другого дня ранком прийшов до мене десятник з с. Слав'ятина Козак Володимир та участковий, який прикріплений до с. Слав'ятина та почав запитувати мене хто я такий, що тут роблю, чого шляюся ночами по селі і закидали мені, що я вкрав жито у Вишиваного Степана. До крадіжжі я не признавався, а відносно ходження я сказав йому, що він не може мені заборонити, бо на це я маю дозволення, після чого відкликав його набік і показав посвідку, яку виписав мені Толстий. Відтак я попросив участкового зайти в хату та поставив горілку. При горілці я сказав участковому про це, що я прослідив в с. Слав'ятині, на що він мені відповів: "Ти краще таким не займайся і вмій між людьми жити, бо тут дадуть хліба, а коли будеш за ними слідити, то вб'ють". Я подивився на нього та не міг пояснити собі чому воно так, один каже слідити, а другий противно. На цю тему я з ним вже більше нічого не говорив. При відході участковий ще раз казав, щоб я вмів з людьми жити. Не зважаючи на пересторогу участкового я даліше старався слідити. В с. Шумлянах я зтямив точно усіх дівчат, які співали бандерівські пісні.

Заввага:

Каліба Василь розказуючи це все не знав з ким він говорить, думав, що це більшовики. Коли йому дали чоботи і убрання, він почав нарікати на Толстого, що цей не дав йому доброго зв'язку та не пов'язав його зніким з місцевих людей. Даліше грубими словами називав повстанців.

Цікавим є те, що Толстий дійсно працює на МГБ, а посвідку, яку виписав Калібі була спрямована на МВД.

Дня 11/Х.1947 р.

25/5

* * *

№ 160/XXIV-21

Протокол допиту Гринька Миколайовича Купратого

Р. 31
Справа ч.: .../47
Купратий Гринько
с/о РО МВД “Мох”
с/о РО МГБ “Ворона”

Підгайці, дня 3/ХІ. 1947 р.

Протокол допиту.

Купратий Гринько Миколайович, уроджений 21.4.1903 р. в с. Голгочах, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., українець, жонатий, військовий, освіта – 3 класи Нар. Школи, швець.
с/о РО МВД від 1944 р.

Я, Купратий Гринько син Миколи і Ксенки, з дому Танчак, уродився в сім'ї селян середняків. На сьомому році життя почав я ходити до школи в родинному селі, де закінчив три класи. Відтак вибухла світова війна і я залишив школу та помагав батькам на господарстві.

В 1924 р. покликали мене до польської армії. У війську я служив в десятому полку артилерії, який станціонував в м. Лодзі. У війську я закінчив дев'ятьмісячний підстаршинський курс і дістав степень капраля. Відтак я вишколював в полку рекрутів. При кінці другого року військової служби, за добре виконання обов'язків, мене подали до авансу і я дістав степень плутонового. У війську служив два роки.

Після закінчення військової служби повернув я додому і тут оженився на Флисяк Марії та став працювати на господарстві. В цьому часі я належав до товариства “Просвіти”, був членом “Сільського Господаря”, а в 1928 р. втягнуто мене в симпатики УВО. Одначе по короткому часі сепаровано мене від праці тому, що моя жінка почала говорити поміж сусіди, що я кудись ходжу по ночах.

В 1939 р. вибухла польсько-німецька війна і я зістав покликаний до війська та відставлений на фронт. На фронті був я один місяць, а відтак попав в німецький полон, де перевезли мене до лагерья в Нюренбергу. Тут перебув я один рік.

В 1940 р. за старанням українського комітету всіх українців перевезли до окремого лагера в Лядсдорфі, а відтак кожний по своїй спеціальності дістав працю. Мене приділили до шевської фабрики “Отто – Батя”.

В місяці квітні 1941 р. приїхав до нас на фабрику делегат УНО (Українське Національне Об’єднання) Роман Козло, який зробив з всіма робітниками збори, пояснив усім, що це таке УНО, до чого воно змагає і закликав нас, щоб ми вписувалися в його члени. Відтак Козло розпитав кожного зокрема як називається, чим займався попередньо, яка освіта, чи був членом “Просвіти”, або яких інших товариств. Цього дня він прийняв п’ятьох людей до УНО, а мене наставив головою гуртка. Дальше він поінструктував мене в якій спосіб я повинен вести працю в своєму гуртку. Він говорив, щоб кожного тижня переводити сходи, де мав відчитувати літературу, яку ми мали одержувати від УНО, збирати вкладки, приймати зажалення робітників, коли б німці надуживали, або обтягали зарплату, подати адреси всіх робітників. Це все треба було подавати в звіті при кінці місяця.

За деякий час приїхав знову до нас Козло і по рефераті прийняв знову кількох членів та сказав, що провідником є полковник Андрій Мельник. В своєму відчиті говорив, що завданням організації є зорганізувати всіх військових муштин, бо в короткому часі дійде до конфлікту між Німеччиною а Росією. УНО в нашій фабриці існувало до часу, коли застрілили Барановського і Сеніка. Тоді ми довідалися про злочинну роботу обох постріляних провідників УНО і рішили з організацією зірвати.

В місяці березні 1942 р. я залишив працю на фабриці й повернув додому, де дальше працював шевцем.

З приходом ЧА в 1944 р. в перших днях я скривався, а відтак, коли воєнкомат покликав усіх муштин, я рішився зголосити, щоб одержати документ. На воєнкоматі думав я когось підкупити і дістати книжку нестроевого. Тому пішов до Лоїка Гринька (голова с/ради). Я знав, що він має знакомства на воєнкоматі. Його я почав розпитувати чи не можна б за відповідний хабар одержати книжку нестроевого. Лоїк приобіцяв мені, що поїде зі мною на воєнкомат і там за його протекцією одержу книжку нестроевого. По кількох днях я з Лоїком поїхав до р-ну і зайшов на приватну квартиру кап. воєнкомату Медведьова. Я приобіцяв Медведьову зробити чоботи, а він за це мав виставити мені документ нестроевого. Цього самого дня я взяв міру ноги, а по кількох днях з готовими чобітьми разом з Лоїком знову пийшов [пішов] до Медведьова. Він взяв чоботи і казав мені йти під комісію, а

відтак не чекаючи на документ можу їхати додому. Документ Медведьов мав передати мені через Лоїка. Я так і зробив.

По кількох днях Лоїк передав мені документ, а коли я переглянув його побачив, що документ був строевого. На документі Медведьов змінив мені тільки рік уродження. З цим документом[м] пішов я до Медведьова і запитав його чому він так зробив. Такий документ я міг дістати і без чобіт. Тоді Медведьов запевняв мене, що він так зробить, що в армію не піду, а коли б мене хотіли взяти на роботу, то і так приведуть на воєнкомат, а він мене звільнить. З цим я пішов додому.

За деякий час прийшов до мене Коломиєць Гринько, Флисяк Степан і по[ча]ли розказувати мені, що всіх муштин старшого річника будуть забирати на Донбас до роботи. Дальше говорив Коломиєць, що було б добре зорганізувати шевську артіль в своєму селі і в цей спосіб ми забезпечимо себе від праці в Донбасі. Другого дня ми поїхали до Підгаєць і зголосилися в шевській артілі, що хочемо відчинити філію в нашому селі. Там ми дістали дозвіл і по полагожденні деяких формальностей мене назначили головою артілі, а Коломиєць Івана прийомщиком. В склад артілі входили такі робітники: Коломиєць Іван, Флисяк Степан, Любан Микола, Щербій Гринько, Джорджик Осип, Джиджора Степан, Прокопів Микола і Стульський Іван. Працю в артілі почали ми осінню 1944 р.

Одного разу прийшов до мене голова с/ради Лоїк і сказав, що коли зроблю його дочці добрі чоботи, то він постарається усім робітникам артілі броніровки. Я на це погодився, зробив чоботи, а за це Лоїк приніс для нас усіх документи (временное удостоверение). В артілі робили ми нові чоботи і різного рода направки, а також дуже часто робили чоботи для відділів УПА.

На початку 1945 р. здався большевикам живим повстанець "Міша" (східняк). Він всипав багато людей, а між іншими і мене, що я робив повстанцям чоботи. Большевики арештували тоді в с. Голгоча тринадцять осіб і всіх нас перевезли до Підгаєць на МВД. Другого дня звільнили всіх крім: Яковишина Івана Степановича, Петришин Анастасії[ї] (учительк[а]) і мене. В тюрмі я просидів три тижні. За цей час був я два рази на слідстві, яке переводив слідчий МВД Логотов (середнього росту, обличчя округле, темноблонд, ніс короткий – грубий, ходить у військовому уніформі, жовті погони з трьома зірками). Перший раз на слідстві Логотов питав мене скільки пар чобіт зробив я для бандерівців і кого знаю з тих, що приносили чоботи, чи знаю Сташків Онуфрея – "Бір". Коли я сказав, що знаю, тоді Логотов попросив мене сідати і питав дальше скільки і кому я робив чоботи. Коли я заперечував, що бандерівцям взагалі не робив чобіт, Логотов

вдарив мене в лице, а відтак приніс якийсь апарат, від якого були пущені електричні проводи. Ними він обв'язав мені руки, а відтак почав крутити ручкою, яка була коло апарата. Тоді я почув, що через мене проходить електричний струм, спочатку слабкий, а відтак сильніший до тої міри, що я стратив пам'ять. Коли я прийшов до свідомості почув, що Логотов бив мене гумовою палкою, і питався чи належав я до ОУН за німецької дійсності, кого знаю з підпільників. Дальше він говорив, що коли признаюся, то за це карати мене не будуть, бо ОУН за німецької окупації боролася проти німців і тим самим сприяла більшовикам. Коли я дальше говорив, що до організації не належав і нікого не знаю з організованих людей, тоді Логотов перервав слідство і казав вивести мене до камери. При відході казав, щоб я надумався і на другому слідстві розказав йому всю правду.

Другий раз покликав мене Логотов на слідство перед моїм звільненням з тюрми. Він питав мене знову те саме, що попереднього разу. Одначе я дальше обстоював при своєму. Тоді Логотов почав мене бити. Я почав кричати з усієї сили. На мій крик увійшов нач. МВД майор (високого росту, обличчя округле, червоне). Логотов перестав мене бити, а майор почав розпитувати мене як називаюся, звідки, а відтак запитав мене, чи я підписував акта. Я відповів, що ні. Тоді майор відкликав Логотова на бік і став з ним щось по-тихо говорити, а відтак вийшов. Відтак Логотов почав переглядати якісь акт[и], а мені казав сідати. В той час до канцелярії ввійшов прокурор, який сказав мені, що я за німецької окупації був комісаром, а відтак питав, чи я помагаю бандерівцям харчами і грішми, кого знаю з бандерівців. Коли я цьому заперечував він це все списав і вийшов з канцелярії, оставляючи мене з Логотовим. Дальше Логотов питав мене те що і попередньо, а коли я категорично цьому заперечував, тоді Логотов закінчив слідство, вивів мене на джурку і тут залишив. За деякий час Логотов привів на джурку Яковишина, а мені казав забрати свої речі і йти за ним нагору до його канцелярії. Тут попросив мене сідати, взяв кусок паперу і звернувся до мене з такими словами: "Слухай Купратий, якщо підпишеш цю карточку, то я тебе пушу додому, а коли ні, то своєї хати вже ніколи не побачиш". Я відповів, що підпишу, але перш за все хочу знати, що там пише. Тоді Логотов почав мені читати. Точного змісту не пригадую, одначе пригадую собі, що на картці було написано, що я добровільно годжуся слідити за бандерівцями і про це доносити на МВД. Коли Логотов казав мені підписати карточку, я сказав йому, що писати не вмю. Тоді він сказав мені зробити під сподом три кулочка, що мало означати мій підпис. Відтак Логотов остерігав мене, щоб я це задержав в тайні, бо коли бандерівці довідаються, то вб'ють як

собаку. А навіть коли бандерівці не вб'ють, то він сам мене застрілить в моїй хаті. Опісля Логотов повчав мене як треба слідити за бандерівцями. Казав, щоб слідити до котрих хат вони заходять, хто замовляе для них вечерю, днем казав уважати на підводи, які їдуть до ліса і т.п. Про це все мав я доносити йому на МВД. Тоді я звернувся до нього і сказав, що коли я буду часто заходити на МВД, то мене можуть викрити, а відтак застрілити. Логотов хвилинку подумав, а відтак сказав: “Добре, я тебе пов'яжу з одним чоловіком з вашого села, тільки уважай. Коли б ти про це комусь сказав, то я тебе вб'ю як собаку. Ти знаєш, що таке НКВД”. Знаю – відповів я. “Ну то уважай”, а відтак Логотов сказав мені, щоб всі матеріали, які я буду мати, подавати голові с/ради Лоїкови Гринькови. При цьому він повчив мене, як треба писати на картці зібрані матеріали, як заляковувати і перешивати. Тут я спитав Логотова, що було б, коли б Лоїк таку картку згубив. “Не бійся – відповів Логотов – ти свого прізвища не будеш подавати, а під карткою будеш підписуватися “Мох”. Про це ніхто не буде знати, тільки я і ти.” Дальше сказав я Логотову, що я не вмію писати. Тоді Логотов взлостився і сказав, “Йоб твою матъ, стільки часу стратив з тобою і до нічого не договорився.” Далі Логотов подумав хвилину, а відтак сказав, щоб я про все, що розвідаю, подав Лоїкови устно. Тут знова застеріг мені, що коли б я виявив Лоїка, то він так зробить, що бандерівці мене самі повісять і постріляють мою всю родину. Казав, що коли б я щось цікавого вислідив, а Лоїка в той час не було вдома, то мав про це доносити йому на його приватну квартиру. При кінці Логотов сказав, що я є вільний, побажав успіхів в праці і вивів мене на коридор. Тут сказав мені, щоб я сказав своїй жінці, щоб вона прийшла до нього додому. Я подумав, що Логотов хоче хабаря.

На місті я стрінув Яковишина Івана, якого Логотов також звільнив з тюрми й запитався його, чи він що підписував на МВД. На це Яковишин сказав, що підписав таку саму заяву, як і я. На цю тему з Яковишином більше я не говорив і ми розійшлися по місті шукати за підводою, якою можна б було поїхати додому.

Цього самого вечера, коли я прийшов додому, прийшли до мене якісь незнані мені повстанці і розпитували мене про що і хто питає мене на НКВД, та чи я підписав заяву. Я сказав їм, що підписав якийсь папір, одначе, чи то була заява, чи щось іншого, цього не знаю. Про це, що Логотов дав мені псевдо і пов'язав мене з Лоїком я не сказав.

Другого дня я пішов до Лоїка та дав йому картку, яку написав мені Логотов. Лоїк прочитав її, а опісля став мен[і] наказувати, щоб я про це нікому не говорив, що ми оба працюємо з Логотовим, кажучи: “Ти знаєш який тепер час. Скажеш кому-небудь якесь зайве слово –

пропадеш ти і я”. Даліше Лоїк говорив, щоб зібрані матеріали я подавав йому раз в тиждень.

По кількох тижнях я сказав Лоїкови, що бачив кількох повстанців біля Крицьких, які пішли в напрямі Бойкової вулиці. Тоді Лоїк сказав, щоб я точніше розвідував і доносив йому кожної суботи, а він в неділю виготовить звіт і подасть його тоді, коли поїде на “совещаніє”. При кінці сказав мені, щоб я в селі говорив, що Лоїк поганий чоловік, що мало відвернути увагу людей від нашої співпраці.

Другого тижня сказав я Лоїкови, що бачив як з його подвір'я вийшло кількох повстанців. На це Лоїк сказав мені: “Ти сукий сину, то в мене ти бачиш, а що до тебе заходять, то ти мені нічого не говориш”. Чи Лоїк подавав це Логотову, не знаю. Після того мене більшовики знову арештували. Всипали мене повстанці східняки, які пізніше поголосилися. На слідстві вони сказали, що я направляв їм чоботи і давав харчі. В той час з Голгіч сиділо в тюрмі більше як двадцять осіб. Я просидів чотири місяці. За цей час ніхто не кликав мене на слідство. Одного разу з'їхала контроля з області і всіх нас звільнили додому.

Вдома знову я стрінув Лоїка, який даліше казав мені слідити за бандерівцями. При цьому він сказав, що коли не буду чесно працювати, то мене знову арештують і опам'ятаюся аж на Сибіру. Після того я подав Лоїкови, що бачив одного вечера, як через наше село переїзджали повстанці і поїхали в напрямі Голгіцьких лісів.

Другий раз доніс я Лоїкови, що одного вечера я був в млині і бачив, що попри млин переходили повстанці і пішли в напрямі с. Волиця. Більше матеріалів я Лоїкови не подавав тому, що він десь пропав без вісти.

Одного разу після того випадку приїхав до мене Логотов і питався хто забрав Лоїка і що про це говорять в селі люди. Коли я відповів, що про це не знаю, бо це було в ночі, тоді Логотов казав довідатися між людьми, хто забрав Лоїка, скільки їх було і в який напрям повели. Про це все мав я донести на НКВД. Одначе я на це не згодився і сказав Логотову, що мене може хтось підглянути і зі мною буде це саме, що і з Лоїком. Тоді Логотов сказав, що буде сам до мене приходити, або Ванька (?).

За цим, хто забрав Лоїка я не слідив, бо боявся, щоб мене люди не підозрівали, а коли прийшов Ванька, то я сказав йому, що Лоїка забрали якісь воєнні, які говорили по-руски, а куди повели, цього ніхто не знає. Ванька сказав мені, щоб я негайно зголосився у Логотова.

По двох днях я пішов до Логотова і стрінувся з ним в його приватній квартирі. Логотов викликав мене до окремої кімнати та почав кричати на мене, що я не працюю, що я повинен слідити за кожним рухом в селі, доносити в кого що бандерівці забрали, хто в селі збирає

збірки, хто пече їм хліб, пере білля і т.п. Про це все я повинен повідомляти органи МВД. На це я сказав Логотову, що я буду слідити, тільки на МВД боюся ходити. Тоді Логотов написав картку і з нею мав я піти до начальника гарнізону, який в той час квартирував в Голгочах і йому подавати всі матеріали.

З начальником гарнізону я пов'язався приблизно в місяці січні 1946 р. Він говорив мені, що зближаються вибори і я повинен слідити хто в селі веде противиборчу пропаганду, хто нищить більшовицькі лозунги, хто пише противиборчі лозунги, хто розкидав летючки і як населення ставиться до виборів. Про це все я мав прослідити і зголосити нач. гарнізону.

По двох днях від зустрічі з нач. гарнізону прийшло до мене двох більшовиків ст. лейтенант і молодший лейтенант Міша (голошенець східняк). В той час у мене було двох муштин з села. Міша сказав, що він хоче зробити чоботи, а цей другий пізніше сказав мені, щоб я показа[в] йому дорогу, яка веде на Волицю. Коли ми вийшли до сіней, він сказав, що хоче зі мною говорити. Тоді ми пішли до другої кімнати і тут сказав він мені, щоб я сьогодні о год. 21-ій вийшов коло цвинтаря від сторони с. Заставець. Коли б мене хтось здержував, мав я подати своє псевдо "Мох". На цьому ми розмову закінчили і пішли до хати. Тут я взяв міру на чоботи і вони відійшли. Цього самого вечера в умовлений час я пішов за цвинтар і тут стрінувся з більшовиками. Цей лейтенант казав мені йти під вікна суботників і прослідити, чи часом нема в них повстанців, а відтак повернути і повідомити про це його. Я так і зробив. Перейшовши попід вікна кількох суботників я вернув назад на цвинтар і розказав про все більшовикам. В той час, коли я сидів з більшовиками, стійковий, який стояв недалеко на стійці, почав когось здержувати. Він спитав: "Хто йде". З другої сторони почув я голос "свій". Свійковий дальше запитав – "що за свій". Тоді тамтой відповів: "Кавун". Лейтенант, який сидів зі мною, встав і відійшов до "Кавуна". По голосі я пізнав, що "Кавун" – не хто інший, як Пільнюк Іван Петрович, який мешкав в сусідстві коло мене. (Пільнюк опісля зістав зліквідований). З більшовиками просидів я до години другої, відтак вони сказали мені йти додому.

Кілька днів перед виборами я бачив, як попри моє подвір'я йшло п'ять, або шість повстанців і пішли на кладку і через Коропець перейшли в другу частину села. Рано про це я зголосив нач. гарнізону. Йому сказав я, що бачив около тридцять бандерівців, а це тому подав я таке велике число, бо коли йде двох-трьох, то начальник говорив мені, щоб за ними довший час слідкувати, а коли йде багато, то я маю оправдання і кажу, що боюся. В той час на гарнізоні був Логотов, який

відкликав мене на бік і казав, що начальник гарнізону скаржиться йому, що я не працюю. Перед Логотвим я оправдувався тим, що не маю часу, бо роблю для воєнних з гарнізону чоботи. (В той час зробив я більшовикам дванадцять пар чобіт.)

Цього самого вечера водив я на засідку більшовиків в це місце, де переходили через Коропець повстанці. З ними на засідці сидів я дві години, а відтак нач. гарнізону казав йти мені додому.

Одного дня переходив я селом і стрінув Яремка Гринька. Він задержав мене і сказав, що має мені щось сказати. Тоді він розказав мені, що був арештований і Логотов казав йому підписати заяву. Однак він Логотову сказав, що боїться бандерівців і заяви не підписав. Дальше питав Яремка мене, чи я також підписав заяву, а коли я казав, що ні, тоді він говорив дальше, що Логотов казав йому, що він не має чого боятися, бо доноси не буде подавати на МВД, тільки голові с/ради Петришин Федорові, так що бандерівці не будуть мати змоги його вислідити. Дальше він говорив мені, що коли б я стрінувся з повстанцями, то щоб сказати їм, що Петришин сексот. При кінці розмови Яремка сказав мені, що люди говорять, що я також сексотом. На це я Яремкові нічого не відповів і ми розійшлися.

Кілька днів пізніше я поїхав до Підгаєць по своїх приватних справах. На місті стрінув я Логотова, який сказав, щоб я прийшов на його приватну [квартиру] в обідову пору. Я так і зробив. Логотов вдома питав мене, як пройшли вибори в нашому селі і хто старався мішати на виборах. На це я йому відповів, що вибори пройшли добре і в селі було спокійно. Логотов сказав мені що він знає, що були такі люди, які мішали, а мені закинув, що я замало сліджу і не виконую своїх обов'язків. На це я відповів йому, що неможливо мені щовечера ходити по селі, бо люди і так вже підозрівають мене, а навіть і в очі говорять, що я сексот. Тому я боюся, щоб бандерівці мене не повісили. Тоді Логотов сказав, що бандерівців вже і так мало, що нема кому вішати. На це я відповів йому, що нема вже стільки, скільки було, але все ж таки є їх ще стільки, що сексота повісити можуть. Логотов засміявся і спитав мене чи я знаю Яремка, який працює в протиогневій сторожі. Я відповів, що знаю. Тоді Логотов сказав мені, що можу йти полагодити на місто свої справи, а в годині шостій за московським часом щоб знову прийти до нього. Тут буде Яремка і щось поговоримо.

Коли я прийшов до Логотова в шостій годині, застав тут Яремку, а Логотов сказав: "О, вже йде наш "Мох". Я на це нічого не відповів. Логотов казав мені сідати, а відтак почав говорити про різні приватні справи. Наприкінці сказав: "А тепер я скажу вам, як має виглядати ваша дальша робота. Ви повинні постаратися, щоб ми виловили

останніх бандерівців у вашому селі. Їх багато вже нема. Є ще Рибіцкий і Нога. Разом з ними ходить ще кількох чужих. Ви повинні доложити всіх старань, щоб їх знищити.” Дальше Логотов сказав, щоб на людей, до яких заходять бандерівці і сприяють їх рухові говорити на них, що вони є сексотами. Люди підхоплять це і тим самим буде нам легше працювати, тому, що не годин буде розрізнити хто сексот, а хто ні. При кінці Логотов сказав, що зібрані матеріали я буду передавати Яремкові, а він дальше. Яремку ніхто не буде підозрівати тому, що він часто їздить до р-ну в службових справах (Яремка є нач. огневої сторожі в с. Голгочах). Під час цієї розмови Яремко сидів, опустивши голову в долину і нічого не відзивався. На обличчі був сумний.

Перед самими Великодними Святами я переходив навпростець через город до Коломийця Івана позичити голки до машини і запримитив, що під стодолю Федчишин Прокопа відстав камінь з фундаменту. Коли я краще приглянувся, то побачив на городі запалу землю і дійшов до висновку, що тут є криївка. Про це я зголосив Яремкові під церквою на Провідну неділю.

Весною 1946 р. робили більшовики облаву в нашому селі. Тоді до мене прийшов Логотов ще з кількома більшовиками. Він припоручив мені слідити за Джиджорою Анною, яка вийшла за муж до с. Заставець, а повинна скриватися в с. Голгочах [у] своєї рідні. Після того про Джиджору говорив зі мною ще один сержант з Монастирського [Монастирського] р-ну, який пізніше ще кілька разів заїжджав до мене і розпитував про Джиджору. Одначе я йому нічого не сказав, бо не знав, де вона скривається.

Пізніше доніс я Яремкові, що під стодолю Цюрпіти Насті повинна бути криївка. Після того більшовики робили там ревізію, знайшли криївку, а господиню арештували.

Одного разу бандерівці забрали від мене черевики. Про це також я зголосив Яремкові. Після того в мене був Логотов і розпитував мене, скільки було повстанців, як були убрані, яку мали зброю, що говорили і якою мовою. Я сказав йому, що в хаті було двох і говорили по-руски, а скільки було на дворі, цього не знаю. До мене вони прийшли Колодчиним ровом. Після того я водив Логотова в це місце на засідку. Іншим разом я запримитив, як до села підходили повстанці з ліса т.зв. Глибокою дорогою. Про це також я зголосив Яремкові. По кількох днях знову прийшов Логотов з більшовиками і я водив його на засідку в Глибоку дорогу. Подорозі Логотов казав їхати мені в ліс і там слідити та наслухувати чи не запримічу щось підозрілого. Після того я доніс Яремкові, що бачив кількох бандерівців, які вийшли з Дзигманової вулиці. З ними йшло двох цивільних

хлопців, які вели ялівку. Вони перейшли через подвір'я Флисяк Марії й пішли в напрям Лугу (частина села).

Опісля в мене був Логотов і розпитував мене в кого забрали ялівку та чи я не пізнав цих хлопців, які вели її. Дальше Логотов питав мене в якій порі ночі можна найскорше стрінати бандерівців – звечера, чи рано. При кінці припоручив мені довідатися в кого бандерівці забрали ялівку і як називаються ті хлопці, що вели її. За це Логотов обіцяв, що добре заплатить мені.

За деякий час водив я Логотова на засідку на Луг. Осінню 1946 р. забрали повстанці в мене одну пару чобіт. Про це також я зголосив Яремкові.

В 1947 р. на Різдво досвіта прийшов до мене Логотов і сказав, що бандерівці забрали Федчишин Івана (фінагент) та припоручив мені рано піти в село і там довідатися скільки було бандерівців, в який напрям пішли і чи не було кого місцевого. Вечером про це мав я донести Логотову, який мав бути в млині. В село я не ходив і нічого не довідувався, бо згори знав, що про це ніхто зі мною не буде говорити. Вечером пішов я до млина і сказав Логотову, що я в селі нічого не розвідав, бо люди дуже перелякані. Логотов казав мені йти в частину села, яка межує з лісом і там уважати, бо бандерівці, які забрали Федчишина над самим ранком, повинні бути ще в селі і можливим є, що поведуть його до ліса. Коли б я запримітив їх, мав негайно повідомити про це Логотова, який чекав в млині. Я перейшовся селом, а відтак вернувся до Логотова і сказав йому, що не бачив нічого. При відході Логотов казав мені прийти в суботу на МГБ, а коли б мене хтось в селі питав, чого я йду до р-ну, то мав я сказати, що в мене забрали документи.

Цього самого дня, коли я мав йти до р-ну, прийшов до мене Логотов і питався, чи я чув, що фінагент втік від бандерівців, а коли сказав, що чув, Логотов питав дальше, що про це говорять в селі. Я сказав йому, що населення говорить, що бандерівці Федчишина дуже побили, зломили руку і т.і. Логотов сказав мені, що це неправда, що Федчишин обморозив собі тільки трохи ноги, бо втік босий і тепер лежить в шпиталі. Дальше Логотов казав мені йти в ліс і там приглядатися слідам. Казав, що бандерівці носять переважно чоботи з широкими обцасами. Одначе до ліса я не ходив, бо боявся, щоб мене хто не підглянув, а Яремкові подав лівий донос, що був в лісі і бачив двох повстанців, які йшли лісом в напрямі с. Волиці. Їх стрічав я на границі Голгіцьких а Завалівських лісів.

По Великодних Святах 1947 р. подав я Яремкові, що в Цюрпїти Івана хтось мусить перебувати, бо там майже щоночі брешуть собаки.

Після цього більшовики робили там ревізію. Дальше доніс я Яремкові, що бачив кількох бандерівців, які переходили попри моє подвір'я і коло каплиці розійшлися по хатах. Після того більшовики арештували кількох господарів, які мешкали коло каплиці. На слідстві питали їх хто був у них того дня. Дальше доніс я Яремкові, що в розмові з Жмуд Фрузиною я довідався, що вона бачила одного бандерівця, який приїхав на коні і заквартирував у Федчишин Анни.

Під час жнив прийшов до мене мій сусід Майборода Гринько і сказав мені, що бандерівці зарізали ялівку в Кіся Якова, яку правдоподібно забрали в суботника, а вдень хтось це м'ясо вкрав. В той час в нашому селі повісили зам. голови с/ради Мороза Миколу. До мене прийшов Логотов з чотирьома старшинами і я розкажам йому про це. Логотов казав мені довідатися про це точніше і повідомити його через Яремку.

При кінці жнив я пішов до Ребедакових, щоб вони прийшли допомогти мені зв'язати гречку. Другого дня, коли прийшла тільки Текля і Катерина я запитав їх, чому не прийшла Марійка, яка також пообіцялася. Текля сказала мені [і], що Марійка лишилася вдома, бо разом з Нога Анною будуть робити ковбаси для повстанців. Про це я також зголосив Яремкові. Після того Нога Анна була арештована.

В місяці вересні 1947 р. Логотов припоручив лікареві, який перебував в с. Голгочах, перевірити здоров'я чотирнадцяти муштин, до яких зачислив і мене, а саме: Купратого Степана, Телевка Миколу, Майбороду Івана, Васишин Анну, Лучку Івана, Щур Гринька, невістку Купратого Степана, Купратого Павла, Мороз Миколу, Добранського Гринька, Копницького Гринька, Ящик Миколу, Максимишин Івана. Другого дня прийшов до мене Лучка Іван і сказав, що це правдоподібно усі ті, яких вивезуть на Сибір. Говорив, що було би добре поїхати до Підгаєць і там в Логотова довідатися, що це має бути. Тоді я пішов до Яремка Гринька і просив його, щоб він поїхав зі мною до Логотова та вставився за мною. Я знав, що Яремка жив дуже близько з Логотівим. Другого дня ми поїхали до р-ну і зайшли на приватну квартиру Логотова. Коли ми вже були коло самого помешкання Логотова, я побачив Коцій Марію, яка вийшла від Логотова. Я запитав її, чого вона там ходила, а вона відповіла мені, що ходила до Логотова в справі своєї дочки, яка криється у Львові, а Логотов дуже часто докучає її за неї. Коли ми прийшли до Логотова, він почав сміятися з нас, при чому сказав: "Ну що, боїтеся Сибіру і так скоро приїхали." Я відповів йому, що боюся та запитав, чому він поставив мене перед лікарем, бо всі ті, які були перед лікарем скорше були пов'язані з бандерівцями, або їх сини були в повстанцях. На це Логотов відповів,

що так треба було і мені нема чого боятися. Це є його тайна, а коли буду чесним чоловіком і буду добре працювати, то на Сибір не поїду. Дальше він сказав: “Може ми хотіли перевірити лікаря, чи він точно бадає. Цього, що я зробив, ви знати не будете.” Тоді Лучка і я витягнули горілку і ми всі разом випили її. При відході Логотов з Яремкою щось окремо говорили. Я зачув тільки уривок розмови. Логотов питався Яремку, чи звільнити Сухацького Василя, на що Яремка відповів: “Ні, нехай ще трохи посидить. Його батько має чим мастити.[”] Відтак ми вийшли, а Яремка лишився в Логотова. Під вечір купили ми літру вина і знова зайшли до Логотова, де його разом випили. При відході Логотов казав, щоб ми приїхали ще в неділю і привезли йому огірків.

В неділю я з Лучкою взяв дещо харчів і горілки і з тим поїхали до Логотова. В нього стрінули ми Щур Гринька і обидвох Яремків (нач. огневої сторожі і заступник голови с/ради). По хвилині до кімнати прийшла Логотова жінка і ще якісь дві панни східнячки, один старшина з воєнкомату і один в цивільному убранні. Жінка Логотова попросила нас всіх до стола і ми почали забавлятися. Старшина з воєнкомату мав фотоапарат і зробив нам кілька знімок. За деякий час я почув, що я вже п’яний і вийшов на двір, ліг на фіру та лежав до самого від’їзду. Про що говорили при забаві, не знаю.

Після того зголосив я, що бачив як Джорджиковою стежкою йшли бандерівці і пішли в напрямі ліса. Одного разу в нашому селі стрінулися повстанці з більшовиками і мали між собою перестрілку. Рано прийшов до мене Вальпа (комсомолец з с. Голгич) і ще якийсь один більшовик і питали, чи я не бачив куди пішли бандерівці, які стріляли по них. Я в той час стояв на подвір’ї і бачив, як чотирьох, або п’ятьох повстанців переходили до ліса. Про це я сказав Вальпі.

Осіню 1947 р. одного вечера прийшов до мене Ванька (голошенець східняк) і покликав мене до канцелярії. Тут застав я Логотова, Яремку – зам. голови с/ради, Щур Гринька і Лучку. Похвилині прийшов ще Яремка Гринько Васильович. Логотов викликав до окремої кімнати Яремку – [з]амісника голови, а відтак мене. Він говорив нам, що хоче улекшити нам працю і від сьогодні будемо працювати по-двох. Це мало маскувати нашу працю, бо коли слідиться одинцем, то виглядає більш підозріло. Дальше Логотов змінив мені псевдо на “Ворона” і застеріг, що ніхто цієї клички не повинен знати. Матеріали мав я подавати тепер Яремкові – зам. голови с/ради. До помочі в роботі Логотов призначив мені мого сусіда Лучку, а за добру працю обіцяв мені платити. При кінці Логотов сказав, що зближається зима, бандерівці приготуються до зими, копають криївки, магазинують деякі речі і тепер їх скоро можна вислідити.

Також звернув увагу на вибори, які надходили, і казав, що треба буде також на все уважати. Опісля Логотов казав нам вийти і покликав другого Яремку і Щура. При кінці він скликав нас всіх та сказав, що від сьогодні роботу будемо вести по-новому і хто не буде працювати, того чекає строга кара. Відтак подав нам руку і казав йти додому. З канцелярії ми вийшли в десятій годині вночі. Подорозі я питав Лучку, яке Логотов дав йому псевдо. Він сказав, що "Кіт".

За деякий час прийшов до мене Яремка (замісник), приніс горілки, а при горілці сказав: "От бачиш Купратий, замоталися ми в таку роботу і хто зна, як з нами покінчиться. Ми ще недовго працюємо, а люди вже говорять, що забагато стрічаємося з більшовиками. Але що сталося, то не відстанеться. Так і мусить бути." Тоді я запитав Яремка, яке його псевдо. Він спочатку не хотів сказати, а відтак сказав, що називається "Гарбуз". Далше він говорив, що треба бути дуже обережним, бо люди слідкують за нами на кожному кроці.

Зараз по вивозі людей зауважив я на одному подвір'ї, де ніхто не мешкає, як Жмуд Василь і ще якісь дві жінки щось закопували. Про це я зголосив Яремкові (зам.). Далше доніс я, що Васишин Гринько робив бандерівцям ковбаси і що Скрипник Степан знається з бандерівцями. Пізніше вони були арештовані. За цілий час моєї праці з органами МВД і МГБ я одержав від Логотова такі гроші: в 1946 р. дарували мені всю позику на суму 300 крб.; в 1947 р. Логотов дав мені одного разу 200 крб., а другим разом 115 крб. Осінню цього самого року Логотов обіцяв платити нам місячно. По скільки, не знаю.

Наприкінці зізнання об'єкт пригадав собі, що цієї неділі, коли вони бавилися в Логотова, подали йому і ствердили всі власноручним підписом ро[д]ини впавших повстанців і людей, які були пов'язані з повстанцями, а саме: Купратого Степана, якого син був в повстанцях, Майбороду Івана, якого дочка скривається, Купратого Грицька, якого син був в повстанцях, Васишин Марію, якої син в повстанцях, і Люшню Марію, якої син в повстанцях. Всі ці родини більшовики вивезли на Сибір.

Замітка:

Об'єкт був агентом МВД до цієї пори, доки Логотов працював на МВД. Відтак Логотова перенесли на МГБ і всі агенти, які скорше з ним працювали, стали доносити на МГБ.

Дня 10/XI.1947 р.

25/5

* * *

№ 161/XXIV-22

Протокол допиту Івана Юрійовича Кобельського

Р. 31

Справа ч.: .../47

Кобельський Іван

с/о РО МВД "Коваль"

Підгайці, дня 12/ХІ. 1947 р.

Протокол допиту.

Кобельський Іван Юрієвич,
уроджений в м. липні 1902 р.
в с. Білокерничу [Білокерниця,
Білокриниця], Підгаєцького р-ну,
Тернопільської обл., українець,
жонатий, неграмотний, рільник.
с/о РО МВД від 1944 року.

Я, Кобельський Іван син Юрка і Анни з дому Варениця, уродився в сім'ї селян бідняків. До школи я взагалі не ходив, а коли трохи підріс, то почав пасти худобу. Під час війни в 1914 р. мого батька забрали в армію і я разом з мамою господарив вдома. Тому, що в нас було мало поля, я постійно ходив на заробітки по фільварках. Пізніше я став постійним робітником у фільварку і працював там аж до 1922 р. В цьому році мене покликали до польського війська, де служив я при піхоті в м. Перемишлі. По чотирьох місяцях мама робила реклямацію і мене з війська звільнили.

В 1929 р. я оженився на Прачук Марії по національності полька. Батько моєї жінки вмів грати на скрипці і я навчився від нього також грати. З жінкою я жив всего два роки, а опісля коли її родичі мені постійно докоряли тим, що я українець, я покинув їх і пішов даліше працювати до фільварку. Тут працював я до польсько-німецької війни.

З приходом більшовиків в 1939 р. я дістав у фільварку хату, забрав туди свою жінку і почав господарити.

З приходом більшовиків в 1944 р. голова с/ради Гунчак зголосив у Підгайцях, що я вмю грати на скрипці. Одного дня я дістав повідомлення, щоб з інструментом прийти до р-ну на военкомат. Тут забрали від мене скрипку і зареєстрували до оркестри, яка була при военкоматі. З того часу я став грачем в цій оркестрі.

Одного разу мене покликав старший лейтинант, який був господарем при воєнкоматі, в сад. Тут він почав питати мене, чи я не знаю Гривняк Анну, Гіль Сидора, Гуменного Степана, Гунчак Онуфрея та Гривняк Степана. Я відповів, що знаю. Дальше він питався, що вони робили за нім. окупації. Я відповів, що Гривняк Анна працювала вдома на господарстві. Гіль Сидор був головою кооперативи, Гуменний Степан був замісником, а Гунчак Онуфрей був крамарем. Тоді цей лейтинант сказав, щоб я розвідав, чи ці люди належали до організації та де сходилися. Рівнож казав розвідати хто до них заходить з чужих сіл. Він говорив, щоб заходити до їхніх хат та слідкувати за кожним рухом. Якщо б були якісь чужі люди, то прислухуватися що вони між собою говорять та запам'ятати собі їх вигляд. Крім цього він питався мене де подівся Загородний Федір, який в 1940 р. працював на НКВД. Я відповів, що Загородного нема вдома і я не знаю де він подівся. Дальше він говорив, щоб я помагав йому в праці та слідив за всіма рухами в селі, а за це він постарается, що мене не візьмуть до армії. На це я погодився, бо не хотів йти на фронт. Тоді лейтинант написав заяву, перечитав мені та казав, щоб я підписав її. Одначе, тому що я не вмів писати, він взяв своєю рукою за мою і в цей спосіб підписав мене. Відтак він сказав, що моєю кличкою буде "Коваль". Наприкінці він сказав, щоб за тиждень я прийшов до нього та приніс матеріали, які розвідаю про вищезгаданих людей. На тому ми розмову покінчили і розійшлися. Цей лейтинант бу[в] високого росту, обличчя сухорляве, волосся чорне, очі чорні, ніс перкатий, губи товсті, около 25 років, був одягнений у військовому уніформі, жовті погони з трьома зірками.

На першу стрічу я прийшов до приватного помешкання того лейтинанта. По привитанні він попросив мене сідати, та запитався, що нового. Тоді я сказав, що про цих людей, про яких він мені говорив, я не розвідав нічого, тільки знаю, що в Струсь Теодозія є пістоль наган. Одного разу Струсь був п'яний і стріляв до свого брата Михайла. При цьому був ще Кам'янський Михайло, який в той час гнав горілку. Лейтинант це все собі занотував, а відтак сказав, щоб я старався прослідити цих людей, що він говорив мені попередньо. На тому ми розмову покінчили і я пішов додому.

Другого дня цей лейтинант арештував Струся Теодозія, забрав від нього наган і від'їхав до р-ну.

За якийсь час я сказав лейтинантові, що Оберт Щепан має втятого кріса. По кількох днях в моєму селі була облава і того дня зайшов до мене цей лейтинант ще з одним більшовиком. Тоді він питався мене, що я прослідив та як мені йде праця. Того разу я сказав, що в селі ховається Керницький Володимир і має криівку, до якої вхід

за шафою. Про цю криївку я знав тому, що Керницький мешкає в сусідстві коло мене.

За кілька днів після того доносу, більшовики розв'язали оркестру при воєнкоматі і мене забрали в армію. Тоді я зайшов до цього лейтинанта, з яким я був пов'язаний і просив його, щоб мене звільнили з армії. На це він відповів, що мені не може нічого допомогти, бо зараз треба всім йти в армію і бити ворога. Від того часу я перестав працювати агентом і пішов до ЧА.

З Підгаєць я переїхав в Брянську область і тут перейшов військовий вишкіл. По вишколі я переїхав до артилерійської оркестри, де пробув около чотири місяці. Коли одного дня я спізнився до праці, мене арештували і перевели до штрафної роти, яку опісля перекинули на польський фронт. На фронті я перебув около три місяці, а відтак, по закінченні війни, мене приділили до запасного полку в м. Штетині [Щецін]. Після п'ятих місяців з того полку мене демобілізували додому.

Під час Різдвяних Свят 1946 р. голова с/ради повідомив мене, що мене визиває до себе на НКВД молодший лейтинант Турський. Тоді я пішов до р-ну на НКВД і зголосився на джурці. Джурний завів мене до канцелярії, де я застав якогось більшовика. Він попросив мене сідати і запитався, чи я стрічався з Рильським та що він мені говорив. Я відповів, що Рильський хотів зробити мене участковим, а відтак десятником. Одначе я від цього відмовився тому, що не маю часу працювати в с/раді. Тоді Турський сказав, що я можу помагати їм в роботі і не відриваючися від господарки. Говорив він, щоб в селі слідити за бандерівським рухом, до кого вони заходять, з ким контактуються і хто підпомагає їм харчами. Казав, щоб головну увагу звернути на Демчука Миколу і Стальківську Марію з Поплавів, чи до них не заходять бандерівці. Говорив, щоб йти на їхні об[і]я і там зі сховку слідити за кожнім рухом. Рівнож мав я заглядати попід вікна. Коли б вікна були заслонені, то мав я підслухувати розмову, яка ведеться в хаті. Крім цього Турський казав уважати на Брик Славка, бо він також знається з бандерівцями. Тоді я сказав Турському, що буду старатися все слідити і доносити до нього. Сам Турський середнього росту, обличчя сухорляве, брови жовті, очі сині, був одягнений у військовому уніформі, жовті погони з одною зіркою.

На першій стрічі я не подав Турському ніяких матеріалів. Тоді він на мене почав кричати і грозив мені тюрмою.

На другій стрічі я зголосив йому, що Билан Пилип і Хмурич Петро гонять горілку і займаються спекуляцією. Рівнож я подав, що

Дідух має крадені коні. Пізніше більшовики арештували Дідуха і його двох синів. (Вони всі три правдоподібно мали б бути с/о – зав.[вага] слідчого).

Коли одного разу я був в Турського та не подав йому ніяких матеріалів, він почав на мене кричати і сказав: “От ти не маєш що доносити. А чому Онуфрик Михайло та Пращук Іван все щось прослідять.” На тому ми розмову покінчили і я пішов додому.

Заввага:

В часі підготовки до голосування 21 грудня 1947 р. об’єкт висунув кандидатом в Обласну Раду Святенка (начальник РО МГБ), та перед населенням вихваляв його як доброго чоловіка.

Дня 15/XI.1947 р.

Протоколував “Рух”

* * *

№ 162/XXIV-23

Протокол допиту Марії Михайлівної Турій

P-31

Справа ч:.../47

Турій Марія

Член ОУН по пс. "Голка"

с/о РО МГБ "Лисиця" – "Верба"

Підгайці, дня 11/XII.1947 р.

Протокол допиту

Турій Марія Михайлівна, уроджена в липні 1929 року в с. Затурині, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., українка, вільна, дочка рільника, покінчила чотири класи Нар. Освіти.
с/о РО МГБ від лютого 1946 р.

Я, Турій Марія дочка Михайла і Євдокії з дому Зорицьких, уродилася в сім'ї селян середняків. На сьомому році життя родичі післали мене в школу в родинному селі, де я закінчила чотири класи початкової освіти. Відтак я допомогала батькам на господарстві.

В 1939 р.з приходом більшовиків мого батька вибрали головою с/ради, яким працював до 1940 р. Відтак він перейшов працювати до Підгаєць в Райсовбезі. Зі собою забрав до Підгаєць рівнож мене і маму.

З приходом німців родичі повернули назад до села і стали даліше працювати на господарстві. В тому часі Крумшин Василь "Лік", родом з с. Затурина, втягнув мене в організацію ОУН. Моєю провідницею була Суканець Євгенія по пс. "Мотря". В організації я сповняла функцію зв'язкової на сс.: Завалів, Носів, Лиса, Заставче, Середнє, Маркова і Голгочі. Разом зі мною працювала ще Чабан Михайлина по пс. "Надія". Зв'язковою я працювала через цілий час німецької дійсності.

З приходом ЧА в 1944 р. я даліше сповняла функцію зв'язкової. Мною постійно послуговувався Крумшин Василь і Кудла Михайло. Для них я подавала розвідку та помагала організувати харчі для відділів УПА.

Коли в 1945 р. більшовики схопили Крумшин Василя і Кудлу Михайла, вони всипали мене. Тоді в місяці лютому 1946 р. голова с/ради Дармола Василь приніс мені картку від старшого оперуполно-

моченого РО МГБ Ковальова, де той писав, щоб я зголосилася до його канцелярії. З цією карткою я пішла до Мацькевича Євгена, а відтак до Суканець Євгенії і хотіла порадитися, що мені робити. Одначе вони мені нічого не сказали і говорили щоб я робила, як знаю. Тоді я пішла до голови с/ради і сказала, що хочу їхати до Підгаєць, тільки боюся. Голова порадив мені піти до Кудли Володимира, який в той час старався звільнення Крумшин Василя і знався з Ковальовим. Того дня я поїхала з головою с/ради і Кудлю до Підгаєць. Тут Кудла завів мене до канцелярії Ковальова. Коли Ковальов довідався хто я, попросив мене сідати, а Кудлі сказав, щоб зачекав на джурці. Відтак Ковальов почав питати з котрого я року, яка в мене освіта, яка рідня та чим зараз займаюся. Коли я йому це сказала, тоді він взяв папір і сів біля стола та почав списувати мою автобіографію. Про свого батька я сказала, що він поїхав з німцями на форшпан і не вернув до сьогодні (дійсно він поїхав до Німеччини на роботу). Відтак він почав мене питати, чи я належала до ОУН, хто був моїм провідником, яке мое псевдо, куди я носила записки і до котрих людей. Я спочатку до нічого не признавалася, одначе коли Ковальов назвав мене “бандерівською блядюгою” і грозив Сибіром, я настрашилася і сказала, що працювала в організації під псевдом “Голка”. До ОУН втягнув мене Кудла Михайло та Крумшин Василь в 1945 р. і я працювала разом з Суканець Євгенією, яка зараз скривається. Крумшин припоручував мені йти в село за харчами, які я віддавала йому. Дальше Ковальов питав мене з котрого року Суканець Євгенія і де її брати. Я сказала, що вона з 1925 р., а її брати поїхали разом з моїм батьком на форшпан. Ковальов питав мене ще більше про Суканець Євгенію, одначе я сказала, що про неї я знаю мало, бо вона мене багато старша і що вона робила, того я не знаю. Рівнож він питав мене, чи я знала Масляка Богдана з с. Завалова та Кифер Володимира з с. Середного. Я сказала, що таких людей не знаю. Все, що я говорила, Ковальов писав. Відтак він сказав, щоб я цей протокол підписала. Коли я це зробила Ковальов почав говорити: “Слухай Марія, ти сама добре знаєш, що ти згрішила перед Рад. Союзом. Ти була молода, послухала бандитів і далася їм намовити на таке діло. Одначе ти можеш свій гріх оправдати перед Рад. Союзом, коли будеш викривати всіх тих, що обманюють людей, так, як і тебе обманили. Коли погодишся на це, то тобі влада простить і суджена не будеш. Одначе, коли не схочеш з нами співпрацювати, то ми тебе засудимо і свою кару будеш відбувати на Сибірі. Ти ще молода, тобі тільки жити та веселитися, а не сидіти в тюрмі. Я тобі ще раз кажу, що можеш себе оправдати тільки тим, якщо погодишся з нами співпрацювати”. Тоді я запитала на яку працю я маю погодитися. На це

Ковальов сказав, щоб я підписала заяву що буду викривати всіх “бандитів”, які шкодять Рад. Союзіві. Я на це погодилася. Тоді Ковальов написав заяву, перечитав мені і сказав, щоб я підписала. При цьому він сказав, що це заява, на якій я даю свою згоду на співпрацю з органами МГБ. Коли я підписала заяву, Ковальов почав мене поучувати в який спосіб треба вести працю. Він говорив, щоб я слідила куди бандерівці переходять, до кого заходять, хто для них збирає харчі, до кого їх заносять, в кого мають свої криївки, з котрими дівчатами стрічаються, хто їм підносить харчі до ліса, або завозить фірою. Це все я мала доносити до Ковальова. Про підписання заяви я не мала нікому говорити. Коли б мене хтось питав чого мене кликали до р-ну, я мала говорити, що мене питали, чи я працювала разом з Крумшин Василем в організації. Одначе Ковальов казав говорити, що я до нічого не призналася. Казав, коли б я сказала, що призналася до цього, що працювала в організації, то бандерівці зараз знали би, що я мусіла підписати заяву. Дальше Ковальов говорив, що він передасть мене своєму заступникові, а цей вже скаже до кого я маю подавати матеріали і котрого дня. На тому ми розмову покінчили і я відійшла додому.

За якийсь час до мого села приїхали більшовики та арештували Гладку Карольку і Шевчук Марію. Рівнож того дня більшовики були і в мене. Тому, що в дома не було нікого, вони відчинили самі хату і зробили ревізію. Відтак я довідалася, що більшовики робили в мене ревізію, а сусідів питали за мною. Того вечора прийшов до нас Кудла Володимир і сказав, що це Толстий робив в мене ревізію. Тоді я постановила йти до р-ну і довідатися чого Толстий хотів від мене.

Другого дня я стрінула Дідору Михайла, який ніс передачу своїй сестрі і разом з ними пішла до Підгаєць. Тут я поступила до своєї тітки Зорицької Наталії. В неї в той час був на квартирі Лагошняк Дозьо з с. Мозолівки, який працює на МГБ. Рівнож тут я стрінула Бурак Миколу з с. Голгич і Шиш Петра з с. Мужилова. Коли я з ними привиталася, Дозьо запитав мене куди я йду. Я сказала, що йду на МГБ, бо хочу довідатися чого хотів від мене Толстий. Коли Дозьо запитав з ким я йшла до р-ну, я сказала, що йшла з Дідорою Михайлом, який ніс передачу своїй сестрі Карольці. На це відізався Шиш і сказав, що він старається, щоб вона вийшла з тюрми. Відтак Дозьо сказав, щоб я заждала в тітки, а він сам піде на МГБ і довідається чого від мене хоче Толстий. Відтак вони всі три пішли на МГБ. В тому часі до моєї тітки приходив ще Вальпа Гриць з с. Голгич. Незадовго повернув Дозьо, Бурак і Шиш. Разом з нами прийшла Каролька Гладка і Шевчук Марія, які щойно вийшли з тюрми. Тоді

вони поставили на стіл горілку і почали забавлятися. При горілці ми просиділи до години 19-ої. Тоді Дозьо сказав, що підемо до Толстого. Ми обоє пішли на приватну квартиру Толстого і тут якась стара жінка сказала, щоб ми трохи заждали. Незадовго прийшов Толстий. Коли він довідався, що я за одна сказав, щоб я прийшла на другий день, бо він сьогодні зі мною не може говорити, бо хворий на нерви. Тоді я повернула назад до своєї тітки і в неї заночувала.

Другого дня рано я знова разом з Дозем пішла до канцелярії Толстого. Толстий казав Дозеві зачекати на дижурці, а мене почав питати це саме, що попередньо питав Ковальов. Дальше він запитав мене чи я погодилася на це, що казав мені Ковальов. Я сказала, що так. Тоді Толстий почав говорити: “Я бачу Марія, що ти зрозуміла нас і хочеш направити це, що несвідомо поступила в бандитську організацію”. Відтак він запитав, чи я вже комусь говорила про це, що підписала заяву. Я сказала, що не говорила нікому і говорити не буду. Дальше він говорив, що я мушу бути обережна, щоб мене хто часом не підслівив. Казав, що нав’яже мене з Дозем, якому я буду подавати всі матеріали. Він мешкає в моєї тітки і мені добре буде до нього приходити. Відтак Толстий запитав, яке Ковальов дав мені псевдо. Я сказала, що Ковальов не дав мені ніякого псевда, а говорив, що передасть мене своєму заступникові і цей дасть мені всі інформації. Тоді Толстий сказав, щоб свої доноси я підписувала псевдом “Лисиця” і коли він одержить такий донос-записку, то буде знати, що це від мене. Говорив, щоб все, що я просліджу списувала на папері, а відтак через Дозя подавала до нього. Казав, що найкраще йти до Підгаєць в четвер, бо того дня є базар і ніхто не буде ор[і]єнтуватися чого я йду до р-ну. На тому ми розмову покінчили і я вийшла з канцелярії. На дворі я стрінула Дозя, який сказав, щоб я в тітки заждала на нього. Коли прийшов Дозьо я зібралася і пішла додому. Частину дороги Дозьо йшов зі мною і ми говорили про кавалерські справи. Відтак Дозьо говорив, щоб я старалася добре працювати і тим себе скоро оправдаю. Рівнож говорив, що коли б до мене прийшов Кудла Володимир і говорив про деякі справи, то з ним можу говорити, бо він також співпрацює з МГБ. На тому ми розмрву з Дозьом покінчили, він вернувся до Підгаєць, а я пішла додому.

Вдома мама питалася мене чого більшовики хочуть. Я сказала, що більшовики хотіли, щоб я видавала людей, одначе я на це не погодилася. Рівнож я сказала, що більшовики були би мене засудили, але Дозьо, який є на квартирі в тітки, мене боронить.

По кількох днях прийшов до мене Кудла Володимир. Коли він від нас відходив я вийшла за ним на двір. Тут він запитав мене, що я

говорила з Дозьом, коли була в Підгайцях. Я сказала, що говорила про кавалерські справи. Тоді Кудла сказав, що це неправда, бо він знає точно про все. Сказав, що про це йому говорив Дозь. Коли він мені це сказав, я призналася, що підписала заяву і маю подавати матеріали до Дозя. Після цього Кудла сказав, що коли буду нести свої матеріали, то він буде передавати через мене до Дозя і свої записки.

За деякий час я бачила повстанців, що зійшли з Лисої Гори і через кладку на ріці Золотій Липі пішли в село. За кілька годин я бачила, як вони вертали з села і пішли в напрямі ліса т.зв. Осичина. В четвер я взяла посылку для свого батька, який працював на Сході і пішла до р-ну. На пошті посылку вислала до батька, а відтак пішла до своєї тітки, де стрінула Дозя. Йому я розказала про це, що бачила повстанців. Він питав мене котра могла бути година, як йшли вони до села і назад. Я сказала, що до села вони йшли скоро з вечора, а вертали около 20-ої години. Дальше Дозь питав мене де скривається Суканець Євгенія. Я сказала, що вона перебуває в с. Затурині. Дозь говорив, щоб я старалася вислідити якусь криївку. При тому говорив, що коли щось доброго висліджу, то Толстий повірить, що я дійсно хочу себе оправдати. В той час до хати прийшов Кудла Володимир і я їх оставила, а сама пішла на базар. Коли я повернула назад до тітки, то застала крім Кудли ще Гладку Карольку і Шевчук Марію. Зараз за мною до тітки прийшов Вальпа, Бурак та Шиш. В той час Вальпа почав романсувати з Шевчук Марією, Бурак щось шив на машині, а Дозь говорив з Кудлою. Відтак коли Вальпа і Шиш кудись пішли, Дозь покликав нас до другої кімнати і тут почав говорити, щоб я з Каролькою носили на переміну до нього матеріали. Так ми рідше будемо ходити до р-ну і це менше буде звертати на нас увагу людей. Рівнож казав, щоб в селі ми зі собою не надто товаришували та не говорили нічого на самоті, бо це може нас розконспірувати. Тоді відізвався до мене Кудла: “Я тобі говорю в присутності Дозя, що коли мені треба буде подати якісь матеріали, то щоб ти не відмовлялася”. Я сказала, що буду робити все, що йому буде потрібно. Відтак Дозь радив нас, що коли другим разом будемо йти до Підгаєць, то щоб говорити, що йдемо щось продавати, або купувати. Коли будемо так робити, то ніхто скоро не зор[і]єнтується. На тому ми розмову покінчили і почали розходитися додому. Коли я йшла додому, мене підпроваджував Дозь. Подорозі він говорив зі мною тільки про кавалерку. Говорив, що буде до мене ходити. Я на це погодилася. Відтак ми розпрацалися і я пішла дальше. Подорозі мене дїгнала Гладка і Шевчук і ми одна одну наказували, щоб про нашу співпрацю з більшовиками ми нікому не говорили.

Слідуючого тижня я до р-ну не ходила, бо нічого не довідалася і не мала з чим. Другого тижня я рівнож нічого не прослідила, одначе ходила до Підгаєць з пакетом, який дав мені Кудла. Коли я Дозьові дала пакет від Кудли він почав на мене сварити і говорив, щоб я краще працювала, бо коли так даліше буде, то мене можуть арештувати і він мені не допоможе. Він говорив, щоб я більше присвячувала до цієї роботи уваги і не приходила до р-ну з дурницями. Відтак він сказав, щоб я повідомила Кудлу, щоб він прийшов до нього за три дні. На тому ми розмову покінчили і розійшлися. Подорозі я вступила до Кудли і повідомила його про це, що говорив Дозьо.

За два тижні приїхав до мене Дозьо з такими “істребками”: Клюб Філько, Савич Філько і Верещинський Володимир, всі з с. Середного, та Королевич Михайло з с. Маркови, Монастирецького [Монастириського] р-ну. В мене вони забавлялися, а відтак я відпровадила їх частину дороги. За селом я з ними попрощалася і вернула назад додому.

Слідуючого тижня моя тіточна сестра була в р-ні і нею Дозьо передав до мене листа. Рівнож в ньому він звертався до Суканець Євгенії, щоб вона разом зі мною прийшла до р-ну, а її нічого не станеться. В противному разі більшовики її і так зловлять, а відтак покарають. Коли я перечитала цей лист, то до Євгенії Суканець не носила його, бо боялася, щоб вона не догадалася, що я знаюся з більшовиками.

Одного разу я пасла в ліску корову і бачила, як з хати Бобецького Федя та Куриса Дмитра виходили повстанці й ішли в ліс, а відтак з ліса назад. Рівнож цей лісок т.зв. Осичина я слідила і другого дня та переконалася, що ці хлопці там напевно перебувають, бо я їх бачила через три дні. Тоді я ровером поїхала до р-ну. Одначе того дня я Дозьа не застала, бо він був виїхав до Тернополя. Другого дня він повернув до Підгаєць і я розказала йому, що бачила. Він сказав, що це зголосить на МГБ і це місце більшовики провірять. Коли я йшла додому Дозьо випровадив мене за місто. Подорозі я говорила йому, що повстанці зараз в криївках не мешкають, бо їм краще сидіти в корчах.

Другого дня рано більшовики зробили наскок на хати, які я подала Дозеві, а рівнож і на лісок. Там знайшли вони дві криївки. З одної забрали багато тютюну, вовни, спирт і зброю. В другій криївці сидів Курис Степан і Бобецький Євген, одначе, коли вони почули рух більшовиків, втікли в ліс.

В неділю приїхав до мене Дозьо разом зі “істребками”. Рівнож тоді до мене прийшов Крумшин Микола, який приніс зі собою горілки і ми почали забавлятися. Коли Дозьо їхав до р-ну я відпровадила його за село.

За деякий час прийшло до мене п'ятьох повстанців. Були це "Чайка", "Вихор", "Зір", "Вир" – Пришляк Ярослав з с. Заставча і один мені невідомий. Цей невідомий розпитував мене на якій підставі мене МГБ звільнило. Я говорила, що викупилася. Дальше він розпитував мене, що я говорила більшовикам на слідстві. Я сказала, що до нічого не признавалася і тому мене звільнили. Дальше він питав мене чому цей Дозьо так часто до мене приїзджає. Я сказала, що Дозьо рятував мене з тюрми і я обіцяла вийти за нього заміж. Повстанці казали, щоб я перестала тягатися з Дозьом, бо може вийти щось гіршого. Однак я сказала, що Дозя не покину тому, що його люблю, а по-друге боюся, щоб він не пімстився на мені та не вислав на Сибір. На цьому ми розмову покінчили і повстанці кудись відійшли. Про цей випадок я зголосила Дозеві. Від цього часу більшовики часто робили засідки коло мого дому.

За деякий час в мене було знову трьох повстанці і знову розпитували про моє арештування та про Дозя. Рівнож і вони заборонили мені тягатися з Дозем.

За два дні в мене був Дозьо і я йому переповіла це, що говорили повстанці. Тоді він сказав: "Ти не бійся нічого, бо вони тобі нічого не зроблять. Я все, коли є в своєму селі, то стрічаюся з бандерівцями".

По якомусь часі я бачила як бандерівці переходили коло Дідори Ореста та пішли в с. Затурин. Про це я зголосила Дозеві. Тоді він питав мене, чи в с. Затурині є така Чабан Михайлина. Коли я сказала, що є, Дозьо говорив, що її треба буде спровокувати, бо вона знається з бандерівцями. Опісля дійсно більшовики старалися її спровокувати. Вони стріляли в лісі, а відтак Дозьо під маскою повстанця хотів, щоб вона zorganizувала для нього харчів. Коли вона вийшла на двір, побачила скритих більшовиків і не хотіла з Дозем йти в село. Тоді більшовики її арештували.

Одного разу коли я пасла корову біля хутора Гути, бачила як Квартинюк Михайло заліз до криївки в лісі, а відтак виліз і пішов додому. Ця криївка була в зрубі біля хутора Гута. Коли до мене приїхав Дозьо з одним "істребком" я розповіла йому це, що бачила біля хутора Гута. Дозьо запитав хто то є цей Квартинюк. Я сказала, що це старший господар, але він знається з повстанцями. На тому ми розмову покінчили. Другого дня більшовики робили в тому зрубі облаву і знайшли криївку. Опісля я довідалася, що в ній не було нікого, тільки більшовики забрали якісь речі. Квартинюка більшовики арештували і забрали на гарнізон в с. Завалові.

Коли одного дня Каролька йшла до р-ну зі звітом від Кудли, я написала до Дозя записку такого змісту:

“Я покищо не маю жодних матеріалів. Прошу тебе, щоб ти мене на деякий час залишив, бо люди в селі говорять, що коли ти приїдеш до мене, то все щось мусить в селі статися. Напиши, що про мене говорять більшовики та що мені даліше робити”.

Здоровить тебе твоя Марійка.

Каролька принесла мені відповідь від Дозя такого змісту:

“Ти мені постійно говориш, що тебе слідять. Якщо мене не любиш, то роби як знаєш, а мене тим не страш. Більшовики про тебе думають добре і задоволені з твоєї роботи. Старайся працювати ще краще. В селі сліди за дівчатами, які стрічаються з бандерівцями. Рівнож висліди Суканець Євгенію. Старайся щось прослідити та скоро приходи до мене, бо мені за тобою скучилося. Дозьо”.

Суканець Євгенію я могла видати кожного дня, одначе того не робила, бо її брат коли повернув з Німеччини, то почав до мене залицятися.

По кількох днях Дозьо приїхав сам. Він оповідав мені, що бандерівці робили замах на Ковальова, одначе вбили лише його жінку. Говорив, що Ковальов дуже жалув за нею. Відтак Дозьо говорив моїй мамі, що хоче зі мною женитися і забрати мене до Підгаєць. Одначе мама сказала, щоб він женився до мене додому, бо я в неї одна і вона не дасть мене нікуди. Рівнож говорила, що ще нема батька вдома і вона не хоче сама над цим рішати. Дозьо казав, щоб дати йому адресу мого батька і він буде старатися його вирвати від праці зі сходу. Одначе я не мала наміру виходити за Дозя і йому адреси не дала. Того дня Дозьо зі мною і ще одним “істребком” ходив в село. Там ми трохи забавлялися між дівчатами, а відтак повернули назад до мене і Дозьо поїхав до р-ну.

Коли з Підгаєць виїхав Ковальов, то я Дозеві деякий час не подавала жодних матеріалів. За деякий час до мене до дому прийшло двох більшовиків, з яких один почав мене випитувати як я називаюся, з котрого року та коли я була арештована. Я сказала. Даліше він питав, що зі мною говорив Ковальов та Толстий. Я сказала, що вони питали де мій батько. Тоді цей більшовик засміявся і сказав: “Я знаю що тебе питали. Ти краще скажи мені Лисиця, що коло тебе нового”. Коли я почула своє псевдо, то зараз догадалася, що він є на місці Ковальова і сказала, що не знаю з ким говорю. Тоді він сказав, що прибув до Підгаєць на місце Ковальова і називається Мішагін. Даліше він питав мене про Суканець Євгенію. Я сказала,

що вона деколи перебуває вдома, а частіше в селі. Відтак я сказала Мішагіну, що зараз я не маю ніяких матеріалів, бо стараюся нікуди не ходити, щоб люди перестали про мене говорити, що я сексотка. Мішагін сказав, щоб я далше слідила за бандерівцями і подавала йому матеріали через Дозя. Далше Мішагін почав говорити на інші теми та запитав мене чи я маю хлопця. Коли я сказала, що до мене залицяється Суканець Василь, він почав сміятися і сказав, що я кохаю такого старого хлопця. Мішагін казав, що хотів би зі мною нав'язати симпатію. Я на це погодилася. Відтак коли до хати прийшла мама Мішагін сказав: "Матусю, я хочу женитися на вашій дочці". Мама подивилася на нього і сказала, що скорше мусить закінчитися війна. Коли він від мене відходив сказав, щоб в четвер я прийшла до р-ну і він мені покаже де живе та більше поговоримо.

В той час, коли я мала йти до р-ну, приїхав зі сходу мій батько і я залишилася вдома. Приблизно за два тижні прийшов знову до мене Мішагін з якимось "істребком" і питався, що я нового просліддила. Я сказала, що довідалася від Гладкої Карольки, що до Монастирського Євгена заходять бандерівці. Він казав, щоб я слідила точно куди бандерівці переходять, в кого мають криївки, хто підпомагає їх харчами, грішми і т.д. Рівнож казав, щоб просліддити де перебуває Суканець Євгенія.

За кілька днів вечером прийшов до мене додому Мішагін. Він перепросив батька, що ноччю перескаджає, а відтак почав говорити з батьком. Мішагін: "Чи заходять до вас бандити?"

Батько: "Я бандитів ще не бачив, а в хату крім воєнних, таких як ви, ніхто не заходить".

Мішагін: "А біля вашого обі[й]стя переходять бандити?"

Батько: "А звідкіля я можу це знати."

Мішагін: "Собаки ночами все брешуть?"

Батько: "Може брешуть. А от ви йшли, то може я виходив дивитися хто це пішов? Ви ходите ночами і не можете їх стрінути, а я в хаті кого можу бачити."

Відтак він попросив в батька тютюну і пішов на двір. Тої ночі більшовики робили в селі засідку.

Одного разу вечером я бачила як з напрямку Швейків[с]ького ліса надійшло двох повстанців і зайшли до Борисової Галини. Коли одного разу були в селі більшовики, Мішагін прийшов до мене і ми пішли в сад. Тут він почав зі мною жартувати, а відтак запитав, що я просліддила. Я розказала йому про вищезгаданий випадок. Відтак Мішагін робив в цієї жінки ревізію і арештував її чоловіка Михайла та забрав на гарнізон в с. Завалові.

За деякий час я бачила, як до села з Лисої Гори сходило п'ятьох повстанців. Рівнож бачила, як трьох повстанців вийшло з жидівського саду і попри обі[й]стя Ланович Володимира пішла в село. Про це я зголосила Мішагіну, коли він був в мене. Того дня я говорила йому, що в селі люди говорять про мене як про сексотку, та що кохаюся з Мішагіним. Тоді він сказав, щоб я нічого не боялася і він змінив мені псевдо з “Лисиця” на “Верба”. Від часу, коли я познакомилася з Мішагіним, я з іншими сексотами перестала в'язатися. Того разу Мішагін сказав, щоб я в четвер прийшла до р-ну. Він говорив, що коли ми стрінемося на базарі, то щоб я йшла позаду нього і зійдемося разом там, де буде можливо. Я на це погодилася і ми розійшлися.

Умовленого четверга я пішла до Підгаєць і на базарі стрінула Мішагіна. Він вклонився і махнув головою. Тоді я пішла за ним. За базарем ми зійшлися разом. Це було недалеко ставу. Мішагін завів мене в сад, де ми посідали і Мішагін почав мене цілувати, а відтак я поводитися з ним на полові зносини. Перед зносинами я питала Мішагіна чи він здоровий. Він сказав, що здоровий та буде уважати. Від того часу я з Мішагіним любилася, а агентурну роботу майже залишила.

Дня 16/XII. 1947 р.

Протоколував “Місяць”

* * *

№ 163/XXIV-24

Протокол допиту Василя Івановича Цяпи

Р. 31

Справа ч.: .../48

Цяпа Василь

Член ОУН по пс. "Нечай"

С/о РО МГБ.

Підгайці, дня 22/ІІІ. 1948 р.

Протокол допиту.

Цяпа Василь Іванович, уроджений 1908 р. в с. Мозолівці, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., українець, освіта – 2 кл. НШ, жонатий, військовий, член ОУН по пс. "Нечай".
С/о РО МГБ від весн 1947 р.

Я, Цяпа Василь, син Івана і Дарії, з дому Дурбій, уродився в сім'ї селян. Вся сім'я складалася з десять осіб, а саме: батьки, брат Гринько, Микола, Володимир, Степан, Федір, Ілярій, сестра Марія і я. На сьомому році життя я почав ходити до школи в родинному селі, де закінчив 2 кл. початкової освіти. Дальше до школи я не ходив, бо розпочалася війна. Від того часу, аж до 1918 р. я був постійно коло родич[ів]. Коло батька я навчився столярства, а відтак працював самостійно.

В 19[26] р. я оженився на Комаринській Текл[і] (з дому Цяпа).

В 1927 р. я став перед польську комісію і був асептерований до війська. Одначе у війську я не служив тому, що мене не покликали. В тому часі я належав до товариства "Січ", Читальні "Просвіти" і був членом Кооперативи.

В 1929 р. мене втягнули до симпатиків ОУН, де моїм провідником був таки мій брат Гринько, якого в 1941 р. замордували большевики в Бережанській тюрмі.

В 1941 р. я став членом ОУН по пс. "Нечай". В тому часі моїм провідником був Ганчар Федір.

Під час польсько-німецької війни я брав участь в розброюванні польського війська.

З приходом більшовиків в 1939 р. я працював вдома на господарстві, а рівночасно виконував обов'язки, які на мене накладала Організація. В 1940 р. в с. Мозолівці був організований колгосп ім. "Ворошилова" і я в 1941 р. вніс заяву до колгоспу.

Під час німецько-більшовицької війни в 1941 р. я брав активну участь в розброюванні більшовицького війська. Наша група, яка складалася з шістьох людей, розброїла 10-ть більшовиків, яких опісля відставили в м. Підгайці на укр. міліцію. Рівнож тоді ми зловили голову колгоспу Бавдис Івана, голову кооперативи Метельського Василя, комсомольця Фірман Ілярія і Циган Марка, який часто слідив за рухами Організації. Всіх вищезгаданих людей зліквідовано, як ворогів укр. народу.

В час проголошення акту 30 червня 1941 р. я та Репета Василь (станичний с. Мозолівки) брали найбільш активну участь. Ми наказували хто що має робити, та назначували людей, які займалися розподілюванням колгоспного майна.

В місяці липні 1941 р. Організація назначила мене головою сільської управи, яким я працював до 1942 р. В місяці квітні 1942 р. станичний Репета Василь привів мені незнакомого чоловіка, якому я виписав посвідку на переїзд із збіжжям. Опісля хтось обрабував того чоловіка, при чому забрав всі речі, які він міняв за збіжжя. Про це він зголосив на кримінальну поліцію – і мене тоді арештували, бо казали, що я мав би знати про цей рабунок. Кримінальна поліція відставила мене до Бережанської тюрми, в якій я просидів два місяці. За той час кликали мене на слідство, де питали про згадану крадіж. Рівнож я був наочно з цим чоловіком, якому я написав посвідку. Він говорив, що мене в крадіжці не обвинувачує, лише того, який приводив його до мене (Репету). Репета Василь рівнож був тоді арештований і його обвинувачували в цьому грабунку. В тюрмі я був два місяці, а відтак мене звільнили додому. Після виходу з тюрми я головою сільської управи вже не працював, а займався виключно своїм господарством.

Під час німецької окупації я майже відкрито працював в Організації. В той час рух Організації зріс до широких масштабів і ніхто не конспірувався. В той час я виконував всі накази свого зверхника: збирав гроші, збіжжя, масло, крупи, білля, а також збирали полотно та шили повстанцям однострої. Все те, що збирали поміж населенням зносили до мене. А відтак відставляли до збірної станиці, яка містилася в с. Котузові, Золотниківського р-ну. Ту роботу я викон[у]вав до кінця німецької дійсності.

В місяці липні 1944 р. я відставляв директора школи Солодуху Федя на станцію в Підгайцях. В той час як ми їхали на станцію,

більшовики прорвали фронт на Стрипі. Німці почали відступати. Щойно в Підгайцях ми довідалися, що поїзд вже нечинний. Тоді ми рішили повернути з речами додому. В с. Голгочах, Підгаецького р-ну нас задержали німці, скинули всі наші речі і забрали нас на “форшпан”. Я поїхав з німцями і думав, що коли вони здержуть більшовиків, то я поверну з кіньми додому. Коли я довідався, що більшовики заломили цілий німецький фронт і посуваються на захід, я[]рішив оставити коні, а самому втікати в Німеччину. Коні я оставив в одному селі за Дністром, а сам стрінувся з іншими втікачами і з ними я зайшов до м. Сколе. Тут ми сіли на поїзд, яким через Лавочне, Мукачів заїхали на станцію Єнгеров в Австрії. Тут ми пішли на “Арбайтсамт” і нас розділили до праці, кожного по його спеціальності. Я став до праці в господаря на передмісті Забоже, біля Єнгерова. Тут працював я огородником, яким працював вісім місяців.

Дня 2/ІІІ. 1945 р. більшовики окружили німецькі війська і заняли цей терен, де я перебував. Більшовики зараз оголосили, що всі робітники не німецького походження можуть вертати додому. Рівнож оголосили, що можуть брати від німців, що тільки захочуть. Коли нас зібрали в транспорт, тоді відставили всіх до пересильного пункту на Мадярщині. Тут відділили всіх здібних до армії, жінок і муштин понад 50 років, а відтак всіх брали на слідство. На тому пункті я був вісім разів на слідстві, а дев'ятий в м. Одесі. Перший раз на сліство мене покликали около 5 березня 1945 р. Допитував мене лейтинант “особого отдела”. Коли я переповів йому свою біографію, він запитав мене, як я попав до Німеччини. Я розказав йому про це, як мене німці забрали на “форшпан”, а відтак з ними я заїхав до Німеччини. Йому я оповідав так само, як і тут в протоколі списана моя подорож, тільки йому я сказав, що вже в Німеччині я оставив свої коні і став на працю в господаря. Лейтинант питав мене котрого місяця я вийшов з дому, на що я відповів, що після заломання фронту над Стрипою. Про це, як я дістався до Німеччини він питав мене кілька разів. Одначе я все говорив однаково.

Другого дня мене покликав на слідство якийсь інший лейтинант. Питав мене те саме, що і перший. Йому я говорив так само, як і попереднього дня.

Около 8 чи 9 березня около 300 осіб більшовики перевезли до Словаччини на пересильний пункт. Як називається то місто, де містився цей пункт, не пригадую собі. Тут поділили нас на військовий стрій. Мене приділили до 10-го “отделения”. Коли вже всіх поділили, почали нас знову брати на допити. Кожного разу брали одно

“отделение” на слідство. Тут питали те саме, що і на попередніх слідствах. Я говорив все однаково.

Другого дня на слідстві нас запровадили до купелі, а відтак дали військовий уніформ. Після цього сказали, щоб виступили всі хворі. З моєї групи зголосилося нас 15-ть осіб. Нас забрали перед лікаря, який взяв нас хворими. Від лікаря нас шістьох муштин відставили знову на слідство. Тут допитував мене якийсь муштина в цивільному убранні. Він розпитував мене як я попав до Німеччини, де працював і як опинився тут. Я говорив йому те саме, що і попереднім слідчим. Все, що я говорив, він писав. Після слідства нас всіх, що зголосилися хворими, відставили в штрафну роту.

В роті нас почали вишколювати: вчили як складати і розбирати ППШ, як стріляти і т.п. Тут я знову зголосився, що хворий. Тоді мене і ще 2 чоловіка відставили обслуговувати ветлікарню. Ця лікарня містилася на Мадярщині в лісі під голим небом. Там я пас, поїв та чистив коні до того часу, поки ЧА не заняла Берлін. Тоді з Мадярщини перевезли нас до Австрії. Тут більшовики почали зганяти коні з Німеччини. Кожному з нас приділили по шість коней і віз, розподілили нас по групам і направили в дорогу. Група, до котрої я належав подалася через Мадярщину в Румунію. Тут ми задержалися на один місяць. За цей час комісія переглянула коні, добрих забрали до війська, а решту треба було відставляти даліше. В той час мене знову покликали на слідство, де питали те, що і попередньо. Я зізнавав як і попередніх разів. Коли ми виїжджали з Румунії, мене і всіх інших ще раз кликали на слідство. Тут знову питали те саме. Кожного разу мене допитував інший слідчий.

З Румунії ми перейшли на Бесарабію і тут на степах пасли коні. До нас почали приїжджати голови колгоспів з різних областей України і купували ці коні до колгоспів. За коней платили по державній ціні. Коли нам не стало коней, нас запровадили на станцію, а відтак завезли до Одеси. Тут мене покликали знову на слідство. Питали як я попав до Німеччини і де перебував до того часу, поки ЧА заняла Німеччину. Рівнож питали в якій частині ЧА я служив і т.п. Тут я оповідав те саме, що і іншим слідчим. В Одесі було багато таких людей як я. Нас заставляли тут до праці, головно казали рубати ліс. В тому часі я захворів на малярію, зголосився до лікаря і мене звільнили додому. З Одеси я виїхав в місяці вересні 1945 р. Місто документів нам видали тільки посвідчення.

За три дні, після повороту додому, я пішов до Підгаєць на Воєнкомат, де зголосився, що повернув з ЧА і хотів виробити собі документ. Коли на Воєнкоматі я показав те посвідчення, яке одержав

в Одесі, мене направили на МВД. На МВД я стрінув якогось більшовика, показав йому картку і спитав куди мені з тим йти. Більшовик запровадив мене до того МВД-иста, який випикує картки на Воєнкомат. Цьому МВД-истові я показав посвідку, яку одержав в Одесі. Він запитав мене, коли я приїхав додому і випикував мені картку на воєнкомат, щоб видали мені документи. Більше мене він нічого не питав. З цією картою я повернув на Воєнкомат, де одержав документ і з цим повернув додому. Від того часу, аж до осені я перебував постійно вдома.

Осінню 1945 р. мене покликали на Воєнкомат і тут як майстра направили до праці в радгоспі Бекерові [Бекерсдорф]. В Бекерові я переночував одну ніч, а рано залишив працю і повернув назад додому. Тут зайшов до голови с/ради Ліщинецького Петра і просив його, щоб в якийсь спосіб допоміг мені в цьому, щоб я не йшов до праці. По кількох днях голова сказав, щоб я дав йому горілки, бараболь, муки та хліба і до праці не мушу йти. Все, що голова зажадав від мене, я дав і більше до праці на Бекерів я не ходив. Від того часу я жив вдома та працював на господарстві.

Вечерами я любив заходити до Циганчук Ольги, з якою я любився, бо моя жінка вже була досить стара. Весною 1947 р., коли я був в Ольги, прийшов сюди Лагошняк Володимир (підпільник з с. Мозолівки) і Крушельницький Михайло. В хаті в той час не світилося. Лагошняк засвітив сірником, бо хотів подивитися хто є в хаті. Ми трохи поговорили, а відтак Крушельницький почав мене просити, щоб я йшов з ним десь на горілку. Я відмовився йти з ним на горілку, бо хотів залишитися з Ольгою. Коли Крушельницький вийшов, ми з Лагошняком почали говорити різні нісенітніці. В той час під вікном я побачив якісь постаті. Про це я сказав Лагошнякові. Тоді він сказав Ользі, щоб вона пішла подивилася хто там є. Коли Ольга вийшла на поріг, побачила, що це більшовики, зачинила двері і сказала нам, що це більшовики. В той час більшовики вже відчиняли двері до сіней. Лагошняк, не надумуючись, пустив серію з автомата, а відтак стріляв та кидав через вікна гранати. Я в той час наклав подушкою собі голову і не бачив коли з хати в[и]біг Лагошняк і Ольга. До рана я на двір не виходив, бо чув, що під хатою хтось ходив. Рано до хати прийшов Караба Зидорко і сказав, щоби всі, хто тільки є в хаті, виходили на двір. Карабу більшовики забрали з його дому і післали до цієї хати. Тоді я вийшов надвір і побачив більшовиків, які кричали, щоб піднести руки до гори. Я підніс руки до гори і тоді до мене підійшло трьох більшовиків, які запровадили мене під стодолу Фірман Насті, де зв'язали мені руки, зробили коло мене ревізію та забрали документи. Опісля вони питали мене хто стріляв та кидав з

хати гранатами. Я сказав, що не знаю, бо я був п'яний і в той час спав. Тоді о/у Логотов сказав, що так до безтями неможливо залитися, а відтак запитав мене чого я був в цій хаті. Я відповів, що прийшов до Ольги, з якою я люблюся. Відтак Логотов арештував Качкодан Ксеньку і якусь дівчину, що в неї скривалася. Нас всіх [тр]оє запровадили більшовики до с/ради. Тут був вже голова с/ради Будний Дозьо. Тоді Логотов сказав до голови: “От голова, ти казав, що в твоєму селі нема бандитів, а ми зловили.” Тоді голова почав мене називати п'яком та курваром. Відтак він, Логотов і ще якийсь більшовик пішли до хати голови. В той час до канцелярії прийшла моя жінка, яка рівнож почала називати мене п'яком і батяром. Говорила, що я її не хочу, бо вона стара, а шукаю собі інших.

Коли я повернув з тюрми, довідався від жінки, що голова с/ради казав моїй жінці, щоб вона принесла горілки, а він буде з Логотовим говорити про мене, щоб він мене пустив. Логотов коли побачив мою жінку не вірив, щоб я мав таку стару жінку і ходив до мого дому переконатися.

В с/раді мене та інших арештованих не питали нічого, а забрали нас зі собою до Підгаєць. Подорозі, недалеко хуторів Курдибани, більшовики, яких було вісім чоловік, задержалися на полі під лозами. Тут Логотов відпровадив мене на бік і став допитувати.

Логотов: “Розкажи Василю, як те все було в цій хаті, звідки ми тебе забрали.”

Я: “Я вечером підпив собі горілки і пішов до Циганчук Ольги, з якою я любився, тому, що моя жінка стара. Там я поговорив з нею, а відтак заснув.”

Логотов: “Ти брешеш.”

Я: “Ні, товариш лейтинант.”

Логотов: “А хто там був, коли почалися стріли?”

Я: “Не знаю пане начальник. Коли я почув стріли, то пробудився, а відтак коли було більше стрілів, я наклав собі подушкою голову і так спав до рана.”

Логотов кричав на мене, що я брешу та казав, що я в хаті світив. Я дальше стояв при своїм і говорив, що нічого не бачив. Коли Логотов мене допитував, в той час зі села над'їхали фіри, на які ми посідали і поїхали до Підгаєць. Тут завезли нас на МГБ і замкнули до пивниці. Вечером того самого дня мене покликав Логотов на слідство. На першому слідстві Логотов питав мене те саме, що і на полі, чому я був в хаті Циганчук Ольги, хто говорив в хаті та хто з хати стріляв. Я все говорив, що був п'яний і нічого не бачив. Логотов вдарив мене кілька разів в обличчя, а відтак відставив назад до в'язниці.

Другого дня вечером мене покликав знову інший більшовик на слідство. Він був високого росту, грубий, около 45 р., обличчя округле, бльондин, убраний у зеленому уніформі, погони з двома поздовжними пасками та двома великими зірками. Він питав мене про це все, що і Логотов. Я відповідав йому так само, як і на попередньому слідстві. Відтак він сказав, щоб я оповів йому як почалися стріли, та як була окружена хата. Я відповів, що нічого не пам'ятаю, бо був тоді п'яний. Це все, що я говорив, він слухав, а відтак сказав, що засудить мене на сім років. Коли він це сказав, я поставив йому таке питання: "Пане начальнику, що ви зробили б, коли ви живете на селі без зброї і до вас заходять якісь воєнні. Ви відчинили б чи ні?" Він сказав, що відчинив би, бо воєнні коли захочуть, то самі зайдуть в хату. Відтак він дальше питав мене хто був в хаті. Коли я сказав, що не знаю, він знова сказав, що дістану сім років тюрми. На тому він слідство закінчив і дижурний відпровадив мене до тюрми.

Четвертого вечера мене знову покликав Логотов на слідство. Питав мене те саме, що і попередніх разів. Коли Логотов грозив мені тюрмою, я сказав, що мене не має за що судити, хіба тільки за це, що пішов до баби, але коли він хоче, то може мене судити. Тоді я сказав йому, що він бачив яка моя жінка стара і тому я мушу шукати собі іншої. На це Логотов сказав: "Я знаю Василю, що ти ішов до баби, але ти знаєш хто був в хаті." Я дальше говорив, що не знаю. Я говорив, що навіть на бачив коли Ольга втікла з дитиною, бо коли б був бачив, то я також був би втівав. Все, що я говорив, Логотов писав. Відтак він дальше залякував мене тюрмою. Коли я говорив одне й те саме, він копнув мене кілька разів чоботом в спину, а відтак відставив назад до пивниці.

П'ятого дня покликав мене на слідство якийсь інший більшовик. Він був середнього росту, обличчя подовгасте, мале, чорнявий, убраний по-цивільному. Він сказав, щоб я оповів йому за що мене арештували. Коли я сказав йому, тоді він сказав, щоб я точно переповів йому про все, що я думаю про цей випадок, де була стрілянина і звідки мене арештували. Йому я переповів так само, як попередньо зізнавав Логотові. Дальше він питав мене про моїх родичів, жінку, дітей та скільки маю поля. Чи був караний, скільки маю братів, та чим вони займаються. На всі питання я відповідав, а він писав. Коли скінчив писати, звернувся до мене і сказав: "Ти Цяпа говориш, що ти нічого не винен. Якщо ти щирий і нічого не винен, то скажи мені про бандьорів де вони перебувають." На це я сказав: "Радянському Союзу я нічого не пошкодив, а протівно, я служив в ЧА, а коли повернув додому, то виконую все, що на мене покладає держава."

Він: “Ну харашо. Якщо б ми тебе звільнили додому, ти сказав би нам до кого заходять бандьори, куди переходять і в кого перебувають.”

Я відповів, що коли б знав, то сказав би. Коли я говорив, він щось писав, а відтак перечитав мені і сказав підписатися. Того дня я підписався під протоколом, автобіографією, а зараз він хотів, щоб я підписав заяву. Я спочатку вагався, а відтак підписав. Заява була приблизно такого змісту:

“Заява.

Я, Цяпа Василь Іванович годжуся співпрацювати з органами МГБ і що буду знати про бандитів, то розкажу.”

Коли я підписав заяву, цей більшовик почав давати мені інструкції відносно моєї роботи. Він казав слідити куди бандерівці будуть переходити, в кого будуть квартирувати, в кого мають свої схрони. Коли він згадав про схрони, я сказав, що в с. Мозолівці є зашкідна вода і схронів неможна викопати. Дальше він говорив, щоб прислухуватися до розмови людей, чи вони часом не будуть щось говорити про бандерівців. Йому я сказав, що в нашому селі бандерівців немає, хіба приходять якісь з лісів. Матеріали я мав подавати [до] його канцелярії, а коли б його тут не було, то міг зголошувати рівнож і Логотову. Про підписання заяви я не мав нікому признатися. Коли ми покінчили розмову, цей більшовик сказав, що звільняє мене додому.

З МГБ я пішов на місто, де стрінув фіру зі свого села. Цією фірою я поїхав додому. Того дня вийшли рівнож і всі жінки, які були разом зі мною арештовані.

Другого дня прийшов до мене голова с/ради Будний Дозьо, Логотов і ще якийсь лейтинант. В хаті Логотов запитав мене, як я чуюся, на що я відповів, що хворий. Відтак голова замовив в мене для них сніданок. Жінка зготовила снідання, я поставив півлітри горілки і вони почали снідати. При цьому Логотов сказав до мене: “От бачиш Василь, ти казав, що не знаєш хто був в хаті, звідки тебе арештували. Я вже знаю все, що там був Лагошняк і зістав ранений.” Дальше він запитав мене, що нового в селі. Я сказав йому, що люди говорять про якихсь перебраних за жінок муштин, які ходили по селі, а відтак пішли в напрямі м. Монастириськ.

Одного разу був в мене Логотов з головою с/ради, і коли голова вийшов до кухні прикурювати цигарку, він запитав мене де скриваються Лагошняк Володимир і Караба Степан. Я відповів, що

не знаю. Логотов більше нічого не говорив. Про матеріали він мені нічого не говорив, бо я одного разу завіз йому півкірця жита і стільки бараболь. До нього я їздив з головою с/ради. Рівнож кілька разів я передавав йому через голову горілки, солонини, два когути, круп. Через голову я передавав тому, бо він старався мене вирвати з тюрми.

Дня 21/II.48 р. був в мене Логотов і питає, що я довідався про Лагошняка і де він скривається. Я відповів, що не знаю де він подівся, може пішов в Карпати, або кудись інше, але в селі я його не бачив і ніхто про нього не говорить. Відтак Логотов в мене наївся і пішов з головою в село.

Чому Логотов нічого не говорив мені про те, що я нічого йому не доношу, я не знаю. Мені здається, що від праці мене виручував голов с/ради Будний Дозьо, який є моїм швагром. Він часто казав мені давати для Логотова всякі подарунки.

Дня 22.III.1948 р.

28/2

* * *

Протокол допиту Михайла Івановича Ленника

Р. 31

Справа ч.: .../48

Ленник Михайло

Кандидат КП(б)У

Уповноважений райкому партії.

Підгайці, дня 5/5.1948 р.

Протокол допиту.

Ленник Михайло Іванович, уроджений 1903 р. в с. Дрищеві, Болшівецького р-ну, Станіславської обл., українець, жонатий, військовий, кандидат в члени КП(б)У, уповноважений Підгаєцького райкому партії.

Я, Ленник Михайло, син Івана і Анни з дому Масляк, уродився в сім'ї селян бідняків. Родичі мої мали два і пів морга поля. Сім'я моя складалася з п'ятьох осіб, а саме: батьки, я, сестра Анна, уроджена в 1910 р., сестра Марія, уроджена 1912 р. Коли мені було сім років, померла мама, а батько оженився вдруге на Вечівській Насті. Того самого року батько пішов на війну.

В 1914 р. я почав ходити до школи і закінчив тільки один клас. Коли в 1915 р. австрійська армія відступила на захід, евакувала туди і цивільне населення. Тоді я зі своєю ріднею виїхав до с. Київець [Києвець] біля м. Жидачева. В тому селі я перебув до 1917 р. Там рівнож я ходив до школи і закінчив другий клас початкової освіти. Відтак, коли ми повернули додому, я даліше почав ходити до школи і закінчив четвертий клас. В той час я пішов жити до вуйка тому, що моя мама (мачуха) часто зі мною сварилася. Тут я почав вчитися столярства. В вуйка я перебув до 21 року життя. До польської армії мене не брали. Від призову я повернув до свого батька і там перебував аж до 1930 р. В тому році я оженився на Форемській Ксені, родом з с. Гнильча, Підгаєцького р-ну. Я перейшов до неї і почав там господарити. Тут я постійно працював на рі[л]лі, а також в столярському варстаті. До жодних товариств я не належав.

З приходом ЧА в 1939 р. я почав спекулювати. В селі купував деякі харчові продукти, які возив до Львова, а звідтам привозив мануфактуру.

В 1941 р., під час німецько-більшовицької війни, мене змобілізували в ЧА. З Підгаєць поїздом відставили мене та інших муштин з нашого р-ну до Тернополя, а відтак до Житомира. Тут переводили з нами кількадекний вишкіл, дали військові уніформи, а відтак відставили до Києва. Звідси забрали нас на роботу до ліса та на жнива до колгоспів. По жнивах нас відставили до Куйбишева, де ми працювали при будовах нафтових збірників – шибів. Тут була визначена для кожного норма в роботі, харчовий пайок. Харчі були дуже погані. Перших днів праці на кожного муштинну призначили викопати і вивезти три кубометри землі. Коли спочатку норму виконували всі робітники, більшовики поступово почали збільшувати норму аж до 8 і 9 метрів. Таку норму мав виробити робітник за 12 годин (від год. 6 рано до 6 вечером). Коли до цього часу не скінчив хтось своєї норми, то мусів працювати і більше годин, аж поки не скінчив. На цій роботі я працював від місяця вересня 1941 р. до місяця лютого 1942 р. В тому часі до нас приїхала комісія і перевірила робітників. За це, що робітники були до крайності виснажені, а також багато погинуло з голоду, комісія арештувала командира батальйону, а нас всіх перевезли в воєнну часть. Тут почали нас вишколювати і підготовляти до фронту. По вишколі нам видали військовий виряд і всіх галичан мали вислати на фронт. В той час з команди прийшов наказ, щоб нас на фронт не давати, а відставити якнайдалше на схід. Цей наказ зараз зреалізували і всіх українців зі західних обл. відставили далеко на схід. Більшовики між нами ширили пропаганду, що на сході генерал Тимошенко організує українську національну армію. На сході нас всіх порозсилали до фізичної праці, де ми працювали до квітня 1943 р. В той час прийшов наказ, щоб всіх здібних до військової служби відставити в армію. З того часу я постійно був вже в армії та на фронтах, аж до закінчення війни. Тут я був приділений до 26 п.п., яким спочатку командував підполковник Піратов, а відтак підплк. Петрусенко. На фронті я був спочатку, як тільки вступив в армію. Учасні в боях я не брав тому, що був коноводом при командирів батальйону Строкову Григорію Кифоровичу [Никифоровичу?].

Під час перебування в ЧА я поступив в члени КП(б)У. Завербували мене в цей спосіб: В кожній роті є політрук, який займався пропагандою. Він рівнож старався втягати бійців в кандидати партії. На політзаняттях він говорив нам про положення СРСР і світу, а пізніше пропагував бійців, щоб писалися в партію. Після політзаняття він

викликав кількох людей в штаб і тут говорив їм, що кожний військовий чоловік обов'язково мусить бути кандидатом партії. В такий спосіб і мене завербували в кандидати партії. В місяці серпні около 20-го числа партторг покликав нас п'ятьох муштин до канцелярії штабу і сказав, що від сьогодні ми є кандидатами партії. Тоді зі мною були такі люди: 1) Бурця Михайло з Волині, 2) Руженіцький Василь з Почаєва, 3) Фатюк з околиць коло Збруча, 4) Сидоренко східняк і я. Тоді від нас забрали військові книжки, зробили нам знимки, а відтак відпустили до своєї частини. Приблизно за два тижні нам знову віддали військові білети. Тут була вложена одна карточка з голубого паперу, на якій була моя знімка та витиснені числа полка і дивізії. Дивізія була 415-та, а полк 1[8]26-ий. Від того часу я став кандидатом партії, одначе на жодні партійні сходи мене не кликали. В нашому полку майже 90% червоноармійців були кандидатами в партію. Вербували їх в той сам спосіб, що і мене.

В армії я одержав медалі: 1). “За оборону Москви”, 2). “За взяття м. Варшави”, 3). “За здобуття Берліна”, 4). “За побіду над Германією”, 5). “За відвагу”. Одного разу я йшов з нач. батальйону капітаном Савіцьким через поле. Тут коло нас впав [с]наряд і розірвався, при чому капітанові відірвало ногу. Тоді я забрав його на плечі і заніс до штабу. За це я дістав медаль “За відвагу”. Крім цього я дістав ще шостий медаль “Червона зірка”, який одержували всі армійці, які від початку до кінця війни були в армії.

Перед демобілізацією з армії в мене начальство забрало воєнний білет, звідки забрали вложену картку зі знімкою і числами, а сам білет мені звернули. Додому я повернувся в місяці жовтні 1945 р. Тут я зараз пішов на Воєнкомат в Підгайцях, де оформив свій білет і повернув назад додому. Вдома я почав працювати на господарстві.

В місяці серпні 1946 р. я пішов на Воєнкомат і домагався, щоб дали мені якусь матеріальну поміч. Тут мені сказали, що в них немає жодної помічі для демобілізованих і направили в райсобез. Коли я прийшов сюди, тут знову завідуючий сказав мені, що для демобілізованих в них немає жодної допомоги. Тоді я вернув назад на Воєнкомат і сказав, що немає з чого жити, а в райсобезі мені також нічого не дали. Тоді кап. Медведєв пішов зі мною до Райвиконкому і тут голові РВК Рибальченкові почав говорити, щоб цей дав мені якусь матеріальну піддержку. Рибальченко сказав мені, що зараз в нього немає нічого і щоб я прийшов до нього за два тижні, то він щось мені наділить. Коли за два тижні я знову прийшов до Рибальченка і допоминався помічі, Рибальченко відповів, що зараз в нього немає нічого, тільки може прийняти мене на роботу. Він обіцяв мені працю в рай. соцзабез-

печенні. В тому часі один працівник (Борсук) цієї установи відійшов був на курс, а я пішов на його місце. Тут я став головою. В цій установі працював я від 20/III. 1946 р. по сьогодні.

Приблизно в місяці листопаді 1946 р. покликав мене нач. Воєнкомату Громов і сказав мені, що прийшли якісь документи, які він передав в РК КП(б)У та що мене туди визивають. В райпарткомі перший секретар РК КП(б)У Рябенко витягнув з шафи якісь папери і показав мені мою фотокарточку на тому самому білеті, який я носив при війську. Я запитав звідки вона тут взялася. Рябенко відповів, що її прислали з воєнної частини. Тоді він запитав мене, чому я не признався про неї ще тоді, як повернувся з армії. Відтак Рябенко сказав мені, що я є кандидатом в партії і буду ходити на відкриті засідання партії.

На відкритих засіданнях часто говорили про підготовку і виконання планів. Напр., осінню 1947 р., коли я був на таких партійних сходах, то Рябенко говорив про викінчення всіх планів до кінця старого року. На початку 1948 р. Рябенко мав в плані відновити всі старі колгоспи, які були засновані ще в 1940-41 р. Тоді Рябенко сказав: "Ті колгоспи були в селах Підгаєцького р-ну ще в 1941 р. і вони є даліше. Ми на це не дивимося, що вони попалені, що їх знищили, але ми їх не розпускали. Ми весною 1948 р., в час посівної кампанії, повинні їх відновити." Рівнож Рябенко говорив, що до 1950 р. заведуть колективізацію в цілій Західній Україні.

Осінню 1947 р., коли в с. Сільці Підгаєцькому зорганізували колгосп, а відтак його повстанці знищили, я чув, як Рябенко сварив на нач. МВД і нач. МГБ чому вони не дали закріплених в колгоспі. Нач. МГБ Святенко відповів, що він воєнної сили не має. Казав, що військами розпоряджає воєнна часть і хай він туди звертається.

Весною 1948 р. в більшовиків був план зорганізувати по селах колгоспи. Про це вони говорили на засіданнях кожного разу. Тоді Рябенко наказував нач. МВД, щоб він занявся охороною новозорганізованих колгоспів. Рівнож тоді він розподілював працівників, які мали їхати на села організувати колгоспи.

Весною 1948 р. голова РВК Матчук післав мене до с. Заставча збирати та сортувати коні до колгоспу. Тут при організації колгоспу перебув я через п'ять днів, а відтак даліше вернувся до своєї праці. Моя місячна зарплата виносила 830 крб.

Замітка:

Ленник Михайло, будучи працівником в одному з підвідділів РВК, працював ззовні віддано. Старався виконати всі плани і цим прислужитися для Рад. Союзу. Крім праці в р-ні, він був прикріплений

до с. Телячого. До населення ставився дуже погано. Зі собою носив пістоль наган, який дістав від одного більшовика, що працював на воєнкоматі, а зараз зістав демобілізований.

Партійний білет він часто лишав в р-ні, щоб [в] разі стрічі з повстанцями не здемаскувати себе. В районі він був перший по виконанні всіх державних заряджень. Напр., в 1948 р., коли більшовики розподіляли позику по селах і приступали до її реалізування, він заняв перше місце в цій роботі, за що від першого секретаря партії Рябенка дістав похвальну телефонограму. В ній Рябенко схвалював його і голову с/ради в с. Телячому.

Подаю зміст телефонограми, яку я забрав від Ленника.

Телефонограма.

4 травня 1948 р.

село Теляче,

Уповноваженому Райкому партії тов. Ленник і гол. с/ради Перепелюк.

Перший день роботи по реалізації державної позики свідчить про те, що за справу взявся увесь сільський актив [і] є відповідні наслідки. По с. Телячім зібрано готівки 90%, Старе Місто, Білокриниця і Волощина мають по 25%, по с. Мозолівка 40%. Є надія, що сільський актив цих сіл протягом двох днів повністю закінчить не тільки підписку, а і збір готівки.

На ряду з цим, такі сільради, як Вербівська, Носівська і Гнильче навіть по суті справи реалізацію позики не розпочали. Такий факт Райком партії розцінює, як антидержавну поведінку уповноваженого і голів с/рад, які не доцінюють політичної ваги в розміщенні серед трудящихся.

Райком КП(б)У вимагає від уповноваженого РК, голів с/ради і всього сільського активу негайно включитися до роботи, виправити той ганебний стан, який допустили, і протягом трьох днів забезпечити на 100% підписку і збір готівки на позику по вашому селі.

Секретар РК КП(б)У

(Рябенко)

Дня 16/5. 1948 р.

28/2

** * **

№ 165/XXIV-26

Протокол допиту Михайла Григоровича Перепелюка

Р. 31

Справа ч.: .../48

Перепелюк Михайло

с/о РО МВД, МГБ “ВС”.

Підгайці, дня 5/5. 1948 р.

Протокол допиту.

Перепелюк Михайло Григорович,
уроджений 20/ІІІ. 1900 р. в с.[елі]
Телячому, Підгаєцького р-ну,
Тернопільської обл., українець,
освіта – 2 кл. Н.Ш., жонатий,
невійськовий, рільник, голова
с/ради.

С/о РО МВД від весни 1946 р.

Я, Перепелюк Михайло, син Гринька і Тацьки, уродився в сім'ї селян бідняків. В батьків я був тільки один. Коли я мав чотири роки, помер мій батько і я остався лише з мамою. На восьмому році життя я почав ходити до школи в родинному селі, де покінчив лише дві класи. Дальше до школи я не ходив, бо моя мама була бідна і не мала за що купувати мені книжок і вбрання.

В 1910 р. я пішов в найми і через два роки працював по господарях в своєму селі. В 1912 р. я виробив собі документи і виїхав на роботу до Німеччини. Тут став я на роботу в м. Катовіцах. Працював в шахті при видобуванні вугілля. За свою працю я діставав по дві марки денно. В шахті працював я один рік, а відтак став на працю в господаря, де працював протягом п'ять років. По господарях працював я в м. Познані. Тут за свою працю я не брав жодної плати, тільки працював за це, що господарі мене харчували та купували вбрання. По п'ятьох роках я перейшов до м. Штетина [Щеціна] і став на працю в фабриці. Тут працював я через три роки. Моя зарплата виносила 8 марок денно.

В 1921 р. я залишив працю в Німеччині і повернув додому. Подорожі я попав в польський лагер, в якому перебув два місяці. Відтак

поляки мене звільнили і я повернув додому. Тут я застав свою матір, яка вдруге вийшла заміж за Андрусина. Хоча мама і вийшла вдруге заміж, однак я залишився вдома і тут почав господарити. Цього самого року я оженився на Лапшинській Явдокії, родом з с. Телячого і почав самостійно господарити.

До нелегальних організацій я не належав, зате був членом Читальні “Просвіти” і Кооперативи. В цих товариствах я був членом до кінця польської дійсності.

З приходом більшовиків в 1939 р. я працював далі на своєму господарстві. В 1941 р. я вніс заяву до колгоспу, який тоді організували більшовики в нашому селі. До колгоспу мене затягнув голова колгоспу Бойко Гринько (зам. слідчого: Бойко Гринько вже в тому часі був вповні більшовицьким вислужником, крім колгоспу він організував в с. Телячому сітку с/о, до якої втягнув Янушевського, який в той час працював посильним при с/раді. В 1941 р., коли відступала ЧА, він поїхав на Схід. З приходом більшовиків в 1944 р. він знову повернув до Підгаєць і тут став головою міськради.).

Під час німецької дійсності в 1942 р. мене вибрали заступником голови сільської управи. Головою сільської управи в тому часі був Бойко Михайло. Коли він[,] Бойко[,] перейшов на працю до Підгаєць, я став головою сільської управи, яким працював від осені 1943 р. до кінця німецької дійсності.

Коли до нашого села знову зближалися більшовики, я рішив виїхати з ріднею до Німеччини. Разом зі мною виїхало зі села ще кількох господарів. Першого дня ми заїхали до с. Слав'ятина, Підгаєцького р-ну і тут залишилися ночувати. Далі ми не могли заїхати, бо всі дороги були переповнені німецьким військом і цивільним людям було дуже тяжко посуватися. Другого дня рано до Слав'ятина прийшли вже большевики і далі не було вже куди їхати. Тоді я перебував ще два дні в цьому селі, а відтак повернув назад додому.

Кілька днів після приходу більшовиків, до нашого села приїхав з р-ну Підгаєць перший секретар РК КП(б)У Рябенко і Бойко Гринько (родом з с. Телячого, який в той час повернувся зі Сходу) і скликали людей на збори. Тут Рябенко говорив про силу ЧА, яка розбила Німеччину і визволила Україн[у]. Запевняв, що ЧА визволить також і Польщу, Мадярщину, Литву і др. Після цієї промови він запропонував, щоб населення вибрало сільську управу. Тоді хтось з гурту людей сказав: “В нас скорше був Перепелюк головою і я пропонував би, щоб він був даліше.” Тоді Рябенко викликав мене і сказав, щоб я був головою с/ради. Однак я від цього відмовився. Того разу сільської управи не вибрали.

Приблизно за тиждень часу до нашого села знову приїхав Бойко Гринько, С[ерг]іївна (від того часу вона була прикріплена з району до с. Телячого) і якийсь більшовик. Вони скликали людей на збори і тут населення одноголосно вибрало мене головою с/ради.

По тижневі часу, відколи я став головою с/ради, я дістав повідомлення, щоб явитися в р-ні на “совещаніє”. Визначеного дня я приїхав до Підгаєць і тут в Народнім Домі застав голів с/рад зі всіх сіл р-ну. Головою РВК в той час був Рибальченко. Він відкрив засідання і в своїй промові вихваляв добро Рад. Союзу та силу ЧА. Опісля він наказав головам с/ради подати загальні списки населення, списки господарів і скільки в кого землі, списки скота і т.п. Рівнож того дня Рибальченко визначив нам дні, в які періодично мали відбуватися сесії. Від того часу я почав виконувати всі доручення, які надходили з р-ну.

В 1944 р. до с. Телячого заїзджав досить часто зам. нач. НКВД кап. Михайлів разом з польськими “істребками”. Коли поляки виїхали вже на захід, до села почав приїздити нач. НКВД Юрієв. Кожного разу, коли він тільки був в селі, то все питав мене за підпільниками, які скривалися в с. Телячому, а саме: Сорока Гринько, Сорока Олекса, Хома Федір, Івашків Іван, Бордун Іван, Івашків Михайло і Прокопишин Іван та його рідня. Юрієву я все відповідав, що я не знаю чи вони скриваються, бо вони всі були виїхали до Німеччини. Кожного разу, коли він мене тільки питав про вищезгаданих людей, я все давав йому одну і ту саму відповідь: “їх забрали німці і зараз їх в селі немає.”

Весною 1946 р., під час Великодних Свят, більшовики робили в с. Телячому облаву. Того дня вони знайшли криївку, в якій застрілився Сорока Гринько і Ковалишин Михайло. Тоді Юрієв покликав мене до канцелярії с/ради і почав говорити: “Слухай Перепелюк. Ти мен[і] говориш, що в твоєму селі нема бандитів. Ти такий самий бандит, як і вони. За це, що ти їх скривав я тебе арештую, а там спитаю чому ти їх скривав. От бачиш, про них знали дівчата і нам розказали де вони скриваються і ми їх постріляли. Коли б ми вистріляли і решту бандитів, то краще б зажило мирне населення в твоєму селі.” Юрієву я сказав, що я бандитів ніколи не бачив і тому говорив йому правду. В той час, коли ми говорили з Юрієвим, в канцелярії був Галай Павло, родом з с. Новосілки (З приходом ЧА скривався, а відтак пішов до більшовиків і їздив з опергрупою). Коли ми говорили з Юрієвим він вмішався до розмови і сказав: “Це ви Перепелюк будете говорити нам, що у вашому селі нема бандитів. В тому часі, коли я ще скривався і квартирував в с. Телячому, то стрічав багато більше бандитів, як ми вчислили. Я знаю майже всі[х] хто тут скриваються.” Тоді Юрієв сказав Галайови йти в село, а ми оба остались в канцелярії. Відтак Юрієв говорив даліше: “Перепелюк, скажи мені чому

ти закриваєш тих бандитів? Я точно знаю, що ти з ними срічався і допомагав їм. Я кілька разів питав тебе про Сороку, а ти все казав, що він в Німеччині. Чому ти його закривав? От ходи зараз зі мною там, де була криївка і я покажу тобі його вбитого.” (Цю криївку, де згинули згадані повстанці, показала Кардаш Анна і Доброміль Анна, які були арештовані і на слідстві заломалися. Того дня батько Доброміль Анни, довідавшись про це, що його дочка показала криївку, в якій загинули повстанці, взяв ножа і хотів зарізати свою дочку. Одначе більшовики його не допустили до неї і так сильно побили, що він на місці помер). “За це, що ти мене обманював я тебе не хочу карати. Я дам тобі завдання, яким ти повинен себе оправдати. Ти Перепелюк мусиш мені вислідити всіх бандитів, які скриваються в с. Телячому. Про все, що розвідаєш будеш повідомляти мене. Коли будеш чесно і совісно працювати, то я тобі прощу все. Прощу тобі це, що ти при германцях був головою с/ради і це, що ти мене обманював, а з бандитами держав зв’язок.” Я спочатку відказувався від запропонованої мені роботи, але коли Юрієв почав грозити мені тюрмою, я погодився на співпрацю з органами МВД. Тоді Юрієв почав дальше говорити: “Ти Перепелюк не відказуйся від роботи. Пам’ятай, що коли наші органи МВД тебе заставляють до роботи, то відмовлятися не вільно. Тепер я навчу тебе як треба слідити за бандитами і як контактуватися зі мною. Ти працюєш головою с/ради і маєш змогу заходити в кожну хату. При цій нагоді ти будеш слідити за бандитами і на тебе не впаде ніяке підозріння. Старайся прослідити в кого бандити мають свої криївки, куди переходять, до кого часто заходять, хто їм дає харчі, хто пере білля та хто збирає для них гроші. Коли щось розвідаєш, то негайно треба повідомляти мене.” Я з цим погодився. Тоді Юрієв сказав, щоб я написав заяву. Одначе я відповів, що писати не вмію. Тоді Юрієв сам написав заяву, перечитав мені та казав розписатися. Тому, що заява була написана в рускій мові я мало її розумів. Пам’ятаю, що там було написано так:

“Заява.

Я, Перепелюк Михайло Григорович буду чесно виконувати обов’язки припоручені мені начальником РО МВД Юрієвим.”

Коли я підписав заяву, Юрієв почав говорити дальше: “Ти Перепелюк старайся точно слідити за бандитами, а про це, що розвідаєш, негайно повідомляй мене. Щоб скоро повідомити, то можеш передати по телефоні. З канцелярії с/ради подзвониш на джурку МВД і попросиш, щоб тебе получили зі мною. Коли ми получимся, тоді ти мені про все розкажеш. Якщо мене не буде, то

дзвони на дижурку, а там хтось буде, якому можна буде зголосити.” Рівнож Юрієв казав, що всі матеріали можу списувати на папері, а відтак передати до нього. При цьому він повчив мене як таку записку писати, складати й лякувати. Казав, щоб такі записки передавати до нього Шишом, який працює посильним в с/раді і він часто ходить до р-ну, та може передавати до нього всі записки. Казав, що про це як носити і де, Шиш знає. (Шиш Федір, зліквідований весною 1947 р. – зав. слідчого). В той час до канцелярії прийшов якийсь більшовик і покликав кудись Юрієва. Тоді Юрієв зі мною попрощався, а виходячи наказував, щоб я починав працювати.

Приблизно за тиждень до села приїхав Юрієв і Бойко Гринько (він приїжджав до своєї жінки по харчі). Вони зайшли до канцелярії і Юрієв в присутності Бойка питав мене чому я нічого не роблю. Відтак наказував мен[і], щоб я чесно виконував наложені на мене обов'язки. Після Юрієва до мене почав говорити Бойко. Він сказав: “От бачиш Перепелюк, я працюю чесно для Рад. Союзу. Я в 1941 р. зорганізував в с. Телячому колгосп. Опісля пішов в ЧА і бував на фронтах, а коли повернув з фронту і приїхав назад в Підгайці, то дальше старався працювати чесно для добра Рад. Союзу. Ти Перепелюк ще нічого доброго не зробив, тому я раджу тобі, щоб ти виконував все те, що тобі наказують якби то не були органи.” В той час до канцелярії прийшов Шиш Федір. Тоді Юрієв сказав, щоб ми оба з Бойком вийшли з канцелярії, а він з Шишом залишився. Я вийшов з канцелярії і пішов додому. Приблизно за 20 хвилин я повернув назад до канцелярії. Шиша тут вже не було. Рівнож і Бойка я не застав, лише сам Юрієв сидів коло стола. Тоді Юрієв почав говорити мені, що я можу передавати до нього записки Шишом, а також Ковалишин Магдою, яка часто приходиться до с. Телячого. (Ковалишин Магда дочка Анни, уроджена в с. Телячому. Від німецької окупації постійно перебуває в Підгайцях). Вона часто приходила до села і приносила міняти різні дрібні речі, як папіроси, син[ь]ку і д[ріжджі]. Юрієв говорив, що вона також знає куди має такі записки подати. Наприкінці Юрієв говорив, щоб я старався слідити за бандерівцями і про все повідомляти його. Про це, що я підписав заяву, він наказував мен[і] нікому не признатися, бо коли признаюся, то буду суджений на 10 років тюрми. На тому ми розмову покінчили і Юрієв від'їхав до р-ну.

Після цієї розмови з Юрієвим я написав до нього дві записки. В одній писав про це, що більшовики з гарнізону, який квартирував в с. Телячому, вкрали в с. Щепанові, Козівського р-ну корову. Господиня пізнала свою корову на гарнізоні і про це зголосила мені. В другій записці я писав, що більшовики з гарнізону постріляли скриню в

Андрусишин Федя. Пізніше, коли Юрієв приїжджав до села, то говорив, що це все зробили “бандьори”, а не більшовики. Рівнож тоді Юрієв говорив мені, щоб повідомляти його про людей, які повернули з Німеччини, а не голосилися на МВД. Юрієву я сказав, що буду старався якнайкраще це все виконувати.

По якомусь часі Юрієва арештували, а відтак засудили за це, що він дозволив більшовикам з гарнізону бити людей в с. Телячому. В той час більшовики замордували Івашків Василя (його син скривається). Тоді до с. Телячого приїхав слідчий РО МВД Зотов. В той час в с. Телячому квартирував гарнізон. Зотов покликав мене на гарнізон і тут питав мене де скриваються “бандити”. Я відповів йому, що в селі “бандитів” нікого не бачив і їх напевно нема. Тоді Зотов пригадав мені випадок, коли Юрієв знайшов в с. Телячому криївку, в якій були повстанці. Після цього Зотов сказав, що[б] йти з ним до канцелярії с/ради. Коли ми зайшли до канцелярії, Зотов почав говорити: “Слухайте Перепелюк, Ви скорше погодилися доносити про бандитів начальнику Юрієву. Його зараз в Підгайцях нема і ви будете доносити до мене. Матеріали подавайте так само, як говорив вам Юрієв. Записки подавайте Шишом, а також Ковалишин Магдою, якщо б не було Шиша. В алярмових справах мож[е]те повідомляти через телефон.” Далше Зотов говорив, щоб слідити і подавати йому до кого заходять повстанці та де квартирують. Казав подавати точно ім'я і прізвище тих господарів, до яких повстанці заходять. Рівнож того разу питав мене за такими повстанцями: Івашків Іваном, Рейтер Петром, Хомою Федором і Сорока Олексою. Я відповів йому, що Івашків в 1941 р. пішов в ЧА і ще не повернув додому, Хома і Рейтер поженилися до с. Мужилова, а Сорока Олекса виїхав до Німеччини. На тому ми розмову покінчили і Зотов від'їхав до р-ну.

За деякий час подав до Зотова один донос. В записці я писав, що в Цяпути Михайла на вулиці т.зв. Морохова квартирують повстанці. Другого дня я висла[в] цю записку до Зотова через Шиша. Зараз того самого дня до села приїхав Зотов з більшовиками і на згаданій вулиці почав робити ревізію. Відтак він зайшов до Цяпути і питав його за повстанців. Цяпута відповів, що вечером були в нього якісь воєнні, але відійшли в напрямі ліса. Більше записок до Зотова я не писав. Його за той час звільнили з роботи і він з Підгаєць виїхав. Тоді до с. Телячого почав приїжджати лт. РО МГБ Толстий.

Осіню 1946 р. лейт. Толстий забрав документи в Дик Петра і Королишин Михайла. Щоб підібрати ці документи я пішов з ними до приватного помешкання Толстого. Дик ма[в] зі собою деякі подарунки для Толстого. Тут я говорив з Толстим, щоб він звернув забрані

документи. Тоді Толстий почав розпитувати Дика про його браті[в], де вони зараз є і чому скриваються. Опісля віддав документи, а мені за три дні казав прийти на МГБ. Третього дня я пішов до Підгаєць на МГБ і зайшов на джурку. Тут я запитав де міститься канцелярія Толстого. Дижурний показав мені і я зайшов до канцелярії, де застав Толстого. По привитанні Толстий попросив мене сідати, а відтак почав розпитувати мене про повстанців. Говорив, що в с. Телячому скривається Івашків Іван, Рейтер Петро, Хома Федір, Гринчишин Федір, Прокопишин Іван і Сорока Олекса. Я відповів йому, що цих всіх людей навіть не знаю, бо Рейтер і Хома поженилися до с. Мужилова і там живуть, а всі інші ще в 1944 р. поїхали до Німеччини. Відтак Толстий запитав мене де живуть родичі Прокопишин Івана і де він сам. Я відповів, що родичі виїхали до Німеччини, а Івана я бачив ще за Польщі, коли він ходив до школи. Де зараз він є я казав, що незнаю. Тоді Толстий сказав: “Перепелюк, ви мені не говоріть, що Прокопишин виїхав до Німеччини. Я знаю, що він ку[р]куль і ходить поміж людьми. Слухайте Перепелюк. Тут в мене є ваша заява, яку ви подали на МВД, що будете доносити про бандитів з с. Телячого. Від сьогодні все, що ви розвідаєте будете подавати до мене. Ковалишин Магда часто буває в с. Телячому і буде забирати від вас всі записки до мене.” Даліше Толстий питав мене через кого я передавав записки до Юрієва і Зотова. Я відповів, що через Шиша, одначе про нього Толстий не говорив мені нічого. Даліше Толстий повчив мене як писати записки. Казав на картці паперу списувати всі відомості, які я розвідаю, а під сподом ставити свій знак “ВС”. На тому Толстий покінчив розмову зі мною і я відійшов додому. Після цього я довший час до Толстого не заходив і нічого не подавав йому.

Одного разу я був в Підгайцях на сесії голів с/ради. Після сесії я вийшов на двір і хотів йти на місто. Коло будинку Райвиконкому я стрінувся з Толстим, який сказав мені зараз прийти на МГБ до його канцелярії. Коли я прийшов на МГБ, Толстий запитав мене чому не подаю нічого з с. Телячого про бандерівців та їх криївки. Тоді я сказав йому, що довідався про криївку, яка є в Федьового Василя і в ній скриваються бандерівці. Толстий запитав де ця криївка знаходиться. Я сказав, що під стодолюю. (Вдійсності я знав про цю криївку ще з 1945 р., бо тоді з криївками ніхто не крився. Я певно знав, що в ній ніхто не перебуває і тому сказав Толстому про неї.) Коли я тільки сказав про цю криївку, Толстий відпустив мене зі своєї канцелярії і сказав, щоб я зараз їхав додому. Подорозі додому нас нагонила автомашина і здержалась коло нашої підводи. До нас підійшов Толстий і всім сказав сідати на машину. Зі мною був фінагент Кардаш і Цваник Петро. Чому Толстий забрав нас на машину,

того я не знаю. З більшовиками ми заїхали до с. Телячого біля канцелярії с/ради, де ми позлізали, а більшовики поїхали далше в село. Там вони позлазили з машини і почали робити по господарствах ре[віз]ії. В Федьового Василя вони зробили стислу ревізію і знайшли криївку, про яку я говорив Толстому. В Федьового більшовики списали все майно, але він оправдувався тим, що цю криївку викопав ще за німців і тримав в ній збіжжя. Відтак Толстий забрав його до канцелярії, щось з ним поговорив і ще того самого дня звільнив додому.

При кінці 1946 р. до с. Телячого прийшли більшовики з гарнізону в с. Кривому, Козівського р-ну і казали, що вони є бандерівці. Тоді я написав записку до Толстого, в якій писав: “В с. Телячому є якісь воєнні і рабують Ковалишин Івана.” Записку я передав Ковалишин Магдою. Ще того самого дня з р-ну приїхали більшовики і ходили до Ковалишин Івана та провірювали хто там був.

Весною 1947 р. в с. Телячому більшовики збирали солому. Того дня я довідався, що в Блажків Михайла і Кардаш Осипа квартирують повстанці. Другого дня я написав записку до Толстого і передав Ковалишин Магдою. Ще того самого дня до села приїхали більшовики і питали мене, коли ті повстанці були і в кого.

Після цього за деякий час я одержав від Толстого чотири записки, в яких він писав, щоб я слідив за повстанцями та їхніми криївками. Записки Толстий лякував, а на ляку відбивав печатку. Ці записки він рівнож передавав Ковалишин Магдою. Тоді я також повідомив Толстого, що в Кардаш Петра були повстанці. Про це я довідався від жінки Кардаша. Вона говорила мені, щоб я уважав і не вів до неї[]більшовиків, коли вони будуть в селі, бо в неї квартирують повстанці.

По кількох днях до с. Телячого приїхав Толстий і почав сварити мене. Він говорив: “Ви Перепелюк повідомляєте тоді про бандьорів, коли їх вже в селі нема. Треба повідомляти точно, тоді, коли бандьори квартирують в селі.” Я відповів, що повідомляю тоді, як про них розвідаю. На цьому ми розмову покінчили. Толстий пішов ще в село, а відтак від’їхав до р-ну.

Зимом 1948 р. я повідомив Толстого, що в Ціжевського Михайла були повстанці. Про це я рівнож довідався від жінки Ціжевського. Вона говорила, щоб не провадити до неї більшовиків, бо може статися катастрофа, тому, що в неї квартирують повстанці.

Найбільше питав мене Толстий за Прокопишин Іваном. Він говорив, що Прокопишин часто приходить до с. Телячого і щоб я старався його дослідити. Говорив, що коли б його зловили, то всі бандерівці розлетілибся, бо він вчений і кермує цілим УПА. Казав, що Прокопишин добре пише на машині і малосвідомим “бандитам” крутить

голови. Про нього Толстий говорив мені все, коли тільки стрінувся зі мною. Рівнож питав за жінками Рейтер Петра і Хоми Федя, та за ріднею Бордуна Івана, Яцишин Михайла, Івашкового Івана і Гринчишин Федя. Також розпитував про хлопців, які виїхали до Німеччини. Я розказав йому про всіх хлопців, які були в Німеччині і повернули додому, а котрі ще лишилися там. Рівнож питав мене Толстий і про тих людей, які повернули з Сибіру, або втікли від праці в Донбасі. Казав зголошувати про цих людей, які зараз починають скриватися, повідомляти в кого повстанці забирають рогатий скот, безроги, коли в селі переводять збірки і хто це робить, повідомляти про листівки, які бандерівці дають читати населенню. Якщо такі листівки будуть, то він казав розвідати в кого ї[х] повстанці оставляють. Рівнож мав я подавати і про це, хто співає повстанські пісні та хто їх поширює. Казав слідити до котрої хати сходиться молодь і прислухуватися яких вони пісень співають і чи часом не читають яких книжок, або листівок. Крім цього мав я слідити ще і за цими людьми, які часто їздять до Львова, чи вони не привозять часом для повстанців уніформів, білля і т.п. В церкві мав я звертати увагу на священика, що він говорить на проповіді до людей, яким духом підкріплює їх. Рівнож казав прислухуватися до людей, що вони між собою говорять та як висловлюються про Рад. Союз. Рівнож казав до певної міри звертати увагу і на школу, як вчуть вчителі та яких пісень співають. Про всі справи мав я негайно повідомляти Толстого.

Заввага:

Протокол з даного об'єкта вповні не вичерпаний і покручений. Спочатку об'єкт не хотів до нічого признатися. Коли по довгому часі заломався, то почав крутити та оминати свою роботу на користь більшовиків. Коли йому доказано брехню, він почав втікати. Одначе це йому не вдалося. Тоді він розказав те, що записано в протоколі.

Працюючи головою с/ради він понад план виконував всі наложені на нього обов'язки, за що завжди одержував похвалу.

В 1947 р. його портрет був вивішений в р-ні біля портрета Сталіна.

В 1948 р. район вислав до с. Телячого облігацію на 53 тис. крб. позики, а управа села роз[шири]ла позику на 100 тисяч крб.

В р-ні на сесії голів с/рад було сказано, що хто перший збере позику в 100%, одержить 10 000 крб нагороди. В с. Телячому за три дні було зібрано 50%. Таким чином Перепелюк знову був на першому місці в р-ні. Крім активної праці на користь більшовиків Перепелюк, як голова с/ради дозволяв собі бити населення та робив інші надужиття.

Дня 21/5. 1948 р.

28/2

* * *

Протокол допиту Івана Петровича Гуди

Р. 31
Справа ч.: .../48
Гуда Іван
Член ОУН по пс. "Жук"
Агент РО МГБ "Григорій"

Підгайці, дня 8/5.1948 р.

Протокол допиту.

Гуда Іван Петрович, уроджений 5.8.1926 р. в с. Бокові, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., українець, освіта 7 кл. НСШ., вільний, рільник, член ОУН.
Агент РО МГБ від листопада 1946 р.

Я, Гуда Іван, син Петра і Насті, з дому Захарків, уродився в сім'ї селян бідняків. Мої родичі мали п'ять моргів поля. Сім'я моя складалася з п'ятьох осіб, а саме: батьки, я, молодша сестра марія з 1928 р. і сестра Ірка з 1931 р.

На восьмому році життя я почав ходити до школи в родинному селі, де закінчив чотири класи. Дальше до школи я не ходив, бо за Польщі дальше вчитися безплатно не дозволяли, а матеріальні обставини не дозволяли мені йти на дальшу науку. З того часу я почав помагати родичам на господарстві.

З приходом більшовиків в 1939 р. в с. Бокові підвищено навчання до п'ять класів. Тоді я почав дальше ходити до школи. Спочатку я поступив до п'ятого класу, одначе пізніше зайшли в школі деякі зміни і всіх учнів завернули о один клас в долину. Таким чином за більшовицької окупації 1939-41 рр. я ходив до четвертого і п'ятого класу.

Під час німецької окупації я дальше ходив до школи в родинному селі на т.зв. вечірні курси, де проробляв матеріали шостого і сьомого класу. Один день в тижні я ходив до м. Бережан і там в школі я діставав матеріал, який протягом тижня переробляв. Відтак я здавав іспит. Так протягом року я переробив шостий і сьомий клас.

В 1942 р. я вступив в ряди Юнацтва ОУН. Разом зі мною було дев'ять членів. Провідником Юнацтва в нашому селі був Боднарчук Василь (загинув в 1946 р. від більшовиків). В Юнацтві я вивчав Декалог, Молитву Укр. Революціонера, 44 пра[вила] життя, 12 прикмет характеру Укр. Націоналіста і Юнак. Всі матеріали я вивчав старанно, бо так вимагав Боднарчук. Крім цього я був одночасно зв'язковим до підрайонового Юнацтва "Байди", який був родом з с. Гнильча. В Юнацтві я був до червня 1944 р.

В місяці червні 1944 р. всіх юнаків з с. Бокова відправили до УПА в сотню "Лісовиків", якою командував ком. "Кок". Тут я пройшов п'яти-тижневий стрілецький вишкіл, а відтак брав участь в боях з німцями коло с. Пребин [Прибинь], Перемишлянського р-ну та в с. Стрілиських Старих біля м. Ходорова.

Коли німці відступали на захід наша сотня щасливо перейшла через фронтову більшовицьку лінію та перейшли в більшовицьке запілля. Тут ми почали рейдувати та бити більшовиків. В той час наша сотня заквартирувала в лісі коло сс. Тростянець і Слав'ятин [Слов'ятин] і тут квартирували через п'ять тижнів. Одного разу туди переходив батальйон війська на фронт. Ком. "Кок" зробив засідку на цих більшовиків і ми в бою розбили цілий батальйон. З того часу ми постійно почали вести бої з більшовиками. Пізніше наша сотня пішла в рейд на Волинь. В цьому рейді брало участь три курені. Пам'ятаю курінного "Боднарєнка" і "Яструба". Рейдом ми дійшли до околиць Почаєва і тут стрінулися з більшою частиною більшовиків. Тут ми звели з більшовиками завзятий бій, а відтак знову повернули в околиці, де скоріше перебувала наша сотня. Подорозі ми звели бій біля с. Альбанівки, Велико-Глубицького р-ну та ряд менших боїв.

Подорозі з Волині з команди прийшов наказ, щоб розчленувати курені на сотні і кожній сотні призначити терен до операції. Наша сотня дістала Підгаєцький р-н.

Через цілий час в сотні "Лісовиків" моїм командиром в рою був "Корінь", пізніше "Гриць", а відтак "Яр". Командиром нашої чоти був "Чорнота", а по його смерті команду переняв чотовий "Бай". Пізніше "Бай" перебрав першу чоту, а нашим командиром став чот. "Медвідь". Після цього команду над нашою чотою перебрав чот. "Когут".

Командиром сотні був "Кок", а по його смерті команду перебрав ком. "Крук".

Повернувши з Волині, ми заквартирували в лісі коло сс. Слав'ятин – Тростянець. Тут я разом з повстанцями, які були в нашій сотні, прийняли присягу Укр. Вояка. Разом з нами принимала присягу сотня "Холодноярців", якою командував ком. "Крук", сотня "Сірих Вовків",

якою командував “Бистрий”, і сотня “Верховинців”, якою командував “Горлоріз”. Було це в місяці жовтні 1944 р.

В місяці грудні 1944 р. я захворів і зголосив про це командирові своєї чоти “Медведеві”. Командир мене відпустив додому на лікування і казав, що коли буду здоровий, то мене покличуть назад до сотні.

В тому часі, коли я був вдома на лікуванні, я довідався, що ком. “Кок” загинув в бою з більшовиками. Тоді командиром сотні став “Крук”. Тоді Пащак Дем’ян – “Січ” (зараз в провокативній групі Підгаєцького р-ну) повідомив мене, щоб я йшов до с. Сільця Божиківського, де в той час містився збірний пункт нашої сотні. Того самого дня Пащак повідомив також і Деногу Василя – “Шум”. Було це вже після Різдвяних свят. Тоді я разом з Пащакком і Деногою пішов на збірний пункт, звідки нас відправили до другої чоти, якою командував чот. “Когут”. Ця чота квартирувала [в] той час на хуторі Стара Лиса.

Через цілу зиму наша сотня цілий час рейдувала, виминаючи стрічі з більшовиками. Весною того року наша сотня заквартирувала в лісі біля с. Тростянця, Бережанського р-ну. Про це довідалися більшовики, оточили ліс та почали робити облаву. Тоді наша сотня заняла становища і приняла бій. Одначе чотовий “Гор” і “Бай” зі своїми стрільцями опустили становища, бо побачили вільне місце до відступу, яке більшовики спеці[а]льно зробили. Коли ці чоти почали туди відступати, більшовики відкрили по них сильний вогонь, при чому загинув “Бай” і “Гор” та кільканадцять стрільців. Решта прорвалися [з мішка]. В оточенні залишилася тільки наша чота разом з ком. “Круком”. Коли більшовики почали наступати на нас, ком. “Крук” рішив піти на пробій. Коли ми вийшли з оточення, ком. мого роя “Яр” запитав хто знає ці околиці. Я відповів, що це мої околиці і я їх добре знаю. “Яр” сказав, щоб вести рій в Литвинівській лісі, оминаючи всі головні дороги. В глибині ліса я порадив йти до с. Бокова і там повечеряти та розвідати де квартирує сотня “Гайдамаків”, якою командував ком. “Язьмін”. На мою пропозицію “Яр” погодився і ми пішли до с. Бокова. Тут ми довідалися, що сотня “Гайдамаків” квартирує в с. Літятині Болшівецького р-ну. Другого дня ми стрінулися з “Язьміном”, який сказав, що наш рій може залишитися коло його сотні. Одначе ройовий “Яр” з цим не погодився і постановив йти в Рогатинський р-н, бо майже всі стрільці цього роя були з Рогатинського р-ну. Мене і ще одного стрільця з с. Шумлян “Яр” залишив в моєму селі і сказав, що він повідомить нас де ми маємо зголоситися. Того дня я і стрілець “Оріх” розійшлися з ройовим. Він з частиною стрільців пішов в Рогатинський р-н, а ми оба пішли до с. Бокова.

За тиждень часу я стрінув командира “Крука” і оповів йому, як наш рій вийшов з оточення та де зараз пішов ройовий із стрільцями. Відтак “Крук” запитав мене чи я знаю скільки тоді впало більшовиків. Я відповів, що не знаю. Тоді “Крук” сказав, що тоді впало около 170 більшовиків і багато ранених. “Крук” наказував мен[і], щоб я добре скривався, а коли я буду йому потрібний, то він покличе мене. Від того часу я скривався з братом ком. “Крука” майже ціле літо 1945 р.

Приблизно в місяці липні 1945 р. я ходив з бунчужним “Степом” організувати для повстанців убрання. Після цього я знову повернув до свого села і тут далше скривався.

Під час квартирування гарнізонів до виборів 1946 р. я скривався в криївці, в якій сидів також ком. “Язьмін”. В час самих виборів я брав участь в обстрілюванні гарнізону в с. Бокові.

Після виборів, більшовики, які квартирували в нашому селі почали робити ревізії і [в] деяких місцях знайшли криївки. В той час від сестри “Ігоря” я довідався, що пров. “Юрко” сказав, що можуть йти до р-ну по документи ті підпільники, які не є всипані перед більшовиками. Тоді я рішив йти на воєнкомат і виробити собі документ.

Дня 21. XI. 1946 р. коли йшли підписувати документи ті мужчини, що переходили в с. Бокові військовий перевишкіл, я пішов до р-ну. Того дня йшли також і інші підпільники по документи. Подорозі я почав розпитувати Боднарчук Василя, який повернув з Німеччини, про околиці і розположення сіл біля м. Гамбурга. Так я вивчив напам’ять такі місцевості, як Гамбург, Франкфурт, Пірмазоне, Цвай, Бремен і Мангайм. На воєнкоматі я пішов до канцелярії, в якій видавали документи. Тут я застав двох більшовиків, з яких один носив погони ст. лейтинанта, а другий лейтинанта. Цей лейтинант запитав мене чи я був в Німеччині. Я відповів, що був. Тоді він став розпитувати мене в якому місці я був, що робив та які знаю околиці в Німеччині. Я сказав йому, що працював в м. Гамбургу в господаря, який називався Вольтер Цепе (це прізвище я запам’ятав від одного німця, який квартирував в мене вдома під час фронту). В нього я возив шкіру зі станції до шевського варстату. Відтак цей лейтинант сказав, що я повинен мати якісь документи. Я сказав, що мою справку забрав якийсь воєнний, коли я переїздив через границю. Далше він запитав мене чи в мене немає справки з лагерьа. Я відповів, що в лагері я був у Володимирі Волинському і тут видали справку на десять чоловіка, які були з Тернопільської області. Коли я це все йому сказав, він видав мені справку і направив до паспортного стола, щоб там одержати розписку, а відтак з нею йти на Воєнкомат по воєнний білет. Одначе того дня я воєнного білету не дістав, бо не було нач. Воєнкомату підполковника

Дунаєвського. Дперва другого дня він приїхав і прибив печатку на документі і я 22/ХІ. 1946 р. повернув з документом додому. Документ я зробив собі на підроблене прізвище Захарка Івана Григоровича. Від того дня я перестав скриватися, а став жити на легальному секторі.

Приблизно в місяці травні 1946 р. я був задержаний військами гарнізону МВД, який квартирував в с. Шумлянах. Разом зі мною було арештовано багато людей. Слідство переводив нач. гарнізону та лейт. РО МВД Зотов. На слідстві Зотов питав мене де я був до часу, поки одержав документ. Я розказав йому, що був в Німеччині. Говорив я так само, як тоді, коли ходив виробляти собі документ. Дальше Зотов питав мене чи я знаю таких підпільників, як Когут, Кухарський Осип, Беспалько Осип, “Ігор”, “Крук”, “Борис” та “Язьмін”. На це я відповів, що Когута бачив я ще в 1940 р., бо тоді він учителював, а я ходив в школу. Про всіх інших я сказав, що не знаю де вони зараз є, бо коли мене німці зловили, то їх всіх я оставив вдома. Дальше Зотов питав мене чи я бачив Цетнарського Корнеля зі зброєю та про Сабат Івана. Вони оба сиділи разом зі мною на гарнізоні в с. Шумлянах. Я сказав, що коли я повернув зимою 1946 р. з Німеччини, то бачив їх, як вони ходили з хлопцями по селі, а зі зброєю я їх ніколи не бачив. На тому слідство закінчилося і мене знову замкнули до пивниці. Пізніше мені віддали документ і відпустили додому.

Вдома зараз до мене прийшли сусіди і я оповідав їм все, що мене питали на гарнізоні. Рівнож тоді я сказав людям, щоб вони знали, що я називаюся Захарко Іван Григорович, а не Гуда Іван Петрович.

Вдома я працював на господарстві разом з матір'ю і сестрами. Батька в мене немає, бо його більшовики зловили і відіслали на фронт, де він загинув.

Одного дня літом я, вертаючи зі Львова, йшов через гор[о]ди додому. В той час туди втікав підпільник Сабат Гнат, а за ним бігли більшовики. Коли більшовики добігли до мене, почали питати хто втікав і куди. Я відповів, що нікого не бачив. Тоді більшовики забрали від мене документ, а мене арештували. Зі села мене забрали на гарнізон в с. Шумляни, звідки другого дня вже рано відставили до Підгаєць на РО МВД.

В Підгайцях я сидів цілий тиждень без слідства. Дперва одного дня прийшов слідчий РО МВД Логотов і міліціонер Сміх та забрали мене на слідство. Логотов питав мене як я називаюся та хто в мене є вдома. Йому я сказав, що батька ані мами в мене немає, а живу коло сестри. На маму я казав, що це моя сестра, а її брат, тобто мій вуйко – це мій брат. Дальше я говорив Логотову, що був в Німеччині, де працював і коли повернув додому. При цьому я вичислив йому знані

околиці. Логотов питав мене де мій документ, на що я відповів, що документ забрали в мене на гарнізоні, а де він зараз, то я не знаю. Тоді Логотов сказав мені йти з ним. На дижурці Логотов мене оставив, а сам кудись пішов. По короткому часі він повернув, приніс мій документ і віддав мені. При цьому він сказав, що на документі немає зазначеного часу доки він важний. З МВД я пішов на Воєнкомат, де мені написали дату, доки важний документ і з тим я повернув додому. Коли я відходив з МВД на Воєнкомат, Логотов сказав, щоб я зголосився в нього 27 числа. Однак який це був місяць, я не пам'ятаю

В с. Боківі я стрінув на вулиці підпільника “Ігора” і “Бориса” та розказав їм, що мене Логотов питав та коли казав мені зголоситися в нього. “Борис” мені заборонив йти до Логотова. На тому ми розмову покінчили і я пішов додому. До Логотова означеного дня я не ходив.

Осіню 1946 р., коли більшовики арештували Сабат Гната – “Малий” (чотовий сотні “Гайдамаків”), зараз за кілька днів прийшли арештувати мене. Вдома мене не застали і пішли за мною в село. З більшовиками був Сабат Гнат і показував їм кого треба арештувати. Сабат знав до котрої я ходжу дівчини і повів туди більшовиків. Більшовики окружили хату, а до середини прийшов один більшовик і зажадав від мене документу. Коли я показав, він подивився і вийшов знову на двір, залишаючи мене в хаті. За хвилину прийшов другий більшовик і сказав, щоб йти за ним. На дворі до мене підійшов ст. лейтенант Постовий (він зараз є даліше в Підгайцях) і запитав мене як я називаюся. Я відповів, що Захарко Іван Григорович. Тоді він вдарив мене ППС-ом під груди і даліше питав як я називаюся. Відтак він запровадив мене до хати моєї тітки, в якій ми застали Цетнарського Василя, Чопей Павла і Логівця Дмитра (переселенець). Постовий запитав їх як я називаюся. Вони всі відповіли, що Захарко Іван Григорович. Відтак Постовий зробив коло мене ревізію, забрав мій документ і ми вийшли на двір. На дворі я побачив Сабат Михайла, якого більшовики задержали. (Він на документі мав ім'я Іван, а не Михайло). Пізніше привели ще Гатлан Михайлину і нас всі троє забрали на гарнізон до с. Шумлян. Тут Постовий забрав мене на слідство і питав як я називаюся. Я даліше говорив, що Захарко Іван. Тоді Постовий сказав, що мій батько в армії загинув, мама одержує місячну пенсію на дві сестрі і що я називаюся Гуда Іван. Я однак до цього не признався. Постовий перестав мене про це питати і сказав: “Тобі Іване завтра в р-ні про все скажуть.” Даліше Постовий запитав мене чи я знаю Пащак Івана. Я відповів, що знаю. Постовий запитав мене чи я показав би де він живе. На тому слідство він закінчив і відпровадив мене до пивниці. Постовий питав мене про Пащак Івана, який скри-

вався, а я говорив йому про іншого Пащака, який в той час був десятником.

Разом зі мною в пивниці сидів Сабат Михайло і Сабат Юлько, родом з с. Шумлян. Тут зі Сабатом Михайлом ми домовилися, що більшовики вже знають наші правдиві прізвиська, одначе ми будемо говорити, що я називаюся Захарко, а він Сабат Іван. Так ми мали говорити, коли б нас про це більшовики питали на слідстві. Цеї ночі, коли я прийшов зі слідства, більшовики забрали Сабат Михайла і з ним поїхали до с. Бокова по Пащак Івана. Одначе Сабат також запровадив більшовиків до цього Пащака, який був десятником. Більшовики його заарештували і забрали на гарнізон.

Рано нас чотирьох арештованих більшовики відставили до Підгаєць на МВД. Тут нас замкнули до пивниці, де ми просиділи до другого ранку. Того дня комісія з області провіряла камери, де сиділи арештовані. Коли до нашої пивниці прийшов якийсь старшина, запитав дижурного мол. лейтинанта Вороніна, чи начальник знає, що тут сидять люди. Воронін відповів, що знає. Тоді цей старшина почав сваритися і казав, що коли хтось заслужив собі на кару, то хай відбуває її по-людськи, а не в ямі. На тому вони закінчили і відійшли. По короткому часу нас перевезли з пивниці до КПЗ.

Того самого дня прийшов міліціонер Сміх і покликав мене та Горбаль Михайла на дижурку. Тут я застав Зотова, який запитав мене, як я називаюся. Тоді я сказав до нього: “Ви вже тільки разів мене стрічали і не знаєте, як я називаюся.” Відтак я пригадав йому, як він їхав машиною і заїхав поміж дерева. Я в той час їхав орати і він питав мене за сестрою. Коли я це все йому оповів, він пригадав собі мене. Дальше Зотов звернувся до Горбала і запитав з котрого він року. Горбаль відповів, що з 1929 р. Тоді Зотов сказав: “Я уроджений 1921 р., він (вказав на мене) 1920 р., а ти 1929 р., а в тебе така сама борода обросла як в нас обох.” Відтак Зотов забрав Горбала до своєї канцелярії, а я остався на дижурці. За яких 20 хв. Зотов з Горбалем прийшли на дижурку і післали Сміха по Сабат Гната. Коли Сміх привів Сабата, Зотов написав їм справки на военкомат по документи, а мені казав йти на гарнізон і там відобрати свій документ. З дижурки МВД ми вийшли всі три разом. Горбаль і Сабат пішли на военкомат, а я пішов додому.

Вдома я почав скриватися, бо боявся йти по документ. Одного вечора я стрінув “Бориса” і сказав йому, що боюся йти на гарнізон по документ. “Борис” сказав, що коли мене звільнили в Підгайцях, то звільнять і на гарнізоні, тому можу сміло йти по документ. Я послухав його раду і другого дня пішов до Шумлян на гарнізон по документ.

Того дня я на гарнізоні не застав начальника і повернув назад додому без документа. Рівнож і другого дня я не застав начальника.

Кілька днів пізніше в нашому селі більшовики робили облаву і перевіряли всіх хлопців і дівчат, не залежно чи він мав документ, чи ні. Зловлених забирали одних до канцелярії с/ради, других до школи, а третих до хати Почигаїла Дмитра і там перевіряли. Мене забрали до канцелярії. Коли тут мене запитав якийсь старшина за документи, я відповів, що мій документ остався на гарнізоні. Я сказав, що мене з гарнізону були передали до Підгаєць, звідки мене звільнили, а документ я ще не відібрав. З канцелярії мене забрали до Безпалька Михайла і замкнули разом з іншими людьми.

Другого дня, коли відставляли до Підгаєць витягнених з криївки: “Язьміна”, “Ігора”, “Бориса”, “Дона” та Ільків Юрка, нас всіх пустили додому. Мені сказали піти до гарнізону по документ, бо коли мене десь стрінуть воєнні без документа, то можуть застрілити.

За кілька днів по облаві я пішов до с. Шумлян на гарнізон. Тут біля воріт я стрінув нач. гарнізону, який запитав мене чого я прийшов. Я сказав, що прийшов по документ. Тоді нач. гарнізону пішов до канцелярії, а за кілька хвилин якийсь більшовик виніс мені документ.

В місяці листопаді 1946 р. більшовики робили облави по лісах і селах. Тоді в с. Бокові була також основна перевірка. Людей зганяли до канцелярії і до деяких хатів і там перевіряли документи. Мене запровадили перед якогось старшину, який перевіряв документи в хаті Почигаїло Анни. Його я не знав. В хаті я показав йому свій документ. Переглянувши документ, він розпитував мене, як я попав в Німеччину, де перебував, що робив і коли я зголосився на учот. Йому я розказував так само про Німеччину, як і всім іншим. Опісля він запримітив, що дата важності документу була написана іншим чорнилом і сказав, що це я сам дописав. Тоді я вияснив йому цю справу. Відтак цей більшовик почав мене питати кого попередньої облави витягнули з криївки, як ці бандерівці називаються, та як називається господар, в якого була криївка. Я відповів, що не знаю як ці бандерівці називаються. Відтак цей більшовик сказав, що мій документ задержить аж поки не приїдуть начальники з р-ну. Потім написав мені картку, що в мене документ задержаний. З цією карткою він відпустив мене додому і сказав другого дня о десятій годині зголоситися до канцелярії по документ.

Другого дня я прийшов до канцелярії с/ради, де застав кількох хлопців, в яких були також задержані документи. В канцелярії ми ждали, аж поки не приїхали з р-ну якісь старшини. В той час більшовики знайшли двох повстанців, які здалися живими. Один був таки з с. Бокова – Бакун, а другий чужий, по пс. “Доріжний”. Коли їх привели

до канцелярії, нас звідси вигнали на двір, а відтак перевели до хати Турчин Дмитра.

Перед вечором до нас прийшло двох старшин і почали нас перевіряти. Ці більшовики пішли до другої кімнати і покликали на слідство Турчин Лукіянку. Опісля покликали маму Лукіянки, а відтак мене. Коли я увійшов до хати, де були ці старшини, ст. лейт. запитав мене, як я називаюся. Я відповів, що Захарко Іван. Тоді він запитав мене чи я знаю з ким говорю. Я відповів, що не знаю. Тоді він запитав, чи я чув про такого, як Ковальов. Я сказав, що чув. Дальше він почав мене розпитувати де я був до 1946 р., що так пізно зголосився на Воєнкоматі. Я сказав, що був в Німеччині. Тоді він почав розпитувати мене, як і всі попередні слідчі, коли я попав в Німеччину, де працював та коли повернув додому. Я говорив так само, як і попередньо. Коли я закінчив говорити про Німеччину, Ковальов запитав мене, чи я бачив, як привезли двох бандерівців, – Бакуна і “Доріжного”. Я сказав, що бачив. Ковальов: “Слухай Іван. Поможеш нам знищити бандитизм, який мішає мирному населенні в житті? Скільки в тебе класів?”

Я: “Чотири класи початкової освіти.”

Ковальов: “З кількох осіб складається твоя рідня?”

Я: “З чотирьох, а саме: мама – Гуда Настя, та дві сестри – Гуда Марія і Ірка.”

Ковальов: “А чому ти пишешся Захарко, а не Гуда?”

Я: “Моєї мами чоловік пишеться Гуда, а коли моя мама виходила заміж, то я вже був в неї на весіллі. Тому я пишуся Захарко, а не Гуда.”

Ковальов: “А скільки в тебе землі?”

Я: “Один гектар і 30 арів.”

Ковальов: “От бачиш Іван, твоя мама бідна, тяжко заробляє на кусок хліба, а бандьори нічого не роблять, лише скриваються та забирають від бідних селян кабанчика, або телятко, яке господареві тяжко приходиться. Якщо ти Іван відчуваєш життя бідних селян, то ти повинен нам допомогти знищити решту бандьорів, які не дають свobodно жити населенні. Ну Іван, – чи ти хочеш нам помагати чи ні?”

Я: “Хочу.”

Ковальов: “Якщо ти хочеш бути чесним громадянином Рад. Союзу, якщо хочеш допомогти державі знищити рештки бандьорів, то мусиш підписати заяву.”

Все, що я попередньо говорив з Ковальовим, він писав. Тепер він дав мені папір і казав описати коротко свою автобіографію. Коли я написав автобіографію, підписався під нею і відложив папір. Тоді Ковальов дав мені картку паперу та казав писати на ній заяву. Ковальов диктував, а я писав. Заява була такого змісту:

Заява

“Захарко Іван Григорович, уроджений в с. Бокові і тут проживає, годиться на це, щоб допомогти государству винищити рештки бандитизму.”

Коли я скінчив писати, Ковальов сказав, що мені треба вибрати собі якесь псевдо. Я сказав, що мені без різниці, яке дасть псевдо, таке і буде. Відтак Ковальов[в] дав мені псевдо “Григорій” і сказав, що коли до мене зголоситься хтось інший по тому псевді, то я можу з ним також про все говорити. Дальше Ковальов говорив таке: “Стрічатися будемо в с/раді. Я постараюся зробити тебе десятником і коли мені буде тебе потрібно, то я покличу тебе до себе. Щоб ніхто не зор[і]єнтувався, що я з тобою стрічався, то я буду визивати більше людей. Ми будемо могли часто стрічатися, бо я тут участковий і часто буду приїжджати до с. Бокова.”

Коли я підписав заяву, Ковальов сказав, щоб я дав чотирьох свідків. Він подав мені папір і сказав списати тих свідків. Я подав таких свідків: Цетнарський Корнель, Чопей Михайло, Сабат Іван і Пащак Дем’ян Іванович (Він вдійсності називається Пащак Дем’ян Лукіянович. В тому часі він жив легально і працював полемірником. Опісля більшовики довідалися про його правдиве прізвище і він почав скриватися. В підпіллі він нав’язався з більшовиками і працював агентом. Дня 25/4. 1948 р. він втік до Підгаєць, бо став перед людьми здемаскований). На що йому були потрібні ці чотири свідки, Ковальов мені не говорив. Дальше Ковальов казав мені слідити за “Боруном”, двома “Саблюками” (Кухарським Осипом та Безпальком Осипом), “Бомом” та “Соловієм”. Казав розвідати де вони перебувають, котрими стежками ходять, до кого заходять, з ким мають зв’язок та хто їм заготовляє харчі. На цьому з Ковальовим ми покінчили розмову, він подав мені руку і побажав успіхів в роботі.

Повернувши додому, я не думав нічого про повстанців доносити, хоч старався з ними стрінутися, щоб оповісти їм про все. Одного вечора я стрінувся з “Саблюками” та оповів їм про все, що мене Ковальов питав, сказав, що я підписав заяву та за ким маю слідити. Вони питали мене, чи я думаю щось доносити. Я відповів, що не думаю, а по-другому роботу буде видно. (Про це, що об’єкт підписав заяву, “Саблюк” зголосив органам СБ – зав. 28/2.).

Десь за два тижні до села приїхав Ковальов і через голову с/ради покликав мене до канцелярії. Разом зі мною мали прийти такі люди: Коваль Михайло, Кухарський Михайло, Юрдовський Михайло (всі вичислені повернулися з Німеччини). Голова с/ради прислав до

мене дижурного Пащака Василя. Дижурного я просив, щоб він сказав голові с/ради, що він мене вдома не застав, а моя мама говорила йому, що я пішов до с. Дитятина, до кравця. Коли дижурний вийшов, я зібрався і пішов до “Крукового” брата і сказав йому, що в селі є більшовики. Відтак ми оба пішли на хутір, де перебули до вечора. Вечором більшовики з села виїхали і ми повернули додому.

За деякий час я стрінувся з “Боруном”, який питав мене чого Ковальов хотів від мене, що кликав до с/ради. “Борунови” я сказав, що ми з Ковальовим мали стрічатися в с/раді і тому він мене туди визивав, одначе я до нього не ходив. Дальше я сказав йому, що з “Круковим” братом я ходив на хутір, де просидів до вечора. “Борун” наказував мен[і], щоб я нічого не зрадив, а йшов слідами свого батька. При цьому він сказав, що мій батько хоча був неграмотний одначе багато знав про Організацію (тут він вичислив всі орг. магазини, які були в мене), а коли його більшовики зловили, то не зрадив нічого. На відході я запевнив “Боруна”, що більшовикам не буду нічого доносити.

Від того часу я постійно перебував вдома, працював на господарстві. З більшовиками я не стрічався. По деякому часі хтось зробив атентат на Ковальова, причому застрілив лише його жінку. Тоді Ковальов з Підгаєць вибрався і до мене більше ніхто не приїжджав.

Приблизно в місяці квітні 1947 р. в нашому селі були більшовики і шукали за Пащак Дем’яном. Я в той час був в себе вдома в стодолі і латав шляйф від ровера. Тоді до мене прийшли більшовики і зажадали, щоб я показав їм свій документ. Я показав документ. Тоді один лейтенант почав розпитувати сусідів, як я називаюся. Сусіди відповіли, що Захарко Іван, а моя мама Гуда Настя, яка мене мала вже перед своїм весіллям. Тоді більшовики віддали мені документ і самі відійшли.

Осіною 1947 р. в нашому селі заквартирував гарнізон військ МГБ, якого начальником був ст. лейтенант Беріжний. Сам він середнього росту, грубий, обличчя подовгасте, вісповате, повне, волосся чорне, ніс орлиний. На гарнізоні був ще другий лейтенант, який приїхав з військами МВД з Москви. Він носив шапку льотчика, високого росту, стрункий, обличчя подовгасте, худе, бльондин, ніс довгий. В цьому гарнізоні був провокатор “Корнієнко” – Аніловський Осип Кондратович (сам він родом з Гусятинського р-ну, скорше був у відділі УПА в сотні “Риболовців”, а відтак зголосився до більшовиків). Коли до мого села приїхав гарнізон, я в той час копав на полі бараболю. Більшовики тоді робили перевірку в селі і переходили через поле на хутір Коноплиська. Більшовики прийшли до нас і почали питати за документами. Так вони перевірили документ Бертос Василя і Полія Петра.

Коли взяли мій документ, в той час “Корнієнко” відкликав сержанта Зубкова набік, щось з ним говорив. “Корнієнко” знав мене ще з відділу, а навіть одного разу я, “Борис”, “Бук” та “Хитролис” ходили його арештувати за те, що він в с. Дитятині, Болшівецького р-ну наробив гранд. “Корнієнко” скінчив говорити, Зубков підійшов до мене, забрав мій документ і сказав йти за ним. З поля мене забрали на хутір Коноплицька, а звідтам на гарнізон до с. Бокова. Того дня на полі більшовики арештували Почигайла Федора Васильовича і Горбаль Михайла Осиповича. На гарнізоні нач. Беріжний зараз покликав на слідство Горбалья, а відтак мене. На слідстві Беріжний питав мене, як я називаюся. Я відповів, що Захарко Іван, та пригадав йому цей випадок, коли я латав шлямф від ровера, а він був забрав від мене документ. Він пригадав собі цей випадок і запитував де мій документ. Я відповів, що забрав сержант. Тоді Беріжний відпустив мене з переслухання, а документ казав, що віддасть, коли тільки прийде сержант. Я дальше сидів на гарнізоні, а Беріжний покликав на слідство Почигайла.

З хати, в якій ми сиділи, було чути розмову на гарнізоні. Коли зі слідства повернув Почигайло, ми почули, що на гарнізоні є вже “Корнієнко” і цей сержант, який мене арештував. По короткому часі ми почули на гарнізоні якийсь жіночий голос, а відтак мужський. Жіночого голосу ми не могли пізнати, а по мужському голосі пізнали, що це говорив Чопей Олекса Петрович. Одначе що він говорив, не можна було розібрати. Коли Чопей відійшов з гарнізону, зараз на слідство покликали Горбалья, а відтак Почигайла. В той час, коли Почигайло був на слідстві, я питав Горбалья, що більшовики його питали. Горбаль сказав, що “Корнієнко” доказує йому, що він має зв’язок з бандерівцями і що колись “Саблюки” малиб посилати його до “Корнієнка” по диски від автомата.

Коли зі слідства повернув Почигайло, зараз покликали мене. Слідство переводив нач. Беріжний. Він запитав мене, як я називаюся. Я відповів, що Захарко Іван. Беріжний на це не сказав нічого тільки вдарив мене в лице і дальше питав, як я називаюся. Я відповів так само. Тоді Беріжний почав мене бити куди попало. Дальше мене положили на землю, “Корнієнко” заткав мені уста і дальше били. Коли перестали бити, Беріжний знову запитав, як я називаюся. Я говорив одно і то саме. Дальше Беріжний запитав мене чи я був в “банді” і яке моє псевдо. Я це заперечив і почав говорити, що був в Німеччині. Одначе Беріжний сказав, що це неправда, а відпускаючи мене до камери, в якій я скорше сидів, сказав, щоб я надумався. Після мене на слідство покликали знову Горбалья, а Почигайла звільнили. Коли повернув Горбаль знову покликали мене.

На слідстві Беріжний питав те саме, що і попередньо. Я до нічого не признавався. Тоді “Корнієнко”, який був також і на цьому слідстві, почав говорити: “Та що ти чоловіче відказуєшся, що не був в банді.”

Я: “Певно що не був.”

“Корнієнко”: “А в “Кока” хто був, а коли його не стало, то ти був в “Крука”.”

Я: “Я не був в жодного “Кока”, як і в якогось там “Крука”.”

“Корнієнко”: “А пам’ятаєш, як мене арештували, коли приїжджав “Хитролис”, ваш смаркатий станичний, і ти був з ними і ви мене вели арештованого на ремени?”

Я: “Я тебе не знаю чоловіче. Чого ти причепився до мене?”

Беріжний: “То так Аніловський?”

“Корнієнко”: “Так.”

Беріжний до мене: “Слухай, треба розказувати все по правді.”

Я: “Я говорю правду пане начальник, а до того, що він говорить я признатися не можу, бо нічого не знаю про це.”

Беріжний: “От ти бандіт й. твою матъ. Ти зараз все розкажеш.”

Відтак мені сказали лягати і почали мене бити. При цьому дальше питали чи я був в “банді”. Коли перестали бити, цей лейтинант в шапці льотчика сів за столом, а Беріжний почав говорити: “Іван, ти чоловік чи ні?”

Я: “Чоловік.”

Беріжний: “А я чоловік чи ні?”

Я: “Чоловік.”

Беріжний: “Нащо тебе бити, чи ти не можеш все розказати побелому?”

Я: “Я ж говорю.”

Беріжний до цього лейтинанта: “Товариш ст. лейтинант, покажіть йому список, хай він побачить і надумається, що має говорити.”

Тоді цей лейтинант показав мені список і казав, щоб я читав на голос. Там було написано так: “Гуда Іван, уроджений 1926 р., по пс. “Жук”, а виступивши з сотні, бойовик СБ.” Коли я скінчив читати, Беріжний казав відвести мене назад до камери і там надуматися. Тоді покликали на слідство Горбаля, а відтак знову мене. Тут Беріжний зразу запитав мене чи я надумався. Я відповів, що не маю що думати. Він запитав мене, як я називаюся. Я говорив дальше те саме, що і попередньо. Коли я не признався, вони мене били і за кожним разом питали, як я пишуся. Вкінці я признався, що пишуся Гуда, а не Захарко. Тоді Беріжний перестав мене бити та почав жалувати, чому я не признався скорше без бійки. Я на це нічого не відзивався. Дальше він питав мене чи я був в “банді”. Я відповів, що був.

Беріжний: “А яке твоє псевдо?”

Я: “Жук.”

Беріжний: “То в нас правильно записано, правда Іване?”

Я: “Так.”

Беріжний: “Опісля, як ти виступив зі сотні, то був бойовиком СБ. Так?”

Я: “Ні.”

Беріжний: “Та ж в нас записано, що ти був бойовиком СБ.”

Я: “Це неправильно сказано. Що було, то я признався, а до цього признатися не можу.”

Беріжний: “Я бачу Іване, що ти розказуєш по-правді і хочеш оправдати себе перед Рад. Союзом. Це, що ти робив попередньо, робив несвідомо. До цього тебе намовляли такі, як “Борун” і дг. Чи ти знаєш де скривається “Борун”, “Саблюк”, “Лиман”, “Бом” і “Соловій”?”

Я: “Не знаю.”

Беріжний: “А чи ти міг би довідатися де вони скриваються, до кого заходять і хто їм заготовляє харчі?”

Я: “По часі може б і розвідав де вони скриваються.”

Беріжний: “То ти погоджуєшся на те, щоб допомогти знищити рештки бандьорів за це, щоб ми тебе не судили?”

Я: “Так.”

На цьому вони слідство закінчили і мене перевели до другої кімнати, де я сидів тільки сам. На[д] раном до мене привели Горбала, а мене перевели до цієї кімнати, де я сидів попередньо. Над раном я зачув, що Горбала знову покликали на слідство. Я почав надслухувати і почув, що один більшовик сказав: “Переодівай.” Відтак на дворі зробився великий рух, який вкоротці втих. Тоді я постукав до дверей і попросив дижурного, щоб випровадив мене на двір. Дижурний вивів мене на город, де в той час Гатлан Василь прикривав бараболю. По короткому часі я завважив, що з поля йдуть більшовики. В той час дижурний сказав, щоб я скоро заходив в хату. За деякий час я почув, що на подвір'я приїхала фіра і що більшовики заходили до хати. Тоді до мене зайшов лейт. Беріжний і сказав: “От Іван, вчора ми говорили, щоб ти поміг нам розвідати “Боруна”, де він скривається, а сьогодні ми вже його маємо.” Відтак він сказав дижурному, щоб запровадив мене до цієї кімнати, де я сидів над раном. Про це, що “Борун” вже в руках більшовиків, я не вірив. Коли дижурний переводив мене з хати до комори, я побачив на подвір'ї папір і машину до писання, і доперва тоді повірив, що Беріжний говорив правду. В камері я роздумував над тим, як більшовики могли зловити “Боруна”. В той час до мене привели Горбала. Він був чорний і зрезигнований з життя. Він

положився на долівку, де була солома і не відзивався нічого до мене. Одначе мене цікавило, де більшовики зловили “Боруна” і я почав розпитувати його про цей випадок. Тоді Горбаль почав розказувати мені все від початку його арештування: “Коли мене арештували, то “Корнієнко” почав доказувати мені, що мене “Саблюки” посилали до нього по кружки від автомата. На слідстві мені доказували, що я маю зв’язок з “Боруном” та “Саблюками”. Я спочатку до цього не признався, а відтак, коли більшовики почали сильно тортувати, я цього не видержав і признався, що був в Юнацтві по пс. “Дуб” та що стрічався з “Боруном”. Коли мене спитали чи я знаю де “Борунова” криївка, я сказав, що знаю і поведу. Я думав показати більшовикам порожню криївку. Я привів більшовиків на поле і показав їм криївку над т.зв. Глухою долиною. Тоді більшовики почали мене знову бити і казали, що я їх обманюю. Відтак більшовики від тої криївки пішли розстрільною в напрямі Дитятинського ліса. На полі вони завважили купу бараболянки, навколо якої була столочена земля. Більшовики це бадилля перекинули і побачили пачку до криївки. Тоді “Корнієнко” відкрив пачку, а один більшовик вистрілив ракету до криївки. З середини криївки хтось почав кричати: “Не стріляйте, ми здаємося.” Відтак з криївки виліз “Борун”, “Саблюк” і “Лиман”.” На цьому Горбаль закінчив оповідати.

Приблизно за дві години прийшов до нас Беріжний і забрав Горбаля зі собою, а я лишився сам. По якомусь часі більшовики привезли на трьох фірах амуніцію. Я бачив через двір від комори, як більшовики цю амуніцію скидали на подвір’я. По кількох хвилинах знову привели до мене Горбаля. Я його вже не питав де він був.

Після полудня більшовики знову забрали Горбаля, а коли він вернувся, розказав мені, що ходив з більшовиками в Дитятинський ліс. Чого він туди ходив він мені не говорив, а я не питався.

За деякий час до нас до комори прийшов Беріжний і якийсь підполковник, як я пізніше довідався, був це нач. РО МГБ підполковник Святенко. Він запитав мене яке маю псевдо і де моя зброя. Я відповів, що моє псевдо “Жук”, а кріс в с. Носові в Калана Євгена. Підполковник запитав чи я поїду по кріса. Я сказав, що поїду. Дальше він запитав Горбаля, яке його псевдо. Цей відповів. Відтак більшови[ки] залишили нас самих, а самі вийшли.

Перед вечором більшовики забрали на машину “Боруна”, “Саблюка”, “Лимана” і Горбаля і відставили їх до р-ну. Мене залишили самого на гарнізоні. Другого дня перед вечором мене також відвезли до р-ну на МГБ. Тут посадили мене на дижурці і поставили коло мене стійкового. Разом зі мною на дижурці сидів Галій Михайло. Тут ми

перебули один день, а відтак відставили нас до тюрми, де я сидів через два тижні. За цей час я не був ані разу на слідстві. Пізніше я довідався, що в той час більшовики виселяли людей на Сибір і тому не мали часу стягати слідства.

По двох тижнях мене покликав на слідство якийсь майор. Він питав мене чи я був в “банді” і яке моє псевдо. Я сказав. Тоді він запитав коли я пішов в “банду” і хто мене до неї завербував. Я почав розказувати, що в 1944 р. німці ловили хлопців до СС-ів. В той час одного вечора я стрінув на дорозі в своєму селі якихось двох озброєних мужчин, які почали питати мене як я називаюся, з котрого року, та що чувати в селі. Я про все їм сказав. Відтак вони запитали мене, що я думаю робити, чи йти до СС-ів, чи в УПА. Я сказав, що піду до УПА. Відтак вони назначили мені день і місце стрічі. Я мав вийти в суботу на поляну в лісі між сс. Боковом і Шумляними.

Майор: “А хто був з тобою з с. Бокова?”

Я: “З Бокова були ще Пашак Осип і Пашак Дем’ян.”

Майор: “Кого ти знаєш з чужих сіл.”

Я: “Всі інші були мені незнані.”

Майор: “Куди вас направили з цього ліса?”

Я: “В Стратинський ліс, Рогатинського р-ну.”

Майор: “До якого часу ти був в цьому лісі?”

Я: “До переходу фронту, а відтак ми пішли в Підгаєччину.”

Майор: “А де ви були в той час, коли переходив фронт?”

Я: “В лісі.”

Майор: “І вас не стрічали ніякі війська?”

Я: “Ні.”

Майор: “А де ви стояли в Підгаєччині?”

Я: “В Слав’ятинському лісі.”

Майор: “Скільки і де ви зводили бої з ЧА.”

Я: “Тоді, як я був [в] УПА, то ані разу ми не зводили боїв, бо сотню вишколювали.”

Майор: “В якій сотні ти був?”

Я: “В сотні “Лісовиків”.”

Майор: “А хто був командиром?”

Я: “Кок”.

Майор: “До котрого часу ти ходив з групою?”

Я: “Я ходив з групою до місяця листопада 1944 р.”

Майор: “А потім де ти перебував?”

Я: “Я в тому часі був хворий і перебував вдома.”

Майор: “По який час ти був вдома?”

Я: “Вдома був я до того часу, поки не одержав документів.”

Майор: “А в тому часі, коли “Крук” водив сотню “Кока”, то ти не був?”

Я: “Ні, не був.”

[Майор: “]Тепер ти розкажеш мені, як ти виробив собі документи.”

Тоді я почав розказувати, як я виробив собі документ. Рівнож сказав я і цю легенду про Німеччину. Коли я скінчив говорити, майор сказав: “То ти Іване здорово набрехав.” На це я нічого не відозвався. Відтак майор почав говорити даліше: “Іван. За це, що ти був в УПА і за фал[ь]шивий документ ти повинен дістати 25 років. Одначе, щоб тебе не судити, ти мусиш допомогти нам знищити рештки бандьорів. Іван. Ти погоджуєшся на те, щоб нам допомогти.” Я на це нічого не відзивався. Тоді майор сказав: “Ну чого ж ти думаєш, 25 років получити хочеш?” Коли я даліше нічого не відзивався, майор сказав: “Ну що, не скажеш, що ти думаєш?” Я відповів, що думаю. Відтак майор відпустив мене до тюрми і сказав, щоб я надумався.

Все, що я говорив перед майором, він писав.

В тюрмі я просидів знову три дні. Тут я цілий час думав, що маю робити, чи погоджуватися на пропозицію майора, чи бути засудженим на 25 років. Я дійшов до цього, що краще погодитися на пропозицію майора, чим бути засудженим на 25 років.

Коли за три дні майор покликав мене знову і запитав, чи годжуся працювати з ними, я відповів, що годжуся.

Майор: “Чи ти хочеш, щоб тобі дати коротку зброю і відпустити додому, чи будеш ходити з нами? (Пістолем, який мені обіцяв майор, я мав постріляти повстанців, коли б вони прийшли до мене).”

Я: “Я хочу йти додому.”

Майор: “Ні Іване. Краще буде, коли ти останешся тут і будеш ходити з нами, так як ходять Іванішин Микола з с. Шумлян і Аніловський (“Корнієнко”).”

Я на це нічого не відзивався. Відтак майор сказав, щоб я нарізав йому дров. Коли я різав дрова, коло мене на стійці стояв “істребок”. Вночі коло мене також була стійка.

Другого дня якась лікарка перевіряла, чи між в’язнями немає хворих. Мене вона взнала, що я маю гарячку. Тоді мене з тюрми забрали на дижурку. В той час, коли я сидів на дижурці, нач. МГБ Святенко говорив до зам. нач. МГБ майора Мірошниченка, щоб він вислав тих в’язнів, які є приготовлені до області, на МВД. Коли виводили в’язнів з МГБ на МВД я різав дрова. До мене підійшов Мірошниченко і запитав чи я остаюся. Я відповів, що так. Відтак Мірошниченко пішов до того майора, який переводив зі мною

слідство і щось з ним говорив. Тоді цей майор прийшов до мене і сказав мені йти на дижурку і нікуди не показуватися. Від того часу я постійно через два тижні сидів на дижурці, а днем носив коням овес, рубав дрова та розношував їх по кімнатах.

Одного дня в суботу, коли я рубав дрова, до мене прийшов майор Постнов (так називався цей майор, який переводив зі мною слідство. Про його прізвище я довідався від “Корнієнка”) і сказав, щоб я зібрався, бо піду до с. Слав’ятина. Поки я збирався, майор покликав Аніловського Осипа (“Корнієнко”), Колясу Стаха (родом з с. Слав’ятина, вже не живе) і Іванішиного Миколу. Нас чотирьох агентів і майор Постнов пішли до с. Слав’ятина. Того разу зброї мені ще не дали. В с. Слав’ятині ми заночували, а другого дня пішли на хутір Коноплицька, а відтак до с. Бокова. Тут ми зайшли до канцелярії с/ради. Тоді я зголосив майорові, що хочу піти додому і змінити білля. Майор на це погодився. Коли я прийшов додому, мама моя почала на мене кричати, що я вже воджу більшовиків. Вечором того дня ми всі п’ять від’їхали назад до р-ну.

По кількох днях я дістав від майора кріса і 30 штук набоїв. За кілька днів знову ця сама група провокаторів з майором пішли на його участок, в який входили такі села: Рудники, Литвинів, Волощина, Божиків, Сільце Божиківське, Слав’ятин, Шумляни, Боків і Лиса.

В цьому участку я запримітив, що майор Пост[н]о[в] заходив до таких людей: в с. Божикові він заходив до одного переселенця, який живе на вулиці, що веде до с. Тростянця. Коли йдеться дорогою до Тростянця, то його хата стоїть по лівій стороні;

– в с. Сільці Божиківському майор кілька разів заходив до бувшого голови с/ради, який живе коло церкви, а через його подвір’я тече з гори вода;

– в с. Слав’ятині він заходив на подвір’я, де живе учителька. До кого він заходив, чи до учительки, чи до господаря, я не знаю, бо з ним туди ходив “Корнієнко”. Це господарство стоїть на горбі. Від дороги є якась шоба, а вище хата. Коли йти зі сходу на захід, то воно стоїть на правій стороні, яких 50-60 метрів нижче Читальні. Рівнож в тому селі він заходив до Довгого (правдоподібно Михайло), який живе на вулиці, що веде до с. Шумлян по правій стороні. Хата його під бляхою (шосте господарство від дяка, що живе коло могили). Крім цього тут він з[а]ходив до фінагента Серембицького;

– в с. Бокові він заходив до Болиновського Михайла Федоровича, а також часто прикликав до себе голову с/ради Пащак Василя і замісника голови Почигаїла Михайла. Рівнож заходить до учительки Червінської, яка є родом з с. Божикова.

В місяці листопаді, перед святом Жовтневої Революції о/у Мішагін забрав нашу групу агентів і ходив з нею по сс. Заставче, Завалів, Середне і Затурин. В кожному селі голова с/ради організував нам горілку, яку ми забрали і з нею повернули до р-ну.

Приблизно 10 листопада майор Постнов запитав мене, чи я здав кріса, якого мав ще в підпіллі. Я відповів, що ні. Дальше він запитав де цей кріс. Я сказав, що в с. Носові.

По кількох днях майор повідомив мене, що їдемо до с. Носова, по мого кріса. Вечором ми виїхали з р-ну і машиною заїхали до с. Завалова. Там машину залишили, а нас около 12 чол. пішли до с. Носова, де зайшли до хати, яку називають “коршмою”. Там більшовики полягали спати, а я з “Корнієнком” пішли до Скоробогач Олени, яка колись була моєю нареченою. Одначе Олени вдома не було. Тут ми повечеряли, а відтак вернули до решти більшовиків. Другого дня рано я повів більшовиків до Калана Евгена. Евген був вдома. Коли майор побачив його, викликав мене на двір і запитав, чи це той хлопець, що має кріса. Я відповів, що той. Тоді майор покликав Евгена з хати і пішов з ним до другої кімнати, куди покликав рівнож і мене. Тут я сказав до Евгена, щоб він віддав мені мого кріса. Евген подивився на мене і сказав: “Ти що чоловіче дурний. Я тебе не знаю. Якого ти хочеш кріса.” Тоді я вийшов надвір, а майор остався з ним в хаті. За кілька хвилин вийшов і майор і сказав до мене: “Ну що Іван, Евген каже, що ти дурний і він тебе не знає, а ти хочеш якогось кріса.” Я на це нічого не відзивався і майор мене більше про це нічого не питав. (Вдійсності більшовики від Калана кріса не забрали – зав. слідчого.)

З Носова я, майор і “Корнієнко” пішли до с. Литвинова і тут зайшли на гарнізон. В Литвинові ми взяли дві фірі дощок і з ними від’їхали до р-ну.

В той час я ще не мав в Підгайцях квартири і цілий час спав на дижурці. Тоді майор забрав від мене зброю і казав, щоб я пошукав собі квартиру. Я деякий час мешкав разом з “Корнієнком” в Бінковській, яка живе біля банку. Відтак “Корнієнко” знайшов собі іншу квартиру, а я остався там дальше. За квартиру я не платив нічого. Харчі приносив собі з дому і ними рівнож харчувалася і господиня. Коли я мав вже квартиру, то майор дозволив мені брати туди зі собою і зброю.

Коли майор Постнов виїздив на села, то він голосив нач. МГБ скільки йому потрібно війська. Тоді цей дзвонив до воєнної частини і звідам присилали відповідну скількість війська. Звичайно майор брав зі собою від 5-10 бійців. З майором я не був на жодних операціях.

Осіною, коли майор від’їхав на відпустку, на його участку оперував лейтенант Подрезов.

Перед виборами, які мали відбутися 21/XII.1947 р. по деяких селах були гарнізони. В той час Подрезов, я, “Корнієнко” і Коляса пішли до с. Литвинова, де Подрезов взяв собі 13-ть бійців з гарнізону і з ними ми пішли через хуторі Лози до с. Слав’ятина. Подорозі на хуторі Перекіп з хати вийшов якийсь хлопець і почав йти в протилежному від нас напрямі. Тоді Коляса Стах і сержант з гарнізону Майоров побігли за ним і його зловили. Коло нього зробили ревізію і знайшли бефони. Коляса привів його до Подрезова і цей запитав його, як він називається. Хлопець відповів, що Середа Микола. Тоді Коляса і Подрезов завели його на одно подвір’я, звідки вислали родину на Сибір і там його допитували. (Середа Микола мав бефони від “Ігоря” чи “Духа”, який там в той час перебував.) В той час всі інші воєнні стояли на подвір’ї і слухали, як Середу били та як він кричав. За яких 20 хв. вийшов Подрезов і сказав, щоб піти до цієї хати звідки вийшов Середа і принести звідам його футро. Туди побіг якийсь боєць і вкортці приніс футро. Подрезов забрав футро і пішов з ним до стодоли. Вкортці звідам вони вийшли всі три і Середа був вже зодягнений. Подрезов сказав, щоб ми всі йшли за ним. Ми зразу не знали куди йдемо. Подрезов вислав наперед двох бійців, за якими йшов Середа (його не в’язали), а відтак ми всі. Так ми зайшли в ліс. Тут Подрезов сказав нам, що ми йдемо до “Ігора”, одначе чи він є сам чи їх є більше, того він не знає. Сказав, що попередніх днів було їх трьох і сиділи всі на верха. Відтак він запитав Середу чи ще далеко до того місця, де квартирує “Ігор”. Середа відповів, що ще далеко і ми пішли даліше. В лісі якісь жінки збирали букові зернята. Тоді Середа сказав до Подрезова, щоб їх вигнати з ліса, щоб вони його не бачили. Туди до жінок пішов Коляса і повиганяв їх з ліса. Лісом ми зайшли на невеличку поляну коло соснини. Тут ми всі поставали, бо за сосниною побачили дим. В той час, коли Подрезов, Коляса і Середа щось говорили, від сторони соснини посипалась на них довга серія з автомата. Ми всі позаягали, а Подрезов з Колясою почали втікати в корчі, звідки почали стріляти до “Ігора”. Коли стрілянина затихла ми пішли до вогню. Коло вогню був лише один кріс, ППШ з мірником і дві шинелі. Від вогню Коляса пішов в корчі, де побачив шапку, а відтак пішов даліше. Опісля я почув один стріл, а відтак голос Коляси: “Є, є тут.” Тоді Подрезов наказав нам йти даліше в ліс, де ми стрінули одного трупа, а даліше в корчах був другий. Трупів ми винесли на лінію. Тут Подрезов сказав до Середи, щоб він пізнавав, Середа подивився і пізнав “Ігоря”. Відтак з “Ігоря” зняли більшовики убрання і поділили його поміж себе. Подрезов забрав для себе кітель, а пістоль і сподні забрав Коляса. Хто забрав чоботи, я не бачив. Пізніше в Підгайцях

нач. МГБ питав Подрезова, хто роздів трупа, одначе, що Подрезов на це відповів, я не знаю.

Після цього випадку за тиждень ми поїхали до с. Бокова, де стояли гарнізоном до виборів, які були 21/III. 1947 р. Начальником гарнізону був сержант Сорокін. Нашим завданням було пильнувати агітпункт, виборчі урни та вважати на це, щоб ніхто не порозліплював противиборчі летючки. За цей час наш гарнізон не ходив ані одної ночі на засідку. Зараз після виборів ми виїхали до р-ну.

В той час, коли ми стояли гарнізоном в с. Бокові, я старався стрінутися з Броневським Миколою – “Бом”. Одного разу я зайшов до свого дідуса Фурдей Миколи і сказав йому, що я хочу написати до “Бома” записку. Дідусь спочатку навіть не хотів зі мною про це говорити, бо думав, що я хочу при його помочі спровокувати “Бома”. Одначе мені вдалося переконати дідуса і він погодився прийняти записку. Перша записка, яку я написав до “Бома”, була такого змісту:

[“]С.У.

Друже Провідник.

Звертаюся до Вас з великим проханням і прошувас, щоб Ви не були настільки горді та відписали мені. Може Вам і страшно, бо Ви не знаєте моїх думок, але по часі пізнаєте.

Г.С.

*Здоровлю щиро.
Пише до Вас сексот
Гуда Іван.”*

Після цього за два дні я одержав від “Бома” відповідь, яку передала мені моя тітка (сестра мами). Він пи[с]ав до мене приблизно так:

С.У.

Записку від Тебе я одержав. Ти не будь героєм та не дивися на те, що Ти носиш більшовицьку зброю. В селі обходися з людьми чесно та не забувай хто Ти такий. Якщо ти будеш чесно та гідно обходитися з людьми, то і тобі не забудуть твоїх два роки.

Г.С.

Здоровлю щиро, Пащак Дем’ян.

Я зараз написав записку такого змісту:

“Щиро дякую Вам за записку, яку я одержав від Вас. Ви попереджуєте мене, щоб я не забув хто я такий є. Щиро приймаю

те, що Ви мені написали і не забуваю та ще довго не забуду хто я такий є. Чи мені будуть пам'ятати моїх два роки я не знаю, бо я вже взяв зброю в руки і ходжу з більшовиками. Я знаю, що і Ви інакше не думаєте про мене, тільки як про сексота, бо так про мене думають всі люди в селі.”

По довгому часі я отримав записку від “Бома”, яку знову передала мені тітка. Він писав так:

“Івасю. Те, що ти ходиш з більшовиками і носиш їхню зброю не є ще таким великим прогріхом. Ти можеш ходити з більшовиками і носити зброю, але коли за тобою не буде жодних злих поступків, то Ти будеш міг колись вернутися до свого села і люди будуть з Тобою числитися не як з сексотом, тільки як з “істребком”. Коли ти ходиш з більшовиками і нічого не робиш, то ми Тебе краще цінімо, як того, що сидить вдома і все доказує більшовикам.

Здоровить “Бом”.

Тоді я знову написав до “Бома” записку такого змісту:

“Друже провідник. Звертаюсь до Вас з великим проханням, щоб Ви сконтактували мене з СБ. Я можу їм дещо допомогти. Що я знаю і що буду міг зробити, то все зроблю, коли треба буде і якщо мені прикажуть. Прошу Вас якнайскорше нав'язати мене.

Здоровить щиро, Гуда Іван.”

Після цього я писав ще до “Бома” кільканадцять записок, де просив його, щоб він сконтактував мене з СБ, або якимись іншими людьми, які могли б мені дати вказівки відносно моєї роботи між більшовиками. Одначе від нього я одержував одні і ті самі відповіді: Ти Івасю уважай, нічого в селі не роби і т.п.

Одного разу в Підгайцях я довідався від майора Постнова, що ми маємо їхати до с. Бокова по “Бома”, “Соловія” і Пащака. Тоді я знову написав до “Бома” записку, яка була такого змісту:

“Друже Провідник. Подаю Вам до відома, що завтра ввечері буде наскок на с. Боків. Більшовики будуть шукати за Вами, Пащакон, Гривняком і Кухарським. Ви старайтеся, щоб Вас в селі не було, бо я точно не знаю чи це буде облава, чи тільки наскоки.

Здоровить щиро, Гуда Іван.”

Цю записку я передав одним чоловіком, який мав доручити її моїй тітці, а ця даліше. Того разу дійсно більшовики робили наскок на с. Боків і перевіряли деякі хати.

За деякий час після виборів я був в гарнізоні в с. Слав'ятині. В тому часі більшовики замордували там двох молодих хлопців. Було це так. Коли в селі заквартирував гарнізон, начальник Беріжний наказав бійцям задержувати в селі всіх підозрілих людей. Рядовий боєць Кадущенко мав коло себе список людей, які втікли від вивозу. Одного разу це[й] Кадущенко привіз зі села на гарнізон Соловій Богдана, який втік перед виселенням. На гарнізоні коло нього зробили ревізію і знайшли зошит з піснями. Пам'ятаю такі слова пісні: "Пропаде комуна, пропаде Москва." Відтак бійці зробили ревізію в тому місці, де спав Соловій і знайшли там орг. літературу. Зі Соловієм на слідстві говорив нач. Беріжний, сержант Безмянов і боєць Кадущенко. Я в той час говорив з придержаним Серембицьким Мироном. Беріжний казав говорити мені з ним, щоб він віддав зброю. Серембицького я запитав чи він має зброю, на що він відповів, що не має. Тоді я почав доказувати йому, що в нього є "десятка" (про це сказав мені нач. Беріжний, який довідався про це десь в селі. Беріжний говорив мені, що в одній хаті було їх трьох зі зброєю і коли хтось запитав чия це десятизарядка, Серембицький відповів, що його). Помимо доказів Серембицький відпирався, що в нього зброї немає. На тому я допит закінчив.

Невдовзі до нас прийшов сержант Безмянов, розбудив бійців і сказав, що підемо в село. Куди йдемо і чого ми спочатку не знали. З нами йшов Соловій, який показав хату, де спав Шарий Михайло і Жишка Амброзій. Більшовики окружили цю хату, а лейтенант Беріжний почав стукати до вікна. Коли господар вийшов надвір, Беріжний з ним щось поговорив, а відтак він вернув до хати і засвітив світло. Відтак Беріжний почав кричати: "Хто є в хаті виходити." Коли ніхто не виходив, він сказав обстріляти стриххати. В той час з хати вибіг якийсь хлопець. Беріжний покликав його до себе, щось з ним поговорив, а відтак сказав стріляти горою по стінах. Тоді з хати вийшов Жишка Амброзій. Його Беріжний покликав до себе. Що він з ним говорив, я не чув. За Жишкою вийшов господар і став в сінях на порозі. Більшовики, які були з кулеметом напроти сіней, сказав[и] Беріжному, що хтось вийшов. Тоді він сказав, щоб стріляти. Більшовики потягнули по сінях серію з кулемета. Відтак Беріжний післав хлопця, щоб подивився хто там є. Коли він вернув, сказав, що господар ранений. Даліше Беріжний запитав його хто ще є в хаті. Він відповів, що є ще якийсь хлопець. Тоді Беріжний післав його назад до хати, щоб він

сказав цьому хлопцеві, щоб виходив надвір. Коли знову вийшов тільки один хлопець, Беріжний приказав дальше стріляти по хаті. Відтак ще раз післав цього нашого хлопця до хати, щоб він сказав другому, хай виходить з хати, бо в противному разі він запалить хату. Хлопець пішов і зараз вернувся та сказав, що той вже взувається і скоро вийде. По короткому часі з хати вийшов Шарий Михайло. Відтак більшовики перевели в хаті ревізію, забрали цих хлопців і з ними пішли на гарнізон. Тут я зараз положився спати. Рано я встав і почав розглядатися за цими хлопцями, яких вчора ми привели. То[ді] я запитав одного більшовика, де ці хлопці. Він відповів, що на санях. Я запитав, чому їх постріляли. Більшовик сказав, щоб запитати сержанта, бо він про це нічого не знає. Відтак я звернувся до сержанта Безмянова і він сказав мені, що ці хлопці на слідстві призналися, що мають на городі заховані гранати. Коли їх туди повели, вони в одному саді почали втікати. Тоді кулеметчик Кузів і автоматчик Свіридов їх постріляли.

Того самого дня я з гарнізоном виїхав до р-ну.

В місяці січні 1948 р. в с. Шумлянах хтось повісив Пальчак Наталку. Тоді до села приїхав Подрезов з воєнними. Разом з ними і я був. Тут Подрезов питав брата Наталки Івана хто знав про це хто міг би повісити його сестру. Іван відповів, що того вечора в Кашлюка мали б бути повстанці, там пов[е]ч[е]ряли, а відтак пішли і повісили його сестру. На цій підставі арештували родину Кашлюків і забрали на гарнізон до с. Слав'ятина. Її тримали на гарнізоні три дні, а коли вони до нічого не призналися, звільнили їх додому. Звідам з Подрезовим ми виїхали до р-ну.

В Підгайцях я дальше перебував на своїй квартирі, а коли треба було кудись їхати, то мене повідомляли.

В тому часі, коли в області мали судити “Саблюка” і “Лимана”, мене покликав майор і запитав чи я знаю Мамінського Василя, його жінку Явдоху, Обертос Михайла, Чопей Євгенію і Галій Параньку. Я сказав, що знаю. Тоді майор сказав, що до с. Бокова підуть бійці і треба буде забрати тих людей, бо їх визивають до області як свідків. Кому на свідків, того майор мені не сказав.

Вечором того самого дня я поїхав з більшовиками до с. Бокова і забрав Мамінського і Чопей Євгенію. Другого дня я разом з “Корнієнком” відставили їх до Тернополя на слідчий відділ. Тут переслухував їх якийсь лейтенант. Коли переслухували Чопей Євгенію, я сидів біля печі і вечеряв. Лейтенант питав її чи вона була на вечорницях в Мамінського того вечора, коли бандерівці забирали Сміх Михайла. Відтак запитав її хто приходив до Мамінського, коли Сміх втік від бандерівців з хати Галій Параньки і зайшов до Мамінського. Чопей

Евгенія говорила, що бачила в хаті Кухарського Осипа – “Саблюка”, Чопей Василя – “Лиман”, Турчин Василя – “Мур” і кількох незнайомих. Відтак цей лейтенант покликав Мамінського. Що він з ним говорив я не чув, бо по вечері я вийшов на коридор. Коли Мамінський вийшов з канцелярії, я запитав його, що питали на слідстві. Він відповів, що про Сміха. (В 1946 р. повстанці арештували Сміх Михайла і його жінку. Сміх вирвався від повстанців і заховався в хату Мамінського. Сюди по нього прийшов “Саблюк”, “Лиман”, “Мур” та кількох чужих. Вони забрали його з хати Мамінського, а відтак зліквідували.)

Опісля Мамінський їздив ще раз до області, коли вже судили “Саблюка” і “Лимана”. Разом з ним їздив “Корнієнко”.

В половині місяця січня 1948 р. на мою квартиру прийшов один “істребок” і сказав, що мене кличуть на МГБ. Я скоро зібрався і пішов туди. На МГБ я застав зам. нач. майора Мірошниченка і якогось підполковника. Тут був також і “Корнієнко”. Тоді Мірошниченко сказав до нас: “Хлопці, ви чули, що в Слав’ятині пропав Коляса. Отже ви зараз підіть до гарнізону, бо туди їдуть солдати і ви поїдете з ними. Подрезову скажете, щоб він без трупа Коляси не приїзджав.” Ми все вислухали і зробили так, як сказав нам Мірошниченко [Мірошниченко]. В с. Слав’ятині ми стрінули Подрезова і сказали йому все, що говорив Мірошниченко. В селі ми робили розшуки, одначе тіла Коляси не можна було знайти. До р-[н]у ми не повертали, тільки заквартирували гарнізоном в с. Слав’ятин. За кілька днів Подрезов їхав до р-ну і я поїхав з ним.

Зимом, коли я їздив з більшовиками, то не мав в що добре вбратися і взутися. Через це я перестудився і захворів. В лічниці я пролежав два тижні, а відтак до 10 березня був на своїй квартирі і нікуди не виїздив.

В місяці березні впав останній раз великий сніг. Тоді покликав мене до себе майор Постнов і сказав, що поїдемо до с. Бокова. Я сказав, що поїду, але в мене зараз немає зброї, бо коли я йшов до лічниці, то здав “Корнієнкові”. Тоді майор сказав ст. лейт. Григорову, щоб він видав мені зброю. З Григоровим я пішов зараз до магазину. Тут він запитав мене, яку я скорше носив зброю. Я сказав, що кріса. Він хотів знову дати мені кріса. Одначе я на це не погодився і сказав, що хочу автомата. Григоров погодився на це і сказав, щоб я вибрав собі автомата. Я вибрав собі ППД, яке скорше носив Іванішин Іван з с. Шумлян, а коли його відсиляли в армію, то автомат остався.

Того самого дня ми поїхали на участок Постнова. Разом з нами їхав Бакун Іван (скорше був в УПА, здався більшовикам і був в бандгрупі). В половині місяця жовтня він приїхав з області до Підгаєць),

ст. лейтенант воєнної частини Марков і около 20 бійців. Так ми перейшли через село Боків, хутір біля с. Гнильча Червіне і зайшли до с. Бокова. В селі ми перебули до вечора, а тоді мене покликав майор до себе і запитав чи я знаю добре дорогу, щоб полем обминути с. Шумляни і Слав'ятин і запровадити бійців на Слав'ятинські хуторі – Діброву. Я відповів, що знаю. Тоді майор виділив 7 бійців, з якими був сержант Ганчаров і ми пішли на Діброву. Подорозі бійці нарікали на майора, мовляв, він сидить на місці, а нас посилає. Чого ми йшли на ці хуторі, я не знав. На хуторах ми перевірили кілька господарств, а відтак там заквартирували. Рано ми знову перевірили кілька господарств, а відтак фірами поїхали до с. Слав'ятина. Подорозі ми стрінули майора, який їхав з більшовиками на Діброву. Він сказав нам вертатися назад. На хуторі ми обступили одно господарство від сторони с. Мечишова і там зробили стислу ревізію. Коли я запитав Бакуна за чим тут так шукають, він відповів, що тут повинна бути криївка, про яку сказала Мельник (мама "Ігоря"), яка в той час була арештована на гарнізоні. Одначе тут ми нічого не знайшли і повернули назад до с. Слав'ятина, а опісля через с. Сільце Божиківське і Божиків від'їхали до р-ну. Зі собою більшовики забрали Мельник Марію (мама "Ігоря"). По кількох днях її майор Постнов звільнив. Він говорив мені, що вона погодилася з ним на співпрацю.

При кінці місяця березня я поїхав з більшовиками на гарнізон, який тількищо заквартирував в с. Божикові. Сюди приїхав якийсь ст. лейтенант з області (високий, стрункий, обличчя округле, мале, ніс короткий, горбатий, в горішній щоці справа мав срібний зуб, говорив чистою укр. мовою), нач. МГБ підполковник Святенко і лейтенант воє[н]часті. Вечором згаданий ст./лт з обл. і майор Постнов забрали дванадцять бійців і з ними пішли до с. Сільця Божиківського. Разом з ними ходив я і Баку[н]. Чого вони туди ходили, я не знаю. Цей з обл., Постнов і ще один лейтенант ходили кудись в село, а ми сиділи в одній хаті. Під раном вони повернули, розбудили бійців і ми повернули до с. Божикова. Тут навколо села розставили застави і почали в селі робити ревізії. Того дня більшовики знайшли криївку, де була бібліотека. Всі книжки і списки, які там були, більшовики забрали до р-ну на МГБ.

Від того часу я постійно був на гарнізоні в с. Божикові до кінця місяця квітня 1948 р. За цей час я ходив з більшовиками на Литвинівський хутір, де ми перевіряли хати. Ввечері ми пішли звідси на хутір Раковець, де рівнож мали перевіряти хати. З нами був сержант Прохомов і мол. сержант Курехченко. Вони сказали, що тут хатів перевіряти не будемо, а коли б начальник питався, то ми мали говорити, що перевіряли. На хуторі ми повечеряли в одній хаті і відійшли на гарнізон до

с. Божикова. Рівнож ми кілька разів ходили до млина в с. Божикові, бо більшовики довідалися, що тут про[п]ав один “істребок” з крісом. (В дійсності з с. Мужилова був в млині один “істребок” з крісом. В цей час, як він сипав до коша зерна, хтось вкрав в нього кріса. Від того часу цей “істребок” почав скриватися – зав. слідчого). Тут майор Постнов переслухував зокрема кожного мельника.

Одного разу я з майором і 12 більшовиками ходили до с. Бокова. Тоді майор сказав, що підемо на вечерю до Галій Михайла (він сидить в тюрмі, а вдома є тільки жінка). Тоді майор, я і ще один боєць Кричин пішли до Галія. Коли ми зайшли на подвір'я Галія, я побачив світло, де живе учителька Черквінська [Червінська]. Тоді на нас почав гавкати собака. З квартири, де живе учителька, вийшов Пащак Дем'ян (жив легально, а відтак почав скриватися. Він навіть відписував одну записку до мене, яку я писав до “Бома”). Коли він виходив на двір, майор його задержав і запитав, як він називається. Пащак відповів, що Боднарчук. Майор завернув його і ми всі ввійшли до хати. Майор сказав мені вийти надвір, а учительці, щоб готувала вечерю. Що майор говорив з Пащакком, я не знаю. Коли майор повечеряв і вийшов надвір, я в той час зайшов до хати і сказав до Пащака: “Ти щоб від мене ніколи не ховався, коли я йду сам. Я хочу тобою щось переказати до “Бома”. В той час майор ввійшов до сіней і запитав чого я прийшов сюди. Я сказав, що прийшов за тютюном. Відтак ми вийшли з хати і втрійку пішли до школи, де була решта більшовиків. Відтак майор сказав, щоб зав[е]сти його там, де ми будемо спати. Я запровадив більшовиків на квартиру до Пернак Зоськи. Коли всі більшовики полягали спати, майор викликав мене на двір і сказав, що ми зараз підемо по “Спартанку”. Дальше він питав мене де живе Юркевич Анна. Я сказав, що не знаю. Тоді майор сказав, щоб йти запитати про неї Пащак Михайлину. Відтак майор сказав: “Ну Іван, підемо до учительки і ти там будеш говорити з нею, а я запитаю Пащака, а він нам може скаже про цю фамілію.” Я в той час догадався, що Лиман знається з більшовиками і насторожився, бо він знав, що я писав до “Бома” записки. На дорозі ми стрінули Пащака, майор сказав, щоб він сідав в фосу коло нього. Пащак запитав тоді хто з нас має щось закурити. Ми сиділи на березі проти подвір'я Шендерівського Степана (молочар). Майор витягнув папіроси і ми закурили. Відтак майор сказав до Пащака, що я не знаю де живе Юркевич. Відтак Пащак звернувся до мене і запитав чи я не знаю де живе Юркевич. Я сказав, що не знаю. Дальше він почав пояснити мені де вона живе. Одначе я дальше сказав, що таки до неї не потраплю. Тоді Пащак сказав до майора: “Майор, я піду з вами й покажу.” Відтак майор післав мене до сержанта, якому я мав сказати, щоб дав трьох

бійців. Коли я вернув з бійцями, майор сказав, щоб я дав Пащакowi свою шинелю. Відтак ми всі пішли в село. Пащак запровадив нас до Турчишин Василя (Гай – вуличне прізвище), а відтак до Юркевич Анни. Одначе тут ми “Спартанки” не знайшли. Звідтам ми повернули на свою квартиру. Подорозі Пащак так говорив до майора: “Ви майор зараз підіть до моєї нареченої Галій Михайлині і там питайте за мною. Тим ви замаскуєте це, що ви зі мною стрічаєтеся.” Зараз таки подорозі ми туди зайшли і майор зробив там ревізію і питав за Пащакom. Відтак майор з Пащакom зайшли до помешкання Почигаїла Михайла (на тому господарстві живуть родичі жінки Почигаїла, яка походить зі Сходу. Сам Почигаїло Михайло працює в Болшівецькому р-ні. Я з більшовиками пішов на квартиру. Майор прийшов до нас [н]ад раном і тоді приніс мою шинелю, в якій був з[о]дягнений Пащак. Рано я пішов до свого дому і тут родичам сказав про Пащака. Моя мама мені не хотіла вірити і говорила: “Ти думаєш, що коли ти сексот, то вже мають бути всі сексотами.” Я тоді став маму і сестри переконувати та оповів, як Пащак вчора ввечері ходив з більшовиками. Відтак мої родичі переконалися, що більшовики заходили до тих господарств, про які я їм говорив. Дперва тоді вони повірили мені, що я говорю правду. Рівнож того дня я сказав про Пащака своєму дідусеві і сказав, щоб він повідомив про це “Бома”.

Того дня майор майже цілий день просидів в священика Каблaka. До нас він повернув досить п’яний і зараз положився спати. Другого дня рано майор покликав мене до себе і запитав чи я знаю де живе Мамінський Василь. Я відповів, що знаю. Майор казав, що в нього повинен бути магазин. Відтак він зібрав всіх бійців, ми пішли туди, перевели стислу ревізію, одначе не знайшли нічого. Опісля майор вислав “Корнієнка” з більшовиками на хутір Щовби, а ми оба пішли в село. Ми зайшли до моєї хати, випили півлітри горілки, а відтак пішли за “Корнієнком”. Дорогою майор питав мене де живе Шпачинська. Я відповів, що на тому хуторі, куди ми йдемо. З більшовиками я зайшов до Шпачинської. Її ми застали під хатою. Тоді вона сказала до мене: “Івасю, ходи сюди я тобі щось скажу.” Майор в той час запитав, чи це Шпачинська. Я відповів, що так. Відтак Шпачинська запитала мене куди ми йдемо. Я відповів, що йдемо до с. Божикова на гарнізон. Опісля до неї підійшов майор і почав щось говорити. Відтак вони пішли в ліс і там щось довго говорили (її хата в лісі. За нім. дійсності вона була запізналася з братом свого чоловіка “Артимом”, який був командиром УПА в Карпатах. Одного разу вона йшла в Карпати і говорила людям, що йде до “Артіма” за санітарку, але опісля вернулася додому. За більшовицької окупації 1939-41 рр. вона була

якоюсь депутаткою, а зараз є районною депутаткою). Коли майор скінчив з нею говорити, ми пішли до с. Божикова на гарнізон. Того дня я разом з майором і “Корнієнком” від’їхав до р-ну.

За чотири дні ми знову приїхали до с. Божикова на гарнізон. Разом зі мною їхав майор, “Корнієнко” і Бакун. За кілька днів досвітку я ходив з більшовиками на хутір Лози і тут ми перевіряли деякі господарства, одначе не знайшли нічого. Тут майор заходив до п[е]р[е]-селенця Поручник.

В с. Божикові на гарнізоні я допитував Пригоду Гриця. Я питав його хто разом з ним втівав до ліса та хто стріляв на більшовиків. Пригода цілий час говорив, що нічого не бачив. Пізніше “Корнієнко” говорив мені, що майор Пригоду пустив додому, але він підписав заяву.

Того дня вечором майор покликав нач. гарнізону мол. лейтинанта Чернікова і щось з ним говорив. Опісля він покликав мене і сказав, що ввечері я поведу більшовиків до с. Бокова. Казав, щоб я нікуди не вступав на хуторі, а прямо йшов до села. Сам майор з “Корнієнком” і кількома бійцями пішов на с. Сільце Божиківське, Слав’ятин, Шумляни, а з нами мав стрінутися в с. Бокові о другій годині.

Около 18 квітня, в неділю рано, ми пішли до с. Бокова, де вже застали Бакуна, який прийшов сюди з групою більшовиків ще вечором. Після полудня прийшов майор, а стрінувшись з Бакуном, питав чого він прийшов до села. Що Бакун відповів, я не знаю. В селі я довідався від своєї сестри, що швагер Пащак та інші люди бачили, як Пащак говорив в лісі з майором. В с. Бокові ми переквартирували, а другого дня майор покликав мене до себе і питав чи я знаю Броневську Олену. Перед собою він мав якийсь список. Я відповів, що знаю. В той час, коли майор дивився в список, я подивився також і пізнав, що це було письмо Пащака. Щоб упевнитися, я запитав майора чи це Пащак писав. Майор відповів, що так. Дальше майор сказав мені, що між хатою Броневської, а оберегом повинна бути криївка, в якій є зброя або уніформи. Відтак майор покликав сержанта Прохомова і сказав йому, щоб він з бійцями йшов за ним. Опісля ми пішли до Броневської, де знайшли стару криївку. В ній не було нічого. Звідси з сержантом Прохомовим я пішов до моєї тітки і там пообідав. Коли ми вертали від тітки, стріннули двох бійців, які принесли до майора якогось листа. Відтак майор сказав, щоб я йшов в село і організував підводи. В село я знову пішов з сержантом Прохомовим. Зараз на дорозі ми стріннули бійця Дьоміна, який запитав мене де є майор. Я відповів, що в с/раді. Дьомін сказав, щоб я покликав майора, бо він знайшов криївку з мінами. Цю криївку знайшли в Мамінського на

городі. Я зараз про це повідомив майора. Відтак ми зорганізували дві підводи, з яких на одну забрали міни, а на другу самі посідали. Мамінському за криївку більшовики нічого не говорили. З цієї криївки ми забрали шість мін і вісім стрілен від гранатомета. З цим ми від'їхали на гарнізон до с. Божикова. Другого дня нас около дванадцять осіб знову пішли в рейд. В с. Божикові ми пішли в Шумлянецький ліс. Тут ми розділилися. Майор з “Корнієнком” і ще одним бійцем пішов на с. Шумляни, а я з рештою більшовиків пішов на хутір Піддерече, де провіряли господарства. По провірці ми пішли до с. Шумлян. Тут ми переночували, а другого дня майор вислав “Корнієнка” і вісім бійців на Слав’ятинський хутір Паранчин жолуб, я з одним більшовиком пішов до с. Бокова, а майор з одним лишився в с. Шумлянах. В с. Бокові я змінив собі білля і повернув назад до с. Шумлян, де застав я майора п’яного. Коли майор переспався, сказав голові с/ради, щоб дав нам підводу і ми від'їхали до с. Слав’ятина. Тут від людей він довідався, що в селі була машина і його бійці від'їхали нею до с. Сільця Божиківського. Відтак в селі ми стрінули міліціонерів, які сказали, що цю машину вони стрічали в с. Божикові. Тоді ми зорганізували собі підводи і разом з міліцією від'їхали до с. Божикова. Тут ми довідалися, що на гарнізоні був підполковник з МГБ і разом з військом поїхав до с. Шумлян. Тоді ми тими самими фірами повернули до с. Слав’ятина, де стрінулися з підполковником. Відтак підполковник вислав “Корнієнка” з бійцями на засідку під с. Боків, від сторони с. Гнильча. В с. Слав’ятині ми переночували, рано машиною переїхали ми через Шумляни і коло каплиці під с. Боковом здержалися. Разом з нами їхали також і міліціонери. Тут підполковник вислав одну групу більшовиків на хутір Щовби, яка мала йти лісами. Друга йшла дорогою з с. Шумлян, а я, майор, підполковник, мол/лейт. з МВД Турський і два більшовики поїхали машиною через хутір Коноплицька до с. Бокова. Тут зійшлися всі групи, які порозсилав підполковник, ходили трохи по селі, а около одинадцяті години виїхали. Мене майор залишив з міліцією і сказав, що вони мені скажуть, що я маю дальше робити. Разом зі мною залишилися такі міліціонери: мл/лт Турський, міліціонер Дмитриченко, Санич Філько і якийсь “істребок”. Тут Турський питав мене чи я знаю такі родини: Пацаків і Юрдовського Михайла, який втік з Донбасу. Я відповів, що знаю, дальше Турський сказав мені, що їх ввечері треба буде арештувати. Відтак Турський післав Санича, щоб він покликвав Боліновську Марію. Савич покликвав мене і ми оба пішли по Боліновську. Подорозі я питав Савича чого Турський хоче від неї. Савич відповів так: “В той час, коли вона учителювала, то була пов’язана з органами МВД, а чого Турський хоче від неї, я не знаю.”

Савича я оставив в Боліновської, а сам пішов до Пащака і сказав, що ввечері їх мають арештувати. Я сказав до неї так: “Ви тільки вдома не спить, бо ввечері я до вас приведу.” В [той] час в хаті сидів її син Дем’ян (цей, що зустрічався з майором). Тоді я звернувся до нього і сказав: “Ти щоб часом не сказав майорові, що коли я маю когось арештувати, то наперед повідомляю.” (Рідня Дем’яна втікла з Сибіру). Пащак подивився на мене і сказав: “Ти що дурний Іване, чи що.” Коли я вийшов від Пащака, на дорозі я стрінув жінку Юрдовської і сказав, щоб її чоловік скрився, бо ввечері ми прийдемо, щоб його арештувати. Відтак до мене прийшов Савич і ми пішли до с/ради. Тут Турський запитав Савича де Боліновська. Савич відповів, що вона зараз прийде. Вкоротці прийшла Боліновська і Турський пішов з нею до кооперативи (вона працює крамаркою). Що він з нею говорив, я не знаю. Того дня Турський добре підпив собі горілки і ввечері казав їхати до с. Шумлян. Тут ми переночували, а рано забрали дві корови і відставили їх до колгоспу в с. Завалові. Перед ввечері ми взяли підводу і Турський казав, що поїдемо до с. Завалова. Коли тільки ми виїхали під хутір Щовби, Турський сказав, щоб я прямо запровадив їх на подвір’я Пащака. Тоді я повів. Коли ми прийшли на город, я показав Турському хату Пащака, а сам пішов додому. Тоді Турський арештував Пащак Анну (мама Дем’яна) і забрав її до с/ради. Відтак ми організували підводу і відїхали до с. Слав’ятина. Тут ми заїхали до Соловія, де заквартирували. Коло арештованої Турський залишив на стійці “істребка”, а ми всі разом пішли в село. Подорозі Дмитриченко сказав, що йдемо арештувати Гринькова Степана, за це, що він зарізав свого тестя. Гринькова ми застали вдома, як він гнав горілку. Ми його арештували і вернулися назад до Соловія. Подорозі я питав Дмитриченка, як він знав, що Степан сьогодні буде вдома. Тоді Дмитриченко сказав до мене: “Ти бачив[]цю дівчину без ноги.” Я сказав, що бачив. Дмитриченко сказав, що це вона повідомила. Казав, що ця дівчина навіть заходить до р-ну і про все, що розвідає, розкажує. Так ми зайшли на свою квартиру, де повечеряли і полягали спати. Першим біля арештованих дежурив Дмитриченко, далі Савич, “істребок”, а відтак я. Коли я мав дежур, моя тітка (Пащак Анна це моя тітка) вийшла на двір і до хати вже не повертала. Я зачекав яких п’ять хвилин, зробив папіроса, засвітив запальничку, вийшов надвір, подивився, що її нема, доперва тоді збудив Турського і сказав, що втікла баба. Турський заляв і казав, що посадить мене за неї. Тоді я почав говорити, що її не бачив, бо вона сиділа в куті, а в хаті було темно і я не бачив коли вона вийшла. Турський сказав, що він не чув, щоб хтось скорше відчиняв двері, а тоді, як я виходив надвір, то вона також вийшла. Я

дальше говорив, що вона втікла скорше. Тоді Турський сказав: “От я сам провинив, що поставив тебе на стійку. Я не подумав, що вона з того села, що і ти.” Відтак він сказав мені йти шукати за нею. Я пішов з “істребком” в село, а не стрінувши її нігде, повернув назад. Рано ми зайшли до голови с/ради на обід. Разом з нами був і арештований Гриньків, бо ми думали вже від’їзджати. Голова дав нам дві літри горілки, якою ми попилися. З цього скористав арештований, вийшов непомітно надвір і втік. По обіді ми вийшли з хати і тут котрийсь з більшовиків запримітив, що нема арештованого. Він вернувся ще до хати, а не заставши і тут його, повернув зара[з] надвір. Тоді ми сіли на фіру і від’їхали до с. Божикова. В цьому селі Турський і Дмитриченко відкликали мене набік і почали говорити, щоб я нікому не згадував про це, що ми мали арештованих і вони нам повтікали. Про Гринькового я мав говорити, що ми були його задержали, забрали в нього документ, а йому виписали посвідку, щоб він сам прийшов на МВД. З с. Божикова ми поїхали до р-ну.

Другого дня на мою квартиру прийшла до мене дівчина Павліна і сказала, що в неї є мій дідусь і чогось мене кличе. Я зараз пішов на її квартиру, де стрінув свого дідуса Фурдей Миколу і Юрдовського Михайла. Фурдей почав мені говорити, що Турський списав на нього акт за це, що він гнав горілку. Він просив мене, щоб я пішов до Турського і якимсь полагодив це, щоб його не посадили до тюрми.

В той час, коли я говорив зі своїм дідусем, з другої кімнати вийшов Пащак Дем’ян. Запримітивши його, я настрашився. Відтак він привитався зі мною. Тоді я запитав його, що він тут робить. Він відповів, що пізніше мені розкаже. Відтак я з обома господарями пішов в місто, а Пащак залишився дальше на цій квартирі. На місті я їх оставив, а сам пішов до Турського і сказав йому, що є ці люди, які він покликав. Дальше я просив його, щоб він нікуди не подавав, що Фурдей гнав горілку. Я казав, що дістану все, і їсти і пити. Тоді Турський сказав до мене: “Іване, мені не ходять про це, щоб їх подати в суд. Але тоді, коли я був в селі і писав на них акт за горілку, то вони не могли догадатися, що я хочу. Скажи їм, хай вони зайдуть до мене на МВД.” Відтак я вийшов на місто і сказав цим хлопам, щоб йшли до Турського на МВД, а сам я повернув до Пащака. Стрінувшись з ним, я запитав його чого він прийшов до р-ну. Пащак відповів, що в селі його хочуть повісити і тому він втік до р-ну. Тоді я запитав за що його хочуть повісити, коли він також скривався. На це Пащак відповів: “То нічого, що я скривався разом з іншими. Ти ж бачив, що я скривався з майором. За це і мене хочуть повісити.” Дальше я запитав його звідки він знає, що його хочуть повісити. Тоді Пащак почав так говорити: “Тоді, коли ти був в селі з більшовиками, а

відтак виїхали, до учительки Червінської приходив “Бом” і Кухарський Василь та питали її як майор стрінув мене в хаті та що зі мною говорив. Червінська відповіла їм, що вона не знає, що зі мною майор говорив.” Тоді я запитав Пащака звідки він про це все знає. Пащак витягнув з кишені листа і почав мені читати. Там було написано приблизно так: “Пане Дем’ян. Подаю вам до відома, що я довідалася від людей, які говорять, що мали б сказати більшовикам за ці криївки, за якими вони шукали та не знайшли. Ви мали б сказати їм про це тоді, коли стрічалися з майором в лісі. Другого дня по цій стрічі більшовики прямо пішли на це місце, де була криївка і розкопали її. Люди кумкають по селі, що коли звідси виїдуть більшовики до р-ну, то вони справу розберуть. Я радила б, щоб ви вийшли зі села, поки це все якось не протреться, а потім якось Бог дасть і ми ще колись зійдемося. Пок[и]що я нікому не потрібна.” (заввага слідчого: Червінська є нареченою Пащака. Вона сама родом з с. Божикова, а в Бокові вчителює. В школі вона правдоподібно була комсомолкою. Інші учні досить погано про неї висловлюються.) На цьому я покінчив розмову з Пащакком і повернув назад на свою квартиру.

Дня 27/4 я пішов на МГБ і тут майор запитав мене чи я був з Пащакком. Я відповів, що був. Тоді майор сказав, щоб я відшукав його, бо сьогодні ми їдемо з гарнізоном до с. Божикова і він також поїде з нами. Я відшукав Пащака і разом з ним прийшов на МГБ, а відтак ми від’їхали до с. Божикова. На гарнізоні я був до 29/4. Того дня пополудні приїхав до нас нач. МГБ підполковник Святенко і сказав, що мене на 30/4 визивають чогось до області. Того дня я разом зі Святенком від’їхав до р-ну. Тут Святенко сказав, щоб я йшов спати, а другого дня рано, щоб прийшов до нього на МГБ. Другого дня я прийшов на МГБ і тут стрінувся з Бакуном, який питав мене чого я приїхав до р-ну. Я сказав йому, що мене визивають в область і тому я приїхав. Бакун сказав, що його також визивають до області, але що ми правдоподібно завтра не поїдемо, тому, що припадає свято Першого Травня. Около восьмої години до нас прийшов нач. Святенко і зам. нач. майор Биченко. Начальник сказав, що майор зараз через телефон запитає чи нам треба їхати сьогодні, чи пізніше. За кілька хвилин повернув майор Биченко і сказав, що в області маємо зголоситися доперва четвертого травня. Тоді нач. Святенко сказав, щоб я зараз йшов на гарнізон до с. Божикова. З р-ну ми вийшли разом з Бакуном. Подорозі я розпитував його чого нас визивають до області. Бакун сказав мені, що нас кличуть до слідчого відділу, але чого, то він не знає. Казав, що може в справі цих людей, які з с. Бокова сидять там в тюрмі. Бакун з дороги повернув назад до

р-ну, бо казав, що забув щось забрати. Тоді я почав думати над цим, що я писав до “Бома” записки, про які знав також і Пащак. Він зараз ходить разом з більшовиками. Я боявся, що Пащак міг зголосити про це майорові і мене можуть засудити. Тоді я постановив покинути більшовиків, нав’язатися з Організацією і далі скриватися. Я до Божикова на гарнізон не пішов, а пішов додому і тут своїй мамі розказав, що я втік від більшовиків. Відтак я написав записку до “Бома” і сестрою передав до свого дідуся (Фурдея), щоб він передав її до “Бома”. Записка була такого змісту:

“Друже провідник.

Подаю вам до відома, що я оставив більшовиків і являюсь перед Вами. Тепер маєте мене в своїх руках і зробіте зі мною по моїй заслугі.

Здоровлю щиро.

Пише сексот Гуда Іван.”

Від дідуся сестра принесла мені записку від “Бома”, яка там чекала вже кілька днів. “Бом” в цій записці писав так: “Якщо ти думаєш втікати, то можеш, а я місце для тебе знайду.”

Ввечері до мене прийшов дідусь і я запитав його чи він подав цю записку до “Бома”. Дідусь відповів, що питав за “Бомом” Кухарського Василя, який сказав, що “Бома” не[має] в селі, бо він коли почув, що Пащак пішов до більшовиків, то кудись втік і навіть на свята не прийде додому. В селі я переночував дві ночі. На Великдень до села приїхали більшовики. Я думав, що вони будуть шукати і вийшов зі села. Опісля я зайшов до Суховінського і там перебув через два дні. Другого дня свят я пішов [в] село і там стрінувся з Романишин Омеляном. Я почав розпитувати його чи до села приходять хлопці (повстанці), бо я хотів би з ними стрінутися. Він сказав, що заходять. Я далі питав його чи він з ними стрічається. Романишин відповів, що так. Далі я просив його, щоб він, коли стрінеється з повстанцями, розказав їм, що я втік від большевиків і хочу з ними стрінутися. Рівнож сказав йому, що я написав до “Бома” записку, але його зараз в селі нема і незнати коли прийде. Це все з Романишиним я говорив на своїй квартирі в Суховінського. Чи Романишин про це комусь говорив, що я хочу стрінутися з повстанцями, я не знаю.

Перший день по святах я перебував на полі. Ввечері я прийшов до села, повечеряв і розпитав дідуся чи не було “Бома”. Відтак я знову пішов в поле. Подорозі я стрінув повстанців, які мене задержали. Один з повстанців сказав, щоб я підняв руки до гори, а відтак запитав, як я називаюся. Тоді я сказав до них: “Хлопці, ми можемо по-доброму

договоритися.” Котрийсь з них відповів, що можемо. Тоді я почав розказувати їм, що я втік з р-ну і хочу сконтактуватися зі своїми. Далше я запитав чи вони стрічалися з Романишиним. Вони відповіли, що так. Опісля повстанці запитали мене де моя зброя. Я сказав, що на полі. Тоді вони пішли разом зі мною в це місце і забрали мою зброю.

* * *

Перебуваючи між більшовиками, я чув, що вони говорили. Я ходив разом з “Корнієнком” і від нього я довідався дещо. Коли в с. Бокові витягнули з криївки “Боруна”, “Лимана” і “Саблюка”, то “Корнієнко” розказував мені про цю справу так: Коли більшовики арештували Горбала, то на слідстві його сильно били. Тоді він признався, що має зв’язки з “Боруном” і знає де він скривається. Відтак більшовики його переоділи і він попровадив їх прямо до криївки, в якій перебував “Борун”. Відтак “Корнієнко” відкинув бадилля, під яким побачив пачку до криївки. Він спочатку думав, що там нема нікого, бо пачка навіть не була притр[у]шена землею. Відтак він відкинув пачку і почав заглядати до середини. В цей час до криївки підійшов один боець і вистрілив з ракетника. По вистрілі вони почули, що з криївки хтось кричав: “Не стріляйте, ми здаємося.” Тоді більшовики відскочили від криївки і сказали лейт. Беріжному, що в криївці хтось є. Тоді Беріжний сказав Горбалеві, щоб він ліз до криївки, але він не хотів. Відтак йому сказали підійти ближче до криївки і запитати хто там є і скільки їх. Горбаль так зробив. З середини відповіли, що є “Борун”, “Саблюк” і “Лиман”. Тоді Беріжний підійшов до Горбала, став йому за плечима і казав, щоб він питав чи вони будуть воювати, чи здадуться. Вони відповіли, що здаються. Тоді лейтинант сказав, щоб вони розрядили зброю показали наверху прикладами догори. Зараз з криївки видали зброю, а відтак вилізли і самі. Відтак до криївки поліз цей лейтинант, що ходив в шапці льотчика, і бадав все, що там було. Гроші, які мав в криївці “Борун”, він забрав для себе.

Цей більшовик, який задержав Горбала (Мойсієнко) дістав нагороди 20 крб., а за це, що добився від нього де скривається “Борун”, дістав мануфактури на костюм.

Одного разу майор питав мене чи я знаю в с. Сільці Божиківському такого, як Гишку по пс. “Крук”. Я відповів, що не знаю. Далше майор говорив, що “Корнієнко” знає його з вигляду і він повинен десь тут скриватися.

В с. Слав’ятині ще скривається Мороз Каролько – “Слух”, “Ярко” і Невідомий Микола. Постнов казав мені, що після вивозу населення

на Сибір почав тут скриватися Мельник Амброзій. Він говорив, що знає його з обличчя, бо говорив з ним літом, коли він ще ходив до школи.

В с. Шумлянах скривається Струсівський, Шмулик і Пернак Юлько (Водвуд).

В с. Бокові скривається “Крук”. Про нього майор питав мене чи я знаю його. Я казав, що знаю. Крім цього тут ще скривається Броневський Микола – “Бом”, Гривнак Василь – “Соловій” і Пащак Дем’ян (цей, що зголосився до більшовиків).

В с. Носові скривається “Бистрий”. Майор казав, що “Корнієнко” знає його з обличчя. Зимом до Підгаєць приїхав з області Бакун і почав тут оперувати. Одного разу, коли я повернув зі шпиталю, він зайшов до мене і почав мені таке оповідати: “Зі спецгрупою я їздив по цілій Тернопільській обл. Одного разу наша спецгрупа заїхала в Підгаєцький р-н і тут в с. Голгочах спровокувала станичного, який знав, що в лісі квартирує дев’ять повстанців. Нас до села було прийшло тільки чотирьох. Йому ми говорили, що ми свої і нам пірвався зв’язок, тому ми хотіли б пов’язатися з місцевими повстанцями. Цей чоловік сказав, що заготує нам харчі і сконтактує з повстанцями, бо знає де вони перебувають. Відтак він приніс нам харчів, ми наїлися, а відтак пішли з ним до ліса. Коли ми зайшли вже до ліса, нач. нашої групи непомітно вложив собі пістоль за рукав і йшов позаду цього чоловіка. За нами йшли бійці, але він їх не бачив. Коли ми дійшли до густих корчів, цей чоловік напевно догадався, що ми більшовики і миттю скочив в корчі. Начальник вистрілив за ним з пістоля, але не потрапив і він втік.”

Про цю справу Бакун не розказував мені більше нічого. (Зав. слідчого – на початк[у] 1947 р. в с. Голгочах більшовики дійсно були спровокували одного чоловіка. Коли він вів їх до ліса, запримітив, як вони ламали гілки з дерев і кидали позад себе на ленію. По цьому він зор[і]єнтувався, що це більшовики і втік від них в корчі. Від цього часу він почав скриватися.)

Кожного дня мене і “Корнієнка” майор кликав до себе і казав, щоб нарізати йому дров. Одного разу, коли ми в канцелярії говорили з майором, сюди прийшов лейт. Подрезов і мол/лейт. Мішаген [Мішагін] та почали говорити між собою про дії УПА на Півночі. Майор запитав Подрезова чи він знає хто був головним командиром УПА Північ. Тоді в розмову вмішався “Корнієнко” і сказав: “Або що тов. майор. Той командир вже вбитий. А яке його псевдо.” Майор запитав нащо йому. Тоді “Корнієнко” сказав, що може він такого знає. Майор сказав, що “Клим – Савур”. “Корнієнко” сказав, що тільки про

такого чув, але його не бачив. Дальше майор розказував, що “Клим – Савур” був убраний в цілому хромовому убранні і в хромових чоботях. Що він дальше говорив я не чув, бо майор сказав нам йти до роботи.

На Різдвяні Свята 1948 р. під с. Мозолівкою впало 14-ть повстанців. Тоді мене прикликав до себе майор, показав мені знимку побитих і казав, щоб я пізнавав. Я сказав, що не знаю тут нікого. Вдійсності я пізнав одного повстанця по пс. “Капітан”. Його я знав тому, бо він в 1946 р. перебував в с. Бокові. Дальше майор питає мене, що я розвідав про “Крука” зі свого села. Я відповів, що нічого. Тоді майор сказав мені, що його зараз тут немає, бо він перебуває в Чортківщині. Дальше він питає чи я знаю “Спартанку”. Майор казав, що колиб її вдалося зловити, то вона сказала б точно де “Крук” перебуває, бо вона має з ним зв’язок.

Весною 1948 р. до с. Божикова приїхав гарнізон і тут заквартирував. Одного дня ми вийшли на подві’я, де квартирував гарнізон, і тут сержант [Юмн]іров питає майора чому в с. Божикові квартирує гарнізон, коли тут ще ніколи не квартирував. Майор відповів, що вони довідалися, що в сс. Божиків, Волощина, Литвинів скривається школа в числі 17-ть осіб, яка прийшла з Карпат.

Весною цього року більшовики на Слав’ятинських хуторах Діброва стрілял[и] за повстанцями. В той час до нас на гарнізон до с. Божикова був приїхав нач. МГБ і питає майора чи в його участку є ще бандерівці. Майор відповів, що є. Тоді нач. МГБ сказав, що в такому випадку гарнізон дальше буде квартирувати в с. Божикові.

В половині місяця квітня на гарнізон до с. Божикова був приїхав нач. МГБ підполковник Святенко і ст. лейт. воєнної частини Постовий. Ввечері того дня майор сказав мені і “Корнієнкові” вийти на двір, а всіх бійців покликали до кімнати. На стійці залишили одного бійця. Чого бійців покликали до кімнати, ми з “Корнієнком” не знали. Може за годину бійці вийшли надвір і ми підійшли до мол. сержанта Кожельнікова, який розказав нам, що їм говорив підполковник. Він казав, що підполковник питає бійців, чи вони знають за яким “главаром” шукають в Підгаєцькому р-ні. Коли бійці на це не відповідали нічого, тоді підполк. сказав, що шукають за таким, як “Леміш”. Підполк. говорив, що він скривається не тільки в Підгаєцькому р-ні, але також в Бережанському і Рогатинському. Казав, що він повинен бути на межах цих трьох районів. Він говорив так: “Нам би поймають його хлопців. Він має зв’язок з Києвом і коли ми його впіймаємо, то через нього роздовбаємо і Київ.”

На гарнізоні в с. Божикові прості бійці кликали Бакуна начальником. Бійці, які квартирували в Золотниківському р-ні вже знали його і оповідали їм, що він був в спецгрупі, де за добру роботу дістає офіцерський уніформ, 1600 крб. і пістоль ТТ.

* * *

СПИСОК

агентів, про яких розвідав об'єкт від більшовиків за час свого перебування між ними.

Одного разу я був на МГБ. Разом зі мною був Бакун, Вальпа, Бойко і якийсь Іван (всі три родом з с. Голгочів) і мол. лейт. Мішаг[і]н. Тоді до нас прийшов нач. Святенко і розпитував Вальпу чи він знає в с. Вербові такого вуйка, якому дали кріса. Вальпа сказав, що не знає. Тоді Святенко почав так говорити: “Цей чоловік мешкає при дорозі, що веде з Греблі на Вербів.” В той час до канцелярії прийшов Логотов (с. Вербів це його участок). Коли Вальпа не годин був зрозуміти начальника, йому почав пояснювати Логотов. Він казав, що цей чоловік живе по правій стороні гостинця напроти дороги, що йде з Греблі на гостинець, його хата маленька, а господарство бідне. Святенко казав, щоб Вальпа часом не вбив його за зброю, бо вони дали йому її на це, щоб він стріляв “бандитів”.

В с. Бокові є такі агенти:

1. Пащак Корнель Тимкович,
2. Паньків Марія ([Різна]),
3. Калаш Василь (по-вуличному [Закащинко]),
4. Пащак Михайло (демобілізований з ЧА сержант).

Про цих людей я довідався від Іванішиного Миколи, який ходив з більшовиками ще з 1946 р. Він говорив, що Галій Зенон (зараз засуджений), Пащак Корнель і Паньків Марія приїжджали відкопувати тіла побитих повстанців “Поля”, “Ластівки” і “Коваля”. При цьому їх зловив Вальпа Гриць (з с. Голгич) і запровадив на МГБ. Тоді вони погодилися на співпрацю і їх відпустили додому. Про Пащака Михайла і Калаша Василя Іванішин говорив, що довідався від о/у Ковальова.

5. Болиновський Михайло Федорович,
6. Хоміцкий Омелян Барткович (його зять).

Про них мені говорив майор Постнов. Він говорив так: “Іване, Болиновський приходив до мене і просив, щоб я відпустив його зятя Омеляна, а він нам буде розказувати за це про все, що станеться в селі. Вони оба дали заяви і погодилися на роботу.”

Коли я був у Підгайцях, то часто бачив як Болиновський заходив на МГБ. Рівнож коли тільки майор приїздив до села, то все заходив до нього.

7. Сабат Микола Юхтим[о]вич: –

Коли я їздив з майором, він питав мене чому я не можу розв'язати нічого про “Бома”. Я відповів, що немаю від кого довідатися. Тоді майор сказав: “А такий як Сабат, він тобі не скаже. Він з нами працює. От Іване, він дав заяву, що буде працювати. З ним треба тільки поговорити.” Сабат Микола пр[ац]ював замісником голови с/ради.

8. Подгребя Михайло, або Василь (по-вуличному Рейдуха).

Зимом був арештований Пальчак Василь, Пашак Михайло, Почигайло Василь і Подгребя. Всі вони сиділи на МГБ. Пізніше трьох з них вивезли до обл., а Рейдуху звільнили. Одного разу майор питав мене так: “Ти з нами працюєш і чому ти не арештував тих людей, які тут недавно сиділи. Вони були в групі “Язьміна”. Бакун коли приїхав, то зараз їх арештував. Подгребя також був в “Язьміна”. Його кличка “Ігор”. Я його відпустив додому, але він за це підписав заяву, що буде з нами співпрацювати і видасть нам “Бома” та “Соловія”.” З майором я був два рази в Подгреб'ї, але його в той час вдома не було.

9. Болиновська Марія Леськівна: – (бувша учителька). Про неї я довідався від міліціонера Савич Філька.

10. Мамінський Василь: – він їздив до Тернополя свідчити “Саблюкови” і “Лиманови”, що вони приходили до його хати по Сміха. В нього рівн[о]ж більшовики знайшли криївку і за це йому нічого не казали.

11. Шевчук Михайло Іванович,

12. Боднарчук Михайло Миколайович.

Про цих людей розказував мені Пашак Дем'ян, коли він вже був на гарнізоні в с. Божикові.

* * *

СПИСОК

працівників Підгаєцького РО МГБ.

В тому часі, коли я був в Підгайцях на РО МГБ працювали такі люди:

1. Святенко – підполковник, нач. РО МГБ, високий, обличчя подовгасте, худе, волосся чорне, зачесане догори, очі темні, брови чорні, ніс довгий, около 40 років.

2. Мірошніченко – майор, зам. нач. РО МГБ, високий, грубий, обличчя подовгасте, повне, волосся чорне, зачесане догори, очі і брови чорні, ніс довгий, горбатий, около 48 років (зараз він виїхав до обл.).

3. Биченко – майор, середнього росту, обличчя округле, блондин, очі сиві, ніс короткий, грубий, около 37 років. Від коли виїхав Мірошніченко, він є заступник начальника МГБ.

4. Постнов – майор, о/у, низького росту, обличчя довге, волосся темно-блонд, очі чорні, ніс довгий, около 36 років.

5. Шинкаренко – капітан, о/у, середнього росту, грубий, обличчя округле, повне, волосся чорняве, зачесане догори, з переду лисий, брови і очі чорні, около 47 років.

6. Григоров – ст. лейтенант, нач. істребительного батальйону, середнього росту, грубий, обличчя округле, повне, червоне, блондин, около 40 років.

7. Логотов – лейтенант, о/у, середнього росту, похилий до переду, обличчя подовгасте, волосся темножовте, зачесане догори, брови чорні, очі чорні, трохи прижмурені, около 30 років.

8. Подрезов – лейтенант, о/у, високий, стрункий, обличчя подовгасте, блондин, брови чорні, очі сиві, ніс довгий, тонкий, около 30 років.

9. Мішагін – мол. лейт., о/у, низького росту, обличчя округле, волосся чорне, зачесане догори, около 30 років.

10. Толстих – лейт., секретар на РО МГБ, середнього росту, обличчя подовгасте, волосся чорне зачесане догори, около 30 р.

11. Сіркова Анна – сержант з ЧА, секретарка, середнього росту, обличчя подовгасте, повне, блондинка, очі сині, ніс малий, около 25 років.

12. Надя – секретарка, висока, струнка, обличчя подовгасте, худе, блондинка, около 25 років.

13. “Корнієнко” – Аніловський Осип Кіндратович, родом з Гусятинського р-ну, дижурний (доперва став на цю працю), середнього росту, обличчя подовгасте, волосся чорне, коротко стрижене, зачесане догори, ніс орлиний, з 1926 р.

14. Резунов Коля – ст. сержант, дижурний, середнього росту, худий, обличчя подовгасте, худе, волосся чорняве, зачесане догори, носить вуса англіки, около 30 років.

Коли з Підгаєць виїхав Мірошніченко, на РО МГБ приїхав якийсь новий робітник. Сам він високого росту, похилий, обличчя подовгасте, худе, блондин, брови жовті, ніс довгий, очі чорні.

* * *

Старшини військ МГБ

1. Хабібунін – капітан, комбат, нач. військ МГБ в Підгаєцькому р-ні, середнього росту, обличчя подовгасте, волосся чорне, зачесане догори, брови і очі чорні, ніс довгий.

2. Свердлов – капітан, високий, грубий, обличчя округле, блондин, ніс довгий, около 50 років.

3. Постовий – ст. лейт., ком. роти, високий, постава офіцерська, обличчя подовгасте, блондин, очі сиві, ніс довгий, горбатий, около 40 років.

4. Макаров – ст. лейт., ком. роти, середнього росту, обличчя округле, мале, худе, волосся чорняве, зачесане на ліву сторону, брови руді, очі сині, около 37 років.

5. Черніков – мл. лейт. (зараз нач. гарнізону в с. Божикові), високого росту, обличчя округле, блондин, очі сиві, на правому обличчі має близну в вигляді півмісяця, уроджений 1924 р.

Крім цього я бачив двох військових лікарів: ст. лейтинанта і лейтинанта. Вони носять білі погони. Рівнож є ще якийсь ст. лейтинант, який провадить слідство між військами МГБ. В Підгаєцькому р-ні постійно перебуває найбільше 100 чол. військ МГБ.

28/[2]

* * *

№ 167/XXIV-28

Протокол допиту Івана Степановича Тихого

Р. 31

Справа ч.: .../48

Тихий Іван

с/о РО МГБ

Підгайці, дня 20/5. 1948 р.

Протокол допиту.

Тихий Іван Степанович, уроджений 1899 р. в с. Юстинівці, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., українець, освіта 4 кл. Н.Ш., жонатий, рільник, секретар с/ради.

Я, Тихий Іван, син Степана і Анатолії з дому Гладка уродився в сім'ї селян. Моя мама з дому була полька, а батько українець. Тому мої брати Федір, Михайло, Тимко і я були українцями, а сестра Анна була полькою. На сьомому році життя почав я ходити до школи в родинному селі, де закінчив чотири класи. Відтак помагав я батькові на господарстві.

В 1913 р. помер мій батько. В 1916 р. я пішов до війська, де служив в 30 полку піхоти в м. Замостю. На фронті я не був, тільки доставляв туди людей. Це була допоміжна служба поліції на італійському фронті. По розвалі Австрії осінню 1918 р. я повернувся додому. Тут перебув я тільки чотири дні, бо зараз забрала мене українська жандармерія до УГА і відставили на фронт під Львів. При відступі УГА на [сх]ід, я втік додому. Від тої пори я постійно був вже вдома.

В 1920 р. я оженився на Качур Катерині. З нею дітей ми не мали, тому, що вона хвора.

В 1930 р. мене вибрали секретарем громади, яким я працював до кінця польської дійсності. Крім цього я був головою ревізійної комісії в кооперативі і громадським радником.

За минулої більшовицької окупації я був в своєму селі уповноважений при Наркомі заготівель і тим так підірвав собі авторитет в родинному селі, що з приходом німців я цілий час не брав жодної участі в житті села.

В другій половині місяця липня 1944 р. до нас знову прийшли більшовики. Десь за тиждень до села приїхав перший секретар РК

КП(б)У Рябенко з кількома бійцями і скликав людей на збори. На цих зборах Кузів Віктора Федоровича вибрали головою с/ради, а мене секретарем. Рівнож тоді вибрали і десятників. Рябенко заповів нам на кожний понеділок сесії в р-ні і виїхав до Підгаєць.

В перший понеділок я з головою поїхав до р-ну, де застав всіх голів і секретарів с/рад з цілого Підгаєцького р-ну. З рай. уряду на сесії був перший секретар РК КП(б)У Рябенко Платон Максимович, голова РВК Рибальченко Степан, голова уповмінзагу Щерба і директор земвідділу Карпенко, і нач. НКВД Михайлів (середнього росту, худощавий, блондин, в ранзі капітана). В першій мірі з промовою виступив голова РВК, в якій з'ясував нам теперішнє політположення і закликав нас, щоб активно і без саботажів працювати в рад. адміністрації. Дальше з промовами виступали представники всіх установ. Кожний давав для нас своє припоручення. Тоді нам припоручили збирати контингент, виготовити список всіх му[жч]ин, які підлягають мобілізації, та список поля і скоту. Михайлів говорив нам про "бандьорів" – він агітував, щоб ніхто не ховався, щоб всі йшли до армії, бо всіх, які будуть скриватися, винайдуть і засудять, або постріляють.

В такому порядку сесії відбувалися майже кожного разу. Якщо котрийсь з голів мав недотягнення в роботі за біжучий тиждень, то такого перед всіми стягали до відповідальності і карали. Мене, наприклад, восен[и] 1945 р. покарали на 100 крб. штрафу за це, що я на час не подав до інженера списків ґрунту.

В моєму селі скривалося багато хлопців. Спочатку більшовики не знали про нікого з підпільників. Я постійно говорив більшовикам, що з мого села забрали багато хлопців на роботу до Німеччини. Так більшовики довгий час не знали про наших підпільників. Доперва весною 1946 р. більшовики добули в нашому селі криївку, в якій впад станичний Костеню[к] Степан і Манюк Степан. Я в той час був в лісі. Коли я повернув додому, мене зараз покликав о/у Подрезов до себе. Сам Подрезов середнього росту, худий, блондин, очі сиві, ніс тонкий, довгий, в ранзі лейтинанта. Ми стрінулись з ним в канцелярії. Тоді він вигнав усіх з канцелярії і казав, щоб я написав справку, що вони вбили в нашому селі Костенюка Степана і Манюка Степана. Коли я написав таку справку, Подрезов почав кричати на мене чому я не доніс йому скорше про них. Я оправдувався, що про них я не знав нічого і не міг донести. Відтак Подрезов мене відпустив.

Незадовго після цього випадку МГБ арештувало такі родини: Ружніцького Михайла і Анну, Ружніцького Миколу, Цецер Петра, Цецер Марію та Лиходоляк Івана і Анну. Всіх їх арештували за синів, які були в

підпіллі. Того самого дня ввечері до мене прийшов підпільник Цецер Степан і припоручив мені та Гладкому Петрові поїхати до р-ну і старатися за всяку ціну викупити тих людей з тюрми. Тоді я і Гладкий Петро поїхали до нач. НКВД Юрієва (низького росту, грубий, обличчя округле, волосся чорне, стрижене на щітку, в ранзі лейтинант). Юрієва ми намовили, щоб він випустив нам ці родини. За це ми дали йому муки, сала, бараболі і 2500 крб. Крім цього я написав на НКВД справки, що ці люди не мають синів в “банді”, тільки забрали їх до Німеччини на роботу.

Того року на Великдень в нашому селі більшовики зловили Фефоліт Федора. На прохання його родини я знову ходив до Юрієва і просив, щоб він його випустив. Я заніс за це йому трохи харчів і написав справку, що він [ф]актично є громадянином с. Юстинівки і не був в “банді”, тільки скривався від призову в армію. Посвідку я виписав на Фефоліт Івана Івановича, хоча з Юрієвим я поговорив окремо на “розум”, що він правдиво є Фефоліт Федір. Більшовики видали йому на цю посвідку документ і відпустили.

Восени 1946 р. зголосився на МГБ Цецер Степан. Його зараз приарештували і держали замкненого цілий тиждень. Тоді мене покликав на МГБ о/у Толстих (середнього росту, обличчя подовгасте, худощаве, ніс довгий). Він посадив мене в своїй канцелярії наprost себе за стіл і сказав, щоб я розказав йому все, що знаю про Цецер Степана. Тоді я сказав, що Цецер Степан крився зі зброєю і був деякий час станичним. Дальше я сказав, що Цецер переказував з тюрми, щоб йому виписати справку, що він не Цецер Степан, тільки Дорош Федір. Все, що я говорив, Толстих писав. Відтак він сказав, щоб я видав Цецерови таку справку і відпустив мене додому. Другого дня я виписав Цецерови справку, що він Дорош Федір, не був в “банді”, тільки скривався від призову в армію. Незадовго після цього Цецера пустили додому. Він з родиною до сьогодні сидить вдома.

В половині липня 1947 р. прийшло по мене і по голову с/ради Пюрко Івана повідомлення, щоб ми ставилися на МГБ. Нас покликали до канцелярії нач. МГБ Святенка. В канцелярії ми застали тільки Святенка і його секретарку. Тоді секретарка принесла до канцелярії акти всіх призначених до вивозу. Тоді Святенко сказав, що ми мусимо підписати акти тих, які мали синів в “банді” і це мусимо затримати в тайні, бо в противному разі нас чекає тюрма. Відтак секретарка написала на машинці приблизно такого змісту справки: “Справка видана бувшому громадянину с. Юстинівки Лиходоляк Павлові Івановичу, що він дійсно був в банді і зістав знищений військами МВД.” Під цими справками ми поставили свої підписи. Такі акти ми підписали на Лиходоляк Івана Юрковича (син Павло вбитий біль-

шовиками), Ружніцького Михайла (сини Іван і Федір зловлені і засуджені), Крутиголову Марію (брат Степан вбитий більшовиками), Фефоліт Федора (син Михайло згинув в підпіллі), Ружніцьку Наталію (муж Іван загинув) і Лиходоляк Марію (син Павло вбитий більшовиками). Далше ми загально розказали про майно кожного з вищезгаданих людей. Відтак Святенко припоручив нам прослідити чи ці люди мешкають в селі і чи сплять в своїх хатах.

Десь на два тижні перед вивозом до мене приїхав о/у Подрезов. Я розказав йому, що вищезгадані люди живуть в селі і мешкають в своїх хатах. Подрезов запитав мене чи Манюк Анна (жінка Манюк Степана, який згинув в криївці) живе в с. Юстинівці. Я сказав йому, що вона живе в с. Вівсю, Козівського р-ну коло своїх родичів.

В ночі з 20 на 21 жовтня десь ооколо першої години прийшов до мене Карпенко Сергій Сергійович з 13 більшовиками. Командував ними капітан (низький, грубий, бльондин, обличчя округле, рябий, на потилиці мав нарiст, як голубяче яйце). Вони збудили мене і ми разом пішли до голови с/ради. Тут вони сказали нам, що сьогодні вони приїхали вивозити людей і щоб ми показали їм де хто мешкає. Капітан мав список всіх людей, а ми ввели попід хати. До хатів ми не заходили. Тієї ночі більшовики виселили Лиходоляк Катерину, Лиходоляк Івана, Фефоліт Федора і Крутиголову Марію. Ружніцька Наталія втікла більшовикам майже з рук. Вона пішла давати худобі їсти і при тій нагоді втікла. Всіх виселених людей зігнали до канцелярії с/ради, а нас післали в село до десятників і по підводи. Ми зорганізували фіри і принесли для більшовиків зупи і молока. Кожний виселений уповноважив собі одну особу, яка мала зготовити для нього півтонни тягару багажу. Це все ми зладували на підводи і з тим вони від'їхали. Р[е]шта майно цих людей більшовики списали і передали до Земвідділу.

Зі станції в с. Потутори втікли додому Лиходоляк Іван і Анна і Лиходоляк Катерина. За тиждень приїхав до мене Подрезов і питав за цими людьми. Я сказав йому, що вони є в селі і сплять в своєї родини. Одначе покищо більшовики їх не чіпають.

Питання слідчого: “Розкажіть мені кому ви підробляли документи і яким способом ви це робили?”

Відповідь: Документи я підробляв Кокові Миколі з с. Ригайлихи, Тихому Іванові, Фіголь Богданові і Кучмі Петрові з Поплавів. Перший в цій справі звернувся до мене весною 1946 р. Сорока Володимир – “Шум”. Я звернувся в цій справі до уповноваженого Карпенка Сергія, якого зять Потапович Микола працює на Воєнкоматі секретарем. При цьому я схарактеризував йому хто такий Сорока. Карпенко сказав мені, що такому неможливо виробляти документ. Казав, щоб він

виробляв собі документ через Бережани. Опісля Сорока таким способом виробив собі документ. Через Потаповича Миколу мені вдалося виробити документ для Кока Миколи і Тихого Івана. За це я дав йому 200 крб., дві фірі дров і один цетнар муки, трохи горілки і сала. Документи я ходив виробляти сам і вже готові відставляв їм на руки. До мене за документами звертався ще Фіголь Богдан і Кучма Петро з Поплавів, але я не хотів їм виробляти, тільки порадив самому піти до Потапенка [Потаповича?].

В останній час в нас о/уполномоченим був кап. Шинкаренко (середнього росту, грубий, обличчя подовгасте, повне, чорний, ніс довгий). На Великодні свята 1948 р. він сам прийшов до мене. Я погостив його і він тоді почав питати мене де зараз є Фіголь Богдан і чи я не знаю де заходять повстанці. Він говорив так: “у вас нема вже бандитів, тільки заходять чужі. Тому ти ввечері зайди під хату Підвінської Пелагії і подивися чи часом вони не заходять до неї на вечерю, а Фігельові Богданові скажи нехай приїде до мене, бо я хочу з ним поговорити, щоб він мене не застрілив.” Я сказав йому, що Фіголь Богдан виїхав тепер до Львова, а повстанців в селі я не бачив.

Питання слідчого: “Розкажіть мені чи ви мали коли нагоду заізнатися з “Кригою”.”

Відповідь: – “Кригу” я стрічав тільки один раз на Великодні свята в хаті Сабадах Івана в с. Юстинівці. Він закликав мене через вищезгаданого господаря і запитав чи він не міг би перейти днем до с. Новосілки. Я сказав йому, що можна перебратися за дядька і перейти. Він зараз зі мною попрощався і пішов. Наша розмова тривала десь около десять хвилин.

Питання слідчого: “Розкажіть мені хто на вашу думку співпрацює з большевиками і які ви маєте на це докази?”

Відповідь: На мою думку з більшовиками співпрацює:

1. Кузів Віктор – колишній голова с/ради, а зараз молочар. Одного разу 194[7] р. я стрічав його, як він виходив з МГБ. Коли я запитав його чого він там ходив, він відповів, що мені не треба цього знати. За минулої більшовицької окупації його також підозрівали в донощицькій роботі.

2. Костенюк Зоська,

3. Брик Катерина – Ці дві жінки я стрічав вже 4-5 разів, як вони в ярмарочний день виходили з МГБ. В Великодний четвер 1948 р. вони знову чогось ходили на МГБ.

4. Пюрко Іван Олексійович – Весною 1946 р. він признався мені, що підписав заяву і дуже просив мене, щоб я нікому про це не говорив. Про це він говорив мені, як ми їхали зі сесії.

5. Вальчишин Настя (теща Кузів Віктора). – Зимою 1947 р. ми піячили в Кузів Віктора (я, Кузів Віктор, Гладкий Петро, теща Віктора і його жінка). Коли ми вже були п'яні, Кузів показав на свою тещу і сказав: "Видите хлопці, та курва засипала цілу Юстинівку."

6. Гладкий Петро (крамар) – я сам стрічав, як він заходив [а]бо говорив з Шинкаренком до 20 разів. Він в більшовиків має велику протекцію і разом зі мною їздив боронити арештованих.

Заввага:

Вищезгаданий об'єкт не мав вичерпних і точних матеріалів. Він належав до таких типів, які прекрасно знають, що таке с/о і яке до них ставлення. Він признався, що доносив і співпрацював з МГБ, зізнав, що давав на МГБ фальшиві справки, про фальшивість яких більшовики знали таки від нього, але йому за це не казали нічого. Одна[че] до фактичної співпраці не признався і говорив, що він чесний українець, який різними способами рятував людей.

Компрометуючі об'єкта матеріали:

1. Після зізнання а/в "Криги" він був безпосереднім курієром від "Криги" на МГБ.

2. Виступав часто як оборонець арештованих і зловлених підпільників і давав на МГБ фальшиві справки, про що більшовики могли мати точні дані про це від а/в (Сорока, "Крига"). Одначе, помимо цього, більшовики не притягали його до відповідальності.

3. Цецер Степанові, який зголосився на МГБ, він видав справку, що він називається Дорош Федір.

4. Підробляв документи Тихому Іванові з с. Юстинівки і Кокові Миколі з с. Регайлихи [Ригайлиха].

5. Часто до нього заїзджали о/у Подрезов і Шинкаренко і з ними він все ходив на піятику.

6. Не повідомив нікого про вивезення людей на Сибір.

Дня 25/5. 1948 р.

Ромко.

* * *

№ 168/XXIV-29

Протокол допиту Михайла Надійовича Чопея

Р. 31

Справа ч.: .../48

Чопей Михайло

с/о РО МГБ “Дмитро”

Підгайці, дня 18/7. 1948 р.

Протокол допиту.

Чопей Михайло Надійович, уродився 8/XI. 1929 р. в с. Носові, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., українець, вільний, військовий, освіта - 5 кл. НСШ., рільник. с/о РО МГБ від 10/5. 1948 р.

Я, Чопей Михайло, син Надії, уродився в сім'ї селян бідняків. Моїм батьком був мій дідо Вітенко Осип. Коли мій дідо оженився за бабцю, Чопей Анну, то вона мала вже дочку Надію. Дід з бабцею не жив, лише з її дочкою, тобто з моєю мамою, яка привела від нього на світ мене і молодшу сестру Анну. На сьомому році життя мама післала мене до школи в родинному селі, де я закінчив 5 кл. НСШ. Після закінчення навчання я помагав родичам на господарстві.

В 1943 р. я належав до Самоосвітнього гуртка, який був при читальні “Просвіти” в с. Носові. Тут ми вивчали Історію України, Географію України, стрілецькі вправи, і вправляли руханку.

В 1944 р. в нашому селі німці ловили муштин до СС Дивізії Галичина. Тоді я добровільно зголосився до СС-ів. Дня 15/6. 1944 р. я від'їхав з транспортом до Львова, а відтак до Німеччини, де в м. Яйгори мене приділили до таких саме молодих хлопців і почали школити. Десь за місяць нас перевезли до м. Бремена. Тут за містом ми будували з дерева великі будинки, які покривали очеретом. Біля тих будинків німці будували дерев'яні автомашини. Коли був налет чужих літаків, німці запалювали спеціально світло і льотчикам здавалося, що це місто. Таким чином вони скидали бомби на штучне місто, а правдиве оминали. В цьому місті я перебув приблизно два місяці, а відтак переїхав до м. Бізуня. Тут мене приділили до зенітної артилерії і я

почав переходити спеціальний вишкіл при зенітках. По вишколі я був приділений в тилу до зенітної артилерії, при якій був до кінця війни.

Дня 3 травня 1945 р. я попав в американський полон біля міста Пархінс. Американці зібрали нас около 5000 воєннополонених (без різниці на національність) і загнали на площу, біля м. Гагіна. Тут я перебув около два тижні. Опісля автомашинами нас всіх перевезли до лагерь в м. Гриміца. В той час з американського штабу прийшов наказ, щоб списати всіх іноземців (полонених, які були з окупованих Німеччиною держав) і ці списки переслали до штабу. Після перепису американці видали всім іноземцям харчі і відставили на збірний пункт в м. Гаверук, де я перебув около два місяці. Тут нашими командирами були переважно москалі. Вони часто виганяли нас слухати радіопередачі з Рускої території. Кільканадцять разів більшовики по радіо закликали нас, щоб ми вертали на “родину”, а вони нам все простил[и].

Одного дня до нашого лагерь прийшов якийсь більшовицький старшина і всіх нас перевів на більшовицьку сторону. Він не питав нікого з полонених чи він хоче вертати додому, чи ні. По більшовицькій стороні нас зараз привитала оркестра, а відтак якийсь старшина сказав, щоб всі воєннополонені виступили окремо, а цивільні нехай остануть на місці. Я остався разом з цивільними. Тоді виступив з промовою один більшовик і сказав, що всіх муштин заберуть в армію, лише жінки та діти повернуть додому. Наприкінці він сказав, щоб ми оставили всі свої пакунки, бо в армії нам їх не буде потрібно. Коли ми відложили свої пакунки, то зараз таки на наших очах більшовики почали забирати для себе, що кому подобалося. З першого постю більшовики направили нас до м. Гольберг, де нас переорганізували ніби на військо. Назначили відповідальних за [в]зводи, роти і отделения, якими були таки ці муштини, з яких складалося наше угруповання. Опісля нас покликали перед лікаря, а відтак всіх дали до лагерь. Звідси нас почали покликати на слідство, яке переводив “особий отдел МВД”. Перший раз на слідстві я був перед ст. лейтинантом. Він питав мене коли я попав до Німеччини, як попав, де працював і в якого господаря. На ці питання я відповів так: в 1944 р. німці зловили мене разом з іншими хлопцями і забрали до Німеччини на роботу. Тут працював я в м. Мар’єнбургу в господаря, що називався Філабуш Кароль (так називався ефрейтор, якому я підпорядковувався). Дальше цей лейтинант питав хто мене визволив. Я відповів, що американці. Я тому говорив, що мене визволили американці, щоб більшовики не могли перевірити, чи я говорю правду про цього господаря. Я оповів йому точно в якому лагерьі я був на американській стороні і як перейшов сюди. Дальше він запитав мене де мої документи. Тоді я сказав, що

під час налету американських літаків згоріло господарство, де я мешкав і там погоріли мої речі, між якими були і мої документи. Все, що я говорив, цей лейтинант писав. На цьому він закінчив слідство і відставив мене назад до лагерь. На такі слідства я ходив чотири рази. Кожного разу мене допитував інший слідчий і в іншому лагері. На всіх слідствах я говорив так само, як і на першому. На пересильних пунктах в Німеччині я перебув до місяця лютого 1946 р. В місяці лютому я був в лагері в м. Ростоці. Тут я одержав “временное удостоверение”, з яким таки того місяця забрали мене в Росію на роботу.

На роботу я попав до фабрики мила, фарби, камінців, толу, нафталіни і т.п. в м. Москві. Тут я працював шість місяців. Моя місячна зарплата виносила 400 крб. Одначе з того більшовики обтягали на позику, “халастайський [холостяцький] податок”, про[ф]союзний, за світло, що світило в лагері і т.п. так, що на руки я діставав всього 100-190 крб. За ці гроші я мусів викупляти собі в кухні харчі і купувати дещо інше. Тому мені було дуже зле жити і рішив втікати додому.

Одного дня я забрав всі свої гроші, а дижурному сказав, що йду на місто купити собі хліба. На місті я продав свої хлібні і харчові картки, пішов на Київську станцію, сів на верх товарного поїзда і від'їхав додому. За Москвою я стрічав багато людей, які їхали в Галичину за хлібом і між ними мені вдалося щасливо приїхати додому. Додому я приїхав в місяці липні 1946 р.

За деякий час за мною почали пошукувати з фабрики через РО МВД. Одного разу голова с/ради приніс мені повідомлення, щоб зголоситися на МВД. Я повідомлення спалив, а на МВД не голосився. Пізніше більшовики визивали мене до с/ради в с. Носові. Туди за мене ходив мій вуйко, який так само називається і також повернув з роботи. Одначе він мав документ і більшовики його звільнили.

Пізніше хтось точно всипав мене більшовикам і вони почали приходити за мною до моєї родини. Я в той час почав скриватися. Тоді більшовики забрали мою маму до с. Завалова. Коли мама повернула додому, сказала мені, що більшовики хочуть тільки зі мною поговорити, а за горілку і масло пустять мене назад додому. Я послухав мамі і другого дня ми обоє пішли до с. Завалова, де чекав на мене участковий РО МВД Артьоменко. З ним ми стрінулися в канцелярії с/ради. Він привитався з нами, попросив сідати, а відтак запитав мамі чи я їх син. Мама відповіла, що так. Тоді Артьоменко пошукав щось в сумці та сказав мені йти з ним до с. Заставче, а мамі казав зачекати в с. Завалові. В с. Заставчу Артьоменко зорганізував фіру і забрав мене до Підгаєць на МВД. Тут зараз покликав мене на слідство Коломийчук. Він питав мене де я уродився та як називаюся.

Дальше він питав мене де я був на роботі по закінченні війни. Я відповів, що після війни я повернув додому і не був нігде на роботі. Він казав, що я говорю неправду і почав розказувати мені, де я працював в Москві, як називався цей завод і коли я втік додому. Тоді я признався, що втік з роботи, бо в мене хтось вкрав хлібні і харчові картки і я не мав цілий місяць з чого жити, а щоб не голодувати я рішив поїхати додому. Вдома я думав перебути якийсь час, а відтак взяти трохи харчів і грошей і знову їхати до роботи. Одначе вдома за мною ніхто не питав і я залишився так аж до сьогодні. Дальше Коломийчук запитав мене з котрого я року. Я відповів, що з 1930. Тоді він запитав чому на документі є записано, що я з 1927 р. Я сказав, що я тому так записав, бо чув, що старших будуть скорше пускати додому. Одна[...] [...]*

Я сказав, що він може запитати про мій рік народження голови с/ради, або директора школи. Все, що я говорив, Коломийчук писав. Відтак він сказав, що всі акта відіслав до прокурора і за це, що я втік з роботи мене будуть судити. По слідстві мене замкнули до тюрми на НКВД. По кількох днях мене покликав до себе прокурор і питав чому я втік з роботи. Тоді я розказав йому історію про крадіж хлібних карток. Прокурор це все вислухав, а відтак сказав, що мене будуть судити. Від прокурора мене знова запровадили до тюрми.

За два тижні мене покликав судія на суд, де мені присудили два місяці примусової праці. Свою кару я відбував на МВД в Підгайцях. Тут через два місяці я виконував всякі фізичні роботи, їздив орати, возив дрова, доглядав коней і т.п. В місяці листопаді 1947 р. я відбув свою кару і повернув додому.

Третього дня я пішов на МВД по справку, яку мені мали видати, коли відпускали додому. Тут я зайшов до канцелярії нач. МВД Алексова (високого росту, бльондин, голова голена, брови білі, очі сині, ніс подовгастий, горбатий, з лівої сторони в горішній і долішній щоці мав вложені срібні зуби, років около 40, в ранзі майора). Він попросив мене сідати та запитав, що нового в с. Носові та чи я по виході з тюрми не стрічався з повстанцями.

Я: “Ні, я не бачив нікого і з ніким не стрічався.”

Майор: “А Комарницького Євгена ти знаєш?”

Я: “Я знаю якогось Комарницького. Він повернувся з армії і зараз господарить.”

Майор: “Мені цього не потрібно. Ти мені скажи про цього, що мешкає на полі за селом від сторони с. Гнильча.”

* Нечитабельний текст в оригіналі.

Я: “Я цього не знаю, бо коли мав 14-ть років, то поїхав в Німеччину і недавно повернув додому. За такий короткий час я не можу знати всіх людей.”

Майор: “Ну нічого Чопей. Ти коли вернеш додому, то зайди до Рокецької Явдохи і розпитай де вона була і що її бандити питали.” (В той час повстанці були забрали Рокецьку Явдоху, а відтак пустили її додому.) Я сказав, що такої не знаю, бо коли втік з роботи, то не ходив нікуди, а зараз цілий час був в р-ні. На тому ми розмову покінчили. Алексов видав мені справку і я пішов додому.

В своєму селі я товаришував з Калан Євгеном. Ми разом ходили на хутір Кринки, коло с. Лисої, і він нераз говорив мені, що постається зброї і нам буде краще ходити. Одної неділі до с. Носова приїхав ровером з Бокова Шпачинський Михайло і Калан з ним договорився, що Шпачинський дасть йому зброю, а він Шпачинському ровер. Тоді Калан сказав мені, щоб я йшов разом з ним до с. Бокова по зброю. Ми разом пішли до с. Бокова і тут Шпачинський дав нам два німецьких кріси і пістоль сімку. Ми всі три знову вернули до с. Носова і ввечері пішли до Залипецького Теофіля, а відтак всі чотири забрали зброю і пішли до Бзової Ольги по ровер, який думали вкрати. На подвір'ї Калан почав шукати за драбиною, щоб вилізти на стрих. В той час в селі почали дуже брехати собаки, ми настрашилися і розійшлися кожний до свого дому. За деякий час повстанці відібрали від нас ці кріси і ми знову лишилися без зброї.

Третього дня Великодних свят мене стрінув Калан в церкві в с. Лисі [Лиса]. Тоді він розказав мені, що вже сьогодні він був в с. Литвинові і пополудні знову піде туди, бо там має два ровери, які треба лише забрати. Він казав, що коли я піду з ним, то один ровер буде його, а другий мій. Того дня пополудні ми оба пішли до с. Литвинова. Подорозі Калан дав мені машинок від пістоля і сім набоїв. В с. Рудниках ми стрінулися з Плескун Грицем, який також пристав до нашого товариства і сказав, що з нами піде до с. Литвинова. Подорозі Калан сказав Плескунови, що в с. Литвинові маємо забрати два ровери і застрілити там директора школи. В с. Литвинові ми зайшли до Юркевич Богдана. Одначе вдома ми його не застали, а від родини довідалися, що він пішов кудись в село. Тоді Плескун сказав нам зачекати на подвір'ї, а він сам піде в село і відшукає Демчишин Василя, або його товариша Івана. По короткому часі Плескун повернув зі села і сказав, що ці хлопці кудись пішли і їх неможна нігде відшукати. Тоді ми рішили вертатися додому. З подвір'я ми вийшли на дорогу і пішли в напрямі церкви. Тут ми стрінули більшовиків, які нас здержали і сказали підняти догори руки. Відтак вони почали коло нас робити ревізію, причому в мене знайшли

магазинок з набоями, а в Калана пістоль. Тоді вони забрали нас на якесь подвір'я, посадили кожного окремо і поставили коло нас стійкового. Коли стійковий відійшов від нас на кілька кроків, ми з Каланом домовилися, як будемо говорити про пістоль на слідстві. Ми мали казати, що пістоль знайшли в лісі коло с. Лисої, коли йшли до с. Литвинова. Відтак більшовики зорганізували підводу і забрали нас до с. Божикова на гарнізон. Тут нас всіх трьох разом замкнули до пивниці, де ми ще краще домовилися, як будемо говорити на слідстві. Тоді ми домовилися, що Плескуна ми взагалі не знаємо, а стрінулися з ним випадково на дорозі.

Другого дня мене покликав на слідство нач. гарнізону мол. лейтенант (середнього росту, обличчя подовгасте, худе, бльондин, очі сині, ніс довгий). На слідстві він питав мене з котрого я села, як називаюся, з котрого року, хто в мене є ще вдома і скільки я закінчив класів. На ці питання я дав йому точну відповідь. Тоді він запитав де ми оба з Каланом взяли пістоля. Йому я почав оповідати, що ми оба з Каланом йшли на празник до с. Литвинова і подорозі в лісі над с. Лисою коло стежки знайшли цей пістоль. Тоді ми ці куски пістоля позбирали до кишень і пішли дальше. В с. Литвинові нас стрінули воєнні, зробили коло нас ревізію і забрали на гарнізон. Все, що я говорив, нач. гарнізону писав. Відтак він перечитав моє зізнання і казав підписатися. По слідстві він відставив мене назад до пивниці, де я сидів скорше. Вечором того дня нас всіх трьох забрали на автомашину і відставили до р-ну на МГБ. Ту[т] нас замкнули кожного окремо.

Другого дня мене покликав на слідство ст. лейт. Подрезов. В першу чергу він сказав переповісти свій життєпис. Коли я скінчив оповідати, він запитав мене де я взяв пістоля. Я відповів йому так само, як в с. Божикові на гарнізоні начальникові. Дальше Подрезов питав хто мене втягнув до Юнацтва і яке моє псевдо в організації. Я про організацію дійсно не знав нічого і на слідстві говорив, що мене до неї ніхто не втягав і я не маю жодного псевда. Одні і ті самі питання Подрезов ставив мені по кілька разів. Одначе я все говорив так, як попередньо. Тоді Подрезов почав мене бити, а відпускаючи зі слідства казав надуматися і другим разом говорити правду.

Того самого дня десь за півгодини Подрезов знову покликав мене на слідство. Тут питав мене те саме, що і попередньо. Я так само відповідав. Тоді він сказав сідати мені на край крісла, ноги випрямити і так сидіти та надуматися. В тому часі до канцелярії прийшов Логотов (я чув, що його так кликав Подрезов. Середнього росту, обличчя округле, повне, бльондин, ніс короткий). Він запитав Подрезова, що я розкажую. Подрезов сказав, що я не хочу нічого говорити. Тоді він

підійшов до мене, копнув мене кілька разів чоботом і сказав: “Розкажи, хто тебе втягнув до Юнацтва і яке твоє псевдо?” Я відповів, що мене до організації ніхто не втягав і я не маю жодного псевда. Тоді Логотов почав говорити: “Ти все розкажеш. Ми будемо тебе доти бити, аж тобі сприкриться і будеш розказувати. Ти краще не чекай, щоб ми тебе аж били, розкажуй про все, що я тебе питаю. Краще зробиш, коли признаєшся і не будеш слухати тих старших бандитів, які сидять в лісі і говорять, що буде війна. Ми з ними вже скоро покінчимо. Ми дамо в кожне село гарнізон, тоді вони з голоду погинуть. Таких юнаків, як ти, всіх виловимо і тоді населення буде жити спокійно.” Коли Логотов перестав говорити, то Подрезов даліше питав хто мене втягнув до Юнацтва яке моє псевдо, та звідки ми взяли пістоль. Я говорив йому це саме, що і попередньо: пістоль ми знайшли, а до організації не належу. На тому Подрезов слідство закінчив і відпустив мене до камери.

Приблизно за дві години він знову покликав мене на слідство, де питав те саме, що і попередньо. Я відповідав так само. Тоді Подрезов взяв якусь дошку і почав нею бити мене куди попало, причому питав чи я належу до організації. Я говорив, що до організації не належу. Тоді Подрезов запитав мене хто в с. Носові на Йорданські свята робив браму, коли йшли святити воду і хто говорив проповідь. Я відповів, що про браму не знаю нічого, бо коли я йшов рано до церкви, то брама вже була готова. Проповіди ніхто не говорив, тільки священник відчитував молитви. Відтак він знову питав мене про організацію. Коли я все говорив одне і те саме, він відпустив мене зі слідства і замкнув до камери.

Другого дня Подрезов знову покликав мене на слідство. Тут він почав до мене говорити, щоб я розказував вс[ю] правду, бо коли не схочу, то він буде мене бити, а відтак віддасть бійцям вони мене розстріляють. Одначе я говорив так само, як на попередніх слідствах. Все, що я говорив, він писав. Відпускаючи мене назад до камери, Подрезов казав, щоб я надумався і розказав йому все про організацію. Того дня Подрезов кликав мене ще раз на слідство, на якому почав говорити: “Слухай Чопей. Калан на слідстві розказав мені, що він носив бандитам їсти і рівнож бачив тебе, як ти носив їм їсти.” Тоді я сказав, щоб він покликав Калана, нехай він мені до очей скаже де він бачив мене з повстанцями. В тому часі до канцелярії прийшов майор Биченко (я чув, що його так кликали бійці на гарнізоні в с. Божикові). Він звернувся до Подрезова і сказав: “Ну як Подрезов, він щось розказує?” На це Подрезов відповів: “Крім цього, що розказав попередньо, більше нічого не хоче сказати.” Тоді Биченко звернувся до мене і сказав: “Ну Чопей. Я все про тебе знаю. Подивись, скільки я

маю списаного паперу про тебе. Ми державна безпека і ти нам нічого не скрутиш. У нас були вже і бандерівські провідники, [які] призналися до всього і ми їм нічого не зробили, вони зараз сидять у Києві та п'ють вино та пиво. Чому ти не хочеш признатися.” Я відповів, що про організацію нічого не знаю, а про пістоль, то я вже розповів. Тоді Биченко сказав: “Ти краще признайся про своє псевдо в організації. Я знаю, що коли вступають в організацію ОУН, УПА чи СБ, то вони строго наказують, щоб не признаватися.” Я відповів, що про організацію не знаю нічого і мен[і] ніхто не наказував. Дальше Биченко сказав: “А де скривається Комарницький Євген ти знаєш? Він колись мешкав на полі за с. Носовом від сторони с. Гнильча. Він скорше був конокрадом.” Я відповів, що такого не знаю, бо ще коли поїхав до Німеччини і в селі всіх людей не знаю. Биченко сказав, щоб я розказав все, що мене питає Подрезов, а він скоро прийде і вирішить мою справу. На цьому Биченко закінчив і вийшов з канцелярії. Тоді Подрезов дальше намовляв мене, щоб до всього признатися, то він відпустить мене додому. Однак я сказав, що знаю тільки про пістоль, а про більше нічого. На тому Подрезов закінчив мене допитувати і відіслав назад до камери. В тюрмі я сидів ще цілий тиждень, але Подрезов більше на слідство мене не кликав. Доперва останнього дня, коли мене мали відпускати додому, Подрезов знову покликав мене до своєї канцелярії. Він дальше питав, хто втягнув мене до організації і про пістоль. Я відповів йому так само, як і на попередніх слідствах. Тоді він запитав де ми поділи цівку від того пістоля. Я сказав, що ми такий пістоль знайшли, а цівки при ньому не було. В той час до канцелярії прийшов підполковник і запитав Подрезова, що я розказую. Подрезов відповів, що розказую про пістоль, а про організацію не знаю нічого. Тоді підполковник звернувся до мене і сказав: “Ти Чопей розкажи хто тебе втягнув до організації, а коли не схочеш, то ми тебе засудимо і вивеземо на Сибір.” Тоді він спитав скільки в мене років. Я сказав, що маю вже 18 років. Тоді він сказав: “Тебе вже можна судити. Ти вже маєш 18-ть років і ще тобі дамо 20-ть і коли повернеш зі Сибіру, то будеш старий. Тобі не буде жалко, що тут буде гарне життя, твої товариші будуть трактористами і комбайнерами, а ти будеш пропадати на дальнім Востокі.” Я відповів: “Якщо є за що, то можуть мене судити. Я Сибіру не боюся, бо вже був в Росії і знаю як там живеться.” Підполковник більше не говорив нічого і вийшов з канцелярії. Тоді Подрезов сказав до мене: “Ти чув Чопей, що сказав начальник.” Я відповів, що чув. Подрезов сказав, щоб я розказав про все, що він мене питав. Я відповів, що вже все розказав і може зі мною робити, що хоче. Все, що я говорив на слідстві, Подрезов писав. Відтак він

покликав дижурного і казав, щоб запровадив мене назад до камери. Того самого дня Подрезов знову покликав мене на слідство. Тут він попросив мене сідати, а сам тимчасом щось писав. Опісля звернувся до мене і запитав, що він має зі мною зробити. Я відповів, нехай робить що хоче.

Подрезов: “Ти хочеш йти додому?”

Я: “Ні, я не хочу йти додому. Коли маєте мене за що судити, то судіть.”

Подрезов: “Ні, я тебе судити не буду. Я хочу тебе відпустити додому, але за це, що я пущу тебе додому і за це, що ти ходив зі зброєю ти мусиш нам відплатитися.”

Я запитав його, як я маю за це відплачуватися. Тоді Подрезов сказав, що коли я буду вдома, то маю слідити за “бандитами”. Відтак він списав мою автобіографію. Коли скінчив писати, казав, щоб я написав заяву, що буду слідити за “бандитами”. Я відповів, що не знаю, як маю писати. Тоді він почав диктувати мені зміст заяви, а я писав. Заява була такого змісту:

“В мене є мама Чопей Надія і сестра Анна з 1937 р. Я, Чопей Михайло, уроджений в с. Носові, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., зобов'язуюся слідити за всіма бандитами, за Юнаками і за тими господрями, до яких заходять бандити. Де я з бандитами стрінуся і що про них розвідаю, то розкажу органам МГБ.”

Під заявою я підписався і поставив дату дня. Було це 10/5.1948 р. Тоді Подрезов запитав, яке дати мені псевдо. Я сказав, що нехай дає, яке хоче. Подрезов хвилинку подумав і відтак сказав, що я буду мати псевдо “Дмитро”. Він казав, щоб цим псевдом я підписував всі доноси, які буду подавати до нього на папері. Він говорив, що коли б навіть і така записка попала до рук повстанців, то вони не будуть знати хто її писав. Казав, що таку записку буду міг дати майорові Биченку, або Мішагіну. Крім цього, якщо і хтось другий звернувся до мене по цьому псевді, то йому я також мав про все говорити. Він говорив так: “До с. Носова часто приїздить Биченко, Мішагін і я. В селі ми будемо робити по господарях ревізії і там зайдемо [те]ж до тебе. Хто скаже твоє псевдо, то цьому ти можеш дати ту записку. Якщо ти будеш добре працювати, то ми заобеспечимо тебе і твою родину. Ти вечором йди в село і сліди чи там ходить Комарницький Євген та його сестра Явдоха, прислухайся між молодими хлопцями і дівчатами про що вони говорять. Може вони щось будуть говорити про бандитів. Коли сподієшся, що до когось заходять бандити, то вечором заглядай там попід вікна. Ти старайся все ходити зі своїми ровесниками. Уважай, може котрісь з твоїх товаришів будуть щось говорити між собою на

боці. Коли б ти запримітив, що вони між собою щось говорять, а відтак кудись пішли, ти старайся незаметно піти за ними і прослідити з ким вони стрінуться. Якщо ти розвідав де перебувають бандити, то негайно зайди в мою канцелярію на МГБ. Коли б мене тут не було, то негайно запитай дижурного де живе майор Биченко, або нач. Святенко. Коли будеш заходити на МГБ, то уважай, щоб тебе ніхто не бачив. Скорше на дорозі розглянься, а відтак коли не будеш бачити нікого з цивільних, то заходи на МГБ. Про це, що ти погодився з нами співпрацювати, не сміє ніхто знати. Якщо б про це хтось знав, то ми тебе засудимо або бандьори вб'ють." На тому Подрезов закінчив зі мною говорити, покликав дижурного, яким в той час був Ванька, родом з с. Голгіч, і казав звільнити мене з тюрми. Я ще того самого дня повернув додому.

Вдома я нічого не бачив і нічого не прослідив.

В Зелені свята 1948 р. в с. Носові були більшовики. До мене прийшов участковий МВД Гладун (він мене знав ще від того часу, як я працював на МВД). Я поставив горілки та закуски, а відтак він сказав, щоб я їхав разом з ним до с. Гнильча. Я погодився і поїхав. З с. Гнильча більшовики поїхали до с. Пановичі, Середнє і Завалів. В усіх згаданих селах я був разом з більшовиками. В тих селах більшовики поскидали хрести з могил та шукали за листівками, які в той час були розкинені.

Заввага:

Весною 1948 р. об'єкта більшовики зловили з пістолем і забрали на МГБ, звідки протягом тижня звільнили додому.

В Зелені свята 1948 р. білим днем їздив з більшовиками з МВД по сс. Гнильчу, Пановичах, Середньому і Завалові. Тут населення почало кричати, що він знається з більшовиками. Рівнож після виходу з тюрми він часто ходив вечорами в село і слідив за молодими хлопцями, які прихильно ставляться до нашого руху.

Дня 24/7. 1948 р.

28/2

* * *

№ 169/XXIV-30

Протокол допиту Євгена Миколайовича Калана

Р. 31

Справа ч.: .../48

Калан Євген

С/о РО МГБ.

Підгайці, дня 18/7.1948 р.

Протокол допиту.

Калан Євген Миколайович, уродився 1930 р. в с. Носові, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., українець, вільний, освіта – 4 кл. НШ., син рільника.
С/о РО МГБ від весни 1948 р.

Я, Калан Євген, син Миколи та Юлії, з дому Бзова, уродився в сім'ї селян бідняків. Батьки мої посідали лише один гектар поля. В батьків я був лише один. На сьомому році життя родичі післали мене до школи в родинному селі, де я покінчив чотири класи. Дальше я помагав батькам на господарстві.

В 1943 р. я був членом Самоосвітнього гуртка, де ми вивчали історію України, Географію України, а також вивчали стрілецький впоряд з дерев'яним крісом. Під час німецької окупації я цілий час ходив до шевця на науку.

З приходом більшовиків в 1944 р. я жив при родичах і помагав їм на господарстві. В тому часі я почав ходити по других селах до дівчат і тут зазізнався з місцевими хлопцями.

Літом 1947 р. до мого села прийшов Шпачинський Михайло з с. Бокова. Я з ним зазізнався, а відтак договорився, що він дасть мені два кріси і пістоль, а я йому ровер. Того самого дня я стрінув Чопей Михайла і сказав йому, щоби йшов зі мною до с. Бокова, де від Шпачинського дістанемо зброю. Перед вечором ми всі три пішли до с. Бокова і тут Шпачинський дав мені два німецьких кріси і пістоль сімку. Відтак ми всі три вернули назад до с. Носова, бо я обіцяв Шпачинському дати ровер. Ввечері ми перебралися, взяли кріси і пішли по ровер до Бзової Ольги. Про це, що там є ровер, я довідався від хлопця, який в ньой

служив. На подвір'ї Бзової Ольги я почав шукати за драбиною, щоб вилізти на стрих. В той час в селі почали дуже брехати собаки, ми настрашилися і повернули додому. Опісля я думав піти по ровер на хутір Діброва, коло с. Гнильча, до Борецького Миколи. Одначе я довідався, що там більшовики дуже часто роблять засідки і не ходив.

Одного разу я стрінувся з Вітенком Богданом і почав з ним говорити про різного рода справи. Відтак Вітемок сказав до мене: “Чому ти не можеш постаратися ровера. Ти піди десь на чужі села і забери, а я його переложу і будемо їздити.”

В день Завалівського празнику (на свято літнього Миколая) я пішов до с. Завалова і там стрінувся з Дроняк Володимиром. Я почав з ним говорити про всякі справи, а відтак запитав чи в с. Завалові не можна десь стягнути ровер. Дроняк сказав мені, що один чоловік має ровер, але хоче за нього 1000 крб. Я відповів, що грошей не маю, а ровер хочу забрати десь без грошей. Тоді Дроняк сказав, щоб я йшов до нього на празник, а опісля якось зробимо з ровером. В нього я пообідав, а відтак ми оба пішли до с. Носова. Я запровадив його до себе додому і почав частувати горілкою. При горілці Дроняк сказав мені, що в його нерідної сестри є ровер, який можемо забрати без грошей. Відтак він запитав мене чи в мене є зброя. Я сказав, що маю одного кріса і втинок. Тоді Дроняк сказав, щоб я дав йому втинок, то він покаже мені в кого є ровер і допоможе його забрати. Я рішив таки того дня піти забрати ровер. Перед вечором я перебрався по військовому (сині райтки, зелена рубашка і пілотка), забрав зброю і оба пішли на хутір Корчунок, коло с. Завалова, по ровер. Дроняк запровадив мене до Білецького Євгена і сказав, що в нього є ровер. Тоді я зайшов в хату і запитав господаря чи тут мешкає Білецький. Господар відповів, що так. Я запитав його чи в нього є ровер. Господар відповів, що є, але зіпсутий. Тоді я сказав, що це нічого і нехай він дає ровер, бо нам потрібно їхати. Господар на це не відповів нічого, пішов до комори, витягнув ровер і передав мені, а я подав через поріг Дронякові. Він забрав ровер і потягнув в сад. Я зараз за ним пішов в сад. Тут я забрав ровер, а йому дав втинок, з якого він зараз вистрілив два рази. Відтак я сів на раму, а Дроняк на сідло і ми разом поїхали в напрямі с. Носова. Я в той час ще не вмів їхати ровером. З половини дороги Дроняк з втинком повернув до с. Завалова, а я пішов додому. В с. Носові я зтягнув ровер до Вітенка Богдана, який знав про це, що я ровер зрабував і зараз попереминював в ньому деякі частини. На ньому ми з Вітенком їздили спільно.

По деякому часі про це, що я зрабував ровер довідалися повстанці. Одного разу вони стрінулися зі мною і казали, щоб я звернув

ровер господареві і перепросив його за те, що я з ним так поступив. Я пообіцяв, що зроблю так, як вони мені говорили. Зараз другого дня я пішов до Вітенка і сказав йому, щоб він віддав мені ровер, бо повстанці вже прикликали мене за нього і казали, щоб я звернув ровер господареві. Вітенок на мене накричав і сказав, що ровера не віддає. Я йому не міг нічого зробити, бо він за мене старший і ровер залишився в нього і до сьогодні він на ньому їздить.

Восені 1947 р. до мене прийшов Гуда Іван (родом з с. Бокова. Він в тому часі ходив з більшовиками) з більшовиками. Більшовики обступили мою хату, а до середини прийшов Гуда з одним більшовиком. Тут він звернувся до мене і сказав: "Слухай Калан, в тебе є два кріси і пістоль сімки. Ти це все здай. Я знаю, що ти маєш зброю, бо забрав від Шпачинського з с. Бокова." Тоді я сказав, що його, ані Шпачинського не знаю і ніякої зброї від нього не брав. Відтак до хати прийшов ще один більшовик і перепровадив тут стислу ревізію. Крісів я вже в той час не мав, бо їх відібрали від мене повстанці. При ревізії більшовики знайшли в мене портрет Степана Бандери і синьо-жовту опаску (таку, як носила укр. міліція в 1941 р.), які були заховані на хаті в стрісі. Більшовики принесли це до хати і питали мене, що це таке і хто там заховав. Я відповів, що не знаю хто це там заховав, бо в стрісі міг хто-небудь заховати, а мені про це не голосив. Відтак більшовики списали акт на це, що знайшли в мене, мене арештували і забрали на гарнізон до с. Завалова. Подорозі більшовики дальше питали мене де я заховав кріси. Я відповів, що крісів не мав і нігде не заховував.

На гарнізоні в с. Завалові більшовики замкнули мене до якоїсь стайні, де я просидів від рана до 15-ої години. Тоді до мене прийшов якийсь більшовик і дальше питав де я заховав кріси. Я дальше гогорив, що крісів не мав і нігде їх не ховав. Тоді цей більшовик сказав мені вставати і відпустив мене додому.

Зимою 1948 р. до с. Носова до своєї родини приїхав Демчишин Василь і Юркевич Богдан з с. Литвинова. Я з ними стрінувся і почав говорити. При цьому Демчишин запитав мене чи я не міг би пошукати для нього якоїсь зброї. Я відповів, що наразі маю тільки один пістоль, при чому запитав його за набоями до сімки. Демчишин сказав, що постарається мені набоїв і принесе.

Перед Великодним[и] святами до с. Носова знову прийшов Демчишин і зайшов до Чопей Михайла. З ним був ще якийсь його товариш Іван. Демчишин сказав мені, що приніс для мене 12 набоїв до сімки, за які вимагав від мене пістоля. Я, щоб забрати набої, пообіцяв йому, що розстараюся для нього якогось пістоля. Одначе він хотів, щоб я дав йому свій пістоль, то він дасть мені набої. Відтак

сказав, щоб я дав йому на час цівку від свого пістоля, то він буде певний, що я постараюся і для нього пістоля. Тоді я дав йому цівку від свого пістоля, а від нього забрав набої.

Третього дня Великодних свят 1948 р. я поїхав ровером до с. Литвинова. Тут я заїхав до Юркевич Богдана і питаю за Демчишин Василем, або його товаришем Іваном. Богдан сказав мені, що вони пішли до церкви в с. Рудниках. Тоді я сів на ровер і поїхав до с. Рудник, і пішли далше. Далше Биченко запитав в котрого з нас при ревізії забрали погони. (Вдійсності з нас ніхто не мав погонів і більшовики від нікого їх не забрали.) Коли Биченко запитав про погони, ніхто з нас не відзивався. Тоді він покликав якогось бійця і запитав його в кого забрали погони. Цей більшовик почав приглядатися до кожного зокрема, а відтак показав на мене і сказав, що я мав погони. Тоді я став оправдуватися, що погонів не мав і він їх від мене не забрав. Відтак Биченко списав все, що в мене при ревізії знайшли і казав мені підписатися. Я підписався. Тоді Биченко почав те саме питати Чопея. Рівнож питаю чи Плескун був тоді з нами, як ми знайшли пістоль. Я відповів, що Плескуна ми стрінули подорозі під с. Рудниками і пістоль ми вже тоді мали. Коли Биченко нас всіх перепитав, казав більшовикам, щоб пов'язали нам руки і запровадили до автомашини. З нами сіло на автомашину кільканадцять більшовиків і ми поїхали через с. Литвинів до с. Рудник. Тут кількох бійців з майором Биченком пішли на хутір Гулак, а кількох більшовиків далше поїхали з нами до Підгаєць, де завезли нас на МГБ. На МГБ на с поодиночко розмістили по камерах.

Другого дня рано мене покликав на слідство ст. лейт. Подрезов (середнього росту, обличчя подовгасте, худе, блондин, очі сиві, ніс довгий, горбатий, при говоренні не вимовляє букви "р"). В канцелярії він попросив мене сідати, а відтак запитав за що я сюди попав. Йому я почав оповідати це саме, що вже скорше говорив на слідстві нач. гарнізону і майорові Биченку. Далше Подрезов запитав хто мене втягнув до організації "Юнацтво". Я відповів, що мене до організації ніхто не втягав і про неї я нічого не знаю. Те саме питання Подрезов ставив кілька разів. Я відповідав йому все однаково. Подрезов страшив мене бійкою і далше питаю хто дав мені пістоль і котрі "бандити" посилали мене на розвідку. Я відповів, що пістоль знайшов, а на розвідку мене ніхто не посилав. Тоді Подрезов казав сісти мені на край крісла, ноги випрямити, а руки поставити на коліна. Коли я так сидів, він далше питаю хто дав мені пістоль і хто втягнув мене до організації. Я відповідав йому одне і те саме. В такій поставі, як Подрезов каза[в] мені сидіти, я довго не міг видержати і почав слабнути, а відтак зомлів. Тоді Подрезов підняв мене зі землі і скоро почав

питати, хто дав мені пістоль, хто втягнув мене до Юнацтва, яке мое псевдо в організації та хто посилав мене на розвідку. Ті питання Подрезов ставив мені кілька разів. Я все давав одну і ту саму відповідь.

На слідство Подрезов кликав мене сім разів. На кожному з них він питав мене одне і те саме, лише на четвертому слідстві він запитав мене де ці кріси, по які приходив до мене Гуда Іван. Я відповів, що Гуда не давав мені жодних крісів і я про них нічого не знаю. Подрезов ставив мені одні і ті самі питання кілька разів, але я до крісів не признавався.

На сьомому слідстві Подрезов питав мене те саме, що і попередньо. Я так само відповідав. Тоді він сів собі коло мене і запитав: “Ти знаєш Комарницького Євгена?” Я відповів, що не знаю, бо він за німців мешкав далеко від мене і я його мало коли бачив, а від коли до нас прийшла ЧА, то я його взагалі не бачив. Тоді Подрезов сказав до мене: “Слухай Калан. Чого ти боїшся тих кількох бандитів. Їх вже нема чого боятися. Ми завоювали півсвіта, а вневдовзі поб’ємо Англію і Америку, а тоді проти нас не буде ніхто виступати. Ти Калан розкажи все по-чесному. Бандитів ти не бійся. Ми зараз дамо в кожне село гарнізон по 20 бійців і всі бандити з голоду погинуть. Ну скажи Євген де ті кріси і хто тобі дав пістоль?” Я відповів на це так само, як і попередньо. Тоді Подрезов почав даліше говорити: “Слухай Калан, я тебе відпущу додому, але ти маєш мені слідити де заходять бандити на вечерю, хто їм пере білля, де вони переховуються, хто з ними в’яжеться, чи молоді хлопці, чи старші, куди вони ходять, котрими дорогами та скільки їх йде разом. Ну як Євген, погодишся слідити за бандитами?” Я відповів, що погоджуся. Тоді Подрезов сказав: “Коли ти годишся, то я напишу заяву, а ти підпишеш.” Опісля він списав скільки в мого батька поля, скільки років має батько та мама та хто ще крім мене живе при родичах. На всі ці питання я давав йому відповідь. Відтак він написав заяву і сказав до мене: “Я написав тут для тебе заяву, яку перечитаю тобі, а ти на ній розпишешся.” Тоді він почав читати заяву. Коли перечитав, я підписався на ній. Заява була приблизно такого змісту: *“Я, Калан Євген Миколайович, годжуся доносити на МГБ про всіх бандитів: де вони скриваються, де заходять їсти і хто з ними в’яжеться з пацанів.”* Даліше Подрезов почав пояснювати мені в який спосіб я маю слідити. Він говорив, щоб я прослідив в с. Носові до кого повстанці заходять на вечерю, в кого вони перебувають та хто з молодих хлопців з ними в’яжеться. Все, що розвідаю, я мав подавати на МГБ до його канцелярії. Я пообіцяв йому, що буду слідити. На цьому ми розмову покінчили, Подрезов покликав дижурного і сказав йому, щоб видав мої речі і пустив мене додому.

Заввага:

На слідстві об'єкт не признавався до агентурного псевда, хоча слідчий спеціально питав його про це. Він не хотів широко розказати про інструктаж та про свою роботу після виходу з тюрми.

Згаданий об'єкт в 1947 р. на марку повстанців забрав ровер в Білецького Євгена в с. Завалові. Повстанці йому припоручили звернути ровер і перепросити господаря. Він пообіцяв це зробити, однак пізніше знехтував собі це і ровера не звернув.

Під час Великодних свят в 1948 р. його більшовики зловили з пістолем і протягом тижня відпустили додому. Тоді повстанці попередили його, щоб він вечором не ходив нікуди по селі. Він однак не слухав повстанців, а кожного вечора ходив по селі, заходив між молодь і заводив п'ятику. Це почало кидати на нього підозріння, що більшовики спеціально пустили його з тюрми і наказали слідити за молодими хлопцями. Дня 18/7.1948 р., коли об'єкт ходив п'яний по дорозі, повстанці його арештували і забрали на слідство.

Дня 24/7.1948 р.

28/2

* * *

№ 170/XXIV-31

Протокол допиту Антона Федоровича Захарія

Р. 31

Справа ч.: .../48

Захарій Антін

С/о РО МГБ

Підгайці, дня 4/8. 1948 р.

Протокол допиту.

Захарій Антін Федорович, уродився 1888 р. в с. Божикові, Підгаєцького р-ну, Тернопільської обл., українець, освіта – 4 кл. НШ., військовий, жонатий, коваль (голова с/ради).
С/о РО МГБ від 1944 р.

Я, Захарій Антін, син Федора і Дарії, з дому Качуровська, уродився в сім'ї селян середняків. Батьки мали сім моргів поля. Моя рідня складалася з вісім осіб, а саме: батьки, сестра Анна, брат Іван, Петро, Андрій, Володимир і я. На сьомому році життя родичі післали мене до школи в родинному селі, де я закінчив чотири класи. Зараз після закінчення навчання я почав працювати на гостинці. Незадовго почали будувати залізничу дорогу з Підгаєць до Бережан і я нанявся до цієї роботи. Тут я працював один рік, а відтак батько післав мене на науку до коваля в м. Бережанах, де вчився два роки. Коли я міг вже самостійно працювати, повернув додому. Однак я не мав за що купити собі ковальського начиння. Тоді я постановив поїхати до м. Тшебіня [Тремблін] і там нанятися до роботи у фабриці олова і цинку. В цій фабриці я працював п'ять місяців. В тому часі почалася австро-російська війна і я повернув додому. Зараз з початку війни Австрія проголосила загальну мобілізацію і мене забрали з дому до війська.

Військовий вишкіл я переходив в м. Неричигаз на Мадярщині, а відтак перейшов на Чехи до м. Оломудзу [Оломоуц], де доглядав коней. В 1916 р. я став фірманом[м] в генерала Мергальт Ерета. Сам він мешкав у Відні та відповідав за випас і виховання коней. Коло цього генерала я був аж до розвалу австрійської імперії в 1918 р.

Тоді я повернув до родинного села, знайшов собі вдовицю Гайдукевич Євгенію і на ній оженився. Вдома коло жінки я перебув всього три тижні, а відтак пішов до запасного коша УГА в Бережанах, де став шефом кузні.

В УГА я цілий час був в запасному коші і на жодних фронтах не був. Коли УГА під напором польської армії відступила за Збруч під Вапнярку, я дезертирував і ночами за тиждень повернув додому. Тут я став господарити: відбудував господарські будинки та опрацював поле, яке через війну стояло облогом. Коли я привів вже господарку до порядку, постарався ковальського начиння і став працювати ковалем.

Я з жінкою дітей не мав, тільки в неї був один син і ми надіялись, хоча він буде доглядати нас на старість. Одначе, коли він оженився, прожив коло нас два роки, а відтак від нас відділювався і почав самостійно господарити. Тоді я рішив поїхати до Франції на заробітки.

В 1938 р. я поїхав до Франції. Рівнож сюди я старався стягнути і свою жінку. Коли мені це не вдалося, я повернув додому. Опісля в 1939 році я думав їхати разом з жінкою ще раз до Франції. Одначе в той час вибухла польсько-німецька війна і [я] залишився вдома.

Під час першої більшовицької окупації я працював вдома на господарстві і не брав нігде жодної участі. Так само жодної участі в житті села я не брав і за німецької окупації.

З приходом більшовиків в 1944 р. до с. Божикова приїхав майор воєнної частини, який відповідав за будову залізничного моста в Глухій Долині, коло с. Жонівки [Жолнівка]. Він скликав людей на збори і тоді мене вибрали головою с/ради. Цей майор сказав мені, щоб другого дня я поїхав до Підгаєць і там зголосився до РВК.

Другого дня я поїхав до р-ну, де застав голів с/рад з інших сіл району, які приїхали на нараду. Головою РВК в той час був Рибальченко, який був головою РВК в Підгайцях ще за першої більшовицької окупації. На нараді він сказав, щоб давати людей до праці на залізну дорогу та заповів слідууючу нараду. Після наради я повернув додому.

На другій нараді, яка відбулася за тиждень, Рибальченко сказав встановити сільську адміністрацію і подати списки населення.

В місяці березні 1945 р. в нашому селі була облава, під час якої більшовики вбили Марушак Василя – “Хмару”. Тоді я поїхав до р-ну і зголосив про цей випадок секретареві РВК Громосякові, який сказав мені, щоб з цим звернутися на НКГБ. Доперва тоді я вперше довідався, що в Підгайцях є вже НКГБ. Після наради я з Громосяком вийшов на двір. В той час надійшов нач. НКВД майор Ступак (про це, що він нач. НКВД і так називається сказав мені Громосяк). Він був

високого росту, обличчя подовгасте, худе, блондин, ніс довгий, горбатий. Громосяк здержав його і сказав, що голова с/ради з с. Божикова хоче щось з ним говорити. Тоді я привитався з ним і сказав: “Я хочу зголосити, що в моєму селі була стрілянина, під час якої вбили двох бандерівців. Я хочу знати, що зробити з трупами, які стоять на цьому подвір’ї, де їх постріляли.” Ступак сказав, щоб закопати їх там, де вони лежать. Я відповів, що господар не хоче погодитися, щоб їх закопати на його подвір’ї. Тоді Ступак сказав, щоб дати цьому господареві ці трупи в мішок і нехай він віднесе їх в ліс, або до ріки. Ступак наказував мен[і], щоб в моєму сел[і] не було такого випадку другий раз. Він казав, щоб я зараз повідомляв до нього, коли б заглянув десь в селі бандерівців. Відтак я попрощався зі Ступаком і Громосяком і від’їхав додому.

За тиждень часу я знову поїхав на сесію голів с/рад до р-ну. Тоді секретарка РВК вчитала мене, Думу з с. Мужилова, Фірман з с. Мозолівки, Перепелюк з с. Телячого і Дубаса з с. Сільця Підгаєцького. Всіх вищевислених вона покликала на другий поверх. Тут на коридорі вона нас задержала і по одному посилала [до] однієї канцелярії. Першим пішов Дума, відтак Фірман, а за ним я. В цій канцелярії я застав старшого о/у РО МГБ Іщенко. По привитанні він попросив мене сідати і запитав, як я називаюся. Я відповів. Тоді він почав до мене говорити: “Я покликав вас сюди на те, щоб ви розписалися, що будете чесно працювати для Рад. Союзу.” Відтак він взяв одну картку зпоміж тих, які стояли перед ним на [с]тол і почав читати. Вона була такого змісту: “*Заява. Голова с/ради Захарій Антін Федорович має викривати по с. Божиків всіх бандитів.*” Коли він скінчив читати, сказав мені підписатися. Я запитав його на що я маю підписатися. Тоді Іщенко сказав: “Ти маєш в своєму селі слідити де[]скриваються бандити, хто там скривається зі зброєю, коли переходять бандити через село, куди ідуть і скільки їх переходить. Якщо б бандити заквартирували в селі, то треба негайно повідомити на НКГБ. Треба слідити хто в селі збирає м’ясо, молоко, яйця, хліб, зерно, масло і т.п. Все, що розвідаєш даш знати до Іщенко на НКГБ. В селі бандити всьо збирають. Ти приглянься хто і до кого це все зносить. Матеріали будеш подавати кожної наради. Ну як, годишся?” Я відповів, що годжуся. Відтак він казав підписатися на цій картці, яку він скорше мені читав. Коли я підписався, Іщенко відпустив мене з цієї канцелярії і казав, що другим разом ширше поговоримо.

Коли я другий раз приїхав до р-ну на нараду, до цієї канцелярії, де відбувалася нарада, прийшов Іщенко і запитав мене, що чувати в с. Божикові. Я відповів, що спокійно. Відтак він відкликав мене набік і

почав говорити: “Ти скажеш директорові млина Гайдукевич Андрієві, щоб він дав мені те, що має дати. Ти Захарій сліди за бандитами де вони скриваються, в кого мають свої бункри, куди переходять та хто збирає для них харчі. Ти голова с/ради. Тобі можна зайти де лише захочеш. Коли побачиш десь на подвір’ї свіжий слід, що хтось туди заїхав або виїхав[, т]и можеш піти до цього господаря по якихось справах і при нагоді подивитися чи там когось нема. Рівнож розвідай в кого бандити забирають безроги та куди їх дають. Ввечері ти йди в село і[]стань собі десь за пліт. Тут тебе не буде ніхто бачити, а ти можеш обсервувати кожен рух. Так ти будеш міг бачити чи хтось не несе молока, хліб, зерно і т.п. та до кого він це заносить. Рівнож треба довідатися хто в селі збирає гроші. Щоб ти міг скоро про все мене повідомити, ти підбери собі якогось молодого десятника, або сталого дижурного, яким ти міг би передати до мене лист.” На тому ми розмову закінчили і розійшлися.

Другого дня я стрінув коло церкви Гайдукевич Андрія і сказав йому, що Іщенко переказував до нього. Тоді Гайдукевич сказав до мене: “Ви Захарій, коли будете їхати до р-ну на нараду вступите до мене і я щось передам до Іщенка.[”]

Слідуючої суботи, коли я їхав до р-ну на нараду, поступив до млина, де стрінув Гайдукевича (він був директором млина). Я сказав йому, щоб він дав те, що мав передати для Іщенка. Гайдукевич сказав піти до його дому і там жінка полагодиць цю справу. З млина я пішов на с. Волощину до жінки Гайдукевича, яка передала до Іщенка листа, хліб і півлітри горілки.

В Підгайцях я зайшов до помешкання Іщенка. Одначе тут не застав нікого і всі ці речі залишив в кухні, а сам пішов на нараду. Подорозі я стрінув Іщенка і сказав йому, що Гайдукевич щось для нього передав і я оставив в кухні. Більше з Іщенко я нічого не говорив, бо він кудись спішився. Іщенкові я не подав жодних матеріалів ані разу.

Весною 1946 р. Іщенко з Підгаєцького р-ну від’їхав, а на його місце приїхав лейтенант Суханов. Він рівнож казав мені слідити за повстанцями. Одначе я йому так само не подав жодних матеріалів.

Після виборів до Верховної Ради 1946 р. з с. Божикова до р-ну втік Щур Федір, його жінка Ксенька і дочка Стефка. Вони одні на ціле село ходили до голосування. В р-ні вони розказали все, що тільки знали про с. Божиків.

Приблизно в місяці червні 1946 р. секретар с/ради сказав мені, що в канцелярії був нач. НКВД Юрієв і питав за Ільків Іваном, Гловіцкою Анною і Скасків Марією. З канцелярії я пішов до Ільків Івана, який в той час справляв на подвір’ї дерево на хату. Я привитався з ним і сказав,

що за ним питають більшовики. Тоді Ільків сказав: “Я думав будувати хату, а зараз мушу покидати роботу і критися.” Я почав його потішати і сказав: “Ти хату будуй. В тебе жінка і діти, то де вони подіються. Я можу зробити так, що за тобою більшовики питати не будуть.” Ільків хвилину подумав, а відтак сказав: “Робіть дідусю так, щоб було добре, але знайте, що я працюю для організації.” Я сказав йому, що можна працювати і на дві сторони, при чому навів йому приклад, що в державі навіть генерали є конфідентами і працюють на дві сторони. Я казав, що він може в селі все робити, що йому хтось приказує, тільки, щоб голосив про це мені. Ільків на це погодився, тільки просив мене, щоб про це ніхто не знав. Я запевнив його, що ніхто не буде знати, попрацював з ним і пішов.

Незадовго після розмови з Ільковим я поїхав до р-ну на нараду. Тут я стрінув нач. МГБ майора Хилобоченка і сказав йому, що я підшукав собі до помочі в агентурній роботі Ільків Івана. Хилобоченко занотував собі це прізвище і сказав до мене: “Уважайте голова, щоб у вашому селі був порядок.” Тут ми більше нічого не говорили, бо було багато людей, попрощалися і розійшлися.

Повернувши додому я сказав Ільковому, що його вже ніхто не буде чіпати і він може жити собі спокійно, а мені щоб тільки голосив хто приходить до села і до кого заходить.

Літом 1946 р. Суханова арештували за це, що він за хабарі звільняв арештованих, а на його місце прийшов кап. Шинкаренко. Одного дня він прийшов до канцелярії с/ради і питав мене чи я знаю де скривається Сивак Ілярій, Зінь Іван і Мандач Іван. Я відповів йому, що не знаю де вони скриваються. Шинкаренко казав, щоб я їх прослідив, а все що розвідаю зголосити до нього на гарнізон в с. Литвинові. Я пообіцяв йому, що буду слідити і на тому ми розійшлися.

Ількового Івана я посилав три рази подивитися під вікна деяких господарів чи там нема повстанців. Перший раз я посилав його на вулицю т.зв. Коршмівська до Зінь Олекси, Легкої Теклі і Гурського Миколи. Я того вечора йшов від директора млина Бадрана Івана і бачив на подвір[']ях вицезгаданих господарів якихось хлопців. Я точно не знав хто це був і тому посилав Ількового, щоб він подивився. Коли Ільків повернув назад до мене, сказав, що там нема нікого. Другий раз я посилав його осінню 1947 р. в Скаскову вулицю до Леськів Пилипа, Скасків Фрузини, Бобика Івана, Зінь Олекси, Скасків Марії, Гайдукевич Олекси і Скасків Корнелька. Я знав, що там часто колись квартирували повстанці і хотів знати чи їх зараз там нема. За кільканадцять хвилин Ільків повернув з цієї вулиці і сказав, що там нікого не бачив і ніхто не квартирує.

Третій раз я посилав Ількового на вулицю т.зв. Криві. Одначе і тут він не бачив нікого.

Заввага:

Згаданого об'єкта сипав на слідстві а/резидент Гайдукевич Андрій, якому о/у РО МГБ Іщенко сказав, що може всякі матеріали подавати чере[з] Захарій Антона. Крім цього він мав настільки довір[']я у всіх о/у РО МГБ, що за яким арештованим він вставився, так зараз його звільняли з тюрми. Рівнож, коли органи СБ забрали на слідство с/о Ільків Івана, то він зізнав, що його до агентурної роботи завербував Захарій Антін. Одначе помимо таких даних об'єкт вповні не розкрив себе. Він цілий час говорив, що хоча стрічався зі всіми оперуполномоченими РО МГБ, які працювали на цьому участку, але їм матеріалів не подавав жодних. Це знову було неоднозгідно із зізнанням с/о Ільків Івана. Тоді слідчий поставив об'єктові питання чому він посилав Ількового на розвідку до згаданих в протоколі господарів. На це питання об'єкт відповів: "Я знав, що до тих господарів колись заходили повстанці і думав, що коли вони й зараз там є, то треба розставити стійки, щоб більшовики їх не побили." Коли слідчий сказав, що він говорить неправду, об'єкт почав крутити, що він хотів йти там на кавалерку, тільки боявся, щоб не було повстанців, або більшовиків і тому посилав туди Ількового. Коли до об'єкта застосовано метод фізичного примусу, він почав симулювати і взагалі відмовився говорити. Таким чином протокол лишився невичерпаний і покручений.

Дня 11/8.1948 р.

28/2

* * *

XXV. ПОЧАЇВСЬКИЙ РАЙОН

№ 171/XXV-1

Протокол допиту Григорія Івановича Валігури

Р-31

Справа ч : ...

Валігур Григорій

с/о МВД – “ЖУК”

Р-н Почаїв

Дня, 3.11.1947 р

ПРОТОКОЛ ДОПИТУ

Валігур Григорій, син Івана, ур. 1924 р. в с. Валігури, Почаївського р-ну, Тернопільської області, українець, 2 кл. нар. школи, рільник / електромонтер, нежонатий.

С/о МВД – “Жук” від м-ця червня 1947 р.

Я, Валігур Григорій, син Івана, ур. 1924 р. в с. Валігури, Почаївського р-ну, Тернопільської області.

До школи не ходив, а вчився по десятихатках у своєму селі та дістав свідоцтво з закінченням 2 кл. нар. школи. Після закінчення науки, лишаюся при батьках та пасу худобу свою та чужу.

В 1939 р., під час першої більшовицької окупації, працював вдома на господарстві аж до приходу німців у 1941 р.

Під час німецької окупації був у Німеччині на роботі. Там працював електромонтером до 1944 р.

В 1944 р. німці забрали на копання окопів у Польщу. Окопи копали біля м. Кракова. На цій роботі був два тижні, а опісля втік ще з двома поляками у с. Вендзін. В тому селі був два тижні. В цьому часі німці відступили з цього села, а прийшли більшовики. Після приходу більшовиків у це село, я почав діставатися додому.

По дорозі додому, більшовики зловили і завезли в м. Перемишль до лагера. Там пробув два тижні, а опісля перевезли під охороною до м. Мостиць [Мостиськ], де знову забрали у лагерь. В м. Мостиць

[Мостиська] МВД перевело допит зі всіх тих, що половили. На допитах питали: де був, що робив, чи добровільно сам поїхав у Німеччину на роботу. Після перевірки нас всіх перевели в м. Дрогобич, де знову МВД перевіряло і питали це саме, що й в м. Мостиць [Мостиська]. При цьому говорили, що підемо всі в Червону Армію.

З Дрогобича перевезли нас в м. Кангур, (Молотовська область) й забрали зразу у лагерь, де сиділи три дні. Після цього нас обмундирували і забрали в “истребительний батальон”, а опісля забрали в ЧА, де був до 1947 р.

Дня, 17.3.1947 р. прибув з ЧА додому.

Дня, 25.3.1947 р. пішов у район і зголосився на воєнкомат, де заєрестрували і відпустили додому.

В місяці червні 1947 р. о/у МВД Биченко покликав мене до канцелярії с/ради та відібрав документи й сказав: “ти є арештований”. Тоді почав мене допитувати: що робив за німецької окупації, коли поїхав у Німеччину на роботу, що робив у Німеччині, коли повернув з армії. Про це все я йому розказував. Коли довідався про все, тоді сказав: “Як ти міг працювати для німців, то й треба і для нас працювати”. Тоді я запитав, що я маю робити. Биченко сказав: “Треба мені доносити все про бандитів, а саме: коли приходять до села, і хто приходить, чи ти їх знаєш, з якого села, як називаються, до кого заходять, хто мав з ними зв’язок, яку мають зброю, коли будуть збирати гроші зі селян, збіжжя та довідатися, де будуть зсипати те збіжжя”. Це все мав подавати писемно, або усно коли прибуде Биченко в село. А коли б мене не було вдома, як прибуде Биченко в село, то мав писати записку і залишити в умовленому місці. “Коли ти не погодишся мені доносити, то тебе і матір вивеземо на Сибір, тому що брат і батько твій були в бандитах, а тебе ми знищимо, як тільки не будеш працювати для рад. влади” – сказав Биченко. Я боявся, щоб не вивезли на Сибір, і погодився на співпрацю.

Тоді Биченко сказав, щоб записку, яку буду писати до нього, підписувати кличкою “Жук” і класти під куфром в с/раді. Звідти мав забирати цю записку він сам.

Через два тижні я стрінувся з Биченком на хут. Круки, якому зголосив, що бачив, як переходили 4-ох повстанців, але я їх не знаю. Більше нічого не сказав, бо не міг розвідати нічого. На цій стрічі Биченко вказав мені людей, до яких я мав заходити і там вести розвідку, чи хто туди не приходить нічю, а саме: Корицький Пилип, Мацюк Устя. До них мав заходити на вечорниці і довго сидіти, щоб довідатися докладно, чи не підходять туди “бандити”. Також мав ходити на вечорниці до Березій Надьки зі с. Ст. Почаєва та розві-

дувати, чи не заходять туди повстанці. Крім цього мав ще розвідати, чи приходить в с. Валігури слідуючи повстанці: Любчик Петро, Мільнічук Григорій.

Другу стрічу мав дня 28.8.1947 р. в себе вдома. На цій стрічі сказав Биченкові, що бачився з повстанцями і говорив, а саме: Мудриком К. – “Шаг” та ще з двома, однак я їх не знаю, бо вони не підходили до мене.

На цій стрічі Биченко дав мені це саме завдання, – слідити за цими самими. При цьому я просив Биченка, щоб він дав мені пістоля, то, коли стрінуся з повстанцями, то уб’ю одного, або скільки вдасться. На це Биченко сказав: “коли ти хочеш пістоля, то поїдемо в район, а там може дістанеш”. Зараз цього самого ж дня, поїхали в район і зайшли в канцелярію лейт. Карандашова. Тут Биченко щось поговорив з лейт. Карандашовим і тоді він сказав, що дасть мені пістоля, тільки ним мав убити Любчика, або Мільнічука. Я на це погодився та сказав, що при перші[й] стрічі з котрим-небудь, уб’ю. Тоді Карандашов дав мені пістоля “ТТ”, запасну диску і 18 набоїв. З тим пістолем повернув до свого села.

Дня 9.10.1947 р. пішов на вечорниці в с. Комарівку. Зайшов до однієї хати, де посидів до 12-ї години ночі. В цю хату прийшло двох невідомих озброєних людей, які запитали господаря, що це за хлопець у вас в хаті є. Господар відповів, що прийшов на вечорниці зі с. Валігур. Тоді один з невідомих почав грозити мені, чому я так довго сиджу на вечорницях. Я довго не роздумував, витягнув з кишені пістоля та крикнув: “руки вгору” і невідомі вхопили за зброю. Я в цей час вистрілив і почав утікати з хати. Один із невідомих почав по мені стріляти. Я вискочив на двір й ще раз вистрілив вгору, щоб дати знати на станицю стрелків, які стояли в цьому селі, та почав утікати в їхній напрям. Зараз же зі стрелками прийшов до тієї хати, де був на вечорницях, але не застали вже нікого. Цієї ночі додому вже не йшов, а почував на станиці стрелків.

Крім цього, що подав на протоколи, більше нічого не зробив по сьогоднішній день.

38.

* * *

№ 172/XXV-2

Протокол допиту Ігнатія Петровича Трачука

Р. 31

Справа ч.: ...

Р-н В. Дедеркали

Трачук Ігнатій

С/о МВД – “Іванчук Кость”

Р-н Почаїв.

Дня, 13.11.1947 р.

ПРОТОКОЛ ДОПИТУ.

Трачук Ігнатій, син Петра і Сяньки Січковської, ур. 1902 р. на придмісті Ляшуки, Крем'янецького р-ну, Тернопільської області, українець, неграмотний, сторож лісу, жонатий, військовий, замешкалий в с. Фільварки, В. Дедеркальського р-ну, Т/о.
С/о РО МВД – “Іванчук Кость”.

Я, Трачук Ігнатій, син Петра і Сяньки Січковської, ур. 1902 р. на придмісті Ляшуки, Крем'янецького району, Тернопільської області. Дитячі роки провів при батьках. Коли мені було 15 років, я пішов на службу в с. Джугалі до Куцевич Грицька Антоновича, де був аж до 1921 р., працюючи при господарстві.

В 1921 р., коли забирали мій річник до війська, пішов і я, де був до м-ця грудня 1924 р. У війську я весь час служив при саперах. З війська я повернув у своє родинне село Ляшуки, де жив до 1931 р. В цьому році я пішов на службу в с. М. Фільварки (Дедеркальський район) до Кучерук Зоськи (донька Семена), в якій був до 1932 р.

В 1932 р. я оженився з Терновою Фількою з М. Фільварок. Після цього я почав працювати на трачці (різав доски) в лісі Фільвареччина. Там працював я до 1936 р. В цьому році я цю роботу залишив, а почав працювати при власній господарці. Працюючи на власній господарці, я прожив аж до 1938 р.

В цьому році мене обрали сторожом лісу Фільвареччина. Ним я був аж до приходу більшовиків у 1939 р.

Коли прийшли більшовики [у] 1939 р. мене знову обрали сторожом. До колгоспу не належав, бо не було.

Під час німецької окупації я рівнож був сторожом.

Під час другої більшовицької окупації у 1944 р., коли була загальна мобілізація, я не пішов, а почав скриватися. Внедовзі я стрінувся з повстанцями Хамвейзуром і Скеляю, які сказали, щоб я таки не йшов до армії, а скривався далше, що я і зробив. Опісля ці самі повстанці (Хамвейзур і Скеля) сказали Кондратюкові Льоні (старший десятник лісу), щоб цей виробив мені документи в лісгоспі. Внедовзі я дістав документи і став далше працювати сторожом у лісі Фільвареччина. Там я працював до м-ця березня 1945 р.

Одного разу (місяця не пам'ятаю) більшовики перепроваджували обласу на ліс і село. В цей час у Довгого (голова кооперативи) квартирували три повстанці, які мене покликали і сказали, щоб я пішов до Іванова Зінька і приніс їм сало, яке він для них приобіцяв. Я пішов, забрав це сало, якого було 1,5 кг і, коли вертався назад, перепинили мене більшовики і спитали, чи я маю документ. Я відповів, що маю й показав, одначе вони сказали, що таких документів можна багато мати. Опісля питали господаря, в якого я брав м'ясо, чи він мене знає. Коли господар ствердив, що мене знає, тоді віддали документи і відпустили додому. Я пішов до Довгого і сказав повстанцям, що є більшовики в селі й вони відступили в ліс (хата Довгого під лісом).

Вдень працював я далше сторожом, а увечері ходив разом з повстанцями (мав кріса і нагана, якого забрав від забитого більшовика під час фронту) по селах, як: В. Фільварки, Новосілкі, Тетильківці та забирали по с/радах п[апе]ри.

По якомусь часі Скеля відібрав від мене нагана, а Сирота (бойовик Скелі) забрав для себе кріса.

В м-ці жовтні 1945 р. я стрінувся у Льоні з Храпатим (нач. МВД). У хаті був тільки Льоня і я, а жінку Льоні Храпатий вигнав надвір. Тоді почав нам говорити, щоб ми йому допомагали в праці, то будем одержувати за це гроші. Казав слідити в лісі за криївками і доносити йому особисто. Опісля сказав, щоб якнайскорше дослідити "бандитів", а за це одержимо великі гроші.

Через дві чи три неділі (добре не пам'ятаю) прийшов до Льоні якийсь старшина: погони були червоні, мав три нашивки також червоні. У Льоні був також і я. Цей старшина покликав нас обох до другої хати і почав питати, чи був у нас майор Храпатий. Ми відповіли, що був. Тоді він сказав: "Вот мене прислав до вас Храпатий, розпитати вас чи работаєте те, що вам наказав він." Ми

відповіли, що шукаємо за криївками, однак знайти не можемо. Мабуть їх в лісі нема. Тоді він сказав: “Як будете хорошо работать, то будете иметь деньги.” Доносити казав у Дедеркали в канцелярію МВД Храпатову. Якщо б не знали, де поміщається канцелярія МВД, – казав запитати. Казав не говорити про це нікому, бо це нас розконспірує і, якщо довідаються “бандити”, то поб’ють нас. Однак Храпатову я нічого не доніс, бо не хотів доносити, а по-друге, його зараз перенесли в район Крем’янець. Після цього я ні з Храпатим, ні зі старшиною не стрічався.

В м-ці лютому 1947 р. я стрінувся зі Сорокіним в с. Новосілки. Він мене покликав в справі дров. (Я тоді був сторожом в лісі Краки, якого було 25 га біля с. Новосілки. Крім цього я також був сторожом в Віленському лісі, якого було 270 га).

Коли я прийшов до канцелярії с/ради в с. Новосілки, Сорокін сказав до мене, щоб привезти 4 м. дров, бо буде голосування, а нема чим палити. Я відповів, що привезти можу, тільки хай дасть асигнату, бо без неї дров не даю нікому. Тоді він почав до мене кричати: “Бандитам есть без асигнати, а нам нет?” Тоді я сказав, що в мене є зверхник Льоня і без нього я не можу видати дров. Опісля Сорокін вже мені нічого не казав, а написав картку до Льоні, щоб цей видав дров. На другий день Льоня з більшовиками був у Віленському лісі і брав дрова. Після тієї розмови, Сорокін покликав мене в сні і спитав, чи я знаю Храпатового. Я відповів, що знаю, бо він (Храпатий) говорив мені, щоб співпрацювати з МВД. Тоді Сорокін сказав: “Отже тепер, Ананій, будеш помагати мені.” Я погодився.

Завданням моїм було слідити за повстанцями і за їхніми криївками. Доносити мав йому особисто в Дедеркали на МВД. Заяву, казав він, що можна написати її коли-будь. В заяві мав я подати: скільки маю років, клас, чим займаюся, скільки маю поля, а також, що я хочу співпрацювати з МВД, тобто, бути сексотом. Підписувати казав не своїм ім’ям, а ім’ям Іванчука Костя зі с. Новосілок (дядько Іванчука Петьки – Саші; зараз він /“Саша”/ бойовиком при кущі Ярослава – пропагандист). Заяву мав подати в р-он Дедеркали до канцелярії МВД.

Другий раз я стрінувся з Сорокіним перед жнивими 1947 р. в селі М. Фільварки. Стрінувся я з ним біля с/ради, ко[л]и переходив, а Сорокін стояв там машиною. Як він мене побачив, підійшов до мене й запитав, чи я вже що розвідав та чи написав вже заяву. Я відповів, що ще нічого не розвідав, але стараюся розвідати, а заяви рівнож ще не написав. Тоді Сорокін мене запитав, де є Киричинський Максим. Я відповів, що він вдома скривається.

В м-ці червні 1947 р. я знову стрінувся з Сорокіним в с. Новосілки. (Я йшов у ліс Краки, який біля с. Новосілок). Коли побачив мене Сорокін, спинив машину (був враз зі шофером в габіні [кабіні]), підійшов до мене і почав знову розпитувати про повстанців та чи я вже написав заяву. Я відповів, що ще нічого не розвідав, а заяви рівнож ще не написав (писати я не вмю, а боявся когось просити, щоб мені написав). Тоді Сорокін запитав про Киричинського Максима. Я відповів йому це саме, що й попередньо, і він поїхав, а я пішов у ліс Краки.

Після цього (дня не пригадую) Романюк Федір Кіндратович зі с. М. Фільварок міряв в лісгоспі поле, яке було доручено мені обмірати, але я йому дав за це два дуби і він обмірав (це поле належало до мого обходу). Під час того, як Федір міряв поле, я прийшов до нього і попросив, щоб він написав мені заяву. При цьому я сказав йому про свою роботу з Сорокіним, а також повчив його, як має написати цю заяву. Однак Федір не погодився написати заяву і сказав, щоб я не мав нічого спільного з більшовиками, бо з цього можуть бути погані наслідки.

В м-ці жовтні 1947 р. я стрінувся з Сорокіним, коли йшов на придмістя Ляшуки. Недалеко за селом я стрінув чоловіка, який копав картоплі (Лівчук Ілько) і сів біля нього закурити. Шляхом над'їхала машина, яка зупинилася біля нас. З машини виліз Сорокін та спитав Ілька за документами. Він сказав, що документи залишив у хаті. Опісля почав мене питати як моя фамілія. Я відповів. Тоді він сказав: "То ти сторож?" Я сказав, що так. Опісля він запропонував мені сісти на машину, якою підвіз мене. Подорозі розпитував, чи я вже що розвідав. Я сказав йому про раненого, Тимчука Олександра – "Вира" (б. кущовий в р-ні В. Дедеркали, зараз ранений), що він є вдома. Сорокін сказав, щоб я більше слідив за цим раненим. Також питав ще, чи Возьнюк Володимир – "Гріша" вбитий. Коли я ствердив, то Сорокін сказав: "И мы знаемо". Питав ще про таких повстанців: Недолю, Грішу, Промитея, Мішу, Вира, Бору, про яких я сказав, що вже погинули декотрі з них, а саме: Промитей, Гріша, Бора, а решта ще в "банді["]". Тоді Сорокін сказав, щоб я слідив за ними.

За Мішою Сорокін казав слідити в цей спосіб: піти до його батька, ніби щось позичати, що я і зробив, однак Міші не бачив.

За Виром мав слідити в такий спосіб: ходити до його матері та приглядатися і розпитувати у неї. Однак я нічого в неї не довідався. Одного разу я зайшов туди і запитав Пріські (тітка Вира), чи нема його вдома, бо я хочу щось з ним поговорити. Вона відповіла, що не бачила його.

Крім цього Сорокін казав ще слідити куди заходять повстанці та яку носять зброю. Слідити казав в цей спосіб: ходити передвечором по селі (звичайно передвечором тоді ще ходили повстанці по селі) і приглядатися, чи нема повстанців. Однак я не бачив нікого.

На слідуючу стрічу казав Сорокін прийти до канцелярії МВД на 22.11.1947 р. у 12-ій год. дня. При цьому наказував, щоб я щось розвідав. Але я ще нічого не розвідав. Коли б ви були мене не арештували, то сказав би Сорокінові, що бачив вас.

Найбільше мав я слідити за Виром, який зараз ранений і Мішою та Лівоком. Про це, щоб їх дослідити, я старався, однак не вдалося. Вислідити їх мав я до 22.11.1947 р. Слідити мав в цей спосіб: заходити до таких хат, де вони менш-більш заходять часто. А, щоб себе замаскувати, мав нібито щось позичати, або брати фіру їхати по дрова, а при цьому в розмові розвідати про цих повстанців. Однак мені не вдалося, бо арештували повстанці.

Дня, 14.11.1947 р.

507.

* * *

№ 173/XXV-3

Протокол допиту Петра Григоровича Барішева

Р. 31
Справа ч.: 7/48
Р-н Почаїв
Барішев Петро
Ст. о/у ОУР РО МВД.

Р-н Почаїв.
Дня, 2[6].12.1947 р.

ПРОТОКОЛ ЗІЗНАННЯ.

Барішев Петро, син Григорія і Евдокії, ур. 13.10.1913 р. в с. Карпіловка, Муромського р-ну, Горьковської обл., руський, 4 кл. нар. школи, жонатий, військовий, службовець, замешкалий в с. В. Дедеркали.

Я, Барішев Петро, син Григорія і Евдокії, ур. 13.10.1913 р. в с. Карпіловка Муромського р-ну, Горьковської обл.

Після закінчення 4 кл. нар. школи в родинному селі, залишився вдома й помагав батькам працювати на господарстві.

В 1932 р. наше господарство сколективізували, після чого я пішов працювати на завод, який поміщався в цьому самому селі. На заводі працював до 1935 р.

В 1935 р. місцевий воєнкомат змобілізував мене в ЧА.

В ЧА я прослужив два роки. Був у 51 стрілковому полку, в 17-ій дивізії.

Повернувши з ЧА, вступив до праці в крохмальному заводі, де працював до 1943 р.

В міжчасі, в 1938 р. одружився з Чурдальова Людмілою зі с. Карпіловки.

В 1943 р. мене знову покликав воєнкомат в район і направив у Житомирську область. З Житомирської області направили в Коростишевський [Коростишівський] район, де призначили мене ст. о/у ОУР РО МВД. Там працював я до 1946 р.

В 1946 р. мене направили в Тернопільську область, звідки прислали в Почаївський р-н, де знову зайняв пост старшого о/у ОУР РО МВД.

Ще під час служби в Користишевському [Коростишівському] р-ні мені присвоїли звання мл. лейтенанта.

В часі моєї праці в Користишеві [Коростишів] було передано в прокуратуру за злочинство, тобто за розбазарювання колгоспного майна, за спекуляцію около 30-ть протоколів, на підставі яких засуджено громадян до 5-ти років в'язниці. В тому часі були засуджені по чотири і по чотири з половиною та по три роки тюрми.

В Почаївському р-ні, за час від м-ця листопада 1946 р. по 28.7.47 р. було передано мною протоколів у прокуратуру около 20-ть з громадян зі східних областей, які приходили в західні області спекулювати. Рівнож в це число входили люди з західних областей. Всі вони були засуджені від 3 – 1 року в'язниці.

В райцентрі моя агентурна сітка була зорганізована і складалася з 12-ти осіб, які називалися “бригадмільцями”. Вони мали завдання розвідувати.

1. Нетрога Дмитро – ур. 1913 р. в с. Ридомель [Ридомиль].
2. Легкий Кирило – ур. 1910 р. в с. Н. [овий] Почаїв.
3. Чорний Михаїл – ур. 1928 р. в с. Н. Почаїв.
4. Чорний Іван Т. – ур. - - - - в с. Н. Почаєві.
5. Ліснов Дмитро – ур. 1912 р. на СУЗ, працівник дорожнього відділу.
6. Норміглаз Іван – ур. 1917 р. на СУЗ, робітник райсоюзу.
7. Кавчинський Іван [-] ур. 1911 р. в с. Юридика.
8. Крикун Михаїл – ур. 1912 р., робітник райпромкомбінату.
9. Ярий Кіріло – ур. 1907 р. в с. Н. Почаїв, робітник райпромкомб[інату].
10. Циріпало Митроф. [ан] – ур. 1912 р., робітник совхозу.
11. Магдич Леонід – ур. 1914 р. в с. Н. Почаїв, зав. райпромкомб[інату].
12. Поліщук Ананій – ур. 1929 р. в с. Н. Почаїв, робітник кінофікації.

Органи міліції в Почаєві складаються з:

1. начальника міліції, який одночасно являється заступником начальника РО МВД. Він керує роботою міліції в цілому р-ні;
2. старшого о/у ОУР РО МВД. Його завдання є організувати сітку розвідників, слідкувати за всіма порядками в місті;
3. участкових міліції, які мали призначені участки, що обіймали по 4-и або 5-ть сіл. Участковий постійно перебуває у своєму участку. Його завданням є також організувати агентурну сітку розвідників, які мають вести розвідку по участку. Зібрані матеріали передають

участковому, а участковий передає до начальника міліції або в прокуратуру;

4. “бригадмільців” (тайна міліція). Вони зорганізовані участковими, які перебувають на участках, або о/у ОУР РО МВД.

Дня 28.7.1947 р. я їхав на відпустку додому. Повернувся 5.10.47 р.

Дня 10.10.47 р. мене визвали в область, де перевели з Почаївського у В. Дедеркальський р-н.

Дня, 11.10.1947 р. я прийняв роботу у В. Дедеркальському р-ні, ст. о/у ОУР РО МВД.

Після прийняття роботи, я одержав 10-ть днів вільних, щоб перевезти сім'ю та приміститися на квартирі.

Я почав виконувати свою роботу. В першу чергу мусів познакомитись з районом, з людьми, які служать в міліції, бо тимчасово сповняв функцію начальника міліції, бо дотеперішній начальник від'їхав на відпустку додому.

У В. Дедеркальському р-ні я ще не зробив жодної роботи. Щоб повести роботу, треба насамперед мати “бригадмільців”, щоб давали матеріали, а я ще їх не мав. Коли начальник міліції від'їжджав на відпустку, то передав на мене “бригадмільців”.

Коли давали в області перевод у В. Дедеркалі, дали звання лейтенанта.

В м-ці листопаді чи грудні 1946 р. зайшли зміни в органах безпеки.

Всі військові відділи МВД, ОББ і МВД перейшли під розпорядження МГБ. Зараз в районі до МВД належить:

1. начальник РО МВД, а йому підпорядковані:

- а) начальник фінансового відділу,
- б) інспектор пожежної охорони,
- в) секретар фінансового відділу.

МГБ веде роботу лише з політичними організаціями.

Дня, 31.12.1947 р.

38.

* * *

№ 174/XXV-4

Протокол допиту Пилипа Лукіяновича Трикозюка

Р. 31/
Справа ч.: 2/4
Трикозюк Пилип
Розвідчик – “Воробйов”

Р-н Почаїв
Дня, 17.1.1948 р.

ПРОТОКОЛ ДОПИТУ.

Трикозюк Пилип, ур. 1882 р. в с. Комаров, Вороновіцького р-ну, Вінницької області, українець, робітник. Розвідчик, під псевдом “Воробйов”.

Я, Трикозюк Пилип Лукіянович, ур. 1882 р. в с. Комаров, Вороновіцького р-ну, Вінницької області.

В 1944 р. працював на залізниці. В 1945 р. звільнили з роботи, причому начальник говорив, що тепер будуть працювати інваліди. Після звільнення з роботи поїхав на роботу в Одесу, але подорозі на станцію Бірзова відібрали документи бандити т. зв. “Чорний Ворон”. В 1947 р. нач. МГБ в Проскуріві казав, щоб я йшов у західні області України і став на роботу в районі. Моїм завданням мало бути висліджування “бандитів”. “Бандитів” бачив я в одній хаті в с. Підлипки, Радивилівського р-ну, Рівеньської [Рівненської] області. В Різдвяні свята я бачив у с. Будках, Почаївського р-ну “бандерівців”. Вони говорили, щоб я мав короткий язик, то буду жити і перевели в другу хату.

В підпіллю я працював від 19[4]2 р. разом з Вороновіцьким МВД проти Власова. В 19[4]4 р. в м. Вороновичі я чув, як при обіді говорили між собою люди, що коли мають вбити Власова, то хай краще уб’ють Сталіна. Я про це повідомив НКВД і їх зараз ще в столові арештували. При такій роботі я ще до сьогодні, але вже старий і не можу так працювати, як у минулі роки. Псевдо моє “Воробйов”.

Дня, 17.1.1948 р.

Ворон.

* * *

№ 175/XXV-5

Протокол допиту Клавдії Григорівної Плитюк

Р. 31
Справа ч.: 7/48
Р-н Почаїв
Плитюк Клавдія
Член ЛКСМУ

Р-н Почаїв.
Дня, 1[1].2.1948 р.

ПРОТОКОЛ ЗІЗНАННЯ.

Плитюк Клавдія, дочка Григорія та Наталки, ур. 1927 р. в с. Юридика на хут. Затишя [Затишшя], Почаївського р-ну, Тернопільської обл., українка, освіта – НСШ, незамужня, рільничка, член ЛКСМУ.

Я, Плитюк Клавдія, дочка Григорія і Наталки, ур. 1927 р. в с. Юридика на хуторі Затишя, Почаївського р-ну, Тернопільської обл. Сім'я складалася з 6-ти осіб: два брати – Іван, ур. 1932 р., Василь – ур. 1938 р. та сестра Олександра з 1942 р. Землі було в нас 3 га.

Коли кінчила 7 років життя, пішла до школи, яка поміщалася в с. Юридика, де закінчила 3 кл. Після цього пішла в м. Почаїв, де вчилася до приходу більшовиків у 1939 р. і закінчила 5 кл.

З приходом більшовиків у 1939 р. дальше продовжила своє навчання та закінчила 7 кл. НСШ. Дальше моє навчання перериває німецько-більшовицька війна. В цей час у школі жодних організацій не було і я не належала.

З приходом німців у 1941 р. живу при батьках, а опісля вступаю на науку в ремісничу школу в м. Крем'янці. В цій школі була до м-ця квітня 1943 р., бо захворіла і приїхала додому. Вдома була до м-ця червня 1943 р. хворою. Післявилічення я помагала батькам при праці на господарстві.

В м-ці вересні 1943 р. під час визвольних змагань організувалась жіноча сітка при ОУН, до якої і я вступила. Сітку організував Плитюк

Іван – “Чорнота” (підр. госп.). Він скликав сходи, на яких призначив мене станичною. Псевдо моє було “Маланка”. Протягом тижня часу я пішла на господарчий вишкіл, яким керувала Крига. Вишкіл цей відбував в с. Кімнаті [Кімнатка]. Рівночасно був і санітарний вишкіл, який перепроваджувала підрай. санітарка Карта. З нею була також ще одна жінка, яка допомагала у перепровадженні санітарного вишколу Карті. Вишкіл тривав три тижні часу.

Після вишколу повернула додому і взялася до роботи: плела разом з дівчатами светери, рукавиці й скарпети для УПА.

При кінці м-ця грудня 1943 р. знову була покликана на санітарний вишкіл в с. Дунаїв. Вишкіл перепроваджувала ця сама жінка під псевдом “Карта”. Цей вишкіл тривав один тиждень. Після вишколу я повернула у своє село і стала працювати санітаркою. Чорнота прилучив мене до трьох ранених, яких я лічила.

В м-ці січні 1944 р. мене знову покликали на санітарний вишкіл в с. Савчичі [Савциці]. Цей вишкіл перепроваджували чужі дівчата під псевдом “Оля” і “Маруся”. Вишкіл тривав около тиждень часу. Коли повернула з вишколу, почала збирати білля у жінок та приготувляти бінти і відсилала до підр. госп. “Чорноти”.

З приходом більшовиків у 1944 р. жіноча сітка перестала існувати.

Після переходу фронту два місяці, я стала на працю в райпотребсоюзі в Почаєві. На роботу стала тому, щоб не їхати на роботу в Донбас. В райпотребсоюзі працювала три тижні, а опісля працювала у воєнкоматі і робила списки з населення. [Однак там] довго не була, лише один тиждень, бо прийшли повстанці [до моєї] матері й сказали, щоб я більше на роботу не йшла. Коли [я покинула] роботу на воєнкоматі, змушена була скриватися. Скривалася я в моєї тітки Бондар Тодоськи в с. Лосятині. В неї була один місяць, а опісля перейшла в с. Підлипки (Радивилівський р-н), де перебувала до м-ця січня 1945 р.

В м-ці січні 1945 р. повернула додому з тієї причини, що померла моя мати і я була змушена заопікуватися трьома молодшими братами. Батька вдома не було, бо в 1944 р. пішов у ЧА. Разом зі своїми меншими братами вдома була до м-ця червня 1945 р.

В цьому місяці більшовики робили облаву на хут. Затишя і застали у мене в хаті 4-х повстанців з відділу ком. “Гука”, які попередньої ночі наткнулися на більшовицьку засідку і двох з них стали раненими. Вони прибігли вночі до мене. Я їм зробила перев’язку і вони залишилися у мене днювати, розраховуючи на те, що є криївка. Однак більшовики заскочили їх нечайно в хаті й вони здалися. Я з Калікою Марією втекли. Більшовики моє господарство пограбували і зруйнували. Від цього

часу я знову починаю скриватися. Перебувала у с. Ст. Кокорові у своєї тітки Свиридюк Марфи. Там була до м-ця жовтня 1945 р.

В м-ці жовтні 1945 р., під час демобілізації, повернув батько з армії. Однак він вдома не хотів жити, а пішов у Почаїв, найняв собі квартиру і там жив, а я перебувала в Кокорові, а також з батьком в м. Почаєві. Одного разу ми разом з батьком та братами прибули на хут. Затишя, щоб зібрати огородину. В цей час до нас прийшли стрільці з відділу ком. Гука і забрали нас усіх з родиною. Дня 12.10.45 р. передали нас до підр. СБ Яструба, який мене переслухав і звільнив. Братів рівнож звільнив, але, перевівши в другу хату, сказав заждати на батька. Я так зробила. Внедовзі прийшов Яструб і сказав, що батько мій забитий, а ти йди з братами додому та сиди тихо, нікуди не ходи.

Після цього я додому не йшла, а пішла до своєї тітки в с. Ст. Кокорів, де перебувала аж до м-ця лютого 1946 р.

Дня 12.2.46 р. прийшов уповн. МВД мл. лейт. Солових і заарештував мене та привів до Михальчука Зінька в цьому селі, де замкнули до комори в цього господаря. В цій коморі я вже застала арештованих людей зі с. Ст. Кокорова: Максимюка Ілька, Поліщука Єфрема, Бобрика Тараса, Голуба Семена, Голуба Юрка і з с. Попівець Серьожу, якого арештувало РО МГБ. До нас ще привели арештовану Пикульську Анну, Кудляк Анну. Вечором нас всіх пригнали в Крем'янець на РО МВД, а Серьожу забрали на МГБ.

В Крем'янці посадили нас в тюрму. В келіях не було нікого. Тут я просиділа два дні і на допит не кликали.

Дня 15.2.46 р. першого на допит покликали Максимюка Ілька, якого по годині часу звільнили додому. Після Ілька взяли на допит голову с/ради з с. Ст. Кокорова Голуба Юрка і разом з ним Серьожу зі с. Поповець, який був арештований МГБ. (Голуб Юрко вже був три рази арештований і звільнений). Слідство тривало годин 5-ть. На другий день покликали на допит Модеста (десятник), який був разом з нами арештований. На допиті він був около години часу й після цього звільнили його додому.

Дня 19.2.46 р. до нас ще привели арештованих зі с. Н. Кокорова: Шандара Василя і Штея (старий дідусь) і з с. Ст. Кокорова Шуманського Степана і Свиридюк Василя. Ми всі разом переночували, а другого дня всіх чоловіків, які були в моїй келії, забрали в КПЗ. Того дня на слідство не кликали нікого, аж до 25.2.46 р.

Дня, 27.2.46 р. покликали на допит Пикульську Анну, яку по годині часу звільнили додому. Слідуючу покликали на допит мене. Увійшовши в малу кімнат[у], яка мала дві вікні загразовані, я побачила малий столик, за яким сидів слідчий, а біля стола стояло три крісла. Слідчий

попросив мене сісти. Я сіла на крісло перед столом, а слідчий сів за столом. В першу чергу почав питати ім'я і прізвище, рік народження, освіта і т.д. Це все він записував. Тоді спитав, що я робила за Польщі, що за більшовиків у 1939 р., а що за німців. На ці питання я йому відповіла, що весь час вчилася в школі. Тоді він спитав, що я робила спочатку 1944 р., коли прийшли більшовики. Я відповіла, що спочатку була вдома і помагала батькам при праці на господарстві, а опісля пішла в район до праці. Працювала я три тижні в райпотребсоюзі, а опісля поступила на працю в райвоєнкомат. Однак і тут довго не була, бо до моєї мами прийшли якісь воєнні й сказали, щоб я залишила працю в районі. Тоді слідчий запитав, що це були за люди, чи це були з мого села і скільки. Я йому відповіла, що мати не знає цих людей – це були чужі, а я їх не бачила, бо була в районі. Опісля слідчий почав питати далі, де я була до свого арештування. На це питання я відповіла, що була весь час у своєї тітки Бондар Тодоськи в с. Лосятині. “А чому попала і в який спосіб в с. Кокорів” – спитав слідчий. До Кокорова прийшла тоді, як померла моя мати. Тут я жила у своєї тітки Свиридчук Марфи.

– Чому не заявила до району, що в тебе були воєнні й заборонили ходити в район? – До району не зголошувала тому, що боялася воєнних, які мені й моїй родині загрожали, що коли б я кому сказала, або донесла до району, що мені заборонили ходити в район – буду покарана карою смерті, а також і моя родина. І тому я мусіла скриватися. Опісля слідчий почав питати про батьк[а,] де він. Я відповіла, що в армії був до 1945 р., в цьому році повернув з армії демобілізований і пішов жити в м. Почаїв, тому що господарка була зруйнована. Тоді слідчий спитав, хто зруйнував господарку. Я відповіла, що гарнізон, який застав під час облави у мене двох стрільців, яких я не знаю, Вони прийшли рано до мене й заквартирували. А що це за одні були – на знаю.

– Де зараз батько? – Про батька не знаю де він. Дня 12.10.1945 р. я разом з батьком і молодшими братами прийшли збирати огородину на хут. Затишя. В цей час до нас прийшли якісь воєнні, заарештували нас і забрали в ліс. Звідси відпустили мене і братів додому, а про батька до сьогодні не знаю, де він подівся. Тоді слідчий спитав, в чому батько прийшов з армії, що приніс, чи мав зброю, чи мав погони, сумку, чи був убраний по-цивільному, чи по-військовому, яке мав при війську звання. На ці питання я відповіла так: батько прийшов з армії у військовій уніформі, погони мав старшини, звання – старшина, зброї не мав. Приніс сумку, в якій була йодина, ріваноль, бінти, ват[а] та два термометри.

– Чому не зголосила в МВД, чи МГБ в Крем’янець чи Почаїв? – Не зголосила до району тому, що воєнні загрозили мені, що коли скажу кому-будь про це, то застрілять і мене, і мою родину. Тоді слідчий вийняв із шухляди сумку й спитав чия це сумка. Я відповіла, що сумка моя, яку приніс батько з армії. Опісля спитав, що в цій сумці є. Я відповіла: йодина, бінт, вата, ріваноль, термометр і інші мої речі, які скидала я у цю сумку. Тоді слідчий вийняв усе зі сумки і спитав мене, чи віддати сумку. Я попросила, щоб сумку віддав, бо з неї були б добрі пришиви до чобіт. Тоді слідчий відповів, що ліки забере для себе, а решту речі й сумку віддасть. Після цього підписав протокол, який сказав підписати. Після цього спитав, чи я піду в “бандіти”, чи ні. Я сказала, що в “бандітах” не була й не піду. Тоді слідчий сказав мені: “Підеш додому, але нікуди не йди, а сиди у своїй тітці.” Тоді написав мені пропуску [перепустку] до дижурного, щоб цей відпустив мене додому. Я, взявши цю записку, вийшла на коридор. Там подала цю записку дижурному, який, прочитавши, відпровадив мене на подвір’я і я пішла додому.

Прийшовши в с. Ст. Кокорів до своєї тітки, почала даліше працювати на господарстві.

Дня, 24.3.46 р. до села приїхав з райпарткому Горбатенко, який зібрав збори. На них говорив про організацію комсомолу, щоб молодь писалася в комсомол. Однак на цих зборах в комсомол не вписався ніхто. Такі збори Горбатенко збирав три рази. На четвертий день, щоб зорганізувати комсомольську організацію, нав’язався до арештованих дівчат, а саме: до мене, Свередюк Ярини, Пекульської Анни, кажучи: “Ви перші мусите записатися в комсомол. Ми вас звільнили з-під арешту, а ви тепер не хочете організувати комсомолу. Коли не запишетесь всі в комсомол першими, тоді вас арештуємо другий раз, або вивеземо на Сибір, або на Донбас на роботу.” Після цього ми почали записуватися. Першим записався Гонтарук Тимофій, який був комсомольцем ще з першої більшовицької окупації. Опісля записалася я, а після мене записалися решт[а], як: Свередюк Ярина, Пекульська Анна, Казьмірук Анна, Хім’юк Марія, Голуб Олекса (стребок), Зозуля Гива (стребок), Зозуля Андрій (стребок), Хоптар Анна, Левчук Дарія, Голуб Олександра. Цього самого дня назначили мене секретарем комсомольської організації та видали всім комсомольські білети. Після цього Горбатенко сказав, що до нас приїде інструктор, який дасть вказівки щодо комсомольської організації. Після цих зборів комсомольці не робили нічого, а ждали наказу від інструктора.

Через місяць часу приїхав інструктор Росоловський, який скликав збори комсомолу. На зборах читав комсомольський устав, читав

газету “Правда” – статтю “Паризька конференція”, опісля читав книжку “Наша Країна”. Прочитавши частину тієї книжки, сказав, щоб цю книжку самі ми читали на кожних зборах. Також казав, щоб ми платили членську вкладку щомісяця по 50 коп.; вивчити на пам’ять комсомольський устав, закріпити за кожним комсомольцем комсомольське доручення, щоб кожен комсомолец виконував своє завдання в свій час, щоб тим самим комсомольці привикали до дисципліни. Крім цього доручив нач. “ИБ” Соловіхові, щоб цей щомісяця проводив збори з комсомольцями і вивчав разом з нами комсомольський статут.

Після цих зборів комсомольці брали до себе комсомольський статут і вивчали його вдома, а також читали книжку “Наша Країна”. Поза тим комсомольці більше нічого не проробили.

Слідуючі збори зібрав нач. “ИБ” Соловіх перед першим травня. На цих зборах був приготований план роботи: приготуватись комсомольцям до свята Перше травня, прибрати лозунгами приміщення та самим бути приготованим; зібрати населення і прочитати їм дещо з газети і пояснити населенню, що це є Перше травня.

Після цього, в день Першого травня, комсомольці вже були прибрані, а також було прибрано і приміщення, де мали відбуватися збори, тобто відсвяткувати Перше травня. Свята цього не відсвяткували тому, що Соловіх поїхав у Крем’янець, а комсомольці не хотіли самі скликати людей.

Слідуючі збори відбулися в м-ці червні 1946 р., якими проводив Соловіх. На зборах прочитав комсомольський статут, частину книжки “Наша Країна”, після цього закріплювали комсомольське доручення за кожним комсомольцем зокрема:

Зозуля Андрій – мав доручення вести нагляд над порядком в гарнізоні стрибків, щоб не мали стрибки зв’язку з “бандитами”, щоб був порядок і чистота у гарнізоні.

Лівчук Дарія – її завданням було вести нагляд в кооперативі, щоб крамарка продавала правильно товари, щоб не було надвишки ціні над товарами, щоб не розбазарувала товарів.

Хоптар Анна – її доручення було вести нагляд у школі, уважати на порядок, щоб в школі була чистота, щоб підлога була чиста, стіни побілені, як учитель виховує дітей, у якому дусі.

Свередюк Ярина – завданням її було вести нагляд в с/раді, щоб були в канцелярії розвішені плакати, портрети, щоб голова і секретар приходили регулярно до канцелярії, слідити за ними, чи не мають зв’язку з “бандитами”, уважати, щоб була чистота в канцелярії.

Завдання секретар комсомолу мав таке: вести нагляд над всіми комсомольцями, щоб комсомольці не мали зв'язку з "бандитами", коли появились б в селі листівки бандерівські, то зривати їх і передавати уповноваженому МВД на с. Ст. Кокорів, Замковському.

Решту комсомольців не мали дорученого завдання. При кінці зборів Соловіх сказав, що кожен комсомолец, який має дор[у]чене завдання, має виконувати якнайкраще і на слідуючих зборах подати звіт своєї роботи за час від доручення до звітового часу.

Слідуючі збори відбулися в м-ці липні 1946 р., які проводив Соловіх. На зборах організували гуртки: драматичний, співучий, читали газету, вивчали комсомольський устав і частину книжки "Наша Країна". Після зборів Соловіх доручив учительці Кокоровецької школи, щоб ця прочитувала людям на зборах газети. Комсомольці зорганізували гурток драматичний і вже роздали ролі та вивчають виставу "Дай серцю волю, заведе в неволю". Співучого гуртка не зорганізували, тому, що не було кому ним керувати. Звітів, які мали подавати на цих зборах, Соловіх не вимагав.

Слідуючі збори відбулися в м-ці серпні 1946 р., якими керував Соловіх та уповн. по поставці збіжжя Кувшинов. На цих зборах зобов'язали комсомольців, щоб ці допомагали у збірці поставки збіжжя. Комсомольці були зобов'язані йти разом з десятниками до селян і говорити, щоб везли збіжжя на контингент. Однак комсомольці не ходили до селян і не говорили про поставку. Начальник "ИБ" і десятники ходили самі й збирали контингент.

Слідуючі збори перепроводжувала Василенко Ліда (перший секретар райкомсомолу, походить зі с. В. Бережець [Великі Бережці]). На цих зборах кожен комсомолец здав свій звіт проведеної ним роботи. При звітності не подавали нічого, бо нічого не було зроблено. За це Василенко сварила на комсомольців і казала, що комсомольці є тільки на папері, а роботи жодної не роблять. В першу чергу зазначила, що комсомольці не виконали доручення й не помагали десятникам збирати хлібопоставку. При цьому сказала, що на слідуючих зборах треба вибрати другого секретаря комсомолу, який мусить попровадити роботу краще. Однак в комсомолі робота не покращала.

Внедовзі знову приїхала Василенко Ліда з Росоловським, які перепроводжували збори комсомольців. На цих зборах поновили цього самого секретаря, за яким комсомольці проголосували. Після цього Василенко почала говорити про організацію колгоспу, причому зазначила, що всі комсомольці мусять доложити своїх старань в агітації між населенням. Вона казала, що комсомольці мусять перші зложити заяви у колгосп. Дала наказ, що комсомольці мусять здавати

членські вкладки і переводити майже щовечора сходуни і закликати молодь на ці сходуни та втягати їх у комсомольську організацію.

В м-ці жовтні 1946 р. з району приїхав Галушков. Який скликав збори в справі колгоспу, коли населення зійшлося на збори, Галушков сказав: “Нам треба заложити у вашому селі колгосп. Заявок до колгоспу складати не треба, бо вони зложені ще в 1941 р. і колгосп у вашому селі є, тільки треба його поновити. В першу чергу треба обрати комітет колгоспу, або поновити старий комітет, який був обраний у 1941 р.” Однак населення не проголосувало за старим комітетом і не обрало нового. На цьому збори закінчилися.

Після зборів, на яких хотіли зорганізувати колгосп, перестали перепробувати і комсомольські збори. Комсомольці перестали вплачувати комсомольські вкладки і комсомольська організація перестала існувати.

В м-ці червні 1947 р. під час праці на городі мене зловили більшовики з Почаївського р-ну і заарештували. Арештував мене Водоп'янов з РО МГБ і забрав зі собою в район. Коли привезли на МГБ, то запровадили в кімнату, в якій не було нікого. Опісля прийшов нач. РО МГБ Яроменко, та сів з одної сторони стола, а мене попросив сісти з другої сторони стола, та спитав ім'я і прізвище та по-батькові, яка освіта, рік народження. Це все я йому говорила, а він записував. Рівнож питав мене, що робила за Польщі, що за більшовицької окупації у 1939 р.. а що під час німецької окупації. Я йому говорила, що весь час вчилася в школі. Тоді він спитав, що я робила у 1944 р., коли прийшли більшовики. Я відповіла, що працювала при господарстві, бо батько пішов в ЧА, а я з мамою мусіла працювати на ріллі. Так я працювала до м-ця червня 1945 р. В цей час до мене прийшли якісь воєнні, а вневдовзі другі, які почали одні на других стріляти. Після тієї стрілянини забрали все з господарки, а я втекла з дому і від цього часу почала скриватися. Жила я в своїй тітці в с. Ст. Кокорові аж поки не прийшов батько з армії, коли батько повернув з армії, я жила біля батька в м. Почаєві. Разом з батьком була два тижні, бо опісля прийшли якісь воєнні, забрали батька і разом мене і молодших братів, завели в ліс. Звідти мене і братів звільнили, а батька забрали зі собою. Про нього не знаю й до сьогодні де він дівся. Коли відпустили мене і братів додому, жила відтоді у своїй тітці Марфи аж до 1946 р.

В м-ці лютому 1946 р. арештувало Крем'янецьке МВД. Арештована була два тижні. Після двох тижнів мене звільнили і я повернула знову в с. Кокорів, де незабаром обрали мене секретарем комсомольської організації, де працюю до сьогодні. Тоді слідчий покликав до себе Водоп'янова і сказав, щоб цей подзвонив у

Крем'янець і провірив, чи була арештована і чи є секретарем комсомольської організації. Коли Водоп'янов повернув назад, сказав, що я була арештована і тепер працюю секретарем комсомольської організації. Тоді слідчий почав розпитувати мене про роботу в комсомолі, як виконують накази комсомольці, чи збирають збори, хто їх збирає. Про це я йому розповіла докладно. Опісля слідчий почав говорити: “Треба, в першу чергу, слідити за комсомольцями, чи вони не мають зв'язку з “бандерівцями”, слідити, щоб не було розліплених в селі кличів “бандерівських”. Коли б в селі появились такі кличі, треба їх негайно зривати і передати інструкторові Росоловському. Коли б підозрівалося якогось комсомольця, що має зв'язки з “бандерівцями”, негайно треба повідомити уповн. на вашому терені Замковського, або повідомити рай. МВД. Приглядатись за комсомольцями і контролювати, чи вони добре ведуть розвідку по доручених завданнях. Слідкувати за населенням, яке має зв'язки з “бандітами”; переважно треба слідити за цим вечором, чи “бандіти” не виходять звідкись, або чи не прийшли в село і до кого заходять. Коли б таке трапилось, негайно про таких людей повідомляти РО МВД.”

Після цього слідчий запитав, чи робота в комсомолі покращає, чи буде так само занедбана, як колись. На це я йому відповіла, що робота в комсомолі покращає. Тоді слідчий дав мені підписати протокол зізнання, що я і зробила, після чого слідчий сказав мені відійти додому.

Коли повернула додому, через кілька днів зібрала збори комсомольців. На зборах казала, щоб комсомольці слідкували за листівками, які будуть вивішувати “бандіти”, вияснила дещо більше про працю комсомольця і нагадала при цьому, щоб комсомольці свої доручення виконували чесно і солідно.

Через два тижні часу в селі появились бандерівські летючки. Про це мене повідомила Свередюк Ярина. Ми обидві пішли до молочарні, щоб позривати там листівки, однак ми там застали голову с/ради Боряка Василя, який вже листівки позривав і забрав зі собою в канцелярію.

Після мого звільнення з арешту викликав мене до канцелярії с/ради ще два рази уповн. Замковський, який питав про комсомольців, чи приходять на збори, чи платять членські вкладки, скільки разів скликали збори. На це я йому відповіла, що комсомольці на збори приходять, але вкладок не платять. Збори перепроваджувала лише один раз. На цих останніх зборах комсомольці заявили, що на збори не будуть приходити і членських

вкладів не будуть платити, тому що на це немає часу, бо жнива і є робота в полі.

Коли розпочалися жнива, я пішла на хут. Затишя і там перебувала ціле літо. Після жнив я познайомилася з одним працівником плодоовочі з Тищенком Павлом з Житомирської області, р-н Житомир, село Кам'янка, який збирав огородину в с. Ст. Кокорові. Коли з ним познайомилась, пішла жити в м. Крем'янець й жила до сьогодні.

Дня, 13.2.1948 р.

– 38 –

* * *

XXVI. ПРОБІЖНЯНСЬКИЙ РАЙОН

№ 176/XXVI-1

Протокол допиту Володимира Григоровича Перепелиці

Р – 31.

Справа ч.: .../47 р.

Перепелиці Володимира

а/р РО МВД по пс. “Ластівка”

Пробіжна, 12.І.47 р.

Протокол

Перепелиця Володимир Григорович, ур. 1929 р. в с. Городище, р-ну Городище, Київської обл., українець, освіта – 4 кл. НСШ, жонатий, судово караний, останнє місце замешкання: с. Борисів, р-ну Пробіжна, Тернопільської обл.

Я, Перепелиця Володимир Григорович, син Григорія і Матрони, з дому Антипенко, народився 1929 р. в с. Городище, р-ну Городище, Київської обл. В цьому селі я покінчив 4 класи початкової школи. По закінченні науки, я працював дома аж до приходу німців. За нім. окупації я вчився на майстра. З приходом вдруге большевиків, я вкрав з магазину зброю, а саме: автомата і дві диски з набоями. З цією зброєю мене зловили і приарештували. В тюрмі в Києві я просидів майже два роки. По двох роках забрали мене на курс МГБ в Києві, на якому було 60 чоловік. Курс тривав 4 місяці. На курсі вчили нас найбільше, як боротися з “бандерівцями”. По укінченні курсу вислали нас в Західну Україну по різних областях. Мене призначили на Станіславівську обл.

Дня 6.ІІ.1946 р. я прибув до Станіславова на МГБ і там зголосився. МГБ приділило мене до с. Колинці. До села я прийшов незнаючи нікого. Щоб десь перебути, почав я собі шукати служби. Так я підшукав собі місце в Шулер Антоніни. В неї був я недовго, бо дня 12.ІІ.46 р. вечером до мене прийшли Кулик Василь і Шевчук Василь, котрі вже про мене знали, що я перебуваю в цьому селі. Вони почали

зі мною говорити на різні теми та на кінець запитали мене, чи я не пішов[]би в оперативний відділ військ МВД. Я згодився піти, але заявив, що мушу запитати свого начальника. Кулик і Шевчук, які погодилися, щоб я зголосив свій відхід начальникові, сказали, що за два дні вони прийдуть і мене заберуть. Цієї розмови моя господиня не чула, бо ми поводитися так, щоб вона не запримітила, що я знаюся з районом. Слідуючого дня рано я пішов на МГБ та сказав начальникові, що до мене приходив Кулик і Шевчук та запропонували мені вступити в опер-відділ військ МВД. Начальник сказав, що як маю охоту, то можу вступити. Я сказав, що хочу і з тим повернувся додому.

14.II.46 р. прийшов до мене Кулик і Шевчук та один салдат і сказали мені збиратися. Я скоро зібрався і ми відійшли. При відході, Кулик наказав мо[їй] господин[і], щоб вона нікому не казала, де я подівся. Якщо хтось запитав про мене із села, то мала казати, що я відійшов додому.

По кількогодиннім ході запровадили вони мене в ліс до майора. Майор запитав мене, звідки я походжу та, що тут роблю. Я розповів про все, а при кінці майор сказав до мене, що від того часу приймає мене до свого відділу. При цьому повчив мене, що моїм завданням є слідити за “бандерівськими”, чехословацькими і усташськими партизанами. Дальше вчив мене, наколи б я стрінувся з “бандрівцями” або усташами, то щоб стріляв до останнього набоя, а в кінці застрілив себе, щоб не здатись живим в руки ворога. Потім сказав майор, щоб я зложив присягу, що чесно і совісно буду виконувати всі обов’язки, які будуть наложені на мене. Майор проводив присягу, а я повторював, що буду чесно служити у відділі, що нікол[и] не зраджу військової таємниці, що буду виконувати накази, дані мені командиром і кожному, хто буде являтися моїм командиром, буду підчинятися. Потім видали мені книжку – документ, на обкладинці якої було написано: военком партизанської армії № 74. Відтак дали мені автомат з двома дисками 16 шт. гранат, пістоль наган і 15 шт. набойв до нього. Це все я одержав тоді приділили мене до кулеметів, командирові за зв’язкового. При кулеметах був я тільки 8 днів. Пізніше приділили мене до мінометів мл. л-т по прізвищу Лисков в с. Грушка, обл. Станиславів. При мінометах я довго не був через те, що дня 30.VII.1946 р. я був прилучений як розвідчик до с. Королівка. Моїми інформаторами були: Галерко Дмитро Дмитрович, котрий видав українських повстанців в с. Королівка дня 2.III.1946 р. Там квартирували повстанці в числі 40 чоловік в кінці села від Грин[ь]ковець, (зараз коло містечка) Галерко розвідав це і подав мені. Я зголосив про це майорові, цей дав мені 80 стрільців. Ми в п’ятій год. рано обложили село та почали підходити

до цієї хати, де квартирували повстанці. Ми підійшли так близько, що могли бачити ввесь рух. Стійка ходила цілий час від хати до стайні. Ми підсунулись дуже близько, скочили на стійкових, вдарили їх прикладами від крісів так, що стійкові попадали. Тоді ми розпочали бій. В цій бою впало 8 повстанців і 3-ох залишили живими. Решта повтікала. Під час цього бою знищено п'ять хат і дві стодоли. Стійкові, яких ми зловили живими, довго не держали арештованими, по кількох днях дали їм кріси і вони ходили з нами.

Як я довідався від свого лейтинанта, а пізніше побачив сам, наш відділ складався з 1000 чоловік, 119 "сорок-п'яток", 80 танків, 250 мінометів, 320 американських машин, 18 панцирників, 16 броневиків та п'ять мотоциклів. Ця вся зброя стояла в запасі та, як приходила більша частина, то використовувалося всю зброю. Наш відділ стояв [в] пшиниківських та тисьменицьких лісах. Харчі доставляли нам так – конспіративно, що мало хто міг завважити наше перебування в лісі. Одного дня я побачив над нашим лісом три літаки. По кількох хвилинах скинули з тих літаків 2 пак консерви, 2 пачки чоколяди. В кожній пачці було по 18 ящиків, а ящик важив 45 клг. Решта хліба ми брали з поближких сіл.

Від свого інформатора довідався я, що в нього є ще один брат, який перебуває в большевицькому підпіллі, в с. Гриньківці, Товмацького р-ну, Станиславівської обл. та що він сидить в криївці в господині, якої прізвища не пригадую. Довідавшись про це, зараз сказав я своєму лейтинантові, що я знаю про Гелерка Гната Дмитровича, котрий сидить в криївці в с. Гриньківці. Коли лейтинант довідався, що я вже знаю про те, сказав мені, що я не буду вже доставляти записок від Дмитра, а тільки від Гната.

Одного дня (дати точно не пригадую) в м. березні лейтинант вислав мене та ще одного, котрий мав зв'язок до Гната, до с. Гриньківці. Ця господиня, в якої місти[в]ся цей бункер, мешкає не-далеко церкви. Її хата крита соломою, довжини 16 м., в хаті два помешкання, стодола збудована з дощок, крита соломою, такої ж величини, що і хата. Двері до стодоли звернені до північного заходу. З[в]аду стодоли є причепа, стіни якої виплетені з лози. Коли ми ввійшли до стодоли, я побачив по правій стороні скриню від збіжжя (височина 80 ц, широка 40 ц, довга на 50 ц, накрита віком). З цієї скрині веде вхід до криївки. Цей, що прийшов зі мною, підніс віко та сказав мені лізти до середини. Я вліз до скрині, звідтілля до бункера, за мною вліз цей другий, який закрит за собою скриню. В криївці був Гнат Гелерко та ще одна дівчина, яка з ним постійно перебувала та провадила йому розвідку. Прізвище цієї дівчини – Костюк Марія з

с. Гриньківці. Криївка була довга на три метри, широка на 1,40 м., висота 1,80. В криївці була зброя (ППШ, пістоль) та якийсь апарат, невідомого призначення. Той, що прийшов зі мною, пов'язав мене з Гнатом та сказав, що маю приходити до Гната що 4 дні, забирати записки, які тільки будуть та приносити їх майорові. В криївці ми довго не були та, як тільки поладнали усі справи, зараз розійшлися. 4 дні пізніше я знова пішов до Гната. Як я ввійшов до стодоли, побачив Гната, який саме вилазив з криївки і мав зі собою великий пакет. Гнат передав мені цей пакет та я відніс до майора. З Гнатом я більше не стрічався, бо два дні пізніше захворів так, що не міг ходити. В частині відібрали від мене ППШ, пістоль та гранати, а мені сказали вертатися до своєї господині і лікуватися.

Дня 14.III.46 р. вечером прибув я до господині. Ранком сліду-ючого дня прийшов до мене Кулик та, разом з господинею відвів мене до шпиталю в Товмачі. В шпиталі був я 7 днів, мені трохи полекшало та від'їхав в свої рідні сторони до с. Городище. Тут перебув я цілий місяць. Дня 22.IV.46 р. я приїхав знова на Західну Україну, цим разом до Пробіжної в Тернопільській обл. В Пробіжні я зголосився на РО МГБ, розказав де був, та що робив і вони вислали мене до с. Босири, щоб я там підшукав собі людей та запізнався з тереном. Праці на разі не давали жодної. До с. Босири прибув я 1.V.46 р. та зараз знайшов собі доброго господаря Гулевич Леоніда. В нього я перебув 6 місяців. За той час я добре запізнався з тереном і людьми а навіть знайшов собі дівчину, з якою оженився.

Дня 1.XI.46 р. до села приїхав з району слідчий МГБ Уваров. Він закликав мене до с-ради та сказав, що від того дня дістаю працю. Сказав, що моїм обов'язком буде доносити: що діється в селі, коли і куди переходять "бандерівці" та хто з цивільних говорить щось проти СРСР. Це все я мав доносити на МГБ до Пробіжної. Ще того самого дня Уваров сконтактував мене з Грізун Володимиром – східняком зі с. Збриж, Кам'янець-Подільської обл. Грізунові я мав доносити писемно, коли побачу щось підозрілого в селі.

Дня 19.XII.46 р. знова приїхав до мене Уваров та визначив мені мертвий пункт. Пункт до району Скалатського був на шляху Босири – Буряківці (р-н Скалат) не роздоріжжі. Там стоїть хрест, а в ньому мала щілина. Там я мав кожного вівтірка і п'ятниці класти записки. 19.XII.46 р. Уваров нав'язав мене з мертвим пунктом р-н Пробіжна. Тут я мав носити записки четвер і неділю. На полі біля шляху Босири – Пробіжна є грушка та під нею я мав лишати записки.

Дня 2.I.47 р. до села приїхав Уваров та викликав до с-ради голову с/р – Коломий Миколу, Грізун Володимира, Рачибу Юстину, Бік Марію

і Качевську Марію. Усіх тих людей до цього часу я ще не знав. Коли зійшлися всі, Уваров почав говорити, що ми не добре працюємо та не даємо доброї розвідки зі села. Один тільки Грізун Володимир працює добре та за те все одержить 500 крб. грішми, 10 м. полотна, 10 клг. соли, 8 л. нафти і 10 пач. сірників. Це все Уваров в нашій присутності видав Грізунові, а до нас сказав, що якщо ми будемо працювати так як Грізун, будемо діставати те саме. Ми розійшлися. Дня 4.І.47 р. Райчиба Юська бачила як селом переходило трьох [о]зброєних людей, двох в білих накидках, а один в шинелі. Вони вийшли від громадянина Коломий Антона, а пішли в напрямі хати Чип'яка Миколи. Я те все записав і ще того вечера в год. 10-тій заніс на пункт – р-н Скалат.

Дня 5.І.47 р. од села Босири прибуло з Скалатського р-ну 30 большевиків та 11 большевиків з Пробіжної. Вони переводили на цій вулиці стислі ревізії та, незнайшовши нічого, від'їхали. Ще один раз носив я записку на пункт.

Дня 7.І. 47 р. вечером до мене прийшов Грізун та сказав, щоби я йшов за ним. Ми зайшли до Пашківського Дмитра, увійшли до стайні, Грізун пішов коло жолуба відкрив плитку і стукнув три рази ногою в стовп. З під землі відізвався подібний стук два рази. Тоді Грізун відложив дошку і ми влізли до бункера. В середині було 4-ох большевиків, які кликали себе по псевдах: “Микола”, “Борис”, “Іван” і “Микита”. В криївці я бачив ППШ-ки, пістолі та надавчий апарат. В криївці ми були біля трьох годин. Ми розмовляли на різні теми. Як ми розходилися, Грізун сказав мені, що я маю до цього бункера приносити записки. Він сказав також, що в селі є ще один такий бункер в громадянина Волиньовського в stodолі.

Дня 8.І.47 р. Уваров покликав мене до Пробіжної. Там дали мені надавчий апарат (розмір: 5 довгий 10 см. широкий і 3 см. високий) та пояснили, як ним користуватися. Цей апарат, який надає тільки з вітром до найближчого району.

Дня 9.І.47 р. заніс я ще одну записку до бункера в господаря Пачківського [Пашківського] і більше нікуди не ходив.

Протоколував: “Яр”.

* * *

XXVII. СКАЛА-ПОДІЛЬСЬКИЙ РАЙОН

№ 177/XXVII-1

Протокол допиту Миколи Михайловича Пакуляка

Р. 31.

Справ ч.: .../47 р.

Пакуляк Миколи Михайловича

с/о ОББ “Песьків”.

Скала-Подільська, 21.8.1947 р.

Протокол

Пакуляк Микола Михайлович, ур. 1921 р. в с. Гуштинка, Скала-Подільського р-ну, Тернопільської обл., закінчив 5 кл. нар. школи в ріднім селі, по нац. українець, заняття рільник, вільний.

Я, Пакуляк Микола, ур. 1921 р. в с. Гуштинка у сім'ї середняка. В 1938 р. [закінчив] 5 кл. нар. школи в рідному селі. По скінченні школи, працював при батьках на ріллі.

В 1941 р. мене арештує МВД, за бійку з сільськими хлопцями. Після засуду вивозять мене до м. Гайворон Одеської обл. Тут я працював при каменюломні. Звідси по 5-х місяцях перевозять мене до Дніпропетровська, де сформували більший транспорт в Харків. З Харкова вивезли мене до Солікомська [Солікамська], де працюю як лісоруб, через два роки. В цей час мене засуджують за саботаж на 8-м літ. З Солікомська [Солікамська] по засуді вивозять мене до Владивостока в “штрафний баталійон”, де працюю аж до 1947 року. 17 квітня 1947 р. мене звільняють додому.

4 червня 1947 р. покликав мене нач. ОББ Білатілов і пропонував мені підписати заяву, на співпрацю з органами МВД. На це я дав свою згоду і тогож дня я підписав заяву у його квартирі. Цього ж дня одержую від Білатілова кличку “Песьків”. В цей час Білатілов звільняє з тюрми Придку Дарку, доручив вийти заміж за мене. Цього дня Білатілов дав мені слідуєчі доручення, як слідити за повстанцями та за поодинокими громадянами.

1) Слідкувати за домом Придки Дарії: хто там заходить, з ким стрічається, що говорять.

2) Слідити за громадянами цього села: Буреко Михайлом, Боднар Олексю, Дякуном і Яровим.

3) Вислідити, де переходять повстанці, до кого заходять, в кого перебувають, хто їх годує і т. п.

Все це я мав висліджувати дуже обережно. Щоб вислідити ці точки, я мав постійно ходити до пізньої ночі, підглядати попід вікна, підслухувати за рухами, довідуватися від сусідів і рідні.

Зібрані дані я мав давати до нач. Білатілова. Пересилати їх поштою, або через Симанів Івана до Білатілова.

Симанів Іван з Іванкова, являється моїм зверхником і давав мені вказівки.

В період мого слідкування я доніс слідуєче:

1) Одної ночі я сидів допізна у саді Придки Дарки і бачив, як переходило двох озброєних людей. Їх я часто бачив, що вони туди ходили. Ці люди виглядали один малий, а другий більший. Узброєні були: оден в німецький МП, а другий в кріс, але не знаю чи німецький чи руський.

2) На свято Спаса бачив, що знова цих двох людей переходили і щось говорили з одною дівчиною (Придка Д.). В зв'язку з цим слідуєчого дня я питав цієї дівчини: "хто в тебе був вчора вечером". Цього самого вечора я направив у це місце большевиків.

Постійно я грозив Придці Д., щоб виходила заміж за мене, бо інакше то вишлю її туди звідки "вирвав", тобто в тюрму.

[...]*

* * *

* Даний протокол не має закінчення

№ 178/XXVII-2

Протокол допиту Петра Семеновича Джуриляка

Р.31.

Справа ч.: .../47 р.

Джуриляк Петра Сем.

с/о МГБ “Горбудз”.

Скала-Подільська, 23.8.1947р.

Протокол

Джуриляк Петро Семенович, ур. 1921 р. в с. Гуштин, Скала-Подільського р-ну, Тернопільської обл., по нац. українець, заняття рільник, закінчив 3 кл. нар. школи в ріднім селі, вільний.

Я, Джуриляк П. нар. 1921 р. в с. Гуштин, у сім'ї бідняка. Закінчивши три класи нар. школи я працював при батьках на ріллі, аж до 1940 р.

В 1940 р. я їду по охоті на роботу до м. Баку. Працюю при камельомні два місяці. Опісля йду на працю до “Военно-каспійської флоти”, де працюю аж до 1943 р. Звідсіля мене мобілізують до ЧА 1943 р. Два місяці працюю при “Строїтельнім батальйоні” в м. Ставропіль. З цього міста покликають мене на фронт до 36-го кавалерійського полка. Разом з просуванням фронту переходив через Мадярщину, до Чехії. На Чехії дістали зміну коней і вернули до м. Рівне на Волині (1946 р.). Звідси демобілізують мене і 14.5.1946 р. я приїхав додому.

23 травня 1946 р. стрінув мене Фокін (уповноважений на село) і сказав мені, щоб я слідив за повстанцями. Я сказав, що буду слідити. Другим разом стрічався я з Фокіном і сказав, що вулицею переходили повстанці. Третім разом я сказав Фокінови, що у мене забрали уніформ. В цей останній раз ми розійшлися на тому, що Фокін мав мене покликати до Скали на МГБ. Там хотів зі мною ширше поговорити і дати вказівки. Але до цього не дійшло, бо мене 5.І.1947 р. арештують за крадіж і відсилають до тюрми в р-н.

В тюрмі стягав з мене слідство Лукіянов і Фокін. Посидівши 14 день мене звільняють і дають підписати заяву. На це я даю згоду і підписую. Кличку назначують мені моє сільське прізвище “Горбудз”.

Завданням моїм було слідити за повстанцями куди вони і до кого заходять, де квартирують, хто їх годує. Головно я мав вислідити місцевих підпільників: Гаврилук Івана, Слободян Петра, Глуховського Юліана. З цивільних осіб одержав завдання вислідити чи вони знаються з повстанцями слідуєчі: Гомінчук Магдалина, Гомінчук Ксеня, Петрюнька Марія, Попіль Михайло, Мельник Осипа і Хома Іван.

За повстанцями я мав слідити тільки ніччю. Найголовніше вислідити, де квартирують. Я мав ходити до пізної ночі і прислухуватися за рухами та де гавкають собаки. Там скоро підходити і перевіряти хто там є та які рухи. Якщо б це були повстанці то мати їх на очах куди вони відійдуть.

За господарями я мав слідкувати, чи в них не квартирують повстанці, чи допомагають харчами, або чим іншим і що вони говорять.

Всі відомості я мав доручувати до Фокіна. Контакт між ним був конспірованим. Ми мали стрічатися в різних місцях: сільраді, на дорогах і його канцелярії в р-ні. До р-ну можна було вислати відомості поштою, але не оплачувати листа. Підчас стріч на дорозі і в сільраді, можна давати записки при здоровканні – подання руки. Крім того мені була можливість [х]одити до р-ну, бо я лічився на венеричну недугу.

Протягом мо[є]ї роботи я дослідив і доніс слідуєче:

1. Бачив як переходили двох повстанців високих у шинелях, через фільварочний город.

2. Бачив як двох повстанців зайшло до Попеля Михайла і Голінчук Ксені. Тоді я стояв під плотом Диди Петрини і підслухував, що вони говорили.

3. Переказав слова Кушніра Франка, “що у нього були на вечері хлопці”.

4. Направив засідку (большевиків) до Кондри, бо до нього щовечора заходили хлопці.

5. Сказав, що в Томашівської Марії є бункер і там криється двох хлопців. Це мені сказала Онуфреїв Анна.

Разом зі мною працював Сапіжак Степан (секретар с/р) і Кондра Василь. Всі ми отримували що місяця по 50 крб. Я мав свого зверхника Сапіжак Степана. До нього я також доручував зібрані інформації, а він далі, бо йому ще краще тому, що він секретар сільради. Сапіжак Степан працює під кличкою “Дуб”, а Кондра “Явір”.

0,04.

* * *

XXVIII. СКАЛАТСЬКИЙ РАЙОН

№ 179/XXVIII-1

Протокол допиту Петра Івановича Пунди

Р.31.

Справа ч.: 79/47/б

Пунда Петро

бойовик куща – Осика

а/в – РО НКВД – Крух

[а/в] – РО НКГБ – Альоша

[а/в] – РО НКГБ – Крух

[а/в] – ББ РО НКВД – Лебець

[а/в] – РО НКВД (Скалат) – Чорняк

[а/в] – РО НКВД (Підволочиська) – Матрос

[а/в] – ББ РО МВД – Льотчик

Район Скалат,
Дня 4/VII. 1947 року.

Протокол допиту

Пунда Петро, син Івана і Ольги з Голоядів, уродж. 1.VIII.1927 р. в с. Пізнанці Гнилій, Скалатського р-ну, Тернопільської обл., по-нац. – українець, 5 класів нар. школи, рільник, вільний.

Член Юнацтва – ОУН від липня 1943 р. під псевдом Крук.

Завербований до агентурної роботи органами РО НКВД від травня 1944 р. і активно діючий до дня арештування.

Я, Пунда Петро, син Івана і Ольги з Голоядів, уродився 1 серпня 1927 р. в с. Пізнанці Гнилій, Скалатського р-йону в родині середньо-заможного селянина. В 1932 р., на сьомому році мого життя, померла мені мати. Я, як одинока дитина, залишився від цієї пори на вихованні свого дідуся Голояди Василя – батька матері. (Герой Української Національної Революції Голояд Павло – це мій вуйко).

Два, чи три роки після смерті матері батько вдруге оженився з Михайлиною Недбалою, родом з с. Пізнанки Гетьманської, по-нац. – полькою та, купивши собі нове господарство, перенісся туди мешкати. В дитячих і, пізніше, молодечих літах матеріально мені добре жилося тому, що дідуньо посідав около 15 моргів поля, так, що недостатків майже не відчувалося.

В 1933 р. дідуньо, що в цьому часі був солтисом в селі, вписав мене до першого класу народної школи в с. Пізнанці Гнилій, де вчився я аж до 1939 р., покінчивши 5 класів.

Осіною, в 1939 р., вже за большевицької окупації вписався я до 6-того класу НСШ в с. Кривому, Скалат. р-н. В сьомому класі, навіть не докінчивши третього чве[рт]ьріччя, покинув науку тому, бо в березні 1941 р. НКВД арештувало мого батька і після цього моя родина була упевнена, що будуть її вивозити на Сибір, вже заздалегідь приготувлялася до цього, – і з цієї причини я полишив навчання. Точно мені невідомо, що за причини склалися на арештування мого батька. Здогадуюсь, що може тому, що за польської влади займався культурно-освітньою роботою в селі, а саме – був бібліотекарем, діяльним членом тов. “Просвіта”, кооперативи. Арештування проводило Скалатське НКВД (чотирьох) вже над досвідком і відразу відставили його до тюрми в м. Тернополі. Того самого дня, крім батька, арештували в селі ще 7 осіб, а саме: Голояда Павла, Дудіна Павла, Гавришкова Василя, Гирку Федора, Фабровського Гринька і Голояда Степана. Про батька і, всіх вгорі-вчислених осіб, ще й досі немає жодної вістки. Вже в 1945 р. кружляла неясна чутка, що мабуть мій батько і Голояд Степан ще в 1943 р. померли на засланні в Сибірі.

Після батькового арештування я вже переважно жив коло дідуня, помагаючи йому при господарці. Головно гонив пасти худобу. Часто звідувався на господарство своєї другої матері, що зосталася тепер тільки з трьома малолітніми дітьми та й нераз, чи то сам, чи кіньми помагав її в обробітці ґрунту.

За першої большевицької окупації мене на НКВД в справі батька взагалі не покликали. Будучи ще в школі мене, як учня, також не намагалися втягати до комсомолу, уважаючи, що я куркульського походження і [є] членом родини, що брала активну участь в націоналістичних товариствах за польської влади.

За німецької окупації я вже більше почав цікавитися культурно-освітньою роботою в селі, записався в члени УОТ і був учасником драматичного гуртка. Виступав на сцені в другорядних ролях, як в п[’]єсі – “Степовий гість” в ролі вартового, а в драмі “Безталанна” –

Семеном. Режисер і старі актори оцінювали мої здібності в тому напрямі як посередні.

За роздобутий гріш купував я собі головню книжки до читання. Пригадую, що купив такі: “Рубікон Хмельницького”, твори Руданського, оповідання – “В запалі боротьби” і другі. Щодо змісту книжок, то найбільше цікавили мене історичні оповідання А. Чайківського і Кашенка.

Часами, що рідко траплялося, уряджував я зі своїми ровесниками заваби. Не без того, щоб при цьому не було й горілки.

Осіною 1942 р., на свято Другої Матки Божої, Качор Ігор, що був станичним Юнацтва втягнув мене до юнацької сітки під псевдом Крук. Вже за першої окупації знав я про всіх юнаків свого села. Були ними: Антонюк Володимир (пізніше бойовик Ігор боївки Богдана, впав в м. лютому в бою на Турівській буді), Заблоцький Павло (брат підпільниці Богданни, пропав без вістки в большевицькій армії), Заболотний Микола (демобілізований, зараз працює на своєму господарстві), Свистун Павло (демобілізований, зараз мешкає в с. Сороцьку, Теревельського р-ну, тому, бо його родину з причини засудження брата вивезли), Качор Ігор – станичний Юнацтва (демобілізований, зараз перебуває вдома, був арештований і випущений ще на початку окупації 1944 р. Тепер говорить, що на НКВД його не покликають. Формально старається підпомагати наш рух і чується обидженим, що його тепер не втягають до організаційної роботи).

Будучи вже членом Юнацтва вивчав я історію України, читав організаційну літературу як: “Ідея і чин”, “Самостійник” і друге. Переходив малий військовий вишкіл, яким проводив станичний Юнацтва.

Вже на початку 1944 р. в м. січні, ми юнаки та ще кілька хлопців трохи підпивши собі, зловили поляка Соловського Марціна, що також підпитий, йдучи селом, вигукував: “смерць Україні!”. За це ми його так належно почастивали, що після того деякий час взагалі не чув на вуха і не міг нічого говорити. Родина його зробила про це донос до кримінальної поліції в м. Скалаті, які за кілька днів арештували: мене, Василюка Павла, Голояда Василя і Палішевського Павла. Ми всі сиділи в тюрмі від тижня до двох часу, нікого з нас не протоколували і, одержавши від наших родин належного хабаря, – позвільняли. Цього поляка невдовзі наша боївка зліквідувала.

З приближенням фронту ми юнаки, згідно з наказом, почали копати криївки. Одну викопали в Гирки Володимира (був підр. Юнацтва, пішов в підпілля ще за німців, зараз немає чутки про нього). Ця криївка невдовзі після викопання завалилася тому, що була

невідповідно побудована. Другу викопали ми в Савурського Василя (згинув на фронті). Її літом 1944 р. знайшли стрибки. Крім цього, ще до приходу большевиків, організували для себе харчі. Заготовили в одного поляка на хуторі Малинівці безрогу, а з молочарні в с. Пізнанці Гнилій забрали сметану з якої наробили собі масла.

В час переходу фронту в цих криївках, що копав разом з юнаками, я не сидів. Це було ненаручно мені, бо знаходилися вони від мене в другому кінці села. В хвилинах, коли потрібно було сховатися, залазив я до поближких криївок вже будованих в час переходу фронту. Враз з другими мужчинами скривався аж до часу побору до армії, – десь до половини травня 1944 р. В цьому часі ці мужчины, що зі мною скривалися, почали голоситися до армії. В селі з поляків створився “істребітельний баталіон” і НКВД вже разом з ними начало переводити арештування. В цих стрибках (нач. Малішевський Михайло, перевертень, виїхав на Польщу) крім поляків були ще полонені большевицької армії, що в час німецької окупації працювали в селі по господарях. Було їх около 10 чоловік, яких в м. вересні 1944 р. забрали до армії. Найбільш активним стрибком був Галай Михайло, родом з с. Глібова, Гримайлівського р-ну, уродж. 1912 р., жонатий з Катериною Дудун родом зі с. Пізнанки Гнилої, коваль, за німецької окупації працював в с. Новосілці в “лігеншафті”. За німців добре жив собі з Голоядом Петром (член ОУН, тепер був арештований і випущений), який часто при випивці виговорював і зраджував перед ним організаційні тайни, так, що ще за німців Галай Михайло частинно був зор[і]єнтований про людей і організаційну роботу на терені с. Пізнанки Гнилої.

Цей Галай Михайло, вже будучи стрибком, став сипати та наочно доказувати людям про їхню контрреволюційну роботу, під час німецької окупації. Про мене він також ор[і]єнтувався.

В половині травня 1944 р., коли ще всі мужчины не були забрані до армії, одного дня працював я вдома коло чищення картоплі, вчув раптом на дорозі гук мотору. Вийшов на дорогу і узрів, що авто далі поїхало, а Галай Михайло і ще декілька стрибків, що висіли з авта, побачивши мене, кликнули до себе. Галай Михайло мене арештував, звязав руки назад і привів до канцелярії сільради. Тут, крім голови с/р та секретаря, більше нікого не було. Невдовзі сюди припровадили ще двох арештованих: Голояда Петра і Ковцуня Василя. Ще того самого дня цей Галай Михайло, Матвеев (полонений за німців) та ще 7 стрибків на[с] трьох зі заложеними назад руками відставили пішком до с. Пізнанки Гетьманської і привели також до канцелярії сільради. Тут Матвеев списав наші прізвища, дату арешту і з цею запискою

приказав стробкам відставити нас до м. Грималова [Гримайлів]. Запровадили там відразу на дижурку НКВД. Крім нас було ще троє арештованих осіб, двох мужчин і якась жінка, що сиділи в кутку на соломі і на щось ждали. Ми знова посідали собі в другому куті. Стробки, що нас привели, відійшли. На дижурці був дижурний міліціонер, що сидів при телефоні і щораз передавав для стробків накази начальства. Сюди без перерви приходили й відходили різні стробки. Тут сиділи ми аж до вечора. Тоді прийшов ключник на ім'я Ванька (полонений, за німців служив в Бідованця в с. Пізнанці Гетьманській). До книги, яка лежала в дежурці на столі, вписав наші прізвища і він, та ще двох стробків, відпровадили нас до тюрми, що знаходилась десь у віддалі 20-30 м. від будинку НКВД. Тюрма – це була партерова будівля, мабуть якийсь хлів зі загратованими віконцями. Коло неї стояло один, чи двох стійкових. Запровадив відразу нас до кімнати, що була переповнена арештованими числом до 30 осіб. Були самі мужчини. Прізвищ їхніх не пригадую собі. Знаю, що одному закидали розстріл жидів, другому – поляків. Загально арештовані дуже мало говорили про себе. Один з них, відомо мені, що за німців працював в союзі в Грималові, повчав мене як вести себе під час слідства, а саме вказував, щоб до нічого не признаватися, то й можуть звільнити. Гігієнічні умови були тут впрост жахливі. В кімнаті було настелено повно соломи до спання, що майже рухалася від маси вошей. Панувала також сильна короста. В[']язні харчувалися передачами, які одержували з дому. “Параша” була в середині і арештованих взагалі не виводили на двір. Ми всі три пересиділи там три дні. Після цього перепровадили нас до другої тюрми, що розположена була у віддалі 100 м. від першої. Сходилося до неї по сходах в долину. Це вже була тюрма політично підозрілих. Запровадили нас до келії, де вже сиділи: Рибак з с. Товсте, що працював за німців в Українському Комітеті завідуючим тіловиховного відділу, якийсь волиняк, якого зловили в Саджавецькому лісі, один з с. Зелене, Грим.[айлівського] р-ну, якого прострілили під час його втечі, і солтис з с. Кокешинець. Ми всі три новоприбулі сиділи там п'ять днів. За цей час нас ані одного не кликали на протокол. Покликали тільки цього Рибача. Взивав його нач. НКГБ і, як він опісля сам розказував, що цілий час оповідали собі тільки про спорт.

Тут харчувалися ми також передачами, які одержували з дому. На п'ятому дні сидження в полудневих годинах покликали мене і Голояда Петра до будинку, де поміщалося НКГБ. Переводило нас чотирьох стробків і завели мене до одної канцелярії, а Голояда Петра до другої. В кімнаті стояло тільки бюрко, шафа і пару крісел. Телефону не було. За

бюрком сидів енкагебіст вбраний в сіру шинелю, пагонів на собі не мав. Сам високого росту, рижий, лице зі сіменками, літ около 24. Розговорював тільки по-руському. Стребок, припровадивши мене, відійшов. В кімнаті лишився тільки я і цей енкагебіст. Відразу попросив мене сісти напроти себе, руки казав держати на колінах і, наперед мені заявивши, щоб тільки говорити правду, почав списувати протокол. Найперше почав писати мою автобіографію, цікавився що поробляв я за німецької окупації, чи був в Юнацтві, чи перепроваджував збірки і т. п. Я відповів, що головно займався господаркою, а до політичних справ не вмішувався тим більше, що я молодий. Списував також мою родину, товаришів і знайомих. Як товаришів подав я Пунду Павла (уродж. 1925 р., він зараз в армії, на початках не був арештований, в Юнацтві також не був), Теслиюка Мстислава (уродж. 1926 р., вбитий на фронті, на початках [не] був арештований, в Юнацтві не був), Галагана Теодора (уродж. 1926 р., зараз в армії). Випитував мене, чи вони часами не є членами Юнацтва. Я відповів, що точно йому не можу сказати, але наскільки відомо мені, то вони були далекі від політичних справ. Дальше цей енкагебіст запитував мене чи я не їздив за цею безрогою на хутір Малинівку. Це доніс Галай Михайло, про [це] я довідався вже пізніше від Голояда Петра. Я відповів, що про це мені невідомо. Про причини мого арештування за німців і про сам перебіг його він мене не випитував. Після цього він прочитав цей списаний протокол і сказав мені підписатися. Вже накінець заявив, що ми всі три будемо відставлені до м. Скалата, де точніше прослідять цю справу. Цей допит тривав неповну годину часу. В цій самій канцелярії я ще пождав на Голояда Петра, з яким саме докінчувався допит зараз в сусідній кімнаті.

Після того трьох, чи чотирьох стрбків відпровадили нас знова до тюрми. Зараз на протокол забрано Ковцуня Василя, що також відсутність його тривала около години часу. Його вже як відпроваджували стрбки знова до тюрми, то сильно побили. Після допиту ми вже себе взаімно випитували про хід переслухання і про закиди – обвинувачення. Голоядові Петрові закидали дезерцію з армії та зв[']язок з Організацією, одначе він це друге заперечував. (Цей Голояд Петро зістав арештований при кінці 1944 р. після його звільнення додому з робочого баталіону). Ковцуневі Василеві закидали, що за німців направляв зброю для повстанців, одначе він цьому заперечував. (Ковцунь Василь невдовзі після звільнення з тюрми пішов до армії, зараз демобілізований, працює при господарстві).

Ще як тільки нас трьох арештували в селі і припровадили до м. Грималова, зараз другого дня привели сюди ще більшу кількість арештованих односельчан. Їх також арештував Галай Михайло, а саме:

Качора Ігора (стан. Юнацтва), Каліту Ілька, Голяда Василя, Пунду Гринька, Мигалья Миколу і Купецьку Анну. Їх всіх опісля відставили до м. Скалата, звідкіля всіх по кількох днях звільнили і пішли вони до армії. Купецьку Анну звільнили ще того самого дня в м. Грималові.

Слідуючого дня рано, після переслухання, нас всіх з мого села 10-15 стрелків відставили пішком до м. Скалата. Тут відразу запровадили на НКВД до будинку, де за німців поміщалася Українська Поліція. Задержали нас на ганку, де під охороною трьох стрелків простояли ми аж до вечора. Час від часу попри нас переходили Галай Михайло за котрим жінки цих арештованих мужчин з мого села, викрикували, що він німецький вистрелник, стріляв жидів і полонених, їздив з “ляндвіртом”, а зараз сипить невинних людей, щоб тільки прислужитися сов. владі. Перед вечером першого пізвали мене. Запровадили до канцелярії правдоподібно нач. міліції. Там, крім нього, був ще ст. лейт. Прядін і один рябий енкаведист по ранзі ст. лейтенант, з пораненими пальцями. Цей останній, посадивши мене проти себе, почав списувати протокол. Нач. міліції і ст. лейт. Прядін (зам. 15 – о/у ОБХСС) взагалі до протоколу не вмішувалися. Енкаведист, що мене почав переслухувати говорив по-руському. Зразу цікавився перебігом мого арештування, моїми родинними справами, а вкінці дав пряме запитання: “слушай, ти говори правду, ти був членом ОУН?”. Я відразу йому заперечив заявляючи, що ще взагалі про таке не чув. Закидав мені також заготовлю цієї безроги, але я також до цього не признався. Слідчий в тягу переслухання хотів мене потрактувати паперосами, я однак подякував і не взяв. Він трохи обидився і сказав: “а, бач, ти говориш, що не був членом Юнацтва, а от курити не хочеш, ми й так знаємо, що юнакам є це заборонено”. Я відповів, що тому не курю, бо ще молодий, маю лише 17 літ. Запитував мене також чи є можливо, щоб в Дудуна Ілька перебували бандерівці, і, щоб він про це взагалі не знав. Я відповів, що він старший чоловік і до політичних справ ніколи не вмішувався. (Зам. 15 – в його хаті був бій сл. п. Пров. Максима і сл. п. Пров. Юрка з большевиками). Під час протоколування я дістав раз в лице, тому, що розплакався і не хотів піднести голови та дивитися йому прямо ввічі. Накінець сказав мені підписатися під списаним допитом і приказав стрелкам знова відставити мене до тюрми. Допит тривав около години часу. В тюремній камері було до 15 осіб. З мого села були там: Каліта Ілька, Дудун Ілько, Пунда Гринько.

В тюрмі просидів около тиждень часу. За цей час найбільше покликали Дудуна Ілька, а Каліту Ілька щось два, чи три рази. Скільки разів покликали Пунду, я собі не пригадую. Ще й досі тямлю, як під час мого арештування в келії говорилося, що Маліон, молочар зі

с. Магдалівки признався на допиті, що за німецької окупації дусив поляків. Більше про нього не пригадую собі.

П'ятого, чи шостого дня мого сидіння до тюрми прийшов стробок з НКВД і викликав прізвище “Пунда” і я відповів, що тут їх двох. “То, давай, обох є.. вашу мати!” – докинув стробок. Крім нас визвав ще Стадника родом зі с. Теклівки і другого Стадника родом зі с. Магдалівки. Імен їхніх не пригадую собі. Також викликав тепер Ярмолика родом зі м. Скалата (перебуває зараз в Скалаті, де працює не знаю) і Пунду Гринька (вдома пр[и] господарстві). Нас п'ять[о]х запровадили до будинку НКГБ. Мене і Пунду Гринька спрямували до канцелярії в долину, одного Стадника лишили в джурці, а Ярмолика і другого Стадника повели на поверх. Кімната, де мене тепер запровадили була невелика розміром. По середині стояв стіл, а при ньому крісла. Коло вікна при стіні на столичку було уміщене радіо. В куті стояла шафа. Зразу в кімнаті було двох енкагебістів. Один з них відразу з Пундою пішов до другої кімнати. Зі мною лишився енкагебіст середнього росту, отилий, літ около 36, говорив тільки по-руському, позір у нього грізний дещо зизокий, вбраний був в сині штани і зелену рубашку, пагонів на собі не мав. Цей другий, що пішов з Пундою Гриньком – це ст. лейт. НКГБ Тіхонов, про що вже довідався як був стробком. Цим разом покликали цього другого Пунду, але тому, що і я прийшов – почав і мене протоколувати. Цей енкагебіст посадив мене напроти себе. Спочатку говорили ми собі на загальні теми, потім дещо записав з моєї автобіографії. Справами, про які мене попередньо випитували, зовсім не цікавився. Чи тоді давав мені підписуватися під мої зізнання, я зараз собі цього не пригадую. Після цього пішов він до другої кімнати до ст. лейт. Тіхонова, щось собі там поговорили, а потім, вивізши мене і другого Стадника зі с. Магдалівки на подвір'я, приказав стробкам відвести нас на воєнкомат. Вчувши це, я сказав до нього, що я ще молодий і не підлягаю під воєнкомат. “Ну, нічево, там вас проверят,” – відповів він, – і ми пішли.

На воєнкоматі було повно мобілізованих мужчин, головню полонених. Спершу ми, враз з другими, сиділи в пивниці під охороною, а за пів дня перевезли нас до будинку на ринку під військову комісію. Тут вже були й мобілізовані мужчини і з мого села. Я попросив одного, ще за німців знайомого, полоненого, що тепер працював на воєнкоматі, піти до мого дому і принести мою метрику. Він виконав моє прохання і приніс. Я зараз її вручив своєму голові сільради Шмаранчукові Дмитрові, що саме був присутній при комісії. Він показав це якомусь начальникові і він переглянувши приказав вивести мене зпід охорони і дозволив йти додому.

Два чи три дні після цього я одержав зі сільради картку в якій повідомлялося, що я є змобілізований на роботу в Донбас. Крім мене такі повідомлення одержали ще: Лабатюк Теодор (пізніше втік з Донбасу, був стрелком, а потім пішов до армії), Свистун Петро (втік з Донбасу, опісля арештований і засуджений), Грабовий Михайло (втік з Донбасу, зараз в армії), Антонюк Володимир добровільно поїхав (пізніше втік з Донбасу, бойовик Ігор в боївці Богдана, ранений в бою 31 січня 1945 р. розірвався гранатою), Савурська Надія (втікла з Донбасу, тепер в школі у Львові), Дудун Ярослава (також втікла, після того арештована і випущена, зараз в дома), Каліта Ярослава (також втікла, після того була щось два рази арештована і випущена, зараз в дома).

Кілька днів після одержання цих повідомлень ми всі відійшли до м. Скалата, де перебули ще пару днів в будинку райвиконкому, очікуючи змобілізованих робітників цілого району. Коло нас охорони жодної не було. За пару днів нас всіх, числом около 30 чол., два агенти з Трудової Інспекції відставили до м. Підволочиськ. Звідсіля товарним поїздом за 18 днів заїхали ми до м. Кадіївки (нова назва Серго). Тут після виладування повели нас спершу до бані, а потім якісь робітниці зі шахти розпровадили нас по квартирах. Мене і ще чотирьох, а саме: Свистуна Петра, Лабатюка Т., Грабового М. і Процика Миколу родом зі с. Хоптянки, Скалатського р-ну – запровадили на квартиру до одної вдови на прізвище Кузнєцова. Нас всіх з села хлопців приділили до праці в механічному цеху, де підчували слюсарства. Заробітна плата виносила до 8 крб. денно так, що взагалі на прохарчування не вистарчало. Зразу ми ще живилися своїми харчами з дому, а потім ходили до столової, де за так скромний обід платилося понад 10 крб. Шахта, де я працював, називалася З/З Біс, що була розположена недалеко м. Кадіївки. Шахти були всі зруйновані, залиті водою. Робітники щойно це все відбудовували. Тяжкі були умови до життя і тому я був рішений втікати. Мої односельчани зразу боялися цього кроку. Знайшов собі одностумців з других сіл: двох хлопців з с. Товсте, Гримайл. р-ну, що працювали в сусідньому строїтельному цеху, а третій з с. Глібова на прізвище Мішанець Михайло (батько підпільника Андрія).

Одного дня, здається, що це був вихідний, яких два тижні після приїзду сюди на роботу, рішилися ми всі чотири втікати. Про наш замір знали і мої односельчани. Попродавши деякі речі, вечером, вздовж залізної дороги, рушили ми всі до ст. Дебальцево, що була віддалена на 7 км. від Макіївки. Невдовзі після нашого приходу від[?]їздив товарний поїзд в сторону Крематорська [Краматорська] і Микитівки. На станції Дебальцево перевірки не було. Зараз ми коло себе не мали жодних документів. Наші останні документи залишилися

на шахті. Ми всі чотири разом посідали у відкритому вагоні, що був вверх заповнений вугіллям. Тим самим поїздом заїхали ми аж до Кр[а]маторська. Дорога ця тривала два до три дні часу. Приїхавши до Кр[а]маторська відразу впали під ревізію цього поїзду, якою перепроводжувало залізнодорожне НКВД. Всіх людей, що їхали цим товарним поїздом, придержали для перевірки документів. Всі, крім нас чотирьох, були це жінки, що їхали в Харківщину за хлібом. Нас всіх запровадили на дижурку залізнодорожного НКВД і тут вже почалася перевірка документів. Переглянувши документ, кожну жінку штрафували за недозволений і безплатний переїзд залізницею, а потім відпускали. Нас чотирьох, тому, що не мали документів, відразу запровадили до тюрми, де просиділи два дні. Опісля кожного з нас брали на допит. Питали прізвище, звідкіля родом, причину переїзду. Я і ці два з с. Товсте почали говорити неправду, що їдемо на Донбас, відбилися від свого транспорту і зблудили так, що взагалі зараз не знаємо де ми є. Одначе цей Мішанець зі с. Глібова точно признався, що всі втікаємо з Донбасу. Опісля того нас звели разом і почали випитувати про причину втечі. Ми відповіли, що там великий голод, який не дозволяє працювати. При цьому нашому говоренні присутній був тільки один енкаведист, вбраний по-цивільному. Накінець сказав нам підписатися під такою заявою, де ми зобов[']язувалися, що знова повернемо до шахти. Та коли б знова пробували втікати, то жде нас засудження. Ми попідписувалися і цей, відпустивши нас, приказав знова вертати на шахту. Посвідок жодних не виписував.

Того самого дня, чи другого, чого соб[і] точно не пригадую, вернули ми на шахту. Я далі працював у механічному цеху, а цих трьох відправили на сіножаті косити сіно. З ними вже більше не стрічався. Мені, за це, що втікав обтягнули 25% зарплати і 25% харчування. Невдовзі перевели до другої роботи до електромайстерні. Заробіток тут був ще менший. Кожного дня залучали ми по місті електричні проводи. В електромайстерні, крім мене, працювали ще з моїх сторін: Лабатюк Теодор, Грабовий Михайло і Процик Микола зі с. Хоптянки.

Після трьох тижнів я знова рішився втікати разом з Проциком Миколою, Біликом Василем з с. Криве, Свистуном Петром і ще з чотирьма хлопцями з Житомирщини. Лабатюк Теодор і Грабовий Михайло ще перед тим були повтікали. Нас вісьмох знова перед вечером зайшли до ст. Дебальцево. Знайшовши товарний поїзд із написом, що їде в напрям Києва, частина з [на]с вже були повлізали до вагону, а решта ще оглядали напис. Раптом вчули ми крик: "Стої! Рукі вверх!". Ми відразу розскоклися і повтікали зі станції. Втікали відразу на право ровом. Я держався Свистуна Петра. Решта повтікали

кудись на боки так, що ми з ними вже взагалі не стрінулися. Відбігши пару сот кроків ми зупинилися і вчули свист цього поїзду, що від[']їздив вже зі станції. Скоро підбігли та вспіли ще почіплятися до вагону, що повний був різаного дерева. В ньому зробили ми відповідну, зверху добре замасковану, буду і так заїхали аж до Микитівки. Як довго їхали до Микитівки я зараз собі точно не пригадую. Здержавшись на станції, узріли знова товарний поїзд з вугіллям, що якраз готовився до від[']їзду. Я вискок з дерева на долину і спитав якоїсь прохожкої жінки про напрям цього, готового до від[']їзду, поїзду. Вона відповіла, що на Славянськ – Лозова. Ми скоро пересіли до цього поїзду, посідали на вугілля і так заїхали аж до Лозової. Тямлю, що до Лозової заїхали ми зі сходом сонця. Цілу дорогу кормилися сухарями, які ще мали з дому, а також і купували хліб на базарах по перестанках. На станції Лозова мусіли ми ждати аж до полудня, бо саме тоді мав відходити поїзд на Полтаву. Ждали разом з жінками; коло 10 год. ранку прийшло двох сержантів залізнодорожного НКВД, відразу нас придержали і завели до недалеких сосонок, де позабирали від нас гроші, харчі, ножики, гребінчики і опісля відставили на дижурку залізнодорожного НКВД, а самі з нашими речами відійшли. Мається розуміти, що наші речі пропали. По хвилині прийшов якийсь мужчина в цивільному вбранні, брунет, чесався набік і почав питати про наші прізвища, звідкіля походимо і що тут робимо. Ми відразу призналися, що втікаємо з Донбасу додому, бо там голод. Він зразу почав на нас кричати і грозив, що нас посудять. Опісля повів нас в город до одного прокурора, а потім до другого і вкінці знова вернув з нами на дежурку залізнодорожного НКВД. Там перебули ніч, а слідуючого дня ранком прийшов до нас капітан заліз[но-]дорож[нього] НКВД, спитав про наші прізвища, місцевість народження, а потім знова дав підписати заяву, що вернемося на Донбас і більше не будемо намагатися втікати. Ми це зробили, він нас відпустив і приказав вертати поїздом на Славянськ. Про свої речі, які позабирали нам ці сержанти, навіть не згадували, радіючи цим, що нас звільнять.

Ми після цього вернули назад 7 км. в сторону Славянська, там на пер[е]станку висіли і почали знова пішком взагалі оминати місто Лозову. Якраз, коли зайшли на передмістя Лозови, кудюю йде вузькоколейка на военстрой, стрінули цього самого дижурного міліціонера залізнодорожного НКВД, що саме йшов до міста. Відразу нас пізнав і поспитав куди йдемо. Я відповів, що зблудили, що замість до поїзду на Славянськ всіли на вузькоколейку і заїхали на военстрой і тому тепер вертаємо назад до міста. Він нам повірив і ми пішли далі на край міста недалеко перехрестя залізнодорожних ліній. Дітей, що побіч бави-

лися, спитали котра дорога йде на Харків, а котра на Полтаву. Вони нас спрямували і ми попри лінію зайшли аж до першого перестанку. Там сіли на поїзд з вугіллям і заїхали аж до Полтави. Як довго ми ждали до від[']їзду поїзду в сторону Києва, зараз собі точно не пригадую. Ревізій, облав тоді в Полтаві жодних не було. Пересівши на другий поїзд, заїхали до Києва. Як довго їхав також собі не пригадую. В Києві поїзд заїхав на станцію Дарницю. Здалека взріли, що по вагонах роблять перевірку, ми негайно позискакували, дещо відбігли в бік станції, позалазили між поломані вагони і в позиції, яку людина приймає при залагоджуванні своїх фізіологічних потреб (видалювання калу) просиділи около години часу. Раптом вчули свист відходячого поїзду, скоро позбиралися та ще вспіли його дігнати та почіплятися до вагону з деревом. В Києві на головній станції цей поїзд не ставав. Зараз на першій станції за ним ми зор[і]єнтувалися, що не їдемо в напрям заходу. В бігу позискакували і зайшли до ждальні на станції. Тут стрінули багато мобілізованих зі Західної України, що чекали на транспорт. Побіч станції був маленький базар, на якому продав я свою одну сорочку і за неї купив боханець хліба. Довго не ждали на поїзд, за пів години часу прибув, ми посідали і заїхали аж до Хвостова [Фастова]. Перед станцією позискакували, обійшли її та почали прямувати до слідуючого перестанку. Подорозі стрінули одну жінку з Вінничини, що також втікала з Донбасу й одного чоловіка, старшого віком, родом зі Збараського р-ну, що втікав з армії. Ми йшли попри залізничні тори і ще не відійшли від Хвостова навіть два км, як надійшов поїзд і тому, що дорога йому провадила під гору, дещо звільнив хода. Я з цього скористав та вчепився до нього. Свистун Петро і ці двоє навіть не намагалися чіплятися. Сам заїхав вже ніччя на станцію Козятин, де стрінув ще одного втікача з Донбасу, родом з Вінницької області. Перевірки тоді в Козятині жодної не було. Невдовзі в сторону Вінниці відходив товарний поїзд, ми почіплялися і поїхали. Подорозі від жуліків довідалися, що у Вінниці НКВД робить стислі перевірки і ми рішили злі[з]ти. На одному перестанку у віддалі 22 км. від Вінниці ми позлазили і пішли до поблизького села. Цей з Вінничини продав там свою шинелю, а я черевики, і за частину грошей добре пообідали. В селі прождали до вечора, а потім пішли спати на поля в півкопи. В селі не квартирували тому, бо люди боялися приймати на квартиру. Я з ним плянував оминати місто Вінницю та перейти річку Бог [Буг] в другому місці. Одначе від людей довідався, що на Бозі на мості стоїть ніччю та в день стійка і нікого без документів не пропускає. Тому змушені ми були таки їхати на Вінницю. Досвіта пішли знова на цей перестанок, невдовзі над[']їхав пасажирський поїзд, ми почіплялися

на сходах і так доїхали аж до Вінниці. Тут ми обидва розійшлися. Я пішов на базар, купив хліба і вернувши назад на станцію, стрінувся з людьми з с. Богданівки, Підволочиського р-ну, що працювали при залізній дорозі, а тепер їздили зі своїм начальником до його родини. Я, разом з ними причепився до військового ешелону й так доїхали аж до станції Гречане. Начальник цей взагалі не питав мене, що я за один та куди їду. На станції зараз пересіли на другий поїзд і вже в 10-тій годині ночі приїхали ми до Підволочиськ. Там біля ждальні я відразу заліз до кльозету й пересидів в ньому аж до ранку. Вже в ранніх годинах вчув гуркіт фіри на вулиці, скоро виліз та з якимось дядьком, що саме їхав, дістався за місто. Звідсіля вже полевіми дорогами подався в напрям села Новосілки, Скалатського р-ну. В селі відпитав хату своєї знайомої дівчини Гуцалюк Насті, що ще передше втікла з Донбасу і тепер перебувала в дома. В них я дещо поїв, відпочив, а потім її мати, давши мені серп, вивела аж за місто Скалат. Звідси докладно вже побачив своє село. Наближившись до нього зайшов на хутір до Галая Матвія в якого просидів до вечора. За цей час вони повідомили мойого дідуня і він з тіткою, вже вечером, прийшов до мене. З ним перейшов додому і почав скриватися. Про мене, крім родини, наразі ніхто в селі не ор[і]єнтувався. Тиждень після мене до села прибув Свистун Петро, що й також почав скриватися в себе в дома. Лабатюк Теодор і Грабовий Михайло ще скоріше мене поприходили до села, погано скривалися так, що про це дізналося НКВД і стрелки почали вже за ними питати. По якомусь часі люди в селі зор[і]єнтувалися й про мене. З нами стрінувся секретар сільради Чарниш Іван і порадив зголоситися на воєнкомат, бо саме тепер є призив 1927 річника. Ми всі втікачі з Донбаса і з прифронтових робіт, що досі скривалися – рішили зголоситися. Це було десь при кінці серпня 1944 р. На воєнкоматі нас всіх зареєстрували, видали документи і взяли на воєнний учот, який переходили около два тижні часу. В цьому часі прийшов до села Антонюк Володимир (Ігор – впав), якого зловили подорозі як втікав з Донбасу, сидів трохи в тюрмі разом з Германом Михайлом (бойовик СБ Захар, впав 30 травня 1947 р.), потім знова відставили до робіт в Донбас, звідкіля тепер вже знова втік. Також поприходили вже і всі дівчата, що досі нераз пробували втікати.

Після учоту на воєнкоматі, що тривав около два тижні, я працював далі при господарстві.

На початку листопада 1944 р. до мойого села зайшли повстанці і заквартирували в Лабатюка Теодора. Цього самого вечора вбили вони участкового Глебова. Наперед про цей намір знало нас трьох хлопців в селі: я, Лабатюк і Антонюк Володимир. Ми всі три днем

докладно розвідували про нього, а вечером Антонюк Володимир вивів повстанців на його квартиру. Після цього вбивства більшовики почали організовувати в селі з 1927 річника станицю стрелків. В цьому часі Антонюк Володимир замельдувався, що втік з Донбасу. Після того мене записали до стрелків, що зістали зорганізовані за який тиждень часу. Начальником зістав Галай Михайло, а новим участковим Кулішов. Всіх нас було 11 стрелків.

В м. грудні воєнкомат забрав весь 1927 рік до Скалата, там відразу нас постригли і відставили до армії. В Копичинеччині в с. Яблонево [Яблунів] вдалося мені, Кришишинові Павлові (зараз в армії) і Грабовому Михайлові (зараз в армії) втекти. З нами був ст. лейт. воєнкомату Горошков. Він завів нас трьох в цьому селі на одну квартиру дещо поїсти, а сам пішов з другими хлопцями на інші квартири. Ми скористали з його відсутності і втекли. Від тої пори скривався майже тиждень часу. Опісля ми всі три обрадилися, взяли горілки і пішли до участкового Кулішова, щоб цей знова прийняв нас до стрелків. Добре підпиті ми кріпко позасинали. Якраз цеї ночі повстанці робили наскок на станицю стрелків, про що ми взагалі не знали. Вони підсунулися на станицю і почали пукати. Ми стрелки відразу зор[і]єнтувалися хто це, поховали зброю Кулішова під ліжку, а самі вийшли до сіней і почали відчиняти двері. До середини вийшли повстанці, відразу нас всіх обшукали, одні почали виносити зброю, а другі здіймили з гори Кулішова, що втік був туди без зброї. Вивели його на подвір[']я і Богдан (чув, що його так кликали) застрілив. Ми тоді не мали іншого виходу, боялися арештування через НКВД, і зор[і]єнтувавшись, що Богдан командиром почали його просити, щоб забрав нас до боївки. За нами вставилася Богданна і командир цього вечора взяв мене і Антонюка до боївки. Це була якраз половина грудня 1944 року. Від цього часу я зістав повстанцем під псевдом Крук. Після розброєння цієї станиці ми всі поїхали на Турівську буду (хутір в лісі). Днем одержав зброю кулемета – Токарева і від тепер вже почав рахуватися справжнім боєвиком.

Ціла наша боївка силою понад 40 чол., квартирувала цілу зиму головню на Турівській буді, на хуторах Остра Могила і в с. Турівці командиром боївки був Богдан, а ройовими: Гомін, Борис і Старший, санітаркою була Богданна. Часто ходили ми на акції до с. Остапа, Хоптянки і Магдалівки. Переважно стягали військові речі від поляків.

31 січня 1946 р. наша боївка на Могилі звела бій з більшовиками в якому впало чотирьох бойовиків. Тиждень після цього пополудні найшло нас п'ятьох: я, Ігор, Гомін, Кармелюк і Явір на засідку на Турівській буді. Всі, крім мене, зістали побиті. Я однак, що стояв тоді з сьнями близько ліса, відразу непомітно попрямував до ліса, відбіг до

кілометра дороги та скрився в ямах, копаних під час переходу фронту. Там просидів цілу ніч, знова день і виліз аж вечером слідуючого дня. Скоріше не вилазив, бо боявся, не знаючи, що є в лісі. Ще першого вечора чув я рух по лісі, однак думав, що це большевики. Це були наші, про що я довідався вже пізніше. З ліса я пішов до с. Турівки, стрінувся зі своєю боївкою і квартирували ми вже по селі около півтора тижня часу. Переважно квартирував з Калинкою і Степовим в цій частині села від ліса. Після того я, Степовий і Грабина пішли до с. Новосілки, щоб зорганізувати для себе білля, а також цих двох хот[і]ло довідатися до своєї родини. Там заквартирували в якогось родича Степового. Від нього перейшли до Гуцалюка (його тоді ще не було з армії), де стрінулися з повстанцями Зайдою і Чабаном, що якраз там квартирували. Цього самого вечора Грабина пішов додому, а нас чотирьох на цій квартирі перебуло около тиждень часу. Опісля перейшов зі Степовим на квартиру до Гуцалюк Насті (з цією дівчиною я був на Донбасі), а Чабан пішов до своєї родини. В неї перебули ми около тиждень часу. Звідсілля Степовий пішов до свого села (Ст. Скалат), а я, маючи ожити його, лишився. На нього ждав я до означеного часу, однак даремно. Тому пішов сам до свого села і зайшов до господаря Романюка Степана, однак він мене прогнав зі своєї хати. Вже досвіта перейшов на своє господарство, зараз в сусідстві. Вже в дома зійшлася до мене ціла родина, самі тітки та почали дорікати мені, що я приношу тільки загладу для родини, забрали вже дідуна, зрабували все господарство. Опісля закликали вони секретаря сільради Черниша Івана, якого в селі уважали “своїм чоловіком”, щоб порадитися, як дальше краще зі мною зробити. Він порадив мені зголоситися на военкомат, відразу відставлять до армії і все покінчиться. Я вислухав його, ми запрягли коні, всів секретар, я, вбраний по-цивільному, без зброї, і ще один сусідський хлопчик, що поганяв коні, і всі спершу поїхали до голови сільради Шмаранчука Дмитра. Вже разом з ним поїхали на военкомат до м. Скалата. Голова сільради сказав нач. военкомату Чайці, що я приїхав з повинною. Нач. Чайка відразу спитав мене: “а де твоя зброя?”. Я відповів, що вдома. Приказав вертати домів і забрати її. Я з цим хлопцем вернувся і забрав німецького кріса, 30 штук набоїв і знова приїхав до военкомату. Зіставив там зброю і разом зі ст. лейт. Малишкіним, що працював на военкоматі, пішов на НКВД. Була це п[']ята або шоста година попелудні. Відразу запровадив мене до нач. РО НКВД ст. лейт. Сіменка. Канцелярія його знаходилася на поверсі і заходилося до неї через другу кімнату. Розміром досить велика із двома чи трьома вікнами. Під стіною стояв стіл, а на ньому різні папери і телефон. На столику

біля вікна стояло радіо. В куті була шафа, а попід стіну рядом крісла. В кімнаті крім нього був ще о/у ББ лейт. Куліченко. Ст. лейт. Малишкін, зголосивши про мене, відійшов. Нач. НКВД ст. лейт. Сіменко, літ від 45-50, низького росту, семітський вигляд, добре розмовляє по-українському. Вбраний був в рубашку з пагонами ст. лейт., пас, порт[у]пе, пістоль ТТ, штани сині і чорні боксові чоботи. Замітня в нього храплива бесіда.

Лейт. Куліченко, літ около 40, високого росту, чорнявий, повнолиций, вбраний в зелену рубашку і сині штани. По рубашці був підперезаний звичайним пасом, пістоля при собі ані пагонів не мав. Говорення в нього “легке”, ніколи не кричав.

Нач. Сіменко сказав найперше напроти себе сісти, а потім грізно промовив: “Крук, є... твоя мати, ти вбіл Кулішова?”. Я відповів, що в цьому вбивстві я взагалі не винен і, що мене силою забрали до банди. За це, що був стрелком хотіли розстріляти, одначе Богданна вставилася за мене і Богдан прийняв мене до боївки. Нач. Сіменко вже на це нічого не відповів, тільки сказав: “нука, розкажуй від початку як ви вбили Кулішова і як ти почав воювати в банді Богдана”. Я розказав як нас взяли до армії, то я втік з дороги разом з Крищишиним Петром і Грабовим Михайлом. Около тижня часу скривалися разом, а потім рішили піти до участкового Кулішова, щоб прийняв нас до стрелків. Він погодився і вже того самого вечора ми заквартирували на станиці. Крім нас трьох були ще стрелки: Антонюк Володимир, Свистун Петро, Стецишин Петро і участковий Кулішов. В ночі коло 11-цятї години почався надворі рух і стукіт до вікна і дверей та крик по-руському: “открой!”. Зразу ніхто не відкривав і вони почали стріляти до середини. Кулішов так налякався, що без зброї втік [на] гору, а ми з цього ляку взяли і відчинили двері. Бандерівці відразу нас обшукали, забрали зброю, а потім зняли з гори Кулішова. Він дуже просився, щоб йому подарували життя і пустили, але Богдан вивів на подвір[']я і застрілив.

Нач. Сіменко випитував мене про це, цікавився як повели себе в цьому стрелки і чи стріляли. Я відповів, що всі були дуже перелякані і без спротиву здали зброю. Мені і Антонюкові бандерівці пов[']язали руки і забрали з собою до ліса, де аж після двох днів дали нам зброю. Чому других стрелків не забрали в банду, я точно не знаю. Запитував мене нач. Сіменко про боївку Богдана, наше квартирування, зв[']язки, магазини та роботу. Потім приказав лейт. Куліченкові взяти папір і чорнило, сам почав питати мою автобіографію, а Куліченко писав. Я йому докладно розказав про свої втечі з Донбасу. Відносно цього він говорив: “бачиш, ти, вже стільки разів втік з Донбасу, адже обов'язком

кожної радянської людини є помагати і відбудовувати зруйновану промисловість, при цьому навіть і зносити різні невігоди життя, бо це ж для добра народу. Пізніше, вже як ти втік, то треба було тобі працювати чесно при господарстві, а не йти в банду і вбивати мирних людей”. Я на це відповів, що мене силою забрали. В більшості при такому говоренні я все знузив головою й нічого не відповідав. Перебування моє в боївці Богдана охопив він, як собі пригадую, в сімох точках, а саме: склад боївки, рейди, робота, квартири, зв[']язки, магазини, зверхники. На ці, поставлені ним питання, я дав слідуєчі зізнання: Боївка нараховує до 40 чол. Командиром її є Богдан. Яке його прізвище та звідкіля він родом я не знаю. Сам він низького росту, на лиці рум'яний. Про це, що він гикавий, я не сказав. Він є відважний, любить дисципліну. Коло нього перебуває його наречена Богданна, що виконує функцію санітарки.

Нач. Сіменко казав мені подати склад боївки перед боєм, а потім після бою.

Заступником Богдана є чотовий Чайка, що походить з с. Остапя, прізвища його не знаю. Вбитий в бою 31 січня 1945 р. Ройових було трьох: Старший, Гомін і Борис. Звідкіля походить Старший в боївці ніхто не знає. Він низького росту, чорнявий, з вусами. Носив тільки кріса. Після бою 31 січня пропав без вістки. Гомін походить з с. Остапя, прізвища не знаю. Ходи[ть] в німецькому мундирі, автомат “емпі” і пістоль – чотирнадцятка. Високого росту, на лиці рум'яний. Вбитий на засідці на Турівській буді в м. лютому 1945 р. Борис походить з с. Остапя, прізвища його не знаю. Ходить в польській шинелі, з папашкою і торбою, низького росту, сильної будови тіла. Після бою втік до свого села і тепер скривається в дома. Його хлопці не любили тому, бо взагалі не дбав про них. Передше, коли сповняв функцію господарчого, то крав організаційне добро і носив додому.

Миколка – військовий інструктор, родом з с. Остапя, брат Явора: середнього росту, волосся жовте, ходив з папашкою. Що кілька днів на Турівській буді вчив бойовиків військового діла. Впав 31 січня 1945 р.

Явір – провідник району, походить з с. Остапя, високого росту, літ около 35, чорнявий, з вусами. Зброя – папашка і наган. За мого перебування раз чи два виїздив в терен тільки з Чорнотою. Вбитий на засідці на Турівській буді, в м. лютому 1945 р.

Богданна – Заблоцька Степанія, санітарка, наречена Богдана. Часами посилають її на розвідку на села. Переважно ходить до Остапя і до Турівки. Вбрана в зеленому плащі, зшитому з військової шинелі, при собі носить гранату. Бойовики ставляться до неї погано тому, що вона за багато розніжнює Богдана і цей менше дбає про хлопців.

Бойовики:

Юрій – Славський Іван, походить з с. Зарубинець. Вбраний в руській шинелі, ходить з крісом, посилають його переважно на стійку чи розвідку. Тепер перебуває в Гримайлівщині. Хто його туди забрав і чому, я не знаю.

Степовий – прізвищ не знаю, родом з Ст. Скалата. Літ около 23, високого росту білявий, вбраний в польську шинелю, шапка “папах”, ходить з десяткою. Тепер перебуває сам в родині в с. Ст. Скалаті. Замітка слідчого: Зголосився до органів НКВД в м. березні 1945 р. Тепер господарить.

Байда – прізвища не знаю, родом з с. Новосілки. Літ около 24, середнього росту, чорнявий, вбраний в руській шинелі, ходить з кулеметом – Токарева. Тепер разом з Чабаном перебуває в с. Новосілці. Замітка слідчого: Зголосився до органів НКВД на початку березня 1945 р., зараз арештований.

Чабан – прізвища не знаю, походить з с. Новосілки, низького росту, шатин, ходить в руській шинелі з кулеметом – Токарева. Замітка слідчого: Зголосився до органів НКВД в березні 1945 р.

Грабина – прізвища не знаю, походить з с. Новосілки. Літ около 24, середнього росту, отилий, чорнявий. Ходить в цивільній куртці. Зразу носив кулемета Токарева, а тепер ходить з крісом. Він не є відважний. Тепер сам перебуває в с. Новосілці, де, не знаю. Замітка слідчого: Зловлений при кінці березня 1945 р. і засуджений.

Приймак – прізвища не знаю, походить з с. Новосілки. Літ около 26, низького росту, чорнявий, носить маленькі вуси. Ходить в цивільній чорній куртці, шапка “папах”, зброя – кріс. Після бою 31 січня 1945 р. дезертирував, де зараз перебуває невідомо мені. Замітка слідчого: Зголосився в м. березні 1945 р.

Калинка – прізвища не знаю, походить з с. Городниці, літ около 20, низького росту, худорлявий, чорнявий. Ходить в цивільній куртці з крісом. Сам він відважний, в бою 31 січня відступав цілий час відстрілюючись. Зараз він перебуває з рештою боївки в с. Турівці.

Роман (брат Калинки) – літ около 30, високого росту, чорнявий з вусиками. Вбраний в цивільній куртці, в черевиках. Ходить з крісом. Тепер разом з Юрієм пішов в Гримайлівщину. Замітка слідчого: Зголосився з повинюю зимою 1946 р.

Ігор – Антонюк Володимир з с. Пізнанки Гнилої. Ходив в польській шинелі з крісом – снайпером. Впав на засідці зимою 1945 року.

Арсен – прізвища не знаю, походить з с. Остапя. Літ около 30, високого росту, рум'яний, вбраний в руській шинелі, шапка “папах”. Зброя – десятка і наган. Зараз, правдоподібно, перебуває в

с. Остапю. Замітка слідчого: Зголосився з повинною зимою 1946 р., зараз господарить.

Вістун – прізвища його не знаю, походить з с. Остапя, літ около 30, середнього росту, шатин. Вбраний в куртці шитій з шинелі. Зброя – папашка. Здезертирував з бою 31 січня і тепер мабуть перебуває в с. Остапю. Замітка слідчого: Зголосився з повинною зимою 1946 р., тепер господарить.

Лисок – прізвища не знаю, походить з с. Остапя, літ около 21, низького росту, чорнявий, вбраний в руській шинелі і німецькому кашкеті. Зброя – кріс. З бою 31 січня здезертирував і ніхто не знає де тепер він перебуває. Замітка слідчого: Зголосився з повинною в березні 1945 р., пізніше зліквідований органами СБ.

Підкова – прізвища не знаю, родом з с. Остапя, літ около 20, високого росту, білявий, ходить в руській шинелі, шапка “папах”, зброя – кріс. З бою 31 січня здезертирував і тепер, правдоподібно, перебуває в с. Остапю.

Ясьміль – прізвища його не знаю, родом з с. Остапя, літ около 20, низького росту, грубий, чорнявий. Ходить в мадярській шинелі, зброя – кріс. Зараз перебуває в с. Остапю, відпущений туди Богданом з причини хвороби. Замітка слідчого: Зловлений в м. березні 1946 р. і опісля засуджений.

Зазуля – прізвища не знаю, родом з с. Остапя. Літ около 18, стрункий, чорнявий, ходить в руській шинелі з крісом. Де зараз він перебуває точно не знаю. Замітка слідчого: Зловлений большевиками в м. лютому 1945 р. і засуджений.

Іскра – прізвища не знаю, родом з с. Остапя. Літ 18, низький, чорнявий, ходив в польській шинелі і з крісом. Замітка слідчого: Зловлений ще в м. лютому 1945 р. і засуджений.

Буревій – прізвища не знаю, родом з с. Остапя, літ около 22, низький, чорнявий, ходить в руській шинелі. Узброєний в кріс і пистоль. Отанньо стрічав його в с. Турівці. Замітка слідчого: Впав на засідці в м. червні 1946 р.

Кармелюк – прізвища не знаю, родом з с. Магдалівки, літ около 30, середнього росту, шатин, ранений в ліву руку. Вбраний в сіру шинель з пагонами полковника. Ходив з папашкою. Богдан забрав його до боївки після цієї акції, яку проводив на поляків в с. Магдалівці. Впав на засідці на Турівській буді.

Довбуш – прізвища не знаю, родом з с. Зарубинець, літ около 26, високий, чорнявий. Вбраний в сіру шинель і шапку “папаху”. Перед моїм відходом до с. Новосілки пішов кудись з Тарасом. Замітка слідчого: Зголосився в м. квітні 1946 р., зараз працює в м. Тернополі.

Береза – прізвища не знаю, родом з с. Городниці. Він вже зловлений большевиками.

Верховинець – прізвища його не знаю. Богдан забрав його до боївки з с. Магдалівки. Літ около 20, середнього росту, вбраний в сіру шинель, ходив з крісом. Впав в бою 31 січня.

Леськів – прізвища і звідкіля родом – не знаю. Впав в бою 31 січня.

Шар – прізвища і звідкіля родом – не знаю. Літ около 30, середнього росту, вбраний в фуфайку. Ходить з р[у]ським крісом і наганом. Тепер лежить ранений в с. Турівці, точно в котрій хаті я не знаю.

Чорнота – прізвища і звідкіля він – не знаю. Літ около 30, низький, грубий, чорнявий, вбраний в фуфайку. Ходить з крісом і наганом. Тепер перебуває в с. Турівці разом з Марком.

Марко - прізвища і звідкіля родом – не знаю. Літ около 30, низького росту, чорнявий, вбраний в сіру шинель, узброєний в автомат “емпі” і наган. Сповняє функцію господарчого, тепер перебуває в с. Турівці. Замітка слідчого: Зловлений большевиками літом 1945 року.

Васька – прізвища не знаю, родом з с. Остапя. Літ около 30, низького росту, лисий, грубий. Вбраний в сіру шинель, ходить з крісом. Тепер перебуває в с. Турівці. Замітка слідчого: Зловлений большевиками в грудні 1945 року.

Політрук – прізвища не знаю, родом з с. Остапя. Літ около 25, низький, кучерявий, чорнявий. Вбраний в цивільну зелену куртку. Ходить з крісом. Зараз перебуває в с. Турівці.

Гайдай – прізвища не знаю, родом з с. Остапя, літ около 33, середнього росту, чорнявий. Вбраний в сіру шинель, ходить з крісом. В боївці сповняє функцію кухаря і кравця. Де він тепер перебуває – я точно не знаю. Замітка слідчого: Зголосився з повинною в м. березні 1946 року.

Я представив у такому вигляді склад боївки перед боєм. При списі цих бойовиків нач. Сіменко приніс і положив на стіл цілу купу різних знімків та казав уважно мені їх переглядати, чи не впізнаю когось, що зараз перебуває в боївці Богдана. На цих знімках пізнав я тільки Глинського з Маціївки, Заблоцьку Степанію – Богданну і Тараса.

Після цього нач. Сіменко казав мені подати склад боївки вже після бою. В бою 31 січня впали Чайка, Микола, Верховинець, Леськів, а вже на засідці в м. лютому рай. провідник Явір, бойовики Ігор, Гомін, Кармелюк. Дальше сказав я, що більша частина боївки після бою перебуває по своїх родинних селах, а тільки кількох в с. Турівці. Знаходиться там тяжко ранений в ногу Богдан, Богданна, Буревій,

Чорнота, Шар, Калинка, Васька, Політрук. Квартирують вони по цілому селі, а спеціально в підлісній частині. Де лежить ранений Богдан я точно не знаю. Нач. Сіменко цікавився також про настрій, який запанував серед бойовиків після цього бою. Я відповів, що жертви під час бою дуже від[']ємно вплинули, всі тепер дуже бояться і не хочуть бути в боївці тому, бо є дуже часті бої. Мають бажання самостійно скриватися по своїх селах. Найбільше невдоволення виказує Арсен і Вістун. Зі всіх ще найкраще держаться Богдан, Калинка, Шар, Чорнота і вони завсігди стараються піддержувати дух серед решти бойовиків. Говорять, що саме основне це видержати до весни, бо тоді буде можлива війна між СРСР з Туреччиною, тим самим большевики будуть тут ще більше ослаблені, а ми тоді погуляємо.

За час мого перебування в боївці бойовики слухняно ставилися до наказів командира. Кожний бойовик був добре узброєний. До кріса носилося від 100-200 штук набоїв, до автомата 2-3 кружки та від 2-6 гранат. Боївка наша робила акції на поляків в таких селах: Магдалівка, Остап'є і хотіли зробити ще в с. Зарубинцях, одначе ми там налізли на засідку. Раз йшли ми на акцію до с. Магдалівки. Напроти нас вийшло двох зв[']язкових хлопців і вже разом з ними подалися до села. Там під час наскоку на одну хату, де мешкав стробок – поляк, бойовик Орел зістав від нього ранений і невдовзі помер. В поляків забирали ми військові речі і харчі. До села Остапя ходилося на акції майже що ночі.

Боївка проводила також акції і на сексотів. В половині м. січня Марко з цілим роєм Старшого ходив до с. Городниці. Кого там повісили, я не знаю. Десь на початку січня 1945 р. Богдан, Медвідь і Гомін зловили в с. Зарубинцях Бучка і Славського (стробки, що зразу були в повстанцях, а потім поголосилися) завели їх до ліса і там постріляли. На новий 1945 рік Богдан, Ігор, Гомін і Верховинець їздили до с. Остапя і там зловили фінагента (поляка), який мав слідкувати за бандерівцями, а з населення сильно здирати налоги.

Провідник району Явір за цілий час мого побуту тільки два рази разом з Чорнотою їздив в терен. Їхав завсігди в напрям с. Остапя, а куди дальше, я не знаю. Сходив з нами він часто не робив. Раз проводив з нами ширшу бесіду, коли кватирували на Острій Могилі. Перед вечером зібрав нас всіх в долині під лісом і знайомив з міжнародним положенням. Боївка наша переважно кватирувала на Горішній Могилі. Населення ставилося до повстанців дуже прихильно.

Замітка слідчого: Арештований, після доказання йому, що дотеперішні його зізнання є недійсні, почав говорити слідуюче:

Вже останнього дня, над досвідком, перевели мене в м. Скалаті на коридор будинку НКГБ. Разом зі мною припровадили Ярмолика зі Скалата, Стадника з с. Теклівки, а другого з с. Магдалівки і Пунду Григорія. Якийсь енкагебіст покликав мене до своєї канцелярії і попросив сісти на крісло. Був він середнього росту, жирної будови тіла, чорнявий, вуста дещо перекивлені, говорив твердо поруському. Знова почав списувати мою автобіографію, а опісля закидати, що я за німців був членом ОУН, але до цього тому не хочу признатися, бо поступаю згідно з 9-тою точкою декалогу. Я зразу не хотів до нічого признатися, але коли почав мене бити, я не міг видержати цього болю і почав говорити правду. Сказав, що до ОУН втягнув мене станичний Юнацтва Качор Ігор ще в м. вересні 1943 р. В Юнацтві, крім мене були ще: Антонюк Володимир, Заблоцький Павло, Заболотний Микола, і Свистун Павло. З дівчат були: Кордиш Ганка, Ковцунь Ольга, Заблоцька Степанія і Галаган Саломея. Станичною зразу була Кордиш Ганна, а потім Заблоцька Степанія. В Юнацтві вивчали ми декалог, 12 Прикмет Українського Націоналіста, історію України. Сходини робили ми переважно в школі. Щодо активу ОУН, то зізнав, що Голояд Петро є членом. Про других не казав, бо й не знав. Після цього цей енкагебіст сказав до мене: “от ви провинилися перед рад. владою і, щоб направити це, треба погодитися на співпрацю з органами НКГБ з метою скорішого винищення банд ОУН і УПА”. Я погодився на співпрацю і підписав заяву про згоду ведення агентурної роботи під псевдом Крух. Після цього поведінка цього енкагебіста до мене різко змінилася. Зробився дуже добрячим, ласкавим, перепрошував, що мене трохи вдарив: “от, помімаєш, ти собі до серця цього не бери, що я тебе вдарив, бо то, як по-вашому це – поліція, так мусить бути, але тепер ти признався до своїх провин, ми тобі це прощаємо і вже від сьогодні будемо дружньо співпрацювати”. Опісля почав мене навчати як повинен я вести агентурну роботу, щоб здобути якісь матеріали і ніхто не зумів підозріти. Вернути я мав знова до села. На запитання, що питали на НКВД, відповідати, що закидали крадіж цієї безроги на Малинівці, а також і відписання собі літ, щоб не йти до армії. Що до першого, то я взагалі не признався. Хотіли забрати до армії, але я переказав принести з дому метрику, комісія перевірила й тому відпустили мене додому. В селі мав я дружити з хлопцями з 1927 р., яких ще [не] взяли до армії. В говоренні з ними намовляти, щоб скривалися, бо є чутка що в лісах вже появились відділи УПА до котрих повинні долучувати. Кожні їхні вислови відносно цього запам'ятовувати і опісля повідомляти органи НКГБ. Дальше цей енкагебіст інструкував мене, щоб вечорами ходити в селі попід вікна,

слідкувати чи хто не підходить додому з тих що не пішли до армії. Спеціально звернути [увагу] на хату Ільяша Івана і Чорниша Павла, бо в них повинні скриватися Крупа Василь і Петро, що є членами ОУН і не пішли до армії. З населенням заводити розмови на політичні теми, вивідувати хто ще має бажання, щоб повернулися німці, що говорить населення про фронтові дії, як задивляються на це, що так багато гине руських солдатів і як скінчиться ця війна.

Мав дружити з цими дівчатами, що були за німців в Юнацтві, випитувати їх хто скривається з хлопців і де, та чи вже творять організаційні звязки. Доносити казав мені усно. Зайти до будинку НКГБ і дижурного спитати, де є начальник ст. лейтенант. Тут є тільки один ст. лейтенант, а саме він, і дижурний відразу зор[і]єнтується куди повинен спрямувати. (Вже пізніше я довідався, що цей ст. лейтенант це – Тіхонов). Далше сказав він, що мене зараз запровадять на военкомат, там потрібно когось з обслуги післати додому за метрикою і, маючи її, вручити голові сільради, попросивши, щоб і він підтвердив, що я з 1927 р. Комісія на военкоматі після того звільнить і відпустить додому. “Це робиться на це – говорив цей енкагебіст – щоб ніхто не зор[і]єнтувався чому в дійсності відпустили вас додому, подумає населення, що хотіли брати до армії, але приніс метрику і відпустили”.

Вже наприкінці сказав мені прийти з матеріалами за два дні до будинку НКГБ, однак входити туди через бічний вхід. Опісля мене і Стадника з с. Теклівки вивів на коридор, передав двом стробкам і приказав запровадити до будинку военкомату і там замкнути до пивниці. По кількох годинах часу привели нас звідсіля під комісію, яка перевіривши мою метрику, дозволила йти домів. (Цей полонений, що був стробком на военкоматі, без жодного спротиву вислухав моє бажання і приніс мені метрику).

Коли проминуло два дні, хоча я не мав жодних матеріалів, прийшов до м. Скалата і зайшов на НКГБ. Там цього дня нікого не застав, мабуть, кудись були поїхали на села і я вернувся домів. Зараз слідуючого дня одержав повідомлення зі сільради, щоби приготуватися до від[і]їзду на роботу в Донбас. З мого села забрали тоді десять осіб і завезли до м. Скалата, де в будинку райвиконкому ждали ще пару днів на транспорт. Другого, чи третього дня прийшов дижурний з НКГБ, визвав по імені мене і Свистуна Петра, забрав зі собою і запровадив до дежурки. Вже тут спрямував мене до канцелярії ст. лейт. Тіхонова. Йому найперше я подав усно донос на Бекалюка Володимира, який говорить, що коли будуть брати до армії, то викопає криївку і буде скриватися. Грабовий Михайло твердить, що сюди

ще прийдуть німці і при їхньому поновному відвороті треба буде втікати, бо тут большевики, як позабирають нас до армії, то всі пропадемо. Заблоцька Степанія є цієї думки, що тепер якоїсь організаційної роботи взагалі не видно, хлопців-підпільників нема, бо попадали. Ще за німців говорилося, що на випадок приходу большевиків всі організовані хлопці і дівчата підуть в ліс, але наразі цього немає. Свистун Марія викрикує по селі: “босяки, шляк би їх трафив, забрали чоловіка і тепер мушу бідувати з маленькими дітьми”. В Ільяша і Чорниша був під вікном, але нічого не запримітив.

Ст. лейт. Тихонов, списавши це все, сказав: “от тепер, ви, поїдете на роботу в Донбас і там, де вас завезуть, ви повинні зголоситися до нач. НКГБ для дальшої агентурної роботи. Йому тільки подати прізвище і звідкіля родом, а про дальше він вже буде поінформований що з вами робити. Крім цього ваша супроводжуюча буде мати для вас спеціальний документ, який вручить вам, коли вже заїдете аж на місце. Його мусите передати цьому нач. НКГБ до котрого зголоситесь. Вже під час дороги на Донбас, вам треба заводити розмови про втечу з поїзду та при цьому вивідувати хто які має наміри. Старатися провокувати до втечі, говорячи: от, втікаймо, ще тепер з поїзду, бо як завезуть нас туди, то пропадемо. Коли зор[і]єнтуємося, що хто дійсно вже носить з такими намірами і тільки добирає моменту, то сейчас повідоміть вашу супроводжуючу”.

Після того ми обидва попрощалися, він побажав мені успіхів в роботі, вивів до дижурки, а звідсіля я вже сам пішов до будинку райвиконкому. Це, що я ходив на НКГБ не було підозріло для других робітників, бо майже кожного в тих днях визивали під різними пропозиціями то на НКВД, то на НКГБ. Один говорив, що перевіряли йому літа, другий, що ждали лікарської посвідки і т. д.

Один, чи два дні після цього нас всіх відвезли до м. Підволочиськ, а звідси поїздом аж до м. Кадіївки. Подорозі своїй супроводжующій жодних доносів не давав тому, бо ніхто не задумував втікати. Пригадую с[о]бі, що моїй супроводжующій було на ім'я Женя, по нац. – руська. Під час дороги я зговорився зі Свистуном Петром і поспитав, чому покликали його в м. Скалаті на НКГБ вже перед виїздом. Тому, що він зі мною був добре зжитий, признався, що має припоручення вести в Донбасі агентурну роботу. Про себе я йому також сказав. Десь в половині дороги ми обидва довідалися, що поляки з с. Новосілки, Скалатського р-ну задумують втікати та прилучитися до транспорту польського війська, що саме тоді часто переїздили на фронт. Це доповіли супроводжующій, їх зараз відокремили і вже цілий час держали під охороною.

Кілька днів після приїзду до м. Макіївки ця супроводжуюча разом зі мною пішла до будинку РО НКГБ. Зразу зайшли в дижурку, а опісля дижурний враз з документами, які вручила йому супроводжуюча, запровадив мене на поверх до канцелярії якогось капітана. Він прочитав, відразу ласкавим тоном попросив мене сісти й почав говорити: “Ну, как, Петро, хорошо їхалось?”. А как жизнь здесь понравилась вам? – Здесь похуже з питанієм. От Германия тут все понищила, попалила, поруйнувала всі підприємства і шахти, ну і ми тепер мусимо це все відбудувати. Отже треба бути стахановцем та докладати всіх зусиль, щоб скорим темпом відбудувати зруйновану промисловість. Але тут на роботу приїхало багато контрреволюційного елемента із Західної України а також Житомирської і Вінницької областей і отже тепер треба нам допомагати у висліджуванні їх. Вивідувати, чи часами хто не думає зрвати шахту, затопити і хто завсігди старається дезорганізувати роботу. Ви самі повинні [бути] вірцевим робітником, старатися перевиконувати норми. До других говорити, що нас робітників привезли сюди на два три місяці, а коли будемо добре працювати, то скоріше відпустять і вернемо додому. В розмовах на політичні теми видвигати свою думку, що невдовзі ЧА піб’є Німеччину і після того знова вибухне нова війна, а саме між Америкою і СРСР, що приведе до революції в СРСР. Під час таких розмов добре запам’ятовувати які будуть говорення робітників. Вам потрібно тепер часто заходити в кіно, театр та старатися притягати туди молодь. Хай оглядають вони наші фільми, як наші бійці хоробро зводять бої з німцями в обороні свого краю і людства. На кожному кроці обсервувати робітників. Наприклад, хто в столовій нарікає на погані харчі, хто проклинає обслугу і кидає за нею тарілками, хто краде хліб. Звертати увагу на говорення робітників відносно про харчування, хто нарікає і чому, випитувати, чи наколи б були добрі харчі то хотіли би працювати. В шахті запримічувати хто щиро працює, а хто отягається, маркерує, слідкувати хто краде дерево. Заохочувати робітників, щоб скоро відбудувати підприємства і шахти, мовляв, що це війна, може і для наших родин потрібно топлива. Звертати увагу на шепотні розмови між робітниками, причому завсігди супроводиться оглядання на боки. Це доказ, що розмова є секретна і напевно на протидержавні теми. Запримічувати як ставляться робітники до своїх начальників, що говорять про них і як відносяться робітники-українці до руських. Старатися завсігди заводити розмову, що ми не повинні між собою ворогувати, бо ми один братний народ повсталий з одного і тому повинні взаїмно любитися і дружньо жити. Тут на шахтах між вашими робітниками з Західної України будуть відбуватися співи,

можуть співати і кон[т]рреволюційні пісні. Обсервувати хто є ініціатором цього. Після таких співів заводити руські пісні, а потім вихваляти їх, що є гарніші від українських, більш мелодійні. Часто заходить до дівчат зі своїх сторін, випитувати про їхні думки, настрої. Заохочувати, щоб товаришували з руськими хлопцями і женилися з ними, бо це здоровий і веселий народ. Вам самим потрібно ходити і любитися з руськими дівчатами, заохочувати і притягати других хлопців зі сходу до цього. Заохочувати слідуюче: от, ходімо, до руських дівчат; дивись, наші то самі бляді (навести приклади), взагалі немає в них культури, а руські – це дівчата вчені, більш культурні, от з нами звичайними робітниками як гарно обходяться, не цураються нас сільських хлопців.

В розмові з хлопцями зі Західної України, Житомирської і Вінницької областей випитувати чому саме їх привезли сюди на роботу, цікавитися їхніми родинними відносинами, запитувати чи в їхніх сторонах не було рейдів військ УПА. В таких випадках найперше вам самим потрібно розповідати про рухи УПА в своїх сторонах та змальовувати це у світлій формі. Після такого вони будуть оповідати. В тягу розмови можна докинути: от, щоб тут прийшла хотя й сотня, то би це все порозганяла чорт зна куди, а тоді ми всі повтікали би. Звертати увагу яку на це будуть давати відповідь.

З хлопцями і дівчатами своїх сторін заводити розмову про втечу з Донбасу. Коли вивідаєте, що якась групка задумує втікати, сейчас старатися нас повідомити. Ви самі, коли намовите до втечі кількох осіб, вечером перед тим ви повинні зайти до моєї канцелярії і про це повідомити. З ними ви також будете втікати. Ми знова на кожній станції будемо робити перевірки і їх всіх половимо. Під час перевірки вас, через залізно-дорожнє НКВД, про свою агентурну роботу нікому не говорити, бо вони й так вас всіх відставлять на місце. Доносити будете мені все вечірньою порою. Коли вийдете з кіно, то зайдете до моєї канцелярії, в тиждень яких два три рази. Наразі за цю роботу будете одержувати 200 крб. місячно.

Опісля цей капітан ще поцікавився моїми односельчанами, що зараз працюють на шахті, випитував що робили вони за німців і до яких належали націоналістичних організацій. Вже при кінці дав мені підписати декларацію і я своїм підписом знова погодився на агентурну роботу під псевдом Альоша. Після цього подав руку на працання, побажав успіху в роботі, і я відійшов. Вже на вулиці оглянувся на напис, що був на цьому будинкові. Стояло там написано: Городской отдел НКГБ.

Я працював у механічному цеху. До часу моєї першої втечі з роботи дав слідуючі доноси: В столовці Грабовий Михайло і хлопці з

Шумського р-ну (прізвища їхні подав, але тепер призабув) проклинали обслугу і кидали за нею тарілками.

Лабатюк Теодор і Процик з с. Хоптянки думають втікати. (Зараз слідуєчого дня їх обох покликало НКГБ, сиділи в тюрмі по дві доби, а опіслі випустили).

Зі столової крадуть хліб Тисячний Василь з с. Криве і Безпалько Андрій з с. Остапя, Скалатського р-ну. (Невдовзі після цього їх також покликали, а потім випустили).

Дівчата з с. Новосілки, Скалатського р-ну уникають роботи. (Прізвища їхні також подав, але тепер призабув).

Антонюк Володимир і Білик Василь і двох хлопців з Житомирщини задумують втікати. (Після цього їх всіх покликало НКГБ, піддержали щось три доби, а потім випустили).

Савурська Надія звиває робітників, щоб в неділю не йшли до роботи. (Невдовзі її запізнало НКГБ, піддержали щось один день і випустили, після цього знова працювала, одначе вже обірвали її 25% зар. плати і харчів).

Робітники (прізвища їхні подав, але тепер призабув) крадуть дерево і продають для неселення за гроші або за харчі.

Я, згідно з вказівками цього капітана, почав ходити і дружити з руськими дівчатами. Заохочував до цього всіх хлопців, що жили разом зі мною. Добре зжитий я був з Кузнєцовою Ганею і Шурою (прізвище призабув). Цю другу вже був аж так полюбив, що носився з думкою оженитися на ній.

Одного дня довідався, що Мішанець з с. Глібова і двох з с. Товстого, Гримайлівського р-ну задумують втікати, в пополудневий час я пішов на НКГБ та повідомив їх про це. Цей капітан сказав: “от, ти, удерай разом з ними, ми знова позвонимо і залізно-дорожнє НКВД всіх їх половить, а тобі нічого не буде. Їм спершу обірвуть тільки 25% зар. плати і харчів, а коли вдруге будуть втікати, то тоді їх вже посудять і вишлють на роботи в УРАЛ. Ви мусите втікати разом з ними тому, щоб часами не було підозріння, що ви є спричинником цього половлення”.

Зараз того самого вечора, ми всі чотири втікли, одначе в м. Кр[а]маторську нас половили. Там підписалися, що знова вернемо на шахту і більше втікати не будемо. Всім, крім мене, обірвали 25% зар. плати. Ми змушені були знова по невдалій втечі вертатися на шахту. Кілька днів після приїзду я зайшов знова на НКГБ до цього капітана. В розмові з ним, довідався, що мене тепер перекинуть до електромайстерні. В механічному цеху дальше працювати не буду, бо робітники вже можуть ор[і]єнтуватися про мою агентурну роботу. Сказав, що в електромайстерні працює двох робітників з Черни-

гівщини [Чернігівщини], яких треба ґрунтовно перевірити. Запитувати, чи задоволені з цієї роботи, цікавитися, що робили за німців, як висловлюються про СРСР. “Крім цього – говорив капітан – ви будете тепер по місті заводити електричні проводи. Будучи в різних квартирах обсервувати чи часом немає яких узброєних людей, поведінка яких видається вам відразу підозрілою”.

За пару днів в механічному цеху ст. механік (прізвище його призабув) заявив, що я тепер переходжу до праці в електромайстерні. Працюючи там, зжився з тими Чернигівцями і вони призналися мені, що за німців вбивали червоних партизан. Про рухи УПА також ор[і]єнтувалися. Оба ворожо були наставлені до СРСР. Це доніс я на НКГБ, невдовзі їх обох з[а]арештували і посудили по 10 років тюрми. На суді я їм наочно свідчив, одначе вони заперечували цьому.

Два чи три тижні після цього поміж робітниками вже зародилися підозріння щодо моєї особи, бо і ці Чернигівці написали з тюрми, що на суді наочно їм свідчив. Про це я доповів капітанові і він приказав мені зорганізувати втечу хлопців, їх подорозі половлять, а мені не будуть робити жодних перепон, щоб дістатися у свої сторони. “Тепер в Західній Україні – продовжав він – організуються банди бандерівців, отже ви повинні туди поїхати, вступити до банди і там також вести агентурну роботу. Щоб ви взагалі не мали перепон в дорозі, ми вам видамо документ, де буде зазначено, що ви зараз направлені в Тернопільську область і маєте зголоситися в Скалатський РО НКГБ для дальшої агентурної роботи на терені цього району. Контрольні чинники в дорозі не будуть робити вам жодних перепон. Старатися їхати тільки товарним поїздом. Станції оминати пішком, щоб позбутися різного рода непотрібних перевірок військовими людьми. Непотрібно, щоб якийсь там воєнний ор[і]єнтувався, що з Донбасу висилають агентів на Західну Україну. Цю посвідку в конечності можна виказати тільки офіцерові залізно-дорожного НКВД. Нам невідомо є, але дехто з військових може бути бандерівським агентом і тоді пропаде ціла справа з висилкою агентів з Донбасу. Станції потрібно оминати так, як це роблять втікачі, що хочуть оминати контроль. По дорозі, коли стрінете подібних втікачів, сейчас повідоміть залізнодорожне НКВД, яке вишле погоню і їх всіх половлять. Вже в Західній Україні нікому не показуватися з цивільного населення, уникати контролю, а додому добиратися нічно і відразу почати скриватися. В своєму селі говорити, що тому втік з Донбасу, бо там страшний голод”.

Дальше повчив мене оповідати про втечу, це так, як я говорив в першій частині протоколу. Крім цього заявив мені, що одержу ще другу посвідку з шахти, де буде написано, що відбув призначену

роботу і зараз вертаю в свої сторони. Це можна показувати кожному контролерові під час їзди. Прибувши вже до Західної України цю посвідку знищити.

Невдовзі після того я звербував до втечі хлопців: Білика Василя з с. Кривого, Процика Миколу з с. Хоптянки і чотирьох з Житомирщини. До нас прилучився ще і Свистун Микола. Ранком в означений день втечі, ще раз зайшов на НКГБ і про це повідомив. Вечером ми всі вирушили в дорогу. На станції Дебальцево залізно-дорожнє НКВД нас спиняло, я і Свистун Микола задержалися, а останнім вдалося втекти. Запровадили нас до канцелярії зал. дор. НКВД і там перевірили. Після цього вказали котрим поїздом повинні їхати і ще й повчили, щоб їхати тільки товарними поїздами. Дальша моя втеча має такий самий перебіг як зазначено в першій частині протоколу. Передше не сказав ще, що замельдував цього хлопця з Вінничини у Вінницькому НКГБ і його зловили.

Десь на початку жнив приїхав я в 10 год. вечора на ст. Підволочиська. Відразу, щоб уникнути контролі зайшов до кльозету побіч станції і просидів там аж до світанку. Тоді, вчувши на вулиці гуркіт фіри, вийшов і присівши з якимсь дядьком виїхав за місто. Дальше пішком пільною дорогою зайшов до с. Новосілки, а звідсіля до с. Пізнанки Гнилої. Від цього часу почав скриватися вдома. Після мене протягом двох тижнів, повтікали всі решта хлопців і дівчат з Донбасу. Опісля ми всі вже не скривалися і пішли голоситися на военкомат. Відлучившись від других, зайшов на дижурку до НКГБ в м. Скалаті. Там був присутній дижурний і якийсь ст. лейтенант. (Кучерявий, чешеться на бік). Я йому показав цю посвідку, яку виписав мені цей капітан НКГБ в Донбасі, він прочитав і ми обидва пішли до канцелярії ст. лейт. Тіхонова. Він попросив мене сісти коло стола, а сам почав шукати щось між якимись папками. Потім поцікавився про мою агентурну роботу на Донбасі. Я йому все розповів і представив причину свого прибуття з Донбасу. Він це все уважно вислухав, наказав, щоб про це нікому не говорити. “От втік з Донбасу – говорив він – скривався з другими втікачами, а потім разом з другими і замельдувався і нічого тут підозрілого немає”. Опісля сказав мені, що я далі буду вести агентурну роботу в своєму селі, і почав подавати інструктаж. Вказав, щоб головню зараз прослідити, чи Гирка Володимир (підр. ОУН) скривається в своєму селі. В розмові з його дальшою родиною випитувати чи живе ще Влодко, бо маєте бажання з ним стрінутися. “От і може твоя родина дещо знатиме про нього – поучував він – коли довідаєшся, що скривається в селі, треба перевірити чи вечорами не підходить до свого дому. Засідати все

в бур[']янах, дальше від хати, бли[жч]е стодоли чи хліва, бо туди він найперше зайде. Якщо прослідите це, треба негайно повідомити нас. Заводити розмови з Данилюком Іваном, Голояд Анною, Антоною Дмитром і Савурською, випитувати чи до села не заходять хлопці-повстанці і при цьому говорити: от і я вже хотів би йти в партизани, доки вже буду бурлакувати, вже час воювати для добра України.

Знайомих дівчат, а головню членів Юнацтва, [випитувати] чи не заходять хлопці до села, чи вже творяться зв[']язки і при цьому виявляти бажання скоро стрінутися з ними, щоб вступити в їхні ряди. Коли зор[і]єнтуєтесь, що котрась з них більше цікавиться і захоплюється цими справами, треба з нею більше зжитися, виявляти любов. Після такого, якщо буде щось знати, то хотя й частинно вам скаже.

З хлопцями 1927 р. зводити також розмови на політичні теми, запитувати, чи підуть до армії коли будуть брати, чи думають втікати з армії, скриватися самостійно чи прямо йти в банду.

Вивідувати що говорить населення про Рад. Союз, і яка їхня думка про кінець війни. В говоренні з населенням про повстанчі рухи показувати по собі, що ви, як колишній юнак також ор[і]єнтуєтесь про ці справи. Народ все ж таки вам довіряє і буде висказувати вам свої таємниці. Молодь старатися притягати до клубу, намовляти, щоб давали вистави, концерти, мовляв, щоб мати з цього гроші і опісля віддати їх для УПА. Слідкувати чи молодь співає бандерівські пісні, а коли так, то звідкіля їх бере”.

Накінець заявив, що моє агентурну псевдо буде КРУХ. Стрічу визначив за який тиждень часу коло моста в коноплях вечірньою порою. Клички не пригадує собі, правдоподібно, не давав мені. Мав я туди прийти на стрічу і доноси принести в письмовій формі. Після того він побажав мені успіхів в роботі, попрощалися і сказав, щоб перейти мені другими дверми через подвір[']я до сусіднього будинку (де за німців містився арбайтсамт), а звідсіля вже вийти на вулицю. Сказав також, щоб на будуче тільки туди входити і виходити. Я так і зробив.

Розвідчу роботу в селі я виконав згідно з вказівками. В означений день стрічі ждав я на нього до 10 год. вечора, а потім пішов додому. Я був цієї думки, що тому не вийшов, бо цієї ночі падав сильний дощ. За пару днів приїхав він до села і покликав до канцелярії сільради 7-8 осіб, а між ними і мене. Людей скликував дижурний сільради. Покликав тоді Данилюка Івана, Гонту Василя, Романюк Ганну, Василюка Максима (солтис за німців) і Василюка Петра (секр[е]тар за німців). Мене запізнав до себе третього з черги. Відразу спитав чому я небув на стрічі, на яку він дещо припізнався. Я відповів, що пождав до десятої години вечора, нікого не було і тому відійшов. Потім подав йому писані

доноси. Було там подано, що Гирки Володимира в с. Пізнанці Гнилій немає. Всі хлопці з 1927 р., а спеціально Грабовий Михайло і Бекалюк Володимир, говорять, що коли будуть брати до армії, то не підуть, а будуть вдома скриватися. На цю стрічу приніс я також зі собою два листа, писані фронтовиками Олійником Павлом і Василюшином Іваном до своїх родин. Перший писав, що невдовзі після розбиття Німеччини прийде до другої війни між СРСР а Америкою а Англією. Цей другий писав, що йому і всім в робочому батальйоні поводитьься так, як Кучерці (найбідніша жінка в селі). Від дівчат я взагалі нічого ще до цієї пори не довідався, бо в дійсності ще не було жодних рухів. Сказав йому, що найбільше зацікавлення повстанчими рухами проявляє Каліта Мирослава. (Опісля того була щось два рази арештована і випущена). Населення журиться тим, що багато руських солдатів падає на фронтах і багато пропадає в тилу від НКВД. Всі дуже захоплюються рухами бандерівців.

Цей кучерявий ст. лейтенант прочитав ці всі мої доноси, сказав “хорошо” і після цього визначив мені пункт[т], де повинен класти доноси. Яко пункт вказав мені шпару в церковному мурі від сторони Максима Голояда і туди повинен два рази в тиждень вкладати розвідчі матеріали. Крім попередніх вказівок щодо ведення агентурної роботи, цим разом припоручив мені зібрати докладно в селі від людей всі компматеріали на солтиса за німецької окупації Василюка Максима. Звернути мав увагу чи до Німеччини на роботу сам вислав, чи хтось йому дораджував, кого в селі карав фізично і як ставився до німців. З ціл[л]ю більш точн[ого] зібрання матеріалів про солтиса рекомендував мені заходити в розмову з його дочками. Крім цього даліше стрічатися і вести розмови з попередньо вказаними господарями. От як з Данилюком Іваном, спитати його, чи часами немає набоїв до кріса і при цьому звернути увагу на його відповідь. Просліджувати по селі хто з господарів, а навіть пацанів має закопану амуніцію і зброю.

Ця розмова тривала около пів години часу. На кінець повчив мене що на запитання населення, що питав цей енкаведист, відповідати, що цікавився моєю втечею з Донбасу. Я відповів що там страшний голод, неможливо є працювати і тому втік додів. Він з цього дещо списав і відпустив до дому. До слідуячого покликавання мене ним до хати участкового, десь за два – три тижні, положив я два рази доноси в цьому означеному пункті. Вгорі такого доносу було написано: – “Донос в НКГБ”, під цим слідували списані агентурні матеріали, а під сподом була поставлена дата писання і агентурне псевдо Крух. В цих двох доносах подав я, що солтис Василюк Максим бив в селі Пунду

Степанію, яка не хотіла йти на роботу до лігеншафту на Малинівку, а також і Гуцалюка Миколу, який нехотів їхати до Німеччини, він зловив його і вдарив два рази в лице. Кого вислати на роботу до Німеччини дораджував йому секретар Василюк Петро. Зараз один і другий з ніким нічого не говорять, бо дуже бояться. Ольга Ковцунь висловилася, що за німців хоча й якась організаційна робота [була], функціонували зв[']язки, а зараз нічого немає. Чула також, що до села вже заходять бандерівці, але до кого точно не знає.

Призивники говорять, що на учот ходити не будуть, навіть, щоб і їх силою позабирали, то й так повтікають.

Василишин Анна і Олійник Настя нарікають, що забрали їм на фронт чоловіків і там змушені воювати за чорта, а самі вони тут та щей з дітьми мусять бідувати.

Замітка слідчого: Солтис цей Василюк Максим невдовзі зістав арештований і засуджений. Ковцунь Ольга арештована вже зимою 1945 р. і засуджена за зв[']язки з повстанцями.

За цей час, в цьому пункті, відповіді-записки від НКГБ до мене не було. Десь за два тижні від попереднього покликання цей самий ст. лейтенант НКГБ знова покликав людей, майже тих самих що попередньо до хати участкового Глебова. Дижурний з сільради запізвав туди й мене. Цим разом знова кликнув мене третього, чи четвертого зчерги. В кімнаті, крім цього ст. лейтенанта, був ще якийсь енкагебіст вбраний в сіру шинель, шапка – “будьонівка”, літ около 35-40. Ст. лейтенант попросив мене сідати, потракував яблуками і почав розпитувати. Цікавився роботою в Юнацтві та жадав подати характеристику кожного члена Юнацтва. Майже всі вони в цьому часі були в армії. Про кожного, що знав, я докладно розповів. В току розмови сказав я йому, що зараз покликають мене на учот до воєнкомату. Відповів, що потрібно мені туди йти і там просліджувати які їхні думки, що думають робити на випадок побору до армії, чи думають самостійно скриватися чи йти в банду. “Там будуть – говорив він – хлопці з різних сіл і там серед них слід вести агентурну роботу. Коли б призивники задумували з учоту втікати, то сейчас треба про це повідомити воєнкомат. Провокувати хлопців до втечі з учоту вам не вільно, бо тут підучують військового ремесла і це є підготовка до армії. В розмові з хлопцями говорити: от, пощо будемо втікати, побудемо тут якийсь час, нас відлучать і самі відпустять домів”.

Цей другий енкагебіст нічого не запитував, тільки сидів собі з бок[у] та прислухувався.

Накінець визначив мені стрічу, а саме зайти до будинку НКГБ, тудою, куди виходив.

Будучи вже на учоті, який тягнувся довгий час тому, що призивники вічно втікали додому, зайшов одного разу, точно не пригадую собі коли, на дижурку НКГБ. По хвилині прийшов туди цей ст. лейт. і забрав мене з собою до канцелярії та почав розпитувати про учот, вислови і настрої призивників. Подав йому, що на учоті є переважно поляки, бо українці завсігди втікають. Потім почав списувати характеристики кожного призивника з мого села. Вже скінчивши, спитав мене, як на мою думку, бер[у]чи під увагу їхню поведінку, чи підуть вони до армії, чи ні. Я відповів, що кожний не має охоти йти в армію і будуть втікати та скриватися. Дав мені завдання, що будучи в селі, просліджувати, чи до села не заходять повстанці, бо по других селах вже оперують. Визначив мені стрічу щось за тиждень часу коло стодоли священика на кладовищі. Клички тоді жодної не подав.

Доручення його, цим разом, не виконав і на стрічу не прийшов тому, бо дідуньо підозріли по мені, що маю якісь зв[']язки з енкаведистами і вечером взагалі нікуди не випускали з дому. Від тоді зв[']язок з НКГБ мені перервався.

В час копання бараболь, коли до села вперше зайшли повстанці і вбили участкового Глебова, цей ст. лейтенант НКГБ заїхав в село на сивому коні і вступив до Го[ло]яда Максима в якого мешкав цей Глебов. Сюди почав покликати людей, переважно цих, що передше. Також заїзвав і мене. Вже в кімнаті почав кричати на мене чому не даю жодної роботи і не виходжу на стрічі. “До села – говорив він – заходить банда, вбиває людей, а тут сидиш і нічого нам про це не доносиш. От тепер банда до села заходить частіше, то треба її точно слідити. Зараз 1927 р. забирають до стрібків, то й ти повинен туди йти, бо коли не підеш і свобідно будеш по селі ходити, то це буде виглядати підозріло. От, вже будучи в стрібках, випитувати їх, що будуть робити на випадок бою; вечорами ходити самому по селі, переважно, в цей кінець від села Глібова та стежити, чи не заходять бандерівці і до кого. Коли б вони тебе запримітили, то треба втікати. Непомітно треба слідити куди вони зайдуть, ждати недалеко скритим аж до ранку і коли до цієї пори не будуть виходити, тоді відразу треба тобі їхати в район і повідомити нас. В стрібках потрібно тобі так поводитися і ще других намовляти, щоб ночами ходили по селі, днями по полях і при тому стріляли. Це робиться на це, щоб звернути на станицю увагу бандерівців, які повинні після такої поведінки вас розбріти. При стрічі з ними намагатися за всяку ціну вступити в їхні ряди. Коли зор[і]єнтуєтесь, що бандерівці окружили станицю, сейчас треба поховати зброю стрібків а спеціально участкового, чорт з ним, хай його стріляють! – таких жуліків ми маємо много, – і без жодного спротиву

здатися бандерівцям. Їм відразу сказати, що це я розброїв участкового, а то був би стрілив. Цим ви собі здобудете в них довір[']я”.

Дальше випитував мене про вби[в]ство участкового Глебова. Я йому цього точно не подав, бо в дійсності і не знав наперед про це.

(Спочатку я зізнавав, що разом з Антонюком Володимиром подавали розвідку повстанцям про нього, але це була моя видумка. Антонюк Володимир вже в боївці признався мені, що він сам водив повстанців на квартиру Глебова. Ще тоді хотів він йти в повстанці, але командир Богдан приказав ще пождати).

Від цього часу, коли я вже був в стрелках, цей ст. лейт. НКГБ частіше заїздив до мене на станицю. Заводив поодинокі розмови зі всіма стрелками. Тоді доповів я йому, що бандерівці до села майже не заходять, а стрелки говорять, що на випадок наскоку на станицю всі добровільно здадуться.

Одного разу знова приїхав цей ст. лейтенант і сказав мені, що тепер весь 1927 рік будуть брати до армії і я повинен разом з другими піти на воєнкомат. Бо коли б лишився і ніхто не буде за це потягати, б[у]де підозріло для населення і для бандерівців. “От тепер вам треба підобрати собі хлопців – говорив лейтенант – до втечі, а саме Крищишина Павла і Грабового Михайла. Про цю вашу втечу з дороги буде знати тільки нач. воєнкомату. Він спеціально прикаже не видавати призивникам на дорогу хліба, а скаже, щоб подорозі розводити нас в селі по квартирах для прохарчування. Тоді, коли заведе вас на одну квартиру, а з другими піде до іншої, то в цей момент ви повинні втекти. Стріляти за вами він не буде. Коли вже втечете, то цим другим треба піддати таку думку, щоб в селі говорили, що ми втікали, сильно за нами стріляли, однаке таки вдалося втекти. В селі потрібно вам трохи скриватися, а потім підмовити цих двох взяти горілки і піти до участкового, щоб знова вас приняв до стрелків. Це робиться на те, щоб виглядало, що ви немов відкупилися в участкового і він знова приняв вас до стрелків. В стрелках вести себе досить шумно, разом з другими днем і ніччю ходити по селі і стріляти. Після такої вашої поведінки до села напевно прийдуть бандерівці і розброять станицю. Під час наскоку на станицю зі сторони бандерівців спротиву жодного не робити, а тим більше скоро від участкового відібрати зброю і старатися його живим віддати в руки бандерівців. Цим здобудете собі в них довір[']я. Після розброєння ви мусите просити Богдана, щоб забрав вас до боївки, при чому говорити, що зараз перебувати в селі взагалі немає для мене місця, бо коли большевики довідаються від других стрелків, що я розброїв участкового, то сейчас за[а]рештують і пропаду навіки. Богдан повинен вас забрати. Коли вже будете

в нього, то напевно мусите приходити до свого села. Богдан напевно вас відпустить, чому ж би цього не мав зробити. Тоді зайдете до Антонюк Степанії і через неї подасиш список-донос. Подавати скільки є в боївці, яка зброя, хто командує, які зв[']язкові, де квартирують, дійсні прізвища командирів і бойовиків. От, може, коли наперед довідаєшся куди маєте піти, тоді також через неї повідомити мене. (Цей ст. лейтенант НКГБ раз звертався до мене через “ви”, а часами через “ти”).

Вже в боївці, так себе вести, щоб не було замітного жодного підозріння. Ходити звичайно в шинелі, обдертим, бути брудним і вошивим. Коло зброї ходити чисто, щоб по цьому не підозріли вас. Дугим зброї ушкоджувати не вільно, бо можуть вас підозріти. Ми тебе лишаємо на дальшу агентурну роботу і пощо, щоб вони так скоро тебе здемаскували.

З бандерівцями заводити розмову такого зм[і]сту, що ця наша робота до нічого не доведе, шкода тільки людей, що падають. От зараз, як з нашого приводу арештують, вивозять і яку ми користь приносимо цим для свого народу. З населенням поводитися так, щоб його здеморалізувати. Наприклад, коли господар не схоче відчинити – ломити двері, вибити шибу, кричати на нього, а навіть побити.

До цього бути передовиком, охотником і всюди пролізати, щоби щось довідатися. Накази зверхників старатися виконувати, на кожному кроці бути слухняними. Це для цього, щоб здобути собі довір[']я в провідників. Коли будете перебувати в лісі, старатися часто ходити на розвідку, стрічатися в лісі з людьми, заводити з ними розмови, вивідувати яке їхнє ставлення до бандерівців, просити в них хліба, закурити, щоб подумали, що ви голодні, обдерті та, щоб винесли вражіння, що за кілька місяців розпорощитеся.

На квартирі в господаря поводитися деконспіративно. Вимагати добрих харчів, вигідного снання.

В говоренні з населенням про повстанчі рухи твердити: от ходимо ще доки большевики воюють з Німеччиною, а коли піб[']ють, то зараз кинуть тут більші сили війська і нас цілковито здусять.

Під час бою намовляти стрільців до втечі і до кидання зброї.

Доноси треба передавати в письмовій формі. До писання підбирати відповідні моменти так, щоб взагалі ніхто не бачив і не знав, що ви щось пишете. Наприклад, стоїте в лісі на стійці – вийміть папір, олівець, напишіть одне речення, огляньтеся навкруги, чи хто цього не бачить, потім далі пишіть. Квартируючи десь в хаті, зайдіть до другої кімнати ніби переглянути свою білизну чи немає вошей і там напишіть. Або, коли виходите з хати до хліва на “сторону”, підпріть там двері і

також можна написати. В дописах писати коротко, але змістовно. Наприклад: зв[']язкові с. Остапя, прізвища, імена і більше нічого. Ці записки до хвилини передачі їх найкраще носити в шинелі. Під сподом роздерти кусок підшивки і туди запихати їх під вату.

Під час бою, якщо буде можливо, відлучитися і втікати з піднесенням вгору крісом. Коли неможливо буде відлучитися, то відступати разом з другими. Коли вас відлученого навіть зловили б воєнні і вони напевно будуть вас бити, питати дещо, одначе ви не смієте про свою звязь з органами НКГБ нічого їм говорити. Якщо побачите між ними якогось ст. лейтенанта, чи капітана з жовтими пагонами і синьою обвідкою, тоді можете йому признатися про свою звязь з органами НКГБ і скажете, що я (опис) кермую цією роботою, більше про свою роботу ви не смієте говорити. При цьому говоренні не сміє бути присутній ніхто з воєнних (інших). Коли б зайшов і такий випадок, що вас зловили воєнні і між ними є мл. лейтенанти чи лейтенанти також з жовтими пагонами, то ви не смієте їм про себе нічого говорити, тільки ждати на якогось ст. лейтенанта чи капітана.

В тягу агентурної роботи, коли б бандерівці вас підозріли та з[а]арештували, то до нічого не признаватися. Якщо б сильно вас тортували, що неможливо видержати, то частинно признатися і сказати, що ви є агентом НКВД, а з НКГБ не мали жодних зв[']язків.

На цьому покінчилася ця стріча.

Дійсно за кілька днів почали брати до армії цілий 1927 рік, та і я пішов. Під час дороги з с. Яблонове [Яблунів], я, Грабовий Михайло і Крищисин Павло повтікали додому, скривалися щось три дні, опісля я їх підмовив взяти горілки і піти до участкового просити, щоб знова прийняв нас до стрєбків. Ми це зробили і він нас прийняв.

Від моменту моєї втечі з с. Яблонове до вступу в боївку Богдана контакту з НКГБ не мав. Ще передше ст. лейтенант сказав мені, що коли зголоситеся до участкового і буду дальше стрєбком, то він нераз приїде на станицю і він поговорить зі мною. Одначе цеї самої ночі, коли прийняв мене участковий до стрєбків, Богдан з боївкою несподівано наско[чив] на станицю. Я і Антонюк Володимир зор[і]єнтувались в чому справа, відразу повідкладали від стрєбків і від сплячого участкового зброю та скоро відкрили входові двері. Повстанці позабирали від нас зброю, а участкового Кулішова взяли живим, якого на подвір[']ї Богдан застрілив. В боївці я стрінув Богданну – Заблоцьку Степанію, якій та повстанцям заявив, що ми обое з Антонюком Володимиром розброїли участкового. Потім я почав просити Богдана, щоб взяв мене до боївки. За мене і Антонюка Володимира вставилася і Богданна і командир прийняв нас до боївки.

Крищишин П., Грабовий Михайло і Свистун Петро просили забрати їх, одначе Богдан чомусь не схотів.

В боївці пр. Явір не хотів нас пустити додому так, що спочатку неможливо було мені сконтактуватися з НКГБ. Вже на початку січня Явір дозволив мені і Ігореві (Антонюк Володимир) піти до свого села. Там відразу зайшли ми до Антонюк Степанії. Вона мешкає на полю. Днем, коли Ігор ще спав, я зайшов до неї до хатини, де вона в цьому часі варила нам їсти. В розмові спитав її, чи був в неї цей кучерявий енкагебіст і, чи говорив щось про мене. Відповіла, що так. Після цього я сів коло неї при столі і почав писати донос. Тоді подав яка є кількість бойовиків, псевда, озброєння, деяких бойовиків подав прізвища, подав прізвище Явора і куди заходить в с. Остапу та де найбільше квартирує наша боївка. На Остру Могилу приходять зв[']язкові: одна з с. Остапя (подав опис), а друга з с. Вікна (подав опис). Одного разу приходила Крищук Юлія з с. Поплав з якою Явір щось довго говорив. Тепер боївка має в плані йти до с. Городниці на акцію на поляків. Переважно квартируємо на Могилі.

Це все я списав, нагорі написав: “Донос в НКГБ”, а вдоли псевдо Крух і дату писання. Цю записку я залякував, заадресував “От Круха”, вручив Антонюк Степанії і приказав доручити цьому кучерявому ст. лейт. НКГБ. Тоді вручила вона мені записку від нього. Писав, щоб я на Могилі зв[']язався з Фірутою (поляк, виїхав на захід), наперед подавши йому кличку – “пулемьотна пушка”. Від тепер доноси передавати через нього тому, що він мешкає на Могилі і це повинно бути поле[г]шею. Старатися якнайбільше в нього квартирувати та щоденно інформувати його про роботу боївки, рейди, квартирування і зв[']язки. Якщо неможливо письмово передавати доноси, то усно через нього. Вдолі цієї записки була поставлена дата, ім'я Ваня та дві чертки.

В неї перебули ми аж до вечора. Ор[і]єнтуюся, що Антонюк Степанія тому пішла на агентурну роботу, бо наші зліквідували її якусь бли[жч]у родину. Завсїгди називала повстанців бандитами і катами. Вечером пішли ми на Могилу, а вже слідуєчого дня я сконтактувався з Фірутою. На Могилі ходили ми завсїгди днем. Я зайшов до нього до стодоли, де він молотив. Спершу говорив я з ним про господарку, а потім сказав: – пулемьотна! – він видивився на мене і аж по хвилі відповів: – пушка! – Потім сказав я йому, що від сьогодні буду через нього передавати доноси письмово, або усно, а він повинен негайно це далі доставити. Наказав, щоб його родина про це взагалі не знала, бо десь може проговоритися і тоді я і ви пропадемо. “Та я гірше – говорив він – боюся як ви і добре уважаю”.

Від цієї пори через нього передавав всі доноси усно і письмово аж до бою 31 січня 1945 року. Через нього мені було легко передавати тому, бо повстанці на Могилі ходили днем і ніччю по всіх хуторах без різниці чи поляк, чи українець. Майже щоденно подавав скількість боївки, куди ходять, де квартирують, які другі повстанці переходять і які звязкові приходять. Подав прізвища деяких бойовиків і звідкіля родом. З важніших доносів пригадую собі, що подав, що боївка задумує йти до с. Зарубинець на акцію. Після цього там наші налізли на засідку, знялася стрілянина, однак жертв з нашої сторони не було. Повідомив, що на Могилі квартирувала повітівка – пр. Орел з хлопцями (подав їхні псевда), які пішли в сторону Остапівського ліса. Другий раз також квартирували, взяли зі собою Юрія і Довбуша і хотіли, щоб ці перевели їх через с. Зарубинці. Про це я скоро довідався, негайно повідомив Фіруту, він сейчас кудись поїхав в сторону с. Городниці і вже вечером, коли наші переходили через с. Зарубинці, налізли там на большевицьку засідку. Подав, що Богданна часто ходить на розвідку до с. Турівки і с. Остапя. Одного разу я довідався, що наша ціла боївка йде на акцію до с. Хоптянки. Про це я сказав Фіруті і вже вечером, ми йдучи туди, через село Пізнанку Гнилу налізли на засідку. Жертв не було.

На кілька днів перед боєм 31 січня 1945 р. дав донос, що вся наша боївка квартирує тепер на Могилі і буде тут далі перебувати. День перед цю облавою повідомив мене Фірута і сказав, що я повинен під час бою відлучитися від других і втікати. Тоді вручив мені записку від НКГБ. Відомо мені також, що Фірута з моїми доносами завсігди їздив до с. Городниці, а до кого там, не знаю.

В цій записці НКГБ повідомляло мене, щоб під час облави старатися відлучитися від других, а коли вже буду далі і ніхто з повстанців не буде мене бачити, повинен взяти в ліву руку якусь гиляку і так з нею йти. Коли б зобачили воєнні і спиняли, руки підносити догори, а тоді прийде хтось з оперативників і дещо зі мною поговорить. Коли однак неможливо буде відбитися, то втікати разом з другими. В день бою я не міг відлучитися від решти хлопців тому, бо Богдан при відступі йшов позаді і коли б я намагався відлучитися, то напевно застрілив би. В цьому бою впали тоді Верховинець, Микола, Чайка, Леськів і ще один бойовик з повітової боївки. Після цього бою ми на Могилу не заходили, а квартирували в с. Турівці і на Осовику.

Від часу бою аж до дня, коли на Турівській Буді влізли на засідку в якій впали: Явір, Кармелюк, Гомін і Ігор, контакту з НКГБ я не мав. Ігор (Антонюк Володимир) там зістав відразу вбитий, а це, що він розірвався гранатою так повчив мене говорити вже цього дня нач. ББ ст. лейт.

Харламов з котрим я стрінувся. (Трупи, цих вбитих повстанців, большевики забрали з собою та ще того самого дня закопали).

На цій засідці, коли знялася стрілянина, я підбіг яких 100 м. в корчі, заліз в яму і сидів. Большевики по слідах зайшли до цієї ями і мене зловили. Зараз прибіг нач. ББ ст. лейт. Харламов і Глинський. (Був агентом в повстанцях, а потім втік до району). Харламова знав я ще з часу перебування в стрелках і на учоті у воєнкоматі. Заки вони ще прибігли, то воєнні мене добре почастивали. Я доложив нач. Харламову, що хочу з ними сам на сам говорити. Він сейчас відігнав від нас всіх воєнних разом з Глинським. Я йому, хоча це не було мені дозволено, розповів йому про цілу свою агентурну роботу. Дальше нач. Харламов спитав мене, хто це сьогодні був зі мною, бо вони всі побиті. Я цих всіх подав по псевдах. Цікавився він де тепер перебуває решта боївки і Богдан. Я відповів, що Богдан, Богданна, Буревій і Шар перебувають тепер в с. Турівці, а решта хлопців повтікали до своїх сіл. Нач. Харламов це все записував. Випитував про кожного бойовика, просив подати прізвища, звідкіля родом та опис. Сказав я йому також, що на Могилі контактувався з Фірутою, а в с. Пізнанці Гнилій з Антонюк Степанією. Нач. Харламов, дещо роздумавши, почав говорити: "От тепер ви будете в цій ямі сидіти ще одну добу, а потім вилізете і підете до с. Турівки і прослідите де перебуває Богдан і другі хлопці. "В селі квартирувати посередині, бо коли буде облава, то там шукати не будуть. Там, коли стрінетеся з хлопцями, говоріть, що на цій засідці, як впав Явір і другі, ви відбилися, сховалися в добре замаскованій ямі і там просиділи дві доби, бо боявся вилізти, думаючи, що на лісі є ще більшовики. Потім вже сильно зголоднів і рішився сам йти до с. Турівки. Ви тепер повинні дальше ходити з хлопцями, от тепер на Могилі знова буде спокій і ви напевно знова будете сюди заходити. Одначе вам зараз треба йти до с. Турівки і прослідити де перебуває Богдан разом з хлопцями. Там в цих днях будуть облави і військо буде ждати аж до вечора. Старатися відлучитися самому, пізніше про це говорити, що так напудили, що я загнався аж до свого села, бо на Могилу боявся зайти. Самому треба вночі зайти під район, зброю лишити в якомусь означеному пункті і вже в місті зайти на НКГБ або до мене на ББ. З Фірутою тепер не стрічатися, доносів через нього не давайте. Тепер після бою бандьори його можуть підозрівати, бо він часто кудись їздив, хапнуть і він скаже, що і після бою ви вели агентурну роботу. Від нас з району ви вернете до свого села і там будете перебували поки знова не стрінетеся з бандьорами. Колиб вони не схотіли вас взяти до себе, то будете скриватися в своєму селі і заразом вести агентурну роботу. В селі сконтактуєтеся з нами через цю Антонюк Степанію

Після того нач. Харламов сказав, що від тепер zarazом буду агентом ББ НКВД. І дав мені псевдо Лебедь. Зазначив, що псевдо Крух є надалі важне для НКГБ. Подав мені новий зв'язок на Могилі, а саме мав сконтактуватися з побережником Вовною Михайлом (подав також кличку до нього) і через нього передавати доноси письмово і усно. Але тепер туди непотрібно заходити, бо в цих днях можуть бути там засідки. “В своєму селі можете заходити – говорив Харламов – до цієї Антонюк Степанії і через неї передавати доноси, зазначувати що це до ст. лейт. Харламова, одначе наказати її, щоб про це цьому кучерявому з НКГБ взагалі нічого не говорила, що ви посилаєте доноси і на НКВД. Через неї повідомити НКГБ, що ст. лейт. ББ Харламов зловив вас в лісі, собі завербував, дав нове псевдо, одначе не подавати яке, а також дав новий зв[']язок, але не вказати кого. Коли будуть вас запитувати, які доручення дає вам ББ, та які доноси ви їм шлете, також не смієте цього говорити. Ви можете до мене слати ті самі матеріали, що до них, одначе про це вони не повинні знати.”

На кінець сказав, що тепер, щоб краще мене замаскувати, вивезуть мою родину в район, будуть держати деякий час, а потім знова випустять. Колиб тепер повстанці мене підозріли в агентурі, то сей час маю втекти до району, звідкіля перекинулиб в східні області України для ведення агентурної роботи в якомусь означеному середовищі.

Після цього нач. Харламов попрощався зі мною, побажав успіхів в роботі і відійшов. Це наше говоріння тривало около дві години часу. В цій ямі я ще посидів добу, а потім пішов до села Турівки, де був около тиждень часу. Довідався тоді, що Богдан квартирує в Козара Павла, а решта хлопців в підлісній частині села. Відлучитися від повстанців я тоді не міг, бо облав в селі взагалі не було. Контакт з органами НКГБ і НКВД жодного не мав, бо на Могилу ніхто не йшов, а до могого села Богдан не хотів мене відпустати.

Після тижневого перебування в селі Турівці я, разом зі Степовим пішов до с. Новосілки. Тут Степовий від мене відійшов додому, незадовго зголосився, а я сам пішов до с. Пізнанки Гнилої. В цьому часі мій дідунь вже був забраний до району. Одною з головніших причин могого зголошення було це, що я боявся, щоб мене не арештувало СБ. Після цього як на засідці впав Явір і другі, мені не вірили, що я так щасливо просидів в ямі і більшовики не зуміли по слідах знайти мене. Після бою також наші підозрівали в агентурі Фіруту, я боявся, щоб його не арештували і не сипнув мене і – тому зголосився. Тиждень, чи два після могого зголошення Фірута вибрався на Захід.

Вже з воєнкомату ст. лейт. Малашкін запровадив мене на НКВД до канцелярії начальника. Крім нього присутний був ще лейт. Куліченко,

що працював в ББ. Начальник НКВД Сіменко, вже як вийшов цей ст. лейтенант воєнкомату, почав на мене кричати, що я замельдувався. “Тобі треба було – говорив начальник – сюди прийти, що[б] ніхто не бачив, а тепер що? Всі люди бачили, що ви зголосилися, вже вам довіряти не будуть і ви в будучому вже не зможете вести агентурної роботи. А так скривалися в селі, народ довірявби і робота йшлаби”. Я почав оправдовуватися, що сам не міг прийти до району так, як мені говорив Харламов тому, що неможливо відлучитися від других повстанців, бо в селі не було жодних облав, ані війська. Коли прийшов додому, родина почала дорікати мені, що за мене вивезли дідуня, а невдовзі нас всіх повивозять, я ж не міг їм сказати як дійсно мається зі мною справа. Після того як впав на засідці Явір і другі повстанці мене почали підозрівати. Бандерівці підозрівають тепер на Могилі Фіруту і говорять, що тепер його арештують. Я побоявся, щоб підчас допиту не сипнув і мене, і тому зголосився.

“Ну, нічево, сталось, – што зделаєш?” – закинув нач. Сіменко.

Після цього почав мене випитувати і писати про моє перебування в боївці, склад її, озброєння, роботу, рейди, квартири, та зв[’]язки. Подав я йому так, як зізнавав в першій частині протоколу. Сказав що також, ще десь в половині січня 1946 р. я, Гомін, Листок і Васька ходили на хутори Качановецьке і там, на наказ Гомона, я і Листок застрілили одну польку.

Це все писав він від п’ятої години вечора до четвертої рано. Десь около 12-тої год. ночі до нас прийшов нач. НКГБ капітан Молостов. Спершу щось шепотом поговорив собі з нач. Сіменком, а потім сів коло мене та около години часу тільки прислухувався і до нікого нічого не говорив. Сидів чомусь насуплений, опісля відійшов.

Вже на кінець сказав мені нач. Сіменко, щоб вертати до села, працювати при господарці та слідкувати чи тепер часами до села не заходять Богданна враз з “бандітами”. “Наразі старайся не стрічатися з ними, бо вони можуть зор[і]єнтуватися, що ти співпрацював з нами, заарештують і застрілять. Коли стрінешся з ними, то говори, що родина приневолена зголоситися, але на НКВД майже нічого не питали, бо вони й так все знають, бо це все сипнули ще, попередньо зловлені живцем, Береза, Зозуля і Іскра. Якщо навіть і бандіти приарештувалиби, то до нічого не признавайтесь, то можуть і вас відпустити”.

Після того нач. Сіменко дав мені відпустку на 15-ть днів, казав за цей час помагати дідуневі при господарці, а крім цього вести агентурну роботу в селі. Доноси подавати через участкового (прізвище його призабув), а якщо його не буде, а донос є важливого змісту, то самому прямо поїхати в район і нас повідомити.

З будинку НКВД я відразу пішов додому. Дідуня вже були пустили додому і він почав мене картати чому я таке зробив, – зголосився, чим приніс тільки сором для нього. “Я ж старий – говорив дідуню – мені однаково гинути чи тут чи на Сибірі, але ти на будуче, як буде Україна, яке будеш мати лице показатися між народ”. В нього я вже боявся спати від повстанців і ночував у своєї нерідної мами.

За цих 15 днів доносів жодних не подавав тому, бо до села ніхто з повстанців не заходив, а з населення ніхто зі мною про такі справи не хотів говорити, бо боялися мене.

Після 15 днів нач. Сіменко знова покликав мене на НКВД. В канцелярії крім нього був ще нач. ББ ст. лейт. Харламов, лейт. ББ Куліченко, нач. міліції і всі участкові міліції. Крім мене прийшли сюди ще поголошені як : Василишин Петро – Степовий (сидить тепер вдома). Турчин Павло – Байда (тепер арештований), Хрущ Василь (псевдо його забув), і Гайдамака Ілько – Приймак. Голос забрав нач. Сіменко і заявив всім присутнім, що з нас п'ятьох поголошених творять тепер боївку, яка має оперувати по цілому районі та робити засідки на бандерівців. Командиром цієї боївки буде Василишин П. Сказав участковим нам всім докладно приглянутися, щоб опісля могли пізнати. Опісля всім участковим приказав вийти. З ними пішли також нач. міліції, Харламов і Куліченко. В канцелярії залишився тільки участковий на с. Магдалівку Дубнецьов Микола і ми всі поголошені. “Ти будеш їх водити на засідки – сказав начальник звертаючись до участкового – і, щоб вони завсіди сиділи аж до ранку.” Ця наша боївка підлягала безпосередньо начальникові НКВД. По хвилині ми всі з канцелярії повиходили і начальник почав нас по одному кликати до себе. Найперше пізвав мене, потім Степового, Байду і решту. Нач. Сіменко почав до мене говорити, що ми зараз будемо перебувати на станиці стрєбків в с. Магдалівці та звідсіля часто ходили на засідки. При першій стрічі з бандерівцями здатися і прохати, щоб знова взяли вони вас до боївки. Коли наскочуть вони на станицю, от тоді можеш і участкового вбити, а потім це доложити бандьорам, щоб тим самим знова здобути довір[']я. Відносно свого зголошення, то говори, що до цього кроку підмовила родина, а тепер зорієнтувався, що більшовики приказують виступати проти своїх братів – повстанців і тому я не можу їм далше служити. От там буде Богдан, Богданна, – вона напевно вставиться за вами і вам подарують цю провину. Коли вам знова вдасться вступити до боївки і все буде в належному порядку, тоді ми, щоб ще краще це замаскувати, заберем знова вашу родину до району. Так, як нам зараз відомо, то тепер Богдан з боївкою переважно квартирує на Могилі і в селах Турівці, Митниці і

Теклівці. От тепер на Могилі ви звяжитися з побережником Вовною Михайлом (подав кличку), а в селі Турівці з Луковим Корнилом (також подав кличку, але зараз не пригадую собі) і через них передавати устно і письмово доноси. В селі Теклівці будете мати зв[']язковий пункт під каменем коло фігури, а в селі Митниці також під каменем в розі школи від сторони млина. (На ці села не хотів мені подати зв[']язкових агентів, говорячи, що пізніше, бо тепер ще може СБ мене заарештувати, притиснути і я їх сипну; про Вовну я й так знаю, бо довідався ще від Харламова.

Подавати на ці зв[']язки де квартирує боївка, склад її, псевда, по можності і прізвища, командирів і бойовиків та прізвища зв[']язкових.

Зараз в боївці накази треба виконувати солідно. Ходити обдертим, вошивим, свого рода поштур[х]овиськом. Це для того, щоб ніхто навіть не міг мати й га[д]ки про вас, що є здібні до ведення агентурної роботи. Коли вже трохи відтягнеться, здобудете трохи більше довір[']я, тоді щойно можна розпочинати роботу. Поведінкою своєю деморалізувати населення, а потім говорити, що з цього ходження нічого не буде, ще трохи і всіх нас повибивають.

Перебуваючи з бойовиками, зор[і]єнтуватися котрий з них не є ідейний, що підтверджувалоб його не задоволення з цього підпільного життя. До таких можна пристосувати подібні вислови, щоби ду[жч]е здеморалізувати. Нав[']язувати до агентурної роботи вам не вільно, бо такий бойовик може про це сказати провідникові. Про бойовиків, в яких вже зародилася зневіра, повідомляти мене.

Загально з повстанцями жити дружньо, бути веселим, жартівливим, бо коли зачнети сваритися зі своїми друзями, то звернете на себе їхню увагу і скоріше можуть вас підозріти.

(Начальник Сіменко вже не інструтував мене так, як цей кучерявий енкагебіст, щоб в боївці все бути першим, вибиватися, а тільки щоб бути тихоньким, смирним, свого рода поштурховиськом, щоб всі уважали за такого дурненького, що нічого не знає і нічим не интересується.)

“В бою, коли нікого з бандьорів немає близько, то не стріляти, коли близько тебе, то стрілай, одначе не цільно. Старатися завсіди відлучитися від гурту на бік і там, щоб і навіть зловили воєнні, то вам нічого не буде. При відступі в стоячій поставі стріляти вгору.

До командира, чи провідника ставитися прихильно, старатися здобути в нього симпатії. От, наприклад, все йому служити, щось подати коли цього бажає, до якоїсь роботи голоситися охотником.

В боївці добре жити з Богданною, одначе не заличатися до неї, бо тому, що має командира, то й так вас не схоче, а тим більше ще

можете цим зразити собі командира; жити з нею тільки дружньо і старатися від неї довідуватися про плани Богдана в найближчих днях.

Квартируючи в хаті і раптом вона може бути обскочена воєнними, намагатися якнайскоріше вискочити з неї, а кріса держати піднесеного вгору. Наші стріляти не будуть.”

Після цієї розмови нач. Сіменко сказав, що моє нове псевдо буде Чорняк. Зараз я вийшов з кімнати, а начальник покликав до себе Василюшина Петра, а потім цих других. Ще того самого дня видали нам кріси і спершу завезли до с. Теклівки. Там деякий час заждали, нач. Харламова показав мені ці зв[']язкові пункти, де повинен я в них зіставляти доноси і потім поїхали ми до с. Магдалівки. На станиці були ми около тиждень часу до того моменту, поки не зістала розбита боївкою Богдана. На засідки нікуди не ходили.

Цього вечора, коли був наскок на станицю, вбити участкового я неміг, бо тяжко було дістатися до нього на поверх, що був сильно обстрілюваний скорострілами. Цілий час з другими стрелками сидів в пивниці, аж поки нас всіх звідсіля повстанці не повитягали. Разом зі мною був ще зголошений Гайдамаха Павло – Приймак і Хрущ Василь – Чабан. Богдан хотів нас зразу постріляти, одначе Богданна випросила і Він погодився остаточно взяти мене знова до боївки. Невдовзі зі сторони села Колодіївки почало на Магдалівку наступати військо, прийшло тільки під сільраду і дальше за боївкою не гналося. При відступі ці два поголошені Чабан і Приймак втікли від боївки, я одначе залишився. З с.Магдалівки подалися ми до с. Скоморох, побули тут пару днів, а опісля через Теклівку попрямували до ліса. Тут, чи то вже будучи на стійці, чи йдучи на “сторону” написав донос, що вже в боївці. Богдан хотів розстріляти, одначе Богданна випросила, Тарас стягнув протокол і як буде дальше мені невідомо. Подав псевда і прізвища деяких бойовиків, їхнє озброєння та квартири в яких за цей час перебував. Кличкою зв[']язався з Вовною і передав через нього доноси. За кілька днів я знова з повстанцями зайшов до нього, бо там майже завсігди квартирував наш штаб боївки. Я задержався в сінях на стійці. Вовна вийшов з хати і вручив мені записку, яку відразу я заховав в шапку. Її перечитав аж на другий день, йдучи на “сторону”. Була адресована – Чорняк –, вдолі стояла дата і підпис – Сіменко –. Писав, щоби в боївці поводитися після його вказівок, зазначив, що зв[']язок в с. Теклівці буде через Дмитруся (хлопець, стрелок з 1928 р. прізвище його призабув), в с. Митниці через Свистун Нелю (крамарка), а будучи в с. Турівці зв[']язався з тим Луковим. До них подав мені також клички, одначе зараз не пригадую собі їх.

Невдовзі наша боївка з ліса пішла до с. Митниці і тепер я вже зв'язався з цею Свистун Нелею. Вона моя кривнячка і до неї ще передше ходив перебиратися. Цим разом доносу через неї не передавав. З с. Митниці перейшли ми до с. Теклівки і там я та ще трьох бойовиків заквартирували в кінці села в Стадника. Вечером бігом дістався на хутір до цього Дмитруся, застав його в столі, кличкою зв'язався з ним, подав донос, загрозив, щоб нічого про це нікому не говорив, бо розстріляю, – і знова скоро бігом вернувся назад. Друзі взагалі мене не питали тепер, чи пізніше, куди я часом ходжу, бо в нас в боївці завсіди без дозволу хто куда хотів – туди йшов. В цім доноси подав квартири в с. Митниця, а саме: Протасевич, Саламандра, Бучинська, а в с. Теклівці Стадник Іван. Зазначив також чисельний стан боївки та озброєння (в 1945 р. наша боївка квартирувала в с. Митниця майже по цілому селі і зараз я вже не тямлю коли і де квартирували в даного господаря і як в тягу року подавав доноси.)

З цього села перейшли ми до с. Козівки і звідсіля зробили наскок на станицю стрелків в с. Магдалівці. Про це повідомити наперед НКВД яке мав можливості. З с. Магдалівки порейдували ми на село Скоморохи, Козівку, а потім до с. Митниці. Зайшов до крамарки, відповіді на попередню мою записку не було і я знова лишив донос про квартири по селах, чисельний стан боївки, озброєння та подав, що звідсіля плануємо йти на Могилу.

Вже на Могилі зайшов до Вовни, але там також почти до мене не було. (Загально в 1945 р. з оперативниками Скалатського НКВД я взагалі не стрічався і мало було записок-інструкцій тому, бо був досвідчений у веденні агентурної роботи.) Тим разом через Вовну я подав, що йдемо квартирувати до ліса, одначе де, точно не подав, бо не знав в котрій секції будемо перебувати.

Цього дня до ліса ми не пішли, а подалися до села Турівки цілою боївкою, силою до 40 чол. й за квартирували від сторони ліса. Третього дня перебування я зайшов, вечером, до Лукова. Він тоді формально скривався перед більшовиками. В його хаті нікого не було і дещо поговоривши, подав йому кличку, – він відповів. Через нього подав донос про наш стан і квартири в цьому селі. Приказав йому також частіше заходити до Ганки (станична), до котрої він і передше заходив, уважаючи, що заходити до його хати буде підозріло.

Цим разом перебували в селі Турівці около тиждень часу, квартируючи по цілому селі.

Другого, чи третього дня після стрічі з Луковим, він в цеї Ганки підступив до мене, викликав на двір і сказав, що зі мною хоче говорити нач. Кальченко. Він ожидає на мене в зруйнованій хаті за селом. Ми

відразу туди пішли. Я узрівши його, сказав: здоровствуйте! Цей відповідь, здоровствуйте! – подав руку і попросив Лукова на хвилину відійти до “ребят”, що стояли під недалекою стодолюю. Тепер він мені представився, що є ст. лейт. Кальченко. Спочатку хотів мене розпитати про мою попередню агентурну роботу, але я заявив, що цього зраджувати не буду і на це він відповів: “ну, да, нічево, – а тепер ми полагодимо своє дело”. Потім почав мене випитувати з ким квартирую в селі. Я відповів, що з боївкою Богдана. З його запитів відразу зор[і]єнтувався, що він мало нею цікавиться. Більше випитував, чи тут немає бандерівців з Підволочиського р-ну, з повітівки пр. Орла, Юрка і других провідників. Я відповів, що ні. (Якраз тоді там нікого не було.) Цікавився до котрих господарів найбільше заходять бандерівці, хто є станичною села, зв[’]язковими і як ставиться населення. Я відповів, що тут люди дуже добре ставляться, найбільше заходиться до цієї Ганки, що є станичною і там що вечора перебувають цілі повстанчі штаби. До села підходить головно від сторони ліса. Дальше інструтував мене, щоб в говоренні з населенням довідатися, чи до села не заходить боївка Бурого та де квартирує. Дав мені доручення повсякчасно просліджувати, чи часами не квартирує хто з бандерівців Підволочиського р-ну і з повітівки. Завсіди вечорами повинен я був ходити по хатах, ніби за харчами, та при цьому запримічувати, чи немає кого з повстанців на квартирі. Про це як найскоріше повідомляти Лукова.

З дівчатами, молодицями заводити розмову на тему: деб то подітиса в селі на випадок облави та вивідувати при цьому де є криївки. Про це також негайно повідомляти.

Запитував мене також про Чорного і Бориса, чи часами не приходять тут боївкою. Я відповів, що їх немає, бо вдійсності тоді їх не було.

Сказав, що моє агентурне псевдо для Підволочиського НКВД буде Матрос. Доноси в письмовій і усній формі слати через Лукова. Вже на відході сказав, що невдовзі знова стрінемося, про що докладніше повідомить Луків. Після того побажав успіхів в роботі, попрощався і відійшов.

З с. Турівки перейшли на Могилу і там перебували около два тижні часу. Тут через Вовну передав донос до Скалатського НКВД, що я вже зв[’]язаний по агентурній роботі з Підволочиським НКВД. В цьому часі перебували ми в лісі в корчах, і я так повідомив, зазначивши, що секцію тяжко вказати, бо Богдан що два три дні змінює квартирування.

Час від часу, будучи в селі Турівці, подавав через Лукова про стан боївки, узброєння, квартири, роботу.

Одного разу, пригадую собі, що це було перед Великодними Святами, зайшов в с. Турівці до Ганки, стрінув там Лукова і разом з ним пішов на стрічу до ст. лейт. Кальченка. Відбулося вона в цьому самому місці. Звитавшись, Луків відійшов, а я з Кальченком почали розговорювати. Цим разом я знова подав, що до цієї Ганки щовечора заходять бандерівці. “Ну нічево – відповів він – ми колись наскочимо на цей штаб”. Запитував які є в селі зв[']язкові і я відповів, що точно ще не знаю.

Дальше почав мені вказувати точно прослідити Бурого і Орла, бо вони перебувають тут в селі. За всяку ціну довідатися також де лежать ранені. Ця стріча довго не тривала і ми розпращалися. Поучення щодо ведення роботи, маскуванню не подавав, бо я вже був ознайомлений з цєю роботою.

За цей цілий час, хоча я все давав доноси про боївку, де хто квартирує, однак ніколи чомусь наскоку не було.

У Великодню П[']ятницю ми заквартирували в с. Фащівці і вже днем до села приїхало 10 підвод стрелків і енкавидистів. Розпочався бій в якому впало 7 большевиків, а зі сторони повстанців рай. СБ Лопух. Одного большевика – заст. прокурора я сам вбив з кріса, що виділи й хлопці. З цього бою я не міг відбитися, бо Богдан був би застрілив. Большевики всі тоді повтікали. З цього села ми зараз виступили, поїхали на хутора Осовик, а звідси здобутою бричкою від НКВД до с. Турівки. Довідавшись, що в с. Фащівці залишилася ще жінка прокурора, поїхали ще туди, забрали і разом з нею поїхали на Могилу і заквартирували по хатах. Тут вже в доносі докладно описав Фащівський бій, зазначив, що вбив заст. прокурора, подав квартири за цей час, підходи до сіл та передав через Вовну. Пригадую, що тоді відповіді до мене не було.

До часу Теклівського бою боївка наша квартирувала в Турівці, в лісі, на Могилі, в селах: Митниці, Теклівці і Козівці. За цей час, коли тільки мав можливість, то все писав доноси та передавав через зв[']язкових. Завсігди подавав чисельний стан боївки, озброєння, квартири, описав, як і хто вбив участкового Демянчука, хто зрабував кооперативу в Магдалівці. Про це наперед не міг повідомити бо в тих селах, де ми перебували, зв[']язків не мав. В міжчасі мав я відписну записку про цей Фащівський бій, в якій заборонялося подібного на будуче, щоб стріляти до руських. Однак ця пересторога була написана в делікатній формі.

Подав також, що в с. Турівці є слідуєчи зв'язкові: Пелехата Текля (зараз засуджена), Вулична Ганя (зараз засуджена) і Лісова Ганя. З с. Митниці заподав Бучинську Стефу і Ковальську Стефу, а на Теклівці і на Могилі зв[']язкових немає.

Перед Теклівським боєм, ще як тільки ми виходили з Могили, переказав через Вовну, що йде боївка до с. Митниці. Будучи вже там, залишив записку в Свистун Нелі, в котрій повідомляв, що йдемо на Теклівці. В с. Теклівці знова написав донос, подав стан боївки, узброєння і це вечером залишив в означеному місці під фігурою.

В часі бою цілий час відступав з хлопцями, бо відлучитися неможливо було, а вже під с. Козівкою, коли нас відбилося і відступало тільки трьох: я, Юрій і Калинка, то я обертався і зі стоячої постави стріляв догори, одначе то не допомогло, зістав ранений в руку. Відступивши до села, скоро наготовили коні, посідали і окружними дорогами дісталися аж до Остапецького ліса та зайшли на Могили. Тут вже большевики почали робити сильні засідки. Про це я ще давніше був повідомлений і вказано було мені при підходах до села, чи на хуторі все йти позаді.

В доносах, згідно з домаганнями, я не тільки подавав кудю входимо до сіл, чи на хуторі, але також якими дорогами і стежками ходимо по лісі. (В Теклівському бою впали: Карпо, Бродяга, Політрук, Шар, Дуб, а Вістун зістав ранений.)

Решта бойовиків постягалася до ліса і від тепер ми вже квартирували в корчах, а за харчами ходили до с. Турівки. На Могили не підходили тому, бо там були сильні засідки. В с. Турівці Лукову, якого стрінув в Ганки, подав донос, в якому повідомляв де квартируємо, теперішній стан боївки, хто впав в Теклівському бою, до кого зараз заходимо за харчами і кудю підходимо до села. Тоді саме вручив мені записку від Підволочиського НКВД, де писалося точніше просліджувати бандитів Підволочиського р-ну, які зараз заходять до с. Турівки, – й це пересилати через Лукова. Доноси про боївку Богдана слати до Скалатського НКВД.

В с. Турівці ми далі заходили до Ганки, де майже що вечора приходив також Луків. За недовгий час я знова вручив йому донос, в якому подавав, що в лісі крім боївки Богдана кватирував ще Бурий з боївкою і протоколували Сокола (бойовик Богдана), якому закидали агентуру. Після протоколу зліквідували його.

В цьому часі Голота (стан. с. Рожиськ) забрав мене, Калинку, Ваську і Арсена до села Рожиськ, щоб ми в цьому селі перебували. Про це, що ми туди йдемо я не мав можливості подати. Там побули паруднів, потім знова пішли на ліс, а за харчами підходили дальше до с. Турівки. В Ганки знова стрінувся з Луковим, ним подав куди ходив, де квартирував і де зараз перебуває решта бойковиків Богдана.

Після около тижневого перебування в лісі нас кількох пішло до с. Іванівки, там стрінулися з повстанцями Підволочиського р-ну,

поквартирували кілька днів, а потім знова подалися до ліса. Перебули щось два дні, стрінулися з Богданом і Смерекою і вже разом з ними подалися до Оріхівського ліса. За харчами підходили на хуторі Осовик і на Могилу. Тепер я вже був без зв[']язку з НКВД аж поки з терену не виїхала “рубаша”. На Могилу повстанці до Вовни взагалі не заходили тому, що підозрівали його в агентурі, хотіли приарештувати, але він подарував Богданові годинника і це якось затерлося.

В лісі, не маючи харчів, підходили на край під Могилу, прикликували з поля котрогось дядька і казали йому в означене місце вивезти харчів. Самі скоро верталися, бо в цьому часі днем і ніччю були попід ліс дуже сильні засідки.

Десь в м. вересні я знова наладнав собі зв[']язок через Вовну. (До нього знова почали заходити повстанці.) Подав де цілий час перебував, хто зі мною був, де підходили за харчами, чому не мав контакту. Повідомив також (що товари з кооперативи в с. Городниці забрала наша боївка. Пригадую собі, що той донос подав тоді, коли приходив враз з другими повстанцями за медом.

Після виїзду “рубаша” ми знова за харчами почали заходити до села Турівки. З хвилиною наладнання собі контакту, на Могилі і в с. Турівці перестали робити засідки. В лісі в таборі жили ми аж до пізньої осені, а за харчами підходили до згаданих сіл. В с. Турівці через Лукова, як мав нагоду, подавав, де ми заходимо за харчами. Кілька разів повідомив, що до с. Турівки заходять з Підволочиського р-ну Буйний, Запорожець, Грабина і Вовк, одначе де вони квартирують важко прослідити. Одначе кожного вечора сходяться до Гані (станична). Про квартирування в лісі боївки СБ Бурого, також повідомляв.

У відписних записках з Підволочиського НКВД вказувалося, щоб точно прослідити де перебувають головні провідники з повітівки. Спеціально прослідити де в цьому селі перебуває повітовий Орел. Цього доручення виконати не міг, бо вечорами по селі довго не ходили, а в Ганки його не було.

На Могилі від Вовни одержав я записку – відпис в якому зазначувалося, щоб від тепер знова матеріали передавати через Вовну. Подавати про перебування боївки, точно означувати секції, дороги, котрими ходимо, та до кого підходимо за харчами. Тоді ходилося за харчами по цілій Могилі. Звертати [увагу] мав я головно на копання в лісі криївок.

В міжчасі я, Богдан, Богданна, Ярема, Калинка і Чорнота йшли на Митницю. Про це я наперед повідомив НКВД через Вовну. Як тільки ми відійшли, то зараз в лісі в наслідок мого доносу большевики зробили наскок на табор. Одначе тоді ніхто не впав.

Я з Богданом і з другими побули в с. Митниці щось два дні, кілька днів побули в селах Теклівці і Сороцьку, а потім подалися поворотньо до Остапецького ліса. В цих селах доносу подати не міг, бо нехотів нікуди відходити, коли був зі своїм командиром.

В тому часі я з ліса з табору взагалі нікуди не виходив.

За кілька днів я, Богдан, Калинка і Чорнота відійшли в Гримайлівщину. Про це, що ми туди йдемо, я не міг повідомити, бо не виходив з табору. Там був около місяць часу. Враз з другими перебував в лісі, а за харчами підходили до с. Саджавок. З тамошніх бойовиків пригадую собі слідуючих: Залізняка, Капралю, Кармелюка, Вишню, Луну, Козака, Перелетного, Юнака, Гамалію, Хмару, Левка і Веселого.

Після того Богдан мене, Калинку і Чорноту післав на Могили, щоб в Пелехатої Марії – “хозяйки” викопати криївку. Квартируючи вже в лісі на Могилі я, ніби йдучи за яблуками, відлучився від других і, всівши під деревом, написав донос в якому описав свій побут в Гримайлівщині, а саме: де квартирував, з ким, де підходили за харчами. Крім цього повідомив про наказ Богдана для нашої трійки. Донос передав через Вовну.

Зараз на слідуючий день злучилися ми з повстанцями Смереки, він нас перебрав до себе, так, що вже цієї криївки не копали. Смерека післав нас до с. Городниці зорганізувати собі вбрання. Тепер перебували ми виключно в лісі та часто ходили на акції на поляків до с. Городниці. Майже перед кожною акцією напер[і]д повідомляв НКВД. На це були відповіді, щоб ходити туди не боятися бо там буде спокійно. Зараз пригадую собі, що тоді припоручали мені конечно наполягати на цьому, щоб в Пелехатої Марії викопати криївку.

В цьому часі переважно заходили за харчами до с. Городниці і на Могили, а квартирували в лісі в криївці. Про цю криївку НКВД докладно знало. В ній головно перебував [я] з Калинкою і Чорнотою. Майже щоденно передавав через Вовну доноси, що заходимо переважно в с. Городниці до Шевчука і до Ганки (мешкає на “руськiм” боці [з] початку). Повідомив, що тепер в лісі хлопців немає, бо всі розіслані по кущах.

Кущ[е]вий Тарас, а його бойовики: Бойко, Підкова і Свіжий.

Кущевий Гонта, а його бойовики: Буревій, Квітка, Бугай (ранений) перебуває в с. Турівці.

Кущевий Борис, а його бойовики: Васька, Іскра і Буйний.

Повідомив також, що Смерека поїхав в кущ Бориса.

На мій запит як сконтактуватися з Підволочиським НКВД тому, що до с. Турівки не заходжу, одержав відповідь: “то не надо”.

В міжчасі зайшли до Турівки і в Вуличного стрінули Смереку. Він тоді взяв Чорноту до себе, а мені і Калинкові приказав квартирувати

по селі. В цьому часі, я всежтаки ще подав через Лукова один донос до Підволочиського НКВД. Невдовзі після того Луків на “підроблені документи” виїхав до Львова і вступив там до театру. Після того зв[']язок з Підволочиським НКВД я взагалі стратив.

Від цієї пори аж до початку грудня 1945 р. я з Калинкою перебували в с. Турівці і на Могилі. Доноси давав тоді тільки через Вовну. Докладно що подавав не пригадую собі, одначе щиро зізнаючи, що майже все що знав. Тямлю, що пару разів доносив про кватирування в с. Турівці боївки СБ Бурого та що вони вечерами заходять до цієї Ганки. В цьому часі в селі перебувала “рубаша”, робили ревізії, одначе арештів не проводили. Одначе невдовзі після цього, коли зловили Веселого, який сипнув цю Ганку і шойно від тоді почалося арештування.

Пам[']ятаю, що десь в половині м. грудня приїхав на Могилу Смерека зі своїми хлопцями і куцевим Борисом, бо хотів зробити сходини і рішився “наверха” заквартирувати на Могилі. Ще тої самої ночі написав донос, де вказав навіть квартири в яких будемо квартирувати. Знаю, що Вовна скоро рано доставив це, одначе большевики чомусь не робили наскоку. За кілька днів була відповідь, що коли на будуче знова заквартирують, то також подати. Чому тоді не робили наскоку я й досі не знаю.

З Могилі я разом з ними всіма пішов до с. Зарубинець. Про це, як ми вже мали відходити, усно повідомив я Вовну. Тут квартирували около два, три дні, облави жодної не було. Після того я, Калинка і Юрій пішли до с. Митниці і там за кілька днів мали стрінутися зі Смерекою. В селі нікуди не ходили, бо в цьому часі в селах як Митниця, Сороцько товклася “рубаша”. При відході з цього села я хотів зайти до Свистун Нелі, одначе там вже були большевики і я вернувся. Звідсіля подалися ми знова до Зарубинець. Калинка лишився з Гонтою, а я і Юрій пішли на Могилу, а потім до с. Турівки. На Могилі стрінулися ми з Орестом і пр. Смерекою. Цього ж вечора пр. Смерека взяв собі хлопців: Юрія, Ваську, Ромка, Редька, Бориса і Підкову та двома сатьми поїхав на празник Миколая до своєї жінки до с. Коршилівки, Підволочиського р-ну. Про це я Вовною повідомив. Я вже наперед знав про його замір, бо й сам Смерека любив наперед говорити: от, хлопці, поїдемо до моєї старої на празник. Про що вже пізніше довідався, то облави в цьому часі не було.

З Могилі я, Орест і Арсен подалися до с. Криве і там заквартирували в господаря (прізвища його не знаю), а звідси пішли до с. Хоптянки. Там побули около тиждень часу, за цей час відбулася одна облава, одначе в цьому господарстві, де ми перебували, не шукали. Цею облавою кермував тоді ст. лейт. Байбіков. З цього села я

з Орестом, бо Арсен подорозі пішов до с. Остапя, пішли аж до с. Турівки. Тут квартирували також около тиждень часу по цілому селі. В цьому часі там також була облава, одначе ми глибоко зарилися в соломі і так пролежали аж до вечора. Там тоді також не шукали, але НКВД цієї квартири мені не вказувало. Останнього дня нашого квартирування, вечером, до села наїхало ще більше війська і ми кінцями втекли на Могилу і заквартирували в Романа Липки. Зараз рано на Могилі вже були стрелки, ми посідали на сані і втекли до ліса. Цього дня в одного зах[і]дняка (прізвища його не знаю) і у Вовни також перебували повстанці. Одначе Вовна, як до нього зайшли стрелки напоїв їх і вони, не шукаючи, від[']їхали.

Вечером я з Орестом зайшов до Вовни і подав письмовий донос про минуле своє перебування, а усно заявив йому, що йдемо до с. Зарубинець, куди посилає мене Смерека, щоб Гонта забрав ранених з с. Турівки до с. Зарубинець і за кілька днів я повинен вернути. Туди пішов з Іскрою, спершу заквартирували в с. Остапю, а потім звечора попрямували до Зарубинець. Там в Голика Михайла стрінулися з Гонтою. Звідсіля я, Буревій і Іскра пішли і заквартирували в с. Остапю (Святий Вечір) й завізували Підкову. Вечером Іскра від нас відлучився і за кілька днів почули, що зголосився. Ми всі три знова вернули до с. Зарубинець. Тут перебули день, а потім я з Буревієм пішов на Могилу і зайшов до Вовни. Я завсігди в нього вертався напитися води, чи немовби щось забув і цю хвилину часу використовував на це, щоб передати донос, чи усно повідомити про якусь справу. Тоді до мене була записка, де писалося, щоб повідомити Вовну кудю будемо везти ранених. Вказано було також, щоб в с. Зарубинцях по агентурній роботі зв[']язатися з Бабієм (ім[']я забув). Була подана також кличка. Я ще в попереднім доносі писав, що тепер Смерека призначив мене до Гонти і переважно буду перебувати в с. Зарубинцях. Нач. Сіменко в цій записці зазначив також, що коли я вже буду перебувати коло Гонти, то постарається змонтувати зі мною стрічі для передання інструктажа про ведення агентурної роботи в куці.

Вовною не переказав кудю будемо везти ранених, бо й сам не знав. В записці нач. Сіменко запитував також, чи вже Смерека вернувся з празнику, та де тепер перебуває. На це Вовною усно переказав, що наразі Смереки немає.

Тепер до Вовни знова всі заходили і там в нього був свого рода наш центр.

Від Вовни я з Буревієм і Васською, що сам чоґось до нього (Вовни) [приходив], пішли на Долішну Могилу і там стрінулися з відділом Байденка і Богданом. Всіх нас було около 50 чол. Вже днем ми всі

вернули на Горішну Могилу і там Вовні вже усно переказав, що на Могилі є відділ Байденка, около 40 чол., 4 кулемети, а також є Богдан з 6-ма хлопцями та мають одного кулемета. Ще, як ми переходили з долішної Могилу на Горішну, то в лісі Буревій і Васька пігналися за козами, я залишився на місці, хотів написати за цей час донос, одначе хлопці пригналися до мене і я був змушений це залишити.

Ще того самого вечора Байденко забрав мене і Буревія показувати через ліс дорогу. Ми обидва з роєм його відділу поїхали аж до с. Лежанівки. Вже досвіта, вертаючи всі, заїхали на Осовик, там з наших нікого не було і ми подалися на Долішну Могилу до Пелехатої Марії. Вона сказала нам, що звідсіля хлопці також кудись від[']їхали. З повстанцями стрінулися на Горішній Могилі.

Того самого вечора я і Буревій почали збиратися, щоб їхати за раненими до с. Турівки. Довідався також, що туди піде Байденко Богдан і другі. Про це усно повідомив я Вовну.

В с. Турівці ми забрали ранених Шугая і Ліщину і тої самої ночі завезли їх до с. Зарубинець і примістили в Бабія (машиніст, хата на полю від Гримайлова, мій зв[']язківець по агентурній роботі.) Туди завести їх казав мені Гонта. Невдовзі, звідси забрав їх Гонта до села, але до кого, не знаю. Я використав момент, що нікого не було в хаті, подав йому кличку, – він відповів і сказав, що про це вже давно є поінформований. Цим разом я вже сказав йому про цих ранених, що малиб перебувати в Зарубницях.

Від нього пішли ми в поле до криївки Гонти. Вечером я разом з Квіткою поїхав на Могилу, де небув паруднів. Через Вовну подав донос, що відділ подався кудись лісом на полудне, правдоподібно, що в Гримайлівщину. Потім знова вернули до с. Зарубинець до цієї криївки на полю, переквартирували, а вечором пішли до Голика Михайла, щоб стрінутися з Гонтою. Цей відіслав мене і Буревія до с. Митниці, щоб віднайти Тараса і припровадити його сюди. Виконали без труднощів, застали його в Сеника прямо [в] читальні, переквартирували ще один день в Протасевича, а вечором слідуючого дня разом з Тарасом вернули до с. Зарубинець, та зайшли до Гонтової сестри. Там був вже пр. Смерека, Гонта, ми там Тараса оставили, а самі пішли квартирувати до цієї криївки на полю. Вечером зайшли до Бабія. Буревій стояв на стійці, я зайшов до хати і усно передав – казав йому, бо написати не мав нагоди. Подав, що ми ходили до села Митниці, там в Сенички стрінули Тараса й припровадили до Гонтової сестри, де вже ожидав Смерека і Гонта. В селі повстанці найбільше заходять до Голика Михайла. Я з другими повстанцями квартирую тепер в криївці на полю. (Докладно описав в котрому місці.) В тягу нашого говорення до хати

зайшли Тарас, Васька і Чорнота, що на хвилинку сюди вступили бо переходили тудою. По хвилині завітав сюди Перелетний і Гонта, а потім вже всі чотири пішли квартирувати на поле до цієї криївки. Вже при відході шепнув я Бабієві, що йдемо квартирувати на поле до криївки.

В цих днях якраз понаїздили до сіл військові гарнізони.

За пару днів в Голика Михайла стрінулися з Лебедем (стрілець відділу, що невдовзі зголосився) та разом з ним пішли до Голика Павла, в якого перебули кілька днів. Останнього дня Перелетного брат Дорош Павло приніс нам записку від пр. Смереки в якій приказував завести п[']ятьох хлопців з відділу до с. Митниці до Тараса. Ми це виконали. Тараса якраз застали в Сенички й передали цих людей.

Замітка слідчого: Ця Сеничка тепер скривається, бо її в 1946 р. сипнув Чорняк.

Я і Буревій вернули назад до с. Зарубинець. Зайшли до Голика Михайла, довідалися, що в нього були сильні ревізії, тому довго не хотіли бути в хаті і пішли до криївки на поле. Там вже застали Перелетного, Гонту і Лебеда. Вечером слідуючого дня підійшли на вечеру на цей хутір до Бабія. Хлопці зайшли в хату, а я лишився в сінях на стійці. Тому, що мені з огляду на агентурну роботу було догідно лишатися на стійці, а спеціально в зв[']язкових хатах, ніколи, коли приказували мені робити стійку не противився, так що по якомусь часі це ввійшло в “моду”, що Осика повинен лишатися на стійці, бо другим і не хотілося лишати.

По хвилині з хати вийшов Бабій і вручив мені записку. Ним я тоді переказав, щоб тепер взагалі до мене не передавали жодних записок, бо неможливо є читати, а тим більше відписувати. Контактуватися можемо тільки в усній формі. Ним переказав, що я і Буревій водили п[']ятьох хлопців з відділу до с. Митниці і в Сенички передали їх Тарасові. Вони будуть перебувати в цьому селі. Ми знова: я, Гонта, Перелетний, Буревій і Лебідь квартируємо в криївці на полі. В селі перебуває Смерека, одначе де точно не знаю. Після того ми два, чи три дні перебували в криївці і нікуди не виходили. Всі хлопці, крім мене, були цієї думки, що Бабій знає, що ми сидимо в криївці і ор[і]єнтується про напрям її, але його не боялися, твердячи, що він є “свій хлоп”. Після цього знова зайшли до Бабія. В нього, як правило, я все стояв на стійці, він приступив до мене, сказав, що від тепер деякі інструкції від нач. Сіменка буде передавати усно, і вже цим разом переказав, щоб за всяку ціну взнати де є криївка Смереки.

В цей час, тому, що були труднощі з харчами, Гонта, Перелетний і Лебідь пішли в село до криївки, а я з Буревієм подався на Могилу. Подорозі вступив ще до Бабія і про це його повідомив. На Могилі

зайшли до Ковальчука Генка, де й заквартирували. Ще передше було мені вказано від нач. Сіменка, щоб переважно квартирувати на Горішній Могилі. Другого вечора зайшов я до Вовни, переказав, що від тепер буду з Буревієм перебувати на Могилі, тому, що Гонта не хотів взяти мене до своєї криївки.

Невдовзі стрінувся з Орестом і Чорнотою і вже всі чотири перебували тут аж до 7 лютого. Днем ходили по лісі, а на ніч йшли на хутора. Заходили до всіх хат, а найбільше до Вовни, бо, як говорили хлопці, що він завжди має добру горілку. Це було великою полегшою для мене і я щоденно повідомляв, в котрій секції в лісі перебуваємо і до котрих хат вечорами заходимо.

Одного дня переказав мені Вовна, щоб точно подати, до котрої хати зайдемо наступного вечора. Цього точно не міг подати, бо ми ходили вечорами по всіх хуторах.

7 лютого в цих лісах була генеральна облава, під час якої ми всі чотири були в лісі. Ще зранку, вчувши стріли, втекли аж за мурованку до великого ліса. Вечером зайшли на Могилу, але до Вовни вже не вступали, потім всі чотири подалися до села Зарубинець і відразу зайшли до цієї криївки на полю. Там був вже Перелетний, Лебідь і Гонта. Всі сім, не виходячи, перебули щось пару днів, а опісля на вечерю і за харчами зайшли до цього Бабія. Будучи на стійці переказав йому, що в цій криївці на полю перебуває нас сімох. (При цьому вичислив по псевдах.)

В цій криївці в такому самому числі перебули ще один день, а потім я, Орест, Буревій і Підкова знова пішли на Могилу. Подорожі до Бабія не вступали. На Могилі зайшли до Ковальчука Генка, взяли харчів і на день пішли до ліса. Слідуючого вечора всі зайшли до Вовни. Ним переказав, що ми всі чотири були в Зарубинцях, квартирували в криївці на полі (означив точно місце), Гонта, Перелетний і Лебідь ще там зіставалися, а ми вернулися і тепер довгий час будемо перебувати на Могилі.

Тепер вже постійно перебували на Могилі около три тижні. На день йшли в ліс, а вечером на хутори. На цей час доноси подавав майже тільки усно. Щось два рази письмово; використав на це в лісі момент, як відходив на “сторону”. Подавав де квартируємо, до кого вечорами заходимо. Зазначив, що найбільше на Горішній Могилі заходимо до Вовни, а на Долішній до Пелехатої Марії. Відносно квартирування на Могилі тепер спеціальних доручень не мав.

А дещо пізніше одержав письмове доручення, щоб старатися піти до Зарубинець і прослідити де Смерека має криївку. Якраз в цих днях прийшов Борис (“грубий”) і Коник. Орест зіставився з ними а я,

Буревій і Чорнота відійшли до с. Зарубинець. Подорозі вступили до Бабія. Ним переказав, що тепер прийшли з Могили, де ще оставився Орест, Борис і Коник. Доручив йому також віднайти Перелетного брата Дороша Павла, що має знати де є Гонта і з ним умовити стрічу.

Від нього забрали харчів і всі три пішли до криївки. Вечером слідуючого дня, в нього застали вже Гонту. Тому, що я був приналежний до його куща, остаточно погодився забрати мене зі собою. Чорнота сам відійшов на ліс, Буревій до своєї криївки до села. Про це я також повідомив Бабія.

Ще того самого вечора я, Гонта, Перелетний і Лебідь зорганізували свинку і пішли квартирувати до криївки в Гонтової сестри, де перебули около тиждень часу. За цей час з криївки нікуди не виходили. В цих днях в селі була ревізія, знайшли одну криївку, де перебували ранені бойовики Шугай, Ліщина і санітарка Леська. Всі вони здалися живими в руки большевиків. Про цю криївку я взагалі не ор[і]єнтувався. Ці зловлені знали про цю криївку і тому ми змушені були ще днем вискочити з неї. Поперебиралися за баби і саньми втекли до Остапечького ліса. Зараз в погоні за нами їхали двоє саней большевиків і ми, взрівши їх, змушені були тікати аж до Орхівського ліса. Вечером зайшли на Могилу до одного переселенця (прізвище призабув) і там стрінулися з Орестом, Чорнотою, Васьюкою і Коником. Того самого вечора Гонта сказав мені лишатися на Могилі і тут Орест повинен забрати мене до своєї криївки, а він, Перелетний і Лебідь знова підуть на Зарубинці. По хвилині прийшов ще Підкова і Чорнота і я з ними пішов на Долішну Могилу, а ці відійшли. Там стрінув Ореста і доложив йому про наказ Гонти. Цей відповів, що Гонта про щось подібне з ним не говорив і він (Орест) взагалі не забов[']язаний взяти мене до криївки. Після того я сам пішов на Горішну Могилу і про це все доповів Вовні, зазначивши ще, що Орест тут на Могилі має криївку, але де точно не знаю. Сказав йому, що тому змушений сам йти квартирувати до цього переселенця, де повинна бути жидівська криївка. Туди зайти радив мені Орест.

Другого дня я квартирував в Ковальчука Генка. Ще зраня на Могилу приїхало сім підвод большевиків. Генко дуже налякався і змусив мене втікати до ліса. Я подався лісом аж на ці скалки в стороні Остапя. Ще передще був поінформований, щоб в часі облати в лісі відлучитися і бігти на ці скали. Прибігши туди сів на камінь і почав бити воші, бо дуже сильно тоді замножив. Невдовзі большевики мене окружили і приказали підвести руки. Але зараз підбіг ст. лейт. Харламов, понаганяв цих воєнних і почав зі мною вести розмову. “От сматрі какая встреча,” – спершу заговорив до мене. Потім почав

цікавитися де сьогодні квартирував та хто перебуває на Могилі. Відносно цього, це сказав, це знав, і про це передше повідомляв. Спитав також, чи мене ще в боївці підозрівають. Я відповів, що ні, але не вірять тому, бо зголосився. В дальшому тягу розмови запитував, де б Орест і решта хлопців могли на Могилі мати криївку. Я відповів, що точно не знаю, але ор[і]єнтуюся, що десь на Долішній Могилі. Випитував де Богдан, Смерека. Я відповів, що Богдан в Гримайлівщині, а Смерека десь в Зарубинцях, але де точно не знаю.

Потім почав мене навчати як вести агентурну роботу весною і літом під час перебування в лісі.

“На весні, коли вже всі посходяться до ліса, старатися головню просліджувати де будуть копати криївки. Самому не старатися відходити від табору, але часом, коли за чимсь вас пішлють, тоді використовуючи нагоду старайтеся ходити по лісі, може вчуєтє якийсь стукіт, шкрябання лопат, зобачите, що хтось пішов в котрусь секцію, зобачите якусь стежку – йдіть нею, може допровадить вас до криївки. Завсігди повідомляти про постій табору, дороги, котрими найбільше ходите, до котрих криничок ходите за водою, хто вивозить до ліса харчі і куди ходите їх заготовляти. Коли я вас повідомлю, то ви в тих секціях де є криївки, від ленії аж до криївки що крок повинні ломити гілки.”

Потім доручив мені поправити цю стару жидівську криївку і в ній перебувати, бо, як він заявив, [кіли] буду одинцем квартирувати наверху, то може бути підозріло. Повідомив я його також, що на Могилі скривається підпільниця Люба. “Ну, нічево, пуцай скривається, вона ще колись сама до нас прийде,” – відповів Харламов. Наприкінці вислав Харламов наперед військо, що нікого не сміло пускати назад, а сам зі мною пішов в ліс і указав мені пункт, де мавби я класти записки, колиб не мав можливості стрічатися з Вовною. Цим пунктом був камінь, що лежав на перехрестю доріг. Записки мав я класти під нього.

Після того ми попрощалися і я пішов на Могилу. Того дня стрінувся з Перелетним і Лебедем і всі три почали викінчувати цю жидівську криївку. Після того деякий час сиділи в ній. Про це повідомив я через Вовну. Була відповідь, що надалі можеш там сидіти, бо там шукати й так не будуть.

Невдовзі знова приготовлялася облава на Могилу (ор[і]єнтувалися після скупчення військ на дооколишніх хуторах) і ми всі три пішли до с. Зарубинець, зайшли до Калити Володимира й там переквартирували. Вечером зайшли до Гонтової сестри і в цій криївці з котрої днем вискакували, перебули щось кілька днів. (Про цю криївку

сказав Харламову на стрічи з ним в лісі.) Замітка слідчого: Гонти сестра весною 1946 р. зістала арештована і засуджена.

Йдучи невдовзі до криївки на поле, вступили за харчами до Бабія. Ним переказав, що наразі про Смереку нічого конкретного не довідався, нас трьох: я, Перелетний і Лебідь сидимо в цій криївці на полю, за водою підходимо до криничок під селом, а за харчами до Бучка.

В цій криївці перебували около дав тижні часу.

Відповіді з НКВД для мене були такого змісту, щоб надалі квартирувати в криївці, а вечорами йти до села, старатися стрінутися з Гонтою і вислідити де знаходиться криївка Смереки.

Після двох тижнів сидження з Перелетним змушені були знова піти на Могилу тому, бо Лебідь зголосився. Зайшли до Ковальчука Генка й довідалися, що зараз після нашого відходу на Могилі була облава. Взяли харчів і пішли в ліс до криївки Гонти і Перелетного. В лісі вже снігу не було, так, що вже добре було заходити. Пересиділи два дні, а опісля пішли на Осовик. Там посиділи пару днів і пішли на Могилу. Йдучи лісом стрінули Ореста, Пімсту, Бориса і Чорноту. По заглиняних чоботах я відразу зор[і]єнтувався, що копають в лісі криївку. Дещо поговоривши на лісі, подалися ми на Могилу, зайшли до Вовни. Йому передав донос в письмовій формі. Це записав я, як Перелетний шукав в секції за криївкою, а я на ленії очідав його. Було описано де ходив і квартирував. Усно переказав, що в лісі стрічав Ореста, Пімсту, Бориса і Чорноту, які копали криївку, але в котрій секції точно не знаю.

Від цього часу переважно перебував в лісі і на Могилі. Невдовзі до ліса прибув пр. Смерека і стягнув до себе майже всіх бойовиків. Будучи у Вовни переказав, що в лісі крім попередніх є ще Смерека, Редько, Ромко, Гонта, Юрій, Буревій.

Від цього часу я вже систематично подавав доноси через Вовну або клав під цей камінь.

В лісі в цьому часі вже почали копати криївки. Ще по селах були гарнізони, як ми поїхали на Новосілецьку колонію за харчами. Про це повідомив ще того самого вечора, одначе там аж два дні після того була засідка.

11 квітня ми всі квартирували на Горішній Могилі, днем покликали нас всіх на Долішну Могилу. Звідсіля разом з хлопцями [з] Підволочиського р-ну пішли розбивати колгосп в с. Оріхівці. Про це наперед я не міг повідомити, бо не знав, що туди підемо. Вже після цієї акції, коли ми знова приїхали на Могилу, про це подав, зазначивши хто брав участь в цій акції та хто керував нею.

В тому часі подав про свою криївку. Її копав Гонта, Ромко, Перелетний і я, а також криївку Коника і Чорноти. (Про ці криївки я легко довідався тому, бо взагалі не було конспірації. Вовна ор[і]єнтувався майже про всі криївки від других бойовиків.) При тому точно означив секцію (метра від краю, чи від сосонок). Вже в означеній секції вказав на ор[і]єнтири (більші дерева), чи стежку, котрою можна було зайти до криївки. Пригадую собі, що була відповідь, щоб слідкувати за всіма криївками.

З ліса часто ходили ми за харчами і розвідкою до с. Остапя. Я подавав через Вовну котрими йдемо дорогами і до кого в селі заходимо. (Козак Павло і Вовк Таціяна). В тому часі одначе ще там засідок не було.

Десь при кінці квітня я і Ромко їздили до великого ліса, щоб з криївок позабирати деякі речі. Це попривозили і дали сушити господарям на Горішній Могилі.

Про це також повідомив із точним зазначенням де ці криївки розположені.

Доноси завсідги передавав через Вовну. До нього ми заходили щодня, там варилися обіди і він вивозив їх до ліса. Він знав про наш табір і криївки, бо до них були прямо дороги. Подав котрими дорогами йдемо на Могилу горішну і долішну, куди ходимо за водою і де в лісі в діжці стоїть вода і м[']ясо.

На початку травня я, Ромко, Войнарівський і Юрій ходили з листівками до с. Митниці. Перед відходом повідомив про це Вовну. Розклеївши листівки в Митниці і в Пізнанці Гнилій, я з Юрієм і Чалим вернули знова до ліса. Тут застали тільки Перелетного і Гонту, бо решта кудись порозходилась. Ми переквартирували в корчах; вечером ком. Чалий і Перелетний пішли в Гримайлівщину. Зараз вечером я про це повідомив Вовну. Слідуючого дня була відповідь, що коли знова буде вертати ком. Чалий, точно прослідити в котрій секції заквартирували і негайно повідомити про це Вовну.

Я через Вовну інформував НКВД про кожні запримічені рухи, роботу підпільників Скалатського і других районів.

6 травня до ліса на Могилу прийшов відділ Байденка силою около до 36 чол. і Богдан з 10-ма бойовиками. І всі заквартирували в нашому таборі. В говоренні зі стрільцям довідався, що всі готуються наскочити на колгосп в с. Зарубинцях. Про [це] негайно повідомив Вовну. Наслідок мойого доносу був такий, що наскок на колгосп був невдалий.

Вже після цієї акції, коли знова вернули до ліса, я через Вовну одержав відповідь, щоб точно розвідати куди думають робити ще скоки і про це наперід повідомити.

За кілька днів відділ та Богдан з боївкою відійшли в Гримайлівські ліси.

Протягом цього місяця вислідив в лісі ще криівку Редька, а другу Підкови. Про це подав точно означивши секцію та місце. Пам[']ятаю, що в цьому часі був одержав запит від НКВД письмом, – схарактер[из]увати духовий стан боївки та хто з бойовиків є вже здеморалізований перебуванням в підпіллію. На це дав письмом відповідь, що наразі таких бойовиків немає.

Около 10 травня, йдучи досвіта через всипані мною лісові дороги, впали на засідку Редько, Чорнота, а Васька втік.

За кілька днів перед облавою в цім лісі одержав через Вовну доручення, щоби ці всипані мною криївки, почавши від ленії аж до отвору значити, ломаючи що крок гілки. Я так зробив тільки коло своєї криївки, а коло других тільки прямо цих криївок коло ленії, бо аж в середину секції боявся заходити.

Доноси в цьому означеному пункті в лісі я дуже рідко клав. Їх забирав Вовна, про що мені сам признавався.

На день два перед облавою я, Ромко, Качор і Чужий ходили в Гримайлівські ліси. Я і Ромко йшли туди тільки тому, щоб показати дорогу. Там вже були розпочалися облави і тому ми скоро вертали на Могилу. Доносу тепер жодного не подавав, бо Вовна вже зістав через НКВД арештований. Зараз я думаю, що його за це арештували, бо хотіли це все замаскувати і тому, бо тоді наші Вовну знова підозрівали, а тим більше після облави, коли попадали криївки, про котрі він ор[і]єнтувався. Арештували його ще й тому, щоб СБ його не арештувало і він не всипав мене. Тепер вже кружляють поголоски, що його повернули з Сибіру і перебуває в Тернополі. Знова скликають свідків і є надія, що випустять.

Якраз перед облавою пр. Смерека приказав мені йти в терен з новоназначеним кущевим Бойком, тому, бо ліс загорожений. З нами тоді ще також пішли стрільці з відділу Чужий і Сосна. Ще цього вечора нас чотирьох пішло до с. Пізнанки Гнилої і переквартирували дві доби. Вже тут довідалися, що в Остапецькому лісі і на Могилі була облава, знайшли багато криївок і впали трьох повстанців, а одного зловили живим.

Від тепер аж до кінці серпня квартирував по селах тільки з Бойком. Контакт з НКВД за цей час взагалі не мав тому, бо я Бойка дуже остерігався й не хотів сам нікуди відходити.

Вже при кінці серпня 1946 р. рай. СБ Славко хотів мене кудись забрати. Я був цеї думки, що вже напевно підозріли мене в агентурі і тому в с. Ст. Скалаті я втік до с. Пізнанки Г.[етьманської], бо там я знав

західняків і до цього села ніхто не заходив з наших. Потім прийшов до с. Пізнанки Гнилої і заквартирував в Антонюк Степанії. Рано післав її до району, щоб завізвала ст. лейт. Харламова. Одначе замість Харламова вже вечором прийшов ст. лейт. Малофеев. Я зіліз з гори і ми звиталися. Відразу спитав його чому не прийшов ст. лейт. Харламов. Відповів, що Харламов кудись виїхав, начальник не має часу і тому він прийшов. Після того я розповів, що зі мною сталося. “Ну нічево – говорив він – ти вже тепер мусиш перебувати тільки в своїому селі, скриватися перед бандітами і вести в селі агентурну роботу. Квартирувати по цілому селі, заходити в розмови на політичні теми з господарями та молоддю, а потім про це все повідомляти. На запитання людей чому самі ходите, відповідати, що призначений вже на це село. В селі не конспіруватися, з населенням поводитися деморалізаційно. Перепроваджувати грошеві збірки і за ці гроші купувати собі одяг, тощо. В селі облав ні засідок не буде, так, що можна без жодного страху ходити по цілому селі.”

Вже на кінець сказав мені, що від тепер будемо частіше стрічатися. Слідуючу стрічу видав мені в Гурського Михайла коло його криниці (він мешкає на полію).

До часу цієї стрічі [я] одержав від куцевого Бойка записку в якій писав назад приходити до нього, бо в моїй справі не бачить нічого загрозливого зі сторони СБ.

Вже на стрічі з Малофеевим це йому доповів. Відповів, що наразі відписати Бойкові, що слабкий і не можете прийти, а за кілька днів він (Малофеев) знова стрінеться, за цей час розгляне цю справу, а опісля поінструктує як дальше робити. Цим разом подав мені нове агентурне псевдо Лютчик і слідуючу стрічу визначив в Романюка. В цей день мав я квартирувати в його стодолі; вечором в означеній годині Малофеев мав прийти, пошкрябати до дверей і шойно тоді повинен я був йому відчинити. Цеї стрічі подав йому також список квартир до цього часу в котрих перебував.

В день другої стрічі заквартирував там, де було вказано. Вечером стрінувся з Малофеевим і доложив йому, що одержав вже другу штафету від Бойка в якій звиває мене прийти, бо нічого не має страшного. Напевно – подумав я собі – питав мене Славко про Донбас, а я подумав, що він вже підозрів мене в агентурі і тому втік. Малофеев приказав мені йти до Бойка. Колиб запитували про причину втечі, відповісти, що Славко кудись мене брав, я побоявся, тому, що зголошений і втік. “Наразі тобі – говорив Малофеев – жодної праці не припоручаємо. Будучи в Бойка зор[і]єнтуєшся, що взагалі тебе не підозрівають, тоді зайдеш в Пізнанці Гнилій до Антонюк Степанії, через

неї зв[']яжемося і далі будете вести агентурну роботу. (Романюк взагалі не ор[і]єнтувався, що в його стодолі відбувалася стріча.) Перебуваючи з Бойком старатися кожне його доручення виконувати і так себе вести, щоб взагалі нічого не міг підозріти.” На цьому стріча скінчилася і я вже відійшов. За кілька днів я стрінувся з Бойком і від цього часу перебував з ним. Квартирували головню в Поплавах, Пізнанці Гетьманській і в Магдалівці. Контакт з НКВД наладнав аж 10.XI.1946 року. В міжчасі за це, що втік, був покараний від Славка 10-ма буками. З Бойком конспірації ми взагалі не придержували. Ходили собі одинцем хто куди хотів. Знаю, що в селі Поплавах Бойко ходив до Янки Бараневської, звідкіля на квартиру де мене вертав аж досвіта.

10 листопада я заквартирував з Борисом в цеї Антонюк Степанії. Днем написав записку до Малофеева і визначив йому стрічу на цей день вечером в саді. Записку цю кудись понесла Степанія. Вечером Бориса післав я в село забрати збіжжя, а сам, кажучи, що туди не піду, щоб люди мене не бачили, – залишився в неї. В означену годину я вийшов до саду, там стрінулися і зайшли до її хліва. Там заслонили віконця, засвітили світло і завели шопотом розмову. Я доложив йому, що коло мене наразі все в порядку. За це, що втік Славко покарав мене 10-ма буками. Наразі коло мене підозріння не має. Опісля поцікавився він де квартируємо, вийняв зшиток і почав записувати всі квартири і ставлення господарів до бандерівців. Дальше сказав йому, що тепер з Борисом маємо призначені села, а саме : Остап'є, Пізнанка, Хоптянка, Криве і Зарубинці.

“От вам – говорив він – тепер в цих селах не є добре перебувати, бо часами може вскочити СБ, поцікавитися вашою поведінкою серед населення та й приарештувати. Краще перейдіть тепер до Гетьманської Пізнанки, там можете перебувати серед переселенців. Найперше треба викопати криївку, щоб розвіяти підозріння, ви, мовляв, не журитеся забезпеченням. Наразі стрічатися будемо в с. Пізнанці Гнилій, в Романюка Павла, коло Миколи Голяди і в Гурського Михайла, а зараз йдіть до Комісарської (Гетьманської) Пізнанки й там ведіть роботу. Колиб Борис не схотів йти, то говоріть, що переселенці свідомі люди, добре ставляться і там зараз є безпечно перебувати”. На цьому стріча скінчилася і ми розійшлися. Невдовзі після цього я з Борисом пішли до Гетьманської Пізнанки, де перебували около два тижні часу. За цей час в Чира Михайла підбрали місце на криївку. Йдучи до села Поплав я залишив доноси, в яких були описані квартири і вислови населення в с. Гетьманській[й] Пізнанці. Це оставив в Гурського Михайла. Було там подано, що квартируємо в переселенців: Жила

Федя, Кручка Федя, Вітушинського, Чира. Всі вони ставляться дуже прихильно. Вітушинський там на Заході в своїм селі був станичним, а Жило Федь був в боївці, якого большевики під час бою зловили і випустили.

Вже вертаючи з Поплав від стрічі з Бойком, заквартирували в селі Пізнанці в Антонок Стефанії. Нею подав донос про квартири в селі Поплави. У відписній записці, яку одержав того самого дня вечером, Малофеев визначив мені стрічу в stodолі Гурського Михайла.

В день стрічі заквартирував з Борисом в Гурського Михайла. Вечером Борис пішов до Арсена Василюка за збіжам, а я остався. Невдовзі Малофеев надійшов городом з долини і зайшов до stodоли, де [я] вже його очікував. Звитавшись, почали ми розмову. Тоді подав йому, що в с. Поплавах стрічався з новим провідником району Омеляном. Він уповноважив мене і Бориса по тереновій роботі на ці села. Малофееву хотів я подати список квартир в с. Поплавах, але він відповів, що з села Поплав “не нужно”. Приказав головно перебувати в цих призначених Омеляном селах і з них це подавати.

Докладав йому також, що Бойко мені говорив на стрічі і які дав доручення, але Малофеев на це незвертав уваги.

Пізнійше почав мені давати ширші інструкції, куди повинен в даному селі заходити і на що звертати увагу. В даному селі квартирувати по всіх господарях без огляду, чи він большевиками підозрілий, чи ні. Під час перебування заводити розмови на теми: нової але не скорої війни і про безвиглядність нашої боротьби. Оперувати таким висловом: от чоловік ще ходить до якогось часу, поки смерть не надійде. В селах, а спеціально в Родинному так себе вести, щоб населення вас легковажило. На кожному кроці клясти, бути дитинячим так, щоб населення з пониженням ставилось до вас. Завсігди питати дядьків: що чувати з політики? – бо ми вазагалі нічого не знаємо, чи ще довго буде рад. влада, коли повинна вибухнути війна.

Спеціально заводити розмови з молоддю, ставити питання, що будуть робити на випадок війни. На кожному кроці заохочувати молодь до клубу, м[у]зики й танців. До молодого хлопця, чи дівчини говорити, ти, ще молодий, – йди в клуб, погуляй собі. Організуйте, давайте якісь вистави, щоб якийсь був рух в селі, а не таке оспале життя, як тепер.

Заохочувати також молодь до женячки: бери, женися, доки будеш ждати, чорт зна коли буде ця війна.

Вивідувати хто з молоді працював в Організації ще за німців і як зараз вони ставляться до повстанчого руху. З такими заводити розмови слідуєчого змісту: от, що з цеї нашої роботи, скільки вже поарештували і чорт зна доки ще так потриває.

По селах заходити до адміністрації як голов сільрад, секретарів, голов земгромад і їх випитувати про накази з району, як в селі розподіляють контингент, чи не мають згляду на бандерівські родини. Фельчерів [фельдшерів] просити, чи не моглиб дати повну скількість медикаментів. Бувати також з учителями, але тільки місцевими, бо до східняків не заходити. Питати як втягають молодь до комсомолу, піонерів. Заводити розмови з демобілізованими, цікавитися як воював, чи часом не вбив свого офіцера, чи часом не був в полоні, а потім знова опинився в руській армії та що думає робити на випадок нової війни. В говоренні з поворотцями з Німеччини, питати, як їм там жилося, чи не належали до націоналістичних організацій, чи жалують, що вертали сюди, що думають даліше робити.

В с. Гнилі[й] Пізнанці казав мені заходити до підозрілих перед большевиками господарів а саме: Голояд Юлії, Голояд Славки, Гудзя Мирона і Дудун Стефанії. В говоренні з ними зор[і]єнтуватися як висловляються на це, що їм хтось з родини арештований і вивезений в Сибір.

Ця стріча тривала около години часу. Слідуючі стрічі наперед мені не видавав, зазначивши, що коли буду мати більшу скількість матеріалів, то повідомити його через Антонюк Степанію. (Її муж убитий на фронті, водиться з енкавидистами.) Ця Антонюк Степанія завсігди в моїй присутності висловлювалася, що бандерівці – “бандити”, винищують невинне населення. (З її родини повстанці зліквідували двоє осіб). Зконтактуватися в ст. лейт. Малофєєвим міг я також через Гурського Михайла (комсомолец за першої окупації, за німців був членом ОУН, зараз демобілізований), а також через жінку Романюка Павла, що була арештована і випущена.

Завсіди ст. лейт. Малофєєв наказував мені, щоб ніколи записок не брати зі собою ідучи до с. Поплав, бо там часом може бути контроль і знайшлиб. Залишати їх завсіди в обраному пункті в с. Пізнанці Гнилі[й].

За час цілого квартирування з Борисом ми ходили одинцем по селі, хто куди хотів. Звідсіля пішли до с. Гетманської Пізнанки, де перебували аж до половини грудня. За цей час квартирували по хатах, організаційної роботи жодної не робили. В переселенця Чира Михайла викопали криївку. В половині грудня ідучи з Борисом до Гнилої Пізнанки, вступив до Антонюк Стефанії, де і заквартирував. Через неї подав я донос до ст. лейт. Малофєєва. Було там зазначено, що за цей час викопали в переселенця Чира Михайла криївку і квартирували в селі головно в Робойчука Славка, Тихоліса Степана і Крупки Федя. Перед вечером Антонюк Степанія принесла мені відповідь

(записку), щоб цьогож вечера ждати на нього в stodолі Романюка Павла. Вечером Борис пішов в село лагодити якісь справи зі збіжом, я пішов на стрічу. Того дня, як і завсіди попередніх, я з Борисом квартирував по стрихах, хоча ст. лейт. Малофеев завсіди говорив мені, щоб квартирувати в кімнаті. Я так поступати не хотів, уважаючи, що це може бути підозріло для населення. В stodолі Романюка Павла застав я ст. лейт. Малофеева, що ждав мене. З ним був ще якийсь ст. лейт. (Середнього росту грубий, волося чорне, чешется на бік, брови і очі чорні. Вбраний в шенель з англійського сукна). Ст. лейт. Малофееву переповів, де за цей час перебував і що робив. Прізвища квартир позаписував собі. Після того приказав мені зайти в с. Хоптянці до Мидза Михайла і до Адамовича. Вимагати від них грошей і збіжа для бандерівців і при тому зор[і]єнтуватися про його ставлення до рад-влади. Цей стрічі казав заходити до с. Остапя, квартирувати і вести ту саму роботу після попередніх вказівок. Питався мене чи заходив до фельчера [фельдшера] Гавришкова Петра. Я відповів що був разом з Борисом, родина почала нас цілувати, благати, бо думали що ми прийшли їх вішати. Ст. лейт. Малофеев засміявся і сказав: “то наведено хороший человек”. Цей незнаний ст. лейт. цікавився як копали ми криївку, як організуємо собі харчі, як ми договорилися з господарем про будову криївки і чи він боїться. Щодо господаря, в якого ми викопали криївку, я сказав, що він трохи боїться, бо має досить душ рідні, але все ж таки ідейний, бо незважаючи на це погодився. “От понимаеш – сказав він – какие ети пересельониє”. Стріча тепер, як і пізніше, коротко тривала тому, бо я вже був досвідчений по такій роботі і не потрібно мені було давати ширших інструктажів. На стрічі кличками ми не послугоувалися. Кожної стрічі ст. лейт. Малофеев наказував мені, щоб я дуже осекречував свою роботу перед Борисом. Коли я запитав його, чи не можна так зробити, “щоб його не було”, відповів: “пускай, хай крутиться з тобою, ти ж сам говорив, що він знається з провідними людьми, має в них довір[’]я, – ну і ти коло нього можеш щось розвідати і вести роботу”. Про Бориса майже не випитував, чомусь байдуже йому було куди він ходить і що робить.

Після цієї стрічі я з Борисом пішов до с. Хоптянки і там зайшов до господаря Мидза Михайла. Спочатку я поговорив з ним на політичні теми, у тягу того признався, що має німецького автомата і заявив, що як вже будуть большевики втікати, то стане собі на горбочку і буде по них стріляти. Від нього ми зайшли до Адамовича Михайла, де і переквартирували. Вечером зайшли до Сеня Йосифа за харчами. Там взяли 10кг солонини і подались до с. Гнилої Пізнанки. Зайшли до Гурського Михайла, залишили там солонину, і вже виходячи з хати вручив

я Гурському записки – доноси, які повинен був доручити ст. лейт. Малофєєву. В них було зазначено про квартири в с. Хоптянці і про антидержавні вислови і зброю Мидза Михайла і Адамовича Михайла. З с. Гнилої Пізнанки, де перебували до Різдвяних свят[, п]ісля того вертаючи вступили до Антонюк Степанії, де і заквартирували. Вже днем вручив я її записки, вона сейчас запрягла коні і кудись з ними їздила. Вернула за яких три години. Я її запитував, чи доручує вона їх впрост до району чи комусь на другому селі. Але вона до того признатися не хотіла. В цьому доносі подав я, що в с. Остапю квартирували у Максимова Осипа, Кісіля Славка, Лободи Степанії, Крисоватого і в Кари (переселенець). Всі вони прихильно ставляться до повстанчого руху. В записці-відповіді була визначена стріча на третій день свят в Гурського Михайла. Гурський Михайло завсіди знав про це, що я в нього відбуваю стрічі з ст. лейт. Малофєєвом. Один день ми ще переквартирували в Арсена Василюка, вечером Борис залишився, а я кажучи, що іду на свята, пішов на стрічу. На означеному місці в Гурського Михайла ст. лейт. Малофєєв вже ждав на мене. Відразу почав розпитувати мене як останн[ь]о квартирується і як ставиться населення. Я відповів, що населення в с. Остапю дуже прихильно ставиться до повстанців, а головно переселенці. Після того сказав мені, щоб я по кличці (її подав мені, але зараз не пригадую собі яка) зайшов до Максимова Осипа (він, жінка і три хлопці) і Кресоватого (імені не знаю), мешкав коло Карпова і в тому селі через них передавати матеріали. Тоді ст. лейт. Малофєєв звернув мені увагу, щоб записки краще заляковувати. В селі Остапю не вказував мені хат, де я маю квартирувати, казав, щоб по цілому селі, бо в ньому і так зараз облав не буде. Казав також мені при нагоді зайти до Крет Марії та в розмові з нею спитати про що питали на РО МГБ в Скалаті, чи підписала заяву і чи дає роботу. Стріча та тривала около півтора години часу. Слідуючої стрічі наперед не визначував. Після того ми розійшлися.

Цєї самої ночі обидва з Борисом відійшли до с. Гетманської Пізнанки, забрали звіт (“вісті з терену”) і слідуючої ночі пішли на стрічу до куц. Бойка. Що до організаційних звітів, то ст. лейт. Малофєєв інструктував мене, щоб їх точно не писати. Наприклад, приїхав до села я чи другий з РО МВД чи РО МГБ і скликував до с/р людей. Подай, що приїхав з району якийсь большевик, призвіща ніколи не подавай, а причину скликування зазначи, що в справі контингенту, налогів, позики чи т.п. Завсіди старатися подавати неточно і не правильно про подібні справи.

В селі Поплавах стрінули ми крім Бойка і Підкови ще Вовка і Юрія, які вручили нам листівки. Зі стрічі ми з Борисом пішли до с. Кривого

і там розліпити листівки припоручили Черені П[а]влові. Відносно розліплювання листівок ст. лейт. Малофєєв інструктував мене, щоб по всіх селах їх не роздавати, коли і будуть запитувати, наприклад Бойко, чому в тому селі не було, то треба відповісти, що не мали кому цього припоручувати: от маємо в селі двох людей і то одне глухе і старе, а др. сліпе. В цих других селах, то треба кинути в селі кілька штук і то в глухому кінці, щоб не тільки була чутка, що були розкинені листівки. З с. Кривого пішли ми до с. Остапя і зайшли до Максимова Йосифа (втік з армії, скривався, а потім замельдувався), де перебули около три дні. Вечером Борис пішов кудись в село, я тоді через кличку зв[']язався з тим Максимовим і відразу подав йому донос, в якому було написано, що в с. Поплавах стрічав Вовка і Юрія від котрих одержав листівки. Щоб їх розклеїти в с. Кривому вручили Череню Павлові, а в с. Остапя Максимову Осипові, Вовкові Петрові і Кіселю Іванові. Зазначив коли ті листівки будуть розліплені. Крім того подав де квартирували ми до того часу. Другого дня пішли ми на квартиру до Кресоватого і з ним я також через кличку з ним звязався. Борис вручив хлопцеві Кресоватого листівки, приказав їх передати Вовкові Петрові і Кіселєві Петрові і через нього приказав їм їх розклеїти. Подібного передавання організаційного матеріалу для даної особи через кілька осіб також повчав мене ст. лейт. Малофєєв. Від нього пішов я до Максимова, де і заквартирували. Слідуючого вечера подалися до с. Кривого, зайшли до Череня Павла, переквартирували, а з відсіля перейшли до с. Гнилої Пізнанки. Зайшли до Пунди Гринька, а потім до Арсена Василюка і Романюка Павла. Другого дня ми квартирували в Антонюк Степанії і нею передав я донос, що вже вернув зі с. Остапя і визначив йому стрічу у Гурського Михайла. Цим разом Антонюк Степанія жодної записки від нього не принесла, це був доказ того що прибуде на стрічу. Пригадую, що один день перебули в Василюка Арсена, вечером Борис пішов за збіжом до Голояда Миколи, а я попрямував на стрічу. Цим разом на стрічі крім ст. лейт. Малофєєва був ще і цей ст. лейт. Йому я ширше подав про господарів, в яких я квартирував за цей час. Цікавився головно їхнім ставленням. На це я відповів, що у переважаючій більшості населення ворожо наставлено до радвлadı, очікують війни, в якій, після їхньої думки, СРСР повинен розлетітися. Запитував також про розповсюдження листівок і забрав собі по дві штуки кожного змісту. Після того ст. лейт. Малофєєв заявив, що тепер вже стрічі скоро не буде, бо надходять вибори, по селах буде стояти військо і не потрібно буде шлятися по селах, бо можуть застрелити. На цей час казав залі[з]ти до криївки і сидіти до того часу доки не вибереться військо. Цеї стрічі дав мені доручення зайти до

Заболотного Миколи і Ковцуня Павла, випитати їх де були на фронті, як воювали і як тепер висловлюються про радвладу. Цей ст. лейт. більш загально мене випитував як ставляться західняки до повстанців, чи краще як місцеві і чому. Я відповів, що переселенці ставляться тому краще, бо там в них були більші рухи, більше оперувало відділів, що і вплинуло на піднесення їхньої національної свідомості. Після того ми розійшлися. Ще того самого вечера ми з Борисом пішли до Гетманської Пізнанки, зайшли до криївки і сиділи там аж до часу, коли з сіл вже після виборів вибралося військо.

З криївки ми вилізли около 18.ІІ. Скорійше не хотіли вилазити тому, бо мали доста харчів. На верха не хотіли квартирувати з тої причини, бо все ж таки рахувалися і з цим, що це другий район і хтось може про нашу поведінку інформувати СБ. Відразу відсіля ми пішли до с. Гнилої Пізнанки, кілька днів переквартирували у Тесьлюка і Ясловецького, а потім пішли до Антонок Степанії, де і заквартирували. Через неї я повідомив запискою, що я знова в терені і означив йому стрічу у Гурського Михайла. Слідуючого вечера я там стрінувся з ст. лейт. Малофєєвим. Йому доложив, що за цей час жодної роботи не провів тому, бо було військо і цей цілий час перебував в криївці. Доповів йому, що слідуючого дня іду на стрічу до Бойка. Ст. лейт. Малофєєв почав мене повчати, щоб на стрічі з Бойком і другими говорити, що сидимо в криївці, тепер дещо бідуюмо, бо вийшли харчі, а люди убогі і нема де zorganizувати. Цим разом дав мені доручення, щоб після стрічі з Бойком, зайти до с. Хоптянки до Хлистуна Петра і Мудрого Івана, а в с. Пізнанці Гнилі[й] до Калиняка Федька, Пунди Петра і Заболотного Миколи. Цих в с. Хоптянці докладно випитати, чи хто з повстанців не підходить зі сторони ліса, домагатися від них контигенту збіжа, а коли не схочуть добровільно [відд]ати то силою забрати. В с. Гнилі[й] Пізнанці, крім цих вищезгаданих, звернути увагу на того Калиняка Федька, бо він, як нам відомо, агітує проти колгоспів. На кінець сказав мені слідуючу стрічу видати через Антонок Степанію. Після того ми розійшлися і вже слідуючого дня пішли на стрічу до куц. Бойка. За кілька днів вернули до с. Гнилої Пізнанки і заквартирували в Пунди Гринька. Від нього подались на с. Хоптянку і заквартирували в Мудрого Івана. Днем старався я довідатися від нього то, що було мені доручено. Вечером зайшов, щоб його перевірити, до Хлистуна Петра, а опісля ми знова звернули до с. Гнилої Пізнанки і зайшли до Ясловецького. В нього переквартирували, а вечером я пішов до Ковцуня Павла, Пунди Петра, щоб їх перевірити, а потім в такій же справі ходив до Заболотного Миколи. Від нього зайшли ми до Калиняка Федька, де квартирували пару днів. Вечером я пішов ще раз до свого вуйка Пунди Петра, щоби

його перевіряти. Це все я докладно описував. Після того ми зайшли на квартиру до Антонюк Степанії і через неї подав я ті доноси. Було в них, що Хлистун Петро з с. Хоптянки говорить, що на війну не піде (як що така буде) і вже має приготовлену криївку. До повстанців ставиться дуже прихильно. Зброї не має. Жодні повстанці з другого району до того села не підходять. Хлистун Петро да[в] для нас 70 кг пшениці. Мудрий Іван, до нього крім нас не заходять [повстанці], прихильно ставиться, дав для нас 20 кг пшениці. В селі Пізнанці Гнилі[й] Ковцунь Павло говорить, що добровільно попав в німецький полон, але большевики відбили його і він їх зараз прокл[и]нає. Коли його рускі послали на фронт, сам ранився в руку. Заболотний Микола говорить, що на фронті старшин не убивав, зараз зброї немає. Калиняк Федько говорить, що, щоб без куска хліба сидів, то до колгоспу не піде, до нас ставиться дуже прихильно. Пунда Петро контигенту збіжа для нас не хоче дати, сильно боїться. Крім того я ще подав квартири, зазначив, що всі господарі ставляться до большевиків дуже ворожо. Також подав, що 18.III. в с. Остапю маємо стрічу з куц. Бойком. Наказів немає наразі жодних, бо нема контакту з районовими провідниками. Зазначив також, що тепер ідемо з Борисом до с. Кривого.

Вечером обидва з Борисом подалися на с. Криве, щоби зібрати контигент збіжа. Там зайшли до Череня Павла, де переквартирували пару днів. Звідсіля вернули прямо до Гетьманської Пізнанки і відразу зайшли до криївки, де сиділи около півтора тижня часу. Ми сиділи тому, бо не хотіли стягати на себе підозріння. Це село належить до Грима[й]лівського району і ми рахувалися з тим, що там може хтось підходити з повстанців цього району і моглиб довідатися про нас, що ми в селі не конспіруємося. Борис завсігди погоджувався з моєю думкою, але тоді я ще не був зор[і]єнтований, що він також є агентом. Після того ми знова пішли до с. Гнилої Пізнанки, зайшли до Дудун Степанії, де і перебули два дні. Після того квартирували в Крицишиного Петра, Голояда Юлька, Голояда Василя і Романюка Павла. Через нього я вже передав свої доноси, де було зазначено про квартири, ставлення господарів до нас і що ми за цей час робили. Після того перейшли ми до с. Остапя і заквартирували у Максимова Осипа, через которого подав я донос, в якому повідомлялось, що я вже в с. Остапю. Від нього ми перейшли до Вовка Петра, а потім до одного поляка, прізвіще якого незнаю. Ст. лейт. Малофеев вказував мені також заходити до поляків, питати їх чому не виїжджають на захід, а опісля таки приказувати, щоби виїздили.

В одного господаря, прізвіще якого не пригадую, стрінулися з Бойком і Підковою і всі чотири пішли на квартиру до Гадзіцького.

Потім я з Підковою квартирував в селі коло півтора тижня часу. Перебували у Вовка Петра, Лободи Степанії, Крета Станіслава та в сусідстві Максимова. Наприкінці я зайшов до Максимова і через нього подав донос в якому були списані квартири, ставлення людей, їхні протидержавні вислови, задуми та й роботу. Подав також, що говорив з Крет Марією в справі її арештування. Призналася мені, що тому, що її били, мусіла підписати заяву про співпрацю з органами МГБ, але до нічого не признавалася і нічого не сипнула. Зазначив також, що в цих днях ідемо на с. Поплави.

Після півторатижневого перебування в селі Остапю пішли ми всі чотири до с. Кривого і заквартирували в Хлистуна. Перебули день, а вечером ішли попід штреку в сторону с. Поплав. Не далеко магазину збіжа найшли ми [на] якогось стрелка, знялася стрілянина і ми повтікали. Бойко кудись сам відбився, а ми всі три я, Борис і Підкова подались до Гнилої Пізнанки і заквартирували в Ясловецького Семена. В тому часі в селі було військо, що приїхало організувати колгосп. Вечером слідуючого дня ми всі три пішли до Гетьманської Пізнанки та зайшли на квартиру до Скрипця Дмитра. Перебули день, а потім перейшли до Наконечного Михайла. Побувши в нього один день, всі три пішли до с. Поплав і тут перебули около тиждень часу. Поворотно я і Борис пішли знова до Гнилої Пізнанки і зайшли до Сельського (хата на полю). На квартирі у нього собі докладно списав квартири, де перебував до цього часу, ставлення населення і вислови. Вечером відійшли ми до Гурського Михайла, і через нього я це все подав. В доносі зазначив також, що тепер будемо перебувати в с. Гнилі[й] Пізнанці. Були ми в цьому селі около тиждень часу. Перебували в Т[е]сьлюка Павла, Ясловецького Семена, Василюка Арсена, а на кінець в Романюка Павла, через котрого я знова подав донос. В ньому крім списку квартир було подано, що Леговецький Семен на фронті вдавав німого і тому його пустили додому. Василюк Арсен, коли хотіли наставити його головою колгоспу, то нарочно вдавав хорого, щоб позбутися тої роботи. Тесьлюк Павло, який за першої окупації був головою колгоспу, зараз нарікає і проклинає СРСР. Зазначив також, що зараз ідемо до с. Гетьманської Пізнанки і будемо перебувати в криївці. Ще того самого вечора подались ми до того села, зайшли до криївки і перебували аж до кінця квітня. Скоріше не виходили тому, бо Борисові робилися чоботи. В цьому часі вечером ми нікуди не ходили. Після того пішли ми до с. Остапя, зайшли до Максимова, через котрого повідомив я ст. лейт. Малофєєва, що тепер перебуваємо в с. Остапю. У Вовка Петра стрінулися ми з Бойком і Підковою. Бойко дав мені доручення виготовити список адміністрації с. Зарубиниць. Ще один

день заквартирували в Гадзіцького Івана, а потім з Борисом пішли до с. Зарубинець і зайшли до Ваврика (там сидів зимою 1946 р. провідник Смерека, про що я також сказав ст. лейт. Малофєєву). В нього заквартирували і виготовили список адміністрації. Вечером пішли до с. Гетьманської Пізнанки, там мали мені купити блюзу, а Борисові чоботи. Другого дня вернули знова до с. Зарубинець, зайшли до [В]аврика, перебули в нього день, а вечером, пішли до с. Остапя, де побули около тиждень часу. Квартирували в Дзьоби, Вовка Павла, Кісіля Славка і Крисоватого. Вечером котрогось дня зайшов я до Максимова і через нього подав донос. Був поданий список квартир, ставлення цих господарів, вислови. Зазначив що всі люди говорять про скору війну і кожний мужчина заявляє, що на випадок мобілізації на фронт не піде.

Після цього я, Бойко і Підкова пішли до Гнилої Пізнанки. Я з Підковою пішов на квартиру до Ясловецького Семена, а Бойко і Борис до Гурського. Вечером зайшов до Романюка Павла, подав донос, що Бойко і Підкова с[ь]о годні відходять, а я з Борисом завтра буду квартирувати у Антонюк Степанії, де і вечером і можемо стрінутися. Я з Борисом там заквартирував, вечером він пішов за медом до Голояд Юлька, а я в саді очідавав ст. лейт. Малофєєва. По хвилині він прийшов, ми звиталися і зайшли обидва до її хліва. Я йому розповів де ми досі перебували. Після того він сказав, щоб зараз головно перебувати в селі Остапю, бо це весна і хтось напевно буде підходити з ліса до того села. Дальше сказав я йому, що до с. Остапя вже частіше приходить Бойко і Підкова. “Пускай хай ходять, – что он ту[т] вам зделает” – відповів ст. лейт. Малофєєв. На цій стрічі дав мені доручення зайти до с. Зарубинець і охопити більше нових квартир. “От зайдіть до Бучка, його син впав в банді, перевірити, що він зараз говорить, що робить і як висловлюється про СРСР. Також треба вам зайти до голови колгоспу Калити Грицька. Питати як йому зараз працюється в колгоспі, жадати від нього контигенту, який повинен дати з колгоспу. Коли будети мати в тому селі більше квартир, то я вас там також повяжу”. Головно казав мені тепер іти до с. Остапя і там перебувати. “Тепер весна, може до вас тепер прибуде провідник району чи хтось з СБ, то сейчас про це повідомити і ми їх ...” – сказав і значучо недокінчив ст. лейт. Малофєєв.

Після цієї стрічі ми ще пару днів перебували в с. Гнилі[й] Пізнанці в Гуцалюка Андрія, Протасевича Дмитра, Калиняка Теодора. Після того пішли до с. Зарубинець і там в Калити Марії квартирували около трьох днів. 9.VI. квартируючи третій день, днем прийшла Борисова жінка і щось собі довший час шептали. Після того відійшла. Вечером ми сиділи в столі в цеї господині і обидва про щось собі гуторили.

Раптом відчинилися двері і до середини увійшов ст. лейт. Малофеев. Борис спершу зловився за пістоль, але опісля підсміхнувся до нього і почав в[і]татися. Тепер Борис тільки цілий час на мене дивився. Розмову почав ст. лейт. Малофеев: “от наліз на вас, ну что зделаеш, але мені не потрібно вас стріляти, бо ви тому невинні, що вас втягнули в банду.” Потім я почав говорити, що господар може підозріти, що ви були з нами, доповідь це повстанцям і вони нас постріляють. (“Но, етих хазяєв не бойтеся, то хорошіє люди”) Після того ст. лейт. Малофеев почав до нас обидвох говорити: “от, пощо ви ходит[е], так війни не буде, от звя[ж]ітеся з нами і будемо співпрацювати, щоб скоріше розбити рештки українсько-німецьких націоналістів”. Потім почав змальовувати нам політичне положення і при цьому твердив, що СРСР таки побідить. При цьому знова почав намовляти нас на співпрацю. Борис відповів, що зараз страшно є братися до цієї роботи, бо СБ може нас підозріти і постріляти. Дальше ця розмова не могла тр[и]вати, бо на подвір[’]я надійшов голова колгоспу і ст. лейт. Малофеев скоро вийшов і потім йому щось наговорював. Після того ми розійшлися. Після того випадку Борис мені до нічого не признавався, тільки завсідги наказував, щоб про ц[ю] стрічу з Малофеевим не говорити, бо свої подумают, що ми провокатори. Тепер пішли ми до села Гнилої Пізнанки, заквартирували в Дудун Степанії, перебули через день, а потім пішли на стрічу до Бойка. Його не було і ми знова вернули до с. Гнилої Пізнанки. Заквартирували в Гавришкова Дмитра, а потім пішли до с. Зарубинець і зайшли до Ваврика. Від нього я сам пішов до Бучка, але його не застав в дома. По дорозі стрінувся з головою колгоспу, він з розмові зі мною нарікав на большевиків, але контигенту збіжа не хотів дати, бо казав, що є неможливо. Звідсіля пішли ми до с. Остапя і заквартирували в Кісіля Івана. Вечером я зайшов до Максимова і письмово видав собі стрічу зі ст. лейт. Малофеевим. Слідуючого вечора на стрічі з ним я почав йому дорікати, чому тоді в Зарубинцях так неосторожно поступив, що наліз на мене і Бориса. Я сказав, що після того Борис до мене нічого не говорить і боїться, щоби його не зрадити. “Ну, не бойся он і ти нікому не скажите, бо оба боїтеся, ви ж оба були і не стріляли до мене”. Після того доповів я йому, що був в с. Зарубинцях і стрічався з головою колгоспу, який нарікає на радянську владу і каже, що старається про звільне[н]ня його з цієї роботи. На це ст. лейт. Малофеев відповів, що він мусить так відповідати, бо боїться бандерівців. По тім дав мені доручення, щоб за всяку ціну старатися притягнути в цей куц Омеляна чи когось з СБ. колиб вони прибули, то старатися в селі заквартирувати з Борисом на одні[й] квартирі, а їх дати на другу. Про це сейчас повідомити нас,

а ми вже своє “зделаєм”. На тому стріча скінчилася. В Остапу квартирували ще пару днів, а потім стрінулися з Бойком і Підковою, які заявили, що на Острі[й] Могилі вже майже тиждень ждуть на нас хлопці з СБ. Вони хочуть з нами зконтактуватися. Ще того самого вечера повідомив я через Максимова ст. лейт. Малофеева і визначив йому слідуєчого дня стрічу. Стріча та відбулася в столі Максимова. Ст. лейт. Малофеев приказав мені покликати Бориса і довідавшись від нас про перебування Славка і тр[ь]ох бoєвиків на Острій Могилі, почав з нами планувати про спосіб переведення наскоку. Тепер я вже яскраво з[і]рентувався, що Борис також співпрацює з органами МВД, а що досі конспірував ст. лейт. Малофеев. На Острій Могилі перебувало чотирьох з СБ і я з Борисом мав старатися заквартирувати з двома на хуторі. На наше запитання як поставитися до двох осталих, відповів, що це не наше діло. Ми маємо виповняти це, що їм наказується. Після того ст. лейт. Малофеев щось на боці шепотом собі з Борисом говорили. Мені ще зазначено було, що Славка або Ореста старатися розбріти, а коли не можливо, то застрелити. Яко сигнал, що починати цю роботу, мали бути три крісові стріли. Про контакт, який мав Борис на Острій Могилі, мені було невідомо. Ор[і]єнтуюся, що через жінку Бориса. Виконавши це завдання, ми повинні відступати в сторону ліса, держачи зброю в ліві[й] руці. Наприкінці ст. лейт. Малофеев заявив мені, що ширше в цій справі поінструктує вже мене Борис на місці. На цьому стріча скінчилася, ще того самого вечера стрінулися з Бойком і Підковою і всі чотири подалися через ліс на Остру Могилу. Дорогою Борис цілий час ішов з Бойком, а я з Підковою. Вже в лісі Борис відкликав мене на бік і сказав мені, щоб я, незважаючи з ким буду квартирувати, чи з ним, Бойком, чи Підковою своє завдання, вчувши умовлений знак, [мав] виконувати. Що буде робити Підкова чи Бойко це вже їх діло, одначе на мене стріляти не будуть. Ще раз тепер нагадав, що коли буду квартирувати з Славком, Орестом і ще з кимсь, то старатися їх обидвох ловити живцем, а других, Вовка чи якогось другого бойовика, прямо застрелити.

З ліса прямо подалися ми всі чотири на хутори. В Марчихи застали ми вже Славка, Ореста, Вовка і Буйного, що ждали на нас. Крім нас повстанців і домашніх була ще присутня жінка Бориса. Децго поговоривши про справи зв[']язані з організаційною роботою, поділилися ми на дві групи на квартиру. Я, Підкова, Вовк і Буйний осталися на одній квартирі, а саме в Марчихи, а Славко, Орест, Борис і Бойко пішли до одного західняка. Про це знала також жінка Бориса і туди їм завтрішнього дня мала занести снідання і обід, тому, бо цей західняк матеріально дуже погано жив. В Марчихи, як і в цього західняка

переквартирувалося спокійно. Чи про це де ми квартируємо знало МВД (та в якому розподілі) мені невідомо. Знаю тільки, що рано кудись ходила жінка Бориса і вернула аж перед полуднем. З Підковою про план переведення цього доручення я взагалі не говорив, вважаючи за непотрібне, бо Вовка і Буйного малося в дорученні прямо застрелити, а не ловити живцем.

Цього ж вечора Славко і Буйний мене розброїли і з[а]арештували. Це було 22 червня 1947 р.

Питання слідчого – : Яку нагороду мали ви одержати від МВД за виконання свого доручення?

Відповідь: За доставлення живих Славка чи Ореста по 20 тисяч крб., а за постріляних по 10 тис. крб. за кожного.

Питання слідчого: Що з вами задумували зробити органи МВД після виконання цього доручення, беручи під увагу це, що ви були б здемаковані після останнього?

Відповідь: Ст. лейт. Малофєєв обіцяв мені, що коли знищ[и]ться при моїм помічі Омеляна і СБ в Скалатському р-ні, то мене перекинуть на Східну Україну і там після перевишколу буду працювати в органах МВД.

Замітка Слідчого: Об[’]єкт перед зліквідуванням попрохав мене написати листа до його дідуня і подиктував слідуючого змісту:

“ Слава Ісусу Христу!

Дорогий дідуно:

Оце я до вас пишу останні свої слова. Зрадив я Україну, видавав своїх людей, свій народ. От і тепер народ відплачується мені за це, як з найгіршим своїм ворогом – зрадником. Я хотів спасти своє життя чиеюсь кров[’]ю, думав[,] що про це ніхто не буде знати, але від народу не скриється. Жаль мені молодого віку і жаль[,] що ви лишаєтиса самі, але так мусить бути. Україна зрадникам не прощає! З[’]нашої родини ніхто не зрадив, аж я поплямив цілу свою фамілію. Вина в тому в першій мірі моя, але в другій і ваша, що ви зор[і]єнтувались, що я пішов на неправ[и]льний шлях, а не стримали мене добре. Прощайте!

(Петро)

Дня, 12.VII. 1947 року.

(15)

* * *

XXIX. ТЕРЕБОВЛЯНСЬКИЙ РАЙОН

№ 180/XXIX-1

Протокол допиту ПЕТРА ВИХОРА

Р.31.

Справа ч.: 129/48

ВИХОР ПЕТРО

Звеновий організації “Пробоем”

Почато 7.11.48 р.
Закінчено 8.11.48 р.
[Постій 8.11.48 р.]

ПРОТОКОЛ

ВИХОР ПЕТРО ур. 1927 р. в с.[елі]
ІВАНІВКА ТЕРЕБОВЕЛЬСЬКОГО
р-ну, Тернопільської області;
українець, освіта – 7 кл. народньої
школи, вільний, рільник.

Зізнає: Народився я в родині бідняків. Від 7 років життя почав ходити до народньої школи в родинному селі та закінчив 7 клас. В тому часі до жодних товариств та організацій не належав, бо був ще молодий.

За німецької дійсности вступив в члени Юнацтва ОУН і працював звеновим. Як звеновий виконував наложені на мене обов'язки (вдержував підпільні зв'язки з сусідніми селами) та працював над собою, вивчав орглітературу, історію та географію України та ін.

Як зближалась лінія німецько-більшевицького фронту в 1944 р., майже всі родини з мого села евакуювались в сусідній район. Я з родиною евакуювався також. З села, в якому були ми евакуйовані, в тому часі багато молодих хлопців відходили до відділу УПА. Я і ще кількох моїх товаришів односельчан рішили відійти разом з ними.

Ми пішли на захід в ліси й там шукали за якимсь відділом, але не могли відшукати жодного відділу. На заході стрічали ми якогось повітового провідника ОУН і говорили йому, що хотіли б відійти до відділу. Він сказав, що всі відділи відійшли в Карпати. Зазначував, що у відділі треба бути військово вишколеним, бо там прийдеться зводити бої, а такого вишколу неможливо проводити. Всім нам порадив

вертати в свої околиці і в час переходу фронту скриватися перед побором в ЧА, а відтак зголоситись до теренових працівників ОУН і йти до відділу. Кількох, що мали військовий вишкіл, залишилось, а більшість нас вернула назад.

Як лінія фронту посунулася даліше на захід, я з своєю родиною та іншими повернув до родинного села. В селі скривався перед большевиками, які приїжджали з району. Жодних доручень від ОУН в тому часі я не виконував. Відтак я жив напівлегально. В час реєстрації населення нас кількох записало собі менше літ і почали жити легально.

Дотепер ще нікуди мене не покликали і я ніде не голосився. Таких хлопців у нашому селі є більше, а між ними й бувші члени Юнацтва, які співпрацювали зі мною за німецької дійсности. Ніхто з них до того часу не був ще арештований.

* * *

В м. листопаді 1947 р. я, разом з іншими сільськими хлопцями, забавлявся в одній хаті. На цю забаву запросили ми одного бувшого члена Юнацтва ПОТУЛЬНОГО ОСИПА, що зараз навчається в ХАРКОВІ. Під час забави оба ми сиділи за столом побіч себе і, вміжчасі, він потихо сказав до мене, щоб я вийшов з ним надвір і він щось скаже. Хвилинку ми ще посиділи за столом і вийшли з хати. На подвір'ї він запитав мене, чи ми, бувші члени Юнацтва ОУН, робимо яку-небудь підпільну роботу і читаємо літературу. Я, хоч мав контакти з підпільниками, відповів йому, що зараз з ніким не стрічаюся, жодної підпільної літератури не одержую і нічого спільного з роботою підпілля не маю. Він звернувся до мене з пропозицією, щоб поговорити з кількома найкращими хлопцями в селі, то є бувшими членами Юнацтва й тими, що не були в Юнацтві, а є чесними українцями і заслуговують собі на довір'я, і запропонувати їм робити підпільну роботу: вивчати підпільну літературу та приходити на сходини. Дальше він висловився так: "Якщо хлопці погодяться на цю пропозицію, то я буду достарчати підпільної літератури, деколи будемо робити сходини і цю літературу вивчати".

З його пропозицією я погодився і запевняв його, що в тій справі буду говорити з хлопцями, а вони напевно погодяться.

З якими хлопцями я мав говорити про ці справи, він не вказував мені, а зазначив, що хлопців у селі знаю краще й тому сам повинен це питання вирішити.

По його від'їзді я стрічався з кількома хлопцями і обговорював з ними пропозицію ОСИПА. Хлопці з тою пропозицією дуже радо погодились.

Два тижні пізніше ОСИП знова приїхав до села. З ним стрінулись ми в селі коло церкви, як люди виходили з Богослуження. Він,

привітавшись зі мною, запитав, як маються справи, про які ми останній раз говорили. Йому я відповів, що стрічався з кількома хлопцями (тут подав їхні прізвища) і вони дуже радо погодились робити таку роботу. Зараз він доручив мені підшукати десь хату в селі і скликати хлопців, а він прийде і проведе сходуни. Я запевнив його, що хати підшукаю і ми домовились, що стрінемося передвечером коло церкви. До вечора я повідомив хлопців і вони зійшлися. На сходуни приходили одинцем.

Як усі вже були в хаті, прийшов ОСИП. Увійшовши в хату, він привітався з тими, що не бачився ще, і сів. Хлопці вели розмову на різні теми. Кілька хвилин він слухав цю розмову, а відтак перервав її і сказав: “Я маю з вами дещо поговорити й прочитати”.

Розпитував, як поступають в селі большевики, чи грабують населення, чи бояться повстанців і т.п. Хлопці оповідали, що большевики рабують селян, повстанців дуже бояться, але в останньому часі повстанці нікого з большевиків не застрілили. Крім того оповідали про поведінку большевиків у сусідніх селах і про сутички большевиків з повстанцями. Вислухавши це все, він витягнув зі спідної кишені маринарки аркуш паперу, що був записаний друком і заявив, що це підпільна література і будемо її переробляти. Відтак він читав цей матеріал – листівку. Там зазначувалось, щоб всякими способами допомагати українським повстанцям: повідомляти їх про засідки, облави, сексотів, допомагати в збиранні харчів і т.п.

По прочитанні тої листівки виникла дискусія. Один критикував другого за неправильні поступки (пиянство, гультяйство і т.п.). В цій дискусії звели розмову на тему, що всюди ходять большевики і трапляються нагоди, що можна їх вбивати. Участь в розмові на цю тему брав також ОСИП і натякував на те, що ми тільки говоримо, але нічого не робимо. Він був тієї думки, щоб при всяких нагодах вбивати большевиків. Я обстоював протилежну думку і вказував, що цього самі не можемо робити без порозуміння з повстанцями, бо це може повстанцям пошкодити. На те я навів такий приклад: як хтось з нас уб'є большевика, а недалеко того місця будуть квартирувати повстанці і большевики зроблять облаву, то може прийти до сутички між ними. Таке потягнення не стільки допомогло б, як пошкодило б. ОСИП признав мені рацію. На тих сходунах не говорилось більше нічого, що заслуговувало б на увагу.

При відході ОСИП сказав до всіх, що про всі сходуни, які будуть в майбутньому, я буду повідомляти їх.

В Різдв'яні Свята 1948 р. ОСИП знова приїхав до села. В день Різдва ми стрінулися знова коло церкви. Привітавшись зі мною, він

доручив мені, щоб підшукати хату й скликати хлопців на сходини. Зазначив, що на сходини прийде БУГ АНТІН (наш односельчанин, його товариш – студент). Я відразу вказав йому хату, де відбудуться сходини, і запевнив, що хлопців покличу.

Дві години пізніше всі ми зійшлися на місце сходин (двох не прийшло, бо ходили колядувати). На тих сходинах було нас трьох (крім ОСИПА та АНТОНА). Тому, що нас було тільки трьох, ОСИП сказав, що не будемо переробляти жодної літератури, бо нас замало. АНТІН говорив нам про міжнародне положення. В ньому вказував на неминучість війни між СРСР та західними державами, про війну в Китаї та Греції, що більшовики підсилюють там комуністів, американці [–] урядові війська; що американці туди пхаються тому, щоб мати безпосередній доступ до Советського Союзу. Після того з'ясував українські справи на міжнародній арені; про український еміграційний уряд і про те, що він організує поневолені большевиками народи проти них. Вкінці сказав, що війна між американцями та большевиками є неминуча, але ніхто не може визначити її речинця. По його виступі виникла дискусія, на які теми, не пригадую собі. При розході всіх ОСИП сказав, що на слідуєчих сходинах будемо вивчати літературу про визвольну боротьбу українського народу на СУЗ від 1920- 1939 рр.

Около місяця пізніше ОСИП та АНТІН знова приїхали до села. В неділю ОСИП доручив мені скликати хлопців на сходини. Це доручення я виконав. На сходинах було присутніх 5-ть хлопців, крім ОСИПА, АНТОНА на сходинах чомусь не було. На початку сходин ОСИП сказав, щоб на стіл поставити пляшку горілки і щось з харчів, щоб, як хтось посторонній увійде в хату, подумав, що ми зійшлися на забаву. Зараз ми поставили на стіл пляшку горілки, закуску і ОСИП читав брошуру про визвольну боротьбу українського народу на СУЗ. В ній вказувалось, що після упадку Української Держави в 1918-20 роках український народ дальше вів боротьбу за своє визволення; в підбольшевицькій дійсности були створені такі організації, як БУД, СУМ, СВУ і вони вели підпільну протибольшевицьку боротьбу; ці організації большевики розкрили, а членів виарештували; цю боротьбу очолював проф. Єфремов; в Харкові відбувся процес членів цих організацій. Точнішого змісту цієї брошури не пригадую собі. На тих сходинах ОСИП не закінчив читати цієї брошури і сказав, що докінчимо на слідуєчих.

На початку м. березня 1948 р. ОСИП з АНТОНОМ знова приїхали до села. В селі стрінувся з ОСИПОМ і він припоручив мені скликати хлопців на сходини та підшукати хату. Я скликав хлопців (4-ох). На ці сходини прийшов ОСИП з АНТОНОМ. ОСИП продовжував читати

брошуру, якої не докінчив на попередніх сходинах. В ній даліше говорилось про українських комуністів – Хвильового, Скрипника та інших, що вони бачили, як Москва обдурила український народ, тому, що були комуністами, пострілялися; що всіх українських [комуністів] большевики зробили націоналістами; що большевики розстрілювали багато невинних людей-українців. Що більше говорилось в брошурі, не пригадую.

На викладі ОСИПА АНТИН з'ясовував міжнародне положення. Говорив про події, що тоді відбувались в міжнародному житті, але тому, що я читав пресу й не раз говорив з людьми на тогочасні політичні теми, не можу собі зараз пригадати, що чув від нього.

Брошуру про визвольну боротьбу українського народу на СУЗ ОСИП дав мені і доручив вивчити, а відтак передати другим до вивчення. На тих сходинах про нічого більше не говорилось.

В першому дні Великодних Свят ОСИП знова скликав нас всіх на сходи. На сходинах тих було присутніх 7 хлопців. На них ОСИП читав брошуру “Каганович знову на Україні”. В цій брошурі вказувалось, що большевики вислали на Україну Кагановича тому, щоб перевести колективізацію на ЗУЗ і більше ограбити Україну, а тому, що народ ставив опір колективізації, він створив штучний голод і за його ініціативою большевики робили вивіз людей на Сибір. Після цього АНТИН робив доповідь на тему яка повинна бути молодь в сучасний момент: підготована до боротьби з большевиками, вироблена політично і т.п. (точніше не пригадую).

Кілька днів по тих сходинах я захворів і поїхав до шпиталю. Вони оба (ОСИП та АНТИН) в тому часі скликали хлопців два рази на сходи. Про що на тих сходинах говорилось, не знаю. Одні з них були зроблені для вшанування пам'яті полковника Коновальця. АНТИН читав реферат про життя і діяльність полк. Євгена Коновальця.

В м. липні 1948 р. ОСИП і АНТИН приїхали до села на ферії. Я кілька разів стрічався з ОСИПОМ і він говорив мені, що на слідуєчих сходинах будемо вивчати історію та географію України; що вони оба уложили собі плян роботи на два місяці. На одній зустрічі в тому часі я сказав до нього: “З цієї нашої роботи нічого доброго не вийде, а це все скінчиться тим, що нас усіх большевики поарештують” (це я вже говорив за вказівкою повстанців, щоб почути його відповідь на це). Він мені відповів, що якщо будемо добре конспіруватися, то большевики не довідаються про нашу роботу. На цю тему більше тоді не говорили.

Найближчої неділі (дати собі не пригадую) ОСИП стрінув мене і доручив скликати хлопців на сходи. Сходи визначив вечером на

полі в садку. Я повідомив хлопців про час та місце сходин і вони відійшли. На сходини я не йшов, бо їздив тоді до лісу. Тоді вони переробляли історію та географію України. Виклад з історії про княжу добу давав АНТИН, а з географії – ОСИП. [Н]а тих сходинах вони визначили час і місце других сходин за чотири дні, але про те ніхто мене не повідомив і я на них не був. Були вони на полі. На них даліше переробляли історію та географію України. Наприкінці вони замовили слідуєчі сходини, про які повідомив мене один з членів. Ці сходини не відбулись, бо були визначені на полі, а в той день падав дощ.

В тому часі (около половини місяця серпня) АНТИН від'їхав до ХАРКОВА. Причиною так скорого його від'їзду було те, що большевики його батька признали куркулем і наложили багато контингенту, а притому загрозили, що як не здасть, то вивезуть на Сибір.

Кілька днів по від'їзді АНТОНА ми з ОСИПОМ стрінулись в селі й він припоручив мені скликати хлопців на сходини. Всіх хлопців я повідомив про час і місце сходин і вони прийшли (5-ть). Сходини ці відбулись на цвинтарі, вечером. На початку ОСИП говорив до всіх, що одного з нас треба призначити відповідальним за роботу: скликати членів на сходини, контролювати вивчення літератури і т.п. Всі висунули пропозицію, щоб відповідальним – звеновим був я. ОСИП погодився з тою пропозицією.

Тоді я, вже як звеновий, запитав ОСИПА: “Хто припоручив тобі цю роботу?” (таке питання поставив йому без нічиїх вказівок. Його чули всі.) Він відповів мені, що на це запитання не може мені відповісти. Я перепросив його й запитав, чи можу відійти ще з одним хлопцем набік і щось поговорити. Він дозволив нам обом відійти. На боці ми обидва говорили про те, щоб часом ОСИП і АНТИН не видали нас большевикам. До того хлопця я сказав так: “Вони оба навіть не мусять знати про те, що то може бути робота з большевиками” (до такого висновку прийшов я тоді, як стрінувся з повстанцями й вони дуже точно розпитували про нашу роботу, про поведінку ОСИПА і АНТОНА і т.п.). Він відповів, що так зле не думає про ОСИПА та АНТОНА, а з думкою, що цю роботу можуть робити на користь большевиків невідомо, він погоджувався. На тому ми оба розмову закінчили й повернули до своїх. Я звернувся до ОСИПА і заявив: “Якщо ти не скажеш з чийого наказу ти робиш цю роботу, то ми сьогодні розходимось і не будемо більше робити сходин” (це я говорив з власної ініціативи й тим способом хотів роздобути від нього якихось точніших даних про його зверхників). Він відповів, що в присутности всіх він не буде про те зі мною говорити, а скаже колись мені самому. Наприкінці сходин він говорив до нас, щоб хтось з нас сконтактувався з місцевими

підпільниками і сказав їм, що він (ОСИП) хоче з ними бути й дещо поговорити відносно роботи. На цьому сходина закінчилась.

Кілька днів по тих сходинах ми з ОСИПОМ стрінулись в селі. Він оповідав, що його провід в ХАРКОВІ доручив йому, щоб тих всіх хлопців, які працювали колись в Юнацтві ОУН, знова зорганізувати, робити з ними сходина, вивчати літературу й мати тісний зв'язок з підпільниками. Тоді я запитав його, як попав до організації в ХАРКОВІ. Він відповідав, що в члени цієї організації втягнув його АНТИН, що був у ній від початку. Більше питань я йому не ставив і ми розійшлися.

При кінці м. серпня 1948 р. ОСИП від'їхав до ХАКОВА.

В м. вересні (точніше дати не пригадую) він знов приїхав з ХАРКОВА до села. Ми стрінулись на вулиці й він передав мені листівки, які привіз з собою. Були це листівки до червоноармійців і до української молоді. Їх доручив розповсюдити в селі. Цим разом також говорив мені, що важко є привозити будь-які матеріали з ХАРКОВА, бо большевики часто проводять в поїздах ревізії.

По одному примірникові цих листівок, які передав мені ОСИП, я дав повстанцям, а решту розповсюдив в селі.

При кінці м. вересня 1948 р. до села приїжджав АНТИН. Він привіз лист до студентів і передав його мені. Цей лист доручив прочитати самому, а відтак передати хлопцям, щоб також прочитали. Цього разу, мабуть, АНТИН передав мені також брошуру "Хто такі бандерівці і за що вони борються".

На початку м. жовтня я скликав хлопців на сходина й ми читали брошуру "Хто такі бандерівці...".

В половині м. жовтня 1948 р. до села приїхав ОСИП. Я заходив до нього додому і він передав мені листівки: "До української молоді", до школярів і до робітників. Всіх листівок було около 30 штук. Листівки доручив розповсюдити в селі. Згадував, що привезе таких листівок більше.

Дня 6.11.1948 р. ОСИП знова приїхав до села. Я зайшов до його хати і там, поговоривши на загальні теми, ми оба вийшли надвір. Надворі він передав мені листівки до червоноармійців, до селян і до школярів – всіх около 120 штук. Листівки доручив розповсюдити в час большевицьких жовтневих свят. На цій зустрічі він питав мене чи були в селі якісь листівки від підпільників. Я потвердив, що так.

З моєї обсервації я прийшов до висновку, що АНТИН є зверхником ОСИПА. Це можна було завважити на сходинах, бо АНТИН відносився до ОСИПА, як до підвладного.

Яку назву мала ця організація, не знаю і про те ОСИП і АНТІН ніколи не говорили. На котрихось сходинках ОСИП висловився, що ця організація виконує вказівки ОУН.

Допитав: 38/23

Зізнав: (ВИХОР ПЕТРО).

Завваги:

1. Допитуваний складав своє зізнання по-щирому, добровільно.
2. Література, яку привозили з ХАРКОВА АНТІН та ОСИП, є нашого (ОУН) видання.
3. Прізвища та назви місцевостей, що писані великим шрифтом, є кодовані. Пояснення коду в окремому залучнику, що вміщений на кінці цілої справи*.

38/23

* * *

* Залучника з поясненням коду у віднайдених архівних матеріах не було.

Протокол допиту АНТОНА БУГА

Р.31.

Справа ч. : 129/48

БУГ АНТІН

Керівник організації “Пробоем”

Почато 14.11.48 р.
Закінчено 18.11.48 р.
[Постій 8.11.48 р.]

ПРОТОКОЛ

БУГ АНТІН ур. дня 24.2.1929 р. в
с. ІВАНІВКА ТЕРЕБОВЕЛЬСЬКОГО
р-ну, Тернопільської області;
українець, освіта – студент універ-
ситету, вільний.

Зізнає: Батьки мої – заможні селяни. Дитинство моє при них промило безжурно. До початкової школи ходив в родинному селі від 1935 р. Вже в 2-ій класі вмів я добре читати по-українськи і з великим зацікавленням прочитував різні книжки з дитячої літератури. Частину книжок мав дома, а частину позичав у бібліотеці, що була при читальні “Просвіти” в моєму селі. Скоро розумів тексти і почав читати поважні твори. Ще змалку було в мене зацікавлення до казок та оповідань про різних героїв. Особливий вплив, вдалшому, мали на мене історичні книжки з часів визвольної боротьби українського народу. Читаючи описи війн, які вів український народ за своє визволення, я переживав кожен перемогу й поразку. Ще тоді зродилась в мене думка, що як виросту, то буду боротися за визволення свого народу. На читання книжок витрачав я весь вільний час. Часто, навіть, коли товариші кликали мене бавитися, то я ховався від них, щоб свобідно могли прочитати книжку. Читав так багато, що аж батьки заборонили мені, бо це могло пошкодити моєму здоров’ї. Від 1938 р. став постійним членом бібліотеки членів “Просвіти” в моєму селі.

З приходом ЧА в 1939 р. продовжував навчання в школі.

По червневих подіях 1941 р. чув я багато оповідань про мордування большевиками наших в’язнів. Ще тоді до них відчув страшну ненависть.

В 1942 р. покинув школу і вчився приватно, щоб вступити до гімназії. В тому часі мав нагоду читати підпільну літературу (“Український націоналізм”, “Нація як [спецієс]”, “Чому потрібна була чистка ОУН”, “Катехизм українського націоналіста” та ін.), яку одержував від одного члена ОУН, що був нареченим моєї сестри. Ця література стала основою, на якій сформувався в мене націоналістичний світогляд.

В час другої большевицької окупації в мене вдома часто квартирували повстанці. Вони оповідали нераз про свої бої та сутички з большевиками і я був заздрісний їм, чому якраз вони, а не я, мають змогу та нагоду боротися з ворогами. Повстанець “Буг” брав мене з собою часто на нічні рейди і я вказував йому дорогу в своїх околицях. Про те, що я їздив з повстанцями, ніхто з цивільних людей не знав.

В 1945 р. “Буг” запропонував мені вступити в повстанські ряди. Цю пропозицію я прийняв з радістю. Він визначив мені час, коли я мав відійти, але в міжчасі він загинув і я далі залишився вдома.

В м. вересні 1945 р. вступив я до СШ №. 8 в ХАРКОВІ. Там познайомився з ПЕТРОМ, що став моїм найближчим другом. Оба ми часто вели розмови про те, що український народ зараз поневолений і веде завзяту боротьбу за своє визволення, а ми молоді нічого не робимо. В нас виявились однакові погляди, що український нарід повинен вести визвольну боротьбу, бо тільки так може покращити свою долю і кожний свідомий українець повинен включитися в цю боротьбу.

На початку 1945 р., ще до мого приходу, в цій середній школі большевики арештували 5-6 учнів в 10-ій класі. В тюрмі держали їх до осені 1946 р. і звільнили, на яких підставах – невідомо. Між ними були арештовані: ІВАН, МАКАР і КАРПО. Учні говорили між собою, що всі вони були арештовані за приналежність до якоїсь підпільної протибольшевицької організації і їх большевики викрили. Точніших даних про ту організацію ніхто не говорив.

ІВАН, по своєму виході з тюрми, далі ходив до школи. Одного разу він оповідав мені, що всіх їх всипав один з їхніх товаришів, але про що сипав, він не говорив, хоч я нераз наводив з ним розмови на тему його та товаришів арештування. Проте ІВАН далі стрічався з своїми товаришами і все полагоджували вони якісь секретні справи. Учні говорили, що вони далі ведуть підпільну роботу, бо такі висновки можна було зробити з їх поведінки.

Зимою 1947 р. ІВАН дістав в листі пересторогу від якоїсь дівчини, щоб він і його товариші вели себе обережніше, бо про їх підпільну протибольшевицьку роботу може хто-небудь зголосити большевикам. Про цю пересторогу він оповідав одному з моїх товаришів

ДМИТРОВІ і просив його, щоб той дістав для нього власноручні підписи деяких дівчат, знайомих ДМИТРА, щоб порівнати письмо й усталити хто писав цю пересторогу. ІВАН підозривав, що цю пересторогу писали дівчата, що були знайомі ДМИТРОВІ й не були в нашій школі.

Осіною 1946 р. (точнішої дати не пригадую) на вулиці стрінув я ПЕТРА. Оба з ним пішли ми на ГОРУ і там дали собі клятву, що своє життя посвятимо боротьбі за визволення українського народу. При тому ми подали собі руки й від тоді наша приязнь з ПЕТРОМ стала ще сильнішою, а на ній відтак розвинулась наша протибольшевицька діяльність.

В м. лютому 1947 р. в мене (я був тоді в 10-ій класі) скристалізувалася повністю думка про потребу вести протибольшевицьку боротьбу і стати на допомогу нашим старшим братам – українським повстанцям. Цією думкою я поділився з товаришем ПЕТРОМ. Який погоджувався з нею.

Ми вдвійку вирішили, що потрібно заснувати підпільний протибольшевицький гурток, сконтактуватися з підпіллям в терені й вести протибольшевицьку роботу в ХАРКОВІ. Працювати над другими, щоб включити їх в члени підпільного гуртка, та вести пропаганду серед свідомих, на нашу думку, товаришів, щоб створити прихильників утворення такого підпільного гуртка. Що дало би можливість його оформити. По тих рішеннях ми з ПЕТРОМ взяли до роботи.

Я почав вести підготовчу роботу з своїм товаришем ДМИТРОМ, який перед тим нераз висловлював перед мною думку, що в майбутньому він включиться у визвольну боротьбу українського народу. Моя підготовча робота з ним мала успіх і він погодився вступити до підпільного гуртка. Підготовчу роботу з ним проводив я в той спосіб, що старався стрінутись з ним десь на подинці і вів розмову на історичні теми, літературні теми та теми з сучасної визвольної боротьби українського народу. В розмовах все це я зв'язував і робив йому висновок, що нам, молодому поколінню, зараз необхідно включитися в протибольшевицьку боротьбу. В одній розмові ДМИТРО висловився, що ця організація, яку ми створимо (я говорив йому про наш плян), повинна бути самобутна, тобто нікому не підпорядкована. Тоді на це я не звернув особливої уваги і цієї думки не заперечував, а це в майбутньому мало погані наслідки. На зустрічах, ми втрійку, обговорювали плян початої нами роботи. Між собою вперше старались обґрунтувати чому потрібна наша робота, щоб це доказати тим, яких в майбутньому мали втягати до нашого гуртка. Уложили плян, що кожний з нас трьох повинен вести роботу (виховну) хоча з одним своїм найкращим

товаришем, щоб відтак втягнути його в члени нашого гуртка. Наша трійка створила перше й основне ядро майбутньої організації “Пробоем”. Всякі пропозиції і пляни роботи виходили вбільшості від ПЕТРА і від мене, а ДМИТРО в тому брав менше участі.

Остап почав вести виховну роботу з своїм другом БОРИСОМ, з яким оба жили в бурсі, і АНДРІЄМ. Над БОРИСОМ не прийшлося довго працювати і він погодився з думкою про потребу нам молодим включитися у визвольну боротьбу українського народу і про створення підпільного протибольшевицького гуртка. Така робота надзвичайно захопила його палку вдачу й від того часу він став членом нашого гуртка. В розмовах з АНДРІЄМ АНДРІЙ висловився проти большевиків і про потребу боротьби з ними. Але в нього були думки, що підпільну – революційну – роботу можуть робити лише незвичайні люди – генії. Виявилось, що АНДРІЙ надто обережний, а часто обережність ця переходила в боягузтво, тому потрібно було витратити багато праці на те, щоб переконати його в потребі включитися в боротьбу і доказати, що ми – не-генії – можемо також вести підпільно-революційну боротьбу. АНДРІЙ остаточно погодився з нашими думками і став членом нашого гуртка.

При кінці м. березня 1947 р. в бурсі, де жили ПЕТРО і БОРИС, відбулися перші збори наших членів, на яких були присутні: ПЕТРО, ДМИТРО, БОРИС, АНДРІЙ і я. В кімнаті, де відбувалися збори, крім нас 5-ох, не було більше нікого. Тоді обговорювали ми питання:

1. Яку вести пропаганду при наборі нових членів?
2. Членські вкладки.
3. Відношення до ДАНИЛА та його товаришів.

Кожний з нас повинен був вести роботу по наборі нових членів; впливати на добре знаних йому осіб та переконувати їх в konieczности та справедливости нашої роботи; в розмовах враховувати індивідуальні прикмети даних осіб, напр., до людей палкої вдачі треба підходити з пропагандою і вистарчить тільки спровогувати їх, а людей повільної вдачі треба переконати, а крім того, витворити в них запал до боротьби за визволення свого народу і любов до нього. Конкретніше першого питання не обговорювали.

Кожний з членів повинен був складати вкладку на потреби нашого гуртка, по можности хто скільки міг, щоб в майбутньому можна було мати потрібну кількість грошей на різні закупи.

З поведінки ДАНИЛА та його товаришів зробили висновок, що вони належать до якоїсь підпільної організації. До ДАНИЛА – комсомольця, а ще й східняка, ми не мали повного довір'я і вирішили поки що держатися осторонь від нього та його товаришів.

На сходинах тих не обговорювали ми жодних інших питань.

Кілька днів після них ПЕТРО сказав до мене, що він постарається ввійти в ближчі товариські стосунки з ДАНИЛОМ і довідатись дещо більше про його роботу.

Тут подам все, що знаю про ДАНИЛА, його товаришів та їхню роботу:

ДАНИЛО ур. 1930 р. в м. ПОЛТАВА. Батька його 1937 р. большевики арештували й він пропав без вісти. В ХАРКОВІ ДАНИЛО ходив до 8-ої, 9-ої та 10-ої кляси СШ № 8. Був надзвичайно здібним, товариським та відважним юнаком. Завжди любив передиратися з ними та відмовлятися від всякої роботи, яку припоручували йому в комсомолі. Ним багато цікавився вищезгаданий ІВАН по своєму виході з тюрми і старався нав'язати з ним ближчі товариські зносини. Найближчими товаришами ДАНИЛА були: ЛУЦЬ, ЯКІВ, ОЛЕГ та ВІКТОР. Всі вони зі ЗУЗ. З ДАНИЛОМ жив я в дуже добрих товариських відносинах, тому, що часом помагав йому виробляти задачі для інших його товаришів і оба ми були учнями одної кляси. Одного разу під час лекцій (в березні 1947 р.) ДАНИЛО сів коло мене в останній лаві й почав розмову про те, що він їздив до с. ВИСПИ, що є в сусідстві мого села, – по справам. Йому я сказав, що походжу з сусіднього села, і він, почувши це, дуже здивувався. Вдальшому виняв з кишені карикатуру Сталіна, правдоподібно була вона вирізана з якоїсь старої газети, і дав мені її оглядати. Я, оглянувши, звернув йому її і нічого більше не говорив. Тоді він [вийняв] із свого портфеля якусь річ, що була завинена в папері, і сказав, що це його найдорожчі речі, а розвинувши їх з паперу, показав мені тризуб і церковний хрестик. Я на ці речі подивився, але нічого до нього не говорив, подумав – провокатор. До того висновку дійшов тому, що з ним ніколи на подібні теми не говорив, а він такі речі показував мені. Зараз після того я звів розмову на інші теми.

Кілька днів пізніше ПЕТРО стрінув ЛУЦЯ і той попросив його зайти колись, принагідно, на його квартиру. Вміжчасі ПЕТРО зайшов до нього на квартиру і застав там ДАНИЛА та ще кількох товаришів. З ними ПЕТРО говорив на загальні теми й відійшов. Від того часу ПЕТРО почав частіше заходити до ДАНИЛА, щоб більше розвідати про його роботу. ПЕТРОВІ я оповів про випадок, який я мав з ДАНИЛОМ в клясі під час лекції, але з цього ми не змогли зробити яких-небудь висновків.

В місяці березні 1947 р. (точної дати не пригадую) стрінув я свого товариша ВЛОДКА і він дав мені листівку – інструкції для молоді. З ВЛОДКОМ жили ми близько, бо я давав йому лекції. При

тому він пояснив, що цю листівку дістав від одного підпільника, що жив на ліві документи в м. ХАРКОВІ. Листівка ця була видана відділом пропаганди УГВР (такий був на ній підпис). Її дав я ПЕТРОВІ, а він ДАНИЛОВІ. ДАНИЛО взяв цю листівку і заявив, що нікому не скаже про те звідки він її взяв, але при тому просив ПЕТРА, щоб він не говорив про те нікому із його (ДАНИЛА) товаришів. Як ПЕТРО розповів це мені, я питав його, чому він так зробив. Він відповів, що тим хотів здобути собі довір'я в ДАНИЛА й тим способом дещо більше довідатися про його діяльність.

Від половини м. березня 1947 р. до нашої школи почали заходити тайні працівники МГБ. Одного разу під час лекції якийсь працівник МГБ, що був убраний по-цивільному, ввійшов до класу. Нічого не говорячи (не привітався навіть з учителем), він обсервував кожного учня, а особливо приглядався ДАНИЛОВІ і вийшов. Про те, що він був працівником МГБ, говорили всі учні, бо чейже ніхто з працівників інших відділів адміністрації не міг би так поводитись.

Приблизно в тому часі ПЕТРО перейшов вчитися до іншої школи, тому, що був у злих відносинах зі завідувачим нашої класу.

Наприкінці м. березня 1947 р., в час фізвправ учнів нашої класу на шкільній площі, на площу прийшов завпед і, стоячи недалеко нас, приглядався, як робимо вправи. До нього підійшов якийсь чоловік, що був одягнений по-цивільному, і вони почали між собою про щось говорити. Розмовляючи з тим чоловіком, завпед вказував рукою на ДАНИЛА (по арештуванні ДАНИЛА виявилось, що тим чоловіком був слідчий МГБ. Так говорили учні, але звідки вони про це знали, не можу сказати). В зв'язку з тим у мене зродилась думка, що ДАНИЛА напевно підозрівають в чомусь, бо цікавляться ним. Про своє спостереження я оповідав ПЕТРОВІ, а він відтак ДАНИЛОВІ і остерігав його, щоб він уважав, бо можуть його арештувати. ДАНИЛО говорив, що цього не боїться, бо таке може статися в кожній хвилині й він приготований на те. При тому він просив ПЕТРА, що якщо б його арештували (ДАНИЛА), а ПЕТРО мав би яку-небудь підпільну літературу, то може її передати його товаришеві ОЛЕГОВІ. ПЕТРО розповів мені про цю розмову з ДАНИЛОМ на одній стрічі.

На початку місяця квітня 1947 р. ПЕТРО запитував ДАНИЛА, чи він і його товариші довіряють ЄВГЕНОВІ, що тоді поступив був у комсомол. Про нього ДАНИЛО висловився: "Це свій хлоп і його немає чого боятися". Приблизно в тому часі ДАНИЛО питав мене, яка моя думка про МАТВІЯ (МАТВІЙ був учнем нашої класу, походив з СУЗ, був комсомолець). Про нього я сказав, що в майбутньому він може бути гарний чоловік, але над ним ще треба попрацювати. ДАНИЛО

цю думку підтвердив. Про МАТВІЯ він питав мене тому, що я давав йому лекції і мав нагоду краще приглянутися йому.

ДАНИЛОМ даліше цікавилися працівники МГБ і, мабуть, два рази викликали його в міліцію, але про що питали – не знаю.

На початку травня 1947 р. большевики арештували ЛУЦЯ. Обвинувачували його, правдоподібно, в цьому, що він мав зброю. З тюрми він передавав записку до ДАНИЛА, в якій зазначував, щоб ДАНИЛО краще заховав його зброю. Записка ця попала в руки МГБ і тоді від ДАНИЛА почали вимагати, щоб здав зброю. В тій справі знову кілька разів покликали його в міліцію і він здав пістоль. Про те все говорили між собою учні, але звідки вони це знали – не можу сказати.

Дня 23.5.1947 р., в час писання задачі при випускних іспитах, до класи прийшли працівники МГБ і хотіли арештувати ДАНИЛА. Директор школи заборонив їм це робити, пояснюючи тим, що таке потягнення може від'ємно вплинути на учнів та іспити не дадуть бажаних результатів. Працівники МГБ погодилися з думкою директора школи і відійшли. Того самого дня, вечером, ДАНИЛА арештували на його квартирі. Разом з ним арештували також його товариша ЄВГЕНА (оба вони мешкали на одній квартирі), якого другого дня, ранком, звільнили. Другого дня було даліше арештування учнів 9-ої і 10-ої клас нашої школи, а також інших учнів вищих клас других шкіл. Всі арештували около 20 осіб, а між ними й ОЛЕГА, про якого говорив ДАНИЛО ПЕТРОВІ. Як говорили учні, всі ці особи арештовані були за приналежність до підпільної протибольшевицької організації, якою кермував ДАНИЛО. Слід згадати, що три або чотири місяці перед арештуванням ДАНИЛА, в нашій класі арештували одного учня, що був у нас дуже коротко (около місяця), але він, правдоподібно, не був зв'язаний з ДАНИЛОМ та його товаришами.

ДАНИЛА большевики засудили на 10 або 15 років робочо-поправчих лагерів: одні говорили, що на 10-ть, другі – на 15-ть. Товаришів ДАНИЛА засудили від 5 – 15 років.

По арештуванні ДАНИЛА та його товаришів посилилось слідження за учнями нашої школи. ІВАН, про якого я згадував скоріше, оповідав ДМИТРОВІ про те, що слідчий МГБ викликав його до канцелярії директора школи та випитував про товаришів. Дав йому доручення слідити за учнями 9-ої і 10-ої класи нашої школи, а найбільшу увагу звернути на мене, ПЕТРА і АНДРІЯ. Казав вести розвідку, чи немає яких підпільних організацій в школі, як поводять себе всі учні та що говорять про арештування ДАНИЛА та його співробітників. ДМИТРО точніше не розпитував його про ці завдання, щоб не звернути на себе уваги (так він пояснював мені).

Приблизно з тиждень по арештуванні ДАНИЛА та його товаришів директор нашої школи прислав до мене на квартиру одного учня 8-ої класи й переказав ним, щоб негайно я забрав зошити з української літератури та прийшов до його канцелярії. Я забрав зошити й пішов туди. В канцелярії застав завпеда, що сидів при столі, і ще якогось незнамого мені чоловіка, який був одягнений по-цивільному. Завпеда я запитав, хто покликав мене, і він відповів, що директор, але, тому, що директора немає, він сказав подати йому зошити з української літератури. Я подав зошити, він подивився на них зверху і віддав їх мені назад та сказав, що можу йти додому. Цей незнайомий чоловік не говорив до мене нічого, лише пильно обсервував мене (опису його я не можу подати, бо не приглядався йому). Після того випадку мені прийшло на думку, що цей незнаний мені осібняк, це напевно працівник МГБ, який хотів пригланутись мені і в тій справі спеціально мене викликали.

З групи ДАНИЛА більшовики не арештували лише одного учня 7-ої класи нашої школи по псевді АЗІЯ (прізвища його не знаю). АЗІЯ походив зі Східних Українських Земель, в школі був комсомольцем. В групі ДАНИЛА АЗІЯ був різвідчиком і мав завдання роздобувати зброю. Як говорили другі учні, він не раз відрізував військовим пістолі від пасів. Арешту він уник втечею і де дівся опісля, не знаю.

В м. червні 1947 р. МАТВІЙ, стрінувшись зі мною, оповідав дещо про ДАНИЛА. Одного разу ДАНИЛО давав йому читати проти-більшевицькі листівки і доручив написати листівку в справі бойкоту виборів. Знав, що ДАНИЛО належить до якоїсь підпільної проти-більшевицької організації, але крім нього не знав нікого. В час виборів до Верховної Ради УССР він (МАТВІЙ) дижури в школі, у виборчій салі. Звечора разом з ним був і ДАНИЛО. Внедовзі по його (ДАНИЛА) відході, до цієї салі, де він дижури, прибіг директор школи з одним міліціонером та запитав його (МАТВІЯ), чи був хто в цій салі разом з ним. МАТВІЙ відповів, що разом з ним був ДАНИЛО і недавно пішов додому, та запитав директора, що сталося. Цей відпові: “Бандерівці накидали листівок в школі”. Далше МАТВІЙ оповідав, що ДАНИЛОВІ і його товаришам під час процесу доказували провини:

1. Складання присяги, що будуть боротися, поки не проженуть більшовиків;
2. Ведення протибільшевицької пропаганди й розкидання листівок;
3. Зв'язки з повстанцями;
4. Стріляння зі зброї.

Під час оповідання МАТВІЯ я не ставив йому жодних питань, щоб не кинути на себе якого-небудь підозріння, що цікавлюся такими справами.

По тих всіх подіях в м. липні 1947 р. відбувся випускний вечір десятиклясників у нашій школі. На ньому був присутній ПИЛИПСЬКИЙ (якийсь депутат, радянський письменник, член ВКП(б), походить з ЗУЗ). Він оповідав нам, що батьки наших бувших товаришів, які зараз засуджені, приходили до нього з проханням, щоб він на суді обороняв їхніх синів. В тій цілі він зайшов до тюрми, щоб намовити їх до покаяння, “але, – говорив він, – вони поробились героями й не хотіли зі мною говорити”.

По квітневих та травневих подіях, що відбулися в нашій школі, робота нашого гуртка була зовсім обмежена. Но все ж таки в той час ПЕТРО та ДМИТРО вели виховну роботу з СТЕПАНОМ, якого вдалося їм переконати про необхідність включитися йому у визвольну боротьбу українського народу і він вступив в члени нашого гуртка. Як велась виховна робота з ним, не знаю.

На літні ферії 1947 р. ми роз'їжджались додому. Оба з ПЕТРОМ ми вирішили скликати на сходи всі членів і прийняти від них присягу. Дня 5.7.47 року ми повідомили всіх членів про сходи, які відбулись на квартирі АНДРІЯ. На сходинах були присутні: ПЕТРО, ДМИТРО, БОРИС, АНДРІЙ, СТЕПАН і я. Тоді ми обговорювали:

1. Утворення керівного ядра;
2. Членська вкладка, і закуп машинки до писання;
3. Набір нових членів;
4. Зложення присяги.

Щоб краще кермувати роботою, треба буде вибрати кількох людей до керівництва. Ще до цих сходин ми з ПЕТРОМ вирішили, що треба обрати керівника нашого гуртка, його заступника і касієра, щоб завідував касою та збирав членські вкладки. Цю пропозицію висунули ми на сходинах. Всі з нею були згодні. На цих же сходинах ми обговорили яке повинно бути завдання кожного з керівників нашого гуртка:

- керівник повинен скликати членів на сходи, контролювати, як проводиться робота поодинокими членами, давати завдання членам і звітувати перед загальними виборами членів (мали на увазі дотеперішніх членів);
- заступник керівника гуртка мав ті самі компетенції, що й керівник в час його (керівника) несприсутности;
- касієр повинен збирати вкладки, допильнувати, щоб усі на час давали вкладки, і завідувати касою.

Вкладку повинен складати кожний член, щоб були гроші на куплення машинки до писання. Взагалі вкладка повинна була забезпечувати пропагандивну роботу, купити машинку, й на ній перебивати одержану з терену літературу, закупити папір і т.п. Вирішено, що кожний повинен складати вкладку по 20 крб. місячно.

По подіях з ДАНИЛОМ та його товаришами, до набирання нових членів ми почали ставитись з більшим застереженням. Йшло про те, що як підемо на кількість, то можемо набрати сексотів і провалити роботу. В зв'язку з тим вирішили:

а) не набирати морально слабкого елемента (пияків, розгульників і т.п.);

б) нових членів не набирати до того звена, яке вже було, а створити побічне звено;

в) перед втягненням когось в члени, треба добре вивчити його, щойно відтак можна його втягнути;

г) новоствореним звеном повинен кермувати один з членів нашого звена (ми називали тоді наше звено керівним звеном).

Керівником вибрали мене, заступником керівника – ПЕТРА, а касієром – ДМИТРА.

Останнє питання вирішили, щоб таки на сходинах я склав текст присяги і провів її. Я, на скору руку, зложив текст присяги і провів. Присягу складали в той спосіб: всі стояли півколом в розі кімнати, один побіч другого; я стояв обернений до всіх лицем і, держучи в руці хрест, говорив слова присяги, а всі їх повторяли за мною. По виголошенні тексту присяги кожний підходив до мене і я давав цілувати хрест. Присяга була, приблизно, такого змісту: "Я, присягаю, що буду боротися з окупантами до остаточного визволення України і в разі потреби не заважаюся віддати своє життя для добра нації. Так допоможи мені, Господь!".

Невдовзі по тих сходинах СТЕПАН сказав до АНДРІЯ, що йому вся наша робота видається смішною і він про це все не думає серйозно, тимбільше, що це може мати поважні наслідки, як цю справу розкриє МГБ.

Вміжчасі ПЕТРО і БОРИС товаришували з МИРОНОМ та РОМАНОМ, щоб пізнати їх ближче, чи можуть вони стати нашими членами. В результаті ближчої їх студії виявилось, що вони типи нестійкі й тому ми рішили їх залишити (МИРОН дуже часто любив говорити неправду, а РОМАН часто пив горілку й за неї можна було в нього все купити).

Випробовуючи стійкість людей, ми, наприклад, застосували такий прийом: кандидатів члени пропонували не курити й не пити,

вказуючи, що це шкодить організмові, що це наліг і т.п. Якщо він не переставав курити й пити, а це мотивував тим, що йому тяжко від цього відзвичаїтись, то це свідчило про його нестійкість. Між собою ми вели агітацію проти пиття алкоголю та курення, хоч деякі члени курили, але налогово.

В часі літніх ферій 1947 р. всі ми працювали над собою, щоб підвищити рівень свого ідейно-політичного знання. Вивчали історію та географію України, а дехто історію дипломатії. Всі ми були по селах і жодної роботи нашого гуртка не проводилось.

При кінці м. серпня 1947 р. я виїхав з села до ХАРКОВА. На початку місяця вересня стрінувсь там з ПЕТРОМ і ми оба вирішили скликати сходу членів. На сходу покликали БОРИСА, АНДРІЯ і ДМИТРА. СТЕПАНА не кликали тому, що хотіли вирішити його справу. На цих сходах обговорювали такі питання:

1. Як організувати в майбутньому нові звена;
2. Поведінка СТЕПАНА;
3. Розподіл привезеної літератури.

На початку сходин АНДРІЙ мав доповідь про популярну політику большевиків на Україні. Цю доповідь робив він на основі матеріалу, що дав йому ПЕТРО, як приїхав з села. В доповіді він наводив цифри і факти русифікаційної політики большевиків на Україні. По його доповіді була дискусія і деякі доповняли відомими нам усім фактам про русифікаційну політику большевиків.

По дискусії ми приступили до обговорення першого питання і вирішили: нових членів можна приймати лише тоді, коли за нього може загарантувати принайменше двох членів керівного звена, або інших двох членів, що мають за собою хоча рік роботи в нашій організації; новоствореними звенами повинні кермувати члени керівного звена, кожний з нас одним звеном; нових членів повинні знати лише ті, що гарантують за них і зеновий, а зеновим повинен бути, звичайно, один з тих, що гарантували за члена, бо нема потреби розконспіровувати всіх перед всіми; звена творити малі, найбільше чотирьох чоловік в одному звені, враз зі зеновим. Проти цього рішення виступив ДМИТРО і заявив, що всіх новопринятих членів він повинен знати. Ми пояснювали йому, що це робиться задля конспірації, а тоді він відповів нам: "Хіба що, ви мені не вірите? Він мене не мусить знати, але я кожного з них повинен". Проти його пропозиції ми всі виступили й вона провалилась. Він, особисто, був тим ображений і висловився, що його пропозиції не прийняли спеціально тому, що вона виходила від нього. Це був початок дальших його вагань і несерйозного ставлення до роботи нашого гуртка.

По обговоренні поведінки СТЕПАНА ми вирішили, щоб вповні ізолювати його від роботи й витворити таку ситуацію, яка викликала б в нього думку, що ми закинули все.

ПЕТРО привіз з собою літературу з села, яку одержав від місцевих підпільників, між цією літературою була брошура “Каганович знова на Україні”, листівка про збирання обвинувальних матеріялів. Крім того були також різні заклики до селян та молоді. Цю літературу ми вирішили розподілити між собою і на слідуючих сходинах зробити доповідь на тему “Каганович знова на Україні” і про збирання обвинувальних матеріялів. Хто яку забрав літературу, не пригадує собі.

Так обговоривши ці питання, збори ми закінчили.

По тих сходинах на зустрічах з ПЕТРОМ, БОРИСОМ та мною ДМИТРО висловлювався, що нам непотрібно зв'язку з жодною організацією в терені чи в ХАРКОВІ. Вважав також, що в нашій організації непотрібно якогось зверхника, а всі члени повинні бути рівні. Крім того ДМИТРО не прийшов на кілька зустрічей, а відтак, як ми виносили йому догану, він не хотів признати своєї вини, а все доказував, що його поведінка правильна.

Вміжчасі (вересень 1947 р.) ДМИТРО оповідав своєму товаришеві ВЛОДКОВІ, що ДАНИЛО хотів втягнути його в члени своєї групи, але він відповів йому: “Нащо має мені хтось приказувати, як я сам можу комусь приказувати”. ДМИТРО про те ніколи нікому з нас не згадував, якщо б згадав, то ми були б навіть не втягали [його] в члени нашої організації, бо такий вислід свідчив про його зарозумілість. ВЛОДКО оповідав мені про те на одній зі стріч, але він не був ще тоді нашим членом.

В тому часі на стрічах з ПЕТРОМ та БОРИСОМ часто говорили ми про те, що нам потрібні сконтактуватися з повстанцями в терені, щоб одержувати від них інструкції та завдання і робити роботу пляново, а не тупцювати на місці, як до того часу фактично було в нас. Говорили також про те, що добре було б сконтактуватись десь в ХАРКОВІ, бо це дало б змогу ще краще вести роботу. Ми орієнтувались, що в ХАРКОВІ діє якась підпільна організація, яка пов'язана з ОУН в терені, але не знали жодних людей, які працювали в такій організації. Про те, що підпільна організація діє в ХАРКОВІ, ми мали змогу переконатися на групі ДАНИЛА.

В справі зв'язку я старався вести розмови з ВЛОДКОМ, якого знав зі школи й одержав від нього один раз підпільну літературу. Я не питав його прямо про зв'язок, бо він міг подумати, що це якийсь підступ, або провокація, а питав чи немає він часом якої-небудь літератури від підпільників. По цьому міг я зорієнтуватись, чи має він

контакт з підпільниками чи ні. Він говорив, що зараз не може дістати жодної літератури, бо ця особа, що раз дала йому літературу, вже не хоче дати. ВЛОДКО часто приходив до мене на квартиру, приносив з собою статті Донцова і ми їх спільно читали. Вміжчасі він познайомив мене з своїм товаришем МИКОЛОЮ, даючи zarazом до зрозуміння, що МИКОЛА є членом якоїсь підпільної організації. Одного разу оповідав мені, що МИКОЛА дав йому цю листівку, яку він дав попередньо мені. Дещо пізніше ВЛОДКО просив мене, щоб я допоміг йому писати листівку до української молоді і пояснив (я питав його нащо потрібна йому ця листівка), що цю листівку хоче дати хлопцям, “щоб не спали”. Цю листівку я допоміг йому писати, але чи він використав її, не знаю. Змісту цієї листівки зараз собі не пригадую, а можу сказати загально, що була протибольшевицького характеру. Зате ВЛОДКО ніколи не говорив мені про те, що він належить до якоїсь підпільної організації, хоч я ставив йому навіть прямі питання. Давав мені до зрозуміння, що він нічого спільного з якоюсь підпільною організацією не має, листівку писав з власної ініціативи, а знає лише МИКОЛУ, який повинен працювати в якійсь підпільній організації. Про нашу організацію я також йому не згадував.

На зустрічах з ПЕТРОМ, БОРИСОМ та ДМИТРОМ, що були в другій половині м. вересня, я висував пропозицію, щоб ВЛОДКА втягнути в члени нашої організації. Проти цієї пропозиції виступав спеціально ДМИТРО, в якого до ВЛОДКА була особиста антипатія. ДМИТРО говорив, що ВЛОДКО є несерйозний і неідейний, а також може бути членом другої організації і ми через нього діставали б якісь директиви. Йому вдалося частинно вплинути на ПЕТРА та БОРИСА і вони також не піддержували моєї пропозиції. Спільно ми вирішили, щоб ВЛОДКА наразі залишити на боці і з ним тісніше зв'язуватись. Я був цієї думки, що це неправильний наш крок, бо ВЛОДКО міг вказати нам який-небудь зв'язок з підпіллям, але проти всіх не міг виступити. Про те, що ВЛОДКО зв'язаний з якоюсь підпільною організацією, я говорив з ПЕТРОМ, БОРИСОМ та ДМИТРОМ. Їм згадував також про те, що МИКОЛА є членом якоїсь підпільної організації.

На початку м. жовтня 1947 р. знова відбулись сходина членів нашого гуртка, але на них я не був присутній, бо їздив додому. Сходина ці відбувались на квартирі АНДРІЯ. На них були присутні: ПЕТРО, БОРИС, АНДРІЙ та ДМИТРО. Ці сходина скликав ПЕТРО.

На початку сходин ПЕТРО мав доповідь (яка тема, не пам'ятаю), а відтак обговорювали два питання:

1. Приняття нових членів;

2. Керівництво ядром.

Кожний з присутніх визвітовувався, яку роботу провів по наборі нових членів. ПЕТРО звітував про свою роботу над двома своїми товаришами ОРЕСТОМ та МОДЕСТОМ; БОРИС звітував про свою роботу над МАКСИМОМ, який вдалшому виявився нестійким (іде туди, куди легше); АНДРІЙ звітував про роботу з своїм товаришем (прізвища не знаю), який в подальшому виказався боягузом, і АНДРІЙ припинив вести роботу з ним. ДМИТРО в цьому напрямі не проводив жодної роботи. Всіх кандидатів вирішили далі студювати й підготувати.

Друге питання порушив ДМИТРО і доказував, що в ядрі непотрібно керівника, а роботою повинно керувати ціле ядро, члени якого повинні бути по правах всі рівні. Між іншим висловився: “Нам непотрібно, щоб хтось в[и]носив нам догани і ми самі знаємо, чи робимо правильно чи неправильно”. З його думкою одначе ніхто не погодився і залишилось так, як і було.

По тих сходинах, на зустрічах з ПЕТРОМ та БОРИСОМ ми обговорювали поведінку ДМИТРА і дійшли до висновку, що він карієрист та анархіст і треба, щоб він змінив свою поведінку, бо в протилежному разі не може бути членом нашого керівного ядра.

В тому часі ПЕТРО познайомив мене з своїми товаришами ОРЕСТОМ та МОДЕСТОМ, щоб я, пізнавши їх, висловив свою думку про них. На зустрічах, які я мав з ними враз з ПЕТРОМ дійшов до висновку, що ОРЕСТ – позитивний тип, а МОДЕСТ ще надто дитинячий.

На наступних зборах, що відбулися на початку місяця листопада 1947 р. на квартирі АНДРІЯ, були присутні: ПЕТРО, БОРИС, АНДРІЙ і я. ДМИТРО на ці збори повинен був прийти, але чомусь не прийшов. На цих зборах він мав зробити доповідь з матеріялу “Каганович знову на Україні”. Збори ці пройшли за програмою:

1. Обговорення поведінки ДМИТРА;
2. Доповідь про міжнародне положення.

Відносно ДМИТРА ми вирішили:

- а) винести йому сувору догану за те, що не прийшов на сходинах;
- б) вивести його з членів керівного звена, якщо в основному не змінить своєї поведінки, а на його місце поставити БОРИСА;
- в) якщо далі буде придержуватись своїх поглядів – ізолювати його від роботи.

Доповідь про міжнародне положення робив я. В доповіді порушував події, що відбувались в той час у міжнародньому житті і на Україні. Про міжнародне життя говорив на основі сов. преси й деяких вісток з радія. Про становище на Україні говорив на основі обсервації; згадував про вивіз, що ним большевики хотіли посіяти паніку між

народом, щоб він відірвався від рев. руху, а тим самим рев. рух ослабити і на міжнародній арені вести пропаганду, що жодної боротьби проти большевицького режиму український народ не веде, а ворожу народів роботу ведуть поодинокі особи – німецькі агенти.

Кілька днів по тих зборах я запізнав ПЕТРА з своїм односельчанином ПОТУЛЬНИМ ОСИПОМ, щоб ПЕТРО запізнався з ним і висловив свою думку про нього. ОСИПА добре знав я ще скоріше й хотів його втягнути в члени нашого гуртка. ОСИП ще за німецької дійсності був членом Юнацтва ОУН.

При кінці м. вересня 1947 р. оба ми вертали поїздом додому. Я почав з ним розмову на політичні теми й теми визвольної боротьби українського народу. Розмову вів так, що він висловив свій погляд на рев. рух взагалі, а зокрема на підпільну роботу в школі в ХАРКОВІ. Оповідав йому з тою ціллю про групу ДАНИЛА, щоб викликати в нього запал, мовляв, такі молоді хлопці вели підпільну протибольшевицьку роботу і по-геройськи поводитись на суді, а ми нічого не робимо. Про групу ДАНИЛА оповідав йому так, як зізнав тут на початку (можуть бути якісь розбіжності, але не суттєві). Він висловлювався позитивно про рев. боротьбу, а відносно підпільної роботи в ХАРКОВІ сказав, що добре було б створити підпільну організацію і вести пропаганду серед студентів, а навіть, можна видавати підпільну газету. На це я відповів йому: “Такі думки є дуже гарні, але вони надзвичайно трудні до здійснення”. По цій розмові я набрав переконання, що ОСИП може бути членом нашого гуртка, бо мав подібні нашим погляди.

Від того часу ми почали частіше з ним стрічатися. Наші розмови завжди обертались в крузі питань про визвольну боротьбу українського народу, про роль молоді в цій боротьбі, про право кожної нації на самостійність, про загарбницьку політику большевиків на Україні і т.п. В розмовах я ждав того моменту поки він не висуне думки, щоб ми заснували підпільний гурток, і, кінець кінцем, ми обоє висловили таку думку. Я сказав йому, що в мене є вже декілька товаришів-одномумців, яких можна б втягнути до такого підпільного гуртка, і зазначив, що запізнаю його з одним своїм товаришем-одномумцем. Обговорили ми також питання про наших товаришів-односельчан, але ОСИП негативно висловився про них. В основному з його думкою я погоджувався.

На одній зі стріч я запізнав з ним ПЕТРА і по кількох стрічах ПЕТРО дійшов до висновку, що ОСИПА можна втягнути в члени нашого гуртка. Йому ми виложили основні принципи ідеології і тактики нашого гуртка (обов'язує нас ідеологія ОУН, за кожного, що вступає до нашої орга-

нізації, повинен хтось загарантувати, кожний повинен вести роботу з своїми товаришами, щоб втягнути їх в члени нашої організації, бути дисциплінованим і платити вкладку). Ми з ПЕТРОМ мали ще кілька зустрічей з ним і на одній з них сказали йому, що в нас вже є підпільний гурток і його непотрібно оформлювати, а тільки вступити до нього.

В м. листопаді я зайшов на квартиру ОСИПА і закликав його на квартиру ПЕТРА. Ми оба пішли туди й застали там самого ПЕТРА. Оба з ПЕТРОМ ми прийняли присягу від ОСИПА й від тоді він став членом нашого гуртка.

Вміжчасі кожний з нас мав зустрічі з ДМИТРОМ і виявилось, що він взагалі не думав змінити своїх поглядів та поведінки.

При кінці м. листопада 1947 р. ми з ПЕТРОМ рішили скликати збори. Повідомили всіх членів (крім ОСИПА) і вони прийшли (ПЕТРО, БОРИС, АНДРІЙ, ДМИТРО і я). Вони були в мене на квартирі й була вичерпана така програма:

1. Обговорення нашої дотеперішньої діяльності й тактики;
2. Обговорення поведінки ДМИТРА;
3. Доповідь ПЕТРА в справі збирання обвинувальних матеріалів.

Перше питання порушив ПЕТРО й замітив, що до цього часу ми робили багато зустрічей та зборів, які легко могли впасти в очі органам МГБ; що деякі зустрічі та збори можна було оминати; що зустрічі були нераз на вулиці або в парку і це могло впасти в очі працівникам МГБ; що зустрічі треба проводити десь в закритому місці, щоб ніхто не міг завважити й старатися проводити їх якнайменше; загальні збори скликати не частіше, як раз на місяць, а всі дрібніші справи полагоджувати на зустрічах поодинці; що члени літературу повинні читати самі, а не переробляти на сходинах; що звітування треба робити на поодиноких зустрічах, а не на зборах, щоб це не забирало багато часу. Пропозиції і завваги ПЕТРА були ще раз детально обговорювані й прийнято такі рішення:

- а) поки що уникати скликування загальних зборів,
- б) рідше робити особисті зустрічі,
- в) обережніше проводити набір нових членів, щоб не мати таких пригод, як зі СТЕПАНОМ.

Друге питання – про поведінку ДМИТРА – порушив я і перед усіма зробив загальні підсумки його неправильних поступків. Вказав на те, що він не підпорядковується організаційній дисципліні, доказом чого є легковаження деяких зустрічей і неприбуття на сходини; що він не виконує завдань [члена нашої] організації, бо не проводить роботи по наборі нових членів; що проявляє шкідливі погляди на керівництво ядром і в питанні зв'язку; що він є кар'єрист і хоче приказувати, а не

вміє служити; що хоче признання йому якихось особливих здібностей і заслуг, яких не має. Підсумувавши це все, я виніс йому суворо догану і звернувся до нього з словами: “Ми вимагаємо від вас цілковитого змінення своєї поведінки та викорінення у вас шкідливих поглядів”. Тоді виступив ДМИТРО, оправдуючи себе, що на останні збори не прийшов тому, що не мав часу, а деякі зустрічі пропустив також з тієї ж причини; що роботи по наборі нових членів не проводив тому, що не має таких товаришів, які могли б стати членами нашого гуртка; що з роботою по наборі нових членів не хоче спішитися, щоб не зробити помилки; що не робить жодних практичних помилок, а тільки ми всі перекручуємо його думки. В результаті цієї дискусії всі викрутки ДМИТРА були визнані необгрунтованими, а догана і вимоги, поставлені мною, залишилися в силі.

ПЕТРО виступав з доповіддю в справі збирання обвинувальних матеріялів. Доповідь цю робив на підставі листівки, яку привіз від підпільників в своєму селі. ДМИТРО також хотів виступати з доповіддю, яку мав зробити на попередніх сходинах, але ПЕТРО сказав: “Сьогодні з доповіддю виступаю я, а ви запізналися [на] цілих три тижні”. На це ДМИТРО нічого не сказав і ПЕТРО зробив доповідь. На цьому в основному сходини були закінчені.

В період по зборах я зайшов на квартиру АНДРІЯ. Він оповідав мені, що його покликали на міліцію і придержали одну ніч. Допитували його про товаришів і питали про його біографію. Він подав кількох знаних йому студентів і розказав свою біографію, закриваючи це, що належить до підпільного гуртка. Спеціально питали його про ПЕТРА (його поведінку, біографію). Про ПЕТРА він нічого не сказав, що могло б компроментувати його (ПЕТРА). Точніше про своє арештування та допит мені не оповідав і я його не розпитував.

Кілька днів пізніше по придержанні АНДРІЯ, на квартиру ПЕТРА зайшов участковий міліції (прізвища не знаю) ще з якимсь осібняком. ПЕТРА застали вони в кімнаті й вели з ним розмову на загальні теми, а цей осібняк пильно обсервував його. В ПЕТРА на квартирі вони були коротко (около півгодини) і відійшли.

ПЕТРО оповів мені про цей випадок і висловився, що це напевно робота органів МГБ. Підозрівав, що органи МГБ можуть підозрівати його внаслідок зв'язку з ДАНИЛОМ, або товаришування з ЄВГЕНОМ або роботи з РОМАНОМ та МИРОНОМ. Йому я оповів про те, що оповідав мені АНДРІЙ. Відносно цього він не давав жодних своїх спостережень.

В м. грудні 1947 р. пройшла грошева реформа і всі наші гроші з вкладок пропали, а з тим розвіялась наша надія про куплення

машинки до писання. ДМИТРО тимсамим позбувся своєї функції – касієра, бо не було вже чим завідувати. Вже від того часу з ДМИТРОМ перестали ми говорити про важніші справи нашого гуртка, за винятком деяких загальних.

В половині м. грудня 1947 р. ПЕТРО познайомив БОРИСА з ОРЕСТОМ та МОДЕСТОМ, щоб цей продовжував з ними підготовчу роботу, бо ПЕТРО думав від'їжджати з ХАРКОВА у зв'язку з тим, що могли підозрівати, а навіть арештувати.

В половині м. січня 1948 р. ПЕТРО стрівся зі мною та БОРИСОМ і ми втрійку обговорювали положення, що створилося у зв'язку з підозрінням ПЕТРА. Ми вирішили, щоб ПЕТРО наразі виїхав з ХАРКОВА, бо можуть його арештувати і це в першу чергу пошкодить йому й цілому нашому гурткові. На цій же зустрічі ми вирішили:

а) роботу нашого гуртка проводити в дуже вузькому масштабі;

б) зорієнтуватися чи це випадкове зацікавлення органів МГБ ПЕТРОМ та АНДРІЄМ, чи дещо вже помітили;

в) касієром назначити БОРИСА, а ДМИТРА поволі ізолювати від роботи і створити таке вражіння, що ми настрашилися цього, що органи МГБ зацікавились ПЕТРОМ, і нічого не робимо.

Кілька днів після цієї зустрічі ПЕТРО від'їхав у своє родинне село. При від'їзді зазначив, що зв'язок з нами буде держати листами, які буде передавати своїм стриєм.

ДМИТРОВІ ніхто не говорив про наше останнє рішення, але він далі не робив жодної роботи. В другій половині місяця січня я стрічався з ним і питав, що він думає зараз робити. Він мені відповів: "Я зараз нічого не буду робити, бо не хочу повторити помилки ПЕТРА". Від тоді ми перестали з ним говорити на теми нашої роботи й він перестав бути членом нашого гуртка.

Вміжчасі він декілька разів заходив на квартиру АНДРІЯ і, щоб, як вищий чином (так він думав про себе), поговорити з ним дещо. АНДРІЙ вже знав про нашу поставу до ДМИТРА і вів себе так, як би між нами вже зовсім нічого не було, говорячи, що не хоче наражати себе задля дурниць. По такій поведінці АНДРІЯ в ДМИТРА повинна була зродитись думка, що нас тільки двох (БОРИС і я) і вже нічого не робимо. ПЕТРО від'їхав, а АНДРІЙ боягуз (так про нього висловлювався ДМИТРО) і немає кому робити роботи.

Фактично, робота нашого гуртка в тому часі була майже задержана.

(Зараз він, може, додумується, що ми щось робимо, але він напевно радий, що так сталося і його вже не тягнуть до роботи. Оскільки нам відомо, він зараз нікому нічого не говорить про нашу роботу).

При кінці м. листопада 1947 р. ми з ОСИПОМ говорили про хлопців в мойому селі. ОСИП висунув пропозицію, що добре було б деяку літературу завозити до села й давати читати її хлопцям, а навіть робити з ними сходини й на них цю літературу переробляти. Його пропозицію я піддержав і сказав, що якщо він має можливість, то нехай зробить сходини з кількома найкращими хлопцями в селі і дасть їм літературу, а, час від часу, можна буде проробляти з ними літературу на сходинах.

В м. грудні 1947 р. ОСИП їздив до села і зробив там сходини з сільськими хлопцями. З ними він вже сконтактувався через бувшого зенового Юнацтва ОУН, якого добре знав. Хлопці погодились приходити на сходини, щоб на них прочитати щось з підпільної літератури. На сходинах було присутніх 5-ть хлопців (ОСИП подав їхні прізвища). Він прочитав їм листівку – вказівки для молоді, яка зробила на них велике враження. В дискусії, яка розв'язалася наприкінці сходин, вони критикували свою дотеперішню поведінку й просили ОСИПА, щоб сходини робити частіше. В Різдвяні Свята 1948 р. ми з ОСИПОМ їздили до села. В селі знова скликали хлопців на сходини. Сходини ці відбулись в хаті одного, що був присутній на сходинах. На них я робив доповідь про міжнародне положення; подав огляд сов. преси, вказував на неминучість війни між ССРСР та західними державами, про створення еміграційного уряду і т.п. Було присутніх трьох хлопців. По святах ми з ОСИПОМ повернули до ХАРКОВА.

В нашому гуртку робота дальше була залишена. На зустрічах, що були в місяцях січні та лютому 1948 р., з БОРИСОМ та АНДРІЄМ ми дискутували над тим, чи органи МГБ знають щонебудь про нас. Думки були різні, але зробити остаточного висновку ми не могли.

В м. лютому 1948 р. (точної дати не пам'ятаю) я зайшов на квартиру БОРИСА. На цій квартирі попередньо мешкав ПЕТРО. БОРИСА не застав і вийшов з будинку. Під будинком я завважив якусь незнану мені особу (опису не можу подати), що стояла. Не звертаючи на неї уваги, я пішов дальше і на сусідній вулиці зайшов на квартиру ДМИТРА. Не заставши і його, вийшов на вулицю і знова завважив цього самого чоловіка. В мене зродилась думка, що це агент МГБ, який слідить за мною, але від того часу дотепер цієї особи я не бачив.

Вміжчасі ОСИП робив сходини з хлопцями в селі, але скільки разів і що на них говорилось, не знаю.

При кінці м. лютого 1948 р. ПЕТРО написав листа до БОРИСА, якого передав через стрія. В листі зазначував, що на початку м. березня приїде до ХАРКОВА і визначив БОРИСОВІ стрічу. Про що писав у листі, не знаю, бо не розпитував БОРИСА.

На початку м. березня 1948 р. до мене на квартиру зайшов БОРИС і сказав, що приїхав ПЕТРО і хоче зі мною стрінутися. Я пішов на стрічу до ПЕТРА, яка була визначена в парку, і там застав його. На цій зустрічі обговорили ми такі питання:

1. Посилення роботи в нашому гуртку;
2. Підсумки й оцінка дотеперішньої роботи нашого гуртка;
3. Закуп машинки до писання.

При обговоренні першого питання я робив висновок, що МГБ нічого не знає про нашу діяльність, бо тепер повинно було діяти. Висував думку, що роботу по наборі нових членів можна продовжувати, а тимсамим рушити всією роботою. ПЕТРО з моєю думкою погоджувався, але зазначив, що треба поводитись надзвичайно обережно, бо найменший неконспіративний крок котрогось з наших членів може викликати підозріння МГБ і провалити роботу.

Підсумки дотеперішньої нашої роботи робили ми обидва, а були вони дуже мізерні. Залишилось нас лише чотирьох членів. В керівному звені було нас лише двох (БОРИС і я), а ПЕТРО не брав жодної участі в роботі. Причини застою лежали головно в браку практичного досвіду підпільної роботи в будь-кого з нас. Нашу роботу ми спільно визнали незадовільною, але я запевняв ПЕТРА, що піднесу її на вищий рівень.

Третє питання порушував ПЕТРО і зазначив, що поки не буде машинки до писання, до того часу не можна буде взагалі повести якоїсь серйознішої роботи, бо не буде літератури. Дальше радив, що треба складати гроші й машинку купити. На машинці перебивати літературу, яка є, а крім того писати реферати на поодинокі теми і їх перебивати. З думкою ПЕТРА я вповні погоджувався. ПЕТРОВІ я згадував про те, що ОСИП розпочав серед молоді в родинному селі, скликав хлопців на сходи й переробляв з ними літературу; що ці хлопці є ідейні і за німецької дійсности були членами Юнацтва ОУН. ПЕТРО висловився позитивно про той факт, але точніших даних про тих хлопців не розпитував. При відході він звернув мені увагу, щоб я не забув тих справ, які ми обговорювали, а він постарається дістати від підпільників у своїй селі літератури, яку передасть до нас через стрія.

В тому часі у нас було вже трохи літератури. Її привіз ПЕТРО з села. Там він мав нагоду стрічатися з повстанцями й вони, якщо мали якусь літературу, да[ва]ли йому. Була вже в нас така література: “Популяційна політика більшовиків на Україні” – брошура, “Каганович знову на Україні” – брошура, “Історія визвольної боротьби українського народу на СУЗ від 1920 – 1939 р.” – брошура, “Українська культура під більшовиками” – брошура, вказівки для молоді – листівка, листівка про збирання обвинувальних матеріалів, “Український народ” –

листівка, інструкція для шкільної молоді – листівка, видана відділом пропаганди УГВР та декілька закликів до селян, робітників та інтелігенції.

Від початку м. березня 1948 р. ми почали посилювати роботу в нашому гуртку. Про наші рішення з ПЕТРОМ я оповів БОРИСОВІ і він з тим погоджувався. В тому часі він запізнав мене з своїм товаришем ГРИГОРІЄМ (прізвище забув), якого хотів втягнути в члени нашого гуртка. Втрійку ми мали кілька зустрічей, на яких я вивчав ГРИГОРІЯ і вів з ним розмови про сучасну боротьбу українського народу, про потребу такої боротьби, про потребу виховання молоді в національному дусі, про відповідальність кожної свідомої одиниці за те, чи вона бере участь у визвольній боротьбі свого народу чи ні і т.п. Він виказався ідейним та характерним юнаком. На одній із зустрічей БОРИС повідомив його, що в нас є підпільна організація і запропонував йому вступити до неї. Він погодився. Тоді БОРИС розказав про те мені й ми оба пішли на стрічу до ГРИГОРІЯ (половина березня).

На цій стрічі я говорив йому про відповідальність, яку він бере на себе, вступаючи в члени підпільної організації, про небезпеку, на яку він наражає себе, про обов'язки члена нашої організації і т.п. ГРИГОРІЙ вислухавши це все, заявив, що він свідомо хоче прийняти на себе ці обов'язки й перед тим не злякають його жодні труднощі, що будуть стояти на цьому шляху. Ми з БОРИСОМ вирішили прийняти його в члени нашої організації. На початку м. квітня 1948 р. БОРИС привів ГРИГОРІЯ до мене на квартиру, де він зложив присягу і від тоді став членом нашого гуртка.

На початку м. березня 1948 р. ми оба з ОСИПОМ їздили додому за харчами. При цій нагоді скликали в селі хлопців на сходини. На сходинах було присутніх 5-ть хлопців. ОСИП читав якусь літературу (яку, не пам'ятаю), а я мав доповідь про міжнародне положення, – підготовка США до війни з большевиками (точнішого змісту доповіді не пригадую собі).

Від половини м. березня 1948 р. ОСИП почав вести підготовчу роботу з своїм товаришем СЛАВКОМ, якого хотів втягнути в члени нашого підпільного гуртка. Про свою роботу він звітував мені, а я повчав його, щоб роботу вів дуже обережно й добре пізнав СЛАВКА – його погляди та характер.

При кінці м. березня 1948 р. ПЕТРО написав листа до мене, якого передав стриєм. В листі ще раз згадував про konieczність куплення машинки і радив, щоб кожний дав означену кількість грошей, а “хто не дасть грошей, того нам непотрібно”. На цей лист я дав йому відповідь, що машинку постараюсь купити, але не можна ставити питання так, “або давай гроші, або геть від нас”, тому, що може бути якийсь член,

який не зможе дати означеної суми грошей і не можна його нагнати. Дальше писав, щоб він постарався в терені дістати якісь вказівки від підпільників, які вказали б напрям, як треба вести роботу, щоб мати дійсне керівництво, при якому можна б виховуватись. Лист-відповідь передав через стрія. Тиждень пізніше ПЕТРО знова написав до мене листа, якого передав тією самою особою. В ньому він докоряв мені, що я змінив свої погляди й обороняю злу сторону. Зло це добачував в тому, що я писав, як хто не може дати грошей, то не значить, що він не хоче дати. Згадував також, що мій лист він давав читати підпільникам і вони сказали йому: “Якщо ви хоч[е]те вказівок, то впершу чергу мусите собі на них заслужити. На фразу, що ви хочете керівництва, яке б вас виховувало, відповімо, що зараз немає шкіл, де б навчали революціонерів”. Прочитавши таку відповідь підпільників, я був тим вражений, але поставив це у вину ПЕТРА, який напевно не висвітлив їм тоді справи як слід. Тим самим разом ПЕТРО написав також листи до БОРИСА та ОСИПА. В цих листах пропонував скликати збори всіх членів і переобрати керівника. Вказував на те, що я змінив свої погляди (мав на увазі вкладку на машинку) і висловився, що керівника треба переобрати тому, щоб краще повів роботу. В листі до БОРИСА писав, що причиною цього, що він опустив ХАРКІВ і мусів виїхати було те, що я доручив йому вести роботу з МИРОНОМ та РОМАНОМ. Фактично такої роботи я йому не доручував, а тільки він сам сказав мені, що має двох товаришів, над якими буде працювати, щоб втягнути їх в члени нашого гуртка, і я дав на те свою згоду. Про листи до БОРИСА та ОСИПА довідався я від них самих. Зборів ніхто не скликавав і керівництво не переобирали. На зустрічах, що були в тому часі, БОРИС говорив мені, щоб таких листів, які могли б викликати незадоволення ПЕТРА, не писати тому, що він, зрозумівши інакше деякі вислови, може доходити до неправильних висновків. На цьому, щоб не ображувати ПЕТРА, нам залежало, бо він був самотнім [д]жерелом, звідки ми діставали деяку літературу, без якої не було б в нас жодної роботи.

Вміжчасі я стрічався також з ОСИПОМ та АНДРІЄМ. ОСИП вказував, що наша робота є зовсім незадовільна, але конкретного плану, як вийти з того положення, не давав. АНДРІЙ висловлював думку, що зараз напевно за ним слідять. Це було можливим і у зв'язку з тим я не давав йому жодних завдань, щоб його не скомпроментувати перед МГБ, в парі з тим, не провалити нашої роботи.

В м. травні 1948 р. я дальше почав частіше стрічатися з ВЛОДКОМ, щоб краще вивчити його, а відтак втягнути в члени нашого гуртка. Мені не приходилось переконувати його в потребі нам моло-

дим включитись у визвольну боротьбу українського народу, бо він ще перед тим висловлював такі думки. На одній зі стріч я запропонував йому вступити в члени підпільної організації. Він, добре знаючи мене, погодився з тією пропозицією.

При кінці м. травня 1948 р. на зустрічі з БОРИСОМ ми обговорили справу ВЛОДКА і рішили прийняти від нього присягу. Присягу ВЛОДКА приймав я при кінці місяця травня і від тоді він став членом нашого підпільного гуртка.

Одного разу, ще до вступу в члени нашого гуртка, ВЛОДКО оповідав мені про свого бувшого товариша МИКОЛУ і його товаришів, які були членами якоїсь підпільної організації в ХАРКОВІ. Група ця начислювала 9-ть чоловік і вела підпільну протибольшевицьку роботу. Всі вони творили одно звено й разом робили сходи. В члени цієї групи прийняли вони одного східняка, не провіривши його достатньо, і він всипав їх перед органами МГБ. Одного разу вони зробили сходи в пивниці, де мали сховану зброю, і там їх більшовики накрили. На тих сходинах не було лише МИКОЛИ, що в той час був хворий та лежав в шпиталі. Цей східняк, правдоподібно, був разом з іншими на сходинах, але залишився на волі. МИКОЛУ забрали з шпиталю до тюремної лікарні й там він помер. Всіх заарештованих засудили. Ця група не мала жодної назви. Оповідав також, що МИКОЛА пропонував йому вступити в члени їхньої групи, але він (ВЛОДКО), знаючи про приналежність до неї східняка, не виявив жодної охоти до цього. Так і залишилось. ВЛОДКА знав тільки МИКОЛА і навіть один раз давав йому доручення писати листівку до молоді. Ніхто зі співробітників МИКОЛИ про те не орієнтувався, бо МИКОЛА, як керівник цієї групи, нікому про це не звітував. ВЛОДКОВІ він дещо розказував про членів і про роботу. Точніше про роботу цієї групи ВЛОДКО не оповідав мені і я його не розпитував, бо це була справа минула.

При кінці м. травня 1948 р. ПЕТРО приїжджав до ХАРКОВА. Він зайшов на квартиру БОРИСА і туди я ходив до нього на стрічу. На цій стрічі ми обговорювали питання:

1. Зв'язок з повстанцями в терені;
2. Наша дальша робота та завдання.

Щодо зв'язку ПЕТРО оповідав, що стрічався з підпільниками у своєму селі та оповідав їм про існування нашої підпільної організації. Говорив їм, що ми хочемо держати з ними постійний контакт, щоб від них одержувати вказівки, завдання та літературу. Повстанці відповіли йому, що з самих слів не можуть зробити жодних висновків, а мусять знати якісь факти нашої роботи і щойно тоді можуть зв'язатися. Притому зазначували, що деякі вказівки й підходячу літературу, якщо

таку будуть мати, передадуть. ПЕТРОВІ сказали, щоб дав нам завдання виповняти довідки про зрадників і передали ним до нас формуляр даної довідки. В цьому формулярі повинні бути такі дані про зрадника: ім'я та прізвище, місце і дата народження, місце замешкання, партійність, рід зради, де, коли і який поповнив злочин, яких мав товаришів, по можності знимка і знимка товаришів. Радили також, щоб купити машинку та перебивати на ній літературу й вести пропаганду серед студентської молоді. Крім того, повстанці передали для нас протиколгоспні листівки. Листівок тих було більше і кожна іншого змісту, всіх по одному примірникові. Я вказував ПЕТРОВІ на нестачу літератури й потребу зреорганізування керівного звена – члени, які не будуть входити в керівне звено, повинні стати керівниками нових звен. ПЕТРО з тією пропозицією погоджувався.

Вдальшому згадували ми про суперечки, що в останньому часі були між нами. ПЕТРО висловився, що причиною всіх суперечок було те, що я не зрозумів добре його першого листа, а в своєму листі-відповіді писав багато такого, чого не повинен був писати. Заразом зазначив, що ці суперечки неважні й на них не треба звертати уваги.

Поговорили ми також про відповідь повстанців, про яку ПЕТРО писав мені у листі, і ПЕТРО пояснював, що підпільники висловились так не в тому розумінні, що вони не повинні виховувати молодого покоління, а в тому, що молодь в першу чергу повинна сама прямувати до боротьби і тим самим хотіли підкреслити ініціативу самої молоді.

ПЕТРОВІ оповідав я також про прийняття нових членів ГРИГОРІЯ та ВЛОДКА. Він, розпитавши про їх характеристику та поведінку, висловився позитивно про це.

Протиколгоспні листівки, які привіз ПЕТРО, я роздав членам.

Перед святами Великодня ми з ОСИПОМ їздили до села. В селі робили сходини з хлопцями в першому дні свят. На сходинах було присутніх сім хлопців (крім нас двох). Були вони в хаті одного з присутніх. На них виступав я з доповіддю "Про завдання молоді в сучасний момент". Вказував на те, що український народ зараз веде важку боротьбу й багато його найкращих синів гине в цій боротьбі. Тому нам свідомим, що живуть легально, не можна бути байдужими до цієї боротьби; що ми повинні виховувати себе ідейно та політично, щоб могли поповнити ряди українських повстанців; що тепер потрібно організуватися та виховувати й набувати навиків цієї боротьби; що треба допомагати підпільникам у всьому та йти за їхніми вказівками. Впливати на загал молоді, щоб зберегти її від морального, а, в парі з тим, й ідейного розкладу. Вказував також, що [на] міжнародній арені ведеться посиленна підготовка до війни й тому нам ще більше треба

бути готовими, а не надіятись на ласку американців, бо будемо мати лише те, що здобудемо власними руками, і будуть числитися з нами, як буде в нас реальна сила. По моїй доповіді ОСИП читав ще якийсь матеріал (який, не пам'ятаю).

Дня 23.5.1948 р. я знова був в селі та скликав хлопців на сходини. Звенового на цих сходинах не було, бо був хворий. Сходини ці були присвячені 10-им роковинам героїчної смерти полк. Євгена Коновальця. Я робив доповідь про його життя, діяльність та заслуги для українського народу. Говорив на основі брошури, яку читав ще за німецької дійсності, але зміст її пам'ятаю до сьогодні. Вкінці сходин, для вшанування пам'яти полк. Євгена Коновальця, я заряджував двохвилинну мовчанку.

При кінці м. травня 1948 р. я стрічався кілька разів з ОЛЕКСОЮ (походить з с. ВЕРТЕП, ХРИСТИНІВСЬКОГО р-ну, Тернопільської області). Його знав я ще з 1944 р., як був в підпіллі. Один раз він квартирував в мене вдома разом з іншими повстанцями. До того часу з ним часто я стрічався, але ми вели розмови на пусті теми. На останніх стрічах ми почали говорити на політичні теми. Першу розмову почали з нашого знайомства і перебування його в підпіллі. Він говорив, що тепер не змінив своїх поглядів, а на легальному положенні опинився силою обставин, бо зловили його большевики (чи був він тоді зі зброєю, не знаю), але перед тим носив зброю). Оповідав, що сидів у тюрмі й рідня, при допомозі підпільників викупила його з тюрми, правдоподібно за 10 тисяч карбованців; що по його виході селяни, а особливо підпільники, ставилися до нього з недовір'ям і думали, що він зрадив, але згодом, перевіrivши, переконалися, що це неправда, і дальше довіряли йому.

В інших розмовах, що велись в тому часі між нами, він давав мені до розуміння, що зараз не стоїть осторонь визвольної боротьби. Натякував на те, що зараз виконує деякі доручення підпільників, і купував для них машинку до писання. Вміжчасі показував мені кілька букв написаних на машинці на якомусь кусні паперу й говорив, що це друк цієї машинки. Букв, що були написані на цій картці, не пригадую собі. Оповідав також, що має фотоапарат, який він купив з доручення повстанців, щоб робити для них деякі знимки з військових вправ студентів. Одного разу, як були в нас практичні заняття з гавбіцою (назва гарматки), він просив викладача, щоб цей дозволив йому робити знимки і він дозволив. Кілька днів після того ОЛЕКСА говорив мені, що ці знимки він передав в терен підпільникам.

Заввага: ОЛЕКСА купував для повстанців дві машинки. Обі були в зовсім доброму стані. Підпільники з ним не контактувались, бо мали дані про його агентурну роботу. Жодних знімок для підпільників він не передавав і ніхто йому такої роботи не доручував.

На одній зі стріч, що була на початку червня 1948 р., ОЛЕКСА запитував мене, чи не хотів би робити підпільної роботи, а радше допомагати йому у цій роботі. Йому я відповів, що [це] відповідає моїм переконанням, але зараз замало знаю його, щоб погодитися на це. Притому зазначував, що він був у тюрмі і його звільнили, а це є причиною мого недовір'я. Він оправдувався, що про нього я так не повинен думати, а можу розпитати підпільників у його терені про нього. Подав кілька псевд підпільників, з якими я міг би про нього говорити: одно з тих псевд – ЮРКО. В тій розмові він говорив мені, що розпитував про мене підпільників з мого терену і вони йому сказали, що на мене “можна надіятись”.

Кілька днів пізніше ми знова мали розмову. Наведу її:

– Один з моїх товаришів, – говорив ОЛЕКСА, – скликає підпільні сходи і сказав мені, що як маю якихось певних людей, то можу привести з собою на сходи. На тих сходинах будуть читати якусь підпільну літературу.

– Скільки осіб буде на тих сходинах?

– Точно не знаю, але думаю, що неменше 15-ти.

– Чи ви добре знаєте цю особу, яка скликає сходи?

– Цю особу знаю добре, ще з німецької дійсности.

– Коли й де будуть ці сходи?

– Сходи будуть в суботу в “ДІБРОВІ”.

– Чи ви можете загарантувати за всіх людей, які будуть на сходинах, що вони не є сексотами?

– За всіх, абсолютно, не можу гарантувати тому, що не знаю всіх.

– Такі сходи є заширокі й це не відповідає конспірації, а, по-друге, як хтось скликає людей на сходи, то тільки таких, яких він знає. Я маю мало довір'я до тих сходи і на них не піду.

Всі ці питання ставив йому тому, щоб довідатись більше про ці сходи і зорієнтуватись, з якою метою він про це говорив мені. Два або три дні по цій розмові він оповідав мені, що сходи, про які він мені згадував, не відбулись і він та його товариші на тих сходинах не були. Сходи не відбулись з тої причини, що й інші його товариші поставились до цього з недовір'ям. Той, що скликав сходи, був з усіх дуже незадоволений. Я завважив йому, щоб прочитати якусь літературу, непотрібно скликати сходи, а можна її передавати з рук

до рук. Рівнож просив його, що якщо він матиме якусь літературу, то нехай дасть мені її прочитати. Він пообіцяв, що постарається для мене якусь літературу.

В м. травні 1948 р. (точнішої дати не пригадую) я зайшов на квартиру АНДРІЯ. Він згадав мені, що знає про роботу одного агента МГБ, який дещо сказав йому про свою роботу. Тоді я почав докладніше розпитувати його про те й він оповідав мені.

В останньому часі до нього (АНДРІЯ) заходив часто ЮДИН (імені не знаю). ЮДИНА АНДРІЙ знав ще з німецької дійсности, бо оба разом ходили до гімназії в ХАРКОВІ. ЮДИНА я знав також ще з середньої школи, бо він перед арештуванням ДАНИЛА був учнем нашої кляси около тижня. В тому часі він запр[и]ятелював з ДАНИЛОМ і від тоді вони оба були в дуже близьких товариських відносинах. Як ЮДИН був в скрутному матеріальному положенні, АНДРІЙ допоміг йому грошми, чим здобув собі в нього довір'я. ЮДИН заходив нераз на квартиру АНДРІЯ і там ночував. Перед вуйком АНДРІЯ, що був власником цього дому, він говорив, що живе нелегально. Тому одного разу вуйко АНДРІЯ сказав, щоб ЮДИН в них не квартирував, бо може бути перевірка і його за це арештують. ЮДИН тоді сказав до АНДРІЯ, щоб цей сказав вуйкові, щоб він не боявся, бо там, де він перебуває, ніколи не приходять на перевірку. Одного разу (дати на знаю) в цьому домі міліція робила провірку документів. В тому часі прийшов ЮДИН. Він показав міліціонеріві документи, що співпрацює з МГБ, і він його пропустив, хоч є така засада в місті, що в час провірки документів нікого до камениці не впускають. Тоді АНДРІЙ запитав його: "Чому ти не боїшся большевиків? Хіба ти співпрацюєш з МГБ?" ЮДИН відповів йому: "Я тобі розкажу про свою роботу в МГБ, але як ти кому-небудь про те скажеш, то пропадеш". АНДРІЙ впевняв його, що ЮДИН не має потреби його боятися, бо він (АНДРІЙ) також, як знав би щось про ворога, то доніс би, – це говорив він нарочно. Тоді ЮДИН розказував, що в МГБ працює вже около двох років. Їх є 10-ть співробітників МГБ, що знаються між собою і творять спецвідділ по розслідуванні всяких підпільних організацій. На чол[і] цього спецвідділу стоїть капітан СВЕРЦОВ. Спочатку вони підпорядковувались і звітували у МГБ, але пізніше для кращої конспірації, їх підпорядкували капітанові МГБ СВЕРЦОВУ, який мешкає при вул. ЯБЛОНСЬКИХ в м. ХАРКОВІ. Часто сам СВЕРЦОВ ходить з ними на роботу, одягається по цивільному й дуже добре говорить діалектом місцевої української мови. Робота цілої спецгрупи в основному полягає в налагоджуванні зв'язків з підпільними організаціями у ХАРКОВІ та околиці. Одного разу ЮДИН

попав в підпільну організацію в той спосіб, що познайомився з одною дівчиною з ХАРКОВА, якої брат був членом підпільної протибольшевицької організації. В неї, як звичайно буває в дівчат, він здобув собі скоро довір'я. Вона познайомила його з своїм братом та його товаришем і ЮДИН, що завжди вдавав патріота, був прийнятий в члени цієї організації. Там, з доручення МГБ, став великим активістом, а це дало йому змогу ввести в цю організацію ще кількох своїх товаришів – співробітників МГБ. Старався, щоб йому давали якнайбільше різних доручень, а з ними він їздив у райони та всюди старався нав'язувати ширші знайомства. Як, наприклад, він або хто інший з працівників спецвідділу довідався про те, що хто-небудь з членів якоїсь організації (переважно студентської) повинен їхати де-небудь в терен на зв'язок, то спецвідділ виїжджав у цей терен і, вдаючи повстанців, зустрічався з цим членом. Він, думаючи, що це дійсно повстанці, говорив про свою роботу й тим способом вони довідувались про якісь тайни. На таку роботу вони часто виїжджали з ЛОЗІВСЬКИЙ р-н під ХАРКОВОМ, а також і в інші райони. Кілька разів ЮДИН стрічався з повстанцями і, коли його зверхник зі спецвідділу дав йому завдання, щоб на стрічі з повстанцями домовитися про час і місце другої стрічі, він відповів йому: "Вони захитрі, щоб мені повірили, і це може мене скомпрометувати та згубити, бо можуть пізнати, що я агент МГБ. З ними не така легка справа, як зі студентами". Далше ЮДИН говорив, що їх спецвідділ має дані про існування підпільних протибольшевицьких організацій в університеті – політехніці та медінституті в ХАРКОВІ. Він навіть вичислив кілька прізвищ студентів, що мали б належати до цих організацій (прізвища тих студентів АНДРІЙ забув, бо ЮДИН згадав їх тільки мимоходом, а АНДРІЙ не хотів спеціально про це питати, щоб цим не кинути на себе підозріння). Деякі студенти з клясичного та англійського відділів є також членами підпільних організацій. Вся підпільна робота є відома МГБ в медінституті. Одного разу члени цієї організації, що в більшості є студентами 3-го курсу медінституту, влаштували забаву на запуски, на якій був присутній ЮДИН. Ці члени говорили про різні справи у своїй організації в присутності ЮДИНА й він відтак про те все зголосив на МГБ. Найменше відомо МГБ про підпільну організацію студентів у політехнічному відділі в ХАРКОВІ, бо там дуже велика дисципліна. Одного разу члени цієї організації вбили генерала і спецвідділ займається розслідуванням цієї справи, але досьгодні не здобув жодних даних. Працівникам спецвідділу дають часом зброю, але забирають її, бо вона може розконспірувати їх як агентів. В цьому спецвідділі є бувші підпільники-повстанці, а

між ними один поручник УПА. Цей спецвідділ є одним з найважливіших спецвідділів в ХАРКОВІ та його околицях. Їм – працівникам спецвідділу, не платять багато грошей, щоб вони не жили добре, бо на них могло б впасти підозріння, що вони агенти. Як вони розкриють якусь організацію, то членів її не виарештують, а стараються впахати до них своїх провокаторів, викрити всі її зв'язки, кермувати роботою в ній, втягнути до неї якнайбільше свідомого елемента, а в догідний момент всіх накрити й неутралізувати роботу. Цей спецвідділ хочуть перекинути на захід під ДРОГОБИЧ, щоб там викривати зв'язки через кордон.

Вміжчасі ЮДИН питає АНДРІЯ про те, чи не знає він щонебудь про існування підпільної протибольшевицької організації на фізмати (фізико-математичний факультет) в ХАРКОВІ. АНДРІЙ казав, що не знає нічого. Тоді ЮДИН говорив, що йому відомо, що там існує і діє підпільна організація, але АНДРІЙ не хоче йому про те сказати. АНДРІЙ запевняв його, що, коли б знав щонебудь, сказав би сам і він (ЮДИН) не мусив би йому цього пригадувати. Одного разу ЮДИН випадково завважив в АНДРІЯ знімку, на якій були, між іншими: ПЕТРО, БОРИС, ДМИТРО і я. Цю знімку ЮДИН оглянув та хотів її забрати з собою, але АНДРІЙ говорив, що ця знімка не є його й він не може її дати. ЮДИН залишив знімку й розпитував АНДРІЯ про нас; про що ми говоримо, які наші погляди, чи належимо до якої підпільної організації і т.п. АНДРІЙ сказав, що ми такими справами не цікавимося. Вміжчасі АНДРІЙ мав у себе листа від одної дівчини, якого мав доручити другій дівчині. Як ЮДИН заглянув цей лист, взяв його і поніс цій дівчині, а тим хотів здобути собі в неї довір'я.

Одного разу АНДРІЙ стрінувся з ЮДИНОМ на вулиці в ХАРКОВІ. З АНДРІЙОМ тоді був ще один його товариш і ЮДИН, стрінувшись з ними, представляв себе останньому студентом політехніки, хоч фактично він нічого не студював.

В м. травні 1948 р. ЮДИН вертає з ЛОЗІВСЬКОГО р-ну і вступив до АНДРІЯ. Туди їздив він з доручення якоїсь підпільної організації. Вийшовши з хати, він залишив течку, яку АНДРІЙ відчинив і переглянув речі в ній. Була там якась підпільна література й на одній з брошур був підпис – Р. Мох.

При кінці м. травня АНДРІЙ ходив за місто на господарство свого вуйка, яке є на передмісті ХАРКОВА – ВУЛИЦЯ. Там, на передмісті, стрічав він ЮДИНА та його товаришів – співробітників МГБ (подав їх опис, але зараз не пригадую собі його). ЮДИН, зустрівши АНДРІЯ, відлучився від товаришів і йшов з АНДРІЄМ позаду

всіх. Говорив, що він дуже голодний, бо вони вже довгий час слідять за криївкою, яка повинна бути в цій околиці.

В тому часі АНДРІЙ їздив з ЮДИНОМ до села, в якому він (ЮДИН) оженився (ЯНКІВЦІ недалеко м. ТЕРНОПОЛЯ). Там люди знають ЮДИНА, як зятя Грицька. АНДРІЙ їздив з ним туди з нагоди пр[а]з-нику або якихось ім'янин. В селі всі люди уважають, що він чесний українець і там вдавав він патріота. В той час він був з пістолем. Між іншим говорив до АНДРІЯ, що він у цьому селі нікого не хоче сипати, щоб не кинути на себе підозріння.

Крім того, АНДРІЙ відтак подав мені ще деякі дані про ЮДИНА. ЮДИН – українець, літ около 23, походить правдоподібно з ВОЛИНИ, середнього росту, блондин, фалісте волосся, зачіска догори, обличчя широке – округле, очі сині, ніс прямий – середньої величини, лице чисте, говорить скоро. За німецької дійсности ходив до 5-ої кл. гімназії в ХАРКОВІ. Останньо проживав у ХАРКОВІ при вул. МОСТОВІЙ №103, квартира 23. Разом з ним мешкали також його товариші, що, правдоподібно, по думці АНДРІЯ, не співпрацювали з ним як агенти, а як члени якоїсь підпільної організації. (Точніших даних про його особу не знаю).

На початку м. червня 1948 р. на одній стрічі я познайомив ОСИПА з БОРИСОМ з ціллю приготовляти грун[т] для утворення нового керівного звена (ядра).

ВЛОДКО в тому часі працював над своїм товаришем ПРОКОПОМ, якого хотів втягнути в члени нашої організації. ВЛОДКО мав плян, щоб втягнути ПРОКОПА, а відтак він (ПРОКІП) підбере собі ще чотирьох хлопців-товаришів і, підготовивши їх, втягне в члени нашої організації та тим звеном буде кермувати (над тими хлопцями, яких повинен був втягнути ПРОКІП, ВЛОДКО ще скоріше думав працювати, але хотів доручити це ПРОКОПОВІ, щоб вони нікого більше не знали). Про той свій плян Влодко оповідав мені і я доручив йому, щоб найперше добре пізнав ПРОКОПА, а, якщо виявиться, що він позитивний тип, втягнути його в члени нашої організації.

Вміжчасі на зустрічах з БОРИСОМ я обговорював питання ПРОКОПА і плян ВЛОДКА. БОРИС висловив думку, що в той спосіб членів не добре втягати, бо вони не будуть підготовані й незнані, а це в дальшому могло привести до подібних історій, як з ДМИТРОМ, або ще й гірших. Вказував, що ще не знаємо добре ПРОКОПА й він не може гарантувати за других, бо ще не був членом нашої організації.

Завваження БОРИСА я обговорював на стрічах з ВЛОДКОМ і ми прийшли до висновку, що воно вірне. Цей плян був залишений, а над ПРОКОПОМ ВЛОДКО працював дальше.

ОСИП вів роботу з своїм товаришем СЛАВКОМ. Він познайомив мене з ним і ми втрійку (ОСИП, СЛАВКО і я) мали кілька зустрічей, на яких я наводив розмови на теми завдань молоді в сучасний момент. По тих зустрічах я зробив висновок, що СЛАВКО може стати нашим членом, бо його погляди збігалися з нашими поглядами. Поки що СЛАВКА я рішив не втягати, а далі працювати над ним.

Вміжчасі ОСИПОВІ я оповідав про те, що в ХАРКОВІ є інші підпільні організації і що в тих організаціях є провокатори. Рівнож дав йому завдання, щоб він довідався щось про запусти, які справляли студенти 3-го курсу медицини. Про запусти хотів розвідати хто був на них присутній, але ОСИП вдальшому не міг нічого про це розвідати.

Около половини червня 1948 р. я зайшов на квартиру ОЛЕКСИ. Оба з ним пішли ми коло церкви й там знова він оповідав мені, що в ХАРКОВІ є дуже сильні підпільні організації, які ведуть протибольшевицьку роботу, вивчають місто, висліджують ворожі елементи. Крім того, оповідав, що йому відомо, що провід ОУН перебуває на терені Стрийщини (назвав навіть якусь околицю). Тоді я запитав його про літературу, яку він обіцяв дати мені, і він відповів, що зараз не має жодної літератури, бо всю вислали на СУЗ.

Невдовзі після того ми з ОЛЕКСОЮ стрічались знова і я питав його за літературою. Він і цим разом казав, що не має. Тоді до нього висловився так: "Нащо було все так перебільшувати, як ви навіть не можете розстаратися літератури для мене". Він відповів, що в нього зараз перервалися зв'язки і в терені і в ХАРКОВІ.

При кінці м. червня 1948 р. на одній з зустрічей з ОЛЕКСОЮ я питав його, чи знає він щонебудь про існування підпільних організацій в університеті. Це робив з ціллю, щоб узнати чи знає він щонебудь про ці підпільні організації, про які згадував ЮДИН. Спочатку він говорив, що не знає нічого, але, коли я сказав йому, що в цих організаціях є багато провокаторів і вони пов'язані з тереном, він висловився, що постарається про це повідомити "других" (його слово), а в першій мірі повстанців у терені. Відтак він хотів детальніше розпитати мене про джерело, звідки маю такі дані, і просив, щоб вичислити йому особи з цих організацій. Я відмовився від цього, пообіцяв, що колись розкажу йому про це більше. Відтак я старався з ним на ці теми не говорити.

В другій половині м. червня 1948 р. до ХАРКОВА приїхав ПЕТРО і зайшов на квартиру до мене. Про свій приїзд мене не повідомляв. На цій зустрічі я оповідав йому про справу ЮДИНА й ми оба вирішили, що ПЕТРО повинен повідомити про те підпільників у своєму терені. Говорив йому також, що хочу скликати сходини й на них створити

нове керівне звено (ядро), а в члені керівного ядра втягнути ВЛОДКА та ОСИПА. З цією думкою він погоджувався. На цій зустрічі ми оба не обговорювали жодних інших справ. Від мене ПЕТРО пішов до АНДРІЯ і він також розказав йому про ЮДИНА. Вони оба вирішили, що поїдуть до села ПЕТРА і там АНДРІЙ розкаже повстанцям про ЮДИНА.

Наприкінці м. червня 1948 р. я вирішив скликати збори членів, щоб на них оформити нове керівне ядро. Збори ці відбулися на одній площі. На них були присутні: БОРИС, ВЛОДКО, ОСИП і я. Інших на сходу не кликав, бо вважав, що в склад ядра повинні увійти тільки присутні й непотрібно було, щоб всі знали хто є членом керівного ядра. Тоді обговорили ми такі питання:

1. Оформлення керівного ядра;
2. Зв'язок з повстанцями в терені;
3. Машинка до писання;
4. Зброя;
5. Справа ОЛЕКСИ;
6. Організування нових звен та керівництво ними.

Збори я відкрив словами: "Від сьогодні ми будемо являтися ядром нашої організації. Всі справи, що будуть відноситися загально до цілої організації, ми будемо полагоджувати на загальних зборах ядра. Всі члени ядра повинні старатися якнайкраще вести себе й вистерігатися шкідливих дій та помилок". По тих словах я запитав усіх чи згодні з тим і всі потвердили це.

Дальше я вказував, що болючим питанням для нашого гуртка (ми називали нашу підпільну групу гуртком та організацією) є зв'язок з повстанцями в терені, без якого не можна повести якоїсь роботи, бо не маємо достатнього досвіду, а це головна причина нашого тупцювання на місці та застою. Відтак я поставив питання, хто з присутніх може дістати зв'язок з повстанцями, ВЛОДКО і БОРИС говорили, що не знають нікого, з ким можна б зв'язатися, а ОСИП сказав, що може вдасться йому зв'язатись з повстанцями, але гарантувати цього не може. Я, маючи на думці ПЕТРА, говорив, що може одержимо зв'язок через нього, а разом вказав усім, що[б] шукали зв'язку з повстанцями, де їм вдасться.

Справу машинки я порушив сам і доказував, що для нас машинка є конечно потрібна, але немає грошей, щоб її купити. БОРИС і ВЛОДКО подали пропозицію, щоб десь вкрасти машинку, або вкрасти гроші й за них машинку купити. В дальшому обговоренні цього питання, плян цей ми відкинули, бо до такої роботи потрібно було мати зброю, якої ніхто з нас не мав. Вкінці ми вирішили, щоб кожний з нас розвідував де можна купити машинку й провести збірку грошей між членами,

щоб кожний дав це, що може, а якщо б цих грошей не вистарчило, то можна було б позичити, а відтак їх звернути.

Питання зброї порушували ВЛОДКО та ОСИП. Вказували, що зброю необхідно мати, бо підпільна організація повинна бути озброєна. Їх завваження було правильне, але цього питання розв'язати ми не могли.

Я розказував усім, що ОЛЕКСА пропонував мені йти на підпільні сходи, та про інші розмови, які велись між мною та ОЛЕКСОЮ. ВЛОДКО висловив думку, що це, правдоподібно, провокація і з ОЛЕКСОЮ треба поводитись дуже обережно. Ця думка була всіми піддержана й по докладнішому її обговоренні ми вирішили, щоб ближчого контакту по роботі з ОЛЕКСОЮ не нав'язувати, але розв'язувати про діяльність цієї організації, якої він [є] членом.

При обговоренні останнього питання я запропонував, щоб кожний висловив свою думку. ВЛОДКО висунув пропозицію, щоб в майбутньому всі члени керівного ядра не проводили роботи по наборі нових членів, а один був в запасі і в курсі всієї роботи, щоб на випадок провалу організації, міг відновити діяльність ядра. Між нами не було ніодного такого, щоб не проводив роботи по наборі нових членів і тому ми вирішили, щоб поки що всі займались роботою по наборі нових членів, а в дальшому запасним членом ядра повинен залишитися ОСИП (дотепер це в практиці не було заведене). До цього питання більш ніхто не висував жодних пропозицій і ми його ширше не обговорювали.

Наприкінці сходи ВЛОДКО та ОСИП висловили думку, що на зборах ми говорили багато, а конкретно не обговорили ні одного питання. На це я дав їм відповідь, що ми вирішили те, що були в силі вирішити; що як кожний буде настирливо працювати, то можна буде вибитись на правильний шлях; що краще робити роботу з помилками, як взагалі нічого не робити, а як буде зв'язок з повстанцями, то робота піде краще. На цьому сходина закінчилась.

ГРИГОРІЙ, ще до вступу в члени нашої організації, мав від БОРИСА брошуру "Українська культура під большевиками". Цю брошуру він дав прочитати своєму товаришеві ПАВЛОВІ, який не вернув її йому. ГРИГОРІЙ дав йому цю брошуру без жодного дозволу й за це дістав догану, як вже був нашим членом. В м. червні 1948 р. ПАВЛО кілька разів питав ГРИГОРІЯ де взяв він цієї брошури, і останній пояснював йому, що знайшов на вулиці. Вміжчасі ПАВЛО зайшов на квартиру ГРИГОРІЯ і пропонував йому вступити в члени підпільної організації, а щоб прийняли його в члени організації, казав писати автобіографію та заяву, що хоче вступити до підпільної проти-

більшевицької організації. ГРИГОРІЙ відповів йому, що не хоче мати нічого спільного з підпіллям, бо боїться.

Кілька днів пізніше ПАВЛО знова зайшов до нього і сказав, що підпільники, яким він оповідав про нього (ГРИГОРІЯ), хочуть познайомитися з ним і з цією метою він хотів, щоб ГРИГОРІЙ пішов з ним на зустріч до підпільників. ГРИГОРІЙ знова відмовився від цього. Вміжчасі (червень 1948 р.) ПАВЛО вимагав у ГРИГОРІЯ, щоб він перед одною дівчиною у своєму селі загарантував, що він (ПАВЛО) не є сексот і працює в підпільній протибільшевицькій організації. ГРИГОРІЙ від цього відмовився. Дівчина ця, правдоподібно, має контакт з повстанцями.

При кінці м. червня 1948 р. ПАВЛО дав ГРИГОРІЄВІ около 10-ть штук листівок і сказав, щоб він розповсюдив їх у своєму селі. Були це листівки до працівників МГБ (“Як згинув начальник Рогатинського РО МГБ капітан Аносів”), до червоноармійців – заклики (писані українською та російською мовами). В закликах до червоноармійців вказувалось, щоб вони не боролись проти українського народу, не піддержували диктатури Сталіна та спільно з повстанцями боролись проти більшевицького режиму. Між тими листівками були також заклики до селян, в яких вказувалося, щоб не вступати до колгоспу. Заклики до червоноармійців та до селян були биті в друкарні. На відворотній сторінці тих закликів був текст газети “Вільна Україна” та “Львівська правда”. Про ці листівки ГРИГОРІЙ зголосив мені та БОРИСОВІ. Від нього ми їх забрали й сказали, що як ПАВЛО буде питати про них, то хай скаже, що ці листівки він спалив, бо боявся їх держати. Кілька днів пізніше ПАВЛО питав ГРИГОРІЯ де він розкинув ці листівки, а цей відповів так, як ми його повчили. Тоді ПАВЛО сказав до нього: “Тепер вже й так їх непотрібно розкидати, бо вже пройшов речинець”.

В тому ж місяці на зустрічах з БОРИСОМ та ОСИПОМ ми обговорювали питання про походження тих листівок і прийшли до таких висновків:

а) листівки ці не походять від ОУН з терену, бо биті на газеті, а ОУН газет до цього не використовує, бо це ще більше коштувало б;

б) листівки ці можуть бути друковані якоюсь окремою групою в ХАРКОВІ, бо друк на них з великої друкарської машини, а можуть бути друковані більшевиками, щоб їх використовували провокатори;

в) зміст листівок відповідає політичній лінії ОУН і тому їх можна використовувати в нашій організації.

Около 16 липня 1948 р. ВЛОДКО напивав машинку до писання за ціною 1600 крб. З вкладок було вже в нас около 500 крб., але їх

було замало. Тоді БОРИС направив старий ровер ПЕТРА і продав його за 400 крб., а, крім того, дав ще своїх 100 крб. 400 крб. я позичив в ОЛЕКСИ і за 1500 крб. ми машинку купили. Машинку цю забрав БОРИС на свою квартиру, але на ній ще нічого не перебивалось, бо в БОРИСА неможливо було цього робити.

На одній зустрічі, що була в тому часі, ми з БОРИСОМ обговорювали питання перебивання літератури. Вирішили, щоб машинку передати в село до ГРИГОРІЯ і він буде літературу перебивати. Від того часу ГРИГОРІЙ перебивав листівки та іншу літературу, яка в нас була, а ми від нього забирали.

На початку м. липня 1948 р. я виїхав додому на ферії. Найближчої неділі ми з ОСИПОМ стрінулись в селі й вирішили скликати хлопців на сходи. Про ці сходи повідомили зенового й він в означене місце та час скликав хлопців. На сходинах тих було сім хлопців. На них я мав доповідь про міжнародне положення і згадував про те, що поневолені більшовиками народи, за ініціативу українського емігрантського уряду, об'єдналися в протибільшовицький блок, який мав назву АБН.

По тих сходинах я їздив до ХАРКОВА і був там тиждень. Вертаючи до села, взяв я з собою кілька листівок, які перебив ГРИГОРІЙ.

В найближчу неділю ми знов скликали хлопців на сходи в селі. На цих сходинах було присутніх 5-ть хлопців. ОСИП читав листівки, які я привіз з собою, а я мав доповідь про міжнародне положення (про що, не пригадую собі). На цих сходинах я висунув пропозицію, щоб на слідуючих сходинах переробляти історію та географію України. З цією пропозицією всі погодились. Відтак хтось з хлопців завважив, що сходи недобре скликати в неділю днем тому, що це може хтось завважити. Ми вирішили сходи скликати в будні вечером, в полі. Наприкінці сходин ми назначили місце та час слідуючих сходин.

На слідуючих сходинах не було зенового, бо їздив кудись до ліса. На тих сходинах ми переробляли історію України. Виклад з історії (про Княжу добу) мав я, а з географії – ОСИП. Сходи ці були при кінці місяця липня. Під кінець сходин ми визначили час та місце слідуючих і розійшлися.

Після того я дальше п[е]р[е]бував вдома та помагав батькам в праці на господарстві. День перед сходинами я приготував до викладу з історії та в означений час прийшов на сходи. Тим разом прийшло тільки трьох хлопців. Тому, що було мало присутніх, ми з ОСИПОМ викладів не робили. Один з членів висунув пропозицію, що добре було б створити боївку, яка могла б виконувати атентати на поодиноких більшовицьких працівників. З тією пропозицією я

погоджувався, але жодного пляну створення боївки не подавав, бо хотів, щоб ініціатива-плян вийшов від хлопців, тому, що я не хотів брати на себе відповідальність за таку роботу. На цьому ті сходина закінчились і ми розійшлися.

На сходинах в селі я більше не був, тому, що був змушений виїхати до ХАРКОВА. Причиною мого виїзду було те, що большевики наклали батькам великий контингент збіжжя і за нездачу його грозили вивозом на Сибір.

При кінці м. липня 1948 р. АНДРІЙ їздив до села ПЕТРА. Там він стрічався з повстанцями, але, правдоподібно, не з тими, з якими повинен був стрінутись, і розказав їм про справу ЮДИНА. В тому часі до ПЕТРА їздив також БОРИС і возив до нього листівки, які ГРИГОРІЙ перебив на нашій машинці. Від нього привіз літературу – листівки: “Лист до українських студентів” та відозву до української молоді.

При кінці м. серпня ПЕТРО їздив до КИЄВА з ціллю поступити в університет. Подорозі вступав до мене. Оповідав, що вдома залишив лист до підпільників про справу ЮДИНА, бо особисто з підпільниками не мав змоги стрінутись. Доручив мені, щоб ми з БОРИСОМ написали ще одного листа до підпільників і в ньому докладно списали справу ЮДИНА, ПАВЛА та інших. Говорив, що в КИЄВІ буде підготовляти ґрунт до створення підпільної організації. Я оповідав йому про наші останні сходина та про створення нового керівного ядра. При відході він зазначив, що, як буде вертати з КИЄВА, вступить до мене.

На початку м. вересня 1948 р. ми з БОРИСОМ писали до підпільників листа про діяльність ПАВЛА та ЮДИНА, лист цей передали через стрія ПЕТРА. В листі цьому ми вперше вжили назви нашої організації – “Організація Пробоєм”.

При кінці м. вересня 1948 р. ми зробили сходина керівного ядра. На сходинах тих обговорювали такі питання:

1. Програма нашої організації;
2. Плян дальшої роботи;
3. Надання клички кожному членові ядра.

Тому, що ми вели свою роботу весь час без документації (не записували рішень і подій), а в своїй роботі ми мусили завжди на них орієнтуватися, в нас виникла потреба щось в роді програми й цю програму давати членам до вивчення. Це, особливо, було потрібне в роботі по прийнятті нових членів, яким потрібно було викладати основні принципи нашої організації (обов'язки членів, ідейні принципи, спосіб роботи і т.п.). З цією пропозицією всі погоджувалися і висунули погоджену думку, щоб уложити програму нашої організації. Вирішили, щоб у вступній[й] частині програми було

зазначено, що в основі нашої організації лежать ідейні принципи ОУН і що ми виконуємо вказівки та інструкції ОУН, щоб ніхто не подумав, що ми хочемо створити якусь окрему організацію чи програму. Текст програми скласти та оформити мали ми оба з БОРИСОМ. На наступних зборах та програма мала бути докладніше обговорена та затверджена. Відносно пляну нашої дальшої роботи рішено, щоб продовжувати роботу по наборі нових членів і по піднесенні ідейного рівня членів при допомозі брошур та розмов на різні виховні теми, відзначувати найважливіші події з історії України та писати реферати на ці теми; написати листівку до української молоді та листівку з нагоди Нового Року. Листівку до української молоді доручено писати ОСИПОВІ, а листівку з нагоди Нового Року мав написати я. Докладніше плян нашої дальшої роботи був обговорений на наступних сходах. Для кожного члена керівного ядра потрібно було клички, щоб нею послуговуватись (напр., як треба було говорити перед другими особами про членів ядра). ВЛОДКО прийняв кличку Василько, БОРИС – Микола, ОСИП – Зенко, а я – Роман.

Около 30 вересня 1948 р. БОРИС передав мені около 40 штук листівок до студентів, селян та молоді, які перебив ГРИГОРІЙ. Приблизно 15 штук листівок я дав ОСИПОВІ та доручив розповсюдити їх в ХАРКОВІ поміж його товаришами. ОСИП кілька листівок дав СЛАВКОВІ, щоб він розповсюдив їх в своєму селі. Славко ці листівки звернув і сказав, що боїться це робити, бо за ним слідять. У зв'язку з тим я вирішив, щоб поки що не втягати СЛАВКА в члени нашої організації тому, що за ним могли слідити, або міг бути тільки боягузом. Від того часу ОСИП перестав працювати над СЛАВКОМ, а почав над ТАРАСОМ, що походить з сусіднього села, та ще одним товаришем з цього ж села (прізвища його не знаю).

БОРИС в тому часі почав більше працювати з МОДЕСТОМ, щоб втягнути його в члени нашої організації.

ВЛОДКО висловлювався про ПРОКОПА, що він боягуз і з цієї причини ми вирішили його залишити на боці. В тому часі ВЛОДКО почав працювати над своїм товаришем ІЛЬКОМ та ще одним, якого прізвища не знаю.

В м. вересні 1948 р. я їздив до села. З собою взяв один примірник листа до студентів і передав його звеновому, а разом доручив, щоб цей лист прочитали всі хлопці.

Ми з ВЛОДКОМ працювали над текстом програми. При кінці м. вересня ГРИГОРІЙ, від дівчат в своєму селі, які працювали в підпіллі, дістав брошуру "Хто такі бандерівці і за що вони борються".

Ми з БОРИСОМ вирішили, щоб ГРИГОРІЙ перебив цю брошуру в семи примірниках. Крім того, поручили йому писати інші листівки, щоб всіх було 100 штук.

В місяці вересні також ми з БОРИСОМ обговорювали питання про діяльність ЮДИНА та про АНДРІЯ. Вирішили, щоб АНДРІЄВІ дати завдання розвідувати про діяльність ЮДИНА і це завдання йому доручили. Рішили також, щоб АНДРІЯ поки що держати осторонь від роботи нашої організації тому, що він, будучи зв'язаний з ЮДИНОМ, міг проговоритися про щонебудь і цей може його підозрівати, а можуть його і так арештувати, бо вже раз покликали його. На випадок арештування АНДРІЯ буде менша небезпека, як буде знати він менше справ нашої організації.

На початку м. жовтня 1948 р. БОРИС забрав від ГРИГОРІЯ частину перебітої літератури і я, як їздив до села, передав її звеновому та доручив розповсюдити в селі.

Около половини жовтня АНДРІЙ через БОРИСА переказав до мене, щоб я прийшов до нього на квартиру. Як я зайшов, він оповідав мені, що ЮДИН пропав без вісти, як їздив до села, де був жонатий. З села він виїхав, але до ХАРКОВА не приїхав. Жінка ЮДИНА приїздила до АНДРІЯ (вона знала АНДРІЯ ще від тоді, як він був з ЮДИНОМ в її домі) і питала, чи АНДРІЙ не бачив його. АНДРІЙ сказав їй, що по його від'їзді ще не бачився з ним. Він був цієї думки, що ЮДИНА напевно забрали ті повстанці, до яких він їздив і ПЕТРО передавав листа. Притому говорив, що зараз мусить дуже обережно поводитися, щоб органи МГБ не довідались, що ЮДИНА розкрили через нього. Точніше про цю справу мені не розказував, бо ще сам не знав, але впевняв мене, що розвідає більше.

Вміжчасі (жовтень 1948 р.) ОСИП їздив у село і привіз звіттам літературу – “Плятформа УГВР” та “Універсал УГВР”. Ці брошури дали йому сільські хлопці. “Плятформа УГВР” допомогла нам у складанні нашої програми, бо на неї ми орієнтувались.

Літературу – листівки, які протягом жовтня перебивав ГРИГОРІЙ, я дав БОРИСОВІ, ВЛОДКОВІ та ОСИПОВІ й вони розповсюджували їх в ХАРКОВІ (розкидали), а також використовували в роботі над новими членами. Машинка дальше була в ГРИГОРІЯ вдома, на селі, і там він писав на ній.

При кінці м. жовтня 1948 р. я скликав збори керівного ядра. На зборах було присутніх нас чотирьох. Були вони в мене на квартирі й обговорювали ми такі питання:

1. Затвердження програми;
2. Виправлення тексту присяги.

Програму ми оба з ВЛОДКОМ зложили. Мала вона наголовок “Проект програми Української Націоналістичної Організації (УНО) “Пробоем”. Програма складалася з трьох частин, а починалася вступною частиною, в якій зазначувалось, що ми стоїмо на ідейних принципах ОУН та виконуємо всі її вказівки та інструкції. В першій частині програми вказувалось на головні цілі нашої організації вцілому:

1. Головна мета організації “Пробоем” – це здобуття Української Самостійної Соборної Держави.

2. Ми за піднесення духової та матеріальної культури українського народу та за побудову справді народньої держави без клясового гноблення і визиску.

3. Ми стоїмо на засадах спільної боротьби всіх поневолених народів Європи та Азії за національне визволення, які визнають право України на незалежність.

4. Ми виступаємо проти всякого імперіялізму, а зокрема проти московського.

В другій частині програми вказувалось на те, хто може бути нашим членом, обов’язки члена і на керівництво організацією “Пробоем”:

1. Членом організації “Пробоем” може бути кожний українець, який за основу своєї діяльності бере клич: “Здобудеш Українську Державу, або згинеш в боротьбі за неї!”

2. Кожний член обов’язаний визнавати програму організації “Пробоем”.

3. Щоб прийняти нового члена, за нього повинно гарантувати двох членів організації “Пробоем”, які мають за собою не менше однорічного стажу роботи в ній.

4. Кожний, який вступає, пройшовши підготовчий період, складає присягу і стає членом.

5. На чолі організації “Пробоем” стоїть керівне ядро.

6. Кожний член організації “Пробоем” зобов’язаний:

а) незалежно від місця, обставин та часу вести боротьбу з окупантами України;

б) зберігати організаційні тайни;

в) звітувати перед своїм [з]верхником;

г) бути високо моральним;

д) піддержувати матеріально організацію “Пробоем”;

е) викривати ворожі елементи.

7. За невиконання своїх завдань член судиться організаційним судом, а зрадників карається смертю.

В третій частині програми вказувалось на тактику боротьби організації “Пробоем”:

1. Ідеологічна боротьба (ідеологічна боротьба полягає в пропагуванні справедливості боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу і у викриванні брехливої пропаганди окупанта. Це є підготовка ідейних основ для української національної революції).

2. Політична боротьба (політична боротьба полягає в організаційному об’єднанні свідомих елементів українського народу для плянної боротьби з окупантом, а також у вихованні здисциплінованих революційних кадрів. Це є підготовка політичних основ для української національної революції).

3. Практична боротьба (практична боротьба полягає у знищенні ворожих елементів. В своїй вищій стадії вона являється зброєю боротьбою).

Ця програма по прочитанні була затверджена. До тексту були внесені деякі поправки, але не суттєві – технічні.

По обговоренні програми ми приступили до виправлення тексту присяги. За основу було прийнято попередній текст, але внесено деякі зміни. В основному виправлена присяга була такого змісту: “Присягаю, що вступаючи добровільно в Українську Націоналістичну Організацію “Пробоем”, я зобов’язуюся чесно виконувати всі обов’язки та завдання, що будуть положені на мене. Присягаю, що не з[ра]джу таємниці ані своїх товаришів, навіть на тортурах, навіть в обличчі смерті. Не завагаюся віддати свого життя за інтереси українського народу. Коли б я не додержав моєї присяги, то нехай буду проклятий та нехай мене скарає рука друзів моїх. Так допоможи мені, Господи!”

На цьому сходини ми перервали, бо до кімнати повернули господарі. На цих зборах ми мали в пляні обговорювати більше питань.

Кілька днів пізніше ми знова зійшлися на збори, щоб обговорити ще залишені питання. Вони відбувалися на квартирі БОРИСА й були присутні на них усі члени ядра. Обговорювали питання:

1. Розподіл функцій;
2. Спеціальні завдання для кожного члена ядра;
3. Звітвання та відповідальність за ядро.

Ще попередньо ми з БОРИСОМ говорили, що добре було б, якщо б усі члени ядра працювали в окремих ділянках роботи. Ще тоді я висунув думку, щоб створити чотири ділянки (відділи) – пропаганди, боївки, розвідки і контррозвідки (СБ). Цю пропозицію я висунув на зборах і всі її дуже радо піддержали. Вирішили створити чотири відділи, які я запропонував:

1. Відділ пропаганди;

2. Відділ розвідки;
3. Відділ боївки (або підривний відділ);
4. Відділ контррозвідки (або Служба Безпеки – СБ).

Відділ пропаганди очолив я. Його завданням було вести пропагандивну роботу; накладати роботу на машинку по випуску літератури – яка кількість, зміст, як розповсюджувати; дбати за ідейне та політичне виховання членів, складати програми, які вишкільні матеріали повинні проробляти члени, визначувати теми писання рефератів, давати завдання членам, щоб писали реферати; коректувати всі реферати і, подавши їх на затвердження загальних зборів, випустити.

Відділ розвідки очолив ВЛОДКО. Цей відділ мав вести розвідку за діями МГБ та роботою їх співпрацівників – агентів. Зібрані матеріали подавати до ядра, щоб ядро зробило відповідні висновки. Цю роботу доручили ВЛОДКОВІ тому, що він найдовше в місті жив, найкраще знає обставини та людей в ньому.

Відділ боївки (або інакше підривний відділ) очолив ОСИП. Цей відділ мав завдання виконувати підривну роботу, здобувати фінанси та зброю для організації “Пробоем”, а в разі потреби виконувати атентати на большевицьких працівників та фізично знищувати зрадників. Цю роботу доручили ми ОСИПОВІ тому, що іншої він не міг робити, а ця радше залишилася для нього.

Відділ контррозвідки (або інакше Служба Безпеки – СБ) очолив БОРИС. Цей відділ мав завдання слідити за своїми членами, щоб в організацію не пропхались провокатори, і перевірювати вступаючих в члени. Дослідивши, що є сексот десь всередині, фізично його знищити. Цю роботу доручили БОРИСОВІ тому, що він знав усіх членів, і найкраще.

При кінці обговорення цього питання я зазначив, що це поки що тимчасовий розподіл функцій, а в майбутньому може зайти потреба змінити цей плян, бо хтось може не змогти виконувати наложених на нього обов'язків.

Кожному доручено окреме завдання:

ВЛОДКО мав зібрати матеріали й написати реферат про тогочасні події на Україні (матеріяли мав збирати під кутом грабівницької політики большевиків і міжнародного положення);

БОРИС мав завдання збирати матеріали й написати реферат про Базар;

ОСИП одержав завдання ще на попередніх зборах;

Мені залишилось написати реферат до наступних зборів про Листопадові роковини (1-го листопада) й зібрати матеріали та

написати реферат з нагоди Нового Року. Реферат цей мав бути написаний під кутом політичних подій в світі та становища на Україні.

До останнього питання я висунув пропозицію, щоб всі члени ядра звітували перед загальними зборами ядра, а, крім того, вибрати ще одного відповідального, який повинен би перевіряти роботу членів ядра в часі між сходами; що члени ядра повинні йому звітувати й він повинен контролювати роботу всіх відділів; відповідальний повинен звітувати про свою роботу на загальних зборах ядра. Над тою пропозицією почались дискусії, ОСИП та ВЛОДКО доказували, що непотрібно відповідального за звено тому, що вистарчає звітування на зборах ядра, а контролювати можуть себе всі взаємно (моя особиста думка про поставу до цієї пропозиції ОСИПА та ВЛОДКА є та, що вони не хотіли, щоб їм хтось приказував). В результаті дискусії вирішено, щоб це питання полагодити тимчасово. Я висунув другу пропозицію, щоб звітування проводилось на загальних зборах ядра, а для координації дій і звітування в часі між зборами назначити тимчасово одного з членів ядра, а це питання можна буде обговорити точніше на поодиноких зустрічах. Проти цієї пропозиції не виступив ніхто і тимчасово відповідальним вибрали мене.

Вкінці зборів ми вирішили також, що загальні сходи повинні проводитись не частіше, як раз в місяць, а збори скликати повинен тимчасово відповідальний. По обговоренні тих питань збори були закінчені.

Про ці збори та програму ми не говорили більш нікому з наших членів.

В місяці жовтні 1948 р. я мав ряд зустрічей з МОДЕСТОМ. З ним стрічався при помочі ОСИПА, який вів з ним роботу. На зустрічах говорив на теми сучасної боротьби українського народу і вкінці дійшов переконання, що його погляди відповідають нашим поглядам та запропонував йому вступити в члени нашої організації "Пробоем". Він погодився на це. Його я познайомив з нашою програмою і він висловився, що ця програма відповідає його поглядам. На одній зустрічі, що була на початку місяця листопада 1948 р. ми з БОРИСОМ прийняли від нього присягу й він став членом нашої організації "Пробоем".

На одній зустрічі в тому часі МОДЕСТ оповідав мені, що знає кілька осіб, які, правдоподібно, є членами якоїсь організації і один з них (прізвища не знав) хотів познайомити його з якимсь поручником УПА, що перебував у ХАРКОВІ. В результаті цього ми втрійку (БОРИС, МОДЕСТ і я) вирішили, що МОДЕСТ повинен вести себе дуже обережно й розвідувати про організацію та її членів. МОДЕСТОВІ ми напо-

минали, щоб він про все точно інформував нас і не робив жодних кроків без нашого відома. Прізвищ тих людей, які мали б бути членами цієї організації, він не подав нам, бо сам точно не знав, а тільки догадувався і ми поки що детальніше не розпитували про них. Ми були тієї думки, що це провокативна організація.

На одній стрічці вже після прийняття МОДЕСТА, він запропонував, що листівки було б добре перебивати на малій друкарці. Вкладати на раму черенки і на ній бити листівки. Таку пропозицію висунув він тому, що знав друкарську штуку. Цю його пропозицію ми з БОРИСОМ піддержували й доручили йому, щоб він розстарався друкарського шрифту. Пропозицію піддержали тому, що машинкою друкувати треба було довго й вона стукає при перебиванні, а рамою можна бити скоріше і тихше. Це доручення МОДЕСТ частинно виконав, але дотепер ще рамою листівок ми не били. В тому часі МОДЕСТ дістав доручення від мене, щоб розвідати все про ЮДИНА (він знав його зі школи), тому що я хотів усталити, що, властиво, сталося з ним. МОДЕСТ встановив, що ЮДИНА зараз немає в ХАРКОВІ і він був сексотом. Крім того, розвідав, що товариш ЮДИНА НАЗАР (імені не знаю), який зараз працює в театрі в ХАРКОВІ, є також сексотом (НАЗАР походить з ХАРКОВА, літ около 25, мабуть українець, середнього росту, шатин, волосся густе – фалісте, зачіска догори, обличчя округле – мале. Точнішого опису його не знаю). Звідкіля МОДЕСТ мав такі дані, не пригадую собі.

При кінці місяця жовтня ГРИГОРІЙ дістав доручення від мене перебити 120 штук закликів до молоді, селян та червоноармійців. Це доручення він виконав і передав мені написані заклики. Їх я передав ОСИПОВІ й доручив заве[з]ти в село й дати хлопцям, щоб розповсюдити їх в дні 7.11.1948 р.

На початку м. листопада 1948 р. на одній зустрічі ГРИГОРІЙ оповідав БОРИСОВІ, що до його батька на селі заходить участковий міліції з його району і питав чи ГРИГОРІЙ не приходить додому. Радив батькам, щоб ГРИГОРІЙ не ходив з БОРИСОМ, бо це може зле скінчитися (ГРИГОРІЙ мешкає в тому селі, де колись жив БОРИС). Про БОРИСА висловився: “Він такий самий бандерівець, як і його батько”. Одного разу цей участковий бачив, як БОРИС заходив до дому ГРИГОРІЯ на селі. БОРИС розповів про те мені й ми зробили висновок, що цей участковий напевно хотів настрашити ГРИГОРІЄВОГО батька, щоб цей щось сказав йому. Але, щоб переконатися, чи вдійсності грозить небезпека для ГРИГОРІЯ, ми не могли нічого зробити. У зв'язку з тим ми доручили ГРИГОРІЄВІ добре заховати машинку, яку мав вдома, щоб на випадок ревізії не знайшли. Крім того звернули увагу, щоб

ГРИГОРІЙ вів себе дуже обережно. Оба з БОРИСОМ вирішили не давати ГРИГОРІЄВІ поки жодних завдань.

На зустрічі, що була в м. листопаді 1948 р., ГРИГОРІЙ оповідав БОРИСОВІ, що одного разу до технікуму, де він вчиться, зайшов ПАВЛО і сказав йому, щоб він зайшов до нього на квартиру. ГРИГОРІЙ пообіцяв, що прийде, але не прийшов. Це повторялось кілька разів, але ГРИГОРІЙ не йшов і оправдувався, що не мав часу, забув і т.п. Одного разу він таки рішився зайти і зорієнтуватися чого він хоче. Це було на початку м. листопада 1948 р. Як ГРИГОРІЙ прийшов на квартиру ПАВЛА, застав там кількох мужчин, які були убрані по-цивільному, сиділи при столі й про щось говорили. Говорили галицьким діалектом української мови і, як тільки ГРИГОРІЙ увійшов в кімнату, почали між собою розмову про якогось бльондина, що був з ними, але вбили його большевики. ГРИГОРІЙ привитався з ними і слухав їхню розмову. Вони до нього нічого не говорили. Тоді ГРИГОРІЙ запитав про ім'я того бльондина й один з них відповів йому, що цього всім непотрібно знати (опису тих людей не знаю; бльондин був ЮДИН і ГРИГОРІЙ додумується, що це мова була про нього). Відтак один з тих чужих звернувся до ГРИГОРІЯ і заявив, що він “СБ-іст” і повинен провести слідство звідки ПАВЛО дістав брошуру “Українська культура під большевиками”. ГРИГОРІЙ на це нічого не відповів. Тоді цей “СБ-іст” почав допитувати ПАВЛА. ПАВЛО зізнавав, що цю літературу дав йому якийсь хлопець (про ГРИГОРІЯ не згадував). “СБ-іст” заперечував йому це й доказував, що він бреше. По тому допиті можна було зорієнтуватися, що сей “СБ-іст” – слідчий підозріває ПАВЛА як сексота. По закінченні допиту ПАВЛА “СБ-іст” звернувся до ГРИГОРІЯ і запитав: “Чи ви часом не передавали ПАВЛОВІ літератури?” ГРИГОРІЙ заперечив це. Тоді він почав грозити ГРИГОРІЄВІ, що застрілить його, якщо він не буде говорити правди. Далше розпитував ГРИГОРІЯ про товаришів, про родину, а вкінці про автобіографію. ГРИГОРІЙ оповідав це все, а він записував. Закінчивши писати, він сказав, щоб ГРИГОРІЙ підписав протокол, але цей не хотів. “СБ-іст” злився, сварив його вульгарними словами та грозив розстрілом. В тому часі другий з незнайомих ГРИГОРІЄВІ сказав до “СБ-іста”: “Покинь його, з нього буде добрий революціонер”. Після того ГРИГОРІЄВІ сказали, що може відійти і він пішов. Кілька днів пізніше ПАВЛО стрінув ГРИГОРІЯ і сказав, щоб він 13.11.1948 р. знова зайшов до нього на квартиру і приніс йому його історію України, яку скоріше в нього позичав. ГРИГОРІЙ зголосив про це БОРИСОВІ й ми вирішили йому, щоб до ПАВЛА не йшов, а якщо б цей питав, чому не прийшов, то щоб відповів, що боїться, бо не хоче мати нічого спільного з підпільниками. ПАВЛО – українець, літ около 22, нежонатий, закінчив

2-ий курс торговельного технікуму в ХАРКОВІ, походить з села з-під ХАРКОВА (якого, не знаю). Мати його зараз працює дворничкою в ХАРКОВІ при вул. Куйбишева 11а і там постійно мешкає. Дім цей є напроти котроїсь середньої школи, правдоподібно № 30. До технікуму ПАВЛО ходив 1946 р. і покинув (з якої причини, не знаю). Тоді забрали його на роботу в Донбас, де він був около 5-ть місяців і повернувся. ГРИГОРІЄВИ оповідав, що втік звідтам, але тих документів ніколи не показував. Зараз він ніде не працює і не вчиться. Перед знаними йому студентами старається показати себе патріотом. Живе на квартирі матері. (Точніших даних про нього та зовнішнього опису не можу подати). З його товаришів слід відмітити КОРОПА (імені не знаю), походить з РИБНИКИ на БЕРЕЖАНЩИНІ, українець, літ около 22-23, вчиться зараз в якісь з шкіл і деколи їздить до родинного села. Студенти, які знають, висловлюються часто, що він сексот. Даних про його роботу не знаю жодних. Точніших даних про нього та зовнішнього опису його особи не знаю.

В тому часі БОРИС і ВЛОДКО дістали завдання слідкувати квартири ПАВЛА в той день, як там мав зайти ГРИГОРІЙ, щоб бачити, які люди будуть заходити туди.

При кінці місяця жовтня 1948 р. я дав ОСИПОВІ та ВЛОДКОВІ листівку до студентів та брошуру “Хто такі бандерівці ...” і доручив їм, щоб це передали хлопцям, над якими працюють.

Дня 7.11.1948 р. до мене приїжджав ПЕТРО. Я оповідав йому про нашу роботу, що була після останньої зустрічі з ним, про програму та про розподіл функцій в ядрі. Він був вдоволений з цього. Він розповідав, що в КИЄВІ він також веде роботу з своїми товаришами (прізвищ не подав), але поки що не знає ще ніодного, якого можна б втаємничити в підпільну роботу. Згадував також, що від БОРИСА він візьме деяку літературу й передасть її там своїм товаришам. Я просив його, щоб він десь в терені дістав для нас “Катехизм” українського революціонера. Він пообіцяв, що постарається дістати.

На останній зустрічі ВЛОДКО оповідав мені, що з ним до школи ходить дочка одного полковника МГБ (прізвища не знаю). Ми оба вирішили, що він ближче запізнається з нею і в той спосіб матиме можливість заходити на квартиру цього полковника і про щось розвідати.

Кілька днів тому БОРИС розповідав мені, що в його селі він знає двох хлопців (прізвищ не подав), які, правдоподібно, працюють в якійсь підпільній організації. Одному з них він дав літературу. Сподіється, що в цій організації немає провокаторів, бо поведінка цих двох хлопців не викликає жодного підозріння і вони ведуть себе

дуже обережно. Одного разу БОРИС зайшов до хати одного з них. Як він входив в кімнату, вони ховали якийсь папір. БОРИС припускав, що вони читали підпільну літературу.

В нас витворилася така система, що зараз вирішальну роль в керівництві нашої організації відіграє старе ядро – ПЕТРО, БОРИС і я. Всі важніші питання обговорюємо ми з БОРИСОМ, а якщо є ПЕТРО, то з ПЕТРОМ. Нове ядро виконує роботу по напрямних, які вказуємо ми.

Кожні сходи ми стараємося маскувати, щоб працівники МГБ не підозріли чого. До того застосовували ми такі прийоми конспірації: як сходи відбувалися в кімнаті, то всі члени приходили на них одинцем. Кожний з собою брав якусь книжку, щоб мати причини зайти туди, коли б хтось його про те питав. Притому створював собі алібі, що несе віддати книжку, обміняти її тощо. В кімнаті всі сідали довкола стола, а на столі розкладали якісь книжки, щоб на випадок чийогось приходу було вражіння, що ми заняті наукою, Якщо сходи були в кімнаті, через двері якої можна було б чути нашу розмову, то тоді про справи організації говорили тихо, а час від часу цю розмову переривали пустими та голосними розмовами; як сходи відбувалися десь у відкритому місці (площа, парк), тоді також сходилися всі одинцем, а відтак сідали на землю й говорили про справи. Сідали звичайно так, щоб бачити на всі сторони. Як наближався хто сторонній, ми починали говорити на якісь загальні теми. Ніколи не переставали говорити, бо це також могло викликати підозріння. В подібний спосіб проводили зустрічі на вулицях. Сходи в селі робили ми під маскою забави. В хаті сідали довкола стола, а на стіл ставили пляшку горілки і закуску та провадили сходи. Як приходив хтось посторонній, тоді починали забаву.

До таких прийомів маскування нашої роботи дійшли ми власним досвідом, а дещо про конспірацію роботи мали нагоду чути ще за німецької дійсності.

Всіх членів організації “Пробоем” в останньому часі було 8-ім, – тих, які зложили присягу – ПЕТРО, БОРИС, ВЛОДКО, ОСИП, АНДРІЙ, ГРИГОРІЙ, МОДЕСТ і я. Кандидатів в члени, над якими ведеться робота або які поки що залишені, є 7. Прізвищ їх не знаю, але про них в зізнанні я згадував. По моему селі є 6-ть членів, які присяги не складали.

Допитав: 38/23

Зізнав: (БУГ АНТІН).

Переписано в 9-ти примірниках.

* * *

Завваги до справи організації “Пробоем”:

1. До справи організації “Пробоем” я переслухував також члена керівного ядра цієї організації – ОСИПА, про якого згадується в обох протоколах цієї справи. Зізнання його збігались з зізнаннями АНТОНА та ВИХОРА ПЕТРА, але, з огляду на обставини від мене незалежні, не міг його занотувати.

2. Під кінець допиту АНТОНА я доказав йому шкідливість їхньої роботи українському народові. Він оправдував себе говорячи: “План створення організації “Пробоем” та ведення підпільної протибольшевицької роботи висунули ми з ПЕТРОМ з чисто патріотичних почувань, а цього, що та робота може більше пошкодити, як допомогти, ми були несвідомі”. По закінченні допиту ОСИПА, АНТОНА та ВИХОРА ПЕТРА я прийшов до висновку, що вони всі три не мають нічого спільного з агентурною роботою.

3. В деяких місцях протоколу АНТОНА є подані тільки прізвища без імен, імена без прізвищ, а також немає ближчих біографічних даних про деяких людей. Про те я запитував об’єкта, але він цього не знав або забув. В обох протоколах, а головно в першому, не подані прізвища людей, які мали безпосередній або посередній контакт з членами організації “Пробоем”. Їх не подав, по-перше тому, що вони не мають якогось особливо важного відношення до цієї справи, а по-друге, що большевики можуть ще не знати про цілість роботи організації “Пробоем”, а якщо б впав протокол в руки большевицьких органів поліції, то по деяких фактах вони могли б дійти до розв’язки цієї справи в цілому.

4. Прізвища членів організації “Пробоем”, місцевости, які згадуються, а також прізвища других осіб, про які зізнав об’єкт, які вважав за доцільне подати, є кодовані (писані великим шрифтом). В залучнику ч. 2 ці коди є пояснені шифром. В залучнику ч. 1 подані біографічні дані членів орг. “Пробоем”.

38/23

* * *

Біографічні дані
та характеристики членів організації “Пробоєм”

1. ПЕТРО – ур. 1928 р. в с. БІЛОУСІВКА, р-н МАТВІЇВСЬКИЙ, обл. ХАРКІВ; українець, студент університету в КИЄВІ. Батьки його – селяни. За німецької дійсності ходив до 3-ої кл. гомназії в м. ХАРКІВ. З приходом большевиків 1944 р. вступив до відділу УПА. Там був около місяця і його звільнили, тому що був ще молодий. В тому часі до його батьків часто заходив якийсь командир відділу по пс. Вітер. Він радив батьків посилати ПЕТРА в школу. 1945 р. ПЕТРО поступив до середньої школи в м. БЕРЕЖАНИ, а згодом перейшов до СШ в м. ХАРКІВ. Школу в м. БЕРЕЖАНИ залишив тому, що його хотіли взяти на військовий реєстр (“учет”), а, переїжджаючи до м. ХАРКІВ, він зареєструвався 1930 р. народження. Ці дані про нього є з його розповідей.

Ідейний, витривалий в праці, сильної волі та твердого характеру, дуже моральний, словний, у відношенні до товаришів часто буває химерним, але це в загальному від’ємно на його характер не впливає, здібний, щирий, товариський.

2. БОРИС – ур. 1929 р. (місця не знаю); українець, студент університету в м. ХАРКІВ. За німецької дійсності ходив до гімназії в м. ХАРКІВ. За другої большевицької дійсності, на початку ходив до СШ, а відтак до [у]ніверситету в м. ХАРКІВ. Батьки його свідомі українці – учителі. Від початку другої большевицької дійсності працюють учителями. Скоріше учителювали в с. КАЧАНІВКА під м. ХАРКІВ, а зараз в с. КОМОРНЕ також недалеко м. ХАРКІВ.

Ідейний, в роботі мало витривалий, відважний, любить різні пригоди, дуже товариський, гарячої вдачі – вразливий, завжди веселий, ніколи не зневірюється, трохи романтик (пише вірші, звичайно любовного характеру), скоро можна його чим-небудь захопити.

3. ОСИП – ур. 1926 р. в с. ІВАНІВКА, ТЕРЕБОВЕЛЬСЬКОГО р-ну, Тернопільської області; українець, студент університету в м. ХАРКІВ. За німецької дійсності був членом Юнацтва ОУН. На початку другої большевицької дійсності скривався перед побором в ЧА в себе вдома. В м. липні 1945 р. його брат, що був членом ОУН, зголосився з “повинною” до большевиків. Приблизно в тому часі він підробив собі документи, що він з 1929 р. народження, і поступив до СШ в м. ТЕРЕБОВЛЯ. По закінченні СШ поступив на університет в м. ХАРКІВ. За большевицької дійсності арештований ще не був.

Ідейний, поміркованої вдачі, стійкий в своїх намірах, точний, дуже працюючий.

4. ВЛОДКО – ур. 1927 р. в КОЗІВСЬКОМУ районі (села не знаю), Тернопільської області; українець, студент університету в м. ХАРКІВ. Кілька років перед польсько-більшевицькою війною батько його приїхав до м. ХАРКІВ і працював столярем. В 1941 р. большевики заслали його на Сибір за спробу переходу кордону на німецьку територію, а в 1944 р. він повернув. ВЛОДКО за німецької дійсності ходив до школи в м. ХАРКІВ.

Добре вироблений політично, широко ознайомлений з всесвітньою літературою та історією, до деякої міри романтик і мрійник, товариський, веселий, трохи встидливий, вміє дуже добре маскувати свої настрої.

5. АНДРІЙ – ур. 1927 р. (села не знаю), пов. УЖГОРОД на ЗАКАРПАТТІ; українець, студент університету в м. ХАРКІВ. Батьки його рільники. До 1941 р. він проживав при них. За німецької окупації перейшов жити до свого вуйка в м. ХАРКІВ (його вуйко зараз є членом ВКП(б) і працює інженером). В тому часі АНДРІЙ ходив до гімназії. На початку другої большевицької окупації був при батьках, а відтак знова повернув до м. ХАРКІВ, де поступив в СШ, а в 1947 р. в університет. Зараз перервав студії і пояснює це тим, що він розстроений справою ЮДИНА. Літом 1948 р. хотів виїжджати в Польщу, де проживають його батьки. В нього вдома є ще старший брат, який також студіює десь в Польщі. Тепер АНДРІЙ хоче поступати десь на роботу.

АНДРІЙ дуже щирий товариш і важко повірити в те, щоб він був зрадником, дуже обережний, а ця обережність часто переходить в боягузство, зрівноважений, а часом навіть скритий, трохи безрадний.

6. ГРИГОРІЙ (прізвища не знаю) – ур. 1929 р. в с. КАЧАНІВКА під м. ХАРКІВ; українець, студент технікуму. Батьки його селяни – бідняки. (точніших даних з його біографії не знаю).

Дуже ідейний, витривалий в праці, моральний, поміркованої вдачі, добре розвинений інтелектуально, працюючий, твердого характеру, точний.

7. МОДЕСТ (імені не знаю) – ур. 1929 р. в м. ХАРКІВ; українець, студент. Син робітника. Батько його – свідомий українець (точніших даних з його біографії не знаю).

Ідейний, працюючий, трохи романтик, часом надто довірливий, мало обережний.

Зізнав: (БУГ АНТІН).

* * *

Пояснення коду.*

БУГ АНТІН –	МАТВІЙВСЬКИЙ –
АНДРІЙ –	МАТВІЙ –
БЕРЕЖАНИ –	МИКОЛА –
БІЛОУСІВКА –	МИРОН –
БОРИС –	МОДЕСТ –
ВЕРТЕП –	МОСТОВА –
ВІКТОР –	НАЗАР –
ВИСПА –	ОЛЕГ –
ВЛОДКО –	ОЛЕКСА –
ВОЛИНЬ –	ОРЕСТ –
ВУЛИЦЯ –	ПАВЛО –
ГОРА –	ПЕТРО –
ГРИГОРІЙ –	ПИЛИПСЬКИЙ –
ДАНИЛО –	ПОЛТАВА –
ДІБРОВА –	ПОТУЛЬНИЙ ОСИП –
ДМИТРО –	ПРОКІП –
ДРОГОБИЧ –	РИБНИКИ –
ЄВГЕН –	РОМАН –
ЗАКАРПАТТЯ –	СВЕРЦОВ –
ІВАН –	СЛАВКО –
ІВАНІВКА –	СТЕПАН –
ІЛЬКО –	ТАРАС –
КАРПО –	ТЕРЕБОВЛЯ –
КАЧАНІВКА –	ТЕРНОПІЛЬ –
КИЇВ –	УЖГОРОД –
КОЗІВСЬКИЙ –	ХАРКІВ –
КОМОРНЕ –	ХРИСТИНІВСЬКИЙ –
КОРОП –	ЮДИН –
ЛОЗІВСЬКИЙ –	ЮРКО –
ЛУЦЬ –	ЯБЛОНІВСЬКА –
МАКАР –	ЯКІВ –
МАКСИМ –	ЯНКІВЦІ –

* * *

* Пояснення коду в оригіналі документу не подано.

XXX. ТОВСТЕЦЬКИЙ РАЙОН

№ 182/XXX-1

Протокол допиту Івана Яковича Ковальчука

Р – 31.

Справа ч.:/47 р.

Ковальчук Іван

с/о РО МВД

Товсте, дня 5.III.47 р.

Протокол

Ковальчук Іван Я., ур. 1927 р.
в с. Летяче [Литячі], р-н Товсте,
українець, гр. кат., нежонатий,
освіта – 5 кл. НШ, невійськовий,
рільник.

Я, Ковальчук Іван Яковлевич, народився 1927 р. в с. Летяче, Товстецького р-ну в сім'ї малоземельних рільників. Сім'я складалася з батьків, сестри Анни (ур. 1934 р.) та ще одного брата Петра (ур. 1936 р.). До школи ходив я в родинному селі і тут закінчив 5 клас. По закінченні навчання помагав я батькові при господарстві. До жодних товариств ні організацій я не належав.

1944 р. большевики забрали мого батька до армії. Я залишився біля матері та продовжував працювати на господарстві. В червні 1944 р. покликали мій річник на учот до Товстого. Я до Товстого не пішов та почав критися. Я крився з Ціжек Степаном – “Джоном” і Савчук Степаном. Літом ми перебували у лісі, зимою в селі. В 1945 р. станичним нашого села став “Газ” із с. Новосілка Язловецька. В лісі часто я стрічався з ком. СКВ “Недолею”. Так крився я до м. червня 1946 р.

Одного вечора в червні 1946 р. я прийшов до села повечеряти та зайшов до свого вуйка Демків Василя. Тут була також моя тітка Війтишин Параска. Вони почали мене намовляти, щоби я зголосився з повинною. Вуйко сказав, щоби я написав листа до уповноваженого Ткачука, який в цей час перебував на гарнізоні в с. Дорогичівка. Я взяв кусок паперу і написав листа слідуючого змісту: Товариш Ткачук, прийміть мене до себе на роботу при збиранні контингенту, бо мені

критися з “бандитами” дуже прикро. Цього листа, за намовою вуйка дав я своїй сестрі Анні, яка слідуєного дня, коли до села приїхав з Дорогичівки Ткачук, щоб збирати контингент, листа йому передала. Ткачук листа прочитав та відписав, що він мене радо прийме на роботу до Загот-зерна та, щоб я прийшов на гарнізон до Дорогичівки, він там буде на мене чекати. Слідуєного дня вечером, я прийшов до села на вечерю і сестра мені цей лист від Ткачука передала. Я його прочитав та слідуєного дня пішов на гарнізон до Дорогичівки.

Стійковий гарнізону задержав мене та запитав, кого мені треба. Я відказав, що йду до Ткачука. Він мене пропустив та я зайшов до середини. Тут застав я лише Ткачука. Він запитав, як я називаюся, казав сідати та почав питати, де я крився, з ким, де решта “бандитів”, де їх криївки та магазини. Я розказав, що літом крився в лісі разом з Недопитальським Осипом, Війтишин Іваном, Ціжек Степаном і його братом. Криївку ми мали над Дністром в березі. Про магазини не знаю нічого. Він запитав, якими групами ходять “бандити” та якими дорогами. Я сказав, що “бандити” ходять по 3-4 чоловік, йдуть крайною вулицею від Дністра на відтинок села, який називається Діброва. Він запитав, з ким та де я крився зимою. Я розказав, що зимою укривався сам вдома (криївка була під ліжком) решта крилися осібно та не хотіли мене прийняти до себе. На вечерю заходив я до свого вуйка Демків Василя і до тети Війтишин Параски. В той час до канцелярії увійшов капітан Боднар. Ткачук, який записував, що я говорив дав йому це прочитати. Він прочитав, сказав, “харашо”, витягнув свої папери та почав питати чи я знаю “Недолю”, “Черемоша”, “Джона”, “Газа”. Я відказав, що колись ми разом квартирували в лісі. Зараз не знаю де вони перебувають, бо вони десь відійшли та не хотіли мене зі собою взяти. Капітан сказав, що я буду працювати з Ткачуком при збиранні контингент. В с. Летяче мушу підібрати собі довірених людей, які б в селі розвідували, де скривається решта “бандити”. Вони переказуватимуть тобі, а ти будеш все доносити мені. Я сказав, що маю сестру Анну, яка мені все розвідає. Капітан сказав: “харашо”. Ти будеш квартирувати разом з Ткачуком. На цьому ми розійшлися.

За кілька днів я, Ткачук та ще 12 большевиків, поїхали до с. Летяче збирати контингент. Ми заїхали до с-ради, 8 большевиків пішло в село, а я з Ткачуком і ще з двома большевиками – пішов до сестри Анни. Я запитав її, що нового в селі та чи хто приходив до нас. Вона сказала, що приходив “Джон” і “Газ” та питали за мною. Вона їм розповіла, що я пішов до Дорогичівки голоситися. Вони не казали нічого і відійшли. Тоді я сказав сестрі, щоби вона вивідала докладно, до кого вони заходять на вечерю та хто збирає їм харчі. Сестра

погодилася. Опісля зайшли ми до Доченьчук Юстини, в неї ми пообідали, я з большевиками відійшов до с-ради, а Ткачук залишився в неї біля півтора години. Вечером відвезли ми контингент до району та повернулися на гарнізон до Дорогичівки. На гарнізоні капітан запитав мене, що нового в Летячім. Ткачук розповідав йому усе те, що розказувала моя сестра.

Кілька днів пізніше я та 16 большевиків поїхали до с. Садки збирати контингент. Під час цього забрав я в Дудик Параски 5 кл. солонини. Цю солонину занесли ми до дир. школи Макар Захарія. Тут застав я л-та МГБ Камінського і Ткачука. Камінський сказав мені дати солонину жінці директора, а самим йти даліше в село. Вони всі три даліше залишилися в к[і]мнаті та щось між собою говорили. Перед вечером ми відставили зібраний контингент до району та відійшли до Дорогичівки.

Тиждень пізніше ми знова поїхали до Летячого. Большевики пішли в село, а я з Ткачуком зайшов до сестри Анни. Ткачук запитав її: “Що нового Ганя, чи бачила “бандитів”. Сестра сказала що перед кількома днями бачила 4-ох “бандитів”, які йшли до села з напрям лісу. Ткачук сказав, щоб вона добре придивлялася звідки вони приходять, до кого заходять та в котрій годині виходять до ліса. Ми вийшли з хати зайшли до родини підпільника “Черемоша” та тут забрали біля 10 кірців ячменю. Зібраний контингент як звичайно відставили до району та повернулися до Дорогичівки.

Дня 21.VIII.46 р. перед вечером на гарнізон зайшов Рудька Василь із с. Летяче. Він запитав стійкового, чи начальник є на гарнізоні. Сійковий повідомив начальника. Цей казав Рудька пропустити. Він зайшов до хати та щось біля 10 хвилин з начальником переговорював. Опісля вони вийшли надвір, капітан наказав лейтенантові взяти 15 бійців і вони всі відійшли в напрям Летячого. Цієї ночі загинув в засідці рай. реф. “Ігор”. Цього самого дня большевики арештували Коротій Володимира, забрали його на гарнізон та протоколували через цілу ніч. Рано завинули його в палатку, поїхали до Летячого, зайшли над Дністер та тут відкрили криївку, в якій було 6 крісів і бандажі. Большевики це все забрали і від’їхали до Дорогичівки. По кількох днях арештованого звільнили додому.

Одного разу під час збирання контингенту соломи, я побачив підпільницю Тарабавка Анну, яка йшла дорогою. Я сказав Ткачукові, що це підпільниця, він почав за нею стріляти, але її вдалося втекти до лісу. Увесь час я допомагав большевикам збирати контингент в с. Летяче. Їздили ми також на інші села, скликали мітинги в справі виборів.

1.II.47 р. ми знова приїхали до Летячого. З нами був слідчий Полунець і Ткачук. Ткачук сказав мені, щоб я пішов в село та розвідав, де криються “бандити”. Я взяв зарядку і пішов. Спершу зайшов до Кравчук Івана, запитав його, що нового в селі та сказав, що я хотів би стрінутися з Ціжик Степаном та його братом Василем. Він сказав, що вони кудись із села вибралися, бо тут нема що їсти. Пізніше я зайшов до Репужинського Петра, розпитував його про те саме та також не довідався нічого. Я повернув до Ткачука та йому про це зголосив. Слідуючого дня сказав мені Полунець піти в село та прикликати Доченьчук Юстину. Я зайшов до неї, це її переказав, вона зібралася і ми разом пішли до [с.]-ради. Ткачук закликав Юстину до другої хати та там щось з нею біля двох годин розмовляв. В с. Летяче перебували ми аж до виборів. По закінченні голосування ми забрали урну та від’їхали до району. Слідуючого дня сказав мені Ткачук таке: ти поїдеш до Летячого та будеш працювати заготовщиком м’яса. При цьому будеш прислухуватися, що між собою люди розмовляють, розвідуватимеш, де скриваються місцеві “бандити” та хто дає їм їсти. Ми нічю будем робити біля твоєї хати засідки, щоби “бандити” тебе не вбили. Я зібрався і від’їхав до Летячого.

40/8

* * *

№ 183/XXX-2

Протокол допиту Івана Григоровича Війтишина

Р – 31.

Справа ч.: .../47 р.

Війтишин Іван

с/о РО МВД

Товсте, 30.III.47 р.

Протокол

Війтишин Іван Григорович,
ур. 1908 р. в с. Дорогичівка, р-н
Товсте, українець, освіта 4 кл. нар.
школи, жонатий, невійськовий,
коваль.

Я, Війтишин Іван, син Гриця і Гафії з дому Паранюк, народжений 1908 р. в с. Дорогичівка, Товстенського р-ну, в сім'ї малоземельних рільників. Сім'я складалася з батьків, двох сестер Марії і Анни та ще двох братів – Василя і Павла. В сьомому році життя я пішов до школи в родинному селі, де закінчив 4 кл. По закінченні школи, помагав я батькові працювати на господарстві.

В 1925 р. післав мене батько на науку до місцевого коваля. В нього працював я три роки. Відтак поїхав я до Городенки та тут перебував ще три роки. По закінченні науки в Городенці, повернувся я до родинного села та заложив свій власний ковальський варстат. В 1929 р. я оженився з Головецькою Теклею зі с. Сверховець. Так проживав з нею до вибуху німецько-польської війни. 22.VI.41 р. мене покликали до війська до м. Чорткова. Звідси по п'ятьох днях я втік додому та укритався аж до приходу німців. За німецької окупації я далі працював на своєму варстаті. До жодної організації я не належав. З приходом большевиків в 1944 р., я в армію не пішов та почав критися в с. Летяче, де переніс я свій варстат. Я працював в варстаті, а коли большевики приїздили до села, я [с]кривався. Коли большевики почали за мною питати, я пішов в підпілля та разом з місцевими підпільниками "Джеком", "Голубом", "Максимом" і "Недолею", укритався в лісі. Так крився я через цілий рік. Осінню 1945 р. закликав мене до себе мій фаміліянт Данилейко Йосиф та

почав говорити, що немає чого ходити зі зброєю по лісі, бо з цього і так нічого не буде. Він радив, щоб я лишив зброю та пішов до району зголоситися. Він вже постарався, щоб в районі мене не покарали. Слідуючого дня я разом з Данилейком Йосифом пішов до району на воєнкомат. Він сказав мені залишитися в коридорі, а сам пішов до канцелярії. Через пів години мене покликали до канцелярії. Тут застав я Маслінкевича, поляка родом із с. Летяче. Він написав посвідку, що я повернувся з Німеччини, та сказав, що вона має коштувати одну літру спирту, трохи муки і сала. З цією посвідкою я пішов на воєнкомат та тут одержав документ. Після цього я повернувся додому. Час від-часу до мене додому заходив Данилейко Йосиф. Він розпитував мене, чи я не бачив повстанців, де вони зараз перебувають, де їх криївки, хто збирає для них харчі та виносить їм до лісу. Я сказав, що повстанці перебувають найчастіше в лісі над Дністром, званім Гор[...]. Вдома переживав я до липня 1946 р.

Цього місяця (дати не пригадую) до села приїхали большевики, заарештували мене та забрали до району на МВД. По кількох днях покликав мене на протокол капітан (опис: середнього росту, сильної будови, руде волосся), невідомого прізвища. Він запитав мене як називаюся та наказав розказати свою автобіографію. Я подав своє ім'я і прізвище, розказав автобіографію та сказав, що при відступі нім. армії мене забрали до Німеччини. Відтам повернувся я в 1945 р. та аж до арештування я працював на своєму варстаті. Капітан розлютився, вдарив мене в лице і сказав: “чово врийш... твою мать, а в “банді” хто бил. Ти днем работал, а ночью хаділ з автоматом і убівал мірних жителей”. Він витягнув з шуфляди якийсь папір, та почав читати, що я був в “банді” та направляв “бандитам” зброю. На цьому перше слідство закінчилося. По двох днях мене вдруге покликали до канцелярії. Тут застав я свого брата Василя, який щось розмовляв з капітаном. Капітан запитав мене чи буду говорити правду. Брат відізався: “Слухай Іване, говори правду. Не бійся, тобі за це нічого nebude”. Тоді капітан сказав: “Слухай Війтишин, ми знаємо, що ти цілий рік був в “банді”. Ходив з автоматом та ремонтував “бандитам” зброю. Коли себе виправдаєш перед рад. владою, це все буде тобі дароване”. Я на це погодився. Тоді капітан почав мене питати, де і з ким [с]кривався. Я розказав, що укривався з “Джеком”, “Голубом”, “Максимом” і “Недолею”. Квартирували ми в лісі в скалах над Дністром. Зброю приносив ладити “Недоля” та ще кількох стрільців. Капітан запитав мене, де вони зараз укриваються. Я відповів, що бачив кілька разів, як з лісу виходили: “Джек”, “Гас”, “Блакитний” і “Недоля”. В селі заходять вони до Данилейко Єлисавети. Із сільських цивільних ходять

зі зброєю: Гомелюк Володимир, Бабійчук Іван (зараз арештовані і засуджені на 10 літ). (Данилейко Єлис[а]в[е]та також була арештована та її звільнили). Зараз я їх зовсім не бачу, бо вони від мене криються. Тоді капітан сказав: "Ти підеш додому та далі працюватимеш у своєму варстаті. До тебе приходитимуть різні люди та в розмові з ними, ти мусиш вивідувати чи часом в селі не квартирують "бандити". Коли щось довідаєшся, маєш переказати мені через свого брата. Надалі маєш робити так, як тобі брат скаже". На цьому розмова скінчилася. Я вийшов надвір, а брат ще залишився в канцелярії. Через півгодини він вийшов і ми разом пішли додому. По кількох тижнях, одного вечора побачив я на відтинку села, т. зв. Містечко, "Джека", "Гаса" і ще кількох повстанців. Слідуючого дня рано я про це повідомив свого брата. За кожним разом коли повстанці приходили до кузьні що-небудь ладити, я зараз повідомляв брата. Більше я нічого не доніс. Заяви я не підписував та від большевиків жодної заплати не одержав.

30.III.47 р.

40/3

* * *

№ 184/XXX-3

Протокол допиту Івана Семеновича Івасіва

Р.31.

Справа ч.: .../47 р.

Івасів Іван Семенович

С/о РО МВД

Товсте, дня 16.V.1947 р.

Протокол

Івасів Іван Семенович, нар. 1905 р. в с. Дорогичівка, р-н Товсте, Терн. обл., українець, осв. – 2 кл. НШ, військовий, жонатий, рільник.

Дітей в мого батька було троє, а саме: Степан, нар. 1912 р., який оженився в с. Садки; Текля, нар. 1923 р., яка вийшла заміж за Халат Михайла, і я.

По закінченні 7 років післав мене батько до школи в родинному селі, де закінчив я 2 кл. НШ. По закінченні школи допомагав батькові при господарстві.

В 1926 р. покликали мене до польської армії, до 69 полку піхоти, який стояв в м. Гнезно. У війську служив при ЦКМ-ах. По закінченні військової служби повернувся додому і оженився з Шарварко Марією. Дітей у мене є четверо: Анна, Ірина, Одарка і Степан. На власній господарці працював я до приходу большевиків 1939 р. З приходом ЧА, до нашого села приїхав Павлик Іван з с. Попівці [Попівці], літ ок. 50, високий, круглого обличчя, має на чубку лисину. Він ще за Польщі був комуністом. В нашому селі зробив він мітинг, на якому говорив, що нас визволила ЧА від польського ярма, панські маєтки будуть роздані між селян і всім буде добре жити. Відтак вибрали комітет, який мав правити селом, у склад якого ввійшли: Тимчасюк Степан, заст. Микитин, який зараз є вдома, Павлюк Микола, Трищак Іван, Павлюк Гриць, Ткачик Василь, Мельник Василь і я. Завданням нашим було розподілювати панські маєтки між селян і держати порядок в селі. По кількох тижнях часу в селі створили міліцію, якою начальником був Павлюк Гриць. Міліціонерами були: Трищак Іван і Василь, Кісілюк Гриць, Іванський Гриць, Війтишин Іван, Халан Гриць, Павлюк Гриць і я.

Зброю ми дістали з польського табору, який був розбитий в нашому селі. Завданням нашим було, вишукувати польських жовнів, арештувати їх і відправляти в район, здержувати в селі порядок, щоб не було крадіжки та бійки. По кількох тижнях нач. міліції назначили л-та Б'єлоконя – руский, літ 35, низький, рижий, рябий. Він все говорив, щоб жити чесно і не бити людей.

Одної неділі, під час Вечірні, коло церкви Хандак Гриць сказав, щоб вибрати других членів міліції, бо та розбазарює державне майно. Я в цей час був з крісом коло церкви, почув, що він говорить, зняв кріса і хотів його арештувати. Люди, які виходили з Вечірні кинулися на мене і почали виривати мені з рук кріса. Я вирвався зпоміж людей і втік на міліцію. Нач. провірив це все і вигнав мене з міліції. Я повернувся додому і працював на власній господарці.

За кілька тижнів пізніше вибрали в селі с/раду, якої головою був Павлюк Семен, а я ввійшов як член с/ради. За кілька днів до села приїхав ІІ-ий секр. партії Кошовий (середнього росту, подовгастого обличчя, сухорлявий, літ ок. 35, українець, родом з Запорожжя). Він скликав с/раду і казав, щоб слідити за куркулями, що вони між собою говорять, до кого сходяться, хто з них має зброю, пильнувати в селі, щоб не палили державного майна. Якщо б ми що вислідили, то щоб дати знати на НКВД. Я приобіцяв Кошовому, що будемо старатися слідити, а якщо вислідимо, то дамо знати в район.

1940 р., весною взяли мене до служби “наблюдательного пункту”, нач. якого був єфрейт[о]р Сударов – руский. Завданням нашим було: слідити за якими-небудь літаками і повідомляти в місто Теробовля. 1940 р., як большевики зайняли Буковину, по двох місяцях “наблюдательний пункт” розв'язали. Я повернувся додому і працював на господарстві. Як приїжджали большевики, я ішов до с/ради. З району часто приїжджав до села І-ий секр. партії Воробйов: високий, сухорлявий, волос чорний, літ ок. 35, руский, в справі організації колгоспу. Він рівнож говорив, щоб слідити за куркулями, бо це вороги народу.

Весною 1941 р. до села приїхав Шершенев з НКВД (високий, сухорлявий, бльондин, очі сиві, літ ок. 30). Він покликав мене до с/ради на протокол. Тут запитав мене, як я називаюся, скільки в мене дітей, поля і до якої партії належав. Я сказав йому своє ім'я і прізвище, стан своєї рідні та поля. Рівнож сказав, що я не належав до жодної партії. Шершенев виняв папір, прочитав і сказав, що я належав до товариства “Луг” та був його начальником. Я сказав, що начальником був Павлюк, касієром Іванський Василь, інструктором Павлюк Петро. В контрольній комісії були: Караїл Василь, Дрофишин Петро і Павлюк Степан. Він

запитав мене, що ми у “Луз[і]” вчилися. Я сказав, що вправляли руханку, співали, грали відбиванки, грали вистави і вчилися марширувати. Шершенов запитав мене, хто приїздив з району. Я відповів, що в цих справах приїздив Скалецький. Тоді він затитав, що він говорив під час свого приїзду. Я сказав, що він казав учитися Історію України, стрілецькі пісні й вправи. Тоді Шершенов запитав, чи в сел[і] є така організація як ОУН. Я сказав, що про таку організацію я ще не чув і в нас такої не було. Дальше Шершенов мене запитав, хто був арештований польською поліцією? Я сказав, що арештовані були: Маціборка Гриць, Шараварка Степан, Івасів Гриць, Побігун Осип, Мельник Василь і Ратушняк Дмитро. Всі вони були арештовані за приналежність до партії Чайковського, а чи де інше належали, то я не знаю. Шершенов сказав мені піти додому і нічого нікому не говорити.

В міс. квітні 1941 р. до села приїхав прокурор Николенко (високий, сухорлявий, шатин, ніс скручений на ліво). З ним були ще судія Жученко (середнього росту, круглого обличчя, бльондин) та [з] парткому Кошовий. Вони скликали людей, зробили збори, списали членів с/ради та створили управу колгоспу. Мене зробили головою колгоспу. Завданням моїм було ходити по селі і вписувати людей до колгоспу. Я ходив по селі і наказував людям, щоб звозили своє майно до колгоспу та ставали його членами, бо хто не запишеться, того вивезуть на Сибір. Я зорганізував в селі колгосп. По місяцеві часу забрали мене в армію в м. Заліщики до 346 полку піхоти, до кулеметної роти, командантом якої був л-т Пастушенко. Зі мною були зі с. Дорогичівка: Кісілюк Василь, Павлюк Гриць і Вовк Василь. В Заліщиках ми перебули 6 тижнів і в час вибуху німецько-більшевицької війни відїхали під Львів на фронт. Тут перебули ми кілька днів і попали в німецький полон. Подорозі я з полону втік і зайшов до о. Ковча в Перемишлянах. В нього перебув я кілька днів. Він виробив мені на нім. команді документи і я повернувся додому.

За німецької окупації я до нічого не вмїшувався та працював на власній господарці.

По відступі нім. армії, німці усіх мужчин з с. Дорогичівка забрали зі собою. В тому числі і мене. Подорозі в м. Станиславові я зайшов до укр. комітету, сказав, що я не маю з чого жити і я хотів би працювати. Комітет прийняв мене до праці в господарці, яка належала до комітету. В міс. серпні прийшла ЧА і я повернув додому. По кількох тижнях я пішов до м. Товсте і зголосився на воєнкоматі. Подорозі стрїнув я Швайчук Осипа, родом з с. Летяче [Литячі]. Він запитав мене, куди я йду. Я сказав, що йду на воєнкомат голоситися. Тоді Швайчук запитав мене, чи я міг би з ним працювати уповнаркомзагу? Я сказав,

що я хотів би десь працювати. Ми зайшли до начальника уповнаркомзагу Рудька (високий, круглого обличчя, бльондин, на долішні щоці з переду має три золоті зуби). Я почав його просити, щоб він прийняв мене на працю до уповнаркомзагу. Він погодився, але щоб я ішов на воєнкомат зголоситися, вибрати документи і тоді він прийме мене на працю. Я прийшов до нач. воєнкомату, зголосився що я втік від німців і тепер хочу працювати уповнаркомзагу. Він видав мені документи й я повернувся до Рудька. Рудько прийняв мене на працю і видав мені зобов'язання та сказав іти на села: Хмелева, Швершківці [Свершківці], Летяче [Литячі], Дорогичівка, Садки, Шутроминці та розносити людям зобов'язання на поставку м'яса, молока і бараболь. В цей час покликав мене заст. Рудька – Романенко. Я прийшов до його канцелярії. Він сказав, щоб я по селах розвідував, де скриваються “бандерівці” та, де квартирують. Якщо б я в хаті кого застав з бандерівців, а вони питали мене, чого я прийшов, то я маю сказати, що я приніс зобов'язання по здачі м'яса, молока і бараболь. Я маю приглянутися, яка в них зброя, як убрані і хто, як називається. При цьому добре запам'ятати собі цю хату, або навіть записати. Якщо я все розвідаю, то другого дня маю дати знати йому. Дальше сказав, що найбільше розвідувати по селах: Шутроминці, Летяче і Садки, бо там “Бандьора попри бандьору ходить”. Я погодився на його пропозицію і приобіцяв розвідати. Від нього я повернув до Рудька, взяв зобов'язання і пішов додому.

Другого дня я взяв на фіру збіжжя і поїхав до млина в с. Садки. Подорозі стрів у с. Садки стрільців, які ходили зі зброєю по дорозі. Один повстанець спинив мене, запитав, як називаюся, звідки й куди їду. Я сказав йому своє ім'я і прізвище, сказав, що їду до млина і відтак повернув додому. Другого дня поїхав до району та зайшов до канцелярії Романенка. Він запитав мене, що нового? Я сказав, що вчора днем я їздив до с. Садки до млина і коло читальні бачив “бандерівців”. Один спинив мене і запитав мене куди їду. Я сказав, що їду до млина. Він більше мені нічого не говорив, і я поїхав. Романенко сказав, щоб я їхав додому і дальше слідив за бандерівцями. Я відійшов додому і дальше виконував свої обов'язки.

В січні 1946 р. я ішов до олійні бити олій. Вечеро[м] прийшло до олійні двох повстанців: Стасюк Семен і Павлюк Корнило, оба зі с. Садки, та питали людей, чи в сел[і] немає большевиків, закурили і відійшли, куди, я не бачив. Другого дня я пішов до м. Товсте і зайшов до канцелярії Романенка та оповів йому це все. Романенко сказав, що мені Рад. влада платить, а я слабо працюю та не довідався навіть куди бандерівці відійшли. Він дав мені зобов'язання і я відійшов додому.

Другого дня [я] взяв зобов'язання і пішов до голови с/ради до с. Летяче [Литячі]. Я віддав йому зобов'язання і почав з ним говорити, що біда тепер, бо зле жити. Голова с/ради Микитишин Михайло сказав, просім Бога то буде інакше і ліпше. При цьому запитав, чи до села приходять повстанці. Він сказав, що як немає большевиків то приходять [повстанці], повечеряють, назбирають харчів і знова відходять до ліса.

В міс. серпні до села приїхав гарнізон. По кількох днях прийшов до мене нач. гарнізону Кулік (високий, подовгасте обличчя, бльондин, українець, говорить по-українськи). Він запитав мене, що нового по селах та чи не бачив бандерівців. Я сказав, що коли я був в с. Летяче і голова сказав, що передвечером ідуть бандерівці до села на вечерю, назбирають харчів і знова ідуть до ліса. Кулік мені подякував і відійшов.

Під час збирання контингенту я виписав квіти про здачу контингенту на 200 кг. селянам Пураш Іванови і Перець Василеви. Большевики про це довідались, мене арештували і забрали до Товстого. По 7-ох днях мене звільнили, а справу віддали до суду.

Більше я до району не ходив і нічого не доносив. Платні за це не побирав жодної.

13/VI.1947 р.

Гонта.

* * *

№ 185/XXX-4

Протокол допиту Стаха Івановича Кубішина

Р.31.
Справа ч.: .../47 р.
Кубішин Стаха
Симп. ОУН “Федь”
А/в МГБ “Петро Лебідь”

Товсте
Дня 3/VI.1947 р.

Протокол

Кубішин Стах Іванович, 4/VI.1922
р.[оку] в с. Шверківці [Свершківці],
р-н Товсте, осв. – 4 кл. НШ, віль-
ний, невійськовий, рільник.

Я, Кубішин Стах, син Івана і Катерини, з дому Пасемчук, народ.
4/VI.1922 р. в с. Шверківці [Свершківці], р-н Товсте. Батько поляк,
мати жидівського походження (вивезені на Сибір). Поля в мого батька
було 7 моргів. До школи я ходив в своєму селі, де закінчив 4 кл. НШ.
По закінченні школи помагав родичам при господарстві.

За Польщі належав я до товариства “Просвіта”.

З приходом большевиків 1939 р. я до жодних організацій не
належав.

З приходом німців був я симпатиком ОУН. Так працював я аж до
1944 р. При відступі німецької армії, німці наше село евакували до
с. Яргорів, р-н Коропець.

В міс. червні ц. р. вступив я до відділу Сірих Вовків ком. Бистрого,
до чоти Сича. З Яргорова перейшли ми в Затуринські ліси і там через
кілька тижнів перепроваджували вишкіл. В Затуринських лісах звели ми
бій з німцями, а відтак перейшли в Стратинські ліси, де квартирували
через один місяць. В міс. липні наш відділ перейшов ріку Стрису [Стрипу]
і заквартирував в с. Новосілка, Золотопотікського [Золотопотіцького]
р-ну. По перестрілці з істребками нас трьох відбилося і пішли на свою
станцію в с. Шверківці. Вдома був я два тижні і вступив до куца ком. Роя,
з яким відійшов в Заліщенський [Заліщицький] р-н. Там перебули ми
через два місяці. В міс. листопаді 1944 р. большевики зробили облаву

на се[ло] Лисичники. Тут поміщувався наш куц. Ми відступили в Сеньківські ліси, а я залишився коло рай. пров. Богдана, який в цей час зістав ранений і лежав в с. Щитівці. Біля нього перебув я півтора тижня і знову долучив до свого куца, який в цей час був в с. Ворвулинцях, р-н Товсте. По кількох днях ком. Рій розпустив наш куц і ми розійшлися кожний в своє [село]. По тижневі часу жандармерія мене арештувала, закидуючи мені втечу з куца. Провіривши, що цей куц був розпущений пров. Сопруном, призначили мене до куца Залізняка, який в той час збирав з цих самих людей.

В лютім 1945 р. цей куц перебрав ком. Рибак. В міс. квітні н. р. я захворів на тиф і мене звільнено додому. Як я виздоров[і]в, то зв'язався з місцевими підпільниками: Гайом, Гайдамакою і Веселим та квартирували в лісі біля с. Швершківці [Свершківці]. Зимою 1946 р. пішов я квартирувати з місцевими підпільниками, з якими крився через цілу зиму.

На початку квітня 1947 р. я зайшов до Олексишин Тимка, щоб замінити собі чоботи, бо не мав в чім ходити. Посиділи ми в хаті, покурили, я зібрався і відійшов. По кількох днях я пішов на відтинок села Малешківка, щоб дістати собі тютюну, і переходив біля господарства Олексишин Тимка (він в цей час сидів в себе під оборогом). Він, закликав мене і крикнув: “Федю, ходи закуримо!” (під таким псевдом я працював цілий час в підпіллі). Я прийшов до нього, закурили ми і він тоді каже: “От, Федю, біда”. Я запитав чому така біда. Він відповів, що нема що їсти, а це вже крайна біда. Я запитав його, як[і]би ці[і] біді запобігти. Тоді він почав вмовляти мене, щоб я написав штафету до знайомих хлопців (повстанців) аж за Зарваницю, а він піде і принесе збіжжя. Я відповів йому, що в цих сторонах не маю жодних знайомих і тому порадити в тому не можу. Олексишин хвилину думав, вдарив мене рукою по плечах і сказав: “Може б ми оба щось робили і цю біду якимось направили”. Я погодився з його думкою і запитав, як він думає вийти з того положення. Тоді він почав перекон[у]вати мене, що я бідую, ніхто мною не опікується. І в кожній хвилині голова може бути під пахвою. Про себе він сказав, що люди про нього говорять щось зле. Я відповів: якщо душа чоснику не їла, не буде смердіти. Олексишин тоді сказав: “Слухай, Федю, може б ми злучилися разом в роботі при тому ти, покривав би мене, а я тебе, тільки, щоб ти про це нікому не говорив”. Я відповів, щоб він сказав ясно про що ходить і щоб про мене не боявся, бо я нічого нікому не скажу. Він тоді сказав до мене, що він може виробити мені документи, що можна ходити легально і ніхто мене чіпати не буде. Я відповів, що, якщо має можливість, нехай виробить, тільки, щоб ніхто нічого не знав. Він тоді

сказав, що мене це нехай не обходить, а він це зробить, лише я мушу робити все те, що він мені скаже. Я на це погодився. Олексин тоді сказав, що зробить так, що буде добре і мені не буде бракувати ні їсти, ні грошей, буду мати все, що схочу. Тоді я запитав, в який спосіб він це буде робити. Він сказав, що має добру роботу, тільки треба підшукати собі людей, щоб помагали в цій роботі. Я сказав, що можу підшукати і, якщо вже підшукаю, прийду до нього. Ми попрощалися і я відійшов.

Після цього я зайшов до місцевого підпільника Чугайтира [Чугайстира?]. В цей час я застав його вдома на подвір'ю. Ми закурили і я до нього сказав: слухай, я чув, що ти хочеш документів. Він відповів, що хоче. Я тоді сказав, що документи можна дістати, тільки треба мовчати. Я розповів йому, що був в Олексин Тимка і він мені сказав, що може виробити документи, тільки треба з ним працювати. Якщо він хоче, то ми підемо сьогодні до Тимка і про це поговоримо. Чугайстир зайшов до Тимка до стайні. Кілька хвилин пізніше і я прийшов туди. Це було вже передвечором. Тимко, завваживши, що ми є вже оба в стайні, вийшов з хати і прийшов до нас, сказав добрий вечір і привітався з нами. Я сказав, що я до цієї праці привів собі Чугайтира. Тимко сказав добре, тільки, щоб про це ніхто не знав. Відтак витягнув я з кишені книжку і дав читати. Чугайтир читав, а я пояснював. В цій книжці було написано, що за звичайного стрільця, як видамо, "получимо" 1000-1500 крб., за підрайонового – від 1500-2500 крб., за районового – 2500-5000 крб., далі читав інструкції, в якій спосіб шукати та слідити за "бандерівцями". В лісі шукати за стежкою в корчах, дивитися за свіжою землею, за сухим зів'ялим листям з дерев, пробувати чи рухаються корчі, рухати старими пнями дерев, чи немає відпадків, відтисків чобіт. На полі, де є зів'яле збіжжя, де є широка стежка, там шукати за входом до криївки, де є стежки через збіжжя, туди мусять ходити бандити. В селі прислухатися вечором, чи де не гавкають собаки, чи де не кашляють в стайні бандити, підслухувати розмови людей, посилати дітей у ліс по суніці, і щоб дивилися чи в лісі немає яких хлопців. Шукати по городах, посилати дітей красти яйця на чужі стрихи, при цім вони нехай розглядаються, чи де не квартирують повстанці. Послуговуватися дітьми тільки своєї родини. Під час читання Тимко пояснював кожну точку. При кінці сказав: "Хлопці, слідкуйте за бандитами, тільки вважайте, щоб хто нас не вислідив". Ці інструкції припоручив нам вивчити на пам'ять. Цю книжку я забрав зі собою. Більше ми нічого не говорили і розійшлися. Я ці інструкції перечитав і дав Чугайтирові вчитися.

Дня 15/IV.1947 р. Олексин прислав до моєї тети (там, де я був на квартирі) свого сина Михайла, щоб негайно я прийшов до нього. Я

тоді сказав до стрільців Гая і Гайдамаки, що я їду до Олексишин Тимка і вневдовзі повернуся. Я зібрався і передвечором прийшов до Олексишин Тимка. В нього я застав Джоган Івана і Джоган Анну з с. Бураківка [Буряківка]. Я з ними привитався, сів на лаву і запитав, що нового в с. Бураківка. Він відповів, як звичайно, розпитав мене, що тут нового і як проходять свята. Я відповів, що так, як у вас: “Підеш до Кракова всюди біда однакова”. Там ми посиділи, дещо з’їли і я запросив Джоган Івана і Анну до своєї тети на свята. Тут ми знову трохи випили і повернули до Тимка. По короткому часі Джоган збирався від’їжджати додому, відкликав Олексишина набік, щось із ним пошептав і дав йому якийсь папір. Я відпровадив його за цвинтар і він від’їхав. Я знова повернувся до Олексишина. Він дав мені знова таку книжку, як попередньо ми читали, казав перечитати і передати Чугайстирові. Ці книжки залишилися в Чугайстра. Він тоді сказав, що, як Чугайтир розвідає що, має доносити до мене, а я до нього, а якщо б його не було вдома, то я маю нести безпосередньо до Джогана Івана. Більше нічого ми не говорили, попрощалися і розійшлися. По тижневі часу йшов Гай, Гайдамака і я до ліса квартирувати. По дорозі ми стрінули запільника Богдана. Я сказав, щоб він ішов з нами квартирувати. Він відповів, що мусить квартирувати вдома, бо має роботу. Ми більше нічого не говорили і розійшлися. Вечором повернув я до села, повечеряв, пішов до Олексишин Тимка і сказав йому, що Головецький Семен – Богдан постійно квартирує в себе вдома. Олексишин сказав, то добре, а потім сказав до мене, що на 1/[V.] 1947 р. підемо до большевиків в поле на стрічу. Я погодився, але заявив, щоб большевик був без зброї. Олексишин сказав, щоб не боятися, бо він так зробить, що він буде без зброї, але щоб я його не зрадив, бо буде зле. Дальше сказав, що, заки ми стрінемося з большевицьким старшиною мусимо йому дещо розвідати. Тоді я сказав, що на полі є криївки, але де вони є, то я точно не знаю. Він сказав, щоб я про це нікому не говорив, а як будемо йти на стрічу, то він мене повідомить.

Дня 1/V.1947 р. з напрямку с. Беремляни [Берем’яни] приїхало 15 большевиків, окружили хату запільника Богдана, зловили його і на дорозі розстріляли. В селі ще трохи покрутилися і виїхали. Як большевики виїхали зі села Олексишин прийшов до моєї тети і питав за мною. Тета прийшла до мами стрільця Гайдамаки і сказала, щоб я йшов наїстися, бо большевиків вже нема. Я зібрався, прийшов до тети, де ждав на мене Олексишин. Я напився молока і він тоді каже: “Федю, десь ідемо”. Ми вийшли надвір і він тоді сказав, що йдемо на стрічу до большевиків, але щоб не було підозріло, то я, мав йти городами і заждати на нього у своєму житі коло Рудки, а він піде дорогою, відтак

лозами і там стрінемося. Я пішов позагороди. По дорозі я стрічав людей, які питали мене, куди йду. Я відповідав, що йду подивитися на своє жито. Прийшов я на поле, жито було ще мале і не було де сховатися. Тому, щоб не було підозріло, я проходжувався по ниві і завважив, як з противної сторони надійшов Олексишин з большевиками і сіли в лозині, недалеко моєї ниви. Олексишин почав махати до мене рукою, щоб я прийшов до них. Я незаметно прийшов до лозиння там, де вони сиділи. Старшина встав, сказав “здрасувуй”, подав руку і запитав: “Как жизнь?”. Олексишин тоді сказав, що “плохая жизнь”. Старшина запитав, що це (тобто я) за парень? Олексишин сказав, що це його помічник по роботі. Тоді старшина сказав, щоб Олексишин дав мені псевдо “Петро”. Тоді старшина сказав, до мене: “Слушай, парень, уважай, щоб не зрадив, бо плохо буде”. Я відповів, щоб не боявся, бо я не зраджу. Тоді Олексишин сказав, що він за мене є певний. Старшина запитав мене, чи я знаю, де є криївки на полю. Я сказав, що мають бути на полю, але де точно, то я не знаю. Большевик тоді сказав, що він не має часу зі мною говорити, бо вони везуть трупа до району, а всі інструкції передасть Тимкові, а цей мені. Старшина подав мені руку і я відійшов, а Тимко остався і щось оба говорили. По кількох хвилинах дігнав мене Тимко і ми разом пішли до села. Він сказав, що треба видати криївки, в яких є хлопці. Я відповів, що точно не знаю, але сьогодні стрінуся з Олею (підпільниця) і вона мені дещо скаже. Під селом ми розійшлися і він пішов додому, а я пішов на квартиру до Гая і Гайдамаки. Цього вечора стрінуся я з підпільницею Олею. Я запитав її, що нового і чи вона була сьогодні в с. Хмелева. Вона відповіла, що була і сказала: “А най то шляк трафить! Провідник провадить кавалерку з Тирсою, возять муку зі с. Солоне, тільки за себе дбають, більше за нікого!”. Я тоді запитав, де вони возять ту муку. Вона сказала, що возять до Юрка Смука, а знає вона це тому, бо зимою квартирувала в Ільків Олени через дорогу від Смука Юрка і бачила, як вони туди носили. Там напевно поміщуються: Провідник, Гордій, Гонта і Професор. Вона бачила, як туди заносили муку. Більше я нічого з нею не говорив і ми розійшлися. Другого дня пішов я до Олексишин Тимка і це все розповів йому, що довідався від Олі. Олексишин сказав, щоб дальше питати Олі і розвідувати за криївками. Ми розійшлися.

Дня 3/V.1947 р. з району до с. Хмелева приїхало ок. 25 большевиків, окружили хату Смука Юрка та знайшли криївку, в якій впап канцелярист Іван Тиміш, санітарка Галя та хатний хлопець.

Дня 5/V.1947 р. пішов я до Олексишин Тимка і сказав йому, що я квартирую разом з Гайом і Гайдамакою на господарстві Гая на стриху. Там можна їх побити, але так треба домовитися, щоб я звідти втік

живий. Олексишин Сказав, що 7/V.1947 р. будемо на стрічі з большевиком і це обговоримо. Більше ми нічого не говорили і розійшлися.

Дня 7/V.1947 р. ок. 10 год. з напрямку с. Хмелева прийшов л-т РО МГБ Полунец з кількома большевиками і зайшли до Олексишин Тимка. Я в цей час був у нього. Пол[у]нец і ми вийшли до стайні. Полунец запитав мене, що ми розвідали? Олексишин сказав, що я доніс йому, що Гай, Гайдамака і я квартирують на стриху в Гая. Полунец запитав мене, де його хата, в яким положенню і чи ми постійно там квартируємо. Я сказав, що хата Гая є в долині над потічком і що ми постійно там квартируємо. Полунец сказав: “Ми прийдемо [2]/V.47 р. раненько, дамо ок. 200 м. від цієї хати застави і ти, як вчеш, що ми вже є, то перший будеш втікати в напрям своєї хати, наліво, при цім будеш співати пісню: “Скакал козак через долини, через Кавказькия поля”. Якщо будеш бігти попри нашу заставу, то бійці будуть знати, що ти свій, будуть стріляти, але ти втечеш. Якщо б тобі притрапилось десь стрінутися випадково з нами, то на наше запитання, хто йде, ти повинен відповісти – Лебідь”. Тоді я сказав: Товариш старшина, уважайте, щоб на мене не впало підозріння. Полунец сказав, щоб я не боявся, а він зробить так, що все буде добре. Далше він запитав мене, кого вони вбили в с. Хмелева. Я сказав, що там вбили Івана і Галю та хатного хлопця, але я ще точно не знаю, бо там мав би бути Дир. Полунец приручив, щоб я точно розвідав, хто там впав. Якщо впав Дир, то я мав одержати 3000 крб., а якщо хто інший, то тільки 700 крб. Крім того доручив мені розвідати, де тепер скривається Гонта і Вітер. Для того я мав перевірити, чи вони квартирують в селі, чи в лісі. Про Гордія, Гармаша і Меча я мав розвідати, чи вони заходять до свого села. Всі зібрані матеріяли мав подавати до Олексишина Тимка. Я приобіцяв це все розвідати. Після цього ми попрощалися і розійшлися.

Другого дня дав мені Олексишин 700 крб. за те, що я видав в Хмелеві криївку. Решту обіцяв мені дати пізніше. Вечором я відійшов на квартиру до Гая і Гайдамаки.

2/V.1947 р., в 3-ій год. ранку большевики окружили хату Гая, де ми квартирували на стриху. Їх ми почули тоді, коли вони почали прикладати драбину на наш стрих. Я запитав, що будем робити. Гай і Гайдамака сказали, що скачем на долину і втікаємо. Перший скочив Гай, а за ним Гайдамака. В тім моменті надворі счинився крик і стрілянина. Після цього і я зіскочив зі стриху і почав втікати. Побачивши большевиків, я почав співати пісню “Скакал козак через долини”. Большевики стріляли в мойому напрямі, але кулі летіли мені понад голову. Так мені вдалося втекти на поле. За мною ніхто не гнався.

Стріль в більше коло господарства Гая не було. Большевики забрали вбитих і від'їхали до району.

Повертаючи з поля, я стрів підпільника Блакитного, родом зі с. Хмелеви, розповів свою пригоду з большевиками та про те, що Гая і Гайдамаку большевики правдоподібно вбили. Ідучи дорогою з ним, я почав говорити, що біда, голод, немає що їсти, хоч бери і здайся большевикам, бо тепер нема вже як жити. При тому я дивився, яку він зробив міну, чи його це здивує. Впевнившись, що з ним можна говорити, я сказав: Знаєш, Блакетний [Блакитний], може б ми злучилися з такими людьми, щоб дали нам документи і разом з ними працювали, щоб нам краще було жити. На це він мені відповів, що як він схоче щось робити, то зв'яжеться в Хмелеві. Я бачив, що він розуміє про що тут ходить і не дуже хоче зі мною про це говорити. Я боявся далше з ним говорити і закінчив розмову. Починаючи розмову з Блакитним, я мав в плані його пов'язати до сексотської роботи. Більше про ніщо ми не говорили і розійшлися.

Вечором я повернув зі села і почав перед людьми жалувати за Гаєм і Гайдамакою, причому говорив: Чому мене не вбили разом з ними, що я тепер буду робити. По говоренню людей я бачив, що мене ніхто не підозріває.

По кількох днях я зайшов до Олексишин Тимка довідатися, як мається справа з нашою роботою. Він тоді мені сказав: "От добре, Федю, вдалося, будеш тепер добре жити, будеш мати гроші, збіжжя, муку, а навіть ППШ-ку дістанемо". Він сказав, що Полонец покладе автомат в жито на це місце, де ми мали стрічу 1/V.1947 р. Так ми розійшлися.

Дня 25/V.1947 р. ми пішли з Тимком на поле подивитися, чи є вже автомат. І дійсно, десять метрів від того місця, де була стріча, ми знайшли автомат. Автомат не був мій, а якийсь інший. Ми оглянули і знова заховали. Того дня Тимко сказав мені, що він має йти на курс до с. Бураківка, до Джоган Івана. З нових матеріалів я подав йому цього дня, що мати підпільника Чуприни Бесага Параска скривається в своїй сестри, а мати вбитого Гая перебуває в своїй дочки. Крім того я обіцяв розвідати, де скриваються інші підпільники. На тому ми закінчили говорити, попрощалися і розійшлися. Олексишин Тимко пішов на курс до Джоган Івана в с. Бураківка, а я повернувся додому.

Далше я з большевиками і Олексишином не стрічався.

Гонта.

14/VII.1947 р.

* * *

№ 186/XXX-5

Протокол допиту Корнеля Костянтиновича Антошківа

Р. 31.

Справа ч.: .../47 р.

Антошків Корнель

С/о РО МВД “Винтовка”

Товсте, дня 10/VI. 1947 р.

Протокол

Антошків Корнель Константинович, нар. 1912 р. в с. Садки, р-н Товсте, Терн.[опільська] обл., українець, неграмотний, жонатий, військовий, рільник.

Я, народився в сім'ї малоземельника. Дітей в мого батька було четверо: Захарій, нар. 1913 р., забитий на фронті 1944 р.; Йосиф, Володимир і я. Від малих літ я пас корови та помагав батькові при говсподарстві. 1930 р. мій батько купив на колонії Яблонівка, р-н Товсте 10 моргів поля, то ми побудувалися і перенеслися туди мешкати. Тут працювали всі разом при господарстві. 1933 р. я оженився з Михайлиною Пащишин Іванівною з Заліщицького р-ну. Мешкали ми разом з батьком. По кількох роках я з батьком по-сварився і пішов мешкати в комірне.

З приходом большевиків 1939 р. я працював вдома, а як на Яблонівці заснували колгосп ім. Тимошенка, я вступив до колгоспу. При відступі ЧА, колгосп зруйнували і я повернувся працювати на власне господарство.

З приходом німців я даліше працював вдома. При кінці серпня німці оголосили, щоб писатися до Німеччини на роботу. Я записався, і по кількох тижнях, як відходив транспорт від'їхав до Тернополя. Там пішли ми до лазні, викупалися, пішли під лікарські оглядини, а відтак знова заладували нас до поїзду і від'їхали прямо до м. Ковна (на Поморю). Тут нас приділили по господарях. На місці я працював аж до приходу большевиків.

З приходом большевиків нас всіх робітників забрали до м. Ковна (нас усіх було ок. 60 чол.). Тут заладували на поїзд і перевезли до

м. Хирів коло Перемишля і тут запровадили нас до монастиря, де я застав ок. 1500 чол.

По кількох днях покликали мене на протокол. Покликав майор, високий, сухорлявий, подовгастого обличчя, волос чорний, очі чорні, на верхній щоці мав золотий зуб, кривав на праву ногу, літ ок. 40, говорив по-російськи. Він запитав мене, як я називаюся і чому поїхав до Німеччини на роботу. Я сказав, як називаюся і як з приходом нім. армії німці зробили облаву, зловили мене і вислали до Німеччини на роботу. В Німеччині я працював в господаря. Тоді запитав, чи я належав до УПА і чи був в “зеленій армії”. Я відповів, що не знаю, що таке УПА і “зелена армія” та про таке я ще не чув. Дальше він запитав, чи з приходом німців в селі були мітинги і хто їх проводив. Я відповів, що мешкав на хуторі і там нічого такого не відбувалось. Дальше майор запитав, хто був в колгоспі 1941 р. Я відповів, що головою колгоспу був Яремко, заст. – Бичковський Іван, бригадиром – Сапіжок Петро і Ячищук Михайло, а я був рядовим колгоспником. Всі ми походимо з хутора Якубівки. На запитання хто розбив колгосп 1941 р. я відповів, що колгосп розбили самі колгоспники, а я і мій швагер забрали собі з колгоспу по корові, а коні забрало НКВД при відступі. Решту майна забрали колгоспники. Майор покликав стійкового і сказав відправити мене до камери № 3, де я застав ок. 50 чол. Другого дня з монастиря відправили кудись ок. 120 чол., а ми пішли на воєнкомат в м. Хирові. Після комісії відпровадили нас в армію до м. Житомира. Там приділили мене до 613 пол. піхоти, в 2-гу кулеметну роту. Ми вишколювалися всього 6 місяців.

В м. травні 1945 р. забрали наш полк на Урал до м. Молота [Молотова]. Нашу роту дали до варстату направи потягів. Там працював я через 2 місяці.

При кінці жовтня 1945 р. я зістав демобілізований і дня 4/XII. 1945 р. повернув додому. По трьох итжнях я пішов на воєнкомат, зголосився, і повернув додому та працював на господарстві. По кількох днях прийшов на хутір голова с/ради зі с. Бересток, скликав людей, і вибрав мене десятником на хут. Яблонівка.

По кількох днях прийшло 8 большевиків з гарнізону з с. Устечко і зайшли до мого сусіда – Бойчук Івана. Бойчук прислав до мене сестру своєї жінки Гриневич Анну, щоб я зараз прийшов до нього. Я зібрався і зараз пішов. На подвір'ї Бойчука я застав большевиків, які сиділи на дровах. Г[а]лкін (якого я ще тоді не знав) спитав мене, як я називаюся, коли повернув з армії та як мені живеться. Я відповів, що називаюся Антошків Корнель, з армії повернув перед кількома тижнями, а живеться мені “плохо”, бо нема що їсти. Він тоді спитав:

“Ти в армії склав присягу і знаєш, що таке воєнна тайна? Тоді так само, як служив в армії, і тут мусиш працювати та допомагати нам, щоб скорше знищити українсько-німецьких націоналістів. Якщо на Яблонівку прийдуть бандити і зайдуть до тебе на квартиру, то ти скажеш, що коло тебе біда, не маєш що їсти і вбратися, та що хочеш іти в підпілля. Якщо до тебе прийде Запорожець, Ярема чи Остап, ти з ними поговори, щоб тебе прийняли до себе. Як вони погодяться і ти підеш з ними, то твоїм завданням буде розвідати: які накази організації; як називається цей провідник, що їх видає; розвідати до котрого села найбільше заходять бандерівці; до кого; де їх магазини з харчами і зі зброєю; де їх криївки, в яких вони самі перебувають; з ким контактуються; хто збирає їм харчі. Якщо точно розвідаєш і зайдеш разом на хутір Яблонівка, то це все розкажеш Бойчук Іванові. Якщо б вони не хотіли тебе відпустити, а вже все розвідаєш, тоді ти втікай і приходи до мене в с. Устечко, а за добру роботу одерж[и]ш 1500 крб., 2 цит. збіжжя, купиш собі мануфактури по мінімальній ціні, скільки захочеш. Я на це все погодився і сказав, що так буду робити, як він мені сказав”. Тоді Голкін [Галкін] виняв папір і написав заяву:

Заява

“Я, Антошків Корнило – “Винтовка”, добровільно поступаю на роботу с/о і буду слідити за українсько-німецькими націоналістами. Буду старатися всіма силами допомогти їх знищити”.

Після цього він мені прочитав заяву і сказав підписатися. Я відповів, що я неграмотний, тоді він взяв своєю рукою мою руку і мене підписав, зложив папір, сховав до торби, і сказав до мене, що моя кличка буде “Винтовка”. А якщо б я не “хорошо” працював, то будуть мене судити по закону або розстріляють, тому, що я добровільно підписався, що буду працювати. Опісля він закликав Бойчука і сказав до нього: “Слухай, Бойчук, Антошків буде розвідувати і тобі доносити, а ти мені”. Бойчук погодився на пропозицію. Галкін стиснув нам руки і сказав: “Держитесь хлопцы” та відійшов з більшовиками.

Другого дня прийшли до мене Остап, Ярема, Недоля і Лев та хотіли повечеряти. Я сказав, що дав би, але сам нічого немаю, жінка і діти голодні і я не маю чого триматися дому, то може я пішов би з вами. Остап сказав: “Добре, ходи з нами, а з нами не пропадеш”. Я тоді добув з пивниці кріса, зібрався і вийшов з ними надвір. Стрілець Остап тоді сказав: “Ти тепер не будеш називатися Антошків, а по псевді будуть тебе кликати Зарінок”. Ми зібралися всі і відійшли до с. Ворвулинці. В селі зайшли до родичів Недолі. Він вдома перебрався в білля, ми разом

повечеряли і відійшли до с. Гиньківці [Гриньківці] та заквартирували в Равлик Павла. Там ми перебули один день і відійшли на присілок Біла с. Торське і заквартирували в Земледух Міськи. Там ми переквартирували кілька днів. По кількох днях з Білої перейшли на Якубівку та заквартирували: кількох у мене, а кількох у Бичковських Марії і Параски. З Якубівки ми перейшли на с. Бересток і заквартирували в Мусялик і Буйдик Семена. Вечером ми перейшли до с. Солоне і заквартирували в корчах біля села. Там ми перебули через два дні і знова повернули до Якубівки. Тут заквартирували в Бичковських Марії і Варвари та в мене. По кількох днях я сказав Остапові, що моя жінка хвора, діти не мають що їсти, я тому мушу остатися вдома. Остап погодився, сказав остатися, тільки добре скритися від большевиків. Повстанці забрали від мене кріса і я остався вдома.

Третього дня прийшов до мене Бойчук і спитав, чи мене вже звільнили. Я сказав, що вже.

Другого дня прийшла до мене Гриневиц Анна, сестра жінки Бойчука, і сказала “ходіть до нас, бо вас кличе Галкін”. Я зібрався і пішов до Бойчука. Тут застав Галкіна і кількох большевиків. Галкін закликав мене до другої хати і запитав, чи був з “хлопцями” і, що розвідав. Я розповів, що другого дня, як ми розійшлися, прийшов до мене Остап, Недоля, Ярема і Лев. Я сказав їм, що біда, що не маю що їсти, що я піду з ними. Остап погодився і сказав, що я з ними не пропаду. Вечером я зібрався, вони дали мені кріса (я не казав, що я мав свого), дали мені псевдо Зарінок, сказали, що я так буду називатися і цього ж вечора ми відійшли до с. Ворвулинці. Тут зайшли до родичів Недолі, він перебрався в білля, ми повечеряли і відійшли до с. Гиньківці [Гриньківці] та заквартирували в Равлик Павла. Там ми переквартирували оден день і відійшли на присілок Біла біля с. Торське. Тут ми заквартирували в Земледух Міськи, де перебули кілька днів. Звідси ми відійшли на Якубівку і заквартирували в Бичковської Марії, Варвари та в мене. З Якубівки ми перейшли до с. Бересток і заквартирували в Мусялик та Бойдик Семена. З Берестками перейшли до с. Солоне і заквартирували в корчах біля села, де квартирували два дні. Відтак перейшли на Якубівку. Тут я сказав Остапові, що моя жінка хвора і я хотів би остатися вдома. Остап дозволив мені остатися, тільки, щоб я добре скрився від большевиків. Вони забрали від мене кріс і відійшли. Галкін запитав мене, чи я розвідав, де є їх магазини, криївки і чи я приймав присягу. Я сказав, що криївок і магазинів я не розвідав, бо вони мені не показали, і жодної присяги я не приймав. Галкін сказав: “Хорошо, ти тепер будеш работать в селі Якубівка, разом з Бойчук Іваном”. Большевики зібралися і відійшли.

По кількох днях пішов я до Бойчук Івана по плуг, який він був позичив у мене. Бойчук сказав мені піти до Бабій Вікти і подивитися, бо там зайшло трьох воєнних, і перевірити, чи це большевики чи бандерівці. Я зараз пішов до Бабій Вікти (це було в сусідстві). Я зайшов в хату, привітався з ними. Вони запитали мене, чи на Якубівці немає большевиків. Я відповів, що нема нікого, спокійно. Ми закурили, посиділи кілька хвилин і я відійшов. Відтак прийшов до Бойчука і сказав, що є трьох бандитів у Бабій Вікти. Бойчук взяв свого коня, сів і поїхав до с. Устечка на гарнізон. Повстанці це запримітили і з хати забралися. Ок. 13 год. большевики окружили хату Бабій Вікти, зробили ревізію та не знайшли нічого. Бойчук прийшов до мене і питав, де є бандити. Я сказав, що як він виїхав, вони запримітили і зараз забралися. Галкін повернув до Бойчука, прислав до мене Гриневич Анну, щоб я зараз прийшов до нього. Я зібрався і прийшов. Він запитав мене, чому я добре не прослідив, куди пішли бандити. Я сказав, що вони відійшли в напрям Яремчишиного ліса, а куди далі пішли я не знаю, бо я боявся йти за ними, щоб мене не вбили. Галкін сказав, щоб добре ми слідили за бандитами, бо як не будемо виконувати наказів, то будемо покарані. Я обіцяв, що все буду робити. Опісля Галкін відійшов до с. Устечко.

Цього ж вечора прийшов я до Бойчук Івана і застав у нього Федірка Івана, які щось між собою говорили. Бойчук звернувся до мене і сказав, щоб іти зараз на край колонії, сісти в рів і дивитися, чи з лісу не будуть йти бандити. Я погодився. В сказанім рові сидів я до вечора, не завваживши нікого, повернув до Бойчука і сказав, що не завважив нікого. Опісля я пішов додому.

Два дні пізніше закликав мене Бойчук до себе і сказав, що до нього приходило 8 “бандитів” та залишили направляти ракетник, по який прийдуть другого або третього дня. Він сказав слідкувати за ними вдень і вночі, може до кого вони зайдуть, а він негайно сідає на коня і їде на гарнізон до с. Устечко. Бойчук вийшов надвір, сів на коня і поїхав до Устечка. Повідомивши гарнізон, повернув назад і сказав мені, що може ще сьогодні Галкін буде на Якубівці. Я відійшов додому.

Вечером на Якубівку прийшли большевики. Галкін зайшов до Бойчука, прислав Гриневич Анну, щоб я негайно прийшов до нього. Я зібрався і прийшов до Бойчука. Галкін запитав мене: “Що нового, де бандити?”. Я відповів, що мають прийти по ракетник. Він запитав, чи я знаю цих “бандитів”. Я відповів, що я бачив, як вони ішли до Бойчука і пізнав між ними Ярему з Устечка, Хвилю з Ворвулинець та Ясеня з Нагірян. Галкін запитав, як були зібрані та яка в них зброя. Я відповів, що зброя в них: два кулемети “Дехтярова”, одна СВТ і 5 автоматів. Всі

з пістолями і гранатами. Всі у військових уніформах, шинелях, а шапки в них військові та цивільні. Галкін сказав: “Й....., здорове у них оружжю, а куди вони пошли?”. Я відповів, що вони відійшли в напрям с. Бересток, а куди далше, то я не знаю. Галкін приказав точно розвідати, де вони квартирують, а як розвідаю, то за це одержу багато рублів. Я сказав, що буду старатися розвідати, а як розвідаю, то донесу Бойчукові. Ми попрощалися і я відійшов додому.

Галкін через 4 дні робив засідки біля господарства Бойчука, однак повстанці не приходили.

П’ятого дня знову цих самих 8 повстанців прийшли до Бойчука, забрали ракетник і заквартирували на Якубівці у Крайник Гриця і Яремчин Юзефи.

Другого дня ранком, Бойчук покликав мене до себе і сказав, що йому здається, що ці “бандити”, які приходили до нього по ракетник, заквартирували у Яремчин Юзефи і Крайник Гриця, та що ми мусимо піти провирити. Ми оба пішли до Крайника, вдаючи, що за тютюном, бо немає що курити. Я остався надворі, а Бойчук пішов до хати. Бойчук застав господаря в хаті, попросив в нього тютюну, закурили оба і по якімось часі вийшов. За цей час я оглянув подвір’я, стодолу чи де немає повстанців. Однак нікого не було. Тоді Бойчук до мене каже, що ці “бандити” напевно пішли у Яремчин або Торчанський ліс та щоб ми йшли провирити. Я сказав, що боюся, щоб нас не половили та не побили. Відтак він сказав, щоб ми поїхали фірою. Я на це погодився. Бойчук пішов до сусіда за конем, але коня не було вдома і ми не їхали.

По кількох днях прийшов до мене Бойчук і повідомив, що бачив, що вечором заходили трьох повстанців до Павлик Насті та припоручив мені провирити, хто це є. Я сказав, що до Павлик Насті не піду, тому, що я з нею гніваюся. Вкінці ми вирішили так, що він піде подивитися, а як будуть повстанці, то я піду до Устечка на гарнізон. Я оставився на подвір’ю, а він вийшов на дорогу, пішов через город щоби подивитися на своє жито, а відтак пішов на подвір’я Павлик Насті, зайшов до стодолі Павлик Насті так, що ніхто не бачив. Тут побачив він трьох повстанців, які спали. Опісля непомітно вийшов, прийшов додому, а відтак сказав мені, щоб я негайно ішов до с. Устечко на гарнізон повідомити Галкіна, що в Павлик Насті квартирують бандити. Рівнож сказав, що він на Галкіна буде ждати в Яремчишинім лісі, а я щоби разом з большевиками не повертався, бо це може викликати підозріння.

Я зібрався і пішов на гарнізон в с. Устечко. Стійковий, який стояв біля гарнізону, задержав мене і запитав, чого я прийшов. Я сказав, що прийшов до нач. гарнізону Галкіна. Стійковий пішов до середини і вийшов разом з Галкіним. Він запитав мене, що нового. Я сказав, що

на Якубівці у Павлик Насті є трьох “бандитів”, які сплять в stodолі. Я радив Галкінові зараз піти біля Яремчиного яру, а там буде ждати на нього Бойчук. Він покаже йому котре господарство Павлик Насті. Галкін взяв зі собою 15 большевиків і разом ми вийшли з с. Устечка. Подорозі я сказав до Галкіна, що я з ними не піду, тому, щоб люди не підозрівали мене. Я залишився, а Галкін з большевиками пішли в напрям Яремчишиного ліса. Там стрінувся Галкін з Бойчуком, [який] показав котре господарство Павлик Насті. Большевики пішли долами і окружили це господарство.

Повстанці, почувши що це большевики, вискочили на подвір'я, почали стріляти з автоматів і повтікали. Большевики арештували Павлик Настю, зрабували все її господарство і відійшли на гарнізон до с. Устечка.

Другого дня я пішов на колонію поміж люди прислухатися, що говорять. Люди говорили, що цих стрільців спровокував я, або Бойчук. Коли я лише розвідав, що таке про мене говорять люди, я пішов на гарнізон до с. Устечка і про це, про що говорять люди я зголосив Галкінові. Опісля я Галкінові сказав, що я боюся, щоб мене бандити не вбили і з Яблунівки хочу кудись виїхати. Галкін запитав, куди я хочу їхати. Я сказав, що маю в с. Садки велику родину і хочу туди переїхати, а там ніхто не буде знати хто я такий. Галкін сказав: “Добре, Антошків, ти підеш у с. Садки і будеш розвідувати про бандитів, бо Садки – це село бандитське. Ти будеш розвідувати по селі, заходити до різних хат, дивитися, чи не квартирують бандити, по дорогах прислухуватися, що люди між собою говорять, може вчуєш, до кого бандити підходять, де їх криївки, хто дає їм їсти. Якщо ти, що небудь розвідаєш, то прийдеш до мене на гарнізон в с. Устечко. Якщо б тебе бандити в с. Садки питали, чого ти приїхав, то скажеш, що большевики наскакували на твою хату і ти був змушений звідтам втекти”. Я тоді сказав до Галкіна, щоб дав мені трохи грошей, які він мені обіцяв. Він витягнув 20 крб., дав мені їх і сказав, що більше немає. Я попрощався з ним і повернувся додому.

Дня 19/XII.1946 р. я взяв на фіру жінку, діти та все домашнє барахло і переїхав до с. Садки. Тут знайшов собі хату і почав мешкати. По кількох днях я почав ходити вечорами по вулицях, заходив до Антошків Дмитра і Юріїв Докії та розпитував, чи де немає повстанців. Нерозвідавши нічого, повернув додому.

В Різдв'яні Свята 1947 р. я зайшов до Антошків Дмитра. Ми почали гоститися. В розмові я запитав його, чи не бачив він “хлопців”. Він сказав, що бачив, як Грицик Василь – Веселий, Дубовий і ще якийсь третій зайшли на квартиру Стасюк Олени. Ми посиділи ще кілька хвилин і я відійшов додому. Ніччю прийшли до мене кількох большевиків з гарнізону с. Дорогичівки. Я їм відчинив і вони прийшли

до хати. Один большевик – узбек запитав мене, чи тут немає бандитів. В цей час до хати ввійшов Галкін. Я пізнав його і сказав йому, що вчора вечером казав мені Антошків Дмитро, що бачив, як до Стасюк Олени зайшли трьох “бандитів”, а саме: Веселий, Дубовий і ще один. Галкін і сержант Чувайсов Мамайбек (мені сказав секр. с/ради Дорогичівки, що він так називається) викликали мене надвір і запитали, де та хата. Я сказав їм, що третя хата від роздоріжжя, вказуючи їм напрям, куди вони зараз подалися.

Ок. 4-ої год. ранком большевики обскочили хату Стасюк Олени, де квартирували 4-ох повстанців, а саме: Веселий, Дубовий, Діброва і Борсук. Повстанці, почувши большевиків, почали втікати. Під час втечі зістали вбиті: Веселий і Дубовий та хатний хлопець, а стрільці Діброва та Борсук втекли. Трупів забрали до району.

Вечером я ходив по вулицях, та заглядав, чи де не стріну повстанців. Не розвідавши нічого, повернув додому.

Дня 10/V.1947 р. я знову зайшов до Антошків Дмитра і запитав його, чи він не бачив повстанців. Він сказав, що до Макари Теклі часто заходять повстанці квартирувати і там напевно мусить бути криївка. Другого дня до Антошків Дмитра з гарнізону с. Попівці прийшов лнт. Полунець і ок. 15 большевиків. Він запитав Дмитра, що я за один. Дмитро сказав, що я його фаміліянт. Полунець відкликав мене набік і запитав, чи я не бачив “бандитів”. Я відповів, що мені казав Антошків Дмитро, що до Макар Теклі заходили бандити на квартиру. Полунець відійшов від мене, закликав Дмитра і щось з ним говорив. Відтак Полунець забрав большевиків і відійшов в село. Дмитрова сестра Марія сказала: “Дмитри, що ти робиш, що ти тільки говориш з большевиками, як хтось підгляне, то скаже, що ти сексот”. Дмитро сказав до неї: “Ти ку... сиди тихо, бо недавно ти вийшла з тюрми, як не будеш сидіти, то знову підеш туди”. На це вона відповіла: “То що було, то вже минулося, не так воно буде, як ти собі думаєш”. Я вийшов від Дмитра і пішов додому.

Большевики окружили хату Макар Теклі, знайшли криївку, де вбили двох повстанців: Олега і Хмару.

По Великодних Святах я зайшов до Яремко Ярка і сказав до нього: “Видити діду, я сьогодні шукав за конем і натпрапив на хлопців і між ними на Попадина Івана”. Він сказав: “Ти мовчи, бо він тебе як зловить, то ти скажиш ще, як малим паску їв”. Я цього настрашився і відійшов додому.

З большевиками я більше не стрічався. Жодної платні не одержав.

15/VI.1947 р.

Гонта

* * *

№ 187/XXX-6

Протокол допиту Василя Петровича Галушки

Р – 31.

Справа ч:/47 р.

Галушки Василя

с/о РО МВД по пс. “Свой”

р-н Товсте

Протокол

Галушка Василь Петрович, ур.
1929 р. в с. Кошилівці, р-н Товсте;
українець; гр. кат., освіта – 4 кл.
Нар. школи, нежонатий, невійсько-
вий, рільник.

Я, Галушка Василь, син Петра і Марії здому Мельничин, народжений 1929 р. в с. Кошилівці, Товстенського р-ну в родині мало-земельних рільників. До школи поступив я в родинному селі та тут закінчив 4 кл. По закінченні школи помагав я батькові працювати на господарстві. Я мав ще двох братів, які виїхали в Німеччину на роботу. Під час нім. окупації я продовжував далі працювати на господарстві. В серпні 1944 р. я вступив до юнацтва ОУН. Моє псевдо було “Дуб”. Разом зі мною були в юнацтві: Мельник Петро, Ткачик Іван, Марчишин Іван (арештований), Кольба Петро (арештований). До юнацтва втягнув мене Лесик Іван (арештований і засуджений на 10 років тюрми). Ми вивчали Декалог, Історію України та інші вишкільні матеріали. 1945 р. під час облави большевики зловили Лесика Івана. Я боявся, щоби мене не арештували та почав критися. Крився разом зі Сторож Петром і Михайлюк Василем в криївці на господарстві Сторож Петра. Я крився без зброї. Цього ж року під час облави на село, большевики знайшли нашу криївку. В криївці були: я, “Лев” і Сторож Петро. Большевики відкрили криївку і ми повилазили на верх. “Лева” і Сторожа Петра забрали до школи, а мене запровадили до Приймак Василини. Тут був Смірнов з МГБ, який почав мене протоколувати. Зразу я не хотів нічого говорити. Смірнов почав мене бити і я признався, що належав до юнацтва ОУН. До юнацтва ОУН належали також: Мельник Петро, Кольба Петро, Марчишин Іван і Ткачик Іван. До юнацтва втягнув нас Лесик Іван. Я розказав про все, що ми в юнацтві робили. Відтак Смірнов запитав

мене, де є криївки. Я сказав, що в господаря Юрїїв Юрка є одна криївка. Большевики цю криївку знайшли, однак в ній не було нікого. Вкінці Смірнов запитав мене, чи я знаю “Недолю”. Я відказав, що не знаю. Тоді Смірнов сказав: “Слушай Галушка ти будеш хароший парень, будеш з нами працювати, будеш ходити по селі, дивитися, де квартирують “бандьори”. Хто ходить їм на розвідку, хто збирає харчі. Коли б в селі заквартирував “Недоля”, ти негайно запряжи коні, возьми з молочарні молоко і привези до району. Тут зайдеш до мене на МВД і мені про це скажеш”. Я на це все погодився. Дальше він сказав, що все, про що я довідаюся, маю записувати на картці та ставити під капличку від сторони гостинця (капличка міститься на краю села від сторони Цаповець). Вкінці я підписав заяву кличкою “Свой”. На цьому ми розійшлися. Я пішов додому та нікому про це нічого не казав. Вечером я зібрався вийшов на вулицю та почав ходити по селі та дивитися, чи не заходять до кого “бандерівці”. Я заходив до деяких хат та пере-вірював, чи нема кого чужого. Не довідавшись нічого, я пішов додому спати. Слідуючого вечора побачив я “Лева” і ще якихось трьох повстанців. Вони надійшли від гостинця, пішли в село та зайшли до Тихоліз Дмитра. Я зі Сторож Петром стояв на подвір'ю в Боднар Марії все це бачив. Слідуючого дня взяв я кусок паперу і написав картку слідуючого змісту:

До нач. МГБ – донесення. Я видів, як згори від сторони гостинця надійшло 4-ох “бандерівців”. Між ними був з нашого села “Лев” і зайшли до Тихоліз Дмитра. Я підписався кличкою “Свой” та вечером відніс картку на означене місце.

В м. січні 1946 р. зістав вбитий Смірнов і я перестав писати картки. Не пройшло багато часу, як до мене зайшов Камінський з МГБ. Він запитав мене, що я тепер роблю та чому дальше не пишу карток, як це було мені припоручено. Я відказав, що тепер нікого не бачу і тому не пишу. Камінський сказав, щоби я дальше розвідував, писав картки та ставив на це саме місце. Я погодився і Камінський відійшов.

В м. червні 1946 р. “Гонта” ще з кількома стрільцями зробив засідку в с. Кошилівці, на якій згинуло трьох большевиків. Я це все розвідав, написав картку і поставив на означене місце. На цю записку я дістав відповідь. Камінський писав, щоби добре розвідувати, де “бандерівці” будують криївки, заходити до підозрілих хат, нібито щось позичити, дивитися чи немає десь свіжої землі, де мав би бути вхід до криївки. Кілька днів пізніше, вечером, я йшов дорогою та бачив, як Тихоліз Павло – “Чумак” зайшов до господаря Миколки. Я думав собі, що там мусить бути криївка, написав карточку та положив на умовлене місце під капличку. Кілька днів пізніше большевики провели в Миколки стислу ревізію, однак не знайшли нічого. В осені 1946 р. завважив я, що до Довгої Марії

заходили повстанці: “Гонта”, “Лев”, “Чумак” та ще кількох незнаних. Я написав карточку та положив знова на умовлене місце. На це дістав я відповідь, щоби слідити за Ткачик Іваном, Мельник Петром, і Тихоліз Василем. Вони мають мати зв’язок з “бандитами”. По кількох тижнях до мене прийшов “Гонта” і сказав, щоби я дав собі спокій з большевиками, бо в противному випадку мене повісять. Я перестрашився та перестав писати картки. По кількох тижнях часу до мене зайшов л-т Камінський, та запитав, чому я не виконую свої обов’язків. Я розказав, що до мене приходив “Гонта” та грозив, що мене повісять. Я сказав, що більше писати не буду. На це Камінський сказав, щоб я нічого не боявся, бо тепер воєнні ходять по селі днем і нічю і мені ніхто нічого не зробить. Він сам заходитиме до мене і я маю йому передавати висліджені матеріяли. Він сказав мені вислідити, з ким ходить і де квартирує “Гонта”.

1.III.47 р. вночі до мене зайшов Камінський ще з кількома большевиками. Він запитав мене, що нового в селі та, що [це] за дівчина, [яку] він вчора зловив. Я сказав, що це підпільниця Тихоліз Марія, сестра “Черника”. Камінський запитав, де криється “Черник”. Я відповів що не знаю, бо тепер його не бачив. Цеї самої ночі Камінський відійшов на гарнізон до Дорогичівки, де була арештована підпільниця, її тяжко тортували та слідуочого дня застрілили.

Дня 18.VI.47 р. під час облави на с. Кошилівці, до мене зайшов Камінський ще з якимось большевиком. Він запитав мене, чому я тепер нічого не доношу. Я відповів, що боюся “Гонти”. Другий большевик запитав Камінського, що це за такий “Гонта”. Камінський відповів, що “Гонта” це так якнач. МГБ, а “Чумак” це його заступник. Дальше Камінський сказав таке: ми тепер інакше зробимо. Я за тобою буду шукати, ніби, щоб тебе арештувати, ти будеш критися, а відтак підеш зовсім в підпілля. По якімсь часі напевно стрінешся з “Гонтою” та йому скажеш, що я тебе хотів арештувати і ти мусів піти в підпілля. Тому, що ти сам боїшся ходити, проситимеш його щоби він тебе приняв до себе. По кількох днях ми підкинемо тобі [на] господарство автомат, ти прийдеш додому перебраться, забереш автомат і підеш. При нагоді старайся “Гонту” застрілити, візьми його торбу з матеріялами і втікай до району.

Я сказав, що цього не зроблю, бо боюся, щоб мене другі не вбили. Тоді Камінський загрозив, що як я не буду з ним працювати, то [він] напише картку, що я донощик МГБ, повісять на брамі, “бандити” прочитають і мене вбють, або самі арештують і посадять в тюрму. Вкінці він сказав: роби так, як робив дотепер. Ми розійшлися. Більше я нічого не доносив.

40/8

* * *

Протокол допиту Михайла Миколайовича Джогана

Р. 31.

Справа ч.: .../47 р.

Джоган Михайло Миколаєвич

С/о РО МВД “Миколайев”

Товсте, дня 25/VII.47

ПРОТОКОЛ

Джоган Михайло Миколаєвич,
нар. 1922 р. в с. Бураківка [Буряківка], р-н Товсте, обл. Тернопіль,
українець, осв. – 5 кл. н. ш., військовий, вільний, рільник.

Я, Джоган Михайло, син Миколи і Юстини з дому Воробчик, нар. 1922 р. в с. Бураківка, Товст. р-ну, Терн. обл. Батько і мати – українці. Дітей у мого батька було семеро, а саме: Марія, Анна, Мирон, Володимир, Ольга, Ориська і я. Поля у мого батька було 5 моргів.

Маючи 7 років життя, я вступив до школи в родинному селі, де закінчив 5 кл. н. ш. По закінченні науки помагав родичам при господарстві. Так працював я протягом всіх окупацій.

1941 р., я вступив до юнацтва ОУН. В юнацтві працював я до 1944 р.

З приходом большевиків 1944 р. мене забрали до м. Товсте на военкомат, а звідси направили на збірний пункт до м. Гусятина. По кількох днях заладували на поїзд і відправили до Білої Церкви. Тут мене приділили до 222 п. п.

По кількох днях покликала мене контррозвідка на протокол. Протоколував мене лейтенант – середнього росту, чорний. Як називався не знаю. Він сказав мені, щоб я розповів йому свою автобіографію. Я розповів автобіографію. Рівнож питав, чи я маю кого з рідних за границею. Я відповів, що за границею не маю жодної рідні. Опісля запитав мене, хто за німецької окупації з мого села був в банді. Я сказав, що в банді був Тимечка Михайло, але його по короткому часі звільнили, бо він був хворий. Лейтенант це собі записав, і сказав, що я можу відійти, попереджаючи мене, щоб я нічого нікому не говорив. Я відійшов на свою квартиру.

З початком серпня п. р. наш 222-ий полк перевезли в Молотовську область, в р-н Кунчур. Тут ми вишколювалися. Мене приділили до роти тяжких кулеметів, якої командиром був ст. лит. Тума. Що він за один, не знаю. В місяці жовтні наш полк поїхав на фронт під Варшаву, де стояли ми в резерві. В м. листопаді, під час наступу на міс. Торунь, я зістав ранений. Мене забрали до шпиталю в м. Лягенбург, де проле[жа]в я до 15/V.1946 р. По вилікуванні мене відправили до полка, який в цей час стояв в м. Рурік. По кількох тижнях післали мене на п'ятиденний курс сержантів. По закінченні курсу я вишколював цих, які були в Німеччині, а опісля забрані до армії. На початку червня ц. р. присвоїли мені звання сержанта і нагородили орденом "Слава" III-го ступеня. В м. листопаді мене демобілізували.

З початком грудня я приїхав додому. Вдома перебув тиждень часу і відтак пішов на воєнкомат голоситися. Подорозі стрінув мене з МГБ лнт. Камінський (якого я ще в цей час не знав). Він запитав мене, що я за один і звідки. Я відповів, що називаюся Джоган Михайло зі с. Бураківка, ходив голоситися на воєнкомат, бо прибув з армії. Камінський запитав мене, чи я маю брата Мирона. Я відповів, що маю. Він запитав, де він тепер перебуває. Я відповів, що вдома і працює на господарстві. Він запитав, чи мій брат у "банді", чи ходить зі зброєю і чому він скривається. Я відповів, що він у банді не є, зі зброєю не ходить, а скривається тому, бо боїться, щоб ви його не вбили. Вкінці Камінський сказав: "Я сьогодні не маю часу, пізніше я тебе покличу до гарнізону до с. Попівці або Кошилівці, щоб ти прийшов, з тобою маю щось поговорити". Я сказав, що прийду якщо буде кликати. Ми попрощалися і я відійшов додому.

Дня 10/I.1947 р. я одержав карточку через голову с/ради, щоб прибути до с. Кошилівці, до с/ради. Я зібрався і прийшов до с/ради Кошилівці. Тут застав лнт. Камінського, який сидів при столі і переглядав якісь папери. Я поздоровив його. Він відповів, та попросив сісти, питаючи, як мені живеться. Я відповів, що "харашо". Тоді Камінський сказав: "Хорошо, только не хорошо, що твій брат в банді, а ти бандітський посібняк". Я відповів, що я не є жодний посібняк, я служив в армії, був ранений і нагороджений орденом "Слава", а тепер живу вдома. На це Камінський сказав: "Хорошо, але твій брат Мирон в банді. Якщо хочеш, щоб ми твоєї родини не вивезли на Сибір і не вбили брата, то скажи йому, що нехай він прийде до мене, я з ним щось поговорю і все буде добре". Я відповів, що він би прийшов, але боїться вас, щоб ви його не вбили і, боїться бандитів, щоб його не вбили. Камінський сказав, що нехай він ходить з бандитами і скривається, а я мав поговорити з ним, щоб він розвідував, скільки бандитів є в

нашому селі, де їх криївки, магазини, до кого заходять на квартири, хто дає їм харчі, хто доносить розвідку. Все це він мав переказувати мені, а я мав доносити в район. За це будеш одержувати гроші, від одного вбитого 1000 крб. і мануфактуру. Вкінці так говорив Камінський: “Ти, Джоган, повинен нам помагати вбити всіх бандитів, бо вони мішають мирному населенню, вбивають невинних людей, грабують, говорять, що вони хочуть Самостійної України. Україна є тільки Радянська, а Самостійна не може бути тому, що на таку малу державу може напасти какой-то ворог і розбити її. Ти ж був в армії, ти видів, яка в нас сила, ми розбили Німеччину, Японію, а бандитів така мала кучка, то що вони можуть зробити? Розкажи братови, що його життя молодая, не пора йому ще умирати, а якщо він з нами не погодиться працювати, то ми його зловимо і уб’ємо, а рідню посадимо в тюрму”. Я сказав, що ми з братом будемо працювати так, як він скаже, лише щоб не чипати родини і щоб не довідались бандити, бо вони нас побили б. Камінський відповів, щоб я був спокійний, бо він так зробить, що все буде хорошо. В цей час він витягнув з сумки папір, олівець і сказав мені писати заяву по такій формі:

“Я, Джоган Михайло Миколаєвич, добровільно поступаю до вас на роботу “секретного співробітника під кличкою “Миколайєв”” і буду добросовісно працювати, щоб знищити бандитів”.

Заяву підписав кличкою “Миколайєв”. Опісля сказав до мене Камінський, що вони зроблять так, що я не буду ходити в район, щоб бандерівці не довідались, що я маю з ними зв’язок. Я повинен з братом у селі розвідувати, а вони будуть приїжджати до села і будуть приходити до мене за братом, будуть робити ревізію, а я при тім розкажу все, що розвідав. Я погодився на його пропозицію. Камінський дав мені закурити, подав руку і сказав: “Іди “Миколайєв” і роби з братом так, як ми говорили!”. Ми попрощались і я відійшов додому.

Цього ж вечора я стрінув брата Мирона і став з ним говорити, що з його роботою нічого не вийде, можуть його вбити, родину вивезти на Сибір, а господарство зруйнувати. Ми мусимо так робити, “щоб був вовк ситий і коза ціла”. Мирон запитав мене, як ми повинні робити. Я відповів, що я сьогодні був в с. Кошилівці і говорив з Камінським. Він сказав, щоб ми оба розвідували по селі, де заходять “хлопці”, де їх криївки, хто дає їм їсти. Якщо ми так будемо робити, то він (брат) останеться при житті і родина буде вдома. Мирон сказав: “Ну добре, якимось будемо робити”.

По кількох днях, вечером, ми вийшли на вулицю і завважили, як коло с/ради переходили 4-ох хлопців, між якими був Гонта і пішли в напрям с. Слобідка, а далі куди не відомо.

Дня 10/II.1947 р. до с. приїхали большевики. Камінський з кількома большевиками зайшли до мене і почали робити ревізію. Камінський закликав мене до другої хати і став питати, що нового в селі та як є з братом. Я відповів, що брат погодився співпрацювати і що перед кількома днями в селі був Гонта з трьома бандерівцями, вийшли з вулиці від поля і пішли в напрям с. Слобідки. Він тоді приказав, точно розвідувати, до кого заходить Гонта, а вони там зробиють засідку і, як уб'ють одного бандерівця, то одержу 1000 крб., а за Гонту одержу – 10000 крб. Я сказав, що будемо розвідувати. Якщо розвідаємо, де квартирує Гонта, то негайно прийду в район і повідомлю. Ми попрощалися і Камінський відійшов до с. Попівці [Попівці].

Одного вечора ми вибралися з братом в село на розвідку. Ми ходили по вулицях, наслухували, чи не чути якого говорення. Під час наслухування ми завважили як від Жовтук Юстини вийшло 4-ох повстанців, між ними був Гонта. Вони перейшли біля нас і пішли в невідомий нам напрям.

Дня 15/IV.1947 р. я поїхав до м. Товсте до дентиста. На базарі стрінув Камінського. Він запитав мене, що нового в селі. Я відповів, що перед кількома днями ми оба з братом завважили, як від Жовтук Юстини виходив Гонта з трьома бандитами і пішов в невідомий напрям. Камінський сказав, щоб я добре розвідував, як часто заходить Гонта до Жовтук Юстини. Якщо розвідаю, то негайно дати знати до району. Я погодився так зробити і ми розійшлися.

По кількох днях большевики в Жовтук Юстини зробили точну ревізію, зрабували бараболю, збіжжя, убрання та від'їхали до району.

Дня 18/IV.1947 р. до мене прийшли підпільники Тимченко і Рибалка, які сказали, щоб я привіз дрова з ліса і завіз до Матвіїв Катерини. Другого дня я взяв коні і поїхав в ліс по дрова та завіз там, де вони мені говорили. Вечором я запитав брата, чи часом Тимченко і Рибалка не квартирують в Матвіїв Катерини, тому, що вони казали мені заве[з]ти туди дрова. Брат відповів, що напевно вони там квартирують і може там мають криївку, бо він бачив, як вони щовечора звідти виходять. Я сказав братові, що тепер Камінському казати не будемо, щоб вони не додумались, що це я сказав большевикам, тому, що я там привозив дрова. Ми мусимо добре підслідити, коли вони туди зайдуть всі, а ми тоді повідомимо большевиків, щоб їх побили.

Ми майже що вечора з братом слідкували за Тимченком і Рибалкою, коли вони зайдуть квартирувати до Матвіїв Катерини. Майже що вечора вони звідси виходили.

Дня 22/IV.1947 р. до села приїхало 24 большевики. Камінський з 5-ма большевиками зайшли до мене, 3-ох большевиків робили на

подвір'ю ревізію, а Камінський, сержант і я зайшли до другої хати. Він запитав мене, що я нового розвідав. Я розказав, що ми оба з братом дослідили, як Тимченко і Рибалко з двома дівчатами все заходять до Матвіїв Катерини і напевно вони мусять там мати криївку. Я знаю це тому, що Тимченко приходив до мене, щоб я її привіз дрова. Про це я ще точно постараюся розвідати. Я сказав Камінському, щоб він прийшов до мене вечором 25/IV, а все буде готове. Камінський сказав до мене: "Слушай, Міша, я скорше хотів би убить Гонту". Я сказав, що Гонту трудніше убити, бо він приходить раз на місяць і то нікому не показується, тільки знає цей господар, в якого квартирує. Його можна вбити на кладці, яка йде через ріку Джурин, бо він часом туди переходить. Далше до мене Камінський сказав, що оставить мені автомат і пістоль і, щоб я зробив засідку, а коли Гонта буде йти до дівчини, я повинен його застрілити і за це одержу 10000 крб. і мануфактуру. Я відповів, що зброї не візьму, бо боюся, тільки буду слідкувати, де Гонта квартирує. Відтак Камінський запитав мене, яка в Гонти зброя. Я відповів, що Гонта має ППШ, і пістоль ТТ. Вітер має нім. кріс, і пістоль "Наган". Богданко має ППШ і пістоль "7,65". Рибка – кулемет "Дихтярьова" з двома запасними дисками і "Наган". Камінський це все собі записав, і сказав, щоб я добре слідив за Гонтою і за рештою бандитами, а 25/IV., щоб було все готове. Камінський попрощався і відійшов в село.

Майже щовечора я з братом ходили по селі і розвідували за Рибалкою та Тимченком. Ми довідалися точно, що вони перебувають в Матвіїв Катерини. Опісля ми почали слідити за Гонтою. Вечором ми ходили попід хати Жовтюк Юстини та Адельки, Скрипник Анни, наслухували, чи в хаті не чути гамору, і чи не заслонені вікна. Не розвідавши нічого, повертали домів.

Дня 25/IV.1947 р., вечором, прийшло до мене ок. 15 большевиків. З ними був сержант, який скоріше був з Камінським (як він називається не знаю). Він збудив мене. Я зібрався і вийшов до другої хати. Сержант запитав мене, що нового я розвідав. Я сказав, що Тимченко, Рибалка і дві дівчині щодня квартирують в Матвіїв Катерини. Вони напевно там мають криївку. Сержант запитав, де точно та хата. Я сказав, що в кінці села, від с. Базар. Недалеко цієї хати в Кучерка Степана квартирує мій брат Мирон. Щоб ніхто не довідався, я сказав сержантові, щоб він ішов і питав, де мешкає Кучерка Степан, а я мав перебігти городами і сказати йому, щоб він тікав в напрям Базару, а большевики повинні за ним стріляти, тільки, щоб не вбили. Я тоді буду втікати і буду бігти через господарство, де квартирує Тимченко і Рибалка, на подвір'ю захпортаюся і впаду. Большевики повинні знати,

що в цій хаті квартирують: Тимченко, Рибалка і дві дівчині. Сержант погодився на мою пропозицію, вийшов на двір і про це повідомив своїх бійців. Опісля відійшли в напрям с. Базару і там ждали до ранку. Ок. 4-ої год. я зібрався і почав бігти через городи до Кучерка Степана, щоб, нібито, повідомити брата, що йдуть большевики. Я прибіг до хати, розповів йому в чому справа, він зібрався і почав утікати в напрям Базару. Большевики побачили його і почали за ним стріляти, а другі слідували за мною, куди я буду втікав. Я вибіг з хати і почав бігти в напрям Матвіїв Катерини, забіг коло брами і впав, відтак піднявся на ноги і почав далі втікати. Большевики, які слідували за мною, оточили подвір'я Матвіїв Катерини і відразу почали стріляти по вікнах. Большевики, які стріляли за братом, почувши стріли, прибігли на поміч. В цей час в хаті квартирувало 4-ох повстанців: Беркут, Черник, Тимченко, Рибалка і дві підпільниці: Відецька Павлина та Теоня Марія. Господиня – Матвіїв Катерина, побачивши, що большевики зближаються до її господарства, втікла із хати. Стрільці взяли зброю і почали відстрілюватись. Ранком на стріл з району прибуло ще більше большевиків на підмогу. Хати не могли здобути. Передвечором підмінували хату, де згнули всі вищезгадані повстанці. Вбитих забрали на авто і від'їхали до району.

Дня 1/V.1947 р. до села приїхало ок. 15 большевиків, з якими був лнт. Камінський і цей самий сержант, який приходив попередньо. Вони зайшли до мене, питали за братом, відтак закликали мене до другої хати і Камінський сказав: “Ти хороший парень, точно розвідав, а тепер скажи, хто там убитий?”. Я відповів, що з с. Кошилівці – Черняк і Беркут, а зі с. Слобідка – Торкот Віктор – Рибалка і з с. Бураківка – Дмитрик Антін – Тимченко, Відецька Павлина, Теоня Марія. Камінський це все собі записав і сказав: “Хорошо! Ти тепер узнай, де заходить Гонта”. Я сказав, якщо розвідаю, то донесу. При кінці сказав Камінський: “Вот ти, Міша, приїжджай в район і получеш 3000 крб. і 5 м. мануфактури”. Я відповів, що я до району не піду аж хіба за місяць, щоб часом мене не підозріли, що я маю з большевиками зв'язок. Тоді Камінський сказав: “Знаєш, що, Міша, ти мусиш з братом приїхати в район на МГБ, бо я хочу з ним бачитися. Ти візьми, завени його в верето, положи на віз, прикрий соломкою і приїдь в район на МГБ, а я щось з ним поговорю”. Я сказав, що буду говорити з братом і він напевно приїде, але пізніше, тому, щоб люди не додумались, що я маю з ним контакт. Камінський погодився на це і запитав, що люди говорять про те, що вони побили бандитів. Я відповів, що одні люди жалують, а другі радіють тим, але нікому нічого не говорять, бо бояться. Камінський сказав, щоб я далі розвідував так, як до тепер, а як

приїду з братом, то він щось мені іншого розкаже. Ми попрощалися і Камінський відійшов.

Всі люди почали говорити, що то ми видали цих хлопців. Від тоді ми боялися вдома ночувати та ходили до с. Базар, Білобож.[ницького] р-ну. Платні за це я не одержував і більше з большевиками не стрічався.

13/VI.1947 р.

Гонта.

* * *

XXXI. ЧОРТКІВСЬКИЙ РАЙОН

№ 189/XXXI-1

Протокол допиту Степана Осиповича Ратушняка

Р – 31.

Справа ч.:/46 р.

Ратушняк Степана

с/о РО МВД

Чортків, вересень 1946 р.

Протокол

Ратушняк Степан Осипович,
ур. 20.XI.1912 р. в с. Мухавка,
Чортківського р-ну, українець,
жонатий, неграмотний, невійсько-
вий, судово караний, сільський
заробітник.

Я, Ратушняк Степан Осипович, народився дня 20.XI.1912 р. в с. Мухавка, Чортківського р-ну, в сім'ї селян-бідняків. До школи я не ходив. З молодих літ ходив на заробітки по фільварках. 1932 р. я оженився та з жінкою не жив. В 1938 р. я вдарив польського поліциста, який ходив до моєї жінки і за то засудили мене на 12 місяців тюрми. В 1939 р. з вибухом польсько-німецької війни мене з тюрми звільнили та я повернувся додому. Через цілий час першої большевицької окупації я був в сталому контакті з нач. міліції Чортківського р-ну – Дмитренком. Я розвідував та підслухував чи не говорять що люди проти рад. влади та про все негайно доносив Дмитренкові.

В 1941 р. після втечі більшовиків, мене січовики арештували, покарали – буками та звільнили. В 1942 р. я боявся, щоби мене не арештували німці та виїхав на роботу до Німеччини. Тут перебував я в м. Брук біля Відня. Коли большевики почали наблизитися, я зі своєю господинею виїхав до м. Габсбург та тут застали мене большевики. Большевицькою машиною дістався я до Львова та звідси пішком додому. Це було в початку червня 1945 р. Два дня після мого прибуття до села, большевики переводили обласу та мене арештували та забрали до району. Тут перевірили мої документи та звільнили. Капітан МВД, який мене перевіряв (високий, брунет), сказав, що вкортці до мене додому хтось прийде та зі мною щось поговорить. Я пішов додому. Тут ходив я на став

копати рови та косити осоку. З початком серпня до села приїхали большевики та викликали мене в с-раду. Тут застав я Кардинал Степана, Когут Петра та ще якогось большевика (високий, грубий, волосся чорне). Він почав нам говорити про силу ССРСР, непобідимість ЧА і т. п. та намовляв нас, щоби ми співпрацювали з МВД. Він сказав, що коли ми не будемо співпрацювати з МВД, то всіх нас чекає загибель. Ми погодилися. Він дав нам підписати заяви, які Когут та Кардинал підписали самі, за мене, неграмотного, підписав заяву голова с/р – Ралик Петро, який був присутній під час нашої розмови. Змісту заяви я собі зараз не пригадую. Відпускаючи нас з с-ради, большевик наказав, щоби ми підпорядковувалися Раликові та усі зібрані матеріяли йому передавали. На цьому ми розійшлися.

Слідуючого дня я одержав від Ралики припоручення слідити за такими людьми: Шушельницьким Михайлом, Андрійчук Михайлиною, Козьминським Василем і Михайлом. Я слідив їх протягом довгого часу, однак тому, що люди мене боялися та оминали я не міг нічого довідатися. Тоді він доручив мені розвідувати до кого заходять та де квартирують повстанці. Це мав я переказувати Кардинал Евстахії.

5.II.46 р. переходячи через подвір'я Козак Анни, зачув я в хаті якийсь рух та мужеські голоси. Я негайно повідомив про це Кардинал Евстахію, яка зараз пішла туди перевірити чи це правда. Слідуючого дня большевики з гарнізону обскочили хату Козак Анни та вбили повстанців: "Променя" і "Березу". За це дістав я від Кардинал Евстахії 8 кл. муки. В м. травні пропав голова с-ради Ралик. Кілька днів пізніше большевики викликали до р[ай]ону Кардинал Степан[а], Когут Петра і мене. Нас п[и]тали, що сталося з Раликом та де він подівся. Про Ралика ми не могли нічого сказати, бо самі нічого не знали. Відпускаючи нас додому, нам наказали підпорядковуватися Кардинал Евстахії. Як пізніше я довідався, цей МВД-ист, який з нами розмовляв, називався Мойсєєв.

Дня 26.8.46 р. припоручила мені Кардинал Евстахія повідомити Боднарчук Тому, щоби він держав в селі варту, та уважав чи хтось до села не зайде. Якщо [б] він щось завважив, мав негайно її повідомити. Цей вечір в неї спало 8 большевиків. Я це все Боднарчукові переказав та сказав, щоби він уважав на хату Сліпенької Теклі, бо там часто квартирує Кохан Петро.

Дня 27.8.46 р. до села приїхав Мойсєєв та зайшов до Кардинал Евстахії. Тут був і я. Він передав Кардинал Евстахії візвання для Когут Петра, Боднарчук Томи і Барицького Йосифа. Евстахія передала візвання мені та казала порозносити адресатам. Я це виконав. Під час розмови з Евстахією, Мойсєєв звертався до неї через "виконавча-провірена". Більше я з большевиками не стрічався.

Протоколував: "Сян"

* * *

№ 190/XXXI-2

Протокол допиту Евстахії Василівної Кардинал

Р – 31

Справа ч.: .../46 р.

Кардинал Евстахії Василівної

с/о РО МВД по пс. “Провірена - виконавча”.

Чортків, жовтень 46 р.

Протокол

Кардинал Евстахія Василівна, ур.
6.V.1909 р. в с. Мухавка, р-н
Чортків, полька, неграмотна,
мужатка.

Я, Кардинал Евстахія Василівна, народилася 6.V.1909 р. в с. Мухавка, Чортківського р-ну в сім'ї селян бідняків. По національності я полька. До школи я не ходила. З молодих літ я пішла на службу до фільварку та працювала тут до 1927 р. В цьому році вийшла я заміж за Кардинал Степана та почала працювати на власній господарці. З чоловіком я не жила, бо до мене заходили інші і з цієї причини чоловік мене покинув. В 1944 р. заізналася я з Ралик Петром, головою с-ради, який дуже часто до мене заходив.

В липні 1945 р. почав він мене намовляти, щоб я погодилася висліджувати повстанців та про все йому доносити. Я пристала на його пропозицію, однак до кінця 1945 р. я нічого не доносила, бо нікого із повстанців не бачила. В половині січня 1946 р. одержала я від Ралика доручення прослідити, де перебувають “бандерівці”. Про це мала доносити йому, або нач. гарнізону, з яким Ралик мене заізнав. Рівнож Ралик заізнав мене з Ратушняк Степаном, якому наказав мені підпорядковуватися та виконувати усі мої доручення.

Дня 5.II.46 р. Ратушняк Степан повідомив мене, що переходячи через подвір[']я Козак Ірини почув в хаті мужеські голоси. Я зараз пішла до неї та побачила, як вона готувала для когось обід. Виходячи надвір я почула, як в другій хаті хтось шептав. Я зараз пішла до Ралика, все це йому розказала та сказала, щоб негайно повідомив нач. гарнізону. Він це зробив. Слідуючого дня большевики обскочили

хату Козак Ірини та вбили повстанців “Березу” (кущевий) і “Променя”, які там квартирували. За це я одержала від нач. гарнізону 100 клг. пшениці. Ратушняк дістав від мене 8 клг. муки. Після цього Ралик доручив мені вислідити, де квартирує Кохан Петро. Я слідили скрізь по селі, але нічого не довідалася. В м. травні Ралик пропав без вісті. Десь біля 10.X.46 р. до мене приїхав оперуполномочений Мойсеєв. Він намовляв мене, щоб я дальше співпрацювала з МВД, то буде мені добре жити. При цьому сказав, що дає до моєї розпорядимості Когут Петра, Боднарчук Тому, Барицького Йосифа, Ратушняк Степана і мого чоловіка Кардинал Степана. Вони мають помагати мені в праці. Я на це погодилася і він пояснив мені в який спосіб я мала б виконувати свою роботу. Кожному із моїх помічників я мала приділити одну вулицю села, на якій він нічю і днем мав робити варту та розвідувати, чи не квартирують, або переходять повстанці. Усі вони мусіли також ходити довкруг села та слідити чи хтось не приходить, або виходить з села. Коли б вони побачили, що до села хтось зайшов, їх завданням було вислідити, до якої хати зайде на квартиру та негайно повідомити мене або Мойсеєва.

2.VII.46 р. до села приїхав Мойсеєв. Він зайшов до мене та сказав, щоб я прикликала Ратушняк Степана, Когут Петра, Боднарчук Тому і Барицького Йосифа. Я пішла до Ратушняк та сказала йому прикликати усіх вище згаданих людей. Я передала йому візвання, що написав Мойсеєв. Що там було написано я не знаю, бо я не письменна. За кілька хвилин до мене до хати прийшли усі ці, яких викликали, а крім цього ще голова с-ради – Винярчук Василь. Тоді Мойсеєв запитав нас, чи ми хочемо його слухати. Ми відказали, що так. Тоді він почав говорити: “Громадяни ССРСР, ви зобов’язалися співпрацювати з рад. владою, тому слухайте її наказів (показав пальцем на мене). Радянська влада наказує вам слідити за залишками українсько-німецької банди та про все доносити органам МВД. Ви мусите прослідити, де скривається рідня Кохан Петра та очистити село від “бандитів”. Ви повинні старатися, щоб ваше село було першим в районі”. При кінці він запитав нас чи ми погоджуємося працювати так, щоб очистити село від “бандитів”. Всі відповіли, що погоджуємося. Тоді встав Когут Петро, до якого належало слідити на середній вулиці села і сказав: “Я за німців переховував жидів та німці вбили жидівку, з якою я мав женитися. Я все був прихильний рад. владі і дальше буду працювати на її користь. Того, що захоче мішати мені в роботі я подам там, де треба”. Мойсеєв подякував йому за слово і сказав, щоб ішли та продовжували працю. Усі порозходилися. Я залишилася з Мойсеєвом. Він сказав мені, що якщо

буду працювати чесно одержу від нього мануфактуру, або гроші. Я пообіцяла, що буду найкраще працювати.

26.VIII.46 р. до села приїхало [8] большевиків. Між ними був Мойсеєв. Він зайшов до мене, викликав мене до другої хати та наказав повідомити Боднарчука Тому, щоби цей нічню уважав, чи хтось з “бандерівців” не зайде до села. Якщо б хтось ішов, хай негайно мене повідомить. Мойсеєв та решта большевиків залишилися в мене до раня. Однак нічню ніхто не повідомляв. Ранком большевики вибралися до району.

Дня 29.VIII.46 р. приїхав до мене НКВД-ист, то є Кишлаков (високий, бльондин, чешеться догори) та сказав мені, щоби я розвідала з чієї хати вийшли “бандерівці” та вбили директора кож. заводу. Це діялося 1[8].VI.46 р. Пізніше він сказав між іншим: “Ви, товаришко “Провірна” уважайте, слідіть добре, щоби “банда” не взяла вас за гор[л]а”. На цьому ми розмову закінчили і він від’їхав. Я слідила дальше однак нічого не довідалася. З большевиками я більше нестрічалася.

Протоколував: “Сян”

* * *

XXXII. ШУМСЬКИЙ РАЙОН

№ 191/XXXII-1

Протокол допиту Сергія Сергійовича Вересенка

Р. 31/а
Справа ч.:.....
р-н Шумськ – Дубно
Вересенко Сергій
Українець
А/р МВД

Р-н Шумськ
Дня, 27.3.1947 р.

Протокол

Вересенко Сергій Сергійович, ур.
29.9.192[2] р. в с. Лісники, Києво-
Святошинського р-ну, Київської
області, українець.
А/р МВД

Вересенко Сергій Сергійович, ур. 192[2] р. в с. Лісники, Києво-Святошинського р-ну, Київської області.

В лісі “Бірок” Потік” на схід від хутора Лішники задержано під маскою більшовиків Вересенка Сергія, який відразу сказав, що він є тайним працівником МВД у своєму селі. Першого видав Калістратенка Йосифа, за те, що під час німецької окупації видав німцям партійців та комсомольців і знущався над руськими. При цьому РО МВД не звернуло на його донос уваги, внаслідок цього він подав це в міністерство МВД, де рішили цю справу. Крім району і Міністерства подав також і в область, однак там також на цю справу не звернули уваги.

Це об’єкт признався, коли я його питав під маркою більшовиків.

Дальше слідує зізнання об’єкта після того, коли я йому сказав в чіх він руках. Признався, що писав два доноси, копії яких знайдено при ньому. При цьому сказав, що, коли РО МВД на даний донос не зверне уваги, то подавати[ме] це до вищої інстанції, за що останніх

будуть потягати до відповідальності та зроблять відповідний вжиток з доносу.

В 1942 р. був висланий до Німеччини, як контррозвідник, де мав пов'язатися з іншими розвідниками. Там пов'язався з якимсь капітаном Галушкою, який давав йому завдання.

Наприкінці 1944 р. цей капітан вислав його через фронт до Москви, щоб дати нові інструкції, як вести роботу в Німеччині. Тоді його залишили і він підготовляв молодь до партизанської роботи. Тоді роботи не робив, бо скоро зблизився фронт і не було потреби.

Коли в 1945 р. вернувся додому, МВД заангажувало його до співпраці.

В 1946 р. в селі хтось убив дівчину, отже об'єкт мав прослідити хто її вбив, а за це мав одержати 200 крб. Дівчина ця була звичайною колгоспницею – називалася Михайленко Марія Петрівна.

Суди вислало його Києво-Святошинське РО МВД. Тут пов'язався з Дубенським РО МВД, а опісля з Львівським.

З Києва виїхав 24.3.47 року і приїхав до Дубна 25.3.47 р.

З собою мав два фотоапарати. Говорив, що один його власний, а другий позичений. Наприкінці сказав, що ці апарати дали йому на РО МВД в Дубні. Він мав фотографувати підлісні терени Дубенщини, ліс та підозрілих людей.

Вперше ночував в с. Градки [Грядки] і мав наміри іти в с. Майдан, бо там є багато молоді, яку він мав фотографувати. Через помилку попав на с. Руська Гута. Там сфотографував два сільських хлопців і подався в с. Лішники. З Лішників подався на Майдан, а звідси в Дубно. В Дубні за розвідку одержував 1000 крб. місячно, пуд збіжжя, харчовий пайок та 300 крб. нагороди.

Видав п'ятьох людей, а саме: Кочнев Петро, Кобзар Іван, Андріїв Андрій, Климентій Василь, та ще одного, прізвища якого не пригадую. Ці люди були під час німецької окупації голова[ми] с/рад, бригадирами колгоспів і знущалися над росіянами.

Для контакту з більшовиками мав [клич]ки. Кличка “Затвор”, відзив – “Бойок”.

[Ан]дрій

* * *

№ 192/XXXII-2

Протокол допиту Якова Михайловича Клеймана

Р. 31.
Справа ч.: ...
Обл. Київська [Київська]
Р-н Богуславський
Клейман Яків
Інспектор маслозаводу

Р-н Шумськ
Дня, 30.8.1947 р.

Протокол допиту

Клейман Яків, син Михайла і Рахілі,
ур. 1929 р. в м. Богуславі, цього ж
району, Київської [Київської] обл.,
жид, 7 кл. НСШ, нежонатий.
Від 1947 р. працював інспектором
на маслозаводі в м. Шумську.

Я, Клейман Яків, син Михайла і Рахілі, ур. 1929 р. в м. Богуславі,
цього ж району, Київської [Київської] обл.

До 13 літ життя був при батьках.

В 1941 р. батька змобілізували в ЧА, а мати померла, я еваку-
ювався аж на Кавказ, де закінчив семирічку.

В 1946 р. я повернув в Київ [Київ], де прожив один рік. Опісля
(1947 р.) виїхав до м. Шумська, Тернопільської обл., де став пра-
цювати в маслозаводі як інспектор. Останньо був мобілізований
виконкомом району до збирання контингенту. Був призначений до
групи Дячука в с. Тилявку (р-н Шумськ).

44.

* * *

XXXIII. ПРОТОКОЛИ З ПОЗА ТЕРНОПІЛЬЩИНИ (РОГАТИНСЬКИЙ Р-Н, СТАНИСЛАВІВЩИНА)

№ 193/XXXIII-1

Протокол допиту Михайла Йосифовича Довгого

Р – 31

Справа ч.: 1/47

Довгий Михайло

член ОУН, пс. “Крук”,

а/в МГБ УРСР кл. “Сорока”

Почато: 12.X.1947 р.

Закінч.: 24.X.1947 р.

Строго довірочне:

ПРОТОКОЛ

Довгий Михайло Йосифович, нар.
10.VI.1926 р. в с. Дичках, Рогатин-
ського р-ну, Станіславівської обл.
українець, 4 кл. нар. шк., вільний,
робітник.

Я народився дня 10.VI.1926 р. в с. Дичках, Рогатинського р-ну, Станіславівської обл., в сім'ї селянина-середняка. Моя мати Катерина замужна перший раз за Івана Захаркова, другий раз за мого батька Йосифа Довгого. По матері є у мене дві сестри – старша Доська, замужна за Кінаша Івана, мешкає в Рогатині, молодша Ганна, замужня за Йоника Василя, мешкає в Дичках та брат Іван, який виїхав до Аргентини ще за польських часів. Мій рідний брат Василь був в Німеччині на роботі, зараз повернувся і мешкає в Рогатині.

Маючи 6 літ, я почав ходити до школи в с. Дичках, де закінчив в 1935 р. 3 класи. В 1935 р. мої батьки хотіли їхати до Аргентини, продали поле і хату, однак тому, що не дістали паспортів, не від'їхали. Після того купили в Рогатині хату й огорода, де мешкали до війни. Там поля вже не купили, тільки жили з грошей за продане поле і з заробітків. До 1939 р., я вже не ходив до школи, тільки пас корови.

З приходом большевиків 1939 р. я почав ходити до третьої кляси в Рогатині, а 1940 р. до четвертої кляси в с. Бабинцях. В школі мене хотіли прийняти до піонерів, але тому, що я пробив ножем свого шкільного товариша, не прийняли. За поранення товариша, мене судив міський суд, одначе мене звільнено від кари тому, що я був малолітний.

З приходом німців в 1941 р. я почав ходити до п'ятої кляси в Рогатині, але її не закінчив тому, що батько хотів, щоб я пас корови в людей. Я був громадським пастухом до осені 1942 р. Осінню я пішов працювати на склад сіна в Рогатині, де працював цілу зиму і весну 1943 р. Тоді я довідався, що українці голосяться до СС-Дивізії, тому пішов до набірної комісії і зголосився, як охотник до СС-ів. Після зголошення я вже нічого не робив аж до призову. В половині літа 1943 р. я дістав покликання їхати до Торуня на військовий вишкіл. З Рогатина їхали зі мною 5 місцевих хлопців і багато зі сусідніх сіл. Всіх нас випроваджали на станцію родини і знакоми так, що про цю подію знало ціле місто і околиця. З Рогатина ми поїхали до Львова, де вже було багато добровольців. У Львові ми ставали під лікарський огляд. По двох днях нас відпровадили на двірець, де вже чекали німецькі старшини, які поділили нас на відповідні групи. Моя група, яка складалася з одного баталіону, була призначена до Торуня. Ми прибули там по тижневі. Зі станції ми пішли до бараків на передмістю, спеціально для нас побудованих. По трьох днях нам видали обмундування і кріси та почали вишколювати. Мене приділили до шостої сотні, третьої чоти, третього роя. Сотенним був гавптманн Гальман, чотовим штурмшарфірер Люкас, ройовим унтершарфірер Ігльорц. Командира нашого 31-го баталіону я не пам'ятаю. Моїми близькими товаришами у війську були: Келер Василь з Черча, Конопада Василь з Потока, Татувчик з Рогатина. З Торуня я писав до мами, до моєї нареченої Марії Червінської і до товариша Славка Червінського.

На початку 1944 р., по восьмимісячному вишколі при СС-ах, наш баталіон виїхав на т. зв. айнзац проти польських і большевицьких партизанів на Холмщину. Спочатку ми прибули до міста Б'яла Подляська, де квартирували один тиждень в бараках за містом. Опісля поділено цілий баталіон на чоти [та відіс]лано в села вздовж ріки Буга на т. зв. шпіцпункти. З Б'ялої Подляски [ми переї]хали поїздом 30 км до села Новосілки, де примістилася наша чота під [коман]дуванням Люкаса. Ми заквартирували в бункрах за селом Новосілки, що були викопані до нашого приходу вздовж ріки Буга. Спочатку ми ходили по селах та ганяли людей до копання бункрів. Опісля ходили роями по тих же селах та розвідували за партизанами.

Місяць по нашому прибутті чота обершарфірера Кнора разом з одним роєм нашої чоти провадила бій з польськими партизанами, що переходили Буг. В тому бою згинуло 15 поляків, 20 було ранених та 8 полонених. З нашої сторони було кількох вбитих та ранених. Від того часу посилено чати та стійки на пунктах. Я чув, що інші чоти мали рівно ж бої з поляками.

Два тижні після того бою з поляками прийшов до наших бункрів українець поручник Зазуляк. (Другий раз казав, що Куриляк – зам. слід.). Він прибув до нас зі старшинської школи. Одного дня я стояв на стійці в бункрі. Поручник Зазуляк прийшов до мене і почав зо мною говорити. Він сказав мені, що ройовий першого роя німець унтершарфірер Рудольф дуже знущається над українцями, знає чеську мову і підслухує, що хлопці між собою говорять та доносить на команду. Поручник спитав мене, чи я не міг би застрілити Рудольфа. Коли я погодився, він дав мені пістолет “Токар” і зазначив, що Рудольф зараз п’є в селі Новосілках в господаря Бардашевського та вечером буде повертати до бункрів. Тоді я мав перевіряти варти і чекати на Рудольфа.

Вечером, коли я контролював варти по бункрах, побачив, що Рудольф йде зі села п’яний. Я став коло одного бункра і коли Рудольф приблизився, почав його стійкувати. Він підійшов до мене і спитав, хто я такий. Коли я відповів, він обернувся і хотів відійти, але я витягнув пістолет і стрілив йому в плечі. Він впав і я думав, що вбитий. Я скочив до бункра і почав стріляти по дротах, щоби обманити німців, мовляв, хтось стрілив до Рудольфа з-за дротів. По стрілах вибігли німці зі штабу чоти та мене арештували. Рудольф був тільки ранений і сказав, що це я його ранив. Після арештування мене відправлено в тюрму в Б’ялій Подлясці, де я сидів кілька днів. З Б’ялої Подляски мене перевезли до тюрми в Любліні. Я сидів один місяць в старому королівському замку, де була стара вежа. По місяцеві мене судив воєнний трибунал, що складався з трьох старшин – один оберштурмфірер та два унтерштурмфірери. Секретарем був звичайний стрілець – німець. Коли я прийшов до судової салі, мені казали сідати на крісло. Спочатку говорив оберштурмфірер, який питав мене, чи я знаю, за що мене покликали на суд. Я відповів, що не знаю. Тоді він прочитав мені, що мене обвинувачують, що я забив групенфірера Рудольфа. За це мені належить кара смерти. Коли мене спитали, чи я приймаю кару, я відповів, що ні тому, що я не винен. Я сказав, що я його не забив тому, що в той час я сидів в бункрі і як тільки почув стріл вийшов з бункра і почав стріляти в ту сторону, звідки донісся до мене стріл. Тому, що не було доказів, суд відложено на другий раз. Мене знову відпровадили до тюрми.

Другої ночі після суду був налет ворожих літаків на місто Люблин. Коли загуділа сирена на тривогу, обслуга тюрми разом зі всіма тюремниками втекла до підвалів і протилетунських схронів. Тоді як випускали з тюрми, я не пішов до підвалу, але разом з одним хлопцем, дезертиром з СС-ів, виліз на тюремний стрих. Там ми знайшли кавалок дроту та по ньому злізли на долину. Опісля ми перескочили через мурований паркан та втекли в поле. На полі порадилися втікати до 31-го полку СС-Дивізії "Галичина", який рівно ж був на айнзаці в Холмщині. Він приїхав з Гайделагра. На другий день ми пішли на станцію в Люблині, сіли до поїзду та поїхали на Холмщину. На одній станції недалеко Б'ялої Подляски висіли і довідалися від вояків того полку, що полк знаходиться в сусідньому селі (назву села забув). В тому селі, в хаті недалеко кам'яного мосту квартирував штаб полку. Ми зголосилися в штабі, сказали, що згубилися від своєї частини і хочемо йти на фронт. Мене прийняли до третьої сотні цього полку. Там було вже багато старшин-українців, з яких я знаю поручників К[у]р[и]ляка і Гандзюка. Цей полк відходив на фронт під Броди. Коли ми прибули до села Гай Мелітовський, нас обстріляли большевики. Вони розбили наш табір, побили з гранатометів наші коні і ми почали втікати. Я вирвався з того вогню і втік на село. Опісля селами я йшов до Тернополя, де сів на поїзд і заїхав до Ходорова. З Ходорова поїхав в Німеччину до міста Нойгамер, де знаходилися наші СС-и. Там я прибув літом 1944 р. і зголосився в команді 29-го полку СС-Дивізії "Галичина". Мене прийняли до 12-ої сотні (старшин цієї сотні не пам'ятаю). Там я знову проходив двомісячний стрілецький вишкіл. Вишколював майор Побігуший. Після того вишколу я зі своєю чотою поїхав на Словаччину до Банської Бистриці. Нашим завданням було приготувати квартири для баталіону, що мав прийти після нас. На квартирування вибрали школу в Банській Бистриці. По трьох днях прибув баталіон під командуванням німця гавптмана (прізвище забув). Наш баталіон ходив на облави на словацьких партизан, одначе я не був на жодній облаві. В Банській Бистриці я був до весни 1945 р., ходив на військові вправи і відбував вартівничу службу.

Тому, що я добре вив'язувався зі своїх завдань, мене взяли на підстаршинський вишкіл СС-ів, що відбувався в місті Лямбургу. На вишколі я був 4 місяці. Спочатку мене вчили те саме, що на стрілецькому вишколі, а окрім того вчили німецької команди, теренознавство, командувати роєм та про обов'язки ройового. Нас вишколювали німецькі старшини (прізвища забув). З вишколу в Лямбургу весною 1945 р. я поїхав до Югославії до міста Білгороду разом з полком, який ішов проти югославських партизанів. В Білгороді ми виладувалися на

станції та пішли рейдом в гори на партизанів. По дорозі мали кілька боїв з партизанами маршала Тіта. В одному селі, де ми кватирували, я пішов до потоку митися. Якийсь партизан кинув в мою сторону гранату і ранив мене осколками в груди, в руку і під око. Після поранення мене відправили до шпиталю в Віндішграці, де я пролежав один місяць. По вилікуванні мене вислали до дивізії, яка знаходилася на фронті в Австрії, недалеко міста Фельдбах. Коли я зголосився до своєї сотні, мене спочатку приділили до кухні. По кількох тижнях вислали на фронт в оборонну лінію. В той час боїв не було, тільки час-від-часу перестрілка. Я ходив зі сво[ї]м роєм на розвідку до недалеких сіл. 21-го травня 1945 р. приїхав якийсь німець гавптман і сповістив, що Німеччина скапітулювала. Німецькі старшини сказали нам, що війна закінчена і можемо здаватися в американський або в большевицький полон. Старшини українці не хотіли йти в большевицький полон, тому радилися стрільців, що робити. Всі стрільці були за тим, щоби йти в американський полон. На другий день наш баталіон почав відступати на захід в глиб Австрії. Коли ми зробили 50 км дороги, нас випередили большевицькі танки і перетяли дорогу. Большевицькі танкісти всіх нас роззброїли, спочатку запровадили на одну сіножать, де всіх перечеислили, опісля перевели на одну високу гору близько німецького села (назву забув). На цій горі нам сказали розтаборуватися. Всіх нас було около 400 чоловік. На цій горі було кілька хат, в яких кватирували большевики і наші старшини. Всі інші кватирували в колибах і в будах, зроблених з палаток. Майже довкруги гори, у її підніжжю йшов гостинець, по якому ходила большевицька варта по 2 бійці у віддалі 100- 150 м. На ніч варти подвоювалися.

Спочатку, коли ми попали в большевицький полон, мали свої харчі. Ми палили вогні і варили їсти. По кількох днях запаси харчів вичерпалися, большевики нічого не давали і в таборі почався голод. Кожного дня привозили нам зі села тільки гірку каву. Ми живилися в той спосіб, що збирали квасок, різні корінці, збирали лупину з бульби, яку німці викидали. По воду ходили до недалекого потічка, що спливав ярмом з цієї гори.

Кожного дня рано приходив один сержант з бійцем на перевірку. Тоді наші старшини збирали всіх нас в один ряд, большевик перечислював, а сержант записував. Окрім того, часто приходили большевицькі старшини та заходили до хат, де мешкали наші старшини. З наших старшин пам'ятаю поручника Климова і поручника Козака (східняк). Всіх старшин було коло 10. (Між ними був один священник і лікар).

По двох тижнях нашого перебування в большевицькому полоні на цій горі большевики десяткували всіх полонених. Приводом до розстрілів послужила така подія. Одному німцеві, що мешкав за

гостинцем, в якого кватирували большевицькі старшини, пропав осел. Німець зголосив большевикам, які почали обшук нашого табору, розпитували про це полонених та вкінці знайшли м'ясо з осла якраз в тому відділі, де я кватирував. Про крадіж осла знали полонені з інших відділів, які брали для себе м'ясо, одначе ніхто не хотів виказати того, що вкрав осла. Тоді большевики приказали нашим старшинам зібрати всіх полонених в один ряд та почали розстрілювати кожного десятого. При переліченні я був восьмим. Після розстрілів я бачив 13 вбитих хлопців. Наші старшини не підлягали карі, тому під час розстрілів стояли збоку.

Після розстрілів в нашому таборі настало пригноблення. Хлопці говорили, що большевики всіх по трохи розстріляють. Від тоді почало бракувати людей. Одного дня я довідався, що большевики застрілили одного хлопця, який втік з полону. Наші старшини потішали нас, що вневдовзі прийдуть американці і заберуть нас в свій полон тому, що околиця, де ми були в полоні, належала до американської зони окупації. Ми чекали на американців, але вони не приходили. Я сам боявся розстрілу і голоду, тому почав думати над тим, чи не вдалося б мені втекти з полону. Тиждень після розстрілів прийшов до мене Василь Ковальчук родом зі Заліщик, який кватирував разом зі мною і спитав, чи я не мав би охоти втікати з большевицького полону в американську зону окупації. Я дуже радо погодився. Він сказав мені, що має трохи хлопців які вже погодилися втікати. Ми оба уложили план втечі. На другий день ранком ми мали втікати. Одначе один з тих трьох хлопців, чотовий, якому ми говорили Уша, який рівно ж погодився був втікати, того дня чомусь не мав охоти втікати, тому ми не здійснили свого пляну. Ковальчук почав його переконувати і він таки на другий день погодився на втечу. Всіх нас було п'ятьох (прізвищ трьох інших не знаю).

На другий день ранком, ще перед сходом сонця, ми всі п'ять вибралися з буди, по-тихо підійшли до яру, а відтак ярмом підповзли аж до гостинця. Кілька метрів перед гостинцем заждали, щоб заобсервувати, чи нема близько большевицьких стеж. Коли ми побачили, що стежі розходилися в противні сторони, тихо хильцем перебігли гостинець на другу сторону в корчі. Корчами підійшли на другу гору, що була по противній стороні. Кількасот метрів ми йшли скоро, а опісля трохи відпочили. Трохи дальше вступили до хати одного німця, який дав нам їсти молока і бульби. Його спитали, куди дорога до найближчої станції. Він показав нам дорогу і ми пішли лісом, а опісля полонинами та ступили до хуторів, в яких мешкали якісь німці. Ми попросили одного господаря, щоб дав нам їсти і переночував, бо ми були дуже помучені.

Він питав нас, куди йдемо і ми сказали, що йдемо з полону. Вночі спали в його шопі. Тому, що були зморені голодом і змучені дорогою відпочивали в нього до полудня. Він дав нам їсти бульби, молока і хліба та був дуже прихильний до нас. Його ми спитали, чи він не знає, як далеко американська зона окупації. Він сказав, що недалеко, навпростець буде не далше як 8 км. Порадив йти на одну станцію (яку – забув), де стрінемо американців. Однак ми не йшли гостинцем, тому, що боялися, але йшли горами 2 км та вступили на хутір, який стрінули подорозі. Там знов переночували. На другий день рано, по сніданні, знову вибралися в дорогу, перейшли три гори, на яких були полонини та вступили до хуторів на нічліг, де перебули один день. Якась німкня показала нам дорогу на станцію, де знаходилися американці. Перейшовши ще одну гору, ми побачили здалека невеличке місто, в якому знаходилася згадана станція. В полудне, коли доходили до міста, стрінули на роздоріжжю американця з німцем-перекладчиком, якому ми сказали, що ми українці з СС-Дивізії “Галичина” хочемо піти в американський полон. Він сказав через перекладача, щоб ми йшли на станцію, де стоїть транспорт з бувшими СС-ами-українцями. Коли ми там прийшли, стрінули кількох хлопців, що були разом з нами в большевицькому полоні. Вони сказали нам, що на станції є ще старшини і стрільці бувшої СС-Дивізії. Коли ми прийшли на станцію, зголосилися в німця, який був командиром полку СС-Дивізії “Галичина”. Він спитав нас, звідки йдемо. Ми сказали, що йдемо з фронту. Тоді він сказав, що дещо спізнилися, тому, що список на харчі вже виготовлено і вислано американцям, так, що харчів не дістанемо, але до транспорту нас приймає. На тій же станції я стрінув около 30 бувших СС-ів, які були разом зі мною в большевицькому полоні, між ними поручника Климова. Коли я спитав одного з них, в який спосіб вони тут дісталися, він сказав, що їх передали большевики американцям.

Там я перебув кілька днів і, хоча не діставав харчового приділу, живився тим, що дістав від інших. Рівно ж мав зі собою трохи хліба і бульби, що випросив від німців. На станції ми збирали порозкиданий там німецький твердий спирт до палення, яким варили собі їсти. Одного дня хлопці побачили в вагонах на станції транспорт яєць і почали красти. Це побачили німецькі старшини і зголосили американцям. Я чув, що нас мали за це карати, однак того не було. Після того випадку нам казали заладуватися в вагони і ми поїхали на північ в Німеччину.

До американського полону їхали цілий тиждень. Це тому так довго, що поїзд здержувався і простоював майже на кожній станції. Ми переїздили через Ляйпціг і на четвертій станції за Ляйпцігом висіли з поїзду. Опісля йшли пів дня на захід та здержалися на якійсь сіножаті

за селом (назви не знаю), де американці сказали нам заложити табор і кватирувати. Ми побудували буду з палаток. Табор цей не був загороджений, ані задротований. Ще того самого дня приїхали три американські танки, в яких були по два танкісти. Вони охороняли табор, щоб ніхто не втік. Начальником табору був назначений поручник Козак. Він дбав, щоб в таборі був порядок, робив списки і збірки полонених, старався для нас харчів у американців. Йому до помочі американці призначили шістьох полонених українців, яких озброїли німецькими автоматами. Поручник Козак і всі старшини-українці носили німецькі пістолі, які одержали рівно ж від американців.

В тому полоні ми не ходили на роботу, тільки деколи ходили в ліс по дрова на паливо. Американці давали нам харчі, по які полонені їздили до недалекого міста (назви не знаю). На снідання давали нам каву і трикілевий хліб на 14 людей, на обід горохову або фасолеву зупу, деколи кінське м'ясо, на вечеру каву, деколи сир, або ковбасу. Хоча харчів було більше, як в большевицькому полоні, одначе полонені були завсіди голодні. Кожної неділі священик, якийсь оберлейтнант, відправляв Службу Божу, на яку нас провадив поручник Климів. Служба Божа відправлялася під голим небом, при спеціально побудованому престолі. В тому ж таборі разом з нами були й донські козаки, які служили в німецькій армії. Нас, бувших СС-ів було около 400, стільки ж донських козаків. До табору часто приходили американці, які цікавилися нашим життям, робили знімки та міняли в нас годинники за консерви. Американці не мішалися до внутрішніх порядків в таборі. Збірки переводили старшини українці, які про все звітували поручникові Козакові. За винятком тих трьох танків, в яких були по два вояки, іншої варті не було. До тих танків час-від-часу приїздила таксівка. Хто приїздив і за чим, я не знаю. Одного разу поручник Козак їхав мотоциклом до міста по харчі і його обстріляв американець з кулемета. Пізніше говорили, що це було непорозуміння. Американець думав, що Козак не має позволення їхати до міста.

З американського полону рівно ж почали втікати. Я постановив втекти з полону десь до роботи в Німеччині. По трьох тижнях перебування там в полоні, я вибрався одного дня ранком з табору, ніхто мене не здержував і так я зайшов до найближчого села. В селі одначе я нагадав собі, що в мене є буква крові і з тим буде зле подорожувати, я повернувся назад до табору, тим більше, що знав, що з табору буде легко другим разом вийти. До табору я зайшов неспостережено. По кількох днях один донський козак вимазав мені букву крові. Він наколов голкою в тому місці, де була буква "А" та приложив сирого, свіжого, кінського м'яса. По двох днях знак букви зник, тільки рука в тому місці

спухла. Тоді ввечері по заході сонця я знову вийшов сам неспостережено з табору і зайшов до того самого села. На другий день, взявши харчів, я пішов до другого села. Так я йшов від села до села цілий тиждень (назв сіл не пам'ятаю). Коли я ночував у одному селі недалеко міста Габах, одна німкеня сказала мені, що недалеко є табор воєннополонених німців, в якому видають документи і відпускають домів. Тому, що я хотів мати такі документи, я спитав її про дорогу до того табору. Вона порадила йти кілька кілометрів вздовж ріки, що плила в тому селі. Коли я там прибув, нікого не застав тому, що всіх полонених вже звільнено. Тоді я прилучився до німців, які прибували з різних сторін Німеччини, з фронту, з поліції, та хотіли виробити документи. З ними я пішов до другого табору, що був на якійсь сіножаті, де відпускали воєннополонених. Я подав, що працював в АД (Арбайтс Дікст). Один німець, оберлейтнант, який урядовав в тому таборі, виповнив мені особистий листок, в якому я подав свої генералії. Разом з іншими німцями я поїхав автом до міста Габах, де знаходився американський окупаційний уряд. Там зайшли до партерового будинку (вулиці не знаю). Спочатку стояв в черзі надворі. Коли прийшла на мене черга, зайшов до першої кімнати на ліво, в якій були військовополонені німці без пагонів. Вони забрали від мене особистий листок і віднесли американцеві, який підписався на тому документі. Цей американець був в зеленому мундурі, з пагонами зі зеленого сукна, на пагонах не було жодних відзнак, тільки на грудях мав один срібний прямокутник. Такий же прямокутник мав і на пілотці. З цієї кімнати вийшов на коридор і зайшов до сусідньої кімнати, де сидів один американець в такому ж мундурі з червоною відзнакою на грудях. Він прибав дві печатки на моєму документі, одну на горі, другу вдолі. З цієї кімнати я перейшов бічними дверми до третьої, де сидів один американець з німцем, та щось писав. Той американець дав мені 40 марок, а німець записав щось в моєму документі. Цілий документ був написаний німецькою мовою. Після того, я вийшов з кімнати і задніми дверми вийшов на вулицю.

Того самого дня я поїхав поїздом з Габах до Ваймару. Мій товариш Ковальчук Василь, з яким я втікав з большевицького полону, дав мені адресу до його нареченої, яка працювала в місті Ваймар при вулиці Пакштрассе 17. Коли я висів з поїзду на станцію в Ваймарі, спитав поліціанта-німця, який керує вуличним рухом, де є вулиця Пакштрассе. Він сказав, що не знає, але при тому показав мені будинок поліції. Я вступив там і спитав про згадану вулицю. Мені відповіли, що ця вулиця знищена під час бомбардування і там ніхто не мешкає. Коли я спитав, де можна б переночувати, мене запровадили до одного

дому, призначеного на квартирування для перехожих людей. Там я перебув 4 дні і харчувався даром. Тому, що не вільно було довше перебувати в тому домі, я зголосився в уряді праці. Там я виказався своїми документами і мене приділили до німця Фляйшера в Ваймарі, який мав 4 коні та був перевозчиком. Фляйшер сказав мені, що я буду у нього конюхом. Він примістив мене на квартиру при вулиці Кіршбергштрассе 8, у господині Янкової. Фляйшер мешкав при тій самій вулиці недалеко Янкової (число не пам'ятаю). Харчувався я в цієї ж Янкової. В уряді праці брав харчеві картки та віддавав своїй господині, яка їх реалізувала. Фляйшер платив мені за роботу 22 марки на тиждень. Він посилав мене з кіньми возити шутер, бочки та меблі. В нього я працював один місяць, доки не прийшли до Ваймару большевики. Як американці уступили і як большевики на їх місце прийшли до Ваймару – не знаю.

Одного дня приїхали до мого господаря вантажним авто большевики. Вони забирали в нього авто, яке було без опон. Між тими большевиками був один лейтенант, який мене побачив та почав говорити зі мною. Я сказав йому, що в того господаря мешкає руський офіцер, який не дозволить забирати авто. Але він того не слухав, тільки спитав мене, звідки я знаю руську мову, тому, що я говорив з ним по-руськи. Я відповів, що походжу з Галичини, а руської мови навчився в школі 1939-40 рр. Большевики забрали авто і від'їхали. На другий день ті самі большевики – лейтенант, два бійці і шофер – знову приїхали на подвір'я Фляйшера і стрінули мене в стайні коло коней. Лейтенант спитав мене, чи я добре вмю говорити по-руськи. Коли я сказав, що так, він сказав мені сідати з ними до авта і їхати до їхнього штабу. Коли я спитав, чого, він пояснив, що буду в них працювати перекладчиком.

Цей штаб приміщувався в триповерховому будинку в центрі міста. Будинок обведений залізною огорожею. Мене запровадили на другий поверх, до кімнати генерал-майора, що був шефом цього штабу. Прізвища його не знаю. Генерал-майор спитав мене, чи я вмю говорити по-руськи. Коли я сказав, що так, він спитав, чи я не міг би бути в нього перекладчиком. Я відповів, що хотів би стати перекладчиком, однак не вмю читати ні писати. Тоді він сказав, що буду працювати в того лейтенанта, який мене припровадив. Генерал-майор питав мене тільки як я називаюся і звідки походжу. Після того, забрав мене лейтенант до своєї канцелярії, яка була побіч кімнати генерал-майора. Він спитав мене, як я називаюся і звідки походжу. Я відповів. Тоді він сказав мені розказати докладно про своє життя. Я розказав так, як було, до Німеччини я дістався в той спосіб. Мене зловили німці на облаві в Рогатині і вислали до

Німеччини на роботу. Спочатку я працював в місті Лямбургу в АД (Арбайтс Дікст) на залізній дорозі. Опісля мене перевели в місто Габах, де я працював на тій же роботі, аж до закінчення війни. Там мене освободили американці, які дали мені документи. Відтак я став на працю в німця Фляйшера, звідки забрали мене до штабу в Ваймарі. Він спитав, як мені жилося в Німеччині, як німці поводитися з робітниками. Я відповів, що дуже погано, нам не давали їсти, а гонили на працю. Тоді він списав на папері мою автобіографію і заявив, що відтепер буду працювати в нього перекладчиком.

Коли я прийшов на другий день до його канцелярії, застав там одну дівчину польку, яку кликали Галя і хлопця українця з Самбірщини, якого кликали Петро. Вони рівно ж працювали перекладчиками в тому штабі.

Того дня я підписав лейтенантові заяву, в якій зобов'язався працювати, як перекладчик. Заяву цю написав сам лейтенант. Там я працював коло три тижні. Він полагоджував різні справи, як призначування мешкань для німців, видача харчевих карток, призначування контингентів м'яса, дозволення на переїзд. Я завсіди ходив і їздив з ним на села та всі ті справи, які він мав, перекладав на руську мову. Крім того, часто стояв при дверях в кіні, де висвітлювали німецькі фільми. Там можна було заходити тільки німцям, отже моїм завданням було не впускати большевицьких старшин і вояків (чому – не знаю).

По тижневі праці, я просив лейтенанта, щоб дав мені відпустку на один тиждень. Я подав, що хочу їхати до Берліна, де маю брата в лягрі, якого хочу стягнути до Ваймару. Лейтенант написав мені посвідку, щоб мене в дорозі ніхто не чіпав. Я познакомився з двома хлопцями з Львівщини, Антошком і Міськом, які сиділи в лягрі в Ваймарі (Бухенвальд) за німецьких часів. Місько часто приходив до мого лейтенанта по харчеві картки, а Антошка я пізнав за посередництвом Міська. Ми всі три порадилися втікати з Німеччини додому. Я забрав свої речі і пішов до їх помешкання. Звідтам ми пішли на станцію в Ваймарі. Через німецьку територію ми їхали особовим поїздом до Німецько-польського кордону. Перед кордоном большевики здержали поїзд та перевіряли наші документи і валізки. В мене забрали військові штани, палатку, коц, черевики і підшви. На забрані речі виписали квіт, на якому я підписався. Большевики перепустили нас через німецький кордон. Коли приїхали на польську сторону, польська прикордонна сторона почала провіряти документи. Я боявся, щоб мене не зловили тому, що не мав добрих документів. Отже замішався між руських полонених, які поверталися додому і мали спільний документ і в той спосіб переїхав польський кордон. Через польську територію заїхав до польсько-больше-

вицького кордону. Там ми пересіли на товарний поїзд, яким їхали переселенці з Польщі в Галичину. Я замішався між переселенців і в той спосіб переїхав польський кордон. Дальше ми їхали з переселенцями аж до Зимної Води, де Місько і Антошко зі мною попрощалися і висіли з поїзду. Зі Зимної Води я поїхав до Львова, а зі Львова через Ходорів поїхав до Рогатина. До Рогатина я приїхав в половині вересня 1945 р.

Приїхавши додому, вступив до своєї хати, де мешкав з батьками перед від'їздом до війська, одначе там нікого не застав. Від сусідів довідався, що моя сестра мешкає при вулиці Церковній і я вступив до неї. Батьки мої мешкали тоді в селі Фрага, куди вони вибралися на час війни. По трьох днях я зголосився на МВД в Рогатині. Спочатку зайшов на дижурку, де застав дижурного енкаведиста (прізвища не знаю). Я сказав йому, що приїхав з Німеччини і прийшов зголоситися. Він відпровадив мене до кімнати Несторенка. Перед дверми я зачекав ще кілька хвилин, тому, що Несторенко був зайнятий. Коли з кімнати вийшли два східняки в цивільному убранні, я зайшов до середини. В кімнаті я застав Несторенка. Він спитав мене, чого я прийшов. Я сказав, що приїхав з Німеччини і зголосився, бо хочу дістати документи. Він спитав в який спосіб я дістався до Німеччини. Я розказав йому, як лейтенантові в Ваймарі. При тому додав, що в місті Габах я працював в АД, в 8-ому робочому баталіоні. Він спитав, як німці поводитися зі мною, чи давали їсти, чи не знущалися. Я казав, що німці погано годували, рано давали хліб і каву зі сахариною, на обід зупу з брукви, на вечеру каву і 260 грамів хліба. Часом давали мармеляду, або маргарину. До роботи гонили і змушували тяжко працювати. Вночі зганяли на провірку, при тому били палицями.

Дальше питав, хто мене визволив, я сказав, що американці. Він спитав, як американці поводитися зі мною і як звільнили додому. Я сказав, що американці прийшли до міста Габах і звільнили робітників з лягру, при тому поводитися добре. По кількох тижнях видали документи і пустили додому. Я поїхав до міста Ваймар та працював у одного німця коло коней до приходу там ЧА. Після того я працював перекладчиком в коменданта міста Ваймару. Там мені видали справку до лягру, одначе я до лягру не поїхав, тільки приїхав до Рогатина і зголосився на МВД. Несторенко сказав мені прийти другого дня рано в 10-ій годині. Коли я прийшов другого дня, він питав те саме і списував мої відповіді на папері. При тому написав також мою автобіографію. Опісля сказав прийти третій раз, а він дасть мені справку на воєнкомат. Третього дня видав мені справку, я пішов на воєнкомат і дістав документ: "Временное удостоверение".

Після того я мешкав в селі Дичках у свого швагра Кінаша Василя разом з батьками, які перенеслися з Фраги до Дичок. В Дичках я нічого не робив, тільки ходив з місцевими хлопцями по селі, дещо помагав батькам при хатній роботі. Осінню 1945 р. воєнкомат покликав мене на 15-тиденний стрілецький вишкіл в Рогатині. Після того, я далше мешкав в Рогатині коло бітьків. Нічого не робив, тільки ходив до знайомих хлопців та дівчат, зимою возився на лещатах.

Весною 1946 р. мої батьки посварилися зі швагром, тому перенеслися мешкати до Рогатина і я разом з ними. В Рогатині я вступив на працю в ресторані МСТ. Там був кельнером. На працю вступив першого травня і працював там 4 місяці. По місяцеві праці в ресторані я захворував і дістав відпустку на 3 дні. В той час було весілля в одного господаря в с. Бабинцях. На весіллі хтось забив агента МВД Березу Стефана зі села Дичок, який втік до району і там перебував. На тому весіллі були мої товариші: Михайло Данилишин з Рогатина, працівник ресторану, Михайло Сціжак з Бабинець, робітник кравецької артілі в Рогатині, Володимир Сціжак з Бабинець, Михайло Сціжак, брат Володимира, який був в істребительному баталіоні МВД в Рогатині, Славко Залипка з Рогатина, мешкав при вулиці Завода, рівно ж був в істребительному баталіоні МВД. Я на тому весіллі не був, тому, що був хворий. Коли я лежав, до мене прийшов стрибок Шеренга Василь з Рогатина (комсомолец за першої большевицької окупації, той сам, якого я пробив в школі ножем) і двох бійців МВД. Вони запровадили мене до сільради в Бабинцях. В сільраді я застав начальника МВД майора (прізвища не знаю), старшого лейтенанта, слідчого МВД, двох стрибків, братів Скульських, та кільканадцять бійців МВД. Майор спитав мене, де є той пістолет, яким я стріляв до Берези. Я відповів, що жодного пістолета не маю. Тоді він вдарив мене два рази в лице і спитав, чи я був на весіллі. Я відповів, що ні, тому, що я лежав вдома хворий. Тоді він сказав мені сідати в куті на підлогу. За цей час припровадили Сціжака Михайла, Сціжака Володимира і Данилишина Михайла. Що їх питали – не знаю, тому, що я сидів зокрема. Зі сільради нас завели на МВД в Рогатині. На слідство пішов я перший. Мене допитував В'язовцов. Він питав, хто вбив Березу. Я сказав, що не знаю. Далше він казав розповідати, де я був цілий той час, коли вбили Березу. Я сказав, що рано був в ресторані, потім пішов додому і ляг спати, тому, що був хворий. Вечером я був в Павловича Теодора, який будував хату при вулиці Завода, і в якого тоді ліпили хату. Там бачили мене багато хлопців і дівчат. Я пив горілку до 12-ої години, а пізно вночі пішов додому, та ляг спати. Рано мене арештували.

Залипку Славка і Сціжака Михайла арештували другого дня тому, що вони були при стрибках. Після допиту мене кинули до пивниці де я сидів цілий день. Другого дня В'язовцов знову мене покликав і питав це саме, що попереднього разу. Я говорив так, як перший раз. Після того дали мене до пивниці (КПЗ). Там я сидів два тижні. Перед звільненням ще раз покликав мене В'язовцов і питав те саме, що на початку.

По звільненні я мешкав вдома і далі працював в ресторані. При кінці серпня мене звільнили з праці, тому, що я не пильнував роботи. Рівно ж закидували мені те, що я в часі праці в ресторані заложився з одним воєнним, що з'їм цілу тацу салати. Коли я їв салату, надійшов прокурор і побачив це. Він спитав, чому я їм салату. Я розказав йому про заклад. Тоді він сварився зі мною і сказав про це голові МСТ Зембовському (бувний майор ЧА). Рівно ж закидували мені, що я під час роботи стріляв з фльоберта воробців. Фльоберт був власністю Данилишина Михайла з Рогатина, якого він купив в кіномеханіка, що від'їжджав на схід. За це все мене звільнено з праці в ресторані.

Після звільнення з праці, я не працював кілька місяців. Тоді одного разу прийшла до мене Катерина Зуб і сказала, що її сестра сидить в тюрмі на МВД. Вона питала мене, чи я не міг би допомогти її синові Остапові занести харчі сестрі Марійці. Я погодився. Коли я йшов попри будинок МГБ, почув голос, що кликав – “Міську”. Я оглянувся і побачив в пивниці в вікні за ґратами Геню Філяк з Дичок. Вона сказала, щоб я зайшов до її тети Занович Парані та переказав, щоб її батьки не приходили, бо їх можуть арештувати, тільки нехай тета сама приносить їсти. Тоді я з Остапом відніс харчі Марійці. Після того, стрінув на ринку тету Гені, якій переказав те, що вона говорила. Тета Гені просила, щоб я ще раз пішов під вікно МГБ і довідався від неї, про що її питають. Коли я підійшов до вікна, Геня дивилася на вулицю і я спитав її, що її питають. Коли я говорив, побачив, що на мене дивиться через інше вікно МГБ молодший лейтенант Журиляк. Я не чекаючи відповіді, дав знак Гені, щоб мовчала і скоро відійшов від вікна в сторону ринку. Відійшовши около 300 м. від будинку МГБ, побачив, що мене здоганяє Журиляк. Журиляк сказав до мене: “Ходи зі мною”. Я спитав: “Де?”. Він відповів: “Побачиш”. Після того забрав мене на МГБ. В канцелярії я застав начальника МГБ капітана Аносова. Він спитав мене, що я говорив з тою дівчиною. Я відповів, що нічого. Тоді він мене вдарив і сказав: “Вот ти, німецька вівчарка казав, що нічого не знаєш, а її то знаєш. Звідки ти її знаєш?”. Я відповів, що знаю її зі школи в Дичках. Він спитав, що вона зі мною говорила. Я відповів, що вона щось говорила, але я не зрозумів. Тоді Аносов почав мене бити спочатку

кулаком в голову, а пізніше мідною штабою по плечах. В той час прийшов майор Бугаєв і також почав мене бити. Вони питали, що я ще більше знаю. Я говорив, що нічого більше не знаю. Тоді мене кинули до пивниці, де я сидів цілу ніч. Тоді прийшов джурний і завів мене до камери де сиділа Геня. Він сказав, щоб я запалив в печі та загрівся. Опісля замкнув мене разом з Генею.

Коли я сидів разом з Генею Філяк, почав з нею говорити і розповів їй те, що переказувала тета. Вона питала мене, про що мене питали на МГБ. Я відповів: “Мене питали, що я з тобою говорив, а я їм відповів, що ти щось говорила, але я не зрозумів і відійшов”. Тоді вона сказала мені, що її рано кликали і питали, що говорила зі мною. Вона їм сказала, що я щось говорив, але вона не зрозуміла і я відійшов. Дальше я питав її, за що її арештували і про що питають. Вона сказала, що питають про [с]естру Віру і брата Осипа (обоє були в підпіллю), де вони ховаються і чи приходять додому. Вона відповіла, що брат і сестра пішли з дому ще за німців і більше не приходять, а де ховаються – не знаю. Опісля я питав її, чи живе Осип і Віра. Вона сказала мені, що Осип живе, але додому не приходять, а Віра часом приходять. Більше зі мною не говорила, бо цілий час плакала, що її засудять і вивезуть на Сибір. Я потішив, що її не засудять, але вона не вірила. В тій камері я сидів від рана до полудня, звідки мене взяли на допит. Коли я прийшов до канцелярії, застав Аносова, який питав мене про це саме, що попередньо. Я рівно ж говорив так, як попередньо. Тоді Аносов закинув мені, що я був при СС-ах, але я відповів, що при СС-ах не був, в чому він може перекопатися по тому, що СС-и мають знаки крови під пахою, а я не маю. Тоді Аносов спитав чи я знаю хто служив при СС-ах. Я відповів, що не знаю, тому, що в той час, як ішли до СС-ів, я був в Німеччині на роботі. Аносов сказав, що докаже мені свідками, але я відповів, що не докаже, тому, що я при СС-ах не служив. Тоді він кинув мене до пивниці, де я сидів до вечора. Вечером покликав вдруге і спитав, чи я буду говорити. Я відповів, що нічого не знаю, коли б знав, то сказав би. Тоді він сказав мені, щоб я довідувався дещо про партизанів і доніс йому про це. Я погодився. Тоді він сказав, щоб я прийшов другого дня рано, він має зі мною щось поговорити. Але я не пішов другого дня на МГБ, тільки почав ховатися.

Спочатку ховався вдома, а пізніше в сусідів, спав по стрихах, а харчувався вдома. Ховався тому, що сподівався, що мене хочуть завербувати на донощика. Пізніше ховався в с. Бабинцях до Йорданських Свят. На другий Святвечір я був в Бабинцях. Там була облава і мене зловили війська МВД та забрали до сільради, а пізніше на МВД в Рогатині. Разом зі мною було придержано 6 людей з Бабинець, що не

мали документів. На дижурці ми застали багато людей, придержаних в Рогатині (всіх було коло 20). Строгої сторожі коло нас не було і я, користаючи з того, що деяких перевірених вже звільнювали, вийшов разом з ними. Стейковому стрибкові я сказав: “Я вже по провірці. Йду додому”. Після того я пішов на Залуже і сховався в трупарні. Там сидів до вечора. Вечером пішов додому на Заводу, взяв собі куртку і ховався в сусідів один тиждень. Одначе тоді була зима і спати по стрихах було дуже зимно[,] я не хотів ховатися, але думав зголоситися. Тому пішов до стрибка Галузи Льонка і порадився його, що мені далше робити. Він переконав мене, що найкраще є зголоситися. Тоді я пішов з ним на МВД і зголосився на дижурці. Дижурний зателефонував до начальника ОББ Кравченка, що прийшов Михайло Довгий. Тоді мене запровадили до канцелярії Кравченка, він спитав мене, чому я втік з МВД і чому ховався. Я сказав, що ховався, тому, що мене на МГБ били, а втік з МВД, щоб ще там не били. Тоді він сказав, що за це він сам буде мене бити. Він взяв в руки гачок від кухні і сказав: “От бачиш, цим гачком я бив одну дівку зі села так, що гачок загнувся, а тепер він на тобі відігнеться”. Я відповів: “Спробуйте бити, я вже знаю, де маю вдатися”. Він спитав: “Куди?”. Я відповів: “В обласне МВД, що ви тут розбиваєте людей”. Тоді він: “Е, ти хитрий. Ти певно комусь заплатив пів літри горілки, що тебе так гарно навчив.” Я сказав йому, що мене поінформував про це один участковий. (Той участковий був в хаті стрибка Галузи Льонка в той час, як я приходив до нього радитися, чи мені голоситися). Тоді Кравченко сказав, що передасть мене на МГБ і там мене добре поб'ють. Я відповів: “Ви жартуєте. Я знаю, що ви не передасте мене на МГБ і не будете бити”. Він покликав телефоном Аносова. За кілька хвилин прийшов Аносов, а після нього Бугаєв.

Аносов почав на мене кричати: “Вот ти бандит, де ти був і чого скривався”. Я сказав: “Ви мене били, то я мусів скриватися”. Він: “Вот, ...твою матъ, я тебе поб'ю”. Кравченко сказав до Аносова: “Сматрі, він каже, що віддасть тебе в обласне МВД, якщо його будеш бити”. Аносов спитав, де я того навчився. Я сказав: “Я читав вашу конституцію і там написано, що не вільно бити. Я знаю, як тепер має бути”. Кравченко пояснив Аносову, що мені говорив про це якийсь участковий.

Опісля вони щось говорили між собою і Аносов з Бугаєвим відійшли. Кравченко написав мені картку і сказав, щоб я зголосився з нею на МГБ. Коли я прочитав картку, там було написано, щоб я зголосився 28 січня на МВД по документи. 28 січня я зголосився до нього по документи, але він вислав мене до Нестеренка, який дав мені картку на воєнкомат. На воєнкоматі я одержав документ “Временное удостоверение”.

Після звільнення з МВД я вступив на працю в м'ясарні, що була під зарядом голови МСТ Зембовського. Завідуючим м'ясарні був Телепко Павло. Вступити на працю мені поміг Заставний з Рогатина, працівник МСТ. В м'ясарні я працював цілу зиму до половини березня 1947 р.

На початку березня, коли я ще працював в м'ясарні, прийшов до мене Третяк Володимир з Бабинець і сказав, щоб я прийшов до його хати, там хтось хоче зі мною говорити. Він зачекав на мене в м'ясарні і вечером ми оба пішли до Бабинець. Коли я прийшов до його хати, Влодко кудись вийшов, а я зачекав кілька хвилин в хаті. Потім прийшов Влодко, а за ним Тарас і ще якийсь незнайомий чоловік. Вони оба були в большевицьких уніформах, зі зброєю. Незнайомий мав пагони майора. Вони привиталися зі мною і почали говорити. Тарас спитав, чи я згодився дещо їм зробити. Коли я спитав, що, він сказав, чи не міг би я когось застрілити. Я відповів, що можу. Тоді спитали мене, чи я маю зброю. Я відповів, що не маю. Тоді незнайомий (як я пізніше довідався, це був пров. Юрій) сказав Тарасові, щоб дав мені наган "Радом", яким я мав застрілити Валка. Я спитав, хто такий Валок. Вони сказали, що це Літвіцький з Підгороддя (зголошенець, що сипав криївки). Описали мені, як виглядає Валок і сказали, що він мешкає в Рогатині, в домі Школьника. Вони визначили мені реченець – один тиждень – в якому я повинен забити Валка. Я погодився, взяв наган і 14 набоїв. При тому показали мені, як стріляти з нагана. Я сховав наган за пас, а наганівки завинув в папір та сховав до кишені. Після розмови Тарас і незнайомий вийшли надвір, де було більше партизанів, а я з Влодком пішов до кіна. По дорозі Влодко питав мене, чи я чув що про партизанів. Я відповів, що чув про Вія, про якого говорили люди в Рогатині і писали районні газети. Тоді Влодко сказав, що той незнайомий, це власне Вій. Я не вірив Влодкові, бо думав, що Вій молодий хлопець, бойовий і відважний, а цей був старший і поважний. До кіна я не пішов тому, що мав зі собою наган так, що Влодко пішов сам. Коли прийшов додому, повечеряв та пішов спати. Наган сховав в черевик.

На другий день пішов до роботи в м'ясарні і почав розвідувати за Валком. До тижня я довідався від стрибка Корди, хто такий Валок. В неділю 23 березня я робив собі знімки разом з дівчатами з Путятинець. Після того я відпроваджував їх додому. Біля кіна стрінув нас Аносов, який стояв коло будинку МГБ. Він прикликав мене і спитав куди я йду. Я відповів, що відпроваджую дівчат до Путятинець. Тоді він сказав голосно: "От я тобі кажу, щоб ти приніс мені до 5 години пістолет, яким убив Березу. Шкода, що тебе в тій справі арештувало МВД, а не попав ти до мене. Як не принесеш пістолета, то щоб тебе

до вечера не було в Рогатині.” Він говорив так, що це могли чути дівчата. Крім Аносова, який був при тому п’яний, було ще двох лейтенантів. Дівчата пішли додому, а я вернувся назад до міста.

Вечером побачив, як Валок ішов зі своєю жінкою до кіна. Я пішов додому, взяв наган та повернувся до парку, де сів на лавку. Тоді побачив, що на сусідній лавці сидів Аносов і Колебаєв зі своїми жінками. Я посидів кілька хвилин, встав і перейшов попри них. З парку пішов в напрямі кіна, бо хотів подивитися, чи не виходять вже люди. З кіна повернувся назад до парку, якраз тоді Аносов і Колебаєв йшли зі своїми жінками до кіна. Коли вони мене минули, я повернувся і йшов за ними у віддалі коло 20 м. Тоді, як я доходив до судових дверей, побачив, що там чекає Аносов, сам. Він підійшов до мене і спитав: “Чого ти шляєшся”. В той час побачив, що моя кишеня чимось наповнена, спитав, що я там маю і рівночасно посягнув рукою до моєї кишені. Я настрашився, вдарив його кулаком в голову, а рівночасно витягнув наган та спрямував на нього. Він скричав: “Не нада. Не нада”. Тоді я вистрілив йому в живіт. Він почав тікати. Я стрілив до нього ще два рази. В той час вийшов з млина стрибок Капраль з Рогатина з крісом. Я стрілив до нього один раз і бачив, як він впав на хідник. Тоді я побачив з правої сторони у віддалі 30 м трьох воєнних, що бігли до мене. Я скоро звернув на ліво і почав бігти коло фігури Пречистої Діви. Вони почали стріляти за мною. Я обернувся і стрілив до них один раз та втік далі. Вони бігли за мною. Я ще раз обернувся, спрямував тільки до них пістоль і вони почали втікати. Я побіг коло електровні, потім коло Церкви Святого Духа і вибіг на поле. Там сів відпочивати, викидав порожні диски та заладував наган.

Опісля пішов полем до села Перенівки. Там заліз на стрих до одного побережника, без його відома, де переночував. Рано встав і пішов до хати. Він здивувався і спитав, що я тут роблю. Я сказав, що йшов зі села і довідався, що в Рогатині є облава, ловлять молодих хлопців, тому я вернувся назад, а, не хочючи його будити, сам заночував на його стриху. Від нього я пішов ще того самого дня до свого товариша Хариша Ярослава і в нього поснідав. Він рівно ж питав, чого я прийшов і я сказав так, як побережникові. Я післав його на розвідку до міста, бо хотів довідатися, що робиться в місті. Вечером він повернувся і сказав, що Аносов, Капраль і ще двох якихось лейтенантів є вбиті. В зв’язку з тим, відбуваються в Рогатині арештування. Вечером я пішов до села Руди, де вступив до Кулика (ім’я забув) та в нього переночував. Він вже знав про події в Рогатині, про що він мені розказав. Того дня я побачив, що до села їдуть большевики, тому я втік від Кулика на село. Там стрінув Федя (прізвище забув), який побачив, що я чогось

боюся, тому взяв мене до криївки, що була в одного господаря в stodолі. Большевики шукали в Кулика затиною, але не знайшли і від'їхали. Вечером я пішов назад додому на Заводу і довідався, що мого батька арештували. Мати плакала і питала, що я наробив. При тому сказала, що за мною питають. Я переночував у своєї сусідки Височанської. Вона мене рано якось побачила так, що я мусів від неї виступати. Я пішов до села Потік. Там стрінув знайомого хлопця, з яким був на стрілецькому вишколі в Рогатині і з ним пішов до його хати. Там перебув день, а вечером пішов до с. Руди, до цього Федя, що мене переховав в криївці. Там переночував і перебув один день. Днем написав записку до Третьяка Володимира, в якій писав, щоб він сказав мені, що маю робити далше. Записку носила сестра Федя, Ганя. Вона принесла від Третьяка записку, в якій він писав, щоб я прийшов до с. Бабинець. Я ще того самого дня, перебравшись за дівчину[,] пішов з Ганею на Перенівку та вступив до Хариша Славка, де скинув жіноче вбрання, яке Ганя забрала додому. Вечером я пішов до Бабинець і зайшов до Третьяка Влодка. Він сказав мені, що я прийшов запізно, тому, що був Тарас, який хотів мене забрати, але відійшов. Влодко казав чекати день-два, а Тарас повернеться і мене забере.

З Бабинець я пішов до Рогатина на вулицю Завода до господаря Червінського Володимира і в нього пробув два дні. На другий день я написав ще одну записку до Третьяка, яку носила Червінська Стефа. В записці я писав, щоб він прийшов до мене, я буду чекати в Червінського Володимира. Пополудні прийшов Третьяк і сказав, що Тарас чекає на мене в Руді. Вечером я пішов до Руди і зайшов до Федя. Федь запровадив мене до криївки на школі і забрав з собою харчі і там переночував. Рано була в селі облава. Большевики шукали в цілому селі. Сидячи в криївці на школі, я бачив ст. лейтенанта [Кад]кова, який шукав разом з бійцями в школі. Облава тривала до другої години пополудні.

Коли большевики виїхали зі села, прийшов Федів брат і сказав, щоб я вилазив, бо криївка всипана. Я пішов до хати Федя, дещо з'їв та пішов до Плащаниці. Це було в суботу перед Великоднем. Коли я вийшов з церкви, довідався від сільських хлопців, що на мене чекають партизани. До них запровадив мене Федь. В хаті я застав партизанів Зоряна, Граба, Скалу і Ірка. З ними я пішов до Заланівського лісу. В лісі я святкував Великодні Свята. Тоді я розповідав партизанам, як я забив Аносова. По святах пров. Андрій покликав мене до себе та казав розказати свою автобіографію. Коли я йому розказав біографію, при тому розповів, як я забив Аносова, він мене похвалив і взяв до своєї охорони.

Від тоді я цілий час ходив з пров. Андрієм, або з його хлопцями. Одного разу, на початку червня 1947 р. я йшов разом з Тарасом і Зоряном зі села Потока до лісу. Недалеко Заланова, коло вежі при гостинці, ми натрапили на засідку. Я йшов з Тарасом на переді і перший побачив большевиків, що сиділи за житом та показав Тарасові. Большевики почали стріляти, але ми з Тарасом втікли до ліса, а Зорян вернувся до Потока. Коли ми всі зійшлися в лісі, зголосили про це пров. Андрієві.

Около 20 вересня я разом з 13-ма хлопцями йшов до села Гербутова, Болшовецького р-ну, на вечерю. В хаті вечеряли 10 хлопців, 2 стояли на стійці на вулиці, а 1 на порозі хати. Коли ми почали вечеряти, почули чергу з автомата. Я взяв свою зарядку і перший почав стріляти через вікно на вулицю. З хати я втікав останній разом з Зеноном. На порозі я побачив якогось раненого з папашкою і хотів забрати цю папашку. Я тягнув за ремінь, але він не пускав тільки стогнав. В кінці я таки вирвав від нього папашку і вибіг на город. Тоді сказав до хлопців, що втікали: “Пізнавайте папашку, я забрав її від якогось раненого. Вернімся по нього, бо це своя кров”. Тоді я вернувся до того хлопця, що був ранений на дорозі, та разом з іншими почав тягнути на город. Большевики кидали до нас гранати з вулиці. Ми взяли того раненого на руки і через пліт завели на пасовисько. Там почав хтось до нас підсуватися, але я почав стріляти з папашки і він втік. Хлопці пізнавали раненого, одначе не пізнали. Взяли його на палатку і занесли його над ріку. Щойно там пізнали, що це був большевик, тому його залишили. Звідтам ми пішли до ліса. Всіх нас було шістьох, всі інші порозбігалися. Щойно в лісі всі стрінулися.

Опісля я ходив з пров. Андрієм по терені, а також на стрічі до різних осередків. При тій нагоді я пізнав таких провідників: Мирона, Шпака, Зенона, Скритого, Дира, Мирослава, Лука, Григора, Юрія, Сірка, Сливку, Нестора, Туриста. Крім того я пізнав багато інших людей, псевд яких не знаю. Рівно ж ходив разом з хлопцями пров. Андрія на села організувати харчі. Літом 1947 року робив разом з Зоряном і Тарасом криївку на полі. Одначе ми в ній ані разу не сиділи так, що вона завалилася. Так я жив до 12.X.1947 р.

Замітка: Коли допитуваному доказано в кількох місцях, що він говорить неправду, тоді він спростував своє зізнання так, що:

Ройового Рудольфа він застрілив нехотячи, випадково. За це був суджений воєнним трибуналом в Любліні. До суду сидів в Люблінській тюрмі, з якої його звільнено після суду.

На фронті під Бродами не був, тільки прямо з Холмщини повернувся разом зі своїм баталіоном до Нойгамер.

На підстаршинському вишколі в Лямбургу не був, тільки проходив в своїй баталіоні гранатометний вишкіл.

До агентурної роботи після того, одначе, не хотів приз[на]ватися, мимо певних доказів, як от нпр., свідомість большевиків, що служив при СС-Дивізії “Галичина”.

Тому примінено фізичний примус, по 10-ти буках, під час передишки, користаючи з темноти ночі, незаметно розв’язав собі руки і ноги та пробував утікати.

Після невдалої втечі, дістав ще п’ять буків і почав говорити так:

Друге завдання: Тоді, як мене арештував Аносов, тому, що я говорив через вікно до Гені Філяк, я підписав заяву співпраці з МГБ. Підписав заяву тому, що Аносов знав, що я був при СС-ах і грозив, що мене чекає за це 20 літ тюрми. Він говорив, що, як буду з ними співпрацювати, то кару мені подарують. Я написав йому свою автобіографію, де признався, що служив при СС-ах. Після написання автобіографії, Аносов дав мені підписати заяву такого змісту: *“Я, Довгий Михайло, зобов’язуюся співпрацювати з органами МГБ. Знаю, що зрада тайни карається воєнним законом”*. Заяву підписав ім’ям і прізвищем.

Аносов дав мені завдання:

Слідити в с. Дичках, де є зв’язкова хата, де і які заходять підпільники. Слідити в селі за криївками.

Доноси я маю подавати йому в його помешканні.

Після звільнення з тюрми, я пішов до с. Дичок і мешкав у свого швагра Кінаша Василя. Там я підслідив, що підпільник Хандій Іван, заходить до Хан[д]оли Івана. Опісля я підслідив, що Левків Михайло і Сташків Михайло заходять до Волоцюги Олекси та що оба ходять тільки з пістолетами. Рівно ж підслідив, що підпільник Білас Іван перепроваджував з Дичок двома фірами харчі в бочках до с. Яглуша.

Весь той матеріял я передав на стрічі з Аносовим в грудні 1946 р. Стріча відбулася в той спосіб: Я їхав лещатами з Фраги до Дичок. В Дичках коло гарнізону побачив мене Аносов, прикликав до себе і сказав, що хоче сьогодні зі мною бачитися. Я сказав йому, щоб він вийшов в 10-ій годині вечером на стрічу за село під ліс, коло таблиці на роздоріжжі. Він дав мені завдання слідити за тими людьми, де вони скриваються. Здобуті відомості принести за тиждень до його помешкання при вул. Червоноармійській, недалеко кіна. Ще підчас вербування він показав мені через вікно на МГБ своє помешкання і сказав, щоб, коли буду приходити, легко потирати пальцем об шибу вікна.

Після цієї стрічі, я даліше мешкав в Дичках і слідив за підпільниками. Підслідив, що Білас Іван заходить до Бурачка Юрка. Підслідив в той спосіб: Зимою у вечір я йшов з дому до Бурачка. На його подвір'ї здержав мене Білас Іван. Він перевірів мене і пустив. Я побачив, що він мав папашку. Я почав за ним слідити і побачив іншим разом, що він разом з двома чужими хлопцями зайшов до Рузьки Шамберко і від неї не виходили. Я догадався, що він певно в неї має криївку.

Перед виборами 1946 р. я бачив, як Самборський Іван ліпив рано противоборчі листівки по парканах.

Одного вечора прийшов до нашої хати Береза Стефан та казав, щоб мої батьки дали хліба для партизанів.

Вечером цієї ж зими я був в хаті переселенців зі Заходу, де було дві дівчині Ірка і Вікта. Я зайшов там ніби до тих дівчат. До них рівно ж зайшли підпільники з Дичок Галичин Василь, Сташків Михайло і Левків Михайло. Галичин мав німецьку зарядку і пістоль, інші мали тільки пістолі. Вони милися і сиділи в тій хаті.

Рівно ж підслідив, що якісь чужі партизани заходили до одного господаря (якому люди кажуть Каролько) і брали від нього коня.

Весь цей матеріал я подав Аносову на третій стрічі в лютому перед виборами, яка відбулася в його помешканні. Аносов дав мені тоді 2000 крб. та сказав слідити до кого заходять підпільники і де їх криївки. Слідуючу стрічу назначив мені за місяць в його помешканні.

Недовго після цієї стрічі прийшов до мене Левків Михайло і сказав, що дасть мені пістоль, щоб я застрілив свого швагра Кінаша Василя, що був відомим сексотом, що втік до району і там мешкав. Я погодився його застрілити, одначе Левків мені пістолі не давав. Про це я доніс Аносову. На цій стрічі Аносов сказав мені, щоб я взяв від Левкова пістоль і прийшов з нею до нього. Але я сказав йому, що мене в селі підозрівають і я мушу переноситися до Рогатина. Аносов сказав, що можна. В Рогатині я працював чотири місяці в ресторані, опісля мене звільнили і я не працював ніде. Від осені 1946 р. до весни 1947 р. я працював в м'ясарні. В Рогатині я не робив агентурної роботи тому, що не мав змоги. На село я не ходив, а в місті партизанів не було. Так я проживав до вбивства Аносова, яке відбулося так, як я говорив. Даліше так, як в першому зізнанні.

Замітка: Коли допитаному доказано, що він не сказав ще всієї правди і загрожено фізичним примусом, він почав говорити так:

Третє зізнання: Коли ми попали в большевицький полон 22 травня 1945 р. большевики переводили реєстрацію полонених протягом

перших трьох днів. Підчас того записували ім'я і прізвище, національність, формування та походження. При тому оглядали і записували букву крові. Реєстрацію переводили два лейтенанти з жовтими пагонами і синіми окантовками, надворі перед хатами. Полонені підходили двома рядами: один ряд до одного лейтенанта, другий до другого. По реєстрації полонені розійшлися на свої місця, а лейтенанти від'їхали. Кілька днів по реєстрації большевики кликали декого з полонених до хати, де квартирував, як говорили полонені, якийсь штаб. З тих всіх, що кликали до того штабу, я пригадую собі тільки Ковальчука Василя з Заліщик, який опісля сказав мені, що його кликали перевіряти те, що він говорив на реєстрації. В міжчасі поручник Климів оголосив всім полоненим, щоб ті, які мають неповно-середнє, середнє, і вище формування, написали свої автобіографії. Я сам автобіографію не писав. Приблизно по трьох тижнях перебування в полоні, я переходив попри хату, де приміщувався згаданий штаб. Мене здержав якийсь сержант і сказав зайти до хати. Коли я зайшов[,] побачив одного лейтенанта, що сидів за столом. Він мав около 30 літ, середнього росту, бльондин, в зеленому мундурі з жовтими пагонами і синіми окантовками. Побіч нього сидів другий військовий, около 40 літ, низький, грубий, шатин, убраний в рубашку без пагонів. Крім них в кімнаті стояло ще кількох військових. Я вступив до кімнати і сказав: "Добрий день", вони відповіли і спитали мене, чого я прийшов. Я сказав, що мене прислав сюди сержант.

Тоді цей грубий большевик встав і запитав мене, як я називаюся. Я відповів – Михайло. Він звернувся до мене – "Міша, пайдьом в другу комнату". Там спитав в мене про мої генералії і соцпоходження. Я сказав. Дальше питав, в який спосіб я пішов до СС-ів. Я сказав, що пішов охотником тому, що я бідний, не мав жодної праці та не мав з чого жити. Тоді він спитав, чи я хочу їхати додому. Коли я сказав, що так, він сказав: "Якщо ти будеш щирий супроти радянської влади та будеш їй помагати, тоді ми тебе пустимо". Я відповів, що буду щиро помагати, тільки, щоб мене звільнили додому. Він спитав, чи я знаю щось про про "бандьоровську армію". Я відповів, що нічого не знаю. Тоді він пояснив, що це такі бандити, які дбають тільки про себе, вбивають невинних людей, живуть по лісах і селах. Щоби тоді добре поводитися в Радянському Союзі, ти мусиш помагати їм знищити. Я спитав, як маю помагати – йти на фронт проти них, чи як. Він сказав: "Ні, вони скриваються по лісах і селах і проти них не треба йти на фронт. Вистачить розвідати, де вони скриваються і донести радвладі". Коли я спитав, як маю це робити, він сказав: "Ти поїдеш додому і вступиш до їх армії. Вони радо беруть до себе західняків, таких, як ти,

але ти не будеш для них щиро працювати, тільки для радвлadı. Приміром, будеш доносити про місця постоїв і кількість бандитів. Зрештою, там на місці будеш мати свого начальника, який тебе повчить, як і що робити”. Коли я спитав, де пов’яжуся з тим начальником, він сказав: “Пов’яжешся в своєму районі. Я напишу тобі документ і з ним ти поїдеш до своєї області і там покажеш цей документ начальникові МГБ. Він тебе дальше пов’яже. Але щоб тебе не зловили, ти мусиш мати документи з американської зони окупації, де ніби ти був на роботі і тебе визволили не руські, а американці і вислали додому”. Коли я спитав як дістати ті документи, він пояснив: “Ти підеш в американську зону, яка віддалена від нас не більше, як 8-10 км. Там підеш на найближчу станцію і, як полонений, від’їдеш вглиб Німеччини. Там постараєшся виробити собі цивільні документи, що ти був на роботі в Німеччині, або в концлагері. З документами тебе звільнять додому. З американського полону дуже легко втечеш, тому, що американці не пильнують полонених. В час перебування в американській зоні, ти добре приглянься, які там порядки, як американці обходяться з полоненими і з цивільним населенням, як виглядає американське військо та які там порядки. Це все перекажеш начальникові МГБ в області, а спеціально це потрібно буде тобі для розповіді “бандеровцям”, коли вони тебе будуть питати”.

Після того казав мені розказати свою автобіографію, яку він записував на зошиті. Атобіографію я підписав ім’ям і прізвищем і він відніс її до другої кімнати та зараз вернувся. Я спитав його, як вийду з їхнього полону. Він сказав, що прямо втечу до американської зони, при тому спитав, хто зі мною мешкає. Коли я вичислив кількох хлопців, між ними Ковальчука, він сказав: “От візьми собі Ковальчука і ще двох-трьох та з ними втечеш з табору. На другий день ранком, перед сходом сонця, виберетеся з табору яром, скоро перебіжете через гостинець на другу сторону. На гостинці в той час не буде варти. Тільки не йдіть гостинцем, але прямо горами”.

Опісля приніс мені виповнений формуляр заяви, де було зазначено, що Довгий Михайло відправляється в МГБ Станіславської області. Ця картка була подібна до листівки в паспорті (краткована), з двома круглими печатками. Що було написано на печатках – я не пригадую. Цей документ я зашив при його очах під полою своєї блюзки. (Він радив сховати цю картку в черевики, але я сказав, що так краще). Я розмовляв з ним около 3 годин.

Відтак я попросився з ним і вийшов надвір та пішов до своєї колиби. Хлопці грали в карти і питали мене де я був. Я сказав, що був в другій колибі. Я прилучився до них і прислухувався їхнім розмовам.

Вони говорили про тяжке життя в таборі. Тоді я незаметно піддав думку, що добре було б втікати з полону. Мої слова підхопили інші і на цю тему велася довший час розмова. В часі розмови я глянув на Ковальчука, а він кивнув на мене головою і ми оба відійшли набік. Ковальчук спитав, чи я дійсно думаю втікати. Я притакнув. Тоді він сказав, що буде втікати разом зі мною. Порадилися кого ще брати з собою. Ковальчук запропонував взяти його знайомого Ковалика, одного чотового (прізвища не знаю), який пізніше взяв зі собою ще одного хлопця (прізвища рівно ж не знаю). Вечером, ми всі п'ять зійшлися в нашій колибі та почали обговорювати план втечі. Чотовий чомусь не мав охоти втікати і казав, що ще подумає над тим. Тому ми того дня не втікали. Но другий день Ковальчук намовив таки чотового до втечі. В вечір чотовий разом зі своїм товаришем прийшли до нашої колиби спати. Над ранок ми втекли тою дорогою, якою казав большевик.

Дальше було так, як я говорив в першому зізнанні, до часу, коли я працював в Ваймарі в німця Фішера, коли большевики приїхали до нього забирати авто. Тоді я зголосився до того лейтенанта, що хочу їхати додому, але не маю грошей ані харчів на дорогу і просив його, щоб він мені порадив. Він спочатку не хотів зі мною говорити, але коли я показав йому документ, виданий в большевицькому полоні, він сказав: “Добре, я тобі це полагоджу”. Другого дня приїхав цей лейтенант і забрав мене до штабу в Ваймарі.

Цього лейтенанта кликали “Ваня”. Він мав около 30 літ, високий, стрункий, brunet, чорні очі, сильний заріст, бліде лице, убраний в зеленому уніформі з жовтими пагонами і синіми окантовками, чоботи чорні, боксові.

Коли я приїхав автом до штабу, мене запровадили до канцелярії, де я побачив генерал-майора. Його кликали Семен Іванович. Він мав около 50 літ, високий, з голеною головою, повний на лиці, грубий, брови широкі, мохнаті, очі сиві, ніс легко кирпатий, в генеральському уніформі з широкими червоними лямпасами, пагони з зеленого сукна з одною великою зіркою. До нього рівно ж зверталися через – генерал-майор.

Коли я прийшов до його канцелярії і сказав “Добрий день”, він відповів “Здрастуйте”. Він спитав: “Що скажеш?”. Я відповів, що хочу їхати додому, але не маю харчів ні грошей на дорогу. Він сказав показати документ. Коли я показав, тоді він сказав, що я буду працювати кілька тижнів в того лейтенанта, який мене припровадив і сказав зайти до його канцелярії. Лейтенант списав докладно мою автобіографію та відніс генералові. Опісля написав заяву, в якій я

зобов'язався бути перекладчиком. Заяву і автобіографію я підписав ім'ям і прізвиськом.

Окрім звичайних справ адміністративного характеру[,] про що я вже скоріше говорив, цей лейтенант полагоджував також справи агентурного характеру. За час моєї праці перекладчика, я знаю про такі справи:

Один німецький комуніст всипав чотир[ь]ох партійних німців, з яких трьох зловлено, а один втік. Цей же німець вислідив одну жінку, яка служила в гестапо. Лейтенант її переслухував, а я був перекладчиком. Вона признавалася, що служила в гестапо, працювала в лягрі в Ерфурті і в Бухенвальді. Крім цього їздила два рази в Польщу на акції.

Але робота перекладчика мені була за тяжка, тому, що я не знав добре німецької мови. Отже я просив генерал-майора, щоб мене звільнив і відіслав додому. Він погодився. Мені купили нове вбрання, білля, черевики, дві консерви, півтора кг масла, два кг ковбаси та дали 150 крб. Опісля видали посвідку, в якій було зазначено, що я вже провірений, щоб мене не забрали подо[ро]зі до фільтраційного табору. Я працював там три тижні.

По звільненні з праці я пішов до своїх знайомих Міська і Антошка, які сиділи за німецьких часів в концтаборі в Бухенвальді. Вони на той час мали дозволення їхати додому. Ми всіли до поїзду у Ваймарі і їхали до німецько-польської границі. Я мав документи, отже мене пропустили, тільки забрали в мене всі військові речі. Через Польщу я заїхав аж до Зимної Води, де попрощався з Міськом і Антошком, які там висіли, а сам поїхав через Львів – Ходорів – Стрий до Станіслава. Там висів на станції, сів на якесь вантажне авто та заїхав в середмістя. Це було десь в половині вересня. Там висів з авта і почав розглядатися, чи не побачу кого з МГБ, щоб спитати, де знаходиться будинок УМГБ. По якомусь часі побачив якогось мол. лейтенанта з жовтими пагонами і синіми окантовками. Я спитав його, де є будинок МГБ. Він завів мене в цей будинок на дижурку.

Будинок МГБ знаходи[т]ься в середині міста (вулиці не знаю), триповерховий, обведений дротяною сіткою. До будинку входилося через подвір'я. Перед входовою брамою є кілька східців. Зі східців входить дверми в коридор. Опісля знову три східці і перші двері на ліво до дижурки. Це рогова кімната, перегороджена дротяною сіткою на дві нерівні частини – менша від дверей. Сітка висотою около 1,20 м. В кімнаті двоє вікон на ліво від входу, одне вікно напроти дверей, замуроване цеглою. В куті, коло замурованого вікна, стояла велика шафа. Друга шафа стояла в куті на ліво коло дверей. За сіткою стояло

чорне б'юрко, зверху прикрите шклом. Ціла кімната помальована на жовто. Біля дверей на право під стіною стояла лавка з грубих дощок, на залізних ніжках. Коло б'юрка стояло два-три крісла. Там сидів дижурний, ранги якого я собі не пригадую, літ около 30, низький, грубий, брунет, лице рябе від віспи. Він був убраний в зеленому мундурі, в синій шапці.

Лейтенант, який мене припровадив, сказав до дижурного: “Зроби в нього обшук і відправ до начальника”. Він відчинив фірточку в сітці і я зайшов на його сторону. Він зробив обшук і казав йти за ним. Йшли сходами догори на перший поверх, опісля направо в перші двері від коридору. Він зайшов перший в кімнату начальника, по хвилині вийшов і сказав до мене: “Зайди”. Кімната середньої величини, помальована на жовто, жовта паркетова підлога, заставлена хідниками, одне вікно на ліво від дверей, двері одностороні, відчинялися до середини, коло вікна на ліво жовта шафа, коло дверей на право кахлева піч, під стіною напроти жовте б'юрко з двома кріслами, в суфіті посередині електрична лампа.

За б'юрком сидів начальник МГБ літ 40, середнього росту, шатин, коротко стрижене волосся, грубий, лисі кути, волосся трохи сиве, лице повне біляве, грубий ніс. Говорив руською мовою, низьким голосом. Вбраний в зелену блюзку без пагонів, довгі штани з червоними вузькими пасками, на пасі під блюзкою пістоль, без шапки.

Він спитав, чого я хочу. Я відповів по-руськи, що приїхав з Німеччини та подав йому документ. Він перечитав документ і сказав: “Сідайте, пожалуста”. Опісля питав де я був, я переповів йому своє життя від часу видання документу в руському полоні. Він питав мене про американців, які вони люди, як ставляться, які дають харчі, як відносяться до цивільного населення. Я відповів, що американці добрі люди і добре поводяться з полоненими та з цивільним німецьким населенням. Американці не мають добрих пістолів, носять нагани, а навіть німецькі пістолі. Він питав, як вони повбирані і я сказав, що в зелених воєнних убраннях, вітрівки з виложеними ковнірами, довгі штани з жовтими шкіряними камашами, портяні паси. Дуже часто в шоломах. Він питався по кількох разом ходять. Я сказав, що дуже часто ходять одинцем, а головно їздять одинцем автами. Питав, яка дисципліна в війську. Я сказав, що дисципліни нема, не слухають команди, на команду “Струнко” тручалися і сміялися. Американці мають багато харчів, їдять консерви і чоколяду. Він питав, що курять. Я сказав, що курять папіроси і тютюн та жують гуму. Він питав яка американська поліція. Я сказав, що поліція ходить у військових мундурах з білими опасками на руці на яких є букви МР. При тому бачив також німецьку

поліцію в чорних мундурах без зброї, з гумовими палицями. Далі питав, що американці питали мене при видачі документів, я розповів як було. Коли я говорив, що заходив до трьох кімнат, він спитав: “А не бачив ти, щоб хто заходив до четвертої кімнати”. Питався рівно ж, як мені поводитися на роботі в німця за американської влади, а як за радянської влади. Я розказав так як було. Далше питав, хто і як мене завербував та як ми втікали, про працю в штабі і як мене звільнили з неї. Розповів так як було. Накінець сказав розповідати докладно автобіографію від народження до приїзду до Станіслава. Я говорив, а він записував.

Опісля питав мене, чи я знаю, хто такі “бандьори”. Я відповів, що їх не бачив і не знаю. Тоді він сказав, що: “Це такі ямники, що ховаються, ходять в цивільному, або німецькому і руському мундурах, вбивають радянських бійців, стягають з них мундури, живуть по лісах, ходять групами по 100 і більше людей. Вони займаються грабінжжю і вбивствами.” Далше сказав, що я буду працювати для радянської влади і, якщо добре справлюся з роботою, мені буде дуже добре поводитися. Сказав, що про ті справи буде зі мною говорити один начальник з Києва, який має за кілька днів приїхати. Пізніше додав: “За твою працю дістанеш ордени, гарну працю і будеш жити в області або поїдеш до Києва, як ми знищимо бандьорів. Ти знаєш – в великому місті гарно живеться. Зараз тебе відпровадять в одну кімнату на гору, дадуть тобі їсти і будеш відпочивати.

Після того вийшов і закликав дижурного, щоб мене запровадив до відпочивальні. Ціла розмова тривала кілька годин. Підчас розмови, курив і трактував мене папіросами.

Дижурний відпровадив мене до кімнати на другому поверсі. Ми йшли сходами догори, опісля праворуч коридором, довгим около 25 м і ввійшли до крайньої кімнати напроти коридору. Це була довга кімната з паркетовою підлогою і стінами помальованими на жовто. На право було одно вікно і одне вікно просто дверей. На ліво були двері до другої кімнати. Під вікном просто дверей стояла софа. На стіні коло дверей висіла чорна таблиця. Посередині стояло 10-15 крісел. В куті коло таблиці кахлева піч червоної краски.

Я перебував в тій кімнаті три дні. Мені приносив їсти хлопець, східняк Колька в дреліховому мундурі, літ 17, середнього росту, бльондин. На рано приносив каву або чай і хліб з маслом, [на] обід бульбу з гуляшом, зупу фасольову або горохову, на вечеру кашу.

Час-від-часу я виходив на вулицю, стрічався з начальником МГБ і питав його, чи не приїхав вже начальник з Києва. Він казав чекати.

На четвертий день, в 4-ій год. рано я побачив через вікно якогось большевика в пагонах, з яким йшло двох воєнних – один ніс валізку,

а другий течку. В той час працівники МГБ, між ними і начальник, вийшли на подвір'я і витали його. Він зайшов до середини. Я після того вмився і зібрався. За годину до моєї кімнати прибіг Колька і сказав: “Мішка, тебе кличуть на джурку.” Джурний запровадив мене до кімнати, що була побіч кімнати начальника. Він сказав мені чекати, а сам вийшов. За 5-10 хвилин прийшли до тої кімнати начальник, джурний і незнайомий большевик. Той третій: мужчина літ понад 40, мав голену голову, біле повне і округле лице, карк грубий, очі сиві, широкі чорні брови, довгий грубий ніс, трохи хвилястий, говорив по-руськи, рішучий. Убраний в зелену блузку без пагонів, без шапки, в райтках з вузькими червоними пасками, в чорних боксових чоботах, без паса і без зброї. Начальник Станіславівського МГБ сказав до мене: “Здоров Міша.” “Чи то той” – сказав незнайомий большевик. Начальник обл. МГБ сказав – так. Тоді незнайомий подав мені руку і запитав – “Як називаєшся?” Я відповів: “Михайло Довгий.” Тоді він: “Я Сверцов.” Після того ми перейшли до кімнати начальника обл. МГБ, який нас лишив обох.

Коли начальник обл. МГБ вийшов, Сверцов запитав, чи я знаю хто він такий. Я сказав: “Знаю, ви начальник з Києва.” Він сказав: “Та[к,] я з Києва. Приїхав з тобою поговорити.” Він сів на стіл, а я напроти нього. Витягнув папіроси з тутками і дав мені курити. Опісля питав. Він – “Що тобі більше подобалося – Радянський Союз, чи Німеччина?” Я – “Радянський Союз.” Він – “Німці думали, що Радянський Союз програє, але так не вийшло. Німеччина сама програла. Кожному, що посміє зачіпити Радянський Союз, так буде. Радянський Союз разом з Англією і Америкою розгромив Німеччину і вона вже ніколи не підніметься. Як тобі поводилося в СС-ах?” Я – “Було зле, одначе їсти давали так, що можна було жити.” Він – “Хто ти такий – бідняк чи кулак.” Я – “Бідняк.” Він – “Чим займалися твої батьки?” Я – “Ходили на заробітки.” Він – “Тебе прислали з фронту?” Я – “Так.” Він – “Тому, що в мене немає багато часу на балачки, бо я спеціально приїхав до тебе з Києва, ти розкажуй свою автобіографію, а я напишу і повчу тебе, що маєш робити.”

Я докладно розказав свою автобіографію, яку він записав і дав мені підписати. Підписав ім'ям і прізвищем. Він сказав, що треба буде ще підписати заяву, але наперед поговорить зі мною, що треба буде робити. Напочатку схарактеризував бандерівців подібно, як начальник обл. МГБ, при тому додав: “Ми будемо з ними воювати так довго, доки всіх не виловимо, або знищ[и]мо.” Питався, чи я знаю, як буду працювати. Коли я сказав, що не знаю, він сказав: “Ти будеш мати свого начальника в своєму городі, йому будеш доносити, коли побачиш

партизанів: скільки їх, яку мають зброю, до кого заходять, куди ходять, де квартирують, що роблять, що їдять, де скриваються і як вони називаються. Коли стрінешся з партизанами, будеш їм говорити, що ти служив при СС-ах, воював проти большевиків під Бродами, що ти забив навмисне ройового Рудольфа, може вони приймуть тебе до себе. Коли б не хотіли тебе прийняти до себе – ти старайся виконувати все, що вони скажуть. Коли б хотіли, щоб ти вбив когось з наших, можеш вбити навіть 50 наших бійців і 10 офіцерів – тоді вони напевно тебе приймуть. Принесеш їм зброю, якщо схочуть. Коли б ти пішов до них і сказав по що ми тебе вислали – ми тебе зловимо і засудимо на 20 літ тюрми, або на смертну кару. Коли дістанешся до бандерівців, старайся пов'язатися зі своїм начальником в районі. Йому будеш доносити: місце постоїв бандерівців, скільки їх є, яку зброю носять, як називаються і звідки походять командири, які їх ступені, якими відділами командують. Про дальшу роботу скаже тобі твій начальник.”

Опісля сказав, що підемо на обід, а відтак він пов'яже мене з начальником, з яким я буду працювати. Я пішов до своєї кімнати, де дижурний приніс мені їсти. По обіді я вийшов на коридор і чекав. Потім прийшов Сверцов з одним незнайомим большевиком. Ми всі три зайшли до кімнати, де були попередньо. Сверцов представив мені незнайомого, який звитався зі мною і сказав: “Я майор Бугаєв, начальник Рогатинського МГБ.”

Бугаєв, літ около 48, високий, бльондин, лисий, з голоною головою, лице повне, зі зморшками, очі сиві, ніс довгий горбатий, в горішній щоці всі зуби срібні, в долішній тільки два. Убраний в зелений офіцерський мундур з пагонами майора з синіми окантовками.

Ми посідали і Сверцов почав говорити: “Зв'язок будете держати в той спосіб, напр., начальник дасть тобі годинник. Коли ти будеш внутрі партизанів, нарочно зіпсуєш годинник і підеш з ним до направи. На твоїй вулиці буде мешкати годинникар-східняк. Ти покажеш йому годинник, а він вже буде знати хто ти такий. Йому ти передасиш розвідані матеріяли, або покличеш через нього начальника. З тим годинникарем можеш умовитися також, щоб він був в означеному часі в якомусь селі, де він буде направляти годинники і там ти зможеш з ним пов'язатися.

Другий приклад – начальник визначить тобі пункти і знаки на них, де ти можеш лишати записки.

Третій приклад – можеш заходити до помешкання начальника, в випадку коли не пов'яжешся в інший спосіб. В сутичці з нашими бійцями старайся вбивати командирів, щоби інші стали безраді. За неточні зв'язки з начальником будеш караний законом. Коли б тобі

було потрібно якоїсь зброї, маєш звернутися до начальника, а він тобі дасть. Тепер іди і за дві години прийдеш, а я за цей час поговорю з твоїм начальником.”

Я пішов до своєї кімнати, там з'їв хліба з маслом та відпоч[и]в дві години. Опісля повернувся. Коли я зайшов до кімнати, Бугаєва вже не було, тільки сам Сверцов, який щось писав. Він сказав мені зачекати, заки напише заяву, яку я підпишу. Опісля прочитав мені заяву, приблизно такого змісту: *“Я, Довгий Михайло Йосифович, уроджений в с. Дичках, замешканий в Рогатині, погоджуюся чесно співпрацювати з органами МГБ по боротьбі з бандерівцями. За зраду тайни буду покараний карою смерти або тюрмою.”*

Заяву підписав ім'ям і прізвисьцем. При тому сказав, що начальник в Рогатині дасть мені кличку. Опісля сказав, що можу їхати додому. Коли я спитав, в котрий час, він відповів, що сьогодні або завтра. При відході сказав: “Ми ще побачимося.”

Коли я вийшов на коридор, стрінув Бугаєва, який спитав мене, коли я від'їжджаю додому. Я відповів, що хотів би сьогодні, але не маю грошей. Тоді він дав мені 300 крб. і сказав: “Їдь додому, зголосися на МВД, вироби собі документи, а я скоро там приїду.” Коли я спитав його, в котрій годині від'їжджає поїзд, він сказав, що ніччю. Після того пішов до своєї кімнати.

Ніччю я не хотів їхати, тільки зачепав до другого дня. Рано, коли я йшов митися, дижурний сказав мені прийти на дижурку. На дижурці казав іти до канцелярії начальника обл. МГБ. В канцелярії я застав Сверцова з начальником. Сверцов дав мені 10000 крб., притому я підписав квіт на гроші. Сверцов сказав, що сьогодні від'їжджає. Коли я спитав чим, він відповів – поїздом. При видачі грошей, зазначив, що як буду добре працювати, то дістану більше. Я подав йому руку і попрощався та пішов до своєї кімнати. Там вбрався та вийшов на місто.

На базарі купив собі чоботи, блюзку, райтки, білля і плащ. За це все заплатив 7700 крб. За 300 крб. купив папіросів. Опісля повернувся до своєї кімнати, спакував свої речі і пішов на станцію. Перед відходом дижурний приніс мені на дорогу два хліби, пів кілограма масла і один кг риби. Поїзд відходив в год. 2,30.

По трьох днях, коли я приїхав додому, я пішов на МГБ, що приміщується в будинку колишнього адвоката Стрийського, при вулиці Червоноармійській напроти кіна. Це одноповерховий будинок, жовтої краски, обведений дротяною сіткою. Заходиться з рогу. Перед дверми є два східці. Двері двоскладові. Я пішов крученими цементованими сходами на перший поверх, опісля коридором,

довгим коло 5 м. До крайньої кімнати на дверях якої було написано: “Слідчий МГБ Бугаєв.”

Кімната Бугаєва середньої величини, по правій стороні одне вікно, по середині велике жовте б'юрко з одним кріслом, по правій стороні коло дверей під стіною жовта дубова шафа, коло шафи два крісла, по правій стороні кахлева піч, стіни мальовані квітистими взорами, підлога паркетова.

Коли я прийшов до кімнати, застав Бугаєва за б'юрком. Привитався з ним і сказав: “Товариш майор, я прийшов спитатися, як маю зголоситися по документи.” Він відповів, щоб я йшов прямо на МВД, а там дістану документи. Після того, щоб я зголосився, а він пов'яже мене з начальником, з яким я буду працювати.

Від нього я пішов на МВД, що приміщується в домі Косцюшка, бувшого купця свиней, при вул. Червоноармійській (числа не знаю). Я вступив на дижурку, де застав дижурного. Він вислав мене до мол. лейтенанта Несторенка. Цей спитав мене, що я за один. Коли я сказав, що Михайло Довгий, він відповів, що знає та попросив сідати. Тоді написав справку на воєнкомат, щоб мене прийняли на учот.

Я пішов на воєнкомат, що приміщується в домі колишньої польської поліції і там мені видали документ (“Временное удостоверение”).

На другий день рано, я пішов до Бугаєва, якого застав в його канцелярії. Він зараз вийшов і закликав начальника РО МГБ капітана Аносова. Коли Аносов прийшов, Бугаєв сказав: “Вот, цей Мішка буде з вами працювати.”

Майор [капітан] Аносов – літ коло 30, високий, лисий, з голеною головою, очі сиві, брови ясні, ніс довгий, острий і горбатий (семітський), уста грубі, лице повне, подовгасте. Убраний в шкіряний жовтий короткий плащ, зелений мундур, жовті пагони з синіми окантовками і чотирма малими зірками.

Він звитався зі мною, попросив мене сідати і сам сів за стіл напроти мене. Бугаєв вийшов. Він питав і записував мою автобіографію, яку я підписав ім'ям і прізвищем. Тоді сказав, що я буду в нього працювати, доносити йому про все, що довідаюся про контрреволюційну роботу. Він написав на чвертці паперу заяву, подібного змісту, як попередня. Заяву я підписав кличкою “Сорока”.

Після того казав мені йти до с. Дичок та приглянутися місцевим обставинам і за місяць прийти до нього. Я зразу не пішов до Дичок, а мешкав у свого швагра Кінаша Василя в Рогатині при вул. Церковній 32. Я хотів трохи побавитися в місті та відпоч[и]ти. За той час я не вів жодної агентурної роботи. По трьох тижнях, прийшов до Дичок, де мешкали мої батьки в швагровій хаті. Там був один тиждень. За

цей час довідався від батьків і знайомих про події в селі в час моєї неприсутності. Партизанські рухи мене дуже заінтересували. Одного дня через село переходило 5 партизанів з кулеметом. Вони вступили до нас, викликали батька надвір та питали, де мешкає “Полячка”.

По тижневі, я пішов до Рогатина і зайшов на МГБ, де стрінувся з Аносовим. Він сказав до мене: “Тобі треба знати, як до мене заходити і як робити роботу, бо як ти будеш так часто до мене заходити, то скоро тебе розкриють і буде зле. Як будеш мати до мене справи, то приходи до мого помешкання вечером, щоб тебе ніхто не бачив. Коли прийдеш під моє помешкання, потреш три рази пальцем по вікні і підійдеш до дверей. Я спитаю – хто є, ти скажеш – Сорока. Отже прийдеш сьогодні вечером спробувати, як заходити. При тому показав через вікно МГБ своє помешкання. (Помешкання Аносова при тій самій вулиці, що й МГБ, по противній стороні).

Пізніше дав мені завдання:

- 1) Розвідати, кілько є партизанів в с. Дичках і хто вони такі.
- 2) Слідити, якими стежками вони ходять, та до кого заходять.
- 3) Довідатися, в кого є зв’язкові хати.
- 4) Хто з легальних людей помагає партизанам в зв’язку та збирає харчі.

- 5) Чи приходять до села чужі партизани, до кого і хто вони такі.

Опісля вчив мене, як маю робити:

1) Шукати за зв’язковою хатою в той спосіб. Слідити до якої хати заходить багато молодих людей. Пізніше перевірити, чи до тої хати не заходять ввечір партизани. Якщо заходять – це зв’язкова хата.

2) Розпізнавати зв’язкових так. Дивитися, котра дівчина ходить на чужі села і вступає до підозрілої (зв’язкової) хати. Вона напевно зв’язкова.

3) Слідити партизанські стежки. Вечером ходити з хлопцями довго по селі, головню від сторони ліса і приглядатися куди йдуть і куди відходять партизани до лісу.

4) За криївками слідити так:

а) Дивитися, чи хтось з господарів часто не заходить до якогось будинку і чи не носить туди і назад якісь речі.

б) Дивитися в кого багато разів на день палиться в хаті.

в) Місце криївки шукати так. Над криївкою рістня як завсіди жовта. Коли криївка під будинком, то фундамент будинку часто затягується росю – головою там, де вентилятори. Зимою на полі можна запримити слід до криївки. Сніг топиться на місці входу.

[...] та принести розвіданий матеріал. Коли б розвідав про криївку, мав негайно його повідомити (найпізніше другого дня).

Я відійшов до Дичок та почав розвідувати. Другого дня я завважив, як підпільник Хандій Іван йшов днем з пістолем до Хандоли Івана. Внедовзі після того, завважив, як Левків Михайло і Сташків Михайло заходили днем до Волоцюги Олекси. Я йшов тоді попри хату Волоцюги до своєї сестри. Вони почали говорити зі мною та сказали, щоб я застрілив свого швагра Кінаша Івана, який співпрацював з большевиками і втік до Рогатина. Я погодився. Крім того бачив, як Білас Іван перевозив ніччю з якимись людьми харчі з Дичок до Яглуша.

В розмові з домашніми і знайомими, я довідався, що в Дичках ховаються такі люди: Левків Михайло, Сташків Михайло, Сташків Йосиф, Малиновський Андрій, Готра Ярослав, Кулинич Михайло і Самборський Іван.

По місяцеві, в половині листопада 1945 р. я пішов вечером до помешкання Аносова та подав йому розвіданий матеріал. Аносов сказав мені йти до Дичок та розвідувати про ці справи, які він подав попередньо, а яких я ще не розвідав. При тому напминав, щоб я робив це дуже обережно, бо я ще багато повинен зробити для Радянського Союзу. Після того я пішов до Дичок. Одного разу я зайшов до Будинського Дмитра направляти чобіт. Його дочка Текля прийшла в той час звідкись додому і я, жартуючи з нею, захвав руку до її кишені та намацав якісь звинені пап[і]рці. Я догадався, що це партизанські записки. Пізніше я бачив, як вона йшла до Заланова і в короткому часі поверталася назад. Я догадався, що вона є зв'язковою.

Крім того підслідив, що Стефан Береза збирав для партизанів харчі. Він приходив до нашої хати за хлібом для партизанів.

В той час я стрічав якихось озброєних людей, що йшли вулицею, яка тягнеться від цвинтаря. Я догадався, що це були партизани.

Коли я йшов попри хату Гірняка Юрка, в той час з хати вийшов Білас Іван і здержав мене окликом: "Стій! Хто йде!" (це було ніччю). Я відповів: "Свой" і втік до хати Гірняка. Він прийшов до хати і спитав, хто то кричав "Свой". Коли я сказав, що це я, він сварив на мене і казав, що мене можуть застрілити, думаючи, що це большевик. Я оправдувався, що не знав про це і обіцяв, що більше не буду по-руськи говорити.

Весь цей матеріал я передав Аносову на стрічі, яка відбулася в його помешканні в грудні 1945 р. тоді він дав мені 1700 крб. і обіцяв, що дасть більше, якщо буду добре працювати. Натискав мене, щоб я спеціально слідив за криївками. Коли я прийшов до Дичок, почав знова слідити.

Одного разу я зайшов до хати переселенця зі заходу, що мешкав в хаті "Мачички", до дівчат Ірки і Вікти. Там прийшли партизани з

Дичок: Галичин Василь, Левків Михайло і Сташків Михайло. Вони милися і сиділи в цій хаті.

Йдучи одного разу зимою з Фраги до Дичок, стрінув в корчах “Малинищі” Хандія Івана, Левкова Михайла та ще одного чужого. Того дня була в с. Дичках облава, в часі якої бувший партизан Ференц з с. Яглуша (ходив з большевиками) застрілив Мелимука Петра. Вони мене притримали і пустили до села щойно ввечір.

Ці матеріяли я передав Аносову на стрічі біля таблиці на роздоріжжі, за селом від сторони Яглуша (як відбулася стріча я подав в попередньому зізнанні). Про деякі інші справи я вже говорив в попередньому зізнанні. На цій стрічі я сказав Аносову, що може в короткому часі мені вдасться вислідити до котрої хати заходять партизани спати. Аносов сказав, щоб я це зробив якнайскорше і визначив мені стрічу тиждень пізніше в його помешканні.

Тиждень пізніше я пішов на стрічу і подав Аносову, що Білас Іван з двома іншими партизанами стало заходять вечером до хати Шамберко Рузьки, звідки до рана не виходять. Я сказав, що вони певно мають там криївку. Він записав собі це та сказав, щоб я слідив, де міститься криївка. Опісля дав мені таке завдання:

1) Слідити, хто буде вести противиборчу пропаганду, ліпити, або роздавати противиборчі листівки.

2) Розвідати, яке є загальне наставлення людей до виборів.

На цій стрічі я сказав Аносову, що мене починають люди підозрівати на тій підставі, що хтось бачив, як я слідив хату підпільника Біласа Зенона. Отже я сказав, що хочу перенестися мешкати до Рогатина, від чого Аносов мене відраджував, та казав, щоб я ще якийсь час лишився та слідив дальше. Коли я сказав, що боюся партизанів, він сказав, щоб я ще дещо розвідав, а дальше робив так, щоб було добре. Слідуючої стрічі не назначував, тільки сказав, щоб прийшов до нього, як щось розвідаю.

Коли я прийшов до Дичок, зорієнтувався, що мені люди не довіряють, хлопці не хотять зі мною ходити, тому я вже вважав на себе і нічого не розвідував. В березні 1946 р. прийшло мені покликання з воєнкомату на військовий вишкіл в Рогатині. Я пішов до Аносова і зголосив, що нічого не розвідав, бо мене підозрівають. Рівнож сказав про військовий вишкіл. Аносов сказав: “Військовий вишкіл тобі не зашкодить.”

Тоді я перенісся до Рогатина. В моїй хаті мешкала Зуб Катерина разом з Павловичем Теодором. Вона варила мені їсти. На військовому вишколі я був [12] днів. Тоді прийшла моя мама і сказала, щоб по вишколі я прийшов до Дичок і поміг їм перепровадитися на мешкання до Рогатина.

[3] початком квітня батьки перенеслися до Рогатина. Я пішов до Аносова і зголосив, що вже не мешкаю в Дичках, тільки в Рогатині. 1-го травня я пішов на працю в ресторані. Тоді Аносов дав мені такі завдання:

1) Слідити в місті за підозрілими людьми, яких я знаю зі села. Головно, чи не приходить Філяк Віра.

2) Слідити, чи Вовк Анна з Дичок не приходить до Рогатина до господаря Воробця. Коли я її там побачу, негайно зголосити на МГБ.

3) Слідити, чи не відбуваються в ресторані якісь підозрілі стрічі, хто з ким часто стрічається і при тому п'є, чи не говорить чогось скрито.

Приблизно за місяць часу я підглянув вечером крізь вікно в хаті Воробця Вовк Анну. Я сейчас зголосив про це Аносову, який вислав мол. лейт. Журиляка з трьома бійцями, щоб її арештувати. Вони однак її не знайшли. Мабуть на той час вона кудись була вийшла.

Другого дня стрінув мене в ресторані Аносов і сказав, щоб я зайшов до його помешкання. Коли я прийшов до нього, він сварив на мене, що я подаю неправдиві відомості. Я відповів, що Вовк Анна напевно була, бо я її сам бачив. З Аносовим я стрічався майже щодня в ресторані, однак не подав нічого, тому, що не зібрав агентурного матеріалу.

З кінцем липня мене звільнено з праці в ресторані з причин поданих попередньо. Коли я сидів вдома без праці, в тому часі мене арештувало МВД в зв'язку з вбивством Берези Стефана. Сидів в арешті два тижні і мене звільнено на підставі зізнань свідків, що я в той час був вдома.

Після арештування я стрінувся з Аносовим і питався його, чому він мені не поміг, коли мене арештували. Аносов сказав, що не міг нічого зробити тому, щоб мене не розконспірувати, що я маю з ним агентурні зв'язки. На тій стрічі він дав мені такі завдання:

1) Слідити, де ховається Дармиць Тарас з Бабинець.

2) Дальше слідити, чи Вовк Анна не приходить до господаря Воробця на вул. Завода.

Після того я стало ходив до с. Бабинець і на Заводу і обсервував хату Тараса і хату Воробця, але мої слідкування не принесли жодних успіхів. В другій половині жовтня я пішов до Аносова і зголосив, що мені не вдалося нічого підслідити. Тоді він мені дав таке завдання: Я мав іти під будинок МГБ, від сторони, де виходять тюремні вікна. Там сиділа Геня Філяк. Я мав зачекати, доки вона не вигляне через вікно і завести з нею розмову під час якої Аносов мене арештує та посадить до тюрми разом з Генею. Тоді я мав довідатися в розмові з нею, де ховаються її брат Йосиф і сестра Віра.

Ще того самого дня я пішов під вікна арешту. В вікні якраз стояла Геня, яка, побачивши мене, сказала: "Міську піди в місто, там є моя тета,

вона принесла мені передачу. Скажи їй, нехай вона перекаже до мого дому, щоби батьки не приходили, бо їх можуть арештувати.” Коли я стрінув тету, переказав їй те, що говорила Геня. Вона просила, щоб я ще раз підійшов під вікно і спитав, що її питають. Я так зробив. Коли я розмовляв з Генею і побачив, що Аносов нас обсервує, моргнув до неї, щоб мовчала, а сам відійшов в сторону ринку. В дорозі мене дігнав Журиляк, взяв на МГБ та запровадив до канцелярії Аносова. Він спитав мене, що Геня говорила. Я розповів, так, як було. Тоді він сказав, що посадить мене до камери, де сидить Геня, щоб я розвідав про її сестру і брата. Він прикликав дижурного та казав мене замкнути. Але дижурний не посадив мене до камери Гені, тільки до порожньої пивниці, де було дуже зимно і де я сидів до вечера і цілу ніч. Рано прийшов дижурний, сказав мені нарубати дров, занести до камери Гені, там запалити і лишитися, ніби, щоб загіртіся. Тоді він мене замкнув в камері Гені. Я почав розмовляти з Генею і сказав їй, що мене арештували за це, що я говорив з нею. Казав їй, що мене питали, про що ми говорили, і я відповів їм, що ти щось казала до мене, але я не зрозумів і відійшов від вікна нічого не говорячи. Мене при тому били, одначе я нічого не сказав. Тоді вона сказала, що її рівно ж про це питали і вона відповідала в подібний спосіб. Дальше я питався її про брата і сестру. Вона сказала, що брат є в партизанці і додому ніколи не приходить, а сестра часом приходить.

Аносов передав мені до камери ковбаси з хлібом, ніби передачу з дому. Я пригрів цю ковбасу, дав трохи Гені і сам з’їв. З нею я просидів до другої години пополудні. Тоді прийшов дижурний і забрав мене до Аносова, якому я розповів про все, що говорила Геня. При відході лишив Гені свій плащ, щоб мала чим накриватися. В канцелярії Аносова я просидів до вечера. Там він говорив мені таке: “Я тебе звільню з тюрми і пуцу чутку, що ти втік. Після того ти маєш скриватися і в той спосіб тобі легше буде вислідити, де ховається Дарміць Тарас. Може при тому тобі вдасться пропхатися до партизанів. Коли б це тобі вдалося, маєш зголосити мені.”

Після того, як я вийшов з тюрми, почав скриватися. Спочатку я скривався на Заводі. Одного разу я переходив городами і побачив в саді Смеркли Дмитра кількох озброєних людей. Від тоді я почав цю хату часто обсервувати. Пізніше я запримітив, як Тарас виходив з хати Шмігель Марти. Я спеціально заінтересувався тою хатою. Без відома Марти заходив на її стрих спати і цілими ночами слідкував, чи хтось не заходить або, чи немає підозрілих рухів. Таке слідкування тривало майже місяць. Одначе без жодного успіху. Тоді я пішов до с. Бабинець, може мені вдасться щось там запримітити. Я спав в Бабинцях по stodолах, а харчі брав з дому, або організував в селі.

Одного разу я говорив з Влодком Третьяком, що мені дуже тяжко самому ховатися, тому я хотів би пов'язатися якось з Тарасом. Влодко сказав, що Тарас приходить до нього і він йому про це перекаже. Від тоді я почав слідити хату Влодка і побачив одного разу, що Тарас виходив з хати. Тоді я сказав Влодкові, що хочу сам говорити з Тарасом. Влодко обіцяв повідомити мене, коли Тарас буде в нього.

Вечером я йшов до Сас Катерини на вечорниці, разом з Влодком. Подорозі стрінув нас Тарас, убраний в цивільне вбрання. Він незаметно штуркнув Влодка, який відійшов кілька кроків вбік, і щось говорили між собою. Після того ми пішли на вечорниці, а Тарас, як я догадувався, пішов до дому Влодка. На вечорницях я стрінувся з Данилишиним Михайлом, йому я говорив скоріше, що хочу ховатися разом з Тарасом. Данилишин запровадив мене до хати Влодка, де я стрінув Тараса. Він мав німецький автомат і два пістолі. Я сказав, що не маю де ховатися, тому може б ми ховалися разом. Тарас відповів, що спитається насамперед свого зверхника, чи дозволить мене взяти в підпілля. Тарас кудись відійшов, а я пішов додому.

Тоді даліше слідив хату Влодка. Третього дня ввечір я сидів в шопі Влодка і бачив, як Тарас зайшов до хати і не виходив до рана. На тій підставі я ствердив, що Тарас мусить мати в хаті криївку. Зголосив про це Аносову. За кілька днів була в Бабинцях облава. В хаті Влодка знайшли криївку, але Тараса не було.

Тоді я сказав Аносову, що мені дуже невигідно ховатися, тому, що була зима і мені зимно було по стрихах спати. Я хотів повернутися до легального життя. Аносов погодився і сказав, що на днях буде облава на Заводу і Бабинці. Я мав датися зловити, а після того залегалізуватися. Ця стрічі відбулася 15 січня 1947 р.

18 січня 1947 р. була облава в с. Бабинцях, де мене зловили і запровадили на МВД. З МВД я одначе втік так, як подано в попередньому зізнанні. Після того я ховався на Залужу і на Заріка. 25 січня я зголосився на МВД з повинною. Це було так, як в попередньому зізнанні.

За тиждень по зголошенні я пішов до Аносова. Він доручив мені: Даліше слідити за Тарасом. Я мав ходити разом з Міськом Данилишиним, який грав на гармошці, на веч[о]рниці до с. Бабинець, при тому слідити, чи Тарас не приходить додому, або до кого іншого. Може стріну рівно ж Тараса на селі.

Три дні після цієї стрічі я вступив на працю до м'ясарні, де Аносов часто приходив. Я не мав жодної агентурної роботи, тому, що не мав за працею часу.

На початку березня 1947 р. Влодко покликав мене до своєї хати, де я застав Тараса і Вія. Вони поручили мені забити Валка. Я погодився на це, взяв від них наган та слідкував за Валком, бо думав його вбити, щоб виробити собі довір'я та улегшити собі агентурну роботу.

В неділю в вечір, коли я думав застрілити Валка, стрінув мене Аносов, який побачив, що в мене чогось віддута кишеня. Він хотів помацяти рукою, але я настрашився, бо про це, що мені партизани дали пістолу і поручили вбити Валка, я йому не зголосив. Я пригадав собі, що Сверцов говорив мені, що коли схочу здобути собі довір'я в партизанів, можу на це конто застрілити 50 бійців і 10 офіцерів. Я використав нагоду і застрілив Аносова. По дорозі застрілив ще стрибка Капралю. Коли я втікав, за мною робили погоню трьох большевиків.

На третій день після того випадку, я зайшов до помешкання Кадкова. Кадков настрашився і витягнув до мене пістоль, але я сказав: "Не стріляй, що ти хочеш?" Я поставив свій пістоль на стіл і сказав до нього: "Чого ти боїшся? Не маєш чого боятися. Зараз заклич мені майора Бугаєва." Він подзвонив телефон[ом].

В короткому часі прийшов Бугаєв. Кадков ще раз перевірів мої кишені і лишив мене з Бугаєвим. Бугаєв сказав: "Ну, що Мішка, попав до партизанів?" Я – "Покищо ні, але маю надію, що попаду." Він – "Нащо ти вбив начальника? Не міг ти вбити Кадкова, або Журиляка?" Я – "Що ж тов. майор, так сталося." Тоді я розказав йому все, як було. Він – "Но нічого, ти своєю працею мусиш направити цю шкоду. Іди і скоро зв'яжися з партизанами."

Після того умовив зі мною зв'язки. Зв'язки виглядали в той спосіб:

1) а) як буду мати змогу, мав приходити на особисті стрічі до помешкання Кадкова.

б) Бугаєв дасть мені годинник, з яким я мав піти до годинникаря, що буде мешкати на вул. Завода. Цей годинникар пізнає мене по тому годиннику і пов'яже з Бугаєвим (годинника я одначе не дістав).

2) Записки я мав передавати через мертві пункти, які ми умовили:

а) в Шмігель Марти, при вул. Завода, в селі.

б) в шкільному саді в с. Руда.

Мертві пункти не були точно означені, тільки сказано було, що записку я мав положити під одною з яблінок в землю, а на це місце положити зелений листок. Дерево назначити умовленим знаком у виді стрілки, довгої 4-5 см.

3) Чи я попав вже в партизанку я мав давати знак стрілки олівцем:

а) на паркані у Шмігель Марти,

б) на дошках шкільного виходку в с. Руді.

В записці до Бугаєва я мав звертатися через кличку “Чай”, а підписуватися кличкою “Сорока”. Записки обов’язково перешивати, а по змозі залякувати.

При тому дав мені завдання: При нагоді прийти з кількома людьми кватирувати до Шмігель Марти. Про це повідомити запискою Бугаєва, який зробить скок на хату. Підчас скоку, я мав обов’язково одного з партизанів, по можності командира або провідника зв’язати та передати в руки живим, а інших постріляти. Відтак вискочити через двері, що виходять на подвір’я і ніби втечи.

Накінець дав мені 500 крб. і я відійшов додому. Вдома гроші я дав Галі Котвицькій, тому, що не хотів з собою брати, щоб не викликати підозріння, де я взяв стільки грошей. Опісля через Потік і Залип’я я пішов до Руди. Там зайшов до Федя, що мешкає в крайній хаті від Рогатина. Федь – уродж. 1924-25 рр., спочатку скривався від большевиків, пізніше виробив собі метрику, що він малолітній. Я пізнався з ним в часі свого підпілля в Руді. Він запровадив мене до криївки в школі на стриху. Днями я сидів в криївці, а ночами ходив по селі, щоб стрінутися з партизанами, щоб при їх помочі вступити до підпілля.

В Великодню суботу 12.IV.1947 р. була в Руді облава, підчас якої прийшов до мене на стрих в школі Кадков і сказав, що він прийшов спеціально, щоб визначити точно день, коли я мав прийти кватирувати з партизанами до Шмігель Марти, бо та справа за попереднім пляном може не вдатися. Тоді я сказав, що найкраще буде прийти на квартиру Шмігель Марти дня 21 вересня, в час празнику в Рогатині. Крім того, я показав йому через віконце на стриху виходок, на якому буду робити умовлені знаки.

Того самого дня ввечір пов’язався я з партизанами Скалою, Грабом, Зоряном і Ярком, які забрали мене до ліса.

Місяць після того я разом з Тарасом, Грабом і іншими, яких собі не пригадую, прийшов до села Руди організувати харчі. Відлучився від них під претекстом романсування з дівчатами, та пішов на вмовлене місце, де зробив знак, що я вже дістався в партизанку.

Тиждень після того я був другий раз в Руді та побачив на виходку відгук (знак стрілки, обернений вістрями до мого знаку). Отже пішов в сад шукати по деревах за знаком де мала лежати записка. Під грубою яблінкою я побачив умовлений знак і там знайшов записку від Бугаєва, в якій було написано:

- 1) Точно подати місце постою нашої групи.
- 2) Подати псевда і відомі мені прізвища людей, що зі мною перебувають. Які їх пости.

3) Подати, що зараз роблять ті всі люди.

4) Точно подати і описати дороги і стежки, якими ходять партизани і до яких сіл заходять. Подати всіх людей зі сіл, що в'яжуться з партизанами.

5) Подати в який спосіб партизани організують харчі.

6) В який спосіб партизани відбувають стрічі зі собою.

7) Подати всі справи, про які довідаюся, крім вищеподаних справ.

Записка була підписана клічкою "Чай". На початку червня я подав перший донос під ту саму яблуню, під якою була записка до мене. Тоді я подав, що зі мною перебувають: Сташків Йосиф і Сташків Іван з Дичок, що мають псевда, Зорян і Андрій. Андрій є обласним провідником, але терен його області не покривається з тереном Станіславівської області. Соловій з Малого Заланова, Кармелюк, Надрічний Іван "Лебедь", Надрічний Роман "Ігор", "Сірко" з Великого Заланова, "Скала" з Руди, "Ірко" називається Микола з Залип'я, Зорян II з рудим волоссям, Дарміць Тарас "Тарас" з Бабинець, "Сорока" (звідки не знаю), Юрій, колишній Вій, незнайомий провідник Зенон, працює в СБ. Зенон має бойовиків: Гай, Ластівка, Гордієнко. Незнайомий провідник Зелений і пров. Мирон.

Подав місце постою в лісі над Рудою. Я описав, що місце постою можна пізнати по поляні, що є під горою. Від неї провадить доріжка на вершок гори, де знаходиться табор.

Повідомив, що близько місця постою мусять бути криївки і магазини, тому, що я бачив, як партизани час-від-часу щось приносили і відносили тамтуди ховати.

Повідомив, що партизани заходять до Руди лісом, з ліса йдуть межою коло церкви, опісля церковним подвір'ям на вулицю. Там в'яжуться з жінкою Граба (прізвища не знаю) і з якимось молодим хлопцем.

Повідомив, що партизани заходять до с. Потока з руденської соснини, йдуть попри криничку, звідки йде доріжка до Черчанського гостинця, переходять гостинець і далше йдуть полем до села. В селі заходять до Конопади, Вікторович Йосифа і до Гураля.

До с. Вербиловець заходять через с. Потік, вищеподаною дорогою, а з Потока прямо полем до Вербиловець. Там заходять до Конопади (мельник).

До с. Заланова заходять лісом і полем. Вступають до Петрова (працював в гуральні) і до Надрічної (матері Романа і Івана).

Рівно ж подав, що партизани ходили до с. Черча організувати м'ясо та забрали одну ялівку в одного господаря.

Подав також, що Зенон переслухував якусь дівчину з Черча, підозрілу в агентурній роботі. Опісля переслухував Вовка Василя,

Левкова Василя і Сака Михайла, всіх з Дичок. При тому подав про що їх питав, що вони доносили і з ким мали зв'язки. Зазначив, що їх били і вішали на жердку. Рівно ж подав, що партизани працюють законспіровано так, що мені трудно довідатися, яку вони роблять роботу. Записку підписав кличкою "Сорока". Другу записку я написав в другій половині червня і положив в те саме місце. Записки від Бугаєва не було.

В тій записці подав такий матеріал: Місце в Дичківському лісі коло розбитої криївки, де партизани відбувають стрічі зі собою.

Подав, що в т. зв. Ксьондзовому зрубі, в корчах є харчовий пункт. Харчі виносять люди з Дичок (хто – не знаю).

Подав, що до пров. Андрія виходить його батько та передає йому білизну та інші потрібні речі.

Цю записку я положив на означене місце при нагоді, коли йшов з хлопцями організувати пилу, сокиру і мішки. Я відлучився від них, щоб зорганізувати пилу і за цей час пішов в шкільний сад та положив записку.

При кінці червня 1947 р. була на ліс облава. Ту частину ліса де ми квартирували, большевики не перевіряли. Підчас облави я написав третю записку, в якій подав:

1) Яку зброю носять партизани, що перебувають разом зі мною.

2) Що до пров. Андрія приходив пров. Григор (подав опис). Зазначив, що він, мабуть, постом рівний Андрієві, але яку роботу робить, не знаю.

3) Що через наш пункт часто переходять чужі люди, між ними вищі провідники, які не показуються бойовикам, тільки полагоджують на боці справи з пров. Андрієм. Такі провідники, як Григор, Зенон, Зелений, коли приходять, перед бойовиками не конспіруються. З того я зробив висновок, що провідники, які конспіруються, є вище поставлені від пров. Андрія.

В третій записці я подав, що пункт стрічі Орлика з Зоряном, який належить до пров. Андрія, є на полі між хуторами Радванівка і Горбки, недалеко хреста, під корчем. При тому подав, що стрічі партизани відбувають коло поодиноких дерев на полі, в глибоких дорогах і ярах. Партизани стрічаються в визначеному місці ніччю в визначений час. На стрічі порозуміваються чіканням. Кличок не вживають.

Цю записку я відніс на мертвий пункт в саді Шмігель Марти в половині липня 1947 р. Там була від Бугаєва записка такого змісту: "Матеріяли подані тобою я одержав. Цю роботу, що ми мали зробити в Марти, старайся виконати скорше. Повідоми мене запискою, коли думаєш бути в неї. Уважай, щоб тебе не розкрили. Бувай здоров. "Чай"."

В першій половині серпня большевики зробили скок на всипаний мною постій, але там нікого з людей вже не було, тільки знайшли архів,

закопаний в землі і якусь криївку, в якій на той час не було людей. Рівно ж знайшли якихось трупів, правдоподібно сексотів. Що більше знайшли – не знаю.

Після того, я не подав вже жодного матеріялу, тому, що не мав змоги контактуватися з мертвим пунктом.

Замітка: Вночі підчас спання допитуваний пробував втікти. По невдалій втечі сказав: “Може і добре, що я не втік. Видно, що так має бути.” Коли йому доказано, що не сказав всеї правди, він зложив слідуєче зізнання:

Четверте зізнання: В день, коли мене закликали на переслухання в большевицькому полоні коло Фельдбаху, окрім того, що я говорив мене питали:

Що я знаю про СС-ів, хто з них був заслужений, хто хоробро боровся на фронті, хто був нагороджений Залізним Хрестом, які були старшини (ім’я, прізвище і походження). Де знаходяться тепер старшини українці, що були при СС-ах, яке було відношення німецьких старшин до старшин українців, яке до вояків українців. Яке відношення старшин українців до вояків. Рівно ж питали, чи я знаю таких, що служили при СС-ах та пішли додому на відпустку і не повернулися, де вони можуть бути. Коли ми були на айнзаці на Холмщині, чи були втікачі і до кого вони втікали – до большевицької, чи до української партизанки.

На це я відповів, що один оберштурмфірер німець, шеф штабу 30-го баталіону (прізвище забув) був нагороджений Залізним Хрестом (його пізніше зловили в полоні і арештували). Залізним Хрестом був нагороджений рівнож один українець, що був писарем в третій сотні 30-го баталіону (прізвище забув). Його в полоні не було. Поручник Козак, родом зі СУЗ хоробро боровся на фронті проти большевиків та був нагороджений двома Залізними Хрестами (де був поручник Козак – не знаю. Його я стрічав пізніше в американському полоні). Вояки українці хоробро боролися на фронті проти большевиків тому, що не любили їх і боялися. Німецькі старшини по-капральському поводитися з українцями. Старшини українці, поводитися краще.

Рівно ж питали, де тепер може знаходитися майор Побігущий. Коли я сказав, що не знаю, доручили мені прослідити, коли буду в американському полоні, де він знаходиться і що робить.

Я сказав, що поручник Климів був добрим вояком і хоробро боровся на фронті. Він добре поведився з вояками українцями.

Коли буду в американській зоні окупації, дали мені завдання:

1) Розвідати, що роблять бувші СС-и українці, які попали в американський полон. Як американці з ними поводяться, чи не дають їм зброї, чи не беруть до війська.

2) Що робить і де знаходиться майор Побігущий.

3) Розвідати чи німці творять свій уряд в американській зоні. Як американці ставляться до того уряду, чи трактують його поважно.

4) Розвідати чи американці стягають контингенти продуктів у німців, чи мають свої власні харчі. Про інші завдання я вже говорив попередньо.

Весь розвіданий матеріал я мав подати на МГБ в своїй обл., коли приїду додому.

В американській зоні окупації, перебуваючи в таборі полонених я розвідав таке: американці добре поводяться з полоненими українцями. Так, як на полон, давали добре їсти. В таборі слабо стежили полонених так, що можна було втікати. Часто приходили до табору полонених, робили їм знімки, дивилися на танці, які виконували донські козаки, слухали українських пісень, приходили на Службу Божу. Старшинам, які не мали пістолів, дали свої пістолі (німецькі). Назначили споміж полонених, шістьох українців, яких узброїли німецькими автоматами для внутрішнього порядку в таборі.

Коли я був в м. Ваймарі, за американської окупації, розвідав, що американці дуже добре поводяться з німецьким цивільним населенням, німецьких полонених звільняють додому. Американські вояки і старшини ходили дуже часто в товаристві німкинй. В німецьких містах під американською окупацією є місцеві уряди, які мають вільну руку. Американці дуже мало втручаються в внутрішні справи громадського життя німців.

Німцям бракує харчів, але американці не стягають від них жодних продуктів. Американці не відбирають від німців приватних авт, а противно – німці дістають від них на картки бензину до авт. На початку американці арештували головних партійних німців, а менш важних партійних не арештують.

Після втечі з американського полону (як я вже говорив), я одержав документи в американському уряді в Габах. Після того поїхав до міста Ваймару і там став на працю в німця-візника (це було так, як я зізнав попередньо).

Коли до Ваймару прийшли большевики, до мого господаря приїхав лейтенант з трьома бійцями, перед яким я виказався документом, даним мені в большевицькому полоні. Мене взяли на працю в штаб окупаційних військ МВД. Окрім праці перекладчика, яку я подав в попередньому зізнанні, я працював там, як розвідчик.

Цей лейтенант дав мені завдання:

1) Слідити за бувшими СС-ами і партійними німцями. Слідити мав в той спосіб, що мав заходити в розмову з німцями, говорити німецькою мовою, та довідуватися від них хто служив при СС-ах і хто був в партії. Про себе мав говорити, що я рівно ж був при СС-ах, щоб заохотити других говорити про себе. Німці будуть мені, як бувшому СС-ові довіряти.

2) Розвідувати між українцями, що були в концлагері в Бухенвальді за німецьких часів, а тепер були в В[ай]марі, яких вони поглядів, як ставляться до большевиків. Я мав заходити з ними в розмови, говорити про революційний рух в Галичині та намовляти їх втікати до американців.

Одного разу я був в ресторані, де часто заходив на пиво і помагав кельнерові в праці. Я був дуже зручний і брав на руки 12 гальб пива. Це дуже подобалося кельнерові і завідуючому рестораном. Вони питали мене, де я навчився тої штуки. Ти мусів бути кельнером – казали вони. Тоді я: “Я вам сказав би, нині такий світ, що не можна нікому вірити”. Вони: “Скажи, ми свої люди, не бійся нас”. Я – “Я служив при СС-ах і був в офіцерському касині”. Вони – “Ти був при СС-ах?. Отже ти наш”. Тоді кельнер сказав, що він рівно ж служив при СС-ах. Завідуючий ресторану сказав: “Ах, що то є, я був в партії”. Тоді я: “То неможливе, я не вірю”. Тоді він пішов до другої кімнати, приніс партійну виказку і показав мені.

В Ваймарі моя знайома Ліда (прізвище не знаю), наречена Василя Ковальчука, до якої він мені дав адресу, познайомила мене з одною молодого німкинєю, якій вона скоріше сказала, що я служив при СС-ах. Ця німкня почала зі мною дружити і спитала одного разу, чи я дійсно служив при СС-ах. Я спочатку відпирився, але накінець признався. Вона спитала, чи я маю букву крові. Я відповів, що не маю тому, що вимазав собі. Вона спитала в який спосіб я це зробив. Коли я спитав, нащо її того, сказала, що має брата, який був при СС-ах і який хоче рівно ж вимазати букву крові. Вона мені так довіряла, що сказала, що вона сама служила при гестапо. Пізніше познайомила мене зі своїм братом, якого я намовив, щоб йшов зі мною купатися. Перед тим повідомив про це лейтенанта. Коли ми оба купалися, прийшов один енкаведист якого кликали “Гріша” (ікавий), який арештував того німця. Під час арештування німець підніс руки догори і енкаведист подивився на його букву крові. Німець не підозрівав, що це я його всипав, бо думав, що його розкрили при арештуванні по букві крові. Крім того, я поміг зловити двох партійних, з яких один був в кримінальній поліції. Про ці справи я повідомив лейтенанта, який арештував вищезгаданих німців.

Я ходив до українців, що були в бараках в Ваймарі, заходив в розмову з хлопцями та критикува[в] перед ними большевиків і вихваляв революційний рух в Галичині. Одначе всі вони говорили, що большевики сильні, побідили Німеччину і шкода проти них виступати. Міська і Антошка я намовляв, щоб втікали зі мною в американську зону, але вони мене не слухали. Про це я рівно ж повідомив лейтенанта.

Крім того працював перекладчиком в часі переслухання на МВД.

По трьох тижнях праці в штабі МВД в Ваймарі, на моє домагання я дістав посвідку і від'їхав до Станіславова (як в попередньому зізнанні).

Коли я прибув до області і позвітував начальникові обл. МГБ, до якого я зголосився, про свою агентурну роботу в американській зоні і в штабі МВД в Ваймарі, він заінтересувався мною, як[]надійним робітником. Начальник обл. МГБ повідомив про мене в Києві, звідки приїхав, згаданий в попередньому зізнанні, ген. Свєрцов, який говорив зі мною так, як було вже подано.

В області ген. Свєрцов пов'язав мене з майором Бугаєвим, який мав мене пов'язати в районі з начальником МГБ капітаном Аносовим. З ним я мав за вказівками Свєрцова держати агентурні зв'язки до часу, коли б мені вдалося пропхатися в партизанку.

Зі Станіславова я поїхав до Рогатина, де Бугаєв пов'язав мене з Аносовим. Рівночасно я знався з Бугаєвим, який, як мені здавалося, був присланий по спеціальній роботі з області, або з Києва.

В часі мого перебування, крім агентурної роботи, поданої в попередньому зізнанні, Аносов дав мені завдання (коли я працював в ресторані):

1) Слідити людей, що заходять до аптеки купувати ліки, хто і з якого села. Довідуватися в той спосіб: Коли побачу, що хтось вийшов з аптеки, спитати його – “Чи ви не з такого то села?” Він скаже – ні не з того, але з іншого. При тому подавати описи підозрілих людей.

2) Слідити завідуючого ресторану Вовка (східняк) – чи він не продає на пасок продуктів, чи не краде.

3) Слідити Данилишина Михайла – чи він не продає на пасок папіросів і спирту, чи не доливає до спирту води.

Працюючи в ресторані, я бачив, як одна дівчина вийшла з аптеки. Я спитав її: “Звідки ви панночко?”. Вона: – “З Підвиня”. Я – “Перепрошую, я думав, що ви з Потока”. Коли я спитав її, кому купувала ліки, вона мені не сказала. В той час якась господиня з її села закликала її: “Ходи Касю”. Про це я доніс Аносову.

В тій аптеці працює дві східнячки і одна галичанка (має на лиці чорну пляму).

Про Вовка я подав, що він бере з ресторану додому сало, яйця і молоко. Рівно ж продавав на паску один кілограм перцю. Про Данилишина не доніс тому, що він був моїм товаришем. Подав, що Заставний з Рогатина, працівник МСТ забирає з ресторану додому вино і над[ли]ишки харчових продуктів.

Коли я працював в м'ясарні, Аносов дав мені завдання:

1) Слідкувати, чи завідуючий м'ясарні не ріже свиней, що не переходять через вет.[еринарний] огляд, чи не продає м'яса на пасок.

2) Слідити, чи майстер м'ясарні Телепка (ім'я забув) не має зв'язків з бандерівцями, чи не їде на село і не везе ковбаси. Коли виїжджає – довідуватися на які села, як часто, що везе, хто до нього часто заходить, чи розмовляє з ним щось по-тихо.

Я подав, що Телепка продавав ковбасу на пасок та возив до Львова. Рівно ж, що до нього привозять господарі зі сіл свині, він купує і виробляє ковбаси, які возять до Львова.

В м. листопаді 1946 р. я був в с. Дичках і вечером побачив, як Білас Іван, Мелимук Василь і Бережанський Осип заходили на подвір'я Шамберко Ру[з]ьки. Я дослідив їх в той спосіб: спочатку обсервував хату Мелимука і запримітив, що вони зайшли там вечеряти. Я ждав, доки вони не вийшли з хати опісля слідкував за ними аж на подвір'я Шамберко Ру[з]ьки. Я скрився між будинками і чекав до рана, чи вони не вийдуть з хати. Тому, що вони не виходили, набрав переконання, що там мусить бути криївка. Так обсервував через 5 ночей. Тиждень по стрічі коло таблиці за селом, я пішов до помешкання Аносова і зголосив йому про це. На другий день приїхало з Рогатина вантажне авто до гарнізону в Дичках. Тоді 8 большевиків з гарнізону зробили обшук в кількох хатах, почавши від моєї хати. Накінець знайшли вхід до криївки в Шамберко Ру[з]ьки, з якої витягнули живими трьох вищезгаданих підпільників. На слідуючій стрічі з Аносовим в Рогатині, я одержав від нього 1700 крб.

В короткому часі після того, я побачив через вікно в Бережанського (паламар) Готру Ярослава, Філяка Йосифа і одного чужого чоловіка. Вони було озброєні. Я набрав переконання, що там мусить бути криївка, тому, що це була зима і я знав, що партизани нікуди зимою не ходять. Другого дня рано я зголосив про це Аносову в його помешканні. Коли я третього дня прийшов з Рогатина до Дичок, довідався, що попереднього дня большевики знайшли криївку Бережанського, в якій застрілилися вищезгадані партизани.

Два тижні пізніше Аносов вручив мені пакет, завинений в білому папері, залякований, на якому було моє ім'я і прізвище. Аносов сказав, що це для мене з Києва. В пакеті було 10, 000 крб. Я підписав Аносову квіт на гроші.

На початку лютого 1947 р. вечером я їхав лещатами з Рогатина додому і завважив трьох людей, що йшли полем зі сторони Заланова. Другого дня вечером я засів на полі під межею і завважив, як Левків Михайло і двох незнайомих вилазили з криївки та пішли до Дичок.

На другий день рано я поїхав лещатами до Рогатина і зголосив про це Аносову. За кілька днів привезли до Рогатина три трупи: Левкова Михайла, Сташкова Михайла і Хандія Михайла Івана.

Коли я повідомив Аносову про те, що я підслідив криївку в полі, запримітив, що він не зовсім вірив в цей донос, бо поставився так легковажно, по-друге ліквідація наступила не зараз, як звичайно, лише за кілька днів. Думаю, що він мусів через когось перевірити, чи донос є правдивий.

В зв'язку з повищими всипами в с. Дичках, люди почали мене підозрівати і мені тяжко було зреалізувати плян – пропхатися в партизанку.

Така нагода трапилася щойно тоді, коли Тарас і пров. Юрій запропонували мені виконати атентат на Валка. Хоча вони мені не говорили, що по атентаті заберуть в підпілля, але я постановив використати цю нагоду, а може вдасться зреалізувати давно намічений плян. Одначе я уважав, що Валок є за мала фігура, щоб атентатом на нього виробити собі довір'я у підпільників. Тому я постановив вбити когось з большевицьких достойників, але щоб когось з них вбити, я мусів мати дозвіл. Такого дозволу, як я думав, Аносов мені не міг дати, тому другого дня після стрічі з Юрієм і Тарасом я пішов на МГБ. Дижурного спитав де є майор Бугаєв. Він спровадив мене до його канцелярії. Там сидів Бугаєв і щось писав. Я привитався з ним і заявив, що хочу в дуже важній справі говорити з начальником обл. МГБ, тому, нехай він повідомить його про це. Бугаєв домагався, щоб я говорив з ним про цю справу і спочатку не хотів мене пов'язати з областю. Тоді я загрозив йому, що зроблю на нього донесення до області. Щойно тоді Бугаєв сказав, що він повідомить про це обласне МГБ. Казав іти мені додому, а як приїде з області начальник, він мене покличе.

За два дні біля ресторану стрінув мене Бугаєв і сказав: “Мішка, зайти в МГБ, там приїхав той, з ким ти хотів говорити.”

Вечером я зайшов на МГБ і стрінув в канцелярії Бугаєва знайомого мені начальника МГБ зі Станіславова та Бугаєва.

Начальник з області – літ коло 40, середнього росту, сильно збудований, шатин, волосся коротко стрижене, очі сиві, брови чорні, ніс орлиний. На той час був не підголений, убраний в старий дреліховий мундур без пагонів, з пістолем на пасі.

Вони оба привиталися зі мною, після чого Бугаєв вийшов. Я сказав начальникові обл. МГБ, що кілька днів тому Влодко Третьак пов'язав мене з двома партизанами, з яких один мав пагони майора, другий рядовий. Той, що мав пагони майора виглядав на якогось провідника або командира (подав їх опис). Казав, що вони мені дали наган "Радом" і доручили вбити когось з районного начальства. Він сказав, що можна б, але шкода. Після того казав мені вийти до другої кімнати, покликав Бугаєва, з яким довгий час щось говорили. Бугаєв вийшов, а мене покликав до середини. Сказав мені, що не вільно застрілити таких начальників: Бугаєва, Козюберду (перший секретар партії), Решетилова (голова райвиконкому), Громового (в той час опер. роб. МВД, зараз опер. роб. МГБ). Всі інших можна. При тому зазначив, що можу вбити "временного" майора, який в той час був в Рогатині (молодий чоловік, перебуває в Рогатинському гарнізоні, часто ходить по місті в пагонах майора – прізвища його не знаю). Коли я спитав чи можна вбити Аносова, він відповів, що так. При тому зазначив щоб я по виконанні атентату, негайно зголосився до нього.

Після того я попросився з ним і пішов додому. Я постановив вбити Аносова і Валка – Валка тому, що мені доручили це партизани, Аносова тому, бо хотів в той спосіб здобути довір'я в партизанів і прохатися в той спосіб в підпілля.

Вбивство Аносова я виконав так, як подано в попередньому зізнанні. Після того я мав зайти до Бугаєва, щоб пов'язатися з начальником обл. МГБ. Однак по вбивстві Аносова в місті відбулися арештування та пошукування за мною. Бугаєв мешкав в такому місці, що небезпечно мені було заходити. Мене могли вбити, або принайменше розконспірувати. Тому я вибрав зайти до помешкання Каткова, куди було краще заходити.

Два дні по вбивстві я прийшов до помешкання Каткова з пістолем в руках. Він дуже настрашився, кинувся до своєї пістолі, яку мав на пасі. Але я сказав: "Чого ти боїшся? Не бійся, не бери пістолі." Поставив свою пістолю на стіл. Він успокоївся. Я зажадав, щоб він негайно сконтактував мене з майором Бугаєвим. Катков покликав Бугаєва, бо хтось на нього чекає. Бугаєв зараз прийшов і сказав, що підемо на МГБ, де чекає на мене начальник обл. МГБ. При тому прикрив мені голову кожухом, щоб мене ніхто не пізнав. Ми оба пішли на МГБ і в канцелярії Бугаєва я застав начальника обл. МГБ. Він привитався зі мною, питався як я виконав атентат і де був після того. Я розказав йому так, як було. Тоді він сказав:

"Мішка, я прикликав тебе того, щоб тебе повчити і сказати, що за смерть начальника РО МГБ ти маєш стократно помстити. Ти

мусиш дістатися в підпілля і викрити Організацію, в цілому Рогатинському р-ні. Ти забов'язаний розкрити зв'язки району з горою, з ким, і куди і в який спосіб вони в'яжуться. Маєш прослідити чи головні провідники живуть легально, чи в підпіллію. Прослідити місця постоїв партизан, описати всі партизанські шляхи, якими ходять до поодиноких місцевостей, описати місця, де в'яжуться зі собою, вислідити людей, які живуть легально і в'яжуться з партизанами. Пізнавати провідників можна в той спосіб – по цері лица, по відношенні оточення до нього, по вигляді лица – поважне, інтелігентне. Провідник говорить звичайно на поважні теми, добре убраний, має добру і легку зброю, обов'язково має пістоля.

Як при допомозі зв'язків пізнати можна, чи провідник живе легально, чи в підпіллію: Дивитися чи пошту до провідника передають легальними людьми, чи підпільниками. Якщо легальними, то провідник живе легально, а якщо пошту передають підпільниками, то провідник живе в підпіллію. Розвідати чи записки адресують, чи ні. Якщо адресують, то по псевдам, чи як інакше, чи може передають адреси усно. Партизанські шляхи розкривати в той спосіб, що самому обсервувати, або випитувати других партизанів, питаючи їх, куди найкраще підходити до даної місцевості. Коли будеш ходити з партизанами, на шляхах і стежках до таборів в лісі маєш ламати гілльці з дерев, по яких ми зможемо орієнтуватися, де міститься табор. Місце построїв описувати в той спосіб: подати назву частини ліса так, як називають цивільні люди. Описати густий, чи рідкий ліс, при якій дорозі характеристичні знаки: гора, дебра, скала, значні дерева.”

Також говорив, що мені дадуть пляни терену, на яких я буду точно означувати місця построїв і партизанські шляхи. Ці пляни я мав передати зв'язковому. Рівно ж мав подати опис всіх людей, яких я пізнаю, по псевдах і по прізвищах та звідки походять, а зокрема провідників. Довідатися, що і де вони роблять.

Рівно ж казав, що по якомусь часі, коли я вироблю собі довір'я і авторитет в партизанів, дасть мені до допомозі ще одного чоловіка, за якого я маю заручити Організації, що це певний чоловік і його можна прийняти в підпілля. Казав, що це бувший організований чоловік з Київщини, який зараз співпрацює з органами МГБ. Опісля казав назвати дві місцевості, в яких я мав би з ними в'язатися. Я вибрав село Руди і м. Рогатин при вул. Завода. Тоді він припровадив і представив мені молодого чоловіка, якого кликали “Петька”.

Петька – літ 23-25, середнього росту, блондин, з вусиками, сиві очі, в попелятому убранні.

Він мав стало в'язатися зі мною в с. Руді, в шкільному саді. Мав приходити кожного вечора, а головно в суботу і в неділю. Порозуміватися мали в той спосіб – він мав наслідувати м'явкання котів, я, коли був сам і можна до мене підходити, мав кликати: “Кіць, кіць”, а коли був ще з кимось, мав кликати: “Кац”, це означало, що підходити не можна. Другий зв'язок, назначив мертвий пункт в Рогатині при вул. Завода в саді Марти Шмігель під яблунею, яку я показав пізніше Бугаєву. Хто з нас клав записку на мертвий пункт, мав на паркані, просто вікна цієї хати, нарисувати олівцем стрілку, довжини 3-5 см. Той, що забирав записку, мав рисувати таку саму стрілку, тільки в противну сторону (вістря до купи), в близькій віддалі від першої. Крім того говорив, що Бугаєв має передати мені годинник, з яким я міг би піти до годинникаря, що буде мешкати Заводою. Годинникар по годиннику мене пізнає і пов'яже з Бугаєвим. (Цього годинника я не одержав і в цей спосіб не в'язався).

Крім того говорив мені багато про силу і могутність Радянського Союзу, про непереможність ЧА, про велику заслугу в розбитті Німеччини ССРСР, що не було і не буде сили, яка б розбила Росію. При тому сказав: “Ти попрацюєш для нас в підпіллію один рік, а опісля будеш міг щасливо зажити в якому небудь місті, навіть в Києві. Ми вивчимо тебе в школі. Дістанеш добру працю, і будуть з тебе люди.”

Щоб я міг пропхатися в вищій осередок, або до вищого провідника, казав мені хвалитися, що я був при СС-ах добрим вояком, воював на фронті під Бродами, маю підстаршинський вишкіл.

Коли б я попав в руки поліційних чинників цього, чи іншого району, я не повинен їм признатися до агентурної роботи. Також не повинен признатися до агентурної роботи, коли б мене арештували чинники СБ. Казав, що як не признаюся, нічого мені не буде. При тому зазначив, що найбільшою тайною, до якої я за жодну ціну не смію признатися, навіть під найтяжчими тортурами, є це, що вбити Аносова дозволили мені вищі чинники МГБ. Про все, а головно про смерть Аносова, я мав говорити так, як я говорив в першому зізнанні.

З начальником зі Станіславова я говорив від вечора до другої години. Коли я відпочивав в сусідній кімнаті, я чув, як начальник обл. МГБ говорив щось до Бугаєва, а Бугаєв в тоні заперечуючому казав: “Товариш начальник, то не оплатітся.” Після того я спав на МГБ, де пробув до вечора слідуючого дня. Днем говорив зі мною Бугаєв. Описував мені, яке щасливе і радісне життя чекає мене, по викінченні “бандьорів”. Впродовж цілого дня давав мені їсти: булку з маслом, молоко, кнудлі з сиром, налисники, яйця смажені з ковбасою. Вечером пішов зі мною на вулицю Завода, де ми устійнили мертвий пункт в саді Шмігель Марти під яблунею.

Звідтам я пішов додому, де стрінувся з батьками і Галею Котвіцькою, які сказали мені, що батько і Галя були арештовані органами МГБ. Батька били і питали за мною. Він сказав, що нічого не знає про мене, бо я мешкаю зокрема. Галю питали, де я зараз знаходжуся, чи приходжу додому, коли приходжу, чи не бачила у мене зброї. Вона сказала, що не знає де я є, після вбивства Аносова додому не приходив, а день перед убійством бачила в мене пістолу, коли я спав, заховану в черевіку. Казала, що вона думала про це зголосити на МВД, але події її випередили. Я дав Галі 5000 крб., які дістав останньо від Бугаєва і сказав, щоби вживала їх на свої життєві потреби, бо я відходжу на довший час. Вона питалася, куди я йду, що буду робити. Я сказав, що йду воювати за Україну. Вона жалувала, що ми вже не зможемо стрічатися та казала, що вона пішла би зі мною. Але я сказав їй, що вона жінка і її там не приймуть. Після того попрощався з нею і з мамою та пішов кватирувати до Червінського Влодка.

На другий день написав записку до Влодка Третяка, яку переслав до нього Червінською Стефою. В записці писав, щоб він поміг мені пов'язатися з Тарасом. Влодко прийшов і сказав, що був з Тарасом, який дуже тішився, що я вбив Аносова. Тарас переказав, щоб я приходив на Руду. Там він зі мною пов'яжеться.

Опісля я пішов на Руду, де кватирував в криївці на школі до Великодньої суботи 12.IV.1947 р. В той день була в Руді облава. До мене прийшов Катков, який говорив, що його прислав Бугаєв уложити зі мною плян, як зловити живим когось з провідних людей. Я сказав йому, що найкраще буде це зробити 21 вересня на свято Матері Божої, коли буде празник в Рогатині. Я мав прийти з партизанами і заквартирувати в Шмігель Марти. Над раном большевики обступлять хату. На той час я повинен стояти на стійці. Коли б мені вдалося, я повинен у відповідний момент зв'язати провідника, а інших постріляти. Сам мав втікати дверми від подвір'я. При тому мав стріляти з автомата, щоб люди чули і бачили. Коли б цей плян не вдався, тоді я, коли побачу большевиків, мав перший стріляти в дверях від подвір'я, партизанам сказати, що я на якийсь час зверну увагу большевиків на себе, а вони хай вискакують дверми від саду. Там мала бути найсильніша застава. Я останній мав вискочити дверми від подвір'я і без перешкоди втекти. Крім того, я показав Каткову через віконце на стриху місце, де на мене повинен чекати зв'язковий Петя.

Того самого дня прийшли по мене партизани і забрали мене в ліс. Майже цілий місяць я не міг пов'язатися з Петькою, тому, що мене до Руди не посилали. За цей час я був тільки разом з Зоряном в Потоці.

По місяцеві я перший раз прийшов до Руди і на шкільному виходку зробив умовлений знак, що мало означати, що я був на умовленому місці. Від того дня Петька повинен кожного вечора приходити на пункт, головно кожної суботи і неділі тому, що на думку Сверцова, партизани приходять в суботу, або неділю до села перебиратися, або за харчами.

Кілька днів пізніше, я був вечером на Руді разом з іншими партизанами. Від них відлучився під претекстом романсування з дівчатами і пішов на умовлене місце, де почув м'явкання kota. Я відповів: "кіць, кіць." Із-за шкільної стайні вийшов чоловік. Я спитав – хто є, він відповів: "Петя." Я розповів йому, що я вже є в партизанці, в охороні пров. Андрія, який є провідником усіх людей, що перебувають в Заланівському лісі. Сказав, що разом зі мною є Кармелюк, Соловій, Граб, Зорян і Тарас.

Стріча тривала дуже коротко, тому, я не міг більше подати матеріялу і заповів, що інший матеріял подам на слідуєчій стрічі. Він дав мені записку від Бугаєва (зложена в малий прямокутник, не заадресована і не залякована). Записку я прочитав в лісі. Зміст: "Миша, подай мені, де ти знаходишся і коло кого ти є. Здоровлю тебе і бажаю щастя в роботі." Підпису не було. По перечитанні я спалив записку.

Через зв'язкового Петьку, крім матеріялу, який я подав в попередньому зізнанні, я повідомив Бугаєва, що в лісі за рікою, перебувають також партизани тому, що з нашого ліса переходять туди зв'язкові. З їх розмов я зорієнтувався, що там перебуває пров. Шпак, який є вище поставлений від провідника Андрія. Ріку переходять кладками, що є між Рудою і Кліщівною. Рівно ж подав, що партизани ходять до с. Кліщівни з Руденського ліса кладкою через ріку недалеко села. Я казав, що ходив разом з Ірком, Скалою і Тарасом організувати там харчі.

Подав Бугаєву, що Тарас, Байденко, Кіс, Зорян і я кватирували в Шмігель Марти весною 1947 р. Що до Заланівського ліса розвідку виносять пастухи з Заланова. З переходових людей подав: Грубого, Сливку, Нестора, Бука, Грека, Кривоноса.

Весь матеріял я передав усно через Петьку. Тільки псевда всіх людей і описи провідників, я подав в трьох записках, перешитих і залякованих, через Петю. В останній записці написав, що я відходжу з пров. Андрієм в терен і тому не зможу довший час в'язатися з Бугаєвим. Рівно ж написав, щоб всі справи налагоджували через Петьку, бо на пункт у Марти мені незручно заходити. Всіх стріч зі зв'язковим Петькою, які відбувалися, що кілька днів, було около десяти. На стрічі діставався в той спосіб, що йшов разом з іншими

партизанами до Руди організувати харчі, а там під претекстом романсування з дівчатами, або збирання харчів, відлучувався від них і йшов на стрічу. Стрічі звичайно були короткі, бо я боявся, щоб довгою своєю неприсутністю, не звернути на себе уваги. Крім згадуваної записки від Бугаєва, яку я одержав в Руді, я взяв ще одну записку від нього на пункті у Марти, в якій Бугаєв пригадував мені, щоб конечно прийти з партизанами до Марти по можності скорше як було умовлено скоріше. Про час і людей, які прийдуть зі мною, – повідомити перед тим. Записка була підписана клічкою “Чай”. До мене звертався через клічку “Сорока”.

Зреалізувати цей план, мені не вдалося, тому, що провідник Андрій, мимо кількакратних моїх намагань, не дався намовити мені, йти квартирувати до Рогатина. Від того часу я не міг сконтактуватися з Бугаєвим, тому, що ходив з пров. Андрієм в терен, а до Руди і Рогатина не заходив.

Допитував: (Софрон І. Г–ш)

Зізнав: (Сорока)

Замітка: Після другої, невдалої, втечі допитуваний зізнавав щиро і отверто, по-перше тому, що до кінця останнього зізнання не старався крутити, ані щонебудь зі своєї агентурної роботи затаїти. По-друге, дав пораду, що найуспішнішим заходом проти контактів агента з опер. керівником є – не пускати людей ніде одинцем полагоджувати справи. По полагодженні справ – точно провіряти, чи хтось не відходив кудись сам один.

Протокол перебито у 8-ми примірниках.

3 прим. вислано до гори.

4 прим. в архіві.

1 прим. орг. зверх.

* * *

ДОДАТКИ

Список протоколів допитів СБ ОУН за 1947 – 1948 рр.

Висилається протоколи за 1947 р.:

1. Смішнюк Павло
2. Сута Григорій
3. Пришляк Ольга
4. Дичко Осип
5. Кардинал Евстахія
6. Ратушняк Степан
7. Галушка Василь
8. Війтишин Іван
9. Ковальчук Іван
10. Федорчук Іван
11. Джуриляк Петро
12. Пакуляк Микола
13. Липецький Володимир
14. Ковцун Роман
15. Андрусик Микола
16. Дідик Михайло
17. Перепелиця Володимир
18. Блаженко Іван
19. Якубів Петро
20. Горіячок Осип
21. Хруставка Михайло
22. Бобровський Анатоль
23. Фед[я]чко Василь
24. Балюк Данило
25. Василик Теодор
26. Скобляк Іван
27. Василик Степан
28. Хроботенко Петро
29. Трембалюк Кость
30. Карпик Михайло
31. Чемна Анастасія
32. Яворський Михайло
33. Григорчук Василь
34. Прицепя Володимир
35. Ковалівський Степан
36. Лукасевич Антін
37. Салій Олекса
38. Лужний Петро
39. Косінський Казимир
40. Крученик Василь
41. Карас[ь] Ілько
42. Наконечний Михайло
43. Чикита Франко
44. Гуменюк Олег
45. Гуменюк Ярослав
46. Сабатюк Вавро
47. Романчук Паранька
48. Фецан Володимир
49. Менюк Марія
50. Возняк Марія
51. Лагойда Володимир
52. Котельков Павло
53. Скушка Євгенія
54. Завадівський Михайло
55. Купратий Григорій
56. Турій Марія
57. Кобельський Іван
58. Зеленчук Анна
59. Галій Михайло
60. Скаський Емілія
61. Цетнарський Корнель
62. Левченко Дмитро
63. Кузишин Евдокія
64. Вербовецький Федір
65. Вовк Михайло
66. Фурдей Михайло
67. Каліба Василь
68. Піскорський Іван
69. Моравська Марія
70. Озарович Гринько
71. Байда Гаврило
72. Дубас Ілько
73. Кравченко Володимир
74. Кудла Яків

75. Накуца Паранька
76. Мандач Іван
77. Шиш Федір
78. Яровий Петро
79. Безкоровайний Іван
80. Джоган Михайло
81. Кобзан Марія
82. Сакундяк Антін
83. Басараба Параска

84. Ганчарик Іван і Комарніцкий Роман
85. Кубійшин [Кубішин] Евстахій
86. Гащин Михайло
87. Пихач Пазя
88. Шкварок Іван
89. Антошків Корнель
90. Івасів Іван
91. Ожогаль Іван

За 1948 рік:

1. Волошин Михайло
2. Захарій Антін
3. Калан Євген
4. Тихий Іван
5. Чопей Михайло
6. Підлужний Іван
7. Бочан Богдан
8. Ліско Григорій
9. Перепелюк Михайло
10. Руднік Марія
11. Лагойда Степанія
12. Леник Михайло
13. Цяпа Василь
14. Дуда Іван
15. Б[о]ринський Мирослав
16. Гуска Петро
17. Сарабун Іван
18. Вільховий Михайло

19. Головатий Петро
20. Туркацький Петро
21. Жовківський Іван
22. Отаманчук Роман
23. Микуляк Данило
24. Сапович Тарас
25. Кожухівський Людвіг
26. Обл[и]щук Микита
27. Бойчук Михайло
28. Яцишин Михайло
29. Бойко Олекса
30. Пелехатий Т[е]одор
31. Дуда Григорій
32. Андрусишин Володимир
33. Кам'янський Осип
34. Лис Михайло
35. Турчин Василь

⌘ ⌘ ⌘

Протокол ТОС у справі Василя Петровича Бріля

ТОС

Микулинці, дня 18.12.1947 р.

Протокол

Бріль Василь Петрович, народжений 9.5.1927 р. в с. Петриків, Микулинецького району, Тернопільської області; українець, освіта – 5 кл. НСШ, нежонатий, слюсар, військовий. Член ОУН від 1945 р. по пс. Долішний.

ТОС засудив його на кару смерті за провини:

а) Від початку 1945 р. він був бойовиком при райпровідникові Микулинецького району. В місяці березні 1945 р. здезертирував і крився самостійно до листопада 1945 р.

б) В місяці листопаді 1947 р. намовляв дг. Листка, що є бойовиком при райпровідникові, щоб дг. Листок, разом з ним здезертирував від ОУН і будуть критися самостійно. (Свідок дг. Листок).

в) Як крився самостійно в 1945 р., задусив одну жінку з села Петрикова, Микулинецького району, що проходила лісом;

Як крився самостійно в 1945 р., застрілив одного чоловіка, що походив зі СУЗ. Цього чоловіка стрінув він у лісі.

Зот
Титар
Богдан

* * *

ТОС

Микулинці, дня 18.12.1947 р.

Протокол з засідання ТОС-у

Дня, 18.12.1947 р. Тереновий Організаційний Суд, скликаний дг. Шелестом, в складі: представник Суду — дг. Зот, та членів дг. Титаря та Богдана, розглянув справу Бріля Василя Петровича, члена ОУН від 1945 р. по пс. Долішний.

ТОС засудив його на кару смерті за провини:

а) дизерцію,

б) ширення деморалізації між членством,

в) бандитські прояви.

(Провини під точками а, б, в — гляди протокол).

Зот
Титар
Богдан

Протокол ТОС у справі бойовика СБ “Корнія”

Р-н : Почаїв

ПОВІДОМЛЕННЯ засідання Терен. Орг. Суду

Дня, 19.1.1948 р. відбулося засідання Теренового Організаційного Суду, на якому покарано карою смерті через розстріл бойовика СБ Корнія.

Бойовик СБ Корній розстріляний за те, що:

а) не підпорядковувався наказам ОУН про заборону пиття алкогольних напитків. Він, помимо кількарразового попередження та звертання уваги компетентних чинників та друзів, дальше пив алкоголь, а у висліді, будучи п'яним, не поступав згідно з засадами ОУН;

б) нетактовно поведився з населенням. Він, мимо звертання уваги компетентних чинників та друзів, вульгарно поведився з населенням, застосовуючи брутальні лайки та побої, що в корені суперечить засадам ОУН.

в) неконспіративно поведився. Обвинувачений розконспірував пункти зв'язку, місця постоїв, квартири, поодиноких селян і т. п., що суперечить виданим ОУН наказам;

г) не виконував наказів згідно з інструкціями своїх зверхників та засад ОУН. Обвинувачений, при ліквідації большевицьких вислужників, ліквідував невинних людей та малолітніх дітей, що виключається при роботі та в корені суперечить засадам ОУН і виданим наказам.

Постій, 23.1.1948 р.

ТЕРЕНОВИЙ
ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ СУД
Алас
Прокіп
Юрко

* * *

Протокол засідання ТОС-у

Дня, 19.1.1948 р. відбулося засідання Теренового Організаційного Суду, на якому покарано карою смерти через розстріл бойовика СБ Корнія.

Бойовик СБ Корній розстріляний за те, що:

а) не виконував наказів згідно з інструкціями своїх зверхників та засад ОУН. Обвинувачений, при ліквідації большевицьких виступників, ліквідував невинних людей та малолітніх дітей, що виключається при роботі та в корені суперечить засадам ОУН і виданим наказам;

б) неконспіративно поведився. Обвинувачений розконспірував пункти зв'язку, місця постойв, квартири, поодиноких селян і т. п., що суперечить виданим ОУН наказам

в) нетактовно поведився з населенням. Він, мимо звертання уваги компетентних чинників та друзів, в[у]льгарно поведився з населенням, застосовуючи брутальні лайки та побої, що в корені суперечить засадам ОУН;

г) не підпорядковувався наказам ОУН про заборону пиття алкогольних напунктів. Він, помимо кількарразового попередження та звертання уваги компетентних чинників та друзів, дальше пив алкоголь, а у висліді, будучи п'яним, не поступав згідно з засадами ОУН.

ТЕРЕНОВИЙ
ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ СУД
Алас
Прокіп
Юрко

⌘ ⌘ ⌘

Протокол ТОС у справі члена ОУН “Карпа”

ПРОТОКОЛ

скликання Теренового організаційного Суду.

Дня 26 грудня 1948 року КОР ОУН Костянтином скликано Тереновий Організаційний Суд в складі дд.: Левка (ОРСБ ОУН), Богдана (РПОУН) та Гука (члена ОУН) для розгляду справи члена ОУН д. Карпа, обвинуваченого в:

- а) крайньо неконспіративній поведінці,
- б) надуживанні прав члена ОУН і зброї відносно неселення,
- в) привласненні орг.[анізаційних] грошей,
- г) аморальних поступках.

Дня 26. грудня 1948 року.

[підпис ручний] (Костянтин)

[.....] (Левко)

[підпис ручний] (Богдан)

[підпис ручний] (Гук)

* * *

ПРОТОКОЛ

засідання ТОС-у, яке відбулося 26.XII.1948 р. в справі д. Карпа.

Члени ТОС-у – Левко, Богдан і Гук – вибрали предсідником д. Левка. Після того Суд розглянув справу д. Карпа:

Карпо – Швець Іван Осипович, ур. 9.II.1915 р. в с. Лапшин, Березанського р-ну, Тернопільської області, українець, освіта 4 кл. нар. школи, жонатий, рільник, (сюсар).
Член ОУН від 1936 року.

Друга Карпа обвинувачувалось в таких провинах:

- а) крайньо неконспіративна поведінка (про квартиру, криївку знало багато цивільних людей, ходив вдень по селі, посилав цивільних людей збирати для нього харчі і т.п.);

- б) надуживання прав члена ОУН і зброї відносно цивільного населення (шантажування і тероризування зброєю населення в своїх особистих інтересах – грозив пістолем, наставляючи його до грудей, бив пістолем по голові, бив у лице, кидав горшками в голову і ін.);
- в) привласнення орг.[анізаційних] грошей (привласнив 300 крб. зі збірки ОУН);
- г) неморальне поступування.

До вище вичислених провин ТОС залучає ще й саму поведінку-поставу д. Карпа під час розгляду його справи. Від початку до кінця переслухання підсудний не виявив ні крихітки щирості, намагався закривати свої провини, обдурюючи при тому суддів. Така його постава вимагала кількаразової конфронтації обвинувачень і його зізнань на місцях.

Враховуючи те, що д. Карпо не змінив своєї поведінки (перебуваючи в підпіллі) мимо кількаразових упімнень та степенів провин і їх деморалізуючий вплив на кадри ОУН та населення, ТОС засудив д. Карпа на кару смерти.

Постій, 26.XII.1948 р.

Предсідник ТОС-у [.....] (Левко)
Члени ТОС-у: [підпис ручний] (Богдан)
[підпис ручний] (Гук)

⌘ ⌘ ⌘

Протокол про смерть Михайла Бевського – “Гомона”

Копичинський р-н

Протокол про смерть д. Михайла Бевського – “Гомін”

Друг Бевський Михайло – “Гомін” ур. 1927 р. в с. Хоросткові (Копичинського р-ну). Мав нескінчену середню освіту.

В 1944 р. став симпатиком ОУН (юнацтва). Того ж року пішов в підпілля (разом з ріднею). Криється деякий час коло рідні.

В листопаді, як молодий юнак бере вже активну участь в рев.[о-люційно]-визвольній боротьбі.

З 1945 р. (травень) до 8.-46 р. повнить функцію зв’язкового, де вже відзначається боєвістю, карністю та всецілою відданістю. Того ж року переходить короткий політ[ично]-пропагандивний вишкіл, виявляє при тому свої пропагандивні здібності та стає пропагандистом на два куці в тому ж таки Копичинським р-ні, як рівно ж повнить зв’язки до Надр.[айону].

Від червня 1947 р. стає куцевим та повнить зв’язки з надр.[айо-новим] проп.[агандистом] до Надр.[айону], віддаючи себе всеціло праці для України.

14.III.1948 р. в с. Хоросткові по облаві в 8 год. вечера д. “Гомін” із д. “Данком” спішив на умовлену стрічу до свого провідника. По дорозі натрапив на ворожу заставу, де згинув.

17.V.1948 р.

* * *

Протокол про смерть Романа Головатого – “Данка”

Копичинський р-н

Протокол про смерть д. Романа Головатого – “Данко” (“Граб”, “Крим”)

Друг Головатий Роман – “Данко” ур. 1922 р. в с. Репедь, р-н Сянік. Закінчив 7 НШ та помагав у праці батькам-селянам.

В 1941 р. із кількома своїми товаришами перейшов кордон Чехословаччини, а звідтіля переїхав до Німеччини та попав у табор

військового вишколу українських добровольців. По вишколі перевезений до Львова і приділений до Української Поліції 3-го Комісаріату. При відступі нім.[ців] з ЗУЗ частина поліції виїжджає на територію Нім.[еччини]. Друг Головатий Роман із іншими подібними йому їде в Карпати та вступає до УПА.

По кількох місяцях перебуття в УПА його вислано для теренової роботи, де переходячи по-зв'язку опинився в Тереховлянському р-ні. Тут остав він прийнятий для теренової роботи в кущі. По кількох днях став прийнятим до рай. боївки "Хорта", де відзначався великою відвагою, боєвістю, відданістю та ідейністю.

В 1946 р. переходить ідеологічно-політичний вишкіл і став прийнятим в члени ОУН.

В листопаді 1946 р. призначено його рай. СБ.

В листопаді 1947 р. зістав перенесений в Копичинський р-н, де він працював до своєї смерті, то є до 24.III.1946 р. попадаючи на ворожу заставу по облаві в с. Хоросткові, разом із д. "Гомоном", – гине.

17.V.1948 р.

* * *

Протокол про смерть Євгена Чайківського – "Дзядзя"

Тереховлянський р-н

ПРОТОКОЛ

про смерть д. ЄВГЕНА ЧАЙКІВСЬКОГО – "ДЗЯДЗЯ"

2.III.1948 р. в селі Залав'я [Залав'є] з причини всипи на криївку загинув дрг. "Дзядзьо" разом із дрг. "Чайкою" та "Пугачом".

Друг "Дзядзьо" ур. в с. Застіноче (Тереховлянського р-ну) в 1912 р. По закінченні 7 клас НСШ жив при батьках та помагав в праці на ріллі. Вже в молодечих літах належав до тов. "Просвіти" та "Лугу", був дуже авторитетний серед молоді та став головою "Лугу". Тут вив'язувався дуже активно. В 1938 р. організував Хліборобський Вишкіл Молоді. Того ж року організує й мандолінову музику при "Просвіті". Багато присвячує своєї праці "Рідній школі".

В 1938 р. став симпатиком ОУН, а в 1941 р. вступає до ОУН, як член. Того ж року в місяці лютім їде в підпілля, та повнить роботу при пов. пр. "Птаху". Тут повнить три місяці роботу при канцелярії. До приходу нім. окупації на Україну повнить службу повітової боївки. (Родину його в 1941 р. вивезли на Сибір).

З приходом нім. на ЗУЗ він вступає в ряди тимчасової української міліції, а далі стає станичним в с. Застіноче. В 1943 р. оженився з Козак Ст. В 1944 р. знову іде в підпілля. Фронтovu фазу перебуває з пр. “Дотом” в лісі. По фронті став підрайоновим, а потім кущевим.

В часі свого підпілля перебув кілька [всип], брав участь в кількох боях з більшовиками. Брав участь в наскоку на тюрму в Струсові, де відпущено 50-ть в’язнів та вбито 20 нквд-истів.

1.IV.1945 р., коли до села Острівець приїхали 15-ть большевиків і поарештували людей, то друг “Дзядзьо” разом з чотирма повстанцями пішов на поміч цим арештованим та по короткім бою вбито 3-ох нквд-истів, а арештованих звільнено.

2.III.1948 р. др.г. “Дзядзьо” гине з причини наскоку на криївку, в якій він був зі своїми друзями в с. Залав’я.

17.V.1948 р.

* * *

Протокол про смерть Ярослава Темного – “Чайки”

Теребовлянський р-н

ПРОТОКОЛ

про смерть д. Ярослава Темного – “Чайка”

2.III.1948 р. в селі Залав’я гине в криївці друг Темний Ярослав – “Чайка”.

Друг “Чайка” ур. 1923 р. в с. Малів (Теребовлянського р-ну). По скінченні 4 кл. НШ помагав мамі при господарстві (батько був ковалем).

В 1941 р. вступає до тимчасової української міліції, а при тому бере активну участь у всіх культурно-освітніх товариствах.

В 1942 р. вступає в ряди ОУН (юнацтва) і працює тут до 1944 р. По фронті вступає до відділу “Бистрого”. У відділі був у двох головних боях. Перший бій приходилось йому вести разом з відділом в Чортківщині с. Заболотівка, другий бій в жовтні 1944 р. в с. Сорока. В цьому бою друг “Чайка” був ранений в руку. 1945 р. вернувся до свого села і зголосився до кущового “Дзядзя”. В тому кущі працюють аж до своєї смерті, то є до 2.III.1948 р. де через зраду гине в криївці разом з іншими друзями – “Дзядзем” і “Пугачом” в с. Залав’я.

17.V.1948 р.

* * *

Протокол про смерть Євгена Козака – “Пугача”

Теребовлянський р-н

ПРОТОКОЛ

про смерть д. Євгена Козака – “Пугач”

2.III.1948 р. гине в криївці в селі Залав’я д. Козак Євген – “Пугач”.

Друг “Пугач” скінчивши 4 кл. НШ помагав батькам в праці на ріллі. Вже в молодечих літах бере активну участь у всіх культурно-освітніх товариствах в своєму ж рідному селі Застіноче (в якому ур. 1920 р.).

При кінці 1939 р. вступив в ряди ОУН. В часі нім.[ецької] окупації повнить функцію зв’язкового.

В другій большевицькій дійсності був бойовиком в кущі “Дзядзя” аж до своєї смерті.

Гине 2.III.1948 р. в с. Залав’я, в криївці з причини зради, разом з друзями “Чайкою” і “Дзядзем”.

17.V.1948 р.

* * *

Протокол про смерть Романа Дениса – “Марка”

Теребовлянський р-н

ПРОТОКОЛ

про смерть д. Романа Дениса – “Марко”.

Денис Роман Михайлович – “Марко” ур. 1927 р. в селі Сороцьку, де скінчивши початкову школу, ходив до середньої школи в місті Тернополі і закінчив 5 кл. Батьки “Марка” були свідомими українцями та в тому ж дусі виховали “Марка”, який вже в молодечих літах бере активну участь у всіх тоді культурно-освітніх установах.

Вже в 1941 р. стає симпатиком ОУН.

В 1942 р. вступає в ряди ОУН (юнацтва), де вже як молодий юнак повнить зв’язки.

В 1945 р. покидає школу та остається в рідному селі при батьках.

В 1944 р. він шукає зв’язку та хоче йти в підпілля. В тому часі на донос поляків большевики його арештують, але по переслухання[х] скоро звільняють. По якимсь часі “Марка” вдруге арештують, де в

тюрмі без суду пересиджує 11 місяців і в 1945 р. його вивезли на каторжні роботи. Невдовзі після його арештування вивозять на Сибір і його родину.

“Марко”, перебуваючи на каторзі, завжди кріпив себе думкою, що мусить з каторги таки втечи. В той [ч]ас большевики не давали йому цілий час спокою, а завжди намовляли його до донощицької роботи, хотіли, щоб він дав їм матеріяли на українців, також каторжників. Але молоде сумління, здорова українська душа не дозволяє йому стати на службу ворогові. Він втікає з каторги та 12 лютого 1947 р. приходять до рідного села та стрічається з повстанцями, які протоколюють його, та ним опікуються, бачучи правдивість його зізнань.

В дальшому аж до своєї смерті д. “Марко” повнить деякі стрічі разом з д. “М” та помагає йому взагалі при праці.

10.IV.1948 р. д. “Марко” разом з іншими повстанцями іде по деяким справам. По дорозі між селом Ілавче, а Сороцьке на-трапляють всі на засідку. (На засідці було 15-ть большевиків разом із Заяновим і Капустіном). Д. “Марко” вже в першому большевицькому вогні по повстанцях зістав ранений в ногу. В той час крикнув до решти друзів: “Відступайте, бо я ранений в ногу!” – Сам тоді відкрив кулеметний вогонь по большевиках, кладучи кількох большевицьких трупів. Вистрілявши всі набої з кулемета, він кидав до ворогів гранати та при тому голосно кричав, як говорили селяни, що чули цей нерівний бій: “За що ви воюєте вошивці, за колгоспи, за нужду!..” – При тому знищив всі матеріяли, які тільки мав коло себе, а опісля з пістоля застрілився.

26.V.1948 р.

✂ ✂ ✂

Лист підпільників на Далекий Схід

Лист висланий на Далекий Схід (Хабаровський край) до дівчини, брат якої згинув в ЧА. Вона росіянка.

Уважаемая Люся!

Нас разделяют с Вами тысячи километров [киллометров], это письмо пишется с Украины, о которой Вы, наверно, много слышали.

Лично с Вами мы не знакомы, но я хорошо знал Вашего покойного братишку Валентина, с которым вместе дел[ил] гореч[ь] и радость походной военной жизни. Валя делился со мной своими личными переживаниями, семейными делами. Читал Ваши письма, полные горячей любви к брату и заботы о семье. Я надолго запомнил одно письмо, в котором Вы, Люся, писали [искренне], что теперь жить стало легче, потому что купили корову и приглашали братишку на молоко. Валя рассказывал о тех недостатках, которые пришлось ему узнать с раннего детства. Мечтал о новой жизни, лучшей радостной жизни, за которую он дрался и погиб.

Имеете ли Вы, Люся, теперь ту жизнь, за которую погиб Ваш брат. Лучше ли теперь Вам жить, не чувствуете ли недостатков.

На все эти вопросы, зная хорошо настоящую жизнь, я сам могу ответить, что жизнь ни чуть не изменилась. Все та же погоня за куском хлеба, за деньгами, за лучшим [лучшим] питанием, за одеждой. Все тоже тяжелое стахановское выполнение нормы, соцсоревнования.

Возможно Вы, работая в школе (к чему Вы, как известно мне из Вашего письма к Валентину, готовились), не чувствуете всей тяжести настоящей жизни. Но ведь Вы имеете родных, знакомых, близких, которые работают на фабриках, заводах, в колхозе, которые избегают от тяжелой работы и вечного недоедания.

Призадумайтесь над тем, что видите вокруг и придите к соответствующим выводам: где корень всего этого зла и какой вы[х]од из данного положения, почему в такой богатой стране, как Россия, люди живут такой нищенской жизнью.

Вы как человек интеллигентный, скоро найдете виновников этой нищеты, которая царит вокруг. Это те, которые прячутся от народной мести за толстые стены Кремля – руководители большевистской партии, которые изменили прекрасным планам Великой Октябрьской Революции, которые за счет недоедания и тяжелого труда рабочих и крестьян СССР наживают толстые брюха.

Не они ли подготовили ту войну, которая съела Вашего брата.

Вспомните 1939 г. – заключение мирного договора с Германией, снабжение Гитлера пшеницей, сахаром, нефтью, углем и другими ископаемыми СССР. Ведь благодаря большевистской власти, со Сталиным во главе, Гитлер так окреп, что хватило ему сил поработить всю Европу. Со Сталиным разделили Польшу, но Сталину было мало, он требовал больше. Окрепший и выкормленный Сталином Гитлер решил сразу прикончить своего соперника.

Беды и результаты войны описывать считаю лишними – они Вам известны.

Перед моими глазами села, города, уничтожались приобретенные сотнями лет народные ценности. Мы отступали, спрашивая с недоумением, где те миллионы денег, которые за время сталинских пятилеток шли на военную мощь СССР.

Отступая по приказу Сталина, жгли и взрывали все ценное, что попадалось на пути. Это еще больше озадачило нас: неужели мы не имеем надежды возвратиться обратно.

Вся Украина горела. Сталином уничтожен Киев – этот старинный древний город моей дорогой родины.

Лишь благодаря всеобщим нашим усилиям и внешней помощи, мы, устлая наш обратный путь нашими и вражескими трупами, возвратились обратно на Украину.

А Украина горела теперь новым, революционным огнем. Украинский народ лишенный Сталиным на произвол судьбы, брошенный в когти кровожадного фашизма, восстал против Гитлера, и под руководством Организации Украинских Националистов (ОУН), организовал Украинскую Повстанческую Армию (УПА), которая действуя партизанскими методами, крушила немцев на каждом шагу. В состав УПАрмии входили не только украинцы: здесь были русские, грузины, лезгины, осетины, узбеки, татары и представители других народностей СССР, поработанных сталинским империализмом, которые остались на Украине во время военных действий.

В ноябре 1943 г. на Украине под защитой УПАрмии состоялась первая Конференция Поработанных Народов, в которой принимали участие представители Украины, Кавказа и Туркестана. Конференция об[ъ]единила все народы в борьбе против империалистов: фашизма, большевизма и капитализма, под лоз[у]нгом: Свобода народам и человеку!

Под этим лозунгом ОУН и УПА продолжает борьбу и теперь.

Возвратясь на Украину, Сталин еще больше усилил свой деспотический режим. Терор – обыкновенное явление в управлении Сталином государством.

Не смотря на то, что из ограбленного немцем, обнищавшего народа нечего было уже драть, Сталин требовал хлеба, требовал сахара, масла, молока и др.

Сталин тянет, вытягивает все силы из всех народов СССР, потому что готовится к новой империалистической войне, к новым пролитиям крови, к новому захватничеству. Он хочет поработить весь мир. От этого, конечно ни Вам, ни нам, легче не будет. Это только потянет новые жертвы, новые убитые, новые слезы и горе родителей.

Присмотритесь к нищенской жизни тех несчастных калек отечественной войны, которые должны протягивать руку под окнами. Для того ли они потеряли здоровье, чтобы стать нищими. Власть о них не беспокоится. Калеки не нужны для новой войны. А вдовы и сироты также остались без опеки и приюта.

А новую тучу войны, которая приближается, Сталин со своей партийной кликой не пытается разогнать – наоборот – новой пятилеткой [высасывают] все силы с народов СССР, подготавливая новую империалистическую войну.

Выход из положения, в какое попали все народы СССР, один – об[ъ]единится всем, и общим фронтом свергнуть антинародную сталинско-большевистскую власть, а на ее развалинах пострит[ь] новую жизнь – каждый народ уст[р]а[и]вает сам себе жизнь, на своей территории, строго придерживаясь добрососедских взаимоотношений с другими народами.

В 194[5] г. за инициативой Украинского Главного Освободительного Союза (Украинской Головной Вызвольной Рады – УГВР) за границей организовался Антисоветский Блок Народов, в состав которого входят все поработанные народы, а также те, которым грозит опасность быть захваченными сталинским империализмом (Прибалтика, Балканы).

Вот в кратких словах, что пришлось мне узнать и в чем убедиться, возвратясь на Украину. И я понял место, предназначенное мне нацией – вошел в ряды УПА – и вместе со всем украинским и другими народами, поработанными сталинско-большевистскими империалистами, я стремлюсь добиться нашей лучшей жизни.

Жаль, что Валентин не дожил до этих дней. Я не сомневаюсь в том, что он и здесь занял бы место рядом со мной, как в был[ы]е времена дрались вместе, в одной танкетке, с немецким фашизмом. Вспомнил я те дни, и не могу не вспомнить Валентина, когда он облокотясь на машину, мечтами уносился в свой родн[о]й Свободный, каким в действительности хотел он видеть. Карие глаза его на-

полнялись грустью, и он, как бы предчувствуя свой близкий конец, пел своим приятным голосом:

“... И понесутся телеграммы
Родных, знакомых известить,
Что он их больше не вернется ...”.

Об украинском революционном движении большев[и]стские империалисты разносят ложные клеветнические слухи, пытаются очернить революционно-освободительное движение в глазах других народов СССР, посеять зерно вражды и этим разбить революционную сплоченность народов СССР.

Не удастся сталинским захватчикам! Справедливость, свобода народам и человеку опровергает империалистическую ложь.

Правда на нашей стороне. Грядущее докажет, что на нашей стороне будет и победа.

Советую внимательно прочесть выше написанное и поделится с близкими вам людьми. Жаль, что некотор[ы]е обстоятельства не разрешают мне иметь ответ от Вас. Со времен[ем] надеюсь, мы еще встретимся, как хотя и далекие, но все-таки соседи.

Если живы родители и брат Валентина передайте им от меня привет.

Простите, Люся, за ошибки, допущенные в письме. За последнее время редко употребляя в разговорной речи русский язык, не совсем хорошо владею им. Будьте здоровы! Желая Вам в скором будущем увидеть новую жизнь!

Один из друзей Валентина.

✂ ✂ ✂

Протокол однієї події

ПРОТОКОЛ одної події.

Большевики, як нам вже відомо, говорять всюди, що вони знищать спекуляцію. Вдійсності зараз органи мвд посилили велику нагінку на спекулянтів, почавши від великих міст до найменшого села. Мвд до цієї акції вживає різних способів. От напр.: по всяких базарах мають своїх агентів, як рівно ж ці агенти звітують їм чи то з кожного базаря, міста, чи села. Ці агенти звітують їм, хто займається спекуляцією, де живе, куди їздить, що продає і т.п. Мвд, час від часу впадає до даних людей не ревізію, по ревізії все конфіскують, а дану людину дають під суд. Знову народні суди щодня судять людей за спекуляцію по районах. Найбільше такі суди відбуваються по великих містах цілого ССРСР. В більших містах денно арештують сотнями, нібито за спекуляцію. Найбільше арештують східняків. При арештуванні східняки кричать, виступають проти партії – уряду, а інші плачуть, просять помилування і т.п.

7.IV.1948 р. в місті Львові на Краківському базарі дуже було багато людей. Кожний хотів щось спродати, або купити. На цьому базарі було більша половина – східняки, між ними були: інваліди, старшини ЧА, колгоспники, робітники та інтелігенти. По цьому базарі ходили двох східняків, оден капітан авіячасти, держав кілька метрів полотна білого на спродаж, а другий інвалід без правої руки, також держав маринарку на спродаж. Ці східняки між собою щось по-дружньому застановлюючо говорили.

Нараз на базарі зробився рух. Учасники базару почали тікати, і цих двох вище згаданих почали скоріше йти. А з-заду почав міліціонер (в ранзі сержанта) кричати: “Стой, стой, стой, бо стреляю!” Але цих двох вищезгаданих не ставали, бо хотіли оминути зустріч з міліціонером. Знову міліціонер крикнув ще раз, “стой! стой!”, в парі з цим вистріляв з кріса, вбив капітана, який повалився навіть без охкання на землю.

Як тільки капітан впав убитим на землю, то його товариш почав тривожно кричати: “Ах горе, мого товариша вбито! Ах, він не живе!” Відтак спитав міліціонера, який зараз прийшов: “Що ти сделал?!” Міліціонер гордо відповів: “Ми вас всіх к чорту спекулянтська сволоч вистріляєм!” – з тим почав відходити. В цьому часі вулицею ішов генерал з кількома старшинами – почувши крик, повернув в ту сторону. Як тільки прийшов, то перед собою побачив вбитого

капітана. Генерал скоро запитав, “хто вбив цього бойца?” – інвалід вказав на міліціонера, який уже відходив. Генерал завернув цього міліціонера і почав його питати, чому він вбив цього капітана. Міліціонер сказав, що капітан являється спекулянтом і що його зчаста можна було стрінати на базарі із всякими речами – а зрештою, він чому втік, як я його пиняв. В той час над’їхала машина, на якій було повн[о] бійців-червоноармійців. Генерал спинив машину та приказав червоноармійцям роззбо[ї]ти міліціонера. Червоноармійці якслід скоро з ним справилися і кинули його зв’язаного як барана на машину та відставили на станицю мвд.

Люди на базарі почали одно-другому говорити, що там а там міліція вбила якогось генерала. Отже товпа народу що хвилини біля вбитого капітана зростала. Кожний хотів переконатися чи це правда, щоби аж таке могло бути, що за спекуляцію стріляють без суду. І я пішов ближче, – сказав оповідач цієї події. Генерал на відході сказав до своїх старшин: “от порядки, от безладдя. Та на нього може не терпляче жде жінка, діти, мама, а тут сволоч стріляє, бо він спекулянт”. Після відходу генерала – інвалід – товариш капітана, почав в тривожно-нарікальному тоні говорити (бо, як сказав очевидець, що східняки загально почали його питати, хто і за що і як вбито капітана): “Що за така держава, що за порядки, що за такі закони, яку ж тут вартість має людина? – Та гірш собаки! Чому вони так народ мучать? Чому так той мужик голодує та подихає з голоду в цій прекрасній країні? От порядки – прямо божевілля – людина, яка хоче жити і боїться голодової смерті, їде кількасот кілометрів за хлібом, за кращим життям – то її “к чорту” треба застрілити, як спекулянта. А спекулянти хто – бандити, чи собаки, та ж вони також люди, які живуть мирно в країні Рад! Ох, мені вже надоїло це життя – продовжував інвалід. – Маю я жити далше в таких порядках, то хай вб’ють мене так як мого товариша. Перед мною ці паразити вже не збрешуть, що ніби народи капіталістичних держав ще гірше живуть від тварини. Ні, це брехня, бо я був всюди. Був в Німеччині, Угорщині, Польщі, Чехословаччині, Австрії. Я там бачив, як справді живе щаслива людина. Бо гарне і щасливе життя людини в Радянському Союзі є тільки в кінофільмах. Я сам з Смоленської області, як прийшов ранений, то застав жінку, діти і старенького дідуса в голоді та в крайній нужді. Коли я побув кілька місяців, то мій дідусь помер. Він не помер з причини якоїсь хвороби, але помер з голоду. Вдома була корова, але не було чим прокормити, то я корову на базарі продав, а за ці гроші купив на “западі” хліба, де прожив в цім два місяці, а опісля двох місяців знову прийшло нужденне життя, та час від часу заглядала

голодна смерть. І чекаю, чекають всі, може тоді, а може тоді буде краще життя. Але його чомусь не видно[" В] тому самому часі якась жінка-східнячка обізвалась: "Ой горе, горе, та ж та Америка поробила таких гарних бомб і чого вона чекає та дивиться, як ті паразити мучать народ". Серед гурту понеслося охкання. А інвалід сказав: "От, бодай не говорити, та бодай не казати".

Зараз появилoся мгб та почало розпитувати, що за жінка тепер говорила. Хтось вказав пальцем на жінку і мгб її арештувало разом з інвалідом.

Як тільки почало мгб з арештованими відходити з гурту, то гурт людей почав пручатись та робити замішання. В тому замішанні жінка вперше вдарила мгб-іста по руках і сама втікла, а відтак втік інвалід.

Мгб разом з мвд після цього випадку масу народу арештували. Що зараз з ними зробили, то не відомо, тільки відставили до тюрми.

15.[IV].1946 р.

Х П – 100.

⌘ ⌘ ⌘

Список Функціонерів МВД і МГБ за районами

(Справи згуртовані за адміністративними районами з 1973 року, але при кінці справи в дужках товстим шрифтом подані райони з 1945-1948 років. В квадратних дужках подано імена фігурантів, їх приналежність до ОУН та дата (день і місяць) справи. Також зазначено “східняків”. Курсивом подано прізвище проф. В. Сергійчука в книжці якого на даних сторінках згадуються оперативники силових структур СРСР).

Бережани:

1945-

1. сл. МГБ Маркуфкін. [Лужний Г.]. **(Бережани)**.

1946-

1947-

1. О/у РО НКВД к-н Куковіхін, провокатори “Остап” і “Оксана”, сл. МВД Хлібов (Хлебов?) [Накуца Паранька (ОУН), 13.1.]. **(Бережани)**.

2. Начвоєнк. полк. Дунаєвський, нач. істреб. Григоров, нач. слід. МВД Савчук, май. ?. [Яровий П., 1.3.]; **(Підгайці)***.

3. Зото?, правдоподібно мол. лт Зотов, (Підгайці). Дивись *В. Сергійчук, Український здвиг:Поділля, 1939-1955*. Київ, 2005, ст. 211, 218. Далі: *В. Сергійчук, ст. . [Мандач І. (ОУН), 6.3.]; (Підгайці)*.

4. Нач. МВД Ступак, зам.нач. РО НКВД, Михайлів (правдоподібно лт. Михайлов, (Підгайці, 1944), *В. Сергійчук, ст. 140-141*. Нач. істреб Григоров, участ. Лабачук, мол. лт. МВД Голевіч, оп.уп. РО НКВД ст. лт. Орехов (Золотники), *В. Сергійчук, ст. 208*. Воробйов (1ий секрет. райкому П.С. Воробйов, Товсте), *В. Сергійчук, ст. 30*). [Шиш Ф, 6.3.]; **(Підгайці)**.

5. кпт. МГБ Курилов, сл. Шишкін (можливо Шішін, оп.уп. РО НКВД, Шумськ), *В. Сергійчук, ст. 217, 235, 242*. Нач. РО НКВД, (Бережани), май. Швець, *В. Сергійчук, ст.208*. Лт. Саєнко (можливо Нач. РО НКГБ, Коропець, Савінков), *В. Сергійчук, ст. 218*. [Лужний П. (смп. ОУН), 4.6]; **(Бережани)**.

6. Уч. уп. НКВД, (Підгайці), Калінін (самогуб.). *В. Сергійчук, ст.211*. Уч. уп. РО НКВД, (Підгайці), Якубець, *В. Сергійчук, ст. 211*. Скоробогач (може мол. серж. Скоробогатов, *В. Сергійчук, ст. 466-468*. Зам нач. РО НКВД, (Підгайці), Рілов *В. Сергійчук, ст. 265*). [Вербоовецький Ф., 7.6.]; **(Підгайці)**

7. НКВД Коковіхін (Куковіхін?), Хлебов (може слідчий Глебов, (Підгайці), *В. Сергійчук, ст. 513*. [Накуца П.]; Лебедьов, сл. МВД, лт. Шишкін (може Шішін). [Карась І., 8.6.]; **(Бережани)**.

* На тепер, як і в 1940-ві роки, Підгаєцький р-н знову є окремою адміністративною одиницею Тернопільської обл.

8. Міліц., старший групи, (Підгайці), Галай, *В. Сергійчук*, ст. 266. Нач НКВД, (Новосілки), лт. Юрієв, *В. Сергійчук*, ст. 210, 218, 234, 242. [Кузишин Явдокія, 2.7.];

9. НКГБ Іщенко, НКГБ Толстой. [Вовк М, 2.7.]; **(Підгайці)**.

10. Нач. МВД, май. Швець, *В. Сергійчук*, ст.208, 219. [Косінський К., 13.7.]; **(Бережани)**.

11. Нач. секрет аг. Бобков Микола Павлович, Слід. МВД Гоз Михайло Абрамович, Агт. Матчук, Назаренко. [Левченко Д. (“східняк”), 20.8.]; **(Підгайці)**.

12. Провокатор з Ригаїлихи Галай, Слід. Зотов, слід. Шиш (може Шишін), Воронков, *В. Сергійчук*, ст. 241? [Байда Г. (ОУН), 18.7.]; **(Підгайці)**.

13. кап. гарніз. [Галій М., 20.7.]; **(Підгайці)**.

14. Оп. уп. РО НКВД (МГБ?) ст. лт. Ковальов, *В. Сергійчук*, ст. 137. Іщенко, слід. Логотов, міліц. Галай Павло. [Фурдей М. (симп. ОУН), 2.8.]; **(Підгайці)**.

15. Кпт. НКВД Михайлів (Міхайлов), Логотов. [Ознарівич Г., 3.8.]; **(Підгайці)**.

16. Нач. МВД Юрієв, Зотов, слід. Логотов (Шумлянськ). [Цетнарський К. (ОУН), 28.8.]; **(Підгайці)**.

17. Слід. Євгешин, Іщенко, слід. Зотов, Саханов, Нач. РО НКВД, (Буданів), кпт. Шинкаренко, *В. Сергійчук*, ст. 211. [Скасків Емілія, (ОУН), 1.9.]; **(Підгайці)**.

18. Слід. Паламаров. [Зеленчук Анна, (ОУН), 7.9.]; **(Підгайці)**.

19. Зотов, Логотов, Калінін (не живе), слід. МВД Фйодоров, замнач. Рилов, нач. МВД Алексеев Саша. [Піскорський І., 11.9.]; **(Підгайці)**.

20. Агт. Дозьо (Тхір), та Яурак Василь, Ковальов. [Кудла Я., 14.9.]; **(Підгайці)**.

21. Секр. РК КП(б)У, (Підгайці), Рябенко, *В. Сергійчук*, ст. 267. Нач. істр. Бекеров, мол. лт. Подрезов. [Кравченко В. (“східняк”), 26.9.]; **(Підгайці)**.

22. Подрезов, май. МГБ Хилубоченко. [Дубас І., 26.9.]; **(Підгайці)**.

23. Карпенко, НКВД Хрінов. [Моравська Марія, 2.10.]; **(Підгайці)**.

24. Толстой. [Каліба В. (“східняк”), 10.10.]; **(Підгайці)**.

25. Кпт. Воєнк. Медведьов, слід. МВД і МГБ Логотов, Ванька? (зголошенець східняк), мол. лт. Міша, (зголошенець східняк). [Купратий Г., 3.11.]; **(Підгайці)**.

26. Мол. лт НКВД Турський, нач. РО МГБ Святенко. [Кобельський І, 12.11.]; **(Підгайці)**.

27. Глебов, май. Швець, нач. НКГБ кпт. Іванов (Бережани), *В. Сергійчук*, ст. 208. Май. Польовий, НКГБ кап. Спинко. [Дулеба Стефанія І., 18.11]; **(Бережани)**.

28. О. уп. РО МГБ Ковальов, МГБ Толстий (Толстих?), агт. МГБ Дозьо, Мішагін (по Ковальову). [Турій Марія (ОУН), 11.12.]; **(Підгайці)**.

29. май. Швець, кап. МГБ Міліцин. [Крученик В., 22.12]; **(Бережани)**.

1948-

1. Гловацький, МВД лт. Надьонний, (може уч. уп. РО МВД Найденов (Волочиськ), В. *Сергійчук*, ст. 287. Май. Польовий (вбитий), Долішний. [Дуда Г., 11.1.]; **(Бережани)**.

2. Нач. Воєнк. Окулов, май. Швець, Семененко (вбитий), (може лт. Семененко, (Товсте), В. *Сергійчук*, ст. 209. Нач. тюрми Бориславський, лт. МВД Чабан. [Пелехатий Т., 11.1.]; **(Бережани)**.

3. лт. Бученков, кпт. Курило, РО МГБ Василь, Глебов. [Волошин М. (ОУН), 18.1]; **(Бережани)**.

4. Сл. МГБ Толстой, лт. МГБ Іваненко. [Кам'янський О., 7.2.]; **(Підгайці)**.

5. Сл. Окулов, кпт. Міліцин. [Андрусишин В., 16.2]; **(Бережани)**.

6. Логотов. [Цяпа В (ОУН), 22.3.]; **(Підгайці)**.

7. Оп.уп. нач. міліц. Семененко (вбитий), НКВД Тіщенко. [Підлужний І. (ОУН), 8.4.]; **(Бережани)**

8. Секр РККП(б)У Рябенко, нач. МГБ Святенко. [Ленник (Ленчик?) М., 5.5.]; **(Підгайці)**.

9. Секр. РК КП(б)У Рябенко, замнач. НКВД Михайлів (може Михайлов), нач. РО МВД Юрієв, Шиш Федір, слід. РО МВД Зотов, 10. лт. РО МГБ Толстий. [Перепелюк М., 5.5.]; **(Підгайці)**.

10. Лт. РО МВД Зотов, міліц. Сміх, слід. лт. МВД Логотов, ст.лт. Постовий, Ковальов, сржнт. Зубков, нач. лт. Беріжний, нач РО МГБ пполк. Святенко, замнач. май. Мірошніченко, май. Постнов, лт. Подрезов, сжнт. Майоров, сжнт. Прохомов, лт. Турський, май. Биченко, оп. уп. Шинкаренко (нач РО НКВД?), ст. лт. Григоров, мол. лт. Мішагін, лт. Толстих, сжнт. Розумов Коля, кпт. Хабібулін, кпт. Сверхухов, ст. лт. Базаров, мол. лт. Черніков. [Гуда Є. (ОУН), 8.5.]; **(Підгайці)**.

11. Кпт. Михайлов, НКВД Куковіхін, фінагент Різник Гринько, кпт. МГБ Міліцин, нач. НКГБ кпт. Іванов, ст.лт. Адріянов, лт. НКГБ Окулов, Швець. [Боринський М. (ОУН), 20.5.]; **(Бережани)**.

12. Секр. Рябенко, о/у Подрезов, нач. НКВД Юрієв, оу МГБ Толстих, о/у кпт. Шинкаренко. [Тихий І., 20.5.]; **(Підгайці)**.

13. Уч. РО МВД Артьоменко, нач МВД Алексов, Логотов, Подрезов. [Чопей М., 18.7.]; **(Підгайці)**.

14. Ст. лт. Подрезов. [Калан Є., 18.7.]; **(Підгайці)**.

15. Нач. НКВД май. Ступак, оп. уп. РО МГБ Іщенко, РО МГБ лт. Суханов. [Захарій А., 4.8.]; **(Підгайці)**.

16. Сл. МВД Шишкін, сл. прокуратури Харлатюк, судовиконавець Рибачков, нач. РВК Туманов, МВД Свешніков, сл. МГБ Глебов, сл. МГБ “Червоний” [Турчин В. (ОУН), 6.2.]; **(Бережани)**.

17. МГБ Іваненко. [Лис В., 7.2.]; **(Бережани)**.

Разом: 47

Борщів:

1946

1. ОББ Приходько, (може мол. лт. Борщів), *В. Сергійчук, ст. 208*. Оп. уп. лт. Кулішов, Саляванов (Селіванов?) Яша. [Гуска П., 8.1.];

(Борщів).

2. Лт.?, нач. гарнізону ст. лт. Мішка. [Липецький В., 10.12.];

(Борщів).

3. Оп. уп. МВД Гоменюк, ВЛКСМ Маляренко, МВД Фйодоров. [Дідик М., 18.12.]; **(Борщів)**.

1947

1. Ст. лт. МВД Аксіонов, ОББ Гоменюк, Гергалов Ванька, Гайчиняк, Селіверстов (може оп. уп. НКГБ Селеверстов), *В. Сергійчук, ст. 208*. [Ковцун Р., 14.3.]; **(Борщів)**.

2. Нач. МВД Золотько, Селіверстов (Селеверстов). [Андрусик М. (ОУН), 25.3.]; **(Борщів)**.

3. Мл. лт. Медведьов, лт. МГБ Сельвестров (Селеверстов), РО МВД Савчук, нач. РО МВД Золотько, нач. ОББ Приходько, Гуменюк, Ковпак. [Басараба Параска (ОУН), 26.4.]; **(Борщів)**.

4. Ст. лт. РО МВД Приходько, оп. уп. Медведев. [Сакундяк А., 20.6.]; **(Борщів)**.

5. Лт. ОББ Приходько, нач. райфін. Калашніков, ст. лт. МВД Башкіров, Савчук, оп. уп. МГБ кпт. Саліванов, слід. МГБ ст. лт. Сельвестров (Селеверстов). [Ожогань І., 13.7.]; **(Борщів)**.

6. Кпт. МГБ Саліванов, лт. Савчук. [Гуска М., 21.7.]; **(Борщів)**.

7. Нач. ОББ Білатілов. [Пакуляк М. (протокол немає закінчення), 2.8.]; **(Скала Подільська)**.

8. Сл. Лукіянов. (Ст. оп. уп. РО НКГБ Лук'янов (Скала Подільська), *В. Сергійчук, ст. 208*. [Джуриляк П., 23.8.]; **(Скала Подільська)**.

1948

1. Ст. лт. РО МГБ Миколаєв (може Ніколаєв, (Скала Подільська), *В. Сергійчук, ст. 209*. [Вільховий М., 5.1.]; **(Борщів)**.

2. Нач. стрибків Атращенко, нач. ОББ Прихотько (може оп. уп. РО НКГБ мол. лт. Приходько, Борщів), *В. Сергійчук, ст. 208*. Нач. МВД май. Золотько, лт. Гуменюк, Селіверстов (Селеверстов). [Сарабун І., 14.1.]; **(Борщів)**.

3. Нач. Чортків. лт. Попов (Ст. оп. уп. РОНКВД, Великі Дедеркали), *В. Сергійчук, ст. 235, 242.* Куропятніков, Андрейов, Ісаковський, кпт. Дригін, МГБ Килина Шологін. [Головатий П., 4.2.]; **(Борщів).**

4. Лт. ОББ Медведьов (вбитий). [Буркацький П. (Юн. ОУН), 5.2.]; **(Борщів).**

Разом: 15

Бучач:

1946

1947

1. Золотопотіцький РО НКВД Колачов, Єфремов, Ловцов. [Іванів Анна (ОУН), 5.1.]; **(Бучач).**

2. [Яворський М. (ОУН), ?.?]; **(Золотий Потік).**

3. [Комарницький Р., 26.4.]; **(Золотий Потік).**

4. Гол.сради. [Прицепя В., 7?.11.]; **(Золотий Потік).**

5. Нач. РОМГБ Колачов. [Ганчарик І., 24.4.]; **(Золотий Потік).**

6. Гусаков, Ткачов, (Ст. лт. Підгайці), *В. Сергійчук, ст. 211.* [Кобзан Марія (ОУН), 24.5.]; **(Бучач).**

7. Уч. РО НКВД. [Григорчук В., ? 6.]; **(Золотий Потік).**

8. Колачов. [Лукасевич А., 10.6.]; **(Золотий Потік).**

9. Колачов, Свердлов, (Бережани), *В. Сергійчук, ст. 589.* [Ковалівський С., 11.6.]; **(Золотий Потік).**

10. Лт. Колачов. [Салій О. (ОУН), 23.1. ?]; **(Золотий Потік).**

11. ОУН. [Василик С, 1.8.]; **(Бучач). (?)**

12. Агент. [Скобляк І, 9.8.]; **(Бучач).**

13. Кпт. Соченко, РОМГБ Мельниченко, (оп. уп. РОМГБ лт. Мельниченко, Бучач), *В. Сергійчук, ст. 472-473.* [Василик Т., 26.9.]; **(Бучач).**

14. Вислужник. [Балюк Д., 24.12.]; **(Бучач).**

1948

1. Суботник. [Сапович Т., 23.1.]; (?)

2. МВД Іванов, (кпт, Іванов нач. РОНКГБ, Бережани), *В. Сергійчук, ст. 208,* Корчинський В, лт. Власенко. [Кожухівський Л., 20.3.];

(Бучач).

Разом: 16

Заліщики:

1946

1947

1. Кпт. Боднар, лт.МГБ Камінський, сл. МГБ Полунец [Ковальчук І., 5.3.]; **(Товсте).**

2. Кпт.?. [Війтишин І., 30.3.]; **(Товсте).**

3. Нач. Смірнов (вбитий), лт. МГБ Камінський. [Галушка В. (Юнацтво ОУН), 19.4.]; **(Товсте)**.

4. Секр. парт. Воробйов, Кошовий, слід. Шершенов, прок. Николенко, суд. Жученко, Романенко, (може мол. сержнт. Ромаменко, Копичинці). *В. Сергійчук, ст. 520-21.* [Івасів І., 16.5.]; **(Товсте)**.

5. Лт. РОМГБ Полунець. [Кубішин С. (ОУН), 3.6.]; **(Товсте)**.

6. Галкін. [Антошків К., 10.6.]; **(Товсте)**.

7. Лт. МГБ Камінський. [Джоган М. (ОУН), 25.7.]; **(Товсте)**.

8. Май. Чечель, нач. міл. Смірнов, нач. РОМВД Борщів (мл. лт. Борщів, оп. уп. РОНКВД, 1945), *В. Сергійчук, ст. 209.* Золотько. [Безкоровайний І. ("східняк"), 13.8.]; **(Заліщики)**.

9. Лт. МГБ Івашенко, кпт. Воронін, лт. Живаков (Живаков, 1951), *В. Сергійчук, ст. 598.* [Федорчук І., 28.12]; **(Заліщики)**.

1948

Разом 9

Збараж:

1946

1. Нач МВД Карташков, Обл. МВД полк. Мельник, полк. Іванов, м.лт. Гріша, ст.лт. Іонов (Нач. РОНКВД, Новосілки), *В. Сергійчук, ст. 210, 234, 242.* Нач. міл. кпт. Суматохін В. Сергійчук, ст. 455. [Цилінський М. ("східняк"), 22.11]; **(Збараж)**.

1947

1. Нач. МГБ Кахаєв, Лемака. [Бригін Т., 10.6]; **(Збараж)**.

2. Ст. Петьков?. [Коваль В. ("східняк"), 16.10.]; **(Вишнівець)**.

1948

1. Огурцов, оп. уп. ОББ Паращук, нач. РОМВД Бойков, нач. РОМГБ Харламов, оп. уп. РОМГБ Боков. [Клепач Ф., 27.1.]; **(Вишнівець)**.

2. Уч. Шегейда, Білов, Огурцов, Паращук. [Рись П., 9.2.]; **(Вишнівець)**.

3. Нач. бат. МВД Фролов, оп. уп. МВД Блавушін, ст.лт, МГБ Волокитін. [Жук Н. (нач. ІБ), 17.2.]; **(Вишнівець)**.

4. Лт. Костробін, Куклін, лт. РОНКГБ Давиденко, нач. РОНКГБ Прокоп'єв, Мулов. [Казьмірук М. (ОУН), 23.2.]; **(Вишнівець)**.

5. РОМГБ кпт. Третяков, кпт. Чубов. [Рудник С., 5.11.]; **(Збараж)**.

6. РОМГБ май. Третяков, кпт. Денісов, лт. Трохимчук, (лт. Трохимчук, Збараж), *В. Сергійчук, ст. 455.* Кпт. Усанов (може Усачев), кпт. Юніков, лт. Захаров, (може оп. уп. РОМГБ Збараж, ст.лт Захаров), *В. Сергійчук, ст. 511.* Тернопіль УМГБ полк. Хорсун (нач. 2-го відділу, начзам УМГБ), *В. Сергійчук, ст. 295, 422, 687.* Каращенко, май.

Войтюк, лт. Бурбуркін, лт. Суворов, УМГБ лт. Красніков, май. Дубовий (нач 2-го відділу (2-Н), УМГБ, пполк.Добовой), *В. Сергійчук, ст. 687.* Полк. Коломиєць (нач. УМГБ), *В. Сергійчук, ст. 394.* Ліщов, Матвієв (замнач УМВД, полк. Матвеев), *В. Сергійчук, ст. 295.* лт. Свердлов, лт. Абашов (може Абишев), *В. Сергійчук, ст. 687.* Кременець оп. уп. . Сурков. [Комар Я., 5.11.]; **(Збараж)**

Разом: 9

Зборів:

1946

1. Ст. лт. Военкомату Медянкін, мол.лт. Сакеев, лт. Філатов, оп. уп. слід. НКГБ (МГБ) Федя Марков (РОНКГБ, Заложці), *В. Сергійчук, ст. 235.* [Голубович Я. (симпатик ОУН), 27.12.]; **(Заложці).**

1947

1. Дир. заготзерна Адинцов (Одинцов), нач. РО НКВД (МВД) Авраменко, уч. РО НКВД Шахаров, НКВД Вітька, сл. НКВД (МВД) Гуржеєв, ст. л-т РВК Видолоб, МГБ Коваленко, МГБ Фунтеров, МГБ Анреєв, МВД Галка, нач. ІБ Губський Павло, МГБ Блендаєв [Карпінський Т. (ОУН), 10.10.]; **(Зборів).**

2. НКВД (МВД) Якумов. [Махновський В., 16.11.]; **(Зборів).**

3. Шпиталь лт. Іван Паньковський, райсуддя Бабіч. [Дец І. (ОУН), 18.11.]; **(Заложці).**

4. НКВД (МВД) Галка, нач. МГБ Воронін, ст. лт. РО НКГБ (МГБ) Фунтеров, ОББ Гуржеєв. [Яворівський О., 26.11.]; **(Зборів).**

5. Гол. облвик Дорофеев, гол. райвик. Єременко, (Зборів), *В. Сергійчук, ст. 425.* РО МГБ Коваленко. [Васильківська Наталія ("східнячка"), 14.12.]; **(Зборів).**

1948

1. Нач стар. уч. РО МВД І: Данілов, уч. РО МВД М. Ковальчук, НКВД (МВД) Карпов, оп. уп. РО НКВД (МВД) Сіненко, ОББ Гуржеєв, Юнашев, , май. Шулін, міл. Редька І., Горошкін В., Шаповалов, П. (нач РО НКВД ст. лт. Шаповалов, Заложці). (вбитий), *В. Сергійчук, ст. 207.* Уч. Ржевський І., уч. РО МВД Шахаров, кпт. Фйодоров, нач. РО МВД Авраменко (Авраменко, Зборів), *В. Сергійчук, ст. 173.* [Мороз Є., 13?.3?]; **(Зборів).**

2. Старш. Кутінов, кпт. Пресніков, лт. Добровольский, полк. Ліпечкий, лт. Устінов В., ст.лт. Фуфеев, Нач. РО МВД Козлів, лт. Теренков, ст.лт. Калінін (уч. РО НКВД, Підгайці), *В. Сергійчук, ст. 211.* РО МВД Мельніков (оп.уп. РО НКВД, Козлів), *В. Сергійчук, ст. 209.* Лт. РО МГБ Козлів, Цегульський (подається інших працівників). [Петров В. (Росія), 15.1.]; **(Зборів).**

Разом: 8

Козова:

1946

1947

1. Нач.ОББ МВД Великанов, *В. Сергійчук, ст. 235.* Слід. Ганчаров. [Сута Г., 6.5.]; **(Козова).**

2. Слід. МГБ кпт. Спинко, слід. Гудков, нач.МГБ Заварегін (може Нач НКГЮ лт. Заваригін, *В. Сергійчук, ст. 209.* Кпт. Бабушкін, (нач. РОНКВД, Козова), *В. Сергійчук, ст. 218.* [Дичко О., 18.6.]; **(Козова).**

3. Нач стриб. Скороход, ст. лт.РО МВД Шевченко,(Козлів), *В. Сергійчук, ст. 209.* Лт. РО МВД Хомічов. [Петришин М, 12.8.]; **(Козлів).**

4. Слід. РОМГБ Безгодов. [Мудрий В., 14.8.]; **(Козлів).**

5. МВД Великанов, нач.МВД Ковальов, замнач. МГБ Виноградов. [Смішнюк П. (ОУН), 23.9.]; **(Козова).**

6. [Пришляк Ольга, 26.11.]; **(Козова).**

7. Лт. РО МВД Мельніков (Козлів), *В. Сергійчук, ст. 209.* Оп. уп. РО МГБ Шевченко, нач. міліц. Ромічов, нач. маг. зброї Васильків. [Чорний М., 20.12.]; **(Козлів).**

1948

1. Кпт. Жаковський, нач. стриб. Ожибко, РО МВД Панфілов. [Басінський В., 4.1.]; **(Козлів).**

2. Нач. стриб. Мокрицький, РО НКГБ (МГБ) Маковей, Крупа, слід. Броня, лт. НКВД (МВД) Попов, оп. уп. РО МГБ (вбит.) Шевченко, оп. уп. Кравченко, РО МВД Мельніков, оп. уп. РО МГБ Проходько, Комарчук, Кобзар, кпт. Лошак. [Качунь В. (ОУН), 18.1.]; **(Козлів).**

3.Слід. МГБ Тулінков,(може ст. оп. уп. РОНКВД Туленков, Струсів), *В. Сергійчук, ст. 218.* нач. ОББ, ст. 234. Оп. уп. РО МГБ Виноградов, (кпт. Козова, вбитий) *В. Сергійчук, ст. 388.* [Ліско Г., 10.3.]; **(Козова).**

Разом 10

Кременець:

1946

1947

1. Оп. уп. ОУР МВД, [Барішев П. (Росія)., 2.12.]; **(Почаїв).**

1948

1. Аг. [Трикозюк П. (“східняк”), 17.1.]; **(Кременець).**

2. Мол.лт.МВД Солових, партк. Горбатенко, Галушков, РО МГБ Водопянов. [Плитюк Клавдія (ОУН), 13.2.]; **(Почаїв).**

3. Оп. уп. МГБ Макушін. [Бойко Є., 7.7.]; **(Кременець).**

4. Кпт. РО МГБ Кравченко Василь Юхимович, (нач. РОНКГБ, Ланівці), *В. Сергійчук, ст. 234, 243.* Оп. уп. Кравченко М., оп. уп. Пщерінков. [Ратинський Ф., 8.7.]; **(Кременець).**

5. Нач.райвоєнкомат Чорний Олександр, мол. лт.Корольов, замнач. РО МГБ Кравченко В.Ю., Оп. уп. РОМГБ Козлов, оп. уп. РОМГБ Богатиренко. [Горобець І. (ОУН), 10.10]; **(Кременець)**.

6. Оп. уп. МВД Биченко. [Валігур Г, 3.11.]; **(Кременець)**.

7. Май. МВД Храпатий, МВД Сорокін. [Трачук І., 13.11.]; **(Почаїв)**.

Разом: 8

Ланівці:

1946

1947

1. Оп.уп. РОМГБ ст.лт.Чумак,(ст. оп. уп. РОНКГБ, Козлів), *В. Сергійчук, ст. 235*. Оп. уп. РОМГБ ст.лт. Шіпулін, (може Шепуль, Ланівці), *В. Сергійчук, ст. 462*. [Марчук П., 14.2.]; **(Ланівці)**.

1948

1. Пплк Кісельов, (май. Кісельєв), *В. Сергійчук, ст. 462*. Начбат Дениско Борис. [Діденко М. (“східняк”), 20.1.]; **(Ланівці)**.

2. Оп. уп. РОМГБ лт. Шіпулін (може Шепуль), нач.гарн. лт. Москальов, лт. РОМВД Разуман. [Ярмошко Я., 20.1.]; **(Ланівці)**.

Разом: 3

Монастириська:

1946

1947

1. Уч. Литвиненко, слід. Сафронов (ст. лт. Сафронов, нач ОББ РОНКВД, Коропець), *В. Сергійчук, ст. 219*. Иванов (нач. РОНКГБ, Бережани), *В. Сергійчук, ст. 208*. [Карпик М. (ОУН), 18.4.]; **(Коропець)**.

2. ? МГБ. [Трембалюк К, 10.10.]; **(Коропець)**.

3. Иванов, МГБ Криворот (Криворотов?), нач. гарніз. Красієв. [Хроботенко П., 22.11.]; **(Коропець)**.

4. НКВД (МВД) Пелепков Мих (вбит.), МГБ Струков, МГБ Сьвіта (секс). [Чемна Анастасія, 16.12.]; **(Коропець)**.

1948

1. НКВД (МВД) . [Облищук М., 10.1.]; **(Коропець)**.

2. НКВД (МВД) Зеленський. [Бойчук М., 11.2.]; **(Коропець)**.

Разом: 6

Підволочиськ:

1946

1. 1-ий секр. партії Власов, оп. уп. НКВД Юрієв (Юр'єв, Новосілці), *В. Сергійчук, ст. 210*, (нач. Підгайці), *В. Сергійчук, ст. 218*. [Гаврилюк Наталія (“східнячка”), 23.1.]; **(Нове Село)**.

1947

1. Нач. стриб. Малішевський, ключ. Ванька, ст.лт. Прядін, ст.лт. НКГБ (МГБ) Тіхонов, нач. стриб. Кулішов, нач. воєнком. Чайка, оп.уп. старш. Куліченко, ст.лт. Малишкін, нач. ст.лт. Сіменко, уч. Глебов, нач. ББХарламов, нач.ст.лт. Кальченко, ст.лт. Малофеев. [Пунда П. (ОУН), 1.2.]; **(Скалат)**.

2. Ст. лт. НКГБ (МГБ) Філімонов, ст.лт. НКГБ (МГБ) Цімірякін, оп. уп. Тетірін, (може ст. уп. РОНКГБ Тетерін, Заліщики), *В. Сергійчук, ст. 241*. [Кізіма В. (ОУН), 31.7.]; **(Підволочиськ)**.

1948

1. Котляр, май. Нікольський, Забудько, Лозівка, уч. Андрієнко, нач. міліц. Малішенков, міліц. Олійник і Костюк, мол. лт. Рубанський, оп.уп. МГБ лт. Прокопець (оп. уп. РОНКВД Великі Бірківці), *В. Сергійчук, ст. 210*. (Нач. ОББ), *В. Сергійчук, ст. 218*. Слід. Зябліцев. [Романюк С., 20.1.]; **(Нове Село)**.

Разом: 4

Теребовля:

1946-

1. Лт. Дерипаско. [Лагойда В, 20.11.1945]; **(Золотники)**.

2. Чіполенко, Яременко, МГБ Фуркало (може Фуркалов, нач. РОНКГБ, Золотники), *В. Сергійчук, ст. 236*. Нач. стрибків Максимов. [Возняк Марія, 20.11.1946]; **(Золотники)**

3. Ст. лейт. СМЕРШ Козлов, кап. СМЕРШ Соха, кап. СМЕРШ БегарІван Онупрійович, кап. НКВД Волков, май. контррозвідки Дольніков, сл. НКГБ Сивак, нач. сл. вд. НКГБ Дранічніков, НКГБ Данілов, ген.-май. УНКГБ Малінін, п/полк. НКГБ Хорсун, мол. лейт. НКГБ Свердлов, НКГБ Сіріченко, РО НКГБ Турбара, РО НКГБ Моряк, НКГБ Аверін Микола, НКГБ Дубовий, аґент Колісник (“Сум”), РО НКВД Друкер, адвокат Фрукс, май. УНКГБ Орлов, кап. НКГБ Купрянов, кап. НКВД (НКГБ) Коваленко, кап. УНКГБ Іванов, лейт. РО НКВД Харков, РО НКГБ Аверін, РО НКГБ Мордвінкін, май. НКГБ Козачук, ст. лейт. НКГБ Ремнев [Липовий д’Бакша Є. (ОУН),30.12.] **(Буданів)**.

1947

1. Іщенко, кпт. НКГБ Щербань, Занцов, нач. НКВД Яснор. [Цимбала Р. (ОУН), 3.1.]; **(Золотники)**.

2. Сергієв, нач. гарн. Іванов. [Менюк Марія(ОУН), 21.1.]; **(Золотники)**

3. Нач. стрибків Максимов, Моклаков, НКВД (МВД) Орехов, (оп. уп. РОНКВД, Золотники, лт. Орехов), *В. Сергійчук, ст. 208*. [Сабатюк В., 6.5.1947]; **(Золотники)**

4. НКГБ (МГБ) Шовнін, нач. РО МВД Куліков, МВД Попов, МГБ Голубйов, участ. міл. РО НКВД (МВД) Марцеклюк, нач.НКВД (РО

МВД), Боровой (Микулинці), *В. Сергійчук, ст. 235*. Куліков, участ. Слободян, нач. стриббат. Фінаєв, слід. Панов. [Гаврилук З., 10.5.]; **(Микулинці)**.

5. Лт. Дерепаско. [Гуменюк Я. (Юн. ОУН), 12.6.]; **(Золотники)**.

6. Кпт. нач. МГБ Фуркало. [Романчук Параня, 28.6.]; **(Золотники)**.

7. Оп.уп. МГБ Кирдішов. [Шкварок І. (ОУН), 7.7.]; **(Буданів)**.

8. Донощиця. [Пихач Пазя, 7.7.]; **(Буданів)**.

9. Донощиця. [Гашин Михайлина, 8.7.]; **(Буданів)**.

10. Нач. НКВД (МВД) Петеремов, мл. лт. Бондаренко, обл. МГБ Апаненко, нач стриб. Чернявський, лт. Назаренко. [Котельков П. (Росія), 12.7.]; **(Золотники)**.

11. Нач. МВД Куліков (оп. уп. РОНКВД, Микулинці *В. Сергійчук, ст. 235*. Лт. Гаратика, лт. Мідянов. [Гуменюк О., 10.8.]; **(Золотники)**.

12. Оп. уп. ст.лт. Дерепаско, замнач. РОМГБ Храмченко (оп.уп. РОМГБ, Золотники), *В. Сергійчук, ст. 625*. Лт. Орехов. [Чикита Ф., 19.8.]; **(Золотники)**.

13. ОУР лт. Назімов, мл. лт міліції МВД Паляницький, лт. міл. Погребной, міл. МВД Бучков (може Вучков?), ОУР УМВД кпт. Радужан Миколай Андреевич. [Барчинський Є., 22.9.]; **(Микулинці)**.

14. Нач. НКВД (МВД) Гороховський (вбитий), оп. уп. РО МГБ Міхалків (може Міхалков). [Фецан В., 25.8.]; **(Золотники)**.

15. [Стинимир І. (ОУН), 5.9.]; **(Золотники)**.

16. Уч. Самборський, заст. самог. Калінін, нач. Григорієв, нач. МВД Юрієв, лт. Савчук, уч. Гричак Петро, МВД Якубець (Підгайці), *В. Сергійчук, ст. 211*. [Скушка Євгенія, 6.12.]; **(Золотники)**.

1948

1. Пплк. Хорсун, оп.уп. РО МГБ Сергеев, РО МГБ Кусень, провокатор Ох, оп. уп. РО МГБ Рябий (ака Сргеев). [Войтина О. і П., "Юри" (ОУН), 1.7.]; **(Золотники)**.

2. Нач. РО МВД Огієнко, міліц. Судомора. [Лагойда Стефа, 20.2.]; **(Золотники)**.

3. Нач. РО МГБ май. Фадеев, ст. лт. Храмченко, ст. Гаврищук, оп. уп. лт. Воробйов. [Руднік Марія ("східнячка"), 3.3.]; **(Золотники)**.

4. Райпрокурор Кагамліцкій, нач. РОМВД май. Швець, слід. РОМВД Глебов. [Дулеба Степан (ОУН), 16.4.]; **(Микулинці)**.

5. Ст.лт. РОНКВД (МВД) Наконечний, Федя Сузанський, ст. лт. Зотов. [Бочан Б. (смп. ОУН), 18.9.]; **(Золотники)**.

6. Орг. Пробоєм. [ВИХОР П, 8.11.]; **(Теребовля)**.

7. Орг. Пробоєм. [БУГ А, 8.11.]; **(Теребовля)**.

Разом: 26

Тернопіль:

1946

1. ЛКСМУ. [Манич Ольга (“східнячка”), 3.3.]; **(Бірки Великі)**.

1947

1. Нач. РО НКВД (МВД) Рилов, (Підгайці), *В. Сергійчук, ст. 265*.
Нач. РО НКВД (МВД) Белкін, нач. РО МВД Жолтік. [Жеребний М.,
16.2.]; **(Великий Глибочок)**.

2. МГБ [Твердій Анна (“східнячка”), 1.11.]; **(Великий Глибочок)**

1948

1. Лт. Замашкін (ст. лт. Замашкін, Гусятин), *В. Сергійчук, ст. 597*.
Ст. лт. Каленков, зам. лт. Сутягін, лт. Солодовников, лт. Храбров, нач.
РО МГБ Паськов, оп. уп. РОМГБ Коновалов, оп. уп. РОМГБ Бочкаров.
[Собакар М. (“східняк”), 7.3.]; **(Бірки Великі)**.

2. Оп. уп. РОНКГБ (МГБ) Крилов, нач. РОНКГБ (МГБ) Пасько,
РОНКВД (МВД) Адріанов, оп. уп. РОНКГБ (МГБ) Коченев, РОНКГБ
(МГБ) Араютов (може Арзютов?). [Вівсяна Марія, 16.3.]; **(Бірки Великі)**

3. Оп. уп. РОМГБ мол. лт. Арзютов Саша. [Барановська Катерина,
20?.3.]; **(Бірки Великі)**.

4. Оп. уп. РОМГБ Крилов, оп. уп. РОМГБ Коновалов. [Костяк
Катерина, 29.3.]; **(Бірки Великі)**.

Разом: 7

Чортків:

1946-

1. Нач. РОМВД Мартинюк. [Федячко В, 9.3.]; **(Білобожниця)**.

2. МВД Референко Гріша, [Горіячок Й., 14.5.]; **(Білобожниця)**.

3. Нач. міл. Дмитренко. [Ратушняк С., ? .9.];

4. Оп. уп. МВД Мойсєєв, МВД Кишлаков. [Кардинал Євстахія,
?.10.]; **(Чортків)**.

5. ? МВД. [Якубів П., 10.10.]; **(Білобожниця)**.

6. Референко Гріша. [Хруставка М., 14.5]; **(Білобожниця)**.

7. МВД Копаченко, нач. стриб. Тютін (вбитий). [Бобровський А.
 (“східняк”), 15.10.]; **(Чортків)**.

1947

1. Слід. МГБ Соколов. [Перепелиця В. (ОУН, Сх), 12.1.]; **(Пробіжна)**.

2. Уч. Каплуков. [Блаженко І., 16.8.]; **(Білобожниця)**.

3. Л-т НКВД Єфремов [Отаманчук Р. (ОУН), 7.12]; **(Білобожниця)**.

1948

1. Куценко, Каплунов, уч. Міліції Кулеша, Ковальов, лт. РО МГБ
Зіновєв, оп. уп. РОМГБ Ліференко Гріша, замнач РО МГБ Кор-ш?,
Зав. Наркомзаг Прокопов. [Жовківський І., 20.1.]; **(Білобожниця)**.

2. Нач РО НКГБ (МГБ) кпт. Долгов (мол. лт. нач. РОНКГБ, Білобожниця), *В. Сергійчук, ст. 208, 241*). Замнач. ст.лт. Ліференко Гріша, уч. ст. лт. Каплунов, уч. Куценко, Соколов, нач. РО МВД Мартинюк, Лезньов, Прокопов, нач. РОМГБ Ковальов (на місце Долгова). [Микуляк Д., 20.2.]; **(Білобожниця)**.

Разом: 12

Шумськ:

1946

1. Оп. уп. Шуляк. [Партика Степанія (симп. ОУН), 10.12]; **(Великі Дедеркали)**.

1947

1. Слід. МГБ Уваров. [Вересенко С. (“східняк”), 27.3.]; **(Великі Дедеркали)**.

2. Нач. МГБ май. Сорокін (Дедеркали), *В. Сергійчук, ст. 242*. Лт. МГБ Бондар. [Ворожбит Д. (“східняк”), 21.5.]; **(Великі Дедеркали)**.

3. Нач. РОНКВД (МВД) Шипочкін, мл. лт. Мосійчук (Ланівці), ст. серж. Супольцов (Вишнівець). [Посвятенко А. (“східняк”), 28.5.]; **(Великі Дедеркали)**.

4. Ст. лт. Афанасенко. [Терещенко І. (“східняк”), 2.6.]; **(Великі Дедеркали)**.

5. Оп. уп ?, [Потапенко О. (“східняк”), 26.6.]; **(Великі Дедеркали)**.

6. Інсп. Маслозаводу. [Клейман Я. (“східняк”), 30.8.]; **(Великі Дедеркали)**.

1948

1. Лт. політрук Рузявін, оп. уп. РОМВД (МГБ) Аліксандров. [Андрусюк Р, 10.1.]; [Гуменюк П., 4.9.]; **(Великі Дедеркали)**.

2. Мол. лт. Бондаров, Оп. уп. НКВД (МВД) Попов, Говорихін, нач. міл. Лутцов, мол. лт. Кудінов. [Басій С., 6.4.]; **(Великі Дедеркали)**.

3. Кпт. Военкомат Свірідов, нач. РОМВД Храпатий, (нач. РОНКВД, Дедеркали, *В. Сергійчук, ст. 207*. Нач. Сорокін, (нач. РОНКГБ, Дедеркали), *В. Сергійчук, ст. 242*. [Сохацький П., 15.8.]; **(Великі Дедеркали, Кременець)**.

4. Бой. МВД Ларйонов, Антонов, Арбузов, Мітіфоров, Хільчук, Рудь. [Акімова Є. (Росія), 23.8.]; **(Великі Дедеркали)**.

5. О/у РО МГБ ст. лейт. Аліксандров. [Гуменюк П., 4.9.]; **(Великі Дедеркали)**.

Разом 12

Усіх справ разом: 192

⌘ ⌘ ⌘

Список слідчих СБ Тернопільщина 1945-1948

Місцевість	Слідчий	ч. Справи	Рік	Особа	Район
Золотники Соснів	?	?	20.12.1945	Возняк М.	Теребовля
Нове Село Вінниця	100	1/46	23.1.1946	Гаврилюк Наталія	Підволочиськ
Бірки Великі Кам. Подільськ	7	?	3.3.1946	Манич Ольга	Тернопіль
Білобожниця	60/2	?	14.4?1946	Горіячок Й.	Чортків
Білобожниця	60/2	?	14.5.1946	Хруставка М.	Чортків
Білобожниця Джурич	20/3	?	16.8.1946	Блаженко І.	Чортків
Чортків Мухавка	?	?	?9.1946	Ратушняк С. неповне	Чортків
Бережани Вільхівець	?	?	8.9.1946	Лужний Г.	Бережани
Білобожниця Скородинці	60/2	?/46	9.9.1946	Федячко В.	Чортків
Чортків Мухавка	Сян Протокол.	?	? .10. 1946	Кардинал Евстахія	Чортків
Білобожниця Криволука	60/2	?	10.10.1946	Якубів П.	Чортків
Білобожниця Київ	60/2	?	15.10.1946	Бобровський А.	Чортків
Золотники	25/6	?	20.11.1946	Лагойда В.	Теребовля
Збараж	55	153/46	22.11.1946	Цилінський М.	Збараж
Борщів Бабинці	Нечай	?	10.12.1946	Липецький В.	Борщів
В. Дедеркали	Руденко	?	10.12.1946	Партика С.	Шумськ
Борщів Волківці	40/7	?	18.12.1946	Дідик М.	Борщів
Залізіч	9	100/46	27.12.1946	Голубович Я.	Зборів
Золотий Потік Стінка	Захар	?	1947	Яворський М.	Бучач
Золотий Потік Стінка	Листок	?	1947	Салій О.	Бучач
Золотники Зарваниця	20/1	?	3.1.1947	Цимбала Р.	Теребовля
Бучач	20/3	201/47	5.1.1947	Іванів Анна	Бучач
Пробіжна Київ	20/3	?	12.1.1947	Перепелиця В.	Чортків
Бережани Базниківка	Стьопа	?	13.1.1947	Накуца П.	Бережани
Золотники	25/6	?	21.1.1947	Менюк М.	Теребовля
Ланівці Янківці	60	?	14.2.1947	Марчук П.	Ланівці
Підгайці Мужилів	25/5	?	1.3.1947	Яровий П.	Бережани
Товсте Литячі	?	?	5.3.1947	Ковальчук І. неповне	Гусятин
Підгайці Божиків	Ручай Омелько	?	6.3.1947	Мандач І.	Бережани
Підгайці Теляче	37/3	?	6.3.1947	Шиш Ф.	Бережани
Борщів Волківці	40/7	?	14.3.1947	Ковцун Р.	Борщів
Борщів Волківці	40/7	?	25.3.1947	Андрусик М.	Борщів
Шумськ Київ	Яр	?	27.3.1947	Вересенко С.	Шумськ
Товсте Дорогичівка	40/3	?	30.3.1947	Війтишин І.	Гусятин
Коропець Усте Зелене	Шах		18.4.1947	Карпик М.	Монастириська
Товсте Кошилівці	40/8	?	19.4.1947	Галушка В.	Гусятин
Золотий Потік Порохова	25/а, 35/а	?	24.4.1947	Ганчарик І.	Бучач
Золотий Потік Порохова	25/а,35/а	?	26.4.1947	Комарницький Р.	Бучач

Борщів Сапогів	?	?	26.4.1947	Басараба Параска	Борщів
Золотники Раковець	37/3	?	6.5.1947	Сабатюк В.	Теребовля
Козова Ценів	25/3	?	6.5.1947	Суга Г.	Козова
Микулинці Острів	888	160/47	10.5.1947	Гаврилюк З.	Теребовля
Товсте Дорогичівка	Гонта	?	16.5.1947	Івасів І.	Гусятин
Великі Дедеркали Студінка (Чернігів)	98	?	21.5.1947	Ворожбит Д.	Шумськ
Бучач Бариш	Клим	?	24.5.1947	Кобзан Марія	Бучач
В. Дедеркали (Вінниця)	98	?	28.5.1947	Посвятенко А.	Шумськ
Золотий Потік Рублин	20/3	?	6.1947	Григорчук В.	Бучач
В. Дедеркали (Дніпропетровськ)	97	?	2.6.1947	Терещенко І.	Шумськ
Товсте Свершківці	Гонта	?	3.6.1947	Кубішин Стах	Заліщики
Бережани Куряни	25/4	?	4.6.1947	Лужний П.	Бережани
Підгайці Ригайлиха	Місяць	4/47	7.6.1947	Вербовецький Ф.	Бережани
Бережани Саранчуки	25/4	?	8.6.1947	Карась І.	Бережани
Збараж Грицівці	Леонід	81/47	10.6.1947	Бригін Т.	Збараж
Золотий Потік Вістря	Захар	?	10.6.1947	Лукасевич А.	Бучач
Товсте Садки	Гонта	?	10.6.1947	Антошків К.	Гусятин
Золотий Потік Зубрець	Захар	?	11.6.1947	Ковалівський С.	Бучач
Золотники Богатківці	37/8	?	12.6.1947	Гуменюк Я.	Теребовля
Козова	25/3	?	18.6.1947	Дичко О.	Козова
Борщів Глибочок	40/7	?	20.6.1947	Сакундяк А.	Борщів
В. Дедеркали	98	?	26.6.1947	Потапенко О.	Шумськ
Золотники Хатки	37/3	?	28.6.1947	Романчук П.	Теребовля
Підгайці Теляче	25/5	?	2.7.1947	Вовк М.	Бережани
Скалат Пізнанка Гнила	16	79/47	4.7.1947	Пунда П.	Підволочиськ
Буданів Кобиліволоки	?	?	7.7.1947	Шкварок І.	Теребовля
Буданів Кобиліволоки	?	?	7.7.1947	Пихач Пазя і Анна	Теребовля
Буданів Кобиліволоки	?	?	8.7.1947	Гашин Михайлина	Теребовля
Золотники (Урал)	?	?	12.7.1947	Котельков П.	Теребовля
Бережани Рогачин	25/4	?	13.7.1947	Косінський К.	Бережани
Борщів Шишківці	40/5	?	13.7.1947	Ожогань І.	Борщів
Підгайці Мужилів	Сосна Місяць	?	18.7.1947	Байда Г.	Бережани
Більшівці Боків, Підгайці	Всеволод	?	20.7.1947	Галій М.	Бережани
Борщів Бабинці	40/5	?	21.7.1947	Гуска М.	Борщів
Товсте Бураківка	Гонта	?	25.7.1947	Джоган М.	Гусятин

Підволочиська Сопранівка	15 Д	60/47	31.7.1947	Кізіма В.	Підволочиськ
Підгайці Боків	Igor	?	2.8.1947	Фурдей М.	Бережани
Підгайці Голгоча	25/5	?	3.8.1947	Озарнович Г.	Бережани
Бучач Ріпинці	20/3	?	9.8.1947	Скобляк І.	Бучач
Золотники Богатківці	37/3	?	10.8.1947	Гуменюк О.	Теребовля
Козлів Таурів	58/а	177/47	12.8.1947	Петришин М.	Козова
Михайлівка (Харків)	Максим Вихор	?	13.8.1947	Безкороваий І.	Заліщики
Золотники Бенева	37/3	?	19.8.1947	Чикита Ф.	Теребовля
Підгайці Сталінська	37/3 Місяць 212	?	20.8.1948 (15.7.1947?)	Левченко Д.	Бережани
Скала Подільська Гуштин	0/04	?	23.8.1947	Джуриляк П.	Борщів
Скала Подільська Гуштинка	?	?	24.8.1947	Пакуляк М. неповне	Борщів
Золотники	37/3	?	25.8.1947	Фецан В.	Теребовля
Підгайці Боків	25/5	?	28.8.1947	Цетнарський К.	Бережани
Шумськ Богуслав	44	?	30.8.1947	Клейман Я.	Шумськ
Великий Глибочок Лопінецьк Кам'янець-Подільський	747	178/47	1.9.1947	Твердій Анна	Тернопіль
Підгайці Волощина	25/5	?	1.9.1947	Скасків Емілія ОУН	Бережани
Микулинці Ладичин	678	172/47	6.9.1947	Стинимир І.	Теребовля
Підгайці Боків Станіслав	25/5	12/47	7.9.1947	Зеленчук Анна ОУН	Бережани
Підгайці Шумляни	25/5	4/47	11.9.1947	Піскорський І.	Бережани
Підгайці Затурин	Місяць	?	14.9.1947	Кудла Я.	Бережани
Микулинці Смиківці	888 678	174/47	22.9.1947	Барчинський Є.	Теребовля
Козова Кальне	25/3	?	23.9.1947	Смішнюк П.	Козова
Бучач Сороки	20/3	?	26.9.1947	Василик Т.	Бучач
Підгайці Новосіліці Кіів	25/5	?	26.9.1947	Кравченко В.	Бережани
Підгайці Старе Місто	Рух	?	26.9.1947	Дубас І.	Бережани
Підгайці Носів	25/5	?	2.10.1947	Моравська Марія	Бережани
Білобожниця Полівка	20/3	? /48	7.12.1947	Отаманчук Р.	Чортків
Зборів Озерна	757	176/47	10.10.1947	Карпінський Т.	Зборів
Коропець Тростянець	?	?	10.10.1947	Трембалюк К.	Монастирськ
Підгайці Кам'янець-Подільськ	25/5	?	10.10.1947	Каліба В.	Бережани
Рогатин, *Станіслав	Софрон Г-ш	?	12.10.1947	Довгий Михайло	Рогатин Станіслав
Вишнівць Струринці (Одеса)	Ворон?	?	16.10.1947	Коваль В.	Збараж
Підгайці Голгоча	25/5	?	3.11.1947	Купратий Г.	Бережани

Почаїв Валігури	38	?	3.11.1947	Валігур Г.	Кременець
Золотий Потік Зубрець	20/3	?	7.11.1947	Прицепя В.	Бучач
Підгайці Білокриниця	Рух	?	12.11.1947	Кобельський І.	Бережани
Збараж Мшанець (В. Глибочок)	747	179/47	16.11.1947	Жеребний М.	Збараж
Зборів Мшана	757	180/47	16.11.1947	Махновський В.	Зборів
Бережани Бишки	?	?	18.11.1947	Дулеба С.	Бережани
Заліці Вертелка	678	182/47	18.11.1947	Дец І.	Зборів
Коропець Луки	Шах	?	22.11.1947	Хроботенко П.	Монастирська
Зборів Остапівці	?	18/47	26.11.1947	Яворівський О.	Зборів
Козова Вимислівка	?	?	26.11.1947	Пришляк О.	Козова
Почаїв Карпіловка (Горькій)	38	?	2.12.1947	Баришев П.	Кременець
Золотники Бурканів	25/5	?	6.12.1947	Скушка Євгенія	Теребовля
Підгайці Затурин	Місяць	?	11.12.1947	Турій Марія	Бережани
Зборів (Харків)	757	184/47	14.12.1947	Василівська Н.	Зборів
Козлів Городище Велике	?	18/47	16.12.1947	Мудрий В.	Козова
Коропець Коропецька Діброва	Захар	?	16.12.1947	Чемна Анастасія	Монастирська
Микулинці Петриків	Судді Зот Титар Богдан	ТОС	18.12.1947	Бріль В.	Теребовля
Козлів Слобідка	737	186/47	20.12.1947	Чорний М.	Козова
Бережани Рибники	25/4	?	22.12.1947	Кручник В.	Бережани
Бучач Пишківці	20/3	?	24.12.1947	Балюк Д.	Бучач
Заліщики Борщів	Вихор	48	28.12.1947	Федорчук І.	Заліщики
Буданів, Теребовля (Чортків)	123	1/47	30.12.1946 (10.3.1947)	Липовий д' Бакша Є.	Теребовля (Чортків)
Зборів Волосівка	757	106/48	1948	Мороз Є.	Зборів
Козлів Кальників	737	1/48	4.1.1948	Басінський В.	Козова
Борщів Заставна, Чернівці	0/2	?	5.1.1948	Вільховий М.	Борщів
Борщів Бабинці	0/7 Прометей	?	8.1.1948	Гуска П.	Борщів
Коропець Теребіж	Мирон	?	10.1.1948	Облищук М.	Монастирська
В. Дедекали Загірці	32	21/48	10.1.1948	Андрусюк Р.	Шумськ
Бережани Лапшин	Василь	202/48	11.1.1948	Дуда Г.	Бережани
Бережани Лапшин	19/1	201/48	11.1.1948	Пелехатий Т.	Бережани
Борщів Сапогів	40/7	*	14.1.1948	Сарабун І.	Борщів
Зборів (Калінін)	757	3/48	15.1.1948	Петров В.	Зборів
Почаїв Вінниця	Ворон	2/48	17.1.1948	Трикозюк П.	Кременець
Козлів Купчинці	737	2/48	18.1.1948	Качунь В.	Козова

Бережани Поточани	Ком К.	?	18.1.1948	Волошин М.	Бережани
Білобожниця Джурин	20/3	?	20.1.1948	Жовківський І.	Чортків
Ланівці Чернігів	60	11/48	20.1.1948	Діденко М.	Ланівці
Ланівці Білозірка	60	10/48	20.1.1948	Ярмошко Я.	Ланівці
Нове Село Добромірці	55	?	20.1.1948	Романюк С.	Підволочиськ
Золотий Потік Скоморохи	Захар	?	23.1.1948	Салій О.	Бучач
Почаїв	Алас Прокіп Юрко	ТОС	23.1.1948	Корній СБ	Кременець
Вишнівець Звиняче	83	3/48	27.1.1948	Клепач Ф.	Збараж
Борщів Доброкут	10/1	?	4.2.1948	Головатий П.	Борщів
Бережани Поручин	"Василь"	205/48	7.2.1948	Лис В.	Бережани
Вишнівець Котюжини	86	8/48	9.2.1948	Рись П.	Збараж
Коропець Вістря	Лівий	?	11.2.1948	Бойчук М.	Монастириська
Почаїв Юридика	38	7/48	13.2.1948	Плитоук Клавдія	Кременець
Борщів Глибочок	0/2	?	15.2.1948	Буркацький П.	Борщів
Підгайці Вербів	212	206/48	15.2.1948	Кам'янський О.	Бережани
Бережани Лисовичі	19/1	207/48	16.2.1948	Андрусишин В.	Бережани
Вишнівець Залісці	77а	6/48	17.2.1948	Жук Н.	Збараж
Золотники Соколів	37/3	?	20.2.1948	Лагойда С.	Теребовля
Білобожниця Базар	20/3	?	20.2.1948	Микуляк Д.	Чортків
Вишнівець Діброва	506	4/48	23.2.1948	Казьмірук М.	Збараж
Золотники Чернігів	37/3	?	3.3.1948	Руднік М.	Теребовля
Великі Дедекали М. Фільваркі (Почаїв)	507	?	13.2.1947	Трачук І.	Шумськ
Бірки Великі Дичків Харків	51/а	4/48	7.3.1948	Собакар М.	Тернопіль
Козова Вівся	46/4	11?/48	10.3.1948	Ліско Г.	Козова
Бірки Великі Чернелів Руський	678	5/48	16.3.1948	Вівсяна Марія	Тернопіль
Бучач Добре Поле	20/3	?	20.3.1948	Кожухівський Л.	Бучач
Підгайці Мозолівці	2/2	?	22.3.1948	Цяпа В. ОУН	Бережани
Бірки Великі Прошова	51/а	107/48	29.3.1948	Костяк Катерина	Тернопіль
В.Дедекали В. Садки	32	5/48	6.4.1948	Басій С.	Шумськ
Бережани Дрищів Надрічче	19/1	?	8.4.1949	Підлужний І.	Бережани
Микулинці Лапшин, Бережани	678 808 Ох і Крига	109/48	16.4.1948	Дулеба Степан	Теребовля
Підгайці Дрищів	28/2	?	5.5.1948	Ленцик М.	Бережани
Підгайці Теляче	28/2	?	5.5.1948	Перепелюк М.	Бережани

Підгайці Боків	28/2?	?	8.5.1948	Гуда І. ОУН	Бережани
Теребовля Залав'є	Протокол смерті		17.5.1948	Чайківський Євген Дзядзьо	Теребовля
Теребовля Залав'є	Протокол смерті		17.5.1948	Темний Я. Чайка	Теребовля
Теребовля Залава	Протокол смерті		17.5.1948	Козак Є. Пугач	Теребовля
Бережани Рибники	?	?	20.5.1948	Боринський М.	Бережани
Підгайці Юстинівка	Ромко	?	20.5.1948	Тихий І.	Бережани
Теребовля Сороцьке	Протокол смерті		26.5.1948	Денис Р. Марко	Теребовля
Золотники Ішків	?	1/48	1.7.1948	Войтина О. Войтина П.	Теребовля
Кременець Шпиколоси	38	14/48	7.7.1948	Бойко Є.	Кременець
Кременець Кімната	Ворон Замітка:38	15/48	8.7.1948	Ратинський Ф.	Кременець
Великі Дедеркали Фільварки В.	506	12/48	15.8.1948	Сохацький П.	Шумськ
Підгайці Носів	28/2	?	18.7.1948	Чопей М.	Бережани
Підгайці Носів	28/2	?	18.7.1948	Калан Е.	Бережани
Підгайці Божиків	28/2	?	4.8.1948	Захарій А.	Бережани
Великі Дедеркали (Курганськ)	32	16/48	23.8.1948	Акімова Є.	Шумськ
Великі Дедеркали Михайлівці	32	18/48	4.9.1948	Гуменюк П.	Шумськ
Золотники	37/3	?	18.9.1948	Бочан Б.	Теребовля
Кременець Малі Бережці	38	19/48	10.10.1948	Горобець І.	Кременець
Збараж Доброводи	152	132/48	5.11.1948	Рудник С.	Збараж
Збараж Чернихівці	38/23	131/48	5.11.1948	Комар Я.	Збараж
ТЕРЕБОВЛЯ ІВАНІВКА м.нар.	38/23	129/48	8.11.1948	ВИХОП ПЕТРО Пробоем	Теребовля
ТЕРЕБОВЛЯ ІВАНІВКА	38/23	128?/48	18.11.1948	БУГ АНТІН Пробоем	Теребовля
ТОС	Левко Богдан Гук		26.12.1948	Швець І. Карпо	Бережани

В 1944-1946 роках державні інституції Тернопільської області містилися в м. Чорткові. В різних документах з архіву Внутрішніх Військ, які знаходяться в The Peter J. Potichnyj Collection on Insurgency and Counter-Insurgency in Ukraine, є згадки про розкриття і ліквідацію окремих членів СБ в Тернопільській області. УНКГБ і УНКВД Тернопільської області були знані наступні бойові частини СБ: "Славка", "Снопа", Підрайонова СБ Захара Мельничука, "Кузьми", "Крима", "Наливайка", "Богуна", "Довбуша" – В. Сергійчук, *Український здви́г: Поділля, 1939-1955*. Київ, 2005, ст.207-211;

"Шарпака", "Прача", "Мельничука", "Клима", "Деркача", "Підкови". Там само, ст. 217-219; Загинули: Борщівський районний комендант СБ "Тарас", Збаразький районний комендант СБ "Ворон", Підволочиський районний референт СБ "Богун", Скала-Подільський підрайонний комендант СБ "Мур". Там само, ст. 222; "Степа", "Бульби", "Темного", "Бистрого", "Зірки". Там само, ст. 233-236; "Кизими", "Раца". Там само, ст. 241-244; В часі між липнем і жовтнем 1946 р. загинули: Окружний референт СБ "Карат", Буцацький районний комендант СБ Ілля Патюк – "Ісай". Там само, ст. 296; Загинув 26 вересня 1946 р. Петро С. Притула, районний референт СБ. Там само, ст. 305; Загинули під кінець 1946 р. Тербовлянський надрайонний Референт СБ "Яр", слідчий СБ Борщівського надрайонного проводу "Кит", Кущевий комендант СБ Копичинського району "Борис", Бережанський районний комендант СБ Михайло Г. Маторняк, Чортківський районний референт СБ "Сава", Тербовлянський районний референт СБ "Косар", Кущевий СБ Скала-Подільського району "Степ". Там само, ст. 311-312; Загинули у 1-му кварталі 1947 року: Референт СБ Центрального проводу Арсенич Микола ("Михайло"), Рферент СБ Коропецького району Адам Букатинський, Референт СБ Козівського району "Сумний", Референт СБ Білобожницького району Григорій Градовий – "Черник", Референт СБ Товстенського району Юрій Гашевський – "Гамалія", Референт СБ Монастириського району Степан Новостюк – "Жук", Референт СБ Буцацького району Дмитро Плаксій – "Богдан". Там само, ст. 331; Загинули в березні 1948 року: Керівник Підволочиського районного СБ Петро О. Дідик, Кущовий провідник СБ Підволочиська Ярослав Бойчук – "Сірко". Там само, ст. 386-387; Загинули в квітні 1948 року: Керівник СБ Чортківського району "Сірий", Керівник СБ Білобожницького району "Омелько", Керівник кущової СБ "Добрий", члени СБ "Граб" і "Дуб", керівники кущових СБ "Курян", "Хмара", і "Бурко". Там само, ст. 420-425; Загинув в грудні 1948 року Козівський районний референт СБ "Сіверко". Там само, ст. 531-532; Загинули в лютому 1949 року: Керівник СБ Гусятинського району "Чувай", Керівник СБ Зборівського району "Топір". Там само, ст. 538; Загинули в лютому 1949 року: Керівник СБ Тербовлянського району "Ігор", Керівник СБ Золото-Потіцького району "Зірка". Там само, ст. 545. Загинув в червні 1950 року: Член окружної боївки СБ Йосиф С. Мальований – "Ромко" і керівник окружного або крайового СБ "МК-5". Там само, ст. 589. Більшість цих інформацій підтверджені в матеріалах "Літопису УПА", Нова Серія, *Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ, 1943-1959*. тт. 4-7, Київ-Торонто, Літопис УПА, 2002-2003, ст. 358. В "Літописі УПА", т. 11, ст. 196-198, згадані слідуєчі Референти СБ: Зборівський надрайон – Мирослав Багрій ("Шах") заг. в листопаді 1944 р. біо. ст. 59; Зборівський і Тернопільський надрайон – Андрій Свитак ("Тирса", "Беркут") заг. в вересні 1945 р. разом з боевиками "Соколом", "Віктором" і "Бовтом", біо. ст. 49; Заложцівський район – Богдан Франків ("Максим") і "Суберф. заг. в жовтні 1945 р. біо. ст. 114-15; Велико-Глибочоцький район – Северин Борачок ("Кит"), заг. в травні 1945 р. біо.

ст. 148, Зиновій Довгополий ("Буг", "Еней"), заг. в вересні 1946 р. біо. ст. 155; Велико-Бірківський район – Петро Кулик ("Круча"), заг. в вересні 1947 р., біо. ст. 21 ; Козівський район – Дмитро Ракуш ("Сокол"), заг. в листопаді 1945 р. біо. ст. 49, Андрій Хома ("Орлик"), заг. в листопаді 1948 р. біо. ст. 53-54; Микулинецький район – Ярослав Жмурко ("Окунь"), працював теж в Велико-Бірківському районі, заг. в червні 1945 р. біо. ст. 34, Лев Когут ("Орел"), заг. в квітні 1947 р., (в рр. 1946-47 також референт СБ Велико-Бірківського району), біо. ст. 40, Ярослав Підгайний ("В'юн"), заг. в червні 1947 р., біо. ст. 41. Згадані також бойовики СБ: Богдан Черномаз ("Марченко") заг. в квітні 1945 р. (ст. 169); Андрій Савка ("Ворон"), заг. в червні 1947 р. (ст. 170); Василь Лотоцький ("Ліщина"), заг. в червні 1947 р. (ст. 170); Назар Сенік ("Меч"), заг. в червні 1945 р. (ст. 170); Григорій Сушко ("Стріла"), заг. в березні 1945 р. (ст. 170); Богдан Дзінковський ("Віктор"), заг. в листопаді 1945 р. (ст. 171); Степан Кушнір ("Моряк"), заг. в листопаді 1945 р. (ст. 171); Михайло Любачівський ("Кармелюк"), заг. в травні 1946 р. (ст. 171); Ярослав Ткач ("Тихий"), заг. в червні 1947 р. (ст. 171); Василь Богач ("Крутий"), заг. в червні 1945 р. (ст. 172); Мирослав Буньовський ("Олесь"), заг. в лютому 1945 р. (ст. 172); Ілярій Кравець, заг. в квітні 1945 р. (ст. 173); Ярослав Любачівський ("Човен"), заг. в квітні 1945 р. (ст. 173); Микола Масний, заг. в травні 1945 р. (ст. 173); Осип Наконечний ("Чумак"), заг. в червні 1945 р. (ст. 174); Володимир Шафранський ("Лев"), заг. в травні 1945 р. (ст. 175); Андрій Яворівський ("Жук"), заг. в травні 1945 р. (ст. 175); Петро Коваль ("Береза"), заг. в серпні 1945 р. (ст. 176); Григорій Левицький ("Чорний"), заг. в березні 1945 р. (ст. 176); Іван Лукасевич ("Рубач"), заг. в червні 1946 р. (ст. 177); Ярослав Макар ("Олень"), заг. в березні 1945 р. (ст. 177); Василь Олійник ("Марко"), заг. в березні 1945 р. (ст. 177); Іван Пивоварчук ("Лісовий"), заг. в липні 1945 р. (ст. 177); Михайло Баб'як ("Дуб"), заг. в січні 1945 р. (ст. 178); рай. СБ "Гриць", заг. осінню 1944 р. (ст. 181); Походженням з Тернопільщини: Рай. СБ Степан Висоцький ("Сірий"), заг. в червні 1948 р. (ст. 181); ? Вовк, заг. в 1944 р. (ст. 181); Край. Реф. СБ Мирослав Вовк ("Корнило"), заг. в червні 1947 р. (ст. 181); Роман Лилик ("Довбуш") заг. в червні 1948 р. (ст. 181); Підрай. СБ при КП Дмитро Гавришків ("Гар"), заг. в березні 1945 р. (ст. 181); Михайло Гарматій ("Орест"), заг. в червні 1948 р. (ст. 181); Рай. СБ Степан Мидз, заг. в червні 1948 р. (ст. 181); Михайло Мотиль ("Пластун"), заг. в червні 1947 р. (ст. 182); Окр. СБ Михайло Кріль ("Віра"), заг. в червні 1947 р. (ст. 183); Іван Брик ("Юрко"), заг. в січні 1945 р. (ст. 184); Михайло Гордій ("Шаша"), заг. в серпні 1948 р. (ст. 184); Край. СБ "Максим", заг. в травні 1945 р. (ст. 184); ? Марків ("Саша"), заг. в березні 1945 р. (ст. 184); Михайло Шумейко ("Богдан"), заг. в січні 1948 р. (ст. 184); Іван Маланяк ("Ох"), заг. в лютому 1948 р. (ст. 186).

Дідик Петро Олександрович (“Звір”, “Зенко”) – референт СБ ОУН Підволочиського р-ну. Народився 1923 (1924?) р. в с. Оріховець Підволочиського р-ну на Тернопільщині. Загинув 14 березня 1948 р. в бою з військами МВД в Підволочиському р-ні.

Волошин Ілярій (“Топір”) – референт СБ ОУН Зборівського р-ну. Народився в с. Озерна на Зборівщині. Загинув 13.01.1949 р.

Волошин Осип (“Скоб”, “Ярема”) – заступник надрайонового провідника СБ ОУН. Народився 1913 р. в с. Озерна. Загинув 7.09.1945 р.

Білінський Ярослав Михайлович (“Бистрий”) – курінний УПА – Південь в 1943-1944 рр. В 1944 р. потрапив в лабету НКГБ і пішов на співпрацю з ворогом. Фото з 1950-х років.

№ 54/97
Грнчівського 25.11.97б.

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

282002, м. Тернопіль, вул. С. Бандери, 21, тел. 22-45-42

№ 4256

до листопада 1997 р.

Голові Тернопільського обласного товариства "Меморіал" ім. В. Стуса
Оберихину І.С.

Шановний Ілле Степановичу!

На Ваше звернення щодо повідомлення прізвищ загиблих повстанців ОУН-УПА під час проведення військово-чекістських операцій ставимо до відома, що в Управлінні СБУ в Тернопільській області такі відомості відсутні. Разом з тим за Вашим запитом до Служби безпеки України у відповідних державних архівах знайдено наступні відомості: 14 березня 1948 року /під час проведення військово-чекістської операції/ в районі селищ Мовчанівка, Качанівка та Мислова Підволочиського району загинуло 8 воїнів ОУН-УПА:

Стегродник

- Дідик Петро Олександрович, 1923 року народження, уродженець с.Оріховець Підволочиського району;
- Янжів Михайло Іванович, 1923 року народження, уродженець с.Кам"янки Підволочиського району;
- Миколив Іван Гринькович, 1926 року народження, уродженець с.Багатківці Золотниківського району;
- Бойчук Ярослав, 1922 року народження, уродженець с.Мислова Підволочиського району;
- Костецький Мирослав, 1924 року народження, уродженець с.Староліщина Підволочиського району;
- Гусак Стефан, 1929 року народження, уродженець с.Староліщина Підволочиського району.

Разом із зазначеними загинуло ще два повстанці, особи яких не встановлені.

005678

«Поліграфіст», 04. 97 р. З. № 1007—1000.

Лист Управління Служби Безпеки України в Тернопільській області від 20.XI. 1997 року до Голови Тернопільського обласного товариства "Меморіал" ім. В. Стуса п. Іллі Оберихина у справі загибелі 8-ми членів районної бойовики СБ Підволочиського р-ну

ПОКАЖЧИК

0,04, сл. СБ 901
1, чл. Юнацтва. *Див.* Г. Р., чл.
Юнацтва
100, сл. СБ 544
15, сл. СБ 577
15, сл. СБ 619, 908, 975
2 вК, сл. СБ 619
2, чл. Юнацтва. *Див.* Войтина Олек-
са Петрович
20/1, сл. СБ 77, 80
20/3, сл. СБ 37
212, сл. СБ 707
25/3, сл. СБ 227, 231, 237
25/5, сл. СБ 631, 652, 662, 676,
696, 718, 722, 728, 745, 748, 751, 764
25/6, сл. СБ 46, 50, 85
25/а, сл. СБ 23, 26
28/2, сл. СБ 787, 792, 801, 842,
858, 864, 870
30 вК, сл. СБ 619
343, пров. 160, 165, 166, 169, 170, 181
35/а, сл. СБ 23, 26
37/2, сл. СБ 109
37/3, сл. СБ 91, 100, 115, 119, 124,
143, 206, 213, 221
37/8, сл. СБ 94
38, сл. СБ 321, 325, 873, 881, 892
38/23, сл. СБ 983, 1029, 1030
39, сл. СБ 332
40/3, сл. СБ 1040
40/8, сл. СБ 1037, 1063
44, сл. СБ 1078
46/4, сл. СБ 246
507, сл. СБ 878
55, сл. СБ 555
58/а, сл. СБ 250
60, сл. СБ 336, 352, 368
678, сл. СБ 391, 516, 535
737, сл. СБ 257, 262, 266, 291
808, сл. СБ 397
888, сл. СБ 152, 180, 186, 190, 192,
195, 197, 508, 535

А

А., МГБ-іст. *Див.* Арщеник, МГБ-іст
Авдієнко, гол. РВ 88
Австрія 11, 296, 781, 782, 843, 865,
1083, 1152
Адамів Гринько 696
Адамів Ксенька 693
Адамович Михайло 966, 967
Адамська Ромуальда 670
Адамчук Лев 512
Азія 1022
АЗІЯ, пс. школяра 991
Акмолинськ, м. 741
“Алас”, суд. ТОС 1138, 1139
Алексов Миколай Александрович
522
Алексеев Саша, МВД-ист 727
Алексов, МВД-ист 852, 853
Алкіна, ст. 102
Алтай, ст. 102
Альбанівка, с. 803
Альбірт, з с. Білозірка 365
“Альоша”, а/в РО НКГБ. *Див.* Пунда
Петро Іванович
“Альоша”, підп. 161, 165, 166, 169,
177, 185, 186, 187, 193, 197
Амборський Йосиф (“Морозенко”)
64, 66-69, 79
Амборський Петро 70, 71, 80
Америка 11, 33, 251, 277, 286, 287,
341, 525, 556, 561, 563, 570, 584,
598, 599, 602, 607, 613, 614,
616, 694, 863, 926, 932, 1107,
1153. *Див.* також США
Анадоль, с. 697
Ананько, с. Івана (“Компас”) 321
Ангелівка, хут. 535
Англія 11, 33, 243, 286, 293, 341,
540, 561, 570, 602, 863, 932, 1107
Андрієнко, МВД-ист 547, 549
Андріїв Андрій 1077
Андрієшин Степан 310

АНДРІЙ, код. ім'я 987, 990, 992-994, 996, 997, 999-1002, 1005, 1010, 1013, 1015, 1019, 1021, 1029, 1032, 1033
“Андрій”, з Золотниківського р-ну 164
“Андрій”, НКГБ-іст. *Див. також* Іщенко, НКГБ-іст
“Андрій”, обл. пров. *Див.* Сташків Іван (“Андрій”)
“Андрій”, пов. пров. СБ 567, 568, 610
“Андрій”, сл. СБ 1077
“Андрійов”, с/о МГБ. *Див.* Хроботенко Петро Павлович
Андрійчук Євген 707
Андрійчук Михайлина 1072
Андрусик Микола 1135
Андрусишин Анна 716
Андрусишин Антін (“Вихор”) 269, 271, 277
Андрусишин Володимир 1136
Андрусишин Марія. *Див.* Скасків Марія
Андрусишин Федь 798
Аніловський Осип Кіндратович 812-814, 816, 818-821, 825, 826, 829-831, 836, 837, 841
Аносов, МГБ-іст 1017, 1092-1097, 1099, 1100, 1110-1116, 1124-1127, 1129, 1130
Антимис Настя 659
Антимис Стефан 659
Антипенко Матрона. *Див.* Перепелиця Матрона
АНТІН, код. ім'я 980-983
Антків Михайло 412
Антків Павло 412
Антон З., з с. Ішків 192
Антонівці, с. 337, 339
“Антоніна”, с/о РО МГБ. *Див.* Возняк Марія Андріївна
Антонович, о. 125, 126
Антонюк Володимир (“Ігор”) 904, 910, 914, 915, 917, 919, 921-923, 928, 935, 937-939
Антонюк Дмитро 931
Антонюк Стефанія 936, 938, 940, 941, 962-965, 967-970, 972
Антошків Володимир Костянтинович 1053
Антошків Дмитро 1059, 1060
Антошків Захарій Костянтинович 1053
Антошків Йосиф Костянтинович 1053
Антошків Корнель Костянтинович 1053-1056, 1059, 1136
Антошків Марія 1060
Антошко (“Сокіл”), повст. з с. Бурканів 131
Антошко, з Львівщини 1089, 1090, 1104, 1124
Антошишин Зонька 211
Анцібором, дир. НСШ 342
Апаненко, МГБ-іст 106, 107
Апостолова, ст. 700
Апостоловський, р-н 698, 700
Аргентина 540, 556, 107
“Арсен”, з с. Остап'є 919, 922, 949, 952, 953
“Арсен”, зрадник 398
Арсенич Микола (“Арсен”, “Григор”, “Березовський”, “Михайло”) 267, 371, 373, 374, 376, 377, 380, 382-384, 388, 390, 545
Артельщик Галина Іванівна 347, 348, 358
“Артим”, ком. УПА 829
Артьоменко, МВД-ист 707, 736, 851
Арценік, МГБ-іст 172
“Ас” 636
“Аскольд”, пов. пров. 513
Астрахань, м. 296

Б
Б. Лун., з с. Ішкова 146
Б., з с. Ішків 166, 167, 168, 179
Бабак, з с. Печірна 352
Бабинці, с. 1080, 1091, 1093, 1095, 1097, 1114-1116, 1119
Бабій Вікта 1057

Бабій Іван 216
Бабій Микола 133
Бабій Стах 241
Бабій Стефка 133, 138
Бабій, з с. Зарубинці 953-957, 959
Бабійчук Іван 1040
Бабушкін, МГБ-іст 230
Баб'як, з с. Ішків 183
Бавдис Іван 780
"Бага", с/о. Див. Подунайчук Іван
Багатківці, с. 52, 56, 58, 92-94, 110-
113, 144, 155, 156, 160, 161,
165, 168, 273
Багач Олекса 649
Бадран Іван 869
Базалійський, р-н 362
Базар Богдан 113
Базар, м. на Житомирщині 147,
156, 157, 1024
Базар, с. Чортківського р-ну 1068-
1070
Базниківва, с. 87, 401, 712
Базниківський, ліс 54
"Бай", хот. 803, 804
Байбіков, НКВД-ист 952
Байда Гаврило Миколайович 677,
1135
"Байда", з с. Ішків 162, 170
"Байда", з с. Новосілки 919
"Байда", підр. Юнацтва 803
"Байда". Див. Кучма ("Байда")
"Байда". Див. Турчин Павло ("Бай-
да")
"Байдак" 45, 83
"Байдєнка", вд. 953, 954, 960
"Байдєнко", з Рогатинщини 1131
"Байдєнко", ком. вд. 71, 80, 954
Байківці, с. 527, 528
Байтала Володимира 532
Бакалець Орест 151, 152
Баку, м. 900
Бакун Іван 681, 826
Бакун, з с. Бокова 809, 810, 830,
834, 837, 839, 840
Балабух, викл. 339
Баліцкий, з с. Голгоча 695
Балкани 1149
Балога Михайло 51, 78
Балюк Данило 1135
Балюк, з с. Заставче 704, 705
Бандера Василь 404
Бандера Олекса 404
Бандера Степан 277, 365, 404,
537, 861
Банська Бистриця, м. 1082
Барабаш Петро Федорович 750
"Барак", с/о РО МВД. Див. Семен,
з с. Яблунівки
Баран Северин 162
Баран Славка 62
Баран Яким 532
Баран Ярослав 161
Баран, з с. Росоховатця 178
"Баран", с/о РО МВД з с. Лиса 704,
705
"Баран", с/о РО МВД. Див. Семен,
з с. Яблунівки
Баранецький Михайло 315
Баранівка, с. 375
Баранівський, ліс 388
Барановський Ярослав 753
Баранюк Юстина 28
Бараховський, упов. 164
Бардашевський, з с. Новосілка 1081
Бариські Гаї, с. 16
Барицький Йосиф 1072, 1074
Бариш, с. 19, 20, 34
Бариш, упов. 430, 450
Баришев Григорій 879
Баришев Петро Григорович 879
Баришева Евдокія 879
Барська Анна 200, 203, 204
Барський Микола 200, 203
Барський Михайло 99
Барський Павло 200, 203
Барський Петро Михайлович 46, 99
Барський Станислав 45
Барчин ("Червоний") 388, 394
Барчинська Бронислава Йосипівна
517
Барчинський Євген Йосипович 517,
525, 528, 529, 537

Барчинський Роман Йосипович 517
 Барчинський Ярослав Йосипович 517, 524
 Бас Грицько 628
 Бас Петро 630
 Басараб Ілько 660
 Басараба Параска 1136
 Басінська Марія Василівна 264
 Басінська Марія Онуфріївна 263
 Басінський Василь Онуфрійович 263, 266
 Басінський Михайло Васильович 264
 Басінський Ярослав Васильович 264
 Баталов Іван Микитович 108
 Батемо, м. 44
 “Батько” 636
 Бачинський, о. канонік 145
 “Баян”, пров. 574
 “Баян”. *Див.* Юрко” (“Баян”), з СБ
 Бевз Анна 711
 Бевський Михайло (“Гомін”) 1142, 1143
 Безгодів, МГБ-іст 253-257
 Безкоровайний Іван 1136
 Безкоровайний, з с. Бишки 149
 Безмянов, серж. гарніз. 824, 825
 Безпалько Андрій 928
 Безпалько Михайло 681, 686
 Безпалько Осип (“Саблюк”) 682, 683, 711, 811
 “Безсонний”, с/о РО МГБ. *Див.*
 Гуменюк Ярослав Дмитрович
 “Бей”, кущ. 384, 386, 392, 393
 “Бей”, рой. розв. 52, 59, 78
 Бейба, лісн. 555
 Бейко Іван 613
 Бейко Олекса (“Матрос”) 559, 565, 568, 572-574, 616, 617
 Бекалюк Володимир 924, 932
 Бекерів, с. (кол.). *Див.* Бекерсдорф, с.
 Бекерсдорф, с. 240, 742, 744, 783
 Белінський Антон 90
 Бемба, з с. Богданівка 611
 Бенева, с. 93, 96, 116-118
 Беньовський Йосип 412
 Беньовський Михайло 412
 Бергер, уч. гімназії 147
 Бердичів, м. 532, 669
 БЕРЕЖАНИ, код. назва 1031, 1033
 Бережани, м. 51, 126, 144-146, 149, 151, 153, 156, 159, 163, 164, 171-173, 175-177, 184, 190, 224, 228, 229, 236, 242, 250, 369, 370, 371, 374, 375, 380, 385, 387, 388, 395-397, 399-401, 525, 623, 632, 639, 669, 671, 678, 802, 847, 865, 866
 Бережанський Осип 1125
 Бережанський, пов. 158
 Бережанський, р-н 157, 172, 230, 233, 369, 371-373, 375-377, 380, 382, 385-387, 398, 401, 643, 804, 838, 1140
 Бережанщина 160, 271
 БЕРЕЖАНЩИНА, код. назва 1028
 Бережці, с. 323
 Береза Гриць 546
 Береза Павло 546
 Береза Стефан 1091, 1095, 1100, 1112, 1114
 “Береза”, з с. Городниці 921
 “Береза”, кущ. 1072, 1074
 “Береза”, с/о РО МВД. *Див.*
 Підгреб’я Василь Семенович
 “Береза”. *Див.* Василь (“Береза”), з с. Ішків
 Березівка, с. 107
 Березій Надька 872
 Березіцький Павло 549
 Березовиця Велика, с. 289, 411, 413, 414, 419, 420, 425, 428, 433, 435, 448, 450, 461, 472, 478, 479, 489, 490, 493, 516
 Березовиця, с. 112, 166. *Див. також*
 Березовиця Велика, с.
 Беремляни, с. *Див.* Берем’яни, с.
 Берем’яни, с. 1049
 Бересток, с. 1054, 1056, 1058
 Беріжний, МГБ-іст 812-816, 824, 836

Берія Лаврентій 525
 “Беркут”, з с. Кошилівці 1069
 Берлін, м. 404, 540, 782, 790,
 1089
 Бернартович Федько 246
 Бертос Василь 812
 Бесага (“Чуприна”) 1052
 Бесага Параска 1052
 Бесарабія 782
 Беспалько Осип 806
 Белград, м. 1082
 Белоконь, МВД-ист 1042
 Бзова Ольга 853, 859, 860
 Бзова Юлія. *Див.* Калан Юлія
 Бзова, капельмейстер 661, 662
 Билан (Білан?) Пилип 767
 Било Роман 88
 “Бистрий”, з с. Носів 837
 “Бистрий”, кур. *Див.* Білинський
 Ярослав Михайлович
 (“Бистрий”)
 “Бистрий”, підп. 380, 390, 393, 394
 “Бистрий”, чл. ОУН. *Див.* Мандач
 Іван Миколайович
 “Бистрого”, вд. 566, 610, 1144
 Биць Іван 549
 Биченко, МГБ-іст 834, 841, 855-
 858, 862, 872, 873
 Бичков, л-т РВК 216
 Бичковська Варвара 1056
 Бичковська Марія 1056
 Бичковський Іван 1054
 Бишки, с. 149, 228-
 231, 370, 381, 384, 385, 404
 Бишківський, ліс 229, 386, 388
 Біб Данило 310
 Бідка Йосиф 421, 443
 Бідна Катерина. *Див.* Скушка
 Катерина
 Бідна Магда. *Див.* Лагойда Магда
 Бідованець, з с. Пізнанка Гетьман-
 ська 906
 Бідула Марія 379
 Бідула Текля 370
 Бізунь, м. 849
 Бік Марія 896
 Біла Церква, м. 669, 1064
 Біла, прис. 1056
 Білас Зенон 1113
 Білас Іван 1099, 1100, 1112, 1113,
 1125
 Біласюк Оксана 336
 Білатілов, нач. ОББ 898, 899
 Білгород, м. *Див.* Белград, м.
 Білецький Євген 860, 864
 Білецький, с/о РО МГБ 733
 Білий Тимко 259
 “Білий”. *Див.* Білинський Михайло
 (“Білий”)
 Білик Василь 911, 928, 930
 Білик Володимир (“Липа”) 568, 581,
 587, 609
 Білик Ганя 611
 “Білик” 70, 80
 Білинська Іванна 70, 71
 Білинська Марія 68
 Білинська Надія 70, 71, 80
 Білинський Василь 70, 80
 Білинський Володимир 71, 80
 Білинський Іван 70, 71, 72
 Білинський Михайло (“Білий”)
 64, 66-68, 70, 71, 79
 Білинський Ярослав Михайлович
 (“Бистрий”) 76, 77, 804, 1046,
 1175
 Білич Петро 241
 Білінська Явдоха 114
 Білобожницький, р-н 1070
 Білобожниця, с. 56, 58
 Білозерка, с. 344
 “Білозерський”, а/р РО МГБ. *Див.*
 Ярмошко Яків Омелянович
 Білозірка, с. 337, 342, 345-347,
 349, 351-354, 356, 358, 360,
 363-366, 368
 Білокерницькі, хут. 625
 Білокерниця, с. *Див.* Білокриниця,
 с. Підгаєцького р-ну
 Білокерничка, с. *Див.* Білокриниця,
 с. Підгаєцького р-ну
 Білокриниця, с. Макарівського р-ну
 103

Білокриниця, с. Підгаєцького р-ну
220, 624, 641, 655, 675, 742,
744, 765, 792

Білорусія 701

Білосток, м. 511, 670

Білоус Осип 226, 227

БІЛОУСІВКА, с., код. назва 1031,
1033

Більшівці, р-н. *Див.* Болшівецький,
р-н

Більшівці, с. 297, 708, 748

Біньковська, з Підгаєць 820

“Бір”, куц. 379

“Бір”. *Див.* Сташків Онуфрій (“Бір”)

Бірзова, ст. 882

Бірки Великі, с.м.т. *Див.* Великі
Бірки, с.м.т.

“Бірок Потік”, ліс 1076

Бітекгайм, м. 222

Біще, с. 157, 158, 160, 372, 375,
384

Бл. Б., з с. Ішкова 144

Блаженко Іван 1135

Блажків (“Гріша”) 568

Блажків Анна 310, 312

Блажків Василь 586, 587

Блажків Михайло 800

Блажків Параскевія 649

“Блакитний” 1039

“Блакитний”, з с. Хмелева 1052

Бламовськ, с. 749

“Блиск” 616

Бліхар Іван 548

Бліхар Павло 549

Блозва, з с. Печірна 352

Блош Петро 457

Блош Дмитро 421

Блош Ольга Дмитрівна 421, 422,
444, 445, 463, 476

Блош Петро 444

Бобецький Євген 730, 731, 774

Бобецький Федь 774

Бобик Іван 869

Бобиш Лука 546

Бобков Микола Павлович 701

Бобрик Тарас 885

Бобровський Анатоль 1135

Бобулинці, с. 64

Богай Петро 628

Богатиренко, МГБ-іст 332

Богатківський, ліс 115

Богатківські, хут. 161, 181, 510

Богатківці, с. *Див.* Багатківці, с.

Богач Кіндрат 119

Богачка К. 139

Богдан, з с. Соколів 204

“Богдан”, ком. б-ки СБ 904, 915,
917, 918, 920-922, 935-941,
943, 945, 947-951, 953, 954,
958, 960, 961

“Богдан”, підп. *Див.* Головецький
Семен (“Богдан”)

“Богдан”, пов. орг. реф. *Див.*
Поцілуйко (“Богдан”)

“Богдан”, повст. з с. Бурканів
73, 74, 80, 128

“Богдан”, рай. пров. 1047

“Богдан”, суд. ТОС 1137, 1140,
1141

“Богдана”, б-ка 910, 917, 918, 921,
937, 945, 947, 949

Богданівка, с. 565, 582, 585-587,
611, 620, 621, 914

“Богданко” 1068

“Богданко”, моб. ПВК. *Див.* Макогін
Лев (“Богданко”)

“Богданна”, сан. *Див.* Заблоцька
Степанія (“Богданна”)

Богун, з с. Білокриниця 675

“Богун”, з Золотниківського р-ну 83

“Богун”, з Кременецького р-ну
331, 332

“Богун”, куц. 565

“Богун”. *Див.* Мартинців Василь
 (“Богун”)

Богуслав, м. 1078

Богуславка Маруся 126

Богуславський Кароль 654

Богуславський, з с. Ригайлиха 86

Богуславський, р-н 1078

Богущий Степан 427
Боднар Марія 1062
Боднар Олекса 899
Боднар Теодор 233
Боднар, МВД-ист 1035
Боднаренко, секр. КП(б)У 676
“Боднаренко”, кур. 708, 803
Боднарець Гілярій 89
Боднарець Зенко (“Ромко”) 50, 83,
84, 123
Боднарець Катерина 50
Боднарчук Василь 803, 805
Боднарчук Михайло Миколайович
840
Боднарчук Степан 422
Боднарчук Тома 1072, 1074, 1075
“Боднарчук”. *Див.* Пашак Дем’ян
Боечко, нач ІБ 13, 15, 17, 18, 22,
23, 26, 35
Божиків, с. 235, 623, 632-639, 665,
676, 712, 713, 716, 819, 827-
831, 833-835, 838, 840, 842,
854, 855, 865-868
Бозерко Марія 494-502, 505
Бойдик Семен 1056
Бойківська Текля. *Див.* Фецан Текля
Бойківський Петро 215
Бойко Андрій 649
Бойко Василіна Семенівна 317, 318
Бойко Василь (“Колос”) 253, 254,
256
Бойко Василь. *Див.* Гривнак Василь
(Бойко, “Соловій”)
Бойко Ганна Матвіївна 317, 318
Бойко Гриць 624, 640, 672, 673,
794, 795, 797
Бойко Євген Матвійович 317, 318
Бойко Іван 231, 652
Бойко Іван (“Сивий”) 60, 61, 64,
67, 68, 72-74, 79
Бойко Марія 253
Бойко Матвій 317
Бойко Мирон 380, 382, 385
Бойко Михайло 256, 794
Бойко Олекса Матвійович 317, 1136
Бойко Петро 67, 68
Бойко Семен Матвійович 317
Бойко Степан Матвійович 317
Бойко Тимофій Матвійович 317
Бойко, з с. Голгочі 839
“Бойко” 951, 961-964, 967-974
Бойтусь Павло 249
Бойчук Іван 1054-1059
Бойчук Марта 310
Бойчук Методій 349
Бойчук Михайло 316, 1136
Бойчук Михайло Пилипович 315
Бойчук Ярослав (“Сірко”) 559, 565,
568, 587, 588, 608
Боків, с. 680, 682-685, 687, 708,
711, 722, 747, 802-805, 808,
809, 811, 813, 817, 819, 822-
825, 827, 828, 830, 831, 834,
836, 837, 853, 859, 861
Боків, с. 710
Болехів, м. 670, 673, 674
Болезчук Марія 677
Болиновська Марія Леськівна 840
Болиновський Михайло Федорович
819, 839, 840
Болиновська Ірена 685
Болиновська Марія 685, 831, 832
Болиновська Михайлина Леськівна
682
Болотний Іван (“Юрій”) 370, 385,
396
Болотня, с. 224
Болшівецький, р-н 622, 680, 681,
683, 684, 749, 788, 804, 813,
829, 1098
Болшівці, с. (м.). *Див.* Більшівці, с.
Болшовець, р-н. *Див.* Болшівець-
кий, р-н
Болшовецький, р-н. *Див.* Болшіве-
цький, р-н
“Бом” 683, 684
“Бом”. *Див.* Боруновський Микола
 (“Бом”)
“Бом”. *Див.* Броневський Микола
 (“Бом”)

Бондар Сергій 360
 Бондар Тодоська 884, 886
 Бондаренко Григорій, МГБ-іст 106, 107
 Бондарчук, істребок. *Див.* Бондар Сергій
 “Бора” 877
 Бордун Іван 651, 652, 795, 801
 Борецький Микола 860
 Борецький, з с. Острів 444
 Борик Михайло 401
 Боринський Мирослав 1136
 Борис Галина 777
 Борис Михайло 777
 БОРИС, код. ім'я 921, 939, 992-997, 999, 1001-1006, 1012, 1013, 1015-1021, 1023-1029, 1031, 1033
 “Борис” 616, 806-809, 813
 “Борис” (грубий) 956, 957
 “Борис” , куц. 947, 951, 952, 959, 963-975
 “Борис”, больш. 897
 “Борис”, пров. 559, 568, 621
 “Борис”, рой. 915, 918
 Борисів, с. 893
 “Борисов”, с/о РО МВД. *Див.* Барчинський Євген Йосипович
 Борко Михайло 462
 “Боркун”. *Див.* Качунь Богдан (“Боркун”)
 Боровий, МВД-іст 441, 461-463, 467, 468, 471, 480, 481
 Боровий, НКВД-іст. *Див.* Боровий, МВД-іст
 Бородай Григорій 415, 417, 426, 431
 Бородай Дмитро 475, 476, 499
 Бородай Йосиф Дмитрович 428, 429, 431, 476, 487, 498
 Бородай Стефа 431
 Бородій, з с. Медин 544
 Бороновський Микола 680
 Боронуха, хут. 323, 329
 Борсук, прац. райсоцзабезу 791
 “Борсук” 1060
 “Борсук”, с/о РО МГБ. *Див.* Чабан Онуфрій
 “Борун”. *Див.* Когут Михайло (“Борун”)
 Боруновський Микола (“Бом”) 708. *Див. також* Броневський Микола (“Бом”)
 Борщів, м. 670
 Борщівка, с. 330
 Боряк Василь 891
 Босак Максим 36
 Босири, с. 896, 897
 Бохемський Богдан 270, 282, 283, 285
 Бохемський Євген 270, 274
 Бохемські, родина 270
 Боцюновський Петро 332
 Бочан (“Стріла”) 132, 136, 138, 139, 141
 Бочан Богдан Романович 214, 1136
 Бочан Домка Романівна 214
 Бочан Магда 217
 Бочан Магда Романівна 214
 Бочан Марія 214
 Бочан Роман 214
 Бочан Степан Романович 214
 Бочанка, з с. Золотники 98
 “Боян” 635
 “Боян”, проп. 158
 “Боян”, сл. СБ 377
 Бр. Д., з с. Ішкова 144
 Бравченко (Бровченко?), зав. рай-ВНО 211
 Братась Павло 230, 231
 Браташ Дмитро 431
 Бремен, м. 805, 849
 Брик Катерина 847
 Брик Михайло 236
 Брик Славко 767
 Брикайло Тадей 415, 417, 423, 425-428, 431, 457, 458, 460-462, 477, 486
 Брикович Степан 272
 Брідок, ліс 323

Бріль Василь Петрович (“Доліш-ний”) 1137
 Броди, м. 7, 328, 1082, 1099, 1108, 1129
 “Бродяга” 949
 Бронгалівка, с. 59, 123, 124, 134, 137-139, 220
 Броневська Олена 830
 Броневський Микола (“Бом”) 811, 815, 822, 823, 828, 829, 834, 835, 837, 840. *Див. також* Боруновський Микола (“Бом”)
 Броня, НКГБ-істка 273
 Бртош Дмитро 444
 Брук, м. 1071
 Брунець Роман 147
 Брунець, зрадник 374
 Бруновський Михайло 686
 Брухівська, з с. Острів 456
 Брянська, обл. 767
 БУГ АНТІН, код. ім'я 979, 984, 1020, 1029, 1030, 1032, 1033
 Буг, Західний, р. 913, 1080, 1081
 “Буг”, з Золотниківського р-ну 59, 60, 63, 67, 71, 78, 79
 “Буг”, з Підгаєцького р-ну 638
 “Буг”, повст. 985
 Бугаєв, МГБ-іст 1093, 1094, 1108-1110, 1117-1120, 1124, 1126, 1127, 1129-1132
 Бугай Михайло 666, 667
 “Бугай” 951
 Буглів, с. 364
 Будаїка, с. 101
 Будапешт, м. 104
 Будз Михайло 681, 683
 Будилів, с. 171, 242
 Будинська Текля 1112
 Будинський Дмитро 1112
 Будки, с. 882
 Будки, хут. 324
 Будний Дозьо 784, 786, 787
 Буднів, с. 494
 Бужанка, с. 741
 Бужик, з с. Новосілки 675
 “Бузько” 62, 79
 Буйдик Семен 1056
 “Буйний”, б-к 574
 “Буйний”, з Теремовельщини 950, 951, 974, 975
 “Буйний”. *Див.* Сержант Роман (“Буйний”)
 “Бук”, з Золотниківського р-ну
 “Бук”, з Козівського р-ну 235
 “Бук”, з Підгаєччини 813
 “Бук”, з Рогатинщини 1131
 “Бук”, з с. Бурканів 66, 76, 80, 128, 131, 136, 139, 221
 Букачівецький, р-н 228, 230, 231
 Буковина 1042
 Булий Тимко Михайлович 259
 “Бульба”, чл. ОУМ. *Див.* Качунь Володимир Петрович
 Бульботенко, чл. обкому 540
 Бундур, предст. РК ЛКСМУ 44
 Буняк Пилип Степанович. *Див.* Мандач Іван Миколайович
 Бурак Василь 730
 Бурак Марія 712
 Бурак Микола 771, 773
 Бурак Михайло 690, 691
 Бураківка, с. *Див.* Буряківка, с.
 Бурачок Юрко 1100
 Бурда Василь 726
 Бурда Грицько 726, 727
 Бурдун Іван 673
 “Буревій”, з с. Остап'є 920, 921, 940, 951, 953-957, 959
 Буреко Михайло 899
 “Бурій”, з Скалатщини 948, 949
 “Бурій”, рай. СБ 567, 608-610, 621
 Бурин Богдан 282
 Бурин Василь 283
 Бурин Володимир 282, 283
 Бурин, родина 283
 Буринів, хут. 282
 Бурканів, с. 97, 125, 126, 133-137, 139, 213-216, 220, 221, 655
 Бурканівський, ліс 140
 Бурканівські, хут. 211

- Бурковська Віра (Кацапиха) 321
 Бурковський Сергій 321
 “Бурлака”, провокатор 178
 “Бурлака”. *Див. також* Шалига Іван
 (“Бурлака”)
 “Бурлан”, пров. СБ 187, 191, 194,
 196, 374
 “Бурого”, б-ка СБ 567, 608, 609,
 611, 947, 952
 Бурця Михайло 790
 Бурштинський, р-н 230
 “Буря”, б-к 559
 Буряківка, с. 1049, 1052, 1064,
 1065, 1069
 Буряківці, с. 896
 Бусел Яків (“Київський”, “Галина”)
 404
 Бутковська Анна 532
 Бутковська Ольга 524
 Бутковський Богдан 524, 530
 Бутковський Йосип 532
 Бутковський Петро 532
 Бухенвальд, концтабір 1089, 1104,
 1123
 Бухта Роман 51, 78
 Буцнів, с. 240, 276, 277, 420, 436,
 439, 459, 461, 463, 475, 483,
 495-503, 505, 506
 Буцнівський, ліс 434-436
 Бучач, м. 24, 70, 71
 Бучаччина 63
 Бучинська Стефа 946, 948
 Бучинський Федь 41
 Бучко, з с. Зарубинець 922, 959,
 972, 973
 Бучков Василь, МВД-ист 535
 Бютнов, м. 39
 Бяла Подляска, м. 1080-1082
- В**
- В. Б., з с. Ішків 167, 168
 В. В., з с. Ішків 155
 В. С., з с. Ішків 154
 В. Я., з с. Ішків 154
 В., з с. Ішків 165
- “В.”, повст. *Див.* Яків (“В.”), повст.
 Ваврик, з с. Зарубинці 972, 973
 Вавринський, р-н 339
 Вага, с. 59, 83, 124, 129, 134, 138,
 221
 Вага, хут. 162, 173
 “Вада”. *Див.* Шандерівський Богдан
 (“Вада”)
 Вадова, с. 29, 40, 41
 Вадовіце, м. 127
 Вайбург Ісаак Вольфович. *Див.*
 Іванов Микола Петрович
 Ваймар (Веймар), м. 1087, 1089,
 1090, 1103, 1104, 1122, 1123, 1124
 Валентин, солдат ЧА 1147, 1149,
 1150
 “Валер”, аг. МГБ. *Див.* Кравченко
 Володимир Дмитрович
 Валігур Григорій Іванович 871, 872
 Валігур Іван 871
 Валігури, с. 871, 873
 “Валок”. *Див.* Літвіцький (“Валок”),
 з Підгороддя
 Вальорній Андрій 222
 Вальпа Гриць 763, 771, 773, 839
 Вальчишин Настя 848
 Вальчук Дмитро 334
 Вальчук Оля 320
 Вальчук Петро 334
 Вальчук Степан 319, 321
 Вальчук Яким 319, 320
 Вальчук Яків 320
 Валюх Паранька 666
 Ванжулів, с. 349
 Ванька, МГБ-іст, з с. Голгіч 858, 906
 Ванька, нач. тюрми 225, 235, 239
 Ванька, с/о РО МВД 757, 763
 “Ванька”, більшовик 664
 Ваня, лейт. ЧА 1103
 Ваня, НКГБ-іст 938
 “Вапниця”, поля 319
 Вапнярка, м. 866
 Варвинський, р-н 337
 Варениця Анна. *Див.* Кобельська
 Анна

Варшава, м. 223, 790, 1065
Василенко Ліда 889
Василик Андрій 313
Василик Степан 1135
Василик Теодор 1135
Василишин Анна 762, 933
Василишин Гаврило 259
Василишин Гринько 764
Василишин Іван 932
Василишин Марія 764
Василишин Надія 272
Василишин Петро (“Степовий”) 916, 919, 941, 943, 945
Василіцький (“Марко”) 500
Василь (“Береза”), з с. Ішків 163, 164, 942
Василь (“Жар”), з с. Раківця 112
Василь, з с. В. Березовиця 450
Василь, з с. Колюх 230
Василь, з с. Потік 231
Василь, з Ходорова 223
“Василь”, надр. СБ 610
“Василь”, пров. СБ 588, 589
“Василь”, с/о РО МГБ. Див. Ратинський Фанас Васильович
Васильків, МВД-ист 261
“Василько” 235
“Василько”. Див. ВЛОДКО, код. ім'я
Васильковський, к-н 242-244
Василіюк Арсен 964, 967, 968, 971
Василіюк Максим 931-933
Василіюк Павло 904
Василіюк Петро 931, 933
“Васька” 605
“Васька”, з с. Остап'є 921, 922, 942, 949, 951-955, 957, 961
Васючин, с. 231
“Вася”, з-над Стрипи 559, 568, 587, 610
Ватюра, ком. пол. поліції 689
Ващук Василь 320
Ващук Галя 320
Ваюрна Люба 322
“Ведмідь”, с/о РО МВД. Див. Дуда Зенко
“Велес”, рай. пров. 7
Велеснів, с. 9, 19, 24
Велика Березовиця, с. Див. Березовиця Велика, с.
Велика, хут. 373
Велике Городище, с. 251, 258, 260
Великий Заланів, с. 1119
Великий Ходачків, с. 252
Великі Березці, с. 326, 328, 329, 332, 889
Великі Бірки, с.м.т. 271, 524, 525, 532, 534, 535
Великі Дедеркали, р-н. Див. Велико-Дедеркальський, р-н
Великі Дедеркали, с. 876, 877, 879, 881
Великі Фільварки, с. 875
Великобірківський, р-н 260, 269-271, 277, 412, 517, 524, 528, 529, 560, 566
Велико-Бірківський, р-н. Див. Великобірківський, р-н
Великоглибочоцький, р-н 276, 803
Велико-Глубіцький, р-н. Див. Великоглибочоцький, р-н
Велико-Дедеркальський, р-н 874, 881
Веліканов, МВД-ист 225-227, 234-236
Вендзін, с. 871
“Верба”, а/в РО МГБ. Див. Карпик Михайло Антонович
“Верба”, зв. Юнацтва 92
“Верба”, с/о РО МГБ. Див. Турій Марія Михайлівна
Вербець Марія 287, 288
Вербилівці, с. 1119
Вербиця, с. 231
Вербів, с. 159, 372, 388, 641, 792, 839
Вербівський, ліс 372, 378, 382, 392
Вербіцька, ст. 123
Вербіцький, з с. Коршилівка 611
Вербіцький, з хут. Зарва 636

Вербка, хут. (с.) 306, 307, 310, 311, 313
Вербовецька Марія 653
Вербовецький Іван 653
Вербовецький Федір Іванович 653, 654, 657, 1135
“Верез”, с/о РО НКВД. *Див.* Калан Євген
Вересенко Сергій Сергійович 1076
Верещинський (“Язьмін”) 681-683, 687, 708, 710, 711, 804-806, 809
Верещинський Володимир 774
ВЕРТЕП, с., код. назва 1008, 1033
“Верховинець”, з с. Магдалівки 921, 922, 939
“Верховинці”, сот. 804
Верцюх Анна 665, 666
Верцюх Іван 650
Весела Гора, хут. 52, 70, 123, 696
“Веселий”, з Підволочиського р-ну 569, 951, 952
“Веселий”. *Див.* Грицик Василь (“Веселий”)
Веселівка, с. 113
Веснівка, хут. 155
Вечівська Настя 788
Вжесня, м. 120
Вибло, с. 683
Вибудів, с. 230
Виговський, гетьм. 403
Вижгородок, с. *Див.* Вишгородок, с. “Виконавча-провірена”, с/о РО МВД. *Див.* Кардинал Евстахія
Вимислівка, с. 238
Винник Богдан 431
Винниця, м. *Див.* Вінниця, м.
Виноградов, МГБ-іст 236, 237, 246
“Винтовка”, с/о РО МГБ. *Див.* Антошків Корнель Костянтинівич
Винярчук Василь 1074
“Вир”, з Микулинецького р-ну 375, 388, 395
“Вир”, з Пробіжної 219
“Вир”. *Див.* Пришляк Ярослав (“Вир”)
“Вир”. *Див.* Тимчук Олександр (“Вир”)
Висла, р. 223
Висоцький Григорій 532
Висоцький Степа 524
Височанська, з Рогатина 1097
ВИСПА, с., код. назва 988, 1033
Витвицький Мирослав 64, 79
Витвіцька Левка 54, 78
ВИХОР ПЕТРО, код. ім'я 976, 983, 1030
“Вихор”, б-к СБ з Золотниківського р-ну 50, 83, 220
“Вихор”, з Підгаєцького р-ну 775
“Вихор”, зв. ПВК. *Див.* Андрусишин Антін (“Вихор”)
Вихрущ, з с. Ценова 242
Вишгородок, с. 342, 364
Вишенька, хут. 128
Вишеньки, хут. (с.) 56, 66, 68
Вишиваний Степан 750, 751
Вишівський, р-н 104-107
Вишнівець, с.м.т. 321, 322, 332
Вишнівецький, р-н 322
Вишнівський, р-н. *Див.* Вишнівецький, р-н
Вишнівчик, с. 55, 56, 58, 63, 66, 75, 217
“Вишня” 951
“Вишня”. *Див.* Гірчак Іван (“Вишня”)
Відюк Василь 430
Вівся, с. 159, 233, 234, 240-242, 244, 662, 668, 846
Вівсяна Марія 142
Вівсяний Петро 138
Вівчар Степан 142
Вівчар Явдоха. *Див.* Якимець Явдоха
Вівчар, з с. Бурканів 142
Вівчар, з с. Хатки 99
“Вівчар” 303, 306, 309
Відень, м. 11, 688, 737, 865, 1071
Відецька Павлина 1069
“Вій” 65, 79
“Вій”. *Див.* “Юрій” (“Вій”), пров.
Війтишин Анна Григорівна 1038
Війтишин Василь Григорович 1038, 1039

Війтишин Гафія 1038
 Війтишин Гриць 1038
 Війтишин Іван Григорович 1035, 1038, 1039, 1041, 1135
 Війтишин Марія Григорівна 1038
 Війтишин Павло Григорович 1038
 Війтишин Параска 1034, 1035
 Вікно, с. 559, 608, 938
 Вікта, переселенка 1100, 1112
 ВІКТОР, код. ім'я 988, 1033
 Вікторович Йосиф 1119
 Віленський, ліс 876
 Вілліангоф, м. 688
 Вільховий Михайло 1136
 Віндішграц, м. 1083
 Вінницька, обл. 538, 882, 913, 926
 Вінниця, м. 51, 669, 913, 914
 Вінничина 913, 930
 "Віра", друж. пров. "Михайла" 380, 382, 383, 384
 Вірлів, с. 324
 Вірська Ярина. *Див.* Гаврилук Ярина
 Вісіч, викл. 338
 Вістра, с. 28, 303, 306, 309, 311, 315
 Вістряньська Діброва, хут. 310
 "Вістун", з с. Остап'є 920, 922, 949
 Вітенко Богдан 860, 861
 Вітенко Микола 706
 Вітенко Богдан. *Див. також* Вітенко Богдан
 Вітенко Лінка 706
 Вітенко Марія Михайлівна 706
 Вітенко Осип 849
 "Вітер" 1051, 1068
 "Вітер", ком. вд. 1031
 "Вітер", з с. Бурканів 128-132
 "Вітер". *Див.* Даньків Михайло ("Вітер")
 "Вітер". *Див.* Лемко Петро ("Вітер")
 Вітрак Василь 639
 Вітрак Іван 637, 638
 Вітрак Мілько 637-639
 Вітрак Степанія 639
 Віттенберг, м. 44
 Вітушинський, з с. Пізнанка Гетьм. 964
 Вітька, Беців зять 321
 Віценко, з с. Носова 675
 "Віщій" 398
 Владивосток, м. 898
 Власов, ген. 882
 Власов, секр. РПК 539, 542, 544
 "Влодзьо" 64, 79
 ВЛОДКО, код. ім'я 988, 995, 996, 1005-1007, 1013, 1015-1017, 1020-1022, 1024, 1025, 1028, 1029, 1032, 1033
 "Влодко", рай. пров. 50, 59, 74, 78, 83
 "Влодко", рай. проп. 160-164, 166, 173
 Влучко Михайло 679
 Вовк Анна 1114
 Вовк Василь 1043, 1119
 Вовк Дмитро 673
 Вовк Марія 650, 651
 Вовк Марта 310
 Вовк Михайло Іванович 412, 421, 439, 440, 442-445, 448, 451, 453, 454, 456, 458, 461-464, 469-473, 476, 477, 483, 491, 504
 Вовк Михайло Петрович 669, 672, 1135
 Вовк Павло 972
 Вовк Петро 669, 968, 970, 971
 Вовк Степан Петрович 669, 670
 Вовк Таціяна 960
 Вовк Явдоха 669
 Вовк, дир. рест. 1124, 1125
 "Вовк", з Коропецького р-ну 306
 "Вовк", з Підволочиського р-ну 605
 "Вовк", з Скалатського р-ну 950, 967, 968, 974, 975
 "Вовк", с/о РО МВД. *Див.* Матчук Кость
 Вовна Михайло 941, 944-954, 956-961
 Вовчківці, с. 5

Водвуд З. 682
 Водвуд Іван 724
 “Водвуд”. *Див.* Пернак Юлько (“Вод-вуд”)
 Водоп’янов, МГБ-іст 890, 891
 Возняк (“Чорний”) 388, 394
 Возняк Володимир 257
 Возняк Євстахій 256
 Возняк Любка 47
 Возняк Марія Андріївна 47, 49, 1135
 Возняк Теодор 256
 Возьна Данка 436
 Возьна Олена 47
 Возьна Текля 431
 Возьний Онуфрій 435, 436, 437
 Возьний Петро 442, 443, 452, 480, 488
 Возьний Роман 417, 424-426, 428-431, 433, 435, 437-440, 442, 443, 445, 447-451, 454, 458-460, 465-488, 490-493, 495-497-501, 503, 505, 506
 Возьнюк Володимир (“Гріша”) 877
 Возьняк Роман 415, 423, 494. *Див.* також Возьний Роман
 “Войнаровський” 960
 Войтина Анастасія 144
 Войтина Марія П. 145, 172, 176, 177
 Войтина Мирослава. *Див.* Цалинюк Мирослава
 Войтина Олекса Петрович 144, 165, 169, 184, 186, 187, 191-193, 195, 196, 277
 Войтина Павло Петрович 145, 146, 159, 167, 169, 170, 176, 177, 182, 183, 187, 188, 191, 193, 196
 Войтина Петро 144, 196
 Войтина Степан Петрович 144
 Войтина Ярослав 161
 Войтина, брати 165, 169, 177, 180, 186, 191, 194-197
 Войтина, родина 172
 Войтович Богдан (“Петро”) 581
 Войтович Емілія 141
 Вокальниця, провалля 299-301
 Волга, р. 252
 “Волекса” 396
 Волинець Текля 422, 462, 463
 Волинська, обл. 512
 Волинський Павло 636
 Волинь 372, 404, 405, 430, 512, 513, 607, 609, 610, 790, 803, 900
 ВОЛИНЬ, код. назва 1013, 1033
 Волиньовський, з с. Босири 897
 Волиця, с. 675, 696, 704, 705, 757, 758, 761
 Волков, 1-й секр. РК КП(б)У 261
 Волноваховацький, р-н 697
 Володимир, з с. Острів 449, 450
 “Володимир” 160
 “Володимир”, рай. пров. *Див.* Плонський Ілько (“Володимир”)
 Володимир-Волинський, м. 805
 “Володька”, з Млиновець 327
 Волоцюга Олекса 1099, 1112
 Волочиськ, м. 680
 Волошин Ілярій (“Топір”) 1175
 Волошин Михайло 1136
 Волошин Осип (“Скоб”, “Ярема”) 1175
 Волошинський Микола 32
 Волошинський, пол. поліц. 241
 Волощина, с. 633, 636, 638, 639, 712, 715, 717, 792, 819, 838, 868
 Волощук Володимир 241
 Волощук Степан 236
 Волюш Степан 229
 “Воля”, чл. ОУН. *Див.* Скасків Емілія Дмитрівна
 Воляник Мусій 349
 Ворвулинці, с. 1047, 1055-1057
 Воркута, м. 520, 523, 524
 Воробець Василь 730
 Воробець Кіндрат 361
 Воробець, гол. с/р 362, 367
 Воробець, з Рогатина 1114
 Воробій Антон 248
 Воробйов, МГБ-іст 133-142, 212
 Воробйов, секр. КП(б)У 1042
 “Воробйов”, а/р РО МГБ. *Див.* Трикозюк Пилип Лукіянович

“Воробко” 139
Воробчик Юстина. *Див.* Джоган Юстина
Ворожит Емілія 501, 502
Ворожит Марія 501
Ворон, сл. СБ 325, 328, 882
“Ворон”, з Підволочиського р-ну 559
“Ворон”, з с. Кімната 324
“Ворон”, з с. Шумлян 386, 396
“Ворон”, с/о РО МГБ. *Див.* Ганчарик Іван Осипович
“Ворона”, с/о РО МВД 702
“Ворона”, с/о РО МГБ. *Див.* Купра-
тий Григорій Миколайович
“Вороний” 326
Вороніж, м. 376
Воронін, МВД-ист 725, 808
Воронін, НКВД-ист. *Див.* Воронін,
МВД-ист
Воронков, упов. 679
Вороновичі, м. 882
Вороновичий, р-н 882
Вороньов Іван 108
Воронюк Адольф 723
Ворошиловськ, м. 12
Врангель 365
“ВС”, с/о РО МВД, МГБ. *Див.* Пере-
пелюк Михайло Григорович
“Всеволод”, сл. СБ 684
ВУЛИЦЯ, передм., код. назва 1012,
1033
Вулична Ганя 948
Вуличний, з с. Турівка 951
“В’юн”, з хут. Лази 636
“В’юн”, куш. 233
“В’юн”. *Див.* Підгайний Ярослав
 (“В’юн”)
“В’юн”. *Див.* Польовий (“В’юн”),
провокатор
В’язовцов, МВД-ист 1091, 1092

Г

Г. Р., чл. Юнацтва 146
Г. С., з с. Ішків 165, 169, 180, 182
Габах, м. 1087, 1089, 1090, 1122

Габрусевич Іван 404
Габсбург, м. 1071
Габ’як Євстахій 271
Гаверук, м. 850
Гавліч Петро 517
Гаврилюк Данило Омелянович 538
Гаврилюк Зеновій Осипович 411,
414, 416, 420, 434, 441, 468,
470, 471, 496, 507
Гаврилюк Іван 901
Гаврилюк Ксеня 333
Гаврилюк Марія 275, 276, 278-288,
290, 496
Гаврилюк Михайло 494
Гаврилюк Наталія Данилівна 538,
543
Гаврилюк Ольга 32
Гаврилюк Ольга Осипівна 411, 451,
462
Гаврилюк Теодор 463, 464, 473,
475, 489, 490
Гаврилюк Юлія 32
Гаврилюк Ярина 538
Гаврилюк, МГБ-іст 229
Гавриляк Микола 90
Гавришків Василь 903
Гавришків Дмитро 973
Гавришків Петро 966
Гаврищук, МВД-ист 46
Гаврищук, МГБ-іст 212
Гайн, м. 850
Гадзіцкий Іван, з с. Остап’є 970, 972
“Газ”, з с. Новосілка Язловецька
1034, 1035
Гаї Великі, с. 418, 428, 429
Гаї Розтоцькі, с. 253
Гай Василь 145. *Див. також* Турчи-
шин Василь
Гай Мелітовський, с. 1082
“Гай”, б-к СБ 1119
“Гай”, з Золотниківського р-ну 166,
167, 170, 178, 180-183, 185, 220
“Гай”, з Золотопотіцького р-ну 50
“Гай”, з Товстенського р-ну 1047,
1049-1052

Гайва Захарко 730
 Гайворон, м. 898
 Гайворонка, с. 52, 60, 63, 96, 126
 “Гайдай”, з с. Остап’є 921
 Гайдайка, с. 56
 Гайдамака Ілько (“Приймак”) 943
 “Гайдамака” 1047, 1049-1052
 “Гайдамака” 83
 “Гайдамаки”, сот. 708, 804, 807
 Гайдамаха Павло (“Приймак”) 945
 Гайдилягр (Гайделагр), табір 7, 1082
 Гайдукевич Андрій 868, 870
 Гайдукевич Євгенія 866
 Гайдукевич Іван 716
 Гайдукевич Марія 712
 Гайдукевич Мілька (“Леська”) 713,
 715-718
 Гайдукевич Наталія 657, 658
 Гайдукевич Олекса 869
 Гайко Степан 258
 “Гак”. *Див.* Николук (“Гак”)
 “Гак”. *Див.* Синиця Олекса (“Гак”)
 Галаган Саломея 923
 Галаган Теодор 907
 Галай Матвій 914
 Галай Михайло 905, 907, 908
 Галай Павло 662, 795
 Галай, МВД-ист. *Див.* Галай, прово-
 катор з с. Ригайлихи
 Галай, провокатор з с. Ригайлихи
 655, 664, 665, 678, 711
 “Галайда”, з с. Кам’янок 568
 Галасів (Галаса?) Нестор 145
 “Галенко”. *Див.* “Голенко”
 Галерко Дмитро Дмитрович 894
 “Галина”. *Див.* Бусел Яків (“Київсь-
 кий”, “Галина”)
 Галич, с. 703
 Галичин Василь 1100, 1113
 Галичина 39, 105, 127, 258, 327,
 330, 371, 510, 749, 750, 849, 851,
 1088, 1090, 1123, 1124
 Галій Василь 682
 Галій Зеновій Михайлович 684, 687,
 839
 Галій Михайлина 681, 683, 829
 Галій Михайло 816, 828, 1135
 Галій Михайло Олексійович. *Див.*
 Галій Михайло Теодорович
 Галій Михайло Теодорович 680,
 681, 684
 Галій Олекса 682, 683
 Галій Оріся 681
 Галій Павло, МВД-ист 687
 Галій Паранька 825
 Галій Текля 681
 Галія, кур. УГА 669
 “Галка”, а/р. *Див.* Діденко Микола
 Данилович
 Галкін, МВД-ист 1054, 1056-1060.
Див. також Голкін, МВД-ист
 Галоха Маріян (“Грім”) 559, 566
 Галуза Льонко 1094
 Галушка Василь Петрович 1061,
 1062, 1135
 Галушка Володимир (“Юрко”)
 148, 153, 379
 Галушка Катерина 384-387
 Галушка Марія 1061
 Галушка Петро 1061
 Галушка Петро (“Окунь”) 370, 371,
 382
 Галушка Стефа. *Див.* Дулеба Сте-
 фанія
 Галушка, з с. Новосілки 745
 Галушка, кап. 1077
 Галушков, упов. 890
 Галька Мар’ян 95
 Галькевич Маріян 45
 Гальє, м. 223
 Гальма, з с. Заставці 694
 Гальман, сот. див. 1080
 Галя, полька 1089
 “Галя”, а/в РО МВД. *Див.* Менюк
 Марія Миколаївна
 “Галя”, зв. *Див.* Мандач Анна Мико-
 лаївна (“Галя”)
 “Галя”, сан. 1050, 1051
 “Гамалія” 951
 Гамбург, м. 805

Гамера Ліда 331, 332
Гандзюк, пор. див. 1082
Ганиш Андрій 10
“Ганка”, стан. 946-949, 951, 952
Гануцак Василь 712
Ганчар Федір 779
Ганчар, з с. Новосілка 654
Ганчарик Анна 9
Ганчарик Іван Осипович 9, 12, 13,
15, 23-26, 1136
Ганчарик Михайло Осипович 11, 13
Ганчарик Ольга 9
Ганчарик Стефа 11
Ганчаров, МВД-ист 225-227
Ганя, з с. Руди 1097
“Ганя”, стан. 950
Гапій Мирослав 51, 78
Гапій Федь 64, 79
“Гар”, пров. 232, 233
Гарасимчук Дмитро 310
Гарасимчук Михайло 314
Гаратика, МВД-ист 112, 113, 115
“Гарбуз”, с/о РО МВД. *Див.* Яремко,
заст. гол. с/р
Гармаш Петро (“Дуб”) 510
Гармаш, упов. 259
“Гармаш” 1051
“Гарт”. *Див.* Цимбала Омелян Пав-
лович (“Гарт”)
“Гарячий”, з с. Кам’янок 565, 568
“Гас” 1039, 1040
Гаськевіч, з Підгаєць 623
Гатлан Василь 815
Гатлан Михайлина 807
Гатлан Степан 711
Гах Микола 214
Гацакира Гринь 73
Гашин Михайло 1136
Гвізд, с. 719
Гданськ, м. 511
Гевусь Андрій 555
Гевусь Степанія 555
Геленків, с. 158
Гелерко Гнат Дмитрович 895, 896
Гендрих Марія 83
Гербутів, с. 1098
Герман Михайло (“Захар”) 914
Германія. *Див.* Німеччина
Германовська Мілька 45
Гетьманська Пізнанка, с. 965, 967,
969-972
Гильовська Зеновія 567, 569, 619
Гиновичі, с. 172, 373, 374, 380,
387, 394
Гиновичський, ліс 375
Гирка Володимир 904, 930, 932
Гирка Федір 903
Гишка (“Крук”), з с. Сільце Божи-
ківське 836
Гіль Сидор 766
Гіпський, лісник 331
Гірка Євгенія 133
Гірняк Юрко 1112
Гірчак Іван (“Вишня”) 509
Гітлер Адольф 408, 541, 1148
Главацький, МГБ-іст 393
Гладій Анна 84
Гладка Анатолія. *Див.* Тиха Анатолія
Гладка Каролька 734, 771, 773,
775-777
Гладкий Григорій 456, 462
Гладкий Гриць 9
Гладкий Михайло 734
Гладкий Петро 845, 848
Гладун Петро 412, 451
Гладун, МВД-ист 858
Глебов, МВД-ист 377, 380, 401,
914, 933, 934, 935
Глибока, хут. 28
“Глинка”, з Підгаєцького р-ну 683
“Глинка”, пров. 163, 164, 178-181,
381, 389, 393
Глинський, з с. Маціївки 921
Глинський, аг. НКВД 940
Глібів, с. 560, 905, 910, 911, 928,
934
Глобіна Мотря 338
Гловіцка Анна 868
Глозич Роман 549
“Глубока”, поле 682

Глуха Долина 816, 866
“Глухий” 394, 395
Глухів, хут. 39
Глуховський Юліян 901
Гнатів Павло 182, 183, 190, 192
Гнезно, м. 1041
Гнида Василь 707
Гнида Михайлина 734
Гнида Михайло 311, 707
Гнила Липа, р. 297
Гнила Пізнанка, с. 965-973
Гниловоди, с. 59, 62, 66, 68-72, 74, 77
Гнильче, с. 684, 703, 705, 747, 788, 792, 803, 827, 831, 852, 856, 858, 860
Говда Ігнатій 509
Года Іван 840
Годакира Гриць 80
Годована Надька 324
Годованець Василь (“Сокил”) 39
Годований Степан 64, 79
Годонін, м. 518
Гоз Михайло Абрамович, МВД-ист 699
Гола Анна 162
Гола Зеновія 162
Голгіцькі, ліси 734, 757, 761
Голгоча, с. 52, 69, 71, 688, 693-696, 703-705, 730, 754, 757, 758, 760, 762, 769, 771, 781, 837, 839, 858
“Голенко” 165, 167, 178
Голєвіч, МГБ-іст 134
Голєндри, с. 702, 703
Голий Іван 162
Голий Клявдій 162
Голик Михайло 953-955
Голик Павло 955
Голінчук Ксеня 901
“Голка”, чл. ОУН. *Див.* Турій Марія Михайлівна
Головатий Петро 1136
Головатий Роман (“Данко”, “Граб”, “Крим”) 1142, 1143
Головацький (Підкора), провокатор 382
Головацький Кость 72, 73, 80
Головацький Омелян. *Див.* Цимбала Павло
Головецька Текля 1038
Головецький Семен (“Богдан”) 1049
Головінський Василь 55, 78
Головська Марія 342
Голодна Рогатка, хут. 319
“Голота”, стан. с. Рожиськ 949
Голотки, с. 559
Голояд Анна 931
Голояд Василь 902, 904, 908, 970
Голояд Максим 932, 934
Голояд Микола 963, 968
Голояд Ольга. *Див.* Пунда Ольга
Голояд Павло 902, 903
Голояд Петро 905-907, 923
Голояд Славка 965
Голояд Степан 903
Голояд Юлія 965
Голояд Юлько 970, 972
Голуб Зоня 210
Голуб Іван 88
Голуб Олекса 887
Голуб Олександра 887
Голуб Панько 84
Голуб Семен 885
Голуб Юрко 885
“Голуб”, з Товстецького р-ну 1038, 1039
“Голуб”. *Див.* Костецький Ярослав (“Голуб”)
“Голуб”. *Див.* Узаревич Микита (“Голуб”)
“Голубенний” 560, 568
Голубев, МВД-ист 419, 493, 495-498, 502-506
Голубйов (Голубев), МГБ-іст. *Див.* Голубев, МВД-ист
Голубович, МВД-ист. *Див.* Голубев, МВД-ист
Гольберг, м. 850
Голяш Анна. *Див.* Голяш Анна
Голяш Степан. *Див.* Голяш Степан
Гомелюк Володимир 1040

“Гомін”, з Золотниківського р-ну 83
 “Гомін”, з Скалатського р-ну 915,
 918, 921, 922, 939, 942
 “Гомін”, пов. проп. 160
 “Гомін”, рай. пров. 373
 “Гомін”. *Див.* Бевський Михайло
 (“Гомін”)

Гомінчук Ксеня 901
 Гомінчук Магдалина 901
 Гонта Василь 931
 Гонта К. 139
 Гонта Мілька 129
 Гонта Юлька 133
 “Гонта”, з Товстецького р-ну 1050,
 1051, 1062, 1063, 1066-1069
 “Гонта”, куц. 951, 952-957, 959, 960
 “Гонта”, рай. пров. 566
 “Гонта”, сл. СБ 1045, 1052, 1060,
 1063, 1070
 Гонтарук Тимофій 887
 Гончар Андрій 381
 Гончар Антон 394
 Гончарук Вячеслав 320
 Гончук, гол. с/р 262
 “Гор”, чот. 804
 Гора Василь 625, 626
 ГОРА, код. назва, очевидно Високий
 Замок у Львові 986, 1033
 Горась Микола 611
 Горбаль Михайло Осипович 808,
 813, 814, 836
 Горбаль Параскевія. *Див.* Цетнар-
 ська Параскевія
 Горбатенко, секр. РК КП(б)У 887
 Горбки, хут. 1120
 “Горбудз”, с/о РО МГБ. *Див.* Джу-
 рилляк Петро Семенович
 “Гордієнко”, б-к СБ 1119
 “Гордієнко”, обл. пров. розв. 269
 “Гордій” 542, 1050, 1051
 Горин Петро 472
 Горій Петро (“Крук”) 269, 276, 277
 Горішна Могила, хут. 922, 954, 956,
 957, 959, 960
 Горіячок Осип 1135

Горка Степан 274
 Горківська (Горьковская), обл. 93
 “Горлиця”, с/о РО МГБ. *Див.* Зари-
 цька Наталка
 “Горлоріз”, сот. 804
 Горницький Мартин 510
 Горобець Андрій 326
 Горобець Василь 73, 80
 Горобець Домка Андріївна 326,
 328, 332
 Горобець Іван Андрійович 326
 Горобець Михайло Андрійович 326,
 328
 Горобець Олекса 330
 Горобець Петро Андрійович 326
 Горобець Сергій Андрійович 326
 Горобець Ярина 326
 Городенка, м. 1038
 Городецький Юліан 79
 Городиський Володимир 117, 118
 Городище Велике, с. *Див.* Велике
 Городище, с.
 Городище, р-н 893
 Городище, с. 893, 896
 Городків, с. 228
 Городниця, с. 921, 922, 938, 939,
 951
 Городоцький Юліан 65
 Горожак Анна 628
 Горожак Настя 630
 Горожів, с. 238
 Горох Петро 630
 Гороховський, НКВД-ист 120
 Горошков, л-т РВК 915
 “Горпина”, с/о РО МВД. *Див.* Кузи-
 шин Явдокія (Євдокія) Петрівна
 Горьковська, обл. 879
 Готра Ярослав 1112, 1125
 Гоцикера (Гоцикора?) Олекса (“Іск-
 ра”) 64, 65, 67-69, 71-74, 79
 Гошівська Ромка 70, 80
 Граб Михайло 8
 “Граб”, а/в РО НКГБ, РО НКВД, РО
 МГБ. *Див.* Гаврилюк Зеновій
 Осипович

“Граб”, з Коропецького р-ну 303
“Граб”, з с. Руда 1097, 1118, 1119,
1131
“Граб”. *Див.* Головатий Роман
 (“Данко”, “Граб”, “Крим”)
Грабина, ліс 734
“Грабина”, з с. Новосілки 919, 950
“Грабина”, рай. госп. 559, 560, 565
Грабовець, с. 260, 412
Грабовий Михайло 910, 911, 914,
915, 917, 924, 928, 932, 935,
937, 938
Града, с. 323, 324, 331, 332
Границя, ліс 299, 300
“Гранчак”, окр. інстр. 269
Гребля, с. 839
Грегорі, хут. 551
Грек Дмитро 611
“Грек”, з Рогатинщини 1131
“Грек”, проп. 158
“Грек”. *Див.* Лопушанський Антін
 (“Грек”)
Греція 979
Гречане, ст. 914
Гречанюк Іван 335
“Гречка”, с/о РО МВД 706
“Гречка”. *Див.* Вітенюк Марія Ми-
хайлівна
Гриб Йосиф 510
Грибів, хут. 159
Гривас Андріян 320
Гривас Віра 320
Гривас Уляна 320
Гривас Яків 320
Гривнак Василь (Бойко, “Соловій”)
682, 683, 811, 815, 823, 837,
840
Гривняк Анна 766
Гривняк Степан 766
Гривняк, з с. Боків 823
“Григор”, пров. 1098, 1120
Григорієв, МВД-ист 641
ГРИГОРІЙ, код. ім’я 1004, 1007,
1016-1021, 1026-1029, 1032,
1033
“Григорій”, аг. РО МГБ. *Див.* Гуда
Іван Петрович
Григоров, МГБ-іст 624, 626, 628,
640, 641, 826, 841
Григоров, нач. ІБ. *Див.* Григоров,
МГБ-іст
Григорчук Василь Михайлович 27,
1135
Гримайлів, с.м.т. 906-908, 954
Гримайлівський, р-н 57, 559, 560,
565, 574, 587, 608, 742, 905,
906, 928, 970
Гримайлівські, ліси 566, 569, 961
Гримайлівщина 560, 566, 570, 606,
607, 609, 919, 951, 954, 958, 960
Грималівський, р-н. *Див.* Гримай-
лівський, р-н
Гриміца, м. 850
Гриневиц Анна 1054, 1056, 1057
Гриник, нач. ІБ 631
Гринчишин Настя 650, 651
Гринчишин Федір (“Піч”) 650,
651, 652, 666, 799, 801
Гринчишин, з с. Теляче 667
“Гринь”, рай. СБ 78
Гриньків Степан 832, 833
Гриньківці, с. 894-896, 1056
Грицай Дмитро (“Перебийніс”) 405
Грицай Осип 669
Грицак Анастасія 306
Грицак Іван 310
Грицик Василь (“Веселий”) 1047,
1059, 1060
“Гриць”, рай. реф. СБ 59, 161
“Гриць”, рой. 803
Грицько, з с. ЯНКІВЦІ 1013
“Грицько” 64, 73, 74, 79
Гричак Павло 643
Гричак Петро 642
Гришко, комун. деп. 407
“Грізний” 632
“Грізний”, з Золотниківського р-ну
67, 69, 71, 80
“Грізний”, рай. пров. СБ. *Див.* Дулеба
Степан Михайлович (“Грізний”)

Грізун Володимир 896, 897
 “Грім”, з Золотниківського р-ну
 59, 64, 67, 69, 73, 74
 “Грім”, ком. вд. *Див.* Галоха Маріян
 (“Грім”)
 “Грім”, околотник 8
 “Грім”, пов. пров. 158
 “Грім”, рай. пров. 78
 “Грім”, чл. ОУН. *Див.* Салій Олекса
 Грінберг, зав. гуральні 125
 “Гріша” 67, 69, 80
 “Гріша” (ікавий), НКВД-ист 1123
 “Гріша”. *Див.* Блажків (“Гріша”);
 “Гріша”. *Див.* Возьнюк Володимир
 (“Гріша”)
 “Грома”, б-ка 51
 “Грома”, вд. 566, 567
 Громов, нач. РВК 791
 Громовий, МГБ-іст 1127
 Громосяк, секр. РВ 866, 867
 Гросюк Михайло 444
 Груб’як Іван 241, 243, 245
 “Грубей” 394
 “Грубий” 1131
 Грубський Петро Олексійович 107,
 108
 Грушевський Михайло 409
 Грушицка Толя 320
 Грушицкий Степан 320
 Грушицький Микола 327
 Грушка, с. 894
 “Грушка”, з с. Зарваниці 59, 60, 63,
 65, 66, 68, 70-72, 74, 78
 Грядки, с. 1077
 Гуда Іван Петрович 802, 806-
 808, 810-815, 818, 822, 823,
 828, 829, 832, 833, 835, 839,
 861, 863
 Гуда Ірка Петрівна 802, 810
 Гуда Марія 810
 Гуда Настя 802, 810, 812
 Гуда Петро 802
 Гудзь Мирон 965
 Гудима Славка 131, 139
 Гудима Стефка 131
 Гудков, МГБ-іст 230
 Гук Григорій 460-463
 Гук Євстахій 412, 414
 “Гук” 394
 “Гук”, з Золотниківського р-ну 68,
 80
 “Гук”, ком. вд. 884, 885
 “Гук”, суд. ТОС 1140, 1141
 Гула (“Осел”), с/о РО МВД 706
 Гула Дмитро (“Шум”) 226, 227, 233,
 238, 239
 Гула Іван 706
 Гула Петро 704, 706, 747, 748
 Гула Пилип 706
 Гулак, хут. 636, 862
 Гулевич Леонід 896
 “Гуляй” 388, 395
 Гуменний Степан 766
 Гуменний Тимко 241
 Гуменюк Віра Дмитрівна 110
 Гуменюк Дмитро 92, 110
 Гуменюк Іван Дмитрович 94, 110,
 114
 Гуменюк Ілько 110
 Гуменюк Марія 92, 110
 Гуменюк Олег Дмитрович 93, 110,
 112, 113, 1135
 Гуменюк Софія Степанівна 682, 683
 Гуменюк Ярослав Дмитрович 92,
 93, 110, 1135
 Гунчак Онуфрій 765, 766
 “Гулька” 66, 80
 Гураль (“Чорний”), з с. Божикова
 716
 Гураль Микола 249, 250
 Гураль, з с. Потік 1119
 Гуральовський Степан 473
 Гуральська Янка 435
 Гуральчук Григорій 486
 Гуральчук Дмитро 492
 Гуральчук Еміль 463, 465, 466
 Гуральчук Петро 463, 464, 467
 Гуральчук Степан 428, 429, 474,
 483, 486
 Гуржій, упов. 257

Гурковський Сергій 319, 321
Гурський Микола 869
Гурський Михайло 517, 962-969,
971
Гурський, з с. Гнилої Пізнанки 972
Гусак Софія. *Див.* Дубас Софія
Гусарук Федір 332
Гуска Петро 1136
Гусятин, м. 296, 1064
Гусятинський, р-н 812, 841
Гута, хут. 775
Гутиська, с. 696
Гутишина, прис. 19, 20
Гутор Анна 371
Гуцал Мирон 241, 243, 245
Гуцалюк Андрій 972
Гуцалюк Арсен 557-559
Гуцалюк Кіндрат 613, 614
Гуцалюк Микола 933
Гуцалюк Настя 914, 916
Гуцалюк, з с. Новосілка 916
Гуцкалюк Анна 133
Гуцкалюк Антося 138, 139
Гуцкалюк Емілія 133, 139, 140, 141
Гуцкалюк Марія. *Див.* Бочан Марія
Гуцулівка, с. 42
Гуцуляк Арсен. *Див.* Гуцалюк Арсен
Гуштин, с. 900
Гуштинка, с. 898

Г

Голяш Анна 228
Голяш Степан 176

Д

Д., підп. 619, 621
Далекий Схід 856, 1147
Дальній Восток. *Див.* Далекий Схід
Данилевич Павло ("Ліщина") 574-
577, 588, 589, 607, 617
Данилейко Єлисавета 1039, 1040
Данилейко Йосиф 1038, 1039
Данилишин Іван, заст. гол. РВ 88
Данилишин Михайло 1091, 1092,
1116, 1124, 1125

Данилишин, упов. 65, 66
ДАНИЛО, код. ім'я 987-991, 993,
995, 998, 1000, 1010, 1033
"Данило", пров. 373, 374, 376
"Данило". *Див.* Шанайда Іван
("Данило")
Данилюк Іван 931, 932
"Данко". *Див.* Головатий Роман
("Данко", "Граб", "Крим")
Даньків Гілярій ("Клин") 233,
234, 237
Даньків Михайло ("Вітер") 233, 236
Дарапаско, нач. ІБ 45, 46
"Дарій", з с. Козівка 426, 477
"Дарка", зв. *Див.* Латнюк ("Дарка")
Дарміць Тарас ("Тарас") 1095,
1097, 1098, 1114-1119, 1126,
1130, 1131
Дармола Василь 769
Дарморіз, з с. Забойки 265
Дарниця, ст. 913
Дацко Василь 415, 418, 421,
422, 426-428, 430, 433-435,
442, 443, 446-448, 450
Дацко Еміліян 457, 462
Дацко Зеновій 415, 421, 422, 426,
427
Дацко Іван 427
Дацко Ілля 413
Дацко Марія 434, 442, 447
Дацко Михайло 427
Дацко, брати з с. Острів 417
Дацько ("Іжак") 568
"Двадцятка", б-ка СБ 370
Двіна, р. 252
Двінськ, м. 252
Двориська, хут. *Див.* Дворище, хут.
Дворище, хут. 90, 163, 170, 177
Дворіччя, с. 516
Дебальцево, ст. 910, 911, 930
Дегова, с. 228
Дедеркали, с. *Див.* Великі Дедер-
кали, с.
Дека, с. 103
Дем'янчук, НКВД-ист 948

Дембрович Ярослав 510
 Демид, з с. Коршилівка 613, 614
 Демінська Франка 120
 Демків Василь 1034, 1035
 Демків Михайлина 611
 Демчишин Василь 853, 861, 862
 Демчук Микола 767
 Денейга, з с. Печірна 352
 Денис Роман Михайлович (“Мар-
 ко”) 1145, 1146
 Денис, з хут. Голодна Рогатка 319
 “Денис” 378, 392, 394, 395
 Денисів, с. 105, 108, 155, 166, 167,
 171, 187, 192, 259, 260, 267, 277
 Денисівські, хут. 166, 167
 Дениско Борис, нач. ІБ 346, 347
 Денікін, рос. ген. 365, 669
 Денога Василь (“Шум”) 804
 “День”, повст. з с. Котузів 60, 79, 83
 “День”, пров. 161-163, 173, 180, 190
 Деражня, м. 701
 Дерениха Бронислава 199
 Дерепаско, МГБ-іст 93, 94, 117-119
 Дерехів, с. 96, 98, 676
 Дерехов, дир. гуральні 125
 Деркач Василь 7
 Деркач Іван (“Хмара”) 59, 64, 68, 78
 Деркач Роман 429, 431
 “Деркач” 83, 84
 “Деркач”, з с. Бурканів 128, 136
 Десна, р. 208
 “Джек” 1038-1040
 Джиджора Анна 760
 Джиджора Микола 690, 691
 Джиджора Степан 754
 “Джигунь”, с/о. *Див.* Довгалюк
 Мусій
 “Джміль”, ком. сот. 327
 “Джміля”, вд. 327
 Джоган Анна Миколаївна 1049,
 1064
 Джоган Володимир Миколайович
 1064
 Джоган Іван 1049, 1052
 Джоган Марія Миколаївна 1064
 Джоган Микола 1064
 Джоган Мирон Миколайович 1064-
 1066, 1068
 Джоган Михайло Миколайович
 1064-1066, 1068, 1069, 1136
 Джоган Ольга Миколаївна 1064
 Джоган Оріся Миколаївна 1064
 Джоган Юстина 1064
 Джоджик Мирон 692
 Джоджик Филимон 692
 “Джон”. *Див.* Ціжек Степан (“Джон”)
 Джорджик Осип 754
 Джугалі, с. 874
 Джула Теодозій 454, 456, 458, 462-
 464
 Джульська Марія Дмитрівна 463,
 476, 490-493
 Джуриляк Петро Семенович 900,
 1135
 Джурин, р. 1068
 “Джус” 267
 “Дзвін” 376
 “Дзідзьо” 166, 177, 181
 Дзьоба, з с. Остап’є 972
 Дзьобак, нач. ІБ 117
 Дзьобановська Анна 413, 431, 439,
 470-472, 474-476, 479, 480,
 482, 483, 485, 486, 490, 491, 496
 Дзьобановський Михайло 463-
 465, 467, 492
 Дзьобановський, з с. Острів 490,
 492
 Дзьобановські, з с. Острів 463,
 464, 465
 Дзьобановський Степан 412
 “Дзядзьо”. *Див.* Чайківський Євген
 (“Дзядзьо”)
 Дибще, с. 230
 Дивусир Анастасія 212
 Диган, з Білокерницьких хут. 625
 Дида Петрина 901
 Дик Петро 798, 799
 Диконтій Михайло 253
 Дикун Карпо 323, 325
 Димега Микола 143

“Дир”, пров. 1051, 1098
Дитятин, с. 681, 683, 684, 812, 813
Дитятинський, ліс 687, 816
Дички, с. 1079, 1091, 1092, 1099,
1100, 1109, 1110, 1112-1114,
1119, 1120, 1125, 1126
Дичківський, ліс 1120
Дичко Дмитро Іванович 228, 230
Дичко Осип Іванович 228, 1135
Діброва Коропецька, хут. *Див.*
Коропецька Діброва, хут.
ДІБРОВА, код. назва 1009, 1033
Діброва, ліс 734
Діброва, хут. 555, 827, 838, 860
Діброва, хут. с. Шпиколоси 325
Діброва, част. с. 1035
“Діброва” 1060
Дібще, с. 149, 159
Діденко Євдокія 337
Діденко Микола Данилович 337,
339, 340, 342, 346, 348
Дідик Михайло 1135
Дідик Петро (“Звір”, “Зенко”) 587,
588, 605, 609, 1175, 1176
Дідора Каролька 771. *Див. також*
Гладка Каролька
Дідора Михайло 771
Дідора Орест 775
Дідуник Василь 211
Дідух, з с. Білокриниця 768
Діхтярук Іван 329
Діхтярук Олександр 332
Діхтярук Петро 332
Дмитренко, НКВД-ист 1071
Дмитрик Антін (“Тимченко”) 1067-
1069
Дмитриченко, МВД-ист 831-833
Дмитришин, з с. Качанівка 611
ДМИТРО, код. назва 986, 987,
990, 992-997, 999, 1000-
1002, 1012, 1033
“Дмитро” 617, 619-621, 645
“Дмитро”, пов. проп. 565, 567, 587.
“Дмитро”, с/о РО МВД. *Див.* Петри-
шин Мирон Іванович
“Дмитро”, с/о РО МГБ. *Див.* Чопей
Михайло Надійович
Дмитрусь, з с. Теклівка 945, 946
Дмухавецькі, хут. 253
Дмухівці, с. 251, 258
Дніпро, р. 103
“Дніпро”, куц. госп. 161
Дніпропетровськ, м. 698, 699, 898
Дніпропетровська, обл. 698
Дністер, р. 52, 53, 293, 299, 300,
781, 1035, 1036, 1039
“Добиватель”, с/о РО МВД. *Див.*
Яровий Петро Іванович
Добранський Гринько 762
Доброводи, с. 67
Добровольський Володимир Семе-
нович 532
Добровольський Іван 724
Доброміль Анна Андріївна 646, 647,
665, 666, 796
Доброміль Андрій 665
Доброміль Анна. *Див.* Доброміль
Анна Андріївна
Добромірка, с. 545, 546, 549-552,
555
Добропілля, с. 54
Доброполе, с. 66
Добчанська Мирослава 144
Добчанський Степан 149
Довбенко Анастазія 310
Довбенко Олена (“Орися”) 303,
309, 311
Довбенко Омелян (“Нечай”) 303,
309
“Довбня”, зрадник 398
“Довбуш”, б-к 565
“Довбуш”, з Золотниківського р-ну
59, 78
“Довбуш”, з с. Зарубинець 920, 939
“Довбуш”, обл. пров. 404
“Довбуш”, рай. проп. 372
Довга Катерина 1079
Довга Марія 1062
Довгалюк Мусій 349, 352
Довган Іван 683

Довге, с. 293
 Довгий Василь Йосифович 1079
 Довгий Йосиф 1079
 Довгий Михайло Йосифович 1079,
 1092, 1094, 1099, 1101, 1102, 1107,
 1109-1111, 1114, 1117, 1118,
 1120, 1126, 1127, 1131, 1132
 Довгий Михайло, з с. Слав'ятин 819
 Довгий, гол. кооп. 875
 "Довгий" 616, 617
 Довголета Текля 434
 Довгон'ята Марія 477
 Довгон'ята Текля 450, 477, 448
 Довжанка, с. 108, 276
 Догінський Євген 530
 Дозьо, з с. Мозолівка. *Див.* Лагош-
 няк Теодозій
 Должанка, с. *Див.* Довжанка, с.
 Доли, хут. 269, 274-279, 281, 284-
 287, 289, 290, 291
 Долішна Могила, хут. 953, 957-959
 "Долішний". *Див.* Бріль Василь
 Петрович ("Долішний")
 Доля Михайло 248
 "Доля", окр. реф. СБ 610
 "Доля". *Див.* "Жар" ("Доля")
 Домаморич, с. 264, 265
 Домарецька, з с. Острів 424
 Домарецький Євген 427
 "Дон" 220, 809
 "Дон", кл. МГБ-іста. *Див.* Ковальов,
 МГБ-іст
 Донбас 90, 93, 216, 250, 274, 347,
 746, 749, 754, 801, 831, 884,
 887, 910-917, 924, 925, 927,
 929, 930, 932, 962, 1028
 Донцов Дмитро 996
 Донцов, дир. промкомб. 701
 Допко Стефан 655
 "Доріжний" 809, 810
 Дорняк Петро 457
 Дорогичівка, с. 1035, 1036, 1038,
 1041, 1043, 1044, 1059, 1060, 1063
 Доронін, нач. пасп. столу 702
 Доротюк Горпина 334
 Дорош Мирон 245
 Дорош Павло 955, 957
 Дорош Федір. *Див.* Цецер Степан
 Дорчак Іван ("Циган") 131-134,
 136, 138-141, 143, 221
 "Дот", пров. 1144
 Доченьчук Юстина 1036, 1037
 Драбик, уч. школи 150, 153
 Драгоманівка, с. 108
 Драгоманівка, хут. 112, 113, 165,
 168, 170, 178, 181, 269, 272,
 275, 280, 281, 285, 287
 Драгоманов Михайло 353
 Дранчук Антін 348, 350, 352
 Дребко Гриць 660
 Дребко Петро 662
 Дрищів, с. 386-388, 394-396, 788
 Дрогобицька, обл. 523, 749
 ДРОГОБИЧ, код. назва 1012, 1033
 Дрогобич, м. 156, 289, 872
 Дроник Ярослав 82
 Дрончик Марія 83
 Дроняк Володимир 860
 Дрофишин Петро 1042
 Друга Тежа, с. 101
 Дружбіцкий Сперіон 241
 "Дуб" 389, 392, 393
 "Дуб", з Золотниківського р-ну 219
 "Дуб", з Підволочистини 616
 "Дуб", з с. Соколів 217
 "Дуб", з Скалатщини 949
 "Дуб", МВД-ист. *Див.* Паламаров,
 МВД-ист
 "Дуб", пров. 513
 "Дуб", с/о РО МВД. *Див.* Терлюк
 Федір Микитович
 "Дуб", с/о РО МГБ. *Див.* Сапіжак
 Степан
 "Дуб", чл. Юнацтва. *Див.* Галушка
 Василь Петрович
 "Дуб". *Див.* Гармаш Петро ("Дуб")
 "Дуб". *Див.* Горбаль Михайло Оси-
 пович
 Дубас Ілько Петрович 737, 739,
 1135

- Дубас Марія Ільківна 738
 Дубас Михайло Ількович 737
 Дубас Осип Ількович 737, 738
 Дубас Петро 737
 Дубас Софія 737
 Дубас Стефка Ільківна 738
 Дубас, з с. Сільця Підгаєцького 867
 Дубенщина 1077
 Дубнецов Микола, НКВД-ист 943
 Дубники, хут. (с.) 212, 215
 Дубно, м. 329, 1077
 Дубно, р-н 1076
 “Дубовий” 1059, 1060
 “Дубовий”, рой. 327
 Дуда Григорій 1136
 Дуда Зенко 703-705, 707
 Дуда Іван 1136
 Дудик Параска 1036
 Дудик, з с. Острів 472
 Дудин Павло 903
 Дудун Ілько 908
 Дудун Катерина 905
 Дудун Стефанія 965, 970, 973
 Дудун Ярослав 910
 Дука Карпо. *Див.* Дикун Карпо
 Дулеба Михайло 396
 Дулеба Степан Михайлович (“Грізний”) 369, 376, 377, 380, 382, 383, 391-399, 410
 Дулеба Степанія Михайлівна 369, 370
 Дулеба Стефанія Ільківна 371, 377, 378, 380, 386, 392
 Дума Дмитро 626
 Дума Петро 652
 Дума, з с. Мужилова 867
 “Дума”, пр. реф. проп. 131
 “Дума”. *Див.* Сверлюк Михайло (“Дума”)
 Думан Михайло 215
 Думинки, с. 538
 Думка Михайло 276
 Дунаєвський Федь 147, 149, 150
 Дунаєвський, нач. РВК 624, 806
 Дунаїв, с. 328, 884
 Дурбій Дарія. *Див.* Цяпа Дарія
 Дусановська Євгенія 50
 “Дух” 821
 Дуцик Антоніна 334
 Душенько (вуличне), з с. Кїйданова 66, 69, 80
 Дьомін, солд. гарніз. 830
 Дяків Василь 695
 Дяків Осип 147, 151, 691
 Дякун, з с. Гуштинка 899
 Дяченко Михайло Андрійович 700, 701
 Дячук, упов. 1078
 Дячун Роман 524
- Е**
- Евгошин, МГБ-іст 713
 Европа 405, 536, 1022, 1148
 “Ем” 303, 309
 Енцесфельд, м. 11
 Ерфурт, м. 1104
 Ессен, м. 292
- Є**
- ЄВГЕН, код. ім'я 989, 990, 1000, 1033
 Європа. *Див.* Европа
 Єнгеров, ст. 781
 “Єфрем”, пров. 178
 Єфремов, проф. 409, 979
- Ж**
- “Жайворонок” 50
 Жаковський, кап. РВК 260, 264
 “Жар” (“Доля”) 165-169, 177, 178-181, 185-187, 189, 193, 194, 196, 197
 “Жар”, з Підгаєччини 636
 “Жар”, пров. 513
 “Жар”. *Див.* Василь (“Жар”), з с. Раківця
 Жданов, рад. ур. 408, 409
 Женья, супров. 925
 Женья. *Див.* Гаврилук Зеновій

“Жеребець”, с/о РО МВД 703
Жибак Олекса 649
Жидачів, м. 788
Жила Федь 963, 964
Жилани (Жиляни?), брати з с. Ме-
дин 544
Жилян, з с. Медин 558
Житомир, м. 103, 104, 123, 252,
329, 404, 789, 1054
Житомир, р-н 892
Житомирська, обл. 511, 879, 892,
926
Житомирщина 404, 911, 928, 930
Жишка Амброзій 824
Жмеринка, м. 12
Жмуд Василь 764
Жмуд Марія. *Див.* Гуменюк Марія
Жмуд Фрузіна 762
Жмут Василь 692
Жовківський Іван 1136
Жовнівка, с. 387
Жовті Води, м. 403
Жовтюк Аделька 1068
Жовтюк Юстина 1067
Жовтюк Юстина 1068
Жолнівка, с. 866
Жолоби, с. 319
“Жолодь” 682
“Жолудь” 635, 636
“Жук” 375
“Жук”, з Козівського р-ну 227
“Жук”, з с. Бурканів 128, 132
“Жук”, пов. військ. 559, 565
“Жук”, с/о МВД. *Див.* Валігур Гри-
горій Іванович
“Жук”, чл. ОУН. *Див.* Гуда Іван Пет-
рович
“Жук”. *Див.* Худа Омелян (“Жук”)
Жуків, с. 159, 374, 395, 535
Жуківський, ліс 384
Жуковець, нач. ІБ 90, 91, 99
Жульський Петро 488
Журиляк, МГБ-іст 1092, 1114,
1115, 1117
Жученко, суддя 1043

З
З. В., з с. Ішків 154
З. Я., з с. Ішків 155
Заблоцька Степанія (“Богданна”)
904, 910, 915, 917, 918, 921,
923, 925, 937, 939, 940, 942-
945, 950
Заблоцький Павло 904, 923
Забоже (Забже?), м. 781
Забойки, с. 105, 263-266
Заболотівка, с. 1144
Заболотний Микола 904, 923, 969,
970
Забудько, лісн. 547
Завадів, с. 631
Завадівський Михайло 1135
Завадський Йосип 412
Завалів, с. 157, 219, 656, 696, 704,
747, 769, 770, 775, 777, 820,
832, 851, 858, 860, 861, 864
Завалівські, ліси 761
Заварегін, МГБ-іст 225, 229, 230
Заворська Анна 463
Заворська Іванна Петрівна 476
Заворський Богдан 420, 427, 455,
463, 464
Заворський Микола 451
Заворський Михайло 451
Заворський Петро 459, 460, 475-
477, 480, 483-485, 491, 493
Загайці, с. 220
Загірний Василь 658
Загір'я, с. р-н Букачівці 228, 230
Заглибока, хут. 40
Загородний Федір 766
Загородний, МВД-ист 692
Загрибельний Яцентій 249
Задарів, с. 292, 294, 304
Задвірний Іван 40, 41
Заднишівка, с. 568, 581, 587, 609
Заздрість, с. 111, 116
Зазуля Антон 706
Зазуля Михайло 706
“Зазуля”, з с. Остап'є 920
Зазуляк Андрій 658

Зазуляк Люба 133
 Зазуляк Ольга 133
 Зазуляк Петро 87
 Зазуляк, пор. див. 1081
 "Зайда" 916
 Зайцев, нач. вд. кадрів 210
 Зайци, с. 102
 Закарпаття 518, 519
 ЗАКАРПАТТЯ, код. назва 1032,
 1033
 Закерзоння 263
 Залав'є, с. 1143-1145
 Заланів, с. 1098, 1112, 1119,
 1126, 1131
 Заланівський, ліс 1097, 1131
 Залемханов Евген 102
 Залипецький Теофіль 853
 Залипка Славко 1091, 1092
 Залипська Катерина 379, 380, 381
 Залип'я, с. 1118
 "Залізник" 951
 "Залізняка", куц. 394, 1047
 Залісецький, хут. 19
 Залісся, с. 16, 18, 19, 20, 26
 Залісся, хут. 750
 Заліщенський, р-н. *Див.* Заліщиць-
 кий, р-н
 Заліщики, м. 1043, 1084, 1101
 Заліщицький, р-н 1046, 1053
 Залозцівський, р-н 253
 Залуже, с. 1094, 1116
 Залужна Анна 345
 Залужний, з с. Білозірка 345, 347.
Див. також Залужський Олекса
 Залужський Олекса 351
 Залуцкий Микола 656
 Залуцький Михайло 310, 313
 Залуцький Филімон 738, 739, 740
 Зальцбург, м. 10, 11
 Замарстинів, р-н м. Львова 369
 Замковський, МВД-ист 889, 891
 Замлинська Анастасія 88
 Заморуча Тома 427
 Замость, м. 843
 Занович Параня 1092
 Занцов, НКВД-ист 56
 Запаранюк Андрій 87
 Запаранюк Дмитро 144, 145, 151,
 152
 Запаранюк Петро 86
 Запаранюк Тома 154
 Запаранюк Федір 89
 Запоріжжя, м. 1042
 "Запорожець" 324, 950, 1055
 "Запорожець", з с. Коршилівки 568
 "Запорожець", рай. орг. реф. 585
 Запоточний Франко 247
 Зарва, хут. 636
 Зарваницький, ліс 64, 65, 69
 Зарваниця, с. 51, 52, 54, 55, 58-60,
 62-64, 67, 69, 130, 211, 1047
 Зарицька Коринка 734
 Зарицька Наталка 730, 734
 Заріка, с. 1116
 "Зарінок", підп. *Див.* Антошків
 Корнель Костянтинівич
 "Зарічний", з с. Богданівки 565, 568
 Зарубинці, с. 919, 922, 939, 952,
 953, 955-958, 960, 963, 971-
 973
 Заставний, з Рогатина 1095, 1125
 Заставці, с. 694, 758, 760
 Заставче, с. 157, 656, 704, 769,
 775, 791, 820, 851
 Застіноче, с. 96, 1143, 1144, 1145
 Затишшя, хут. 883-886, 892
 Затурин, с. 640, 707, 729, 730, 732-
 734, 769, 773, 775, 820
 Затуринські, ліси 1046
 Захар, сл. СБ 29, 36, 313
 "Захар", б-к СБ 914
 "Захар", сл. СБ 8, 42
 "Захара", рай. боївка СБ 7
 Захарий Антін 1136
 Захарій Андрій Федорович 865
 Захарій Анна Федорівна 865
 Захарій Антон Федорович 865,
 867, 868, 870
 Захарій Володимир Федорович 865
 Захарій Дарія 865

Захарій Іван Федорович 865
Захарій Петро Федорович 865
Захарій Федір 865
Захарків Іван 1079
Захарків Микола 55
Захарків Михайло 55, 56
Захарків Настя. *Див.* Гуда Настя
Захарків Петро 256
Захарків Стах (“Старий”) 63, 65, 79
Захарків, з с. Вишнівчик 56
Захарко Іван Григорович. *Див.* Гуда Іван Петрович
Захід 8, 310, 341, 361, 622, 941, 964, 1100
Західна Україна. *Див.* Україна, Західна
Заянов, МГБ-іст 1146
Заяць Амброзій Андрійович 47
Заяць Андрій 47
Заяць Богдан Андрійович 47
Заяць Григорій 611
Заяць Марія 551
Заяць Мирослав 551
Заяць Ярослав Андрійович 47
Заяць, з с. Сокольники 97
Збараж, м. 546, 547
Збаражський, р-н. *Див.* Збаразький, р-н
Збаражчина 289, 587
Збаразький, р-н 289, 510, 545, 546, 551, 552, 555, 913
Зборівщина 1175
Зборівський, р-н 5, 264, 1175
Зборовський Микола (“Сосна”) 225-227
Збриж, с. 896
Збруч, р. 44, 258, 296, 560, 790, 866
“Збруч” 59, 60-68, 71-74, 78
“Збруч”, з с. Зарваниці 58
“Звар” 568
Звіров [Зверев], НКВД-ист 39
Здеп Марія 241
Здеп Степан 240
“Зебра”, с/о РО МВД. *Див.* Балюк, з с. Заставче
Зелена, прис. 323, 324, 325
Зелена, с. 107, 181, 274
Зелене, с. Гримайлівського р-ну 906
Зелененький Яків (“Тичина”) 355
“Зелений”, пров. 374, 1119, 1120
Зеленський, НКВД-ист 315
Зеленчук Анастасія 719
Зеленчук Анна Павлівна 704, 705, 719, 721, 722, 1135
Зембовський, гол. МСТ 1092, 1095
Земледух Місько 1056
“Зенко”, з Коропецького р-ну 303, 305, 306, 311
“Зенко”, пров. СБ. *Див.* Дідик Петро (“Зенко”)
“Зенко”. *Див.* ПОТУЛЬНИЙ ОСИП, код. ім'я
“Зенон” 396
“Зенон”, пров. СБ 1098, 1119, 1120
Зимна Вода, с. 1090
Зімянський Йосип 412
Зінко Маруся 176
Зінь Іван 869
Зінь Олекса 638, 639, 869
“Зір” 775
“Зірка”, з с. Стінка 7
“Зірка”, с/о РО НКВД. *Див.* Калан Марія
“Зірки”, б-ка СБ 7
Змаївка, ст. 103
“Змій”, б-к 386-388, 393, 395, 396
“Зов”, пров. Юнацтва 92
Зозуля Андрій 887, 888
Зозуля Гива 887
“Зозуля” 942
Золота Липа, р. 86, 633, 732-734, 773
Золота Слобода, с. 160, 167, 241, 242
Золотий Потік, р-н. *Див.* Золотопо-тіцький, р-н
Золотий Потік, с.м.т. 18, 42
Золотники, р-н 101
Золотники, с. 44-46, 52, 61, 62, 95, 98, 99, 120, 121, 126, 129, 131,

- 133, 135, 136, 138, 199, 205,
214, 216-218, 220, 221
- Золотниківський, ліс 215
- Золотниківський, р-н 43, 47, 51,
66, 75, 81, 86, 95, 104, 108,
110, 116, 120, 125, 128, 144,
196, 198, 210, 211, 214, 273,
655, 656, 780, 839
- Золотниківщина 160, 196
- Золотницький, р-н. *Див.* Золотни-
ківський, р-н
- Золотопотіцький, р-н. *Див.* Золо-
топотіцький, р-н
- Золотопотіцький, р-н 7-9, 13, 15,
23, 24, 27, 28, 30, 37, 38, 42,
1046
- Золото-Потіцький, р-н. *Див.* Золо-
топотіцький, р-н
- Золото-Потіччина 18
- Золочів, м. 517
- Золочівка, с. 238, 239
- Золочівський, р-н 14
- “Зон”, пров. 635
- “Зоренко” 271
- Зорик Василь 628
- Зорик Микола 679
- Зорицька Євдокія. *Див.* Турій Євдо-
кія
- Зорицька Наталія 771
- “Зоря”, с/о РО НКВД. *Див.* Стащук
Анна
- “Зорян II” 1119
- “Зорян”. *Див.* Сташків Йосиф
 (“Зорян”)
- “Зот”, підп. 436
- “Зот”, повст. 437
- “Зот”, пров. 271
- “Зот”, суд. ТОС 1137
- Зото, МВД-ист. *Див.* Зотов, МВД-ист
- Зотов, МВД-ист 219, 633-635,
637, 638, 655, 678, 679, 709-
711, 716, 717, 724-727, 798,
799, 806, 808
- Зотов, НКВД-ист. *Див.* Зотов,
МВД-ист
- Зошук Мартин 233
- Зуб Катерина 1092, 1113
- Зуб Марійка 1092
- Зуб Остап 1092
- Зубкевич Євдокія Купріянівна 324,
325
- Зубкевич Семен 324
- Зубков Микола, л-т ЧА 102
- Зубков, МГБ-іст 813
- Зубрець, с. 28, 30, 32, 37
- ЗУЗ 210, 390, 403, 980, 988, 992,
1143, 1144. *Див. також* Україна,
Західна
- Зяблицев, МГБ-іст 545, 548, 549,
550, 552, 553, 555
- Зяблицов, МГБ-іст. *Див.* Зяблицев,
МГБ-іст

I

- I. Б., з с. Ішків 155. *Див. також* Іван,
з с. Ішків
- “Іван Великий”. *Див.* “Байда”, з
с. Ішків
- Іван, з Московської обл. 302, 303
- Іван, з с. Голгочі 839
- Іван, з с. Денисів 192
- Іван, з с. Ішків 154, 155
- Іван, з с. Литвинів 853, 861, 862
- Іван, істребок з Золотниківського
р-ну 62, 63, 75
- ІВАН, код. ім'я 985, 986, 988, 990,
1033
- Іван, шваґер Войтини 187
- Іван, швець 531, 533
- “Іван”, больш. 897
- Іванаєв Єфрем 101
- Іванаєв Микола Олімпович 107
- Іванів Зінько 875
- Іванівка, с. 587, 949, 976
- ІВАНІВКА, с., код. назва 984, 1031,
1033
- Іванівська, обл. 252
- Іваніцький Демко 79
- Іваніцький Данько 66
- Іванішин Іван 826

Іванішин Микола 818, 819, 839
 Іванків, с. 899
 Іванківці, с. 333
 Іванов, зам. нач. упр. концтаборів 522
 Іванов, МГБ-іст 294, 295, 299, 300
 Іванов Микола Петрович 698
 Іванов, нач. гарн. 81, 82
 Іванський Гриць 1041
 Іванський Василь 1042
 Іванчишин Іван 679
 Іванчук Кость, з с. Новосілок 876
 “Іванчук Кость”, с/о РО МВД. *Див.* Трачук Ігнатій Петрович
 Іванчук Петька (“Саша”) 876
 Івасів Анна Іванівна 1041
 Івасів Гриць 1043
 Івасів Іван Семенович 1041, 1136
 Івасів Ірина Іванівна 1041
 Івасів Михайло 8
 Івасів Одарка Іванівна 1041
 Івасів Степан Іванович 1041
 Івасів Степан Семенович 1041
 Івасів Текля Семенівна 1041
 Івачів Долішний, с. 276, 277
 Івашків Василь 798
 Івашків Зося 651
 Івашків Іван 643, 645, 651, 652, 666, 667, 673, 795, 798, 799, 801
 Івашків Катерина 665, 666
 Івашків Михайло 795
 Івашків Осип 651
 Івашкови, з с. Теляче 667
 Ігвозд, с. *Див.* Гвізд, с.
 Ігльорц, рой. див. 1080
 “Ігор”, б-к. *Див.* Антонюк Володимир (“Ігор”)
 “Ігор”, куш. госп. 373, 395, 396
 “Ігор”, рай. реф. 1036
 “Ігор”, сл. СБ 687
 “Ігор”. *Див.* Надрічний Роман (“Ігор”)
 “Ігор”. *Див.* Почигайло Степан Максимович (“Ігор”)

“Ігор”. *Див.* Стинимир Іван Маркович (“Ігор”)
 “Ігор”. *Див.* Подгребя Михайло (“Ігор”)
 Ізель, м. 25
 Ізелюн, м. *Див.* Ізель, м.
 “Ізидор”, пров. 560
 Ілавче, с. 1146
 Ільків Василь 10
 Ільків Іван 868, 869, 870
 Ільків Олена 1050
 Ільків Юрко 809
 Ільків Ярко 683
 ІЛьКО, код. ім'я 1020, 1033
 “Ілько”, пов. проп. 158
 Ільчук Дмитро 329
 Ільях Іван 924, 925
 Індонезія 603
 “Іра”, пров. Юначок. *Див.* Цалинюк Мирослава
 Іран 540
 Ірка, переселенка 1100, 1112
 “Ірко” 1097, 1131
 “Ірко”. *Див.* Микола (“Ірко”), з с. Залип'я
 “Ісай” 69, 80
 “Іскра” 303
 “Іскра”, з с. Остап'є 920, 942, 951, 953
 “Іскра”, підп. 662
 “Іскра”, пров. 92
 “Іскра”. *Див.* Гоцикера (Гоцикора?) Олекса (“Іскра”)
 Іспанія 540
 Італія 540
 Ішків, с. 100, 108, 128, 144-146, 154, 160-168, 171, 172, 175, 177, 182, 185-190, 192, 193, 195-197
 Ішківський, ліс 162, 179, 197
 Іщенко, МГБ-іст 53-55, 618, 621, 671-674, 686, 712-716, 867, 868, 870
 Іщенко, НКГБ-іст. *Див.* Іщенко, МГБ-іст

Ї

“Їжак”. *Див.* Дацько (“Їжак”)

Й

Йоник Василь 1079

Йоник Ганна 1079

Йордейський Михалько 711

Йосипівка (Йосифівка), с. 159, 272

К

К. І., з с. Ішків 154

К. С., з с. Ішків 155

К., МГБ-іст 184-186, 189, 190, 193

“К.”, повст. *Див.* Семен (“К.”), повст.

Кабан Захарко 87

Каблак, о. 829

Кавалерчик, уч. шк. 150, 154

Каваць Василь 276

Каваць Петро (“Новак”) 276

Кавка Гринько 241

Кавка Михайло 241

Кавказ, г. 296, 329, 525, 1078,
1148

“Кавун”, с/о РО МВД. *Див.* Пільнюк
Іван Петрович

Кавчинський Іван 880

Кагамліцький, райпрокурор 374

Каганович Лазар 409, 525, 536,
980, 995, 997, 1003

Кадіївка, м. 910, 925

Кадков, МГБ-іст 1097, 1117, 1118

Кадовби, хут. 662

Кадуценко, солд. гарніз. 824

Казанська, губ. 101

Казьмірук Андрій 326, 330

Казьмірук Анна 887

Казьмірук Віра 323, 324, 325

Казьмірук Данило 324

Казьмірук Максим 331

Казьмірук Марія 324

Казьмірук Пася (Кася?) 331

Казьмірук Петро 326, 327, 330

“Каїн” 713, 717

Калавуря Текля 729

Калан Дмитро 655

Калан Євген Миколайович 655, 658,
816, 820, 853, 854, 855, 859,
861, 863, 1136

Калан Іван 655-657, 686

Калан Марія 657, 658

Калан Микола 859

Калан Юлія 859

Калаш (Калан?) Василь (по-вул.
[Закащинко]) 839

Каленик Філімон 320, 321

“Калина” 303

“Калина”, с/о РО МГБ. *Див.* Скасків
Емілія Дмитрівна

Калинівський, р-н 103

“Калинка”, з с. Городниці 916, 919,
922, 949, 950, 951, 952

Калинюк Роман 151, 152

Калиняк Теодор 972

Калиняк Федько 969, 970

Калита Володимир 958

Калита Грицько 972

Калита Марія 972

Каліба Василь Тимофійович 749,
751, 1135

Каліба Килина 749

Каліба Тимофій 749

Каліка Марія 884

Калінін, МВД-іст 641, 655, 724

Калінін, НКВД-іст. *Див.* Калінін,
МВД-іст

Калінін, рад. урядовець 738

Калініндорф, ст. 700

Калістратенко Йосиф 1076

Каліта Ілько 908

Каліта Мирослава 932

Каліта Ярослав 910

Калуш, м. 306, 632

Кальне, с. Козівського р-ну 219,
232, 237, 667

Кальників, с. 263

Кальченко, НКВД-іст 946-948

Камінський, МГБ-іст 1036, 1062,
1063, 1065, 1066, 1067, 1068,

1069, 1070

Камінський, р-н 101

“Камінь” 314
Кам’янецькі, хут. 559
Кам’янець-Подільська, обл. 333,
366, 559, 560, 621, 749, 896
Кам’янець-Подільський, м. 223,
224, 327, 333, 737
Кам’янка, с. 892
Кам’янки, с. 557, 559, 560, 565,
567, 574, 582, 585, 587, 608,
609, 611, 620, 621
Кам’янський Михайло 766
Кам’янський Осип 1136
Канада 5
“Канарей” 305
Кангур, м. 872
Канюга, з с. Маркова 57
“Капітан”, повст. 838
Капраль, істребок 1096, 1117
“Капраль” 951
Капустін, МГБ-іст 1146
Кара, з с. Остап’є 967
Караба Зидорко 783
Караба Степан 786
Караїл Василь 1042
Карандашов, МВД-ист 873
Карась Ілько 1135
Карась Теодор 401
Караташ Петро 295
Карач Олег 147
Карачко, лік. 271
Кардаш Андрій 667
Кардаш Анна 665, 666, 667, 796
Кардаш Антін 649
Кардаш Марія 652
Кардаш Осип 800
Кардаш Петро 800
Кардаш, з с. Теляче 744, 799
Кардинал Евстахія Василівна 1072,
1073, 1135
Кардинал Степан 1072-1074
“Карло”, рай. пров. 158
Карлсруе, м. 44
“Кармазин”, ком. ПВК. *Див.* Кури-
лас Славко (“Кармазин”)
“Кармелюк” 1119, 1131
“Кармелюк”, з с. Магдалівки 915,
920, 921, 939, 951
Карначівка, с. 329, 342
Каролішин Анна 491
Каролішин Григорій 483, 485, 490-
493
Каролішин Йосиф 428
Каролішин Катерина 431
Каролішин Михайло 476, 496, 505
Каролішин, з с. Острів 501
Каролько, з с. Дичок 1100
Карпа Пилип 217
Карпати, г. 57, 296, 334, 641, 787,
829, 838, 976, 1143
Карпатська Україна 145
Карпенко Дмитро (“Яструб”) 405
Карпенко Сергій Сергійович 844, 846
Карпенко, гол. МСТ 671
Карпенко, МВД-ист 746, 747
Карпик Антон 292
Карпик Михайло Антонович 292,
294, 1135
Карпів, з с. Остап’є 967
Карпіловка, с. 879
Карпінський, інсп. райВНО 213
КАРПО, код ім’я 985, 1033
“Карпо” 393
“Карпо”, з Підгаєцького р-ну 695,
696
“Карпо”, з Скалатського р-ну 949
“Карпо”. *Див.* Швець Іван Осипович
 (“Карпо”)
Карпова Катерина Петрівна 211
“Карта”, сан. 884
Каршун, нач. ІБ 626, 631
Кася, з с. Підвиня 1124
“Касян”, околотник. *Див.* Кіндзер
Василь (“Касян”)
“Касян”. *Див.* Мороз В. (“Касян”)
“Катер”, с/о РО МВД 705
Катков, МГБ-іст 1127, 1130
Катовіце, м. 793
“Катря” 713
Кацапиха. *Див.* Бурковська Віра
 (Кацапиха)

Кацо, к-т концтаб. 521
 Качанівка, с. 587, 611
 КАЧАНІВКА, с., код. назва 1031-1033
 Качановецьке, хут. 942
 Качевська Марія 897
 Качковський Вільгельм 421, 426, 427
 Качковський Іван 427
 Качкодан Ксеня 784
 Качор Ігор 904, 923
 “Качор” 961
 Качора Ігор 908
 Качоровський Михайло. *Див.* Качуровський Михайло
 Качунь Богдан Володимирович (“Боркун”) 268, 270, 275
 Качунь Володимир Петрович 267, 269, 270, 276-278
 Качунь Марія 290
 Качунь Микола Петрович 267
 Качунь Остап Володимирович 268
 Качунь Тетяна 284
 Качунь Тимко Петрович 267, 269, 274
 Качур Іван 113
 Качур Катерина 843
 Качур О. (“Яр”) 51, 64, 66, 67, 78
 “Качур” 683, 684
 Качуровська Дарія. *Див.* Захарій Дарія
 Качуровський Володимир 64, 79
 Качуровський Михайло 412-415, 417, 422, 426, 428, 429
 Качуровський Петро 482
 “Кашевка”, с/о РО МГБ. *Див.* Кудла Яків Михайлович
 Кашлюк, з с. Шумляни 825
 Кашенко Адріян, письм. 904
 Квартинюк Михайло 775
 Квартняк Марія 233
 Квас, дир. торфорозробки 199
 Квасничка Меланія 723
 “Квітка” 951, 954
 Кегінгсберг, м. 93
 Келер Василь 1080
 Кельце, м. *Див.* Кельце, м.
 Кенігсберг, м. 532
 Кенішма, м. 252
 Керачинський, з с. Острів 468, 470
 Керзона, лінія 20, 170, 263, 264, 479, 486
 Керницька Феська. *Див.* Піскорська Феська
 Керницька, з с. Богданівка 611
 Керницький Василь 723
 Керницький Володимир 234-236, 766, 767
 Керницький Володимир. *Див.* Керницький Володимир
 Кельце, м. 517, 518, 729
 Киданів, с. 60, 63-65, 69, 71, 73, 74, 76
 Києвець, с. 788
 Києво-Святошинський, р-н 1076
 Кизима Михайло 40
 КИІВ, код. назва 1019, 1028, 1031, 1033
 Київ, м. 24, 66, 83, 103-105, 107, 172, 208, 210, 329, 338-340, 404, 599, 669, 789, 838, 856, 893, 911, 913, 1077, 1078, 1106, 1107, 1124, 1125, 1129, 1148
 Київська, обл. 103-106, 741, 893, 1076, 1078
 “Київський”. *Див.* Бусел Яків (“Київський”, “Галина”)
 Київщина 525, 1128
 Кикіш Анна 86
 Кикіш Василь 88, 89, 91
 Кикіш Данило 88
 Кип’ячка, с. 269, 426, 428, 429, 431, 447
 Кирик Марія 710
 Кирилівка, с. 698
 Кирилюк П. 409
 Киричинський Максим 876, 877
 Кисельов, нач. обл. вет. упр. 340, 342

Китай 979
Кифер Володимир 770
Кицкай Анелька 204
Кицкай Ільга 43
Кицкай Ольга 45
Кицкай Стах 98, 99
Кицкай Федь 218
Кицюк Василь 330
Кишлаков, НКВД-ист 1075
Кізима Василь Миколайович 556,
559, 561, 578, 617, 619-621
Кізима Дмитро Миколайович 556
Кізима Марія Миколаївна 556
Кізима Микола 556
Кізима Михайло 41
Кізима Осипа 556
Кізима Петронія Миколаївна 556
Кійданів, с. *Див.* Киданів, с.
Кійовчик Михайло 412, 426
Кійовчик Теофіл 444
Кімната, с. 322-324. *Див. також*
Кімнатка, с.
Кімнатка, с. 884
Кінах Василь 287
Кінаш Василь 1091, 1099, 1100,
1110
Кінаш Доська 1079
Кінаш Іван 1079, 1112
Кінашів, с. 749
Кіндзер Анна 310
Кіндзерський Віцько 40
Кіндзерський Михайло, с. Віцька
40. *Див. також* Кіндзирський
Михайло
Кіндзер Василь (“Касян”) 314
Кіндзерський. *Див.* Кіндзирський
Михайло
Кіндзирський Михайло 70-72, 80
Кіндрат Михайлина 139
Кіндрат Петро 133
Кінишин, бух. 444
Кіпячка, с. *Див.* Кип’ячка, с.
Кіров, м. 520
“Кіров” 162
Кіровоград, м. 317
“Кіс” 1131
Кісіль Іван 968, 973
Кісіль Славко 967, 972
Кісілюк Василь 1043
Кісілюк Гриць 1041
Кісь Яків 762
Кіт Володимир 171
Кіт Теодор 231
“Кіт”, с/о РО МВД. *Див.* Лучка Іван
“Кіт”, с/о РО МГБ. *Див.* Планіта
Іван
“Кіт”, с/о РО МГБ. *Див.* Савич Іван
“Кіт”, с/о РО НКВД, МВД. *Див.*
Вербовецький Федір Іванович
Кітенько Стефка 41
Клава Петро 413, 473, 492
Клак Євстахій 249
Клевань, с. 512
Клейман Михайло 1078
Клейман Рахіля 1078
Клейман Яків Михайлович 1078
“Клен”, чл. ОУН. *Див.* Цетнарський
Корнель Юрійович
“Клень” 314
“Клим Савур”. *Див.* Клячківський
Дмитро (“Клим Савур”)
“Клим”, з Коропецького р-ну 306
“Клим”, з с. Ішків 162
“Клим”, сл. СБ 376, 384, 390
Климентій Василь 1077
Климів Дмитро (“Легенда”). *Див.*
Климів Іван (“Легенда”)
Климів Іван (“Легенда”) 155, 404
Климів, пор. див. 1083, 1085, 1086,
1101, 1121
Климківці, с. 558
Климлюк (Климук?) Петро 320
Климлюк Віра. *Див.* Климук Віра
Климук Віра 320
“Клин”. *Див.* Даньків Гілярій (“Клин”)
Кліщівна, с. 1131
Клюба Філько 706, 774
Ключ Галька 320
Ключ Іван 320
Ключ Якуб 320

Клячківський Дмитро (“Клим Са-
 вур”) 405, 837, 838
 Кноль, з с. Білозірка 365
 Кнор, чот. див. 1081
 Кобаса, істробок 178
 Кобасовський Іван 260
 Кобасявічка. *Див.* Шандрівська
 Юлька
 Кобельська Анна 765
 Кобельський Іван Юрійович 765,
 1135
 Кобельський Петро 655
 Кобельський Юрко 765
 Кобзан Марія 1136
 Кобзар Іван 1077
 Кобзар, МГБ-іст 286
 “Кобзар” 303
 Кобик Василь. *Див.* Качунь Володи-
 мир Петрович
 Ковайбірськ, м. 101
 Коваленко, секр. РК КП(б)У 542
 Ковалик Анна 713, 716
 Ковалик Антон 133, 143
 Ковалик, дивіз. 1103
 Ковалишин Анна 797
 Ковалишин Іван 800
 Ковалишин Магда 797-800
 Ковалишин Михайло 665, 673, 795
 Ковалівська Ольга Степанівна 31-
 33
 Ковалівський Михайло Петрович
 30
 Ковалівський Степан 1135
 Ковалівський Степан Петрович 30,
 33
 Коваль Андрій 272, 282
 Коваль Василь, істробок 91
 Коваль Галина 274
 Коваль Іван 261
 Коваль Михайло 811
 Коваль Петро 655
 Коваль Петро Іванович 281
 “Коваль” 839
 “Коваль”, с/о РО МВД. *Див.* Кобе-
 льський Іван Юрійович
 Ковальов, МГБ-іст 235, 685-687,
 713, 730-735, 738, 770-772,
 776, 810-812, 839
 Ковальова, жінка МГБ-іста 731,
 776, 812
 Ковальська Стефа 948
 Ковальчук Анна 696
 Ковальчук Анна Яківна 1034-1036
 Ковальчук Василь 1084, 1087,
 1101-1103, 1123
 Ковальчук Генко 956, 957, 959
 Ковальчук Іван Якович 1034, 1135
 Ковальчук Микола 244
 Ковальчук Михайло 401
 Ковальчук Петро Якович 1034
 Ковальчук Славко Григорович 611
 Ковальчук, з с. Росохуватець 611
 Ковар Анна 551, 552
 Ковно, м. 1053
 Ковташ Іван 251
 Ковцун Роман 1135
 Ковцунь Василь 905, 907
 Ковцунь Ольга 923, 933
 Ковцунь Павло 969, 970
 Ковч, о. 1043
 Когопфурт, м. 679
 Когут Лев 241
 Когут Левко 245
 Когут Михайло (“Борун”) 681-684,
 686, 687, 710, 711, 811, 812,
 815, 816, 836
 Когут Петро 1072, 1074
 Когут, з с. Божиків 636
 Когут, переселенець 132
 “Когут”, чот. 803, 804, 806
 Кожва, ст. 520
 Кожельніков, мол. серж. гарніз. 838
 Кожухівський Людвіг 1136
 Козак Анна 251, 1072
 Козак Володимир 751
 Козак Євген (“Пугач”) 1143-1145
 Козак Ірина 1073, 1074
 Козак Павло 960
 Козак Степанія 1144
 Козак Ярослав 249, 250

Козак, з с. Завалова 219
Козак, пор. дивіз. 1083, 1086, 1121
“Козак” 951
“Козак”, с/о РО МГБ. *Див.* Дубас
Ілько Петрович
Козар Марта 310
Козар Павло 941
Козарчак, с. 207
“Козел”, с/о РО МВД 704, 705
Козіброда Ярослав 611
Козівка, с. 269, 277, 426, 477, 560,
566, 946, 948, 949
Козівський, р-н 158, 222, 228, 232,
238, 240, 242, 244, 247, 370,
404, 405, 667, 797, 800, 846
КОЗІВСЬКИЙ, р-н, код. назва 1032,
1033
Козівщина 160
Козлик Гринько 692
Козлів, м. 247, 248, 249
Козлів, р-н. *Див.* Козлівський, р-н
Козлів, с.м.т. 271
Козлівський, р-н 247, 263, 264,
267, 269, 276, 277, 278
Козло Роман 753
Козлов Василь 330
Козлов, МГБ-іст 331, 332
“Козлов”, с/о. *Див.* Дранчук Антін
Козловський Осип 55
Козова, м. 149, 153, 210, 225, 227,
229, 234, 236, 237, 241, 243,
245, 385, 645, 668
Козова, р-н. *Див.* Козівський, р-н
Козова, с.м.т. 87, 99
“Козодай”, пров. 327
Козороги, с. 207
Козуб Володимир 532
Козьминський Василь 1072
Козьминський Михайло 1072
Козюберда, секр. РК КП(б)У 1127
Козятин, м. 913
Кок Анна 100
Кок Іван 662
Кок Микола 846, 847, 848
Кок Петро 662
“Кок”, сот. 708, 803, 804, 814,
817, 818
Коків, з с. Ригаїлиха 662
Кокорів, с. 328, 886, 890. *Див.*
також Старий Кокорів, с.
Кокоцька Олена 611
Кокошниця, с. 906
Колачов Михайло, МВД-іст. *Див.*
Колачов Михайло, МГБ-іст
Колачов Михайло, МГБ-іст 13-19,
21-23, 28, 29, 31-36, 39-41,
706, 707
Колачов, НКВД-іст. *Див.* Колачов
Михайло, МГБ-іст
Колеса Дмитро 413
Колебаєв, МГБ-іст 1096
Колинці, с. 893
Колісник Іван 635
Колодіївка, с. 945
Колодій Володимир 611
Колодій Іван (“Чорний”) 565, 607
Колодницький Гілярій 745
Колодницький Іван Васильович
738-740
Колодчин Іван 691
Коломиєць Гринько 754
Коломиєць Іван 760
Коломиєць Микола 242, 243
Коломий Антон 897
Коломий Микола 896
Коломийський, р-н 42
Коломийчук, МВД-іст 851, 852
“Колос”. *Див.* Бойко Василь (“Колос”)
Колосова, с. 319
Колчак, рос. ген. 365, 669
Кольба Петро 1061
Колька, МГБ-іст 1106, 1107
Коляса Михайло 412, 444
Коляса Стах 819, 821, 826
Комаринська Текля 779
Комарівка, с. 159, 323, 325, 873
Комарницька Явдоха 857
Комарницький Євген 852, 856,
857, 863
Комарницький Петро 706

Комарницький Пилип 706
 Комарніцка Осипа 9
 Комарніцький Роман Пилипович 10, 12, 18-21, 23, 24, 26, 1136
 Комарніцький Степан 24
 Комаров, с. 882
 Комарська Марія 510
 Комарчук, МГБ-іст 286
 Комі АССР 524
 Комісарська Пізнанка, с. *Див.* Пізнанка Гетьманська, с.
 КОМОРНЕ, с., код. назва 1031, 1033
 "Компас". *Див.* Ананько, с. Івана ("Компас")
 Кондра Василь 901
 Кондрат Віктор 415, 417, 423-426, 428-430, 434, 437-440, 442, 443-456, 458-460, 465, 466, 467-472, 475-482, 484-488, 490, 491, 493-501, 503, 505, 506, 508
 Кондрат Григорій 484, 485
 Кондрат Микола 457, 462
 Кондрат Тома 421, 438-445, 450, 451, 453, 455
 Кондрат, з с. Острів 456
 Кондратюк Льоня 875, 876
 "Коник" 956, 957, 960
 Коновалець Євген 980, 1008
 Конога Михайло 707
 Конопада, з с. Вербилівці 1119
 Конопада Василь 1080
 Конопада, з с. Потік 1119
 Коноплиська, хут. 680, 812, 813, 819, 831
 Конотоп, м. 403
 Конюхи, с. 227, 230, 247
 Конюхів, с. 749
 "Копань", урочище 323-325
 Копачівський Володимир 534
 Копей Михайло 301
 Копичинецький, р-н 9, 1142, 1143
 Копичинеччина 915
 Копичинський, р-н. *Див.* Копичинецький, р-н

Копичинці, м. 529, 530
 Копницький Гринок 762
 Копцюх Теодозій ("Ярема") 49, 50
 Копцюх, родина 49
 Корда, істробок 1095
 Кордиш Ганка 923
 Корженський Михайло 107
 Коржик Юрко 301
 Коржов, МВД-ист 700, 701
 Кориташ Михайло 300
 Коритко, з с. Мужилів 679
 Корицький Пилип 872
 "Корінь", рай. пров. 566, 569, 607
 "Корінь", рой. 803
 "Корнієнко", провок. *Див.* Аніловський Осип Кіндратович
 Корнії, хут. 319
 "Корній" 331
 "Корній", б-к СБ 1138, 1139
 "Коробка", с/о РО НКВД. *Див.* Гайдукевич Наталія
 Королевич Михайло 774
 Короленко Пилип 64, 79
 Короленко, інстр. РК КП(б)У 542
 Королиха, місцевість 235
 Королишин Михайло 798
 Королівка, с. 894
 Королівський Міст, хут. (с.) 327, 329, 331, 332
 Королівщина, хут. 327
 Король Йосиф 259
 Король Степан 682
 Корольов, мл. л-т ЧА 330
 Королюк, уч. школи 154, 157, 158
 КОРОП, код. назва 1028, 1033
 Коропець, р. 220, 758, 759
 Коропець, р-н. *Див.* Коропецький, р-н
 Коропець, с.м.т. 42, 292, 304, 305, 307, 315
 Коропецька Діброва, хут. 302, 303, 305, 307, 310
 Коропецький, р-н 19, 28, 292, 294, 296, 298, 302, 303, 314, 315, 632, 1046
 Коростень, м. 669

Коростишів, м. 511, 880
Коростишівський, р-н 879
Коростіль Антон 132
Короташ Василь 301
Короташ Михайло 301
Коротій Володимир 1036
Короткова Галина. *Див.* Руднік Галина
Корпан Ярослав 676
Корсаков Панас Григорович 102
Корудз Іван 310
“Корч”, з с. Котузів 220
Корчики, хут. (с.) 545, 546, 550
Корчинський, з с. Острова 455
Корчук Оксентій 336
Корчук Омелян 336
Корчунок, хут. 860
Коршемки, хут. 549
Коршилівка, с. 559, 565, 568, 582,
585, 587, 588, 606, 611, 613,
614, 952
Косар Степан Лукич 259, 262
“Косар”. *Див.* Маївський Дмитро
 (“Косар”)
“Косач”, ком. сот. 375
Косик Стефанія 734
Косівський, р-н 338
Косінський Казимир 1135
Косіор, рад. ур. 409
Косовлуцький Микола 705
Костандюк Григорій 310
Костандюк Стах 310
Костенюк Зоська 847
Костенюк Степан 844
Костецька Марія 750
Костецький Павло 726, 727
Костецький Ярослав (“Голуб”) 589,
608, 617
Костів (“Яструб”) 565
Костів Іван 229
Костів Лінка 169, 180, 193, 194
Костів Михайло 72, 80
Костоловський, р-н 102
Костукевич, з м. Бучач 24
Костюк Марія 895
Костюк, МВД-ист 548
Костянович Микола 336
“Костянтин”, суд. ТОС 1140
Косцюшко, з Рогатина 1110
Котвіцька Галя 1118, 1130
Котельков Валентин Павлович 104
Котельков Григорій 101
Котельков Павло Григорович 101,
105, 109, 1135
Котелькова Женья Григорівна 101
Котелькова Марія 101
Котів, с. 233, 374, 376, 637
Котляр, лісн. 547
Котузів, с. 51, 59, 60, 63-65, 211,
213, 220, 780
Кохан Петро 1072, 1074
Кохан Федор 310
Коцан Грицько 691
Коцій Іван Петрович 723
Коцій Марія 762
Коцман Михайло Йосифович 699
Коцюба Максим 455
Коцюба Марія 427
Коцюба Павло 472
Коцюба Стефанія 427, 429
Коцюбинський, р-н 207
Коцюбинці, с. 9, 10
Коцюбиха Стефанія 426
“Кочак”. *Див.* Юрієв, МВД-ист
Кочаків. *Див.* Кардаш Антін
Кочнев Петро 1077
Кошельовський Героній. *Див.*
Кошильовський Героній
Кошилівці, с. 1061-1063, 1065,
1066
Кошильовська Ольга. *Див.* Коши-
льовська Оріся
Кошильовська Оріся 489-492,
494, 500, 504-506
Кошильовський Володимир 505
Кошильовський Героній 415, 417,
423, 424, 429, 430, 437-440,
443, 445, 447, 449-451, 454,
458-460, 465-482, 484, 486-
493, 495-506, 508. *Див. також*
Кошильовський Григорій

Кошильовський Григорій 425, 426, 428, 485. *Див. також* Кошильовський Героній
Кошовий, секр. КП(б)У 1042
Кошовий, секр. РК КП(б)У 1043
Кошоруїни, с. 104
Кравець Марія 257
Кравець Петро 219
Кравець, райветлік. 342, 345
Кравченко В. 323, 324
Кравченко Василь Юхимович, МГБ-іст 322, 331
Кравченко Володимир 1135
Кравченко Володимир Дмитрович 741, 743
Кравченко Дмитро 741
Кравченко М., МГБ-іст 322, 323, 325, 332
Кравченко Марія 741
Кравченко, інсп. райфінвід. 362
Кравченко, нач. ОББ 1094
Кравченко, упов. 280
Кравчики, с. 322
Кравчук Іван 1037
Кравчук, з с. Печірна 352
Крайник Гриць 1058
Краки, ліс 876, 877
Краків, м. 126, 546, 871, 1049
Крамар Григорій 276
Крамар Михайло 276
Краматорськ, м. 697, 910, 911
Крамченко (Кравченко?), МГБ-іст 212
Красівка, с. 534
Красієв, гарнізонник 300, 301
Красій Василь 301
Красна, хут. 683
Красне, с. Золочівського р-ну 104
"Красний", с/о РО МВД. *Див.* Ліско Гілярій Ількович
Краснопера Василь 614
Краснопільки, с. 246
Крем'янець, м. *Див.* Кременець, м.
Крем'янець, р-н. *Див.* Кременецький, р-н
Крем'янецький, р-н. *Див.* Кременецький, р-н
Кременець, м. 151, 319-322, 328, 329, 883, 885, 887, 888, 891, 892
Кременецький, р-н 317, 322, 326, 329, 874, 876
Кремизюк, упов. 547
Кресоватий, з с. Остап'є 968
Крет Марія 967, 971
Крет Станіслав 971
Криве, с. Козівського р-ну 701, 800
Криве, с. Скалатського р-ну 903, 911, 928, 930, 952, 963, 967, 968, 970, 971
Кривий Володимир 426, 451
Кривий Швець. *Див.* Кривий Володимир
Кривки, с. 269, 405, 509
Кривко Микола. *Див.* Кривокульський Микола
Кривокульський Василь 254
Кривокульський Володимир ("Тарас") 253-257
Кривокульський Євстахій 260
Кривокульський Іван 255
Кривокульський Микола 255
Кривокульський Михайло Іванович 255, 256
"Кривоніс" 1131
Криворот (Криворотов?), МГБ-іст 299
Криворотько Іван Степанович 539
"Крига", а/в РО МГБ 847, 848
"Крига", вишк. 884
"Крига", з с. Лапшин 374, 385, 387, 388, 396, 397
"Крига", рой. 327
Криголоозерний Свистун, с. 101
Крижанівський Михайло 70, 80
Крижі, с. 327
Крикун Михаїл 880
"Крило", с/о. *Див.* Лисюк Кирило
Крим 11, 12, 14

- “Крим”. *Див.* Головатий Роман
 (“Данко”, “Граб”, “Крим”)
- Криничний Григорій 496
- Кринки, хут. 853
- Крип’якевич Іван 145
- Криса Іван 350
- Криса Наталія 427, 429
- Криса Петро 358
- Крислатий Іван 24
- Крисоватий, з с. Остап’є 967, 972
- Крицькі, з с. Голгочі 757
- Кричин, солд. гарніз. 828
- Кричківський, з с. Сапова
 65, 75, 76, 79
- Крицишин Павло 915, 935, 937,
 938
- Крицишин Петро 917, 970
- Крищук Юлія 938
- “Кріль”, с/о РО МВД. *Див.* Терлюк
 Федір Микитович
- Кріса Богдан 437
- Кріса Володимир 436, 437, 444
- Кріса Еднах 428
- Кріса Марія 414
- Кріса Мирослав 430, 457, 462
- Кріса Михайло 431, 483
- Кріса Нестор 444
- Кріса Оксана 490-494, 499
- Кріса Орися 425, 443
- Кріса Тосько 436, 437
- Кріса Ярослав 440, 457, 462
- Крокош Антон 258
- Крук Андрій 336
- “Крук”, з с. Боків 837
- “Крук”, з с. Мишковичі 492, 493, 500
- “Крук”, з с. Соколів 217
- “Крук”, заст. ком. ПВК. *Див.* Горій
 Петро (“Крук”)
- “Крук”, з-над Стрипи
 62, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 79, 83,
 84
- “Крук”, ком. 330
- “Крук”, куц. 516
- “Крук”, орг. реф. 617
- “Крук”, проп. 719
- “Крук”, сот. 683, 803-806, 814,
 818, 838
- “Крук”, чл. ОУН. *Див.* Довгий
 Михайло Йосифович
- “Крук”, чл. Юнацтва. *Див.* Пунда
 Петро Іванович
- “Крук”. *Див.* Гишка (“Крук”), з с.
 Сільце Божиківське
- “Крук”. *Див.* Николук Василь
 (“Крук”)
- “Крук”. *Див.* Почигаило Славко
 (“Крук”)
- “Крука”, брат 812
- “Крука”, куц 516
- Круки, хут. 872
- Крумшин Василь (“Лік”) 730, 731,
 732, 733, 769-771
- Крумшин Микола 732, 733, 774
- Крупа Василь 924
- Крупа Петро 924
- Крупа, з с. Йосипівки 272
- Крупка Федь 965
- Крути, м. 147, 156
- Крутиголова Іван 649
- Крутиголова Марія 846
- Крутиголова Степан 846
- Крутий Горб 696
- “Крух”, а/в РО НКВД, НКГБ. *Див.*
 Пунда Петро Іванович
- Крученик Василь 1135
- Кручко Федь 964
- Крушельницька Оришка 48
- Крушельницький Володимир
 Никанорович 701, 702
- Крушельницький Михайло 71, 80,
 783
- Крушельницький Степан 51, 78
- Крушельницький, істребок з с.
 Зарваниці 130
- Ксьондзів зруб, ліс 1120
- Кубай Василь або Володимир 656
- Кубай Іван 623
- Кубай, з с. Завалів 747
- Кубай, з с. Носів 706
- Кубішин Евстахій 1136

Кубішин Іван 1046
 Кубішин Катерина 1046
 Кубішин Стах Іванович 1047, 1049, 1052
 Кувшинов, упов. 889
 Кугут Михайло. *Див.* Когут Михайло
 Кудібаба, зав. чайної 676
 Кудла Анна 734
 Кудла Бронислава 729
 Кудла Василь Михайлович 729
 Кудла Володимир 770-775
 Кудла Михайло 710, 729, 769, 770
 Кудла Яків Михайлович 729, 732, 736, 1135
 Кудляк Анна 885
 Куднярка, ліс 300
 Кузик Дмитро 45
 Кузик Прокіп 655
 Кузик Семен 653
 Кузик, з с. Новосілка 654
 Кузишин Грицько 667
 Кузишин Марія 663
 Кузишин Павло 233
 Кузишин Петро 663
 Кузишин Явдокія (Євдокія) Петрівна 646-648, 663, 667, 1135
 Кузів Віктор Федорович 844, 847, 848
 Кузів Петро 265, 266
 Кузів, істребок 825
 Кузнецов Михайло 101
 Кузнецова Ганя 928
 Кузнецова, з м. Кадіївка 910
 Кузь Федь 651, 673
 "Кузьма". *Див.* Чумак Лукаш ("Кузьма")
 Кузьмірук Петро. *Див.* Казьмірук Петро
 Кукільники, с. 683
 Кукла, нач. ІБ 631
 Кулеби, хут. 159
 Кулик Василь 893, 894, 896
 Кулик, з с. Руда 1096, 1097
 Кулинич Михайло 1112
 Кулинич, з с. Бенева 116
 Кулік, нач. гарніз. 1045
 Куліков, МВД-ист 111, 112, 419, 439, 440, 441, 443-445, 447-449, 451-463, 465-471, 473-475, 477-489, 491-493, 495-497, 500, 502-504, 506, 508
 Куліков, НКВД-ист. *Див.* Куліков, МВД-ист
 Куліченко, МВД-ист 917, 941, 943
 Куліченко, НКВД-ист. *Див.* Куліченко, МВД-ист
 Кулішов, МВД-ист 915, 917, 937
 Кулішов, НКВД-ист. *Див.* Кулішов, МВД-ист
 Кульба Євстахій 265
 Кульба Славко ("Чумак") 565, 587
 Кульбаба Ярослав ("Чумак"). *Див.* Кульба Славко ("Чумак")
 Кульбівський, ліс 372
 Кульматицький Денис 251
 Кульченко, секр. РВК 724
 Кульчицький, з с. Велике Городище 254
 "Кум", куш. 83, 163, 165, 167-170, 177-180, 182, 184, 185
 Кунчур, р-н 1065
 Кунюхи, хут. 113
 Купецька Анна 908
 Купрата Ксенька 752
 Купрата Марія 694, 695
 Купратий Григорій Миколайович 693, 703, 752, 756, 764
 Купратий Іван 690-693
 Купратий Микола 752
 Купратий Павло 762
 Купратий Степан 762, 764
 Купровський, з с. Сільце Божи-ківське 639
 Купчинці, с. 105, 108, 162, 168, 177, 259, 260, 267, 269, 272, 274, 276-278, 282-284
 Курдибани, хут. 784
 Курдибанівка, с. 64, 66-71
 Курдун Іван 666
 Курек, уч. гімназії 147

- Куреляк Анастасія Яцківна. *Див.*
 Чемна Анастасія Яківна
 Куреляк Андрій 315
 Куреляк Анна 302
 Куреляк Зофія Яцківна 302
 Куреляк Іван 315
 Куреляк Ілько Яцкович 302
 Куреляк Катерина. *Див.* Куриляк
 Катерина
 Куреляк Осип Яцкович 302
 Куреляк Параска 315
 Куреляк Юрко Яцкович 302
 Куреляк Яцко 302
 Курехченко, мол. серж. гарніз. 827
 Курилас Славко (“Кармазин”) 269,
 276, 277
 Куриля (Куриляк?) Микола 691
 Куриляк Анастасія Яцківна. *Див.*
 Чемна Анастасія Яківна
 Куриляк Катерина 303-311
 Куриляк Марія 306
 Куриляк, пор. див. 1082. *Див. також*
 Зазуляк, пор. див.
 Курис Василь 706
 Курис Дмитро 774
 Курис Степан 730, 731, 774
 Куриш Анастасія 306
 Куриш Катерина 306
 Куропатники, с. 224, 230, 231, 375
 Кусень, аг. МГБ 171-175
 Кусень, край. проп. *Див.* Кусень, аг.
 МГБ
 Кути, хут. 327
 Кутний Іван 146, 147, 148
 “Кутний”, повст. 375
 Кутовий Володимир 271
 Кутовий, лік. 260. *Див. також* Куто-
 вий Володимир
 Кутузів, с. *Див.* Котузів, с.
 Куфта, с/о НКГБ 576
 Кухар Григорій 585, 587, 588, 606,
 612-614
 Кухарик Михайло 686
 Кухаришин Йосиф 499, 500
 Кухаришин Михайло 490-494, 498
 Кухаришин, з с. Острів 434
 Кухарський Василь 834, 835
 Кухарський Михайло 811
 Кухарський Осип (“Саблюк”) 681,
 711, 806, 811, 823, 826
 Куцевич Грицько Антонович 874
 Куценко Марія. *Див.* Кравченко
 Марія
 Кучерка Степан 1069
 Кучерка, з с. Пізнанки Гнилої 932
 Кучерко Степан 1068
 Кучерук Зоська Семенівна 874
 Кучерук Семен 874
 Кучма (“Байда”) 659, 661
 Кучма Антін 655
 Кучма Михайло 123
 Кучма Настя 657, 659, 661
 Кучма Петро 846, 847
 Кучма, з с. Новосілки 738
 Кучмій Марія 443-448, 450, 451,
 473, 474, 476, 484, 486, 491
 Кучна Марія. *Див.* Кучмій Марія
 Кучній Марія. *Див.* Кучмій Марія
 Кушла Михайло 560
 Кушнірська, з с. Острів 415
 Кушнір Євген 287
 Кушнір Іван 286, 287, 305
 Кушнір Петро 64, 79
 Кушнір Степан (“Моряк”) 286
 Кушнір Франко 901
 Кушнір Ярослав 706
 Кушнірина Антон 121
 Кушнірина Зонько 122
 Кушнірі, з хут. Драгоманівка 170
 Кушнірська Анна Василівна 425,
 438
 Кушнірський Василь 438
 “Куш”, б-к СБ 568
 “Куш”, з Золотниківського р-ну 63,
 79
 “Куш”, з Підгаєцького р-ну 636
 “Куш”, з с. Порхова, р-н Бучач 15, 16

Л

Л. П., з с. Ш. 401

Лабатюк Теодор 910, 911, 914, 928
 Лабачук Дмитро 641
 Лавочне, с. 781
 Лагойда Вікторія 43
 Лагойда Володимир Дмитрович 43, 45, 1135
 Лагойда Дмитро 43
 Лагойда Євгенія Миколаївна 198, 202
 Лагойда Магда 198
 Лагойда Марія Миколаївна 198
 Лагойда Микола 198
 Лагойда Польонія Дмитрівна 43
 Лагойда Стефанія Миколаївна. *Див.*
 Лагойда Стефанія Михайлівна 198, 200, 203, 1136
 Лагошняк Володимир 783, 786, 787
 Лагошняк Теодозій 54, 55, 730-734, 736, 771-777
 Лагошняк, фінагентка 742, 743, 745
 Ладичин, с. 110, 112, 114, 115, 509, 510, 516
 Ладнюк Гринько 611
 Ладнюк Дарка 576
 Лази, хут. (с.) 636
 Лазоренко, викл. 338
 Лазорко Марія 50
 Ламтак Михайло 707
 Ланівецький, р-н. *Див.* Лановецький, р-н
 Ланівці, р-н. *Див.* Лановецький, р-н
 Ланівці, с.м.т. 334, 342, 359, 363
 Лановецький, р-н 329, 330, 333, 337, 340-342, 346, 353
 Ланович Володимир 778
 Ланьцут, м. 512
 Лапаївка, с. 59, 60, 67, 69
 Лапшин, с. 369-371, 373, 377, 379-382, 384-386, 388, 389, 394, 395, 397, 1140
 Лапшинська Явдокія 794
 Лапшинський Іван 644
 "Ластівка" 683, 839
 "Ластівка", б-к СБ 1119
 "Ластівка", з хут. Підболото 326
 "Ластівка", с/о РО МВД 702
 "Ластівка", с/о РО МГБ. *Див. також*
 Зарицька Коринка
 Латвія 31
 Латнюк ("Дарка") 614, 620
 Латнюк, з с. Супранівка 614, 620
 Лаховський Борис 444
 Лаховський Йосиф 450
 "Лебець", а/в ББ РО НКВД. *Див.*
 Пунда Петро Іванович
 "Лебець", з с. Порхова 15, 16
 "Лебець". *Див.* Надрічний Іван ("Лебець")
 Лебідь Петро", а/в РО МГБ. *Див.*
 Кубішин Стах Іванович
 "Лебідь", а/в РО МГБ. *Див.* Кубішин Стах Іванович
 "Лебідь", стр. 955-959
 Леб'як Євгенія 138, 139, 214
 Леб'як К. 140
 "Лев" 1055, 1056, 1061-1063
 "Лев", пров. Юнацтва 38
 Левицький Василь 145
 Левицький Михайло 30
 Левицький Ярослав 148
 Левків Василь 1120
 Левків Михайло 1099, 1100, 1112, 1113, 1126
 Левко Василь 655
 Левко Микола 655
 Левко Розалія 301
 "Левко" 951
 "Левко", суд. ТОС 1140, 1141
 "Левко". *Див.* "Туча" ("Левко"), рай. пров.
 Левченко Дмитро Петрович 697, 702, 703, 707, 1135
 Левчук Дарія 887
 "Леганюк" 720
 "Легенда". *Див.* Климів Іван ("Легенда")
 "Легіт", пров. 162
 Легка Текля 869
 Легкий Кирило 880

- Леговецький Семен 971
 Лежанівка, с. 565, 954
 “Лекс”, пров. 371, 384
 Лемик Микола (Сенишин) 404
 “Леміш”, пров. 838
 Лемішка Франко (“Олень”) 134,
 136, 138, 139
 Лемішка, з с. Бронгалівка 137
 Лемко Анна 138
 Лемко Леська 132
 Лемко Петро (“Вітер”) 132-136,
 139, 220, 221
 “Лен” 63, 79
 Леник Михайло 1136
 Ленін Владімір 55, 106, 351, 408,
 594, 624
 Ленінград, м. 531
 Ленник Анна 788
 Ленник Анна Іванівна 788
 Ленник Іван 788
 Ленник Марія Іванівна 788
 Ленник Михайло Іванович 788, 791,
 792
 Лесик Іван 1061
 Лескавки, с. *Див.* Лескавки, с.
 “Лесь”, з с. Ішків 160, 163, 164
 “Леська”, сан. 957
 “Леська”. *Див.* Гайдукевич Мілька
 (“Леська”)
 Леськів Пилип 869
 “Леськів” 921, 939
 Леся, наречена Голяша Степана
 176
 “Леся” 636
 “Летивітер” 319-321
 Летяче, с. *Див.* Литячі, с.
 Лешнів, с. 116
 Левушка Гриць 332
 Лена, вч. з с. Голгочі 704, 705
 Лена, комсомолка 202
 Лескавки, с. 125, 131, 133, 138-
 140, 143, 215, 216
 “Лизун”, прац. СБ 542
 “Лиман”. *Див.* Пащак Дем’ян Лукі-
 янович (“Січ”, “Лиман”)
- “Лиман”. *Див.* Чопей Василь (“Ли-
 ман”)
 “Липа” 303
 “Липа”. *Див.* Білик Володимир (“Липа”)
 Липецький Володимир 1135
 Липка Павло 560, 562, 564, 566
 Липка Роман 953
 Лис Михайло 1136
 “Лис” 687
 “Лис”, с/о РО МГБ. *Див.* Білецький,
 с/о РО МГБ
 “Лис”. *Див.* Марків (“Лис”)
 “Лис”. *Див.* Пекельний Володимир
 (“Лис”)
 Лиса Гора 773, 778. *Див. також*
 Лисий Горб
 Лиса, с. 59, 704, 769, 819, 853, 854
 Лисий Горб 684. *Див. також* Лиса
 Гора
 “Лисий”, с/о. *Див.* Лисюк Павло
 “Лисиця”, с/о РО МГБ. *Див.* Турій
 Марія Михайлівна
 Лисичники, с. 1047
 “Лискавка”, пров. 271
 Лисков, мл. лейт. 894
 Лисогірка, с. 364
 “Лисок”, з с. Остап’є 920
 Лисоня, г. 145
 “Лисоня”, спорт. т-во 146
 “Лист”, з Підгаєцького р-ну 645
 “Листок” 1137
 “Листок”, з Скалатського р-ну 942
 “Листок”, повст. з с. Стінка 7
 “Листок”, сл. СБ 41
 Лисюк Андрій 750
 Лисюк Кирило 346-349, 352
 Лисюк Микита 345, 354, 359
 Лисюк Павло Купріянович 347-349,
 352
 Лисянський, р-н 741
 Литва 252, 794
 Литвиненко, МВД-ист 292
 Литвинів, с. 639, 663, 668, 676,
 704, 705, 712, 718-821, 838,
 853, 854, 861, 862, 869

Литвинівський, хут. 827
 Литвинівські, ліси 804
 Литячі, с. 1034-1039, 1043-1045
 "Лихо", б-к 386
 Лиходоляк Анна 844, 846
 Лиходоляк Іван Юркович 844-846
 Лиходоляк Катерина 846
 Лиходоляк Марія 846
 Лиходоляк Павло Іванович 845, 846
 "Лівий". *Див.* Швабів (вуличне)
 Михайло ("Лівий")
 "Лівок" 878
 Лівчук Дарія 888
 Лівчук Ілько 877
 Ліда, з Ваймару 1123
 "Лік". *Див.* Крумшин Василь ("Лік")
 Лінц, м. 10-12
 Ліпко Михайло 265
 "Ліс" 70, 72, 74, 80
 "Ліс", рай. пров. 60, 79, 160, 161
 Лісевич Лев 248, 250
 Лісевич Мирослав 456, 463, 464,
 492
 Ліско Анна Ільківна 240
 Ліско Гілярій Ількович 240, 244-246
 Ліско Григорій 1136
 Ліско Мартин 240
 Ліско Паранька Ільківна 240
 Ліскович Михайло 690, 691
 "Лісний", с/о МГБ. *Див.* Романюк
 Степан Семенович
 Лісники, с. 145, 382, 383, 1076
 Лісницький, ліс 372, 378, 392
 Ліснів Дмитро 880
 Лісова Ганя 948
 "Лісова", чл. ОУН. *Див.* Зеленчук
 Анна Павлівна
 "Лісовик", а/в РО МГБ. *Див.* Цим-
 бала Роман Павлович
 "Лісовик", з с. Котузова 51, 52
 "Лісовик", чл. ОУН 78
 "Лісовики", сот. 708, 803, 817
 Літвінов, нач. концтаб. 521
 Літвівський ("Валок"), з Підгороддя
 1095, 1096, 1117, 1126, 1127
 Літнянська Зофія 280
 Літнянський Богдан 283
 Літус Марія. *Див.* Романюк Марія
 Літятин, с. 804
 Лішняки, хут. (с.) 1076, 1077
 Ліщанці, с. 35
 "Ліщина" 303
 "Ліщина", з Березовиці Великої 492,
 493
 "Ліщина", з Скалатського р-ну 954,
 957
 "Ліщина", с/о РО МВД. *Див.* Терлюк
 Василь Феодорович
 "Ліщина". *Див.* Данилевич Павло
 ("Ліщина")
 Ліщинецький Петро 783
 Ліщук Федір 346
 Лобецька Марія 552
 Лобода Степанія 967, 971
 "Лобода", рай. пров. 558, 559, 560,
 608, 620
 "Лободи", рай. б-ка СБ 607, 609,
 611
 Лобур Антон 326
 Логачняк, з с. Мозолівка 71
 Логівець Дмитро 807
 Логінська Марта 529
 Логінський Євген 524
 Логотов, МГБ-іст 656, 657, 659,
 661, 662, 687, 693-696, 711,
 724, 754-756, 758-762, 764,
 784-787, 806, 807, 839, 841,
 855
 Логотов, НКВД-ист. *Див.* Логотов,
 МГБ-іст
 Лодзь, м. 653, 752
 "Лоза", з Золотниківського р-ну 178
 "Лоза", з Козлівського р-ну 275
 Лози, хут. 821, 830
 Лозівка, с. 547, 549, 558
 ЛОЗІВСЬКИЙ, р-н, код. назва 1011,
 1012, 1033
 Лозова, м. 912
 Лоїк Василь 696
 Лоїк Гринько 753, 756, 757

Лопатинська Петрунька 97
 Лопатинський Володимир 46
 Лопатинський Петро 142
 Лопатка Агафія 226
 “Лопух”, рай. СБ 948
 Лопушанський Антін (“Грек”) 59, 65-68, 71, 73, 74, 78
 Лопушанський, з с. Зарваниці 55
 Лопушне, с. 327, 364
 Лосятин, с. 884, 886
 Лотва. *Див.* Латвія
 Лошак, кап. ЧА 270, 291
 Лубянецький, ліс 546
 Лубянки Нижчі, с. 546
 Луг, корчі 300
 Луг, част. с. Голгочі 761
 “Луг”, с/о РО МВД. *Див.* Яровий Петро Іванович
 “Луг”, чл. ОУН. *Див.* Яворський Михайло Григорович
 Луги, хут. 306, 310, 312
 Луговий, з хут. Вербка 310
 Лужний Петро 1135
 Луйківський, з хут. Швайцарія 86
 “Лук”, пров. 1098
 Лука Велика, с. 516
 Лука Мала, с. 561, 565, 610, 619
 Лука, с. Коропецького р-ну 294, 298, 299, 301, 632
 Лукасевич Антін Петрович 28, 40, 1135
 Лукасевич Василь Антонович 28
 Лукасевич Іван Антонович 28
 Лукасевич Марта 306
 Лукасевич Михайло Антонович 28, 29
 Лукасевич Петро Антонович 28
 Луків Корнило 944-950, 952
 Лукіянов, м. 93
 Лукіянов, МВД-ист 900
 “Луна” 951
 Луців Роман 145
 ЛУЦЬ, код. ім’я 988, 990, 1033
 Лучин Марія 306
 Лучка Іван 762, 763, 764
 Лучка Микола 241
 Лучка, з с. Порохова 15
 Лучка, с. 274, 431, 494, 495, 500
 Лучко Анна 263
 Лушпинка Михайло 666, 667
 Лушпінська Осипа 443-446
 Лушпінський Броніслав 413, 415, 422, 426, 428, 429
 Лушпінський Василь 412
 Лушпінський Володимир 428
 Лушпінський Йосиф 412, 492
 Лушак Анна 630
 Лушак Василь 677, 678
 Львів, м. 10, 13, 14, 99, 104, 126, 128, 144, 151, 158, 166, 173, 176, 180, 198, 206, 223, 224, 227, 296, 311, 369, 377, 380, 404, 415, 435, 515, 516, 519, 550, 557, 609, 670, 711, 716, 729, 733, 737, 762, 789, 801, 806, 843, 847, 849, 910, 952, 1043, 1071, 1080, 1090, 1104, 1125, 1151
 Львівська, обл. 14, 263, 273, 539
 Львівський Володимир 257
 Львівщина 587, 609, 632, 1089
 “Льотчик”, а/в ББ РО МВД. *Див.* Пунда Петро Іванович
 “Люба”, підп. 958
 “Люба”, с/о РО МГБ. *Див.* Лагойда Стефанія Михайлівна
 Любан Микола 754
 Любінський Михайло 249
 Люблин, м. 54, 670, 1081, 1082, 1098
 Любомир, з с. В. Березовиця 450
 Любчик Петро 873
 Люб’янецька Віра 577, 578
 Люб’янецький Арсен 613, 614
 Люб’янецький Дмитро 577, 579
 Люб’янецький Євген (“Семен”) 559, 577-579, 581, 621
 Люб’янський Євген (“Семен”). *Див.* Люб’янецький Євген (“Семен”) Людвиківка, с. 269

Людвігсбург, м. 222
Люкас, чот. 1080
Люся, з Хабаровського кр. 1147,
1150
Люшня Марія 764
Лягенбург, м. 1065
Лядсдорф, м. *Див.* Ляндсдорф, м.
Ляйпціг (Лейпціг), м. 1085
Лямбург, м. 1082, 1089, 1099
Ляндвіртович, с/о НКВД з с. Вівся
245
Ляндсдорф, м. 518, 753
Лях Семко 635
Ляхович, з с. Зол. Слободи 242
Ляшенко, предст. РК ЛКСМУ 44
Ляшуки, с. 874, 877

М

М. У., з с. Ішків 155, 159
“М”, пров. 1146
Магдалівка, с. 909, 915, 921-923,
943, 945, 946, 948, 963
Магулов, серж. ЧА 252
“Мадяр” 239
Мадярщина. *Див.* Угорщина
Мазепа Іван, гетьм. 403
Мазепа Степанія 251
Мазепа Тома 247
Мазепівка, хут. 253
Мазур Василь 358
Мазури, хут. 66
Маївський Дмитро (“Косар”) 404
“Май” 303
“Май”, з с. Соколів 217, 221
“Май”. *Див.* Сліпий (“Май”)
Майборода Гринько 762
Майборода Іван 762, 764
Майдан Ксенька 274
Майдан Павло Панькович 258, 259,
261
Майдан, с. 1077
“Майор”. *Див.* Мудрий Володимир
 (“Майор”)
Майоров, серж гарніз. 821
Макар Захарій 1036
Макар Степан 549, 550, 551
Макар Текля 1060
МАКАР, код. ім'я 985, 1033
Макарівський, р-н 103, 106
Макаров, МГБ-іст 842
“Макаров”, с/о РО МВД. *Див.* Лагой-
да Володимир Дмитрович
Макіївка, м. 910, 926
Маковей, НКГБ-іст 272
Макогін Лев (“Богданко”) 269, 277
МАКСИМ, код. ім'я 997, 1033
“Максим” 1038, 1039
“Максим”, пров. 556, 619, 621, 908
“Максим”, с/о РО МГБ. *Див.* Фур-
дей Михайло Іванович
“Максима”, б-ка СБ 611
Максимишин Василь 695, 696
Максимишин Дмитро 690-692
Максимишин Іван 762
Максимів Осип 967, 968, 970-974
Максимюк Ілько 885
Максімов, нач. ІБ 49, 50, 88, 89
Макушін, МГБ-іст 317, 319, 320
“Маланка”, стан. *Див.* Плитюк Клав-
дія Григорівна
Малашкін, ст. лейт. РВК 941
Малешківка, с. 1047
Малжанський Михайло. *Див.* Мал-
жінський Михайло
Малжінський Михайло 105, 108
Малий Заланів, с. 1119
“Малий”, з с. Бурканів 128-131,
136, 220, 221
“Малий”, з с. Староміщини 565,
575, 589
“Малий”. *Див.* Сабат Гнат (“Малий”)
Малик Осип 228
Малик Софія 682
“Малинище”, корчі 1113
Малинівка, хут. 905, 907, 923, 933
Малиновський Андрій 1112
Малишкін, ст. лейт. РВК 916, 917
Малі Бережці, с. 326-330
Малі Фільварки, с. 874, 876, 877
Маліброда Євген 707

Маліброда Євгенія Матвіївна 734
 Малів, с. 1144
 Маліон, з с. Магдалівки 908
 Малішевський Михайло, нач. ІБ 905
 Малішевський Ярослав 549
 Малішенко, МВД-ист 548, 549
 Маловоди, с. 90, 161
 Малофєєв, НКВД-ист 962-975
 Мальовський Богдан 213
 Мальцев, нач. упр. концтаб. 521, 522
 Мамалига, з хут. Нижнівська Діброва 306
 Мамінська Явдоха 825
 Мамінський Василь 825, 826, 829-831, 840
 Манастирський Василь 641
 Манастирський Євген 734
 Манастриська Ольга 76
 Мангайм, м. 805
 Мандач Анна Миколаївна ("Галя") 632
 Мандач Іван Миколайович 632-635, 637, 639, 869, 1136
 Мандач Марія Миколаївна 632
 Мандач Микола 638, 639
 Мандач О. 638
 Мандач Ярослава Миколаївна 632
 Мандзин Анна 83
 Мандзин Наталка 658
 Мандзин Павло 655
 Мандзій Павло 82, 83
 Мандзій Текля 282
 Манушівська Марія 415
 Манушівський Йосиф 492
 Манушівський Михайло 415
 Манчівський Василь 457
 Маншівський Василь. *Див.* Манчівський Василь
 Манюк Анна 846
 Манюк Степан 844, 846
 Манявська, фінагент 744, 745
 Мар'єнбург, м. 850
 Маринова, технорук 199, 201-203
 Марійка, з с. Сапова 73, 80
 Маріуполь, м. 697, 698
 Марія, стан. з с. Березовиці Вел. 289
 Маріянка, с. *Див.* Мар'янівка, с.
 Маркіза (Маркіза) Степан ("Тур") 269, 276
 Марків ("Лис") 375, 377-379, 382-385, 388-390, 392-394
 Марків Вавро 228
 Марків Григорій 229, 230
 Марків, мама "Лиса" 378, 379, 382
 Марківський, ліс 53
 "Марко" 638
 "Марко", з с. Буцневи 506
 "Марко", з Скалатського р-ну 921, 922
 "Марко", рай. госп. 560, 566
 "Марко". *Див.* Василицький ("Марко")
 "Марко". *Див.* Денис Роман Михайлович ("Марко")
 Марков, ст. лейт. ЧА 827
 Маркова, с. 57, 733, 769, 774
 Мартинців Василь ("Богун") 233, 235
 Мартинців Павло 236, 237
 Мартинюк Олекса 334
 Мартинюк Палагна 227
 "Маруся", сан. 884
 Марущак Василь ("Хмара") 866
 Марцеклюк, НКВД-ист 439, 440
 Марченко Василь Павлович 107
 Марчиха, з хут. Остра Могила 974
 Марчишин Іван 1061
 Марчук Леонтій 333
 Марчук Настя 333
 Марчук Петро Леонтійович 333, 335
 Мар'янівка, с. 105, 107, 270, 272, 500
 Мар'янка, с. *Див.* Мар'янівка, с.
 Масарович, з с. Бронгалівка 124
 Маслій Василина 39
 Маслінкевич, прац. РВК 1039
 Масляк Анна. *Див.* Ленник Анна
 Масляк Богдан 770
 Масніца Анна 300

Матвеев, істребок 905
 Матвіїв Катерина 1067-1069
 МАТВІЇВСЬКИЙ, р-н, код. назва 1031, 1033
 МАТВІЙ, код. ім'я 989, 990-992, 1033
 Матеженський, р-н 106
 Матійців, з с. Порхова 15
 Матіаш Павло 273
 "Матрос", а/в РО НКВД (Підволочиська). *Див.* Пунда Петро Іванович
 "Матрос". *Див.* Бейко Олекса ("Матрос")
 Матуцак (гуцул) 611
 Матуцак Михайло 611
 Матушин, з с. Коршилівка 607
 Матчук Кость 676, 702, 703, 791
 Матюхін Катерина 11, 12
 Махно Нестор 365, 669
 Мацелюх Ліда 176
 Маціборка Гриць 1043
 Маціївка, с. 921
 Мацькевич (Мацькевич) Євген 730, 770
 Мацьків Анна 310, 311
 Мацьків Зофія 310
 Мацюк Устим 872
 Мачичка, з с. Дички 1112
 Мачкодан Микола 310, 311
 Маштаф Захарій 475, 476, 485, 486
 Маштаф Михайло 475, 476, 478, 479, 481, 485
 Медведєв, кап. РВК 753, 754, 790
 "Медвідь" 394, 395, 922
 "Медвідь", з Коропецького р-ну 303, 314
 "Медвідь", чот. 803, 804
 Медин, с. 539, 543, 544, 558
 Мелимук (Малимука?) Василь 1125
 Мелимука Петро 1113
 Мельник Амброзій 837
 Мельник Андрій 5
 Мельник Андрій, полк. 753
 Мельник Анна Онуфріївна 39, 40
 Мельник Василь 414, 1041, 1043
 Мельник Володимир 414, 456
 Мельник Дмитро 9
 Мельник Іван 39, 272
 Мельник Марія (мама "Ігоря") 827
 Мельник Марія Михайлівна 39, 40
 Мельник Михайло 40
 Мельник Онуфрій 40, 41
 Мельник Осипа 901
 Мельник Петро 1061, 1063
 Мельник Текля 226
 Мельничин Марія. *Див.* Галушка Марія
 Мельніков, МВД-ист 260, 261, 280
 Менцюх Микола 412
 Менюк Іван Миколайович 81
 Менюк Марія Миколаївна 81, 83, 85, 1135
 Менюк Степан Миколайович 81
 Мергальт Ерет, ген. 865
 Мереш Петро 310
 "Месник". *Див.* Пилипчак Федір ("Месник")
 "Месники", сот. 123
 Мессендорф, с. 126
 "Мет", пров. 373, 374
 Метельський Василь 780
 "Меч" 1051
 Мечищів, с. 377, 827
 Мигаль Микола 908
 Мидз Михайло 966, 967
 Мидляк, проф. 146, 148
 "Микита", больш. 897
 Микитенко Марія 211
 Микитин Володимир 64, 65, 79
 Микитин, з с. Дорогичівка 1041
 Микитина Володимир 79
 Микитишин Михайло 1045
 Микитів Олекса 9
 Микитівка, ст. 910, 912
 Микитюк Василь 329, 330
 Микола ("Ірко"), з с. Залип'я 1119
 Микола, дир. техн. 338
 Микола, з с. В. Березовиця 450
 Микола, з с. Курдибанівка 64

МИКОЛА, код. ім'я 996, 1006, 1033
 "Микола", больш. 897
 "Микола". *Див.* БОРИС, код. ім'я
 Миколаїв, м. 404
 "Миколайев", с/о РО МВД. *Див.*
 Джоган Михайло Миколайович
 Миколка, з с. Кошилівці 1062
 "Миколка", військ. 918
 Миколюк Василь 14
 Микулинецький, р-н 93, 107, 110-
 112, 260, 269, 270, 272, 273,
 276, 289, 369, 411, 426, 441,
 457, 509, 513, 516, 1137
 Микулинський, р-н. *Див.* Микули-
 нецький, р-н
 Микулинці, р-н 436, 517, 1137. *Див.*
 також Микулинецький, р-н
 Микулинці, с.м.т. 107, 111, 112,
 181, 268, 274, 414, 415, 423,
 424, 428, 431, 432, 437, 453-
 455, 457, 464, 502, 505, 509,
 510, 670, 676
 Микульський Степан 424
 Микуляк Данило 1136
 Мимуха Павло 412
 Мир. В., з с. Ішкова 146
 Миргород, м. 404
 Мирон Дмитро ("Орлик") 404
 МИРОН, код. ім'я 993, 1000, 1005,
 1033
 "Мирон", б-к 575
 "Мирон", з Коропецького р-ну 303,
 305, 306, 311
 "Мирон", куц. 275
 "Мирон", пров. 1098, 1119
 "Мирон", сл. СБ 314
 "Мирон", чл. ОУН. *Див.* Цетнар-
 ський Корнель Юрійович
 Миронівна Тоня 151
 "Мирослав", пров. 1098
 Мислова, с. 565, 568, 585-587,
 608, 611
 Миськів Анна 310
 Миськів Йосип 419
 Миськів Марія 305, 311
 Миськів Степан 419, 422, 434-436,
 443, 445, 449
 Митниця, с. 943-946, 948-952,
 954, 955, 960
 Михайленко Марія Петрівна 1077
 Михайлів Марія 7
 Михайлів, МВД-ист 641, 692, 738,
 795, 844
 Михайлів, НКВД-ист. *Див.* Михай-
 лів, МВД-ист
 Михайлівка, с. 63, 117, 220
 Михайло, з с. Качанівка 611
 Михайло, з Ходорова 223
 Михайло, з хут. Поплави 70, 80
 Михайло, швець 531
 "Михайло", пров. СБ. *Див.* Арсенич
 Микола ("Арсен", "Григор",
 "Березовський", "Михайло")
 Михайлюк Василь 1061
 Михайлюк, істребок 97
 Михальчишин, з с. Буцнів 240
 Михальчук Зінько 885
 Мицький Омелян 51, 78
 "Мишко" 303, 306
 Мишковичі, с. 273, 412, 420, 426,
 428, 431, 456, 465, 489, 492,
 500, 516
 Мишковський, з с. Стібно 263
 Мідянов, МВД-ист 112
 Мілевський Петро Петрович 107
 Мільнічук Григорій 873
 Мілян Володимир 256
 Мілян Теодор 265
 Міляцький Осип 13
 Мірошник, завторг 671
 Мірошниченко Панасія 342
 Мірошниченко, МГБ-іст 818, 826,
 841
 Містечко, част. с. 1040
 Мисько, з Львівщини 1089, 1090,
 1104, 1124
 "Мисько" 165, 180, 194, 196, 197
 "Місяць". *Див.* Рейтер Петро ("Мі-
 сяць")
 Міхалків (Міхалков?), МГБ-іст 124

Міша, МВД-ист 758
 “Міша” 636, 754
 “Міша”, з Почаївського р-ну 877, 878
 Мішагін, МГБ-іст 735, 736, 776-778, 820, 837, 839, 841, 857
 Мішанець Андрій 910
 Мішанець Михайло 910
 Мішанець, з с. Глібова 911, 928
 “Мішка” 304
 Млинівці, с. 327
 Млинки, хут. 38, 39, 40, 41
 Мнекуш Марія. *Див.* Вербовецька Марія
 Мовчанівка, с. 567, 582, 587
 Мовчко Омелян 249
 Могила, хут. 915, 938-944, 946-961. *Див. також* Остра Могила, хут.
 “Могила” 713
 “Могила”. *Див.* Сак (“Могила”)
 Могилина, хут. 239
 Модест, десятник 885
 МОДЕСТ, код. ім’я 997, 1001, 1020, 1025, 1026, 1029, 1032, 1033
 Мозбург, м. 518
 Мозолівка, с. 54, 63, 69-71, 74, 624, 640, 675, 696, 723, 730, 742-745, 771, 779, 780, 783, 786, 792, 838, 867
 Мойсеев, МВД-ист 1072, 1074, 1075
 Мойсієнко, МГБ-іст 836
 Моклаков, упов. 89
 Мокрицький Тома 271
 Молодьків, с. 722
 Молостов, НКГБ-іст 942
 Молотків, с. 354
 Молотов, м. 1054
 Молотовська, обл. 872, 1065
 Молотьків, с. 348
 Монастирецький, р-н. *Див.* Монастириський, р-н
 Монастириська, м. 18, 26, 172, 293, 786
 Монастириський, р-н 57, 643, 694, 695, 701, 733, 760, 774
 Монастирський Євген 777
 Морава, р. 518
 Моравська Марія Іванівна 746, 747, 748, 1135
 Моравський Степан 746
 Моравський Філько 746
 Морган Марія 312
 Морган Михайло 305
 Мороз В. (“Касян”) 634, 638, 639
 Мороз Василь 639
 Мороз Каролько (“Слух”) 836
 Мороз Микола 762
 Мороз, з с. Голгочі 705
 “Мороз” 71
 “Мороз”, куш. військ. 161
 “Морозенко”. *Див.* Амборський Йосиф (“Морозенко”)
 “Моряк” 64-67, 69-71, 79
 “Моряк”, з Підгаєцького р-ну 632, 636
 “Моряк”. *Див.* Кушнір Степан (“Моряк”)
 Москалівка, с. 352, 364
 Москаль Михайло 310
 Москальов, нач. гарніз. 355-361, 368
 Москалюк Ганя 559
 Москва, м. 101, 252, 354, 368, 409, 525, 541, 578, 590, 599, 614, 699, 790, 812, 824, 851, 1077
 Московська, обл. 302
 Мосора Василь 311
 Мостиська, м. 871, 872
 Мостиський, р-н 263
 “Мотря”. *Див.* Суканець Євгенія (“Мотря”)
 Мох Р., авт. підп. в-нь 1012
 “Мох”, с/о РО МВД. *Див.* Купратий Григорій Миколайович
 Мохонівка, ліс 630
 Мручко Богдан 162
 Мсявич Лев. *Див.* Лісевич Лев
 Мудар Ілько 111, 112

- Мудар Михайло 111
 Мудра Анна Теодорівна 251
 Мудра Зофія Теодорівна 251
 Мудра Катерина 256
 Мудра Надія Теодорівна 251
 Мудра Ольга Теодорівна 251
 Мудрий Василь, з хут. Мазепівка 253
 Мудрий Володимир (“Майор”) 559, 588, 610, 612
 Мудрий Володимир Теодорович 251, 254
 Мудрий Іван 969, 970
 Мудрий Теодор Володимирович 251
 Мудрик К. (“Шар”) 873
 Мудрик Микита 310
 Мудряк, з Станиславівщини 253
 Мужилиха Домка 475
 Мужилів, с. 123, 215, 622, 624, 625, 628-631, 635, 640, 643, 645, 646, 648, 649, 651, 652, 665, 674, 677, 678, 679, 703, 712, 771, 798, 799, 828, 867
 Мужилівський, ліс 646
 Мужило Олекса 499
 Мужило Петро 455, 476
 Музика Василь 428, 429, 449, 473
 Музика Марія 422
 Мукачів, м. 781
 Мукосій Олекса 257
 Мулик Паранька 332
 “Мур”. *Див.* Турчин Василь (“Мур”)
 “Мурований”, с/о РО МГБ. *Див.* Ліщук Федір
 Муромський, р-н 879
 Муссоліні Беніто 150, 153
 Мусялик, з с. Бересток 1056
 “Муха”, с/о РО МГБ. *Див.* Зеленчук Анна Павлівна
 Мухавка, с. 719, 1071, 1073
 Мушинський, нач. ІБ 692, 693
- Н**
- Набрідна Настя 39, 40
 Нагоряни, с. 1057
 Надія, підп. з с. Комарівка 325
 “Надія”. *Див.* Чабан Михайлина (“Надія”)
 Надрічна, з с. Заланів 1119
 Надрічний Іван (“Лебедь”) 1119
 Надрічний Роман (“Ігор”) 1119
 Надька, з с. Града 324
 Надя, з с. Ішкова 192
 Надя, секр. РО МГБ 841
 НАЗАР, код. ім’я 1026, 1033
 Назаренко, МГБ-іст 108, 109
 Назарик Михайло 488, 489
 Назвальська Марія Матвіївна 427, 429, 476
 Назвальська Юзя 492
 Назвальський Володимир 473
 Назвальський Іван 425, 427
 Назвальський Йосип 431
 Назвальський Матвій 426, 477
 Назвальський, з с. Острів 449
 Назем, заст. нач. пол. 338
 Назімов, МВД-іст 527-530
 Наконечний Михайло 971, 1135
 Наконечний, НКВД-іст 217
 Накуца Паранька 1136
 Нараїв, с. 153, 157-159, 171, 172, 224, 242
 Нараївський, ліс 372, 382, 392
 Нараївські, хут. 372
 Насадюк Анастасія. *Див.* Зеленчук Анастасія
 Насонок Микола 207, 209
 Настасів, с. 105, 107, 260, 270, 431, 500, 510
 “Настя”, с/о МВД 376
 Наум Ена 81-83, 85
 Невідомий Микола 836
 “Невідомий”, чл. ОУН 38
 Негода Іван 350
 Негус Василь 371
 Недбала Михайлина 903
 Недожанко, з с. Росохуватця 579
 “Недоля” 877
 “Недоля”, ком. СКВ 1034, 1035, 1038, 1039, 1055, 1056, 1062

Недопитальський Осип 1035
 “Незломний” 720, 721, 722
 Непочентовський, з хут. с. Білозірка 363
 Неричигаз, м. 865
 Нестеренко, МВД-ист 1094
 “Нестор” 68, 69, 80
 “Нестор”, пров. 1098, 1131
 Несторенко, МВД-ист 1090, 1110
 Нетрога Дмитро 880
 “Нечай”, з с. Вікна 559, 587, 608, 609
 “Нечай”, з с Зарваниці 59, 78
 “Нечай”, чл. ОУН. Див. Цяпа Василь Іванович
 “Нечай”. Див. Довбенко Омелян (“Нечай”)
 “Нечая”, куш. 609
 Нижнів, с. 306, 307
 Нижнівська Діброва, хут.(с.) 306, 311
 Николенко, прокур. 1043
 Николюк (“Гак”) 719-721
 Николюк Василь (“Крук”) 711, 719-721
 Ничків Марія. Див. Чемна Анастасія
 Ніжин, м. 210
 Нікольський, лісн. 547
 Німеччина 9-11, 13, 14, 24, 25, 31, 32, 37, 39, 42, 44, 46, 48, 51, 102, 116, 126-129, 133, 146, 207, 215, 222, 224-226, 244, 275, 277, 278, 292, 293, 333, 334, 355, 365, 408, 409, 423, 435, 482, 491, 496, 512, 514, 515, 525, 540, 541, 559, 561-564, 568, 584, 596, 608, 610, 622, 631, 645, 673, 678, 681, 688, 730, 753, 770, 776, 781, 782, 790, 793-796, 798, 799, 801, 805, 806, 809-811, 813, 818, 844, 845, 849-851, 853, 856, 871, 872, 926, 932, 933, 936, 965, 1039, 1053, 1054, 1061, 1065, 1066, 1077, 1079, 1082, 1083, 1085, 1086-1090, 1093, 1102, 1105, 1107, 1124, 1129, 1142, 1143, 1148, 1152
 Нітчук Анна Олексіївна 532
 Нітчук Іван Олексійович 532
 Нітчук Микола Олексійович 532
 Нітчук Олекса 532
 Нова-Гута, с. 749
 “Новак”. Див. Каваць Петро (“Новак”)
 Новгород, м. 101
 Нове Село, р-н. Див. Новосільський, р-н
 Нове Село, с. 352, 538, 540, 543, 545, 550, 552, 557
 Новий Кокорів, с. 327, 885
 Новий Олексинець, с. 327
 Новий Почаїв, с. 880
 Новий Рогівець, с. 545, 546, 551, 552
 Новицький Павло 105
 Новолоки, м. 252
 Новомайорок, с. 698
 Новопилівка, с. 102
 Новосад Михайло 329
 Новосілецька, кол. 959
 Новосілка Язловецька, с. 1034
 Новосілка, с. Заліщицького р-ну 1046
 Новосілка, с. на Підляшші 1080, 1081
 Новосілка, с. Підволочиського р-ну 905, 914, 916, 919, 920, 925, 928, 930, 941
 Новосілка, с. Підгаєцького р-ну 240, 624, 640-643, 648, 653-656, 659-661, 665, 671, 675-677, 742, 744, 745, 795, 847
 Новосілка, с. Шумського р-ну 875-877
 Новосільський, р-н 351, 538, 539, 542, 543, 550, 558
 Ново-Сільський, р-н. Див. Новосільський, р-н
 Ново-Сільщина 570
 Новоушецький, р-н 749

Нога Анна 762
Нога Микола 696
Нога, з с. Голгочі 760
Нойгамер, м. 1082, 1099
“Нора”, с/о РО НКВД. *Див.* Кучма
Настя
Норденгам, м. 688
Норміглаз Іван 880
Носів, с. 851
Носів, с. 9, 641, 675, 704-706, 746,
769, 792, 816, 820, 837, 849,
852, 855-857, 859-861, 863
Нюрнберг, м. 752

О

О. Л., з с. Ішків 155
Об, р. 376
Обелничі, с. 230, 231
Обергавзен, м. 10, 24, 25
Оберт Щепан 766
Обертос Михайло 825
Облищук Василь 310
Облищук Микита Гаврилович 314,
1136
Ободівка, с. 547, 552
Овечкін, МВД-ист 702, 703, 705-
707, 736
Овчарик Іван 306
Огієнко, МВД-ист 199-205
Огородник Михайло (“Осика”) 587,
609
Одеса, м. 533, 669, 781-783, 882
Одеська, обл. 123, 704, 898
Ожибка Михайло, нач. ІБ 264, 265
Ожогаль Іван 1136
Озарук, зав. бази 674, 675
Озерна, с. 264, 334, 1175
Озімко Нестор 272, 283
Озірянець Атаназій 509
Ознарович Гринько Петрович 688,
690, 694, 1135
“Око”, куц. 373
“Оксана”, куц. сан. 303, 305
“Оксана”, провокаторка 398
“Окунь”. *Див.* Галушка Петро (“Окунь”)
ОЛЕГ, код. ім'я 988-990, 1033
“Олег” 1060
“Олег”, орг. реф. *Див.* Кізіма Ва-
силь Миколайович
ОЛЕКСА, код. ім'я 1008, 1009,
1014-1016, 1018, 1033
“Олекса” (“Юлько”) 377, 382, 383,
388
“Олекса”, пров. 168
“Олекса”, пров. СБ 576, 581, 587,
610, 611
Олексишин Михайло Тимкович
1048
Олексишин Тимко 1047, 1051, 1052
Олексишин Тимко 1048-1051
Олексюк Василь 315
Олексюк Іван 324, 325
Олексюк Марія 329
Олексюк, з хут. Поплави 55, 56, 58
“Олень”, з с. Вага 59, 221
“Олень”, куц. 78, 83, 84, 123
“Олень”, с/о РО МВД 702, 707
“Олень”, с/о РО МГБ. *Див.* Кудла
Яків Михайлович
“Олень”, с/о РО НКВД. *Див.* Гула
Петро
“Олень”. *Див.* Лемішка Франко
 (“Олень”)
Олесин, с. 239, 242
“Олесь” 500
“Олесь”, пов. пров. 271, 277
Олійний Іван 272
Олійник Володимир 549
Олійник Галина 367
Олійник Марія 134
Олійник Михайло 280, 281
Олійник Настя 933
Олійник Павло 932
Олійник Петро 279, 288, 289
Олійник Тетяна 350
Олійник, з с. Вага 83
Олійник, з хут. Ритва 242, 243
Олійник, МВД-ист 548
Оломоуц, м. 865
Ольга, з с. Мозолівка 70

Ольгівський, р-н 698, 701, 749
“Ольє і-Бєргє”, тюрма 39
“Оля”, підп. 1050
“Оля”, сан. 884
“Омелько”, сл. СБ 639
“Омельян”, рай. пров. 964, 973, 975
Онуфреїв Анна 901
Онуфрик Михайло 768
Онуфрій, з хут. Вишеньки 66
Оранієнбург, концтабір 404
Орджонікідзе, м. 329
Орел, м. 103
“Орел” 163, 166, 167, 170, 178, 180-183, 185
“Орел”, б-к 922
“Орел”, МВД-ист. *Див.* Карпенко, МВД-ист
“Орел”, пов. пров. 939, 947, 948, 950
“Орел”, пров. 559, 560, 564, 565
“Орел”, с/о РО МГБ. *Див.* Мудрий Володимир Теодорович
“Орел”. *Див.* Трофимлюк Федір (“Орел”)
ОРЕСТ, код. ім’я 997, 1001, 1033
“Орєст” 952, 953, 956-959, 974, 975
“Орєст”, з с. Кривє 589, 605, 607
“Орєст”, з с. Настасова 500, 506
Орєхов, НКВД (МВД)-ист. *Див.* Орєхов, МГБ-іст
Орєхов, МГБ-іст 61, 62, 85, 90, 119, 134
Оржівські, хут. 405
Оридмірський Казимир 611
Оринда Марія 237
“Орися”. *Див.* Довбенко Олена (“Орися”)
Оришківці, с. 336, 364
“Оріх”, б-к 386
“Оріх”, околотник 8
“Оріх”, рай. госп. 377
“Оріх”, стр. 804
Оріхівський, ліс 950, 957
Оріхівці, с. 959
Оріховець, с. 565, 566, 587, 609, 610, 1175
“Орко” 303
“Орленко” 391, 477, 485, 486, 489, 490, 500, 502, 503, 506
“Орленко”, рай. пров. 271, 275
“Орлик”, з Золотниківського р-ну 67, 68, 80
“Орлик”, з Коропецького р-ну 306, 309, 311
“Орлик”, з Підволочиського р-ну 568, 569
“Орлик”, з Рогатинщини 1120
“Орлик”. *Див.* Мирон Дмитро (“Орлик”)
“Орлич”, ком. ПЖ 327
“Орлів”, сот. 723
“Оса”, з с. Вістря 303, 305, 309, 311
Осадца Розалія 233
Осадца Сафрон 241
Осадчук Павло 547, 552
Освенцім, концтаб. 404
“Осел”, с/о РО МВД. *Див.* Гула Петро
“Осел”, с/о РО НКВД. *Див.* Гула Петро
“Осика”, б-к. *Див.* Пунда Петро Іванович
“Осика”, з с. Кам’янок 568
“Осика”. *Див.* Огородник Михайло (“Осика”)
Осип, з с. Новосілки 655
Осичина, ліс 773, 774
Осівці, с. 64, 66, 67, 74
Осмола Стефанія 723
Осники, с. 348
Особак Іван 273
Осовик, хут. 939, 948, 950, 954, 959
Осовський Богдан 412, 421, 422, 442, 444, 445, 448, 451, 454, 463, 469, 491
Остап’є, с. 915, 918, 920-922, 928, 937-939, 953, 957, 960, 963, 966-968, 970-974
“Остап” 1055, 1056

“Остап”, провокатор 386, 398
Остапецький, ліс 939, 949, 951,
957, 961
Остапчук Василь 313
Остра Могила, хут. 915, 922, 938,
974
Острів, с. 411, 415, 417, 418, 420,
421, 423-426, 428, 430, 432,
435, 436, 438, 440-442, 444,
445, 446, 449, 456, 457, 459,
468, 472, 473, 477, 482, 487,
492, 495-505, 507
Острівець, с. 1144
Острівський, ліс 413
Островський Микола 101
Отаманчук Роман 1136
“Ох” 173, 382, 388, 395, 396
“Ох”, зв’язк. 397
“Ох”, куш. 376
“Ох”, провокатор 173, 174, 176,
373, 374, 376, 381, 391, 398,
400

П

П. А., з с. Ішків 185
П. Ми., з с. Ішків 185
Павелко Іван 238
Павлик Іван 1041
Павлик Настя 1058, 1059
Павліна, з Підгаєць 833
Павліч Євген 532
Павло (“Степ”), з с. Ішків 163
Павло, більш. 664
ПАВЛО, код. ім’я 1016, 1017, 1019,
1027, 1028, 1033
“Павло”, пров. 371
“Павло”, с/о РО МГБ. *Див.* Скушка
Євгенія Тимофіївна
Павлов, гол. РВ 336, 348-351
Павлович Теодор 1091, 1113
Павлович, істребок 96
Павловські, лагерь 329
Павлюк Гриць 1041, 1043
Павлюк Корнило 1044
Павлюк Микола 1041
Павлюк Петро 1042
Павлюк Семен 1042
Павлюк Степан 1042
Павлюк Текля 737
Павлюк, з с. Дорогичівка 1042
Пазій Олекса 51, 78
Пакуляк Микола Михайлович 898,
1135
Паламаров, МГБ-іст 720-722
Паламарчук Теодозій 550
Паласюк Андрій 43
Паласюк Анна 206
Паласюк Василь 46
Паласюк Михайло 46
Паласюк Онуфрій 95
Паласюк Паранька 98
Паласюк Станислав 46, 99
Паласюк Стах 98
Палисвіт Марія. *Див.* Чикита Марія
Палішевський Павло 904
Пальчак Василь 840
Пальчак Іван 825
Пальчак Наталка 825
Палюх Йосиф 242
Паляницький, МВД-ист 528, 529
Панас Михайло 709
“Панас” (“Приятель”), пров. 719, 720
Панов, МВД-ист 465
Пановичі, с. 732, 858
Панталига Яків 310
Панталиха, хут. (с.) 205, 676
Панфілов, МВД-ист 265, 266
Паньків Марія 839
Пар Василь 254
Паранчин жолуб, хут. 831
Паранюк Гафія. *Див.* Війтишин Гафія
Парашій Зофія 290
Парашій Михайло 281, 282, 283
Парашій Ольга 274
Парашук Михайло 14
Партенько, гол. с/р з Сапової 72, 80
Пархінс, м. 850
Пасемчук Катерина. *Див.* Кубішин
Катерина
Пасечна Марія 111

Пасечна Салька 112
 Пасечний Михайло 111
 Пасічник Анна 284
 Пасічник Дмитро 283, 284
 Пасічник Марія 274
 Пастушенко, л-т ЧА 1043
 “Патрон”, с/о РО МВД 705
 Пахinya, с. 329
 Пахомов, нач. гарніз. 89
 Пашківський Дмитро 897
 Пашак Анна 832
 Пашак Василь 812, 819
 Пашак Дем’ян Іванович. *Див.* Пашак
 Дем’ян Лукіянович
 Пашак Дем’ян Лукіянович (“Січ”,
 “Лиман”) 682, 804, 811, 812,
 817, 822, 823, 828-830, 832-
 835, 837, 840
 Пашак Іван 682, 683, 710, 711,
 807, 808, 828
 Пашак Корнель Тимкович 839
 Пашак Лука 681, 682, 710
 Пашак Марія 680, 681, 682, 683
 Пашак Марія Іванівна 710
 Пашак Марія Лукіянівна 710
 Пашак Михайлина 828
 Пашак Михайло 839, 840
 Пашак Осип 817
 Пашак Стефанія 681, 682, 683
 Пашак, родина 831
 Пащишин Михайлина Іванівна 1053
 Пекельний Володимир (“Лис”)
 84, 128, 134, 136, 138, 139
 Пекельний Петро 131
 Пекельний Теодозій 140
 Пекульська Анна 887
 Пеленков Михайло, НКВД-ист 303-
 305, 310
 Пеленкова Анна 305, 306, 311
 Пелехата Марія 951, 954, 956
 Пелехата Текля 948
 Пелехатий Теодор 1136
 Первомайськ, м. 12
 “Перебийніс”. *Див.* Грицай Дмитро
 (“Перебийніс”)

Переволока, с. 68, 72
 Перекіп, хут. 821
 “Перелетний” 951, 955-960
 Перемишль, м. 126, 223, 512, 765,
 871, 1054
 Перемишляни, м. 1043
 Перемишлянський, р-н 803
 Перенівка, с. 1096, 1097
 Перепелиця Володимир Григорович
 893, 1135
 Перепелиця Григорій 893
 Перепелиця Матрона 893
 “Перепелка”, с/о РО МВД 703
 Перепелюк Гринько 793
 Перепелюк Михайло Григорович
 652, 792, 793, 795-801, 867,
 1136
 Перепелюк Тацька 793
 Перепелюк, з с. Теляче 676
 Перехрестя, НКГБ-іст 55, 56
 Перець Василь 1045
 Пернак Зоська 828
 Пернак Юлько (“Водвуд”) 837
 “Пес”, с/о РО МГБ. *Див.* Чикита
 Франко Остапович
 Песістол Янек 30
 “Песьків”, с/о ОББ. *Див.* Пакуляк
 Микола Михайлович
 Петеремов, НКВД-ист 105, 106
 Петлюк Іван 349
 Петлюк Никифор 350, 351
 Петлюра Симон 365
 “Петлюра”. *Див.* Черкас Мілько
 (“Петлюра”)
 Петриків, с. 428, 429, 444, 456, 1137
 Петрилів, с. 298
 Петришин Анастасія 754
 Петришин Мирон Іванович 247, 248
 Петришин Федір 693, 759
 Петрів Анна 310
 Петрів Василь 663
 Петрів Іван 310
 Петрів Явдокія Петрівна. *Див.* Кузи-
 шин Явдокія (Євдокія) Петрівна
 Петрів, з с. Заланів 1119

Петрів, зам. гол. союзу 674, 675
Петро, з Самбірщини 1089
ПЕТРО, код. ім'я 985-990, 992, 993,
995-998, 1000-1007, 1012,
1014, 1015, 1018, 1019, 1021,
1028, 1029, 1031, 1033
“Петро” 324
“Петро”, а/в РО МГБ. *Див.* Кубішин
Стах Іванович
“Петро”, пров. 373, 374
“Петро”. *Див.* Войтович Богдан
 (“Петро”)
“Петров”, с/о РО МВД. *Див.*
Ковалівський Степан Петрович
Петровський Михайло 58
Петровський, рад. ур. 409
Петрук Василіна Семенівна. *Див.*
Бойко Василіна Семенівна
Петрук Захар 321
Петрусенко, підполк. ЧА 789
Петрусь, підп. з с. Стінка
13, 15, 16, 19
Петрушка Михайло 39, 40
Петрюнька Марія 901
Петька, с/о РО МГБ 1128, 1130,
1131
Печ, м. 11
Печірна, с. 352
Печора, р. 520
Печур Марта 310
Печур Михайло 310
Перацький Броніслав 403
Петухов, нач. ешел. 274
Пивоварчук Микола 32
Пикульська Анна 885
Пилизів Матвій 310
Пилип, з с. Качанівка 611
Пилипишин Василь 695
Пилипишин Гринько Васильович
695
ПИЛИПСЬКИЙ, депутат, код. ім'я
992, 1033
Пилипчак Федір (“Месник”) 370
Пилипчук Нестор 548, 555
Пилипчук Степан 555
Писаренко, воєнрук 356
Питель Антін 261
Питель Грицько 658
Пихач Пазя 1136
Пич, м. *Див.* Печ, м.
Півнев, зав. райВНО 211-213
Півторак (Ромунка), ворож. 97
Півторак Володимир 43
Півторак Манько 46
Півторак Марія 46, 100
Півторак Михайло 143
Півторачка, з с. Соколова 100
Підболото, хут. 326, 327
Підвиня, с. 1124
Підвисоке, с. 319
Підвількова, хут. 8
Підвінська Пелагія 847
Підволочиськ, с.м.т. 556, 558, 568,
581, 587, 605, 611, 614, 910,
914, 925, 930
Підволочиська, р-н. *Див.* Підволо-
чиський, р-н
Підволочиський, р-н 556, 557, 565,
567, 569, 575, 582, 587, 600,
607-609, 611, 616, 914, 947,
949, 950, 952, 959, 1175, 1176
Підволочищина 560, 565-567, 585,
587, 607
Підгаєцький, пов. 126
Підгаєцький, р-н 9, 74, 86, 157,
162, 215, 233, 240, 242, 375,
622, 624, 632, 640, 643, 653,
663, 669, 677, 680, 685, 688,
701, 708, 712, 719, 722, 723,
729, 732, 737, 746, 750, 765,
769, 779, 781, 788, 791, 793,
794, 802-804, 837, 838, 842-
844, 849, 857, 859, 865, 868
Підгаєччина 817
Підгайний Григорій 444
Підгайний Ілько 413, 416, 425,
433, 439
Підгайний Михайло 454
Підгайний Славко 433, 435, 489,
490, 492, 493, 502, 503

- Підгайний Степан 413, 433
 Підгайний Теодор 412
 Підгайний Ярослав (“В’юн”) 413, 448, 492
 Підгайний, з с. Острів 499
 Підгайні, з с. В. Березовиця 414, 433
 Підгайці, м. 52, 55, 63, 64, 120, 122, 123, 126, 156, 172, 211, 218, 241, 623-626, 628-630, 637, 638, 641, 642, 644, 646, 648, 651, 655, 657, 658, 660-662, 665, 666, 668-671, 673, 676-678, 680, 685-687, 692, 693, 696, 702-705, 707, 713, 716, 717, 727, 729-731, 733, 735, 738, 742, 743, 747, 750, 754, 759, 762, 765, 767, 769, 770-774, 776, 778, 780-782, 784, 789, 790, 794, 795, 797-799, 806-809, 812, 820, 821, 825, 826, 837, 840, 841, 844, 851, 862, 865, 866, 868
 Підгайці, р-н. *Див.* Підгаєцький, р-н
 Підгора, хут. 329, 330
 Підгороддя, с. 1095
 Підгреб’я Василь Семенович 684
 Піддерече, хут. 831
 Піддубна Бронислава 65, 79
 Піддубний Демко 65, 66, 74, 79
 Піддубний Ромко 65
 Підкамінь, с. 99, 100
 “Підкова” 398
 “Підкова”, з с. Остап’є 920, 951-953, 956, 957, 961, 967, 970-972, 974, 975
 Підкора (Підкова?), провокатор. *Див.* Головацький (Підкора), провокатор
 Підлипки, с. 882, 884
 Підлісці, с. 329
 Підлужна Ірина 147, 151
 Підлужна Параскевія 386
 Підлужний Іван 1136
 Підлужний Петро 229, 230
 Підшумлянці, с. 683
 Піжевський Михайло 649
 Пізнанка Гетьманська, с. 903, 905, 906, 961, 963
 Пізнанка Гнила, с. 902, 903, 905, 919, 930, 932, 939, 940, 941, 960-965, 970
 Пільгук І. 409
 Пільнюк Іван Петрович 758
 “Пімста” 959
 “Пімста”, заст. пров. 161
 Пінязь Іван 689, 690, 691, 692
 Пінязь Олекса 691
 Піратов, підп. ЧА 789
 Пірмазоне, м. 805
 Піскорська Феська 723
 Піскорський Іван Михайлович 723, 724, 725, 728, 1135
 Піскорський Михайло 723
 “Піф”, пров. зв. 268
 Піхура Степан 281
 Піцьків Михайло 310
 “Піч”. *Див.* Гринчишин Федір (“Піч”)
 Планіта Іван 705, 733
 “Пластун” 177, 178
 Плескун Гриць 853, 862
 Плиска, с. 364
 Плитюк Василь Григорович 883
 Плитюк Григорій 883
 Плитюк Іван Григорович (“Чорнота”) 883
 Плитюк Клавдія Григорівна 883, 884
 Плитюк Наталка 883
 Плитюк Олександра Григорівна 883
 Плішка Михайло 261
 Плонський Ілько (“Володимир”) 371, 396
 Плоска, хут. 246
 Плужники, с. 9
 Побігун Осип 1043
 Побігущий, май. дивіз. 1082, 1121, 1122
 Погребной, МВД-ист 529
 Подвірний Стах 100
 Подгреб’я Михайло (“Ігор”) 805-807, 809, 821, 840

- Подгребя Михайло, або Василь (по-
вул. Рейдуха). *Див.* Подгребя
Михайло (“Ігор”); Підгреб’я Ва-
силь Семенович
- Поділля 719
- “Подорожний”, чот. 327, 328
- Подорощина, хут. 93, 110, 111, 113
- Подрезов, МГБ-іст 739, 740, 743-
745, 820-822, 825, 826, 837,
841, 844, 846, 848, 854-857,
862, 863
- Подунайчук Данило 354, 355, 361,
362
- Подунайчук Іван 352
- “Поет”, рай. реф СБ 373, 374
- Пожедаєв, мех. МТС 116
- Познань, м. 268, 793
- Полій Петро 812
- Полісся 404
- Полісюки, хут. 59, 60, 65, 68, 69
- “Політрук”, з с. Остап’є 921, 922,
949
- Поліщук Єфрем 885
- Поліщук Ананій 880
- ПОЛТАВА, код. назва 988, 1033
- Полтава, м. 403, 912, 913
- Полтавська, обл. 337, 338
- Полтавщина 404, 405
- Полунець, МГБ-іст 1037, 1051, 1060
- Полусовський, уч. шк. 154
- “Поль” 728, 839
- Польний Григорій 149
- Польовий (“В’юн”), провокатор 381-
383, 391, 398, 399
- Польща 8, 47, 87, 104, 121, 123,
146, 147, 149, 230, 243, 245,
247, 264, 326, 350, 403, 408,
435, 455, 482, 511, 518, 524,
556, 608, 609, 614, 616, 652,
670, 691, 737, 738, 794, 799,
871, 886, 890, 905, 1032, 1041,
1046, 1090, 1104, 1148, 1152
- “Полячка”, з с. Дички 1111
- Помонята, с. 228
- Помор’я 1053
- Поморяни, с. 158
- “Помста” 636, 713, 714, 715, 716,
718
- Пономаренко Павло Павлович 102
- Пончко Катерина 239
- Пончко Павло 238
- Попадин Іван 1060
- Попель Михайло 901
- Попівці, с. 30, 551, 885, 1041,
1060, 1065, 1067
- Попіль Михайло 901
- Поплави, с. 744, 767, 846, 847,
938, 963-965, 967, 968, 971
- Поплави, хут. 55, 56, 70, 71, 123,
744
- Попов, МВД-іст 419, 708
- Попов, МГБ-іст 278-290, 439, 440
- Попов, нач. Наркомзагу 33-36
- Попов, НКВД-іст. *Див.* Попов,
МГБ-іст
- Попова, ліс 551
- Порибус Степан 211
- Порохова, с. 8-12, 14, 17, 19, 24-
26, 32, 34, 35
- Поручин, с. 372, 401
- Поручник, з хут. Лози 830
- Порхова, с. *Див.* Порохова, с.
- Постишев, рад. ур. 409
- Постнов, МГБ-іст 819, 820, 823,
826, 827, 836, 839, 841
- Постовий, МГБ-іст 807, 838, 842
- Посуньчиха, з хут. Кадовби 662
- Потапенко Микола. *Див.* Потапович
Микола
- Потапович Микола 846, 847
- Потік, с. Бережанського р-ну 231
- Потік, с. Рогатинського р-ну 1080,
1097, 1098, 1118, 1119, 1124,
1130
- Потіха Григорій Андрійович 87
- Потіха Петро 413, 415, 442
- Потішний Василь 260, 261, 274
- Потішний Іван 281, 289
- Потішний Михайло 284, 289
- Поточани, с. 230

ПОТУЛЬНИЙ ОСИП, код. ім'я
 977-983, 998, 999, 1002-1005,
 1007, 1008, 1013-1018, 1020,
 1021, 1024-1026, 1028-1031,
 1033
 Потутори, с. 387, 394, 846
 Потюк, з с. Бенева 118
 "Потягач" 392, 394, 395
 Поцілуйко ("Богдан") 559, 564, 567,
 620, 621
 Почаїв, м. 790, 803, 883-887, 890
 Почаїв, р-н. *Див.* Почаївський, р-н
 Почаївський, р-н 327, 871, 874,
 879-883, 1138, 1139
 Почапінці, с. 265
 Почерева Петро 301
 Почигайло Анастасія 710, 711
 Почигайло Анна 686, 751, 809
 Почигайло Василь 840
 Почигайло Дмитро 809
 Почигайло Зофія 711
 Почигайло Іван 686
 Почигайло Луць 684
 Почигайло Михайло Масимович
 681, 682, 819, 829
 Почигайло Славко ("Крук") 680
 Почигайло Степан Максимович
 ("Ігор") 635, 636, 681-683, 711,
 717
 Почигайло Федір Васильович 813
 "Правий", з с. Вістря 303, 305,
 306, 311
 Прачук (Пращук?) Марія 765
 Пращук Іван 768
 Прибалтика 1149
 Прибинь, с. 803
 Пригода Гриць 830
 Придка Дарка 898, 899
 Приймак Василина 1061
 "Приймак", з с. Новосілки 919
 "Приймак". *Див.* Гайдамаха Павло
 ("Приймак")
 Прилуки, м. 337
 Присяжнюк Василь 332
 Приходько, МГБ-іст 286, 289
 Прищепа Володимир Михайлович
 37, 1135
 Пришляк Ольга Петрівна 238, 239,
 1135
 Пришляк Петро 238
 Пришляк Ярослав ("Вир") 775
 "Приятель". *Див.* "Панас" ("Приятель"), пров.
 Пріська, тітка "Вира" 877
 Пробіжна, р-н. *Див.* Пробіжнянський, р-н
 Пробіжна, с. 219, 896, 897
 Пробіжнянський, р-н 893, 896
 "Пробоем", орг. 976, 984, 987,
 1019, 1022-1025, 1029, 1030
 "Провідник" 1050
 "Провірена - виконавча", с/о РО
 МВД. *Див.* Кардинал Евстахія
 Василівна
 "Провірна", с/о РО МД. *Див.*
 Кардинал Евстахія Василівна
 ПРОКІП, код. ім'я 1013, 1020,
 1033
 "Прокіп", суд. ТОС 1138, 1139
 Прокопець, МГБ-іст 548, 549, 550
 Прокопишин Гринько 651
 Прокопишин Дмитро. *Див.* Процишин Дмитро
 Прокопишин Іван 650, 651, 673,
 795, 799, 800
 Прокопів Василь 691
 Прокопів Микола 754
 "Промитей" 877
 "Промінь" 1072, 1074
 Пронишин Михайло 113
 Просанюк, з райпотребсоюзу 89
 Проскурів, м. 340, 882
 Простий Володимир 72-74, 80
 Протасевич Дмитро 972
 Протасевич, з с. Митниця 946,
 954
 Протега Зеновій 412
 "Професор" 1050
 Прохомов, серж. гарніз. 827, 830
 Процик Йосиф 266

Процик Микола 910, 911, 930
Процик Текля 652
Процик, з с. Хоптянки 928
Процишин Дмитро 149
Прошова, с. 447
“Пружина”, с/о РО МВД. Див. Шиш Федір Іванович
“Прусак”, терен. Див. Теробовельщина
Пруселіс, гол. РВ 261
Прядін, НКВД-ист 908
Псуй Володимир 87
Псуй Ілля 260
Псуй Тимко 260
“Птах”, пов. пров. 1143
“Пугач”. Див. Козак Євген (“Пугач”)
Пужники, с. 16
Пузишин Михайло 649
Пукало, повст. 239
Пукас Осип 99
Пунда Григорій 908, 909, 923, 968, 969
Пунда Іван 902
Пунда Ольга 902
Пунда Павло 907, 909
Пунда Петро Іванович 902, 904, 917, 923, 926, 927, 931, 932, 938, 941, 945, 947, 955, 962, 975
Пунда Петро, з с. Пізнанки Гнилої 969, 970
Пунда Степанія 932
Пунди, з с. Пізнанки Гнилої 909
Пураш Іван 1045
Путятинці, с. 1095
Пушкар Ілярій 422
Пушкар Ірина 421
Пушкар Михайло 256
Пшеничняка Іван 704
Пшиниківські, ліси 895
Пшошкіце, м. 30
Пщерніков, МГБ-іст 323, 325
Пюрко Іван 845
Пюрко Іван Олексійович 847
Пюрчих Явдоха 84

Р
Р., станція 161
Рава-Руська, м. 539
Равлик Павло 1056
Радванівка, хут. 1120
Радивилівський, р-н 882, 884
Радишин Анна. Див. Скасків Емілія Дмитрівна
Радишин Марія 712
Радужан Миколай 525
Радужан Миколай Андреевич 524, 535, 536, 537
Радянська Україна. Див. Україна, Радянська
Радянський Союз. Див. ССРСР
Рази, с. 127
Разумак Міша, нач. ІБ 352, 356, 358, 360
Рай, с. 375
Райтер Петро. Див. Рейтер Петро (“Місяць”)
Райчиба Юська 897
“Рак”, с/о РО МГБ. Див. Озарнович Гринько Петрович
“Рак”, с/о РО НКВД. Див. Озарнович Гринько Петрович
Раківка, част. с. 226
Раківська Анна 128
Раківський Гнат 216
Раковець, с. 59, 75, 86-88, 93, 100, 105, 108, 109, 160, 163, 638
Раковець, хут. 827
Раковецький, ліс 727
Ракуш Михайло 427, 436, 437
Ралик Петро 1072, 1073, 1074
Ратинський Василь 322, 324
Ратинський Іван Васильович 322
Ратинський Фанас Васильович 322, 323, 325
Ратушняк Дмитро 1043
Ратушняк Степан Осипович 1071, 1073, 1074, 1135
Раухенберг, м. 126, 127
Рачиба Юстина 896
Ребедак Катерина 762

- Ребедак Марійка 762
 Ребедак Текля 762
 Ребедакові, з с. Голгочі 762
 Ребрик Михайло 149
 Ребрик, проф. 153
 Регайлиха, хут. *Див.* Ригайлиха, хут.
 Регенвальд, м. 515
 “Редько” 952, 959, 961
 Резунов Коля, МГБ-іст 841
 Рейн, р. 25
 Рейтер Зофія 233
 Рейтер Павло 233, 237
 Рейтер Петро (“Місяць”) 643, 646,
 652, 666, 668, 673, 679, 707,
 736, 778, 798, 799, 801
 Рейтер Степан (“Цяпка”) 233, 236,
 237
 Рейтер Теодор 236, 237
 Ремеза Євстахій 256
 Ремус, з с. Судилова 239
 “Рен”, куш. 51, 78
 “Рена”, сотня 229
 Репедь, с. 1142
 Репета Василь 780
 Репета, з с. Мозолівка 70, 78
 “Репета”, стан. 52
 Репецький Петро 377, 380
 Репужинський Петро 1037
 Ретьква Степан 255
 Рец (Рець?), гол. РВ 345, 346, 348
 Решетилів, гол. РВ 1127
 Рибак Павло 310
 Рибак, з с. Товсте 906
 “Рибак”, ком. 1047
 “Рибалка”, рай. госп. 560, 566
 “Рибалка”. *Див.* Торкот Віктор (“Ри-
 балка”)
 Рибальченко Віра 404
 Рибальченко Степан, гол. РВ 790,
 795, 844? 866
 Рибіцкий Іван 696
 Рибіцкий, з с. Голгочі 760
 “Рибка” 1068
 Рибники, с. 233, 375, 376, 387,
 401
- РИБНИКИ, с., код. назва 1028, 1033
 Рибнік, м. 127
 “Риболовці”, сот. 812
 Рига, м. 252
 Ригайлиха, с. (хут.) 47, 83, 86, 87,
 653, 655, 657, 660, 671, 678,
 744, 846
 Ригайло Михайло 740
 Ридомиль, с. 880
 Ридюк, з с. Янківці 336
 Рилов, МВД-іст 661, 727
 Рилов, НКВД-іст. *Див.* Рилов,
 МВД-іст
 Рильський (Рилов?), НКВД-іст 767.
Див. також Рилов, МВД-іст
 Риндюк Юлія 545, 546
 Риндюк, гол. с/р 334
 Рисан Василь 64, 79
 “Рись” 376
 “Рись”, пров. 239, 246
 Ритва, хут. 242
 “Рів”, з с. Божикова 636
 Рівне, м. 24, 404, 900
 Рівненська, обл. 882
 “Ріг” 83
 “Рідний” 51, 78
 Різдяне, с. 509
 Різник, з с. Ішкова 100
 “Різун”, сот 232
 “Рій”, куш. 1046, 1047
 “Ріка”, з хут. Волощина 636
 Робойчук Славко 965
 Рогатин, м. 157, 297, 684, 737,
 1079, 1080, 1088, 1090-1097,
 1100, 1109-1114, 1118, 1124-
 1130, 1132
 Рогатинський, р-н 228, 804, 817,
 838, 1079, 1128
 Рогачин, с. 373
 Роговський Володимир 524, 530
 Роговський Степан 529
 Рожик Григорій 423, 424, 489, 490,
 492, 501-506
 Рожиська, с. 560, 561, 562, 564-
 566, 582, 619, 621, 949

Рожицький Йосип 578, 579, 581, 588, 589, 606
 Рожнів Анна 306, 310, 313
 Розенгайм, м. 223
 Розохуватець, с. Див. Росоховатець, с. Підгаєцького р-ну; Скалатського р-ну
 Рокецький Микола 748
 Рокецький Михайло 707
 Рокецький Степан 706
 Рокецька Явдоха 853
 "Ром", куш. 387, 388
 "Рома". Див. Скасків Емілія Дмитрівна
 РОМАН, код. ім'я 993, 1000, 1005, 1033
 "Роман" 404. Див. також БУГ АНТІН, код. ім'я
 "Роман", з Львівщини 609
 "Роман", з с. Городниці 919
 "Роман", з с. Сопранівка 574, 587
 Романенко, заст. нач. уповмінзагу 1044
 Романишин Анастасія 681
 Романишин Ірена Василівна 681, 682, 710, 711
 Романишин Настя 684
 Романишин Омелян 835, 836
 Романишин Петро 43
 Романів Ольга 145
 Романко Іван 625
 Романко Петро 625
 Романкови, з с. Мужилів 626
 Романська Анна 45, 206
 Романська Антошка 97
 Романська Домка 96
 Романська Славка 141
 Романський Володимир 43
 Романський Степан 97
 Романчук Евстахій 501
 Романчук Катерина Миколаївна 95
 Романчук Микола Петрович 95, 96, 99
 Романчук Михайло Миколайович 95
 Романчук Олекса 329, 330
 Романчук Паранька Данилівна 95, 1135
 Романчук Петро Миколайович 95, 97
 Романчук Петрунька. Див. Щербан Петрунька
 Романюк Ганна 931
 Романюк Марія 545
 Романюк Овсій 319
 Романюк Павло Степанович 545, 546, 963, 965, 966, 968, 970-972
 Романюк Семен 545
 Романюк Степан Семенович 545, 548, 550, 552, 916
 Романюк Федір Кіндратович 877
 Романюк, десятник 212
 Романюк, з с. Пізнанка Гнила 962, 963
 Ромічов, МВД-ист 261. Див. також Хомічов, МВД-ист
 Ромків (вуличне) Льонко, з с. Сапова 73, 80
 "Ромко", з Скалатського р-ну 952, 959, 960, 961
 "Ромко", пров. 374, 375, 376
 "Ромко", сл. СБ 848
 "Ромко", чл. ОУН. Див. Цимбала Роман Павлович
 "Ромко". Див. Боднарець Zenko ("Ромко")
 "Ромкова", б-ка СБ 83
 Ромунка. Див. Півторак (Ромунка), ворожка
 Рондізистий Федь 88
 Росіцка Стаська 320
 Росіцкий Володимир 320
 Росія 11, 101, 435, 465-467, 479, 563, 689, 753, 851, 856, 1129, 1147
 Росоловський, інстр. 887, 889, 891
 Росоховатець, с. Скалатського р-ну 578, 579, 585, 588, 589, 611, 614, 620

- Росоховатець, с. Підгаєцького р-ну
81, 82, 84, 91, 149, 155, 161,
165-167, 171, 178, 181, 186
- “Роспутін”, б-к 52, 78
- “Ростислав”, пров. 162
- Росток, м. 851
- “Рубан” 65, 73, 79, 309
- Рубанський, МВД-ист 548, 549
- Рубашевський Степан 240
- Рублин, с. 27
- Руда, с. 1096, 1097, 1117-1119,
1128-1132
- Рудик Богдан Петрович 49
- Рудик Євгенія 49
- Рудик Іван Петрович 49
- Рудик Максим 88
- Рудик Петро 49
- Рудик Стефанія Петрівна 49
- Рудик Теодозій Петрович 49
- Рудинський Степан 85
- Рудка, с. Кременецького р-ну 319
- Рудка, хут. Теремовлянського р-ну
211, 213
- Рудник (Руднік?) Іван Петрович 207
- Рудники, с. 819, 853, 862
- Рудницькі Морги, хут. 687
- Руднік Василь 207
- Руднік Галина 207
- Руднік Іван Васильович 207
- Руднік Марія Василівна 207, 1136
- Рудольф, рой. див. 1081, 1098, 1108
- Рудька (Рудько?) Василь 1036
- Рудько, нач. уповмінзагу 1044
- Руженіцький Василь 790
- Ружицька Ольга 142, 143
- Ружніцка Анна 844
- Ружніцка Наталія 846
- Ружніцький Іван Михайлович 846
- Ружніцький Микола 844
- Ружніцький Михайло 844, 846
- Ружніцький Федір Михайлович 846
- Румунія 737, 782
- Рурік, м. 1065
- Руский, учит. 324
- Руська Гута, с. 1077
- “Рух”, сл. СБ 740, 768
- “Ручай”, сл. СБ 639
- Рушак Федь 297
- Рябенко Платон Максимович, секр.
РК КП(б)У 709, 742, 791, 792,
794, 844
- Рябенко, НКВД-ист 671
- Рябий, о/у РО МГБ. *Див.* Сергеев,
МГБ-іст
- Ряшів, м. 511, 512
- С**
- Сабадах Іван 847
- Сабадах Стефан 655
- Сабат Анна 683
- Сабат Гнат (“Малий”) 806-808
- Сабат Іван 806, 811. *Див. також*
Сабат Михайло
- Сабат Микола Юхтимович 840
- Сабат Михайлина 683
- Сабат Михайло 709, 807, 808
- Сабат Степан 711
- Сабат Юлько 808
- Сабаткевич, з с. Голгочі 692
- Сабатюк Богдан Ваврович 90
- Сабатюк Вавро Петрович 86, 89,
90, 1135
- Сабатюк Василь Петрович 86-88
- Сабатюк Павло Петрович 86, 88, 90
- Сабатюк Паранька Петрівна 86
- Сабатюк Петро 86
- Сабатюк Петро Петрович 86
- Сабатюк Текля 86
- “Саблюк” 815, 816, 825, 836, 840.
Див. також Безпалько Осип
 (“Саблюк”); Кухарський Осип
 (“Саблюк”)
- “Саблюк”. *Див.* Безпалько Осип
 (“Саблюк”)
- “Саблюк”. *Див.* Кухарський Осип
 (“Саблюк”)
- “Саблюки” 682, 683, 684, 811,
813, 816. *Див. також* Безпаль-
ко Осип (“Саблюк”); Кухарсь-
кий Осип (“Саблюк”)

Саварин Микола 37
 Саварин Ольга 31
 Савич Іван 736
 Савич Філько 774, 832, 840
 Савіцький, кап. ЧА 790
 Савка Григорій 43, 44, 46
 Савка Михайло 284
 Савка, з с. В. Березовиця 450
 "Савка", б-к СБ 83
 Савурська Надія 910, 928, 931
 Савурський Василь 905
 Савчиці, с. 329, 884
 Савчишин, секр. КП(б)У 676
 Савчук Михайло 303
 Савчук Степан 1034
 Савчук, МВД-ист 624-631, 642,
 644-649, 651
 Сагайдак Василь 457
 Сагайдак Ілярій 421, 427
 Саган Дмитро 230, 231
 Саджавецький, ліс 566, 906
 Саджавка, с. 951
 Садівський Степан 312
 Садівський Яцко 306, 310
 Садки, с. 1036, 1041, 1044, 1053,
 1059
 Сак ("Могила") 404
 Сак Михайло 1120
 "Сак", рай. Юнацтва 92
 Сакундяк Антін 1136
 Саламандра, з с. Митниця 946
 Салій Олекса 38, 1135
 Салук Йосиф 264
 Сальвиш, пор. 242-244
 Сальцбург, м. *Див.* Зальцбург, м
 Салюк Євстахій 256
 Салюк Йосиф 266
 Самбір, м. 128
 Самбірщина 1089
 Самборський Іван 1100, 1112
 Самборський Михайло 162
 Самборський, з с. Білокриниця 641
 Самоляк Гнат 32
 Самоляк Михайло Гнатович 32
 Самоляк Степан 32
 "Самостатова", с/о РО МГБ. *Див.*
 Лагошняк, фінагентка
 Самостійна Україна. *Див.* УССД
 Самостійна Українська Держава.
Див. УССД
 Саніч Філько 831
 Сапанів, с. 326, 329
 Сапіжак Степан 901
 Сапіжок (Сапіжак?) Петро 1054
 Сапова, с. 61, 65, 68, 71-75, 212
 Сапович Тарас 42, 1136
 Сарабун Іван 1136
 Саранчуки, с. 219, 401
 Саратов, м. 101
 Сас Катерина 1116
 Сатанюк Михайло 14
 Сафанов, ген.-лейт. ЧА 102, 103
 Сафронов, МГБ-іст 293, 294, 295
 Саханов, МВД-ист 717, 718
 Сачек Ілько 241, 243, 245
 Сачек Роман 241, 243, 245
 Сачек Степан 241, 243, 245
 Сачик Гілярій. *Див.* Сачек Ілько
 Сачик Роман. *Див.* Сачек Роман
 Сачик Степан. *Див.* Сачек Степан
 "Саша", а/в РО МВД. *Див.* Салій
 Олекса
 "Саша". *Див.* Іванчук Петька ("Саша")
 Свердлов (Свердлов), МГБ-іст 34,
 184, 185
 Свердлов, НКВД-ист. *Див.* Сверд-
 лов, МГБ-іст
 Свередюк Ярина 887, 888, 891
 Сверлюк Михайло ("Дума") 226
 Свершківці, с. 1038, 1044, 1046,
 1047
 Свердлов, кап. МГБ 842
 Сверцов, МГБ-іст 1107-1109,
 1117, 1124, 1131
 СВЕРЦОВ, МГБ-іст, код. ім'я 1010,
 1033
 Свинтух Богдан 91
 Свинтух Яким 88, 90
 Свиридюк Василь 885
 Свиридюк Марфа 885, 886, 890

Свистільники, с. 622
 Свистільницький, ліс 683
 Свистун Марія 925
 Свистун Микола 930
 Свистун Неля 945, 946, 949, 952
 Свистун Павло 904, 923
 Свистун Петро 910, 911, 913, 917,
 924, 925, 938
 "Свіжий" 951
 "Свіжий", госп. 560
 "Свіжий", пов. розв. *Див.* Чорний
 ("Свіжий")
 Свіргун Ілько 330
 Свірідов, гарнізонник 825
 Свободний, с. 1149
 "Свой", с/о РО МВД. *Див.* Галушка
 Василь Петрович
 Святенко, МГБ-іст 768, 791, 816,
 818, 827, 834, 838, -840, 845,
 846, 858
 Селезньов Микола 699
 Сельовий С. 149
 Сельський, з с. Гнилої Пізнанки 971
 Семен ("К."), повст. 351
 Семен Іванович, ген.-май. ЧА 1103
 Семен, з с. Яблунівки 703
 Семен, персонаж п'єси 904
 "Семен", надр. пров. СБ 374
 "Семен", рай. проп. 607
 "Семен", рой. 327
 "Семен". *Див.* Люб'янецький Євген
 ("Семен")
 Семенець Текля 157
 Семенець, ветлік. 342, 348
 Семенчук Зофія 304-306, 310
 Семенюк Марія 328
 Семеха (Семех?) Володимир 473,
 480, 485, 486
 Семеха Марія 474, 476, 480, 482-
 484, 486, 487, 490, 493, 497,
 505, 506
 Семиківці, с. 66, 87, 105, 108, 178,
 473
 Семчишин Йосип 425, 457
 Семчишин Михайло 370
 Семчишин Нестор 475, 476
 Семчишин Степан 472
 Сена Захарій 744
 Сендецька Паранька 666
 Сендецький Михайло 145
 Сенник Омелян 753
 Сенник, з с. Митниця 954, 955
 Сенкевич, секр. РК КП(б)У 343,
 345-348
 Сень Йосиф 966
 Сеньківські, ліси 1047
 Сербенюк Михайло 723
 Сергеев, МГБ-іст 182, 183, 190,
 192, 194, 196
 Сергієв (Сергеев?), МВД-ист 81-85
 Сергієв, розв. МГБ 108
 Сергіївна, упов. 795
 "Сергій", край. пров. 398
 Серго, м. *Див.* Кадіївка (Серго), м.
 Середа Еміль 444
 Середа Матрона. *Див. також* Лагой-
 да Стефанія Михайлівна
 Середа Микола 821
 Середа Михайло 46
 Середа, з с. Острів 454
 Серединки, с. 270
 Середне, с. 640, 704, 729, 730,
 736, 769, 770, 774, 820, 858
 Середній Михайло 706
 Середня Азія 32
 Серембицький Мирон 824
 Серембицький, з с. Слав'ятин 819
 Серет, р. 459, 478, 479, 494, 495,
 498
 Сержант Емілія 611
 Сержант Роман ("Буйний") 568,
 588, 611, 612
 Сернки Горішні, с. 231
 Серьожа, з с. Попівці 885
 Северин Іллян Андрійович 700, 701
 Сибір 21, 50, 58, 76, 82, 87, 90,
 123, 143, 154, 173, 175, 181-
 183, 187, 189, 191, 195, 244,
 245, 278, 288, 289, 294, 301,
 311, 316, 319, 320, 324, 336,

355, 368, 369, 376, 397, 399,
402, 412, 419, 468, 489, 541,
562, 569, 573, 582, 584, 591,
597, 602, 641, 659, 666-668,
673, 692, 694, 710, 717, 738,
746, 757, 762, 763, 764, 770,
775, 801, 817, 821, 832, 837,
848, 856, 872, 887, 903, 943,
961, 980, 981, 1019, 1032,
1043, 1046, 1065, 1066, 1093,
1143, 1146

Сивак Ілярій 869
“Сивий”. *Див.* Бойко Іван (“Сивий”)
Сивульський Володимир 133
Сивульський Михайло 133, 137, 141
Сивульський, з с. Бурканова 126
Сидоренко, солд. ЧА 790
“Сиза голубка”, с/о РО МВД. *Див.*
Лена, вч. з с. Голгочі

Симанів Іван 899
Синиця Олекса (“Гак”) 59, 61, 62,
65, 76-78, 112-115
“Синиця” 59, 60, 64-68, 72-74, 78
Сировець Тацька 652
“Сирота”, б-к 875
Сиротюк, з с. Заставці 694
Сич Михайло 655
“Сич”, пров. 712
“Сич”, чл. ПВК. *Див.* Качунь Володи-
мир Петрович
“Сича”, чота 1046
“Сівач”, пров. 371
“Сік”, рай. пров. 59, 78
Сільце Божиківське, с. 633, 634,
637, 638, 717, 804, 819, 827,
830, 831, 836
Сільце Підгаєцьке, с. 656, 703,
738, 739, 740, 745, 791
Сіменко, НКВД-ист. *Див.* Сіменко,
НКГБ-іст
Сіменко, НКГБ-іст 917, 918, 921,
922, 942-945, 953, 955, 956
Сімферополь, м. 12
Сіножата, хут. 94, 111
“Сірий” 63

“Сірі Вовки”, вд. 803, 1046
“Сірка”, куш. 605, 608
“Сірко”, б-к 378, 384, 392
“Сірко”, з с. Бурканів 131, 132, 165,
167-170, 177-180, 196, 197
“Сірко”, з с. Вел. Заланова 1119
“Сірко”, пров. 1098
“Сірко”. *Див.* Бойчук Ярослав
 (“Сірко”)
Сіркова Анна 841
“Сіроманець” 683
“Січ”. *Див.* Пащак Дем’ян Лукіяно-
вич (“Січ”, “Лиман”)
Січковська Сянька 874
“Скала”, з с. Руди 1097, 1118, 1119,
1131
Скала-Подільська, р-н. *Див.* Скала-
Подільський, р-н
Скала-Подільська, с.м т. 900
Скала-Подільський, р-н 898, 900
Скалат, м. 557, 904, 907-910, 914-
916, 923-925, 930, 967
Скалат, р-н. *Див.* Скалатський, р-н
Скалатський, р-н 565, 607, 896,
897, 902, 903, 910, 914, 925,
928, 960, 975
Скалатщина 560, 566, 568, 605-
607, 616
Скалецький, з р-ну Товсте 1043
“Скальфа”, с/о РО МГБ. *Див.*
Манявська, фінагентка
Скасків А. 639
Скасків Антон 714
Скасків Дмитро 712
Скасків (Скасків) Емілія Дмитрівна
712-716, 1135
Скасків Іван 638, 639
Скасків Корнелька 869
Скасків Л. 638
Скасків Марія Дмитрівна 712, 868,
869
Скасків Наталка Дмитрівна 712
Скасків Фрузина 869
Скасків Ярослав 147, 148
“Скеля” 875

Скибіцький 444
 Скишка Люнка 132
 Скігла, хут. 40
 "Скоб". *Див.* Волошин Осип ("Скоб",
 "Ярема")
 Скобляк Іван 1135
 Скородода, секр. РВ 726
 Сколе, м. 232, 518, 519, 781
 Скоморохи, с. 42, 270, 271, 683,
 945, 946
 Скоробогач Михайло 706
 Скоробогач Олена 820
 Скоробогач, капельм. 656-661
 Скоропадський, гетьм. 365
 Скороход, нач. ІБ 248, 250
 Скотник Степан 723
 Скрипець Дмитро 971
 Скрипник Анна 1068
 Скрипник Павло 306
 Скрипник Параска 306
 Скрипник Петро 306
 Скрипник Степан 764
 Скрипник, рад. ур. 980
 "Скритий", пров. 1098
 Скульські, брати 1091
 Скушка Анна Тимофіївна 125, 138
 Скушка Антошка Тимофіївна 125
 Скушка Дмитро 142
 Скушка Євгенія Тимофіївна 125,
 135-137, 139, 140, 143, 1135
 Скушка Зоня Тимофіївна 125
 Скушка Іван Тимофійович 125, 143
 Скушка Катерина 125
 Скушка Люнка 138, 141, 142
 Скушка Марія Тимоф. 125, 138, 141
 Скушка Михайло Тимофійович 125
 Скушка Павло Тимофійович 125
 Скушка Тимко 125
 Слав'ятин, с. 375, 676, 750, 751,
 794, 803, 819, 821, 824-827,
 830, 831, 832, 836
 Слав'ятинський, ліс 817
 Слав'ятинські, хут. 827, 831, 838
 Славетний Михайло 235
 Славко, з с. Багатківці 113-115
 Славко, з с. Острів 444
 СЛАВКО, код. ім'я 1004, 1014,
 1020, 1033
 "Славко" 605
 "Славко", з с. Ішків 163, 177, 181
 "Славко", рай. СБ 961, 962, 963,
 974, 975
 Славський Іван ("Юрій") 919, 939,
 949, 952, 959, 960, 967, 968
 Славський, істребок 922
 Слав'янськ, м. 912
 "Сливка" 1131
 "Сливка", пров. 1098
 Слівінський Броник 9
 Сліпа Марія 139
 Сліпенька Текля 1072
 Сліпий ("Май") 128, 130-132, 134,
 136, 139
 Сліпий Іван 133
 Слобідка, с. Заліщицького р-ну 167,
 171, 177, 183, 189, 1066, 1069
 Слобідка, с. Козлівського р-ну 205,
 253, 255-258
 Слобідка, с. Струсівського р-ну 96
 Слобода, с. 159, 160
 Слободян Василь 300
 Слободян Ілько 300
 Слободян Михайло 9
 Слободян Петро 299, 300, 901
 Слободян, нач. ІБ 456, 457, 460-
 463
 Слов'ятин, с. *Див.* Слав'ятин, с.
 Словакія. *Див.* Словачина
 Словачина 518, 781, 1082
 "Слонь", с/о РО МГБ. *Див.* Кудла
 Яків Михайлович
 "Слух". *Див.* Мороз Каролько ("Слух")
 "Смерека", б-к 386
 "Смерека", з с. Коршилівки 565
 "Смерека", пров. 516, 950-952, 953,
 954, 955, 958, 959, 961, 972
 Смеркла Дмитро 1115
 Смик Анна 329
 Смик Іван 628
 Смик, о. 549

- Смиківці, с. 517, 524, 525, 528-530, 532, 535
- “Смілий”, с/о РО МВД. *Див.* Смішнюк Павло Васильович
- Смірнов, в’язень 522
- Смірнов, МВД-ист 1061, 1062
- Сміх Михайло, МВД-ист 806, 808, 825, 826, 840
- “Сміх” 687
- Смішнюк Василь 232
- Смішнюк Дмитро 235
- Смішнюк Йосиф 232, 236
- Смішнюк Катерина 232
- Смішнюк Михайло 236
- Смішнюк Павло Васильович 232, 237, 1135
- Смішнюк Явдоха 234
- “Смок”, МГБ-іст. *Див.* Мішагін, МГБ-іст
- Смоленськ, м. 329
- Смоленська, обл. 1152
- Смолів, с. 207
- Смук Юрко 1050
- Смутьський Михайло 611
- Снігуровеччина, хут. 327
- “Сова”, з с. Кальне 219
- Советський Союз. *Див.* СССР
- Содомора Евген 156
- Сойка Евстахій 491
- Сойка Михайло 486, 492
- Сойка Оришка 423
- Сойка Текля 423, 424
- “Сойка”, б-к 83, 84, 164
- “Сойка”. *Див.* Яльчук Катерина (“Сойка”)
- “Сокіл” 949
- “Сокіл”, аг. кл. 226
- “Сокіл”, б-к 386
- “Сокіл”, з с. Кам’янок 565
- “Сокіл”, з с. Соколів 217
- “Сокіл”, куш. 272
- “Сокіл”, с/о РО МВД. *Див.* Купратий Григорій Миколайович
- “Сокіл”. *Див.* Годованець Василь (“Сокіл”)
- “Сокіл”. *Див.* Антошко (“Сокіл”), повст. з с. Бурканів
- Сокільники, с. 43, 95, 142
- Сокільський Роман 557
- Соколів, м. 99
- Соколів, с. 16, 18, 48, 96, 100, 142, 198-201, 203, 211, 221
- Солікамськ, м. 898
- “Соловей” 384, 389, 394, 395
- Солових, МВД-ист 885, 888, 889
- Соловій Богдан 824
- Соловій Василь 723
- Соловій, з с. Слав’ятин 832
- “Соловій” 392, 393
- “Соловій”, з Золотниківського р-ну 50, 60, 79
- “Соловій”, з Коропецького р-ну 303
- “Соловій”, з с. Малого Заланова 1119, 1131
- “Соловій”, з с. Оріхівця 609
- “Соловій”, пров. 160, 162
- “Соловій”. *Див.* Гривнак Василь (Бойко, “Соловій”)
- Соловій, нач. ІБ. *Див.* Солових, МВД-ист
- Соловський Марцін 904
- Солодка Текля 100
- Солодкий Андрій 412
- Солодкий Омелян 64, 79
- Солодкий, уповмінзаг 261
- “Солодкий”, с/о РО МВД. *Див.* Сута Григорій Миколайович
- Солодуха Федь 780
- Соломієць Андрій 338
- “Соломон”, с/о РО МВД. *Див.* Чопей Михайло Васильович
- Солоне, с. 1050, 1056
- Солотвинський, р-н 719
- Солотинський Кость 58
- Соляк Андрій 678
- Соляк, з с. Теляче 668
- Соляр Михайло 625, 626, 679
- “Сом”, б-к СБ 568
- “Сон”, повст. з с. Бурканів 83, 128
- “Соня”, сан. 131

Сопранівка, с. 556, 557-562, 564,
 565, 567, 569, 572, 574-576,
 578, 579, 581, 582, 585, 587,
 607, 608, 611, 613, 614, 617, 620
 Сопранівський, ліс 576
 "Сопрун", пров. 1047
 Сорока Володимир ("Шум") 846-
 848
 Сорока Гринько 643, 645, 648,
 795, 796
 Сорока Олекса 643, 645, 648, 795,
 798, 799
 Сорока Федір 643
 Сорока Хома 334
 Сорока, з с. Теляче 665, 666
 Сорока, с. Копичинецького р-ну 1144
 "Сорока", а/в РО МГБ. *Див.* Довгий
 Михайло Йосифович
 "Сорока", повст. 1119
 Сороки, с. Бучацького р-ну 10
 Сорокін, МВД-ист 876, 877, 878
 Сорокін, серж. гарніз. 822
 Соромуля Марія 551
 Сороцьке, с. 904, 951, 952, 1145,
 1146
 Сорочин Зофія 310
 Сорочин Микола 306, 310
 Сорочинський Василь 412, 490
 Сорочинський Михайло 489, 490
 "Сосна" 961
 "Сосна", сл. СБ 645, 679
 "Сосна". *Див.* Зборовський Микола
 ("Сосна")
 Соснів, с. 47, 50, 88-91, 104, 105,
 108, 109, 117, 182
 Софрон І. Г-ш, сл. СБ 1132
 "Спартак" 559
 "Спартанка" 713-718, 828, 829, 838
 Спинко, МГБ-іст 229, 230
 СРСР. *Див.* СССР
 СССР 10, 11, 15, 16, 17, 23, 25, 44,
 75, 171, 175, 207, 243-245,
 249, 253, 259, 278, 293, 328,
 337, 343, 344, 357, 364, 366,
 380, 400-402, 405, 407, 453,
 534, 536, 540-542, 570, 584,
 590, 594, 596, 597, 600, 616,
 623, 653, 667, 690, 691, 694,
 699, 700, 705, 714, 735, 743,
 747, 770, 771, 785, 789, 791,
 795, 797, 801, 810, 815, 867,
 896, 922, 926, 929, 931, 932,
 968, 971-973, 979, 1101, 1002,
 1072, 1074, 1107, 1112, 1129,
 1148, 1149, 1150, 1151, 1152
 Ставрополь, м. 900
 Стадник Іван, з с. Слобідка 255
 Стадник Іван, з с. Теклівка 909, 923,
 924, 946
 Стадник, з с. Магдалівка 909, 923
 Сталін Іосіф 16, 19, 20, 26, 55, 212,
 339, 341, 351, 401, 402, 544,
 594, 624, 700, 801, 882, 988,
 1017, 1148, 1149
 Сталінград, м. 102, 103, 525
 Сталінградська, обл. 102
 Сталінська, обл. 697, 701, 749
 "Сталь", с/о РО МВД 704
 Стальківська Марія 767
 Стандрит Матвій 224
 Станіславів, м. 10, 133-136, 238,
 293, 296, 301, 303, 305, 311,
 404, 788, 893, 1043, 1102, 1104,
 1106, 1119, 1124, 1126, 1129
 Станіславів, обл. *Див.* Станісла-
 вівська (тепер Івано-Фран-
 ківська), обл.
 Станіславівська (тепер Івано-
 Франківська), обл. 14, 42, 228,
 230, 298, 306, 719, 893-895,
 1079
 Станіславівський, р-н 643
 Станіславівщина 135, 157, 253
 Станіславів (Станіслав), м. *Див.*
 Станіславів, м.
 Станіславівська (Станіславська),
 обл. *Див.* Станіславівська (те-
 пер Івано-Франківська), обл.
 Стара Лиса, хут. 804
 Старе Місто, с. 703, 737, 792

- Старий Кокорів, с. 885, 887, 889, 890, 892
- Старий Литвинів, с. 636
- Старий Почаїв, с. 872
- Старий Скалат, с. 916, 919, 961
- Старий Тараж, с. 327
- “Старий”. *Див.* Захарків Стах (“Старий”)
- Старобельськ, м. 519
- Старокременчуцький, р-н 698
- Староміщина, с. 565, 568
- Староста Микола 430
- Старостка Каролько 162
- “Старунські”, корчі 722
- “Старший”, рой. 915, 918, 922
- Стасишин Микола 497, 501
- Стасишин Юлія 497
- Стасюк Василь 146
- Стасюк Іван 336
- Стасюк Олена 1059, 1060
- Стасюк Семен 1044
- Стах, з с. Волощина 717
- Шашків Іван (“Андрій”) 1097, 1098, 1119, 1120, 1131, 1132
- Шашків Йосиф (“Зорян”) 1097, 1098, 1112, 1118-1120, 1130, 1131
- Шашків Михайло 1099, 1100, 1112, 1113, 1126
- Шашків Онуфрій (“Бір”) 635, 692, 754
- Шашук Анна 657, 658, 661, 662
- Штебельська Марія 682
- Штельмах Василь Андрійович 58, 78
- Штельмах Петро 55, 56, 58, 78
- Штельмах Степан 56
- “Штеп”, бунч. 805
- “Штеп”, з с. Котузів 50, 60, 79
- “Штеп”, рай. пров. 155
- “Штеп”, с/о РО МВД. *Див.* Галій Михайло Теодорович
- “Штеп”. *Див.* Павло (“Штеп”), з с. Ішків
- Штепан (“Федь”), з с. Гниловоди 68, 69, 80
- ШТЕПАН, код. ім'я 992-995, 999, 1033
- “Штепан” 303
- Штепанов, дир. зав. 741
- Штепаняк Михайло (“Сергій”) 398
- “Штеповий”. *Див.* Васишин Петро (“Штеповий”)
- Штефанів Дмитро (“Штеп”) 233, 236, 237
- Штефанів Степан 237
- Штефанія, з с. Сернки Гор. 231
- Штефанюк Анна 40
- Штефка, з с. Сокільники 142
- Штецик Анастасія 50
- Штецик Михайло 50
- Штецик Петро 87
- Штецин Йосиф 265
- Штецишин Петро 917
- “Штець”, кущ. 373
- Штеченко, з с. Козарчак 209
- Штеинимир Анна Марківна 509
- Штеинимир Василь Маркович 509
- Штеинимир Євдокія Марківна 509
- Штеинимир Іван Маркович (“Ігор”) 509, 516
- Штеинимир Марко 510
- “Штеир” 636
- Штебно, с. 263, 265, 266
- Штеінка, ліс 299, 300
- Штеінка, с. Бучацького р-ну 7, 13, 16, 18, 28, 38, 39, 42
- Штеіпанов (Штепанов), упов. 336
- Штеорож Петро 1061, 1062
- Штеочаник В. 162
- Штеочанська Ірина 148
- Штеочанський Іван 144
- Штератин, с. 229
- Штератинські, ліси 817, 1046
- “Штерах” 636
- Штеужак Домка 324
- Штеужбіцький, з хут. Рудка 212
- “Штеужбок”. *Див.* Цетнар (“Штеужбок”)
- Штеужганці, с. 372
- Штеужженов, дир. шк. 362
- Штеужівка, с. 510, 511

Стрий, м. 296, 519, 1104
 “Стрийка”, б-ка СБ 159
 “Стрийко”, ком. б-ки 160, 161
 Стрийський, р-н 749
 Стрийський Ярослав 151, 152, 156
 Стрийський, адв. 1109
 Стрийщина 1014
 Стрипа, р. 47, 52, 59, 62, 64, 86, 87, 92, 96, 110, 116, 123, 132, 141, 159, 160, 162, 163, 168, 173, 178, 179, 181, 186, 191, 215, 260, 269, 270, 370, 388, 568, 587, 610, 632, 652, 655, 729, 781, 1046
 “Стріла”, пров. 516
 “Стріла”, симп. ОУН. *Див.* Бочан Богдан Романович
 “Стріла”. *Див.* Бочан (“Стріла”)
 Стрільська Старі, с. 803
 Строкач Т., ген. МВД 400, 536
 Строков Григорій Никифорович 789
 Струков, МГБ-іст 307
 “Струм”. *Див.* Стефанів Дмитро (“Струм”)
 Струсів, с.м.т. 98, 116, 117, 274, 670, 1144
 Струсівський Іван Федорович 723
 Струсівський, з с. Шумлян 837
 Струсівський, р-н 58, 96, 676
 Струсь Михайло 766
 Струсь Теодозій 766
 Стульковський Василь 691
 Стульський Іван 754
 Ступак, МВД-іст 641, 866, 867
 Ступак, НКВД-іст. *Див.* Ступак, МВД-іст
 Ступки, с. 532
 “Стьопа” 235
 “Стьопа”, с/о РО МГБ. *Див.* Фецан Володимир Романови
 Сударов, ефр. 1042
 Судети, пров. 126
 Судилів, с. 239
 Судова Вишня, м. 514, 515

Судомора Текля. *Див.* Сабатюк Текля
 Судомора, МВД-іст 199
 СУЗ 127, 210, 286, 342, 343, 375, 390, 880, 979, 980, 989, 991, 1003, 1014, 1121, 1137
 Сузанський, НКВД-іст 218
 “Сук”, с/о РО МВД. *Див.* Сабатюк Вавро Петрович
 Сукальська Марія Афанасівна 104
 Суканець Василь 734, 777
 Суканець Євген 733
 Суканець Євгенія (“Мотря”) 734, 769, 770, 773, 774, 776
 Суканець Лінка 734
 Суливи, ліс 649
 Сулима Олеся 423, 424
 Сулима Сидор 656
 “Сулима” 83, 163, 186, 187
 Сулятицький Микола 655, 656
 Сулятицькі, з с. Ригайлиха 662
 Суми, м. 511
 Супранівка, с. *Див.* Сопранівка, с. “Супрун” 178
 Суразькі, ліси 328
 Сута Григорій Миколайович 222, 226, 1135
 Сута Микола 222
 Суханов, МГБ-іст 868, 869
 Сухарев, секр. ЛКСМУ 539
 Сухацький Василь 763
 “Сухий Пліт”, кл. МВД-іста 681
 Суховінський 835
 Сушко Василь 422, 428, 429
 Сушко Григорій 413, 415, 418, 422, 428, 429, 478, 479, 481
 Сушко Дмитро 498, 499
 Сушко Евстахій 456, 459, 462, 463
 Сушко Марія 444, 498-502
 Сушко Микола 422
 Сушко Сидір 427
 Сушко Теодор 423, 424, 491, 493
 Схід 165, 237, 328, 329, 339, 343, 585, 630, 701, 773, 794, 829
 Східна Україна. *Див.* Україна, Східна

Сціжак Володимир 1091
Сціжак Михайло 1091, 1092
США 540, 603, 1004. *Див. також*
Америка
“Сьвірш”, с/о РО МГБ. *Див.* Ригай-
ло Михайло
Сьвіта, МГБ-іст 308-313
Сюдмак Ілько 273, 510
Сян, р. 511
“Сян” 74
“Сян”, сл. СБ 1072, 1075
Сянік, р-н 1142

Т

Табака Василь 254
Табаркевич, з с. Мужилова 656
Тамара, учит. 178, 179
“Танк”, с/о РО МВД 704, 705
Танчак Ксенька. *Див.* Купрата Ксе-
нька
Тарабавко Анна 1036
Тарабанович Микола 14
Тарапацко Михайло 263
ТАРАС, код. ім'я 1020, 1033
“Тарас”, кущ. 920, 921, 945, 951,
954, 955
“Тарас”, рай. пров. 158, 160
“Тарас”. *Див.* Дарміць Тарас (“Та-
рас”)
“Тарас”. *Див.* Кривокульський Воло-
димир (“Тарас”)
Тарасенко, упов. 265, 266
Таращани, хут. 324
Тарганов, нач. упр. концтаб. 522
Тарнавська Ольга Іванівна 484
Тарнавський Іван 431, 475, 476
Тарновський Іван. *Див.* Тарнавський
Іван
Татувчик, з Рогатина 1080
Татух Любомир 145, 156
Таурів, м. 249
Таурів, с. 171, 173, 247, 248, 258
Твердовський Євген 707
Твердовський Осип 730
Твердушка Іван 654

Твердушка Михайло 655
Твердушка Ярослав 81, 82, 85
Теклівка, с. 909, 923, 944-946, 948,
949, 951
Телевко Микола 762
Телепка, м'ясар 1125
Телепко Павло 1095
Телюк Дмитро 649
Телюк Михайло 673
Теляче, с. 87, 162, 401, 624, 630,
640-648, 651, 661, 663, 666,
667, 669, 670, 672-676, 742,
744, 792-795, 797, 799-801,
867
Темний Ярослав (“Чайка”) 1143-1145
Теоням Марія 1069
Теофіпольський, р-н 333
“Теплий”. *Див.* Цетнар (“Теплий”)
Тепликівці, с. 219
Теребіж, хут. 314
ТЕРЕБОВЕЛЬСЬКИЙ, р-н, код. наз-
ва 984, 1031
Теребовельський, р-н. *Див.* Тере-
бовлянський, р-н
Теребовельщина 509, 510, 513, 514
Теребовля, м. 88, 123, 128, 530,
670, 1042
ТЕРЕБОВЛЯ, м., код. назва 1031,
1033
Теребовля, р-н. *Див.* Теребовлян-
ський, р-н
Теребовлянський, р-н 904, 976,
1143-1145
Терзін, м. 11
Терлецький, іст. 145
Терлов, лік. 252
Терлюк Василь Федорович 684
Терлюк Степан 241, 245
Терлюк Федір Микитович (“Дуб”)
681-684
Тернова Філька 874
Тернопіль, м. 12, 91, 104, 105, 107,
108, 112, 117, 121, 128, 140,
149, 155, 162, 171, 182, 188,
189, 192, 204, 210, 237, 248,

250, 260, 264, 269, 272, 274,
 275, 279, 280-290, 334, 340,
 342, 370, 415, 421, 423, 425,
 429, 435, 455, 475, 487, 497,
 509, 515, 516, 517, 524-533,
 535, 546, 557, 558, 623, 630,
 648, 652, 670, 671, 674, 678,
 680, 701, 774, 789, 825, 840,
 903, 920, 961, 1053, 1082, 1145
 ТЕРНОПІЛЬ, м., код. назва 1013,
 1033
 Тернопільська, обл. 5, 7, 9, 24,
 28, 30, 37, 38, 43, 47, 51, 81,
 86, 95, 107, 110, 116, 120, 125,
 144, 196, 198, 214, 222, 232,
 238, 240, 247, 251, 258, 263,
 264, 267, 273, 278, 292, 294,
 296, 298, 314, 315, 317, 322,
 326, 333, 337, 352, 353, 369,
 370, 411, 436, 441, 509, 517,
 524, 529, 535, 538, 539, 545,
 550, 556, 607, 622, 640, 653,
 663, 669, 677, 680, 685, 688,
 701, 708, 712, 723, 729, 732,
 737, 746, 750, 765, 769, 779,
 793, 802, 805, 837, 843, 849,
 857, 859, 865, 871, 874, 880,
 883, 893, 896, 898, 900, 902,
 929, 976, 984, 1008, 1031, 1032,
 1041, 1053, 1064, 1078, 1137,
 1140, 1175, 1176
 Тернопільський, р-н 240
 Тернопільщина 405, 510, 513-515,
 610, 1175
 Терпилівка, с. 558, 569
 Терпиляк Остап 292
 Теслюк Анастасія 44
 Теслюк Катерина. *Див.* Юрчак
 Анна
 Теслюк Михайло 98, 99
 Теслюк Мстислав 907
 Теслюк Ольга 46
 Теслюк Павло 971
 Теслюк Семен 334
 Теслюк, з с. Гнила Пізнанка 969
 “Теслюк”, с/о РО МГБ. *Див.* Марчук
 Петро Леонтійович
 Тетильківці, с. 875
 Тетірін (Тетерін?), МВД-ист 617
 “Тигр”, з с. Фащівка 565, 568
 “Тигр”, рай. пров. 268
 Тилявка, с. 1078
 Тимечка Михайло 1064
 Тиміш Іван 1050, 1051
 Тимошенко, рад. ген. 789
 Тимчасюк Степан 1041
 “Тимченко”. *Див.* Дмитрик Антін
 (“Тимченко”)
 Тимчук Олександр (“Вир”) 877, 878
 “Тирса”, підп. 1050
 “Тирса”, рай. пров. 277, 510
 Тисарівка, с. 742, 744
 Тисьменицькі, ліси 895
 Тисячний Василь 928
 “Титар”, суд. ТОС 1137
 Титова долина, ліс 138-140
 Тиха Анатолія 843
 Тиха Анна Степанівна 843
 Тихий Іван Степанович 843, 846-
 848, 1136
 Тихий Михайло Степанович 843
 Тихий Степан 843
 Тихий Тимко Степанович 843
 Тихий Федір Степанович 843
 Тихівка, хут. 555
 Тихоліз Василь 1063
 Тихоліз Дмитро 1062
 Тихоліз Марія 1063
 Тихоліз Павло (“Чумак”) 1062, 1063
 Тихоліз (Тихоліз?) Степан 965
 “Тичина”. *Див.* Зелененький Яків
 (“Тичина”)
 Тищенко Павло 892
 Тіто, Броз, маршал 1083
 Тіхонов, НКГБ-іст 909, 924, 925, 930
 Ткач Олекса 654, 657
 Ткач, з с. Ригайлиха 653, 654
 Ткачик Василь 1041
 Ткачик Іван 1061, 1063
 Ткачук, дир. шк. 146, 149

Ткачук, упов. 1034-1037
Тлумацький Лука 532-534
Тлусте, с. *Див.* Товсте, с.
Товарніцка Клементина 133, 138
Товарніцка Марія 133, 138
Товарніцка, мама 140
Товарніцкий Петро (“Яр”) 128, 131-134, 136, 138-140, 221, 516
Товарніцкі, сестри 139
Товмацький (тепер Тлумацький), р-н 27, 298, 306, 895
Товмач, м. 307, 896
Товпаш Іван 145-148, 150, 151
Товсте, р-н. *Див.* Товстецький, р-н
Товсте, с. 171, 192, 906, 1034
Товсте, с. Гримайлівського р-ну 910, 911, 928
Товсте, с.м.т. 1043-1046, 1064, 1067
Товстенський, р-н. *Див.* Товстецький, р-н
Товстецький, р-н 30, 164, 167, 171, 1034, 1038, 1041, 1046, 1047, 1053, 1061, 1064
Товстечина 189
“Токарев”, а/в МГБ. *Див.* Кізіма Василь Миколайович
Токарик Іван 421
Толстий (Толстой?, Толстих?), МГБ-іст 751, 674, 675, 750, 751, 771, 772, 773, 776, 798-801, 841, 845
Толстий, МВД-ист. *Див.* Толстий (Толстой?, Толстих?), МГБ-іст
Толстий, НКГБ-іст. *Див.* Толстий (Толстой?, Толстих?), МГБ-іст
Толстих, МГБ-іст. *Див.* Толстий (Толстой?, Толстих?), МГБ-іст
Толстой, НКГБ-іст. *Див.* Толстий (Толстой?, Толстих?), МГБ-іст
Томашівська Марія 901
“Топір”. *Див.* Волошин Ілярій (“Топір”)
“Топір”, райреф СБ 376, 377, 384, 386, 387, 392-395
“Топір”, с/о РО МВД. *Див.* Цетнарський Корнель Юрійович
“Тополь”, аг. УМГБ. *Див.* Качунь Володимир Петрович
“Тополя”, з с. Соколів 217
Торбахович Франко 628, 630
Торкот Віктор (“Рибалка”) 1067-1069
Торонто, м. 5
Торське, с. 1056
Торунь, м. 1065, 1080
Торчанський, ліс 1058
Трач Анна 576, 581
Трач Михайло 301
Трач Осипа. *Див.* Кізіма Осипа
Трач, гол. с/р 211
Трачук Ігнатій
Трачук Ігнатій Петрович 874, 876
Трачук Петро 874
Трембалюк Василь 296
Трембалюк Кость Васильович 296, 1135
“Трембіта” 160
Тремблін, м. 865
Трембович Т. 463, 464, 467
Третяк Антін 330
Третяк Володимир 1095, 1097, 1116, 1117, 1127, 1130
Третяк Степан 260
Тригуб Йосиф 638, 639
Тригубишин Анна 299, 301
Тригубишин, з с. Лука 299
Трикозюк Пилип Лукіянович 882
Триліс, дир. лісгоспу 546, 547
Триндяк Іван 315
Трищак Василь 1041
Трищак Іван 1041
Тріль Павло 89
“Тріска”, з с Зарваниці 59, 78
Тронау, ст. 126
Тростянець, с. Бережанського р-ну 803, 804, 819
Тростянець, с. Коропецького р-ну 296
Трофимлюк Дмитро 323, 324
Трофимлюк Оксентій 324
Трофимлюк Олександра 324
Трофимлюк Тимофій 324

- Трофимлюк Федір (“Орел”) 323, 324
 “Троянда” 303
 Трут Богдан 437, 453-455, 459, 460, 473, 485, 486, 499
 Трут Славко 448, 449
 Трут Степан 434
 Тук Василь 324
 Тулінков, сл. МГБ 246
 Тума, ст. лт. ЧА 1065
 Тупол, ред. газ. 348, 349, 362
 “Тур”, зброяр ПВК. *Див.* Маркіза (Маркіза) Степан (“Тур”)
 Туреччина 540, 922
 “Турист”, пров. 1098
 Турівка, с. 561, 565, 582, 619, 915, 916, 918-921, 939-941, 943-954
 Турівська Буда, хут. 904, 915, 918, 920, 939
 Турій Євдокія 769
 Турій Марія Михайлівна 731, 734-736, 769, 770, 772, 776, 778, 1135
 Турій Михайло 769
 Туркацький Петро 1136
 Туркестан 1148
 Турський, МВД-ист 767, 768, 831-833
 Турський, НКВД-ист. *Див.* Турський, МВД-ист
 Турчин Василь (“Мур”) 687, 826, 1136
 Турчин Дмитро 810
 Турчин Лукіянка 810
 Турчин Павло (“Байда”) 167, 943
 Турчишин Василь 829
 Тутор Анна 376
 “Туча” (“Левко”), рай. пров. 635
 “Тхір”. *Див.* Лагошняк Теодозій
 Тшебінь, м. *Див.* Тремблін, м.
- У**
 Убильничі, с. *Див.* Обелничі, с.
 Уваров, МГБ-іст 896, 897
- Угорщина 10, 11, 25, 730, 781, 782, 794, 865, 900, 1152
 Угринів, с. Підгаєцького р-ну 242
 УЖГОРОД, пов., код. назва 1032, 1033
 Узаревич К. 325
 Узаревич Микита (“Голуб”) 323, 324
 Україна 5, 10, 17, 51, 54, 66, 127, 145, 154, 176, 264, 269, 293, 341, 343, 397, 403, 404, 406, 409, 512, 519, 536, 537, 540, 541, 561, 583, 594, 596, 598, 599, 602, 613, 737, 782, 794, 849, 859, 904, 923, 931, 941, 943, 975, 976, 980, 981, 993, 994, 995, 997, 998, 1003, 1017, 1018, 1020, 1022, 1024, 1025, 1027, 1043, 1061, 1066, 1130, 1143, 1147, 1148, 1149
 Україна, Східна 327, 341, 343, 364, 613, 750, 975
 Україна, Західна 12, 104, 107, 210, 244, 327, 337-342, 364, 365, 368, 397, 539, 541, 590, 612, 613, 701, 742, 743, 749, 791, 882, 893, 896, 913, 926, 929, 930. *Див. також* ЗУЗ
 Україна, Радянська 1066. *Див. також* УРСР
 Українець Михайло 412, 456, 458, 459, 461-463
 Українська Держава. *Див.* УССД
 Українська Самостійна Соборна Держава. *Див.* УССД
 “Улас” 636
 “Улас”, рай. пров. 160, 570
 Уліян Василь 611
 “Уліян”, з с. Кімната 324
 Умриш Григорій 431
 “Уньо” 67, 69, 80
 Урал, г. 101, 329, 408, 928, 1054
 Уральськ, м. 101, 104
 Уральська, обл. 101, 102
 Урбан Євстахій 181

Урбан, з с. Росоховатця 91
Урбанський, з хут. Рудки 213
УРСР 208, 264, 285, 339, 381, 347,
356, 384, 585, 401, 409, 498,
524, 991, 1079. *Див. також*
Україна, Радянська
Уса, р. 520
УССД 16, 17, 33, 86, 121, 253, 261,
269, 405, 410, 561, 613, 670,
979, 1022, 1023, 1066
УССР. *Див.* УРСР
Устечко, с. 1054, 1055, 1057-1059
Усть-Уса, м. 520
Устя-Зелене, с. 292, 295, 299-301
Уфа, м. 102, 408
Уша, хот. див. 1084

Ф

Фабровський Гринько 903
Фадєєв, МГБ-іст 211, 212, 213
Фарина Параскевія. *Див.* Блажків
Параскевія
Фарина Федір 651
Фартушок Наталка 550
Фартушок Олександра 550
Фарфанюк Демко 82
Фастів, м. 913
Фатюк, з-над Збруча 790
Фашівка, с. 559-561, 565, 568,
582, 619, 948
Федик Богдан 93, 113
Федик Іван 292
Федик Ілько 110
Федик Михайло 148, 156
Федишин Петро 431
Федів Василь 652, 799, 800
Федів Катерина 666
Федів Явдоха. *Див.* Вовк Явдоха
Федір (Федів?) Михайло 649
Федірко Іван 1057
Федорак Григорій 231
Федорак Іван 229, 231
Федорчак Софія Петрівна 742
Федорчук Іван 1135
Федус Григорій 231
Федчишин Анна Якимівна 688, 762
Федчишин Іван 761
Федчишин Прокіп 760
Федчишин Явдоха 688
Федчишин Яким 688
Федь, з с. Руда 1096, 1097, 1118
“Федь”, с/о РО МГБ, НКГБ. *Див.*
Вовк Михайло Петрович
“Федь”, симп. ОУН. *Див.* Кубішин
Стах Іванович
“Федь”. *Див.* Степан (“Федь”), з
с. Гниловоди
Федячко Василь 1135
Фельдбах, м. 1083, 1121
Ференц, з с. Яглуша 1113
Фефоліт Іван Іванович. *Див.* Фефо-
літ Федір
Фефоліт Михайло Федорович
846
Фефоліт Федір 845, 846
Фецан Володимир Романович 120,
124, 1135
Фецан Ілько 123
Фецан Роман 120
Фецан Текля 120
Филима Анна 268
Филима Онуфрій 279, 282, 286
Филима Петро 267
Филима Степанія 280
Фігель Осип 215
Фіголь Богдан 846, 847
Фіголь Іван 123
Фігурак Іван Андрійович 237
Філабуш Кароль 850
Філімонов, МГБ-іст 561, 562, 564,
566-570, 572-575, 619-621
Філіпович Осип 241
Фільварецькі, хут. 320
Фільвареччина, ліс 874
Фільварки, с. 874
Філюк, з с. Білозірка 360
Філяк Віра 1093, 1114
Філяк Геня 1092, 1093, 1099, 1114,
1115
Філяк Йосиф 1114, 1125

Філяк Осип 1093
Фінаєв, МВД-ист 426, 457, 458,
460, 462, 463, 464, 468
Фінляндія 244
Фірман Ілярій 780
Фірман Настя 783
Фірман, з с. Мозолівки 867
Фірута, з хут. Могила 938-942
Фішер Клявдія 65, 79
Фішер Мілько 65, 79
Фішер, з м. Ваймар 1103
Фіялка Ольга 274
Фйодоров, МВД-ист 726, 727
Флис Михайло 277
Флисак Іван 691, 692
Флисяк Марія 752, 761
Флисяк Степан 754
Фляйшер, з м. Ваймар 1088, 1089
Фокін, МГБ-іст 900, 901
Форемська Ксеня 788
Фостик Катерина 266
Фофуліта Федір 654
Фрага, с. 1090, 1091, 1099, 1113
Франів Василина 40
Франів Василь 40
Франів Калина 39
Франко Іван Якович 117
Франкфурт, м. 805
Франція 121, 435, 689, 690, 866
Фреудентале, м. 126
Фридель Василь 145
Фрідріх Катерина 259
Фройчинський Стах 750
Фугель Степан 35, 36
Фукс, з Козови 87
“Фуна”, істребок. *Див.* Доброволь-
ський Іван
Фурда, з с. Сільця Підгаєцького
738, 739
Фурдей Левко Михайлович 685
Фурдей Ліда Михайлівна 685
Фурдей Микола 822, 833, 835
Фурдей Михайло Іванович 682,
685, 686, 1135
Фуркало, МГБ-іст 47-50, 97

Х
Хабаровський, край 1147
Хабібулін, МГБ-іст 842
Хабурський Іван 133, 141
Халан Гриць 1041
Халат Михайло 1041
Халін, МГБ-іст 227
Халупа Степан 239
Халупа, лісн. 624, 640
“Хамвейзур” 875
Хандак Гриць 1042
Хандій Іван 1099, 1112, 1113
Хандій Михайло Іван 1126
Хандола Іван 1099, 1112
Хариш Ярослав 1096, 1097
ХАРКІВ, код. назва 977, 981-983,
985, 986, 988, 989, 994, 995,
998, 1001, 1002, 1005, 1006, 1010-
1014, 1017-1021, 1025, 1026,
1028, 1032, 1033
Харків, м. 66, 898, 913, 979
ХАРКІВ, обл., код. назва 1031
Харківська, обл. 654
Харківщина 911
Харламов, нач. ОББ 940-945, 957-
959, 962
Хатки, с. 48, 95, 97, 99, 100, 108,
130, 199-201, 203, 206, 217,
220
Хвильовий Микола 980
“Хвиля”, з с. Ворвулинці 1057
“Хвиля”, чл. Юнацтва. *Див.* Скасків
Емілія Дмитрівна
Хворостецький, гол. союзу 671, 672
Хворостовський, інсп. 212
Хилій Андрій 10
Хилобоченко, МГБ-іст 738, 869
Хилубоченко, МГБ-іст. *Див.* Хило-
боченко, МГБ-іст
Хирів, м. 127, 1054
“Хитрий”, чот. 78
“Хитролис” 813, 814
“Хитролиса”, чота 52
Хім’юк Марія 887
“Хін”, з с. Кам’янки 608

Хлистун Петро 969-971
Хлівна Антошка 205
Хлівний з с. Слобідка Струсівська
96
“Хмара” (“Шах”), з с. Порохова 13,
15, 16, 19
“Хмара”, з Підгаєцького р-ну 713,
717
“Хмара”, з с. Староміщини 565
“Хмара”, з Скалатського р-ну 951
“Хмара”, з Товстецького р-ну 1060
“Хмара”, с/о РО МВД 704, 705
“Хмара”. *Див.* Деркач Іван (“Хмара”)
“Хмара”. *Див.* Марущак Василь
 (“Хмара”)
Хмелева, с. 1044, 1050, 1051, 1052
Хмельська, с. 565
Хмельник Михайло 683
Хмельник, м. 538
Хмельницький Богдан, гетьм. 403,
904
Хмельницький, р-н 538
Хмурич Петро 767
Ходак Василь 310
Ходачків Великий, с. 280, 281
Ходачків Малий, с. 517
Ходачків, с. 107, 108
Ходорів, м. 223, 224, 803, 1082,
1090, 1104
Ходорівка, хут. 527
Ходорівський, р-н 231
Ходорівщина 632
Холмщина 7, 1080, 1082, 1099, 1121
“Холодноярці”, сот. 803
Холява, гол. кооп. 674
Холявка, з с. Золотник 218
Холявка, секр. РК КП(б)У 61, 88, 161
Хома Дмитро 673
Хома Іван 901
Хома Михайло (“Юрко”) 672, 686,
687
Хома Петро 249
Хома Степан 673
Хома Федір 646, 651, 666, 672,
673, 795, 798, 799, 801

Хома, з с. Теляче 672
“Хома”, обл. пров. 404
Хоменко, секр. РК КП(б)У 212
Хомик Петро 548
Хомин Данило 259
Хомиця, хут. 301
Хомишин Лев 248, 250
Хоміцький Омелян Барткович 839
Хомічов, МВД-ист 249, 250. *Див.*
також Ромічов, МВД-ист
Хоптар Анна 887, 888
Хоптій Гриць (“Чорт”) 655-660, 662
Хоптій Михайло 660
Хоптянка, с. 910, 911, 915, 928,
930, 939, 952, 963, 966, 967,
969, 970
Хоркун, з с. Росохуватця 161
Хоростків, с. 1142, 1143
Хорсун, МГБ-іст 186, 189, 191,
194-196
“Хорта”, рай. б-ка СБ 1143
Хортиця, м. 209, 210
Хотівка, с. 324, 331, 332
ХП – 100, проп. 1153
Храмченко, МГБ-іст 117-119
Храпатий, МВД-ист 875, 876
ХРИСТИНІВСЬКИЙ, р-н, код. назва
1008, 1033
“Христя” 303
Хрінов, НКВД-ист 747
Хроботенко Йосиф 301
Хроботенко Павло 298
Хроботенко Петро Павлович 298,
299, 1135
Хруставка Михайло 1135
Хрущ Василь (“Чабан”) 916, 919,
943, 945
Хрущов Нікіта 106, 107, 409, 536
Худа Анастазія 138
Худа Омелян (“Жук”) 134-136,
220, 221

Ц

Цалинюк Мирослава 147, 148, 150-
154, 157, 171

Цапівці, с. 1062
 Цвай, м. 805
 Цваник Петро 799
 “Цвіркун” 568
 Цвітка Т., санітарка 161
 Ценів, с. 222, 224, 225, 242
 Цепе Вольтер 805
 Цетнар (“Стрибок”) 565
 Цетнар (“Теплий”) 565, 568
 Цетнарська Настя Юріївна 708
 Цетнарська Параскевія 708
 Цетнарський Василь 807
 Цетнарський Корнель Юрійович 708, 710, 806, 811, 1135
 Цетнарський Семен Юрійович 708
 Цетнарський Юрко 708
 Цецер Марія 844
 Цецер Петро 844
 Цецер Степан 845, 848
 Циган Марія 310
 Циган Марко 780
 “Циган”. *Див.* Дорчак Іван (“Циган”)
 Циганчук Ольга 783, 784, 785
 Циганюк Анна 329, 331
 Цимбала Євгенія 67
 Цимбала Катерина 67, 69
 Цимбала Ольга 65, 72-74, 79
 Цимбала Омелян Павлович (“Гарт”) 59-64, 66-68, 70-72, 74, 78
 Цимбала Павло 71
 Цимбала Роман Павлович 51, 71, 72, 75, 76
 Циндровський Володимир 9, 11
 Циріпало Митрофан 880
 Цівінський Степан 682
 Ціжевський Михайло 800
 Ціжек Степан (“Джон”) 1034, 1035, 1037
 Ціжик (Ціжек?) Василь 1037
 Ціжик Степан. *Див.* Ціжек Степан (“Джон”)
 Ціміряжін, НКГБ-іст 575-577, 579-581, 585-589, 612, 614
 Ціпка Марія 543, 544
 Цісик, з Струсівського р-ну 58

Ціхоцьський Володимир 214
 Цьонко Осип 14
 Цьопик Михайло 258
 Цюрпіта Іван 761
 Цюрпіта Настя 760
 Цяпа Василь Іванович 779, 784-786, 1136
 Цяпа Володимир Іванович 779
 Цяпа Гринько Іванович 779
 Цяпа Дарія 779
 Цяпа Іван 779
 Цяпа Ілярій Іванович 779
 Цяпа Марія Іванівна 779
 Цяпа Микола Іванович 779
 Цяпа Степан Іванович 779
 Цяпа Федір Іванович 779
 “Цяпа”, МГБ-іст. *Див.* Подрезов, МГБ-іст
 “Цяпка”. *Див.* Рейтер Степан (“Цяпка”)
 Цяпута Михайло 798

Ч
 Чабан Михайлина
 Чабан Михайлина (“Надія”) 775, 769
 Чабан Онуфрій 707, 736
 Чабан, МВД-іст 387
 “Чабан”, б-к 393, 394
 “Чабан”. *Див.* Хрущ Василь (“Чабан”)
 “Чай”, МГБ-іст. *Див.* Бугаєв, МГБ-іст
 Чайка, нач. РВК 916
 “Чайка”, з Підволочиського р-ну 568
 “Чайка”, з Підгаєцького р-ну 634, 638, 639, 775
 “Чайка”, с/о РО МВД 703
 “Чайка”, чот. 918, 921, 939
 “Чайка”. *Див.* Темний Ярослав (“Чайка”)
 Чайківська Дозя 54, 78
 Чайківський А., письм. 904
 Чайківський Василь 54, 78
 Чайківський Євген (“Дзядзьо”) 1143-1145
 Чайковський, гол. партії 1043

“Чалий” 960
 Чапаєв Василій Іванович 101
 Чапеленко, секр. РК КП(б)У 213
 Чарниш Іван 914
 “Чарун”, с/о РО МВД. *Див.* Піскор-
 ський Іван Михайлович
 Четві, хут. 372
 Челябінська, обл. 123
 Чемерис Гілько 655
 Чемерис Грицько 655
 Чемерис Іван 655
 Чемерис Ірина 622
 Чемерис Марія 629
 Чемерис Микола 655
 Чемерис Палазя. *Див.* Ярова Палазя
 Чемерис Федір 307
 Чемерова, прис. 19
 Чемна Анастасія Яківна 302, 309,
 311, 1135
 Чемна Анна 310
 Чемна Марія 302
 Чемна Марія Іванівна 302
 Чемний Дмитро Лукіянович 302
 Чемний Іван Лукіянович 302
 Чемний Лука 302
 Чемний Михайло Лукіянович 302
 Ченза Микола 430
 Чеплицький Семен 226
 Чеплицький Степан (“Шустер”) 226
 Червіне, хут. 827
 Червінська Марія 1080
 Червінська Стефа 1097, 1130
 Червінська, з с. Божикова 819, 828,
 834
 Червінський Володимир 1097, 1130
 Червінський Славко 1080
 “Червоний”. *Див.* Барчин (“Черво-
 ний”)
 Черевко Анна 83
 “Черемош” 1035, 1036
 Черемхів, хут. 695
 Черень Павло 968, 970
 Черкас Володимир 613, 614
 Черкас Мілько (“Петлюра”) 569
 Черкаси, м. 741
 Черквінська, учит. *Див.* Червінська,
 з с. с. Божикова
 “Чернець”, оргреф 372, 379-381,
 384, 386, 393, 396
 Черник Микола 730
 “Черник”, з Золотниківського р-ну
 64, 73, 74, 79
 “Черник”, з Товстецького р-ну 1063,
 1069
 Чернилівка, с. 565
 Черниш Іван 916
 Черниш Павло 924
 Чернігів, м. 209, 210
 Чернігівська, обл. 207, 209, 337-339
 Чернігівщина 210, 929
 Черніков, МГБ-іст 830, 842
 Чернявський Осип 45
 Чернявський Стах, нач. ІБ 107, 108,
 113
 “Черняк”, з с. Кошилівці 1069
 Черче, с. 1080, 1119
 Черчіль Винстон 582
 Честяков, гол. РВК 426
 “Чех”, повст. 40, 41
 Чехія 11, 518, 865, 900. *Див. також*
 Чехословаччина
 Чехословаччина 30, 104, 404, 405,
 482, 730, 1142, 1152
 Чечулін, больш. 18
 Чиж Степан 55
 Чижиків, с. 224
 Чикало Петро 532
 Чикита Марія 116
 Чикита Остاپ 116
 Чикита Франко Остапович 116,
 118, 1135
 Чикота Зеновія 377
 Чикота, з с. Лапшин 377
 Чипеленко, партапаратник 212.
Див. також Чапеленко, секр.
 РК КП(б)У
 Чип’як Микола 897
 Чир Михайло 963, 965
 Чир, з с. Пізнанка Гетьм. 964
 Чирська Марія 611

Чирський Йосип 611
Чита, м. 698
Чіпеленко, больш. 47
Чкалов, м. 329, 330
Чкаловська, обл. 329
Човган Григорій 702
Чокан Федір 313
Чокан, з хут. Вербка 310
“Чолка”, с/о РО МГБ. *Див.* Чемна
Анастасія Яцківна
Чопей Анастасія 682
Чопей Анна 849
Чопей Анна Надіївна 849, 857
Чопей Василь (“Лиман”) 682, 683,
711, 815, 816, 825, 826, 836,
840
Чопей Євгенія 825, 826
Чопей Луць 711
Чопей Марійка 748
Чопей Микола 706
Чопей Михайло Васильович 684
Чопей Михайло Надійович 686,
811, 849, 853, 855-857, 859,
861, 862, 1136
Чопей Надія 849, 857
Чопей Олекса Петрович 813
Чопей Осип 681, 683
Чопей Павло 807
Чорна Ксенька Петрівна 258
Чорна Марія Петрівна 258
Чорна Марта Петрівна 258
Чорний (“Свіжий”) 565, 568
Чорний Іван Т. 880
Чорний Ліс, ліс 708
Чорний Михаїл 880
Чорний Михайло Петрович 258
Чорний Олександр, нач. РВК 328
Чорний Петро 151
Чорний Юліян 726, 727
“Чорний”, з Підгаєцького р-ну 634,
645
“Чорний”, з с. Староміщини 565,
567, 568, 585-589, 606-608,
616-618, 620, 621
“Чорний”, з Скалатського р-ну 947
“Чорний”, з-над Стрипи 53, 54, 83
“Чорний”, сх. 683
“Чорний”. *Див.* Возняк (“Чорний”)
“Чорний”. *Див.* Колодій Іван (“Чор-
ний”)
“Чорний”. *Див.* Гураль (“Чорний”);
Чорниш Павло 924, 925
Чорній Антон 290, 291
Чорній Богдан 91
Чорній Євстахія 301
Чорній Зеновія 55, 78
Чорній Марія 274
Чорномаз Степан 640
“Чорнота”, з Підволочиського р-ну
619
“Чорнота”, з Скалатського р-ну
918, 921, 922, 950, 951, 955-
957, 959, 960
“Чорнота”, куш. 569, 574
“Чорнота”, підр. госп. *Див.* Плитюк
Іван Григорович (“Чорнота”)
“Чорнота”, хот. 803
Чорноус Василь 227
Чорняк Ірина Михайлівна 456
Чорняк Марія 414
Чорняк Михайло 456
“Чорняк”, а/в РО НКВД (Скалат).
Див. Пунда Петро Іванович
“Чорт”, б-к 386
“Чорт”, з Золотниківського р-ну 83
“Чорт”. *Див.* Хоптій Гриць (“Чорт”)
Чортків, м. 21, 56, 58, 98, 99, 123,
265, 404, 424, 530, 640, 1038
Чортків, р-н. *Див.* Чортківський, р-н
Чортківський, р-н 719, 1071, 1073
Чортківщина 164, 167, 838, 1144
Чортория, с. 269, 509
Чубак, з с. Медин 544
“Чубатий” 327
Чубей, деп. ВР 18, 23
Чувайсов Мамайбек, гарніз. 1060
“Чугайстир” 1048, 1049
“Чугайтир”. *Див.* Чугайстир”
Чугаль Анна 329
“Чуд”. *Див.* Куліков, МВД-ист

“Чужий” 961
“Чуйкевич”, пров. 587, 589, 608, 617
Чумак Василь 329, 330
Чумак Лукаш (“Кузьма”) 326-330
Чумак Сергій 329, 330
“Чумак”, з Микулинецького р-ну 394, 396
“Чумак”, з с. Бурканів 128, 130, 136
“Чумак”, зрадник 334
“Чумак”, куш. 293, 294, 299
“Чумак”, чл. ОУН. *Див.* Смішнюк Павло Васильович
“Чумак”. *Див.* Кульба Славко (“Чумак”)
“Чумак”. *Див.* Тихоліз Павло (“Чумак”)
“Чуприна” 303, 314
“Чуприна”, підп. *Див.* Бесага (“Чуприна”)
Чурдальова Людміла 879

Ш

Ш. (Шибалин?, Шайбівка?), с. Бе-режанського р-ну 401
Шавяк Михайло 706
“Шаг”. *Див.* Мудрик К. (“Шаг”)
Шагай, МВД-ист 398
Шаламай Микола 266
Шалапский Іван 629
Шалига Іван (“Бурлака”) 559, 567, 569
Шаля Марія 324, 325
Шамберко Рузя 1100, 1113, 1125
Шанайда Іван (“Данило”) 405
Шандар Василь 885
Шандерівський Богдан (“Вада”) 683
Шандрівська Юлія 72, 73, 74, 80
Шандрівський Володимир 72, 73
Шаповалов, упов. 654
“Шар” 921, 922, 940, 949
Шараварка (Шарварко?) Степан 1043
Шарварко Марія 1041
Шарий Михайло 824, 825
Шарик (Шарий?) Михайло 280
“Шах”, окр. пров. 560, 566, 567, 569, 574-576
“Шах”, сл. СБ 295, 301
“Шах”. *Див.* “Хмара” (“Шах”), підп. з с. Порохова
Шахов, нач. пасп. столу 225
Шваби, брати з с. Вістря 303, 309
Швабів (вуличне) Михайло (“Лівий”) 303, 305, 306, 309, 311, 315, 316
Швайцарія, хут. 86
Швайчук Осип 1043
Швед, крамар 33
Швейда, лісн. 546, 547
Швейк, літ. перс. 578
Швейків, с. 18, 26
Швейківський, ліс 777
Шверківці, с. *Див.* Свершківці, с.
Швець Василь 145
Швець Іван Осипович (“Карпо”) 1140, 1141
Швець, МВД-ист 376, 377, 379-382, 384-386, 390, 398, 400
Шевченко Тарас Григорович 126, 405
Шевченко, МВД-ист 248, 249
Шевченко, МГБ-іст 166, 261, 280, 281
Шевчик, з с. Боків 711
Шевчик, проф. 146
Шевчук Василь 219, 893, 894
Шевчук Данило 262
Шевчук Марія 771, 773
Шевчук Михайло Іванович 840
Шевчук Надя 323
Шевчук Юліан Михайлович 354
Шевчук, з с. Бурканів 139
Шевчук, з с. Городниці 951
“Шелест”, суд. ТОС 1137
Шемуха Теофіль 510
Шендерівський Степан 828
Шеременда Михайло 114
Шеремета Федь 56
Шереметка Петро 706
Шеренга Василь 1091

- Шерехів, ліс 215
 Шершенов, НКВД-ист 1042, 1043
 Шибалин, с. 159, 372, 373, 386, 392, 393, 395
 Шибалівський, ліс 386
 Шибени, с. 361, 364
 Шили, с. 558
 Шимків Володимир 252
 Шимко Іван 629, 631
 Шимкович Параскевія Іванівна 353
 Шимуха Анна 431
 Шимуха Григорій 437
 Шимуха Михайло Павлович 436-438
 Шимуха Павло 429, 430, 436, 437
 Шинкаренко, МГБ-іст 718, 841, 847, 848, 869
 Ширехер-Штутман Зельман 353
 “Широке поле”, урочище 319
 Шицун Дік 240
 Шиш Петро 771, 773
 Шиш Федір Іванович 630, 640, 642, 644, 678, 679, 797, 798, 799, 1136
 Шишка Григорій 412
 Шіпулін, МГБ-іст 335, 336, 354-357, 359, 36-364, 366
 Шія Павлюс 222
 Шкафаровський Петро 47, 48
 Шкварок Василь 32
 Шкварок Іван 1136
 Шкіль Іван 116, 117
 Шкільна Балка, с. 102
 Шкіндерівка, с. *Див.* Шкіндерівці, с. Шкіндерівці, с. (хут.) 81, 83, 84, 87
 Шкіря Анна 729
 “Шкіц”, з с. Оріховець 587
 Шкляр Микола 698
 Школьник, з Рогатина 1095
 “Шляпа” 683
 “Шлях”, куц. 7
 Шляхтинці, с. 334
 Шмаранчук Дмитро 909, 916
 Шмігель Марта 1115, 1117, 1118, 1120, 1129-1132
 Шмігельська Анастасія 310
 Шмігельський Іван 83, 85
 Шмідт, госп. 333
 Шмулик, з с. Шумлян 837
 Шмуц 511
 Шовнін, МГБ-іст 414, 415, 419-425, 427-441, 443, 446, 454, 463-465, 467, 500, 503, 506, 508
 Шопіта Степан 99
 Шпак Андрій 706, 748
 Шпак Ольга 706
 “Шпак”, з с. Бурканів 83, 84, 131, 132, 136, 165, 166, 168, 169, 170, 177, 178
 “Шпак”, пров. 1098, 1131
 Шпачинська, з хут. Щовби 829
 Шпачинський Михайло 853, 859, 861
 Шпиколоси, с. 317, 319
 Шпилик Василь Юліанович 724-727
 Шпилик Марія 682
 Шпирка Степан 292
 Шпіковський, р-н 123
 Шполе 24
 Шпуляк Текля 116
 “Шрам”, б-к СБ 45, 83, 217, 219, 220
 Штей, з с. Н. Кокорів 885
 Штетин, м. *Див.* Щецін, м.
 “Штіфко” 69, 80
 “Шугай” 954, 957
 “Шугай”, б-к СБ 568
 Шулер Антоніна 893
 Шуліга Гаврило 273
 Шуляк Павло 87
 “Шум”, з Золотниківського р-ну 63, 66, 67, 79
 “Шум”, інстр. ПВК 277, 269
 “Шум”. *Див.* Гула Дмитро (“Шум”)
 “Шум”. *Див.* Денога Василь (“Шум”)
 “Шум”. *Див.* Сорока Володимир (“Шум”)
 Шуманський Степан 885
 Шумиха Гриць 435

Шумиха Михайло 435
Шумиха Павло 435
Шумлянецький, ліс 831
Шумляни, с. 59, 159, 375, 379,
380, 396, 623, 676, 680-684,
705, 717, 723-725, 750, 751,
804, 806, 808, 809, 817-819,
825-827, 830-832, 837
Шумськ, м. 1078
Шумськ, р-н. *Див.* Шумський, р-н
Шумський Василь 431
Шумський Мирослав 427
Шумський Михайло 412
Шумський Петро 425, 427
Шумський Ярослав 425
Шумський, р-н 928, 1076, 1078
Шумські, ліси 558
Шура, з Кадіївки 928
“Шура”, с/о РО МВД 85
Шурак Іван 328
Шурак Микола 328. *Див. також*
Шуран Микола
Шуран Микола 330
“Шустер”. *Див.* Чеплицький Степан
 (“Шустер”)
Шустрі Грицько 667
Шутка Анна 534
Шутромінці, с. 1044
Шуховецький Манько 435-437
Шуховецький Славко 435-437
Шушельницький Михайло 1072
Шушківці, с. 334, 346, 360

Щ

Щаснівка, с. 362, 363, 364
Щеглов, НКВД-ист 35
Щепанів, с. 233, 235, 667, 797
Щерба, гол. уповмінзагу 844
Щербан Петрунька 98
Щербан Стефка 98
Щербань, НКГБ-іст 55, 56, 58, 62,
75, 76, 77
Щербатий Михайло 679
Щербій Гринько 754
Щецін, м. 767, 793

Щиглов, ОББ 32
Щитівці, с. 1047
Щовби, хут. 829, 831, 832
“Щупак” 303
Щупляк Степан 87, 89
Щур Гринько 762, 763, 764
Щур Ксенька 868
Щур Марія 640
Щур Стефа Федорівна 868
Щур Федір 868
“Щур”, с/о РО МВД. *Див.* Гуменюк
Олег Дмитрович

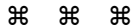
Ю

Югославія 1082
“Юда” 180, 193, 194, 195, 197. *Див.*
також Жар” (“Доля”)
Юденіч, рос. ген. 365
ЮДИН, код. ім'я 1010-1015, 1019,
1021, 1026, 1027, 1032, 1033
Юзба, з с. Білозірки 345, 348-351
Юзефівка, с. 105, 107, 108, 113
Юзинин Степан 310
“Юлько”. *Див.* “Олекса” (“Юлько”)
Юмніров, серж. гарніз. 838
“Юнак” 951
“Юр”. *Див.* Войтина Олекса Петрович
Юрдовський Михайло 811, 831-833
“Юри”. *Див.* Войтина, брати
Юридика, с. 880, 883
Юрієв, МВД-ист 544, 626, 631,
641, 642, 667, 668, 676, 709,
795-799, 845, 868
Юрієв, НКВД-ист. *Див.* Юрієв,
МВД-ист
Юріїв Докія 1059
Юріїв Юрко 1062
“Юрій” 560, 605, 619
“Юрій” (“Вій”), пров. 1095, 1098,
1117, 1119, 1126
“Юрій”. *Див.* Болотний Іван
 (“Юрій”)
“Юрій”. *Див.* Славський Іван
 (“Юрій”)
Юркевич Анна 828, 829

- Юркевич Богдан 853, 861, 862
 Юрків Михайло 316
 ЮРКО, код. ім'я 1009, 1033
 "Юрко" 331, 332
 "Юрко" ("Баян"), з СБ 568, 588, 610, 611, 620
 "Юрко", б-к 232, 233
 "Юрко", з Підгаєцького р-ну 805
 "Юрко", з Скалатського р-ну 908, 947
 "Юрко", пов. СБ 565
 "Юрко", пров. 375, 376, 392
 "Юрко", суд. ТОС 1138, 1139
 "Юрко". *Див.* Галушка Володимир ("Юрко")
 "Юрко". *Див.* Хома Михайло ("Юрко")
 Юрчак Анна 199, 200
 Юрчак Катерина Миколаївна 142, 205
 Юрчак Микола 204, 205
 Юрчак, з с. Соколів 142
 Юсик Андрій, гол. РЗВ 342
 Юстинівка, с. 87, 233, 641, 651, 654, 742, 843, 845-848
 Юськевич Богдан 524, 530
- Я**
- "Яблінка", с/о РО МВД 706
 "Яблінка", с/о РО МГБ. *Див.* Моравська Марія Іванівна
 Яблонівка, с. *Див.* Яблунівка, с.
 Яблонівка, хут. 1053-1055
 Яблунів, с. 915, 937
 Яблунівка, с. 104, 105, 624, 703
 Яблунівка, хут. 1059
 "Явір" 396
 "Явір", з с. Кам'янок 565, 567
 "Явір", з с. Остап'є 915, 918, 921, 922, 938, 939, 940, 941, 942
 "Явір", кур'єр 178
 "Явір", підр. СБ 38, 67, 69, 70, 80.
 "Явір", с/о РО МВД. *Див.* Почигайло Луць
 "Явір", с/о РО МГБ. *Див.* Кондра Василь
- Яворська Марія 40
 Яворський Богдан 473
 Яворський Михайло Григорович 7, 8, 39, 40, 41, 1135
 Яворський Мілько 65, 79
 Яворський Петро 473
 Яворський Степан 39, 40
 Яворський, з с. Угринова, Підгаєцького р-ну 242
 Яглуш, с. 1099, 1112, 1113
 Ягольниця, с. 404, 669
 Ягуська Олена 203
 Яешник, з с. Золотники 216
 "Язьмін". *Див.* Верещинський ("Язьмін")
 "Язьміна", сот. 840
 Яйгор, м. 849
 Якимець Данило 95
 Якимець Іван 273
 Якимець Марія 114
 Якимець Петрунька Данилівна 97
 Якимець Явдоха 95
 Якимішин Тимко 274
 Якимівці, с. 345, 364
 Яків ("В."), повст. 351
 Яків, з с. Ішків 154, 155
 ЯКІВ, код. ім'я 988, 1033
 "Якір" 331, 332
 Яковишин Іван Степанович 692, 693, 754, 755
 Якубець, МВД-ист 642-648, 650, 655, 656
 Якубинська Анна 477. *Див. також* Якубишин Анна; Якубішин Анна Григорівна
 Якубишин Анна 429, 474, 475. *Див. також* Якубинська Анна; Якубішин Анна Григорівна
 Якубишин Йосиф 428
 Якубів Марцін 13
 Якубів Петро 1135
 Якубівка, хут. 1054, 1056-1059
 Якубішин Анна Григорівна 428, 453, 454, 473, 475, 476. *Див. також*

Якубинська Анна; Якубишин
 Анна
 Якубішин Григорій 475, 476, 480,
 483, 484
 Якубішин Йосиф 429
 Якубішин Петро 494
 Якубішин С. 479
 Якубов Іван 265
 “Ялинка”, с/о РО МВД 703
 Яльчук Катерина (“Сойка”) 719, 721
 Ямпіль, м. 252
 Янівська Долина, хут. 131, 133
 Янка, з с. Курдибанівка 64, 79
 Янківці, с. 334, 336. *Див. також*
 Іванківці, с.
 ЯНКІВЦІ, с., код. назва 1013, 1033
 Янкова, з м. Ваймар 1088
 Янковецькі, хут. 335
 Янушгоза, м. 10
 Янушевський, з с. Теляче 794
 Янчишин, проф. 145
 Японія 365, 540, 661, 1066
 “Яр”, рой. 803, 804
 “Яр”, сл. СБ 897
 “Яр”. *Див.* Качур О. (“Яр”)
 “Яр”. *Див.* Товарніцкий Петро (“Яр”)
 Яргорів, с. 1046
 “Ярема”, з с. Устечка 1055-1057
 “Ярема”, з Скалатського р-ну 950
 “Ярема”. *Див.* Волошин Осип (“Скоб”,
 “Ярема”)
 “Ярема”. *Див.* Копцюх Теодозій
 (“Ярема”)
 Яременко, больш. 47
 Яременко, з с. Голгочі 763
 Яремко Гринько Васильович 759,
 762-764
 Яремко Іван 693
 Яремко Федір 695
 Яремко Ярко 1060
 Яремко, з хут. Якубівка 1054
 Яремко, зам. гол. с/р 763, 764
 Яремко, нач. огн. стор. 760-764
 Яремович Михайло 265
 Яремуш Анна 427
 Яремуш Дмитро 479, 495
 Яремчин Юзефа 1058
 Яремчин, ліс 1058
 Яремчин, яр 1059
 Яремчишин, ліс 1057, 1059
 Ярій Кирило 880
 Ярименко, нач. ІБ 90
 “Ярко” 1118
 “Ярко”, з с. Слав’ятин 836
 Ярмарчук Яків 350
 Ярмолик, з м. Скалат 909, 923
 Ярмошко Омеляна 353
 Ярмошко Харитина 353
 Ярмошко Яків Омелянович 353,
 355, 357, 362, 364
 Ярмуш Петро 483
 Ярмуш Дмитро 473, 477, 481, 485,
 486, 488, 489, 493, 497, 503, 504
 Ярмуш Ілля 412
 Ярмушко (Ярмошко?) Ганя 415
 Ярова Палазя 622
 Яровий Грицько Іванович 622
 Яровий Іван 622
 Яровий Петро
 Яровий Петро Іванович 622, 624-
 626, 629, 645-648, 652, 1136
 Яровий, з с. Гуштинка 899
 Яровий, комун. 212
 Яроменко, МГБ-іст 890
 Ярослав, м. 511, 512
 “Ярослав”, проп. 876
 Ярош Дмитро 475
 “Ясень”, з с. Бурканів 68, 80, 128
 “Ясень”, з с. Нагірян 1057
 “Ясин”, куц. 7
 Ясінський Йосиф 444
 Ясловецький Семен 969, 971, 972
 Яснов, НКВД (МВД)-іст 45, 46, 61,
 91. *Див. також* Яснов, НКГБ-іст
 Яснов, НКГБ-іст 77. *Див. також*
 Яснов, МВД-іст
 “Яструб”, а/р РО МВД. *Див.* Лев-
 ченко Дмитро Петрович
 “Яструб”, з с. Бурканів 131
 “Яструб”, кер. СБ 885

“Яструб”, кур. 803	Яцишин Михайло 667, 801, 1136
“Яструб”, с/о РО МГБ 736, 748	Яцишин Петро 651, 666, 667, 673
“Яструб”. Див. Карпенко Дмитро (“Яструб”)	Яцюк Іван 649
“Яструб”. Див. Костів (“Яструб”)	Яцюх Евстахій 430
Яструбове, с. 258-260, 274	Ячищук Михайло 1054
Яструбовецькі, хут. 260	Ячмінський Євстахій 499
“Ясьміль”, з с. Остап’є 920	Яшибіцький Славко 456
Ятва Михайло 241	Ящик Микола 762

СПИСОК ФОТОІЛЮСТРАЦІЙ

1. Дідик Петро Олександрович (“Звір”, “Зенко”) – референт СБ ОУН Підволочиського р-ну. Народився 1923 (1924?) р. в с. Оріховець Підволочиського р-ну на Тернопільщині. Загинув 14 березня 1948 р. в бою з військами МВД в Підволочиському р-ні. 1175
2. Волошин Ілярій (“Топір”)– референт СБ ОУН Зборівського р-ну. Народився в с. Озерна на Зборівщині. Загинув 13.01.1949 р. 1175
3. Волошин Осип (“Скоб”, “Ярема”) – заступник надрайонового провідника СБ ОУН. Народився 1913 р. в с. Озерна, Зборівського р-ну, Тернопільської обл. Загинув 7.09.1945 р. 1175
4. Білінський Ярослав Михайлович (“Бистрий”) – курінний УПА – Південь в 1943-1944 рр. В 1944 р. потрапив в лабети НКГБ і пішов на співпрацю з ворогом. Фото з 1950-х років. 1175
5. Лист Управління Служби Безпеки України в Тернопільській області від 20.XI.1997 року до Голови Тернопільського обласного товариства “Меморіал” ім. В. Стуса п. Іллі Оберишина у справі загибелі 8-ми членів районної боївки СБ Підволочиського р-ну. 1176

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ І АБРЕВІАТУР

а/ – аґент, аґентурний
АБН – Антибольшевицький Блок Народів
а/в – аґент/внутреннік
АД – Арбайтс Дікст
а/р – аґент/резидент, розвідник
АК – Армія Крайова (армія польського підпілля в роки 2-ої Світової війни, керована з Лондону)
АССР – Автономная Советская Социалистическая Республика
б. – біля, бувший
бат. – батальйон
ББ – див. **ОББ**
больш. – большевицький
БСМ – бригада содействия міліції (добровільна дружина допомоги радянській міліції)
БУД – Братство Українців Державників
БФ – Бойовий Фонд (ОУН)
В. – Великий (-і)
ВВ – внутрішні війська МВД
вд. – відділ
ВЛКСМ – Всесоюзна Ленінська Комуністична Спілка Молоді (молодіжна комуністична організація в СРСР)
ВНО – Відділ Народої Освіти
ВЧ – воінская часть (військова частина в ЧА)
ген. – генерал
губ. – губернія
Гос. – государственный (державний)
гр. кат. – греко-католик
ГУ – Главное Управление (Головне Управління, стосувалося різних міністерських відділів в СРСР)
ГУББ – Главное Управление по Борьбе с Бандитизмом (радянський репресивний орган)
д-г (дг., д., др.) – друг
дир. – директор
дкг. – декаграм
Д-р – доктор (лікар)

др. – друг, доктор
зав. – заввага; завідувач
ЗАГС – запис актів громадянського стану
зам. – замітка
з/д (ЗД) – залізно/дорожний (залізничний)
ЗУЗ – Західні Українські Землі
ІБ (ИБ) – істребительний батальйон (радянський винищувальний підрозділ в структурі МВД)
км (кл., клм.) – кілометр
к-н (кап.) – капітан
кол. – колонія, колишній
ком. – командир
комдив – командир дивізії
КП(б)У – Комуністична партія більшовиків (України)
КПЗ – камера предварительного заключенія (камера попереднього ув'язнення в тюрмах СРСР)
КПЗУ – Комуністична партія Західної України
к-р – командир
крб. (карб.) – карбованець (-і)
к-т – командант
ЛКСМУ – Ленінська комуністична спілка молоді України
л-т (лейт.) – лейтенант
М. – Малий (-і, -а)
м. – місто, місяць
МВД – Міністерство Внутренніх Дел (Міністерство Внутрішніх Справ в кол. СРСР)
МГБ – Міністерство Государственной Безопасности (Міністерство Державної Безпеки в СРСР)
МЗС – Міністерство Закордонних Справ
міс. – місяць
мл. – младший (молодший)
моск. – московська
МП – міністерство підпілля (вигадана абревіатура)
МП(МР) – (maschinen pistole) німецький автомат

МР – Military Police (американська війська поліція)

МСТ – міське споживче товариство

МТС – машино-тракторна станція

нар. – народний

нач. – начальник

нім. – німецький (-е)

НКВД – Народний Комісаріат (Наркомат) Внутренніх Дел (Народний Комісаріат Внутрішніх Справ в кол. СРСР)

НКГБ – Наркомат Государственной Безопасности (Народний Комісаріат Державної Безпеки)

НСШ – неповно-середня школа

НШ – Народна Школа

о. (оо.) – отець (-і)

о.п. – окремих (-а) піхотний (-а)

о.у. (о/у) – оперуповноважений (слідчий радянських репресивних органів)

ОББ – отдел борьбы с бандитизмом (Відділ боротьби з бандитизмом – спецвд. МВД в СРСР)

ОБХСС – отдел борьбы с хищением социалистической собственности (відділ по боротьбі з розкраданням соціалістичної власності)

ОВС – організація воєнно-снабження (організація військового постачання в ЧА)

обл. – область, обласний

ок. – около (близько)

окр. – округа, окружний

ОЛ – охрана лагерей (охорона радянських концтаборів)

орг. – організація, організаційний

ОУН – Організація Українських Націоналістів

ОУН(Б) – Організація Українських Націоналістів (Бандерівська)

ОУР – отдел уголовного розыска (відділ кримінального розшуку в структурі МВС СРСР)

ОШОСДОР – отдел шоссейных дорог НКВД (відділ шосейних доріг НКВД)

п. – полк

пвд. – підвідділ

ПВК – повітова військова команда

ПЖ – Польова Жандармерія

п.зг. – під заголовком

підп. – підпільник, підпільний

пов. – повіт, повітовий

повст. – повстанець (-ці)

полк. – полковник

пп. (п.п.) – піхотний полк

ППД – пістолет-пулемёт Дехтярьова (радянський ручний скоростріл)

ППС – пістолет-пулемёт Судаева (радянська автоматична зброя)

ППШ – пістолет-пулемёт Шпагіна (радянська автоматична зброя)

прис. – присілок

пр. – провідник

пров. – провід, провідник, провінція

ПТР – протитанкова рушниця

р. – ріка

Рад. – радянський

рай. – район (-ий), районний

Рай. Потреб. Союз – районний потребітельський союз (районне споживче товариство)

райреф – районний референт

РВ (РВК) – райвиконком (районний виконавчий комітет)

РВК – райвійськкомат (районний військовий комісаріат)

РГ – кулемет

рев. – революція, революційний

реф. – референт, референтура

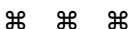
РЗВ – районний земельний відділ (райземвідділ)

р-н – район

РО – райотдел (районний відділ радянських репресивних органів в кол. СРСР)

рой. – ройовий
РП ОУН – Районовий Провід ОУН
РП (РКП, РПК) – райком партії, райпартком (районний комітет /комуністичної/ партії)
с. – село
с.м.т. – селище міського типу
с/о – секретний осведомитель (сексот, донощик радянських спецслужб)
с.п. – стрілецький полк
с/р – сільська рада
СБ – Служба Безпеки ОУН
СБУ – Служба Безпеки України
СВТ – самозарядна вінтовка Токарева (самозарядна радянська рушниця)
СВУ – Спілка Визволення України
секр. – секретар
СКВ – самооборонний кушцовий відділ
сл. (слід.) – слідчий
сл.п. – славної пам'яті
СОЗ – Спільна Обробка Землі
сп – стрілецький полк
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
сс. – села
СС – “Шутцштафель”, назва відбірних (гвардійських) партійних гітлерівських військ, які виконували теж поліцейні завдання. У час війни в склад цих військ входили ненімецькі (чужинецькі) військові формації.
СССР – Союз Советських Соціалістических Республік (укр. – СРСР)
ССТ – сільське споживче товариство
ст. (стан.) – станція, станиця, станичний, старший
стр. – стрілець
СУЗ – Східні Українські Землі
СУМ – Спілка Української Молоді

СШ – середня школа
т. – том
т.зв. – так званий
т.і. – таке інше
т.п. – тому подібне
Т/о – Тернопільська область
ТО – тюремное отделение (радянське тюремне відділення)
ТОС – Тереновий Організаційний Суд (судова інстанція ОУН)
ТТ – Тульський Токарева, пістолет
УВО – Українська Військова Організація
УГА – Українська Галицька Армія
УГВР – Українська Головна Визвольна Рада
УДК – Український Допомоговий Комітет
Укр. – український
УНО – Українське Національне Об'єднання
УОТ – Укр. Освітнє Товариство
уповмінзаг. – уповноважений міністерства по заготівлях
УПА – Українська Повстанська Армія
УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
УСС – Українські Січові Стрільці
УССД – Українська Соборна Самостійна Держава
УССР – Українская Советская Соціалістическая Республіка (укр. – УРСР)
УСТ – Укр. Споживче Товариство
уч. – учитель, учень
УЧХ – Укр. Червоний Хрест
Ф-1 – радянська граната
х. (хут.) – хутір
ц. (цент.) – центнер
ЦК – Центральний Комітет (комуністичної партії)
ц.р. – цього року
ч. – число
ЧА – червона армія
част. – частина
чот. – чотовий

ЗМІСТ

<u>XIV. Золотопотіцький район:</u>	7
86/XIV-1. Протокол допиту Михайла Григоровича Яворського	7
87/XIV-2. Протокол допиту Івана Осиповича Ганчарика.....	9
88/XIV-3. Протокол допиту Романа Пилиповича Комарніцького.....	24
89/XIV-4. Протокол допиту Василя Михайловича Григорчука.....	27
90/XIV-5. Протокол допиту Антона Петровича Лукасевича.....	28
91/XIV-6. Протокол допиту Степана Петровича Ковалівського.....	30
92/XIV-7. Протокол допиту Володимира Михайловича Прицепи.....	37
93/XIV-8. Протокол допиту Олекси Салія.....	38
94/XIV-9. Протокол допиту Тараса Саповича.....	42
<u>XV. Золотниківський район:</u>	43
95/XV-1. Протокол допиту Володимира Дмитровича Лагойди	43
96/XV-2. Протокол допиту Марії Андріївної Возняк.....	47
97/XV-3. Протокол допиту Романа Павловича Цимбали.....	51
98/XV-4. Протокол допиту Марії Миколаївної Менюк.....	81
99/XV-5. Протокол допиту Вавра Петровича Сабатюка.....	86
100/XV-6. Протокол допиту Ярослава Дмитровича Гуменюка.....	92
101/XV-7. Протокол допиту Параньки Данилівної Романчук.....	95
102/XV-8. Протокол допиту Павла Григоровича Котелькова.....	101
103/XV-9. Протокол допиту Олега Дмитровича Гуменюка.....	110
104/XV-10. Протокол допиту Франка Остаповича Чикити.....	116
105/XV-11. Протокол допиту Володимира Романовича Фецана.....	120
106/XV-12. Протокол допиту Євгенії Тимофіївної Скушки.....	125
107/XV-13. Протокол допиту Олекси Петровича Войтини.....	144
108/XV-14. Протокол допиту Стефанії Михайлівної Лагойди.....	198
109/XV-15. Протокол допиту Марії Василівної Руднік.....	207
110/XV-16. Протокол допиту Богдана Романовича Бочана.....	214
<u>XVI. Козівський район:</u>	222
111/XVI-1. Протокол допиту Григорія Миколайовича Сути.....	222
112/XVI-2. Протокол допиту Осипа Івановича Дичка.....	228
113/XVI-3. Протокол допиту Павла Васильовича Смішнюка.....	232
114/XVI-4. Протокол допиту Ольги Петрівної Пришляк.....	238
115/XVI-5. Протокол допиту Гілярія Ільковича Ліска.....	240
<u>XVII. Козлівський район:</u>	247
116/XVII-1. Протокол допиту Мирона Івановича Петришина.....	247
117/XVII-2. Протокол допиту Володимира Теодоровича Мудрого.....	251
118/XVII-3. Протокол допиту Михайла Петровича Чорного.....	258
119/XVII-4. Протокол допиту Василя Онуфрійовича Басінського.....	263
120/XVII-5. Протокол допиту Володимира Петровича Качуня.....	267

XVIII. Коропецький район:	292
121/XVIII-1. Протокол допиту Михайла Антоновича Карпика.....	292
122/XVIII-2. Протокол допиту Костя Васильовича Трембалюка.....	296
123/XVIII-3. Протокол допиту Петра Павловича Хроботенка.....	298
124/XVIII-4. Протокол допиту Анастасії Яцківної Чемної.....	302
125/XVIII-5. Протокол допиту Микити Гавриловича Облищука.....	314
126/XVIII-6. Протокол допиту Михайла Пилиповича Бойчука.....	315
XIX. Кременецький район:	317
127/XIX-1. Протокол допиту Євгена Матвійовича Бойка.....	317
128/XIX-2. Протокол допиту Фанасія Васильовича Ратинського.....	322
129/XIX-3. Протокол допиту Івана Андрійовича Горобця.....	326
XX. Ланівецький район:	333
130/XX-1. Протокол допиту Петра Леонтійовича Марчука.....	333
131/XX-2. Протокол допиту Миколи Даниловича Діденка.....	337
132/XX-3. Протокол допиту Якова Омеляновича Ярмошка.....	353
XXI. Микулинецький район:	369
133/XXI-1. Протокол допиту Степана Михайловича Дулеби.....	369
134/XXI-2. Протокол допиту Зеновія Осиповича Гаврилюка.....	411
135/XXI-3. Протокол допиту Івана Марковича Стинимира.....	509
136/XXI-4. Протокол допиту Євгена Йосиповича Барчинського.....	517
XXII. Новосільський район:	538
137/XXII-1. Протокол допиту Наталії Данилівної Гаврилук.....	538
138/XXII-2. Протокол допиту Степана Семеновича Романюка.....	545
XXIII. Підволочиський район:	556
139/XXIII-1. Протокол допиту Василя Миколайовича Кізіми.....	556
XXIV. Підгаєцький район:	622
140/XXIV-1. Протокол допиту Петра Івановича Ярового.....	622
141/XXIV-2. Протокол допиту Івана Миколайовича Мандача.....	632
142/XXIV-3. Протокол допиту Федора Івановича Шиша.....	640
143/XXIV-4. Протокол допиту Федора Івановича Вербовецького.....	653
144/XXIV-5. Протокол допиту Явдокії Петрівної Кузишин.....	663
145/XXIV-6. Протокол допиту Михайла Петровича Вовка.....	669
146/XXIV-7. Протокол допиту Гаврила Миколайовича Байди.....	677
147/XXIV-8. Протокол допиту Михайла Теодоровича Галія.....	680
148/XXIV-9. Протокол допиту Михайла Івановича Фурдея.....	685

149/XXIV-10. Протокол допиту Гринька Петровича Ознаровича.....	688
150/XXIV-11. Протокол допиту Дмитра Петровича Левченка.....	697
151/XXIV-12. Протокол допиту Корнеля Юрійовича Цетнарського.....	708
152/XXIV-13. Протокол допиту Емілії Дмитрівної Скасків.....	712
153/XXIV-14. Протокол допиту Анни Павлівної Зеленчук.....	719
154/XXIV-15. Протокол допиту Івана Михайловича Піскорського.....	728
155/XXIV-16. Протокол допиту Якова Михайловича Кудли.....	729
156/XXIV-17. Протокол допиту Ілька Петровича Дубаса.....	737
157/XXIV-18. Протокол допиту Володимира Дмитровича Кравченка.....	741
158/XXIV-19. Протокол допиту Марії Іванівної Моравської.....	746
159/XXIV-20. Протокол допиту Василя Тимофійовича Каліби.....	749
160/XXIV-21. Протокол допиту Гринька Миколайовича Купратого.....	752
161/XXIV-22. Протокол допиту Івана Юрійовича Кобельського.....	765
162/XXIV-23. Протокол допиту Марії Михайлівної Турій.....	769
163/XXIV-24. Протокол допиту Василя Івановича Цяпи.....	779
164/XXIV-25. Протокол допиту Михайла Івановича Ленника.....	788
165/XXIV-26. Протокол допиту Михайла Григоровича Перепелюка.....	793
166/XXIV-27. Протокол допиту Івана Петровича Гуди.....	802
167/XXIV-28. Протокол допиту Івана Степановича Тихого.....	843
168/XXIV-29. Протокол допиту Михайла Надійовича Чопея.....	849
169/XXIV-30. Протокол допиту Євгена Миколайовича Калана.....	859
170/XXIV-31. Протокол допиту Антона Федоровича Захарія.....	865

XXV. Почаївський район:..... 871

171/XXV-1. Протокол допиту Григорія Івановича Валігури.....	871
172/XXV-2. Протокол допиту Ігнатія Петровича Трачука.....	874
173/XXV-3. Протокол допиту Петра Григоровича Барішева.....	879
174/XXV-4. Протокол допиту Пилипа Лукіяновича Трикозюка.....	882
175/XXV-5. Протокол допиту Клавдії Григорівної Плитюк.....	883

XXVI. Пробіжнянський район:..... 893

176/XXVI-1. Протокол допиту Володимира Григоровича Перепелиці.....	893
--	-----

XXVII. Скала-Подільський район:..... 898

177/XXVII-1. Протокол допиту Миколи Михайловича Пакуляка.....	898
178/XXVII-2. Протокол допиту Петра Семеновича Джуриляка.....	900

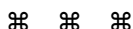
XXVIII. Скалатський район:..... 902

179/XXVIII-1. Протокол допиту Петра Івановича Пунди.....	902
--	-----

XXIX. Теробовлянський район:..... 976

180/XXIX-1. Протокол допиту ПЕТРА ВИХОРА.....	976
181/XXIX-2. Протокол допиту АНТОНА БУГА.....	984

XXX. Товстецький район:	1034
182/XXX-1. Протокол допиту Івана Яковича Ковальчука.....	1034
183/XXX-2. Протокол допиту Івана Григоровича Війтишина.....	1038
184/XXX-3. Протокол допиту Івана Семеновича Івасіва.....	1041
185/XXX-4. Протокол допиту Стаха Івановича Кубішина.....	1046
186/XXX-5. Протокол допиту Корнеля Костянтинівича Антошківа.....	1053
187/XXX-6. Протокол допиту Василя Петровича Галушки.....	1061
188/XXX-7. Протокол допиту Михайла Миколайовича Джогана.....	1064
XXXI. Чортківський район:	1071
189/XXXI-1. Протокол допиту Степана Осиповича Ратушняка.....	1071
190/XXXI-2. Протокол допиту Евстахії Василівної Кардинал.....	1073
XXXII. Шумський район:	1076
191/XXXII-1. Протокол допиту Сергія Сергійовича Вересенка.....	1076
192/XXXII-2. Протокол допиту Якова Михайловича Клеймана.....	1078
XXXIII. Протоколи з-поза Тернопільщини (Рогатин, Станіславівщина):	1079
193/XXXIII-1. Протокол допиту Михайла Йосифовича Довгого.....	1079
Додатки:	1133
01. Список протоколів допитів СБ ОУН за 1947-1948 рр.	1135
02. Протокол ТОС у справі Василя Петровича Бріля.....	1137
03. Протокол ТОС у справі бойовика СБ “Корнія”.....	1138
04. Протокол ТОС у справі члена ОУН “Карпа”	1140
05. Протоколи про смерть Михайла Бевського – “Гомона”.....	1142
06. Протоколи про смерть Романа Головатого – “Данка”.....	1142
07. Протокол про смерть Євгена Чайківського – “Дзядзя”.....	1143
08. Протокол про смерть д. Ярослава Темного – “Чайки”.....	1144
09. Протокол про смерть д. Євгена Козака – “Пугача”.....	1145
10. Протокол про смерть Романа Дениса – “Марка”.....	1145
11. Лист підпільників на Далекий Схід.....	1147
12. Протокол однієї події.....	1151
13. Список функціонерів МВД і МГБ за районами.....	1154
14. Список слічих СБ. Тернопільщина 1945 – 1948рр.	1167
ФОТОІЛЮСТРАЦІЇ	1175
ПОКАЖЧИК	1177
СПИСОК ФОТОІЛЮСТРАЦІЙ	1266
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	1267

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Літопис УПА – це серійне книжкове видання. Його завдання – опублікувати, з дотриманням джерельної точності, документи й матеріали до історії УПА, а також стимулювати й видавати праці про діяльність УПА та історію України того періоду взагалі. Кожний том або група томів Літопису присвячені окремим темам і мають назву. Частина томів охоплює історію УПА за певний період на більших територіях, як, наприклад, на Волині, в Галичині, на українських землях під Польщею тощо. Кожна з цих територій може мати два-три, а то й більше томів. Додаткова серія книжок буде присвячена загальним темам, або збірникам спогадів, праць, або може бути книжкою одного автора на якусь тему. Збірники появляються не періодично, а в залежності від підготовки й опрацювання наступного тому. Нумерація книжок Літопису може йти інакше, ніж за оголошеним територіальним планом чи хронологією подій. Документи передруковуються з дотриманням джерельної точності, зі збереженням загальної форми оригіналу. Конечні виправлення чи відтворення пошкоджених місць відзначаються квадратними дужками або – де потрібно – пояснені в примітках. Так само відзначаються додані редакцією слова, пояснення чи заголовки в тексті. Інші підпільні матеріали – мемуари, меморандуми, публіцистика тощо – передруковуються без пропусків, проте мовні й правописні виправлення детально не відзначаються, хіба в особливих випадках. Як правило, передруки беруться з оригіналів, але при відсутності оригіналу до уваги береться найвірогідніша копія чи передрук. В усіх випадках точно подається джерело, а у випадку передрукованих архівних матеріалів – теж місце збереження даного матеріалу. Кожний том має довідник осіб та місцевостей і словник неясних слів, скорочень та маловживаних чи незрозумілих слів.

LITOPYS UPA – CHRONICLE OF THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY

Litopys UPA is a series of books, produced with the aim of publishing source documents and materials relating to the history of the UPA, as well as stimulating and publishing works about the activities of the UPA and, in a more general way, the history of Ukraine of that period. Each volume or group of volumes of Litopys UPA is devoted to a specific theme and has a separate title. Some of the volumes deal with the history of the UPA in a given period of time or in a given region – for example, in Volyn', in Halychyna, in the regions of Ukraine held by Poland and so on. Two, three, or even more volumes may be devoted to general themes, to collections of memories, or to single books by individual authors dealing with particular questions. The appearance of Litopys UPA is not periodic, and depends on the pace at which successive volumes are compiled and prepared for print. The volumes may appear in an order other than that indicated above, based on a territorial and chronological principle. In reprinting documents, we adhere strictly to their sources and preserve the general form, language and orthography of the originals. Places in the text where corrections have had to be made, or where the original documents have been damaged or had to be reconstituted, are designated with square brackets, or, if necessary, provided with explanatory footnotes. Words, explanations, or titles inside the texts that have been added by the editors are indicated in a similar manner. Other underground materials – memories, memoranda, works of publicists and the like – are also reprinted without omissions, but only in exceptional cases are linguistic and orthographic corrections indicated. Reprints are based on original texts. In cases where the original text is not available, the reprint is based on the most reliable copy of reprint. The sources of all materials used are clearly indicated and in the case of reprinted archival material, their present locations are also given. Each volume is provided with an index of names of persons and places and a glossary listing names that may not be clear, abbreviations and rarely-used or incomprehensible words.

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Серійне книжкове видання документів,
матеріалів і наукових праць до історії
Української Повстанської Армії

Досі появилися такі томи Літопису УПА основної серії:

Том 1. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга перша: Початки УПА; документи і матеріали. Книга містить політичні й організаційні документи та матеріали до історії УПА на Волині та Поліссі. Третє, виправлене видання, 1989 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 2. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга друга. Книга містить підпільні документи і матеріали про бойові дії УПА на Волині й Поліссі. Друге, виправлене видання, 1985 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Томи 3-4. Чорний ліс: видання команди Станиславівського тактичного відтинка УПА, 1947 – 1950 роки. Книга перша і друга. Книги містять меморіяли, біографічні нариси й документи про дії відділів УПА Станиславівського ТВ УПА. Частина матеріалів – оповідання, новели й вірші.

Том 3, книга перша: 1947 – 1948. Друге, виправлене видання, 1987 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 4, книга друга: 1948 – 1950 (продовження). Друге, виправлене видання, 1989 р., 288 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 5. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга третя: спомини учасників. Книга містить спогади, рецензії і додаткові підпільні матеріали про дії УПА. Між мемуарами – повідомлення про договір про ненапад між ГК УПА й угорською армією. 1983 р., 312 стор., мапи, ілюстрації.

Том 6. УПА в світлі німецьких документів, 1942-1945; книга перша: 1942 – липень 1944. Книга містить аналізи, меморандуми, повідомлення, звіти, а також переклади українських документів для центральних політичних, військових і поліційних установ. 1983 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 7. УПА в світлі німецьких документів; 1942-1945; книга друга: Серпень 1944-1945 (продовження шостого тому). 1983 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 8. Українська Головна Визвольна Рада; документи, офіційні публікації, матеріали; книга перша: 1944-1945. Книга містить основні документи Першого Великого Збору УГВР, передрук органу Президії УГВР *Вісник* (ч. 4 (7), серпень 1945) і статті та матеріали з 1944-45 рр., які стосуються цілоти визвольного руху. 1980р., 320 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 9. Українська Головна Визвольна Рада; книга друга: 1946-1948. Книга містить видання УГВР *Самостійність* і *Бюро інформації УГВР* та інші матеріали. 1982 р., 520 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 10. Українська Головна Визвольна Рада; книга третя: 1949-1952. Збірник містить документи, офіційні повідомлення, публікації й матеріали УГВР в Україні, між ними *Бюро інформації УГВР*, вип. 4-6 і 9. 1984 р., 424 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 11. Тернопільщина: список впадших героїв української революції в боротьбі з московсько-більшовицьким окупантом за час від 13 березня 1944 до 31 грудня 1948 року. Це підпільне видання містить біографії 725 осіб, які загинули на території Тернопільської округи. Крім того, подає нові дані про смерть близько 100 невідомих повстанців, які загинули на території округи. 1985 р., XXXII – 248 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 12. Третя подільська воєнна округа У ПА («Лисоня»): містить видані командою воєнної округи короткі описи боїв відділів УПА – «Лисоня» від листопада 1943 до серпня 1945 року, збірник підпільних пісень *Повстанський стяг* – виданий з приводу п'ятиріччя УПА, в 1947 році, – та інші документи й матеріали групи УПА «Лисоня». 1989 р., 352 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 13. Перемищина – Перемиський курінь; книга перша: Денник відділу «Бурлаки» (Володимира Щигельського) – містить денник цього відділу («Ударники»-4, 94а) за час від жовтня 1946 до 24 жовтня 1947 року, ведений бунчужним «Буркуном», з епілогом Богдана Гука («Скали»). Книга має також різні документи сотні – списки вояків, господарські документи тощо. 1986 р., 370 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 14. Перемищина – Перемиський курінь; книга друга: Денники й документи – містить денники сотенного «Крилача» (Ярослава Коцьолка) з 1944 і 1947 років, продовжувані по його смерті сотенним «Бурлакою» (Володимиром Щигельським), денник сотні «Крилача» (ведений бунчужним «Орестом») і документи обох сотень. 1987 р., 262 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 15. Костянтин Гіммельрайх: Спогади командира відділу особливого призначення «УПА-Схід»; спогади. Автор – киянин – оповідає про свої переживання від вибуху війни 1941 року до «звільнення» з УПА і рейду на Захід в 1945 році: мобілізація до ЧА,

німецький полон, окупований Київ, участь у підпіллі ОУНм, к-р вд. УПА (ОУНм) в Карпатах, старшинська школа УПА, мандри по Поділлі й к-р вд. особливого призначення «УПА-Схід». 1987 р., 266 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 16. Підпільні журнали закерзонської України, 1945-1947. Збірник містить передруки таких підпільних журналів: *Тижневі вісті, Лісовик, Інформативні вісті, Інформатор і Перемога*. Всі числа цих журналів супроводяться англomовним резюме. Збірник має статтю про історію підпільної видавничої діяльності на Закарзонні та Акт оскарження О. Лебедович. 1987 р., 608 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 17. Англomовні видання українського підпілля, 1946-1947. Збірник містить передруки підпільних видань: *Нові Лідіце, Виселення єпископа Коциловського, Вибори в СРСР, Нова голодова катастрофа в Україні, Фашистське страшило, До братніх чеського і словацького народів*. 1988 р., 192 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 18. Карпатська група УПА «Говерля»; книга перша: Документи, звіти та офіційні публікації. Містить передрук підпільного видання командування групи *Шлях перемоги*, звіти команд тактичних відтинків УПА й звіти командирів відділів та підвідділів УПА, 24 ТВ УПА «Маківка». 1990 рік, 328 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 19. Карпатська група УПА «Говерля»; книга друга: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. Включає збірку нарисів і споминів, друкованих у підпіллі. Майже всі спомини написані старшинами і вояками УПА ще на Україні або відразу після переходу на еміграцію. 1992, 357 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 20. Показчик до «Літопису УПА»; книга перша: 1-19 томи. Книга містить показчики псевдонімів, прізвищ, географічних назв, інституцій, поазбучні списки авторів та надрукованих матеріалів й інші дані про перших 19 томів «Літопису УПА». 1994, 528 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 21. УПА в світлі німецьких документів, 1941-1943; Книга третя: Червень 1941 – травень 1943. Книга містить звіти, меморандуми, а також переклади українських документів для центральних політичних і поліційних установ. 1991, 271 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 22. УПА в світлі польських документів; книга перша: Військовий Суд Оперативної Групи «Вісла». Містить вироки, звіти та кореспонденцію Військового суду Оперативної групи «Вісла» за період від травня до вересня 1947 р. 1992, 627 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 23. Медична опіка в УПА: документи, матеріали і спогади. Більша частина книги – це спомини санітарів, медиків, лікарів й інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста

(УЧХ). В книзі теж поміщені підпільні документи й біографії працівників УЧХ. 1992, 480 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 24. Ідея і чин: орган Проводу ОУН, 1942-1946. У цій книзі передруковано головний політично-інформативний журнал Проводу ОУН на Українських Землях, що видавався в роках 1942-1946. Журнал містив важливі інформації про боротьбу УПА, німецьку та російську окупаційну політику, розвиток української політичної думки. 1995, 592 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 25. Пісні УПА. Збірка пісень, тематично пов'язаних з боротьбою УПА. Збірник включає не тільки властиві пісні вояків УПА, але й укладені пізніше в тюрмах і концтаборах, чи уложені народом. Збірник містить тексти пісень, їх варіанти, мелодію і варіанти, а також дані про саму пісню, її авторів й оспівуваних у піснях героїв чи події. Збірник містить понад 600 пісень чи їх варіантів. 1997, ХХІУ+556 стор., тверда обкладинка, ноти.

Том 26. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Книга четверта: Документи і спогади. Збірник містить протокол ВЗ УГВР, доповідь на цьому зборі й інші документи: вибір з листування президента УГВР Кирила Осьмака, переговори з польським підпіллям, Угорщиною й Румунією, слідчу справу Миколи та Петра Дужих й інші документи. У книзі також спогади членів УГВР й інших осіб про утворення та діяльність УГВР 2001, 658 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 27. Роман Петренко: За Україну, за її волю; спогади. Автор – волиняк – оповідає про свою діяльність від вибуху війни у 1939 до відходу на Захід у 1945. Спочатку автор був діячем ОУН Сарненської округи (від січня 1942 в підпіллі), згодом – шефом господарського відділу ШВО УПА «Заграва», від літа 1943 – ГВШ (потім КВШ УПА-Північ, командир Дм. Клячківський) і від літа 1944 – старшиною для особливих доручень при ГСЗС УГВР під керівництвом М. Лебеда. 1997, 279 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 28. Марія Савчин: Тисяча доріг; спомини. Автор оповідає про свої переживання від вибуху війни (від 1944 до 1953 – в підпіллі) до свого приходу на еміграцію у 1954. Від 1945 була дружиною В. Галаси, заступника пров. ОУН Закерзонського краю, від 1947 співробітника ГОСП в Карпатах, і від 1948 – пров. ОУН ПЗУЗ. Авторка перебувала разом з ним на Закерзонні, в Карпатах, на Волині а також – у тюрмі КГБ у Києві. 1995, 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 29. Іван Гарасимів («Палій»): 3 юнацьких мрій – у ряди УПА, це розповідь учасника підстаршинської школи УПА в Карпатах та ройового в сотні У-І (94), про його бойовий шлях в УПА від осені 1943 до осені 1947 в Карпатах та на Лемківщині. Спогади дають цікаву картину із щоденного життя повстанців та їхніх командирів, як теж про

важке становище українського населення на цих теренах. 1999, 336 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 30. Степан Хрін (Степан Стебельський): Крізь сміх заліза; спогади. Книга містить два спогади Степана Стебельського («Хріна»), к-ра ТВ УПА 24 «Маківка» – «Крізь сміх заліза», «Зимою в бункері» та спогади Олекси Конопадського («Острроверха») – «Спомини чотогого УПА Острроверха». Автори оповідають про свої дії в УПА від 1944 до 1949 року на Лемківщині та Дрогобиччині. 2000, 552 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 31. УПА на Львівщині і Ярославщині. Спогади і документи вояків УПА ТВ «Розточчя», 1943 – 1947. Книга містить спогади «Сої», «Спартака», «Зенона Семеніва» та інших членів відділу УПА к-ра «Бриля». Також подаються оперативні звіти к-ра «Бриля» та к-ра «Гамалії» («Переяслави I» та «Переяслави II») з Тактичного Відтинку УПА «Розточчя». 2000, 324 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

Том 32. Медична опіка в УПА: документи, матеріали і спогади. Книга друга. Велика частина книги – це спомини санітарів, медсестер, медиків, лікарів і інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). 2001, 581 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 33. Тактичний Відтинок УПА 26-ий «Лемко»: Лемківщина і Перемищина (Документи і матеріали). Книга містить документи і матеріали, що відносяться до історії та діяльності відділів УПА ТВ-«Лемко» в рр. 1944-1947, оперативні звіти, накази інструкції та вказівки, рейди УПА, та документи Підстаршинської школи ім. полк. «Коника». 2001, 900 стор., тверда обкладинка, мапи, організаційні схеми, ілюстрації.

Том 34. Лемківщина і Перемищина – «Холодний Яр», «Бескид», «Верховина»: Політичні звіти. Книга містить організаційний розподіл підпільної мережі Лемківщини і Перемищини, кадрову обсаду підпільної сітки та політичні й інформативні звіти з терену за роки 1944-1947, 2001, 974 стор., тверда обкладинка, організаційні схеми, ілюстрації.

Том 35. Показчик до «Літопису УПА»; книга 2: томи 21-34, томи та 1-3 Нової Серії та томи 1-3 серії «Бібліотека». Книга містить показчики псевдонімів, прізвищ, географічних назв, інституцій, поазбучні списки авторів та надрукованих матеріалів й інші дані про томи «Літопису УПА» Основної та Нової Серії, як також книги «Повстанські могили» т.1 за ред. Євгена Місила. 2002 р., 870 стор., тв. обкл.

Том 36. «Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини». Книга містить взяті з радянських архівів короткі біографії членів ОУН і УПА, які загинули на Львівщині. 2002, 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 37. Іван Лико, «На грані мрії і дійсності: спогади підпільника. 1945-1955». Книга містить спогади Івана Лика («Скали», «Богдана») – «На грані мрії і дійсності» та спогади Миколи Терепенка («Медведя») – «На грані двох світів». Автори оповідають про пережите ними в підпіллі на Лемківщині та в польських тюрмах. 2002 р., 644 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 38. Петро Й. Потічний, «Архітектура резистансу: криївки і бункри УПА в світлі радянських документів». Книга містить схеми та описи різних криївок УПА й запліля, та перелік з'єднань Червоної Армії та Внутрішніх Військ НКВД, які були залучені до боротьби проти підпілля, зібраних в Архіві Внутрішніх військ Українського Округу за рр. 1944-1954, який знаходиться в Колекції ім. Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2002, 430 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

Том 39. Тактичний відтинок УПА 28-й «Данилів»: Холмщина і Підляшшя. Документи і матеріали. Містить огляди й документи про дії УПА на Холмщині й Підляшші в 1945 – 1948 роках. Між документами – звіти Холмського ТВ УПА, хроніки (денники) сотень УПА, звіти зі зустрічей представників УПА з представниками польського резистансу з ВіН-у («Вольносьць і Незавіслосьць»), звіт із зустрічі з англійським кореспондентом, та інше. Більшість документів походить з Колекції Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2003, 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 40. Тактичний Відтинок УПА 27-й «Бастіон»: Люба-чівщина, Ярославщина, Томашівщина. Документи і матеріали. Містить огляди й документи про дії УПА в 1945–1948 роках. Серед документів – звіти Команди Тактичного Відтинку, хроніки відділів куреня УПА «Месники», звіти й огляди керівництва II Округу ОУН «Батурин», господарські звіти тощо. Більшість документів походить з Колекції Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2004, 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 41. Президент УГВР Кирило Осьмак. Книга містить документи та матеріали про Президента УГВР Кириля Осьмака, його життя, наукову діяльність і смерть. 2004, 880 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 42. Петро Й. Потічний. Літопис УПА – Історія: Документи і Матеріали. Вояки УПА, які в 1947-1949 роках пробилися рейдом у Західну Європу, вважали своїм обов'язком залишити для історії та майбутніх поколінь пам'ять про визвольні змагання в часі Другої світової війни та після її закінчення. Це стало реальністю в 1974 р., коли було засновано видавництво «Літопис УПА». Книга містить документи та матеріали про нелегкі будні становлення та діяльності видавництва «Літопис УПА» за 30-літній період існування, короткі біографії членів видавничого комітету,

адміністрації видавництва, редакторів, авторів, упорядників і фундаторів томів. 2005, 658 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Томи 43-44. Боротьба з агентурою: Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН в Тернопільщині. 1946-1948. Книги містять протоколи переслухань працівниками Служби Безпеки (СБ) ОУН Тернопільської області осіб, підозрілих у співпраці з органами державної безпеки СРСР. Матеріяли походять з підпільного архіву, віднайденого у 2004 р. в селі Озерна Зборівського р-ну Тернопільської обл., завдяки с. п. Софрону Кутному. На їх базі можна вивчати організацію, обсяг та дії підпільних структур щонайменше в межах однієї області у 1946–1948 рр., коли тиск на підпілля радянських силових структур був надзвичайно потужний. Також матеріали протоколів яскраво відображають жорстокість, нелюдяність та брутальність радянських репресивних органів, які шляхом терору та насилля снували павутину імперії зла на теренах Західної України.

Том 43, книга 1: В першій книзі поміщено 85 з 193 наявних протоколів допитів, що охоплюють 13 районів Тернопільщини, зокрема: Бережанський, Білобожницький, Борщівський, Бучацький, Великобірківський, Великоглибочоцький, Великодедеркальський, Вишнівецький, Заліщицький, Залозецький, Збаразький і Зборівський райони. 2006, 1332 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, схеми.

Том 44, книга 2: Книга є продовженням 43 тому та містить подальших 108 протоколів переслухань СБ ОУН, зокрема, з теренів таких районів, як: Золотопотіцький, Золотниківський, Козівський, Козлівський, Коропецький, Кременецький, Ланівецький, Микулинецький, Новосільський, Підволочиський, Підгаєцький, Почаївський, Пробіжнянський, Скала-Подільський, Скалатський, Теремовлянський, Товстецький, Чортківський, Шумський, як теж з Рогатинського району Станіславівської області. Тут також поміщені Протоколи ТОС-у, Протоколи смерті, Лист підпільників на Далекий Схід, Протокол однієї події, список функціонерів МВД і МГБ, та список слідчих СБ. Вступна стаття до обох книг поміщена в т. 43. 2006, 1288 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Готуються до друку томи:

Головний Командир УПА Генерал Роман Шухевич–Тарас Чупринка. Книга містить спогади про ген. Романа Шухевича–Тараса Чупринку, його життя, підпільну діяльність і смерть.

У новій серії, т. зв. Київській, у співпраці з Інститутом української археографії та джерелознавства Національної Академії Наук України Державним комітетом архівів України та Центральним державним архівом громадських об'єднань (ЦДАГО) України появились такі томи «Літопису УПА»:

1. Видання Головного Командування УПА. Книга містить такі видання: До зброї, № 16, 1943, Повстанець, № 1-6, 1944-1945, Український перець, № 1-3, 1943-1945 та Бойовий правильник піхоти. Київ – Торонто, 1995, 482 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

2. Волинь і Полісся: УПА та запліля 1943 – 1944. Документи і матеріали. Книга містить документи Головної Команди УПА-Північ та документи Військових Округ «Заграва», «Богун», «Турів» та «Тютюнник». Київ – Торонто, 1999, 724 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

3. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943-1959. Збірник містить найповніше зібрання документів ЦК КП(б)У – постанови з'їздів, пленумів політбюро, оргбюро, секретаріату, які супроводжуються інформативними записками, повідомленнями та довідками. У книзі також представлені листи, стенограми засідань та виступів членів ЦК КП(б)У. Київ-Торонто, 2001, 652 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ (1943–1959). кн. 1, (1943–1945). У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1943–1945 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ–Торонто, 2002, 597 стор., тверда обкладинка.

5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга друга: 1946–1947. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1946–1947 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ–Торонто, 2002, 574 стор., тверда обкладинка.

6. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга третя: 1948. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1948 р. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ–Торонто, 2003, 523 стор., тверда обкладинка.

7. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга четверта: 1949–1959. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно-визвольного руху протягом 1949–1959 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно-звітний характер. Київ–Торонто, 2003, 716 стор., тверда обкладинка.

8. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944-1946. Документи і матеріали. Збірник містить документи керівництва УПА-Північ і УПА – Південь, Краєвого проводу ОУН ПЗУЗ і НВРО та груп (Воєнних Округ) «Заграва», «Богун», «Тютюнник» і з'єднань груп «33» (ПЗК «Москва»), «44» (ПСК «Одеса»). Київ–Торонто, 2006, 1620 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Готуються до друку томи НС:

Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1944-1953. Книга перша: 1944-1945. Книга містить архівні документи з переслухань радянськими репресивними органами таких осіб, як: Михайло Степаняк, Євген Басюк, Мирослав Гайдук, Ярослав Білинський, Артемізія Галицька, Олександр Луцький, Юрій Стельмащук, Петро Дужий, Микола Дужий, Володимир Павлик, Омелян Польовий, Федір Воробець, Дмитро Вітовський, Василь Левкович.

Воєнна Округа УПА «Буг» 1944-1948. Документи і матеріали. Збірник містить документи керівництва і окремих підрозділів ВО та пресові видання УПА, теренові керівні і звітно-інформативні документи ОУН.

Серія «Літопис УПА» – Бібліотека

1. Юрій Ступницький. Спогади про пережите. Автор – волиняк – оповідає про свою родину та переживання від юнацьких років (кінець 30-х) до виходу з ув'язнення в середині 50-х років. Автор є сином начальника штабу УПА полк. Леоніда Ступницького, разом з яким у 1943 р. пішов до УПА, де навчався у старшинській школі «Дружинники». Після арешту в 1944 р. поневірявся по тюрмах і таборах Радянського Союзу. Київ, 2000, 128 стор., м'яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

2. Володимир В'ятрович. Рейди УПА теренами Чехословаччини. Монографію присвячено одному з маловідомих аспектів історії українського національно-визвольного руху 1940-1950 років – рейдам

УПА чехословацькими теренами. Обрана тема дозволяє авторові показати розмах національно-визвольної боротьби в Україні, її вплив на події у післявоєнній Європі, без чого неможливе правильне і об'єктивне тлумачення суспільних процесів того часу. Львів, 2001, 208 стор., м'яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

3. Ярослав Грицай – «Чорнота», Параскевія Грицай. А рани не гоїлися: Спомини «Чорноти». У книзі описані спогади чотового командира УПА «Чорноти» про події, що відбувалися в 1943-1945 роках на Закерзонні, та про його страдницьке життя в більшовицьких тюрмах і концтаборах Сибіру. Мемуари підготовлені до друку дружиною автора Параскою Грицай (з дому Ротко), яка протягом довгих років відтворювала розповіді свого чоловіка, уточнювала, доповнювала та систематизувала їх. Львів, 2001, 332 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

4. Спогади вояків УПА та учасників збройного підпілля Львівщини і Любачівщини. Книга містить спогади Василя Левковича («Вороного»), його дружини Ярослави, сотенного Миколи Тарабана («Тучі»), вояків УПА Івана Філя («Шеремети»), Івана Василевського–Путко («Вуса»), оргмоба Костя Міхалика («Думи») та зв'язкової Катерини Когут–Лялюк («Грізної»). В книзі подана коротка згадка про Якова І. Чорнія («Кулю», «Мушку», «Ударника»), командира Перемиської 6 ВО УПА, авторства Федора Лопадчака. Львів, 2003, 448 стор., тверда палітурка в суперобкладинці, ілюстрації.

5. Мирослав Горбаль. Довідник-пошукуєць. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Львівщини (без Дрогобиччини). 1944-1947 (за архівними документами). Книга є підсумком опрацювання архівних документів з фондів Державного архіву Львівської області за 1944-1947 роки. Ці документи мають інформаційно-звітний характер (також плани заходів, стенограми нарад, протоколи засідань та допитів, підпільні документи, прокурорські аналізи, агентурні справи тощо) й викривають суть боротьби комуністичного режиму проти національно-визвольного руху на вказаних теренах. У довіднику подані ключові ідентифікаційні дані про осіб, які були пов'язані з тим рухом, та джерела інформації цих даних. Львів, 2003, 416 стор., м'яка палітурка.

6. Мирослав Горбаль. Довідник-пошукуєць. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Дрогобиччини. 1939-1950 (за архівними документами). У цій праці зібрана трагічна інформація про особи та події, що, безпосередньо чи опосередковано, у позитивному чи негативному плані, були пов'язані з визвольною боротьбою на території тодішньої Дрогобицької області в 1939–50

роках. Основна інформація – результат опрацювання документів архівних справ Державного архіву Львівської області (ДАЛО) та інших архівів, а також видань, публікацій і машинописів з цієї тематики; дописів, свідчень, спогадів та листів. Львів, 2005, 1312 стор., ілюстрації, тверда палітурка.

Готуються до друку томи серії «Літопис УПА» – Бібліотека:

Володимир Ковальчук. **Діяльність ОУН (б) та Запілля УПА на Волині та південному Поліссі (1941-1944 рр.).** В книзі досліджується інформативний потенціал джерел з історії діяльності мережі ОУН і запілля УПА на ПЗУЗ. Обговорюється формування первісної джерельної бази, особливості фондоутворення, діловодство, проводиться класифікація документального масиву джерел та з'ясовуються особливості діяльності референтур ОУН(б) і запілля УПА.

Онишко Леся. **«Нам сонце всміхалось крізь колючі грати».**
Катерина Зарицька в українському національно-визвольному русі. В даній монографії на основі архівних документів та матеріалів, спогадів учасників подій досліджено етапи становлення світогляду Катерини Зарицької, її участь в формуванні Українського Червоного Хреста; діяльність в референтурі пропаганди ОУН (б) та налагодження зв'язків головнокомандувача УПА Романа Шухевича; показано її життєвий шлях в тюрмах і таборах ССРСР, а потім на волі.

“ЛІТОПИС УПА” В МЕРЕЖІ INTERNET

Заходами Адміністрації видавництва “Літопис УПА” детальну інформацію англійською мовою про видання та споріднені матеріали можна знайти в мережі Internet за адресою:

<http://www.infoukes.com/commercial/litopys-upa/index.html>

Ця інформація складається з чотирьох груп.

1. Вступ до серій (Introduction to the Series), який дає загальні інформації про “Літопис УПА” та цілі видавництва.

2. Інформації про замовлення (Ordering information), які дають короткі інформації про кожний том серій та як їх замовляти.

3. Книги “Літопис УПА” (Litopys UPA volumes), де про кожний том подається не тільки повна бібліографічна інформація (титульна сторінка, дата і місце публікації, число ISBN, ціна та редактор книги), але також повний текст вступної статті та резюме матеріалів тому. Текст ілюстрований знімками, які знаходяться в книзі.

4. Споріднені матеріали (Related Materials). У цій групі подані публікації інших видавництв, що відносяться до теми УПА та збройного підпілля в Україні.

Інформацію українською мовою можна знайти на новій web-сторінці за адресою:

<http://www.litopysupa.com>

Про подальші інформації можна звертатися на адресу Адміністрації:

- Микола Кулик — upa@sympatico.ca
- Богдан Ковалик — bkowalyk@optonline.com
- Юліян Котляр — jlkotlar@aol.com

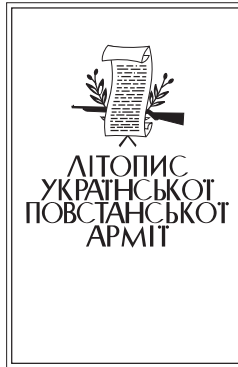
або Редакції:

- Петро Й. Потічний — potichp@sympatico.ca

Адміністрація в Україні – litopys@bs.lviv.ua

Будемо вдячні за відгуки читачів на наше видання.

Пишіть на подані адреси або також на
www.litopysupa.com

ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА В США Й КАНАДІ
та
ТОВАРИСТВА КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА
ім. ГЕН. ХОР. ТАРАСА ЧУПРИНКИ В США Й КАНАДІ
ВИДАВНИЧИЙ КОМІТЕТ "ЛІТОПИСУ УПА"

*М. Бохно, О. Дольницький, О. Жигар, Ірина Камінська, Б. Ковалик,
М. Ковальчин, Ю. Котляр, М. Кошик, М. Кулик, Р. Кулик, М. Луцзяк, Н. Май,
М. Мігус, П. Мицзяк, Емілія Назірна-Зінько, В. Новак, Б. Пасічний, Р. Петренко,
Марія Пискір, П. Потічний, І. Росіл, В. Сорочак, Ярослава Філь, Л. Футала,
О. Циліюпа, С. Шпак, Є. Штендера.*

Адміністрація:

М. Кулик, Р. Кулик, М. Мігус, Емілія Назірна-Зінько, І. Росіл

Адреса:

LITOPYS U.P.A.
P.O. Box 97, Station "C"
Toronto, Ontario, M6J 3M7, Canada
E-mail: upa@sympatico.ca

Адміністрація в Україні:

Ігор Гомзяк, Богдан Столяр

Благодійний Громадський Фонд "Літопис УПА"
ім. Володимира Макара

Микола Посівнич

Адреса: "Літопис УПА"
пл. Міцкевича, 6/7, Львів, 79000, Україна
тел. (380-322) 72-40-64 e-mail: litopys@bs.lviv.ua

Наукове видання

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Том 44

**Боротьба з агентурою:
Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН
в Тернопільщині
1946-1948**

Книга 2

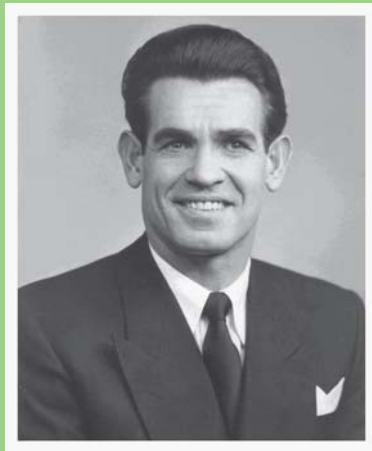

Підписано до друку 30.09.2006. Формат 70 x 100 ¹/₁₆
Папір офсетний. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 23,17. Обл.-видавн. арк. 18,12.
Наклад 2000. Зам. № ЗК-30-09-06

Фундатором видання цього тому є

АНДРІЙ МЕЛЬНИК

з м. Торонто, Канада

Народився 13 грудня 1916 року в с. Вовчківці Зборівського району Тернопільської області в Україні. Батько - Теодор, мати - Варвара, з дому Петрига. Мав чотирьох братів та п'ятеро сестер. Закінчив п'ять класів народної школи.

В 1938 році був покликаний до польської армії, а в 1939 році зразу з армії пішов на польсько-німецьку війну, звідки потрапив до німецької неволі, де пробув три роки, з 1939 до 1942 р. Потім був звільнений з полону, працював в Німеччині на різних роботах до 1950 року, а 20 квітня того ж року приїхав до Канади.

В Канаді включився в громадське життя - був членом Товариства "Просвіта" у Торонто, членом Ліги Українців Канади, належить до клубу Сеньйорів "Обнова", співає в хорах "Прометей" та "Обнова". Проживає в м. Торонто, Канада.

ГРАМОТА

**ЗА ЗАСЛУГИ
В НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНІЙ БОРОТЬБІ,
В УТВЕРДЖЕННІ ТА РОЗБУДОВІ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ
ПОЧЕСНОЮ ВІДЗНАКОЮ
«ХРЕСТ ЗВИТЯГИ»
НАГОРОДЖУЄТЬСЯ**

Андрій Мельник

почесний член ТКВ УПА в Канаді

Голова Львівської обласної
державної адміністрації
П. Олівник

Голова Львівської
обласної ради
М. Сендан

ЛІТОПИС
УКРАЇНСЬКОЇ
ПОВСТАНСЬКОЇ
АРМІЇ

44